ပြည်ထောင်စုမြန်မာနိုင်ငံတော်
သာသနာရေးဦးစီးဌာန

၀၀
တပဋ္ဌက
ပါဠိ-မြန်မာအဘိဓာန်

အတွဲ = ၄၊ အပိုင်း - ၂

(ဥ - ဥဋ္ဌာဂ)
(အဘိဓာန်ပုဒ်ပေါင်း ၆၃၇၈-ပါဝင်သည်)

မန္တလေးမြို့
မစိုးရိမ်နာယကစာချအဖွဲ့က ရေးသားပြုစုသည်။

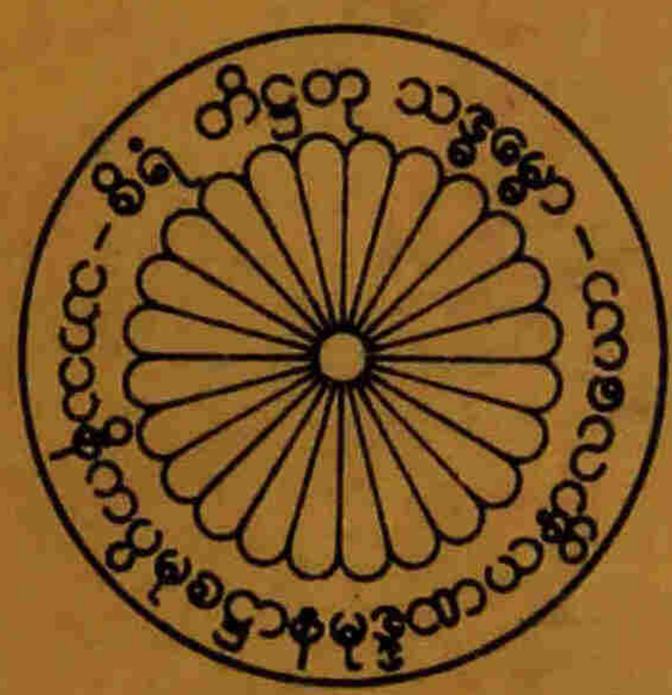

ပြည်ထောင်စုမြန်မာနိုင်ငံတော်
သာသနာရေးဦးစီးဌာနပုံနှိပ်တိုက်၌ ရိုက်နှိပ်သည်။

၂၅၄၇ ကောဇာ ၁၃၆၅ ၂၀၀၃

ပြည်ထောင်စုမြန်မာနိုင်ငံတော်
သာသနာရေးဦးစီးဌာန

တိပိဋကတ
ပါဠိ-မြန်မာအဘိဓာန်

အတွဲ - ၄၊ အပိုင်း - ၂

(ဥဒ - ဥဋ္ဌေရာဇ)
(အဘိဓာန်ပုဒ်ပေါင်း ၆၃၇၈-ပါဝင်သည်)

မန္တလေးမြို့
မစိုးရိမ်နာယကစာချအဖွဲ့က ရေးသားပြုစုသည်။

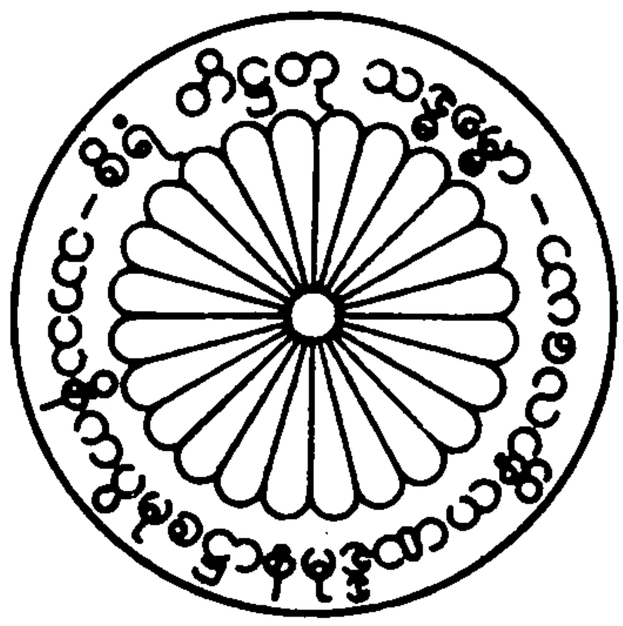

ပြည်ထောင်စုမြန်မာနိုင်ငံတော်
သာသနာရေးဦးစီးဌာနပုံနှိပ်တိုက်၌ ရိုက်နှိပ်သည်။

သာသနာ ၂၅၄၇ ကောဇာ ၁၃၆၅ ၂၀၀၃

ရန်ကုန်မြို့၊ ကမ္ဘာအေး၊ သာသနာရေးဝန်ကြီးဌာန
သာသနာရေးဦးစီးဌာန ပုံနှိပ်တိုက်တွင်
ညွှန်ကြားရေးမှူး ဦးညွှန့်မောင်
(မှတ်ပုံတင်အမှတ်-၀၃၈၄၃၃/၀၂၄၀၅)က
ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေသည်။

တိပိဋကတ် ပါဠိ-မြန်မာအဘိဓာန်

ဥ - သရ၊ အတွဲ-၄၊ အပိုင်း-၂။

နိဒါန်း

နမော တဿ ဘဂဝတော အရဟတော သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓဿ။

မစိုးရိမ်နာယက စာချအဖွဲ့၏ ကြိုးပမ်းချက်ဖြင့် တိပိဋကပါဠိ-မြန်မာအဘိဓာန် (ဥ-သရပိုင်း။ အတွဲ-၄။ အပိုင်း-၂။)သည် သုတေသီပညာရှင်များ၏ အကျိုးအတွက် ပေါ်ထွက်လာခဲ့ပြန်ပေပြီ။ သုတေသီ ပညာရှင်များအဖို့ မည်သို့မှတ်ချက်ချမည် မသိသော်လည်း ကျမ်းပြုအဖွဲ့ အနေဖြင့်ကား ပါဠိဝေါဟာရများကို မြန်မာလို အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ဆိုရာ၌ ခေတ်နှင့်လျော်ညီသည့် အကောင်းဆုံး အဘိဓာန်တို့တွင် တစ်ကျမ်းတစ်ဆူအဖြစ် ပါဝင်နိုင်အောင်, မြန်မာစာပီပီသသ ဖတ်တတ်ခါစ ပုဂ္ဂိုလ်များပင် ရှင်းရှင်းလင်းလင်း နားလည်နိုင်အောင်, ဥ-သရပိုင်းဆိုင်ရာ ဝေါဟာရပုဒ်များ စုံလင်နိုင်သမျှ စုံလင်အောင် အစွမ်းကုန်ကြိုးစား၍ ရှာဖွေရေးသားထားကြောင်း ရှေးဦးစွာ ဖော်ပြလိုပါသည်။

ခွင့်ပန်ချက်။ ။အစွမ်းကုန်ကြိုးစား၍ ရှာဖွေရေးသားထားသည်ဟု ဆိုသဖြင့် ဤအဘိဓာန်သည် ဥ-သရပိုင်းဆိုင်ရာ ပါဠိဝေါဟာရများ တစ်ပုဒ်မကျန် လုံးဝပြည့်စုံနေသော အဘိဓာန်ဖြစ်သည် ဟူ၍ကား မယူဆစေလိုပါ။ တစ်ကြိမ်တည်းဖြင့် ဝေါဟာရရှိသမျှ ဥ-ဦ-သရပိုင်းဆိုင်ရာ ပုဒ်အားလုံး မကျန်ရအောင် စုံလင်သောအဘိဓာန်ဟူသည်မှာ မြန်မာပြည်၌ မဆိုထားဘိ ကမ္ဘာ့နိုင်ငံ အများ၌ပင် မိမိတို့သက်ဆိုင်ရာ အဘိဓာန်များကို ပြုစုရာ၌ ဝေါဟာရများ စုံလင်နိုင်သမျှ စုံလင်အောင် နှစ်ပေါင်းများစွာ ရှာဖွေစုဆောင်း၍ အကြိမ်ကြိမ် ပြင်ဆင်ရိုက်နှိပ်ထုတ်ဝေနေရပါသည်။

လိုကွက်ကို ဖြည့်စွက်ခြင်း။ ။သို့ရာတွင် ပါဠိဘာသာသည် ဝေါဟာရအသစ်မတိုးသော ဘာသာသေ ဖြစ်သည့်အားလျော်စွာ သက်ဆိုင်ရာ ပါဠိကျမ်းစာများမှ ရှိသမျှ ပါဠိဝေါဟာရပုဒ်စုကို ထုတ်နုတ်၍ ရေးသားထားသဖြင့် ကမ္ဘာ့အဘိဓာန်များ တစ်ကြိမ်ပုံနှိပ်

ထုတ်ဝေခြင်းထက် ဤပါဠိမြန်မာအဘိဓာန်ကို တစ်ကြိမ်ပုံနှိပ်ထုတ်ဝေခြင်းက ပို၍ဝေါဟာရပုဒ်စုံလင်နိုင်မည်ကိုကား ယုံမှားစရာမရှိပါ။ ဘက်စုံ တိုးတက်နေပါသည် ဆိုသော ကမ္ဘာ့ပါဠိဘာသာပေါ်ပေါက်ခဲ့သည်မှာ နှစ်ပေါင်းရာထောင်မက ကြာမြင့်ခဲ့ပြီဖြစ်သော်လည်း ပါဠိဝေါဟာရပုဒ်များ အားလုံးပါဝင်သော ပြည့်စုံသည့် ပါဠိအဘိဓာန်မရှိသေးဘဲ ဖြစ်နေခြင်းမှာ ကမ္ဘာ၏ လိုကွက်တစ်ရပ်ဖြစ်ပါသည်။ ယင်းကမ္ဘာ၏ လိုကွက်ကို တိပိဋကပါဠိ-မြန်မာအဘိဓာန်များ ရေးသားပြုစုထုတ်ဝေခြင်းဖြင့် မြန်မာနိုင်ငံမှ ဖြည့်စွက်လိုက်ပေသည်။ နိုင်ငံတစ်နိုင်ငံ၏ စာပေယဉ်ကျေးမှု တိုးတက်ရေးအမှတ်အသားကို အဘိဓာန်များ "စံထား" ၍ တိုင်းတာဆုံးဖြတ်ကြသည် ဟုဆိုလျှင် မြန်မာနိုင်ငံသည် ပါဠိဘာသာစာပေယဉ်ကျေးမှုနှင့် ပတ်သက်၍ ကမ္ဘာ့ထိပ်ဆုံးနေရာသို့ ရောက်နေပြီဖြစ်ကြောင်း ဤတိပိဋကပါဠိ-မြန်မာအဘိဓာန်များဖြင့် ရဲရဲတင်းတင်း ဝင့်ကြွားနိုင်ပါသည်။

အဘိဓာန် ၂-မျိုး

ကမ္ဘာ့၌ ထွက်ပေါ်တည်ရှိသည့် အဘိဓာန်များကို အမျိုးအစားခွဲခြားကြည့်မည်ဆိုလျှင် အကျဉ်းချုပ်အားဖြင့် ၂-မျိုး ၂-စားသာ တွေ့ရပါသည်။ ယင်းတို့မှာ-

(၁) ဘာသာရပ်တစ်ခုခုကို အဘိဓာန်ဝင် တည်ပုဒ်အဖြစ်ထား၍ ယင်းဘာသာရပ်ဖြင့်ပင် ပြန်လည်အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ပြသော အဘိဓာန်။ ဥပမာ- အင်္ဂလိပ်ဘာသာကို အဘိဓာန်ဝင် တည်ပုဒ်အဖြစ်ထား၍ အင်္ဂလိပ်ဘာသာဖြင့်ပင် ပြန်လည်အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ပြသော (Oxford) စသော အဘိဓာန်။ ဟိန္ဒီဘာသာကို အဘိဓာန်ဝင်တည်ပုဒ်အဖြစ်ထား၍ ဟိန္ဒီဘာသာဖြင့်ပင် ပြန်လည်အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ပြသော ဟိန္ဒီသဒ္ဒတ္ထပါရိဇာတ စသောအဘိဓာန်။ သင်္ဂြိတဘာသာကို အဘိဓာန်ဝင် တည်ပုဒ်အဖြစ်ထား၍ သင်္ဂြိတဘာသာဖြင့်ပင် ပြန်လည်အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ပြသော ထောမနိဓိ စသောအဘိဓာန်။ ပါဠိဘာသာကို အဘိဓာန်ဝင် တည်ပုဒ်အဖြစ်ထား၍ ပါဠိ ဘာသာဖြင့်ပင် ပြန်လည်အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ပြသော အဘိဓာနပ္ပဒီပိကာသူစိ အဘိဓာန်၊ သဒ္ဒတ္ထ ရတနာဝလိ မဟာပါဠိ အဘိဓာန် စသည်တို့ဖြစ်သည်။

(၂) ဘာသာရပ်တစ်ခုခုကို အဘိဓာန်ဝင်တည်ပုဒ်အဖြစ်ထား၍ အခြားဘာသာရပ်တစ်ခုခုဖြင့် အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ပြသော ဘာသာပြန်အဘိဓာန်။ ဥပမာ-အင်္ဂလိပ်ဘာသာကို အဘိဓာန်ဝင်တည်ပုဒ်အဖြစ်ထား၍ မြန်မာဘာသာဖြင့် အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ပြသော ဦးထွန်းငြိမ်း အဘိဓာန်၊ တက်တိုးအဘိဓာန်။ မြန်မာဘာသာကို အဘိဓာန်ဝင်တည်ပုဒ်အဖြစ်ထား၍ အင်္ဂလိပ်

ဘာသာဖြင့် အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ပြသော ဂျပ်ဆင်-အဘိဓာန်။ သင်္ဂြိတဘာသာကို အဘိဓာန်ဝင် တည်ပုဒ်အဖြစ်ထား၍ အင်္ဂလိပ်ဘာသာဖြင့် အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ပြသော ဝီလျံ အဘိဓာန်၊ ပါဠိဘာသာကို အဘိဓာန်ဝင် တည်ပုဒ်အဖြစ်ထား၍ အင်္ဂလိပ်ဘာသာဖြင့် အဓိပ္ပါယ်ပြသော P.T.S (PALITEXT SOCIETY) အဘိဓာန်။ ပါဠိဘာသာကို အဘိဓာန်ဝင်တည်ပုဒ် အဖြစ်ထား၍ မြန်မာဘာသာဖြင့် ပြန်လည်အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်ပြသော ဝိသုဒ္ဓါရုံပိဋကအဘိဓာန်၊ ဦးမောင်ကြီး ပါဠိအဘိဓာန်-စသည်တို့ဖြစ်သည်။

ထို ၂-မျိုးအနက် ဤတိပိဋက-ပါဠိမြန်မာအဘိဓာန်သည် ဒုတိယအမျိုးအစား၌ ပါဝင်သည့် ဘာသာပြန် အဘိဓာန်ဖြစ်ပါသည်။

အနက်မြန်မာပြန် ညှိယူသင့်သော ပါဠိမူကွဲများ

ပါဠိမတူလျှင် အနက်မြန်မာပြန် ကွဲပြားရမည်မှာ သဘာဝပင်ဖြစ်ပါသည်။ သို့ရာတွင် ဇာတ်ကြောင်းတစ်နေရာတည်းဖြစ်ပါလျက် ပါဠိကွဲပြားနေရာ၌ကား ယင်းကွဲပြားနေသည့် ပါဠိများကို အနက်မြန်မာပြန်ဆိုရာဝယ် ပါဠိတစ်ခုနှင့်တစ်ခု အလှမ်းကွာလွန်းမသွားအောင် ပြန်ဆိုသင့်သည်ဟု ထင်ပါသည်။ ယင်းအချက် ထင်ရှားစေရန် အောက်ပါ အဋ္ဌကထာဋီကာ များကို ညှိနှိုင်းလေ့လာ စေလိုပါသည်။

> စုမ္ဘဋ္ဌကကလဟေ ပန ဥဘယနဂရဝါသိကေသု ယုဒ္ဓတ္ထာယ နိက္ခန္တေသု သတ္ထာ ဂန္ဓာ အတ္တာဒဏ္ဍာသုတ္တं ကထေသိ။ အံ၊ဌ၊၃။၂၃၅။ သာရတ္ထ၊၃။၄၃၆။
> စုမ္ဘဋ္ဌကကလဟံ(စုမ္ဘဋ္ဌကသာဋ္ဌကကလဟံ-က မူကွဲ) အာရဗ္ဘ ကထေသိ။ ဇာ၊ဌ၊၁။၂၂၄။ စုမ္ဘဋ္ဌကဥာတကကလဟန္တိ အဏ္ဏုပကံ ပဋိစ္စ ပဝတ္တံ ဥာတကာနံ ကလဟံ။ ဇာ၊ဋီ။
> တာသ သာမဂ္ဂီ ပဋ္ဌသတာ ရာဇာကုမာရာ ဥဒကစုမ္ဘဋ္ဌကကလဟေ သတ္ထု ဓမ္မဒေသနံ သုတ္တာ ပဗ္ဗဇိတာ။ မ၊ဌ၊၄။၂၄၂။
> ဘန္တေ ဥဒကကလဟောတိ အာဟံသု။ ဓမ္မ၊ဌ။၂။၁၆၆။

ဤ၌ သာကိယနှင့် ကောလိယတိုင်းသူပြည်သားများ စစ်မက်ဖြစ်ပွားရခြင်း အကြောင်းကို ပြဆိုရာတွင် စုမ္ဘဋ္ဌကကလဟ, ဥဒကစုမ္ဘဋ္ဌကကလဟ, ဥဒကကလဟ-ဟု ပါဠိသုံးမျိုး သုံးနှုန်းထားသည်ကိုတွေ့ရ၏။

အပရေဝါဒ၌ သာကိယနှင့် ကောလိယမြို့သားတို့၏ အစေခံမတို့သည် ရောဟိနီမြစ်သို့ ရေခပ်သွားကြစဉ် ခေါင်းခု (ခေါင်းမြီးစုတ်) လွှဲမှားမူကို အကြောင်းပြု၍ တယောက်နှင့်တယောက် ခိုက်ရန်ဖြစ်ပွားကြသည်။ ယင်းမှစ၍ အမှိုက်ကစ ပြာသာဒ်မီးလောင် ဆိုသလို တပြည်ထောင်နှင့် တပြည်ထောင် စစ်မက်အကြီးအကျယ် ဖြစ်ပွားကြသည်ဟု ဆိုသည်။

သမာနဝါဒ၌ နှစ်ပြည်ထောင်သားတို့သည် ရောဟိနီမြစ်ကို ဆည် တည်ဆောက်၍ လယ်ယာစိုက်ပျိုးကြရာ မြစ်ရေလုယက်မှုကို အကြောင်းပြု၍ တပြည်ထောင်နှင့်တပြည်ထောင် စစ်မက်ဖြစ်ပွားကြသည်ဟု ဆိုသည်။

အဆိုအမိန့်နှစ်ခု ကွဲလွဲသည်အားလျှော်စွာ ပါဠိအသုံးအနှုန်းလည်း ကွဲပြားကြသည်ဟု ယူဆရန်ရှိ၏။ ဇာတ်အဋ္ဌကထာ (၈၊၆။၅။၄၄၁။)က "ကလဟံ ပဝတ္တေသုံ" ဟု သုံးနှုန်း၍၊ ဥပရိပဏ္ဏာသအဋ္ဌကထာ (မ၊၆၊၄။ ၂၄၂။) ကမူ ထိုအယူအဆ နှစ်မျိုးလုံး ပါဝင်အောင် ဥဒကစုမ္ဗူကကလဟေ-ဟု သုံးနှုန်းလိုက်ဟန်တူပါသည်။

နိဿယနှင့် အယူအဆကွဲသော ပုဒ်များ

နိဿယနှင့် အယူအဆမတူကြသောပုဒ်များအကြောင်းကို ယခင်ထွက်ပြီး အတွဲများ၌ လည်း ရေးခဲ့ပါသည်၊ ယခုအတွဲ၌လည်း ထပ်မံရေးရပါဦးမည်။

ဥဒတ္တာနုဒတ္တ

သီလက္ခန်ပါဠိတော် (ဒီ၊၁။၉၇)၌ "ပေါရာဏံ မန္တပဒံ ဂီတံ ပဝုတ္တံ သမိဟိတံ" ဟု ရှိ၏၊ အဋ္ဌကထာဆရာက "**ဂီတန္တိ** အဋ္ဌကာဒီဟိ ဒသဟိ ပေါရာဏကပြာဟွဏေဟိ သရသမ္ပတ္တိဝသေန သဇ္ဈာယိတံ" (ဒီ၊၆၊၁။ ၂၄၄) ဟု ဖွင့်လိုက်သည်။ ဋီကာဆရာက "**ဂီတန္တိ** ဂါယနဝသေန သဇ္ဈာ-ယိတံ၊ ဂါယနမိုဓ ဥဒတ္တာနုဒတ္တသရသမ္ပတ္တိဝနဝသေနေဝ အဓိပ္ပေတန္တိ ဝုတ္တံ **သရသမ္ပတ္တိ-ဝသေနာ**တိ (သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၂၇၃) ဟု ဖွင့်သည်။ ဋီကာသစ်နိဿယ၌ "ဥဒတ္တာနုဒတ္တာဒိသရ-သမ္ပတ္တိဝနဝသေနေဝ-ဝမ်းမြောက်သည်၏အဖြစ် အဖန်တလဲလဲဝမ်းမြောက်သည်၏အဖြစ် အစရှိသောအသံကို ဖြစ်စေသည်၏အစွမ်းဖြင့်သာလျှင်" ဟု အနက်ပေးထားပါသည်၊ "ဥဒ-မောဒနေ၊ ဓာတ်ကျမ်း" ဟုလည်း မှာလိုက်သေး၏။ ဤအဘိဓာန်၌ **ဥဒတ္တာနုဒတ္တ** ကို အနက်မြန်မာပြန်ဆိုရာတွင် သီချင်းသီဆိုသောနေရာဖြစ်၍ အသံအနိမ့်အမြင့်အတက်အကျသာ ဖြစ်နိုင်သည်ဟု ယူဆ၍ "မြင့်သောအသံ နိမ့်သောအသံ" ဟုပြန်ဆိုထားသဖြင့် နိဿယနှင့် လုံးဝကွဲလွဲနေသည်ကိုတွေ့ရပါလိမ့်မည်။ ယင်းပုဒ်တို့ကြည့်။

ထို့ပြင် "**ဥဘတောလောဟိတကူပမာန**"ပုဒ်ကိုလည်း ဝိနယဝိနိစ္ဆယဋီကာလာ "ဒွိဓာ ရတ္တူပမာနက" ပုဒ်ထောက်၍ အနက်ပြန်ဆိုထားသည်ကို တွေ့ရပေမည်။

နေမင်းတစ်ဆူ ထွက်ပြူလာပြီ

ကမ္ဘာတည်စ ခါသမယ၌ ကမ္ဘာဦးသူ လူအများတို့သည် အမှောင်ထုကြီးအတွင်းဝယ် ကြောက်ရွံ့စိုးထိတ် အားငယ်စိတ်တို့ဖြင့် နေထိုင်ကြစဉ် အရှေ့လောကဓာတ်မှ ရောင်ခြည် တစ်ထောင် အလင်းဆောင်သော နေမင်းကြီး ထွက်ပေါ်လာခဲ့၏။ ထိုအခါ လူအများသည် "အမှောင်ကင်း၍ အလင်းရပေပြီ" ဟု ဝမ်းသာအားရ ရဲရင့်တက်ကြွစိတ် ဖြစ်ပေါ်လာရကား နေမင်းကြီးကို " သူရိယ (ရဲရင့်ခြင်းကို ဖြစ်စေသူ) ဟု သမုတ်ဝေါဟာ အမည်သညာ ပြုခဲ့ကြ၏။ ထိုအတူ အနက်မမြင် ပုဒ်မမြင်၍ ပင်ပန်းနွမ်းဟိုက် အမှောင်တိုက်ဝယ် စမ်းတဝါးဝါး စခန်း သွားနေကြရသည့် ပါဠိသုတေသီပညာရှင်များအဖို့ ဤတိပိဋကပါဠိမြန်မာ အဘိဓာန်ကျမ်း ကြီးသည် အတ္ထပဒ အလင်းပြ၍ အားရွှင်လန်း ရဲစွမ်းသတ္တိ ရာနှုန်းပြည့် ဖြစ်စေလျက် ပေါ်ထွက်လာရကား " နေမင်းတစ်ဆူ ထွက်ပြူလာပြီ" ဟူ၍ပင် ဆိုသင့်ဆိုထိုက် လှပေ၏။ ကမ္ဘာ့ပါဠိစာပေပညာရှင်များသည် ဤတိပိဋကပါဠိမြန်မာအဘိဓာန်ကျမ်း တည်းဟူသော နေမင်းကြီးကို အားကိုးအားထားပြု၍ ပိဋကသုံးသွယ် ကျမ်းပင်လယ်ကို အလွယ်တကူ ကူးမြောက်နိုင်ကြပါစေဟု ဆန္ဒပြုလိုက်ရပေသတည်း။

တိပိဋက ပါဠိမြန်မာအဘိဓာန်၌ အသုံးပြုသော ပါဠိ ,အဋ္ဌကထာ , ဋီကာ ကျမ်းစဉ်ပုံနှင့် ကျမ်းအမည် သင်္ကေတများ

ဤတိပိဋက ပါဠိမြန်မာအဘိဓာန်၌ အသုံးပြုသော ပါ - ဋ္ဌ -ဋီ ကျမ်းစဉ်ပုံနှင့် သင်္ကေတပြုပုံတို့ကို သိရှိရန် ဖော်ပြပါအံ့။

ကျမ်းစဉ်ပုံ။ ။ ဤအဘိဓာန်တွင် ပုဒ်တစ်ခုအတွက် ပါ-ဋ္ဌ-ဋီ ကျမ်းများကို အကိုးအကားပြုရာ၌ မူရင်းပဓာနကျသော ကျမ်းစာအုပ်အလိုက် ကိုးကားထားသည်၊ တနည်းအားဖြင့် ကျမ်းစာ အနုအရင့် အဆင့်အတန်း သုံးမျိုးခွဲ၍ ကိုးကားထားသည်။

ဥပမာ- ပါဠိတော်ပြီးမှ အဋ္ဌကထာကိုလည်းကောင်း၊ ထို့နောက်မှ ဋီကာကျမ်းများကိုလည်းကောင်း အကိုးအကားပြုသည်။

ယင်းပါဠိတော်တို့တွင်လည်း နိကာယ် ၅-ရပ် ပိဋကသုံးပုံတွင် ခုဒ္ဒကနိကာယ်ဝင် ဝိနည်း ၅-ကျမ်းကို ဦးစွာကိုးကား၍ ပြီးမှ ဒီဃနိကာယ်၊ မဇ္ဈိမနိကာယ်၊ သံယုတ္တနိကာယ်၊ အင်္ဂုတ္တရနိကာယ်နှင့် ကျန် ခုဒ္ဒကနိကာယ်ကျမ်းများကို အစဉ်အလိုက် ကိုးကားသည်။

ကျန် ခုဒ္ဒကနိကာယ်ဝင် ကျမ်းများတွင်လည်း (ပူးတွဲပါ ကျမ်းစဉ်ပုံ ဇယားအရ) အဘိဓမ္မာ ၇-ကျမ်းကို ဦးစွာကိုးကား၍ ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ် စသော ပါဠိတော်များကို ကိုးကားသည်။

သို့ရာတွင် အဘိဓာန်ဝင်ပုဒ်သည် ဝိနယဝေါဟာရပုဒ်ဖြစ်ပါမူ ဝိနည်းများကို ဦးစားပေး၍လည်းကောင်း၊ အခြား အဘိဓမ္မာဝေါဟာရ , သုတ္တန္တဝေါဟာရပုဒ်ဖြစ်ပါမူ အဘိဓမ္မာကျမ်း သုတ္တန်ကျမ်းများကို ဦးစားပေး၍လည်းကောင်း ကိုးကားသည်လည်း ရှိသည်။

ကျမ်းအမည် သင်္ကေတ။ ။ ပါဠိ ,အဋ္ဌကထာ , ဋီကာ ကျမ်းစာအမည်များကို ဖော်ပြရာ၌ အပြည့်အစုံ မဖော်ပြဘဲ အတိုကောက် သင်္ကေတနည်းဖြင့်သာ ပြဆို၍ နိကာယ်ကျမ်းစာအရေအတွက်အလိုက် ၁-၂-၃-၄ ဂဏန်းများဖြင့်လည်း ပူးတွဲပြဆိုထားပါသည်။

ဥပမာ- ဝိနည်းပါဠိတော် ၅-ကျမ်းတွင် နံပါတ် ၁-ဖြစ်သော ပါရာဇိကဏ် ပါဠိတော်ကျမ်းကို "ဝိ၊၁"ဟု သင်္ကေတပြု၍ သုံးစွဲထားသည်။

ဤနည်းဖြင့် ပူးတွဲပါကျမ်းစဉ်နှင့် သင်္ကေတဇယာများကို အသုံးပြု၍ ကိုးကားပါသည်။ အဘိဓာန်ဝင်တည်ပုဒ်များကို အက္ခရာစဉ်ရာ၌လည်း ပူးတွဲပါ ဇယားကို မူထား၍ အက္ခရာစဉ်ထားပါသည်။ (ဇယားကို ကြည့်။)

ကျမ်းစဉ်ပုံ နှင့် ကျမ်းအမည်သင်္ကေတ ပါဠိတော်များ

ဦးရေ	ကျမ်းအမည်	သင်္ကေတ
	ဝိနယပိဋက	
၁	ပါရာဇိကပါဠိ	ဝိ၊၁။
၂	ပါစိတ္တိယပါဠိ	ဝိ၊၂။
၃	မဟာဝဂ္ဂပါဠိ	ဝိ၊၃။
၄	စူဠဝဂ္ဂပါဠိ	ဝိ၊၄။
	ဒီဃနိကာယ	
၆	သီလက္ခန္ဓဝဂ္ဂပါဠိ	ဒီ၊၁။
၇	မဟာဝဂ္ဂပါဠိ	ဒီ၊၂။
၈	ပါထိကဝဂ္ဂပါဠိ	ဒီ၊၃။
	မဇ္ဈိမနိကာယ	
၉	မူလပဏ္ဏာသပါဠိ	မ၊၁။
၁၀	မဇ္ဈိမပဏ္ဏာသပါဠိ	မ၊၂။
၁၁	ဥပရိပဏ္ဏာသပါဠိ	မ၊၃။
	သံယုတ္တနိကာယ	
၁၂	သဂါထာဝဂ္ဂနှင့် နိဒါနဝဂ္ဂ သံယုတ္တပါဠိ	သံ၊၁။
၁၃	ခန္ဓဝဂ္ဂနှင့် သဠာယတန-ဝဂ္ဂသံယုတ္တပါဠိ	သံ၊၂။
၁၄	မဟာဝဂ္ဂသံယုတ္တပါဠိ	သံ၊၃။
	အင်္ဂုတ္တရနိကာယ	
၁၅	အင်္ဂုတ္တရပါဠိ (၁)	အံ၊၁။
၁၆	အင်္ဂုတ္တရပါဠိ (၂)	အံ၊၂။
၁၇	အင်္ဂုတ္တရပါဠိ (၃)	အံ၊၃။

ဦးရေ	ကျမ်းအမည်	သင်္ကေတ
	အဘိဓမ္မပိဋက	
၁၈	ဓမ္မသင်္ဂဏီပါဠိ	အဘိ၊ဓ။
၁၉	ဝိဘင်္ဂပါဠိ	အဘိ၊ဝိ။
၂၀	(က) ဓာတုကထာပါဠိ	အဘိ၊က။
	(ခ) ပုဂ္ဂလပညတ်ပါဠိ	အဘိ၊ပု။
၂၁	ကထာဝတ္ထုပါဠိ	အဘိ၊က။
၂၂	ယမကပါဠိ (၁)	ယမက၊၁။
၂၃	ယမကပါဠိ (၂)	ယမက၊၂။
၂၄	ယမကပါဠိ (၃)	ယမက၊၃။
၂၅	ပဋ္ဌာနပါဠိ (၁)	ပဋ္ဌာန၊၁။
၂၆	ပဋ္ဌာနပါဠိ (၂)	ပဋ္ဌာန၊၂။
၂၇	ပဋ္ဌာနပါဠိ (၃)	ပဋ္ဌာန၊၃။
၂၈	ပဋ္ဌာနပါဠိ (စ)	ပဋ္ဌာန၊၄။
၂၉	ပဋ္ဌာနပါဠိ (မ)	ပဋ္ဌာန၊၅။
	ကျန် ခုဒ္ဒကနိကာယ	
၃၀	ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ္ဂပါဠိ	ပဋိသံ။
၃၁	(က) ခုဒ္ဒကပါဌပါဠိ	ခုဒ္ဒက။
	(ခ) ဓမ္မပဒပါဠိ	ဓမ္မ။
	(ဂ) ဥဒါနပါဠိ	ဥဒါန။
	(ဃ) ဣတိဝုတ္တကပါဠိ	ဣတိဝုတ်။
	(င) သုတ္တနိပါတပါဠိ	သုတ္တနိ။
၃၂	(က) ဝိမာနဝတ္ထုပါဠိ	ဝိမာန။
	(ခ) ပေတဝတ္ထုပါဠိ	ပေတ။
	(ဂ) ထေရဂါထာပါဠိ	ထေရ။
	(ဃ) ထေရီဂါထာပါဠိ	ထေရီ။

ကျမ်းစဉ်ပုံ နှင့် ကျမ်းအမည်သင်္ကေတ

အဋ္ဌကထာများ

ဦးရေ	ကျမ်းအမည်		သင်္ကေတ
	ကျန် ခုဒ္ဒကနိကာယ အဋ္ဌကထာများ		
၄၃	ဇာတကအဋ္ဌကထာ	(ပ)	ဇာဋ္ဌ။
၄၄	။	(ဒု)	ဇာဋ္ဌ။
၄၅	။	(တ)	ဇာဋ္ဌ။
၄၆	။	(စ)	ဇာဋ္ဌ။
၄၇	။	(မ)	ဇာဋ္ဌ။

ဦးရေ	ကျမ်းအမည်		သင်္ကေတ
	ကျန် ခုဒ္ဒကနိကာယ အဋ္ဌကထာများ		
၄၈	ဇာတကအဋ္ဌကထာ	(ဆ)	ဇာဋ္ဌ။
၄၉	။	(သ)	ဇာဋ္ဌ။
၅၀	နေတ္တိအဋ္ဌကထာ		နေတ္တိဋ္ဌ။
၅၁	ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂအဋ္ဌကထာ	(ပ)	ဝိသုဒ္ဓိ။
၅၂	။	(ဒု)	ဝိသုဒ္ဓိ ၂။

ကျမ်းစဉ်ပုံ နှင့် ကျမ်းအမည်သင်္ကေတ

ဌီကာများ

ဦးရေ	ကျမ်းအမည်		သင်္ကေတ
	ဝိနယဌီကာ		
၁	ဝဇိရဗုဒ္ဓိဌီကာ		ဝဇိရ။
၂	သာရတ္ထဒီပနီ	(ပ)	သာရတ္ထ၊၁။
၃	။	(ဒု)	သာရတ္ထ၊၂။
၄	။	(တ)	သာရတ္ထ၊၃။
၅	ဝိမတိဝိနောဒနီဌီကာ	(ပ)	ဝိမတိ၊၁။
၆	။	(ဒု)	ဝိမတိ၊၂။
၇	(က)ကင်္ခါဝိတရဏီပုရာဏဌီကာ		ကင်္ခါ၊ဌီ။
	(ခ) ကင်္ခါဝိတရဏီအဘိနဝဌီကာ		ကင်္ခါ၊ဌီ၊သစ်။
	ဒီဃနိကာယဌီကာ		
၈	သီလက္ခန္ဓဝဂ္ဂဌီကာ		ဒီ၊ဌီ၊၁။
၉	သီလက္ခန္ဓဝဂ္ဂအဘိနဝဌီကာ	(ပ)	သီ၊ဌီ၊သစ်၊၁။
၁၀	။	(ဒု)	သီ၊ဌီ၊သစ်၊၂။
၁၁	မဟာဝဂ္ဂဌီကာ		ဒီ၊ဌီ၊၂။
၁၂	ပါထိကဝဂ္ဂဌီကာ		ဒီ၊ဌီ၊၃။
	မဇ္ဈိမနိကာယဌီကာ		
၁၃	မူလပဏ္ဏာသဌီကာ	(ပ)	မ၊ဌီ၊၁။
၁၄	။	(ဒု)	မ၊ဌီ၊၂။
၁၅	မဇ္ဈိမ-ဥပရိ-ပဏ္ဏာသဌီကာ		မ၊ဌီ၊၃။

ဦးရေ	ကျမ်းအမည်		သင်္ကေတ
	သံယုတ္တနိကာယဌီကာ		
၁၆	သံယုတ္တဌီကာ	(ပ)	သံ၊ဌီ၊၁။
၁၇	။	(ဒု)	သံ၊ဌီ၊၂။
	အင်္ဂုတ္တရနိကာယဌီကာ		
၁၈	အင်္ဂုတ္တရဌီကာ	(ပ)	အံ၊ဌီ၊၁။
၁၉	။	(ဒု)	အံ၊ဌီ၊၂။
၂၀	။	(တ)	အံ၊ဌီ၊၃။
	အဘိဓမ္မပိဋကဌီကာ		
၂၁	(က) မူလဌီကာ	(ပ)	မူလဌီ၊၁။
	(ခ) အနုဌီကာ	(ပ)	အနုဌီ၊၁။
၂၂	(က) မူလဌီကာ	(ဒု)	မူလဌီ၊၂။
	(ခ) အနုဌီကာ	(ဒု)	အနုဌီ၊၂။
၂၃	(က) မူလဌီကာ	(တ)	မူလဌီ၊၃။
	(ခ) အနုဌီကာ	(တ)	အနုဌီ၊၃။
	ကျန်သောဌီကာ		
၂၄	ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂဌီကာ	(ပ)	ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။
၂၅	။	(ဒု)	ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၂။
၂၆	(က)နေတ္တိဌီကာ		နေတ္တိ၊ဌီ။
	(ခ) နေတ္တိဝိဘာဝနီ		နေတ္တိ၊ဝိဘာ။

"ကျမ်းညွှန်းသင်္ကေတများ"

အံ။၁။ ၂။၃။	အဂုတ္တရပါဠိ (ပဒုတ)
အံ၊ဋီ။၁။ ၂။၃။	အဂုတ္တရဋီကာ (ပဒုတ)
အံ၊ဋ္ဌ။၁။ ၂။၃။	အဂုတ္တရအဋ္ဌကထာ (ပဒုတ)
အဋ္ဌသာ၊ယော။	အဋ္ဌသာလိနီယောဇနာ။
အနုဋီ၊၁။	ဓမ္မသင်္ဂဏိ အနုဋီကာ။
အနုဋီ၊၂။	ဝိဘင်္ဂ အနုဋီကာ။
အနုဋီ၊၃။	ပဋ္ဌာန၊ကရဏ အနုဋီကာ။
အပ။၁။ ၂။	အပဒါနပါဠိ (ပဒု)
အပ၊ဋ္ဌ။၁။ ၂။	အပဒါနအဋ္ဌကထာ (ပဒု)
အဘိ၊က။	အဘိဓမ္မပိဋက၊ ကထာဝတ္ထုပါဠိ။
အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂။၃။	အဘိဓမ္မပိဋက အဋ္ဌကထာ (၁) အဋ္ဌသာလိနီ။ (၂) သမ္မောဟဝိနောဒနီ။ (၃) ပဋ္ဌာန၊ကရဏ။
အဘိ၊ဓ။	အဘိဓမ္မပိဋက၊ ဓမ္မသင်္ဂဏိပါဠိ။
အဘိ၊ဓာ။	အဘိဓမ္မပိဋက၊ ဓာတုကထာပါဠိ။
အဘိ၊ပု။	အဘိဓမ္မပိဋက၊ ပုဂ္ဂလပညတ္တိပါဠိ။
အဘိ၊ဝိ။	အဘိဓမ္မပိဋက၊ ဝိဘင်္ဂပါဠိ။
အမရ၊ဘာ သာဋီကာ။	အမရကောသနိသျှ။ အဘယာရာမဆရာတော် လက်ရေး စာကူးစက် မှု။
ဣတိဝုတ်။	ဣတိဝုတ္တကပါဠိ။
ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။	ဣတိဝုတ္တက အဋ္ဌကထာ။
ဥဒါန။	ဥဒါနပါဠိ။
ဥဒါန၊ဋ္ဌ။	ဥဒါနအဋ္ဌကထာ။
ကင်္ခါ။	ကင်္ခါဝိတရဏီအဋ္ဌကထာ။
ကင်္ခါ၊ဋီ။	ကင်္ခါဝိတရဏီ ပုရာဏဋီကာ။
ကင်္ခါ၊ဋီ၊သစ်။	ကင်္ခါဝိတရဏီ အဘိနဝဋီကာ။
ကင်္ခါ၊ယော။	ကင်္ခါယောဇနာမဟာဋီကာ။
ကစ္စည်း။	ကစ္စည်းသဒ္ဒါကြီးပါဠိ။
ခုဒ္ဒက။	ခုဒ္ဒကပါဌပါဠိ။
ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။	ခုဒ္ဒကပါဌအဋ္ဌကထာ။

"ကျမ်းညွှန်သင်္ကေတများ"

စရိယာ။	စရိယာပိဋကပါဠိ၊
စရိယာ၊ဋ္ဌ။	စရိယာပိဋကအဋ္ဌကထာ။
စူဠနိ။	စူဠနိဒ္ဒေသပါဠိ။
စူဠနိ၊ဋ္ဌ။	စူဠနိဒ္ဒေသ အဋ္ဌကထာ။
ဇာ၊၁။ ၂။	ဇာတကပါဠိ (ပ၊ဒု)
ဇာ၊ ဋ္ဌ။၁-၇။	ဇာတကအဋ္ဌကထာ (ပဌမ-သတ္တမ)။
ဏွာဒိ။	မောဂ္ဂလ္လာနဏွာဒိဝုတ္တိ။
တောင်ပေါက်၊ ဓာန်။သျှ။	တောင်ပေါက်ဆရာတော်ပြုစုသော အဘိဓာန်နိသျှသစ်။
ထေရ။	ထေရဂါထာ ပါဠိ။
ထေရ၊ဋ္ဌ။	ထေရဂါထာ အဋ္ဌကထာ။
ထေရီ။	ထေရီဂါထာ ပါဠိ။
ထေရီ၊ဋ္ဌ။	ထေရီဂါထာ အဋ္ဌကထကာ။
ဒီ။၁။ ၂။၃။	ဒီဃနိကာယပါဠိ (၁) သီလက္ခန္ဓဝဂ္ဂပါဠိ။ (၂) မဟာဝဂ္ဂပါဠိ။ (၃) ပါထိကဝဂ္ဂပါဠိ။
ဒီ၊ဋီ။၁။ ၂။၃။	ဒီဃနိကာယအဋ္ဌကထာ၏ အဖွင့်ဋီကာ (၁) သီလက္ခန္ဓဝဂ္ဂဋီကာ။ (၂) မဟာဝဂ္ဂဋီကာ။ (၃) ပါထိကဝဂ္ဂဋီကာ။
ဒီ၊ဋ္ဌ။၁။ ၂။၃။	ဒီဃနိကာယအဋ္ဌကထာ။ (၁)သီလက္ခန္ဓဝဂ္ဂအဋ္ဌကထာ။ (၂) မဟာဝဂ္ဂအဋ္ဌကထာ။ (၃) ပါထိကဝဂ္ဂအဋ္ဌကထာ။
ဓမ္မ။	ဓမ္မပဒပါဠိ။
ဓမ္မ၊ဋ္ဌ။၁။ ၂။	ဓမ္မပဒအဋ္ဌကထာ (ပ။ဒု)
ဓာန်။	အဘိဓာန် (အဘိဓာနပ္ပဒီပိကာ) ဂါထာနံပါတ်။
ဓာန်၊ဋီ။	အဘိဓာန်ဋီကာ။ ဂါထာနံပါတ်။
ဓာန်၊သျှ၊သစ်။	အဘိဓာန်နိသျှသစ် (အဘယာရာမဆရာတော် ပြုစုသည်။)
နိတိ၊ဓာ။	သဒ္ဒနီတိဓာတုမာလာ။
နိတိ၊ဓာ၊သျှ။	သဒ္ဒနီတိဓာတုမာလာနိသျှ။
နိတိ၊ပဒ။	သဒ္ဒနီတိပဒမာလာ။
နိတိ၊ပဒ၊သျှ။	သဒ္ဒနီတိပဒမာလာနိသျှ။

"ကျမ်းညွှန်းသင်္ကေတများ"

နိ။သုတ္တ။	သဒ္ဒနိတိသုတ္တမာလာ။
နိ။သုတ္တ၊သျှ။	သဒ္ဒနိတိသုတ္တမာလာနိသျှ။
နေတ္တိ။	နေတ္တိပါဠိ။
နေတ္တိ၊ဋီ။	နေတ္တိဋီကာ။
နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။	နေတ္တိအဋ္ဌကထာ။
နေတ္တိ၊ဝိ။	နေတ္တိဝိဘာဝိနီ။
ပဋိ။	ပဋိသမ္ภิทามคฺคปาฬि။
ပဋိ၊ဋ္ဌ။၁။၂။	ပဋိသမ္ภิทามคฺคအဋ္ဌကထာ (ပ။ဒု)
ပဋိ၊ဂံ။	ပဋိသမ္ภิทามคฺคဂဏ္ဌိ။
ပဋ္ဌာန။	ပဋ္ဌာနပါဠိ။
ပါစိတ်၊ယော။	ပါစိတျာဒိယောဇနာ။
ပေဋကော။	ပေဋကောပဒေသပါဠိ။
ပေတ။	ပေတဝတ္ထုပါဠိ။
ပေတ၊ဋ္ဌ။	ပေတဝတ္ထုအဋ္ဌကထာ။
ဗုဒ္ဓဝံ။	ဗုဒ္ဓဝံသပါဠိ၊
ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။	ဗုဒ္ဓဝံသအဋ္ဌကထာ။
မ၊၁။၂။၃။	မဇ္ဈိမပဏ္ဏာသပါဠိ။
မ၊ဋီ။၁။၂။၃။	မဇ္ဈိမပဏ္ဏာသဋီကာ (ပ။ဒု။တ)
မ၊ဋ္ဌ။၁။၂။၃။၄။	မဇ္ဈိမပဏ္ဏာသအဋ္ဌကထာ (ပ။ဒု။တ။စ)
မဏိမဇ္ဈိ။၁။၂။	မဏိသာရမဇ္ဈိသာဋီကာ (ပ။ဒု)
မဟာနိ။	မဟာနိဒ္ဒေသပါဠိ။
မဟာနိ၊ဋ္ဌ။	မဟာနိဒ္ဒေသအဋ္ဌကထာ။
မိလိန္ဒ။	မိလိန္ဒပဉ္ဍပါဠိ။
မောဂ်။	မောဂ္ဂလ္လာနဗျာကရဏာ။
မောဂ်၊ပဋိ။	မောဂ္ဂလ္လာနဗျာကရဏာအဖွင့် ဝုတ္တိဝိဝရဏာပဋိကာ။
ယမက။၁။၂။၃။	ယမကပါဠိ (ပ။ဒု။တ)
ရူ။	ပဒရူပသိဒ္ဓိ။
ရူ၊ဋီ။	ပဒရူပသိဒ္ဓိဋီကာ။
ဝဇိရ။	ဝဇိရဗုဒ္ဓိဋီကာ။
ဝဇိရ၊သျှ။	ဝဇိရဗုဒ္ဓိဋီကာနိသျှ။
ဝိ။၁-၅။	ဝိနယပိဋကပါဠိ (၁) ပါရာဇိကကဏ္ဍ။ (၂) ပါစိတ္တိယ။ (၃) မဟာဝဂ္ဂ။ (၄) စူဠဝဂ္ဂ။ (၅) ပရိဝါရပါဠိ။

"ကျမ်းညွှန်းသင်္ကေတများ"

ဝိ၊ဌ။၁-၄။	ဝိနယပိဋကအဋ္ဌကထာ။ (၁) ပါရာဇိကကဏ္ဍအဋ္ဌကထာ ပထမအုပ်။ (၂) ၎င်း ဒုတိယအုပ်။ (၃) ပါစိတျာဒိအဋ္ဌကထာ။ (၄) စူဠဝဂ္ဂါဒိအဋ္ဌကထာ။
ဝိနယာလင်္ကာရ။၁။ ၂။	ဝိနယာလင်္ကာရဋီကာ (ပ။ဒု)
ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ။	ဝိနယဝိနိစ္ဆယ၊ ဂါထာနံပါတ်။
ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ဋီ။၁။ ၂။	ဝိနယဝိနိစ္ဆယဋီကာ (ပ။ဒု)
ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။	ဝိသုဒ္ဓါရုံပိဋကအဘိဓာန်။
ဝိမတိ။၁။ ၂။	ဝိမတိဝိနောဒနီဋီကာ (ပ။ဒု)
ဝိမာန။	ဝိမာနဝတ္ထုပါဠိ။
ဝိမာန၊ဌ။	ဝိမာနဝတ္ထုအဋ္ဌကထာ။
ဝိ၊သင်္ဂဟ။	ဝိနယသင်္ဂဟအဋ္ဌကထာ။
ဝိသုဒ္ဓိ။၁။ ၂။	ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂအဋ္ဌကထာ (ပ။ဒု)
ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ။၁။ ၂။	ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂမဟာဋီကာ (ပ။ဒု)
ဝိလျမ်။	ဆာမိုနီယာဝိလျမ်၏ သင်္ကေတအင်္ဂလိပ်အဘိဓာန်။
သံ။၁။ ၂။၃။	သံယုတ္တပါဠိ။
သံ၊ဋီ။၁။ ၂။၃။	သံယုတ္တဋီကာ (ပ။ဒု။တ)
သံ၊ဌ။၁။ ၂။၃။	သံယုတ္တအဋ္ဌကထာ (ပ။ဒု။တ)
သင်္ဂဟ။	အဘိဓမ္မတ္ထသင်္ဂဟအဋ္ဌကထာ။ (အဘိဓမ္မတ္ထသင်္ဂြိဟ်)
သာရတ္ထ။၁။ ၂။၃။	သာရတ္ထဒီပနီဋီကာ (ပ။ဒု။တ)
သီ၊ဋီ၊သစ်။၁။ ၂။	သီလက္ခဝဂ္ဂအဘိနဝဋီကာ (ပ။ဒု)
သုတ္တနိ။	သုတ္တနိပါတပါဠိ။
သုတ္တနိ၊ဌ။၁။ ၂။	သုတ္တနိပါတအဋ္ဌကထာ။ (ပ။ဒု)
သူစိ။	အဘိဓာနပွဒီပိကာသူစိ။
C.P.D	A Critical Pāli Dictionary.
D.P.P.N	Dictionary of Pāli Proper Names.
P.T.S	The Pāli Text Society's Pāli-English Dictionary.

တိပိဋကတ်

ပါဠိ-မြန်မာအဘိဓာန်

အတွဲ-၄၊ အပိုင်း-၂

နမော တဿ ဘဂဝတော အရဟတော သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓဿ

ဥဒ[1] (ဗျ) (၁) အပိသဒ္ဒါ၏ အနက်မေး ခြင်း=အပျတ္ထာပဥ္စ။ (၂) အထူးကြဉ်ခြင်း= ဝိကပ္ပန (ထိုသို့မဟုတ်၊ ထိုမှတပါး)။ (၃) ပုဒ်စပ်ခြင်း=ပဒသန္ဓိ၊ ပုဒ်ကို ပြည့် စေခြင်း၊ ပုဒ်ဖြည့်ခြင်း=ပဒပါရိပူရိ။ (၁)(၂) ဥဒါ'-ပျတ္ထော ဝိကပ္ပနေ။ ဓာန်။၁၁၉၉။ ဥဒသဒ္ဒေါ အပျတ္ထော ပဥ္ဘေ၊ဝိကပ္ပနေ အတ္ထန္တရဿ ဝိကပ္ပနေ စ။ ဓာန်၊ဋီ။၁၁၉၉။ ဒေဝဒတ္တော နုသိတော ဥဒ မာနုသီ နု။ ဇာ၊၁။၂၀၆။ ဥဒ မာနုသီတိ ဥဒါဟု မဟိဒ္ဓိကာ မာနုသီ တွန္တိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၉။ (၂) ပညာဏဝါ သော ဥဒ ပညကပ္ပိ။ သုတ္တနိ။၄၄၃။ စူဠနိ။၁၃၂။ ဥဒ ပညကပ္ပိတိ ဥဒါဟု သမာပတ္တိညာဏာဒိနာ-----ဒိဋ္ဌိကပ္ပံ ဝါ ကပ္ပယတိ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၁၂။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ။၃၂။ ကာယေန သံဝုတာ အာသီ၊ ဝါစာယ ဥဒ စေတသာ။ ထေရီ။ ၃၇၉။ ဥဒါတိ အထ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၂၂။ (-သုတ္တနိ။၃၀၇၊၃၁၄။ ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။၁၅၉။ သုတ္တနိ၊ ဋ္ဌ၊၁။၂၈၈။) (၃) နု သုတော ဥဒ ကဿစိ။ သုတ္တနိ။၄၂၆။ မဟာနိ။၃၅၂။ ဥဒါတိ ပဒသန္ဓိ ပဒသံသဂ္ဂေါ ပဒပါရိပူရီ----ပဒါနုပုဗ္ဗတာ ပေတံ ဥဒါတိ။ မဟာနိ။၃၅၃။

ဥဒ[2] (နာ) [ဥဒက-ကို ဥဒ-ပြု။မောဂ်၊ သျ။၃။ရ၂။ဥဒက-ကြည့်] ရေ။ ဝိသဒေါ နိက္ခမတိ အမက္ခိတော ဥဒေန။ ဒီ၂။ ၁၂။ မ၊၃။၁၆၄။ ဥဒေနာတိ ဥဒကေန။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၀။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၃၁။ ဥဒကုမ္ဘ, ဥဒဗိန္ဒု-တို့လည်း ကြည့်။

ဥဒ[3] (ပု) [ဥ+ဒါ+ကို] ပညာဉာဏ်။ ဥဌာရဲ ဖလံ ဒေတိတိ ဥဒေါ၊ ကော သော?၊ ပဝိစယော။ နေတ္တိ၊ဝိ။၆၉။ ဥဒတ္တ-လည်းကြည့်။

ဥဒက[1] (နာ) [ဥန္ဒ+က။ဥန္ဒတိ ဒြဝံ ကရောတိ-တိ ဥဒကံ။ ဏ္ဍာဒိ။၁၅။ ဥဒိ+ဏ္ဍ။ဓာန်၊ဋီ။ ၆၆၁။] (က) ရေ၊အရည်။ (ခ) ရေအလျှဉ်။ (ဂ) ဥဒကံ နာမ ဘာဇနဂတံ ဝါ ဟောတိ။ ဝိ၊၁။၆၃။ ဥဒကံ မညေ အာဒိတ္တ (ဝိ၊၁။၂၄၈)-န္တိ ဥဒကံ ဝိယ အာဒိတ္တံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၁၆၆။

ဥဒကာ အစ္စုဂ္ဂမ္မ ဌိတာနီ (ဝိ၊၃။၁၀။ ဒီ၊ ၂။၃၃။ မ၊၁။၂၂၅။ သံ၊၁။၁၄၀)တိ ဥဒကံ အတိက္ကမိတ္တာ ဌိတာနိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၄၄။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၅၉။ မ၊ဌ၊၂။၈၅။ သံ၊ဌ၊၁။၁၈၄။ (ခ) ဒ္ဝိန္နံ ဥဒကာန(အံ၊ဌ၊၁။၃၇၂။)နွဲ့ ဒ္ဝိန္နံ ဥဒက-ပ္ပဝါဟာနံ။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၂၉။

ဥဒက[၂] (နာ) [(က) ဥဒက+ဥမ္မုဇ္ဇနာဒိ။ (ခ) ဥဒက+နှာန။ နေတ္တိ၊ဝိ။၃၀၆။ နောက်ပုဒ်ကျေ။] (က) ရေဌဉပ်ခြင်း ပေါ်ခြင်းစသည်။ (ခ) ရေချိုးခြင်း။ (က) နှ ဥဒကေန သုစိ ဟောတိ (ဥဒါန။၈၄) တိ ဇတ္ထ ဥဒကေနာတိ ဥဒကုမ္မဇ္ဇနာဒိနာ။ ဥဒကုမ္မုဇ္ဇနာဒိ ဟိ ဣဓ ဥတ္တရပဒလောပေန ဥဒကန္တိ ဝုတ္တံ ယထာ ရူပဘဝေါ ရူပန္တိ။ ဥဒါန၊ဌ။၆၉။ (–နေတ္တိ။၁၃၀။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၃၅။) (ခ) သော ဗဟုဇနော နှာယကော ဥဒကေန ဥဒကနှာနေန သုစိ နှ ဟောတိ။ နေတ္တိ၊ဝိ။၃၀၆။

ဥဒက[၃] (တိ) [ဥဒက+ဏ] ရေဌ-ဖြစ်-ပေါက်ဖွား-သော။ တတော မစ္ဆေ ဆပိ ဇာနာထ၊ ဥဒကေ ဝါရိဂေါစရေ။ မ၊၂။၄၀၈။ ဥဒကေတိ ဩဒကေ ဥဒကမှိ ဇာတေ။ မ၊ဌ၊၃။၂၉၆။ (–မ၊ဋီ၊၃။၂၀၀။)

ဥဒက[၄] (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥဒကမည်သော ဆရာကြီး။ (တပည့်ပရိသတ် မျှားစွာကို အုပ်ချုပ် နေသော ဂိုဏ်းဆရာကြီးဖြစ်၏၊ ရာမ၏သား ဖြစ်သောကြောင့် "ဥဒကော ရာမပုတ္တော"ဟု ပါဠိတော်၌ သုံးနှုန်းထားသည်၊ ထိုဆရာကြီးသည် မိမိ၏ ဖခင်ဖြစ်သူ ဆရာကြီးရာမထံမှ နေဝသညာနာသညာ ယတနသမာပတ်တိုင်အောင် ကမ္မဋ္ဌာန်း အားထုတ်ပုံနည်းလမ်းကို သင်ယူရရှိထား သူဖြစ်၏။ မြတ်စွာဘုရား အလောင်းတော် သည်ပင်လျှင် နေဝသညာနာသညာယတန သမာပတ်ကိုရရှိရန် ထိုဥဒကဆရာကြီးထံ တွင် နည်းခံသင်ယူခဲ့ဘူး၏။ ထို့ကြောင့် ဥဒကဆရာကြီးသည် ဘုရားအလောင်း တော်၏ ဝါးဦးမြောက် ဆရာဖြစ်သည်။ သို့ဖြစ်ပါလျက် ဘုရားအလောင်းတော်ကို ဆရာ့အရာထား၍ ပူဇော်နိုင်သော ဆရာကြီး ဖြစ်၏။သို့သော်ဘုရား အလောင်းတော်နှင့် တွေ့စဉ်အချိန်တုံးက ဆရာကြီးသည် နေဝ သညာနာသညာယတနသမာပတ်ရရှိအောင် အားထုတ်ပုံ နည်းလမ်း ပရိကမ်မကိုသာ သိ၍ ထိုသမာပတ်ကိုကား မရရှိသေး၊ ထိုဆရာကြီးထံမှ သင်ယူရရှိသော အားထုတ်ပုံ နည်းလမ်းဖြင့် ကြိုးစားအားထုတ်သော ဘုရားအလောင်းတော်ကမူ ထိုသမာပတ်ကို အလွန်လျင်မြန် သွက်လက်စွာ ရရှိသွားလေ ပြီ၊ သို့သော် ဘုရားအလောင်းတော်သည် ယင်းသမာပတ်ကို ရရှိရုံမျှဖြင့် ဝင့်ဒုက္ခ ချုပ်ငြိမ်းရန် မဖြစ်နိုင်ကြောင်း သိရှိရ၍ ထိုဥဒကဆရာကြီးထံမှ ခွဲခွာ ကြွသွားတော် မူ၏၊ ထိုချိန်ကျမှ သံဝေဂဖြစ်ဟွားလျက် ကျန်ရစ်ခဲ့သော ဥဒကဆရာကြီးသည် ဘုရားအလောင်းတော်ကို အားကျ၍ အားထုတ်သဖြင့် နေဝသညာနာသညာ ယတနသမာပတ်ကိုရရှိလေသည်၊ မြတ်စွာ ဘုရားသည်ဘုရားအဖြစ်သို့ ရောက်၍ (၄၉)ရက် လွန်မြောက်ပြီးနောက် အဌမ သတ္တာဟအတွင်း၌ ဥဒကဆရာကြီးအား တရားဟောရန် ဆင်ခြင် ကြည့်ရှုတော် မူသောအခါ ညဉ့်ဦးယာမ်ကပင် ဆရာကြီး ကွယ်လွန်ကြောင်း သိတော်မူ၍ တရားဟော ကြွတော်မမူတော့ပေ၊ ဆရာကြီးကား ဘုရားရှင်၏ တရားတော်ကို နာယူခွင့် မရ ရှိနိုင်သော နေဝသညာနာသညာယတန အရူပဗြဟ္မာဘဝသို့ ကူးပြောင်းသွားသော ကြောင့် မဂ်ဖိုလ် တရားထူး အခွင့်အရေးမှ

လက်လွတ် ဆုံးရှုံး ရလေပြီတကား။ (ဝိ၊၃။ ၁၁။ မာ၊။၂၂၁-၆။ မိလိန္ဒ။ ၂၃၀။ မာဋိ၊ ၂။၁၃၉၊၁၄၀။) အယံ ခေါ ဥဒကော (ဥဒ္ဒကော။သီ၊သျှာ) ရာမပုတ္တော ပဏ္ဍိတော ဗျတ္တော မေဓာဝီ။ ဝိ၊၃။၁၁။ မာ၊။၂၂၆။ ဥဒကော သုဒံ ဘိက္ခဝေ ရာမပုတ္တော ဧဝံ ဝါစံ ဘာသတိ။ သံ၊၂။၃၀၄။ ဥဒကောတိ တဿ နာမံ။ သံ၊၆၊၃။၃၁။ သံ၊၆ဋီ၊၂။၃၀၄။ (-ဒီ၊၃။၁၀၄။ မာ၊။၂၂၁-၂၊၃၀၅။ ဒီ၊၆၊၃။၉၄။ အဘိ၊၆၊၁။ရရ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊၆။၈၊၂၂၊၃၃၆။ ဇာ၊၆၊ ၁။ရ၈၊၉၄။)

ဥဒကအာဝါဋ (ပု) [ဥဒက+အာဝါဋ] ရေတွင်း။ မဇ္ဈေ အာနေတ္တာ ပစ္ဆိမဝတ္ထုဘာဝေ ဥဒကအာဝါဋေ ခိပိတ္တာ။ ဝိ၊၆၊၁။၂၂၈။ (-ဝိ၊ ၆၊၃။၃၀၉။)

ဥဒကဥဗ္ဗာဟနက (တိ) [ဥဒက+ဥဗ္ဗာဟနက] ရေကို ထုတ်ဆောင်သော၊ ရေငင်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကဥဗ္ဗာဟနကတုလာ (ထီ) [ဥဒကဥဗ္ဗာ ဟနကာ+တုလာ] ရေငင်သောမောင်း။ တုလန္တိ ပဏ္ဍိကာနံ ဝိယ ဥဒကဥဗ္ဗာဟ-နကတုလံ။ ဝိ၊၆၊၄။၅၁။ တုလ (၉)-လည်း ကြည့်။

ဥဒကဥဿိဠန (နာ) [ဥဒက+ ဥဿိဠန] (၁) ရေခပ်-ရေငင်-ခြင်း။(တိ)(၂) ရေခပ်ယူ-ရေငင်-ကြောင်းဖြစ် သော။ (၁) ဥဒကဥဿိ-ဠနတ္ထ-ကြည့်။ (တိ)(၂)အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကဥဿိဠနယဏ္ဍိကာ (ထီ) [ဥဒကဥဿိဠန +ယဏ္ဍိကာ] ရေခပ်ယူ-ရေငင်-ကြောင်းဖြစ် သောခွက်၊ရေငင်အိုး။ ဥဒဠနီ-ကြည့်။

ဥဒကဥဿိဠနတ္ထ (ပု) [ဥဒကဥဿိဠန+အတ္ထ] ရေခပ်-ရေငင်-ခြင်း၊အကျိုး။ ဥဒက-ဥဿိဠနတ္ထာယ ပန ရဇ္ဇုယဉ္စ အဒါသိ။ ဇာ၊ ၆၊၂။၂၀၅။

ဥဒကဥဿိဠနဝါရက (ပု) [ဥဒကဥဿိဠန+ ဝါရက] ရေခပ်ယူ-ရေငင်-ကြောင်းဖြစ် သော ခွက်၊ ရေငင်ပုံး၊ရေပုံး ။ ဥဒကဝါရက-ကြည့်။

ဥဒကဥိမိ (ထီ) [ဥဒက+ဥိမိ] ရေလှိုင်း။ တတော ဧကာ ဃဋပ္ပမာဏာ ဃဋိကာ ပါသာဏေဟိ ဃံသိယမာနာ ဥဒကဥိမိဟိ ပေါထိယမာနာ မဋ္ဌာ ဟုတ္တာ။ ဓမ္မ၊၆၊၂။၁၃၀။ (-သာရတ္ထ၊၃။၃၀ ၂။)

ဥဒကဩရောဟဏက (တိ) [ဥဒက+ဩရောဟဏက] ရေသို့သက်ဆင်းတတ်သော၊သူ။ ဥဒကောရောဟက (အံ၊ဋီ၊၃။၃၅၆)-ကြည့်။

ဥဒကကဋာဟ (နာ) [ဥဒက+ကဋာဟ] ရေ ဖျဉ်းအိုး။ (ကဋာဟ-လည်းကြည့်။) အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဥဒကဒေါကိ ဥဒကကဋာဟန္တိ။ ဝိ၊၄။၂၆၀။ (-ဝိ၊၆၊၄။၀၃။ ဒီ၊သင်္ဂဟ။၃၀၀။ ကခ်ီ။၂၆၃-၄။)

ဥဒကကထာ (ထီ) [ဥဒက+ကထာ] ရေနှင့် စပ်သော စကားရပ်။ ဥဒကကထာယံ မဟာကုစ္ဆိကာ ဥဒကစာဋိ ဥဒကမဏိကော။ ဝိမတိ၊၁။၁၀၅။

ဥဒကကန္ဒရ (ထီ၊ပု) [ဥဒက+ကန္ဒရ] ရေ ရှိသော ချောက်။ ဧကော ကိရ ပုရိသော ဧကံ မဂ္ဂံ အဂတပုဗ္ဗော အန္ဓရာ ဥဒက-ကန္ဒရံ ဝါ ဂမ္ဘီရံ ဥဒကစိက္ခလ္လံ အတိက္ကမိတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၃၅၀။ ကန္ဒရ-ကြည့်။

ဥဒကကပလ္လက (နာ) [ဥဒက+ကပလ္လက]

ရေခွက်။ အဒုံ ဟိ ဘန္တေ ပရိတ္တံ ဥဒကကပလ္လကေ ဥဒက်။ အံ၊၁။၂၅၁။

ဥဒကကမ္ပ (နာ) [ဥဒက+ကမ္ပ] ရေဖြင့်-ရေခ-ပြုအပ် သောအမှု။ ဥဒကကမ္ပံ လဗ္ဘတု ဥပါသကာတိ ဝတ္တုံ ဝဋ္ဋတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၅၉။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၅၈။

ဥဒကကရဏ (နာ) [ဥဒက+ကရဏ] ရေပြုလုပ်ခြင်း၊ရေပြုလုပ်ပြခြင်း။ တေလံ ဂဟေတ္တာ ဥဒကကရဏံ။ သံ၊ဌ၊၃။၁၄၀။

ဥဒကကလဟ (ပု) [ဥဒက+ကလဟ] ရေကို စွဲ၍ဖြစ် သော-ငြင်းခုံခြင်း-ခိုက်ရန်ဖြစ်ခြင်း-အငြင်းအခုံ၊ရေအတွက် ခိုက်ရန်ဖြစ်ခြင်း။ ဘန္တေ ဥဒကကလဟောတိ အာဟံသု။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၁၆၆။

ဥဒကကာက (ပု) [ဥဒက+ကာက] ရေကျီးကန်း၊ တင်ကျီး (ဒင်ကြီး)။ အယမ္ပိ ဥဒကကာကော ကာဋကော။ ဇာ၊ဌ၊၂။၁၃၃ရ။ (-ပဋိသံ၊ဌ၊ ၁။၃၁၁။)

ဥဒကကာကယောနိ (ထီ) [ဥဒကကာက+ ယောနိ] ရေကျီး-တင်ကျီး-အမျိုးဇာတ်။ ဗောဓိသတ္တော ဟိမဝန္တပဒေသေ ဥဒက-ကာကယောနိယံ နိဗ္ဗတ္တိတ္တာ။ ဇာ၊ဌ၊၂။၁၃၆။

ဥဒကကိစ္စ (နာ) [ဥဒက+ကိစ္စ] ရေဖြင့် ပြု အပ်သော အမှု။(ရေဆေးခြင်း,ရေချိုးခြင်း စသည်အား:လုံ: ပါဝင်သည်။) ယေန ဗောဓိသတ္တသ ဥဒကကိစ္စံ ကရောန္တိ မာတုစ။ ဒီ၊၂။၁၃။ မ၊၃။၁၆၄။ (-ဒီ၊ဌ၊၁။၁၃ ၂ ၁ရ၁၊၁၀ဂ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁ရ၁။ သံ၊ဌ၊၁။၁၄ရ။ သံ၊ ဌ၊၃။၂၂၃။ အဘိ၊ဌ၊၂။၃၃ဂ၊၃၅၀။) ဩဒက-ဒန္တိက-လည်းကြည့်။

ဥဒကကိုဠိ (နာ) [ဥဒက+ကိုဠိ] (၁) ရေကစား:ခြင်း။ (တိ)(၂) ရေကစား:ရာဖြစ်သော။ (၁) ဥဒကကိုဠိနတ္ထ-ကြည့်။ (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကကိုဠိနဋ္ဌာန (နာ) [ဥဒကကိုဠိန+ဋ္ဌာန] ရေကစား:ရာ အရပ်။ ဥဒကကိုဠိနဋ္ဌာနေ အသုကကာရဏေနာတိ နု ဇာနာမိ။ ဇာ၊ ၃။၂၇၃။

ဥဒကကိုဠိနတ္ထ (ပု)[ဥဒကကိုဠိန+အတ္ထ] ရေကစား ခြင်:အကျိုး။ ဥဒကကိုဠိနတ္ထာယ အနောတတ္တဒဟံ ဂန္တ္မာ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၄၁ရ။

ဥဒကကိုဠိနဝေလာ(ထီ) [ဥဒကကိုဠိန+ဝေလာ] ရေကစား:ရန်-အချိန်-အခါ။ ဗောဓိသတ္တသ ဥဒကကိုဠိနဝေလာယ မဟာသစ္စေ ပါသာဏ-ဂုဠေ ခိပန္တိ။ မ၊ဌ၊၃။၁၅၀။

ဥဒကကိုဠာ (ထီ) [ဥဒက+ကိုဠာ] ရေက စား:ခြင်:။ သာ ဧကဒိဝသံ ဂဂ်ါယ ဥဒကကိုဠံ ကိုဠိသာမိတိ တိတ္ထံ သဇ္ဇာပေတ္တာ။ မ၊ဌ၊၃။၄၉။ (-သံ၊ဌ၊၃။၆၄။ အံ၊ဌ၊၁။၂ရ၀။ အံ၊ဌ၊၃။၂၁၉။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၂၃။)

ဥဒကကိုဠိကာ (ထီ) [ဥဒက+ကိုဠိကာ] ရေ ကစား:ခြင်:။ ဥဒကကိုဠိကံ ဒေ၀။ အံ၊ဌ၊၂။ ၁၂၄:(-၁၂၅)။

ဥဒကကုမ္ဘ (ပု) [ဥဒက+ကုမ္ဘ] ရေအိုး။ ကောစိ ဇလန္တံ ဇာတဝေဒံ ဥဒကကုမ္ဘေန နိဗ္ဗာပေယ္ယ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၂၉၄။ (-ဥဒါန၊ဌ။၃၀ရ။ ဇာ၊ဌ၊၁။၂၄။)

ဥဒကကုမ္ဘသတ (နာ) [ဥဒကကုမ္ဘ+သတ] ရေအိုး:တရာ၊ ရေအိုး:အရာ။ သော ဥဒကကုမ္ဘသတေဟိ ဥဒကကုမ္ဘသဟဿေဟိ ဗောဓိယမာနောပိ----ဟောတိ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။၄၆။

ဥဒကကုမ္ဘသဟဿ (နာ) [ဥဒကကုမ္ဘ+သဟဿ] ရေအိုးတထောင်၊ရေအိုးအထောင်။အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကကောဋ္ဌက (ပု) [ဥဒက+ကောဋ္ဌက] ရေအုံ၊ ရေချိုးအိမ်၊ ရေချိုးခန်း၊ ရေလှောင်ကျင်း၊ သစ်ပင်ရင်းခြံ ရေနေစေရန် တူးထားသော ရေကျင်း။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဥဒက-ကောဋ္ဌကံ။ ဝိ၁။၂၉၇။ ဥဒကကောဋ္ဌကန္တိ ဥဒကကောဋ္ဌ စာဋိ ဝါ ဒေါဏိ ဝါ ဥဏ္ဏောဒကဿ ပူရေတွာ တတ္ထ ပဝိသိတွာ သေဒကမ္မကရဏံ အနုဇာနာမီတိ အတ္ထော။ ဝိဋ္ဌ၁။၃။၃၇၁။ မဓုရံ အမ္မပက္ကံ ဘုဥ္ဇိတုကာမော အမ္မပေါတကဿ သမန္တာ ဥဒကကောဋ္ဌကံ ထိရံ ကတွာ ဗဒ္ဓတိ။ မဋ္ဌ၊၂။၂၄ဖ။ အံဇိ၊ ၃။၈။ ဥဒကကောဋ္ဌကန္တိ အာလဝါလံ။ မဇ္ဈိ၊ ၂။၂ဖ၉။ ဥဒကကောဋ္ဌကန္တိ ဇလာဝါဋံ။ အံ၊ ၎ိ၊၃။၉။

ဥဒကခဏ္ဍ (နာ) [ဥဒက+ခဏ္ဍ] ရေကြောင့် ပျက်စီး ခြင်း။ ဥဒကခဏ္ဍံ နာမ ယတ္ထကတ္ထစိ ဥဒကံ အတိဗဟုံ ဝါ နု ဝါ ဟောတိ။ မဋ္ဌ၊ ၁။၁၅၉။ အံဇိ၊ ၂။၂၃၄။

ဥဒကဂဏ္ဍု(ဏ္ဍူ)သ (ပု) [ဥဒက+ဂဏ္ဍု(ဏ္ဍူ)သ] ရေ ငုံခြင်း။ ဥဒကဂဏ္ဍုသံ ဂဟေတွာ ဥစ္ဆိဋ္ဌဟတ္ထေန ဂကၠိတုံ ဝဋ္ဋတိ။ ဝိဋ္ဌ၊၄။၄၉။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၄၄၂။ ဥဒကေန ပတ္တံ ဓောဝိတွာ ဥဒကဂဏ္ဍုသံ ကရောတိ။ ဒီဋ္ဌ၊၁။၁၇၀။ မ၊ ဋ္ဌ၊၁။၂ဖ၃။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၂၂။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၃၃၂။ ဥဒကဂဏ္ဍုသန္တိ ဥဒကာဝဂဏ္ဍကာရကံ။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊ ၂။၈၈။ (-သာရတ္ထ၊၃။၃၈၇။ ဝိမတိ၊ ၂။၂၃၂။)

ဥဒကဂဏ္ဍုသက (ပု) [ဥဒက+ဂဏ္ဍုသက] ရေငုံခြင်း။ ဥဒကဂဏ္ဍုသကံ ကတွာ ဥစ္ဆုကစဝရာဒိဋ္ဌ မုခေနေဝ ဟရိတုံ ဥဒကေသု ဆဋ္ဌေတုံ ဝဋ္ဋတိ။ ဝိမတိ၊ ၂။ဖ၅။

ဥဒကဂတ (တိ) [ဥဒက+ဂဘ] ရေခြဲ-ရောက်သော-ဖြစ်သော။ ဥဒကဂတံ အဂ္ဂ-နဂ်ုဋ္ဌကဋ္ဌေ စတ္တာရော စ ဟတ္ထပါဒေ နုပသေယ္ယု။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၇။(-ပေဋကော။၃၁ ၂။ ကခ်ိ၊ ဋီ၊သစ်။၃၃၁။)

ဥဒကဂတိက (တိ) [ဥဒက+ဂတိက] ရေကဲ့သို့ ဖြစ်ခြင်းရှိသော၊ ရေနှင့်အလားတူသော။ ဟိမဂရကာ ဥဒကဂတိကာ ဇ၀။ ဝိ။ဋ္ဌ၊ ၃။၁၁၉။(-အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ ၂ဖ။ ဝဇိရ။၄၇ဝ။ မ၊ ဋီ၊ ၂။၁ဖ၇။ ဝိနယာလင်္ကာရ၊ ၂။၁၇။)

ဥဒကဂရုက (တိ) [ဥဒက+ဂရုက] ရေဖြင့်-ရေကြောင့်-လေးသော။ ယထာ ပုရိသော ဥဒကဂရုကံ နာဝံ သိတွာ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၃၀။

ဥဒကဂဟန (နာ) [ဥဒက+ဂဟန] ရေတို့ဖြင့် ရှုပ်ထွေး ထူထပ် မှားပြားရာ အရပ်၊ ရေ မှားရာ အရပ်၊ ရေတော။ (ကူးခပ်နိုင် ခဲသောရေ၊နီတိ၊သုတ္တ၊သျှ။ ၁၁၃ဖ)။ ပဌမံ ဒဗ္ဗဂဟနံ------ဥဒကဂဟနံ ပဗ္ဗတဂဟနန္တိ အဌာရသဂဟနာနိ ပဋိပါဋိယာ ပတ္တာ။ ဇာ၊ ဋ္ဌ၊၅။၄၇။

ဥဒကဂါဟီ (တိ) [ဥဒက+ဂဟ+ဏီ။ထီ-ဌ ဥဒကဂါဟိနီ] ရေကိုယူသော၊ ရေဝင်သော၊ ရေမလုံသော။ ယထာ စ နာဝိကာ နာမ ဇဋ္ဌရံ နာဝံ ဥဒကဂါဟိနိံ ဆဋ္ဌေတွာ အနပေက္ခာဝ ဂစ္ဆန္တိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၉၃။

ဥဒကဋ္ဌ (ပု) [ဥဒက+အဋ္ဌ] ရေ၏တန်ဘိုး။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကဌါနုရူပ (တိ) [ဥဒကဋ္ဌ+အနုရူပ] ရေ၏တန်ဘိုး အား-သင့်လျော်-လျောက်ပတ်-သော။ သဗ္ဗတ္ထ နိက္ခန္တဥဒကဌါနုရူပေန (ထွက်သောရေတန်ဘိုးအား လျော်သော)

အဝဟာရေန ကာရေတဗ္ဗော။ ဝိ၊၆၊၁။၃၀၁။

ဥဒကယဋ္ဌ (ပု) [ဥဒက+ယဋ္ဌ] ရေအိုး။ ကေသို့ ဥဒကယဋ္ဌေ ကောဝ အာပတ္တိ။ ဝိ၊၆၊၃။၅၁။ ကခ်ီ၊ဌီ၊သစ်။၃ရ၂။ (–ဝိ၊၆၊၂။၄၁။ စရိယာ၊ ၆။၂၅၄။ ဝိမတိ၊၂။၁၉၂၊၂၅၁။)

ဥဒကစရ (တိ) [ဥဒက+စရ] ရေ၌-လှည့်လည်သွား လာ-ကျက်စား-သော၊(ငါး)။ မစ္ဆော နာမ ဥဒကစရော ဝုစ္စတိ။ ဝိ။၂၊ ၁၁၉။

ဥဒကစာဠိ (ထီ) [ဥဒက+စာဠိ] ရေလှောင်အိုး၊ကြီး၊အိုးစရည်း။ အဝသေသံ ဥဒကစာဠိယံ အာလောဠေတ္တာ။ မ၊၆၊၃။၅၉။ (–သံ၊၆၊၁။၁၃၅။ အဘိ၊၆၊၁။၆၀။ ဓမ္မ၊၆၊၁။၃၃။) ဥဒကမဏိက-လည်းကြည့်။

ဥဒကစာရီ (တိ) [ဥဒက+စရ+ဏီ] ရေ၌-လှည့်လည်သွားလာ-ကျက်စား-သော။ ဥဒက-စာရီပိ ဟိ ကောစိ ကစ္ဆပါဒိ အဝါရိဂေါစရောပိ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၄၈။

ဥဒကစိက္ခလ္ဍ (ပုဒ်နာ) [ဥဒက+စိက္ခလ္ဍ။ စိက္ခလ္ဍ-ပုဒ်ရင်း၌(နာ)သာရှိ။] ရေနှင့်ရောသောညွန်၊ ရေညွန်။ ဥဒကသင်္ဂဟေ ဥဒကစိက္ခလ္ဍေ ဩကပုဏ္ဏေဟိ---တေနုပသင်္ကမိသု။ ဝိ၊၃၊ ၃၅၁။ ဥဒကစိက္ခလ္ဍေတိ အက္ကန္တအက္ကန္တဋ္ဌာနေ ဥဒကစိက္ခလ္ဍော ဥဋ္ဌဟိတ္တာ ---ဤဒိသေ စိက္ခလ္ဍေတိ အတ္ထော။ ဝိ၊၆၊၃။၃၀ရ။ (–ဝိ၊၆၊ ၂။၁၁၉။) ဥဒကစိက္ခလ္ဍေ(ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၃၀)တိ ဥဒကမိဿေ ကဒ္ဒမေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၁၉။ (–ပေတာ၊၆။၉ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၃၅၀။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၂၃။) ဥဒဥလ-လည်းကြည့်။

ဥဒကစုမ္ဗဋ (နာ) [ဥဒက+စုမ္ဗဋ] ရေခေါင်းခု။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကစုမ္ဗဋကလဟ (ပုဒ်နာ) [ဥဒကစုမ္ဗဋ+ကလဟ] ရေခေါင်းခုကို အကြောင်းပြု၍ ခိုက်ရန်ဖြစ်ခြင်း၊ ရေခေါင်းခုရန်ပွဲ။ တာသံ သာမိကာ ပဠူသတာ ရာဇကုမာရာ ဥဒက-စုမ္ဗဋကလဟေ သတ္တု ဓမ္မဒေသနံ သုတ္တာ ပဗ္ဗဇိတာ။ မ၊၆၊၄။၂၄၂။ (ဓမ္မ၊၆၊၂။၁၆၆-အလားတူ ဇာတ်ကြောင်း၌ ဥဒကကလဟ-သာရှိ။) စုမ္ဗဋကကလဟ-လည်းကြည့်။

ဥဒကစ္ဆဏာဝိသဇ္ဇနနာဋ္ဌယန္တ (နာ) ဥဒကဓာရာ-ဝိသဇ္ဇနနာဋ္ဌယန္တ?။ ဥဒကသေစနနာဋ္ဌကာ-ကြည့်။

ဥဒကစ္ဆိန္န (တိ) [ဥဒက+ဆိန္န] ပြတ်သော-ကုန်ခမ်းသော-ရေရှိသော၊ရေပြတ်သော၊ ရေကုန်ခမ်းသော။ ယထာ ဥဒကစ္ဆိန္နာယ ကုန္နဒိယာ ဥဒကံ၊ ဇဝံ မစ္ဆာနံ အာယု ခိယျတိ။ မဟာနိ၊၆။၁၃၃။

ဥဒကဆန္န(တိ) [ဥဒက+ဆန္န] ရေဖြင့်ဖုံးလွှမ်း-အပ်သော။ ဥဒကဆန္နော ဝိယ ခါဏု ဗိလော-တိကပဋိစ္ဆာဒိတံ ဝိယ စ သတ္ထံ ဟောတိ။ မ၊ ဋီ၊၁။၂၀၀။

ဥဒကဇ (တိ) [ဥဒက+ဇန+ဏိ] ရေ၌ဖြစ်သော၊ သူ။(ရေသတ္တဝါ။) အထ ခေါ ဇေတေ ဗဟုတရာ သတ္တာ၊ ယေ ဥဒကဇာ။ သံ၊၃။ ၄၀၅။ (–ဇာ၊၂။၂၃၀။)

ဥဒကဇလ (နာ) [ဥဒက+ဇလ] မျှားစွာသောရေ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကဇလရာသိ (ပု) [ဥဒကဇလ+ရာသိ] မျှားစွာသော ရေအစုအဝေး၊ ရေအပေါင်း။ အကျောဘံ အမိတောဒကန္တိ စာလေတုံ အသက္ကုဏေယျ အပရိမိတံ ဥဒကဇလရာသိ။ စူဠနိ၊၆။၇၂။

ဥဒကဇလ္ဍ (နာ) [ဥဒက+ဇလ္ဍ] ရေအညစ်

အကြေး၊ရေအစေး၊ ရည်။ ယထာ စ ပုဗ္ဗဋ္ဌော ဥဒကတလ် ဥဒကဗိန္ဒု ဥဒကဇလ် သက်နိုတ္တာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၉၅။ ဥဒကဇလန္ဓိ သန္ဓာနက် ဟုတ္တာ ဌိတ် ဥဒကမလ်။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၅၀။

ဥဒကဇလ္လက (နာ) [ဥဒက+ဇလ္လက] ရေအညစ်အကြေး၊ ရေအစေး၊ ရည်။ ဥဒကဇလ္လက (အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၁)နှင့် ဥဒကလသိက်။ မူလဋီ၊၂။ ၂၇။

ဥဒကဇလ္လိကာ(ထီ) [ဥဒက+ဇလ္လိကာ၊ ဇလ္လိကာ-ကြည်။] ရေအညစ်အကြေး၊ ရေအစေး၊ ရည်။ ဝါတော ဥဒကဇလ္လိကသဒိုတ် ဥဒကလသိက် သံကနိုတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၆၆။ ဥဒကတလ-လည်းကြည်။

ဥဒကဆွလိ (ပု) [ဥဒက+အဆွလိ] ရေတလက်ခုပ်။ သော ကိရ ပိပါသဲ သန္ဓာရေတုံ အသက္ကောန္တော ဥဒကဆွလိ ဥက္ခိပိတ္တာ။ ဇာ၊ ၁။၅။ရရ။

ဥဒကဋ္ဌ (တိ) [ဥဒက+ဋ္ဌာ+အ] ရေ၌-တည်သော-ထားအပ်သော။ ဥဒကဋ္ဌံ နာမ ဘဏ္ဍံ ဥဒကေ နိက္ခိတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊၁။၅၉။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၇၅။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၇။)

ဥဒကဋ္ဌကထာ (ထီ) [ဥဒကဋ္ဌ+ကထာ] ရေ၌ တည်သောဘဏ္ဍာကို-ဆိုရာ-ဆိုကြောင်း-ဖြစ်သော စကားရပ်။ ဥဒကဋ္ဌကထာ နိဋ္ဌိတာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၇၇။

ဥဒကဋ္ဌပန(နာ) [ဥဒက+ဋ္ဌပန] (၁) ရေထားခြင်း။ (တိ) (၂) ရေထားရာဖြစ်သော။ (၁) ဥဒက-ဋ္ဌပနတ္ထ-ကြည်။ (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည်။

ဥဒကဋ္ဌပနဋ္ဌာန(နာ) [ဥဒကဋ္ဌပန+ဋ္ဌာန] ရေထားခြင်းငှါ ပြုအပ်သောအရပ်၊ ရေထားရာအရပ်။ ဥဒကဋ္ဌပနဋ္ဌာနန္တိ ဥဒကဋ္ဌပနတ္ထာယ ပရိစ္ဆိန္နိတ္ဌာ ကတဋ္ဌာနံ။ ဝိမတိ၊၂။၂၃၃။ ဥဒကဋ္ဌာန-လည်းကြည်။

ဥဒကဋ္ဌပနတ္ထ (ပု) [ဥဒကဋ္ဌပန+အတ္ထ] ရေထားခြင်း အကျိုး။ အထက်ပုဒ်ကြည်။

ဥဒကဋ္ဌာန (နာ) [ဥဒက+ဋ္ဌာန] (က)ရေထားခြင်းငှါ ပြုအပ်သောအရပ်၊ ရေထားရာအရပ်။ (၁) ရေ၏ တည်ရာ-ရေရှိရာ-အရပ်။ (ဂ)ရေ၏တည်ရာခွက်၊ ရေခွက်။ (က) အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဥဒကဋ္ဌာနံ ဥဒက-သရာဝကံ။ ဝိ၊၄။၂၅၅။ ဥဒကဋ္ဌာနန္တိ ဥဒက-တ္ထပနဋ္ဌာနံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၅၀။ ဥဒကဋ္ဌပနဋ္ဌာန-လည်းကြည်။ (၁) ကလာပဗဒ္ဓါနိ ပုပ္ပါနိ ဥဒကဋ္ဌာနေ ဝါ ရုက္ခေ ဝါ ဂစ္ဆေ ဝါ ဗန္ဓိတ္တာ ဌပေန္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂ဂ၆။ ဥဒကဋ္ဌာနံ ဂစ္ဆတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁၅။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃ရရ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၃၂၊၃၂၂။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၁ ၂၅။ သာရတ္ထ၊၃။ ၃ ၂၀။ ကခ်ိ၊ဋီ၊သစ်။ ၂ ၂ဂ။) (ဂ) ဥဒကာဓာနေတိ ဥဒကဘာဇနေ။ ဥဒက-ဋ္ဌာနေတိပိ ပါဌော။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၈၈။ ဥဒကဋ္ဌာနန္တိ စ ခုဒ္ဒကဘာဇနံ။ မ၊ဋီ၊၃။၅၉။ ဥဒကာဓာန-လည်းကြည်။

ဥဒကဋ္ဌာနကထာ (ထီ) [ဥဒကဋ္ဌာန+ကထာ] ရေ၏ တည်ရာအရပ်ကို အကြောင်းပြု၍ ပြောဆိုအပ်သော စကား။ ကုမ္ဘဋ္ဌာနကထာ-ကြည်။

ဥဒကဋ္ဌာနောကာသ(ပု) [ဥဒကဋ္ဌာန+သြကာသ] ရေတည်ရာအရပ်၊ ရေရှိရာအရပ် ။ ဝဿိကေ စတ္တာရော မာသေ ဥဒကဋ္ဌာနောကာသေ ကမ္မံ ကာတုံ ဝဋ္ဋတိတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃ရရ။

ဥဒကဏ္ဍဝ (ပု) [ဥဒက+အဏ္ဍဝ] နက်လည်းနက်, ကျယ်လည်းကျယ်သောရေ၊ ရေပင်လယ်၊ သမုဒ္ဒြာ။ သော ပသေယ္ယ မဟန္တံ ဥဒကဏ္ဍဝံ ။မ၊၁။၁၀၀။ သံ၊၂။၃၀၂။ မဟန္တံ ဥဒကဏ္ဍဝန္တိ

မဟာန္ဆံ ပုထုလ် ဂမ္ဘီရံ ဥဒက်။ မဒု၊၂။၁၅။ ဥဒကဏ္ဍဝန္ဆီ ဂမ္ဘီရံ ပုထုလ် ဥဒက်။ သံဒု၊ ၃။၅ရ။

ဥဒကတရက (နာ) [ဥဒက+တရက] ရေကူးခြင်း။ ဥဒကေသု သြတာရေတွာ ဥဒကတရက်သိက္ခာပေန္ဆီ။ သံဒု၊၃။၁ရ၂။

ဥဒကတလ (နာ) [ဥဒက+တလ] ရေအပြင်။ ထေရော-----ပေါက္ခရဏိယာ ဥဒကတလေ ဌတွာ။ ဝိ၊ဒု၊၁။၄၁။ ယထာ စ ပုဗ္ဗုဠေ ဥဒကတလံ ဥဒကဗိန္ဒုံ ဥဒကဇလ္လံ သက်ိုတွာ။ သံဒု၊၂။၂၉၅။ (-အဘိ၊ဒု၊၂။၃၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁ဖ၊ဖ။) ဥဒကတလန္ဆီ ဥဒကပိဋ္ဌီ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၂၅၀။

ဥဒကတာရကာ (ထီ၊နာ) [ဥဒက+တာရကာ] ရေဌ္ဌထင်သော အရိပ်။ရေပွက်၊(ကေစိ)။ ယသ ဂမ္ဘီရေ ဥဒပါနေ ဥဒကတာရကာ ဝိယ အက္ခိတာရကာ ပညာယန္ဆီ။ ဝိ၊ဒု၊၃။၃၁၀။ ဥဒကတာရကာတိ သြလောကေန္ဆာနံ ဥဒကေ ပဋိဗိမ္ဗကစ္ဆာယာ၊ဥဒကပုဗ္ဗုဠေန္ဆီ ကေစိ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၂ရ။ (-သာရတ္ထ၊၃။၂ဖ၄။)

ဥဒကတိတ္ထ (နာ) [ဥဒက+တိတ္ထ] ရေဆိပ်။ ဥဒကတိတ္ထေပိ ကာယိကံ ပါဂ္ဇိယံ ဒသ္သေတိ။ မဟာနိ။၁ရ၅၊၃၀၅။ (-အံ၊ဒု၊၁။ ၂ဖ၁။ အံ၊ဒု၊ ၂၈၂။)

ဥဒကတိတ္ထကထာ (ထီ) [ဥဒကတိတ္ထ+ကထာ] ရေဆိပ်ကို အကြောင်းပြု၍ ပြောဆိုအပ်သော စကား။ ကုမ္ဘဋ္ဌာနကထာ-ကြည့်။

ဥဒကတိန္ဆ (တိ) [ဥဒက+တိန္ဆ] ရေဖြင့်-စွပ်-စိုး-သော၊ ရေစိုသော။ တေ တသ္မ ဥဒက-တိန္ဆာနိ ဝိယ နိလာနိ သိနိဒ္ဓါနိ ပတ္တာနိ ဥဒကပုဏ္ဏာ ဝိယ စ သာခါ ဒိသ္သာ။ ဇာ၊ဒု၊ ၄။၃၅၀။

ဥဒကတုမ္ဗ (ပုဂ္ဂ) [ဥဒက+တုမ္ဗ] ရေဗူး၊ ရေအိုးငယ်၊ ရေကျည်တောက်။ ကုဏ္ဍိကာ ကဠုနကော ဥဒကတုမ္ဗောတိ တေသံယေဝ အနုလောမာနိ။ ဝိ၊ဒု၊၃။၃၈၅။ ဥဒကတုမ္ဗောတိ ဥဒကုက္ခိပနကကုဋ္ဌကော။ သာရတ္ထ၊ ၃။၃၃၄။ ဥဒကတုမ္ဗော ဥဒကယဇ္ဇော။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၉၂။ ယထာ ဥဒကတုမ္ဗတော ပုရာဏုဒကံ ဆဒ္ဓေန္တသ္ယ နေဝ တံ အတ္ထာနော ဟောတိ။ ဒီ၊ဒု၊၁။၁၈၁။ မဒု၊၁။ ၂ရ၃။ သံ၊ဒု၊၃။ ၂၃ ၂။ အဘိ၊ ဒု၊ ၂။၃၄ရ။ ဥဒကတုမ္ဗတောတိ ဝေဠု-နာဠိအာဒိဥဒကဘာဇနတော။ ဒီ၊ဋီ၊၁။ ၂၅ ၂။ မ၊ ဋီ၊၁။၃ဖ ၂။သံ၊ဋီ၊ ၂။၄ဖရ။ ဝေဠုနာဠိအာဒိ-ဥဒကဘာဇနံ ဥဒကတုမ္ဗော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၁၀ဖ။

ဥဒကတုမ္ဗက (ပုဂ္ဂ) [ဥဒက+တုမ္ဗက] ရေဗူး၊ ရေကရား။ ဥဒကတုမ္ဗကန္ဆီ ကုဏ္ဍိကံ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၂၀၁။ (ရင်း၏ သံဝဏ္ဏတဗ္ဗ ဖြစ်သော ဒီ၊ ဒု၊ ၂ ၂၄-၌ ဥဒကတုမ္ဗ -ဟုရှိ၏။)

ဥဒကတေမန (နာ) [ဥဒက+တေမန] ရေဖြင့်-စွပ်-စိုး-ခြင်း။ အပူတိကာနိတိ ဥဒက-တေမနေန အပူတိကာနိ။ သံ၊ဒု၊ ၂။ ၂၅၁။ အံ၊ ဋီ၊၃။၁၃၅။ (-အံ၊ဋီ၊ ၂။၁၀၀။)

ဥဒကတေမိတ (တိ) [ဥဒက+တေမိတ] ရေ ဖြင့်.စွပ်စိုစေအပ်သော၊ရေဆွတ်အပ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကတေမိတဂုံလိ (ထီ) [ဥဒကတေမိတ + အဂုံလိ] ရေဖြင့် စွပ်စိုစေအပ်သော-ရေဆွတ်အပ်သော-လက်ချောင်း။ ဥဒက-တေမိတဂုံလိယာ တန္နုဒကပါနံ ဝိယ အတိ-တ္တိကရာ။ စရိယာ၊ဌ။၃၀ဖ။

ဥဒကတေလက (နာ) [ဥဒက+တေလက] ရေ နှင့်.ရော သောဆီ။ နာ ဥဒကတေလကေန

ကေသာ ဩသဏ္ဍာတဗ္ဗာ။ ဝိ၊၄။၂၄၂။ ဝိ၊ သင်္ဂဟ။၄၃၃ရ။ ဥဒကတေလကေနာတိ ဥဒက-မိသကေန တေလေန။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၄၅။

ဥဒကတ္ထ (ပု) [ဥဒက+အတ္ထ] ရေဟူသောအကျိုး။ ဥဒကတ္ထာယ အာဝါဋံ ဝါ ပေါက္ခရဏီအာဒီနိ ဝါ ခဏန္တီ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၃ရ။

ဥဒကတ္ထိက (တိ) [ဥဒက+အတ္ထိက] ရေကို-ရေဖြင့်-အလိုရှိသော၊သူ။ ဇရူဒပါနံ ခဏမာနာ၊ ဝါကိဇာ ဥဒကတ္ထိကာ။ ဇာ၊၁။ရ၃။ ဇာဋ္ဌ၊၂။၂ရ၀။ (-သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၅၆။)

ဥဒကထလစရ (တိ) [ဥဒကထလ+စရ] ရေ, ကြည်းကုန်း၌-လှည့်.လည်-သွား၊လာ-ကျက်စား-သော။ ဥဒကထလစရသ ပက္ခိနော။ ဇာ၊ ၁။၅၄။ ဓမ္မပဒ၊၁။၉၃။ ဥဒကထလစရ- သာတိ ဥဒကေ စ ထလေ စ စရိတုံ သမတ္ထသ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃ရ။

ဥဒကထာလ (ပု) [ဥဒက+ထာလ] ရေခွက်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကထာလဂတ(တိ) [ဥဒကထာလ+ဂတ] ရေခွက်၌ ထား၊အပ်သော။ ယထာ စ သလ္လကတ္တာအန္ဓေဝါသိကေသု ဥဒကထာလ-ဂတေ ဥပ္ပလပတ္တေ သတ္ထကမ္ပံ ဆိက္ခန္တေသု။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၃၃။ သာရတ္ထ၊၂။၂၃၀။ ဥဒက-ထာလဂတေတိ ဥဒကထာလိယံ ဌပိတေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၆၀။

ဥဒကထာလိ (ထီ) [ဥဒက+ထာလိ] ရေခွက်။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကထေဝ (ပု) [ဥဒက+ထေဝ] ရေပေါက်၊ ရေအစက်။ ဥဒကဗိန္ဒု ဝုစ္စတိ ဥဒကထေဝေါ။ မဟာနိ။၁၀၄။ ဥဒကထေဝေါတိ ဥဒကဿ ထေဝေါ။ ဥဒကတ္ထေဝကောတိပိ ပါဌော။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၂၂၄။ (-သံ၊ဋီ၊၂။၂၂၄။)

ဥဒကတ္ထေဝက (ပု) [ဥဒက+ထေဝက] ရေပေါက်၊ ရေအစက်။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကဒဿန (နာ) [ဥဒက+ဒဿန] ရေကို မြင်ရခြင်း။ တဿ ဟိ ပုရိသဿ ဇာတဿရ-ဝနသဏ္ဌာသဝနတော ပဋ္ဌာယ ယာဝ ဥဒက-ဒဿနာ ဟဋ္ဌပဟဋ္ဌကာလော ဝိယ။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၁။၁ဖ၁။

ဥဒကဒဟ (ပု) [ဥဒက+ဒဟ] ရေအိုင်၊ရေကန်။ သုခုမစ္ဆိကေန ဇာလေန ပရိတ္တံ ဥဒကဒဟံ ဩတ္ထရေယ္ယ။ ဒီ၊၁။၄၂။ ဥဒကရဟဒေါတိ ဥဒက- ဒဟော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၃။ ဥဒကံ ဒဟတိ ဓာရေတီတိ ဥဒကဒဟော။ အံ၊ဋီ၊၁။၉၇။

ဥဒကဒါန (နာ) [ဥဒက+ဒါန] (၁) ရေကိုပေး၊ကြောင်း ဖြစ်သော အရာဝတ္ထု၊ (ကရား၊စသောရေခွက်။) (၂) ရေကို-လှူ၊ခြင်း-လှူ၊ကြောင်းဖြစ်သောစေတနာ၊ရေအလှူ။ (၁) ဧကစ္စော ပတ္တမုခဝဋ္ဋိယာ ဥဒကဒါနံ အာဟရန္တောဝိယ ပတ္တံ ဥန္နာမေတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၂ဖ၃။ ဥဒကံ ဒိယတိ ဧတေနာတိ ဥဒကဒါနံ၊ ဘိက္ခာ- ရာဒိဥဒကဘာဇနံ။ မ၊ဋီ၊၃။၁ရ၀။ (၂) အောက်ပုဒ် ကြည့်။

ဥဒကဒါနပုညိ (နာ) [ဥဒကဒါန+ပုညိ] ရေအလှူ ဟူသောကုသိုလ်ကောင်းမှု။ ဥဒကဒါနပုညေန ဧတောဒိသံ ဖလံ ပဋိလဘန္တီ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၃ရ။

ဥဒကဒါယက (တိ) [ဥဒက+ဒါယက။ထိ-၌ ဥဒကဒါယိကာ] ရေကို ပေး၊လှူ၊တတ်သော၊ သူ။ ဣတ္ထံ သုဒံ အာယသ္မာ ဥဒကဒါယကော ထေရော ဣမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္ထ။ အပ၊၁။၂၃၀။ အပ၊၂။ရ၀။ ဣတ္ထံ သုဒံ ဥဒကဒါယိကာ ဘိက္ခုနီ ဣမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္ထ။ အပ၊၂။၁ဇ၀။

ဥဒကဒါယကတ္တေရအပဒါန(နာ)[ဥဒကဒါယ

ကတ္ထေရ+အပဒါန] ဥဒကဒါယက-ရေကို ပေးလှူသော-ထေရ်၏ အကြောင်းအရာ။ အပ၊ ၁။၂၂၉-၂၃၀။ အပ၊၂။ရ၇။

ဥဒကဒါယိကာထေရီအပဒါန (နာ) [ဥဒက ဒါယိကာထေရီ+အပဒါန] ဥဒကဒါယိကာ-ရေကိုပေးလှူသော-ထေရီ၏ အကြောင်းအရာ။ အပ၊ ၂။၁၉ရ-၇။

ဥဒကဒါယီ (တိ) [ဥဒက+ဒါယီ]ရေကို-ယူတတ်-ယူလေ့ ရှိ-သော၊ရေ-ဝင်-ယို-သော (လှေ စသည်)။ ဒကမေသိန္ဓိ ဥဒကဒါယီ ဥဒကပ-ဝေသနီ။ မဟာနိ၊ဌ။၆ရ။

ဥဒကဒိဋ္ဌ (တိ) [ဥဒက+ဒိဋ္ဌ] ရေကိုတွေ့-မြင်ရာဖြစ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကဒိဋ္ဌဌာန(နာ) [ဥဒကဒိဋ္ဌ+ ဌာန] ရေကိုတွေ့-မြင်ရာအရပ်။ ဥဒကဒိဋ္ဌဌာနေ ဥဒက် ဆဋ္ဌေသာမာတိ သတ္ထကေ သညာပေတ္တာ။ အံ၊ဌ၊ ၂။၇၁။

ဥဒကဒုလ္လဘ (တိ) [ဥဒက+ဒုလ္လဘ] ရေ၏ ခဲယဉ်းသဖြင့် ရအပ်ရာဖြစ်သော၊ ရေရခဲ ရာဖြစ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကဒုလ္လဘကာလ(ပု) [ဥဒကဒုလ္လဘ+ကာလ] ရေရခဲရာဖြစ်သော အခါ၊ ရေရှားရာအခါ။ ဘာဇနဂတန္ဓိ ဥဒကဒုလ္လဘကာလေ ဥဒက-မဏိကာဒီသု ဘာဇနေသု သဂေါ်ပေတ္တာ ဌပိတံ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၃၀၀။ (-အဘိ၊ဌ၊ ၂။ ၂၁ရ။)

ဥဒကဒေဠ္ဠဘ (ပု) [ဥဒက+ဒေဠ္ဠဘ] ရေမြွေ။ ဘဒ္ဒကော ဝတာယံ အာသီဝိသော ဥဒက-ဒေဠ္ဠဘော ဝိယ ။သံ၊ဌ၊၁။၁ ၂။

ဥဒကဒေဠ္ဠဘက (ပု) [ဥဒက+ဒေဠ္ဠဘက] ရေမြွေ။ ကိုယ် ပနေတရဟိ ဘိက္ခဝေ သာဂတော ဥဒကဒေဠ္ဠဘကမ္မိ ဒမေတုံ သက္ကုဏေယ္ယ။ ဇာ၊ဌ၊၁။၃၇၁။

ဥဒကဒေါဏိကာ (ထီ) [ဥဒက+ဒေါဏိကာ] ရေစားကျင်း၊ ရေဇလား၊ ရေခွက်။ ဥဒက-ဒေါဏိကာယ ဥဒက် အာသိဉ္စိတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃၇၀။

ဥဒကဒေါဏိ (ထီ) [ဥဒက+ဒေါဏိ] ရေစားကျင်း၊ ရေဇလား၊ ရေခွက်။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဥဒကဒေါဏိံ ဥဒကကဋာဟန္ဒိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၆၀။ (-ဝိ၊သင်္ဂ၊ ၂။ ၂ဌ၁။) ဥဒကဒေါဏိပိ ဇေတဝိဝနာ၀-ကတံ ဥဒကဘာဇနံ။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၂ဌရ။

ဥဒကဓာရတ္ထ (ပု)[ဥဒကဓာရာ+အတ္ထ] ရေ အလျှဉ် ဟူသော အကျိုး။ ဥဒကဓာရတ္ထာယ အာပေါကသိဏံ သမာပဇ္ဇတိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၅ရ။

ဥဒကဓာရာ (ထီ) [ဥဒက+ဓာရာ] ရေအုံလျှဉ်။ အန္ဓလိက္ခာ ဥဒကဓာရာ ပါတုဘဝိတ္ထာ ဘဂဝတော စိတက် နိဗ္ဗာပေသိ။ ဒီ၊ ၂။၁၃၅။ ဥဒကဓာရာတိ အဂ္ဂဗာဟုမတ္ထာပိ --- ဥဒကဓာရာ အာကာသတော ပတိတ္ထာ နိဗ္ဗာပေသိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၁၉၆။ (-ပဋိသံ။၁ ၂၀။ ဝိ၊ ဌ၊၁။၆၆။ ဒီ၊ဌ၊၁။၅ရ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၅၊၄၆။ မ၊ဌ၊ ၂။ ၂၀၉။ မ၊ဌ၊၃။ ၂၆၊၁၅၀။ သံ၊ဌ၊၁။၁၅၃။ အံ၊ ဌ၊ ၂။၁ ၂၆။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။၁ ၂။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။၁၃၉။ ဥဒါန၊ဌ။၁ ၂၅။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၁ ၂၃။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။၁၆၁။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၄၆။ သာရတ္ထ၊၃။၁၉၁။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊၁။၁၊ ၂၃၆။)

ဥဒကဓာရာနိပါတ (ပု) [ဥဒကဓာရာ+နိပါတ] ရေအလျှဉ် ကျခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကဓာရာနိပါတနိရန္တရ (တိ) [ဥဒက-ဓာရာနိပါတ+နိရန္တရ] ရေအလျှဉ် ကျခြင်း၏ အကြားအလပ် မရှိသော၊ အဆက်မပြတ် ရေ အလျှဉ်ကျခြင်း ရှိသော။ ဥဒကဓာရာနိပါတ-နိရန္တရံ နဘံ အဟောသိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၄၃၉။

ဥဒကဓာရာနိမ္မာန (နာ) [ဥဒကဓာရာ+နိမ္မာန]

ရေ အလျဉ်ကို ဖန်ဆင်းခြင်း။ ဝေမာဒီနီတိ အာဒိသဒ္ဒေန သရီရတော ဥဒကဓာရာနိမ္မာနာဒီ သင်္ဂဟာတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။၁၉၈။

ဥဒကဓာရာဝိဿဇ္ဇန (နာ) [ဥဒကဓာရာ+ဝိဿဇ္ဇန] ရေအလျဉ်ကို လွှတ်တတ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကဓာရာဝိဿဇ္ဇနနာဠိယန္တ (နာ) [ဥဒကဓာရာဝိဿဇ္ဇန+နာဠိယန္တ] ရေအလျဉ်ကိုလွှတ်တတ်သော ကျည်တောက်ရှိသော ယန္တရားစက်။ ဥဒကသေစနနာဠိကာတိ ဥဒကစ္ဆဍ္ဍာဝိဿဇ္ဇနနာဠိယန္တာနိ (ဥဒကဓာရာ-ဝိဿဇ္ဇနနာဠိယန္တာနိ?)။ အံ၊ဌီ၊၂။၁၁၉။

ဥဒကဓာရာဝိဿန္ဒ(ဝိဿန္ဒနက)ယန္တ (နာ) [ဥဒကဓာရာ ဝိဿန္ဒ (ဝိဿန္ဒနက) + ယန္တ] ရေအလျဉ်ကို ယိုထွက်စေတတ်သော ယန္တရားစက်။ ဥဒကယန္တ-ကြည့်။

ဥဒကဓာရာဝေဂ (ပု) [ဥဒကဓာရာ+ဝေဂ] ရေအလျဉ်၏ အဟုန်။ ပါသာဏော ဥဒက-ဓာရာဝေဂေန ဘိန္နော။ အံ၊ဌ၊၃။၂၁၉။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၁၆၁။

ဥဒကဓောဝန (နာ) [ဥဒက+ဓောဝန] ရေဆေးခြင်း။ ဥဒကဓောဝနကရဏဝတ္ထု-ကြည့်။

ဥဒကဓောဝနကရဏ (နာ) [ဥဒကဓောဝန+ကရဏ] ရေဆေးခြင်းကိုပြုခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကဓောဝနကရဏဝတ္ထု (နာ) [ဥဒကဓောဝနကရဏ+ဝတ္ထု] ရေဆေးခြင်းကို ပြုခြင်းဟူသော ဝတ္ထု။ အတိအနော ပဝေသေတ္တာ ဥဒကဓောဝနကရဏဝတ္ထုသို့ ။ကခ်ီ၊ဌီ၊သစ်။၄ဖ၉။

ဥဒကနိက္ခမန (နာ) [ဥဒက+နိက္ခမန] (၁) ရေထွက်ခြင်း။ (တိ)(၂) ရေထွက်ရာဖြစ်သော။ (၁) ဓမကရဏတော ဥဒကနိက္ခမနသဒိသံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၉။ (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကနိက္ခမနစ္ဆိဒ္ဒ (နာ) [ဥဒကနိက္ခမန+ဆိဒ္ဒ] ရေထွက် ရာအပေါက်၊ ရေထွက်ပေါက်။ တာနိ စ ဥဒကနိက္ခမနစ္ဆိဒ္ဒါနိတိ အာဟ အပ-ဝါဟနစ္ဆိဒ္ဒါနိတိ။ အံ၊ဌီ၊၂။၃၅၃။

ဥဒကနိက္ခမနမဂ္ဂ (ပု) [ဥဒကနိက္ခမန+ မဂ္ဂ] ရေထွက်ရာလမ်းကြောင်း။ နိဒ္ဓမနတုမ္ဗန္တိ သဿာဒီနံ အတ္ထာယ ဥဒကနိက္ခမနမဂ္ဂံ။ သာရတ္ထ၊၂။၁၄၇။

ဥဒကနိဂ္ဂမနမဂ္ဂ (ပု) [ဥဒကနိဂ္ဂမန+မဂ္ဂ] ရေထွက်ရာလမ်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကနိဂ္ဂမနမဂ္ဂသမ္ပန္န (တိ) [ဥဒကနိဂ္ဂမနမဂ္ဂ + သမ္ပန္န] ရေထွက်ရာလမ်းနှင့် ပြည့်စုံသော။ နှ အပါယသမ္ပန္နန္တိ ဥဒကနိဂ္ဂမနမဂ္ဂသမ္ပန္နံ ဟောတိ။ အံ၊ဌ၊၃။၂၂၉။

ဥဒကနိဋ္ဌဘာနဋ္ဌာန(နာ) [ဥဒက+နိဋ္ဌဘာန+ဋ္ဌာန] ရေကို ထွေးရာအရပ်။ နိဋ္ဌဘာနန္တိ ဥဒက-နိဋ္ဌဘာနဋ္ဌာနံ။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊၂။၈၈။

ဥဒကနိဒ္ဓမန (နာ) [ဥဒက+နိဒ္ဓမန] ရေပြန်ပေါက်၊ ရေထုတ်ပြန်။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဥဒကနိဒ္ဓမနံ။ ဝိ၊၄။၂၅၈၊၂၈၃။ (-ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၃၀၄။ ဇာ၊ဌ၊၄။၃၅၉။ ဇာ၊ဌ၊ဖ။၂၃၄။)

ဥဒကနိဒ္ဓမနတုမ္ဗ (နာ) [ဥဒကနိဒ္ဓမန+တုမ္ဗ] ရေထုတ် သောပြွန်။ သုက္ခတဠာကဿ ဥဒက-နိဗ္ဗဟနဋ္ဌာနံ ဝါ ဥဒကနိဒ္ဓမနတုမ္ဗံ ဝါ ပိဒဟဝေါ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၃၀၁။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁၃ဖ။

ဥဒကနိဓာန (နာ) [ဥဒက+နိဓာန] (၁) ရေသိုလှောင်ခြင်း။ (၂) ရေသိုလှောင်ရာ။ (၁) မဟာပေါက္ခရဏီယော ကာရေတ္တာ တာသု

ဥဒကနိဓာနံ ကာရေသိ။ ဇာ၊၆၊၆။၂၃၄။ (၂)သမုဒ္ဒသဒိသံ အညံ ဥဒကနိဓာနံ နာမ နတ္ထိ။ သံ၊၆၊၁။၃၁၊(-၁၁၈။)

ဥဒကနိဗ္ဗ(ဗ္ဗာ)ဟန (နာ) [ဥဒက+နိဗ္ဗာဟန] (၁) ရေထုတ် ဆောင်ခြင်း၊ ရေလွှဲခြင်း။ (တိ)(၂) ရေထုတ်ဆောင် ရာဖြစ်သော။ (၁) တဿ အရေ အရေ ယဒိုကာနိ ဗန္ဓိတ္တာ ဇေကေန ဒ္ဒိဟိ ဝါ ပရိစ္ဆမိယမာနဿ ဥဒကနိဗ္ဗာဟနံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဝေဒီ၊ရ။၅၂၄။ (တိ)(၂) ဥဒက-နိဒ္ဓမနတုမ္ဗ-ကြည်။

ဥဒကနိဗ္ဗဟနဋ္ဌာန (နာ) [ဥဒကနိဗ္ဗဟန+ဋ္ဌာန] ရေ-ထုတ်ဆောင်ရာ-လွှဲရာ-ဖြစ်သောအရပ်။ ဥဒကနိဒ္ဓမနတုမ္ဗ- ကြည်။

ဥဒကနိမိတ္တ (နာ) [ဥဒက+နိမိတ္တ] ရေဟူသော အမှတ်အသား၊ ရေနိမိတ်။ (သိမ်သမုတ်သောအခါ ပြောကြားအပ်သော သိမ်နိမိတ် ရှစ်မျိုးတွင် တစ်မျိုး ဖြစ်သည်။ ရေနိမိတ် အရာဝယ် ရေမရှိရာ အရပ်ဖြစ်မူ လှေ၌ လည်းကောင်း, အိုးစသည်တို့၌ လည်းကောင်း ရေထည့်၍ ရေနိမိတ် မကြားအပ်၊ မြေ၌တည်သော ရေကိုသာ ကြားအပ်၏။ ၎င်းရေသည်လည်း တွင်း, လေးထောင့်ကန်, တစ်ဘက်ဆည်ကန်, အလိုလို ဖြစ်သော (ဇာတသရ) အိုင်, ဆားငန်ချောင်း စသည်တို့၌တည်သော မစီးသော ရေသာ အပ်၏။ ရေအလျှဉ်, လျှံတက်သော မြစ်, ရေမြောင်း စသည် တို့၌ တည်သော (စီးနေသော) ရေကား မအပ်။ အနွဂကအဋ္ဌကထာ-၌ကား နက်သောတွင်း စသည် တို့၌တည်သော ထုတ်ဆောင်ဆွဲငင်၍ ယူအပ်သော ရေကို နိမိတ်မကြားအပ်ဟု ဆိုသည်။ ထိုစကားသည် မကောင်းသဖြင့် ဆိုအပ်သောစကားသာ၊ မိမိအထင် (အတ္တနော မတိ) မျှသာတည်း၊ မစီးမဆင်း တည်တံ့ နေသောရေဖြစ်မူ အယုတ်ဆုံးအား ဖြင့် ဝက်တူး အပ်သော အိုင်၌ဖြစ်စေ, ကလေးသူငယ်တို့ ကစားသော ရေအိုင်၌ဖြစ်စေ, သိမ်သမုတ်ခါနီးမှ တွင်းတူး၍ လောင်းထည့်အပ်သော ရေပင် ဖြစ်စေ ကမ္မဝါစာ ရွတ်ဖတ်ပြီးဆုံးသည် တိုင်အောင် တည်လျှင် နည်းသည်ဖြစ်စေ, များသည်ဖြစ်စေ အပ်၏။ သိမ်သမုတ်ပြီး၍ ရောနှံးသွားသော အခါ ထိုရေနိမိတ်ရှိရာ ဌာန၌ အမှတ်အသားပြုလုပ်ရန် ကျောက်ပုံ, သဲပုံ စသည်ကို ပြုလုပ်ထားရမည်၊ ကျောက်တိုင်, သစ်သားတိုင်ကိုသော်လည်း စိုက်ထားရမည်။ ဝိ၊၆၊ ၃။၃၂၂။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၈၄။) ပဌမံ နိမိတ္တာ ကိတ္တေတဗ္ဗာ ပဗ္ဗတနိမိတ္တံ ---နဒီနိမိတ္တံ ဥဒကနိမိတ္တံ။ ဝိ၊၃။၁၄၄။ (-ကခ်။၊၁၈။ ကခ်။ ဌီ၊သစ်။၁၄၁-၂။ ဝိနယာလင်္ကာရ၊ ဌီ၊၁။၃၀၃-၄။)

ဥဒကနိမုဂ္ဂ (တိ) [ဥဒက+နိမုဂ္ဂ] ရေနစ်-ရေငုပ်-သော၊သူ။ ဂဗ္ဘဂမနာဒီတိ အာဒိသဒ္ဒေန ဥဒကနိမုဂ္ဂအသညီဘူတကာလကတ-စတုတ္ထဇ္ဈာနသမာပန္နရူပါရူပဘဝသမဂ်ီ-နိရောဓသမာပန္နဘာဝေ သင်္ကာတိ။ အနုဋ္ဌီ၊ ၁။၁၆၅။

ဥဒကနိမ္မာန (နာ) [ဥဒက+နိမ္မာန] ရေကို ဖန်ဆင်း ခြင်း။ ဥဒကနိမ္မာနေ အာပေါကသိဏ်။ သုတ္တနိ၊ ၌၊၁။၃၃။

ဥဒကနိဝါရဏ (နာ) [ဥဒက+နိဝါရဏ] ရေကို တားဆီးကြောင်းဖြစ်သောတာရိုး၊ ရေကာတာ။ အာဝရဏေန ဝါတိ ဒါရုအာဒီ နိခဏိတ္တာ ဥဒကနိဝါရဏေန။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၆၇။

ဥဒကနိဿန္ဒန (တိ) [ဥဒက+နိဿန္ဒန] ရေယိုစီး-ရေယိုထွက်-သော။အောက်ပုဒ်ကြည်။

ဥဒကနိဿန္ဒနလေဏ (နာ) [ဥဒကနိဿန္ဒန+လေဏ] ရေယိုစီး-ရေယိုထွက်-သော လိုဏ်ဂူ၊

ရေလှိုက်ခေါင်း။ ဥဒကလေကာ- ကြည်။

ဥဒကနိဿိတ (တိ) [ဥဒက+နိဿိတ] ရေကို မှီသော၊ သတ္တဝါ (ငါး, မိကျောင်း စသည်)။ ယေ ဥဒကနိဿိတာ ပါကာ၊ တေ နံ ခါဒေယျုံ။ သံ၊၁။၃၂၃။ ဥဒကနိဿိတာတိ မစ္ဆသုံသု-မာရာဒယော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀၃။

ဥဒကနိဿေက (ပုံ၊နှ) [ဥဒက+နိဿေက] ရေကြွင်းရေကျန်၊ (ရေဆေးထားသော ခြေထောက်မှ ကျကျန် ရစ်သော ရေကြွင်း ရေကျန်)။ ပါဒါနံ ဓောတံ ဥဒကနိဿေက(ဝိ၊ ၃။၁၈ဖ။)နို့ ပါဒါနံ ဓောတာနံ ဥဒကနိဿေကံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၄ရ။ (-ဝိ၊၃။၂၄ဖ။)

ဥဒကန္တ(ပုံ၊နှ) [ဥဒက+အန္တ] (၁)(က) ရေ။ (ခ) ရေဟူသော အပိုင်းအခြား။ (၂) ရေ၏အနီး။ (၃) ရေ၏-ရေတို့၏-အဆုံး။ (တိ) (၄) (စင်ကြယ်စေခြင်းငှါ) အဆုံးဌ ယူအပ်သော ရေရှိသော၊ ရေဆေး ခြင်းကိစ္စ အဆုံးရှိသော (မေထုန်အကျင့်) ။ (၁)(က) သာ ဟရိတန္တံ ဝါ ပဿန္တံ ဝါ သေလန္တံ ဝါ ဥဒကန္တံ ဝါ---နိဗ္ဗာယတိ။ မ၊၁။ ၂၄ဖ။ (-အံ၊၂။၄၅၂။) ဥဒကန္တန္တိ ဥဒကံ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃၁။ အံ၊ဋီ၊၃။၁ရဖ။ (-အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၅၃။ ဝိမတိ၊၁။ရ၂။) (ခ) အဝကျော----ဥဒကန္တံ ပတ္တာ အဂ္ဂိ ဝိယ နိဝတ္တော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၅၅။ သာ ဟရိတန္တံ ဝါ ပဿန္တံ ဝါ သေလန္တံ ဝါ ဥဒကန္တံ ဝါတိအာဒီသု မရိယာဒါယံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၉ဖ။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၃၄။ (-အံ၊ဋီ၊၂။၃၄ရ။) (၂) ဥဒကန္တေ(သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ဂ)တိ ဥဒကသမီပေ။ သံ၊ဋီ၊၁။ဂ၃။ (၃) နဒန္တေ ဝါ ဥဒကန္တေ ဝါ ယတ္တ နိ ကသိယတိ။ မဟာနိ။၃ရဖ။ ဥဒကန္တေတိ ဥဒကာနံ ပရိယန္တေ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃၉၄။ (တိ)(၄) ဥဒကံ အသ အန္တေ သုဒ္ဓတ္ထံ အာဒိယတိတိ ဥဒကန္တံ (ဥဒကန္တော။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ)။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂၂။ မဟာနိ၊ ဋ္ဌ။၂၂ဖ။

ဥဒကန္တရာယ (ပုံ) [ဥဒက+အန္တရာယ] ရေဟူသော ဘေးရန်အန္တရာယ်၊ ရေအန္တရာယ်။ (ပါတိမောက်ပြခြင်း၏ အန္တရာယ် ၁၀-မျိုးတို့တွင် တစ်မျိုးဖြစ်သည်၊ ၄င်းအန္တရာယ် ဖြစ်ပေါ်လာပါက ပါတိမောက်ကို အကျဉ်း ပြခွင့်ရှိသည်။) တတြ မေ အန္တရာယာ ရာဇန္တ-ရာယော ----ဥဒကန္တရာယော။ ဝိ၊၃။၁၅၂။ မေယော ဝါ ဥဒ္ဒေတိ သြယော ဝါ အာဂစ္ဆတိ၊ အယံ ဥဒကန္တရာယော။ ဝိ။ဋ္ဌ၊၃။၃၃ဂ။ ဝိ၊ သင်္ဂဟ။ ၂၀ဖ။ ကင်္ခာ၊ဋီ၊သစ်။၁၂၉။

ဥဒကန္တသေဝီ (တိ) [ဥဒကန္တ+သေဝီ] ရေ၏ အနီး ဖြစ်သော ကမ်းစပ်ကို မှီဝဲသော၊(ရေမြှေ)။ မဏ္ဍူကဘက္ခာ ဥဒကန္တသေဝီ၊ အာသီဝိသံ မံ အဝိသာသပန္တိ။ ဇာ၊၁။၉၅။ မဏ္ဍူကဘက္ခာတိ စ ဥဒကန္တသေဝီတိ စ ဝဒန္တာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၅။

ဥဒကန္တိက (ပုံ၊နှ) [ဥဒက+အန္တိက] ရေ၏ အနီး။ တံ ကမ္မံ နိဟီတံ အဌာ၊ နိဓိဝ ဥဒကန္တိကေ။ ဇာ၊၂။၂ဖဖ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၁၂ရ။

ဥဒကပဋ္ဌရန္တ (တိ) [ဥဒက+ပဋ္ဌရန္တ] ရေ-ယိုစီး-ယိုထွက်-သော။ အထသ ဇလေ ကုမုဒါနိ အဘိရူပါနိ ဥဒကပဋ္ဌရန္တာနိ ဝိယ ဥပဋ္ဌဟိသု။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ဖရ။

ဥဒကပ(ပ္ပ)ဋိဂ္ဂါဟက (ပုံ) [ဥဒက+ပဋိဂ္ဂါဟက] ရေကိုခံယူတတ်သောအရာဝတ္ထု၊ ရေအခံ၊ လက်ဆေးခံ။ သစေ ဥဒကပ(ပ္ပ)ဋိဂ္ဂါဟကော ဟောတိ။ ဝိ၊၄။၃ဂ၁။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၂၃၄။

ဥဒကပဋိစ္ဆက (ပုံ)[ဥဒက+ပဋိစ္ဆက] ရေကိုခံယူတတ်သောအရာဝတ္ထု၊ ရေခံခွက်။ ဥဒက-ပဋိစ္ဆကော ဒါရုမယော ဝါ ဒန္တမယော ဝါ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။ဂ၃။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၃၀ဂ။

ဥဒကပဋိစ္ဆန္န (တိ) [ဥဒက+ပဋိစ္ဆန္န] ရေပြင်ဖုံးလွှမ်းအပ်သော။ ဥဒကပဋိစ္ဆန္နော ဝိယ ခါဏု

ပိလောတိကာ ပလိဝေဌိတံ ဝိယ စ သတ္ထံ ဟောတိ။ အဘိ၊ဌ၊၂၊ ၄ရ၅။

ဥဒကပင်္ဂီစ္ဆာဒီ (ထီ) [ဥဒက+ပင်္ဂီစ္ဆာဒီ] ရေဟူသော-အဖုံးအလွှမ်း-အကာအကွယ်။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ တိသော ပင်္ဂီစ္ဆာဒီယော ဇန္ဓာယရပင်္ဂီစ္ဆာဒီ ဥဒကပင်္ဂီစ္ဆာဒီ ဝတ္ထုပင်္ဂီစ္ဆာဒီ။ ဝိ၊၄။၂၅၉။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၄၄၃။ (-ဝိ၊၅။၂၁၈။ ဝိ၊ဌ၊၄။၅၁။)

ဥဒကပင်္ဂီစ္ဆာဒီလက္ခဏပပ္ပတ္ထ (တိ) [ဥဒကပင်္ဂီစ္ဆာဒီ+လက္ခဏပပ္ပတ္ထ] ရေအဖုံးအလွှမ်းဟူသော-လက္ခဏာ-အမှတ်အသား-သို့ရောက်သော။ နာဘိပွမာဏမတ္တံ ဩတရိတ္တာ ဥဒကပင်္ဂီစ္ဆာဒီလက္ခဏပပ္ပတ္ထတော။ သံ၊ဋီ၊၁။၈၃။

ဥဒကပဋ္ဌန (နာ)[ဥဒက+ပဋ္ဌန] ရေဆိပ်လှေဆိပ်သင်္ဘောဆိပ်။ ယောပိ ဥဒကပဋ္ဌနံ ဝါ ထလပဋ္ဌနံ ဝါ နိဿိတော ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ။၁၁၃။ သာရတ္ထ၊ ၂။၂၀၈။ သမုဒ္ဒသာမုဒ္ဒိ-ကနဒီနိဿိတံ ဥဒကပဋ္ဌနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဌ။ဌ၄၀။

ဥဒကပတန (နာ) [ဥဒက+ပတန] (၁) ရေကျခြင်း။ (တိ)(၂) ရေကျရာ ။ (၁) ဥဒကပတနတ္ထ-ကြည်။ (တိ)(၂) အောက်ပုခံကြည်။

ဥဒကပဏ္ဍာန (နာ) [ဥဒကပတန+ဌာန] ရေကျရာ အရပ်။ ပရိဘောဂေ ပရိဘောဂေတိ ဥဒကပတနဌာနတော အန္ဓော ပဝေသနေသု နိဿိဒနဿယနေသု ၈။ ဝိမတိ၊ဌ။၃၃ရ။ (-ကခ်ါ၊ ဋီ၊သစ်။ဌ၉၄။)

ဥဒကပဏ္ဍာနပရိစ္ဆိန (တိ) [ဥဒကပတနဌာန+ပရိစ္ဆိန] ရေကျရာအရပ်ဖြင့်ပိုင်းခြားအပ်သော။ ဆဒနတော ဥဒကပတနဌာနပရိစ္ဆိန္နေ ဩကာသေ ဥက္ခိတ္တကော ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၄။ဌ ၂။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ဌ၇ရ။

ဥဒကပတနဌာနဇ္ဇန္ဓရ (နာ) [ဥဒကပတနဌာန+အဇ္ဇန္ဓရ] ရေကျရာအရပ်၏ အတွင်း။ နိဗ္ဗကောသဿ ဟိ ဥဒကပတနဌာနဇ္ဇန္ဓရံ ယရံ နာမ။ ကခ်ါ။ ၁၁၅။

ဥဒကပတနတ္ထ (ပု) [ဥဒကပတန+အတ္ထ] ရေကျခြင်း အကျိုး။ ပရိမဏ္ဍလံ ဝါတိအာဒိ မဏ္ဍေ ဥဒကပတနတ္ထာယ အာကာသင်္ဂဏဝန္ဓံ သေနာသနံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ ဝိမတိ၊ ၂။၆။

ဥဒကပတ္ထ (ပုဒ်နာ) [ဥဒက+ပတ္ထ] ရေခွက်။ ဩဒပတ္ထကိန် နာမ ဥဒကပတ္ထံ အာမသိတ္ထာ ဝါသေတိ။ ဝိ၊ဝ။၂၀၃။ နာ ဘိက္ခဝေ အာဒါသေ ဝါ ဥဒကပတ္ထေ ဝါ မုခနိမ်တ္ထံ ဩလောကေတဗ္ဗံ။ ဝိ၊၄။၂၄၂။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၄၃ရ။

ဥဒကပတ္ထသခ်ါ (ထီ) [ဥဒကပတ္ထ+သခ်ါ] ရေခွက် ဟူ၍ ခေါ်ဝေါ်ခြင်း။ ကဠိယာဒီနိပိ ၈ ဥဒကပတ္ထသခ်မေဝ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၄၅။ ဝိ၊သင်္ဂ။ ၄၃ရ။

ဥဒကပပ္ပဎက (ပု) [ဥဒက+ပပ္ပဎက] (က) ရေလွှာ၊(ဝိ၊သင်္ဂ၊ဟ၊သ္ယ၊ဝ။ ၂၃၆-၌ မြေဆီဟုမှာထားသည်။ မြေကြီးအတွင်းသို့ ရေဝင်သွားသောအခါ ထိုရေ၏ အထက်ပိုင်းကို ဖုံးအုပ်လျက် သဲနု (သို့မဟုတ်) မြေညက်သည် အလွှာဖြစ်ပြီး ပေါလော ပေါ်နေ၏။ ရေခြောက်သွားသော်လည်း ထိုအလွှာသည် လေတိုက်ခတ်သောအခါ လှုပ်ရှားနေ၏။ ရင်းအလွှာသည် ဥဒကပပ္ပဎက-မည်၏။) (ခ)ရေညှိ။ (ဂ) ဥဒကေန ဂတဋ္ဌာနေ ဥဒကပပ္ပဎကော နာမ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၁။ ဝိ၊သင်္ဂ။ရ၅။ ဥဒကပပ္ပဎကောတိ ဥဒကေ အန္ဓောဘူမိယံ ပဝိဋ္ဌေ တသ္မိ ဥပရိဘာဂံ ဆာဒေတ္ဝာ ဘနုကပ်သု ဝါ မတ္တိကာ ဝါ ပဋလံ ဟုတ္ဝာ ပတမာနာ တိဋ္ဌတိ၊ ပလဝမာနာ ဥဋ္ဌာတိ၊ တသ္မိ ဥဒကေ သုက္ခေပိ ဘဲ ပဋလံ ဝါထေန

စလမာနာ တိဋ္ဌတိ၊ တံ ဥဒကပပ္ပဋေကာ နာမ။ ဝိမတိ၊၂။၁၀။ ဝိနယာလင်္ကာရဋီ၊၁။၁၆၄။ ဥဒကပပ္ပဋေကာ နာမ ဥပရိ ထဒ္ဒေါ ဖရုသ-ဝဏ္ဏော၊ ဟေဋ္ဌာ မုဒုနီလဝဏ္ဏော ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၇။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ရဂ။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၉ရ။) (၁) သေဝါလပဏကပရိယောနဒ္ဓါတိ သေဝါလေန စ ဥဒကပပ္ပဋေကေန စ ပဋိစ္ဆန္နာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၅ရ။ ဥဒကပပ္ပဋေကနာတိ နီလမဏ္ဍူကပိဋ္ဌိဝဏ္ဏေန ဥဒကပိဋ္ဌိ ဆာဒေတ္တာ နီဗွတ္တေန ဥဒကပိဋ္ဌိကေန ။အံ၊ဋီ၊၃။၅၁။

ဥဒကပဗွတ (ပု) [ဥဒက+ပဗွတ] ဥဒကမည်သော တောင်။ ဝေဠုဝန် ပန ပရိက္ခိပိတ္တာ----တတော ဥဒကပဗွတော နာမ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၅။၃၉။

ဥဒကပရိက္ခိတ္တ (တိ) [ဥဒက+ပရိက္ခိတ္တ] ရေဖြင့် ခြုံရံ အပ်သော၊ ရေဝိုင်းနေသော။ သေသံ ဥဒကံဝိယ ဥဒကပရိက္ခိတ္တော ဩကာသော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃ရ။

ဥဒကပရိခါ (ထီ) [ဥဒက+ပရိခါ] ရေကျုံး။ ပရိခဏ္ဍာပိ ကဒ္ဒမပရိခံ ဥဒကပရိခံ သုက္ခပရိခဏ္ဍ အပိ ကာရယေ။ အပ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၂၀။

ဥဒကပရိဘောဂ (ပု) [ဥဒက+ပရိဘောဂ] ရေကို သုံးဆောင်ခြင်း၊ ရေကိုသုံးဆောင်ရာအခါ၊ (ပါ၊ဧဏ္ဍိ၊သစ်)။ ဝနစ္ဆာယပ္ပဝေသန-ဥဒကပရိဘောဂေသု ဝိယ သုခံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁၅။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၀။ မ.ဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၁၁။

ဥဒကပရိယန္တ (ပု) [ဥဒက+ပရိယန္တ] (၁) ရေ၏ အဆုံး၊ရေစပ်။ (တိ)(၂) ရေလျှင် အဆုံးအပိုင်း အခြားရှိသော။ (၁) မဟာပထဝီ ယာဝ ဥဒကပရိယန္တာ အကမ္မိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၄၈။ (-ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁၈။ ဝိမတိ၊၂။၂၀၂။) (တိ) (၂) အယံ မဟာပထဝီ ဥဒကပရိယန္တံ ကတ္တာ အနေကပ္ပကာရံ ကမ္မိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၆။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၈။ ဥဒကပရိယန္တန္တိ ပထဝီ-သန္ဓာရကဥဒကပရိယောသာနံ ကတ္တာ။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၁။၁၃ရ။

ဥဒကပရိယန္တိက (တိ) [ဥဒကပရိယန္တ+ဣက] ရေ-သပိတ်ဆေးရေ-ကို ယူခြင်း ဟူသော အဆုံးအပိုင်း အခြားရှိသော၊ သပိတ်ဆေးရေကို ယူသည်အခါကျမှ ဆွမ်းစားခြင်းကိစ္စ အပြီးသတ်ရပ်တန့် ရခြင်းရှိသော။ သော ဟိ ဥဒက-ပရိယန္တိကော ဝါ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၆၆။

ဥဒကပရိယာဒါန (နာ) [ဥဒက+ပရိယာဒါန] ကုန်ခမ်းသော ရေရှိသော။ ယထာ မစ္ဆာ အပ္ပေါဒကေ ပရိတ္တောဒကေ ဥဒကပရိယာ-ဒါနေ---- ခဇ္ဇမာနာ ဖန္ဒန္တိ။ မဟာနိ။၃၇၊ ၃၂၀။ ဥဒကပရိယာဒါနေတိ ခီဏောဒကေ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၄၀။

ဥဒကပရိယာယ (ပု) [ဥဒက+ပရိယာယ] အရည်ဟော ဥဒကသဒ္ဒါ၏-ပရိယာယ်-စကားလုယ်။ ရသ-သဒ္ဒေါ ဥဒကပရိယာယော။ သာရတ္ထ၊၁။၄၅ရ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၀၆။

ဥဒကပရိယောသာန (တိ) [ဥဒက+ပရိယောသာန] ရေအဆုံးရှိသော။ ဥဒကပရိယန္တ (တိ)(၂)-ကြည့်။

ဥဒကပဝေသက (တိ) [ဥဒက+ပဝေသက] ရေသို့-ဝင်-သက်ဆင်း-သော။ ဥဒကော-ရောဟဏ (တိ)(၂)၊ ကြည့်။

ဥဒကပဝေသန (နာ) [ဥဒက+ပဝေသန] ရေဝင်ခြင်း။ ဥဒကပဝေသနသာဘာဝေန အနဝသုတာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၄။၂၁။

ဥဒကပသတ (ပု) [ဥဒက+ပသတ] တစ်လက်ဖက်မျှသော ရေ၊ ရေတစ်လက်ဖက်။ ဥဒကပသတမ္မိ စာဟံ လဘိတ္တာ ဒေ.ဒတ္တာ နပိဝိဿာမိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၄၁ရ။

ဥဒကပါတ (ပု) [ဥဒက+ပါတ] (၁)ရေကျခြင်း။ (တိ) (၂) ရေကျရာ ။ (၁) သဟ ဥဒကပါတေန ပထဝီ ကမ္မီ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ဖ၁။ (-ဝိ၊ဌ၊၄။၁၂။ ဝိ၊သင်္ဂ်ဟ။၃၀၇။ ကခ်ီ၊ဋီ။၅၇။) (တိ)(၂) အောက်ပုဒ် ကြည့်။

ဥဒကပါတဌာန (နာ) [ဥဒကပါတ+ဌာန] ရေကျ ရာ အရပ်။ နိဗ္ဗာနသဿ ဥဒကပါတဌာနေ ဌိတသ မဏ္ဍိမသ ပုရိသသ သုပ္ပပါတော ဝါ မုသလပါတော ဝါ ယရူပစာရော နာမ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၅၉။

ဥဒကပါတဌာနဗ္ဗန္ဓရ (နာ) [ဥဒကပါတဌာန+အဗ္ဗန္ဓရ] ရေကျရာ အရပ်အတွင်း။ နိဗ္ဗာနသဿ ဥဒကပါတဌာနဗ္ဗန္ဓရံ ယရံ နာမ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၅၉။

ဥဒကပါတန (နာ) [ဥဒက+ပါတန] ရေကိုကျစေခြင်း။ ရေကျခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကပါတနဘယ (နာ) [ဥဒကပါတန+ဘယ] ရေကို ကျစေခြင်း-ရေကျခြင်း-မှ ကြောက်ခြင်း။ တုမှာကံ သရီရေ ဥဒကပါတနဘယေန နဿြတရတိ။ သံ၊ဌ၊၁။၃၃။

ဥဒကပါတိ (ထီ) [ဥဒက+ပါတိ] ရေခွက်။ ကော ဥဒကပါတိ တိဋ္ဌတု။ ဝိ၊ဌ၊၁။၄၄။ (-ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁၄ ၂။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၁ ၂၉။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။၁ ၂၇။ ဇာ၊ဌ၊၃။ ၂ဖ၈။)

ဥဒကပိစ္ဆိလ(ပိစ္ဆိလ္ဍ) (ပု) [ဥဒက+ပိစ္ဆိလ (ပိစ္ဆလ္ဍ)] ရေညှိ၊ မှော်။ ပဏကေနာတိ ဥဒကပိစ္ဆိလေ (ပိစ္ဆိလ္ဍေ)နု။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၄၄ရ။ အံ၊ဋီ၊၃။၅၉။

ဥဒကပိဋ္ဌ (နာ) [ဥဒက+ပိဋ္ဌ] ရေပြင်။ ဥဒကပိဋ္ဌေ ရဇ္ဇုကေသု တိဏာနိ သဏ္ဌရိတ္တာ ဌပေန္တိ။ ဝိ၊ ဌ၊၁။ ၂၇ဖ။ ဥဒကပိဋ္ဌေ အလာဗုကဋာဟံ ဝိယ အပ္ပကေနေဝ ဥ္ဍလ္ပဝန္တိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။ ၂ ၂၇။ ပုရိသော ဥဒကပိဋ္ဌေ နိပန္နံ သုံသုမာရံ ဒိသ္မာ။ သံ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၇။ ဥဒကပိဋ္ဌေ နိပန္နန္တိ ဥဒကံ ပရိယ္ပဝ-ဝသေန နိပန္နံ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၃ ၂။

ဥဒကပိဋ္ဌိ (ထီ) [ဥဒက+ပိဋ္ဌိ] ရေပြင်။ ဥဒကပိဋ္ဌိ ဆာဒေတ္မာ နိဗ္ဗတ္တပဏကေန ပရိယောနဒ္ဓေ။ သံ၊ဌ၊၃။ ၂၁ဝ။ (-အံ၊ဌ၊၃။၁၇ဝ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၃၅။ မဟာနိ၊ဌ။၁ဖ၊၃ ၂ ၉။ သံ၊ဋီ၊ ၁။ ၃ ၂ ၂။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၅ဝ။)

ဥဒကပိဋ္ဌိက (တိ) [ဥဒကပိဋ္ဌိ+ဏ္ဍက] ရေပြင်၌ ဖြစ်သော၊ (ရေမှော်၊ရေညှိ)။ ဥဒကပပ္ပဋ္ဌက-ကြည့်။

ဥဒကပိပါသာ (ထီ) [ဥဒက+ပိပါသာ] ရေတပ် -ရေမွတ်သိပ်- ခြင်း။ သော တံ ပေါက္ခရဏီ အာဂမ္မ ဝိနေယျ ဥဒကပိပါသံ။ မ၊၁။ ၃ ၂ ၂။ (-စူဠနိ။ ၂ ဖ ဖ။ မ၊ဌ၊ ၃။ ၁ ၂ ၄။)

ဥဒကပိပါသာဝိနယန (နာ) [ဥဒကပိပါသာ +ဝိနယန] ရေတပ်ခြင်းကိုပယ်ဖျောက်ခြင်း။ ဥဒကံ အနောရောဟန္တသ ဥဒကံ နိဿာယ ဥဒကပိပါသာဝိနယနံ ----နတ္ထိ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၃ ၂ ၇။

ဥဒကပုဏ္ဏ (နာ) [ဥဒက + ပုဏ္ဏ] ရေသုတ် အဝတ်၊ ရေသုတ်ပုဝါ။ ဥပါဟနာ ပါဒုကာယော၊ အထော ဥဒကပုဏ္ဏေ ။ အပ၊ ၁။ ၃ ၅ ၂။ (-ဏ္ဍတိဝုတ်၊ဌ။ ၄ ၇။)

ဥဒကပုဏ္ဏစောဠ (ပု) [ဥဒကပုဏ္ဏ+စောဠ] ရေသုတ် -ပုဆိုး-အဝတ်။ ဥဒကပုဏ္ဏစောဠေ၊ ဒတ္တာ ဗုဒ္ဓေ ဂဏ္ဍုတ္တမေ။ အပ၊၁။ ၃ ဖ ၄။

ဥဒကပုဏ္ဏိ (ထီ) [ဥဒက + ပုဏ္ဏိ] ရေသုတ်။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဥဒကပုဏ္ဏိ စောဠကေနပိ ပစ္စုဒ္ဓရိတုံ။ ဝိ၊ ၄။ ၂ ဖ ၀။ (-ဝိ၊ ၂။ ၂ ၁ ၀။ ဝိ၊ဌ၊ ၄။ ၅ ၁ ၊ ၀ ၄။ ကခ်ီ။ ၂ ဖ ၄။)

ဥဒကပုဏ္ဏ (တိ) [ဥဒက+ပုဏ္ဏ] ရေဖြင့်ပြည့်သော။ ပူရော ဝိဝဋော တိ ဥဒက-

ပုဏ္ဏော အပါရုတမုခေါ်။ အံ၊ဌ၊၂။၃၂၂ရ။ (-အဘိ၊ဌ၊၂။ဖ၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၅ရ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၅၀၈။)

ဥဒကပုပ္ပါ(ပုဗ္ဗါ-ဗုဗ္ဗါ)ဌ (ပုံန) [ဥဒက+ပုပ္ပါ(ပုဗ္ဗါ-ဗုဗ္ဗါ)ဌ] ရေပွက်၊ ရေပူဖေါင်း၊ ရေစီဖေါင်း။ ဥဒကပုပ္ပါဌာဒယော ဝိယ ဓုရဘာဝဝိရဟိတာ။ ဒီ၊ဌ၊၂။ ၂၂၈။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၀၅။) သေယျထာပိ ဘိက္ခဝေ သရဒသမယေ ထုလ္လဖုသိတကေ ဒေဝေ ဝဿန္တေ ဥဒကေ ဥဒကပုဗ္ဗါဌံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ စေဝ နိရုဇ္ဈတိ စ။ သံ၊၂။၁၁၅။ (-မဟာနိ။၃၂၁။ စူဠနိ။၁၈၃။ ဒီ၊ဌ၊၂။၄၃။ မ၊ဌ၊၃။၂၀၉၊၂၆၄။ အဘိ၊ဌ၊၂။၃၀။) သေယျထာပိ ဗြာဟ္မဏ ထုလ္လဖုသိတကေ ဒေဝေ ဝဿန္တေ ဥဒကဗုဗ္ဗါဌံ ခိပ္ပံယေဝ ပဋိဝိဂစ္ဆတိ။ အံ၊၂။၅၀၂။ (-စူဠနိ၊ဌ။၉ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၉၂။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၃၊၁၈၈။) ပုပ္ပါဌ ,ပုဗ္ဗါဌ ,ဗုဗ္ဗါဌ-လည်းကြည့်။

ဥဒကပုဗ္ဗါ(ဗုဗ္ဗါ)ဌက (ပုံန) [ဥဒက+ပုဗ္ဗါ(ဗုဗ္ဗါ)ဌက] ရေပွက်၊ ရေပူဖေါင်း၊ ရေစီဖေါင်း။ ဆိဒ္ဓါဝဆိဒ္ဓါဒိဘာဝတော ဥဒကပုဗ္ဗါဌက်။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ ဌ။၁၉၃။ ဒေဝေ ဝဿန္တေ ဥဒကပိဋ္ဌေ မဟန္တာနိ မဟန္တာနိ ဥဒကဗုဗ္ဗါကာနိ ဥပ္ပဇ္ဇိတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၈၁။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၄ဖ။ မ၊ဋီ၊ ၁။၃၄ဖ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၄၄။)

ဥဒကပူဇက (တိ) [ဥဒက+ပူဇက] ရေဖြင့် ပူဇော်သော၊ သူ။ ဣတ္ထံ သုဒံ အာယသ္မာ ဥဒကပူဇကော ထေရော ဣမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္ထ။ အပ၊၁။၁၅ရ၊၃၀ဖ။

ဥဒကပူဇကတ္ထေရ (ပု) [ဥဒကပူဇက+ထေရ] ရေဖြင့် ပူဇော်သောထေရ်။ သုဝဏ္ဏဝဏ္ဏံ သမ္မုဒ္ဒန္တိအာဒိကံ အာယသ္မတော ဥဒကပူဇကတ္ထေရဿ အပဒါနံ။ အပ၊ဌ၊၂။၁၂၄။

ဥဒကပူဇာ (ထီ) [ဥဒက+ပူဇာ] ရေဖြင့်ပူဇော်ခြင်း။ ဗောဓိရုက္ခေ သိဒ္ဓိတုံ ဥဒကပူဇံ ကာတုံ ရဇနံ ပစိတုံ လဗ္ဘတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၃၄၂။ (-သာရတ္ထ၊၂။၁ဖ၆ရ။) ဥဒကပူဇဏ္ဍိ စေတိယဂ်ံကော သိဒ္ဓနာဒိပူဇံ။ ဝိမတိ၁။၂၀၄။

ဥဒကပူရ (တိ) [ဥဒက+ပူရ] ရေဖြင့် ပြည့်သော။ တေန ဂတမဂ္ဂေ ဥဒကပူရာနိ စေဝ ဝိဝိဓသဿဖလာဖလာနိ စ တာနိ တာနိ ဌာနာနိ ပညာယန္တိ။ အံ၊ဌ၊၂။ရ၀။ (-အဘိ၊ဌ၊ ၂။၂၄၃။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၃၁၂။ ဇာ၊ဌ၊၂။ဖ၆ရ။ ဇာ၊ ဌ၊၃။၂ဖ၆။)

ဥဒကပဋိဂ္ဂဟ (ပု) [ဥဒက+ပဋိဂ္ဂဟ] ရေကိုခံယူတတ် သောဝတ္ထု၊ ရေအခံ၊ လက်ဆေးခံ။ ဥဒကပဋိဂ္ဂဟေ ဥဒကံ အာသိဉ္စိတဗ္ဗံ။ ဝိ၊၄။၃၀၁။

ဥဒကပဒေသ (ပု) [ဥဒက+ပဒေသ] ရေရှိရာအရပ်။ ဝိပန္နဌနာ၀ါ ပန ယံ ယံ ဥဒက-ပဒေသံ ဖရိတ္တာ ဌိတာ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၀၉။

ဥဒကပန္နသုတ္တ (နာ) [ဥဒကပန္န+သုတ္တ] (နည်းသော) ရေနှင့်တူစွာ ကြံစည်၍ ဟောသောသုတ်။ ဥဒကပန္နသုတ္တံ၊ ဣဒံ မရဏံ။ ပေဋကော။ ၁ရ၂။

ဥဒကပဝါဟ (ပု) [ဥဒက+ပဝါဟ] ရေအလျှဉ်။ သောတန္တိ ဥဒကပဝါဟော ဝုစ္စတိ။ ကခ်ီ၊ဋီ၊ သစ်။၁၄၅။ နဒီသောတောဝ နဒိယံ ဥဒက-ပ္ပဝါဟော ဝိယ ဝတ္တတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၄ဂ။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၂။၉၃။ မ၊ဋီ၊၁။၃၅၉။ သံ၊ ဋီ၊၂။၄ဖ၃။

ဥဒကပဝေသန (တိ) [ဥဒက+ပဝေသန။(ထီ-ဌ ဥဒကပ္ပဝေသနီ)] ရေဝင်-ရေယိုသော။ ဒကမေသိန္တိ ဥဒကဒါယီ ဥဒကပ္ပဝေသနီ။ မဟာနိ၊ဌ။ဖ၆ရ။

ဥဒကပ္ပဝေသနီ (ထီ) [ဥဒကပ္ပဝေသန+ဣ] ရေဝင်-ရေယိုသော။အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကပ္ပသာဒက(တိ) [ဥဒက+ပသာဒက] ရေကို

ကြည်လင်စေတတ်သော။ ရညော စ ဥဒက-ပွသာဒကော မဏိ ဘဝေယျ။ မိလိန္ဒ။၃၄။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆ ၂။

ဥဒကပွသာဒကမဏိ (ပု) [ဥဒကပွသာဒက+ မဏိ] ရေကို ကြည်လင်စေတတ်သော ပတ္တမြား။ ပသာဒနရသာ ဥဒကပွသာဒကမဏိ ဝိယ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၉၄။

ဥဒကပွဟာရ (ပု) [ဥဒက+ပဟာရ] ရေဖြင့်-ပုတ်ခတ်-ပက်ဖျန်း-ငြိမ်းသတ်-ခြင်း။ ဥဒက-ပွဟာရေန ဇာလံ အပ္ပဝတ္တံ ကတ္တာ။ မဋ္ဌ၊ ၂။၂၅၀။ (-မဋ္ဌီ၊ ၂။၂၇၃။)

ဥဒကဖါသုက (တိ)[ဥဒက+ဖါသုက] ရေဖြင့် ချမ်းသာခြင်း ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကဖါသုကဋ္ဌာန (နာ) [ဥဒကဖါသုက+ဋ္ဌာန] ရေဖြင့် ချမ်းသာရာ-ရေရရှိလွယ်ရာ-အရပ်။ ဗောဓိသတ္တော ပန နဂရေ ပိဏ္ဍာယ စရိတ္တာ ဥဒကဖါသုကဋ္ဌာနေ မိဿကောဒနံ ဘုဉ္ဇိတ္တာ။ မဋ္ဌ၊၃။၆ ၂။(-သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၈၁။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ ၂၁။ အပ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။၄၈။)

ဥဒကဖုသိတ (နာ) [ဥဒက+ဖုသိတ] ရေပေါက်၊ ရေစက်။ ဒွေ ဝါ တီဏိ ဝါ ဥဒကဖုသိတာနိ ဥဒ္ဓရေယျ။ သံ၊၁။၃၅၅။ ဥဒကဖုသိတာနိ့တိ ဥဒကဗိန္ဒူနိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၁၉။ (-ဝိ၊ ၂။၁၅၇။ မ၊ ၃။၃၄၉။ သံ၊ ၂။၃၉၅။ သံ၊၃။၄၀၁။)

ဥဒကဖုသိတဂဏနာ (ထီ) [ဥဒကဖုသိတ +ဂဏနာ] ရေပေါက်အရေအတွက်။ တဋ္ဌ ဒုက္ကဋံ ဥဒကဖုသိတဂဏနာယ အကတ္တာ။ ကခ၊ ဌီ၊သစ်။၃၃၅။

ဥဒကဖုသိတသမ္မိဿ (တိ) [ဥဒကဖုသိတ + သမ္မိဿ] ရေပေါက်နှင့်ရောနှောသော။ သတ္တာဟဝဒ္ဒလိကာ ဥဒကဖုသိတသမ္မိဿေန သိတဝါတေန------အဟောသိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၄၀။ (-ဝိမတိ၊ ၂။၈၆။)

ဥဒကဗဟုဘာဝ (ပု) [ဥဒက+ဗဟုဘာဝ] ရေများသည်၏အဖြစ်၊ ရေများခြင်း။ တသ္မာ သာ ဝိထိ ဥဒကဗဟုဘာဝေန နာဂါနုရူပတာယ နာဂဝိထိတိ သမညာ ဂတာ။ သာရတ္ထ၊၁။ ၂၆ ၂။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၄၄။

ဥဒကဗိန္ဒု (ပုနာ) [ဥဒက+ဗိန္ဒု] ရေပေါက်။ ယာဝ ဥဒကဗိန္ဒုမ္ပိ မေ ဒယာ ပစ္စုပဋ္ဌိတာ ဟောတိ။ မ၊၁။၁၁ ၂။ ယာဝ ဥဒကဗိန္ဒုမ္ပိ တိ ယာဝ ဥဒကထေဝကေပိ မမ ဒယာ ပစ္စုပ-ဋ္ဌိတာ ဟောတိ။ မဋ္ဌ၊၁။၃၅၅။(-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၄၈။)

ဥဒကဗိဇက (တိ) [ဥဒက+ဗိဇ+က] ရေမျိုးစေ့-ရေဇာတ်-ရှိသော။ ဣမေ ခေါ ပန ဥဒက-ဗိဇကာ သုခုမာလာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၇။၄။

ဥဒကဗုဗ္ဗုဋ (ပုနာ) [ဥဒက+ဗုဗ္ဗုဋ] ရေပွက်၊ ရေပူဖေါင်း၊ရေစီဖေါင်း။ ဥဒကပုပ္ပုဋ-ကြည့်။

ဥဒကဗုဗ္ဗုဋက (နာ) [ဥဒကဗုဗ္ဗုဋ+က] ရေပွက်၊ ရေပူဖေါင်း၊ရေစီဖေါင်း။ ဥဒကပုပ္ပုဋက-ကြည့်။

ဥဒကဘာဟတ (တိ) [ဥဒက+အဘာဟတ] ရေသည်-ရွေး ရှဆောင်-တိုက်ခတ်-အပ်သော။ ဥဒကဘာဟတာနိ့သ စီဝရာနိ အလ္လာနိ ဇာတာနိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၃၁။ ဥဒကဘာဟတာနိ့တိ ဥဒကေန အဘိအာဟတာနိ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၂၉၅။

ဥဒကဘယ (နာ) [ဥဒက+ဘယ] ရေဘေး။ စတ္တာရိမာနိ ဘိက္ခဝေ ဘယာနိ ----- အဂ္ဂိဘယံ ဥဒကဘယံ ရာဇဘယံ။ အံ၊၁။၄၃၆။ (-အဘိ၊ဝိ။၃၉၀။ မဟာနိ။ ၂၈၉။)

ဥဒကဘရိတ (တိ) [ဥဒက+ဘရိတ] ရေဖြင့် ပြည့်သော။ အနာမသိတ္တာ ဥဒကဘရိတာနိ နိန္နဋ္ဌာနာနိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၃ ၂။ (-အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၆၇။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၁။၁၃၄။)

ဥဒကဘာဇန (နာ) [ဥဒက+ဘာဇန] ရေခွက်၊ ရေဗူး။ ဥဒကဘာဇနံ နာ သံဝိဇ္ဇတိ။ ဝိ၊ဂ။၂၆၀။ အာသနသာလာယ ဥဒကဘာဇနံ ရိတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၅၀။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၆။

ဥဒကဘာရ (ပု) [ဥဒက+ဘာရ] ရေတည်းဟူသောဝန်။ အထ ပုရိသော အာဂစ္ဆေယျ ဥဒကဘာရံ အာဒါယ။ မ၊၃။၁၃၈။

ဥဒကဘာဝါဓိဋ္ဌာန(နာ) [ဥဒက+ဘာဝ+အဓိဋ္ဌာန] ရေ-အဖြစ်-ဖြစ်အောင်-အဓိဋ္ဌာန်ခြင်း။ တတြာတိ တသ္မိံ ပထဝိယာ ဥဒကဘာဝါ-ဓိဋ္ဌာနေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၆။

ဥဒကဘိန္နေ (တိ) [ဥဒက+ဘိန္နေ] ရေသည်-ခွဲ-ဖျက်ဆီး-အပ်သော။ ကန္ဒရံ(ကန္ဒရော)နာမ "က"နွဲ့လဒ္ဓနာမေန ဥဒကေန ဒါရိတော ဥဒကဘိန္နော ပဗ္ဗတပဒေသော။ သံ၊ဌ၊၂။၅၁။ အံ၊ဌ၊၂။၂၂၃။

ဥဒကဘိန္နဋ္ဌာန (နာ) [ဥဒကဘိန္နေ+ဋ္ဌာန] ရေသည်-ခွဲ-ဖျက်ဆီး-အပ်သောအရပ်။ ဥဒက-ဘိန္နဋ္ဌာနေ သကဋုစက္ကံ လဂ္ဂိ။ အံ၊ဌ၊၂။၁ရရ။ (-ဇာ၊ဌ၊၁။၁၄။)

ဥဒကဘိန္နောကာသ (ပု) [ဥဒကဘိန္နေ+ဩကာသ] ရေသည်-ခွဲ-ဖျက်ဆီး-အပ်သော နေရာအရပ်။ ဥဒကဘိန္နောကာသံ သလ္လ-ကေ္ခတ္တာ။ ဇာ၊ဌ၊၁။၁၅။

ဥဒကဘိရုက (တိ) [ဥဒက+ဘိရုက] ရေကြောက်သော၊သူ။ ဥဒကဘိရုကော ပုရိသော သြတိဏ္ဏဋ္ဌာနေယေဝ နိမုဇ္ဇိတ္တာ။ အဘိ၊ဌ၊ ၃။၁၀၂။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၅၄။ (-ဇာ၊ဌ၊ရ။၅။)

ဥဒကဘိရုကဇာတိက (တိ) [ဥဒကဘိရုက +ဇာတိ+က] ရေကို ကြောက်သောသဘော ရှိသော၊သူ။ တေ ပန ဒွေပိ ဥဒကဘိရုက-ဇာတိကာ၀။ ဇာ၊ဌ၊၆။၁ရ၂။

ဥဒကဘေရီ (ထီ) [ဥဒက+ဘေရီ] ရေထည်ထားအပ်သောစည်၊ ရေစည်။ ဥဒကဘေရိတိ ဥဒကေန ပကွိတ္တာ ဘေရီ။ ပါစိတ်၊ ယော။ ၁၆၄။

ဥဒကဘေရိ၀ါဒိတ (နာ) [ဥဒကဘေရိ+ဝါဒိတ] ရေစည်တီးခြင်း၊ ရေစည်တီးသံ၊ ရေ၌အိုးကို မှောက်၍ တီးခြင်း(ရွှေဥမင်နိသျ)။ ယံကိဉ္စိ ဝါဒိတန္တိ-----အန္တမသော ဥဒကဘေရိ-ဝါဒိတမ္ပိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၀၁။ (-ကခ်ီ။၃၁ရ။ ကခ်ီ၊ ဋီ၊သစ်။၄ရ၁။)

ဥဒကမဂ္ဂ (ပု) [ဥဒက+မဂ္ဂ] ရေ၀င်လမ်း။ ပဌမံ ဒေ၀ ဝုဋ္ဌေ ပဆ္ဆာ ဥဒကမဂ္ဂေဟိ ဥဒကံ ပ၀ိသိတ္တာ။ သံ၊ဌ၊၂။ရ၃။ အံ၊ဌ၊၂။၃၆၈။

ဥဒကမဏိက (ပု) [ဥဒက+မဏိက] (၁) ကြိုးသော ဝမ်းရှိသောရေအိုး၊ ရေလှောင်အိုးကြီး၊ အိုးစရည်း။ (၂) ရေပေါက်။ (၃) ဥဒကမဏိကံ ပတိဋ္ဌာပေတ္တာ (ဥပဋ္ဌပေတ္တာ)။ မ၊၂။၁၆။ သံ၊၂။၃၈၉။ ဥဒါန။၁၈၄။ ဥဒကမဏိကန္တိ မဟာကုစ္ဆိကံ ဥဒကစာဋိ။ မ၊ဌ၊၃၊၁၃။ သံ၊ဌ၊၃။၈၈။ ဥဒါန၊ဌ။၃၆၉။ (၂) ဃဋံ ဥိရမ္ပိ ဌပေတ္တာ ဥဒကမဏိကာနံ ပဆ္ဆေဒံ အာဂမယမာနော အဋ္ဌာသိ။ သံ၊ဌ၊၂။၂၅၃။ ဥဒကမဏိကာနန္တိ ဥဒကထေ၀ါနံ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၂၂၄။

ဥဒကမဏ္ဍူက (ပု) [ဥဒက+မဏ္ဍူက] ရေ၌ဖြစ်သော ဖါး၊ ရေဖါး။ မဏ္ဍူကန္တိ ထလမဏ္ဍူကံ၊ သော ဟိ ဥဒ္ဓုမာယိကာတိ ဝုစ္စတိ၊ နာ ဥဒကမဏ္ဍူကော။ မ၊ဋီ၊၂။၁၀၃။

ဥဒကမတ္ထလာဘီ (တိ) [ဥဒကမတ္ထ+လာဘီ] ရေမျှကို ရသော၊သူ။ ဥဒကမတ္ထလာဘီ ဝိဂ၊ အညောပိ ဥဒ္ဒေသဘတ္တံ အလဘိတ္တာ။

ဝဇိရ။၅၂၉။

ဥဒကမတ္ထသိတ္ထ (တိ) [ဥဒကမတ္ထ+သိတ္ထ] ရေမျှဖြင့် -သွန်းလောင်းအပ်-ပြုတ်ပြောအပ်-သော။ ဥဒကမတ္ထသိတ္ထံ အလောကကပဏ္ဏဠ ပရိဘုဥ္ဇိတ္ထာ။ ဇာ၊၅၊၃။၁၃၁။ (-ဇာ၊၅၊၄။၂၃ရ။)

ဥဒကမတ္ထက (ပု၊နာ) [ဥဒက+မတ္ထက] ရေ၏ အထက်၊ ရေပေါ်။ ဥဒကမတ္ထကေ သာခါယ ဧကေဖလမ္ပိ အနဝသေသေတ္ထာ ။ဇာ၊၅၊။၃၅၁။

ဥဒကမလ (နာ) [ဥဒက+မလ] ရေ၏ အညစ်အကြေး၊ရေညို။ ပဏ္ဏကန္တိ ဥဒကမလံ။ အံ၊၃ဒု၊၁။၉၈။ (-မူလဋီ၊၁။၈၉။) ဥဒကဧလ-လည်းကြည်။

ဥဒကမလ္လက (ပု၊နာ) [ဥဒက+မလ္လက] ရေခွက်။ ပုရိသော လောကကပလ္လံ ပရိတ္ထ ဥဒကမလ္လကေ ပက္ခိပေယျ။ အံ၊၁။၂၅၁။ ဥဒကမလ္လကေတိ ဥဒကသရာဝေ။ အံ၊၅။၂၂ဖ။

ဥဒကမာတိကာ (ထီ) [ဥဒက+မာတိကာ] ရေလာသော မြောင်း၊ ရေသွင်းမြောင်း။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဥဒကမာတိကံ ဥဒကနိဒ္ဓမနဋ္ဌာ။ ဝိ၊၄။၂ဖ၀။ ဥဒကမာတိကန္တိ ဥဒကဿ အာဂမနမာတိကံ။ ဝိ၊၅၊၄။၅၁။ (-အံ၊၅၊၃။၂၂၉။ သာရတ္ထ၊၂။၄၉၁။ ကင်္ခါ၊ဋီ၊ သစ်။၁၄၁။)

ဥဒကမာဌက (ပု) [ဥဒက+မာဌက] ရေအိုးစင်။ ဇန္ဓာယရံ အဂ္ဂိသာလံ ।အ။ သာ ဥဒကမာဌကံ။ အပါ၁။၄၂။ ထေရ၊၅၊၁။၄ဖ၅။ (-သံ၊၅၊၁။၂၈၀။)

ဥဒကမိဿ (တိ) [ဥဒက+မိဿ] ရေနှင့် ရောသော။ ယဒိ ဥဒကမိဿံ ဥဒကဂတိကံ ဟောတိ။ ဝဇိရ။ ၄၈ဖ။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၁၉။)

ဥဒကမိဿက (တိ) [ဥဒက+မိဿက] ရေနှင့် ရောသော။ ဥဒကတေလက-ကြည်။

ဥဒကမုတ္ထ (တိ) [ဥဒက+မုတ္ထ] ရေမှလွတ်ရာ။ အောက်ပုဒ်ကြည်။

ဥဒကမုတ္ထဋ္ဌာန (နာ) [ဥဒကမုတ္ထ+ဋ္ဌာန] ရေမှလွတ်ရာ အရပ်။ ဂုဟာတိ ပံသုဂုဟာ၊ သာ ဥန္နမေ ဥဒကမုတ္ထဋ္ဌာနေ အဟောသိ။ မ၊၅၊၂။၁၅၄။ (-မ၊ဋီ၊၂။၁၀ရ။)

ဥဒကယန္တ (နာ) [ဥဒက+ယန္တ] ရေအလျှဉ်ကို ယိုထွက်စေသော ယန္တရားစက်၊ ရေစက်၊ ရေထုတ်စက်၊ရေငင်စက်။ တေသု တေသု ပဒေသေသု ဥဒကယန္တာနိ ကရောန္တိ။ ဒီ၊၅၊ ၂။၄ဖ။ မ၊၅၊၂။၁၄၉၊၁၅၀။ အံ၊၅၊ ၂။၁ ၂ဖ။ သာရတ္ထ၊၂။၁၉၁။ ဥဒကယန္တာနိ တိ ဥဒကဓာရဝိဿဇ္ဇ(ဝိဿဇ္ဇနက)ယန္တာနိ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၄၄။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၁၉။ ဥဒကယန္တာနိတိ ဥဒကဝါဟကယန္တာနိ။ မ၊ဋီ၊၂။၁၀၅။

ဥဒကရက္ခသ (ပု) [ဥဒက+ရက္ခသ] ရေကို စောင့်သော-ရက္ခိုသ်-ဘီလူး၊ ရေစောင့်ဘီလူး။ ဝိရူပေါ ဗီဘစ္ဆော ဥဒကရက္ခသော။ မ၊၅၊ ၂။၁ ၂၅။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၃၄။ (-မ၊ဋီ၊၂။၈၁။)

ဥဒကရဟဒ (ပု) [ဥဒက+ရဟဒ] (၁) သမုဒ္ဒြာ။ (၂) ရေအိုင်၊ ရေကန်။ (၁)(၂) ဥဒကရဟဒေါ စ နာမ ကတ္ထစိ သမုဒ္ဒေါပိ ဝုစ္စတိ --- ကတ္ထစိ ဇလာသယောပိ ---၊ သော ဟိ ဥဒကဝသေန ရဟော စက္ခုရဟာဒိကံ ဒဒါတိတိ ဥဒကရဟဒေါ၊ ဩကာရဿ အကာရံ ကတ္တာ။ သဒ္ဒဝိဒူ ပန ဥဒကံ ဟရ- တိတိ ဥဒကရဟဒေါ နိရုတ္တိနယေနာတိ ဝဒန္တိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၁ဖ၃။ (၁) ရဟဒေါတိ ဥဒကရဟဒေါ။ ဒီ၊၅၊၂။၁၄၅။ ဥဒကရဟဒေါဘိ ဇလမိ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၅၃။ (၂) သေယျထာပိ မဟာရာဇ ဥဒကရဟဒေါ ဂမ္ဘီရော ဥဒ္ဓိဒေါဒကော။ ဒီ၊၁။ရ၀။ (-မ၊၁။၃၄၅။ မ၊

၂။ ၂၀၈။ မဟာ၁။၁၃၅။) သေယျထာပိ ဘိက္ခဝေ ဥဒကရဟဒေါ အာဝိလော လုဒ္ဓိတောကလလီဘူတော။ အံ၊၁။၈။ ဥဒကရဟဒေါတိ ဥဒကဒဟော။ အံ၊၆။၁။၄၃။ ဥဒကပုဏ္ဏောရဟဒေါ ဥဒကရဟဒေါ။ အံ၊ဌ။၁။၉၈။

ဥဒကရဟဒသုတ္တ (နာ) [ဥဒကရဟဒ+သုတ္တ] ရေအိုင် လေးမျိုးနှင့်တူသော ပုဂ္ဂိုလ်လေးမျိုးကို ဟောကြား ရာဖြစ်သောသုတ်၊ ဥဒကရဟဒ-သုတ်။ အဂုံတ္တရ- နိကာယ၊ စတုတ္တနိပါတပါဠိ၊ ၃-ပဏ္ဏာသက၊ ၁-၀ဂ်၊ ၄-သုတ်။ အံ၊၁။၄၁၉-၄၂၁။ အံ၊ဌ၊၂။၃၂၂ရ။

ဥဒကရဟဒူပမ (တိ) [ဥဒကရဟဒ+ဥပမာ] ရေအိုင် ဥပမာရှိသော၊ ရေအိုင်နှင့်တူသော။ စတ္တာရော ဥဒကရဟဒူပမာ ပုဂ္ဂလာ။ အံ၊ ၁။၄၁၉။ အဘိ၊ပု။၁၀၈၊၁၅၃။

ဥဒကရာဇိ (ထီ) [ဥဒက+ရာဇိ] ရေ၏ အရေး အကြောင်း။ တိုရေ အက္ကန္တဥဒကလေခါ နာမ ကာလုဿိယံ ဂတာ တိရသမိပေ ဥဒကရာဇိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၆၅။

ဥဒကရာသိ (ပု) [ဥဒက+ရာသိ] ရေအစု။ မဟာ ဧသော ဘိက္ခဝေ ဥဒကရာသိ မဟာ ဥဒကက္ခန္ဓော၀ေါ။ သ၊၂။၃၆ရ။ နေတ္တိ။၁၃၃။ (-သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၃၂၁။ စူဠနိ၊ဌ။၈၂။ နေတ္တိ၊ဝိ။ ၃၁၀။)

ဥဒကရုဟ (တိ) [ဥဒက+ရုဟ] ရေ၌-ဖြစ်သော-ပေါက်သော။ ဥဒကရုဟာ စ ယေ'တ္ထိ ပုပ္ဖဇာတာ။ ဝိမာန။၅၁။ ဥဒကရုဟာတိ ယထာဝုတ္တော ပဒုမာဒိကေ သန္ဓာယ ဝဒတိ။ ဝိမာန၊ဌ။၁၄ရ။

ဥဒကလသိကာ (ထီ) [ဥဒက+လသိကာ] ရေ အညစ်အကြေး၊ ရေအစေး၊ ရေညို။ ဥဒက-ဧလ္လိက- ကြည်။

ဥဒကလေခါ(ထီ) [ဥဒက+လေခါ] ရေ၌ရေးခြစ်အပ်သော အရေးအကြောင်း။ အယံ ဝေရုပေါ ပုဂ္ဂလော ဥဒကလေခါ ဝိယ ခိပ္ပံ သံသန္ဒနတော ဥဒကလေခူပမောတိ ဝုစ္စတိ။ အဘိ၊ဌ၊၃။ဖ၆။

ဥဒကလေခူပမ (တိ) [ဥဒကလေခါ+ဥပမာ] ရေ၌ ရေးခြစ်အပ်သော အရေးအကြောင်း-လျှင်ဥပမာ ရှိသော-နှင့်တူသော။ တယောမေ ဘိက္ခဝေ ပုဂ္ဂလာ-----ဥဒကလေခူပမော ပုဂ္ဂလော။ အံ၊၁။၂၈ဖ။ အဘိ၊ပု။၁၀ဖ။ (-အဘိ၊ပု။၁၃ရ။)

ဥဒကလေဏ (နာ) [ဥဒက+လေဏ] ရေလှိုက်ဂူ၊ ရေလှိုက်ခေါင်း။ မဟာသမုဒ္ဒေ ဥဒကလေဏံ မာပေတ္တာ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၄၉။ ထေရဿ ဥဒက-လေဏံ ပဝိသိတ္တာ နိသိန္နကာလော၀ိယ အဟောသိ။ မ၊ဌ၊၂။၃၁၄။ ဥဒကလေဏန္တိ ဥဒကနိဿန္ဒနလေဏံ။ မ၊ဋီ၊၂။၃၂၁။

ဥဒကလေသ (ပု) [ဥဒက+လေသ] ရေနှင့်တူသော အရာ၊ ရေအတု။ နာ ဇတ္ထ ဥဒကံ သန္ဒတိ ဥဒကလေသော နာမေသ။ သံ၊ဌ၊ ၂။၃၁၀။ ဝါတလေသ(သံ၊ဋီ၊၂။၂၆၄)နှင့် ယှဉ်ကြည်။

ဥဒကဝဋ္ဋိ (ထီ) [ဥဒက+ဝဋ္ဋိ] ရေလုံးရေခဲ၊ ရေအစု၊ရေအလျှဉ်။ ဥဒကဿ ဓ၀ရ၀တိ ဥဒကဝဋ္ဋိယော။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၀။ မ၊ဌ၊၄။၁၃၁။ ဥဒကဝဋ္ဋိယောတိ ဥဒကကွန္ဓာ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၂၉။ မ၊ဋီ၊၃။၃၃၉။ (-ဒီ၊ဌ၊၂။၁၉ဖ။ မ၊ဌ၊၂။၂၈၉။ ဓမ္မပ၊ဌ၊၂။၃၈၉။ သာရတ္ထ၊၂။၃၃၉။)

ဥဒကဝုန္န (တိ) [ဥဒက+ဝုန္န] ရေ၏ တိုးပွားရာ-ရေကြီးရာ-ဖြစ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည်။

ဥဒကဝုန္နသမယ (ပု) [ဥဒကဝုန္န+သမယ] ရေ၏ တိုးပွားရာ-ရေကြီးရာ-အခါ။ ဥဒက-

ဝမ္ဘုနသမယေ(သံ၊၆၊၂။၁၁၄)တိ သဗ္ဗဒိဝသေသု ----ဥဒကဿ ဝမ္ဘုနသမယေ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၂၃။

ဥဒကဝတ္ထုပဋိစ္ဆာဒိ (ထီ) [ဥဒက+ဝတ္ထု+ ပဋိစ္ဆာဒိ] ရေဟူသော အဖုံးအလွှမ်း , အဝတ်ဟူသော အဖုံး အလွှမ်း။ ဧသ နယော ဥဒကဝတ္ထုပဋိစ္ဆာဒိသုပိ။ ဝဇီရ။၅၂၄။

ဥဒကဝတ္ထု (နာ) [ဥဒက+ဝတ္ထု]ရေနှင့်စပ်သော-ဝတ္ထု-အကြောင်းအရာ၊ ရေကိုခံုးသော ရဟန်းအကြောင်း။ ဥဒကဝတ္ထုသို့ ယဒါ ဥဒကံ ဒုလ္လဘံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဋီ၊၁။၃၄၂။

ဥဒကဝပ (တိ) [ဥဒက+ဝပ] ရေ၌ စိုက်ပျိုးအပ်သော။ ဥဒကဝပေ ဗီဇေဟိ အပ-တိဋ္ဌိတောကာသေ---ဥဒကေန အာသိတ္တံ။ ဝိ၊ဋီ၊၂။၁၃၆။

ဥဒကဝမန (တိ) [ဥဒက+ဝမန] ရေကို အန်ထုတ်သော။ နိကုဋ္ဌိတဘာဝေန ဥဒက-ဝမနော ယဒေါ နု တံ ပုန မုခေန ဂဏှာတိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၁၁။

ဥဒကဝန္တ (တိ) [ဥဒက+ဝန္တ] ရေရှိ-ရေနှင့်ပြည့်စုံ-သော။ ဥဒကဝန္တံ ဖလမရိယပူဇိတံ။ ဇာ၊၂။၁၀၈။ ဥဒကဝန္တန္တိ တေသု တေသု ဌာနေသု ဥဒကသမ္ပန္နံ။ ဇာ၊ဋ္ဌ။၅။၄၃၃။

ဥဒကဝါတ (ပု) [ဥဒက+ဝါတ] ရေနှင့်ရောသော လေ။ ဥဒကဝါတဋ္ဌ ဒဒေယျ။ သံ၊၃။၉၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၂၃။ သာရတ္ထ၊၂။၂၂၅။ ဥဒကဝါတံ ဒဒေယျာတိ ဥဒကမိဿံ ဝါတံ ဥပနေယျ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၅၄။ (-သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၈။)

ဥဒကဝါရ (ပု) [ဥဒက+ဝါရ] (ပေးအပ်သော) ရေ၏- အလှည့်-အကြိမ်။ ရေ-ပေး-ခပ်-အလှည့်-အကြိမ်။ ယော ဥဒကဝါရေ သမ္ပတ္တေ နု လဘတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၄၁။ ဥဒကဝါရံ ပဋိသေဓေန္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၁၁၃။ ဥဒကဝါရန္တိ ကေဒါရေသု သဿာနံ ဒါတဗ္ဗဥဒကဝါရံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၄၀။ (-ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၂၂။ စရိယာ၊ ဋ္ဌ။၁၉၀။)

ဥဒကဝါရက (ပု) [ဥဒက+ဝါရက] ရေခပ်-အိုး-ပုံး၊ရေငင်ပုံး။ တတြ နေဝသ ရဇ္ဇု နု ဥဒကဝါရကော။ သံ၊၁။၃၃၉။ ဥဒက-ဝါရကောတိ ဥဒကဥသိဋ္ဌနဝါရကော။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၁၄။ (-မ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၉၀။)

ဥဒကဝါရကာလ (ပု) [ဥဒကဝါရ+ကာလ] ရေအလှည့် အကြိမ်-ရောက်ရာ-ဖြစ်ရာ-အခါ။ ဥဒကဝါရကာလေ ဥဒကံ အလဘန္တာနံ မိလာတဘာဝေန အညထတ္ထံ ဘဝေယျ။ မ၊ ဋ္ဌ၊၃။၁၂၂။

ဥဒကဝါလိကာ (ထီ) [ဥဒက+ဝါလိကာ] ရေစိုသော သဲ။ ဥဒကအာဝါဋေ ပဝေသေတ္တာ ဥဒကဝါလိကာယ ပူရေတ္တာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၀၉။ ဝိ၊ သင်္ဂဟ။၁၄၁။ ဥဒကဝါလိကာယာတိ ဥဒက-တိန္ဓေန မရုနာ။ ပါစိတ်၊ယော။၂၇၀။

ဥဒကဝါသစုဏ္ဏ (နာ) [ဥဒက+ဝါသစုဏ္ဏ] ရေကို ထုံမွှေးစေကတ်သော အမှုန်။ ဝါသတ္ထာယ နာနာပုပ္ပါနိ စေဝ ဥဒကဝါသ-စုဏ္ဏာနိ စ ပက္ခိပိတ္တာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၃။ သံ၊ဋ္ဌ ၃။၈၈။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃ဖ၉။

ဥဒကဝါသီ (တိ) [ဥဒက+ဝါသီ] ရေ၌နေလေ့ရှိ-သော။ ဒကာသယာတိ ဥဒကဝါသိနော မစ္ဆကစ္ဆပါဒယော။ သံ၊ဋ္ဌ။၂ဖ၃။

ဥဒကဝါဟ (ပု) [ဥဒက+ဝါဟ] ရေအလျှဉ်၊ ရေစီးကြောင်း။ ဧကံ နာဂဘဝနဝါမိ ဥဒကဝါဟံ ပတ္တာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၇။၅။

ဥဒကဝါဟက (ပု) [ဥဒက+ဝါဟက] (၁) ရေအလျှဉ်။ (၂) ရေမြောင်း၊ ရေမြောင်းကြီး။

မြောင်းမကြီး။ (၁) မဟာဥဒကဝါဟကော သဏ္ဌာယိ (သဏ္ဌာယတိ)။ ဝိ၁။၄၁။ အံ၁။၁၈၀။ ဥဒကဝါဟကောတိ ဥဒကောယော၊ဥဒက-သောတောတိ ပေါရာဏာ။ ပဋိ၁။၄၁၄။ ဥဒကဝါဟကော တိ ဥဒကကောယော။ သာရတ္ထ၊၃။၂၀၇။ ဝိမတိ၊၂။၉၇။ ဥဒက-ဝါဟကောတိ နဒီပူရော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၆၅။ (၂) ကုန္နဒီသဒီသံ ဥဒကဝါဟကံ ခဏန္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၂၈၇။ ဥဒကဝါဟကန္တိ မဟာမာတိကံ။ သာရတ္ထ၊၂။၁၄၁။ ဝိမတိ၊၁။၁၈၀။ ဥဒက-ဝါဟက(ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၅၉)-နှိ ဥဒကမာတိကံ။ သာရတ္ထ၊၂။၄၁၁။ မဟာမာတိကန္တိ မဟန္တံ ဥဒကဝါဟကံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၈၄။

ဥဒကဝါဟကယန္တ (နာ) [ဥဒကဝါဟက+ယန္တ] ရေကို ထုတ်ဆောင်ကြောင်းဖြစ်သော ယန္တရားစက်။ ဥဒကယန္တ-ကြည့်။

ဥဒကဝါဟနရဇ္ဇု (ထီ) [ဥဒကဝါဟန+ရဇ္ဇု] ရေငင်ကြိုး။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဥဒက-ဝါဟနရဇ္ဇုံ။ ဝိ၊၄။၂၅၉။

ဥဒကဝါဟိနီ (ထီ) [ဥဒက+ဝါဟိနီ] ရေမြောင်း၊မြောင်းလက်တက်။ ခုဒ္ဒိကာ ဥဒကဝါဟိနိယော သာခါ ဝိယာတိ သာခါ။ သံ၊ဋီ၊၂။ဖ၆-ရ။အံ၊ဋီ၊၂။ ၁၉၄။

ဥဒကဝိနာသ (ပု) [ဥဒက+ဝိနာသ] ရေ၏ ပျက်စီးခြင်း။ ဥဒကဝိနာသော ဝိယ ဣဒ္ဓိဝိနာသော စ ဟောတိ။ မူလဋီ၊၁။ရ၈။

ဥဒကဝိနိမုတ္တ (တိ) [ဥဒက+ဝိနိမုတ္တ] ရေမှ လွတ် ပြီးသော။ တံ အာကာသဋ္ဌံ ဝါ တီရဋ္ဌံ ဝါ ဥဒကဝိနိမုတ္တံ ဂဏှတော အဝဟာရော နတ္ထိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၈၈။

ဥဒကဝိပ္ပန္နန (နာ) [ဥဒက+ဝိပ္ပန္နန] ရေတုန်လှုပ်ခြင်း၊ရေပွက်ခြင်း။ ဥဒကဝိပ္ပန္နနေနေ၀ ဟိ မစ္ဆော ခုဒ္ဒကော မဟန္တော ဝါတိ ပညာယတိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃၀၂။

ဥဒကဝိပ္ပန္နိတ (တိ) [ဥဒက+ဝိပ္ပန္နိတ] ရေတုန်လှုပ်ခြင်း၊ ရေပွက်ခြင်း။ ဥဒကဝိပ္ပန္နိတေနေ၀ ဟိ မစ္ဆော ခုဒ္ဒကော မဟန္တော ဝါတိ ဉာယတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ရ၃။

ဥဒကဝုဋ္ဌိ (ထီ) [ဥဒက+ဝုဋ္ဌိ] ရေပေါက်၊ မိုးရေပေါက်။ ပဌမံယေ၀ ဥဒကဝုဋ္ဌိ ပါတယိသု။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၅။

ဥဒကဝုဋ္ဌိပါတန (နာ) [ဥဒကဝုဋ္ဌိ+ပါတန] ရေပေါက်-မိုးရေပေါက်-ကိုကျစေခြင်း။ ဥဒကဝုဋ္ဌိပါတနာဒိ တသ္မိံ ပါပကမ္မေ အသမဓိဘူတာနမ္မိ သမနုညတာယ အန္တော-ကရဏတ္ထံ ကတံ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၁-၂။

ဥဒကဝုဋ္ဌိသမုပ္ပါဒန (နာ) [ဥဒကဝုဋ္ဌိ+သမုပ္ပါဒန] ရေပေါက်-မိုးရေပေါက်-ကိုဖြစ်စေခြင်း။ အာပေါကသိဏ၀ေသန ပထ၀ိယံ ဥမ္မုဇ္ဇနနိမုဇ္ဇနံ ဥဒကဝုဋ္ဌိသမုပ္ပါဒနံ---ဝေမာဒိနိ ဂ္ဂဏ္ဌန္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁ရ၀။

ဥဒကဝေဂ (ပု) [ဥဒက+ဝေဂ] ရေအဟုန်။ သီယသောတာယ ဟာရဟာရိနိယာ နဒိယာ ဥဒကဝေဂေန ဟေဋ္ဌတော ဝုယျတိ။ ဂ္ဂတိ၀ုတ်၊ဋ္ဌ။၃၂၂။

ဥဒကသံယုတ္တ (တိ) [ဥဒက+သံယုတ္တ] ရေနှင့်ယှဉ်သော။ အာသ၀ေ ဟိ ဥဒကသံယုတ္တာ ပထ၀ိ ဥဒကေန အဘိဘူတာ။ မူလဋီ၊၁။၁၄ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၉၂။

ဥဒကသကဋ (နာ) [ဥဒက+ဘာရ+သကဋ] ရေဟူသော ဝန်ရှိသော-ရေကို တင်ဆောင်လာသော-လှည်း၊ ရေလှည်း။ ဝိသမဘူမိ-ဘာဂပ္ပတ္တံ ပန ဥဒကသကဋံ ဝိယ နိစ္စလော

ဟုတ္တာ ဂစ္ဆတိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁ရ၁။ မ၊ဌ၊၁။၂၆၄။ အဘိ၊ဌ၊၂။၃၃ဂ။ ဥဒကသကဋ္ဌန္တိ ဥဒကသာရသကင်္ဍ (ဥဒကဘာရသကင်္ဍ?)။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊၂။ဂဂ။(–အံ၊ဌ၊၃။၃၁၃။)

ဥဒကသင်္ဂဟ (တိ)[ဥဒက+သင်္ဂဟ] ရေသည် သိမ်း ယူအပ်သော၊ရေလွှမ်းသော။ ဒေဝ ဝဿန္တေ ဥဒကသင်္ဂဟေ ဥဒကစိက္ခလ္လေ ဩကပုဏ္ဏေဟိ ---တေနုပသက်မိသု။ ဝိ၊ ၃။၃၅၁။ ဥဒကသင်္ဂဟေတိ ဥဒကေန သင်္ဂဟိတေ ဃဋိတေ သံသဋ္ဌေ။ ဝိ၊ဌ၊၃။ ၃ရ၊။

ဥဒကသကုဏိကာ (ထီ) [ဥဒက+သကုဏိကာ] ရေငှက်မငယ်။မဟာပထဝီ ဥဒက် ကတ္တာ ဥဒက- သကုဏိကာ ဝိယ နိမုဇ္ဇိတ္တာ။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။၁၃၆။ (–ဥဒါန၊ဌ။၃၄၄။)

ဥဒကသဏ္ဌာရိက (တိ) [ဥဒက+သဏ္ဌာရိက] ရေ၌–ကျင်လည်–ကျက်စား–သွားလာ–သော။ နာဂသရိရံ ပါတုဘဝတိ ဥဒကသဏ္ဌာရိကံ မဏ္ဍူကဘက္ခံ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃၀၄။ (–ဝိမတိ၊ ၂။၁ ၂၃။)

ဥဒကသညာ (ထီ) [ဥဒက+သညာ] ရေ ဟူသော အမှတ်သညာ။ တဏှာ ဟိ နိရုဒကကန္တာရေ မရီစိကာယ ဥဒကသညာ ဝိယ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၅၆။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၂ဂ။ (–ကခ်ါ၊ဋီ၊သစ်။၄၀ဂ။)

ဥဒကသဏ္ဌာနက (တိ) [ဥဒက+သဏ္ဌာနက] ရေ၏ ကောင်းစွာတည်ရာဖြစ်သော၊ ရေ ကောင်းစွာတည်နိုင်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကသဏ္ဌာနကပွဒေသ (ပု) [ဥဒက သဏ္ဌာနက+ပဒေသ] ရေကောင်းစွာ တည်နိုင် သောအရပ်။ အဌ ဝါ ဒသ ဝါ ယဒေ ဥဒကသဏ္ဌာနကပွဒေသေ အာသိဠ္ဍိတ္တာ တတ္ထ အာသိဠ္ဍိတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁၃၃။ ဥဒက-သဏ္ဌာနကပွဒေသေတိ ယတ္ထ ဘူမိဘာဂေ ဥဒကံ နိက္ခိတ္တံ သန္ဌိဌတိ၊ နဿ သဟသာ ပရိက္ခယံ ဂစ္ဆတိ၊ တာဒိသေ ပဒေသေ။ သာရတ္ထ၊၃။ဂ၃။ (–ဝိမတိ၊ ၂။၄၅။)

ဥဒကသဒ္ဒ (ပု) [ဥဒက+သဒ္ဒ] ရေသံ။ ဝါတသဒ္ဒေါ ဥဒကသဒ္ဒေါ မနုဿသဒ္ဒေါ။ အဘိ၊ ၈။၁၆၅။ အဘိ၊ဝိ။ရ၂။ ဥဒကသ သဒ္ဒမာနုဿ ဝါ ပဋိဟတသ ဝါ သဒ္ဒေါ ဥဒကသဒ္ဒေါ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၃၅၆။ (–အဘိ၊ဌ၊ ၂။၅။)

ဥဒကသန္ဓောသ (ပု) [ဥဒက+သန္ဓောသ] ရေ ဖြင့် ရောင်ရဲတင်းတိမ်ခြင်း။ (အဘယ်အရပ်၌ ရေသည် နှစ်သက်ဖွယ် ရှိသနည်း၊ အဘယ် အရပ်၌ နှစ်သက်ဖွယ် မရှိသနည်းဟု မစိစစ်မူ၍ ဖွတ်လျှော်ရန် သင့်လျော်သော ရေတစ် မျိုးမျိုးဖြင့် ဖွတ်လျှော် ခြင်းသည် ဥဒက-သန္ဓောသ မည်၏။) ကတ္ထ ဥဒကံ မနာပံ ကတ္ထ အမနာပန္တိ အဝိစာရေတ္တာ ယေန ကေနစိ ဓောဝနုပဂေန ဥဒကေန ဓောဝနံ ဥဒကသန္ဓောသော နာမ။ ဒီ၊ဌ၊၃။၁၉၄။ အံ၊ ဌ၊ ၂။ ၂၈၀။ စူဠနိ၊ဌ။၁၁၁။

ဥဒကသန္ဓာရက (တိ) [ဥဒက+သန္ဓာရက] ရေကို ဆောင် တတ်သော။ တေ ဝါယန္တာ သဋ္ဌိ သဟဿာဓိက နဝယောဇနသတသဟဿ ဗဟလ ဥဒကသန္ဓာရကံ ဝါတံ ဥပစ္ဆိန္ဒန္တိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၁၄၈။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၅၄။)

ဥဒကသန္ဓာရကဝါတ (ပု) [ဥဒကသန္ဓာရက +ဝါတ] ရေကို ဆောင်တတ်သော လေ။ တေ ဝါယန္တာ ဥဒကသန္ဓာရကဝါတံ ဥပစ္ဆိန္ဒန္တိ။ အံ၊ ဌ၊၃။ ၂၅ဝ။ (–မ၊ဋီ၊၁။ရ၉။)

ဥဒကသန္ဓာရကဝါယုဝန္ဓ (ပု) [ဥဒကသန္ဓာရက+ ဝါယုဝန္ဓ] ရေကို ဆောင်တတ်သော လေအစု။ အဓောတိ ဟေဋ္ဌာ ယာဝ ဥဒကသန္ဓာရက-ဝါယုဝန္ဓာ။ ထေရ၊ဌ၊ ၂။၄ရ၅။

ဥဒကသန္ဒီရဒ္ဓ (တိ) [ဥဒက+သန္ဒီရဒ္ဓ] ရေသည်ပိတ်ဆို့အပ်သော။ အနာသယ-ဂါမိတာယ ဥဒကသန္ဒီရဒ္ဓေါပိ အမဂ္ဂေါ ဝုတ္တော။ မဇ္ဈိ၊ ၂။ရာ။

ဥဒကသပ္ပ (ပု) [ဥဒက+သပ္ပ] ရေမြွေ။ အန္ဓရာ ကိဠိ ဥဒကသပ္ပံ ဝါ ဝါဠမစ္ဆံ ဝါ ဒိသ္မာ ဘီတော ပလာယတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၂၈၆။ (-သံ၊ဌ၊ ၂။ ၂၉၄။ သံ၊ဌ၊၃။၅၃။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။၃၁။)

ဥဒကသပ္ပသိသ (နာ) [ဥဒကသပ္ပ+သိသ] ရေမြွ၏ ဦးခေါင်း။ ဒေဠ္ဍဘသိသန္တိ ဥဒကသပ္ပသိသံ။ ဝိမတိ၊၁။၁၆၈။

ဥဒကသပ္ပသိသသဏ္ဌာန (နာ) [ဥဒကသပ္ပ သိသ+သဏ္ဌာန] ရေမြွဦးခေါင်းပုံသဏ္ဌာန်။ ဒေဠ္ဍဘသိသန္တိ ဥဒကသပ္ပသိသသဏ္ဌာနံ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁ ၂၀။

ဥဒကသဘာဝ (ပု) [ဥဒက+သဘာဝ] သဘောတူသော-လျှောက်ပတ်သော-ရေ။ ထေရာ အရညေ ဝသမာနာ ဝနသဘာဝံ ဥဒက-သဘာဝံ ဘိက္ခာစာရသဘာဝဠ္ဆ သလ္လက္ခေတ္တာ အရညေ ဝသန္တိ။ အံ၊ဌ၊၁။၁ရ၅။ (-အံ၊ဇ္ဈ၊ ၁။၁ဖ ၂။)

ဥဒကသမီပ (နာ) [ဥဒက+သမီပ] ရေအနီး။ ဥဒက သမီပံ ဂန္တွာ မုခံ ဓောဝတိ။ ထေရ၊ဌ၊ ၁။၃၀၄။

ဥဒကသမ္ဘန္ဓ(တိ) [ဥဒက+သမ္ဘန္ဓ] ရေနှင့်ပြည့်စုံသော။ အညတရသ္မိံ ဥဒကသမ္ဘန္ဓေ ရမဏီယေ ဘူမိဘာဂေ မဟာဝနသဏ္ဌာ အဟောသိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။ရ၄။ (-မ၊ဇ္ဈ၊၃။၃၄။)

ဥဒကသမ္ဘိန္ဒ (တိ) [ဥဒက+သမ္ဘိန္ဒ] ရေနှင့်-ရောစပ်- ရောမြှမ်း-သော။ အဂိလာနသ ဥဒကသမ္ဘိန္ဒံ ပါနပရိဘောဂေန ပရိဘုဉ္ဇိတုံ။ ဝိ၊၃။၃၀၄။ (-ဝိ၊ဌ၊၁။၃၄၄။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ရ၃။ ဝိ၊ သင်္ဂဟ။၉၉။)

ဥဒကသမ္ဘိန္ဒဏ (နာ) [ဥဒကသမ္ဘိန္ဒ+ဏာန] ရေနှင့်ရော မြှမ်းရာအရပ်။ တဇ္ဇာတိကေ ဥဒကသမ္ဘိန္ဒဏေ ဓုရဝါဟဂေါဏံ ဂဏှတိ ဝဒန္တိ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၉၀။ မဟာနိ၊ဌ။၃ဖ၀။

ဥဒကသမ္ဘေဒ (ပု) [ဥဒက+သမ္ဘေဒ] ရေနှင့်ရောစပ်ခြင်း။ တေသု စာယံ ဥဒကသမ္ဘေဒေါ ဂရုကံ လဟုကံ ကရောတိ။ ဝဇီရ။ ၂ဖ၉။

ဥဒကသမ္ဘေဒဝိသေသ (ပု) [ဥဒကသမ္ဘေဒ+ဝိသေသ] ရေနှင့် ရောစပ်ခြင်း အထူး။ သုက္ကသင့် ယာဝဇီဝိကန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ၊ ကသ္မာ ဥဒက သမ္ဘေဒဝိသေသတော။ ဝဇီရ။ ၂ဖ၉။

ဥဒကသရာဝ (ပု) [ဥဒက+သရာဝ] ရေခွက်။ ဥဒကမလ္လက-ကြည်။

ဥဒကသရာဝက (ပု) [ဥဒက+သရာဝက] ရေခွက်။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဥဒကဋ္ဌာနံ ဥဒကသရာဝကန္တိ။ ဝိ၊၄။ ၂၅ရ။ (-အဘိ၊ဌ၊ ၂။ ၂၄၀။)

ဥဒကသာဋက (ပု) [ဥဒက+သာဋက]ရေသနုပ်၊ ရေလဲအဝတ်။ ဥဒကသာဋကံ ဒတ္တာ ပက္ကာမိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ဖ၅။ (-ဝိ၊သင်္ဂ။၃၁ဖ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၁ဖ ၂။ မ၊ဌ၊၁။၃၄၅။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁ဖ၁။)

ဥဒကသာဋိကစီဝရ (ပု၊နာ) [ဥဒကသာဋိကာ+စီဝရ] ရေသနုပ်သင်္ကန်း။ သစေပိ ဥဒက-သာဋိကစီဝရံ မဟဂ္ဃံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။ ၂၀၅။ (-ကင်္ခ၊ဋီ၊သစ်။၄ရ၄။)

ဥဒကသာဋိကာ (ထီ) [ဥဒက+သာဋိကာ] ရေသနုပ်၊ရေချိုးအဝတ်။ ဘဂဝတာ ဘိက္ခုနိုနံ ဥဒကသာဋိကာ အနုညာတာ ဟောတိ။ ဝိ၊ ၂။၃ဖ၆။ ဥဒကသာဋိကာ နာမ ယာယ နိဝတ္ထာ နဟာယတိ။ ဝိ၊ ၂။၃ဖ၆ရ။ (-ဝိ၊၃။၄၀ဖ၊၄၀ဂ။

သံဌေ၊၁။၃၈။ ဓမ္မ၊ဌေ၊၁။၃၁၈။)

ဥဒကသာဇီ (ထိ) [ဥဒက+သာဇီ။ သာဇီ-ကြည့်] ရေသနုပ်။ ဓုဝ် ဥဒကသာဇီဆ္ဆ၊ ပဂၢိတ် အတိခုဒ္ဒကံ။ ဝိ၊၃။၄၂၂။

ဥဒကသာဓရဏ (တိ) [ဥဒက+သာဓရဏ] ရေနှင့် ဆက်ဆံသော။ ဥဒကသာဓရဏာ ဘောဂါ။ အံ၊၂။၂၂၆။

ဥဒကသာမန္တာ (ဗျ) [ဥဒက+သာမန္တာ။ ရူ။၁၃၃-၄] ရေ၏အနီး။ ပေါက္ခရဏီအာဒီနံ တဋ္ဌံ ဘိဇ္ဇိတ္တာ ဥဒကသာမန္တာ ပတတိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၃။၂၁။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ရ၅။

ဥဒကသာရသကဋ (သိ၊ဇီ၊သစ်၊၂။ဂ၈) ၌ရှိသော ၎င်းပါဠိသည်-ဥဒကဘာရသကဋ-မှ ဗျက်လာသော ပါဠိ ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ဥဒကသကဋ-ကြည့်။

ဥဒကသာလ (ပု) [ဥဒက+သာလ] ရေရှိသော-ရေထွက်သော-အင်ကြင်းပင်။ ဥဒက-သာလတောပိ (ဥဒကံ သာလတောပိ-ဟူသော မူကွဲပါဠိက ပိုကောင်း သည်။) အဘ္ဘုန္နမိတ္တာ ဘဂဝတော စိတက် နိဗ္ဗာပေသိ။ ဒီ၊၂။၁၃၅။ ဥဒကသာလတောတိ ပရိဝါရေတ္တာ. ဌိတ-သာလရုက္ခေ သန္ဓာယေတံ ဝုတ္တံ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၉၆။

ဥဒကသိဒ္ဓန (နာ) [ဥဒက+သိဒ္ဓန] (၁) ရေကို သွန်းလောင်း ခြင်း။ (၂) ရေအိုးယယ်။ (၁) ကာလေန ကာလံ ဥဒကသိဒ္ဓနံ ဝိယ ဓမ္မသဝဏံ။ မ၊ဌ၊၂။၂၄ရ။ (-အံ၊ဇီ၊၃။ဂ။ ဝိမတိ၊ ၁။၂၉၉။ မ၊ဇီ၊၂။၂၆၉။ (၂) နဝ သင်္ကောမိ စာဇီ ဟုတ္တာ ဥဒကသိဒ္ဓနံ ဟောတုံ။ ထေရ၊ ဌ၊၂။ ၃ရ၅။ အပ၊ဌ၊၁။၂၃၄။ (ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၆၀၊ ရ၂-အလား:တူဇာတ်ကြောင်း၌ ဥဒဓိန-ဘာဝပွတ္တိ-ဟုရှိသည်။)

ဥဒကသိဒ္ဓနကာလ (ပု) [ဥဒကသိဒ္ဓန+ကာလ] ရေသွန်းလောင်းရာအခါ။ ဥဒကသိဒ္ဓနကာလေ တတော တတော ဝိဿရိတ္တာ----ကရောတိ။ မ၊ဇီ၊၂။၂၆၉။ (-အံ၊ဇီ၊၃။၉။)

ဥဒကသိဒ္ဓနပရိယောသာန (တိ) [ဥဒကသိဒ္ဓန+ပရိယောသာန] ရေသွန်းလောင်းခြင်းလျှင် အဆုံးရှိသော။ အာစမနကုမ္ဘိယာ ဥဒကသိဒ္ဓန- ပရိယောသာနံ သဗ္ဗံ ဝတ္တံ ကာတဗ္ဗမေဝ။ ဝိ၊သင်္ဂ၊ဟ။၂၃ဝ။

ဥဒကသိဒ္ဓနသဒ္ဒ (ပု) [ဥဒကသိဒ္ဓန+သဒ္ဒ] ရေသွန်းလောင်းသောအသံ။ ပါနီယဃဋ-ပရိဘောဇနီယဃဋေသု ဥဒကသိဒ္ဓနသဒ္ဒမ္ပိ ဃဏ္ဍိကသဒ္ဒမ္ပိ ကရောန္တသ နဝ ဇာနာတိ။ ဓမ္မ၊ ဌ၊၁။၃၁၄။

ဥဒကသိတ္ထ (တိ) [ဥဒက+သိတ္ထ] ရေဖြင့်-ဖြောအပ်-ပြုတ်အပ်-သော။ ဖလေ အသတိ ပတ္ထာနိ ဥဒကသိတ္ထာနိ ခါဒန္တော။ စရိယာ၊ ဌ။၂၂။ (-ဇာတ၊၄။၂၃ရ။)

ဥဒကသိတ္ထပဏ္ဏ (နာ) [ဥဒကသိတ္ထ+ပဏ္ဏ] ရေဖြင့်-ဖြောအပ်-ပြုတ်အပ်-သော သစ်ရွက်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကသိတ္ထပဏ္ဏမိဿ(တိ) [ဥဒကသိတ္ထပဏ္ဏ+မိဿ] ရေဖြင့်-ဖြောအပ်-ပြုတ်အပ်-သော သစ်ရွက်နှင့်ရောမြှေမ်းသော။ ကပ္ပေါ အလော-ကကံ အဓူပနံ ဥဒကသိတ္ထပဏ္ဏမိဿံ သာမာ-ကနိဝါရယာဂုံ ပါယေသိ။ ဇာ၊ဌ၊၃။၁၃၂။

ဥဒကသိနေဟ (ပု) [ဥဒက+သိနေဟ] ရေဟူသော အစေး၊ ရေအစေး။ သ္နေဟာနုဂတာတိ ဥဒကသိနေဟေန အနုဂတာ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၉၅။ မ၊ဌ၊၂။၂၂၂။ အံ၊ဌ၊၃။၉။ (-အံ၊ဇီ၊၃။၁၂။)

ဥဒကသိရာ (ထိ) [ဥဒက+သိရာ] ရေကြော။

တာဟိ တာဟိ ဥဒကသိရာဟိ ဥဿိဇ္ဇတိတိ ဥဿိဒံ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၆၃။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁၃၈။ အံ၊ ဋီ၊၃။၁၂။

ဥဒကသုတ္တ (နာ) [ဥဒက+သုတ္တ] ဥဒကသုတ်။ (ရာမ၏ သားဖြစ်သူ ဥဒကသည် အမှန်တကယ် ဣညာရှိ (၀ေဒဂူ) မဟုတ်ပါဘဲလျက် ၀ေဒဂူဖြစ်သည် ဟု လည်းကောင်း, အလုံးစုံကို အောင်မြင်ပြီးသူ (သဗ္ဗဇိ) မဟုတ်ပါဘဲလျက် သဗ္ဗဇိ ဖြစ်သည် ဟုလည်းကောင်း, ဝဋ္ဋဒုက္ခ အမြစ်ကို တူးဖြိုပြီးသူ (ဂဏ္ဍမူလ အပလိခတ) မဟုတ်ပါဘဲလျက် တူးဖြိ ပြီးသူ ဖြစ်သည်ဟု လည်းကောင်း ပြောဆိုနေကြောင်း မိန့်ကြား တော်မူပြီးနောက် ၀ေဒဂူ, သဗ္ဗဇိ, ဂဏ္ဍမူလ အပလိခတ အစစ်အမှန်ကို ဟောကြားတော် မူရာသုတ်)။ သံယုတ္တ နိကာယ၊ သဠာယတန ဝဂ္ဂ သံယုတ္တပါဠိ။ ၁-သံယုတ်၊ ၅-ဝဂ်၊ ၁၀-သုတ်။ သံ၊၂။၃၀၄-၅။

ဥဒကသုဒ္ဓိ (ထီ) [ဥဒက+သုဒ္ဓိ] ရေဖြင့်စင်ကြယ် အောင်ပြုခြင်း၊ (ပဿာဝမဂ်ကို ရေဆေးခြင်း)။ ဥဒကသုဒ္ဓိယာ သြဝါဒေါ၊ ဘိက္ခုနီသု ပဝုစ္စန္တိ။ ဝိ၊၅။၂၅၇။

ဥဒကသုဒ္ဓိက (ထီ၊နာ) [ဥဒက+သုဒ္ဓိက] (၁) ရေဖြင့် စင်ကြယ်အောင်ပြုခြင်း၊ (ပဿာဝ မဂ်ကို) ရေဆေး ခြင်း။ (တိ)(၂) (က) (မိမိ ကိုယ်ကို) ရေဖြင့်စင် ကြယ်အောင်ပြုသော။ (ခ) (မကောင်းမှုအကုသိုလ် တို့ကို) ရေဖြင့် စင်ကြယ်အောင် ပြုသော-ရေဖြင့် စင်ကြယ် ၏ဟု အယူအဆ ရှိသော၊သူ။ (၁) ဥဒက-သုဒ္ဓိကံ နာမ မုတ္တကရဏသ ဓောဝနာ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊၂။၃၄၄။ အတိဂမ္ဘီရံ ဥဒကသုဒ္ဓိကံ အာဒိယန္တီ(ဝိ၊၂။၃၄၄။)တိ အတိအန္တော ပဝေသေတ္တာ ဥဒကေန ဓောဝနံ ကုရုမာနာ။ ဝိ၊ဋီ၊၃။၁၉၇။ ဥဒကေန ဓောဝနံ ကုရုမာနာတိ ဣမိနာ ဥဒကသုဒ္ဓိကန္တိပဒဿ ဥဒကေန သုဒ္ဓိယာ ကရဏန္တီ အတ္ထော ဒသ်သေတိ။ ပါစိတ်၊ ယော။၁၆၁။ (-ဝိ၊၃။၂၈၅။ ဝိ၊၅။၁၀၆။ ကင်္ခါ။၃၁၄။ ဝိ၊ဋီ၊၄။၁၆၀။) (တိ)(၂) (က) အ၀ဏ္ဏိဒကွိကာပဝေ ဘန္တေ နဟာနဂရုကာ မနုဿာ ဥဒကသုဒ္ဓိကာ။ ဝိ၊၃။၂၈၅-ရ။ (ခ) သဂ်ိရ၀ေါ နာမ ဗြာဟ္မဏော------ ဥဒကသုဒ္ဓိကော ဥဒကေန ပရိသုဒ္ဓိ ပစ္စေတိ။ သံ၊၁။၁၈၄။ (-ထေရီ၊ဋီ။၂၀၅။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၈၀။)

ဥဒကသုဒ္ဓိကဘာ၀(ပု) [ဥဒကသုဒ္ဓိက+ဘာ၀] ရေဖြင့် စင်ကြယ်အောင် ပြုသည်၏အဖြစ်။ အောက် ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကသုဒ္ဓိကဘာ၀ဇာနနတ္တ(ပု) [ဥဒကသုဒ္ဓိက ဘာ၀+ဇာနန+အတ္တ] (မိမိကိုယ်တိုင်နှင့် သတ္တ လောကသည်)ရေဖြင့်-စင်ကြယ်အောင် ပြု သည်-စင်ကြယ်သည်-၏အဖြစ်ကို သိစေခြင်း အကျိုး။ ဥဒကသုဒ္ဓိကဘာ၀ဇာနနတ္တာယ(သံ၊ ၁။၁၃၁)တိ အတ္တနော ဥဒကသုဒ္ဓိကဘာ၀ံ ဇာနနတ္တံ စေ၀, လောကဿ စ ဥဒကေန သုဒ္ဓိ ဟောတီတိ ဣမဿ အတ္တဿ ဇာနန-တ္တဿ။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၈၁။

ဥဒကသုဒ္ဓိပစ္စယ (ပု) [ဥဒကသုဒ္ဓိ+ပစ္စယ] ရေဖြင့် စင်ကြယ်အောင်ပြုခြင်း ဟူသော အကြောင်း။ ဥဒကသုဒ္ဓိပစ္စယေ သတိပိ ဖဿသာဒိယနေ ယထာဝုတ္တပရိစ္ဆေဒေ အနာပတ္တိ။ ၀ဇိရ။၃၆၈။ (-သာရတ္ထ၊၃။၁၂၃။)

ဥဒကသုဒ္ဓိပရိယောသာန (တိ) [ဥဒကသုဒ္ဓိ+ ပရိယောသာန] ရေဖြင့်စင်ကြယ်အောင် ပြုခြင်းလျှင် အဆုံးရှိသော။ ဥဒကသုဒ္ဓိပရိ-ယောသာနတာယ သြဒကန္တိကော။ မ၊ဋီ၊၂။၈၉။

ဥဒကသေစန (ပု၊နာ) [ဥဒက+သေစန] (ပု)(၁) ဥဒကသေစန မည်သော၊သူ(စကြ၀တေးမင်း)။

(နာ)(၂) ရေသွန်းလောင်းခြင်း။ (တိ)(၃) ရေသွန်းလောင်းကြောင်း-ရေအလျဉ်ထုတ်လွှတ်ကြောင်း-ဖြစ်သော၊ ရေအလျဉ်ထုတ်လွှတ်သော။ (ပု)(၁) ဥဒကသေစနာ နာမ အဌေတေ စက္ကဝတ္တိနော။ အပ၊၂။၁၄၅။ (နာ)(၂) အဂ္ဂိပရိစရကေန ဝါ ဥဒကသေစနေန ဝါ ပသု- ယာတညေန ဝါ သုဒ္ဓိ နာမ နတ္ထိ။ ဇာ၊ ၆။၄။၃၀၁။ (တိ)(၃) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကသေစနနာဠိကာ (ထိ) [ဥဒကသေစန + နာဠိကာ] ရေအလျဉ်ကို ထုတ်လွှတ်သောကျည် တောက်၊ရေထုတ်ပိုက်။ သုဝဏ္ဏရဇတ-မဏိပဝါဠမယာဝ ဥဒကသေစနနာဠိကာ ဟောန္တု။ အံ၊၆၊၂။၁၂၅။ ဥဒကသေစန-နာဠိကာတိ ဥဒကစ္ဆဍ္ဍာဝိသဇ္ဇနနာဠိယန္တာနိ (ဥဒကဓာရာဝိသဇ္ဇနနာဠိယန္တာနိ?) ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၁၁၉။

ဥဒကသောဏ္ဍိကာ (ထိ) [ဥဒက+သောဏ္ဍိကာ] ကျောက်ရေကန်၊ ရေအိုင်။ ပသန္နသလိလာသု ဥဒက- သောဏ္ဍိကာသု နိဟာရော ဝိယ သရတိ။ ခုဒ္ဒကာ၊၆။၅၂။

ဥဒကသောဏ္ဍီ (ထိ) [ဥဒက+သောဏ္ဍီ] ကျောက်ရေကန်၊ ရေအိုင်။ ဒွေ တိသော ပေါက္ခရဏိယော ဝါ ဥဒကသောဏ္ဍိယော ဝါ ဟောန္တိ။ ဝိ၊၆၊၁။၃၄၃။ ဥဒကသောဏ္ဍိသု ဥဒကကိစ္စံ ကတ္တာ။ ဒီ၊၆၊၁။၁၀၀။ မ၊၆၊ ၂။၁၁၉။ အံ၊၆၊ ၂။၃၀၃။ အဘိ၊၆၊ ၂။၃၅၀။ မဟာနိ၊၆။၀၃။ သာရတ္ထ၊၃။၃၉ ၂။

ဥဒကသောတ (ပု) [ဥဒက+သောတ] ရေအလျဉ်။ ဥဒကဝါဟက-ကြည့်။

ဥဒကသ္ဆေဟ (ပု) [ဥဒက+သ္ဆေဟ] ရေဟူသော အစေး၊ ရေစေး။ သန္ဓရဇာဟိရော နာနိယပိဏ္ဍိ ဖုဋ္ဌာ ဥဒကသ္ဆေဟနာတိ အာဟ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၁၃၇။

ဥဒကဟာရိကာ (ထိ) [ဥဒက+ဟာရိကာ] ရေကို ဆောင်ယူသော-ရေခပ်သော-မိန်းမ။ မမ ဘာဂံ ဂဟေတ္တာန၊ ဂစ္ဆ ဥဒကဟာရိကာ။ အပ၊ ၂။ ၂၀၁။ ထေရီ၊၆။၅ ၂။

ဥဒကဟာရိယ (နာ) [ဥဒက+ဟာရိယ (=ဟရ +ဏျ)] ရေကိုဆောင်ယူခြင်း၊ ရေခပ်ခြင်း။ ဂတာ ဥဒကဟာရိယံ။ အပ၊ ၂။ ၂၉၄။ ထေရီ၊ ၆။ ၂၀ဂ။

ဥဒကဟာရိယာ (ထိ) [ဥဒကဟာရိကာ မှ က-ကို ယ- ပြု] ဥဒကဟာရိကာနှင့် အနက်တူ။ တာ နံ တတ္ထ ဂတာ ဝေါစုံ၊ နဒီ ဥဒကဟာရိယာ။ ဇာ၊ ၂။ ၃၃၃၊(-၃၃၅။ ဇာ၊၆။ ရ။ ၂၉၄၊ ၂၉၅။)

ဥဒကဟာရီ (တိ) [ဥဒက+ဟရ+ဏီ။ထိ-၌ဥဒကဟာရိနီ] ရေကိုဆောင်ယူသော၊ ရေခပ်သော၊သူ။ ဥဒကံ နေန္ဓိတိ နေတ္ထိကာ၊ ဥဒကဟာရိနော။ ထေရ၊၆။ ၂။၃၃၃။ တေန ခေါ ပန သမယေန သမ္ဘဟုလာ ဥဒက-ဟာရိနိယော ဘဂဝတော အဝိဒူရေန အတိ-ဂ္ဂမန္တိ။ ဝိမာန၊၆။၄၀။

ဥဒကာကာရ (ပု) [ဥဒက+အာကာရ] ရေဟူသော အခြင်းအရာ၊ ရေ၏အသွင်။ ပဿန္ဓာနံ ယေဘုယ္ယေန ဥဒကာကာရေန ခါယတိ။ **သံ**၊ ဋီ၊ ၂။ ၂၅၀။

ဥဒကာဂမန (နာ) [ဥဒက+အာဂမန] ရေ-စီးဝင် ခြင်း-စီးဝင်ရာလမ်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကာဂမနသမ္ဘန္န (တိ) [ဥဒကာဂမန+သမ္ဘန္န] ရေ-စီးဝင်ခြင်း-စီးဝင်ရာလမ်း-နှင့်ပြည့်စုံသော။ နာ အာယသမ္ဘန္နန္တိ နာ ဥဒကာ-ဂမနသမ္ဘန္နံ။ အံ၊၆၊၃။ ၂ ၂၉။

ဥဒကာစမန (နာ) [ဥဒက+အာစမန] ရေပြင်-မျက်နှာကို-ဆေး-သုတ်သင်-ခြင်း၊ မျက်နှာ

သစ်ခြင်း။ ဥဒကာစမနာနိ စာ(သံ၊၂။၃၃၅)တိ ဥဒကေန မုခပရိမဇ္ဇနာနိ။ သံ၊၆၊၃။၄၃။ အာစမန-ကြည်။

ဥဒကာဒါန (နာ) [ဥဒက+အာဒါန] ရေခွက်။ ပဿသိ နော တွံ----ဥဒကာဒါနေ (ဥဒကာ-ဓာနေ။ မ၊၂။ရရ။) ဌပိတံ။ အံ၊၇။၁။၁ရ၁။ ဥဒကဒါန၊ ဥဒကာဓာန-တို့လည်းကြည်။

ဥဒကာဓာန (နာ) [ဥဒက+ဓာ+ယု။ ဥဒက+အာဓာန] ရေခွက်။ အထ ခေါ ဘဂဝါ ပရိတ္တံ ဥဒကာဝသေသံ ဥဒကာဓာနေ ဌပေတ္တာ။ မ၊၂။ရရ။ ဥဒကာဓာနေတိ ဥဒကဘာဇနေ၊ ဥဒကဋ္ဌာနေတိပိ ပါဋေ္ဌ။ မ၊၆၊၃။ ၈၈။ ဥဒကံ အနေန ဓီယတိ ဌပီယတိ ဝါ ဇေ္ဇာတိ ဥဒကာဓာနံ၊ ဥဒကဋ္ဌာနန္တိ စ ခုဒ္ဒကဘာဇနံ။ မ၊ဋီ၊၃။၅၉။

ဥဒကာဓာနနိကုဇ္ဇန (နာ) [ဥဒကာဓာန+နိကုဇ္ဇန] ရေခွက်ကိုမှောက်ခြင်း။ ဥဒကာဝသေသဆဋ္ဌန-ဥဒကာဓာနနိကုဇ္ဇနဥက္ကုဇ္ဇနဒဿနသညိတာ စတသော ဥဒကဓာနူပမာယော။ မ၊ဋီ၊၃။၅၉။

ဥဒကာဓာနူပမာ(ထီ) [ဥဒကာဓာန+ဥပမာ] ရေခွက် ဥပမာ။ ပဌမမေဝ စတသော ဥဒက-ဓာနူပမာယော -----ဒသေတ္တာ။ မ၊၆၊၃။ဂဂ-၉။ (-မ၊ဋီ၊၃။၅၉။)

ဥဒကာနယန (နာ) [ဥဒက+အာနယန] ရေကိုဆောင် ခြင်း။ တတ္ထေဝ ကသာဝပစနဥဒကာ-နယနကုစ္ဆကရဏနိယျာသဗန္ဓနာဒိ အဝစကမ္မံ နာမ။ မ၊၆၊၂။၃၀၀။ ဥဒကာနယနံ ဓောဝနာ-ဒိအတ္ထံ။ မ၊ဋီ၊၂။ ၃၀၉။

ဥဒကာနုဂတ (တိ) [ဥဒက+အနုဂတ] (က) ရေသို့ အစဉ်လိုက်သော။ (ခ) ရေသည်-အစဉ်လိုက်-တွေ့ထိ-အပ်သော။ (က) ဥဒကာနုဂတာ ဟုတ္တာ သဗ္ဗာ ပဗ္ဗတာဒိဝသေန သဏ္ဌာတာ ပထဝီဓာတု အန္တရဟိတာ ဟောတိ။ မ၊၆၊၂။၁၂ရ။ ဥဒကာနုဂတာတိ ဥဒကံ အနုဂတာ ဥဒကဂတိကာ။ မ၊ဋီ၊၂။၁၆ရ။ (ခ) ဥဒကာနုဂတံ ပန သဗ္ဗသခ်ိရဂတံ အဘိ-ဘဝိတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၅၀။ ဥဒကာနုဂတန္တိ ဥဒကေန အနုဂတံ ဖုဋ္ဌံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၅၄။

ဥဒကာနုဂ္ဂတ (တိ) [ဥဒက+အနုဂ္ဂတ (=နာ+ဥဂ္ဂတ)] ရေမှ-မပေါ်တက်-မပေါ်ထွက်-သော။ အပေါ့ကစ္စာနံ ဥပ္ပလာနံ ဝါ------ ဥဒကာနုဂ္ဂတာနိ အန္တောနိမုဂ္ဂပေါသိနိ။ ဝိ၊၃။၉။ ဒီ၊၁။ရ၁။ ဒီ၊၂။၃၃။ မ၊၁။၂၂၅၊၃၄၅။ မ၊၃။၁၃ဖ။ အံ၊၂။၂၂။ မဟာနိ။၃၅၉။ စူဠနိ။၁ရရ။ ဥဒကာနုဂ္ဂတာနိတိ ဥဒကတော နာ ဥဂ္ဂတာနိ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၉ဖ။ မ၊ဋီ၊၂။၂၂၃။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၀။ (-ဒီ၊ဋီ၊၂။၅၉။ ဣတိဝုတ်၊ဋီ။၂ရရ။ ဝိမတိ၊၂။၈၈။)

ဥဒကာနုပဿနာ (ထီ) [ဥဒက+အနုပဿနာ] ရေဟူ၍အဖန်ဖန် ရှုခြင်း။ အနုဒကဘူတာယ မရီစိယာ ဥဒကာနုပဿနာ ဝိယ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁၉၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၂။

ဥဒကာနုပဿီ (တိ) [ဥဒက+အနုပဿီ]ရေဟူ၍ အဖန်ဖန်ရှုသော၊သူ။ အနုဒကဘူတာယပိ မရီစိယာ ဥဒကာနုပဿိနော ဟောန္တိ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၃၄၈။ မ၊ဋီ၊၁။ ၂၄ရ။ အဘိ၊ဋီ၊၂။၂၀၈။

ဥဒကာဘာဝ (ပု) [ဥဒက+အဘာဝ] ရေမရှိခြင်း။ တသ္မာ သာ ဝိထိ ဥဒကာဘာဝေန အဇာနုရူပတာယ အဇဝိထိတိ သမညာ ဂတာ။ သာရတ္ထ၊၁။ ၂၆၂။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၄၄။

ဥဒကာဘိရတ (တိ) [ဥဒက+အဘိရတ] ရေ၌-မွေ့လျော်-ပျော်ပိုက်-သော၊သူ။ ဒေဝ အမှာကံ ဟတ္ထိ ဥဒကာဘိရတာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၆။ ၂ရ၈။

ဥဒကာဘိသိတ္ထ (တိ) [ဥဒက+အဘိသိတ္ထ] ရေဖြင့်-သွန်းလောင်း-ပက်ဖျန်း-အပ်သော။

ဥဒကာဘိသိတ္တော (သံ၊၁၊၁။၁၃၉) တိ ဥဒကေန အဘိသိဒ္ဓိတော။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၈၄။

ဥဒကာဘိသေစန (နာ) [ဥဒက+အဘိသေစန] ရေဖြင့် သွန်းလောင်းခြင်း။ တယာ ပူဇော် ကတ်ပါပ် တတ္ထ ဥဒကာဘိသေစနေန သစေ ဝဟုံ နီဟရေဃ။ ထေရီ၊၁။ ၂၁၁၊(-၂၁၂)

ဥဒကာဘိသေစနဟေတု (ပု) [ဥဒကာဘိသေစန+ဟေတု] ရေဖြင့် သွန်းလောင်းခြင်းဟူသော အကြောင်း။ ဥဒကာဘိသေစနဟေတု ပါပကမ္မတော ပမုစ္စတိတိ ဣဒံ အတ္ထဇာတံ ကော နု နာမ အက္ခာသိ။ ထေရီ၊၁။ ၂၁၁။

ဥဒကာလယ (ပု) [ဥဒက+အာလယ] ရေဟူသော-တည်ရာ-နေရာ-အိမ်။ ယထာ သော ဥဒကာလယတော ဥဗ္ဘတော----ပရိပ္ပန္နတိ။ ဓမ္မ၊၁။၁။၁၈၃။

ဥဒကာဝဋ္ဋ (ပု) [ဥဒက+အာဝဋ္ဋ] ရေချာချာလည်ရာ အရပ်၊ရေဝဲ။ ဥဒကာဝဋ္ဋတော ဘယံ အာဝဋ္ဋဘယံ။ အဘိ၊၁။ ၂။၄၈၄။ မဟာနိ၊၁။ ၃၄၈။

ဥဒကာဝသေသ (ပု) [ဥဒက+အဝသေသ] အကြွင်း အကျန်ဖြစ်သောရေ၊ ရေကြွင်းရေကျန်။ အထ ခေါ ဘဂဝါ ပရိတ္တံ ဥဒကာဝသေသံ ဥဒကာဓာနေ ဌပေတ္တာ။ မ၊ ၂။ရရ။ အယဉ္စ ဥဒကာဝသေသေ ဥဒကာ-ဝသေသသညီ။ သာရတ္ထ၊၃။၃၄၈။ (-ဝိမတိ၊ ၂။၅၉၊ ၂၀ရ။)

ဥဒကာဝသေသဆဋ္ဌန (နာ) [ဥဒကာဝသေသ+ဆဋ္ဌန] ရေကြွင်းရေကျန်ကိုစွန့်ခြင်း။ ဥဒကာဓာနနိကုဇ္ဇန-ကြည်။

ဥဒကာဝသေသသညီ (တိ) [ဥဒကာဝသေသ+သညီ] ရေကြွင်းရေကျန်ဟူသော အမှတ်ရှိသော။ ဥဒကာဝသေသ - ကြည်။

ဥဒကာသနဒါယက (တိ) [ဥဒက+အာသန+ဒါယက] ရေနှင့် နေရာကို ပေးလှူသော၊သူ။ ဣတ္ထံ သုဒံ အာယသ္မာ ဥဒကာသနဒါယကော ဓေထရော ဣမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္ထ။ အပ၊၁။ ၂၄၅။

ဥဒကာသယ (တိ) [ဥဒက+အာသယ] ရေဟူသော နေရာရှိသော၊ ရေခို၌နေသော၊သူ။ ဥဒကာသယာတိ ဥဒကဝါသိနော မစ္ဆ-ကစ္ဆပါဒယော။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၉၃။ (သံ၀ဏ္ဏေ တဗ္ဗပါဋိတော် -အံ၊၁။၃၄ ၂-၌ ဒကာသယာ-ဟုရှိ၏။)

ဥဒကာသာ (ထီ) [ဥဒက+အာသာ] ရေခို၌ဖြစ်သော အလိုဆန္ဒ၊ ရေကိုလိုလားတောင့်တခြင်း။ တံ တိဏ္ဏမရဝုရဓရံ ဥဒကာသာယ ဥပေန္တိ။ သုတ္တနိ၊၁။ ၂။ ၂၀၁။

ဥဒကာသိဋ္ဌန (နာ) [ဥဒက+အာသိဋ္ဌန] (၁) ရေသွန်း လောင်းခြင်း။ (၂) ရေသွန်းလောင်းရာ။ (၁) ဥဒကာသိဋ္ဌနတ္ထ-ကြည်။(၂) အောက်ပုဒ်ကြည်။

ဥဒကာသိဋ္ဌနကာလ (ပု) [ဥဒကာသိဋ္ဌန+ကာလ] ရေသွန်းလောင်းရာ အခါ။ ဥဒကာ-သိဋ္ဌနကာလော ဝိယ ဓမ္မဒေသနာယ လဒ္ဓကာလော။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၉၁။ အဘိ၊ဋီ၊၃။ ၆၄။

ဥဒကာသိဋ္ဌနတ္ထ (ပု) [ဥဒကာသိဋ္ဌန+အတ္ထ] ရေသွန်းလောင်းခြင်း အကျိုး။ ဗြာဟ္မဏ-ကုလာနိ လောကသမ္မတတ္တာ ဥဒကာသိဋ္ဌန-တ္ထာယ အဒါသိ။ သာရတ္ထ၊၁။၁၈၃။

ဥဒကာသီဝိသ (ပု) [ဥဒက+အာသီဝိသ] ရေမြွေ။ အထေကော ဥဒကာသီဝိသော မစ္ဆေ ခါဒန္တော တံ ကုမိနံ ပါဝိသိ။ ဇာတ၊ ၂။ ၂၁၁၊(-၂၁၉။)

ဥဒကာသေစန (နာ) [ဥဒက+အာသေစန]

ရေသွန်း လောင်းခြင်း။ ဥဒကာသေစနံ ဝိယ သုတေန အနုဂ္ဂဏှန်။ အံ၊၆၊၃၁။ရ။

ဥဒကာဟရဏ (နာ) [ဥဒက+အာဟရဏ] ရေကိုဆောင်ခြင်း။ ဟတ္ထကမ္မမို့ ဥဒကာ-ဟရဏ မတ္တံ ဝါ အပ္ပဟရိတကရဏမတ္တံ ဝါ နာ ဝဋ္ဋတိ။ အဘိ၊၆၊၂၂။၃၂၀။

ဥဒကာဟာရ (တိ) [ဥဒက+အာ+ဟရ+ဏ] ရေကို သယ်ဆောင်သော၊သူ(ရေထမ်းသမား)။ တေသာဟံ ဥဒကာဟာရော။ ဇာ၊၂။၁၇ဖ။ ဇာ၆၊ ၆။၉၇။

ဥဒကာဋ္ဌက (နာ) [ဥဒက+အာဋ္ဌက] ကွမ်းစား-ပြည်-ပမာဏရှိသောရေ၊ရေကွမ်းစား၊ ရေပြည်။ မဟာသမုဒ္ဒေ နာ သုကရံ ဥဒကဿ ပမာဏံ ဂဟေတုံ ဇော်ကာနီ ဥဒကာဋ္ဌကာနီတိ ဝါ ဇော်ကာနီ ဥဒကာဋ္ဌကသတာနီတိ ဝါ ဇော်ကာနီ ဥဒကာဋ္ဌကသဟဿာနီတိ ဝါ ဇော်ကာနီ ဥဒကာဋ္ဌကသတသဟဿာနီတိ ဝါ။ အံ၊ ၁။၃၆၆။ အံ၊၂။၄၅-၆၊၂၉၆။ သံ၊၃။၃၄၉။ အဘိ၊ ၆၊၂။၁။ (-သံ၊၂။၅၄၆။)

ဥဒကာဋ္ဌကသတ (နာ) [ဥဒကာဋ္ဌက+သတ] ရေကွမ်း စား-ရေပြည်-အရာ။ ဥဒကာဋ္ဌက-ကြည်။

ဥဒကာဋ္ဌကသတသဟဿ (နာ) [ဥဒကာဋ္ဌက+ သတသဟဿ] ရေကွမ်းစား-ရေပြည်-အသိန်း။ ဥဒကာဋ္ဌက-ကြည်။

ဥဒကာဋ္ဌကသဟဿ (နာ) [ဥဒကာဋ္ဌက+ သဟဿ] ရေကွမ်းစား-ရေပြည်-အထောင်။ ဥဒကာဋ္ဌက-ကြည်။

ဥဒကိ (ထိ) [ဥဒက+အ+ဣ] ဥတုပန်းပွင့်. သောမိန်းမ။ ဥတုမတိ ဥဒကိ ဣစ္စာဒီနိပိ တဿာ နာမာနိ။ ဓာန်ဒီ။၂၃၉။

ဥဒကိဘူတ (တိ) [ဥဒက+ဘူတ] ရေကဲ့သို့. ဖြစ်၍ ဖြစ်သော။ ကလလနိဿိတဥဒကိ-ဘူတော ဝိယ အာဝိလောတိ အဓိပ္ပါယော။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၃၂၃။

ဥဒကုက္ခိပနက (တိ) [ဥဒက+ဥက္ခိပနက] ရေကို-မြှောက်ချီ-သယ်ဆောင်-ကြောင်း ဖြစ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကုက္ခိပနကကုဋ္ဌက (ပု) [ဥဒကုက္ခိပနက +ကုဋ္ဌက] ရေကို-မြှောက်ချီ-သယ်ဆောင်-ကြောင်းဖြစ်သော အိုးငယ်။ ဥဒကတုမ္ဗ-ကြည့်။

ဥဒကုက္ခေပ (ပု) [ဥဒက+ဥက္ခေပ] (က) ရေကို မြှောက်၍ ပစ်ချခြင်း။ (ခ) ရေကိုမြှောက်၍ ပစ်ချ ရာ အရပ်၊ ရေကျရာ-ရေတစ်ကျ-အရပ်။ (ဂ) ရေ တစ်ကျ သဲတစ်ကျ အရပ်ဖြင့်. ပိုင်းခြားအပ်သော သိမ်၊ ဥဒကုက္ခေပသိမ်။ (က) ယံ မဇ္ဈိမဿ ပုရိသဿ သမန္တာ ဥဒကုက္ခေပါ (ဝိ၊၃။၁၅၀)တိ ယံ ဌာနံ မဇ္ဈိမဿ ပုရိသဿ သမန္တတော ဥဒကုက္ခေပေန ပရိစ္ဆိန္နံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၃၃၄။ (ခ) ယတ္ထ ဧဝံ ခိတ္တံ ဥဒကံ ဝါ ဝါလိကာ ဝါ ပတတိ၊ အယမေကော ဥဒကုက္ခေပေါ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၃၄။ (-ကခ်ီ။၉၁။) ဥဒကံ ဥက္ခိပိတ္မာ ခိပိယတိ ဇော်ကာတိ ဥဒကုက္ခေပေါ၊ ဥဒကဿ ပတနောကာသော။ ဝိမတိ၊၂။၁၆၂။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၅၉။ ဝိနယာ-လင်္ကာရ၊ဋီ၊၁။၃၃၄။) (ဂ) ဥဒကုက္ခေပသိမာ-ကြည်။

ဥဒကုက္ခေပပရိစ္ဆိန္နန (နာ) [ဥဒကုက္ခေပ+ ပရိစ္ဆိန္နန] ရေတစ်ကျ အရပ်ဖြင့်. ပိုင်းခြားခြင်း။ ကုရုန္ဒိယံ ပန ဥဒကုက္ခေပပရိစ္ဆိန္နနေပိ ဒုက္ကဋံ ဝုတ္တံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၃၅။

ဥဒကုက္ခေပပရိစ္ဆိန္န (တိ) [ဥဒကုက္ခေပ+ပရိစ္ဆိန္န] ရေတစ်ကျ အရပ်ဖြင့်. ပိုင်းခြားအပ်သော။ အယံ

တေသု နဒီအာဒီသု ဥဒကုက္ခေပပရိ- စ္ဆိန္နာ သိမာ သမာနသံဝါသာ စေဝ ကေူပေါသထာ စ။ ကခ်ီ။၉၁။ (-ဝိမတိ၊ ၂။ဘ၆၃။)

ဥဒကုက္ခေပပရိစ္ဆေဒ (ပု) [ဥဒကုက္ခေပ+ ပရိစ္ဆေဒ] ရေတစ်ကျအရပ် အပိုင်းအခြား။ အတ္တနော စ အညေသဉ္စ ဥဒကုက္ခေပ- ပရိစ္ဆေဒဿ အန္တရာ ----ဌပေတဗ္ဗော။ ဝိ၊ ၊၁။၁၃၊ ။ ၊ ၊ ။ ၁ ။ ။ ။

၌"သံဃာနှစ်သင်းတို့ ဥဒကုက္ခေပသိမ် အသီးသီးဖြင့်တပြိုင်နက် ကံဆောင်ခြင်းနှင့် စပ်၍ ဆိုသောစကား ဖြစ်သောကြောင့် ထိုကံဆောင်ချိန်၌ ဥဒကုက္ခေပတစ်ခုစာ အပိုမထားပဲ ကံဆောင်မှု သိမ်ဆက်စပ်မှု (သိမာသမ္ဘေဒ) ဖြစ်နေသောကြောင့် ကံပျက်ရသည် ဟူသောအဓိပ္ပါယ်ဖြင့် ဆိုလျှင်ကား ထိုကခ်ါစကားသည် သင့်လျော်ပါ၏" ဟု ဆိုထား၏။ ထိုသာရတ္ထ၏ စကားကို (ဝိမတိ၊ ၂။၁၆၃)၌ ပယ်ထားသည်။ သိမ်မျိုးစုံ မဟာဋီကာ (၈၁) ၌လည်း "(အနတိက္ကမိတ္တာ ဌိတောပိ) ဟူသော ကခ်ါစကားအရ ကံပြုဆဲ သံဃာကိုသာယူပြီးလျှင် ကံပြုဆဲမဟုတ်သော သံဃာသည် ကံပြုဆဲသံဃာ၏ ဥဒကုက္ခေပ ပမာဏ၏ အပြင်အပ၌ တစ်တောင့်ထွာခွါ၍ ရဟန်းသံဃာ ရာထောင်မက ဝိုင်းဝန်းနေသော်လည်း ကံမပျက်ဟု မုချသိရာ၏" ဟူ၍ မိန့်ဆိုထား၏။ ထိုသိမ်မျိုးစုံ မဟာဋီကာ၌ပင် (နှာ၊ဂရ) ၌ "ဥဒကုက္ခေပအရာ၌ ရေတစ်ကျ သဲတစ်ကျဟူရာမှာလည်း ရေတစ်ကျ သဲတစ်ကျ ပစ်နေဖွယ်မရှိ၊ သိမ်ပမာဏ ပြုရုံ သာတည်း၊ တဲချို့က ရေ, သဲ တစ်ခုခုပစ်မှ အပ်ကြောင်း ဆိုကြ သေး၏။ ပါဠိအဋ္ဌကထာ မလာရကား မသင့်လေ။------သို့သော်သိမ်ပမာဏသိ အောင် ပစ်မှုကို မတား မြစ်ပေ၊ ပစ်မှသာ အပ်သည်ဟူ၍ အထင်မရှိ ကြရာ" ဟု ဆုံးဖြတ်တော်မူသေး၏။ ဤနေရာ၌ ထိုဥဒကုက္ခေပ သိမ် ဖြစ်နိုင်သောမြစ်, သမုဒ္ဒရာ,ဇာတသရ အိုင်တို့၏ အနေအထား (လက္ခဏာ)ကို ပြဆိုသင့်၏။

ထိုတွင် မြစ်ဟုဆိုရာ၌ တရားစောင့်သော မင်းတို့၏ လက်ထက်၌ လခွဲတစ်ကြိမ်, ဆယ်ရက်တစ်ကြိမ်, ငါးရက်တစ်ကြိမ် မိုးရွာသောအခါ တိမ်တိုက် ကင်းစင်သည်နှင့် တပြိုင်နက် ရေအလျှဉ် ပြတ်စဲသွားလျှင် မြစ်ဟုမခေါ်ရ၊ ထိုကဲ့သို့ မိုးကောင်းသောအခါ မိုးလေးလပတ်လုံး ရေအယဉ် မပြတ်စဲမှု၍ ဘိက္ခုနီ တစ်ဦးသည် ဒူးဝန်းနှစ်ဘက်, ချက်ဟူသော အဝန်းသုံးပါးကို ဖုံးအုပ်လျက် ဝတ်ထားအပ်သော သင်းပိုင်ကို မချိမကြွ မမမှု၍ ကူးဖြတ်သွားလျှင် ထိုသင်းပိုင်ကို လက်တစ်ဘစ်, နှစ်သစ်မျှ စွတ်စိုနိုင်သော ရေရှိမှသာ မြစ်ဟု ခေါ်ရ၏။ ကခ်ါ။၉၀-၁။ ဝိ၊သင်္ဂ်ဟ။၁၉၅။

ထိုမြစ်သည် မရှည်လွန်းသည် ဖြစ်အံ့၊ စ၍ ရေစီးသောနေရာမှ အစပြု၍ မြစ်ဝတိုင်အောင် သံဃာသည် ဟတ္ထပါသ်ဆက်စပ် ထိုင်နေလျှင် ဥဒကုက္ခေပသိမ် ဖြစ်အောင် ပြုနေဖွယ်မလို၊ မြစ်တစ်ခုလုံးပင် ထိုရဟန်းတို့အတွက် သိမ်ဖြစ်တော့၏။ (မြစ်တစ်ခုလုံး ရဟန်းတို့ ပြည့်နေသဖြင့် ရေတစ်ကျ သဲတစ်ကျ ပြုစရာ နောက်ထပ်ရေပြင် မကျန်တော့သောကြောင့် ရေတစ်ကျ သဲတစ်ကျ ပြုရန် မလိုတော့ဟူလို။)

မဟာသုမနထေရ်ကား "တစ်ယူဇနာ တိုင်တိုင် ရေစီးမှသာ မြစ်ဟုဆိုရ၍ ထိုမြစ်၌လည်း အထက်ပိုင်း ယူဇနာဝက်ကို ပယ်၍ အောက်ပိုင်း ယူဇနာဝက်၌ ကံပြုရမည်"ဟု ဆိုထား၏။ ထိုစကားကို မဟာပဒုမထေရ်က အကြောင်းယုတ္တိပြ၍ ပယ်ရှားထားပုံမှာ- "အဝန်းသုံးပါးကို ဖုံးအုပ်၍ မည်သည့် နေရာကမဆို ကူးဖြတ်သွားသော ဘိက္ခုနီ ၏ သင်းပိုင်ကို ရေစွတ်မှု အပ်၏"ဟု မြစ်၏ပမာဏကို မြတ်စွာဘုရား ဟောထားတော်မူ၏။ တစ်ယူဇနာဟုလည်းကောင်း, ယူဇနာဝက်ဟု လည်းကောင်း ဟောတော်မမူ။ ထို့ကြောင့် ဤပါဠိတော်၏ အလိုကျအတိုင်း ယခင်က သတ်မှတ်ပြဆိုခဲ့ပြီးသော လက္ခဏာ

ရှိသောမြစ်၏ အဦးအစ ရေစီးရာ (မြစ်ဖျား ခံရာ) နေရာမှစ၍ သံယက်ကို ပြုခြင်းငှါ အပ်၏"ဟုအကြောင်းပြ၍ပယ်ဖျက်တော်မူသည်။

ရဟန်းတို့သည် မြစ်ထဲ၌ ကံပြုမည်ဟု ရည်ရွယ်၍ သွားကြရာ မြစ်သည် ကမ်းနှင့် အညီအမျှ ရေပြည့်နေသည် ဖြစ်အံ့၊ ရေသနုပ်ကို ဝတ်၍သော်လည်း မြစ်အတွင်း၌ပင် ကံပြုအပ်၏၊ ရေသနုပ်ကို ဝတ်၍ ကံမပြုနိုင်လျှင် လှေပေါ်၌ နေ၍ ကံပြုအပ်၏၊ သို့သော် သွားနေသော လှေ၌ကား ကံမပြုကောင်း၊ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ရေတစ်ကျ အရပ်မျှသည်သာ သိမ်ဖြစ်၍ ထိုရေတစ်ကျ အရပ်(သိမ်)ကို လှေသည် အလျှင်အမြန် ကျော်ဖြတ်သွား နိုင်သည်၊ ယင်းသို့ ကျော်ဖြတ်သွားလျှင် တစ်ခုသောသိမ်၌ ဥတ်ထား၍ အခြားသော သိမ်တစ်ခု၌ ကမ္မဝါစာ ဖတ်မိမည် ဖြစ်၏၊ ထို့ကြောင့် လှေကို ထိုးဝါးဖြင့် ရပ်တန့်စေ၍သော်လည်းကောင်း, ကျောက်ချ၍သော်လည်းကောင်း, မြစ်အတွင်း၌ ပေါက်သောသစ်ပင်၌ ဖွဲ့ချည်၍ သော်လည်းကောင်း ကံပြုအပ်၏။ သို့မဟုတ် မြစ်အတွင်း၌ ဖွဲ့ချည်ထားအပ်သော လင်စင်၌သော်လည်းကောင်း, မြစ်အတွင်း ပေါက်သော သစ်ပင်ပေါ်၌ သော်လည်းကောင်း တည်နေ၍ ကံပြုအပ်၏။

အကယ်၍ ထိုသစ်ပင်၏ သစ်ကိုင်းသည်သော်လည်းကောင်း, သစ်ကိုင်းမှ ထွက်သော မြစ်ဖျဉ်းသည်သော်လည်းကောင်း, မြစ်ကမ်းဘေး ကျောင်းတိုက်အတွင်းရှိ ဝိဟာရသိမ် (ဗဒ္ဓသိမ်)၌ ဖြစ်စေ၊ ဂါမသိမ်၌ ဖြစ်စေ ဆိုက်ရောက်တည်နေအံ့၊ (ဝိဟာရသိမ် ဂါမသိမ် အတွင်းရှိ ရဟန်းတို့ကို ဟတ္ထပါသ်အတွင်းသို့ ပင်ဆောင်ခြင်း, သို့မဟုတ် ထိုဝိဟာရသိမ် ဂါမသိမ် အပြင်ဘက်သို့ ထိုရဟန်း မျှားကို ထွက်စေခြင်း စသော အားဖြင့်) ဝိဟာရသိမ် ဂါမသိမ်တို့ကို ရှင်းလင်းသုတ်သင်၍ သော်လည်းကောင်း, ထိုသစ်ကိုင်းကို ဖြတ်၍သော်လည်းကောင်း ကံပြုအပ်၏။ မြစ်ကမ်း၌ ပေါက်သော သစ်ပင်၏ သစ်ကိုင်း(သို့မဟုတ်) မြစ်ဖျဉ်းသည် မြစ်အတွင်းသို့ ဝင်နေလျှင် ထိုသစ်ကိုင်းမြစ်ဖျဉ်းတို့၌ လှေကိုချည်၍ ကံမပြုကောင်း၊ ပြုလိုလျှင် ဂါမသိမ်ကိုသော်လည်း သုတ်သင်ရမည်၊ (ဂါမသိမ်အတွင်းရှိ ရဟန်းတို့ကို မိမိတို့ကံပြုသော ရဟန်းတို့၏ လှေပေါ် ဟတ္ထပါသ်သို့ ပင်ဆောင်ခြင်း, သို့မဟုတ် သူတို့၏ ကျောင်းတိုက် ဗဒ္ဓသိမ်အတွင်းသို့ ဝင်နေစေခြင်း, သို့မဟုတ် ဂါမသိမ်အပြင်ဘက်သို့ ထွက်သွားစေခြင်း အားဖြင့် သိမ်ကိုသော်လည်းကောင်း သုတ်သင်ရမည်ဟု ဆိုလို၏။) သို့မဟုတ် သစ်ကိုင်း မြစ်ဖျဉ်းတို့ကိုသော်လည်း ဖြတ်ရမည်၊ မြစ်ကမ်း၌ သစ်ငုတ်စိုက်၍ ထိုသစ်ငုတ်၌ ဖွဲ့ချည်ထားသော လှေပေါ်၌လည်း ကံမပြုအပ်။

မြစ်၌ တံတား ဆောက်အံ့၊ တံတားသည်လည်းကောင်း, တံတားခြေ တံတားတိုင်တို့သည် လည်းကောင်း, မြစ်အတွင်း၌ပင် တည်ရှိနေလျှင် တံတားပေါ်၌ နေ၍ ကံပြုကောင်း၏၊ အကယ်၍ တံတားဖြစ်စေ, တံတားတိုင်ဖြစ်စေ ကမ်း၌ တည်နေလျှင် ထိုတံတားပေါ်၌ ကံမပြုကောင်း၊ သိမ်ကို သုတ်သင်ပြီးမှသာ ကံပြု ကောင်း၏၊ အကယ်၍ တံတားတိုင်တို့သည် မြစ်အတွင်း၌ တည်၍ တံတားသည်ကား မြစ်ကမ်းနှစ်ဘက်လုံးတို့၏ အထက်ကောင်းကင်၌ (မြေကြီးနှင့် မထိပဲ) တည်အံ့၊ တံတားပေါ်၌ နေ၌ ကံပြုကောင်း၏၊ မြစ်အတွင်း၌ ကျောက်တုံး ကျောက်ဆောင်သော်လည်း

ကောင်း, ကျွန်းငယ်သော်လည်းကောင်း ရှိအံ့၊ ထို ကျောက်တုံး ကျောက်ဆောင် ကျွန်းငယ်တို့ကို မိုးမှန်မှန်ရွာသော မိုးလေးလပတ်လုံး ရေလွှမ်းမိုးလျှင် မြစ်ဟုပင် မေါ်ရသည်။ မိုးအလွန် ရွာသောအခါကျမှသာ ရေလွှမ်းမိုးသော အရပ်ကိုကားမယူအပ်၊ ထိုအရပ်ကို ဂါမသိမ်ဟုသာ ခေါ်ရသည်။

မြစ်မှ ရေမြောင်းသွယ်လိုသော သူတို့သည် မြစ်၌ တာရိုးတမံ (ရေကာတာ) ဆောက်ကြလျှင် ထိုရေကာတာ (တာရိုး) ကို လွှမ်းမိုး၍သော်လည်းကောင်း, ထုတ်ချင်းထွင်းဖေါက်၍သော်လည်းကောင်း ရေစီးသွားအံ့၊ ရေစီးရာဌာနမှန်သမျှ အားလုံး၌ ကံပြုကောင်း၏။ ရေကာတာ ဆောက်လုပ်သဖြင့် ရေအလျဉ် ပြတ်သွား၍ ရေမစီးတော့လျှင် ထို ရေမစီးသော နေရာ၌ ကံမပြုကောင်း၊ ရေကာတာ၏ အထက်၌လည်း ကံမပြုကောင်း၊ ရှေး၌ဆိုခဲ့ပြီးသော ကျောက်ဆောင်, ကျွန်းငယ် အရပ်တို့ကဲ့သို့ ရေကာတာ အရပ်ကို ရေလွှမ်းမိုးလျှင် ထို ရေကာတာ(တာရိုး)ပေါ်၌ ကံပြုကောင်း၏။ ထို ရေကာတာ (တာရိုး)သည် မြစ်၌ပင် ပါဝင်၏။

မြစ်ကိုဖျက်၍ တဘက်ဆည်ကန် ပြုကြကုန်အံ့၊ အောက်၌ ကန်သင်း ဖွဲ့ကြကုန်အံ့၊ ရေသည် အထက်မှ စီးလာ၍ တစ်ဘက်ဆည်ကန်ကို ပြည့်စေ၍လျက် တည်နေလျှင် ထိုတဘက်ဆည်ကန်၌ ကံမပြုအပ်၊ အထက် ရေစီးရာ အရပ်၌လည်းကောင်း, အောက်ဘက်သို့ လွှဲထုတ်အပ်သော ရေတို့ မြစ်ထဲ ပြန်စီးဝင်ရာ အရပ်၌လည်းကောင်း ကံပြုကောင်း၏။ မိုးမရွာသော မိုးအခါ၌ ဖြစ်စေ, ဆောင်းအခါ, နွေအခါ၌ ဖြစ်စေ ခြောက်သွေ့နေသော မြစ်၌လည်း ကံပြုကောင်း၏။ မြစ်မှ ထုတ်အပ် (သွယ်အပ်)သော မြောင်း၌ကား ကံမပြုကောင်း။ အကယ်၍ ထိုမြောင်းသည် နောင်တချိန်၌ ပေါက်ကွဲပျက်စီး၍ မြစ်ဖြစ်သွားလျှင် ကံပြုကောင်း၏။ အချို့သော မြစ်တို့သည် နောင်တချိန်၌ ရေလျှံတက်၍ ဂါမသိမ် နိဂမသိမ်တို့ကို လွှမ်းမိုးစီးသွားအံ့၊ ထိုဂါမသိမ် နိဂမသိမ်တို့သည် မြစ်ပင် ဖြစ်တော့၏။ (မိုးလေးလပတ်လုံး ရေတည်လျှင်) ကံပြုကောင်း၏။ ဝိဟာရသိမ် (ဗဒ္ဓသိမ်)ကို ရေလွှမ်းမိုးလျှင်ကား ဝိဟာရသိမ်ပင် ဖြစ်၏။ (ဝိဟာရသိမ် မပျက်ဟူလို)။

သမုဒ္ဒရာ၌ ကံပြုသော ရဟန်းတို့သည် အထက်သို့ တက်သောရေ (ဒီရေ) ဖြစ်စေ, ပကတိ လှိုင်း တံပိုးတို့ ဖြစ်စေ အဟုန်ဖြင့်လာ၍ လွှမ်းမိုး ရာအရပ်၌ ကံမပြုကောင်း၊ ပကတိလှိုင်းတို့ ပြန်လျှောကျသွား၍ ကောင်းစွာတည်တံ့သော ရေ၏ အစပိုင်း (အစွန်းပိုင်း) မှစ၍ အတွင်းအရပ်သည် သမုဒ္ဒရာမည်၏။ ထိုအရပ်၌ ကံပြုကောင်း၏။ အကယ်၍ ကံပြုသော သံဃာကို လှိုင်းအဟုန် ရိုက်ခတ်လျှင် လှေ၌သော်လည်းကောင်း, ငြမ်း၌ သော်လည်းကောင်း နေ၍ ကံပြုအပ်၏။ ထိုလှေ, ငြမ်းတို့၌ အဆုံးအဖြတ်မှာ မြစ်၌ ဆိုခဲ့ပြီးသည့်အတိုင်းပင်တည်း၊ သမုဒ္ဒရာ၌ ကျောက်ဖျာရှိအံ့၊ ထိုကျောက်ဖျာကို တခါတရံ လှိုင်းတံပိုးမျှားလာရောက် လွှမ်းမိုး၍ တခါတရံ မလွှမ်းမိုးလျှင် ထိုကျောက်ဖျာ၌ ကံမပြုကောင်း၊ ထိုကျောက်ဖျာသည် ဂါမသိမ်သာတည်း၊ လှိုင်းတံပိုးတို့ လာသည် ဖြစ်စေ, မလာသည်ဖြစ်စေ၊ ပကတိရေသည်ပင် ထိုကျောက်ဖျာကို လွှမ်းမိုးလျှင် ကံပြုကောင်း၏။

သမုဒ္ဒရာ၌ ကျွန်းငယ်ဖြစ်စေ, တောင်ဖြစ်စေ ရှိတတ်၏။ ထိုကျွန်းငယ်, ထိုတောင်သည် တံငါသည်တို့ နေ့ချင်းပြန်

မသွားနိုင်လောက်အောင် ဝေးလျှင် အရည်သိမ်ဟုသာ ခေါ်ဝေါ်ရ၏။ တံငါသည်တို့ နေ့ချင်းပြန် သွားနိုင်လောက်သော အရပ်အတွင်းကို ကား ဂါမသိမ်ဟု ခေါ်ရသည်။ သမုဒ္ဒရာသည် ဂါမသိမ်ကို ဖြစ်စေ, နိဂမသိမ်ကို ဖြစ်စေ လွှမ်းမိုး၍ တည်အံ့၊ သမုဒ္ဒရာပင်ဖြစ်၏။ ထိုသမုဒ္ဒရာ၌ ကံပြုကောင်း၏။ အကယ်၍ ဝိဟာရသိမ် (ဗဒ္ဓသိမ်)ကို လွှမ်းမိုးလျှင်ကား ဝိဟာရသိမ်ဟုသာဆိုရ၏။

ဇာတသရအိုင် ဟူသည် တစုံတယောက်သောသူက တူးဖောက်ပြုလုပ်အပ်သည် မဟုတ်ပဲ အလိုအလျောက် ဖြစ်လာ၍ မြစ်၌ ဆိုအပ်ပြီးသည့်အတိုင်း မိုးလေးလ ရေမပြတ်တည်နေသော ရေအိုင်ကို ဆိုလို၏။ ထို့ပြင် မြစ်သမုဒ္ဒရာကို ဖောက်ခွဲ၍ စီးထွက်လာသော ရေ၏ တိုက်စား တူးဖြိုခြင်းကြောင့် ဖြစ်လာသော အိုင်သည်လည်း မိုးလေးလပတ်လုံး ရေမပြတ် တည်နေလျှင် ဇာတသရအိုင်ပင် မည်၏။ (ကခ၊။၉၀-၁။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၁၉၅-ကြည်။) မိုးမှန်မှန် ရွာပါလျက် မိုးစဲ(မိုးရပ်)သည်နှင့် တပြိုက်နက် သောက်ဖို့,လက်ခြေ ဆေးကြောဖို့ပင် မရှိတော့ပဲ ရေပြတ်စဲ ခန်းခြောက်သွားလျှင် ဇာတသရအိုင် မဟုတ်၊ ဂါမခေတ်ပင် ဖြစ်၏။ မိုးမှန်မှန် ရွာရာ မိုးအခါ၌ မိုးလေးလပတ်လုံး ရေတည်မှသာ ဇာတသရအိုင်ဖြစ်သည်၊ ယင်းသို့ မိုးလေးလပတ်လုံး ရေတည်ရာအရပ်၌ ကံပြုအပ်၏။ ရေနက်လျှင် ငြမ်းဖွဲ့၍ ထိုငြမ်း၌ သော်လည်းကောင်း, ထိုအိုင်အတွင်းရှိ သစ်ပင်၌ ဖွဲ့အပ်သော ငြမ်း၌ သော်လည်းကောင်း ကံပြုအပ်၏။ ဇာတသရအိုင်အတွင်းရှိ ကျောက်ဖြာ, ကျွန်းငယ်တို့၌ အဆုံး အဖြတ်မှာ မြစ်၌ ဆိုအပ်ပြီးသည့်အတိုင်းပင်တည်း။

အညီအမျှ မိုးရွာသောအခါ၌ ဇာတသရအိုင် ဖြစ်လောက်သော အရပ်သည် မိုးခေါင်သောအခါ၌ ဖြစ်စေ, ဆောင်းနွေတို့၌ ဖြစ်စေ ခန်းခြောက်၍ ရေမရှိသော်လည်း ထိုအရပ်၌ ကံပြုကောင်း၏။ အနွက အဋ္ဌကထာ-၌ကား "အလုံးစုံသော ဇာတသရအိုင်သည် ခြောက်သွေ့၍ ရေမရှိလျှင် ဂါမခေတ် (ဂါမသိမ်)သို့သာ သက်ဝင်သည်" ဟု ဆို၏။ ထိုစကား မမှတ်ထိုက်၊ အကယ်၍ ရေမရှိသော ဇာတသရအိုင်၌ ရေတွင်းရေကန်စသည် တူးငြားအံ့၊ ဇာတသရ မဟုတ်တော့၊ ဂါမသိမ် ဖြစ်သွား၏။ ဗူးသခွါးစသော သစ်ပင်တို့ စိုက်ပျိုးလျှင်လည်း ဇာတသရ ပျက်၍ ဂါမသိမ်ပင် ဖြစ်သွား၏။ (ဤ၌ ရေတွင်းရေကန်တူးရာ, ဗူးသခွါး စသည် စိုက်ပျိုးရာ အရပ်သာ ဂါမသိမ်ဖြစ်သွား၍ ဇာတသရအိုင်တစ်ခုလုံး ဂါမသိမ်ဖြစ်သွားသည်မဟုတ်။ ဝိမတိ၊၂။ ၁၆၈-ကြည်။)

အကယ်၍ ထိုဇာတသရအိုင်ကို ဖို့၍ ကြည်းကုန်းဖြစ်အောင် ပြုငြားအံ့၊ သို့မဟုတ် အရပ်မျက်နှာတစ်ဘက်က ကန်သင်းဖွဲ့၍ ဇာတသရအိုင်ကို တစ်ဘက်ဆည်ကန် ပြုငြားအံ့၊ ထိုအားလုံးသော ကုန်းအရပ်, တဘက်ဆည်ကန်အရပ်သည် ဇာတသရအိုင် မဟုတ်တော့၊ ဂါမသိမ်သာ ဖြစ်တော့၏။

လောဏီ (ဆားငံချောင်း, ဆားငံ အိုင်)ဟု ရှိသေး၏။ ဝိမတိ၊၂။ ၁၆၈-အတိုင်း သမုဒ္ဒရာရေအဟုန်ကြောင့် နိမ့်ရှိုင်းသွားသော ငံမြောင်းငယ်ပုံသဏ္ဌာန်အားဖြင့် စီးဆင်းသော ချောင်းကို ဆားငံချောင်း, ဆားငံအိုင် ဟုခေါ်၏။ ထိုဆားငံချောင်းလည်း ဇာတသရအိုင်ပင်တည်း၊ မိုးလေးလရေတည်နေလျှင် ကံပြုကောင်း၏။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃၃၄-ဂ။ ကခ၊။၉၀-၁။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၉၅-၉။)

ယာ ပနေသာ "သဗ္ဗာ ဘိက္ခဝေ

နဒီ အသိမာ” တိအာဒိနာ နယေန နဒီအာဒိနံ သိမဘာဝံ ပဋိက္ခိပိတ္တာ ပုန “နဒိယာ ဝါ ဘိက္ခဝေ သမုဒ္ဒေ ဝါ ဇာတသရေ ဝါ ယံ မဇ္ဈိမဿ ပုရိသဿ သမန္တာ ဥဒကုက္ခေပါ၊ အယံ တတ္ထ သမာနသံဝါသာ ဇကူ-ပေါသထာ”တိ ဝုတ္တာ၊ အယံ ဥဒကုက္ခေပသိမာ နာမ။ ကခ်ီ။၉၀။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၉၅။ ပရိသ-ပရိယန္တတော ပဌာယ သမန္တာ ယာဝ မဇ္ဈိမဿ ပုရိသဿ ဥဒကုက္ခေပေါ ဥဒကပတနဋ္ဌာနံ၊ တာဝ ယံ တံ ပရိစ္ဆိန္နဋ္ဌာနံ၊ အယံ တတ္ထ နဒီအာဒီသု အပရာ သမာနသံဝါသာ ဥဒကု-ကျေပသိမာတိ။ ဝိမတိ၊၂။ ၁၆၂-၃။

ဥဒကုက္ခေပသိမာကမ္မ (နာ) [ဥဒကုက္ခေပသိမာ+ကမ္မ] ဥဒကုက္ခေပသိမ်ကို ပြုလုပ်ဖွယ် အမှု။ ဥဒကုက္ခေပသိမာကမ္မံ နတ္ထိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၃၄။ (-သာရတ္ထ၊၃။၂၇၄။)

ဥဒကက္ခေပသိမာဓိကာရ (ပု) [ဥဒကုက္ခေပသိမာ+အဓိကာရ] ဥဒကုက္ခေပသိမ် အကြောင်းအရာ။ တထာ ဟိ ကခ်ီဝိတရကိယ် ဥဒကု-ကျေပသိမာဓိကာရေ----ဝုတ္တံ။ ဝဇီရ။၉၆။

ဥဒကုဂ္ဂမန (နာ) [ဥဒက+ဥဂ္ဂမန] ရေထွက်ရာ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒကုဂ္ဂမနကာလ (ပု) [ဥဒကုဂ္ဂမန+ကာလ] ရေ ထွက်ရာအခါ။ နဒီတီရေ ခတကူပသ္မိဉ္ဉိ ဥဒကုဂ္ဂမနကာလော ဝိယ အာစယော နိဗ္ဗတ္တိ။ အဘိ။ဋ္ဌ၊၁။၃၆၃။

ဥဒကု(ကူ)ပဆ္ဆေဒ (ပု) [ဥဒက+ဥပဆ္ဆေဒ] (က) ရေပြတ်ခြင်း။ (ခ) ရေပြတ်ရာအခါ။ (က) မယံ သမဏဿ ဂေါတမဿ ဥဒကုပဆ္ဆေဒံ ကာတုံ ဝါယမိမှာ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃၄၄။ (ခ) ဥဒကု(ကူ)ပဆ္ဆေဒတော ယာဝ သမ္မတ္တိ-မဟာမေယော၊ ဣဒံ ဒုတိယမသင်္ခေ်ယ်။ ပဋိသံ၊ ဋ္ဌ၊၁။၃၃၂။ သာရတ္ထ၊၁။၂၇၅။

ဥဒကုပ္ပတ္တိ (ထီ) [ဥဒက+ဥပ္ပတ္တိ] ရေ၏ ဖြစ်ပေါ် ခြင်း။ ယထာ ဘဂဝတော ပုညာ-နုဘာဝေန ယေဝ တထာ ဥဒကုပ္ပတ္တိယာ ပရိဒီပိတတ္တာ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃၄၆။

ဥဒကုမ္ဘ (ပု) [ဥဒက+ကုမ္ဘ။ ဥဒက သဒ္ဒါ၏ ကကို ချေ။ နိတိ၊သုတ္တ။၂၅၇။ ဥဒက-ကိုဥဒ ပြု။မောဂ်၊၃။ရ၂။] ရေအိုး။ ယထာပိ ဗြဟ္မေ ဥဒကုမ္ဘော၊ ဘိန္နော အပ္ပဋိသန္ဓိယော။ ပေတ။ ၁၃ရ။ (-ဓမ္မ။၃၁။) ဥဒကုမ္ဘော--- ဥဒကယဇော။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၆၁။ (-ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁။)

ဥဒကုမ္မုဇ္ဇန (နာ) [ဥဒက+ဥမ္မုဇ္ဇန] ရေမှ-ရေငုပ်ရာမှ-ပေါ်ခြင်း။ အဂ္ဂိသ ပါရိစရိယာယ၊ ဥဒကုမ္မုဇ္ဇနေန စ။ ဇာ၊၂။၃၂၆။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၂ရရ။ (-ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၆၉။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၃၅။)

ဥဒကူပမ (တိ) [ဥဒက+ဥပမာ] ရေဟူသော ဥပမာ ရှိသော၊ ရေဖြင့် နှိုင်းခိုင်းအပ်သော။ သတ္တိမေ ဘိက္ခဝေ ဥဒကူပမာ ပုဂ္ဂလာ သန္တော သံဝိဇ္ဇမာနာ လောကသ္မိံ ။ အံ၊၂။၄၀၃။ ဥဒကူပမာတိ နိမုဇ္ဇနာဒိအာကာရံ ဂဟေတ္တာ ဥဒကေန ဥပမိတာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၄၈။ (-အဘိ၊ ပု။၁၁၂။)

ဥဒကူပမာသုတ္တ (နာ) [ဥဒကူပမာ+သုတ္တ] ရေဖြင့် နှိုင်းခိုင်းအပ်သော ပုဂ္ဂိုလ်(ရ)မျိုးကို ဟောသောသုတ်၊ ဥဒကူပမာသုတ်။ အဂ္ဂံတ္တရ နိကာယ သတ္တက နိပါတပါဠိ၊၂-၀၈၊၅-သုတ်။ အံ၊၂။၄၀၃-၅။

ဥဒကူပရိ (ဗျ) [ဥဒက+ဥပရိ] ရေ၏အထက်၌။ အာဒိကပ္ပေ ဥဒကူပရိ ပဌမံ ပထဝီဘာဝေန သဏ္ဌာတံ။ ဝိမတိ၊၁။၉၀။

ဥဒကူပသဏ္ဌ (တိ) [ဥဒက+ဥပသဏ္ဌ]ရေဖြင့်-ရေစက်ချ၍-စွန့်လျှအပ်သော။ နေဝ ကယေန နဝိက္ကယေန ဗြာဟ္မဏိယေဝ ဥဒကူပသဏ္ဌံ။

အံ၊၂။၁၉၉။ ဥဒကူပဿဒ္ဓိနှိ ဥဒကေန ဥပသဒ္ဓံ ပရိစ္စတ္တံ။ အံ၊၆၊၃။၆၆။

ဥဒကူမိကဇာတ (တိ) [ဥဒက+ဥိမိက+ဇာတ] ဖြစ် သော ရေလှိုင်း တံပိုးနှင့် တူသော၊ ရေလှိုင်းတံပိုး ကဲ့သို့ဖြစ်သော။ သဒါတိ သဒါ သဗ္ဗဒါ-----ဥဒကူမိကဇာတံ။ မဟာနိ။၁၄။ (-စူဠနိ။၁ ၂၉၊ ၂၉၉။) ဥဒကူမိကဇာတန္တိ နိဗ္ဗတ္တာဥဒကဥိမိတရင်ဝိယ။ မဟာနိ။၆။၆၈။

ဥဒကူမိဂဇာတ(မဟာနိ။ ၂၆၉)သည် ဥဒကူမိက-ဇာတ မှ ဖျက်ယွင်းလာသောပုဒ်ဖြစ်သည်။

ဥဒကောယ (ပု) [ဥဒက+သြယ] ရေအလျှဉ်။ ဒဝဌာဟံ ဝါ ဥဒကောယံ ဝါ အာဂစ္ဆန္တံ ဒိသ္မာ။ ဝိ၊၆၊၄။၅၆။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၄၄၇။ အဒ္ဒသ ဂင်္ဂ မဟတာ ဥဒကောယေန ပူရိယမာနံ။ သံ၊၆၊ ၁။၁၉ ၂။ တခ်ဏညေဝ ဥဒကောယော အန္တရ-ဓာယိ။ ဝိမာန၊၆။၄၁။ (-ကခ်ါ။ ၂၈၈။ သံ၊၆၊ ၂။ ၂၁၀။ အံ၊၆၊၃။၁၇။ အဘိ၊၆၊၁။၁၆၀။ ပဋိသံ၊ ၆၊၁။၁၆၉။) ဥဒကဝါဟက-လည်းကြည့်။

ဥဒကောရောဟက (တိ) [ဥဒက+သြရောဟက] ရေသို့ သက်ဆင်းသောသူ။ နာဟ် ဘိက္ခဝေ ဥဒကောရောဟကဿ ဥဒကောရောဟက-မတ္တေန သာမည် ဝဒါမိ။ မ၊၁။၃၄၉-၃၅၀။ ဥဒကောရောဟကဿာတိ ဒိဝသဿ တိက္ခတ္တုံ ဥဒကံ သြရောဟန္တဿ။ မ၊၆၊ ၂။ ၂ ၂ ၆။ ပြာဟ္မဏာ ဘန္တေ-------ဥဒကောရောဟကာ အဂ္ဂိပရိစာရကာ။ သံ၊ ၂။ ၄၉၈။ နေတ္တိ။၃၉။ ဥဒကောရောဟကာတိ သာယံ ပါတံ ဥဒကံ သြရောဟနကာ။ သံ၊၆၊၃။၁၄၁။ နေတ္တိ၊၆။ ၁၀၉။

ဥဒကောရောဟ(နှ)ကာ (နှ) [ဥဒက+ သြရောဟ (နှ) ကာ] (၁) ရေသို့သက်ဆင်းခြင်း။ (တိ)(၂) ရေသို့ သက်ဆင်းသောသူ။ (၁) ဥဒကောရောဟကေန အလ္လဝတ္ထာယ အလ္ဝ-ကေသာယ ဝေ ဘဝိတဗ္ဗံ။ ဥဒါန၊၆။၃၈၅။ ဥဒကောရောဟနံ ပန ဤဒိသေ သီတ-ကာလေ ကေဝလံ သရိရမေဝ ဗာဓတိ။ ထေရိ၊ ၆။ ၂၁ ၂။ (-မ၊ဋီ၊၁။ ၂၈၁။) အထက်ပုဒ်လည်းကြည့်။ (တိ) (၂) ဥဒကောရောဟကာ ကေစိ။ အပ၊၁။ ၂၀။ ဥဒကောရောဟကာ ဥဒကပဝေသကာတိ အတ္ထော။ အပ၊၆၊၁။ ၂၄၆။

ဥဒကောရောဟနကမ္မ(နှ) [ဥဒကောရောဟန+ ကမ္မ] ရေသို့သက်ဆင်းခြင်းအမှု။ ဥဒကော-ရောဟနကမ္မံ ကရောတိ။ ဇာ၊၆၊ရ။၄၃။

ဥဒကောရောဟနာနုယောဂ (ပု) [ဥဒကော ရောဟန+အနုယောဂ] ရေသို့သက်ဆင်းခြင်း ကို အဖန်ဖန် အားထုတ်ခြင်း။ သာယ-တတိယကမ္မံ ဥဒကောရောဟနာနုယောဂ-မနုယုတ္တော ဝိဟရတိ(ဝိဟရာမိ)။ ဒီ၊၁။၁၅၈။ ဒီ၊၃။၃၄။ မ၊၁။၁၁၁၊၃၃။ မ၊ ၂။၆။ အံ၊၁။၃၀၁။ အဘိ၊ပု။၁၆၄။ မဟာနိ။၃ ၂ ၈။ ပါတော မဇ္ဈနှိကေ သာယန္တိ ဒိဝသဿ တိက္ခတ္တုံ ပါပ်ပဝါဟေသာမိတိ ဥဒကောရောဟနာနုယောဂံ အနုယုတ္တော ဝိဟရတိ။ ဒီ၊၆၊၁။ ၂ ၉ ၄။ အံ၊၆၊ ၂။ ၂ ၄ ရ။ အဘိ၊၆၊၃။ရ၃။ မဟာနိ၊၆။၃ရ၁။

ဥဒကောရောဟန္တ (တိ) [ဥဒက+သြရောဟန္တ] ရေသို့ သက်ဆင်းသောသူ။ စတ္တာရိမာနိ ဘိက္ခဝေ ဘယာနိ ဥဒကောရောဟန္တဿ ပါဠိကဒီတဗ္ဗာနိ။ အံ၊၁။၄ ၃ ရ။ (-မ၊ ၂။၁ ၂ ၂။) ဥဒကောရောဟန္တဿာတိ ဥဒကံ သြတရန္တဿ။ အံ၊၆၊ ၂။ ၃ ၃ ၁။(-မ၊၆၊၃။ ၁ ၂ ၃။)

ဥဒကောသက္ကန (နှ) [ဥဒက+သြသက္ကန]ရေ၏-ကျဆင်း-ယုတ်လျော့ခြင်း။ ထေရော ဥဒကောသက္ကနံ ဝါ အာဂမေတိ။ ဝိ၊၆၊၃။ ၂ ၆ ရ။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁ရ ၂။

ဥဒဂါယိနီ (ထီ)[ဥဒ+ဂါဟိနီ] (ဝမ်းဗိုက်တွင်းသို့) ရေကို-ယူ-သွင်း-တတ်သော၊ ရေမလုံသော၊ ရေဝင်သော၊ ရေယိုသော(လေ့)။ ယထာပိ ဧဇ္ဇရဲ့ နာဝံ၊ပလုဂ္ဂံ ဥဒဂါဟိနီ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၀၈။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၅။ အပ၊ဋ္ဌ၊၁။ရ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။ရ။ ဥဒဂါဟိနီနဲ့ ဥဒကဂါဟိနီ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ၊၉၅။

ဥဒဂ္ဂ (တိ) [ဥ+အဂ္ဂ။ ဥဂ္ဂတံ အဂ္ဂံ အသ ဥဒဂ္ဂေါ။ ဓာန်၊ဋီ။ရ၀၈။ ဥဒဓာတ်ဟူ၍လည်း နီတိ၊ဓာ၊၉၃-၌ဆိုဏ်။ (ဥဒ၁-သံ)] (က) မြင့်တက်သော အဖျားရှိသော၊ မြင့်တက်သော၊ တက်ကြွသော။ (ခ) (ပီတိ အစွမ်းဖြင့်) တက်ကြွသော ကိုယ်စိတ်ရှိသော၊ကိုယ်စိတ် အားဖြင့်-ကိုယ်ရောစိတ်ပါ-တက်ကြွသော-ရွှင်ပျသော-မြူးကြွသော။ (ဂ) မြင့်မြတ်သော။ (က) ဥဒဂ္ဂါ (ဝိမာန။၁၁ရ) တိ ဥဒဂ္ဂါယ ပီတိယာ ဥဒဂ္ဂစိတ္တာ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၃၁၆။ ဥန္နမတိတိ ဥဒဂ္ဂံ ဟောတိ။ မ၊ဋီ၊၃။၁ ၂ရ။ (က)(ခ) အထ ဧဝါ သုဒိန္နော ကလန္ဒပုတ္တော---ဟဋ္ဌော ဥဒဂ္ဂေါ ပါကံနာ ဂတ္တာနိ ပရိဟ္ဍဏ္ဍော ဥဋ္ဌာသိ။ ဝိ၊ ၁။၁၆။ ဥဒဂ္ဂေါတိ ပီတိ၀သေန အဘ္ဘုန္နတ-ကာယစိတ္တော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ ၂။ ဝိဋ္ဌ၊၃။ ၂ရ၅။ ပီတိမာ ပန ဟုဂ္ဂလော ကာယစိတ္တာနံ ဥဂ္ဂတတ္တာ အဘ္ဘုဂ္ဂတတ္တာ "ဥဒဂ္ဂေါ"တိ ဝုစ္စတိ။ အဘိ၊ ဋ္ဌ။၁။၁ရရ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၁၆။ သာရတ္ထ၊၁။၁၁၅။ ဥဒဂ္ဂေါ (သုတ္တနိ။၃၅ရ) တိ ကာယေန စိတ္တေန စ အဘ္ဘုန္နတော။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၄၉။ (ဂ) ဥစ္စံ ကရောန္တောတိ ဥဒဂ္ဂံ ဥဋ္ဌာရံ ပကိတံ ကတ္တာ ဒဿေန္တော။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂ရ၆။

ဥဒဂ္ဂစိတ္တ (တိ) [ဥဒဂ္ဂ+စိတ္တ] တက်ကြွ-မတွန့်ဆုတ်-သောစိတ်ရှိသော၊သူ။ ဥဒဂ္ဂ-စိတ္တာ သုမနာ၊ ပဿန္ဒီ လောကနာထကံ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၀၁။ ဥဒဂ္ဂစိတ္တာတိ ပီတိသောမနဿ-၀သေန ဥဒဂ္ဂစိတ္တာ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၅၅။ ဥဒဂ္ဂစိတ္တ (ဥဒါန။၁၃၅)နဲ့ ထိနမိဒ္ဓ၀ိဂမေန သမ္ပ-ဂ္ဂဟ၀သေန အလီနစိတ္တံ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ ၂၅ရ။

ဥဒဂ္ဂစိတ္တဒိ၀သ (ပု) [ဥဒဂ္ဂစိတ္တ+ဒိ၀သ] တက်ကြွ-ရွှင်ပျ-သောစိတ်ရှိရာနေ့။ သကလ-နဂရသ္မိ ဥဒဂ္ဂစိတ္တဒိ၀သေ ဇာတောတိ ဥဒါယိတ္တေ၀ နာမံ အကံသု။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၃၄။ သာရတ္ထ၊၃။ ၂၄၄။

ဥဒဂ္ဂတနု၀ (တိ) [ဥဒဂ္ဂ+တနု+၀(ဧန+ကွိ)] မြင့်တက်သော ခန္ဓာကိုယ်ဖြင့်ဖြစ်သော၊ အရပ် အမောင်းကောင်းသော၊သူ။ (မြန်မာပြန်-၁ ၂၉-၌ ရွှင်လန်း တက်ကြွသော အမွေးရှိသော-ဟု ပြန်သည်။) ဧတံ ပဿထ ဗြာဟ္မဏ---ဥဒဂ္ဂတနုံ ဟဋ္ဌံ။ အပ၊ ၂။၁၃၄၊၁၄၀။ ထေရ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။၈၀။

ဥဒဂ္ဂ၀ေ (တိ) [ဥဒဂ္ဂ+တေ၀] ဥဂ္ဂတတေ၀ (က) နှင့်အနက်တူ၊ ၎င်းကြည့်။

ဥဒဂ္ဂမန (တိ) [ဥဒဂ္ဂ+မန] တက်ကြွ-ရွှင်ပျ-သော စိတ်ရှိသော၊သူ။ မေဓာ၀ိနာ သဟာယေန သဒ္ဓိ အတ္တမနော တုဋ္ဌမနော ဟဋ္ဌာမနော ပဟဋ္ဌမနော ဥဒဂ္ဂမနော မုဒိတမနော စရေယျ။ စူဠနိ။ ၂၅၆။ (-အပ၊ ၂။၁၃။)

ဥဒဂ္ဂမေ၀ (ပု) [ဥဒဂ္ဂ+မေ၀] တက်ကြွ-ပြန့်ပြော-မွန်မြတ်-ကြီးစွာ-သောမိုး။ နဂါ နဂဋ္ဌေသု သုသံ၀ိရူဠှာ။ ဥဒဂ္ဂမေ၀ေန နဝေန သိတ္တာ။ ထေရ။ ၂၄၃။ ဥဒဂ္ဂမေ၀ေန နဝေန သိတ္တာတိ ပဌမုပ္ပန္နေန ဥဋ္ဌာရေန မဟတာ ပါ၀ုသမေ၀ေန အဘိပ္ပ၀ုဋ္ဌာ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂ရရ။

ဥဒဂ္ဂီဟုတ္ထ (နာ) [ဥဒ+အဂ္ဂိ+ဟုတ္ထ] ရေမီးကို-ပူဇော်-ပြုစု-စောင့်ရှောက်-ခြင်း။ ဥဒဂ္ဂိဟုတ္ထံ ဥပတိဋ္ဌတော မမ။ ဇာ၊ ၂။၁၀၁။ ဥဒဂ္ဂိဟုတ္ထန္တိ ဥဒကအဂ္ဂိဟုတ္ထံ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။ ၄ ၂ ၂။ ဥဒက-

အဂ္ဂိဟုတန္ဓိ ဥဒကဿ ဧစဝ အဂ္ဂိဿ စ ဟုတံ ဟဝနံ ပူဇနံ။ ဇာ၊ဋီ၊သစ်။ ဇာ၊ကျော။

ဥဒဂ္ဂ(ဂ္ဂ)ဒဂ (တိ) [ဥဒဂ+ဥဒဂ] (ပီတိ၏ အစွမ်းဖြင့်) တက်ကြွတက်ကြွသော-အလွန်တက်ကြွသော-ကိုယ် စိတ်ရှိသော၊သူ။ ဧဝံ ဝုတ္တော မဟာဗြဟ္မာ---ဟဋ္ဌပဟဋ္ဌော ဥဒဂ္ဂ-ဒဂ္ဂေါ ဟုတ္တာ သာဓုတိ ပဋိဿုဏိတ္တာ ပဋိညံ အဒါသိ။ ဝိ၊ဋီ၊၁။၂၈။ ဥဒဂ္ဂ၊ဒဂ္ဂေါတိ သရီရ-ဝိကာရပ္ပါဒနပီတိဝသေန ဥဒဂ္ဂ၊ဒဂ္ဂေါ။ ပီတိမာ ဟိ ပုဂ္ဂလော ကာယစိတ္တာနံ ဥဂ္ဂတတ္တာ "ဥဒဂ္ဂ၊ဒဂ္ဂေါ"တိ ဝုစ္စတိ။ သာရတ္ထ၊ဋီ၊၁။၁၁၅။ ဝိမတိ၊ဋီ၊ဝ။၂၆။ (-မ၊၂။၃၂၃။ မ၊ဋီ၊ဝ။ဝ၁၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၃၄ဝ။ ဓမ္မ၊ဋီ၊ဝ။၃ဝဝ၇။ မ၊ဋီ၊၃။၂၇၃။ သံ၊ဋီ၊ဝ။ဝ၆၃။ သံ၊ဋီ၊၂။၃ဝ၈။) ဟဋ္ဌပဟဋ္ဌော ဥဒဂ္ဂ-ဒဂ္ဂေါ သမ္မိယာယမာနော။ အံ၊ဋီ၊ဝ။၂၈၆။

ဥဒဂ္ဂ (နာ) [ဥဒဂ+ဏ္ဍ] တက်ကြွသော၊ ရှင်ပျသော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒဂ္ဂမန (တိ) [ဥဒဂ္ဂ+မန] တက်ကြွ-ရှင်ပျ-သော စိတ်ရှိသော၊သူ။ သမုဂ္ဂတတနူရှဟန္ဓိ သုဋ္ဌု ဥဂ္ဂတလောမံ ဥဒဂ္ဂလောမံ ဥဒဂ္ဂမနံ ဝါ။ အပ၊ဋီ၊၂။၂.၂၇။

ဥဒဂ်ဏ[1] (နာ) [ဥဒ+အဂ်ဏ] ကွင်းပြင်၊ ရင်ပြင်၊ မြေ ပြင်။ ဥဒဂ်ဏေ တတ္ထ ပပံ အဝိန္ဒုံ။ ဇာ၊ဝ။ဝ။ အဘိ၊ဋီ၊၂။၄၇၉။ ဥဒဂ်ဏေတိ ဇေတ္ထ ဥဒါတိ နိပါတော၊အဂ်ဏေတိ မနုဿာနံ သဠ္ဠရဏဋ္ဌာနေ၊ အနာဝါဋေ ဘူမိဘာဂေတိ အတ္ထော။ ဇာ၊ဋီ၊ဝ။ဝ၂၅။

ဥဒဂ်ဏ[2] (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥဒဂ်ဏတောင်။ ဟိမဝန္တသာဝိဒူရေ၊ ဥဒဂ်ဏော နာမ ပဗ္ဗတော။ အပ၊၂။ရ၄။ ထေရ၊ဋီ၊ဝ။၉၈၊ဝ၄ဝ။

ဥဒစ္ဆိဒါ (ကြို) [ဥ+ဆိဒ(ဆိဒိ)+အ+တိ။ တိ-ကို အာပြု။] ဖြတ်၏၊ ဖျက်ဆီး၏။ ယော ရာဂမုဒစ္ဆိဒါ အသေသံ။ သုတ္တနိ။ဝ။ ဥဒစ္ဆိဒါတိ ဥစ္ဆိန္နတိ ဘဋ္ဌတိ ဝိနာသေတိ၊ အတီတ-ကာလိကာနမ်ိ ဟိ ဆန္ဒသိ ဝတ္တမာနဝစနံ အကွရစိန္တကာ ဣစ္ဆန္တိ။ သုတ္တနိ၊ဋီ၊ဝ။ဝ၅။ ဥစ္ဆိန္နတိ-လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓနု (ပု၊နာ) [ဥ+အစိ+ယု။ ပါဠိ၌ ပုံလိင်ဖြင့်ရှိ၏။ ထောမနိဓိနှင့် ပါဠိအင်္ဂလိပ်, သင်္ဂတ အင်္ဂလိပ် အဘိဓာန်တို့၌ နပုံလိင်သာပြထား၏] ရေငင်ပုံး၊ ရေခပ်အိုးငယ်။ ဥဒ္ဓနိက၊ ဥဒ္ဓနိ-တို့ကြည့်။

ဥဒ္ဓနဘာဝ (ပု) [ဥဒ္ဓနု+ဘာဝ] ရေငင်ပုံး-ရေခပ်အိုး ငယ်-၏အဖြစ်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓနဘာဝပွတ္တိ (ထိ) [ဥဒ္ဓနုဘာဝ+ပတ္တိ] ရေငင်ပုံး-ရေခပ်အိုးငယ်-၏အဖြစ်သို့ ရောက်ခြင်း။ ဝိစရန္တသ မေ အန္ဓေဝါသိက-ဝါသော စာဋိယာ ဥဒ္ဓနုဘာဝပွတ္တိဝိယ ဟောတိ။ ဓမ္မ၊ဋီ၊ဝ။ဖ၀၊ရ၂။

ဥဒ္ဓနိက (ပု) [ဥဒ္ဓနု+ဏ္ဍက] ရေငင်ပုံး၊ရေခပ်အိုးငယ်။ သေယျထာပိ နာမ ဥဒကမဏိကော ဟုတ္တာ ဥဒ္ဓနိကော အဿ။ မ၊၂။၂၃၀။ ဥဒ္ဓနိကောတိ ဥဒကဝါရကော။ မ၊ဋီ၊ဝ။ဝ၉၀။ ဥဒ္ဓနိကောတိ ဥဒ္ဓနော။ မ၊ဋီ၊ဝ။ဝ၃၂။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓနိ (တိ) [(က) ဥ+အစိ+ယု+နဒါဒိဏ္ဍ။ (ခ) ဥဒ္ဓနိ+ဏ] (က) ရေငင်ပုံး၊ရေခပ်အိုးငယ်။ (ခ) ရေခပ်အိုးငယ်နှင့်တူသော မိန်းမ။ (ဂ) (ခ) သုခံ ဝတ မံ ဇီဝန္ဆံ၊ ပစမာနာ ဥဒ္ဓနိ။ ဇာ၊ဝ။၂၅။ ဥဒဂ် အဒ္ဓန္ဆိ တောယာတိ ဥဒ္ဓနိ၊ စာဋိတော ဝါ ကူပတော ဝါ ဥဒကု-ဥသိုဒ္ဓနယဋ္ဌိကာယေတံ နာမံ၊ သာ ပန ဥဒ္ဓနိ ဝိယ၊ ဥဒဂ် ဝိယ ယဋ္ဌိကာ ယေန ယေန-တ္ထိကာ ဟောတိ၊ တံ တံ အာကမုတိယေဝါတိ အတ္ထော။ ဇာ၊ဋီ၊ဝ။၄၄ဝ။

ဥဒ္ဓလ (နာ) [ဥဒ+ဇလ] ရေညွှန်၊ ညွှန်နှင့်. ရောသောရေ။ အညတရသာ ဘိက္ခုနော ဥဒ္ဓလံ ကိဉ္စနသာ အသုစိ မုစ္စိ။ ဝိ၊၁။၁၇၀။ ဥဒ္ဓလန္တိ ဥဒကစိက္ခမဲလ္လာ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၁၉။ ဥဒကစိက္ခလ္ဝ-လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓလဝတ္ထု (နာ) [ဥဒ္ဓလ+ဝတ္ထု] ရေညွှန်ကို ကစားသောရဟန်း၏-ဝတ္ထု-အကြောင်းအရာ။ ဥဒ္ဓလဝတ္ထုသုပိ ဇသေဝနယောဟု။ ဝိ၊ဌ၊၂။ ၁၁၉။

ဥဒ္ဓာသိ (ကြို)[ဥ+ဌာ+ဣ] (နေရာမှ)ထချရပ်ပြီ။ တဿာ မာတာ ဥဒ္ဓာသိ၊ ခတ္တိယာ ဒေဝဝဏ္ဏိနီ။ ဇာ၊၂။၇၀။ ဥဒ္ဓာသိတိ အာသနာ ဥဋ္ဌာယ ရညော သန္ဓိက် ဂန္တွာ အဋ္ဌာသိ။ ဇာ၊ဌ၅။၃၂၂။ ဥဋ္ဌာတိ-လည်းကြည့်။

ဥဒဏ္ဍ (ပု) [ဥ(ဥဒ်)+အဟ] နေတက်ချိန်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒဏ္ဍသမယ (ပု) [ဥဒဏ္ဍ+သမယ] နေတက်ရာ-နေထွက်ရာ-အချိန်အခါ။ ပါတောဝ ပါတရာသမ္မိ၊ဥဒဏ္ဍသမယံ ပတိ။ ဇာ၊၂။၁၃။ ဥဒဏ္ဍသမယံ ပတိတိ သူရိယုဂ္ဂမနဝေလာယ-မေဝ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၁၆၅။

ဥဒတာရယိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+တရ+ဏယ+ဣ] ကြွတက် စေပြီ၊ သွားအံ့သော အစီအရင်ကို ပြုပြီ။ တံ သပ္ပဝတ္ထုံ ဥဒတာရယိ ရထံ။ ဇာ၊ ၂။၁၁၁။ ဥဒတာရယိတိ ဥတ္တာရေသိ ဥက္ခိပိတ္တာ ဂမနသဇ္ဇမကာသိ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၄၃၃။

ဥဒတာရီ (ကြို) [ဥ+တရ+ဏ္ဍ] ကူးမြောက်-ကူးတက်-ပြီ။ တေနုဒတာရီ ဒုခသမ္မေရေတော (ဇာ၊၁။ရ၄)တိ တေန ကာရဏေနမ္မိ --- ဥတ္တိဏ္ဏော။ ဇာ၊ဌ၊၂။၂၇ရ။

ဥဒတာရီ (ကြို) [ဥ+တရ+ဣ] ကူးမြောက်-ကူးတက်-ပြီ။ သမာဟိတော ယော ဥဒတာရီ သြယံ။ သုတ္တနိ။၃၄၈။ (-ဥဒါန။၁ရ၀၊၁၀၂။ နေတ္တိ။၅၄၊၁၂၃။) ဥဒတာရီတိ ဥတ္တိဏ္ဏော။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၁၃၅။ (-ဥဒါန၊ဌ။၃၂၃၊၃ဖ၅။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၃၂။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၂၉ရ။)

ဥဒတာရီ (ကာ+ကြို) [ဥ+တရ+ဏ+ဣ] ကူးမြောက်စေပြီ၊ ထုတ်ဆောင်ပြီ၊ ပဂေ်ံ ပေါသံ ပလိပေ ဗျသန္ဓိ၊ ဗလီ ယထာ ဒုဗ္ဗလမုဒ္ဓရေယျ။ ဧဝမ္ပိ မံ တွံ ဥဒတာရီ ဟောတိ။ ဇာ၊၁။၃၅၂။ ဥဒတာရီတိ ကာမပဂ်ံတော ဥတ္တာရယိ၊ ဥဒတာသိတိပိ ပါဌော။ အယမေဝတ္ထော။ ဥဒ္ဓတာသိတိပိ ပါဌော၊ဥဒ္ဓရီတိ အတ္ထော။ ဇာ၊ ဌ၊၄။၄၉၀။

ဥဒတာသိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+တရ+ဏ+ဣ။ သ အာဂုံ] ကူးမြောက်စေပြီ၊ ထုတ်ဆောင်ပြီ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒတ္ထ[1] (တိ) [ဥ+အာ+ဒါ+တ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။ (ဥဒါတ္ထ-သံ။)] (၁) မြင့်သော၊ မြင့်တက်သော (အသံ)။ (၂) မြင့်မြတ်သော (ပညာ)။ (၁) ဥဒတ္ထာနုဒတ္ထာဒီ နှင့် ဥဒတ္ထာနု-ဒတ္ထာဒီသမ္ပါဒန-ကြည့်။(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒတ္ထ[2] (တိ) [ဥဒ+အတ္ထ] မြင့်မြတ်သောပညာ ရှိသော၊ မြင့်မြတ်သောအကျိုးကိုလည်း ပေးတတ်၍ မိမိသန္တာန်၌လည်း ဖြစ်သောပညာ ရှိသော၊ သူ။ တဏ္ဍာစရိတော ဥဒတ္ထော (ဥဒတ္ထော။ဌ။) သမာဓိန္ဒြိယေန ဒုက္ခာယ ပဋိပဒါယ ဒိပ္ပါဘိညာယ နိယ္ယာတိ စျာနေဟိ နိဿယေဟိ။ နေတ္တိ။ရ။ ဥဒတ္ထောတိ ဥဒ-အတ္ထော၊ ဥဋ္ဌာရပညောတိ အတ္ထော။ နေတ္တိ၊ ဌ။၅၁။ ဥဒတ္ထောတိ ဥဒအတ္ထော၊ ဥဋ္ဌာရံ ဖလံ ဒေတီတိ အတ္ထော၊ ဥဋ္ဌာရံ ဖလံ ဒေတီတိ ဥဒေါ၊ ကော သော၊ ပဝိစယော။ အတ္ထနိ

နိဗ္ဗတ္တော အတ္တော၊ ဥဒေါ အတ္တော ယသ ပုဂ္ဂလသောတိ ဥဒတ္တောတိ ဝစနတ္ထောကာတဗ္ဗော။ နေတ္တိ၊ဝိ။၊ဖ၉။ (–နေတ္တိ။၉၈။ နေတ္တိ၊ဝိ။၂ဖ၅။)

ဥဒတ္တပညာ (တိ) [ဥဒတ္တာ+ပညာ] မြင့်မြတ်သောပညာရှိသော၊သူ။ ဒုတိယာယ ပဋိပဒါယ ဟေတု နာမ တဏှာစရိတတာ ဥဒတ္တပညတာ စ။ နေတ္တိ၊ဝိ။ဖ၉။

ဥဒတ္တာနုဒတ္တာဒီ (တိ) [ဥဒတ္တ+အနုဒတ္တ+အာဒိ] မြင့်သောအသံ, နိမ့်သောအသံ အစရှိသော။ သဒ္ဒါယိတန္တိ ဂါယနဝသေန သဒ္ဒါယိတံ၊ တံ ပန ဥဒတ္တာနုဒတ္တာဒီနံ သရာနံ သမ္ပဒါဝသေနေဝ ဣစ္ဆိတန္တိ အာဟ "သရသမ္ပတ္တိဝသေနာ"တိ။ ဒီ၊ ဋီ၊၁။၃ဝ၈။ အံ၊ဋီ၊၃။၅၈။ (–သီဋီ၊သစ်၊၂။၂၈၃။)

ဥဒတ္ထ (တိ) [ဥဒ+အတ္ထ] မြင့်မြတ်သောပညာရှိသော။ ဥဒတ္တ - ကြည်။

ဥဒဒ္ဓရိ (ကြို) [ဥ+ဓရ+ဏျိ] ထုတ်ဆောင်ပြီ။ မနုည် ဘာသမာနသ၊ ဂရုံ ဘာရံ ဥဒဒ္ဓရိ။ ဇာ၊ ၁။ရ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃၇။ မနာပ် ပိယဝစနံ ဘာသမာနသ ပြာဟ္မဏသ ဂရုံ ဘာရံ ဥဒ္ဓရိ၊ ဥဒ္ဓရိတ္တာ ကနိတ္တာ ပဝဇ္ဇေသိတိ အတ္ထော၊ ဒကာရော ပနေတ္ထ ဗျဉ္ဇနသန္ဓိဝသေန ပဒ-သန္ဓိကရော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၂ဝ၉။

ဥဒဓိ (ပု) [ဥဒက+ဓာ+ဏ္ဍ။ ဇလာနိ ဥဒကာနိ စ နိဓိယန္တေ ဓိယန္တေ စာတြာတိ ဇလနိဓိ ဥဒဓိ စ၊ ဥဒကသ ဥဒါဒေသော။ ဓာန်၊ဋီ။ ၆၅၉။ ဥဒက် ဒဓာတိတိ ဥဒဓိ။ ကစ္စည်း၊သုတ္တ။၅၅၁။ ရူပ္ပ။၃ရ၀။ နိတိ၊သုတ္တ။၁၁ဝ၈။] (က) မျှားစွာသောရေ၏စုဝေးတည်နေရာအရပ်။ (ခ) ပင်လယ်၊ သမုဒ္ဒြာ။ (ဂ) သမုဒ္ဒေါ ဥဒဓိနံ သေဋ္ဌော၊ နက္ခတ္တာနဉ္စ စန္ဒိမာ။ သံ၊ဝ။၆ရ။ ဥဒဓိနန္တိ ဥဒကနိဓာနာနံ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၁၁၈။ ဥဒက် ဓိယတိ ဇ္ဈာတိ ဥဒဓိ မဟောဒဓိ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၆၈။ ယထာ သမုဒ္ဒေါ ဥဒဓိနံ မဂ္ဂေါ။ နေရ္ဓ နဂါနံ ပဝရော သိလုစ္စယော။ အပါ၊ ၁၈ဝ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၂၁၈။ (ခ) သေပ္ပမေယ္ယာ ဥဒဓိဝ သာဂရော။ ဝိမာန။ ၅ဝ၊၆ ၂။ အဘိ၊က။ ၄ဝ ၂။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ၊၁ရ၆။ ဥဒဓိဝ သာဂရောတိ ယထာ ဥဒက် ဇ္ဈာ ဓိယတိတိ "ဥဒဓိ"တိ လဒ္ဓနာမော သာဂရော... အပ္ပမေ-ယျာ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၁၄၁။ ဥဒဓိမိဝ အဏ္ဏဝါနံ (စူဠနိ။ ၂ဝ၉)နှင့် ဝိတိဏ္ဏအဏ္ဏဝါနံ အန္တရေ သမုဒ္ဒ ဝိယ အဓိဂစ္ဆိ။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ။၈၃။

ဥဒဓုပမ (တိ) [ဥဒဓိ+ဥပမာ] မဟာသမုဒ္ဒြာလျှင် ဥပမာရှိသော၊ မဟာသမုဒ္ဒြာနှင့်တူသော၊ သူ။ ဥဒဓုပမော မဟာဝိရော၊ သော မေ ဗုဒ္ဓေါ နိမန္တိတော။ အပါ၊။၃ရ၃။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၁၅။

ဥဒပဇ္ဇထ (ကြို) [ဥ+ပဒ+ယ+တ္ထ။ တ္ထ ကို ထ ပြု ဖြစ်ခဲ့ပြီ၊ ထင်ရှားဖြစ်ခဲ့ပြီ။ ဥဒပါဒိ-ကြည်။

ဥဒပဇ္ဇိသု (ကြို) [ဥ+ပဒ+ယ+ဍု] ဖြစ်ခဲ့ကုန်ပြီ။ ဥဒပါဒိ-ကြည်။

ဥဒပတ္တ[၁] (ပု) [ဥဒ+ပတ္တ(ဥဒပါတြ-သံ)] ရေခွက်၊ ရေဖြင့်ပြည့်သောခွက်။ သေယျထာပိ ပြာဟ္မဏ ဥဒပတ္တော သံသဋ္ဌော လာခါယ ဝါ ဟလိဒ္ဒိယာ ဝါ။ သံ၊ဋ္ဌ။၁ဝ၆။ အံ၊ ၂။ ၂ဝ ၂။ ဥဒပတ္တောတိ ဥဒကဘရိတာ ပါတိ၊ သံ၊ဋ္ဌ၊ဋ္ဌ။ ၂၁ဝ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ဋ္ဌ။၆ရ။ (–ဝိမတိ၊ဝ။ ၂၆၉။)

ဥဒပ(ပ္ပ)တ္တ[၂] (တိ) [ဥ+ပဒ+တ။ ဥ+အပ+တ] (က) ပျံ့တက်သွားသော၊သူ။ (ခ) ထသွားသော၊ အိပ်ရာနေရာမှ ထပြေးသော၊သူ။ (ဂ) ဥဒပ-တ္တောတိ ဝေဂေန၊ ဗလိ ပက္ခိ ဒိဇုတ္တမော။ ဇာ၊ ၁။၁ဂရ။ ဥဒပတ္တောတိ ပိတု သြဝါဒံ အကတ္တာ ကေဒိဝသံ ဂိဇ္ဈေဟိ သဒ္ဓိံ ဥပ္ပတိတော တေ သြဟာယ ပိတရာ ကထိတဋ္ဌာနံ အဂမာသိ။

ဇာ၊၂၁။၄၆၁။ (ခ) သော စ ဝေဂေနုဒပ္ပတ္တော၊ ကပိ ရုဟိရမက္ခိတော။ ဇာ၊၁။၃၄၃။ ဥဒပ္ပ-တ္တောတိ ဥဒဋ္ဌိတော။ ဇာ၊၂၅။ရ၆။

ဥဒပတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပဒ+တ္တာ။ ဥ+အပ+တ္တာ] ပျံတက်၍။ သော စ ဘက္ခပရိက္ခီကော၊ ဥဒ-ပတ္တာ ဝိဟင်္ဂမော။ ဇာ၊၂။၅၅။ ဥဒပတ္တာတိ ...သော ကာကော ဥဒကေ ပတိဋ္ဌာတုံ အသက္ကောန္တော ဥပ္ပတိ၊ ဧဝံ ဥပ္ပတိတ္တာတိ အတ္ထော။ ဇာ၊၂၅။၂ရ၁။

ဥဒပါဒိ (ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏ္ဍိ။ ရူ၊ဌိ၊ဆာ။၂၀၀။] ဖြစ်ခဲ့ပြီ၊ ဖြစ်ဘူးပြီ။ မဟာ အကာလမေယော ဥဒပါဒိ။ ဝိ၊၃။၃။ ဧဝံ စိတ္တံ ဥဒပါဒိ(ဇာ၊ ၁။၂၄၃)တိ...ဥပ္ပန္နံ။ ဇာ၊၂၅။၁၅၈။ **ဥဒပဇ္ဇိသု**-ဥဒပဇ္ဇိသု(ဇာ၊၂။၃၆၉)တိ ဥပ္ပဇ္ဇိသု။ ဇာ၊၂၅။ ၃၆ရ။ **ဥဒပဇ္ဇထ**-ဥဒပဇ္ဇထာ(ဝိမာန။၂၉)တိ ဥပ္ပဇ္ဇိတ္ထ။ ဝိမာန၊၂။၁၀၄။ ဝိပါကော ဥဒပဇ္ဇ-ထာ(ပေတ။၁၃၄)တိ ...ဖလံ ဥပ္ပဇ္ဇိ။ ပေတ၊ ၂။၄၆-၄ရ။ (-ထေရ။၂၂၆၊၂ရ၂။ ဇာ၁။၂၃၄။ ထေရ၊၂။၁၁၂။ ထေရ၊၂။၂။၂၆၊၉၉။ ဇာ၊၂။ ၄။၁၁၉။)

ဥဒပါန (ပုဒ်န) [ဥဒက+ပါန] (၁)(က) ရေတွင်း။ (ခ) ရေကန်၊ တစ်ဘက်ဆည်ကန်။ (ဂ) ရေ မြောင်း။ (၂) ဥဒပါနမည်သောဥယျဉ်။ (၁)(က) သေယျထာပိ အာဝုသော ကန္ဓာရမဂ္ဂေ ဥဒ-ပါနော။ သံ၁။၃၃၉။ ဥဒပါနောတိ ဝိသတိသ-ဟတ္ထဂမ္ဘီရော ပါနီယကူပေါ။ သံ၊၂။၁၁၄။ ဥဒပါနံ တိဏသ စ ဘုသသ စ ယာဝ မုခ-တော ပူရေသု(ဥဒါန။၁ရ၅)နှင့် ပါနီယကူပံ တိဏေန စ ဘုသေန စ မုခပ္ပမာဏေန ဝဏ္ဏေသုံ။ ဥဒါန၊၂။၃၄၃။ (-ဝိ၊၃။၁၉၅။ ဝိ၊၄။၂၅၉၊၃ဝရ။ ပေတ။၁၅၆။ ဇာ၁။ရ၉။ ဝိ၊၂။၃။၃၁ဝ။ ဝိ၊ သင်္ဂီ။၁၄၂၊၂၁ရ။ ဝိမာန၊၂။၄ဝ။ ပေတ၊၂။ ၁၁၂။ ဇာ၊၂။၂။၂၅၅။ ဝိမတိ၊၂။၂၃၃။) (က) (ခ)(ဂ) ပပဉ္စ ဥဒပါနဉ္စ၊ ယေ ဒဒန္တိ ဥပသမ်ံ။ သံ၁။၃ဝ။ ဥဒပါနန္တိ ယံကိဉ္စိ ပေါက္ခရဏီ-တဠာကာဒိ။ သံ၊၂။၁။၃ဝ။ တဠာကာဒိတိ အာဒိ-သဒ္ဒေန မာတိကံ သင်္ဂဏှာတိ။ သံ၊ဋီ၁။၁၂။ ဝိပသိနော ဘဂဝတော၊ ဥဒပါနော ကတော မယာ(အပ၁။၂ဝ၈)တိ ဥဒကံ ပိဝန္တိ ဧတ္ထာတိ ဥဒပါနော။ ကူပပေါက္ခရဏီတဠာကာနမေတံ အဓိဝစနံ။ အပ၊၂။၁။၁ဝ၀။ (၂) ဂဂ်ါတီရေ ဥဒေနဿ ရညော ဥဒပါနံ နာမ ဥယျာနံ အတ္ထိ။ သံ၊၂။၃။၃၈။

ဥဒပါနတဠ (တိ) [ဥဒပါန+တဠ] ရေတွင်း ကမ်းပါး၊ ရေတွင်းနှုတ်ခမ်း။ ဟတ္ထိ ဥဒပါန-တဠေ ဌပေတ္တာ တဿ ပါဒေ ယောတ္တံ ဗန္ဓိတ္တာ ယောတ္တေန ဥဒပါနံ ဩတရိတ္တာ။ ဇာ၊၂။ ၂။ ၂၈၅။

ဥဒပါနဒါယက (ပု) [ဥဒပါန+ဒါယက] ရေ တွင်းရေကန်လျှူသောသူ။ ဣတ္ထံ သုဒံ အာယသ္မာ ဥဒပါနဒါယကော ထေရော ဣမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္ထ။ အပ၊၁။ ၂ဝ၉။

ဥဒပါနဒါယကတ္ထေရ (ပု) [ဥဒပါနဒါယက+ထေရ] ရေတွင်းရေကန်လှူသောထေရ်၊ ဥဒပါနဒါယက ထေရ်။ (ဤထေရ်ရှင်မြတ်သည်ရှေးရှေးဘဝ ပေါင်းများစွာ၌ ကုသိုလ်ကောင်းမှု ဖြည့်ကျင့် ဆည်းပူးခဲ့ပြီးလျှင် ရှေးရှေးဘုရားရှင်များ လက် ထက်၌မူ ပါရမီကုသိုလ်တို့ကို အထူးတလည် ကြိုးစားအားထုတ် ပြုလုပ်ခဲ့၏။ ဝိပသီဘုရား ရှင်လက်ထက်တော်သို့ ရောက်သောအခါအမျိုး တစ်ဦးအိမ်၌ဖြစ်၍ အသက်အရွယ်ကြီးပြင်းလာ သော် ငါသည် သောက်ရေအလှူကို ပေးလှူသင့် သည်၊ ထိုအလှူကိုလည်း တခါတရံ၌သာပေးလှူ ခြင်းမျိုးမဟုတ်ပဲ အမြဲထာဝရ အလှူမျိုး ဖြစ်စေ သင့်သည်ဟု ကြံစည်စိတ်ကူး၍ ရေတွင်းကိုတူး စေ၏။ ထိုရေတွင်း၌ရေရရှိလာသောအခါ အုတ် များစီ၍ ခိုင်မာအောင်ပြုလုပ်၏။ မြေအောက် မှ စိမ့်ထွက်သောရေတို့ဖြင့်ပြည့်သောအခါ ထိုရေတွင်းကို ဝိပသီဘုရားရှင်အား လှူဒါန်း

လေသည်၊ မြတ်စွာဘုရားသည် သောက်ရေ လူဒါန်းခြင်း၏ အကျိုးအာနိသင်ကို ဟောကြား တော်မူသည်။ ထိုအမျိုးကောင်းသားသည် ယင်းကောင်းမှု ကုသိုလ်ကြောင့် ကျင်လည် သမျှ လူနတ်ဘဝတိုင်း၌ ရေတွင်း ရေကန် သောက်ရေများ အလျှံအပယ် ပေါများစွာ စည်းစိမ်ချမ်းသာ ခံစားခဲ့ရ၏။ ငါတို့ မြတ်စွာ ဘုရား လက်ထက်တော်သို့ ရောက်လာသော အခါ တစ်ဦးသောအမျိုးအိမ်၌ ပဋိသန္ဓေ တည်နေ၍ ဖွားမြင်ပြီးနောက် အရွယ်ရောက် လတ်သော် ရတနာသုံးပါး၌ ကြည်ဖြူသော အမျိုးကောင်းသားပီပီ ရဟန်းပြုပြီး မကြာ မြင့်မီပင် ရဟန္တာအဖြစ်သို့ ရောက်ရှိလေ သည်။ ထိုအခါ ရှေးဘဝက မိမိပြုခဲ့ဘူးသော ကောင်းမှုကို ဆင်ခြင်၍ နှစ်သက်ဝမ်းမြောက် ခြင်း ဖြစ်သောကြောင့် ထိုရှေးကောင်းမှုတို့ကို ထုတ်ဖော် ဟောကြားတော်မူလေသတည်း။) ဝိ ပ သိ နော ဘ ဂ ဝ တော တိ အာ ဒိ က် အာယသ္မတော ဥဒပါနဒါယကတ္ထေရဿ အပဒါနံ။ အပ၊ဌ၊၂။၁၆၉။

ဥဒပါနဒူသက (တိ) [ဥဒပါန+ဒူသက] သောက်ရေတွင်းကို(ကျင်ကြီးကျင်ငယ်စွန့်လျက်) ဖျက်ဆီးသော၊သူ။ တဒါ ဥဒပါနဒူသကော အယ-မေဝ သိဂ်ါလော အဟောသိ။ ဇာ၊ဌ၊၂။၃၂၁။

ဥဒပါနဒူသကဇာတက (နာ) [ဥဒပါနဒူသက+ ဇာတက] ဥဒပါနဒူသကဇာတ်၊ သောက်ရေ တွင်းကို ကျင်ကြီးကျင်ငယ်စွန့်လျက် ဖျက်ဆီး သော မြေခွေးကို အကြောင်းပြု၍ ဟောကြား တော်မူသော ဇာတ်။ (မြတ်စွာဘုရား ဇေတ ဝန်ကျောင်း၌ သီတင်းသုံးတော်မူစဉ် ရဟန်း တော်များ၏ သောက်ရေတွင်းကို မြေခွေး တစ်ကောင်သည် ကျင်ကြီး ကျင်ငယ်စွန့်ကာ ဖျက်ဆီးပြီး ထွက်သွားလေ၏။ ကနေ့သင်္ဘ ရေတွင်း အနီးသို့ ရောက်လာသော ထိုမြေခွေးကို သာမဏေတို့က ခဲတို့ဖြင့် ပစ်ခတ်ကြ၏။ ခဲမှန်သဖြင့် အထိနာသွားသော ထိုမြေခွေးသည် ထိုအချိန်မှစ၍ ထိုနေရာကို လှည့်ရှောင်ပင် မကြည့်ဝံ့တော့ပေ။ တရား သဘင်၌ ရဟန်းတော်များသည် ထိုမြေခွေး အကြောင်းကို ပြောဆိုနေကြစဉ် မြတ်စွာဘုရား ကြွလာတော်မူပြီးလျှင် ရှေးအခါကလည်း ထိုမြေခွေးသည် ဣသိပတန မည်သော ဤတောင်၌ ဤရေတွင်းကိုပင် ဖျက်ဆီးခဲ့ ဘူးကြောင်း, ရသေ့ အပေါင်းက ထိုမြေခွေးကို ဖမ်းဆီးခေါ်ဆောင် လာသဖြင့် ဘုရား အလောင်းဖြစ်သော ငါရသေ့က ဆုံးမသြဝါဒ ပေးခဲ့ဘူးကြောင်း ဟောကြားတော် မူလေ သည်။ ဇာ၊၁။ရ၉။ ဇာ၊ဌ၊၂။၃၂၀-၁။

ဥဒပါနဒူသကသိဂ်ါလ (ပု) [ဥဒပါနဒူသက+ သိဂ်ါလ] သောက်ရေတွင်းကို (ကျင်ကြီး ကျင်ငယ် စွန့်လျက်) ဖျက်ဆီးသောမြေခွေး။ ဤဒ် သတ္တာ ဇေတဝနေ ဝိဟာရန္တော ဇေး ဥဒပါနဒူသကသိဂ်ါလ် အာရ္ဘ ကထေသိ။ ဇာ၊ ဌ၊၂။၃၂၀။

ဥဒပါနနိဒဿန (နာ) [ဥဒပါန+နိဒဿန] ရေတွင်းကို ဥပမာ အဖြစ်ဖြင့် ညွှန်ပြခြင်း၊ ရေတွင်းဥပမာ။ ဝေဠု ကတ္တာ ဤဓ ဥဒပါန-နိဒဿနမ္မိ သမတ္ထိတန္တိ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ သံ၊ဋီ၊၂။ ၁၂၂။

ဥဒပါနပနာဠိ (ထီ၊ပု) [ဥဒပါန+ပနာဠိ] ရေ တွင်းမှ သွယ်တန်းအပ်သော-ရေတံလျှောက် -မြောင်း-ပြွန်ချောင်း-ပိုက်လုံး။ အန္တော သုဝိသောဓိတံ ဝိသောဓေတ္တာ ဥဒပါနပနာဠိ ယောဇေတိ။ အံ၊ဌ။၁ရ။

ဥဒပါနပနာဠိယတ္ထိက (တိ) [ဥဒပါနပနာဠိ + အတ္ထိက] ရေတွင်းမှ သွယ်တန်းအပ်သော ရေတံလျှောက်ဖြင့် အလိုရှိသော၊သူ။ သေယျ-ထာပိ ဘိက္ခဝေ ပုရိသော ဥဒပါနပနာဠိ-

ယတ္ထိကော တိဏ့် ကုဋာရီ အာဒါယ ဝနံ ပဝိသေယျ။ အံ၊၃။၁၇။

ဥဒပါနသမိပ (နာ) [ဥဒပါန+သမိပ] ရေတွင်း၏ အနီးအရပ်။ အထ နံ ဧကဒိဝသံ ဥဒပါနသမိပံ အဂတံ သာမဏေရာ လေဋ္ဌုဟိ ပဟရိတ္တာ ကိလမေသုံ။ ဇာ၊၁။၂။၃၂၀။

ဥဒပါနသာလာ (ထီ) [ဥဒပါန+သာလာ] ရေတွင်း ဇရပ်။ ဥဒပါနသာလာ ကာရာပိတာ ဟောတိ။ ဝိ၊၃။၁၉၅။ (-ဝိ၊၄။၃၀၇။ဝိ၊သင်္ဂဟ။၂၁၇။)

ဥဒပါနဆုတ္တ (နာ) [ဥဒပါန+သုတ္တ] ဥဒပါနသုတ်။ ထိုသုတ်၌- မြတ်စွာဘုရားသည် ရဟန်းသံဃာများစွာနှင့်အတူ မလ္လတိုင်းနယ်ပယ်၌ ခရီးဒေသစာရီ ကြွချီတော်မူလေသော် ထူဏမည်သော ပုဏ္ဏားရွာသို့ ရောက်တော်မူ၏။ ထိုအခါ ရတနာမြတ် သုံးပါး၌ မကြည်ညိုကုန်သော ထူဏရွာသား တို့သည် မြတ်စွာဘုရား ကြွလာတော်မူခြင်း ကြောင့် ပုဏ္ဏားတို့၏ ကျင့်စဉ်တရား ပျက်ပြားသွားမည်စိုးရကား ထိုရွာ၌ မြတ်စွာဘုရားနှင့် ရဟန်းတော်များ မနေနိုင်စေရန် မြတ်စွာဘုရား ကြွတော်မူရာ လမ်းခရီး၌ရှိသော ရေတွင်းကို မြက်အမှိုက်သရိုက်များဖြင့် ရေတွင်းနှုတ်ခမ်း ရောက်အောင် လောင်းထည့် ဖို့သိပ်ကြကုန်၏။ မြတ်စွာဘုရားသည် လမ်းခရီးမှ ဘေးသို့ဖဲခွါပြီး သစ်တပင်အောက်သို့ ကြွတော်မူပြီးလျှင် အရှင်အာနန္ဒာကို ထိုရေတွင်းမှရေကို အခပ်ခိုင်းတော်မူ၏။ အရှင်အာနန္ဒာသည် ယခုပင် ထိုရေတွင်းကို ရွာသားတို့က မြက်အမှိုက်သရိုက်မ်ားလောင်းထည့် ဖို့သိပ်ထားကြောင်း နှစ်ကြိမ်တိတိ လျှောက်ထားသော်လည်း သုံးကြိမ်တိတိပင် ရေအခပ်ခိုင်းမြဲ ခိုင်းနေတော်မူသောကြောင့် သပိတ်ကိုယူ၍ ရေခပ်သွားလေ၏။ ထိုရေတွင်းအနီးသို့ အရှင်အာနန္ဒာ ရောက်သည်နှင့် တပြိုင်နက် မြက်အမှိုက်သရိုက်အားလုံးသည် ရေတွင်းနှုတ်ခမ်းမှ ဘေးသို့ လွင့်စင်သွားပြီး အမှိုက်သရိုက်ကင်းစင် ကြည်လင် သန့်ရှင်းသော ရေသည် ရေတွင်းနှုတ်ခမ်းမှ အပြင် ဘက်သို့ စီးထွက်တော့မည်ကဲ့သို့ ကျီးငှက်များပင် အလွယ်တကူ ဇော်သောက်နိုင်လောက်သည်အထိ ပြည့်လေ၏။ အရှင်အာနန္ဒာသည် ထိုအဖြစ်ကို တွေ့မြင်ရသဖြင့် မြတ်စွာဘုရား၏ ကြီးမားလှသော တန်ခိုး အာနုဘော်ကို အလွန်အမင်း အံ့သြခြင်း ဖြစ်ပြီးလျှင် သပိတ်ဖြင့် သောက်ရေကို ခပ်ယူ၍ မြတ်စွာဘုရားအား ထိုအကြောင်းကို လျှောက်ထားကာ ဆက်ကပ်လေသည်။ မြတ်စွာဘုရားသည် "ကိ ကယိရာ----စရေ"ဟူသော ဂါထာဖြင့် (ရွာသားတို့က ရေတွင်းကို အမှိုက်သရိုက်တို့ဖြင့် ဖို့သိပ်ကြသော်လည်း) ရောက်ရာ အရပ်တိုင်း၌ အချိန်မရွေး ရေကို အလိုရှိသလောက် ရရှိနေလျှင် ထိုရေတွင်းကို အဘယ်မှာ အားကိုးအားထား ပြုနေဘို့ လိုတော့အံ့နည်း၊ တရားဖြင့် ဖွဲ့နှောင်ချည်တုပ် ခံရသော သတ္တဝါတို့သည် ကုသိုလ်ကောင်းမှု မပြုခဲ့ကြသဖြင့် လိုတာမရ ဒုက္ခရောက်နေကြ၏။ ထိုတရား၏ အရင်းအမြစ်ကို ပယ်ဖြတ်ပြီး သောငါကဲ့သို့သော သဗ္ဗညု မြတ်စွာဘုရား သည် အဘယ်မှာလျှင် သောက်ရေ ရှာဘို့, အခြားပစ္စည်းဥစ္စာရှာဘို့ ထိုထို ဌာဌာ လှည့်လည်နေတော့အံ့နည်း-ဟူ၍ နှစ်သက် ရွှင်လန်းဥဒါန်းကျူးရင့်တော်မူ၏။ ခုဒ္ဒက- နိကာယ ဥဒါနပါဠိ၊ရ-ဝဂ်၊၉-သုတ်။ ဥဒါန။ ၁ရ၄-၅။ ဥဒါန၊ဌ။၄၃၂-၆။

ဥဒပါနာဘိမုခ (တိ) [ဥဒပါန+အဘိမုခ။ ထီ-၌ ဥဒပါနာဘိမုခီ] ရေတွင်းသို့-ရှေးရှသော-ဦးတည်သော၊သူ။ ထေရော ဘဂဝတော ပတ္တံ အာဒါယ ဥဒပါနာဘိမုခေါ

အဂမာသိ။ ဝိမာန၊၁၁။ ၄၁။ အညတရာ ဣတ္ထိ ဥဒကဘာဇနံ ဂဟေတ္ဝာ ဥဒကတ္ထာယ ဥဒပါနာဘိမုခီ ဂစ္ဆတိ။ ဝိမာန၊ ၁၁။၃၄။

ဥဒဗိန္ဒု (နာ) [ဥဒ+ဗိန္ဒု] ရေပေါက်။ လောဘော ပဟိယတေ တမှာ၊ ဥဒဗိန္ဒုဝေ ပေါက္ခရာ။ ဣတိဝုတ်။ ၂၅၂။ ဥဒဗိန္ဒုဝေ ပေါက္ခရာတိ ပဒုမိနိပဏ္ဏတော ဥဒကဗိန္ဒု ဝိယ။ ဣတိဝုတ်၊ ၁၁။၂၆၃။ ယာဝန္တော ဥဒဗိန္ဒုနိ၊ ကာယသ္မိံ နိပတိသု မေ။ ဇာ၊၁။၃၁၃။ ဇာ၊၁၊၅၄။

ဥဒဗိန္ဒုနိပါတ (ပု) [ဥဒဗိန္ဒု+နိပါတ] ရေပေါက်ကျခြင်း။ ဥဒဗိန္ဒုနိပါတေန ဥဒကုမ္ဘောပိ ပူရတိ။ ဓမ္မ။၃၁။ ဓမ္မ၊၁၊၂။၁၃။

ဥဒဗွဓိ (ကြို)[ဥ+ဟန+ဣ]. ပယ်ဖြတ်လျက်သတ်၏။ ယော မာနမုဒဗွဓိ အသေသံ။ သုတ္တနိ။၂၈၀။ အရဟတ္တမဂ္ဂေန အသေသံ ဥဒဗွဓိ၊ အနဝသေသပ္ပဟာနဝသေန ဥစ္ဆိန္နန္တော ဝမေတိတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သုတ္တနိ၊၁။၁ရ။

ဥဒဗွဟီ (ကြို) [ဥ+ဝဟ+ဏှံ] ဆွဲထုတ်ပြီ၊ တည်စေ ပြီ။ ယောနိသော ပဋိပဇ္ဇိတ္တာ၊ ဘဝေ စိတ္တံ ဥဒဗွဟီ။ ထေရ။၂၅၂။ အရိယမဂ္ဂေန ဟတ္ထေန ဥတ္တာရိ၊နိဗ္ဗာနထလေ ပတိဋ္ဌာပေသိန္တိ အတ္ထော။ ထေရဋ္ဌ၊၁။၃၅၄။

ဥဒဗွဟိ (ကြို) [ဥ+ဝဟ+ဣ] (က) ဆွဲထုတ်ပယ်နှုတ်ပြီ။ (၁) ဆွဲငင်ပြီ။ (က) ဘဝ-ရာမာယ ဝတ ဘော ပဇာယ------သမူလံ ဘဝံ ဥဒဗွဟိ။ မ၊၁။၄ဝ၆။ သမူလံ ဘဝံ ဥဒဗွဟိတိ------သမူလံ ဘဝံ ဥဒဗွဟိ ဥဒ္ဓရိ၊ ဥပ္ပါဋေသိတိ အတ္ထော။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၁၁။ (၁) မနာပံ ဘာသမာနဿ ဂဠံ ဘာရံ ဥဒဗွဟိ။ ဝိ၊၂။၈။ ဥဒဗွဟိတိ အာကမိ။ ဝဇိရ။၂၈၈။ ဥဒဒ္ဓရိ-လည်းကြည့်။

ဥဒဗွဟေ (ကြို) [ဥ+ဝဟ+ယျ] ဆောင်ရာ၏။ ပြစ်ရာ၏။ ပရိဒေဝယမာနော စေ၊ ကိဉ္စိ အတ္ထံ ဥဒဗွဟေ။ သုတ္တနိ။၃ရ၁။ ဇာ၊၁။၂၃ရ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၄။၁၂ဋ။ ဥဒဗွဟေတိ ဥဒဗွဟေယျ ဓာရေယျ၊ အတ္ထနိ သဠေနေယျာတိ အတ္ထော။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁ဝ၁။ (-ဇာ၊၁။ဖ၄။ ဇာ၊၂။၃ရ၄။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၂ဝ၄။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၃ရ၉။)

ဥဒဗွဟေယျ (ကြို) [ဥ+ဝဟ+ယျ] ဥဒဗွဟေနှင့် အနက်တူ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒယ (ပု) [ဥ+ဣ+အ] (၁) ဖြစ်ခြင်း။ (အကြောင်း တရား၊တို့၏ ပေါင်းဆုံမိခြင်း ကြောင့်) ဖြစ်ခြင်းသဘော-ဥပါဒ်ခြင်း သဘော-ဟူသော အမှတ် လက္ခဏာ။ သင်္ခတ တရား၊တို့၏ အမှတ်လက္ခဏာ။ (၂) ပေါ်ထွက်ရာအခါ။ (၃) တက်ခြင်း။ (၄) အမြင့်၊အစောက်။ (၅) နေစသည်ထွက်ရာတောင်၊ ဥဒည်း တောင်။ (၆) (က) အတိုးအပွား၊ အမြတ်အစွန်း။ (ခ) အကျိုးအာနိသင်။ (ဂ) ဥဒယ မည်သူ။ သာသနာတော် ၌ ဥဒယမည်သူ ကိုးယောက်တွေ့ရ၏။ (က) ဥဒယထေရ်၊ (တိသမြတ်စွာဘုရား၏ ဒုတိယ အဂ္ဂသာဝက။) (ခ) ဥဒယထေရ်၊ (မဟာသာဝက ရှစ်ကျိပ်တွင်ပါဝင်သောထေရ်။) (ဂ) ဥဒယမင်း၊ (ဂင်္ဂါမလဇာတ်လာ ဘုရား၊အလောင်းတော်။) (ဃ) ဥဒယမင်း၊ (ဥဒယဘဒ္ဒဇာတ်လာ ဘုရား၊အလောင်းတော် ဥဒယဘဒ္ဒမင်း။) (င) ဥဒယရသေ့ ၊(ဗာဝရီပုဏ္ဏား ရသေ့ကြီး၏ တပည့်-၁၆-ဦးတွင် ပါဝင်သော ရသေ့။) (စ) ဥဒယပုဏ္ဏား၊ (ဥဒယသုတ္တန်အဆုံး၌ ရတနာသုံးပါးကို ကိုးကွယ်ဆည်းကပ်သော ပုဏ္ဏား။) (ဆ) ဥဒယမည်သော ဝေရဉ္ဇပုဏ္ဏား။ (ဇ) ဥဒယ မင်းသား၊ (အဇာတသတ်မင်း၏ သားဖြစ်သော ဥဒယဘဒ္ဒမင်းသား။) (ဈ) ဥဒယမည်သောပုဏ္ဏား လုလင်။ (ဏ) (၈) ဥဒယာမည်သောမိဖုရား (ဘုရား၊အလောင်း

(ဂ) ဥဒယမည်သူ။ (က) ဥဒယထေရ်၊ (တိသ မြတ်စွာဘုရား၏ ဒုတိယအဂ္ဂသာဝက။) ဗြဟ္မ-ဒေဝေါ ဥဒယော စ၊ အဟေသုံ အဂ္ဂသာဝကာ။ ဗုဒ္ဓဝံ။ ၃၆၀။ (-အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၆၈။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။ ၂ရ၁။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၄၉။ (ခ) ဥဒယထေရ်၊ (မဟာသာဝက ရှစ်ကျိပ်တို့တွင် ပါဝင်သော ထေရ်။) ဘဒ္ဒြ-ဝုဓော ဥဒယော ပေါသာလော -----ဧတေ အသီတိ မဟာသာဝကာ နာမ။ ထေရဋ္ဌ၊ ၂။၅၄၂။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၃၂။ (ဂ) ဥဒယမင်း၊ (ဂင်္ဂမာလဇာတ်လာ ဘုရားအလောင်းတော်။) အပ္ပဿ ကမ္မဿ ဖလံ မမေဒံ၊ ဥဒယော အဗ္ဗောဂမာ မဟတ္တပ္ပတ္တံ။ ဇာ၊၁။၁ဂဝ။ ဥဒယောတိ အတ္တာနံ သန္ဓာယ ဝဒတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၄၂၈။ (ဃ) ဥဒယမင်း၊ (ဥဒယဘဒ္ဒ ဇာတ်လာ ဘုရားအလောင်းတော် ဥဒယ ဘဒ္ဒမင်း။) ဥဒယောဟသ္မိ ကလျာဏိ၊ သင်္ကရတ္တာ ဣမာဂတော။ ဇာ၊၁။ ၂၃၃။ ကလျာဏဒဿနေ အဟံ ပုရိမဘဝေ တာဝ သာမိကော ဥဒယော နာမ တာဝတိံသဘဝနေ သက္ကော ဟုတ္တာ နိဗ္ဗတ္တော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၁၃။ (င) ဥဒယရသေ့၊ (ဗာဝရီပုဏ္ဏားရသေ့ကြီး၏ တပည့်-၁၆-ဦးတွင် ပါဝင်သော ရသေ့။) ဘဒ္ဒြဝုဓော ဥဒယော စ၊ ပေါသာလော စာပိ ဗြာဟ္မဏော။ သုတ္တနိ။ ၄၃၂။ စူဠနိ။၄။ (စ) ဥဒယပုဏ္ဏား၊ (ဥဒယသုတ္တန် အဆုံး၌ ရတနာသုံးပါးကို ကိုးကွယ်ဆည်းကပ်သော ပုဏ္ဏား။) (သံ၊၁။၁ရ၅။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၃၅-ကြည့်။) ယေန ဥဒယသ ဗြာဟ္မဏဿ နိဝေသနံ တေနုပသင်္ကမိ။ သံ၊၁။၁ရ၅။ (ဆ) ဥဒယမည်သော ဝေရဉ္ဇပုဏ္ဏား။ (ဝိ၊၁။၁-၆။အံ၊ ၃။၁ဂ-၂၄-ကြည့်။) မာတာပိတူဟိ ကတနာမ-ဝသေန ပနာယံ ဥဒယောတိ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ရ၃။ (ဇ) ဥဒယမင်းသား၊ (အဇာတသတ်မင်း၏ သားဖြစ်သော ဥဒယဘဒ္ဒမင်းသား။) အဇာတသတ္တု ဗိမ္ဗိသာရံ ဃာတေသိ၊ ဥဒယော တော် ဥဒယဘဒ္ဒမင်း၏ ဥဒယဘဒ္ဒါ မည်သောမိဖုရား။)

(၁)ဖြစ်ခြင်း၊ (အကြောင်းတရားတို့၏ ပေါင်းဆုံမိခြင်းကြောင့်) ဖြစ်ခြင်း-ဥပါဒ်ခြင်း-သဘောဟူသော အမှတ်လက္ခဏာ၊ သင်္ခတ တရားတို့၏ အမှတ်လက္ခဏာ။ တသ နိဗ္ဗတ္တိလက္ခဏံ ဥဒယော။ ပဋိသं။၅၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂၆၅။ တသ ဇာတသ ရူပသ နိဗ္ဗတ္တိလက္ခဏံ ဇာတိ ဥပ္ပါဒ် အဘိနဝါကာရံ ဥဒယောတိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၃၄။ နိဗ္ဗတ္တိလက္ခဏံ ဥဒယောတိ နိဗ္ဗတ္တနသညိတံ သင်္ခတလက္ခဏံ ဥဒယော ဥပ္ပါဒေါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၄၂၀။ (၂) ပေါ်ထွက်ရာအခါ။ သာ ဟိ ယသ္မာ တသ္မာ ဥဒယတော ပဋ္ဌာယ တေန သညာဏေန ဩသဓာနိ ဂဏှန္တိပိ ပိဝန္တိပိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ဂ၈။ (၃) တက်ခြင်း။ ကိရိယာယ ကိရိယန္တရူပလက္ခဏံ ဘာဝေန ဘာဝလက္ခဏံ၊ ယထာ ဥဒယေ သတိ စန္ဒေ ဇာတော ရာဇပုတ္တောတိ။ ဝိမတိ၊၁။ ၄၀။ (၄) အမြင့်၊ အစောက်။ ဒိယနုကုက္ကု ဥဒယေန ကဏ္ဏိကာ။ ဇာ၊၁။၁၅၅။ ဥဒယေနာတိ ဥစ္စတ္တေန။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ ၂၉၈။ (၅) နေစသည် ထွက်ရာ တောင်၊ ဥဒည်းတောင်။ ပုဗ္ဗသေလော တု စောဒယော။ ဓာန်။၆၀၆။ ဥဒယန္တိသ္မာ သူရိယာဒယောတိ ဥဒယော၊ သူရိယာဒိနမုဒယယောဂတော ဝါ ဥဒယော။ ဓာန်၊ဋီ။၆၀၆။ (ဥဒယဂိရိ၊ ဥဒယပဗ္ဗတ-တို့ လည်းကြည့်။) (၆) (က) အတိုးအပွား၊ အမြတ် အစွန်း။ (က) ဇော်ကတ် မူလံ ဘဝိဿတိ၊ဇော်ကော ဥဒယော။ အံ၊ ၁။၁၁၄။ (-၅ ၂၀။ မဟာနိ။ ၃၀၁။) တသ္မိ ဝိက္ကယေ ဇော်ကော ဥဒယော ဘဝိဿတိ၊ ဇော်ကော ဝမ္ပိတိ အဇ္ဇော။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ရ၆။(-၃ရ၀။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃၆၈။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၆ ၂။) (ခ) အကျိုးအာနိသင်း။ အာနိသံသောတိ ဥဒယော။ မ၊ဋီ၊၁။ ၂၅၉။ (-မ၊ဋီ၊ ၂။၁၁။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၄၄၅။)

အစာတသတ္တုံ။ ဒီ၊၆။၁၃၉။ (စျ) ဥဒယ **မည်သော** ပုဏ္ဏားလုလင်။ ဥဒယောတိ တသ ဗြာဟ္မဏသ နာမံ။ စူဠနိ။၁၅၅။ (ထီ) (ဂ) ဥဒယာမည်သောမိဖုရား၊ (ဘုရားအလောင်းတော် ဥဒယဘဒ္ဒမင်း၏ ဥဒယဘဒ္ဒါ မည်သောမိဖုရား။) ဥဒယေ မာပမာဒ စရဿု ဓမ္မံ။ ဇာ၊၁။၂၃၃။ ဇာ၊၆။၁၁၃။

ဥဒယကာလ (ပု) [ဥဒယ+ကာလ] တက်ရာ-ပေါ်ထွက်ရာ-အခါ။ နိစ္စကာလံ သူရိယဿ ဥဒယကာလေ သူရိယမဏ္ဍလံ ဥလ္လောကေတ္တာ အတ္တာနော ရက္ခံ ကရောန္တော ဇဝံ ဝဒတိ။ အံ၊ ၆။၁၉။ (-သာရတ္ထ၊၁။၁၃၈။ ဝိမတိ၊၁။၃၀။)

ဥဒယကုမာရ (ပု) [ဥဒယ+ကုမာရ] ဥဒယသတို့သား၊ဥဒယမင်းသား။ ဥဒယကုမာရောတိဿ နာမံ အကံသု။ ဇာ၊၆၊၃၄၂။

ဥဒယက္ခဏ (ပု) [ဥဒယ+ခဏ] ဖြစ်ခြင်း၏ အခိုက်အတန့်ကာလ၊ ဖြစ်ရာခဏ၊ ဖြစ်ဆဲခဏ။ သဘာဝလက္ခဏေ သခ်ံတလက္ခဏဿ တာဝကာလိကတ္တာမို့ ပါကဋံ ဟောတိ ဥဒယက္ခဏေ ဝယဿ, ဝယက္ခဏေ စ ဥဒယဿ အဘာဝါဝဟောဝတောတိ။ ပဋိသံ၊ ၆။၂၃၈။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၃၇။)

ဥဒယဂါမိ (တိ) [ဥဒယ+ဂမု+ဏိ။ ထိ-၌ ဥဒယ ဂါမိနီ] (၁) ကြီးပွား တိုးတက်ခြင်းသို့ ရောက်စေနိုင်သော၊ လက်ဦးပဌမ အားထုတ်သည်မှစ၍ ကြီးပွားတိုးတက် စေနိုင်သော။ (၂) (ခန္ဓာငါးပါးတို့၏) ဖြစ်ခြင်း သဘောကို ထိုးထွင်းသိမြင်နိုင်သော။ (၁) ဗြာဟ္မဏာ ဘိက္ခဝေ ဥဒယဂါမိနီ နာမ ပဋိပဒံ ပညပေန္တိ။ သံ၊ ၃။၃၁၄။ ဥဒယဂါမိနိန္တိ အတ္တာနော သမယေ ဝုဋ္ဌိဂါမိနီ။ သံ၊၆၊၃။၃၁ဖ။ ဥဒယဂါမိနိန္တိ အာရမ္ဘတော ပဋ္ဌာယ သမ္ပတ္တိအာဝဟံ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၅၃၂။ (၂) ဥဒယတ္ထဂါမိနိယာတိ ဥဒယဂါမိနိယာ ၈၀ အတ္ထဂါမိနိယာ စ။ မဟာနိ၊၆။၁၂၅။ ဥဒယတ္ထဂါမိနီ-လည်းကြည့်။

ဥဒယဂိရိ (ပု) [ဥဒယ+ဂိရိ]နေလစသည် ထွက်ရာတောင်၊ ဥဒည်းတောင်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒယဂိရိသိခရ (နာ) [ဥဒယဂိရိ+သိခရ] ဥဒည်းတောင်ထိပ်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒယဂိရိသိခရမတ္ထက (ပု) [ဥဒယဂိရိသိခရ+မတ္ထက] ဥဒည်းတောင်ထိပ်၏ အထက်။ ဥဒယဂိရိသိခရမတ္ထကေ သရဒသမယဒိဝသ-ကရမိဝ ဆဗ္ဗဏ္ဏရံသိဇာလေန အဘိဇ္ဇလန္တံ နိသိန္နံ ဘဂဝန္တံ ဒိသ္မာ စိန္တေသိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊၆။၂၄ရ။

ဥဒယဌာန (နာ) [ဥဒယ+ဌာန] တက်ရာ-ပေါ်ထွက်ရာ-အရပ်။ ဥဒယဌာနတောအာကာသံ ဥလ္လယံန္တော။ ဣတိဝုတ်၊၆။၈၆။ သူရိယဿ ဥဒယဌာနာ ပုရတ္ထိမာ ဒိသာ နာမ ဟောတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၅၃။

ဥဒယတိ (ကြို) [ဥ+ဣ+အ+တိ] ဖြစ်၏။ အဝေသသပစ္စယသမာဂမေ ဥဒယတိ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ မ၊ဋီ၊၂။၂၅၆။ **ဥဒယန္တိ**- ပေဋကော။ ၂၆၈။သံ၊ ဋီ၊၂။၁၀၂။

ဥဒယတ္ထဂါမိ (တိ) [ဥဒယတ္ထ+ဂမု+ဏိ။ ထိ-၌ ဥဒယတ္ထဂါမိနီ] (ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ ငါးပါးတို့၏) ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်း-အဖြစ်အပျက်-သဘောကို ထိုးထွင်း သိမြင်နိုင်သော (ပညာ)။ ပညဝါ ဟောတိ ဥဒယတ္ထဂါမိနိယာ ပညာယ သမန္နာဂတောတိ။ ဒီ၊၃။ ၁၉၈။ မ၊၂။၁၉၊၂၉၉။ သံ၊၃။၁ရ၃။ အံ၊၂။၂၊၅၈။ နေတ္တိ။ ၁ဖ၀။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၀၁။ ဥဒယတ္ထဂါမိနိယာတိ ပဗ္ဗန္တံ ခန္ဓာနံ ဥဒယဝယဂါမိနိယာ၊ ဥဒယဗ္ဗ ဝယဗ္ဗ ပဋိဝိဇ္ဈိတုံ သမတ္ထာယ။ မ၊၆၊၃။၂၂။ အံ၊၆၊ ၃။၂။ ဂတိအတ္ထာ ဓာတုသဒ္ဒါ ဗုဒ္ဓိအတ္ထာ

ဟောန္ဓိတိ အာဟ " ဥဒယဗ္ဗ ဝယဗ္ဗ ပဋိဝိဇ္ဈိတုံ သမတ္ထာယာ"တိ။ မဇ္ဈိ၊၃။၁ရ။ အံ၊ဌ၊၃။ ၂။ (–ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၁ ၂။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂ ၂၅။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၆၆။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂ရ။ ပဋိသံ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ ၂၁ ၂။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁ ၂၅။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။ ၂၆၄။ ဒီ၊ဋ၊ ၃။ ၂၄ရ။ သံ၊ဋ၊ ၂။၄ရ၉။ အံ၊ဋ၊ ၁။၁ဝ၁။ အံ၊ဋ၊ ၃။ ၂၄။)

ဥဒယတ္ထင်္ဂမနဒဿနတ္ထ (ပု) [ဥဒယတ္ထင်္ဂမန+ဒဿနတ္ထ] ဖြစ်ခြင်းချုပ်ခြင်းသို့ ရောက်ခြင်းကို–အဖြစ်အပျောက်သဘောကို–မြင်စေခြင်းအကျိုး– မြင်အောင်ဖေါ်ပြခြင်းအကျိုး။ သုခ-ဝေဒနိယန္ဓိ ဇေမာဒိပစ္စယဇရေသနု ဥဒယ-တ္ထင်္ဂမနဒဿနတ္ထံ ဝုတ္တာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။ ၂ဝ၉။

ဥဒယတ္ထိက (တိ) [ဥဒယ+အတ္ထိက] အတိုး အပွား–အမြတ်အစွန်း–ဖြင့်(ကို) အလိုရှိသော၊ သူ။ သေဃျထာပိ ဘန္တေ ပုရိသော ဥဒယတ္ထိကော အဿမကိယံ ပေါသေယျ။ အံ၊ ၁။၅ ၂ဝ။ ဥဒယတ္ထိကောတိ ဝမ္ပိ– အတ္ထိကော။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၃ရ၀။

ဥဒယဒဿန (နဝ) [ဥဒယ+ဒဿန] (၁) ဖြစ်ခြင်း သဘောကို–ရှုမြင်ခြင်း–ရှုမြင်သော ဝိပဿနာဉာဏ်။ (၂) ဖြစ်ခြင်းသဘောကို–မြင်စေခြင်း–မြင်အောင် ဖေါ်ပြခြင်း။ (၁) ဥဒယဒဿနေန ဥစ္ဆေဒဒိဋ္ဌိယာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၄။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၃၃။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၃ရ၆။ ဣတိဝုတ်၊ ဋ္ဌ။ ၃ရ၆။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၆၅။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ဝ၅။ (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒယဒဿနတ္ထ (ပု) [ဥဒယဒဿန+အတ္ထ] ဖြစ်ခြင်းသဘောကို–မြင်စေခြင်း–မြင်အောင် ဖေါ်ပြခြင်း–အကျိုး။ သမုဒယဝေသေန ဥဒယဒဿနတ္ထဿ ဝေ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၃ ၉ ၉။

ဥဒယဒဿနပညာ (ထိ) [ဥဒယဒဿနာ+ ပညာ] ဖြစ်ခြင်းသဘောကို သိမြင်သော ပညာ။ ဥဒယဒဿနပညာဝေသာ ဒဿနဋ္ဌေန စက္ခု။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၅ ၂။

ဥဒယဒဿနပဋိပတ္တိ (ထိ) [ဥဒယဒဿနာ+ ပဋိပတ္တိ] ဖြစ်ခြင်းသဘောကို ရှုမြင်ခြင်းဟူသော အကျင့်။ ပစ္စယသမုဒယဋ္ဌေန ခန္ဓာနံ ဥဒယဒဿနပဋိပတ္တိ ဝုတ္တာ ဟောတိ။ မူလဋ္ဌ၊ ၃။ ၃ ၈။

ဥဒယန (နဝ) [ဥ+ဣ+ယု] တက်ခြင်း၊ ပေါ်ထွက်ခြင်း။ သူရိယုဂ္ဂမနန္ဓိ သူရိယသ ဥဒယနံ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။ ၁ ၂ ၈။ (–ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၉ ၀။ သီ၊ ဋ္ဌ၊ သစ်၊ ၁။ ၃ ၇ ၃။)

ဥဒယန္တ (တိ) [ဥ+ဣ+အ+အန္တ] တက်သော၊ ပေါ်ထွက် လာသော။ အတိဇောစတိ ဝဏ္ဏေန၊ ဥဒယန္တော၁ဝ ဘာဝုမာ။ ဝိမာန။၁ဝ၅။ ဥဒယန္တောတိ ဥဂ္ဂစ္ဆန္တော။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။ ၂ ၈ ၅။ (–သံ၊ဋ္ဌ။ ရ ဝ။ အံ၊ဋ္ဌ။ ၄ ၄ ၉။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၃ ၁ ၂ ၄။ သီ၊ဋ္ဌ၊ သစ်၊ ၁။ ၁ ၆ ဝ။)

ဥဒယန္တိ (ကြိ) [ဥ+ဣ+အန္တိ] ဖြစ်ကုန်၏။ ဥဒယတိ–ကြည့်။

ဥဒယပဋ (တိ) [ဥဒယ+ပဋ] ဥဒယ ပုဏ္ဏားလုလင်၏ အမေးပုစ္ဆာ။ သုတ္တနိပါတပါဠိ၊ ၅–ပါရာယနဝဂ်၊ ၁၃–ဥဒယ မာဏဝပုစ္ဆာ။ သုတ္တနိ။ ၄ ၄ ၆။ ကေမေကဿ စေပိ ပဋသာတိ---ကေမေကဿ စေပိ ဥဒယ-ပဋသ။ စူဠနိ။ ၁ ၉ ၆။ (–အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁ ဝ ၂။)

ဥဒယပတ္ထနာ (ထိ) [ဥဒယ+ပတ္ထနာ] အတိုး အပွား–အမြတ်အစွန်း–ကို တောင့်တခြင်း။ ပဗ္ဗဟိ သဟဓမ္မိကေဟိ သဒ္ဓိ ဝဋ္ဋနာဝသေန ဝါ ဥဒယပတ္ထနာဝသေန ဝါ နိ တိဋ္ဌေယျ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ ၈ ဝ။

ဥဒယပဗ္ဗတ (ပု) [ဥဒယ+ပဗ္ဗတ] ဥဒည်း တောင်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒယပဗ္ဗတကူဋ (နာ) [ဥဒယပဗ္ဗတ+ကူဋ] ဥဒည်းတောင်ထွတ်။ ဘဂဝါ----ရတ္တဝရ-ပံသုကူလံ ပါရုပိတ္တာ ဂန္ဓကုဋိဒ္ဒါရတော နိက္ခမိ ကဠုနဂုဟတော သိဟော ဝိယ ဥဒယ-ပဗ္ဗတကူဋတော ပုဏ္ဏစန္ဒော ဝိယ စ။ မဗျ၊ ၃။၁၄။ သံဋ္ဌ၊၃။၈၉။ သာရတ္ထ၊၃။၃၀၈။

ဥဒယဗ္ဗယဉာဏ (နာ) [ဥဒယ+ဝယ+ဉာဏ] (ရူပ်နာမ်တရား တို့၏) ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်း-အဖြစ်အပျက်-ကိုသိသောဉာဏ်။ (ဝိပဿနာတရားပွားများ အားထုတ်သော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၌ သမ္မသနဉာဏ်, ဥဒယဗ္ဗယဉာဏ်, ဘင်ဉာဏ်စသည်ဖြင့် အစဉ်အတိုင်း ဖြစ်ပေါ်လာသော ဉာဏ်(၁၀)ပါးတို့တွင် ဒုတိယဖြစ်သောဉာဏ်တည်း။) ထို ယောဂီ ပုဂ္ဂိုလ်သည် နိစ္စသညာစသည်တို့ကို ပယ်ရှား ခြင်းကြောင့် ဉာဏ်အမြင် သန့်ရှင်းစင်ကြယ် လာသဖြင့် သမ္မသနဉာဏ်၏ အထွတ်အထိပ် အပြီးအဆုံးသို့ ရောက်သောအခါ ဥဒယဗ္ဗယဉာဏ်ကို ရအောင် ဆက်လက် အားထုတ်ရ၏၊ ယင်းသို့ အားထုတ်ရာ၌

(၁) ရှေးဦးစွာ အကျဉ်းနည်းအားဖြင့် အားထုတ် နှလုံးသွင်းခြင်း။

(၂) ထို့နောက်အကျယ်နည်းအားဖြင့် အားထုတ် နှလုံးသွင်းခြင်း-

ဟူ၍နှစ်မျိုးရှိ၏၊ ထိုတွင် အကျဉ်းနည်းအားဖြင့် အားထုတ်နှလုံးသွင်းရာ၌ ထိုယောဂီ ပုဂ္ဂိုလ်သည် ဖြစ်ဆဲပစ္စုပ္ပန်ဖြစ်သော ရူပ်ဝေဒနာ အစရှိသော ရူပ်နာမ်တရားတို့၏ ဖြစ်ပေါ်လာပုံ (ဥဒယသဘော)ကိုလည်းကောင်း, ပေါက်ပြန်ပျက်စီးပုံ, ချုပ်ပျောက်ပုံ (ဝယသဘော)ကို လည်းကောင်း အထပ်ထပ် ရှုမှတ်၏၊ ယင်းသို့ ရှုမှတ်သောအခါ ထိုယောဂီ၌ ဤသို့အသိဉာဏ် ဖြစ်ပေါ်လာ၏-

ဤရူပ်နာမ်တရားများသည် ယခုလို ဖြစ်ပေါ်မလာမီ ရှေးက (ဖြစ်ပေါ်လာဘို့အတွက်) ကြိုတင်၍ အဆင်သင့် စုဝေးနေကြသည်လည်းမဟုတ်၊ ဖြစ်ပေါ်ဆဲ အခိုက်မှာ လည်း အခြားတနေရာမှ ဘွားကနဲ ထွက်လာသကဲ့သို့ အစုလိုက် အပုံလိုက် ထွက်လာကြသည်လည်း မဟုတ်၊ ချုပ်ပျောက်ပျက်စီးနေဆဲ အခိုက်မှာလည်း အခြားအရပ်ဒေသသို့ ပြောင်းရွှေ့ သွားကြသည်လည်း မဟုတ်၊ ချုပ်ပျောက်ပျက်စီးပြီးသည့် အခါမှာလည်း တနေရာ၌ စုပုံထပ်နေကြသည်လည်း မဟုတ်၊ စောင်းတီးသောအခါ စောင်းသံ မမြည်မီက မြည်ဘို့ရာ အဆင်သင့် စုဝေး ရပ်တည်နေသော စောင်းသံ ဟူ၍လည်း မရှိ၊ စောင်းသံ မြည်နေဆဲအခါမှာလည်း ထိုစောင်းသံသည် အုပ်စုလိုက် ထွက်ပေါ်လာသည် မဟုတ်၊ ကွယ်ပျောက်နေဆဲ အခိုက်မှာလည်း ထိုစောင်းသံသည် အခြားတနေရာသို့ ပြောင်းရွှေ့ သွားသည်မဟုတ်၊ သူ၏မြည်ခြင်းကိစ္စ ပြီးသွားသည့် အခါမှာလည်း အခြားတနေရာ၌ စုဝေးရပ်တည်နေသည်လည်း မဟုတ်၊ အမှန်တကယ် အားဖြင့်ကား စောင်း, လက်ခပ်, စောင်းသမား၏ အားစိုက်တီးမှု ဝိရိယ ဤသုံးမျိုး ပေါင်းစပ်လိုက်ခြင်းကြောင့် ရှေးက အဆင်သင့် မရှိသော စောင်းသံသည် ရုတ်တရက် ပေါ်ထွက်လာ၏၊ ပေါ်ထွက်လာပြီးနောက်ချုပ် ပျောက်သွား၏၊ ဤအတူပင် အားလုံးသော ရူပ်နာမ်တရားတို့သည်လည်း ရှေးက အဆင်သင့် ရှိပြီး, ဖြစ်ပေါ်နှင့်ပြီး မဟုတ်ဘဲ ရုတ်တရက် ဖြစ်ပေါ်လာကုန်၏၊ ဖြစ်ပေါ်ပြီးနောက် ချုပ်ပျောက်သွားကုန်၏၊ ဤသို့ ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၌ အသိဉာဏ် ဖြစ်ပေါ်လာ၏။

ယင်းသို့ ရူပ်နာမ်တို့၏ အဖြစ်အပျက်

(ဥဒယဗွယ)သဘောကို အကျဉ်းနည်း နှလုံးသွင်းမှုပြုပြီးနောက် အကျယ်နည်းအားဖြင့်လည်း ဤသို့ နှလုံးသွင်းမှု ပြု၏။

ဥဒယဗွယညာဏ် (၅၀)

ရူပကွန္ဓာ၏ ဖြစ်ခြင်း(ဥဒယ) သဘောကို ရှုသော ယောဂိပုဂ္ဂိုလ်သည် ဖေါ်ပြလတ္တံ့သော ငါးမျိုးသော လက္ခဏာတို့ကိုလည်း ရှု၏။ (၁) ရူပကွန္ဓာသည် အကြောင်းမဲ့ ဖြစ်ပေါ်လာသည်မဟုတ်၊ ရှေးဘဝက အဝိဇ္ဇာဟူသော အကြောင်းတရား ရှိခဲ့ဖြစ်ခဲ့ခြင်းကြောင့်သာ ဤဘဝ၌ ရူပကွန္ဓာ ဖြစ် ပေါ်လာရ၏ ဟု အဝိဇ္ဇာဟူသော အကြောင်း ရှိခြင်း ဖြစ်ခြင်း (အတ္ထိတာလက္ခဏာ) ကိုလည်း ရှု၏။ (၂) ရှေးဘဝက တဏှာဟူသော အကြောင်း ရှိခဲ့ဖြစ်ခဲ့ ခြင်းကြောင့် ဤဘဝ၌ ရူပကွန္ဓာ ဖြစ်ရ၏ ဟု တဏှာဟူသော အကြောင်းတရား၏ ရှိခြင်း ဖြစ်ခြင်း (အတ္ထိတာလက္ခဏာ) ကိုလည်းရှု၏။ (၃) ထို့ရူပကွန္ဓာသည် ရှေးဘဝက အကြောင်းကံ ကြောင့်လည်း ဖြစ်ရ၏ဟု အကြောင်းကံ၏ ရှိခြင်း ဖြစ်ခြင်း လက္ခဏာကိုလည်း ရှု၏။ (၄) ယခုဘဝ၌ စားမျိုအပ်သော ကဗဠိ ကာရအာဟာရကြောင့်လည်း ဖြစ်၏ ဟု အာဟာရ အကြောင်းတရား၏ ရှိခြင်း ဖြစ်ခြင်း လက္ခဏာကိုလည်း ရှု၏။ (၅) ရူပကွန္ဓာ ဖြစ်နေဆဲ အခိုက်အတန့် ခဏပိုင်း အချိန်အတွင်းမှာလည်း ထိုရူပကွန္ဓာ၏ ဖြစ်ခြင်း (နိဗ္ဗတ္တိလက္ခဏာ) ကိုလည်းရှု၏။ ဤသို့အားဖြင့် လက္ခဏာ ငါးမျိုးတို့ကို ရှု၏။

ရူပကွန္ဓာ၏ ဖေါက်ပြန်ပျက်စီးခြင်း (ဝယ) သဘောကို ရှုသော ယောဂိပုဂ္ဂိုလ်သည် ဖေါ်ပြလတ္တံ့သော ငါးမျိုးသော လက္ခဏာတို့ကို ရှု၏။ (၁) အဝိဇ္ဇာ၏ ချုပ်ပျောက်ပျက်စီးခြင်းကြောင့် ရူပကွန္ဓာလည်း ချုပ်ပျောက်ပျက်စီး၏ ဟု အကြောင်းအဝိဇ္ဇာ၏ ချုပ်ပျောက်ပျက်စီးခြင်း လက္ခဏာကိုလည်း ရှု၏။ (၂) တဏှာ၏ ချုပ်ခြင်း ကြောင့် ရူပကွန္ဓာလည်း ချုပ်ရ၏ ဟု အကြောင်း တဏှာ၏ ချုပ်ခြင်း လက္ခဏာကိုလည်း ရှု၏။ ထို့အတူ (၃) အကြောင်းက၏ ချုပ်ခြင်းလက္ခဏာကို လည်းကောင်း (၄) အာဟာရ၏ ချုပ်ခြင်း လက္ခဏာကိုလည်းကောင်း (၅) ရူပကွန္ဓာ ချုပ်ပျောက် ပျက်စီးနေဆဲ အခိုက်အတန့် ခဏပိုင်း အချိန်အတွင်း၌ ရူပကွန္ဓာ၏ ဖေါက်ပြန် ပျက်စီးခြင်း (ဝိပရိဏာမ) လက္ခဏာကိုလည်းကောင်း ရှု၏။ ဤသို့အားဖြင့် ငါးမျိုးသော လက္ခဏာတို့ကို ရှု၏။ ဤသို့လျှင် အဖြစ်(ဥဒယ) သဘောကို ရှုရာ၌ လက္ခဏာငါးမျိုး ရှုပွား၍ အပျက်(ဝယ) သဘောကို ရှုရာ၌ လက္ခဏာငါးမျိုးတို့ကို ရှုပွားသောကြောင့် ရူပကွန္ဓာ၏ ဥဒယ သဘောကို ရှုရာ၌ အကျယ်နည်းအားဖြင့် လက္ခဏာ(၁၀)မျိုး တို့ကို ရှုပွား၏။

ထို့အတူ ဝေဒနာကွန္ဓာ၏ ဥဒယ သဘောကို ရှုရာ၌လည်း (၁) အဝိဇ္ဇာ (၂) တဏှာ (၃) ကံ (၄) ဖဿ ဟူသော အကြောင်းလေးမျိုး၏ ဖြစ်ခြင်း (ရှိခြင်း) လက္ခဏာကို ရှုခြင်းနှင့် (၅) နိဗ္ဗတ္တိလက္ခဏာကို ရှုခြင်းအားဖြင့် လက္ခဏာငါးမျိုးကို ရှု၏။ ဝေဒနာကွန္ဓာ၏ ဝယလက္ခဏာကို ရှုရာ၌လည်း ထို အဝိဇ္ဇာ, တဏှာ, ကံ, ဖဿ ဟူသော အကြောင်း လေးမျိုး၏ ချုပ်ခြင်းလက္ခဏာကို ရှုခြင်းနှင့် ဝိပရိဏာမလက္ခဏာကို ရှုခြင်း အားဖြင့် လက္ခဏာငါးမျိုးတို့ကို ရှု၏။ ဤသို့လျှင် ဝေဒနာကွန္ဓာ၏ ဥဒယဝယသဘောကို ရှုရာ၌လည်း အကျယ်နည်း အားဖြင့် လက္ခဏာ(၁၀)မျိုးကို ရှု၏။

သညာကွန္ဓာ, သင်္ခါရကွန္ဓာတို့၌ လည်း ဝေဒနာကွန္ဓာနည်းတူပင် လက္ခဏာ

(၁၀)ပါးတို့ကို ရှု၏။ ဝိညာဏကွန္ဓာ၌မူ ယခင်အကြောင်းလေးမျိုးတို့တွင် ဖဿနေရာ၌ နာမ်ရုပ်ကို လဲလှယ် ထည့်သွင်းယူရ၏။ ဤသို့အားဖြင့် ခန္ဓာငါးပါး၌ လက္ခဏာ(၅၀) ရှိသောကြောင့် ဥဒယဗွယညာဏ်သည်လည်း (၅၀)ပင် ရှိလေသည်။

ယင်းသို့ ရုပ်နာမ်ခန္ဓာတို့၏ အဖြစ်အပျက်သဘောကို အကျယ်ရှုရာ၌ အဝိဇ္ဇာအစရှိသော အကြောင်းတရားတို့၏ ဖြစ်ခြင်းကြောင့် ရုပ်နာမ်ခန္ဓာတို့ ဖြစ်ကြရပုံကိုလည်းကောင်း, အဝိဇ္ဇာအစရှိသော အကြောင်းတရားတို့၏ ချုပ်ခြင်းကြောင့် ရုပ်နာမ်ခန္ဓာတို့ ချုပ်ကြရပုံကိုလည်းကောင်း သိမြင်ခြင်းသည် (ပစ္စယ=) အကြောင်းအားဖြင့် အဖြစ်အပျက်သဘောကို သိမြင်ခြင်းမည်၏။ ရုပ်နာမ်ခန္ဓာတို့ ဖြစ်နေဆဲခဏ၌ ထိုရုပ်နာမ်ခန္ဓာတို့၏ ဖြစ်ခြင်း (နိဗ္ဗတ္တိ) လက္ခဏာကိုလည်းကောင်း, ဖေါက်ပြန် ပျက်စီးဆဲခဏ၌ ထိုရုပ်နာမ်ခန္ဓာတို့၏ ပျက်စီးခြင်း (ဝိပရိဏာမ) လက္ခဏာကိုလည်းကောင်း သိမြင်ခြင်းသည် ခဏ(အခိုက်အတန့်ကာလ) အားဖြင့် အဖြစ်အပျက် သဘောကို သိမြင်ခြင်းမည်၏။

ယင်းသို့ ပစ္စယအားဖြင့်လည်းကောင်း, ခဏအားဖြင့် လည်းကောင်း ရုပ်နာမ်ခန္ဓာတို့၏ အဖြစ်အပျက်သဘောကို သိမြင်သော ယောဂိပုဂ္ဂိုလ် သန္တာန်၌ (၁) သစ္စာလေးပါး (၂) ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်တရား (၃) နည်းအမျိုးအစား (၄) လက္ခဏာတို့သည် ပေါ်လွင်ထင်ရှားလာ ကုန်၏။

(၁) သစ္စာလေးပါးထင်ရှားလာခြင်း

ပစ္စယအားဖြင့် ဥဒယသဘောကို ရှုမြင်ခြင်းအားဖြင့် ထိုရုပ်နာမ်တရားတို့ကို ဖြစ်စေတတ်သော အဝိဇ္ဇာစသော အကြောင်းတရားတို့ကိုပါ ထိုးထွင်းသိမြင်သောကြောင့် အကြောင်း သမုဒယသစ္စာသည် ပေါ်လွင်ထင်ရှားလာ၏။ ခဏအားဖြင့် ဥဒယသဘောကို ရှုမြင်ခြင်းအားဖြင့် ဇာတိဒုက္ခ (ဖြစ်ခြင်းဆင်းရဲ)ကိုပါ သိမြင်သောကြောင့် ဒုက္ခသစ္စာသည် ပေါ်လွင်ထင်ရှားလား၏။ ပစ္စယအားဖြင့် ဝယသဘောကို ရှုမြင်ခြင်းအားဖြင့်အကြောင်းမဖြစ်၍ အကျိုးမဖြစ်ခြင်း (ချုပ်ခြင်း)ကိုပါ သိမြင်လာသောကြောင့် နိရောဓသစ္စာသည် ပေါ်လွင်ထင်ရှားလာ၏။ ခဏအားဖြင့် ဝယသဘောကို ရှုမြင်ခြင်းအားဖြင့် မရဏဒုက္ခ (ပျက်စီးခြင်းဆင်းရဲ)ကိုပါ သိမြင်လာသောကြောင့် ဒုက္ခသစ္စာသည် ပေါ်လွင်ထင်ရှားလာ၏။ ထိုယောဂိပုဂ္ဂိုလ်သန္တာန်၌ ရုပ်နာမ်တို့၏ အဖြစ်အပျက်ကို သိမြင်သော ဝိပဿနာဉာဏ်သည် လောကီမဂ်ပင် ဖြစ်၏။ ထိုလောကီမဂ်အပေါ်၌ တွေ့ဝေမှုကို ပယ်သတ်နိုင်ခြင်းကြောင့် ထိုယောဂိပုဂ္ဂိုလ်၌ မဂ္ဂသစ္စာလည်း ပေါ်လွင်ထင်ရှားလာ၏။

(၂) ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်ထင်ရှားလာခြင်း

ပစ္စယအားဖြင့် ရုပ်နာမ်တို့၏ ဥဒယသဘောကို ရှုမြင်ခြင်းအားဖြင့် "ဤအကြောင်းတရားဖြစ်ပေါ်လာ၍ ဤအကျိုးတရား ဖြစ်ပေါ်လာရသည်"ဟု ထိုးထွင်း သိမြင်သောကြောင့် အနုလောမပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ် (ဖြစ်စဉ်အားလျော်သည့် ကြောင်းကျိုးကွင်းဆက်)သည် ပေါ်လွင်ထင်ရှားလာ၏။ ပစ္စယအားဖြင့် ရုပ်နာမ်တို့၏ ဝယသဘောကို ရှုမြင်ခြင်းအားဖြင့် "ဤအကြောင်းတရား ချုပ်၍ ဤအကျိုးတရား ချုပ်ရသည်"ဟု ထိုးထွင်း သိမြင်သောကြောင့် ပဋိလောမ ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ် (ကြောင်းကျိုးဖြစ်စဉ်၏ ပြောင်းပြန် ပျက်စဉ်) သည် ပေါ်လွင်ထင်ရှားလာ၏။ ခဏအားဖြင့်

ရုပ်နာမ်တို့၏ အဖြစ်အပျက်ကို ရှုမြင်ခြင်းအားဖြင့် ရုပ်နာမ်သင်္ခါတ တရားတို့၏ ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းလက္ခဏာ (သင်္ခါတလက္ခဏာ)ကို ထိုးထွင်း သိမြင်သောကြောင့် ပဋိစ္စသမုပ္ပန္နဓမ္မ (အကြောင်းကိုစွဲ၍ဖြစ်သော အကျိုး) တရားတို့သည်ပေါ်လွင် ထင်ရှားလာ၏။

(၃) နည်းအမျိုးအစား ထင်ရှားလာခြင်း

ပစ္စယအားဖြင့် ရုပ်နာမ်တို့၏ ဥဒယသဘောကို ရှုမြင်ခြင်းအားဖြင့် ကုသိုလ် အကုသိုလ် တည်းဟူသော အကြောင်းကံကို ပြုလုပ်သူက တခြား, အကျိုးကို ခံစားသူက တခြားမဟုတ်ဘဲ ဘဝဟောင်း ရုပ်နာမ်နှင့် ဘဝသစ် ရုပ်နာမ်တို့ အကြောင်းအကျိုး ဆက်စပ်နေခြင်းအားဖြင့် ရုပ်နာမ်ခန္ဓာအစဉ်သန္တာန် မပြတ်မစဲ တဆက်တည်း ဖြစ်မှုကို သိမြင်သောကြောင့် ဧကတ္တနည်း (အစဉ်သန္တာန်မပြတ် တစပ်တည်းဖြစ်ပုံနည်း) သည် ပေါ်လွင်ထင်ရှားလာ၏။ ထိုအခါ ဥစ္ဆေဒဒိဋ္ဌိကို ကောင်းကြီး ပယ်စွန့်နိုင်၏။

ခဏအားဖြင့် ရုပ်နာမ်တို့၏ ဖြစ်ခြင်းသဘောကို ရှုမြင်ခြင်းအားဖြင့် (ဘဝဟောင်းနှင့် ဘဝသစ် ရုပ်နာမ် ခန္ဓာအစဉ်သည် တဆက်တည်း ဖြစ်နေသော်လည်း ဘဝသစ် ရုပ်နာမ်သည် ဘဝ ဟောင်း ရုပ်နာမ်မဟုတ်ဘဲ) အဟောင်းအဟောင်း ရုပ်နာမ်များ ချုပ်ပြီးတိုင်း ချုပ်ပြီးတိုင်း အသစ်အသစ် ရုပ်နာမ်များ ခဏတိုင်းခဏတိုင်း ဖြစ်ပေါ်နေခြင်းကို သိမြင်သောကြောင့် နာနတ္တနည်း (အဟောင်းအသစ်ကွဲပြား, တမျိုးတခြားစီဖြစ်ပုံနည်း)သည် ပေါ်လွင်ထင်ရှားလာ၏။ ထိုအခါ သဿတဒိဋ္ဌိကို ကောင်းစွာပယ်စွန့်နိုင်၏။

ပစ္စယအားဖြင့် ရုပ်နာမ်တို့၏ ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းသဘောကို ရှုမြင်ခြင်း အားဖြင့် (အကြောင်းတရား ဖြစ်ခြင်းရှိသောကြောင့် အကျိုးတရား ဖြစ်ရ ရှိရသည်၊ အကြောင်းတရား မရှိလျှင် အကျိုးတရား မရှိတော့ပုံကို သိမြင်ခြင်းအားဖြင့်) ထိုအကြောင်းတရားတို့ကား ပုဂ္ဂိုလ်သတ္တဝါ တစ်ဦးတစ်ယောက်၏ အလိုဆန္ဒ ကြောင့်ကြ ဗျာပါရအတိုင်း ဖြစ်ရခြင်း မရှိဟု သိမြင်နိုင်သောကြောင့် အဗျာပါရနည်းသည် ထင်ရှားလာ၏။ ထိုအခါ ပုဂ္ဂိုလ်, သတ္တဝါ, ငါကောင်, အတ္တကောင်ဟု ယူဆသော အယူမှား အတ္တဒိဋ္ဌိ ကို ကောင်းစွာ ပယ်စွန့်နိုင်၏။

ပစ္စယအားဖြင့် ရုပ်နာမ်တို့၏ ဖြစ်ခြင်းသဘောကို ရှုမြင်ခြင်းအားဖြင့် သူ့အကြောင်းနှင့် ဆီလျော်သော သူ့အကျိုးဖြစ်ပုံ အစဉ်အလာဓမ္မတာကို သိရခြင်းကြောင့် ဧဝံဓမ္မတာနည်းသည် ထင်ရှားလာ၏။ ထိုအခါ အကြောင်းကံမရှိဟု ယူဆသော အကိရိယဒိဋ္ဌိကို ကောင်းစွာ ပယ်စွန့်နိုင်သည်။

(၄) လက္ခဏာထင်ရှားလာခြင်း

ပစ္စယအားဖြင့် ရုပ်နာမ်တို့၏ ဖြစ်ခြင်းသဘောကို ရှုမြင်ခြင်းအားဖြင့် ထိုရုပ်နာမ်တရားတို့မှာ အကျိုးတရား ဖြစ်ပေါ်လာအောင် ကြောင့်ကြ စိုက်ထုတ်ရမှု မရှိခြင်း, သူ့ဆိုင်ရာအကြောင်းတရားနှင့်သာ ဆက်စပ်လျက် ဖြစ်နေခြင်းကို သိရခြင်းကြောင့် သတ္တဝါကောင် အတ္တကောင် မရှိခြင်းဟူသော အနတ္တလက္ခဏာ ထင်ရှားလာ၏။

ခဏအားဖြင့် အဖြစ်အပျက်ကို ရှုမြင်ခြင်းအားဖြင့် (၁) ဖြစ်ပြီးနောက် ချုပ်ပျောက်သွားခြင်းကိုလည်းကောင်း၊ ဥပါဒ်ဌိဘင်ခဏမှ ရှေ့ပိုင်းနောက်ပိုင်းတို့၌ ဘာမျှ မရှိခြင်း, ဆိတ်သုဉ်း ခြင်းကိုလည်းကောင်း ထိုးထွင်းသိနိုင်သောကြောင့် အနိစ္စလက္ခဏာသည်

ထင်ရှားလာ၏။ (၂) အဖြစ် အပျက်တို့က နှိပ်စက်နေခြင်းကို သိရသောကြောင့် ဒုက္ခ လက္ခဏာထင်ရှားလာ၏။ (၃) ဖြစ်ပျက်နှစ်ရပ်တို့က ပိုင်းခြားကန့်သတ်မှုကို သိရသောကြောင့် ပထဝီ ဖံသစသော တရားတို့၏ ခက်မာခြင်း တွေ့ထိခြင်း စသော သဘာဝ လက္ခဏာသည်လည်း ထင်ရှားလာ၏။ (၄) ထို ခက်မာခြင်း, တွေ့ထိခြင်း စသော သဘော လက္ခဏာ၌ ဥပါဒ်ဌီဘင်ဟူသော သခ်ံတ လက္ခဏာသည် အခိုက်အတန့်အတွင်းသာ တည်ရှိနေပုံလည်း ထင်ရှားလာ၏။ ဘာ့ကြောင့်နည်း? ဖြစ်ဆဲခဏ၌ ပျက်မှုမရှိခြင်း, ပျက်ဆဲခဏ၌ ဖြစ်မှုမရှိခြင်းကို သိရသောကြောင့်တည်း။

ဤပြဆိုခဲ့သည့်အတိုင်း သစ္စာလေးပါး, ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒ်, နည်း, လက္ခဏာများ ထင်ရှား ပေါ်လွင်လာသောအခါ " ဤရူပနာမ်သခ်ါရတို့သည် ရှေးက မရှိဘဲ ဖြစ်ပေါ်လာကြပါတကား၊ ဖြစ်ပေါ်လာပြီးလျှင်လည်း ချုပ်ပျောက်ပျက်စီးသွားကြပါတကား" ဟု သခ်ါရတရားတို့ အသစ်အသစ် ဖြစ်ဖြစ်နေပုံသည် ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်ဉာဏ်၌ ထင်ပေါ်လာကုန်၏။ ထို့ပြင် နေတက်ချိန်ခါ ဆီးနှင်းပေါက်ကဲ့သို့လည်းကောင်း, ရေပွက်များကဲ့သို့လည်းကောင်း အချိန်တိုလျှ တခဏမျှ တည်ရှိပြီး ပျက်စီးသွားပုံ, ရေမြှုပ်စိုင် ငှက်ပျောတုံးစသည်တို့ကဲ့သို့ အနှစ် သာရမရှိပုံ တို့သည်လည်း ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်ဉာဏ်၌ ထင်ပေါ်လာကုန်၏။

ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ဤအဆင့်သို့ရောက်သည်အထိ အားထုတ်မိလျှင် "အပျက်ဘက်သို့ ဦးတည်လျက်သာ ဖြစ်နေသည်၊ ဖြစ်ပြီးပါက ပျက်စီးသွားသည်"ဟု သိမြင်ခြင်းအားဖြင့် ငါးဆယ်သော လက္ခဏာတို့ကို ထိုးထွင်းသိသော ဥဒယဗ္ဗယာနုပဿနာ ဟုခေါ်သော အနုစား တရုဏဝိပဿနာဉာဏ် ကို ရရှိပြီ ဖြစ်ပေသတည်း။

ဝိပဿနာ ညစ်ညူးကြောင်း "ဥပက္ကိလေသ" တရားများ

ဤ တရုဏဝိပဿနာ အဆင့်သို့ရောက်သော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၌ ဝိပဿနုပက္ကိလေသ ဟုခေါ် သောဝိပဿနာ ညစ်ညူးကြောင်းတရား (၁၀) ပါးတို့ ဖြစ်ပေါ်လာကြလေကုန်၏။

(၁) သြဘာသဟုခေါ်သော ဝိပဿနာ အလင်းရောင်။ ဝိပဿနာစိတ်ကြောင့်ဖြစ်သော ခန္ဓာကိုယ်ပေါ်၌ရှိသော အလင်းရောင်နှင့် ခန္ဓာကိုယ် အပြင်ပသို့ ဖြာထွက်နေသော အလင်းရောင်တည်း။ ထိုအလင်းရောင်သည် အချို့သောယောဂီ၌ မိမိ ထိုင်သောနေရာမျှလောက်သာ လင်းနေ၏။ အချို့၌ တိုက်ခန်းတွင်းတစ်ခုလုံး, အချို့၌ တိုက်ခန်းပြင်ဘက်အထိ လင်းနေ၏။ တစ်ကျောင်းတိုက်လုံး, တစ်ဂါဝုတ်, ယူဇနာဝက်, တစ်ယူဇနာ စသည်အထိလည်း လင်းတတ်၏။ တချို့၌ မြေပြင်မှအထက် အကန့်ဌဘုံအထိ လင်းနေ၏။ မြတ်စွာဘုရား၏ ထိုအရောင်အလင်းကား တစ်သောင်းသောလောကဓာတ်တစ်ခုလုံး ထိန်ထိန်လင်းနေ၏။ ထိုအခါ ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၌ "ငါ့၌ ရှေးက မပေါ်ထွက်ဘူးသော အလင်းရောင်များ ပေါ်ထွက် နေပါတကား၊ အမှန်ပင် ငါသည် မဂ်ဖိုလ်တရားထူး ရလေပြီ" ဟု အထင်အမြင်လွဲမှားတတ်၏။ ထိုသို့ လွဲမှားသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ဝိပဿနာကမ္မဋ္ဌာန်း လမ်းကြောင်းမှန်မှ ဘေးသို့ ချော်ထွက် သွားကာ ထိုအလင်းရောင်ကိုပင် သာယာနေလေ၏။

ထို့ကြောင့် ထိုအလင်းရောင်သည် ဝိပဿနာ ညစ်ညူးကြောင်း (ဝိပဿနုပက္ကိလေသ) တရား ဖြစ်ရလေသည်။

(၂) ဉာဏ်၊ ဝိပဿနာဉာဏ်ပင်တည်း။ ဝိပဿနာဉာဏ်ကို အထွတ်အထိပ် ရောက်အောင် အားထုတ်သော ထိုယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ရုပ်နာမ်တရားတို့ကို နှိုင်းချိန်သုံးသပ်ရှုမှတ်သောအခါ သီကြားမင်း ပစ်လွှတ်အပ်သော ဝရဇိန်လက်နက်ကဲ့သို့ အရှိန်အဟုန်ထက်မြက်၍ တန်ခိုးစွမ်းအား ကြီးမားသော ဝိပဿနာဉာဏ်သည် ယောဂီသန္တာန်၌ ဖြစ်ပေါ်လာ၏၊ ထိုဉာဏ်ကိုလည်း မဂ်ဖိုလ်တရားထူးဟု အမှတ်မှားတတ်၏။

(၃) ပီတိ၊ ဝိပဿနာဉာဏ်နှင့် ယှဉ်သော ခုဒ္ဒကာပီတိစသော ပီတိငါးမျိုးတည်း။ ယင်းပီတိငါးမျိုးသည် ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၏ ခန္ဓာကိုယ်တစ်ခုလုံး ပျံ့နှံ့လျက် နေ၏။

(၄)ပဿဒ္ဓိ၊ ဝိပဿနာစိတ်နှင့် ယှဉ်သော ကိုယ်စိတ် ငြိမ်းအေးခြင်း သဘောတည်း၊ ထိုပဿဒ္ဓိ ဖြစ်လာသောအခါ ညဉ့်သန်းစင်ရာ, နေ့သန်းစင်ရာအရပ်၌ ထိုင်နေသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၏ ကိုယ်စိတ်များသည် ပူပန်ခြင်း, လေးလံခြင်း, ကြမ်းတမ်း ခက်ထန်ခြင်း, အမှုကိစ္စ၌ မခန့်ခြင်း, မပြုစွမ်းနိုင်ခြင်း, မကျွမ်းကျင်ခြင်း, ကောက်ကျစ်ခြင်း မရှိကုန်၊ ကိုယ်စိတ်တို့သည် ငြိမ်းအေးလျက်, ပေါ့ပါးလျက်, နူးညံ့လျက်,အမှုကိစ္စ၌ ခန့်လျက်, သန့်ရှင်းသန်စွမ်းလျက်, ဖြောင့်မတ်လျက်သာ နေကုန်၏။ ထိုယောဂီသည် ဘာဝနာကင်းသည့် သာမန်လူသားတို့ မခံစားရသော မွေ့လျော်မှု ချမ်းသာကို ခံစားနေရ၏။

(၅) သုခ၊ ဝိပဿနာစိတ်နှင့်ယှဉ်သော အလွန်မွန်မြတ်သော သုခတည်း၊ ထိုသုခ ဖြစ်လာသောအခါ ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၏ တစ်ကိုယ်လုံး စိုပြေလန်းဆန်းလျက် နေ၏။

(၆) အဓိမောက္ခ၊ ဝိပဿနာစိတ်နှင့်ယှဉ်သော စိတ်စေတသိက်တရားတို့ကို ကြည်လင်စေတတ်သော အလွန်အားကောင်းသော သဒ္ဓါတရားတည်း။

(၇) ပဂ္ဂဟ (ချီးပင့်မြှင့်တင်တတ်သော ဝီရိယ)၊ ဝိပဿနာစိတ်နှင့် ယှဉ်သော မလျော့လွန်း, မတင်းလွန်းသော ကောင်းစွာချီးပင့်မြှင့်တင်တတ်, အားထုတ်အပ်သော ဝီရိယတည်း။

(၈) ဥပဋ္ဌာန (စွဲကပ်တည်နေသော ထင်ပေါ်သော သတိ)၊ ဝိပဿနာစိတ်နှင့် ယှဉ်သည်ဖြစ်၍ ကောင်းစွာ စွဲကပ်ထင်ပေါ်နေသော မြေကြီးထဲ၌ စွဲမြဲစွာ စိုက်နှက်ထားသောတိုင်, မလှုပ်ရှားသည့် တောင်မင်းကြီးတို့နှင့် တူသော ထိုသတိသည် ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၌ ဖြစ်ပေါ်လာ၏။

(၉) ဥပေက္ခာ၊ (က) ဝိပဿနုပေက္ခာ (ခ) အာဝဇ္ဇနုပေက္ခာတို့တည်း၊ (က) သင်္ခါရတရားတို့၏ အဖြစ်အပျက်တို့သည် အလွန်ထင်ရှားနေသည်ဖြစ်၍ ထိုအဖြစ်အပျက်ကို ရှုရာ၌ အလွန်ကြောင့်ကြ မစိုက်ရတော့ဘဲ အလယ်အလတ်အားဖြင့်သာ ရှိသော (လျစ်လျူရှုသော) တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာတည်းဟူသော ဝိပဿနုပေက္ခာသည်လည်း ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၌ အလွန်အားကောင်းစွာ ဖြစ်လာ၏။ (ခ) ထိုထို ရုပ်နာမ်တို့၏ အဖြစ်အပျက်ကို ဆင်ခြင်သောအခါတိုင်း၌ သီကြားမင်း ပစ်လွှတ်အပ်သော ဝရဇိန်လက်နက်ကဲ့သိုလည်းကောင်း, ဖက်ရွက်၌ ပစ်လွှတ်အပ်သော ပူလောင်သော စဉ်းသွားမြားကဲ့သို့ လည်းကောင်း, အရှိန်အဟုန်

ကောင်းရှိ အလွန် ထက်မြက်သော အာဝဇ္ဇနုပေကွာ (မနောဒ္ဓါရာဝဇ္ဇာန်းနှင့် ယှဉ်သော စေတနာဟူသော ဥပေကွာ) သည်လည်း ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၌ဖြစ်ပေါ်လာသည်။

(၁၀) နိကန္တိ၊ (ဝိပဿနာ၌ တပ်မက်ခြင်းသဘော)။ အရောင်းအလင်း သြဘာသ အစရှိသော အဆင်တန်ဆာတို့ဖြင့် ဆင်ယင်ထားသော ဝိပဿနာ၌ တပ်မက်တွယ်တာသော သိမ်မွေ့သော နိကန္တိသည်လည်း ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၌ ဖြစ်ပေါ်လာ၏။ ထိုနိကန္တိကို ကိလေသာအညစ်အကြေးဟု သိရန် မလွယ်ကူပေ။

ထို (၁၀) ပါးတို့တွင် နိကန္တိကို ချန်လှပ်၍ ကျန်(၉)ပါးသည် ပင်ကိုယ်အားဖြင့် မည်းညစ်သော အကုသိုလ် မဟုတ်သောကြောင့် ဥပက္ကိလေသ အစစ် မဟုတ်နိုင်၊ သို့သော် မည်းညစ်ခြင်း၏ အာရုံ အကြောင်းဝတ္ထုများ ဖြစ်ကြသောကြောင့် (ဥပစာရအားဖြင့်တင်စား၍) ဥပက္ကိလေသ အမည်ရသည်။ နိကန္တိသည်ကား ပင်ကိုယ်ကပင် မည်းညစ်သော အကုသိုလ်လည်းဖြစ်၏။ ဝိပဿနာဉာဏ် မည်းညစ် ခြင်း၏ အကြောင်းဝတ္ထုလည်း ဖြစ်၏။ ထိုကြောင့် နိကန္တိသည် ဥပက္ကိလေသ အစစ်မည်၏။

ဥပက္ကိလေသ (၃၀) ဖြစ်ပွားလာပုံ

မည်းညစ်ခြင်း၏အကြောင်းဝတ္ထုနှင့်စပ်၍ သြဘာသ, ဉာဏ်, ပီတိ စသည်ဖြင့် ဥပက္ကိလေသ (၁၀)ပါး ရှိ၏။ ထို(၁၀)ပါး တို့တွင် တစ်ပါးတစ်ပါး၌ ဒိဋ္ဌိ, မာန, တဏှာ ဟူသော အစွဲ(ဂါဟ)သုံးမျိုးစီ ဖြစ်နိုင်ရကား ဥပက္ကိလေသ (၃၀) ဖြစ်နိုင်၏။ ဖြစ်နိုင်ပုံမှာ-(၁) ငါ့ကိုယ်မှ အရောင်အလင်း ပေါ်ထွက် နေလေပြီ ဟု စွဲလမ်းလျှင် ဒိဋ္ဌဂါဟ ဖြစ်၏။ (၂) နှစ်သက်မြတ်နိုးဖွယ် အရောင်အလင်း ပေါ်ထွက်နေပါတကား ဟု စွဲလမ်း လျှင် မာနဂါဟ ဖြစ်၏။ (၃) ထိုအရောင်အလင်းကို တွယ်တာသာယာနေလျှင် တဏှာ ဂါဟ ဖြစ်၏။ ဤသို့အားဖြင့် သြဘာသ၌ အစွဲဂါဟ သုံးမျိုးဖြစ်၏။ ထို့အတူ ဉာဏ်,ပီတိ စသည်တို့၌လည်း အစွဲဂါဟ သုံးမျိုးစီဖြစ်ရကား ဂါဟနှင့်စပ်လျှဉ်း၍ ဥပက္ကိလေသပေါင်း(၃၀) ဖြစ်လာနိုင်၏။

မဂ္ဂါမဂ္ဂညာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိ

မကျွမ်းကျင် မလိမ္မာသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ထိုသြဘာသစသည်နှင့် တွေ့ကြုံသောအခါ စိတ်တုံ့လှုပ်၏၊ ပျံ့လွင့်၏၊ သြဘာသစသည်တို့၌ ငါ့ဟာ, ငါ, ငါ၏ အတွေ့ကောင် ဟုရှု၏။ ကမ္မဋ္ဌာန်း၌ ကျွမ်းကျင်လိမ္မာ၍ ကျမ်းဂန်နှံ့စပ်သော ပညာရှိ ယောဂီသည်ကား ထိုသြဘာသစသည်တို့ကို အနိစ္စ, ဒုက္ခ, အနတ္တ ဟုရှု၏။ ထိုသို့ရှုသောကြောင့် စိတ်တုံ့လှုပ်ခြင်း, ပျံ့လွင့်ခြင်း မဖြစ်။ ထို ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် ထို (၃၀) သော ဥပက္ကိလေသ အရှုပ်အထွေးကို ဖြေရှင်းပြီးလျှင် "သြဘာသစသည်သည် လမ်းမှန် (မဂ်) မဟုတ်၊ ၎င်းတို့မှ ကင်းလွတ်၍ ရုပ်နာမ်တို့၏ အဖြစ်အပျက်ကို ရှုခြင်းဖြင့် လမ်းကြောင်းအတိုင်း သွားသော ဝိပဿနာ ဉာဏ်သည်သာ လမ်းမှန် (မဂ်)ဖြစ်သည်"ဟု မဂ္ဂ, အမဂ္ဂ= မဂ်ဟုတ်သည်, မဂ်မဟုတ်သည်ကို ခွဲခြားမှတ်သား၏။ ယင်းသို့ ခွဲခြားသိသောသန့်ရှင်းစင်ကြယ်သော ဉာဏ်အမြင်ကို မဂ္ဂါမဂ္ဂညာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိ ဟုခေါ်သည်။

မဂ္ဂါမဂ္ဂညာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိ၏ထူးခြားချက်

မဂ္ဂါမဂ္ဂညာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိအဆင့်သို့ မရောက်မီက ဥဒယဗ္ဗယညာဏ်သည် ဝိပဿနာ ဉာဏ်, အလင်းရောင် (သြဘာသ)စသည်ကို

ဖြစ်ပေါ်စေနိုင် လောက်အောင် ထက်မြက်သန့်ရှင်းသော်လည်း ထိုဩဘာသစသည်ကို အာရုံပြု၍ ဒိဋ္ဌ,မာန,တဏှာ ဟူသော အညစ်အကြေးတို့ဖြင့် ညစ်နွမ်းနေသောကြောင့် ထိုဥဒယဗ္ဗယဉာဏ်သည် တုံးမြဲ တုံးနေ၏။ မသန့်မရှင်း ဖြစ်လျက်သာ နေ၏။ မဂ္ဂါ မဂ္ဂညာဏဒဿနဝိသုဒ္ဓိ အဆင့်သို့ ရောက်ခဲသာအခါ၌ကား ထိုအညစ်အကြေးတို့မှ ကင်းလွတ်၍ ထက်မြက်၏။သန့်ရှင်း၏။ တဖန် ထိုအညစ်အကြေးတို့မှ မလွတ်မြောက်သေးသော ဥဒယဗ္ဗယဉာဏ်သည် အနိစ္စ စသော လက္ခဏာသုံးပါး တို့ကိုလည်း သဘာဝအမှန်အတိုင်း မမှတ်သားနိုင်သေး။ မဂ္ဂါမဂ္ဂညာဏ ဒဿနဝိသုဒ္ဓိ အဆင့်သို့ရောက်၍ ထိုအညစ်အကြေးတို့မှ ကင်းလွတ်သော ဥဒယဗ္ဗယဉာဏ်သည်သာလျှင် ယင်းလက္ခဏာသုံးပါးကို မှတ်သားနိုင်၏။ ထို့ကြောင့် ဘင်ဉာဏ်စသော အထက်ဉာဏ်များသို့ တက်လှမ်းလိုသော ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်သည် လက္ခဏာသုံးပါးကို ကွဲကွဲပြားပြား မှတ်သားနိုင်ခြင်းငှါ ရူပ်နာမ် တို့၏ အဖြစ်အပျက်ကို ရှုပွားသော ဥဒယဗ္ဗယဉာဏ်ကိုပင် ဆက်လက်၍ ရှုပွားရ၏။

ဖြစ်ပျက်ရှုခြင်းကြောင့် လက္ခဏာသုံးပါးထင်ရှားလာပုံ

ရူပ်နာမ်တို့၏ အဖြစ်အပျက်ကို မရှုလျှင် တဆက်တည်း တစပ်တည်း ထင်မှတ်ရသော ရူပ်နာမ်အစဉ် (သန္တတိ) ပညတ်သည် မမြဲခြင်းအနိစ္စ လက္ခဏာကို မမြင်နိုင်အောင် ဖုံးအုပ်ထား၏။ ဒဖြစ်အပျက် ကို ရှုလျှင်ကား ရူပ်နာမ်တို့၏ ဖြစ်ဆဲအခိုက်အတန့်သည် ပျက်ဆဲအခိုက်အတန့်သို့ မရောက်၊ ပျက်ဆဲ အခိုက် အတန့်သည်လည်း ဖြစ်ဆဲ အခိုက် အတန့်သို့ မရောက်၊ ဖြစ်ဆဲခဏကား တခြား, ပျက်ဆဲခဏကား တခြား ဟူ၍ တရားတစ်မျိုး တစ်စားတည်းသည်ပင် ခဏအားဖြင့် ကွဲပြားထင်ရှားစွာ ပေါ်လွင်လာ၏။ ရှေ့ဆင့်နောက်ဆင့် တစ်ခုပြီး တစ်ခု ဖြစ်နေသော ရူပ်နာမ်တရားတို့သည် သံချောင်း သံလုံးများ စီထားသကဲ့သို့ တခြားစီ တခြားစီအားဖြင့် ကောင်းစွာ ထင်ရှားလာ၏။ ထို့ကြောင့် ပြခဲ့သော သန္တတိပညတ် ပြိုကွဲပျက်စီးသွားပြီးလျှင် ဖြစ်မှု ပျက်မှု မမြဲမှု အနိစ္စလက္ခဏာသည် ပင်ကိုယ်သဘော အမှန်အတိုင်း ထင်ပေါ်လာ၏။

အဖြစ်အပျက်တို့က အမြဲမပြတ် နှိပ်စက် နေမှုကို မရှုလျှင် သွားရပ်ထိုင်လျောင်း အမျိုးမျိုးပြောင်းလဲနေသော ဣရိယာပုထ်သည် ဒုက္ခလက္ခဏာကို ဖုံးအုပ်ထား၏။ ဣရိယာပုထ် တစ်မျိုးကြောင့်ဖြစ် သော ဒုက္ခကို တခြားသော ဣရိယာပုထ်က ဖုံးအုပ်ထားသကဲ့သို့ ဖြစ်နေ၏။ထို့ကြောင့် ဒုက္ခလက္ခဏာကို မမြင်နိုင်တော့ပေ။ ရူပ်နာမ်သဘါဝတို့အပေါ်၌ ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်း သဘောတို့က အမြဲနှိပ်စက်နေပုံကို နှလုံးသွင်းလျှင်ကား ထိုဣရိယာပုထ်တို့က ဒုက္ခအမျိုးမျိုးကို ဖုံးအုပ်ထားပုံကို သိမြင်လာရ ကား ဒုက္ခလက္ခဏာသည်လည်း ပေါ်လွင်ထင်ရှားလာ၏။

ပထဝီ,အာပေါ စသော ရူပ်တရား, ဖဿ ဝေဒနာ စသော နာမ်တရား အမျိုးမျိုးတို့၏ ကွဲပြားခြားနားမှုကို နှလုံးမသွင်းခြင်းကြောင့် ထိုရူပ်နာမ်တရားတို့ကို တလုံးတခဲတည်း တစ်ခုတည်း တစ်ကောင်တည်း အနေအားဖြင့် ထင်မှတ်သော အစိုင်အခဲ (ဃန) ပညတ်သည် အနတ္တလက္ခဏာကို ဖုံးအုပ်ထား၏။ ပထဝီဓာတ်က တခြား, အာပေါဓာတ်ကတခြား စသည်ဖြင့်လည်းကောင်း,

ဖဿကတခြား, ဝေဒနာကတခြား စသည်ဖြင့် လည်းကောင်း ခွဲခြားစိတ်ဖြာ၍ နှလုံးသွင်း လျှင်းကား ထိုဃနပညတ်သည် ရေမြှုပ်စိုင်ကို လက်ဖြင့် ဆုပ်လိုက်သကဲ့သို့ ပြိုကွဲပျက်စီး သွား၏။ ထို့ကြောင့် အသက်ရှင်အတ္တကောင်, သူကောင်, ငါကောင် မဟုတ်ဘဲ ပထဝီ အာပေါ ဖဿ ဝေဒနာ စသော ဓာတ်သဘော သက်သက်မျှသာ ဖြစ်ပါတကား ဟူ၍ သိမြင် လာကာ အနတ္တလက္ခဏာသည် ပင်ကိုယ် သဘောမှန်အတိုင်း ပေါ်လွင်ထင်ရှားလာ၏။ ဤပြဆိုခဲ့သည့်အတိုင်း လက္ခဏာသုံးပါး ပေါ်လွင်ထင်ရှား လာစေခြင်းငှါ ရူပ်နာမ်တို့၏ အဖြစ်အပျက်ကို သိမြင်သော ဥဒယဗ္ဗယ ညာဏ်ကိုပင် ဆက်လက် ဖြစ်ပွားစေရ, အားထုတ်ရမည်ဖြစ်၏။ ယင်းသို့ အားထုတ် ခြင်းဖြင့် ဥဒယဗ္ဗယညာဏ် ရင့်သန်မှုသာလျှင် ဘင်ဂေါဏ်, ဘယညာဏ် စသော ညာဏ်များ ဖြစ်ပေါ်လာမည် ဖြစ်သတည်း။ ပဋိသံ။၅၂-၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၆၅-၆၊၂၇၅-၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ ၄၁၉၊၄၂၀၊၄၃၃။ ဧတေန ပညာသလက္ခဏ-ပရိဂ္ဂါဟကံ ဥဒယဗ္ဗယညာဏ် ဝုတ္တံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၂၁၂။ မဇ္ဈ၊၃။၂၂၅။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၇။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ ၂။၃၇၃။ မဇ္ဈ၊၁။၂၉၁။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၆၀။ ပဋိသံ၊ ဋ္ဌ၊၁။၂၇၅။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၈။ သာရတ္ထ၊၁။၁၉၃၊၃၁၅။ မဇ္ဈိ၊၁။၃။ ၂၀။ မဇ္ဈိ၊၃။၄၂။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၄။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၁။)

ဥဒယဗ္ဗယညာဏကထာ (ထီ) [ဥဒယဗ္ဗယ ညာဏ+ကထာ] ဥဒယဗ္ဗယညာဏ်ကို အကျယ် ဖွင့်ပြဆိုရာ အပိုင်းအခန်း။ (ပဋိသံ။ ၅၂-၅၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၆၅-၂၆၆၊၂၇၄။) ဝိတ္ထာရော ပန ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂေ ဥဒယဗ္ဗယညာဏကထာယံ ဝုတ္တော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၇၃။ မဇ္ဈ၊၁။၂၉၁။

ဥဒယဗ္ဗယညာဏပဋိပါဋိ (ထီ) [ဥဒယဗ္ဗယ ညာဏ+ပဋိပါဋိ] ဥဒယဗ္ဗယညာဏ်အစဉ်။ ဥသဏ္ဌိတ္တာတိ ဥဒယဗ္ဗယညာဏပဋိပါဋိယာ အာယူဟိတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၇။ (မ။ဋီ၊၂။၂၆၅-၌ ဥဒယဗ္ဗယညာဏာဒိညာဏပဋိပါဋိ-ဟုရှိ။)

ဥဒယဗ္ဗယညာဏပရိယောသာန (တီ) [ဥဒယ ဗ္ဗယညာဏ+ပရိယောသာန] ဥဒယဗ္ဗယညာဏ် ဟူသော အဆုံးရှိသော။ ဥဒယဗ္ဗယညာဏ-ပရိယောသာနာ တီရဏပရိညာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၉၆။

ဥဒယဗ္ဗယညာဏာနုဘာဝ (ပု) [ဥဒယဗ္ဗယ ညာဏ+အာနုဘာဝ] ဥဒယဗ္ဗယညာဏ်၏-အာနုဘော်-အစွမ်း။ အထ ခေါ ဥဒယဗ္ဗယ-ညာဏာနုဘာဝေန ပစ္စက္ခတော ဥပဋ္ဌိတေသု ဥဒယဝယေသု ---အနိစ္စတော အနုပဿတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၄၁။

ဥဒယဗ္ဗယညာဏုပ္ပတ္တိ (ထီ) [ဥဒယဗ္ဗယ ညာဏ+ ဥပ္ပတ္တိ] ဥဒယဗ္ဗယညာဏ်၏ဖြစ်ခြင်း။ ဥဒယဗ္ဗယညာဏုပ္ပတ္တိ ဟိ ဣဓ နယ-ဝိပဿနာယ သမ္မဒန္တိ အဓိပ္ပေတံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၉၈။ (-ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၆၀။ မ၊ဋီ၊၂။၂၅၈။)

ဥဒယဗ္ဗယညာဏုပ္ပါဒ (ပု) [ဥဒယဗ္ဗယညာဏ+ ဥပ္ပါဒ] (၁) ဥဒယဗ္ဗယညာဏ်ဖြစ်ခြင်း။ (၂) ဥဒယဗ္ဗယ ညာဏ်ဖြစ်ရာအခါ။ (၁) ဝိပဿနာယ သတိ ဥဒယဗ္ဗယညာဏုပ္ပါဒေါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ ၃၈၆။ (၁)(၂) ဥဒယဗ္ဗယညာဏုပ္ပါဒတော ပဋ္ဌာယ သမ္မောဓိပဋိပဒါယံ ဌိတော နာမ ဟောတိ။ မ၊ဋီ၊၁။၃၈၀။

ဥဒယဗ္ဗယညာဏုပ္ပါဒန (နာ) [ဥဒယဗ္ဗယ ညာဏ+ဥပ္ပါဒန] ဥဒယဗ္ဗယညာဏ်ကို ဖြစ်စေ ခြင်း။ ကလာပသမ္မသနာဒိကောပိ ဟိ သဗ္ဗော ဘာဝနာဝိဓိ ဥဒယဗ္ဗယညာဏုပ္ပါဒနသော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၂၆။

ဥဒယဗ္ဗယညထတ္ထဂ္ဂဟဏ (နာ) [ဥဒယဗ္ဗယ+အညထတ္ထ+ဂဟဏ] ဖြစ်ခြင်း, ပျက်ခြင်း, (ထိုဖြစ်ခြင်း,ပျက်ခြင်းမှ) တမျိုးတခြား ကွဲပြားသည်၏ အဖြစ်ဟူသော ရင့်ရော်ခြင်းတို့ကို ယူငင်မှတ်သားခြင်း။ ဖြစ်ခြင်း, ပျက်ခြင်း, ရင့်ရော်ခြင်းတို့ကို ရှုမှတ်ဆင်ခြင်ခြင်း၊ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒယဗ္ဗယညထတ္ထပရိဂ္ဂါဟက (တိ) [ဥဒယဗ္ဗယညထတ္ထ+ပရိဂ္ဂါဟက။ ထီ-ဌ်ပရိဂ္ဂါဟိကာ။] ဖြစ်ခြင်း, ပျက်ခြင်း, ရင့်ရော်ခြင်းတို့ကို ယူငင်မှတ် သားတတ်သော။ ပဌမနှုန် ဥပါဒါနက္ခန္ဓာနှင့် ဥဒယဗ္ဗယညထတ္ထပရိဂ္ဂါဟိက် ပဌသု ခနေသု အနိစ္စန္တိ ဥပဂ္ဂနကသည် ဘာဝေတိ။ အံ၊၁၊၁၊ ၄၀၉။ ဥဒယော နိဗ္ဗတ္တိလက္ခဏံ၊ ဝယော ဝိပရိဏာမလက္ခဏံ၊ အညထတ္တं ဇရာ၊ ဥဒယဗ္ဗယညထတ္ထဂ္ဂဟဏေန အနိစ္စလက္ခဏံ ဒသေတိ။ အံ၊ဋီ၊၁၊၂၊၅၄။

ဥဒယဗ္ဗယဒဿန (နာ) [ဥဒယဗ္ဗယ+ဒဿန] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်း-အဖြစ်အပျက်-ကိုရှုခြင်း-ကိုရှုပုံရှုနည်း။ ဇေါ် သခေါ်ပတော ဥဒယ-ဗ္ဗယဒဿနံ ဒသေတွာ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁၊၂၃၅။ (-၂၃၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂၊၄၂၂။)

ဥဒယဗ္ဗယဒဿနာဘိနိဝေသ (ပု) [ဥဒယဗ္ဗယဒဿန+အဘိနိဝေသ] အဖြစ်အပျက်ရှုခြင်းကို နှလုံးသွင်းခြင်း။ သန္တတိပစ္စုပ္ပန္နေ ခဏပစ္စုပ္ပန္နေ ဝါ ဓမ္မေ ဥဒယဗ္ဗယဒဿနာဘိနိဝေသော ကာတဗ္ဗော၊ နိ အတိတာနာဂတေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၄၁၉။

ဥဒယဗ္ဗယဓမ္မ (ပု) [ဥဒယဗ္ဗယ+ဓမ္မ] (၁) ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်း သဘော။ (တိ)(၂) ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းသဘောရှိသည်၏အဖြစ် (ဘာဝပွဓာနအနက်) ။ (၁) ဥဒယဗ္ဗယဓမ္မေဟိ အဘိဏှပဋိပီဠနတော ဒုက္ခမနဋ္ဌေန ဒုက္ခံ။ မ၊ ဋီ၊၁။၁၆၁။ (တိ)(၂) ဝိညာဏ် ဥဒယဗ္ဗယ-ဓမ္မတော အနိစ္စံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၂။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၉၄။)

ဥဒယဗ္ဗယပညာ (ထီ) [ဥဒယဗ္ဗယ+ပညာ] အဖြစ်အပျက်ကို သိမြင်သောဉာဏ်ပညာ၊ ဥဒယဗ္ဗယဉာဏ်။ ပညဝန္ဓပုဂ္ဂလသေဝနာ နာမ သမပညာသက္ခဏပရိဂ္ဂါဟိကာယ ဥဒယ-ဗ္ဗယပညာယ သမန္နာဂတပုဂ္ဂလသေဝနာ။ ဒီ၊ ဋ္ဌ၊၂။၃၇၈။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၉၂။

ဥဒယဗ္ဗယပဋိဝိဏ္ဏ (နာ) [ဥဒယဗ္ဗယ+ပဋိဝိဏ္ဏ] အဖြစ်အပျက်ကို ထိုးထွင်းသိခြင်း။ ယေ သတ္တာ ပဌမံ ခန္ဓာနံ ဥဒယဗ္ဗယပဋိဝိဏ္ဏေန စတုသစ္စ-ပဋိဝိဏ္ဏေန စ ကိလေသေဟိ အာရကာ ဌိတတ္တာ အရိယာယ-----ပညာယ ပရိဟီနာ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၄၈။

ဥဒယဗ္ဗယပ(ပွ)ဋိပီဠန (နာ) [ဥဒယဗ္ဗယ + ပဋိပီဠန] (၁) အဖြစ်အပျက်-ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်း-တို့က အဖန်ဖန်နှိပ်စက်ခြင်း။ (၂) အဖြစ်အပျက်-ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်း-တို့က အဖန်ဖန် နှိပ်စက်အပ်သည်၏ အဖြစ်။ (၁) ဥဒယဗ္ဗယပဋိပီဠနံ ပဿတော ဒုက္ခ-လက္ခဏဿ။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ။၉၈။ (ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၄၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၂။၃၉၂။) ဥဒယဗ္ဗယပွဋိပီဠနာကာရ-လည်းကြည့်။ (၂) တေ ဥဒယဗ္ဗယပဋိ-ဝိပီဠနတော သပ္ပဋိဘယတော-----ဒုက္ခန္တိ ဝါ ပဿ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၄ရာ။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၅၃။)

ဥဒယဗ္ဗယပဋိပီဠနဋ္ဌ (ပု) [ဥဒယဗ္ဗယ ပဋိပီဠန+အတ္ထ] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းတို့က အဖန်ဖန် နှိပ်စက်အပ်သည်၏ အဖြစ်ဟူသော အနက်သဘော။ အနိန္ဒြိယဗဒ္ဓံ ဥဒယဗ္ဗယ-ပဋိပီဠနဋ္ဌေန "ယဒနိစ္စံ တံ ဒုက္ခ"နှင့် သင်္ဂဟိတတ္တာ ဒုက္ခံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၅၆။ (-သီ၊ ဋီ၊သစ်၊၁။၂၈၅၊၄၀၉။ အနုဋီ၊၂။၁၈၃။)

ဥဒယဗွယပ(ပွ)ဋိပီဋိထ (တိ) [ဥဒယဗွယ+ပဋိပီဋိတ] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းတို့က အဖန်ဖန် နှိပ်စက်အပ်သော။ ဥဒယဗွယပဋိပီဋိတတ္တာ ဒုက္ခာ။ ဥဒါန၊၆။၁၉၄။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၃၀။ ဒီ၊ ၎း၊၃။၂၂၀။ မ၊ဋီ၊၁။၁၆၁။ မ၊ဋီ၊၂။၉၅။ အနုဋီ၊ ၁။၃၇။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၆၇။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၉၃။)

ဥဒယဗွယပရိဂ္ဂါဟက (တိ) [ဥဒယဗွယ + ပရိဂ္ဂါဟက။ ထိ-ဌ်ပရိဂ္ဂါဟိကာ] အဖြစ်အပျက်-ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်း-ကို သိမ်းယူတတ်သော။ ပညဝန္ဓောတိ ပဗ္ဗနှံ ခန္ဓာနံ ဥဒယဗွယ-ပရိဂ္ဂါဟိကာယ ပညာယ သမန္နာဂတာ။ ဒီ၊ဋ၊ ၂။၁၂၀။ (-သံ၊ဋ၊၃။၂၆၆။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၈၉။)

ဥဒယဗွယပရိစ္ဆိန္န (တိ)[ဥဒယဗွယ+ပရိစ္ဆိန္န] အဖြစ်အပျက်-ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်း-ဖြင့် ပိုင်းခြား အပ်သော။ ဝေဒနာ နာမာယံ အနစ္စန္တိ-ကတာယ အာဒိအန္တဝတိ ဥဒယဗွယပရိစ္ဆိန္နာ ခဏဘင်္ဂုရာ တာဝကာလိကာ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၂၀။ (-မ၊ဋီ၊၁။၃၆၁။ မ၊ဋီ၊၃။၆၈။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၁၃၊၃၅၆၊ ၄၆၅။)

ဥဒယဗွယပရိစ္ဆိန္နာဝဗောဓ (ပု) [ဥဒယဗွယ ပရိစ္ဆိန္န+အဝဗောဓ] အဖြစ်အပျက်-ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်း-ဖြင့် ပိုင်းခြားအပ်သည်၏ အဖြစ်ကို ထိုးထွင်း ၍သိခြင်း။ (သျှ၊၅။၁၇၇။) သဘာဝလက္ခဏမို့ ပါကဋံ ဟောတိ ဥဒယ-ဗွယပရိစ္ဆိန္နာဝဗောဓတော ။ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၆၈။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၂၅။)

ဥဒယဗွယပီဋိတ (တိ) [ဥဒယဗွယ+ပီဋိတ] ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်းသဘောတို့သည် နှိပ်စက်အပ်သော။ ဥပေက္ခာဝေဒနာ စေဝ အဝသေသာ စ တေဘူမကာ သင်္ခါရာ ဥဒယ-ဗွယပီဋိတတ္တာ သင်္ခါရဒုက္ခံ နာမ။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။၈၈။

ဥဒယဗွယပွဋိပီဋန (နာ) [ဥဒယဗွယ+ပဋိပီဋန] ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်းတို့သည် အမြဲမပြတ်ထပ်တလဲလဲ နှိပ်စက်ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒယဗွယပွဋိပီဋနာကာရ (ပု) [ဥဒယဗွယပွဋိပီဋန+အာကာရ] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းတို့သည် အမြဲမပြတ် ထပ်တလဲလဲ နှိပ်စက်ခြင်းဟူသောအခြင်းအရာ။ ဥဒယဗွယ-ပွဋိပီဋနာကာရေနာ(မ၊ဋ၊၂။၂၃၈)တိ ဥပ္ပါဒ-နိရောဓေဟိ ပတိ ပတိ အဘိက္ခဏံ ပီဋနာ-ကာရေန ဟေတုနာ ဒုက္ခာ။ မ၊ဋီ၊၂။၂၅၆။

ဥဒယဗွယမနသိကာရ (ပု) [ဥဒယဗွယ + မနသိကာရ] အဖြစ်အပျက်ကိုနှလုံးသွင်းခြင်း။ ဧဝံ သခေါ်ပတော ဥဒယဗွယမနသိကာရံ ကတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၆၆။

ဥဒယဗွယမနသိကာရဝ်ဓိ (ပု) [ဥဒယဗွယ မနသိကာရ+ဝ်ဓိ] အဖြစ်အပျက်ကို နှလုံးသွင်းပုံ အစီအစဉ်။ ဧဝံ သခေါ်ပတော ဥဒယဗွယမနသိကာရဝ်ဓိံ ဒဿေတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၂။၄၂၀။

ဥဒယဗွယာမနသိကာရ (ပု) [ဥဒယဗွယ+ အမနသိကာရ] အဖြစ်အပျက်ကို နှလုံးမသွင်းခြင်း။ သာ စ သန္ဓတိ ဥဒယဗွယာ-မနသိကာရေန ပဋိစ္ဆာဒိကာ ဇာတာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၂။၄၃၆။

ဥဒယဗွယဝန္တ (တိ) [ဥဒယဗွယ+ဝန္တ] (၁) ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်းသဘောရှိသော(တရား)။ (၂) ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်း သဘောရှိသည်၏အဖြစ်။ (၁) ဥဒယဗွယဝန္တာနံယေဝ ဝတ ဓမ္မာနံ ဥဒယဗွယညာဏံ ဥပ္ပါဒဝယေ အဒ္ဒသ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၃၀၉။ (-သာရတ္ထ၊၂။၂၄၅။ မူလဋီ၊၂။၆၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၉၄၊၄၂၂၊၄၈၀။ (၂) အနိစ္စတောတိ ဟုတ္တာ အဘာဝတော ဥဒယဗွယဝန္တတော တာဝကာလိကတော ---အနိစ္စာတိ

ပဿိတဗ္ဗာ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၁၈၄။ (-သံ၊ဌ၊၃၁။၂။ ဥဒါန၊ဌ။၂၁၄။ မ၊ဋီ၊၁။၃၃၄။ မ၊ဋီ၊၂။၉၄။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၅၆။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၈၂။ မူလဋီ၊၂။ဖ၀။)

ဥဒယဗ္ဗယဝိနိစ္ဆယ (ပု) [ဥဒယဗ္ဗယ+ဝိနိစ္ဆယ] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းကို ဆုံးဖြတ်ခြင်း။ ရူပ်နာမ်တို့၏ အဖြစ်အပျက် ရှုပုံရှုနည်းကို ဆုံးဖြတ်ချက်။ ဝိတ္ထာဝေရာ ပန ဥဒယဗ္ဗယဝိနိစ္ဆယော သဗ္ဗာကာရပရိပူရော ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂေ ဝုတ္တော။ ဒီ၊ဋ၊၂။၅၄။ (-သံ၊ဌ၊၂။၄၅။)

ဥဒယဗ္ဗယဝိပဿနာ (ထီ) [ဥဒယဗ္ဗယ+ဝိပဿနာ] (ရူပ်နာမ် တို့၏)အဖြစ်အပျက်ကို ရှုမှတ်ခြင်း။ ပဋ္ဌသု ၁ဌေသု အဘိနိဝိသိတ္တာ ဝုတ္တပ္ပကာရံ ဥဒယဗ္ဗယဝိပဿနံ အာရဘိ။ ဒီ၊ဋ၊၂။၅၃။

ဥဒယဗ္ဗယသဘာဝ (တိ) [ဥဒယဗ္ဗယ+သဘာဝ] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းသဘောရှိသော။ နဟိ ဒီပါဒီနံ ဥဒယဗ္ဗယသဘာဝါနံ နိစ္စာနိစ္စနဝတ္တဗ္ဗ-သဘာဝတာ သက္ကာ ဝတ္တုံ။ မ၊ဋီ၊၃။၂၃၂။

ဥဒယဗ္ဗယာနုပဿန (ထီ၊နဝ) [ဥဒယဗ္ဗယ+အနုပဿ နဝ] (ရူပ်နာမ်တို့၏) အဖြစ်အပျက်သဘောကို အဖန်ဖန်-ရှုခြင်း-ရှုတတ်သော ဉာဏ်။ ပစ္စုပ္ပန္နာနံ ဓမ္မာနံ ဝိပရိဏာမာနုပဿနေ ပညာ ဥဒယဗ္ဗယာနုပဿနေ ဉာဏံ။ ပဋိသံ။၁၊ ၅၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၆၅။ တံ ဟိ ဥဒယဗ္ဗယေ အနုပဿနတော ဥဒယဗ္ဗယာနုပဿနာတိ ဝုစ္စတိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁၉။ ဥဒယဗ္ဗယာနုပဿနာယ ပုဗ္ဗဘာဂေ ဥပ္ပန္နေ ဩဘာသာ-ဒယော ဒသ ဝိပဿနုပက္လိေသေ ပဟာယ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၃၂။

ဥဒယဗ္ဗယာနုပဿနာဉာဏ (နဝ) [ဥဒယဗ္ဗယာနုပဿနာ+ဉာဏ] ရူပ်နာမ်တရားတို့၏ အဖြစ်အပျက်ကို ရှုသောဝိပဿနာဉာဏ်၊ (ဥဒယဗ္ဗယာနုပဿနာဉာဏ်။) တယိဒံ သဗ္ဗမ္ပိ အယံ ယောဂါ၀စရော ဥပက္ကိလေသဝိမုတ္တေန ဝိထိပဋိပန္နဝိပဿနာသင်္ခါတေန ဥဒယ-ဗ္ဗယာနုပဿနာဉာဏေန ယာထာ၀သရ-သတော သလ္လက္ခေတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂ရရ။ (-ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁၉၊၂၃၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၃၈။)

ဥဒယဗ္ဗယာနုပဿနာနိဿန (ပု) [ဥဒယဗ္ဗယာနုပဿနာ+နိဿန] (ရူပ်နာမ်တို့၏) အဖြစ်အပျက်ကို ရှုခြင်း၏အကျိုး ။သုတ္တာသ အတ္ထံ အညထာ ဂဟေတ္တာ ဥဒယဗ္ဗယာနုပဿနာ-နိဿနေန မဂ္ဂကွဏေပိ ဒုက္ခဿ ဝိပဿနာ ဥပဋ္ဌာတိ။ အနုဋီ၊၃။ ၁၀၄။

ဥဒယဗ္ဗယာနုပဿနာနုက္ကမ (ပု) [ဥဒယဗ္ဗယာနုပဿနာ+အနုက္ကမ] ဖြစ်ခြင်း-ပျက်ခြင်းကို အဖန်ဖန် ရှုဆင်ခြင်ခြင်း အစဉ်။ ဥဒယဗ္ဗယံ ပဋိဝိဇ္ဈန္တော သဗ္ဗာ ဒုဂ္ဂတိယော ဇဟိသတိတိ အတ္ထော ယုဇ္ဇတိ ဥဒယဗ္ဗယာ-နုပဿနာနုက္ကမေန အရိယမဂ္ဂသမ္ဘ၀တော။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။ ၂၄၁-၂။

ဥဒယဗ္ဗယာနုပဿနာပညာ (ထီ) [ဥဒယဗ္ဗယာနုပဿနာ+ပညာ] ဥဒယဗ္ဗယာနုပဿနာဉာဏ်ပညာ၊ ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်းကို အဖန်ဖန် ရှုဆင်ခြင်သော ဉာဏ်ပညာ။ ဥဒယဗ္ဗယာနုပဿနာပညာ ဒဿနဘူမိယာ ပဒဋ္ဌာနံ နာမ ပဌမမဂ္ဂါဓိဂမဿ အာသန္နကာရဏတ္တာ။ နေတ္တိ၊ ဝိဘာ။ ၂၄၃။

ဥဒ့ယဗ္ဗယာနုပဿနာသမ္ဘ၀ (ပု) [ဥဒယဗ္ဗယာနုပဿနာ+သမ္ဘ၀] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းကို ရှုဆင်ခြင်သော ဉာဏ်ဖြစ်သင့်ခြင်း။ သမ္မာဒိဋ္ဌိ-ပုဂ္ဂိုလ်ကျာရော ဟုတ္တာ ဝိဟရန္တော ဥဒယဗ္ဗယံ ပဋိဝိဇ္ဈိသတိတိ အတ္ထော ယုဇ္ဇတိ သမ္မာဒိဋ္ဌိ-ပုဂ္ဂိုလ်ကျာရသ ဥဒယဗ္ဗယာနုပဿနာ-သမ္ဘ၀တော။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။ ၂၄၁။

ဥဒယဗ္ဗယာနုပဿနာသဟိတ (တိ) [ဥဒယ ဗ္ဗယာနုပဿနာ+သဟိတ] ဥဒယဗ္ဗယာ နုပဿနာဉာဏ်နှင့်တကွဖြစ်သော။ဥဒယဗ္ဗ-ယာနုပဿနာသဟိတတာယ စသော ဝိပဿနာ-မိဿကတာဝစနံ။ မဇ္ဈိ၊၁။ ၂၇၄။

ဥဒယဗ္ဗယာနုပဿီ (တိ) [ဥဒယဗ္ဗယ+အနုပဿီ] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်း-အဖြစ်အပျက်-ကို အဖန်ဖန်ရှုလေ့ရှိသော၊သူ။ ပဋ္ဌသု ဥပါ-ဒါနက္ခန္ဓေသု ဥဒယဗ္ဗယာနုပဿီ ဝိဟာသိ (ဝိဟရတိ)။ ဒီ၊ ၂။၃၀။ ဒီ၊၃။ ၂၄၅။ သံ၊ ၂။၁၀၊ ၃။ ၂။ ၁ဝ၊ ၃။ ၂ဝ။ အံ၊၁။ ၃။ ၂ဝ။ ၃ဝ၊ ၄ဝ၃။ အဘိ၊ဌ၊၁။ ၂ဝ၊ ဥဒယဗ္ဗယာနုပဿီတိ တမေဝ ပဌမံ ဒိဋ္ဌ ဥဒယဉ္စ ဝယဉ္စ အနုပဿမာနော။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။ ၅ ၂။ (-မ၊၃။ ၁၅၆။ အံ၊ ၂။ ၂၆။ အံ၊၃။ ၄၊ ၅။ အံ၊ဌ၊ ၂။ ၃ဝ၃။)

ဥဒယဗ္ဗယာဘာဝ (ပု) [ဥဒယဗ္ဗယ+အဘာဝ] ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်းတို့၏မရှိခြင်း။ ဇာတိ-ဇရာမရဏာနံ ဥဒယဗ္ဗယာဘာဝတော ဇာတိ-ဇရာမရဏံ အနာမသိတ္တာ------ပေယျာလ် ကတံ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၁။ ၂၃၄။ သာ ဟိ ဥဒယဗ္ဗယာ-ဘာဝတော "နေ ကဒါစိ ခရတိတိ အက္ခရ"နွဲ့ ဝုတ္တာ။ သံ၊ဋီ၊ ၁။ ၁ရ ၂။ (-သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၃ဝ၆ဝ)။

ဥဒယဘဒ္ဒ (ထိ၊ပု) [ဥဒယ+ဘဒ္ဒ] (ပု)(၁) ဥဒယဘဒ္ဒ မင်းသား၊ ဥဒယဘဒ္ဒမင်း။ (က) ဘုရားအလောင်းတော်ဖြစ်သော ဥဒယ ဘဒ္ဒမည်သော-မင်းသား-မင်း။ (၁) အဇာတ သတ်မင်း၏သားဖြစ်သော ဥဒယဘဒ္ဒမည် သော-မင်းသား-မင်း။ (ထိ)(၂) ဥဒယဘဒ္ဒါ မည်သောမင်းသမီး။ (ပု)(၁)(က) အထသ မဟာနေသ ဟဒယံ ဝမေ့တ္တာ ဇာတဘာဝေန "ဥဒယဘဒ္ဒေါ"တိ နာမံ ကရိသု။ ဇာ၊ဌ၊ ၄။ ၁ဝ၆။ ဥဒယဘဒ္ဒဇာတက-လည်းကြည့်။ (၁) ဣမိနာ မေ ဥပသမေန ဥဒယဘဒ္ဒေါ ကုမာရော သမန္နာဂတော ဟောတု။ ဒီ၊ဝ။ ၄ရ။ (-ဝိ၊ဌ၊ ၁။ ၅၄။ သာရတ္ထ၊ဝ။ ၁၅၆။) (ထိ)(၂) တသ္သာပိ "ဥဒယဘဒ္ဒါ"တိ နာမံ ကရိသု။ ဇာ၊ဌ၊ ၄။ ၁ဝ၆။ ဥဒယဘဒ္ဒဇာတက-လည်းကြည့်။

ဥဒယဘဒ္ဒကုမာရီ (ထိ) [ဥဒယဘဒ္ဒါ+ကုမာရီ] ဥဒယဘဒ္ဒါမည်သောမင်းသမီး၊ (ဘုရား အလောင်း ဥဒယဘဒ္ဒမင်း၏ မိဖုရား။) အထ နေသံ အနိစ္ဆမာနာနညော ဝေမာတိကံ ဘဂိနိ ဥဒယဘဒ္ဒကုမာရီ အဂ္ဂမဟေသီ ကတ္တာ ဇာမဓိသတ္တံ ရဇ္ဇေ အဘိသိဉ္စိသု။ ဇာ၊ဌ၊ ၄။ ၁ဝ၆။ ဥဒယဘဒ္ဒဇာတက-လည်းကြည့်။

ဥဒယဘဒ္ဒဇာတက(နာ) [ဥဒယဘဒ္ဒ+ဇာတ၊၊] ဥဒယဘဒ္ဒဇာတ်။ (ပါဠိတော်၌ ဥဒယဇာတက ဟုသာ သုံးနှုန်းသည်။) (မြတ်စွာဘုရားသည် ဇေတဝန်ကျောင်းတော်၌ သီတင်းသုံး နေတော်မူစဉ် သာသနာတော်၌ မပျော်မွေ့သော ရဟန်းတစ်ပါးကို အကြောင်းပြု၍ ဟောကြား တော်မူအပ်သော တရားဒေသနာတော် ဖြစ်သည်။ မြတ်စွာဘုရားသည် ထိုမပျော်မွေ့သော ရဟန်းကို စစ်ဆေး မေးမြန်းတော် မူပြီးလျှင် ရှေးပညာရှိတို့သည် အလွန်စည်းကားမြဲ (၁၂) ယူဇနာရှိသော သုဝဏ္ဏနန်းမြို့၌ မင်းပြုစဉ် အခါ ဝယ် နတ်သမီးတမျှ ချောမောလှပသော မိဖုရားနှင့် အတူတကွ နှစ်ပေါင်း(ရ၀၀)တိတိ တိုက်ခန်းဟစ်ခုတည်း၌ နေကြပါသော်လည်း တဏှာပေမဖြင့် ဣန္ဒြေ ပျက်လောက်အောင် မိဖုရားကို မကြည့်ခဲ့ဖူးကြောင်း ဟောတော်မူ၏။

ဘုရားအလောင်းတော် ဥဒယဘဒ္ဒ မင်းသားသည် အတတ်ပညာအားလုံးကို အပြီး တိုင်တတ်မြောက်၍ အရွယ်ရောက်နေသော်လည်း မွေးရာပါ ဗြဟ္မစရိယ အကျင့်ရှိသူ (ဇာတိဗြဟ္မစာရီ) ဖြစ်ရကား မေထုန်အမှုနှင့် စပ်၍ အိပ်မက်မျှပင် မမက်ခဲ့ဖူးပေ၊ ကိလေသာ

တို့၌ စိတ်ဓာတ်ကပ်ငြိခြင်း အလျဉ်းမရှိ၊ ထီးနန်းစည်းစိမ်ကို ခံစားလိုစိတ်လည်း အလျဉ်းမရှိ။ သို့ဖြစ်၍ ထီးနန်းကို အလိုမရှိကြောင်း, ရှင်ဘုရင် မလုပ်လိုကြောင်း အတန်တန် ငြင်းပယ်နေပါလျက်ပင် အဖေတူအမေကွဲ ဖြစ်သော ဥဒယဘဒ္ဒါမင်းသမီးကို မိဖုရား တင်မြှောက်၍ ဘုရားအလောင်းမင်းသားကို အဘိသိက်သွန်းပြီး မင်းမြှောက်ကြ၏။ မင်းနှင့် မိဖုရားတို့သည် နှစ်ဦးလုံးပင် မေထုန်ရှောင်ကြဉ်မှု=ဗြဟ္မစရိယအကျင့်ကို ကျင့်ကာ တိုက်ခန်း တစ်ခုတည်း၌ အတူတကွ နေကြပါလျက် တပ်မက်သော တဏှာဖြင့် တစ်ဦးကို တစ်ဦး မကြည့်ကြ၊ ငယ်သွေးငယ်မူ ဖြူစင်သော စိတ်ဖြင့် ချစ်ခင်ကြင်နာစွာ နေထိုင်ကြ၏။ ငါတို့နှစ်ယောက်တို့တွင် ရှေးဦးကွယ်လွန် သူသည် ဖြစ်ရာဘုံဘဝမှ လာရောက်၍ မည်သည့်ဘုံဘဝ၌ ဖြစ်နေကြောင်း ပြော စတမ်းဟု ဝန်ခံဂတိ ပြုလုပ်ထားကြ၏။

ယင်းသို့ဖြင့် ဗြဟ္မစရိယအကျင့်ကို ခိုင်မြဲစွာ ကျင့်၍ ချစ်ခင်စွာ နေထိုင်လာခဲ့ကြရာ နှစ်ပေါင်း (၇၀၀)ကြာသောအခါ ဘုရားအလောင်း ဥဒယဘဒ္ဒမင်းသည် ရှေးဦးစွာ ကွယ်လွန်၍ တာဝတိံသာနတ်ပြည်၌ သိကြားမင်း ဖြစ်လေ၏။ ထိုသိကြားမင်းသည် မျှားလှစွာသော အခြံအရံတို့ကြောင့် သိကြားမင်းဖြစ်ခါစ (၇)ရက်မျှကြာအောင် နောက်ကြောင်းကို ဘာမျှမစဉ်းစားနိုင်။ (၇)ရက်လွန်မှ ပြန်လည်စဉ်းစားမိသဖြင့် ရှေအပြည့် ထည့်ထားသော ရှေခွက်ကိုယူဆောင်၍ ဥဒယဘဒ္ဒါ မိဖုရားထံသို့ သွားပြီးလျှင် မိမိကိုယ်ကို ဥဒယဘဒ္ဒမင်းဖြစ်ခဲ့ဘူးကြောင်းကို အသိမပေးသေးဘဲ ရိုးရိုးနတ်သားတစ်ဦး ဖြစ်ကြောင်းမျှကိုသာ ပြောကြား၍ ထိုဥဒယဘဒ္ဒါ မိဖုရားနှင့် အိပ်ရာတိုက်ခန်းအတွင်း၌ အတူတကွ အိပ်စက် ပေါင်းသင်းလိုကြောင်း စကားဆိုလေ၏။ ဥဒယဘဒ္ဒါ မိဖုရားသည်လည်း မိမိအနေဖြင့် ကွယ်လွန်သွားသော ဥဒယဘဒ္ဒမင်းက လွဲ၍ မည်သည့်နတ်, မည်သည့်လူကိုမျှ မတောင့်တကြောင်း၊ အသင်ယူခဲ့သော ရှေခွက်လက်ဆောင်ကိုလည်း အလိုမရှိကြောင်း ပြောကာ နတ်သားကို တိုက်ခန်း အတွင်းမှ နှင်ထုတ်လေ၏။ နတ်သားသည် နောက်တစ်နေ့၌ ရှေအပြည့်ထည့်ထားသော ငွေခွက်လက်ဆောင်ကိုယူ၍ မိဖုရားထံ သွားရောက်ဖြားယောင်း သွေးဆောင်ပြန်လေရာ မိဖုရားက လုံးဝစကားမပြောဘဲနေသဖြင့် ထိုနေ့အတွက် လက်လျှော့ ပြန်သွားရ၏။ တတိယနေ့၌ကား နတ်သားသည် ငွေအပြည့် ထည့်ထားသော ကြေးခွက်လက်ဆောင်ကို ယူဆောင်လာခဲ့ပြီး မိဖုရားကို ဖြားယောင်းသွေးဆောင် ပြန်လေရာ ရှေခွက်ငွေခွက် ကြေးခွက်လက်ဆောင်တို့ဖြင့် အဆင်ဆင့် ပစ္စည်းတန်ဘိုးလျှော့ချ၍ ဖြားယောင်းလူပျိုလှည့်သော အသင်နတ်သား၏ အပြုအမူသည် လောကသဘာဝ နှင့် မလျော်မကန် အလွန်ပင် ဆန့်ကျင်လှကြောင်း မိဖုရားက ပြောပြသောအခါ နတ်သားက လူ့လောက၌ အသက်နှင့် ရုပ်ရည်အဆင်းမှာ တစ်နေ့ ထက်တစ်နေ့ ဆုတ်ယုတ်နေသောကြောင့် သင့်အတွက် လက်ဆောင်ပစ္စည်းကိုလည်း တန်ဘိုးချရခြင်းဖြစ်ကြောင်း, ထို့ကြောင့် သင်သည် မိမိ၏ ရှေရောင်အဆင်း ရှိသော ခန္ဓာကိုယ်ကို အိုမင်းရင့်ရော်ခြင်း တည်းဟူသော ဇရာတရားက မလုယက် မဖျက်ဆီးသေးမီ မြတ်သောအကျင့်ကို ကျင့်သင့်ကြောင်း, သို့မှသာလျှင် သင်သည် ယခုထက်ပို၍ ရုပ်ရည်အဆင်း လှပလာမည်ဖြစ်ကြောင်း, နတ်မျှားမှာမူ လူတို့ကဲ့သို့ မအိုဘဲ ပို၍ပို၍ အဆင်း

လှပလာပြီး စည်းစိမ်များလည်း ပိုချမ်းသာ
များပြားလာကြောင်း ပြောပြ၏။ ထို့နောက်
မိဖုရား၏ ဆက်လက်မေးမြန်းချက်အရ
တမလွန်ဘဝ ပြောင်းသွားသူတို့အတွက်
မကြောက်မရွံ့ ရဲဝံ့စေသောတရားများ, နတ်
ပြည်ရောက်ကြောင်း တရားများကိုလည်း
နတ်သားက ဟောပြ၏။ ထိုစကားများကို
ကြားရ၍ မိမိကို မိဘများကဲ့သို့ သွန်သင်
ဆုံးမသော အသင်နတ်သားသည် မည်သူ
မည်ဝါဖြစ်သည်ကို အကျွန်ုပ်အား ပြောပြစေ
လိုကြောင်း မိဖုရားက မေးမြန်း၏။ထိုအခါ
နတ်သားက-

ငါသည် ရှေးဘဝက သင်၏ခင်ပွန်း
ဥဒယပင် ဖြစ်ကြောင်း ,ယခုအခါ တာဝတိ
နတ်ပြည်၌ သိကြားမင်းအဖြစ်သို့ ရောက်နေ
ကြောင်း ,ရှေးဘဝတုံးက ဝန်ခံဂတိ ရှိခဲ့
သောကြောင့် သင့်ထံသို့ ယခုလာခြင်း ဖြစ်
ကြောင်း ပြောပြပြီး မိမိနေရာ တာဝတိသာ
နတ်ပြည်သို့ ပြန်သွားလေ၏။ မိဖုရားသည်
လည်း နောက်တစ်နေ့၌ အမတ်တို့ကို
တိုင်းပြည်အုပ်ချုပ်စေကာ မိမိကမူ မြို့တွင်း
ဥယျဉ်သို့ သွား၍ ရသေ့မ ပြုလုပ်ပြီး တရား
အားထုတ် နေလေ၏။ ကွယ်လွန်သော အခါ
တာဝတိသာနတ်ပြည်၌ပင် ဘုရားအလောင်း
သိကြားမင်း၏ မိဖုရားကြီး ဖြစ်လေ၏။
ခုဒ္ဒကနိကာယ ဇာတကပါဠိ၊ ကောဒသက
နိပါတ်၊ဥဒယဘဒ္ဒဇာတက (ဥဒယ- ဇာတက)
ဇာ၊၁။ ၂၃၁-၂၃၄။ဇာ၊၆၊၄။၁၀၅-၁၁၅။

ဥဒယဘူတ (တိ) [ဥဒယ+ဘူတ] ရှေ့ပြေး
ထွက်ပေါ် လာသောတရားဖြစ်သော။ ပါတိ-
မောက္ခသီလသံဝရော ဟိ သူရိယဿ အရုဏု-
ဂ္ဂမနံ ဝိယ နိဗ္ဗာနဿ ဥဒယဘူတော။ ဣတိ
ဝုတ်၊၆။ ၂၉၂။ (-သာရတ္ထ၊ ၂။၆၀။ မ၊ဋီ၊၁။ ၂၅၈။
အံ၊ဋီ၊၃။ ၂၆၂။ အနုဋီ၊ ၂။၁၆၉။)

ဥဒယမာဏဝပုစ္ဆာ (ထီ) [ဥဒယမာဏဝ+ပုစ္ဆာ]
ဥဒယပုဏ္ဏားလုလင်၏ အမေးပုစ္ဆာ။ ခုဒ္ဒက
နိကာယ စူဠနိဒ္ဒေသပါဠိ၊ ပါရာယနဝဂ်၊၁၃-
ပုစ္ဆာ၊ စူဠနိ။၁၆၊၁၈။

ဥဒယမာဏဝပုစ္ဆာနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥဒယမာဏ
ပုစ္ဆာ+နိဒ္ဒေသ] ဥဒယမာဏဝပုစ္ဆာကို အကျယ်
ဖွင့်ပြရာ အပိုင်းအခန်း ပါဠိတော်။ ခုဒ္ဒက
နိကာယ စူဠနိဒ္ဒေသပါဠိ၊ ပါရာယနဝဂ်၊၁၃-
ပုစ္ဆာနိဒ္ဒေသ၊ စူဠနိ။ ၁၅၄၊၁၆၂။

ဥဒယရာဇ (ပု) [ဥဒယ+ရာဇ] ဥဒယမည်သော
မင်း။ ဥဒယ(ရ)(ဂ)-ကြည့်။ တတ္ထ ကိဉ္စိတ္တာ
ဥဒယရာဇာ အမုမာသကရညော အကေ သိသံ
ကတ္တာ နိပဇ္ဇိ။ ဇာ၊၅၊၃။၄၂၆။

ဥဒယဝယဂါမိနီ (ထီ) [ဥဒယ+ဝယ+ဂါမိနီ]
(ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ ငါးပါးတို့၏) ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်း-
အဖြစ်အပျက်-သဘောကို ထိုးထွင်းသိမြင်
နိုင်သော(ပညာ)။ ဥဒယတ္ထဂါမိနီ-ကြည့်။

ဥဒယဝယနိဟရဏနယ (ပု) [ဥဒယဝယ+နိဟ
ရဏ+နယ] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းသဘောကို ထုတ်
ဆောင်ဖေါ်ပြ ကြောင်းနည်း။ နိ ကေဝလံ
ခဏတော ဥဒယဝယနိဟရဏနယော။ သံ၊ဋီ၊
၂။၃၇။

ဥဒယဝယပဋိပီဠန (နာ) [ဥဒယဝယ+ပဋိပီဠန]
ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းသဘောတို့၏ နှိပ်စက်ခြင်း။
ဘယဋ္ဌာနာတိ ဥဒယဝယပဋိပီဠနာဒိနာ
သပ္ပဋိဘယတာယ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၅၃။

ဥဒယဗ္ဗယပွဋိပီဠနာကာရ (နာ) [ဥဒယဗ္ဗယ
ပွဋိပီဠန+အာကာရ] ဥဒယဗ္ဗယပဋိပီဠနာ-
ဂၢာရ နှင့် အနက်တူ။ ၎င်းကြည့်။

ဥဒယဝယပရိစ္ဆိန္န(တိ) [ဥဒယဝယ+ပရိစ္ဆိန္န]
ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းတို့ဖြင့် ပိုင်းခြားအပ်သော။
သခ်ံတဓမ္မာနံ ဥဒယဝယပရိစ္ဆိန္နဿ ပဝတ္တိ-

ခကသ ဘဂေါ် နိုရောဓော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဒု၊၁။ ၂၈ရ။ (–မ၊ဒု၊၃။ ၂၅၁။ အံ၊ဒု၊ ၂။၃၃၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဒု၊၁။၃၅၈၊ ၃၉၉။)

ဥဒယဝယပရိစ္ဆိန္နဇရာ (ထီ) [ဥဒယဝယ ပရိစ္ဆိန္န+ဇရာ] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းတို့ဖြင့် ပိုင်းခြားအပ်သော–အိုခြင်း–ဇရာ–သဘော။ ယံ ဟိ နိစ္စံ နု ဟောတိ တံ ဥဒယဝယပရိစ္ဆိ-န္နဇရာယ မရဏေနစာတိ ဒွေဓာ ဝိပရိဏတံ ဣတ္ထရက္ခဏမေဝ စ ဟောတိ။ အံ၊ဒု၊၃။ ၂၉၈။

ဥဒယဝယမတ္တဂ္ဂဟဏ (နာ) [ဥဒယဝယ+ မတ္တ+ဂဟဏ] အဖြစ်အပျက်မျှကိုသာ ယူခြင်း။ ဥဒယဝယမတ္တဂ္ဂဟဏဠေတ္ထ ဥဒယဗ္ဗယ-ဒဿနဝသေနေဝ ဣမဿ ဥဂ္ဂဟဏ ဟောတေ-နတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဒု၊ ၂။၄ ၂ ၆။

ဥဒယဝယဝန္တု (တိ) [ဥဒယဝယ+ဝန္တု] ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်း သဘောရှိသော။ (ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်း သဘော ရှိသည်၏အဖြစ်။) တတောဝေ ဥဒယဝယဝန္တတော ဝိပရိဏာ-မတော တာဝကာလိကတော စ တေ အနိစ္စာ။ အံ၊ဒု၊၃။ ၂၉၈။

ဥဒယဝယာနုပဿီ (တိ) [ဥဒယဝယ+အနုပဿီ] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းကို အဖန်ဖန် ရှုဆင်ခြင်လေ့ရှိသော၊ သူ။ တဿ စ ဥဒယဝယာနုပဿီ ဟောတိ။ မူလဋီ၊ ၂။ ၂ရ။

ဥဒယဝယာသမ္ဘဝ (ပု) [ဥဒယဝယ+အသမ္ဘဝ] ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်းသဘော၏ မဖြစ်နိုင်ခြင်း။ တယိဒံ ကေဝလံ ဝါစာဝတ္ထုမတ္တံ ဥဒယ-ဝယာသမ္ဘဝတော။ အနုဋီ၊ဒု။ ၉ ရ။

ဥဒယသမကာလ (တိ) [ဥဒယ+သမကာလ] တက်ထွန်းဖြစ်ပေါ်ခြင်းနှင့် ညီမျှသောကာလရှိသော။ ဥဒယသမကာလမေဝ ဟိ တန္နိဝတ္တ-နိယနိဝတ္တနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၃ရ။

ဥဒယသုတ္တ (နာ) [ဥဒယ+သုတ္တ] ဥဒယသုတ်။ ဥဒယပုဏ္ဏားကို အကြောင်းပြု၍ ဟောကြား ထားသောသုတ်ဖြစ်သည်၊ ဘုရားရှင်သည် ဥဒယပုဏ္ဏားအိမ်သို့ ထပ်ခါတလဲလဲ ဆွမ်းခံ ကြွတော်မူသည်၊ထို့ကြောင့် ဥဒယပုဏ္ဏားက "ရှင်ဂေါတမသည် အရသာ၌ မက်မောမှု ထပ်ခါတလဲလဲ ဆွမ်းခံကြွသည်" ဟုစွပ်စွဲ လိုက်သည်၊ ဘုရား**ရှင်ကလည်း** ယင်းသို့ အစွပ်စွဲခံရအောင် ထပ်ခါထပ်ခါ ဆွမ်းခံ ကြွဟန်တူပါသည်၊ ဘုရားရှင်က မျိုးစေ့ကို ထပ်ခါထပ်ခါ စိုက်ပျိုးကြရပုံ၊ မိုးလည်း ထပ်ခါ ထပ်ခါ ရွာရပုံ၊ လယ်ကိုလည်း ထပ်ခါထပ်ခါ ထွန်ယက်ကြရပုံ စသည်ဖြင့် လောကရေးရာ ထပ်ခါထပ်ခါ ပြုလုပ်ကြရပုံတို့ကို ဟောတော်-မူပြီး ၊ဘဝသံသရာရေးရာ၌ ပညာနုံ့သူအဖို့ ထပ်ခါထပ်ခါ ပဋိသန္ဓေ နေရ၊ အိုရ၊ နာရ၊ သေရ၊သခြေ့င်းသို့ ပို့ဆောင်ခံရပုံကို ဟော-ကြားတော်မူသည်၊ ပညာရှိသူအဖို့မူကား ဘဝ သံသရာမှ လွတ်မြောက်ရေးလမ်းစဉ်ကို သိမြင်ရသဖြင့် ထပ်ခါထပ်ခါ ပဋိသန္ဓေမနေရ၊ မအိုရ၊ မနာရ၊ မသေရတော့ဘဲ ဘဝသံသရာ ဝဋ်ဆင်းရဲမှ လွတ်မြောက်ရပုံကို ဟောတော်-မူသည်။ သံယုတ္တနိကာယ၊သဂါထာဝဂ္ဂ သံယုတ္တ-ပါဠိ၊ ၎-သံယုတ်၊ ၂- ဝဂ်၊ ၂-သုတ်။ သံ၊ ၁။၁ရ၅-၆။

ဥဒယာ (ထီ) [ဥ+ဣ+အ+ဣတ္ထိဧကတ-အာပစ္စည်း] ဥဒယာမည်သောမိဖုရား။ ဥဒယ(ထီ)(၈) ကြည့်။

ဥဒယာဝတ္ထာ (ထီ) [ဥဒယ+အဝတ္ထာ] (၁) ဖြစ်ခြင်းအခိုက်အတန့်။ (တိ)(၂) ဖြစ်ခြင်း-အခိုက်အတန့်ရှိသော။ (၁) ဥဒယဗ္ဗယံ ပဿတော နု ဥဒယာဝတ္ထာ ဝယာဝတ္ထံ ပါပုဏာတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၄ ၃ ရ။ (တိ)(၂) အနိဝ-တ္ထသဘာဝတာသင်္ခါတံ ဥဒယာဝတ္ထတာသင်္ခါတံ

ဝါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၄၉။

ဥဒယာဝါသ (ပု) [ဥဒယ+အာဝါသ] ဥဒည်း တောင်-နေထွက်တောင်-ဟူသောနေရာဌာန။ ဥဒယတော ဥဒယန္တသ ဥဒယာ ဝါ သမုဂ္ဂ-စ္ဆတော သူရိယသ ပုဗ္ဗဂ်မ် ပုရေစရဲ့ ဘဝိတုံ အရဟတိ ဝိယာတိ သမ္မန္ဒော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၁၆၀။

ဥဒရ (နာ) [ဥ+ဒရ+အ။ ဥပုဗ္ဗော ဒရ ဂမနေ၊ ဥဒရတိ ဥဒ္ဓံ ဂစ္ဆတိ ဝါယု ယတြာတိ ဥဒရံ။ ဓာန်၊ဋီ။ ၂ရ၁။ ဥ+အရ+အ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်] (၁) ဝမ်းဗိုက်။ (၂) အစာသစ်။ (ဤ ဥဒရ ပုဒ်၌ ဝမ်းဗိုက်ဟူသော အနက်ကိုသာမက ဝမ်းဗိုက် အတွင်း၌ ရှိသော အစာသစ်ဟူသော အနက်ကိုပါ ဌာနူပစာရအားဖြင့် ယူ၍ အနက်ပြန် ဆိုရသည်။) (၃) အစာသစ် အိမ်။ (၁) ကထံ ဟိ နာမ တုမ္ဟေ မောဃပုရိသာ ဥဒရသ ကာရဏာ ဂိဟိနိ အညမညသ ဥတ္တရိမနုဿဓမ္မသ ဝဏ္ဏံ ဘာသိဿထ။ ဝိ၊၁။၁၁၄။ ဝိ၊၂။၃ရ။ (-ဝိ၊ဋ၊ ၂။ ၁၁၈၊၁၂၂။ ဝိ၊ဋ၊၃။ ၁၈၊၁ရ၀။) (၂) ဥဒရပူရ (၂) အနက်-ကြည်။ (၃) ဥဒရံ နာမ ဥဘတော နိပ္ပဋိဃမာနဿ အလ္လသာဋကဿ မဇ္ဈေ သဏ္ဌာတဖေါဋက-သဒိသံ အန္တပဋလံ။ အဘိ၊ဋ၊၂။ ၂၃၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ ၂၅၀။ ဥဒရိယ (နာ) (၁) လည်း ကြည်။

ဥဒရကာရဏ (နာ) [ဥဒရ+ကာရဏ] ဝမ်း တည်းဟူသောအကြောင်း။ မယာ နာမ ဥဒရ-ကာရဏာ ဘဂဝတော သိက္ခာပဒပညာပနံ ပဋိဗာဟိတံ။ မ၊ဋ၊၃။၁၀၅။

ဥဒရဂတ(တိ) [ဥဒရ+ဂတ] ဝမ်းဗိုက်အတွင်းသို့ ရောက်သော။ ယထာ မဇ္ဈေ ဥဒရဂတေ စိတ္တံ သံကိလိသတိ။ အဘိ၊ဋ၊၁။၄၁၁။

ဥဒရဂ္ဂိ (ပု) [ဥဒရ+အဂ္ဂိ] ဝမ်းမီး၊ ကမ္မ-တေဇောဓာတ်။ ယံကိဉ္စိ အာမာသယေ ပတိတံ ပါနဘောဇနာဒိကံ ဥဒရဂ္ဂိနာ ဖေကုဒ္ဒေဟကံ ပက္ကံ ပက္ကံ နိသဒါယ ပိသိတမိဝ သကျဘာဝ အာပဇ္ဇိတ္တာ ---သန္နိစိတံ ဟုတ္တာ တိဋ္ဌတိ။ အဘိ၊ဋ၊၂။ ၂၃၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၂၅၁။ ခုဒ္ဒကာ၊ဋ္ဌ။၄ရ။ (-သုတ္တနိ၊ဋ၊၂။၁ရ၃။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၃၁။ ဝိမတိ၊ ၁။ ၂၀၃။)

ဥဒရဂ္ဂိသန္ဓာပဝေဂကုထိတ (တိ) [ဥဒရဂ္ဂိ+သန္ဓာပ+ဝေဂ+ကုထိတ] ဝမ်းမီးအပူဓာတ်၏အရှိန်အဟုန်ကြောင့် ကျိုက်ကျိုက်ဆူသော။ ဗဝမေဝ နာနာပ္ပကာရပါနဘောဇနာဒိ-ဒန္တမုသလသဏ္ဌာ(ကျွတ်)တံ----ဥဒရဂ္ဂိသန္ဓာပ-ဝေဂကုထိတံ ကိမိကုလာကုလံ ---တိဋ္ဌတိ။ အဘိ၊ဋ၊၂။ ၂၃၁။ ခုဒ္ဒကာ၊ဋ္ဌ။၄၆။ (-ပဋိသံ၊ဋ၊ ၁။ရရ။)

ဥဒရဂ္ဂိသန္ဓိပါတ (ပု) [ဥဒရဂ္ဂိ+သန္ဓိပါတ] ဝမ်းမီး၏ပေါင်းစုမိခြင်း။ ပေါင်းစုမိသော ဝမ်းမီး၏ အရှိန်အဟုန်။ ဇီဃစ္ဆာပိပါသာဟိ ရူပ္ပနဿ ဥဒရဂ္ဂိသန္ဓိပါတေန ဟောတိ။ မူလဋီ၊၂။၅။

ဥဒရဂ် (နာ) [ဥဒရ+အဂ်] ဝမ်းပျဉ်း၊ ဝမ်းဗိုက်အရေ၏ အရေးအကြောင်း။ ဇရာသိထိလ-စမ္မသ္မိ ၊ဥဒရဂေ် မတာ ဝလိ။ ဓာန်။၉၉၁။

ဥဒရစ္ဆဝိ (ထီ) [ဥဒရ+ဆဝိ] ဝမ်းဗိုက်၏ အရေ။ ဥဒရစ္ဆဝိ ဥပ္ပါဒေတ္တာ အန္တဂဏ္ဌိ နိဟရိတ္တာ ဘရိယာယ ဒသေသိ။ ဝိ၊၃။၃၈ရ။ (-မ၊၁။၁၁၄။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၅။ မ၊ဋီ၊၂။၁၅၊၃ရ။)

ဥဒရဇီဝ္ဂါမ်ိဳသ (နာ) [ဥဒရ+ဇီဝ္ဂါမ်ိဳသ] ဝမ်းလျှာ အသား။(လျှာနှင့်ပုံသဏ္ဌာန်တူ၍ နှလုံးသား၏ ဝဲဘက်ဘေးနှင့် ဝမ်းပျဉ်း(ဝမ်းအရေလွှာ)၏ အထက်ပိုင်း နံဘေး၌ မှီတည်နေသောအသား၊ ၎င်းကို သရက်ရွက်ဟု လည်းကောင်း, ဘေဟု

လည်းကောင်း , အဖျဉ် (အဖျဉ်း) ဟု လည်းကောင်း ခေါ်၏။) ပိဟက-လည်းကြည်။ ပိဟကန္ဓိ ဥဒရဇိဂ္ဂါမ်သံ။ အဘိ၊ဌ၊၂။ ၂၂၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၄၉။ ဥဒရဇိဂ္ဂါမ်သန္ဓိ ဇိဂ္ဂါသဏ္ဌာနံ ဥဒရသ မတ္ထကပသေ တိဋ္ဌနကမ်သံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၀၀၊။ ပိဟက် ဟဒယသ ဝါမပသေ ဥဒရပဒုလသ မတ္ထကပသံ နိဿာယ ဋ္ဌိတ် ဥဒရဇိဂ္ဂါမ်သံ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။ရ၆။

ဥဒရထီ (ထီ) [ဥဒရ+အသတ္ထိ ဣပစ္စည်း+ ဣတ္ထိဇောတက နိ (သို့မဟုတ်) ဣနိပစ္စည်း၊ (အတိ သာ ယ နဲ့ ‘‘အတိ သာ ယ နံ (အတိသယနေန) ဥဒရမသာ အတ္ထိတိ ဥဒရကိ ကညာ’’ ဟူသည်တည်း၊ ဒဏ္ဍာဒိ တို့ကဣ် ဝါ-ဖြင့် ဣပစ္စည်းသက်၍ ပြီးသော ‘‘ဥဒရီ’’သဒ္ဒါ နောင် ယုဝဏ္ဏဟိ နိ-ဖြင့် နိ ပစ္စည်းသက်၍ ‘‘ဃရကျာဒယော’’-ဟူသော သုတ္တ နိပါတနဖြင့် ဣကို အ၊ နကို ဏပြုလျှင် ဥဒရကိ-ဟုပြီး၏။ ကာသိကာဝုတ္တိ တတ္ထဇောဓိနိ တို့၌ ‘‘အတိသာယနေ ဥဒရီကိ ကညာ’’-ဟု ဣကို အ မပြုမူ၍ ထုတ်၏။ မောဂ်၊ပဌိကာ၊ သျ၊၂။နှာ-၁၁၈။] ဝမ်းဗိုက်ရှိသော၊ဝမ်းဗိုက် ကြီးသော အမျိုးသမီး။ အတိသယေ-နောဒရမသာ အတ္ထိ ဥဒရကိ ကညာ။ မောဂ်၊ ၄။ရ၈(ပဌိကာ)။ ၎င်းသျ။

ဥဒရတာပန (နဝ) [ဥဒရ+တာပန] ဝမ်းဗိုက် ကိုမီးကင်ခြင်း။ ဥဒရတာပနေန အဂ်ီဇာတေပိ တတ္ထေ တာဝတ္ထကေန နိမိတ္တေ ဥပဂ္ဂမော ကတော နာမ နဝ ဟောတိ။ ဝိမတိ၊၁။၂၅ရ။

ဥဒရတ္ထ (ပု) [ဥဒရ+အတ္ထ] ဝမ်း၏အကျိုး၊ ဝမ်းစာ-အစာအာဟာရ-ဟူသောအကျိုး။ ဣဒါနိ ဥဒရတ္ထာယ အနရဟာဝ အရဟတ္တံ ပဋိဇာနိတ္မာ လောကံ ဝဉ္ဇေန္တော ဝိစရတိ။ အံ၊ဌ၊၁။၂၁၉။

ဥဒရဒူတ (ပု) [ဥဒရ+ဒူတ] ဝမ်း၏စေတမန်၊ အစာအာဟာရ၌ တပ်မက်သော တဏှာက ဝမ်းစာ (အစာအာဟာရ)အတွက် စေခိုင်းရာ ပြုလုပ်ရသော၊သူ။ မဟာရာဇ အဟံ တဏှာ-ဒူတော ဥဒရဒူတော။ ဇာ၊ဌ၊၂။၂၈၉။

ဥဒရန္ဆရ (နဝ) [ဥဒရ+အန္ဆရ] (၁) ဝမ်းဗိုက်၏အလယ်အကြားအရပ်။ (၂) ဝမ်းဗိုက်၏အတွင်း။ (၁) တသ္မိ ခဏေ သိဂ်ါလော သိဟသ ဥဒရန္ဆရံ အတ္တနော သိသံ ပဝေသေတ္မာ---သီသေန ဥဒရံ ပဟရိ။ ဇာ၊ ဌ၊၂။၂၄။ (၁)(၂) ဥဒရန္ဆရ (ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၈၀) ဣ နာဘိဌာနသညိတံ ကုစ္ဆိဝေမဇ္ဈံ၊ ဥဒရသ ဝါ အဘ္ဘန္ဆရံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၀ရ။

ဥဒရပဒုလ (နဝ) [ဥဒရ+ပဒုလ] (၁) ဝမ်းပျဉ်း၊ ဝမ်းဗိုက်အရေလွှာ, အရေပြား။ (၂) အစာသစ်၏ တည်ရာ အူမလွှာ၊ အစာသစ်အိမ်ဟူသော ဝမ်းလွှာ အူခေါင်း။ (၁) ယထာ ဟိ အညေ အန္ဓော ကုစ္ဆိဂတာ-----ဥဒရပဒုလံ ပိဋ္ဌိတော ကတ္တာ ပိဋ္ဌိကဏ္ဏကံ နိဿာယ---မဏ္ဍာ ဝိယ နိသီဒန္တိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၂၈။ မ၊ဌ၊၄။၁၂၉။ မနုဿာနံ ဟိ မဟန္တံ ပဒုပရိဿာဝနမတ္ထဋ္ဌ ဥဒရပဒုလံ နာမ ဟောတိ။ မ၊ဌ၊၃။၉၈။ (-သံ၊ဌ၊၁။၂၇၅။ အံ၊ ဌ၊၁။၂၁၄။ အဘိ၊ဌ၊၁။၃၆၆။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၂၃၄။ ထေရ၊ဌ၊၁။၄၉။ သာရတ္ထ၊၂။၃၄၃။ သံ၊ဋီ၊ ၁။၃၀၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃ရ၂။) (၂) (ပိဟက်) ဩကာသတော ဟဒယသ ဝါမပသေ ဥဒရပဒုလသ မတ္ထကပသံ နိဿာယ ဋ္ဌိတံ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၂၂၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၄၉။ ခုဒ္ဒကာ၊ဌ။၄၃။ (သေမှ) ဩကာသတော ဥဒရပဒုလေ ဋ္ဌိတံ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၂၃၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၅၂။ ခုဒ္ဒကာ၊ဌ။၄၈။ (-မ၊ဌ၊၃။၃၅။ အဘိ၊ဌ၊၂။၅ရ၊၆၁၊၆ရ။ ပဋိသံ၊ ဌ၊၁။ရ၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၅၁။)

ဥဒရပဒုလဘွန္ဆရ (နဝ) [ဥဒရပဒုလ+အဘ္ဘန္ဆရ] အစာသစ်အိမ်ဟူသော ဝမ်းလွှာ အူခေါင်း၏

အတွင်းအရပ်။ ယဉ္ဆ အဘိဝမ္ပိတံ------ ဥဒရပဒုလဘ္ဘန္တရေ ဇဝ ကုဏပဂန္ဓံ သန္နိရုမ္ဘိတ္တာ တိဋ္ဌတိ။ ခုဒ္ဒကာ၊ဋ္ဌ။၄၉။

ဥဒရပဒုလမ်သ (နာ) [ဥဒရပဒုလ+မသ] ဝမ်းပျဉ်းသား။ ကိသသရီရဿ ဇယ်မ်သ-ဥိရုမ်သ--- ဥဒရပဒုလမ်သာနိ နိဿာယ။ ခုဒ္ဒကာ၊ဋ္ဌ။၅၁။

ဥဒရပ(ပ္ပ)ဒေသ (ပု) [ဥဒရ+ပဒေသ] ဝမ်းဗိုက်အရပ်။ တဒဝသိဋ္ဌော ဥဒရပဒေသော ဣဝ ကုစ္ဆိသဒ္ဒေန ဝုစ္စတိ။ မဇ္ဈိ၊၂။၁ရ၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၄၃၁။

ဥဒရပရိယာယ (ပု) [ဥဒရ+ပရိယာယ] ဥဒရသဒ္ဒါ၏-ပရိယာယ်-စကားလှယ်။ ကုစ္ဆိသဒ္ဒေါ ဥဒရပရိယာယော။ မဇ္ဈိ၊၂။၁ရ၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၄၃၁။

ဥဒရပရိယောသာန (တိ) [ဥဒရ+ပရိယောသာန] ဝမ်းဗိုက်ဟူသော အဆုံးအပိုင်းအခြားရှိသော၊ အဆုံးပိုင်း၌ ဝမ်းဗိုက်ရှိသော (အထက်ပိုင်းကိုယ်)။ ဥဒရပရိယောသာနံ အတိရေက် ဥဒ္ဓုမာတက် ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၁၈၀။ ဥဒရပရိယောသာနံ ဥပရိမသရီရံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၀ရ။

ဥဒရပါဒ (တိ) [ဥဒရ+ပါဒ] ဝမ်းဗိုက်ဟူသော ခြေထောက်ရှိသော။ (ခြေထောက်သီးခြားမရှိပဲ ဝမ်းဗိုက်ကိုသာ ခြေထောက်အဖြစ် အသုံးပြုရသော မြွေသတ္တဝါ။) ပါဒူဒရေတိ ဥဒရပါဒေ၊ ဥဒရံယေဝ ယေသံ ပါဒါတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ မဇ္ဈိ၊၃။၂၉၆။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၈၅။

ဥဒရပူရ (တိ) [ဥဒရ+ပူရ] (၁) ဝမ်းဗိုက်ကိုပြည့်ဝ စေနိုင်လောက်သော၊ ဝမ်းဝနိုင်လောက်သော၊ ဝမ်းဝအောင် (ကြိုးဝိ)။ (၂) အစာသစ်ဖြင့်ပြည့်သော (ခန္ဓာကိုယ်)။ (၁) သကလမ္ပိ ဂါမံ ဝိစရိတ္တာ ဥဒရပူရံ နေ လဘတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၈၈။ တဒါပိ ဇကဒိဝသံ ဘတ္တာဝမနံ ဥဒရပူရံ လဘိ၊ သေသကာလေ ပန တေန ဥဒရပူရော အာဟာရော နာမ နေ လဒ္ဓပုဗ္ဗော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၂၅၆။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃ဝ၉။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ရ၃။ အံ၊ ဋ္ဌ၊၃။ရ၈။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၈၆။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၅၄။ မ၊ဋီ၊၂။၅၄။ (၂) အန္တပူရော ဥဒရပူရော၊ ယကနပေဋ္ဌသ ဝတ္ထိနော။ သုတ္တနိ။၃ဝ၈။ ဇာ၊ ဋ္ဌ၊၁။၁၆၃။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၉၆။) ဥဒရဿ ပူရော ဥဒရပူရော၊ဥဒရန္တိ စ ဥဒရိယသ္မေတံ အဓိဝစနံ၊ တဋ္ဌိ ဌာနနာမေန "ဥဒရ"န္တိ ဝုတ္တံ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၈။

ဥဒရပေါသန (နာ) [ဥဒရ+ပေါသန] ဝမ်းကို-မွေးမြူခြင်း-ကျွေးမွေးခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒရပေါသနတပ္ပရ (တိ) [ဥဒရပေါသန+တပ္ပရ] ဝမ်းကို မွေးမြူခြင်းဟူသော ပဓာနလုပ်ငန်းရှိသော၊သူ။ သြဒရိကောတိ ဥဒရေ ပသုတော ဥဒရပေါသနတပ္ပရော။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၆၁။

ဥဒရပေါသနတ္တ (ပု) [ဥဒရပေါသန+အတ္တ] ဝမ်းကို မွေးမြူခြင်းအကျိုး။ ကုမ္မိလဘယာနီတိ ဥဒရပေါသနတ္ထံ အကိစ္စကာရိတာဝသေန သြဒရိကတ္တဘာယာနိ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၂၉၅။

ဥဒရဗဒ္ဓ (တိ) [ဥဒရ+ဗဒ္ဓ] ဝမ်းဗိုက်၌ဖွဲ့ချည်ရစ်ပတ်ထားအပ်သော၊ ခါး၌ ဝတ်ထားအပ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒရဗဒ္ဓသာဋက (ပု) [ဥဒရဗဒ္ဓ+သာဋက] ဝမ်းဗိုက်၌ ဖွဲ့ချည်ရစ်ပတ်ထားအပ်သော-ခါး၌ဝတ်ထားအပ်သော-အဝတ်ပုဆိုး။ အတ္တနော အတ္တနော ဥဒရဗဒ္ဓသာဋကမ္ပိ ဆဏ္ဍေတ္တာ ပလာယိသု။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၆။၂၅၄။

ဥဒရမ်သ (နာ) [ဥဒရ+မ်သ] ဝမ်းဗိုက်အသား။ ခဇ္ဇမာနန္တိ ဥဒရာဒီသု နိသီဒိတ္တာ ဥဒရမ်သ-

ြသြဌမ်ိဳးသအကၽိုကူဌာဒီနိ လုဥ္ဆိတ္ဟာ လုဥ္ဆိတ္ဟာ ခါဒိယမာနံ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၆၂။ မ၊ဌ၊၁။၂ရ၈။ (–အံ၊ဌ၊၃။၁၀၄။)

ဥဒရဝင္ရီ (ထီ) [ဥဒရ+ဝင္ရီ] ဝမ်ားပျဉ်း၊ ဝမ်းဗိုက်၏–အရေပြား–အရေလွှာ။ ဧဟိ ဘဒ္ဒေ ဥဒရဝင္ရီယံ ယဒ္ဓေဟိ။ ဝိ၊ဝ။၄၉၊(–၁၆ရ။)

ဥဒရဝင္ရီမ်ိဳးသ (နာ) [ဥဒရဝင္ရီ+မ်ိဳးသ] ဝမ်ားပျဉ်း အသား။ ကိသသရီရသ ဧယံမ်ိဳးသံ––– ဥဒရဝင္ရီမ်ိဳးသန္တိ ဧတာနိ နိသ္သာယ။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။၂၃၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၅၄။

ဥဒရဝမုန (နာ) [ဥဒရ+ဝမုန] ဝမ်းဗိုက်ကို ြကြီးမား၊ စေခြင်း။ ဒီဝသေ ဒီဝသေပိ ပိလောတိကာဝေဌနေန စ ဥဒရဝမုနံ ဝမ္ဘေသိ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၃ရ။

ဥဒရဝါတ (ပု) [ဥဒရ+ဝါတ] (၁) ဝမ်း၊ ဝမ်းဌ်ဖြစ်သော၊ လေ။ (၂) ဝမ်း၊ လေ၏ဖေါက်ပြန်ခြင်း။ (၁)ထေရသ ကိရ ရတ္တိ ပဓာနေန ဝိတိနာမေတ္တာ ဌိတသ ဥဒရဝါတော ဥပ္ပဇ္ဇိ။ မ၊ဌ၊၁။ဝ၃။ (–အံ၊ဌ၊၁၊၂၃၆။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၃ဝရ။ ဇာ၊ဌ၊၂။၃၅၂။ အံ၊ဌီ၊၃။၁ဝ၀။) (၁)(၂) ဝါတေဟိတိ ဥဒရဝါတေဟိ။ သံ၊ဌ၊၁။၂၃ရ။ ဥဒရဝါတေဟိတိ ဝါတကတဝိဏ္ဏနတောဒနာ–ဒီဝသေန အပရာပရံ ဝတ္တမာနေဟိ ဥဒရ–ဝါတေဟိ၊ တသ ဝါ ဝိကာရေဟိ။ သံ၊ဌီ၊ ၁။၂ရ၅။

ဥဒရဝါတာဗာဓ (ပု) [ဥဒရ+ဝါတာဗာဓ] ဝမ်းဌ်မှိသော လေကြောင့်ဖြစ်သော အနာ ရောဂါ။ အထသ ဧကသ္မိ ဒီဝသေ ဥဒရဝါတာဗာဓေ ဥပ္ပဇ္ဇိတ္တာ အတိဒုက္ခံ ဧနေသိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃ရ၄။ ဥဒရသန္ဓိသိတော ဝါတာဗာဓေ ဥဒရဝါတာဗာဓေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊ ၁။ရ၀။

ဥဒရသဏ္ဌာန (နာ) [ဥဒရ+သဏ္ဌာန] ဝမ်းဗိုက်၏ အသွင်သဏ္ဌာန်။ ဣဒမသ္မိ သီသသဏ္ဌာနံ –––ဣဒံ ဥဒရသဏ္ဌာနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၁ရ၄။

ဥဒရသန္ဓိက (နာ) [ဥဒရ+သန္ဓိက] ဝမ်းဗိုက်၏အနီး အရပ်။ အညိသ္မာ ဥဒရသန္ဓိကေ အညိသ္မာ သီသမ္ဟိ ဥဒရမ္ဟိ ပါဒါပိ။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။၂ရ။

ဥဒရသန္ဓိသိတ (တ) [ဥဒရ+သန္ဓိသိတ] ဝမ်းဌ်မှီနေသော။ ဥဒရဝါတာဗာဓ–ြကည့်။

ဥဒရသာဌက (ပု) [ဥဒရ+သာဌက] ဝမ်းဗိုက်ဌ်–ဝတ်အပ်–ဖွဲ့ချည်ရစ်ပတ်ထားအပ်–သောပုဆိုး၊ ခါးဝတ်ပုဆိုး။ ပုဗ္ဗေ မယံ ဂဟပတိပုတ္တံ နိသ္သာယ ဥဒရသာဌကသ္မိံ အသာမိကာ ဇာတာ။ ဇာ၊ဌ၊၆။၃ဝ၃။

ဥဒရဟေတု (ပု) [ဥဒရ+ဟေတု] ဝမ်းဟူသော အကြောင်း၊ ဝမ်းစာ–အစာအာဟာရ–အတွက်။ ဣဒါနိ ဥဒရဟေတု အနာရဟာဝ သမာနော အရဟတ္တံ ပဋိဇာနိတ္တာ။ အပ၊ဌ၊၂။၂၃၄။

ဥဒရာဗာဓ (ပု) [ဥဒရ+အာဗာဓ] ဝမ်းဌ်မှီသော လေနာ။ သတ္ထု ဥဒရာဗာဓေ ဥပ္ပန္နေ အရညတော ဘေသဇ္ဇာနိ အာဟရိတ္တာ။ ထေရ၊ ဌ၊၁။၄၄၀။

ဥဒရာဝဒေဟက(တိ) [ဥဒရ+အဝဒေဟက] ဝမ်းဗိုက်ကို ပြည့်ဝစေသော (ဗိုက်ပြည့်အောင်။ ြကြီ၊ဝိ)။ ယာဝဒတ္ထံ ဥဒရာဝဒေဟကံ ဘုဉ္ဇိတ္တာ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၉၉။ မ၊ဝ။၁၄၆။ အံ၊၂။၁၉၆၊၂၁၈။ အဘိ၊ ဝိ၊ဌ၉၂။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၉၄၊၂ဌ၅။ ထေရ၊ဌ၊ ၁။၂၂ရ။ မဟာနိ၊ဌ။၁၆၆။ ဝဇိရ။၄၁။ သာရတ္ထ၊ ၁။ဌ၀၈။ မ၊ဌီ၊၁။ဌ၅၆။ သံ၊ဌီ၊၂။၄၆၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဌီ၊၁။၁၄၉၊၂၅၄။ ဥဒရာဝဒေဟကန္တိ ဥဒရပူရံ၊ တဋ္ဌိ ဥဒရံ အဝဒေဟနတော "ဥဒရာဝ–

ဒေဟက"နှိ ဝုစ္စတိ။ ဒီဃဒ၃။၂၁၄။ မဇ္ဈိ၁။ ၃၇၃။ အံ၁ဒု၃။ရ၈။ အဘိ၁ဒု၂။၄၈ဖ။ ဥဒရာ-ဝဒေဟကန္တိ ဥဒရံ အဝဒိဟိတ္တာ ဥပစိနိတ္တာ ပူရေတ္တာ။ အံ၁ဒု၃။ဖ၅။ ဥဒရံ အဝဒိဟတိ ဥပစိနောတိ ပူရေတိတိ ဥဒရာဝဒေဟကံ၊ ဘာဝနပုံသကဠေတံ၊ ဥဒရာဝဒေဟကံ ကတ္တာ ဥဒရံ ပူရေတ္တာတိ အတ္ထော။ တေနာဟ "ဥဒရံ အဝဒိဟိတ္တာ"တိအာဒိ။ အံ၁ဦ၃။၅ဖ။ (-ဒီ၁ဦ၃။ ၃၄၉။ အံ၁ဦ၃။ရရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၁ဦ၃။ဖ၁။)

ဥဒရာဝဒေဟကဘောဇနပရိဝင်္ဆန (နာ) [ဥဒရာဝဒေဟက+ဘောဇနပရိဝင်္ဆန] ဝမ်းဗိုက်ပြည့်အောင် စားခြင်းကို ရှောင်ကြဉ်ခြင်း။ ယာဝဒတ္ထံ ဥဒရာဝဒေဟကဘောဇနပရိဝင်္ဆနေန ဝါ သေယျသုခပဿသုခမိဒ္ဓသုခါဒီနံ အဘာဝတောအနဝင်္ဆတာ။ အံ၁ဦ၃။၁ ၃ရ။

ဥဒရိဏီ (ထီ) ဥဒရဏီ-ကြည့်။

ဥဒရိယ (နာ) [ဥဒရ+ဏ္ဍယ။ဥဒရေ ဘဝံ ဥဒရိယံ။ နိတိ၁သုတ္တ။ရရ၄။(ဥဒယိ-သံ)] (နာ)(၁) အစာသစ်၊ စားသောက်မျိုချလိုက်သဖြင့်. အစာသစ်အိမ်၌ တည်နေသောအစာ အာဟာရ။ (တိ)(၂) ဝမ်းဗိုက်၌ဖြစ်သော။ (နာ)(၁) အတ္ထိ ဏ္ဍမသို့ ကာယေ ကေသာ ---ဥဒရိယံ ကရိသံ။ ဒီ၁။၃။၃၃၃-၄။ မ၁။ရ၃။ သံ၃။၃၄၃။ အံ၁။၃။၃၈၅။ အဘိ၁ဝိ။ဧ၄။ ခုဒ္ဒက။၃။ ဥဒရိယံ ဥဒရေ ဌိတံ အသိတပီတခါယိတသာယိတံ။ အဘိ၁ဒု၃။၅၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။ရ။၃၅၃။ အာမာသယေ ဌိတော ပရိဘုတ္တာဟာရော ဥဒရိယန္တိ အဓိပ္ပေတန္တိ အာဟ" ဥဒရိယံ ဥဒရေ ဌိတံ အသိတပီတခါယိတသာယိတ"နှိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၁ဦ၃။ ၄၄၃။ (-အဘိ၁ဒု၃။၃။၃၃ဝ။ ပဋိသံ၁ဒု၃။ရရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၃။၃၅ဝ။ ရှ။၃ရ၈။) (တိ) (၂) ဏ္ဍယ-ဂါမိယော ဥဒရိယော ဒိဝိယော။ မောဂ်၁၄။၃၅။

ဥဒရိယဘာဂ (ပု) [ဥဒရိယ+ဘာဂ] အစာသစ်အိမ်၏-အဆုံးပိုင်းအဖို့-အဆုံးပိုင်းနေရာ။ ပရိစ္ဆေဒတော ဥဒရပဒေသေန စေဝ ဥဒရိယ-ဘာဂေန စ ပရိစ္ဆိန္နံ။ အဘိ၁ဒု၃။ ၃၃ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။ ၃၅ရ။

ဥဒဝသိတ (ပု)[(၁) ဥဒ+ဝသ+တ။(၂) ဥ+အဝ+သိ+တ] ဘဏ္ဍာတိုက်။ ဥဒေါသိတ-ကြည့်။

ဥဒဿယေ (ကြို) [ဥ+အာ+သိ+သိ] တင်မြှောက်၏၊ တည်စေ၏။ ယ'မဇ္ဈ ရဇ္ဇမှိ ဥဒဿယေ တုဝံ။ ဇာ၁။၃ဖ၆ရ။ ယ'မဇ္ဈာတိ ယေန အနာရာဓကမ္မေန အဇ္ဈ မံ ရဇ္ဇမှိ ဥဒဿယေ ဥဿာပေသိ ပတိဋ္ဌာပေသိ။ ဇာ၁ဌ၅။ ၃ရ။ ဥဒဿယေတိ ဇ္ဈော ဥအာသယေတိ ပဒစ္ဆေဒေါ ဒဋ္ဌဗ္ဗော၁-ကာရော အာဂမ-သန္ဓိဇော၁သိ=သယေတိ ဓာတုဿ အတ္ထာ-တိသယယောဂဝသေန ဏ္ဍ ပတိဋ္ဌာနတ္ထတာ ဟောတိ။ တေနာဟ " ဥဒဿယေ ဥဿာ-ပေသိ၊ ပတိဋ္ဌာပေသိ"တိ။ ဇာ၁ဦ၃သစ်။

ဥဒဟာရ (ပု) [ဥဒ+ဟရ+ဏ။ထီ-၌ ဥဒဟာရိ။] (ပု)(၁) ရေကိုသယ်ဆောင်ခြင်း။ ရေထမ်းခြင်း၊ ရေခပ်ခြင်း။ (တိ)(၂)ရေကိုသယ်ဆောင်သော၊ ရေထမ်းသော၊ရေခပ်သော၊သူ။ (ပု)(၁) အံ့သံ့ အသမ္ဘုသံ့ ဇေတိ၊ ဥဒဟာရာယ ဂစ္ဆတော။ ဇာ ၃။ရ၅။ ဥဒါဟာရာယာတိ ဥဒကံ အာဟရိတုံ။ ဇာ၁ဌ၅။၃၃ဝ။ (တိ)(၂) ဥဒဟာရော နဒီ ဂစ္ဆ။ ဇာ၁ ၃။၁ရ။ အမှာကံ ဥဒဟာရော ဥဒကံ အာဟရိတုံ နဒီ ဂစ္ဆ။ ဇာ၁ဖ။ဝ၈။ (-ဇာ၁ ၃။၁ရ၈။ အပ၁၁။၄ ၃၁။ ဇာ၁ဖ။၁ဝ၆။) ဥဒဟာရိ-လည်းကြည့်။

ဥဒဟာရက (တိ) [ဥဒ+ဟရ+ဏ္ဍ။ထီ-၌ ဥဒ-ဟာရိယာ။] (တိ)(၁) ရေကိုသယ်ဆောင်သော၊ ရေထမ်းသော၊ရေခပ်သော၊သူ။ (ထီ)(၂) ရေကိုသယ်ဆောင်ခြင်း၊ရေခပ်ခြင်း။ (တိ)(၁) ကော နု မံ ဥသုနာ ဝိဇ္ဈိ၁ပမတ္တံ ဥဒဟာရကံ။

ဇာ၊၂။ ၁ရ၄။ စရိယာ၊၆။၂၅၂။ ဇာ၊၆၊၆။၉၄။ (ထီ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒဟာရိယာ (ထီ) [ဥဒ+ဟရ+ဏှု+အာ] ရေကို သယ်ဆောင်ခြင်း၊ရေခပ်ခြင်း။ ကုဋ္ဌ ဂဟေတ္တာ နိက္ခမ္မ၊ အဂ္ဂိ ဥဒဟာရိယာ။ ဝိမာန။၆၉။ ဥဒဟာရိယာတိ ဥဒကဟာရိကာ၊ ဥဒက် အာဟရန္တီ ဝိယ ဟုတ္တာတိ အဓိပ္ပါယော။ ဝိမာန၊ ၆။၁၉၆။

ဥဒဟာရီ (ထီ) [ဥဒ+ဟရ+ဏ+ဣ] ရေကို သယ် ဆောင်-ရေခပ်-သောမိန်းမ။ ဥဒဟာရီ အဟံ သီတေ၊သဒါ ဥဒကမောတရိ။ ထေရီ။ ၄၀၆။ ဥဒဟာရီတိ ယဒေုန ဥဒက် ဝါဟိကာ။ ထေရီ၊၆။၂၁၀။

ဥဒဟိယတိ (ကြို) [ဥ+ဓာ+ယ+တေ] ပေါင်းအပ်၏။ ကေတော ဩဒဟိယတေ သမ္မိ ဏ္ဍိယတေ, ဥဒဟိယတိ သမ္မဏ္ဍိယတီတိ ဝါ သမောဓာနံ။ ပါစိတ်၊ယော။၄၃၂။

ဥဒါန[3](ပုဒ်၊နာ) [(၁) ဥ+အန+ဏ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။ (၂) ဥဒ+ယု။ နီတိ၊ဓာ။၉၃။] (၁)(က) ဥဒါန်းစကား၊ ဝမ်းမြောက်နှစ်သက် မြွက်ဆိုအပ်သော စကား၊ ပီတိအဟုန်ကြောင့် ကျူးရင်မြွက်ဆိုအပ် သော စကား။ (ဆီခွက်မဆံ့၍ ဆီမျှားလျှံထွက် လာသကဲ့သို့ နားထောင်မည့်သူ တစ်ဦးဦးကို ပြောဟောရန် မရည်ရွယ်ဘဲ ပီတိအဟုန်ကြွ၍ မိုးသီပ်မရသဖြင့် စိတ်နှလုံးအတွင်းမှ လျှံထွက် ကျူးရင် မြွက်ဆိုအပ်သောစကားကို ဥဒါန်း စကားဟုခေါ်၏။ ဤဥဒါန်းစကားသည် ဓမ္မသံဝေဂကြောင့် ကျူးရင် မြွက်ဆိုအပ် သည်လည်း ရှိ၏။ အချို့နေရာ၌ ဂါထာဖြင့် ကျူးရင်အပ်သော ဥဒါန်းဖြစ်၍ အချို့နေရာ၌ မူ "အညာသိ ဝတ ဘော ကောဏ္ဍညော" စသည်ဖြင့် စုဏ္ဍိယစကားပြေဝါကျဖြင့် ကျူး ရင်အပ်သော ဥဒါန်းဖြစ်၏။ မျှားသော အားဖြင့်မူ ဂါထာဖြင့်ကျူးရင်ပြီး ပီတိ သောမနဿကြောင့် ဖြစ်ပေါ်လာသော စကား ပင်တည်း။ မြတ်စွာဘုရား ကျူးရင်တော်မူအပ် သော ဥဒါန်း, ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ အရှင်မြတ်တို့ ကျူးရင်အပ်သော ဥဒါန်း, ဘုရားတပည့် ထေရ ထေရီတို့ ကျူးရင်အပ်သော ဥဒါန်း ဟူ၍ သုံးမျိုးရှိ၏။ ထို့အပြင် "အဟောဒါနံ ပရမဒါနံ၊ ကဿပေ သုပ္ပတိဋ္ဌိတံ" စသည်ဖြင့် သိကြားနတ် မင်းတို့ ကျူးရင်အပ်သော ဥဒါန်း၊ "နမောတဿ ဘဂဝတော" စသည်ဖြင့် အာရာမဒဏ္ဍပုဏ္ဏား စသော လူပုဂ္ဂိုလ်တို့ ကျူးရင်အပ်သော ဥဒါန်းများလည်း ရှိ၏။) ဥဒါန၊၆။၂၊၃၃။ သာရတ္ထ၊၁။ ၉၈-၁၀၁။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၁။ ၁၂၈-၁၃၀။ (သာဓက များလည်း ကြည့်။) (ခ) ဥဒါန်းပါဠိတော်၊ (ယင်းပါဠိတော်၌ ဝဂ်အားဖြင့်ရှစ်ဝဂ်၊ သုတ်ပေါင်း ရှစ်ဆယ်၊ ဂါထာပေါင်း ကိုးဆယ့်ငါး၊ ဘာဏဝါရပေါင်း ရှစ်ဘာဏဝါရ ခွဲ၊ အနုသန္ဓေပေါင်း ရှစ်ဆယ့် တစ်၊ ပဒပေါင်း နှစ်သောင်း တစ်ထောင် တစ်ရာ(၂၁၁၀၀)၊ ဂါထာပါဒပေါင်း ရှစ်ထောင် လေးရာနှစ်ဆယ်သုံး (၈၄၂၃)၊ အက္ခရာပေါင်း ခြောက်သောင်းခုနစ်ထောင် သုံးရာရှစ်ဆယ် နှစ် (၆၇၃၈၂) ရှိ၏။ ဥဒါန၊၆။၂-၅။ (၂) ဥဒါနလေ၊ လည်ပင်း၌ တည်သောလေ၊ လည် ကြောင်း လေ။ (၁) (က) ဥဒါနံ ဥဒါနေသိ (ဒီ၊၁။၄၄။ မ၊၁။၂၃၅။ သံ၊၁။၁၉၊၂၀။ အံ၊၁။ဝ၉။ ၂။ ၂၀၈။)တိ ဥဒါဟာရ် ဥဒါဟရိ။ ယထာ ဟိ ယံ တေလ် ---ဝေမေ၀ ယံ ပီတိ၀စနံ ဟဒယံ ဂဟေတ္ဝာ နု သဏ္ဌာတိ၊အဓိက် ဟုတ္ဝာ အန္ဓော အသဏ္ဌဟိတ္ဝာ ဗဟိ နိက္ခမတိ၊ တံ ဥဒါနန္တိ ဝုစ္စတိ။ ဝေရူပ် ပီတိမယံ ဝစနံ နိစ္ဆာရေသိတိ အတ္ထော။ ဒီ၊၁၊၁။၁၂၉။ မ၊၁၊၂။၁၀၂-၃။ သံ၊ ၁၊၁။၅၈။ အံ၊၁၊၂။၄၂-၃။ အံ၊၁၊၃။ရ၀။ ဥဒါဟရိယတိ ဥဗ္ဗေဂပီတိ၀သေနာတိ, တထာ ဝါ ဥဒါဟရဏံ ဥဒါနံ။ မ၊ဋီ၊၂။၁၄၆။ အံ၊ဋီ၊

၃။၆၀။ ဥဒါနန္တိ ကေနဋ္ဌေန ဥဒါနံ။ ဥဒါနနဋ္ဌေန (ဥဒါနဋ္ဌေန)။ ကိမိဒံ ဥဒါနံ နာမ ပိတိဝေဂသမုဋ္ဌာပိတော ဥဒါဟာရော။ ဥဒါန၊ ဋ္ဌ။၂။ သာရတ္ထ၊၁။၉၈။ သီဒိ၊သစ်၊၁။၁၂၈။ **အယမ္ပိ** ဥဒါနော ဝုတ္တော ဘဂဝတာ။ ဥဒါန။ ၈၇။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၄၂။ ဥဒါနာနိ သန္တိ ၉၀။ ဥဒါန၊ ဋ္ဌ။၃။ သီ၊ဒီ၊သစ်၊၁။၁၃၀။ ဥဒါနံ ဥဒါနဿ ပဗ္ဗနိမိတ္တံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၃။ ဣမံ ဥဒါနံ **ဥဒါနေသိ**(ဝိ၊ ၃။၂)တိ ဣမံ -----ယဒါ ဟဝေ ပါတုဘဝန္တိ-တိအာဒိကံ သောမနဿယုတ္တညာဏသမုဋ္ဌာနံ ဥဒါနံ ဥဒါနေသိ၊ အတ္တမနဝါစံ နိစ္ဆာရေသိတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၆။ ဥဒါနံ ဥဒါနေသိ (ဝိ၊၃။၂၁)တိ သံဝေဂဝသေန ဥဒါနံ ဥဒါနေသိ၊ သံဝေဂဝသပဝတ္တံ ဝါစံ နိစ္ဆာရေသိတိ အတ္ထော။ သာရတ္ထ၊၃။၁၉၂။ (-သာဂတ္ထ၊၁။၉၉။ ဝိမတိ၊ ၂။၉၃။ သီ၊ဒီ၊သစ်၊၁။၁၂၉။) (ခ) သုတ္တံ ဂေယျံ ---ဥဒါနံ ဣတိဝုတ္တက် ။မ၊၁။၁၈၆။ အံ၊၁။၃၁၃။ မဟာနိ။၁၁၁။ သောမနဿညာဏ-မယိကဂါထာပဋိသံယုတ္တာ ဒွါသီတိ (ဒွေ အသီတိ) သုတ္တန္တာ ဥဒါနန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ(ဗ္ဘာ)။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၅။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၂။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၂၅၂။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၇။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၂၃၃။ ဣဒံ သုတ္တံ ဥဒါနေပိ သင်္ဂီတံ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၅၄။ (၂) ပါဏော ပါနော သမာနော ဘေဒါ နဗျာနာ စ ဝါယဝေါ။ အမရ။၁။၆၇။ ဥဒါနော ကဏ္ဌဒေသေ တု။ ဗျာနော သဗ္ဗင်သန္ဓိသု။ ဓာန်ဒီ။၃၈။

ဥဒါန[၂] (နာ) [ဥ+ဒါ+ယု] ဥဒါန်းစကား၊ ဥဒ္ဒါန်းစကား၊ အကျဉ်းချုပ်စကား၊ ပြဆိုပြီးပြဆိုလတ္တံ့သော အနက်အဓိပ္ပါယ်တို့ကို နောင်အခါ အစီအစဉ်မရှိ ဖရိုဖရဲ တကွဲတပြားစီ မဖြစ်ရအောင် အကျဉ်းချုပ် အစီအစဉ်ပြုလုပ် ထိန်းသိမ်းထားသော စကား၊ ခေါင်းစဉ် မာတိကာ စကား။ ဝုစ္စမာနဿ ဟိ ဝုတ္တာသ ဝါ အတ္ထာသ ဝိပ္ပကိဏ္ဏဘာဝေန ပဝတ္တိတုံ အဒတ္တာ ဥဒ္ဒံ **ဒါနံ** ရက္ခကံ ဥဒါနံ (ဥဒ္ဒါနံ?)၊ သင်္ဂဟဝစနန္တိ အတ္ထော။ သီ၊ဒီ၊သစ်၊၁။၁၃၆။

ဥဒါနကထာ (ထီ) [ဥဒါန+ကထာ] ဝမ်းမြောက်ဝမ်းသာ ကျူးရင့်သောစကား။ ဥဒါန-ကထာယ ဝုတ္တဓမ္မာနံ ပရိပုဏ္ဏာနံ အတ္ထနိ သံဝိဇ္ဇမာနတ္တာ။ သံ၊ဒီ၊၂။၂၂၄။

ဥဒါနဂါထာ (ထီ) [ဥဒါန+ဂါထာ] ဝမ်းမြောက်ဝမ်းသာ ကျူးရင့်အပ်သော ဂါထာ၊ **ဥဒါန်း**ဂါထာ။ ကေစိ "ယဒါ ဟဝေ ပါတုဘဝန္တိ ဓမ္မာ"တိ ခန္ဓကေ ဥဒါနဂါထံ အာဟု(ဝဒန္တိ)။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၄။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆။

ဥဒါနဂါထာသင်္ဂဟ (တိ) [ဥဒါနဂါထာ+သင်္ဂဟ] ဥဒါန်းဂါထာတို့ဖြင့် ရေတွက်အပ်သော၊ဥဒါန်းဂါထာ အရေအတွက်ရှိသော။ ဂါထာတော ပဏ္ဏနဝုတိဥဒါနဂါထာသင်္ဂဟံ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၄။

ဥဒါနဂီတ (နာ) [ဥဒါန+ဂီတ] ဝမ်းမြောက်ဝမ်းသာ-ကျူးရင့်-သီဆို-အပ်သောသီချင်း။ ဗောဓိသတ္တောပိ----ဣမာဟိ ဒ္ဒီဟိ ဂါထာဟိ ဥဒါနဂီတံ ဂါယိ။ ဇာဋ၊၃။၃၈၈။

ဥဒါနဂီတသဒ္ဒ (ပု) [ဥဒါနဂီတ+သဒ္ဒ] ဝမ်းမြောက် ဝမ်းသာ-ကျူးရင့်-သီဆို-အပ်သော သီချင်းအသံ။ ပုရောဟိတော----တဿ ဥဒါနဂီတသဒ္ဒံ သုတ္တာ စိန္တေသိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၂၇၀။ အံ၊ဒီ၊၁။၁၄၇။

ဥဒါနဋ္ဌ (ပု) [ဥဒါန+အတ္ထ] ပီတိအစွမ်းဖြင့်ထုတ်ဆောင်ကျူးရင့်-အပ်သည်၏ အဖြစ် ဟူသော-ခြင်းဟူသော-အနက်သဘော။ သောမနဿညာဏမယိကဂါထာပဋိ-သံယုတ္တာတိ ဇေတေန ဥဒါနဋ္ဌေန ဥဒါနန္တိ အနုတ္ထသည်တံ ဒသ်ယတိ။ သီ၊ဒီ၊သစ်၊၁။၁၂၈။ ဥဒါနနဋ္ဌ-လည်းကြည့်။

ဥဒါနဋ္ဌကထာ (ထီ) [ဥဒါန+အဋ္ဌကထာ] ဥဒါနပါဠိ၏ အနက်ကို ဖွင့်ဆိုရာဖြစ်သောကျမ်း၊ ဥဒါန်းအဋ္ဌကထာကျမ်း။ (ဗဒရတိတ္ထကျောင်းနေ အရှင်ဓမ္မပါလထေရ် ရေးသားသည်၊ ပရမတ္ထဒီပနီ-ဟုလည်း ခေါ်သည်။ ဥဒါန၊ ၌။၃၉၃-ကြည့်။ တံ ပရမတ္ထဒီပနိယံ ဥဒါန-ဋ္ဌကထာယံ ဝုတ္တာနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ မဟာ၊ ၂။၂၂၆။ (-သံဃာ၊၂။၆၀၊၂၃၄။)

ဥဒါနဒေသနာ (ထီ) [ဥဒါန+ဒေသနာ] ဥဒါန်းတရား တော်၊ ဥဒါန်းပါဠိတော်။ ဗုဒ္ဓောဝတာ ဓမ္မဘဏ္ဍာဂါရိကေန ဥဒါနဒေသနာယ နိဒါနံ ဂပေန္တေန။ ဥဒါန၊ ၌။၂၅။

ဥဒါနန (နဉ) [ဥ+အန+ယု။ ဥဒ+ယု] ပီတိ၏ အစွမ်းဖြင့် ထုတ်ဆောင် ကျူးရင့်ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒါနနဋ္ဌ (ပု) [ဥဒါနန+အတ္ထ] ပီတိ၏အစွမ်းဖြင့် ထုတ်ဆောင်ကျူးရင့်-အပ်သည်အဖြစ် ဟူသော-ခြင်းဟူသော-အနက် သဘော။ ကေနဋ္ဌေန ဥဒါနံ?၊ ဥဒါနနဋ္ဌေန။ ဥဒါန၊ ၌။၂။ (-သာရတ္ထ၊၁။၉၈။)

ဥဒါနနာဒဝိဓိ (ပု) [ဥဒါနနာဒ+ဝိဓိ] ဥဒါန်း-ဝမ်းမြောက်စကား-ကျူးရင့်ခြင်း ' အစီရင်။ ဥဒါနနာဒဝိဓိနာ၊ ဂမ္ဘီရာ နိပုဏာ သုဘာ။ ထေရ၊ ၌၊၁။၁။

ဥဒါနပါဠိ (ထီ) [ဥဒါန+ပါဠိ] ဥဒါန်းပါဠိတော်။ ခုဒ၊ နှာ-ရရ-၁၉ရ။ ဓမ္မသင်္ဂါဟကေဟိ ဥဒါန-ပါဠိယံ သင်္ဂီဟံ အနာရောပေတ္တာ ဓမ္မပဒေ သင်္ဂီတာ။ ဥဒါန၊ ၌။၃။ သာရတ္ထ၊၁။၁၀၁။ သီ၊ ဌီ၊သစ်၊၁။၁၃၀။

ဥဒါနဗျာကရဏဂါထာ (ထီ) [ဥဒါနဗျာကရဏ+ဂါထာ] ဥဒါန်းစကား-ဝမ်းမြောက်စကား-မြွက်ကြား ကျူးရင့်သော ဂါထာ။ တဒါပိ သော တဓမ္မော အတ္ထနော ဥဒါနဗျာကရဏဂါထံ အဘာသိ။ သုတ္တနိ၊ ၌၊၁။၅၉။ (-ရရ။)

ဥဒါနလက္ခဏ (နဉ) [ဥဒါန+လက္ခဏ] ဥဒါန်းစကား၏- အမှတ်အသား-လက္ခဏာ။ ယံ ပန-ဥဒါနလက္ခဏံ ဝုတ္တံ။ ဥဒါန၊ ၌။၂။ သာရတ္ထ၊ ၁။၁၀၀။

ဥဒါနသံဝဏ္ဏနာ (ထီ) [ဥဒါန+သံဝဏ္ဏနာ] ဥဒါန်းပါဠိတော်ကို ဖွင့်ဆိုရာစကားရပ်၊ ဥဒါန်းအဋ္ဌကထာ။ ပရမတ္ထဒီပနိယာ ခုဒ္ဒကနိကာယ-ဋ္ဌကထာယ ဥဒါနသံဝဏ္ဏနာယ ပဌမဗောဓိ-သုတ္တဝဏ္ဏနာ နိဋ္ဌိတာ။ ဥဒါန၊ ၌။၄၂။

ဥဒါနသင်္ဂဟ (ပု) [ဥဒါန+သင်္ဂဟ] အကျဉ်းချုပ်ခေါင်းစဉ် မာတိကာ ပြုလုပ်၍ သိမ်းယူကြောင်းစကား၊ အကျယ်တဝင့်ပြဆိုပြီး ပြဆိုလတ္တံ့သောအနက်အဓိပ္ပါယ်တို့ကို နောင်အခါ မေ့ပျောက် မသွားအောင်အလွယ်တကူ မှတ်ယူနိုင်ခြင်းငှါ အကျဉ်းချုံး, ခေါင်းစဉ် မာတိကာပြုလုပ် ထားအပ် သောဂါထာစကား၊ ("မဂ္ဂေ ဌိဝဇ္ဇိပုတ္တာစ" အစရှိသော **ဥဒ္ဒါန်း**ဂါထာများ)။ ဥဒါနသင်္ဂဟော နာမ-----ဂါထာယော။ သီ၊ ဌီ၊သစ်၊၁။၁၃၆။ ဥဒ္ဒါနသင်္ဂဟ-လည်းကြည့်။

ဥဒါနသဒ္ဒ (ပု) [ဥဒါန+သဒ္ဒ] ပီတိ၏အစွမ်းဖြင့် ထုတ်ဆောင်ကျူးရင့်အပ်သောအသံ၊ ဥဒါန်းကျူးရင့်သံ။ မာရော ဥဒါနသဒ္ဒေန အာဂန္တွာ။ သုတ္တနိ၊ ၌၊၂။၁၂၀။

ဥဒါနသုတ္တ (နဉ) [ဥဒါန+သုတ္တ] ဥဒါနသုတ်။ သံယုတ္တနိကာယ ခန္ဓဝဂ္ဂသံယုတ္တပါဠိ၊ ၁-သံယုတ်၊(၆)၁-ဝဂ်၊၃-သုတ်။ သံ၊ ၂။၄၅-၈။

ဥဒါနေတိ ၁(ကြိ) [(၁) ဥ+အန+ဧ+တိ။ (၂) ဥ+အာ+နီ+အ+တိ။ ဥဒါနံ နောင် ကရဓာတ်၏ အနက်၌ ဣပစ္စည်းသက်၍ ဥဒါနေ-ဟု ဖြစ်၏၊

ဤဝိဘတ်, သ အာဂုံဖြင့် ဥဒါနေသိ-ဟု ပြီးရသည်။ ဥဒါနေသိ- ဥဒါန်းပြုပြီ၊ (ဝါ) ကျူးရင့်ပြီ-ဟုပေး။ အဋ္ဌ၊သာ၊ဘာသာဌီ၊၁။ ၆၉။] ထွက်ပေါ်စေ၏။ ထုတ်ဆောင်ကျူးရင့်၏။ မြွက်ဆို၏။ ဤမ် ဥဒါနံ ဥဒါနေသိ(ဝိ၊၃။၂) တိ ဤမ်-----အတ္တာမနဝါစံ နိစ္ဆာရေသိတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၃၆။ ဥဒါနေသိ (ပဋိသံ။၃၃၂)တိ ဥဒါဟရိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁၉။ **ဥဒါနေတိ** -မ၊ဋ္ဌ၊၄။၆၉။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၀၉။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၄၄။ **ဥဒါနေန္တိ**- ဒီ၊၃။၁၈၃။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၈၃။ **ဥဒါနေမိ** -ဝိ၊၄။၃၄၀။ **ဥဒါနေသိ** - ဝိ၊၃။၁၊ ၂၈၆။ ဝိ၊၄။၃၃၉။ ဒီ၊၁။၄၄၊၄၊။ ဒီ၊၂။၊၆၊ ၉၀၊၁၁၃။ မ၊၁။၂၃၅။ မ၊၂။၁၊၆။ သံ၊၁။၁၉၊ ၂၀၊၂၆၊၁၆၂။ သံ၊၂။၄၅။ သံ၊၃။၂၃၀၊၃၊ရ၁။ အံ၊ ၁၊၂။၂၀၈။ အံ၊၃။၁၃၁။ ပဋိသံ။၃၃၂။ ဥဒါန။ ရ၊ရ၊၁၉၂။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၃၆။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၈၉။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၄ရ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀၂။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။ရ၀။၂၃၈။ အဘိ၊ ဋ္ဌ။၁။၁၂။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁၉။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃၅၂။ အံ။ဋီ၊၁။ဂ၆။

ဥဒါနေတိ ² (ကြို) [ဥဒါန+ဤ+တိ] ဥဒါန်း (ဥဒ္ဒါန်း) ပြုလုပ်၏။ အကျဉ်းချုပ်-ခေါင်းစဉ်မာတိကာ-ပြုလုပ်၏။ ဝိညာဏဝဇ္ဇံ သဗ္ဗံ တေဝ ဓမ္မေ ဥဒါနေတိ (ဥဒ္ဒါနေတိ?)။ မူလဋီ၊ ၃။၁ဂ။ (-အနုဋီ၊၃။၂၂)။

ဥဒါနေတ္တာ ³ (ကြို၊ဝိ) [(၁) ဥ+အန+ဏော+တ္တာ။ (၂) ဥ+အာ+နီ+တ္တာ] ထွက်ပေါ်စေ၍၊ ထုတ်ဆောင်ကျူးရင့်၍၊ မြွက်ဆို၍။ အနေက-ဇာတိသံသာရန္တိ ဥဒါနံ ဥဒါနေတ္တာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ရ၉။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂၄။

ဥဒါနေတ္တာ ² (ကြို၊ဝိ) [ဥဒါန ²+ဤ+တ္တာ] ဥဒါန်း (ဥဒ္ဒါန်း) ပြုလုပ်၍၊ အကျဉ်းချုပ်-ခေါင်းစဉ်မာတိကာ-ပြုလုပ်၍။ ဒသပိ စရိယာဝိသေသေ ဥဒါနေတ္တာ နိဂမေတိ။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၁၁၀။ မူလဋီ၊ ၃။၁ဂ။

ဥဒါနေန္ထ (တိ) (၁) [ဥ+အန+ဏော+အန္ထ။ (၂) ဥ+အာ+နီ+အ+အန္ထ ။ထိ-၌ ဥဒါနေန္ထိ။] ထွက်ပေါ်စေသော၊ထုတ်ဆောင်ကျူးရင့်သော၊ မြွက်ဆိုသော၊သူ။ အာယသ္မတော ဘဒ္ဒိယဿ ----- အဘိက္ခဏံ ဥဒါနံ ဥဒါနေန္ထဿ။ ဥဒါန။၉၈။ (-။အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁၂။) အရဟတ္တံ ပန ပတ္တာ ဥဒါနေန္ထိ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၁၅။

ဥဒါနေန္တိ (ကြို) [(၁)ဥ+အန+ဏော+အန္တိ။ (၂) ဥ+အာ+နီ+ အ+အန္တိ] ထွက်ပေါ်စေကုန်၏၊ ထုတ်ဆောင်ကျူးရင့်. မြွက်ဆိုကုန်၏။ ဥဒါနေတိ ²-ကြည့်။

ဥဒါနေမိ (ကြို) [(၁)ဥ+အန+ဏော+မိ။ (၂) ဥ+အာ+နီ+အ+မိ] ထွက်ပေါ်စေ၏၊ထုတ်ဆောင်ကျူးရင့်မြွက် ဆို၏။ ဥဒါနေတိ ²-ကြည့်။

ဥဒါနေသိ (ကြို) [(၁)ဥ+အန+ဏော+ဤ ။ (၂) ဥ+အာ+နီ+အ+ဤ] ထွက်ပေါ်စေပြီ၊ ထုတ်ဆောင် ကျူးရင့်. မြွက်ဆိုပြီ။ ဥဒါနေတိ -ကြည့်။။

ဥဒါနုဒါန (နာ)[ဥဒါန+ဥဒါန] ဝမ်းမြောက်စကားကို ထုတ်ဆောင်ကျူးရင့်. မြွက်ဆိုခြင်း။ နစ္စာဒီဟိ ကိဉ္စနံ ဗုဒ္ဓဘာဝံ ပတ္တာ ဥဒါနုဒါနဿ (ပုဗ္ဗနိမိတ္တံ)။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။ ၁၀၅။

ဥဒါပ (ပုံ၊နာ) [ဥ+အာပ။ ဥ+အာပ+ဏ] တံတိုင်းခြေ။ ဥဒါပေါ ဥပကာရိကာ။ (တောင်ပေါက်မူ) ဓာန်။ ၂၀၃။ ဥဒ္ဒါပ၊ဥဒ္ဓါပ-တို့.လည်းကြည့်။ (တောင်ပေါက်၊ဓာန်၊သျ-၌ သံယုတ်နှင့် တက္ခရိုသော ဥဒ္ဒါပ၊ဥဒ္ဓါပ-ဟူသောပါဋ္ဌများ မသင့်.ကြောင်း မိန့်.ဆိုထား၊သည်။)

ဥဒါယတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဤ+ဏယ+တိ။ရှုပ်ပြီးပုံ စလင်း ဂဏ္ဌိ။၁၁၁-၂ ကြည့်။] ထစေ-ဖြစ်စေ-၏။ ကာရိတေ ဥဒါယတိတိ ရှုပ် ဘဝတိ၊ ဥဋ္ဌာပေတိတိ ဟိ အတ္ထော။ နီတိ၊ဓာ၊၂။

သမ္ပယုတ္တဓမ္မေ ဥဒါယတိတိ ဥဒိ၊ ဥဋ္ဌာပေတိတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၁၈။ အဘိ၊ဌ၊၁။၂၁၄။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁ရ၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၅၁။ မဟာနိ၊ဌ။ ၁၁ဖ။

ဥဒါယီတ္ထေရ (ပု) [ဥဒါယီ+ထေရ] ဥဒါယီထေရ်။ (သာသနာတော်၌ ကာဠဒါယီ,မဟာဥဒါယီ, လာဠဒါယီ-ဟု ဥဒါယီထေရ် ၃-ပါးတွေ့ရ၏။) ဥဒါယီတ္ထေရော သတ္ထု နိက္ခန္တဘာဝံ ဥတ္တာ။ အံ၊ဌ၊၁။၂၃၅။ (-ဝိ၊ဌ၊၂။၁၃ဖ။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၂၄၁။) ဥဒါယီ-လည်းကြည့်။

ဥဒါယီတ္ထေရနာဂ (ပု) [ဥဒါယီတ္ထေရ+နာဂ] မကောင်းမှု အကုသိုလ်-မရှိ-ကင်းဝေး-သော ကာဠဒါယီ ထေရ်။ ဥဒါယီတ္ထေရနာဂေန ဒေသိတံ ဗုဒ္ဓနာဂံ ဣတရေ ခီဏာသဝါ နာဂါ ဝိဇာနိသန္တိ။ အံ၊ဌ၊၃။၁၁၃။

ဥဒါယိဝဂ္ဂ (ပု) [ဥဒါယီ+ဝဂ္ဂ] ဥဒါယီဝဂ်။ သံယုတ္တနိကာယ မဟာဝဂ္ဂသံယုတ္တပါဠိ၊၂-သံယုတ်၊၃-ဝဂ်။သံ၊၃။ရ၅-၈၀။

ဥဒါယီ (ပု) [ဥ+ဣ+ဏီ] ဥဒါယီမည်သူ။ (သာသနာတော်၌ ဥဒါယီမည်သူ ၅-ဦးတွေ့ရ၏။ ဥဒါယီမထေရ် ၄-ပါးနှင့် ဥဒါယီပုဏ္ဏားတို့ ဖြစ်ကြသည်။ (က) ကာဠဒါယီမထေရ်သည် ပဒုမုတ္တရ ဘုရားရှင်လက်ထက် ဟံသာဝတီမြို့၌ ဖြစ်၍ မြတ်စွာဘုရားထံ ကုလပွဿာဒက တေဒဂ်ရာထူးကို ပန်ဆင်ပြီး ကုသိုလ် ကောင်းမှု ပြုလုပ်ခဲ့သည်။ နောက်ဆုံးဘဝ၌ ဂေါတမဘုရားအလောင်းတော် ပဋိသန္ဓေ နေသောနေ့မှာပင် ကပိလဝတ်မြို့ အမတ်တစ်ဦး၏နေအိမ်တွင် ပဋိသန္ဓေ ယူခဲ့သည်၊ ဘုရားအလောင်းတော်နှင့် တစ်နေ့တည်း ဖွားမြင်သော ဖွားဘက်တော်တစ်ဦး ဖြစ်သည်။ တစ်မြို့လုံး ဝမ်းသာရွှင်ပျ တက်ကြွသောနေ့၌ ဖွားမြင်သောကြောင့် ဥဒါယီဟု အမည်မှည့်၏။ အနည်းငယ် အသားမည်းသောကြောင့် ကာဠနှင့် တွဲ၍ ကာဠဒါယီ ဟု အမည်တွင်သည်။ မြတ်စွာဘုရားအလောင်းတော်နှင့် ကစားဖော် ကစားဘက်လည်း ဖြစ်သည်၊ နောင်အခါ မြတ်စွာဘုရားထံ တရားနာရ၍ ဗေဟိဘိက္ခု ရဟန္တာအဖြစ်သို့ ရောက်ရှိကာ ဘုရားရှင်အား ရာဇဂြိုဟ်မှ (ဆွေတော်မျိုးတော်တို့ရှိရာ) ကပိလဝတ်သို့ ပင့်ဆောင်ခဲ့ရာတွင် ဆွေတော်မျိုးတော်တို့ ကြည်ညြိုသဒ္ဓါတိုးပွားစေရန် ဟောပြောဆောင်ရွက်မှုကို အကြောင်းပြု၍ ကုလပွဿာဒကအရာ၌ ဇေတဒဂ် ထားတော်မူသည်။ အံ၊ဌ၊၁။၂၃၃-ဖ။ ထေရ၊ဌ၊၂။၁ဖ၅-၁ရ၃။ ကာဠဒါယီ-လည်းကြည့်။

(ခ)မဟာဥဒါယီထေရ်၊ကြီးသောကိုယ်ခန္ဓာရှိသောကြောင့် မဟာဥဒါယီဟု ခေါ်တွင်သည်၊ ဤမဟာဥဒါယီကို အကြောင်းပြု၍ နိသီဒိုင်အခင်း၏ အမြိတ်အဆာကို ခွင့်ပြုတော်မူသည်။ ဝိ၊၂။၂၂၁။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ဂ၆။ မဟာဥဒါယီကိုပင် ပဏ္ဍိတဥဒါယီထေရ် ဟုလည်း ဖွင့်ဆိုသည်ကို တွေ့ရသည်။ မ၊ဌ၊၃။ဂ၀။ သံ၊ဌ၊၃။၁၂၀။ ဤမဟာဥဒါယီထေရ်သည် ကပိလဝတ်ပြည်ဝယ် ပုဏ္ဏားမျိုး၌ ဖြစ်၍ ဆွေတော်မျိုးတော် ပရိသတ်၌ ပြအပ်သော မြတ်စွာဘုရား၏ တန်းခိုးအာနုဘော်ကို ဖူးမြင်ရကာ သဒ္ဓါဘရားဖြစ်ပွား၍ ရဟန်းပြုလျက် ဝိပဿနာတရား အားထုတ်ရာ မကြာမြင့်မီပင် ရဟန္တာအဖြစ်သို့ ရောက်ရှိလေသည်။ နာဂေါပမသုတ်အဆုံး၌ မိမိ၏ ညာဏ်စွမ်းအလျောက် မြတ်စွာဘုရား၏ ဂုဏ်တော်တို့ကို ဆင်ခြင်အောက်မေ့ကာ ဂါထာတို့ဖြင့် ဖွဲ့သီ ချီးကျူးခဲ့လေသည်။ ထေရ၊ဌ၊၂။၂၅၈။ နာဂသုတ်အဖွင့် အဋ္ဌကထာ(အံ၊ဌ၊၃။၁၁၀)၌ကား ထိုသို့ချီးကျူးသော ပုဂ္ဂိုလ်မှာ

ကာဋ္ဌဒါယီဖြစ်သည်ဟု မိန့်ဆိုထားသည်။

(ဂ) လာဋ္ဌဒါယီ(လာလုဒါယီ) မထေရ်။ ထိုမထေရ်သည် ကောဝရိယ၏ သားဖြစ်၏။ ထေရာဋ္ဌ၊၂။၂၅၈။ သေယျသကရဟန်း၏ ဥပဇ္ဈယ်ဆရာတည်း။ တုန်လှုပ်သော သားကောင်နှင့်တူ၏။ အိပ်ခြင်းဌ် မွေ့လျော်သော လျှပ်ပေါ်လော်လီသော ရဟန်းတို့တွင် တစ်ဦးဖြစ်သည်။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၀၅။ ဤလာဋ္ဌဒါယီကို အကြောင်းပြု၍ မြတ်စွာဘုရားသည် သိက္ခာပုဒ်များစွာ ပညတ်တော်မူခဲ့ရသည်၊ ၎င်းသိက္ခာပုဒ်တို့မှာ ကာယသံသဂ္ဂ သိက္ခာပုဒ် (ဝိ၊၁။၁၇၂-၃)၊ ဒုဋ္ဌုလ္လဝါစာသိက္ခာပုဒ် (ဝိ၊၁။၁၈၆-ရ)၊ အတ္တကာမ ပါရိစရိယသိက္ခာပုဒ် (ဝိ၊၁။၁၉၂-၄)၊ သဉ္စရိတ္တသိက္ခာပုဒ် (ဝိ၊၁။၁၉၉၊၂၀၀) ၊ ပထမ အနိယတသိက္ခာပုဒ် (ဝိ၊၁။၂၈၅-၆)၊ ဒုတိယ အနိယတသိက္ခာပုဒ် (ဝိ၊၁။ ၈၉၊၂၉၀)၊ ပုရာဏစီဝရသိက္ခာပုဒ် (ဝိ၊၁။၃၀၆-ရ)၊ စီဝရပဋိဂ္ဂဟဏသိက္ခာပုဒ်(ဝိ၊၁။၃၀၈-၃၁၀)၊ ဓမ္မဒေသနာသိက္ခာပုဒ်(ဝိ၊၂။၃၂-၃)၊ စီဝရသိဗွန သိက္ခာပုဒ်(ဝိ၊၂။၈၅-၆)၊ ရဟောနိသဇ္ဇသိက္ခာပုဒ် (ဝိ၊၂။၉၃-၄)၊ သဉ္စိစ္စသိက္ခာပုဒ် (ဝိ၊၂။၁၆၃-၄) တို့ဖြစ်သည်။ (ဃ) သံဃာအား ပါတိမောက်ရွတ်ပြသော ကျီးကန်း အသံကဲ့သို့ အသံရှိသော ဥဒါယီရဟန်း။ (င) ဥဒါယီမည်သော ပုဏ္ဏား။

တယော ထေရာ ဥဒါယီ နာမ လာဋ္ဌဒါယီ ကာဋ္ဌဒါယီ မဟာဥဒါယီတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ရ။ (-ထေရာဋ္ဌ၊၂။၂၅၈။အံ၊ဋီ၊၃။၃၀၄။) (က) ၎င်း ဝုတ္တော အာယသ္မာ ဥဒါယီ ဘဂဝန္တံ တေဒဝေါစ။ အံ၊၂။၃၀၃။ အာယသ္မာ ဥဒါယီတိ ပဋိသမ္ဘိဒါပတ္တော ကာဋ္ဌဒါယိတ္ထေရော။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၁၁၀။ သကလနဂရသ္မိ ဥဒဂ္ဂစိတ္တဒိဝသေ ဇာတောတိ ဥဒါယိတ္တေ၀ နာမံ အကံသု။ ထောက် ကာဋ္ဌမာတုကတ္တာ ပန ကာဋ္ဌဒါယီ နာမ ဇာတော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၄။ ထေရာဋ္ဌ၊၂။၁၆၅။ (-အံ၊၃။၂၄၂။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၈၃။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၂၈၃ရ။) (ခ) အာယသ္မာ ဥဒါယီ ဘဂဝန္တံ တေဒဝေါစ။ ဒီ၊၃။၉၅။ ဣဒ မဟာဥဒါယီ အဓိပ္ပေတောဝ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။ရ။ ဥဒါယိတိ နာမံ၊မဟာသရီရတာယ ပန ထေရော မဟာဥဒါယိတိ ပညာယိတ္ထ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၆၆။ (-ဝိ၊၂။၂၂၁။ မ၊၂။၅၉၊၁၁၁။ သံ၊၂။၄၂၃။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၈၀၊၁၁၄။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၂၀။) (ဂ) အဒ္ဒသ ခေါ အာယသ္မာ ဥဒါယီ အာယသ္မန္တံ သေယျသကံ။ ဝိ၊၁။၁၅၁။ ဥဒါယိတိ တဿ ထေရဿ နာမံ၊ အယဉ္စ သေယျသကဿ ဥပဇ္ဈာယော လာဋ္ဌဒါယီ နာမ။ ဝိ၊ ဋ္ဌ၊၂။၁၀၅။ (-မ၊၃။၂၅၁။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၈၁။) (ဃ) အာယသ္မာ ဥဒါယီ သံဃဿ ပါတိမောက္ခဒ္ဒေသကော ဟောတိ ကာကဿရကော။ ဝိ၊၃။၁၅၅။ (င) အထခေါ ဥဒါယီ ဗြာဟ္မဏော ယေန ဘဂဝါ တေနုပသင်္ကမိ။ အံ၊၁။၃၅၂။

ဥဒါယီသုတ္တ (နာ) [ဥဒါယီ+သုတ္တ] ဥဒါယီသုတ်။ (ဥဒါယီအမည်နှင့် ၅-သုတ် တွေ့ရ၏။ ၂-သုတ်၌သာ ဥဒါယီပုဏ္ဏား, လာဋ္ဌဒါယီမထေရ်-ဟု အမည်သီးခြား တွေ့ရ၍ ကျန် ၃-သုတ်၌ မည်သည့် ဥဒါယီ ဟု မတွေ့ရ။

သဋ္ဌာယတနဝဂ္ဂ သံယုတ်ပါဠိတော်လာ ဥဒါယီသုတ်၌ အရှင်ဥဒါယီက အရှင်အာနန္ဒာအား "မြတ်စွာဘုရားသည် ဤကာယကို အနတ္တဟု ဟောကြားသကဲ့သို့ ဝိညာဏ်ကိုလည်း အနတ္တဟု ဟောကြားပညတ်ခြင်းငှါ တတ်ကောင်းပါ၏လော" ဟု မေးမြန်းရာ ထိုကဲ့သို့ဟောကြားရန် တတ်ကောင်းကြောင်း အကျယ် ဖြေဆိုထားသည်။ ဤသုတ်၌ အနိစ္စဖြင့် အနတ္တလက္ခဏာကို ဟောတော်မူသည်။ သံ၊၂။၃၇၅-ရ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၅၀။

မဟာဝဂ္ဂသံယုတ် ပါဠိတော်လာ ဥဒါယီသုတ်၌ အရှင်ဥဒါယီသည် မြတ်စွာ

ဘုရားအထံတော်မှ ခန္ဓာ ငါးပါး ရုပ်နာမ်နှင့် စပ်သော တရားကို နာရ၍ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ ငါးပါးတို့၏ ဖြစ်မှုပျက်မှုကို သုံးသပ်ဆင်ခြင်ကာ သစ္စာလေးပါးကို သိမြင်ရကြောင်း၊ "ခီဏာ ဇာတိ" စသော ပစ္စဝေက္ခဏာဉာဏ်အကျိုးငါ ကပ်၍ဆောင်နိုင်သော ဝိပဿနာလမ်းစဉ်နှင့် ဗောဇ္ဈင်တရားတို့ကို ရရှိကြောင်းကို အရှင် ဥဒါယီက မြတ်စွာဘုရားအား လျှောက်ထား သည်။ သံ၊၃။၇၉-၈၀။

အဂုံတ္တရနိကာယ၊ စတုက္ကနိပါတ ပါဠိတော်လာ ဥဒါယီသုတ်၌ ဥဒါယီပုဏ္ဏားက မေးသဖြင့် မြတ်စွာဘုရားသည် ကိုယ်တော်မြတ် ချီးမွမ်းအပ်သော ယညနှင့် မချီးမွမ်းအပ်သော ယညကို ခွဲခြား၍ ဟောကြားတော်မူသည်။ အံ၊ ၁။၃၅၂-၃။

အဂုံတ္တရနိကာယ၊ ပဉ္စကနိပါတ ပါဠိတော်လာ ဥဒါယီသုတ်၌ "အရှင်ဥဒါယီသည် များစွာသော လူပရိသတ်ခြံရံလျက် တရား ဟောနေပါကြောင်း" အရှင်အာနန္ဒာက မြတ်စွာ ဘုရားအားလျှောက်ထားရာ မြတ်စွာဘုရားက "သူတပါးအား တရားဟောရန် မလွယ် ကူကြောင်း၊ သူတပါးကို တရားဟောသော ပုဂ္ဂိုလ်သည် မိမိသန္တာန်၌ တရားငါးမျိုးဖြစ်စေ၍ ဟောရမည်ဖြစ်ကြောင်း "ဟောတော် မူသည်။ အံ၊ ၂။၁၆၂၊

အဂုံတ္တရနိကာယ၊ ဆက္ကနိပါတ ပါဠိတော်လာ ဥဒါယီသုတ်၌ မြတ်စွာဘုရားက လာဋုဒါယီအား အနုဿတိဌာနကို မေးတော် မူရာ အလိုတော်ကျအောင် မဖြေနိုင်၍ အရှင် အာနန္ဒာအား တဖန်မေးတော်မူရာ အရှင် အာနန္ဒာက အနုဿတိဌာနတို့ကို ဖြေဆိုသည်။ အံ၊ ၂။ ၂၈၄-၆။

ဥဒါဝတ္ထ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+အာ+ဝတု(ဝတ္တု)+တ္ထာ။ တမုဒါဝတ္ထိတ္ထာ-ဟုဆိုလိုလျက် ဆန်းကြောင့် တမုဒါဝတ္ထ-ဟု ရှိနေသည်။] ပြန်လည်၍၊ ပြန်နစ်၍။ တမုဒါဝတ္ထ ကလျာဏီ(ဇာ၊ ၂။ ၁၅) တိ တံ ကေသေ ပရာမသိတ္ထာ ဌိတံ ဣသိ ဥဒါဝတ္ထိတ္ထာ နိဝတ္ထိတ္ထာ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၁၆၉။ ဥဒါဝတ္ထာတိ ဣဒံ တ္ထာပစ္စယန္တပဒံ၊ ဥဒသဒ္ဒေါ စ နိပါတမတ္တော၊ တေနာဟ ဥဒါဝတ္ထိတ္ထာ နိဝတ္ထိတ္ထာတိ။ ဇာ၊ဋီ၊သစ်၊ယံ။ကျော။

ဥဒါဝတ္ထိတ္ထာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+အာ+ဝတု(ဝတ္တု)+တ္ထာ] ပြန်လည်၍၊ပြန်နစ်၍။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒါသီနတ္တ (နာ) [ဥဒါသီန+တ္တ] လျစ်လျူရှု သည်၏ အဖြစ်။ ပကတိယာပိ ဥဒါသီနတ္တာ သာတိသယံ တတ္ထ မဇ္ဈတ္တတာ သဏ္ဌာတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၇၅-၆။

ဥဒါသီနဝုတ္ထိ (ထီ) [ဥဒါသီန+ဝုတ္ထိ] လျစ်လျူရှုသောအားဖြင့် ဖြစ်ခြင်း။ ပိယာဒိ-ဘေဒေသု သဗ္ဗသတ္တေသု ဥဒါသီနဝုတ္ထိယာ သမဘာဝေ သေ ဒဿနကိစ္စာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၃၈၀။

ဥဒါသီ(သီ)နဲ (တိ)[ဥ+အာသ+တ။တ-ကို ဤန-ပြု။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။] (ဖေါ်ပြလတ္တံ့သောပါဠိဝါကျ တို့၌ "သိ၊သီ"ဟု ရသ ဒီဃနှစ်မျိုး တွေ့ရသော်လည်း ထောမနိဓိ၊ အမရကောသတို့နှင့် သက္ကတအင်္ဂလိပ် အဘိဓာန်တို့၌ ဒီဃနှင့် ချည်းရှိသည်။) လျစ်လျူရှုသော၊ ချစ်ခြင်း, မုန်းခြင်း, ဝမ်းမြောက်ခြင်း, စိုးရိမ်ပူပန်ခြင်း မရှိဘဲ အလယ်အလတ် သဘောရှိသော၊သူ။ ယော ပန ဒ္ဒိသုပိ ဝတ္ထူသု မဇ္ဈတ္တော ဥဒါသီနော။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၃၈၅။ မ၊ဌ၊၁။၃၀၃။ မဇ္ဈတ္တဝေဒနာ သုခါကာရေ ဒုက္ခာကာရေ စ ဥဒါသီနာ ဟောတိ။ မူလဋီ၊၁။၄၁။ ဥဒါသီနာတိ နတိအပနတိရဟိတာ။ အနုဋီ၊၁။၄၄။ အညဒတ္ထု ဥဒါသီနော၀ ဘ၀ေယျ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂၉၄။ (-

မ၊ဌ၊၁။၁၀၅။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ဧရ၊၂၅ရ။ ထေရ၊ ဌ၊၁။၁၁၉။ စူဠနိ၊ဌ၊၉၉။ သာရတ္ထ၊၁။၄၅ဖ။ သံ၊ ဋီ၊၂။၂၄၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃ရ၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၅၉။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၁ရ။)

ဥဒါသီနစိတ္တ (တိ) [ဥဒါသီန+စိတ္တ] လျစ်လျူ ရှုသော စိတ်ရှိသော၊သူ။ ပမုဒိတောဝ ဒေတိ အာဒရဇာတော၊ နု ဥဒါသီနစိတ္တော။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၁။ ၂၅၅။

ဥဒါသီ(သီ)နတာ (ထီ) [ဥဒါသီ(သီ)နု+တာ] လျစ်လျူရှုသည်၏အဖြစ်။ ဥပေက္ခာနုပြုဟနာ သတ္တသခ်ါရေသု ဥဒါသီနတာပိ အသခ်ံတာ-ဓိဂမဿ ဥပါယော။ မ၊ဋီ၊၁။၁၉၂။ မဏ္ဍတ္တပုဂ္ဂလံ အနုဿရန္တဿ ဥဒါသီနတာ သဏ္ဌာတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။၃ရ၃။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၅၉။)

ဥဒါသီနဓာတုက (တိ) [ဥဒါသီန+ဓာတု+က] လျစ်လျူရှု သောသဘောရှိသော၊သူ။ တသ္မာ သော သရီရဇဂ္ဂနေပိ ဥဒါသီနဓာတုကောဝ။ ဥဒါန၊ဌ။၁၄၉။

ဥဒါသီ(သီ)နပက္ခ (ပု) [ဥဒါသီ(သီ)နု+ပက္ခ] (၁)လျစ်လျူရှုသောအဖို့။ (တိ)(၂) လျစ်လျူ ရှုသောအဖို့ရှိသော။ (၁)ပကတိယာ သဘာဝေန ဣမဿ ဘိက္ခုနော ဥဒါသီနပက္ခေ ဋ္ဌိတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃ရ၅။ (တိ) (၂) အလောဘေန စေတ္ထ သကပက္ခေသု သတ္တသခ်ါရေသု နိဗ္ဗုတော ဟောတိ။-----အမောဟေန ဥဒါသီနပက္ခေသု။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁ရ၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၁၃ဖ။ (-မဟာနိ၊ဌ။၁၅၁။ မူလဋီ၊၁။၉၁။)

ဥဒါသီနပုဂ္ဂလ (ပု) [ဥဒါသီနု+ပုဂ္ဂလ] လျစ်လျူ ရှုသော ပုဂ္ဂိုလ်။ အထ ဥဒါသီနပုဂ္ဂလော ဟောတိ။ စရိယာ၊ဌ။၂၈၄။ ဒီ၊ဋီ၊၁။ရ၅။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂ဖ၁။

ဥဒါဟဋ (ဟိ) [ဥ+အာ+ဟရ+တ] ထုတ်ဆောင်အပ်သော။ ဥဒါဟဋမ္မိ အနုဒါဟဋ-သဒိသမေဝ။ အဘိ၊ဌ၊၃။၂၁ဝ။ (-အံ၊ဌ၊၃။၅၉။ ဝိမတိ၊၁။ ၂ဖ၉။ ဝိမတိ၊၂။ ၂ဖ၂။)

ဥဒါဟဋဂါထာ (ထီ) [ဥဒါဟဋာ+ဂါထာ] ထုတ်ဆောင်အပ်သောဂါထာ။ ဣမ ဥဒါဟဋဂါထာ ဝိယ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၃ဝ။

ဥဒါဟဋဝေလာ (ထီ) [ဥဒါဟဋာ+ဝေလာ] ထုတ်ဆောင် အပ်ရာ အခါ။ ယဿ ပုဂ္ဂလဿ သဟ ဥဒါဟဋဝေလာယ ဓမ္မာဘိသမယော ဟောတိ။ အဘိ၊ပု။၁၄ရ။ ဒီ၊ဌ၊၂။ဖဝ။ မ၊ဌ၊ ၂။၈၅။ သံ၊ဌ၊၂။၄။ မဟာနိ၊ဌ။၃၃၈။ သဟ ဥဒါဟဋဝေလာယာတိ ဥဒါဟာရေ ဥဒါဟဋ-မတ္တေယေဝ။ အဘိ၊ဌ၊၃။ရ၃။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၃၄။ (-ဒီ၊ဋီ၊၂။ဖ၄။ မူလဋီ၊၃။၄၁။)

ဥဒါဟရဏ (နဿ) [ဥ+အာ+ဟရ+ယု] (က) ထုတ်ဆောင်-မြှောက်ဆို-ညွှန်ပြ-ခြင်း။ (ခ) ထုတ်ဆောင်အပ်သော- ဥဒါဟရဏ်-ပြယုဂ်-ပုံစံ-သက်သေ-အထောက်အ ထား။ (က) သမယသဒ္ဒဿ အတ္ထုဒ္ဓါရေ အဘိသမယ-သဒ္ဒဿ ဥဒါဟရဏံ ဝုတ္တနယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ မ၊ဋီ၊၁။၃ရ။ အံ၊ဋီ၊၁။၃၄။ (-မ၊ဋီ၊၂။၁၄ဖ။ အံ၊ ဋီ၊၃။ဖဝ။) ဧဝံ အဿာဒါဒယော ဥဒါဟရဏ-ဝသေန သရူပတော ဒဿေတ္တာ။ နေတ္တိ၊ဌ။၄ဖ။ ဥဒါဟရဏဝသေနာတိ နိဒဿနဝသေန။ နေတ္တိ၊ဋီ။၄၃။ ဥဒါဟရဏဝသေနာ (နေတ္တိ၊ ဌ။၂၄၉)တိ နိဒဿနဝသေန ဧကဒေသ-ဒဿနဝသေနာတိ အတ္ထော။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၃၉။ ဥဒါဟရဏဝသေနာ (မူလဋီ၊၁။၄ရ) တိ နိဒဿနဝသေန၊ နု နိရဝသေသဒဿန-ဝသေန။ အနုဋီ၊၁။၄၉။ (-အနုဋီ၊၂။၁၄၃။) (ခ) နု ဟိ သဏ္ဌာ ဧဝံ ဝုတ္တေ ပရဝါဒိနာ သဟဓမ္မိကံ ဥဒါဟရဏံ ဥဒါဟရိတုံ။ အဘိ၊ဌ၊ ၁။၃၁။(-အဘိ၊ဌ၊၃။၁၄ဂ၊ ၂၁ရ။)

ဥဒါဟရဏယောသ (ပု) [ဥဒါဟရဏ+ယောသ] ထုတ်ဆောင်-မြွက်ဆို-ကျူးရင့်-အပ်သော အသံ။ ဝါကွာရဏန္ဓိ ဥဒါဟရဏယောသော။ ဒီ၊ ၌၊၁။၂၅၂။ မ၊၌၊၃။၂၈၆။ ဝါစာဝ ကရဏ်---ဥဒါဟရဏယောသောတိ ဝုတ္တံ။ ဝစီဘေဒ-သဒ္ဒါတိ အတ္ထော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၂၈၆။(-သာရတ္ထ၊၃။၁၈၁။ ဝိမတိ၊၂။၂၁။ မ၊ဋီ၊၃။၁၉၁။)

ဥဒါဟရဏတ္ထ (တိ) [ဥဒါဟရဏ+အတ္ထ] ထုတ်ဆောင်-ညွှန်ပြ-ခြင်းအနက်ရှိသော။ နိဒဿနတ္ထောနာတိ ဥဒါဟရဏတ္ထော။ အနုဋီ၊ ၂။၈။

ဥဒါဟရဏဒဿန (နာ) [ဥဒါဟရဏ+ဒဿန] ဥဒါဟရုက်-ပြယုဂ်-ပုံစံ-သက်သေ-ကိုပြခြင်း။ ယထာတိအာဒိ ဥဒါဟရဏဒဿနေန ယထာ-ဘူတ္ထသ အတ္ထသ ပါကဋကရဏ်။ အနုဋီ၊ ၃။၁၄။ (-အနုဋီ၊၂။၁၃၁၊၂၁၄။ အနုဋီ၊၃။၂၇၊ ၃၀၂။)

ဥဒါဟရဏဒဿနတ္ထ (ပု) [ဥဒါဟရဏဒဿန+အတ္ထ] ဥဒါဟရုက်-ပြယုဂ်-ပုံစံ-သက်သေ-ကိုပြခြင်းအကျိုး။ ယထာကထံ ဝိယာတိ အတ္ထိဘာဝသ ဥဒါဟရဏဒဿနတ္ထံ ပုစ္ဆာ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၃၀၅။

ဥဒါဟရဏဒေါသ(ပု) [ဥဒါဟရဏ+ဒေါသ] ဥဒါ- ဟရုက်-ပြယုဂ်-ပုံစံ-၏အပြစ်။ နကိဠိ ဇာတန္ဓိ ပဋိညာဒေါသ ဟေတုဒေါသဥဒါဟရ-ဏဒေါသဒုဋ္ဌဒေါသတာယ နကိဠိဇာတံ။ မ၊ ဋီ၊၃။၁၁၃။

ဥဒါဟရဏပုဗ္ဗက (တိ) [ဥဒါဟရဏ+ပုဗ္ဗ+က] ဥဒါဟရုက်လျှင် ရှေ့သွားရှိသော။ တထာ ပန နိဒ္ဒိသန္တော ဥဒါဟရဏပုဗ္ဗကံ ဟေတုံ ဒဿေတုံ ယထာနာမတိအာဒိ ဝုတ္တံ။ မ၊ဋီ၊၃။၂၈၆။

ဥဒါဟရဏမတ္တ (တိ) [ဥဒါဟရဏ+မတ္တ] ဥဒါဟရုက်-ပြယုဂ်-ပုံစံ-မျှဖြစ်သော။ ဆာယာဝ အနပါယိနီတိ ဣဒံ သုခါနုဂမနဿ ဥဒါ-ဟရဏမတ္တံ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၀၄။ (-အနုဋီ၊၃။၄၁။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၃၉။)

ဥဒါဟရဏယုတ္တဝါဒ (ပု) [ဥဒါဟရဏယုတ္တ+ဝါဒ] ဥဒါဟရုက်နှင့်ယှဉ်သော-အယူ-ဝါဒ။ ကာရဏဝါဒါတိ ဥဒါဟရဏယုတ္တဝါဒံ ဝဒါ-မာတိ ကထေန္တာ။ မဟာနိ၊ဌ။၂၄၆။

ဥဒါဟရဏသာဓမ္မိယ (နာ) [ဥဒါဟရဏ+သာဓမ္မိယ] ဥဒါဟရုက်နှင့်-တူသော သဘော ဂုက်လက္ခဏာရှိသည်၏-တူသည်၏-အဖြစ်။ ဥဒါဟရဏသာဓမ္မိယာ သာဓျသာဓနံ ဟေတု။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၆ရ။

ဥဒါဟရဏသုတ္တ (နာ) [ဥဒါဟရဏ+သုတ္တ] ထုတ်ဆောင် အပ်သော-သုတ်-ပါဠိ။ စိရဋ္ဌိတတ္ထံ -----ဥဒါဟရဏသုတ္တာနံ၊လက္ခဏာနဿ သဗ္ဗသော။ နေတ္တိ၊ဌ။၂၇၅။ ဥဒါဟရဏ-သုတ္တသဒ္ဒါတံ ပါဠိ တသ္မိ တသ္မိ လက္ခဏ-ဘူတေ နေတ္တိဂန္ထေ သမ္မဒေဝ နိယော-ဇေန္တော။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၆။

ဥဒါဟရဏာဘာဝ (ပု) [ဥဒါဟရဏ+အဘာဝ] ဥဒါဟရုက်-ပုံစံ-၏မရှိခြင်း။ ဝေမ္မိ နသိဒ္ဓတိ ဥဒါဟရဏာဘာဝတော။ အနုဋီ၊၃။၆၃။

ဥဒါဟရတိ (ကြို) [ဥ+အာ+ဟရ+အ+တိ] ထုတ်ဆောင်၏၊ မြွက်ဆို၏၊ပြောဆို၏။ နယာဝ ဘဂဝါ ဘိက္ခုသံဃံ အာရဗ္ဘ ကိဠိဒေဝ ဥဒါဟရတိ။ ဒီ၊၂။၈၅။ သံ၊၃။၁၃၃။ (-အံ၊ ၁။၅၁၀။) နဥဒါဟရတိတိ ပစ္ဆိမံ သြဝါဒံ နဒေတိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၃ရ။သံ၊ဌ၊၃။၂၃ရ။ **ဥဒါဟရန္တိ**-မ၊ဌ၊၁။ရ၂။ သံ၊ဌ၊၂။၄၀။ ဇာ၊ဌ၊၂။၁၅၉။ သံ၊ ဋီ၊၂။၃၄၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၃ဂ။ **ဥဒါဟရေယျ**-ဝိ၊၃။၂၅ဂ။ ဝိ၊၄။၄၂၉။ သံ၊၃။၁၃၃။ အံ၊၂။၁ရ၁။ သုတ္တနိ။ ၃၃ရ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၁၀၅။ **ဥဒါဟရိ**-

အပ၊၁။ရ၀။ အပ၊၂။၉။ အပ၊ဌ၊၂။၂ရ။ **ဥဒါဟာသိ**- ဇာ၊ဌ၊၂။၂၉၃။ **ဥဒါဟရိသု**- အံ၊ဌ၊၂။၂၀၈။ **ဥဒါဟရိသတိ**- သံ၊၃။၁၃၃။ နေတ္ထိ၊ဌ။၃၅။

ဥဒါဟရန္တ (တိ) [ဥ+အာ+ဟရ+အန္တ] ထုတ်ဆောင်-မြွက်ဆို-သော၊သူ။ သမ္မာဒိဋ္ဌိ-သဟဂတေန စိတ္တေန "အတ္ထိ ဒိန္နံ"နှိုင်အာဒီနိ **ဥဒါဟရန္တသ** ကမ္မံ မနောကမ္မံ ဟောတိ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၃ရ။ (-ထေရ၊ဌ၊၂။၄၀၅။ နေတ္ထိ၊ဌ။၁၄၁၂ ၂ဖ၉။ ဇာ၊ဌ၊၃။၂ရ၁။ နေတ္ထိ၊၀။၂၁၉၊၃၄ရ။)

ဥဒါဟရန္တိ (ကြို) [ဥ+အာ+ဟရ+အန္တိ] ထုတ်ဆောင်-မြွက်ဆို-ပြောဆို-ကုန်၏။ ဥဒါဟရတိ-ကြည့်။

ဥဒါဟရိသု (ကြို) [ဥ+အာ+ဟရ+ဥံ] ထုတ် ဆောင်-မြွက်ဆို-ပြောဆို-ကုန်ပြီ။ ဥဒါဟရတိ-ကြည့်။

ဥဒါဟရိ (ကြို) [ဥ+အာ+ဟရ+ဣ] ထုတ်ဆောင်-မြွက်ဆို-ကျူးရင့်-ပြီ။ ဥဒါဟရတိ-ကြည့်။

ဥဒါဟရိတ (တိ) [ဥ+အာ+ဟရ+တ] ထုတ်ဆောင်အပ်သော။ ပါဠိယာ သာဓနတ္ထံ ဥဒါ-ဟရိတဘာ၀သ ပစ္စက္ခတော ၀ိညာယ-မာနတ္တာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၅၃။

ဥဒါဟရိတဗ္ဗ (တိ) [ဥ+အာ+ဟရ+တ၀္ဗ] ထုတ်ဆောင်-မြွက်ဆို-အပ်သော။ တဒဟု-ပေါသဏေ စာတုဒ္ဒသေ ၀ါ ပန္နရသေ ၀ါ တသ္မိံ ပုဂ္ဂလေ သမ္မုခီဘူတေ သံ၀ယမဏ္ဍ ဥဒါဟရိတ၀္ဗံ။ ၀ိ၊၄။၄၂၉။ (-ဥဒါန၊ဌ။၁၁၂။ နေတ္ထိ၊ဌ။၉၂။ ၀ိမတိ၊၂။၂၆၂။ ကင်္ခါ၊ဋီ။၁၁၀။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၈၀။ မ၊ဋီ၊၁။၁၉၈၊၂ဖ၉။ ၀ိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၂၀။)

ဥဒါဟရိတုံ (ကြို၊၀ိ) [ဥ+အာ+ဟရ+တုံ] ထုတ်ဆောင်ခြင်းငှါ။ နှ ဟိ သက္ကာ ဝေ၀ ၀ုတ္တေ ပရ၀ါဒိနာ သဟ၀မ္မိကံ ဥဒါဟရကံ ဥဒါဟရိတုံ။ အဘိ၊ဌ၊၁။ ၃၁။

ဥဒါဟရိတ္မာ (ကြို၊၀ိ) [ဥ+အာ+ဟရ+တ္မာ] ထုတ် ဆောင်-မြွက်ဆို-၍။ ဥဒ္ဓာရတမ်ပုညဝိပါကံ ဥဒါဟရိတ္မာ။ ဣတိ၀ုတ်၊ဌ။ရ၂။ အံ၊ဌ်၊၃။၁ဂ၂။ (-ဇာ၊ဌ၊၂။ဖ၀။)

ဥဒါဟရိသတိ (ကြို) [ဥ+အာ+ဟရ+သတိ] ထုတ်ဆောင်-မြွက်ဆို-လတ္တံ့-လိမ့်မည်။ ဥဒါဟရတိ-ကြည့်။

ဥဒါဟရိ(ရီ)ယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥ+အာ+ဟရ+ယ+တေ] ထုတ်ဆောင်-မြွက်ဆို-အပ်၏။ သပ္ပတိတိ သဒ္ဒါ၊ ဥဒါဟရိယတိတိ အတ္ထော။ အဘိ၊ဌ၊၂။၄၂။ ၀ိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၁၂။ အနုပသဂ္ဂသ သုတသဒ္ဒသ အတ္ထုဒ္ဒါရေ သဥ၀သဂ္ဂေါ၀ ဥဒါဟရိယတိ။ ဣတိ၀ုတ်၊ဌ။၂၁။ (-မ၊ဋီ၊၂။၁၄ဖ။ အံ၊ဌ်၊၃။ဖ၀။ မူလဋီ၊၂။၃၄။ နေတ္ထိ၊ဌ်။၁၀၅။ ၀ိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ရရ၊၁ရ၁။) **ဥဒါဟရိယန္တိ**-အနုဋီ၊၂။၁၁၀။ **ဥဒါဟရိယိသတိ**-နေတ္ထိ၊၀။၄၉။

ဥဒါဟရိယန္တိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥ+အာ+ဟရ+ယ+အန္တေ] ထုတ်ဆောင်-မြွက်ဆို-အပ်ကုန်၏။ ဥဒါဟရိယတိ-ကြည့်။

ဥဒါဟရိယိသတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥ+အာ+ဟရ+ယ+သတေ] ထုတ်ဆောင်-မြွက်ဆို-အပ်လတ္တံ့။ ဥဒါဟရိယတိ-ကြည့်။

ဥဒါဟရေယျ (ကြို) [ဥ+အာ+ဟရ+ယေျ] ထုတ်ဆောင်-မြွက်ဆို-ပြောဆို-ရာ၏။ ဥဒါဟရတိ-ကြည့်။

ဥဒါဟာရ (ပု) [ဥ+အာ+ဟရ+ဏ] ဥဒါန်း စကား၊ဝမ်းမြောက်နှစ်သက် မြွက်ဆိုအပ်သော

စကား၊ ပိတိအဟုန်ကြောင့် ကျူးရင့်မြွက်ဆို အပ်သော စကား။ ဥဒါဟာရ(ပဋိသံဒေ၊၂။ ၂၁၉။)နှင့် ဥဒါဟရဏယောသနှင့် အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ ဂဏ္ဌိ။၃၃ရ။ ဥဒါနံ ဥဒါဟာရောတိ အတ္ထတောကော်။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁၃။ (–ဥဒါန၊ဌ။၂။ သာရတ္ထ၊၁။၉ဂ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၂ဂ။) ဥဒါန-လည်းကြည့်။

ဥဒါဟာရယောသ (ပု) [ဥဒါဟာရ+ယောသ] ထုတ်ဆောင်- မြွက်ဆို-ကျူးရင့်-အပ်သော အသံ။ ဝါစာဝ ကရဏ် ဝါက္ကရဏ်၊ ဥဒါဟာရ-ယောသော။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၃၁၅။

ဥဒါဟာရနိဿိတ (ပု) [ဥဒါဟာရ+နိဿိတ] ထုတ်ဆောင်-မြွက်ဆို-ကျူးရင့်-အပ်သော အသံ။ ဣမသ္မိပိ ဥဒါနသ္မိ ဥဒါဟာရ-နိဿိတော ဒသသဟဿိလောကဓာတုံ ဖရိတ္တာ အဌာသိ။ သံ၊ဌ၊၃။၃၂၉၊

ဥဒါဟာရဝိသေသ (ပု) [ဥဒါဟာရ+ဝိသေသ] ထုတ်ဆောင်-မြွက်ဆို-ကျူးရင့်-အပ်သော စကားအထူး။ သော အဓိကော ဟုတ္တာ ----ဥဒါဟာရဝိသေသော ဥဒါနန္တိ ဝုစ္စတိ။ ဥဒါန၊ ဌ။၂။ သာရတ္ထ၊၁။၉ဂ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၂ဂ။

ဥဒါဟာသိ (ကြို) [ဥ+အာ+ဟရ+ဏျ] ထုတ်ဆောင်ပြီ၊ မြွက်ဆိုပြီ၊ ပြောဆိုပြီ။ ဥဒါဟရတိ-ကြည့်။

ဥဒါဟု (ဗျ) [ဥတာဟော-သံ။ အမရ။၂၄။၅။] ဝိကပ္ပ=အထူးကြံစည်ခြင်း၊ တမျိုးတဖုံ ကြံစည်ခြင်း။ (ထိုသို့မဟုတ်၊ သို့တည်းမဟုတ်-ဟု မြန်မာပြန်ဆိုရသည်)။ အာဟော တု ကိံ ကိမုဒါဟု၊ဝိကပ္ပေ ကိမုတော'ဒ စ။ ဓာန်။ ၁၁၃ရ။ ကိံ နု ခေါ သော သမဏော သဿုယာ ဇာရော၊ ဥဒါဟု ဩဘာသတိ။ ဝိ၊ ၂။၃ ၂။(–ဝိ၊၃။၁၄၃။ ဒီ၊၁။၁၄၅။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁ ၂။)

ဥဒိ (ပု) [ဥ+ဏ္ဍ+ကိ။ပါ၊ဂံ၊သစ်၊ ၂။၁ဂရ။] (သမ္ပယုတ်တရားတို့ကို) ထစေ-ကြွစေ-ထောင်စေ-ဖြစ်စေ-တတ်သောတရား (သမာဓိ)။ သမ္ပယုတ္တဓမ္မေ ဥဒါယတိတိ ဥဒိ။ ဥဋ္ဌာ-ပေတိတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၁ရ။ အဘိ၊ဌ၊ ၁။ ၂၁၄။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁ရ၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၅၁။ မဟာနိ၊ဌ။၁၁ဝ။ ဇကောဒိ-လည်းကြည့်။

ဥဒိုက္ခတိ (ကြို) [ဥ+ဏ္ဍက္ခ+အ+တိ] (၁)(က) ကြည်ရှု၏။ (၁) လျှစ်လျူရှု၏။ (၂) မျှော်လင့်-စောင့်မျှော်-ဆိုင်းငံ့-တောင့်တ-၏။ (၁) (က) ပလောဘယန္တိ မံ ယဒါ ဥဒိုက္ခတိ။ ဇာ၊ ၂။၄၀။ ဥဒိုက္ခတိတိ ဝေရူပေဟိ နေတ္တေဟိ ယသ္မိ ခဏေ သြလောကေတိ။ ဇာ၊ဌ၊၅။ ၂ ၂ရ။(၁) ဥဒိုက္ခသိ (ဇာ၊ ၂။၃၅ ၂)တိ အဇ္ဈုပေက္ခသိ။ ဇာ၊ ဌ၊ရ။၃ ၂ ၉။ (၂) ဥဒိုက္ခတိ(ဝိ၊ဌ၊၁။ဖ၈)တိ အပေက္ခတိ ပတ္ထေတိ။ သာရတ္ထ၊၁။၁ရ၈။ ဝိမတိ၊ ၁။၃၅။ **ဥဒိုက္ခတိ**- ဇာ၁။၃ရ၃၊၃ရ၆။ ဇာ၊ ၂။၄၀။ ထေရ၊ဌ၊ ၂။ ၂၁ရ။ ဇာ၊ဌ၊၅။ရ၃၊ ၂ ၂ရ။ ဇာ၊ဌ၊ ၆။၃ ၂ ၉။ ဇာ၊ဌ၊ ၃ ၂ ၈။မ၊ဋီ၊ ၂။၃ ၉။ **ဥဒိုက္ခသိ**-ထေရိ။၄ ၂ ၂။ ဇာ၊ ၂။၁ဝ၆၊၃၅၅။ ထေရိ၊ဌ။ ၂ ၆ ၂။ ဇာ၊ဌ၊၅။၄ ၂ ၆။ **ဥဒိုက္ခေယျ**-ဇာ၊ ၂။ ၂ ၉ ၃။ ဇာ၊ ဌ၊ရ။ ၂ ၀ ၀။ **ဥဒိုက္ခေသိ**-ဇာ၊ ၂။ ၂ ၉ ၄။ ဇာ၊ဌ၊ ရ။ ၂ ၀ ၄။ **ဥဒိုက္ခိသု** - ဇာ၊ ၂။ရ ၂။ ဇာ၊ဌ၊၅။၃ ၂ ၈။ **ဥဒိုက္ခိသံ**-ဝိမာန။၁၁၁။ ထေရ။ ၂ ၆ ၉။ ဝိမာန၊ ဌ။ ၂ ၉ ရ။ ထေရ၊ဌ၊ ၂။၃။ **ဥဒိုက္ခိသာမိ**- မ၊ ဌ၊၄ ၉ ရ။

ဥဒိုက္ခန (နာ) [ဥ+ဏ္ဍက္ခ+ယု] မျှော်လင့်-စောင့်မျှော်-တောင့်တ-ခြင်း။ သံဃပဋိမာနနန္တိ ဘိက္ခုသံဃဿ ပဋိမာနနံ ဥဒိုက္ခနံ။ ပဋိသံ၊ ဌ၊၁။ ၂ ၈ ၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၃ ၉ ၉။ သာရတ္ထ၊၁။၃ ၈ ၂။

ဥဒိုက္ခန (တိ)[ဥ+ဏ္ဍက္ခ+အ+အန] ။ထိ-ဌ်ဥဒိုက္ခန်]
(၁) ကြည်ရှုသော၊သူ။ (ကြို၊ဝိ)ကြည်ရှုလျက်။ (၂) စောင့်မျှော်-ဆိုင်းငံ့-သော။ (ကြို၊ဝိ) စောင့်မျှော်လျက်။ (၁) အနုလိုက္ခသို့ ပဏ္ဏာမိ၊

မြာဟွကာနံ ဥဒိကွတံ။ ဇာ၊၁။၃၁၀။ မ၊ဌ၊၃။ ၅ရ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၃၈၃။ အာယာသွန္ဓံ ဥဒိကွန္ဓောပိဋ္ဌိတော ပိဋ္ဌိတော အနုဗန္ဓိ။ အပ၊ဌ၊၁။၂၃၃။ (-ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁၁၅။ စရိယာ၊ဌ။၁၀၈။ မ၊ဋီ၊ ၂။၃၄။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၆၆။) (၂) ပဋိမာနေန္ဓောတိ အာဂမေန္ဓော၊ အာဂမနဿ ပတ္ထေန္ဓော ဥဒိကွန္ဓောတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၄ရ။ (-သံ၊ ဌ၊၁။၂ရ၀။ အံ၊ဌ၊၁။၂၆၈။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။၈ရ။ ထေရီ၊ဌ။၁၉၁။ အပ၊ဌ၊၁။၁၉၆။ ဇာ၊ဌ၊၁။၃၆၄။) တာနိ အမ္မာ ဥဒိကွန္ဓိ၊ သောက် ပဋိဝိနေဿတိ။ ဇာ၊၂။၃၅၃။

ဥဒိကွမာန (တိ) [ဥ+ဣကွ+အ+မာန] (၀) ကြည်ရှိသော၊သူ။(ကြို၊ဝိ) ကြည်ရှိလျက်။ (၂) စောင့်မျှော်-ဆိုင်းငံ့-သော၊သူ။ (ကြို၊ဝိ) စောင့်မျှော်လျက်။ (၁) အဿုပုဏ္ဏေဟိ နေတ္တေဟိ တံ ပုရိသံ ဥဒိကွမာနော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၉၆။ (-ဇာ၊၂။၂ရ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ၊၃ရ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၁၉၄။) (၂) ကောသမ္မိ၀ါသိနော ----သတ္ထု အာဂမနံ ဥဒိကွမာနာ ဒသဗလဿ မဟာသက္ကာရံ သဇ္ဇယိသု။ အံ၊ဌ၊၁။၂၅၂။ (-အံ၊ဌ၊၃။၂၆၀။ ၀မ္မ၊ ဌ၊၂။၂ရရ။ ဝိမာန၊ဌ။၁၀ရ။ ထေရ၊ဌ၊၁။၄၀၈။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၅၉။)

ဥဒိကွသိ (ကြို) [ဥ+ဣကွ+အ+သိ] (က) ကြည်ရှိ၏။ (ခ)လျစ်လျူရှု၏။ ဥဒိကွတိ (၁)(က)(ခ)-ကြည်။

ဥဒိကွိသု (ကြို) [ဥ+ဣကွ+ဥ] ကြည်ရှိကုန်ပြီ။ ဥဒိကွတိ (၁)(က)-ကြည်။

ဥဒိကွိတု (ကြို) [ဥ+ဣကွ+တု] ကြည်ရှိတတ်သော၊သူ။ ပိယစက္ခုနာ ဗဟုဇနံ ဥဒိကွိတာ အဟောသိ။ ဒီ၊၃။၁၃၆။

ဥဒိကွိသံ (ကြို) [ဥ+ဣကွ+သံ။ ဘ၀ိဿန္ဓိ သံ ဝိဘတ်ကို အတိတ်ဌသက်။ ရှု။၄ရ၃-သုတ်ကြည်။ တနည်း - ဥ+ဣကွ+ဣံ။ ဣံ ဝိဘတ်ကို ဣသံ ပြု သ တစ်လုံးကိုချေ။ နိတိ၊သုတ္တ။၁၁၀၃။] ကြည်ရှိပြီ။ ဥဒိကွတိ (၁)(က)-ကြည်။

ဥဒိကွိဿာမိ (ကြို) [ဥ+ဣကွ+ဿာမိ] စောင့်မျှော်-ဆိုင်း ငံ့-အံ့-လိမ်မည်။ ဥဒိကွတိ (၂)-ကြည်။

ဥဒိကွေယျ (ကြို) [ဥ+ဣကွ+ဧယျ] ကြည်ရှိရာ၏။ ဥဒိကွတိ (၁)(က)-ကြည်။

ဥဒိကွေသိ (ကြို) [ဥ+ဣကွ+အ+ဧယျာသိ။ ယျာ-ကိုချေ။] ကြည်ရှိပါလော။ ဥဒိကွတိ (၁)(က)-ကြည်။

ဥဒိစ္စ[1] (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ဣ+တ္ဘာ] အထက်သို့သွား၍ ထ၍။ ယော တံ အဒ်သိ သစရာ ဥဒိစ္စ။ ဇာ၊ ၁။၂၀၉။ ဥဒိစ္စာတိ ဥဒ္ဓं ဂန္တ္ဝာ၊ ၀မ္မိကဗိလတော ဥဋ္ဌဟိတ္တာတိ အတ္ထော။ စရိယာ၊ဌ။၂၃၉။ ဇာ၊ ဌ၊၄။၃၂။

ဥဒိစ္စ[2] (ပု) [ဥဒိတ+ဏျ] (၁) ဥဒိစ္စမည်သူ။ (တိ)(၂) ဖြစ်သော-ထင်ရှား-ကျော်စော-သော၊ သူ။ (၁) အောက်ပုဒ်ကြည်။ (တိ)(၂) ဗြဟ္မဇေစ္စော ပုရေ အာသိ၊ ဥဒိစ္စော ဥဘတော အဟု။ ထေရ။၃၃၅။ ဥဒိစ္စော ဥဘတောတိ မာတိတော စ ပိတိတော စ ဥဘတော ဥဒိတော သံသုဒ္ဓဂဟဏိကော။ ထေရ၊ဌ၊ ၂။၃၃၅။

ဥဒိစ္စမြာဟွဏ (ပု) [ဥဒိစ္စ+မြာဟွဏ] ဥဒိစ္စ ပုဏ္ဏား။(သျှ)။ အညတရဿ ဥဒိစ္စမြာဟွဏဿ ပုတ္တော ဟုတ္တာ နိဗ္ဗတ္တိ။ ထေရ၊ဌ၊၁၊ ၂ ၂၃။(-ဇာ၊ဌ၊ ၂။ရ၅။ဇာ၊ဌ၊၄။၃ရ၁။ဇာ၊ဌ၊၆။၄၁။)

ဥဒိစ္စမြာဟွဏကုလ (နှ) [ဥဒိစ္စ+မြာဟွဏ ကုလ] ဥဒိစ္စ ပုဏ္ဏားမျိုး။ ဥဒိစ္စမြာဟွဏ-ကုလေ နိဗ္ဗတ္တိတ္တာ ။ ထေရ၊ဌ၊ ၂။ ၂၀ရ။ ဇာ၊ ဌ၊၁။၃၆၃၊၃ရရ၊၃ရ၃၊၃ရ၉၊၃ရ၀၊၄ရ၅၊ရ၅ရ။ ဇာ၊

ဌ၊၂။၃၉၅။ ဇာ၊ဌ၊၃။၂၁၈။

ဥဒိစ္စပြာဟွကဇစ္စ (တိ) [ဥဒိစ္စ+ပြာဟွကဇစ္စ] ဥဒိစ္စပုဏ္ဏားဇာတ်ရှိသော၊သူ။ အာယသ္မာပိ ပုဏ္ဏော ဥဒိစ္စပြာဟွကဇစ္စော။ မ၊ဌ၊၂။၆၁။ (-ဥဒါန၊ဌ။၂၂၁။)

ဥဒိစ္စပြာဟွကမဟာသာလကုလ (နာ) [ဥဒိစ္စ+ပြာဟွကမဟာသာလကုလ] ထင်ရှားကျော်စောသော မျိုးသော ဥစ္စာနှစ်ရှိသောပုဏ္ဏားမျိုး။ ဥဒိစ္စပြာဟွကမဟာသာလကုလာပဗ္ဗဇိတောဆန္နပရိဗ္ဗာဇကော။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၇၉။ (-ဒီ၊ဌ၊၃။၄၄။ အံ၊ဌ၊၁။၁၀၀။ ဇာ၊ဌ၊၂။၇၅။)

ဥဒိစ္ဆတိ (ကြို) [ဥ+ဒိသ+အ+တိ] ကြည်ရှု၏။ ဥဒ်စ္ဆရေ ဇဋိလာ။ ဝိ၊၃။၃၃။အပ၊ဌ၊၂။၂၇၇။ ဥဒိစ္ဆရေတိ ဥလ္လောကေသုံ၊ ပရိဝါရေသုန္တိ ဝါ အတ္ထော။ သာရတ္ထ၊၃။၂၀၄။(-ဝိမတိ၊၂။၉၆။)

ဥဒိစ္ဆရေ (ကြို) [ဥ+ဒိသ+အန္တိ] ကြည်ရှုကုန်ပြီ၊ ခြံရံကုန်ပြီ။ ဥဒိစ္ဆတိ-ကြည်။

ဥဒိတ[၁](တိ) [ဥ+ဣ+တ] (၁) ပြောဆိုအပ်သော။ (၂) (က) အထက်သို့တက်သော။ (ခ) ဖြစ်သော၊သူ။ (ဂ) ထင်ရှားကျော်စောသော၊သူ။ (ဃ) ဝုတ္တော ဥဒိတမုဂ္ဂတေ။ဓာန်။၁၀၇၅။ ဝုတ္တော ဝတ္တာဗ္ဗေ၊ ဥဂ္ဂတေ ဥဒ္ဓံ ဂတေ။ ဓာန်၊ဋီ။၁၀၇၅။ (၃) (က) ဥဒိတော အဇဋာကာသေ(အပ၊ ၂။၁၁ဂ။)တိ သကလာကာသေ ဥဒိတော ဥဋ္ဌိတော ပါကဋဘူတော။ အပ၊ဌ၊၂။၂၂၆။ (ခ) ဥ-ဣတိ အယံ သဒ္ဒေါ ဥပ္ပန္နံ ဥဒိတန္တိ- အာဒီသု ဥပ္ပတ္တိံ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၇၉။ ဥဒိစ္စ[၂] -လည်းကြည်။ (ဂ) အလက်ာရတယောဒိတံ။ အလက်ာ။၂၅၂ (-၂၆ရ။)အလက်ာရတာယ အလက်ာရ-သဘာဝေန ဥဒိတံ ပသိဒ္ဓံ ဟောတိ။ အလက်ာ၊ ဋီ။၂၅၂။ ဥဒိတောတိ သမ္မန္နော၊ ကိတ္တိတောတိ အတ္ထော။ အလက်ာ၊ဋီ။ ၂၆ရ။

ဥဒိတ[၂] (တိ) [ဝဒ+တ။ဝ ကို ဥ ပြု။ ဓာန်၊ ဋီ။၇၅၅။ ဥဒ+တ] (က) ဆိုအပ်သော။ (ခ) ကျူးရင်မြှောက်ဆို အပ်သော။ (ဂ) ဥဒိရိတ္ဆ ကထိတံ၊ ဂဒိတံ ဘဏိတော'ဒိတာ။ ဓာန်။၇၅၅။ (ခ) ဥဒ-မောဒေ ကိဋ္ဌယဆ္ဆာတိ ဟိ အက္ခရ-စိန္တိကာ ဝဒန္တိ၊ ဣဒဆ္ဆ ယေဘုယ္ယေန ဝုတ္တံ ဓမ္မသံဝေဂဝသေန ဥဒိတသာပိ ---ဥဒါနသ ဥဒါနပါဠိယံ အာဂတတ္တာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၂၉။

ဥဒိတောဒိတကုလ (နာ) [ဥဒိတ+ဥဒိတ+ကုလ] အလွန် ထင်ရှားကျော်စောသော အမျိုး။ ဥဒိတောဒိတကုလေ ဇာတာယ သုဇာတာယ ဒေဝိယာ ကုစ္ဆိသ္မိံ ပဋိသန္ဓိ အဂ္ဂဟေသိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ ဌ။၂၂၆။

ဥဒိယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥဒိ+ယ+တေ] တုန်လှုပ်-မွေ့နှောက်-အပ်၏။ သံသုဌ ဥဒိယတိ ခေါဘိယတိ ----အာလုဋ်ယတိတိ သမုဒ္ဒေါ။ အပ၊ဌ၊၂။၂၇၄။

ဥဒိယျတိ (ကြို) [ဥ+ဣ+ယ+တိ] ဖြစ်ပေါ်၏၊ ပေါ် ထွက်၏။ ပဋိဘာနံ ဥဒိယျတိ (ထေရ။ ၃ရ၀)တိ ကထေတုကမ္မတာယ သတိ ---- ပဋိဘာနံ ဥဌဟတိ။ ထေရ၊ဌ၊၂။၅၂၈။ (သံ၊ ၁။၁၉၁။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၅၅-တို့တွင် အလားတူ ဂါထာ၌ ပဋိဘာနံ ဥဒိရယိ-ဟုရှိ၏။) ဥဒိရယတိ၊ဥဒိရယိ-တို့လည်းကြည်။

ဥဒိဿ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ဒိသ+တွာ] ရည်ရွယ်၍။ အောက်ပုဒ်ကြည်။ ဥဒ္ဒိဿ-လည်းကြည်။

ဥဒိဿကတ (တိ) [ဥဒိဿ+ကတ] ရည်ရွယ်၍ ပြုအပ်သော။ ဥဒ္ဒိကတံ၊ဥဒိဿကတံ။နိတိ၊သုတ္တ၊ နှာ။၄၁၉။ ဥဒ္ဒေသန္တိ နိမန္တနံ၊ ဥဒိဿကတန္တိ ကေစိ။ ထေရ၊ဌ၊၂။၁၄။

ဥဒိစိ(ထိ) [(၁)ဥ+အစိ+အ+ဣ။ (၂) ဥ+ဒ+အစိ+ အ+ဣ] မြောက်အရပ်။ ပါစိ ပတိစ္ဆုဒိစိတ္ထိ။

ပုဗ္ဗပစ္ဆိမဥတ္တရာ။ဓာန်။၂၉။ ဥဒ္ဒံ အနုတိ ရဝိ ယသ်ံ သာ ဥဒီစိ၊ ယသ်ံ ဝါ သီတဝိယောဂ် ဒတ္တာအနုတိ၊ သာ ဥဒီစိ၊ ဝိယောဂတ္ထဝါစကော ဟေတ္ထ ဥကာရောဒသဒ္ဒေါ ဒါနတ္ထော။ ဥဒဿတိ သီတဝိယောဂဒါနတ္တာမာပဇ္ဇတေတိ ဥဒီစိ။ ဓာန်၊ ငှိ။၂၉။

ဥဒီရဏ (ထိ၊နှ) [ဥ+ဣရ+ယု] (က) ရွတ်ဆို အပ်သော စကား၊သံ။ (ခ) ရွတ်ဆိုခြင်း။ (က) ဝါစာ ဂိရာ ဗျပ္ပထော ဥဒီရဏံ ယောသော။ အဘိ၊ဓ။၁၆၈။ ဥဒီရိယတိတိ ဥဒီရဏံ။ အဘိ၊ဋီ၊၁၆၁။ (–စူဠနိ။၂၀၆။ အဘိ၊ဋီ၊၁ ၂၈။) ဥဒီရဏာ စေ သံဂတျာ။ ဇာ၊၂။၄၈။ ဥဒီရဏာတိ ကထာ။ ဇာ၊ဋီ၊၅။၂၅၀။ (–အပ၊ဋီ၊၁။၁ ၂ရ။) (ခ) တဿ အဘိလာပေ ဘာသနေ ဥဒီရဏေ တံ လပိတံ ဘာသိတံ ဥဒီရိတံ သဘာဝ-နိရုတ္တိသဒ္ဒံ အာရမ္မဏံ ကတ္တာ။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၁။ ၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။ရ၁။ မဟာနိ၊ဋီ။၂၉ရ။

ဥဒီရယတိ (ကြို) [ဥ+ဣရ+ဏယ+တိ] (၁)(က) ပြောဆို- ဟောမြွက်-၏။ (ခ)အသံမည်-အသံထွက်-၏။ (၂) ပေါ်ထွက်၏။ (၃) မြွက်ဆိုအပ်၏။ (၁)(က) ဥဒီရယေ (မ၊၂။၄၁၁။)တိ ဘဏတိ။ မ၊ဋီ၊၃။၂၉၉။ ကလဟံ ဥဒီရယိ (ဇာ၊ ၂။၁၀၂)တိ ဣဒံ နာနာဂါဟံ ဝိဂ္ဂဟံ ကထေသိ ဝမေသိ။ ဇာ၊ဋီ၊၅။၄၂၀။ (ခ) ဥဒီရယန္တု (ဇာ၊ ၂။၁၅၄။)တိ သဒ္ဒံ မုဉ္စန္တု။ ဇာ၊ဋီ၊၆။၂၆။ (၂) ပဋိဘာနံ ဥဒီရယိ (သံ၊၁။၁၉၁။)တိ သမုဒ္ဒတော ဥမ်ိယော ဝိယ အနန္တံ ပဋိဘာနံ ဥဋ္ဌဟတိ။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၅၂။ (၃) ဥဒီရယိ (ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၅၅)တိ ဥစ္စာရယိ၊ဝုစ္စတိ ဝါ။ ကမ္မဂ္ဘဠေတံ ကိရိယာပဒံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၆၀။(–ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၃၄။ မ၊ဋီ၊၁။၅ရ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၁။) **ဥဒီရယေ** (တိ ကို ဇပြု)–မ၊ ၂။၄၁၁။ မ၊ဋီ၊၃။၂၉၉။ **ဥဒီရယန္တိ**– အဘိ၊ ဂ။၄၀၂။ **ဥဒီရယန္တု**– ဇာ၊၂။၁၅၄။ ဇာ၊ဋီ ၆။၂၆။ **ဥဒီရယေ**–ဝမ္မ။ရ၂။ သုတ္တနိ။၃ရရ။ ဇာ၊ ၁။၁ရ၈။ ဇာ၊၂။၁၀၂၊၂၉၂။ ဇာ၊ဋီ၊၃။၄၂၀။ ဇာ၊ ဋီ၊၅။၄၁၉။ ဇာ၊ဋီ၊၆။၁၉၉။ **ဥဒီရယိ**–သံ၊၁။၁၉၁။ အပ၊၁။၁၆၃။ ဇာ၊၂။၁၀၂။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၅၅။ မ၊ ဋီ၊၁။၂၀။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၅၂။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၆၀။ မ၊ ဋီ၊၁။၅ရ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁ရ။ **ဥဒီရယုံ**- စရိယာ။ ၃၄၉။ **ဥဒီရယိ**- အပ၊၁။ရ၊၂။ရ၁ဝ'ရ၀ဝ။ ထေရ၊ဋီ၊၁။၁၁၁။

ဥဒီရယန္ဆ (တိ) [ဥ+ဣရ+ဏယ+အန္ဆ] ပြော ဆို-ဟောမြွက်-သော၊သူ။ ဓမ္မမုဒီရယန္ဆာ (ဣတိဝုတ်။၂၄၉) တိ စတုသစ္စဓမ္မံ ကထေန္ဆာ။ ဣတိဝုတ်၊ဋီ။၂၅၃။ (–အပ၊၁။၂ရ၃။ အပ၊ဋီ ၂။၁၉၆။)

ဥဒီရယန္ဆု (ကြို) [ဥ+ဣရ+ဏယ+အန္ဆု] အသံ မည်-အသံထွက်-စေကုန်လော။ ဥဒီရယတိ-ကြည့်။

ဥဒီရယီ (ကြို) [ဥ+ဣရ+ဏယ+ဣံ] ပြောဆိုပြီ။ ဥဒီရယတိ-ကြည့်။

ဥဒီရယိ (ကြို) [ဥ+ဣရ+ဏယ+ဣ] (၁) ပေါ်ထွက်၏။ (၂)မြွက်ဆိုအပ်၏။ (ဣ(၂) အနက်၌ ဂ်အနက် အတွင်းဝင်သော ကြိယာ ပုဒ်ဟု သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၆၀-၌မိန့်ဆို၏။) ဥဒီရ-ယတိ-ကြည့်။

ဥဒီရယေ[1] (ကြို) [ဥ+ဣရ+ဏယ+တိ။တိ ကို ဇ ပြု။] ပြောဆို၏။ ဥဒီရယတိ-ကြည့်။

ဥဒီရယေ[2] (ကြို) [ဥ+ဣရ+ဏယ+ယေ၂] ပြော ဆိုရာ၏။ ဥဒီရယတိ-ကြည့်။

ဥဒီရိတ (တိ) [ဥ+ဣရ+တ] (က) ပြောဆို အပ်သော။ (ခ) ပြောဆိုသော၊သူ။ (ဂ) ဖြစ်ပါ သော၊ထသော။ (က) ဥဒီရိတဿ ကထိတံ။ ဓာန်။ရ၅၅။ ဥဒီရိတံ(ဥဒါန။၁၃၁) ဘာသိတံ။ ဥဒါန၊ဋီ။၂၃ရ။ (–အပ၊၁။၅၃။ အပ၊၂။၆၉။ ဇာ၊

၁။၁၆၀။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၅၂၀။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၁။၁၈။ (၁) သာ ကောသိယေနာနုမတာ ဇုတိမတာ၊ ဥဒီရိတာ ဝဏ္ဏမဒေန မတ္တာ။ ဇာ၊ ၂။၁၁၀။ ဥဒီရိတာတိ တိဒသပုရံ ဂန္တာ သဏ္ဌာသ သန္ဓိကေ အယံ သုဓာတိ ဥဒီရယိ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၄၃၅။ (၈) ခေမံ ယဟိ တတ္ထ အရိ ဥဒီရိတောဇာ၊၁။၃၁။)တိ ယသ္မိ ဥဒကပိဋ္ဌေ ခေမဘာဝေါ နိဗ္ဗယဘာဝေါ ၊ တသ္မိ အတ္တပစ္စတ္ထိကော သပတ္ထော ဥဋ္ဌိတော။ ဇာ၊ဌ၊ ၁။၄၉၈။

ဥဒီရိယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥ+ဣရ+ယ+တေ] ပြော ဆို- မြွက်ဆို-အပ်၏။ ဥဒီရဏ(က)-ကြည်။

ဥဒီရေတိ (ကြို) [ဥ+ဣရ+ဏေ+တိ] ပြောဆို-မြွက်ဆို-၏။ ဥဒီရေသိ(ဇာ၊၂။၉၂)တိ --- ပလပသိတိ အတ္ထော။ ဇာ၊ဌ၊၅။၃၉၀။ **ဥဒီရေတိ**- ဇာ၊၁၊၃၈၈။ ဇာ၊ဌ၊၅။၈၂။ **ဥဒီရေသိ**- အပ၊၂။၁၁၆။ ဇာ၊၂။၉၂။ ထေရ၊ ဌ၊၂။၆၂။ ဇာ၊ဌ၊၅။၃၉၀။

ဥဒီရေသိ (ကြို) [ဥ+ဣရ+ဏေ+ဣ] ပြောဆို-မြွက်ဆို-ပြီ။ ဥဒီရေတိ-ကြည်။

ဥဒုက္ခလ (နာ) (၁) [(၁) ဥဒ္ဓံ+ခ။ ဥဒ္ဓံ ကို ဥဒု, ခ-ကို ခလ ပြု ဒွေဘော်ပြု။ ဥဒ္ဓံ ခမသ ဥဒုက္ခလံ ။မောဂ်၊၁။၄ရ။မောဂ်၊ပဌိကာနှင့်သျှ၊ ၁။၄ရ-တို့လည်းကြည်။ (၂) ဥဒ္ဓ+မုခ+အလ။ ဓ နှင့် မ ကိုချေ၊ ဥ နောင် အက လာ။ခ နောင် အလ ပစ္စည်းသက်။ ဥဒ္ဓံ မုခ-မသ္မာတိဥဒုက္ခလံ။ နီတိ၊သုတ္တ။၁၃၃၉။ (ဥဒ္ဓုခလ, ဥလ္လုခလ-သံ။)] ဆုံ၊ (စပါး, ငရုပ်သီး စသည်တို့ကို ထည့်၍ ထောင်းရာ ဖြစ်သော ဆုံ။) (က) ဆုံငယ်၊ပုရစ်တွင်း၊ဆုံနှင့် တူသောတွင်းငယ်။ (တိုင်စသည် စိုက်ထူရန် ထွင်းထားသော အပေါက်။) ဥဒုက္ခလေ ကောဌေတ္တာ ကောဌေတ္တာ ပရိဘုဥ္ဇန္တိ။ ဝိ၊ ၁။ရ။ (က) ဟေဋ္ဌာ ဥဒုက္ခလေ ဥပရိ ဥတ္တရုပါသကေ စ ပဝေသေတ္တာ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၄၄။ ဝိ၊သင်္ဂ၊ဟ။၂။ (-ဝိ၊ဌ၊၃။၃၂၄။ဝိ၊သင်္ဂ၊ဟ။ ၁၈၈။)ဥဒုက္ခလန္တိ ခုဒ္ဒကာဝါဋံ။ သာရတ္ထ၊ ၃။၂ရ၁။ ဥဒုက္ခလန္တိ ဥဒုက္ခလာဝါဋသဒိသ-ခုဒ္ဒကာဝါဋံ။ ဝိမတိ၊၂။၁၄၄။ ဝိနယာလင်္ကာရ၊ ဋီ၊၁။၃၀၉။ (-အဘိ၊ဌ၊၂။၅၄။ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၄၉။)

ဥဒုက္ခလက (နာ) [ဥဒုက္ခလ+က] ဆုံငယ်။ ယထာ ဝမုကီဟိ ပါသာဏဥဒုက္ခလကေသု။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၄၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၄၀။

ဥဒုက္ခလကိစ္စ (နာ) [ဥဒုက္ခလ+ကိစ္စ] ဆုံငယ်၏-အမှု-ကိစ္စ-အလုပ်။ ဟေဋ္ဌိမဒန္တာ ဥဒုက္ခလကိစ္စံ သာဓေန္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၃၉။ အန္တောကတ္တာ ပတိဋ္ဌာပနံ ဥဒုက္ခလကိစ္စံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၁၀၃။

ဥဒုက္ခလကိစ္စသာဓန (နာ) [ဥဒုက္ခလကိစ္စ+ သာဓန] ဆုံငယ်၏-အမှု-ကိစ္စ-အလုပ်-ကို ပြီးစေခြင်း။ဟေဋ္ဌာဒန္တာနံ ဥဒုက္ခလကိစ္စသာဓနံ။ မ၊ဌ၊၁။၂ရ၁။ သံ၊ဌ၊၃။၂၃၁။ အဘိ၊ဌ၊၂။၃၄၆။ (-ဒီ၊ဌ၊၁။၁ရ၉။)

ဥဒုက္ခလဏ္ဍ (ပု) [ဥဒုက္ခလ+အတ္ထ] ဆုံဟူသောအကျိုး။ ဥဒုက္ခလဘဏ္ဍိက-ကြည်။

ဥဒုက္ခလပါသရဟိတ (တိ) [ဥဒုက္ခလပါသ +ရဟိတ] ဆုံငယ်,ကွင်းတို့မှ ကင်းသော။ ကဝါဋသ ဥဒုက္ခလပါသရဟိတတာယ ဇကေန သံဝရိတုံ ---ယောဇေန္တိ။ ဝိမတိ၊၁။၁၆၀။

ဥဒုက္ခလပါသာဏ (ပု) [ဥဒုက္ခလ+ပါသာဏ] တွင်းငယ်-အခေါင်းအပေါက်--ပါရှိသော ကျောက်တုံး။ ဥဒုက္ခလပါသာဏာနံ ဥပရိ ထမ္ဘေ ပတိဋ္ဌာပေတ္တာ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၄၉။

ဥဒုက္ခလဘဏ္ဍိက (ထီ၊နာ) [ဥဒုက္ခလ+ဘဏ္ဍိက]

ဆုံငယ်ပြုလုပ်ရန် ဆောင်ယူထားသော သစ်ဘဏ္ဍာ၊ ဆုံဘဏ္ဍာ အဆောက်အဦ။ ဥဒုကွ-လဘဏ္ဍိက(ဝိ၊၁။၁၀၁)နှင့် ဥဒုကွလတ္ထာယ အာနိတ် ဒါရုဘဏ္ဍံ။ သာရတ္ထ၊၂။၂၇၂။ ဝိမတိ၊ ၁။၂၃၃။

ဥဒုကွလယန္ဆက (နာ) [ဥဒုကွလ+ယန္ဆက] ဆုံယန္ဆရား။ ဥဒုကွလယန္ဆကေန ရုက္ခံ ပဝေ-ဌေတ္တာ နိဟရိတဗ္ဗော ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။ရ၁။

ဥဒုကွလဝတ္ထု (နာ) [ဥဒုကွလ+ဝတ္ထု] ဆုံ-ဆုံဘဏ္ဍာနှင့် စပ်သော-ဝတ္ထု-အကြောင်းအရာ။ ဥဒုကွလဝတ္ထု ဥတ္တာနမေဝ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၆၁။

ဥဒုကွလသဒ္ဒ (ပု) [ဥဒုကွလ+သဒ္ဒ] ဆုံ၏အသံ၊ ဆုံသံ။ အသောသိ ခေါ ဘဂဝါ ဥဒုကွလ-သဒ္ဒံ ။ဝိ၊၁။ရ။ (-ဝိ၊ဌ၊၁။၁၄၈။)

ဥဒုကွလသာလာ (ထီ) [ဥဒုကွလ+သာလာ] ဆုံထား ရာဖြစ်သော-ဆုံရှိသော-ဇရပ်၊ ဆုံတဲ။ ဥဒုကွလသာလံ ပဝေသေတ္တာ သုပ္ပမုသလာဒီနိ ဒါပေသိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၃၆၁။

ဥဒုကွလာဝါဋ (ပု) [ဥဒုကွလ+အာဝါဋ] ဆုံငယ်တွင်း။ ဥဒုကွလ(က)-ကြည့်။

ဥဒုကွလိက (တိ) [ဥဒုကွလ+ဏ္ဍက] (၁) ဆုံဖြင့်ထောင်း၍ စားသောသူ။ (ထီ) (၂) ဆုံငယ်၊ပုရစ်တွင်း၊တွင်းငယ်။ (၁) အဂ္ဂိပါကိ အနဂ္ဂိ စ၊ ဒန္ဓော ဒုကွလိကာပိ စ။ အပ၊၁။၂၀။ ဇကေစ္စ ဥဒုကွလိကာ ဥဒုကွလေဟိ ကောဏ္ဍေတ္တာ ခါဒန္တိ။ အပ၊ဌ၊၁။၂၄၅။ (ထီ)(၂) အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ကဝါဋံ ပိဌသံယာဋံ ဥဒုကွလိကံ ဥတ္တာရပါသကံ။ ဝိ၊၄။၂၅ရ။(-၂၉၂။)

ဥဒုစိတ (တိ) [ဥ+ဥစိတ] အထက်၌ ဆည်းပူးအပ်-အဆင့်ဆင့်ဆည်းပူးအပ်-တိုးပွားစေအပ်-သော။ ဏ္ဍမေဟိ သောဠသဟိ အာကာရေဟိ ဥဒုစိတံ စိတ္တံ သမုဒုစိတံ စိတ္တံ ဇကဌော သန္ဓိဌတိ။ ပဋိသံ။၁၆၂။ ဥဒုစိတံ စိတ္တံ သမုဒုစိတန္တိ ဥပစာရဘူမိယံ စိတ္တံ ဥဒ္ဓံ ဥစိတံ သမ္မာ ဥဒ္ဓံ ဥစိတံ ၊ ဥပရူပရိကတ-ပရိစယံ သမ္မာ ဥပရူပရိကတပရိစယန္တိ အတ္ထော။ ဥဒုဇိတံ စိတ္တံ သမုဒုဇိတန္တိပိ ပါဌော၊ ဥပရိဘာဝါယ ဇိတံ ဥပရိဘာဝကရဏေဟိ ဝါ ဥာဏေဟိ ဇိတံ ဥဒုဇိတံ-----ဏ္ဍမသ္မိံ ပါဌေ ဥ ,ဒု ဏ္ဍတိ ဒ္ဒေ ဒ္ဒေ ဥပသဂ္ဂါ ဟောန္တိ။ ဥရူဇိတံ စိတ္တံ သမ္မာရူဇိတန္တိပိ ပါဌော။ တ္တောပိ ဇိတတ္တော ယေဝ။ ဥရူ အရူတိ ဏ္ဍဒံ ပန နိပါတမတ္တမေဝါတိ ဝဒန္တိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။ရ၁။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥဒုဇိတ (တိ) [(၁) ဥ+ဒု+ဇိ+တ။ (၂) ဥဒု+ဇိ+တ] (၁) အထက်၌ ဖြစ်ခြင်းဌာ-အထက်၌ ဖြစ်ခြင်းကိုပြုတတ်သောဉာဏ်တို့ဖြင့်-အောင် အပ်သော။ (၂) အောင်မြင်အပ်-ခြိမ်းခြောက် အပ်-သော။ (၁)အထက်ပုဒ်ကြည့်။ (၂) ဆသု ဖဿာယတနေသု စိတ္တံ ဥဒုဇိတံ ဟောတိ သုဥဒုဇိတံ။ သံ၊၂။၄၀၀။ ဥဒုဇိတန္တိ တဇ္ဇိတံ-----ဥဒု, သုဒ္ဒုတိ ဏ္ဍဒံ ပန နိပါတ-မတ္တမေဝ။ သံ၊ဌ၊၃။၁၀ရ။ သုတဇ္ဇိတ(သံ၊ဋီ၊ ၂။၃၄၆) နှင့်ယှဉ်ကြည့်။

ဥဒုမ္ဗရ (ပု၊နာ) [ဥ+ဒုဗ္ဗီ+အရ။ နိဂ္ဂဟိတ်လာ၊ ဗ တစ်လုံး ချေ။ ဓာန်ငြီ။၅၅၁။ (၂) ဥ+ဒု+ဝရ+အ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်] (၁) ရေသဖန်းပင်။ (နာ)(၂) ရေသဖန်းသီး။(ဓာန်။၅၄၆-ကြည့်။) (၁) ကောဏာဂမနော ဘိက္ခဝေ ဘဂဝါ အရဟံ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေါ ဥဒုမ္ဗရသ မူလေ အဘိ-သမ္ဗုဒ္ဓေါ။ ဒီ၊၂။၃။ ဝရံ မယှံ ဥဒုမ္ဗရော(ဇာ၊ ၁။၅၅)တိ မယှံ အယမေဝ ဥဒုမ္ဗရရုက္ခော ဝရံ။ ဇာ၊ဌ၊၂။၁၄၆။ (- အပ၊၁။၂၆ရ။ အပ၊ဌ၊ ၂။၁၉၂။) (နာ)(၂) ဥဒုမ္ဗရာ စိ'မေ ပဏ္ဏာ။ ဇာ၊၁။၉၀။ ဥဒုမ္ဗရာဒီနိ ရုက္ခဖလာနိ ခါဒိတ္တာ။ ဇာ၊ဌ၊၂။၄၀၃။ (-ဇာ၊၁။၃၅၉။ အံ၊ဌ၊၃။၂၃၉။)

ဥဒုမ္ဗရ် (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်။ ဥဒုမ္ဗရ+ကာ ?] ဥဒုမ္ဗရ မည်သောမြို့။ အာယသ္မာ ရေဝတောကဏ္ဍကုဋ္ဌာ ဥဒုမ္ဗရံ အဂမာသိ။ ဝိ၊၄။၄၉၇-၈။

ဥဒုမ္ဗရက (နာ) [ဥဒုမ္ဗရ+က] ရေသဖန်းပင်။ ဥဒုမ္ဗရကာ ဗဟဝေါ။ အပါ၊၁။၄၀၆။

ဥဒုမ္ဗရကဋ္ဌ (နာ) [ဥဒုမ္ဗရ+ကဋ္ဌ] ရေသဖန်းသားထင်း။ ပုရိသော သုက္ခံ ဥဒုမ္ဗရကဋ္ဌံ အာဒါယ အဂ္ဂိ အဘိနိဗ္ဗတ္တေယျ။ မ၊၂။၃၃၁။ (-မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၈၈။ မ၊ဋီ၊၂။၂၁၂။)

ဥဒုမ္ဗရခန္ဓ (ပု) [ဥဒုမ္ဗရ+ခန္ဓ] ရေသဖန်းပင်၏ ပင်စည်။ ဝမ္ပကီ သူကရံ ဥဒုမ္ဗရခန္ဓေယေဝ နိသီဒါပေတွာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၆ရ။

ဥဒုမ္ဗရခါဏု (ပု၊နာ) [ဥဒုမ္ဗရ+ခါဏု] ရေသဖန်းသစ်ဥတ်။ ဥဒုမ္ဗရခါဏုမတ္ထက-ကြည်။

ဥဒုမ္ဗရခါဏုက (ပု၊နာ) [ဥဒုမ္ဗရ+ခါဏုက] ရေသဖန်းသစ်ဥတ်။ ဥဒုမ္ဗရခါဏုမတ္ထကေ နိသီဒိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၄ဖရ။

ဥဒုမ္ဗရခါဏုမတ္ထက (နာ) [ဥဒုမ္ဗရခါဏု+မတ္ထက] ရေသဖန်း သစ်ဥတ်၏အထက်၊ ရေသဖန်းသစ်ဥတ်ထိပ်။ ဥဒုမ္ဗရခါဏုမတ္ထကေ နိသီဒတိ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၈၀။

ဥဒုမ္ဗရခါဒီ(တိ) [ဥဒုမ္ဗရ+ခါဒ+ဏီ] ရေသဖန်းသီးကိုစားသောသူ။ ဥဒုမ္ဗရခါဒီဝါယံ ကုလပုတ္တော ဘောဂေ ခါဒတိ။ ဒ္ဒံ၊၃။၁၀၉၊၁၄၂။ (-ဒ္ဒံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၂၃၉။)

ဥဒုမ္ဗရဇာတက (နာ) [ဥဒုမ္ဗရ+ဇာတက] ဥဒုမ္ဗရဇာတ် ခုဒ္ဒကနိကာယ၊ ဇာတကပါဠိ၊ ၃-နိပါတ်။ ၅-ဝဂ်၊၂၉၈-ဇာတ်။ ဇာ၊၁။၉၀-၉၁။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၄၀၂-၄။

ဥဒုမ္ဗရဒဏ္ဍ (ပု) [ဥဒုမ္ဗရ+ဒဏ္ဍ] ရေသဖန်းသားတောင်ဝှေး။ ရေသဖန်းသားတုတ်။ မာရော ပါပိမာ ----ဥဒုမ္ဗရဒဏ္ဍံ ဂဟေတ္တာ။ သံ၊၁။၁၁၈-၉။ (-သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ဖရ။ သံ၊ဋီ၊၁၊၂၁၅။)

ဥဒုမ္ဗရဒါရု (နာ) [ဥဒုမ္ဗရ+ဒါရု] ရေသဖန်းသား။ ဒွေ ပိတာပုတ္တာ နဋ္ဌေဟိ စ ဥဒုမ္ဗရဒါရုဟိ စ ပစ္ဆေကဗုဒ္ဓဿ ဝသနပဏ္ဏသာလံ ကရိသု။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၃ဝ၁။

ဥဒုမ္ဗရဒေဝီ (ထီ) [ဥဒုမ္ဗရ+ဒေဝီ] ဥဒုမ္ဗရဒေဝီမည်သောမိန်းမ၊ ဥဒုမ္ဗရာမိဖုရား။ တက္ကသိုလ်ပြည် ဒီသာပါမောက္ခဆရာကြီး၏ သမီးဖြစ်သည်။ ဆရာကြီးက တပည့်ကြီးဖြစ်သူ ပိဂုံတ္တရလုလင်အား မိမိသမီးကို ပေးလိုက်ရာ ပိဂုံတ္တရက မနှစ်သက်သော်လည်း ဆရာ့စကားကို မပယ်ရှားလို၍ လက်ခံလိုက်၏။ ဆရာကြီး၏ ဘုန်းကြက်သရေရှိသော သမီးနှင့် ယုတ်ညံ့သော ပိဂုံတ္တရလုလင်တို့သည် အတူမအိပ်စက်ခဲ့ရပေ၊ ပိဂုံတ္တရလုလင်၏ ရပ်ရှာဇေသည်ကို ပြန်ကြသောခါ လမ်းခရီး၌ ပိဂုံတ္တရလုလင်က ရေသဖန်းပင်သို့တက်၍ သဖန်းသီးစားလေသော် ဆရာကြီးသမီးကလည်း စားလိုသဖြင့် သဖန်းပင်ပေါ်သို့ တက်ရောက်ချိန်၌ ပိဂုံတ္တရလုလင်သည် သဖန်းပင်ပေါ်မှ အမြန်ဆင်းလာပြီး ဆရာကြီးသမီး ပြန်ဆင်းမလာနိုင်အောင် သဖန်းပင်ကို ဆူးခက်တို့ဖြင့် ကာရံလျက် ထွက်ပြေးလေ၏။ ဝေဒေဟ (ဝိဒေဟရာဇ်)မင်းသည် ဥယျာဉ်ကစားရာမှ မြို့သို့အပြန်တွင် သဖန်းပင်ပေါ်ရှိ ထိုမိန်းမကို မြင်လေရာ တပ်မက်သောစိတ်ဖြစ်၍ ကောက်ယူသိမ်းပိုက်ကာ မိဖုရားကြီးအရာ တင်မြှောက်ထားလေ၏။ ရေသဖန်းပင်ပေါ်မှ ရသောကြောင့် ဥဒုမ္ဗရဒေဝီ-ဟု အမည်တွင်သည်။ ဥဒုမ္ဗရဒေဝီသည် မိမိကို စွန့်ပစ်ထွက်ပြေးသွားသော ပိဂုံတ္တရလုလင်ကို မြင်၍ ပြုံးမိသည့်အတွက် ဘုရင်အမျက်ထွက်၍

သတ်မည် ပြုရာတွင် မဟောသဓပညာရှိက လျှောက်ထားသဖြင့် အသက်ချမ်းသာရာ ရခဲ့၏။ ထို့ကြောင့် မဟောသဓ ပညာရှိအား မိမိ၏ မောင်ငယ်အရာ၌ ထားလိုကြောင်း ဘုရင့်ထံ ပန်ကြားကာ မောင်ငယ်အရာ၌ ထားခဲ့လေသည်။ ဇာ၊၆၊၆။၁၈၆-၇။ မဟောသဓပညာရှိ၏ စည်းစိမ်ဥစ္စာတို့ကို ဥဒုမ္ဗရဒေဝီမိဖုရားက စီမံခန့်ခွဲပေးသည်။ ဥဒုမ္ဗရဒေဝီမိဖုရားသည်ပင် မဟောသဓ ပညာရှိအတွက် ထီမ်းမြားမင်္ဂလာ ပြုသင့်ပြီ ဖြစ်ကြောင်း မင်းကြီးအားသံတော်ဦးတင်၏။ ထိုအကြောင်းကို မဟောသဓအား ပြောကြားရာ မဟောသဓသည် ဇနီးလောင်း ရှာရန် ထွက်ခဲ့ရပေသည်။ ဇာ၊၆၊၆။၂၀၄။ ဥဒုမ္ဗရရှင်ကြီ လဒ္ဓတ္တာ ဥဒုမ္ဗရဒေဝီတွေ့ဝဿာ နာမ်သဉ္ဇာနီသု။ ဇာ၊၆၊၆။၁၈၇။ ဥဒုမ္ဗရာ-လည်းကြည့်။

ဥဒုမ္ဗရပဒရ (ပု) [ဥဒုမ္ဗရ+ပဒရ] ရေသဖန်းသား-ပျဉ်ချပ်-ပျဉ်ပြား။ ဝိဒတ္ထိ ဗဟလ် ဥဒုမ္ဗရပဒရမ္မိ ----ဝိနိဝိဇ္ဈိတုံ သမတ္ထော။ အံ၊၆၊၂။၂၄၂။ (-ဇာ၊၆၊၂။၈၃။ ဇာ၊၆၊၅။၁၃၈။)

ဥဒုမ္ဗရပုပ္ပ (နာ) [ဥဒုမ္ဗရ+ပုပ္ပ] ရေသဖန်းပွင့်။ ဥဒုမ္ဗရပုပ္ပံ နာမ ဗြာဟ္မဏ လောကေ နကေနစိ ပရိဘုတ္တပုဗ္ဗံ။ သုတ္တနိ၊၆၊၁။၁၈။ (-ထေရ၊၆၊၁။၃၃ရ။ နိတိ၊သုတ္တ။၅၄၉။ ၎င်း၊ နှာ။၁၉၈။)

ဥဒုမ္ဗရပုပ္ပသဒိသ (တိ) [ဥဒုမ္ဗရပုပ္ပ+သဒိသ] ရေသဖန်းပွင့်နှင့်တူသော။ ဥဒုမ္ဗရပုပ္ပသဒိသာ ဒုလ္လဘဒဿနာ ဗုဒ္ဓါ ဘဂဝန္တော။ ထေရ၊၆၊ ၁။၃၃ရ။

ဥဒုမ္ဗရဖလ (နာ) [ဥဒုမ္ဗရ+ဖလ] ရေသဖန်းသီး။ ဥဒုမ္ဗရဖလံ ဂယှ၊ ဗုဒ္ဓသေဋ္ဌသ'ဒါသ'ဟံ။ အပ၊ ၁။၃၄၂။

ဥဒုမ္ဗရဖလက (နာ) [ဥဒုမ္ဗရ+ဖလက] ရေသဖန်းသား ပျဉ်ချပ်။ ဝိဒတ္ထိ ဗဟလ် ဥဒုမ္ဗရဖလက်-----ဝိနိဝိဇ္ဈိတုံ ဝဋ္ဋတိ။အံ၊၆၊ ၂။၁၂ရ-၈။ဗုဒ္ဓဝံ၊၆။၃၂၆။

ဥဒုမ္ဗရဖလဒါယက (ပု) [ဥဒုမ္ဗရဖလ+ဒါယက] ရေသဖန်းသီးကို ပေးလှူသော၊သူ။ အာယသ္မာ ဥဒုမ္ဗရဖလဒါယကော ထေရော ဣမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္ထ။ အပ၊၁။၃၄၂။

ဥဒုမ္ဗရဖလပွမာဏ (တိ) [ဥဒုမ္ဗရဖလ+ပမာဏ] ရေသဖန်းသီး အတိုင်းအရှည်ရှိသော။ ပမာဏ-တော ပန ဥဒုမ္ဗရဖလပွမာဏံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၄၂၃။

ဥဒုမ္ဗရဖလဝဏ္ဏ (တိ) [ဥဒုမ္ဗရဖလ+ဝဏ္ဏ] ရေသဖန်း သီးအဆင်းရှိသော။ တံ ဝဏ္ဏတော ရတ္တံ နာတိပက္ကဥဒုမ္ဗရဖလဝဏ္ဏံ။ အဘိ၊ဋီ၊ ၂။၂၂၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၄၉။

ဥဒုမ္ဗရဇောဓိ (ထီ၊ပု) [ဥဒုမ္ဗရ+ဇောဓိ] ရေသဖန်းဇောဓိပင်။ ကောနာဂမနဿ ဘဂဝ-တော ဥဒုမ္ဗရဇောဓိ။ ဝိ၊ဋီ၊၁။ရ၃။ (-ဗုဒ္ဓဝံ၊ ဋီ။၃၀၂။)

ဥဒုမ္ဗရဘဒ္ဒပီဋ(နာ) [ဥဒုမ္ဗရ+ဘဒ္ဒပီဋ] ရေသဖန်း သား ဖြင့်ပြုလုပ်အပ်သော ကောင်းမြတ်သော -အင်းပျဉ်-ထိုင်ခုံ-ကုလားထိုင်။ ရာဇာနော ဥဒုမ္ဗရဘဒ္ဒပီဋေ နိသီဒါပေတ္တာ ။ဇာ၊ဋီ၊။၃ဖ၅ရ။ (-ဇာ၊ဋီ၊၄။၃၄၉။ သာရတ္ထ၊၁။၁ဖ၅။)

ဥဒုမ္ဗရဘိတ္တိပါဒ (တိ) [ဥဒုမ္ဗရ+ဘိတ္တိပါဒ] ရေသဖန်းသားဟူသော နံရံအခြေရှိသော။ ဥဒုမ္ဗရဘိတ္တိပါဒံ နဋ္ဌဘိတ္တိကံ ပဏ္ဏသာလံ ကတ္တာ။ ဇာ၊ဋီ၊၄။၃၁၈။

ဥဒုမ္ဗရမူလ (နာ) [ဥဒုမ္ဗရ+မူလ] ရေသဖန်း ပင်၏ အနီး၊ ရေသဖန်းပင်ရင်း။ တေသု ဥဒုမ္ဗရမူလသ္မိံ၊ သူကရာ သုသမာဂတာ။ ဇာ၊

၁။၂၉၈။ ဥဒုမ္ဗရမူလသို့နှိုး ဥဒုမ္ဗရသ မူလေ။ ဇာ၊၆။၃၄၉။ (–ဇာ၊၃။၃ ၂ ၂။)

ဥဒုမ္ဗရရုက္ခ (ပု) [ဥဒုမ္ဗရ+ရုက္ခ] ရေသဖန်းပင်။ ဥဒုမ္ဗရရုက္ခော ဗောဓိ။ အဘိ၊၃။၁။ရ၁။ ဇာ၃။ ၁။၅၁။ ဗုဒ္ဓဝံ၊၃။၃၀၅။ (–ဒီ၊၃ ၂။၉။ အံ၊၃ ။ ၂၃၉။)

ဥဒုမ္ဗရရုက္ခမူလ (နှ) [ဥဒုမ္ဗရရုက္ခ+မူလ] ရေသဖန်းပင်၏ အနီး၊ ရေသဖန်းပင်ရင်း။ ဥဒုမ္ဗရရုက္ခမူလေ ရုက္ခစ္ဆာယာယ ဝသန္တသ။ အပ၊၃ ၂။၁၉ ၂။

ဥဒုမ္ဗရဝဏ္ဏ (တိ) [ဥဒုမ္ဗရ+ဝဏ္ဏ] ရေသဖန်းသီး အဆင်းရှိသော။ ပပ္ပါသံ ဝဏ္ဏတော ရတ္တံ နာတိပရိပက္ကဥဒုမ္ဗရဝဏ္ဏံ ။ခုဒ္ဒက၊၃။၄၄။ ဥဒုမ္ဗ-ရဖလဝဏ္ဏ–လည်းကြည့်။

ဥဒုမ္ဗရဝန (နှ) [ဥဒုမ္ဗရ+ဝန] ရေသဖန်းတော။ ကေသို့ ဥဒုမ္ဗရဝနေ အနေကသဟဿာ သုဝါ ဝသိံသု။ ဓမ္မ၊၃။၁။၁၈၀။ (–သုတ္တနိ၊၃။၁။၁ရ။ ဇာ၊၃။၃၆ရ။)

ဥဒုမ္ဗရသဏ္ဌာန (တိ) [ဥဒုမ္ဗရ+သဏ္ဌာန] ရေသဖန်းသီး ပုံသဏ္ဌာန်ရှိသော။ အက္ခိကူပမံသံ အဒ္ဓပက္ကဥဒုမ္ဗရသဏ္ဌာနံ။ ခုဒ္ဒက၊၃။၃၆။

ဥဒုမ္ဗရသာခါ (ထီ) [ဥဒုမ္ဗရ+သာခါ] ရေသဖန်းပင်၏ အခက်။ ရေသဖန်းခက်။ ကေသော ဥဒုမ္ဗရသာခါယ နိသိဒိတ္တာ ။ဇာ၊၃။၁။၄၈၄။

ဥဒုမ္ဗရာ (ထီ) [ဥဒုမ္ဗရ+ဏ+အာ(ဣတ္ထိဇောတက)] ဥဒုမ္ဗရာမည်သောမိဖုရား။ (မဟောသဓာတ်မှ ဝိဒေဟရာဇ်မင်း၏မိဖုရား၊ ထိုမိဖုရားသည် ယခုမြတ်စွာဘုရား လက်ထက်တော်၌ မဂ်လိကာမည်သော မိန်းမဖြစ်လာ၏။) ဥဒုမ္ဗရာ မဂ်လိကာ။ ဇာ၊၆။၃၃ ၂။ ဥဒုမ္ဗရဒေဝီ-လည်းကြည့်။

ဥဒုမ္ဗရိကသုတ္တ (နှ) [ဥဒုမ္ဗရိကာ+သုတ္တ] ဥဒုမ္ဗရိက–သုတ်၊ ဥဒုမ္ဗရိကာ မိဖုရား၏ အရံ၌ နေသော နိဂြောဓပရိဗိုဇ်ထံသို့ ကြွရောက်၍ ဟောကြားသောသုတ် ဖြစ်သောကြောင့် ဥဒုမ္ဗရိကသုတ်ဟု ခေါ်သည်။) ဒီဃနိကာယ ပါထိကဝဂ္ဂပါဠိ၊ ၂–သုတ်။ ဒီ၊၃။၃၀–၄၇။

ဥဒုမ္ဗရိကာ[၁] (ထီ) [(ယာဒိစ္ဆကနာမ်)] ဥဒုမ္ဗရိကာ မည်သောမိဖုရား။ နိဂြောဓော ပရိဗ္ဗာဇကော ဥဒုမ္ဗရိကာယံ ပရိဗ္ဗာဇကာရာမေ ပဋိဝသတိ။ ဒီ၊၃။ ၃၀။ ဥဒုမ္ဗရိကာယ ပရိဗ္ဗာဇကာရာမေတိ ဥဒုမ္ဗရိကာယ ဒေဝိယာ သန္တကေ ပရိဗ္ဗာဇ-ကာရာမေ။ ဒီ၊၆။၃၆။ ဥဒုမ္ဗရိကာယာတိ သမ္ဗန္ဓေ သာမိဝစနန္တိ အာဟ ဥဒုမ္ဗရိကာယ ဒေဝိယာ သန္တကေ ပရိဗ္ဗာဇကာရာမေတိ။ ဥဒုမ္ဗရိကာယန္တိ ဝါ ပါဌော၊ တတ္ထ သတိ အဓိကရဏေ ဇတော် ဘုမ္မံ။ အယညေ္ဇတ္ထ အတ္ထော၊ ဥဒုမ္ဗရိကာယ ရညော ဒေဝိယာ နိဗ္ဗတ္တိတော အာရာမော ဥဒုမ္ဗရိကာ၊ တသ္မိံ ဥဒုမ္ဗရိကာယံ။ ------ဝရဏာဒိ ပါ၌ဝ ဝေသန ဇေတ္ထ နိဗ္ဗတ္တတ္ထဇောဓကသ သဒ္ဒသ အဒသ္ဓနံ။ ဒီ၊ ၃ ။ ၃ ၄ ။(–ဒီ၊၃ ၊ ၂ ၉ ၈ ။) အောက်ပုဒ်လည်း ကြည့်။

ဥဒုမ္ဗရိကာ[၂] (ထီ) [ဥဒုမ္ဗရိကာ+ဏ(=အက်)။ ဏ ပစ္စည်းကိုချေ၊ ပစ္စည်းကျေလျှင် မိမိပကတိ ပုဒ်၏ လိင်ကဲ့သို့ ဥဒုမ္ဗရိကာ ဟု (ထီ)လိင် ရှိရသည်။ အမ္မလဋ္ဌိကာ, အမ္မသဏ္ဌာတို့နှင့် ယှဉ်ကြည့်။] ဥဒုမ္ဗရိကာမိဖုရားသည် ဆောက်လုပ်စေအပ်သော အရံ၊ ဥဒုမ္ဗရိကာ မည်သော အရံ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒေတိ (ကြို)[ဥ+ဣ+အ+တိ] (၁) အထက်သို့ တက်၏။ ထွက်ပေါ်၏။ (၂) ဖြစ်၏။ (၃) တိုးပွား၏။ (၁) ဥဒေတယံ စက္ခုမာ။ ဇာ၊ ၁။၃၈။ အံ၊၃ ၊ ၁ ၊ ၁ ၉ ။ ဥဒေတိတိ ပါဠိနလောက–

ဓာတုတော ဥဂ္ဂစ္ဆတိ။ ဇာ၊ဌ၊၂။၃၀။ အံ၊ဋီ၊၁။၆၉။ (၂) ဧကော ဥဒေတိတိ ဧကောဒိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၁၈။ အဘိ၊ဌ၊၁၊၂၁၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၅၁။ (၃) သေဋ္ဌမုပနပ် (မုပဂမ်။ဇာ။) ဥဒေတိ ခိပ်။ အံ၊ ၁။၁၂၃။ ဇာ၊၁။၁၅ရ။ ဥဒေတိ ခိပ္ပန္တိ ခိပ္ပမေဝ ဝမုတိ။ အံ၊ဌ၊၂။၉၄။ ဥဒေတိ ခိပ္ပန္တိ သီဃမေဝ သီလာဒီဟိ ဂုဏေဟိ ဥဒေတိ၊ ဝုဒ္ဓိ ဥပဂစ္ဆတိ။ ဇာ၊ဌ၊၃။၃၀၅။ **ဥဒေန္တိ** -သံ၊၂။၁၆ရ၊၁ရ၈၊ ၁၈၃။ သံ၊ ဌ၊၂။၃၁၀။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၂၃၆။ သံ၊ ဋီ၊၂။၂၆၄။ **ဥဒေဟိ** -ဒီ၊ဌ၊၁။၃၃၄။

ဥဒေန၁ (ပု) [ဥတု+ဇန+ကွိ။ ဥတု+ဇန။ မ၊ဌ၊ ၃။၂၂၄။ မ၊ဋီ၊၃။၁၅၃။] (၁) ဥဒေနမည်သော မင်း၊ ဥဒေနမင်း။ ဥဒေနအမည်ဖြင့် မင်းလေး ယောက် တွေ့ရ၏။ (က) ကောသမ္မီပြည်ကို အုပ်စိုးခဲ့သော ဥဒေနမင်း ။ မ၊ဌ၊၃။၂၂၃-၄။ ထိုမင်းသည် အရှင်ပိဏ္ဍောလဘာရဒ္ဒါဇအား အမျက်ထွက်၍ ပြစ်မှားခဲ့ဘူး၏။ နောင်အခါ၌ အရှင်ပိဏ္ဍောလဘာရဒ္ဒါဇ၏ တရားကို နာယူ ရ၍ပင် သရဏဂုဏ်တည်ခဲ့သည်။ သံ၊ဌ၊၃။၃၈-၉။ ဇာ၊ဌ၊၄။၃၆၆။ ဥတေန ဟုလည်း မူကွဲ ရှိ၏။ ဥတေန-ကြည့်။ ရာဇာ ဥဒေနော ယေနာယသ္မာ ပိဏ္ဍောလဘာရဒ္ဒါဇော တေနု-ပသင်္ကမိ။ သံ၊၂။၃၂၈။ ဒါရကဿ မေဃဥတုဿ ပဗ္ဗတဥဂုဿ ဂဟေတ္တာ ဇာတတ္တာ ဥဒေ့နောတိ (ဥတေနောတိ။က) နာမံ အကာသိ။ မ၊ဌ၊ ၃။၂၂၄။ သီတုဏ္ဍဥတုတော ဧနော အာဂတော တိ တ-ကာရဿ ဒကာရံ ကတ္တာ ဥဒေနောတိ နာမံ အကာသိ။ မ၊ဋီ၊၃။၁၅၃။ (-အံ၊ဌ၊၁။၃၂၄။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၂၈ရ။ ပေတ၊ ဌ။၁၃၁။ အပ၊ဌ၊၁။၃၃၉။ (၂) သိဒ္ဓတ္ထ မြတ်စွာဘုရား၏ ခမည်းတော် ဥဒေနမင်း။ ဥဒေနော နာမ ခတ္တိယော။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၅၈။ ဥဒေနော နာမ ရာဇာ ပိတာ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၂၆၆။(-၂၆၃။) (ဂ) ဧကတ္ထမ္ဘိက မထေရ်၏ အလောင်းဖြစ်သော-၂၁-ကမ္ဘာ အထက်က ဖြစ်ခဲ့ဘူးသော ဥဒေနမင်း။ ဧကဝိသတိကပ္ပမှိ၊ ဥဒေနော နာမ ခတ္တိယော။ အပ၊၁။၆၂။ (ဃ) ကောဏ္ဍည မြတ်စွာ ဘုရားထံ၌ ရဟန်း ပြုခဲ့သော ဥဒေနမင်း။ ဥဒေနရာဇ-ကြည့်။ (၂) ဥဒေန မည်သော မထေရ်။ ဥဒေန အမည်ဖြင့် မထေရ် သုံးပါး တွေ့ရ၏။ (က) သုမနမြတ်စွာဘုရား၏ အလုပ်အကျွေး ဖြစ်သော ဥဒေနမထေရ်။ ဥဒေနော နာမုပဋ္ဌာကော။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၃၁။ အဘိ၊ဌ၊၁။၆၂။ အပ၊ဌ၊၁။၄၄။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၁၉၀။ ဇာ၊ဌ၊၁။၄၂။ (၁) ဗာရဏသီပြည် ခေမိယသရက် ဥယျဉ်၌ နေထိုင်ခဲ့ဘူးသော ဥဒေနမထေရ်။ အာယသ္မာ ဥဒေနော ဗာရဏသိယံ ဝိဟရတိ ခေမိယမ္မဝနေ။ မ၊၂။၃၆၄။ (ဂ) ပဒုမုတ္တရ မြတ်စွာဘုရား ပွင့်တော်မူစဉ်က ရသေ့ရဟန်း အဖြစ်ဖြင့် ဘုရားရှင်အား ပဒုမ္မာပန်းတို့ဖြင့် ပူဇော်ခဲ့သော ဥဒေန မထေရ်။ ထိုမထေရ် သည်ပင် ဗာရဏသီပြည် ခေမိယသရက် ဥယျဉ်၌ နေထိုင်ခဲ့သည် ဖြစ်ရာ၏၊(ခ) အနက်ကြည့်။ အာယသ္မာ ဥဒေနော ထေရော ဣမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္ထ။ အပ၊၁။၄၂၈။ (-အပ၊ဌ၊၂။၂၀ရ။) (၃) ဥဒေနမည်သော ဥပါသကာ။ ကောသလေသု ဇနပဒေ ဥဒေနေန ဥပါသကေန သံယံ ဥဒ္ဒိဿ ဝိဟာရော ကာရာပိတော ဟောတိ။ ဝိ၊၃။ ၁၉၄။ (၄) ဥဒေနမည် သောနတ်ဘီလူး။ ဥဒေန-စေတိယ , ဥဒေနယက္ခ-တို့ကြည့်။

ဥဒေန၂ (တိ) [ဥဒေန+ဏ] ဥဒေနနတ်ဘီလူး၏ နတ်ကွန်း နေရာ၌ ဆောက်လုပ်အပ်သော (ကျောင်း)။ဥဒေန မည်သော နတ်ကွန်းကျောင်း။ ရမဏီယံ ဥဒေနံ စေတိယံ။ ဒီ၊၂။၈၆။ အံ၊ ၃။၁၂၉။ သံ၊၃။၂၂ရ။ ဥဒါန။ ၁၅၁။ ဥဒေနံ စေတိယန္တိ ဥဒေနယက္ခဿ စေတိယဋ္ဌာနေ

(ဝသနဋ္ဌာနေ) ကတဝိဟာရော ဝုစ္စတိ။ သံ၊ဌ၊ ၃၊၂၈၂။ အံ၊ဌ၊၃။၂၄ရ။ (–ဒီ၊၃။ရ။ ဥဒါန၊ ၆။၂၉၃။) အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥဒေနစေတိယ (နာ)[ဥဒေန+စေတိယ] ဥဒေနဘီလူး၏နတ်ကွန်းနေရာ၌ ဆောက်လုပ်အပ်သောကျောင်း၊ ဥဒေနနတ်ကွန်းကျောင်း။ ဥဒေနစေတိယန္တိ ဥဒေနယက္ခဿ စေတိယဋ္ဌာနေ ကတဝိဟာရော ဝုစ္စတိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၁၄၄။ ဥဒေနယက္ခဿ စေတိယဋ္ဌာနေတိ ဥဒေနဿ နာမ ယက္ခဿ အာယတနဘာဝေန ဣဋ္ဌကာဟိ စိတေ မဟာဇနဿ စိတ္တီကတ-ဋ္ဌာနေ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၁၄၈။ ဥဒေန¹-လည်းကြည့်။

ဥဒေနတ္ထေရ (ပု) [ဥဒေန+ထေရ] ဥဒေနမည်သော မထေရ်။ ဟိမဝန္တသာဝိဒ္ဓေရေတိအာဒိကံ အာယသ္မတော ဥဒေနတ္ထေရဿ အပဒါနံ။ အပ၊ဌ၊ ၂။၂၀ရ။

ဥဒေနယက္ခ (ပု) [ဥဒေန+ယက္ခ] ဥဒေနမည်သော နတ်ဘီလူး။ ဥဒေနယက္ခဿ စေတိယဋ္ဌာနေ(သံ၊ဌ၊၃။ ၂၈၂။ အံ၊ဌ၊၃။၂၄ရ)တိ ဥဒေနဿ နာမ ယက္ခဿ ဒေဝါယတန-သင်္ခေပေန (အာယတနဘာဝေန) ဣဋ္ဌကာဟိ ကတော။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၅၀၃။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၂၅၁။

ဥဒေနရာဇ (ပု) [ဥဒေန+ရာဇ] ဥဒေနမည်သောမင်း။ (ကောဇ္ဇည မြတ်စွာဘုရား၏ အထံတော်၌ ရဟန်းပြုသော ဥဒေနမင်း။) ဒသဗလော ဇနပဒစာရိကံ စရန္တော ဥဒေနရာဇာနံ နာမ နဝုတိကောဋိဇနပရိဝါရံ ပဗ္ဗာဇေသိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၁၆၅။

ဥဒေန္တ (တိ) [ဥ+ဣ+အ+အန္တ] အထက်သို့တက်သော၊ထွက်ပေါ်သော။ ဥဒေန္တံ သတ-ရံသီဝ။ အပ၊၁။ ၁၉၅။ ဥဒေန္တံ ဥဂ္ဂစ္ဆန္တံ သတရံသီ သတပဘံ။ အပ၊ဌ၊၂။၁၆၄။

ဥဒေန္တိ (ကြို) [ဥ+ဣ+အန္တိ] (၁) အထက်သို့တက်ကုန်၏၊ ထွက်ပေါ်ကုန်၏။ (၂) ဖြစ်ကုန်၏။ ဥဒေတိ-ကြည့်။

ဥဒေဟိ (ကြို) [ဥ+ဣ+အ+ဟိ] ထွက်ပေါ်ပါလော။ ဥဒေတိ-ကြည့်။

ဥဒေါသိတ (ပု) [(၁) ဥဒ+ဝသ+တ။ ဝ ကို သြ ပြု၊ ဓာန်၊ဌီ။ ၂၁၃။ (၂) ဥ+အဝ+သိ+တ။ အဝ ကို သြ ပြု၊ ဒ လာ၍ ဥဒေါသိတ ဟု ပြီး၏။ အဝ ကို သြ မပြုလျှင် ဥဒဝသိတ ဟု ပြီး၏။ ဓာန်၊သျ၊သစ်။ ၂၁၃။ သင်္ခတ ကျမ်းများနှင့်အညီ (ဒ)ဒွေးဘော်မဲ့နှင့် ပါဠိမှန်ရှိစေရမည်။ တောင်ပေါက်၊ဓာန်၊သျ။ ၂၁၃။] ဂိုဒေါင်၊ ဘဏ္ဍာတိုက်၊ ကုန်တိုက် ။ဥဒေါသိတော ဘဏ္ဍာသာလာ။ ဓာန်။ ၂၁၃။ ဝသ အစ္ဆာဒနေ၊ တော။ ဥဒကံ ဝသိတံ အစ္ဆာဒနံ ကတမနေနာတိ ဥဒေါသိတော၊ ဝသောတ္တံ။ ဓာန်၊ဌီ။ ၂၁၃။ ဧကကုလဿ ဥဒေါသိတော အဟောသိ။ ဝိ၊၁။၃၀၀။ ဥဒေါသိတောတိ ယာနာဒီနံ ဘဏ္ဍာနံ သာလာ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၂၃၅။ ဥဒေါသိတောတိ ယာနာဒီနံ ဘဏ္ဍာနံ သာလာ။ ယော ဥဒဝသိတောတိပိ ဝုစ္စတိ။ ကင်္ခာ၊ဌီ၊သစ်။ ၂၈၉။ (–အဘိ၊ဌ၊ ၂။၄၆၃။ ဝိမတိ၊၁။၃၁၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။၅၃။)

ဥဒေါသိတသိက္ခာပဒ (နာ) [ဥဒေါသိတ+ သိက္ခာပဒ] ဥဒေါသိတသိက္ခာပုဒ်။ ဝိနယပိဋကပါရာဇိကပါဠိ၄-နိဿဂ္ဂိယကဏ္ဍ၊ ၁-၀၏၊ ၂-သိက္ခာပုဒ်။ ဝိ၊၁။ ၂၉၅-၃၀ ၂။ တေန သမယေန ဗုဒ္ဓေါ ဘဂဝါတိ ဥဒေါသိတသိက္ခာပဒံ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၂၃ ၂။(–၂ ၂၆၊၃၀၉။)

ဥဒ္ဒ (ပု) [(၁)(၂) ဥဒိ+ဒ။ ရှု။၆ရ၁။ ဥန္ဒ+ဒက်။ ဥန္ဒ ကိလေဒနေ၊နလောပေါ၊ ဥန္ဒတိ ကိလေဒတီတိ ဥဒ္ဒေါ။ ကွာဒိ။၉၆။ (ဥဒ္ဒြ-သံ)။ (၃) ဥ+ဣ+တ] (၁) ဖျံ။ (၂) နင်းနယ်

အပ်သော။ (၃) ပေါ်ထွက်သော။ (၁) ဇီနာ ဥဒ္ဓါ ဝိဝါဒေန။ ဇာ၊၁။၁၅၉။ ဇီနာ ဥဒ္ဓါတိ ဒွေ ဥဒ္ဓါပိ ဝိဝါဒေနေ၀ ဣမံ မစ္ဆံ ဇီနာ။ ဇာ၊ ၆။၃၁ဖ။ (-စရိယာ၊၆။၁၀၉။ ဇာ၊၆။၃၊ ၄၅၊၃၁။ ဇာ၊၆၊၅၊ ၄၄ရ။) (၂) ဥဒ္ဓသုတ-ကြည့်။ (၃) ဥဒ္ဓလောမိ-ကြည့်။

ဥဒ္ဓကေန္ဓလောမိ (ထီ) [ဥဒ္ဓလောမိ+ကေန္ဓ လောမိ။ ဓာန်။၃၁၃-နှင့် ဓာန်၊ငှီ-တို့၌ဥဒ္ဓကေန္ဓ လောမိနော-ဟုရှိသည်။] ဥဒ္ဓလောမိအခင်း, ကေန္ဓလောမိအခင်း၊ ဥဒ္ဓကေန္ဓလောမိ စ ပလ္လင်္ကာ မေ သုသဏ္ဌိတာ။ အပ၊၂။၂၀၂။ ထေရီ၊၆၊၅ရ။ ဥဒ္ဓလောမိ, ကေန္ဓလောမိ တို့လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓစမ္မ (နာ) [ဥဒ္ဓ+စမ္မ] ဖျံရေ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓစမ္မပရိကၠဋ (တိ) [ဥဒ္ဓစမ္မ+ပရိကၠဋ] ဖျံ ရေဖြင့်-ခြုံရံ-အနားကွပ်-အပ်သော။ ဥဒ္ဓ-စမ္မပရိကၠဋာ ဥပါဟနာယော ဓာရေန္တိ။ ဝိ၊ ၃။၂ရ၄။

ဥဒ္ဓဏ္ဍ (ပု) [ဥ+ဒဏ္ဍ?] ဥဒ္ဓဏ္ဍမည်သော အဆောက်အဦး (အမိုးသုံးထပ်ရှိသော အိမ်ဟုဂင်း, အခန်းမပါ တံခါး တစ်ခုသာရှိသော ရှည်သောဇရပ်ဟုဂင်း, ဥစ္စာထားရာ ဘဏ္ဍာ တိုက် ဟုဂင်း ဆိုကြ၏)။ ဥဒ္ဓဏ္ဍာ နိက္ခမိဿာမိ။ မဟာနိ။၅၁၊၁ရ၄။ စူဠနိ။၂၉ရ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၄ဖ၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၅။ ဥဒ္ဓဏ္ဍာ နာမ ဧကော ပတိဿယဝိသေသော၊ တိဆဒနဂေဟာတိပိ ဧကေ။ မဟာနိ၊ဌ။၁ရ၁။ အဂ္ဂိကာ ကေဒ္ဓါရာ ဒီယသာလာ ကိရ ဥဒ္ဓဏ္ဍာ။ မူလဋီ၊၂။၂၁၉။ ဥဒ္ဓဏ္ဍာ အဂ္ဂိကာ ကေဒ္ဓါရာ ဒီယသာလာတိ ဝဒန္တိ၊ အပရေ ပန ဘဏန္တိ-----ဥဒ္ဓဏ္ဍာ ဧကော ပဋိဿယဝိသေသော၊ ယော ဘဏ္ဍသာလာ ဥဒေါသိတန္တိပိ ဝုစ္စတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၃။၁၃။

ဥဒ္ဓပေါတ (ပု) [ဥဒ္ဓ+ပေါတ] ဖျံငယ်။ သုတ္တပေါတော စာတိ ဥဒ္ဓပေါတော စ။ စရိယာ၊ ၆။၁၀၄။

ဥဒ္ဓယ (ပု) [ဥ+ဏ္ဍ+အ] အကျိုးစီးပွား၊ အတိုးအပွား။ ဓနတ္ထိကာ ဥဒ္ဓယံ ပတ္ထယာနာ။ ဝိမာန။၁၁ရ၊၁၂၁။ ပေတ။၁၉၄။ ဥဒ္ဓယန္တိ အာနိသံသံ အတိရေကလာဘံ။ ဝိမာန၊ဌ၊၃၁ဖ၊ (-၃၂၅။)

ဥဒ္ဓယှတိ (ကြို) [ဥ+ဒဟ+ယ+တိ] ပူလောင်-လောင်မြိုက်-၏။ သကလရဋ္ဌं ဥဒ္ဓယှတိ။ ဇာ၊ ၆။၅။၂၀၃။ **ဥဒ္ဓယှတေ**- ဇာ၊၂။၃၁။ ဇာ၊ဌ၊ ၅။၂၀၄။ **ဥဒ္ဓယှိဿန္တိ**- ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၃၂ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၄၅။

ဥဒ္ဓယှတေ(ကြို) [ဥ+ဒဟ+ယ+တေ] ပူလောင် - လောင်မြိုက်-၏။ ဥဒ္ဓယှတိ- ကြည့်။

ဥဒ္ဓယှိဿန္တိ (ကြို) [ဥ+ဒဟ+ယ+သန္တိ] ပူလောင်- လောင်မြိုက်-ကုန်လတ္တံ့။ ဥဒ္ဓယှတိ-ကြည့်။

ဥဒ္ဓရူပ (နာ)[ဥဒ္ဓ+ရူပ] ဖျံ၏အဆင်း။ ရတ္တာဒုဋ္ဌာ-ဒိကာလေသု ကကဏ္ဌကရူပံ ဝိယ ဥဒ္ဓရူပံ ဝိယ စ---ပကာသံ ကရောတိ။ မူလဋီ၊၂။၃၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၂။၁ရ၀။

ဥဒ္ဓလောမိက (တိ) [ဥဒ္ဓလောမိ+က] ဥဒ္ဓ လောမိနှင့်အနက်တူ။ တူလိုက် ဥဒ္ဓလောမိကံ။ ဝိ၊နိစ္ဆယ။ ၂ဖ၅၅။ ဥဒ္ဓလောမိကန္တိ ဧကတော ဥဂ္ဂတလောမံ ဥဏ္ဏာမယတ္ထရကံ။ဥဒ္ဓလောမိတိ ---ဒီဃနိကာယဋ္ဌကထာယံ ဝုတ္တံ။ ဝိ၊နိစ္ဆယ၊ ၆။၂။၂ဖ၅၅။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓလောမိ (တိ) [ဥဒိတ+လောမ+ဏ္ဍ]။ ဏ္ဍ ကို အ-ပြု၊ တ ကိုချေ၊ ဒ ကို ဒွေဘော်ပြု။ သီ၊ ၆ီ၊သစ်၊ ၁။၃ဖ၃။ နိဂ္ဂဟိတ်လာ၍ "ဥဒ္ဓလောမိ" ဟုလည်း ပါ၌ရှိ၏။ အနက်တူဟု ပါစိတ်၊ယော၊

၃၄၀-၌ဆိုသည်။ ဝိ၊၆၊၃။၃၆၉-၌ "ဥဒ္ဓလောမိ" ဟုလည်း ပါ၌ရှိကြောင်း ဆိုသည်။] မျက်နှာ တစ်ဖက်၌ ပေါ်ထွက်သော အမွေးရှိသော သားမွေးအခင်း၊ တစ်ဖက်သာ သားမွေးရှိသော အခင်း၊ (ဝိ၊၆)။ နှစ်ဖက်တို့၌ အမြိတ် အဆာရှိသော သားမွေးအခင်း၊ နှစ်ဖက် အဆာရှိသောသားမွေးအခင်း၊(ဒီ၊၆)။ တစ်ဖက်၌ ပန်းပျောက်ချယ်သော သားမွေးအခင်း၊(ကေစိ)။ ဥဒ္ဓလောမိ အခင်း။ ဆဗ္ဗဂ္ဂိယာ ဘိက္ခု ဥစ္စာ-သယနမဟာသယနာနိ ဓာရေန္တိ၊ သေယျထိဒံ အာသန္ဒီ---ဥဒ္ဓလောမီ။ ကေန္တလောမီ။ ဝိ၊ ၃။ ၂၈၀။ ဥဒ္ဓလောမိတိ ကေတော ဥဂ္ဂတလောမံ ဥဏ္ဏာမယတ္ထရဏံ။ ဥဒ္ဓလောမိ-တိပိ ပါဌော။ ဝိ၊၆၊၃။၃၆၉။ ဥဒ္ဓလောမိ (ဒီ၊ ၁။ရ။ အံ၊၁။၁၈၂)တိ ဥဘယတော ဒသံ ဥဏ္ဏာမယတ္ထရဏံ၊ ကေစိ ကေတော ဥဂ္ဂတပုပ္ဖန္တိ ဝဒန္တိ။ ဒီ၊၆၊၁။၈၃။ အံ၊၆၊ ၂။၁ရ၁။ ဥဒိတံ ဒ္ဝိသု လောမံ ဒသာ ယဿာတိ ဥဒ္ဓလောမီ၊ ဣ-ကာရဿ အ-ကာရံ, တ-ကာရဿ လောပံ, ဒ္ဝိဘာဝဉ္စ ကတ္တာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၆၃။ (-ဝိ၊ သင်္ဂီ၊ဟ။၄၅၂။ သာရတ္ထ၊၃။ ၂၉၅။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၈၄။) ကေန္တလောမီ နှင့် ယှဉ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓသ (နာ) [ဥဘ+ဒသာ] နှစ်ဘက်တို့မှ ပေါ်ထွက်သော အမြိတ် အဆာရှိသော အခင်း။ ဥဒ္ဒိယ-ကြည့်။

ဥဒ္ဓသုဓာ (ထီ) [ဥဒ္ဒ+သုဓာ] နွားချေးနှင့်လည်းကောင်း, ပြာနှင့် လည်းကောင်း ရောရှိ နင်းနယ် အပ်သော မြေညက်၊ သုံးမျိုးစပ် မြေသရွတ်။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ပရိဏ္ဍာကကိဋိကံ ဥဒ္ဓသုဓန္တိ။ ဝိ၊၄။ ၂၉၈။ ဥဒ္ဓသုဓန္တိ ဝစ္ဆကဂေါမယေန စေဝ ဆာရိကာယ စ သဒ္ဓိ မဒ္ဒိတမတ္တိကံ။ ဝိ၊၆၊၄။၆ ၂။ "မဒ္ဒိတမတ္တိက"နှင့် ဤမိနာ ဥဒ္ဓသုဓန္တိ ဟူ သုဓာသဒ္ဒဿ လေပနသုဓံ ဒသေတိ၊ ဘောဇနသုဓံ နိဝတ္တေတိ။ ပါစိတ်၊ယော။၄၇၂။

ဥဒ္ဓဿယိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဒိသ+ဏယ+ဏျိ] ရှုမြင်စေပြီ၊ ထင်ရှားပြပြီ၊ ကိုယ်ထင်ပြပြီ။ ဥဒ္ဓသေတိ- ကြည့်။

ဥဒ္ဓသေတဗ္ဗ (တိ) [ဥ+ဒိသ+ဏေ+တဗ္ဗ] အထက်၌-နောက်ကာလ၌-ရှုမြင်စေအပ်-ပြသင့်-ပြထိုက်-ပြအပ်-သော၊(ရဟန်း ပြုပြီးနောက်၌ မကြာမကြာ သွားရောက်တွေ့ဆုံသင့်သော၊)သူ။ ပဗ္ဗဇိတေန စ ပန တေ မာတာပိတရော ဥဒ္ဓသေတဗ္ဗာ။ မ၊ ၂။ ၂၄၉။ ဥဒ္ဓသေတဗ္ဗာတိ ဥဒ္ဓံ ဒသေတဗ္ဗာ။ မ၊ဋ၊၃။ ၂၀၃။ မ၊ဋီ၊၃။၁၄၁။

ဥဒ္ဓသေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဒိသ+ဏေ+တိ] ရှုမြင်စေ ၏။ ထင်းရှားပြ၏။ ကိုယ်ထင်ပြ၏။ သော မေ တေနေဝ ပုရိမေန အတ္တဘာဝေန ဥဒ္ဓသေသိ။ အံ၊ ၂။၄၄၆။ ဥဒသေဏိဘိ ပုရိမသရီရသဒိသမေဝ သရီရံ မာပေတ္တာ--အတ္တာနံ ဒသေတိ။ အံ၊၆၊၀၃။၁ရ၁။ **ဥဒ္ဓဿယိ**-ပေတ။၁၆၉။ ပေတ၊၆။၁ရ၀။

ဥဒ္ဓသေတုံ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ဒိသ+ဏေ+တုံ] ရှုမြင်စေခြင်း-ထင်ရှားပြခြင်း-ငှာ။ ဤစ္ဆာမဟံ ဘန္တေ မာတာပိတရော ဥဒ္ဓသေတုံ။ မ၊ ၂။ ၂၅၀။

ဥဒ္ဓါန (နာ)(၁)ဥ+ဒေ+ယု။ ဒေ ပါလနေ၊ ဒါယတိ ဒါနံ ဥဒ္ဓါနံ---ဥဒ္ဓါနန္တိ ဝုတ္တဿ အတ္ထဿ ဝကွမာနဿ ဝါ ဝိပ္ပကိဏ္ဏဘာဝေန နဿိတုံ အဒတ္တာ ဥဒ္ဓံ ဒါနံ ရကွဏ် ဥဒ္ဓါနံ၊သင်္ဂီဟဝစနန္တိ အတ္ထော၊အထဝါ မစ္ဆုဒ္ဒါနာဒိကံ ဥဒ္ဓါနံ။ နိတိ၊ ဓာ။ဂ၃။ (၂) ဥ+ဒါ+ ယု။ ဓာန်၊ဋီ။၃၅၄။] (၁) ဥဒ္ဓါန်းစကား၊ အကျဉ်းချုပ် စကား၊ပြဆိုပြီး ပြဆိုလတ္တံ့သောအနက် (သိက္ခာပုဒ်, သုတ်စသည်)တို့ကို နောင်အခါအစီအစဉ်မရှိ ဖရိုဖရဲ တကွဲတပြား၊ မပြစ်ရအောင် အကျဉ်းချုပ် အစီ အစဉ်ပြုလုပ် စုစည်း

ထိန်းသိမ်းထားသောစကား၊ ခေါင်းစဉ် မာတိကာစကား။ (ထိုဥဒ္ဒါန်းစကားတို့ကို ဝိနည်းပါဠိတော်ဝိနိတဝတ္ထုတို့၏ အစနှင့် ခန္ဓကတစ်ခု တစ်ခု၏ အဆုံး၌ လည်းကောင်း, အခန်းကဏ္ဍ တစ်ခုတစ်ခုနှင့် ဝဂ်တစ်ခုတစ်ခု တို့၏ အဆုံး၌လည်းကောင်း ဂါထာအဖြစ်ဖြင့် မြောက်မျှားစွာတွေ့နိုင်၏။ နမူနာပြရသော် - ဝိ၊၁။၄၁၄၂ ၂၊၆၉၊၁၀၀။ ဝိ၊၃။၁၃၆-ရ၊၁၉၀-၁။ ဒီ၊၁။ ၂၃၆။ ဒီ၊ ၂။ ၂၈၃။ ဒီ၊၃။ ၂၆၀။ မ၊၁။၉၁၊ ၁ရ၂-စသည်ဖြစ်၏။ ဥဒ္ဒါနဂါထာ-လည်းကြည့်)။ စကားမြွက်၊စကားဝှက်။ (၂) အပေါင်းအစု (ဝါးတို့၏ အပေါင်းအစု၊ ဝါးအပုံ၊ ဝါးအုတ်၊ ဝါးအစည်း။ ဓာတ်တို့၏ အပေါင်းအစု)။ (၃) နှောင်ဖွဲ့ခြင်း၊ ချုပ်နှောင်ခြင်း။ (၁) (၂) ကာမတိ ဥဒ္ဒါနတော ဒွေ ကာမာ ဝတ္ထုကာမာ စ ကိလေသကာမာ စ။ မဟာနိ။၁။ (-အဘိ၊ဌ၊ ၁။၁၀၄။) ဥဒ္ဒါနတောတိ ဝဂ္ဂ၀သေန "မစ္ဆုဒ္ဒါနံ ကိနေယျာ"တိ အာဒိသု ဝိယ။ အထ၀ါ ဥပရူပရိ ဒါနတော ဥဒ္ဒါနံ, ဥဒ္ဒံ ဥဒ္ဒံ သောဓနတော ဗျ၀ဒါနဌေန ဝေါဒါနံ ဝိယ။ ဝိတ္ထာရကရဏဘာ၀ေန ၀ါ။ မဟာနိ၊ဌ။၉။ (၁) တတြိဒံ ဥဒ္ဒါနံ။ နေတ္တိ။၃။ ဣဒံ ဥဒ္ဒါနန္တိ ဣဒံ ဝုတ္တဿေ၀ အတ္ထဿ ဝိပ္ပကိဏ္ဏဘာ၀ေန နဿိတုံ အဒတ္ထာ ဥဒ္ဒံ ဒါနံ ရက္ခကံ ဥဒ္ဒါနံ သင်္ဂဟ၀စနန္တိ အတ္ထော။ နေတ္တိ၊ဌ။၁၈။ ဥဒ္ဒါနတောတိ ဥဒ္ဒေသတော သင်္ခေ၀ပတော။ မူလဋီ၊၁။၆၃။ ဝုဋ္ဌာနဂါမိနိယာ ဝိပဿနာယ အာ၀ိဘာ၀တ္ထံ ဒ္ဒါဒသ ဥပမာ ၀ေဒိတ၀္မာ၊ တာသံ ဣဒံ ဥဒ္ဒါနံ -"၀ဂ္ဂုလီ ကဏ္ဍသပ္ပေါ စ၊----အန္ဓကာရံ ဝိ၀ေန စာ"တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၃၀၁။ (-မ၊ဌ၊၄။၁၀။) ဥဒ္ဒါနန္တိ ဥဒ္ဒေသော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၄ရ၁။ (-မ၊ဋီ၊၃။ ၂၁၈။) ဒေ၀ တေသံ နော နိ၀ိနံ ဥဒ္ဒါနံ ကထေထာတိ အာဟံသု။ အထ ရာ၀ဏသ္ဒရိယုဂ္ဂမနေ နိ၀ိ၊ အ၀ေ၀ သြဂ္ဂမနေ နိ၀ိ၊ အန္ဓော နိ၀ိ၊ ဗဟိ နိ၀ိ၊----ရုက္ခဂ္ဂေသု မဟာနိ၀ိ၊ သောဌ၀ေတ မဟာနိ၀ိ။ ဇာ၊ဌ၊၆။၄ရ။ (-နေတ္တိ၊ဝိ။ ၂၆။) (၂) ဣမေ မ၀ေ္ဆ ဂ၀ေဟတ္ထာ ပါ၀ဋ္ဌနကာနိ အ၀ုဋ္ဌနကာနိ ကဟာပဏဋ္ဌနကာနိ စ ဥဒ္ဒါနာနိ ကရောတိ။ ၀မ္မ၊ဌ၊၁။၃၆ ၂။ မစ္ဆုဒ္ဒါန-လည်းကြည့်။ ဓာတုဒ္ဒါန (နိတိ၊သုတ္တ။၃၅ ၂)-လည်းကြည့်။ (၃) ဥဒ္ဒါနန္တု စ ဗန္ဓနံ။ ဓာန်။၃၅၄။

ဥဒ္ဒါနဂါထာ (ထိ) [ဥဒ္ဒါန+ဂါထာ] (ထိုထိုအကြောင်း အရာ၀တ္ထုကို) ထုတ်ဆောင်၍ ပြတတ်သော ဂါထာ။ အကျဉ်းချုပ်ဂါထာ။ ဣမာ ဝိနိတ၀တ္ထူနံ ဘဂ၀တာ သယံ ဝိနိစ္ဆိတာနံ တေသံ တေသံ ၀တ္ထူနံ ဥဒ္ဒါနဂါထာ နာမ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၂၃၆။ ဥဒ္ဒါနဂါထာတိ ဥဒ္ဒေသဂါထာ၊ သင်္ဂဟဂါထာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သာရတ္ထ ၂။၉၉။ တံ တံ ၀တ္ထုံ ဥဒ္ဓရိတ္တာ ဒါနတော ဒဿနတော ဥဒ္ဒါနဘူတာ ဂါထာ ဥဒ္ဒါနဂါထာ၊ သင်္ဂဟဂါထာ ဥဒ္ဒေသဂါထာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၀ေတိ၊၁။၁၅၃။ (-အဘိ၊ဌ၊၃။ ၂၀၉။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။၃ ၂ ၂။)

ဥဒ္ဒါနသင်္ဂဟ(ပု) [ဥဒ္ဒါန+သင်္ဂဟ] အကျဉ်းချုပ် ခေါင်းစဉ် မာတိကာပြုလုပ်၍ သိမ်းယူကြောင်းစကား၊ အကျယ်တ၀င့် ပြဆိုပြီး ပြဆိုလတ္တံ့သော အနက် အဓိပ္ပါယ်တို့ကို နောင်အခါ မေ့ပျောက် မသွားအောင် အလွယ်တကူ မှတ်ယူနိုင်ခြင်းငှါ အကျဉ်းချုံး ခေါင်းစဉ် မာတိကာ ပြုလုပ်ထားအပ်သော ဂါထာစကား၊ ("မဂ္ဂ ဌ ဝ ဇ္ဈ ပုတ္တ ၊ ၀ စ" အစရှိသော ဥဒ္ဒါန်းဂါထာများ)။ အညမ်ဖွ ဥဒ္ဒါနသင်္ဂဟ--- ပဏ္ဏာသသင်္ဂဟာဒိအနေကဝိ၀ံ တိသု ပိဋကေသု သန္ဒိဿမာနံ သင်္ဂဟပ္ပ၀ေဒံ ၀ဝတ္ထပေတ္တာ ဇ၀။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၂ ၃။ ဒီ၊ဌ၊၁။ ၂ ၆။ အဘိ၊ဌ၊၁။ ၂ ၈။ ဥဒ္ဒါနသင်္ဂဟော ပဌမပါရာဇိကာဒိသု အာဂတာနံ ဝိနိတ၀တ္ထူအာဒီနံ သင်္ခေ၀ပတော သင်္ဂဟဒဿနဝ၀ေန ၀မ္မသင်္ဂါဟကေဟိ

ကထိတာ...ဂါထာယော။ သာရတ္ထ၊၁။၁၀ရ-၈။

ဥဒ္ဓါပ (ပု၊နာ)[ဥ+ဒီပ+အ။ဣ] ကို အာ ပြု။ ဓာန်၊ဌီ။၂၀၃။ ဥ+အာပ။ ဥ+အပ+ဏ။(ဥဒ္ဓါပ-သံ)] (၁) တံတိုင်း၊ခြေ။ (၂) အပိုင်းအခြား၊ ကန်သင်း၊ ကန်ပေါင်။ (၁) ဥဒ္ဒါပေါ (ဥဒါပေါ။ ဥဒ္ဓါပေါ။က။) ဥပကာရိကာ။ ဓာန်။၂၀၃။ ဥဒ္ဒါပပရိခါဒီနိ ထိရာနိ ကရောန္တေဟိ။ ထေရ၊ ဌ၊၂။၂၄၃။ ဥဒ္ဓါပ၊ ဥဒ္ဓါပဝန္တ-တို့လည်းကြည့်။ (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓါပဝတ္ထ(တိ) [ဥဒ္ဓါပ+ဝတ္ထ] ကန်သင်းဖြင့်ဖွဲ့အပ်သော။ ဥဒ္ဓါပဝတ္ထံ ဥလ္လဇ္ဇိတ (ဇာ၊၂။၃၄၅)နှင့်တံ ဥဒကံ တိရမရိယာဒဗန္ဓံ ဝါတာပဟတံ ဥလ္လဇ္ဇိတံ ဟုတ္တာ တိဋ္ဌတိ။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၃၁၃။ ဇာ၊သျ၊၄။၁၉ရ။ ဥဒ္ဓါပဝတ္ထန္တိ ဧတ္ထ ဥဒ္ဓါပေါ ဝုစ္စတိ မရိယာဒေါ၊တေန ဝတ္ထံ ဗန္ဓန္တိ ဥဒ္ဓါပဝတ္ထံ ဥဒကန္တိ အတ္ထော ဒဿိတော။ ဇာ၊ဌီ၊သစ်၊နီ၊ ဝမ်း။

ဥဒ္ဓါမ (တိ) [ဥ+ဒါမ] အနှောင်အဖွဲ့-ကြိုး-မှ လွတ် ကင်းသော၊သူ(ဤ၌မြင်း။) သုပ္ပဗုဒ္ဓသ မင်္ဂလသော ဥဒ္ဓါမော ဟုတ္တာ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၃၀။

ဥဒ္ဓါရ (ပု) [ဥဒိ+အာရ] ဖျံ။ ဥဒ္ဓါရာ (ဇာ၊၂။၁၁၃)တိဥဒ္ဓါ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၄၄ရ။ ဥဒ္ဓါရာတိ ဥဒ္ဓါတိ ဧတ္ထ ဥဒန္တိ ကိလေဒေန္တိတိ ဥဒ္ဓါရာ။ ဥဒ=ကိလေဒနေတိ ဒန္ဓဇတတိယက္ခရန္တ-ဓာတုတော အာရပစ္စယဝသေန သဒ်သ-ဒ္ဓေဘာဝဝသေန စ ပဒသိဒ္ဓိ ဝေဒိတဗ္ဗာ၊ အပစ္စယေ ပန သတိ ဥဒ္ဓါတိ။ ဇာ၊ဌီ၊သစ်။ဇော်၊ ဝမ်း။

ဥဒ္ဓါလ (ပု) [ဥ+ဒလ+ဏ] ငုပင်။ ဥဒ္ဓါလော ဝါတယာတကော။ ဓာန်။၅၅၂။ ဝါတံ ဥဒ္ဓါလ-တိတိ ဥဒ္ဓါလော။ ဓာန်၊ဌီ။၅၅၂။ ဘဒ္ဒေ အယံ ဝါတယာတရုက္ခော ဥဒ္ဓါလော နာမ၊ ဣဝ ပဋိလဒ္ဓတ္တာ ဥဒ္ဓါလကောတိသ နာမံ ကရေယျာသိ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၂၉ရ။

ဥဒ္ဓါလက (ပု) [ဥဒ္ဓါလ+က] (၁) (က) ငုပင်။ (ခ) ငုပန်း။ (၂) ဥဒ္ဓါလက မည်သောသူ။ (၁) (က) ဥဒ္ဓါလကာ ပါဋလိယော စ ဖုလ္လာ။ ဝိမာန။ရ၊၁၀။ ဇာ၊၁။၃၄၂။ ဇာ၊၂။၃၃။ ဥဒ္ဓါလကာတိ ဝါတယာတကာ၊ ယေ ရာဇရုက္ခာတိပိ ဝုစ္စန္တိ။ ဝိမာန၊ဌ။၃ရ။ ဥဒ္ဓါ-လကာ သောမရုက္ခာ။ ဇာ၊၂။၃၄၀။ ဥဒ္ဓါလ-ကာတိ ဥဒ္ဓါလရုက္ခာ။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၃၀၅။ (-ဇာ၊ ဌ၊၅။'၂၁၀၊၄၃၃။) (ခ) ဥဒ္ဓါလကံ ဂဟေ-တ္တာနာ(အပါ၁။၂၅၄)တိ ... ဥဒ္ဓါလကပုပ္ဖံ ဩစိနိတ္တာ။ အပါဌ၊၂။၁ဧ၉။ (-အပါ၁။၃၃၂။ ဇာ၁။၃၃၂။ ဇာ၊ဌ၊၄။၄၄၄။) (၂) ဥဒ္ဓါလ-ကြည့်။

ဥဒ္ဓါလကဇာတက (နာ) [ဥဒ္ဓါလက+ဇာတက] ဥဒ္ဓါလကဇာတ်။ ခုဒ္ဒကနိကာယ ဇာတကပါဠိ၊ ၁၄-နိပါတ၊၄ရရ-၅။ ကုဟကဝတ္ထု ဥဒ္ဓါလကဇာတကေ အာဝိ ဘဝိဿတိ။ ဇာ၊ဌ၊၁။၃ဧ၈။ ဇာ၊ဌ၊၂။ဖ၂။ (-ဇာ၊ဌ၊၄။၂ဧ၆။)

ဥဒ္ဓါလကဇာတိက (တိ) [ဥဒ္ဓါလက+ဇာတိ+က] ငုပင်-သဘောရှိသော။ ဥပရိဘဒ္ဒ-ကာတိ ဥဒ္ဓါလကဇာတိကာယေဝ ရုက္ခာ။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၁ဖ၈။

ဥဒ္ဓါလကဒါယက (ပု) [ဥဒ္ဓါလက+ဒါယက] ငုပန်းကိုပေးလှူသောထေရ်။ အာယသ္မာ ဥဒ္ဓါလကဒါယကော ထေရော ဣမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္ထ။ အပါ၁။၂၅၄။

ဥဒ္ဓါလကပုပ္ဖ (နာ) [ဥဒ္ဓါလက+ပုပ္ဖ]ငုပန်း။ ဥဒ္ဓါလကပုပ္ဖံ ပိဠန္ဓိတ္တာ ။ပေတ၊ဌ။၁၅ဖ။ (-အပါဌ၊၂။၁ဧ၉။)

ဥဒ္ဒါလကပုပ္ပဟတ္ထ (နာ) [ဥဒ္ဒါလကပုပ္ပ+ဟတ္ထ] လက်ာ်ဌရှိသော ငုပန်း၊ ငုပန်း လက်တဆုပ်။ ဣန္ဒိဝရာနံ ဟတ္ထကန္တိ ဥဒ္ဒါလကပုပ္ပဟတ္ထံ ဝါတယာတကပုပ္ပကလာပံ။ ဝိမာန၊ဌ။၁၈၁။

ဥဒ္ဒါလကပုပ္ပိယ (ပု) [ဥဒ္ဒါလကပုပ္ပ+ဣယ] ငုပန်း လျှခဲ့ဘူးသောထေရ်။ ဣတ္ထံ သုဒံ အာယသ္မာ ဥဒ္ဒါလကပုပ္ပိယော ထေရော ဣမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္ထ။ အပ၊၁။၃၃၃။

ဥဒ္ဒါလန (နာ) [ဥ+ဒလ+ယု] ဖျက်ဆီးခြင်း၊ ဖေါက်ခြင်း၊ ထုတ်ခြင်း။ ဥဒ္ဒါလနက^{2} -ကြည့်။

ဥဒ္ဒါလနက^{2} (နာ) [ဥဒ္ဒါလန+က] ဖျက်ဆီးခြင်း၊ ဖေါက်ခြင်း၊ထုတ်ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဒါလနက^{1} (တိ) [ဥဒ္ဒါလနက^{2}+အ] ဖျက်ဆီးခြင်း-ဖေါက်ခြင်း-ထုတ်ခြင်း-ရှိသော။ ယောပန ဘိက္ခု မဠွံ ဝါ ပိဋ္ဌံ ဝါ တူလောနဒ္ဓံ ကာရာပေယျ၊ဥဒ္ဒါလနကံ ပါစိတ္တိယံ။ ဝိ၊၂။၂၂၀။ (-ဝိ၊၅။၂၅၈။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၈၈။ ဝိ၊သင်္ကာ။၄၅၃။ ကခါ။၂ရ၀။) ဘေဒနက (ကခါ။ ၂ဖ၈)နှင့် ယှဉ်ကြည့်။

ဥဒ္ဒါလပုပ္ပဘဋ္ဌိကာ (ထီ) [ဥဒ္ဒါလပုပ္ပ+ဘဋ္ဌိကာ (ဘန္ဓ+ဏ္ဍ)] ငုပန်းကို ချိုးဖဲ့ကစားခြင်း။ တဂဟေတ္တာ သာဏာနံ ဓောဝနသဒိသံ ... ကိဉ္စိ-တဇာတံ ယထာ "ဥဒ္ဒါလပုပ္ပဘဋ္ဌိကာ သာဏ-ဘဋ္ဌိကာ"တိ စ။ မဇ္ဈိ၊၂။၂၀၃။

ဥဒ္ဒါလိတ (တိ) [ဥ+ဒလ+တ] ခွါအပ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဒါလိတစမ္ဘ (တိ) [ဥဒ္ဒါလိတ+စမ္ဘ] ခွါအပ်သော အရေရှိသော၊ အရေကိုခွါထားသော။ နိစ္စမ္ဘာတိ ... သကလသရီရတော ဥဒ္ဒါလိ-တစမ္ဘာ။ သံ၊ဌ၊၂။၁၀၃။ ဥဒ္ဒါလိတစမ္ဘာတိ ဥပ္ပါဋိတစမ္ဘာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၁၃။

ဥဒ္ဒါလေ(လိ)တ္ဝာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဒလ+တ္ဝာ] ဖျက်ဆီး-ဖေါက်ခွဲ-ခွါ-ထုတ်-၍။ တဂ္ဂေ ဝ နံ ဂဟေတ္တာ ဥဒ္ဒါလိတ္တာ ခါဒိသာမိ။ သံ၊၂။၃ရ၅။ ပဋိလာဘေန ဥဒ္ဒါလေတ္ဝာ ပါစိတ္တိယံ ဒေသေတဗ္ဗံ။ ဝိ၊၂။၂၂၀။ (-သာရတ္ထ၊၃။ **၁၀၁**။) စမ္မံ ဥဒ္ဒါလေတ္ဝာ။ မ၊ဌ၊၁။၂၁ရ။ ဥဒ္ဒါလေတ္ဝာတိ ဥပ္ပါဋေတ္ဝာ။ မ၊ဋီ၊၁။၃၁၃။

ဥဒ္ဒိဋ္ဌ (တိ) [ဥ+ဒိသ+တ] (က) ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ဟောကြား-ညွှန်ပြ-အကျဉ်းပြ-အပ်သော။ (ခ) ရည်ညွှန်းအပ်သော။ (က) ဥဒ္ဒိဋ္ဌာ ခေါ အာယသ္မန္တော စတ္တာရော ပါရာဇိကာ ဓမ္မာ။ ဝိ၊၁။၁၅၀။ ဧဝံ ဥဒ္ဒိဋ္ဌေ ဒ္ဝေ ဝိတက္ကေ နိဒ္ဒိသိတုံ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၁၄၁။ (-မ၊၁။၁၅၆။ မိလိန္ဒ။၁၅၂။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၀၃။ အဘိ၊ဌ၊၂။ရရ။ သာရတ္ထ၊၁။၃၂ရ။ (ခ) ကလျာဏဘတ္တိကဿ ဂဟပတိနော ဘတ္တံ သ္ဝာတနာယ မေတ္တိယ-ဘူမဇကာနံ ဘိက္ခူနံ ဥဒ္ဒိဋ္ဌံ ဟောတိ။ ဝိ၊ ၁။၂၄၆။ ဝိ၊၄။၁ဧ၄။ ဥဒ္ဒိဋ္ဌံ ဟောတိတိ ပါပေတ္တာ ဒိန္နံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁ဖ၅။

ဥဒ္ဒိဋ္ဌဥဒ္ဒေသ (ပု) [ဥဒ္ဒိဋ္ဌ+ဥဒ္ဒေသ] ရွတ်ဆိုအပ်ပြီးသော-ဥဒ္ဒေသ-ပါဠိ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဒိဋ္ဌဥဒ္ဒေသာပေက္ခ (တိ) [ဥဒ္ဒိဋ္ဌဥဒ္ဒေသ+အပေက္ခာ] ရွတ်ဆိုအပ်ပြီးသော-ဥဒ္ဒေသ-ပါဠိ-ကိုင်ခြင်းရှိသော။ အဝသေသံ သုတေန သာဝေတဗ္ဗံ ဥဒ္ဒိဋ္ဌဥဒ္ဒေသာပေက္ခတ္တာ အဝ-သေသဝစနဿ။ ကခါ၊ဋီ၊သစ်။၁၂ရ။

ဥဒ္ဒိဋ္ဌကာရဏ (နာ) [ဥဒ္ဒိဋ္ဌ+ကာရဏ] အကျဉ်းအားဖြင့်ပြအပ်သောအကြောင်း။ ပုဗ္ဗ||ပ-နိဿယသမ္ပတ္တိယာတိအာဒိနာ ဥဒ္ဒိဋ္ဌကာ-ရဏာနိ ဝိတ္ထာရတော ဝိဝရိတုံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၀၀။

ဥဒ္ဒိဋ္ဌစောဒနာ (ထီ) [ဥဒ္ဒိဋ္ဌ+စောဒနာ] ညွှန်ပြ-ဟောကြား-အပ်ပြီးသောစောဒနာ။

အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဒိဋ္ဌစောဒနာပရိစ္ဆေဒ (ပု) [ဥဒ္ဒိဋ္ဌစောဒနာ+ပရိစ္ဆေဒ] ညွှန်ပြ-ဟောကြား-အပ်ပြီးသော စောဒနာခြင်း၏ အပိုင်းအခြား။ ဧဝံ ... ဥဒ္ဒိဋ္ဌစောဒနာပရိစ္ဆေဒံ ဒဿေတွာ။ ဝိ၊ ၁။၂။၂၅၃။ (-သာရတ္ထ၊ ၂။၄၀၈။)

ဥဒ္ဒိဋ္ဌဉာဏ (နာ) [ဥဒ္ဒိဋ္ဌ+ဉာဏ] ညွှန်ပြအပ်သောဉာဏ်။ ဣဒါနိ ဆဟိ ရာသီဟိ ဥဒ္ဒိဋ္ဌဉာဏေသု စတုဝီသတိ သမာဓိဉာဏ-နိဒ္ဒေသေ ... ဟောန္တိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၂၁-၂။

ဥဒ္ဒိဋ္ဌဓမ္မ (ပု) [ဥဒ္ဒိဋ္ဌ+ဓမ္မ] ညွှန်ပြအပ်သောတရား။ ပုရေဇာတပစ္စယေ ပနေသ ဥဒ္ဒိဋ္ဌ-ဓမ္မေသု ဇကဓမ္မမ္မိ နိ လဘတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၄။ ၂၁ ၂-၃။ (-ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂၃၄။ သာရတ္ထ၊ ၃။ ၄၈၈။)

ဥဒ္ဒိဋ္ဌပရိပုစ္ဆန (နာ) [ဥဒ္ဒိဋ္ဌ+ပရိစ္ဆန] ရွတ်ဆိုသင်ယူ-အပ်ပြီးသော တရား၏ အနက်အဓိပ္ပါယ်ကို မေးမြန်းခြင်း။ ဂရုသံဝါသော ဥဒ္ဒေသော၊ ဥဒ္ဒိဋ္ဌပရိပုစ္ဆနံ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၃၉ ၂။ ဥဒ္ဒိဋ္ဌပရိပုစ္ဆနန္တိ ယထာဥဂ္ဂဟိတသဿ ဓမ္မသ အတ္ထပရိပုစ္ဆာ။ မ၊ဋီ၊ ၂။ရ၄။

ဥဒ္ဒိဋ္ဌပါရာဇိက (တိ) [ဥဒ္ဒိဋ္ဌ+ပါရာဇိက] ရွတ်ပြအပ်ပြီးသော ပါရာဇိက။

ဥဒ္ဒိဋ္ဌပါရာဇိကပရိဒီပန (နာ) [ဥဒ္ဒိဋ္ဌပါရာဇိက+ပရိဒီပန] ရွတ်ပြအပ်ပြီးသော ပါရာဇိကလေးပါးတို့ကို ပြတတ်သော စကား။ ဥဒ္ဒိဋ္ဌာ ခေါ ... ဓမ္မာတိ ဣဓ ဥဒ္ဒိဋ္ဌပါရာဇိက-ပရိဒီပနမေဝ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၀၃။ ကင်္ခာ။၁ ၂ ၆။ ဥဒ္ဒိဋ္ဌ-ပါရာဇိကပရိဒီပနမေဝါတိ ဥဒ္ဒိဋ္ဌာနံ စတုန္နံ ပါရာဇိကာနံ ပရိဒီပနဝစနမေဝ။ ကင်္ခာ၊ဋီ၊ သစ်။ ၂ ၂ ၂။ (-ဝိမတိ၊ဋ။ ၂၅၀။)

ဥဒ္ဒိဋ္ဌပါဠိ (ထီ) [ဥဒ္ဒိဋ္ဌာ+ပါဠိ] ညွှန်ပြအပ်သောပါဠိ။ ကုဟနာတိအာဒီသူတိ ဟေဋ္ဌာ ဥဒ္ဒိဋ္ဌပါဠိယာဝ ပဒုဒ္ဓါရော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။ ၅ ၂။

ဥဒ္ဒိဋ္ဌပုဂ္ဂလ(ပု) [ဥဒ္ဒိဋ္ဌ+ပုဂ္ဂလ] ညွှန်ပြအပ်သော ပုဂ္ဂိုလ်။ တတြာတိ တေသု ... ဟေဋ္ဌာ ဥဒ္ဒိဋ္ဌပုဂ္ဂလေသု။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ ၉ ၆။ (-ခုဒ္ဒက၊ ဋ္ဌ။ ၁ ၅ ၃။)

ဥဒ္ဒိဋ္ဌလက္ခဏ (တိ) [ဥဒ္ဒိဋ္ဌ+လက္ခဏ] အကျဉ်းပြအပ် သောလက္ခဏာရှိသော။ ဒ္ဝိဓာပိ ဥဒ္ဒိဋ္ဌလက္ခဏဿ နိရောဓဿ နိဒ္ဒေသံ ဝဒန္တေန။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၄ ၆။

ဥဒ္ဒိဋ္ဌသိက္ခာပဒ (နာ) [ဥဒ္ဒိဋ္ဌ+သိက္ခာပဒ] အကျဉ်းပြအပ်သောသိက္ခာပုဒ်။ ဧဝံ ဥဒ္ဒိဋ္ဌ-သိက္ခာပဒံ ပဒါနုက္ကမေန ဝိဘဇိတ္တာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၂ ၂ ၅၊ ၂ ၆ ၉။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၄ ၂၊ ၈ ၄၊ ၁ ၁ ၀။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ ၁ ရ ၄။

ဥဒ္ဒိယ (နာ) [ဥဘ+ဒသာ။ ဥဘယ+ဒသာ-ဖြင့်ပြီးသော ဥဒ္ဒသ ပုဒ်၏ အကို ဣပြု၊ သ ကို ယပြု၍ ဥဒ္ဒိယ ဖြစ်သည်။ ဇာတ်ဋီကာ သစ်။] မျက်နှာနှစ်ဖက်တို့မှ ပေါ်ထွက်သော-အမြီတ်-အဆာ-ရှိသော အခင်း။ ဥဒ္ဒိယာနိ စ ကမ္မလာ (ဇာ၊ဝ။ ၂ ၉ ၉) တိ ဥဒ္ဒိယာနိ နာမ ကမ္မလာ အတ္ထိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၄။ ၃ ၅ ၃။ ဥဒ္ဒိယာနိတိ ဥဒ္ဒလောမိ အတ္ထရဏံ ဝုတ္တံ၊ ဥဘတော ဒသာ အဿာတိ ဥဒ္ဒသာ၊ ဥဒ္ဒသာယေဝ အကာရဿ ဣကာရံ, သကာရဿ စ ယကာရံ ကတ္တာ ဥဒ္ဒိယာတိ ဝုတ္တံ။ ဇာတ်ဋီကာသစ်၊ဇူ။ကျော။

ဥဒ္ဒိသ[1] (ကြို) [ဥ+ဒိသ+အ+ဟိ] ညွှန်ကြား-ညွှန်ပြ-လော။ ဥဒ္ဒိသတိ-ကြည့်။

ဥဒ္ဒိသ[2](ပု) [ဥ+ဒိသ+အ] ရည်ရွယ်-ရည်မှတ်-ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဒိသက(တိ) [ဥဒ္ဒိသ+က] ရည်ရွယ်-ရည်မှတ်-ခြင်း ရှိသော(ပယောဂ)။ တတ္ထ ဥဒ္ဒိသကေ

(ဥဒ္ဓိသကေ ။က။ ဥဒ္ဒေသိကေ။ ဝိ၊၁။၂။၄၃)
ယံ ဥဒ္ဓိသ ပဟရတိ။ ကခ်ိ။၁၂၁။ ဥဒ္ဓိသနံ
ဥဒ္ဓိသော၊ သော တေသ အတ္ထိတိ ဥဒ္ဓိ-
သကော၊ ပယောဂေါ။ ကခ်ိ၊ဌီ၊သစ်။ ၂၁၃။
ဥဒ္ဒေသိက-လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓိသတိ (ကြို)[ဥ+ဒိသ(ဒိသိ)+အ+တိ] (က)
ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ဟောကြား-၏။ (ဆရာက
တပည့်အား ရွတ်ဆို ပြခြင်း=သင်ကြားခြင်း=
ပို့ချခြင်း ၊ တပည့်က ဆရာအား ရွတ်ဆိုပြ
ခြင်း=သင်ယူခြင်း အားလုံး ပါဝင်သည်။ (ခ)
ညွှန်ပြ-ညွှန်ကြား-ညွှန်း-၏။ (ဂ) ရည်ညွှန်း-
အမျှပေး၀ေ-၏။ (က) နံ တာ၀ သာရိပုတ္တ
သတ္ထာ သာ၀ကာနံ သိက္ခာပဒံ ပညပေသိ၊
ဥဒ္ဓိသတိ ပါတိမောက္ခံ။ ဝိ၊၁။၁၀။ ယသ မေ
အာစရိယော ဥဒ္ဓိသတိ။ ဝိ၊ဌာ၊၂၁၈။ (ခ)
ဒဗ္ဗော မလ္လပုတ္တော သံယသ သေနာသနဗ္ဗ
ပညပေတိ၊ဘတ္တာနိ စ ဥဒ္ဓိသတိ။ ဝိ၊၂။၅၆၊
၂၀၁။ (ဂ) ရာဇာ ဒက္ခိဏောဒကံ ဒေန္တော
"ဣဒံ မေ ဉာတိနံ ဟောတု"တိ ဥဒ္ဓိသိ။ ပေတ၊
ဌ။၂၁။ (က) **ဥဒ္ဓိသတိ**- ဝိ၊၁။၁၁။ ဝိ၊၂။၁၈၀၊
၃၈၁။ ဝိ၊၄။၃၁၉။ ဒီ၊၂။၄၂။ ဝိ၊ဌာ၊ ၂၁၈။
ဥဒ္ဓိသန္တိ- ဝိ၊၃။၁၅၁၊၁၈၃။ ဝိ၊ဌာ၊၃။၃၃၈။
ဝိ၊ဌာ၊၄။၁၄၁။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၂၀၃။ ကခ်ိ။၂၅၂။
ကခ်ိ၊ဌီ၊သစ်။၁၅၂၊၄၁၄။ အံ၊ဌီ၊၃။၂၃၃။
ဥဒ္ဓိသာမိ-ဝိ၊ဌာ၊။၂၁၈။ **ဥဒ္ဓိသတု**- ဝိ၊၃။၁၅၆။
ဝိ၊၄။၄၁၈။ အံ၊၃။၄၄-၅။ ဥဒါန။ ၁၃၈။ မဋ္ဌ
၂။၃၀။ သံ၊ဌာ၊။၁၃။ အံ၊ဌာ၊။၂၃၈။ ခုဒ္ဒကာ
ဌ။၉၆။ သုတ္တနိ၊ဌာ၊။၆။ **ဥဒ္ဓိသန္တု**-ဝိ၊၂။၂၆၆၊
၂၈၅၊၂၉၁၊၃၀ရ။ **ဥဒ္ဓိသထ**-ဝိ၊ဌာ၄။ရ၂။ ဝိ၊
သင်္ဂဟ။၂၂၂။ **ဥဒ္ဓိသေယျ**-အံ၊၃။၄၅။ ဥဒါန။
၁၃၉။ ဝိ၊ဌာ၊။၁၅။ **ဥဒ္ဓိသေယျာထ**-ဝိ၊၁။၂၄၊
၂၈၅၅၊၉၀၊၁၁၆၊၁၅၃။ ဝိ၊၄။၄၂၄။ အံ၊၃။၄၅။
ဥဒါန။၁၃၉။ ဝိ၊ဌာ၊။၁၅၄၊၁၉၀၊၁၉၅။ ဝိ၊ဌာ၂၊
ရ၉၊၁၀၆။ ဥဒါန၊ဌ။၂ရ၀။ အံ၊ဌီ၊၃။၂၃၂။
ဥဒ္ဓိသေယျာမ- ဝိ၊၃။၂၆၀။ ကခ်ိ၊ဌီ၊သစ်။၁၃၄။
အံ၊ဌီ၊၂။ရ၂။ **ဥဒ္ဓိသိ**-ဝိ၊ဌာ၊။၁၅၄။ ဓမ္မ၊ဌာ၊။၆၁။
အံ၊ဌီ၊၃။၂၃၃။ **ဥဒ္ဓိသိသု**- ဝိ၊၃။၁ရ၂။ ဝိ၊ဌ
ာ။၁၅။ သာရတ္ထ၊၃။၄၉၄။ **ဥဒ္ဓိသိသတိ**- ဝိ၊
၃။၂၆၂။ **ဥဒ္ဓိသိသာမိ**-ဝိ၊၃။၁၄၀။ ဝိ၊၄။၄၂၄။
အံ၊၃။၄၅။ ဥဒါန။၁၃၉။ ဝိ၊ဌာ၊။၁၅။ ကခ်ိ။၉၉။
အံ၊ဌီ၊၃။၂၂၁။ ဓမ္မ၊ဌ။၂။၃၄။ ဥဒါန၊ဌ။၂၆၈။
အံ၊ဌီ၊၃။၂၃၃။ (ခ) **ဥဒ္ဓိသတိ**-ဝိ၊၂။၂၀၁။
မိလိန္ဒ။၁၀၂။ နေတ္တိ၊ဌ။၁၈။ မူလဋီ၊၁။၁၁။
အနုဋီ၊၁။၁၂။ **ဥဒ္ဓိသန္တိ**- သာရတ္ထ၊၁။၂၈။
ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။၂၂ရ။ **ဥဒ္ဓိသာမိ**-ဝိ၊ဌ။၂။၁ရ၃။
ဥဒ္ဓိသ-ဝိ၊၁။၂၄၄။ ဝိ၊ဌ။၂။၁၆၃။ **ဥဒ္ဓိသာဟိ**-
ဝိ၄။၁၉၂။ အံ၊ဌ၊၃။၈၅။ **ဥဒ္ဓိသေယျ**-ဝိ၊၁။၂၄၃။
ဝိ၊၃။၁။ ဝိ၄။၁၉၂။ မ၁။၂၂ရ။ **ဓမ္ဓ**။ဝ၄။
ဝိ၊ဌ။၂။၁၆၂။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၄၅။ မ၊ဌ။၂။၉၄။ ဓမ္ဓ
ဌ။၂။၃၅၀။ အံ၊ဌီ၊၁။၁ရ၈။ **ဥဒ္ဓိသိ**-အဘိ
ဂ။၂၁ရ၊၄၅၂။ အဘိ၊ဌ၊၃။၂၈၄။ **ဥဒ္ဓိသိသန္တိ**-
အပ၁။၂ရ၄။ (ဂ) **ဥဒ္ဓိသိသတိ**-ခုဒ္ဒက
ဌ။၁ရ၀။

ဥဒ္ဓိသတု (ကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသိ)+အ+တု] ရွတ်
ဆို -ရွတ်ပြ-ဟောကြား-ပါလော။ ဥဒ္ဓိသတိ-
ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသထ (ကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသိ)+အ+ထ]
ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ကြကုန်လော။ ဥဒ္ဓိသတိ-ကြည့်။

ဥဒ္ဓိသန (နာ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသိ)+ယု] (က) (ပါဠိကို)
ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-သင်ယူ-ခြင်း၊ (ခ)
အကျဉ်းအားဖြင့် ဆိုခြင်း။ (ဂ) ရည်ညွှန်းခြင်း၊
အမျှပေးဝေခြင်း။ (က) ဓမ္မသ ဥဒ္ဓိသနေန-
--အညာသိ။ မဇ္ဈိ၊၂။၁၂၈။ (-မ၊ဌ။၂၁။ အံ၊
ဌီ၊၃။၅။) ဥဒ္ဓိသနံ ဥဒ္ဒေသဂ္ဂဟဏံ။ မ၊ဌီ၊၃။၁ရ။
(ခ) လပတိ ဥဒ္ဓိသနဝသေန။ ဣတိဝုတ်၊
ဌ။၂၁၀။ အံ၊ဌီ၊၂။၂၅၁။ ဧကော ဥဒ္ဒေသောတိ
ဧကံ ဥဒ္ဓိသနံ အတ္ထသ သံခိတ္တဝစနံ။ သံ၊ဌီ၊
၂။၃ရ၈။ (-မ၊ဌီ၊၁။၅၈။) (ဂ) ပေတာနံ

ဥဒ္ဒိသနဝသေန ဒါနမယံ ပုညံ ဥပစိနိတ္ထာ။ ပေတဝတ္ထု။၈။ ကာလေန ကာလံ ဒါနံ ဒတ္ထာ တေသံ ဥဒ္ဒိသနံ။ မဟာဋီ၊၃။၁၉၇။

ဥဒ္ဒိသနကိရိယာ (ထီ) [ဥဒ္ဒိသန+ကိရိယာ] ရည်ညွှန်း-အမျှပေး၀ေ-မှုကို ပြုခြင်း။ တေ စ မဟာရာဇာနော ပုဗ္ဗပေတ၀တ္ထုဒေ၀-တာယော စ ဥဒ္ဒိသနကိရိယာယ ပင်္ဂိမာနိတာ ဟောန္တိ။ ပေတဝတ္ထု။၁၆။

ဥဒ္ဒိသန္တိ[1] (တိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ) +အ+အန္တိ] (က) (ပါဠိကို) ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ပို့ချ-ဟောကြား-အကျဉ်းပြ-သော၊သူ။ (ခ) ရည်ညွှန်းသော၊ အမျှပေး၀ေသော၊သူ။ (က) နဝကေန ဘိက္ခုနာ ဥဒ္ဒိသန္တေန သမကေ ၀ါ အာသနေ နိသီဒိတုံ။ ဝိ၊၄။၃၁၉။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၄၂၅။ ဥဒ္ဒိသန္တေနာတိ ဥဒ္ဒေသံ ဒေန္တေန၊ ပါဠိ ၀ါစေ-နေ္တနာတိ အတ္ထော။ ဝိနယာလင်္ကာရဋီ၊၂။၃၂၁။ (-ကခ်။၂၅၀။ ဝိ၊ဌ၊၃။၆၆။ အံ၊ဌ၊၁။၃၅၆။ ဥဒါန၊ ၄။၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ရ၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၉၉။ သာရတ္ထ၊ ၁။၁၀၀။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၃၀။) ပါဌတော အတ္ထတော ဥဒ္ဒိသန္တေန စ နိဒ္ဒိသန္တေန စ သက္ကစ္စံ ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဗံ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၈။ မဟာနိ၊ ဌ။၉။ (ခ) "ဣဒံ ၀ေါ ဥာတိနံ ဟောတူ"တိ ဧ၀ံ ဣမံ ဒါနံ ဥဒ္ဒိသန္တေဟိ အမှာကဉ္စ ပုဗ္ဗ ကတာ။ ခုဒ္ဒက၊ဌ။၁ရ၆။

ဥဒ္ဒိသန္တ[1] (တိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+အ+မာန။ မာန ကို အန္တ ပြု] ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-အပ်သော။ ပါတိမောက္ခေ ဥဒ္ဒိသမာနေတိ ဥဒ္ဒိသန္တေ ၀ါ ဥဒ္ဒိသာပေန္တေ ၀ါ။ ဝိ၊၂။၁ရ၈၊(-၁၉၀။) အာစရိယေ အတ္တနော ရုစိယာ ဥဒ္ဒိသန္တေ ၀ါ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁၄၅။ ဥဒ္ဒိသန္တေ ၀ါတိ ဥဒ္ဒိ-သိယမာနေ ၀ါ ... အန္တသဒ္ဒါ ဟိ မာနသဒ္ဒကာရိယော။ ပါစိတ်၊ယော။၁၁ရ။

ဥဒ္ဒိသန္တိ (ကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+အ+အန္တိ](က) ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ဟောကြား-၏။(ခ) ညွှန်ကြား-ညွှန်ပြ-ညွှန်း-၏။ ဥဒ္ဒိသတိ-ကြည့်။

ဥဒ္ဒိသန္တု (ကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+အ+အန္တု] ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ဟောကြား-ကုန်လော။ ဥဒ္ဒိသတိ-ကြည့်။

ဥဒ္ဒိသမာန (တိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+အ+မာန] ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-သော၊သူ။ ဆဗ္ဗဂ္ဂိယာ ဘိက္ခူ သံဃမဇ္ဈေ ပါတိမောက္ခံ ဥဒ္ဒိသမာနာ သဠ္ဌိစ္ဆ ရ သာ၀ေန္တိ။ ဝိ၊၃။၁၅၅။

ဥဒ္ဒိသာပန (နာ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏာပေ+ယု] ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-စေခြင်း၊ ပါဠိကိုသင်ယူစေခြင်း။ သက္ကစ္စံ ဥဒ္ဒိသနံ သက္ကစ္စံ ဥဒ္ဒိသာပနန္တိ ပစ္စေကံ သက္ကစ္စံသဒ္ဒေါ ယောဇေတဗ္ဗော။ မဟာဋီ၊၃။ရ။ ဥဒ္ဒိသန-လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဒိသာပနတ္ထ (ပု) [ဥဒ္ဒိသာပန+အတ္ထ] ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-စေခြင်း ဟူသောအကျိုး၊ ပါဠိကို သင်ယူစေခြင်း အကျိုး။ ဥဒ္ဒေသတ္ထ-ကြည့်။

ဥဒ္ဒိသာပိယမာန (တိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏာပေ +ယ+မာန] ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ဟောကြား-စေ အပ်သော၊ သင်ကြားစေအပ်သော၊သူ(ဆရာ)။ ဥဒ္ဒိသာပေန္တ[1]-ကြည့်။

ဥဒ္ဒိသာပေတဗ္ဗ (တိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏာပေ +တဗ္ဗ] ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-သင်ယူစေ-အပ်သော၊ ပို့ချအပ်သော၊သူ။ နဝ ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဗံ၊ နဝ ဥဒ္ဒိ-သာပေတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဌ၊၄။ရ၂။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၂၂၁။

ဥဒ္ဒိသာပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ ဏာပေ+တိ] (က) ရွတ်ဆိုစေ၏၊ ရွတ်ပြစေ၏၊ သင်ကြားနာယူစေ၏၊ သင်ကြားပြသစေ၏။ (ဆရာက တပည့်အား ရွတ်ဆိုစေခြင်း=သင်ကြားနာယူစေခြင်း, တပည့်က ဆရာအား ရွတ်ပြစေခြင်း= ပို့ချစေခြင်း = သင်ကြားစေ

ခြင်း အားလုံးပါဝင်သည်။) (ခ) ညွှန်ကြား-ညွှန်ပြ-ညွှန်း-စေ၏။ (ဂ) ရည်ညွှန်းစေ၏။ အမျှပေးဝေစေ၏။ (က) ပဒေန ဥဒ္ဒိသတိ ဝါ ဥဒ္ဒိသာပေတိ ဝါ။ ဝိ၂။၁၈၀။ အန္တေဝါသိကံ ပစ္စက္ခာမိတိ----ယော မံ ဥဒ္ဒိသာပေတိ။ ဝိ၊ ၊ဌ၊ ၂၁၈။ သမာနာစရိယကံ ပစ္စက္ခာမိတိ----ယော တံ ဥဒ္ဒိသာပေတိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂၁၈။ အာစရိယံ ပစ္စက္ခာမိတိ----ယာဟံ ဥဒ္ဒိသာ-ပေမိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂၁ရ။ (ခ) ဘတ္တာနိပိ နု ဥဒ္ဒိ-သာပေန္ဆိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁ဖ ၂။ အံ၊ဌီ၊ ၁။၁ရ၈။ (ဂ)တံ ဒကွိကံ မယုံ ဥဒ္ဒိသာပေယျာထ။ ပေတာ၊ဌ။၃၃။ (က) **ဥဒ္ဒိသာပေန္ဆိ**-ဝိ၊၄။၃၁၉။ ဝိ၊ဌ၊၃။၉။ ကခ်ိ။ ၂၅ ၂။ ကခ်ိ၊ဌီ၊သစ်။၄၁၄။ ပါစိတ်၊ယော။ရ။ **ဥဒ္ဒိသာပေထ**-ဝိ၊ဌ၊၄။ရ ၂။ ဝိ၊ သင်္ဂဟ။ ၂ ၂ ၂။ **ဥဒ္ဒိသာပေဓိ**-ဝိ၊ဌ၊၁။ ၂ ၁ရ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ရ၉။ **ဥဒ္ဒိသာပေဿာမ**-ဝိ၊ဌ၊၃။ ၃၅၄။ (ခ) **ဥဒ္ဒိသာပေန္ဆိ**- ဝိ၊ဌ၊ ၂။ဝ၆ ၂။ အံ၊ဌီ၊ ၁။ဝ၈ရ။ (ဂ) **ဥဒ္ဒိသာပေယျာထ**-ပေတာ၊ဌ။၃၃။

ဥဒ္ဒိသာပေတုံ(ကြိုဝိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏာပေ+တုံ] ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-စေခြင်းငှါ၊ သင်စေခြင်းငှါ။ နသက္ကာ သုခေန ဓာရေတုံ ဝါ ဥဒ္ဒိသိတုံ ဝါ ဥဒ္ဒိသာပေတုံ ဝါ။ ဒီ၊ဌ၊ ၁။ ၃ ၃။ သံ၊ဌ၊ ၁။ ၉ ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။ ၁ ၂ ဖ။ ဥဒါန၊ဌ။ ၂ ၀။

ဥဒ္ဒိသာပေတုကာမ (တိ) [ဥဒ္ဒိသာပေတုံ+ကာမ] ရွတ် ဆို-ရွတ်ပြ-သင်ယူ-စေခြင်းငှါ အလိုရှိ ၊သော၊သူ။ သစေ ဥဒ္ဒိသာပေတုကာမော ဟောတိ၊ ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဗော။ ဝိ၊ဌ။ ၅ ၉။ ဝိ၊၄။ ၃ ၉ ၄။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၂ ၂ ဖ။

ဥဒ္ဒိသာပေတ္ဝာ (ကြိုဝိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏာပေ+တ္ဝာ] (က) ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-စေ၍၊သင်ယူစေ၍။ (ခ) ညွှန်ကြား-ညွှန်ပြ-ညွှန်း-စေ၍။ (ဂ) ရည်ညွှန်း-အမျှပေး၀ေ-စေ၍။ (က) ထောက် ဥဒ္ဒိသာပေတ္ဝာ။ ဝိ ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဝ။ ၂ ရ ၀။ (-ဝိ၊ဌ၊ ၃။ ဖ ၈။ မ၊ဌီ၊ ၁။ ၁ ၅ ၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊ ၁။ ၁ ၁ ဖ။) (ခ) သေနာသနံ ဥဒ္ဒိသာပေတ္ဝာ။ အံ၊ဌ၊ ၁။ ၂ ၁ ၅။ (-ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။ ၄ ၁ ဖ။)၊ (ဂ) မနုဿဟိ ကတံ ဒါနံ တေသံ ပေတာနံ ဥဒ္ဒိသာပေတ္ဝာ။ ပေတ၊ ဌ။ ၂ ၄ ၅။

ဥဒ္ဒိသာပေထ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏာပေ+ထ] ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-သင်ကြား-သင်ယူ-စေကုန်လော။ ဥဒ္ဒိသာပေတိ-ကြည့်။

ဥဒ္ဒိသာပေန္ဆ[1](တိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏာပေ+အန္ဆ] ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ဟောကြား-စေသော၊ ပါဠိကို ပို့ချစေသော၊ ပါဠိကိုသင်ယူသော၊သူ(တပည့်)။ အနာပတ္တိ ကေတော ဥဒ္ဒိသာပေန္ဆော။ ဝိ၂။ ၂ ဖ။ ထေရေန ဘိက္ခုနာ ဥဒ္ဒိသာပေန္ဆေန သမကေ ဝါ အာသနေ နိသီဒိတုံ။ ဝိ၄။ ၃ ၁ ၉။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၄ ၂ ၅။ ကေတော ဥဒ္ဒိသာပေန္ဆာတိ အနုပသမ္ပန္နေန သဒ္ဓိ ကေတော ဥဒ္ဒေသံ ဂဏှန္တော ပိ ကေတော ဝဒတိ၊ အနာပတ္တိ။ ဝိ၊ ဌ၊ ၁။ ၉ ။ ဥဒ္ဒိသာပေန္ဆေနာတိ ဥဒ္ဒေသံ ဂဏှန္တေန၊ ပါဠိံ ဝါစာပေန္တေနာတိ အတ္ထော။ ဝိနယာ-လင်္ကာရ၊ဌီ၊ ၂။ ၃ ၂ ၁။ (-မိလိန္ဒ။ ၃ ၅ ၀။ သံ၊ဌ၊ ၃။ ၂ ဖ ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဝ။ ရ ၂ ။ မ၊ဌီ၊ ၂။ ၁ ၃ ရ။ သံ၊ဌီ၊ ၂။ ၄ ၉ ၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊ ၁။ ၉ ၉။)

ဥဒ္ဒိသာပေန္ဆ[2](တိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏာပေ+မာန။ မာန ကို အန္ဆ ပြု] ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ဟောကြား-စေအပ်သော၊ သင်ကြား စေအပ်သော၊ သူ(ဆရာ)။ အန္တေဝါသိကေန ဥဒ္ဒိသာပေန္ဆေ ဝါ။ ဝိ၊ဌ၊ ၃။ ၁ ၄ ဖ။ ဥဒ္ဒိသာပေန္ဆေ ဝါတိ ဥဒ္ဒိသာပိယမာနေ ဝါ၊ အန္ဆသဒ္ဒါ ဟိ မာနသဒ္ဒကာရိယော။ ပါစိတ်၊ယော၊ ၁ ၁ ရ။ ဥဒ္ဒိသန္ဆ[1]-လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဒိသာပေန္ဆိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏာပေ+အန္ဆိ] (က) ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-သင်ကြား-သင်ယူ-စေကုန်၏။ (ခ) ညွှန်ပြ-ညွှန်ကြား-

ညွှန်း-စေကုန်၏။ ဥဒ္ဒိသာပေတိ-ကြည့်။

ဥဒ္ဒိသာပေမိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏာပေ+မိ] ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-သင်ကြား-သင်ယူ-စေ၏။ ဥဒ္ဒိသာပေတိ-ကြည့်။

ဥဒ္ဒိသာပေယျာထ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏာပေ+ဧယျာထ] ရည်ညွှန်းစေ-အမျှပေး ဝေစေ-ကုန်ရာ၏။ ဥဒ္ဒိသာပေတိ-ကြည့်။

ဥဒ္ဒိသာပေဿာမ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဏာပေ+သာမ] ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-သင်ကြား-သင်ယူ-စေကုန် လတ္တံ့။ ဥဒ္ဒိသာပေတိ-ကြည့်။

ဥဒ္ဒိသာမိ (ကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+အ+မိ] (က) ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ဟောကြား-၏။ (ခ) ညွှန်ကြား-ညွှန်ပြ-ညွှန်း-၏။ ဥဒ္ဒိသတိ-ကြည့်။

ဥဒ္ဒိသာဟိ (ကြို) [ဥ+ဒိသ+အ+ဟိ] ညွှန်ကြားလော၊ ညွှန်ပြလော။ ဥဒ္ဒိသတိ-ကြည့်။

ဥဒ္ဒိသိသု (ကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဍု] ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ဟောကြား-ကုန်ပြီ။ ဥဒ္ဒိသတိ-ကြည့်။

ဥဒ္ဒိသိ (ကြို) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဣ] (က)ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ဟောကြား-ပြီ။ (ခ)ညွှန်ကြား-ညွှန်ပြ-ညွှန်း-ပြီ။ ဥဒ္ဒိသတိ- ကြည့်။

ဥဒ္ဒိသိတ (တိ) [ဥ+ဒိသ+တ] ရည်ညွှန်း-အမျှပေး-ဝေ-အပ်သော၊သူ။ ဒါနံ ဒတ္တာ နဥဒ္ဒိသိ-တတ္တာ ဆိန္နာသာ ဟုတ္တာ။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၂၁။

ဥဒ္ဒိသိတမ္ဘ (တိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+တဗ္ဘ] (က) ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ခေါ်ဝေါ်ပြောဆို-အပ်သော။ (ခ) ညွှန်ကြား-ညွှန်ပြ-ညွှန်း-အပ်သော။ (က) သစေ ဥဒ္ဒိသာပေတုကာမော ဟောတိ၊ ဥဒ္ဒိသိ-တဗ္ဘော။ ဝိ၊ဝု။၅၉၊ရ၈။ ဇဝဋ္ဌ ပန ဘိက္ခဝေ ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဘံ။ ဝိ၊ဝု။၁၄၀။ (-၁၅၂။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၆။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝု။၂၅၁။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။ရ၂။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၁၆၀၊၂၀၆၊၂၂၆။ ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဘတော (ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၁) ကထေတဗ္ဘတော။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၀၁။ သောဠသ-ဝဿောတိ ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဘော ဝေါဟရိတဗ္ဘော။ သာရတ္ထ၊၁။၁၂၀။ (ခ) ကထံ နု ခေါ ဘတ္တံ ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဘံ။ ဝိ၊၄။၃၃၀။

ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဘက္ဘမ (ပု) [ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဘ+ကမ] ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-အပ်သောအစဉ်။ သဗ္ဗသိက္ခာပဒါနံ ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဘက္ကမဿ ဒဿိတတ္တာ။ ဝဇိရ။၄၄ရ၊ (-၄၆၁။)

ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဗဋ္ဌ (ပု) [ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဗ+အတ္ထ] ညွှန်ပြ-ညွှန်း-အပ်သည်၏ အဖြစ်ဟူသောအနက်။ အဟံ ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဗဋ္ဌေန ဥဒ္ဒေသော အဿာတိ မမုဒ္ဒေသိကော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃၈။ ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဗ-ဋ္ဌေနာတိ "သတ္ထာ"တိ ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဗဋ္ဌေန။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၄၆။ (-မ၊ဋီ၊၃။၁၄၄။)

ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဗတာ (ထီ) [ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဗ+တာ] ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-အပ်သည်၏အဖြစ်။ ဥဒ္ဒေသံ အာဂစ္ဆ-န္တီတိ သရူပေန ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဗတံ အာဂစ္ဆန္တီ။ ကခ်ီ။၁၀၄။ (-ကခ်ီ၊ဋီ။၁၆၅။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၄၄။)

ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဗလက္ခဏ (နာ) [ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဗ+လက္ခဏ] ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-အပ်သောအမှတ်လက္ခဏာ။ ဥဒ္ဒေသော ဥဒ္ဒေသကာလေ ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဗ-လက္ခဏဿ တတ္ထ ဝုတ္တတ္တာ။ ကခ်ီ၊ဋီ။၃။

ဥဒ္ဒိသိတုံ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+တုံ] (က) ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ဟော ကြား-ခြင်းငှာ။ (ခ) ညွှန်ကြား-ညွှန်ပြ-ခြင်းငှာ။ (က) အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဂါတိမောက္ခံ ဥဒ္ဒိသိတုံ။ ဝိ၊ဝု။၁၄၀။ (-ဝိ၊သင်္ဂဟ။၂၀၅။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၉။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၉။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၂၆။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၀။ ကခ်ီ။ ဋီ။၃။) (ခ) ဣစ္ဆာမဟံ ဘန္တေ-----ဘတ္တာနိ စ ဥဒ္ဒိသိတုံ။ ဝိ၊၁။၂၄၄။ (- ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၆၂။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၆၆။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၆၄။)

ဥဒ္ဒိသိတု (ပု) [ဥ+ဒိသ+တု] ညွှန်းပြသူ၊ညွှန်းသူ။

နာဘိဇာနာမိ အည် သတ္ထာရံ ဥဒ္ဒိသိတာ။ သံ၊ ၁။ ၄၁၉။ (ယင်းပါဠိ၏ အဖွင့်ဖြစ်သော သံ၊ ဋ္ဌ၊၂။၁၆၆။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၆၄-တိုဋ္ဌ ဥဒ္ဒိသိတုံ-ဟု ရှိ၏။) ဥဒ္ဒိသိတုံ-လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဒိသိတ္ထာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+တ္ထာ] (က) ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ဟောကြား-၍။ (ခ) ညွှန်ကြား-ညွှန်ပြ-လက်ခံယူစေ-၍။ (ဂ) အကျဉ်းအားဖြင့်ပြ၍။ (က) နိဒါနံ ဥဒ္ဒိသိတ္ထာ အဝသေသံ သုတေန သာဝေတဗ္ဗံ။ ဝိ၊၃။၁၅၁။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၃၈။ ဝိ၊သင်္ကာ။၂၀၅။ (-ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၆၁။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၁၂၈။) (ခ) တေသံ ဥဒ္ဒိသိတ္ထာ အာဂစ္ဆာမိ။ ဒီ၊၂။၂၅၆။ ဥဒ္ဒိသိတ္ထာတိ တေသံ အတ္ထာနဿေဝ ပဋိသာမိတဘဏ္ဍကဿ ဒသ္သေ-တ္ထာ။ သမ္ဘဋ္ဌိစ္ဆာပေတ္ထာတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၃၉၈။ ဥဒ္ဒိသိတ္ထာတိ ဥပေစ္စ ဒသ္သေတ္ထာ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၃၅၂။ ဥဒ္ဒိသိတ္ထာ ပန ဧတံ ဒီယံ ရဿ--ယာတေဟိတိ အာဏတ္တော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၅။ အသီတိမဟာသာဝကေ ဥဒ္ဒိသိတ္ထာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၅၂။ (ဂ) ဘဂဝါ သံခိတ္တေန ဥဒ္ဒေသံ ဥဒ္ဒိသိတ္ထာ။ မ၊၁။၁၃၆။ မ၊၃။၂၃၃၊၂၆၅။ သံ၊၂။၃၁ရ။ အံ၊ ၃။၄၃၉။ ဥဒ္ဒေသံ ဥဒ္ဒိသိတ္ထာတိ မာတိကံ နိက္ခိပိတ္ထာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၃၆။

ဥဒ္ဒိသိတ္ထာန (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဒိသ+တ္ထာန] ညွှန်ပြ၍၊ ညွှန်း၍။ သံယတော ဥဒ္ဒိသိတ္ထာန၊ ဘိက္ခု နေတ္ထာန သံယရံ။ အပ၊၂။၁၁။

ဥဒ္ဒိသိ(သီ)ယတိ (ကမ္မ၊ကြိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ယ+တေ] (က) ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-အပ်၏။ (ခ) ညွှန်ကြား-ညွှန်ပြ-ညွှန်း-အပ်၏။ (ဂ) အယံ အနုဒ္ဓမာသံ ဥဒ္ဒိသိယတိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၆၁။ အာဏာပါတိမောက္ခမေဝ ဥဒ္ဒိသိယတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၁၅၅။ (-ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၁၂၆၁။ အံ၊ဋီ၊ ၃။၂၃၃။) (ခ) နာမရေါတ္တံဝသေန ဟိ သတ္ထော ဒတ္ထော တိသော ရေါတမောတိ ဥဒ္ဒိသိယတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၃၀။ (-စူဠနိ၊ဋ္ဌ။၄၆။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၅၃။ သာရတ္ထ၊၁။၃၉၂။) (က) **ဥဒ္ဒိသိယန္တိ**-ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂၉၉။ အနုဋီ၊၁။၁၈၃။

ဥဒ္ဒိသိယမာန (တိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ယ+မာန] (က) ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-အပ်သော။ (ခ) အကျဉ်းပြအပ် သော။ (ဂ) ဝိတ္ထာရေန ဥဒ္ဒိသိယမာနေ ပါတိမောက္ခေ။ ဝိမတိ။ ၂။၅၁။ ဥဒ္ဒိသမာန (ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၄၆။ကခ်ီ။၂၅၂)-လည်းကြည့်။ (ခ) ဥဒ္ဒေသေန ဟိ ဥဒ္ဒိသိယမာနာနံ ဓမ္မာနံ အတ္ထိတာမတ္တံ ဝုစ္စတိ။ သာရတ္ထ၊၁။၂၃၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။၂၂၉။ (-အနုဋီ၊၃။၃။ နေတ္တိ၊ဝိ။ရ၉။)

ဥဒ္ဒိသိသတိ (ကြိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+သတိ] (က) ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ဟောကြား-လတ္တံ့။ (ခ) ရည်ညွှန်း-အမျှပေး ဝေ-လတ္တံ့ ။ ဥဒ္ဒိသတိ-ကြည့်။

ဥဒ္ဒိသိသန္တိ (ကြိ) [ဥ+ဒိသ+သန္တိ] ညွှန်ကြား-ညွှန်ပြ-ညွှန်း-ကုန်လတ္တံ့။ ဥဒ္ဒိသတိ-ကြည့်။

ဥဒ္ဒိသိသာမိ (ကြိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+သာမိ] ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-အံ့-မည်။ ဥဒ္ဒိသတိ-ကြည့်။

ဥဒ္ဒိသိယန္တိ (ကမ္မ၊ကြိ) [ဥ+ဒိသ+ယ+အန္တေ] ညွှန်ကြား-ညွှန်ပြ-ညွှန်း-အပ်ကုန်၏။ ဥဒ္ဒိ-သိ(သီ)ယတိ-ကြည့်။

ဥဒ္ဒိသေယျံ (ကြိ) [ဥ+ဒိသ+ဧယျံ] ညွှန်ကြား-ညွှန်ပြ-ညွှန်း-ရာ၏-ရမူကား-ရလျှင်။ ဥဒ္ဒိသတိ-ကြည့်။

ဥဒ္ဒိသေယျု (ကြိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဧယျု] ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ဟောကြား-ရာ၏။ ဥဒ္ဒိသတိ- ကြည့်။

ဥဒ္ဒိသေယျာထ (ကြိ) ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ဧယျာထ] ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ဟောကြား-ကုန်ရာ၏-ကုန်လော။ ဥဒ္ဒိသတိ-ကြည့်။

ဥဒ္ဒိသေယျာမ (ကြိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ယျာမ] ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ကုန်အံ့။ ဥဒ္ဒိသတိ-ကြည့်။

ဥဒ္ဓိဿ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဒိသ+တွာ] ရည်ရွယ်-ရည်ညွှန်း-ရည်မှတ်-အာရုံပြု-၍၊ ဘိက္ခု ပနေဝ ဥဒ္ဓိဿာတိ ဘိက္ခုဿတ္ထာယ ဘိက္ခု အာရမ္မဏံ ကရိတ္မာ။ ဝိ၊၁။၃၁၈၊၃၂၆။ နု ဒါနာဟံ ဘဂ္ဂေ ဘဂဝန္တံ ဥဒ္ဓိဿ ဝိဟရာမိ။ ဒီ၊၃။၂။ဘဂဝန္တံ ဥဒ္ဓိဿာတိ ဘဂဝါ မေ သတ္ထာ၊ ဘဂဝတော အဟံ ဩဝါဒံ ပဋိကရောမိတိ ဧဝံ အပဒိ-သိတ္မာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၂။

ဥဒ္ဓိဿက (တိ) [ဥဒ္ဓိဿ+က] ရည်ရွယ်-ရည်ညွှန်း-၍ပြုအပ်သော။ တတ္ထ ဥဒ္ဓိဿကေ ယံ ဥဒ္ဓိဿ ပဟရတိ။ ကခ်ီ။၁၂၁။ ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။၁၉။ သာရီရိကံ ပါရိဘောဂိကံ ဥဒ္ဓိဿကန္တိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၄။၂၂၉။ သာရတ္ထ၊၁။၁ရ၂။ (-အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ၃။) ဥဒ္ဓိသက, ဥဒ္ဒေသိက-တို့လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓိဿကစေတိယ (နာ) [ဥဒ္ဓိဿက+စေတိယ] ရည် ရွယ်-ရည်ညွှန်း-၍ ပြုအပ်သော-စေတီ-ဘုရားဆင်းတု။ ဗုဒ္ဓပဋိမာ ဥဒ္ဓိဿကစေတိယံ။ ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။၁၈၈။ (-သာရတ္ထ၊၁။၁ရ၂။)

ဥဒ္ဓိဿကတ (တိ) [ဥဒ္ဓိဿ+ကတ] ရည်ညွှန်း-၍ပြုအပ်သော။ နု ဘိက္ခဝေ ဥဒ္ဓိဿကတံ မံသံ ပရိဘုဉ္ဇိတဗ္ဗံ။ ဝိ၊၃။၃၃၄။ (-ဒီ၊၁။၁၅ရ။ မ၊ ၁။၁၁၁၊၃၀၀၊၃၈၂။) ဥဒ္ဓိဿကတန္တိ ဥဒ္ဓိသိတ္မာ ကတံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃ရ၉။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၉၂။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၄၉။) "ဥဒ္ဓိဿာ" တိ တ္မာပစ္စယန္တသဒ္ဒေါ "ကတ"န္တိ ဥတ္တရပဒေန သမာသောတိ အာဟ ဥဒ္ဓိသိတ္မာ ကတန္တိ။ ပါစိတ်၊ယော။၃၅၃။

ဥဒ္ဓိဿကတန္တရာယ (ပု) [ဥဒ္ဓိဿကတ+အန္တရာယ] ရည်ညွှန်း၍ပြုအပ်သောလာဘ်၏-အန္တရာယ်-အနှောင့်အယှက်-အတား၊အဆီး။ စတ္တာရော ဒေါ ----ဥဒ္ဓိဿကတန္တရာယော။ မိလိန္ဒ။၁၅ရ။

ဥဒ္ဓိဿကတမံသ (နာ) [ဥဒ္ဓိဿကတ+မံသ] ရည်ညွှန်း၍ ပြုအပ် (သတ်အပ်) သော အသား။ ဥဒ္ဓိဿကတမံသဿ ----ဒုက္ကဋံ။ ခုဒ္ဒသိက္ခာ။ ၁၁၄။ ဥဒ္ဓိဿကတမံသန္တိ ဘိက္ခု ဥဒ္ဓိသိတ္မာ ကတံ ဥဒ္ဓိဿကတံ၊တဿ တံ မံသဿ။ ခုဒ္ဒသိ-က္ခာဘိနဝဋီကာ။ ၃၁၂။

ဥဒ္ဓိဿကတမံသပရိဘောဂ (ပု) [ဥဒ္ဓိဿကတ မံသ+ပရိဘောဂ] ရည်ညွှန်း၍ ပြုအပ် (သတ်အပ်) သော အသားကို သုံးဆောင်ခြင်း။ ဥဒ္ဓိဿကတမံသပရိဘောဂတော အကပ္ပိယ-မံသပရိဘောဂဿ ဝိသေသံ ဒဿေတုံ။ မ၊ ဋီ၊၃။၂၅။

ဥဒ္ဓိဿစေတိယ (နာ) [ဥဒ္ဓိဿ+ကတ+စေတိယ] ရည်ညွှန်း၍ ပြုအပ်သော စေတီ။ သရီရ-စေတိယံ ဥဒ္ဓိဿစေတိယံ ပရိဘောဂစေတိယန္တိ တိဏိ စေတိယာနိ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁ဖ၃။

ဥဒ္ဓိဿမာန (တိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+ယ+မာန] (က) ရွတ်ပြ-ရွတ်ဆို-အပ်သော။ (ခ) ရည်မှန်း-ရည်ညွှန်း-အပ်သော။ (ဂ) ပါတိမောက္ခေ ဥဒ္ဓိဿမာနေတိ ဥဒ္ဓိသန္တေ ဝါ ဥဒ္ဓိသာပေန္တေ ဝါ သဇ္ဈာယံ ဝါ ကရောန္တေ။ ဝိ၊၂။၁ဂ၈။ ဥဒ္ဓိဿမာနေတိ အာစရိယေန အန္တေဝါသိ-ကဿ ဥဒ္ဓိဿမာနေ။ ဝိ၊ဋ္ဌ။၃။၁၄၅။ ဥဒ္ဓိဿ-မာနေတိ အာစရိယေန အန္တေဝါသိကဿ ဝုစ္စမာနေ ဝါ သဇ္ဈာယဝသေန ပရိဝတ္တိယမာနေ ဝါ။ ကခ်ီ။၂၅၂။ (-ဝိ၊၂။၁ဂ၀။ ဝိ၊၃။၁၄၄။ ဝိ၊ ဋ္ဌ၊၄။ရ။ ဝိ၊သင်္ကာ။၂၁၁။) (ခ) တသ္မိံ အတ္တနော ဥဒ္ဓိဿမာနေ ပဟူတေ အန္ဒုပါနမ္ပိ။ ခုဒ္ဒက၊ ဋ္ဌ။၁ရ၆။

ဥဒ္ဓိပန (ထီ၊နာ) [ဥ+ဒိပ+ယု] ထင်စွာပြုခြင်း။ ဝိဘာဝေါ ကာရကံ တေသု-ပ္ပတ္တိယုဒ္ဓိပနေ တထာ။ သုဗောဓာလင်္ကာရ။ ၃၄၈။ ဥက္ကာစနာ လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဒိပနဝိဘာဝ (ပု) [ဥဒ္ဒိပန+ဝိဘာဝ] ဥဒ္ဒိပနဝိဘာဝ မည်သောအကြောင်းတရား၊ ထင်ရှားဖေါ်ပြသော အကြောင်းတရား၊ ဌာယီဘာဝ, ဗျဘိစာရီဘာဝ, သာတ္တိကဘာဝ ဟူသော ဘာဝသုံးမျိုးတို့ကို-ထင်ရှားဖေါ်ပြသော-တိုးပွားလာစေသော-အခြေအရံ အကြောင်းတရား။ (မူရင်းအကြောင်းဖြစ်သော အာလမ္ဗဏဝိဘာဝ၏ အခြေအရံဖြစ်သော အကြောင်းတရားဟု ဆိုလို၏။ ဥပမာအားဖြင့် မိန်းမယောက်ျားတို့ အချင်းချင်း ချစ်ကြိုက်ခြင်းဟူသော ရတိဌာယီဘာဝ၌ မိန်းမသည် ယောက်ျား၏လည်းကောင်း, ယောက်ျားသည် မိန်းမ၏လည်းကောင်း မူရင်းအကြောင်းဖြစ်သော အာလမ္ဗဏဝိဘာဝမည်၏။ ထိန်ထိန်သာနေသောလရောင်နှင့် ပျော်မွေ့ဖွယ်ကောင်းသော ပန်းဥယျဉ်စသည်တို့သည်ကား ထိုအာလမ္ဗဏဝိဘာဝ၏ အခြေအရံ အကြောင်းအဖြစ်ဖြင့် အချစ်စိတ်ဖြစ်သော ရတိဌာယီဘာဝကို ထင်ရှားတိုးပွားလာစေသော ဥဒ္ဒိပနဝိဘာဝမည်၏။) ဥဒ္ဒိပနဝိဘာဝေါ စန္ဒာဒိ။ အလင်္ကာဇီဟောင်း၊ နှာ။၃၃၃။ စန္ဒရမ္မဒေသာဒိ ဥဒ္ဒိပနဝိဘာဝေါ။ သုဗောဓာလင်္ကာရဋီကာသစ်၊နှာ။၃၃ရ။

ဥဒ္ဒေက (ပု) [ဥ+ဒေက(=ဒေကိ)+အ။ဓာန်၊ ဋီ။၄ဖ၈။] (က) ကြို့ထိုးခြင်း။ (ခ) အထက်သို့တက်သောလေ၊ ကြို့ထိုးသောလေ။ (က) ဣမသ္မိ ခေါ ရညော သပ္ပိ ပိတံ ပရိဏာမေန္တိ ဥဒ္ဒေကံ ဒဿတိ။ ဝိ၊၃။၃၈၈။ ဥဒ္ဒေကံ ဒဿတိတိ ဥဂ္ဂါရံ ဒဿတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃၉၉။ (ခ) တတော ဥဂ္ဂတေန စ ဂန္ဓေန ဥဒ္ဒေကောပိ မုခမ္ပိ ဒုဂ္ဂန္ဓံ ပူတိကုဏပသဒိသံ ဟောတိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၂၃၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၅၂။ ဥဒ္ဒေကောပိတ္တာဒီဟိ ဝိနာ ကေဝလော ဥဒ္ဓင်္ကမဝါတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၀၈။ (-မ၊ဋီ၊၂။၁ရ၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၄၃၀။)

ဥဒ္ဒေသ (ပု) [ဥ+ဒိသ(ဒိသိ)+ဏ] (၁) အကျဉ်း-ပြဆိုဟော-ကြောင်းဖြစ်သော စကားရပ်၊ အကျဉ်းစကား၊ အကျဉ်းဒေသနာ၊ ခေါင်းစဉ်၊ မာတိကာ။ (၂) ပါဠိကို-ဘုရားစကားတော်ကို-ရွတ်အံ-ရွတ်ပြ-သင်ယူ-ပို့ချ-ခြင်း၊ ရွတ်ပြအပ်သည်၏ အဖြစ်။ (၃) သင် ယူအပ်သော-ရွတ်ပြအပ်သော-ပါဠိ-ပါတိမောက်။ (၄) (က) ညွှန်ပြ-ပြောဆို-အပ်သောသဘော။ (ခ) ညွှန်ပြ-ပြောဆို-အပ်သော၊သူ။ (၅) ညွှန်ပြပြောဆိုခြင်း။ (၆) ညွှန်ပြ-ပြောဆို-ကြောင်းဖြစ်သော-အရာဝတ္ထု-အမည်အနွယ်။ (၇) ပင့်ဖိတ်ခြင်း။ ရည်ရွယ်အပ်-ရည်ရွယ်၍ပြုအပ်-သော (ဆွမ်းစသည်)(ကေစီ)။ (၈) ရည်ညွှန်းခြင်း၊အမျှပေးဝေခြင်း။

(၁) အကျဉ်း-ပြဆိုဟော-ကြောင်းဖြစ်သော စကားရပ်၊ အကျဉ်းစကား၊ အကျဉ်းဒေသနာ၊ ခေါင်းစဉ်၊ မာတိကာ။ ဘဒ္ဒေက-ရတ္တသ ဘိက္ခဝေ ဥဒ္ဒေသဠု ဝိဘင်္ဂဠု ဒေသေဿာမိ။ မ၊၃၊၂ဖ။ ဥဒ္ဒေသ (မ၊၁။၁၅ဖ။ မ၊၃။၂ဖ၅။ သံ၊၂။၄၈၈။ အံ၊၃။၄၃၉။) ဣဒံ မာတိကံ။ မ၊ဌ၊၄။၁ရ၀။ အံ၊ဌ၊၃။၃၃ဖ။ ဒေသေတဗ္ဗမတ္ထံ ဥဒ္ဒိသတိ ဧတေနာတိ ဥဒ္ဒေသော၊ သင်ခေါ်ပဒေသနာ ဧဝ၊ ယသ္မာ ပန-----တသ္မာ အာဟ "ဥဒ္ဒေသဣဒံ မာတိက" ဣဒံ။ မ၊ဋီ၊၃။၃ဖ၆။ သမာသဝစနံ ဥဒ္ဒေသော၊ ဝိတ္ထာရဝစနံ နိဒ္ဒေသော။ နိတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၄၁ဖ။ (၂) ပါဠိကို-ဘုရား စကားတော်ကို-ရွတ်အံ-ရွတ်ပြ-သင်ယူ-ပို့ချ-ခြင်း၊ ရွတ်ပြအပ်သည်၏ အဖြစ်။ အညတိတ္ထိယပုဗ္ဗော နတ်ဗုဒ္ဓဿ ဟောတိ ဥဒ္ဒေသေ ပရိပုစ္ဆာယ။ ဝိ၊၃။၁၀၀။ ဥဒ္ဒေသေတိ ပါဠိ ပရိယာပုဏနေ။ ပရိပုစ္ဆာယာတိ အတ္ထသဝနေ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂ရ၄။ အယံ ကာလော ဥဒ္ဒေသဿာ(အံ၊၂။ ၄ဧ၄)တိ

အယ် ဗုဒ္ဓဝစနံ ဥဂ္ဂကုနကာလော။ အံဒ္ဓ၊ ၃။၁၈၄။ ပါဠိယာ ဥဒ္ဒိသနံ ဥဒ္ဒေသော၊ အတ္ထကထနံ ပရိပုစ္ဆာ။ မ၊ဋီ၊၁။၁၅၀။ ဥပဇ္ဈာယေန ဘိက္ခဝေ သဒ္ဓိဝိဟာရိကော သင်္ကေတတော အနုဂ္ဂဟေတဗ္ဗော ဥဒ္ဒေသေန ပရိပုစ္ဆာယ။ ဝိ၊၃။၆၃။ ဥဒ္ဒေသောတိ ပါဠိဝါစနံ၊ ပရိပုစ္ဆာတိ ပါဠိယာ အတ္ထဝဏ္ဏနာ။ ဝိ၊ဋီ၊၃။ ၂၆၃။ ဥဒ္ဒိသနံ ဥဒ္ဒေသောတိ ဝစနတ္ထေန ပါဠိဝါစနာ ဥဒ္ဒေသော နာမ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၂ ၂၄။ စတ္တာရော ပါရာဇိကာ ဓမ္မာ ဥဒ္ဒေသံ အာဂစ္ဆန္တိ။ ပါတိမောက် ပါဠိ။ ၂။ ဥဒ္ဒေသံ အာဂစ္ဆန္တိတိ သရူပေန ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဗတံ အာဂစ္ဆန္တိ။ ကင်္ခာ။ဝ၀၄။ ဥဒ္ဒိသိယတီတိ ဥဒ္ဒေသော၊ ဘာဝပ္ပဓာနော ယံ နိဒ္ဒေသော၊တေနာဟ "ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဗတ"န္တိ။ ကင်္ခာ။ ဋီ၊သစ်။ဝ၆၅။ (၃) သင်ယူ-ရွတ် ပြ-အပ်သော-ပါဠိ-ပါတိမောက်။ အနာပတ္တိ ဥဒ္ဒေသံ ဒေန္တော၊ ပရိပုစ္ဆံ ဒေန္တော။ ဝိ၊ ၂။ရ၆။ဥဒ္ဒေသံ ဒေန္တောတိ အဌန္နံ ဂရုဓမ္မာနံ ပါဠိ ဥဒ္ဒိသန္တော။ ဝိ၊ဋီ၊၃။၆၆။ ဥဒ္ဒေသံ ပရိပုစ္ဆံ ဂဏ္ဍန္တိ သဇ္ဈာယန္တိ။ ဝိဋ၊ ၂။၈။ ဥဒ္ဒေသံ ဒေန္တေန၊ ပါဠိ ဝါစေန္တေနာတိ အတ္ထော။ ဝိနယာလင်္ကာရ၊ဋီ။ ၂။၃ ၂၁။ ပဗ္ဗဇုပါလိ အာကာရေဟိ ---ကမ္မေန ဥဒ္ဒေသေန။ ဝိ၊၅။၃၄၉။ ဥဒ္ဒေသေနာတိ ပဗ္ဗဇု ပါတိမောက္ခုဒ္ဒေသေသု အညတရေန ဥဒ္ဒေသေန။ ဝိ၊ဋီ၊၄။ ၂ ၂ ၂။ မ၊ဋီ၊၄။ရ၅။ အံဒ္ဓ၊ဝ။၃၅၄။ အဘိ၊ဋီ၊ ၂။၄ဝ၆။ ဥဒါန၊ဋီ။ ၂ရ၈။ နေတ္တိ၊ဋီ။ဝ၅ရ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၃ဖ၁။ ဥဒ္ဒိသိယတီတိ ဥဒ္ဒေသော ပါတိမောက္ခော။ -ကင်္ခာ၊ဋီ၊သစ်။ ၂၅၄။ ပဗ္ဗ ဥဒ္ဒေသာ နာမ နိဒါနုဒ္ဒေသော------ ဝိတ္ထာရုဒ္ဒေသောတိ။ ကင်္ခာ။၈၄။ ဥဒ္ဒိသိယတိ သရူပေန ကထိယတိ ဇ္ဇ ဇေတနာတိ ဝါ ဥဒ္ဒေသော။ ကင်္ခာ၊ဋီ၊သစ်။ဝ ၂ ရ။ (၄) (က) ညွှန်ပြ-ပြောဆို-အပ်သောသဘော။ ယေဟိ အာနန္ဒ အာကာရေဟိ------ယေဃိ ဥဒ္ဒေသေဟိ နာမကာယသ ပညတ္တိ ဟောတိ။ ဒီ၊ ၂။၅၃။ တထာ တထာ ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဗတော ဥဒ္ဒေသာ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၉ဝ။ ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဗတော ကထေတဗ္ဗတော ဥဒ္ဒေသာ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။ဝ၀ဝ။ (၁) ညွှန်ပြ-ပြောဆို-အပ်သောသူ။ အတ္တာ ဥဒ္ဒေသော အဿာ (ဇေတိဿာ) တိ အတ္တုဒ္ဒေသာ။ ဝိ၊ဋီ၊ ၂။ဝ၅ဝ။ ကင်္ခာ။ဝ၃၄။ ဥဒ္ဒေသောတိ ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဗော။ သာရတ္ထ၊ ၂။ဝ၃၄။ ကင်္ခာ၊ဋီ၊သစ်။ ၂ဝ၈။ ဥဒ္ဒေသောတိ သာမိဘာဝေန ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဗော။ ဝိမတိ၊ဝ။ ၂ရ၅။ သောဠသ-ဝဿောတိ ဥဒ္ဒိသိတဗ္ဗော ဝေါဟရိတဗ္ဗောတိ သောဠသဝဿုဒ္ဒေသော၊ သောယေဝ သောဠ-သဝဿုဒ္ဒေသိကော။ သာရတ္ထ၊ဝ။ဝ ၂ ဝ။ မမု-ဒ္ဒေသိက-လည်းကြည့်။ (၅) ညွှန်ပြပြောဆိုခြင်း။ သောဠသဝဿောတိ ဥဒ္ဒေသော ကထနံ အဿ အတ္ထိတိ သောဠသဝဿုဒ္ဒေသိကော။ ဝိမတိ၊ဝ။ ၂ဖ။ (၆) ညွှန်ပြ-ပြောဆို-ကြောင်း ဖြစ်သော-အရာဝတ္ထု-အမည် အနွယ်။ ဥဒ္ဒေသော နာမ ယေန တေ ဇဝရူပပရိကၠာ-ရာတိ ဥဒ္ဒိသန္တိ။ ဝိ၊ဋီ၊ ၃။ ၃ ၄ရ။ ဥဒ္ဒိသိယန္တိ အပဒိသိယန္တိ ဇ ဇေတနာတိ ဥဒ္ဒေသော။ သာရတ္ထ၊ ၃။ ၂ဝ၁။ ပါစိတ်၊ယော။ ၃ ၁ ၃။ အာဂန္တု-ကာကာရ,အာဂန္တုကုဒ္ဒေသ, အာဝါသကာ-ကာရ, အာဝါသိကုဒ္ဒေသ-တို့လည်းကြည့်။ (၇) ပင်ဖိတ်ခြင်း။ ရည်ရွယ်အပ်-ရည်ရွယ်၍ ပြုအပ်-သော(ဆွမ်းစသည်) (ကေစိ)။ ဥဒ္ဒေသဠ္ဆ နသာဒိယိ။ ထေရ။ ၂ရ၀။ ဥဒ္ဒေသန္တိ နိမန္တနံ၊ ဥဒ္ဒိဿကတန္တိ ကေစိ။ ထေရ၊ဋီ၊ ၂။ဝ၄။ (၈) ရည်ညွှန်းခြင်း၊ အမျှပေးဝေခြင်း။ ပေတာနဉ္စိ အတ္ထနော အနုမောဒနေန , ဒါယကာနံ ဥဒ္ဒေသေန,ဒက္ခိဏေယျသမ္ပဒါယ စာတိ တိဟိ အင်္ဂေဟိ ဒက္ခိဏာ သမိဇ္ဈတိ။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။ဝရ၆။

ဥဒ္ဒေသက (တိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသိ)+ဏ္ဍ] (၁) ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-သော၊သူ။ (၂) ညွှန်ကြား-ညွှန်ပြ-သော၊သူ။ (၁) ဥဒ္ဒေသကာနံ အနာပတ္တိ။ ဝိ၊

၃။၁ရ၄၊(-၁ရ၅၊၁ဂ၃။) (၂) ဥဒ္ဒေသကေန ပိဏ္ဍပါတိကာနမ္မိ နဲ အတိက္ကာမေတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဌ၊ ၄။ဂ၈။ ဥဒ္ဒေသကေနာတိ ဘတ္တုဒ္ဒေသကေန။ ပါစိတ်၊ယော။၅၀၁။ (-ဝိ၊ဌ၊၄။ ၉၁။)

ဥဒ္ဒေသကရဏ (နာ) [ဥဒ္ဒေသ+ကရဏ] အကျဉ်း ဒေသနာ-မာတိကာ-ဥဒ္ဒေသ-ကိုပြုခြင်း။ တေန ဗဟုဝစနေန ဥဒ္ဒေသကရဏံ ဗဟုဝစနေန ပုစ္ဆာယ ကာရဏန္တိ ဒီပေတိ။ အနုဋီ၊၁။၁ဂ၂။

ဥဒ္ဒေသကာလ (ပု) [ဥဒ္ဒေသ+ကာလ] (၁) ပါဠိသင်ရာအခါ။ (၂) ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ရာအခါ၊ ပါတိမောက်ပြရာအခါ။ (၃) တေန ဥဒ္ဒေသ-ကာလေ အာဂန္ဓာ ဥဒ္ဒေသံ ဂဟေတ္တာ။ ဝိမတိ၊ ၂။၂၀၄။ (-မဋီ၊၁။၁၅၁။) (၂) အထ ခေါ ဥဒ္ဒေသကာလေ အာဝိကတာ ဟိသ ဟသု ဟောတိတိ ဝတ္တာ။ ကခ်ီ။၁ဝ၂။ ကခ်ီ၊ဋီ။၃။

ဥဒ္ဒေသကွမ (ပု) [ဥဒ္ဒေသ+ကမ] (၁) အကျဉ်း ဒေသနာအစဉ်၊ မာတိကာအစဉ်။ (၂) (ပါတိ မောက်ကို) ရွတ်ဆိုခြင်းအစဉ်၊ပါတိမောက်ပြစဉ်။ (၃) ဣန္ဒြိယဝိဘင်္ဂ ပန ဣန္ဒြိယာနံ ဥဒ္ဒေသ-ကွမေနေဝ ----ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၂၃။ အဘိ၊ဌ၊၁။၂၂၀။ ပဋိ သံ၊ဌ၊၁။၁ရရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၁ဖ၀။ (၂) ပဌမံ ပါတိမောက္ခဒ္ဒေသာနံ ဥဒ္ဒေသကွမော သိဒ္ဓေါတိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဝဇိရ။၄ဖ၁။ (-ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၃၄။ အံ၊ဋီ၊၃။၉၃။)

ဥဒ္ဒေသဂါထာ (ထီ) [ဥဒ္ဒေသ+ဂါထာ] အကျဉ်း ဂါထာ။ ဥဒ္ဒါနဂါထာ-ကြည့်။

ဥဒ္ဒေသဂေါစရ (တိ) [ဥဒ္ဒေသ+ဂေါစရ] ပါဠိသင် ခြင်းလျှင် ကျက်စားရာရှိသောသူ။ ဂေါစရေသုပိ ----နဝကမ္မဂေါစရော ဝါ ဥဒ္ဒေသဂေါစရော ဝါ ဝါသဓုရဂေါစရော ဝါ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၂၀၄။ ကခ်ီ၊ ဋီ၊သစ်။၁ဖ၆။

ဥဒ္ဒေသဂ္ဃဟဏ (နာ) [ဥဒ္ဒေသ+ဂဟဏ] ပါဠိကို သင်ယူခြင်း။ ဥဒ္ဒေသဂ္ဃဟဏေ စ သဏ္ဌာယ-ကရဏီယေ စ နိရုဿုက္ကော။ သံ၊ဌ၊၁။ ၂ရ၀။ (-ကခ်ီ။၁၉၂။ သာရတ္ထ၊၂။၄၂၁။ ကခ်ီ၊ဋီ၊ သစ်။၃၅၀။ မ၊ဋီ၊၃။၁ရ။)

ဥဒ္ဒေသဂ္ဃဟဏကာလ (ပု) [ဥဒ္ဒေသဂ္ဃဟဏ+ ကာလ] ပါဠိကိုသင်ယူရာ-အချိန်-အခါ။ သော ကိရ---ဥဒ္ဒေသဂ္ဃဟဏကာလေ ပရိဟာသ-ကေဠီ အကာသိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၁၅၅။ ဇာ၊ဌ၊၁။၁၃၂။ အံ၊ဋီ၊၁။၁ဖ၆။

ဥဒ္ဒေသဌာန (နာ) [ဥဒ္ဒေသ+ဌာန] အကျဉ်းပြ အပ်သော-မာတိကာ-အရာ။ အောက်ပုဒ် ကြည့်။

ဥဒ္ဒေသဌာနိယ (တိ) [ဥဒ္ဒေသဌာန+ဣယ] အကျဉ်းပြအပ်သော-မာတိကာ-အရာ၌ တည် သော။ တတော သံခိတ္တတရာ အတ္ထဝဏ္ဏနာ ဥဒ္ဒေသဌာနိယာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၃။

ဥဒ္ဒေသတ္ထ (ပု) [ဥဒ္ဒေသ+အတ္ထ] ပါဠိသင်ယူ ခြင်း အကျိုး၊ ပါဠိကိုရွတ်ပြစေ၍ သရဇ္ဈယ်ခြင်း အကျိုး။ သော ကိရ ဥဒ္ဒေသတ္ထံ ရောဟဏံ အဂမာသိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၈၈။ ဥဒ္ဒေသတ္ထန္တိ ဥဒ္ဒိသာပနတ္ထံ၊ ပါဠိ ဥဒ္ဒိသာပေတ္တာ သဏ္ဌာယိ-တုန္တိ အတ္ထော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁ဖ၆။ (-ဒီ၊ဌ၊၁။ ၈၀။ မ၊ဌ၊၁။၁၅၁။ အံ၊ဌ၊၁။၁ရ၃၁။ အံ၊ဋီ၊ ၃။၃၂။)

ဥဒ္ဒေသတ္ထိက (တိ) [ဥဒ္ဒေသ+အတ္ထိက] ပါဠိ-သင်ခြင်းကို-သင်ခြင်းဖြင့်-အလိုရှိသောသူ။ သစေ ဥဒ္ဒေသတ္ထိကော၊ ဥဒ္ဒေသသမ္ပတ္တိ သလ္လက္ခေတ္တာ ။ဝိ၊ဌ၊၄။ဖရ။ ဝိ၊သင်္ဂ။ ၂၈၄။ဥဒ္ဒေသတ္ထိကောတိ ဥဒ္ဒေသံ အတ္ထိကော ဥဒ္ဒေသေန ဝါ။ ပါစိတ်၊ယော။၄ရ၉။

ဥဒ္ဒေသဒါန (နာ) [ဥဒ္ဒေသ+ဒါန] ပါဠိအဋ္ဌကထာ ကိုသင်ပေးခြင်း။ သက္ကစ္စံ ဥဒ္ဒေသဒါနံ ----

--ဓမ္မပဋိသန္ဓာရော နာမ။ ဒီးဌ၊၃။၁၆၄။ အံ၊ ဌီ၊၂။၅၉။ ဥဒ္ဒေသဒါနန္တိ ပါဠိယာ အဋ္ဌကထာယ စ ဥဒ္ဒိသနံ။ ဒီးဌီ၊၃။၁၈၀။ (-ဝိ၊ဌ၊၄။၁၂၁။)

ဥဒ္ဒေသဒါနဝေလာ (ထီ) [ဥဒ္ဒေသဒါန+ဝေလာ] ပါဠိ ၁ဌကထာကို သင်ပေးရာအချိန်အခါ။ ဂစ္ဆာဝုသော သာမဏေရာဒီနံ ဥဒ္ဒေသဒါန-ဝေလာ ။မ၊ဌ၊၃။၁၀၈။

ဥဒ္ဒေသဒေသနာ (ထီ) [ဥဒ္ဒေသ+ဒေသနာ] အကျဉ်း-ဒေသနာ-တရား-တော်။ ဥပစယော သန္ဓတိတိ ဥဒ္ဒေသဒေသနံ ကတ္တာ။ အဘိ၊ဌ၊ ၁။၃ဖ၃။ (-မ၊ဌီ၊၁။၁၉၀။ သံ၊ဌီ၊၂။၃၂ဖ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဌီ၊၁။၄၀၈။

ဥဒ္ဒေသနိဒ္ဒေသ (ပု)[ဥဒ္ဒေသ+နိဒ္ဒေသ] အကျဉ်း ဒေသနာ,အကျယ်ဒေသနာ။ တံ သဗ္ဗမ္ပိ ဥဒ္ဒေသနိဒ္ဒေသတော ဒ္ဝိဓာ ဌိတံ။ အဘိ၊ဌ၊ ၃။၁။ (-အဘိ၊ဌ၊၁။၉၇။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၁၃၉။ မ၊ ဌီ၊၂။၂၄၈။ မူလဋီ၊၁။၁၃။ အနုဋီ၊၃။၂။)

ဥဒ္ဒေသနိဒ္ဒေသကမ္မ (ပု) [ဥဒ္ဒေသနိဒ္ဒေသ+ကမ] အကျဉ်းဒေသနာ,အကျယ်ဒေသနာအစဉ်။ ဥဒ္ဒေသနိဒ္ဒေသကမ္မံ မာတိကာဝိဘင်္ဂကမ္မန္တိ-ဧဝမာဒိ သဗ္ဗံ အနုရူပဝစနံ ပကိဏ္ဏကဝိသေဇ္ဇေသိ။ ဝဇိရ။၂၃။

ဥဒ္ဒေသနိဒ္ဒေသဝစန (နာ) [ဥဒ္ဒေသနိဒ္ဒေသ+ ဝစန] အကျဉ်းပြစကား, အကျယ်ပြစကား။ ယာ တာတိ ဥဘယမေတံ ရတ္တိနံ ယေဝ ဥဒ္ဒေသနိဒ္ဒေသဝစနံ။ မ၊ဌ၊၁။၁ ၂ ၂။မ၊ဌီ၊၁။ ၂ ၁ဝ။

ဥဒ္ဒေသနိဒ္ဒေသဝါရ (ပု) [ဥဒ္ဒေသနိဒ္ဒေသ+ဝါရ] အကျဉ်းဒေသနာ,အကျယ်ဒေသနာတို့၏ အလှည့်အကြိမ်။ သင်ဟဝါရေ ဝိယ ဥဒ္ဒေသ-နိဒ္ဒေသဝါရေသုပိ ---ဒသေတိ။ နေတ္တိ၊ဌီ။၁။

ဥဒ္ဒေသန္တ[1] (တိ) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+အ+အန္တ] (၁) ညွှန်ပြ-ဖော်ပြ-သော။(၂) ပါဠိကို-ရွတ်ဆို-ရွတ်ဆိုစေ-သော၊ ပါဠိသင်သော၊သူ။ (၁) တတော ဧဝေတံ ဝိညာဏဓာတုနံ ဝိသယံ ဥဒ္ဒေသန္တံ(နိသျ-ဌ်ဥဒ္ဒေသန္တံ-ဟုရှိသင့်ကြောင်း ဆိုဏ်။) ဒဿနကိစ္စံ ကရောန္တံ ---ဝုစ္စတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၂။၄၈၃။ (၂) ယသ္ဝ ပုဂ္ဂလဿ ဥဒ္ဒေ-သတော ပရိပုစ္ဆတော ---ဓမ္မာဘိသမယော ဟောတိ။ အဘိ၊ပု။၁၄၈။ အောက်ပုဒ်လည်း ကြည့်။

ဥဒ္ဒေသန္တ[2] (ပု) [ဥ+ဒိသ(ဒိသီ)+အ+မာန။ ပခုက္ကု သုတ်မဟာဝါ အဋ္ဌကထာ နိသျ၊ပ။၁၉၃-ကြည့်။] ပါဠိကိုရွတ်စေခြင်း၊ပါဠိသင်ယူခြင်း။ (မာနကို အန္တ ပြန်။) ပါဠိကိုသင်ယူသော၊သူ။ ယသ္ဝ ပုဂ္ဂလဿ ဥဒ္ဒေသတော ပရိပုစ္ဆတော ---ဓမ္မာဘိသမယော ဟောတိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။ဖ၀။ မ၊ဌ၊၂။၈၅-ဖ။ သံ၊ဌ၊၁။၁၈၅။ အံ၊ဌ၊၂။ ၃၃၇။ ဥဒ္ဒေသတောတိ ဥဒ္ဒေသဟေတု၊ ဥဒ္ဒိသန္တသ္ဝ ဥဒ္ဒိသာပေန္တသ္ဝ ဝါ တိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဌီ၊၂။ ဖ၄။ မ၊ဌီ၊၂။၁၃၇။ သံ၊ဌီ၊၁။၂၃ဖ။)

ဥဒ္ဒေသန္တေဝါသိက (ပု) [ဥဒ္ဒေသ+အန္တေဝါသိက] ပါဠိသင်ယူသော အနီးနေတပည့်။ ဥဒ္ဒေသ-န္တေဝါသိကာနံ ဝတ္တံ ကတ္တာ။ ဝိ၊ဌ၊၃။ ၄ ၂ဖ။ ကခ်ီ၊ဌီ၊သစ်။၃၀၀။ (-ဝိမတိ၊ ၂။၂၀၄။)

ဥဒ္ဒေသပဋိပါဋိ (ထီ)[ဥဒ္ဒေသ+ပဋိပါဋိ] အကျဉ်း ဒေသနာအစဉ်။ ပဋိပါဋိယာတိ ဥဒ္ဒေသ-ပဋိပါဋိယာ။ မဋီ၊၃။၁၅။

ဥဒ္ဒေသပဋိလောမ (နာ) [ဥဒ္ဒေသ+ပဋိလောမ] အကျဉ်းဒေသနာပါဠိ၏-ဆန့်ကျင်ဘက်-အပြန်-ပြောင်းပြန်။ ဥဒ္ဒေသပဋိလောမတောပိ အယောနိသော ဘိက္ခဝေ မနသိကရာတော-တိအာဒိမာဟ။ မ၊ဌ၊၁။ဖ၈။

ဥဒ္ဒေသပတ္တ (ပု) [ဥဒ္ဒေသ+ပတ္တ] ညွှန်ကြား-ညွှန်းဆို-အပ်သောသပိတ်။ ကောစိ

အာသနသာလတော အဋ္ဌ ဥဒ္ဒေသပတ္တေ အာဟရာပေတ္တာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၉၁၊(-၉၂။ ဝဇိရ။ ၅၂၉။ သာရတ္ထ၊၃။၄၀၆။)

ဥဒ္ဒေသပတ္ထတ္ထ (ပု) [ဥဒ္ဒေသပတ္ထ+အတ္ထ] ညွှန်ကြား-ညွှန်းဆို-အပ်သောသပိတ်အကျိုး။ ဥဒ္ဒေသပတ္ထတ္ထာယ အာဂတောမှိတိ ဝဒန္တိသ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄၊၉၂။

ဥဒ္ဒေသပဒ (ပု) [ဥဒ္ဒေသ+ပဒ] (၁) အကျဉ်း-ညွှန်ပြ-ဟောပြ-ရွတ်ပြ-အပ်သောပုဒ်။ ခေါင်းစဉ်-မာတိကာ ပုဒ်။ (၂) ပုဒ်အားဖြင့်အကျဉ်း-ညွှန်ပြ-ဟောပြ-ရွတ် ပြ-ခြင်း။ (၁) မေထုန-ဓမ္မော နာမာတိ ဣဒံ နိဒ္ဒိသိတဗ္ဗသ မေထုနဓမ္မသ ဥဒ္ဒေသပဒံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂၁။ "ဒုက္ခေ အရိယသစ္စေ" တိ အာဒိသု ဥဒ္ဒေသ-ပဒေသု စေဝ "ဇာတိပိ ဒုက္ခာ"တိ အာဒိသု နိဒ္ဒေသပဒေသု စ ယံ ဝတ္တဗ္ဗံ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၂၂။ ယာဝ "အကသိရလာဘီ"တိ ပဒံ ဣမိနာ ဇောကေန ဥဒ္ဒေသပဒေန မာတိကံ ဌပေတ္တာ။ မ၊ဋီ၊၃။၁၅။ (-ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။ရ၆။) (၂) ဝိဟာရံ အာဂတဘိက္ခုနိယော သြဝါဒံ ဝါ ပဋိသန္ဓာရံ ဝါ ဥဒ္ဒေသပဒံ ဝါ ထေရမေဝ နိဿာယ လဘန္တိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂။ ဥဒ္ဒေသပဒံ ဝါတိ ပဒသော ဥဒ္ဒေသမတ္တံ ဝါ။ မ၊ဋီ၊၂။ရ၈။

ဥဒ္ဒေသပဒုဒ္ဓါရ (ပု)[ဥဒ္ဒေသပဒ+ဥဒ္ဓါရ] ဥဒ္ဒေသပုဒ်-ခေါင်းစဉ်မာတိကာပုဒ်-တို့ကိုထုတ်ပြရာအပိုင်းအခန်း။ တတ္ထဝ ဝိဘင်္ဂေ ဥဒ္ဒေသ-ပဒုဒ္ဓါရာဒိသု သဒ္ဓါစ္စာနာနံ "သမ္ပသာဒန"နှင့် ကောမိကရဏတာဝစနေနေဝ။ အနုဋီ၊၁။၁၀၉။

ဥဒ္ဒေသပဗန္ဓ (ပု) [ဥဒ္ဒေသ+ပဗန္ဓ] သင်ယူအပ်သောပါဠိတော်အစဉ်။ ဥဒ္ဒေသမဂ္ဂ-ကြည်။

ဥဒ္ဒေသပရိစ္ဆေဒ (ပု) [ဥဒ္ဒေသ+ပရိစ္ဆေဒ] ဥဒ္ဒေသ အပိုင်းအခြား။ နိဒါနုဒ္ဒေသစသော ပါတိမောက် တို့ကို ပိုင်းခြားကန့်သတ်ကြောင်း ဖြစ်သော စကားအစဉ်။ "သုဏာတု မေ ဘန္တေ သံဃော" တိအာဒိက် ပဌမဟိ ဥဒ္ဒေသ-ပရိစ္ဆေဒေဟိ ဝဝတ္ထိတံ ဘိက္ခုပါတိမောက္ခံ။ ကခ်ီ။၄၄။ ဥဒ္ဒေသာ ပရိစ္ဆိဇ္ဇန္တိ ယေဟိ ဝက္ခမာနဝစနုပဗန္ဓေဟိ တေ ဥဒ္ဒေသပရိစ္ဆေဒါ။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၁ ၂၇။

ဥဒ္ဒေသပရိယာပန္န (တိ) [ဥဒ္ဒေသ+ပရိယာပန္န] ပါတိမောက်၌-ပါတိမောက္ခုဒ္ဒေသ၌-အကျုံး၀င်သော (သိက္ခာပုဒ်)။ ဥဒ္ဒေသပရိယာပန္နေသု သိက္ခာပဒေသူတိ ပါတိမောက္ခပရိယာပန္နေသု သိက္ခာပဒေသု။ ဝိ၊၁။၂၇၂။ ဥဒ္ဒေသပရိယာ-ပန္နေသူတိ ဥဒ္ဒေသေ ပရိယာပန္နေသု အန္တောဂဓေသု၊---အန္တောပါတိမောက္ခသ ဝတ္ထုမာ-နေသူတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၉၈။ ကခ်ီ။၁၄၃။ ဥဒ္ဒိသိယတိတိ ဥဒ္ဒေသော၊ပါတိမောက္ခော၊တသ္မိံ ပရိယာပန္နာ အန္တောဂဓာ ဥဒ္ဒေသပရိယာပန္နာ၊ တေသု ဥဒ္ဒေသပရိယာပန္နေသု။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။ ၂၅၄။

ဥဒ္ဒေသပါဋ (ပု) [ဥဒ္ဒေသ+ပါဋ] အကျဉ်းချုပ် ဥဒ္ဒေသပါဋ်၊အကျဉ်းချုပ် ဟောကြားအပ်သော ပါဠိတော်။ ဇောဝတာတိ "ဣဓဝုသော။ပ။ နာနုသိက္ခန္တီ" တိ ဇောကေန ကဏ္ဍပက္ခေ ဥဒ္ဒေသပါဋေန။ မ၊ဋီ၊၁။၁၉၀။

ဥဒ္ဒေသဘတ္တ (နာ) [ဥဒ္ဒေသ+ဘတ္တ] ဥဒ္ဒေသဘတ်၊သံယာမှ ရည်ညွှန်း၍လှူအပ်သော ဆွမ်း။(ဝိ၊၄။သျ။) (ထေရ်စဉ်ဝါစဉ် ဆွမ်းစားအလှည့်) ညွှန်ပြခြင်းဖြင့်-ညွှန်ပြ၍-ရအပ်သော ရဟန်း တို့ကို လှူအပ်သောဆွမ်း။ (ရဟန်းသံဃာ အား၊လုံ၊ကို မဟုတ်ဘဲ ရဟန်းသံဃာ အမျှား ထဲမှ ရဟန်းတစ်ပါးကို (သို့မဟုတ်) ရဟန်း နှစ်ပါးကို (သို့မဟုတ်) ဤရွှေ့ဤမျှသော ရဟန်းတို့ကို ဆွမ်းစားညွှန်ပြ ပင်ဆောင်ပေးပါဘုရား ဟု ဒါယကာ တစ်ဦးဦးက လျှောက်ထား သဖြင့် ထိုဒါယကာ

အလိုရှိသလောက် ထေရ်စဉ်ဝါစဉ် ရဟန်း အရေအတွက် သတ်မှတ် ညွှန်ပြ ပင့်ဆောင်၍ လျှုအပ်သောဆွမ်း။) အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ သံဃဘတ္တं ဥဒ္ဒေသဘတ္တံ နိမန္တနံ။ ဝိ၊၄။၃၂၂။ မဗျ၊၁။၉၃။ ဥဒ္ဒေသဘတ္တန္တိအာဒီသု ကေ၀ ဝါ ဒ္ဒေ ဝါ ။ပ။ဒသ ဝါ ဘိက္ခူ။ သံဃတော ဥဒ္ဒိသိတ္ဝာ ဒေထာတိ ဧ၀ं ဥဒ္ဒေသေန လဒ္ဓဘိက္ခူနံ ဘတ္တံ ကာတုံ ဣစ္ဆန္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၄။၈၈။ ကတိပယေ ဘိက္ခူ ဥဒ္ဒိသိတ္ဝာ (ဥဒ္ဒိသိတ္ဝာ ဥဒ္ဒေသေန) ဒါတဗ္ဗံ ဘတ္တံ ဥဒ္ဒေသဘတ္တံ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၆။ သာရတ္ထ၊၃။ ၂၃၄။ ဒီ၊ဋီ။၃။ ၂ ၂၈။ အံ၊ဋီ။ ၂။ ၂ရ၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ။၁။၉၃။ "ဥဒ္ဒေသေန လဒ္ဓဘိက္ခူနံ ဘတ္တံ ကာတုံ"နွင့် ဣမိနာ ဥဒ္ဒေသေန လဒ္ဓဘိက္ခူနံ ကာတဗ္ဗံ ဘတ္တံ ဥဒ္ဒေသဘတ္တန္တိ ဝစနတ္ထံ ဒသေတိ။ ပါစိတ်၊ယော။၅၀၁။

ဥဒ္ဒေသမဂ္ဂ (ပု) [ဥဒ္ဒေသ+မဂ္ဂ] (က) သင်ယူ-ရွတ်ဆို-အပ်သော ပါဠိတော်အစဉ်။ သင်ယူ-ရွတ်ဆို-အပ်သော ကျမ်းစာအစဉ်။ အာစရိယ်ဝန္ဒိတ္ဝာ ပုနဒိ၀သေ ဥဒ္ဒေသမဂ္ဂံ ပါပုဏိ။ မ၊ ဋ္ဌ၊၁။၆၉။ ဥဒ္ဒေသမဂ္ဂန္တိ ယထာအာရဒ္ဓံ ဥဒ္ဒေသပဗန္ဓံ။ မ၊ဋီ၊၁။၁၅၁။ (-အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၅။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၄ ၂။)

ဥဒ္ဒေသမဂ္ဂ၀ဏ္ဏနာ (ထီ) [ဥဒ္ဒေသမဂ္ဂ+၀ဏ္ဏနာ] သင်ယူအပ်သော ကျမ်းစာအစဉ် အဖွင့်။ တတြာယံ ဥဒ္ဒေသမဂ္ဂ၀ဏ္ဏနာ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၈၅။ (သီလက္ခန် အဋ္ဌကထာ (ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၃၀)၌ တတြာယံ အနုပုဗ္ဗီကထာ-ဟုသုံ်းသည်။ ဤသုတ္တနိ၊ဋ္ဌ-၌ကား ဥဒ္ဒေသမဂ္ဂ၀ဏ္ဏနာ-ဟု ပါဠိတစ်မျိုး သုံ်းထား၏။ ဥဒ္ဒေသမတ္တ-၀ဏ္ဏနာ-ဟု (သီ၊သျှ)မူရှိ၏။ အကျဉ်းမျှပြစ်သောအဖွင့်-ဟု အနက်ပေး။)

ဥဒ္ဒေသယုတ္တ (တိ) [ဥဒ္ဒေသ+ယုတ္တ] ပါဠိသင်ခြင်း နှင့်ယှဉ်သော၊သူ။ ယေန ဝါ တေန ဝါ ယုတ္တော ဟောတု၊ နဝကမ္မယုတ္တော ဝါ ဥဒ္ဒေသယုတ္တော ဝါ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၀၄။ ကင်္ခာ၊ဋီ၊ သစ်။၁၆၅။

ဥဒ္ဒေသလက္ခဏ (နာ) [ဥဒ္ဒေသ+လက္ခဏ] ပါတိမောက်-ရွတ်ဆိုခြင်း-ပြုခြင်း-၏ လက္ခဏာ-အမှတ်အသား။ တေ ဥဒ္ဒေသလက္ခဏံ ဣဓပိ ခန္ဓကေပိ ဝုတ္တတ္တာ။ ကင်္ခာ၊ဋီ။၃။

ဥဒ္ဒေသလာဘ (ပု) [ဥဒ္ဒေသ+လာဘ] ဥဒ္ဒေသလာဘ်။ ရည်ညွှန်း၍ လျှုအပ်သော လာဘ်။ သံဃာအများထဲမှ ထေရ်စဉ်ဝါစဉ်အတိုင်း ညွှန်ပြပင့်ဆောင် လျှုဒါန်းအပ်သော လာဘ်။ တတ္ထပ္ပဘေဒေ ဥဒ္ဒေသလာဘော တသ္မိံ ဥပစာရေ ဘိက္ခာစာရ၀တ္တေနပိ ဌိတာနံ သဗ္ဗေသံ ပါပုဏာတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၉၀။

ဥဒ္ဒေသ၀စန (နာ) [ဥဒ္ဒေသ+၀စန] (အလိုရှိအပ်သော အနက်အဓိပ္ပါယ်ကို မသတ်မှတ်မူ၍) အကျဉ်းမျှပြဆို အပ်သောစကား။ ယောတိ ဥဒ္ဒေသ၀စနံ၊ သောတိ နိဒ္ဒေသ၀စနံ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၄ ၂။ အဓိပ္ပေတသ အတ္ထသ အနိယမေတ္ဝာ ဝ၀စနံ ဥဒ္ဒေသော၊ နိယမေတ္ဝာ ဝ၀စနံ နိဒ္ဒေသောတိ အာဟ "ယောတိ ဥဒ္ဒေသ၀စနံ၊ သောတိ နိဒ္ဒေသ၀စန"န္တိ။ မ၊ဋီ၊၁။၉၁။ "ဣမသ္မိံ သတိ ဣဒံ ဟောတိ၊ ဣမဿုပ္ပါဒါ ဣဒံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ"တိ ဣဒံ ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒနိဒ္ဒေသသ ဥဒ္ဒေသ၀စနံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၁၆။ (-မဟာနိ၊ ဋ္ဌ။၉၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၄၆၄။)

ဥဒ္ဒေသ၀ဏ္ဏနာ (ထီ) [ဥဒ္ဒေသ+၀ဏ္ဏနာ] အကျဉ်း ချုပ်ခေါင်းစဉ် မာတိကာ၏ အဖွင့်။ ယံ ပန ပစ္စယဝိဘင်္ဂသ ဥဒ္ဒေသ၀ဏ္ဏနာယံ ဝုတ္တံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၄၆။ (-ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၉၄။)

ဥဒ္ဒေသ၀ါရ (ပု) [ဥဒ္ဒေသ+၀ါရ] (အကြောင်းအရာတို့ကို အကျယ်မဲ့ဖော် ပြမီ ရှေးဦးစွာ) အကျဉ်းချုပ်အားဖြင့် ပြဆိုအပ်

သော ဝါရ။ အယံ တာဝေတ္ထ ဥဒ္ဒေသ-ဝါရဝသေန သင်္ခေပကထာ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၁၃၀။ (-အဘိ၊ဌ၊၁။၉ရ၊၁၅ရ၊၁၉ဖ။)

ဥဒ္ဒေသဝါရကထာ (ထိ) [ဥဒ္ဒေသဝါရ+ကထာ] ဥဒ္ဒေသဝါရ၏ အဖွင့်၊ဥဒ္ဒေသဝါရကို အကျယ်ဖွင့်ပြရာ အပိုင်းအခန်း။ ဥဒ္ဒေသဝါရကထာ နိဋ္ဌိတာ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၅၂။ မ၊ဌ၊၁။၂၅၁။

ဥဒ္ဒေသဝိဘင်္ဂသုတ္တ (နာ) [ဥဒ္ဒေသဝိဘင်္ဂ+သုတ္တ] ဥဒ္ဒေသဝိဘင်္ဂသုတ်၊ အကျဉ်းချုပ် မာတိကာဟူသော ဥဒ္ဒေသနှင့် အကျယ်ဝေဘန်ချက်ဟူသော ဝိဘင်းတို့ကို ဟောကြားရာသုတ်။ မြတ်စွာဘုရားသည် မာတိကာ ဥဒ္ဒေသကို ဟောကြားတော်မူ၍ အရှင်မဟာကစ္စာနထေရ်သည် ထိုဥဒ္ဒေသကို အကျယ်ဝေဘန်၍ ဟောကြားတော်မူ၏။ ရဟန်းတို့----ဉာဏ်ဖြင့်စူးစိုက်၍ နှိုင်းချိန်သုံးသပ် ဆုံးဖြတ်သော ရဟန်း၏ စိတ်ဝိညာဏ်သည် (၁) အပြင်အပ ဗဟိဒ္ဓအာရုံ၌လည်း မပျံ့လွင့် မပြေးသွား၊ (၂) အတွင်း အဇ္ဈတ္တအာရုံ၌လည်း တွယ်တာငြိကပ် ရပ်တန့်မနေ၊ (၃) ယင်းသို့ဖြစ်လျှင် မည်သည့်အာရုံကိုမျှ မစွဲလမ်း မဖမ်းယူတော့ရကား ထိတ်လန့်တုန်လှုပ်ခြင်း မဖြစ်တော့ပေ၊ ယင်းသို့ ထိတ်လန့်တုန်လှုပ်ခြင်း မဖြစ်နိုင်လောက်အောင် ရဟန်းသည် ဉာဏ်ဖြင့်စူးစိုက်၍ နှိုင်းချိန်သုံးသပ် ဆုံးဖြတ်ရမည်၊ ယင်းသို့မထိတ်လန့် မတုန်လှုပ်သောရဟန်းမှာ နောင်အခါ၌ ဇာတိ ဇရာ မရဏနှင့်သောကပရိဒေဝ အစရှိသော ဒုက္ခအားလုံး မဖြစ်နိုင်။ ဤမျှလောက်ဖြင့် မြတ်စွာဘုရားသည် အကျဉ်းဥဒ္ဒေသ (၃)မျိုးကိုမျှ ဟောပြပြီးနောက် အကျယ်ဆက်လက်၍ ဟောကြားတော်မမူတော့ပဲ ကျောင်းခန်းသို့ ကြွတော်မူ၏။ သို့ဖြစ်ရကား အကျယ်ဝေဘန်ချက်ကို ဆက်လက်၍ နာယူ လိုကြသော ရဟန်းတို့၏ တိုက်တွန်း တောင်းပန်မှုကြောင့် အရှင်မဟာကစ္စာနထေရ်သည် ထိုဥဒ္ဒေသ (၃)မျိုးကို အကျယ်ဝေဘန် ဟောကြားတော် မူ၏။) မဇ္ဈိမနိကာယ ဥပရိပဏ္ဏာသပါဠိ၊၄-ဝိဘင်္ဂဝဂ်၊ ၈-သုတ်။ မ၊၃။၂၆၅၊၂၇၃။ မ၊ဌ၊၄။၁၉၀-၂။

ဥဒ္ဒေသဝိဘာဂ (ပု) [ဥဒ္ဒေသ+ဝိဘာဂ] ဥဒ္ဒေသကို ခွဲခြမ်းဝေဘန်ပြခြင်း။ (နိဒါနုဒ္ဒေသစသော ငါးပါးကို ခွဲခြားဝေဘန်ပြခြင်း ဖြစ်သည်။) ဂဠန္ဌဘေဒတော ဥဒ္ဒေသဝိဘာဂဇတော ဥဒ္ဒေသ-ပရိစ္ဆေဒတော စ ဝဝတ္ထပေတ္တာ။ ကခ်ီ၊ဋီ၊ သစ်။၁၂၅၊(-၁၂၇။)

ဥဒ္ဒေသဝိရောဓ (ပု) [ဥဒ္ဒေသ+ဝိရောဓ] ဥဒ္ဒေသ-မာတိကာ-နှင့်ဆန့်ကျင်ခြင်း။ အညထာ "သတ္ထာ ဧကူပစာရော နာနူပစာရော"-တိအာဒိ ဥဒ္ဒေသဝိရောဓော သိယာ ဝိဘင်္ဂေ အဒဿိတတ္တာ။ ဝဇိရ။ ၂၃၁။

ဥဒ္ဒေသဝိဟာရီ (တိ) [ဥဒ္ဒေသ+ဝိဟာရီ] ပါဠိတော်ကို-သင်အံ- ရွတ်ဆို-ပို့ချ-ဟောပြ-ခြင်း (လုပ်ငန်းကိစ္စ)ဖြင့် နေလေ့ရှိသော၊ သူ။ ဝိဟာရေသုပိ ယထာဝိဟာရီ ဝါ တထာ-ဝိဟာရီ ဝါ ဟောတု၊ နဝကမ္မဝိဟာရီ ဝါ ဥဒ္ဒေသဝိဟာရီ ဝါ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၀၄။ ကခ်ီ၊ဋီ၊ သစ်။၁၆၅။

ဥဒ္ဒေသဝေလာ (ထိ)[ဥဒ္ဒေသ+ဝေလာ] ပါဠိသင်ယူရာအခါ။ ဥဒ္ဒေသဝေလာယံ ဥဒ္ဒေသံ ဂဏှာတိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၁၈။ အံ၊ဌ၊၃။၁၆၀။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၂၃၅။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၆။

ဥဒ္ဒေသဝေဝစန(နာ) [ဥဒ္ဒေသ+ဝေဝစန] ဥဒ္ဒေသသဒ္ဒါ၏-ဝေဝုစ်-ပရိယာယ်-စကားလှယ်။ ပါတိမောက္ခဝေဝစနာနိ ဝါ ဥဒ္ဒေသ-ဝေဝစနာနိ ဝါ ဥပဇ္ဈာယဝေဝစနာနိ ဝါ။ ဝိ၊ ၁။၃၃။ (-ဝိ၊ဌ၊၁။၂၁ရ။)

ဥဒ္ဒေသသီလ (တိ) [ဥဒ္ဒေသ+သီလ] ပါဠိတော်ကို-သင်အံ-ရွတ်ဆို-ပို့ချ-ဟောပြ-ခြင်းအလေ့အထရှိသောဃသူ။ နဝကမ္မသီလော ဝါ ဥဒ္ဒေသ-သီလော ဝါ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၀၄။ ကခ်ါ၊ဋီ၊သစ်။၁၆၅။

ဥဒ္ဒေသသီသ (နာ) [ဥဒ္ဒေသ+သီသ] ဥဒ္ဒေသ-အကျဉ်းပြဆိုချက်-မာတိကာ-ကိုအကြီးအမှူး ပဓာနပြုခြင်း။ ဥဒ္ဒေသသီသေန နိဒ္ဒေသော ဂဟိတော။ မဇ္ဈိ၊၃။၁၄၄။ (ဒေသနာသီသ-လည်း ကြည့်။)

ဥဒ္ဒေသဟေတု (ပု) [ဥဒ္ဒေသ+ဟေတု] ပါဠိကို သင်အံ ပို့ချ ဟောပြခြင်းဟူသော အကြောင်း။ ဥဒ္ဒေသတောတိ ဥဒ္ဒေသဟေတု။ မဇ္ဈိ၊၂။၁၃၇။

ဥဒ္ဒေသာဂတ (တိ) [ဥဒ္ဒေသ+အာဂတ] ပါတိမောက်၌ လာသော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဒေသာဂတပါဠိ (ထိ) [ဥဒ္ဒေသာဂတ+ပါဠိ] ပါတိမောက်၌လာသောပါဠိ။ ဣဒံ ဥဒ္ဒေသာ-ဂတပါဠိဝသေန ဝုတ္တံ။ မဇ္ဈိ၊၂။၃၀၇။

ဥဒ္ဒေသာစရိယ (ပု)[ဥဒ္ဒေသ+အာစရိယ] ပါဠိကို-သင်ပြပေးသော-ပို့ချပေးသော-ဆရာ၊ စာပေ ကျမ်းဂန်ပို့ချပေးသောဆရာ။ နိဿယာ-စရိယော ဥဒ္ဒေသာစရိယော------ဝန္ဒိယော။ ဝိ၊ဌ၊၄။၂၂၄။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၉၁။ ဝိမတိ၊၂။၃၀၈။ မဇ္ဈိ၊၁။၁၅၁။)

ဥဒ္ဒေသာဓိမုတ္တ (တိ) [ဥဒ္ဒေသ+အဓိမုတ္တ] ပါဠိကို (သင်အံပို့ချ ဟောပြမှု၌)-နှလုံးသွင်း-စိတ်ဝင်စား-စိတ်အားထက်သန်-သော၊သူ။ ဒေသနာယ ဥဒ္ဒေသာဓိမုတ္တော ဥဌာပေတွာ ဝိတ္ထာရိတတ္တာ--ဝုတ္တံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၆၀။

ဥဒ္ဒေသာနုက္ကမ (ပု)[ဥဒ္ဒေသ+အနုက္ကမ] ဥဒ္ဒေသ-မာတိကာ-အစဉ်။ ဥဒ္ဒေသာနုက္ကမံ ဘိန္ဒိတ္တာ(မ၊ဌ၊၂။ရ၅)တိ ဥဒ္ဒေသာနုပုဗ္ဗီ လယီတွာ။ မ၊ဋီ၊၂။၁၂၆။

ဥဒ္ဒေသာနုပုဗ္ဗီ (ထိ) [ဥဒ္ဒေသ+အနုပုဗ္ဗီ] ဥဒ္ဒေသ-မာတိကာ-အစဉ်။ ယထာ ဟေတုအာဒိနံ ပစ္စယာနံဥဒ္ဒေသာနုပုဗ္ဗီယာ ဒုကတိကာဒိယောဇနာ ကတာ။ အနုဋီ၊၃။၂၇၂။ အထက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဒေသာနုရူပ (တိ) [ဥဒ္ဒေသ+အနုရူပ] အကျဉ်း ညွှန်ပြချက်အားလျော်သော။ ဥဒ္ဒိဋ္ဌ-ဓမ္မေသု ဥဒ္ဒေသာနုရူပံ လဇ္ဇမာနဝိသေသ-ကထနံ ဝိသဇ္ဇနံ။ အနုဋီ၊၃။၁၈၁။

ဥဒ္ဒေသာနုရူပဂုဏ (ပု) [ဥဒ္ဒေသာနုရူပ+ဂုဏ] အကျဉ်းညွှန်ပြချက်အား လျော်သော အကျိုး။ ယော တတ္ထ နှ သဗ္ဗေန သဗ္ဗံ ဥဒ္ဒေသာနုရူပဂုဏေန ဥပလဇ္ဇတိ။ အနုဋီ၊ ၃။၁၈၁။

ဥဒ္ဒေသာနုဝိဓာယိနီ (ထိ) [ဥဒ္ဒေသ+အနုဝိဓာယိနီ] ဥဒ္ဒေသ-မာတိကာ-အားလျော်စွာ စီစဉ်ပြုလုပ်တတ် သော။ ဥဒ္ဒေသာနုဝိဓာယိနီ ဟိ ပုစ္ဆာတိ။ အနုဋီ၊၁။၁၈၂။

ဥဒ္ဒေသာနုသာရီ (တိ) [ဥဒ္ဒေသ+အနုသာရီ] ဥဒ္ဒေသ-မာတိကာ-သို့အစဉ်လိုက်သော။ ဥဒ္ဒေသာနုသာရိနိ ပုစ္ဆာနိဂမနာနိ။ အနုဋီ၊ ၁။၁၈၃။

ဥဒ္ဒေသာဝသာန (နာ) [ဥဒ္ဒေသ+အဝသာန] ဥဒ္ဒေသ-ပါရာဇိကုဒ္ဒေသ-၏အဆုံး။ ဣဒံ ဥပရိ ဥဒ္ဒေသာဝသာနေ "ကစ္စိတ္ထ ပရိသုဒ္ဓါ။ပ။ တတိယမ္ပိ ပုစ္ဆာမိ"တိ ဇော် သန္ဓာယ ဝုတ္တန္တိ အာဟု။ ကခ်ါ။၁၀၁။ ဥပရိ ဥဒ္ဒေသာ-ဝသာနေတိ ပါရာဇိကုဒ္ဒေသာဝသာနေ။ ကခ်ါ၊ ဋီ၊သစ်။၁၆၁။

ဥဒ္ဒေသာရဟ (တိ) [ဥဒ္ဒေသ+အရဟ] ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ဟောကြား-ခြင်းငှါ ထိုက်သော။ ဆဗ္ဗိ-ဓမ္မေတံ ဆဟိ ကာရဏေဟိ ဥဒ္ဒေသာရဟံ

နဟောတိ။ ဝဇိရ။ရဝ။ ကခ်ါ။ဌီ။၁၆။ ယတော ဓမ္မသင်္ဂဟေ ဥပါဒါယရူပပါဠိယံ ဥဒ္ဒေသာရဟံ နဇာတံ။ ဝဇိရ။၁ရဝ။

ဥဒ္ဒေသိက (တိ) [ဥဒ္ဒေသ+ဣက] (၁) ရည်ရွယ်ခြင်း-ရည်ညွှန်းခြင်း-ရှိသော (ပယောဂ)။ (၂) ခေါ်ခေါ်ထိုက်သော၊သူ။ (၁) ဥဒ္ဒေသိကေ ယံ ဥဒ္ဒိဿ ပဟရတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၄၃။ (၂) ဒသဝဿုဒ္ဒေသိက(ဒီ၊၂။၂၆၄) သောဠသဝဿုဒ္ဒေသိက (ဝိ၊ဌ၊၁။၃၀။ မ၊ဌ၊၁။၃၂၆။) ကြည်။

ဥဒ္ဒေဟတိ (ကြို) [ဥ+ဒိဟ+အ+တိ] တက်၏၊ ထ၏။ ဖေဏံ ဥဒ္ဒေဟတိ နဥပဓိယတိ။ သံ၊ဌီ၊၁။၁ရ၉။ ဖေဏုဒ္ဒေဟက-လည်းကြည်။

ဥဒ္ဒေဟိ(ဟေ)တ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ဒိဟ+ဏေ+တ္တာ] တက် စေ၍၊ထစေ၍။ ဖေဏုဒ္ဒေဟကန္တိ ဖေဏံ ဥဒ္ဒေဟိတ္တာ။ အံ၊ဌ၊၃။၁၉၉။ ဖေဏုဒ္ဒေဟကန္တိ ဖေဏံ ဥဒ္ဒေဟေတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ။၁။၈၆။ ဖေဏုဒ္ဒေဟက-လည်းကြည်။

ဥဒ္ဓံ (ဗျ) [သတ္တမျတ္ထနိပါတ်ပုဒ်။ ရူ၊နှာ။၁၃၃။ နိတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၃၈၀။ ဓာန်။၁၁၅၆။(ဥဒ္ဓမ်-သံ)] အထက်၊အထက်၌၊အထက်သို့။ ဥဒ္ဓံ တိရိယံ အပါစီနံ။ အံ၁။၃၂၂။ ဣတိဝုတ်။၂ရ၅။ (-ဗုဒ္ဓဝံ။၃၀၀။) ဥဒ္ဓန္တိ ဥပရိ။ အံ၊ဌ၊၂။၂၅၉။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၃၄၄။ (-ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။ ၄၅။)

ဥဒ္ဓံ ကောဋိက (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ကောဋိ+က] အထက်သို့ လှည့်သော အဖျားအချွန်ရှိသော။ ဟေဋ္ဌိမာ ဟေဋ္ဌိမဝါနုကဋ္ဌိကေ ဥဒ္ဓံ ကောဋိကာ ဟုတ္တာ ပတိဋ္ဌိတာ။ ခုဒ္ဒက၊ဌ။၃၄။

ဥဒ္ဓံ ဝိတ္ထ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ဝိတ္ထ] အထက်-၌-သို့-ပစ်အပ်သော၊ မြောက်ပစ်အပ်သော။ ၁၈ပဏ္ဏကော မဏိ ဥဒ္ဓံဝိတ္ထော ယေန ယေနေဝ ပတိဋ္ဌာတိ။ အံ၊၃။၄၉၉။

ဥဒ္ဓံ(ဒ္ဓ)ဂဲ (နာ) [ဥဒ္ဓံ+ဂ၊] ဂ၊်မြစ်၏-အထက်-အညာ။ အာနန္ဒ တွံ တိကိ ဝပုကိသတာနိ အာဒါယ ဥဒ္ဓံဂဲ ဂန္တွာ သာရဒါရှိ ဂါဟာ-ပေတ္တာ။ ဇာ၊ဌ။၆။၂ရ၅။ ဥဒ္ဓဂဲ အဓောဂဲ။ မောဂ်၊၃။ဇ-သုတ်။

ဥဒ္ဓံ ဂမန (နာ) [ဥဒ္ဓံ+ဂမန] အထက်သို့ မြင့်တက်သွား ခြင်း။ ဇဝံ နဒမာနာယ စဿာ ဥဒ္ဓံဂမနဝေသေန ဥဒ္ဓေါ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၃၀။ ဥဒ္ဓံ-ဂမနဝေသနာတိ ဥန္နတဗဟုလတာယ ဥဂ္ဂန္တွာ ဥဂ္ဂန္တွာ ပဝတ္တနဝေသန။ ဒီ၊ဌီ၊၁။၃၆၂။

ဥဒ္ဓံ ဂမနာရဟ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ဂမန+အရဟ] အထက် (ဘုံ) သို့ သွားခြင်းဌာ'ထိုက်သော။ ကေဝလတော ဥဒ္ဓံဂမနာရဟော ပုဂ္ဂလော အကနိဋ္ဌဂါမိဝေ နာမ။ သံ၊ဌီ၊၂။၄၂၀။

ဥဒ္ဓံ ဂါမိ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ဂါမိ။ ထိ၌ ဥဒ္ဓံဂါမိနီ] အထက်သို့-အပေါ်သို့-တက်သော-ပေါ်သော၊ အထက်အညာသို့ ဆန်တက်သော။ တတြ သပ္ပိ ဝါ တေလံ ဝါ၊တံ ဥဒ္ဓံဂါမိ အဿ။ သံ၊ ၂။၄၉၉။ နေတ္တိ။၄၀။ ရာဇ---ဥဒ္ဓံဂါမိဟိ နာဝါသယ်ာ'ဌေဟိ ဝပုကိနံ ဝ'သနဋ္ဌာနံ သမ္ဘာပုကိ။ ဇာ၊ဌ၊၂။၁ဂ။ ကေ၊ နာဝံ အဘိ-ရုဟေယျ ဥဒ္ဓံဂါမိနီ ဝါ အဓောဂါမိနီ ဝါ။ ဝိ၊ ၂။၉၀။ ဥဒ္ဓံဂါမိနိန္တိ ဥဒ္ဓံ နဒိယာ ပဋိသောတံ ဂစ္ဆန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။ရ၄။ (-ကခ်ါ။၂၁၄။ မ၊ဌ၊၃။ဇ၂။ သာရတ္ထ၊ဌ။၅၁။ ကခ်ါ၊ဌီ၊သစ်။၃ရရ။)

ဥဒ္ဓံ ဇာလ (နာ) [ဥဒ္ဓံ+ဇာလ] အထက်ကွန်ရက်၊ အထက်-မြစ်ရေအညာ-၌ ဖွဲ့ချည်အပ်သော ပိုက်ကွန်။ ကေ၊ ပဏ္ဏဖလံ ---ဇာရာဏသိ-ရညော ဥဒ္ဓံဇာလေ လဂ္ဂိ။ ဇာ၊ဌ၊၃။၃၅၀။

ဥဒ္ဓံ ဌိတ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ဌိတ] အထက်၌တည်သော၊ ထောင်မတ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည်။

ဥဒ္ဓံ ဌိတလောမ(တိ) [ဥဒ္ဓံဌိတ+လောမ] အထက်၌တည်သော-ထောင်မတ်သော-အမွေးရှိသော၊

ကြက်သီးမွေးညှင်းထသောသူ။ လောမ-ဟံသောတိ ဥဒ္ဓံဌိတလောမတာ။ ဝိုင်္ဂ၊၂။၈။

ဥဒ္ဓံပါဒ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ပါဒ] အထက်၌ခြေထောက်ရှိသော၊ ခြေမိုးမျှော်လျက် ရှိသောသူ။ တမေနံ ဘိက္ခဝေ နိရယပါလာ ဥဒ္ဓံပါဒံ အဓောသိရံ ဂဟေတ္တာ ဝါသီဟိ တစ္ဆန္တိ။ မဟာ၊။၂၀၄။ အံ၊ ၁။၁၄၀။

ဥဒ္ဓံပါဒအဓောသီသ(တိ) [ဥဒ္ဓံပါဒ+အဓောသီသ] ခြေထောက်မိုးမျှော်, ဦးခေါင်းစောက်ထိုးရှိသောသူ။ ဥဒ္ဓံပါဒအဓောသီသဘာဝေန ပရိဝတ္တေတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၉၈။

ဥဒ္ဓံမုခ (ဥဒ္ဓမ္မုခ) (တိ) [ဥဒ္ဓံ+မုခ] (က) အထက်သို့-လှည့်သော-မော်သော-မျက်နှာ-မျက်နှာဝ-ရှိသောသူ။ (ခ) အထက်သို့-လှည့်သော-ထောင်သော-နှုတ်သီးရှိသောသူ။ (က) ဥဒ္ဓံမုခံ ကတ္တာ ဓုနေယျ။ မဋ္ဌ၊၂။၁၇၃။ သီသံ ဥက္ခိပိတ္တာ ဥဒ္ဓံမုခေါ ဣတောစိတော စ သြလောကေန္တော အာဟိဏ္ဍတိ။ သာရတ္ထ၊၂။၆၅။ သြလောကမယာ ဥဒ္ဓမ္မုခါ ပဒုမာ။ အပဒ၊ဋ္ဌ၊။၁၁၃။ (-ဝိုင်္ဂ၊ဋ၊။၁၅၅။ သံ၊ဋ္ဌ၊ဋ၊။၄၆။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ဋ၊။၁၃၁။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ၊။၃၄၃။ ဝိမတိ၊ဋ၊။၂၇၄။(က)(ခ) ပါနဘောဇနာဒိအဇ္ဈော-ဟရဏဝေလာယဉ္စ ဥဒ္ဓံမုခါ (ဥဒ္ဓမ္မုခါ) ဟုတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋ၊။၂၅၀။ ခုဒ္ဒကာ၊ဋ္ဌ၊။၄၆။

ဥဒ္ဓံမုခဆိဒ္ဒ (နာ) [ဥဒ္ဓံမုခ+ဆိဒ္ဒ] အထက်သို့လှည့်သောမျက်နှာဝရှိသော အပေါက်။ ဥမ္မဂ္ဂ နာမ ဥဒ္ဓံမုခဆိဒ္ဒံ။ ဝိုင်္ဂ၊ဋ၊။၂၇၈။

ဥဒ္ဓံမုခပါဒ (တိ) [ဥဒ္ဓံမုခ+ပါဒ] အထက်သို့-မျက်နှာမူသော-ထောင်သော-ခြေထောက်ရှိသောသူ။ ဥဒ္ဓံမုခပါဒါ ဟုတ္တာ ပတန္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၀၁။

ဥဒ္ဓံမူလ(တိ) [ဥဒ္ဓံ+မူလ] အထက်သို့ထောင်သော အမြစ်ရှိသော။ ဥမ္မူလမကာသီတိ ဥဒ္ဓံမူလံ အကာသိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၂၂။ (-ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊။၄၈။)

ဥဒ္ဓံမူလက (တိ) [ဥဒ္ဓံမူလ+က] အထက်သို့ ထောင်သောအမြစ်ရှိသော၊ ထက်အောက်ပြောင်းပြန် ဖြစ်သော။ ဣမဉ္စ ရဋ္ဌသမ္ဘတ္တိ ပရိဝတ္တေတ္တာ ဥဒ္ဓံမူလကံ ကတ္တာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊။ ၁၃၄။ အံ၊ဋ္ဌ၊ဋ၊။၁၉၄။ ဥဒ္ဓံမူလကံ ကတ္တာတိ ဥမ္မုလံ ကတ္တာ။ သံ၊ဋီ၊။၁ရ၉။ အံ၊ဋီ၊ဋ၊။၂၀၄။

ဥဒ္ဓံဝဏ္ဏ (တိ)[ဥဒ္ဓံ+ဝဏ္ဏ] အထက်၌တည်နေသော အညာရှိသော။ ဓာရီသု မတ္ထကေ တတ္ထ၊ ဥဒ္ဓံဝဏ္ဏာ အဓောမုခါ။ အပ၊။၁၃၁ရ၊(-၂၉၅။ အပ၊၂။၁ရ၄။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊။၃၀၆။)

ဥဒ္ဓံဝါဟိတ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ဝါဟိတ] အထက်သို့-အထက်ဘုံဘဝသို့-ပို့ဆောင်တတ်သော။ ဣတရော ပန အဝိဟာဒီသု ဥဒ္ဓံဝါဟိတ-ဘာဝေန ဥဒ္ဓမသ္ဓ တဏ္ဍာသောတံ----- ဥဒ္ဓံသောတော။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၄၈။

ဥဒ္ဓံဝါဟီ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ဝဟ+ဏီ] အထက်သို့-အထက်ဘုံဘဝသို့-ပို့ဆောင်တတ်သော။ ဥဒ္ဓံ-ဝါဟိဘာဝေနာ(အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၉)တိ ဥဒ္ဓံ ဝဟတီတိ ဥဒ္ဓံဝါဟီ၊တဏ္ဍာသောတံ ဝဋ္ဋသောတံ ဝါ၊တဿ ဘာဝေါ၊ တေန ဥဒ္ဓံဝါဟိဘာဝေနာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ မူလဋီ။၃။၃၈။

ဥဒ္ဓံဝိရေစန (နာ) [ဥဒ္ဓံ+ဝိရေစန] (၁) ဗျိုအံ့စေခြင်း၊ ဗျိုအံ့စေခြင်းအတတ်၊ သလိပ်, သည်းခြေ, လေ ဟူသောအပြစ်ဒေါသတို့ကို အထက်သို့-အံ့ထွက်စေခြင်း-အံ့ထွက်စေမှု-အတတ်ပညာ။(ပခုက္ကူ သျ-၌ အထက်၌ အပြစ်ကင်းအောင်ပြုခြင်းလည်းကောင်း၊ (၀ါ) အထက်၌ သလိပ်, သည်းခြေ, လေ အပြစ်တို့ကို ကင်းအောင် ထုတ်ဆောင်ခြင်းလည်းကောင်းဟု အနက်ပေးသည်။) (၂) ဗျိုအံ့စေတတ်သောဆေး၊ သလိပ်, သည်းခြေ, လေ

ဟူသောအပြစ်ဒေါသတို့ကို အထက်သို့အံ့ထွက်စေတတ်သောဆေး။ (၁) ဥဒ္ဓံဝိရေစန(ဒီ၊ ၁။၁၁)– နှင့် ဥဒ္ဓံ ဒေါသာနံ နိဟရဏံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၉၂။ ဥဒ္ဓံဝိရေစနန္တိ ဝမနံ၊ ဥဒ္ဓံ ဒေါသာနံ နိဟရဏန္တိ ဝုတ္တတ္တာ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၃၁။ (–သံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၁၉၃။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃ရရ။) (၂) တဿ သော ဘိသက္ကော သလ္လကတ္တော ဘေသဇ္ဇံ ကရေယ္ယ ဥဒ္ဓံဝိရေစနံ အဓောဝိရေစနံ အဥ္ဇနံ။ မ၊ ၂။၁ရ၈။ဥဒ္ဓံ ဝိရေစနံ ဒေတိ။ မူလဋီ၊၁။၉ရ။ (–ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၈၀။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၄၂၃။)

ဥဒ္ဓံသတိ (ကြို) [ဥ+ဓံသု+အ+တိ] လွင့်တက်၏။ နဲ့ တတ္ထ ဒ္ဓံသတိ ရဇော(ဝိမာန။၁၀၅)တိ မဏိမယဘူမိကတ္တာ နဲ့ တသ္မိံ ဝိမာနေ ရဇော ဥဋ္ဌဟတိ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။ ၂၈၅။ ရဇော နုဒ္ဓံသတိ ဥဒ္ဓံ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၁၄။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၄ရ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၃။ အနုဒ္ဓံသတီတိ နဲ့ ဥဋ္ဌဟတိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၁ ၂ ၆။ **ဥဒ္ဓံသတေ**– နဲ့ တတ္ထ ဒ္ဓံသတေ ရဇော (ဇာ၊ ၂။၃၄၃)တိ တသ္မိံ ဝနေ အပ္ပမတ္တကောပိ ရဇော နဲ့ ဥဒ္ဓံသတေ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၃၁၀။

ဥဒ္ဓံသတေ (ကြို) [ဥ+ဓံသု+အ+တေ] လွင့်တက်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓံသရ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+သရ+အ] (၁) အထက်–အနာဂတ်သံသရာ–၌ (သံသရာဖြင့် စင်ကြယ်လွတ်မြောက်မှုကို) အောက်မေ့ပြောဆိုသော၊ သူ။ (၂) အထက်–အနာဂတ်သံသရာ–၌ (သံသရာဖြင့် စင်ကြယ်လွတ်မြောက်မှုကို) အောက်မေ့သော အယူ။ (၁) ဥဒ္ဓံသရာ သုဒ္ဓိ–မနုတ္ထုနန္တိ။ သုတ္တနိ။၄၁၉။ မဟာနိ။ ၂၄၄။ တေ ------အကိရိယဒိဋ္ဌိယာ ဝါ ဥဒ္ဓံသရာ ဟုတ္တာ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ရ၄။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃ ၂ ၂။ (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓံသရန္တ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+သရ+အန္တ] အထက်–အနာဂတ်–ဖြစ်သောသံသရာဝါဒကို အောက်မေ့သော၊အနာဂတ်သံသရာ၌ တောင့်တလျက် မရနိုင်ကုန်သည်တို့ကို သိသော၊သူ။ ဥဒ္ဓံသရ (မ၊၃။ ၂၁)နှင့် ဥဒ္ဓံ ဝုစ္စတိ အနာဂတသံသာရ–ဝါဒေါ၊ အနာဂတံ သံသာရဝါဒံ သရန္တီတိ အတ္ထော။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၄။ "ဥဒ္ဓံသရ"နှင့် ဥဒ္ဓံ ဂတံ သရန္တာတိ တံ ဒသ္သေန္တော အာဟ ဥဒ္ဓံ ဝုစ္စတိတိအာဒိ။ သရန္တာတိ ယတ္ထ ပတ္ထေန္တိ နလဘန္တိ၊တံ ဇာနန္တာ။ မ၊ဋီ၊၃။ ၂ ၂ ရ။ (ယင်းပုဒ်ကို ပါဠိတော်, ပါဠိတော်သု–တို့၌ ဝါကျဖြင့် ဆို၏၊ အဋ္ဌကထာ ဋီကာတို့၌ သမာသ်ဖြင့် ဖွင့်ဆိုထားသည်။) အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓံသရာဝါဒ (တိ) [ဥဒ္ဓံသရ+ဝါဒ] အထက်–အနာဂတ်သံသရာ–၌ (သံသရာဖြင့် စင်ကြယ်လွတ်မြောက်မှုကို) အောက်မေ့ပြောဆိုသော၊ သူ။ ဥဒ္ဓံ သရာ သုဒ္ဓိမနုတ္ထုနန္တိတိ သန္ဓေကေ သမဏာ ပြာဟုဏာ ဥဒ္ဓံသရာဝါဒါ။ ကတမေ တေ သမဏာ ပြာဟုဏာ ဥဒ္ဓံသရာဝါဒါ၊ ယေ တေ သမဏာ ပြာဟုဏာ အစ္ဆန္ဒသုဒ္ဓိကာ---- တေ သံသာရေ သုဒ္ဓိ ---ပရိမုတ္တိ ထုနန္တိ ဝဒန္တိ။ မဟာနိ။ ၂ ၄ ၄။ ဥဒ္ဓံသရာဝါဒါတိ သံသာရေန သုဒ္ဓိ ကထယန္တာ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃ ၂ ၂။

ဥဒ္ဓံသော (ဗျ) အနာဂတ်။ ဥဒ္ဓံသ လောကသ္မိံ ဝိဝါဒမေတိတိ ဥဒ္ဓံသော ဝုစ္စတိ အနာဂတံ။ မဟာနိ။ ၂ ၃ ၅။

ဥဒ္ဓံသောတ[1] (ပု) [ဥဒ္ဓံ+သောတ] အထက်ရေ အလျှဉ်၊အထက်ရေညာ။ ဗဟု နာဝါသယံ‌ဌေ ဗန္ဓာပေတ္တာ ဝနစရကေဟိ ဒေသိတမဂ္ဂေန ဥဒ္ဓံသောတံ အဂမာသိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၃ ၅ ၀။ (–ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။ ၃ ၈ ၈။)

ဥဒ္ဓံသောတ[2] (တိ) [(၁) ဥဒ္ဓံ+ဝါဟီ+သောတ။ (၂) ဥဒ္ဓံ+ဂန္တ္ဝာ+ပဋိလဘိတဗ္ဗ+သောတ] အထက်အလျှဉ်ရှိသော။ (က) အထက် သုဒ္ဓါ ဝါသဘုံသို့ ပို့ဆောင်တတ်သော တဏှာ

အလျှဉ်, ဝဋ်ဒုက္ခအလျှဉ်ရှိသော၊ (ဘဝခန္ဓာ၌ တပ်မက် တွယ်တာသော တဏှာအလျှဉ်နှင့် မချုပ်ငြိမ်းသေးသော ဝဋ်ဒုက္ခအလျှဉ်တို့ ကြောင့် ရှေးဦးပဌမ ဖြစ်ရာ သုဒ္ဓါဝါသဘုံမှ စုတေသေလွန်ပြီးနောက် အထက် သုဒ္ဓါဝါသဘုံ၌ ထပ်၍ ပဋိသန္ဓေတည်နေရဦးမည် ဖြစ်သော)။ (ခ) အထက်သုဒ္ဓါဝါသဘုံသို့-သွားရောက်၍-သွားရောက်မှသာ-ရအပ်လတ္တံ့သော အရဟတ္တမက် အလျှဉ်ရှိသော၊ (ရှေးဦးပဌမဖြစ်ရာ သုဒ္ဓါဝါသဘုံ၌ အရဟတ္တမက်ကို မရနိုင်, ထိုဘုံမှ စုတေသေလွန် ပြီးနောက် အထက်သုဒ္ဓါဝါသဘုံသို့ရောက်မှသာ-အရဟတ္တမက် ရမည်ဖြစ်သော-ရဟန္တာဖြစ်၍ ပရိနိဗ္ဗာန်စံရ မည်ဖြစ်သော)။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓံသောတအကနိဋ္ဌဂါမီ (တိ) [ဥဒ္ဓံသောတ+ အကနိဋ္ဌဂါမီ] ဥဒ္ဓံသောတ အကနိဋ္ဌဂါမီ မည်သော အနာဂါမ်ပုဂ္ဂိုလ်။ (က) အထက် သုဒ္ဓါဝါသဘုံသို့ ပို့ဆောင်တတ်သော တဏှာ အလျှဉ်, ဝဋ်ဒုက္ခအလျှဉ် ရှိ၍ အကနိဋ္ဌဘုံသို့ ပဋိသန္ဓေ တည်နေသွားရောက်သော အနာဂါမ်ပုဂ္ဂိုလ်၊ဘဝခန္ဓာ၌ တပ်မက်တွယ်တာသော တဏှာအလျှဉ်နှင့် မချုပ်ငြိမ်းနိုင်သေးသော ဝဋ်ဒုက္ခအလျှဉ်တို့ကြောင့် ရှေးဦးပဌမဖြစ်သော သုဒ္ဓါဝါသမှ စုတေသေလွန်ပြီးနောက် အထက်ဆုံး သုဒ္ဓါဝါသဖြစ်သော အကနိဋ္ဌဘုံတိုင်အောင်ပင် ပဋိသန္ဓေ တည်နေသွားရောက်ရသော အနာဂါမ် ပုဂ္ဂိုလ်။ (ခ) ရှေးဦးပဌမ ဖြစ်ရာသုဒ္ဓါဝါသဘုံ၌ အရဟတ္တမက်ကို မရနိုင်သေး၍ ထိုဘုံမှ စုတေ သေလွန်ပြီးနောက် အထက်ဆုံး သုဒ္ဓါဝါသဖြစ်သော အကနိဋ္ဌဘုံသို့ရောက်မှသာ အရဟတ္တမက်ကို ရမည်ဖြစ်သော-ရဟန္တာဖြစ်၍ ပရိနိဗ္ဗာန်စံမည်ဖြစ်သော-အနာဂါမ်ပုဂ္ဂိုလ်။

ဤနေရာ၌ ဥဒ္ဓံသောတ အကနိဋ္ဌ ဂါမီနှင့် စပ်၍ ပုဂ္ဂိုလ်လေးမျိုး သိထားသင့်၏။ ထိုလေးမျိုးမှာ-

(၁) ဥဒ္ဓံသောတအကနိဋ္ဌဂါမီ= ဤကာမဘုံ၌ အနာဂါမိဖိုလ်ကို ရ၍ စုတေသေလွန်ပြီးလျှင် အဝိဟာဘုံမှစ၍ အောက် သုဒ္ဓါဝါသလေးဘုံတို့၌ အစဉ်အတိုင်း ဖြစ်ကာဖြစ်ကာ စုတေပြီးနောက် အကနိဋ္ဌဘုံရောက်မှသာ ရဟန္တာဖြစ်၍ ပရိနိဗ္ဗာန်ဝင်စံရမည့် အနာဂါမ်ပုဂ္ဂိုလ်။ (အဘိ၊ပု။၁၂၀။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၁၃။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၉။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၆၈။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၅၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၅၃၃။) (သို့မဟုတ်) အဝိဟာအစရှိသော အောက်သုဒ္ဓါဝါသဘုံတစ်ခုခု၌ဖြစ်၍ စုတေပြီးနောက် ဘုံစဉ်အတိုင်း အကနိဋ္ဌဘုံသို့ ရောက်မှသာ ရဟန္တာဖြစ်၍ ပရိနိဗ္ဗာန်ဝင်စံရမည့် အနာဂါမ်ပုဂ္ဂိုလ်။ (အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁၈။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၄၉။) (၂) ဥဒ္ဓံသောတ နှ အကနိဋ္ဌဂါမီ= အောက်ဖြစ်သော သုဒ္ဓါဝါသဘုံ၌ဖြစ်၍ စုတေပြီးနောက် အကနိဋ္ဌဘုံ တိုင်အောင် မသွားရောက်တော့ပဲ သုဒဿီဘုံ၌ဖြစ်၍ ပရိနိဗ္ဗာန်ဝင်စံရမည့် အနာဂါမ်ပုဂ္ဂိုလ်။ (အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃၊၄၉။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၆၈ ။ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၅၃၃။) (သို့မဟုတ်) အဝိဟာအစရှိသော အောက်သုဒ္ဓါဝါဘုံတစ်ခုခု၌ ဖြစ်ပြီးလျှင် ထိုဖြစ်ရာဘုံ၌ ရဟန္တာမဖြစ်သေးမူ၍ အကနိဋ္ဌဘုံတိုင်အောင်လည်း သွားရောက် ပဋိသန္ဓေ မတည်နေတော့ပဲ ထိုဖြစ်ရာဘုံမှ အထက် ဒုတိယ, တတိယ, စတုတ္ထ သုဒ္ဓါဝါသဘုံတစ်ခုခု၌ ဖြစ်၍ ပရိနိဗ္ဗာန်ပြုရမည့် အနာဂါမ်ပုဂ္ဂိုလ်။ (အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁ရ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၁၃။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၅ရ။) (၃) နှ ဥဒ္ဓံသောတ အကနိဋ္ဌဂါမီ= ဤကာမဘုံမှ စုတေပြီးနောက် အကနိဋ္ဌဘုံသို့သာ သွားရောက် ပရိနိဗ္ဗာန်စံမည့် အနာဂါမ်ပုဂ္ဂိုလ်။ (၄) နှ ဥဒ္ဓံသောတ နှ အကနိဋ္ဌဂါမီ=အဝိဟာ

အစရှိသော အောက်သုဒ္ဓါဝါသ လေးဘုံတို့တွင် တစ်ဘုံဘုံ၌ ဖြစ်ပြီးလျှင် ထိုဖြစ်ရာ ဘုံ၌သာ ရဟန္တာဖြစ်၍ ပရိနိဗ္ဗာန်ဝင်စံမည့် အနာဂါမ် ပုဂ္ဂိုလ်။

တတော မုဒုတရာနိ ဥဒ္ဓံသောတ-အကနိဋ္ဌဂါမိသ ဝိပသနိုန္ဒြိယာနိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃၃။ ၂၆၈။ ပဌမံ ဩရမ္ဘာဂိယာနံ သံယောဇနာနံ ပရိက္ခယာ ဥဒ္ဓံသောတော ဟောတိ အကနိဋ္ဌ-ဂါမီ။ သံ၊၃။၆၄။ အံ၊၁။၂၃၅။ အံ၊၂။၄၀၅၊၄၅၂။ ကတမော စ ပုဂ္ဂလော ဥဒ္ဓံသောတော အကနိဋ္ဌဂါမီ။ ဣဓေကစ္စော ပုဂ္ဂလော ပဌမံ ဩရမ္ဘာဂိယာနံ သံယောဇနာနံ ပရိက္ခယာ--သော အဝိဟာ စုတော အတပ္ပံ ဂစ္ဆတိ၊ အတပ္ပါ စုတော သုဒဿံ ဂစ္ဆတိ၊ သုဒဿာ စုတော သုဒဿီ ဂစ္ဆတိ၊ သုဒဿိယာ စုတော အကနိဋ္ဌံ ဂစ္ဆတိ၊အကနိဋ္ဌေ အရိယမဂ္ဂံ သဉ္ဇနေတိ ဥပရိဋ္ဌိမာနံ သံယောဇနာနံ ပဟာနာယ၊ အယံ ဝုစ္စတိ ပုဂ္ဂလော ဥဒ္ဓံသောတော အကနိဋ္ဌဂါမီ။ အဘိ။ပု။၁၂၀။ ဥဒ္ဓံဝါဟိဘာဝေန ဥဒ္ဓမသတဏှာသောတံ ဝဋ္ဋသောတံ ဝါတိ ဥဒ္ဓံသောတော၊ ဥဒ္ဓံ ဝါ ဂန္တွာ ပဋိလဘိတဗ္ဗတော ဥဒ္ဓမသ မဂ္ဂ-သောတန္တိ ဥဒ္ဓံသောတော။အကနိဋ္ဌံ ဂစ္ဆတီတိ အကနိဋ္ဌဂါမီ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃၄။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၆၈။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂၄၈။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၄၉၂။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၁၈၉။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၅၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၅၃၂။

ဥဒ္ဓံသောတဝဇ္ဇ (တိ) [ဥဒ္ဓံသောတ+ဝဇ္ဇ] ဥဒ္ဓံသောတ အကနိဋ္ဌဂါမီအနာဂါမ်ပုဂ္ဂိုလ်-သည် ကြဉ်ဖယ်အပ်သော-ကိုကြဉ်ဖယ်ထား-သော၊ ဥဒ္ဓံသောတ အကနိဋ္ဌဂါမီ အနာဂါမ် ပုဂ္ဂိုလ်မှတပါးတခြားသော။ အကနိဋ္ဌေသု ပန ဥဒ္ဓံသောတဝဇ္ဇာ စတ္တာရောတိ စတုဝိသတိ အနာဂါမိနော။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။၁၅၃။

ဥဒ္ဓ (တိ) [ဥ+ဂမု+တ။(ဦ၌-သံ)] အထက်၊အပေါ်၊ အထက်သို့-ထောင်မတ်သော-မြင့်တက်သော။ ဥဒ္ဓသဒ္ဒေါယံ တိလိဂိကောဥဂ္ဂစ္ဆတိတိ ဥဒ္ဓေါ၊ တောဂမိသ ဒေါ၊ နေရုတ္တောဟောယော တု ဥပရိပရိယာယော ဥဒ္ဓံသဒ္ဒေါ၊သော အဗျယ-မေဝ။ ဓာန်၊ဋီ။၁၄၃။ ဥဒ္ဓက-လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓကေန္ဒလောမိ (တိ) [ဥဒ္ဓ+ကေန္ဒ+လောမိ] ဥဒ္ဓလောမိအခင်း, ကေန္ဒလောမိအခင်း။ ဥဒ္ဓကေန္ဒလောမိ စ၊ ပလ္လင်္ကာ မေ သုသဏ္ဌိတာ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၅၃။ (ဥဒ္ဓလောမိ, ကေန္ဒလောမိ-တို့လည်းကြည့်။)

ဥဒ္ဓက (ပု) [ဥဒ္ဓ+ကေ+အ။ ဥဒ္ဓံ ကတ္တာ ကေနမုခေန ဝါဒနတော ဥဒ္ဓေါ သန္ဓော ကာယတိ သဒ္ဒါယတီတိ ဥဒ္ဓကော။ ဓာန်၊ဋီ။၁၄၃။ ဥဒ္ဓေါ ဟုတ္တာ ကာယတိ သဒ္ဒါယတိ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။(ဦ၌ဂ-သံ)] အထက်သို့လှည့် သော မျက်နှာဝဖြင့် တီးအပ်သော မုရိုးစည်။ သင်္ခသဒ္ဒ ဘေရိသဒ္ဒ၊ အထော ဥဒ္ဓကသဒ္ဒက်။ (c.p.d ၌ ပြထားသော အင်္ဂလိပ်မူ။) အပ၊၁။၄၁၆။ (ဆဋ္ဌသံဂါယနာမူ၌ ဥတုဇသဒ္ဒက်-ဟု ရှိ၏။)

ဥဒ္ဓဂင် (နာ) [ဥဒ္ဓံ+ဂင်] ဂင်မြစ်၏-အထက်ပိုင်း-အညာ။ ဥဒ္ဓံဂင်-ကြည့်။

ဥဒ္ဓဂါမီ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ဂမု+ဏိ] အထက်သို့-တက်သော-ရောက်သော။ (က) အထက်ဘုံဘဝသို့-တက်သော-ရောက်သော။ (ခ) အထက်ရေပေါ်သို့ပေါ်တက်သော။ (က) တံ ဥဒ္ဓဂါမိ ဟောတိ ဝိသေသဂါမိ။ (ခ) တံ ဥဒ္ဓဂါမိ အသ ဝိသေသဂါမိ။ သံ၊ဋ္ဌ။၃၂၂။

ဥဒ္ဓဂ္ဂ[1] (တိ) [ဥဒ္ဓံ+အဂ္ဂ။(ဦ၌ဂြ-သံ)] (၁) (က) အထက်၌လှည့်သော-အထက်သို့ မော်နေသော-အဖျား-ဦးချွန်-ရှိသော။ (ခ) အထက်သို့ မျက်နှာလှည့်သော၊နောက်သို့ တွန့်ဆုတ်ခြင်း

မရှိသော။ (၂) အထက်အထက် နတ်ပြည်ခြောက်ဘုံတို့၌ မီးညွှန့်ဖျားနှင့်တူသောကံအကျိုးရှိသော၊အထက်အထက် နတ်ပြည်ခြောက်ဘုံတို့၌ ဖြစ်စေတတ်သော။ (၃) အထက်သို့ထောင်နေသော အဖျား-ဦးချွန်-ရှိသော၊ (သွား။အောက်သွား)။ (၁)(က) ဥဒ္ဓ၁ါနိ လောမာနိ ဇာတာနိ။ ဒီ၊၂။၁၅။ မ၊၂။၃၃၇။ ရသဂ္ဂသဂ္ဂီ ဟောတိ ဥဒ္ဓ၁ါသ ရသဟရ-ကိယော ဂိ၀ါယ ဇာတာ ဟောန္တိ သမာဘိ-၀ါဟိနိယော။ ဒီ၊၃။၁၃၅။ သူက် နာမ ဥဒ္ဓ၁ံ ကတ္တာ ဌပိတံ ဟတ္ထံ ၀ါ ပါဒံ ၀ါ ဘိန္ဒတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၆၄။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၂။ (က)(ခ) နှ မယာ အသုရိန္ဒ အဓောမုခေန ပါရမိယော ပူရိတာ၊ ဥဒ္ဓ၁မေ၀ ကတ္တာ ဒါနံ ဒိန္နံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၅၅။ ဥဒ္ဓ၁မေ၀ါတိ အနောသက္ကိတ၀ိရိယတံ၊ ဥဗ္ဗကောဋိုက် ကတ္တာတိ အတ္ထော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၂၉၀။ (၂) ဥဒ္ဓ၁ါ ဒက္ခိဏာ ဒိန္နာ ။ အံ၊ ၁။၃၉၀။ အံ၊ ။၄၀။ (ဥဒ္ဓ၁ိကနှင့်ယှဉ်ကြည့်။) (၃) ဥဒ္ဓ၁ါ စ အ၀ဂ္ဂါ စ ဒုမဂ္ဂ၀ရိမဇ္ဈိတာ။ ဇာ၊၂။၁၄။ ဥဒ္ဓ၁ါတိ ဟေဋ္ဌိမ၀ဒန္တာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၅။၁၆၃။ ဥဒ္ဓ၁ါတိ ဥဒ္ဓံ အဂ္ဂါ ယေသံ ဟေဋ္ဌိမ-၀ဒန္တာနန္တိ ဥဒ္ဓ၁ါ၊ တေနာဟ "ဥဒ္ဓ၁ါတိ ဟေဋ္ဌိမ-၀ဒန္တာ"တိ။ ဇာ၊ဋီ၊သစ်။

ဥဒ္ဓ၁် (တိ)[ဥဒ္ဓံ+၁မှ+ကို] အထက်သို့တက်သော။ ဥဗ္ဗေဂါ ပီတိ ဗလ၀တီ ဟောတိ ကာယံ ဥဒ္ဓ၁ံ ကတ္တာ အာကာသေ လယ်ာပနပ္ပမာဏပ္ပတ္တာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၅၉။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ ၁၁၁။ ဥဒ္ဓ၁ရာဇီ-လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓ၁မန (နဝ) [ဥဒ္ဓံ+၁မန] အထက်သို့တက်ခြင်း။ ၀ုဒ္ဓိန္ဒိအာဒီသု ဥဒ္ဓ၁မနေန ၀ုဒ္ဓိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀၄။

ဥဒ္ဓ၁ရာဇီ (ထိ) [ဥဒ္ဓ၁+ရာဇီ] အထက်သို့တက်သော (ခန္ဓာကိုယ်) အရေးအကြောင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓ၁ရာဇီ (တိ) [ဥဒ္ဓ၁ရာဇီ+ဣ] အထက်သို့တက်သော-(ခန္ဓာကိုယ်) အရေးအကြောင်း-နိသောအရေးအကြောင်း-ရှိသော၊သူ၊(ကျား)။ ဥဒ္ဓ၁ရာဇီ မိ၀ရာဇာ၊ ဗလီ ဒါဋ္ဌာ၀ုဓော မိ၀ေါ။ ဇာ၊၁။၂၉၆။ ဥဒ္ဓ၁ရာဇီတိ ဥဒ္ဓ၁ါဟိ သရီရ-ရာဇီဟိ သမန္နာဂတော၊ ဗျဋ္ဌံ သန္ဓာယေ၀ - မာဟံသု။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၃၄၅။

ဥဒ္ဓ၁လောမ (တိ) [ဥဒ္ဓ၁+လောမ] အထက်၌ အဖျားရှိသော-အထက်သို့ အဖျားလှည့် သော-အမွေး-မွေးညှင်း-ရှိသော၊သူ။ အယံ ဟိ ဒေ၀ ကုမာရော ဥဒ္ဓ၁လောမော။ ဒီ၊၂။၁၅။ (-မ၊ ၂။၃၃၇။ ဥဒ္ဓ၁လောမောတိ အာ၀ဋ္ဋ-ပရိယောသာနေ ဥဒ္ဓ၁ါနိ ဟုတ္တာ မုခသောဘံ ဥလ္လောကယမာနာနိ ဝိယ ဌိတာနိ လောမာနိ အဿာတိ ဥဒ္ဓ၁လောမော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၉။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၂၅၉။

ဥဒ္ဓ၁လောမလက္ခဏ (နဝ) [ဥဒ္ဓ၁လောမတာ+ လက္ခဏ] ဥဒ္ဓ၁လောမတာ လက္ခဏာတော်၊ အထက်သို့အဖျားလှည့်သော မွေးညှင်းတော်-ရှိသည်၏အဖြစ်-ရှိခြင်း-ဟူသောလက္ခဏာတော်။ ထိုလက္ခဏာတော်သည် စကြ၀ဠာ-မင်း, ဘုရားအလောင်းတော်, မြတ်စွာဘုရား-တည်းဟူသော ယောက်ျားမြတ်တို့၏ လက္ခဏာ-တော်ကြီး (မဟာပုရိသလက္ခဏာတော်ကြီး) သုံးဆယ့်နှစ်ပါးတို့တွင် တစ်ပါးအပါအ၀င် ဖြစ်၏၊ ထိုယောက်ျားမြတ်တို့၏ အမွေး (မွေးညှင်း)တော်တို့သည် လက်ျာရစ် လည်ပတ်-လျက် (ခွေလျက်) ရှိပြီး ရွှေမျက်နှာတော်၏ တင်တယ်သပ္ပါယ်ပုံကို မော်၍ ကြည့်နေ-သကဲ့သို့ ထင်ရလောက်အောင် မွေးညှင်း-အဖျားအချွန်တို့သည် အထက်သို့ လှည့်နေ-မော်နေကြကုန်၏။ ယင်းသို့ မွေညှင်းတော် တို့၏

အဖျား အထက်သို့ လှည့်နေခြင်းသည် ဥဒ္ဓဂ္ဂလောမတာ လက္ခဏာတော် မည်၏။ တထာဂတသ ပန---ဥဿဒ်ပါဒလက္ခဏဆ ဥဒ္ဓဂ္ဂလောမလက္ခဏဆ နိဗ္ဗတ္တတိ။ ဒီ၊ဌ၊၃၁။၁၁၂။

ဥဒ္ဓဋ္ဌက (တိ) [ဥဒ္ဓဂ္ဂ+ဏ္ဍက] အထက်နတ်ပြည် ၌ မြတ်သောအကျိုးကို ဖြစ်စေတတ်သော၊ အထက် အထက် နတ်ပြည်ခြောက်ဘုံတို့၌-မီးညွှန့်ဖျားနှင့် တူသော- မြတ်သော-ကံအကျိုးရှိသော၊ အထက် အထက် နတ်ပြည်ခြောက်ဘုံ တို့၌ ကံအကျိုးပေးသော (ဒါန ကုသိုလ်)။ သမဏဗြာဟ္မဏေသု ဥဒ္ဓဋ္ဌိက် ဒက္ခိဏ် ပတိဋ္ဌာပေန္တိ ။ဒီ၊ဝ။၄၈။ (-ဒီ၊ဌ။၅၄။ သံ၊ဝ။၉၀။ အံ၊ဝ။၃ရ၉။ အံ၊၂။၃၉။) ဥပရိဖလနိဗ္ဗတ္တနတော ဥဒ္ဓံ အဂ္ဂမဿာ အတ္ထိတိ ဥဒ္ဓဋ္ဌိကာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၁၄၃။ ဥပရိတိ ဒေဝလောကေ----ကမ္မဿ ကတတ္တာ နိဗ္ဗတ္တနတော တဿ ဖလ် တဿ အဂ္ဂိသိခါ ဝိယ ဟောတိ။ ဒီ၊ဋီ၊ဝ။၂၂၀။ အဂ္ဂံ ဝိယာတိ အဂ္ဂံ၊ ဖလ်၊----အပိ စ အဂ္ဂန္တ္မိ ဥတ္တမ် ဖလ်။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၃၄။ ဥပရူပရိဘူမိသု ဖလဒါနဝသေန ဥဒ္ဓမဂ္ဂမဿာတိ ဥဒ္ဓဋ္ဌိကာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၃ဖ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၁၄ဖ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၁၄။ ဥပရူပရိဘူမိသူတိ ဆကာမသဂ္ဂသင်္ခါတာသု ဥပရူပရိကာမဘူမိသု၊ ကမ္မဿ ဖလ် အဂ္ဂံ နာမ။ ဒီ၊ဋီ၊ဝ။၃ဝ။ အံ၊ဋီ၊၂။၃ဝ၉။ (-ဏ္ဍတိဝုတ်၊ ဋ္ဌ။၃၂၃။ သံ၊ဋီ၊ဝ။၁၉၂။)

ဥဒ္ဓဂ်တ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ဂတ] အထက်သို့သွားခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓဂ်တိက (တိ) [ဥဒ္ဓဂ်တ+ဏ္ဍက] အထက်သို့-သွားခြင်း-တက်ခြင်း-သဘောရှိသော။ တထာ ဥဒ္ဓဂ်တိကာ တေဇောဓာတု။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဝ။၄၅၈။

ဥဒ္ဓဂ်မ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ဂမု+အ။ ဥဒ္ဓံ ဂစ္ဆတီတိ ဥဒ္ဓဂ်မော။ ဓာန်၊ဋီ။၃၈] အထက်သို့ ဆန်တက်သော(လေ)။ ဥဒ္ဓဂ်မာ ဝါတာ၊ အဓောဂမာ ဝါတာ၊ကုစ္ဆိသယာ ဝါတာ---ပဿာသော။ မ၊ ၁။၂၄ဖ။ မ၊၂။၈၅။ မ၊၃။၂၈၄။ အဘိ၊ဝိ။၈ဖ။ နေတ္တိ၊ဖ၃။ မ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၃၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဝ။၃၄၄။ ဥဒ္ဓဂ်မာ ဝါတာတိ ဥဂ္ဂါရဟိက္ကာ(ရာ)ဒိပဝတ္တကာ ဥဒ္ဓံ အာရောဟနဝါတာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃၁။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဖဖ၊ဖရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဝ။၃၄၅။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၁၃ဝ။ မ၊ ဋီ၊ဝ။ရ၈။

ဥဒ္ဓဂ်မန (နာ) [ဥဒ္ဓံ+ဂမန] အထက်သို့-သွားရောက်-ဖြစ်-ခြင်း။ အထက်သို့ မြင့်တက်သွားခြင်း။ တံတံပစ္စယသမာယောဂေ ဟိ ပုရိမဘဝသင်္ခါတာ ပုရိမန္တတော . ဥဒ္ဓဂ်မနံ သမုဂ္ဂမော။ မူလဋီ၊၂။၁၆။ ဇဝံ နဒမာနာယ စဿာ ဥဒ္ဓဂ်မနဝသေန ဥစ္ဆော။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၅၅။ ဥဒ္ဓံဂမန-လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓဂ်မနီယ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ဂမု+အနီယ] အထက်အထူးသို့ ရောက်စေတတ်သော၊ ကြားနာသူတို့အား အထက်အထက်တရား ထူးကို ရရှိစေ တတ်သော။ ဏ္ဍမ ကမ္မံ နာမ ဒီယရတ္တံ ဘာသိတာ ဥဒ္ဓဂ်မနီယာ အတ္ထ-ပသံဟိတာ ဝါစာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၁၁၂။ ဥဒ္ဓဂ်မနီယာတိ သုဏန္တာနံ ဥပရူပရိဝိသေသံ ဂမေန္တီတိ ဥဒ္ဓ-ဂ်မနီယာ။ ဒီ၊ဋီ၊ဝ။၁၁၂။

ဥဒ္ဓဂ်မဝါတ (ပု) [ဥဒ္ဓဂ်မ+ဝါတ] အထက်သို့ ဆန်တက်သော လေ။ ဥဒ္ဓဂ်မဝါတာဒယော ဝိယ ဟိ ယော ဝါတာမိကော ကလာပေါ။ မူလဋီ၊ဝ။၁၅၁။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဝ။ဝ၀ရ။၄၄၂။)

ဥဒ္ဓစ (နာ) [(၁)ဥဒ္ဓတ+ဏ္ဍ။ ဟန=ဂတိယံ၊ ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ ဟနတိ ဂစ္ဆတီတိ ဥဒ္ဓတော၊ တော၊ ဟနသ ဓော၊အသရူပဒ္ဒိတ္တံ၊ စိတ္တံ၊ ဥဒ္ဓတသ ဘာဝေါ ဥဒ္ဓစ္စံ။ ဓာန်၊ဋီ။၁ဖ၉။ (၂) ဥ+ဝု=ဝူ+တ္ယ။ တ္ယ ပစ္စည်းကြောင့် ဝူဓာတ်၏ ဥကို အပြု၊ အသဒိသဒ္ဒေဘော်လာ။ ဥဒ္ဓံ ဝုနာတိ ကမ္မတိတိ ဥဒ္ဓစ္စံ။ ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ ဝူနနံ ဥဒ္ဓစ္စံ။ ကစ္စည်းသုတ်။

၆၃၈။ နီတိ၊သုတ္တ။၁၂၅၅၊၁၂၆၅။ (ကြောင်ဒွတ္ကြ-သံ)] တုန်လှုပ်သည်၏ အဖြစ်၊ အထက် သို့ပျံ့လွင့်သောစိတ်၏ ဖြစ်ကြောင်းတရား၊ ဥဒ္ဓစ္စစေတသိက်။ ဥဒ္ဓစ္စဟူသည် စိတ်ပျံ့လွင့်ခြင်း, မငြိမ်သက်ခြင်းသဘော, အာရုံတခုဌ် မတည်တံ့ခြင်း သဘောပင် ဖြစ်သည်။ ယင်းဥဒ္ဓစ္စသည်-စေတသော အဝူပသမ လက္ခဏာ=(လေတိုက်ခတ်ခြင်းကြောင့် တုန်လှုပ်သောရေကဲ့သို့) စိတ်မငြိမ်သက်ခြင်း လက္ခဏာရှိ၏။ အနဝဋ္ဌာနရသ=(လေတိုက်ခတ်ခြင်းကြောင့် လှုပ်ရှားသော အလံတံခွန်ကဲ့သို့) ရပ်တည် မနေခြင်း, မတည်တံ့ခြင်းကိစ္စရှိ၏။ ဘန္တတ္တပစ္စုပဋ္ဌာန=(ကျောက်ခဲဖြင့် ပေါက်ခတ်လိုက်ခြင်းကြောင့် လွင့်တက်သောပြာကဲ့သို့) လွင့်တက်လှုပ်ရှားသော တရားအဖြစ်ဖြင့် ယောဂီတို့ဉာဏ်အား ရှေ့ရှုထင်ပေါ်လာ၏။ စေတသော အဝူပသမေ အယောနိသော မနသိကာရပဒဋ္ဌာန=စိတ်မငြိမ်သက်ခြင်းကြောင့်(ဝါ) (စိတ်မငြိမ်သက်ကြောင်း အာရုံကြောင့်) မသင့်လျော်သော အကြောင်းအားဖြင့် နှလုံးသွင်းခြင်း တည်းဟူသော နီးကပ်သော အကြောင်းရှိ၏။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၉၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၉၉။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၅၂။ ကတမံ တသ္မိံ သမယေ ဥဒ္ဓစ္စံ ဟောတိ၊ ယံ တသ္မိံ သမယေ စိတ္တဿ ဥဒ္ဓစ္စံ အဝူပသမော စေတဝေသော ဝိက္ခေပေါ ဘန္တတ္တံ စိတ္တဿ၊ ဣဒံ တသ္မိံ သမယေ ဥဒ္ဓစ္စံ ဟောတိ။ အဘိ၊ဓ။၁၀၃။ ဇဝေမဝံ ခေါ သောဏ အစ္စာရဒ္ဓဝိရိယံ ဥဒ္ဓစ္စာယ သံဝတ္တတိ၊ အတိသိထိလဝိရိယံ ကောသဇ္ဇာယ သံဝတ္တတိ။ အံ၊၂။၃၃၀။ ဥဒ္ဓစ္စံ နာမ စိတ္တဿ ဥဒ္ဓတာကာရော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၆။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၃၃ရ။ (-ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၀၉။) ဥဒ္ဓတသဟ ဘာဝေါ ဥဒ္ဓစ္စံ၊ ယသ မမ္မသ ဝသေန ဥဒ္ဓတံ ဟောတိ စိတ္တံ၊ တံသမ္မယုတ္တာ ဝါ ဓမ္မာ၊သော ဓမ္မော ဥဒ္ဓစ္စံ။ အံ၊ဋီ၊၁။ရ၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၅၀။(-အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀၁။)

ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ (နာ)[ဥဒ္ဓစ္စ+ကုက္ကုစ္စ] ဥဒ္ဓစ္စ, ကုက္ကုစ္စ၊ စိတ်ပျံ့လွင့်ခြင်းသဘော, နောင်တတဖန် ပူပန်ခြင်းသဘော။ ယေန အနုပ္ပန္နံ ဝါ ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ ဥပ္ပန္နံ ဝါ ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စံ ဘိယ္ယော-ဘာဝါယ ဝေပုလ္လာယ သံဝတ္တတိ။ အံ၊၁။၃။ ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စန္တိ ဥဒ္ဓစ္စဥေဝ ကုက္ကုစ္စဥ္စ။ တတ္ထ ဥဒ္ဓစ္စံ နာမ စိတ္တဿ ဥဒ္ဓတာကာရော။ ကုက္ကုစ္စံ နာမ အကတကလ္ယာဏဿ ကတပါပဿ တပ္ပစ္စယာ ဝိပ္ပဋိသာရော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၆။

ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စနိဝရဏ (နာ) [ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ+နိဝရဏ] ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စနိဝရဏ။ ဇဝေမဝ ခေါ ဝါ သေဋ္ဌ ပဋ္ဌိမေ နိဝရဏာ-----ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စနိဝရဏံ။ ဒီ၊၁။၂၃၁။ (-မ၊၂။၄၁၉။ အဘိ၊ဓ။၂၃၂။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁၀။)

ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စပရိယုဋ္ဌိတ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ + ပရိယုဋ္ဌိတ] ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ ထကြွသော၊ ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စသည် လွှမ်းမိုး နှိပ်စက်အပ်သော။ သစေ ဘိက္ခဝေ ဘိက္ခု ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ-ပရိယုဋ္ဌိတော ဟောတိ။ မ၊၁။၃၉ရ။ (-အံ၊၂။၂၀၄။)

ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စပရေတ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ+ပရေတ] ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စသို့ အစဉ်လိုက်သော၊ ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စသည် လွှမ်းမိုးအပ်သော။ ပုန စ ပရံ ဗြာဟ္မဏ ယသ္မိံ သမယေ ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ-ပရိယုဋ္ဌိတေန စေတသာ ဝိဟရတိ ဥဒ္ဓစ္စ-ကုက္ကုစ္စပရေတေန။ အံ၊၂။၂၀၄။ ဥဒ္ဓစ္စ-ကုက္ကုစ္စပရေတ(ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၄၂)နှင့် ဥဒ္ဓစ္စ-ကုက္ကုစ္စေန အဘိဘူတံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁ရ၀။

ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စပွဟာန (နာ) [ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ+ပဟာန] ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စကိုပယ်ခြင်း။ ဘဂဝါ ဘုဇိဿံ ဝိယ ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စပွဟာနံ အာဟ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၉၄။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂၁။ မ၊ဋီ၊၂။၂၃၆။

ဥဒ္ဒစ္စကုက္ကုစ္စပ္ပဟာနကာရီ (တိ) [ဥဒ္ဒစ္စကုက္ကုစ္စ ပ္ပဟာန +ကာရီ] ဥဒ္ဒစ္စကုက္ကုစ္စကို ပယ်ရှားမှုကို ပြုလေ့ရှိသောသူ။ ဝုဒ္ဓသေဝိတာ စ---- ဥဒ္ဒစ္စကုက္ကုစ္စပ္ပဟာနကာရီ ဝုတ္တာ။ မဇ္ဈိ၊၁။၃၇၅။ အံ၊ဋီ၊၁။၈၇။ (-မူလဋီ၊၂။၁၆၀။)

ဥဒ္ဒစ္စကုက္ကုစ္စဝိဂမ (ပု) [ဥဒ္ဒစ္စကုက္ကုစ္စ+ဝိဂမ] ဥဒ္ဒစ္စကုက္ကုစ္စ ကင်းကွာခြင်း။ ဝိနီဝရကစိတ္တန္တိ ဥဒ္ဒစ္စကုက္ကုစ္စဝိဂမေန ဝိကေ္ခပသဿ ဝိဂတတ္တာ ဘေန အပိဟိတစိတ္တံ။ မဇ္ဈိ၊၃။၃၉။ (-အံ၊ဋီ၊ ၃။၂၂၄။)

ဥဒ္ဒစ္စကုက္ကုစ္စာဘာဝ (ပု) [ဥဒ္ဒစ္စကုက္ကုစ္စ+ အဘာဝ] ဥဒ္ဒစ္စကုက္ကုစ္စ၏-မရှိခြင်း-မဖြစ်ခြင်း။ ဥဒ္ဒစ္စကုက္ကုစ္စာဘာဝတော ဥဒ္ဒစ္စ-ကုက္ကုစ္စာဒီဟိ သံကိလေသေဟိ အသံကိ-လိဋ္ဌစိတ္တော သုပရိသုဒ္ဓမာနသော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၃၃၅။

ဥဒ္ဒစ္စကုက္ကုစ္စာဘိဘူတ (တိ) [ဥဒ္ဒစ္စကုက္ကုစ္စ+ အဘိဘူတ] ဥဒ္ဒစ္စကုက္ကုစ္စသည် လွှမ်းမိုးနှိပ်စက်အပ်သော။ ဥဒ္ဒစ္စကုက္ကုစ္စာဘိဘူတေန ဂဟပတိ စေတသာ ဝိဟရန္တော အကိစ္စံ ကရောတိ၊ ကိစ္စံ အပရာဓေတိ။ အံ၊၁။၃၇၈။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၉၂။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁၉။)

ဥဒ္ဒစ္စဂ္ဂဟဏ (နာ) [ဥဒ္ဒစ္စ+ဂဟဏ] ဥဒ္ဒစ္စကို ယူခြင်း။ ဥဒ္ဒစ္စဂ္ဂဟဏေနေဝ စေတ္ထ ကိစ္စာ-ဟာရပဋိပက္ခာနံ သမာနတာယ ကုက္ကုစ္စမ္ပိ ဂဟိတမေဝါတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၀၉။

ဥဒ္ဒစ္စစရိယာ (ထိ) [ဥဒ္ဒစ္စ+စရိယာ] ဥဒ္ဒစ္စရှိက်၊ ဥဒ္ဒစ္စ အဖြစ်များခြင်း။ ဝိကေ္ခပဂတသဿ ဥဒ္ဒစ္စစရိယာ သာဟသာစရိယာ။ မဟာနိ။၃၃၇။ ရာဂစရိယာ-လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဒစ္စစေတနာ (ထိ) [ဥဒ္ဒစ္စသဟဂတာ+စေတနာ။ သဟဂတ-ကျေ] ဥဒ္ဒစ္စနှင့်အတူတကွ ဖြစ်သော စေတနာ။ ယထာ စ အဘိညာစေတနာ၊ ဧဝံ ဥဒ္ဒစ္စစေတနာပိ နေ ဟောတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃၇။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၆၂။ မူလဋီ၊၂။၉၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၅၉။ ယသ္မာ ဥဒ္ဒစ္စစေတနာ ပဝတ္တိဝိပါကမေဝ ဒေတိ၊ နေ ပဋိသန္ဓိဝိပါကံ။ အနုဋီ။၂။၁၀၂။ (-အနုဋီ၊ ၁။၁၃၁။ အနုဋီ၊၂။၁၀၆။)

ဥဒ္ဒစ္စဒေါသ (ပု) [ဥဒ္ဒစ္စ+ဒေါသ] ဥဒ္ဒစ္စ ဟူသောအပြစ်။ ဓမ္မနိဇ္ဈာနက္ခန္ဓိယာ ဟိ ဥဒ္ဒစ္စဒေါသော ပဟီယတိ။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၂၇၁။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၅၀။

ဥဒ္ဒစ္စဒေါသပဟာနဝစန (နာ) [ဥဒ္ဒစ္စဒေါသ ပဟာန+ဝစန] ဥဒ္ဒစ္စအပြစ်ပယ်ခြင်းကို ဟောတော်မူခြင်း။ ပဂ္ဂဟနိမိတ္တံ ဝတ္တာ သမထ-နိမိတ္တဝစနတော အစ္စာရမ္ဘေန ဥဒ္ဒစ္စဒေါသ-ပ္ပဟာနဝစနတော။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၂၇၁။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၂၅၀။

ဥဒ္ဒစ္စနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥဒ္ဒစ္စ+နိဒ္ဒေသ] ဥဒ္ဒစ္စကို အကျယ်ဖွင့်ဆိုဟောကြားရာစကား၊ရပ်။ အဘိ ဓမ္မာပိဋကာ၊ ၁-စိတ္တုပ္ပါဒကဏ္ဍ၊ ဒွါဒသ အကုသလ။ အဘိ၊ဓ။၁၀၃-၄။ နိဒ္ဒေသဝါရသ ဥဒ္ဒစ္စနိဒ္ဒေသ စိတ္တသာတိ နေ သတ္တသ။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၁။၃၀၁-၂။

ဥဒ္ဒစ္စနိဝရဏ (နာ) [ဥဒ္ဒစ္စ+နိဝရဏ] (ကုသိုလ်ဖြစ်ခွင့်ကို) ပိတ်ပင်-တားဆီး-နှောင့်ယှက်-တတ်သော ဥဒ္ဒစ္စ။ ဥဒ္ဒစ္စနိဝရဏံ အဝိဇ္ဇာနိဝရဏေန နိဝရဏဒ္ဝေ၀ နိဝရဏ-သမ္ပယုတ္တဒ္ဝေ။ အဘိ၊ဓ။၂၃၅။ ဗျာပါဒနိဝရဏံ ပဋိစ္စ ဥဒ္ဒစ္စနိဝရဏံ။ ပဋ္ဌာန၊၃။၂၉၈။ (-သံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ရ၈။ မူလဋီ၊၁။၁ရ၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၀၅။)

ဥဒ္ဒစ္စပကတိက (တိ) [ဥဒ္ဒစ္စ+ပကတိ+က] စိတ်ပျံ့လွင့်ခြင်း-စိတ်မတည်တံ့ခြင်း-ဟူသော ပင်ကိုယ် သဘောရှိသော၊ စိတ်ပျံ့လွင့်ခြင်း ဟူသော ပင်ကိုယ်အလေ့အထရှိသောသူ

ဥဒ္ဓတာတိ ဥဒ္ဓစ္စပကတိကာ ဝိပ္ပဋိမာနစိတ္တာ။ မ။ဋ္ဌ။၁။၁၂၀။ သံ။ဋ္ဌ။၃။၂၈၈။ ဥဒ္ဓစ္စပကတိကာတိ ဥဒ္ဓစ္စသီလာ အနဝဋ္ဌိတသဘာဝါ။ မ။ဋီ။၁။၂၁၄။ ဥစ္စဒ္ဓပကတိကာတိ ဝိကိဏ္ဏသဘာဝါ ဝိဗ္ဘန္ဓ-စိတ္တာတိ အတ္ထော။ သံ။ဋီ။၂။၅၁၃။

ဥဒ္ဓစ္စပက္ခ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စ+ပက္ခ] (၁) ဥဒ္ဓစ္စ-စိတ်ပျံ့လွင့်ခြင်း-ဟူသော အဖို့၊ဥဒ္ဓစ္စအဖို့။ (တိ)(၂) ဥဒ္ဓစ္စအဖို့ရှိသော။ ဤသကမ္မံ လိနပက္ခံ ဥဒ္ဓစ္စပက္ခဿ အနုပဂ္ဂမ္မ။ သာရတ္ထ၊၂။၂၄၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၃၄ ၂။ (-မ၊ဋီ၊၁။၁ရ၅။) (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓစ္စပက္ခတ္တ (နာ) [ဥဒ္ဓစ္စပက္ခ+တ္တ] ဥဒ္ဓစ္စ အဖို့ရှိသည် ၏အဖြစ်။ ဗလဝဝိရိယံ မန္ဒသမာဓိ ဝိရိယဿ ဥဒ္ဓစ္စပက္ခတ္တာ ဥဒ္ဓစ္စံ အဘိဘဝတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၇၅။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၉၅-၆။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၉၄။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၉၁။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၆၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၂၆။ သာရတ္ထ၊၂။၂၂၃။

ဥဒ္ဓစ္စပက္ခိက (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စပက္ခ+ဣက] ဥဒ္ဓစ္စ အဖို့ရှိသော။ သတိ ဟိ စိတ္တံ ဥဒ္ဓစ္စပက္ခိကာနံ သဒ္ဓါဝိရိယပညာနံ ဝသေန ဥဒ္ဓစ္စပါတတော ------ ရက္ခတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၇၈။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၉၆။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၉၅။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၉၂။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၆၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁ ၂၆။ သာရတ္ထ၊၂။၂၂၄။ ဌာနစက်မာနိ ဥဒ္ဓစ္စပက္ခိကာနိ။ ဝဇိရ။၁၄၉။ သာရတ္ထ၊၂။၁ရ၅။

ဥဒ္ဓစ္စပက္ခိကေကဒေသ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စပက္ခိက + ဧကဒေသ] ဥဒ္ဓစ္စအဖို့ရှိသောတရား တစိတ်တဒေသ။ ဥဒ္ဓစ္စပက္ခိကေကဒေသေ ဂဏ္ဍန္ဆော "သဒ္ဓါဝိရိယပညာန"န္တိ အာဟ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၃ ၂ရ။ မ၊ဋီ၊၁။၃ရ၅။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၃၅။

ဥဒ္ဓစ္စပက္ခိယ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စပက္ခ+ဣယ] ဥဒ္ဓစ္စ အဖို့ရှိသော။ ဥဒ္ဓစ္စပက္ခိယေ ကောသဇ္ဇပက္ခိယေ စ ဓမ္မေ ဝဇ္ဇေန္တော ဝိရိယသမတံ ယောဇေတ္တာ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၂ရ၄။ (-မ၊ဋီ၊၁။၃၉၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၁၅၄။)

ဥဒ္ဓစ္စပစ္စယ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စ+ပစ္စယ] ဥဒ္ဓစ္စ ဟူသော အကြောင်း။ တသ္မိံ သမယေ အဝိဇ္ဇာပစ္စယာ သင်္ခါရော ---- ဥဒ္ဓစ္စပစ္စယာ အဓိမောက္ခော ------၊တတ္ထ ကတမော ဥဒ္ဓစ္စပစ္စယာ အဓိမောက္ခော။ အဘိ၊ဝိ။၁ရ၄-၅။

ဥဒ္ဓစ္စပရိယုဋ္ဌာန (နာ) [ဥဒ္ဓစ္စ+ပရိယုဋ္ဌာန] ဥဒ္ဓစ္စ လွှမ်းမိုးနှိပ်စက် လုယက်ဖျက်ဆီးခြင်း၊ ဥဒ္ဓစ္စထကြွ သောင်းကျန်းခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓစ္စပရိယုဋ္ဌိတ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+ပရိယုဋ္ဌိတ] ဥဒ္ဓစ္စလွှမ်းမိုးနှိပ်စက် လုယက်ဖျက်ဆီးအပ်သော။ ဥဒ္ဓတော ခေါ ပန အယမာယသ္မာ ဥဒ္ဓစ္စပရိယုဋ္ဌိတေန စေတသာ ဗဟုလံ ဝိဟရတိ၊ ဥဒ္ဓစ္စပရိယုဋ္ဌာနံ ခေါ ပန တထာဂတပ္ပ-ဝေဒိတေ ဓမ္မဝိနယေ ပရိဟာနမေတံ။ အံ၊ ၃။၃ရ၅။

ဥဒ္ဓစ္စပရိဋ္ဌာဟ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စ+ပရိဋ္ဌာဟ] စိတ်ပျံ့လွင့်ခြင်း ဟူသော ပူလောင်ခြင်း၊ဥဒ္ဓစ္စအပူ။ ဥဒ္ဓစ္စပရိဋ္ဌာဟဿ အနုပဋ္ဌာနံ သမာဓိန္ဒြိယဿ အဿာဒေါ ဟောတိ။ ပဋိသံ။၂၀၅၊(-၂၀၆၊ ၂၂၂။)

ဥဒ္ဓစ္စပါတ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စ+ပါတ] ဥဒ္ဓစ္စ၌ကျခြင်း၊ ဥဒ္ဓစ္စ ဖြစ်ခြင်း။ ဝိပဿနာ သမထံ အနတိ-ဝတ္တမာနာ ဥဒ္ဓစ္စပါတံ နေ ကရောတိ။ ပဋိသံ၊ ၁။၂။၁ရ၉။ (-ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ဝ၉။)

ဥဒ္ဓစ္စပွကတိက (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+ပကတိ+က] စိတ်ပျံ့လွင့်ခြင်းဟူသော ပင်ကိုယ်သဘောရှိသော၊ သူ။ ဝဇ္ဇေ အဝဇ္ဇသညိတာယ ဥဒ္ဓစ္စပွကတိကာ။ အံ၊ဋီ၊၂။၄ဝ။

ဥဒ္ဓစ္စပွဲဟန (နာ) [ဥဒ္ဓစ္စ+ပဋဟန] ဥဒ္ဓစ္စကို ပယ်စွန့်ခြင်း။ ကောသဇ္ဇပွဲဟနေန ဥဒ္ဓစ္စ-

ပ္ပဇဟနေန ----- သမ္ပယုတ္တာနံ ဆ ဥဿာနံ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။ရ၈။

ဥဒ္ဒစ္စပ္ပဓာန (တိ) [ဥဒ္ဒစ္စ+ပဓာန] ဥဒ္ဒစ္စပြိုဓာန်းခြင်းရှိသော။ ဥဒ္ဒစ္စပ္ပဓာနာ ကိလေသာ ဥဒ္ဒစ္စာဒိကိလေသာ။ မူလဋီ၊၁။၉၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁၄၄။

ဥဒ္ဒစ္စဗဟုလတ္ထ(နာ) [ဥဒ္ဒစ္စ+ဗဟုလတ္ထ] ဥဒ္ဒစ္စများသည်၏-များသောဥဒ္ဒစ္စရှိသည်၏-အဖြစ်။ ဥဒ္ဒစ္စဗဟုလတ္ထာ အဝူပသန္တစိတ္တတာယ ဥဒ္ဒတာ။ ဥဒါန၊ဌ။၂၁၆။

ဥဒ္ဒစ္စဘူမိ (ဂီ) [ဥဒ္ဒစ္စ+ဘူမိ] ဥဒ္ဒစ္စ၏ဖြစ်ရာဘုံဌာန။ အစ္စာရဒ္ဓဝိရိယံ ကရောတိ၊ ဥဒ္ဒစ္စ-ဘူမိတိ ကတာ အဘိပတ္ထိတံ ပေသေတိ။ ပေဋကော။ ၂၉၀။

ဥဒ္ဒစ္စမူလက (တိ) [ဥဒ္ဒစ္စ+မူလ+က] ဥဒ္ဒစ္စဟူသော အကြောင်းရင်းရှိသော။ ဥဒ္ဒစ္စရဇ-ကြည်။

ဥဒ္ဒစ္စမေဃဝနိတ (တိ) [ဥဒ္ဒစ္စ+မေဃ+ထနိတ] ဥဒ္ဒစ္စဟူသော မိုးချုံးသံ ရှိသော။ ဥဒ္ဒစ္စမေဃထနိတံ သံယောဇနဝဋ္ဋာလာဟက်။ ထေရ။ ၃၂၄။ ဘန္တသဘာဝံ ဥဒ္ဒစ္စံ မေဃ-ထနိတံ မေဃဂဇ္ဇိတံ ဇေတသန္တိ ဥဒ္ဒစ္စ-မေဃထနိတာ။ ထေရ၊ဌ။၂။[illegible]။

ဥဒ္ဒစ္စရဇ (ပု) [ဥဒ္ဒစ္စ+ရဇ] ဥဒ္ဒစ္စဟူသော မြူအညစ် အကြေး။ သော ဥဒ္ဒစ္စရဇသေ စေဝ ဥဒ္ဒစ္စမူလကသေ သေသာကုသလရဇသေ စ အပ္ပကတ္တာ အပ္ပရဇကြောာ။ ပဋိသံ၊ဌ။၂။၂။

ဥဒ္ဒစ္စဝမန (နာ) [ဥဒ္ဒစ္စ+ဝမန] ဥဒ္ဒစ္စကို ပျိုးအံ့ခြင်း။ ဥဒ္ဒစ္စဝမနံ ကာရေတိ။ မိလိန္ဒ။၃၁၉။

ဥဒ္ဒစ္စဝိကွမ္ဘန (တိ) [ဥဒ္ဒစ္စ+ဝိကွမ္ဘန] ဥဒ္ဒစ္စကို ပယ်ခွါတတ်သော။ ဥဒ္ဒစ္စဝိကွမ္ဘနသေ အဝိ-ကြေပသေ သမာဓနသေ ဝသေန။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၅၂၂။

ဥဒ္ဒစ္စဝိပ္ပယုတ္တ (တိ) [ဥဒ္ဒစ္စ+ဝိပ္ပယုတ္တ] ဥဒ္ဒစ္စနှင့် မယှဉ်သော။ ဥဒ္ဒစ္စဝိပ္ပယုတ္တာ စရတိတိ ဝိညာဏစရိယာ။ ပဋိသံ။ရ၈။

ဥဒ္ဒစ္စဝိရဟိတ (တိ) [ဥဒ္ဒစ္စ+ဝိရဟိတ] ဥဒ္ဒစ္စမှကင်းသော။ အနုဒ္ဓတောတိ ဥဒ္ဒစ္စဝိရဟိတော။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၂၆၄။ (-မဟာနိ၊ဌ။၄၁၄။)

ဥဒ္ဒစ္စသံဝရ (ပု) [ဥဒ္ဒစ္စ+သံဝရ] ဥဒ္ဒစ္စကိုတားမြစ်စောင့်ရှောက်ခြင်း။ **အောက်ပုဒ်ကြည့်။**

ဥဒ္ဒစ္စသံဝရဋ္ဌ (ပု) [ဥဒ္ဒစ္စသံဝရ+အတ္ထ] ဥဒ္ဒစ္စကိုတားမြစ်စောင့်ရှောက်ခြင်းဟူသော အနက်သဘော။ ဥဒ္ဒစ္စသံဝရဋ္ဌေန သီလဝိသုဒ္ဓိ။ ပဋိသံ။၂၁၉။

ဥဒ္ဒစ္စသမယ (ပု) [ဥဒ္ဒစ္စ+သမယ] ဥဒ္ဒစ္စဖြစ်ရာအခါ။ ဥဒ္ဒစ္စသမယေ စိတ္တံ သမာဓိနာ နိဂ္ဂဟေတဗ္ဗံ နာမ။ အံ၊ဌ၊၃။၁၄၀။

ဥဒ္ဒစ္စသမ္ပယုတ္တ (တိ) [ဥဒ္ဒစ္စ+သမ္ပယုတ္တ] ဥဒ္ဒစ္စနှင့်ယှဉ်သော။ ဥဒ္ဒစ္စနှင့်အညီအမျှ ကျေပ္ပါဒတာ အစရှိသော အပြားတို့ဖြင့် ယှဉ်သော။ ယသ္မိံ သမယေ အကုသလံ စိတ္တံ ဥပ္ပန္နံ ဟောတိ ဥပေက္ခာသဟဂတံ ဥဒ္ဒစ္စသမ္ပယုတ္တံ ရူပါရမ္မဏံ ဝါ။ အဘိ၊ဓ။၁၀၃။ အဘိ၊ဝိ။၁ရ၄။ ဥဒ္ဒစ္စေန သမ္ပယုတ္တန္တိ ဥဒ္ဒစ္စသမ္ပယုတ္တံ။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၃၀၁။ (-သံ၊၃။၂၄၂။ အဘိ၊ဋီ၊ ၂။၂၀၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ဧ၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁ ၂၁။

ဥဒ္ဒစ္စသမ္ပယုတ္တစတုက္ကန (ပု) [ဥဒ္ဒစ္စသမ္ပယုတ္တ+စတုက္ကန] ဥဒ္ဒစ္စနှင့်ယှဉ်သော လေးပါးသော နာမ်ခန္ဓာတရား။ ခန္ဓေ စာတိ ဥဒ္ဒစ္စသမ္ပယုတ္တ-စတုက္ကန္ဓေ စ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၂ရ၃။

ဥဒ္ဒစ္စသဟဂတ (တိ) [ဥဒ္ဒစ္စ+သဟဂတ]

ဥဒ္ဓစ္စနှင့်-အတူတကွဖြစ်သော-ယှဉ်သော-ရောနှောသော၊ ဥဒ္ဓစ္စနှင့် အတူတကွ ကေ၊ ပွါဒတာအစရှိသည်၏ အဖြစ်သို့ ရောက်သော။ ယော ဘိက္ခဝေ ဆန္နော ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတော ဥဒ္ဓစ္စသမ္မယုတ္တော။ သံ၊၃။၂၄၂။ ဥဒ္ဓစ္စေန ဝေါကိဏ္ဏတ္တာ ဆန္နော ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတော နာမ ဟောတိ။ သံ၊၂။၂၈၃။ ပစ္စယဝိသေသဝသေန ထာမဇာတေန ဥဒ္ဓစ္စေန သဟဂတံ သံသဋ္ဌန္တိ ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတံ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၃၁၄။ မ၊ဋီ၊၁။၃၆၂။

ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတကိလေသ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတ+ကိလေသ] ဥဒ္ဓစ္စနှင့်တကွဖြစ်သော ကိလေသာ။ ဥဒ္ဓစ္စေ စ ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတကိလေသေ စ ခေန္ဓ စ နိ ကမ္မတိ။ ပဋိသံ။၉၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၃၄၅။ ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတကိလေသေ စာတိ ဥဒ္ဓစ္စေန သဟဂတေ ကေ၊ ပွါဒါဒိဘာဝံ ဂတေ ဥဒ္ဓစ္စ-သမ္မယုတ္တေ မောဟအဟိရိကအနောတ္တပ္ပ-ကိလေသေ စ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၈၃။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၅၂၂။)

ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတက္ခန္ဓ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတ+ခန္ဓ] ဥဒ္ဓစ္စနှင့် တကွဖြစ်သော ခန္ဓာ။ ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတ-ကၡန္ဓေ နိ ဝေဒတိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၈၃။

ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတစိတ္တ (နာ) [ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတ+စိတ္တ] ဥဒ္ဓစ္စ သဟဂုတ်စိတ်၊ ဥဒ္ဓစ္စနှင့် အတူတကွ ဖြစ်သော စိတ်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတစိတ္တုပ္ပတ္တိ (ထီ) [ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတစိတ္တ+ဥပ္ပတ္တိ] ဥဒ္ဓစ္စသဟဂုတ်စိတ်၏ ဖြစ်ခြင်း။ သြဘာသာဒီသု ဒသသု ဓမ္မေသု ဘန္တတာဝသေန ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတစိတ္တုပ္ပတ္တိယာ ဝိကေ္ခပသင်္ခါတံ ဥဒ္ဓစ္စံ ဓမ္မုဒ္ဓစ္စံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၈၇။

ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတစိတ္တုပ္ပါဒ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတ+စိတ္တုပ္ပါဒ] ဥဒ္ဓစ္စနှင့် တကွဖြစ်သော စိတ်ဇေတသိက်။ ဥဒ္ဓစ္စေ စာတိ ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတ-စိတ္တုပ္ပါဒေ ဥဒ္ဓစ္စေ စ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၈၃။ (-အနုဋီ၊၁။၁၃၁။)

ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတဓမ္မ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတ+ဓမ္မ] ဥဒ္ဓစ္စနှင့် အတူတကွ ဖြစ်သောတရား။ ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတဓမ္မာနံ ဝိပါကော ဝိဘင်္ဂေ ဝုတ္တော။ အနုဋီ၊၁။၁၃၁။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၅၉။)

ဥဒ္ဓစ္စသီလ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+သီလ] ဥဒ္ဓစ္စ-စိတ်ပျံ့လွင့်ခြင်း -ဟူသော အလေ့ရှိသော။ ဥဒ္ဓစ္စပကတိက-ကြည့်။

ဥဒ္ဓစ္စဟေတုက (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+ဟေတု+က] ဥဒ္ဓစ္စဟူသော အကြောင်းရှိသော၊ ဥဒ္ဓစ္စ ကြောင့်ဖြစ်သော။ ဣဓ သမာဓနာဘာဝေန ဥဒ္ဓစ္စဟေတုကော စိတ္တဝိဿမော ဝုတ္တော။ မ၊ဋီ၊၁။၂၁၆။

ဥဒ္ဓစ္စာဓိက (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+အဓိက] လွန်ကဲသော ဥဒ္ဓစ္စရှိသော၊ ဥဒ္ဓစ္စလွန်ကဲသော။ ဒေါမနဿ-ပစ္စယာနံ ဥဒ္ဓစ္စာဓိကာနံ ကိလေသာနံ-----ဇေတံ အဓိဝစနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၄၄။

ဥဒ္ဓစ္စာနုဂတ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+အနုဂတ] ဥဒ္ဓစ္စသို့ အစဉ်လိုက်သော။ ဥဒ္ဓစ္စာနုဂတံ ဝိက္ခိတ္တံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၄၀။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၁၅။ အံ၊ဋီ၊၃။၈၄။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၃။)

ဥဒ္ဓစ္စာနုပတိတ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+အနုပတိတ] ဥဒ္ဓစ္စ သို့ အစဉ်လိုက်သော။ အတိပဂ္ဂဟိတံ စိတ္တံ ဥဒ္ဓစ္စာနုပတိတံ သမာဓိသ ပရိပန္ထော။ ပဋိသံ။၁၆၅။ ဥဒ္ဓစ္စာနုပတိတန္တိ ဝိက္ခေပါနုဂတံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၇၃။ ဝိက္ခေပါနုပတိတ (ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၇၃) လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓစ္စာနုပလက္ခိတ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+အနုပလက္ခိတ] ဥဒ္ဓစ္စဖြင့် မမှတ်သားအပ်သော။ ဥဒ္ဓစ္စာ-နုပလက္ခိတတ္တာ ပန သဗ္ဗာကုသလာနံ အဝိဇ္ဇာနိဝရဏံ ဝိယ-----သိယာ။ မူလဋီ၊ ၁။၂၀၂။

ဥဒ္ဓစ္စာနုဝတ္ထန (နာ) [ဥဒ္ဓစ္စ+အနုဝတ္ထန] ဥဒ္ဓစ္စသို့ အစဉ်လိုက်သော။ ဥဒ္ဓစ္စသဟဂတော ပန ဝုတ္တစိတ္တုပ္ပါဒေါ သေသဓမ္မာနံ ဥဒ္ဓစ္စာ-နုဝတ္ထနဘာဝေန တဒုပလက္ခိတော ဥဒ္ဓစ္စသ ဝိသယဝိသေသော။ မူလဋီ၊၁။၂၀၁။

ဥဒ္ဓစ္စာဝဟ (တိ) [ဥဒ္ဓစ္စ+အာဝဟ] တုန်လှုပ်သည်၏ အဖြစ်ကိုဆောင်တတ်သော။ (ပခုက္ကူ-သျှ‌ဉ်ပျံ့လွင့်သည်၏အဖြစ်ကို ဆောင်တတ်သော-ဟု ပေးသည်။) ဥဒ္ဓစ္စာဝဟာယ ဥပ္ပိလာပနပီတိယာ ဧတေ အဓိဝစနံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၅၃။ ယာယ ဥပ္ပန္နာယ ကာယစိတ္တံ ဝါတပူရိတ-ဘဿာဝိယ ဥဒ္ဓုမာယနာကာရပ္ပတ္တံ ဟောတိ၊ တဿာ ဂေဟသိတာယ ဩဒဂျပီတိယာ ဧတေ အဓိဝစနန္တိ သရူပ် ဒသေတိ "ဥဒ္ဓစ္စာ-ဝဟာယာ" တိအာဒိနာ။ ဥဒ္ဓစ္စာဝဟာယာတိ ဥဒ္ဓတဘာဝါဝဟာယ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၂၇။ (-ဒီ၊ဋီ၊၁။ဖ၁။)

ဥဒ္ဓစ္ဆဒ (ပု) [ဥဒ္ဓံ+ဆဒ] အထက်၌ အမိုးရှိသော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓစ္ဆဒပါကာရ (ပု) [ဥဒ္ဓစ္ဆဒ+ပါကာရ] အထက်၌ အမိုးရှိသော တံတိုင်း။ ပဋိသေနာယ အတ္တနော အာရက္ခတ္ထာယ ဌပိတေ ဖလက-ကောဋ္ဌကေ စေဝ ဥဒ္ဓစ္ဆဒပါကာရာဒိကေ စ။ မဟာဋီ၊၃။ဖ၀။

ဥဒ္ဓစ္ဆိဒ္ဒက (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ဆိဒ္ဒက] အထက်၌ အပေါက် ရှိသော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓစ္ဆိဒ္ဒကဇာလဝါတပါန (နာ) [ဥဒ္ဓစ္ဆိဒ္ဒက+ဇာလဝါတပါန] အထက်၌အပေါက်ရှိသော ဇာကွန်ယက် ဖွဲ့တပ်အပ်သော လေသောက်ပြတင်း။ ရာဇာ တတော ပဌာယ တာသံ ပါသာဒေ ဥဒ္ဓစ္ဆိဒ္ဒကဇာလဝါတပါနာနိ ကာရေသိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃၉။

ဥဒ္ဓစ္ဆိဒ္ဒကဝါတပါန (နာ) [ဥဒ္ဓစ္ဆိဒ္ဒက+ဝါတပါန] အထက်၌ အပေါက်ရှိသော လေသောက်ပြတင်း။ ရာဇာ ---- သဗ္ဗဂဇ္ဇေသု ဥဒ္ဓစ္ဆိဒ္ဒကဝါတပါနာနိ ကာရေသိ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၁၃၅။ (-ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၈၉။)

ဥဒ္ဓဋ္ဌ[1] (နာ) [ဥ+ဟန+တ။ဥဒ္ဓတ[2]-လည်းကြည့်] (၁) စိတ်ပျံ့လွင့်ခြင်းသဘော၊ ဥဒ္ဓစ္စစေတသိက်။ (တိ)(၂) အထက်သို့လွင့်တက်သော၊ တက်ကြွသော၊(သျ)။ (၁) ဥဒ္ဓစ္စ မုဒ္ဓဋ္ဌာထ။ ဓာန်။၁ဖ၉။ဓာန်၊ဋီ-၌ ဥဒ္ဓ၀-ဟု ရှိ၏။ (တိ)(၂) ဥဒ္ဓင်္ဂ စိတ္တံ ဥဒ္ဓစ္စပါတတော ရက္ခကဝေသန နိဂ္ဂဏှာတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၀၄။

ဥဒ္ဓဋ္ဌ[1] (တိ) [ဥ+ဓရ+တ] (၁) (က) အထက်သို့ ဆောင်အပ်-ထုတ်ဆောင်အပ်-သော။ (ခ) နုတ်ယူ-ဆွဲနုတ်-အပ်သော။ (ဂ) ဆယ်ယူ အပ်သော။ (ဃ) ကြွချီအပ်သော။ (၂) ထုတ်ဆောင်သော၊သူ။ (၁) (က) သဟဇာတာဓိပတိ လဗ္ဘမာနောပိ နု ဥဒ္ဓဋော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀၂။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၈၇။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀၈။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၈၃။) (ခ) ဧကဒေသမတ္တေန မေ အာဝုသော ဥဒ္ဓဋော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၇၂။ သမူလံ ဥဒ္ဓဋံ ဝိယ တဒါ အပ္ပဝတ္တနကံ အကာသိ။ မ၊ဋီ၊၂။ဖ၉။ (ဂ) တက္ကတော ဥဒ္ဓဋမတ္တမေ၀ ခါဒိသူတိ အာဟ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၉၀။ သာရတ္ထ၊ ၂။၄၃၀။ (ဃ) ဒုတိယေ ပါဒေ ဥဒ္ဓဋမတ္တေ ပါရာဇိကန္တိ ဝဒန္တိ။ သာရတ္ထ၊၂။၁၅၂။ (၂) ဥဒ္ဓဋ်မနုဿ-ကြည့်။

ဥဒ္ဓဋတက္ကာသလ္ဝ (တိ) [ဥဒ္ဓဋ+တက္ကာသလ္ဝ] ထုတ်-ဆွဲနုတ်-ပယ်ရှား-အပ်သော တက္ကာဟူသော ငြောင့်ရှိ သော၊သူ။ သာ အဟံ အဇ္ဇ သဗ္ဗသော ဥဒ္ဓဋတက္ကာသလ္ဝာ။ ထေရီ၊ ဋ္ဌ။၅၉။

ဥဒ္ဓဋတေလဗိန္ဒု (နာ) [ဥဒ္ဓဋ+တေလဗိန္ဒု]

ထုတ်ယူအပ်သော ဆီပေါက်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓဋ္ဌတေလဗိန္ဒုမတ္ထ (တိ) [ဥဒ္ဓဋ္ဌတေလဗိန္ဒု + မတ္ထ] ထုတ်ယူအပ်သော ဆီပေါက်ပမာဏရှိသော။ ဣတ္ထိပုရိသာနံ ကလလရူပံ ဇာတိ-ဥဏ္ဏာယ ဧကေန အံသုနာ ဥဒ္ဓဋ္ဌတေလ-ဗိန္ဒုမတ္ထံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၃၈။ ကခ်ါ၊ဋီ၊ သစ်။ ၂၁၁။

ဥဒ္ဓဋ္ဌဒဏ္ဍ (ပု) [ဥဒ္ဓဋ္ဌ+ဒဏ္ဍ] ထုတ်အပ်သော-ချမှတ်အပ်သော-အပြစ်ဒဏ်-အမိန့်အာဏာ။ ဥဒ္ဓဋ္ဌဒဏ္ဍေနာ(သံ၊ဌ၊၁။၁ ၂ ၂)တိ သမန္တတော ဥဿတေန ဒဏ္ဍေန သာသနေန။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၆ ၂။

ဥဒ္ဓဋ္ဌဒါဋ္ဌ (တိ) [ဥဒ္ဓဋ္ဌ+ဒါဋ္ဌာ] ထုတ်အပ်သော အစွယ်ရှိသော၊ အစွယ်ကျိုးသော၊သူ။ ဥဒ္ဓဋ္ဌဒါဋ္ဌာ ဝိယ သပ္ပါ နိမ္မဒါ ဟုတ္တာ ဗုဒ္ဓုပဋ္ဌာနဋ္ဌ ဓမ္မသ္သဝနဋ္ဌ သက္ကစ္စံ အာဂမံသု။ မ၊ဌ၊၁။၅၈။ (-သံ၊ဌ၊၁။ ၂ ၉ ၇။ ဇာ၊ဌ၊၁။၅၃၁။ ဇာ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၃ ၇။ ဇာ၊ဌ၊ဖ။ရ။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၂ ၀ ဖ။)

ဥဒ္ဓဋ္ဌဒါဋ္ဌသပ္ပသမ (တိ) [ဥဒ္ဓဋ္ဌဒါဋ္ဌ+သပ္ပ+သမ] ထုတ်အပ်သော အစွယ်ရှိသော-အစွယ်ကျိုးသော-မြွေနှင့်တူသော။ ဥဒ္ဓဋ္ဌဒါဋ္ဌသပ္ပသမောစ ဟုတ္တာ သကျော သခိလော သုခသမ္ဘာသော ဟောတိ။ ခုဒ္ဒက၊ ဌ။၁ ၂၁။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၇။ ကခ်ါ၊ဋီသစ်။၁ ၂ ၃။

ဥဒ္ဓပ်သု (ပုဒ်နာ) [ဥဒ္ဓ+ပ်သု] ထုတ်အပ်သော မြေမှုန့်။ မှုသိကုက္ကုရန္တိ မှုသိကာတိ ဥဒ္ဓပ်သု။ ဝ၀ီရ။ ၂ ၉ ဖ။

ဥဒ္ဓပဋ္ဌ (တိ) [ဥဒ္ဓ+ပဋ္ဌ] ထုတ်အပ်သော ပြဿနာ။ ဣဒဉ္စိ ဟေဋ္ဌာ "ဂရုက လဟုက"န္တိ အာဒိနာ ဥဒ္ဓပဋ္ဌေသု အနာဂတမ္ပိ----ဝုတ္တံ။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၂ ၉ ၄။

ဥဒ္ဓပဒ (နာ) [ဥဒ္ဓ+ပဒ] ထုတ်အပ်သောပုဒ်။ ဣမသ္မိဉ္စိ ဝါရေ ပုစ္ဆာယ ဥဒ္ဓပဒေန ယေ ဓမ္မာ သမ္မယုတ္တာ။ အဘိ၊ဌ၊၃။၁ရ။ (-မူလဋီ၊ ၃။ ၂ ၃။ အနုဋီ၊၃။ ၂ ၉။)

ဥဒ္ဓပကာရ (တိ) [ဥဒ္ဓ+ပကာရ] ထုတ်ဆောင်အပ်သောအပြားရှိသော။ ဧဝံပကာရ-မေဝါတိ ပုစ္ဆာယ ဥဒ္ဓပကာရမေဝ။ ယံပကာရံ ပုစ္ဆာယ ဥဒ္ဓံ၊ တံပကာရမေဝါတိ အတ္ထော။ အနုဋီ၊၃။ ၂ ၁။

ဥဒ္ဓဘတ္ထ (နာ) [ဥဒ္ဓ+ဘတ္ထ] (က) ထုတ်ယူ-ကော်ယူ-အပ်သောထမင်း။ (ခ) ထုတ်ယူ၍ရအပ်သော ဝေစုဝေပုံဖြစ်သော ထမင်း၊ ဝေ၍အဖို့ရအပ်သော ထမင်း (သျှ)။ (က) ကဋ္ဌစ္ဆိနာ ဥဒ္ဓဘတ္ထေ ပန ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။ ၉ ၃။ (ခ) ဥဒ္ဓဘတ္တံ အဟံ တဒါ၊ စရမာနဿ အဒါသိ ဘိက္ခုနော။ ဇာ၊၁။၁ရ ၃။ ဥဒ္ဓဘတ္တန္တိ အတ္ထနော ပတ္တကောဋ္ဌာသဝသေန ဥဒ္ဓရိတ္တာ လဒ္ဓဘာဂဘတ္တံ။ ဇာ၊ဌ၊၃။ ၃ ၉ ၃။

ဥဒ္ဓမနုဿ (ပု) [ဥဒ္ဓ+မနုဿ] ထုတ်ဆောင်သောလူ။ ပါသာဏတ္ထမ္ဘေ ဥဒ္ဓမနုဿနံ မူလံ ဒေထ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁ ၄ ၉။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁ ၅။

ဥဒ္ဓသပ္ပိ (နာ) [ဥဒ္ဓ+သပ္ပိ] ထုတ်ဆယ်အပ်သော ထောပတ်။ သတဝါရံ တာပေတ္တာ ဥဒကေ ပက္ခိပိတ္တာ ဥဒ္ဓသပ္ပိ သတဓောတသပ္ပိ။ မ၊ဋီ၊၁။ရ၈။ မူလဋီ၊ ၂။ ၄ ၄။

ဥဒ္ဓသလ္ဍ (တိ) [ဥဒ္ဓ+သလ္ဍ] ထုတ်အပ်-ဆွဲနုတ်အပ်-သော (ရာဂအစရှိသော) မြား-ငြောင့်ရှိသော။ သာဟံ သုဂတဿ သာဝိကာ၊ ----ဥဒ္ဓသလ္ဍာ အနာသဝါ။ ထေရီ။ ၄ ၂ ၃။ (-နေတ္တိ။ ၄ ဖ။) ဥဒ္ဓသလ္ဍာတိ အတ္ထနော သန္တာနတော သမုဒ္ဓရာဂါဒိသလ္ဍာ။ ထေရီ၊ ၇ ။ ၂ ဖ ၄။

ဥဒ္ဓရု (တိ) [ဥ+ဓရ+တု] ထုတ်ဆယ်-ကယ်တင်-

တတ်သော။ ဥဒ္ဓဋ္ဌာတိပဒံ အပေက္ခိတ္တာ မဟောဃပက္ခန္ဒာနံ သတ္တာနန္တိ ကမ္မတ္ထ သာမိဝစနံ။ အနုဋီ၊၁။၅။ (သံဝဏ္ဏတဗ္ဗ ဖြစ်သော မူလဋီ၊၁။၃-၌ ဥဒ္ဓတာ-ဟု ဒန္ဓဇနှင့် ရှိ၏။)

ဥဒ္ဓတ၁ (တိ) [ဥ+ဟန+တ။ ဟန ဂတိယံ၊ ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ ဟနတိ ဂစ္ဆတိတိ ဥဒ္ဓတော၊ တော၊ ဟနဿ ဓော အသရူပဒ္ဒိတ္တံ။ ဓာန်၊ဋီ။၁၆၉။] (၁) တုန်လှုပ်သော၊ ပျံ့လွင့်သောစိတ်ရှိသော၊ မငြိမ်သက်သော၊သူ။ (အချို့နေရာ၌ စိတ်ရ၏။) (၂) ထောင်လွှား တက်ကြွသော၊ ပလွှားဝါကြွား သော၊သူ။ (၁) ဗဟုရဇာတိ ဝါတပဟရဏ-ကာလေ ဥဒ္ဓတေန ရဇကွန္ဒေန ပရိယောနဒ္ဓါ ဝိယ ဟောတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၈၁။ ဣမ ဘိက္ခဝေ ယဿံ ပရိသာယံ ဘိက္ခု ဥဒ္ဓတာ ဟောန္တိ ဥန္နဠာ စပလာ မုခရာ ဝိကိဏ္ဏဝါစာ။ အံ၊ ၁။၇၀။ ဥဒ္ဓတာတိ ဥဒ္ဓစ္စေန သမန္နာဂတာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၅။ ဥဒ္ဓတာ(မ၊၁။၂၂။ သံ၊၃။၂၃၅))တိ ဥဒ္ဓစ္စပဂတိကာ ဝိပ္ပဋိပန္နမာနစိတ္တာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၂၀။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၈၈။ ဥဒ္ဓတော (ဣတိဝုတ်။၂၄၄)တိ စိတ္တဝိက္ခေပဂရေန ဥဒ္ဓစ္စေန ဥဒ္ဓတော အဝူပသန္တော။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၂၃၆။ အဟောသိ ဥဒ္ဓတာ ပုဗ္ဗေ စိတ္တေ အဝသဝတ္တိနီ (ထေရီ။ ၃၈၉)တိ-------ဥဒ္ဓတာ နာနာရမ္မဏေ ဝိက္ခိတ္တစိတ္တာ အသမာဟိတာ အဟောသိ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၈၂။

ဥဒ္ဓတ၂ (တိ) [ဥ+ဓရ+တ] (က) အထက်သို့ ဆောင်အပ်-ထုတ်ဆောင်အပ်-ကောက်ယူအပ် -သော။ (ခ) နုတ်ယူ-ဆွဲနုတ်-အပ်သော။ (ဂ) ဆယ်ယူအပ်သော။ (ဃ) ကြွခ်ိုအပ်သော။ (ဏ) ပရဿ ကောဋ္ဌာသတော ပရဿ ကုသံ ဥဒ္ဓရတိ၊ ဥဒ္ဓတမတ္တော အဝဟာရော။ ကခ်ိ။ ၁၁၉။ (-ကခ်ိ၊ဋီ။၄၁။) (ခ) ဥဒ္ဓတဒါဋ-ကြည်။

(ဂ) သေဝါလောပိ ဥဒကတော ဥဒ္ဓတော အမိလာတော အဂ္ဂဗီဇသင်္ခါတော ဂစ္ဆတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၂၈။ (ဃ) သော ကမ္မဋ္ဌာနယုတ္တေနေဝ စိတ္တေန ပါဒံ ဥဒ္ဓရန္တော ဝိယ ယုတ္တေန ဥဒ္ဓတေ ပဋိနိဝတ္တန္တော ဂါမဿ သမီပံ ဂန္တွာ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၂၆၃။ (-အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၃ရ။)

ဥဒ္ဓတအဝူပသန္တစိတ္တ (နာ) [ဥဒ္ဓတအဝူပသန္တ +စိတ္တ] ပျံ့လွင့် မငြိမ်းအေးသော စိတ်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓတအဝူပသန္တစိတ္တသန္ဓောသဟေတု (ပု) [ဥဒ္ဓတအဝူပသန္တစိတ္တသန္ဓောသ+ဟေတု] ပျံ့လွင့်မငြိမ်း အေးသောစိတ်ဟူသော မိမိအပြစ် ဟူသောအကြောင်း။ ဥဒ္ဓတအဝူပသန္တ-စိတ္တသန္ဓောသဟေတု ဟတေ တေ ဘောန္တော သမဏာပြာဟ္မဏာ သေနာသနာနိ ပဋိသေဝါမိ။ မ၊၁။၂၂။

ဥဒ္ဓတစာရီ (တိ) [ဥဒ္ဓတ+စာရီ]တုံ့လှုပ်-မငြိမ်မသက်- ပြေးသွားသော။ ဘန္တေနာတိ ဣတောစိတောစ ပရိဗ္ဗမန္တေန ဥဒ္ဓတစာရိနာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၁ရ။ ဥဒ္ဓတစာရိနာတိ ယဋ္ဌန္တရာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၃၃။

ဥဒ္ဓတစိတ္တ (နာ) [ဥဒ္ဓတ+စိတ္တ] ပျံ့လွင့်သော-မငြိမ်သက်သော-စိတ်။ တဿ ဥဒ္ဓတစိတ္တဿ သမာဓိသမ္ဘောဇ္ဈင်္ဂါဒိသမုဋ္ဌာပနေန ဥဒ္ဓတ-ပတ္တိတော နိသေဓနံ။ မ၊ဋီ၊၁။၃၉၀။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၄၃၉။

ဥဒ္ဓတဒါဋ (တိ) [ဥဒ္ဓတာ+ဒါဋ] ထုတ်အပ် သော အစွယ်ရှိသော၊ အစွယ်ကျိုးသော၊သူ။ ဥဒ္ဓဋ္ဌဒါဋော ဝိယ သပ္ပေါ နိတ္တေဇော နိမ္မဒေါ-----ဟုတ္တာ ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၉ရ။ (-အံ၊ဋီ၊၂။၂၁၀။)

ဥဒ္ဓတဒိနဘာဝနိဋ္ဌဟ (ပု) [ဥဒ္ဓတဒိနဘာဝ +နိဋ္ဌဟ] တက်ကြွထောင်လွှား ဝါကြွားသူ၏

အပြစ်, စိတ်ဓာတ် ကျဆင်း အားငယ်သူ၏ အပြစ်ကို နှိပ်ကွပ်ခြင်း။ ဟီနာဓိကဇနသေဝိတံ ဝုတ္တိ ပကာသေန္တော ဥဒ္ဓတဒီနဘာဝနိဂ္ဂဟံ ကရောတိ။ မဋ္ဌ၊၁။၁၅။ သံဋ္ဌ၊၂။၂။ အံဋ္ဌ၊၁။၁၃။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၃၅။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၂၂။

ဥဒ္ဓတပံသု (ပု၊နာ) [ဥဒ္ဓတ+ပံသု] ထုတ်ယူအပ်သော မြေမှုန့်။ တတော ဥဒ္ဓတပံသုနာ ဣဋ္ဌကာ ကာရေတ္တာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၀၃။ (-ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၄၉။)

ဥဒ္ဓတပါဋ (ပု) [ဥဒ္ဓတ+ပါဋ] ထုတ်ဆောင်အပ်သော ပါဋ်။ ကာဋ္ဌကာတိပိ ဌီကာယံ ဥဒ္ဓတပါဋော။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊၁။၃၂၆။

ဥဒ္ဓတဖလ (တိ) [ဥဒ္ဓတ+ဖလ] ထုတ်အပ်သော ဝေးစေ့ရှိသော၊သူ။ ဘိန္နာဂတေ အဟုံ ရာဇ၊ ဆဂလော ဥဒ္ဓတဖလော။ ဇာ၊၂။၂၆၆။ ဥဒ္ဓတဖလောတိ ဥဒ္ဓတဗီဇော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။။၁၂၈။

ဥဒ္ဓတဗီဇ (တိ)[ဥဒ္ဓတ+ဗီဇ] ထုတ်အပ်သော ဝေးစေ့ရှိသော၊သူ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓတဝိသ (တိ) [ဥဒ္ဓတ+ဝိသ] ထုတ်အပ်သော အဆိပ်ရှိသော၊သူ။ ဥဒ္ဓတဝိသောဝ သပ္ပေါ၊ ဆိန္နဝိသာဏောဝ ဥသဘော။ အပါ၁။၃၃။ ဥဒ္ဓတဝိသော ဥပ္ပါဋိတယောရဝိသော သပ္ပေါ ဣဝ။ အပါ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၆၃။

ဥဒ္ဓတဝေသ (ပု) [ဥဒ္ဓတ+ဝေသ] ထောင်လွှားတက်ကြွသော-ပလွှားဝါကြွားသော-သူ၏ အသွင်။ အတိဂရုနော သမ္ဘာသမ္ဘုဒ္ဓဿ သန္ဓိကံ ဥဒ္ဓတဝေသေန ဂန္တုံ နာ ယုတ္တံ။ မဋ္ဌ၊၃။၂၄၂။ (-ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၂၈၂။)

ဥဒ္ဓတသလ္လ (တိ) [ဥဒ္ဓတ+သလ္လ] အထက်သို့ ဆောင်ယူအပ်-ဆွဲနုတ်အပ်-သော (ရာဂ အစရှိသော) ငြောင့်ရှိသော၊သူ။ ဥဒ္ဓတ-သလ္လော(မဟာနိ။၄၅)တိ ဥဒ္ဓံ ဟဒုသလ္လော၊ ဥဒ္ဓရိတသလ္လော။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၆၃။

ဥဒ္ဓတသုတ္တ (နာ) [ဥဒ္ဓတ+သုတ္တ] ဥဒ္ဓတသုတ်။ ယင်းသုတ်၌ မျှားစွာသောရဟန်းတို့သည် မြတ်စွာဘုရား၏ အနီး တောကျောင်း၌ နေပြီးလျှင် မတည်မကြည် လျှပ်ပေါ်လော်လီ၍ နှုတ်စောင့်စည်းမှုမရှိပဲ ပြောလိုရာ ပြောလျက် သတိလွတ်ကင်းပြီး ဉာဏ်ပညာမရှိ ဖြစ်နေကြရာ ထိုအချိန်အခါ၌ ယင်းသို့သော အကြောင်းအရာကို မြတ်စွာဘုရား သိတော်မူသဖြင့် "အရကို့တေန ကာယေန" စသည်ဖြင့် ဥဒါန်းမြွက် ကြားတော်မူသည်။ ခုဒ္ဒကနိကာယ ဥဒါနပါဠိ။၄-ဝဂ်၊၂-သုတ်။ ဥဒါန။၁၂၁။ ဥဒါန၊ ဋ္ဌ။၂၁၆။

ဥဒ္ဓတာကာရ (ပု) [ဥဒ္ဓတ+အာကာရ] လွင့်တက်ခြင်း-ပျံ့လွင့်ခြင်း-မငြိမ်သက်ခြင်း-ဟူသော အခြင်းအရာ၊ အထက်၌ တုန်လှုပ်သောစိတ်၏ အမူအရာ ကြိယာ (သျှ)။ စိတ္တော ပန ဥဒ္ဓတာကာရော အနေကဂ္ဂတာကာရော ဟောတိ။ မဋ္ဌ၊၁။၃၅၅။ (-အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၆။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၁။၃၀၁။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၃၃ရ။) ဥဒ္ဓစ္စ-လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓတာပတ္တိ (ထီ) [ဥဒ္ဓတ+အာပတ္တိ] ပျံ့လွင့်ခြင်းသို့ ရောက်ခြင်း။ ဥဒ္ဓတာပတ္တိ အနုပါယ-ဘူတာ ဗျာပါရာပတ္တိ အသင်္ကေတစဘာဝ တောတိ ဝုတ္တံ "ဥဒ္ဓစ္စဝသေန အာယူဟနာ"တိ။ အနုဋီ၊၂။၁ရ၀။ ဥဒ္ဓတစိတ္တ-လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓတု (တိ) [ဥ+ဓရ+တု] (က) ထုတ်ယူ-ဆွဲနုတ်-တတ်သော။ (ခ) ထုတ်ဆယ်-ကယ်တင်-တတ်သော။ (ဂ) တဿ နတ္ထညော ကောစိ သလ္လာနံ ဥဒ္ဓတာ အညတြ မယာ။ ပဋိသံ။၁၂၂။ သလ္လာနံ ဥဒ္ဓတာတိ တေသံ သလ္လာနံ သတ္တသန္ဓာနတော ဥဒ္ဓရိတာ ပုဂ္ဂလော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၆။ (ခ) မဟာယ-

ပက္ခနှာနံ သတ္တာနံ နတ္ထညော ကောစိ သြယာ ဥဒ္ဓတာ အညတြ မယာ။ မူလဋီ၊၁။၃။ ဥဒ္ဓရ-လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓေဟိက (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ဒေဟ+ဏ္ဍက။ (သြော်ဓ္ဓ ဒေဟိက-သံ)] သေသူ့အတွက် သေသည့် နေ့မှစ၍ ဆယ်ရက် အတွင်း ထမင်းဆုပ် ပေးခြင်း။(ဓာန်၊သျှ၊သစ်။) မတတ္ထံ တဒဟေ ဒါနံ၊ တိသ္မေတမုဒ္ဓေဒေဟိကံ။ ဓာန်။၄၂၃။ တဒဟေ မတဒိဝသေ မတတ္ထံ ယံ ပိဏ္ဍပါတ-ဇလဥ္ဆလျာဒိဒါနံ၊ ဧတံ ဒါနံ ဒေဟာ ဥဒ္ဓေ ဘဝံ ဥဒ္ဓေဟိကံ နာမ။ ဓာန်ဋီ။၄၂၃။

ဥဒ္ဓ(ဒ္ဓါ)နှ (နှ) [ဥ+ဓာ+ယု။ ဥပရိ ဓိယတေ ထာလျာဒိကမသ္မိန္တိ ဥဒ္ဓနံ၊ဥဒ္ဓါနမ္မိ၊ယု။ ဓာန်ဋီ။၄၅၅။ (ဥဒ်ဓွာန, ဥဒ္ဓါန-သံ။)] (၁) မီးဖို၊ ဖိုခနောက်၊ ခုံလောက်။ (၂)ဖိုခနောက်-ပြု-ထား-ခြင်း။ (၁) အပေါ်ကစ္စေ ဥဒ္ဓနာနိ ခဏန္တိ။ မ၊၂။၃၄။ သုတ္တနိ။၃၆၅။ (-ဝိ၊ဌ၊၂။၂၄၁၊၂၅၉။ ဝိ၊ဌ၊။ဧ၉၊၁၁ရ။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၅ရ၊၁၂၀။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁ရ၉။) (၂) ဥဒ္ဓနပတ္ထပစနကုမ္ဘကာရ-ဝါပါဒိဝသေန တထာ တထာ အဒမှာ။ ဝိ၊ဌ၊ ၃။၂၁။ (-ကခ်ီ။၁ဧ၆။)

ဥဒ္ဓနကူဋ (ပုဂ္ဂ) [ဥဒ္ဓန+ကူဋ] မီးဖို-ဖိုခနောက်-ခုံလောက်-အစွန်း။ ဥဒ္ဓနကူဋသဒိသေဟိ အာနိသဒမ်သေဟိ အစ္ဆရိဂ္ဂတေဟိ သမန္နာ-ဂတော။ ဝိ၊ဌ၊။၃၁၂။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၄၄။

ဥဒ္ဓနကောဋိ (ထီ) [ဥဒ္ဓန+ကောဋိ] ဖိုခနောက် အစွန်း။ ဥဒ္ဓနကောဋိတိ မတ္တိကာပိဏ္ဍေန ကတဥဒ္ဓနဿ ကောဋိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၀၆။ အောက်ပုဒ်လည်း ကြည့်။

ဥဒ္ဓနကောဋိသဏ္ဌာန (တိ) [ဥဒ္ဓနကောဋိ + သဏ္ဌာန] ဖိုခနောက်အစွန်း အသွင်သဏ္ဌာန် ရှိသော။ အာနိသဒမ်သံ ဥဒ္ဓနကောဋိသဏ္ဌာနံ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၂၂၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၄၄။ ခုဒ္ဒက။၃၆။

ဥဒ္ဓနဌာန (နှ) [ဥဒ္ဓန+ဌာန] မီးဖိုရှိရာအရပ်။ ကုက္ကုရောပိ ---- ဥဒ္ဓနဌာနေ ဆာရိုက် ဗျူဟိတ္တာ နိပန္နဿ ပန ဟသုက် ဟောတိ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၃၃၂။ (-ဒီ၊ဌ၊၃။၅။ မ၊ဌ၊၄။၁ရ၆။ သံ၊ဌ၊၃။၁၁၀။ ဇာ၊ဌ၊၃။၄၀၃။)

ဥဒ္ဓနဗန္ဓ (နှ) [ဥဒ္ဓန+ဗန္ဓ] မီးဖို၏-အလယ်-အကြား-အတွင်း။ သုနခေါ-----ဥဒ္ဓနဗန္ဓရေ ဆာရိကာယ နိပန္နော။ ဒီ၊ဌ၊၁။၃၁ရ။ (-ဒီ၊ဌ၊ ၃။၄။ မ၊ဌ၊၄။၁ရ၆။ ဇာ၊ဌ၊၂။၁၂၁။)

ဥဒ္ဓနပန္တိ (ထီ) [ဥဒ္ဓန+ပန္တိ] မီးဖို-ဖိုခနောက်-အစဉ်-အတန်း။ ဒ္ဓါဒသယောဇနိကံ ဥဒ္ဓနပန္တိ ကတ္တာ မဟာဒါနံ ဒိန္နံ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၁၄၂(-၃၅၆။ အံ၊ဌ၊၃။၂၆၉။)

ဥဒ္ဓနပါဠိ (ထီ) [ဥဒ္ဓန+ပါဠိ] မီးဖို-ဖိုခနောက်-အစဉ်-အတန်း။ သော စ ဗြာဟ္မဏော ဥဒ္ဓနပါဠိံ ဗန္ဓာပေတ္တာ။ သံ၊ဌ၊၁။၂၃ရ။

ဥဒ္ဓနမတ္ထက (ပုဂ္ဂ) [ဥဒ္ဓန+မတ္ထက] မီးဖို၏ အထက်။ ဥဒ္ဓနမတ္ထကေ သာမိတိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၁။၂ရ၃။

ဥဒ္ဓနသဠေန (နှ) [ဥဒ္ဓန+သဠေန] မီးဖိုကို စီရင်ခြင်း။ ဝဒ္ဓလိဒိဝသေ ဘဠေနတ္ထာယ ဥဒ္ဓနသဠေနေပိ ကပလ္လသဠေနေပိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁ဧ၉။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၄၆ဧ။ (-ကခ်ီ။၁၆၄။)

ဥဒ္ဓနသဏ္ဌာန (နှ)[ဥဒ္ဓန+သဏ္ဌာန] ဖိုခနောက် အသွင် သဏ္ဌာန်။ ဥဒ္ဓနသဏ္ဌာနေန ဌိတေသု တိသု လေဍ္ဍုသု။ သံ၊ဌ၊၃။၂၃၄။

ဥဒ္ဓနာရောပိတ (တိ) [ဥဒ္ဓန+အာရောပိတ] မီးဖိုပေါ်၌ တင်ထားအပ်သော။ ပဌမံ တာဝ ဥဒ္ဓနာရောပိတံ ဝိယ ဥဒကံ ပက္ကုဓာပေတ္တာ။ ဇာ၊ဌ၊၁။၄ဧ၃ရ။

ဥဒ္ဓနာလာတ (နှ) [ဥဒ္ဓန+အလာတ] မီးဖို

ထင်းမီးစ။ မယိ ဂတေ ဣမံ ဝိသခံရိတ္တာ ဥဒ္ဓနာလာတံ ကရိသန္တိ။ မ၊၆၊၃။၁၁၈။

ဥဒ္ဓဗာဟု (တိ) [ဥဒ္ဓံ+ဗာဟု] အထက်၌ လက်မောင်းရှိ-လက်မောင်းမြောက်ထား-သော၊ သူ။ ဥဒ္ဓဗာဟုံ ဝိရူဠှေန္တေ နိဗ္ဗာမတက္ကိကာဒိကေ မဟာဒုက္ခံ ဝေဒိယမာနေ ပေတေ စ။ စရိယာ၊ ၆။၃၁၀။

ဥဒ္ဓမာယာတန[1] (နာ) [ဥဒ္ဓံ+အာယာတန] သေသည်မှ-အထက်-နောက်-ကာလ၌ဖြစ်သော အသက်ရှင် အတ္တကောင်။ ဥဒ္ဓမာယာတနိက-ကြည့်။

ဥဒ္ဓမာယာတန[2] (ပု) (၁) [ဥဒ္ဓံ+အာယာတန။ (၂) ဥဒ္ဓမာယာတန+ဏ။ (၃) ဥဒ္ဓမာယာတန+ပဝတ္တဝါဒ] ဥဒ္ဓမာယာတနအယူဝါဒ။။။ သေသည်မှ-အထက်-နောက်-ကာလ၌ အသက်ရှင်အတ္တကောင်ဟု-ဖြစ်သော-ယူဆသော-အယူဝါဒ။ သေသည်မှနောက်၌ အသက်ရှင်အတ္တကောင်သည် ဖေါက်ပြန်ပျက်စီးခြင်း မရှိပဲ အမြဲတည်ရှိ၏ဟူသော အယူဝါဒ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓမာယာတနိက (တိ) [ဥဒ္ဓမာယာတန+ဏက] ဥဒ္ဓမာယာတနအယူဝါဒရှိသော၊သေပြီးသည်မှ နောက်၌ ဖြစ်သော အသက်ရှင် အတ္တကောင်ကို ပြောဆိုနေကြသော၊ သေပြီးသည်နောက်၌ အသက်ရှင် အတ္တကောင်သည် ဖေါက်ပြန်ပျက်စီးခြင်း မရှိပဲ မြဲသည် ဟူသော အယူဝါဒရှိသော၊သူ။ သန္တိ ဘိက္ခဝေ ဧကေ သမဏဗြာဟ္မဏာ ဥဒ္ဓမာယာတနိကာ သညီဝါဒါ ဥဒ္ဓမာယာတနံ သညီ အတ္တာနံ ပညပေန္တိ သောဠသဟိ ဝတ္ထူဟိ။ ဒီ၊၁။၂၈။ ဥဒ္ဓ-မာယာတနိကာတိ အာဟာတနံ ဝုစ္စတိ မရဏံ၊ ဥဒ္ဓမာယာတနာ အတ္တာနံ ဝဒန္တိတိ ဥဒ္ဓ-မာယာတနိကာ။ ဒီ၊၆၊၁။၁၀၉။ အာယာတနာ ဥဒ္ဓန္တိ ဥဒ္ဓမာယာတနံ၊ မရဏတော ဥဒ္ဓံ ပဝတ္တော အတ္တာတိ အတ္တော။ "ဥဒ္ဓမာယာတန"န္တိ ပဝတ္တော ဝါဒေါ ဥဒ္ဓမာယာတနော သဟစရဏဝသေန တဒ္ဓိတဝသေန စ၊ အန္ဓလောပနိဒ္ဒေသော ဝါ ဒေ။သော ဧတေသန္တိ ဥဒ္ဓမာယာတနိကာ၊ ဝေ သဒ္ဒတော နိပ္ပန္နံ အတ္ထတော ဧဝ ဒသ်ယတေ "ဥဒ္ဓမာယာတနာ အတ္တာနံ ဝဒန္တိ"တိ ဝုတ္တံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၄၀။ (-ဒီ၊ဋီ၊၁။၁ရ၀။)

ဥဒ္ဓမာယာတနိကဝါဒ (ပု) [ဥဒ္ဓမာယာတနိက+ဝါဒ] ဥဒ္ဓမာယာတန အယူရှိသူတို့၏ ဝါဒ။ သော ပေစ္စ ဘဝိဿာမိတိ ဥဒ္ဓမာယာတနိက-ဝါဒဝသေနာယံ ဒိဋ္ဌိတိ အာဟ "သော အဟံ ပရလောကံ ဂန္တွာ နိစ္စော ဘဝိဿာမိတိ အာဒိ။ မ၊ဋီ၊၂။၉၁။

ဥဒ္ဓမာယာတနိကသညီဝါဒ (ပု) [ဥဒ္ဓမာယာတနိက+ သညီဝါဒ] ဥဒ္ဓမာယာတန အယူရှိသူတို့၏-သညီဝါဒ-အသက်ရှင် အတ္တကောင် သည် သညာရှိသည်ဟူသော အယူဝါဒ။ယထာ စ ဥဒ္ဓမာယာတနိကသညီဝါဒေ စတုတ္ထစတုက္ကေ သညီဝါဒါ ဧကန္တလာဘီဝသေနေဝ ဒေသိတာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၄ရ။

ဥဒ္ဓမာယိကာ(တိ) [ဥဒ္ဓမာယ(=ဥဒ္ဓံ+မာ+ဏ) +ဏက]' (၁) အထက်၌ နှုန်းယှဉ်တိုင်းတာမှုကို ပြုစေတတ်သော၊ မို့မောက်ဖောင်းကြွသော။ (၂) ဥဒ္ဓမာယိကာမည်သော ဖား။ (၃) ဗဟလမတ္တိကာတိ ပုနပ္ပုနံ ဒါနဝသေန ဥဒ္ဓမာယိကာ ဗဟလမတ္တိကာ။ စူဠနိ၊၆။၁၃၂။ (၂) ဧတေန ဥဒ္ဓမာယိကာဒိကသ ထလေ မဏ္ဍူကသ နိဝတ္တနံ ကတံ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။၂၄၈။ ဥဒ္ဓမာယိကာ-လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓမုခ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+မုခ] အထက်သို့လှည့်သော မျက်နှာရှိသော၊ အထက်သို့ ရှေ့ရှသော။ အဓော ဌတ္တာ ဥဒ္ဓမုခံ ဒိန္နပ္ပဟောရော ဥမ္မဂ္ဂေ

နာမ။ နေတ္တိ၊ဌ။၂၃၄။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၄၈။)

ဥဒ္ဓမုဒ္ဓံ (ဗျ) [ဥဒ္ဓံ+ဥဒ္ဓံ] အထက်အထက်–နောက်နောက်–ဌ်ကျသော–ဌ်ဖြစ်သော။ ဥပ္ပတိတန္တိ ဥဒ္ဓမုဒ္ဓံ ပတိတံ ဂတံ ပဝတ္တန္တိ အတ္ထော၊ ဥပ္ပန္နန္တိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၁။၄။ သာရတ္ထ၊၃။၁၇။ (–မ၊ဋီ၊၃။၄၀၃။)

ဥဒ္ဓမုဒ္ဓဘဝ (ပု) [ဥဒ္ဓမုဒ္ဓံ+ဘဝ] အထက်အထက်–နောက်နောက်–ဌ် ဖြစ်သော ဘဝ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓမုဒ္ဓဘဝဂါမိ (တိ) [ဥဒ္ဓမုဒ္ဓဘဝ+ဂါမိ] အထက် အထက်–နောက်နောက်–ဌ် ဖြစ်သောဘဝသို့ သွားရောက် သော၊သူ။ ဥဒ္ဓမုဒ္ဓဘဝဂါမိနော ဟိ ဒေဝါ------တတော တတော ဘဝတော မုတ္တာပိ မုတ္တမတ္တာဝ။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊၁။၁၃။

ဥဒ္ဓမ္ဘာဂ (ပု) [ဥဒ္ဓံ+ဘာဂ] အထက်အဖို့၊ အထက်ဖြစ်သော–မဟာဂျတ်အဖို့–ရူပဓာတ် အရူပဓာတ်အဖို့။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယ (တိ) (၁) [ဥဒ္ဓမ္ဘာဂ + ဣယ။ (၂) ဥဒ္ဓံ+ဘဇ+ဏျ] (က) အထက်အဖို့၏ စီးပွားဖြစ်သော၊ အထက်ဖြစ်သော မဟာဂျတ် အဖို့၏–ရူပဓာတ် အရူပဓာတ်အဖို့၏–စီးပွားဖြစ်သော၊အထက်ရူပဘုံ အရူပဘုံ၌–ဖြစ်ခြင်း၏–ပဋိသန္ဓေနေခြင်း၏–အကြောင်း ဖြစ်သော။ (ခ) (ပဋိသန္ဓေနေခြင်း၏ အကြောင်း အဖြစ်ဖြင့်) အထက်ရူပဓာတ် အရူပဓာတ်သို့ ချဉ်းကပ်တတ်သော၊ အထက် ရူပဓာတ် အရူပဓာတ်၌ ပဋိသန္ဓေ တည်နေတတ်သော။ (က) (ခ) ပဋ္ဌိမာနိ ဘိက္ခဝေ ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယာနိ သံယောဇနာနိ၊ ကတမာနိ ပဋ္ဌ၊ ရူပရာဂေါ အရူပရာဂေါ မာနော ဥဒ္ဓစ္စံ အဝိဇ္ဇာ။ သံ၊ ၃။၅၆။၁၂၀။ အံ၊၃။၂၅၂။ (က) ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယာ–နိတိ ဥပရိကောဋ္ဌာသိယာနိ။ သံ၊ဋီ၊၃။၁၇၅။ ဥဒ္ဓမ္ဘာဂေါ မဟဂ္ဂတဘာဂေါ၊တဿ ဟိတာနိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၁၃။ (ခ) ဥဒ္ဓံ ဝုစ္စတိ ရူပါရူပဓာတု၊ တတ္ထ ဥပပတ္တိနိပ္ဖါဒနတော တံ ဥဒ္ဓံ ဘဇန္တီတိ ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယာနိ။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၅။ အဘိ၊ဋီ၊၂။၄ရ၆။ (–အံ၊ဋီ၊၃။၂ရ၉။) (က) (ခ) (–ဒီ၊၃။၁၉၆။ သံ၊ ၃။၅၆။၁၂၀၊၂၁၁။ အံ၊၃။၂၆၉။၂ရ၀။ အဘိ၊ ပု။ ၁၂၅။ အဘိ၊က။ရ၄။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၃။၁ရ၂။ ဓမ္မာဋီ၊၂။၂ရ၉။၃ရ၅။ ထေရ၊ဋီ၊၂။၂၃၄။ နေတ္တိ၊ ဌ။၂၅၅။ သြရမ္ဘာဂိယ–လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယကိလေသ (ပု) [ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယ+ကိလေသ] ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယဖြစ်သောကိလေသာ၊ အထက်ရူပဘုံ အရူပဘုံ၌–ပဋိသန္ဓေ တည်နေစေတတ်သော–ဖြစ်စေတတ်သော–ကိလေသာ။ စိတ္တသ ဗဒ္ဓဘာဝကရာနံ ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယ–ကိလေသာနံ သဗ္ဗသော အဘာဝါ သမဏ–သုခုမာလော နာမ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၄၃။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၁၉။ ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယ–လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယသံယောဇန (နာ) [ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယ+သံယောဇန] ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယသံယောဇဉ်၊ အထက်ရူပဘုံ အရူပဘုံ၌–ပဋိသန္ဓေတည်နေစေတတ်သော–ဖြစ်စေတတ်သော–သံယောဇဉ်–အနှောင်အဖွဲ့။ (ရူပရာဂ, အရူပရာဂ, မာန, ဥဒ္ဓစ္စ, အဝိဇ္ဇာ ဟူသောသံယောဇဉ်ငါးပါးကို ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယ သံယောဇဉ်ဟုခေါ်၏။ ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယ–ကြည့်) ပဌမဒ္ဓမ္ဘာဂိယသံယောဇနာနိ ဇဟေယျ။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၃၊ (–ဂ၆။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၂ဂ၂။ အဘိ၊ ဋီ၊၃။၄ဂ။ ဓမ္မာဋီ၊၂။ ၃ရ၅။ ထေရ၊ဋီ၊၂။၂၃၄။)

ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယသံယောဇနပဟာန (နာ) [ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယ သံယောဇန+ပဟာန] ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယ သံယောဇဉ် ကိုပယ်သတ်ခြင်း။ ဇေတေန ပဌမဒ္ဓမ္ဘာဂိယ–သံယောဇနပဟာနံ ဒဿေတိ။ ဥဒါန၊ဋီ။၃၂၂။

ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယသံယောဇနသမုဋ္ဌိတ (တိ) [ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယသံယောဇန+သမုဋ္ဌိတ] ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယ

သံယောဇဉ်တို့ကို ပယ်သတ်တတ်သော။ အရဟတ္တမဂ္ဂေါ် ရူပါရူပဘဝတော ဝုဋ္ဌာတိ ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယသံယောဇနသမုဂ္ဃါတဘာဝတော။ မ၊ ဋီ၊၃။၁၁၉။

ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယသုတ္တ (နာ) [ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယ+သုတ္တ] ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယသုတ်။ ဤသုတ်၌ ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယ မည်သော သံယောဇဉ်ငါးမျိုးတို့ကို လည်းကောင်း, ထိုဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယသံယောဇဉ်တို့ကို အထူးသိခြင်း, ပိုင်းခြားသိခြင်း, ပယ်သတ်ခြင်းငှါ အရိယမဂ္ဂင်ရှစ်ပါးကို ဖြစ်ပွားစေရမည်ကိုလည်းကောင်း ဟောကြားတော်မူသည်။ သံယုတ္တနိကာယ။ မဟာဝဂ္ဂသံယုတ္တ နိကာယ ပါဠိ၊ ၁-မဂ္ဂသံယုတ်၊၈-ဩဃဝဂ်၊၁၀-သုတ်။ သံ၊ ၃။၅၆-၇။

ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယသညိတ (တိ) [ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယ+သညိတ] ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယဟု-သိမှတ်-ခေါ်ဝေါ်-အပ်သော (သံယောဇဉ်)။ ဥဒ္ဓမ္ဘာဂိယသညိတံ အဏုံ ဝါ။ မ၊ဋီ၊၃။၇၈။

ဥဒ္ဓမ (တိ) [ဥ+ဓမ=ဥဒ္ဓမ်-သံ] ထွက်သွားသော-ကင်းကွာသော-ပျက်စီးသော-တရားရှိသော၊ တရားမှကင်းကွာသော၊ ဓမ္မမဟုတ်သော။ ဤတိပိဒံ ဝတ္ထု ဥဒ္ဓမ်ံ ဥဗ္ဗိနယံ အပဂတ-သတ္ထုသာသနံ။ ဝိ၊၄။၅၀၅။ ရသေန ရသံ သံသန္ဒိတ္တာ ဥဒ္ဓမ်ံ ဥဗ္ဗိနယံ သတ္ထုသာသနံ ဒီပေန္တီ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၂။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။။၁၁၀။ ဥဒ္ဓမ်ံ ဥဗ္ဗိနယန္တိ ဥဂ္ဂတဓမ္မံ ဥဂ္ဂတဝိနယဉ္စ၊ ယထာ ဓမ္မော စ ဝိနယော စ ဝိနသိသတိ၊ ဧဝံ ကတ္တာတိ အတ္ထော။ ဝိမတိ၊၁။၉၆။ ဓမ္မတော ဥဂ္ဂတံ အပဂတံ ဥဒ္ဓမ်ံ။ ကခ၊ဋီ၊သစ်။၁ရ၃။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၀၀။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ဂ၉။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။။၃ဝ၆။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၂၂၂။ ကခ၊။၁ဝ၆။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၅၂။ သာရတ္ထ၊၂။။၃၅၉။ အံ၊ဋီ၊၂။၄၄။)

ဥဒ္ဓမ္မဥဗ္ဗိနယဒီပန (နာ) [ဥဒ္ဓမ+ဥဗ္ဗိနယ+ဒီပန] တရားမှ ကင်းကွာအောင်, ဝိနည်းမှကင်းကွာအောင်-တရား ပျက်စီးအောင်, ဝိနည်းပျက်စီးအောင်-ဖေါ်ပြခြင်း-ပြောဟောခြင်း။ တေသံ ဝဇ္ဇီပုတ္တကာနံ ဥဒ္ဓမ္မဥဗ္ဗိနယဒီပနေ ဓမ္မ-သံဝေဂေန ထေရော ---- အည် ဗျာကာသိ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၉။

ဥဒ္ဓမ္မပဋိပတ္တိ (ထီ) [ဥဒ္ဓမ+ပဋိပတ္တိ] တရားမှ ကင်းကွာသော-လွဲမှားသော-အကျင့်။ အာယတိဋ္ဌ ဘိက္ခုနံ ဥဒ္ဓမ္မပဋိပတ္တိယာ ပကာ-သနဝသေန ဘာသိတာ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၄၈။

ဥဒ္ဓမ္မုခ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+မုခ] အထက်သို့-လှည့်သော-မော်သော-မျက်နှာရှိသော။ အဇ္ဇော-ဟရဏ ဝေလာယ စ ဥဒ္ဓမ္မုခါ ဟုတ္တာ။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၂။၂၃၀။ ဥဒ္ဓံမုခ-လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓမ္မူလ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+မူလ] ဥဒ္ဓံမူလက နှင့် အနက်တူ။ ဤမာနံ စတ္တာရိ သင်္ဂဟဝတ္ထူနိ ဤမဋ္ဌ ရဋ္ဌသမ္ပတ္တိ ပရိဝတ္တေန္တာ ဥဒ္ဓမ္မူလံ ကတ္တာ။ ဤတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၉၀။

ဥဒ္ဓရ[1] (ကြို) [ဥ+ဓရ+အ+ဟိ] (က) ထုတ်ဆောင်-ထုတ်ဆယ်-ကယ်တင်-ပါလော။ ဥဒ္ဓရတိ (က) ကြည့်။ (ခ) ပယ်နုတ်-ပယ်ရှား-လော။ ဥဒ္ဓရတိ (ဂ)ကြည့်။

ဥဒ္ဓရ[2] (တိ) [ဥ+ဓရ+အ] ဆောင်ယူတတ်သော၊ထိုး:သုတ်ဖမ်:ယူတတ်သော။ ကလန္ဒကာ ဥက္ကုသာ စ၊သေနကာ ဥဒ္ဓရာ ဗဟူ။ အပ၊၁။၄၀၇။

ဥဒ္ဓရဏ[1] (နာ)[ဥ+ဓရ+ယု] (က) ထုတ်ဆောင်-နုတ်-ခြင်း၊ထုတ်ယူခြင်း။ (ခ) မြှောက်-ကြွ-ချိမ-ခြင်း။ (ဂ) ရှုပ်သိမ်းခြင်း။ (ဃ) ထိုးသုတ်ဖမ်းယူခြင်း။ (င) ထုတ်ဆယ်ကယ်တင်ခြင်း။ (တိ)(၂) ထုတ်ဆောင်-ထုတ်ဖေါ်-ပြောကြားရာဖြစ်သော။ (က)ထုတ်ဆောင်-

နုတ်-ခြင်း၊ထုတ်ယူခြင်း။ ဝိယူဟနေ ဗဟုကာ-နိပိ ဥဒ္ဓရဏံ----- ပတ္တာ (ပဋိပ္ပဿမ္ဘန္ဓိ)။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၊၇၃။ သိနေရူပါဒတော ဝါလိကာယ ဥဒ္ဓရဏံ နာမ ဘာရော။ အဘိ၊ဌ၊၂။၁၃၄။ (-ဝဇိရ။၁၂၊၇။ မူလဋီ၊၂။၁၀၊၇။ အနုဋီ၊၁။၂၀၆။ အနုဋီ၊၂။၁၁၊၇။ အနုဋီ၊၃။၂၉၆။) (ခ) မြှောက်-ကြွ-ချီမ-ခြင်း။ ဥဒ္ဓရဏံ နာမ ပါဒဿ ဘူမိတော ဥက္ခိပနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၅၅။ (-ဒီ၊ဌ၊ဘ။၁၊၇၂။ သံ၊ဌ၊၂။၉၁။) (ဂ) ရုပ်သိမ်းခြင်း။ ဥဒ္ဓရဏာဒီနိ ကတ္တာ ဂမနေ (အနာပတ္တိ)။ ကခါ။၂၀၂။ (ဃ) ထိုးသုတ် ဖမ်းယူခြင်း။ ပထဝန္ဓရပဗ္ဗတန္ဓရတော ပန တေသံ ဥဒ္ဓရဏံ ဒုက္ကရမေဝ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၅၆။ (c) ထုတ်ဆယ် ကယ်တင်ခြင်း။ သမုဒ္ဒရီတိ ဥဒ္ဓရဏမကာသိ။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၄၇။ (တိ)(၂) ထုတ်ဆောင်-ထုတ်ဖေါ်-ဟောကြားရာဖြစ်သော။ ဥဒ္ဓရဏ-ဌာန-ကြည့်။

ဥဒ္ဓရဏ[၂] (နာ) [ဥဒ္ဓရဏ+ခဏ] ကြွ-ချီမ-ရာဖြစ်သော ခဏ၊ (ခြေထောက်) ကြွမြှောက်ဆဲ ခဏ။ ဥဒ္ဓရဏေတိ ဥဒ္ဓရဏကဿဏေ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၄၇။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၉၁။ မ၊ဋီ၊၁။၃၅၅။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၆၂။

ဥဒ္ဓရဏကွဏ (ပု) [ဥဒ္ဓရဏ+ခဏ] ကြွ-ချီမ-ရာဖြစ်သော ခဏ၊ (ခြေထောက်) ကြွမြှောက်ဆဲခဏ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓရဏဂတိက (တိ) [ဥဒ္ဓရဏ+ဂတိ+ဏ္ဍက။ထီ-ဌ် ဥဒ္ဓရဏဂတိကာ။] ကြွချီခြင်းကို ဖြစ်စေခြင်းရှိသော၊(ခြေကို) ချီကြွစေတတ်သော (ဝါယောဓာတ်) အလား ရှိသော(သျှ)။ ဥဒ္ဓရဏဂတိကာ ဟိ တေဇောဓာတု။ ဒီ၊ဋီ၊၁။ ၂၄၇။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၉၀။ မ၊ဋီ၊၁။၃၅၅။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၆၁။

ဥဒ္ဓရဏဌာန (နာ) [ဥဒ္ဓရဏ+ဌာန] ထုတ်ဆောင်ရာ-ထုတ်ဖေါ်ဟောကြားရာ-ဌာန။ သေသာဟေတုကေသုပိ စျာနဂ်ိ ဥဒ္ဓဋမေဝ ဥဒ္ဓရဏဌာနေ စိတ္တုပ္ပါဒကဏ္ဍေတိ အဓိ-ပ္ပါယော။ မူလဋီ၊၃။၁၉၂။

ဥဒ္ဓရဏတ္ထ (ပု) [ဥဒ္ဓရဏ+အတ္ထ] (၁)(က) ထုတ်နုတ်-ပယ်ရှား-ခြင်းအကျိုး။ (ခ) ထုတ်ဆယ်ကယ်တင် ခြင်းအကျိုး။ (တိ)(၂) ထုတ်ယူရွေးကောက်ခြင်း အကျိုးရှိသော။ (၁)(က) တေသံ အာလယာဒီနံ ဥဒ္ဓရဏတ္ထံ ဗုဒ္ဓါ ဝါ ဗုဒ္ဓသာဝကာ ဝါ ဝိတ္ထာရကထံ ကထေန္တိ။ မ၊ဌ၊၂။၁၂၆။ (ခ) ဝိက္ကန္တန္တိ ဥဒ္ဓရဏတ္ထာယ ကတပရက္ကမံ။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၄၇၊ (-၁၄၆။) (တိ)(၂) အနေကတ္ထဒဿနဥ် အဓိပ္ပေတတ္ထသ ဥဒ္ဓရဏတ္ထမေဝ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၁၀။

ဥဒ္ဓရဏဒုက္ခ (နာ) [ဥဒ္ဓရဏ+အာပန္န+ဒုက္ခ] ထုတ်ယူခြင်းကြောင့် သင့်ရောက်သော ဒုက္ခ-အာပတ်။ အထ ပန သဉ္ဇသာဟောဝ ကုမ္ဘီ အာမသတိ၊ ဥဒ္ဓရဏဒုက္ခံ ပဋိပ္ပဿမ္ဘတိ။ ဝိ၊ ဌ၊၁။ ၂၅၂။ (-သာရတ္ထ၊၂။၁၃၃။)

ဥဒ္ဓရဏယောဂ (နာ) [ဥဒ္ဓရဏ+ယောဂ] ထုတ်ဆယ် ကယ်တင်ခြင်းငှါ သင့်လျော်သော။ သိလာယ သောပါနသဒိသာယ နရကတော ဥဒ္ဓရဏယောဂတံ ကရိတ္တာ။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၄၇။

ဥဒ္ဓရဏသဘာဝါဝဋ္ဋိတ (တိ) [ဥဒ္ဓရဏ သဘာဝ+အဝဋ္ဋိတ] ထုတ်ဆယ် ကယ်တင်ခြင်း သဘော၌ ကောင်းစွာ တည်နေသော။ သံကိ-လေသပက္ခတော ဝဋ္ဋဒုက္ခတော စ ဥဒ္ဓရဏ-သဘာဝါဝဋ္ဋိတေန စိတ္တေန။ မ၊ဋီ၊၂။၁၅၁။ ဥလ္လမ္ပနကသဘာဝသဏ္ဌိတ-ကြည့်။

ဥဒ္ဓရဏာကာရ (ပု) [ဥဒ္ဓရဏ+အာကာရ] (က) (ခြေထောက်) ကြွခြင်း-မြှောက်ခြင်း-ဟူသော အခြင်းအရာ။ (ခ) ထုတ်ဆယ်

ကယ်တင်ခြင်း အခြင်းအရာ။ (က) ဥဒ္ဓရ-ဏာကာရသဏ္ဌိတ-ကြည့်။ (ခ) ဥဒ္ဓရဏာ-ကာရေန ပဝတ္တာ ရူပဓမ္မာ ----အတိဟရဏံ နှ ပါပုဏန္တိ။ ဒီဃ၊ဋီ၊၁၄၇။ မဇ္ဈိ၊ဋီ၊၃၅၈။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၆၂။ (ခ) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓရဏာကာရာဝဋ္ဌိတ (တိ) [ဥဒ္ဓရဏာကာရ+အဝဋ္ဌိတ] ထုတ်ဆယ်ကယ်တင်ခြင်း အခြင်းအရာအားဖြင့် ကောင်းစွာ သက်ဝင်တည်နေသော။ သကလသံကိလေသတော, ဝဋ္ဋ-ဒုက္ခတော စ ဥဒ္ဓရဏာကာရာဝဋ္ဌိတေန စိတ္တေန။ ဒီဃ၊ဋီ၊၂၃၉။

ဥဒ္ဓရဏာကာရသဏ္ဌိတ (တိ) [ဥဒ္ဓရဏာကာရ+သဏ္ဌိတ] ထုတ်ဆယ်ကယ်တင်ခြင်း အခြင်းအရာအားဖြင့် ကောင်းစွာတည်သော။ သကလသံကိလေသတော, ဝဋ္ဋဒုက္ခတော စ ဥဒ္ဓရဏာကာရသဏ္ဌိတေန။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၇၃။

ဥဒ္ဓရဏာရမ္ဘ (ပု) [ဥဒ္ဓရဏ+အာရမ္ဘ] နုတ်ခြင်း-ဌ-အား-ထုတ်ခြင်း-အား-ထုတ်ရာအခါ။ ဧဝံ ပဝိဋ္ဌဿ ဥဒ္ဓရဏာရမ္ဘတော အန္ဓရာ ဌိတကာလော ဌိတံ နာမ။ သာရတ္ထ၊၂။၈၈။ ကင်္ခာ၊ဋီ၊သစ်။၁၈၆။ (-ဝိမတိ၊၁။၁၄၂။)

ဥဒ္ဓရဏုဒ္ဓရိတဗ္ဗတာဒ္ဓယ (နာ) [ဥဒ္ဓရဏ+ဥဒ္ဓရိတဗ္ဗတာ+ဒ္ဓယ] ထုတ်ဆောင်အပ်ပြီးသည်၏အဖြစ်,ထုတ်ဆောင်ထိုက်သည်၏အဖြစ်ဟူသော နှစ်ပါးအပေါင်း။ ဧဝဉ္စိ အတ္ထသ ဥဒ္ဓရဏုဒ္ဓရိတဗ္ဗတာဒ္ဓယံ အသက်- ရတောဒဿိတံ ဟောတိ။ အနုဋီ၊၂။၉၅။

ဥဒ္ဓရတိ (ကြို) [ဥ+ဓရ+အ+တိ] (က) ထုတ်ဆောင်၏၊ ထုတ်ယူ၏၊ ဆွဲထုတ်၏။ (ခ) ထုတ်ဆယ်-ကယ်တင်-၏။ (ဂ) ပယ်နုတ်-ပယ်ရှား-၏။ (ဃ) သိုမှီး-သိမ်းဆည်း-၏၊ ရုပ်သိမ်း၏။ (င) ချီမ-ကြွချီ-မြှောက်-၏။ (က) ထုတ်ဆောင်၏၊ထုတ်ယူ၏၊ဆွဲထုတ်၏။ ပံသုဝဏတိ ဝါ ဗျူဟတိ ဝါ ဥဒ္ဓရတိ ဝါ၊အာပတ္တိ ဒုက္ကဋဿ။ ဝိ၊ဝ။၅၈။ ဥဒ္ဓရိဿာမိ(ဇာ၊ဝ။၁၅၈) တိ နိဟရိဿာမိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၁၄။ **ဥဒ္ဓရန္တိ**-မ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၈၈။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၀၆။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၄၄၄။ အနုဋီ၊ ၂။၁၇၂။ **ဥဒ္ဓရသိ**- အပ၊ဝ။၃၈၉။ **ဥဒ္ဓရတု**-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၁၅။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၃၃၅။ ဒီ၊ဋီ၊ဝ။၄၀၄။ **ဥဒ္ဓရ**- စူဠနိ။၉၄။ **ဥဒ္ဓရာမိ**- ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၄။ **ဥဒ္ဓရေယျ**- ဒီ၊ဝ။၇၃။ မ၊ ၂။ ၂၀၉။ သံ၊ဝ။၁၅၃။ ပဋိသံ။၃၈၉။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၁၉၈။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၈၁။ **ဥဒ္ဓရေ**- ထေရ။၃ ၂၄။ **ဥဒ္ဓရေယျုံ**- မ၊ဝ။၃၈၀။ (မ၊ဝ။၃၈၀-လာ ဥဒ္ဓရေယျုံ-ကို မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၇၀-၌ ခါဒေယျုံ-ဟုဖွင့်၏၊ ယင်းအဖွင့်ကို အလေးထားလျှင် ဥဒ္ဓရေယျုံ-ခဲစားကုန်ရာ၏-ဟု မြန်မာပြန်ရလိမ့်မည်၊ သို့ရာတွင် ပါဠိတော် ရှေ့နောက်အသွားအလာကို ထောက်ဆလျှင် ဤနေရာ၌ ခဲစားကုန်ရာ၏ အနက်မဖြစ်သင့်။ တောအလုပ်သမား၊ကျားကမာလောမျိုးစေ့ကို ထုတ်ဆောင် ယူင်ဘွားခြင်းသာ ဖြစ်နိုင်သည်။) **ဥဒ္ဓရေယျ**- ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၄။ **ဥဒ္ဓရိ**-ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၄ ၂။ အံ၊ဋီ၊ဝ။၁၄၇။ **ဥဒ္ဓရိဿာမိ**- ဇာ၊ဝ။၁၅၈။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၁၄။ **ဥဒ္ဓရိဿံ**-ဇာ၊ ၂။၃၅၁။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၃ ၂၅။ (ခ) ထုတ်ဆယ်-ကယ်တင်-၏။ အတ္တာနာ ပလိပ-ပလိပနော ပရံ ပလိပပလိပန္ဒံ ဥဒ္ဓရိဿတိ။ မ၊ဝ။၅၄။ မဟာနိ။ ၂၄။ (ဂ) ပယ်နုတ်-ပယ်ရှား-၏။ ယော စ ဘိသက္ကော ခိပ္ပံ သလ္လံ ဥဒ္ဓရတိ၊ ရောဂမပနေတိ။ မိလိန္ဒ။ ၂၈၃။ **ဥဒ္ဓရာမိ**- သံ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ရ ၂။ **ဥဒ္ဓရ**- ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ၊ဝ။ **ဥဒ္ဓရေ**-ထေရ။ ၃ ၂ ၄။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ၈ ၂။ **ဥဒ္ဓရေယျ**-ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၈၅။ **ဥဒ္ဓရိ**- မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃ဝဝ။ ဝိမာန၊ ဋ္ဌ။၃ဝ၈။ **ဥဒ္ဓရိဿတိ**- ထေရ။ ၃ ၂ ၄။ **ဥဒ္ဓရိဿာမိ**- ဒီ၊ဋီ၊ဝ။၃ ၂ ၄။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၃ဝ၄။ (ဃ) သိုမှီး-သိမ်းဆည်း-၏၊ ရုပ်သိမ်း၏။ နိသီဒိဿာ သယံ ဂစ္ဆန္တော နေဝ ဥဒ္ဓရတိ။ ဝိ၊ ဋ္ဌ၊၃။၄ဝ။ (-ဝိ၊သင်္ကာ။၈၉၊၉၃။) **ဥဒ္ဓရေယျ**-

ဝိ၊ ၂။၅၈။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၄၇။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၉၃။ ကခ်ီ။ ၂၀၁။ **ဥဒ္ဓရိသု**- ဝိ၊ ၂။၅၈။ **ဥဒ္ဓရိသန္တိ**- ဝိ၊ ၂။၅၈။ **ဥဒ္ဓရိသာမိ**- ဝိ၊ဌ၊၃။၄ ၂။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၉၃။ ကခ်ီ၊ငုံ၊သစ်။၃၆၄။ (ဂ) ချိမ-ကြွချိ-မြောက်-၏။ နှ ကမ္မဋ္ဌာနဝိပ္ပယုတ္တေနှ စိတ္တေနှ ပါဒံ ဥဒ္ဓရတိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၆၉။ မ၊ဌ၊၁။ ၂၆ ၂။ အဘိ၊ ဌ၊ ၂။၃၃၆။ **ဥဒ္ဓရိ**-ဒကွိုဏ် ပါဒမုဒ္ဓရိ-(ဗုဒ္ဓဝံ။၃၁ ၂။ ဇာ၊ဌ၊၁။ ၂၁)တိ ဒကွိုဏ် ပါဒံ ဥဂ္ဂိပိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၁ ၂၄။

ဥဒ္ဓရသိ (ကြို) [ဥ+ဓရ+အ+သိ] ထုတ်ဆောင်၏။ ဥဒ္ဓရတိ (က) ကြည့်။

ဥဒ္ဓရတု (ကြို) [ဥ+ဓရ+အ+တု] ထုတ်ဆောင်ပါလော။ ဥဒ္ဓရတိ (က) ကြည့်။

ဥဒ္ဓရန္ဆ (တိ) [ဥ+ဓရ+အ+အန္ဆ။ ထီ-ဌ် ဥဒ္ဓရန္ဆီ] (က) ထုတ်ဆောင်-သယ်ဆောင်-သောသူ။ (ခ) ကြွမြောက်သောသူ။ (က) အရညေ ဂိတံ ဂါယိတ္တာ ဒါရှိနိ ဥဒ္ဓရန္ဆိယာ ဧကိသာ ဣတ္ထိယာ ဂီတသဒ္ဒံ သုတ္တာ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၁၀။ (ခ) ဒကွိုဏ် ပဌမ် ပါဒံ၊ ဥဒ္ဓရန္ဆော နရာသဘော။ မ၊ဌ၊ ၃။၁၆။ သံ၊ဌ၊၃။၉၁။ ဥဒါန၊ဌ။ ၃ရ၃။ မ၊ငုံ၊ ၃။၁၁။ သံ၊ငုံ၊ ၂။၃၃၆။

ဥဒ္ဓရမာန (တိ) [ဥ+ဓရ+အ+မာန] ထုတ်ဆောင်-သယ်ဆောင်-သောသူ။ ဒါရှိနိ ဥဒ္ဓရ-မာနံ ဧကံ ဣတ္ထိံ ဒိသ္မာ။ ဇာ၊ဌ၊၁။၁၅၁။ သိနေရှပါဒတော ဝါလုကံ ဥဒ္ဓရမာနော ဝိယ ဒုဗ္ဗိညေယ္ယံ ကတ္တာ ကထေန္တောပိ ဂရုံ ကရော-တိယေဝ နာမ။ မ၊ဌ၊၁။၃၈၀။

ဥဒ္ဓရာပန (နှ) [ဥ+ဓရ+ဏာပေ+ယု] ထုတ်ဆောင်-ဆွဲထုတ်-နုတ်-စေခြင်း။ ခါဏု-ကဏ္ဍကာဒီနံ ဥဒ္ဓရာပနဝေသေန မဂ္ဂံ သောဓေတ္တာ။ သာရတ္ထ၊ဌ။၁၈၄။

ဥဒ္ဓရာပေတဗ္ဗ (တိ) [ဥ+ဓရ+ဏာပေ+တဗ္ဗ] ထုတ်ဆောင်-ဖယ်ထုတ်-စေအပ်-စေထိုက်-သော။ ဘုသိကာ ဥဒ္ဓရာပေတဗ္ဗာ(ဝိ၊ဌ။၃၃၆)-တိ သုခုမပလာလမိဿညော ပလာလိကာ ပလာပေတဗ္ဗာ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၁၀။

ဥဒ္ဓရာပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဓရ+ဏာပေ+တိ] (က) ထုတ်ဆောင်-ဖယ်ထုတ်-ပယ်ရှား-စေ၏။ (ခ) ရုပ်သိမ်းစေ၏၊ သိမ်းဆည်းစေ၏။ (က) အည် ဥဒ္ဓရာပေထ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁၄၉။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၅။ **ဥဒ္ဓရာပေယျ** - အံ၊၁။ ၂၄၄။ (ခ) သယံ ဂစ္ဆန္တော နေဝ ဥဒ္ဓရတိ နှ ဥဒ္ဓရာပေတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၄၀။ (-ဝိ၊သင်္ဂဟ။၉၄။) **ဥဒ္ဓရာပေယျ**-ဝိ၊ ၂။၅၈။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၉၃။ ကခ်ီ။ ၂၀၁။ ကခ်ီ၊ ငုံ၊၁။၃၆၆။ **ဥဒ္ဓရာပေသုံ**-ဝိ၊ ၂။၅၈။ **ဥဒ္ဓရာ-ပေသန္တိ**- ဝိ၊ ၂။၅၈။

ဥဒ္ဓရာပေတ္ဝာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ဓရ+ဏာပေ+တ္ဝာ] (က) ထုတ်ဆောင်-ထုတ်ယူ-စေ၍။ (ခ) နုတ်စေ၍။ (ဂ) ရုပ်သိမ်းစေ၍၊ သိမ်းဆည်းစေ၍။ (က) ဥဒ္ဓရာပေတ္ဝာ "ပါသာဏတ္ထမ္ဘေ ဥဒ္ဓဋမနုဿာနံ မူလံ ဒေထာ"တိ ဝတ္တုံ ဝဋ္ဋတိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁၄၉။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၅။ (-အပ၊ဌ၊၁။၃၀ ၂။) (ခ) ရာဇာ ပလိတံ သုဝဏ္ဏသဏ္ဌာသေန ဥဒ္ဓရာပေတ္ဝာ။ ဇာ၊ဌ၊၆။၁၁၉။ (ဂ) ဥဒ္ဓရာ-ပေတ္ဝာ ဂမနေပိ ဧသေဝနယော။ ကခ်ီ၊ငုံ၊ သစ်။၃၆ရ။

ဥဒ္ဓရာပေထ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဓရ+ဏာပေ+ထ] ထုတ်ဆောင်ကြစေကုန်လော။ ဥဒ္ဓရာပေတိ (က)-ကြည့်။

ဥဒ္ဓရာပေယျ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဓရ+ဏာပေ+ယျ] ရုပ်သိမ်း-သိမ်းဆည်း-စေကြားအုံ့။ ဥဒ္ဓရာ-ပေတိ (ခ)-ကြည့်။

ဥဒ္ဓရာပေသုံ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဓရ+ဏာပေ+ဥံ] ရုပ် သိမ်း-သိမ်းဆည်း-စေကုန်ပြီ။ ဥဒ္ဓရာပေတိ

(၁)-ကြည့်။

ဥဒ္ဓရာမီ (ကြို) [ဥ+ဓရ+အ+မိ] ပယ်နုတ်အံ့၊ ဆွဲထုတ်အံ့။ ဥဒ္ဓရတိ (၇)-ကြည့်။

ဥဒ္ဓရာဟိ (ကြို) [ဥ+ဓရ+အ+ဟိ] ထုတ်ဆောင်လော။ ဥဒ္ဓရတိ (ဂ)-ကြည့်။

ဥဒ္ဓရိ (ကြို) [ဥ+ဓရ+ဣ] (က) ထုတ်ဆောင်ပြီ၊ ထုတ်ယူပြီ၊ ဆွဲထုတ်ပြီ။ ဥဒ္ဓရတိ(က)-ကြည့်။ (၂) နုတ်ပြီ၊ ပယ်ရှားပြီ။ ဥဒ္ဓရတိ (ဂ)-ကြည့်။ (ဂ) ကြွေမြောက်ပြီ။ ဥဒ္ဓရတိ (င)-ကြည့်။

ဥဒ္ဓရီသု (ကြို) [ဥ+ဓရ+ဥ] ရုပ်သိမ်းကုန်ပြီ။ ဥဒ္ဓရတိ (ဃ)-ကြည့်။

ဥဒ္ဓရိတ (တိ) [ဥ+ဓရ+တ] (က) ထုတ်ဆောင်အပ်သော၊ထုတ်ယူအပ်သော။ (၂) ဆွဲထုတ်နုတ်ပယ်အပ်သော။ (ဂ) လောကုတ္တရေပိ သြဠာရိကသုခုမတာ ဥဒ္ဓရိတာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၁၅။ (-ဝဇီရ။၄၉၅။) (၃) ဧဝံ တာလသ ပတိဋ္ဌိတောကာသော သမူလံ ဥဒ္ဓရိတေ တာလေ----- တာလဝတ္ထု။တိ ဝုစ္စတိ။ အံ၊ ဋီ၊၃။၂၁၁။

ဥဒ္ဓရိတဗ္ဗ (တိ) [ဥ+ဓရ+တဗ္ဗ] (က) ထုတ်ဆောင်အပ်သော၊ ထုတ်ဆယ်-ကယ်တင်-အပ်သော၊သူ။ (၂) ပယ်နုတ်အပ်သော၊ နုတ်ပစ်အပ်သော။ (ဂ) တတြပိ ဟိ ယောတ္တံ ဝါ ဝတ္ထုံ ဝါ ပက္ခိပိတ္တာ ဟတ္ထေန ဂဟိတဘာဝံ ဥတ္တာ ဥဒ္ဓရိတဗ္ဗာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၂၉။ ဝိ၊သင်္ခ၊၂၈။ သဗ္ဗတ္ထ အသမ္ဘိယ္ဟနေန သစ္စာနိ ဥဒ္ဓရိတဗ္ဗာနိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၁၉။ မ၊ဋီ၊၁။၃၁၅။ (၃) သစေ ထမ္ဘာ ဘူမိယံ နိခါတာ ဥဒ္ဓရိတဗ္ဗာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၅၈။

ဥဒ္ဓရိတဗ္ဗပုစ္ဆာ (ထီ) [ဥဒ္ဓရိတဗ္ဗ+ပုစ္ဆာ] ထုတ်ဆောင်ထိုက်သော ပုစ္ဆာ။ ကုသလတ္တိကေ ဥဒ္ဓရိတဗ္ဗပုစ္ဆာနံ လဗ္ဘမာနဝသေန ဝိဿဇ္ဇနံ ဒသေတုံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၃၄။

ဥဒ္ဓရိတသလ္ဟ (တိ) [ဥဒ္ဓရိတ+သလ္ဟ] အထက်သို့ ဆောင်ယူအပ်-ဆွဲနုတ်ထုတ်ယူအပ်-သောကြောင့်ရှိသော၊သူ။ ဥဒ္ဓတသလ္ဟ-ကြည့်။

ဥဒ္ဓရိတာနုရူပ (တိ) [ဥဒ္ဓရိတ+အနုရူပ] ထုတ်ဆောင်အပ်သော ပုဒ်အား:လျော်သော။ အာသနဿ အဓိကံ၊ ဥဒ္ဓရိတာနုရူပံ။ ဝဇီရ။၂၁၁။

ဥဒ္ဓရိတုံ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ဓရ+တုံ] (က) ထုတ်ဆောင်-ထုတ်ယူ-ဆွဲထုတ်-ခြင်း:ငှါ။ (၂) ထုတ်ဆယ်-ကယ်တင်-ခြင်း:ငှါ။ (ဂ) ပယ်နုတ်-ပယ်ရှား:-ခြင်း:ငှါ။ (ဃ) ချီမ-ကြွ-မြောက်-ခြင်း:ငှါ။ (က) အတ္တပဋိလာဘော နာမ ပညတ္တိမတ္တံ ဇေတန္တိ ဥဒ္ဓရိတုံ နာသက္ခိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၁၄။ (-မူလဋီ၊၂။၁၄။) (၂) တေ အတ္တနာ ပလိပပလိပန္နာ နု သကြောန္တိ ပရံ ပလိပပလိ-ပန္နံ ဥဒ္ဓရိတုံ။ မဟာနိ။၂၄။ (ဂ) တာဒိသာနံ သတသဟဿာနမ္ပိ ဥပဂန္နံ သောကသလ္လံ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေါ ဥဒ္ဓရိတုံ ပဋိဗလော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၂၉၁။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၉၉။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၉၀။) (ဃ) အကြောန္ဓပဒံ ယာဝ အဋ္ဌိတော ဒဠှံ ဥဒ္ဓရိတုမေဝ နု သကြော။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၆၇။

ဥဒ္ဓရိတုကာမ (တိ) [ဥဒ္ဓရိတုံ+ကမ+ဏ] ထုတ်ဆောင်-ထုတ်ဆယ်-ကယ်တင်-ခြင်း:ငှါ အလိုရှိသော၊သူ။ မမုဒ္ဓရိတုကာမော သော၊ အာဂစ္ဆိ ပဗ္ဗတုတ္တမံ။ အပ၊၁။၁၂၇၊ (-၁ရဂ၊ ၂၁ရ။)

ဥဒ္ဓရိတ္ဘာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ဓရ+ တ္ဘာ] (က) ထုတ်ဆောင်-ထုတ်ယူ-ဆွဲထုတ်-၍။ (၂) ထုတ်ဆယ်-ကယ်တင်-၍။ (ဂ) ပယ်နုတ်-ပယ်ရှား:-၍၊ ခွါယူ၍။ (ဃ) ရုပ်သိမ်း ၍၊ ယူဆောင်သိမ်းဆည်း၍။ (က) နု ဟိ တံ ပညတ္တိ ဥဒ္ဓရိတ္ဘာ အညော သတ္တော ဌပေတုံ သကြောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၀၉။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၁ရရ။

(ခ) ပုရိသော ပုရိသံ နရကပပါတံ ပတန္ဆ ကေသေသု ဂဟေတ္တာ ဥဒ္ဓရိတ္တာ ထလေ ပတိဋ္ဌာပေယျ။ ဒီ၊၁။၂၂။ (–ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃၀၊၃၃ရ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ဧ၉။ အနုဋီ၊၁။၅။) (ဂ) တာလရုက္ခံ သမူလံ ဥဒ္ဓရိတ္တာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀၄။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ဧ၉။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၅ဖ။) (ဃ) အနာပတ္တိ ဥဒ္ဓရိတ္တာ ဂစ္ဆတိ။ ဝိ၊၂။ဖ၂။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၄။)

ဥဒ္ဓရိယမာန (တိ) [ဥ+ဓရ+ယ+မာန] ထုတ်ဆောင်-ဆွဲထုတ်-အပ်ဘော၊သူ။ ဂူထကူပ-တော ဥဒ္ဓရိယမာနေန တေန အဟိနာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။ဧ၄။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။ဖ၉။ (–ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁ဧ၅။)

ဥဒ္ဓရိယေယျ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥ+ဓရ+ယ+ဧထ] ထုတ် ဆောင်အပ်ရာပါ၏လော။ ဥဒ္ဓရိယတိ-ကြည့်။

ဥဒ္ဓရိဿံ (ကြို) [ဥ+ဓရ+သံ] ထုတ်ဆောင်အံ့၊ ထုတ် ဆယ်-ကယ်တင်-အံ့။ ဥဒ္ဓရတိ (က)-ကြည့်။

ဥဒ္ဓရိဿတိ (ကြို) [ဥ+ဓရ+သတိ] (က) ထုတ်ဆယ် -ကယ်တင်-လတ္တံ့။ ဥဒ္ဓရတိ (ခ)-ကြည့်။ (ခ) ပယ်နုတ်-ပယ်ရှား-လတ္တံ့။ ဥဒ္ဓ-ရတိ (ဂ)-ကြည့်။

ဥဒ္ဓရိဿန္တိ (ကြို) [ဥ+ဓရ+သန္တိ] သိမ်းဆည်း-ကြ-ရုပ်သိမ်း-ကြ-ကုန်လတ္တံ့။ ဥဒ္ဓရတိ (ဃ)-ကြည့်။

ဥဒ္ဓရိဿာမိ (ကြို) [ဥ+ဓရ+သာမိ] (က) ထုတ်ဆောင်-ထုတ်ယူ-ဆွဲထုတ်-အံ့။ ဥဒ္ဓရတိ (က)-ကြည့်။ (ခ) သိမ်းဆည်းအံ့၊ ရုပ်သိမ်း-အံ့။ ဥဒ္ဓရတိ (ဃ) ကြည့်။

ဥဒ္ဓရိယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥ+ဓရ+ယ+တေ] (က) ထုတ်ဆောင်အပ်၏။ (ခ) နုတ်အပ်၏ (ကထိန် အာနိသင်ကို ပျက်ပြယ်စေအပ်၏)။ (ဂ) တထာ ဟိ "ကဗ္ဗဋ် ခရဂတ"န္တိအာဒိနာ လက္ခဏပထဝီပိ ဥဒ္ဓရိယတိ။ မ၊ဋီ၊၁။ဖရ။ (–မူလဋီ၊၂။၁၄။) (ခ) တံ ပန ကထိနံ ---- အန္တရဏ္ဍာရေန ဝါ ဥဒ္ဓရိယတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂၁။ (–ကင်္ခ၊၁၅၃။ ဝိ၊သင်္ခ၊၃၀၁။ သာရတ္ထ၊ ၃။ ၁၂ဖ။)

ဥဒ္ဓရေ (ကြို) [ဥ+ဓရ+အ+ဧယျ] (က) ထုတ်ဆောင်ရာ၏။ ထုတ်ယူရာ၏။ ဆွဲထုတ်ရာ၏။ ဥဒ္ဓရတိ (က)-ကြည့်။ (ခ) နုတ်ရာ၏။ ပယ်ရှားရာ၏။ ဥဒ္ဓရတိ (ဂ) ကြည့်။

ဥဒ္ဓရေယျ (ကြို) [ဥ+ဓရ+အ+ဧယျ] (က) ထုတ်ဆောင်ရာ၏။ ထုတ်ယူရာ၏။ ဆွဲထုတ်ရာ၏။ ဥဒ္ဓရတိ (က)-ကြည့်။ (ခ) နုတ်ရာ၏။ ပယ်ရှားရာ၏။ ဥဒ္ဓရတိ (ဂ) ကြည့်။ (ဂ) ရုပ်သိမ်း-သိမ်းဆည်း-ရာ၏။ ဥဒ္ဓရတိ (ဃ)-ကြည့်။

ဥဒ္ဓရေယျုံ (ကြို) [ဥ+ဓရ+အ+ဧယျုံ] ထုတ်ဆောင်-ထုတ်ဆယ်-ကယ်တင်-ငြားအံ့။ ဥဒ္ဓ-ရတိ (က)-ကြည့်။

ဥဒ္ဓရေယျုံ (ကြို) [ဥ+ဓရ+အ+ဧယျုံ] ထုတ်ဆောင် ကုန်ရာ၏။ ဥဒ္ဓရတိ (က)-ကြည့်။

ဥဒ္ဓလောမ (တိ) [ဥဒ္ဓံ+လောမ] အထက်သို့ ထောင်သော အမွေးရှိသော(ရဟန်း)။ ဥဒ္ဓ-လောမေန ပန အနုလောမနိပါတနတ္ထံ ဟတ္ထံ တေမေတ္တာ သီသံ ပုဏ္ဏိတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၄၅။ (ပါစိတ်ယော၊၄၅၁-၌ ဥဒ္ဓလောမ ဟုရှိသည်။)

ဥဒ္ဓလောမိ (တိ) [ဥဒ္ဓလောမ+ဣ] အထက်သို့ ထောင်သော အမွေးရှိသောအခင်း။ ဥဒ္ဓ-လောမိဣ ကေန္ဆ၊ ဗိမ္မောဟနသမာယုတ်။ အပ၊၂။၁ရ၄။ ယေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀ဖ။ ဥဒ္ဒလောမိ-လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓ၀ (နာ) [ဥ+ဓာ၀=ဓာ၀ု+အ၊ဓာ၀=ဂတိယံ၊ဥဒ္ဓံ ဓာ၀တိ စိတ္တံ ဧတေနာတိ ဥဒ္ဓ၀ံ၊အ၊ရသော။ ဓာန်၊ဋီ။၁ဖ၉။] စိတ်ပြေးသွားပျံ့လွင့်ကြောင်း

သဘောတရား၊ ပျံ့ လွင့်ခြင်း၊ ဥဒ္ဓစ္စစေတသိက်။ ဥဒ္ဓစ္စ'မုဒ္ဓဝဏ္ဏာထ။ ဓာန်။၁၆၉။

ဥဒ္ဓဿ (တိ) [ဥ+ဓံသု+တ] (၁) တက်သော၊ ပေါ်ထွက်သော။ (၂) လွှမ်းမိုးဖျက်ဆီးအပ်သော။ (၁) နိုက္ခန္ဓေ ပစ္ဆိမေ ယာမေ ဥဒ္ဓဿ အရုဏော နန္ဒိမုခိယာ ရတ္တိယာ ။ဝိ၊၃။၄၀၁။ အံ၊၃။၄၄။ ဥဒ္ဓဿ အရုဏောတိ ဥဂ္ဂတော အရုဏသိသော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၂၁။ သာရတ္ထ၊၃။၃၄၀။ (၂) တိဟိ မာလုဝလတာဟိ ဥဒ္ဓဿာ ပရိယောနဒ္ဓါ။ အံ၊၁။၂၀၅။ ယာယ အယံ လောကော ဥဒ္ဓဿာ ပရိယောနဒ္ဓါ။ အံ၊၁။ ၅၃၂။ ဥဒ္ဓဿာတိ ဥပရိ ဓံသိတော။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၉၂၊၃၈၅။

ဥဒ္ဓါတုံ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဓာ+တုံ] ထုတ်ဆောင်-ထုတ်ဆယ်-ကယ်တင်-ခြင်းငှါ။ အသက္မိ ဝတ အတ္တာနံ၊ ဥဒ္ဓါတုံ ဥဒကာထလံ။ ထေရ။၂၃၉။ ဇာ၊၁။၁၁၅။ ဥဒ္ဓါတုန္တိ ဥဒ္ဓရိတုံ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၂၃၆။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၂၂။

ဥဒ္ဓါဒိဘေဒ (တိ) [ဥဒ္ဓါဒိ+ဘေဒ] အထက်လောကအစရှိသော အပြား။ ဇတေသု ဥဒ္ဓါဒိ-ဘေဒေသု ယံ ယံ ဂဏ္ဍန္တိ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၁၄။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ။၄၂။

ဥဒ္ဓါပ (ပုဒ်၊နာ) [ဥ+အာပ။ ဥ+အပ+ဏ။] တံတိုင်းခြေ။ နဂရဿ ဥဒ္ဓါပပါကာရာဒီနိ။ ဒီ၊ ဋ္ဌ၊၃။၆၄။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၄၄။ ပါကာရဿ ထိရဘာဝံ ဥဒ္ဓမုဒ္ဓံ အာပေတိတိ ဥဒ္ဓါပံ၊ပါကာရမူလံ။ ဒီ၊ ဋီ၊၃။၆၁။ သံ၊ဋီ၊၂။၄ရရ။ (-အံ၊ဋီ၊၃။၃၅၀။) ဥဒါပ, ဥဒ္ဓါပ-တို့နှင့် အောက်ပုဒ်ကိုလည်း ကြည့်။

ဥဒ္ဓါပဝန္တ (တိ) [ဥဒ္ဓါပ+ဝန္တ] တံတိုင်းခြေရှိသော၊ တံတိုင်းခြေနှင့် ပြည့်စုံသော။ တမနုဂစ္ဆန္တော ပသေယျ ပုရာဏံ နဂရံ----ပေါက္ခရဏီ-သမ္ပန္နံ ဥဒ္ဓါပဝန္တံ ရမဏီယံ။ သံ၊၁။၃၂၉။ ဥဒ္ဓါ-ပဝန္တန္တိ အာပတော ဥဂ္ဂတတ္တာ ဥဒ္ဓါပ-နွိုလဒ္ဓဝေါဟာရေန ပါကာရဝတ္ထုနာ သမန္နာ-ဂတံ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀ရ။

ဥဒ္ဓါပသမ္ပန္န (တိ) [ဥဒ္ဓါပ+သမ္ပန္န] တံတိုင်းခြေနှင့်ပြည့်စုံသော။ ပုရံ ဥဒ္ဓါပသမ္ပန္နံ၊ ဗဟု-ပါကာရတောရဏံ။ ဇာ၊၂။၂၈၂။ ဥဒ္ဓါပသမ္ပန္နန္တိ ပါကာရဝတ္ထုနာ သမ္ပန္နံ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၁ရ၅။

ဥဒ္ဓါရ (ပု) [ဥ+ဓရ+ဏ] (၁) ကြွေးမြီ။ (၂)(က) မြှောက်ခြင်း၊ ကြွတက်စေခြင်း။ (ခ) ထုတ်ဆောင်ခြင်း၊ ထုတ်ယူခြင်း။ (ဂ) ကထိန်နုတ်ခြင်း၊ ကထိန်အာနိသင် ငါးပါးကို ဖျက်ပြယ်စေခြင်း။ (ဃ) ရောင်းထားအပ်ပြီး သောကုန်ပစ္စည်း၏ အရင်းအမြတ် နှစ်ရပ်လုံးကို သွားချ ယူခြင်း၊(ရွှေဥမင် သျှ-ဒုနှာ၁၁ရ-၌ ကြွေးမြီကို ဆပ်စေခြင်း၊ ရောင်းသော ဥစ္စာအဖိုးကို ခံခြင်းသည် ဥဒ္ဓါရ-ဟုမှာ၏။ ယင်းအလို"ကြွေးတောင်းခြင်း, ကုန်ဖိုးခံယူ ခြင်း"ဟုပေး။) (ဂ) အတိုးအပွား-အမြတ်အ စွန်း-ကိုယူခြင်း။ (၃) အခိုက်အတန့်ပေးခြင်း၊ ငှါးရမ်းခြင်း။ (၄) အတိုးအပွား၊အမြတ်အစွန်း။ (၅) ထုတ်ဆောင်-ရှေးကောက်ထုတ်ဖော်-ထိုက်သောပုဂ္ဂိုလ် (ထုတ်ဖော် ဂုဏ်ပြုထိုက်သောပုဂ္ဂိုလ်)။ (၁) ကြွေးမြီ။ ဂါမကေ ဥဒ္ဓါရံ သောဓေဿာမိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၆၁။ ဥဒ္ဓါရော တု ဣဏံ ဝုတ္တံ။ ဓာန်။၄ရ၁။ ဥဒ္ဓရီယတေ ဂယ္ဟတေတိ ဥဒ္ဓါရော။ ဓာန်၊ဋီ။၄ရ၁။ ဣဏ-ကေ္ခပေသု ဥဒ္ဓါရော။ ဓာန်။၁၁၂၄။ (-ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၀၈။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၄၅။) (၂)(က) မြှောက်ခြင်း၊ ကြွတက်စေခြင်း။အာဂန္တ္ဝာ ပန ထေယျ-စိတ္တေန ဂဏ္ဍတော ဥဒ္ဓါရေ ပါရာဇိကံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၀၅။ ဆဋ္ဌိတဝိဟာရတော မဗ္ဗပိဌာဒီနိ ထေယျစိတ္တေန ဂဏ္ဍန္တော ဥဒ္ဓါရေယေ၀ ဘဏ္ဍဂ္ဂေန ကာရေတဗ္ဗော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။ရ၆။ ဝိ၊ သင်္ခ။၂၉၅။ (ခ) ထုတ်ဆောင်ခြင်း၊ထုတ်

ယူခြင်း။ မဟာပစ္စရိယာဒီသု ပန တဿ ဥဒ္ဓါရေ ပါရာဇိကံ ဝုတ္တံ။ ဝိဋ္ဌ၊၁။၂ရရ။ မာတိကာယ ဝုတ္တာသ သဗ္ဗိစ္ဆ ပဒဿ ဥဒ္ဓါရော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃ရ။ (ဂ) ကထိန်နုတ်ခြင်း၊ ကထိန် အာနိသင် ငါးပါးကို ပျက်ပြယ်စေခြင်း။ ဥဒ္ဓါရံ ဇာနာတိ ။ဝိ၊၅။။။၃၀ရ။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၂ရ၅။ ကထိနုဒ္ဓါရ-ဝသေန ဥဒ္ဓါရော ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၂၅၉။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၄၁၂။ အန္ဓရာ ဥဒ္ဓရိယတိ၊ တဿ သော ဥဒ္ဓါရော ဓမ္မိကောတိ ဝုစ္စတိ။ ကခ်ီ။၃၂၆။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၂၁၄။ ကခ်ီ၊ဋီ။၆၄-၉။ အံ၊ဋီ၊၂။ရ၃။) (ဃ) ရောင်းထားအပ်ပြီး သောကုန်ပစ္စည်း၏ အရင်းအမြတ် နှစ်ရပ်လုံး ကို သွား၍ ယူခြင်း၊ (ရှေဥမင် သျ-ဒု၊နှာ၊၁၁ရ-၌ ကြွေးမြီကို ဆပ်စေခြင်း၊ရောင်းသော ဥစ္စာအဖိုးကို ခံခြင်းသည် ဥဒ္ဓါရ-ဟုမှာ၏။ ယင်းအလို "ကြွေးတောင်းခြင်း၊ ကုန်ဖိုး ခံယူခြင်း"ဟုပေး။) ဒါတုံ သင်္ကေတိတေ ဒိဝသေ ဂန္တ္မာ ဂဟဏံ ဥဒ္ဓါရော။ သာရတ္ထ၊၂။။၁။ ဇဝံ ပယောဇိတသ မူလဿ သဟ ဝမ္ပိယာ ဂဟဏဝါယာမော ဥဒ္ဓါရော နာမ။ ဝိမတိ၊၁။၉၉။ (c) အတိုးအပွား-အမြတ်အစွန်း-ကိုယူခြင်း။ (၃) အခိုက်အတန့်ပေးခြင်း၊ ငှါးရမ်းခြင်း။ ဝမ္ပိဂဟဏဝသေန ပယောဇနံ ဥဒ္ဓါရော။----တာဝကာလိကဒါနံ ဥဒ္ဓါရောတိ စ ဝဒန္တိ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၃၀။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃ရ၅။ (c) အတိုးအပွား၊ အမြတ်အစွန်း။ ဥဒ္ဓရိ- တဗ္ဗောတိ ဥဒ္ဓါရောတိ ဟိ ဝမ္ပိ ဝုစ္စတိ။ မူလဋီ၊၂။၁၅၅။ (၅) ထုတ်ဆောင်-ရှေးကောက် ထုတ်ဖေါ်-ထိုက်သောပုဂ္ဂိုလ် (ထုတ်ဖေါ် ဂုဏ်ပြုထိုက်သော ပုဂ္ဂိုလ်)။ သီလသမ္ပန္နော -----သတ္တာနံ မဏ္ဍော သတ္တာနံ ဥဒ္ဓါရော။။ နေတ္တိ။၄၈။ သာရဂုဏဝသေနေဝ သတ္တေသု ဥဒ္ဓရိတဗ္ဗတော သတ္တာနံ ဥဒ္ဓါရော။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၁၂၀။

ဥဒ္ဓါရသောဓနတ္ထ (ပု) [ဥဒ္ဓါရသောဓန+အတ္ထ] ကြွေးမြီကိုသုတ်သင်ခြင်း-ကြွေးတောင်းခြင်း-အကျိုး။ ဇကော ကုဋုမ္ဗိကော အတ္တနော ဘရိယံ ဂဟေတ္တာ ဥဒ္ဓါရသောဓနတ္ထာယ ဇနပဒံ ဂန္တ္မာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၀၈။

ဥဒ္ဓါရသောဓာပန (နာ) [ဥဒ္ဓါရ+သောဓာပန] ကြွေးမြီ ကို စင်ကြယ်စေခြင်း၊ကြွေးတောင်းခြင်း။ ကေနစိဒေဝ ကရဏီယေနာတိ ဥဒ္ဓါရ-သောဓာပနာဒိနာ ကေနစိဒေဝ ကတ္တဗ္ဗေန။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁၀၁-၂။

ဥဒ္ဒီ (ထီ) [ဥ+ဓာ+တိ] ဝက်စွယ်။ (နွားလှည်း မျာ:၌ ဝင်ရိုး, ဇင်တုံ:, လှည်း:သန့်တို့ကို တခြား:စီ ပြုတ်ထွက် မသွား:အောင် လှည်း:ဆန်၌ ဖေါက်ထွင်: သွင်:လျှို ထား:အပ်သော သစ်သား:ငုတ်နှစ်ချောင်:။) တံ ဓုရေ ဂဟေတ္တာ ကမ္ဗုတော ဥဒ္ဒီနံ ပစ္ဆိမန္တေဟိ ပုရိမန္တေ အတိက္ကန္တေ ပါရာဇိကံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၉၂။

ဥဒ္ဒီခါဏုက (ပု) [ဥဒ္ဒီ+ခါဏုက] ဝက်စွယ်ငုတ်။ အထ ဥဒ္ဒီခါဏုကာ နု ဟောန္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၉၂။ ဥဒ္ဒီယောဝ ဥဒ္ဒီခါဏုကာတိ ဝုတ္တာ။ ဝိမတိ၊ ၁။၁၈၁။

ဥဒ္ဒီတ (တိ) [ဥ+ဓာ+တ] ခူ:အပ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဒီတဘတ္တ (တိ) [ဥဒ္ဒီတ+ဘတ္တ] ခူ:လောင်:အပ်သော ထမင်:ရှိသော၊ ခူ:လောင်:အပ်သော ဆွမ်:ရှိ၍ ဆွမ်:ပြည့်သော သပိတ်ကို လက်ဖြင့်ကိုင်ထား:သော၊သူ (ပြည်၊သျ)။ ကော နု ဥဒ္ဒီတဘတ္တောဝ၊ ပူရဟတ္ထောဝ ဗြာဟ္မဏော။ ဇာ၊၁။၈၀။ ကော နု ဥဒ္ဒီတဘတ္တောဝါတိ ကော နု ဒေ ဝမ္ပိတဘဏ္ဍော ဝိယ၊ ဇကံ ဝမ္ပိတဘတ္တံ ဘတ္တပူရပ္ပါတိ ဟတ္ထေဟိ ဂဟေတ္တာ ဝိယ ကော နု ဒေသော အာဂစ္ဆတီတိ အတ္ထော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၂၅။

ဥဒ္ဒုနန် (တိ) [ဥ+ဒု+နာ+အန္ဒ] ခါသော။

အဘိဥဒ္ဒုနန္တာ အဓိက် ဥဒ္ဒုနန္တာ။ ဝိမာန၊ဌ။ ၂၅၉။

ဥဒ္ဒုနိတ္ထာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဓူ+နာ+တ္ထာ] ခါ၍။ သုဝဏ္ဏဟံသော ---- ဂိဝံ ပဂ္ဂယှ ပကြော ဥဒ္ဒုနိတ္ထာ ဟဌတုဌော -----နိက္ခေတိ။ ထေရ၊ ဌ၊ ၂။၅၃၅။

ဥဒ္ဒုမာတ (တိ) [ဥ+ဓုမာတ=ဓမာ=ဓုမာ(ဓွာ)+ တ။ အဌသာ၊ဘာဌီ၊တ။ဖ၃။ (ဥဓွာတ-သံ)] (က) အထက် အထက်သို့ မြင့်တက်သော၊ကြွတက်သော၊ဖောင်းပွသော၊ ဖူးဖူးရောင်သော။ (ခ) (သေသည်မှ) အထက် အထက်ဖြစ်သော နောက်နောက်ကာလ၌ လေဖြင့်ပြည့်သော သားရေအိပ်ကဲ့သို့ ဖောင်းပွသော-ဖူးဖူး ရောင်သော-(အသေကောင်)။ (က) ပိတိယာ ဥဒ္ဓုမာတော ဝိယ ဘိဇ္ဇမာနော ဝိယ စ ဂစ္ဆတိ။ ဒီ၊ဌ၊ဝ။၁ဝ၅။ ကောဓနသာပိ အတ္တာနော ဓမ္မတာယ ဥဒ္ဓုမာတသ ဝိယ စက္ကိုကတသ စရဏံ။ အံ၊ဌ၊ ၂။၉၂။ ဥဒ္ဓုမာတသ ဝိယာတိ ကောဓေန ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ ဓုမာတကသ ဝိယ ကောဓုပါယာသသ အဝိသဇ္ဇနတော။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၉၂။ (-ဓမ္မ၊ဌ၊ဝ။၂၃၄။) (ခ) ယဒါ စ သော မတော သေတိ၊ ဥဒ္ဓုမာတော ဝိနီလကော။ သုတ္တနိ။၃ဝ၈။ (-အပ၊ ၂။ ၂၅၅။)

ဥဒ္ဓုမာတဥဒရ (တိ) [ဥဒ္ဓုမာတ+ဥဒရ] ဖောင်းကြွသော-ဖူးဖူးရောင်သော-ဝမ်းဗိုက်ရှိသော၊ သူ။ ကာလကံရိသတိတိ ဥဒ္ဓုမာတဥဒရော မရိသတိ။ ဒီ၊ဌ၊၃။၅။ (-ဇာ၊ဌ၊ ၂။၃ဝ၅။)

ဥဒ္ဓုမာတက (တိ) [ဥဒ္ဓုမာတ+က] (၁)(က) (သေသည်မှ) အထက်အထက်ဖြစ်သော နောက်နောက်ကာလ၌ လေဖြင့်ပြည့်သော သားရေအိပ်ကဲ့သို့ ဖောင်းပွသော-ဖူးဖူး ရောင်သော-(အသေကောင်)။ (အဘိ၊ဌ၊၃။ဖ ၂-လာ ဥဒ္ဓုမာတက ကို ဖူးဖူးရောင် ပွတက်ကြွလာသော အနာဟောင်း-ဟု ဘာသာဋီ ၌ အနက်ပြန်၏။) (ခ) (သေသည်မှ) အထက် အထက်ဖြစ်သော နောက်နောက်ကာလ၌ လေဖြင့်ပြည့်သော သားရေအိပ်ကဲ့သို့ ဖောင်းပွသော-ဖူးဖူးရောင်သော-စက်ဆုပ်ဖွယ်ဖြစ်သော (အသေကောင်)။ (၂) ဖူးဖူးရောင်သော သူသေကောင် အာရုံကို မှီ၍ ဖြစ်သော ပဋိဘာဂနိမိတ်၊ ဥဒ္ဓုမာတက ပဋိဘာဂနိမိတ်။ (၃) ဥဒ္ဓုမာတက ပဋိဘာဂနိမိတ်ကို အာရုံပြု၍ ရအပ်သော-တရား-ပထမစျာန်။ (၁)(က)(ခ) သရီရံ သိဝထိကာယ ဆဋ္ဌိတံ ကောဟမတံ ဝါ ----ဥဒ္ဓုမာတကံ ဝိနီလကံ ဝိပုဗ္ဗကဇာတံ။ ဒီ၊ ၂။ ၂၃၅။ မ၊ဝ။ရ၃။ အံ၊ ၂။ ၂၈၅။ (ကမ္မာရ)ဘဏ္ဍာ ဝိယ ဝါယုနာ ဥဒ္ဓံ ဇီဝိတပရိယာဒါနာ ယ,ထာနုက္ကမံ သမုဋ္ဌတေန သူနဘာဝေန ဥဒ္ဓုမာတတ္တာ (ဓုမာဟတ္တာ) ဥဒ္ဓုမာတံ၊ ဥဒ္ဓုမာတမေဝ ဥဒ္ဓုမာတကံ၊ ပဋိကူလတ္တာ ဝါ ကုစ္ဆိတံ ဥဒ္ဓုမာတန္တိ ဥဒ္ဓုမာတကံ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။ဝ၆ဝ။ အံ၊ဌ၊ဝ။ဝ၀ဝ။ အဘိ၊ဌ၊ဝ။ ၂၄ ၂။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၁။ ၂ဝ၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဝ။ဝ၇ဝ။ အံ၊ဋီ၊ဝ။ ၂၇ဝ။(-မ၊ ဌ၊ဝ။ ၂၇၇။) ဥဒ္ဓုမာတတ္တာတံ ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ ဓုမာတတ္တာ သူနတ္တာ၊ ဥဒ္ဓုမာတမေဝ ဥဒ္ဓုမာတကန္တိ ကကာရေန ပဒဝဏ္ဏနမာဟ အနတ္ထန္တရတော ယထာ "ပိတကံ လောဟိ-တက"န္တိ။ ပဋိကူလတ္တာတံ ဇီဝုစ္ဆနီယတ္တာ၊ ကုစ္ဆိတံ ဥဒ္ဓုမာတံ ဥဒ္ဓုမာတကန္တိ ကုစ္ဆနတ္ထေ ဝါ အယံ ကကာရောတိ ဒသေတုံ ဂုတ္တံ ယထာ "ပါပကော ကိတ္တိသဒ္ဒေါ အဗ္ဘုဂ္ဂစ္ဆတီ"တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဌ၊ဝ။ ၂ဝ၁။ ဥဒ္ဓံ ဓုမာတံ သူနံ သဝသရီရံ ဥဒ္ဓုမာတံ၊ တဒေဝ ကုစ္ဆိတတ္ထေန ဥဒ္ဓုမာတကံ။ ဝိဘာဝိနီ။ ၂၅၈။ (-ဇူ၊ ၂။ ၄ဂရ၉။) ကုစ္ဆိတတ္ထေ ဥဒ္ဓုမာတကံ ဝိနီလကံ။ နိတိ၊သုတ္တ။ရ၃၅။ (၂)(၃) ဣမာနိ စ ပန ဥဒ္ဓုမာတကာဒီနိ

နိသာယ ဥပ္ပန္နနိမိတ္တာနမ္ပိ နိမိတ္တေသု ပဋိလဒ္ဓဈာနာနမ္ပိ တောနေဝ နာမာနိ။ အဘိ၊ ၂။၂၄၃။ ပဋိသံ၊၂။၂၁၉။ (၃) ဥဒ္ဓေမာတက-သခ်ါတံ စျာနံ ဘာဝေတုကာမေန ယောဂိနာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၇၄။

ဥဒ္ဓေမာတကအသုဘနိမိတ္တ (နာ) [ဥဒ္ဓေမာတက+အသုဘနိမိတ္တ] ဖူးဖူးရောင်သော အသေကောင်အသုဘနိမိတ်။ ဝဏ္ဏာဒိနာ ဆပ္ပကာ-ရေန တာဝ ဥဒ္ဓေမာတကအသုဘနိမိတ္တံ ဂဟေတဗ္ဗံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၀၅။

ဥဒ္ဓေမာတကကမ္မဋ္ဌာန (နာ) [ဥဒ္ဓေမာတက+ကမ္မဋ္ဌာန] ဖူးဖူးရောင်သော အသေကောင် အာရုံဟူသောကမ္မဋ္ဌာန်း၊ဥဒ္ဓေမာတကကမ္မဋ္ဌာန်း။ တဒေဝ ကမ္မဋ္ဌာနန္တိ ဥဒ္ဓေမာတကကမ္မဋ္ဌာနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၀၈။

ဥဒ္ဓေမာတကကဠေဝရ (နာ) [ဥဒ္ဓေမာတက+ကဠေဝရ] ဖူးဖူးရောင်သော သူသေကောင်။ သရီရန္တိ ဥဒ္ဓေမာတကကဠေဝရံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၀၂။

ဥဒ္ဓေမာတကဌာန (နာ) [ဥဒ္ဓေမာတက+ဌာန] ဖူးဖူးရောင်သော အသေကောင်ဟူသော အရာဌာန၊ ဥဒ္ဓေမာတကအရာဌာန။ ပရိတ္တေ ဥဒ္ဓေ-မာတကဌာနေ ဥပ္ပန္နနိမိတ္တာရမ္မဏံ ပရိတ္တာ-ရမ္မဏံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၄၃။

ဥဒ္ဓေမာတကနိမိတ္တ (နာ) [ဥဒ္ဓေမာတက+နိမိတ္တ] ဖူးဖူးရောင်သော အသေကောင်အာရုံနိမိတ်၊ ဥဒ္ဓေမာတကပဋိဘာဂနိမိတ်။ ဥဒ္ဓေမာတက-သရီရေ ဥဒ္ဓေမာတကနိမိတ္တံ ဥပ္ပါဒေတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၁ရ၄။ (-အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၄၃။)

ဥဒ္ဓေမာတကပက္ခပဘိဒ္ဓန (နာ) [ဥဒ္ဓေမာတက+ပက္ခ+ပဘိဒ္ဓန] ဖူးဖူးရောင်၍ မှည့်ရင့်လျက် ပေါက်ကွဲ ပျက်စီးခြင်း။ ဥပ္ပါဒဇရာဘင်္ဂဟိ ဥဒ္ဓေမာတကပက္ခပဘိဒ္ဓနတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၄၁၉။

ဥဒ္ဓေမာတကပဋိက္ကူလ (နာ) [ဥဒ္ဓေမာတက+ပဋိက္ကူလ] ဖူးဖူးရောင်၍ စက်ဆုပ်ဖွယ်ဖြစ်သော အသေကောင်။ တာဒိသေ ဥဒ္ဓေမာတ-ကပဋိက္ကူလဲ ဝိနီလကပဋိက္ကူလန္တိ ဧဝံ နိမိတ္တံ ဂဏှိတဗ္ဗမေဝ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၄၄။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၁၈၀။)

ဥဒ္ဓေမာတကပဋိဘာဂါရမ္မဏ (တိ) [ဥဒ္ဓေ-မာတက+ပဋိဘာဂါရမ္မဏ] ဥဒ္ဓေမာတက ပဋိဘာဂနိမိတ်လျှင် အာရုံ ရှိသော၊ ဥဒ္ဓေမာတက ပဋိဘာဂနိမိတ်ကို အာရုံပြုသော။ ဥဒ္ဓေမာ-တကပဋိဘာဂါရမ္မဏံ စျာနံ ဥဒ္ဓေမာတက-သညာ။ ဝိမတိ၊၁။၁ ၂၉။ (-သာရတ္ထ၊ ၂။၅၃။)

ဥဒ္ဓေမာတကသညာ (ထီ) [ဥဒ္ဓေမာတက+သညာ] ဥဒ္ဓေမာတကပဋိဘာဂနိမိတ်၌ (စက်ဆုပ်ဖွယ် အခြင်းအရာကို မှတ်ယူလျက် အပ္ပနာအစွမ်း ဖြင့်) ဖြစ်သော ပဌမစျာန်သညာ။ ဒသ သမာဓိ ဥဒ္ဓေမာတကသညာဝသေန စိတ္တာသ ဧကဂ္ဂတာ အဝိက္ခေပေါ။ ပဋိသံ။၄ရ။ ဣဓ ပန ဥဒ္ဓေမာ-တကနိမိတ္တေ ပဋိကူလာကာရဂါဟိကာ အပ္ပနာ-ဝသေန ဥပ္ပန္နာ သညာ ဥဒ္ဓေမာတကသညာ။ ပဋိသံ၊၂။၂၁၉။ ဥဒ္ဓေမာတကသညာ(ဝိ၊၂။ ၁။၂၀ရ)တိ ဥဒ္ဓေမာတကနိမိတ္တေ ပဋိလဒ္ဓ-ပဌမဈာနသညာ။ ဝဇိရ။၉၄။ (-အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၄၃။ ဝိမတိ၊၁။၁ ၂၉။)

ဥဒ္ဓေမာတကသညာသဟဂတ (တိ) [ဥဒ္ဓေမာ-တကသညာ+သဟဂတ] ဥဒ္ဓေမာတကသညာ-ဥဒ္ဓေမာတက ပဋိဘာဂနိမိတ်၌ အပ္ပနာအနေ အားဖြင့် ဖြစ်သော ပဌမစျာန်သညာနှင့် တကွဖြစ်သော။ ပဌမံ စျာနံ ဥပသမ္ပဇ္ဇ ဝိဟရတိ ဥဒ္ဓေမာတကသညာသဟဂတံ။ အဘိ၊ဓ။၆ရ။ ဥဒ္ဓေမာတကနိမိတ္တေ အပ္ပနာဝသေန ဥပ္ပန္နာ

သညာ ဥဒ္ဓုမာတကသညာ၊တာယ ဥဒ္ဓုမာတ-
ကသညာယ သမ္မယောဂဌေန သဟဂတံ
ဥဒ္ဓုမာတကသညာသဟဂတံ။ အဘိ၊ဌ၊၁။ ၂၄၃။

ဥဒ္ဓုမာတကသဏ္ဌာန (နာ) [ဥဒ္ဓုမာတက+
သဏ္ဌာန] ဥဒ္ဓုမာတကသူသေကောင်၏
အသွင်သဏ္ဌာန်။ ဥဒ္ဓုမာတကသဏ္ဌာနဝသေ-
နေ၀၊ နာ ပါကတိကသဏ္ဌာနဝသေန။ ဝိသုဒ္ဓိ၊
ဋီ၊၁။ ၂၀၅။

ဥဒ္ဓုမာတကသဘာဝပွတ္ထ (တိ) [ဥဒ္ဓုမာတက+
သဘာ၀+ပတ္ထ] ဥဒ္ဓုမာတက သူသေကောင်၏
သဘောသို့ ရောက်သော။ ဆ၀သရီရဥိ
ပဋိက္ကူလဘာ၀ အာပဇ္ဇမာနံ ဥဒ္ဓုမာတက-
သဘာ၀ပွတ္ထံ ၀ါ သိယာ။ အဘိ၊ဌ၊၁။ ၂၄၃။

ဥဒ္ဓုမာတကသရီရ (နာ) [ဥဒ္ဓုမာတက+သရီရ]
ဥဒ္ဓုမာတကသူသေကောင်ခန္ဓာကိုယ်။ တတ္ထ
ဥဒ္ဓုမာတကသရီရေ ဥဒ္ဓုမာတကနိမိတ္တံ
ဥပ္ပါဒေတ္ဝာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၇၄။ (-ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၁၉၅။
ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၁၅။)

ဥဒ္ဓုမာတကသုတ္ထ (နာ) [ဥဒ္ဓုမာတက+သုတ္ထ]
ဥဒ္ဓုမာတကသုတ်၊ ဥဒ္ဓုမာတကသညာကို
ပွားများအားထုတ်ခြင်းကြောင့် ချမ်းသာစွာ
ဒုနထိုင်ရကြောင်း ဟောပြရာ သုတ်။ သံယုတ္တ
နိကာယ၊ မဟာ၀ဂ္ဂပါဠိ၂-ဗောဇ္ဈင်္ဂသံယုတ်၊ ၅-
သုတ်။ သံ၊ခု။၁၁၅။

ဥဒ္ဓုမာတကာကာရ(ပု) [ဥဒ္ဓုမာတက+အာကာရ]
ဥဒ္ဓု မာတကသူသေကောင်၏-အခြင်းအရာ-
အသွင်အပြင်-အနေအထား-အခြေအနေ။
ဥဒ္ဓုမာတကာကာရေန ဝိဘူတဘာ၀ေန
ဥပဋ္ဌာတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၀၇။

ဥဒ္ဓုမာတပက္ကပဘိဒ္ဓန (နာ) [ဥဒ္ဓုမာတ+ပက္က+
ပဘိဒ္ဓန] ဖူးဖူးရောင်၍ မှည့်ရင့်လျက်
ပေါက်ကွဲခြင်း။ ကိလေသာသုစိပဋ္ဌရဏတော
ဥပ္ပါဒဇရာဘင်္ဂဟိ ဥဒ္ဓုမာတပက္ကပဘိဒ္ဓနတာယ
စ။ ထေရ၊ဌ၊၂။ ၂၉။ မ၊ဋီ၊၃။ ၂၂၅။

ဥဒ္ဓုမာတပက္ကဘိဒ္ဓန (နာ) [ဥဒ္ဓုမာတ+ပက္က+
ဘိဒ္ဓန] ဖူးဖူးရောင်၍ မှည့်ရင့်လျက် ပေါက်
ကွဲခြင်း။ ကိလေသာသုစိပဋ္ဌရဏတော ဥပ္ပါဒ-
ဇရာဘင်္ဂဟိ ဥဒ္ဓုမာတပက္ကဘိဒ္ဓနတော စ။
မ၊ဋီ၊၃။ ၆၈။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၂၉၈။

ဥဒ္ဓုမာတပရိပက္ကပဘိန္န (တိ) [ဥဒ္ဓုမာတ
+ပရိပက္က+ ပဘိန္န] ဖူးဖူးရောင်၍ မှည့်ရင့်
လျက် ပေါက်ကွဲ ပျက်စီးသော။ ဥပ္ပါဒဇရာ-
ဘင်္ဂဟိ ဥဒ္ဓုမာတပရိပက္ကပဘိန္နတာယ စ
ဂဏ္ဌတော။ မဟာနိ၊ဌ။၁၄၅။ (-အံ၊ဋီ၊၂။၃၃၁။)

ဥဒ္ဓုမာတပါဒ (တိ) [ဥဒ္ဓုမာတ+ပါဒ] ဖူး
ရောင်နေသော ခြေရှိသော၊သူ။ ၀ဓုကီ တံ
ဥဒ္ဓုမာတပါဒံ ဒိသ္မာ။ ဇာ၊ဌ၊၂။၁၆။

ဥဒ္ဓုမာတဘာ၀ (ပု) [ဥဒ္ဓုမာတ+ဘာ၀] ဖူးဖူး
ရောင်သည်၏ အဖြစ်။ စိတ္တသ ဥဒ္ဓုမာတ-
ဘာ၀ေါ ထဒ္ဓလူခဘာ၀ေါ ။ မ၊ဋီ၊၁။ ၂၀၀။

ဥဒ္ဓုမာတဘာ၀ကရဏ (နာ) [ဥဒ္ဓုမာတဘာ၀
+ကရဏ] ဖူးဖူးရောင်သည်၏ အဖြစ်ကို ပြုခြင်း။
ဥဒရသ ဥဒ္ဓုမာတဘာ၀ကရဏေန။ အံ၊ဋီ၊
၁။၁၇၀။

ဥဒ္ဓုမာတဘာ၀ပစ္စုပဋ္ဌာန (တိ) [ဥဒ္ဓုမာတ
ဘာ၀ +ပစ္စုပဋ္ဌာန] အထက်သို့-မြင့်တက်-
ကြွတက်-သော တရားအဖြစ်ဖြင့် ရှေ့ရှု
ထင်ပေါ် လာသော။ (မာနော) အဟံကာရ-
ရသော ဥဒ္ဓုမာတဘာ၀ ပစ္စုပဋ္ဌာနော။ မ၊ဌ၊
၁။၁၁၁။ (-ဣတိ၀ုတ်၊ဌ။၄၇။) (အဘိ၊ဌ၊၁။ ၂၉၇။
ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၉၉-တို့ဌ် ကေတုကမျတာပစ္စု-
ပဋ္ဌာနော-ဟု သုံးနှုန်းသည်။)

ဥဒ္ဓုမာတဘာ၀ပွတ္ထ (တိ) [ဥဒ္ဓုမာတဘာ၀+
ပတ္ထ] ဖူးရောင်သည်၏ အဖြစ်သို့ ရောက်
သော။ ဥဌ္ဌိဒိတာပိတိ ဥဒ္ဓုမာတဘာ၀ပွတ္ထာပိ။

ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။ ၂၀၆။

ဥဒ္ဓုမာတဘာဝလက္ခဏ (တိ) [ဥဒ္ဓုမာတဘာဝ+လက္ခဏ] ကြွတက်-မောက်ကြွ-သော တရား၏ အဖြစ်ဟူသော-လက္ခဏာ-အမှတ်အ သား-ရှိသော။ စိတ္တသ ဥဒ္ဓုမာတဘာဝလက္ခဏော ထမ္ဘော။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁၁။ အံ၊ဌီ၊၁။ ၂၈၃။

ဥဒ္ဓုမာတလက္ခဏ (တိ) [ဥဒ္ဓုမာတ+လက္ခဏ] ကြွတက်-မောက်ကြွ-သောတရား၊အဖြစ်ဟူသောလက္ခဏာရှိသော။စိတ္တသ ဥဒ္ဓုမာတ-လက္ခဏေန ထမ္ဘိတဘာဝေန ဝိရဟိတော။ ဒီ၊ဌီ၊၃။၁၄၅။ (-အံ၊ဌီ၊၃။၁၈။)

ဥဒ္ဓုမာတုဒရ (တိ) [ဥဒ္ဓုမာတ+ဥဒရ] ဖောင်းကြွသော ဝမ်းဗိုက်ရှိသော၊ သူ။ နဝါတ-ဘရိတဘသ္မာ ဝိယ ဥဒ္ဓုမာတုဒရော (အသ)။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၂၁၂။

ဥဒ္ဓုမာယတိ (ကြို) [ဥ+ဓမာ(ဓွာ)+အ+တိ] ဖောင်းကြွ ၏၊ဖူးရောင်၏။ စတုတ္ထေ ဒိဝသေ သရီရံ ဥဒ္ဓုမာယိ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၂။၆၈။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၆၉။ (-ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၄။)

ဥဒ္ဓုမာယန (နာ) [ဥ+ဓမာ(ဓွာ)+ယု။ အ ကို ဥ ပြု၊ ဒဘ ကို အာယ ပြု] (၁) တက်ကြွခြင်း၊ ဖောင်းကြွခြင်း။ (တိ)(၂) ကြွတက်-ဖောင်းကြွ-သော၊သူ။ (၁) လောကိယဝါယုနာ ဘသ္မာသ ဝိယ ယေန တံ တံ ကလာပသ ဥဒ္ဓုမာယနံ။ ဒီ၊ဌီ၊၁။၁၀၅။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊၁။၃၁၀။ မ၊ဌီ၊၁။။၁၀၄။ အံ၊ဌီ၊၁။၁၃၁။ (တိ)(၂) ဥဒ္ဓုမာယနဘာဝ-ကြည့်။

ဥဒ္ဓုမာယနကာလ (ပု) [ဥဒ္ဓုမာယန+ကာလ] ဖောင်းကြွရာအခါ။ ဟတ္ထပါဒါနံ ဥဒ္ဓုမာယန-ကာလေ ဟတ္ထပါဒပိဋ္ဌိယော ကောဋ္ဌာပေတ္တာ ဗဟလံ ကာရေသိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၃၇။

ဥဒ္ဓုမာယနဘာဝ (ပု) [ဥဒ္ဓုမာယန+ဘာဝ] ကြွတက်-ဖောင်းကြွ-သောသူ၏ အဖြစ်။ ဘိယ္ယော သော မတ္တာယ ဥဒ္ဓုမာယနဘာဝေါ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၂။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၆၂။

ဥဒ္ဓုမာယယနာကာရပတ္တ (တိ) [ဥဒ္ဓုမာယနာကာရ+ပတ္တ] ကြွတက်-ဖောင်းကြွ-ခြင်းဟူသော အခြင်းအရာသို့ ရောက်သော။ ယာယ ဥပ္ပန္နာယ ကာယစိတ္တံ ဝါတပူရိဘသ္မာ ဝိယ ဥဒ္ဓုမာယနာကာရပတ္တံ ဟောတိ။ ဒီ၊ဌီ၊၁။၆၁။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊၁။ ၂၂၇။ မ၊ဌီ၊၂။ ၉၉။

ဥဒ္ဓုမာယိ (ကြို) [ဥ+ဓမာ(ဓွာ)+ဏျိ] ဖောင်းကြွပြီ၊ ဖုံးဖူးရောင်ပြီ။ ဥဒ္ဓုမာယတိ-ကြည့်။

ဥဒ္ဓုမာယိကမဏ္ဍူက (ပု) [ဥဒ္ဓုမာယိကာ+မဏ္ဍူက] ဥဒ္ဓုမာယိကာမည်သော ဖား၊ ဖောင်းကြွလာတတ်သောဖား။ (ရင်းဖားသည် လက်သည်းခွံလောက်မျှသာရှိ၏၊ရေ၌ ကျက်စားသော ရေဖားမဟုတ်၊ သစ်ရွက်ဆွေး အကြား, ခြံကြားတို့၌ ခိုအောင်းတတ်သော ကုန်းဖားဖြစ်၏၊ ပင်ကိုယ်သဘာဝအားဖြင့် ကြီးမားသည်မဟုတ်သော ထိုဖားသည် တုတ် အဖျားပိုင်း, နွယ်အဖျားပိုင်းတို့ဖြင့် ဖြစ်စေ, မြေမှုံ့ဖြင့် ဖြစ်စေ တို့ထိပုတ်ခတ် ခံရသော အခါ ပြန့်ကားကြီးမား လုံးဝိုင်း ဖောင်းကြွလာ၍ ဥသ္ဗျစ်သီးလောက် ကြီးမားလာပြီး ခြေထောက်လေးချောင်းတို့ကို အထက် ထောင်လိုက်သဖြင့် မသွားမလာ နိုင်ဖြစ်ကာ ရန်သူကျီးကန်း စွန်ရဲတို့၏အစာ ဖြစ်ရလေ၏) ဥဒ္ဓုမာယိကမဏ္ဍူကော နာမ နော မဟန္တော၊ နခပိဋ္ဌိပ္ပမာဏော ဟောတိ၊------ကာက-ကုလလာဒီဘတ္တမေဝ ဟောတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၈။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥဒ္ဓုမာယိကာ (ထီ) [ဥ+ဓမာ+ဏျ+အာ] ဥဒ္ဓုမာယိကာ မည်သောဖား၊ ဖောင်းကြွလာတတ်သောဖား။ အဘိက္ခဏန္တော သုမေဓော

သတ္တံ အာဒါယ အဒ္ဒသ ဥဒ္ဓုမာယိကံ။ မ၊ ၁။၁၉၆။ ဥဒ္ဓုမာယိကန္တိ မဏ္ဍ၊ကံ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၄။ မဏ္ဍ၊ကန္တိ ထလမဏ္ဍ၊ကံ၊ သော ဟိ ဥဒ္ဓုမာယိကာတိ ဝုစ္စတိ။ နိ ဥဒကမဏ္ဍ၊ကော။ မ၊ဋီ၊၂။၁၀၃။ (–ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၂၀၂။ သာရတ္ထ၊ ၁။၂၉၄။)

ဥဒ္ဓုမာယိတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဓမာ+တ္တာ] (က) ဖူးဖူးရောင်၍။ (ခ) ဖူးဖူးရောင်စေ၍။ (ကာရိတ်ကျေ)။ (က) ပါဒေါ ဥဒ္ဓုမာယိတ္တာ ပုဗ္ဗံ ဂဏ္ဍီ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၆။ (ခ) သရီရမံသသ ဥဒ္ဓုမာယိတ္တာ ဗဟလဘာဝတ္ထံ စတုရသ-မုဂ္ဂရေန ပေါထေတ္တာ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၁။

ဥဒ္ဓေယျ (တိ) [ဥ+ဓာ+ဏျ။ ဏျ ကို ဓာတွန် အာ နှင့်တကွ ဧယျ ပြု။] ထုတ်ဆောင်အပ်သော။ ဂုဏေဟိ (ဂုဏေန) နာမမုဒ္ဓေယ္ယံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၂၀။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃၀၆။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၂ရရ။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၁၁၉။ ဥဒ္ဓေယျန္တိ ဥဒ္ဓရိတဗ္ဗံ။ မူလဋီ၊၁။၁ရရ။

ဥဒ္ဒြယ (ပု) [ဥ+ဣ+အ။ ဣ-ကို ဗျေ ၉-ကို အယ ပြု ဒ-လာ၊ ယင်း ဒ-ကို ဒ္ဒ ပြု ဗြော ဒဿ။ နီတိ၊သုတ္တ။၈၆။ဥဒယ-ကြည့်။] အကျိုး အာနိသင်၊ အတိုးအပွား၊ အမြတ် အစွန်း။ အာနိသံသောတိ ဥဒ္ဒြယော။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၃၃၉။ (–ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ရ။ သဥဒ္ဒြယာတိ သဝဏ္ဏိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၈။ (–ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၆၄။)

ဥဒ္ဒြယဖလ (နာ) [ဥဒ္ဒြယ+ဖလ] ထပ်ဆင့်တိုးတက် ကြီးပွားခြင်းဟူသော အကျိုး။ ဝိပါကာနိသံသေနာတိ ဥဒ္ဒြယဖလေန။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၁ရ၃။

ဥဒ္ဒြိယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥ+ဒရ+ယ+တေ] ပြို ကွဲပျက်စီး၏။ ပထဝီ ဥဒ္ဒြိယတိ။ မ၊ဋီ၊၂။ရ၆။ (အလားတူ ဇာတ် ကြောင်းဝယ် မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၉၆-ရ-၌ ပထဝီ ဘိဇ္ဇတိ-ဟု သုံးနှုန်း၏။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၆၉-၌ ပထဝီ သံဝဋ္ဋတိ-ဟုသုံးနှုန်းသည်။ ပထဝီ ဥဒ္ဒြိယတိ၊ ပထဝီ ဘိဇ္ဇတိ၊ ပထဝီ သံဝဋ္ဋတိ-သုံးဝါကျလုံးကို မြေပြိုမ-ဟု ပြန်ရမည်။)

ဥဒ္ဒြေက (ပု) [(၁)ဥ+ရိစ+ဏ။ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။ (၂) ဥ+ဒေကိ+အ။ ဒေကိသဒ္ဒါသာဟေသု၊ ဥဒ္ဒံ ဒေကတိ ဂန္ဓမုဿဟတိတိ ဥဒ္ဒြေကော၊ ဧကဿ ဒကာရဿ ရော။ ဓာန်၊ဋီ။၄၆၈။ ဒ-လာပြီး နဂိုမူလ ဒ-အက္ခရာ ကို ရ-ပြုပုံ ဆိုလိုဟန်တူသည်။] ကြို့ထိုးခြင်း၊ လေတက်ခြင်း။ ဥဒ္ဒြေကော စေဝ ဥဂ္ဂါရော။ ဓာန်။၄၆၈။

ဥန္ဒန (နာ) [ဥဒိ+ယု] စိုစွတ်ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥန္ဒနဋ္ဌ (ပု) [ဥန္ဒန+အတ္ထ] စိုစွတ်ခြင်း-စိုစွတ်သည်၏အဖြစ်-ဟူသော အနက်သဘော။ သဗ္ဗသော စ ဥန္ဒနဋ္ဌေန ကိလေဒနဋ္ဌေန သမုဒ္ဓါ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၅၃။

ဥန္ဒလောမိ (တိ) [ဥဒိတ+လောမ+ဏ္ဍိ] ဥဒ္ဒ လောမိ နှင့် အနက်တူ။ နိဂ္ဂဟီတာဂမ် ကတ္တာ ဥန္ဒလောမိတိပိ ပါဌော။ အယမေဝတ္ထော။ ပါစိတ်၊ယော။၃၄၀။

ဥန္ဓ၊ရ(ပု) [ဥန္ဓ+ဥရ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။ ဥန္ဓ ကိလေဒနေ၊ ဥန္ဓတိ ကိလေဒတိတိ ဥန္ဓ၊ရော=အာခု။ ဏာဒိ။၁၄၈။] ကြွက်။ ဝိဒိတံ ထုသံ ဥန္ဓ၊ရာနံ။ ဇာ၊ဝ။၁၁၂။ (–ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁၃။)

ဥန္ဓ၊ရ (ပု) [ဥန္ဓ(ဥဒိ)+ဥရ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။ ဥန္ဓ ပသဝနကြွေဒနေသု ဥရော။ ဓာန်၊ဋီ။၆၁၈။ ပံသုံ ဥန္ဓတိ ပသဝတိတိ ဥန္ဓ၊ရော။ ကစ္စည်း။ ၆ရ၀။ နီတိ၊သုတ္တ။ ၁၃၁၆။] ကြွက်။ ဥန္ဓ၊ရာနံ ဝါ အာသယော ဟောတိ။ ဝိ၊ဝ။၂၂၆။ (–ပဋိသံ၊ ဋ္ဌ၊ဝ။၂၈၈။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၁၃ရ။ သာရတ္ထ၊ဝ။ ၃၈၂။ ကခါ၊ဋီ၊သစ်။၂၃၉။)

ဥန္ဒုရခါ(ကွာ)ယိတ (တိ) [ဥန္ဒုရ+ခါယိတ] ကြွက်ကိုက်အပ်သော။ မူသိကစ္ဆိန္နဿ ဥန္ဒုရ-ခါယိတ်။ ဒီ၊ဌ၊၁။၈၈။ ဒသ ပ်သုကူလာနိတိ သေးသာနိုက်, ပါပကိုက်, ဥန္ဒုရကွာယိတ်, ဥပစိကကွာယိတ်။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၈၃။ (-အံ၊ဌ၊၂။ ၂ရ၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။။ဖ၀။ စူဠနိ၊ဌ။၁၁၀။)

ဥန္ဒုရ၀ဿဘာ၀ (ပု) [ဥန္ဒုရ၀စ္ဆ+ဘာ၀] ကြွက်ခေး၏ အဖြစ်။ အထသ ဥန္ဒုရ၀စ္ဆဘာ၀ं ဥတ္တာ ဗလ၀ဒေါမနသံ ဥပ္ပဇ္ဇိ။ အံ၊ဌ၊၁။ ၂၁ရ။

ဥန္ဒြ(န္ဒြ)ယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥ+ဒရ+ယ+တေ။ C.P.D-၌ ဥဒ္ဒြယတိ-ဟုရှိ၏။] ပြိုကျ-ပျက်စီး-၏။ ပြိုကွဲ-ပျက်စီး၏။ ထုလ္လနန္ဒာယ ဘိက္ခုနိယာ ပရိ၀ေဏ် ဥန္ဒြယတိ။ ဝိ၊ ၂။၃၃၃။ ပရိ၀ေဏ် ဥန္ဒြယတိတိ (ဥဒ္ဒြယတိတိ၊သိ။ ဥဒ္ဒရိယတိတိ၊သျှာ။) ပရိ၀ေဏ် ဝိနသတိ ပရိပတတိတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁၉၃။ ဝိနသတိတိ ဣမိနာ ဥန္ဒြယတိတိ ဘွေ ဥဒိ-ဓာတုယာ နသနတ္ထံ ဒသေတိ ဓာတူန-မနေကတ္ထတာ။ ပရိပတတိတိ ပရိဂလိတ္တာ ပတတိ၊ ဣမိနာ နသနာကာရံ ဒသေတိ။ ပါစိတ်၊ယော။၁၅၈။ ဥန္ဒြယတိ(ဝိ၊၃။ ၂၀ဖ) တိ ပလုဇ္ဇတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃၅၁။ (-ဝိ၊၄။၃ ၂ရ။ ဝိ၊ သင်္ဂဟ။ ၂ဧ၅။) **ဥန္ဒြယိ** -မာ အမ္ဟာ ဥန္ဒြယိ။ မ၊ဌ၊၄။၁၄။ မာ ဥန္ဒြယိ မာ ဘိဇ္ဇိတ္တာ ပတိ။ မ၊ဋီ၃။ ၂ ၂ရ။ **ဥန္ဒြယိသတိ**-ဘွော၀တာ ပထ၀ိ ဥန္ဒြယိသတိ။ ဒီ၊၁။ဧ၀။ ဥန္ဒြယိသတိတိ ဘိဇ္ဇိသတိ၊ ထုသမုဋ္ဌိ ၀ိယ ၀ိပ္ပကိရိယိသတိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။ ၂၃၈။ ဥန္ဒြယိသတိတိ ၀ိပ္ပကိရိယိသတိ၊ တေနာဟ "ဘိဇ္ဇိသတိ"တိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၃၀၄။ ဥန္ဒြယိသတိတိ ဘိန္ဒိယိသတိ၊ ကမ္မရူပဥ္ဇေတံ၊ ပထ၀ိတိ ကမ္မကတ္တု၀သေန ၀ုတ္တတ္တာ ယထာ " ကုသူလော ဘိဇ္ဇတိ"တိ၊ တေနာဟ "ဘိဇ္ဇိသတိ"တိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၂ဖ၃။ **ဥန္ဒြယတိ**-ပထ၀ိ မညေ ဥန္ဒြယတိ(သံ၊၁။၁၁၅) တိ အယံ မဟာပထ၀ီ ပဌ၀ီ ဣဒ္ဓိ ကုရုမာနာ ၀ိယ အဟောသိ။ သံ၊ဌ၊၁။၁ဖ၃။ ဥန္ဒြယတိတိ ၀ိပရိ၀တ္တတိ။ သံ၊ဋီ၊၁။ ၂၁၁။ (ဋီ အဖွင့်ကိုရှု၍ ပထ၀ီ-မြေကြီးသည်၊ဥန္ဒြယတိ မညေ-ချာချာလည်ယောင် တကား-ဟု အဓိပ္ပါယ် နက်ပေးနိုင်သည်။) ဥဒ္ဒြယတိ-လည်းကြည့်။

ဥန္ဒြယနကာလ (ပု) [ဥန္ဒြယန+ကာလ] ပြိုကျ-ပျက်စီး-ရာအ၁၊။ မဟာပထ၀ီယာ ဥန္ဒြယန-ကာလော ၀ိယ မဟတိ ၀ိဘီသနကာ အဟောသိ။ ဥဒါန၊ဌ။ဖ၁။ (-ထေရ၊ဌ၊၁။၁၄ရ။)

ဥန္ဒြယနသဒ္ဒ (ပု) [ဥန္ဒြယန+သဒ္ဒ] ပြိုကွဲ-ပျက်စီး-ပြိုကျ-ခြင်းကြောင့် ထွက်ပေါ်လာသောအသံ၊ ပြိုကွဲပျက်စီးသံ။ မဟာ-ပထ၀ီဥန္ဒြယနသဒ္ဒေါ ၀ိယ အဟောသိ။ ၀ေမ္ပ၊ ဌ၊၁။ ၂ရ၅။ (-အပ၊ဌ၊၁။ရ၅။ ဇာ၊ဌ၊၁။ရ၃။)

ဥန္ဒြယိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥ+ဒရ+ယ+အာ] ပြိုကျပြီ။ ဥန္ဒြယတိ-ကြည့်။

ဥန္ဒြယိသတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥ+ဒရ+ယ+သတေ] ပြိုကွဲပျက်စီးလတ္တံ့။ ဥန္ဒြယတိ-ကြည့်။

ဥန္ဒြယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥ+ဒရ+ယ+တေ] ပြိုကျ-ပျက်စီး-၏။ ဥန္ဒြယတိ-ကြည့်။

ဥန္ဒ (တိ) [ဥန္ဒ+တ။သူစီ။ ဥန္ဒ ကြေ့ဒနေ၊ ဣန္ဒော, ဥန္ဒော ၀ါ။ ဓာန်၊ဋီ။ရ၅၃။] စိုစွတ်သော။ တိန္တော'လ္ဒ'ဒ္ဒ ကိလိန္နော'န္ဒာ။ ဓာန်။ရ၅၃။

ဥန္ဒဂ်လ (တိ) [ဥ+နဂ်လ] (ထွန်ယက်မှုမပြုပဲ) ထောင်ထားအပ်သော ထွန်တုံးရှိသော၊ ထွန်ယက်စိုက်ပျိုးခြင်းတည်းဟူသော လယ်ယာလုပ်ငန်းကိစ္စအားလုံး ရပ်နားထားသော၊ ထွန်တုံးပိတ်ခြင်း၊ ထွန်တုံးမှောက်ခြင်း။ (ဓမ္မ၊ ဌ။သျှ။) လုံး၀မထွန်မယက်ခြင်း။ ဥန္ဒဂ်ဂ်ल-မာသမိမံ ကရောန္တူ(ဇာ၊ ၂။ခ၁၁)တိ ဣမံ မာသံ ကသနနဂ်လာနိ ဥဿာပေတ္တာ ဧက-

မန္တေ ဌပေတွာ ---- မနုဿာ မဟာဆက်ကရောန္တု။ ဇာ၊ဌ၊၁။၂၃၉။ သကလဇမ္ဗုဒီပံ ဥန္နဂ်ံလံ ကတ္တာ။ ဓမ္မာ၊ဌ၊၂။၈။ (–ဇာ၊ဌ၊၁။၂၄၅။ ဇာ၊ဌ၊၂။၂၆၉။ ဇာ၊ဌ၊၃။၁၁ဝ၊၃၉၃။ ဇာ၊ဌ၊၄။၃၅၅။) သကလဇမ္ဗုဒီပတလေ ဥန္နဂ်ံလ-မဟောသိ။ မ၊ဌ၊၃။၂၁၅။

ဥ.န္နထ (တိ) [ဥ+နမ+တ] (၁) မြင့်တက်-မြင့်မောက်-သော။ (၂) တက်ကြွသော၊ထောင်လွှားသော၊သူ။ (၃) အထက်သို့ညွှတ်သော၊ထောင်မတ်-တုန်လှုပ်-ပျံ့လွင့်-သော။ (၁) ဥန္နတာ ဘူမိပွဒေသာ သြနမန္တိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၄၆။ (၂) သတ္တာဟိ မာနေဟိ ဥန္နတောဟိ။ ပဋိသံ။၁၂၄။ ဥဒါန၊ဌ။၁၂ရ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၁၃ရ။ (သတ္တာမာန-သရုပ်ကို အဘိ၊ဝိ။၃၉ရ-ကြည့်။) (၃) ဥဒ္ဓံ နတံ ဥန္နတံ၊ ဥဒ္ဓတံ ဝိကၽိတ္တံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၀။

ဥန္နတသြနတ (တိ) [ဥန္နတ+သြနတ] ထောင်လွှားတက်ကြွသော, အားငယ်ငုံ့လျှိုးသော၊သူ။ (သုခစသော လောကဓမ်အကောင်းနှင့် တွေ့ကြုံသောအခါ မြင့်မောက်ဝင့်ကြွား ထောင်လွှားအားတက်နေ၍ ဒုက္ခစသော လောကဓမ်အဆိုးနှင့် တွေ့ကြုံသောအခါ နိမ့်ကျငုံ့လျှိုး အားငယ်နေသော၊သူ။) ဌိတာ တေ ဣန္ဒခီလောဝ၊ နှ တေ ဥန္နတသြနတာ။ ထေရ။၃၁၅။ နှ တေ ဥန္နတသြနတာ၊ကဒါစိ ပိ ဥန္နတာ ဝါ သြနတာ ဝါ နှ ဟောန္တိ။ ထေရ၊ဌ၊၂။၂၄ရ။

ဥန္နတကာယ (ပု) [ဥန္နတ+ကာယ] ထောင်မတ်သော ခန္ဓာကိုယ်။ ဥန္နတကာယေန ဂစ္ဆန္တာ အညေ ပဿိဿန္တိတိ သြနတာ ဂန္တွာ ပရံ ယာတေန္တိ။ ဒီ၊ဌ၊၃။၁ဝ၈။ ဥန္နတကာယေနာတိ အနောနတဘာဝေန သမုဿိတသရီရေန။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁ဝ၉။

ဥန္နတကာယစိတ္တ (တိ) [ဥန္နတ+ကာယစိတ္တ] အထက်သို့ ညွှတ်သော ကိုယ်စိတ်ရှိသော၊သူ။ တုဋ္ဌော ဧဝ ဥန္နတကာယစိတ္တော စ ဟုတ္တာ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၉၁။

ဥန္နတဂ်ံ (ပု) [ဥန္နတ+အဂ်ံ] မြင့်သောကိုယ်အင်္ဂါ။ ယဿ ကဿစိ ဂဟဏတ္ထံ ပဋိစ္ဆဒ္ဒေန ဥန္နတဂေါ်တိ ဣဓ အဓိပ္ပေတော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၈။

ဥန္နတဌာန (နာ) [ဥန္နတ+ဌာန] မြင့်မောက်သော အရပ်။ အန္တမသော ဘူမိပွဒေသေပိ ဥန္နတ-ဌာနေ နိသိန္နဿ ဇေသောတုံ နှ ဝဋ္ဋတိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၃။၁ရ၀။ (–မ၊ဌ၊၂။၆၁။ အံ၊ဌ၊၁။၃ရရ။)

ဥန္နတဒန္ဓိ (တိ) [ဥန္နတဒန္ဓ+ဣ] မြင့်တက်-ရှည်လျား-သောသွားရှိသော၊ အစွယ်ပြူးပြူး ရှိသော၊သူ။ ဥန္နဒန္ဓိ- ကြည့်။

ဥန္နတပ(ပ)ဒေသ (ပု) [ဥန္နတ+ပဒေသ] မြင့်မောက်သော အရပ်။ ဥန္နတပ(ပ)ဒေသေ နိသိန္နော အဂါရဝံ ပကာသေတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၁ဝ၁။ ဒီ၊ဌ၊၂။ရ၄။ မ၊ဌ၊၁။၁၁၅။ သံ၊ဌ၊၁။၁၅။ အံ၊ဌ၊ ၂။၁၄။ မဟာနိ၊ဌ။၂၆၈။

ဥန္နတပ(ပ)ပါ(ပါ)ယ (တိ) [ဥန္နတ+ပါယ] အထက်သို့ တက်ခြင်းများသော၊ များသောအားဖြင့် အထက်သို့တက်သော၊(သျှ။) ဥန္နာဒီ-ကြည့်။

ဥန္နတဘာဝ (ပု) [ဥန္နတ+ဘာဝ] မြင့်မောက်သည်၏ အဖြစ်။ ဥန္နတဘာဝေန ပံသုကူလံ ဝိယ ပံသုကူလံ။ မ၊ဋီ၊၁။၂၅၁။ (ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၅ရ-၌ ပံသုကူလ ဖွင့်ရာတွင် အဘ္ဘုဂ္ဂတဌေန-ဟုဖွင့်၏။ ယင်းအဖွင့်နှင့် ဤဋီကာ ဥန္နတ ဘာဝေန သည် သဘောတူပင် ဖြစ်၏။)

ဥန္နတာဝနတ (တိ) [ဥန္နတ+အဝနတ] မောက်လျက် နိမ့်လျက် နေသော၊ မြင့်သည်နေရာက မြင့်, နိမ့်သည်နေရာက နိမ့်သော။ ပိဋ္ဌိက-

ကုကော ဥန္နတာဝနတော ဟောတိ။ မဟာ။၁၁၅။ မဋ္ဌ၊၁။၃၅။

ဥန္နတာဝနတိ (ထိ) [ဥန္နတ+အဝနတိ] တက်ကြွ ထောင်လွှားခြင်း,နိမ့်ကျင့်လျှိုးခြင်း၊ စိတ်နေ မြင့်ခြင်း, စိတ်ဓာတ်ကျခြင်း။ ယောဂါဝစရေန ဥန္နတာဝနတိ နာ ကရဏီယာ။ မိလိန္ဒ။၃၇၀။

ဥန္နတိ (ထိ) [ဥ+နမ+တိ] ထက်ကြွ-ထောင်လွှား-မာန်မူ-ခြင်း။ ယော ဇဝရူပေါ မာနော မညနာ မညိတတ္တံ ဥန္နတိ ဥန္နမော။ အဘိ၊ ၈။၂၂၅။ မဟာနိ။ ၆၁။ ဥသိတဋ္ဌေန ဥန္နတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၀၄။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၈၃။

ဥန္နတိလက္ခဏ (တိ) [ဥန္နတိ+လက္ခဏ] တက်ကြွ-ထောင်လွှား-ခြင်း လက္ခဏာရှိသော၊(မာန)။ သော ဥန္နတိလက္ခဏော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၉၇။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၉၉။

ဥန္နတုန္နတ (တိ) [ဥန္နတ+ဥန္နတ] မြင့်မောက်, မြင့်မောက်သော။ သန္ဓိဋ္ဌာနေသု မိလာယိတ္တာ မဇ္ဈေ ဥန္နတုန္နတာနိ ဟောန္တိ။ မဋ္ဌ၊၁။၃၇၄။ (-မဋ္ဌ၊၂။၃၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၅၂။)

ဥန္နတုန္နတဋ္ဌာန (နာ) [ဥန္နတုန္နတ+ဋ္ဌာန] မြင့်မောက်, မြင့်မောက်သောနေရာဌာန။ ဥသုကာရာ -----တေလကဋ္ဌိကေန မကေ္ခတ္တာ ကုက္ကုဋ္ဌေ တာပေတ္တာ ဥန္နတုန္နတဋ္ဌာနေ နမေန္တာ ဥင့် ကရောန္တိ။ မဋ္ဌ၊၃။၂၃၆။

ဥန္နဒတိ (ကြို) [ဥ+နဒ+အ+တိ] (၁) ကြွေးကြော်၏၊ဟစ်အော်၏။ (၂) မြည်ဟီး၏။ ပဲ့တင်ထပ်၏။ (၁) မဟာဇနော တံ အစ္ဆရိယံ ဒိသွာ---- မဟာပုရိသံ ပသံသတိ ဥန္နဒတိ အပ္ပေါ်ဌေတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၈၁။ **ဥန္နဒန္တိ**- နာ ခေါ အာနန္ဒ ဣမေ ဝိယာသာဒါ ဣဒါနေဝ ဝိယာသံ ခါဒိတ္တာ ဥန္နဒန္တိ၊ ပုဗ္ဗေပိ ဥန္နဒန္တိယေဝ။ ဇာ၊ ဋ္ဌ၊၂။၈၇။ **ဥန္နဒီသု**- သဟသမတ္တာ အမစ္စာ "ကာလိင်္ဂါ ပလာယတိ"တိ ဥန္နဒီသု။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၆။ (၂) စက္ကဝါဠပဗ္ဗတော ဥန္နဒီ(ဥန္နာဒီ)။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၈၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၄၁။ အပ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၉၅။ (-ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၆။)

ဥန္နဒန္ဆ (တိ) [ဥ+နဒ+အ+အန္ဆ။ ထိ-ဌ် ဥန္နဒန္ဆိ] (၁) ကြွေးကြော်-ဟစ်အော်-သောသူ။ (၂) မြည်ဟီး-ပဲ့တင်သံပြု-သော။ (၁) တေ----- အစိရဝတိ ဂန္ဓာ နဒ်တိရေ ဥန္နဒန္ဆာ ယုဇ္ဈန္တိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၈၇။ သုကထိတော ပဏ္ဍိတေန ပညောတိ ဥန္နဒန္ဆာ သာဓုကာရသဟဿာနိ အဒီသု။ ဇာ၊ ဋ္ဌ၊၆။၁၈၂။ (၂) မဟာပထဝီ ဥဒကပရိယန္တံ ကတ္တာ ဥန္နဒန္ဆိ ကမ္ပိတ္ထ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၈၅။ (-အပ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၅။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၃၃၇။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၃။)

ဥန္နဒန္ဆိ (ကြို) [ဥ+နဒ+အ+အန္ဆိ] ကြွေးကြော်-ဟစ်အော်-ကြကုန်၏။ ဥန္နဒတိ(၁) ကြည့်။

ဥန္နဒန္ဆိ[၁] (ထိ) [ဥ+နဒ+အ+အန္ဆ+ဣ] မြည်ဟီး-ပဲ့တင်သံပြု-သော။ ဥန္နဒန္ဆ (၂) ကြည့်။

ဥန္နဒန္ဆိ[၂] (တိ) [ဥန္နတဒန္ဆ+ဣ] မြင့်တက်-ရှည်လျား-သော သွား-အစွယ်-ရှိသော၊သူ။ ဥန္နဒန္ဆိ ဝိဇာနာဟိ၊ ဇာတံ သရဏတော ဘယံ။ ဇာ၊၁။၃၈။ ဥန္နဒန္ဆိတိပိ တမေဝ အာလပတိ၊ သော ဟိ ဥန္နတာနံ ဒန္ဆာနံ အတ္ထိတာယ ဥန္နတာ ဒန္ဆာ အသ အတ္ထိတိ ဥန္နဒန္ဆိ၊ ဥန္နတဒန္ဆိတိပိ ပါဌော်ယေဝ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၅။

ဥန္နဒန္ဆိ[၃] (ထိ) [ဥန္နတ+ဒန္ဆ။ ဣတ္ထိဇောတက ဣပစ္စည်း သက်] မြင့်တက်-ရှည်လျား-သော သွားရှိသော (ခြသော်မ)။ အပရော နယော-တဝ မိဂိ သိဟိ ဥန္နဒန္ဆိ မမ ပုတ္တဒါရံ တဇ္ဇေန္တိ ယေနကာမံ ပက္ကာမေတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၅။

ဥန္နဒီ (ကြို) [ဥ+နဒ+ဣ] မြည်ဟီးပြီ၊ ပဲ့တင်ထပ်ပြီ။ ဥန္နဒတိ(၂) ကြည့်။

ဥန္နဒီသု (ကြို) [ဥ+နဒ+ဍု] ကြွေးကြော်-

ဟစ်အော်-ကြကုန်ပြီ။ ဥန္ဒတိ(၁) ကြည့်။

ဥန္ဒိတ (တိ) [ဥ+နဒ+တ] ကျူးရင့်-တွန်ကျူး-အပ်သော။ အဘုန္ဒိတာ သီဝိဟိတိ မဓုရ-ဿရေန ဥန္ဒိတာ။ ထေရဗြဲ၂။၄၅၂။

ဥန္ဒိတ္တာ (ကြိုဝိ) [ဥ+နဒ+တ္တာ] ကြွေးကြော်၍၊ ဟစ်အော်၌၊ ကြူးဝါး၍။ သဂါမ် ပဝိသိတ္တာ ဥန္ဒိတ္တာ ဗလကောဋ္ဌကံ ဘိန္ဒိတ္တာ။ ဇာဗြ၊ ၁။၃၈၀။ (-ဇာဗြ၊ ၂။၃၆၃။)

ဥန္ဒမ (ပု) [ဥ+နမု+အ] (က) မြင့်မောက်သောအရပ်၊ ကုန်းမြင့်။ (ခ) မောက်ကြွား သောတရား(မာန)၊မောက်ကြွားသော၊သူ။ (က) ဥန္ဒမေ ဥဒကံ ဝုဋ္ဌံ၊ ယထာနိန္နံ ပဝတ္တတိ။ ခုဒ္ဒကာ။၈။ ပေတာ။၁၂၉။ ယထာ ဥန္ဒမေ ထလေ ဥန္ဒတပ္ပဒေသေ။ ပေတာဗြ။ ၂၇။ (-ဒီဃဗြ၊ ၁။၁၄၀။ မဗြ၊ ၃။၁၅၄။ ခုဒ္ဒကာဗြ။ ၁၇၉။) (ခ) ဥန္ဒမတိ(က) ကြည့်။

ဥန္ဒမတိ (ကြို) [ဥ+နမု+အ+တိ] (က) မြင့်မောက်-မောက်ကြွား-တက် ကြွ-၏။ (ခ) တက်-ပေါ်ထွက်-လာ၏။ (က) နိန္နဋ္ဌာနံ ဥန္ဒမတိ၊ ဂစ္ဆန္တေ လောကနာယကေ။ မဗြ၊ ၃။၁၆။ သံဗြ၊ ၃။၉၁။ ဥဒါန၊ဗြ။ ၃၇၃။ (-ဗုဒ္ဓဝံ၊ ဗြ။ ရ၆။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။ ၁၃၇။ မ၊ဋီ၊ ၃။ ၁၁။ သံ၊ ဋီ၊ ၂။ ၃၃၆။) သော ဟသတိ ဥန္ဒမတိ (ဥန္ဒမတိ-၌ ဆန်းကြောင့် ဒီဃ။) စ တေနာတိ သော တေန ဇယတ္ထေန ဥန္ဒတော ဟောတိ ဥန္ဒမော ဓဇော။ မဟာနိ။ ၁၃၁-၂။ မာနေန စ ဥန္ဒမတိ။ မဟာနိ၊ဗြ။ ၂၄၉။ စိတ္တံ ဝိနိဝရဏံ ဟောတိ ဥန္ဒမတိ ဝမုတိ။ ဒီ၊ဗြ၊ ၃။ ၆။ မ၊ဗြ၊ ၃။ ၁၈၃။ ဥန္ဒမတိ နိ သကုံစတိ၊ အလိနဿ ဟောတိတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋီ၊ ၃။ ၁၄။ ဥန္ဒမတိတိ ဥဒဂ္ဂံ ဟောတိ။ မ၊ဋီ၊ ၃။ ၁၂၇။ **ဥန္ဒမန်-**ဩနတာ ဥန္ဒမန်။ ဒီ၊ဗြ၊ ၁။ ၄၆။ သံ၊ဗြ၊ ၁။ ၂၂၄။ အံ၊ဗြ၊ ၁။ ၄၉။ သုတ္တနိ၊ဗြ၊ ၁။ ၁၂၀။ ဒါနေန ပိယဝါစာယ၊ ဥန္ဒမန်ဿ နမန်ဿ စ။ ဒီ၊ဗြ၊ ၃။ ၂၂၇။ အံ၊ဗြ၊ ၃။ ၂၂၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ ၃၀၀။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။ ၂၀၆။ ဒီ၊ဋီ၊ ၃။ ၆၂-၃။ အံ၊ဋီ၊ ၃။ ၃၃၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။ ၃၆၂။) (ခ) ယာဝ နိ ဥန္ဒမတော ပဘာကံရော (ဥဒါန။ ၁၆၉)တိ------သူရိယော နိ ဥဂ္ဂမတိ နိ ဥဒေတိ။ ဥဒါန၊ဗြ။ ၃၂၅။

ဥန္ဒမတော (ကြို) [ဥ+နမု+အ+တော] တက်-ပေါ်ထွက်-လာ၏။ ဥန္ဒမတိ(ခ) ကြည့်။

ဥန္ဒမန (နာ) [ဥ+နမု+ယု] တက် ကြွ-ထောင်လွှား-ခြင်း။ မာနန္တိ ဇာတိအာဒိဝတ္ထုကံ စေတသော ဥန္ဒမနံ။ ဣတိဝုတ်၊ဗြ။ ၄ရ။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၁၅၁။)

ဥန္ဒမန္တ (တိ) [ဥ+နမု+အန္တ] တက်ကြွ-ထောင်လွှား-မောက်ကြွား-သော၊သူ။ ဧဝံ ဥန္ဒမတော စ "ယာ ဥန္ဒတိ"တိ ဂါထာ။ မဟာနိ၊ဗြ။ ၂၄၉။ ဥဏ္ဏမန္တ-လည်းကြည့်။

ဥန္ဒမန် (ကြို) [ဥ+နမု+အ+အန်] မြင့်မောက်ကုန်၏။ ဥန္ဒမတိ (က) ကြည့်။

ဥန္ဒမာဘာဝ (ပု) [ဥန္ဒမ+အဘာဝ] တက်ကြွ-ထောင်လွှား-မော်.ကြွား-မှု၏ မရှိခြင်း။ ပညာယ ဥန္ဒမာဘာဝေါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။ ၂၃၄။

ဥန္ဒမိတ္တာ (ကြိုဝိ) [ဥ+နမု+တ္တာ] ကြွတက်၍၊ ဖောင်းကြွ၍။ တာဝဒေဝ နိန္ဒဋ္ဌာနံ ဝါတပူရိတံ ဝိယ ကမ္မာရဘဿ ဥန္ဒမိတ္တာ ပထဝီသမ်ဟောတိ။ မ၊ဗြ၊ ၃။ ၂၅ရ။

ဥန္ဒမေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+နမု+ဏော+တိ] မြင့်တက်စေ၏၊တက်သွားစေ၏၊ပြောင့်တန်းစေ၏။ **ဥန္ဒမေဟိ** -သမုန္ဒမယာတိ ကောသဇ္ဇပက္ခတော သမုန္ဒမေဟိ၊----တံ ဝိရိယာရမ္ဘဝသေန သမ္မာ ဥန္ဒမေဟိ၊ အနောနတံ အနပနတံ ကရော-ဟိတိ အဓိပ္ပါယော။ ထေရဗြ၊ ၁။ ၁ဝ၉။ ဥန္ဒ-

ပေန္ဒ-လည်းကြည့်။

ဥန္ဒမေတ္တာ (ကြိုဝိ) [ဥ+နမု+ဏော+တ္တာ] မော့တက်စေ၍။ ဧကေ မုခံ ဥန္ဒမေတ္တာ နက္ခတ္တာနိ ပဏယန္တာ ဝိယ စရန္တိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၉။ ဥန္ဒာမေတ္တာ-လည်းကြည့်။

ဥန္ဒမန္တ (တိ) [ဥ+နမု+ဏော+အန္တ] မြင့်တက်စေသော၊သူ။ သမုန္ဒမယန္တိ သမ္မာ ဥန္ဒမေန္တော သမာပတ္တိဝသေန ကောသဇ္ဇပက္ခေ ပတိတုံ အဒတ္တာ တတော ဥဒ္ဓရန္တော ဝိရိယသမတံ ယောဇေန္တောတိ အတ္ထော။ ထေရ၊ဌ၊၁။၁၀၉။

ဥန္ဒမဟိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+နမု+ဏော+ဟိ] မြင့်တက်စေ၏၊ ဟက်သွားစေ၏၊ ဖြောင့်တန်းစေ၏။ ဥန္ဒမေတိ-ကြည့်။

ဥန္ဒဟနာ (ထီ) [ဥ+နဟ+ယု] အထက်အထက်ဌ ရစ်ပတ်ချည်နှောင်ခြင်း၊ အထက်အထက်ဌ နှောင်ဖွဲ့ခြင်း၊ ရစ်ပတ်ချည်နှောင်ကြောင်းစကား။ လာဘသက္ကာရသိလောကသန္နိ-သိတသ ပါပိစ္ဆသ ဣစ္ဆာပကတသ ယာ ပရေသံ အာလပနာ ----ဥန္ဒဟနာ သမုန္ဒဟနာ။ အဘိ၊ဝိ။၃၆၆။ မဟာနိ။၃၀၃။ ဥန္ဒဟနာတိ---- တာဝ ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ နဟနာ ဝေဌနာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ အထ၀ါ---ယာ ဝေဌပါ နိဗ္ဗေဌေန္တသာပိ ဝေဌနကကထာ၊ သာ ဥန္ဒဟနာ။ အဘိ၊ဋီ၊၂။၄၆၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၆၊၂၊ရ။ မဟာနိ၊ဋီ။၃ရ၀။ ဥန္ဒဟနာတိ ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ ဘဏ္ဍနာ ပလိဝေဌနာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၅၄။

ဥန္ဒဋ (တိ) [ဥ+နဋ] တက်ကြွသော ကျူးရိုးနှင့်တူသော မာနရှိသော၊သူ။ တက်ကြွသော အချိုးနှိုးသော မာနရှိသော၊သူ။ ယေ တေ ပုဂ္ဂလာ အဿဒ္ဓါ ----ဥဒ္ဓတာ ဥန္ဒဋာ စပလာ ပုဗ္ဗာ။ မ၊၁။၃၈။ (-သံ၊၁။၆၀။ သံ၊၃။၂၃၅။ အံ၊၁။ရ၀၊၂၆၉။ အံ၊၂။၁ရ၄၊၃၄၃။ ဥဒါန။၁၂၁။ ဣတိဝုတ်။၂ရ၀။ ထေရ။၃၁၂၊၃၄၁။ ဝိ၊ဌ၊၂။ရ၅။) ဥန္ဒဋာတိ ဥဂ္ဂတနဋာ၊ဥဋ္ဌိတ-တုစ္ဆမာနာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ မ၊ဌ၊၁။၁၅၆။ သံ၊ဌ၊၁။၁၀၆။ သံ၊ဌ၊၃။၂၈၈။ အံ၊ဌ၊၂။၄၅။ တုစ္ဆဘာဝေန မာနော နဋော ဝိယာတိ နဋော၊ မာနသခ်ါတော ဥဂ္ဂတော နဋော ဧတေသန္တိ ဥန္ဒဋာ။ ဥဒါန၊ဌ။၂၁၆။ မ၊ဋီ၊၁။၂၅၃။ သာရာ-ဘာဝေန တုစ္ဆတ္တာ နဋော ဝိယာတိ နဋော၊ မာနောတိ အာဟ" ဥန္ဒဋာတိ ဥဂ္ဂတနဋာ"တိ၊ တေနာဟ "ဥဋ္ဌိတတုစ္ဆမာနာ"တိ။ သံ၊ဋီ၊ ၁။၁၅ရ။ အံ၊ဋီ၊၂။၄၀၊၂၀၅။(- အံ၊ဌ၊၂။၂၃၃၊ ၂ရ၅။ အဘိ၊ဌ၊၃။၆ရ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၂၈၂။ ဣတိဝုတ်၊ ဌ။၃၂၅။ ထေရ၊ဌ၊၂။၂၃၄၊၃၆၄။ သာရတ္ထ၊ ၂။၂ရ၉။ ဝိမတိ၊၁။၂၄၁။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၁၃။ အနုဋီ၊ ၃။၅၁။)

ဥန္ဒာဒ (ပု) [ဥ+နာဒ] မြင့်တက်သော အသံ၊ ပဲ့တင်သံ။ ဥန္ဒာဒိ-ကြည့်။

ဥန္ဒာဒန (နဉ) [ဥ+နဒ+ဏော+ယု] မြင့်တက်သောအသံ ဖြစ်စေခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥန္ဒာဒနတ္ထ (ပု) [ဥန္ဒာဒန+အတ္ထ] မြင့်တက်သောအသံ ဖြစ်စေခြင်းအကျိုး၊ ပဲ့တင်ထပ်မှု အုတ်အုတ်ကျက်ကျက် ကြွေးကြော်ခြင်းအကျိုး၊(သို့)။ ဥဂ္ဂသေနောပိ သတ္ထရိ အန္တောနဂရံ အပဝိဋ္ဌေယေ၀ ဥန္ဒာဒနတ္ထာယ မဟာဇနဿ အဂ္ဂုလိသည် ဒတ္တာ။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။၃၄၂။

ဥန္ဒာဒယန္တ (တိ) [ဥ+နဒ+ဏယ+အန္တ] မြည်ဟီးစေသော၊ ပဲ့တင်သံကိုပြုစေသော၊ ပဲ့တင်ထပ်စေသော၊ မိုးကြိုးသံနှင့်တူသော အသံကိုပြုစေသော။ ဟောက်သော။ (ကြိုဝိ) မြည်ဟီးစေလျက်၊ ပဲ့တင်ထပ်စေလျက်၊ ဟိန်းဟောက်လျက်။ အထ ထေရော အရ္ဃက-

သိခါယ ပညာယမာနာယ မဟာပထဝီ ဉာဒယန္တော ---- ပရိနိဗ္ဗာယိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၄၃။ သကလ် ပဗ္ဗတ် ဉာဒယန္တော (ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၃ရ)တိ ပထဝီကမ္မဋ္ဌာန သကလ် ပဗ္ဗတ် ကော် နိန္နာဒ် ကရောန္တော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ဖ၈။ ဝနေ ဉာ-ဒယန္တေန သီဟေန ဝိယ။ သံ၊ဌ၊၃။၂၄၂။ ဉာဒယန္တေနာတိ အသနိသဒိသံ ကရောန္တေန။ သံ၊ဋီ၊၂။၄ရ၅။

ဉာဒယမာန (တိ) [ဉ+နဒ+ဏယ+မာန] မြည်ဟီး-ပဲ့တင်ထပ်-စေသော။ (ကြိ၊ဝိ) မြည်ဟီး-ပဲ့တင်ထပ်-စေလျက်။ ဒေဝတာ သာဓု-ကာရံ ဒဒမာနာ ဝနံ ဉာဒယမာနာ မဓုရ-သရေန ဣမံ ဂါထမာဟ။ ဇာ၊ဌ၊၁။၂၄၀။(-၃၃၅။)

ဉာဒသဒ္ဒ (ပု) [ဉာဒ+သဒ္ဒ] ဟစ်အော်ကြွေး ကြော်သံ။ ယသာ ဉဒ္ဒနန္တိယာ ဉာဒသဒ္ဒေါ ယောဇနသဟဿတော ပဋ္ဌာယ ပထဝီဉဒ္ဓိ-ယန သဒ္ဒေါ ဝိယ သုယျတိ။ အပ၊ဌ၊၁။၈၅။ ဇာ၊ဌ၊၁။ဝ၃။ (-ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။ ၅၈။)

ဉာဒသဟဿ (နာ) [ဉာဒ+သဟဿ] ထောင်ပေါင်းများစွာသော ဟစ်အော် ကြွေး ကြော်သံ။ မဟာဇနော ဉာဒသဟဿာနိ ပဝတ္တေသိ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၁၃၈။

ဉာဒိ (ကြို) [ဉ+နဒ+ဏျ] မြည်ဟီးပြီ၊ ပဲ့တင်ထပ်ပြီ။ ဉဒ္ဒတိ(၂) ကြည့်။

ဉာဒိနီ (ထီ) [(၁) ဉ+နဒ+ဏိ+ဣနီ။ (၂) ဉာဒ+ဏျ+ ဣနီ] ဉာဒိ-နှင့် အနက်တူ။ ၎င်းကြည့်။

ဉာဒိ (တိ) [(၁) ဉ+နဒ+ဏိ။ (၂) ဉာဒ+ဏျ။ ထီ-ဌ် ဉာဒိနီ] မြင့်တက်သော အသံရှိသော၊ ပဲ့တင်သံ ရှိသော၊သူ။ ဧဝံ ဝုတ္တေ တေ မာဏဝကာ ဉာဒိနော ဉစ္စာသဒ္ဒ-မဟာသဒ္ဒါ အဟေသုံ။ ဒီ၊၁။။၉၀။ တေန ခေါ ပန သမယေန ပေါဋ္ဌပါဒေါ ပရိဗ္ဗာဇကော မဟာတိယာ ပရိဗ္ဗာဇကပရိသာယ သဒ္ဓိံ နိသိန္နော ဟောတိ ဉာဒိနိယာ ဉစ္စာသဒ္ဒမဟာသဒ္ဒါယ အနေကဝိဟိတံ တိရစ္ဆာနကထံ ကထေန္တိယာ။ ဒီ၊၁။ဝ၆ရ၊ (-၁၃၆။ ဒီ၊၃။၃၀၊၃၁၊၃၃။ မ၊ ၂။၁၈၁။အံ၊၃။၄၀၆။ ဒီ၊ဌ၊၃။၁၈။ ဇာ၊ဌ၊ ၂။၁၉၈။)

ဉာဒိနိယာတိ ဉစ္စံ နဒမာနာယ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၃၀၁။ မ၊ဌ၊၃။၁၅၅။ ဉစ္စံ နဒမာနာယာတိ ဉစ္စံ ကတ္တာ သဒ္ဒံ ကရောန္တိယာ။ မ၊ဋီ၊၃။၁၀၈။ ယထာ ဉာနတပ္ပါယော သဒ္ဒေါ ဉာနေါ၊ ဧဝံ ဝိပုလ-ဘာဝေန ဉပရူပရိ ပဝတ္တောပိ ဉာနေါတိ တဒုဘယံ ဧကဇ္ဈံ ကတ္တာ ပါဋိယံ "ဉာဒိနိယာ"တိ ဝတ္တာ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၃ဖ၂။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊ ၂။၃ရ၁။

ဉာဒေတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဉ+နဒ+ဏော+တ္တာ] မြည်ဟီးစေ ၍၊ ပဲ့တင်ထပ်စေ၍။ ဒသ-သဟဿိလောကဓာတုံ ဉာဒေတ္တာ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿာမိ။ အပ၊ဌ၊၁။ရ၆။ ဇာ၊ဌ၊၁။ရ၄။ သော မနုဿေဟိ ဂုမ္မပရိယန္တေ ဌတ္တာ ဉာဒေတ္တာ ဂုမ္မေ ပဟဋုမတ္တေယေဝ တတော နိက္ခမိ။ ဇာ၊ဌ၊၃။၂၅၆။ (-ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။၂၆၆။ ဇာ၊ဌ၊၁။ရ၊ ၄၃၂။ ဇာ၊ဌ၊ ၂။၃၁။)

ဉာဒေန္တ (တိ) [ဉ+နဒ+ဏော+အန္တ] မြည်ဟီး-ပဲ့တင်ထပ်-စေသော၊သူ။ (ကြို၊ဝိ) မြည်ဟီး-ပဲ့တင်ထပ်-စေလျက်။ ဒသသဟဿိ-လောကဓာတုံ ဉာဒေတ္တော ဉပ္ပဇ္ဇိ။ဒီ၊ဌ၊ ၂။၄။ မဟာသတ္တော ဝနံ ဉာဒေတ္တော ဓမ္မံ ဒေသေတိ။ ဇာ၊ဌ၊၁။ ၂၄၀။ သတ္ထာ တံ အနုဗန္ဓိတ္တာ ဉာဒေန္တသ မဟာဇနသ သဒ္ဒံ သုတ္တာ။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။၁၃ ၂။ (-ဇာ၊ဌ၊၅။၅၁ဖ။)

ဉာမ (ပု) [ဉ+နမု+ဏ] (၁) ကုန်းမြင့်အရပ်၊ အမြင့်ပိုင်း။ (၂) (မိမိဖြစ်ရာပုဂ္ဂိုလ်ကို) မြှောက်

ုတ်ဟတ်သောတရား (မာနတရား)။ (၁) ေအာက်ပုဒ်ကြည့်။ (၂) ယော ဇဝရူပေါ မာနော ညနာ မညိတတ္တံ ဥန္နတိ ဥန္နာမော ဓဇော။ မဟာနိ။၆၀။ ယဿုပ္ပဇ္ဇတိ၊ တံ ပုဂ္ဂလံ ဥန္နာမေတိ ဥက္ခိပိတ္တာ ဌပေတိတိ ဥန္နာမော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၀၄။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၈၄။ (အဘိ၊ ၀။၂၂၅-ဌ်ဥန္နမ-ဟု ရဿနှင့် ရှိ။)

ဥန္နာမနိန္နာမ (ပု) [ဥန္နာမ+နိန္နာမ] ကုန်းမြင့်အရပ် ချိုင့်ဝှမ်းအရပ်။ ေအာက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥန္နာမနိန္နာမိ (တိ) [ဥန္နာမ+နိန္နာမ+ဣ] ကုန်းမြင့်အရပ်ချိုင့်ဝှမ်းအရပ်ရှိသော၊ အမြင့်အနိမ့် ဖြစ်၍ မညီညာသော မြေပြင်ရှိသော။ ဣမ ဘိက္ခဝေ ခေတ္တံ ဥန္နာမနိန္နာမိ စ ဟောတိ။ အံ၊ဋ္ဌ။၆၉။ ဥန္နာမနိန္နာမိတိ ထလနိန္နဝသေန ဝိသမတလံ ။အံ၊ဋ္ဌ၊ဋ္ဌ။၂၂၉။

ဥန္နာဝပတိ (ကြိ) [ဥ+နမု+ဏော+တိ] မြှောက်-ကြွ-စေ၏၊ ပင့်မြှောက်၏၊ ဆန့်တန်း၏။ သော ဂစ္ဆန္တော နဿ ဘတ္တိ ဥန္နာမေတိ။ မ၊၂။၃၃၈။ နဿ ဘတ္တိ ဥန္နာမေတိတိ ဂမ္ဘီရေ ဥဒကေ ဂစ္ဆန္တော ဝိယ နဿ ဥိရံ ဥန္နာမေတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၆၆။(-မ၊ ဋ္ဌ၊ဝ။၃၉၀။ မ၊ဋီ၊၃။ဝရရ။) ဥန္နာမ (၂)လည်း ကြည့်။

ဥန္နာမေတွာ (ကြိ၀ိ) [ဥ+နမု+ဏော+တွာ] (က) ကြွတက်စေ၍၊ မြင့်တက်စေ၍။ (ခ) မော်၍၊ မော့၍။ (က) ဝါတပုဏ္ဏဘဿစမ္ပဲ ဝိယ ပထဝိ ဥန္နာမေတွာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၆။၄၀။ (ခ) ကာယံ ဥန္နာမေတွာ (သံ၊ဋ္ဌ၊၃။ဝ၃၈)တိ ကာယံ အဘ္ဘုန္နာမေတွာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၃ရရ။ (-သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၀၅။) (ခ) ရာဟု အာဂန္တွာ နိပန္နံ ဘဂဝန္တံ ဂိဝံ ဥန္နာမေတွာ နဘမဇ္ဈေ ပုဏ္ဏစန္ဒံ ဝိယ ဥလ္လောကေသိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂၅၅။ (ခ) ဧကေ မုခံ ဥန္နာမေတွာ နက္ခတ္တာနိ ဂဏယန္တာ ဝိယ စရန္တိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၃၉။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၆၀။

ဥန္ဒိတက (တိ) [ဥန္ဒိတ (ဥ+နိ+တ)+က] ထုတ်၍ ဆောင်အပ်သော။ ဥန္ဒိတကော လောကသန္ဓိ-ဝါတော ဟညတိ နိစ္စမတာဏော။ ပဋိသံ။ ၁၂၃။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁၂၆။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၃၉။ ဥန္ဒိ-တကောတိ ဥဂ္ဂဟေတွာ နီတော၊ ဇာတိယာ ဥဂ္ဂဟေတွာ ဇရာဒိဥပဒ္ဒ၀ါယ နီတောတိ အတ္ထော။ ကကာရော ပနေတ္ထ အနုကမ္ပါယ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၀။

ဥပ (ဗျ) ဤဥပသဒ္ဒါကို နိပါတ်ပုဒ် အဖြစ်ဖြင့် လည်းကောင်း, ဥပသဂ(ဥပသာရ)ပုဒ် အဖြစ်ဖြင့်လည်းကောင်း နှစ်မျိုးတွေ့ရ၏။ ထိုတွင် နိပါတ်ဖြစ်သော ဥပသဒ္ဒါကို "ဥပနိတ၀ယော-တိ ဥပါတိ နိပါတမတ္တံ"(၀မ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၁၆။)ဟူ၍ အနက်မရှိ ပဒါလင်္ကာရအဖြစ် အဖွင့်တွေ့ရ၏။ ဥပသာရဖြစ်သော ဥပသဒ္ဒါ၏ အနက်နှင့် ဥဒါဟရဏ်များမှာ-

(၁) ချဉ်းကပ်ခြင်း=ဥပဂမန၊ဥပဂတ။ ဥပဂမနေ-နိသိန္နံ ဝါ ဥပနိသိဒေယ္ယ။ ရူ၊နှာ။ ၁၃၀။ နိတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၃၆၅။ ဓာန်။၁၁၈၅။ ဥပ-နိသိန္နောတိ ဥပဂန္တ္တာ နိသိန္နော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၁၅။ ဥပညာသိန္တိ ဥပဂန္တ္တာ ဂုဏ် အညာသိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၅။ (၂) အနီး=သမီပ။ သမီပေ-ဥပနဂရံ။ ရူ၊နှာ။၁၃၀။ နိတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၃၆၅။ ဓာန်။၁၁၈၅။ ဥပသုတိန္တိ သုတိသမီပံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၄၉။ ဥပ-သုမ္ဘေယျာတိ ဘေ့ ဥပသဒ္ဒေါ သမီပတ္ထော။ မ၊ဋီ၊၃။၂၃။ (၃) လားရောက်ခြင်း၊ဖြစ်ခြင်း၊ ပဋိသန္ဓေနေခြင်း=ဥပပတ္တိ။ ဥပပတ္တိယံ-သဂ္ဂံ လောကံ ဥပပဇ္ဇတိ။ ရူ၊နှာ။၁၃၀။ နိတိ၊သုတ္တ၊ နှာ။၃၆၅။ (၄) အသင့်၊သင့်လျော်ခြင်း=ယုတ္တိ။ ဥပပတ္တိ ယုတ္တိ၊ ယထာ ဥပပတ္တိတော ဣဂ္ဂတိတိ ဥပေဂ္ဂာ။ ရူ၊နှာ။၁၃၀၊၁၃၁။ နိတိ၊ သုတ္တ၊နှာ။၃၆၅။ ဓာန်။၁၁၈၅။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ ၂၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၅၅။ ဥပပတ္တိတော ယုတ္တိတော ဣဂ္ဂတိ။ ဝိဘာ၀ိနီ။ ၇၈။ (၅) တူသည်၏အဖြစ်၊

တူခြင်း=သာဒိသ။ သာဒိသေ-ဥပမာနံ ဥပမာ။ ရူ၊နှာ။၁၃၁။ နိတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၃၆၅။ ဓာန်။ ၁၁၈၅။ (၆) အပိုအလွန်=အဓိက။ အဓိကေ-ဥပခါရိယံ ဒေါကော။ရူ၊နှာ။၁၃၁။ ဥပခါရိယံ ဒေါကော၊ ခါရိယာ ဒေါကော အဓိကောတိ အတ္ထော။ ဥပနိက္ခေ ကဟာပဏ၊ နိက္ခသ ကဟာပဏ် အဓိကန္တိ အတ္ထော။ နိတိ၊သုတ္တ၊ နှာ။၆၄၅။ ဓာန်။၁၁၈၅။ (၇) အထက်၌ ဖြစ်ခြင်း=ဥပရိဘာဝ၊ ဥပရိတ္တ။ ဥပရိဘာဝေ ဥပ-သမ္ပဇ္ဇေနာ။ ရူ၊နှာ။၁၃၁။ နိတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၃၆၅။ ဓာန်။၁၁၈၅။ သာမဏေရဘူမိတော ဥပရိဘာဝံ သမ္ပတ္တတ္တာ ဥပသမ္ပဇ္ဇေနာ။ ရူ၊ဋီ၊နှာ။၇၈။ ဥပရိ အဂ္ဂဘူတာ သမ္ပဒါတိ ဥပသမ္ပဒါ။ သာရတ္ထ၊ ၃။၁၈၂။ (၈) အစာမစားခြင်း၊ ဥပုသ်စောင့်ခြင်း=အနသန။ အနသနေ-ဥပဝါသော။ ရူ၊ နှာ။၁၃၁။ နိတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၃၆၅။ ဓာန်။၁၁၈၅။ (၉) အပြစ်ပြောခြင်း၊ စွပ်စွဲခြင်း=ဒေါသက္ခာန။ ဒေါသက္ခာနေ ပရံ ဥပဝဒတိ။ ရူ၊နှာ။၁၃၁။ နိတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၃၆၅။ (၁၀) အမည်=သညာ။ သညာယံ-ဥပဓာ ဥပသဂ္ဂေါ။ ရူ၊နှာ။၁၃၁။ နိတိ၊ သုတ္တ၊နှာ။၃၆၅။ (၁၁) ရှေးဦးစွာပြုခြင်း=ပုဗ္ဗ ကမ္မ။ ပုဗ္ဗကမ္မေ- ဥပဂ္ဂမော ဥပကာရော။ရူ၊ နှာ။၁၃၁။ နိတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၃၆၆။ ဓာန်။၁၁၈၅။ (၁၂) ပူဇော်ခြင်း။ ပူဇာယံ(အစွဓေ) ဗုဒ္ဓုပဋ္ဌာ-ကော မာတုပဋ္ဌာနံ။ ရူ၊နှာ။၁၃၁။ နိတိ၊သုတ္တ၊ နှာ။၃၆၆။ ဓာန်။၁၁၈၅။ (၁၃) ယူထိုက်သော-ထင်ပေါ်လာသော-အခြင်းအရာ=ဂယှာကာရ။ ဂယှာကာရေ-သောစေယျပစ္စုပဋ္ဌာနံ။ ရူ၊နှာ။ ၁၃၁။ နိတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၃၆၆။ ဓာန်။၁၁၈၅။ (၁၄) အလွန်အကဲ၊ပြင်းထန်စွာ=ဘုသ။ ဘုသတ္တေ ဥပါဒါနံ ဥပါယာသော ဥပနိဿယော။ ရူ၊ နှာ။၁၃၁။ နိတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၃၆၆။ ဓာန်။၁၁၈၅။ ဥပသဒ္ဒါ ဘုသတ္တောတိ အာဟ "ဗလဝတရံ အာယာသော ဥပါယာသော"တိ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၃၃၉။ (၁၅) အနက်မရှိ ပုဒ်တန်ဆာ ပဒါလင်္ကာရ ဥပသာရမ္ပ=ဥပသဂ္ဂမတ္တ။ ဥပဇာနာတိတိ စ ဥပသဂ္ဂမတ္တော ဥပသဒ္ဒေါ။ သာရတ္ထ၊၃။၄၁၀။ (၁၆) နိဝတ္တိ=ဆုတ်နစ်ခြင်း။ ဓာန်။၁၁၈၅။

ဥပက[၁](တိ) [ဥပ+ဂမု+ကွိ၊ဂ ကို ကပြု၊ထိ၌ ဥပိကာ] ချဉ်းကပ်တတ်သော၊သူ။ ကုလူပက-ကြည်။

ဥပက[၂] (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပကမည်သူ။ ပါဠိအဋ္ဌကထာတို့၌ ဥပကမည်သူ သုံးဦးတွေ့ရ၏။ (က) ဒေဝဒတ်၏အလုပ်အကျွေးဖြစ်သော ဥပက။ အထ ခေါ ဥပကော မဏ္ဍိကာ-ပုတ္တော ယေန ဘဂဝါ တေနုပသင်္ကမိ။ အံ၊ ၁။၅၀၁။ ဥပကောတိ တဿ နာမံ၊------ သော ကိရ ဒေဝဒတ္တဿ ဥပဋ္ဌာကော။ အံ၊ ဋီ၊၂။၃၆၂။ (ခ) ဥပကမည်သော-ပရိဗိုဇ်-တက္ကတွန်း။ ထိုသူသည် ခပ်စောစော သရဏဂုမ်တည်သူ, အရိယာပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်သူ မဟုတ်သော်လည်း ပဋ္ဌဝဂ္ဂီငါးဦးတို့၏ အလျင်ကပင် မြတ်စွာဘုရားနှင့် တွေ့ရ၍ သာသနာတော်၌ ထင်ရှားသောပုဂ္ဂိုလ် ဖြစ်သည်၊ ထိုဥပက ပရိဗိုဇ်သည် ဗောဓိမဏ္ဍိုင်နှင့် ဂယာ၏ အကြား၌ ခရီးရှည် ကြွသွားတော်မူသော မြတ်စွာဘုရားကို တွေ့မြင်ရ၍ "အရှင်၏ကွန္ဒြေတို့ကား ကြည်လင်လှပါပေကုန်၏၊ အရေအဆင်းကလည်း ဖြူစင်သန့်ရှင်းလှပါ၏၊ အရှင်သည် မည်သည်ပုဂ္ဂိုလ်ကို ရည်စူး၍ (ဆရာ့အရာထား၍) ရဟန်းပြုပါသနည်း၊ အရှင်၏ ဆရာကား မည်သူပါနည်း၊ အဘယ်ဆရာ၏ တရားကို အသင် နှစ်သက်ပါသနည်း" ဟု မေး၏။ မြတ်စွာဘုရားက "ဥပက---ငါသည် အလုံးစုံကို သိသူဖြစ်၏၊ အားလုံးသော အာရုံတရားတို့၌ ကိလေသာအစေးဓာတ်ဖြင့် ငြိကပ်တွယ်တာသူမဟုတ်၊ ငါ့မှာဆရာမရှိ၊ ငါနှင့်တန်းတူ ရည်တူပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦးမျှ မရှိ" စသည်ဖြင့် မိန့်တော်မူ၏၊ ယင်းသို့ မိန့်လသော် ဥပက

ပရိဗိုဇ်သည် "ဟုပေယျာပါဝုသော= အရှင်ဘုရား မိန့်သည်အတိုင်း ဟုတ်နိုင်ပါတယ် (ဤလို ရူပကာယမျိုးဌ ဤသို့သော ဉာဏ်မျိုးရှိနိုင် ဖြစ်နိုင်ပါတယ်) "ဟုပြောဆိုပြီးလျင် ဦးခေါင်းညိတ်၍ လမ်းရှောင်လွှဲကာ ဝက်ဟာရဇနပုဒ်သို့ သွားလေ၏။ ဝိ၊၃။၁၁။ မ၊၁။၂၂ရ။ မ၊၂။၂၉၄။ မ၊၆၊၂။၉၄။

ဥပကသည် ထိုဝက်ဟာရဇနပုဒ်၌ သားမုဆိုးရွာတစ်ရွာကို မှီခိုနေထိုင်လသော် မုဆိုးအကြီးအကဲတစ်ဦးက သူ့ကို ပြုစုလုပ်ကျွေး၏။ မုဆိုးကြီးသည် အဝေးသို့ အမဲလိုက်ထွက်ခါနီးသောအခါ " ငါတို့၏ ရဟန္တာကြီးကို မမေ့ရစ်နဲ့" ဟု သူ၏သို့မီး "ဆာဝါ(စာပါ)"အား မှာကြား၍ သွား၏။ ဥပကသည် နောက်တနေ့၌ မုဆိုးကြီးအိမ်သို့ ရောက်သွားသောအခါ လှုပပြည့်ဖြိုးသော ဆာဝါသည် ထမင်းဟင်းများ ချက်ပြုတ်ပြီး၍ ဆက်ကပ်ကျွေးမွေးရန် ဥပကထံ ချဉ်းကပ်လာသည်တွင် ဥပကသည် ဆာဝါကို မြင်သည်နှင့်တပြိုင်နက် စွဲလမ်းတပ်မက် နှစ်သက်လှသဖြင့် ဆက်ကပ်သော ဆွမ်းကိုပင် မစားနိုင်တော့ပဲ ခွက်ဖြင့် ထည့်ယူကာ ကျောင်းသို့ ပြန်သွား၍ ထိုဆွမ်းကို တနေရာ၌ ထားပြီးလျှင် "ဆာဝါ ကို ရလျှင် အသက်မသေ နေရမည်၊ မရလျှင် သေမည်"ဟူသော အလိုရမက်ဖြင့် အစာမစားပဲ လျှောင်းစက်နေလေ၏။ (ရ)ရက်ပြည့်၍ တောလိုက်ရာမှ ပြန်လာသော မုဆိုးကြီးသည် ထိုအကြောင်းကို သိလသော် ဥပကကို လူဝတ်လဲစေ၍ အိမ်သို့ခေါ်ကာ သို့ီးဆာဝါနှင့် ထိမ်းမြားလေသည်၊ ဥပကနှင့် ဆာဝါတို့ ပေါင်းသင်းနေထိုင်၍ သားတစ်ယောက် ဖွားမြင်၏။ သားကို သုဘဒ္ဒဟု အမည်မှည့်၏။ ဆာဝါသည် သားငယ်ကလေး ငိုကြွေးသောအခါ "မံသဟာရကဿ ပုတ္တော=သားထမ်းသမား၏သား၊ မာ ရောဒိ=မငိုနဲ့" စသည်ဖြင့် ကလေးချော့လျက် ဥပကကို သရော်လေ၏။ ဥပက မခံချင်မှန်းသိသဖြင့် အကြိမ်ကြိမ် သရော်လေ၏။ထိုအခါ ဥပကသည် ဆာဝါနှင့်အတူ ပေါင်းသင်းနေထိုင်လိုစိတ် မရှိတော့သဖြင့် "ဟေ့ ကာဠ နိဝတ္တသု (ကိုမဲ လာပါပြန်ခဲ့ပါ၊ ဘယ်ကိုမျှ မသွားပါနဲ့)" ဟု ဆာဝါက တားမြစ်သည်ကိုပင် မလိုက်လျှောတော့ပဲ မြတ်စွာဘုရားသီတင်းသုံးတော်မူရာ သာဝတ္ထိမြို့ ဇေတဝန်ကျောင်းတော်သို့ ထွက်ခွါသွားလေ၏။ မြတ်စွာဘုရားသည် ဥပကကို ရဟန်းပြုပေး၍ ကမ္မဋ္ဌာန်းအားထုတ်စေရာ အနာဂါမိဖိုလ်၌ တည်၍ ကွယ်လွန်သောအခါ အဝိဟာဘုံ၌ ဖြစ်၏။ဥပကသည် ယင်းဘုံ၌ ဖြစ်လျှင်ဖြစ်ချင်း အရဟတ္တဖိုလ်သို့ရောက်လေ၏။ မ၊၆၊၂။၉၄-၅။ သုတ္တနိ၊၆၊၁။ ၂၄၈။ ထေရီ၊၆။ ၂၃၄။ သာရတ္ထ၊၃။၁၆၅-၆။

အဒ္ဒသာ ခေါ ဥပကော အာဇီဝကော ဘဂဝန္တံ။ ဝိ၊၃။၁၁။ ဥပကော ပလဂဏ္ဍော စ ပဏ္ဍုသာတိ စ တေ တယော။ သံ၊၁။၃ ၂၊၅၉။ မ၊၆၊၄။ ၂၁ရ။ ထေရီ၊၆။ ၂၃၀။ သာရတ္ထ၊၃။၁၆၆။ ဥပကောတိအာဒိနိ တေသံ ထေရာနံ နာမာနိ။ သံ၊၆၊၁။၈၆။ မ၊ဋီ၊၃။၄၀၄။(-ဝိ၊၆၊၃။ ၂၄၅။ ဒီ၊ဋ၊၂။၆ ၂။ မ၊ဋ၊ ၂။၉၃။ အဘိ၊ဋ၊၁။ရရ။ ဓမ္မ၊ဋ၊ ၁။၅၅။ ဥဒါန၊ဋ။၄၉။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ။ ၂ ၂။နေတ္တိ၊ဝိ၊၃၃၄။ (ဂ) ဥပကဒွန်းစကား။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပကစကြာလ (ပု) [ဥပက+စကြာလ] ဥပကဒွန်းစကား။ ကထံ ဥပကစကြာလံ ပဋိ-ကူလေသု ဓမ္မေသု အပ္ပဋိကူလသညီ ဝိဟရတိ။ ပေဋကော။ ၂၉၅။

ဥပကစ္ဆ (နာ) [ဥပ+ကစ္ဆ။(ဥပကကွ-သံ)] လက်မောင်းရင်း၏ အကြားအရပ်၊ လက်ကတီးကြား၊ ချိုင်းကြား။ သမ္ဘာဝေ ဥပကစ္ဆေသု၊ မုတ္တာသ ကရဏေပိ ဝါ။ ဝိ၊ ဝိနိစ္ဆယ။ ၂၁၃ရ(ဂါထာ)။ ဥပကစ္ဆံ နာမ ဗာဟုမူလန္တရံ။ ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ဋီ။

၁၉(ဂါထာ)။

ဥပကစ္ဆက (နာ) [ဥပကစ္ဆ+က။(ဥပကက္ခက-သံ)] (၁) လက်ကတီးကြား၊ ချိုင်းကြား။ (၂) ခါးတောင်းမြီး၊ ခါးတောင်းကျိုက်။ (မိလိန္ဒ၊မြန်။ ၃၀၃။) (၁) ဧဟိ ဘန္တေ ဥပကစ္ဆကေ ယဉ္စေဟိ။ ဝိ၊၁။၄၉။ သမ္မာဓေ နာမ ဥဘော ဥပကစ္ဆကာ မုတ္တကရဏံ။ ဝိ၊၂။၃၄၁။ အဟံ အယျပုတ္တံ ခန္ဓေ ကတ္တာ ကဏ္ဍကံ ဒက္ခိဏ-ဟတ္ထေန ပရိကၠိပန္တော ဥပကစ္ဆကေ ကတ္တာ ဥပ္ပတိတ္တာ ပါကာရံ အတိက္ကမိဿာမိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ ၆။၃၃၁။ (-ဝိ၊၆။၁။၂၃၀။ ဝိ၊၆။၃။၁၉၆။ ဝိ၊၆။ ၄။၅၅။ ကခ်ီ။၁၁၄၊၂၃၈၊၃၁၃။ သံ၊၆။၁။၁၃၅။ ဝ၀ီရ။၁၀၄။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၄၃ရ၊၄ဖ၈။) (၂) ယော ကောစိ ယောဓေ...ပဋိသတ္တုံ ဥပကစ္ဆ-ကေ ဂဟေတ္တာ အာကမ္ပိတ္တာ။ မိလိန္ဒ။၂၈၃။

ဥပကစ္ဆကန္ဓရ (နာ) [ဥပကစ္ဆက+အန္ဓရ] လက်မောင်းရင်း၏ အကြားအရပ်၊ လက်ကတီးကြား၊ ချိုင်းကြား။ ယထာ မံ ဥပကစ္ဆကန္ဓရေ ကတ္တာ ဥတ္တရာသင်္ဂီန ပဋိစ္ဆာဒေတ္တာ နဂရာ နီဟရတိ၊ တထာ ကရိဿာမိ။ ဇာ၊၆။၁။၄၅၁။

ဥပကစ္ဆန္ဓရ (နာ) [ဥပကစ္ဆ+အန္ဓရ] လက်ကတီးကြား၊ချိုင်းကြား၊ လက်ကတီးကြား-ချိုင်းကြား-၌ လွယ်ထားအပ်သော ရေကရား။ အဟံ အတ္တနော သာမိကံ အယျပုတ္တံ ခန္ဓေ နိသီ-ဒါပေတ္တာ ကဏ္ဍကံ ဒက္ခိဏေန ဟတ္ထေန ကုစ္ဆိယံ ပရိက္ခိပန္တော ဥပကစ္ဆန္ဓရေ ကတ္တာ ပါကာရံ ဥပ္ပတိတ္တာ အတိက္ကမိဿာမိ။ အပ၊ ၆။၁။ရ၆။ ဇာ၊၆။၁။ရ၄။ (-ဇာ၊၆။၅။၄ရ၊၂၂၂။) ကစ္ဆကန္ဓရတောတိ ဥပကစ္ဆန္ဓရတော၊ ဥပ-ကစ္ဆေ လဂ္ဂိတကမဏ္ဍလုတောတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ဂ၈။

ဥပကဋ္ဌန (ပု) [ဥပ+ကဋ္ဌန။ ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပကဋ္ဌနမည်သော သူ၌ဌေးသား၊ (ဘိသဇာတ် တော်၌ ဟောတော်မူအပ်သော မဟာကဋ္ဌန, ဥပကဋ္ဌန အစရှိသော သူ၌ဌေးသား ညီအစ်ကို ခုနစ်ယောက်တို့တွင် တစ်ယောက်အပါအဝင် ဖြစ်သောသူ)။ ဥပကဋ္ဌနာဒယော ဆ, အဟဗ္ဗာတိ ဘာတရော သတ္တ, သဗ္ဗကနိဋ္ဌာ ကဋ္ဌနဒေဝိ နာမ ဘဂိနီ။ စရိယာ၊၆။၁၉၃၊(-၁၉ဖ၊၂၀၂။)

ဥပကဋ္ဌနကုမာရ (ပု) [ဥပ+ကဋ္ဌန+ကုမာရ] ဥပကဋ္ဌနမည်သော သတို့သား။ ဥပကဋ္ဌနကုမာ-ရောတိသ နာမံ ကရိသု။ စရိယာ၊၆။၁၉၃။ ဇာ၊၆။၄။၃၀၄။

ဥပကဋ္ဌနတာပသ (ပု) [ဥပကဋ္ဌန+တာပသ] ဥပကဋ္ဌနမည်သောရသေ။ ဗောဓိသတ္တသ ကနိဋ္ဌော ဥပကဋ္ဌနတာပဒသော ဥဋ္ဌာယ ဗောဓိသတ္တံ ဝန္ဒိတ္တာ။ စရိယာ၊၆။၁၉ရ။

ဥပကဋ္ဌ (တိ) [ဥပ+ကဏ္ဍ ။ကဏ္ဍကို ကဋ္ဌပြု၊ ဏကိုသော်လည်း၁။ ကဏ္ဍံ သမီပံ ဥပဂတံ ဥပကဋ္ဌော၊ ... ဣဓ ပန ကဏ္ဍသ ကဋ္ဌ-ဒေသော၊ ဏလောပေါ ဝါ။ ဓာန်၊ဋီ။ရ၀၅။ ဥပ+ကသ+တ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။(ဥပကသ္ဒ -သံ)] အနီးသို့ရောက်သော၊ နီးကပ်သော၊ အလွန်နီးကပ်သော။ အညတရော ဘိက္ခု ဥပကဋ္ဌာယ ဝဿူပနာယိကာယ သတ္ထေန ဂန္ဓကာမော ဟောတိ။ ဝိ၊၃။၂၁၁။ (-အဘိ၊ဝိ။၃။ မဟာနိ။ ၁၂၃။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၈။) ဥပကဋ္ဌာယာတိ အာသန္နာယ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၅၃။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ရ၁။ (-မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၂၄၄။ သာရတ္ထ၊ ၁။၅၄။ ဝိမတိ၊ ၁။၁၅။)

ဥပကဋ္ဌဝဿူပနာယိကကာလ (ပု) [ဥပကဋ္ဌ+ဝဿူပနာယိကကာလ] နီးကပ်သော-ဝါကပ်-ဝါဆို-ရာ အချိန်အခါ၊ ဝါဆို-ဝါကပ်-ချိန်နီးသောအခါ။ ဗုဒ္ဓကာလေ ကိရ ကေကသ္မိံ သံဝစ္ဆရေ ဒွေ ဝါရေ ဘိက္ခူ သန္နိပတန္တိ ဥပကဋ္ဌဝဿူပနာယိကကာလေ စ ပဝါရဏာ-ကာလေ စ။ သာရတ္ထ၊၁။၄၅၅။

ဥပကမုက (တိ) [ဥပ+ကမု+ဏ္ဍ] ဆွဲငင်တတ်သော၊သူ။ ယထာ နာနာဗာဟာသု ဂဟေတ္တာ တတ္ထ ဥပကမုကာ ဒွေ ပုရိသာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၁၇။ (-မ၊ဋီ၊၁။၃၁၃။)

ဥပကမုတိ (ကြိ) [ဥပ+ကမု+အ+တိ။(ဥပကဒမတိ-သံ)] ဆွဲငင်-ဆောင်ယူ-ဖြစ်စေ-၏၊ ဖြည့်စွက်-အစဉ်လိုက်-၏။ သာမည် ဒုပ္ပရာမဋ္ဌ၊ နိရယာယုပကမုတိ။ သံ၊၁။၄၇။ ဓမ္မ။၅၇။ နိရယာယုပမုတိ၊ နိရယေ နိဗ္ဗတ္တာပေတိတိ အတ္ထော။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၀ ၂။ (-သံ၊ဋီ၊၁။၁၄၀။) **ဥပကမုန္ဓိ**-ဒီ၊၁။၁၆၈။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀၄။ **ဥပ-ကမေယျ**-ဒီ၊၃။၁၀၄။ **ဥပကမေယျုံ**-မ၊ ၂။ ၂၈။ သံ၊၁။၃ ၂၄။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၉၃။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ ၂၈။

ဥပကမုန (နာ) [ဥပ+ကမု+ယု] ဆွဲငင်-ဆောင်ယူ-ခြင်း။ ဥပကမုနံ အာဟရဏ်၊အပ-ကမုနံ အပဟရဏ်။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၃၃၄။

ဥပကမုနကာလ (ပု) [ဥပကမုန+ကာလ] ဆွဲငင်-ဆောင်ယူ-ရာအခါ။ တေသံ တံ ပုရိသံ နာနာဗာဟာသု ဂဟေတ္တာ အဂ်ါရကာသုံ ဥပကမုနကာလော ဝိယ ပုထုဇ္ဇနဿ ကမ္မာ-ယူဟနကာလော။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၀၄။

ဥပကမုနဋ္ဌ (ပု) [ဥပကမုန+အတ္ထ] ဆွဲငင်-ဆောင်ယူ-ခြင်းအနက်သဘော။ ဧဝံ ဘဝေသု ဥပကမုနဋ္ဌေန မနောသင်္ခေတနာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၁၇။

ဥပကမုန္ဓိ (ကြိ) [ဥပ+ကမု+အ+အန္ဓိ] ဆွဲငင်-ဆောင်ယူ-ဖြစ်စေ-ကုန်၏။ဥပကမုတိ-ကြည့်။

ဥပကမုယတိ (ကမ္မ၊ကြိ) [ဥပ+ကမု+ယ+တေ] ဆွဲငင်အပ်၏။ စိတ္တဝသိကော လောကော တတ္ထ တတ္ထ ဥပကမုယတိ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၃၅၉။

ဥပကမေယျ (ကြိ) [ဥပ+ကမု+အ+ယျ] ဆွဲငင်-ဆောင်ယူ-ရာ၏၊ ဖြည့်စွက်-အစဉ်လိုက်-ရာ၏။ ဥပကမုတိ-ကြည့်။

ဥပကမေယျုံ (ကြိ) [ဥပ+ကမု+အ+ယျုံ] ဆွဲငင်-ဆောင်ယူ-ဖြစ်စေ-ကုန်ရာ၏။ ဥပက-မုတိ-ကြည့်။

ဥပကဏ္ဏ (နာ) [ဥပ+ကဏ္ဏ] နား၏အနီး၊နားရင်း။ မာ တံ ဥပကဏ္ဏမှိ တာဠေသ (ထေရ။ ၂၅၈)နှင့် တံ နိဒ္ဒါယမာနံ ဥပကဏ္ဏမှိ ကဏ္ဏသမီပေ ဒေသနာဟတ္ထေန အဟံ မာ ပတာဠေသံ။ ထေရဋ္ဌ၊၁။၄၁၁။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥပကဏ္ဏက (နာ) [ဥပကဏ္ဏ+က] နား၏အနီး၊ နားရင်း။ ဥပကဏ္ဏကံ ဇပွတိ။ ဝိ၊၅။ ၂၈၄။ (-ဝိ၊၃။၃၃၄။ အံ၊ ၂။၅၀။ အံ၊၃။၃၁။) ဥပကဏ္ဏကံ ဇပွတိတိ "ဧဝံ ကထေဟိ၊ မာ ဧဝံ ကထ-ယိတ္ထာ"တိ ကဏ္ဏမူလေ မန္တေတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။ ၂၀၄။ (-အံ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၅၊ ၂၁၅။ သာရတ္ထ၊၃။၃ ၂၈။)

ဥပကဏ္ဏကဇပ္ပိ (တိ) [ဥပကဏ္ဏက+ဇပ္ပ+ဏိ] နား၏အနီး-နားရင်း-၌တိုးတိုးပြောဆိုတိုင်ပင်သော၊သူ။ နဲ ဥပကဏ္ဏကဇပ္ပိနာ ဘဝိတဗ္ဗံ။ ဝိ၊၅။ ၂၈၃။ ဝိ၊သင်္ကာ။၃ ၂ ၉။ ဥပကဏ္ဏကဇပ္ပိ(အံ၊ ၂။၁ ၂၀)တိ ကဏ္ဏမူလေ မန္တံ ဂဏှာတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၄၅၅။

ဥပကတ္ထမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ကရ+တဗ္ဘ] ကျေးဇူးပြုအပ်သော။ တေန ဥပကာရကေန ဥပကတ္ထမ္ဘံ

ဒသေ၊ နွော "ဧကော ဓမ္မော ဘာဝေတဗ္ဗော" တိ အာဟ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၇၇။ (–အနုဋီ၊၃။၂၃၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၅၅။)

ဥပကတ္ထမ္ဘဥပကာရကသမ္မန္ဓ (ပု) [ဥပကတ္ထမ္ဘ+ဥပကာရက+သမ္မန္ဓ] ကျေးဇူးပြုအပ်, ကျေးဇူးပြုတတ်သောတရားတို့၏ ဆက်စပ်ခြင်း။ အပ္ပနာသမာဓိနန္တိ ဥပကတ္ထမ္ဘဥပကာရကသမ္မန္ဓေ သာမိဝစနံ "ပုရိသဿ အတ္ထော"တိအာဒိသု ဝိယ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၁၀။

ဥပကတ္ထမ္ဘဓမ္မ (ပု) [ဥပကတ္ထမ္ဘ+ဓမ္မ] ကျေးဇူးပြုအပ်သောတရား။ အာဟရိတဗ္ဗကိသိတဗ္ဗာ အာဟာရိန္ဒြိယပစ္စယေဟိ ဥပကတ္ထမ္ဘဓမ္မာ။ အနုဋီ၊၃။၂၄၁။

ဥပကပ္ပ (တိ) [ဥပ+ကပ္ပ+အ] သုံးဆောင်–ခံစား–နိုင်ကြောင်းဖြစ်သော။ ဥပကပ္ပပုဒ္ဓ–ကြည့်။

ဥပကပ္ပတိ (ကြို) [ဥပ+ကပ္ပ+အ+တိ။ ဥပကလ္ပ တေ–သံ] (က) ဖြစ်၏၊ ထင်ရှားဖြစ်၏၊ ရောက်၏၊ ယှဉ်တွဲသုံးဆောင်ဖွယ်–ခံစားဖွယ်–မှီခိုနေ ထိုင်ရာ–အဖြစ်ဖြင့် ကပ်ရောက်၏–အဖြစ်ဖြင့် ဖြစ်၏။ စီးဝင်တူရိုး အကျိုးဖြစ်ထွေ ကပ်ရောက်လေ၏(နီတိ၊ဓာ။သျ)။ (ခ) ပြီးစီ၏၊ ပြည့်စုံ၏၊ စွမ်းနိုင်၏။ (ဂ) နှစ်သက်၏။ (က) ဧဝမေဝ ဣတော ဒိန္နံ၊ ပေတာနံ ဥပကပ္ပတိ။ ခုဒ္ဒက။၈။ ပေတ။၁၂၉။ နီတိ၊ ဓာ။၃၂၅။ (–ခုဒ္ဒက။၉။ ပေတ။၁၃၀၊၁၃၄။ သံ၊ဋီ၊၂၊၂၅၁၁၊၃၂၂။ အံ၊ဋီ၊၁။၁ဖ။) ဧဝမေဝ ဣတော ဒိန္နံ၊ ပေတာနံ ဥပကပ္ပတိ နိဗ္ဗတ္တတိ၊ ပါတုဘဝတိတိ အတ္ထော။ ခုဒ္ဒက၊ဋီ။၁ရ၉။ ဥပကပ္ပတိ ဖလုပ္ပတ္တိယာ ဝိနိယုဇ္ဇတိ။ ပေတ၊ဋီ။၂ရ–၈။ (–အဘိ၊ဋီ၂။၅။ ခုဒ္ဒက၊ဋီ။၁ရ၊၁၈၁။ ပေတ၊ဋီ။၁ရ၊၂၅၊၄ဖ။ စရိယာ၊ဋီ။၁၀။ ထေရ၊ဋီ၂။၂ရရ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၂၃၊၂ရဖ။ အံ၊ဋီ၊၁။၅၁။ အံ၊ဋီ၊၂။၂။၁၀၀။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၁၃၅။ **ဥပကပ္ပန္တိ**–သံ၊ဋီ၂။၂။၃၂။ **ဥပကပ္ပတု**– ဣဒံ ဒါနံ ပေတာနံ ဥတိသာလောဟိတာနံ ဥပကပ္ပတု။ အံ၊၃။ ၄ရ၈။ ခုဒ္ဒက၊ဋီ။၁ရရ။ ပေတ၊ဋီ။၂၅။ ဥပ–ကပ္ပတုတိ ပါပုဏာတု။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၃၈။ **ဥပ–ကပ္ပန္တု**–ပေတ၊ဋီ။၂၂၄။ **ဥပကပ္ပထ**–ဌာနေ ဌိတသ ဒက္ခိဏာ ဥပကပ္ပထ(ပေတ။၁ဖ၇)ကိ ---တသ ပေတသ ယသ္မာ ဥပကပ္ပတိ ဝိနိ–ယောဂံ အဂမာသိ။ ပေတ၊ဋီ။၁၅၈။ (ခ) အယ္ဟ ခေါ ဒက္ခိဏာ ဒိန္နာ၊----ဌာနသော ဥပကပ္ပတိ။ ခုဒ္ဒက။၉။ ဥပကပ္ပတိတိ သမ္ပဇ္ဇတိ၊ ဖလတိတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ခုဒ္ဒက၊ဋီ။၁၈၁။ နှ သဗ္ဗော သဗ္ဗဒါ ဧဝ၊ တသ တံ ဥပကပ္ပတိ(ခုဒ္ဒက။၉) တိ ယေန ပုရိသေန နိဟိတော၊ တသ သဗ္ဗောပိ သဗ္ဗကာလံ နှ ဥပကပ္ပတိ နှ သမ္ပဇ္ဇတိ၊ ယထာဝုတ္တကိစ္စသမတ္ထော နှ ဟောတိတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ခုဒ္ဒက၊ဋီ။၁ဂ၆။ (–သံ၊၁။ဂ၆။ ဇာ၊၁။ဖ၆။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၄၂။ ဇာ၊ဋီ၊၂။၂၁၉။ သံ၊ဋီ၊၁။၁ဂ၆။) (ဂ) ဒါနတ္ထံ ဥပဘောတ္တုံ ဝါ၊ ယံ စည်ံ ဥပကပ္ပတိ။ ဇာ၊၂။ ဂ၉။ ယံ စည်ံ ဥပကပ္ပတိတိ ပုညကာမတာယ ဒါနတ္ထံ ဝါ ဆတ္တံ ဥဿာပေတ္တာ ရဇ္ဇမေဝ ဥပဘောတ္တုံ ဝါ ယံ ဝါ အညံ တုမှာကံ ရုစ္စတိ၊ တံ ကရောထ။ ဇာ၊ဋီ၊၅။၃ရ၃။

ဥပကပ္ပတု (ကြို) [ဥပ+ကပ္ပ+အ+တု] ဆိုက်ရောက်ပါစေသတည်း။ ဥပကပ္ပတိ(က)ကြည့်။

ဥပကပ္ပထ (ကြို) [ဥပ+ကပ္ပ+အာ။ ဟိယျတ္တနိ အာဝိဘတ်ကို ထပြု။] သုံးဆောင်ခံစားဖွယ် အဖြစ်သို့ ရောက်ပြီ။ ဥပကပ္ပတိ(က)ကြည့်။

ဥပကပ္ပန (နာ) [ဥပ+ကပ္ပ+ယု။(ဥပကလ္ပန–သံ)] (၁)(က)သင့်လျော်အောင်စီမံခြင်း။ (ခ) ဖြစ်ခြင်း။ (၂)ပျက်စီးစေတတ်သော၊ဖျက်ဆီးတတ်သော။ (၁)(က) အထ ခေါ အာနန္ဒ မဟာဘောဂါနမ္ပိ ဥပကပ္ပနဝသေန မဟာ

သုဒဿနဒါနသဒိသံ---ပရိဘုဥ္ဇီသု စ။ စရိယာ၊ ၌။၅၅။ ဒေဝတာ ဣသိနံ ဥပကပွနဝေသန ဒိဗ္ဗာနိ ယာဂုခဇ္ဇကာဒီနိ ဒတ္တာ သန္ဓပ္ပေသိ။ သာရတ္ထ၊၂။၃၃၉။ (ခ) ကထံ ပန အစေတနာနံ နေသံ ပစ္စယာဟာရဿ ဥပကပွနန္တိ စောဒနံ သန္ဓာယ ----အာဟ။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၂၅။(၂) ဥပကပွနမေဃ-ကြည့်။

ဥပကပွနသြဇာ (ထီ) [ဥပကပွန+သြဇာ] သုံးဆောင်ခံစားဖွယ်-စားသောက်ဖွယ်-အဖြစ်သို့ ရောက်သောသြဇာ၊သုံးဆောင်ခံစားဖွယ်ဖြစ်သောသြဇာ။ ဒေဝတာ----စတ္တုသု မဟာ-ဒီပေသု ဒေဝမနုဿာနံ (ဒေဝါနဉ္စ မနုဿာနဉ္စ) ဥပကပွနသြဇံ -----တတ္ထ ပက္ခိပိသု။ အပ၊ ၌၊၁။၈၂။ ဇာ၊ဋီ၊၁။၈၀။

ဥပကပွနက (တိ) [ဥပကပွန+က] သုံးဆောင်ခံစားဖွယ်အဖြစ်သို့ ရောက်သော၊သုံးဆောင်ခံစားဖွယ်ဖြစ်သော။ မဟာဒုဂ္ဂတော အတ္တနော ဥပကပွနကံ ယာဂုဘတ္တံ ပဏ္ဏသုပေယျမ္ပိ တထာဂတဿ ဒဒေယျ။ ဓမ္မ၊ဋီ၊၁။၃၆၃။(-ဓမ္မ၊ ၌၊၂။၂၀၇။ ဇာ၊ဋီ၊၁။၄၂၂။)

ဥပကပွနကလူခါဟာရ (ပု) [ဥပကပွနက+လူခါဟာရ] သုံးဆောင်ခံစားဖွယ်ဖြစ်သော ကြမ်းတမ်းသော အစာအာဟာရ။ သော ဧဝ အဟာရော ပတ္တော ပက္ခိပိတ္တာ ထေရဿ ပတ္တေ ဌပနကာလေ ကပဏာနံ ဥပကပွနက-လူခါဟာရော ဝိယ ပညာယိတ္ထ။ ဥဒါန၊ဋီ။၁၇၉။

ဥပကပွနစန္ဒနစုဏ္ဏ (နာ) [ဥပကပွန+စန္ဒနစုဏ္ဏ] အသုံးအဆောင်ဖြစ်သော စန္ဒကူးမှုန့်။ ဒိဗ္ဗာနိပိ စန္ဒနစုဏ္ဏာနိတိ ဒေဝတာနံ ဥပကပွနစန္ဒန-စုဏ္ဏာနိ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၆၇။

ဥပကပွနတူရိယ (နာ) [ဥပကပွန+တူရိယ] အသုံးအဆောင်ဖြစ်သော တူရိယာ။ ဒိဗ္ဗာနိပိ တူရိယာနိတိ ဒေဝတာနံ ဥပကပွနတူရိယာနိ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၆၇။

ဥပကပွနနိယာမ (ပု) [ဥပကပွန+နိယာမ] ဘုဉ်းပေးသုံးဆောင်သော-နည်း-အစဉ်အလာ။ သော ဘဂဝန္တံ ဒိသ္မာ ဟဋ္ဌတုဋ္ဌော အတ္တနော ဥပကပွနနိယာမေန အာဟာရံ ဥပနေသိ။ ထေရ၊ဋီ၊၂။၁၁၁-၂။

ဥပကပွနမေဃ (ပု) [ဥပကပွန+မေဃ] ကမ္ဘာကိုဖျက်ဆီးတတ်သောမိုး၊ ကမ္ဘာဖျက်မိုး။ ဒေဝေါ နဝဿတိတိ ပဌမံ တာဝ ဥပကပွန-မေဃော နာမ-----ဝဿတိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၈၀။ ဥပကပွနမေဃောတိ ကပ္ပဝိနာသကမေဃံ သန္ဓာယ ဝဒတိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၈၉။

ဥပကပွနယာန (နာ) [ဥပကပွန+ယာန] သင့်လျော်အောင် စီမံအပ်သောယဉ်။ ဇောနိ တာဝ နေသံ ဥပကပွနယာနာနိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၄၇။ (-ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၅၈။)

ဥပကပွန (တိ)[ဥပ+ကပ+အန] ပြီးစီးသော၊ ထင်ရှားဖြစ်သော။ ဝေမိဓပိ တံခဏံ ယေဝ ဥပကပွန္ဓာ "ဌာနသော ဥပကပွတိ"တိ ဝုတ္တာ။ ခုဒ္ဒက၊ဋီ။၁၈၁။ ဥပကပွတိ(က)လည်းကြည့်။

ဥပကပွန္ဓိ (ကြို) [ဥပ+ကပ+အ+အန္ဓိ] ယှဉ်တွဲ သုံးဆောင်ဖွယ်-ခံစားဖွယ်-မှီခိုနေထိုင်ရာ-အဖြစ်ဖြင့်. ကပ်ရောက်ကုန်၏-အဖြစ်ဖြင့်. ဖြစ်ကုန်၏။ ဥပကပွတိ(က)ကြည့်။

ဥပကပွန္ဓု (ကြို) [ဥပ+ကပ+အ+အန္ဓု] သုံးဆောင်ခံစားဖွယ်အဖြစ်သို့.ကပ်ရောက်စေကုန်သတည်း။ ဥပကပွတိ(က)ကြည့်။

ဥပကပွပုည (နာ) [ဥပကပွ+ပုည] သုံးဆောင်-

ခံစား-နိုင်ကြောင်း ကုသိုလ်ကောင်းမှု။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပကပွဝုညာဘာဝ (ပု) [ဥပကပွဝုည+အဘာဝ] သုံးဆောင်-ခံစား-နိုင်ကြောင်းကုသိုလ်ကောင်းမှု မရှိခြင်း။ ဒေ၀လောကပရိယာပန္နဓနံ မနုဿာနံ ဥပကပွဝုညာဘာဝတော ပုဗ္ဗေ အတ္တနာ နိဟိတဓနံ "အသုကေ စာ"တိ အာစိက္ခိတ္တာ ဂတော။ မဇ္ဈိ၊၃။၁၉၃။

ဥပကပ္ပိတ (တိ) [ဥပ+ကပ္ပ+တ] စီမံပြုလုပ်အပ်သော။ ဒကို့ကေယျေသု ယံ ကတန္တိ ယံ ဒကို့ဏာယ အနုစ္ဆဝိကေသု ဥပကပ္ပိတံ၊ တံ သုဟုတံ သုယိဋ္ဌं သုပ္ပတ္တန္တိ အတ္ထော။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၀၃။

ဥပကပ္ပေတိ (ကြို) [ဥပ+ကပ္ပ+ဏေ+တိ] (က) အဆင့်ဆင့်နောက်နောက်ကာလ၌-စီရင်-ဆောင်-၏၊ ဆက်သ၏။ (ခ) ကပ်၍ပြုပြင် စီရင်စေ၏၊ ကပ်၍ ပြီးစေ၏။ (က) **ဥပကပ္ပေထ**- တွေ့ကံ့ နာမ မေ အနုဝဿံ ဗလီ ဥပကပ္ပေထ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၁၄။ မဇ္ဈ၊၄။၁၅ရ။ ဥပကပ္ပေထာတိ ဥပရူပရိ ကပ္ပေထ သံ၀ိဒ-ဟထ ဥပနေထာတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၁၉၆။ မဇ္ဈ၊၃။၃၅၆။ (ခ) အတထံ ဝါ ပန သန္ဓံ တထတ္ထာယ **ဥပကပ္ပေဿာမိ**။ ဒီ၊ ၂။၅၄။ ဥပကပ္ပေဿာမိတိ သမ္ပါဒေဿာမိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၉၅။ ဥပကပ္ပေဿာမိတိ ဥပေစ္စ သမတ္ထယိဿာမိ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၁၀၈။

ဥပကပ္ပေတ္ဝာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ကပ္ပ+ဏေ+တ္ဝာ] စီရင်၍။ ဟဗ္ပံ ကတ္ဝာတိ ဟုနိတဗ္ဗံ ဒေယျဓမ္မံ ဥပကပ္ပေတ္ဝာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၀ ၂။

ဥပကပ္ပေထ (ကြို) [ဥပ+ကပ္ပ+ဏေ+ထ] အဆင့်ဆင့်နောက်နောက်ကာလ၌-စီရင်-ဆောင်-ကြကုန်လော၊ ဆက်သကြကုန်လော။ ဥပကပ္ပေတိ(က) ကြည့်။

ဥပကပ္ပေဿာမိ (ကြို) [ဥပ+ကပ္ပ+ဏေ+ဿာမိ] ကပ်၍ပြုပြင် စီရင်စေအံ့၊ ကပ်၍ပြီးစေအံ့။ ဥပကပ္ပေတိ(ခ)-ကြည့်။

ဥပကရဏ (နာ) [ဥပ+ကရ+ယု](က) အဆောက်အဦ၊ အသုံးအဆောင်ပစ္စည်း၀တ္ထု။ (ခ) အကြောင်း။ (က) အပ္ပေ၀ နာမေတ္ထ ကိဉ္စိ ဥပကရဏံ အဓိဂစ္ဆယျန္တီ။ ဒီ၊ ၂။ ၂ရ၀။ ဌပေတ္ဝာ ဒဏ္ဍं သဗ္ဗမ္ပိ အ၀သေသံ ဥပကရဏံ သတ္ထာနံ ဝိဟေဌနဘာ၀တော သတ္ထန္တီ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ဖ၅။ (-မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၁၀။ အံ၊ဋ္ဌ ၂။၁၉ရ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။ခ၆။) (ခ) ဝိတ္ထိယာ ဥပကရဏံ ဝိတ္ထုပကရဏံ၊ တုဋ္ဌိကာရဏန္တီ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂ဖ၃။ ဥပကရဏသဒ္ဒေါ စေဋ္ဌ ကာရဏပရိယာယော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၃၀ ၂။ (ပေဋကော။ ၂၃၉။)

ဥပကရဏဂံဧ၀ိတ (နာ) [ဥပကရဏ+အဂံ+ဧ၀ိတ] အသုံးအဆောင်ပစ္စည်း၀တ္ထု, ကိုယ်အင်္ဂါအသက်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပကရဏဂံဧ၀ိတတဏှာ (ထီ) [ဥပကရဏဂံဧ၀ိတ+တဏှာ] အသုံးအဆောင်ပစ္စည်း၀တ္ထု, ကိုယ်အင်္ဂါ,အသက်တို့၌ တပ်မက်သော တဏှာ။ ဥပကရဏဂံဧ၀ိတတဏှံ သမူဟနိတ္တာ သတ္ထာနံ ဟိတာဟိတ၀ိနိစ္ဆယကရဏ၀သေန တိသော ပညာပါရမိယော။ ဒီ၊ဋီ၊၁။ခ၄။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။ ၂ခ၀။)

ဥပကရဏဂံဧ၀ိတန္ဆရာယကရ (တိ) [ဥပကရဏဂံဧ၀ိတ+အန္ဆရာယကရ] အသုံးအဆောင်ပစ္စည်း၀တ္ထု,ကိုယ်အင်္ဂါ, အသက်တို့၏ အန္ဆရာယ်ကိုပြုတတ်သော၊သူ။ ဥပကရဏဂံဧ၀ိတန္ဆရာယ

ကရာနံ ခမနုဝသေန တိသော ခန္ဓိပါရမိယော။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၉၄။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၉၀။)

ဥပကရဏဂံဧဝိတဟေတု (ပု) [ဥပကရဏဂံ ဧဝိတ+ဟေတု] အသုံး၊အ.ဆောင်ပစ္စည်း ဝတ္ထု, ကိုယ်အင်္ဂါ, အသက်ဟူသော အကြောင်း။ ဥပကရဏဂံဧဝိတဟေတု သစ္စာပရိစ္စာဂဝသေန တိသော သစ္စပါရမိယော။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၉၄။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၉၀။)

ဥပကရဏတဏှာ (ထီ) [ဥပကရဏ + တဏှာ] အဆောက်အဦ-အသုံးအဆောင်ပစ္စည်း ဝတ္ထု-၌ တပ်မက်သော တဏှာ။ဟိတ္တာ မမတ္တန္ဒီ ဣဒံ မမ, ဣဒံ မမာတိ ဥပကရဏတဏှံ စဇိတ္တာ။ ဒီ၊ဋ၊ ၂။ ၂၅၈။

ဥပကရဏဒါန (နာ)[ဥပကရဏ+ဒါန] အဆောက်အဦ-အသုံးအဆောင်ပစ္စည်းဝတ္ထု-ကို ပေးလှူ-ခြင်း။ ဥပကရဏေဟိ ဝိနာ နာ ကဒါစိ ဘောဂသုခံ ဥပကရဏဒါနဋ္ဌ စာဂသမ္ဘတ္တိ-ဟေတုကံ။ မ၊ဋီ၊၁။ ၂ ၂၁။

ဥပကရဏပဋိဗဒ္ဓ (တိ) [ဥပကရဏ+ပဋိဗဒ္ဓ] အဆောက်အဦ-အသုံးအဆောင်ပစ္စည်း ဝတ္ထု-နှင့် စပ်သော။ အတ္တဘာဝပဋိဗဒ္ဓါနိ စေဝ ဥပကရဏပဋိဗဒ္ဓါနိ စ ကာမဂုဏပုပ္ပါနိ ဩစိနန္ဒမေဝ။ ဓမ္မ၊ဋ၊၁။ ၂၃၁။

ဥပကရဏဘဏ္ဍ - (နာ) [ဥပကရဏ+ဘဏ္ဍ] အဆောက်အဦ-အသုံးအဆောင်-ဖြစ်သော ဘဏ္ဍာ။ ဝမုကိအာဒယော ဝါ ရာဇဝလ္လဘာ ဝါ အတ္တနော ဥပကရဏဘဏ္ဍံ ဝါ သယနဘဏ္ဍံ ဝါ ပဋိသာမေတ္တာ ဒေထာတိ ဝဒန္တိ။ ဝိ၊ဋ၊ ၃။၁၅ ၂။ ဝိသင်္ခ်ာ။၄၇။

ဥပကရဏဝိသေသ (ပု) [ဥပကရဏ+ဝိသေသ] အဆောက်အဦ-အသုံ:အဆောင်-အထူး။ အယောမယော ဥပကရဏဝိသေသော ကုဒါလ်နာမ။ သာရတ္ထ၊ဋ၊ရ၃။

ဥပကရဏသမုဒါယ (ပု) [ဥပကရဏ+သမုဒါယ+ဧသနာ] အဆောက်အဦ-ပစ္စည်:ဥစ္စာ-အပေါင်:ကို ရှာမှီ:စုဆောင်:ခြင်:။ ပုဗ္ဗဘာဂေ ဥပကရဏသမုဒါယတော ပဘုတိ အာယူဟန-ဝသေန အာယူဟနသမဂ္ဂီတာ။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၂ ၂၀။

ဥပကရဏသမ္ဘတ္တိ (ထီ) [ဥပကရဏ+သမ္ဘတ္တိ] အဆောက်အဦ-အသုံ:အဆောင်ပစ္စည်:ဝတ္ထု-၏ပြည့်စုံခြင်:။ ဘူမိဘာဂသမ္ဘတ္တိယာ မနုဿ-သမ္ဘတ္တိယာ ဥပကရဏသမ္ဘတ္တိယာ စ သာ နဂရီ ဥက္ကဋ္ဌဂုဏယောဂတော ဥက္ကဋ္ဌာတိနာမံ လဘိ။ မ၊ဋီ၊၁။၄၃။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၉ ၂။(-သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၂၁၁။)

ဥပကရဏသမ္ဘဒါ (ထီ) [ဥပကရဏ+သမ္ဘဒါ] အဆောက်အ.ဦ-အသုံ:အဆောင်ပစ္စည်: ဝတ္ထု-၏ပြည့်စုံခြင်:။ တတ္ထာယံ ဥပကရဏသမ္ဘဒါ။ သံ၊ဋ၊၁။ ၂ ၂ ၂။ သုတ္တနိ၊ဋ၊၁။၁ ၂၄။

ဥပကရဏသမ္ဘူ (တိ) [ဥပကရဏ+သမ္ဘူ] အဆောက်အဦ-အသုံ:အဆောင်ပစ္စည်: ဝတ္ထု-နှင့်ပြည့်စုံသော၊သူ။ အတ္ထသမ္ဘူနော ဥပကရဏ-သမ္ဘူနော ဟုတ္တာပိ နု ပေါသေတိ။ သုတ္တနိ၊ ဋ၊၁။၁၆ ၂။

ဥပကရဏသိနေဟ (ပု) [ဥပကရဏ+သိနေဟ] အဆောက်အဦ၌-အသုံ:အဆောင်ပစ္စည်: ဝတ္ထု၌-ငြိကပ်တွယ်တာခြင်:-ငြိကပ်တွယ်တာ သော လောဘ။ ဥပကရဏသိနေဟဿ ပဟီ-နတ္တာ မနုဿေဟိ အလိတ္တော အသံ်သဋ္ဌော ဧကန္တဝိဝိတ္တော။ သုတ္တနိ၊ဋ၊ ၂။၁ ၂ ၉။

ဥပကရဏသုခ (နာ) [ဥပကရဏ+ ဥပကရဏသုခ] အဆောက်အဦအသုံ:အဆောင်, အဆောက်အဦ အသုံ:အဆောင်ကို ခံစား:ခြင်:ချမ်:သာ။ စာဂသမ္ဘတ္တိယာ ဥပကရဏသုခဿ ဒါယကော။

မဋ္ဌ၊၁။၁၂၇။ ဥပကရကေဟိ ဝိနာ နဝ ကဒါစိ ဘောဂသုခံ ဥပကရကဒါနဿ စာဂသမ္ပတ္တိ-ဟေတုကန္တိ အာဟ စာဂသမ္ပတ္တိယာ ။ပ။ ဒါယကောတိ။ မဋ္ဌီ၊၁။၂၂၁။

ဥပကရကာရဟ (တိ) [ဥပကရက+အရဟ] အဆောက်အဦပြုလုပ်ခြင်းငှါ ထိုက်သော။ ဥပကရက (က)-ကြည့်။

ဥပကရိတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+ကရ+တဗ္ဗ] ကျေးဇူးပြု အပ်သော။ ယထာယောဂံ တံ တံ ဘူတ-ဂုကေဟိ အနုဂ္ဂယ္ဘာဝတော ရူပါဒိဂုဟကေ ဥပကရိတဗ္ဗတောတိ အတ္ထော။ မူလဋီ၊၁။၁၄၉။ (-အနုဋီ၊၁။၁၅၉။)

ဥပကရောန္ဓ (တိ) [ဥပ+ကရ+သြ+အန္ဓ] ကျေးဇူးပြုသော။ သဒ္ဓါဒီသု ဥပကရောန္ဓေသု ဇဝ ပညာ ဒဿနကိစ္စံ သာဓေတိ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၇၉။

ဥပကသုတ္တ (နာ) [ဥပက+သုတ္တ] ဥပကသုတ်၊ ဤသုတ်၌ "သူတပါးကို ကဲ့ရဲ့ရှုတ်ချသော သူသည် ကုသိုလ်တရားတို့ကို မဖြစ်ပွားစေ သောကြောင့်ကဲ့ရဲ့ထိုက်သူ, အပြစ်ရှိသူ ဖြစ်သည်"ဟု မဂ္ဂိကာ၏သားဖြစ်သော ဥပက က မြတ်စွာဘုရားအား လျှောက်ထားလေရာ "ယင်းသို့ဖြစ်လျှင် သင်သည်သာလျှင် သူတစ်ပါးကို ကဲ့ရဲ့ရှုတ်ချနေသူဖြစ်၍ ကုသိုလ် တရားကို မဖြစ်ပွားစေသောကြောင့် ကဲ့ရဲ့ထိုက်သူ ဖြစ်သည်" စသည်ဖြင့် မြတ်စွာဘုရားသည် ဥပကကို ဆုံးမတော်မူလေသည်။ အဂုံတွဲရပါဋိ၊ ၄-နိပါတ်၊ ၄-ပဏ္ဏာသက၊ ၄-ဝဂ်၊ ၈-သုတ်။ အံ၊၁။၅၀၁။

ဥပကာရ (ပု) [ဥပ+ကရ+ဏ] (၁) ကျေးဇူး၊ ကျေးဇူးပြုခြင်း။ (တိ) (၂) ကျေးဇူးပြုတတ်သော။ (၁) ဧဝံ သင်္ဂဟေ ကယိရမာနေ ပုနပ္ပုနံ ပသီဒိသွာ ဥပကာရံ ကရိဿန္တိ။ ဝိ၊ဋီ၊၂။၆၈။ ပုဗ္ဗကာရီတိ ပဌမံ ဥပကာရဿ ကာရကော။ အံ၊ဋီ၊၂။၅၅။ (-ဝိ၊ဋီ၊၁။၂၄၉။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၃၅။ အံ၊ဋီ၊၂။၅၅။) (တိ)(၂) ဥပကာရော မိတ္တော သုဟဒေါ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဒီ၊ဋ၊၁။၁၅၂။(-၁၅၃။ သုတ္တနိ၊ဋီ၊၁။၁၁၈။) ဒေဝဘူတသာပိ ဥပ-ကာရာနိ ပုညာနိ။ အံ၊၂။၂၈။ ဥပကာရာ စ ယာ နာရီ။ အပ၊၂။၂၇၀။

ဥပကာရက (တိ) [ဥပ+ကရ+ဏ္ဍ။ ထီ-၌ ဥပကာရိကာ] ကျေးဇူးပြုတတ်သော။ အပ္ပမာဒေါ ကုသလေသု ဓမ္မေသူတိ သဗ္ဗတ္ထက် ဥပကာရက် အပ္ပမာဒံ ကထေသိ။ ဒီ၊ဋ၊၃။၂၃၉။ ဝါစာ ကာယကမ္မသ ဥပကာရိကာ။ အံ၊ဋီ၊၁။၄၀၅။ အဘိ၊ဋီ၊၂။၁၀၈။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၁။၁၅၁။

ဥပကာရကကမ္မဋ္ဌာနပရာယဏ (တိ) [ဥပကာရက+ကမ္မဋ္ဌာန+ပရာယဏ] ကျေးဇူးပြုတတ်သော ကမ္မဋ္ဌာန်းလျှင် မှီခိုအားထားလည်းလျှောင်းရာရှိသော၊သူ။ တေ ဘိက္ခူ---အတ္တနော ဥပကာရကကမ္မဋ္ဌာနပရာယဏာ အဟေသုံ။ မဋ္ဌ၊၁။၆၁။

ဥပကာရကင် (နာ) [ဥပကာရက+အင်] ကျေးဇူးပြုတတ်သောအကြောင်းအင်္ဂါ။ သမတိက္ကမကာ ဥပကာရကင်္ဂါနိ။ မဋ္ဌီ၊၂။၂၇၁။ (-နေတ္တိ၊ ဝိ။၂၃၂။)

ဥပကာရကဋ္ဌ (ပု) [ဥပကာရက+အတ္ထ] ကျေးဇူး ပြုတတ်သည်၏အဖြစ်-ကျေးဇူးပြုခြင်း-ဟူသော အနက်သဘော။ အပိ စ ဥပကာရ-ကဋ္ဌော ပစ္စယဋ္ဌော။ အဘိ၊ဋီ၊၂။၁၂၇။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၁။၃၁၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၅၈။ ဥပကာရဋ္ဌ-လည်းကြည့်။

ဥပကာရကတ္ထ (တိ) [ဥပကာရက+အတ္ထ] ကျေးဇူး ပြုတတ်သည်၏ အဖြစ်ဟူသော အနက်ရှိသော။ ဥပကာရကတ္ထော ဝါ ပစ္စယော။

ဥဒါန၊၆။၃၈။

ဥပကာရကဝမ္မ (ပု) [ဥပကာရက+ဝမ္မ] ကျေးဇူးပြုတတ်သောတရား။ သီလသမာဓိနှင့် အနှစ်ရေ ဥဘိန္နမ္မိ ဥပကာရကဝမ္မာ ဥဒ္ဒိဋ္ဌာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၂၀။ (–သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၈။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၂၃။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၁၆၆။)

ဥပကာရကဝမ္မဒဿန (နာ) [ဥပကာရကဝမ္မ+ဒဿန] ကျေးဇူးပြုတတ်သောတရားကို ပြခြင်း။ ဥပဋ္ဌိတာ သတိတိအာဒီနိ ပန သမ္မယုတ္တဝိရိယဿ ဥပကာရကဝမ္မဒဿနတ္ထံ ဝုတ္တာနိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၈၃။

ဥပကာရကဝမ္မပရိဒီပန (နာ) [ဥပကာရကဝမ္မ+ပရိဒီပန] ကျေးဇူးပြုတတ်သောတရားကို ပြခြင်း။ အာစာရဂေါစရသမ္ပန္နောတိ ဟေဋ္ဌာ ပါတိမောက္ခသံဝရဿ ဥပရိဝိသေသာနံ ယောဂဿ စ ဥပကာရကဝမ္မပရိဒီပနံ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၀၂။ (–ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၂၉၀။)

ဥပကာရကဝမ္မာသေဝန (နာ) [ဥပကာရကဝမ္မ+အာသေဝန] ကျေးဇူးပြုတတ်သောတရားကို မှီဝဲခြင်း။ အနဝဇ္ဇဝမ္မာနံ ဥပကာရကဝမ္မာသေဝနံ ဝိယ အနုပကာရကဝမ္မပရိဝဇ္ဇနမ္မိ ပညာနိသေဝနေနေဝ ဟောတိ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၅၄။

ဥပကာရကနာနာဝဇ္ဇနူပစာရ (ပု) [ဥပကာရက + နာနာဝဇ္ဇန+ဥပစာရ] ကျေးဇူးပြုတတ်သော–အထူးထူးသောအာဝဇ္ဇန်းရှိသော–အာဝဇ္ဇန်းကွဲသော–ဥပစာ။ ပုဗ္ဗဘာဂေ ဧကဂ္ဂတာတိ ဣမိနာ အပ္ပနာယ ဥပကာရကနာနာဝဇ္ဇနူပစာရဿပိ သင်္ဂဟော ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၁၀။

ဥပကာရကမ္မဋ္ဌာနပရာယဏ (တိ) [ဥပကာရ+ကမ္မဋ္ဌာန+ပရာယဏ] ကျေးဇူးပြုတတ်သောကမ္မဋ္ဌာန်းလျှင် မှီခိုအားထား လည်းလျှောင်းရာ ရှိသော၊သူ။ တေ ဘိက္ခူ ----အတ္တနော ဥပကာရကမ္မဋ္ဌာနပရာယဏာ အဟောသုံ။ အံ၊ ၁။၂၁၁။

ဥပကာရကရဏ (နာ) [ဥပကာရ+ကရဏ] ကျေးဇူးပြုခြင်း။ ဥပဋ္ဌာနံ နာမ ပါဒဓောဝန–သမ္မာဟနဥစ္ဆာဒနနှာပနေဟိ စတုပစ္စယ–သမ္မဒါနေန စ ဥပကာရကရဏံ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၂၀။ (–နေတ္တိ၊ဋီ။၉၃။)

ဥပကာရကလက္ခဏ (တိ) [ဥပကာရက +လက္ခဏ] ကျေးဇူးပြုတတ်သည်၏အဖြစ်–ကျေးဇူးပြုခြင်း–ဟူသောအမှတ်အသား လက္ခဏာရှိသော။ လက္ခဏတော ပန ဥပ–ကာရကလက္ခဏော ပစ္စယော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၄၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၂၆၈။ (–မူလဋီ၊၃။၁၆၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၂၆၈။)

ဥပကာရကသဘာဝ (တိ) [ဥပကာရက+ သဘာဝ] ကျေးဇူးပြုတတ်သည်၏အဖြစ်–ကျေးဇူးပြု ခြင်း–ဟူသော သဘောရှိသော။ ဇေဝသဘာဝါတိ ကမ္မပစ္စယေန ဥပကာရက–သဘာဝါ။ အနုဋီ၊၃။၂၅၈။

ဥပကာရကသုခသမ္ပဒါယက (တိ) [ဥပကာရက +သုခ+သမ္ပဒါယက] ကျေးဇူးပြုတော်မူသဖြင့် ချမ်းသာကိုပေးတတ်သော၊သူ။ စာဂသမ္ပ–တ္တိယာ ဥပကာရကသုခသမ္ပဒါယကော ဟိ ဧသေ။ ဝဇီရ။၃၇။

ဥပကာရကိရိယာ (ထီ) [ဥပကာရ+ကိရိယာ] ကျေးဇူးပြုခြင်း။ အဓိကာရောတိ ဗုဒ္ဓေ ဥဒ္ဒိဿ အဓိကော ကာရော၊ သဝိသေသာ ဥပကာရ–ကိရိယာ။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၂၀။ (–မ၊ဋီ၊၂။၂၈၂။)

ဥပကာရခေတ္တ (နာ) [(၁) ဥပကာရ+ခေတ္တ။ (တိ)(၂) ဥပကာရခေတ္တ+ဏ] (၁) ကျေးဇူးတရား၏တည်ရာ။ (တိ) (၂) ကျေးဇူးပြုတတ်သော

လယ်ယာမြေကောင်း-နှင့်တူသော-သဖွယ်ဖြစ်သော။ (၁) အပစယမာနော ဂုဏခေတ္တေ ဥပကာရခေတ္တေ ဝါ။ နေတ္ထိ၊ဌီ။၁၀ရ။ ဂုဏ-ခေတ္တ-လည်းကြည့်။ (တိ)(၂) ဥပကာရ -ခေတ္တတာယ တံ အာဟုနံ အရဟန္တီတိ အာဟုနေယျာ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ ၃၂၀။

ဥပကာရညုတာဒဿန (နာ) [ဥပကာရညုတာ+ဒဿန] ကျေးဇူးကိုသိလေ့ရှိသူ၏အဖြစ်ကိုပြခြင်း။ အတ္တနော နိဿယဘူတာနံ အာစရိယာနံ ပဏာမကရဏသ ဥပကာရ-ညုတာဒဿနံ။ ကခ်ီ၊ဌီ။ ၂။

ဥပကာရညူ (တိ) [ဥပကာရ+ဉာ+ရู] ကျေးဇူးကိုသိလေ့ရှိသော၊သူ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပကာရဋ္ဌ (ပု) [ဥပကာရ+အတ္ထ] (၁) ကျေးဇူးပြုတတ်သည်၏အဖြစ်-ကျေးဇူးပြုခြင်း-ဟူသော အနက်သဘော။ (တိ)(၂) ကျေးဇူးပြုခြင်း အနက် ရှိသော။ (၁) သမ္မာဒိဋ္ဌိအာဒိကာ ဣမေ ဓမ္မာ ဥပကာရဋ္ဌေန သမ္ဘာရာ ဟောန္တိ။ မဟာနိ၊ဌ။ ၂၆၅။ (တိ)(၂) ဥပကာရဋ္ဌော ဝါ ပစ္စယော။ သာရတ္ထ၊၃။၁၃၅။

ဥပကာရတ္ထ (ပု) [ဥပကာရ+အတ္ထ] (၁) ကျေးဇူးပြုခြင်းအနက်။ (၂) ကျေးဇူးပြုခြင်းအကျိုး။ (၁) ကာရသဒ္ဒါ ဥပသဒ္ဒေန ဝိနာပိ ဥပကာရတ္ထံ ဝဒတိ။ ဒီ၊ဌီ၊၃။ ၂ရ၆။ (၂) အထ မနုဿာ ဇဝ သံယသ ဥပကာရတ္ထာယ သံယကဘူမိ ခဏိတ္မာ တံ နိဿာယ နိပ္ပန္နသဿတော ကပ္ပိယဘဏ္ဍံ ဒေန္တိ။ ဝိ၊ သင်္ဂ်ဟ။ ၅ရ။ (-မ၊ဌ၊၁။ ၂၁၁။)

ဥပကာရဓမ္မ (ပု) [ဥပကာရ+ဓမ္မ] ကျေးဇူးပြုတတ်သောတရား။ သပ္ပါယေ ဥပကာရဓမ္မေ သေဝန္တော တသ္မိံ တသ္မိံ ဌာနေ သီလကွန္ဓံ ပညာယ အနုဂ္ဂဏှာတိ နာမ။ အံ၊ဌ၊ ၂။ဧ၃။ (-အဘိ၊ဌ၊၃။၃၄။)

ဥပကာရဓမ္မဒဿန (နာ) [ဥပကာရဓမ္မ+ဒဿန] ကျေးဇူးပြုတတ်သောတရားကိုပြခြင်း။ တေသံ ပန ဥပကာရဓမ္မဒဿနတ္ထံ-----ဝုတ္တံ။ ဒီ၊ဌီ၊ ၃။ ၂ရ၅။

ဥပကာရပဋိပဒါ (ထီ) [ဥပကာရ+ပဋိပဒါ] ကျေးဇူးကိုရွက်ဆောင်တတ်သော-ကျေးဇူးပြုတတ်သော-အကျင့်။ ကထမေတံ နိဗ္ဗာနသ ဥပကာရပဋိပဒါ နာမ ဇာတံ။ မ၊ဌ၊၄။၁ရ။ ဥပကာရပဋိပဒ(သံ၊ဌ၊၃။၄၆)နှင့် ဥပကာရာ၀ဟံ ပဋိပဒံ။ သံ၊ဌီ၊ ၂။၃၁၆။ (-မ၊ဌီ၊၃။ ၂၃ရ။)

ဥပကာရပဋိသံယုတ္တ (တိ) [ဥပကာရ+ပဋိသံယုတ္တ] ကျေးဇူးနှင့်စပ်ယှဉ်သော။ ဣဒံ ဒုတေယျံ နာမ ဌပေတ္တာ ပဠသဟဓမ္မိကေ ရတနတ္တယသ ဥပကာရပဋိသံယုတ္တဿ ဂိဟိ-သာသနံ အညေသံ နတ္ထိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။ရရ။

ဥပကာရပဟာန (တိ) [ဥပကာရ+ပဟာန] ကျေးဇူး ပြုခြင်းလျှင် ပဟာနရှိသော။ နဟိ ဟေတု-ပစ္စယောတိအာဒိကော ဥဒ္ဒေသော ကုသလာဒိ-ဥဒ္ဒေသော ဝိယ ဓမ္မပ္ပဟာနော၊ အထ ခေါ ဓမ္မာနံ ဥပကာရပ္ပဟာနောတိ။ မူလဋီ၊၃။၁၆၈။

ဥပကာရဗဟုလ (တိ) [ဥပကာရ+ဗဟုလ] များသော ကျေးဇူးရှိသော၊သူ။ အသတိ စ တေသု ကထာဟံ သတ္ထာနံ ဥပကာရဗဟုလော ပဋိညာနုရူပံ ဥတ္တမံ သမ္ပတ္တိ ပါပုဏိသာမိ။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊၁။ ၂၆၈-၉။

ဥပကာရဘူတဓမ္မကာရီ (တိ) [ဥပကာရဘူတ+ဓမ္မ+ကာရီ] ကျေးဇူးပြုတတ်သည်ဖြစ်၍ဖြစ်သော-ကျေးဇူးပြုတတ်သော-တရားကို ပြုလေ့ရှိသော၊သူ။ အသပ္ပါယကာရီတိ နဟိ သပ္ပါယကာရီ၊ နဟိ ဥပကာရဘူတဓမ္မကာရီ။ အံ၊ဌ၊၃။၁၃ရ။

ဥပကာရမုခ (နာ) [ဥပကာရ+မုခ] ကျေးဇူးပြုခြင်းကိုရှေးရှုခြင်း။ အညေန ဝါ ဥပကာရမုခေန

ဂယ္ဟုပဂေါ နာမ နတ္ထိ။ ဓမ္မာဌ၊၁။၂၀၄။

ဥပကာရဝစန (နဝ) [ဥပကာရ+ဝစန] ကျေးဇူးဟူသော-ကျေးဇူးပြုခြင်းဟူသော-ဟောနက်ရှိသော-အနက်ကိုဟောသော။ ဗဟုကာရတ္တာ-တိ ဗဟူပကာရတ္တာ၊ ဥပကာရဝစနော ဟောတ္ထ ကာရသဒ္ဒေါ။ သာရတ္ထ၊၁။၄၆။ သီဒီ၊သစ်၊၁။၅၈။

ဥပကာရဝန္တု (တိ) [ဥပကာရ+ဝန္တု။ ထိ ၌ ဥပကာရဝတိ] ကျေးဇူးရှိသော၊သူ။ ဧဝံ အာမိ-သဒါနေန အာမိသသံဝိဘာဂေန အာမိသာ-နုဂ္ဂဟေန ဂဟဋ္ဌာ ဘိက္ခူနံ ဥပကာရဝန္တောတိ ဒသ္သေတွာ။ ဣတိဝုတ်ဋ္ဌ။၃၂၃။ ကောရမ္မဏော အာသေဝနာ ဥပကာရဝတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၈၅။ (-ဣတိဝုတ်ဋ္ဌ။၃၁၉။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၇၈။)

ဥပကာရဝိသေသ (ပု) [ဥပကာရ+ဝိသေသ] ကျေးဇူးအထူး။ ယထာဝုတ္တော ဥပကာရ-ဝိသေသော ဣဿရနိမ္မိတော၊ နဝ ကမ္မုနာတိ သာဓနီယမေတံ။ အနုဋီ၊၃။၆၅။

ဥပကာရသတ္ထ (နဝ) [ဥပကာရ+သတ္ထ] ကျေးဇူးပြုတတ်သော ကျမ်းဂန်။ ကေဋုဘန္ဓံ ကိရိယာ-ကပ္ပဝိကပ္ပေါ ကဝီနံ ဥပကာရသတ္ထံ။ သာရတ္ထ၊၁။၁၂၁။

ဥပကာရသန္ဓောသ (ပု) [ဥပကာရ+သန္ဓောသ] ကျေးဇူးကိုသိ၍ သုံးဆောင်ခြင်းဟူသော ရောင့်ရဲလွယ်ခြင်း။ ပိဏ္ဍပါတံ ပရိဘုဉ္ဇိတ္တာ သမဏဓမ္မံ အနုပါလေဿာမီတိ ဧဝံ ဥပကာရံ ဥတ္တာ ပရိဘုဉ္ဇနံ ဥပကာရသန္ဓောသော နာမ။ အံဌ၊ ၂။၂၈၃။ စူဠနိ၊ဌ။၁၁၅။

ဥပကာရသဘာဝ (ပု) [ဥပကာရ+သဘာဝ] ကျေးဇူးပြုခြင်း၏ထင်ရှားရှိသည်၏အဖြစ်။ အာမိ-သဒါနဓမ္မဒါနေဟိ ဥပကာရသဘာဝတော။ သာရတ္ထ၊၁။၃၁၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၅၅။

ဥပကာရနုပကာရ (တိ) [ဥပကာရ+အနုပကာရ] ကျေးဇူးပြုတတ်,ကျေးဇူးမပြုတတ်သော။ နိရောဓံ သမာပဇ္ဇနကေန ဘိက္ခုနာ ဥပကာရာနုပကာရာနိ အဂ်ါနိ ဇာနိတဗ္ဗာနိ။ မ၊ဌ၊၂။၂၄၈။ (-အံ၊ဌ၊၁။၄၀၅။ အံ၊ဌ၊၃။၁၆၃။ အဘိ၊ဌ၊၂။၁၀၉။ အဘိ၊ဌ၊၃။၃၄။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၁။၁၅၁။ မ၊ဋီ၊၂။၂၇၀။)

ဥပကာရာနုပကာရဓမ္မ (ပု) [ဥပကာရာနုပကာရ+ဓမ္မ] ကျေးဇူးပြုတတ်, ကျေးဇူးမပြုတတ်သောတရား။ တဿာ ဧဝ ဘာဝနာယ ဥပကာရာနုပကာရဓမ္မာနံ ပဇာနနလက္ခဏာယ ပညာယ ဥပတ္ထမ္ဘိတံ။ သာရတ္ထ၊၁။၃၅၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၂။၈။

ဥပကာရာနုပကာရဝသပ္ပဝတ္တိ (ထိ) [ဥပကာရာနုပကာရ+ဝသ+ပဝတ္တိ] ကျေးဇူးပြုခြင်း, ကျေးဇူးမပြုခြင်း၏ အစွမ်းဖြင့် ဖြစ်ခြင်း။ သာဟိ ဝုတ္တာကာရေန ဗလဝတိ ဧဝနသန္ဓာနေ ဂုဏဝိသေသယုတ္တေသု ဥပကာရာနုပကာရ-ဝသပ္ပဝတ္တိယာ----- ဖလံ ဒေတိ။ မ၊ဋီ၊၃။ ၁၅၇။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၀၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၇၆။

ဥပကာရာနုဿရဏမတ္တက (နဝ) [ဥပကာရ+အနုဿရဏမတ္တက] ကျေးဇူးကို အောက်မေ့ရုံမျှ အောက်မေ့ခြင်း။ ဥပကာရာနုဿရဏ-မတ္တကေနေဝ ဝုတ္တံ။ ဝဇိရ။၄၀၀။ သာရတ္ထ၊ ၃။။၁၆၃။ (-မ၊ဋီ၊၂။၁၄၀။)

ဥပကာရာပကာရ (တိ) [ဥပကာရ+အပကာရ] ကျေးဇူးပြုတတ်, ကျေးဇူးမပြုတတ် (= ကျေးဇူးမဲ့ပြုတတ်)သော။ ယထာဝုတ္တဝတ္ထုတ္တ-ယဿ ဥပကာရာပကာရေသု သတ္တသခ်ါရေသု မဇ္ဈတ္တတာပဋိလာဘဝေန တိဏ္ဏော ဥပေက္ခာပါရမိယော။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၉၄။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၂၉၀။

ဥပကာရာဝတ္ထာ (ထိ) [ဥပကာရ+အဝတ္ထာ]

ကျေးဇူးပြုခြင်း၏ အခိုက်အတန့်၊ (သတ္တဝါတို့၏) အကျိုးကိုဆောင်ရာအခါ။ ဟေတုအဝတ္ထာယ ဖလာဝတ္ထာယ သတ္တာနံ ဥပကာရာဝတ္ထာယ စာတိ တီသုပိ အဝတ္ထာသု လောကနာထော ... အစ္ဆရိယမနုသော ဝုတ္တော။ အံ၊ ၎ီ၊၁။၁၃၇။

ဥပကာရာဝဟ (တိ)[ဥပကာရ+အာဝဟ] ကျေးဇူးကိုရွက်ဆောင်တတ်သော။ ကေဋုဘန္ဓိ ကိရိယာကပ္ပဝိကပ္ပေါ် ကဝိနံ ဥပကာရာဝဟံ သတ္ထုံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၂၀။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ၊၁၃။ သပ္ပါယသ အတ္ထနော ဥပကာရာဝဟသ သမ္မဇ္ဇည် သပ္ပါယသမ္မဇ္ဇည်။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၃၇၆။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၅၆။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၄၅၈။)

ဥပကာရိကာ[၁] (ထီ) [ဥပ+ကရ+ဏ္ဍု+အာ] ကျေးဇူးပြုတတ်သော။ ဥပကာရက-ကြည့်။

ဥပကာရိကာ[၂] (ထီ) [(၁) ဥပ+ကရ+ဏျ+အာ။ (၂) ဥပ+ကရ+ဏ္ဍု+အာ] တံတိုင်းခြေ။ နဂရူပကာရိကာတိ ဇေတ္ထ ဥပကာရိကာတိ ပရေသံ အာရောဟနိဝါရဏတ္ထံ သမန္တာနဂရံ ပါကာရဿ အဓောဘာဂေ ကတသုဓာကမ္မံ ဝုစ္စတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၄၅။ ပါကာရဿ အဓောဘာဂေ ကတသုဓာကမ္မံ ဌာနံ နဂရဿ သမီပေ ကတ္တာဗ္ဗတော ဥပကာရကရဏတော စ "ဥပကာရိကာ"တိ ဝုစ္စတိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၂၇၅။

ဥပကာရိဓေတ္တ (နဿ) [ဥပကာရိ+ခေတ္တ]ကျေးဇူးပြုသူဟူသော-ခေတ်-တည်ရာ၊ ကျေးဇူးတရား၏တည်ရာ။ ခေတ္တ-လည်းကြည့်။ တတ္ထ သမဏဗြဟ္မဏဂုဟဏေန ဂုဏခေတ္တံ ဥပကာရိခေတ္တဿ ဒဿေတိ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂ ၂၆။ ယူထံ ပဟာယ ဧကော ဟုတ္ဝာ ဥပကာရိခေတ္တံ ပူဇေသာမိတိ မာတုပေါသနံ။ စရိယာ၊ ဋ္ဌ။၁၁၅။

ဥပကာရိတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+ကရ+တဗ္ဗ] ကျေးဇူးပြုအပ်သော။ ရူပါဒီနံ ဂဟဏေ ဥပကာရိတဗ္ဗတောတိ အတ္ထော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၉၁။

ဥပကာရိနဂရ (နဿ) [ဥပကာရိ+နဂရ] ဥပကာရီမည်သောမြို့၊ (သုမေဓမြတ်စွာဘုရား သစ္စာလေးပါးတရားဟောကြားတော်မူ၍ ကုဋေရှစ်သောင်းသော သတ္တဝါတို့ တတိယဓမ္မာဘိသမယ ဖြစ်ရာမြို့တော်။) ယဒါ ပန ဥပကာရိနဂရေ သိရိနန္ဒနုယျာနေ စတ္တာရိ သစ္စာနိ ပကာသယိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။ ၂၃၆။

ဥပကာရိယ (နဿ) [ဥပ+ကရ+ဏျ] အဆောက်အဦ၊ အသုံးအဆောင် ပစ္စည်းဥစ္စာဘဏ္ဍာ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပကာရိယသာဒိသ(တိ)[ဥပကာရိယ+သာဒိသ] အဆောက်အဦ-အသုံးအဆောင်ပစ္စည်းဥစ္စာဘဏ္ဍာ-နှင့်တူသော။ တံ သပ္ပလ္ပဝတ္ထုံ ဥဒတာရယိ ရထံ၊ ဒဒ္ဒလ္လမာနံ ဥပကာရိယသာဒိသံ။ ဇာ၊ ၂။၁၁၁။ ဥပကာရိယသာဒိသန္တိ ဥပကရဏသာဘဏ္ဍဟိ သဒိသံ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၄၃၃။

ဥပကာရီ[၁] (တိ) [ဥပ+ကရ+ဏီ] ကျေးဇူးပြုတတ်သော၊သူ။ ဒေဿာ နာမ အမှာကံ ဥပကာရိနော နတ္ထိတိ တေသံ ဂုဏေ ကထေန္တော ဂစ္ဆတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၈။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၆၁။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၃၅။ (-ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၀။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၃၈။)

ဥပကာရီ[၂] (ထီ) [ဥပ+ကရ+ဏ+ဣတ္ထိဇောတကဏ္ဍ] (၁) တံတိုင်းခြေ။ (၂)ဥပကာရိမြို့။ (ဥပကာရိအမည်ဖြင့် မြို့၂-မြို့တွေ့ရ၏။ ယခင်ရှိပြီး ပဋ္ဌာလမြို့တော်၏ အရံမြို့သစ် အဖြစ်ဖြင့် ဘုရားအလောင်းမဟာသဓပညာရှိတည်ထောင်အပ်သော ဥပကာရိမြို့၊ သုမေဓမြတ်စွာဘုရား သစ္စာလေးပါးတရား ဟောကြားတော်မူစဉ် ကုဋေရှစ် သောင်းသော သတ္တဝါတို့ ဓမ္မာဘိသမယ ဖြစ်ရာမြို့။ ဤသို့ ၂-မြို့တွေ့ရ၏။) (၁) အဒ္ဒါဝလေပနာ ဥပကာရိယော ပကာ့နဒ္ဒန္တိ။

မ၊၁။၁၂၁။ စူဠနိ။၂၆၄။ အဒ္ဒါဝလေပနာ ဥပ-ကာရိယောတိ စေတ္ထ မနုဿာ ပါကာရပါဒံ အဿခုရသဏ္ဌာနေန ဣဋ္ဌကာဟိ စိနိတ္တာ ဥပရိ သုဓာယ လိမ္ပန္တိ၊ ဧဝံ ကတာ ပါကာရပါဒါ ဥပကာရိယောတိ ဝုစ္စန္တိ။ မ၊ဌ၊၁။၃၆၂။ စူဠနိ၊ ဌ။၁၂၂။ ပါကာရသမီပါဘိသင်္ခိရတာယ ပါကာ-ရပါဒါ ဥပကာရိယော၊ ယာ "ဥဒ္ဒါပါ"တိ ဝုစ္စန္တိ။ မ၊ဋီ၊၂။ ၄၃။ (၂) ဥဒေန္တံ အရုဏုဂ္ဂသ္မိံ၊ ဥပကာရိ ဥပါဂမိ။ ဇာ၊၂။၂၁၄။ ဥပကာရိန္တိ ပဏ္ဍာလနဂရံ ဥပါဒါယ မဟာသတ္တောန ကာရိတတ္တာ "ဥပကာရိ"တိ လဒ္ဓနာမကံ တံ နဂရံ ဥပါဂမိ။ ဇာ၊ဌ၊၆။ ၂၉၇။ ဥပကာရိနဂရ-လည်းကြည့်။

ဥပကာသတိ (ကြို) [ဥပ+ကာသ+အ+တိ] ခ္ပီး-မြှောက်၏၊ပြုစု၏၊ နှစ်သက်ရောင့်ရဲစေ၏။ ဥပ-ကာသီ ဣမံကာယ(ထေရီ။၃၉၀)နှင့် ဣမံ မမ-ကာယံ အနုဂ္ဂဏှိ သန္ဓပေသိ။ ထေရီ၊ဌ။၉၁။

ဥပကာသီ (ကြို)[ဥပ+ကာသ+ဣ] ခ္ပီး-မြှောက်-ပြု-စု-နှစ်သက်ရောင့်ရဲစေ-ပြီ၊ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပကာဋ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] (၁) ဥပကာဋ-မည်သော ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ။ (၂) ဥပကာဋမည်-သော ငရဲထိန်း။ (၁) ကာဋ္ဌပကာဋာ ဝိဇိတော-ဇိတော စ၊ အဂေါ် စ ပဂေါ် စ ဂုတ္တိဇိတော-စ။ မ၊၃။၁၁၅။ (၂) ဟနန္တိ ဝိဇ္ဈန္တိ စ ပစ္စမိတ္တာ၊ ကာဋ္ဌပကာဋာ နိရယမှိ ယောရေ၊ ပုဗ္ဗေ နရံ ဒုက္ခရကမ္မကာရီ။ ဇာ၊၂။၂၇၁။ ကာဋ္ဌပကာဋာ-တိ ဧဝံနာမကာ နိရယပါလာ။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၁၄၁။

ဥပကိဏ္ဏ (တိ) [ဥပ+ကိရ+တ] ရောမြှေ့မ်ားသော။ ဗျမ္ဘ-သုနိမ္မိတံ တောရဏ္ဍပပန္နံ ရုစကုပကိဏ္ဏမိဒံ သုဘံ ဝိမာနံ။ ဝိမာန။၅၀။ ရုစကုပကိဏ္ဏန္တိ သုဝဏ္ဏ-ဝါလိကာဟိ ဩကိဏ္ဏဂ်ံ။ ဝိမာန၊ဌ။ ၁၄၆။

ဥပကိရိတုံ (ဗျ) [ဥပ+ကိရ+တုံ] ကြဲဖြန့်ခြင်း-ငှါ။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ မရုမ္ဗံ ဥပကိရိတုံ။ ဝိ၊၄။၃၀၀။

ဥပကိန္နေ (နှ) [ဥပ+ကိဏ္ဏ+ယု] ရှင်မြူးတက်ကြွ-စေခြင်းသဘော။ "ဥပကိန္နေ"နှင့် ဧကော။ အံ၊ ဌ၊၂။၁၈၂။ (ဝါယောဓာတ်က ကျန်ဓာတ်သုံးပါ-းကို တောင့်တင်းခိုင်မာအောင် ပြုလုပ်ရာ၌ "ဝိတ္ထမ္ဘန" ဟု သမာနဝါဒက သုံးနှုန်း၏။ ဧကော-တို့က "ဥပကိန္နေ"ဟုသုံးနှုန်းခြင်းဖြစ်သည်။)

ဥပကုဋ္ဌ (နှ)[ဥပ+ကုဋ္ဌ] အမျက်ဒေါသ၏အနီး။ ယထာ ဥပကုဋ္ဌံ သမီပကုဋ္ဌန္တိ ဝုစ္စတိ။ ကခ၊ ဌ။၁၀၂။ ဥပသုတိ-လည်းကြည့်။

ဥပကုဋ္ဌ (နှ) [ဥပ+ကုဋ္ဌ] လွန်ကဲပြင်းထန်သော-နူနာ။(နိသျှဉ်-လွန်ကဲပြင်းထန်သော စက်ဆုပ်-အပ်သောအမှု-ဟုပေးသည်။) ဘုသံ ကုဋ္ဌံ ဥပ-ကုဋ္ဌံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ၊၂။၃၂၇။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၀၁-ဌ္ဌမှ ဥပကဋ္ဌ-ဟုရှိသည်။ ဥပါဒါန-လည်းကြည့်။

ဥပကူဇတိ (ကြို) [ဥပ+ကူဇ+အ+တိ] ဆက်စပ်-၍-ယှဉ်ပြိုင်၍-တုဖက်ပြိုင်ဆိုင်၍-တွန်၏-တွန်-ကျူး၏၊ အတုလိုက်၍တွန်ကျူး၏။ ကူဇန္တမုပ-ကူဇန္တီ (ဇာ၊၁။၂၈၂။ ဇာ၊၂။၃၃၃။)တိ ပဌမ-ကူဇမာနံ ပက္ခိံ ပစ္ဆာ ဥပကူဇန္တိ။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၂၉၀။ (-ဇာ၊ဌ၊၄။၂၉၆။)

ဥပကူဇန္တ (တိ) [ဥပ+ကူဇ+အန္တ] အသံမည်-သော၊ တဒီဒီမည်သော၊သူ။ ပဠုဝိဓာ ဘမရ-ဂဏာ ဥပကူဇန္တာ ဝိစရန္တိ။ အံ၊ဌ၊၂။၁၂၅။

ဥပကူဇန္တိ (ကြို) [ဥပ+ကူဇ+အ+အန္တိ] ဆက်-စပ်၍-ယှဉ်ပြိုင်၍-တုဖက်ပြိုင်ဆိုင်၍-တွန်၏-တွန်ကျူး၏၊ အတုလိုက်၍တွန်ကျူး၏။ ဥပကူ-ဇတိ-ကြည့်။

ဥပကူဇိတ (တိ) [ဥပ+ကူဇ+တ] တွန်ကျူးအပ်-သော(အသံ)။ ဟံသဂဏေဟိ ဥပကူဇိတာ ဝိရဝသံယဒ္ဓိတာ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၁၀။ (-ဇာ၊၂။၂၂၂။ ပေတ၊ဌ။၁၄၃။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၁၆။)

ဥပကူဇီ (တိ) [ဥပ+ကူဇ+ဏီ] တွန်ကျူးသော

(ဌက်)။ ဥဘော ကာလူပကူဇီနော (ဇာ၊ ၂။၃၄ရ)တိ သာယံ ပါတော ပဗ္ဗတပါဒံ ဂေ-နိန္နာဒံ ကရောန္တာ နိကူဇန္တိ။ ဇာ၊၆၊။၃၁၈။

ဥပကူထိ(ဓိ)တ (တိ) [ဥပ+ကုထ+တ] အလွန်ဆင်းရဲပင်ပန်းပူလောင်သော၊သူ။ သယေထ ပေါဠေပါဒေါ၀၊ မုမ္မုရေ ဥပကူထိတော။ ဇာ၊ ၁။၅၂။ အနိယ္ဘာနိကဋ္ဌ သစ္စံ ဘဏန္တော သယေထ ပေါဠေပါဒေါ၀၊ မုမ္မုရေ ဥပ-ကူထိတော၊---ဥပကူဓိတောတိပိ ပါဌော၊ အယမေ၀တ္ထော။ ဇာ၊၆၊။၃၂။ ဥပကူဌိတ-လည်းကြည့်။

ဥပကူလ (နာ) [ဥပ+ကူလ] ကမ်း၏အနီး။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပကူလဇ (တိ) [ဥပကူလ+ ဇန+ကွိ] ကမ်း၏အနီး၌-ဖြစ်သော-ပေါက်သော။ ယထာ ၀ါရိ-၀ဟော ပူရော၊ ၀ဟေ ရုက္ခေပကူလဇေ။ ဇာ၊ ၂။၁၅။ ၀ဟေ ရုက္ခေပကူလဇေတိ ဥပ-ကူလဇေ ရုက္ခေ ၀ဟေယျ။ ဇာ၊၆၊။၃၃။

ဥပကူလိ(ဌိ)တ (တိ) [ဥပ+ကူလ+တ?] ထက်ဝက်-လောင်ကျွမ်း-မီးလောင်-မီးလောင်ခံရ-သော၊သူ။ မနမ္မိ ဥပကူဌိတော။ ·ဇာ၊၁။ ၂၃။ မနမ္မိ ဥပကူဌိတောတိ ထောကေနမ္မိ စျာမော။ ဇာ၊၆၊။၄ ၂၉။ သာ ဇရာယ ဥပကူလိတာ ဝိယ။ ထေရီ။၄၀၉။ ထေရီ၊၆။ ၂၁၅။ ဥပကူထိတ-လည်းကြည့်။

ဥပကေဋယမာန (တိ) [ဥပ+ကီဋ+ဏယ+မာန] ကစားအပ်သော၊သူ။ ယဒါ နာဂေါ ဣတ္ထိ-ပုရိသေဟိ ကုမာရကုမာရိကာဟိ သောဏ္ဍာဒီသု ဂဟေတ္တာ ဥပကေဋယမာနော ဝိကာရံ နကရောတိ။ မ၊၆၊၄။၁၄၁။

ဥပက္ကဋ (တိ) [ဥပ+ပစ+တ] အလွန်မှည့်သော၊ ရဲရဲနီသော၊ ကျိန်းစပ်သော။ တာတ ဘေမိယ ကုမာရ -----ရောဒမာနာယ မေ အက္ခီနိ ဥပက္ကာနိ။ ဇာ၊၆၊။၁ ၂။ ပက္ကေနာတိ အဋ္ဌ-ဂတကုဋ္ဌရောဂတာယ ဥပက္ကေန ကုထိတေန။ ထေရ၊၆၊ ၂။၄၅၁။ ဥပ္ပက္က-လည်းကြည့်။

ဥပက္ကန္ဓ (တိ) [ဥပ+ကမု+တ] (သတ်ခြင်း၌) လုံ့လစိုက်ထုတ်ရာဖြစ်သော၊လုံ့လပြုအပ်ရာ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပက္ကန္ဓဒိ၀သ (ပု) [ဥပက္ကန္ဓ+ဒိ၀သ] (သတ်ခြင်း၌) လုံ့လစိုက်ထုတ်ရာနေ့၊ လုံ့လပြုအပ်ရာနေ့။ အယဉ္စိ ရာဇာ ပိတရိ ဥပက္ကန္ဓဒိ၀သတော ပဋ္ဌာယ-----ပဗုဇ္ဇိ။ ဒီ၊၆၊၁။၁ ၂၈။

ဥပက္ကမ (ပု) [ဥပ+ကမု+အ။(ဥပကြမ-သံ)] အားထုတ်ခြင်း၊ လုံ့လ-ပြုခြင်း-စိုက်ထုတ်ခြင်း၊ လုံ့လပယောဂ။ တံ ဥပက္ကမေန ၀ါ ပဓာနေန ၀ါ သမ္မာယ၀ေဒနီယံ ဟောတူတိ လဇ္ဇမေတံ။ မ၊၃။ရ။ ဥပက္ကမေနာတိ ပယောဂေန။ မ၊၆၊ ၄။၃။ ဣမိနာ ဥပက္ကမေန ပရိက္ခယံ ပရိယာဒါနံ ဂစ္ဆေယ္ယ။ သံ၊၁။၁၅၃၊၃ဋ္ဌ၀။ အံ၊၃။၃ဋ္ဌ၆။ သုတ္တနိ။၃၈၁။ ဥပက္ကမာ(ဇာ ၂။၁ဋ္ဌ)တိ ကာရဏပ္ပယောဂါ။ ဇာ၊၆၊။၁၄၅။ တသ္မ ပဗ္ဗ သမ္ဘာရာ ဟောန္တိ ပါဏော ပါဏသညိတာ ၀ဓကစိတ္တံ ဥပက္ကမော တေန မရဏန္တိ။ ဒီ၊၆၊ ၁။၆ဋ္ဌ။ မ၊၆၊၁။ ၂၀ ၂။ သံ၊၆၊ ၂။၁၃၄။အဘိ၊၆၊ ၁။။၁၄၀။ မဟာနိ၊၆။ဋ္ဌ၈။ ဥပက္ကလိ၆သ ဝိသာ၁ေ စိတ္တာသ ဥပက္ကမေန ပရိယောဒပနာ ·ဟောတိ။ အံ၊၁။ ၂၀ရ၊ ၂၁၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၂ ၂၀။ ဥပက္ကမေနာတိ ပစ္စတ္တပုရိသကာရေန ဥပါယေန ၀ါ။ အံ၊၆၊ ၂။၁ဋ္ဌ၅။ ဥပက္ကမေနာတိ ပယောဂေန။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌိ၊၁။ ၂ ၈၆။

ဥပက္ကမကရဏကွက (ပု) [ဥပက္ကမကရဏ+ ၁ဏ] လုံ့လပြုရာ၁ဏ။ ၀ဓကော ပန သဗ္ဗတ္ထ ဥပက္ကမကရဏကွ၁ေယေ၀ ပါရာဇိကော။ ဝိ၊ ၆၊ ၂။၄ဋ္ဌ။

ဥပက္ကမကရဏဟေတု (ပု) [ဥပက္ကမကရဏ+ဟေတု] လုံ့လပြုခြင်းဟူသော အကြောင်း။ ယာယ စေတနာယ ပဝတ္တမာနသ ဧဝံတိ-ဒ္ဒြိယသ နိဿယဘူတေသု မဟာဘူတေသု ဥပက္ကမကရဏဟေတု တံမဟာဘူတပစ္စယာ ဥပ္ပဇ္ဇနကမဟာဘူတာ နုပ္ပဇ္ဇိသန္တိ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၂၅၆။ (-ကခ၊ဌ၊သစ်။၂၁၂။ သီ၊ဌ၊သစ်၊ ၁။၃၂၂။ အနုဋ္ဌ၊၁။၈၈။)

ဥပက္ကမဇာနနာကာရ (ပု) [ဥပက္ကမဇာနန+အာကာရ] လုံ့လပြုခြင်းကို သိခြင်းဟူသော အခြင်းအရာ။ တေနေဝ ဥပက္ကမဇာနနာ-ကာရေန သဒ္ဓိ ဇာနန္တောတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁၀၆။

ဥပက္ကမတိ (ကြို) [ဥပ+ကမု+အ+တိ။ (ဥပကြာ-မတိ-သံ)] လုံ့လပြု၏၊ လုံ့လစိုက်ထုတ်၏၊ ကြိုးစားအားထုတ်၏။ အဗ္ဗတ္တရူပေ စေတေတိ ဥပက္ကမတိ မုစ္စတိ။ ဝိ၊၁။၁၅၅။ ဥပက္ကမတိတိ တဒနုရူပံ ဝါယာမံ ကရောတိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁၁ ၂။ (-၁၁၁၊၁၁၃-၄-၅-၆။) **ဥပက္ကမန္တိ**- မ၊၁။ ၁ ၂၁။ ဥဒါန။၁၆၆။ မဟာနိ။၁၆၀။ စူဠနိ။ ၂၆၃။ ဥပက္ကမန္တိတိ ပဟရန္တိ။ မ၊ဌ၊၁။၃၆ ၂။ ဥဒါန၊ဌ။၃၁၈။ မဟာနိ၊ဌ။ ၂၇၃။ စူဠနိ၊ဌ။၁ ၂။ သမုဒါစရန္တိတိ ဥပက္ကမန္တိ။ မ၊ဌ၊ ၂။၁၃၀။ တယိဒံ အမနာပေဟိ သမုဒါစရဏံ နာမ ပေါထန-ပဟရဏာဒိဝသေန ဥပက္ကမနမေဝါတိ အာဟ "ဥပက္ကမန္တိ"တိ၊ ဗာဓန္တိတိ အတ္ထော။ မ၊ဌ၊ ၂။၁၇ ၂။ (-မ၊ဌ၊၄။၇၇။ အံ၊ဌ၊၁။၃၅၅။) **ဥပက္ကမာမိ**- ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁၀၆။ သာရတ္ထ၊ ၂။၃၀၀။ **ဥပက္ကမေယျ**- သံ၊ဌ၊ ၂။၁၃၁။ **ဥပက္ကမေယ္ယုံ**- အံ၊၃။၁၃၉။ **ဥပက္ကမေယျာမ**- သံ၊၁။၁ ၂၆။ **ဥပက္ကမိ**-ဝိ၊ ၂။၄၁၅။ ဗာ၁။၃၄၅။ ဒီ၊ဌ၊၁။ ၂၈၃။ မ၊ဌ၊ ၂။ ၂၈၈။ ဗာ၊ဌ၊၄။၄၇၆။ **ဥပက္ကမိသု**- ဒီ၊ ၃။၅၆။ ဥပက္ကမိသူတိ အာရဘိသု။ ဒီ၊ဌ၊၃။၃၆။ **ဥပက္ကမုံ**- ဗာ၁။၃၆၄။ ဥပက္ကမုန္တိ ပဟရိသု။ ဗာ၊ဌ၊၅။ ၂၀။ **ဥပက္ကမိမှ**- ဒီ၊၃။၇၅။

ဥပက္ကမဓာတု (ထိ) [ဥပက္ကမ +ဓာတု] လုံ့လကြိုးကုတ် အားထုတ်ခြင်း ဓာတ်သဘော။ အတ္ထိ ဥပက္ကမဓာတု။ အံ၊ ၂။ ၂၉၇။ ဥပက္ကမ-ဓာတုတိ ဥပက္ကမသဘာဝေါ။ အံ၊ဌ၊၃။၁၀၈။

ဥပက္ကမန (နာ) [ဥပ+ကမ+ယု] အားထုတ်ခြင်း၊ ရိုက်နှက်ပုတ်ခတ်ခြင်း။ တတော အနန္တရာ ဥပက္ကမနဝသေန ပါဏိ ပဝတ္တတိ။ ဗာ၊ဌ၊၄။၁ ၂။ အောက်ပုဒ်နှင့် ဥပက္ကမန္တိ(မ၊ဌ၊ ၂။၁၇ ၂)-တို့လည်းကြည့်။

ဥပက္ကမနက္ခဏ (ပု) [ဥပက္ကမန+ခဏ] အားထုတ်-လုံ့လပြု-ရာအခိုက်အတန့်ကာလ။ ပဝေသနက္ခဏေ ဖဿသ သာဒိယနသမ္ဘ-ဝတော ဗလက္ကာရေန ဥပက္ကမနက္ခဏေ ဝိယ ပါရာဇိကမေဝ။ ဝိမတိ၊၁။၁၄၆။

ဥပက္ကမနိဗ္ဗတ္ထ (တိ) [ဥပက္ကမ+နိဗ္ဗတ္ထ] အားထုတ် ခြင်း-လုံ့လပြုခြင်း-ကြောင့် ဖြစ်သော။ သြပက္ကမိကာတိ ဥပက္ကမနိဗ္ဗတ္ထာ။ မ၊ဌ၊ ၂။၁၈၈။ ဥပက္ကမနိဗ္ဗတ္တံ ပန ပရိဟရဏမူလကံ သြက္ကန္တိမတ္တာနပေက္ခတ္တာ။ မူလဋီ၊ ၂။၆ ၂။

ဥပက္ကမန္တ (တိ) [ဥပ+ကမု+အန္တ] အားထုတ်သော၊လုံ့လပြုသော၊သူ။ တေသံ နော ရသ-ပထဝီ ဟတ္ထေဟိ အာလုပ္ပကာရကံ ဥပက္ကမတံ ပရိဘုဥ္ဇိတုံ သယံပဘာ အန္တရာယိ။ ဒီ၊ ၁။၇၅။ တေသု ဥပက္ကမန္တသ ပါရာဇိကံ။ ဝိ၊ ဌ၊၁။ ၂ ၂၉။(-ဝိမတိ၊၁။၁၄၆။)

ဥပက္ကမန္တိ (ကြို) [ဥပ+ကမု+အ+အန္တိ] အားထုတ်ကုန်၏၊ လုံ့လစိုက်ထုတ်ကုန်၏၊ ညှဉ်းပန်းနှိုက်စက်ကုန်၏၊ ရိုက်နှက်ကုန်၏၊သတ်ဖြတ်ကုန်၏။ ဥပက္ကမတိ-ကြည့်။

ဥပက္ကမမရဏ (နာ)[ဥပက္ကမ+မရဏ] လုံ့လပယောဂကြောင့် သေခြင်း။ ဗာတိက္ခယ-

မရဏ=ဇာတိပစ္စယာ မရဏံ ဥပက္ကမမရဏံ သရသမရဏံ အာယုက္ခယမရဏံ ပုညက္ခယ-မရဏန္တိပိ တသေဝ နာမံ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၉၅။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁၃၅။ မဟာနိ၊ဌ။၆၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၃၃။ သာရတ္ထ၊ဋီ။၁။၁၄၄။ အနုဋီ၊၂။၆၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၂၈၈။

ဥပက္ကမမဟတ္ထနိဿိတ (တိ) [ဥပက္ကမမဟတ္ထ+နိဿိတ] လုံ့လပယောဂ မျှားသည်၏အဖြစ်ကို မှီသော။ ပဋိပန္နဿ ဥပက္ကမမဟတ္ထ-နိဿိတတာ ပကတိယာ ကိလေသေဟိ အနဘိဘူတတာယ။ မဇ္ဈိ၊၂။၂၁၃။

ဥပက္ကမမဟန္ဓတာ (ထီ) [ဥပက္ကမ+မဟန္ဓတာ] လုံ့လပယောဂ-မျှား-ကြီးမား-သည်၏ အဖြစ်။ မဟန္ဓေ ပန ဥပက္ကမမဟန္ဓတာယ အကုသလံ မဟန္တံ ဟောတိ။ ကခ်ီ။၂၄၅။ (-ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။ ၄၀၇။)

ဥပက္ကမမဟန္ဓတ္ထ (နာ) [ဥပက္ကမ+မဟန္ဓတ္ထ] လုံ့လပယောဂ-မျှား-ကြီးမား-သည်၏ အဖြစ်။ မဟန္ဓေ ပန ဥပက္ကမမဟန္ဓတ္ထာ အကုသလ-မဟတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁၃၃။

ဥပက္ကမဝန္ဓ (တိ) [ဥပက္ကမ+ဝန္ဓ] လုံ့လပြုခြင်းသဘော-ဥပက္ကမဓာတ်-ရှိသော၊သူ။ ဥပက္ကမ-ဓာတုယာ သတိ ဥပက္ကမဝန္ဓော သတ္တာ ပညာယန္တိ။ အံ၊၂။၂၉၇။

ဥပက္ကမသဘ္ဘာဝ (ပု) [ဥပက္ကမ+သဘ္ဘာဝ] လုံ့လပယောဂ၏ ထင်ရှားရှိသည်၏ အဖြစ်။ ဥပက္ကမသဘ္ဘာဝတော ပန ထုလ္လစ္စယံ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၁၈။

ဥပက္ကမသဘာဝ (ပု) [ဥပက္ကမ+သဘာဝ] လုံ့လပြုခြင်းသဘော။ ဥပက္ကမဓာတု-ကြည့်။

ဥပက္ကမသမုဋ္ဌာပက (တိ) [ဥပက္ကမ+သမုဋ္ဌာပက။ ထီ-ဌ်သမုဋ္ဌာပိကာ] လုံ့လပယောဂကို ဖြစ်စေတတ်သော။ တသ္မိံ ပန ပါဏေ ပါဏ-သညိနော ဇီဝိတိန္ဒြိယုပစ္ဆေဒကဥပက္ကမ-သမုဋ္ဌာပိကာ ကာယဝစီဒ္ဒါရာနံ အညတရ-ဒ္ဒါရပ္ပဝတ္တာ ဝမကစေတနာ ပါဏာတိပါတော။ ဒီ၊ဌ၊၁။၆၈။ မ၊ဌ၊၁။၂၀၁။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၄၀။ ခုဒ္ဒက၊ဌ။၁၆။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၂၁၇။ မဟာနိ၊ဌ။၉၈။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၂၀၁။

ဥပက္ကမဟေတု (ပု) [ဥပက္ကမ+ဟေတု] လုံ့လပယောဂဟူသော အကြောင်း။ ဇေတရဟိ အတ္တာနော ဥပက္ကမဟေတု ဒုက္ခဝေဒနံ ဝေဒိယ-မာနံ။ မ၊ဋီ၊၃။၂၁၃။

ဥပက္ကမာပေတ္ဝာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ကမု+ဏာပေ+တ္ဝာ] လုံ့လပြုစေ၍။ ပရေနုပက္ကမာပေတ္ဝာ၊ အဂ်ံဇာတံ ပနတ္တနော။ ဝိ၊ဝိနိ၊ဋ္ဌယ။ ၃၂၂၆-ဂါထာ။

ဥပက္ကမာဘာဝ (ပု) [ဥပက္ကမ+အဘာဝ] လုံ့လပယောဂ၏မရှိခြင်း။ အရူပကာယေ ဥပက္ကမာဘာဝါ တဋ္ဌာဟ။ ဝဇိ၊ရ။ ၁၅၅။ (-သာရတ္ထ၊ ၂။၃၁၅။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။ ၂၂၆။)

ဥပက္ကမာမိ (ကြိ) [ဥပ+ကမု+အ+မိ] လုံ့လပြု၏။ ဥပက္ကမတိ-ကြည့်။

ဥပက္ကမာရဟ (တိ) [ဥပက္ကမ+အရဟ] လုံ့လပြုခြင်းငှါ ထိုက်သော။ အဗ္ဗတ္တရူပါဒီသု ဥပက္ကမာရဟံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၁၁။ (-ကခ်ီ၊ ဋီ၊သစ်။ ၂၂၅။)

ဥပက္ကမာလတိ (ကြိ) [ဥပက္ကမ+အာလ+တိ] လုံ့လပြု၏။ စဋ္ဌဟကေန အရဏာလဏ္ဍစ္ဆေတေ ပစ္ဆယာ ဟောန္တိ----ဥပက္ကမံ ကရောတိ ဥပက္ကမာလတိ။ ကစ္စည်း၊သုတ်။ ၄၃၉။

ဥပက္ကမိ (ကြိ) [ဥပ+ကမု+ဏျိ] လုံ့လပြုပြီ။ ဥပက္ကမတိ-ကြည့်။

ဥပက္ကမိသု (ကြိ) [ဥပ+ကမု+ဍု] လုံ့လပြုကုန်ပြီ၊ အားထုတ်ကုန်ပြီ။ ဥပက္ကမတိ-ကြည့်။

ဥပက္ကမိတုကာမ (တိ) [ဥပက္ကမိတုံ+ကမု+ကာ] အားထုတ်ခြင်းငှါ-ရိုက်နှက်ပုတ်ခတ်သတ်ဖြတ်ခြင်းငှါ-အလိုရှိသောဲသူ။ ဣဒါနိ သဟတ္ထာ ဥပက္ကမိတုကာမော အညတရဿ ကုမာရဿ သရီရေ အဓိမုစ္စိတ္ဝာ ဧဝရူပံ ပါသာဏံ အဂ္ဂဟေသိ။ မ၊ဌ၊၂။၃၁ရ။

ဥပက္ကမိတ္ဝာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ကမု+တ္ဝာ] လုံ့လပြု၍။ တဒါ ဟတ္ထေန ဥပက္ကမိတ္ဝာ အသုစိ မောစေဟိ (ဝိ၊၁။၁၅၁)တိ တသ္မိံ ကာလေ ဟတ္ထေန ဝါယမိတ္ဝာ အသုစိမောစနံ ကရောဟိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၀၅။

ဥပက္ကမိမှ (ကြိ) [ဥပ+ကမု+မှာ] အားထုတ်ကုန်ပြီ။ ဥပက္ကမတိ-ကြည့်။

ဥပက္ကမိယမာန (တိ) [ဥပ+ကမု+ယ+မာန] လုံ့လပြုအပ်သော။ ယသ္မာ ပရေဟိ ဥပက္ကမိယမာနသ အဂ်ီဇာတာဒိကာယစလနသ ဝိဇ္ဇမာနတ္တာ။ ဝိမတိ၊၁။၁၄၂။

ဥပက္ကမုံ (ကြိ) [ဥပ+ကမု+ဥံ] အားထုတ်ကုန်ပြီ။ ရိုက်နှက်ပုတ်ခတ်ကုန်ပြီ။ ဥပက္ကမတိ-ကြည့်။

ဥပက္ကမုခ (တိ) [ဥပက္က+မုခ] ဖူးရောင်-ဖေါင်းကြွ-အဖုအဖုထ-သောနှုတ်ခမ်းရှိသော၊သူ။ (နှုတ်ခမ်းစပ်သောသူ၊သျှ။) ဥပက္ကမုခေါ နာမ ကုဓိတမုခေါ ဝုစ္စတိ။ ဝဇီရ။၄၃၉။ ဥပ္ပက္ကမုခ-လည်းကြည့်။

ဥပက္ကမေယျ (ကြိ) [ဥပ+ကမု+ဧယျ] လုံ့လပြုရာ၏။ ဥပက္ကမတိ-ကြည့်။

ဥပက္ကမေယျာမ (ကြိ) [ဥပ+ကမု+ဧယျာမ] လုံ့လပြုကုန်ရာ၏။ ဥပက္ကမတိ-ကြည့်။

ဥပက္ကမေယျုံ (ကြိ) [ဥပ+ကမု+ဧယျုံ] လုံ့လပြု-ညှဉ်းပန်းနှိပ်စက်-ကုန်ရာ၏။ ဥပက္ကမတိ-ကြည့်။

ဥပက္ကဝိပက္ခ (တိ) [ဥပက္က+ဝိပက္ခ] အထက်အောက် အလုံးစုံကျက်-ရဲရဲနီကျိန်းစပ်-ဖူးဖူးရောင်-သော။ တဝေဝ ပါပိမ စက္ခုတိ ယံ လောကေ တိမိရကာစာဒီဟိ ဥပဒ္ဒုတံ အနေ-ကရောဂါယတနံ ဥပက္ကဝိပက္ခံ၊ အန္ဓမသော ကာကစက္ခုပိ၊ သဗ္ဗံ တံ တဝေဝ ဘဝတု။ သံ၊ဌ၊၁။၁၆၅။ ဥပက္ကဝိပက္ခန္တိ စက္ခုပါက-ရောဂေန ဥပရိ ဟေဋ္ဌာ စ သဗ္ဗသော ပက္ခံ ကုထိတံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၁၃။

ဥပက္ကသရီရ (တိ) [ဥပက္က+သရီရ] လွန်စွာကျက်သော ကိုယ်ရှိသော၊သူ။ မဟာသတ္တော သတ္တာဟံ လောကောဒကေန ဥပက္ကသရီရော ဟုတ္ဝာ။ ဇာ၊ဌ၊၆။၄၃။

ဥပက္ခိတ (တိ) [ဥပ+ကၡိ+တ] ဝယ်အပ်သော။ တထာ အစ္ဆရာသမ္ဘောဂသခ်ိတံ --- တေန ဝိက္ကယေန ဘဂဝတာ ဥပက္ခိတော ဝိယ ဟောတိ။ ဥဒါန၊ဌ။၁၅၆။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥပက္ခိတက (တိ) [ဥပက္ခိတ+က] ဝယ်ယူသောသူ၊ အဝယ်တော်၊ ဝယ်ယူအပ်သော-အဝယ်ခံရသောသူ။ ဥပက္ခိတကော ကိရာယသ္မာ-နန္ဒော။ ဥဒါန။၁၀၃။ အံ၊ဌ၊၁။၂၄၅။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၁။ရ၅။ တေန ဝိက္ကယေန ဘဂဝတာ ဥပ္ပက္ခိတော ဝိယ ဟောတိတိ ဝုတ္တံ ဥပက္ခိတ-ကောတိ။ ဥဒါန၊ဌ။၁၅၆။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥပက္ခိတကဝါဒ (ပု) [ဥပက္ခိတက+ဝါဒ] ဝယ်ယူသောသူဟုပြောခြင်း၊ ဝယ်ယူသောသူ ဟူသောစကား၊ အဝယ်တော်ဟူသောစကား၊ ဝယ်ယူအပ်-အဝယ်ခံရသော-သူဟူသောစကား။

အာယသွန္ဆ် နန္ဒ ဘတကဝါဒေန စ ဥပက္ကိတ-ကဝါဒေန စ သမုဒါစရန္တိ။ ဥဒါန။၁၀၃။ ဓမ္မ၊ ၌၁။ရရ။ ဥပက္ကိတကဝါဒေနာတိ ယော ကဟာပဏာဒီဟိ ကိဉ္စိ ကိဏာတိ၊ သော ဥပက္ကိတကောတိ ဝုစ္စတိ၊ အယမ္ပိ အာယသ္မာ အစ္ဆရာနံ ဟေတု အတ္တာနော ဗြဟ္မစရိယံ ကိဏာတိ၊ တသ္မာ "ဥပက္ကိတကော"တိ ဧဝံ ဝစနေန။ ဥဒါန၊၌။ ၁၅၆။

ဥပက္ကိတဝါဒ (ပု) [ဥပက္ကိတ+ဝါဒ] ဝယ်ယူသောသူဟုပြောဆိုခြင်း၊ ဝယ်ယူသောသူ ဟူသော စကား။ ဥပက္ကိတဝါဒေန ကကုဒ-ပါဒိနိသုပိ စိတ္တံ ဝိရာဇေတ္မာ။ ထေရ၊၌၊၁။၃၅၄။ အထက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥပက္ကိတဝါဒစောဒနာ (ထီ) [ဥပက္ကိတဝါဒ+စောဒနာ] ဝယ်ယူသောသူ-ဟုပြောဆိုခြင်းဖြင့် စောဒနာခြင်း-ဟူသောစကားဖြင့် စောဒနာခြင်း။ ပလုဋ္ဌမက္ကဋ္ဌိဒေဝစ္ဆရာဒဿနေန ဟိ ဥပက္ကိတဝါဒစောဒနာယ အတ္တာနော ကာမရာဂ-ပနယနံ သန္ဓာယ ဝဒတိ။ ထေရ၊၌၊၁။၃၅၄။

ဥပက္ကိလိဋ္ဌ (တိ) [ဥပ+ကိလိသ+တ] ညစ်ညူး သော၊ညစ်နွမ်းသော။ တဋ္ဌ ခေါ အဂန္ဓကေဟိ ဥပက္ကိလေသေဟိ ဥပက္ကိလိဋ္ဌံ။ အံ၊၁။၉။ အဘိ၊ ၌၊။၁၁၀၊၁၈၅။ ပဋိ၊သံ၊၌၊ ၂။၁၁ရ။ ဓမ္မ၊၌၊ ၁။၁၅။ အနုဋီ၊၁။ ၂၀၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၅၀။ ဥပက္ကိ-လေသေဟိတိ ရာဂါဒီဟိ ဥပက္ကိလိဋ္ဌတ္တာ ဥပက္ကိလိဋ္ဌံ နာမာတိ ဝုစ္စတိ။ အံ၊၌၊၁။၄၅။

ဥပက္ကိလိဋ္ဌစိတ္တ (တိ) [ဥပက္ကိလိဋ္ဌ+စိတ္တ] ညစ်နွမ်း သောစိတ်ရှိသော၊သူ။ ဧဝံ အဿာဒဝသေန ဥပက္ကိလိဋ္ဌစိတ္တသာပိ ယောဂိနော သစေ ဥပပရိက္ခာ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ပဋိသံ၊၌၊ ၂။၁၉၁။ (-မ ဋီ၊၁။၁၄၂။ မ၊ဋီ၊ ၂။၉။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၁၈၁။ အံ၊ဋီ၊ ၃။၁၀၂။)

ဥပက္ကိလိဋ္ဌဘာဝ (ပု) [ဥပက္ကိလိဋ္ဌ+ဘာဝ] ညစ်နွမ်းသည်၏အဖြစ်။ ပညာ ဒုဗ္ဗလာ ဟောတိ၊ နဿ ဗလဝတီ၊ ပဋိပက္ခေန ဥပက္ကိလိဋ္ဌ-ဘာဝတော။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၄ ၂၈။ (-အံ၊ဋီ၊ ၂။၁ရ၃။)

ဥပက္ကိလိဋ္ဌဘာဝကရဏ (နာ) [ဥပက္ကိလိဋ္ဌဘာဝ+ကရဏ] ညစ်နွမ်းသည်၏အဖြစ်ကိုပြုခြင်း။ ဥပက္ကိလိဋ္ဌဘာဝကရဏေနာ (အံ၊ဋီ၊ ၂။၃၀ရ။ သာရတ္ထ၊၃။၄၅ ၂) တိ မလိနဘာဝကရဏေန။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၃၀၅။

ဥပက္ကိလိဋ္ဌဘာဝဒဿန (နာ) [ဥပက္ကိလိဋ္ဌဘာဝ+ဒဿန] ညစ်နွမ်းသည်၏အဖြစ်ကိုပြခြင်း။ ပကတိပရိယောဒါတဿ စိတ္တဿ အာဂန္တု-ကေဟိ ဥပက္ကိလေသေဟိ ဥပက္ကိလိဋ္ဌဘာဝ-ဒဿနတ္ထံ သံကိလိဋ္ဌဝတ္ထုဒဿနံ။ မ၊ဋီ၊၁။ ၂၆၉။

ဥပက္ကိလိဿတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ကိလိသ+ယ+တေ] နှိပ်စက်-ပူပန်စေ-အပ်၏။ အင်ကေနဟိ စိတ္တံ ဥပက္ကိလိဿတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁ ၂ရ။ မဟာနိ၊ ၌။၃၁၄။ နေတ္တိ၊၌။၁၄၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၅။ ဥပ-က္ကိလိဿတိတိ ဝိဗာဓိယတိ ဥပတာပိယတိတိ အတ္ထော။ သာရတ္ထ၊၁။၃၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ရ။

ဥပက္ကိလေသ (ပု) [ဥပ+ကိလိသ+ဏ။ ဥပကြွေ-သံ] ညစ်နွမ်းကြောင်း အညစ်အကြေး၊ ကပ်၍ နှိပ်စက်တတ်သော အပြစ် အညစ်အကြေး၊ ညစ်နွမ်း စေတတ်သော အညစ်အကြေး၊ (အကုသိုလ်, ဆိုးနှင်း မြူတိမ်စသည်)။ စတ္တာရောမေ ဘိက္ခဝေ ... စန္ဒိမသူရိယာနံ ဥပက္ကိလေသာ။ ဝိ၊၄။၄၉ ၂။ အံ၊၁။၃၆ ၂။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊၁။၃ရ၄။ ဆာဒနံ ဗန္ဓနံ ဥပက္ကိလေသော။ အဘိ၊ဓ။ ၂၁၆။ ဥပက္ကိလေသာတိ ဝိရောစိတုံ အဒတ္တာ ဥပက္ကိလိဋ္ဌဘာဝကရဏေန ဥပ-က္ကိလေသာ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၃၀ရ။ သာရတ္ထ၊၃။၄ ၂။

အဘ္ဘာ မဟိကာ ဓူမော ရဇော ရာဟူတိ ဣမေဟိ ပဋ္ဌဟိ ဥပက္ကိုလေသေဟိ ဝိရဟိတာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ ၂၉။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၇၀။

ဥပက္ကိုလေသကာရဏ (နာ) [ဥပက္ကိုလေသ+ ကာရဏ] (ဝိပဿနာကို) ညစ်နွမ်းစေတတ်သော- (ဝိပဿနာ) ညစ်နွမ်းကြောင်းဖြစ်သော-အကြောင်းတရား။ ဝိပဿနာ ညစ်နွမ်းခြင်း၏ အကြောင်း။ ဣမာနိ ဒသ ဌာနာနိတိ ဣမာနိ ယထာဝုတ္တာနိ သြဘာသာဒီနိ ဒသ ဥပက္ကိုလေသကာရဏာနိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၄၃၄။

ဥပက္ကိုလေသဇော (ထီ) [ဥပက္ကိုလေသ+ ဇော] ဝိပဿနာ ညစ်နွမ်းကြောင်းတရားဟူသော-အရှုပ်အထွေး-အမြှေးအယှက်။ သော ဇဝံ ဝိကွေပံ အဂစ္ဆန္တော တံ သမတိသဝိမံ ဥပက္ကိုလေသဇံ ဝိဇေတွာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂၇၄။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၂၃၉။ (-ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၃၈။)

ဥပက္ကိုလေသဇောဇဋိတ (တိ) [ဥပက္ကိုလေသ ဇော+ဇဋိတ] ဝိပဿနာ ညစ်နွမ်းကြောင်းတရားဟူသောအရှုပ်အထွေး အမြှေးအယှက်သည် မြှေးယှက်အပ်သော၊သူ။ ယေသံ ဥပ္ပတ္တိယာ အကုသလော ယောဂါဝစရော တေသု မဂ္ဂဉာဏသည်ဿ ဟုတ္တာ အမဂ္ဂမေဝ "မဂ္ဂေါ"တိ ဂဏှာတိ၊ ဥပက္ကိုလေသဇော-ဇဋိတော စ ဟောတိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၃၈။

ဥပက္ကိုလေသဇာတ (တိ) [ဥပက္ကိုလေသ+ဇာတ] ညစ်နွမ်းကြောင်းတရား။ ဣဒံ ဝိပဿနာ-ဉာဏသဉ္ဇာတဥပက္ကိုလေသဇာတံ အဓိဂမသဒ္ဓမ္မ-ပတိရူပကံ နာမ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၈၆။

ဥပက္ကိုလေသဋ္ဌ (ပု) [ဥပက္ကိုလေသ+အတ္ထ] ညစ်နွမ်းကြောင်းအနက်သဘော။ ကောဓော ဓူမောတိ တဝ ဉာဏဂ္ဂိသ ဥပက္ကိုလေသဋ္ဌေန ကောဓော ဓူမော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၁၈။

ဥပက္ကိုလေသတဗ္ဗိသောဓန (နာ) [ဥပက္ကိုလေသ+ တ ဝိသောဓန] ညစ်နွမ်းကြောင်း တရားနှင့် ထိုညစ်နွမ်းကြောင်းတရားကို သုတ်သင်ခြင်း။ ဥပက္ကိုလေသတဗ္ဗိသောဓနေသု အာဒီနဝါ-နိသံသာဝဇာနယောဂတော ဗုဒ္ဓိသမ္ပန္နော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၄၃၃။

ဥပက္ကိုလေသဒုဗ္ဗလိကရဏဘာဝ (ပု) [ဥပက္ကိုလေသ+ဒုဗ္ဗလိကရဏ+ဘာဝ] ညစ်နွမ်းကြောင်းတရား, ပညာကို အားနည်းအောင်ပြုတတ်သောတရား၏အဖြစ်။ သုရာပါနဿ သုရာ ။ပ။ ယောဂဿ စ အကုသလဘာဝေန ဥပက္ကိုလေသဒုဗ္ဗလိကရဏဘာဝေါ ယုတ္တော။ အနုဋီ၊ဋ၊ဝ။ဝ၈၇။

ဥပက္ကိုလေသဒေါသမောစန (နာ) [ဥပက္ကိုလေသဒေါသ+မောစန] ညစ်နွမ်းကြောင်းအပြစ်ဒေါသမှ ကင်းလွတ်ခြင်း။ ဥပက္ကိုလေသ-ဒေါသမောစနေန ဝိသေသံ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ ၁၆၈။

ဥပက္ကိုလေသဒေါသရဟိတ (တိ) [ဥပက္ကိုလေသဒေါသ+ရဟိတ] ညစ်နွမ်းကြောင်းအပြစ်မှကင်းသော။ ဥပက္ကိုလေသဒေါသရဟိတံ ဟိ ကမ္မံ တိဏာဒိဒေါသရဟိတံ ဝိယ သဿံ ဥဋ္ဌာရဖလံ အနုပက္ကိလိဋ္ဌံ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၇။

ဥပက္ကိုလေသန (နာ) [ဥပ+ကိလိသ+ယု] ညစ်နွမ်းခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပက္ကိုလေသနာရဟ (တိ) [ဥပက္ကိုလေသန+ အရဟ] ညစ်နွမ်းခြင်းကိုထိုက်သော၊ ညစ်နွမ်းထိုက်သော။ ဥပက္ကိလိဋ္ဌန္တိ ပနေတံ ဥပက္ကို-လေသနာရဟဿ စိတ္တဿ ဝသေန ဝုတ္တံ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ ၂၇၀။

ဥပက္ကိုလေသနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥပက္ကိုလေသ+ နိဒ္ဒေသ] ဥပက္ကိုလေသကို အကျယ်ညွှန်ပြ ရာအခန်း။ သယမေဝ ကိလေသော ဥပ-က္ကိုလေသနိဒ္ဒေသေသု နိဒ္ဒိဋ္ဌော။ မူလဋီ၊ဋ္ဌ။ဝ၇၄။

ဥပက္ကိုလေသပညာဒုဗ္ဗလီကရဏ (နာ) [ဥပက္ကိုလေသ+ပညာဒုဗ္ဗလီကရဏ] ညစ်နွမ်းခြင်း, ပညာကိုအားနည်းအောင်ပြုခြင်း။ ပစ္စယနိဒ္ဒေသတောတိ ဥပက္ကိုလေသပညာဒုဗ္ဗလီကရဏာနံ ပစ္စယဘာဝနိဒ္ဒေသတော။ မူလဋီ၊ ၁။၁ရ၄။

ဥပက္ကိုလေသပါဠိ (ထီ) [ဥပက္ကိုလေသ+ဒဿန+ပါဠိ] ညစ်နွမ်းပုံကိုပြသောပါဠိ။ ဥပက္ကိုလေသပါဠိ ဒဿေတွာ ဣဒါနိ ပရိသုဒ္ဓပါဠိဒဿနတ္ထံ ဒေသနမာရဘန္တော "ဣဓ နိဂြောဓ"တိအာဒိမာဟ။ ဒီ၊ဌ၊၃။၂၃။

ဥပက္ကိုလေသပဘေဒ (ပု) [ဥပက္ကိုလေသ+ပဘေဒ] ညစ်နွမ်းစေတတ်သော-ပူပန်စေတတ်, နှိပ်စက်တတ်သော-တရားအထူးအပြား။ ကိလေသာတိ ဥပက္ကိုလေသပဘေဒါ ကိလေသာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၅၆။

ဥပက္ကိုလေသမလ (နာ) [ဥပက္ကိုလေသ+မလ] ညစ်နွမ်းကြောင်း-ညစ်နွမ်းစေတတ်သော-အညစ်အကြေး။ အဇ္ဈာ, မဟိကာ, ဓုမော, ရဇော, ရာဟူတိ ဣမေဟိ ဥပက္ကိုလေသမလေဟိ ဝိမုတ္တံ စန္ဒံ ဣဝ။ အပါဋ၊၂။၁၆၂။

ဥပက္ကိုလေသမလာပဂမ (တိ) [ဥပက္ကိုလေသမလ+အပဂမ] ညစ်နွမ်းကြောင်း အညစ်အကြေးတို့မှ-ကင်းသော-ကင်းခြင်းရှိသော-ကင်းသည်၏ အဖြစ်။ တဿ ရာဂါဒိဥပက္ကိုလေသမလာပဂမတော နိရုပက္ကိုလေသံ နိမ္မလံ။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၃။

ဥပက္ကိုလေသယောဂ (ပု) [ဥပက္ကိုလေသ+ယောဂ] ညစ်နွမ်းကြောင်းဖြစ်သော ရာဂစသည်တို့နှင့် ယှဉ်ခြင်း။ ဥပက္ကိုလေသယောဂေ ပန သတိ ဥပက္ကိုလိဋ္ဌံ နာမ ဟောတိ။ ပဋိသံ၊ဋ၊၂။၁၁ရ။

ဥပက္ကိုလေသရဟိတ (တိ) [ဥပက္ကိုလေသ+ရဟိတ] ညစ်နွမ်းကြောင်းအညစ်အကြေးမှကင်းသော။ ဝိသုဒ္ဓန္တိ အဗ္ဘာဒိဥပက္ကိုလေသရဟိတံ။ သုတ္တနိ၊ဋ၊၂။၂၀၆။

ဥပက္ကိုလေသဝတ္ထု (နာ) [ဥပက္ကိုလေသ+ဝတ္ထု] ညစ်နွမ်းကြောင်းတရား(ဒိဋ္ဌိ မာန တဏှာ)တို့၏ ဖြစ်ရာဌာန။ ဇတ္ထ စ သြဘာသာဒယော ဥပက္ကိုလေသဝတ္ထုတာယ ဥပက္ကိုလေသာတိ ဝုတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂ရ၃။ သာရတ္ထ၊၂။၂၃၈။ ဥပက္ကိုလေသဝတ္ထုတာယာတိ နိပ္ပရိယာယတော ဒိဋ္ဌိမာနတဏှာ ဣမေ ဥပက္ကိုလေသာ၊ တေသံ ဝတ္ထုတာယ ဥပ္ပတ္တိဋ္ဌာနတာယ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၃၂။ (-ပဋိသံ၊ဋ၊၂။၁ရရ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁ရ၀။)

ဥပက္ကိုလေသဝတ္ထုဘာဝဝဝတ္ထာန (နာ) [ဥပက္ကိုလေသဝတ္ထု+ဘာဝ+ဝဝတ္ထာန] ညစ်နွမ်းကြောင်းတရား၏ အကြောင်းဝတ္ထု၏ အဖြစ်ကို ပိုင်းခြားသတ်မှတ်ခြင်း။ အယံ ခေါ သော သြဘာသော ဥပ္ပန္နောတိ ဥပက္ကိုလေသဝတ္ထုဘာဝဝဝတ္ထာနံ ဒဿေတွာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၃၃။

ဥပက္ကိုလေသဝိဂမ (ပု) [ဥပက္ကိုလေသ+ဝိဂမ] ညစ်နွမ်းကြောင်းအညစ်အကြေးမှကင်းခြင်း။ သာ စဿ ဥဗ္ဗိဒ္ဓတာ ဥပက္ကိုလေသဝိဂမေန ဒုရဘာဝေန ဥပဘာနန္တိ အာဟ "မေဃဝိဂမေန ဒုရိဘူတ"န္တိ။ သာရတ္ထ၊၂။၁၄၉။ မ၊ဋီ၊၂။၁၃၁။ (-နေတ္တိ၊ဋီ။၁၁၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၀၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၈။)

ဥပက္ကိုလေသဝိနိမုတ္ထ (တိ) [ဥပက္ကိုလေသ+ဝိနိမုတ္ထ] ညစ်နွမ်းကြောင်းအညစ်အကြေးတို့မှ

ကင်းလွတ်သော၊ ကပ်၍နှိပ်စက်တတ်သော အပြစ်တို့မှ ကင်းလွတ်သော။ ဒေဝတာနဥ္ဇိ သုစရိတကမ္မနိဗ္ဗတ္တံ ပိတ္တသေမှရှဟိရာဒီဟိ အပလိဗုဒ္ဓံ ဥပက္ကိုလေသဝိနိမုတ္တတာယ ဒုရေပိ အာရမ္မဏသမ္ပဋ္ဌနသမတ္ထံ ဒိဗ္ဗံ ပသာဒစက္ခု ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၃ ၂။ (–ဣတိဝုတ်၊ဌ။၁ ၂၈။ မ၊ဋီ၊၃။၁၅၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၈ဖ၊၄၃၉။)

ဥပက္ကိုလေသဝိမုတ္တ (တိ) [ဥပက္ကိုလေသ+ ဝိမုတ္တ] ညစ်နွမ်းကြောင်း ရာဂစသော အညစ်အကြေးတို့မှ လွတ်မြောက်သော။ ဥပ-က္ကိုလေသဝိမုတ္တံ ပန ဝိထိပဋိပန္နံ ဝိပဿနာ-ဉာဏံ မဂ္ဂေါတိ မဂ္ဂဋ္ဌ အမဂ္ဂဋ္ဌ ဝေါတ္ထပေတိ။ ပဋိသံ၊ဌ။၁။ ၂၃၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂ရ၄။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၂၃၉။ (–ဝိ၊ဌ၊ ၂။၃ ၂။)

ဥပက္ကိုလေသဝိမုတ္တိ (ထီ) [ဥပက္ကိုလေသ+ ဝိမုတ္တိ] ညစ်နွမ်းကြောင်း အညစ်အကြေး တို့မှ ကင်းလွတ် ခြင်း။ ပိတ္တာဒီဟိ အနုပဒ္ဒ-တတ္တာ ကမ္မဿ စ ဥဋ္ဌာရတာယ ဥပက္ကိ-လေသဝိမုတ္တိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃ရ။

ဥပက္ကိုလေသဝိရဟိတ (တိ) [ဥပက္ကိုလေသ+ ဝိရဟိတ] ညစ်နွမ်းကြောင်းအညစ်အကြေးတို့မှ ကင်းသော။ ဘဂဝတော ဟိ ဧကာဒသ-ဥပက္ကိုလေသဝိရဟိတံ ဒိဗ္ဗစက္ခု။ ဝိ၊ဌ၊၁။၃၃ ၂။

ဥပက္ကိုလေသဝိသုဒ္ဓိ (ထီ) [ဥပက္ကိုလေသ+ဝိသုဒ္ဓိ] ညစ်နွမ်းကြောင်းအညစ်အကြေးတို့မှ စင်ကြယ် ခြင်း။ ဘာသတေတိ ဥပက္ကိုလေသဝိသုဒ္ဓိယာ ဒိပ္ပတိ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၈ဖ၊ (–မ၊ဋီ၊၃။၄၁၅။)

ဥပက္ကိုလေသဝိသောဓန (နာ) [ဥပက္ကိုလေသ+ ဝိသောဓန] (သမထဝိပဿနာတို့) ညစ်နွမ်း ကြောင်းဖြစ်သော တရားတို့မှ (စိတ်ကို) သုတ်သင်ခြင်း။ တေသံ ဘိက္ခုနံ ဥပက္ကိုလေသ-ဝိသောဓနံ အာဒိ ကတ္တာ အာသဝက္ခယာယ ပဋိပတ္တိဒဿနတ္ထံ။ မ၊ဌ၊၁။ဖ၃။ ဥပက္ကိုလေသ-ဝိသောဓနန္တိ သမထဝိပဿနုပက္ကိုလေသတော စိတ္တဿ ဝိသောဓနံ။ မ၊ဋီ၊၁။၁၄ ၂။ (–သံ၊ဋီ၊ ၂။၁ရ၊၅၀၄။ အံ၊ဋီ၊၃။၉၅၊ ၂၅ ၂။)

ဥပက္ကိုလေသသုတ္တ (နာ) [ဥပက္ကိုလေသ+သုတ္တ] ဥပက္ကိုလေသသုတ်၊ ညစ်နွမ်းကြောင်း တရား-တို့ကို–စိတ်ကိုညစ်နွမ်းစေတတ်သော ဝိစိကိစ္ဆာ, အမနသိကာရ စသော (၁၁)ပါးသော အညစ် အကြေးတို့ကို ဟောကြားရာသုတ်။ မြတ်စွာ ဘုရားသည် ကောသမ္မီမြို့၌ ခိုက်ရန်ဖြစ် ဟွားနေကြသော ရဟန်းတို့ထံမှ ထွက်ခွါတော် မူလာခဲ့ရာ ပါစီနဝံသတောအုပ်သို့ ရောက်သော အခါ ယင်းတောအုပ်၌ စိတ်တူကိုယ်မျှ ညီညွတ်-စွာ သီတင်းသုံးနေကြသော အရှင်အနုရုဒ္ဓါ, အရှင်နန္ဒိယ, အရှင်ကိမိလတို့အား ဤဥပက္ကို-လေသ(၁၁)ပါးကို ဟောကြားတော်မူသည်။ ဤသုတ်၌ ဝိစိကိစ္ဆာ, အမနသိကာရ, ထိနမိဒ္ဓ, ဆမ္ဘိတတ္တ, ဥပ္ပိလ, ဒုဋ္ဌုလ္လ, အစ္စာရဒ္ဓဝိရိယ, အတိလီနဝိရိယ, အဘိဇပ္ပါ, နာနတ္တသညာ, အတိနိဗ္ဗာယိတတ္တ ဤ(၁၁)ပါးကို ဥပက္ကိုလေသ ဟုခေါ်သည်။ မဇ္ဈိမနိကာယ၊ ဥပရိပဏ္ဏာသပါဠိ၊ ၃-ဝဂ်၊ ၈-သုတ်။ မ၊၃။၁၉၁-၂၀၁။

မဟာဝဂ္ဂသံယုတ္တပါဠိ (သံ၊၃။၈ ၂။) အဂ္ဂံတ္တရနိကာယပါဠိ(အံ၊ ၂။၁၃)တို့၌ကား သံ, ကြေး, ခဲပုပ်, ခဲမဖြူ,ငွေ ဤ(၅)မျိုးသည် ရွှေ၏ အညစ်အကြေး ဥပက္ကိုလေသ ဖြစ်သကဲ့သို့ ကာမစ္ဆန္ဒ, ဗျာပါဒ, ထိနမိဒ္ဓ, ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စ, ဝိစိကိစ္ဆာ ဤ(၅)မျိုးကို စိတ်၏အညစ်အကြေး ဥပက္ကိုလေသဟု ဟောတော်မူသည်။

ဥပက္ကိုလေသသုတ္တဒေသနာကာလ (ပု) [ဥပက္ကို-လေသသုတ္တ+ဒေသနာကာလ] ဥပက္ကိုလေသ-သုတ်ကို ဟောရာအခါ။ တဒါတိ တသ္မိံ ဥပက္ကိုလေသသုတ္တဒေသနာကာလေ။ မ၊ဋီ၊ ၂။၁၈၀။

ဥပက္ကိုလေသဟရဏ (နာ) [ဥပက္ကိုလေသ+

ဟရဏ]ညစ်နွမ်းကြောင်း အကုသိုလ်တရား၊တို့ကို ပယ်ရှားတတ်သော။ ဟရိတေသု စ အတ္တနော ဥပက္ကိုလေသေသု ပရသတ္တာနံ ဥပက္ကိုလေသ-ဟရဏာနိ ဟောန္တိတိ ပဋိဟာရိယာနိ ဘဝန္တိ။ ဥဒါန၊၂။၁၀။ ဣတိဝုတ်၊၂။၁၉။ သာရတ္ထ၊၃။ ၂၀၆။ မ၊ဋီ၊၁။၂၇။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၃။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၆။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၃၉။ မူလဋီ၊၁။ရ။

ဥပက္ကိုလေသဟေတု (ပု) [ဥပက္ကိုလေသ+ဟေတု] ညစ်နွမ်းကြောင်း အကုသိုလ်-ဟူသော အကြောင်း။ အထ ဝါ ဥပက္ကိလိဋ္ဌန္တိ ဣမိနာ ဥပက္ကိုလေသဟေတု တတ္ထ ဝိဇ္ဇမာနံ ဝိသေသာဓာနမာဟ။ မ၊ဋီ၊၁။၂၇၀။

ဥပက္ကိုလေသာဘာဝ (ပု) [ဥပက္ကိုလေသ+အဘာဝ] ညစ်နွမ်းကြောင်းအကုသိုလ်မရှိခြင်း။ ဥပက္ကိုလေသာဘာဝေန ပရိသုဒ္ဓစိတ္တာနံ ကိလေသေဟိ မုတ္တဘာဝေန ပရမဝေါဒါန-ပတ္တာနံ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၈၈။ (-သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၃၆။)

ဥပက္ကိုလေသာလောက (ပု) [ဥပက္ကိုလေသ+အာလောက] ဝိပဿနာညစ်ညူးကြောင်းဖြစ်သော အရောင်အလင်း။ ဥပက္ကိုလေသာ-လောကော ဝိယ သဗ္ဗာယံ အာလောကော ဉာဏသမုဋ္ဌာနော ဝါတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂၁၈။

ဥပက္ကိုလေသုပ္ပတ္တိ (ထီ) [ဥပက္ကိုလေသ+ဥပ္ပတ္တိ] ညစ်နွမ်းကြောင်းအကုသိုလ်ဖြစ်ခြင်း။ ဣမာနိ ဩဘာသာဒီနိ ဥပက္ကိုလေသုပ္ပတ္တိယာ ဌာနာနိ ဥပက္ကိုလေသဝတ္ထူနိ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၁ရ၀။

ဥပက္ကိုလေသေတိ (ကြိ) [ဥပ+ကိလိသ+ဏေ+တိ] (၁) ညစ်နွမ်းစေ၏၊ညစ်နွမ်းအောင်ပြု၏။ (၂) ပူပန်စေ၏။ (၃) နှိပ်စက်၏။ ပဌ နိဝရဏာနိ စိတ္တံ ဥပက္ကိုလေသေန္တိ ကိလိဋ္ဌံ ကရောန္တိ ဥပတာပေန္တိ ဝိဗာဓေန္တိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၆၄။ ဒိဋ္ဌဂါဟာ-ဒိဝတ္ထုဘာဝေန ဝိပဿနံ ဥပက္ကိုလေသေန္တိ ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၄ ၂ရ။ (ဥပက္ကိုလေသန္တိ-ဟု ဋီကာ၌ ရှိသည်။)

ဥပက္ကိုလေသေန္တိ (ကြိ) [ဥပ+ကိလိသ+ဏေ+အန္တိ] (၁) ညစ်နွမ်းစေကုန်၏၊ညစ်နွမ်း-အောင်ပြုကုန်၏။ (၂) ပူပန်စေကုန်၏။ (၃) နှိပ်စက်ကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပက္ကိုလေသောဝါဒ (ပု) [ဥပက္ကိုလေသ+သြဝါဒ] ဥပက္ကိုလေသတရား(၁၁)ပါး-ဥပက္ကိုလေသသုတ်-ကို ဟောကြားပြသဆုံးမခြင်း။ အနုရုဒ္ဓတ္ထေရဿ စ ဣမံ ဥပက္ကိ-လေသောဝါဒံ ဒါတုံ တတ္ထ ဂတော။ မ၊ဋီ၊ ၃။၃၅၁၀။

ဥပကု(ကွ)ဋ္ဌ (တိ) [ဥပ+ကုသ+တ။ဥပကြွမ္ဘ-သံ] ကဲ့ရဲ့-ရှုတ်ချ-ဆဲရေး-အပ်သော၊သူ။ ဥပက္ကုဋ္ဌော ဝဏ္ဏဗလံ ဇဟာတိ။ ဇာ၊၁။၁၉၅။ ဥပက္ကုဋ္ဌောတိ အတ္တနာပိ ပရေဟိပိ ဥပက္ကုဋ္ဌော ဂရဟိတော ဝိပ္ပဋိသာရိတာယ ဝဏ္ဏဉ္စ ဗလဉ္စ ဇဟာသိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၉၈။ အနုပက္ကုဋ္ဌ-လည်းကြည့်။

ဥပကြောသ (ပု) [ဥပ+ကုသ+တ] (က) ကဲ့ရဲ-အပြစ်တင်-ဆဲရေး-ခြင်း။ (ခ) ကြွေးကြော်ခြင်း။ (ဂ) ဥပကြောသံ အကံသု။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၃၅။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။ ၂၅၃။ (-ဓာန်။၁ ၂၀။) (ခ) ဧဝံ ဒုတိယမ္ပိ တတိယမ္ပိ မနုဿေဟိ ဥပကြောသေ ကတေ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။ရ ၂။

ဥပကြောသတိ (ကြိ) [ဥပ+ကုသ+အ+တိ] (က) ကဲ့ရဲ၏။ (ခ) ပြက်ရယ်ပြု၏၊ ပြောင်လှောင်ပြက်ချော် သရော်စွပ်စွဲ ဆဲရေး၏။

(ကုသ၊သျှ)။ (၈) ကြေးကြော်၏။ (က) ဥပ-ကြောသတိ နံ သဘာဝေါ(ဇာ၊၁။၁၉၅)တိ အတ္ထာဝ တံ ပုဂ္ဂလံ ဂရဟတိ။ ဇာ၊၆၊၃။၄၉၈။ (က)(ခ) ဧကံသေန ဥပကြောသတိ ဥပဝဒတိ။ ဒီ၊ဝ။၁၅၃။ အံ၊၃။၄၁၀။ ဥပကြောသတိတိ ဥပ(ပ္ပ)ကြော့တိ၊ (ဥပဟသနဝသေန ပရိ-ဘာသတိ)။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂၈ရ။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၄၉။ **ဥပကြောသန္တီ**-ထေရ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၃၆ဝ။ **ဥပ-ကြောသိဿာမိ**- ဒီ၊ဝ။၁၅၄။ (၈) **ဥပကြော-သထ**- ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၂၉ရ-၈။ **ဥပကြောသိ**- ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၂၆၂။ **ဥပကြောသိသု** -"ရဋ္ဌံ နသိသိသတိ၊ ရဋ္ဌံ နသိသိသတိ"တိ ဥပကြောသိသု ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။ ၂၉ရ။(-ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၁၄။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။ရ၂၊၄ရ၆။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၂၅ဝ။) ဂုဏပရိဝုံသနေန ဝါ ဂရဟန္တီ နိန္ဒန္တီ ဥပကြောသန္တီ ဝါတိ အတ္ထော။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၃၆ဝ။

ဥပကြောသန (နာ) [ဥပ+ကုသ+ယု] ဟစ်အော် ကြေးကြော်အပ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပကြောသနသဒ္ဒ (ပု) [ဥပကြောသန+သဒ္ဒ] ဟစ်အော်ကြေးကြော်သောအသံ။ ယောသောတိ ဥပကြောသနသဒ္ဒေါ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၂၅၃။

ဥပကြောသထ (ကြို) [ဥပ+ကုသ+အ+ထ] ကြေးကြော်ကြကုန်၏။ ဥပကြောသတိ(ဂ)-ကြည့်။

ဥပကြောသန္တ (တိ) [ဥပ+ကုသ+အန္တ] ကဲ့ရဲ-ဆဲရေး-သော၊သူ။ ဣဿာဝသေနေဝ ဥပ-ကြောသန္တော ဒုဿတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁ဂ၀။ ဥပကြော-သန္တောတိ အကြောသဝတ္ထုဟိ အကြောသန္တော။ မ၊ဋီ၊၃။၃ရ၆။ (-စရိယာ၊ဋ္ဌ။၅၉၊၉၁။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။ရ၃။)

ဥပကြောသန္တီ (ကြို) [ဥပ+ကုသ+အ+အန္တီ] ကဲ့ရဲ့ကုန်၏။ ဆဲရေးကုန်၏။ ဥပကြောသတိ (ဂ)-ကြည့်။

ဥပကြောသိ (ကြို) [ဥပ+ကုသ+ဣ] ကြေး-ကြော်ပြီ။ ဥပကြောသတိ (ဂ)-ကြည့်။

ဥပကြောသိသု (ကြို) [ဥပ+ကုသ+ဥံ၊] ကြေးကြော်ကုန်ပြီ။ ဥပကြောသတိ (ဂ)-ကြည့်။

ဥပကြောသိတ္ထာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ကုသ+တ္ထာ] ကြေးကြော်-ဟစ်အော်-၍။ အထ နာဂရာ သန္နိပတိတ္ထာ ရာဇဂဟေ ဥပကြောသိတ္ထာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၃၁ရ။

ဥပကွေ့ (တိ) [ဥပ+ကရ+တ။ ဥပကရီယိတ္ထာ တိ ဥပကွတော, ဥပကွဒ္ဓော။ ရူ၊နှာ။၃ရ၆။ (ဥပသ္ဓတ-သံ)] ဖြစ်စေအပ်-စီစဉ်ထားအပ်-သော(သဒ္ဒတ္ထ)။ စုဆောင်းထားအပ် သော (အဓိပ္ပါယတ္ထ)။ ဘိက္ခု ပနေဝ ဥဒ္ဒိဿ အညာတကဿ ဂဟပတိဿ ဝါ ဂဟပတာနိယာ ဝါ စီဝရစေတာပန္နံ ဥပကွဋ္ဌံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဝ။၃၁ဝ။ ဥပကွဋ္ဌံ ဟောတိတိ သဇ္ဇိတံ ဟောတိ သံဟရိတ္တာ ဌပိတံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၅ဝ။ ကင်္ခါ။၁၆ရ။ (-ဝဇိရ။၂၄၆။ ကင်္ခါ-ဋီ။ရ၈၃ဝ၈။) ကူဋဒန္တဿ ဗြာဟ္မဏဿ မဟာ-ယညော ဥပကွဒ္ဓော ဟောတိ။ ဒီ၊ဝ။၁၂ဝ။ ဥပကွဒ္ဓောတိ သဇ္ဇိတော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂၆၃။ ဥပကွဒ္ဓော(အံ၊၂။၄၂ရ)တိ ပစ္စုပဋ္ဌိတော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၆၆။ တံ ဥပကရဏံ တေသံ တထာ-သဇ္ဇနန္တိ အာဟ ဥပကွဒ္ဓောတိ ပစ္စုပဋ္ဌိတောတိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၁ရ၂။

ဥပကွေ့ရသိက္ခာပဒ (နာ) [ဥပကွေ့+သိက္ခာပဒ] စုဆောင်းစီစဉ်ထားအပ်သော သင်္ကန်းဘိုးငွေ နှင့်စပ်၍ပညတ်အပ်သောသိက္ခာပုဒ်၊ ဥပကွေ့ သိက္ခာပုဒ်။ ဝိနယပိဋကာ၊ ပါရာဇိကပါဠိ၊ ၄-နိဿဂ္ဂိယကဏ္ဍ၊ ၁-ဝဂ်၊ ဂ-သိက္ခာပုဒ်နှင့် ၉-သိက္ခာပုဒ်။ ဝိ၊ဝ။၃၁ရ-၃၂၃။ တေန သမ-

ယေနာတိ ဥပကွေ့ရသိကွာပဒံ။ ဝိ၊၆။၂။၂၅၀။

ဥပကွေတ (တိ) [ဥပ+ကရ+တ] ဥပကွေ့ရ ထောင့်ကွင်းကြည့်။

ဥပကွေ့ခ (နာ) [ဥပ+ခ၆] ပခုံး။ ဣသဿ ဥပကွေ့ခမှာ၊ ဥက္ကစ္ဆ စတုရဂုံလံ။ ဇာ၊၁။၂၅၉။ ဥပကွေ့ခမှာတိ ခ၆တော။ ဇာ၊၆၊၄။၂၁၁။

ဥပကွေ့ရ (ပု) [ဥပ+ကရ+အ။နီတိ၊သုတ္တ။၁၂၂ရ။ (ဥပသ္သရ-သံ)] (၁) လှည်းသန် (ရထင်သာမည) (တောင်ပေါက်ဓာန်၊သျ)။ အပေါင် (ရထင်သာမည) (အဘယာရာမဓာန်၊သျ)။(၂) အကြောင်းအသောက်အဦ၊ပစ္စည်း၊ အကြောင်းအင်္ဂါ(အလျှုဒါနထမြောက် အောင်မြင်စေသော လျှုဘွယ်ဝတ္ထုစသည်)။ (၁) ဥပကရီယတေတိ ဥပကွေ့ရော၊အကွေ့သောပရိ ကဋ္ဌဝိသေသော၊ အမရကောသေ ပန ဥပကွေ့ရသဒ္ဒဿ သဗ္ဗ-ရထာဝယဝေါစကတ္တံ ဝုတ္တံ" ရထင်္ဂ ဥပကွေ့-ရော"တိ၊ အပကွေ့ရောတိပိ ပါဌော။ ဓာန်၊ဋီ။ ၃ရ၅။ (၂) ဥပကွေ့ရေ(ကခ်ီ။၂၆၂)တိ ဝါသိ-အာဒိဘဏ္ဍာနိ။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၄၂၅။ ဝိမတိ၊ ၂။၂၄၆။ ဥပကွေ့ရေတိ ဥပကရဏေ။ ဝိနယာ-လင်္ကာရဋီ၊၂။၁၅၅။(ဝိ၊၆၊၄။၈၃။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၃ဝ၆-တို့ဌ ဥပကွေ့ရပုဒ်မတွေ့ရ၊ ဥပကရဏပုဒ်သာ တွေ့ရ၏။ ကခ်ီ၌သာ ဥပကွေ့ရပုဒ် တွေ့ရ၏။) ယဉ္စဥပကွေ့ရောတိ ဒါနဿ သာဓနံ။ သံ၊ဋီ၊ ၁။၁၃ရ။

ဥပကွေ့ရဏ (နာ) [ဥပ+ကရ+ယု] စီစဉ်ခြင်း။ တံ ဥပကွေ့ရဏံ တေသံ တထာသဇ္ဇနန္တိ အာဟ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၃၂၂။

ဥပကွေ့လတိ (ကြို) [ဥပ+ခ၆+အ+တိ] ချွတ်ချော်၏။ တေန ခေါ ပန သမယေန မနုဿာ ခီပန္တိ ဝါ ဥပကွေ့လန္တိ ဝါ။ ဒီ၊၂။၂၀၀။

ဥပကွေ့လန (နာ) [ဥပ+ခ၆+ယု] ချွတ်ချော်ခြင်း။ သဟသာ ဥပကွေ့လနဂမနနိသီဒနဝုဋ္ဌာနပရိ-ဝတ္ထနာဒီသု...ဒုက္ခမနဘဝတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၃၁။

ဥပကွေ့လန္တိ (ကြို)[ဥပ+ခ၆+အ+အန္တိ] ချွတ်ချော်ကုန်၏။ ဥပကွေ့လတိ-ကြည့်။

ဥပကွေ့လိတ (တိ) [ဥပ+ခ၆+တ] ချွတ်ချော်သော၊သူ။ အနွယ သ ဥပကွေ့လနံ ဝိယ အဝိဇာ-ပစ္စယာ ဝိညာဏံ၊ ဥပကွေ့လ်တသ ပတနံ ဝိယ သခ်ါရပစ္စယာ ဝိညာဏံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၁၈။

ဥပကွေ့လိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ခ၆+တ္တာ] ချွတ်ချော်၍။ အထ ခေါ ဓနဥ္ဇာနီ ပြာဟွကံ ဥပကွေ့လိတ္တာ တိက္ခတ္တုံ ဥဒါနံ ဥဒါနေသိ။ မ၊၂။၄၂၄။ ဥပကွေ့လိတ္တာ ဝါ ပပတေယျ။ အံ၊၂။ဂ၉၊၂ရ၁။ (-ဇာ၊၆၊၃။၄၁ ၂။)

ဥပကွိတ္ထက (တိ) [ဥပ+ခိတ္ထ+က] အနီးဌ ခြေကိုပစ်ချသော၊ အနီးဌ ခြေကို ပစ်ချတုပ်ဝပ်၍တပည့်ဥပါသကာအဖြစ် ခံယူသော၊သူ။ (၂) ပစ်ပယ်သော။ (၁) ဥပကွိတ္ထကာ စ တေ ဘဂဝတော သမ္မဇ္ဇန္တိ(ပဋိသံ။၃ရ၅။ မဟာနိ။ ၁၄၀)တိ တေ ခတ္တိယပဏ္ဍိတာဒယော ဘဂ-ဝတော ပဋ္ဌာဝိသဇ္ဇနေနေဝ ဘဂဝတော သမီပေ ခိတ္တကာ ပါဒကွိတ္တကာ (ပကွိတ္တကာ) သမ္မဇ္ဇန္တိ။ သာဝကာ ဝါ သမ္မဇ္ဇန္တိ၊ ဥပါသကာ ဝါတိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၂၅၉။ မဟာနိ၊ ၆။၂၆၂။ (၂) သြမကွဲ့ ကရောန္တိတိ ဥပကွိ-တ္ထက်(သီ၊သျှ) ကရောန္တိ။ အံ၊ဌ၊၂။၁ဂ၁။

ဥပကွိတ္ထကသမ္ဘတ္ထိသမနန္တရ (ဗျ) [ဥပကွိတ္ထက သမ္ဘတ္ထိ+သမနန္တရ] ဥပသကာအဖြစ် ခံယူ ပြည့်စုံပြီးသည်၏အခြားမဲ့။ အထာတိ အနန္တရတ္ထော၊ တေသံ ဥပကွိတ္ထကသမ္ဘတ္ထိသမနန္တရမေဝါတိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၂၅၉။ မဟာနိ၊ဌ။၂၆၂။

ဥပကွေ့ပ (ပု) [ဥပ+ခိပ+ဏ] အဆင့်ဆင့်-ဆောင်ယူ၍-အပဋ္ဌမဖြစ်မူ၍-ပစ်ချအပ်သော။

ယောဂမာယန္ဒီ မစ္စရေနာတိ မစ္စရေနာ ယောဂ် ပယောဂ် ပကြေပ် ဥပကြေပ် ဥပကြမ် အဘ္ဘန္တရံ အာဂစ္ဆန္တီ။ သံဒ္ဒေ၁။၄၃။ တတ္ထ တတ္ထ ဥပရူပရိ စ ဝိပိတာယ အာဏာယ အဘ္ဘန္တရေ ဝေ ဟောန္တီ။ သံဒိုး၁။ရ။ ဥပကြေပ(သံဒ္ဒေ၁။၁၄၂)နှင့် ဗဟိ အဟုတ္တာ ပကိုပိတဗ္ဗတ်။ သံဒိုး၁။၁ရ။ သြဓာန် ဥပကြေပ(သံဒ္ဒေ၁။၃ရ၀)နှင့် ဥပနေတ္တာ ပကိုပိ-တဗ္ဗန္တိ အတ္ထော။သံဒိုး၂။၄၂၀။(-အံဒိုး၃။၃၀ရ။)

ဥပကြေသ(ပု) [ဥပ+ကိလိသ+ဏ] ညစ်နွမ်းကြောင်း အညစ်အကြေး၊ ညစ်နွမ်း-ပူပန်-စေတတ်သော အညစ်အကြေး (အကုသိုလ် တရား)။ ဟတေသု စ အတ္တာနော ဥပကြေသေသု ပရသတ္တာနံ ဥပ-ကြေသဟရဏာနိ စ ဟောန္တိ။ သီးဒိုးသစ်၁။ ၁၄၅။ ဥပကိုလေသ-လည်းကြည့်။

ဥပကြေသဟရဏ(တိ)[ဥပကြေလ+ဟရဏ]ညစ်နွမ်းကြောင်း-အညစ်အကြေး-အကုသိုလ်-ကို ပယ်ရှားတတ်သော။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။ ဥပ-ကိုလေသဟရဏ-လည်းကြည့်။

ဥပဂ (တိ) [ဥပ+ဂမု+ကွိ] ကပ်ရောက်သော၊ သူ။ ကုလူပဂ, ·ကာယူပဂ, ယထာကမ္မူပဂ စသည်ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+အ+ဟိ] ချဉ်းကပ်လော၊ ကပ်ရောက်လော။ ဥပဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆတိ (ကြို)[ဥပ+ဂမု+အ+တိ] ချဉ်းကပ်၏၊ ကပ်ရောက်၏၊ အနီးသို့သွား၏၊ ဆည်းကပ်၏၊ ယူဆ-စွဲလမ်း-၏။ ပုနဒေဝ ဝေနံ ဥပဂ-စ္ဆတိ။ ဝိုးဒ္ဒေ၁။၁ ၂၁။ အဘိုးဒ္ဒေ၁။ ၂၁ဝ၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၁၅၈။ (-ဝိုး၁။၃၁ဝ၄။ မုဒ္ဒေ၁။၃၃ ၂။ မုဒ္ဒ၁။ဝ၄ဖ။ သံဒ္ဒေ၁။ရ၀။ အံဒ္ဒေ၁။၃၅၃။ မဒိုး ၂။ဝ၀။ **ဥပဂစ္ဆန္တိ**—ဝိုး၃။ ၂၁ ၂။ ဒီ၊ ၂။၁၁။ အံ၊ ၁။ရ၅။ နေတ္တိ။ဝ ၂။ မုဒ္ဒေ၁။ဝ၀ဝ၄။ အံဒ္ဒေ၁ ၂။၅၀။ ဂေတ္တိ၁။ဝ၀၅။ အံ၊ ၂။ ၂ရ၃။ **ဥပဂမိ**—ဝိုး၁ ၂။ ၂ ၂ ၂။ ဝ၀ ၂။ ဝ၀ ၂။ ဝ၀

ဥပါဂမုမှာ- သုတ္တနိ။၃၃၁။ သုတ္တနိ၊၆၊၈၂။ **ဥပဂစ္ဆိတ္ထ**-(အဗ္ဗတ္တနိ အာဝိဘတ်ကို တ္ထပြု) ပေတ။၁၈၆။ ပေတ၊၆။၂၂၄။ **ဥပါရု**-ဇာ၊၂။၂၃၁၊၂၃၅။ ဇာ၊၆၊ရ။၄ရ။ **ဥပဂမံ**-မ၊၆၊၃။၂၃ရ၊ **ဥပါဂမံ**-မ၊၂။၃၀၈။ **ဥပဂမိ ဿတိ**- ဥဒါန၊၆။၂၂၄။ **ဥပဂစ္ဆိဿာမိ** -ဒီ၊၆၊၂။၃၃၁။ အံ၊၆၊၁။၁၈၂။

ဥပဂစ္ဆထ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+အ+ထ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-ကြကုန်လော။ဥပဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆန္တ (တိ) [ဥပ+ဂမု+အန္တ။ ထိ၌ ဥပဂစ္ဆန္တီ] ချဉ်းကပ်- ကပ်ရောက်-သော၊သူ။ ဝဿံ ဥပဂစ္ဆန္တေန ---- သဒ္ဓါရဗန္ဓေ သေနာသနေ ဥပဂန္တဗ္ဗံ။ ဝိ၊၆၊၁။၂၄၈။ အံ၊၆၊၁။၂၆၁။ သာရတ္ထ၊၃။၂၈၄။ ဘရိယာဘာဝံ ဥပဂစ္ဆန္တိယာ ဒလိဒ္ဒိတ္ထိယာ ဧတံ အဓိဝစနံ။ ဝိ၊၆၊၂။၁၄.၂။

ဥပဂစ္ဆန္တီ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+အ+အန္တီ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-ကြကုန်၏၊ယူဆ-စွဲလမ်း-ကြကုန်၏။ ဥပဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆန္တီ (ထိ) [ဥပ+ဂမု+အန္တ+ဣ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-သော၊သူ။ ဥပဂစ္ဆန္တ-ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆန္တု (ကြို) [ဥပ+ဂမု+အ+အန္တု] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-စေကုန်သတည်း။ ဥပဂစ္ဆတိ- ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆမာန (တိ) [ဥပ+ဂမု+အ+မာန] ကပ်ရောက်သော။ တဒနန္တရံပန ပုရိမစိတ္တံ ဧကသန္တတိပရိဏာမနယေန တထတ္တံ ဥပဂစ္ဆမာနံ မဇ္ဈိမံ သမထနိမိတ္တံ ပဋိပဇ္ဇတိ နာမ။ မဟာနိ၊၆။၁၁၅။ ပဋိသံ။၆၊၂။ရ၆။

ဥပဂစ္ဆသိ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+အ+သိ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-၏။ ဥပဂစ္ဆတိ- ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆာမ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+အ+မ] ကပ်ရောက်ကုန်အံ့။ ဥပဂစ္ဆတိ -ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆာမိ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+အ+မိ] ကပ်ရောက်၏။ ဥပဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆိ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+ဣ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-ပြီ။ ဥပဂစ္ဆတိ- ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆိတ္ထ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+အ+ဣ+ထ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-ဆည်းကပ်-ယူဆ-ပြီ။ ဥပဂစ္ဆတိ ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆိသု (ကြို) [ဥပ+ဂမု+ဣ] ကပ်ရောက်ကြကုန်ပြီ။ ဥပဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆိ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+ဣ]] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-ပြီ။ ဥပဂစ္ဆတိ -ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆိတ္ထ (တိ) [ဥပ+ဂမု+တ္ထ] ကပ်ရောက်-အပ်-သင့်-ထိုက်-သော။ ပါတိမောက္ခုဒ္ဒေသကေန ဝိနာ နဝဿံ ဥပဂစ္ဆိတ္ထဗ္ဗံ။ ဝိ၊သင်္ဂ။၂၀၉။

ဥပဂစ္ဆိတ္ထ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+အာ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်ပြီ။ ဥပဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆိဿာမိ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+ဿာမိ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-အံ့။ ဥပဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပဂစ္ဆုံ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+ဥံ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-ဆည်းကပ်-ကုန်ပြီ။ ဥပဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပဂဿယျုံ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+အ+ဿယျုံ] ကပ်ရောက်ရာ၏။ ဥပဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပဂဿယျ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+အ+ဿယျ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-ယူဆ-စွဲလမ်း-ငြားအံ့။ ဥပဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပဂဿယျုံ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+အ+ဿယျုံ]

ကပ်ရောက်ကုန်ကြားအံ့။ ဥပဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပဂဆ္ဆီ (ကြီ) [ဥပ+ဂမု+ဏှံ] ကပ်ရောက်-ယူဆ-စွဲလမ်း-ပြီ။ ဥပဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပဂဆ္ဆိ (ကြီ) [ဥပ+ဂမု+ဏျိ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-ယူဆ-စွဲလမ်း-ပြီ။ ဥပဂစ္ဆတိ -ကြည့်။

ဥပဂဏ္ဍိတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+ဂဟ+တဗ္ဗ] ချီးမြှောက်-ထောက်ပံ့-အပ်သော။ အဘိသိတ္တာခတ္တိယာ ဘဒြအသာဇာနီယာဒိရတနသမ္ပဒါနေနပိ ဥပဂဏ္ဍိတဗ္ဗာ။ အံ၊ဌ၊၂။ရ၉။

ဥပဂတ (တိ) [ဥပ+ဂတ] (၁) ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-ရ-ပြည့်စုံ-သော၊သူ။ (၂) ကပ်ရောက်အပ်-သိအပ်-သော။ (၃) ကပ်ရောက်ရာ။ (၁) ဘဝဒိဋ္ဌိ အလ္လိနာ ဘဝဒိဋ္ဌိ ဥပဂတာ။ မ၊၁။၉၄။ ဝေရဉ္ဇံ ဥပနိဿာယ ဝဿာဝါသံ ဥပဂတော။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၄၄။ ဣမိနာ ပါတိမောက္ခ-သံဝရေန ဥပေတော ဟောတိ သမုပေတော ဥပဂတော (ဥပါဂတော။ အဘိ၊ဝိ။၂၅၄) ---သမန္နာဂတော။ ဝိ၊ဌ၊၃။၅၃။ ဝန္ဒေတမနုတ္တရံ ဓမ္မံ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁။ မ၊ဌ၊၁။၁။ သံ၊ဌ၊၁။၁။ အံ၊ဌ၊၁။၁။ ဥပဂတောတိ ပတ္တော၊ အဓိဂတောတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၀။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၈။ မ၊ဋီ၊၁။၁၀။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၀။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၃။ (၂) ဥတော စေဝ ဥပဂတော စ မဂ္ဂေါ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၅၆။ တေဟိ ဥပဂတော ပဋိပန္နော မဂ္ဂေါ စ။ ဝိမတိ၊၂။၁၀၁။ (၃) ဥပဂတဌာန-ကြည့်။

ဥပဂတဂေါဏ (ပု) [ဥပဂတ+ဂေါဏ] ကပ်ရောက်သောနွား။ တေ ပန ဒမ္မတံ ဥပဂတ-ဂေါဏာ စေဝ ဓေနုယော စ။ မ၊ဋီ၊၂။၁၉၉။

ဥပဂတဉာဏ (နာ) [ဥပဂတ+ဉာဏ] ကပ်ရောက်အပ်သောဉာဏ်။ ယသ္မာ ပိဋ္ဌိတော ပိဋ္ဌိတော အနုဗန္ဓနံ နာမ အတ္ထိကေဟိ ဥပညာတံ ဥပဂတဉာဏဿ ဟောတိ။ ဝိမတိ၊၂။၁၀၁။

ဥပဂတဌာန (နာ) [ဥပဂတ+ဌာန] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ရာ အရပ်။ ဘိက္ခဲ ဂဟေတ္တာ ဥပဂတဌာနာဒီသု ဒဿနေ သတိ ကထံ ပဋိပဇ္ဇိတဗ္ဗန္တိ ပုစ္ဆတိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁ရ၄။ (-သာရတ္ထ၊ ၁။၃၃၆။ မ၊ဋီ၊၁။၂၀၆။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၃။)

ဥပဂတဌာနာပရိစ္စာဂ (ပု) [ဥပဂတဌာန+အပရိစ္စာဂ] ကပ်ရောက်ရာအရပ်ကို မစွန့်ခြင်း။ ဝါဌေဟိ ဥဗ္ဗဏ္ဍာဒိကေဟိ ဥပဂတဌာနာပရိစ္စာဂါ လဘတိ။ ဝဇိရ။၄၆၉။

ဥပဂတတရ (တိ) [ဥပဂတ+တရ] အထူးသဖြင့်ကပ်ရောက်သော။ နိဿယပစ္စယမေဝ ဥပဂတတရံ ကတ္တာ ပုစ္ဆတိ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၂၁၂။

ဥပဂတပုပ္ပါ (ထီ) [ဥပဂတ+ပုပ္ပ+ဏ္ဍိဏောတက အာပစ္စည်း] ကပ်ရောက်သော ဥတုပန်း-ရာသီပန်း-ရှိသော၊ ရာသီပန်း ပွင့်သော(မိန်းမ)။ ဥပဂတပုပ္ပါ ဟိ ကုမာရီ။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၂၀။

ဥပဂတဘိက္ခု (ပု) [ဥပဂတ+ဘိက္ခု] ကပ်ရောက်သောရဟန်း။ သတ္ထရိ သဒ္ဓမ္မေ စ ဂါရဝေန ဥပဂတဘိက္ခုနံ ဝစနသမနန္တရမေဝ ဥပဋ္ဌဟိသု။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၂၀။

ဥပဂတဝိဇယနကာလ (ထီ) [ဥပဂတ+ဝိဇယနကာလ+ဏ္ဍိဏောတက အာပစ္စည်း] ဦးကပ်သော သားဖွားရာကာလရှိသော-သားဖွားချိန်နီးသော-မိန်းမ။ ဥပဝိဇာတိ ဥပဂတဝိဇယနကာလာ။ ပရိပက္ကဂ္ဘာ၊ နစိရသေဝ ဝိဇယိဿတိတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၃၉၉။ (-ထေရီ၊ဌ။၁၈၅။ မ၊ဋီ၊၃။၃၃၉။)

ဥပဂတသီလ (တိ) [ဥပဂတ+သီလ] ကပ်ရောက်သောသီလရှိသော၊သူ။ သီလသမ္ပတ္တိယာ သမာနဘာဝံ ဥပဂတသီလော သဘာဂဝုတ္တိ-ကောတိ အတ္ထော။ သာရတ္ထ၊၃။၄၆၅။ အံ၊ဋီ၊

၃။၉၄။

ဥပဂန္ဓဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+ဂန္ဓဗ္ဗ] ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ရ-ရယူ-သိ-အပ်သော၊သူ။ ကဒါ နု ခေါ ဝယံ ဥပဂန္ဓဗ္ဗံ။ ဝိ၊၃။၁၉၂။ အဝေစ္စပသာဒေါယေဝ အရကၠီ-ယတော အတ္ထော၊ ဥပဂန္ဓဗ္ဗတောတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၇၈။ တသ္မာ ဇတ္ထ နု ကေန္ဓ-မေကတာ ဝါ နာနုတာ ဝါ ဥပဂန္ဓဗ္ဗာ။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၂။၁၅၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၈၈။ ဥပဂန္ဓဗ္ဗတောတိ အတ္တာနော ဟိတသုခံ ပစ္စာသီသန္တေန ကေနေ္ဓန အဓိဂန္ဓဗ္ဗတော။ မ၊ဋီ၊၁။၂၇၆။ နု ကေန္ဓမေဝ ဇကတာ ဝါ နာနုတာ ဝါ ဥပဂန္ဓဗ္ဗာ နု ဂဟေတဗ္ဗာ။ မူလဋီ၊၂။၁၁၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၁၄။

ဥပဂန္ဓဗ္ဗဋ္ဌ (ပု) [ဥပဂန္ဓဗ္ဗ+အတ္ထ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-ရယူ-အပ်သည်၏အဖြစ် ဟူသောအနက်သဘော။ သော ဥပဂန္ဓဗ္ဗဋ္ဌေန ဥပယံ ရူပါဒီသု ဇကမ္မိ ဓမ္မံ ကိ ဥပေယ္ယ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃၂၁။ ဥပဂန္ဓဗ္ဗဋ္ဌေန အရိယာ။သုတ္တနိ၊ ဋ္ဌ၊၂။၂၂၀။

ဥပဂန္ဓုံ (ဗျ) [ဥပ+ဂမု+တုံ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-သွားရောက်-ခြင်းငှါ။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဝယံ ဥပဂန္ဓုံ။ ဝိ၊၃။၁၉၂။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၈။ ယဒါ ပန သရီရံ ဥဒ္ဓုမာတကံ---- နဝဟိ ဝဏမုခေဟိ ပဂ္ဂဠိတပုဗ္ဗကုဏပဘာဝေန ဥပဂန္ဓုမ္မိ အသက္ကုဏေယျ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၀။ ကိ ဘဂဝန္တံ သယံ ဒဿနာယ ဥပဂန္ဓုံ နု သက္ကောတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၂၉။ ဥပေါသထပ္ပဝါရကံ ဥပဂန္ဓုံ၊ အဒတ္တာ နိက္ကမိဿန္တိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၉၃။

ဥပဂန္ဓု (တိ) [ဥပ+ဂမု+တု] ကပ်ရောက်-သွား-ရောက်-သော၊သူ။ အသီတိ မေ အာဝုသော ဝဿာနိ ပဗ္ဗဇိတဿ နာဘိဇာနာမိ ဂါမန္တဝေသနာသနေ ဝယံ ဥပဂန္ဓာ။ မ၊၃။၁၆၇။ ပုနဗ္ဘဝသင်္ခါတံ သံသာရံ အပရာပရံ ပရိဝတ္တ-နဝသေန ဂန္တာရော ဥပဂန္တာရော ဟောန္တိ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၅၂။

ဥပဂန္ဓုကာမ (တိ) [ဥပဂန္ဓုံ+ကမု+ဏ] ကပ်ရောက်ခြင်းငှါအလိုရှိသော၊သူ။ အညတရော ဘိက္ခု ဝဇေ ဝယံ ဥပဂန္ဓုကာမော ဟောတိ။ ဝိ၊၃။၂၁၁။ အရိယသာဝကောတိ အရိယသ ဗုဒ္ဓဿ ဘဂဝတော သာဝကော, သာဝကဘာဝံ ဥပဂန္ဓုကာမော။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၂၄၀။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၅၈၊၅၉။ ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။၁၉၈။)

ဥပဂန္ဓာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ဂန္ဓာ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ရောက်-ဆိုက်ရောက်-သွား-ရောက်-ထိရောက်-၍။ ကထံ ဟိ နာမ ဆဗ္ဗဂ္ဂိယာ ဘိက္ခု ဝယံ ဥပဂန္ဓာ အန္တရာဝယံ စာရိကံ စရိဿန္တိ။ ဝိ၊၃။၁၉၃။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁၅။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၂၇၅။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၅၆။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၅၀။ အံ၊ဋီ၊ ၁။၁၅၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၅၀။)

ဥပဂန္ဓာန (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ဂန္ဓာန] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-သွား-ရောက်-ကြွရောက်-၍။ တမဟံ ဥပဂန္ဓာန၊ သရဏဂမနံ ဂဟိ။ အပ၊၁။၈၃။ ခဏေန ဥပဂန္ဓာန၊ ဗောဓေတိ တံ မဟာမုနိ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၂၂။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၅၅။

ဥပဂမ် (ကြိ) [ဥပ+ဂမု+အ] ကပ်ရောက်ပြီ၊ ဆိုက်ရောက်ပြီ။ ဥပဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပဂမ (ပု) [ဥပ+ဂမု+အ] ကပ်ရောက်ခြင်း။ တဏ္ဍာဒိဋ္ဌိဝသေန ဥပဂမဿ ဝုတ္တတ္တာ။ သံ၊ ဋီ၊၂။၂၂၂။

ဥပဂမန (နာ) [ဥပ+ဂမု+ယု] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-စွဲလမ်း-ခြင်း။ ဥပဂမနံ ဥပါဒါနံ။ ပဋိသံ။၅၀။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၅၅။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၈၂။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၁၄။ ဥပဂမနံ ဥပါဒါနန္တိ -----ပဝတ္တံ ဥပဂမနံ ဒဋ္ဌဂဟဏံ။

ပဋိသံဒြေ၊၁။၂၂၃-၄။ ဥပဂမနံ ဥပါဒါနန္တိ ----ပဝတ္တံ ဥပဂမနံ ဂဟဏံ ပရာမသနံ၊ ဣဒံ ဥပါဒါနံ နာမ။ အဘိဒြေ၊၂။၁၈၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၂၁၅။ (-ဝိဒြေ၊၁။၈၂။ ဣတိဝုတ်ဒြေ။၂၁၄။ မ၊ ဋီ၊၃။၂၉၂။ မူလဋီ၊၂။၂၀၇။)

ဥပဂမနက (တိ) [ဥပဂမန+က] ကပ်ရောက်-လာ:ရောက်-သော၊သူ။ ဗြဟ္မလောကူပ-ဂတာတိ ပဋိသန္ဓိဂ္ဂဟဏဝသေန ဗြဟ္မလောကံ ဥပဂမနကာ အဟောသိ။ ပေတဒြေ။၁၅၅။

ဥပဂမနကာရဏ (နာ) [ဥပဂမန+ကာရဏ] ကပ်-သွား-ရောက်ခြင်း၏ အကြောင်း။ ကုလာနံ အနုပဂမနကာရဏဿ ဥပဂမနကာရဏဿ ပဏာသေန္တော။ ဓမ္မပဒြေ၊၁။၂၁၇။

ဥပဂမနဋ္ဌ (ပု)[ဥပဂမန+အတ္ထ] ကပ်ရောက်တတ်သည်၏အဖြစ်-ကပ်ရောက်ခြင်း-ဟူသော အနက်သဘော။ အဝဿံ ဥပဂမနဋ္ဌေန ပန ဝိဘဝေါ ဂတိ ဓမ္မာနံ။ ဝိဒြေ၄။၁၉၃။

ဥပဂမနတ္ထ (ပု)[ဥပဂမန+အတ္ထ] (၁) ကပ်ရောက်ခြင်းအနက်။ (တိ)(၂) ကပ်ရောက်ခြင်း အနက်ရှိသော။ (၁) တေန ဥပဂမနတ္ထံ နိဝတ္တေတိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၁၁။ (တိ)(၂) ဥပ-သဒ္ဒါ စ ဥပဂမနတ္ထော မဂ္ဂသဒ္ဒေနပိ သမ္မန္ဓိတဗ္ဗောတိ ဒသ္သေတိ။ ဝိမတိ၊၂။၁၀၀။

ဥပဂ္ဂမနပဋိကွေပ (ပု)[ဥပ၊ဂမန+ပဋိကွေပ] ကပ်ရောက်-ယူဆ-မှုကိုပယ်ခြင်း။ လိင်္ဂ ဟေတံ၊ ယဒိဒံ နိစ္စတော ဥပဂမနပဋိကွေပေါ။ မ၊ဋီ၊ ၃။၂၉၂။

ဥပဂမနဘယ (နာ) [ဥပဂမန+ဘယ] ကပ်ရောက်-ပေါင်းဆုံမိ-ခြင်းဟူသော ဘေး။ ဖဿာဟာရေ ဥပဂမနဘယံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၃၆။ ဥပဂမနံ အပ္ပဟီနဝိပလ္လာသဿ အာရမ္မဏေန သမောဓာနံ သင်္ကိတ သုခဝေဒနီယာဒိဖဿ-ပ္ပတ္တိ ဘယံ ဘယာနကံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၁၅။

ဥပဂမနလက္ခဏ (တိ) [ဥပဂမန+လက္ခဏ] ကပ်ရောက်ခြင်း လက္ခဏာရှိသော။ ဓမ္မေသု ဥပဂမနလက္ခဏာ အတ္ထသညာ။ ပေဋကော။ ၂၄၉။

ဥပဂမနသဘာဝ (ပု) [ဥပဂမန+သဘာဝ] ကပ်ရောက်-ယူဆ-ခြင်း၏ ထင်ရှားသည်၏ အဖြစ်။ နာ ပန တေ အာရဗ္ဘ နိစ္စတော ဥပဂမနသဘာဝတော။ မ၊ဋီ၊၃။၂၉၂။

ဥပဂမနသဘာဝ (တိ) [ဥပဂမန+သဘာဝ] ကပ် ရောက်ခြင်းသဘောရှိသော။ ဘဝဿ သံသာရဿ မူလဘာဝံ ကာရဏဘာဝံ ဥပဂမနသဘာဝါ ကာမာသဝါဒယော---ဝမုန္ဓိယေဝ။ ထေရ၊ဒြေ၊၁။၂၅၆။

ဥပဂမနသီလ (တိ) [ဥပဂမန+သီလ] ကပ်ရောက်ခြင်းအလေ့ရှိသော၊သူ။ ဇာတိ-မရဏဂါမိနော ပုနပ္ပုနံ ဇနနမရဏဿ ဥပဂမနသီလာတိ။ ဣတိဝုတ်ဒြေ။၁၉၀။

ဥပဂမန္ဓ (တိ) [ဥပ+ဂမု+အန္ဓ] ကပ်ရောက်သော၊ချဉ်းကပ်သော၊ဆည်းကပ်သော၊သူ။ သေဋ္ဌမုပဂမံ ဥဒေတိ ခိပ္ပံ။ ဇာ၊၁။၁၅၅။ သေဋ္ဌမုပဂမန္ဓိ သီလာဒီဟိ ဥတ္တရိတရံယေဝ ဥပဂစ္ဆန္တော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၀၅။

ဥပဂမီ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+ဣ] ကပ်ရောက်ပြီ၊ ယူဆပြီ၊စွဲလမ်းပြီ။ ဥပဂစ္ဆတိကြည့်။

ဥပဂမိတ (တိ) [ဥပ+ဂမု+ဏေ+တ] ရောက်စေ အပ်သော၊သူ။ ပရဒေသတော ပဟရိတ္တာ အာနေတ္တာ ဒါသဗျံ ဥပဂမိတော ကရမရာ-နီတောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၁၆။ (-မူလဋီ၊၃။၅၃။ အနုဋီ၊၃။ရ၂။)

ဥပဂမိမှာ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+မှာ] ကပ်ရောက်

ကုန်ပြီ၊ ဆိုက်ရောက်ကုန်ပြီ။ ဥပဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပဂမိဿတိ (ကြို) [ဥပ+ဂမု+ဿတိ] ကပ်ရောက်လတ္တံ့၊ ဆိုက်ရောက်လတ္တံ့။ ဥပဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပဂမေတိ (ကာ+ကြို) [ဥပ+ဂမု+ဏေ+တိ] ကပ်ရောက်စေ၏။ ဧဝံ ဝုတ္တသံသာရဝဋ္ဋ-ကာရဏံ ဟုတ္တာ ဥပဂမေန္တီတိ သံသာရဥပ-ဂါမိနော ။ထေရ၊၁၊၁။ ၂၅၅။

ဥပဂမေန္တိ (ကာ+ကြို) [ဥပ+ဂမု+ဏေ+အန္တိ] ကပ်ရောက်စေကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဂမ္မ (ကြို+ဝိ) [ဥပ+ဂမု+တ္တာ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-အနီးသို့သွား-အကြောင်းပြု-၍။ အသုကသ္မိံ နာမ သေနာသနေ ဝဿံ ဥပဂမ္မ---နိဂ္ဂတော။ ဝိ၊၁၊၂။ရ၅။ တေဟံ အရညေ ဒိသ္မာန၊ ဥပဂမ္မ ဂဏ် တဒါ။ အပ၊၁။ဖ၁။ ဥပဂမ္မ သမီပံ ဂန္တ္မာ။ အပ၊၁၊၂။၄။

ဥပဂါမိ (တိ) [ဥပ+ဂမု+ဏိ] (၁)ကပ်ရောက်သော၊သူ။ (၂) ကပ်ရောက်စေသော။ ဇာတိဇရူပဂါမိ(အံ၊၁။၃၁၂) ဘဝမူလော-ပဂါမိ(ထေရ။၂၄၁။ ထေရ၊၁၊၁။ ၂၅ဖ) ကြည့်။ (၂) တဿ ဝမ္ဘနိ အာသဝါ သံသာရံ ဥပဂါမိနော။ ထေရ။၂၄၁။ ဧဝံ ဝုတ္ထ-သံသာရဝဋ္ဋကာရဏံ ဟုတ္တာ ဥပဂမေန္တီတိ သံသာရဥပဂါမိနော။ ထေရ၊၁၊၁။ ၂၅ရ။

ဥပဂါယတိ (ကြို) [ဥပ+ဂေ(ဂါ)+အ+တိ] ကပ်-၍-လိုက်၍-ယှဉ်ပြိုင်၍-တုဖက်၍-သီဆိုမ-သီချင်းဆိုမ။ အနာထမာနော ဥပဂါယတိ နစ္စတိ စ။ ဇာ၊၁။၃ဖ၁။ ဥပဂါယတိတိ အညံ ဂါယန္တံ ဒိသ္မာ ဥပဂန္တ္မာ ဂါယတိ။ ဇာ၊၁၊၅။၁၁၉။

ဥပဂါယမာန (တိ) [ဥပ+ဂေ(ဂါ)+အ+မာန] ကပ်ရောက်-သီဆိုသော-အသံမည်သော၊သူ။ ဘမရမဓုကရဂဏာ ကုသုမရေဏုမဒမတ္တာ ဥပဂါယမာနာ ဝိယ ဝနန္တရေသု ဝိစရန္တိ။ မ၊ ၁၊၂။၁၅၀။ ဥပဂါယမာနာ ဝိယာတိ ပယိရူ-ပါသနဝသေန ဥပေစ္စ ဂါယမာနာ ဝိယ။ မ၊ ၃၊၂။၁ဂ၆။

ဥပဂီတိ (ထိ) [ဥပ+ဂေ+တိ] ဥပဂီတိဂါထာ၊ (အရိယာဂါထာ၏ နောက်ထက်ဝက်ဌ ဆိုအပ်သောလက္ခဏာ အားလုံးဖြင့် ရှေ့နောက်ထက်ဝက် နှစ်ပါးစုံ၌ ဖွဲ့ဆိုအပ်သောဂါထာ)။ အရိယာယံ ဒုတိယမော၊ ဂဒိတာဝိလလက္ခဏံ ယံ တံ၊ ဘဝတိ ဒ့လေသု ဘယေသုပိ၊ ယဒိ ယသ္မာ သာယမုပဂီတိ။ဆန်းကျမ်း၊ ဒုတိယပိုင်း၊ ၁ဖ-ခုမြောက်ဂါထာ။

ဥပဂု (နာ) [ဥပ+ဂေါ] နွားတို့၏အနီး။ ဂုန္ဒံ သမီပံ ဥပဂု။ ရူ၊နှာ။၁ရ၂။ နီတိ၊သုတ္တ။ဖ၉ဖ-၈။ (-မောဂ်၊၃-ကဏ္ဍ၊၄ဖ-သုတ်။)

ဥပဂုတ္တ (ပု) [ဥပ+ဂုပု+တ] ဥပဂုတ္တထေရ်၊ အရှင်ဥပဂုတ်။ ဇာတပိသ ပစ္ဆာ ဥပဂုတ္တ-ကာလေ ပသာဒဟေတုတ္တာ အဓိဝါသေတိ။ ဝဇီရ။ဖ၃။

ဥပဂုတ္တကာလ (ပု) [ဥပဂုတ္တ+ကာလ] ရှင်ဥပဂုတ်လက်ထက်။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဂုတ္တာဓိဋ္ဌာန (နာ) [ဥပဂုတ္တ+အဓိဋ္ဌာန] ဥပဂုတ္တထေရ်၏ အဓိဋ္ဌာန်ခြင်း။ ဇေတ္တ ဥပ-ဂုတ္တာဓိဋ္ဌာနံ ဝတ္တတေ့။ ဝဇီရ။ဖ၃။

ဥပဂုမ္မဝန (နာ) [ဥပဂုမ္ဗ+ဝန] အကျွေးဖြစ်သော-တော။ (ဇာတ်၊မြန်၊၄။၄၄၀။) ခြေ၏အနီးဖြစ်-သောတော၊ (ဇာတ်ဦးကာ)။ ရာဇာ---နဂရတော နာတိဒူရေ သုပုပ္ဖိတဖလိတံ ရမဏီယံ ဥပဂုမ္ဗ-ဝနံ ဂန္တ္မာ။ ဇာ၊၁၊၄။၄၃၂။ ဥပဂုမ္ဗဝနန္တိ ဂုမ္ဗသ သမီပေ ပဝတ္တတိတိ ဥပဂုမ္ဗံ၊ဝနံ၊ ဥပဂုမ္ဗ-ဗ္ဗတံ ဝနဗ္ဗာတိ ဥပဂုမ္ဗဝနံ။ ဥပဝနန္တိပိ ပါဌော။

ဇာတ်၊ဋီကာသစ်။ လက်ရေးမူ။

ဥပဂုယှ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ဂုဟ+တွာ] ပွေ့ပိုက်၍၊ ပွေ့ဖက်၍။ ဟန္ဒ စ မံ ဥပဂုယှ၊ ပါဒေ တေ အမှ ဝန္ဒိတုံ ဒေဟိ။ ဇာ၊၂။၂၅၂။ ဥပဂုယှာတိ အာလိင်္ဂိတ္တာ ပရိသဇ္ဇိတ္တာ။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၉၆(သျှာ၊က)။

ဥပဂုယှဿု (ကြို) [ဥပ+ဂုဟ+ယ+သု] ပွေ့ပိုက်လော၊ဖက်ယမ်းလော။ ဥပဂုယှဿုတိ အာလိင်္ဂိယာဟိ။ ဇာတ်၊ဋီကာ။ ဇာ၊ဌ၊၃။၄၁၆ ၌ ဥပဂူဟသု-ရှိ၏။

ဥပဂု(ဂူ)ဟတိ (ကြို) [ဥပ+ဂုဟ+အ+တိ။ ဂုဟဓာတ် ပွေ့ပိုက်ဖက်ယမ်းခြင်းအနက်ဟော။ ပြည်၊ဇာ၊သျှ၊၂။၃၈၀] ပွေ့ပိုက်၏၊ပွေ့ဖက်၏။ အကာလစာရီ ပုဂ္ဂလ် ရာဂသင်္ဂါဒယော အနေကေ သင်္ဂါ သဇ္ဇန္တိ ပရိသဇ္ဇန္တိ ဥပဂုဟန္တိ အလ္လိယန္တိ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၁၀၄။ **ဥပဂူဟ**- ဇာ၊ ၂၊၂၅၃။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၉၆။ **ဥပဂူဟဿု**- ဇာ၊ဌ၊ ၃။၄၆၆။ **ဥပဂူဟိဿံ**- အပ၊၂။၂၄၂။ ဇာ၊ ၁။၁ရရ။ ဇာ၊၂။၁၄။ ဇာ၊ဌ၊၃။၄၁၆။

ဥပဂူဟ (ကြို) [ဥပ+ဂုဟ+အ+ဟိ] ပွေ့ပိုက်လော၊ ပွေ့ဖက်လော။ ဥပဂု(ဂူ)ဟတိ-ကြည့်။

ဥပဂူဟဿု (ကြို) [ဥပ+ဂူဟ+အ+သု] ပွေ့ပိုက်လော၊ပွေ့ဖက်လော။ ဥပဂု(ဂူ)ဟတိ-ကြည့်။

ဥပဂူဟိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ဂုဟ+တွာ] ပွေ့ပိုက်၍၊ ပွေ့ဖက်၍။ ဓမ္မာ၊ဌ၊သျှ-၌ ဥပဂူဟိတ္တာ-အမှီပြု၍-ဟုပြန်ဆိုသည်။ အာလိင်္ဂိတ္တာတိ ဥပဂူဟိတ္တာ။ အံ၊ဌ၊၃။၁ရ၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၈၅။ အဟံ ဧတံ ဗြဟ္မစာရိနံ ဗာဟာဟိ ဥပဂူဟိတ္တာ သိသေ ဥပသိယ်ာယိတုံ လဘေယျံ။ ဇာ၊ဌ၊ ၅။၃၄၉။ (-ဓမ္မာ၊ဌ၊၁။၂၃၃။ ဇာ၊ဌ၊ဘ။၃ဝ၆။ ဇာ၊ ဌ၊၂။၃ရ၂။ ဇာ၊ဌ၊၃။၄ဝ၆။ ဇာ၊ဌ၊၅။၄ဝ၉။

ဥပဂူဟိဿံ (ကြို) [ဥပ+ဂုဟ+သံ] ပွေ့ပိုက်အံ့၊ ပွေ့ဖက်အံ့။ ဥပဂု(ဂူ)ဟတိ-ကြည့်။ (ပြည်၊ ဇာ၊သျှ-၌ ဥပဂုယှိဿံ-ဟုရှိ၏။)

ဥပဂွက္ကန (နဿ) [ဥပ+ဂဟ+ကျာ+ယု] ယူငင်သိမ်းပိုက်ခြင်း၊ ချီးပင့်ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဂွက္ကနလက္ခဏ (တိ) [ဥပဂွက္ကန+လက္ခဏ] ယူငင်သိမ်းပိုက်ခြင်း-ချီးပင့်ခြင်း-လက္ခဏာရှိသော။ ဧဝံ ခေါ မဟာရာဇ ဥပဂွက္ကန-လက္ခဏာ သတိ ။မိလိန္ဒ။၃ရ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁ဖ၄။

ဥပဂွက္ကာတိ (ကြို) [ဥပ+ဂဟ+ကျာ+တိ] ယူငင်သိမ်းပိုက်၏၊ ချီးပင့်၏။ အနုပကာရေ အပ-နုဒေတိ၊ ဥပကာရေ ဥပဂွက္ကာတိ။ မိလိန္ဒ။ ၃ရ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁ဖ၅။

ဥပဃာတ (ပု) [ဥပ+ဟန+ဏ] (၁) သတ်ဖြတ်ခြင်း။ (၂) ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက် ဖျက်စီးခြင်း။ (၃) ပျက်စီး-ဆုတ်ယုတ်-ခြင်း။ (၄) စိတ်ဆင်းရဲခြင်း။ (တိ) (၅) ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်တတ်သောတရား၊ ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်ကြောင်းတရား။ (၁) ဝေမို့ ဘိက္ခဝေ ကုလုမ္ဘသ ဥပဃာတော ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၄ဝ၃။ အဘိ၊ ဌ၊၁။၁၃၃။ (ဝိ၊ဌ၊သျှ-၌ သတ်ဖြတ်ခြင်းဟု လည်းကောင်း, အဘိ၊ဌ၊သျှ-၌ ပျက်စီးခြင်းဟု လည်းကောင်း ပြန်ဆိုကြ၏။) (၂) ဥပဃာတံ ဝိဝဇ္ဇယေ(ထေရ။၃ဝ၅)တိ ကာယေန ဥပ-ဃာတံ ပရိဝိဟေဌနံ (ပရဝိဟေဌနံ?) ဝိဝ-ဇ္ဇေယျ။ ထေရ၊ဌ၊၂။၂ဝ၆။ အနုပဃာတော-တိ ကဿစိ ဥပဃာတဿ ပရဝိဟေဌနဿ အကရဏံ။ ဥဒါန၊ဌ။၂၃ဝ။ (၃) ဗလဿ ဥပဃာတတော။ အဘိ၊ဌ၊၂။၉၄။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၁။၁၃၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၃၃။ သာရတ္ထ၊ဋီ။၁ရ၃။ နိဿာတန္တိ ဥပဃာတံ ဝိနာသံ။ မ၊ဌ၊ဋီ။၁ဝဝ။ (၄) အပ္ပမတ္တကံ ခေါ ပနေတံ ယဒိဒံ ပရဿ

ပုဂ္ဂလသဲ ဥပဃာတော။ မဝ။၂၉။ ဥပဃာ-
တောတိ စက္ခာဘာဝေန ဝကၡယဋ္ဌိတသဲ ဝိယ
ဒုက္ခုပ္ပတ္တိံ။ မဝဋ္ဌ၊၄။၂၀။ ဥပဃာတောတိ စိတ္တ-
ပ္ပဃာတော၊ ဖရသုပဃာတော ဝိယ... စိတ္တဒု-
က္ခုပ္ပတ္တိံ။ မဝိဇ်၊၃။၂၃၉။ (တိ) (၅) သဒုက္ခော
ဇသော ဓမ္မော သဥပဃာတော သဥပါယာ-
သော။ မဝ။၂၇၃။ ဥပဟနန္တိ ဇတေနာတိ
ဥပဃာတော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။ရ၀။

ဥပဃာတ[၂] (ပု) [ဥပ+ဃာ+တ] နမ်းရှူအပ်သော၊ သူ။ ဥပသိဃီတ-ကြည့်။

ဥပဃာတက (နာ) [ဥပ+ဟန+ကွ] (၁) ကပ်၍-သတ်ဖြတ်-ဖြတ်တောက်-ဖျက်ဆီး-တတ်သောကံ၊ ဥပဃာတကကံ။ (အားနည်းသော တပါးသောကံကိုလည်းကောင်း, ထိုကံ၏ အကျိုးဝိပါက်ဖြစ်သော ရူပ်နာမ်ခန္ဓာ အစဉ်ကို လည်းကောင်း လုံးဝပျက်စီးအောင် ပူးကပ်သတ်ဖြတ်ဖျက်ဆီးတတ်သော-ကံ-စေတနာသည် ဥပဃာတကကံမည်၏။ ဥပစ္ဆေဒကကံ-ဟုလည်း ခေါ်၏။ အကုသိုလ်ကံ အချင်းချင်း, ကုသိုလ်ကံ အချင်းချင်း ပယ်ရှား တားဆီးတတ်သည့် ဥပဃာတကကံလည်းရှိ၏။ အကုသိုလ်ကံ မြောက်များစွာ ပြုလုပ်ထားသူ၌ အားကြီးသော အကုသိုလ်ဂရုကကံစသော ဥပဃာတကကံက အားနည်းသော အကုသိုလ်ကံကို အကျိုးမပေးနိုင်အောင် ပယ်ရှားတားဆီး၍ မိမိကသာ ဝင်ရောက် အကျိုးပေး၏။ ထို့အတူ ကုသိုလ်ကံပေါင်းများစွာ ပြုလုပ်ထားသူ၌လည်း အားကြီးသော ကုသိုလ်ဂရုကကံစသော ဥပဃာတကကံက အားနည်းသော ကုသိုလ်ကံကို ပယ်ရှားတားဆီး၍ မိမိကသာ ဝင်ရောက်အကျိုးပေး၏။ (မဝဋ္ဌ၊၄။၁၈၄။ ပရမတ္ထဒီပနီဋီကာ။၂၁၂။) ကမ္မလည်းကြည့်။ (တိ)(၂) ကပ်၍-ညှဉ်းပန်းနှိပ်စက်-နှောက်ယှက်-ဖျက်ဆီး-သတ်ဖြတ်-တတ်သော၊ ကြမ်းတမ်းသော။

(၁) ဥပဃာတကံ ပန သယံ ကုသလမ္မိ အကုသလမ္မိ သမာနံ အညံ ဒုဗ္ဗလကမ္မံ ယာ-တေတ္တာ တသ္မိ ဝိပါကံ ပဋိဗာဟိတ္တာ အတ္တ-နော ဝိပါကသ္မိ သြကာသံ ကရောတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁၀။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ရရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၃ဖ။ အဘိဓမ္မတ္ထဝိ၊ရ။၁ဖ၀။ ယေန ပန ကမ္မုနာ ဇနကသာမတ္ထိယဝသေန စိရတရပဗန္ဓာရဟမ္မိ သမာနံ ဖလံ ဝိစ္ဆေဒကပစ္စယုပ္ပတ္တိယာ ဥပဃာတိ ဝိစ္ဆိဇ္ဇတိ၊ တံ ဥပဃာတကန္တိ အဲယမေတ္ထ သာရော။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၀၄။ (-အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀၄။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ရ၆။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၉၅။ မ၊ဋီ၊၃။၂၉ဖ၊၃ရ၃-၄။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၅၂။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၁၅။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၀၃။ မူလဋီ၊၁။၄၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃ရ၉။ အဘိဓမ္မာ၀တရ၊ဋီ၊၂။၃၁၈။ စိဘာ ဝိနီ။၁ဖ၉။ မဏိမဇ္ဈ၊၁။ဖ၀။ မဏိမဇ္ဈ၊၂။၂၃-၅။ (တိ)(၂) နာ သီတံ နာ ဥဏှံ ဥပဃာတကံ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၂၄၃။ ရူပါ၀စရဗြဟ္မလောကေ ရူပကာယသ္မိ ဥပဃာတကာ ဝိဟီသကာ ... သီတုဏှသဒ္ဒါတာ ဥတူ နတ္ထိ နာ သန္တိ။ မဏိမဇ္ဈ၊ ၁။၁၃၅-ဖ။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၅၁။ မူလဋီ၊၁။၉။)

ဥပဃာတကဥပဒ္ဒ၀ (ပု) [ဥပဃာတက+ဥပဒ္ဒ၀] ကပ်၍-နှိပ်စက်-သတ်ဖြတ်-ဖျက်ဆီး-တတ်သောဘေးရန်။ အတ္ထသံ၀ဏ္ဏနာယ ဥပဃာ-တကဥပဒ္ဒ၀ါနံ ဟနနေ သမတ္ထတံ ဒီပေတိ။ သာရတ္ထ၊၁။၁၅။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂ဖ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၄။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၄။

ဥပဃာတကကမ္မ (နာ) [ဥပဃာတက+ကမ္မ] ဥပဃာတကကံ၊ ကပ်၍-သတ်ဖြတ်-ဖျက်ဆီး-တတ်သောကံ။ ဥပဃာတက (၁)ကြည့်။ ဥပ-ဃာတကကမ္မံ ပန ဥပဃာတေတ္တာ အတ္တနော သြကာသကရဏေန ဝိပစ္စနေ သတိ ဇနက-မေ၀ သိယာ။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၀၃-၄။

ဥပဃာတကရ (တိ) [ဥပဃာတ+ကရ] ညှဉ်း

ဆဲခြင်းကိုပြုတတ်သောသူ။ သော သဗြဟ္မ-စာရီနံ အကျိုမှိ ပတိတရဇ် ဝိယ ဥပ-ယာတကရော ဟုတ္တာ ဒုက္ခံ ဝိဟရတိ။ သံဒ၊ ၂။၄၇။ သဗ္ဗယာတိနန္တိ သြကာသံ လဘိတ္တာ သဗ္ဗေသံ ဥပယာတကရံ။ ဇာ၊၁၊၄။၅၈။

ဥပယာတကရဏ (နာ) [ဥပယာတ+ကရဏ] သတ်ဖြတ်-ညှဉ်းဆဲ-မှုကိုပြုခြင်း။ အာဂု ကိရိ-ယာဟိ ဥပယာတကရဏတော "ကာစော" တိ ဝုစ္စတိ။ သုတ္တနိ၊၁၊ ၂။၁၃၇။

ဥပယာတကာရ (တိ) [ဥပယာတ+ကရ+ဏ။ ထိ-၌ ဥပယာတကာရီ] နှိပ်စက်-ညှဉ်းဆဲ-ခြင်းကိုပြုတတ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပယာတကာရီ (ထိ) [ဥပယာတ+ကရ+ဏ+ဣတ္ထိဇောတက ဣ ပစ္စည်း] နှိပ်စက်-ညှဉ်း-ဆဲ-ခြင်းကိုပြုတတ်သော(ဝေဒနာ)။ အထ ယာ အတ္တာနော နိဿယဿ ဥပယာတကာရီ၊ သာ ဒုက္ခာ။ ဣတိဝုတ်၊၁၊၁၇၇။

ဥပယာတန (နာ) [ဥပ+ဟန+ယု] သတ်ဖြတ်-ဖျက်ဆီး-ခြင်း။ အကုသလကမ္မဝိပါကဿ ဥပတ္ထမ္ဘနုပပီဠနုပယာတနာနိ နနသမ္ဘဝန္တိ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၇၄။

ဥပယာတာကရဏ (နာ) [ဥပယာတ+အကရဏ] ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်-သတ်ဖြတ်-ဖျက်ဆီး-မှုကိုမပြု-ခြင်း။ အနုပယာတောတိ ကာယေန ကဿစိ ဥပယာတာကရဏံ။ ဥဒါန၊၁၊ ၂၃၀။

ဥပယာတိက (ထိ၊နာ) [ဥပယာတ+ဣက] ဖျက်ဆီးခြင်း၊မကျင့်ခြင်း။ ကာယိကေန ဥပယာတိကေန သမန္နာဂတော ဟောတိ။ ဝိ၊ ၄။၃ ၂။ ဝိ၊၅။ ၂ ၂၁။ ဒွေ ဥပယာတိကာ သိက္ခာပယာတိကာ စ ဘောဂူပယာတိကာ စ။ ဝိ၊၅။ ၂၁၄။ ကာယိကံ ဥပယာတိကံ နာမ ကာယဒ္ဒါရေ ပညတ္တသိက္ခာပဒဿ အသိက္ခ - နဘာဝေန ဥပဟနနံ ဝုစ္စတိ၊ နာသနံ ဝိနာသနန္တိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဋီ၊၄။၃။ ကာယိကေန ဥပယာတိကေနာတိ ကာယဒ္ဒါရေ ပညတ္တ-သိက္ခာပဒဿ အသိက္ခနေန။ ယော ဟိ တံ နသိက္ခတိ ၊ သော နံ ဥပယာတေတိ၊ တဿ တဿ တံ အသိက္ခနံ "ကာယိကံ ဥပ-ယာတိက"န္တိ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဋီ၊၄။၁၆၆။ သိက္ခာ-ပယာတိကာ, ဘောဂူပယာတိကာ (ဝိ၊ဋီ၊၄။၁၆၁) တို့ကိုလည်းကြည့်။

ဥပယာတိယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ဟန+ယ+တေ] ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်-သတ်ဖြတ်-အပ်၏။ သတ္တာ ရူပဟေတု ရူပပစ္စယာ ရူပကာရဏာ ဟညန္တိ ဝိဟညန္တိ ဥပဟညန္တိ ဥပယာတိယန္တိ။ စူဠနိ။ ၁၉၀။ ဥပယာတိယန္တိတိ မရဏံ လဘန္တိ။ စူဠနိ၊ ၌။၇၅။

ဥပယာတိယန္တိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ဟန+ယ+အန္တေ] ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်-သတ်ဖြတ်-အပ်ကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပယာတိယမာန (တိ) [ဥပ+ဟန+ယ+ မာန] ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်-သတ်ဖြတ်-အပ်သော၊သူ။ ဧဝံ ဟညမာနေ ဝိဟညမာနေ ဥပဟညမာနေ ဥပယာတိယမာနေ ဒိသ္မာ။ စူဠနိ။၁၉၀။

ဥပယာတိ (တိ) [ဥပ+ဟန+ဏိ] ညှဉ်းဆဲ-နှိပ်စက်-သတ်ဖြတ်-ဖျက်ဆီး-လေ့ရှိသော၊ သူ။ ပရူပယာတိ (ဒီ၊ ၂။၄ ၂။ ဓမ္မ။၄၁။ ဝိ၊ဋီ၊ ၁။၁၅၄)ကြည့်။

ဥပယာတုံ (ဗျ) [ဥပ+ယာ+တုံ] ကပ်၍ နမ်း-ရှုခြင်းငှာ။ ဥပယာတုံ လဘတေ နန္ဒံ၊ မုဒ္ဓနိ ဗြဟ္မစာရိနံ။ ဇာ၊ ၂။၈၀။ ဇာ၊ဋီ၊၅။၃၄၉။

ဥပယာတေတိ (ကြို) [ဥပ+ဟန+ဏေ+တိ] ညှဉ်းဆဲ-သတ်ဖြတ်-နှိပ်စက်-ဖျက်ဆီး-၏။ ယော ဟိ တံ နသိက္ခတိ၊ သော နံ ဥပယာ-

တေတိ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၆၆။ ဥပယာတေတိ ဝိနာ-သေတိ။ ဝ၀ီရ။၅၅ရ။ သာရတ္ထ၊၃။၄ရ၂။ ပရံ ဥပယာတေတိ ဗာဓတိ ဝိဟီသတိ။ ဒီ၊၂။ ၆၉။ သာရတ္ထ၊၁။၄၄၂။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၁၅၁။

ဥပယာတေတွာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ဟန+ဏေ+တွာ] သတ်ဖြတ်၍၊ ဖျက်ဆီး၍။ ဥပယာတကကမ္မံ ပန ဥပယာတေတွာ။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၀၃။(-ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၂။၃ရ၉။)

ဥပယာတေန္တ (တိ) [ဥပ+ဟန+ဏေ+အန္တ] ညှဉ်း ဆဲ-သတ်ဖြတ်-ဖျက်ဆီး-သော၊သူ။ ကုလာနိ ဥပယာတေန္တော ဝိယ ဟနန္တော ဝိယ အာဟိဏ္ဍသိ။ သံ၊ဌ၊၂။၁၆၆။ သာရတ္ထ၊၁။၄၈။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၆၀။

ဥပယောသတိ (ကြိ) [ဥပ+ယုသ+အ+တိ] ကြွေးကြော်၏၊ ဟစ်အော်၏။ မနုဿာ "ရာဇာ နော ပလာယန္တီ"တိ သုဌုတရံ ဥပယောသိံသု။ ဇာ၊ဌ၊၆။ ၂၅၄။

ဥပယောသီသု (ကြိ) [ဥပ+ယုသ+ဥံ] ကြွေးကြော်-ဟစ်အော်-ကြကုန်ပြီ။ ဥပယောသတိ-ကြည့်။

ဥပစယ (ပု) [ဥပ+စိ+အ] (၁) တိုးပွါးခြင်း၊ ပွါးစီးခြင်း၊(ဥပစယရုပ်။) (၂) တိုးပွါးကြောင်း ဖြစ်သော(သြဒနကုမ္မာသ)။ (၃) (က) တိုးပွါးစေအပ်သော(ခန္ဓာကိုယ်)။ (ခ) တိုးပွါးသော(ခန္ဓာကိုယ်)။

(၁) (ဥပစယ, သန္တတိ, ဇရတာ, အနိစ္စတာ-ဟူသော လက္ခဏရုပ်လေး မျိုးတို့တွင် နိပ္ဖန္နရုပ်တို့၏ ဖြစ်ခြင်းသဘော ဟူသော ဇာတိရုပ်တစ်ခုတည်းကိုပင် ဝေနေယျသတ္တဝါတို့၏အလိုသို့လိုက်၍ ဥပစယ, သန္တတိ ဟူ၍ ရုပ်နှစ်မျိုးခွဲ ဟောတော်မူသောကြောင့် ဤနေရာ၌ ဥပစယရုပ် အကြောင်းကို ရေးလျှင် သူ၏တွဲဘက်ဖြစ်သော သန္တတိရုပ် အကြောင်းကိုလည်း အနည်းငယ်မျှဖေါ်ပြသင့်၏။ ထိုတွင် ဥပစယ ၌ ဥပ-သဒ္ဒါသည်"ဒါနံ ဘိက္ခဝေ ပဏ္ဍိတုပညတ္တံ "စသည်တို့၌ကဲ့သို့ အဦးအစ ပထမ ဟူသော အာဒိအနက်ကိုလည်း ဟော၏။ "သမ္မဒ္ဌေ ဥပသိတ္တေ စ၊ တေ နိသိဒိသု မဏ္ဍပေ" စသည်တို့၌ကဲ့သို့ အထက်, နောက်, နောက်ထပ်ဟူသော ဥပရိအနက်ကိုလည်း ဟော၏။ ထို့ကြောင့် "အာဒိတော စယော ဥပစယော=အဦးအစ ပဌမဆုံးဖြစ်ခြင်း" ဟူသောဝစနတ္ထနှင့်အညီ နိပ္ဖန္နရုပ်ဖြစ်သော (၁၁)ပါးခွဲသော ရုပ်အာယတနတို့၏ ရှေးဦးအစ ပဌမဆုံး ဖြစ်ခြင်း ဥပါဒ်ခြင်းသည်လည်း ဥပစယမည်၏။ ထို့နောက်"ဥပရိ စယော= ဥပစယော- အထက် အထက် (နောက်နောက်) ၌ဖြစ်ခြင်း" ဟူသောဝစနတ္ထနှင့်အညီ တဘဝ အတွက် ရထိုက်သမျှရုပ်အားလုံး စုံလင်သည် တိုင်အောင် နောက်ထပ် ဆက်ကာ ဆက်ကာ ဖြစ်ခြင်း တိုးပွါးခြင်းသည်လည်း ဥပစယမည်၏။ ဥပမာအားဖြင့် ဂဗ္ဘသေယျက သတ္တဝါတို့၌ ပဋိသန္ဓေခဏဝယ် ကာယ ဘာဝ ဝတ္ထုဒသက ရုပ်ကလာပ်တို့၏ ပဌမဆုံး ဖြစ်ပေါ် ဥပါဒ်ခြင်းကိုလည်းကောင်း, ထို့နောက် ဧကာဒသမ သတ္တာဟ၌ (သို့မဟုတ် သတ္တမသတ္တာဟ၌) စက္ခု သောတ ဃာန ဇိဝှါဒသက ရုပ်ကလာပ်တို့ ဖြစ်ကြသည်အထိ ရုပ်စုံလင်အောင် နောက်ထပ် ဆက်ကာ ဆက်ကာ ဖြစ်နေခြင်း တိုးပွါးနေခြင်းကို လည်းကောင်း ဥပစယဟု ခေါ်၏။ ယင်းသို့ ဖြစ်ထိုက်သမျှ ရုပ်များ စုံလင်အောင် ဖြစ်ပြီးနောက် သေသည်အထိ ရုပ်ကလာပ်တို့ ဆက်ကာဆက်ကာ ဖြစ်နေခြင်းကို သန္တတိဟုခေါ်၏။ သံသေဒဇ သြပ ပါတိက သတ္တဝါတို့၌ ပဋိသန္ဓေဥပါဒ်ခဏဝယ် စက္ခု သောတ ဃာန ဇိဝှါ ကာယ ဘာဝ ဝတ္ထု ဒသကရုပ်ကလာပ်တို့ ပဌမဦးဆုံးဖြစ်ခြင်း,

အပြည့်အစုံဖြစ်ခြင်းကို ဥပစယဟုခေါ်၏။ ပဋိသန္ဓေ၏ ဥပါဒ်ခဏမှနောက်၌ ဆက်ကာ ဆက်ကာ မသေမချင်း ထိုရုပ်ကလာပ်တို့ ဖြစ်နေခြင်းကို သန္တတိဟုခေါ်၏။ မြင်ကမ်းပါး၌ ရေတွင်းတူးသောအခါ ပဌမဆုံး ရေထွက်လာခြင်းသည် ပဌမအနက်ဟော ဥပ-သဒ္ဒါ၏ ဥပစယနှင့် တူ၏။ ထို့နောက် ရေတွင်း၌ ရေပြည့်သည်တိုင်အောင် ဆက်ကာ ဆက်ကာ ရေထွက်နေခြင်းသည် ဥပရိအနက် ဟော ဥပ-သဒ္ဒါ၏ ဥပစယနှင့်တူ၏၊ ရေတွင်းမှ ရေလျှံတက် စီးသွားခြင်းသည် သန္တတိနှင့် တူ၏။ အဘိ၊ဌ၊၁။၃၆၃။ မူလဋီ၊၁။၁၅၂။ အနုဋီ၊ ၁။၁၆၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၀၂။ ဝိဘာဝိနီ။၂၀၂။ အဘိဓမ္မာ၀တာရ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁၅၄-၅။ ပရမတ္ထ ဒီပနီ။၂၈၆-ရ။) ကတမံ တं ရူပံ ရူပဿ ဥပစယော၊ ယော အာယတနာနံ အာစယော၊ သော ရူပဿ ဥပစယော၊ ဣဒံ တं ရူပံ ရူပဿ ဥပစယော။ အဘိ၊ဓ။၁၆၉။ သော ရူပဿ ဥပစယောတိ ယော အာယတနာနံ အာစယော ပုနပ္ပုနံ နိဗ္ဗတ္တမာနာနံ၊ သောဝ ရူပဿ ဥပစယော နာမ ဟောတိ၊ ဝမ္မိတိ အတ္ထော။ အဘိ၊ဌ၊၁။၃၆၃။ ဇာတိရူပမေ၀ ပနေတ္ထ ဥပစယသန္တတိနာမေန ပ၀ုစ္စတိ။ သင်္ဂဟ။၁၆။ အာဒိတော စယော အာစယော၊ ပဌမုပ္ပတ္တိ၊ ဥပရိစယော ဥပစယော၊----- ပါဠိယံ ပန ဥပသဒ္ဒေ ပဌမတ္ထော ဥပရိအတ္ထော စ ဟောတိတိ အာဒိစယော ဥပစယော၊ ဥပရိစယော သန္တတိ (ဥပစယော?) တိ အယမတ္ထော ဝိညာယတီတိ။ မူလဋီ၊၁။၁၅၂။ ယော အာယတနာနံ အာဒိစယတ္တာ အာစယော ပုနပ္ပုနံ နိဗ္ဗတ္တမာနာနံ၊ သောဝ ရူပဿ ဥပရိစယတ္တာ ဥပစယောတိ အဓိပ္ပေတံ အတ္ထံ ဖါဠိယံ ယောဧတ္ထ ဒသေတုံ "ပါဠိယံ ပနာ"တိအာဒိ ဝုတ္တံ။ ဥပသဒ္ဒေ ပဌမတ္ထော၊ "ဒါနံ ဘိက္ခဝေ ပဏ္ဍိတုပညတ္တ"န္တိအာဒီသု ဝိယ၊ ဥပရိအတ္ထော စ၊ "သမ္မဒ္ဒေ ဥပသိတ္ထေစ၊ တေ နိသီဒီသု မဏ္ဍပေ"တိ အာဒီသု ဝိယ။ အနုဋီ၊ ၁။၁၆၆။ ပဌမံ ဥပရိစ စယော ပ၀တ္တိ ဥပစယော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၈၈။ ရူပဿ ဥပစယော ပဌမုပ္ပါဒေါ ဝမ္မိ စ၊ "ဥပညတ္တံ ဥပသိတ္ထ"န္တိ အာဒီသု ဝိယ ဥပသဒ္ဒဿ ပဌမုပရိအတ္ထဿ နိဒဿနတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၀၂။ စယနံ စယော၊ ပိဏ္ဍ၀သေန အဘိနိဗ္ဗတ္တိတိ အတ္ထော၊ အာဒိတော ဥပရိတော စ စယော ဥပစယော၊ ပဌမာဘိနိဗ္ဗတ္တိ ဥပရုပရိ ဝမ္မိ စာတိ အတ္ထော။ ပရမတ္ထဒီပနီ။၂၈၆။ (-အဘိ၊ဓ။၁၈၃။ အဘိ၊ က။၈၉။ မ၊ဋ၊၂။၁၆၃။ အံ၊ဋ၊၃။၃၅၂။ အဘိ၊ ဋ၊၃။၁၄၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၈၄-၉။ အနုဋီ၊၁။၁၆၆။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၆၄။ အဘိဓမ္မာ၀တာရ။၉၆။ အဘိဓမ္မာ၀တာရ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁၅၄။ ဝိဘာဝိနီ။ ၂၀၂။) ကုတော တသ္မာ ဥပစယော။ ဥဒါန၊ ဋ။၃၆၈။ ခီဏာသ၀သ္မာ ဘိက္ခုနော ကတသ္မာ ကုသလသ္မာ အကုသလသ္မာ ဝါ ဥပစယော နတ္ထိ မဂ္ဂေနေ၀ သမုဂ္ဃါတိတတ္တာ။ ထေရ၊ဋ၊ ၂။၂၃၈။ ပဋ္ဌာ၊ပါဒါနက္ခန္ဓာ ဥပစယံ ဂစ္ဆန္တိ။ မ၊ ၃။၃၃၅။ ဥပစယံ ဂစ္ဆန္တိတိ ဝုမ္ပိ ဂစ္ဆန္တိ၊ ဝသိ-ဘာ၀ံ ဂစ္ဆန္တိတိ အတ္ထော။ မ၊ဋ၊၄။၂၄၈။ ဝုမ္ပိ ဂစ္ဆန္တိတိ ပစ္စယသမောဓာနေန ဘ၀ယောနိ-ဂတိဌိတိသတ္တာ၀ါသပါဋိယာ အပရာပရံ ပရိ၀ုမ္ပိ ဂစ္ဆန္တိ၊ ဇ၀ံဘူတာ ပဂုဏဘာ၀မာ-ပါဒိတာ သမထ၀ိပဿနာဓမ္မာ ဝိယ သုဋ္ဌုတရံ ဝသီဘာ၀ံ ပါပိတာ စျာနာဘိညာ ဝိယ စ ဝသီဘူတာ ဟုတ္ဝာ ဥပရူပရိ ဗြူဟေန္တိတိ အာဟ "ဝသီဘာ၀ံ ဂစ္ဆန္တိ"တိ။ မ၊ဋီ၊၃။၄၃၃။ (၂) ဥပစိယတိ ဇ၊တေနာတိ ဥပစယော၊ ဩဒနကုမ္မာသံ ဥပစယော ဇ၊တသ္မာတိ ဩဒနကုမ္မာသူပစယော။ မ၊ဋီ၊၂။၁၀၄။ (၃) (က) (ခ) ဩဒနကုမ္မာသူပစယောတိ ဩဒ-နေန စေ၀ ကုမ္မာသေန စ ဥပစိတော ဝမ္ပိတော။ ဒီ၊ဋ၊၁။၁၉၃။ (-မ၊ဋ၊၂။၃၅။) ဩဒန-

ကုမ္ဘာသေဟိ ဥပစိယတိ ဝမ္ဗာပိယတိ, ဥပ-စယတိ ဝါ ဝမ္ဗုတိတိ အတ္ထော် သန္ဓာယ ဩဒနေနာတိအာဒိ ဝုတ္တံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁၄၃။

ဥပစရိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+စရ+တမ္ဘ] ပြောဆို အပ်သော။ သော မဒ္ဒဝေနေဝ ဥပစရိတမ္ဘော။ ဝိ၊ဌ၊၄။ ၂၀ရ။ ဥပစရိတမ္ဘောတိ ကထေတမ္ဘော။ ပါစိတ်၊ယော။၆၀ရ။

ဥပစရိတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+စရ+တ္တာ] အနီးအပါး-ဟိုဟိုဒီဒီ-လှည့်.လည်သွား၊လာ၍။ ဥပ-ဓာရေတ္တာတိ ဥပပရိက္ခိတ္တာ၊ ဥပစရိတ္တာ ဝါ။ ပ ဌိသံ၊ဂံ။၃ရ၉။

ဥပစာရ (ပုဒ်၊နာ) [ဥပ+စရ+ဏ] (၁) ဥပစာ အရပ်၊ အနီးအရပ်။ (၂) ဥပစာရစျာန်။ အပွနာ၏ အနီး၌ ဖြစ်သော-စျာန်-စျာန်ဇော၊ ဥပစာရသမာဓိဇော။ (၃)(တိုက်ရိုက်မဟုတ်ပဲ) တင်စား၍ ခေါ်ဝေါ်ပြောဆိုခြင်း၊ တင်စား၍ ပြောဆိုအပ်သော စကား၊ ဥပစာစကား။ (ဖလူပစာရ=အကျိုး၏အမည်ကို အကြောင်း၌ တင်စား၍ ခေါ်ဝေါ်ပြောဆိုခြင်း၊ ကာရဏူပစာရ=အကြောင်း၏အမည်ကို အကျိုး၌ တင်စား၍ခေါ်ဝေါ်ပြောဆိုခြင်း စသော ဥပစာများ။) (၄) လောကဝတ္တရား၊ လောကဝတ်အနေအား၊ ပြောဆိုခြင်း၊ (လောကွတ်ပြောခြင်း)။ (၅) ပူဇော်ခြင်း၊ဘုရားပူဇော်ခြင်း၊ ဘုရားပူဇော်ခ။ (၆) အနီးကပ်ပြုကျင့်ခြင်း၊ ကောင်းစွာပြုစုစောင့်ရှောက်ခြင်း။ (၇) လုပ်ကျွေးခစားခြင်း။ (၈) အကျင့်၊အကျင့်စာရိတ္တ။

(၁) ဥပစာအရပ်၊ အနီးအရပ်၊ ဃရူပစာရ (အိမ်၏အနီး) , ဂါမူပစာရ (ရွာ၏အနီး) စသည်ဖြင့် ဆိုင်ရာဒေသ အသီသီး၏ အနီး ဥပစာ ဖြစ်သောအရပ်။ (ဝိနည်းသိက္ခာပုဒ်များ၌ အရာဌာနအားလျော်စွာ အနီးဥပစာ အရပ် သတ်မှတ်ချက် အမျိုးမျိုးရှိ၏၊

ဒုတိယ ပါရာဇိက သိက္ခာပုဒ်ဝယ် ဃရ, ဃရူပစာရ, ဂါမ, ဂါမူပစာရ ဟူ၍ လေးမျိုးခွဲခြားရာ၌ (က) တံစက်မြိုက် ရေပေါက်ကျရာအရပ်၏ အတွင်းကို ဃရ(အိမ်)ဟုခေါ်၍ (ခ) ထိုအိမ်တံခါး၌ ရပ်လျက် ခွက်ဆေးရေကို အိမ်အပြင်သို့ သွန်ပစ်သော မာတုဂါမ၏ ထိုခွက်ဆေးရေကျရာ အရပ်သည်လည်းကောင်း, ယင်းမာတုဂါမသည်ပင် အိမ်အတွင်း၌ ရပ်လျက် သိပ်အား၊မစိုက်ရဘဲ ပင်ကိုယ် ပစ်ရိုးပစ်စဉ် အတိုင်း အပြင်သို့ လွှင့်ပစ်အပ်သော ဗန်းစကော, တံမြက်စည်းကျရာ အရပ်သည်လည်းကောင်း, အိမ်ရှေ့ မျက်နှာစာ အကာအရံသည်လည်းကောင်း ဃရူပစာရမည်၏။ (ဂ) ရွာအစွန်ဆုံးအိမ်၏ ဃရူပစာရ၌ ရပ်လျက် အား၊အလယ်အလတ်ရှိသော ယောက်ျား၏ အား၊စမ်းသည့်အနေဖြင့် ပစ်အပ်သော ခဲတကျအရပ်၏ အတွင်းသည် ဂါမ (ရွာ)မည်၏၊ (ဃ) ထိုခဲတကျအရပ်မှ တဖန်နောက်ထပ် ဒုတိယပစ်အပ်သော ခဲကျရာအရပ်၏ အတွင်းသည် ဂါမူပစာရမည်၏။ အကာအရံ ရှိသော ရွာ၌ကား အကာအရံသည်ပင် ဂါမမည်၏၊ အကယ်၍ ထိုရွာသည် တံခါးခုံ နှစ်ခုရှိအံ့၊ အတွင်းဘက် တံခါးခုံ၌ ရပ်လျက် လည်းကောင်း, တံခါးခုံ တစ်ခုသာရှိအံ့၊ တံခါးဘောင်တို့၏အလယ်၌ ရပ်လျက်လည်းကောင်း ပစ်အပ်သောခဲကျရာအရပ်၏ အတွင်းဘက်သည် ဂါမူပစာရမည်၏။

ဝိကာလေဂါမပွဝေသန သိက္ခာပုဒ်၌ လည်း အကာအရံရှိသောရွာဖြစ်လျှင် အကာအရံကို ကျော်လွန်လျှင်လည်းကောင်း, အကာအရံ မရှိလျှင် ဒုတိယခဲတကျ ဂါမူပစာရသို့ သက်ရောက်လျှင်လည်းကောင်း ပါစိတ် အာပတ်သင့်သည်။

ဃရ ဃရူပစာရ စသည်တို့၌ တည်ရှိ

သော လာဘ်လာဘပစ္စည်းဝတ္ထုကို ခွဲဝေရာ၌လည်း ဤနယ်နိမိတ် သတ်မှတ်ချက်ကိုပင် အတည်ပြုရသည်။ (ဝိ၊ဌ၊၁။၂၅၉၊၂၆၀။ ကခ်။၁၁၅။ သာရတ္ထ၊၂။၁၂၅-၆။ သာရတ္ထ၊ ၃။၁၀၀။ ဝိမတိ၊၁။၁ရ၀-၁။)

ဘိက္ခုနီသံဃာဒိသေသ် ဂါမန္တရသိက္ခာပုဒ်၌ အကာအရံမရှိသောရွာ၏ ဥပစာကို ပဌမခြေတစ်လှမ်းလွန်လျှင် ထုလ္လစည်း အာပတ်သင့်၏ဟု ဟောတော်မူရာ၌ကား ယရူပစာရမှ ပဌမခဲတကျအရပ်ဖြစ်သော အကာအရံဖြစ်ထိုက်ရာ (ပရိက္ခေပါရဟ) အရပ်ကို ဥပစာရအဖြစ် ယူရ၏။ ဒုတိယခဲတကျ ဥပစာရကို မယူရ။ (သာရတ္ထ၊၃။၁၁ရ။ ဝိမတိ၊၂။ရ၃။)

ဒုတိယသေနာသနသိက္ခာပုဒ်, ရတနသိက္ခာပုဒ်, ဘိက္ခုနီအာရာမပွဝိသနသိက္ခာပုဒ်တို့၌ အကာအရံမရှိသောအာရာမ, အဇ္ဈာရာမတို့၏ဥပစာကို သတ်မှတ်ရာ၌ အရံ (ကျောင်းတိုက်)၏ အစွန်ဆုံး ကျောင်းမှ ခဲနှစ်ကျအရပ်သည် အရံ၏ ဥပစာမည်၏။ အကာအရံမရှိသော အဇ္ဈာဝသထ၌ ယင်း အာဝသထ (နေရာအဆောက်အဦ)၏ ဗန်းစကောကျရာ, ကျည်ပွေ့ကျရာအရပ်သည် အာဝသထ၏ ဥပစာမည်၏။ (ဝိ၊ဌ၊၃။၄၂၊၁၅၂။ သာရတ္ထ၊ ၃။၉၈။ ဝိမတိ၊၂။၅၄။)

ဒုတိယပါရာဇိက သိက္ခာပုဒ်၌ ကင်းခွန်ရှောင်လွှဲခြင်းနှင့်စပ်၍ အာပတ္တိဝိနိစ္ဆယချုရာဝယ် အနီးဥပစာသို့ ရောက်ပြီးမှ ကင်းခွန်မပေးပဲ ရှောင်လွှဲသွားလျှင် ဒုက္ကဋ် အာပတ်သင့်၏ဟူသော ပညတ်ချက်၌ ကင်းခွန်ကောက်ရာ အရပ်၏ အပြင်ပတ်ပတ်လည် ခဲနှစ်ကျစည်းဝိုင်း အတွင်းအရပ်ကို ဥပစာဟုသတ်မှတ်၏။ (ဝိ၊ဌ၊၁။၃၁၆။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁၅၃။)

သဟသေယျ သိက္ခာပုဒ်ဝယ် ကေူပစာရ (တူသောဥပစာရှိသော) ကျောင်းပြာသာဒ်ဟု ဆိုရာ၌ တံခါးပေါက် တစ်ခုတည်းဖြင့်ဝင်၍ အထက်ထပ် အောက်ထပ်နှင့် ပတ်ပတ်လည်အခန်းအသီးသီးသို့ဝင်နိုင်ထွက်နိုင်သော ကျောင်းပြာသာဒ်သည် (တံခါးပေါက်များစွာ ရှိသော်လည်း) ကေူပစာရ (တူသောဥပစာရှိသည်)ဟု ဆိုရ၏။အကယ်၍ တံခါးအသီးသီးတပ်၍ ကျောင်းအပြင်သို့ ထွက်ပြီးမှ အထပ်အသီးသီး, အခန်းအသီးသီးသို့ ဝင်ရထွက်ရလျှင်ကား ထိုကျောင်းပြာသာဒ်ကို နာနူပစာရ (ဥပစာ အမျိုးမျိုးရှိသည်)ဟု ဆိုရ၏။ (ဝိ၊ဌ၊၃။၁ ၂၊၁၃။ သာရတ္ထ၊ ၃။ရ။ ဝိမတိ၊ ၂။၅။)

ပုရာဏစီဝရဓောဝါပန သိက္ခာပုဒ်၌ အနီးဥပစာ၌ ရပ်၍ အညာတိကာ ဘိက္ခုနီကို သက်နှံးအလျှော်ခိုင်း၍ အာပတ်သင့်ရာ၌ ထိုဘိက္ခုနီ၏ အနီး(၁ ၂)တောင် အတွင်းအရပ်ကို အနီးဥပစာဟု သတ်မှတ်၏။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၂၄၁။ ကခ်။၁၆၄။ သာရတ္ထ၊ ၂။၃၉၉။ ကခ်။ ဌီ၊သစ်။၃၀၃။ ထို့အတူ စီဝရပဋိဂ္ဂဟနသိက္ခာပုဒ်၌လည်း ရဟန်း၏ အနီးဥပစာအတွင်း၌ ရပ်လျက် ဘိက္ခုနီက သက်နှံးကို လှမ်းပစ်၍ လှူရာ၌လည်း ရဟန်း၏ (၁ ၂)တောင်အတွင်းကိုပင် ဥပစာဟု သတ်မှတ်သည်။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၂၄၄။ သာရတ္ထ၊ ၂။၄၀၀။ ဝိမတိ၊၁။၃ ၂၄။

ပဒသောဓမ္မသိက္ခာပုဒ်၌ ပရိသတ်ကို စာချနေစဉ် ဥပစာအပြင်ဘက်က နေ၍ သာမဏေတစ်ပါး စာလိုက်ခြင်းနှင့် စပ်၍ အာပတ္တိဝိနိစ္ဆယချုရာ၌ ပရိသတ်အစွန်မှ (၁ ၂)တောင် ကွာခြားသောအရပ်ကို ဥပစာဟု ယူရ၏။ ဝိ၊ဌ၊၃။၉။သာရတ္ထ။၃။၆။ ဝိမတိ၊ ၂။၄။

ဘိက္ခုနီအနာပုစ္ဆာနိသီဒနသိက္ခာပုဒ်၌ ရဟန်း၏ ဥပစာအတွင်းဝယ် မပန်ကြားပဲ ထိုင်သောရဟန်းမ၏ အာပတ်သင့်ရာ၌လည်း ရဟန်း၏ ပတ်ပတ်လည် (၁၂)တောင် အရပ်ကိုပင် ဥပစာဟုယူရ၏။ ဝိ၊၆၊၃။၂၂၈။ ကခ်။ ၃၅၂။ သာရတ္ထ၊၃။၁၂၈။ ကခ်၊ဋီ၊သစ်။ ၄၈၄။

ပရိဝတ်ဆောက်တည်နေသော ရဟန်းသည် သံဃာ၏ ရှေ့ဆောင်ဦးစီး သံဃထေရ်အဖြစ်ဖြင့် ပကတတ်ရဟန်း၏ ရှေ့အနီး ဥပစာအတွင်းက မသွား၊ ဥပစာခြား၍ တစ်ပါးတည်း သီးသန့်သွားရမည် ဟူသော ပညတ်ချက်၌လည်း ပကတတ်ရဟန်း၏ ရှေ့(၁၂)တောင် အတွင်းအရပ်ကို ဥပစာဟု သတ်မှတ်၏၊ ပကတတ်ရဟန်း၏ ရှေ့က သွားလိုလျှင် (၁၂)တောင် ဥပစာ ကွာခြား၍ သွားရမည်ဟု ဆိုလို၏။ ဝိ၊၄။၈၃။ ဝိ၊ဋ၊၄။၉။

ကျောင်းတိုက်အပြင်သို့ သွား၍ ပရိဝတ်ဆောက်တည်သော ရဟန်းသည် သူ၏ အနီး ဥပစာအတွင်းဝယ် အခြားသော ရဟန်းတပါး ဖြတ်သွားသည်ကိုမသိလိုက်၍ ရတ္တိဗ္ဗေ ဒဖြစ်ရာ၌လည်း ထိုပရိဝတ်ဆောက်တည်သော ရဟန်း၏ (၁၂)တောင် ဥပစာအတွင်းကိုပင် ဆိုလို၏။ ဝိ၊ဋ၊၄။၁၇၊၃၁။

သံဃာ သင်းကွဲ၍ ကိုယ်နှုတ်ထိပါးခိုက်ရန်ပွားကြသောအခါ အတန်းခွဲ, အုပ်စုခွဲ၍ တစုနှင့်တစု ဥပစာခြား၍ ထိုင်ရမည်သော ပညတ်ချက်၌ ဥပစာဟူသည် တပါးနှင့်တပါး လက်ဖြင့် ထိရောက်ပုတ်ခတ်နိုင်လောက်သော အရပ်ဖြစ်သည် ဟု သာရတ္ထ၊၃။၃၄၈-ဖွင့်၏။ ဝိမတိ၊၂။၂၀၈-၌မူ ဒေါသထွက်သော်လည်း မသင့်လျော်သော ကာယကံစသည် မဖြစ်စေနိုင်လောက်အောင် တပါးနှင့်တပါး ကွာခြား၍ ထိုင်ရသည်ကို ဥပစာခြားသည်ဟု ဆိုလိုကြောင်း ဖွင့်သည်။ ဥပစာရသီမာနှင့် ဒဿနူပစာရ, သဝနူပစာရ-တို့လည်းကြည့်။

ဝိဟာရသ ဥပစာရေ (ဝိ၊၂။၆၁)တိ တသ ဗဟိ အာသန္နေ ဩကာသေ။ ဝိ၊ဋ၊ ၃။၄၃။ တံ တသ နဂရသ ဥပစာရေ ဝန်ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ၊၁။၂၄၃။ ဥပစာရေတိ အာသန္နပဒေသေ။ သာရတ္ထ၊၂။၁၀၈။ အာဂမေသုန္တိ ဥပစာရေ အစ္ဆိသု။ ဝိ၊ဋ၊၃။၄၀၂။ ဥပစာရေတိ သုသာနသ အာသန္နေ ပဒေသေ။ သာရတ္ထ၊ ၃။၃၃၉။ ဝိမတိ၊၂။၁၉၇။

(၂) ဥပစာရစ္စာန်။ အပ္ပနာ၏အနီး၌ ဖြစ်သော-စ္စာန်-စ္စာန်ဇော၊ ဥပစာရသမာဓိဇော။ အာရမ္မဏူပနိဇ္ဈာနန္တိ သဟ ဥပစာရေန အဋ္ဌ သမာပတ္တိယော ဝုစ္စန္တိ။ ဝိ၊ဋ၊၁။၁၁၆။ သဟ ဥပစာရေနာတိ သဒ္ဓိं ဥပစာရဇ္ဈာနေန။ သာရတ္ထ၊၁။၃၆၃။ ယထာ ဂါမာဒီနံ အာသန္နပဒေသော ဂါမူပစာရော နဂရူပစာရောတိ ဝုစ္စတိ၊ ဧဝံ အပ္ပနာယ အာသန္နတ္တာ သမီပစာရတ္တာ ဝါ ဥပစာရာနီတိပိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၃၄။ သာရတ္ထ၊၂။၂၃၁။ အပ္ပနံ ဥပေစ္စ စရန္တီတိ ဥပစာရာနိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၆၁။

(၃) (တိုက်ရိုက်မဟုတ်ပဲ) တင်စား၍ ခေါ်ဝေါ်ပြောဆိုခြင်း၊ တင်စား၍ ပြောဆိုအပ်သောစကား၊ဥပစာစကား။ (ဖလူပစာရ=အကျိုး၏ အမည်ကို အကြောင်း၌ တင်စား၍ ခေါ်ဝေါ်ပြောဆိုခြင်း၊ ကာရဏူပစာရ=အကြောင်း၏ အမည်ကို အကျိုး၌ တင်စား၍ ခေါ်ဝေါ် ပြောဆိုခြင်း စသော ဥပစာများ။ ၎င်းတို့ကို ပုဒ်စစ်၌ကြည့်)။ ပဒရာ ပဋိယတ္တာ-တိ ဥပစာရဝေါဟာရ ဝဒတိ။ ဝိ၊ဋ၊၃။၈၄။ ဥပ-စာရဝေါဟာတိ ဝေါဟာရဝေါဟာ၊ နဟိ သော (ဒလိဒ္ဒါ) ပဒရမတ္တမေဝ ဒေတိ၊ ဥပစာရဝေါဟာ ပန ဧဝံ ဝဒတိ။ သာရတ္ထ၊ ၃။၅၆။ ဥပစာရဝေါဟာတိ ဝေါဟာရဝေါဟာ၊

ဥပလက္ခဏဝသေန ပဓါနဝသေန ဝါတိ အတ္ထော၊ နဂေဝလံ ပဒရာယေဝ၊ အညေပိ ပန ဗဟူ ခါဒနီယဘောဇနီယာ ပဋိယတ္တာတိ အဓိပ္ပါယော။ ပါစိတ်၊ယော။၆၅။ ကာရဏော-ပစာရေန ဝါ "ကုသလာနံ ဘိက္ခဝေ ဓမ္မာနံ-----အနုဘောမိ သက် ပုည"န္တိအာဒီသု ဝိယ။ ဝိမာန၊ဌ၊၁၁၅-၆။

(၄) လောကဝတ္တရား၊ လောကဝတ် အနေအား၊ ပြောဆိုခြင်း၊ (လောကွတ် ပြောခြင်း)။ ဓမ္မဝသေန ဥပစာရဝသေန နိမန္တနာ ဓမ္မနိမန္တနာ။ သာရတ္ထ၊၂။၄၀၂။ ပါဠိယံ ဓမ္မနိမန္တနာတိ သမဏေသု ဝတ္တဗ္ဗာစာရ-ဓမ္မမတ္တဝသေန နိမန္တနာ၊ ဒါတုကာမတာယ ကတနိမန္တနာ နဟောတီတိ အတ္ထော။ ဝိမတိ၊ ၁။၃၅၂။

(၅) ပူဇော်ခြင်း၊ ဉာဏ်ပူဇော်ခြင်း၊ ဉာဏ်ပူဇော်ခ။ ဧဟိ တာတ ဇယံသဟသံ ယာတေဟိ၊ ဧဝံ တေ သိပ္ပသ ဥပစာရော ကတော ဘဝိဿတိ။ မ၊ဌ၊၃။၂၂၈။

(၆) အနီးကပ်ပြုကျင့်ခြင်း၊ ကောင်းစွာ ပြုစုစောင့်ရှောက်ခြင်း။ ဟိတေန ဥပစာရေန ဇနေတိ။ မိလိန္ဒ။၁၅၅။ (ဥပစာရဝိပန္န-လည်းကြည့်)။

(၇) လုပ်ကျွေး ခစားခြင်း။ ဥပစာရော ဥပဋ္ဌာနေ အာသနဒေ္ဓစည္ဆရောပနေ။ ဓာန်။၁၀၀၁။ (၈) ဥပစာရဝိပန္န-ကြည့်။

ဥပစာရက (တိ) [ဥပ+စရ+ဏ္ဍ] အနီးဌ် လှည့်လည်သော၊ ခြံရံစောင့်ရှောက်သော၊သူ။ အဒ္ဒသာသုံ ခေါ အန္တေပုရေ ဥပစာရကာ မဟာမတ္တာ အဇာတသတ္တုံ ကုမာရံ။ ဝိ၊၄။၃၅၁။

ဥပစာရကထာ (ထီ) [ဥပစာရ+ကထာ] ဥပစာ ဖြစ်သောစကား၊ အခေါ်အဝေါ်ဖြစ်သော စကား၊ ပြောဆိုရိုးစကား။ မယံ ခေါ ဒေဝ ဣတ္ထိယော နာမ ပဗ္ဗဇိတာနံ ဥပစာရကထံ နဇာနာမ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၂၂၆။

ဥပစာရကပ္ပနာ (ထီ) [ဥပစာရ+ကပ္ပနာ] တင်စား၍ ပြောဆိုမှု-ဥပစာ-တဒ္ဓမ္မုပစာ-ကို ကြံခြင်း။ ယာစနတ္ထေ ဝနုတေ ဣတိ ဝနန္တိ ဥပစာရ-ကပ္ပနာ ဝသေန ဝနသဒ္ဒါ ဝေဒီတဗ္ဗော။ မ၊ ဋီ၊၁။၄၅။

ဥပစာရကမ္မဋ္ဌာန (နာ) [ဥပစာရ+ကမ္မ+ကရဏ] အနီးဌ်ဖြစ်သော ပြုအပ်သောအမှုကို ပြုခြင်း (သျှ)။ ပယောဂကရဏန္တိ ဥပစာရကမ္မကရဏံ။ သံ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၃ရ၆။

ဥပစာရကမ္မဋ္ဌာန (နာ) [ဥပစာရ+အာဝဟ+ကမ္မ-ဋ္ဌာန] ဥပစာရကမ္မဋ္ဌာန်း၊ ဥပစာရဈာန် တိုင်အောင် ပို့ဆောင်နိုင်သော ကမ္မဋ္ဌာန်း။ သိဝထိကာနံ ပန အာဒီနဝါနုပဿနာဝသေန ဝုတ္တတ္တာ သေသာနိ ဒ္ဝါဒသာပိ ဥပစာရ-ကမ္မဋ္ဌာနာနေဝါတိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၆၃။ မ၊ဌ၊၁။၂ရ၉။ ဥပစာရကမ္မဋ္ဌာန(ဒီ၊ဌ၊၃။၂၂၀)န္တိ ပစ္စက္ခတော ဥပစာရဈာနာဝဟံ ကမ္မဋ္ဌာနံ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၅၅။ အံ၊ဋီ၊၃။၈၈။ (-ဒီ၊ဌ၊၂။၃၉၄။)

ဥပစာရကမ္မဋ္ဌာနိက (တိ) [ဥပစာရကမ္မဋ္ဌာန+ဏိက] ဥပစာရကမ္မဋ္ဌာန်းရှိသော၊သူ။ ဥပစာရ-ကမ္မဋ္ဌာနိကော ဟုတ္တာ ဝိပဿနံ ဝဍ္ဎေတ္တာ အရဟတ္တံ ပါပုဏာတိ။ အံ၊ဌ၊၃။၈။

ဥပစာရဂတ (တိ) [ဥပစာရ+ဂတ] ၁၂-တောင်အတွင်း အနီးအရပ်ဟူသော ဥပစာ-ရောက်သော-တည်သော၊သူ။ အနဇ္ဇ ဝိညုပုရိသေ ဥပစာရဂတေ သတိ။ ကခ်ီ။၁၅၁။ ဥပစာရဂတေ သတိတိ ဒ္ဝါဒသဟတ္ထုဗ္ဗဇ္ဇရ-ဂတေ သတိ။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၂ရ၁။

ဥပစာရဈာန (နာ) [ဥပစာရ+ဈာန] ဥပစာရ

ဏာန်၊ (က) အပွနာဏာန်၏အနီး-ရှေ့ပိုင်း-၌ဖြစ်သောဏာန်။ (ခ) မဂ်၏ပဒဋ္ဌာန်ဖြစ်သောဥပစာရဏာန်။ (ထိုဥပစာရဏာန်သည် ကာယဂတာသတိ, အာနာပါနသတိတို့မှ တပါး ကျန်သောအနုဿတိရှစ်ပါး, အာဟာရေ ပဋိကူလသညာ, စတုဓာတုဝဝတ္ထာန်အားဖြင့် ဆယ်ပါးရှိ၏)။ (က) ဝိတက္ကဝိစာရာနဉ္ဆ ဝူပ-သမာ ဧကောဒိဘာဝံ၊ နှ ဥပစာရဌာနမိဝ နိဝရဏပွဟာနာ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၁၉။ အဘိ၊ဌ၊၁။၂၁၅။ မဟာနိ၊ဌ။၁၁ရ။ (ခ) ဒသ ဥပစာရဌာနာနိ ပန မဂ္ဂသ ပဒဋ္ဌာနဘူတာနိ တတိယံ ဩကာသာဓိဂမံ ဘဇန္တိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၂၃ရ။ ဒသ ဥပစာရဌာနာနိတိ ဌပေတ္တာ ကာယဂတာသတိ အာနာပါနဉ္ဆ အဌ အနုဿတိယော သညာ-ဝဝတ္ထာနဉ္ဆာတိ ဒသ ဥပစာရဌာနာနိ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၂၁၄။

ဥပစာရဌာနဂေါစရ (ပု) [ဥပစာရဌာန+ဂေါစရ] ဥပစာရဏာန်၏ အာရုံ။ ဥပစာရဌာနဂေါစရံ ကတ္တာ ဝမေတ္တာ ဌပေတဗ္ဗံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၅၈။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၃၃၅။ သာရတ္ထ။၁။၃၉၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၂။၆၂။

ဥပစာရဌာနဂ္ဂဟိတ (တိ) [ဥပစာရဌာန+ဂဟိတ] ဥပစာရဏာန်သည်ယူအပ်သော။ အနုဿတိဝသေနာတိ နိဒဿနမတ္တံ၊ အည-ဿပိ ဥပစာရဌာနဂ္ဂဟိတသ သဝိတက္ကဝိစာရသ နိရာမိသသ သုခသ လဘ္ဘနတော။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၃၅ရ။

ဥပစာရဌာနစိတ္တ (နှ) [ဥပစာရဌာန+စိတ္တ] ဥပစာရဏာန်စိတ်။ အဓိကံ ဝေတောတိ အဘိဝေတော၊ ဥပစာရဌာနစိတ္တံ။ မဟာဋီ၊၁။ ၂၆၃။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၂၄ရ။

ဥပစာရဌာနပက္ခိက (တိ) [ဥပစာရဌာန+ပက္ခ+ဣက] ဥပစာရဏာန်အဖို့၌-ဖြစ်သော-ပါဝင်သော။ တေ ဥပစာရဌာနပက္ခိကာ ဇဝ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၁၆၀။ မ၊ဋီ၊၃။၁ ၂။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၂၆ရ။ အံ၊ ဋီ၊၃။ ၂၄၆။

ဥပစာရဌာနပဝတ္ထိ (ထီ) [ဥပစာရဌာန+ပဝတ္ထိ] ဥပစာရဏာန်၏ဖြစ်ခြင်း။ ဥပစာရဌာန-ပဝတ္ထိယာ ဟိ သဒ္ဓိ ပဋိဘာဂနိမိတ္တုပ္ပတ္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၆ ၂။

ဥပစာရဌာနပုဉ္ဉ (နှ) [ဥပစာရဌာန+ပုဉ္ဉ] ဥပစာရဏာန်ဟူသောကုသိုလ်။ ဣဒံ ဥပစာရ-ဌာနပုဉ္ဉသ မဟာနုဘာဝတာယ ဝုတ္တံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၂။၅ ၂။

ဥပစာရဌာနသဠနိတ (တိ) [ဥပစာရဌာန+သဠနိတ] ဥပစာရဏာန်သည် ဖြစ်စေအပ်သော။ ပရိကမ္မောဘာသန္တိ ပရိကမ္မသမာဓိ-နိဗ္ဗတ္တံ ဩဘာသံ၊ ဥပစာရဌာနသဠနိတံ ဩဘာသန္တိ အတ္ထော။ မ၊ဋီ၊၃။၃၅ဝ။

ဥပစာရဌာနသန္နိဿယ (ပု) [ဥပစာရဌာန+သန္နိဿယ] ဥပစာရဏာန်ဟူသောမှီရာ တရား။ ဥပစာရဌာနသန္နိဿယေန ဝိဂတ-နိဝရဏကိလမထသ ပဌမဌာနုပဂမနံ။ အဘိ၊ ဌ၊၁။ ၂ ၂၆။

ဥပစာရဌာနသမ္ပယုတ္တ (တိ) [ဥပစာရဌာန+သမ္ပယုတ္တ] ဥပစာရဏာန်နှင့်ယှဉ်သော။ သုက္ခဝိပဿကသ ဥပစာရဌာနသမ္ပယုတ္တာ-ကိ-သတ္တ ဓမ္မာ ဧကစိတ္တသမ္ပယုတ္တာ ဇဝ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။ ၂ရ၉။

ဥပစာရဌာနသမ္ပယုတ္တစိတ္တုပ္ပါဒ (ပု) [ဥပစာရဌာနသမ္ပယုတ္တ+စိတ္တုပ္ပါဒ] ဥပစာရဏာန်နှင့်ယှဉ်သော-စိတ္တုပ္ပါဒ်-စိတ်စေတသိက်အပေါင်း။ ဥပစာရဘူမိယန္တိ ဥပစာရဌာန-သမ္ပယုတ္တစိတ္တုပ္ပါဒေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဝ။ဝ၁ဝ။

ဥပဟာရဌာနသဟဂတ (တိ) [ဥပစာရဌာန+

သဟဂတ] ဥပစာရဈာန်နှင့်တကွဖြစ်သော။ ဥပစာရဌာနသဟဂတာ ဟိ သတိ အပ္ပနာ-သမာဓိသ ဥပနိဿယော ဟောတိ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁၈၂။ (-ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၈၆။)

ဥပစာရဌာနာဓိကမ (ပု) [ဥပစာရဌာန + အဓိကမ] ဥပစာရဈာန်-သို့ရောက်ခြင်း-ကိုရခြင်း-သို့ရောက်ရာအခါ-ကိုရရာအခါ။ ဥပစာရဌာနာဓိကမတော ပရံ ကတိပယ-ဘဝင်္ဂစိတ္တာဝသာနေ အပ္ပနံ ပါပုဏန္တော။ မ၊ ဋီ၊၃။၁၂၂။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၆ရ။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၁၂။)

ဥပစာရဌာနာရောပန (နာ) [ဥပစာရဌာန+ အာရောပန] ဥပစာရဈာန်သို့-တက်ရောက်စေခြင်း-တင်ထားခြင်း။ ဘုတ္တဘောဇနသ ပန တဿ ပရိစာရကေဟိ သယနာရောပနံ ဝိယ ဣမသ္မာပိ ဝိတက္ကာဒီဟိ ဥပစာရဌာနာ-ရောပနံ။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၂၂၆။

ဥပစာရဌာနာဝဟ (တိ) [ဥပစာရဌာန+ အာဝဟ] ဥပစာရဈာန်သို့ပို့ဆောင်သော။ ဥပစာရဌာနာဝဟာ သတိ သန္ဓိဋ္ဌတိ။ မ၊ဋီ၊ ၃။၂၃၅။(သံ၊ဋီ၊၂။၄၆၉)

ဥပစာရဌာနိက (တိ) [ဥပစာရဌာန+ဣက] ဥပစာရဈာန်နှင့်ယှဉ်သော။ တေသံ နဝသု အပ္ပနာ ဟောန္တိ၊ ဧကာဒသ ဥပစာရဌာနိကာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၁၂။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၄၉။

ဥပစာရဌာနုပ္ပတ္တိ (ထီ) [ဥပစာရဌာန+ ဥပ္ပတ္တိ] ဥပစာရဈာန်၏ဖြစ်ခြင်း။ သီမာ-သမ္ဘေဒေနေဝ ဟေတ္ထ ဥပစာရဌာနုပ္ပတ္တိ၊ နဒီမိတ္တုပ္ပတ္တိယာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၁။၁၃၁။

ဥပစာရဌာနုပ္ပါဒန (နာ) [ဥပစာရဌာန+ ဥပ္ပါဒန] ဥပစာရဈာန်ကို ဖြစ်စေခြင်း။ ဥပ္ပါဒေတွာတိ ဥပစာရဌာနုပ္ပါဒနေန ဥပ္ပါဒေတွာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၆၂။

ဥပစာရဉာဏမူလက (တိ) [ဥပစာရဉာဏ+ မူလ+က] ဥပစာရဉာဏ်ဟူသော မူရင်း-အကြောင်းရှိသော။ ဉာဏမူလကောတိ ဧကာဝဇ္ဇနဝီထိနာနာဝဇ္ဇနဝီထိသု ပဝတ္တံ ဥပစာရဉာဏမူလကော။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၁၀၃။

ဥပစာရဌာန (နာ) [ဥပစာရ+ဌာန] ဥပစာအရပ်။ အနီးအရပ်။ လှည့်လည်ကျက်စားရာအရပ်။ ဂါမသမီပေတိ ဂါမသ ဥပစာရဌာနေ။ သံ၊ ဋီ၊၂။၄၅၉။ ဝနပတ္ထန္တိ အတိက္ကမိတ္တာ မနုဿာနံ ဥပစာရဌာနံ။ မ၊ဋီ၊၂။၁၁၉။

ဥပစာရတ္ထ (ပု) [ဥပစာရ+အတ္ထ] ဥပစာအကျိုး။ ဒိန္နံ သတ္တဘ္ဘန္တရာနံ အန္တရေ အည် ဧကံ သတ္တဘ္ဘန္တရံ ဥပစာရတ္ထာယ ဌပေတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဋီ၊ ၃။၃၃၃။ ကခ်ာ။၉၀။ ဥပစာရတ္ထာယာတိ သီမန္တရိကတ္ထာယ သတ္တဘ္ဘန္တရတော အဓိကံ ဝဋ္ဋတိ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၆၂။ (-ကခ်ာ၊ဋီ။၆။)

ဥပစာရဒဿန (နာ) [ဥပစာရ+ဒဿန] ဥပစာကို ပြခြင်း။ နနု စေတံ အပရိကၠိတ္တာသ ဥပစာရဒဿနံ ပဒဘာဇနေန ဝိရုဒ္ဓမိဝ ဒိဿတိ။ ကခ်ာ၊ဋီ၊သစ်။၁၉၅။

ဥပစာရဓမ္မ (ပု) [ဥပစာရ+ဓမ္မ] ဥပစာရ-စျာန်တရား။ ဝိတက္ကသဟဂတာ သညာ-မနသိကာရာ ဥပစာရဓမ္မေန သဟ ဒုတိ-ယဇ္ဈာနဓမ္မာ စျာနဿ ဟာနာယ သံဝတ္တန္တိ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၁၂၆။

ဥပစာရနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥပစာရ+နိဒ္ဒေသ] ဥပစာအားဖြင့် ညွှန်ပြခြင်း။ အယမ္ပိ ဥပစာရနိဒ္ဒေသော၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၁။၃၃ရ။

ဥပစာရနိယမ (ပု) [ဥပစာရ+နိယမ] အနီး-ဥပစာအရပ်ကို သတ်မှတ်ခြင်း။ ဣဒ ဒ္ဒါဒ-သဟတ္ထာ ဥပစာရနိယမော နတ္ထိ။ ဝိမတိ၊ ၁။၃၂၄။

ဥပစာရနိယမနတ္ထ (ပု) [ဥပစာရ+နိယမန+အတ္ထ] အနီးဥပစာအရပ်ကို သတ်မှတ်ခြင်းအကျိုး။ ပဌမမေဝ ဣဒံ ပရိကိုတ္တာသ ဂါမသ ဥပစာရနိယမနတ္ထံ ဝုတ္တံ။ ကခ၊ဌီ။၃၈။

ဥပစာရပညာ (ထီ) [ဥပစာရ+ပညာ] ဥပစာရပညာ၊ အပွနာပညာ၏ အနီး၌ဖြစ်သော ပညာ။ ဥပစာရပညာယ ဉာဏပုဗ္ဗင်္ဂမော။ နေတ္တိ၊ဌ။ရ၂။ (-နေတ္တိ၊ဌီ။၅၃။)

ဥပစာရပတ္ထ (တိ) [ဥပစာရ+ပတ္ထ] ဥပစာရဘာဝနာသို့ ရောက်သော။ ဥပစာရပတ္ထံ အပွနာပတ္ထဿ သမာဟိတံ။ ပဋိသံ၊ဌ။၁။၃၁။ အံ၊ဌီ၊၃။၄၄။ (-သံ၊ဌီ၊၂။၄၄ရ။ အံ၊ဌီ၊၃။၅၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။၂ဖ၆။)

ဥပစာရပတ္တိ (ထီ) [ဥပစာရ+ပတ္တိ] ဥပစာရဘာဝနာသို့ရောက်ခြင်း။ ဇီဝမာနကသရီရေပိ ဥပဋ္ဌိတေ ဥပစာရပတ္တိ ဒဿိတာ ဟောတိတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ မူလဋီ၊၂။၁၅၅။

ဥပစာရပွနာ (ထီ) [ဥပစာရ+အပွနာ] ဥပစာရဘာဝနာ, အပွနာဘာဝနာ။ တမေဝါရမ္မဏံ ဥပစာရပွနာဝသေန ဥပနိဿိဒတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၁။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၅၃။ မ၊ဌ၊၁။၂၅၂။

ဥပစာရပွနာကၖ (ပု) [ဥပစာရပွနာ+ခ၊] ဥပစာရဘာဝနာ, အပွနာဘာဝနာဖြစ်ရာခ၊။ ဥပစာရပွနာကၖတော အညဒါပိ ဟိ ဖရဏာပိတိယေဝ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၂။၄၃၀။

ဥပစာရပွနာပတ္ထ (တိ) [ဥပစာရပွနာ+ပတ္ထ] ဥပစာရဘာဝနာ, အပွနာဘာဝနာသို့ရောက်သော။ သဗ္ဗေဟိပိ ဣမေဟိ ပဒေဟိ ဥပစာရပွနာပတ္ထာ မေတ္တာဝ ဝုတ္တာ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၃၉၅။

ဥပစာရပွနာဘေဒ (ပု) [ဥပစာရပွနာ+ဘေဒ] (၁) ဥပစာရ, အပွနာဟူသော အပြား။ (တိ) (၂) ဥပစာရ,အပွနာဟူသော အပြားရှိသော (သမာဓိ၊ဈာန်)။ (၁) တသ္မိံ စ ဥပစာရပွနာ-ဘေဒေန ဒုဝိဓေ ယံ အပွနာပတ္တံ။ ဣတိဝုတ်၊ ဌ။ရ၄။ (တိ)(၂) ယံ ပန ဥပစာရပွနာဘေ-ဒေန သမာဓိနာ ပဝတ္တိဘာဝနိဝါရဏတော။ မ၊ဌ၊၁။၂၄။ သာရတ္ထ၊၂။၃၀။ အံ၊ဌီ၊၂။၂၅၉။

ဥပစာရပွနာဝဟ (တိ) [ဥပစာရပွနာ+အာဝဟ] ဥပစာရဈာန်, အပွနာဈာန်သို့ပို့ဆောင်တတ်သော။ ဥပစာရပွနာဝဟတောတိ ဌပေတ္တာ ကာယဂတာသတိဿ အာနာပါနဿတိဿ အဝသေသာ အဋ္ဌ အနုဿတိယော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၁၀၇။ (-မ၊ဌီ၊၁။၃၇ရ။ သံ၊ဌီ၊၂။၄၄၁။)

ဥပစာရပွနာသမာဓိ (ပု) [ဥပစာရပွနာ+သမာဓိ] ဥပစာရသမာဓိ, အပွနာသမာဓိ။ သမာဟိတောတိ ဥပစာရပွနာသမာဓိဝသေန သမာဟိတော။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၄ရ။ အံ၊ဌ၊၃။၂၅၀။

ဥပစာရပွနာသမာဓိရဟိတ (တိ)[ဥပစာရပွနာသမာဓိ+ရဟိတ] ဥပစာရသမာဓိ, အပွနာသမာဓိမှ ကင်းသော။ အသမာဟိတောတိ ဥပစာရပွနာသမာဓိရဟိတော။ သံ၊ဌ၊၂။၁၃၂။

ဥပစာရပွနာသမာဓိဝိရဟိတ (တိ) [ဥပစာရပွနာသမာဓိ+ဝိရဟိတ] ဥပစာရသမာဓိ, အပွနာသမာဓိမှ ကင်းသော။ အသမာဟိ-တောတိ ဥပစာရပွနာသမာဓိဝိရဟိတော။ မ၊ဌ၊ ၁။၁၂၁။ မ၊ဌီ၊၁။၂၁ဖ။

ဥပစာရပွဝတ္ထိ (ထီ) [ဥပစာရ+ပဝတ္ထိ] ဥပစာရဈာန်၏ဖြစ်ခြင်း။ တသ္မာ တသ္မာ ဈာနသ္မာ ဥပစာရပွဝတ္ထိ ဝိနာဝ ဈာနာ ဈာနံ သင်္ကမတိ။ အဘိ၊ဌ၊၃။၂ဖ၃။

ဥပစာရဗလ (နာ) [ဥပစာရ+ဗလ] ဥပစာရမေတ္တာ၏အစွမ်း(သျှ)။ နေဝ ဥပစာရဗလေန အပွနာဗလေန၊ ကေဝလံ ဝစ္ဆကေ

ဗလဝဟိတ(ဗလဝပိယ) စိတ္တာတာယ။ အံ၊ဌ၊ ၃။၂၄၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၀ရ။ သာရတ္ထ၊၃။၄၈၃။

ဥပစာရဗ္ဗန္ဓရ (နာ) [ဥပစာရ+အဗ္ဗန္ဓရ] ဥပစာအရပ်၏ အတွင်း။ သစေ ဥပစာ-ရဗ္ဗန္ဓရေ ကောေ ပါဒေါ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။ ၁၂၂။ (-ဝိမတိ၊၂။၂၄။ ကင်္ခါ၊ဋီ။၃ရ။)

ဥပစာရဘာဝနာ (ထီ) [ဥပစာရ+ဘာဝနာ] အပွနာ၏ ရှေးအနီးဌ် ဖြစ်သောဘာဝနာ၊ ဥပစာရဘာဝနာ။ နိဝရဏဝိကွမ္ဘနတော ပဌာယ ဂေါတြဘူပရိယောသာနာ ကာမာဝစရဘာဝနာ ဥပစာရဘာဝနာနာမ၊ အပွနာယ သမီပ-စာရိတ္တာ။ ဝိဘာဝိနီ။၂၅ရ။ ဥပစာရဘာဝနာယ စ တေ ပဟာတုံ အသမတ္ထဘာဝတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။၁၈၄။

ဥပစာရဘူမိ (ထီ) [ဥပစာရ+ဘူမိ] (၁) ဥပစာရ၏အရာ၊ ဥပစာရသမာဓိ၏ အခိုက်အတန်။ (၂) ဥပစာရစျာန်၏ဖြစ်ရာ-ဘုံဌာန-စိတ္တုပ္ပါဒ်၊ ဥပစာရစျာန်နှင့်ယှဉ်သော-စိတ္တုပ္ပါဒ်-စိတ် စေတသိက်တရားအပေါင်း။ (၁) ဣဒဉ္စိ ဒ္ဓိဟာကာရေဟိ စိတ္တံ သမာဟိတံ နာမ ဟောတိ ဥပစာရဘူမိယံ ဝါ နိဝရဏပဟာနေန, ပဌမလာဘဘူမိယံ ဝါ အင်္ဂပါတုဘာဝေန။ တတ္ထ ဥပစာရဘူမိတိ ဥပစာရသမာဓိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၃၀။ ဥပစာရဘူမိယန္တိ ဥပစာရာဝတ္ထာယ်။ သာရတ္ထ၊ ၂။၂၂၀။ ဝိမတိ၊၁။၂၁၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၄ရ။ (၂) စတုတ္ထတ္တိကေ ဥပစာရဘူမိယံ ဇကဂ္ဂတာ ပရိတ္တော သမာဓိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၈၃။ ဥပစာရ-ဘူမိယန္တိ ဥပစာရဇ္ဈာနသမ္ပယုတ္တစိတ္တုပ္ပါဒေ၊ စိတ္တုပ္ပါဒေါ ဟိ သဟဇာတမဂ္ဂေန ဥပ္ပတ္တိ-ဌာနတာယ "ဘူမိ"တိ ဝုစ္စတိ၊ "သုခဘူမိယံ ကာမာဝစရေ"တိ အာဒီသုဝိယ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၁၁၁။

ဥပစာရဘေဒ (ပု) [ဥပစာရ+ဘေဒ] ရိုသေ ပူဇော်မှုပျက်စီးခြင်း။ ဥပစာရဘေဒ(သံ၊ဌ၊ ၁။၁၆၄)နှင့် ဗုဒ္ဓံ ဒိသ္မာ မနုဿေဟိ ကာဝမ္ဘ-ဥပစာရဿ ဘိန္နနံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၁၂။

ဥပစာရမတ္တလာဘီ (တိ) [ဥပစာရမတ္တ + လာဘီ] ဥပစာရစျာန်မျှကိုသာရခြင်းရှိသော၊ သူ။ ဥပစာရမတ္တလာဘီ ရူပဇ္ဈာနမတ္တလာဘီ ဝါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၆၆။

ဥပစာရမတ္တသိဒ္ဓ (တိ) [ဥပစာရမတ္တ+သိဒ္ဓ] ဥပစာ-တင်စား၍ခေါ်ဝေါ်ပြောဆိုခြင်း-အဘေဒဘေဒူပစာ-မျှဖြင့်. ပြီးစီးသော။ ဘဝတိ ဟိ ဘေဒါဘာဝေပိ သုခါဝဟောဇနတ္ထံ ဥပစာရမတ္တသိဒ္ဓေန ဘေဒေန နိဒ္ဒေသော၊ ယထာ သိလာပုတ္တကဿ သရီရန္တိ။ မ၊ဋီ၊၁။ ၅ရ။

ဥပစာရယုတ္တ (တိ) [ဥပစာရ+ယုတ္တ] ပူဇော်ခြင်းနှင့်ယှဉ်သော။ ဥပစာရယုတ္တေန ဝိဓိနာ အာစရိယံ ဥပသင်္ကမိတ္တာ အဘိဝါဒေတ္တာ အတ္တာနံ နိဝေဒေသိ။ ခုဒ္ဒက၊ဌ။၁၆၆။

ဥပစာရရူပဇ္ဈာနသမာဓိ (ပု) [ဥပစာရ+ရူပဇ္ဈာန+သမာဓိ] ဥပစာရသမာဓိ, ရူပစျာန်သမာဓိ။ ဥပစာရရူပဇ္ဈာနသမာဓိတော ဟိ သာတိသယံ အရူပသမာဓိသမ္မသံ လဒ္ဓါ နိဗ္ဗတ္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၆၆။

ဥပစာရဝစန (နာ) [ဥပစာရ+ဝစန] ပြောရိုးပြောစဉ်စကား။ ယသ ဒါနိ ကာလံ မညတိတိ ဥပစာရဝစနမေတံ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၃၅။ ဥပစာရ-ဝစနန္တိ ဝေါဟာရဝစနမတ္တံ၊ တေနေဝ အဓိ-ပ္ပေတတ္ထသ အပရိယောသာနတော။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၂။၂၂။ အစ္ဆာဒေဟီတိ ဥပစာရဝစန-မေတံ၊ ဧကံ မယ္ပ ဒေဟိ၊ ဧကံ အာနန္ဒသ္သာတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၆၀။ အမ္မကာယာတိ မာတုဂါမေန၊ ဥပစာရဝစနဥေတံ ဣတ္ထိသု၊ ယဒိဒံ အမ္မကာ မာတုဂါမော ဧနနိကာတိ။

သာရတ္ထ၊၃။၃၂၁။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၄၄။ (–ဝိမတိ၊ ၂။၁၈၈။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၃၀၈။)

ဥပစာရဝဟ (တိ) [ဥပစာရ+ဝဟ] ဥပစာရ စျာန်သို့ပို့ဆောင်နိုင်သော။ စတုဓာတု-ဝဝတ္ထာနန္တိ ဣမာနေဝ ဟေတ္ထု ဒသကမ္မ-ဌာနာနိ ဥပစာရဝဟာနိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၀၇။

ဥပစာရဝိဇဟနတ္ထ (ပု) [ဥပစာရဝိဇဟန+အတ္ထ] အနီးဥပစာအရပ်ကိုစွန့်ခြင်းအကျိုး။ မဟာမဂ္ဂတော ဩက္ကမ္မတိ မဂ္ဂပဋိပန္နဘိက္ခုနံ ဥပစာရဝိဇဟနတ္ထံ။ သာရတ္ထ၊၃။၃၇၁။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၂၆၂။

ဥပစာရဝိပန္န (တိ) [ဥပစာရ+ဝိပန္န] အကျင့်-စာရိတ္တ-ပျက်စီးသော၊သူ။ ဥပစာရ ဝိပန္နဿ၊ နိက္ခေပေ ဓာရဏာယ ဝါ။ ဇာ၊ ၂။၂၂၄။ ဥပစာရဝိပန္နဿာတိ ယော ပန ဥပစာရဝိပန္နော ဟောတိ၊ တဿေဝ သော အနုပါယေန ပရိစိဏ္ဏော ဝိနာသမေဝ ဝဟတိ-တိ ဝဒတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၂၅။

ဥပစာရဝုတ္ထိ (ထီ) [ဥပစာရ+ဝုတ္ထိ] ဥပစာ ဖြစ်ခြင်း၊ တင်စား၍ပြောဆိုမှုဖြစ်ခြင်း။ သမုဒါယေ ပဝတ္တမာနသဒ္ဒဿ အဝယဝေါ ဥပစာရဝုတ္ထိတော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၂၉။ (–သာရတ္ထ၊၁။၁၄၅။)

ဥပစာရဝုတ္ထိသဒ္ဒါဝ (ပု) [ဥပစာရဝုတ္ထိ+သဒ္ဒါဝ] ဥပစာ-တင်စား၍ပြောဆိုမှု-ဖြစ်ခြင်း၏ ထင်ရှားရှိသည်၏အဖြစ်။ တထာ နိဗ္ဗာန-သဒ္ဒါ ကတ္ထစိ ဝိသယေ ယထာဘူတပရမတ္ထ-ဝိသယော ဥပစာရဝုတ္ထိသဒ္ဒါဝတော၊ သေယျထာပိ သီဟသဒ္ဒါ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၅၆။ အနုဋီ၊၂။၅၀။ (–နေတ္တိ၊ဋီ။ရ၉။)

ဥပစာရဝေါဟာရ (ပု) [ဥပစာရ+ဝေါဟာရ] ဥပစာရသမာဓိဟူသော-ဝေါဟာရ-ခေါ်ဝေါ်ပြောဆို မှု။ တထာ တဿ အနုပ္ပတ္တိဌာနဘူတေ ပရိတ္တစျာနေ ဥပစာရဝေါဟာရော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၁၀၈။

ဥပစာရသညာ (ထီ) [ဥပစာရ+သညာ] ဥပစာရ စျာန်သညာ။ အယံ ဟိ သညာ နာမ ပရိကမ္မ-သညာပိ ဥပစာရသညာပိ အပ္ပနာသညာပိ ဝဋ္ဋတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၆၉။

ဥပစာရသဒ္ဒ (ပု) [ဥပစာရ+သဒ္ဒ] ဥပစာရသဒ္ဒါ။ အပရိကိုတ္တသ ဂါမသ ဥပစာရန္တိ ဇေတ္ထ ဥပ်ံစာရသဒ္ဒေန ယရူပစာရတော ပဌမ-လေခ္ဆပါတသခ်ိတ် ပရိကေ့ပါရဟဌာနံ ဂဟိတံ။ သာရတ္ထ၊၃။၁၁ရ။

ဥပစာရသမညာ (ထီ) [ဥပစာရ+သမညာ] ဥပစာရဟူသောနာမည်။ ဂေါတြဘုနော ဇဝ ဥပစာရသမညာ သိယာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၆၁။

ဥပစာရသမာဓိ (ပု) [ဥပစာရ+သမာဓိ] ဥပ-စာရမည်သောသမာဓိ၊ အပ္ပနာသမာဓိ၏-အနီး-ရှေ့ပိုင်း-၌ဖြစ်သောသမာဓိ (ဧကဂ္ဂတာ စေတသိက်)။ ယာ စ အပ္ပနာသမာဓိနံ ပုဗ္ဗဘာဂေ ဧကဂ္ဂတာ၊ အယံ ဥပစာရသမာဓိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၈၂။ တိဝိဓံ သမာဓိ ပရိပူရေတိ ခဏိကသမာဓိ ဥပစာသမာဓိ အပ္ပနာသမာဓိန္တိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၀။

ဥပစာရသမာဓိနိဋ္ဌ (တိ) [ဥပစာရသမာဓိ+ နိဋ္ဌာ] ဥပစာရသမာဓိသာလျှင် အပြီးသတ် တရား၊ရှိသော၊ နောက်ထပ်အပ္ပနာသမာဓိ တိုင်အောင် မဆက်နိုင်တော့ပဲ ဥပစာရသမာဓိ သာလျှင်အပြီးအဆုံး နိဂုံး၁ျပ်ရှိသော။ ဗုဒ္ဓါနုဿတိယာ ဥပစာရသမာဓိနိဋ္ဌတ္တာ ဝုတ္တံ "ယာဝ ဥပစာရာ" တိ။ မ၊ဋီ၊၁။၃ရ၈။ သံ၊ဋီ၊ ၁။၄၃ရ။

ဥပစာရသမာဓိပုဗ္ဗက (တိ) [ဥပစာရသမာဓိ+

ပုဗ္ဗက] ဥပစာရသမာဓိဟူသော-ရှေ့သွား-ရှေ့ပြေး-ရှိသော။ ဥပစာရသမာဓိပုဗ္ဗကော အပွနာသမာဓိတိ ဝုတ္တံ။ သံ၊ဋီ၊၁။ရာ။

ဥပစာရသမာဓိဘာဝနာ (ထီ) [ဥပစာရသမာဓိ+ဘာဝနာ] ဥပစာရသမာဓိကို ပွားများခြင်း။ သမ္မာဝေ ဩကာသာဓိဂမနယေန ဥပစာရသမာဓိဘာဝနာပိ ဝိပဿနာနိသ်သာ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၆၈။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥပစာရသမာဓိဘာဝနာသာမည (နာ) [ဥပစာရသမာဓိဘာဝနာ+သာမည] ဥပစာရသမာဓိဘာဝနာအဖြစ်ဖြင့် တူသည်၏ဖြစ်။ တာသံ ဥပစာရသမာဓိ ဥပစာရသမာဓိ-ဘာဝနာသာမညေန ဧကာ သမာဓိစရိယာ။ ဝ်သုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၅၂၄။

ဥပစာရသမာဓိသာမည (နာ) [ဥပစာရသမာဓိ+သာမည] ဥပစာရသမာဓိချင်းတူသည်၏အဖြစ်။ သိယာ သပ္ပိတိကော၊ သိယာ နိပ္ပိတိကောတိ အနိယမဝစနံ ဥပစာရ့သမာဓိ-သာမညေန။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၁၀။

ဥပစာရသီဒ္ဓ (တိ) [ဥပစာရ+သီဒ္ဓ] (၁) တင်စား၍ ခေါ်ဝေါ်ပြောဆိုခြင်းဖြင့် ပြီးစီးသော။ (၂) ဥပစာလုပ်ငန်း-အစွမ်းထက်မြက်အောင် ပြုလုပ်ခြင်း-ကြောင့် ပြီးစီးသော။ (၁) စိတ္တသမုဋ္ဌာနဘာဝေါ ဝိယာတိ ဝိညတ္တိယာ စိတ္တသမုဋ္ဌာနဥပါဒါရူပဘာဝေါ ဥပစာရသိဒ္ဓေါ။ အနုဋီ၊၁။ရ၉။ (-ဝိသုဒ္ဓိဋီ၊ ၁။၃ရ၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၃၁။ နေတ္တိ၊ဋီ။၃၉၊ရ၈။) (၂) ဣဒ္ဓိနာကာရံ ဂန္ဓာရိဝိဇ္ဇံ ဝါ ဥပစာရသိဒ္ဓံ ပတ္ထိတသိဒ္ဓံ အညံ ဝါ ဝိဇ္ဇံ ဓာရေန္တိတိ ဝိဇ္ဇာဓရာ။ ပဋိသံ၊ဋ၊၂။၃၀၂။ ဥပစရဂေန သိဒ္ဓတိတိ ဥပစာရသိဒ္ဓံ။ ပဋိသံ၊ဂံ။၃၈၀။

ဥပစာရသီမဋ္ဌ (တိ) [ဥပစာရသီမာ+ဋ္ဌာ+အ] ဥပစာရသိမ်၌တည်နေသော(ရဟန်း)။ သစေ ဝဒတိ "အဟမေတံ ဘေဒံ နာ ဇာနာမိ၊ သီမဋ္ဌကသ်ယော ဂဏ္ဍတူ"တိ ဥပစာရသီမ-ဋ္ဌေဟိ ဘာဇေတဗ္ဗံ။ ကခ်ီ။၁၆၀။ (-ဝိမတိ၊ ၂။၃၁ရ။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၂၉၅။) ဥပစာရ သီမာ-လည်းကြည့်။

ဥပစာရသီမဋ္ဌက (တိ) [ဥပစာရသီမဋ္ဌ+က] ဥပစာရသိမ်၌တည်နေသော။ ဘိက္ခု စ ဥပစာရသီမဋ္ဌကေဟိ ကောဗဒ္ဓါ ဟောန္တိ။ ဝိ၊သင်္ကဟ။၂၆၄။ ဥပစာရသီမာ-လည်းကြည့်။

ဥပစာရသီမဘဋ္ဌဂရဂတ (တိ) [ဥပစာရသီမာ+အဘဋ္ဌဂရဂတ] ဥပစာရသိမ်အတွင်း၌ ရောက်နေသော။ မဂ္ဂေါတိ ဥပစာရသီမဘဋ္ဌဂရဂတေ ဂါမာဘိမုခမဂ္ဂေ ကတသာလာ ဝုစ္စတိ။ ဝိမတိ၊ ၂။၂၄၂။

ဥပစာရသီမာ (ထီ) [ဥပစာရ+သီမာ] ဥပစာရသိမ်၊ ကျောင်း,ကျောင်းတိုက်ဥပစာ-ကျောင်း,ကျောင်းတိုက်ဝင်းခြံ-အပိုင်းအခြားအရပ်။

ထိုကျောင်းတိုက်သည် အကာအရံရှိလျှင် အကာအရံအတွင်းသည် ဥပစာရသိမ်မည်၏၊ အကာအရံမရှိလျှင် ကျောင်းတိုက်၏ အစွန်ဘ်ရှိသော အမြဲစည်းဝေးရာဌာနမှ လည်းကောင်း, အစွန်ဆုံးဆွမ်းစားကျောင်း, အမြဲနေရာကျောင်းတို့မှလည်းကောင်း အားအလယ်အလတ်ရှိသောယောက်ျား၏ ခဲနှစ်ကျအရပ်၏အတွင်းသည် ဥပစာရသိမ်မည်၏၊ ထိုဥပစာရသိမ်သည် နောက်ထပ်ကျောင်းတိုးလျှင် တိုးသလောက် ယူဇနာတစ်ရာအထိပင် ကျယ်ပြန့်သွားနိုင်၍ ကျောင်းယုတ်လျော့လျှင်လည်း ကျဉ်းသွား၏၊ ထို့အပြင် ရဟန်းပရိသတ် တိုးလာလျှင်လည်း ဥပစာရသိမ် ကျယ်ပြန့်သွားသည်ဟု မဟာပစ္စရီအဋ္ဌကထာ၌

မိန့်ဆို၏။ ထို့ကြောင့် ကျောင်းဝင်းအတွင်း၌ စုဝေးနေကြသော ရဟန်းများနှင့် တဆက်တည်းပင် ယူဇနာတစ်ရာအထိပြည့်အောင် ရဟန်းများထိုင်နေလျှင်လည်း ယူဇနာတရာတိုင်အောင်ပင် ဥပစာရသီမ် ဖြစ်သွား၏။ ထို ဥပစာရသီမ်အတွင်း၌ လျှုဒါန်းသမျှ သံဃိကလာဘ်လာဘသည် ထိုဥပစာရသီမ်အတွင်းရှိ ရဟန်းများအားလုံးနှင့် သက်ဆိုင်၏။

ဘိက္ခုနီပါစိတ်အာရာမပွဝေသနသိက္ခာပုဒ်အရ ဘိက္ခုနီတို့သည် ရဟန်းရှိသော အရံဥပစာအတွင်းသို့ဝင်လို လျှင် မဝင်မီကပင် ဝင်လိုပါကြောင်း ခွင့်တောင်းရ၏၊ ခွင့်မတောင်းပဲဝင်လျှင် ထိုကျောင်းတိုက် ဥပစာရသီမ်အပိုင်းအခြားကို ခြေဖြင့် နင်းလိုက်မိသည်နှင့်တပြိုင်နက် အာပတ်သင့်၏။ ထို့ကြောင့် ဤဥပစာရ .သီမ်သည် ထိုအာရာမ ပွဝေသနသိက္ခာပုဒ်နှင့် လည်းသက်ဆိုင်၏။

ဘုတဂါမဝဂ် ဒုတိယသေနာသန သိက္ခာပုဒ်အရ သံဃိကကျောင်း၌ အခင်းများကို ခင်းထိုင်ပြီးနောက် တခြားအရပ်သို့ သွားလိုသောအခါ ထိုအခင်းများကို မသိမ်းဆည်းနိုင်ခဲ့သော် ခွင့်ပန်တိုင်ကြားပြီးမှ သွား၏။ ခွင့်မပန်ပဲသွားခဲ့သော် ဤဥပစာရသီမ်ကို ကျော်လွန်သည်နှင့်တပြိုက်နက်အာပတ်သင့်၏။

ပရိဝတ်မာနတ်ကျင့်သောရဟန်းသည် ဤဥပစာရသီမ်အတွင်းရှိရဟန်းအားလုံးနှင့် ဥပစာရသီမ်အတွင်း၌ ဝင်လာသမျှ အာဂန္တုကရဟန်းတို့အား ပရိဝါသ်မာနတ် ကျင့်နေပါကြောင်းပြောကြား၏။ ထို့ပြင်ဝါတွင်း၌ ဝါဆိုပြီးနောက် အခြားကျောင်းတိုက်သို့ အကြောင်းထူးမရှိပဲ ညဉ့်အိပ်ညဉ့်နေ သွားလျှင်လည်း ဤမိမိကျောင်းတိုက်ဥပစာရကို ကျော်လွန်လျှင် ဝါကျိုးဝါပြတ် ဖြစ်၏၊ နိဿယည်းဆရာထံ နိဿယည်းခံယူထားလျှင်လည်း ထိုနိဿယည်း ဆရာတပည့်နှစ်ဦးလုံး ဥပစာရသီမ်အတွင်းဝယ် အရုဏ်တက်ချိန်၌ ရှိနေရ၏။ အရုဏ်တက်ချိန်၌ တပါးပါးက ထိုကျောင်းတိုက် ဥပစာရသီမ်အပြင်သို့ရောက်နေလျှင် နိဿယည်းပျက်၏၊ ထေရ်စဉ်ဝါစဉ်အလိုက် နေရန် ကျောင်းနေရာချထားသောအခါ ထိုကျောင်းနေရာကို လက်ခံလျှင်လည်း ဤဥပစာရသီမ်အတွင်း၌ ရှိနေမှသာ ထိုကျောင်းနေရာကို ယူငင်လက်ခံခွင့်ရှိ၏။ ဥပစာရသီမ်အပြင်မှနေ၍ ယူငင်ခွင့် မရှိ၊ မိမိအတွက် ကျောင်းနေရာကို လက်ခံယူငင်ပြီးနောက် တခြားကျောင်း၌ ကျောင်းနေရာယူမည်ကြံ၍ ထွက်သွားလျှင်လည်း ဥပစာရသီမ်ကို လွန်သည်နှင့် တပြိုင်နက်နဂိုယူပြီး ကျောင်းနေရာမှ လက်လွတ် ဖြစ်ရတော့၏။

ဥပစာရသီမာ နာမ ပရိက္ခိတ္တာသ ဝိဟာရသ ပရိက္ခေပေန အပရိက္ခိတ္တာသ ပရိက္ခေပါရဟဋ္ဌာနေန ပရိစ္ဆိန္နာ။ အပိ စ ဘိက္ခူနံ ဓုဝသန္ဒိပါတဋ္ဌာနတော ဝါ--- ဥပစာရသီမာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၁ရ။ ကခ်ီ။၁၅၉။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၂၄၉။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀၈၊ ၃၃၁၊၃၃၅၊၃၃ဖ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၁၊၂၃၊၁၁ရ။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၃၈ဖ။ ဝဇိရ။၄၂၀။၅၁၂။ သာရတ္ထ၊ ၃။၂၈၂၊၃၄၄။ ဝိမတိ၊၂။၂၀၂။ ကခ်ီ၊ဋီ။ရ၄၊ ၂ဖ၁၊၂၉၃၊၂၉၅၊၃၃၉။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၅ဖ။)

ဥပစာရသီမာဂတ (တိ) [ဥပစာရသီမာ+ဂတ] ဥပစာရသီမ်၌ ရောက်ရှိနေသော၊သူ။ သံဃိကသ လာဘသ ဥပစာရသီမာဂတာနံ သာမဏေရာနမ္ပိ သန္ဓကတ္တာ တေသမ္ပိ ဥပမ္ဘောဂေါ လဗ္ဘတေဝ။ သာရတ္ထ၊၂။၃၃ဖ။ (-ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၂၉ဖ။)

ဥပစာရသီမာတိက္ကမ (ပု) [ဥပစာရသီမာ+

အတိက္ကမ] ဥပစာရသီမ်ကိုကျော်လွန်ခြင်း။ အာစရိယံ အနာပုစ္ဆာ ပက္ကမန္တသ ပန ဥပစာရသီမာတိက္ကမေ နိဿယော ပဋိပ္ပဿ-မ္ဘတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၆၉။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁ရ၃၊ (-၂၈၈။)

ဥပစာရသီမာတိက္ကမန (နာ) [ဥပစာရသီမာ+အတိက္ကမန] ဥပစာရသီမ်ကို ကျော်လွန်ခြင်း။ ပက္ကမနန္တိစေတ္ထ ဥပစာရသီမာတိက္ကမနံ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ ဝိမတိ၊၂။၁၉၄။

ဥပစာရသီမာပရိစ္ဆေဒ (ပု) [ဥပစာရသီမာ+ပရိစ္ဆေဒ] ဥပစာရသီမ်အပိုင်းအခြား။ သဗ္ဗ-မေတံ ဥပစာရသီမာပရိစ္ဆေဒဝသေန ကာတုံ ဝဋ္ဋတိ။ ဝဇိရ။၄၂၁။

ဥပစာရသီမာပရိယာပန္န (တိ) [ဥပစာရသီမာ+ပရိယာပန္န] ဥပစာရသီမ်၌အကျုံးဝင်-သီတင်းသုံးနေထိုင်-သော၊သူ။ ဇေတ္တကာယေ ဘိက္ခူ ဥဒ္ဒိသထာတိ ဧဝံ ပရိစ္ဆေဒဿ အကရဏေန ဥပစာရသီမာပရိယာပန္နာနံ ခေတ္တပရိယာပန္နာနံ ဝသေန အပရိစ္ဆိန္နကမဟာဘိက္ခုသံယေ။ မ၊ဋီ၊၃။၄၁၁။

ဥပစာရသီမောက္ကန္တ (တိ) [ဥပစာရသီမာ+သြက္ကန္တ] ဥပစာရသီမ်သို့သက်ရောက်သော၊သူ။ ယသ္မာစ တတော ဗဟိဒ္ဓါပိ ဥပစာရ-သီမောက္ကန္တေဟိ ကောဗဒ္ဓါနံ ပါပုဏာတိ။ ကင်္ခာ၊ဋီ၊သစ်။၂၉၆။

ဥပစာရကာရ (ပု) [ဥပစာရ+အာကာရ] ဥပစာရဘာဝနာ၏ အခြင်းအရာ။ သဗ္ဗာ-ကာရေနာတိ ဥပစာရကာရော အပွနာ-ကာရော---ဧဝမာဒိနာ သဗ္ဗေန ဘာဝနာ-ကာရေန။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ရ၃။

ဥပစာရတိက္ကမ (ပု) [ဥပစာရ+အတိက္ကမ] အနီးဥပစာအရပ်ကို ကျော်လွန်ခြင်း။ ဥပစာရတိက္ကမေ ပါရာဇိကံ။ ဝိ၊ဋီ၊၁။၃၀ရ။ (-ကင်္ခာ၊ဋီ။၁၁၁။)

ဥပစာရာတိက္ကမနတ္ထ (ပု) [ဥပစာရ+အတိက္ကမနတ္ထ] အနီးဥပစာအရပ်ကို ကျော်လွန်ခြင်းအကျိုး။ မဂ္ဂပဋိပန္နာနံ ဘိက္ခူနံ ဥပစာရာတိက္ကမနတ္ထံ ဝုတ္တံ။ ဝိမတိ၊၂။၂၁၈။

ဥပစာရာဓိဂမ (ပု) [ဥပစာရ+အဓိဂမ] ဥပစာရစျာန်သမာဓိကို-ရခြင်း-ရရာအခါ။ ဥပစာရာဓိဂမတော ပုဗ္ဗေ အသပ္ပါယသေဝိ-တာယ ဒုက္ခာ ပဋိပဒါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၁၂။

ဥပစာရာဝတ္ထာ (ထီ) [ဥပစာရ+အဝတ္ထာ] ဥပစာရသမာဓိ၏ အခိုက်အတန့်။ ဥပစာရ ဘူမိ-ကြည့်။

ဥပစာရာသေဝနာ (ထီ) [ဥပစာရ+အာသေဝနာ] ဥပစာရစျာန်ကို-မှီဝဲခြင်း-အထပ်ထပ်ဖြစ်စေခြင်း။ တဒနန္တရဏ္ဍ ဘဝင်-ပရိဝါသေန ဥပစာရာသေဝနာယ စ ဝိနာ အပွနာ ဟောတိ။ မ၊ဋီ၊၃။၁၂၂။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၄၆။

ဥပစာရေကဂ္ဂတာ (ထီ) [ဥပစာရ+ဧကဂ္ဂတာ] ဥပစာရသမာဓိဖြစ်သောဧကဂ္ဂတာ။ သဗ္ဗာပိ ဥပစာရေကဂ္ဂတာ ကာမာဝစရော သမာဓိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ရ၅။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၁၄။)

ဥပစာရေတ္ဝာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+စရ+ဏေ+တ္ဝာ] အနီး၌ဖြစ်စေ၍၊ အနီးသို့ရောက်စေ၍။ သတိ ကိလေသကာမေ အတ္တနော ဥပဟာရံ ဥပစာရေတ္ဝာ အဿာဒေတ္ဝာ ပရိဘုဉ္ဇတိ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၄၅။

ဥပစာရောက္ကမန (နာ) [ဥပစာရ+သြက္ကမန] အနီးဥပစာအရပ်သို့ သက်ရောက်ခြင်း။ အန-န္တရဂါမသ ဥပစာရောက္ကမနေ ပန ဘိက္ခုနော ပါစိတ္တိယံ။ ဝိ၊ဌ၊၃။ရ၃။ (-ဝိမတိ၊၂။၂၄။)

ဥပစာလာ (ထီ) [ဥပ+စာလာ] ဥပစာလာ

မည်သူ။ သာသနာတော်၌ ဥပစာလာအမည် ဖြင့် ပုဂ္ဂိုလ်(၄)ဦး တွေ့ရ၏။ (က) ဥပစာလာ မည်သော-အဂ္ဂသာဝိကာ-အမြတ်ဆုံးတပည့် ဘိက္ခုနီဖြစ်သော ထေရ်ရှင်မ၊ (ဤဘဒ္ဒကမ္ဘာမှ နောက်ပြန်ရေတွက်လသော် လွန်ခဲ့သော-၉၂-ခုမြောက်ကမ္ဘာ၌ ပွင့်တော်မူသော ဖုဿ မြတ်စွာဘုရား၏ အဂ္ဂသာဝိကာနှစ်ဦးတို့တွင် တစ်ဦးအပါအဝင်ဖြစ်၍ သမာဓိအရာ၌ ဇာတဒဂ်ရသော ထေရ်ရှင်မဖြစ်သည်)။ (ခ) (အရှင်သာရိပုတ္တရာနှင့် အရှင်စုန္ဒတို့၏ ညီမဖြစ်သော) ဥပစာလာမည်သော ထေရ်ရှင်မ။ (ဂ) (လွန်ခဲ့သောနှစ်သန်းခေါ်နှင့် ကမ္ဘာတသိန်းအထက်၌ ပွင့်တော်မူသော သုမနမြတ်စွာဘုရား၏ အမြတ်ဆုံး အလုပ် အကျွေးဒါယိကာမဖြစ်သော) ဥပစာလာ မည်သောဥပါသိကာမ။ (ဃ) ဥပစာလာ မည်သော သာမဏေ၊ ယခင်ဥပစာလာ(ခ)၏ သားဖြစ်၍ အရှင်သာရိပုတ္တရာ၏ တူဖြစ် သော သာမဏေ။

(က) စာလာ စ ဥပစာလာ စ၊ ၽမဟေသုံ အဂ္ဂသာဝိကာ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၆၃။ စာလာ ဥပစာလာ စ ဒွေ အဂ္ဂသာဝိကာ။ အဘိ၊ဌ၊ ၁။၆၈။ အပ၊ဌ၊၁။၅၁။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၂၇၅။ဇာ၊ဌ၊ ၁။၄၉။ (ခ) အထ ခေါ ဥပစာလာ ဘိက္ခုနီ ပုဗ္ဗကမ္မသမယံ နိဝါသေတွာ။ သံ၊၁။၁၃်၄။ တဿာနာမဂ္ဂဟဏဒိဝသေ စာလာတိ နာမံ အကံသု၊ တဿာ ကနိဋ္ဌာယ ဥပစာလာတိ။ ထေရီ၊ဌ။၁၆၉။ (-ဓမ္မပဒ၊၁။၃၉၆။ ထေရီ၊ဌ၊ ၁။၁၇၁၊၁၇၂။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၆၂။) (ဂ) စာလာ စ ဥပစာလာ စ၊ အဟေသုံ အဂ္ဂဥပဋ္ဌာကာ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၃၁။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၁၉၁။ (ဃ) စာလေ ဥပစာလေ သီသူပစာလေ(ထေရ။၂၂၉)တိ တေသံ အာလပနံ၊ စာလာ ဥပစာလာ သီသူပစာလာတိ ဟိ ဣတ္ထိလိင်ဝသေန လဒ္ဓနာမာ တေ တယော ဒါရကာ ပဗ္ဗဇိတာပိ တထာ ဝေါဟရိယန္တိ၊ စာလီ ဥပစာလီ သီသူပစာလီတိ တေသံ နာမာနိတိ စ ဝဒန္တိ။ အပ၊ဌ၊၁။၃၄၅။ ထေရ၊ဌ၊၁။၁၃၈။ (-သံ၊ဋီ၊ ၂။၄ရ၈။)

ဥပစာလီ (ထီ) [ဥပ+စာလီ] ဥပစာလီမည် သော-သူ-သာမဏေ။ အရှင်သာရိပုတ္တရာနှင့် အရှင်စုန္ဒတို့၏ နှမဖြစ်သူ ဥပစာလာ၏ သား ဖြစ်သော သာမဏေ။ ဥပစာလာ(ဃ)ကြည့်။

ဥပစိကဏ္ဍာယိက (တိ) [ဥပစိကာ+ခါယိက] ခြခဲစား အပ်သော(အဝတ်)။ ဥန္ဒုရဏ္ဍာယိကံ ဥပစိကဏ္ဍာယိကံ အဂ္ဂိဒဓုံ။ ဝိ၊၅။၂၃၀။

ဥပစိကဏ္ဍာယိတ (တိ) [ဥပစိကာ+ခါယိတ] ခြခဲစား အပ်သော(အဝတ်)။ ဥန္ဒုရဏ္ဍာယိတံ ဥပစိကဏ္ဍာယိတံ အဂ္ဂိဒဓုံ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၈၃။

ဥပစိကရာဇိ (ထီ) [ဥပစိကာ+ရာဇိ] (သွား နေသော) ခြတို့၏-အရေးအကြောင်း-အစဉ်အတန်း။ ယထာ ပန ဥပစိကရာဇိ ဝါ ကိပိလ္လိကရာဇိ ဝါ ဩလောကိယမာနာ ကောဗဒ္ဓါ ဝိယ ဟောတိ။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။ ၂ရ။

ဥပစိကာ (ထီ) [ဥပ+စိ+ဏ္ဍ+အာ။ P.T.S-၌ "ဥပဒီကာ"ဟူသော သက္ကတပုဒ်နှင့်နှိုင်းယှဉ် ပြထား၏၊ သို့သော် ယင်းသက္ကတပုဒ်နှင့် ဥပစိကာ ဟူသော ပါဠိတို့ ဆက်သွယ်ပုံမှာ သိပ်မရှင်းဟု ဆိုပြီး "ဥတ္တာဒိကာ> ဥပတိကာ> ဥပစိကာ" ဟု အဆင့်ဆင့် ပြောင်းလဲလာသည် ဟူသော ဝါဒတမျိုးကိုလည်း ပြထားသည်] ခြသတ္တဝါ။ ဥပစိကာနံ ဝါ အာသယော ဟောတိ။ ဝိ၊၁။ ၂၂၆။ သေနာသနံ ဥပစိကာဟိ ခါယိတံ ဟောတိ။ ဝိ၊ ၂။၆၀။

ဥပစိကာခါယိတ (တိ) [ဥပစိကာ+ခါယိတ] ခြခဲစား အပ်သော(ပံသုကူအဝတ်)။ အဂ္ဂိဒဓုံ

ဂေါခါယိတံ ဥပစိကာခါယိတံ။ အံ၊ဌ၊၂။၂ရ၈။ စူဠနိ၊ဌ။၁၁၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၆၀။

ဥပစိကာမောစနတ္ထ (ပု) [ဥပစိကာ+မောစနတ္ထ] ခြဘေးရန်မှ ကင်းလွတ်စေခြင်း အကျိုး။ ဥပ-စိကာမောစနတ္ထံ အဌဂုံလိမတ္တေန အပ္ပတ္တ-ဋ္ဌဒနံ ကတ္တာ ဘိတ္တိ လိမ္ပတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၅ရ။ (-သာရတ္ထ၊၂။၃၃၆။ ဝိမတိ၊၁။၂ရ၉။)

ဥပစိကာသင်္ကာ (ထီ) [ဥပစိကာ+အာသင်္ကာ] ခြတို့၌ ယုံမှားတွေးတောခြင်း၊ ခြကိုက်အံ့လောဟု သံသယဖြစ်ခြင်း။ ယတ္ထ ဥပစိကာသင်္ကာ နတ္ထိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၄၄။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၈၈။ (-သာရတ္ထ၊ ၃။၂၉။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၃၆၆။)

ဥပစိဏ္ဏ (နာ) [ဥပ+စရ+တ] ပြုကျင့်အပ်သော အကျင့်။ ဒုဋ္ဌု ဥပစိဏ္ဏံ စရိတန္တိ ဒုဋ္ဌုပစိဏ္ဏံ။ ဝိမတိ၊၁။၁ရ၆။

ဥပစိတ (တိ) [ဥပ+စိ+တ] (၁) ဆည်းပူး-စုဆောင်း-အထပ်ထပ်ဖြစ်စေ-တိုးပွားစေ-အားထုတ်-အပ်သော။ (၂) လက်ဦးအစဖြစ်သော၊ အထက်၌ တိုးပွားသော၊ ဖြစ်ဆဲဖြစ်သော၊ (ရုပ်)။ (၁) အာယုသံဝတ္တနိုက် အာယသွတာ စုန္ဒေန ကမ္မာရပုတ္တေန ကမ္မံ ဥပစိတံ။ ဒီ၊၂။၁၁၃။ ဥဒါန။၁၈၃။ ဥပစိတန္တိ ပသုတံ ဥပ္ပါဒိတံ။ ဥဒါန၊ဌ။၃၆၆။ နာဟံ ဘိက္ခဝေ သဗ္ဗေတနိကာနံ ကမ္မာနံ ကတာနံ ဥပစိတာနံ အပ္ပဋိသံဝေဒိတ္တာ ဗျန္တီဘावံ ဝဒါမိ။ အံ၊၃။၄၉ရ။ အဘိ၊ဌ၊၃။၂၅၄။ ဥပစိတာနန္တိ စိတာနံ ဝမိုတာနံ။ အံ၊ဌ၊၃။၃၄၀။ (၂) ဥပ-စိတရူပပဒဋ္ဌာန-ကြည်။

ဥပစိတကမ္မာဘာဝ (ပု) [ဥပစိတကမ္မ+အဘာဝ] ဆည်းပူး-စုဆောင်း-အားထုတ်-အပ်သော ကံမရှိခြင်း။ ဥပစိတကမ္မာဘာဝေ ဝိပါကာ-ဘာဝတော။ အဘိ၊ဌ၊၂။၁၄၃။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၃၂၀။ မဟာနိ၊ဌ။၁၉၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁ရရ။

ဥပစိတကုသလ (တိ) [ဥပစိတ+ကုသလ] ဆည်းပူးအပ်သောကုသိုလ်ရှိသော၊သူ။ ကတ-ပုညတာတိ ပုဗ္ဗေ ဥပစိတကုသလတာ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၂ရ၂။ ခုဒ္ဒက၊ဌ။၁၁၁။

ဥပစိတကုသလဓမ္မ (တိ) [ဥပစိတ+ကုသလ ဓမ္မ] ဆည်းပူးအပ်သော ကုသိုလ်တရားရှိသော၊သူ။ ဣဒါနိပိ ဒေဝကာယေ ဘဝိသတိ ဥပစိတကုသလဓမ္မတ္တာ။ သံ၊ဋီ၊၁။၃၀၀။

ဥပစိတစေတနာ (ထီ) [ဥပစိတာ+စေတနာ] ဆည်းပူးအပ်သောစေတနာ။ သဗ္ဗေပိ သတ္တာ ပုဗ္ဗေ ဥပစိတစေတနာယ သမဂ္ဂီတာယ စေတနာသမဂ္ဂီနောတိ ဝုစ္စန္တိ။ အံ၊ဌ၊၁။၃၆၄။

ဥပစိတတနုတမ္မလောမ (တိ) [ဥပစိတ+တနုတမ္မလောမ] ဖြစ်ဖွားစေအပ်သော-စီရရိပေါက်သော-သေးငယ်နိမ့်မြန်းသော အမွေးရှိသော၊သူ။ ကဏ္ဏသောတာနံ ဥပ-စိတတနုတမ္မလောမတာယ ဓောတရဇတ-ပနာဠိသဒိသတာ ဝုတ္တာ။ မ၊ဋီ၊၃။၁ရ၁။ (-ဝိဘာဝနီ။၁၉၆။ မဏိမ၊ဋီ။၂။၁၂၁။)

ဥပစိတတ္တ (နာ) [ဥပစိတ+တ္တ] ဆည်းပူး-စုဆောင်း-အထပ်ထပ်ဖြစ်စေ-တိုးပွားစေ-အားထုတ်-အပ်သည်၏အဖြစ်။ ယသ္မိ သမယေ ကာမာဝစရဿ ကုသလဿ ကမ္မဿ ကတ-တ္တာ ဥပစိတတ္တာ ဝိပါကံ စက္ခုဝိညာဏံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ အဘိ၊ဓ။၁၀၄။ ဥပစိတတ္တာတိ အာစိတတ္တာ ဝမိုတကာရဏာ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၃၀၃။ ဥပစိတတ္တာတိ ယထာ အညဿ ဝိပါကံ ပဋိဗာဟိတ္တာ အတ္တနော ဝိပါကာဘိမုခံ ဟောတိ၊ တထာ ဝမိုတတ္တာ။ မူလဋီ၊၁။၁၂၄။

ဥပစိတဒေါသ (တိ) [ဥပစိတ+ဒေါသ] တိုးပွားစေအပ်သော-များပြားသော-အပြစ်ဒေါသ

ရှိသော။ ဥဿန္နဒေါသန္တိ ဝါတပိတ္တာဒိဝသေန ဥပစိတဒေါသံ။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၅၂။

ဥပစိတပါပကမ္မ (တိ) [ဥပစိတ+ပါပကမ္မ] ဆည်းပူးအားထုတ်အပ်သော မကောင်းမှု အကုသိုလ်ကံ ရှိသော၊သူ။ ပါပဿာတိ ပါပ-ယောဂေန ပါပဿ၊ ဥပစိတပါပကမ္မဿာတိ အတ္ထော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၉၉။

ဥပစိတပုညေ (တိ) [ဥပစိတ+ပုညေ] ဆည်းပူး-အားထုတ်-အပ်သော ကုသိုလ်ရှိသော၊ မျှားသော ကုသိုလ်ရှိသော၊သူ။ ဥဿန္နကုသလာ-တိ ဥပစိတပုညာ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၂၂၈။ (-သုတ္တနိ၊ ဋ္ဌ၊၂။၂၀၈။)

ဥပစိတပုညသဋ္ဌယ (တိ) [ဥပစိတ+ပုညသဋ္ဌယ] ဆည်းပူး-အားထုတ်-အပ်သော ကုသိုလ်အစုရှိသော၊သူ။ သော နာလကော ဥပစိတပုညသဋ္ဌယော။ သုတ္တနိ။၃၈၈။ ဥပ-စိတပုညသဋ္ဌယောတိ ပဒုမုတ္တရတော ပဘုတိ ကတပုညသဋ္ဌယော။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၀၉။ (-ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃၈ရ။)

ဥပစိတပုညသမ္ဘာရ (တိ) [ဥပစိတ+ပုညသမ္ဘာရ] ဆည်းပူး အားထုတ်အပ်သော ကုသိုလ်အဆောက်အဦရှိသော၊သူ။ သော ဟိ အာယသ္မာ ပဒုမုတ္တရဿ ဘဂဝတော ပါဒ-မူလေ ကတာဘိနိဟာရော ကပ္ပသဟဿံ ဥပစိတပုညသမ္ဘာရော။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃၁ဖ။ (-ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၁။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁၀။)

ဥပစိတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+စိ+တဗ္ဗ] ဆည်းပူး -စုဆောင်း-ထိုက်သော။ တဿ အစ္စိတဗ္ဗော အစ္စနာရဟော ဟိတသုခတ္ထိကေန ဥပစိတ-ဗ္ဗောတိ အတ္ထော။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။၁ဧ၉။

ဥပစိတမနက (တိ) [ဥပစိတ+မန+က] ဆည်းပူး-တိုးပွားစေ-အားထုတ်-အပ်သော စိတ်ရှိသော၊ ထက်မြက်သော စိတ်ရှိသော၊သူ။ မနဿ ဥဿန္နတာယ မနုဿာတိ၊ သူ့ရဘာဝသတိမန္တတာဗြဟ္မစရိယယောဂျ-တာဒိဂုဏဝသေန ဥပစိတမနကာ ဥက္ကဋ္ဌဂုဏ-စိတ္တာတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၀၂။

ဥပစိတမဟဂ္ဂတကမ္မ (တိ) [ဥပစိတ+ မဟဂ္ဂတကမ္မ] ဆည်းပူး အားထုတ်အပ်သော မဟဂ္ဂုတ်ကံရှိသော၊သူ။ ဥပစိတမဟဂ္ဂတ-ကမ္မဿ ပန ကမ္မနိမိတ္တမေဝ အာပါထမာ-ဂစ္ဆတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁ဂ၂။

ဥပစိတမာနသ (တိ) [ဥပစိတ+မာနသ] ဆည်းပူး-တိုးပွားစေ-အားထုတ်-အပ်သော စိတ်ရှိသော၊ ထက်မြက်သောစိတ် ရှိသော၊သူ။ သတိသူရဘာဝဗြဟ္မစရိယယောဂျတာဒိဂုဏ-ဝသေန ဥပစိတမာနသာ ဥက္ကဋ္ဌဂုဏစိတ္တာ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၁ဖ၆။ (-သာရတ္ထ၊၂။၁ဧ။ မ၊ဋီ၊၂။၃၀။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၄ရ။)

ဥပစိတရူပပဒဋ္ဌာန (တိ) [ဥပစိတ+ ရူပ+ပဒဋ္ဌာန] လက်ဦးအစဖြစ်သော-အထက်ဌ-တိုးပွားသော-ဖြစ်ဆဲဖြစ်သော-ရူပ်လျှင် နီးစွာ သော အကြောင်းရှိသော။ ပရိပုဏ္ဏဘာဝ-ပစ္စုပဋ္ဌာနော ဝါ၊ ဥပစိတရူပပဒဋ္ဌာနော။ ဒဘိ၊ ဋ္ဌ၊၁။၃၆၄။ မူလဋီ၊၂။၁၂၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၃၄။ အဘိဓမ္မဝတာရ၊ဋီ၊၂။၁၅ဖ။

ဥပစိတဝိပုလပုညသမ္ဘာရ (တိ) [ဥပစိတ+ ဝိပုလပုညသမ္ဘာရ] ဆည်းပူး အားထုတ်အပ်သော ပြန့်ပွားများပြားသော ကုသိုလ်အဆောက်အဦရှိသော၊သူ။ ဥပစိတဝိပုလ-ပုညသမ္ဘာရော သတ္ထာ ဧဝံ ဒါရုဏံ အဘူ-တဗ္ဘက္ခာနံ ပါပုဏိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၃ရ။ (-အံ၊ဋီ၊ ၃။၃၃၅။)

ဥပစိတဝိမောက္ခသမ္ဘာရ (တိ) [ဥပစိတ+

ဝိမောက္ခသမ္ဘာရ] ဆည်းပူး အားထုတ်အပ်သော ကုသိုလ်အဆောက်အဦရှိသော၊သူ။ အနုက္ကမေန ဥပစိတဝိမောက္ခသမ္ဘာရာ ဣမသ္မိံ ဗုဒ္ဓုပ္ပါဒေ ---ကုလဂေဟေ နိဗ္ဗတ္တိတ္တာ ။(သီ-မူ၌ ဥပစိတကုသလသမ္ဘာရာ-ဟုရှိ။) ထေရီ၊ ၁။၁၂။

ဥပစိတသမ္ဘာရ (တိ) [ဥပစိတ+သမ္ဘာရ] ဆည်းပူးအားထုတ်အပ်သော ကုသိုလ်အဆောက်အဦရှိသော၊သူ။ ဥပစိတသမ္ဘာရ-တာယ အဘိသမ္ဘုဏ္ဏိတုံ ဘဗ္ဗတာဝ တထာ ဝုစ္စတိတိ ဒသေတိ။ အနုဋီ၊၃။၁၃၆။

ဥပစိတာနဝဇ္ဇကမ္မ (တိ) [ဥပစိတ+အနဝဇ္ဇကမ္မ] ဆည်းပူးအားထုတ်အပ်သော-အပြစ်မရှိသောကံ-ကုသိုလ်ကံ-ရှိသော၊သူ။ ဒုဂ္ဂတိယံ ဌိတသ ပန ဥပစိတာနဝဇ္ဇကမ္မသ ဝုတ္တ-နယေနေဝ တံ အနဝဇ္ဇကမ္မံ ဝါ ကမ္မနိမိတ္တံ ဝါ မနောဒ္ဓါရေ အာပါထမာဂစ္ဆတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၁၈၂။

ဥပစိနတိ= ဥပစိနာတိ (ကြို) [ဥပ+စိ+နာ+တိ] ဆည်းပူး၏၊ အားထုတ်၏၊ တိုးပွားစေ၏၊ ဖြစ်စေ၏။ .ပသဝတီတိ ကာယဒုစ္စရိတာဒိဘေဒံ ပါပံ ဥပစိနတိ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၄၈။ သော ပသံသကော ပုဂ္ဂလော မုခေန ကလီ ဝိစိနာတိ ဥပစိနာတိ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၂၈၃။ **ဥပစိနန္တိ-** မ၊၁။၃၀၁။မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၈၆။ **ဥပစိနေယျ** ပဝေသေယျာတိ အတ္ထော။-ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ရ၄။ **ဥပစိနေယျုံ-** ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၁၈၅။ **ဥပစိနိ-** နိဗ္ဗတ္တေသိတိ အတ္ထော။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၁ရ။ (-ထေရ၊ ဋ္ဌ၊၁။ရ၂။)

ဥပစိနန္တ(တိ)[ဥပ+စိ+နာ+အန္တ။ ထီ-၌ ဥပစိနန္တိ] ဆည်းပူး-အားထုတ်-တိုးပွားစေ-ဖြစ်စေ-သော၊သူ။ တတ္ထ တတ္ထ ဘဝေ ဝိဝဋ္ဋ-ပနိဿယာနိ ပုညာနိ ဥပစိနန္တော။ အပ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၂၆၆။ တတ္ထ တတ္ထ ဘဝေ ဝိဝဋ္ဋပနိဿယံ ကုသလံ ဥပစိနန္တိ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၁၀။ (-အပ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၂၄၂၃၀၅။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၁၂၁။)

ဥပစိနန္တိ (ကြို) [ဥပ+စိ+နာ+အန္တိ] ဆည်းပူး-အားထုတ်-တိုးပွားစေ-ဖြစ်စေ-ကုန်၏။ ဥပစိနတိ- ကြည့်။

ဥပစိနိ (ကြို) [ဥပ+စိ+နာ+ဣ] ဆည်းပူးပြီ၊ အားထုတ်ပြီ၊ တိုးပွားစေပြီ၊ ဖြစ်စေပြီ။ ဥပစိနတိ-ကြည့်။

ဥပစိနိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+စိ+နာ+တဗ္ဘ] စိအပ်သော။ စေတိယဂဏဂဏာလေ ဥပစိနိတမ္ဘာနံ ဣဋ္ဌကာနံ ဌပနတ္ထာယ။ အပ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃ရ။

ဥပစိနိတ္ဝာ(ကြို၊ဝိ) [ဥပ+စိ+နာ+တ္ဝာ] (က) ဆည်းပူး၍၊ အားထုတ်၍၊ တိုးပွားစေ၍၊ ဖြစ်စေ၍။ (ခ) ထက်ဝန်းကျင်မှစိ၍၊ ထင်းပုံ ပုံ၍။ (ဂ) ပြည့်စေ၍။ (က) ပေတာနံ ဥဒ္ဒိသနဝသေန ဒါနမယံ ပုညံ ဥပစိနိတ္ဝာ။ ပေတ၊ဋ္ဌ၊၈။ (-ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၂၄ရ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၈၃။ သံ၊ဋီ၊၁။၃၃၅။) (ခ) အာယသ္မတော သဠိဝသ ကာယေ ဥပစိနိတ္ဝာ အဂ္ဂိ ဒတ္ဝာ ပက္ကမိသု။ မ ၊ ၁။၄၀၉။ ကာယေ ဥပစိနိတ္ဝာတိ သမန္တတော စိတကံ ဗန္ဓိတ္ဝာ။မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၁၄။ (ဂ) ဥဒရံ အဝဒိဟိတ္ဝာ ဥပစိနိတ္ဝာ ပူရေတ္ဝာ။ အံ၊ ဋ္ဌ၊၃။၆၅။

ဥပစိနေယျုံ (ကြို) [ဥပ+စိ+နာ+ဧယျုံ] ဆည်းပူး-အားထုတ်-တိုးပွားစေ-ဖြစ်စေ-ရာ၏။ ဥပစိနတိ- ကြည့်။

ဥပစိနေယျ (ကြို) [ဥပ+စိ+နာ+ဧယျ] ဆည်းပူး-အားထုတ်-တိုးပွားစေ-ဖြစ်စေ-ရာ၏။ ဥပစိနတိ- ကြည့်။

ဥပစိနောတိ (ကြို) [ဥပ+စိ+ဏု+တိ။ ဏ-ကာရသ နကာရတ္တံ။ နီတိ၊ဓာတု။၂၄၅။ ရူ။

၅၁၂။] ဆည်းပူး၏၊ ဟားစေ၏၊ ပြည့်စေ၏။ ဥဒရဲ့ အဝဒိဟတိ ဥပစိနောတိ ပရိပူရေတီတိ ဥဒရာဝဒေဟကံ။ ဒီ၊ဌီ၊၃။၂၄ရ။ အံ၊ဌီ၊၃။၅ဖ၊ ၉ရရ။

ဥပစိန္ဆာ (ထီ) [ဥပ+စိတိ(စိန္ဆ)+အ+အာ] အကြောင်းဥပါယ်ကို-နည်းလမ်းကို-ကြံစည်ခြင်း။ မိစ္ဆာဉာဏန္ဆီ---ပါပကိရိယာသု ဥပ-စိန္ဆာဝသေန (ဥပါယစိန္ဆာဝသေန-က) ပါပ်ကတ္တာ။ မဟာနီ၊ဌ။၁ရ၈-၉။

ဥပစိ(စိ)ယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+စိ+ယ+တေ] ဆည်းပူး-အား-ထုတ်-ဖြစ်စေ-တိုးပွါးစေ-အပ်၏။ ဒါနံ ဒေန္ဆသ စိတ္တသမ္ပတ္တိယာ စ ဒက္ခိဏေယျသမ္ပတ္တိယာ စ ဒါနမယံ ပုညံ ဥပစိယတိ။ ဥဒါန၊ဌ။၃ဖ၅ရ။ (-ဣတိဝုတ်၊ ဌ။၂ရ၅။ ထေရ၊ဌ၊၂။၅၀၄။ စရိယာ၊ဌ။၃၀၉။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊၁။၂၈ရ။ အံ၊ဌီ၊၂။၂၉၀။) ဥပစိယတိ ဘေတနာတိ ဥပစယော။ မ၊ဌီ၊၂။၁၀၄။

ဥပစေလ=ဥပစေဋ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပစေလ(ဥပစေဋ) မည်သောစကြဝဠာ-မင်း၊ (မြတ်စွာဘုရား၏ ညီတော် နန္ဒထေရ်၏ အလောင်းဖြစ်သောစကြဝဠာမင်း)။ သဋ္ဌိကပွသဟဿမ္ပိ၊ ဥပစေလာ စတုဇ္ဇနာ။ အပ၊၁။ဖ၃။ ဇကသ္မိ ကပ္ပေ စတ္တာရော ဇနာ ဥပစေဋာ နာမ စက္ကဝတ္တိရာဇာနော စတူသု ဇာတီသု အဟေသုံ။ အပ၊ဌ၊၂။ရ။

ဥပစ္စကာ (ထီ) [ဥပ+စ္စက။ သေလဿာဓော-ဘာဂါသန္နဘူမိ ဥပစ္စကာနာမ၊ အတြ တေဟိ ဥပါဒိသဒ္ဒေဟိ စ္စကော ယဒါဒိနာ။ ဓာန်၊ဌီ။ ၆၁၀] တောင်ခြေမြေပြင်၊ တောင်၏အနီးဖြစ်သော မြေ။ ပဗ္ဗတဿ ပသေတိ ပဗ္ဗတပါဒေ ဥပစ္စကာယံ။ သံ၊ဌီ၊၁။၂၁၆။

ဥပစ္စဂံ (ကြို) [ဥပ+အတိ+ဂမု+အ] ကျော်လွန်ပြီ။ ကာမဓာတုံ ဥပစ္စဂံ (ထေရ။၂၅၅) အနာဂါမိမဂ္ဂေန အစ္စန္တမေဝ ကာမဓာတုံ အတိက္ကာမိ။ ထေရ၊ဌ၊၁။၃ရ၉၁။

ဥပစ္စဂါ (ကြို) [ဥပ+အတိ+ဂမု++ဣ] ကျော်လွန်ပြီ။ ယောဓ ပုညဉ္စ ပါပဉ္စ၊ ဥဘော သင်္ဂီ ဥပစ္စဂါ။ မ၊၂။၄၁၁။ သုတ္တနိ။၃ရရ။ ဥပစ္စဂါတိ အတိတောတိ။ မ၊ဌ၊၃။၂၉၉။ (-သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။၁၉၀။) ခဏော ဝေါ မာ ဥပစ္စဂါ။ သုတ္တနိ။၃၂၂ရ၊ (-၄၀ရ။ ထေရ။၂ရ၃၊၃၁၄။ ထေရီ။၃ရ၈။ ဥပဇ္ဈာဂါ-လည်းကြည့်။) အယံ တုမှာကံ သမဏဓမ္မကရဏကဿဏော မာ အတိက္ကာမိ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။ရ၂၊ (-၂၅ဖ။ ထေရ၊ဌ၊၂။၉ဖ၊၉ရ၊ ၂၄၃။ ထေရီ၊ဌ။၁၃။)

ဥပစ္စဂုံ (ကြို) [ဥပ+အတိ+ဂမု+ဍုံ] (၁) ကျော်လွန်ကုန်ပြီ၊ (၂) လွှမ်းမိုး-နှိပ်စက်-ကုန်ပြီ။ (၁)(၂) မာ တံ ယောဂါ ဥပစ္စဂု (ထေရီ။၃ရ၈)နွဲ့--- ဣမေ ယောဂါ သမယာ ဒုလ္လဘကဿ တံ မာ အတိက္ကာမုံ။ ကာမ-ယောဂါဒယော ဇဝ ဝါ စတ္တာရော ယောဂါ တံ မာ ဥပစ္စဂုံ မာ အဘိဘဝေယ္ယုံ။ ထေရီ၊ ဌ။၁၂။ ဥပဇ္ဈဂုံ-လည်းကြည့်။

ဥပစ္စိသု (ကြို) [ဥ+ပစ+ယ+ဍုံ] မှည့်ရင့်-ရင့်ကျက်-နီရဲ-ကျိန်းစပ်-ကုန်ပြီ။ ဟဒယံ သုဿိ၊ အက္ခိနီ ဥပစ္စိသု။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၃၂။

ဥပစ္ဆာဒေတိ (ကြို) [ဥပ+ဆဒ+ဏေ+တိ] ဖုံးလွှမ်း၏။ ဆာဒေမိတိ ဥပစ္ဆာဒေမိ။ ထေရီ၊ ဌ။၂ရ၃။

ဥပစ္ဆာဒေတွာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ဆဒ+ဏေ+တ္ဝာ] ဖုံးလွှမ်း၍။ ဥပစ္ဆာဒေတ္ဝာ ဥပနယာမိ စ။ ထေရီ၊ဌ။၂ရ၃။

ဥပစ္ဆာဒေမိ (ကြို) [ဥပ+ဆဒ+ဏေ+မိ] ဖုံးလွှမ်း၏။ ဥပစ္ဆာဒေတိ-ကြည့်။

ဥပစ္ဆိုင့္တိ (ကြို) [ဥပ+ဆိဒ+ယ+တိ] ပြတ်၏၊ ယသ္မာ စ တံ အာဂမ္မ တေဘူမကဝင္ရံ ဥပစ္ဆိုင့္တိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၈၃။ ဘဝစက္ကံ ယာဝ ကိလေသဝင္ရံ နု ဥပစ္ဆိုင့္တိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၁၈၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၁ဖ။ (–ဝိ၊ဌ၊၄။၁၀၁။ ဝိ၊ သင်္ဂဟ။ ၂ရဖ။ မ၊ဌ၊၂။၂၄ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၉၀။ ဣတိဝုတ်၊ ၄။၁ရ၀။ မ၊ဋီ၊၂။၂ရ၀။) **ဥပစ္ဆိုင့္ဆိ**–အံ၊ဌ၊ ၂။၂၉ရ။ နေတ္တိ၊ဌ။၂ဖရ။ မ၊ဋီ၊၂။၁ဖ၈။ အံ၊ဋီ၊ ၁။၈၂။ **ဥပစ္ဆိုင့္ဒိ**–ဝိ၊ဌ၊၁။၄၀။ **ဥပစ္ဆိုင့္ဒိသတိ**–ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၂၂။ အနုဋီ၊၃။၁၈၂။ **ဥပစ္ဆိုင့္ဒိသထ**–ဒီ၊ဌ၊၂။၉၃။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၀၄။

ဥပစ္ဆိုင့္နေ (နေ) [ဥပ+ဆိဒ+ယု] ပြတ်စဲခြင်း။ ဧဝံ ဥပရိ သဗ္ဗတ္ထ ပါဠိဝစနက္ကမံ နိဿာယ နေသံ ပဌမံ ပစ္ဆာ စ ဥပစ္ဆိုင့္နံ ဝုတ္တန္တိ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၉၅။

ဥပစ္ဆိုင့္ဆိ (ကြို) [ဥပ+ဆိဒ+ယ+အန္တိ] ပြတ်ကုန်၏။ ဥပစ္ဆိုင့္တိ–ကြည့်။

ဥပစ္ဆိုင့္မာန (တိ) [ဥပ+ဆိဒ+ယ+မာန] ပြတ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပစ္ဆိုင့္မာနသန္ဌာန (တိ) [ဥပစ္ဆိုင့္မာန+သန္ဌာန] ပြတ်သော–သန္ဌာန်–ခန္ဓာအစဉ်–ရှိသော၊သူ။ သတ္ထုဟရဏာဒီဟိ ဥပက္ကမေဟိ ဥပစ္ဆိုင့္မာန–သန္ဌာနာနံ မရဏံ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၂၂၂။

ဥပစ္ဆိုင့္ဒိ (ကြို) [ဥပ+ဆိဒ+ယ+ဣ] ပြတ်ပြီ။ ဥပစ္ဆိုင့္တိ–ကြည့်။

ဥပစ္ဆိုင့္ဒိတုံ (ဗျ) [ဥပ+ဆိဒ+ယ+တုံ] ဖြတ်ခြင်း: ၄။ ဒသဟာကာရေဟိ ဥပစ္ဆိုင့္ဒိတုံ (သျှမ္ဘူ) ယုတ္တံ ပဋိဂ္ဂါဟကေသု ဝိပ္ပဋိသာရံ ဝိနောဒေတိ။ ဒီ၊ ဌ၊၁။၂ဖ၈။

ဥပစ္ဆိုင့္ဒိသတိ (ကြို) [ဥပ+ဆိဒ+ယ+သတိ] ပြတ်လတ္တံ့။ ဥပစ္ဆိုင့္တိ–ကြည့်။

ဥပစ္ဆိုင့္ဒိသထ (ကြို) [ဥပ+ဆိဒ+ယ+သထ] ပြတ်ရာ၏။ ဥပစ္ဆိုင့္တိ–ကြည့်။

ဥပစ္ဆိုနေတိ (ကြို) [ဥပ+ဆိဒ+အ+တိ] ဖြတ်၏၊ ဖြတ်တောက်၏။ ဧဝံ ဝိတိဏ္ဏိယံ ဥပစ္ဆိုနေတိ။ ဝိ၊ ၁။၉၂။ ပဋိ၊ဌ၊၂။၃၈။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁၃၃။ အာဟာရံ ဥပစ္ဆိုနေတိ၊ ဒုက္ကဋမေဝ။ ဝိ၊ဌ၊၂။ဖ၃။ ဝိ၊ သင်္ဂဟ။ ၄၂၉။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၈၉။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၂၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃ရ၉။) **ဥပစ္ဆိုနေန္တိ**–ဒီ၊ဌ၊ ၁။၂ရ၀။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၄၈၃၉။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၉ရ။ **ဥပစ္ဆိုနေ**–သုတ္တနိ။၄၂၈။ မဟာနိ။၃၉။ **ဥပစ္ဆိုနေယျ**–သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၂၉၀။ မဟာနိ၊ ဌ။၄၁၃။ **ဥပစ္ဆိုနိ**–ဝိ၊ဌ၊၃။ရ၈။ ဇာ၊ဌ၊၄။ဖ၃။ **ဥပစ္ဆိုနိတ္ထ**– မ၊ဌ၊၃။ဖ၃။ **ဥပစ္ဆိုနိသတိ**–ဝိ၊ ဌ၊၁။၁ဖ၀။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂ဖရ။

ဥပစ္ဆိုနေန (နေ) [ဥပ+ဆိဒ+ယု] ဖြတ်ခြင်း။ ဥပစ္ဆိုနေနံ ပါတနဋ္ဌေတ္ထ တာသံ ပညာနံ အနုပ္ပန္နာနံ ဥပ္ပဇ္ဇံတုံ အပ္ပဒါနမေဝ။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၂။ (–ဝိမတိ၊ ၂။၃၀၅။ အနုဋီ၊ ၂။ ၂၁၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၁၃၃။)

ဥပစ္ဆိုနေန (တိ) [ဥပ+ဆိဒ+အန္တ] ဖြတ်သော၊ သူ။ တတ္ထ ဧဝံ ဝိတိဏ္ဏိယသ ပဝေဏိယဋနံ ဥပစ္ဆိုနေနော ဥပရောဓေနော စ ဧဝံ ဝိတိဏ္ဏိယံ ဥပစ္ဆိုနေတိ ဥပရောဓေတီတိ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၃ရ။ (–ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၄၂၉။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၂၁ဝ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ဝ၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၅၀။)

ဥပစ္ဆိုနေန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဆိဒ+အ+အန္တိ] ဖြတ်ကုန်၏။ ဥပစ္ဆိုနေတိ–ကြည့်။

ဥပစ္ဆိုနိ (ကြို) [ဥပ+ဆိဒ+ဣ] ဖြတ်ပြီ။ ဥပစ္ဆိုနေတိ–ကြည့်။

ဥပစ္ဆိုနိတဗွ (တိ) [ဥပ+ဆိဒ+တဗ္ဗ] ဖြတ်တောက်–အပ်–သင့်–ထိုက်–သော။ ဒသသု ပလိဗောဓေသု ယော ပလိဗောဓော အတ္ထိ၊

သော ဥပစ္ဆိန္ဒီတဗျော။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၁။ (–ဝိ၊ဌ၊ ၃။၉၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၉၀။ ခုဒ္ဒကာ၊ဌ။၂၉။ သာရတ္ထ၊ ၂။၂၀၂။ ဝိမတိ၊၁။၂၁၃။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၃၈၆။)

ဥပစ္ဆိန္နီတုံ (ဗျ) [ဥပ+ဆိဒ+တုံ] ဖြတ်ခြင်းငှါ။ အမှာက် ပန တိစီဝရဲ့ အနုဇာနာတိတိ ဝစနသ ဩကာသ် ဥပစ္ဆိန္ဒီတုံ ဒိဂုဏ် သယ်ငှိ အနုဇာနာမိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၄ဝ၉။

ဥပစ္ဆိန္နီတ္ထ (ကြို) [ဥပ+ဆိဒ+တ္ထ] ဖြတ်ကုန်ပြီ။ ဥပစ္ဆိန္ဒတိ–ကြည့်။

ဥပစ္ဆိန္နီတ္ထာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ဆိဒ+တ္ထာ] ဖြတ်၍။ ဝါတံ ဂါဟာပေတ္ထာ ဂမနံ ဥပစ္ဆိန္ဒီတ္ထာ တိဌတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၈၁၊ (–၂၉၀။ အဘိ၊ဌ၊၁။၂၁၂။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၂၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၈၆။)

ဥပစ္ဆိန္နီသတိ (ကြို) [ဥပ+ဆိဒ+သတိ] ဖြတ်လတ္တံ့။ ဥပစ္ဆိန္ဒတိ–ကြည့်။

ဥပစ္ဆိန္နေ (ကြို) [ဥပ+ဆိဒ+ယေ] ဖြတ်ရာ၏၊ဖြတ်ထိုက်၏။ ဥပစ္ဆိန္ဒတိ–ကြည့်။

ဥပစ္ဆိန္နေယျ (ကြို) [ဥပ+ဆိဒ+ယေ] ဖြတ်ရာ၏၊ဖြတ်ထိုက်၏။ ဥပစ္ဆိန္ဒတိ–ကြည့်။

ဥပစ္ဆိန္န (တိ) [ဥပ+ဆိဒ+တ] (၁) ဖြတ်အပ်သော။ (၂) ပြတ်သော၊ အဆက်ပြတ်သော၊ ပြတ်စဲသော၊ ပြီးပြတ်သော။ (၁) တာနိပိ ဇေတရဟိ ဥပစ္ဆိန္နာနိ။ ဝိ၊၁။၂၇၆။ ဥပစ္ဆိန္နာနိတိ ဒါယကေဟိ ဥပစ္ဆိန္နာနိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၀၇။ (၂) စေတိယဂိရိမဂ္ဂေ ဇနသဏ္ဌာရော ဥပစ္ဆိန္နော။ ဝိ၊ဌ၊၂။၆၈။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၄။ အသုကသ္မိံ နာမ ကုလေ စိဝရံ လဘိဿာမိတိ ယာ စိဝရာသာ ဥပ္ပန္နာ ဟောတိ၊ သာ ဝါ ဥပစ္ဆိန္နာ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၂၂၁။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၂၇၃။

ဥပစ္ဆိန္နအဿာသပဿာသသဏ္ဌာရ (တိ) [ဥပစ္ဆိန္န+အဿာသပဿာသသဏ္ဌာရ] ပြတ်စဲသောထွက်သက်ဝင်သက်၏ လှည့်လည်ခြင်းရှိသော၊ ထွက်သက်ဝင်သက်လှည့်လည်မှုပြတ်စဲသော၊သူ။ အနဿာသကောတိ ဥပစ္ဆိန္န-အဿာသပဿာသသဏ္ဌာရော ဟုတ္တာ။ ဝိ၊ဌ၊ ၃။၁၂၈။

ဥပစ္ဆိန္နခုဒ္ဒကပလိဗောဓ (တိ) [ဥပစ္ဆိန္န+ခုဒ္ဒကပလိဗောဓ] ဖြတ်အပ်ပြီးသောငယ်သော-ပလိဗောဓ-အနှောက်အယှက် အတား အဆီး-ရှိသော၊ အငယ်စားပလိဗောဓကို ဖြတ်ပြီးသော၊သူ။ ဝသန္တေန ဥပစ္ဆိန္နခုဒ္ဒက-ပလိဗောဓေန ကတဘတ္တကိစ္စေန ဘတ္တသမ္မဒံ ပဋိဝိနောဒေတ္တာ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၂။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၉၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၇၀။ ဥပစ္ဆိန္နခုဒ္ဒကပလိဗောဓေနာ-တိဒီဃာနံ ကေသာဒီနံ ဟရဏေန ပတ္တ-စီဝရာဒီနံ ပစနတုန္နကရဏရဇနာဒိကရဏေဟိ စ ဥပစ္ဆိန္နာ ခုဒ္ဒကပလိဗောဓာ ယေန၊ တေန။ ဝိမတိ၊၁။၂၁၅။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၂၀။ သာရတ္ထ၊ ၂။၂၁ဝ။)

ဥပစ္ဆိန္နထာမ (တိ) [ဥပစ္ဆိန္န+ထာမ] ပြတ်သော ခွန်အားရှိသော၊ အားကုန်ခန်းနေသော၊ သူ။ ဆိန္နထာမောတိ ဆိန္နသဟော ဥပစ္ဆိန္န-ထာမော၊ ပရိက္ခီဏဗလဝေါတိ အတ္ထော။ ပေတ၊ ၄။၂၄၂။

ဥပစ္ဆိန္နဒ္ဓါရဝဋ္ဋ (တိ) [ဥပစ္ဆိန္န+ဒ္ဓါရဝဋ္ဋ] ပြတ်စဲသော ဒ္ဓါရပေါက်အသုံးပြုမှုရှိသော၊ ဒ္ဓါရပေါက်ကို အသုံးပြုရခြင်းမရှိသော၊ သူ။ ကာလေ ပန ဂစ္ဆန္တေ ဂစ္ဆန္တေ ပရိက္ခီဏ-မံသလောဟိတော ဥပစ္ဆိန္နဒ္ဓါရဝဋ္ဋော ဝစ္ဆ-ကာနံ ဂေါမယာနိ အာဟာရေမိ ။မ၊ဌ၊၁။၃၅၂။

ဥပစ္ဆိန္နပက္ခ (တိ) [ဥပစ္ဆိန္န+ပက္ခ] ပြတ်သောအပင်းအသင်းရှိသော၊သူ။ တေ စေ စိရရတ္တံ ကိလန္တာ ပက္ကန္တပရိသာ ဥပစ္ဆိန္နပက္ခာ ဟုတ္တာ ပုန ယာစန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၇၅။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၃၁၁။

ဥပစ္ဆိန္နပလိဗောဓ (တိ) [ဥပစ္ဆိန္န+ပလိဗောဓ] ပယ်ဖြတ်အပ်ပြီးသော-ပလိဗောဓ-အနှောက်အယှက် အတားအဆီး-ရှိသော၊သူ။ မေတ္တံ ဘာဝေတုကာမေန တာဝ အာဒိကမ္မိကေန ယောဂါဝစရေန ဥပစ္ဆိန္နပလိဗောဓေန ဂဟိတကမ္မဋ္ဌာနေန ဘတ္တကိစ္စံ ကတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၂၈ရ။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁။ ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။၂၉။)

ဥပစ္ဆိန္နသံယောဇန (တိ) [ဥပစ္ဆိန္န+သံယောဇန] ပယ်ဖြတ်အပ်-ဖြတ်-ပြီးသောသံယောဇဉ်ရှိသော၊သူ။ နစ ဥပစ္ဆိန္နသံယောဇနသဏ္ဌာနတာနိပိ ကမ္မာနိ ဘဝံ နိဗ္ဗတ္တေန္တိ။ မ၊ဋီ၊ ၁။၉၆။ သံ၊ဋီ၊၁။၁ရ၅။ မူလဋီ၊၁။၅၃။

ဥပစ္ဆိန္နသန္ဌာန (တိ) [ဥပစ္ဆိန္န+သန္ဌာန] ပြတ်-သောခန္ဓာအစဉ်ရှိသော၊သူ။ တဒံဂေညေ ဝ ဌာနစာဝနသမတ္ထေန ကမ္မုနာ ဥပစ္ဆိန္နသန္ဌာ-နာနံ---မရဏံ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၂၂။

ဥပစ္ဆေဒ (ပု) [ဥပ+ဆိဒ+ဏ] (က) ပြတ်ခြင်း၊ ပြတ်စဲခြင်း၊ ပျက်စီးခြင်း။ (ခ) ဖြတ်ခြင်း။ (ဂ) ယာ တေသံ တေသံ သတ္တာနံ တမှာ တမှာ သတ္တနိကာယာ စုတိ စဝနတာ---ဇီဝိတိန္ဒြိယသုပစ္ဆေဒေါ။ မ၊၁။၆၁။ အဘိ၊ဝိ။၁ဝ၄။ (ခ) အာဟာရုပစ္ဆေဒေန နံ မာရေဟိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၁၂၅။ (-မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၂၈။)

ဥပစ္ဆေဒက (နာ) [ဥပ+ဆိဒ+ဏ္ဍုလ] (၁) ကပ်ဋ-သတ်ဖြတ်-ဖျက်ဆီး-တတ်သောကံ၊ အားနည်းသော တပါးသောကံကိုလည်းကောင်း, ထိုကံ၏ အကျိုးဝိပါက်ဖြစ်သော ရုပ်နာမ်ခန္ဓာအစဉ်ကိုလည်းကောင်း လုံးဝပျက်စီးအောင် ပူးကပ်သတ်ဖြတ် ဖျက်ဆီးတတ်သောကံ၊ ဥပစ္ဆေဒကကံ။ ဥပယာတကကံ ဟုလည်းခေါ်၏။ ဥပယာတက (၁) လည်းကြည့်။ (တိ)(၂) ကပ်ဋ- ဖြတ်-ဖျက်ဆီး-တတ်သော။ (၁) စတ္တာရိ ဟိ ကမ္မာနိ ဥပပီဠကံ ဥပစ္ဆေဒကံ ဇနကံ ဥပတ္ထမ္ဘကန္တိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁ရရ။ ကုသလ-ကမ္မဿ ဝိပစ္စနကာလေ ဇကံ အကုသလကမ္မံ ဥဋ္ဌာယ တံ ကမ္မံ ဆိန္ဒိတ္တာ ပါတေတိ၊ အကုသလကမ္မဿပိ ဝိပစ္စနကာလေ ဇကံ ကုသလကမ္မံ ဥဋ္ဌာယ တံ ကမ္မံ ဆိန္ဒိတ္တာ ပါတေတိ၊ ဣဒံ ဥပစ္ဆေဒကံ နာမ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၁ဝ။ (-အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂ဝ၂။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၆၂။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၁ဝ။ အနုဋီ၊၁။၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃ရ၉။) (တိ) (၂) ဇဝမယံ မယဒေဝံသဿ ကဋ္ဌာရ-ဇနကော ဝိယ ဒဋ္ဌေနမိဝံသဿ ဥပစ္ဆေဒကော အန္ဓိမပုရိသော ဟုတ္တာ ဥပ္ပန္နော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၅။

ဥပစ္ဆေဒကကမ္မ (နာ) [ဥပစ္ဆေဒက+ကမ္မ] ကပ်ဋ-သတ်ဖြတ်-ဖျက်ဆီး-တတ်သောကံ၊ ဥပစ္ဆေဒက-ကံ၊ ဥပယာတကကံဟုလည်းခေါ်၏။ ဥပယာတက(၁)လည်းကြည့်။ တတ္ထ ပါကာတိပါတကမ္မံ ဥပစ္ဆေဒကကမ္မေန အပ္ပါယုကသံဝတ္တနိကံ ဟောတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁ရ၈။ ဥပစ္ဆေဒကကမ္မေနာတိ အာယုနော ဥပ-ယာတကကမ္မေန။ မ၊ဋီ၊၃။၃ရ၅။ (-သံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၁ဝ၃။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၅၂။)

ဥပစ္ဆေဒန (နာ) [ဥပ+ဆိဒိ+ယု] (၁) ဖြတ်ခြင်း။ (၂) ဖြတ်ကြောင်းတရား။ (၁) စေတသော ဝိနိဗန္ဓသ ဥပစ္ဆေဒနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ရ၆။ (၂) ဥပစ္ဆေဒိယတိ ဇေတေနာတိ ဥပစ္ဆေဒနန္တိ ဝိနိ-ဗန္ဓုပစ္ဆေဒသ သာဓကတမဘာဝေါ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁ဝ၃။ (-ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၁၄။)

ဥပစ္ဆေဒိယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ဆိဒ+ယ+တေ] ဖြတ်အပ်၏။ အထက်ပုဒ်(၂)ကြည့်။

ဥပဇာနာတိ (ကြို) [ဥပ+ဉာ+နာ+တိ] သိ-အကျိုးကျေးဇူးကိုသိ-၏။ တွဲညေ ဃရာ-ဝါသတ္ထေန ဥပဇာနာဟိ(ဝိ၊၄။၃၃ရ)တိ တွ-ညေ ဃရာဝါသတ္ထံ ဇာနာဟိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၁ဝ။ ဥပဇာနာဟိတိ စ ဥပသဂ္ဂမတ္တော ဥပသဒ္ဒေါ၊

တေနာဟ "ယရာဝါသတ္ထံ ဇာနာဟီ"တိ၊ ဇာနာဟီတိစေတ္ထ ပဋိပဇ္ဇာတိ အတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။ သာရတ္ထဒီ၊၃။၄၁ဝ။ မယံ ခေါ အာစရိယ အာဂါရိကာ နာမ ဥပဇာနာမေ-တသ သံယမသ။ ဝိ၊၃။၃၈၂။ ဥပဇာနာ-မေတသ သံယမသာတိ ကတသ စ ရောဂူပသမသ စ ဥပကာရံ ဇာနာမာတိ အဓိပ္ပါယော။ ဝိ၊၆။၃။ ဥပကာရန္တိ ဣမိနာ ဥပဇာနာမာတိ ဇတ္ထ ဥပသဒ္ဒသ အတ္ထံ ဒသေတိ။ ပါစိတ်၊ယော။၃ရ၀။

ဥပဇာနာမ (ကြို) [ဥပ+ဉာ+နာ+မ] ကျေးဇူး-အကျိုး-ကိုသိပါကုန်၏။ ဥပဇာနာတိ-ကြည့်။

ဥပဇာနာဟိ (ကြို) [ဥပ+ဉာ+နာ+ဟိ] သိလော့၊ ပြုလုပ်-ဆောင်ရွက်-လော့။ ဥပဇာနာတိ-ကြည့်။

ဥပဇာယတိ (ကြို) [ဥပ+ဇန+ယ+တိ။ ရူ။၅၁၁။ နိတိ၊သုတ္တ။၁၀၆၄] ဖြစ်၏။ ဟာသုက် ဥပဇာယတိ(အံ၊၁။၃ရ၀)တိ အညမည် ဟာသု-ဝိဟာရော ဇာယတိ။ အံ၊၆၊၂။၃၁၀။ **ဥပဇာ-ယန္တိ**-မူလဋီ၊၃။၂၄၂။

ဥပဇာယန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဇန+ယ+အန္တိ] ဖြစ်ကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဇီဝတိ (ကြို) [ဥပ+ဇီဝ+အ+တိ] မှီ၍-အသက်မွေး၏-အသက်ရှင်၏။ စားသောက်သုံးစွဲ မှီဝဲသောအားဖြင့် ခန္ဓာကိုယ် အတ္တ ဘောကို-ဖြစ်စေ၏-တည်တံ့စေ၏။ ဝေါဟာရံ ဥပဇီဝတိ။ မ၊၂။၄၀၉။ သုတ္တနိ။၃ရ၅။ မ၊၆၊၃။၂၈။ ဇတံ သော ဥပဇီဝတိ(ပေတ။၂၁၃)တိ ဇတံ မမ ဝစ္ဆံ သော ကုလူပကပေတော ဒိဝသေ ဒိဝသေ ခါဒနဝသေန ဥပဇီဝတိ၊ အတ္တဘာဝံ ယာပေတိတိ အတ္ထော။ ပေတ၊ ၆။၂၅၁။(-ဝိ၊၆၊၁။၃၁၃။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၅၁။ သံ၊ ၆၊၁။၁၃ရ။ အံ၊၆၊၂။၂၄၁။ ဥဒါန၊၆။၃ဝ၂။ အံ၊ ၆ဝ။၂။၂၁ဖ။) **ဥပဇီဝန္တိ** -ဒီ၊၁။၄၈။ ပေတ။၁၅၉။ ပေတ။၆။၁၂ဖ။ သံ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၃၄။ **ဥပဇီ-ဝသိ**- အံ၊ဋီ၊၁။၁၄ရ။ **ဥပဇီဝါမိ** -အပါ၁။၉၈။ ဇာ၊၁။၁၅၂။ ထေရ၊၆၊၁။၂၃။ အပ၊၆၊၂။ဖ၂။ ဇာ၊၆၊၃။၂၉၁။ **ဥပဇီဝါမ** -သံ၊၁။၂ဝရ။ သံ၊ ၆၊၁။၂ရ၂။ **ဥပဇီဝေယျုံ**- ဇာ၊၂။၃ဖ၅။ ဇာ၊ ၆၊ရ။၃၅၉။

ဥပဇီဝန္ဟ (တိ) [ဥပ+ဇီဝ+အန္ဟ] မှီ၍ အသက်မွေးသောသူ။ တမေဝမုပဇီဝန္ဟာ၊ နံ တံ မညန္တိ မာနိယံ။ ဇာ၊၁။၃၉ရ။ ဥပဇီဝန္ဟာတိ ဥပ-နိဿာယ ဇီဝန္ဟာပိ-----နံ မညန္တိ။ ဇာ၊၆၊ ၅။၁ဝ၆။

ဥပဇီဝန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဇီဝ+အ+အန္တိ] မှီ၍အသက်မွေးကုန်၏။ ဥပဇီဝတိ-ကြည့်။

ဥပဇီဝသိ (ကြို) [ဥပ+ဇီဝ+အ+သိ] မှီ၍အသက်မွေး၏။ ဥပဇီဝတိ-ကြည့်။

ဥပဇီဝါမ (ကြို) [ဥပ+ဇီဝ+အ+မ] မှီ၍အသက်မွေးပါကုန်၏။ ဥပဇီဝတိ-ကြည့်။

ဥပဇီဝါမိ (ကြို) [ဥပ+ဇီဝ+အ+မိ] မှီ၍အသက်မွေးပါ၏။ ဥပဇီဝတိ-ကြည့်။

ဥပဇီဝိတုံ (ဗျ) [ဥပ+ဇီဝ+တုံ] မှီ၍အသက်မွေးခြင်းငှာ။ ဣမာနိ ခေါ ရာဇကုလာနိ နသုကရာနိ အသိပ္ပေန ဥပဇီဝိတုံ။ ဝိ၊၃။၃ရ၉။

ဥပဇီဝိ (တိ) [ဥပ+ဇီဝ+ဏိ] မှီခို အသက်မွေးသော၊ သူ။ တယော ပုရိသာ ဘတကာ ကမ္မကရာ ဥပဇီဝိနောတိ။ မဟာနိ။၉။ ဥပဇီဝိနောတိ သမ္မန္တနာဒိနာ ဥပဂန္တာ နိဿယံ ကတ္တာ ဇီဝန္တီတိ ဥပဇီဝိနော။ မဟာနိ၊ဋ။၄ဖ။

ဥပဇူတ (နာ) [ဥပ+ဇူတ (ဥပဒ္ဓူတ-သံ)] လောင်းကြေး၊ လောင်းကြေးဥစ္စာ၊ လောင်းကစားသောအခါ ရှုံးသူက နိုင်သူအား လျော်

ရန် အဆင်သင့်ထားရသော ပစ္စည်းဥစ္စာ။ ဥပ-ဇူတဋ္ဌ ကိ သိယာ။ ဇာ၊၂။၂၂၈။ ဥပဇူတဋ္ဌာတိ ဣမသ္မိ ဝါ ဇူတေ ဥပနိက္ခေပဘူတံ ကိနာမ တဝ ဓနံ သိယာ။ ဇာ၊၆၊ရ။၃၈။

ဥပဇောတိယ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပဇောတိယ မည်သောတံခါးစောင့်။ ကွေတ္ထ ဂတာ ဥပဇော-တိယော စ၊ ဥပဇ္ဈာယော အထ ဝါ ဂဏ္ဍကုစ္ဆိ။ ဇာ၊၁။၃၁၀။ ဣမေသု တီသု ဒ္ဝါရေသု ဌပိတာ ဥပဇောတိယော စ ဥပဇ္ဈာယော စ ဂဏ္ဍကုစ္ဆိ-စာတိ တယော ဒေါဝါရိကာ ကုဟိ ဂတာ။ ဇာ၊၆၊၄။၃၈၃။

ဥပဇ္ဈဂါ (ကြို) [ဥပ+အဓ+ဂမု+ဏျ။ နိရုတ္တိ၊ နှာ။၄၁၆။] လွန်ပြီ၊ ကျော်လွန်ပြီ။ နက္ခန်တ်ပင့်မာနေန်၊ အတ္ထာ ဗာလံ ဥပဇ္ဈဂါ။ ဇာ၊ ၁။၁၂၊(မူဟောင်း။) ခဏော ဝေ မာ ဥပဇ္ဈဂါ။ သုတ္တနိ။၃၂၈၊(မူဟောင်း။)

ဥပဇ္ဈဂုံ (ကြို) [ဥပ+အဓိ+ဂမု+ဏုံ] လွန်ကုန်ပြီ၊ ကျော်လွန်ကုန်ပြီ။ သဗ္ဗံ ဒုက္ခံ ဥပဇ္ဈဂုံ။ မ၊ ၃။၂၂၅။ ပဋိသံ။၂ရ၄။ နိရုတ္တိ၊နှာ။၄၁၆။

ဥပဇ္ဈာ[၁](ထီ၊ပု) [ဥပ+ဧဈ+အ(ဏ)+အာ (ဣတ္ထီဇောတက)။ ဣပုဒ်ကို ရှု။၅၉၉။ နိတိ၊ သုတ္တ။၁၁၄၀။ နိရုတ္တိဒီပနီ။၈၀။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်-တို့၌ ဣတ္ထိလင် ကညာဒိဂုဏ်းဝင် အာကာရန္တ ပုဒ်အဖြစ်ဖြင့် ပြထား၏။ ဓာန်၊ဋီ။၄၁၀-၌မူ " မနသာ ဥပေစ္စ သိဿာနံ ဝဇ္ဇာဝဇ္ဇံ စျာယံ-တိတိ ဥပဇ္ဈာယော၊ ဥပဇ္ဈာ စ၊ ဧဈ စိန္တာယံ ဏော၊ ပုဗ္ဗတြ ဧ အာယ၊ ပဂ္ဂေ (ပစ္ဆိမပဂ္ဂေ?) ရာဇာဒိပဂ္ဂေပေန ဥပဇ္ဈာ"ဟု ရာဇာဒိဂုဏ်း ဝင်ပုဒ် အဖြစ်ဖြင့် ဆိုထား၏။ ပါစိတ်၊ယော။ ၂ရရ-၌လည်း " ရာဇာဒိပဂ္ဂေပေန ဥပဇ္ဈာ"ဟု ဓာန်၊ဋီ အတိုင်းပင် ဆိုထား၏။ တောင်ပေါက် ဓာန်၊သျှ၊၄၂၁-၌ကား "ဥပဇ္ဈာထာစရိယော" ဟူသော ဓာန်ပါဋိကို ဥပဇ္ဈော + အထ + အာစရိယော-ဟု ပုဒ်ဖြတ်ပြီးလျှင် "ဥပဇ္ဈ သဒ္ဒါ သည် ဗုဒ္ဓ စသော သဒ္ဒါများကဲ့သို့ အကာရန္တ ပုလ္လိင် ပုရိသာဒိဂုဏ်းသဒ္ဒါသာတည်း။ "သာ" စသော သဒ္ဒါများကဲ့သို့ အာကာရန္တ ပုလ္လိင် သဒ္ဒါလည်း မဟုတ်၊ "ကညာ" စသော သဒ္ဒါမျိုး ကဲ့သို့ အာကာရန္တ ဣတ္ထိလိင် ကညာဒိဂုဏ်း သဒ္ဒါလည်း မဟုတ်၊ ၎င်းအဓိပ္ပါယ်မျိုးကိုသိရန် သုမင်္ဂလပ္ပသာဒိနီ မည်သော ခုဒ္ဒသိက္ခာဋီကာ သစ်ကို ကြည့်လေ" ဟု မိန့်ဆိုထား၏။ ခုဒ္ဒ သိက္ခာဋီကာသစ်၊၁၄၅-ဂါထာအဖွင့်၌မူ "ဝဇ္ဇာ-ဝဇ္ဇံ ဥပနိဇ္ဈာယတိ ဘုသံ စိန္တေတိတိ ဥပဇ္ဈာ၊ ဥပဇ္ဈာ ဧဝ ဥပဇ္ဈာယော" ဟု သာ ပြထား၏။ ဝိမတိဋီကာ၊ ၂။၁၃၂-၌ကား ဥပဇ္ဈာယသဒ္ဒါနှင့် အနက်တူ အာကာရန္တ ဥပဇ္ဈာသဒ္ဒါဟု လည်း-ကောင်း, (တနည်း) ဥပဇ္ဈာ-ဟူ၍ ပုဒ်သီးခြားမရှိ ဥပဇ္ဈာ၏-သဒ္ဒါသာတည်း၊ ကရိုက်ဝိဘတ် စ မှ ယ ကို ချေထားသည်ဟု မှတ်ရမည်ဟု လည်းကောင်း ဆိုထား၏။] တပည့်ရဟန်း-သာမဏေတို့၏ အပြစ်ကြီးအပြစ်ငယ်ကို ကပ်၍ ရှုတတ်သော-တပည့်ရဟန်းသာမဏေတို့ကို ဆုံးမသွန်သင်တတ်သော-ရဟန်း၊ တပည့်ရဟန်း-သာမဏေတို့၏ မိဘအရာ၌ တည်သော-တာဝန်ခံဖြစ်သော-ရဟန်း၊ ဥပဇ္ဈာယ်ရဟန်း၊ ဥပဇ္ဈာယ်ဘုန်းကြီး၊ ဥပဇ္ဈာယ်ဆရာတော်။ (နိတိ၊ သုတ္တ၊သျှ၊နှာ(၁ရ၆) ၌ ဥပဇ္ဈံ=ကြီးငယ်အပြစ် စိစစ်စေ့ဝှ ရှုခြင်းသဘောကို-ဟု အနက်ပေး သည်။) ဝဇ္ဇာဝဇ္ဇံ ဥပနိဇ္ဈာယတိတိ ဥပဇ္ဈာ။ ဝိ၊ဌ၊ဃ။၃၁၅။ ဝဇ္ဇာဝဇ္ဇံ ဥပနိဇ္ဈာယတိတိ ဣမိနာ ဥပဇ္ဈာယသဒ္ဒသမာနတ္ထာ ဥပဇ္ဈာသဒ္ဒါပိတိ ဒဿေတိ။ သာရတ္ထ၊ဃ။၂၆ရ။ ဥပဇ္ဈာတိ ဥပ-ဇ္ဈာယသဒ္ဒသမာနတ္ထာ အာကာရန္တာ ဥပဇ္ဈာ-သဒ္ဒါတိ ဒဿေတိ။ ဥပဇ္ဈာယသဒ္ဒါ ဧဝ ဝါ ဥပဇ္ဈာ၊ ဥပယောဂပစ္စတ္ထဝစနေသု ယကာရ-

ဝဇ္ဇာဝဇ္ဇံ ဥပနိဇ္ဈာယတိတိ ဥပဇ္ဈာယော။ သာ-ရတ္ထာ၃။၂၃၁။ ကခ်ီ။ဋီ။သစ်။၁ရ၉။ ဥပဇ္ဈာယော မေ ဘန္တေ ဟောဟိ။ ဝိ၃။၅ရ။ ဥပဇ္ဈာယော မံ အဝစ။ ထေရ။၂၂၃။ ဥပဇ္ဈာယောတိ ဝဇ္ဇ-ဝဇ္ဇံ ဥပနိဇ္ဈာယတိ ဟိတေသိတံ ပစ္စုပဋ္ဌပေတ္တာ ဉာဏစက္ခုနာ ပေက္ခတိတိ ဥပဇ္ဈာယော။ ထေရ။ ၁။၁ရ၅။ ကော အယံ တာတ ဥပဇ္ဈာယော နာမာတိ၊ ဝဇ္ဇာဝဇ္ဇံ ဒိသ္မာ စောဒေတာ သာရေတာ စ မဟာရာဇာတိ။ ဝိ၁။၁၃။ "အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ တံယေဝ ဥပဇ္ဈံ တမေဝ ဥပသမ္ပဒ"န္တိ ဝစနတော ပဝတ္တိနိယေဝ ဥပဇ္ဈာယာ။ ဝဇိရ။ ၁၁၃။ (၂) ယသော မေ အာဂစ္ဆတု သဟ ဉာတိဟိ သဟ ဥပဇ္ဈာယေဟိ။ အံ၁။၃ရ၅။ သဟ ဥပဇ္ဈာယေဟိတိ သုခဒုက္ခေသု ဥပနိ-ဇ္ဈာယိတဗ္ဗတ္တာ ဥပဇ္ဈာယသခၢီတေဟိ သန္ဒိဋ္ဌ-သမ္ဘတ္တေဟိ သဒ္ဓိံ။ အံ၁။၂။၃၁၃။ ဥပနိဇ္ဈာ-ယိယန္တိတိ (ဥပနိဇ္ဈာယန္တိတိ။ က) ဥပဇ္ဈာယာတိ အာဟ "သုခဒုက္ခေသု ဥပနိဇ္ဈာယိတဗ္ဗတ္တာ"တိ၊ သုခဒုက္ခေသု ဥပဂန္ဒေသု အနုဿရိတဗ္ဗတ္တာတိ အတ္ထော။ အံ၁ရ။ ၂။၃၀၈-၉။ (၃) ဥပဇ္ဈာတိယ-ကြည့်။ (၄) အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဥပဇ္ဈာယ-(ဝိ၃။၅ရ)နှင့် ဥပဇ္ဈာယ် ဂဟေတုံ အနုဇာနာမီတိ အတ္ထော။ ဝိ၁။၃၊ ၂၅၈။ ဥပဇ္ဈာယ် ဂဟေတုန္တိ ဥပဇ္ဈာယတ္တံ မနသာ ဂဟေတုံ၊ ယာစနဝစ-နေန တဿ အနုမတိ ဂဟေတုန္တိ ဝါ အတ္ထော။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၀၁-၂။ ဂဟိတော တယာ ဥပဇ္ဈာ-ယော။ ဝိ၁။၃၊ ၂၅၈။

ဥပဇ္ဈာယ[၂] (ပု) [ဥပ+အဓိ+ဣ+ဏ။ (ဥပါဓျာယ-သံ)] (ဝေဒကျမ်းစသော သာသနာပ)အတတ်ပညာ သင်ပေးသောဆရာ၊ ဥပဇ္ဈာယ်။ ယသ္မာ ပနဿ ဥပဇ္ဈာယော ဒါရုမယေန ပတ္တေန ပိဏ္ဍာယ စရတိ။ ဒီ၁။၁။ ၂၈၅။ ဗာဟိရသမယမတ္တေန ဥပဇ္ဈာယော၊ နှ သာသနေ ဝိယ ဥပဇ္ဈာယ-လက္ခဏေန။ သီ၁ဋီ။သစ်၁။ခ၄ခ။ ယထာ ဟိ

လောပ် ကတ္တာ ဧဝံ ဝုတ္တော ကရဏဝစနာ-ဒီသု ဥပဇ္ဈာသဒ္ဒဿ ပယောဂါဘာဝါတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁ခ၂။ (-ဝိ၁။ ၂။ ၂၁၉၊ခ၀၂။ ဝိ၁။ ခ။ခ၀ရ။ ဝိ၁။ ၄။ဂ။ ဝိ၁။သင်ဟ။ရ၂။ မ၁။ ၂။၁၅၂။ သံ၁။ ၁။၁၀၉။ အဘိ၁။ ၂။ ၄ခ၂။ ထေရ၁။ ၁။ခရ။ သာရတ္ထ၃။ခ၆၉။ ကခ်ီ။ဋီ။ ၂၀။ ဝဇ္ဇာဝဇ္ဇသ ဥပနိဇ္ဈာယနံ ဥပဇ္ဈာ။ ဥပဇ္ဈာယသ ဘာဝေါ၊ ယံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ "ဥပဇ္ဈံ ဂါဟာ-ပေတဗ္ဗော"တိ၊ ဥပသမ္ပဒါပေက္ခောတိ သမ္ဗန္ဓော။ နိတိ၊သုတ္တ။၁၁၄၀။ (-ဝိ၁။ ၁။ ၄ခ။ ဝိ၁။ ၁။ ၂ခ၅။) ကေဝလံ နှ ပုန ဥပဇ္ဈာ ဂဟေတဗ္ဗာ။ ဝဇိရ။ ၁၁ခ။

ဥပဇ္ဈာ[၂] (ထီ၊ပု) [ဥပ+အဓိ+ဣ+အ။ အထက်ပုဒ် ထောင့်ကွင်း[ကြည့်] ဝေဒကျမ်းစသော အကတ် ပညာသင်ပေးသောဆရာ၊ ဥပဇ္ဈာယ်။ ပရသမယေ ပန ဝေဒါဒိပါဌယိတာ "ဥပဇ္ဈာယော, ဥပဇ္ဈာ"-တိ စောစ္စတေ၊ ဥပေစ္စ အဓိတေ အသ္မာတိ ဣတ္ထာ။ ဓာန်ဋီ။ ၄၁ဝ။

ဥပဇ္ဈာယ[၁] (ထီ၊ပု) [ဥပ+ဈေ+အ] (၁) အပြစ်ကြီးအပြစ်ငယ်ကို ကပ်၍ရှုတတ်သော၊သူ။ ဥပ-ဇ္ဈာယ်။ (အရာဌာနအားလျော်စွာ ဘုရား, ဥပဇ္ဈာယ် ရဟန်း စသည်ကို အရကောက်ရ၏။) (၂) သုခ-ဒုက္ခဖြစ်လတ်သော် ကပ်၍ရှုအပ်သော၊သူ၊ ဥပ-ဇ္ဈာယ်။ (မိတ်ဆွေကို အရကောက်ရသည်။) (၃) ဥပဇ္ဈာယမည်သောတံခါးစောင့်။ (၄) ဥပဇ္ဈာယ်-၏-အဖြစ်-အလို။ (၁) ဧဟိ နန္ဒက ဂစ္ဆာမ၊ ဥပဇ္ဈာယသ သန္တိကံ။ ထေရ။ ၂၅၄။ ဥပဇ္ဈာ-ယသ္သာတိ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓသ၊ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေါ ဟိ သမန္တစက္ခုနာ ဗုဒ္ဓစက္ခုနာ စ သတ္တာနံ အာ-သယာနုသယစရိတာဒီနံ ယထာဘူတဝိလော-ကနေန သဒေဝကသ လောကသ ဝဇ္ဇာဝဇ္ဇံ ဥပနိဇ္ဈာယတိတိ ဝိသေသတော ဥပဇ္ဈာယောတိ ဝတ္တဗ္ဗတံ အရဟတိ။ ထေရ၁။ ၁။ခ၅၅။ ဥပ-ဇ္ဈာယ် ပစ္စက္ခာမိ။ ဝိ၁။ ၃ ၂။ ဝိ၁။ ၁။ ၂ခရ။

ဇေဋ္ဌသိသော ဥပဇ္ဈာယ် ဒုရတောဝ အာဂစ္ဆန္တံ ဒိသ္မာ။ အဘိ၊၆၊၁။၁၅၅။ ဥပဇ္ဈာ၂ လည်းကြည့်။

ဥပဇ္ဈာယ်[2](နာ) [ဥပဇ္ဈာယ+ဝတ္ထု] ဥပဇ္ဈာယဝတ်၊ ဥပဇ္ဈာယ်ဆရာတော်အတွက် တပည့်က ပြုကျင့်ဆောင်ရွက်အပ်သော-ကျင့်ဝတ်-ဝတ်တရား-တာဝန်-လုပ်ငန်း။ မဟာဝတ္ထာနိ နာမ ခန္ဓကေ ဝုတ္ထာနိ အာဂန္တုကဝတ္တံ အာဝါသိကံ ဂမိကံ---ဥပဇ္ဈာယ်။ မ၊ဋီ၊၃။၁၆။

ဥပဇ္ဈာယကိစ္စ (နာ) [ဥပဇ္ဈာယ+ကိစ္စ] ဥပဇ္ဈာယ်၏ ပြုဖွယ်ကိစ္စ။ အာစရိယကိစ္စံ ဥပဇ္ဈာယ-ကိစ္စံ---ဣဒံ ကိစ္စံ နော အဓိကရဏံ။ ဝိ၊ ၄။၂၂၀။

ဥပဇ္ဈာယမတ္ထ (တိ) [ဥပဇ္ဈာယ+မတ္ထာ] ဥပဇ္ဈာယ်ဆရာတော်၏ သိက္ခာဝါ. အတိုင်းအတာ ပမာဏရှိသော-မိမိ၏ ဥပဇ္ဈာယ်လောက် သိက္ခာဝါရှိသော-ရဟန်း-ဆရာတော်။ နဘိက္ခဝေ-----ဥပဇ္ဈာယမတ္ထေသု အနုပါဟနေသု စက်မမာနေသု။ ဝိ၊၃။၂၇၅။ ဥပဇ္ဈာယဿ သန္ဒိဋ္ဌသမ္ဘတ္ထာ ပန သဟာယဘိက္ခူ, ယေ ဝါ ပန ကေစိ ဒသဟိ ဝဿေဟိ မဟန္တတရာ၊ တေ သဗ္ဗေပိ ဥပဇ္ဈာယမတ္ထာ နာမ၊ ဇေ္ဌကေသု ဘိက္ခူသု အနုပါဟနေသု စက်မန္တေသု သဥပါဟနဿ စက်မတော အာပတ္တိ။ ဝိ၊ဋ၊ ၃။၃ဖ၈။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၄၅ဖ။(-ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၂၈၉။)

ဥပဇ္ဈာယမူလက (တိ) [ဥပဇ္ဈာယ+မူလ+က] ဥပဇ္ဈာယ်ဆရာလျှင်အရင်းမူလ-ရှိသော၊ ဥပဇ္ဈာယ်ဆရာတော်သာလျှင် ပိုင်ရှင်အဖြစ်ဖြင့် စီမံနိုင်ခွင့်ရှိသော။ ဥပဇ္ဈာယမူလကံ စီဝရံ ပရိယေသိတဗ္ဗ(ဝိ၊၃။၁၀၁)နှင့် ဥပဇ္ဈာယ်ဣဿရံ ကတ္တာ တဿ စီဝရံ ပရိယေသိတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဋ၊၃။ ၂၇ဖ။

ဥပဇ္ဈာယလက္ခဏ (နာ) [ဥပဇ္ဈာယ+လက္ခဏ] ဥပဇ္ဈာယ်၏-လက္ခဏာ-အထိမ်းအမှတ်။ ဥပဇ္ဈာယ၂- ကြည့်။

ဥပဇ္ဈာယလေသ (ပု) [ဥပဇ္ဈာယ+လေသ] ဥပဇ္ဈာယ်ဟူသော-အမြွက်ထောင်ဖွယ်-ဆင်တူယိုးမှားအထောက်အထားပြုဖွယ်-ဆင်တူယိုးမှားအထောက်အထားပြု၍စောဒနာဖွယ်။ (ဥပမာအားဖြင့်-ဥပဇ္ဈာယ်ဆရာတော်ဖြစ်သော ဦးတိဿ၌ ဦးနာဂ, ဦးသီလ ဟုခေါ်သော သဒ္ဓိဝိဟာရိကတပည့်နှစ်ပါးရှိ၏၊ ထိုနှစ်ပါးတွင် ဦးနာဂသာလျှင်ပါရာဇိက အာပတ် ကိုကျူးလွန်၏၊ သို့ပါလျက် မိမိ၏ရန်သူ ဦးသီလကို ပါရာဇိကဖြင့် စွပ်စွဲလိုသောအခါ ဥပဇ္ဈာယ်တူရုံမျှလောက်ကိုသာ အထောက် အထားပြု၍ "ဥပဇ္ဈာယ်ဖြစ်သော ဦးတိဿ၏ တပည့်ဖြစ်သူ အသင်ဦးသီလသည် ပါရာဇိက အာပတ်သင့်သည်"ဟု စွပ်စွဲ၏၊ ယင်းသို့ စွပ်စွဲရာ၌ ဆင်တူရိုးမှား အထောက်အထားပြုဖွယ် ဦးတိဿသည် ဥပဇ္ဈာယလေသ မည်၏။) လေသော နာမ ဒသ လေသာ---ဥပဇ္ဈာယလေသော အာစရိယလေသော သေနာသနလေသော။ ဝိ၊ဋ၊ ၁။ ၂၅၈၊(-၂ဖ၀။)

ဥပဇ္ဈာယဝတ္ထု (နာ) [ဥပဇ္ဈာယ+ဝတ္ထု] ဥပဇ္ဈာယ်ဆရာတော်အတွက် တပည့်က ဆောင်ရွက်အပ်သော-ကျင့်ဝတ်-တာဝန်-လုပ်ငန်း။ ဥပဇ္ဈာယဝတ္တံ တာဝ ဇေ၀ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၂၂၃။ အာစရိယဝတ္ထု-လည်းကြည့်။

ဥပဇ္ဈာယဝတ္ထုကထာ (ထီ) [ဥပဇ္ဈာယဝတ္ထု+ကထာ] ဥပဇ္ဈာယ်ဆရာတော်အတွက်ပြုလုပ် ဆောင်ရွက်သင့်သော ကျင့်ဝတ်ကို ပြုဆိုရာ စကားရပ်။ ဝိနယပိဋကတ၊ မဟာဝဂ္ဂပါဠိ၊ ၁-ခန္ဓက၊၁၅-ကထာ။ ဝိ၊၃။၅ဖ-ဖ၃။ ဝိနယပိဋက စူဠဝဂ္ဂပါဠိ၊ ၈-ခန္ဓက၊ ၁၁-ကထာ၊ ဝိ၊၄။၃၉၂-၈။

ဥပဇ္ဈာယဝေါဝစန (နာ) [ဥပဇ္ဈာယ+ဝေါဝစန] ဥပဇ္ဈာယသဒ္ဒါ၏-ဝေါဝုစ်-စကား:လှယ်-ပရိယာယ်။ ယာနိ ဝါ ပနညာနိပိ ----- ဥဒ္ဒေသဝေါဝစနာနိ ဝါ ဥပဇ္ဈာယဝေါဝစနာနိ ဝါ။ ဝိ၊၁။၃၃။(-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၁၆။ သာရတ္ထ၊ ၂။ရ၉။)

ဥပညတ္တ (တိ) [ဥပ+ညပ+တ] (ကောင်းမြတ်သောတရားဟု) ဦးစွာပဌမ-ထား-ဟောပြ-အပ်သော။ သဗ္ဗီ ဒါနံ ဥပညတ္တံ။ အံ၊၁။၁၅၀။ ဥပညတ္တန္တိ ပဌမံ ဌပိတံ, ဒဿိတံ ဝါ။ မဏိမဏ္ဍ။ ၂။၁၅၄။

ဥပညာတ (တိ) [ဥပ+ဉာတ] (က) ကပ်ရောက်၍သိအပ်သော၊ သိလည်းသိအပ်, ကပ်လည်းကပ်ရောက်အပ်သော (မဂ္ဂ)။ (အတ္ထိကေဟိ=နိဗ္ဗာန်ကို အလိုရှိသော ငါတို့သည်၊ မဂ္ဂံ=မဂ္ဂါ=နိဗ္ဗာန်သွားရာ လမ်းကြောင်းကို၊ ဥပညာတံ=ဥပညာတော=သိလည်းသိအပ်, ကပ်လည်းကပ်ရောက်အပ်၏။) အနုမာနဉာဏ်ဖြင့် မှန်းဆ၍ သိအပ်သော (နိဗ္ဗာန်)။ (အတ္ထိကေဟိ=တို့သည်၊ ဥပညာတံ=အနုမာနဉာဏ်ဖြင့် မှန်းဆ၍သိအပ်သောနိဗ္ဗာန်ကို၊ မဂ္ဂံ=မဂ္ဂန္တော=ရှာမှီးလျက်၊ အနုဗုဒ္ဓေယျ် စပ်။) (ခ) ချီးမွမ်အပ်သည်၏အစွမ်းဖြင့် ကပ်၍သိအပ်သော(သဒ္ဒတ္ထ)၊ ချီးမွမ်းအပ်သော (အဓိပ္ပါယတ္ထ)။

(က) အတ္ထိကေဟိ ဥပညာတံ မဂ္ဂံ။ ဝိ၊ ၃။၅၁။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၅၈။ ယသ္မာ ဣဒံ ပိဋ္ဌတော ပိဋ္ဌတော အနုဗန္ဓနံ နာမ အတ္ထိကေဟိ ဥပညာတံ မဂ္ဂံ ဉာတော စေဝ ဥပဂတော စ မဂ္ဂေါတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၅၆။ ဥပညာတန္တိ ဣမသ္မိ ဝိဝရဏံ ဉာတော စေဝါတိ၊ မဂ္ဂန္တိ ဣမသ္မိ ဝိဝရဏံ ဥပဂတော စ မဂ္ဂေါတိ၊ တေန စ ဥပညာတန္တိ ဇ္ဈာ ဉာတသဒ္ဒေ ဉာဏပရိယာယော၊ မဂ္ဂန္တိ လိင်္ဂဝိပလ္လာသေန မဂ္ဂေါ ဝုတ္တော၊ ဥပသဒ္ဒေါ စ ဥပဂမနတ္ထော မဂ္ဂသဒ္ဒေနပိ သမ္မန္ဓိတဗ္ဗောတိ ဒဿေတိ။ ဣဒံ ဝုတ္တံ ဟောတိ- ယသ္မာ ပိဋ္ဌိတော ပိဋ္ဌိတော အနုဗန္ဓနံ နာမ အတ္ထိကေဟိ ဥပညာတံ ဥပဂတဉာဏဿ ဟောတိ၊ တေဟိ ဥပဂတော ပဋိပန္နော မဂ္ဂေါ စ၊ တသ္မာ ယန္နုနာဟံ အနုဗန္ဓေယျန္တိ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၀၀-၁။ အထ ဝါ အတ္ထိကေဟိ အမှေဟိ "မရဏေ သတိ အမတေနာပိ ဘဝိတဗ္ဗ"န္တိ ဧဝံ ကေဝလံ အတ္ထိတိ ဥပညာတံ နိဗ္ဗာနံ နာမ၊ တံ မဂ္ဂန္တော ပရိယေသန္တောတိ ဧဝမေတ္ထ အတ္ထော ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၅၆။ အတ္ထိကေဟိ ဥပညာတန္တိ "မရဏေ သတိ အမတေနာပိ ဘဝိတဗ္ဗ"န္တိ ဧဝံ အနုမာနဉာဏေန "အတ္ထိ"တိ ဥပဂတံ နိဗ္ဗာနံ နာမ၊ တံ မဂ္ဂန္တော ပရိယေသန္တော ယန္နုနာဟံ ဣမံ ဘိက္ခုံ ပိဋ္ဌိတော ပိဋ္ဌိတော အနုဗန္ဓေယျန္တိ သမ္မန္ဓော။ သာရတ္ထ၊ ၃။ ၂၂၆။ ဥပညာတံ နိဗ္ဗာနန္တိ ဥပပတ္တိယာ အနုမာနေန ဉာတံ နိဗ္ဗာနံ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၀၁။ ဥပညာတံ မဂ္ဂန္တိ အမတသ မဂ္ဂေါ ဥပဂန္တာ ဉာတော၊ ဉာတော စေဝ ဥပဂတော စာတိ သဟ ဥပသဂ္ဂေန ပဒံ ပရိဝတ္တိတ္တာ အတ္ထံ ကထေန္တော ဥပသဂ္ဂတ္ထော စ ဓာတုတ္ထော စ ဝိသုံယေဝ ဟောတီတိ ဉာပေတိ။ အတ္ထိကေဟိ အမှေဟိ ဥပညာတံ နိဗ္ဗာနံ မဂ္ဂံ မဂ္ဂန္တော အနုဗန္ဓယျန္တိ ဝါ ဒဿေန္တော အာဟ အထ ဝါတိအာဒိ။ မဂ္ဂဖလပစ္စဝေက္ခဏ-ဉာဏေဟိ ဥပဂန္တာ ဉာတဗ္ဗန္တိ ဥပညာတံ နိဗ္ဗာနံ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၂၁၄-၅။ (ခ) အသ္ဘိ (သ္ဘိ) ဟေတံ ဘိက္ခဝေ ဥပညာတံ။ အံ၊၁။ဖ၃။ ဥပညာတန္တိ ဝဏ္ဏိတံ ထောမိတံ ပသတ္ထံ။ အံ၊ ၆။ ၂။ ၂၇။ ဥပညာတန္တိ ထောမနာဝသေန ဥပဂန္တာ ဉာတံ၊ တေနာဟ "ဝဏ္ဏိတ"န္တိ အာဒိ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၈။ သ္ဘိ ဟေတံ ဥပညာတံ။ ဇာ၊ ၂။ရ၈။ ဥပညာတံ ဥပဂန္တာ ဉာတဗ္ဗော

ဝဏ္ဏိတဗ္ဗ။ ဇာ၊၆၊၅။၃၄၅။ ယံ ဝုဒ္ဓေဟိ ဥပညာတံ။ ဇာ၊၂။၉၃။ ယံ မာတုဂါမသခၤါတံ ဝတ္ထု ပညာဝုဒ္ဓေဟိ ဥတံ။ ဇာ၊၆၊၅။၃၉၁။

ဥပညာတသုတ္ထ (နဝ) [ဥပညာတ+သုတ္ထ] ဥပညာတသုတ်။ ဤသုတ်၌- မြတ်စွာဘုရား သည် (၁) ကုသိုလ်တရားတို့၌ ရောင်ရဲတင်း တိမ်မှုမရှိခြင်း၊ (၂) အသားအသွေး ခန်းခြောက် သွားစေကာမူ အရဟတ္တမဂ်ဖိုလ်ကို မရသေးသမျှ နောက်သို့မတွန့်မဆုတ် ကမ္မဋ္ဌာန်း အားထုတ်ခြင်းဟူသော အကြောင်းတရား နှစ်ပါးကြောင့် မြတ်စွာဘုရားကိုယ်တော်တိုင် မဂ်ဉာဏ်လေးပါးနှင့် သဗ္ဗညုတဉာဏ်ကို ရရှိကာ နိဗ္ဗာန်ကို မျက်ဝါးထင်ထင် သိမြင်တော်မူခဲ့ ကြောင်းကို ဟောကြား၍ ရဟန်းတို့လည်း အရဟတ္တမဂ်ဖိုလ်ကို မရသေးသမျှ နောက်သို့မဆုတ် အားထုတ်ကြရမည်ဖြစ်ကြောင်း တိုက်တွန်းစကား ဟောကြားတော်မူသည်။ အဂုံတ္တရနိကာယ၊ ဒုကနိပါတပါဠိ၊ ၁-ပဏ္ဏာသက၊ ၁-ဝဂ်၊ ၅-သုတ်။ အံ၊၁။၅၂။

ဥပညာပန (နဝ) [ဥပ+ဉာ+ဏာပေ+ယု] သိစေခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပညာပနတ္ထ (ပု) [ဥပညာပန+အတ္ထ] သိစေခြင်း အကျိုး။ တသာ တာဝ ဂုဏာဘိတ္ထဝန-ဝဏသန ဥပညာပနတ္ထံ။ မဇ္ဈိ၊၁။၁၅။ သံဃိ၊၁။၁၄။ အံဃိ၊၁။၁၈။

ဥပညာပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဉာ+ဏာပေ+တိ] သိစေ၏၊ ဖွင့်ဆို၏၊ ဟောကြား၏။ (၂) နှစ်သက်စေ၏။ (၁) မောနေယျံ တေ ဥပညိဿံ။ သုတ္တနိ။၃၈၈။ ဥပညိဿန္တိ ဥပညာပေယျံ ဝိဝရေယျံ ပညာပေယျန္တိ အတ္ထော။ သုတ္တနိ၊ ၆။၂။၂၁၀။ (-သုတ္တနိ။၃၉၀။ သုတ္တနိ၊ ၆။၂။၂၁၆။) (၂) နာရီ ဥပညိဿတိ သီသတော သုဘာ။ ဇာ၊၂။၄၀။ ဥပညိဿတိ မန္တိ သာ သုဘာ နာရီ---- ပရိတောသေဿတိတိ ပတ္ထေန္တော ဝိလပတိ။ ဇာ၊၆၊၅။၂၂၇။

ဥပညာပေယျ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဉာ+ဏာပေ+ယျ] သိစေအံ့၊ ဖွင့်ဆိုအံ့၊ ဟောကြားအံ့။ ဥပညာပေတိ (၁) ကြည့်။

ဥပညာသ (ပု) [ဥပ+နိ+အာသ+အ။ ဝစီမုခံ ဝစနောပဂ္ဂမော ဥပညာသော နာမ၊ ဥပ နိ ပုဗ္ဗော အာသ ဥပဝေသနေ၊ ဥပ ပဌမံ ပုရိမဝစနဿ သမီပံ ဝါ နျာသော ဌပနံ ဥပညာသော၊ နျဿ ဥော။ဓာန်၊ဋီ။၁၁၈] (၁) ရှေးစကား၏-ဆိုအပ်ခဲ့ပြီးသောစကား၏- အနီးဌ်ထားခြင်း၊ စကားဆက်ခြင်း၊ နောက်ထပ်ဆိုဖွယ်စကားကို ဆက်လက်ပြဆိုခြင်း (ဓာန်၊ဋီဝိဂြိုဟ်ကိုမှီ၍ ပြန်ဆိုအပ်သောအနက်)။ စကားဦး၊ စကားစ၊ စကားပျိုး(အဘယာ၊ဓာန်၊ သျှသစ်နှင့်, တောင်ပေါက်၊ ဓာန်၊သျှ)။ (၂) ကပ်၍ သိမ်းသွင်းခြင်း၊ နှိုင်းယှဉ်၍ သိမ်းသွင်းခြင်း၊(ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊သျှ၊ ၂။၁၀၉။) ကမ္မဋ္ဌာန်းနှစ်ခု အတူပြု၍ နှိုင်းယှဉ် ပြောဆိုခြင်း၊ ကပ်ဖဲ့၍ ပြောခြင်း။

ထိုအနက်နှစ်မျိုးတွင် (၁)အနက်ကို ပြလတ္တံ့သောကျမ်းများနှင့်အညီ ဆက်လက်ဖော်ပြရသော်-

ကျမ်းဂန်တို့၌ တစုံတခုသောစကားကို ပြဆိုပြီးနောက် ယင်းစကား၌ စောဒနာဖွယ်, အပြစ်တင်ဖွယ်ရှိသောကြောင့် ထိုစောဒနာဖွယ်ကို သုတ်သင်ရှင်းလင်းရန် ဆက်လက်ပြဆိုခြင်းကို ဥပညာသ(ဥပနျာသ) ဟုလည်းကောင်း, ယင်းသို့ ဆက်လက်၍ စ သဒ္ဒါနှင့်တကွ ပြဆိုအပ်သော နောက်စကားဝါကျကို ဥပညာသ (ဥပနျာသ)ဝါကျ ဟုလည်းကောင်း ခေါ်၏။ ပြဆိုလတ္တံ့သော သာရတ္ထဒီကာ စသည်တို့၌ ဥပညာသကိုပင် ဝါကျာရမ္ဘခေါ်သည်ဟူ၍

ဥပညာသနှင့်ဝါကျာရမ္ဘကို သဘောတူထား၍ မိန့်ဆိုတော်မူကြ၏။ နိယ်ကျမ်းတို့ဌ်ကား-ပြတ်ပြီးစင်းစင်း၊ စုဒ်ထုတ်လျှင်းမူ၊ မှတ်ခြင်းဝါကျာရမ္ဘပြီ။
မပြတ်စပ်ကာ၊ စုဒ်ထုတ်ရာကား၊ ဥပနျာသ၊ မှတ်သားကြ၊ ရှေးကထုံးမှီ၊ ကျမ်းအညီ။
(ရှင်တိပိဋကတ-သတ္တမ,အဋ္ဌမ-နိယ်။)
ပြတ်ပြီးခဲ့ရာ၊ ဆက်၍လာ၊ ဝါကျာရမ္ဘပင်။
မပြတ်စပ်ကာ၊ ဆက်၍လာ၊ ဥပ့နျာသတွင်။
(ရှေရေးဆောင်နိယ်။)

စကားအဆက် ပြတ်ပြီးမှ စောဒနာဖွယ်ရှိ၍ထပ်မံဆက်လက်ဆိုအပ်သော ဝါကျကို ဝါကျာရမ္ဘ ဟုလည်းကောင်း, စကားအဆက်မပြတ်သေးဘဲ စောဒနာဖွယ်ရှိ၍ ထပ်မံဆိုအပ်သောဝါကျကို ဥပနျာသဝါကျဟုလည်းကောင်း ထိုနိယ်များနှင့်အညီ ခွဲရာ၏။ ထို ဥပနျာသ,ဝါကျာရမ္ဘအနက်ကို ထွန်းပြသော စသဒ္ဒါကို ဥပနျာသဇောတက, ဝါကျာရမ္ဘ ဇောတကဟုခေါ်၏။ ထိုစသဒ္ဒါကို ရှေးဆရာတော်များ အနက်ပြန်ဆိုပုံကား-

စ=ရှေးဝါကျ၌ အပြစ်တင်ဖွယ် ပယ်၍ ခဲခက် စကားဆက်ကိုဆိုဦးအုံ့။ (ဗားကရား သင်္ဂြိဟ်နိဿယ၊ ဝိထိပိုင်း၊ ဇဝနနိယမ။၁၃၄။)

စ=ဆက်ဦးအုံ့။ စ=ဆိုအပ်ပြီးသော ရှေးဝါကျစကားရပ် ပြတ်ပြီးသည်၌ စောဒနာဖွယ်ရှိ၍ဆက်ဦးအုံ့။ (ရှင်တိပိဋကနာဂနိယ်၊ သတ္တမ, အဋ္ဌမနိယ် အဖြေ။)
စ=မပြတ်စပ်လာ ဝါကျတ္ထာကို ဆက်ကာပြပိမ့်။ စ=ပြတ်ပြီးခဲ့ရာ ဝါကျတ္ထာကို ဆက်ကာပြပိမ့်။ (ပခုက္ကူသိလကွန်အဋ္ဌကထာနိဿယ သစ်၊ပ။၃၃၊၁ ၂၅။)

ဂန္ဓာဘရဏ၌မူ ဥပနျာသကိုမပြတော့ဘဲ

ပုဗ္ဗေ ဝုတ္တသေဝတ္ထသ၊
စောဒနာပိ သိယာ ပုန။
ယံ ပရံ ဝတ္တုကာမသ၊
ဝါကျာရမ္ဘောတိ ဘာသိတော-

ဟူ၍ ဝါကျာရမ္ဘကိုသာ ပြထား၏။

(၁) ဥပညာသတ္ထော ဝါ စသဒ္ဒါ ဥပညာသောတိ စ ဝါကျာရမ္ဘော ဝုစ္စတိ၊ ဧသော ဟိ ဂန္ဌကာရာနံ ပကတိ၊ ယဒိဒံ ကိဉ္စိ ဝတ္တာ ပုနပရံ (အပရံ) ဝတ္တုမာရဘန္တာနံ စသဒ္ဒ-ပယောဂေါ။ သာရတ္ထ၊၁။။ ၂၆။ ဝိမတိ၊၁။၁၀။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၅။ အာဒိကာလတ္ထေန ဝါကျသ ဥပညာသမတ္တံ။ မ၊ဋီ၊၁။၄၉။ အံ၊ဋီ၊၁။၄၃။ (၂) ဝိသမောယံ ဥပညာသော။ မ၊ဋီ၊ ၂။၁၆၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၆၆။

ဥပညာသတ္ထ (တိ) [ဥပညာသ+အတ္ထ] နောက်ထပ်ဆိုဖွယ်စကားကို ဆက်လက်ပြဆိုခြင်းအနက်ရှိသော။ စသဒ္ဒါ ဝတ္တာဗ္ဗသမ္ပိဏ္ဏနတ္ထော၊ ဥပညာသတ္ထော ဝါ စသဒ္ဒါ။ သာရတ္ထ၊၁။ ၂၆။ ဝိမတိ၊၁။၁၀။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၅။

ဥပညာသီ (ကြိ) [ဥပ+ဉာ+ဏှံ] ကပ်၍သိပြီ။ ဒွိန္နာဟံ ဘိက္ခဝေ ဓမ္မာနံ ဥပညာသိ။ အံ၊ ၁။၅ ၂။ ဥပညာသိန္တိ ဥပဂန္တာ ဂုဏံ အညာသိ၊ ဇာနိ ပဋိဝိဇ္ဈိန္တိ အတ္ထော။ အံ၊ဋ၊ ၂။၅။

ဥပညိဿံ (ကာ၊ကြိ) [ဥပ+ဉာ+ဏာပေ+သံ] သိစေအုံ့၊ ဖွင့်ဆိုအုံ့၊ ဟောကြားအုံ့။ ဥပ ညာပေတိ(၁)-ကြည့်။

ဥပညိဿတိ (ကာ၊ကြိ) [ဥပ+ဉာ+ဏာပေ+ဿတိ] နှစ်သက်စေလတ္တံ့။ ဥပညာပေတိ (၂)-ကြည့်။

ဥပဋ္ဌတ (တိ) [ဥ+ပဋ္ဌ+တ] မကောင်းသဖြင့်-ရွတ်-ထား-အပ်သော။ သုတ္တန္ဓိကတ္ထေရေဟိ ကိဠာပိ ဥပဋ္ဌတံ။ ဝ၀ိရ။၁၆၄။

ဥပဋ္ဌက (ပု) [ဥပ+ဌာ+ဏ္ဍု] အလုပ်အကျွေး။ ယေ မာတာပိတူနံ ဥပဋ္ဌကာ ဉာတကာ ဝါ အညာတကာ ဝါ။ ဝိ၊ဋ၊၃။၃၅၁၁။ (-ဒီ၊ဋ၊ ၂။၄၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၈၈။)

ဥပဋ္ဌပိတ (တိ) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+တ။ ဥပ+ထပ +တ] တည်ရှိစေအပ်သော၊ ထားအပ်သော။ ဒါတဗ္ဗဝေသေန သဗ္ဗကာလံ ဥပဋ္ဌပိတောအနာထာနံ ပိဏ္ဍာ ဧတသ အတ္ထိတိ အနာထပိဏ္ဍိကော။ မဇ္ဈိ၊၁။၁၄၁။ သံဇ္ဈိ၊၁။၄၁။

ဥပဋ္ဌပေတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+တဗ္ဗ။ ဥပ+ထပ+ဏေ+တဗ္ဗ] (က) တည်ထား အပ်သော။ (ခ) တည်ရှိစေအပ်သော၊ ဖြစ်စေအပ်သော။ (က) ပါနီယံ ဘောဇနီယံ ဥပဋ္ဌပေတဗ္ဗံ (ကခ်။၉၅-၌ ဥပဋ္ဌာပေတဗ္ဗ-ရှိ၏။) အံ၊ဌီ၊၂။၅၁။ (ခ) အာစရိယေန အန္တေဝါသိကမှိ သတတံ သမိတံ အာရက္ခာ ဥပဋ္ဌပေတဗ္ဗာ၊---မေတ္တာစိတ္တံ ဥပဋ္ဌပေတဗ္ဗံ။ မိလိန္ဒ။၁၀၁။ (-စရိယာ၊ဌ၊၂၈၄။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊၁။၂ဖ၁။ မ၊ဌီ၊၂။၈။)

ဥပဋ္ဌ(ဌာ)ပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+တိ။ ဥပ+ထပ+ဏေ+တိ။ဓာတ္တတ္ထ။ ပဋ္ဌ-ပေတိတိ နာနာပွကာရေန ဌပေသိ။ မဂိမဇ္ဈ။ ၂။၃ဖ၅] (က) ထား၏၊ အနီး၌တည် ရှိစေ၏၊ ဖြစ်စေ၏၊ ရှေ့ရှုဖြစ်စေ၏၊ လုပ်ကျွေးပြုစုစေ၏။ (ခ) လုပ်ကျွေးပြုစု၏။ (က) အညာစိတ္တံ ဥပဋ္ဌပေတိ(အံ၊၁။၄၄၇)တိ အာဇာနနတ္ထာယ စိတ္တံ ပစ္စုပဋ္ဌပေတိ။ အံ၊ဌ၊၂။၃၃၅။ သမ္မာသတိ သမ္မာ ဥပဋ္ဌာပေတိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၈၀။ မ၊ဌ၊၁။၁၁၀။ (-ဝိ၊ဌ၊၁။၂၂၇။) **ဥပဋ္ဌပေန္ဓိ**-ဒီ၊၁။၂၁၉။ မ၊၃။၂ဖ၃။ အံ၊၁။ရ၃။ **ဥပဋ္ဌာပေန္ဓိ**-ဝိ၊၄။၄၅၈။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၂၉။ **ဥပ- ဌပေထ**-ဒီ၊ဌ၊၂။၁၂၁။ မ၊ဌ၊၂။၂၉၃။ **ဥပဋ္ဌာ- ပေထ**-ဒီ၊၂။၂၅၉။ အံ၊ဌ၊၃။ဧ၉။ **ဥပဋ္ဌာပေမ**-ဝိ၊၃။၄၉၉။ မ၊၁။၂ဖ၈။ မ၊ဌ၊၂။၁၄၄။ **ဥပဋ္ဌပေန္ဓု**-မ၊ဌီ၊၂။၁၃ရ။ **ဥပဋ္ဌာပေယ္ယ**-ဝိ၊၂။ ၁ဧ၁။ မ၊ဌ၊၄။၂၀ရ။ မ၊ဌီ၊၃။၃၉ရ။ **ဥပဋ္ဌ- ပေယ္ယုံ**-မ၊၁။၂၀၃။ **ဥပဋ္ဌာပေယ္ယုံ**- မ၊၂။၁ရ၃။ **ဥပဋ္ဌာပေသိ**-မ၊၁။၂ဖ၆။ဒီ၊ဌ၊၂။၄၃။ **ဥပ-ဌပေသုံ**-သာရတ္ထ၊၃။၁ဖ၈။ **ဥပဋ္ဌာပေသုံ**-ဝိ၊၃။၁၄။ သာရတ္ထ၊၃။၁ဖ၈။ **ဥပဋ္ဌပေသတိ**-ဝိ၊၃။၅ရ။ **ဥပဋ္ဌပေသန္ဓိ**-ဒီ၊၂။ဖ၅။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၁ရ။ **ဥပဋ္ဌာပေသန္ဓိ**-ဝိ၊၃။၁၅၉။ **ဥပဋ္ဌာပေသထ** - ဝိ၊၂။၁ဧ၃။ (ခ) တေ ဗာလာ အဗျတ္တာ ဘိက္ခု။-----နော ဧစ သင်္ကေယျုံ။--ဥပဋ္ဌာပေယုံ။ စုဏ္ဏေန မတ္တိကာယ။ ဝိ၊၃။၁ဖ၀။ ဝိ၊သင်ဟ။၂၀၉။

ဥပဋ္ဌပေတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+တ္တာ] ရှေ့ရှုတည်စေ၍၊ ထား၍၊ ရှေ့ရှုဖြစ်စေ၍။ ပုရတော ဗလကာယံ ဥပဋ္ဌပေတ္တာ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၃ရ။ ဥဇုံကာယံ ပဏိဓာယ ပရိမုခံ သတိံ ဥပဋ္ဌပေတ္တာ။ ဝိ၊၁။ဧ၉။ ဒီ၊၁။ဖ၆။ မ၊၁။၂၃၉။ ပရိမုခံ သတိံ ဥပဋ္ဌပေတ္တာတိ ကမ္မဋ္ဌာနာဘိမုခံ သတိံ ဌပယိတ္တာ။ မုခသမီပေ ဝါ ကတ္တာတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁ဧ၈-၉။ မ၊ဌ၊၂။၁၂၀။ (-ဝိ၊ဌ၊၂။၁၃။ မ၊ဌ၊၂။၁၂၀။)

ဥပဋ္ဌပေထ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+ထ] အနီး၌တည်စေကြ-ကုန်၏-ကုန်လော၊ ဖြစ်စေကြ-ကုန်၏-ကုန်လော၊ လုပ်ကျွေးပြုစုစေကြ-ကုန်၏-ကုန်လော။ ဥပဋ္ဌပေတိ(က)-ကြည့်။

ဥပဋ္ဌပေန္ဓ (တိ) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+အန္ဓ] ဖြစ်စေ-ထင်စေ-ထား-သော။ ဥပဋ္ဌပေန္ဓောသတိယာ စရတိ။ စူဠနိ။၂၃၃။ ဥပဋ္ဌပေန္ဓော-တိ သတိယာ အာရမ္မဏံ ဥပဋ္ဌပေန္ဓော။ စူဠနိ၊ ဌ။၉၂။ သတိံ ဥပဋ္ဌပေန္ဓော သိက္ခေယျ။ မဟာနိ။၃၀။ သုဒ္ဓါဒနမဟာရာဇာပိ ဗောဓိ-သတ္တသ ဓာတိယော အာဒီကတ္တာ ပရိဟာရံ ဥပဋ္ဌပေန္ဓော ဗောဓိသတ္တံ ဝုဒ္ဓိံ အာပါဒေသိ။ အံ၊ဌ၊၁။၁၁၂။

ဥပဋ္ဌပေန္ဓိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+အန္ဓိ] အနီး၌တည်ရှိစေကြကုန်၏၊ လုပ်ကျွေးပြုစု

စေကြကုန်၏။ ဥပဒ္ဒပေတိ(က)-ကြည်။

ဥပဒ္ဒပေန္တ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+အန္တ] ဖြစ်စေကုန်လေး။ ဥပဒ္ဒပေတိ(က)-ကြည်။

ဥပဒ္ဒပေယျုံ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+ယျုံ] ဖြစ်စေကုန်ရာ၏၊ ထားကုန်ရာ၏။ ဥပဒ္ဒပေတိ(က)-ကြည်။

ဥပဒ္ဒပေသုံ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+ဥံ] ဖြစ်စေကုန်ပြီ၊ ထားကုန်ပြီ၊ တည်ရှိစေကုန်ပြီ။ ဥပဒ္ဒပေတိ(က)-ကြည်။

ဥပဒ္ဒပေသေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+သေတိ] ကပ်၍တည်ရှိစေလတ္တံ့၊ ဖြစ်စေလတ္တံ့၊ ရေရှုထားလတ္တံ့။ ဥပဒ္ဒပေတိ(က)-ကြည်။

ဥပဒ္ဒပေသေထ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+သေထ] အနီးဌ်တည်ရှိစေကုန်လတ္တံ၊ လုပ်ကျွေးပြုစုစေကုန်လတ္တံ့။ ဥပဒ္ဒပေတိ(က)-ကြည်။

ဥပဒ္ဒပေသေန္တိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+သေန္တိ] အနီးဌ်တည်ရှိစေကုန်လတ္တံ့၊ လုပ်ကျွေးပြုစုစေကုန်လတ္တံ့၊ ဖြစ်စေကုန်လတ္တံ့။ ဥပ-ဒ္ဒပေတိ(က)-ကြည်။

ဥပဒ္ဒဟ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+ဟိ] ဆည်းကပ်ခစားလော။ ဥပဒ္ဒဟတိ[1] (ခ)-ကြည်။

ဥပဒ္ဒဟတိ[2] (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+တိ။ ကွစိ ဓာတ္တုတိအာဒိနာ ဌာတော ဟကာရာဂမော၊ ရဿတ္တဉ္စ။ ရူ။ဖ၄ဖ] (က) တည်၏၊ အနီးကပ်တည်၏၊ ချဉ်းကပ်၏။ (ခ) ပြုစုလုပ်ကျွေး၏၊ ခစား၏။ (ဂ) ထင်လာ၏။ (ဃ) ထ၍တည်၏၊ ထကြွသောင်းကျန်း၏။ (က) တျာသ ဓမ္မာ ဝိဒိတာ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ ဝိဒိတာ ဥပဒ္ဒဟန္တိ။ မ၊၃။ရ၅။ ဝိဒိတာ ဥပဒ္ဒဟန္တိတိ တိဌမာနာပိ ဝိဒိတာ ပါကဋာဝ ဟုတ္တာ တိဌန္တိ။ မ၊ဌ၊။ဖ၀။ (-ထေရ။၃၅၀။ ထေရ၊ဌ၊၂။၄၅၁။) **ဥပဒ္ဒဟိ**-ထေရ။၃၅၀။ ထေရ၊ဌ၊၂။၄၅၁။ (ခ) အယံ မေ မုဒေါဒကဒါနာဒိဟိ သက္ကစ္စံ ဥပဒ္ဒဟတိ။ မဟာနိ၊ဌ။၄၁၅။ အံ၊ဌ၊။ခ၉၀။ **ဥပဒ္ဒဟန္တိ**-အံ၊၂။ရ၃။ အံ၊ဌ၊၃။၃၅။ **ဥပဒ္ဒဟထ**-ဒီ၊ဌ၊၂။ဖ၆ဖ။ အံ၊ဌ၊ခ။ခ၁၀။ ပဋိသံ၊ဌ၊ခ။၃၂ရ။ ခုဒ္ဒက၊ဌ။ခ၀ခ။ **ဥပဒ္ဒဟာမိ**- ဝိ၊ဌ၊ခ။ဖ၂။ ကခ်။၃၂ခ။ အံ၊ဌ၊၃။၂၂၂။ **ဥပဒ္ဒဟာမ**-ဒီ၊ဌ၊ခ။၂၃ခ။ ဇာ၊ဌ၊၃။ခခ။ **ဥပဒ္ဒဟေယျ**-ဝိ၊၂။၄၃ခ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၂ခ။ **ဥပဒ္ဒဟေယျုံ**- ဝိ၊၃။၄ခ၃။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၄၂ဖ။ **ဥပဒ္ဒဟေယျံ**-သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။ခ၃၈။ **ဥပဒ္ဒဟိ**- ပေတ။ခ၉၃။ ပေတ၊ဌ။၂၂၃။ **ဥပဒ္ဒဟုံ**-အပ၊ခ။ခ၉။ အပ၊ဌ၊ခ။၂၄၂။ **ဥပဒ္ဒဟိသု**-ဝိ၊၃။ခ၁။ မ၊ခ။၂၂ရ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၄၅။ မ၊ဌ၊၂။၉ခ။ **ဥပဒ္ဒဟေသိ**-အပ၊ခ။ခ၆၃။ ထေရ၊ဌ၊ခ။ခ၇၄။ **ဥပဒ္ဒဟိမှ**- မ၊ဌ၊ခ။၃၂ခ။ **ဥပဒ္ဒဟိသတိ**-ဝိ၊၃။၄ခ၇။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၄၂ဖ။ **ဥပဒ္ဒဟိသန္တိ**-ဝိ၊၃။ခ၀၂။ **ဥပဒ္ဒဟိသထ**-ဝိ၊ခ။၄ခ၇။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၄၂ဖ။ ဒီ၊ဌ၊၂။ခ၃။ ဖ၆ဖ။ (ဂ) ဒ္ဌယမ္မိ ဟိတံ အတ္တသုညမေဝ ပဟုတ္တာ ဥပဒ္ဒဟတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ၊။၄၄ရ။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ခ။ ၁ခ၇။) **ဥပဒ္ဒဟန္တိ**-ဝိ၊ဌ၊ခ။၂၀ခ။ မ၊ဌ၊၂။ခ၃။ မူလဋီ၊ခ။ရ၀။ **ဥပဒ္ဒဟန္တ**-သာရတ္ထ၊ခ။၄၅၅။ **ဥပဒ္ဒဟေယျ**-မ၊ဌ၊ခ။ခ၈ဖ။ မ၊ဌ၊ခ။ခ၃၀။ **ဥပဒ္ဒဟေယျုံ**-မ၊ဌ၊ခ။ခ၂ရ။ **ဥပဒ္ဒဟိသု**-မ၊ဌ၊၄။ခ၀ရ။ **ဥပဒ္ဒဟိသတိ**-အံ၊ဌ၊ခ။၂၂ရ။ **ဥပဒ္ဒဟိသန္တိ**-အံ၊ဌ၊ခ။ခ၄ခ။ (ဃ) ဝါဠာ ပဌေ ဥပဒ္ဒဟုံ။ ဇာ၊၂။ခ၅ဖ။ ဥပဒ္ဒဟုန္တိ ဥဌာယ ဌိတာ။ ဇာဌ၊ရ။ခ၄၀။

ဥပဒ္ဒဟတိ[3] (ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+တိ။ ကာရိတ် ဏာပေပစ္စည်း ကျေ] စွဲကပ်တည်စေ၏၊ဖြစ်စေ၏။ ဥပါသမာနော ယမဟံ၊ ဂရုစိတ္တံ ဥပဒ္ဒဟေ။ အပ၊၂။ရ၉။

ဥပဒ္ဒဟထ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+ထ] ပြုစု

လုပ်ကျွေးကြကုန်၏။ ဥပဋ္ဌဟတိ် (က) ကြည့်။

ဥပဋ္ဌဟန (နာ) [ဥပ+ဌာ+ယု။ ဟ-အက္ခရာလာ၊ ရဿပြု။ ရူ၊နှာ။၃၉၉] (က) ပြုစုလုပ်ကျွေးခြင်း။ (ခ) ထင်ပေါ်လာခြင်း။ (ဂ) ဥပဋ္ဌာနနှင့် ဥပဋ္ဌဟန်။ ခုဒ္ဒကာ၊ဌ။၁၁၅။ (ခ) သံဝေဂ-ဝတ္ထု၊တော ဥပဋ္ဌဟနတော ဗာဟုလ္လတော စ။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၂၇၃။ (-မ၊ဋီ၊၃။ ၂၅၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၆၆။)

ဥပဋ္ဌဟဟနကာလ (ပု) [ဥပဋ္ဌဟန+ကာလ] ထင်ပေါ်လာရာအခါ။ နရကနိမိတ္တာဒီနံ ဥပဋ္ဌဟနကာလေ ဗလဝဒေါမနဿံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ အဘိ၊ဋီ၊ ၂။၉၅။

ဥပဋ္ဌဟဟနာကာရ (ပု) [ဥပဋ္ဌဟန+အာကာရ] (က) ပြုစုလုကျွေးခြင်းဟူသော အခြင်းအရာ၊ ပြုစုလုပ်ကျွေးပုံလုပ်ကျွေးနည်း။ (ခ) ထင်ပေါ်လာခြင်းဟူသော အခြင်းအရာ။ (ဂ) တထာ-ဂတံ ဥပဋ္ဌဟန္တော စေသ နှ အညေသံ ဥပဋ္ဌာကဘိက္ခူနံ ဥပဋ္ဌဟနာကာရေန ဥပ-ဋ္ဌဟတိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၄၈။ (ခ) ဥပဋ္ဌာနာ-ကာရောတိ ဂဟေတဗ္ဗဘာဝေန ဉာဏသ ဥပဋ္ဌဟနာကာရော။ မူလဋီ၊၁။၆၄။ (-အနုဋီ၊ ၁။၁ ၂၁။)

ဥပဋ္ဌဟန္တ (တိ) [ဥပ+ဌာ+အန္တ။ ဟ-အက္ခရာလာ၊ ရဿပြု။ ရူ၊နှာ။၃၉၉။] (က) ပြုစုလုပ်ကျွေးသော၊ ဆည်းကပ်ခစားသော၊သူ။ (ခ) ထင်ပေါ်လာသော။ (ဂ) အာနန္ဒတ္ထေရော တေသု တေသု ဥပဋ္ဌဟန္တေသု အပ္ပေါသုက္ကော ဟောတိ။ ဝိ၊ဋီ၊၁။၁၄၇။ (-ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၁၃။ မ၊ဋီ ၄။၉။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၂ ၂၄။ ဓမ္မ၊ဋီ၊ ၂။၃၁၁။) (ခ) တတ္ထ နိရယေ ဥပဋ္ဌဟန္တေ လောဟကုမ္ဘီသဒိသော ဟုတ္တာ ဥပဋ္ဌာတိ။ အဘိ၊ဋီ၊ ၂။၁၄၉။ (-ခုဒ္ဒက၊ ဋ။၅၉။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၂၉၄။)

ဥပဋ္ဌဟန္တီ (ကြိ) [ဥပ+ဌာ+အ+အန္တီ](ဂ)-တည်ကုန်၏။ ဥပဋ္ဌဟတိ် (ဂ) ကြည့်။ (ခ) ထင်ပေါ်လာကုန်၏။ ဥပဋ္ဌဟတိ် (ဂ)ကြည့်။

ဥပဋ္ဌဟန္တု (ကြိ) [ဥပ+ဌာ+အ+အန္တု] ထင်ပေါ်လာစေကုန်သတည်း။ ဥပဋ္ဌဟတိ် (ဂ) ကြည့်။

ဥပဋ္ဌဟမာန (တိ) [ဥပ+ဌာ+အ+မာန] (က) ပြုစုလုပ်ကျွေးသော၊သူ။ (ခ) ထင်ပေါ်လာသော။ (ဂ) မဟာသတ္တံ ဥပဋ္ဌဟမာနာ သန္ဓိကာဝစရာဝသ အဟေသုံ။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၁၃။ အပ၊ဋီ၊၁။၈၀။ ဇာ၊ဋီ၊၁။ရ၈။(-ပေတ၊ဋီ။၁၉။)(ခ) ပေါ်ခ်ိန်ပေါ်ခ်ီ ဥပဋ္ဌဟမာနံ ကမ္မဋ္ဌာနံ ဂဟေတ္တာ အာဂစ္ဆတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၆၈။ မ၊ဋီ၊၁။ ၂၆၁။ (-သံ၊ဋီ၊ ၂။ရ၅။)

ဥပဋ္ဌဟသု (ကြိ) [ဥပ+ဌာ+အ+သု] ပြုစုလုပ်ကျွေးလော။ ဥပဋ္ဌဟတိ် (ဂ) ကြည့်။

ဥပဋ္ဌဟာပေတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+တ္တာ] ထင်ပေါ်လာစေ၍။ ပစ္ဆာ ပန အနုပဋ္ဌဟန္တေပိ ဥပါယေန ဥပဋ္ဌဟာပေတ္တာ အနဝသေသတော သမ္မသိတဗ္ဗာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၉၁။

ဥပဋ္ဌဟာမ (ကြိ) [ဥပ+ဌာ+အ+မ] ပြုစုလုပ်ကျွေးကြကုန်-၏-အုံ့။ ဥပဋ္ဌဟတိ် (ခ) ကြည့်။

ဥပဋ္ဌဟာမိ (ကြိ) [ဥပ+ဌာ+အ+မိ] ပြုစုလုပ်ကျွေးပါ၏။ ဥပဋ္ဌဟတိ် (ခ) ကြည့်။

ဥပဋ္ဌဟီ (ကြိ) [ဥပ+ဌာ+ဏှံ] ကပ်၍တည်ပြီ၊ ချဉ်းကပ်ပြီ။ ဥပဋ္ဌဟတိ် (ဂ) ကြည့်။

ဥပဋ္ဌဟီသု (ကြိ) [ဥပ+ဌာ+ဏှံသု] (ဂ) ပြုစုလုပ်ကျွေးကြကုန်ပြီ။ ဥပဋ္ဌဟတိ်(ခ) ကြည့်။ (ခ) ထင်ပေါ်လာကုန်ပြီ။ ဥပဋ္ဌဟတိ် (ဂ) ကြည့်။

ဥပဒ္ဒဟိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဣ] ပြုစု လုပ်ကျွေး ပြီ။ ဥပဒ္ဒဟတိ် (ခ) ကြည့်။

ဥပဒ္ဒဟိတုံ (ဗျ) [ဥပ+ဌာ+တုံ] ပြုစု လုပ် ကျွေးခြင်းငှါ။ နစ ပန ဗုဒ္ဓါနံ မနံ ဂဟေတ္တာ ဥပဒ္ဒဟိတုံ သက္ကောန္တိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၄၈။

ဥပဒ္ဒဟိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ဌာ+တ္တာ] ဆည်း ကပ် ခစား၍၊ ပြုစုလုပ်ကျွေး၍။ ဥပဒ္ဒဟိတ္တာ ဂေဟံ ဂတမတ္တမေဝ စ နံ ပုန ပက္ကောသာ-ပေတ္တာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၃၀။ ဥပဒ္ဒဟိတ္တာ သမ္မုဒ္ဓံ။ အပ၊၁။၁၆၂။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၄၆။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၆၅။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၈၃။ ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။၁၉၉။)

ဥပဒ္ဒဟိယမာန (တိ) [ဥပ+ဌာ+ယ+မာန] ပြုစု လုပ်ကျွေးအပ်သော၊သူ။ သော ဥတကေဟိ ဥပဒ္ဒဟိယမာနော ပရိစရိယမာနော တေနေဝ အာဗာဓေန ကာလံ ကရောတိ။ အံ၊၂။၈၃။ (-မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၄၅။ အံ၊ဋီ၊၃။၁ရ၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၈၄။)

ဥပဒ္ဒဟိမှာ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+မှာ] ပြုစု လုပ်ကျွေး ခဲ့ကြကုန်ပြီ။ ဥပဒ္ဒဟတိ် (ခ) ကြည့်။

ဥပဒ္ဒဟိသတိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+သတိ] (က) ချဉ်းကပ်လတ္တံ့။ ဥပဒ္ဒဟတိ် (က) ကြည့်။ (ခ) ပြုစုလုပ်ကျွေး လတ္တံ့။ ဥပဒ္ဒဟတိ် (ခ) ကြည့်။ (ဂ) ထင်ပေါ်လာလတ္တံ့။ ဥပဒ္ဒဟတိ် (ဂ) ကြည့်။

ဥပဒ္ဒဟိသထ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+သထ] ပြုစုလုပ် ကျွေးကြကုန်လတ္တံ့။ ဥပဒ္ဒဟတိ် (ခ) ကြည့်။

ဥပဒ္ဒဟိသန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+သန္တိ] (က) ပြုစု လုပ်ကျွေးကြကုန်လတ္တံ့။ ဥပဒ္ဒဟတိ် (ခ) ကြည့်။ (ခ) ထင်ပေါ်လာကုန်လတ္တံ့။ ဥပဒ္ဒဟတိ် (ဂ) ကြည့်။

ဥပဒ္ဒဟိသာမိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+သာမိ] ဆည်းကပ်ခစားပါအုံ့၊ ပြုစုလုပ်ကျွေးပါအုံ့။ ဥပဒ္ဒဟတိ် (ခ) ကြည့်။

ဥပဒ္ဒဟုံ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဥံ] (က) ပြုစု လုပ် ကျွေး ခဲ့ကြကုန်ပြီ။ ဥပဒ္ဒဟတိ် (ခ) ကြည့်။ (ခ) ထင်ပေါ်လာကုန်ပြီ။ ဥပဒ္ဒဟတိ် (ဃ) ကြည့်။

ဥပဒ္ဒဟေ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဧ+မိ] စွဲကပ်တည်စေ၏၊ ဖြစ်စေ၏။ ဥပဒ္ဒဟတိ် ကြည့်။

ဥပဒ္ဒဟေယျ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+ယျ] ပြုစု လုပ်ကျွေးရာ၏။ ဥပဒ္ဒဟတိ် (ခ) ကြည့်။

ဥပဒ္ဒဟေယျ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+ယျ] (က) ပြုစုလုပ်ကျွေး-ရာ၏-ငြားအုံ့။ ဥပဒ္ဒဟတိ် (ခ) ကြည့်။ ထင်ပေါ်လာရာ၏။ ဥပဒ္ဒဟတိ် (ဂ) ကြည့်။

ဥပဒ္ဒဟေယျုံ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+ယျုံ] (က) ပြုစုလုပ်ကျွေးကုန်ရာ၏။။။ ဥပဒ္ဒဟတိ် (ခ) ကြည့်။ ထင်ပေါ်လာကုန်ရာ၏။ ဥပဒ္ဒဟတိ် (ဂ) ကြည့်။

ဥပဒ္ဒဟေသိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဏှံ] ပြုစုလုပ် ကျွေးခဲ့ပြီ။ ဥပဒ္ဒဟတိ် (ခ) ကြည့်။

ဥပဒ္ဒာက (တိ) [ဥပ+ဌာ+ဏှု] ပြုစု လုပ်ကျွေးသော၊ ဆည်းကပ်ခစားသော၊သူ။ (အလုပ်ကျွေး။) အာယသ္မတော ဆန္ဒသ ဥပဒ္ဒာကော အာယသ္မန္တံ ဆန္ဒံ ဒေဒဝေါစ။ ဝိ၊၁။၂၃ရ။ ဥပဒ္ဒာကော ဟောတိ(ဥဒါန။၁၁၆)တိ ပရိစာရကော ဟောတိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁၉၆။ (-ဒီ၊၁။၁၈၉။ မ၊၂။၂၃၆။ အံ၊၁။၂၅။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၈။ ဥပဒ္ဒာကေန နာမ ရညော ဝစနံ ကာတဗ္ဗံ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၃၀။

ဥပဒ္ဒာကကိစ္စ (နာ) [ဥပဒ္ဒာက+ကိစ္စ] ပြုစု လုပ်ကျွေးသောသူ၏လုပ်ငန်းကိစ္စ၊ ပြုစုလုပ်ကျွေး

ခြင်းကိစ္စ။ နှ မေ တယာ ဥပဒ္ဓာကကိစ္စံ အတ္ထိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၃။ သာရတ္ထ၊၁။၄၂၉။ (–ဒီ၊ဌ၊၂။၁၆၀။)

ဥပဒ္ဓာကကုလ (နာ) [ဥပဒ္ဓာက+ကုလ] (၁) အလုပ်အကျွေးဖြစ်သောအမျိုး။ (၂) အလုပ်အကျွေးအိမ်။ (၁) အာဝုသော တုယှံ ဥပဒ္ဓာကကုလံ ဝုတ္တော ဝေဒေမိ။ ဝိ၊၁။ရရ။ (–ဝိ၊ဌ၊ ။၁ရ၁။ အဘိ၊ဌ၊၃။၅၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၈၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၁၆။) (၂) ထေရေန စီဝရတ္ထာယ ဝတ္ထံ လဘိတ္တာ ဥပဒ္ဓာကကုလေ ဌပိတံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၃၀၉။ (–မ၊ဌ၊၃။၁ ၂၈။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။ ၂၉၄။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ ၂၈။ ဇာ၊ဌ၊၃။ရ၈။)

ဥပဒ္ဓာကကုလဒ္ဓါရ (နာ) [ဥပဒ္ဓာကကုလ+ဒ္ဓါရ] အလုပ်အကျွေးဒါယကာ၏ အိမ်တံခါး။ အထသ ဥပဒ္ဓာကကုလဒ္ဓါရံ ပတ္တာသ ပတ္တံ ဂဟေတ္တာ။ မ၊ဌ၊ ၂။ ၂၈၃။

ဥပဒ္ဓာကဆန္န (ပု) [ဥပဒ္ဓာက+ဆန္န] အလုပ်အကျွေးဖြစ်ခဲ့သော ဆန္နရဟန်း။ ဆန္နသောတိ ဗောဓိသတ္တကာလေ ဥပဒ္ဓာကဆန္နသ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁၆၀။ သာရတ္ထ၊ ၂။၃၄၁။

ဥပဒ္ဓာကဇနကာယ (ပု) [ဥပဒ္ဓာက+ဇနကာယ] အလုပ်အကျွေးဖြစ်သောလူအပေါင်း။ မဟာဇနကာယောတိ တေသံ ယေဝ ဒ္ဝိန္နံ ကုမာရာနံ ဥပဒ္ဓာကဇနကာယော။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၆၅။

ဥပဒ္ဓာကဌာန (နာ) [ဥပဒ္ဓာက+ဌာန] အလုပ်အကျွေးအရာဌာန၊ အလုပ်အကျွေးရာထူး။ အာဝုသော အာနန္ဒ ဘိက္ခုသံယော ဥပဒ္ဓာက-ဌာနံ ယာစတိ၊ တွမ္မိ ယာစာဟိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၁၃။ (–ဝိ၊ဌ၊၁။၁၄၆။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၁၆၀။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၄၈။ သာရတ္ထ၊၁။၄၃၀။)

ဥပဒ္ဓာကတရ (တိ) [ဥပဒ္ဓာက+တရ] သာလွန်၍ပြုစုလုပ်ကျွေးတတ်သော၊သူ။ (သာလွန်သောအလုပ် အကျွေး။) အတ္ထိ နု ခေါ ဘန္တေ အညော ကောစိ မယာ ဥပဒ္ဓာကတရော။ မ၊ ၂။ ၂၄၁။

ဥပဒ္ဓာကတ္ထေရ (ပု) [ဥပဒ္ဓာက+ထေရ] အလုပ်အကျွေးဖြစ်သောမထေရ်။ ဥပဒ္ဓာကတ္ထေရေန ဝတ္တော ကတော ဘိက္ခုသံဃသ ဩဝါဒံ ကတ္တာ။ အံ၊ဌ၊ ၂။၃ ၂။

ဥပဒ္ဓာကဒေဝတာ (တိ) [ဥပဒ္ဓိကာ+ဒေဝတာ] အလုပ်အကျွေးဖြစ်သောနတ်။ တာ ကိရ ဒေဝတာ ထေရသ ဥပဒ္ဓာကဒေဝတာဝ။ ဒီ၊ ဌ၊ ၂။။၁ ၉၄။

ဥပဒ္ဓာကဒဟရ (ပု) [ဥပဒ္ဓာက+ဒဟရ] အလုပ်အကျွေးဖြစ်သောသူငယ်–ရဟန်းငယ်။ တတော ဥပဒ္ဓာကဒဟရော ထေရံ အာဟ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။ ၂၆၀။ (–အံ၊ဌ၊ ။ ၃ ၀။)

ဥပဒ္ဓာကဒါရက (ပု) [ဥပဒ္ဓာက+ဒါရက] အလုပ်အကျွေးဖြစ်သောသူငယ်။ အတ္တနော ဥပဒ္ဓာကဒါရကေ ပဗ္ဗာဇေတ္တာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ။ ၁ ၀ ၉။

ဥပဒ္ဓာကပရိစ္ဆေဒ (ပု) [ဥပဒ္ဓာက+ပရိစ္ဆေဒ] အလုပ်အကျွေးအပိုင်းအခြား၊ အလုပ်အကျွေးရဟန်းကို ဟောပြရာအပိုင်း အခန်း။ ဥပဒ္ဓာကပရိစ္ဆေဒေ ပန အာနန္ဒောတိ နိဗဒ္ဓ-ပဒ္ဓာကဘာဝံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။ ၁ ၂။ (–ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။ ၃။)

ဥပဒ္ဓာကပုရိသ (ပု) [ဥပဒ္ဓာက+ပုရိသ] အလုပ်အကျွေးယောက်ျား။ ဧတေ ကိရ သဗ္ဗေပိ ဝိပဿိသ ကုမာရသ ဥပဒ္ဓာကပုရိသာဝ။ ဒီ၊ ဌ၊ ။ ၄ ၉။

ဥပဒ္ဓာကဘိက္ခု (ပု) [ဥပဒ္ဓာက+ဘိက္ခု] အလုပ်အကျွေးရဟန်း။ တထာဂတံ ဥပဋ္ဌဟန္တော စေသ နှ အညေသံ ဥပဒ္ဓာကဘိက္ခုနံ ဥပဒ္ဓာနာကာရေန ဥပဋ္ဌဟိ။ အံ၊ဌ၊ ။ ၂ ၂ ၃။

ဥပဋ္ဌာကမဒ (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+မဒ] ဥပဋ္ဌာကမာန်တက်ခြင်း၊ အလုပ်အကျွေး-လက်အောက်ခံပုဂ္ဂိုလ်-တို့ကို အကြောင်းပြု၍ မာန်တက်ခြင်း။ ငါသည် ဤသူများ၏ အကြီးအကဲဖြစ်သည်၊ ဤသူများကား ငါ၏ လက်အောက်ခံ, သြဝါဒခံများ ဖြစ်သည်၊ သူတို့ကို ငါက စီမံအုပ်ချုပ် ရသည် စသည်ဖြင့် မာန်တက်ခြင်း။ ဤမသို့ ပန ဌာနေ ဥပဋ္ဌာကမဒေါ နာမ ဂဟိတောဟု။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၄၉။(အနုဋ္ဌီ၊ ၂။၂၁၅-၌ ပဋ္ဌာပကမဒေါ-ဟုရှိသည်။ မူလဋ္ဌီ၊ ၂။၂၁၆-၌ ဥပဋ္ဌာပကမာနော-ဟုရှိသည်။)

ဥပဋ္ဌာကမနုဿ (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+မနုဿ] အလုပ်အကျွေးဖြစ်သောလူ။ သုရာသောဏ္ဍာဒယော စေဝ တဿာ ဥပဋ္ဌာကမနုဿာ စ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၄၉။

ဥပဋ္ဌာကရက္ခ (နာ) [ဥပဋ္ဌာက+ရက္ခ] အလုပ်အကျွေးတို့ကို ထိန်းသိမ်းစောက်ရှောက်ခြင်း၊ အလုပ်အကျွေးဒါယကာအရေအတွက် လျှော့မသွားအောင် ကာကွယ်စောက်ရှောက်ခြင်း။ ဥပဋ္ဌာကရက္ခဏတ္ထဉ္စ လာဘသက္ကာရတ္ထဉ္စ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၆၄။

ဥပဋ္ဌာကဝိပရိဏာမ (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+ဝိပရိဏာမ] အလုပ်အကျွေးဒါယကာ၏ (ကိုးကွယ်မှု) ပြောင်းလဲသွားခြင်း။။ အထသ ဥပဋ္ဌာကဝိပရိဏာမေန ဗလဝသောကော ဥပ္ပဇ္ဇိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၅၀။

ဥပဋ္ဌာကဝေဠ (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+ဝေဠ] အလုပ်အကျေး-ဆေးသမား-ဆေးဆရာ။ မဟာရာဇ-ဒတ္တိယံ ပတ္တံ ဂဟေတ္တာ အတ္တနော ဥပဋ္ဌာက-ဝေဠသ နိဝေသနဒ္ဒါရေ အဋ္ဌာသိ။ ဝိမာန၊ ဋ္ဌ။၁၆၉။

ဥပဋ္ဌာကသာမဏေရ (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+သာမဏေရ] အလုပ်အကျွေးသာမဏေ။ ပုန ဒိဝသေ ဥပဋ္ဌာကသာမဏေရံ ဂဟေတ္တာ ပါဝိသိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။ရ၁။

ဥပဋ္ဌာကသေဋ္ဌိ (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+သေဋ္ဌိ] အလုပ်အကျွေးသူဌေး။ ဗဟုကာရာ နော ဥပကာရ-သေဋ္ဌိနော၊ တေသမ္ပိ ဤမမတ္ထအာရောစေ-သာမ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၈၄။

ဥပဋ္ဌာကာနုဂ္ဂဟ (ပု) [ဥပဋ္ဌာက+အနုဂ္ဂဟ] အလုပ်အကျွေးတို့ကို ချီးမြှောက်ခြင်း။ ဘဂဝါ ဟိ ပါတော ဥဋ္ဌာယ ဥပဋ္ဌာကာနုဂ္ဂဟတ္ထံ သရီရဖာသုကတ္ထဉ္စ မုခဓောဝနာဒိသရီရပရိ-ကမ္မံ ကတ္တာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၆။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၈။

ဥပဋ္ဌာတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+ဌာ+တဗ္ဗ] ပြုစုလုပ်ကျွေး-သင့်-ထိုက်-သော၊သူ။ သစေ ဥပဇ္ဈာယော ဂိလာနော ဟောတိ၊ ယာဝဇီဝံ ဥပဋ္ဌာတဗ္ဗော။ ဂီ၊၃။၆၃။ ဝိ၊၄။၃၉၈။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၆၅။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၅၉။ မ၊ဋီ၊၂။၃၂၁။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၅၅။)

ဥပဋ္ဌာတိ (ကြီ) [ဥပ+ဌာ+အ+တိ] (က) ထင်၏။ ထင်ပေါ်လာ၏၊ ဉာဏ်၏-အာရုံအဖြစ်သို့-မျက်နှာဝသို့-ရောက်လာ၏။ (ခ) ပြုစုလုပ်ကျွေး၏။ ဆည်းကပ်ခစား၏။ (ဂ) ပူဇော်၏။ (ဃ) တည်ထား၏။ (သဒ္ဒနီတိ-၌ကား အနီး၌ တည်၏၊ ချဉ်းကပ်၏-ကို သဒ္ဒတ္ထ၊ ပြုစုလုပ်ကျွေး၏-ကို သင်္ကေတတ္ထ-ဟုပြဆိုသည်။ ဥပတိဋ္ဌေယျ သက္ကပုတ္တာနံ ဝမုကီ ဤစ္ဆေဝမာဒိ။ ဇတ္ထ စ ဥပဋ္ဌာနံ နာမ ဥပဂမနံ သဒ္ဒတ္ထဝသေန၊ သင်္ကေတတ္ထဝသေန ပန ဥပဋ္ဌဟနန္တိ အတ္ထော။ နီတိ၊သုတ္တ။နှာ။၁ ၂၁။)

(က) ဝိသဘာဂေ သရီရေ အာရမ္မဏန္တိ ကမ္မဋ္ဌာနံ ပဋိဂ္ဂါ။လာကာရော နှ ဥပဋ္ဌာတိ နှ ခါယတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၀ ၂။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ ၂ ၂။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၃။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၈၆။(-မ၊ဋ္ဌ၊ ၁။။ ၂၀၄။) **ဥပဋ္ဌန္တိ**-ပဋိသံ။ ၂၄၄။ **ဥပဋ္ဌာတု**-မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၇၃။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၈၉။ မ၊ဋီ၊၁။၁၉၀။ မ၊

ဋီ၊၃။၁၃၀။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၆ရ။ **ဥပဘာသိ**- ဒီ၊၂။၃၄။ အံ၊၁။၃၃၃။ ဒီ၊ဌ၊၃။၁ရရ။ မ၊ဌ၊၂။၅၂။ မ၊ဌ၊၄။၁၃၅။ အံ၊ဌ၊၁။၈၅။ အံ၊ဌ၊၂။၂ရ၃။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁၉၅။ မ၊ဋီ၊၁။၁၀၆။ (၁) ဧတံ လာဘံ လဘန္တော တထာဂတံ ဥပဘာတိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၃။ (-အံ၊ဌ၊၁။၁၈၈။) **ဥပဌေတိ**- ဝိ၊၁။၁၄၁။ ဝိ၊၂။၃ဖ၂။ **ဥပဌန်**- အပါ၁။၁ဖ၉။ ထေရ၊ဌ၊၁။၂၂၂။ **ဥပဌေသိ**-ဝိ၊၁။၁၄၁။ **ဥပဘာမိ**-သံ၊ဋီ၊၂။၃၂ရ။ **ဥပဌေမိ**- ဝိ၊၁။၁၉ဖ။ ဝိ၊၂။၃ဖ၂။ **ဥပဘာတု**- ဒီ၊ဌ၊၂။၁၃။ **ဥပဘာဟိ**-ပေတ၊ဌ။၂၀၁။ **ဥပဌေယျ**-ဝိ၊၁။၁၉ဖ။ **ဥပ-ဘာသိ**- ဝိ၊ဌ၊၁။၁၄ဖ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂ရ၈။ မ၊ဌ၊၂။၉၄။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၅၉။ **ဥပဌေသိ**- ဝိ၅။၁၁၁။ **ဥပ-ဘာသိ**- ဇာ၊၂။၂၂၅။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၂ဖ။ **ဥပဌိသံ**-ဇာ၊၂။၃၃၅။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၂၉၅။ **ဥပဌိသတိ**-ဗုဒ္ဓဝံ။၃၁၁။ အဘိ၊ဌ၊၁။၄၄။ **ဥပဌိသန်**- အပါ၁။၂၄။ ထေရ၊ဌ၊၂။၃၈၄။ (၈) ဒူရတော၀ **ဥပဌေန်**၊ ဓာတုဂေဟ၀ရ္ဝတ္တမေ။ အပါ၁။၁၈၉။ **ဥပဌိ**-အပ၊၂။၂၅၁။ (ဃ) ဥဒကဋ္ဌ **ဥပဘာသိ**၊ ဥတ္တမတ္ထသ ပတ္ထိယာ။ အပါ၁။၂၄၅။

ဥပဘာန (နာ) [ဥပ+ဘာ+ယု] (၁)(က) ထင်ခြင်း၊ ထင်ပေါ်လာခြင်း၊ ကပ်၍တည်ခြင်း၊မစွန့်ခြင်း၊ ကပ်၍တည်တတ်သောတရား(သတိ)။ (ခ) ပြုစု-လုပ်ကျွေး၏-စောင့်ရှောက်-ဆည်းကပ် ခစား-ခြင်း။ (ဂ) ဖြစ်ပေါ်လာခြင်း။ (ဃ) ကပ်၍တည်ရာဖြစ်သော၊ ထင်ပေါ်လာသော။ (c) အနီး-စည်းဝေးညီမှုရာ-ခစားရာ-ဖြစ်သော အရပ်။ (တိ) (၂) ဆည်းကပ် ခစားရာဖြစ်သော။

(၁) (က) ထင်ခြင်း၊ ထင်ပေါ်လာခြင်း၊ ကပ်၍ တည်ခြင်း၊ မစွန့်ခြင်း၊ ကပ်၍ တည်တတ်သော တရား(သတိ)။ ဥပဘာနံ သတိ။ ပဋိသံ။၁ရ၅။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂ဖ၄။ သတိန္ဒြိယံ ဥပဘာနကိစ္စံ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃ရရ။ မ၊ဌ၊၁။၂၉၅။ (-ဝိ၊ဌ၊၂။၂၂။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁ဖ၄။) ဥပဘာနံ သတိတိ တံ အာရမ္မဏံ ဥပေစ္စ (ဥပဂန္တွာ) တိဋ္ဌတီတိ သတိ ဥပဘာနံ နာမ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၁၀ရ။ သာရတ္ထ၊၂။၁၉၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၃၁။ ဥပဘာနံ သတိတိ အပ္ပမုဿနတာယ တမေ၀ အဿာသံ ပဿာသဋ္ဌ ဥပဂန္တွာ ဌာနံ၊ တထာ တိဋ္ဌနကဓမ္မော သတိ နာမာတိ အတ္ထော။ ဝိမတိ၁။၂၀၉။ အာရမ္မဏံ ဥပဂန္တွာ ဌာနံ, တဿ ဝါ အနိဿဇ္ဇနံ ဥပဘာနံ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၃၂၅။ မ၊ဋီ၊၁။၁၉ရ။ (-မူလဋီ၊၁။ရ၉။) (ခ) ပြုစု-လုပ်ကျွေး-စောင့်ရှောက်-ဆည်းကပ် ခစား-ခြင်း။ မာတာပိတုဥပဘာနံ။ ခုဒ္ဒက။၄။ ဥပဘာနန္တိ ဥပဋ္ဌာနံ။ ခုဒ္ဒက၊ဌ။ ၁၁၅။ (-ဒီ၊၂။၁၅၄။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃၄၂။ ဒီ၊ဌ၊၃။၁ရ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၄၁။) (ဂ) ဖြစ်ပေါ်လာခြင်း။ တထာ သတိ ပုရေတရံ သေ၀နာစိတ္တသ ဥပဘာနေ၀ တဿာ မိစ္ဆာစာရော နိ သိယာ။ သံ၊ဋီ၂။၁၄၂။ (ဃ) ကပ်၍ တည်ရာဖြစ်သော၊ ထင်ပေါ်လာသော။ ကာယော ဥပဘာနံ။ ပဋိသံ။၁ရ၅။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂ဖ၄။ ကာယော ဥပဘာနန္တိ သော ကာယော ဥပေစ္စ တိဋ္ဌတိ ဇတ္ထ သတိတိ ဥပဘာနံ နာမ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၁၀ရ၊(-၁၉၁။ သာရတ္ထ၊၂။၁၉၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၂၀။ ပဋိသံ၊ဂံ။၃၂၂။) (c) အနီး-စည်းဝေး ညီမှုရာ-ခစားရာ-ဖြစ်သောအရပ်။ အမှာကံ ဥပဘာနံ အာဂစ္ဆန္တိ။ ဒီ၊၂။၂၁ဖ။ (-ဒီ၊ဌ၊၁။၄ရ။ အံ၊ဌ၊၁။၄၉။) ဥပဘာနန္တိ ဥပဘာနသာလံ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၂၉၉။ ဥပဘာနသာလန္တိ သုဓမ္မဒေ၀သဘံ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၂၅၁။(-သီ၊ဋီ၊သစ်၁။၂၀ရ။) (တိ) (၂) ဆည်းကပ်ခစားရာဖြစ်သော။ ဥပဘာနသာလာ ကြည့်။

ဥပဘာနကမ္မ (နာ) [ဥပဘာန+ကမ္မ] ဆည်းကပ် ခစား-ခြင်းအမှု။ ဣသယော်တော ဝုစ္စတိ အာ၀ုဓ်ဂဟေတ္တာ ဥပဘာနကမ္မံ။ မ၊ဌ၊၁။၃ဖ၁။ (-မ၊ဋီ၊၂။၄၂။ အံ၊ဋီ၊၃။၅ရ။)

ဥပဒ္ဓာနကရဏ (နာ) [ဥပဒ္ဓာန+ကရဏ] လုပ်ကျွေး-ဆည်းကပ်-ခစား-ပူဇော်-မှုကို ပြုခြင်း။ တုမှာက် စေတိယသဲ ဥပဒ္ဓာနံ ကရောမာတိ ဝုတ္တော ပန ဥပဒ္ဓာနကရဏံ နာမ သုန္ဒရန္တိ ဝတ္တုံ ဝဋ္ဋတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၀၁။

ဥပဒ္ဓာနကာရိကာ (ထီ) [ဥပဒ္ဓာန+ကာရိကာ] လုပ်ကျွေးမှုပြုသော၊သူမ၊ ကိုယ်လုပ်တော်။ ကေဠ ဥပဒ္ဓာနကာရိကံ မာတုဂါမံ ဌပေတွာ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၂၂၅။

ဥပဒ္ဓာနကာလ (ပု) [ဥပဒ္ဓာန+ကာလ](က) ဆည်းကပ်ရာအခါ။ (ခ) ထင်ပေါ်ရာအခါ။ (က) ယော ဥပဒ္ဓာနကာလေ ဝေရိဘိက္ခုမှ ဘိက္ခုဟိ သဒ္ဓိံ အာဂန္တာ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၅၀။ သယံ သံယတ္ထေရတ္တာ ဥပဒ္ဓာနကာလေတိ ဝုတ္တံ။ သာရတ္ထ၊၂။၂၆၆။ (ခ) ကမ္မာဒီနံ ဥပဒ္ဓာန-ကာလဝသေန။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၂၀။

ဥပဒ္ဓာနကိစ္စ (နာ) [ဥပဒ္ဓာန+ကိစ္စ] အာရုံသို့ကပ်၍ တည်ခြင်းကိစ္စ။ ဝိရိယိန္ဒြိယံ ပဂ္ဂဟကိစ္စံ, သတိန္ဒြိယံ ဥပဒ္ဓာနကိစ္စံ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၃၆။ မ၊ဌ၊၁။၂၉၅။ ဥပဒ္ဓာန(၁) လည်းကြည့်။

ဥပဒ္ဓာနကိရိယာ (ထီ) [ဥပဒ္ဓာန+ကိရိယာ] လုပ်ကျွေးမှုပြုခြင်း။ အနုစ္ဆဝိကန္တိ ဥပဒ္ဓာနကိရိယာယ အနုရူပံ။ အံ၊ဋီ၊၂။၉၀။

ဥပဒ္ဓာနကုသလ (တိ) [ဥပဒ္ဓာန+ကုသလ] (အာရုံနိမိတ်စသည်၏) ထင်ပေါ်လာခြင်း၌ ကျွမ်းကျင်လိမ္မာသော၊သူ။ ပုထုဇဉ်နော သမာဓိ ဘာဝေန္တော ကတိဟာကာရေဟိ ဥပဒ္ဓာန-ကုသလော ဟောတိ။ ပဋိသံ။၂၂၃။

ဥပဒ္ဓာနကွမ (တိ) [ဥပဒ္ဓာန+ခမ] ပြုစုလုပ်ကျွေးခြင်း၌-အမှုထမ်းခြင်းကိစ္စ၌-ခံ့သော-စွမ်းဆောင်နိုင်သော၊သူ။ ပါရိစရိယကွမာတိ ဥပ-ဒ္ဓာနကွမာ။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၆၀။

ဥပဒ္ဓာနဂမန (နာ) [ဥပဒ္ဓာန+ဂမန] ပြုစုလုပ်ကျွေးခြင်း-ဆည်းကပ် ခစားခြင်း-အကျိုးငှာ သွားခြင်း။ ဒိဝသဲ ဒွတ္တိက္ခတ္တုံ တိဏ္ဏံ ရတနာနံ ဥပဒ္ဓာနဂမနာဒိဝသေန ---သေဝိတဗ္ဗော။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၂၂ရ။ တိက္ခတ္တုံ ဥပဒ္ဓာနဂမနေနာ(ဒီ၊ဌ၊၃။၁၃ရ)တိ ပါတော, မဇ္ဈိမကေ, သာယန္ဏှ တီသု ကာလေသု ဥပဒ္ဓာနတ္ထံ ဥပဂမနေန။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၄၁။

ဥပဒ္ဓာနဂမနက (တိ) [ဥပဒ္ဓာန+ဂမနက] (ဆိတ်ငြိမ်ရာသို့) ချဉ်းကပ်သွားရောက်အောင် တိုက်တွန်းသော(စကား)။ ဥယျောဇနိကေဟေ ဝစနေဟိ ပဋိသံယုတ္တံ၊ တေသံ ဥပဒ္ဓာန-ဂမနကံယေဝါတိ အတ္ထော။ အံ၊ဌ၊၃။၂၂ရ။

ဥပဒ္ဓာနစရိယာ (ထီ) [ဥပဒ္ဓာနာ+စရိယာ] ထင်ခြင်း၏ဖြစ်ခြင်း။ ဥပဒ္ဓာနစရိယာ စ သမ္ဘာသတိယာ။ စူဠနိ။၂၃၃။ ဥပဒ္ဓာနစရိယာယ ဝေသာရဇ္ဇံ သတိန္ဒြိယသ အသာဒေါ။ ပဋိသံ။၂၀၅။

ဥပဒ္ဓာနနိမိတ္တ (နာ) [ဥပဒ္ဓာန+နိမိတ္တ] ထင်ပေါ်လာသော-နိမိတ်-အာရုံ။အယံ ဟိ တံ ကေသာဒီနံ ကောဋ္ဌာသဘာဝေန ဥပဒ္ဓာနနိမိတ္တံ အာဇသဝတိ။ ခုဒ္ဒကာ၊ဌ။၅၆။

ဥပဒ္ဓာနနရတ (တိ) [ဥပဒ္ဓာန+နိရတ] ဆည်းကပ် လုပ်ကျွေးပြုစုခြင်း၌ ပျော်မွေ့သော၊သူ။ ဗုဒ္ဓေါပဒ္ဓာနနိရတာ၊ မုဒိတာ သတ္တာ ဓိတရော။ အပ၊၂။၂၂၄။

ဥပဒ္ဓာနန္တောဂဓ (တိ) [ဥပဒ္ဓာန+အန္တောဂဓ] ဆည်းကပ်ခစားခြင်း၌ အကျုံးဝင်သော။ သိပ္ပဂ္ဂဟကဏ္ဍံ ပန ဥပဂမနံ ဥပဒ္ဓာနန္တောဂဓံ ပယောဇနဝသေန ဂမနဘာဝတော။ ဒီ၊ဋီ၊ ၃။၁၄၁။

ဥပဒ္ဓာနပစ္ဆုပဒ္ဓာန (တိ) [ဥပဒ္ဓာန+ပစ္ဆုပဒ္ဓာန]

အနိုးဌ်တည်ခြင်း-ဂုဏ်တုဂုဏ်ပြိုင်ပြုခြင်း-ကို ဖြစ်စေတတ်သော။ ပရေသံ ဂုဏပွမာဏေန ဥပဒ္ဓာနပစ္စုပဋ္ဌာနော။ မဋ္ဌ၊၁။၁၁၀။ ပရေသံ ဂုဏပွမာဏေန အတ္တနော ဂုဏာနံ ဥပဒ္ဓာနံ ပစ္စုပဋ္ဌာပေတီတိ အာဟ "ပရေသံ ဂုဏ-ပွမာဏေန ဥပဒ္ဓာနပစ္စုပဋ္ဌာနော"တိ။ မဇ္ဈိ၊ ၁။၁၉၉။

ဥပဒ္ဓာနပရိဝါရ (ပု) [ဥပဒ္ဓာန+ပရိဝါရ။ ဤ၌ ပရိဝါရသဒ္ဒါကို လိင်္ဂဝိပလ္လာသဟု-ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၄၀-၌ မိန့်ဆို၏] ထင်ခြင်းကိစ္စအားဖြင့် အခြေအရံ။ သတိန္ဒြေယ် ဥပဒ္ဓာနပရိဝါရံ ဟောတိ။ ပဋိသံ။၁၁၁။

ဥပဒ္ဓာနဖလ (နာ) [ဥပဒ္ဓာန+ဖလ] ဆည်းကပ်ခစားခြင်း၏အကျိုး။ ဥပဒ္ဓာနဖလံ ပဿ၊ လောကနာထဿ တာဒိနော။ အပ၊၁။၁၅၃။

ဥပဒ္ဓာနမဂ္ဂ (ပု) [ဥပဒ္ဓာန+မဂ္ဂ] ထင်သောမဂ်။ ဥပဒ္ဓာနမဂ္ဂေါ သမ္မာသတိ။ ပဋိသံ။၂၇၆။

ဥပဒ္ဓာနမဏ္ဍ (ပု) [ဥပဒ္ဓာန+မဏ္ဍ] ထင်ခြင်းအကြည်၊ ကြည်ကြည်လင်လင် အာရုံထင်လာခြင်း။ ဥပဒ္ဓာနမဏ္ဍော သတိသမ္မောဇ္ဈင်္ဂေါ ပမာဒေါ ကသဋော၊ ပမာဒံ ကသဋံ ဆဋ္ဌေတ္တာ သတိသမ္မောဇ္ဈင်္ဂသ ဥပဒ္ဓာနမဏ္ဍံ ပိဝတိတိ မဏ္ဍပေယျံ။ ပဋိသံ။၂၇၉။

ဥပဒ္ဓာနယုတ္တ (တိ) [ဥပဒ္ဓာန+ယုတ္တ] ဆည်းကပ်ခစားခြင်းနှင့် ယှဉ်သော၊သူ။ နိစ္စုပဋ္ဌာန-ယုတ္တောမှိ၊ သုဂတဿ မဟေသိနော။ အပ၊ ၁။၁၅၂။

ဥပဒ္ဓာနလက္ခဏ (နာ) [ဥပဒ္ဓာန+လက္ခဏ] (၁) (အာရုံသို့)-ကပ်ရောက်၍-စွဲကပ်၍-တည်နေခြင်းဟူသော-လက္ခဏာ-အမှတ် အသား။ (၂) အာရုံကို မစွန့်လွှတ်ခြင်း-လက္ခဏာ-အမှတ် အသား။ (တိ)(၃) အာရုံသို့- စွဲကပ်တည်နေခြင်း-အာရုံကို မစွန့်လွှတ်ခြင်း-အာရုံထင်ခြင်း-ဟူသောလက္ခဏာ-ရှိသော (သတိ)။ (၁)(၂) သတိန္ဒြေယသ (သတိသမ္မောဇ္ဈင်္ဂသ) ဥပဒ္ဓာန-လက္ခဏံ (တထံ ဝိတထံ)။ ဒီဋ္ဌ၊၁။၆၃။ မဋ္ဌ၊ ၁။၅၀။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃၊၃၄။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၉၃။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၅၅။ ဥပဒ္ဓာနလက္ခဏော ဝါ ဣန္ဒ္ဒံ ကာရေတီတိ ဣန္ဒြေယံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၄။ စိရကတာဒိအာရမ္မဏံ ဥပဂန္တွာ ဌာနံ, အနိ-သဏ္ဌနံ ဝါ အာရမ္မဏသ ဥပဒ္ဓာနံ။ မူလဋီ၊ ၁။၈၉။ ကရဏာဒိကာလေ ဝိယ စိရကတာ-ဒိအာရမ္မဏံ ဝိဘူတံ ကတ္တာ ပဝတ္တန္တီ သတိ တံ ဥပဂန္တွာ တိဋ္ဌန္တီ အနိသဏ္ဌန္တီ စ ဟောတိ။ အနုဋီ၊၁။၉၆။ (-ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂ရရ။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၃၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၈၅။) (တိ) (၃) ဥပဒ္ဓာနလက္ခဏော သတိသမ္မောဇ္ဈင်္ဂေါ။ ဒီဋ္ဌ၊၂။၁၂၀။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁၂၉။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၂၅။ ဥပဒ္ဓာနလက္ခဏော တိ ကာယဝေဒနာစိတ္တဓမ္မာနံ အသုဘဒုက္ခနိစ္စ-နတ္တဘာဝလက္ခဏသင်္ခါတံ ဥပဒ္ဓာနံ အာရမ္မဏေ လက္ခဏမေတသ္သာတိ ဥပဒ္ဓာနလက္ခဏော။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၂၉။(-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၈၀။ မဋ္ဌ၊၁။၈၆။ မ၊ ဋ္ဌ၊၂။၂၄၁။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၆၀။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၈၈။ အံ၊ဋ္ဌ ၃။၅။)

ဥပဒ္ဓာနဝတ္ထု (နာ) [ဥပဒ္ဓာန+ဝတ္ထု] လုပ်ကျွေးပြုစုဆည်းကပ်ခစားသော အကြောင်းအရာ။ ဝိဟာရဝတ္ထု ဥပဒ္ဓာနဝတ္ထု စ ဝုတ္တနယမေဝ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၃။

ဥပဒ္ဓာနဝိဓာန (နာ) [ဥပဒ္ဓာန+ဝိဓာန] ပြုစုလုပ်ကျွေးခြင်းဟူသော အစီအရင်။ မနာပေန ဥပဒ္ဓာနဝိဓာနေန ပစ္စုပဋ္ဌိတာ ဘဝေယျုံ။ အံ၊ ဋ္ဌ၊၂။၁၁၇။

ဥပဒ္ဓာနဝေလာ (ထီ) [ဥပဒ္ဓာနာ+ဝေလာ] ဆည်းကပ်ခစားရာ အချိန်အခါ။ ဝိပဋ္ဌိတည်ကြုံ ဒိသာဝါသိကာနံ ဒုက္ခလက္ခဏကမ္မဋ္ဌာနိကာနံ

ဥပဋ္ဌာနဝေလာယ အာဂန္ဓာ။ သံ၊၁၊၃။၅၂။

ဥပဋ္ဌာနသဘာ (ထီ) [ဥပဋ္ဌာနာ+သဘာ] ဆည်းကပ်ခစားရာ-စည်းဝေးရာ-သဘင်-ရတနာမဏ္ဍပ်။ သဘာတိ ယဏ္ဌာနံ ဥပဋ္ဌာန-သဘာ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၅၉။

ဥပဋ္ဌာနသမဂ္ဂီ (တိ) [ဥပဋ္ဌာန+သမဂ္ဂီ] (နိမိတ်) ထင်ပေါ်လာမှုနှင့် ပြည့်စုံသော၊သူ။ ဥပ္ပတ္တိ-(ဥပပတ္တိ)နိမိတ္တဥပဋ္ဌာနေန အပရိမုတ္တတာ ဥပဋ္ဌာနသမဂ္ဂီတာ နာမ။ မ၊ဋ၊၄။၈၇။ အံ၊ဋ၊ ၁။၃၆၄။ အဘိ၊ဋ၊၂။၄၂၀။ ကမ္မာဒီနံ ဥပဋ္ဌာန-ကာလဝသေန ဥပဋ္ဌာနသမဂ္ဂီတာ ။မ၊ဋီ၊၃။၃၀၂။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၂၀။

ဥပဋ္ဌာနသမ္ပန္န (တိ) [ဥပဋ္ဌာန+သမ္ပန္န] (မင်းပုဏ္ဏားစသောလူတို့၏) ဆည်းကပ်ခစားမှု, ပြုစုလုပ်ကျွေးမှုနှင့် ပြည့်စုံသော၊ မင်းပုဏ္ဏား စသည်တို့၏ ဆည်းကပ်ခစားခြင်း, ပြုစုလုပ်ကျွေးခြင်း ခံရသော၊သူ။ ဧဝံ ဥပဋ္ဌာန-သမ္ပန္နော သော မာတရော်။ သုတ္တနိ၊ဋ၊၁။၁၆၈။

ဥပဋ္ဌာနသာရ (နာ) [ဥပဋ္ဌာန+သာရ] (၁) စိတ်၌ထင်ပေါ်လာခြင်း-စိတ်အထင်-အားဖြင့် ကောင်းမြတ်သော တရား၊ ကောင်းမြတ်၏ဟု စိတ်၌ ထင်ပေါ်လာသောတရား။ (တိ)(၂) စိတ်အထင်အားဖြင့် အနှစ်သာရဟု ယူဆသော၊သူ။ (၃) သိဝနတ်စသည်လုပ်ကျွေးခစားဆည်းကပ်မှုကို အနှစ်သာရဟု ယူဆသော၊သူ။ (၁) သဗ္ဗံ နု ခေါ အာနန္ဒ သီလဗွတံ ဇီဝိတံ ဗြဟ္မစရိယံ ဥပဋ္ဌာနသာရံ သဖလန္တိ။ အံ၊ ၁။၂၂၅။ ဥပဋ္ဌာနသာရန္တိ ဥပဋ္ဌာနေန သာရံ၊ "ဣဒံ ဝရံ၊ ဣဒံ နိဋ္ဌာ"တိ ဧဝံ ဥပဋ္ဌိတန္တိ အတ္ထော။ အံ၊ဋ၊၂။၂၀၅။ ဥပဋ္ဌာနေန သာရန္တိ ဥပဋ္ဌာနာကာရေန သာရံ။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၈၃။ (တိ)(၂)(၃) ယေ စ သိက္ခာသာရာ သီလဗွတံ ဇီဝိတံ ဗြဟ္မစရိယံ ဥပဋ္ဌာနသာရာ။ ဥဒါန။၁၆၈။ နေတ္တိ။၁၅၀။ (၂) ဧတေသံ အနုတိဋ္ဌနံ ဥပဋ္ဌာနံ၊ ဘူတပိဏ္ဍကပရိဘဏ္ဍာဒိဝသေန ခန္ဓဒေဝသိဝါ-ဒိပရိစရဏံ ဝါ ဥပဋ္ဌာနံ၊ ဧဝမေတေဟိ ယထာဝုတ္တေဟိ သီလာဒီဟိ သံသာရသုဒ္ဓိ ဟောတိတိ တာနိ သာရတော ဂဟေတ္တာ ဌိတာ သမဏဗြာဟ္မဏာ သိက္ခာသာရာ သီလဗွတံ ဇီဝိတံ ဗြဟ္မစရိယံ ဥပဋ္ဌာနသာရာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ဥဒါန၊ဋ။၃၁၉။ ဥပဋ္ဌာနသာရာတိ ဧတေသံ သီလာဒီနံ အနုဋ္ဌာနသာရာ၊ ဧတေဟိ ဧဝ သံသာရသုဒ္ဓိတိ တာနိ သာရတော ဂဟေတ္တာ ဌိတာတိ အတ္ထော။ နေတ္တိ၊ဋ။၂၅၅။ (၃) သီလဝတံ ဇီဝိတံ ဗြဟ္မစရိယံ ဣမေ သိက္ခာသာရာ ဟုတ္တာ ဥပဋ္ဌဟန္တီတိ ယေ ဥပဋ္ဌာနသာရာ ပုဂ္ဂလာ သာရတော ဂဟေတ္တာ ဌိတာ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၃၂၈။

ဥပဋ္ဌာနသာလာ (ထီ) [ဥပဋ္ဌာနာ+သာလာ] စည်းဝေးညီမူရာခန်းမဆောင်။ (သျ-မျာ:၌ ကပ်၍တည်နေရာစရပ်၊ ဆည်းကပ်ခစားရာ စရပ် စသည်ဖြင့် အမျိုးမျိုး ပြန်ဆိုကြ၏၊ စည်းဝေးညီမူရာခန်းမဆောင်သက်သက်ကိုလည်း ဥပဋ္ဌာနသာလာဟု သုံးနှုန်း၏။ ဒီ၊ဋ၊ ၁။၄၃။ ဒီ၊ဋ၊၂။၂၁၆။ ဆွမ်းစားဆောင်ကိုလည်း ဥပဋ္ဌာနသာလာဟု သုံးနှုန်း၏။ ဝိ၊ဋ၊၃။၄၃။ တရားဆုံးဖြတ်ရာခုံရုံး, တရားဆွေးနွေးရာ တရားဟောရာခန်းမကိုလည်း ဥပဋ္ဌာနသာလာဟု သုံးနှုန်း၏။ ဥဒါန၊ဋ။၉၁။)

ဧတ သဗ္ဗေ ဥပဋ္ဌာနသာလာယံ သန္နိပါတေဟိ။ ဝိ၊၁။၈၈။ ဥပဋ္ဌာနသာလာယန္တိ ဓမ္မသဘာယံ။ သာရတ္ထ၊၂။၁၈၁။ တေန ခေါ ပန သမယေန သမ္မဟုလာနံ ဘိက္ခူနံ---- ဥပဋ္ဌာနသာလာယံ သန္နိသိန္နာနံ သန္နိပတိတာနံ အယမန္တရကထာ ဥဒပါဒိ။ ဥဒါန။၈၈။ ဥပဋ္ဌာနသာလာယန္တိ ဓမ္မသဘာမဏ္ဍပေ။ သာ ဟိ ဓမ္မံ ဒေသေတုံ အာဂတသ တထာဂတသ

ဘိက္ခူနဲ့ ဥပဋ္ဌာနကရဏဋ္ဌာနန္တိ "ဥပဋ္ဌာန-သာလာ"တိ ဝုစ္စတိ။ အထ ဝါ ယတ္ထ ဘိက္ခူ ဝိနယံ ဝိနိစ္ဆိနန္တိ၊ ဓမ္မံ ကထေန္တိ၊ သာကစ္ဆं သမာပဇ္ဇန္တိ၊သန္နိပတနဝသေန ပကတိယာ ဥပတိဋ္ဌန္တိ၊ သာ သာလာပိ မဏ္ဍပေါပိ "ဥပဋ္ဌာနသာလာ"တ္ဝေ ဝုစ္စတိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၉၁။ ကတ္ထစိ ဧကံ ကဏ္ဏိကံ ဂဟေတ္ဝာ ထမ္ဘပန္တိ ပရိက္ခိပိတ္ဝာ ကတာ ဥပဋ္ဌာနသာလာပိ "မဏ္ဍလမာဠော"တိ ဝုစ္စတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၃။ ဥပဋ္ဌာနသာလာ နာမ ပယိရပါသနသာလာ၊ ယတ္ထ ဥပဋ္ဌာနမတ္တံ ကရောန္တိ၊ နဲ ဧကရတ္တ-ဒိရတ္တာဒိဝသေန နိသီဒနံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၉၈။ ဝိဟာရသ ဥပစာရေ ဝါ ဥပဋ္ဌာနသာလာယံ မဏ္ဍပေ ဝါ----- သေယျံ သဠ္ဆရိတ္ဝာ ဝါ။ ဝိ၊၂။၆၁။ (-အံ၊၃။၁၉၆။ ကင်္ခာ။၂၀၃။) ဥပဋ္ဌာန-သာလာယံ ဝါတိ ဘောဇနသာလာယံ ဝါ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၃။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၆၀။ ကင်္ခာ၊ဋီ၊သစ်။၃၆၇။ ဥပဋ္ဌာနသာလာ (မဟာနိ။၅၁)တိ သန္နိပါတ-သာလာ၊ ဘောဇနသာလာ ဝါ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၇၁။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၉။) အမှာကံ ဥပဋ္ဌာနံ အာဂစ္ဆန္တိ။ ဒီ၊၂။၂၁၆။ ဥပဋ္ဌာနန္တိ ဥပဋ္ဌာနသာလံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၉၉။ ဥပဋ္ဌာနသာလန္တိ သုဓမ္မဒေဝသဘံ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၂၅၁။

ဥပဋ္ဌာနသီသ (နာ) [ဥပဋ္ဌာန+သီသ] အာရုံကို ရေဋ္ဌဗူးတောင်းကဲ့သို့ မမျှောစေသော တရား အပေါင်း၌-ပဓာန-အဓိက-ကျသော တရား။ ပဂ္ဂဟသီသဿ ဝိရိယံ၊ ဥပဋ္ဌာနသီသဿ သတိ။ ပဋိသံ။၉၉၊၄၀၅။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၅၆။ သီသန္တိ ပဓာနံ၊ အဓိကန္တိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၉၁။ ဥပဋ္ဌာနန္တိ အပိလာပနံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၉၂။ ပလိဗောဓသီသ (ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၉၁-၂၉၂) လည်းကြည့်။

ဥပဋ္ဌာနာကာရ (ပု) [ဥပဋ္ဌာန+အာကာရ] ထင်ပေါ်လာသော အခြင်းအရာ။ အပိ စ ဥပဋ္ဌာနာကာရေနပေတ္ထ အတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၈၄။ ဥပဋ္ဌာနာကာရော ဝါ ဖလံ ဝါ ပစ္စုပဋ္ဌာနံ နာမ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀၅။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၄။ (-အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၆၄။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂၀၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၂။ရ၃။)

ဥပဋ္ဌာနာကာရဋ္ဌ (တိ) [ဥပဋ္ဌာနာကာရ+အတ္ထ] ထင်ပေါ်လာသော အခြင်းအရာဟူသော အနက်ရှိသော။ ပုရိမေန စ ဥပဋ္ဌာနာကာရဋ္ဌေန ပစ္စုပဋ္ဌာနေန သံကိလေသပစ္စုပဋ္ဌာနတံ (ဒဿေတိ)။ မ၊ဋီ၊၁။၃၀၀။ အနုဋီ၊၁။၃၂။ (-မူလဋီ၊၁။၃၂။)

ဥပဋ္ဌာနာကာရဝိစာရဏ (နာ) [ဥပဋ္ဌာနာကာရ+ဝိစာရဏ] ထင်ပေါ်လာသော အခြင်းအရာ ကိုစိစစ်ခြင်း။ အာကာရဝိစာရဏန္တိ တေသံ တေသံ အတ္ထာနံ ဥပဋ္ဌာနာကာရဝိစာရဏံ။ အနုဋီ၊၁။ရ၆။

ဥပဋ္ဌာနာကာရဟေတု (ပု) [ဥပဋ္ဌာနာကာရ+ဟေတု] ထင်ပေါ်လာသော အခြင်းအရာ ဟူသော အကြောင်း။ ဘိက္ခဝေ တတြ တသ္မိံ ဥပဋ္ဌာနာကာရေန ဥပဋ္ဌာနာကာရဟေတု ဗာလသ္မ ကတပါပသ္မ ဧဝံ ပရိဝိတက္ကော ဟောတိ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။ ၃၃၆။

ဥပဋ္ဌာနုဿာဟန(နာ) [ဥပဋ္ဌာန+ဥဿာဟန] သတိ, ဝီရိယ။ အာရမ္မဏေ စေတသော အဝိက္ခေပပဝတ္တိယာ ဥပဋ္ဌာနုဿာဟနာနိ ဝိယ တေသံ အဝိက္ခေပေါပိ အတိသယေန ဥပကာရကော။ အနုဋီ၊၁။၁၅၃။

ဥပဋ္ဌာနုဿာဟမန္တစာတိသမ္ပဒါ (ထီ) [ဥပဋ္ဌာနုဿာဟမန္တစာတိ+သမ္ပဒါ] ပြုစုလုပ်ကျွေးခြင်း, အားထုတ်မှုလုံ့လဝီရိယ, မန္တာန်အတတ်ပညာ, အမျိုးဇာတ်တို့နှင့် ပြည့်စုံခြင်း။ ဣဒါနိ နေသံ အရိယာနံ ဥပဋ္ဌာနုဿာဟ-မန္တစာတိသမ္ပဒံ နိဿာယ ရညော သန္တိကေ

လဒ္ဓဝိသေသေ အမစ္စပုတ္တော နိဒဿနဘာဝေန ဒသေတုံ။ သံဒီ၊၂။၅၁၂။

ဥပဋ္ဌာပက(တိ)[ဥပ+ဋ္ဌာ+ဏကေ+ဏွု] (၁)-ပြုစုလုပ်ကျွေးစေနိုင်သော၊ မိမိ၏ လက်အောက်ခံ အလုပ်အကျွေး အခြေအရံများကို စီမံခန့်ခွဲ အမိန့်ပေးနိုင်သော၊သူ။ (၂) ထင်ပေါ်လာစေတတ်သော(တရား)။ (၁)အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (၂) ပဋ္ဌိသန္ဓိအာရမ္မဏူပဋ္ဌာပကန္တိ ပဋ္ဌိသန္ဓိယာ အာရမ္မဏဿ ဥပဋ္ဌာပကံ။ အနုဋီ၊၂။၁၅၅။

ဥပဋ္ဌာပကမာန (ပု) [ဥပဋ္ဌာပက+မာန] ပြုစုလုပ်ကျွေးစေနိုင်သော-လက်အောက်ခံ အလုပ်အကျွေး အခြေအရံများကို စီမံခဲ့ခဲ့အမိန့်ပေးနိုင်သော-သူဌာ်ဖြစ်တတ်သောမာန၊ မိမိ၏ လက်အောက်ခံများအပေါ်ဌ် အမိန့်ပေး နိုင်မှုကို အစွဲပြု၍ ဖြစ်တတ်သောမာန။ ဥပဋ္ဌာပက-မာနောတိ အာဏာကရဏမာနော။ မူလဋီ၊ ၂။၂၁၆။ ဥပဋ္ဌာကမဒ-လည်းကြည့်။

ဥပဋ္ဌာပန (နာ) [ဥပ+ဋ္ဌာ+ဏကေ+ယု] (က) ကပ်၍တည်စေခြင်း၊ ဖြစ်ပေါ်လာစေခြင်း၊ ထင်ပေါ် လာစေခြင်း၊ ချဉ်းကပ်တည်စေခြင်း။ (ခ) ပြုစုလုပ်ကျွေးစေခြင်း။ (က) သာဒိယနံ နာမ သေဝေတုကာမတာစိတ္တဿ ဥပဋ္ဌာပနံ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၈၈။ (-ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂ဖ၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၁။ဖ၀။) ဥပ္ပါဒနံ စေတ္ထ တထာ နိမိတ္တဿ ဥပဋ္ဌာပနံ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၄ ၂။ နာ နေသံ ယာနာနံ ဥပဋ္ဌာပနေ ဥဿုက္ကံ အာပဇ္ဇိတဗ္ဗံ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၅၈။ (ခ) နာ ဥပဋ္ဌာပနာယ ဥဿုက္ကံ ကရေယျာတိ နာ အည် အာဏာပေယျ။ ဝိ၊ ၂။ ၃၈၃။ (-ဝိ၊၅။၁၁၁။)

ဥပဋ္ဌာပနပညာ (ထီ) [ဥပဋ္ဌာပနာ+ပညာ] ထင်ပေါ်စေသောပညာ၊ သိဖွယ်တရားတို့ကို အာရုံ၏ အဖြစ်ဖြင့် ထင်ပေါ်လာစေသော -ပညာ။ တတ္ထ သုန္ဒရာ ဥပဋ္ဌာပနပညာ မဂ္ဂဖလ-ပညာ ဝိပဿနာပညာ စတုပဋိသမ္ဘိဒါဒိသဒ်ါတာ မေဓာ ယဿ ဘဂဝတော သော သုမေဓော။ အပ၊ဌ၊၁။၃۔၃၀၄။

ဥပ္ပဋ္ဌာပနဝိဓိ (ပု) [ဥပဋ္ဌာပန+ဝိဓိ] ထင်ပေါ်လာစေသော အစီအရင်။ ဣမံ ဧဝ အနုပဋ္ဌဟန္တဿ ကာယသခ်ါရဿ ကဏ္ဍကုဋ္ဌာပက-နယေန ဥပဋ္ဌာပနဝိဓိမေဝ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၂၁၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၃၄။

ဥပဋ္ဌာပနီယ (တိ) [ဥပ+ဋ္ဌာ+ဏကေ+အနီယ] (နေရာမှ)-ထစေသင့်သော-ထစေထိုက်သော-အထခိုင်းကောင်းသော၊သူ(သီတင်းယ်)။ ဥပဋ္ဌာပနီယာနမ္ပိ အနုဋ္ဌာပနေန သပြဟွစာ-ရိနံ ဟိတေသိတာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၀ ၂။

ဥပဋ္ဌာပယန္တ (တိ) [ဥပ+ဋ္ဌာ+ဏကပယ+အန္တ] ထင်ပေါ်လာစေသော-ဖြစ်ပေါ်လာစေသော၊ သူ။ သတိ ဥပဋ္ဌာပယတော (သာ ပိတိ ပဋိဝိဒိတာ ဟောတိ။) ပဋိသံ။၁၈ဖ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၃၃။ ဣတိ အနုတ္ထရေသု ဝိမောက္ခေသု ပိဟံ ဥပဋ္ဌာပယတော ဥပ္ပဇ္ဇတိ ပိဟာပစ္စယာ ဒေါမနဿံ။ မ၊၁။၃၇၈။ မ၊၃။ ၂ဖ၁။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၃၁၈။ ပိဟံ ဥပဋ္ဌာပယတောတိ ပတ္ထနံ ပဋ္ဌပေန္တဿ။ မ၊ဌ၊ ၂။ ၂ဖ၈။ မ၊ဌ၊၄။၁۔ဖ။ (-သံ၊ဌ၊၃။၁۔၂။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၃၅၉။ မူလဋီ၊၃။၁۔၄။)

ဥပဋ္ဌာပယမာန (တိ) [ဥပ+ဋ္ဌာ+ဏကပယ+မာန] ထင်ပေါ်စေ-ဖြစ်ပေါ်စေသော(သတိ)။ ဧဝံ သတိ ကုသလာနံ ဓမ္မာနံ ဂတိယော သမ-ဒ္ဓေသမာနာ အာရမ္ဘဏေ ဝါ ဥပဋ္ဌာပယမာနာ ပညာနဂ်လံ ရက္ခတိ။ သံ၊ဌ၊၁။ ၂၃ ၂။ သုတ္တနိ၊ ဌ၊၁။၁၃ ၂။ (-သံ၊ဋီ၊၁။ ၂ရ ၂။)

ဥပ္ပဋ္ဌာဓိတ (တိ) [ဥပ+ဋ္ဌာ+ဏကေ+တ] (က) ထင်စေ-ထင်လာစေ-အပ်သော။ (ခ) ပြုစု-လုပ်ကျွေး-ကျွေးမွေး-စေအပ်သော၊သူ။

(ဂ)ဖြစ်စေအပ်သော။ (ဃ) တည်ရှိစေအပ်-တည်ထားအပ်-သော။ (က) ဧကေန ကမ္မုနာ တဇ္ဇေ နိမိတ္တေ ဥပဒ္ဓာပိတေ ပစ္စယဝိသေသ-ဝသေန တတော အညေန ကမ္မုနာ အညဿ နိမိတ္တဿ ဥပဒ္ဓာနံ ပရိဝတ္တနံ။ မဇ္ဈိ၊၃။၃၀၂ (-၁၄၅။ အံ၊ဒု၊၂။၁၁၁။) (ခ) ရညာ ရာဇာရဟေန နာနဂ္ဂရသေန ဘောဇနေန ဥပဒ္ဓာပိတောပိ ကိဉ္စိ ဘုဉ္ဇိတုံ နေ ဣစ္ဆိ။ ဓမ္မပဒ၊ ၂။၃၁၄။ (ဂ) သတိပရိစိတေတိ သတိယာ ပဒ္ဓာပိတေ၊"ဥပဒ္ဓာပိတေ"တိပိ ပါဌော၊ အယ-မေဝတ္ထော။ သံ၊ဒု၊၁။၂၅၂။ ဥပကၠဒုန္ဓိ ဥပဒ္ဓာပိတံ။ ကခါ၊ဋီ၊သစ်။၃၀၈။ (ဃ) ဥပဒ္ဓာပိတံ ဥဒကကဉ္ဇိယံ။ ဝိ၊ဋီ၊၁။၁ရ၄။

ဥပဒ္ဓာပိတဝဏ္ဏာယတန (နဝ) [ဥပဒ္ဓာပိတ+ဝဏ္ဏာယတန] ထင်ပေါ်လာစေအပ်သော အဆင်းအာရုံ။ ကမ္မဗလေန ဥပဒ္ဓာပိတဝဏ္ဏာ-ယတနံ သုပိနံ ပဿန္တဿ ဝိယ ဒိဗ္ဗစက္ခုဿ ဝိယ စ မနောဒ္ဓါရေ ဧဝ ဂေါစရဘာဝံ ဂစ္ဆတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၀၀။

ဥပဒ္ဓာပိတသတိသမ္ဘဝေ (တိ) [ဥပဒ္ဓာပိတ+သတိသမ္ဘဝေ] ဖြစ်စေအပ်သော သတိ သမ္ဘဝဉ်ရှိသော။ ဧဝံ သမ္ဘဒေဝ ဥပဒ္ဓာပိတ-သတိသမ္ဘဝေတ္တာ ဝုတ္တံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၁၄။

ဥပဒ္ဓာပေတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+တဗ္ဗ] (က) ပြုစု-လုပ်ကျွေး-စေအပ်သော၊သူ။ (ခ) ကပ်၍တည်စေ-ဖြစ်စေ-အပ်သော။ (ဂ) တည်ရှိစေအပ်-တည်ထားအပ်-သော။ (ဃ) သာမဏေရော ဥပဒ္ဓာပေတဗ္ဗော။ ဝိ၊ဋီ၊၉၀။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၆၆။ တေဟိ ဘိက္ခဝေ ဘိက္ခုဟိ သော ဘိက္ခု သင်္ဂဟေတဗ္ဗော အနုဂ္ဂ-ဟေတဗ္ဗော-----ဥပဒ္ဓာပေတဗ္ဗော စုဏ္ဏေန မတ္တိကာယ ဒန္ဓကဋ္ဌေန မုခေါဒကေန။ ဝိ၊ ၁။၁၆၀။ (ခ) သတိ အာနန္ဒ ဥပဒ္ဓာပေတဗ္ဗာ။ ဒီ၊ ၂။၁၁ရ။ ဒီ၊ဋ၊ ၂။၁ရ၄။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၁ရ၉။ (ဂ) ပါနီယံ ဥပဒ္ဓာပေတဗ္ဗံ။ ဝိ၊၃။၆၁။ ကခါ။၉၅။ ကခါ၊ဋီ၊သစ်။၁၅၅။(-ဝိ၊၃။၁၅၉။)

ဥပဒ္ဓာပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+တိ] ထား၏၊ အနီး၌တည် ရှိစေ၏၊ ဖြစ်စေ၏၊ ရှေ့ရှုဖြစ်စေ၏။ ဥပဒ္ဓ(ဌာ)ပေတိ(က) ကြည့်။

ဥပဒ္ဓာပေတုံ (ဗျ) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+တုံ] (က) ပြုစု-လုပ်ကျွေး-စေခြင်း၄၊။ (ခ) တည်ရှိ စေခြင်း-တည်ထားခြင်း-၄၊။ (ဂ) ပဋိဗလော ဟောတိ---ဂိလာနာနံ ဥပဒ္ဓာတုံ ဝါ ဥပဒ္ဓာပေတုံ ဝါ။ ဝိ၊၃။၉၂။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၆၆။ (ခ) အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ပါနီယံ ပရိဘော-ဇနီယံ ဥပဒ္ဓာပေတုံ။ ဝိ၊၃။၁၅၉။

ဥပဒ္ဓာပေတု (တိ) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+တု] ပြုစု-လုပ်ကျွေး-စေသော၊သူ။ နာဘိဇာနာမိ သာမ-ဏေရံ ဥပဒ္ဓာပေတာ။ မ၊၃။၁၆ရ။

ဥပဒ္ဓာပေတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+တ္တာ] (က) ရှေ့ရှုတည်စေ၍၊ ဖြစ်ပေါ်လာစေ၍၊ (ခ) တည်ရှိစေ၍၊ တည်ထား၍။ (ဂ) သက္ကစ္စန္ဓိ သတိ ဥပဒ္ဓာပေတ္တာ။ ကခါ။ ၂၈၁။ အာဟာရေ ပဋိကူလသညံ ဥပေဌာပေတ္တာ။ မ၊ဌ။၁။ ၂၆၄။ (-ဝိ၊ဌ၊၁။၆ ၂။ သာရတ္ထ၊၁။၁ရ၁။ ဝိမတိ၊၁။၃၄။ ကခါ၊ဋီ၊သစ်။၄၃၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄ ၂။ အနုဋီ၊ ၁။၈၉။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၃ ၂၀။) (ခ) တေမာသံ ပါနီယံ ဥပဒ္ဓာပေတ္တာ။ ဝိ၊ဌ၊၄။ရ၄။

ဥပဒ္ဓာပေထ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+ထ] ဖြစ်စေကုန်လော၊ တည်ရှိစေကုန်လော၊တည် ထားကုန်လော။ ဥပဒ္ဓ(ဌာ)ပေတိ(က) ကြည့်။

ဥပဒ္ဓာပေန္ဓ (တိ) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+အန္ဓ] (က) ဖြစ်စေသော၊သူ။ ဖြစ်စေလျက်၊(ကြို၊ဝိ)။ (ခ) လုပ်ကျွေး ပြုစုစေသော၊သူ။ လုပ်ကျွေး ပြုစုစေလျက်၊(ကြို၊ဝိ)။ (ဂ) သတိ ဥပဒ္ဓာပေန္ဓော

အာသေဝတိ။ အံ၊ဌ၊၁။၅၃။(-ပဋိသံ။၂၂၈။) (ခ) ဗာလော အဗျတ္တော ပရိသံ ဥပဒ္ဓာပေန္တော ဒသဝေသော အာပဇ္ဇတိ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၆၃။

ဥပဒ္ဓာပေန္ဓိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+အန္ဓိ] ပြုစုလုပ်ကျွေးစေကုန်၏။ ဥပဌ(ဌာ)ပေတိ (က)-ကြည့်။

ဥပဒ္ဓာပေမ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+မ] တည်ရှိစေ-တည်ထား-ကုန်အံ့။ ဥပဌ(ဌာ)ပေတိ (က)-ကြည့်။

ဥပဒ္ဓာပေယျ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+ဧယျ] ဖြစ်စေ-လုပ်ကျွေးစေ-ငြားအံ့။ ဥပဌ(ဌာ)ပေတိ (က)-ကြည့်။

ဥပဒ္ဓာပေယျုံ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+ဧယျုံ] လုပ်ကျွေးစေကုန်ငြားအံ့။ ဥပဌ(ဌာ)ပေတိ (က)-ကြည့်။

ဥပဒ္ဓာပေသိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+ဏ္ဍိ] အနီးဌ်တည်ရှိစေပြီ၊ တည်ထားပြီ၊ ပြုစုလုပ်ကျွေးစေပြီ။ ဥပဌ(ဌာ)ပေတိ(က)-ကြည့်။

ဥပဒ္ဓာပေသုံ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+ဥံ] ဖြစ်စေကုန်ပြီ၊ ထားကြကုန်ပြီ။ ဥပဌ(ဌာ)ပေတိ(က)-ကြည့်။

ဥပဒ္ဓာပေသထ (ကာ၊ကြို)[ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+သထ] လုပ်ကျွေးစေကုန်လတ္တံ့။ ဥပဌ(ဌာ)ပေ-တိ(က)-ကြည့်။

ဥပဒ္ဓာပေသန္ဓိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဏာပေ+သန္ဓိ] တည်ရှိစေကုန်လတ္တံ့၊ တည်ထားကုန်လတ္တံ့။ ဥပဌ(ဌာ)ပေတိ(က)-ကြည့်။

ဥပဒ္ဓာမိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+မိ+] ပြုစုလုပ်ကျွေး၏။ ဥပဌာတိ(ခ)-ကြည့်။

ဥပဒ္ဓာယက (တိ) [ဥပ+ဌာ+ဏ္ဍု။ ထိ-ဌ် ဥပဌာယိကာ] ပြုစုလုပ်ကျွေးသောသူ။ သဒ္ဓံ ကုလံ ဟောတိ စတ္ဌုဟိ ပစ္စယေဟိ ဥပဌာယကံ ဘိက္ခုသံဃသ မာတာပိတုဌာနိယံ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၆၆။ အနုရုဒ္ဓတ္ထေရသ ဥပဌာယိကာယ အစ္စယ-ဒေသနာ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၃၃။ ပစ္စုပဋ္ဌိတာတိ တံ တံ ဝတ္ထုကရဏဝသေန ပတိဌပဋ္ဌိတာ ဥပ-ဌာယကာ။ မ၊ဋီ၊၂။၂၁၅။(-မ၊ဌ၊၂။၂၈၄။ သံ၊ဌ၊၁။၁၂၉။ အဘိ၊ဌ၊၂။၄၆၅။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၆။)

ဥပဒ္ဓာယိကာ (ထီ) [ဥပ+ဌာ+ဏ္ဍု+အာ] ပြုစုလုပ်ကျွေးသောသူမ၊ အလုပ်အကျွေးမ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဒ္ဓာသိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဏ္ဍံ] (က) ပြုစုလုပ်ကျွေးပြီ၊ ဆည်းကပ်ခစားပြီ။ ဥပဌာတိ(ခ) ကြည့်။(ခ) တည်ထားပြီ။ဥပဌာတိ(ဃ) ကြည့်။

ဥပဒ္ဓာသိ (ကြို)[ဥပ+ဌာ+ဏ္ဍိ] (က)ထင်ပေါ်လာပြီ။ ဥပဌာတိ(က) ကြည့်။ (ခ) ပြုစုလုပ်ကျွေးပြီ ဆည်းကပ်ခစားပြီ။ ဥပဌာတိ(ခ) ကြည့်။

ဥပဒ္ဓာဟိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+ဟိ] ဆည်းကပ်ခစားလော။ ဥပဌာတိ(ခ) ကြည့်။

ဥပဒ္ဓိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဏ္ဍံ] ပူဇော်ပြီ၊ ဥပဌာတိ-(ဂ) ကြည့်။

ဥပဒ္ဓိတ (တိ) [ဥပ+ဌာ+တ] (၁) (က) ပြုစုလုပ်ကျွေးသော၊သူ။ (ခ) ကပ်၍-အနီးဌ်-တည်နေသော (သဒ္ဒတ္ထ)။ စောင့်မျှော်နေသော (အဓိပ္ပါယတ္ထ)၊ သူ။ (ဂ) ဖြစ်ပေါ်လာသော၊ ထင်ပေါ်လာသော။ (ဃ) ရောက်လာသော၊ သူ။ (၂) ပြုစုလုပ်ကျွေးအပ်သော၊သူ။ (၂) ကပ်ရောက်တည်နေရာဖြစ်သော။ (၁) (က) ပြုစုလုပ်ကျွေးသော၊သူ။ သမ္ဘဂ္ဂတေ သီလဝန္တေ စီဝရေန ဥပဌိတာ။ အံ၊၁။၃ရ၆။ ဥပဌိတာတိ ဥပဌာယကော (ဥပဌာယကာ?)။ အံ၊ဌ၊၂။ ၃၁၂။ပစ္စုပဋ္ဌိတာ ဟောန္တိတိ ပဏ္ဏသာလ-

ပရိဝေဏသမ္မဇ္ဇနာဒိဝတ္ထုကရဏဘူတ ဥပဋ္ဌိတာ ဟောန္တိ။ မဟာ၊၂။၁၉၂။ (၁) ကပ်၍-အနီး၌-တည်နေသော (သဒ္ဒတ္ထ)။ စောင့်မျှော်နေသော (အဓိပ္ပါယတ္ထ)၊ သူ။ ဥပဋ္ဌိတာ သတိ အသမ္မုဋ္ဌာ (ဝိ၊၁။၄။ မ၊၁။၂၆။ အံ၊၁။၁၄ရ။ ဣတိဝုတ်။၂ရ၄) တိ နှ ကေဝလဗျ ဝိရိယမေဝ၊ သတိပိ မေ အာရမ္မဏာဘိမုခီဘာဝေန ဥပဋ္ဌိတာ အဟောသိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၁၁။ မ၊ဌ၊၁။၁ ၂၈။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၃၄၃။ ဥပဋ္ဌိတာတိ ဩဂါဟနသင်္ခါတေန အပိလာ-ပနဘာဝေန အာရမ္မဏံ ဥပဂန္တွာ ဌိတာ။ သာရတ္ထ၊၁။၃၅၄။ မဇ္ဈိ၊၁။၂၂၂။ နှ ယတ္ထ သာ ဥပဋ္ဌိတော ဟောတိ။ ဒီ၊၁။၁၅ရ။ မ၊၁။၁၁ဃ။ အံ၊၁။၃၀၀။ နှ ယတ္ထ သာတိ ယတ္ထ သုနခါ ပိဏ္ဍံ လဘိဿာမီတိ ဥပဋ္ဌိတော ဟောတိ။ တတ္ထ တဿ အဒတ္တာ အာဟဋ္ဌံ နှ ဂဏှတိ (နဂဏှာမိ)။ ဒီ၊ဌ၊၁၊၂၉၂။ မ၊ဌ၊၁။၃၄၉။ အံ၊ဌ၊ ၂။၂၄၆။ (၂) ဖြစ်ပေါ်လာသော၊ ထင်ပေါ်လာသော။ ဧဝံ ဥပဋ္ဌိတေ ပန နိမိတ္တေ ဧတေန ဘိက္ခုနာ အာစရိယသန္တိကံ ဂန္တွာ အာရော-စေတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၃၀။ သတိ တသ္မိံ အာရမ္မဏေ ဥပဋ္ဌိတေ အာရမ္မဏမုခေန စျာနေပိ ဥပဋ္ဌိတာ ဧဝ နာမ ဟောတိ။ မ၊ဌ၊၃။၃၁၃။ (ဃ) ရောက်လာသော၊သူ။ ဥပဋ္ဌိတန္တိပိ ပါဌော၊ ဘတ္တကာလေ အာဂတန္တိ အတ္ထော။ သုတ္တနိ၊ ဌ၊၁။၁၆၃။ (၂) ပြုစုလုပ်ကျွေးအပ်သော၊သူ။ ဒီဝါ စ ရတ္တော စ မယာ ဥပဋ္ဌိတာ။ ဇာ၊ ၁။၁၉ရ။ (-ဇာ၊၂။၃၀၁။) ဝနေ ဝသန္တေန တပဿိနာ အဂ္ဂိ ဝိယ မယာ ဥပဋ္ဌိတာ ပရိစရိတာ။ ဇာ၊ဌ၊၃။၅၀၅။ (-ဇာ၊ဌ၊ရ။၂၂၀။) (၃) ကပ်ရောက်တည်နေရာဖြစ်သော။ ဥပဋ္ဌိတံ သဗ္ဗဝိသေသာန (နေတ္တိ။၁၀)နှင့် သဗ္ဗသံ ဥတ္တရိမနုဿဓမ္မသင်္ခါတာနံ ဝိသေသာနံ အဓိသီလသိက္ခာဒိဝိသေသာနံ ဝါ ဥပတိဋ္ဌန-ဋ္ဌာနံ။ နေတ္တိ၊ဌ။၆၀။ ဥပတိဋ္ဌတိ ဧတ္ထာတိ ဥပဋ္ဌိတံ၊ ဥပဋ္ဌိတသဒ္ဒဿ အဓိကရဏတ္ထတံ ဒဿေတုံ။ နေတ္တိ၊ဌ။၄ရ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၈၁။

ဥပဋ္ဌိတအာလောကသဏ္ဌာနန (နှ) [ဥပဋ္ဌိတ+အာလောက+သဏ္ဌာနန] ထင်ပေါ်လာသော အရောင်အလင်းကို မှတ်သားခြင်း-သိခြင်း-သဘော။ ဝိဘူတံ ကတ္တာ မနသိကရဏေန ဥပဋ္ဌိတအာလောကသဏ္ဌာနနံ။ အံ၊ဌ၊၂။၂ရ၄။ (-အံ၊ဌ၊၁။၁ ၂၈။)

ဥပဋ္ဌိတအာလောကသညာ (ထီ) [ဥပဋ္ဌိတာ+အာလောကသညာ] ထင်ပေါ်လာသော-အာဇလောကသညာ-အရောင်အလင်း၌ဖြစ်သော အမှတ်သညာ-အရောင်အလင်းဟူ၍ မှတ်သားခြင်းသဘော။ ထိနမိဒ္ဓဝိကၽွမ္ဘိကာယ ဝိဘူတံ ကတ္တာ မနသိကရဏေန ဥပဋ္ဌိတအာလောကသညာယ ဝသေန။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ။၂။ ၅၂၂။

ဥပဋ္ဌိတကာယသတိ (တိ) [ဥပဋ္ဌိတာ+ကာယသတိ] ထင်သော ကာယဂတာသတိရှိသော၊ သူ။ ဥပဋ္ဌိတကာယသတိ စ ဝိဟရတိ အပ္ပမာဏစေတသော။ စူဠနိ။၂၈၈။

ဥပဋ္ဌိတဗ္ဗာန (နှ) [ဥပဋ္ဌိတ+ဗ္ဗာန] ကပ်ရောက်တည်နေရာဗ္ဗာန။ ရာဂါဒိမလဝိရဟတော ဝါ ပရိယောဒါတာနံ ဥတ္တရိမနုဿဓမ္မဝိသေသာနံ ဥပဋ္ဌိတဗ္ဗာနတ္တာ ပရိသုဒ္ဓံ ပရိယောဒါတံ။ နေတ္တိ၊ ဝိဘာ။၈၁။

ဥပဋ္ဌိတနယ (ပု) [ဥပဋ္ဌိတ+နယ] ထင်သော-လာသော-နည်း။ ဥပဋ္ဌိတနယဗ္ဗာပိ၊ တတ္ထ တတ္ထ ပကာသယံ။ ဝိမတိ၊ဝ။ဝ။

ဥပဋ္ဌိတနိမိတ္တ (နှ) [ဥပဋ္ဌိတ+နိမိတ္တ] ထင်ပေါ်လာသော-နိမိတ်-အာရုံ။ တထာပိ သုပိနန္တေ ဥပဋ္ဌိတနိမိတ္တာဿ ပရိကပ္ပဝသေန ဂဟေတ္ဗ-တာယ။ အံ၊ဌ၊၃။ရ၀။

ဥပဋ္ဌိတမရဏ (တိ) [ဥပဋ္ဌိတ+မရဏ] ထင်သော-ကပ်၍တည်သော-သေခြင်း ရှိသော

သေခါနီးနေသောသူ။ အသ ဥပဒ္ဓိတ-မရဏသ ဒေဝပုတ္တသ ပဋ္ဌ မရဏသ ပုဗ္ဗနိမိတ္တာနိ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ ဣတိဝုတ်။ဋ္ဌ။၂၄၃။

ဥပဒ္ဓိတဝဏ္ဏ (ပု) [ဥပဒ္ဓိတ+ဝဏ္ဏ] ထင်ပေါ်လာသောအဆင်းအာရုံ။ ဝဏ္ဏတောတိ ပိစုပိဏ္ဍ-တာရကရူပါဒီသု ဝိယ ဥပဒ္ဓိတဝဏ္ဏတော။ ဝိသုဒ္ဓိ။ဋီ။၁။၃၃၇။

ဥပဒ္ဓိတသ(သ)တိ (ထီ) [ဥပဒ္ဓိတာ+သတိ] (၁) ထင်သော-ကပ်၍တည်သော-သတိ။(၂) ထင်သော-ကပ်၍တည်သော-သတိရှိသောသူ။ (၁) အတ္ထတော ဟိ သော (အပ္ပမာဒေါ) သတိယာ အဝိပ္ပဝါသော၊ **နိစ္စံ ဥပဒ္ဓိတသတိယာ**ဧတံ နာမံ။ ဣတိဝုတ်။ဋ္ဌ။ရ၆။ (တိ) (၂) မယမေတ္ထ ဥပဒ္ဓိတသတိ ဘဝိသာမာတိ သလ္လေခေါ ကရ**ကိယော**။ မ၊ဝ၊၅၂။ ဥပဒ္ဓိတာ သတိ ဧတေသန္တိ ဥပဒ္ဓိတသတိ။ နိစ္စံ အာရမ္မဏာဘိမုခပ္ပဝတ္တသတိနမေတံ အဓိဝစနံ။ မ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ ၁၉၄။ ဥပဒ္ဓိတသတိ ပုဂ္ဂလော အပ္ပဝရဇ္ဈော။ ပဋိသံ။ဝ၁၆။ အာရမ္မဏံ ဥပေစ္စ ဋ္ဌိတာ သတိ အသာတိ ဥပဒ္ဓိတသတိ။ ပဋိသံ၊ ဋ္ဌ၊၂။၂။ ယထာ စ ပိတိ နိ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ ဧဝံ ဥပဒ္ဓိတသတိတာယ သတိမာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၂၂။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂၂၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဝ။ဝ၅၈။

ဥပဒ္ဓိတသတိပုဂ္ဂလ (ပု) [ဥပဒ္ဓိတသတိ+ပုဂ္ဂလ] ထင်-ကပ်၍တည်-သောသတိရှိသော-ပုဂ္ဂိုလ်။ တိသဒတ္တတ္ထေရအဘယတ္ထေရသဒိသေ ဥပဒ္ဓိ-တသတိ ပုဂ္ဂလေ သေဝနေန-----သတိ-သမ္မောဠှဂေါ် ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃ရ၆။

ဥပဒ္ဓိတသတိပုဂ္ဂလသေဝနာ (ထီ) [ဥပဒ္ဓိတ သတိပုဂ္ဂလ+သေဝနာ] (၁) ထင်-ကပ်၍ တည်-သောသတိရှိသောပုဂ္ဂိုလ်ကို မှီဝဲဆည်း ကပ်ခြင်း။ (တိ) (၂) ထင်-ကပ်၍တည်-သော သတိရှိသော ပုဂ္ဂိုလ်ကို မှီဝဲဆည်းကပ်ခြင်းရှိ သောသူ။ (၁) စတူဟိ ကာရ**ကေဟိ**တိ **သတိ-**သမ္ပဇည် မုဒ္ဌသတိပုဂ္ဂလပရိဝဇ္ဇနာ ဥပဒ္ဓိတ-သတိ ပုဂ္ဂလသေဝနာ တဒဓိမုတ္တတာတိ။ ဒီ၊ ဋီ၊၂။ဝ၂၉။(-သီ၊ဋီ၊သစ်၊ဝ။၂ရ၁။) (တိ)(၂) စတ္တာရော ဓမ္မာ သတိသမ္မောဠှဂ်သ ဥပ္ပါဒါယ သံဝတ္တန္တိ----ဥပဒ္ဓိတသတိပုဂ္ဂလသေဝနတာ တဒဓိမုတ္တ- တာတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။ဝ၃ရ၆။

ဥပဒ္ဓိတာကာရ (ပု) [ဥပဒ္ဓိတ+အာကာရ] ထင်ပေါ်လာသောအခြင်းအရာ။ ဝိဘူတာကာရောတိ ပဏ္ဏတ္တိ သမတိက္ကမိတ္တာ အသုဘဘာဝသ ဥပဒ္ဓိတာကာရော။ မ၊ဋီ၊ဝ။ဝ၆၄။

ဥပဒ္ဓိတာကာရကထန (နာ) [ဥပဒ္ဓိတာကာရ+ကထန] ထင်ပေါ်လာသော-အခြင်းအရာ အားဖြင့်ဆိုခြင်း။ အနုမာနေန အတ္ထနော အနုဗုဒ္ဓိယာ နယဂ္ဂါဟေန ဥပဒ္ဓိတာကာရကထနံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ။ဝ။ဝ၉၅။

ဥပဒ္ဓိတာကာရဂ္ဂဟဏ(နာ) [ဥပဒ္ဓိတာကာရ+ဂဟဏ] ထင်ပေါ်လာသော အခြင်းအရာကို မှတ်ယူခြင်း။ တေသု သညာဝိပလ္လာသော မုဒုကော ဒုဗ္ဗလော သုဘာဒိဝသေန ဥပဒ္ဓိတာ-ကာရဂ္ဂဟဏမတ္တတ္တာ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၂၂၁။

ဥပဒ္ဓိတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ဌာ+တ္တာ] ပြုစုလုပ်ကျွေး၍။ ပစ္စယေဟိ ဥပဒ္ဓိတ္တာ၊ တတော ကာလ-ကံတာ အဟံ။ အပ၊၂။၂၁၅။

ဥပဒ္ဓိ(ဒ္ဓိ)ယမာန (တိ) [ဥပ+ဌာ+ယ+မာန] ပြုစုလုပ်ကျွေးအပ်သော။သူ။ ပါလိလေယျ-ကေန ဟတ္ထိနာ ဥပဒ္ဓိယမာနော ဖာသုကံ ဝဿာဝါသံ ဝသိ။ ဓမ္မပ၊ဝ။ဝ၃ရ။ (-ဓမ္မပ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ၂၁။ မ၊ဋီ၊၂။ဝ၁၆။) တေန ဥပဒ္ဓိယမာနော။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။ဝ၃။

ဥပဒ္ဓိသံ (ကြိ) [ဥပ+ဌာ+သံ] ပြုစုလုပ်ကျွေး ပါအုံ့။ ဥပဌာတိ-(၁) ကြည့်။

ဥပဇ္ဈိဿတိ (တိ) (ကြို) [ဥပ+ဌာ+သတိ] ပြုစုလုပ်ကျွေးလတ္တံ့။ ဥပဇ္ဈာတိ-(၁)ကြည့်။

ဥပဇ္ဈိဿန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+သန္တိ] ပြုစုလုပ်ကျွေးကြကုန်လတ္တံ့။ ဥပဇ္ဈာတိ-(၁) ကြည့်။

ဥပဇ္ဇေတိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+တိ] ပြုစုလုပ်ကျွေး၏။ ဥပဇ္ဈာတိ-(၁) ကြည့်။

ဥပဇ္ဇေန (တိ) [ဥပ+ဌာ+အန္တ။ထိ၌ ဥပဇ္ဇေန္တိ] ပြုစုလုပ်ကျွေးသော၊သူ။ ဒုက္ခိတံ သဟဇီဝိနိ နေဝ ဥပဇ္ဇေန္တိယာ နဲ ဥပဇ္ဈာပနာယ ဥဿုက္ကံ ကရောန္တိယာ ပါစိတ္တိယံ။ ဝိ၅။၁၁၁။ (သျ-၌ ဥပဇ္ဈဟန္တိယာ-ရှိ)

ဥပဇ္ဇေန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+အန္တိ] (က)ပြုစုလုပ်ကျွေးကြကုန်၏။ ဥပဇ္ဈာတိ-(၁) ကြည့်။ (၁) ပူဇော်ကြကုန်၏။ ဥပဇ္ဈာတိ-(၈) ကြည့်။

ဥပဇ္ဇေန္တိ (ထိ) [ဥပ+ဌာ+အန္တ+ဣ] ဥပဇ္ဇေန္တ ကြည့်။

ဥပဇ္ဇေမိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+မိ] ပြုစုလုပ်ကျွေး၏။ ဥပဇ္ဈာတိ-(၁) ကြည့်။

ဥပဇ္ဇေယျ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+ယျ] ပြုစုလုပ်ကျွေးရာ၏။ ဥပဇ္ဈာတိ-(၁) ကြည့်။

ဥပဇ္ဇေသိ[1] (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+သိ] ပြုစုလုပ်ကျွေး၏။ ဥပဇ္ဈာတိ-(၁) ကြည့်။

ဥပဇ္ဇေသိ[2] (ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဣ] ပြုစုလုပ်ကျွေးပြီ။ ဥပဇ္ဈာတိ-(၁) ကြည့်။

ဥပဇ္ဈယ့တိ (ကြို) [ဥပ+ဒဟ+ယ+တေ] လောင်ကျွမ်း၏။ ပူလောင်၏။ အတိတာပေန ပထဝီ ဥပဇ္ဈယ့တိ။ မိလိန္ဒ။ ၂၆၉။

ဥပဇ္ဈဟန္တ (တိ) [ဥပ+ဒုဟန္တ] လောင်ကျွမ်းသော၊ ပူလောင်သော။ ဒိဝသသန္တတ္တံ အယောသူလံ သဗ္ဗတ္ထ ဥပဇ္ဈဟန္တံ ကဏ္ဏသောတံ ပဝိသေယျ။ မိလိန္ဒ။ ၂ရရ။

ဥပဇ္ဈဟိတ (တိ) [ဥပ+ဒဟ+တ] လောင်စေအပ်သော။ အညေန ကဋ္ဌေန ဥပဇ္ဈဟိတော ဘိယ္ယောသော မတ္တာယ ဇလေယျ။ မိလိန္ဒ။ ၂၂၇။

ဥပမု (ပုဒ်နု) [ဥပ+အမု။(ဥပါဓိ-သံ) အသတိ ခေပေတိ သမုဒါယန္တိ အမောဟတော။ တထာ အဒ္ဓါ။ ဥပမောတိ ဥပသဂ္ဂေန ပဒံ ဝမ္ဘိတ်၊ ဧတေ တယော ပုမေ။----ဧတေ အမ္ဘာဒယော တယော အသမေ ဘာဝေ ပုမေ၊ သမေ တု နပုံသကေတိ ရူပဘေဒေနာဟ "အဒ္ဓံ ဝုတ္တံ သမေ ဘာဝေ"တိ။----"အဒ္ဓံ ဝုတ္တံ သမေ ဘာဝေ"တိ ဧတ္ထ "အမုံ ဥပမု"နွဲ့ ဣဒံ ဒွယမ္ပိ သင်္ဂီဟိတံ-ဟူသောအဘိဓာန်ဋီကာ၅၃-၅၄-အလို အခ္ခိုအဝက် အနက်ဟောမူ ပုံလိုင်, ထက်ဝက်အနက်ဟောမူ နပုံလိုင်ဟု မှတ်ရာ၏။ Critical အဘိဓာန်နှင့် ဦးဟုတ်စိန် အဘိဓာန်တို့၌ တိလိုင်ဟုပြထား၏။ ပါဠိတော် အဋ္ဌ-ကထာ ဋီကာ ယောဇနာတို့၌မူ ပုံလိုင်, နပုလ္လိုင်ရုပ်များ တွေ့ရ၏။ ဤ၌မူ ဓာန်ဋီနှင့် ပြလတ္တံ့သော သာဓကများ အတိုင်း"ပုဒ်နု" ဟုနှစ်လိုင် ပြထားပါသည်။] (၁) ထက်ဝက်။ (ပု)(၂) အခ္ခိုအဝက်။ (၁) ဥပမုမိဒံ ဘဒ္ဒေ ဗြဟ္မစရိယဿ။ သံ၁။၈၈။ မ၊ဌ၊၂။။၂ရရ။ ဥဒါန၊ ဌ။ ၂၀၁။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၉၅။ ယာ ဧသာ ကလ္ယာဏမိတ္တတာ နာမ၊ သာ ဥပမုံ၊ တတော ဥပမုံ အာဂစ္ဆတိတိ အတ္ထော။ သံ၊ဌ၊၁။၁၄၃။ ဥပမော ဘာဝေါ။ ပါစိတ်၊ယော။၃ရရ။ (ပု)(၂) မဟာကဿပတ္ထေရော " ရာဇဂဟံ အာဝုသော ဂစ္ဆာမာ"တိ ဥပမုံ ဘိက္ခုသံဃံ ဂဟေတ္တာ ဧကံ မဂ္ဂံ ဂတော၊ အနုရုဒ္ဓတ္ထေရောပိ အာဝုသော ဥပမုံ ဂဟေတ္တာ ဧကံ မဂ္ဂံ ဂတော။ ဝိ၊ဌ၊၁။ရ။ (ဥပမုံ၊ထက်ဝက်သော၊ဝါ-နှစ်ရာ ငါးဆယ်သော-ဟု မအူသျှ၌ အနက်ပး၏။ သီ၊

ဋီ၊သစ်-ရှင်း၁ချက်ကိုထောက်လျှင် ဥပမုံ-အခ္ခို့. အဝက်သော-ဟုသာ အနက်ပေးသင့်မည်ထင်သည်။) ဥပမုသံယောတိ ဟိ သကသက-ပရိသာဘူတော ဘိက္ခုဂဏော ဂယ္ဟတိ ဥပမု-သဒ္ဒဿ အသမေပိ ဘာဂေ ပဝတ္တတ္တာ။ ယဒိ ဟိ သန္နိပတိတေ ဘိက္ခုသံယေ ဥပမုသံယေန သဒ္ဓိန္တိ အတ္ထံ ဂဏှေယ္ယ၊ တဒါ သံဃဿ ဂဏနုပထမတိတတ္တာ နု ယုဇ္ဇတေဝ၊ ယဒိ စ သဂ်ိယနတ္ထံ ဥစ္စိနိတာနံ ပဏ္ဍိန္ဒ် ဘိက္ခုသတာနံ မဇ္ဈေ ဥပမုသံယေန သဒ္ဓိန္တိ အတ္ထံ ဂဏှေယ္ယ၊ ဧဝမ္ပိ တေသံ ဂဏပါမောက္ခာနံ ယေဝ ဥစ္စိနိတတ္တာ နု ယုဇ္ဇတေဝ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၆၈ရ။

ဥပမုအင်္ဂ (နာ) [ဥပမု+အင်္ဂ] ထက်ဝက်သော ကိုယ်အင်္ဂါ။ သော အာဂန္တာ ရာဇင်္ဂေ အာကာသေ ဌတ္တာ ဥပမုအင်္ဂီ နာမ ဒသေတိ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၃၂၅။

ဥပမုဥပေါသထကမ္မ (နာ) [ဥပမု+ ဥပေါသထ ကမ္မ] ထက်ဝက်သော ဥပုသ်ကံ။ ဥပမု-ဥပေါသထကမ္မံ နိဿာယ ဟိ ဒေဝတာယ သာ သမ္မတ္တိ လဒ္ဓါ။ မ၊ဌ၊၂။၂၈၉။

ဥပမုကပ္ပ (ပု) [ဥပမု+ကပ္ပ] ထက်ဝက်သော-ကပ်-ကမ္ဘာ၊ အသင်္ချေယျကပ်၏ ထက်ဝက်။ တေသံ ကိတ္တကံ အာယုပ္ပမာဏံ၊ ဥပမုကပ္ပေါ။ အဘိ၊ဝိ။၄၃၉။ တေသံ ဥပမုကပ္ပေါ အာယု-ပ္ပမာဏံ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၀၀။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၆၄။ ဥပမု-ကပ္ပေါတိ အသင်္ချေကပ္ပဿ ဥပမုကပ္ပေါ။ အံ၊ ဋီ၊၃။၁၆၈။ (-ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၀၂။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၃၂။)

ဥပမုကမ္မ (နာ) [ဥပမု+ကမ္မ] ထက်ဝက်သောကံ။ မနောကမ္မံ ဥပမုကမ္မံ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၄ရ။ မ၊ဌ၊ ၃။၁၆၀။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၁၄။ မနောကမ္မံ အနော-ဇ္ဇာရိကတ္တာ ဥပမုကမ္မံ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၂၄။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၂၇၀။

ဥပမုကဟာပဏ (ပု) [ဥပမု+ကဟာပဏ] ငွေ တစ်ကျပ်၏ ထက်ဝက်။ ပါဒံ, ဥပမုကဟာပဏံ, ကဟာပဏံ ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။၁၆၉။

ဥပမုကာယ (ပု) [ဥပမု+ကာယ] ထက်ဝက်သော ကိုယ်၊ ကိုယ်တစ်ပိုင်း။ ဟေဋ္ဌိမေန ဥပမု-ကာယေနာ(သံ၊၁။၁၅၈)တိ နာဘိတော ပဋ္ဌာယ ဟေဋ္ဌိမကာယေန။ သံ၊ဌ၊၁။၂၀၃။ ဥပမုကာယံ ဒဿေန္တိယော တိဋ္ဌန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၂၉။ (- ဒီ၊ဌ၊ ၂။ရ၂။ မ၊ဌ၊၁။၂၃၁။ မ၊ဌ၊၂။၂၈၉။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၁။၁ရ၃။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၄၀။)

ဥပမုကာလ (ပု) [ဥပမု+ကာလ] ထက်ဝက်သော အချိန်ကာလ။ ရဿန္တိ တတော ဥပမုကာလေန ဝတ္တမ္ဘံ အကာရာဒိ။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၁ရ၅။

ဥပမုကာသိ (ပု) [ဥပမု+ကာသိ] တစ်ထောင်၏ထက်ဝက်၊ ကျပ်ငွေငါးရာ။ အမုကာသိကံ ကမ္မလံ ပါဟေသိ ဥပမုကာသိနံ ခမမာနံ။ ဝိ၊ ၃။၃၉၃။ (-ဝိ၊ဌ၊၃။၄၀၂။)

ဥပမုကုမ္ဘိ (ထီ) [ဥပမု+ကုမ္ဘိ] ထက်ဝက်ပြည့်သောအိုး။ ယံ ပန ဥပမုကုမ္ဘိယံ ဝါ ရိတ္တ-ကုမ္ဘိယံ ဝါ ဌပိတံ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂ရ၆။ ဥပမုကုမ္ဘိယန္တိ ဥပမုပုဏ္ဏာယ ကုမ္ဘိယာ။ ဝိမတိ၊၁။၁ရရ။

ဥပမုကွာယိတ (တိ) [ဥပမု+အကွာယိတ] ထက်ဝက်ခဲစားအပ်ပြီးသော (ဣတ္ထိနိမိတ်)။ ဥပမု-ကွာယိတေ စ ယေဘုယ္ယေနခါယိတေ စ ထုလ္လစ္စယံ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၂၉။ (-ဝိ၊ဌ၊၁။၂၂၈။ ကခ်ီ။ ၁၁၄။ ဝဇိရ။ ၁ဝ၄။ သာရတ္ထ၊၂။၈၉။ ဝိမတိ၊ ၁။၁၄၄။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၁၈၅။)

ဥပမုဂါထာ (ထီ) [ဥပမု+ဂါထာ] ထက်ဝက်သော ဂါထာ၊ ဂါထာဝက်။ ကိံ ကာဟသိ----ဂယာတိ အယံ ပန ဥပမုဂါထာ။ မ၊ဌ၊၁။၁၈၃။ (-မ၊ဌ၊ ၃။၃ဝ၁။ သံ၊ဌ၊၁။၄၄။)

ဥပမုဂါမ (ပု) [ဥပမု+ဂါမ] ထက်ဝက်သောရွာ၊ ရွာတစ်ပိုင်း။ ဥပမုဂါမော၊ ဂါမော၊ ဇနပဒေါ။

အဘိ၊ဌ၊၂။၂၄၀။

ဥပမုဂုဏ (ပု) [ဥပမု+ဂုဏ] ထက်ဝက်သော-ဂုဏ်-အကျိုးအာနိသင်။ ကလျာဏမိတ္တတာယ ပန ဥပမုဂုဏော လဗ္ဘတိ။ သံ၊ဌ၊၁။၁၄၄။ ပြဟ္မစရိယံ စရန္တသ ဥပမုဂုဏော ကလျာဏမိတ္တတော လဒ္ဓဗ္ဗော။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၈၈။

ဥပမုဌနကမာသ (ပု) [ဥပမုဌနက+မာသ] ပဲဝက်မျှထိုက်တန်သောတန်ဆာ။ လောဟမု-မာသောကိ လောဟမယော ဥပမုဌနက-မာသော။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၈၃။

ဥပမုစတုတ္ထ (တိ) [ဥပမု+စတုတ္ထ] အခွဲ-ထက်ဝက်-ဖြင့် လေးခုမြောက်ဖြစ်သော၊ သုံးခုခွဲဖြစ်သော။ အမှုမှာနီတိ ဥပမုစတုတ္ထာနိ၊ တိကိ သတာနိ ပညာသဏ္ဌာတိ အတ္ထော။ သာရတ္ထ၊၁။၂၅၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၄၁။

ဥပမုဏ္ဍန (တိ)[ဥပမု+ဆန] ထက်ဝက်မိုးအပ်သော (ကျောင်း)။ ဥပမုဏ္ဍနေ ဥပမုပရိဏ္ဍနေ အာပတ္တိ ဒုက္ကဋသ။ ဝိ၊၂။၂၈။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁၅။ ဝိ၊သင်္ကာ။၈၆။ ယသ ဒ္ဒိသု ဘာဂေသု ဧကော ဆဏ္ဍော ဧကော အဋ္ဌဏ္ဍော၊ ဣဒံ ဥပမုဏ္ဍနံ နာမ သေနာသနံ။ သာရတ္ထ၊၃။၁၀။ (-ဝိမတိ၊ ၁။၁၄၄။ ဝိမတိ၊၂။ရ။ ကင်္ခာ၊ဋီ၊သစ်။၃၅၂။)

ဥပမုဏ္ဍနပရိဏ္ဍန (တိ) [ဥပမု+ဆန+ပရိဏ္ဍန] ထက်ဝက်မိုးအပ်,ထက်ဝက်ကာရံအပ်သော။ ဥပမုဏ္ဍနပရိဏ္ဍနဒိသူ(ကင်္ခာ။၁၉၃)တံ အာဒိ-သဒ္ဒေန "သဗ္ဗဏ္ဍနေ စူဠကပရိဏ္ဍနေ----- စူဠကဏ္ဍနေ ဒုက္ကဋ"န္တိ အဋ္ဌကထာယံ ဝုတ္တာနံ ဂဟဏံ။ ကင်္ခာ၊ဋီ၊သစ်။၃၅၂။

ဥပမုဏ္ဍိနသိဟဋ္ဌကုဒါလသဏ္ဌာန (တိ) [ဥပမုဏ္ဍိန+သိဟဋ္ဌကုဒါလသဏ္ဌာန] ထက်ဝက်ပြတ်သော သီဟိုဋ္ဌပေါက်တူး သဏ္ဌာန်ရှိသော။ (အဘိ၊ဌ၊၂။၂၂၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၄၆-တို့၌ ဒွေ အက္ခကဋ္ဌိနိ၊ ဒွေ ကောဋ္ဌဋ္ဌိနိ၊ ဒွေ ဗာဟုဋ္ဌိနိ ဟု အစဉ် လာရှိသည်။ ခုဒ္ဒက၊ဌ။၃၉-၌ ဒွေ အက္ခကဋ္ဌိနိ၊ ဒွေ ပိဋ္ဌိဗာဟဋ္ဌိနိ ဒွေ ဗာဟ-ဋ္ဌိနိ-ဟု အစဉ် လာရှိသည်။ အဘိ၊ဌနှင့် ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ-တို့၌ ကောဋ္ဌဋ္ဌိနိ ကေတောပရိက္ခိကသိဟဋ္ဌ-ကုဒါလသဏ္ဌာနာနိ-ဟုဖွင့်ကြသည်။ ခုဒ္ဒက၊ဌ။၃၉-၌ ပိဋ္ဌိဗာဟဋ္ဌိနိ ဖရသုဖကသဏ္ဌာနာနိ၊ ဥပမုဏ္ဍိနသိဟဋ္ဌကုဒါလသဏ္ဌာနာနိတိပိ ဧကေ-ဟုဖွင့်သည်။ အဘိ၊ဌနှင့် ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ-အယူအဆကို ဧကေ ဟု ရည်ညွှန်းဟန်တူ၏။ ကောဋ္ဌဋ္ဌ၊ ပိဋ္ဌိဗာဟဋ္ဌ-နှစ်ပုဒ်တို့ကို လက်ပြင်ရိုး ဟု ပြန်နိုင်၏၊ ကောဋ္ဌဋ္ဌ-ကိုကား ပခုံးစွန်းရိုး-ဟု လည်း သျှ မျှားဌ် ပြန်ဆိုကြ၏။) ပိဋ္ဌိဗာ-ဋ္ဌိနိ----ဥပမုဏ္ဍိနသိဟဋ္ဌကုဒါလသဏ္ဌာ-နာနိတိပိ ဧကေ။ ခုဒ္ဒက၊ဌ။၃၉။

ဥပမုဏ္ဍာ(ဏ္ဍာ)ယမာန(တိ) [ဥပမု+ဏ္ဍာယမာန] ထက်ဝက်လောင်ကျွမ်းအပ်သော။ ဥပမုဏ္ဍာ-(ဏ္ဍာ)ယမာနာနံ ဒါရူနံ ကလာပံ ဥက္ခိပိတ္တာ။ မ၊ဌ၊၃။၁၆၂။ အဘိ၊ဌ၊၂။၂၈၂။

ဥပမုဌာန (နာ) [ဥပမု+ဌာန] ထက်ဝက်သော အရပ်။ ဇိဂုစ္ဆနော နာမ ယဒါ ဥပမုဌာနေ မုတ္တော ဟောတိ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။၁၃။

ဥပမုတ္ထေရ (ပု) [ဥပမု+ထေရ] ထက်ဝက်သော ထေရ်ရှင်မြတ်။တသ္မာ တံ ဓောတံ ဝဋ္ဋတိတိ ဥပမုတ္ထေရာ အာဟံသု။ ဝိ။ဌ၊၂။၂၉၀။ ဝိ၊သင်္ကာ။၁၀၂။

ဥပမုဒမု (တိ) [ဥပမု+ဒမု] ထက်ဝက် မီးလောင်အပ်သော။ ဆဝဋ္ဌကာနိတိ ဥပမုဒဗ္ဗာနိ အဋ္ဌိနိ။ မ၊ဌ၊၁။၃၅၃။

ဥပမုဒိဝသ (ပု) [ဥပမု+ဒိဝသ] နေ့ထက်ဝက်။ အဟော ဝတာဟံ ဥပမုဒိဝသံ ဇီဝေယျံ။ အံ၊ ၃။၁၃၆။ ဥပမုဒိဝသော ဥပ္ပါဒကွဏော ဥပမုဒိဝသော ဝယကွဏော။ အဘိ၊က။၁၅၆။

(–ဒီ၊၆၊၁။ ၂၈၄။ အံ၊၆၊၁။၃၃၃။)

ဥပမုဒုဿ (နာ) [ဥပမု+ဒုဿ] ကိုယ်ဝတ်ပုဆိုး ထက်ဝက်၊ပုဆိုတစ်ပိုင်း။ ဥပမုဒုဿမဒါသဟံ။ အပ၊၁။၁၄၈။ ဥပမုဒုဿံ ဒတ္တာန။ အပ၊ ၂။ရ၆။ ထေရ၊၆၊၁။၆၈။

ဥပမုဒုဿဒါန (နာ) [ဥပမုဒုဿ+ဒါန] ကိုယ်ဝတ်ပုဆိုးထက်ဝက်ကို ပေးလှူခဲ့ခြင်း။ ဥပမုဒုဿ-ဒါနေန၊ မောဒါမိ အကုတောဘယော။ အပ၊ ၂။ရ၇။

ဥပမုဒုဿဒါယက (ပု) [ဥပမုဒုဿ+ဒါယက] ကိုယ်ဝတ်ပုဆိုးထက်ဝက်ကို ပေးလှူဆုံးသော (ထေရ်)။ အာယသ္မာ ဥပမုဒုဿဒါယကော ထေရော ဣမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္တာ။ အပ၊ ၂။ရ၇။

ဥပမုဒုဿဒါယကတ္ထေရ (ပု) [ဥပမုဒုဿဒါယက+ထေရ] ဥပမုဒုဿဒါယကမည်သော ထေရ်၊ ကိုယ်ဝတ်ပုဆိုးထက်ဝက်ကို ပေးလှူဘူးသော ထေရ်။ ထေရာပဒါနာပါဠိ၊ ၅၀-ဝဂ်၊ ၅-အပဒါန၊ အပ၊ ၂။ရ၆၊ရ၇။

ဥပမုနာဠိ (ထီ) [ဥပမု+နာဠိ] တစ်ကွမ်းစား၏ ထက်ပက်၊ တစ်ကွမ်းစား၏ထက်ဝက်ပမာဏ ရှိသောဆန်။(ပရိဝါအဋ္ဌကထာနိဿ၊ ၂၅၂-၌ "ကွမ်းစားလတ်သောဆန်"ဟု စာရိုက်ထားသည်ကိုတွေ့ရ၏။) တတြ ပွါဒတော ဒေဝသိုက်နာဠိဝါ ဥပမုနာဠိဝါ-----ဒေဝန္တေန အပလောကနကမ္မံ ကတ္တာဝ ဒါတဗ္ဗာ။ ဝိ၊ဌ၊ ၄။ ၂၅၃။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၄ဝ၃။ (–ဝိမတိ၊ ၂။၃၁၈။)

ဥပမုနာဠိကောဒန (ပု၊နာ) [ဥပမုနာဠိ+ဩဒန။ နာဠိယာ ဥပမော ဥပမုနာဠိ၊ ဥပမုနာဠိယာ ဩဒနော ဥပမုနာဠိကောဒနော။ မအူ၊သျ၊ ၄။ရ၈ ၂။] ကွမ်းစားထက်ဝက်ချက်ထမင်း၊ မဂဓတိုင်းသုံးဖြစ်သော-နာဠိ-ကွမ်းစား-၏ ထက်ဝဂ်ချက်အပ်သောထမင်း၊ တစ်ခွက်၏ ထက်ဝက်-တစ်စလယ်-ချက်ထမင်း။ (ဖေါ်ပြလတ္တံ့သော သာရတ္ထဒီကာအတိုင်း နှစ်စလယ်သည်, သို့မဟုတ် တစ်ခွက်သည် မဂဓနာဠိမည်၏။ ထို့ကြောင့် ဥပမုနာဠိဟူသည် တစ်စလယ်တည်း။) ပတ္ထောဒနန္တိ မဂဓနာဠိယာ ဥပမုနာဠိကောဒနံ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၂၈၂။ မဂဓနာဠိယာ ဥပမုပပ္ပမာဏော ဣဓ ပတ္ထောတိ အာဟ "ပတ္ထောဒနန္တိ မဂဓနာဠိယာ ဥပမုနာဠိ-ကောဒန"န္တိ။ ဣမိနာ စ "ပတ္ထဒ္ဒယံ မဂဓ-နာဠိ"တိ ဒဿိတံ ဟောတိ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၄ ၂၈။

ဥပမုနိကာယ (ပု) [ဥပမု+နိကာယ] ထက်ဝက်သောနိကာယ်။ အဂုံတ္တရဘာဏကေန ဟေဋ္ဌာ ဝါ ဥပရိ ဝါ ဥပမုနိကာယော ဥဂ္ဂဟေတဗ္ဗော။ ဝိ၊ဌ၊၃။၅၅။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၆၄။

ဥပမုပံသုက (တိ) [ဥပမု+ပံသု+က] ထက်ဝက်သောမြေမှုန့်ရှိသော။ကိဉ္စာပိ ယေဘုယျပံသုံ အပ္ပပံသုံ စ ပထဝီ ဝတ္တာ ဥပမုပံသုကာ ပထဝီန ဝုတ္တာ။ သာရတ္ထ၊၃။၁၅။

ဥပမုပဋိဝိသ (ပု) [ဥပမု+ပဋိဝိသ] ထက်ဝက်သော-အဖို့-ဝေစု၊ ဝေစု၏ထက်ဝက်။ သာမဏေရာနံ ဥပမုပဋိဝိသ (ဝိ၊၃။၃၉၈) နှိုင်ဘွေ-----ဘေတသံယေဝ ဥပမုဘာဂေါ ဒါတဗ္ဗော။ ဝိ၊ဌ၊၃။၄၀၅။ (–ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၂၄ရ။ သာရတ္ထ၊၃။၃၃၉။)

ဥပမုပဏ္ဏ၀ဏ္ဏ (တိ) [ဥပမု+ပဏ္ဏ၀ဏ္ဏ] ထက်ဝက်ဖျော့တော့သော အဆင်းရှိသော၊သူ။ ဥပမုရတ္တစီ၀ရ-ကြည်။

ဥပမုပထ (ပု) [ဥပမု+ပထ] ထက်ဝက်သောခရီး၊ ခရီးတဝက်။ အဟံ ဥပမုပထံ ဂစ္ဆေယျံ။ ဒီ၊ ၃။၉။ (–ဒီ၊ဌ၊၃။၈။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။ ၂ရ၉။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၁။၁၀။)

ဥပနုပ(ပ္ပ)မာဏ (တိ) [ဥပနု+ပမာဏ] ထက်ဝက်သော-ပမာဏ-အတိုင်းအတာ-အတိုင်းအရှည်-ရှိသော။ ဝိတ္ထာရတော တတော ဥပနု-ပ္ပမာဏံ ဟောတိ။ ဝိ၊သင်္ဂ်ဟ။၃၃။ သိနေရု-ပမာဏတော ဥပနုပ(ပ္ပ)မာဏောပိ ယုဂန္ဓရ-ပဗ္ဗတော ပထဝိယံ သုပ္ပတိဋ္ဌိတော။ သာရတ္ထ၊ ၁။ ၂၅၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၄ ၂။

ဥပနုပရိက္ခိတ္တ (တိ) [ဥပနု+ပရိက္ခိတ္တ] ထက်ဝက်ကာရံအပ်သော။ အာရာမော ပန ဥပနုပရိက္ခိတ္တောပိ ဗဟုတရံ ပရိက္ခိတ္တောပိ ပရိက္ခိတ္တောယေဝ။ ဝိ၊သင်္ဂ်ဟ။၁၁၀။

ဥပနုပရိစ္ဆန္န (တိ) [ဥပနု+ပရိစ္ဆန္န] ထက်ဝက်ကာရံအပ်သော။ ဥပနုစ္ဆန္နေ ဥပနု-ပရိစ္ဆန္နေ အာပတ္တိ ဒုက္ကဋသဒ္ဒေ။ ဝိ၊ ၂။ ၂၈။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၁၅။ ဝိ၊သင်္ဂ်ဟ။၈၆။ သာရတ္ထ၊၃။၉။

ဥပနုပဿဒ္ဓိက (တိ) [ဥပနု+ပဿဒ္ဓိက] ပဿဒ္ဓိ-အချို့အဝက်ကို ဟောကြား၊သောသုတ်။(ပဌမ,ဒုတိယအာနန္ဒသုတ်တို့၌ ပဿဒ္ဓိ အပြည့်အစုံ ဟောကြား၊သည်၊ ပဌမ,ဒုတိယသမ္မဟုလသုတ်တို့၌ အရူပစျာန်ဝင်စား၊သူ၏ ပဿဒ္ဓိကို မဟော၊ ထို့ကြောင့် ထိုနှစ်သုတ်၌ အချို့အဝက်သော ပဿဒ္ဓိကို ဟောသည်ဟု ဆိုလိုရင်း၊ဖြစ်သည်။ သံ၊ ၂။၄ ၂၀-၄ ၂ ၂။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ ၂၀။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၃၅၉-တို့ တိုက်ဆိုင်ကြည့်။) ပစ္ဆိမာနိ ဥပနုပဿဒ္ဓိကာနိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ ၂၀။(-သံ၊ဋီ၊ ၂။၃၅၉။)

ဥပနုပိဒဟိတ (တိ) [ဥပနု+ပိဒဟိတ] ထက်ဝက်ပိတ်အပ်သော။ ဂန္ဓကုဋိဒ္ဒါရံ ဥပနုပိဒဟိတံ ကတ္တာ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ရ၀။

ဥပနုပိဟိတ (တိ) [ဥပနု+ပိဟိတ] ထက်ဝက်ပိတ်အပ်သော။ ဥပနုပိဟာတာနိ ဒ္ဒါရာနိ ကတ္တာ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၀၃။

ဥပနုဟာသုကာ (ထီ) [ဥပနု+ဟာသုကာ] ထက်ဝက်သောနံရိုး။ ဂဏသ ဥပနုဟာသုကာ ဘဋ္ဌိတဗ္ဗာ။ ဝိ၊၃။၁၀၄။

ဥပနုဗလိတ (တိ) [ဥပနုဗလ+ဣတ] ဖြစ်သောထက်ဝက်ခွန်အား၊ရှိသော၊သူ။ အာပါဒိတောတိ ဥပနုဗလိတော ပဋိပါဒိတော။ မဟာနိ၊ဋီ။ ၂၄၉။

ဥပနုဗာဟုပ္ပမာဏ (တိ) [ဥပနုဗာဟု+ပမာဏ] လက်မောင်း၏ ထက်ဝက် ပမာဏရှိသော။ လက်မောင်း၏ တစ်ဝက်အထိရှည်လျား၊သော။ တစ်တောင်ရှည်လျား၊သော။ သာ ပနေသာ ကောဋိယံ ဂဟေတ္တာ အာကနိုယမာနာ ဥပနုဗာဟုပ္ပမာဏာ ဟောတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၄ ၂။ မ၊ ဋ္ဌ၊၃။ ၂၆၄။

ဥပနုဘာဂ (ပု) [ဥပနု+ဘာဂ] ထက်ဝက်သောအဖို့။ ဥပနုဘာဂံ ဘတ္တာသ၊ ဒဒါမိ ယောမေ ဣစ္ဆတိ။ ဇာ၊ ၂။ ၂၆၁။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၁၁၅။ ဥတ္တရာယ ဒိသာယ ဥပနုဘာဂေန သိမံ အတိက္ကမိတ္တာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၄။

ဥပနုဘာဂဂတ (တိ) [ဥပနုဘာဂ+ဂတ] ထက်ဝက်သောအဖို့၌-ရောက်-တည်ရှိ-နေသော။ အန္တောသိမာယ ဌိတံ ဥပနုဘာဂဂတမေဝ ဥဒကံ စလိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၄။

ဥပနုဘာဏဝါရ (ပု) [ဥပနု+ဘာဏဝါရ] ထက်ဝက်သောဘာဏဝါရ။(ဘာဏဝါရ-လည်းကြည့်) တေဝီသတိပဒါမိကော စ ဥပနုဘာဏ-ဝါရော။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃။ မ၊ဋီ၊၁။ ၂၀။

ဥပနုမံသ (နာ) [ဥပနု+မံသ] ထက်ဝက်သော အသား။ ဧဟိ မံ မာရေတ္တာ ဥပနုမံသံ ခါဒိတ္တာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၁၆။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၉၆။

ဥပနုမဂ္ဂ (ပု) [ဥပနု+မဂ္ဂ] ထက်ဝက်သော လမ်း၊ခရီး၊ ခရီး၊တဝက်။ အထေကော ဥလ္လုက-သကုဏော ဘဂဝတိ ဂါမံ ပိဏ္ဍာယ ပဝိသန္တေ

ဥပမုမဂ္ဂံ အနုဂစ္ဆတိ။ မဝ၊၁။၃၂၂။ (-မဝ၊ ၄။၁၃၃။ သံ၊ဌ၊၁။၃၀၈။)

ဥပမုမဏ္ဍလ (တိ) [ဥပမု+မဏ္ဍလ] ထက်ဝက်သောအဝန်းရှိသော(လ)၊ လတခြမ်း။ အာဒိ-သဒ္ဒေန စဏ္ဍာသ ဥပမုမဏ္ဍလတာရာဟုဂ္ဂဟ-တာဒီနံ သင်္ဂဟော ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ မဝိ၊၁။၂၁၈။

ဥပမုမုဏ္ဍ (တိ) [ဥပမု+မုဏ္ဍ] ထက်ဝက်-ခေါင်းရိတ်-ခေါင်းတုံး-ဦးပြည်း-ထားသော၊ သူ။ ဒီယကေသေ ဥပမုမုဏ္ဍေ မုဏ္ဍေ မိဿက-ကေသေ ဥပမုရတ္တစီဝရေ ပဏ္ဍုကစီဝရေ-----ကရောန္တေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၈။(ပဋိသံ၊ဌ၊ ၁။၃၀၈-၌ ဥပမုမုဏ္ဍမုဏ္ဍေ-ဟုရှိ၏။ ဝိသုဒ္ဓိ၌ လာရှိသော ပါဋိကသာ သဘာဝကျသည်။)

ဥပမုမုဏ္ဍမုဏ္ဍေ-အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပမုရဇ္ဇု (နာ) [ဥပမု+ရဇ္ဇု] ထက်ဝက်သော-မင်းအဖြစ်-မင်းရာထူး-မင်းစည်းစိမ်။ နာဂ-ရာဇာ တံ နာဂဘဝနံ နေတ္တာ ဥပမုရဇ္ဇေန သမ္မာနေတိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၁၁၈။ (-သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။ ၂၀၄။ ဇာ၊ဌ၊၂။၁၉။)

ဥပမုရတ္တစီဝရ (တိ) [ဥပမု+ရတ္တစီဝရ] ထက်ဝက် နီမြန်းသော သင်္ကန်းရှိသော၊သူ။ ဥပမု-ရတ္တဝဏ္ဏဥပမုပဏ္ဍုဝဏ္ဏာဒီသု အညတရဝဏ္ဏနွဲ့ ဧဝံ ဥပမုရတ္တစီဝရေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၂။ ဥပမု-မုဏ္ဍ-လည်းကြည့်။

ဥပမုရတ္တဝဏ္ဏ (တိ) [ဥပမု+ရတ္တဝဏ္ဏ] ထက်ဝက်နီမြန်းသောအဆင်းရှိသော၊သူ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပမုရတ္တိ (ထီ) [ဥပမု+ရတ္တိ] ထက်ဝက်သော ညဉ့်၊ ညဉ့်ထက်ဝက်(အချိန်ကာလ)။ တထာ အနိဝတ္တေတ္တာ ဥပမုရတ္တိမတ္တံ ဗျာကုလမကံသု။ သံ၊ဌ၊၁။၂၉၆။

ဥပမုဝေလာ (ထီ) [ဥပမု+ဝေလာ] ထက်ဝက်သောအချိန်အခါ။ ဥပမုဝေလာ အဝိဘူတပ္ပါယာ၊ ဥပမုဝေလာ ဝိဘူတပ္ပါယာ၊ တဒုဘယံ ဂဟေတ္တာ "ဒ္ဝေ သန္ဓတိဝါရာ"တိ ဝုတ္တံ။ သာရတ္ထ၊၂။၂၅၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၆၅။

ဥပမုသံဃ (ပု) [ဥပမု+သံဃ] အချို့အဝက်သော-သံဃာ-ရဟန်းအပေါင်း။ ဥပမု-ကြည့်။

ဥပမုသဒ္ဒ (ပု) [ဥပမု+သဒ္ဒ] ဥပမုသဒ္ဒါ။ ဥပမု-ကြည့်။

ဥပမုသရီရ (နာ) [ဥပမု+သရီရ] ထက်ဝက်သော ကိုယ်၊ ကိုယ်တပိုင်း။ ဥပမုသရီရံ ဝါ သကလ-မေဝ ဝါ အတ္တဘာဝံ ဒါသဘာဝေန ယာစေယ္ယ။ စရိယာ။၌။၆၄။

ဥပမုသုကံ (ပုနာ) [ဥပမု+သုကံ] ထက်ဝက်သော အခွန်၊ အခွန်တဝက်။ တတော ဥပမုသုကေ်နေ၊ ယေန မံ ဝိန္ဒထ သေဋ္ဌိ။ ထေရီ၊၌။၂။၂၆၉။

ဥပမုာယုကပွမာဏ (တိ) [ဥပမု+အာယုက+ပမာဏ] ထက်ဝက်အသက်တန်းအတိုင်းအရှည်ရှိသော။ အမှာကံ ပန ဘဂဝတော ကဿပဿ ဘဂဝတော ဥပမုာယုကပွမာဏော ဒသဝဿသဟဿာယုကကာလေ ဥပ္ပဇ္ဇိတ္ဝါ သိယာ။ ဝိ။ဌ၊၁။၁၅၈။

ဥပမုာရာမ (ပု) [ဥပမု+အာရာမ] အရံ၏ ထက်ဝက်။ ယောပိ ဥပမုာရာမံ ဝါ----- ရက္ခတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၃၄၁။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၄၃၁။

ဥပမုာသန (နာ) [ဥပမု+အာသန] ထက်ဝက်သောနေရာ။ အထခေါ ဒေဝဒတ္တော အာယသ္မန္တံ သာရိပုတ္တံ ဥပမုာသနေန နိမန္တေသိ။ ဝိ၊၄။၃၆၂။

ဥပမုပုပမာဏ (တိ) [ဥပမု+ဥပမု+ပမာဏ] ထက်ဝက် ထက်ဝက်သော ပမာဏရှိသော။

ကုမိနာ နယေန သေသေသုပိ ဥပမျု-
ယျုပမာကတာ ဝေဒိတမ္ဘာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဒု၊၁။၂၄၂။

ဥပမျုပေါသထ (ပု) [ဥပမျု+ဥပေါသထ] ထက်
ဝက်သော ဥပုသ်။ သက္ကာ နု ခေါ ဥပမျု-
ပေါသထံ ကာတုံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၈၄။

ဥပမျုပေါသထကမ္မ (နာ) [ဥပမျုပေါသထ+ကမ္မ]
ထက်ဝက်သော-ဥပုသ်ကံ စေတနာ။ တံ
နိဿာယ ကတသ ဥပမျုပေါသထကမ္မသ
နိဿန္ဒေန သာ သမ္ပတ္တိ မယာ လဒ္ဓါ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊
၁။၁၃၂။ (-ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၂။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၁။ သာရတ္ထ၊
၂။၃၃၉။)

ဥပမျုပေါသထကမ္မနိဿန္ဒ (ပု) [ဥပမျုပေါသ
ထကမ္မ+နိဿန္ဒ] ထက်ဝက်သော- ဥပုသ်ကံ၏-
ဥပုသ်စောင့်ခြင်း၏-အကျိုး။ သော စဝိတ္တာ
ဥပမျုပေါသထကမ္မနိဿန္ဒေန တသ
အဂ္ဂမဟေသိယာ ကုစ္ဆိမှိ ပဋိသန္ဓိ ဂကျိ။ ဇာ၊
ဋ္ဌ၊၃။၄၂၄။

ဥပမျုလ္လိဒိတ (တိ) [ဥပမျု+ဥလ္လိဒိတ] (ဘီး
ဖြင့်) အခ်ိုးအဝက် ဖြီးထားအပ်သော(ဆံပင်)။
ဥပမျုလ္လိဒိတေဟိ ကေသေဟိ (ဥဒါန။၁၀၁)တိ
ဣတ္ထမ္ဘူတလက္ခဏေ ကရဏဝစနံ၊ ဝိပ-
ကတုလ္လိဒိတေဟိ ကေသေဟိ ဥပလက္ခိတာ
တိ အတ္ထော။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ၊၁၅၃။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၉။

ဥပ(ပ္ပ)ဏ္ဏု (ပု) [ဥ+ပဋိ+ဥ] ဖြောတော့သော
အဆင်း။ ဥပ္ပဏ္ဏုပ္ပဏ္ဏုကဇာတ-ကြည့်။

ဥပ(ပ္ပ)ဏ္ဏုပ(ပ္ပ)ဏ္ဏုက (တိ) [ဥပ(ပ္ပ)ဏ္ဏု+
ဥပ(ပ္ပ)ဏ္ဏု+က] အလွန်ဖြောတော့သော
အဆင်းရှိသော။ အောက်ပုဒ် ကြည့်။

ဥပ(ပ္ပ)ဏ္ဏုပ(ပ္ပ)ဏ္ဏုကဇာတ (တိ) [ဥပ(ပ္ပ)ဏ္ဏု
ဥပ(ပ္ပ)ဏ္ဏုက+ဇာတ] ဖြစ်သောအလွန် ဖြော
တော့သော အဆင်းရှိသော ကိုယ်၏ အဖြစ်
ရှိသော၊ အလွန်ဖြောတော့သောကိုယ်အဆင်း
ရှိသော၊သူ၊ သမ္ဘူလာ သပတ္တိဒေါသဝသေန
ကိသာ အဟောသိ ဥပဏ္ဏုပဏ္ဏုကဇာတာ။ ဇာ၊
ဋ္ဌ၊၅။၉၉။ ဥပ္ပဏ္ဏုပ္ပဏ္ဏုကဇာတော(ဝိ၊ဝ။၂၂)
တိ သဏ္ဌာတုပ္ပဏ္ဏုပ္ပဏ္ဏုကဘာဝေါ ပဏ္ဏု-
ပလာသပ္ပဋိဘာဂေါ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁၊၁၈၂။

ဥပ(ပ္ပ)ဏ္ဏေတိ (ကြို) [ဥ+ပဋိ+ဏေ+တိ။ ပဋိ
ပရိဟာသေ။ ---- ဥပ္ပဏ္ဏေတိ။ နိတိ၊ဓာ။၂၉၈]
ပျက်ရယ်ပြု၏။ ဥပဏ္ဏောသတိတိ ဥပဏ္ဏေတိ။
ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၈၆။

ဥပတပနိယ (တိ) [ဥပ+တပ+အနိယ] ပူလောင်-
ပူပန်-ကြောင်းဖြစ်သော၊ပူလောင်စေတတ်သော
(အကြောင်းတရား)။ ကိလေသနိယေ နု
ကိလိသိတတိတိ ဥပတပနိယသ္မိံ ဝတ္ထုသ္မိံ နု
ဥပတပ္ပတိ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃၀၄။

ဥပတပေတိ (ကြို) [ဥပ+တပ+ဏေ+တိ]
ပူလောင်စေ၏။ စိတ္တံ စူပတပေတိ မံ။ ဇာ၊
၁။၅၈။ (စ ဥပတပေတိ-ပုဒ်ဖြတ်၊ တ-ဌ
ဆန်းကြောင့် ရသ။) ဥပတာပေတိ-
လည်းကြည့်။

ဥပတပ္ပတိ (ကြို) [ဥပ+တပ+ယ+တိ] ပူပန်၏။
ပူလောင်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပတာပ (ပု) [ဥပ+တပ+ဏ] (က) ပူပန်ခြင်း၊
ပူလောင်ခြင်းဆင်းရဲ။ (ခ) ပူလောင်စေ
တတ်သော (ဆင်းရဲ)။ (ဂ) ပုဂ္ဂလော
ဂတဂတဋ္ဌာနေ ဥပတာပဇ္ဇေ လဘတိ။ အံ၊
ဋ္ဌ၊၂။ရ၃။ ပေမံ ဥပတာပံ ကရောတိယေ၀။
ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၃။ ဥပတာပေါ ပရိဠာဟော။ အနုဋီ၊
၁။၄၃။ ပရိကိလိသိတတိတိ ဥပတာပံ ပါပုဏာ-
တိ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ၊၂၄၂။ (ခ) ဥပယာသေတိ
ဥပတာပေတိတိ ဥပါယာသော ဥပတာပေါ။ သံ၊
ဋီ၊၂။၂၀၉။

ဥပတာပက (တိ) [ဥပ+တပ+ဏ္ဍ] ပူလောင်

စေတတ်သော(တရား)။ သံကိလိသနန္ဓိ ဝိဘာဝကတာ ဥပတာပကတာစ။ အံ၊ဌီ၊၃။၂၂၃။

ဥပတာပကရ (တိ) [ဥပတာပ+ကရ] ပူလောင်ခြင်းကို ပြုတတ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပတာပန (နဿ) [ဥပ+တပ+ဏော+ယု] (၁) ပူလောင်စေခြင်း၊ပင်ပန်းစေခြင်း။ (တိ) (၂) ပူပန်-ပူလောင်-စေတတ်သော။ (၁) တေသံ ပန ဘုသံ ဥပတာပနေ "သလ္လဝိဒ္ဓေါ ရုပ္ပတိ" တိ ဂါထာယ ဝတ္ထု ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၁၃။ (-ထေရီ၊ဌ၊၂၅၁။ ဝဇိရ။၄၀၉။ မ၊ဋီ၊၁။၂၄၆။) (တိ)(၂) ကစ္စိ တေ ဗျာဓေယော နတ္ထိ၊ သရီရသုပ-တာပနာ။ ဇာ၊၂။၁၅၅။ သရီရသုပတာနာတိ သရီရသ ဥပတာပကရာ။ ဇာ၊ဌ။၆။၂၉။

ဥပတာပယေ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+တပ+ဏယ+ဧယျ] ပူလောင်စေရာ၏။ ဥပတာပေတိ-ကြည့်။

ဥပတာပသဟ (တိ) [ဥပတာပ+သဟ] ပူလောင်ခြင်းဆင်းရဲကို သည်းခံနိုင်သော၊သူ။ ပရတော ဥပတာပသဟော ဟောတိ ပရေသံ အနုပတာပီ ။သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၀၁။

ဥပတာပိတ (တိ) [ဥပ+တပ+ဏော+တ] ပူလောင်စေအပ်သော။ သံကိလိဋ္ဌာတိ ရာဂါဒိ-သံကိလေသဓမ္မေဟိ/ဝိဘာဝိတာ ဥပတာပိတာ ဝိဒူသိတာ မလီနာ စာတိ အတ္ထော။ မ၊ဋီ၊၂။၂၉၉။ မူလဋီ၊၁။၃၉၊၄၀၊၂၀၂။

ဥပတာပိတစိတ္တ (တိ) [ဥပတာပိတ+စိတ္တ] ပူလောင်စေအပ်သောစိတ်ရှိသော၊သူ။ သံကိလိ-ဋ္ဌစိတ္တောတိ တေဟိယေဝ သုဋ္ဌုတရံ ကိလိဋ္ဌ-စိတ္တော မလီနစိတ္တော ဝိဘာဝိတစိတ္တော ဥပတာပိတစိတ္တော စ ဟုတ္ဝာ။ မ၊ဌ၊၁။၁၄၅။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၃၉။)

ဥပတာပိယ (တိ) [ဥပတာပ+ဏ္ဍယ] ပူလောင်-ခြင်းကိုဖြစ်စေတတ်-ပူလောင်စေတတ်-သော။ ကစ္စိ တေ ဗျာဓေယော နတ္ထိ သရီရသုပ-တာပိယာ။ ဇာ၊၂။၂၅၉။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၁၁၁။ ဥပ-တာပန(တိ) (၂) နှင့်ယှဉ်ကြည့်။

ဥပတာပိယတိ (ကမ္မ၊ကာ၊ကြို) [ဥပ+တပ+ဏော+ယ+တေ] ပူလောင်စေအပ်၏။ ကိလိသတိတိ ဥပတာပိယတိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၃၃။ (-သာရတ္ထ၊၁။၃၈၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ရ။) တဏှာသံကိလေ-သာဒိဝသေန သံကိလိသန္တိ ဝိဘာဝိယန္တိ ဥပတာပိယန္တိ စာတိ အတ္ထော။ မ၊ဋီ၊၂။၂၆၃။

ဥပတာပိယန္တိ (ကမ္မ၊ကာ၊ကြို) [ဥပ+တပ+ဏော+ယ+အန္တေ] ပူလောင်စေအပ်ကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပတာပေတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+တပ+ဏော+တဗ္ဘ] ပူလောင်စေအပ်သော။ သံကိလေသောတိ တေဟိ သတ္တာနံ သံကိလိသနံ၊ ဝိဘာဝေ-တဗ္ဘတာ ဥပတာပေတဗ္ဘတာတိ အတ္ထော။ သာရတ္ထ၊၃။၁၉၄။

ဥပတာပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+တပ+ဏော+တိ] ပူပန်စေ၏။ ပူလောင်စေ၏။ သော မံ ဒဟတိ ရာဂဂ္ဂိ၊ စိတ္တံ စူပတပေတိ မံ။ ဇာ၊၁။၅၈။ စိတ္တံ စူပတပေတိ မန္တိ ရာဂသမ္ဘယုတ္တာကံ မမ စိတ္ထ-မေဝ စ မံ ဥပတာပေတိ ကိလမေတိ ဝိဟေ-ဌေတိ။ ဇာ၊ဌ၊၂။၁၆၃။ သံကိလေသေတိတိ သံကိလေသော၊ ဝိဘာဝတိ ဥပတာပေတိ စာတိ အတ္ထော။ အဘိ၊ဌ၊၁။၈၅။(-သာရတ္ထ၊၁။၈၊ရ၆။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၀၂။) **ဥပတာပေန္တိ**- ဇာ၊၁။၂၀၂။ ဇာ၊ဌ၊၄။၁၃။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၆၁။ သံ၊ဋီ၊၂။၄ရရ။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၀၀။ **ဥပတာပယေ**- ဇာ၊၁။၂၃၆။ ဇာ၊ဌ၊၄။၁၃၀။

ဥပတာပေန္ဓ (တိ) [ဥပ+တပ+ဏော+အန္ဓ] ပူပန်-ပူလောင်-စေသော။ ကိလေသဿာတိ စိတ္တံ ဝိဘာဝေန္ဓဿ ဥပတာပေန္ဓဿ ဥဒ္ဓစ္စကုက္ကုစ္စာ-ဒိကိလေသဿ။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၆၆။

ဥပဏာပေန္ဓိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+တပ+ဏေ+အန္ဓိ] ပူလောင်စေကုန်၏။ ဥပတာပေတိ-ကြည့်။

ဥပတိဋ္ဌတိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+တိ] (က) တည်၏၊ အနီးဌိတည်၏၊ ကပ်၍တည်၏၊ (ခ) ထင်ပေါ်လာ၏။ (ဂ) ပြုစုလုပ်ကျွေး ၏။ (ဃ) အမနာပံ ဝိဝဇ္ဇတိ၊ မနာပံ ဥပတိဋ္ဌတိ။ အပ၊ ၁။၃၁၁။ (-မ၊ဌိ၊၁။၁၀ရ။ အံ၊ဌိ၊၁။၁၃၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဌိ၊၂။၄၃၁။) **ဥပတိဋ္ဌိဿသိ** - မ၊ဌ၊၂။၃၀၄။ (ခ) သော အာလောကော ရတ္တိယံ ဥပတိဋ္ဌတိ။ ဒီ၊၃။၂၁၈။ အံ၊ဌိ၊၃။၁၀၃၊၁ရရ။ ကမ္မံ ဝါ ကမ္မနိမိတ္တံ ဝါ ဥပတိဋ္ဌတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌိ၊၂။၃၁၂။ **ဥပတိဋ္ဌန္တိ**- သံ၊ဌိ၊၂။၂၄၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌိ၊၁။၁၃၀။ **ဥပတိဋ္ဌေယျ**-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌိ၊၁။၁၄၅။ (ဂ) ဥပသမ္ပဒေ ဥပသမ္ပဒေသညာ ပါနီယေန ဝါ ဝိဓူပနေန ဝါ ဥပတိဋ္ဌတိ။ ဝိ၊၂။၃၄၅။ **ဥပတိဋ္ဌန္တိ**- ဥဒါနေ၊ ၉၁။ ဝိမာန။ ၁၁၀။ ဝိမာန၊ဌ။၂၉၆။ အံ၊ဌိ၊ ၃။ရ၆။ **ဥပတိဋ္ဌာမ**-ဇာ၊၁။၁၁၂။ ဇာ၊ဌ၊၃။၁၁၀။ **ဥပတိဋ္ဌေယျ**-ဝိ၊၂။၃၄၅။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၄။ ကခ်ိ။ ၃၁၅။ **ဥပတိဋ္ဌ**-ဝိ၊၅။၁၀၆။

ဥပတိဋ္ဌန (နာ) [ဥပ+ဌာ+ယု] (က) ထင်ခြင်း၊ ကပ်၍တည်ခြင်း၊မစွန့်ခြင်း။ (ခ) ပြုစုလုပ်ကျွေးခြင်း။(ဂ) ဥပတိဋ္ဌနဋ္ဌ အာရမ္မဏံ ဥပဂန္တွာ ဌာနံ။ အံ၊ဌိ၊၁။၂၄၈။ (ခ) ဥပတိဋ္ဌနတ္ထံ သာမဏေရီ အာဏာပေတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁၉၈။

ဥပတိဋ္ဌနက (တိ) [ဥပတိဋ္ဌန+က] ထင်ပေါ်လာသော(သခ်ါရတရား)။ ဘယတော ဘာယိတ-ဗ္ဗတော ဥပတိဋ္ဌနကေသု ဥဏ် ဘယတုပဋ္ဌာန-ဥဏ်။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌိ၊၂။၄၄၅။

ဥပတိဋ္ဌနဋ္ဌာန (နာ) [ဥပတိဋ္ဌန+ဌာန] ကပ်၍တည်ရာဌာန။ ဥပဋ္ဌိတ(၆) ကြည့်။

ဥပတိဋ္ဌနသဘာဝ (တိ) [ဥပတိဋ္ဌန+သဘာဝ] အာရုံသို့ စွဲကပ်တည်နေခြင်း-အာရုံကိုမစွန့်လွှတ်ခြင်း- အာရုံထင်ခြင်း-ဟူသောသဘော ရှိသော။ ဥပဋ္ဌာနလက္ခဏာတိ ကာယာဒီသု အသုဘာကာရာဒိသလ္လက္ခဏမုခေန တတ္ထ ဥပတိဋ္ဌနသဘာဝါ။ အံ၊ဌီ၊၁။ ၂၄၈။

ဥပတိဋ္ဌန္ဓ (တိ) [ဥပ+ဌာ+အန္ဓ။ ထိ-ဌ် ဥပတိဋ္ဌန္ဓိ] (က)အနီးဌိတည်သော၊ ပြုစုလုပ်ကျွေး-ဆည်းကပ်ခစား-သော၊သူ။ (ခ) ရှိခိုးပူဇော်သော၊သူ။ (ဂ) ဘိက္ခုဿ ဘုဥ္ဇန္တဿ ပါနီယေန ဝါ ဝိဓူပနေန ဝါ ဥပတိဋ္ဌန္ဓိယာ ပါစိတ္တိယံ ကတ္ထ ပညတ္တံ။ ဝိ၅။၁၀၆။ (ခ) ဥဒဂ္ဂိဟုတ္တံ ဥပတိဋ္ဌတော ဟိ မေ။ ဇာ၂။၁၀၃။ ဥဒဂ္ဂိ-ဟုတ္တန္ဓိ------ဥတ္တမံ အာဒိစ္စံ ဥပတိဋ္ဌတော မမ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၄၂၂။

ဥပတိဋ္ဌန္ဓိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+အန္ဓိ] (က) ပြုစုလုပ်ကျွေးကုန်၏။ ဥပတိဋ္ဌတိ (ခ) ကြည့်။ (ခ) ထင်ပေါ်လာကုန်၏။ ဥပတိဋ္ဌတိ-(ဂ)ကြည့်

ဥပတိဋ္ဌန္ဓိ (ထိ) [ဥပ+ဌာ+အန္ဓ+ဣ] ပြုစုလုပ်ကျွေးသော ရဟန်းမ။ ဥပတိဋ္ဌန္ဓ (ဂ)-ကြည့် ။

ဥပတိဋ္ဌာနဋ္ဌာန (နာ) [ဥပတိဋ္ဌာန+ဌာန] ထင်ပေါ်လာရာဌာန။ ယံ ယံ ဌာနဿိ ယံ ယံ အတ္တာနော ဥပတိဋ္ဌာနဋ္ဌာနံ ရူပံ ဝါ အရူပံ ဝါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌိ၊၂။၄၃၁။

ဥပတိဋ္ဌာမ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+မ] ပြုစုလုပ်ကျွေးကုန်၏။ ဥပတိဋ္ဌတိ (ဂ) ကြည့်

ဥပတိဋ္ဌိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဣ] ပြုစုလုပ်ကျွေးပြီ။ ဥပတိဋ္ဌတိ(ဂ) ကြည့်။

ဥပတိဋ္ဌိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ဌာ+တ္တာ] အနီးဌိ-တည်၍။ သော ဘတ္တဂ္ဂေ သပုတ္တဒါရော ဥပတိဋ္ဌိတ္တာ ပရိဝိသတိ။ ဝိ၊၁။ ၂၄၆။ (-ဝိ၊ ၂။၃၄၅။) ဥပတိဋ္ဌိတ္တာ ပရိဝိသတိတိ သဗ္ဗ-ကမ္မဋ္ဌေ ဝိဿဇ္ဇေတ္တာ မဟန္တံ ပူဇာသက္ကာရံ ကတ္တာ သမိပေ ဌတ္တာ ပရိဝိသတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။

၁၆၅။ (–ဝိ၊၆၊၃။၁၉၈။)

ဥပတိဋ္ဌိဿသိ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+ဿသိ] အနီး၌-တည်လတ္တံ့။ ဥပတိဋ္ဌတိ (က)–ကြည့်။

ဥပတိဋ္ဌေယျ (ကြို) [ဥပ+ဌာ+အ+ဧယျ] (က) ပြုစုလုပ်ကျွေးရာ၏။ ဥပတိဋ္ဌတိ (၁)–ကြည့် (၁) ထင်ပေါ်လာရာ၏။ ဥပတိဋ္ဌတိ (၇)–ကြည့်

ဥပတိတ္ထ (နာ) [ဥပ+တိတ္ထ] ရေဆိပ်၏အနီး။ ဥပတိတ္ထံ သမာဂိဏ္ဏံ၊ ဣန္ဒိုဝရဒလပွဘံ။ အပ၊ ၂။၁၄။

ဥပတိဿ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်။ ထီ–၌ ဥပတိဿာ] ဥပတိဿမည်သူ။ ပါဠိ အဋ္ဌကထာတို့၌ ဥပတိဿ အမည်ဖြင့် (၄) ဦးတွေ့ရ၏။ (က) အရှင်သာရိပုတ္တရာ လူဘဝက နာမည် ဥပတိဿ။ ဥပတိဿ ရွာသူကြီး၏ သားဖြစ်သောကြောင့်အရှင်သာရိပုတ္တရာကို မွေးဖွားစဉ်က ဥပတိဿ ဟုအမည်ပေးခဲ့သည်။ ဓမ္မ၊ ၁။၁၆။ သုတ္တနိ၊၁၊ ၂။၆၀။ သာရတ္ထ၊၃။ ၂၂၄။ (၁) ဥပတိဿပစ္စေကဗုဒ္ဓါ။ ဣသိဂိလိတောင်၌ အမြဲသီတင်းသုံးသော ပစ္စေကဗုဒ္ဓါငါးရာတို့တွင် တစ်ပါးအပါအဝင်ဖြစ်သည်။ မ၊၃။၁၁၅။ (၇) ဝိနည်ဓိုရ် ဥပတိဿထေရ်။ ဖုဿဒေဝထေရ်နှင့် ဆရာတူမထေရ်ဖြစ်သည်။ ဝိ၊၆၊၁။ ၂၂၈။ (ဃ) ဝိမုတ္တိမဂ္ဂကျမ်းပြု ဥပတိဿထေရ်။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁ ၂၃။ အမျိုးသို့အနေဖြင့် ကောဏ္ဍညမြတ်စွာဘုရား၏ လက်ဝဲရံ ဖြစ်သော ဥပတိဿာ ထေရီမတစ်ဦးသာ တွေ့ရသည်။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃ ၂၆။

ဥပတိသော တိ ခေါ မေ အာဝုသော နာမ်၊ သာရိပုတ္တောတိ စ ပန မံ သဗြဟ္မစာရီ ဇာနန္တိ။ မ၊၁။ ၂၀၅။ (ထီ) တိဿာ စ ဥပတိဿာ စ၊ အဟေသုံ အဂ္ဂသာဝိကာ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃ ၂၆။

ဥပတိဿဂါမ (ပု) [ဥပတိဿ+ဂါမ] ဥပတိဿမည်သောရွာ။ ရာဇဂဟနဂရဿ အဝိဒူရေ ဥပတိဿဂါမေ သာရိပြောဟွကိယာ နာမ ပဋိသန္ဓိ ဂဏှိ။ အံ၊၁၊၁။ ၁ ၂၁။ သုတ္တနိ၊၁၊ ၂။၆၀။ အပ၊၁။ ၂၃ ၂။ သာရတ္ထ၊၃။ ၂ ၂၄။

ဥပတိဿတ္ထေရ (ပု) [ဥပတိဿ+ထေရ] ဥပတိဿထေရ်။ တမ္မပဏ္ဏိဒီပေ ကိရ ဒ္ဝေ ဝိနယဓရာ သမာနာစရိယကာ ထေရာ အဟေသုံ ဥပတိဿတ္ထေရော စ ဖုဿဒေဝ-တ္ထေရော စ။ ဝိ၊၁၊၁။ ၂ ၂၈။ (–ဝိ၊၁၊ ၂။၅၄၊ ၂၀၈။ ဝိ၊၁၊၃။၁၆ ၂။ ဝိ၊၁၊၄။၆၀။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၀၅။ သာရတ္ထ၊၃။၁၀၄။ ဝိမတိ၊၁။၁၄၃။ ကခ်ာ၊ဋီ။ ၂၄။၃၁၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁ ၂၃။)

ဥပတိဿတ္ထေရဝါဒ (ပု) [ဥပတိဿတ္ထေရ+ဝါဒ] ဥပတိဿထေရ်၏ အယူဝါဒ။ ပုန သမ္မုတိကိစ္စံ နတ္ထိတိ အာဟာတိ ဥပတိဿတ္ထေရဝါဒေါ ပစ္ဆာ ဝုတ္တော။ ကခ်ာ၊ဋီ။သစ်။၃၁၈။

ဥပတိဿပရိဗ္ဗဇက (ပု) [ဥပတိဿ+ပရိဗ္ဗာဇက] ဥပတိဿမည်သော ပရိဗိုဇ် (အရှင်သာရိပုတြာ၏အလောင်း)။ တသ္မိံ သမယေ ဥပတိဿ-ပရိဗ္ဗာဇကော ပါတောဝ ဘတ္တကိစ္စံ ကတ္တာ။ အံ၊၁၊၁။ ၁ ၂၃။

ဥပတိဿမာဏဝ (ပု) [ဥပတိဿ+မာဏဝ] ဥပတိဿမည်သောလုလင်။ ဥပတိဿ-မာဏဝဿ ကိဉ္စနတ္ထာယ နဒီ ဝါ ဥယျာနံ ဝါ ပဗ္ဗတံ ဝါ ဂမနကာလေ။ အံ၊၁၊၁။ ၁ ၂ ၂။

ဥပတိဿမာဏဝက (ပု) [ဥပတိဿမာဏဝ+က] ဥပတိဿမည်သောလုလင်ငယ်။ ဥပတိဿ-မာဏဝကဿ ကိဉ္စနတ္ထာယ နဒီ ဝါ ဥယျာနံ ဝါ ဂမနကာလေ။ သာရတ္ထ။၃။ ၂ ၂၄။

ဥပတိဿသုတ္တ (နာ) [ဥပတိဿ+သုတ္တ] ဥပတိဿသုတ်၊ ဖေါက်ပြန်ပျက်စီးခြင်း, တမျိုးတဖုံ ပြောင်းလဲသွားခြင်းကြောင့် မိမိမှာ

သောကပရိဒေဝ စသည် ဖြစ်ဇစ်နိုင်သော သတ္တဝါ သင်္ခါရ တစုံတခုမျှ ဤလောကဌ် မရှိတော့ကြောင်း ကြိုစည်စဉ်းစားမိပုံကို အရှင်သာရိပုတြာကိုယ်တော်မြတ်ဟောကြား တော်မူရာသုတ်။ သံယုတ္တနိကာယ ။နိဒါနဝဂ္ဂ သံယုတ္တပါဠိ၊ ၁၀-သံယုတ်၊ ၂-သုတ်။ သံ၊၁။၄၆၃။

ဥပတုဒန (နာ) [ဥပ+ကုဒ+ယု] ထိုးနှက်ခြင်း၊ ထိုးဆွခြင်း။ ဝါစာယ သန္ဒီတောဒကေနာတိ ဝစနသင်္ခါတေန သမန္တတော နိစ္စံ ကတ္တာ ဥပတုဒနတော သန္ဒီတုဒကေန။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၁၉၇။

ဥပတ္ထဒ္ဓ (တိ) [ဥပ+ထဘိ+တ။(ဥပသ္သဗ္ဗ-သံ)] (၁) (က) ထောက်ပံ့-ခိုင်ခံ့စေ-အပ်သော၊သူ။ (ခ) တောင့်တင်းခိုင်မာနေသော။ (၂) အမှီတကဲပြုသော။ (၁)(က) ယော ဝေဇယန္တံ ပါသာဒံ၊ ပါဒဂုံဌေန ကမ္မယိ၊ ဣဒ္ဓိဗလေ-နုပတ္ထဒ္ဓေါ၊ သံဝေဇေသိ စ ဒေဝတာ။ မ၊ ၁။၄၁၄။ ကမ္မဇနိတောပိ အယံ ကာယော ကဗဠီကာရာဟာရေန ဥပတ္ထဒ္ဓေါ ဒသပိ ဝဿာနိ ဝဿသတမ္ပိ ယာဝ အာယုပရိမာဏာ တိဋ္ဌတိ။ သံ၊ဋ၊ ၂။ ၂၅။ တသ ဣမာဟိ စတူဟိ ဝိညာဏဋ္ဌိတီဟိ ဥပတ္ထဒ္ဓံ ဝိညာဏံ။ နေတ္တိ။၉၇။ ဥပတ္ထဒ္ဓန္တိ သြလ္ဟာရမ္မဏဘူတာဟိ ဝိညာ-ဏဋ္ဌိတီဟိ ဥပတ္ထမ္ဘိတံ။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။ ၂၀ ၂။ (-အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၆၄။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၁ ၂၈။ အနုဋီ၊၃။၁၀၉။ (က) (ခ) တေသု ပန ဝတ္ထာမာနေသု အဂ်ါနိ ဥပတ္ထဒ္ဓါနိ ယထာပဝတ္တိရိယာပထဘာဝေနေဝ ပဝတ္တန္တိ။ မူလ၊ဋီ၊၁။၁၅၁။ (၂) ကိသ္မိ ဝါ တံ ပရတ္ထဒ္ဓေါတိ တံ ကိသ္မိ ဝါ ဥပတ္ထဒ္ဓေါ ဟုတ္တာ ကံ နိဿယံ ကတ္တာ ဥရဂ် အာသီဝိသံ နအပစာယသိ ဇေဋ္ဌကံ အကတ္တာ အဝဇာနာသီတိ ပုစ္ဆတိ။----တျာဟံ မန္ဒေ ပရတ္ထဒ္ဓေါတိ အဟံ တေ မန္ဒေ ဥပတ္ထဒ္ဓေါ နိဿိတောတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၇။ ၂၆။ ၂၇။

ဥပတ္ထဒ္ဓစိတ္တ (တိ) [ဥပတ္ထဒ္ဓ+စိတ္တ] ခိုင်မာ-ခက်ထန်-ထောင်လွှား-မာကျော-သော **စိတ်** ရှိသော၊သူ။ ယောဗ္ဗနမဒေန ဥပရူပရိ ထဒ္ဓါ ယောဗ္ဗနနိမိတ္တေန အဟင်္ကာရေန ဥပတ္ထဒ္ဓစိတ္တာ အနုပသန္တမာနသာ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၈၀။

ဥပတ္ထ(ထ)မ္ဘ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ထဘိ+တ္ဘာ။ (ဥပသ္သမ္ဘ-သံ)] အမှီတကဲပြု၍။ ကိသ္မိ ဝုံ'ပတ္ထမ္ဘ သဟသေနေတ္တာ။ ဇာ၊၁။ ၂၈၈။ ကိသ္မိ ဝုံ'ပတ္ထမ္ဘာ-တိ ကိ ဥပတ္ထမ္ဘကံ ကတ္တာ၊ ကိ နိဿာယ ဣသိဟိ သဒ္ဓိ ကီဠသိ။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။ ၂၀ ၂။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။ အထ တံ ကိ ဝါ ဥပတ္ထမ္ဘံ ကတ္တာ ကိ နိဿာယ ဣသိဟိ သဒ္ဓိ ကီဠသိတိ အတ္ထော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၃၁၃။ ဥပတ္ထမ္ဘာတိ တ္ဘာပစ္စယန္တပဒန္တိ အာဟ အထ တံ ကိ ဝါ ဥပတ္ထမ္ဘံ ကတ္တာတိ။ ဇာ၊ဋီ၊သစ်။လက်ရေးမူ။ (ကိသ္မိ ဝုံ'ပတ္ထမ္ဘ သဟသေနေတ္တာ(ဇာ၊၁။ ၂၈၈) ၌ ဝုပတ္ထမ္ဘ-ဝယ် ဆန်းကြောင့်နိဂ္ဂဟိတ်ကျေ နေသည်ဟု ပြလိုရ်၍ " ဥပတ္ထမ္ဘကံ ကတ္တာ"ဟု စရိယာ၊ဋ္ဌ-၌ဖွင့်ဟန်တူသည်။ ဥပတ္ထမ္ဘ-၌ တ္ဘာပစ္စယန္တ မကြဲ့ဘဲ [ဥပ+ထဘိ+အ] ဟု ခွဲခြင်းက ပိုရ်၍ သဘာဝကျမည်ထင်သည်။)

ဥပတ္ထမ္ဘ[၂] (ပုံ၊နာ) [ဥပ+ထဘိ+အ။ (ဥပသ္သမ္ဘ-သံ) ထိ-၌ ဥပတ္ထမ္ဘိနီ] (ပု) (၁) အားကောင်းခြင်း၊ တောင့်တင်းခိုင်မာခြင်း။ (ပုံ၊နာ) (၂) ထောက်ပံ့-တတ်-ထောက်ခံတတ်-ကူညီတတ်သော-သူ-အရာ၊ အထောက် အပံ့၊ အကူအညီ၊ အမှီ သဟဲ၊ ကျား(အိမ်စသည်မယိုင်လဲအောင် ထောက်ခံထားသော ကျား)။ (ပု) (၁) ရာဂူ-ပတ္ထမ္ဘေ (ဝိ၊၁။၁၅၄)တိ ရာဂဿ ဗလဝဘာ-ဝေ၊ ရာဂေန ဝါ အဂ်ီဇာတဿ ဥပတ္ထမ္ဘေ ထဒ္ဓဘာဝေ သဏ္ဌာတေတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။၁၁၁။ (ပုံ၊နာ) (၂) မာ ဘာယိ၊ ဝိဿဋ္ဌော ကထေဟိ၊ မယံ တေ ဥပတ္ထမ္ဘာ ဘဝိဿာမ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။ ၂၀၇။ ဥပတ္ထမ္ဘော နာ ဒါတဗ္ဗော (ဝိ၊ဋ္ဌ၊

၄။၂၁၅)တိ သာမဂ္ဂိဝိနာသာယ အနုဗလံ နဒါတဗ္ဗံ။ သာရတ္ထ၊၃။၄၈။ အသ္သာသောတိ အဝဿယော ပတိဋ္ဌာ ဥပတ္ထမ္ဘော မဗ္ဘ၊၁။၃၁၃။ သတ္ထာရာ ဗဟုဗြဟ္မာ အပသာဒိတောတ် ဥတ္တာ ဗြဟ္မုနော ဥပတ္ထမ္ဘော ဟုတ္တာ အဋ္ဌာသိ။ မဗ္ဘ၊ ၂။၃၀၂။ နု ကုသလာနိ ဝိယ ဥပတ္ထမ္ဘာနိ ဟောန္တိ နိဗ္ဗတ္တတ္တာယ။ မဗ္ဘိ၊၃။၃ရ၃။ (–မဗ္ဘ၊ ၄။၁၁၂။ ဓမ္မပ၊၁။၁၃ဖ။) သစေ ဓုရေ ဥပတ္ထမ္ဘိနီ ဟောဋ္ဌာဘာဂေ ကပ္ပကတာ ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၉၄

ဥပတ္ထမ္ဘက (နာ) [ဥပ+ထဘိ+ကွ။ ဥပတ္ထမ္ဘေ တိတိ ဥပတ္ထမ္ဘက်။ ပရမတ္ထဒီပနီ။ ၂၀၈။ ထီ–ဌ ဥပတ္ထမ္ဘိကာ။ (ဥပသ္ဌမ္ဘက–သံ)] (က) ထောက်ပံ့–ကူညီ–တတ်သောက်၊ အထောက်အပံ့အကူအညီက်၊ ဥပတ္ထမ္ဘက်။ (တိ) (၂) ထောက်ပံ့ကူညီတတ်သော၊သူ။ (၁) စတ္တာရိ ဟိ ကမ္မာနိ ဥပပီဠက် ဥပဗ္ဗေဒက် ဇနက် ဥပတ္ထမ္ဘကန္တိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁ရ၃။ (သင်္ဂဟနှင့် ကံစဉ်ပုံချင်း မတူ။) ဥပဋ္ဌမ္ဘက်ံ ကုသလမေ၀။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁ရ၈။ ဥပတ္ထမ္ဘက် နာမ ကုသလေပိ လဗ္ဘတိ အကုသလေပိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၀၉၊ (–၁၀၄။ ပဋိသံ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။၁ရ၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂၃၆။ မ၊ဋီ၊၃။၃ရ၃။ အံ၊ ဋီ၊ ၂။၁၀၃။)

(အကျိုးပေးခြင်းငှါ ရအပ်သော အခွင့်မရှိသော (အကျိုးပေးခွင့်မရသော) ကုသိုလ် အကုသိုလ်စေတနာသည်လည်းကောင်း, ရင့်ကျက်ပြီးသောအကျိုးရှိသော ကုသိုလ် အကုသိုလ်စေတနာသည်လည်းကောင်း ဥပတ္ထမ္ဘကက်မည်၏။ ဥပတ္ထမ္ဘကကုသိုလ် အကုသိုလ်က် စေတနာသည် ပဋိသန္ဓေကို ဖြစ်စေတတ်ပါသော်လည်း မိမိ၏ အကျိုးပေးသောအလှည့် အကြိမ်မှ ရှေ့၌လည်းကောင်း, နောက်၌လည်းကောင်း, သဘောတူသော ကံတပါးကို သော်လည်းကောင်း, ကံကြောင့်ဖြစ်သော ခန္ဓာ အစဉ်ကိုသော်လည်းကောင်းထောက်ပံ့လျက် (ထောက်ပံ့ခိုင်စေလျက်) ဖြစ်၏။ ကျမ်းဂန်ရေးသားပြုစုရာ၌ ပဏာမ (ဥပတ္ထမ္ဘက) စေတနာသည် အနန္တရာယ်ပျောက်ကင်းခြင်း ကျမ်းပြီးခြင်းအကျိုးကို ထောက်ပံ့ကူညီပေးသည်။ ဝိသုဒ္ဓိမဂ်(၂။ ၂၃ဖ) ၌ ဥပတ္ထမ္ဘကက်သည် အကျိုးကို ဖြစ်စေခြင်းငှာ မစွမ်းနိုင် (အကျိုးမပေးနိုင်)ဟု ဆိုထားခြင်းမှာ မရအပ်သော အကျိုးပေးခြင်းအလှည့် အကြိမ်ရှိသော ကံကို ရည်ရွယ်၍ ဆိုသည်ဟု မှတ်ရာ၏။ ထိုစကားမှန်၏၊ အကြောင်းညီညွတ်ခဲ့သော် အကျိုးမပေးသော ကံမည်သည်မရှိ။ အယုတ်ဆုံး ပဝတ္တိအကျိုးမျှကိုကား ပေးသည်သာ။ ကံတပါးကို ထောက်ပံ့ခြင်းမည်သည်ကား အကျိုးပေးခွင့်မရသော အခြားဇနကက်ကို အကျိုးပေးခွင့်ရအောင် အကျိုးပေးဖို့ အခွင့်သာအောင် ထောက်ပံ့ခြင်းတည်း။ ထင်ရှားစေအံ့၊ မရဏာသန္နကုသိုလ်ဇော (ဥပတ္ထမ္ဘကက်)သည် ပဋိသန္ဓေကျိုးပေးနိုင်သော ကုသိုလ်ဇနကက်ကို အကျိုးပေးခွင့်သာအောင် ထောက်ပံ့၏။ မရဏာသန္နအကုသိုလ်ဇော(ဥပတ္ထမ္ဘကက်)သည် ပဋိသန္ဓေကျိုးပေးနိုင်သော အကုသိုလ် ဇနကက်ကို မကောင်းသော ပဋိသန္ဓေအကျိုးပေးခွင့်သာအောင် ထောက်ပံ့၏။ (ဣတိဝုတ်။ ၂၀၅။ ပရမတ္ထဒီပနီ။ ၂၀၈။) ပဝတ္တိအခါ၌လည်း ဥပတ္ထမ္ဘကက်အထောက်အပံ့ မျှားစွာရနိုင်၏။

ရအပ်သောအခွင့်ရှိသော ကုသိုလ် အကုသိုလ်က်သည်ဖြစ်စေအပ်သော ခန္ဓာအစဉ်၏ အသက်အန္တရာယ်ကို ပယ်ရှားပေးခြင်း, အသက်ရှည်အောင်ကူညီပေးခြင်းသည် ဥပတ္ထမ္ဘကက်က ခန္ဓာအစဉ်ကိုထောက်ပံ့ပေးခြင်းမည်၏။ ဤ၌ကုသိုလ်ဥပတ္ထမ္ဘကက်ကလည်း အကုသိုလ်ကံကြောင့်ဖြစ်သော ခန္ဓာအစဉ်ကို

ထောက်ပံ့နိုင်၏။ အကုသိုလ်ဥပတ္ထမ္ဘကကဲ့ကလည်း ကုသိုလ်ကံကြောင့်ဖြစ်သော ခန္ဓာအစဉ်ကို ထောက်ပံ့နိုင်၏။ မှန်၏၊ အကုသိုလ်ကံကြောင့်ဖြစ်သော တန်ခိုးကြီးမားသော နဂါးဂဠုံစသည်တို့၏ ခန္ဓာအစဉ်သည် ရှေးကပြုခဲ့ဘူးသော ကုသိုလ် ဥပတ္ထမ္ဘကဲ့၏ အထောက်အ ပံ့ကို ရရှိကြသဖြင့် ပဝတ္တိအခါ၌ ကြီးမားသော စည်းစိမ်ချမ်းသာများကို ခံစားကြရသည်။ ထို့အတူ ကုသိုလ် ကံကြောင့်ဖြစ်သော အချို့သောဝိနိပါတိက အသူရာတို့၏ ခန္ဓာအစဉ်သည် ရှေးကပြုခဲ့ဘူးသော အကုသိုလ် ဥပတ္ထမ္ဘကဲ့၏ ထောက် ပံ့မှုကြောင့် အသူရကာယ်ဘုံ၌ ကြာမြင့်စွာ ဒုက္ခခံရလေသည်။ (ပရမတ္ထဒီပနီ။ ၂၀၉။)

ကုသိုလ်ဥပတ္ထမ္ဘကဲ့က ကုသိုလ်ကြောင့်ဖြစ်သော ခန္ဓာအစဉ်ကို ထောက်ပံ့သည်လည်းရှိ၏။ ဥပမာ အားနည်းသော ကုသိုလ်ကံကြောင့် လူ့ဘဝ ဖြစ်လာရသူကို (ပါဏာတိပါတမှ ရှောင်ကြဉ်ခြင်းတည်းဟူသော) ကုသိုလ် ဥပတ္ထမ္ဘကဲ့က လာရောက်ပြီး ဤသို့ပြော၏။ (မပြောသော်လည်း ပြောသကဲ့သို့ ဖြစ်၏)

"ငါသာစောစောကသိရလျှင် အသင့်ကို ဤလူ့ဘဝမှာ ဖြစ်ခွင့်မပေးဘူး၊ နတ်ပြည်မှာသာ ဖြစ်ခွင့်ပေးမည်၊ သို့သော် ရှိစေတော့။ သင့်ကို ငါထောက်ပံ့မည်" ဟုဆိုကာ ဘေးရန်အန္တရာယ်တို့ကို ပယ်ရှားတားဆီး၏။ စီးပွါးဥစ္စာများကို အသစ်အသစ် ဖြစ်ပေါ် လာစေ၏။ ထိုကလေး အမိဝမ်းတိုက် ပဋိသန္ဓေနေချိန်မှစ၍ မိဘများ ချမ်းသာသုခ ရရှိအောင် ဖန်တီးပေး၏။ ဘေးရန်ခပင်း ပယ်ခွင်း၏။ ရွှေအိုးကြီးများသည် ရှေ့ဘက် နောက်ဘက် နှစ်ဘက်လုံးတို့မှ လိမ့်၍လိမ့်၍ ဝင်လာကုန်၏။ လယ်ခင်း ယာခင်းတို့၌ ကောက်ပဲသီးနှံပင်များသည် ဖွံ့ထွားသန်မာ၍ မကြေစဖူး အထွက်တိုးကုန်၏။ မွေးထားသော နွားမများ ရောဂါကင်း၍ နို့ရည်များများ ထွက်ကုန်၏။ ကြွေးယူ၍ ငွေတိုးပေးဆပ်ရမည့်သူများထံသို့ လိုက်လံတောင်းခံမှုမပြုရဘဲ သူတို့ဘာသာ လာရောက်၍ အတိုးပေးကြ ကြွေးဆပ်ကြကုန်၏။ အိမ်အစေခံကျွန်များသည်ပြောစကား နားထောင်သူများ, ဆိုဆုံးမ လွယ်ကူသူများ ဖြစ်ကြကာ မိမိတို့တာဝန် ဝတ္တရားများကို ကြေပြွန်အောင်ဆောင်ရွက် ကြ၏။ ထိုကလေး မမွေးမီနှင့် မွေးစအချိန် များ၌ ရောဂါကင်းကွာ ကျန်းမာအောင်စောင့်ရှောက်မည့် ဆရာဝန်များနှင့် ပြုစုယုယသူတို့သည် လိုလေသေးမရှိ ပြုစုစောင့်ရှောက် ကြကုန်၏။ ထိုကလေးသည် ရိုးရိုးလူလတ်တန်းစားဖြစ်ခဲ့သော် သူဌေးရာထူး အဆင့်အတန်းကိုရရှိ၏။ မှူးကြီးမတ်ကြီး အမျိုး၌ဖြစ်ခဲ့သော် စစ်သူကြီးရာထူး အဆင့်အတန်း စသည်ကိုရရှိ၏။ အသက်ရှည်၍ ရောဂါကင်းကွာ ကျန်းမာ၏။ ဤသို့အားဖြင့်တစ်ဘဝလုံး ရာထူးဂုဏ်သိန် စည်းစိမ်ဥစ္စာတိုးပွား၍ သက်ရှည်ကျန်းမာ ချမ်းသာနေ ခြင်းသည် ကုသိုလ်ဇနကဲ့၏ အကျိုးဝိပါက် ခန္ဓာအစဉ်ကို ကုသိုလ်ဥပတ္ထမ္ဘကဲ့က ထောက်ပံ့ခြင်းကြောင့်ဖြစ်၏။ (မ၊ဌ၊၄။၁ရ၉။ အံ၊ဌီ၊၂။၁၀၅။)

(တိ)(၂) အတ္ထနော ပကၽသ ဥပတ္ထမ္ဘကာ ဘိက္ခု လဒ္ဓါ နိ သက္ကာ ဟောန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၂၅။ (-ဇာ၊ဌ၊၁။၄ရ၃။) ဇနကော ဟေတု ဥပ-တ္ထမ္ဘကော ပစ္စယော။ မူလဋီ။၁။၉၈။ မူလဋီ၊ ၂။ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၅၅။

ဥပတ္ထမ္ဘကကမ္ပ (နာ) [ဥပတ္ထမ္ဘက+ကမ္ပ]ထောက်ပံ့ခိုင်မာစေသောကံ၊ ဇနကကံနှင့် ဇနကကံ၏ အကျိုးကို ထောက်ပံ့ခိုင်မာစေသော ကုသိုလ် အကုသိုလ်ကံ စေတနာ။ ဥပတ္ထမ္ဘကကံ။ (ဥပတ္ထမ္ဘက-လည်းကြည့်။) အပ္ပဘောဂ-

ကုလာဒီသု နိဗ္ဗတ္တာသ ဘောဂသမ္ပဒါဒိ-ကရဏေန ဥပတ္ထမ္ဘကကမ္မံ ဥပတ္ထမ္ဘကကမ္မံ နာမ။ မဒ္ဒ၊၄။၁ရ၈။

ဥပတ္ထမ္ဘကဒဏ္ဍ (ပု) [ဥပတ္ထမ္ဘက+ဒဏ္ဍ] ထောက်သောတုတ်၊ (လှည်းဦးထောက်တုတ်စသည်)။ ယာနကဥပတ္ထမ္ဘိနီတိ သကဋသ ဓုရဋ္ဌာနေ ဥပတ္ထမ္ဘကဒဏ္ဍော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၀၅။

ဥပတ္ထမ္ဘကဒါရု (နာ) [ဥပတ္ထမ္ဘက+ဒါရု] ထောက်ပံ့တတ်သောသစ်သား။ ထူဏာတိ ဥပတ္ထမ္ဘက-ဒါရုသေတံ အဓိဝစနံ ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၆၀။

ဥပတ္ထမ္ဘကနိမိတ္တ (နာ) [ဥပတ္ထမ္ဘက+နိမိတ္တ] ထောက်ပံ့တတ်သောအကြောင်း။ အာဟာရ-ဒိပဋိလာဘဟေတုတာယ ဥပတ္ထမ္ဘကနိမိတ္တ-တော စ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၀၀။

ဥပတ္ထမ္ဘကပစ္စယ (ပု) [ဥပတ္ထမ္ဘက+ပစ္စယ] ထောက်ပံ့တတ်သော အကြောင်းတရား၊ ထောက်ပံ့တတ်သည်အဖြစ်ဖြင့် ကျေးဇူးပြု-တတ်သောတရား ။ဣမေ ဟိ သမ္ပယုတ္တဓမ္မာနံ ကဗဋိကာရာဟာရော ဝိယ ရူပကာယသ ဥပတ္ထမ္ဘကပစ္စယာ ဟောန္တိ။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၁၉၇။

ဥပတ္ထမ္ဘကပစ္စယသဟာယ (ပု) [ဥပတ္ထမ္ဘက-ပစ္စယ+သဟာယ] ထောက်ပံ့တတ်သော အကြောင်းတရားတည်း ဟူသောအဖေါ်သဟဲ။ ယသ္မာ ပန ဥပတ္ထမ္ဘကပစ္စယသဟာယေဟိ အနုပါလကပစ္စယေဟိ ဥပါဒိန္နကက္ခန္ဓာနံ ပဝတ္တေတဗ္ဗာကာရော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၁၅။

ဥပတ္ထမ္ဘကပွဓာန (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘက+ပဓာန] ထောက်ပံ့တတ်သည် အဖြစ်သာလျှင် ပဓာနရှိသော၊ပြဓာန်းသော ဥပတ္ထမ္ဘကအဖြစ်ရှိသော(သျှ)။ သတိပိ ဇနကတ္တေ ဥပတ္ထမ္ဘ-ကပွဓာနာ အတ္ထိဘာဝေန ဥပကာရကတာ။ မူလဋီ၊၃။၁ရ၅။

ဥပတ္ထမ္ဘကရ (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘ+ကရ+အ] အထောက်အပံ့ကို ပြုတတ်သော။ အရညာ ဝါတိအာဒိကာ အနုပညတ္တိ ဝုတ္တာတိ ဥပတ္ထ-မ္ဘကရာဝ ဟောတိ။ ကခ၊ဋီ၊သစ်။၁၉၁။

ဥပတ္ထမ္ဘကရဏ (နာ) [ဥပတ္ထမ္ဘ+ကရဏ] ထောက်ပံ့မှုကိုပြုခြင်း။ အနုဗလပ္ပဒါနန္တိ စောဒကာနမ္ပိ ဥပတ္ထမ္ဘကရဏံ။ ဝိမတိ၊၂။၂၉၆။

ဥပတ္ထမ္ဘကသမုဋ္ဌာပန (နာ) [ဥပတ္ထမ္ဘက+သမုဋ္ဌာပန] ထောက်ပံ့တတ်သော စိတ္တဇရူပ်ကို ဖြစ်စေခြင်း။ ဥပတ္ထမ္ဘကသမုဋ္ဌာပနပစ္စာ-ဇာတပစ္စယဝသေနာ(မူလဋီ၊၂။၁၄၀)တိ ဥပ-တ္ထမ္ဘကသ စိတ္တသမုဋ္ဌာနရူပဿ သမုဋ္ဌာပ-နဝသေန။ အနုဋီ၊၂။၁၄ရ။

ဥပတ္ထမ္ဘကဟေတု (ပု) [ဥပတ္ထမ္ဘက+ဟေတု] ထောက်ပံ့တတ်သောအကြောင်း။ တတ္ထ အဝိဇ္ဇာတဏှာ အတ္တိတာ ဥပတ္ထမ္ဘကဟေတု-ယော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၆၃။

ဥပတ္ထမ္ဘကာရဏ (နာ) [ဥပတ္ထမ္ဘ+ကာရဏ] အထောက်အပံ့ဖြစ်သော-ထောက်ခံသော-အကြောင်းယုတ္တိ။ ဥပတိဿတ္ထေရေန ဝုတ္တ-သေဝ ဝိနိစ္ဆယဿ အညမ္ပိ ဥပတ္ထမ္ဘကာရဏံ ဒဿေန္တော။ ဝိမတိ၊၁။၁၄၃။

ဥပတ္ထမ္ဘကာရီ (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘ+ကရ+ဏီ] အထောက်အပံ့-အထောက်အကူ-ကိုပြုတတ်သော။ သုန္ဒရတရောတိ ဥပတ္ထမ္ဘကာရီဘာဝေန သုန္ဒရတရော။ သံ၊ဋီ၊၁။၂ရရ။

ဥပတ္ထ(ထ)မ္ဘန (နာ) [ဥပ+ထဘိ+ယု။ထိ-ဌ ဥပတ္ထမ္ဘနီ] ထောက်ပံ့ခြင်း၊ ထောက်ခံခြင်း၊ ထောက်ကန်ခြင်း၊ ကူညီခြင်း၊ ကျားကန်ခြင်း၊ အထောက်အပံ့၊ အထောက် အကူ၊ အကူအညီ။ သဟဇာတဓမ္မာနံ ဥပတ္ထမ္ဘနာယာ(ပဋိသံ။၂ရ၄)တိ----ဥပတ္ထမ္ဘနဘာဝါယ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၈၀။

အရိတ္တေန ဥပတ္ထမ္ဘနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ သာရတ္ထ၊၂။၂၁၂။ ဂေဟသ္သ ဥပတ္ထမ္ဘနတ္ထာယ ထူဏာ နာမ ဗလဝပစ္စယော။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၁၄။ ဇိဏ္ဏယရသာမိကော ယရသ္သ ဥပတ္ထမ္ဘနံ ကရောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၅၈။ (- ဒီ၊ဌ၊၂။၁၁၈။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၂၇။) အကပ္ပကတာယ ဥပတ္ထမ္ဘနိယာ ဝသေန တိဏံ ဌာနာနိ။ သာရတ္ထ၊၂။၁၄၂။ (- ဝိမတိ၊၁။၁၈၁။)

ဥပတ္ထမ္ဘနကာရဏ (နာ) [ဥပတ္ထမ္ဘန+ကာရဏ] ထောက်ပံ့ခြင်း၏ အကြောင်း။ တဉ္စိ ပဌမ-ပဌလာဒီနံ ဥပတ္ထမ္ဘနကာရဏတ္တာ တထာ ဝုတ္တံ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၂၇။

ဥပတ္ထမ္ဘနကိစ္စ (နာ) [ဥပတ္ထမ္ဘန+ကိစ္စ] ထောက်ပံ့ခြင်းကိစ္စ။ ပုရိမစိတ္တသမုဋ္ဌာနာယ ဥပတ္ထမ္ဘန-ကိစ္စမိ နတ္ထိ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၂၉။ မူလဋီ၊၁။ရ၆။ (-အနုဋီ၊၁။ဂ၃။)

ဥပတ္ထမ္ဘနကိစ္စသိဒ္ဓိ (ထီ) [ဥပတ္ထမ္ဘနကိစ္စ+သိဒ္ဓိ] ထောက်ပံ့ခြင်းကိစ္စ၏ ပြီးစီးခြင်း။ သြဇာဌ-မကရူပသမုဋ္ဌာပနေနေဝ ပနဿ ဥပတ္ထမ္ဘန-ကိစ္စသိဒ္ဓိ။ မ၊ဋီ၊၁။၃၁၁။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၉။

ဥပတ္ထမ္ဘန(တ္ထ)ဋ္ဌ (ပု) [ဥပတ္ထမ္ဘန+အတ္ထ] (၁) ထောက်ပံ့ခြင်း-ခိုင်ခံ့စေခြင်း-ဟူသော အနက်သဘော။ (၂) အထောက်အပံ့-အထောက်အကူ-ဟူသောအနက်။ (၁) ဥပတ္ထမ္ဘနတ္ထော ဗလတ္ထော။ ပေဋကော။၂၄၅။ ပဋ္ဌာနဋီတိ ဥပတ္ထမ္ဘနတ္ထေန အကမ္မိယဋ္ဌေန ဝါ ဧက-သင်္ဂဟာနိ။ ဒီ၊ဌ၊၃။ဖ၆ရ၊၂၀၅။ (၂) အာရမ္မဏ-တ္ထော စေတ္ထ ဥပတ္ထမ္ဘနတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၃ရ။

ဥပတ္ထမ္ဘနပစ္စယ (ပု) [ဥပတ္ထမ္ဘန+ပစ္စယ] ထောက်ပံ့တတ်သော-အထောက်အပံ့ဖြစ်သော-အကြောင်း။ ဆဟိ စိတ္တေဟိ သမုဋ္ဌာပိတံ ဝါယောဓာတုံ ဥပတ္ထမ္ဘနပစ္စယံ လဘိတ္တာ။ 'အဘိ၊ဌ၊၁။၁၂၄။ ယသ္မိ ကလာပေ ကမ္မဇာ သြဇာ ကဒါစိ တသ္သေव ဥပတ္ထမ္ဘနပစ္စယော ဟောတိ။ အနုဋီ၊၃။၃၁ရ။

ဥပတ္ထ(ထ)မ္ဘနပစ္စုပဋ္ဌာန (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘန+ပစ္စုပဋ္ဌာန] (ရူပကာယကို) ထောက်ပံ့-ခိုင်ခံ့စေ-တတ်သောတရားဟူ၍ ဉာဏ်အားထင်ပေါ်လာသော။ ကဗဠီကာရော အာဟာရော-----ဥပတ္ထမ္ဘနပစ္စုပဋ္ဌာနော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။ဂ၀။ တတော ဧဝ သြဇာဌမကရူပုပ္ပါဒေန ဣမဿ ကာယဿ ဥပထမ္ဘနပစ္စုပဋ္ဌာနော ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၀၄။

ဥပတ္ထမ္ဘနရသ (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘန+ရသ] ထောက်ပံ့ခြင်း ကိစ္စရှိသော။ သဟဇာတာနံ ဥပတ္ထ-မ္ဘနရသံ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁ဖ၄။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၄၁။ (-အံ၊ဌ၊၁။၃၉၀။ စရိယာ၊ဌ။၂ရ၃။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၅၂။)

ဥပတ္ထမ္ဘနလက္ခဏ (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘန+လက္ခဏ] ထောက်ပံ့ခြင်းလက္ခဏာရှိသော။ ဧဝမေဝ ဧဒါ မဟာရာဇ ဥပတ္ထမ္ဘနလက္ခဏံ ဝိရိယံ။ မိလိန္ဒ။ ၃၅။ (-အဘိ၊ဌ၊၁။၁ဖ၃။)

ဥပတ္ထမ္ဘနလေဋ္ဌက (ပု) [ဥပတ္ထမ္ဘန+လေဋ္ဌက] ထောက်ခံ-ခုခံ-ထားသောခဲ။ ထေယျစိတ္တေန ကုမ္ဘိယာ အာဓာရကံ ဝါ ဥပတ္ထမ္ဘနလေဋ္ဌကေ ဝါ အပနေတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂ရ၈။

ဥပတ္ထမ္ဘနသဘာဝ (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘန+ သဘာဝ] ထောက်ကန်ခြင်း သဘောရှိသော။ ဝိတ္ထမ္ဘနံ လက္ခဏံ၊ ဝါယောဓာတုယာ ဥပတ္ထမ္ဘန-သဘာဝတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၃၃။

ဥပတ္ထမ္ဘနသိဒ္ဓိ (ထီ) [ဥပတ္ထမ္ဘန+သိဒ္ဓိ] ထောက်ပံ့မှု၏ ပြီးစီးခြင်း။ ဥပါဒိန္နရူပသန္ဓတိယာ ဥပတ္ထမ္ဘနေနဝ ဥတုစိတ္တဇရူပသန္ဓတိနမ္ပိ ဥပတ္ထမ္ဘနသိဒ္ဓိ ဟောတိ။ မ၊ဋီ၊၁။၃၁၁။ သံ၊ဋီ၊

၂။၂၉။

ဥပတ္ထမ္ဘနိကသဏ္ဌာန (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘနိက+သဏ္ဌာန] လှည်းဦးထောက်သဏ္ဌာန်ရှိသော။ တတော ဧကေကော ဒ္ဝိမူလကော ဒ္ဝိကောဋိ-ကော ယာနကဥပတ္ထမ္ဘနိကသဏ္ဌာနော။ အဘိ၊ ဋီ၊၂။၂၂၃။

ဥပတ္ထမ္ဘနိရပေက္ခ (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘ+နိရပေက္ခ] အထောက်အကူအမှီတက်ကို-ငဲ့ကွက်မှု-မှီခိုအားကိုးမှု-မရှိသော။ ကဿစိပိ အာရ-မ္မဏသ အနာလမ္ဗနတော ဥပတ္ထမ္ဘနိရ-ပေက္ခတော။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃၅၅။

ဥပတ္ထမ္ဘနီ (ထီ) [ဥပတ္ထမ္ဘန+ဣ] ထောက်တိုင်၊ လှည်းထောက်။ ဥပတ္ထမ္ဘန-ကြည့်။

ဥပတ္ထ(ထ)မ္ဘဗလကရော (တိ) [ဥပတ္ထ(ထ)မ္ဘ ဗလ+ကရ+အ] ထောက်ပံ့သော ခွန်အားကို-ပြု-ဖြစ်စေ-တတ်သော။ အင်္ဂမဂ်ါနုသာရိနော ရသဿ သာရော ဥပတ္ထမ္ဘဗလကရော (ဥပ-ထမ္ဘဗလကရော) ဘူတနိဿိတော ဧကော ဝိသေသော သြဇာ နာမ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၃၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၀၄။

ဥပတ္ထမ္ဘဗလကာရော (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘဗလ+ကရ+ဏ] အင်္ဂမဂ်ါနုသာရိနော ရသဿ သာရော ဥပတ္ထမ္ဘဗလကာရော ဘူတနိဿိတော ဧကော ဝိသေသော သြဇာတိ။ မူလဋီ၊၁။၁၅၄။

ဥပတ္ထမ္ဘယမာန (တိ) [ဥပ+ထဘိ+ဏယ+မာန] (၁) ထောက်ပံ့သော၊သူ။ (၂) ထောက်ပံ့ခိုင်စေသော-ကူညီသော၊သူ။ (၁) **အထ** နံ သတ္ထာ ဥပတ္ထမ္ဘယမာနော။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၆။ (-မ၊ဋီ၊၁။၃၁၀။ မူလဋီ၊၃။၁ရ၃။) (၂) ဧကဿ ပန ကမ္မဿ သြသီဒမာနေ သေသာ ပုတ္တာဘာတရော ပေသေတ္တာ တဿ ကမ္မဿ ဥပတ္ထမ္ဘယမာနာပိ-----သမဂ္ဂါ ဝဋ္ဋကရ-ဏီယာနိ ကရောန္တိ နာမ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀၈။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၁၅၂။ (ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။ပ၃ဏ္ဏ-သျှဉ် ဥပတ္ထမ္ဘ-ယမာနာ-ထောက်ပံ့ကူညီကြကုန်သော-ဟု သုဒ္ဓကတ္တုရုပ်ပြန်သည်။)

ဥပတ္ထမ္ဘီကာ (ထီ) [ဥပ+ထဘိ+ဏ္ဍု+အာ] ထောက်ပံ့အပ်သော။ ဥဿာဟနာ စ ဥဿာ-ဟေန ဥပတ္ထမ္ဘီကာ ဓမ္မသ ဓာရဏ-ပရိစယသာဓိကာ ပညာ စ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။ရ၂။

ဥပတ္ထမ္ဘီတ (တိ) [ဥပ+ထဘိ+တ] ထောက်ပံ့အပ်သော၊ ထောက်ကူအပ်သော။ ဝိနယော အနုဂ္ဂဟီတော ဟောတိ ဥပတ္ထမ္ဘီတော သူပ-တ္ထမ္ဘီတော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၉၁။ ဓုရေ ဥပတ္ထမ္ဘီတ-ဿေ၀ ဥပတ္ထမ္ဘနီ၀သေန တီဏိ ဝါ စတ္တာရိ ဝါ ဌာနာနိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၉၁။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀၉။ အံ၊ ဋ္ဌ၊၃။ရ၂။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၃-၄။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၂၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ရ၊၂၈၀။)

ဥပတ္ထမ္ဘီတတ္ထဘာ၀ (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘီတ+အတ္ထဘာ၀] ထောက်ပံ့အပ်သော-ခိုင်ခံ့တည်တံ့စေအပ်သော-အတ္ထဘော-ခန္ဓာကိုယ်-ရှိသော၊ သူ။ ဥတုအာဟာရေဟိ ဥပတ္ထမ္ဘီတတ္ထဘာ၀ါ ကမ္မာနုဘာ၀ေန ဇေတ္ဌက် ကာလ် ဒဟရာ-ကာရေနေ၀ ဌိတာ။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၁၃၈။

ဥပတ္ထမ္ဘီတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+ထဘိ+တဗ္ဘ] ထောက်ပံ့-အပ်-သင့်-ထိုက်-သော။ သမ္ဘာ အဿာ-သိတဗ္ဘောတိ ဂါဟာပနဝသေန ဥပတ္ထမ္ဘိ-တဗ္ဘောတိ သမဿာသိတော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၀၈။

ဥပတ္ထမ္ဘီတရူပကာယ (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘီတ+ရူပ ကာယ] ထောက်ပံ့အပ်သော ရူပကာယရှိသော၊ သူ။ တေန ဟိ ဥပတ္ထမ္ဘီတရူပကာယဿ, တဋ္ဌ ဂ္ဂစ္ဆန္တဿ ကမ္မဝိညာဏကာယူဟနံ ဟောတိ။ မူလဋီ၊၂။ရရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၄၅။

ဥပတ္ထမ္ဘီတသရီရ (နာ) [ဥပတ္ထမ္ဘီတ+သရီရ] ထောက်ပံ့အပ်သောကိုယ်။ ထေရသ ပန သမာပတ္တိဗလေန ဥပတ္ထမ္ဘီတသရီရသ နကောစိ ဝိကာရော အဟောသိ။ ဥဒါန၊၅။၂၂၃။

ဥပတ္ထမ္ဘီနီ(နီ)သဏ္ဌာန (တိ) [ဥပတ္ထမ္ဘီနီ+သဏ္ဌာန] ထောက်တိုင်-ခွထောက်-လှည်းဦးထောက်-ပုံသဏ္ဌာန် ရှိသော။ တတော ဧကေကော ဒ္ဒိမူလကော ဒ္ဒိကောဋိကော ယာနကဥပတ္ထမ္ဘီနီသဏ္ဌာနော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၄၃။ စတ္တာရော ဒန္ဓာ ဒ္ဒိကောဋိကာ ဒ္ဒိမူလိကာ ယာနကူပတ္ထမ္ဘီနီသဏ္ဌာနာ။ ခုဒ္ဒက၊၆။၃၄။ ယာနကဥပတ္ထမ္ဘီနီ-လည်းကြည့်။

ဥပတ္ထမ္ဘီနီ (ထီ) [ဥပတ္ထမ္ဘ+ဣနီ] ထောက်တိုင်၊ လှည်းထောက်၊ယာဉ်ထောက်။ သစေ ဓုရေ ဥပတ္ထမ္ဘီနီ ဟောဘာဘာဝေ ကပ္ပကတာ ဟောတိ။ ဝိ၊၆၊၁။၂၉၁။

ဥပတ္ထမ္ဘိယမာန (တိ) [ဥပ+ထဘိ+ယ+မာန] ထောက်ပံ့အပ်သော။ ဥတုစိတ္တာဟာရေဟိ ဥပတ္ထမ္ဘိယမာနံ-----တိဋ္ဌတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၄၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။ရ၅။

ဥပတ္ထမ္ဘိယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ထဘိ+ယ+တေ] ထောက်ပံ့အပ်၏။ သဗ္ဗော စာယံ စတုသန္ဓတိ-ရူပသန္ဓာနော ဣမိနာ ဥပတ္ထမ္ဘိယတိတိ ဒဿနတ္ထံ အန္ရေ ကဗဠီကာရော အာဟာရော ဥဒ္ဒိဋ္ဌော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၈၈။

ဥပတ္ထမ္ဘေတိ (ကြို) [ဥပ+ထဘိ+ဧ+တိ။ ဓာတ္ဌတ္ထ၊ဂါထာ။၁ရ၄-၌ ဘူဝါဒိ ဟုဆိုသည်၊ သမ္ဘောဟ၊ဘာဋီ၊ဒု။၄၄ရ-၌ စုရာဒိဟု မှာထား၊သည်] ထောက်ပံ့၏ ၊ ခိုင်ခံ့စေ၏ ၊ချီမြှောက်၏။ ဣမံ စိတ္တံ ပဂ္ဂဏှာတိ သမ္ဘဂ္ဂဏှာတိ ဥပတ္ထမ္ဘေတိ ပစ္စုပ္ပတ္ထမ္ဘေတိ။ အဘိ၊ဝိ။၂၁ရ။ ဧဝံ သမ္ဘဂ္ဂဟိတံ ယထာ နု ပတတိ၊ တထာ နံ ဝိရိယုပတ္ထမ္ဘေန ဥပတ္ထမ္ဘေန္တော ဥပတ္ထ-ဓမ္ဘတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ရရ။ စိတ္တံ ဥပတ္ထမ္ဘေတိ (ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၈၉) တံ တေနေဝ သဟဇာတ-ဝိရိယေန စိတ္တံ ဥက္ခိပတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၁ရ။ **ဥပတ္ထမ္ဘေန္တီ**-ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၆၈။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၂၃။ မူလဋီ၊၁။၁၅၁။ **ဥပတ္ထမ္ဘေယျ**-အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၄။ အနုပဒဇ္ဇေယျာသိတိ အနုပဒေယျာသိ **ဥပ-တ္ထမ္ဘေယျာသိ** ပုနပ္ပုနံ ကရေယျာသိ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၉၀။ (-မ၊ဋီ၊၃။၆၀။) **ဥပတ္ထမ္ဘေသိ**-ဝိ၊၁။ရ၂။

ဥပတ္ထမ္ဘေတုံ (ဗျ) [ဥပ+ထဘိ+တုံ] ထောက်ပံ့-ထောက်ခံ-ခိုင်ခံ့စေ-တည်တံ့စေ-ခြင်းငှါ။ ဥဏ္ဏောဒကအစ္ဆယာဂုအာဒီဟိ သဏ္ဌာ ဝတ္ထုံ ဥပတ္ထမ္ဘေတုံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀၄။ သာရတ္ထ၊၃။၂၁၂။ ပဋ္ဌာန်ဋ္ဌ ထပတိနော ဝါဒံ ဥပတ္ထမ္ဘေတုံ ဣမံ ဒေသနံ အာရဘိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၈၀။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၁၂၀။ (-မ၊ဋီ၊၃။၅၀။)

ဥပတ္ထမ္ဘေတု (တိ) [ဥပ+ထဘိ+တု] ထောက်ပံ့တတ်သော၊သူ။ ဧဝံ ဘိန္နာနံ ပုန အသ-သန္ဓနာယ အနုပ္ပဒါတာ ဥပတ္ထမ္ဘေတာ ကာရကံ ဒဿေတာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၃၁။

ဥပတ္ထမ္ဘေတွာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ထဘိ+တ္ဝာ] ထောက်ပံ့-ထောက်ခံ-ခိုင်ခံ့စေ-တည်တံ့စေ-၍။ ဒ္ဒိဟိ ဥပတ္ထမ္ဘိနီဟိ ဥပတ္ထမ္ဘေတ္ဝာ ဌပိတံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၉၁။ သော တတ္ထ ဌိတော ပုနပ္ပုနံ ကုသလံ ကတ္ဝာ တံ ကမ္မံ ဥပတ္ထမ္ဘေတ္ဝာ။ အံ၊ ဋ္ဌ၊၂။၁၀၉။ တာတ မဗ္ဗပါဒေ ဥပတ္ထမ္ဘေတ္ဝာ ယာဟိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၄ရ၃။

ဥပတ္ထမ္ဘေန (တိ) [ဥပ+ထဘိ+ဧ+အန] ထောက်ပံ့-ထောက်ခံ-ကူညီ-ခိုင်ခံ့စေ-သော၊ သူ။ ဧတေသု စတူသု အာဟာရေသု ကဗဠီ-ကာရာဟာရော ဥပတ္ထမ္ဘေန္တော အာဟာရကိစ္စံ သာဓေတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၁၄။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၅။ မာဏဝံ ဥပတ္ထမ္ဘေန္တော ဣမံ ဒေသနံ အာရဘိ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၂၈၀။

ဥပတ္ထမ္ဘန်း (ကြို) [ဥပ+ထဘိ+ဏော+အန္တိ] ထောက်ပံ့-ခိုင်ခံစေ-တည်တံ့စေ-ကုန်၏။ ဥပတ္ထမ္ဘေတိ-ကြည့်။

ဥပတ္ထမ္ဘယျ (ကြို) [ဥပ+ထဘိ+ဏော+ယျ] ထောက်ပံ့-ထောက်ခံ-ခိုင်ခံစေ-တည်တံ့စေ-ရာ၏၊ ကျားကန်ရာ၏။ ဥပတ္ထမ္ဘေတိ-ကြည့်။

ဥပတ္ထမ္ဘယျာသိ (ကြို) [ဥပ+ထဘိ+ဏော+ယျာသိ] ထောက်ပံ့-ထောက်ခံ-ခိုင်ခံ့စေ-တည်တံ့စေ-ရာ၏။ ဥပတ္ထမ္ဘေတိ-ကြည့်။

ဥပတ္ထမ္ဘေသိ (ကြို) [ဥပ+ထဘိ+ဏော+ဣ] ထောက်ပံ့-ထောက်ခံ-ခိုင်ခံ့စေ-တည်တံ့စေ-ပြီ။ ဥပတ္ထမ္ဘေတိ-ကြည့်။

ဥပတ္ထရ (တိ) [ဥပ+အတ္ထရ] (၁)အထက်၌ခင်းအပ် သောအခင်း။ (တိ) (၂) ကျယ်ပြန့်.သော၊ပြန့်.ကားသော။ (၁) ရထူပတ္ထရေ(ဒီ၊၁။ ၉ရ)တိ ရထမှိ ရညော ဌာနတ္ထံ အတ္ထရိတ္တာ သဇ္ဇိတပ္ပဒေသေ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၄၄။ ရထူပတ္ထရေတိ ရထသ ဥပရိ အတ္ထရိတပဒေသေ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၁။၃၀၈။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၂ရ၂။ (တိ)(၂) ဇဏ္ဏု-တဂ္ဂါ ဥပတ္ထရာ(ဇာ၊၂။၃၄၄)တိ ဇဏ္ဏုပမာဂေ ဥဒကေ ဥပတ္ထရာ ဖုလ္လာ ဟောန္တိ၊ သန္ဓတာ ဝိယ ခါယန္တိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၃၁၁။ (ပဗ္ဗတူပတ္ထရ (ဇာ၊၁။၅၁။)သည် ပဗ္ဗတပတ္ထရ မှ ပျက်ယွင်းလာ သောပုဒ် ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ဇာ၊ဋီ၊သစ်-လက်ရေးမူ၌ ပဗ္ဗတပတ္ထရေတိ ပဗ္ဗတသ ပတ္ထေ၊ ပဗ္ဗတသာနုမှိ.တိ အတ္ထော၊ တေနာဟ ပဗ္ဗတပတ္ထရေ ရမ္မေ အတ္ထောတိ။ ပတ္ထသဒ္ဒေါ ပတ္ထရသဒ္ဒေါ စ သာနုပရိယာယော-ဟု ဖွင့်.သည်။ ထို့.ကြောင့်. ပဗ္ဗတူပတ္ထရ= ပဗ္ဗတ ဥပတ္ထရမဟုတ်။)

ဥပထမ္ဘ (တိ) ဥပတ္ထမ္ဘ-ကြည့်။

ဥပထမ္ဘန (တိ) ဥပတ္ထမ္ဘန-ကြည့်။

ဥပဒံသယတိ(ကြို) [ဥပ+ဒံသ(ဒသိ)+ဏယ+တိ။ ဓာတ္တတ္ထ။၁၅၅။ နီတိ၊ဓာ။၃၄၆။] ပြ၏၊မြင်စေ၏။ ပတောဒံ ဥပဒံသယီ(ထေရ။၂၂ရ) တိ----ပတောဒံ ဒသေသတိ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၅၁။

ဥပဒံသယိ(ကြို) [ဥပ+ဒံသ(ဒသိ)+ဏယ+ဣ] ပြပြီ၊မြင်စေပြီ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဒံသိတု(တိ) [ဥပ+ဒံသ(ဒသိ)+တု] ပြ-ဖြစ်စေ-တတ်သော ၊သူ။ အပ္ပသာဒနီယေ ဌာနေ ပသာဒံ ဥပဒံသိတာ ဟောတိ။ အဘိ၊ပု။၁၀၈၊ ၁၅၆။

ဥပဒံသေတိ(ကြို) [ဥပ+ဒံသ(ဒသိ)+ဏော+တိ။ နီတိ၊ဓာ။၃၄၆။] ပြ၏၊ ဖြစ်စေ၏။ ဘယံ ဥပဒံသေတိ။ ဝိ၊၂။၄၀၆။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၂၀။ မာရော ပါပိမာ------ဘဂဝတော အဝိဒူရေ ဥစ္စာ-ဝစာ ဝဏ္ဏနိဘာ ဥပဒံသေတိ သုဘာစေဝ အသုဘာ စ။ သံ၊၁။၁၀၅။ အပ္ပသာဒနီယေ ဌာနေ ပသာဒံ ဥဒံသေတိ။ အံ၊၁။ဂ၊၃၀၉။ ပသာဒံ ဥပဒံသေတိတိ ပသာဒံ ဇနေတိ။ အံ၊ ဋ္ဌ၊၂။၅၉။ **ဥပဒံသေန္တိ**-ဝိ၊၃။၄၈၅။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၃၂။ ဥပဒံသေန္တိတိ ပဝတ္တေန္တိ။ ဝိမတိ၊၂။၂၀၈။ **ဥပဒံသေသိ**-မ၊၂။၃၂၂။ **ဥပဒံသေယျ**-ကခ်ီ။ ၃၃၅။ **ဥပဒံသေဿန္တိ**-ဝိ၊၃။၄၈၅။ **ဥပဒံ-သေဿာမ**-ဝိ၊၃။၄၈၆။

ဥပဒံသေတုံ(ဗျ) [ဥပ+ဒံသ(ဒသိ)+ဏော+တုံ] ပြခြင်းငှါ။ မိတ္တုပဟာရံ ဥပဒံသေတုံ။ မ၊၂။၃၂၆။

ဥပဒံသေတု(တိ) [ဥပ+ဒံသ(ဒသိ)+ဏော+တု] ပြတတ်သော၊သူ။ ထာမံ ဥပဒံသေတာ။ အံ၊ ၃။၃၂။

ဥပဒံသေန္တိ(ကြို) [ဥပ+ဒံသ(ဒသိ)+ဏော+အန္တိ] ဖြစ်စေကုန်၏။ ဥပဒံသေတိ-ကြည့်။

ဥပဒံသေယျ (ကြို) [ဥပ+ဒံသ(ဒသိ)+ဏော+ယျ] ပြကြားအံ့။ ပြရာ၏။ ဥပဒံသေတိ-ကြည့်။

ဥပဒံသေသိ (ကြို) [ဥပ+ဒံသ(ဒသိ)+ကေ+သိ] ပြ၏။ ဥပဒံသေတိ-ကြည့်။

ဥပဒံသေသန္ဆိ (ကြို) [ဥပ+ဒံသ(ဒသိ)+ကေ+သန္ဆိ] ဖြစ်စေကြကုန်လတ္တံ့။ ဥပဒံသေတိ-ကြည့်။

ဥပဒံသေသာမ (ကြို) [ဥပ+ဒံသ(ဒသိ)+ကေ+သာမ] ဖြစ်စေကြကုန်အံ့။ ဥပဒံသေတိ-ကြည့်။

ဥပဒဿယိတုံ (ဗျ) [ဥပ+ဒိသ+ကယ+တုံ] မြင်စေ-ပြ-ခြင်းငှါ။ နှ စ သက္ကာ နိဗ္ဗာန် ဥပဒဿယိတုံ ဝကြောန ဝါ သက္ကာနေန ဝါ ။ မိလိန္ဒ။၂၆၂။

ဥပဒဿေတွာ(ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ဒိသ+ကေ+တွာ] မြင်စေ၍၊ ပြ၍။ သြပမ္မံ ဥပဒဿေတွာ၊ ကိတ္တိတော ဃ မဟာမုနိ။ အပ၊၁။၂၉၂။

ဥပဒဟတိ(ကြို) [ဥပ+ဒဟ+အ+တိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။ ၂၃၀။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊၂။၂၅၅။] (၁) ထား၏။ တင်ထား၏။ မှီကပ်ဆောင်ထား၏။ (၂) ဖြစ်စေ၏။ (၁) ယေသု ကဋ္ဌေတော ပဌာယ ယာဝ သီသံ ဥပဒဟန္ဆိ ။ဝိ၊ဌ၊၄။၆၀။ ဥပဒဟန္ဆိတိ ဌပေန္ဆိ။ သာရတ္ထ၊၃။၃၉၅။ ဝိမတိ၊၂။၂၃၈။ (၂) ဥပသမ္ပဒေ ဥပသမ္ပဒေသည် သဠေစ ကုက္ကုစ္စံ ဥပဒဟတိ။ ဝိ၊၂။၁၉၆။ **ဥပဒဟန္ဆိ**(ဝိ၊၂။၁၉၅) တိ ဥပ္ပါဒေန္ဆိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁၄၈။ (-မ၊ဌီ၊၃။၄၀၃။) **ဥပဒဟထ**-ဝိ၊၂။၁၉၆။ **ဥပဒဟေယျ**-ဝိ၊၂။ ၁၉၆။ ဥဒါန။၁၈၂။ ကခ်ီ။၂၅၄။ ဥဒါန၊ဌ။၃၆၅။ **ဥပဒဟိသု**-ဝိ၊၅။၃၈။ **ဥပဒဟိဿန္ဆိ**-ဝိ၊ ၂။၁၉၆။ **ဥပဒဟိဿထ**-ဝိ၊၂။၁၉၆။

ဥပဒဟထ (ကြို) [ဥပ+ဒဟ+အ+ထ] ဖြစ်စေကြကုန်၏။ ဥပဒဟတိ(၂)-ကြည့်။

ဥပဒဟန (နာ) [ဥပ+ဒဟ+ယု] ထားတတ်သည်အဖြစ်၊ ထားခြင်း၊ ဖြစ်စေတတ်သည်၏အဖြစ်၊ ဖြစ်စေခြင်း။ တေနာကာရေန ဒဟနတော ဥပဒဟနတော "ဝိဓာ" တိဝုစ္စတိ။ အံ၊ဌီ၊၃။ဝ၅၃။

ဥပဒဟန္ဆ (တိ) [ဥပ+ဒဟ+အန္ဆ] ဖြစ်စေသော၊ သူ။ ဘိက္ခုသ သဠိစ္စ ကုက္ကုစ္စံ ဥပဒဟန္ဆသ ပါစိတ္တိယံ ။ ဝိ၊၅။၃၈။

ဥပဒဟန္ဆိ (ကြို) [ဥပ+ဒဟ+အ+အန္ဆိ] (၁) ထားကုန်၏၊ မှီကပ်ထားကုန်၏။ ဥပဒဟတိ(၁) ကြည့်။ (၂) ဖြစ်စေကြကုန်၏။ ဥပဒဟတိ(၂) ကြည့်။

ဥပဒဟာတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+ဒဟ+တဗ္ဗ] (၁) ဆောင်ကပ်ထား၊ထိုက်သော။ (၂) ဖြစ်စေထိုက်သော။ အဝိပ္ပဋိသာရော ဥပဒဟာတဗ္ဗော(ဝိ၊ ၄။၄၃၈။ အံ၊၂။ဝ၅၂)တိ အမကုံဘာဝေါ ဥပနေတဗ္ဗော။ အံ၊ဌ၊၃။၅၉။ ဥပဒဟာတဗ္ဗောတိ ဥပ္ပါဒေတဗ္ဗော' ဝိပ္ပဋိသာရမုခေန ဓာရေတဗ္ဗော။ ဝ၀ီရ။၅၃၆။

ဥပဒဟီသု (ကြို) [ဥပ+ဒဟ+ဍု] ဖြစ်စေကြကုန်ပြီ။ ဥပဒဟတိ(၂) ကြည့်။

ဥပဒဟိတ္ထာ (ဗျ) [ဥပ+ဒဟ+တ္ထာ] (က) ထား၍။ (ခ) ထောက်၍။ (ဂ) ခဒိရဃဋိကာသု သံသေ စ ပါဒေ စ ဥပဒဟိတ္ထာ ထောက် နိပဇ္ဇိတ္ထာ။ သံ၊ဌ၊၂။၂၁၁။ မနုညဒဿနံ ဥပဒါနံ ဥပ-ဒဟိတ္ထာ။ မ၊ဌ၊၃။ဝ၃။ သံ၊ဌ၊၃။၈၈။ ဥဒါန၊ ဌ။၃၆၉။ သာရတ္ထ၊၃။၃ဝ၈။ ဥပဒဟိတ္ထာတိ အပဿယယောဂ္ဂဘာဝေန ဌပေတ္ထာ။ မ၊ဌီ၊ ၃။၁ဝ။ သံ၊ဌီ၊၂။၃၃၅။ (ခ) နှ ၇ ပါဏိနာ ဟနုကံ ဥပဒဟိတ္ထာ နိသိဒတိ။ မ၊၂။၃၃၉။ (အထက်ပါ ပါဠိတော်အရ ဘုရားရှင်သည် လက်ဖြင့် မေးထောက်၍ မနေထိုင် ဟု အဓိပ္ပါယ်ရ၏။ မ၊ဌ၊၃။၂၆၆-၌ ပါဏိနာတိ ကဋ္ဌိဝါတာဗာဓိကော ဝိယ နှ **အာသနံ** ဟတ္ထေဟိ ဂဟေတ္ထာ နိသိဒတိ-ဟု လည်း

ကောင်း, မ၊ဦ၊၃။၁ရ၈-၌ ဟတ္ထေဟိ ဂဟေ-တ္ဝာတိ ဥဘောဟိ ဟတ္ထေဟိ ဥဿသု ကဋ္ဌိပ္ပဒေသေသု ပရိဂ္ဂဟေတ္ဝာ-ဟုလည်း ကောင်း ဖွင့်သည်။ ယင်း ဌ,ဌီတို့အရ ဘုရား ရှင်သည် ခါးထောက်မနေထိုင်ဟု အဓိပ္ပါယ် ရသည်။ ထို့ကြောင့် ပါဠိတော်၌ ဟနုကံ မပါသင့်၊ အဌကထာဝယ် အာသနံ-နေရာ၌ အာနိသဒံ-ဟု ရှိသင့်မည်ထင်သည်။)

ဥပဒဟိသ္သထ (ကြို) [ဥပ+ဒဟ+သ္သထ] ဖြစ်စေကြကုန်လတ္တံ့။ ဥပဒဟတိ(၂)ကြည့်။

ဥပဒဟိသ္သန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဒဟ+သ္သန္တိ] ဖြစ်စေကြကုန်လတ္တံ့။ ဥပဒဟတိ(၂)ကြည့်။

ဥပဒဟေယျ (ကြို) [ဥပ+ဒဟ+ဧယျ] ဖြစ်စေ-ရာ၏-ငြားအံ့။ ဥပဒဟတိ(၂)ကြည့်။

ဥပဒါ (ထီ) [ဥပ+ဒါ+အ+အာ(ဣတ္ထိဧကတ)။ ဥပဂန္ဆာ ဒါတဗ္ဗာတိ ဥပဒါ၊ အ၊ ဣတ္ထိ။ ဓာန်၊ ဌီ။၃၅၅-၆] တံစိုး၊ လက်ဆောင်။ ဥပဒါ တု စ ပါဘတံ။ ဓာန်၊၃၅၅။

ဥပဒါဟ (ပု) [ဥပ+ဒဟ+ဏ] လောင်ခြင်း၊ လောင်ကျွမ်းခြင်း။ အတ္တနာ ပါတနာယေဝ ဒေါသော ပတိတေ ဥပဒါဟေတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဝဇိရ။၂၉၇။

ဥပဒိဋ္ဌ (တိ) [ဥပ+ဒိသ+တ။(ဥပဒဿ-သံ)] ညွှန်ပြအပ်သော။ ဣမေသု နဝသု ပဒေသု ဥပဒိဋ္ဌေသု သဗ္ဗော ကုသလပက္ခော ဥပဒိဋ္ဌော ဘဝတိ။ ပေဋကော။၂၅၃။

ဥပဒိသ[၁] (ကြို) [ဥပ+ဒိသ+အ+ဟိ] ညွှန်-ပြော-ပြပါလော။ ဥပဒိသတိ-ကြည့်။

ဥပဒိသ[၂] (ပု) [ဥပ+ဒိသ+အ] ရေမှော်။ ဥဒကဿ ဥပရိ ဒိဿန္တိ ပါကဋာ ဟောန္တိတိ ဥပဒိသာ သေဝါလာ။ အပါဠ၊၁။၂၆၁။

ဥပဒိသတိ (ကြို) [ဥပ+ဒိသ+အ+တိ။(ဥပဒိဂတိ-သံ)] ညွှန်း-ညွှန်ပြ-ပြောပြ၏။ ဟောကြား၏။ ပြောဆို၏။ ဆုတောင်း၏။ ယထာ ဝတ္ထု ဝိဇ္ဇာစရိယော-----ဇွေ့ နဂရံ မာပေထာတိ ဥပဒိသတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၂။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၅၄။ မ၊ဌ၊ ၁။၂၅၃။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၈၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၆၁။ ဘဂဝါ တိက္ခိန္ဒြိယဿ မုဒုကံ ဓမ္မဒေသနံ ဥပဒိသတိ။ နေတ္တိ။၈၃။ ဓမ္မံ ဒေသေတိတိ-----သီလာဒိပဋိပဒါဓမ္မံ သမထဝိပဿနာ ဓမ္မမေဝ ဝါ ဝေနေယျဇ္ဈာသယာနုရူပံ ဥပ-ဒိသတိ ကထေတိ။ ဥဒါန၊ဌ။ရ၆။(-နေတ္တိ၊ ဌ။၁၆၉။) ပါတိမောက္ခသံဝရသံဝုတောတိ ဣမိနာ ပါတိမောက္ခသံဝရသီလဝိသုဒ္ဓိံ ဥပ-ဒိသတိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၃၁၁။ (-ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၃၁၄။) အနုဒ္ဒိသတိတိ ဧဝံ ဥပဒိသတိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၄၀၂။ **ဥပဒိသ**-မ၊၃။၅၆။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၁၅။ **ဥပဒိသေယျ**-ဥဒါန၊ဌ။၂၆၀။ **ဥပဒိသိ**-ဝိမာန၊ဌ။၁၉၈။

ဥပဒိသန (နဿ) [ဥပ+ဒိသ+ယု။(ဥပဒိဂန-သံ)] ညွှန်ပြခြင်း၊ ပြောပြခြင်း၊ ဟောကြားခြင်း။ ပဟာယဂမနီယံ အတ္တနော သန္ဓာယ ဂဟေတ္ဝာ ပရလောကံ ယာဟိတိ ဥပဒိသနတော မယှံ ဥပဒေသကော။ သီ၊ဌီ၊သစ်။၁။၂၆၀။ ဒေသဿ ဥပဒိသနံ ဒေသောပဒေသော။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊၂။၆၁။ ယံ ဓမ္မဿ ဥပဒိသနံ စိရကာလံ မမ ဗျာနဝိမောက္ခာဒိဟိတာယ တဒမိဂန္ဓဗ္ဗသုခါယ စ သိယာ။ ဥဒါန၊ဌ။၈၀။(-အနုဌီ၊၂။၁၈၅။)

ဥပဒိသနာကာရ (ပု) [ဥပဒိသန+အာကာရ] ညွှန်ပြ-ပြောပြ-ခြင်း ဟူသောအခြင်းအရာ၊ ညွှန်ပြပုံအခြင်းအရာ။ အာကပ္ပသမ္ပတ္တိယာ ယော တတ္ထ ဥပဒိသနာကာရော၊ သော အတ္ထတော ဥပဒေသော ဧဝ။ မ၊ဌီ၊၁။၂၅။ သံ၊ဌီ၊၁။၂၂။ အံ၊ဌီ၊၁။၂၄။ (-သီ၊ဌီ၊သစ်၊၁။၁၄၂။)

ဥပဒိသန္ဆ (တိ) [ဥပ+ဒိသ+အန္ဆ] ညွှန်ပြသော၊

ဟောကြားသော၊ သင်ပြသော၊သူ။ ဧဝံ ဝတ္ထာ ပုန သော မဟာဗြဟ္မာ----ထေရံ ဥပဒိ-သန္တော "ဧသော ဟိ တေ ဗြာဟ္မဏိ ဗြဟ္မ-ဒေဝေါ"တိအာဒိမာဟ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၈၉။ အာယသ္မာ နာဂသေနော-----ဥပဒိသန္တော ဓမ္မမဂ္ဂံ။ မိလိန္ဒ။၂၀။ သန္ဓမိရိယာပထံ ဥပဒိသန္တော "နိသိဒတိ" တိ အာဟ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ။၁၃။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၈၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၆၂။ (-ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၈၈။ မ၊ဋီ၊၂။၁၁၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၁။ ၂၀ရ။) သုတသောမော တေသံ ဇေဋ္ဌန္တေ-ဝါသိကော ဟုတ္တာ သိပ္ပံ ဥပဒိသန္တော နစိရသေဝ နိပ္ပတ္တိ ပါပုဏိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၄၉၆။

ဥပဒိသိ (ကြို) [ဥပ+ဒိသ+ဣ] ညွှန်ပြပြီ၊ ဟောကြားပြီ။ ဥပဒိသတိ-ကြည့်။

ဥပဒိသိတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+ဒိသ+တဗ္ဗ] ညွှန်ပြအပ်သော။ တာနိ အညတိတ္ထိယသမဏာနံ ပဝါဒ-ဘူတာနိ သတ္ထာနိ သိတာနိ ဥပဒိသိတဗ္ဗဝ-သေန။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၅၈။

ဥပဒိသိတုံ (ဗျ) [ဥပ+ဒိသ+တုံ] ညွှန်ပြခြင်းငှါ။ ယုတ္တိဟာရံ ဝိဘဇန္တော တဿ လက္ခဏံ တာဝ ဥပဒိသိတုံ "စတ္တာရော မဟာပဒေသာ" တိ အာဒိမာဟ။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၈၀။

ဥပဒိသိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ဒိသ+တ္တာ] ညွှန်း-ညွှန်ပြ-၍၊ ဟောကြား၍။ ကဗ္ဗာကာရသ ကဝိနော ဥပဒိသိတ္တာ။ ဝိမတိ၊ဋ။၁၁ရ။ အာနာ-ပါနသတိဘာဝနာနုရူပံ သေနာသနံ ဥပဒိ-သိတ္တာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၈၉။ (-ဣတိ ဝုတ်၊ဋ္ဌ။၂၅၄။) ဣမေကစ္စံ ပုဂ္ဂလံ ဥပဒိသိတ္တာ ဥဒ္ဒိသ ဘောဇနံ ပဋိယတ္တံ ဟောတိ။ မိလိန္ဒ။ ၁၅ရ။

ဥပဒိသိ(သီ)ယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ဒိသ+ယ+တေ] ညွှန်ပြ-ပြောပြ-အပ်၏၊ ဟောကြား-အပ်၏။ ဝေလိယတိ ခဏမုဟုတ္တာဒိဝသေန ဥပဒိသိယတိတိ ဝေလာ။ မ၊ဋီ၊၂။ရ၈။ (-သီ၊ ဋီ၊သစ်၊၁။ရ။) ယော ယော စ ဓမ္မော ဥပဒိသိ-ယတိ။ ပေဋကော။၂၂၀။

ဥပဒိသိယမာန (တိ) [ဥပ+ဒိသ+ယ+မာန] ညွှန်ပြ-ပြောပြ-အပ်သော။ "ဧဝံ ဣမိနာ အာကာရေန အဘိက္ကမိတဗ္ဗ"န္တိအာဒိနာ ဥပ-ဒိသိယမာနာယ သမဏသာရုပ္ပါယ အာကပ-သမ္ပတ္တိယာ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ရ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၄၂။ မ၊ဋီ၊၁။၂၅။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၂။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၄။

ဥပဒိသေယျ (ကြို) [ဥပ+ဒိသ+အ+ယျ] ညွှန်ပြ-ပြောပြ-ရာ၏။ ဥပဒိသတိ-ကြည့်။

ဥပဒိဿတိ (ကြို) [ဥပ+ဒိသ+ယ+တိ] ထင်၏။ တေသု စ ပါပေသု ကမ္မေသု၊ အဘိက္ခ-မုပဒိဿရေ(သုတ္တနိ။၃၀၀)တိ---ပုနပ္ပုနံ ဥပဒိဿန္တိ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ၄။

ဥပဒိဿန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဒိသ+ယ+အန္တိ] ထင်ကုန်၏။ ဥပဒိဿတိ-ကြည့်။

ဥပဒိဿရေ (ကြို) [ဥပ+ဒိသ+ယ+အန္တိ] ထင်ကုန်၏။ ဥပဒိဿတိ-ကြည့်။

ဥပဒုဿတိ (ကြို) [ဥပ+ဒုသ+ယ+တိ] ဆဲရေးလျက် ပြစ်မှား၏။ ပရလာဘသက္ကာရ-မာနနဝန္ဒနပူဇနာသု ဣဿတိ ဥပဒုဿတိ ဣဿံ ဗန္ဓတိ။ မ၊၃။၂၄၆။ အံ၊၁။၅၂၂။ ဥပ-ဒုဿတိ တိ ဣဿာဝသေနဝ ဥပက္ကောသန္တော ဒုဿတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁ဝ၀။

ဥပဒေသ (ပု) [ဥပ+ဒိသီ+ဏ။(ဥပဒေဓ-သံ)] (၁) ဥပဒေ၊ အဆက်ဆက်ဆောင်ရွက်ခဲ့သော နည်းဥပဒေ၊ နည်းလမ်းညွှန်ပြခြင်း၊ ညွှန်ကြားချက်။ (၂) စေခိုင်း-တိုက်တွန်း-ခြင်း။ (၃) ညွှန်ကြားသော-ဖွင့်ဆိုသော-စကား၊ အဖွင့်သံဝဏ္ဏနာ။ (၁) ပါရမ္မရိယမေတိဟျံ၊ ဥပဒေသော တထေတိဟာ။ ဓာန်။၄၁၂။

အာစရိယ် ဥပဂန္ဓာ ဒိသတိ ဥစ္စာရိယတိတိ ဥပဒေသော၊ ဒိသိ ဥစ္စာရဏေ၊ကော။ ဓာန်၊ဋီ၊ ၄၁၂။ ဝေ၀ တေ အဘိက္ကမိတဗ္ဗံ၊ ဝေ၀ တေ ပဋိက္ကမိတဗ္ဗန္တိအာဒိသု ဥပဒေသေ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၇။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၄။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃။ ဥဒါန်၊ ဋ္ဌ။၆။ ဥပဒိသိယမာနာယ သမဏသာရုပ္ပါယ အာကပ္ပသမ္ပတ္တိယာ ဥပဒိသနာကာရောပိ အတ္ထောတော ဥပဒေသော ယေ၀ါတိ အာဟ "ဝေ၀။ပ။ ဥပဒေသေ"တိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၄၂။ ဝိတ္ထာရော ပန ဗောဇ္ဈင်္ဂသံယုတ္တေ ရတန-သုတ္တသ္မိ ဥပဒေသတော ဂဟေတဗ္ဗော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၂၂၃။ ဥပဒေသော နာမ သဝိသေသံ သတ္တန္နံ ရတနာနံ ဝိစာရဏဝသေန ပ၀တ္တော ကထာ-ဗန္ဓော။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၉၄။----ပ၀တ္တော နယော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၂၃၉။ ဥဒ္ဓမုဒ္ဓံ ပကာရေန ဒေသိတတ္တာ ဥပဒေသော၊ ပုဗ္ဗာနံ ပုဗ္ဗာစရိယာနံ မတိ ဥပဒိသတိ ဇ္ဇောတိ ၀ါ ဥပဒေသော။ ပဋိသံ၊ဂ်။၁၈။ သယမ္ဘူတိ ဥပဒေသံ ဝိနာ သယမေ၀ ဘူတော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၈၄။ မဟာနိ၊ ဋ္ဌ။၃၈၉။ ဥပဒေသန္တိ ဥပဒိသိတဗ္ဗံ ဩ၀ါ-ဒါနုသာသနီ။ ပဋိသံ၊ဂ်။၂၆၄။ (၂) အာဏတ္တိ ဥပဒေသော။ နေတ္တိ၊ဋီ။၂၉။ (၃) ပိဋကာနံ အတ္ထကထနံ ပေဋကံ၊ သော ဇ၀ ဥပဒေ-သောတိ ပေဋကောပဒေသော၊ ဥပဒေသဘူတာ ပရိယတ္တိသံ၀ဏ္ဏနာတိ အတ္ထော။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၂၂။

ဥပဒေသက (တိ) [ဥပ+ဒိသိ+ဏ္ဍ] ညွှန်ပြ-ညွှန်ကြား-နည်းပေးလမ်းပြပြုလုပ်-တတ်သော၊သူ(ဥပဒေပညာရှင်၊ညွှန်ကြားရေးမှူး)။ ပညာသမ္ပတ္တိယာ ဒိဋ္ဌဓမ္မိကသမ္ပရာယိကဟိ-တူပဒေသကော။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၂၃။ ယာဟိတိ ဥပဒိသနတော မယ္ပံ ဥပဒေသကော။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၁။၂၆၀။

ဥပဒေသဒါယက (တိ) [ဥပဒေသ+ဒါယက] ညွှန်ကြားချက်ကိုပေးတတ်သော၊ ညွှန်ကြား-တတ်သော၊ ဆုံးမသွန်သင်တတ်သော၊သူ။ ဗြာဟ္မဏော သောက် ဝိနောဒေတ္တာ အတ္ထနော ဥပဒေသဒါယက် ဒိဗ္ဗရူပေန ဌိတံ ဒိသ္မာ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၃၀၇။

ဥပဒေသပဒ (မဟာနိ၊ဋ္ဌ၊၂၂၆) သည် ဥဒ္ဒေသ-ပဒ (ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂၁)မှ ပျက်ယွင်းလာသောပုဒ် ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။

ဥပဒေသပရမ္မရာ (ထီ) [ဥပဒေသ+ပရမ္မရာ] ညွှန်ကြားချက် အဆက်ဆက်၊ အဆက်ဆက် ညွှန်ကြားမှု။ အမှာကံ ပိတုပိတာမဟာဒိ၀ုဒ္ဓါနံ ဥပဒေသပရမ္မရာယ ဣဒမာဘတံ။ အံ၊ဋီ၊၂။ ၁၆၆။

ဥပဒေသ၀စန (နာ) [ဥပဒေသ+၀စန] ညွှန်ပြ သောစကား။ ပရတော အသုတ္တာ ပဋိလဘ-တိတိ အညဿ ဥပဒေသ၀စနံ အသုတ္တာ သယမေ၀ စိန္တေန္တော ပဋိလဘတိ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၃။၂၁၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ရ၉။

ဥပဒေသာကာရ (ပု) [ဥပဒေသ+အာကာရ] ညွှန်ပြခြင်းဟူသော-ညွှန်ပြပုံ-ညွှန်ကြားပုံ-အခြင်းအရာ။ ယော တတ္ထ ဥပဒေသာကာရော၊ သော အတ္ထတော ဥပဒေသောယေ၀။ ဥဒါန၊ ဋ္ဌ။ရ။

ဥပဒေသာနုဘာ၀ (ပု) [ဥပဒေသ+အာနုဘာ၀] ညွှန်ပြခြင်း-ဟောပြောခြင်း-ဟောကြားအပ်သော တရား၊စကား-၏အစွမ်းအာနုဘော်၊ နည်းလမ်းညွှန်ပြခြင်း၏အစွမ်းအာနုဘော်။ တဿ ကလ္ပာဏမိတ္တဿ ဥပဒေသာနုဘာ-၀ေန ဟောတိ။ မ၊ဋီ၊၂။၂၉၈။

ဥပဒ္ဓ၀ (ပု) [ဥပ+ဒု+အ။ ဥပဂန္ဓာ ဒုနောတိတိ ဥပဒ္ဒ၀ေါ။ ဒု-ပရိတာ၊ပေ၊အ။ ဓာန်၊ဋီ။၄၀၁။ (ဥပ၌ဒု၀-သံ)] ကပ်ရှိနှိပ်စက်တတ်သော သဘော၊ ဘေးဥပဒ်-ဘေးရန် အန္တရာယ်။

(မင်းဘေး,မင်းဒဏ်သည် မုချအားဖြင့် ဥပဒ္ဓဝ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။၁၈၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၉၇။) (အာစရိယူပဒ္ဓဝ, အန္တေဝါသူပဒ္ဓဝ, ဗြဟ္မစာရူပဒ္ဓဝ သုံးမျိုးကို (မ၊၃။၁၅၇)၌ ဥပဒ္ဓဝအရ ကောက်သည်။ သောက, ပရိဒေဝ, ဒုက္ခ, ဒေါမနဿ လေးမျိုးကို (ဒီ၊ဌ၊၁။၃၄၃-၌) ဥပဒ္ဓဝအရ ကောက်သည်။ ရုပ်နာမ်ခန္ဓာကို (ပဋိသं။၄၁၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၄၇-၌) ဥပဒ္ဓဝအရ ကောက်သည်။ ကာမဂုဏ်ကို (သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။၈၉-၌) ဥပဒ္ဓဝအရ ကောက်သည်။ ယေ ကေစိ ဥပဒ္ဓဝါ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ သဗ္ဗေ တေ ဗာလတော ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ နော ပဏ္ဍိတတော။ မ၊၃။၁၀၆။ အံ၊၁။၉၉။ ဤတိ စ ဂဏ္ဍော စ ဥပဒ္ဒဝေါ စ။ သုတ္တနိ။၂၈၅။ စူဠဋီ။၂၆၅။ ဥပဒ္ဒဝေါတိ အနေကဂ္ဂတာ-ကာရော။ မ၊ဌ၊၄။၇၀။ အံ၊ဌ၊၂။၆၉။ဥပဒ္ဒဝတီတိ ဥပဒ္ဒဝေါ၊ အနတ္ထံ ဇနေန္တော အဘိဘဝတိ၊ အဇ္ဈောတ္ထရတီတိ အတ္ထော၊ ရာဇဒဏ္ဍာဒိန-မေတံ အဓိဝစနံ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။၈၉။ စူဠနိ၊ဌ။၁၂၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၉၅။ ဥပဒ္ဒဝေါတိ အန္တရာယော။ မ၊ဋီ၊၃။၂၈၈။ အံ၊ဋီ၊၂။၇၅။)

ဥပဒ္ဓဝကရ (တိ) [ဥပဒ္ဒဝ+ကရ+အ] ဘေးဥပဒ်-ဘေးအန္တရာယ်-ကိုပြုတတ်သော။ ဝိသမဘောဇနာပရိဏာမာဒိတော ဟိ ကာယသ္မိံ ဥပဒ္ဒဝကရာ ဝါတာဒယော ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ အနုဋီ၊၁။ရ၆။

ဥပဒ္ဓဝဇာတ (တိ) [ဥပဒ္ဒဝ+ဇာတ] ဖြစ်သော-ဘေးဥပဒ်- အပြစ်-ရှိသော။ ဤတိဇာတေ ဥပဒ္ဒဝဇာတေ။ စူဠနိ။၁၉၄။ ဥပဒ္ဒဝဇာတေတိ အာဒီနဝဇာတေ။ စူဠနိ၊ဌ။ရ၆။

ဥပဒ္ဓဝတိ (ကြို) [ဥပ+ဒု+အ+တိ] ကပ်၍ နှိပ်စက်တတ်၏။ ဥပဒ္ဒဝတိတိ ဥပဒ္ဒဝေါ၊ အနတ္ထံ ဇနေန္တော အဘိဘဝတိ အဇ္ဈောတ္ထရတီတိ အတ္ထော။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။၈၉။ စူဠနိ၊ဌ။၁၂၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၉၅။ ပရိပါတေန္တီတိ **ဥပဒ္ဓဝန္တိ**- ဝိ၊ဌ၊ ၂။၃၀၈။

ဥပဒ္ဓဝဒ္ဓယ (နာ) [ဥပဒ္ဒဝ+ဒ္ဓယ] ဘေးဥပဒ်-နှစ်ခုပေါင်း-နှစ်မျိုးစုံ။ တေန ပုရိမံ ဥပဒ္ဒဝဒ္ဓယံ နာ ဇဝံ ဝုတ္တံ။ မ၊ဌ၊၄။၁၁၈။(အာစရိယူပဒ္ဓဝ, အန္တေဝါသူပဒ္ဓဝ နှစ်မျိုးကို ဥပဒ္ဒဝဒ္ဓယ-ဟု ဆိုသည်။ မ၊ဋီ၊၃။၃၂၉။)

ဥပဒ္ဓဝနိဝတ္တန (ပု) [ဥပဒ္ဒဝ+နိဝတ္တန] ဘေးဥပဒ်ကို-ဘေးရန်ကို-ဆုတ်နစ်စေ-တားမြစ်-ခြင်း။ သဗ္ဗုပရိ ပန ဥပဒ္ဒဝနိဝတ္တနတ္ထာယ ဒေဝနဂရဒ္ဓါရေသု ဝဇိရဟတ္ထာ ဂ္ဂန္ဒဗဠိမာ ဌပေသိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၁ရရ။

ဥပဒ္ဓဝနိဝါရဏ (ပု) [ဥပဒ္ဒဝ+နိဝါရဏ] ဘေးဥပဒ်ကို-ဘေးရန်ကို-တားမြစ်ခြင်း။ ဗောဓိ-သတ္တဿ စေဝ မာတုယာ စ ဥပဒ္ဒဝနိဝါရဏတ္ထံ ခဂ္ဂဟတ္ထာ စတ္တာရော ဒေဝပုတ္တာ အာရက္ခံ ဂဏှိံသု။ အပ၊ဌ၊၁။၆၃။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၃၁၉။ ဇာ၊ဌ၊ ၁။၆၁။

ဥပဒ္ဓဝန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဒု+အ+အန္တိ] ကပ်၍ နှိပ်စက်တတ်ကုန်၏။ ဥပဒ္ဒဝတိ-ကြည့်။

ဥပဒ္ဓဝပစ္စယ (ပု) [ဥပဒ္ဒဝ+ပစ္စယ] ဘေးဥပဒ်-ဘေးရန်-၏အကြောင်း ။ ဥပဒ္ဒဝပစ္စယဌေနာ (ဒီ၊ဌ၊၃။၁၀၄) တိ အနတ္ထဟေတုတာယ နိမိတ္တာ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၀၅။

ဥပဒ္ဓဝပ္ပတ္ထ (တိ) [ဥပဒ္ဒဝ+ပတ္ထ] ဘေးဥပဒ်-ဘေးရန်-သို့ ရောက်သော၊သူ။ မနုဿာ "ယက္ခာဝဏ္ဏော နု ခေါ အယံ ဘူတဒေဝနာဂ-သုပဏ္ဏာဝဏ္ဏော"တိ ဥပဒ္ဒဝပ္ပတ္ထာ။ မ၊ဌ၊၃။၆၀။

ဥပဒ္ဓဝရက္ခက (တိ) [ဥပဒ္ဒဝ+ရက္ခက] ဘေးဥပဒ်-ဘေးရန်-ကိုကာကွယ်စောင့်ရှောက်သော၊သူ။ ယူထပရိဏာယကေန ဥပဒ္ဒဝရက္ခကေန ဥသဘေန သဒ္ဓိံ။ ဇာ၊ဌ၊ ၂။၂၉၀။

ဥပဒ္ဓဝရဟိတ (တိ) [ဥပဒ္ဓဝ+ရဟိတ] ဘေးဥပဒ်-ဘေးရန်-အန္တရာယ်-မှကင်းသော၊ အချင်းချင်း ရန်မပြုသောသူ။ ဧတေ သီဟာဒယော စတုပ္ပဒါ သရသမီပေ ဥပဒ္ဓဝရဟိတာ ဇီဝန္တိ။ အပါဠေ၊ဝ။၂၄ဝ။ (-အပါဠေ၊၂။ရဂ။)

ဥပဒ္ဓဝဝူပသမန (နာ) [ဥပဒ္ဓဝ+ဝူပသမန] ဘေးဥပဒ်-ဘေးရန်-အန္တရာယ်-ကို ငြိမ်းပျောက်စေခြင်း။ ဘူတေဟိ ဥပဒ္ဒုတာယ ဝေသာလိယာ ဥပဒ္ဓဝဝူပသမနတ္ထံ ရတနသုတ္တံ ဝုတ္တံ။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။ဝ၆၈၊ (-ဝ၄၂။)

ဥပဒ္ဓဝဟရ (တိ) [ဥပဒ္ဓဝ+ဟရ] ဘေးဥပဒ်-ဘေးရန်-အန္တရာယ်-ကို ပယ်ရှားတတ်သော။ သော ဟိ တာသံ ပစ္စယိကော ဥပဒ္ဓဝဟရော စ။ အံဋီ၊၂။၃၁၃။

ဥပဒ္ဓဝါဓိဋ္ဌာန (နာ) [ဥပဒ္ဓဝ+အဓိဋ္ဌာန] ဘေးဥပဒ်-ဘေးရန်-အန္တရာယ်-၏တည်ရာ။ ဣဒဒ္ဓ ပဌမသစ္စံ ကုစ္ဆိတံ အနေကဥပဒ္ဓဝါဓိဋ္ဌာနတောဿ။ အဘိဓ၊ဋီ၊၂။ရဂ။

ဥပဒ္ဓဝါဘာဝ (ပု) [ဥပဒ္ဓဝ+အဘာဝ] ဘေးဥပဒ်-ဘေးရန်-အန္တရာယ်-၏မရှိခြင်း။ ဒဋ္ဌေတိ ဥပဒ္ဓဝါဘာဝေန သဘာဝတော ထိရေ သတိ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။ဝ၆၂။

ဥပဒ္ဓဝူပသမန (နာ) [ဥပဒ္ဓဝ+ဥပသမန] ဘေးဥပဒ်-ဘေးရန်-အန္တရာယ်-ကို ငြိမ်းစေခြင်း။ ပတိဋ္ဌာဘာဝေါတိ ဣဒ ပရသ ဥပဒ္ဓဝူပသမနံ အဓိပ္ပေတံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၅။

ဥပဒ္ဓဝေတိ (ကြို) [ဥပဒ္ဓဝ+ဣ+တိ။ မောဂ်၊၅-ကဏ္ဍ၊ ၁ဝ၊ဝ၂-သုတ်။ ဥပဒ္ဓဝနာမ်ပုဒ်နောင် ကရဓာတ်အနက်၌ ဣပစ္စည်းသက်၊ ဣကို ဧပြု ဘေးဥပဒ်-ဘေးအန္တရာယ်-ကိုပြု၏။ မယှံ ပုရောဟိတော အတိမုခရော၊ အပ္ပမတ္တကေပိ ဝုတ္တေ ဗဟုံ ဘဏန္တော မံ ဥပဒ္ဓဝေတိ။ ဓမ္မ၊ ဋ္ဌ၊ဝ။၃၂၄။ အတိဝိယ မေ တုမှေ ဥပဒ္ဓဝေထ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၉၁။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ဝ၈။ ဥပဒ္ဓဝေထာတိ ဥပဒ္ဓဝံ ကရောထ။ ဒီ၊ဋီ၊ဝ။၂၆ဝ။ မ၊ဋီ၊၂။၂၃၅။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။ဝ၃ဝ။)

ဥပဒ္ဒုတ (တိ) [ဥပ+ဒု+တ။(ဥပဒြုတ-သံ)] (က) နှိပ်စက်အပ်သော။ (ခ) နှောက်ယှက်အပ်သော။ (က) မနုဿာ ဥပဒ္ဒုတာ ယာစနာယ ဥပဒ္ဒုတာ ဝိညတ္တိယာ (ဝိ၊ဝ။၂ဝ၉)တိ တေသံ ဘိက္ခူနံ တာယ ယာစနာယ ဝိညတ္တိယာ စ ပီဠိတာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။ဝ၅ဝ။ ပလိဗုဒ္ဓံ ဟောတိတိ ဥပဒ္ဒုတံ ဟောတိ။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။ဝ၆၅။ (ခ) စောရေဟိ ဥပဒ္ဒုတ(ဝိ၊ဝ။၈၅)နွဲ့ စောရေဟိ ဝိလုတ္တံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၄၄။

ဥပဒ္ဒုတနိရောဓန (နာ) [ဥပဒ္ဒုတ+နိရောဓန] နှိပ်စက်အပ်သည်၏အဖြစ်၏ချုပ်ငြိမ်းခြင်း၊ နှိပ်စက်မှုချုပ်ငြိမ်းခြင်း။ ပဟာတဗ္ဗေန ဥပဒ္ဒုတနိရောဓနတ္ထံ ပဟာယက် ပရိယေသတိ။ အနုဋီ၊၂။၂ဝဝ။

ဥပဒ္ဒုတပဋုလ (နာ) [ဥပဒ္ဒုတ+ပဋုလ] နှိပ်စက်အပ်သော-ပျက်စီးသော-အထပ်အလွှာ။ အနေကကလာပဂတဘာဝံ စက္ခုဿ ဒဿေတိ ယတော ဥပဒ္ဒုတပဋုလေ နိရာကရဏေပိ စက္ခုဿ ဝိဇ္ဇတိ။ အနုဋီ၊ဝ။ဝ၅၅။ (အဘိ ဓမ္မ၀ဝတာရ၊ဋီ၊သစ်၊၂။ဝ၂ဝ-၌ အလားတူ အဓိပ္ပါယ်မျိုးပါရှိသည်. ဝါကျဝယ် ဥပဒ္ဒဝါနံ ပဋုလနိရာကရဏေပိ စက္ခု ဝိဇ္ဇတေ၀-ဟု ရှိသည်။ မဏိမဇ္ဈိ၊၂။ဝ၁ဓ-၌ ဥပဒ္ဒုတ-နိရာကရဏေပိ ဟိ စက္ခု ဝိဇ္ဇတေ၀-ဟုရှိသည်။)

ဥပဒ္ဒုတသရီရ (နာ) [ဥပဒ္ဒုတ+သရီရ] နှိပ်စက်အပ်သော ခန္ဓာကိုယ်။ ဣဒါနိ ဇရာယ စိရကာလံ ဥပဒ္ဒုတသရီရံ ဝိဂရဟန္တိ ဩသာန-ဂါထမာဟ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။ဝ၀၂။

ဥပဒ္ဓ (ပု၊နာ) [ဥပ+အဒ္ဓ။ ဥပ-ကြည့်] (၁)

ထက်ဝက်။ (ပု) (၂) အချို့,အဝက်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဒ္ဓစ္ဆန္နပရိစ္ဆန္န (တိ) [ဥပဒ္ဓ+ဆန္နပရိစ္ဆန္န] ထက်ဝက်မိုးအပ်,ထက်ဝက်ကာရံအပ်သော (ကျောင်း)။ ဥပသမ္ပဒေ ဥပသမ္ပန္နသညိနော ဝေမတိကဿ ဝါ ဥပဒ္ဓစ္ဆန္နပရိစ္ဆန္နဒီသု စ ဒုက္ကဋ်။ ကခ်ီ။၁၉၃။

ဥပဓည (နာ) [ဥပ+ဓည] (သလေးစသော) နဂိုမူလစပါးနှင့်နီးကပ်ဆက်စပ်သောစပါး (ကျီတ်စပါးစသည်။ သျ-ဌ် ငယ်သောစပါး-ဟုပြန်သည်)။ သတ္တ ဓညာနိတိ-----နိဝါရ-ဒိဥပဓညဿ ပန သာလိအာဒိမူလဓည-ဣောဂဓတ္တာ " သတ္တ ဓညာနိ"တိ ဝုတ္တံ။ ကခ်ီ၊ ဋီ၊သစ်။၃၁၁။ နိဝါရာနိ တိဏဓညာနိ-ဟု ဓာန်၊ ဋီ။၄၅၁-ဌ် ရှိသည်။

ဥပဓာ (ထီ) [ဥပ+ဓာ+ကွဲ။ ကစ္စည်း။၆၂၂။ နီတိ၊သုတ္တ။ ၁၂၃၇။ အလော'ဣ္ဓာတ်ပူဝ ဥပဓာ။ ပါဏိနီ၊၁။၁။၆၅-သုတ်။ အန္ဓာဒလးပူဝေါ ဝ၏ ဥပဓာသညး သျာတ်။ ယင်း၏ အဖွင့်သိဒ္ဓန္တကောမုဒီ။၂၄၉] ဥပဓာမည်သော အကွရာ၊ .အဆုံးအကွရာမှ ရှေ့ဌ်တည်သော အကွရာ၊ (ဥပမာအားဖြင့် ဂဟ-ဓာတ်ဌ် ဂ၏မှီရာ အ-သရသည် ဥပဓာ မည်၏)။ ဥပဓာတိ အန္တကွရတော ပုဗ္ဗကွရသမညာ။ ရူ။၅၆၉။

ဥပဓာန (နာ) [ဥပ+ဓာ+ယု။ ဥပဓိယတေ သိသာသနံ ကရီယတေတိ ဥပဓာနံ၊ယု။ ဓာ၊ ဓာရဏေ။ ဓာန်၊ဋီ။၃၁၁။ ဥပ+ဌာ+ယု။ သိသော ဥပဂန္တာ တိဋ္ဌတိ ဇေတ္ထာတိ ဥပဓာနံ။ ဥပ ဘုသံ ဝါ သုခံ ဓာရေတီတိ ဥပဓာနံ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၃၂၁] (၁) မှီခြင်း,အုံးခြင်း။ (၂) ဖြစ်စေခြင်း။ (၃) အုံး၊ (မှီအုံး,ခေါင်းအုံး,ခြေအုံး စသည်။) (၄) ထောက်တိုင်၊အခုအခံ။ (၁) သိမ္မလိ-တုလာဒိပုဏ္ဏသဘာဝေ အတ္ထရိတ္တာ တတ္ထ ဥပဓာနာနိ ကိစ္စာနိ ကရောတိ။ အပ၊ဌ၊၂။၂ရ၁။ (၂) ဒုက္ခုပဓာန-ကြည့်။ (၃) ကလိင်ရဲ့ ဥပဓာနံ ကတ္တာ သယန္တိ။ သံ၊ဌ၊၂။၂၁၂။ မနုညဒဿနံ ဥပဓာနံ ဥပဒဟိတ္တာ။ မ၊ဌ၊၃။၁၃။ သံ၊ဌ၊၃။၈၈။ ဥဒါန၊ဌ။၃ဖ၉။ သာရတ္ထ၊၃။၃၀ရ။ (-ဝိ၊ဌ၊ ၁။၁ရ၀။ ဒီ၊ဌ၊၁။ဓ၄။) ဥပဓာနန္တိ အပဿယံ။ မ၊ဋီ၊၃။၁၀။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၃၅။ ကလိင်ရူပဓာန-လည်းကြည့်။ (၄) တာတ မာဏဝ မဠ္ဠပါဒါနံ မေ ဥပဓာနံ ဒေဟိ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၂၀၂။

ဥပဓာနယဋ္ဌိကာ (ထီ) [ဥပဓာန+ယဋ္ဌိကာ] ခေါင်းအုံးနှင့်တူသော သစ်တုံး၊ သစ်သားခေါင်းအုံး၊ စဉ်းတီတုံး။ (အသားဖြတ်တောက်ခုတ်စဉ်းရာ အောက်ခံသစ်သားတုံး။) သော ကာသာယဝတ္ထုနိဝတ္ထော-----ဥပ-ဓာနယဋ္ဌိကံ ဟတ္ထဌပနဒဏ္ဍကဉ္စ အာဒါယ။ ဇာ၊ ဌ၊၃။ဝ၆၆။

ဥပဓာယ (ဗျ) [ဥပ+ဓာ+တ္တာ] မှီ၍၊အုံး၍၊ မှီအုံးပြု၍၊ (အရိုးကို ခြေအုံး,ခေါင်းအုံးပြု၍-ဟုဆိုလိုသည်။) သော ခေါ အဟံ သာရိပုတ္တ သုသာနေ သေယျံ ကပ္ပေမိ ဆဝဋ္ဌိကာနိ ဥပဓာယ။ မ၊၁။၁၁၃။ ဥပဓာယာတိ ယထာ သီသူပဓာနဉ္စ ပါဒူပဓာနဉ္စ ပညာယတိ၊ ဧဝံ သန္ဓရိတ္တာ တတ္ထ သေယျံ ကပ္ပေမိ။ မ၊ဌ၊၁။၃၅၃။ သုသာနေ သေယျံ ကပ္ပေမိ၊ ဆဝဋ္ဌိကံ ဥပဓာယဟံ။ ဇာ၊ဌ၊၁။၅ဖ။

ဥပဓာရဏ (ထီ၊နာ) [ဥပ+ဓရ+ယု] (၁) (က) ဆောင်ရွက်မှတ်သားရခြင်း၊ နာခံ မှတ်သားရခြင်း။ (ခ) တည်ရာအကြောင်းရင်းဖြစ်ခြင်း။ (၂) စူးစမ်းဆင်ခြင်ခြင်း။ (၃) စောင်းကြိုးဖွဲ့ရာရစ်ရာဌာန၊ (အဘယာ၊ဓာန်၊သျ၊ဝ၃ဂ။) ဝေဌက-ကြည့်။ စောင်းကြိုးအလျှောအတင်းခလုတ်၊ (သံ၊မြန်၊၂။၂၉၅။) စောင်းကြိုးရစ်ရာ

တုတ်တံ၊ (သံ၊သျှ၊၄။၁ရ၁။) (၁) (က) ဣဓ ပနဿ သောတဒ္ဓါရာနုသာရေန ဥပဓာရိတန္တိ ဝါ ဥပဓာရကန္တိ ဝါ အတ္ထော။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၉။ မ၊ဌ၊၁။၆။ သံ၊ဌ၊၁။၅။ အံ၊ဌ၊၁။၅။ ဥဒါန၊ဌ။၁ ၂။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ ၂၁။ တေန ဝုတ္တဿ အတ္ထဿ "ဝေမေတ" န္တိ ဥပဓာရကံ သလ္လက္ခကံ ဥဂ္ဂကျနံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၃ဝ၈။ (၁) ဥပဓာရကံ ဝါ ကုသလာနံ ဓမ္မာနံ ပတိဋ္ဌာဝသေန အာဓာရ-ဘာဝေါတိ အတ္ထော။ ပဋိ၊သံ၊ဌ၊၁။၁၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၈။ (-ပဋိသံ၊ဌ၊၁။ ၂၁ဝ။) ဥပဓာရကံ အဓိဋ္ဌာနံ မူလဘာဝေါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၇။ (၂) စမ္ဘူ ပဋိစ္စ ဒဏ္ဍဿ ပဋိစ္စ ဥပဓာရကော စ ပဋိစ္စ ။သံ၊ ၂။၄ဝ၁။ ဥပဓာရကောတိ ဝေဌကော။ သံ၊ဌ၊ ၃။၁ဝ၈။ (၃) ကီ နု ခေါ ကုသလကမ္မံ ကတ္တာ ဣမံ သမ္ပတ္တိ ပဋိလဘာမီတိ အတီတဘဝံ ယထူပစိတဿ ကမ္မံ ဥဒ္ဒိဿ ယေဘုယ္ယေန ဓမ္မတာသိဒ္ဓိ ဥပဓာရကာ။ ဝိမာန၊ဌ။ဂ။

ဥပဓာရယ (ကြို) [ဥပ+ဓရ+ဏယ+ဟိ] စူး-စမ်းဆင်ခြင်-လေ့လာပါ-လော။ အောက်ပုဒ်-ကြည့်။

ဥပဓာရယတိ (ကြို) [ဥပ+ဓရ+ဏယ+တိ] စူး-စမ်းဆင်ခြင်၏၊ လေ့လာ၏။ ဇာတိဇရာဘိ-ဘူတဿ ဇနတ် သတ္တကာယ် အဝေက္ခတိ ဥပဓာရယတိ ဥပပရိက္ခတိ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၁၄၅။ **ဥပဓာရယတု**- မဟာနိ၊ဌ။၃၃၉။ **ဥပဓာရယ-ဝိ**၊ဌ၊၃။ ၂၄၄။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၆၁။ မ၊ဌ၊ ၂။ရ၃။သံ၊ဌ၊ ၁။၁ရ၃။ သာရတ္ထ၊၃။၁၅၆။ **ဥပဓာရယီ**-အပ၊ ၁။ ၂ ၂။

ဥပဓာရယတု (ကြို) [ဥပ+ဓရ+ဏယ+တု] စူးစမ်းဆင်ခြင်ပါလော။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဓာရယန္တ (တိ) [ဥပ+ဓရ+ဏယ+အန္တ] စူးစမ်းဆင်ခြင်သော၊သူ။ နေသံ သပ္ပါယံ ဓမ္မဒေသနံ ဥပဓာရယန္တော။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။ ၂ရ၅။ ဥတ္တရိမ္ပိ ဥပဓာရယတော ဒုတိယံ သီလပါရမီ ဒိသ္မာ ဇေတဒဟောသိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၁၃ဝ။ ဇာ၊ဌ၊ ၁။ ၂၅။

ဥပဓာရယမာန (တိ) [ဥပ+ဓရ+ဏယ+မာန] စူးစမ်းဆင်ခြင်-လေ့လာ-သော၊သူ။ ရာဇာ "ကိမေတံ၊ ဥပဓာရေထာ" တိအာဟ၊ ဥပဓာရ-(ရိ)ယမာနာ အည် အဒိသ္မာ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၄၅။ သံ၊ ဌ၊ ၂။၁ရ။ ကီ နု ခေါ ဘဝိဿတီတိ ဥပဓာရ-ယမာနော ဣဒံ အဒ္ဒသ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၃ဝ၄။ (-ဇာ၊ဌ၊၃။၁၁ရ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၃ဝ၈။ အံ၊ဋီ၊၃။၆၆။)

ဥပဓာရယီ (ကြို) [ဥပ+ဓရ+ဏယ+ဣ] စူးစမ်းဆင်ခြင်-လေ့လာ-ပြီ။ ဥပဓာရယတိ-ကြည့်။

ဥပဓာရယိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ဓရ+ဏယ+တ္တာ] စူးစမ်းဆင်ခြင်၍၊ မှတ်သား၍။ တထာ ဥပဓာရယိတ္တာ လဇ္ဇမာနတော နိဒ္ဒိသိတဗ္ဗံ။ နေတ္တိ။၁၆၅။

ဥပဓာရယိတ္တာန (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ဓရ+ဏယ+တ္တာန] စူးစမ်းဆင်ခြင်၍၊ မှတ်သား၍။ တုယ္ဟံ ဝစနံ-----ဥပဓာရယိတ္တာန ဥပလက္ခယိတ္တာန။ စူဠနိ။ ၂ ၂၄။

ဥပဓာရိတ (တိ) [ဥပ+ဓရ+တ] ဆောင်ရွက် မှတ်သား၊အပ်သော၊ နာခံမှတ်သား၊အပ်သော။ သုဂ္ဂဟိတံ ဟောတိတိ အာဒိသု အာစရိယဿ သန္တိကေ ကမ္မဋ္ဌာနံ ဥဂ္ဂဏှန္တေန သုဋ္ဌု ဂဟိတံ ဟောတိ သုဋ္ဌု မနသိကတံ သုဋ္ဌု ဥပဓာရိတံ။ အံ၊ဌ၊၃။၈။ သလ္လက္ခိတာနိတိ သမ္မဒေဝ ဥပ-ဓာရိတာနိ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ရ၃။ (-ဝိ၊ ၂။ ၂၆ ၂။ ဝိ၊ဌ၊ ၁။ ၂ဝဝ။ ဒီ၊ဌ၊၁။ ၂၉။ မ၊ဌ၊၁။၆။ သံ၊ဌ၊၁။၅။ အံ၊ဌ၊၁။၅။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။၁၅ ၂။ ခုဒ္ဒကၟ၊ဌ။ရ၅။) ဥပဓာရကာ-လည်းကြည့်။

ဥပဓာရိတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+ဓရ+တဗ္ဗ] ဆောင်

ရွက်မှတ်သားအပ်သော။ မဟာန္တံ ဂမ္ဘီရန္တိ ဥပဓာရိတဗ္ဗံ ပရိတ္တံ ဘာဝံ ဒီဋ္ဌဂတံ။ သံဒ္ဒ၊ ၂။ရဝ။

ဥပဓာရိတရူပ (တိ) [ဥပဓာရိတ+ရူပ] ဆောင်ရွက်မှတ်သားအပ်သော သဘောရှိသော။ ပုဗ္ဗေ သုတာနံ နာနာဝိဟိတာနံ သုတ္တသခ်ါတာနံ အတ္ထဗျဉ္ဇနာနံ ဥပဓာရိတရူပသ အာကာရသ နိဒဿနသ အဝဓာရဏသ ဝါ ပကာသန-ဘာဝေါ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၅၃။ မ၊ဋီ၊၁။ ၂၉။

ဥပဓာရိတာကာရ (ပု) [ဥပဓာရိတ+အာကာရ] ဆောင်ရွက်မှတ်သားအပ်သောအခြင်းအရာ။ သောတပထမာဂတေ ဓမ္မေ ဥပါဒါယ တေသံ ဥပဓာရိတာကာရာဒိနော ပစ္စာမသနဝသေန။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁၄။ မ၊ဋီ၊၁။၃၀။ သံ၊ဋီ၁။ ၂၅။ အံ၊ဋီ၊ ၁။ ၂၉။

ဥပဓာရိယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ဓရ+ယ+တေ] ဆောင်ရွက်မှတ်သားအပ်၏။ တေဟိ သောတ-ဒ္ဓါရေန သုတ္တာ ဥပဓာရိယန္တိ။ ကခ်ာ၊ဋီ၊သစ်။ ၂၅၆။ ဓာရိယန္တိတိ ဥပဓာရိယန္တိ လက္ခိယန္တိတိ အတ္ထော။ မူလ၊ဋီ၊၁။ ၂၉။

ဥပဓာရိယန္တိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ဓရ+ယ+အန္တေ] ဆောင်ရွက်မှတ်သားအပ်ကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဓာရေတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+ဓရ+ဏေ+တဗ္ဗ] မှတ်သားအပ်သော။ ဒ္ဓါရံ သလ္လက္ခေတဗ္ဗန္တိ----အသုကဒ္ဓါရေန နိက္ခန္တောမှိတိ ဒ္ဓါရံ ဥပဓာရေတဗ္ဗံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၀၄။ (-နေတ္တိ၊ ဋီ။၈၁။)

ဥပဓာရေတိ (ကြို) [ဥပ+ဓရ+ဏေ+တိ] (က) ဆောင်ယူ၏၊ ဆောင်ထား၏၊ ဆောင်ရွက်မှတ်သား၏။ (ခ) စူးစမ်းဆင်ခြင်၏၊ စုံစမ်း၏၊ ရှာဖွေ၏။ (ဂ) သိ၏။ (က) ဗဟုဗ္ဗ ဂဏ္ဘာတိ လဟုဗ္ဗ ဂဏ္ဘာတိ သုဋ္ဌု စ ဥပဓာရေတိ။ ဝိ၊ ၃။၃ရ၉။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၉ရ။ **ဥပဓာရေန္တိ**-မ၊၁။၅၉။ မ၊ဋီ၊၁။၁၁ရ။ **ဥပဓာရေထ**- မ၊ဋီ၊၁။၁၃ ၂။ မူလဋီ၊၃။ ၂။ အနုဋီ၊၃။ ၂။ **ဥပဓာရေန္တု**- ဒီ၊ ဋ္ဌ၊၁။ ၂၅၈။ **ဥပဓာရေဟိ**- ထေရ။၃၄၁။ ဝိ၊ ဋ္ဌ၊၃။ ၂၄၉။ **ဥပဓာရေယျ**- မဟာနိ။ ၂၉၉။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃၆ရ။ **ဥပဓာရေသုံ**-မ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၂၅။ **ဥပဓာရေဿတိ**- မ၊ဋီ၊၃။၁၃၃။ (ခ) ကုမာရော------သန္နဒ္ဓခဂ္ဂေါ ဟုတ္တာ ဂန္တွာ ဣတောစိတော စ ရညော ပဟရဏောကာသံ ဥပဓာရေတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁၃။ **ဥပဓာရေထ**-ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၄၅။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၉။ **ဥပဓာရေမ**-ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၄ရ၄။ **ဥပဓာရေဟိ**-သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၆၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၃၈။ **ဥပဓာရေယျုံ**-ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၃၅။ **ဥပဓာရေယျာထ**-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၁၀။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၄၈။ **ဥပဓာရေသိ**-ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၃၃၈။ မ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၁၈။ (ဂ) ဓမ္မေ သဘာဝဓမ္မေ အနဝသေသေ ဝါ ဥပဓာရေတိတိ ဓမ္မဓာတု။ မ၊ဋီ၊၃။၄၉။ ခိပ္ပ-နိသန္တီတိ ခိပ္ပံ ဥပဓာရေတိ၊------တေ ဓမ္မေ ခိပ္ပံ ဇာနာတီတိ အတ္ထော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၄၁။ **ဥပ-ဓာရေတု**- ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ ၂၆၁။

ဥပဓာရေတု (ကြို) [ဥပ+ဓရ+ဏေ+တု] သိ-အသိအမှတ်ပြု-တော်မူပါလော့။ ဥပဓာရေတိ (ဂ)ကြည့်။

ဥပဓာရေတုံ (ဗျ) [ဥပ+ဓရ+ဏေ+တုံ] (က) စူးစမ်း-ရှာဖွေ-ဆင်ခြင်-ခြင်းငှာ၊ စုံစမ်း-လေ့လာ-ခြင်းငှာ။ (ခ) ဆောင်ထားခြင်းငှါ။ (က) ဓုဝါဟံ ဗုဒ္ဓေါ ဘဝိဿာမီတိ ဧဝံ ကတ-သန္နိဋ္ဌာနော ဗုဒ္ဓကာရကေ ဓမ္မေ ဥပဓာရေတုံ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၄။ ဣမံ ဌာနံ ဥပဓာရေတုံ ဝဋ္ဋတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၀၆။ အနုပဋ္ဌဟန္တေ အဿာသ-ပဿာသေ ဝိမံသိတ္တာ "ဣမေ တေ" တိ ဥပဓာရေတုံ သမ္မဒေဝ ပဇာနိတုံ စ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။၃၃၄။ (ခ) ဥဂ္ဂဟေတုံ ဥပဓာရေတုံ

သဏ္ဌာယိတုံ။ မဟာ၊၁။၃၅၅။

ဥပဓာရေတွာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ဓရ+ဏေ+တွာ] (က) စူးစမ်းဆင်ခြင်၍၊ စုံစမ်း၍၊ ရှာဖွေ၍။ (ခ) မှတ်သား၍။ (ဂ) သိ၍။ (ဃ) ကာလဩ သမယဩ ပညာယ ဂဟေတွာ ဥပဓာရတွာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၁၈။ အတ္တနော အာယုသင်္ခါရေ ဥပဓာရေတွာ ဘိက္ခု သံယမာဟ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၂၈၄။ သမန္ဓေသိတွာတိ ဥကဓာရေတွာ။ မူလဋီ၊၂။ရ၂။ ဂစ္ဆ ဣမသ္မိံ နဂရေ ဥပ-ဓာရေတွာ အဇ္ဇ ဇာတဒါရကံ ဂဏှိတွာ ဧဟိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၉၆။ (ခ) မနသိ ကတွာတိ မနမှိ ကတွာ ပစ္စဝေက္ခိတွာ ဥပဓာရေတွာ။ **မဟာ၊၂။၁၈၀။** ဥပဓာရေတွာတိ ဗျာကာတဗ္ဗ-မတ္ထံ သလ္လက္ခေတွာ။ မဟာဋီ၊၂။၂၀ရ။ (ဂ) ဏေန္ဓနိယာနိကံ သာမညမေဝ သေယျာ ဥတ္တရိတရဠ္ဆ ပဏီတတရဠ္ဆာတိ ဥပဓာရေတွာ ပဗ္ဗဇိတောသ္မိ မဟာရာဇ ။ မဟာ၊၃။၂၁၃။

ဥပဓာရေထ (ကြိ) [ဥပ+ဓရ+ဏေ+ထ] (က) ဆောင်ထားကြကုန်လော။ ဥပဓာရေတိ(က)-ကြည့်။ (ခ) စူးစမ်းဆင်ခြင်ကြကုန်လော၊ စုံစမ်းကြကုန်လော၊လေ့လာကြကုန်လော။ ဥပဓာရေတိ(ခ)-ကြည့်။

ဥပဓာရေန္တ (တိ) [ဥပ+ဓရ+ဏေ+အန္တ။ ထိ ၌ ဥပဓာရေန္တိ] (က) စူးစမ်းဆင်ခြင်သော-စုံစမ်းလေ့လာသော-ရှာဖွေသော၊သူ။ (ခ) မှတ်သားသော၊သူ။ (ဂ) သော တေသံ ဂရု-ကတမေတ္တတာယ ဥပဓာရေန္တော အဒ္ဒသ အနာဂတမဒ္ဓါနေ ဒ္ဝိန္နမ္ပိ တေသံ စက္ခူနံ အန္တရဓာနံ။ မိလိန္ဒ။၁၂၉။ ကုဟိ ဝါသိကာတိ ဥပဓာရေန္တော မယ္ပံဝ ကုလူပကာတိ အဒ္ဒသ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၉၉။ ပုန အဿမပဒံ အာဂန္တွာ တတ္ထ တေ ဥပဓာရေန္တိ တေသံ ကိဉ္စနဘက္ခကာနိ ဒိသ္မာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၃၄၈။ သာ ဥပဓာရေန္တိ တံ ဂေဟံ ဂန္တွာ တံ ဒါရကံ တံ ဒိဝသံ ဇာတံ ဥတ္တာ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၉၆။ သော တတောပဋ္ဌာယ ဘတိံ ဥပဓာရေန္တော ဝိစရတိ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၁၆၂။ (ခ) သဒ္ဒသ နိမိတ္တံ အဝိက္ခိတ္တေန စိတ္တေန ဥပဓာရေန္တသ------အာရမ္မဏံ ကတ္တာ စိတ္တံ ပဝတ္တတေဝ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၂၆။

ဥပဓာရေန္တိ (ကြိ) [ဥပ+ဓရ+ဏေ+အန္တိ] စူးစမ်းဆင်ခြင်ကုန်၏။ ဆောင်ယူ-ဆောင်ထား-ကုန်၏။ ဥပဓာရေတိ(က) ကြည့်။

ဥပဓာရေန္တု (ကြိ) [ဥပ+ဓရ+ဏေ+အန္တု] နာခံမှတ်သားကြကုန်လော။ ဥပဓာရေတိ(က)-ကြည့်။

ဥပဓာရေမ (ကြိ) [ဥပ+ဓရ+ဏေ+မ] (က) စုံစမ်းကြပါကုန်၏၊ ရှာဖွေကြပါကုန်၏။ ဥပဓာ-ရေတိ(ခ) ကြည့်။

ဥပဓာရေယျ (ကြိ) [ဥပ+ဓရ+ဏေ+ယျ] ဆောင်ရွက်မှတ်သားရာ၏။ ဥပဓာရေတိ(က)-ကြည့်။

ဥပဓာရေယျာထ (ကြိ) [ဥပ+ဓရ+ဏေ+ယျာထ] စူးစမ်း-ကြည့်ရှု-စောင့်ရှောက်-တော်မူကြပါကုန်။ ဥပဓာရေတိ(ခ)-ကြည့်။

ဥပဓာရေယျုံ (ကြိ) [ဥပ+ဓရ+ဏေ+ယျုံ] စူးစမ်းဆင်ခြင်ကြကုန်ငြားအံ့။ ဥပဓာရေတိ(ခ) -ကြည့်။

ဥပဓာရေသိ (ကြိ) [ဥပ+ဓရ+ဏေ+ဏှိ] စူး-စမ်းဆင်ခြင်-စဉ်းစား-ပြီ၊ ရှာဖွေပြီ။ ဥပဓာ-ရေတိ(ခ) ကြည့်။

ဥပဓာရေသုံ (ကြိ) [ဥပ+ဓရ+ဏေ+ဉံ] မှတ်သားကြကုန်ပြီ။ ဥပဓာရေတိ(က) ကြည့်။

ဥပဓာရေဿတိ (ကြိ) [ဥပ+ဓရ+ဏေ+ဿတိ]

မှတ်သားလတ္တံ့။ ဥပဓာရေတိ(က) ကြည့်။

ဥပဓာရေဟိ (ကြို) [ဥပ+ဓရ+ဧဟ+ဟိ] (က) နာခံ-မှတ်သား-ပါလော။ ဥပဓာရေတိ(က)-ကြည့်။ (ခ) စုံစမ်း-လေ့လာ-ပါလော။ ဥပဓာရေတိ(ခ) ကြည့်။

ဥပဓာဝတိ (ကြို) [ဥပ+ဓာဝု+အ+တိ] (က) ပြေးသွား၏။ ပြေးဝင်၏။ (ခ) ပြေးလာ၏။ (က) ဝိတက္ကာ **ဥပဓာဝန္တိ**။ သံ၊၁။၁၈၇။ မ၊၌၊ ၁။၃၆၂။ **ဥပဓာဝထ**-အဘိဓာဝထ စူပဓာ-ဝထ စာ(ဇာ၊၁။၆၃)တိ ဝေဂေန ဓာဝထ စေဝ ဥပဓာဝထ စ။ ဇာ၊၌၊၂။၁၉၉။ သမိပေန ဓာဝထ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊သစ်။ လက်ရေးမူ။ **ဥပဓာ-ဝေယျ**-စရိယာ။၄၁၅။ စရိယာ၊၌။၂၂၆။ **ဥပဓာဝိ**-ဒီ၊၌၊၂။၂၅။ **ဥပဓာဝိသု** -ဝိ၊၂။၁၅၂။ (ခ) အပရော တတော ဗလဝတရေန ဒဏ္ဍာ-ဒီနိ ဂဟေတ္တာ ဥပဓာဝတိ။ သုတ္တနိ၊၌၊၁။၂၇။ **ဥပဓာဝန္တိ**-ပေတာ။၁၇၇။ ပေတာ၊၌။၁၉၁။

ဥပဓာဝထ (ကြို) [ဥပ+ဓာဝု+အ+ထ] အနီးသို့ ရောက်အောင် ပြေးသွားကြကုန်လော။ ဥပ-ဓာဝတိ(က) ကြည့်။

ဥပဓာဝန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဓာဝု+အ+အန္တိ] ပြေးသွား ကြကုန်၏။ ဥပဓာဝတိ(က) ကြည့်။ ပြေးလာ ကြကုန်၏။ ဥပဓာဝတိ(ခ) ကြည့်။

ဥပဓာဝမာန (တိ) [ဥပ+ဓာဝု+အ+မာန] ပြေး လာသော၊ ပြေးသွားသော၊သူ။ တံ ဂကျိတုံ ဥပဓာဝမာနာ ပရိဝတ္တိတ္တာ ပတိ။ ဓမ္မ၊၌၊၂။၉၃။

ဥပဓာဝိသု (ကြို) [ဥပ+ဓာဝု+ဍု] ပြေးသွား ကြကုန်ပြီ။ ဥပဓာဝတိ(က) ကြည့်။

ဥပဓာဝိ (ကြို) [ဥပ+ဓာဝု+ဣ] ပြေးသွားပြီ။ ဥပဓာဝတိ(က) ကြည့်။

ဥပဓာဝိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ဓာဝု+တ္တာ] ပြေးလာ-ပြေးသွား-၍။ ဘိက္ခုနိယော တေန သဒ္ဓေန ဥပဓာဝိတ္တာ တာ ဘိက္ခုနိယော တေဒဝေါစုံ။ ဝိ၊၂။၃၄၂။

ဥပဓာဝေယျ (ကြို) [ဥပ+ဓာဝု+အ+ယျ] အနီး သို့ပြေးသွားရာ၏။ ဥပဓာဝတိ(က) ကြည့်။

ဥပဓိ (ပု) [ဥပ+ဓာ+ဣ] (၁) ချမ်းသာဆင်းရဲ တို့၏ တည်ရာတရား၊ ဥပဓိမည်သောတရား။ (ဥပဓိသည် ကာမူပဓိ, ခန္ဓူပဓိ, ကိလေသူ ပဓိ,အဘိသင်္ခါရူပဓိဟု လေးမျိုးရှိ၏။ **မဟု**။ ၂၈၈။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၂၁၄-ကြည့်။ စူဠနိ။၆၉ နှင့် စူဠနိ၊ဋ္ဌ။ ၁၉-၂၀ တို့၌ တဏှူပဓိ, ဒိဋ္ဌူပဓိ, ကိလေသူပဓိ, ခန္ဓူပဓိ, ဒုစ္စရိတူပဓိ, အာ-ဟာရူပဓိ, ပဋိဃူပဓိ, ဥပါဒိန္နဓာတ်လေးပါး, အဗ္ဗတ္တိကာယတနခြောက်ပါး, ဝိညာဏကာယ ခြောက်ပါး ဤဆယ်ပါးကို ဥပဓိဟု သုံးနှုံး သည်။) (၂) ဥပဓိမည်သော ရှင်ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ။

(၁) တသေဝ ဒေါ ပန ပုဗ္ဗေ အဝိဒ္ဒသုနော ဥပဓိ ဟောန္တိ သမတ္တာ သမာဒိန္နာ။ မဟု။၂၈၈။ (-သံ၊၁။၆။) ဥပဓိတိ စတ္တာရော ဥပဓိ ကာမူပဓိ ခန္ဓူပဓိ ကိလေ-သူပဓိ အဘိသင်္ခါရူပဓိတိ။ ကာမာပိ ဟိ "ယံ ပဠုကာမဂုဏော ပဋိစ္စ ဥပ္ပဇ္ဇတိ သုခံ သောမနဿံ ၊ အယံ ကာမာနံ အဿာဒေါ" တိ ဧဝံ ဝုတ္တာသု သုခသု အဓိဋ္ဌာနဘာဝတော ဥပဓိယတိ ဧတ္ထ သုခန္တိ ဣမိနာ ဝစနတ္ထေန ဥပဓိတိ ဝုစ္စတိ။ ခန္ဓာပိ ခန္ဓမူလကသု ဒုက္ခသု အဓိဋ္ဌာနဘာဝတော။ ကိလေသာပိ အပါယ-ဒုက္ခသု အဓိဋ္ဌာနဘာဝတော ။ အဘိသင်္ခါရာပိ ဘဝဒုက္ခသု အဓိဋ္ဌာနဘာဝတောတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၀။ ကာမံ ဒုက္ခသု အဓိဋ္ဌာနဘာဝတော နိပ္ပရိယာယတော ကာမာ ဥပဓိတိ ဝတ္တဗ္ဗတံ အရဟန္တိ၊ တသာ ပန ဒေဝတာယ အဓိပ္ပါယ-ဝသေနာဟ "သုခသု အဓိဋ္ဌာနဘာဝတော"

တိ။ သံ၊ဌီ၊၁။ရ၆။ (–ဒီ၊ဌ၊၂။၃၂၆။ မ၊ဌ၊၂။ရ၅။ သံ၊ဌ၊၁။၁၆၆။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၂၄ရ။ ဒီ၊ဌီ၊၂။၂ရ၀။ မ၊ဌီ၊၂။၁၂ရ။ သံ၊ဌီ၊၁။၂၁၄။ (၂) ပစ္စေကဗုဒ္ဓါနံ သမာဂတာနန္တိ-------ဝိပဿီ, ဇဟီ, ဥပဓိ, ဒုက္ခမူလံ။ အပ၊ဌ၊၁။၁၄၃။

ဥပဓိအနုဓာဝနက (တိ) [ဥပဓိ+အနုဓာဝနက (=အနု+ဓာဝု+ယု)] ဥပဓိလေးပါး–တို့ဌ် အဖန်ဖန်ပြေးသွားတတ်သော–တို့ကိုအာရုံပြု၍ ဖြစ်သော။ ဥပဓိအနုဓာဝနကာ(မ၊ဌ၊၃။၁၁၈)တိ ဥပဓိသု အနုအနုဓာဝနကာ ဥပဓယော အာရဗ္ဘ ပဝတ္တာနကာ။ မ၊ဌီ၊၃။ရရ။ (ဥပဓိ–ပဋိသံယုတ္တ–လည်းကြည့်)။

ဥပဓိကရဏ (တိ) [ဥပဓိ+ကရဏ] (အတ္တဘောနှင့်ကာမဂုဏ်ဟူသော) ဥပဓိကို–ပြုခြင်း–ဖြစ်စေခြင်း–အလေ့ရှိသော။ ဥပဓိကရဏံ သီလံ ဇတသ, ဥပဓိ ဝါ အရဟတိတိ သြပဓိကံ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၂၄ရ။

ဥပဓိကာရဏ (တိ) [ဥပဓိ+ကာရဏ] (တဏှာစသော) ဥပဓိ–လျှင်အကြောင်းရှိသော–ကြောင့်ဖြစ်သော။ ဣမေ ဒုက္ခာ ဥပဓိ–နိဒါနာ ဥပဓိဟေတုကာ ဥပဓိပစ္စယာ ဥပ–ဓိကာရဏာ ဟောန္တိ ပဘဝန္တိ။ စူဠနိ။၆၉။

ဥပဓိက္ခန္ဓပရိပါဟကလက္ခဏ (တိ) [ဥပဓိက္ခန္ဓ+ပရိပါဟ+လက္ခဏ] ဥပဓိဟူသောခန္ဓာ၏ ရင့်ကျက်ခြင်း–ဥပဓိဟူသောခန္ဓာကို ရင့်ကျက်စေခြင်း–လက္ခဏာရှိသော။ ယာ ဇိဏ္ဏဇရာ ဥပဓိ–ကခန္ဓပရိပါဟကလက္ခဏာ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၁၃၂။

ဥပဓိက္ခယ (ပု) [ဥပဓိ+ခယ] ဥပဓိကုန်ခြင်း (မေတ္တာ, နိဗ္ဗာန်, အရဟတ္တဖိုလ်ဟု အရကောက် အမျိုးမျိုး ကွဲသည်)။ တန္နိ သံယောဇနာ ဟောန္တိ၊ ပဿတော ဥပဓိက္ခယံ။ အံ၊၃။၂။ ဣတိဝုတ်။၂၀၉။ ပဿတော ဥပဓိက္ခယန္တိ တေသံယေဝ ကိလေသူပဓိနံ ခယသင်္ခါတံ မေတ္တံ အဓိဂမဝသေန ပဿန္တသ။ အံ၊ဌ၊၃။၁၉၃။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၈၈။ (–အပ၊၁။၃ရရ။ ထေရ၊ဌ၊၂။၃၁၉။) ဥပဓိက္ခယောတိ ဟိ နိဗ္ဗာနံ ဝုစ္စတိ-----အထ၀ါ-------အနုဏ္ဏမေန ဥပဓိက္ခယသင်္ခါတံ အရဟတ္တံ ပတ္တာ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ၊၈။ ဝဋ္ဋက္ခယော ဥပဓိက္ခယော တဏှာ–က္ခယော ဟောတု။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။၉၈။ အပ၊ဌ၊၁။၂၀၆။

ဥပဓိဂ္ဂဟဏ (နာ) [ဥပဓိ+ရဟဏ] ဥပဓိကို ယူခြင်း။ ဇီရဏခမ္မ၀ါရေ သရူပတော အနာ–ဂတမ္မိ ဥပဓိဂ္ဂဟဏေန ဂဟိတမေ၀ါတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ မ၊ဌီ၊၂။၁၂ရ။

ဥပဓိဇာတိက (တိ) [ဥပဓိ+ဇာတိ+က] ဥပဓိကြောင့်–ဖြစ်ခြင်းရှိသော–ဖြစ်သော။ ဣဒံ ခေါ ဒုက္ခံ ဥပဓိနိဒါနံ ဥပဓိသမုဒယံ ဥပဓိဇာတိကံ ဥပဓိပဘဝံ ။သံ၊၁။၃၃၀။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥပဓိနိဒါန (တိ) [ဥပဓိ+နိဒါန] ဥပဓိ–လျှင်အကြောင်းရှိသော–ကြောင့်ဖြစ်သော။ ဥပဓိနိဒါန(သံ၊၁။၃၃၀)နှင့် ခန္ဓပဓိနိဒါနံ။ သံ၊ဌ၊၂။၁၁၀။ ဥပဓိနိဒါနာ ပဘဝန္တိ ဒုက္ခာ (သုတ္တနိ။၃၉၂၊၄၃ရ။ စူဠနိ။၉၊၆၈) တိ တဏှာ–ဒိဥပဓိနိဒါနာ ဇာတိအာဒိဒုက္ခဝိသေသာ ပဘဝန္တိ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၃၀၅။ စူဠနိ၊ဌ။၁၉။ ဥပဓိနိဒါနာတိ ကမ္မပစ္စယာ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၂၂၂။

ဥပဓိနိဿဂ္ဂ (ပု) [ဥပဓိ+နိဿဂ္ဂ] ဥပဓိကို စွန့်ခြင်း။ ဥပဓိနိဿဂ္ဂေါ ပက္ခေ္ခ၁ နိန္နပေါဏပဗ္ဗာရော၀ သမ္မဒေ၀ သတ္တာသင်္ခါ– ရေသု ဥဒါသိနော ဟောတိ။ နေတ္တိ၊ဌီ။၁၁ရ။

ဥပဓိပစ္စယ (ပု) [ဥပဓိ+ပစ္စယ] ဥပဓိဟူသောအကြောင်း။ ယံကိဉ္စိ ဒုက္ခံ သမ္ဘောတိ၊

သဗ္ဗံ ဥပဓိပစ္စယာ။ သုတ္တနိ။၃၉၁။ ဥပဓိ-ပစ္စယာတိ သာသဝကမ္မပစ္စယာ။ သာသဝကမ္မံ ဟိ ဣဓ ဥပဓိတိ အဓိပ္ပေတံ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂၂။ (-စူဋနိ။၆၉။)

ဥပဓိပ(ပွ)ဋိနိဿဂ္ဂ (ပု) [ဥပဓိ+ပဋိနိဿဂ္ဂ] ဥပဓိကို ပယ်စွန့်ကြောင်းတရား (နိဗ္ဗာန်)။ (ဖလူပစာအားဖြင့် နိဗ္ဗာန်ကို ဥပဓိပဋိနိဿဂ္ဂ ဟု သုံးနှုန်းဟန်တူသည်။) ဥပဓိပွဋိနိဿဂ္ဂံ သစ္ဆိကတ္တာ အနာသဝေါ။ ဣတိဝုတ်။၂၂၆။ ဥပဓိပွဋိနိဿဂ္ဂန္တိ တေသံယေဝ စ ဥပဓီနံ ပဋိနိဿဇ္ဇနကာရဏံ၊ နိဗ္ဗာနဿ ဟိ မဂ္ဂ-ဉာဏေန သစ္ဆိကိရိယာယ သဗ္ဗေ ဥပဓယော ပဋိနိဿဋ္ဌာ ဟောန္တိတိ တံ တေသံ ပဋိနိဿဇ္ဇ-နကာရဏံ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၇၅။ (-ဣတိဝုတ်။ ၂၃၈။ စူဋနိ။၈၁။) ဥပဓိပဋိနိဿဂ္ဂေါတိ နိမိတ္တဂ္ဂါဟပဋိပက္ခော။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၁၉။

ဥပဓိပဋိနိဿဂ္ဂါဝဟ (တိ) [ဥပဓိပဋိနိဿဂ္ဂ+အာဝဟ] ဥပဓိအားလုံးတို့ကို ပယ်စွန့်ကြောင်း နိဗ္ဗာန်သို့ပို့ဆောင်တတ်သော။ ဓမ္မဝိစယ-ဗဟုလော ဥပဓိပဋိနိဿဂ္ဂါဝဟမေဝ ပဋိပတ္တိ ဗြူဟေတိ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၁၈။

ဥပဓိပဋိပဿဒ္ဓ (တိ) [ဥပဓိ+ပဋိပဿဒ္ဓ] ဥပဓိတို့၏ ငြိမ်းရာတရား(နိဗ္ဗာန်)။ ဥပဓि-ပဋိပဿဒ္ဓံ အမတံ နိဗ္ဗာနန္တိ သုကိတ္တိတံ။ စူဋနိ။၈၁။ (-စူဋနိ၊ဋ္ဌ။၂၄။)

ဥပဓိပဋိသံယုတ္တ (တိ) [ဥပဓိ+ပဋိသံယုတ္တ] ဥပဓိတို့နှင့် ယှဉ်သော။ တမေနံ ဥပဓि-ပဟာနာယ ပဋိပန္နံ ဥပဓိပဋိနိဿဂ္ဂါယ ဥပဓိပဋိသံယုတ္တာ သရသင်္ခါ သမုဒါစရန္တိ။ မ၊၂။၁၁၆။ ဥပဓိပဋိသံယုတ္တာတိ ဥပဓि-အနုဓာဝနကာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁၈။ (-မ၊ဋီ၊၂။၁၇၁။) ဥပဓိအနုဓာဝနက-လည်းကြည့်။

ဥပဓိပဘဝ (တိ) [ဥပဓိ+ပဘဝ] ဥပဓိလျှင် အမွန်အစ ဖြစ်ရာရှိသော။ ဥပဓိဇာတိက-ကြည့်။

ဥပဓိပရိက္ခယ (ပု) [ဥပဓိ+ပရိက္ခယ] ဥပဓि၏ ကုန်ခန်းခြင်း။ နှ ပဏ္ဍိတာ ဥပဓိသုခဿ ဟေတု၊ ဒဒန္တိ ဒါနာနိ ပုနဗ္ဘဝါယ။ ကာမဠု တေ ဥပဓိပရိက္ခယာယ၊ ဒဒန္တိ ဒါနံ အပုန-ဗ္ဘဝါယ။ မဟာနိ။၃၃၄။ ကာမဠု တေ ဥပဓि-ပရိက္ခယာယာတိ ဧကံသေန တေ ပဏ္ဍိတာ ကာမက္ခယာယ ကာမက္ခေပနတ္ထံ ဒါနာနိ ဒေန္တိ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃၈၃။

ဥပဓိပရိပါက (ပု) [ဥပဓိ+ပရိပါက] ဥပဓि၏ရင့်ကျက်ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဓိပရိပါကလက္ခဏ (တိ) [ဥပဓိပရိပါက+လက္ခဏ] ဥပဓि၏ ရင့်ကျက်ခြင်းလက္ခဏာ ရှိသော။ ဥပဓိပရိပါကလက္ခဏာ ဇရာ။ နေတ္တိ။၂၅ ။

ဥပဓိပဝိဝေက (ပု) [ဥပဓိ+ပဝိဝေက] ဥပဓि ကင်းရှင်းဆိတ်သုဉ်းခြင်းသဘော။ နိဗ္ဗာနံ ဥပဓိပဝိဝေကော နာမ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၉။

ဥပဓိပ(ပွ)ဟာန (နာ) [ဥပဓိ+ပဟာန] ဥပဓိကို ပယ်ရှားခြင်း။ ဣဓုဒါယိ ကေစ္စော ပုဂ္ဂလော ဥပဓိပဟာနာယ ပဋိပန္နော ဟောတိ ဥပဓि-ပဋိနိဿဂ္ဂါယ။ မ၊၂။၁၁၆။ ဥပဓိပဟာနာ-ယာတိ ခန္ဓူပဓိကိလေသူပဓိအဘိသင်္ခါရူပဓိ-ကာမဂုဏူပဓီတိ ဣမေသံ ဥပဓီနံ ပဟာနာယ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁၈။ (-မ၊ဋီ၊၂။၁ရ၁။) ဥပဓိ ဝုစ္စန္တိ ကိလေသာ စ ခန္ဓာ စ အဘိသင်္ခါရာ စ၊ ဥပဓိပွဟာနံ ဥပဓိဝူပသမံ ဥပဓိပဋိနိဿဂ္ဂံ ဥပဓိပဋိပဿဒ္ဓံ အမတံ နိဗ္ဗာနန္တိ သုကိတ္တိတံ။ စူဋနိ။၈၁။ (-စူဋနိ၊ဋ္ဌ၊၂၄။)

ဥပဓိပွယောဇန (တိ) [ဥပဓိ+ပယောဇန] ဥပဓိ-ဟူသော အကျိုးရှိသော-ကိုဖြစ်စေ

တတ်သောတရား (ကုသိုလ်တရား)။ ဥပဓိ-ပ္ပယောဇနာနိ ဝါ သြပဓိကာနိ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ ၈၅။ သြပဓိက-လည်းကြည့်။

ဥပဓိဗန္ဓန (တိ) [ဥပဓိ+ဗန္ဓန] ဥပဓိသည်နှောင်ဖွဲ့အပ်သော၊ ဥပဓိဟူသော အနှောင်အဖွဲ့ရှိသော၊သူ။ ဥပဓိဗန္ဓနော ဗာလော၊ တမသာ ပရိဝါရိတောဟု။ ဥဒါန်။၁၇၆။ နေတ္တိ။ ၅၃။ ဓမ္မ၊ ဌ၊၁။၁၄၂။ သော ကာမူပဓိကိလေသူပဓိ-ခန္ဓူပဓိတိ ဣမေသံ ဥပဓိနံ ဝသေန စ ဥပဓိဗန္ဓနော။ ဥဒါန်၊ဌ။၃၅၀။ ဥပဓိဗန္ဓနော ဗာလော၊ တမသာ ပရိဝါရိတောတိ တဿ ပန ဗာလဿ------ကိလေသာဘိသင်္ခါ-ရေဟိ ဗန္ဓတ္တာ။ နေတ္တိ၊ဌ။၁၂၄။ ဥပဓိဗန္ဓနော-တိ ကိလေသူပဓိဟိ ဗန္ဓိတဗ္ဗော၊ ယုပစ္စယော ဟိ ကမ္မတ္ထေ ဝိဟိတော၊ ဥပဓိသု ဝါ ကိလေသာနံ ဗန္ဓနံ ယဿ ဗာလဿာတိ ဥပဓိဗန္ဓနော။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၁၉၄။

ဥပဓိ(ဓီ)ယတိ (ကြို) [(၁) ဥပ+ဓာ+ယ+တိ။ (၂) (ကမ္မ၊ကြို) ဥပ+ဓာ+ယ+တေ] (၁) တည်၏။ (၂) ဆောင်ထားအပ်၏။ (၁) ဥပဓိယတိ ဇေ့ဌ သုခန္တိ ဣမိနာ ဝစနေ့ဌေန ဥပဓီတိ ဝုစ္စတိ။ သုတ္တနိ၊ဌ။၁။၄၀။ သာရတ္ထ၊၁။၃၁၃။ ဥပဓိယတိ ဇေ့ဌ သုခဒုက္ခန္တိ ဥပဓိ၊ အတ္တ-ဘာဝေါ ကာမဂုဏာ စ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၂၄ရ။ ကာမ်ဂုဏာပိ ဟိ ဥပဓိယတိ ဇေ့ဌ ဒုက္ခန္တိ ဥပဓီတိ ဝုစ္စန္တိ။ မ၊ဋီ၊၃။၆၈။ ကုထိတေ ဖေဏ်ံ ဥဒ္ဒေဟတိ၊ နှ ဥပဓိယတိ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁ရ၉။ (-သံ၊ဌ၊၁။၁၀။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ ၂၁၁။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၅၉။ မ၊ဋီ၊ ၂။၉ ၂၊၁ ၂ရ။ မ၊ဋီ၊၃။၄၀၃။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၁ ၂၀။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၂၆။) **ဥပဓိယန္တိ**-ဥပဓိယန္တိ ဇေ့ဌ ယထာသက် ဖလာနိတိ ဥပဓယော။ ဝိမတိ၊ ၁။၆ ၂။ (၂) ဥပဓိယတိ ဒုက္ခံ ဇေတေဟိတိ ဥပဓိ ကိလေသာ။ မ၊ဋီ၊၃။ ၂၅၀။

ဥပဓိရဟိတ (တိ) [ဥပဓိ+ရဟိတ] ဥပဓိမှ ကင်းသော။ ဥပဓိရဟိတံ အရဟတ္တဓမ္မံ ဥတ္တာ။ အံ၊ဌ၊၃။ ၂၉။ ဥပဓိရဟိတန္တိ ကာမူ-ပဓိရဟိတံ။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၂၆။

ဥပဓိဝိပတ္တိ (ထီ) [ဥပဓိ+ဝိပတ္တိ] ဥပဓိရုပ်ချို့တဲ့ခြင်း၊ အရုပ်ဆိုးအကျည်းတန်ခြင်း။ အတ္ထေ့ကစ္စာနိ ပါပကာနိ ကမ္မသမာဒါနာနိ ဥပဓိဝိပတ္တိ အာဂမ္မ ဝိပစ္စန္တိ။ အဘိ၊ဝိ။၃၅၁။ အံ၊ဌ၊ ၂။၁၁၁။ ဥပဓိဝိပတ္တိတိ ဟီနအတ္တ-ဘာဝတာ။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။၄ ၂၁။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၁၀၆။ အတ္တဘာဝဝိပတ္တိတိ ဥပဓိဝိပတ္တိ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၉၅။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၃၁ရ။

ဥပဓိဝိပတ္တိပဋိဗာဟ (တိ) [ဥပဓိဝိပတ္တိ+ပဋိဗာဟ] ဥပဓိဝိပတ္တိသည် ပိတ်ပင်တားဆီးအပ်သော။ အတ္ထေ့ကစ္စာနိ ကလျာဏာနိ ကမ္မသမာဒါနာနိ ဥပဓိဝိပတ္တိပဋိဗာဟာနိ နဝိပစ္စန္တိ။ အဘိ၊ဝိ။၃၅၁။ (-အဘိ၊ဌ၊ ၂။၄ ၂၅။)

ဥပဓိဝိပါက (တိ) [ဥပဓိ+ဝိပါက] ဥပဓိကို ရင့်ကျက်စေတတ်သော၊ ဥပဓိကြောင့်အကျိုးပေးသော၊ ဥပဓိဟူသော အကျိုးရှိသော။ ဥပဓိဝိပါက(သံ၊ဌ၊၁။၃ ၂၁။ အံ၊ဌ၊၃။ ၂၄၁)နှင့် ဥပဓိ ဝိပစ္စန္တိ ဇေတေန, ဥပဓိသု ဝါ ဝိပစ္စတိ, ဥပဓယော ဝါ ဝိပါကာ ဇေ့ဌသာတိ ဥပဓိဝိပါကံ။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၂၄၅။ (-သံ၊ဋီ၊၁။၃၄၀။)

ဥပဓိဝိဘာဂ (ပု) [ဥပဓိ+ဝိဘာဂ] ဥပဓိလေးမျိုးကို ခွဲခြားဝေဘန်ခြင်း။ ရူပဓမ္မေ ဝိညာဏဿ ဝိသုံ ဂဟေတ္တာ ပုန ဥပဓိဝိဘာဂေန သဗ္ဗေပိ ဝေဒဘူမကဓမ္မေ ဇေ့ဌ ဂဟေတ္တာ။ ဣတိဝုတ်၊ ဌ။ ၂၃၁။

ဥပဓိဝိရဟိတ (တိ) [ဥပဓိ+ဝိရဟိတ] ဥပဓိမှကင်းသော။ သော ဘဂဝါ သဗ္ဗလောကေ အပ္ပမာဏေ သတ္တေ "သုခီ ဟောန္တု"တိ-

အာဒီနာ နိရုပဓိ ဥပဓိဝိရဟိတံ ကတ္တာ။ အပ၊ ၆၊၂။၉၅။

ဥပဓိဝိတ္ထ (တိ) [ဥပဓိ+ဝိဝိတ္ထ] ဥပဓိမှ ကင်းဆိတ်သော၊ တရား(နိဗ္ဗာန်)။ ဥပဓိ-ဝိဝေကေတိ သဗ္ဗုပဓိပဋိနိဿဂ္ဂတာယ ဥပဓိ-ဝိဝိတ္တေ။ အံ၊ဋီ၊၂။၄၁။

ဥပဓိဝိဝေက (ပု) [ဥပဓိ+ဝိဝေက] (၁) ဥပဓိမှကင်းဆိတ်ခြင်း။ ဣဓာနန္ဒ ဘိက္ခု ဥပဓိ-ဝိဝေကာ အကုသလာနံ ဓမ္မာနံ ပဟာနာ-----ပဌမံ ဈာနံ ဥပသမ္ပဇ္ဇ ဝိဟရတိ။ မ၊၂။၉၉။ ဥပဓိဝိဝေကာတိ ဥပဓိဝိဝေကေန၊ ဣမိနာ ပဋ္ဌကာမဂုဏဝိဝေကော ကထိတော။ မ၊ဋ၊ ၃။၁၀၂။ (-မ၊ဋီ၊၃။၆၈။) ကတမော ဥပဓိ-ဝိဝေကော၊ ဥပဓိ ဝုစ္စန္တိ ကိလေသာ စ ခန္ဓာ စ အဘိသင်္ခါရာ စ၊ ဥပဓိဝိဝေကော ဝုစ္စတိ အမတံ နိဗ္ဗာနံ။ မဟာနိ။၂၁၊၁၂၂၊၂၆၅။ ဥပဓိ-ဝိဝေကောတိ ကိလေသက္ခန္ဓအဘိသင်္ခါရ-သင်္ခါတာနံ ဥပဓီနံ သုညဘာဝေါ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ ၈၈။ ပဝိဝေကေတိ ဥပဓိဝိဝေကေ နိဗ္ဗာနေ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀၅။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၆။ ဥပဓိဝိဝေကေတိ သဗ္ဗုပဓိပဋိနိဿဂ္ဂတာယ ဥပဓီဟိ ဝိဝိတ္တေ။ မ၊ဋီ၊၁။၁၉၂။ အံ၊ဋီ၊၂။၄၁။ ပဋ္ဌကာမဂုဏ-သင်္ခါတကာမခန္ဓကိလေသအဘိသင်္ခါရာ၊ တေဟိ စတူဟိ ဝိဝိတ္တံ နိဗ္ဗာနံ ဥပဓိဝိဝေ-ကော။ ဝိမတိ၊၁။၆၂။ ဥပဓိဝိဝေကောတိ နိက္ကိလေသတာ။ ဝဇိရ။၄၃။ အသိထိလံ သာသနံ ဂဟေတ္တာ ဝိဂတနိဝရဏော ဖလ-သမာပတ္တိ အပ္ပေတ္တာ ဥပဓိဝိဝေကံ ပရိပူရ-ယမာနော ဝိဟရတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀ရ။

ဥပဓိဝိဝေကပါရိပူရီ (ထီ) [ဥပဓိဝိဝေက+ ပါရိပူရီ] ဥပဓိမှ ကင်းဆိတ်သော အရဟတ္တ ဖိုလ်၏ပြည့်စုံခြင်း။ တဗ္ဗိပရိယာယတော စီဝ-ရာဒိမဏ္ဍနာ နဉ ဥပဓိဝိဝေကပါရိပူရိယာ သံဝတ္တတိ။ မ၊ဋီ၊၁။၁၉၂။

ဥပဓိဝိဝေကာဓိဂမ (ပု) [ဥပဓိဝိဝေက+ အဓိဂမ] ဥပဓိမှ ကင်းဆိတ်သော နိဗ္ဗာန်ကို ရခြင်း။ ဣဒါနိ ဥပဓိဝိဝေကာဓိဂမဿ နိဿယဘူတော စိတ္တဝိဝေကော လဒ္ဓဗ္ဗော။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂ရရ။

ဥပဓိဝူပသမ (ပုဒ်န) [ဥပဓိ+ဝူပသမ] ဥပဓိ ငြိမ်းအေးခြင်းသဘော။ ဥပဓိပဟာန-ကြည့်။

ဥပဓိဝေပက္ခ (တိ) [ဥပဓိ+ဝေပက္ခ] ဥပဓိကို ရင့်ကျက်စေတတ်သော၊ ဥပဓိကိုဖြစ်စေတတ်သော၊ ဥပဓိဟူသောအကျိုးကိုပေးတတ်သော။ ကတမာ စ ဘိက္ခဝေ သမ္မာဒိဋ္ဌိ သာသဝါ ပုညဘာဂိယာ ဥပဓိဝေပက္ခာ၊ အတ္ထိ ဒိန္နံ အတ္ထိ ယိဋ္ဌံ အတ္ထိ ဟုတံ-----ပဝေဒေန္တိတိ၊ အယံ ဘိက္ခဝေ သမ္မာဒိဋ္ဌိ သာသဝါ ပုညဘာဂိယာ ဥပဓိဝေပက္ခာ။ မ၊၃။၁၁ရ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၀၆-ရ။ ဥပဓိဝေပက္ခာတိ ဥပဓိသင်္ခါတဿ ဝိပါ-ကဿ ဒါယိကာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၉၂။ ဥပဓိသင်္ခါ-တဿာတိ ခန္ဓပဗန္ဓသင်္ခါတဿ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၀၆။ ခန္ဓာပဓိ ဝိပစ္စတိ၊ တတ္ထ ဝါ ဝိပစ္စတိတိ ဥပဓိဝေပက္ခာ။ မူလဋီ၊၂။၁ရ၅။ ခန္ဓာပဓိ ဝိပစ္စတိတိ ပဋိသန္ဓိဒါယိကံ သန္ဓာယာဟ၊ တတ္ထ ဝိပစ္စတိတိ ပဝတ္တိဝိပါကဒါယိကံ။ အနုဋီ၊ ၂။ ၁ရ၄။ တေသု စ ကမ္မေသု "ဣဒံ ကမ္မံ ပဋိသန္ဓိ အာကမ္ခိတုံ နု သက္ခိဿတိ၊ ဒုဗ္ဗလံ ဒိန္နာယ ပဋိသန္ဓိယာ ဥပဓိဝေပက္ခံ ဘဝိဿတိ" တိ ပဇာနာတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၃၆-ရ။ (-အံ၊ ဋီ၊၃။ ၃၁၅။) [ဩ]ပဓိကန္တိ ဥပဓိဝေပက္ခံ၊ အတ္တဘာဝသမ္ပတ္တိယာ စေဝ ဘောဂသမ္ပတ္တိ-ယာ စ နိဗ္ဗတ္တကန္တိ အတ္ထော။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂၄ရ။ သာ ပနေသာ ပုနဗ္ဘဝဿ ဒါယိကာပိ အတ္ထိ အဒါယိကာပိ-----ဒိန္နာယ ပဋိသ-န္ဓိယာ ဥပဓိဝေပက္ခမတ္တာပိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀၄။

ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁၄၆။ ဥပဓိမှိ ယထာနိဗ္ဗတ္တေ အတ္ထာဘာဝေ ဝိပစ္စနကမ္မံ ဇေတိသောတိ ဥပဓိ-ဝေပက္ကာ။ မူလဋီ၊၂။၆၉။ ပဝတ္တိဝိပါကဒါယိနော ကမ္မသ သဟာယဘူတာ တဏှာ "ဥပဓိ ဝေပက္ကာ"တိ အဓိပ္ပေတာတိ အာဟ "ဥပဓိမှိ ယထာနိဗ္ဗတ္တေ"တိအာဒိ၊ ယထာနိဗ္ဗတ္တေတိ အတ္ထနော ပစ္စယေဟိ နိဗ္ဗတ္တပကာရေ။ အနုဋီ၊ ၂။ရ၄။

ဥပဓိဝေပက္ကပါပဓမ္မ (ပု) [ဥပဓိဝေပက္က+ပါပဓမ္မ] ဥပဓိဟူသောအကျိုးကို ပေးသော အကုသိုလ်တရား။ အညေတိ ဥပဓိဝေပက္ကပါပဓမ္မေ အဘိဘဝိတ္တာ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၄၄။

ဥပဓိသင်္ခယ (ပု) [ဥပဓိ+သင်္ခယ] ဥပဓိ၏ ကောင်းစွာကုန်ရာနိဗ္ဗာန်။ သော ဝတ သုန-က္ခတ္တ ဘိက္ခု ဆသု ဖဿာယတနေသု သံဝု-တကာရီ "ဥပဓိ ဒုက္ခသ မူလ"န္တိ ဣတိ ဝိဒိတ္တာ နိရုပဓိ ဥပဓိသင်္ခယေ ဝိမုတ္တော။ မ၊ ၃။၄ရ။ (-ဝိ၊၃။၅၄။ သံ၊၁။၁၃၅။ အံ၊၁။၃၂၂။ ဣတိဝုတ်။ ၂ရ၆။) ဥပဓိသင်္ခယေ ဝိမုတ္တောတိ ဥပဓိနံ သင်္ခယဘူတေ နိဗ္ဗာနေ အာရမ္မဏတော ဝိမုတ္တော။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၃ရ။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၅ရ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၁၁၉။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရရ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ရ၀။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၃၅ ၂။) ဥပဓိ (ဥပဓယော) သမ္မဒေဝ ခီယန္တိ ဇတ္ထာတိ ဥပဓိသင်္ခယော၊ နိဗ္ဗာနံ။ မ၊ဋီ၊၃။ ၂၅၀။ သံ၊ဋီ၊၁။ ၂ ၂ရ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၅၃။ ဥပဓိသင်္ခယေ ဝိမုတ္တော(မ၊ ၂။၁၁ရ) တိ တဏှာက္ခယေ နိဗ္ဗာနေ အာရမ္မဏတော ဝိမုတ္တော။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁၉။ ဥပဓိနံ သမ္မာ ခယဌေန နိဗ္ဗာနံ ဥပဓိသင်္ခယံ (ဥပဓိသင်္ခယော?) နာမတိ အာဟ ဥပဓိသင်္ခယေတိ နိဗ္ဗာနေတိ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၂၁၆။

ဥပဓိသညိတ (တိ) [ဥပဓိ+သညိတ] ဥပဓိဟု သိမှတ်အပ်သော။ ဥပဓိသညိတာ သဗ္ဗေပိ ဥပါဒါနက္ခန္ဓကိလေသာဘိသင်္ခါရပဋ္ဌာနမဂ္ဂ-ဏဓမ္မာ ဟုတ္တာ အဘာဝဌေန အနိစ္စာ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂၃၁။

ဥပဓိသမုဒယ (ပု) [ဥပဓိ+သမုဒယ] ဥပဓိ ဟူသော ဖြစ်ကြောင်းရှိသော။ (ဥပဓိဇာတိက-ကြည့်။)

ဥပဓိသမ္ပတ္တိ (ထီ) [ဥပဓိ+သမ္ပတ္တိ] ဥပဓိရုပ်-ခန္ဓာကိုယ်အတ္တဘော-ပြည့်စုံခြင်း-တင့်တယ်လှပခြင်း။ အတ္ထေကစ္စာနံ ကလျာဏာနံ ကမ္မသမာဒါနာနံ ဥပဓိသမ္ပတ္တိ အာဂမ္မ ဝိပစ္စန္တိ။ အဘိ၊ဝိ။၃၅၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၁၁။ ဥပဓိသမ္ပတ္တိတိ အတ္ထဘာဝသမိဒ္ဓိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၄ ၂၁။ **အံ၊ဋီ**၊ ၂။၁၀၆။ ဥပဓိသမ္ပတ္တိ (နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။ ၂၁) တိ အတ္ထဘာဝေသောဘာ။ နေတ္တိ၊ဋီ။ ၂ရ။ (-ဣတိ ဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂၄ရ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၁၆၈။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။ ၂၈။)

ဥပဓိသမ္ပတ္တိပဋိဗာဟိတ (တိ) [ဥပဓိသမ္ပတ္တိ+ပဋိဗာဟိတ] ဥပဓိသမ္ပတ္တိသည် ပိတ်ပင်တား:ဆီ:အပ်သော၊ ဥပဓိသမ္ပတ္တိကြောင့် မကောင်းကျိုး ပေးခွင့်မရသော။ သဇ္ဇေကစ္စာနံ ပါပကာနံ ကမ္မသမာဒါနာနံ ဥပဓိသမ္ပတ္တိ-ပဋိဗာဟိတာနံ န ဝိပစ္စန္တိ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂၄ရ။

ဥပဓိသမ္ပတ္တိပဋိဗာဋ (တိ) [ဥပဓိသမ္ပတ္တိ+ပဋိဗာဋ] ဥပဓိသမ္ပတ္တိသည် ပိတ်ပင်တား:ဆီ:အပ်သော။ အတ္ထေကစ္စာနံ ပါပကာနံ ကမ္ম-သမာဒါနာနံ ဥပဓိသမ္ပတ္တိပဋိဗာဋာနံ န ဝိပစ္စန္တိ။ အဘိ၊ဝိ။၃၅၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၁၁။ (-အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၄ ၂ ၂။)

ဥပဓိသမ္ပဒါ (ထီ) [ဥပဓိ+သမ္ပဒါ] ဥပဓိရုပ်-ပြည့်စုံခြင်း-တင့်တယ်လှပခြင်း။ အယံ ပန ဒါရိကာ ကုလဓီတာ ဘဝိဿတိ၊ ဥပဓိ-သမ္ပဒါပိဿာ အတ္ထိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃၀။ (-ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၄၄။)

ဥပဓိသမ္ပန္န (တိ) [ဥပဓိ+သမ္ပန္န] ဥပဓိရှိပ်နှင့် ပြည့်စုံသော၊သူ။ ဧကစ္စော နိစကုလေ ဇာတောပိ ဥပဓိသမ္ပန္နော ဟောတိ၊ အတ္တ-ဘာဝသမိဒ္ဓိယံ ဌိတောဟု။ အံ၊၆။၂။ရဟ၊ (-၁၁၁။)

ဥပဓိသုခ (နာ) [ဥပဓိ+သုခ] ဥပဓိ၌ မှီတည်နေသောချမ်းသာ။ ဥပဓိသုခဿ နိရုပဓိသုခဿ အံ၊၁။ရဂ။ ဥပဓိသုခန္တိ တေဘူမကသုခံ။ အံ၊ ၆။၂။၅၃။ နာ ပဏ္ဍိတာ ဥပဓိသုခဿ ဟေတု၊ ဒဒန္တိ ဒါနာနိ ပုန္ဗ္ဗဝါယ။ မဟာနိ။၃၃၄။ နာ ပဏ္ဍိတာ ဥပဓိသုခဿ ဟေတူတိ ဒဗ္ဗဇာတိ-ကာ ကာမသုခဿ ကာရဏာ။ မဟာနိ၊၆။၃၈၃။

ဥပဓိဟေတုက (တိ) [ဥပဓိ+ဟေတု+က] ဥပဓိ-လျှင်အကြောင်းရှိသော-ကြောင့်ဖြစ်သော။ ဥပဓိကာရဏာ-ကြည့်။

ဥပဓိယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ဓာ+ယ+တေ] ဆောင်ထား:အပ်၏။ ဥပဓိ(ဓိ)ယတိ(၂)-ကြည့်။

ဥပဓိယန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဓာ+ယ+အန္တိ] တည်ကုန်၏။ ဥပဓိ(ဓိ)ယတိ(၁)-ကြည့်။

ဥပနစ္စန္တ (တိ)[ဥပ+နစ္စန္တ။ ထိ-၌ ဥပနစ္စန္တိ] ကသောသူ။ အပိ စ သုတောယေဝ မေ သော ဘဂဝါ ဒေဝါနံ တာဝတိံသာနံ သုဓ-မ္မာယံ သဘာယံ ဥပနစ္စန္တိယာ။ ဒီ၊၂။၂၁၄။ ဥပနစ္စန္တိယာတိ နစ္စမာနာယ။ ဒီ၊၆။၂။၂၉ရ။ ဥပနစ္စန္တိယာတိ ဥပဂန္တွာ နစ္စန္တိယာ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။ ၂၅ဝ။

ဥပနစ္စန္ဆ (ထိ) [ဥပနစ္စန္တ+ဣ] ကသောမိန်း၊ ကချေသည်။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနဒတိ (ကြို) [ဥပ+နဒ+အ+တိ] တွန်ကျူး၏။ ဟံသာစိမေ ဒဿနီယာ မနောရမာ၊ ဥဒကသ္မိံ မနုပရိယန္တိ သဗ္ဗဒါ၊ သမယျ ဝဂ္ဂုပနဒန္တိ သဗ္ဗေ။ ပေတ။၁ရ၂။ ဥပနဒန္တိတိ ဝိကူဇန္တိ။ ပေတ၊၆။၁ရ၄။

ဥပနဒန္တိ (ကြို) [ဥပ+နဒ+အ+အန္တိ] တွန်ကျူးကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနဒ္ဓ (တိ) [ဥပ+နဟ+တ] ရန်ငြိုးဖွဲ့သော၊ မိမိသန္တာန်၌ ဒေါသကိုထပ်တလဲလဲ ဖြစ်စေသော၊သူ။ ဥပနဒ္ဓေါ ဘိက္ခု ဥတိကုလံ ဂန္တွာ။ ဝိ၊၂။၁၁၂။ ဥပနဒ္ဓေါ ဘိက္ခုတိ သော ဇနိတဥပနာဟော ဘိက္ခု။ ဝိ၊၆၊၃ရ။ (-ဝိ၊ ၄။၂၅၅။) (ဥပနန္ဓော-ဟု မူကွဲရှိသည်၊ ပါစိတ်၊ ယော-၌ ယင်းကိုဖွင့်သည်။)

ဥပနန္ဓ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပနန္ဒမည်သူ။ (သာသနာတော်၌ ဥပနန္ဒအမည်တူ ၆-ဦးတွေ့ရ၏။ (က) သာကီဝင်မင်းမျိုးတို့မှ ရဟန်း-ဝတ်လာသူ ဥပနန္ဒထေရ်၊ ၎င်းမထေရ်သည် အတောင်:အရမ်:ရက်စက်၏၊ လျှပ်ပေါ်-လော်လီ၏၊ တရား:ဟောကောင်:၏၊ (ဝိ၊၁။၃၁၁။ ဝိ၊၃။၄၁၅။ ဝိ၊၄။၁၁ဂ။ ဓမ္မပ၊ ၂။ဂရ။) (ခ) ဥပနန္ဒစစ်သူကြီး၊ ၎င်းစစ်သူကြီး:အကြောင်း: အကျယ်ဟောကြား: ထား:သည်ကို မတွေ့ရ။ မ၊ ၃။၆၃။ (ဂ) ဥပနန္ဒ ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ ၄-ပါး။ ဤပစ္စေကဗုဒ္ဓါများ:အကြောင်: အကျယ်မတွေ့ရ။ မ၊၃။၁၁၅။ မ၊၆၊၄။၉၁။ တေန ခေါ ပန သမယေန အာယသ္မာ ဥပနန္ဒော သက္ကပုတ္တော ပဌော ဟောတိ ဓမ္မိ ကထံ ကာတုံ။ ဝိ၊၁။၃၁၁။ ဥပနန္ဒော သက္ကပုတ္တောတိ အသီတိသဟဿ-မတ္တာနံ သက္ကကုလာ ပဗ္ဗဇိတာနံ ဘိက္ခူနံ ပတိကိဋ္ဌော လောလဇာတိကော။ ဝိ၊၆၊ ၂။ ၂၄၅။

ဥပနန္ဒတ္ထေရ (ပု) [ဥပနန္ဒ+ထေရ] ဥပနန္ဒ-ထေရ်၊ (နံပါတ် ၁- ဥပနန္ဒဖြစ်သည်)။ ဥပနန္ဒ-တ္ထေရ်၏ အာရဇ္ဈ ပညတ္တေသု ပန စတုတ္ထ-ဘာဝတော "ဥပနန္ဒသ စတုတ္ထသိက္ခာ-ပဒေနာ" တိ ဝုတ္တံ။ သာရတ္ထ၊၃။၅၂။ ကင်္ခာ၊ဋီ၊ သစ်။၃ရ၈။

ဥပနဒ္ဓဝတ္ထု (နာ) [ဥပနဒ္ဓ+ဝတ္ထု] ဥပနဒ္ဓ ထေရ်၏-ဝတ္ထု-အကြောင်းအရာ၊ (နံပါတ် ၁-ဥပနဒ္ဓဖြစ်သည်)။ ဥပနဒ္ဓဝတ္ထုသို့ တတ္ထ တယာ မောယပုရိသ ဂဟိတံ ဣဝ မုတ္တံ။ ဝိ၊၆။၁၁၄။ရ၅။

ဥပနဒ္ဓသက္ကပုတ္တ (ပု) [ဥပနဒ္ဓ+သက္ကပုတ္တ] သာကီဝင်မင်းသားဖြစ်သော အရှင်ဥပနဒ္ဓ ထေရ်။ ဒုတိယော ဥပနဒ္ဓသက္ကပုတ္တ-သဒိသော။ အဘိ၊၆။၃။၁၀။

ဥပနဒ္ဓ (တိ) [ဥပ+နဒ္ဓ+အ] ရန်ငြိုးဖွဲ့သော၊ **မိမိ**သန္တာန်၌ ဒေါသကို ထပ်တလဲလဲဖြစ်စေ**သော**၊သူ။ ဥပနဒ္ဓော (ဥပနဒ္ဓေါ) ဘိက္ခု ဘာတိကုလံ ဂန္တာ။ ဝိ၊၂။၁၁၂။ ဥပနဒ္ဓော-တိပဒဿ ဥပနဟတီတိ ဥပနဒ္ဓောတိ ကတ္တုတ္ထံ ဒဿေတိ။ ပါစိတ်၊ယော။ရရ။

ဥပနဒ္ဓတိ (ကြို) [ဥပ+နဒ္ဓ+အ+တိ။ဓာတ္တတ္ထ။ ၂၁၀။ ပါစိတ်၊ယော-၌ နဟာဓာတ်ဟု ဆိုသည်] ရန်ငြိုးဖွဲ့၏။ သော တသို့ ဥပနဒ္ဓိ။ ဝိ၊၂။၁၁၂။ ဝိ၄။၂၅၅။ ဥပနဒ္ဓိတိ ဝေရံ ဗန္ဓိ။ ဝိမတိ၊၂။၂၃၃။ ဆဗ္ဗဂ္ဂိယာ ဘိက္ခူ။ မဟာနာမေ သက္ကေ ဥပနဒ္ဓိသု။ ဝိ၊၂။၁၃၆။

ဥပနဒ္ဓန (နာ) [ဥပ+နဒ္ဓ+ယု] ဖွဲ့ခြင်း၊ အဆင့်ဆင့်နှောင်ဖွဲ့ခြင်း၊ ဖွဲ့ယှက်ခြင်း။ ဥပနဒ္ဓနံ နာနပ္ပကာရဿ ဥပရူပရိ နဒ္ဓနံ ဝိယ ဟောတိ တိ ကတ္တာ။ မဇ္ဈိ၊၁။၁၉၉။

ဥပနဒ္ဓနလက္ခဏ (တိ) [ဥပနဒ္ဓန+လက္ခဏ] ရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်း-ဒေါသဖြင့်စိတ်ကိုဖွဲ့ယှက်ခြင်း-လက္ခဏာရှိသော။ ဥပနဒ္ဓနလက္ခဏော ဥပ-နာဟော။ မဇ္ဈ၊၁။၁၁၀။ အံ၊ဌ၊၂။၆၄။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၂၉၂။ မဟာနိ၊ဌ။၅၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၈၄။ ဥပနဒ္ဓနလက္ခဏောတိ ကုဋ္ဌနဝသေန "အဏ္ဏောစ္ဆိ မံ အဝဓိ မ" နွဲ့အာဒိနာ စိတ္တ-ပရိယောနဒ္ဓနလက္ခဏော။ အံ၊ဋီ၊၂။၆၅။ (-အဘိ၊ဌ၊၂။၄၇၃။)

ဥပနဒ္ဓနသီလ (တိ) [ဥပနဒ္ဓန+သီလ] ရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်းအလေ့ရှိသော၊သူ။ ဥပနာဟီတိ **တမေ**ဝ ကောဓံ ဝဍ္ဎေတွာ ဥပနဒ္ဓနသီလော။ **ပဋိ**သံ၊ဌ၊၂။၆၅။

ဥပနဒ္ဓိ (ကြို) [ဥပ+နဒ္ဓ+ဣ] ရန်ငြိုးဖွဲ့ပြီ။ ဥပနဒ္ဓိတိ ဇတ္ထ ဥပသဒ္ဒေါ ဥပနာဟတ္ထော၊ နဟာဓာတု ဗန္ဓနတ္ထောတိ ဒဿေန္တော အာဟ ဥပနာဟန္ဓိအာဒိ။ ပါစိတ်၊ယော။ရရ။ ဥပ**နဒ္ဓ**တိ-လည်းကြည့်။

ဥပနဒ္ဓိသု (ကြို) [ဥပ+နဒ္ဓ+ဥံ] ရန်ငြိုးဖွဲ့ကုန်ပြီ။ ဥပနဒ္ဓတိ-ကြည့်။

ဥပနမန္ထ (တိ) [ဥပ+နမန္ထ] ညွှတ်ကိုင်းသော၊ ကိုင်းရှိုင်းသော၊ ဆည်းကပ်သော၊သူ။ **သေ**ဋ္ဌ-မုပနမံ ဥဒေတိ ခိပ္ပံ။ အံ၊၁။၁၂၃။ သေဋ္ဌမုပ-နမန္ထိ သေဋ္ဌံ ပုဂ္ဂလံ ဩကမန္ထော------ယသ္မာ သေဋ္ဌံ ပုဂ္ဂလံ ဥပနမန္ထော ဥဒေတိ ခိပ္ပံ။ အံ၊ဌ၊၂။၉၄။

ဥပနယ (ပု) [ဥပ+နီ+အ] (၁) ကပ်၍ဆောင်ခြင်း၊ဖြစ်စေခြင်း။ (၂) ကပ်၍ဆောင်အပ်သောနည်း။ (၁) အတ္တနော စိတ္တေ ဥပနယံ အရဟတိ။ သံ၊ဌ၊၁။၄၂။ စူဠနိ၊ဌ၊၈၄။ ဥပနယနံ ဥပနယော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၁၀။ သာရတ္ထ၊၂။ရ၆။ (-အံ၊ဌ၊၂။၂၀၃။ မဇ္ဈိ၊၃။၃၄၉။) (၂) ယထာ သသဝိသာဏံ နဿ ဥပလဗ္ဘတိ၊ နဿ တထာ ပုဂ္ဂလောတိ ဥပနယော။ အနုဋီ၊၃။၆၉။

ဥပနယတိ (ကြို) [ဥပ+နီ+အ+တိ] (က) အနီးသို့-ကပ်၍-ဆောင်ပို့၏၊ ရောက်စေ၏။ (ခ) ဆက်ကပ်၏၊ ပေးကမ်း၏။ (က) သာ ဘောဇ-နသမ္ပဒါ ဥပနယတိ။ အံ၊ဌ၊၃။၂၃၀။ တံ ဓမ္မံ မာ ဥပနယသိ (မ၊ဌ၊၂။၃၁၂)တိ တယာ ပဋိဝိ-ဒ္ဓဓမ္မံ မာ သာဝကပဋိပဒံ ပါပေသိ။ မဇ္ဈိ၊၂။၃၁၉။ ယေ တေ ဝသံ နဿ အာယန္တိ၊ ဝသံ ဥပနယာမသေ။ ဇာ၊၂။၂၅ရ။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၁ဝရ။

(၁) အနေန္နေန စ ပါနေန စ၊ ၁ဇေန္ဓေန စ ယံ စ တတ္ထ သန္နိဟိတံ၊ ဆာဒေမိ ဥပနယာမိ စ။ ထေရီ။၄ ၂၅။ ဥပစ္ဆာဒေတ္ဝာ ဥပနယာမိ စ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။ ၂၇၃။

ဥပနယန (နာ) [ဥပ+နီ+ယု] ကပ်၍ဆောင်ခြင်း၊ အနီးသို့ဆောင်ခြင်း၊ ဖြစ်စေခြင်း။ အပိ နု မဟာရာဇ တသ မာတာ လဘတိ အာကမ္ပ-နပရိကမ္ပုံ ဂါဟံ သာမိနော ဥပနယံ ကာတုံ။ မိလိန္ဒ။၁၅၅။ တေပိ နာမ မတာ၊ ကိမဂ်ီ ပန မာဒိသာတိ အတ္တနော မရဏသ ဥပ-နယနတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၉၁။ အာနယံ စိတ္တသ အာရမ္မဏေ ဥပနယံ အာကမ္ပံ ဝါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၆၆။ ဥပနယံ ဥပနယော၊ အာဒိတ္တံ စေလံ ဝါ သီသံ ဝါ အဇ္ဈုပေက္ခိတ္ဝာပိ ဘာဝနာဝသေန အတ္တနော စိတ္တေ ဥပနယံ ဥပါဒနံ အရဟတိတိ သြပနေယျိကော။ သာရတ္ထ၊ ၂။ရ၆။(-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၆၈၊ ၂ရရ။)

ဥပနယနကိစ္စ (တိ) [ဥပနယန+ကိစ္စ] ကပ်၍ဆောင်ခြင်းကိစ္စရှိသော။ ဟိတူပသံဟာရ-ရသာတိ သတ္တေသု ဟိတသ ဥပနယနကိစ္စာ။ ဥပနယနသမ္ပတ္တိကာ ဝါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃ရ၉။

ဥပနယနစတုက္က (နာ) [ဥပနယန+စတုက္က] ဥပ-နယနလေးခုအပေါင်း၊ ကပ်၍ဆောင်ခြင်းဖြင့် မှတ်အပ်သော လေးခုအပေါင်း။ ဇဝမိဒံ အနု-လောမပဋိလောမတော စတူဟိ ပါပနာ-ရောပနာဟိ နိဂ္ဂဟသ ဥပနီတတ္တာ ဥပနယန-စတုက္ကံ နာမ ဟောတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁ရ။

ဥပနယနပညတ္တိ (ထီ) [ဥပနယန+ပညတ္တိ] (ဆန့်ကျင်ဘက်အားဖြင့်အကြောင်းကို) ကပ်၍ဆောင်ခြင်းကို အပြားအားဖြင့်သိစေခြင်း၊ ဆန့်ကျင်ဘက်အကြောင်းတရားကို ဖေါ်ပြခြင်း။ နယိဓ ဇာတသ ဘူတသ ကတသ သခ်ံတသ နိဿရဏံ ပညာယေထာတိ ဝေဝစနပညတ္တိ သခ်ံတသ ဥပနယနပညတ္တိ စ။ နေတ္တိ။၅၃-၄။ တတ္ထ ဥပနယနပညတ္တိတိ ပဋိပက္ခတော ဟေတု ဥပနယနသ ပညာပနာ။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၁ ၂၆။ (-နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၁၉၆။)

ဥပနယနရသ (တိ) [ဥပနယန+ရသ] ဘင် ၏ အနီးသို့ ဆောင်ခြင်းကိစ္စရှိသော။ ရူပပရိပါက-လက္ခဏာ ဇရတာ၊ ဥပနယနရသာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၈၀။ ဥပနယနရသာတိ ဘဂ်ုပနယနကိစ္စာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁၀၃။

ဥပနယနသမ္ပတ္တိက (တိ) [ဥပနယန+သမ္ပတ္တိက] ကပ်၍ဆောင်ခြင်းဟူသော ပြည့်စုံသောဂုဏ်ရှိသော။ ဥပနယနကိစ္စ-ကြည့်။

ဥပနယနာကာရ (ပု) [ဥပနယန+အာကာရ] ကပ်၍ဆောင်ခြင်းဟူသောအခြင်းအရာ။ ဣဒါနိ ပရိသယသ ဥပနယနာကာရံ ဒသေန္တေန တတ္ထ "ဒါရကသာ"တိ အာဒိ ဝတ္ထာ။ မ၊ဋီ၊ ၃။၃ရ၃။

ဥပနယပရိပါကလက္ခဏ (တိ) [ဥပနယ-ပရိပါက+လက္ခဏ] ဘင်၏အနီးသို့ ပို့ဆောင်ခြင်း, ရင့်ကျက်ခြင်းလက္ခဏာရှိသော။ ဥပန-ယပရိပါကလက္ခဏဇရာ။ ပေဋကော။ ၂၄ရ။

ဥပနယမာန (တိ) [ဥပ+နီ+အ+မာန] ဆောင်သော၊သူ။ ဇဝံ မေထုနဓမ္မံ ဒဒမာနာ ဥပနယမာနာ ပိယာ ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၃၄။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။ ၂၃၁။

ဥပနယသိ (ကြို) [ဥပ+နီ+အ+သိ] အနီးသို့-ကပ်၍-ဆောင်ပို့၏။ ရောက်စေ၏။ ဥပနယတိ (က) ကြည့်။

ဥပနယာပေန္ဓ (တိ) [ဥပ+နီ+ဏာပေ+အန္ဓ] ဆောင်စေသော၊သူ။ ဝစသိ ကုသလော သက္ကော ဒေဝရာဇ တံ ဝိသေသံ တေနေဝ ပုဗ္ဗေ ဥပနယာပေန္ဓော။ သံ၊ဋီ၊၁။၃၃၃။

ဥပနယာမသေ (ကြို) [ဥပ+နီ+အ+အာမသေ] အနီးသို့-ကပ်၍-ဆောင်ပို့ကြပါကုန်အုံ့၊ ရောက်စေပါကုန်အုံ့၊ လိုက်နာစေကုန်အုံ့။ ဥပနယတိ (က) ကြည့်။

ဥပနယာမိ (ကြို) [ဥပ+နီ+အ+မိ] ဆက်ကပ်၏၊ ပေးကမ်း၏။ ဥပနယတိ (ခ) ကြည့်။

ဥပနယ္ဟတိ (ကြို) [ဥပ+နဟ+ယ+တိ] ဖွဲ့၏၊ နှောင်ဖွဲ့၏၊ ဖွဲ့ချည်၏၊ ထုပ်၏၊ ရန်ငြိုးဖွဲ့၏၊ အငြိုးထား၏။ ပူတိမစ္ဆံ ကုသဂ္ဂေန၊ ယောနရော ဥပနယ္ဟတိ။ ဣတိဝုတ်။၂၄၁။ ဇာ၊ ၁။၃၃၀။ ဇာ၊၂။၂၆၅။ ခုဒ္ဒကာ၊၆။၁၀၆။ သုတ္တနိ၊ ၆၊၂။၁၂။ ဇာ၊၆၊၄။၄၃၃။ ဇာ၊၆၊၅။၁၂၆။ ဥပနယ္ဟတိ ပုဋ္ဌဗန္ဓနဝသေန ဗန္ဓတိ။ ဣတိဝုတ်၊ ၆။၂၃၀။ ပုဗ္ဗကာလ ကောဓ ဥပနယ္ဟတိ။ အဘိ၊ ၆၊၂။၄၅၃။ ပုဗ္ဗကာလိက် ကောဓ ဥပနယ္ဟတိ ဗန္ဓတိ။ အံ၊ဌီ၊၂။၆၅။ **ဥပနယ္ဟန်**- ဝိ၊၃။၄၉၆။ မ၊၃။၁၉၂။ ဓမ္မ။၁၃။ ဝိ၊၆၊၃။၄၃၃။ မ၊၆၊၄။။ ၁၄၆။ ဓမ္မ၊၆၊၁။၂၉။ ဇာ၊၆၊၃။၁၉၈၊၄၆၃။ သာရတ္ထ၊၃။၃၅၁။ ဝိ၊မတိ၊၂။၂၀၈။ မ၊ဌီ၊၃။၃၄၉။ **ဥပနယ္ဟထ**- သုတ္တနိ၊၆၊၂။၉၅။

ဥပနယ္ဟန (ထီ၊နေ) [ဥပ+နဟ+ယ+ယု] (က) အမျက်ဒေါသကိုနှောင်ဖွဲ့ခြင်း၊ အာဃာတဝတ္ထုဖြင့် စိတ်ကိုနှောင်ဖွဲ့ခြင်း၊ ရန်ငြိုးဖွဲ့သော အခြင်းအရာ၊ ရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်း။ (ခ) နှောင်ဖွဲ့ခြင်း၊ နှောင်ဖွဲ့ကြောင်း။ (က) ယော ဇဝရူပေါ ဥပနာဟော ဥပနယ္ဟနာ ဥပနယ္ဟိတတ္တံ။ အဘိ၊ ဝိ။၃၇၃။ မ၊ဌီ၊၁။၁၉၉။ ဥပနယ္ဟနာကာရော ဥပနယ္ဟနာ။ အဘိ၊၆၊၂။၄၅၃။ အံ၊ဌီ၊၂။၉၂။ (ခ) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနယ္ဟနကုသဂ္ဂ (နာ) [ဥပနယ္ဟန+ကုသဂ္ဂ] ချည်နှောင်ထုပ်ဖွဲ့ကြောင်းဖြစ်သော သမန်းမြက်။ ဇဝံ ဗာလူပသေဝနာတိ ဗာလူပသေဝီဟိ ပူတိမစ္ဆံ ဥပနယ္ဟနကုသဂ္ဂံ ဝိယ ဟောတိ။ ဇာ၊ ၆။၄။၄၃၃။

ဥပနယ္ဟနလက္ခဏ (တိ) [ဥပနယ္ဟန+လက္ခဏ] ကပ်၍ဖွဲ့ခြင်း-အငြိုးထားခြင်း-လက္ခဏာရှိသော။ ပရာပရာဓသေ ဥပနယ္ဟနလက္ခဏော ဥပနာဟော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၂၈။

ဥပနယ္ဟနသီလ (တိ) [ဥပနယ္ဟန+သီလ] ကပ်၍နှောင်ဖွဲ့ခြင်း အလေ့ရှိသော၊ ရန်ငြိုးဖွဲ့လေ့ရှိသော၊သူ။ ဥပနာဟီတိ အာဃာတဝတ္ထုသု အာဃာတသေ ဥပနယ္ဟနသီလာ။ ထေရ၊၆။ ၂။၃၆၂။(-ဒီ၊ဌီ၊၃။၂၅၃။ အံ၊ဌီ၊၃။၁၀၆။)

ဥပနယ္ဟနာကာရ (ပု) [ဥပနယ္ဟန+အာကာရ] ရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်းဟူသော-အခြင်းအရာ-အမူအရာ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနယ္ဟန္တ (တိ) [ဥပ+နဟ+ယ+အန္တ] ရန်ငြိုးဖွဲ့သော၊သူ။ သော ဇဝံ ကုဒ္ဓေါ ဥပနယ္ဟန္တော စ သန္ဓေပိ အညသ လာဘိနော ဂုဏေ မက္ခေတိ။ မ၊၆၊၁။၁၁၁။ မဟာနိ၊၆။၅၄။

ဥပနယ္ဟန္တိ (ကြို) [ဥပ+နဟ+ယ+အန္တိ] ဖွဲ့ကုန်၏၊ နှောင်ဖွဲ့ကုန်၏၊ ဖွဲ့ချည်ကုန်၏၊ ရန်ငြိုးဖွဲ့ကုန်၏။ ဥပနယ္ဟတိ-ကြည့်။

ဥပနယ္ဟိတ (တိ) [ဥပ+နဟ+ယ+တ] အမျက်ဒေါသကိုနှောင်ဖွဲ့သော၊ အာဃာတဝတ္ထုဖြင့် စိတ်ကိုနှောင်ဖွဲ့သော၊ရန်ငြိုးဖွဲ့တတ်သော၊သူ။ ဥပနယ္ဟိတသေ ဘာဝေါ ဥပနယ္ဟိတတ္တံ။ အဘိ၊ ၆၊၂။၄၅၃။ (-မ၊ဌီ၊၁။၁၉၉။) ဥပနယ္ဟနာ-လည်းကြည့်။

ဥပနဟန (နာ) [ဥပ+နဟ+ယု] ကပ်၍နှောင်ဖွဲ့ခြင်း၊ ရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနဟနသီလ (တိ) [ဥပနဟန+သီလ] ကပ်၍နှောင်ဖွဲ့ခြင်းအလေ့ရှိသော၊ ရန်ငြိုးဖွဲ့လေ့ရှိ

သောဃသူ။ ဥပနဟနသီလော ဥပနာဟော ဝါ ဇေတသ အတ္ထိတိ ဥပနာဟီ။ သာရတ္ထ၊၂။၃၆၄။ ဥပနယှနသီလ-လည်းကြည့်။

ဥပနာမန (နာ) [ဥပ+နမု+ဏော+ယု] အနီးသို့ညွှတ်စေခြင်း၊ ဆက်ကပ်ခြင်း၊ လှူဒါန်းခြင်း။ "ဟေ ဘန္တေ ဣမံ ဝတ္ထုं ပဋိဂ္ဂဏှာဟီ"တိ ဥပနာမနဝသေန စီဝရဿာပိ လာဘီတ္ထေဝ ဝုတ္တော။ ဥဒါန၊၆။ရ၂။

ဥပနာမနဟေတု (နာ) [ဥပနာမန+ဟေတု] အနီးသို့ညွှတ်စေ-ဆက်ကပ်-လှူဒါန်း-ခြင်း၏ အကြောင်းဖြစ်သော။ အပိသကဌဘာရေဟိ ဥပနာမနဟေတုဘူတံ ဝိမှာပနံ ပစ္စယပဋိ-သေဝနသခ်ါတံ ကုဟနဝတ္ထုတိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ မဟာနိ၊၆။၂၉၂။

ဥပနာမယတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏယ+တိ။ နီတိ၊ဓာ။၁၃၃။] (က) ညွှတ်စေ၏။ အနီးသို့ညွှတ်စေ၏။ ဆက်ကပ်၏။လှူဒါန်း-ပေးကမ်း-၏။ (ခ) ဖြန့်-လွှမ်းခြုံ-၏။ (က) ဥဘော ပိတာ စ မာတာ စ၊ ဗုဒ္ဓသ ဥပနာမယုံ။ ထေရ။၂၉၂။ ဥပနာမယုန္တိ ဥပနာမေသုံ။ ထေရ၊ ၆။၂။၁၃၅။ **ဥပနာမယိ**-ထေရ။၃၅၀။ ဇာ၊ ၁။၃၃၈။ ဇာ၊၂။၂၀။ ဇာ၊၆၊၄။၄၀၈။ ဇာ၊၆၊ ၅။၁၈၁။ **ဥပနာမယုံ**- ထေရ။၂၉၂။ ထေရ၊ ၆။၂။၁၃၅။ **ဥပနာမယိ**- ဝိမာန။၅၅။ အပ၊ ၁။၄၂။ ထေရ၊၆။၁။၄ဖ၅။ ဝိမာန၊၆။၁ဖ၀။ **ဥပနာမယိသတိ**-ဇာ၊၂။၄၀။ ဇာ၊၆၊၅။၂၂ဖ။ (ခ) သာမော ယဒါ ဝနေ အာသိ၊ သကြော်နေ အဘိနိမ္မိတော။ ပဝနေ သီဟဗျဂ္ဃော စ၊ မေတ္တာယမုပနာမယိ။ စရိယာ။ ၄၁၈။ မေတ္တာ-ယမုပနာမယိန္တိ မ-ကာရော ပဒသန္ဓိကရော၊ မေတ္တာဘာဝနာယ ကုရ္ဝရကမ္မန္တေ သီဟဗျဂ္ဃပိ ဖရိ၊ ပဂေဝ သေသသတ္တေတိ အဓိပ္ပါယော။ အထ ဝါ မေတ္တာ အယတိ ပဝတ္တတိ ဇေတနာတိ မေတ္တာယော မေတ္တာဘာဝနာ၊ တံ မေတ္တာယ် ဥပနာမယိ သတ္တေသု အနောဓိသော ဥပနာမေသိ။ စရိ ယာ၊၆။၂၅၁။

ဥပနာမယန္တ (တိ) [ဥပ+နမု+ဏယ+အန္တ] အနီးသို့ညွှတ်စေသော၊သူ။ ဘိက္ခာဂဟဏတ္ထံ ပတ္တံ ဥပနာမယတော မဏိဗန္ဓတော ပဘုတိ ဒ္ဒိန္နမ္ပိ ဟတ္ထပါဒါနံ။ ဝိ၊၆၊၁။၁ရ၅။ မ၊၆၊၃။၂၀၅။

ဥပနာမယိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏယ+ဣ] (က) အနီးသို့ညွှတ်စေခဲ့ပြီ၊ ဆက်ကပ်ခဲ့ပြီ၊ လှူဒါန်းခဲ့ပြီ။ ဥပနာမယတိ (က) ကြည့်။ (ခ) ဖြန့်-လွှမ်းခြုံ-ခဲ့ပြီ။ ဥပနာမယတိ (ခ) ကြည့်။

ဥပနာမယိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏယ+ဤ] အနီးသို့ညွှတ်စေခဲ့ပြီ၊ ဆက်ကပ်ခဲ့ပြီ၊ လှူဒါန်းခဲ့ပြီ။ ဥပနာမယတိ (က) ကြည့်။

ဥပနာမယိသတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏယ+ သတိ] အနီးသို့ညွှတ်စေလတ္တံ့၊ ချဉ်းကပ်လတ္တံ့။ ဥပနာမယတိ (က) ကြည့်။

ဥပနာမယုံ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏယ+ဥံ] အနီးသို့ညွှတ်စေခဲ့ကုန်ပြီ၊ လှူဒါန်းခဲ့ကုန်ပြီ။ ဥပနာမယတိ (က) ကြည့်။

ဥပနာမိတ (တိ) [ဥပ+နမု+ဏော+တ] အနီးသို့ညွှတ်စေအပ်သော၊ ဆက်ကပ်အပ်သော၊ လှူဒါန်းအပ်သော။ ဘဂဝတော ဥပနာမိတေ ပန ဣဓလောကပရလောကေသု သမ္ပတ္တိ ဘဝိဿတိ။ အပ၊၆၊၁။၁၃၁။ ဘဂဝတော ကာယံ ဥပနာမိတံ ဟတ္ထစ္ဆိတံဝိယ ခါယတိ။ ဒီ၊၂။၁၁၁။ ဘဂဝတော ကာယံ ဥပနာမိတန္တိ နိဝါသန-ပါရုပနဝသေန အလ္လိယာပိတံ။ ဒီ၊၆၊၂။၁ဖ၁။

ဥပနာမေတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+နမု+ဏော+တဗ္ဗ] အနီးသို့ညွှတ်စေ-ဆက်ကပ်-အပ်-သင့်-ထိုက်-သော။ ဘာဇနံ ဓောဝိတ္တာ ယာဂု ဥပ-နာမေတဗ္ဗာ။ ဝိ၊၃။၅၈။ (-ဝိ၊၆၊၄။ဖ၉။ ဒီ၊၆၊

၂။၂၅၇။ သာရတ္ထ၊၂။၂၀၅။)

ဥပနာမေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏော+တိ] (က) ညွတ်စေ၏၊ အနီးသို့ ညွတ်စေ၏၊ ဆက်ကပ်၏၊လျှုဒါန်း-ပေးကမ်း-၏။ (ခ) ဖြန့်-လွှမ်းခြုံ-၏။ အာယသ္မာ ပနာနန္ဒော ပတ္တပုလက် သိလာယံ ပိသိတ္တာ ဘဂဝတော ဥပနာမေတိ။ ဝိ၊ဝ။။ရ။ ဘိက္ခုံ ပတ္တံ ဥပနာမေတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။ဝ၁၄။ ဥပနာမေတိ(ဝိ၊ဌ၊၃။၉၂)တိ သမီပံ နာမေတိ။ ပါစိတ်၊ယော။ရ၃။ ထောက်ဝိဿမိဿာမီတိ ကာယံ မဗ္ဗကေ ဥပနာမေသိ။ ဝိ၊ဌ၊ဝ။ဝ၀။ ထေရော ဟတ္ထံ ဥပနာမေသိ။ ဝိ၊ဌ၊ဝ။ရ၄။ **ဥပနာမေန္ဆိ**-ဝိ၊၃။၅ဖ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၄ရ။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၄၄၀။ ဒီ၊ဌ၊ဝ၊ဝရ၈၊ မ၊ဌ၊ဝ။၂ရ၃။ အဘိ၊ဌ၊၂။၃၄၅။ **ဥပနာမေထ**- ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၄၃၃။ **ဥပနာမေယျ**-မ၊ဌ၊ဝ။ဝရ၃။ မ၊ဌ၊၂။၂ဖ၁။ မ၊ဌ၊၄။၂ဝ၂။ သံ၊ဌ၊၃။ဝဖ၅။ အဘိ၊ဌ၊၂။၈၅။ မ၊ဌီ၊ဝ။၂ဖ၉။ **ဥပနာမေယျုံ**- အဘိ၊ဌ၊ဝ။ဝဖ၂။ **ဥပနာမေယျံ**-ဝိ၊၃။၃ဝဖ။ **ဥပနာမေသိ** - ဝိ၊၃။၃၀၄။ ဒီ၊၂။ဝ၁၀။ ဝိ၊ဌ၊ဝ၊ဝ၀၊ရ၄၊ဝ၄ဖ။ သံ၊ဝ။၂၀၉။ သုတ္တနိ။ ၃၂၀။ မ၊ဌ၊၃။ဝ၁၄၊၂၂၄။ မ၊ဌ၊၄။၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဝ။၄၀။ စရိယာ၊ဌ။ရ၀။ သံ၊ဌ၊ဝ။၂၂ရ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၃၉။ သာရတ္ထ၊ဝ။၅၈။ ဝိမတိ၊ဝ။ဝဖ။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊ဝ။ရ၅။ အံ၊ဌီ၊၃။ဝ၁၀။ **ဥပနာမေသုံ**-ဝိ၊၃။၅။ ဒီ၊ဌ၊၂။၂၂၂။ သံ၊ဌ၊ဝ။ဝ၉၉။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၂ဝ၄။ ထေရ၊ဌ၊၂။ဝ၃၅။ ဇာ၊ဌ၊ဝ။ရ၃။ သာရတ္ထ၊၂။၂ရ၀။ **ဥပနာမေသိ**-ဝိမာန။၅ဖ။ အပ၊ဝ။ဝ၁၄။ ဝိမာန၊ဌ။ဝဖ၂။ အပ၊ဌ၊၂။ရရ။ **ဥပနာမေသတိ**-မ၊ဌီ၊၂။၂၅၀။ **ဥပနာမေသာမိ**-ဝိ၊၃။၃ဝရ။ (ခ) တတ္ထ သိဟဗျဂ္ဃေဟိ သဒ္ဒီ အဟံ သတ္တေသု မေတ္တံ ဥပနာမေသိ။ စရိယာ၊ဌ။၂၅ဝ။

ဥပနာမေတုံ (ဗျ) [ဥပ+နမု+ဏော+တုံ] အနီးသို့ညွတ်စေ-ဆက်သ-ခြင်းငှါ။ အမ်သက-ဘောဇနံ နာမ ဥပနာမေတုံ နဿ သက္ကောမိ။

ဇာ၊ဌ၊၂။ဝရ။

ဥပနာမေတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+နမု+ဏော+တ္တာ] အနီးသို့ညွတ်စေ၍၊ ဆက်ကပ်၍၊ လျှုဒါန်း၍၊ ဆက်သ၍။ မဟာရာဇဒတ္တိယံ ပတ္တံ ဥပ-နာမေတ္တာ ပူဝံ ဂဏှိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၂ဝရ။ ခါဒနီယံ ဝါ ဘောဇနီယံ ဝါ ဥပနာမေတ္တာ ပူဇေန္တိ။ အပ၊ဌ၊ဝ။ဝ၉၁။ ဘဏ္ဍဂါရိကော-----တဒုပိယံ အလက်ံရဘဏ္ဍံ ရညော ဥပနာမေတ္တာ တံ အလက်ံရောတိ။ သာရတ္ထ၊ဝ။ဇ၆။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊ဝ။ဝ၁၅။

ဥပနာမေထ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏော+ထ] အနီးသို့ညွတ်စေပါကုန်လော၊ ပေးသနား၊တော်မူပါကုန်လော့။ ဥပနာမေတိ(က)ကြည့်။

ဥပနာမေန္ဆ (တိ) [ဥပ+နမု+ဏော+အန္ဆ။ ထိ၌ ဥပနာမေန္ဆိ] အနီးသို့ညွတ်စေသော၊ ဆက်ကပ်သော၊ လျှုဒါန်းသော၊သူ။ (ကြို၊ဝိ) ညွတ်စေ-အနီးသို့ညွတ်စေ-လျက်။ ဟတ္ထိ-ယူထပတိ ပိဋ္ဌိ ဥပနာမေန္ဆော အာဂစ္ဆတိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊ဝ။ဝ၀၄။ တဿာ အသလ္လကေ္ခတ္တာ၀ တသရပစ္ဆိ ဥပနာမေန္ဆိယာ တသရပစ္ဆိ၀ေမ-ကောဋိယံ ပဋိဟညိတ္တာ သဒ္ဒံ ကုရုမာနာ ပတိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။ဝ၁၄။ တဿ ရုစ္ဆိတ္တာ ဘုဉ္ဇနာကာရံ သလ္လကေ္ခတ္တာ တဿ ဥပနာမေန္ဆောတိ ယောဇနာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊ဝ။ဝရ၆။ ဘုဉ္ဇတု မေ ဘဂဝါ ပူရဏ္ဌာသန္ဆိ တံ ဟဗျသေသံ ဥပ-နာမေန္ဆော အာဟ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။ဝ၃၈။

ဥပနာမေန္ဆိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏော+အန္ဆိ] အနီးသို့ညွတ်စေကုန်၏၊ဆက်ကပ်-လျှုဒါန်း-ပေးကမ်း-ကုန်၏။ ဥပနာမေတိ(က) ကြည့်။

ဥပနာမေယျံ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏော+ယျံ] အနီးသို့ညွတ်စေရာ၏၊ ဆက်ကပ်-လျှုဒါန်း-

ရာ၏။ ဥပနာမေတိ(က) ကြည့်။

ဥပနာမေယျ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏော+ယျ] အနီးသို့ညွှတ်စေရာ၏၊ ဆက်ကပ်ရာ၏၊ ပေးကမ်းရာ၏။ ဥပနာမေတိ(က)ကြည့်။

ဥပနာမေယျုံ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏော+ယျုံ] အနီးသို့ညွှတ်စေကုန်ရာ၏၊ ဆက်ကပ်ကုန်ရာ၏။ ဥပနာမေတိ(က)ကြည့်။

ဥပနာမေသိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏော+ဏှံ] (က) အနီးသို့ညွှတ်စေခဲ့ပြီ၊ ဆက်ကပ်ခဲ့ပြီ၊ လှူဒါန်းခဲ့ပြီ။ ဥပနာမေတိ(က)ကြည့်။ (ခ) ဖြန့်-လွှမ်းခြုံ-ခဲ့ပြီ။ ဥပနာမေတိ(ခ) ကြည့်။

ဥပနာမေသိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏော+ဏျိ] အနီးသို့ညွှတ်စေခဲ့ပြီ၊ ဆက်ကပ်ခဲ့ပြီ၊ ပေးကမ်းခဲ့ပြီ၊ စောင်းလှည့်လိုက်ပြီ။ ဥပနာမေတိ(က) ကြည့်။

ဥပနာမေသုံ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏော+ဥံ] အနီးသို့ညွှတ်စေခဲ့ကုန်ပြီ၊ ဆက်ကပ်-ဆက်သ-ခဲ့ကုန်ပြီ၊ လှူဒါန်းခဲ့ကုန်ပြီ။ ဥပနာမေတိ (က) ကြည့်။

ဥပနာမေသေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏော+သေတိ] အနီးသို့ညွှတ်စေလတ္တံ့။ ဥပနာမေတိ (က) ကြည့်။

ဥပနာမေသာမိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နမု+ဏော+သာမိ] အနီးသို့ညွှတ်စေအံ့၊ ဆက်ကပ်အံ့၊ လှူဒါန်းအံ့။ ဥပနာမေတိ(က) ကြည့်။

ဥပနာဟ (ပု) [ဥပ+နဟ+ဏ] ရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်း၊ ထိုရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်း ဥပနာဟသည် "ဤသူကား ငါ့ကို ဆဲရေးခဲ့, ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်ခဲ့ဖူးသူ ဖြစ်သည် စသည်ဖြင့် အမျက်ဒေါသဖြင့် စိတ်ကို အထပ်ထပ်နှောင်ဖွဲ့ခြင်းလက္ခဏာရှိ၏။ (ဥပနဒ္ဓနလက္ခဏော ဥပနာဟော။ မဗျာ၊ဘ။ ၁၁၀။) ရန်အမျက်ကို မစွန့်လွှတ်ခြင်းကိစ္စရှိ၏။ (ဝေရအပ္ပဋိနိဿဇ္ဇနရသော။) ရှေဒေါသသို့ အစဉ်တစိုက်လိုက်တတ်သော သဘောတရား အဖြစ်ဖြင့် ယောဂီဉာဏ်၌ ထင်ပေါ်လာ၏။ (ကောဓနုပဋ္ဌာနဘာဝပစ္စုပဋ္ဌာနော။) ဖေါ်ပြလတ္တံ့သော ပါဠိတော်တို့၌ ကောဓ နှင့် ဥပနာဟကို အတူတွဲဖက်၍ ဟောတော်မူ၏။ ထိုတွင် ရှေပိုင်းကာလ၌ ဖြစ်သောဒေါသ (ရှေဒေါသ)ကို ကောဓဟုခေါ်၍ နောက်ပိုင်းကာလ၌ ဖြစ်သောဒေါသ(နောက်ဒေါသ)ကို ဥပနာဟ ဟုခေါ်၏။ တနည်း-တကြိမ်ဖြစ်သော ဒေါသကို ကောဓ၊ ထို့နောက် ဆက်၍ ဖြစ်သောဒေါသ (သို့မဟုတ်) အကြိမ်များစွာ ဖြစ်သောဒေါသကို ဥပနာဟ ဟုခေါ်၏။ (၂) အဝတ်ဖြင့်ရစ်ပတ်နှောင်ဖွဲ့ခြင်း၊ ပြင်းစွာ ဖွဲ့ခြင်း။

(၁) တတ္ထ ကတမော ဥပနာဟော၊ ပုဗ္ဗကာလ ကောဓော၊ အပရကာလ ဥပနာဟော။ အဘိ၊ဝိ၊၃၇၁။ ပုဗ္ဗကာလ ကောဓ ဥပနယ္ဟတိတိ အပရကာလကောဓော ဥပနာဟောနာမ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၇၃။ ပုဗ္ဗကာလိကံ ကောဓ ဥပနယ္ဟတိ ဗန္ဓတိ ကုဋ္ဌာနာကာရံ ပဗန္ဓတိ ဃဋေတိ အာယာတဝတ္ထုနာ စိတ္တံ ဗန္ဓန္တီ ဝိယ ဟောတိတိ အပရကာလော ကောဓော ဥပနာဟော။ အံ၊ဋီ၊၂။၆၅။ ပုနပ္ပုနံ စိတ္တပရိယောနဒ္ဓနော ဥပနာဟော။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၁ရ၃။ အကျောစ္ဆိ မံ၊ အဝဓိ မန္ဒိအာဒိနာ ပုနပ္ပုနံ ကုဋ္ဌနဝသေန စိတ္တပရိယောနဒ္ဓနော ဥပနာဟော။ သာရတ္ထ၊၁။၃၀၀။ တတ္ထ ပုရိမ-ကာလိကော ဗျာပါဒေါ ကောဓော၊ အပရ-ကာလိကော ဥပနာဟော၊ သကိ ပဝတ္တော ဝါ ဒေါသော ကောဓော၊ အနေကက္ခတ္တုံ ပဝတ္တော ဥပနာဟော။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၃ဖ၂။ သကိဉ္စိ ဥပ္ပဇ္ဇနော ကောဓော ကောဓယော၊

တတုတ္ထရိ ဥပနာဟော။ သာရတ္ထ၊ ၂။၃၆၄။ (၂) သဏ္ဌာ ဟောတိ ဥပနာဟံ ဗန္ဓိတ္မာ ဥဒက-အာဝါဒေ ပဝေသေတ္မာ ဥဒကဝါလိကာယ ပူရေတ္မာ ယထာ သိရာ ပညာယန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၃။၃၀၉။ ဝိ၊သင်္ခ၊ဟ၊၁၄၁။ ဥပနာဟံ ဗန္ဓိတ္မာတိ ပုန ဗန္ဓနံ ကတ္မာ နာနာဝိဓေဟိ ဩသဓေဟိ ပါဒံ ဗန္ဓိတ္မာ။ ဝဇိရ။၄၃၉။ ဥပနာဟန္တိ ဘုသံ ဗန္ဓနံ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၂၇၀။

ဥပနာဟန (တိ) [ဥပ+နဟ+ယု] ရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနာဟနသီလ (တိ) [ဥပနာဟန+သီလ] ရန်ငြိုးဖွဲ့လေ့ရှိသောသူ။ ဥပနာဟနသီလာ (မ၊ ဌ၊၁။၁၉၃။)တိ ပရသ အတ္ထနော စိတ္တေ အနုဗန္ဓနသီလာ။ မ၊ဋီ၊၁။ ၂၉၁။

ဥပနာဟဘေသဇ္ဇ (နဝ) [ဥပနာဟ+ဘေသဇ္ဇ] အနာပေါ်ခ္ဍ-ဖွဲ့- ဖုံးအုပ်-ကြောင်းဆေး၊ အနာ**အုံ**ဆေး။ ကဗဇ္ဇိကာတိ ဥပနာဟဘေသဇ္ဇံ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၈၆။

ဥပနာဟဝိနယ (ပု) [ဥပနာဟ+ဝိနယ] ရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်းကို ပယ်ဖျောက်ခြင်း။ ကောဓ-ဝိနယော စ ဥပနာဟဝိနယော စ။ အံ၊၁။၉၀။

ဥပနာဟသမဂ္ဂီ (တိ) [ဥပနာဟ+သမဂ္ဂီ] ရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်းနှင့် ပြည့်စုံသောသူ။ ဥပနာဟသမဂ္ဂီ ဟိ ပုဂ္ဂလော ဝေရသ အနိဿဇ္ဇနတော အာဒီတ္တာပူတိအလာတံဝိယ ဇလတိ ဧဝ။ မ၊ဋီ၊ ၁။၁၉၉။

ဥပနာဟိတာ (ထီ) [ဥပနာဟီ+တာ] ရန်ငြိုးဖွဲ့လေ့ရှိသောသူ၏အဖြစ်၊ ရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်း။ ကောဓဟေတု ဥပနာဟိတာ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁၉၇။ ဥပနဟနသီလော, ဥပနာဟော ဝါ တေသ အတ္ထိတိ ဥပနာဟီ၊ တသ ဘာဝေါ ဥပနာဟိတာ၊ ပုနပ္ပုနံ စိတ္တပရိယောနဒ္ဓ-လက္ခဏသ ကောဓသ္မေတံ အဓိဝစနံ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၃၆၄။

ဥပနာဟီ (တိ) [ဥပ+နဟ+ဏိ။ဥပနာဟ+ဣ] ရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်း-ရန်ငြိုးဖွဲ့လေ့-ရှိသော၊သူ။ ကတမော စ ပုဂ္ဂလော ဥပနာဟီ၊------ ယသ ပုဂ္ဂလသ အယံ ဥပနာ**ဟော** အပ္ပဟီနော၊ အယံ ဝုစ္စတိ ပုဂ္ဂလော ဥပနာ**ဟီ**။ အဘိ၊ပု။ ၁ ၂၁။ ကောဓနော ဟောတိ ဥပနာ**ဟီ**။ ဒီ၊၃။၃၇၊ ၂၀၄။ အံ၊ ၂။ ၂၉၄။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။ ၂၃။ ကောဓနော ဥပနာ**ဟီ** စ၊ ပါပမက္ခီ စ ယော နရော။ ပဋိသံ။၁၆၀။ သုတ္တနိ။ ၂၉၈။ (-ဇာ၊ ၁။၁၄ ၂။) ဥပနာ**ဟီ**တိ ဝေရအပ္ပဋိနိဿဂ္ဂ-လက္ခဏေန ဥပနာ**ဟေ**နေ စ သမန္နာဂတော။ ဒီ၊ဌ၊၃။ ၂၁၇။ အံ၊ဌ၊၃။၁၀၇။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။ ၂၄။ ဥပနာ**ဟီ**တိ တသ္မေ ကောဓသ္မ ဒဋ္ဌိကမ္မေန ဥပနာ**ဟေ**နေ သမန္နာဂတော။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။၁၅၉။ ဥပနာ**ဟီ**တိ ပရသ အပရာဓံ ဟဒယေ ဌပေတ္မာ သုစိရေနပိ တသ အနတ္ထ-ကာရကော။ ဇာ၊ဌ၊၃။ ၂၄၄။ ဥပနာ**ဟော** ဧတသ အတ္ထိ, ဥပနယ္ဟနသီလောတိ ဝါ ဥပနာ**ဟီ**။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂၅၃။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၀၆။

ဥပနိက္ခမတိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ကမု+အ+တိ။ ဥပ နိ[ဖ]မတိ-သံ)] ထွက်၏။ တေ ကာလသ္မေ တတော တတော ဥပနိက္ခမန္တိ အရညာ ရုက္ခမူလာ။ ဝိ၊၄။ ၂၉၀။ **ဥပနိက္ခမဿု** - ပေတ။၁၃၃။ ပေတ၊ဌ။၄၄။ **ဥပနိက္ခမိ**-ကာ နု အန္ဓောဝိမာနသ္မိ၊ တိဋ္ဌန္တိ နူပနိက္ခမိ။ ပေတ။၁၃၃။ ပေတ၊ဌ။၄၄။ နူပနိက္ခမိတိ ဝိမာနတော နု နိက္ခမိ။ ပေတ၊ဌ။၄၅။ **ဥပနိက္ခမိ**-ထေရ။ ၂၆၉။ ထေရီ။၃၈၃။ ထေရ၊ ဌ၊ ၂။၅။ ထေရီ၊ဌ၊၄၆။

ဥပနိက္ခမန္တ (တိ) [ဥပ+နိ+ကမု+အန္တ] ထွက်လာသော။ တေ ဘိက္ခူ ကာလသ္မေ

တတော တတော ဥပနိုက္ခမန္တေ အရညာ ရုက္ခမူလာ။ ဝိ၊၄။၂၉၀။

ဥပနိုက္ခမန္ဆီ (ကြို) [ဥပ+နိ+ကမု+အ+အန္ဆီ] ထွက်ကုန်၏၊ ထွက်လာကုန်၏။ ဥပနိုက္ခမတိ-ကြည့်။

ဥပနိုက္ခမသု (ကြို) [ဥပ+နိ+ကမု+အ+သု] ထွက်ခဲ့ပါလော။ ဥပနိုက္ခမတိ-ကြည့် ။

ဥပနိုက္ခမိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ကမု+ဣ] ထွက်ခဲ့ပြီ။ ဥပနိုက္ခမတိ-ကြည့်။

ဥပနိုက္ခမိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ကမု+ဣ] ထွက်ခဲ့ပြီ။ ဥပနိုက္ခမတိ-ကြည့်။

ဥပနိုက္ခိတ္ထ (တိ) [ဥပ+နိ+ခိပ+တ] (၁) အနီး၌-မျက်မှောက် မျက်ကွယ်၌-ချထား၊အပ်သော၊ အပ်နှံထား၊သော။ (၂) ဥပနိုက္ခိတ္တာမည်သော (နာမပညတ်)။ (၁) သံဃသ ခါဒနီယေ ဘာဇီ-ယမာနေ သဗ္ဗေသံ ပဋိဝိသာ အာဟရိတ္တာ ဥပနိုက္ခိတ္တာ ဟောန္တိ။ ဝိ၊၁။၇၅။ ဥပနိုက္ခိတ္တံ ဝါ သာဒိယေယျာတိ ဣဒံ အယျသ ဟောတူ-တိ ဥပနိုက္ခိတ္တံ သာဒိယတိ။ ဝိ၊၁။၃၄၆။ ဥပနိုက္ခိတ္တံ ဝါ သာဒိယေယျာတိ ဣဒံ အယျသ ဟောတူတိ ဧဝံ သမ္မုခါ ဝါ, အသုကသ္မိံ နာမ ဌာနေ မမ ဟိရည်၊ တံ တုယ္ဟံ ဟောတူတိ ဧဝံ ပရမ္မုခါ ဌိတံ ဝါ, ကေဝလံ ဝါစာယ ဝါ ဟတ္ထမုဒ္ဒါယ ဝါ တုယ္ဟန္တိ ဝတ္တာ ပရိစ္စတ္တံ ယော ကာယဝါစာဟိ အပ္ပဋိက္ခိပိတ္တာ စိတ္တေန အဓိ-ဝါသေယျ။ ကခ်။၁၇၅။ ဥပနိဓိ နာမ ဥပနိုက္ခိတ္တံ ဘဏ္ဍံ။ ဝိ၊၁။၆၃။ အဝဟရေယျာတိ ဥပနိုက္ခိတ္တံ ဘဏ္ဍံ "ဒေဟိ မေ ဘဏ္ဍ"န္တိ ဝုစ္စမာနော "နာဟံ ဂဏှာမိ"တိ ဘဏတိ၊ အာပတ္တိ ဒုက္ကဋဿ။ ဝိ၊၁။၂၆၂။ ကခ်။၁၁၆။ ဥပနိုက္ခိတ္တံ ဘဏ္ဍန္တိ သဂေါပနတ္ထာယ အတ္တနော ဟတ္ထေ ပရေဟိ ဌပိတဘဏ္ဍံ။ ကခ်။ဋီ၊သစ်။၁၉၉။ (၂) ဥပနိုက္ခိတ္တပညတ္တိ-ကြည့်။

ဥပနိုက္ခိတ္ထက (တိ) [ဥပနိုက္ခိတ္ထ+က] (၁) အပ်နှံ-လှူဒါန်း-သိမ်းဆည်း-ထား၊အပ်သော (ပစ္စည်း ဥစ္စာ)။ (၂) ဥပနိုက္ခိတ္ထကာမည်သော နာမပညတ်။ (၁) ယံ ပန ဝိဟာရေ ဥပ-နိုက္ခိတ္ထက် မာ ဝိနသိတိ ဣဓ အာဟင်္ဂ စီဝရာဒိဝေဘဏ္ဍံ ။ဝိ၊ဌ၊၃။၃၅၂။ (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနိုက္ခိတ္ထကပညတ္တိ (ထိ) [ဥပနိုက္ခိတ္ထကာ+ပညတ္တိ] ဥပနိုက္ခိတ္ထကာမည်သောနာမပညတ်၊ တစ်ကိုထောက်၍ နှစ်ဟုခေါ်ဝေါ်ရခြင်း၊ နှစ်ကိုထောက်၍ သုံးဟုခေါ်ဝေါ်ရခြင်း စသည်သည် ဥပနိုက္ခိတ္ထကာပညတ်မည်၏။ ဥပနိဓ-ပညတ္တိ ဥပနိုက္ခိတ္ထကပညတ္တိ စ သခ်ါတဗ္ဗ-ပ္ပဓာနတ္တာ။ မူလဋီ၊၁။၂၉။

ဥပနိုက္ခိတ္ထပညတ္တိ (ထိ) [ဥပနိုက္ခိတ္ထာ+ပညတ္တိ] ဥပနိုက္ခိတ္ထာမည်သောနာမပညတ်။ (အထက်ပုဒ်ကြည့်။) ယာ ပုရိမသ ပုရိမသ ဥပနိုက္ခ-ပိတ္တာ ဒွေ တီဏိ စတ္တာရိအာဒိကာ ပညာပနာ၊ အယံ ဥပနိုက္ခိတ္ထပညတ္တိ နာမ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၂၇၊ ၂၈။ ဒုတိယံ တတိယန္တိ အာဒိကံ ပန ဥပ-နိဓပညတ္တိယာ, ဒွေ တီဏိအာဒိကံ ဥပနိုက္ခ-တ္တပညတ္တိယာ ဧကဒေသံ ဥပလက္ခဏဝသေန ဒဿေန္တော။ အနုဋီ၊၁။၁၉၊(-၂၈၄။)

ဥပနိုက္ခိတ္ထဘဏ္ဍ (နာ) [ဥပနိုက္ခိတ္ထ+ဘဏ္ဍ] အပ်နှံထား၊သော-ဘဏ္ဍာ-ပစ္စည်း၊ဥစ္စာ။ တတိယပဒံ ဥပနိုက္ခိတ္ထဘဏ္ဍဝသေန။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၆၂။ ကခ်။ ဋီ၊သစ်။၁၉၊။ ဓုရနိက္ခေပေါ ပန ဥပနိုက္ခိတ္ထ-ဘဏ္ဍဝသေန ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၆၄။ သာရတ္ထ၊၂။၁၂၉။ ဝိမတိ၊၁။၁၇၄၊(-၁၈၉။)

ဥပနိုက္ခိတ္ထဘဏ္ဍာနိယ (တိ) [ဥပနိုက္ခိတ္ထဘဏ္ဍ+ဌာနိယ] အပ်နှံထား၊သော ပစ္စည်း၊ဥစ္စာဘဏ္ဍာ

အရာ၌တည်သော(ပစ္စည်းဥစ္စာ)။ ထေယျ-စိတ္တေန ပရိဘုတ္တေ စသာ ဘဏ္ဍဒေယျမေဝ၊ ဥပနိုက္ခိတ္တဘဏ္ဍဒါနိယတ္တာ။ ဝိမတိ၊၁။၂၀၄။

ဥပနိုက္ခိတ္တသာဒိယန (နာ) [ဥပနိုက္ခိတ္တ+သာဒိယန] အပ်နှံထားသောဘဏ္ဍာကို သာယာခြင်း။ ဥပနိုက္ခိတ္တသာဒိယနေ ပန "ဣဒံ အယျသ ဟောတု" တိ ဝုတ္တေ သစေပိ စိတ္တေန သာဒိယတိ၊ ဂဏ္ဌိတုကာမော ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ရ၀။ ဣဒံ အယျသ ဟောတူတိ ဧဝံ သမ္မုခါ ဝါ "အသုကသ္မိံ နာမ ဌာနေ မမ ဟိရညသုဝဏ္ဏံ အတ္ထိ၊ တံ တုယ္ဟံ ဟောတူ" တိ ဧဝံ ပရမ္မုခါ ဌိတံ ဝါ ကေဝလံ ဝါစာယ ဝါ ဟတ္ထမုဒ္ဒါယ ဝါ "တုယ္ဟ" န္တိ ဝတ္တာ ပရိစ္စတ္တသ ကာယဝါစာဟိ အပ္ပဋိက္ခိပိတ္တာ စိတ္တေန သာဒိယနံ ဥပနိုက္ခိတ္တသာဒိယနံ နာမ။ သာရတ္ထ၊၂။၄၁ရ။ (-ဝိ၊သင်္ဂဟ။၆၅။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၃၄၉။ မ၊ဋီ၊၂။၁၅၉။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၄၈။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၃ရ၄။)

ဥပနိုက္ခိပတိ (ကြိ) [ဥပ+နိ+ခိပ+အ+တိ။ ဥပနိုက္ခိပတိ-သံ] (က) ထား၏ ချထား၏၊ အနီးဌ်ထား၏။ (ခ) အပ်နှံထား၏။ (က) ပါဒေါဒကံ ပါဒပီဋ္ဌं ပါဒကထလိကံ ဥပနိုက္ခိ-ပတိ။ ဝိ၊၃။၂၂၀။ (-ဝိ၊၁။ဧရ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၅ရ။) **ဥပနိုက္ခိပေယျ**-ဝိ၊၃။၂၂၀။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၁။ ကင်္ခ။ ၁၂၂။ ဝဇိရ။၁၆၄။ သာရတ္ထ၊၂။၂၅၈။ ကင်္ခ၊ ဋီ၊သစ်။၂၁၅။ **ဥပနိုက္ခိပိ**- ဝိ၊၃။၁၃။ (ခ) သန္ဓိ ဘိက္ခဝေ မနုဿာ သဒ္ဓါ ပသန္နာ၊ တေ ကပ္ပိယကာရကာနံ ဟတ္ထေ ဟိရည် ဥပနိုက္ခိပန္တိ "ဣမိနာ အယျသ ယံ ကပ္ပိယံ၊ တံ ဒေထာ" တိ။ ဝိ၊၃။၃၄၂။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၅၆။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၆၄။ ကင်္ခ၊ဋီ၊သစ်။၃၁၄။

ဥပနိုက္ခိပန (နာ) [ဥပ+နိ+ခိပ+ယု] အနီးဌ်ထားခြင်း။ ဥပနိုက္ခိပနံ နာမ အသိ ဝါ သတ္တိ ဝါ-----ရဇ္ဇုံ ဝါ ဥပနိုက္ခိပတိ။ ဝိ၊၁။ဧရ။ ဥပနိုက္ခိပနံ နာမ သမိပေ နိုက္ခိပနံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၅ရ။ ကင်္ခ၊ဋီ၊သစ်။၂၁၄။ (-ဝိ၊၁။ဧ၄။ ကင်္ခ။၁၂၂။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ၊၂၀။ သာရတ္ထ၊၂။၂၅၆။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၄။)

ဥပနိုက္ခိပန္ဓ (တိ) [ဥပ+နိ+ခိပ+အန္ဓ] အနီးဌ်ထား၊သူ။ ပရေန ဟိ ကတသတ္ထံ လဘိတ္တာ ဥပနိုက္ခိပန္ဓသ ပါရာဇိကန္တိ သိဒ္ဓံ။ ဝဇိရ။၁၆၄။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၅၈။)

ဥပနိုက္ခိပန္ဓိ (ကြိ) [ဥပ+နိ+ခိပ+အ+အန္ဓိ] အပ်နှံထားကုန်၏။ ဥပနိုက္ခိပတိ(ခ)ကြည့်။

ဥပနိုက္ခိပိ (ကြိ) [ဥပ+နိ+ခိပ+ဏျိ] အနီးဌ်ထားပြီ။ ဥပနိုက္ခိပတိ(က)ကြည့်။

ဥပနိုက္ခိပိတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+နိ+ခိပ+တဗ္ဗ] အနီးဌ်ထား-အပ်-သင့်-ထိုက်-သော၊ ထည့်သွင်း-အပ်-သင့်-ထိုက်-သော။ ပါဒကထလိကံ ဥပ-နိုက္ခိပိတဗ္ဗံ။ ဝိ၊၄။၃ရ၄။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၁။ ကင်္ခ။ ၁၂၂။) တာနိ ပဒဗျဉ္ဇနာနိ-----ဓမ္မတာယံ ဥပနိုက္ခိပိတဗ္ဗာနိ။ နေတ္တိ။၂၀။ ဥပနိုက္ခိ-ပိတဗ္ဗာနိတိ ပက္ခိပိတဗ္ဗာနိ။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၈၁၊ (-၈၂။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။ ၁၁၈။)

ဥပနိုက္ခိပိတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+နိ+ခိပ+တ္တာ] (က) ချထား၍၊ အနီးဌ်ထား၍။ (က) ထည့်သွင်း၍၊ (ခ) ထောက်ဆ-ထောက်စာ-၍။ (က) ဒါပေတိ၊ နာ ဒေတိ၊ ဥပနိုက္ခိပိတ္တာ ဒေတိ။ ဝိ၊၂။၁၂၄၊ ၂၂၉။ ဥပနိုက္ခိပိတ္တာ ဒေတိတိ တထာရူပေ ဘာဇနေ ဌပေတ္တာ တံ ဘာဇနံ တေသံ သန္ဓိကေ ဘူမိယံ နိုက္ခိပိတ္တာ ဒေတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၁၂၁၊ (-၊၁၅ရ။ ကင်္ခ၊ဋီ၊သစ်။၄၃၃။) အာယ-တနာနိ ပန ဖဿေ ဥပနိုက္ခိပိတ္တာ ဒဿိတာနိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁ဓ။ ဥပနိုက္ခိပိတ္တာတိ ဟိ ဖုသန-ကိစ္စာရောပနဝသေန ဖဿသ္မိံ ပဝေသေတ္တာ-

တိ အတ္ထော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၆၃။ (–ဒီ၊ဋီ၊ ၁။၁၈၃။) (ခ) ယာ ပုရိမသ ပုရိမသ ဥပနိုက္ခိပိတ္တာ ဒွေ တိကိ စတ္တာရိတိအာဒိကာ ပညာပနာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၇။ (–မူလဋီ၊၃။၂၉။) ဥပနိ– ဓာယာတိ ဥပနိုက္ခိပိတ္တာ၊ ဣဒံ ဝုတ္တံ ဟောတိ၊ ကာယဒဏ္ဍာသ သန္ဓိကေ နိုက္ခိပိတ္တာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၉။

ဥပနိုက္ခိပေယျ (ကြို) [ဥပ+နိ+ခိပ+ယျ] အနိုးဥ်ထားရာ၏။ ဥပနိုက္ခိပတိ(က) ကြည့်။

ဥပနိုက္ခေပ (ပုဲန) [ဥပ+နိ+ခိပ+ဏ] (၁) ထားခြင်း။ (၂) အတွင်းသို့ဝင်ခြင်း၊ ထည့်သွင်းခြင်း၊ ဝင်ဆံ့ခြင်း။ (၃) နှိုင်းယှဉ်ခြင်း၊ ထောက်ဆခြင်း။ (တိ) (၄) (က) အနိုးဥ်ထားအပ်သော (ဥစ္စာဘဏ္ဍာ)။ (ခ) အပ်နှံထားသော (ဥစ္စာဘဏ္ဍာ)၊ (ဤ)ဥ် အပ်နှံထားသော ဥစ္စာဟူသည် ဘဏ်စသည်ဥ် အတိုးအပွားရရန် အပ်နှံထားသော ငွေကြေးစသော ပစ္စည်းဥစ္စာ၊ ခဏခေတ္တ စောင့်ရှောက် ထိမ်းသိမ်းရန် အပ်နှံထားသော ပစ္စည်းဥစ္စာဟု နှစ်မျိုး သက်ဆိုင်သည်။) ဥပနိုက္ခေပ် ဌပေတ္တာ(ဝိ၊ ၂။၂ရ၁။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၆၆)လာ ဥပနိုက္ခေပ-ပုဒ်ကို မအူ၊သျှ ဥ် ကြွေးမြီအတိုးချခြင်းဟု အနက်ပေးသည်။)

(၁) ကထံ ဥပနိုက္ခေပတော သတိ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ မိလိန္ဒ။။၈၅။ (၂) သြဓာနံ ဥပနိုက္ခေပံ ဂစ္ဆန္တိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၂၀။ သမောဓာနန္တိ သမ-ဝရောဓံ, အန္တောဂဓံ ဝါ။ တေနာဟ "သြဓာနံ ဥပနိုက္ခေပံ ဂစ္ဆန္တိ"တိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၁ရ။ (၃) ဆဝေါ မနောဒဏ္ဍော။ ကီ သောဘတိ--- ဥပနိုက္ခေပနတ္ထမ္ပိ နု ပ္ပဟောတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၉။ (တိ)(၄) (က) ဥပနိုက္ခေပဓန-ကြည့်။ (ခ) တံ ဝတ္ထုံ ဥပနိုက္ခေပ် ဌပေတ္တာ သံယော ပစ္စယော ပရိဘုဥ္ဇတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ရ၁။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၆၆။ သာရတ္ထ၊၂။၄၁၈။ ဥပနိုက္ခေပ် ဌပေတ္တာတိ သစေ သော ဥပါသကော "အတိဗဟုံ ဧတံ ဟိရညံ၊ ဣဒံ ဘန္တေ အဇ္ဇေဝ နု ဝိနာသေ-တဗ္ဗ"န္တိ ဝတ္တာ သယံ ဥပနိုက္ခေပဒေသေ ဌပေတိ၊ အညေန ဝါ ဌပါပေတိ၊ ဧတံ ဥပနိုက္ခေပ် ဌပေတ္တာ တတော လဒ္ဓံ ဥဒယံ ပရိဘုဥ္ဇန္တော သံယော ပစ္စယော ပရိဘုဥ္ဇတိ နာမ။ ဝဇိရ။၂၆၁။ ဝိနယာလင်္ကာရ၊ဋီ၊၁။၁၃၆။ ဥပနိုက္ခေပ် ဌပေတ္တာတိ ကပ္ပိယကာရကေဟိ ဝမ္ပိယာ ပယောဇနံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ ဝိမတိ၊ ၁။၃၃ရ။ တတြ စေ ကုလာနံ ဥပနိုက္ခေပ် ဌပေတ္တာ ဝိဟာရေ ဝဿာဝါသိကံ ဒေန္တိယော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၆၉။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၂၈၅-၆။ ဥပနိုက္ခေပ်န္တိ ခေတ္တံ ဝါ နာဠိကေရာဒိအာရာမံ ဝါ ကဟာ-ပဏာဒိနိ ဝါ အာရာမိကာဒိနံ နိယျာတေတ္တာ ဣတော ဥပ္ပန္နာ ဝမ္ပိ ဝဿာဝါသိကတ္ထာယ ဟောတူတိ ဒိန္နံ။ သာရတ္ထ၊၃။၄၀၁။ ဝိနယာ-လင်္ကာရ၊ဋီ၊ ၂။၄၅။ စေတိယသ ဥပနိုက္ခေ-ပတော ကာရေတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။ ၂၅၄။ ဝိ၊ သင်္ဂဟ။၄၀၄။ စေတိယသ ဥပနိုက္ခေပတောတိ စေတိယေ နဝကမ္မတ္ထာယ ဥပနိုက္ခိတ္တတော၊ စေတိယသန္တကတောတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သာရတ္ထ၊၃။၄၉၃။ ဥပနိုက္ခေပတောတိ စေတိ-ယပဋိဇဂ္ဂနတ္ထာယ ဝမ္ပိယာ ပယောဇေတ္တာ ကပ္ပိယကာရကေဟိ ဌပိတဝတ္ထုတော။ ဝိမတိ၊ ၂။၃၁ရ။ ဝိနယာလင်္ကာရ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၉၃။

ဥပနိုက္ခေပက (တိ) [ဥပ+နိ+ခိပ+ဏ္ဍ] အနိုးဥ်ချထားသော၊သူ။ ဥဘယထာပိ ပရသ ဒုက္ခုပ္ပတ္တိယာ ဥပနိုက္ခေပကသ ထုလ္လစ္စယံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၅၈။

ဥပနိုက္ခေပဓန (နဝ) [ဥပနိုက္ခေပ+ဓန] အနိုးဥ်ထားအပ်သော ပစ္စည်းဥစ္စာ၊ လောင်းကြေးဖြစ်သော ပစ္စည်းဥစ္စာ။ ဥပဇူတဋ္ဌ မေတိ မယှံ ပန ဒါတဗ္ဗံ ဥပနိုက္ခေပဓနံ ဝါ ဌပေတဗ္ဗ-

ပါဠိဘောဂေါ ဝါ တာဒိသော အတ္ထိ။ ဇာ၊၆။ ရ။၃၈။

ဥပနိုင်္ကေပန (နာ) [ဥပ+နိ+ခိပ+ယု] အနီးဌ်ယှဉ်ထားခြင်း၊ နှိုင်းယှဉ်ခြင်း၊ နှိုင်းခိုင်းခြင်း၊ ထောက်ဆခြင်း။ သေယျထာပိ အာဝုသော ဟိမဝတော ပဗ္ဗတရာဇဿ ပရိတ္တာ ပါသာဏသင်္ခရာ ယာဝဒေဝ ဥပနိုင်္ကေပနမတ္တာယ၊ ဧဝမေव ခေါ မယံ အာယသ္မတော မဟာမောဂ္ဂလ္လာနဿ ယာဝဒေဝ ဥပနိုင်္ကေပနမတ္တာယ။ သံ၊၁။၄၆၄။ ယာဝဒေဝ ဥပနိုင်္ကေပနမတ္တာယာတိ တိယောဇနသဟဿဝိတ္ထာရဿ ဟိမဝတော သန္ဓိကေ ဌပိတာ သာသပမတ္တာ ပါသာဏသင်္ခရာ "ဟိမဝါ နု ခေါ မဟာ၊ အယံ နု ခေါ ပါသာဏသင်္ခရာ" တိ ဧဝံ ယာဝဒေဝ ဥပနေ(ကေ)ပနမတ္တဿေဝ အတ္ထာယ ဘဝေယျာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁၅။ ဥပနိုင်္ကေပနမတ္တဿေဝါတိ သမီပေ ဌပနမတ္တဿေဝ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၉၅။ (-မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၅၀။ မ၊ဋီ၊၃။၃၅၃။)

ဥပနိယံသန္ဓ (တိ) [ဥပ+နိ+ယသိ=(ယံသ)+အန္ဓ။ထိ=ဌ် ဥပနိယံသန္ဓိ] တိုးဝှေ့-ပွတ်တိုက်-ထိပါး-သော၊သူ။ (ကြိ၊ဝိ) တိုးဝှေ့-ပွတ်တိုက်-ထိပါး-လျက်။ တိယာမရတ္တိ သမ္ဘာဝေ ဩကာသေ ဒုက္ခံ ဝုတ္ထဂေါဂဏော နိက္ခမန္တော အညမညံ ဥပနိယံသန္တော ဝေဂေန ဝေဂေန ပုဏ္ဏော ပုဏ္ဏော ဟုတ္ဝာ နိက္ခမတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၃။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂ရ၁။ ဟတ္ထိနိယောကာယံ ဥပနိယံသန္ဓိယော ဂစ္ဆန္တိ။ ဝိ၊၃။၅၀၀။ အံ၊၃။၂၃၁။ ဥဒါန။၁၂၅။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ရ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၂၃။ ဥပနိယံသန္ဓိယောတိ ယင္ရေန္ဓိယော။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ၊၂၂ရ။ သာရတ္ထ၊၃။၃၆၀။

ဥပနိယံသန္ဓိ (ထိ) [ဥပ+နိ+ယသိ=(ယံသ)+အန္ဓ+ဣ] တိုးဝှေ့-ပွတ်တိုက်-ထိပါး-သော၊ သူမ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနိယံသိယမာန (တိ) [ဥပ+နိ+ယံသ+ယ+မာန] တိုးဝှေ့-ပွတ်တိုက်-အပ်သော-ခံရသော၊သူ။ ဥပနိယံသိယမာနောပိ အတ္တနော ဥဌာရ-ဘာဝေန နဂ္ဂတိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ၊၂၂ရ။ သာရတ္ထ ၃။၃၆၀။

ဥပနိဏ္ဍာန (နာ) [ဥပ+နိ+ဏ္ဍ+ယု] (၁) ကပ်၍-စူးစူးစိုက်စိုက်-ရှုတတ်-ကြံတတ်-သည်၏ အဖြစ်၊ ကပ်၍-စူးစူးစိုက်စိုက်-ရှုခြင်း-ကြံခြင်း။ (တိ) (၂) ကပ်၍-စူးစူးစိုက်စိုက်-ရှုသော-ကြံသော။ (၁) တာဟိ ပထဝီကသိ-ဏာဒိနော အာရမ္မဏသ ဥပနိဏ္ဍနတော အာရမ္မဏူပနိဏ္ဍာနန္တိ ဝုစ္စတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ရ၁။ (တိ)(၂) ဥပနိဏ္ဍာနစိတ္တ-ကြည့်။

ဥပနိဏ္ဍာနကိစ္စ (တိ) [ဥပနိဏ္ဍာန+ကိစ္စ] ကပ်၍-စူးစိုက်၍-ရှုခြင်းကိစ္စ ရှိသော။ သော ဟိ သာတိသယံ ဥပနိဏ္ဍာနကိစ္စော။ သံ၊ဋီ၊၁။၉၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၄။

ဥပနိဏ္ဍာနစိတ္တ (နာ) [ဥပနိဏ္ဍာန+စိတ္တ] ကပ်၍-စူးစိုက်၍-ရှု-ကြံစည်-သောစိတ်၊ တစိန်းစိန်းရှုသောစိတ်။ ဗြဟ္မဏတိဿဘယေ ကိရ ဒ္ဒါဒသဝဿာနိ ဇာယမ္ပတိကာနံ ဥပနိဏ္ဍာနစိတ္တံ နာမ နာဟောသိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀၂။

ဥပနိဏ္ဍာနလက္ခဏ (နာ) [ဥပနိဏ္ဍာန+လက္ခဏ] (၁) ကပ်၍-စူးစိုက်၍-ရှုခြင်း-ကြံခြင်း-ဟူသောလက္ခဏာ။ (တိ) (၂) ကပ်၍-စူးစိုက်၍-ရှုခြင်း-ကြံခြင်း-ဟူသောလက္ခဏာရှိသော။ (၁) ပဗ္ဗဝိညာဏသို့ဟိ ဝေဒနာ စ စိတ္တေကဂ္ဂတာ စ ဒုဗ္ဗလတ္တာ ဥပနိဏ္ဍာနလက္ခဏံ နပ ပါပုဏန္တိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၄၁။ (တိ) (၂) တေနဝ ဥပ-နိဏ္ဍာနလက္ခဏန္တိ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁၆။

ဥပနိဏ္ဍာနလက္ခဏပွတ္တ (တိ) [ဥပနိဏ္ဍာန

လက္ခဏ+ပတ္တ] ကပ်၍-စူးစိုက်၍-ရှုခြင်း လက္ခဏာသို့ရောက်သော။ ဥပနိဗ္ဗာနလက္ခဏ-ပတ္တေန သမာဓိနာ သမ္မဒေဝ အာဟိတန္တိ သမာဟိတံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၂။၄၃။

ဥပနိဗ္ဗာနာကာရ (ပု) [ဥပနိဗ္ဗာန+အာကာရ] ကပ်၍-စူးစိုက်၍-ရှုခြင်းဟူသော အခြင်းအရာ။ ပဌမနှုန်း ပန ဝိညာဏကာယာနံ အဘိနိပါတ-မတ္တတ္တာ တေသု ဝိဇ္ဇမာနာနိပိ ဥပေက္ခာ-သုခဒုက္ခာနိ ဥပနိဗ္ဗာနာကာရဿ အဘာဝတော စျာနဂ်ိနိတိ နှ ဥဒ္ဒဋာနိ။ အဘိ၊ဋီ၊၃။၃၇၉။

ဥပနိဗ္ဗာယ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+နိ+ဗျေ+တ္တာ] စူးစိုက်စွာရှုကြည့်၍။ ဥပနိဗ္ဗာယ သေယျသီ (ဇာ၊ ၂။၃၇၆)တိ ဇေတံ သုတ္တာရူဠ္ဆ အသုတ္တာရူ-ဠ္ဆ အာဘရဏံ တံတံ ဥိနဋ္ဌာနံ ဩလော-ကေတ္တာ အလင်္ကာရိတ္တာ ဌိတာ သေယျသီ ဥတ္တမရူပဓရာ မဒ္ဒီဒေဝကညာ နန္ဒေန အသောဘထ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၃၈၂။

ဥပနိဗ္ဗာယတိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ဗျေ+အ+တိ] ကြည့်ရှု၏၊(ပကတိစက္ခု, ဉာဏစက္ခု, စျာန်စက္ခုဖြင့်) စူးစိုက်၍ ကြည့်ရှု၏၊ (ဒေါသဖြင့်) တစိန်းစိန်း စူးစူး၀ါး၀ါးရှု၏။ သယံ ဝါ တံ စျာယတိ ဥပ-နိဗ္ဗာယတိတိ စျာနံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁၆။ ဥပနိဗ္ဗာ-ယတိတိ ပဿတိ။ သာရတ္ထ၊၁။၃၆၃။ စိန္တေတိ အာရမ္မဏံ ဥပနိဗ္ဗာယတိတိ စိတ္တံ၊သမာဓိ။ သံ၊ ဋီ၊၁။၉၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။၁၄။ ဥပနိဗ္ဗာယတိ(သံ၊ ဋ္ဌ၊၁။၆၄)တိ ဥပေစ္စ ဉာဏစက္ခုနာ ပေက္ခတိ အနုပဿတိတိ အတ္ထော။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၀၉။ ဥပဗ္ဗာယောတိ ဝဇ္ဇာ၀ဇ္ဇံ ဥပနိဗ္ဗာယတိ ဟိတေ-သိတံ ပစ္စုပဋ္ဌပေတ္တာ ဉာဏစက္ခုနာ ပေက္ခတိတိ ဥပဗ္ဗာယော။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။ရ၅။ ဣတ္ထံ စ ပုရိသံ အတိ၀ေလ ဥပနိဗ္ဗာယတိ ပုရိသော စ ဣတ္ထိ။ ဒီ၊၃။ရ၃။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃၀။ သာရတ္ထ၊၁။၂၈၄။ ဥပနိဗ္ဗာယတိ(အံ၊ ၂။၄၃၉)တိ ဥပေစ္စ နိဗ္ဗာယတိ ဩလောကေတိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၁ရ၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။ ၈၄။ ကုဏ္ဍိတ္ထာ ဥပနိဗ္ဗာယန္တံ ကုဏ္ဍိတ္ထာ ဥပနိဗ္ဗာယတိတိ ဩလောကေတ္ထာ၀ ဇာနန္တိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၉။

ဥပနိဗ္ဗာယန္တိ - ဒီ၊၁။၁၉။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၁၂။ **ဥပနိဗ္ဗာယထ**- မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ၉၊၁ရ၉။ သံ၊ ဋ္ဌ၊၃။၁၄၈။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၃။ **ဥပနိဗ္ဗာယေယျ** - ဝိ၊၁။၁၆၉။ ဝိ၊၄။၄၆၁။ **ဥပနိဗ္ဗာယိ**-ဝိ၊၁။ ၁၆၉။ **ဥပနိဗ္ဗာယိသု**-ဝိ၊၄။၄၆၁။ **ဥပနိဗ္ဗာ-ယိမှာ** - ဒီ၊၁။၁၉။ **ဥပနိဗ္ဗာယိဿန္တိ** -ဝိ၊ ၄။၄၆၁။

ဥပနိဗ္ဗာယထ (ကြို) [ဥပ+နိ+ဗျေ+အ+ထ] ကပ်ရောက်၍-စူးစိုက်၍-ကြည့်ရှုပါကုန်လော။ ဥပနိဗ္ဗာယတိ-ကြည့်။

ဥပနိဗ္ဗာယန (နှ) [ဥပ+နိ+ဗျေ+ယု] ကပ်ရောက်၍-စူးစိုက်၍-တစိမ့်စိမ့်-ကြည့်-ရှု-ကြံစည်-ခြင်း။ မာ တွံ သန္ဓိပါတံ အဗ္ဗာ-စာရမေ၀ မညိ၊ ဥိဟသနမ္မိ သန္ဓိပါတော၊ ဥလ္လပနမ္မိ သန္ဓိပါတော၊ ဥပနိဗ္ဗာယနမ္မိ သန္ဓိပါတော။ မိလိန္ဒ။၁၃၀။ စက္ခုနိ ဖန္ဒန္တိ ကိလမန္တိတိအာဒိ အတိ၀ေလ ဥပနိဗ္ဗာယနေ ဟောတိတိ ကတ္တာ ဝုတ္တော။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၁၈။ အာရမ္မဏံ ဥပဂန္တာ နိဗ္ဗာယနံ စိန္တနံ ဥပနိဗ္ဗာယနံ။ မူလဋီ၊၁။ဇ၈။ ပထ၀ိကသိဏာ-ဒိနော အတ္တနော အာရမ္မဏဿ ရူပ် ဝိယ စက္ခုနာ ဥပနိဗ္ဗာယနတော။ သာရတ္ထ၊၃။၁၃ရ။ (-သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ရ၉။ သာရတ္ထ၊၁။၃၆၃။ မူလဋီ၊ ၃။၁ရ၄။)

ဥပနိဗ္ဗာယနကိစ္စ (နှ) [ဥပနိဗ္ဗာယန+ကိစ္စ] ကပ်၍-စူးစိုက်၍-ကြည့်ရှုခြင်း-ကြံစည်ခြင်း ကိစ္စ။ ဝိပဿနာယ ဥပနိဗ္ဗာယနကိစ္စံ ပန မဂ္ဂေန သိဒ္ဓတိတိ မဂ္ဂေါ လက္ခဏူပနိဗ္ဗာနန္တိ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁၆။

ဥပနိဇ္ဈာယနပစ္စယ (ပု) [ဥပနိဇ္ဈာယန+ပစ္စယ] ကပ်၍-စူးစိုက်၍-တစိန်းစိန်း-ကြည့်ရှုခြင်း-ကြိုစည်ခြင်း-ဟူသော အကြောင်း။ တေသံ အတိဝေလံ ဥပနိဇ္ဈာယနပစ္စယာ ကာမပရိ-ဠာဟော ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၃၃၀။ သာရတ္ထ၊ ၁။၂၈၄။

ဥပနိဇ္ဈာယနပဝတ္ထိ (ထီ) [ဥပနိဇ္ဈာယန+ပဝတ္ထိ] ကပ်၍-စူးစိုက်၍-ကြည့်ရှုခြင်း-ကြိုစည်ခြင်း-၏ဖြစ်ခြင်း။ စိန္တနာပဝတ္ထိယာ ဥပနိဇ္ဈာ-ယနပဝတ္ထိယာ။ အနုဋီ၊၃။၂၆၀။

ဥပနိဇ္ဈာယနဗျာပါရ (ပု) [ဥပနိဇ္ဈာယန+ဗျာပါရ] ကပ်၍-စူးစိုက်၍-ကြည့်ရှုခြင်း-ကြိုစည်ခြင်းဟူသော ကြောင့်ကြဗျာပါရ။ ယထာ ဟိ သဟေတုကေသု ဝိတက္ကာဒီနံ သဟဇာတေ သက်ခိုတ္တာ ဧကတ္တဂတဘာဝကရဏံ ဥပနိ-ဇ္ဈာယန ဗျာပါရော ဗလဝါ။ မူလဋီ၊၃။၁၇၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၈၄။

ဥပနိဇ္ဈာယနဘာဝပဋိလာဘ (နာ) [ဥပနိဇ္ဈာ-ယနဘာဝ+ပဋိလာဘ] ကပ်ရောက်၍-စူးစိုက်-ကြည့်.ရှုတတ်သောတရား၏အဖြစ်ကိုရ-ခြင်း၊ စူးစိုက်၍ကြည့်ရှုခြင်းသဘောကိုရခြင်း။ ဝေဒယိတာဓိပတိယဌေဟိ ဥပနိဇ္ဈာယန -ဘာဝပဋိလာဘသ ဝုတ္တတ္တာ။ မူလဋီ၊၃။၃၁။

ဥပနိဇ္ဈာယနဝတ္ထု (နာ) [ဥပနိဇ္ဈာယန+ဝတ္ထု] ကပ်ရောက်၍-စူးစိုက်၍-တစိမ်.စိမ်.-ကြည့်ရှုခြင်းဟူသော-ဝတ္ထု-အကြောင်းအရာ။ ဥပနိ-ဇ္ဈာယနဝတ္ထုသို့ သစေပိ ပဌသတံ နိဝတ္ထာ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၁၈။ (-ဝိမတိ၊၁။၂၅ရ။)

ဥပနိဇ္ဈာယနသဘာဝ (ပု) [ဥပနိဇ္ဈာယန+သဘာဝ] ကပ်ရောက်၍-စူးစိုက်၍-ရှုခြင်း-သဘော။ အာရမ္မဏာဘိနိရောပနာဒိနာ ဘိန္ဒ-သဘာဝါနမ္ပိ ဝိတက္ကာဒီနံ သာဓာရဏော ဥပ-နိဇ္ဈာယနဘာဝေါ ဝိယ။ မဇ္ဈိ၊၁။၆၉။

ဥပနိဇ္ဈာယနာကာရ (တိ) [ဥပနိဇ္ဈာယန+အာကာရ] ကပ်ရောက်၍-စူးစိုက်၍-ရှုခြင်း-ဟူသော အခြင်းအရာရှိသော။ ဥပနိဇ္ဈာယနာ-ကာရဘာဝတော အညေနေဝ ကာရဏေန စိတ္တေကဂ္ဂတာယ ပါဋိယံ အနုဒ္ဓဋဘာဝေါ အာပဇ္ဇတိ။ အနုဋီ၊၃။၂၆၀။

ဥပနိဇ္ဈာယန္တ (တိ) [ဥပ+နိ+ဈေ+အန္တ] ကပ်ရောက်၍-စူးစိုက်၍-ကြည့်ရှုသော၊သူ။ တေသံ အတိဝေလံ အညမညံ ဥပနိဇ္ဈာယတံ သာရာဂေါ ဥဒပါဒိ။ ဒီ၊၃။၇၃။ ဥပနိဇ္ဈာယတန္တိ ဥပနိဇ္ဈာယန္တာနံ သြလောကေန္တာနံ။ ဒီ၊ဋ၊၃။ ၅၃။ ဥပနိဇ္ဈာယတန္တိ ဥပေစ္စ နိဇ္ဈာယန္တာနံ၊ ယထာ အညမညသ္မိံ သာရာဂေါ ဥပ္ပဇ္ဇတိ ဧဝံ သာပေက္ခဘာဝေန သြလောကေန္တာနံ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၃။၄၇။ ရဇ္ဇိတ္တာ ဥပနိဇ္ဈာယန္တံ ဟိ ရဇ္ဇိတ္တာ ဥပနိဇ္ဈာယတိတိ ကုဇ္ဈိတ္တာ ဥပနိဇ္ဈာယန္တံ ကုဇ္ဈိတ္တာ ဥပနိဇ္ဈာယတိတိ သြလောကေတ္တာဝ ဇာနန္တိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၁၉။ (-ဝိ၊ဌ၊၂။၁၁၈။ မ၊ဌ၊ ၁။၁၈၉။) နု မနောပဒေါသိကာ------တေ နာတိဝေလံ အညမညံ ဥပနိဇ္ဈာယန္တာ အညမညမ္ပိ စိတ္တာနိ နပ္ပဋုသေန္တိ။ ဒီ၊၁။၁၉။ သဗ္ဗမေမ္ပေ ဥပနိဇ္ဈာယတော ဘိယ္ယောသော မတ္တာယ တယော ဘဝါ အာဒိတ္တမိဝ အဂါရံ အပ္ပဋိသရဏာ ဟုတ္တာ ဥပဌဟိသု။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၁။၁၅။

ဥပနိဇ္ဈာယန္တိ (ကြိ) [ဥပ+နိ+ဈေ+အ+အန္တိ] ကြည့်ရှုကုန်၏၊(ပကတိစက္ခု, ဉာဏစက္ခု, စျာန်စက္ခုဖြင့်) စူးစိုက်၍ ကြည့်ရှုကုန်၏၊ (ဒေါသဖြင့်) တစိန်းစိန်း စူးစူးဝါးဝါးရှုကုန်၏။ ဥပနိဇ္ဈာယတိ-ကြည့်။

ဥပနိဇ္ဈာယိ (ကြိ) [ဥပ+နိ+ဈေ+ဏျိ] ကြည့်ရှုပြီ၊(ပကတိစက္ခု, ဉာဏစက္ခု, စျာန်စက္ခုဖြင့်)

စူးစိုက်၍ ကြည့်ရှုပြီ၊ (ဒေါသဖြင့်) တစိန်းစိန်း စူးစူးဝါးဝါးရှုပြီ။ ဥပနိဇ္ဈာယတိ-ကြည့်။

ဥပနိဇ္ဈာယီသု (ကြို) [ဥပ+နိ+ဈေ+ဣသု] ကြည့်ရှုကုန်ပြီ၊ (ပကတိစက္ခု, ဉာဏစက္ခု, ဈာန်စက္ခုဖြင့်) စူးစိုက်၍ ကြည့်ရှုကုန်ပြီ၊ (ဒေါသဖြင့်) တစိန်းစိန်း စူးစူးဝါးဝါး ရှုကုန်ပြီ။ ဥပနိဇ္ဈာ-ယတိ-ကြည့်။

ဥပနိဇ္ဈာယိတ (တိ) [ဥပ+နိ+ဈေ+တ] ကြံစည်စဉ်းစား-ယူဆ-အပ်သော။ ယံ ဘိက္ခဝေ သဒေဝကဿ လောကဿ ... သဒေဝမနုဿာယ "ဣဒံသစ္စ"န္တိ ဥပနိဇ္ဈာယိတံ။ သုတ္တနိ။ ၃၉၆။ ယန္တိ နာမရူပံ သန္ဓာယာဟ၊ တံ ဟိ လောကေန ဓုဝသုဘသုခတ္တာဝသေန ဣဒံ သစ္စန္တိ နိဇ္ဈာယိတံ ဒိဋ္ဌမာလောကိတံ။ သုတ္တနိ၊ ၆၊၂။၂၂၅။

ဥပနိဇ္ဈာယိတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+နိ+ဈေ+တဗ္ဗ] ကပ်ရောက်၍-စူးစိုက်၍-တစိန်းစိန်း-ကြည့်ရှု-အပ်-သင့်-ထိုက်-သော။ နစ ဘိက္ခဝေ သာရ-တ္တေန မာတုဂါမဿ အင်္ဂဏတံ ဥပနိဇ္ဈာ-ယိတဗ္ဗံ။ ဝိ၊၁။၁၆၉။ ဝိ၊ဌ၊၄။၂၃၂-၃။ (-ဝိ၊ ၄။၄၆၁။ အံ၊ဌ၊၂။၃၁၃။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၀၉။)

ဥပနိဇ္ဈာယိတုံ (ဗျ) [ဥပ+နိ+ဈေ+တုံ] ကပ်ရောက်၍-စူးစိုက်၍-ရှုမှတ်ခြင်းငှာ။ ဈာယိတုန္တိ အဋ္ဌတ္တိသာရမ္မဏေသု ယတ္ထ ကတ္ထစိ စိတ္တံ ဥပနိဇ္ဈာယိတုံ။ သာရတ္ထ၊၃။၃၉၃။ မ၊ဋီ၊၃။၁၃။

ဥပနိဇ္ဈာယိတ္မာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+နိ+ဈေ+တ္မာ] ကပ်ရောက်၍-စူးစိုက်၍-ကြည့်ရှုပြီး၍။ သဟသာ ဥပနိဇ္ဈာယိတ္မာ ပုန ပဋိသခါယ သံဝရေ တိဋ္ဌတော အနာပတ္တိ။ ဝိ၊ဋီ၊၂။၁၁၈။

ဥပနိဇ္ဈာယိမှာ (ကြို) [ဥပ+နိ+ဈေ+မှာ] ကြည့်ရှုခဲ့ကြကုန်ပြီ၊ (ပကတိစက္ခု, ဉာဏစက္ခု, ဈာန်စက္ခုဖြင့်) စူးစိုက်၍ ကြည့်ရှုခဲ့ကြကုန်ပြီ၊ (ဒေါသဖြင့်) တစိန်းစိန်း စူးစူးဝါးဝါး ရှုခဲ့ကြကုန်ပြီ။ ဥပနိဇ္ဈာယတိ-ကြည့်။

ဥပနိဇ္ဈာယိဿန္တိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ဈေ+ဿန္တိ] ကြည့်ရှုကုန်လတ္တံ့၊(ပကတိစက္ခု, ဉာဏစက္ခု, ဈာန်စက္ခုဖြင့်) စူးစိုက်၍ ကြည့်ရှုကုန်လတ္တံ့၊ (ဒေါသဖြင့်) တစိန်းစိန်း စူးစူးဝါးဝါးရှုကုန်လတ္တံ့။ ဥပနိဇ္ဈာယတိ-ကြည့်။

ဥပနိဇ္ဈာယိယန္တိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+နိ+ဈေ+ယ+အန္တေ] ကပ်ရောက်၍-အဖန်ဖန် အထပ်ထပ်-အောက်မေ့အမှတ်ရအပ်ကုန်၏။ ဥပ-နိဇ္ဈာယီယန္တိတိ ဥပဇ္ဈာယာတိ အာဟ "သုခ-ဒုက္ခေသု ဥပနိဇ္ဈာယိတဗ္ဗတ္တာတိ၊ သုခဒုက္ခေသု ဥပ္ပဇ္ဇေသု အနုဿရိတဗ္ဗတ္တာတိ အတ္ထော။ အံ၊ ဋီ၊၂။၃၀၈-၉။

ဥပနိဇ္ဈာယေယျ (ကြို) [ဥပ+နိ+ဈေ+ဧယ္ယ] ကြည့်ရှုငြားအုံ့၊ (ပကတိစက္ခု, ဉာဏစက္ခု, ဈာန်စက္ခုဖြင့်) စူးစိုက်၍ ကြည့်ရှုငြားအုံ့၊ (ဒေါသဖြင့်) တစိန်းစိန်း စူးစူးဝါးဝါး ရှုငြားအုံ့။ ဥပနိဇ္ဈာယတိ-ကြည့်။

ဥပနိဓာ (ထီ) [ဥပ+နိ+ဓာ+အ+အာ(=ဣတ္ထီ ဇောတက)] အနီးဌာထားခြင်း၊ နှိုင်းယှဉ်ခြင်း၊ နှိုင်းခိုင်းခြင်း၊ ထောက်ဆခြင်း။ အပ္ပမတ္တကော အယံ ဘန္တေ ဘဂဝတော ပရိတ္တော ပါဏိ-မတ္တော ပါသာဏော ဂဟိတော ဟိမဝန္တံ ပဗ္ဗတ-ရာဇာနံ ဥပနိဓာယ သခ်ံမ္ပိ နဥပေတိ၊ ကလ-ဘာဂမ္ပိ နဥပေတိ၊ ဥပနိဓမ္ပိ နဥပေတိ။ မ၊ ၃။၂၀၄။ မူလဋီ၊၂။၆၂။ ဥပနိဓမ္ပိတိ ဥပနိ-ကေ္ခပနမတ္တမ္ပိ နဥပေတိ။ မ၊ဌ၊၄။၁၅၀။ ဉာဏော ဥပနိဓာယသ၊ နဝိဇ္ဇတိ သဒေဝကော၊ အနန္တဉာဏံ သမ္ဘုဒ္ဓံ၊ ကော ဒိသ္မာ နပ္ပသီဒတိ။ အပ၊၁။၁၈၅။ ထေရ၊ဌ၊၁။၂၃၁။

ဥပနိဓာန (နဿ) [ဥပ+နိ+ဓာ+ယု] အနီးဌာထားခြင်း၊ နှိုင်းယှဉ်ခြင်း၊ ထောက်ဆခြင်း။ ဝိသေသံ

အကတ္တာတိ စ အနုပနိဓာနံ သမတော အသမတော စ ဥပနိဓာနန္တိ ဣမံ ဝိဘာဂံ အကတ္တာတိ အတ္ထော။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၈၄။ အနုဋီ၊ ၂။၂၂၄။

ဥပနိဓာပညတ္တိ (ထိ) [ဥပနိဓာ+ပညတ္တိ] ဥပနိဓာပညတ်၊ (ပဌမကိုထောက်၍ ဒုတိယ၊ ဒုတိယကိုထောက်၍ တတိယ၊ အရှည်ကို ထောက်၍ အတို၊ အတိုကိုထောက်၍ အရှည် စသည်ဖြင့် ခေါ်ဝေါ်ပြောဆိုခြင်းသည် ဥပနိဓာ ပညတ်မည်၏။ ယာ ပဌမဒုတိယာဒီနံ ဥပနိဓာယ ဒုတိယံ တတိယန္တိအာဒိကာ အညမညဿ ဥပနိဓာယ ဒီယံ ရဿံ ဒူရံ သန္တိကန္တိအာဒိကာ ပညာပနာ၊ အယံ ဥပနိဓာပညတ္တိ။ အဘိ၊ဋီ၊၃။၂ရ။ ဥပနိဓာယ(ဒီ၊ ဋီ၊၁။၃၀) ဥပတ္ထမ္ဘံ ကတ္တာ အပေက္ခိတ္တာ။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊၁။၁၅ဖ။ (–မ၊ဋီ၊၁။ရ။ သံ၊ဋီ၊၁။ဖ။ အံ၊ ဋီ၊၁။ဖ။ ဥဒါန၊ဋီ၊၁။၁၄။ ဣတိဝုတ်၊ဋီ၊ ၂။၃။ အနုဋီ၊ ၁။၁၉၁။ မူလဋီ၊၃။ ၂၉။ အနုဋီ၊၃။၃၉။)

ဥပနိဓာယ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+နိ+ဓာ+တ္တာ] (က) အနီးဌထား၍၊ မှီကပ်ထား၍၊ အမှီအအုံးပြု၍၊ (သူသေကောင်အရိုးကို ခေါင်းအုံးပြု၍ ခေါင်းအုံး၍ ဟုဆိုလိုသည်)။ (ခ) နှိုင်းယှဉ်၍၊ ထောက်ဆ၍၊ ထောက်ထား၍၊ ရှုငဲ့၍။ (က) သုသာနေ သေယျံ ကပေါမိ ဆဝဋ္ဌိကံ ဥပ-နိဓာယဟံ။ စရိယာ။၄၁၉။ အဘိ၊ဋီ၊၁။ရ၅။ အပ၊ ဋီ၊၁။၅ရ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋီ။ရ၂။ ဆဝဋ္ဌိကံဥပနိဓာယာတိ အာမကသုသာနေ----ဧကံ အဋ္ဌိကံ သီသူ-ပဓာနံ ကတ္တာ။ စရိယာ၊ဋီ။၂ဖ၀။ ဣမိနာ ဂိဝံ ဆိန္ဒိဿာမီတိ ဧကသ္မိံ ရုက္ခေ ဂိဝံ ဥပနိဓာယ ခုရဓာရံ ဂလနာဋိယံ ကတ္တာ ဌိတော။ ဓမ္မပ၊ ၁။၄၃၅။ (ခ) ကိံ ဟိ သောဘတိ ဆဝေါ မနောဒဏ္ဍော ဣမဿ ဧဝံ သြဋ္ဌာရိကဿ ကာယဒဏ္ဍဿ ဥပနိဓာယ။ မ၊၂။၃ရ။ ဥပ-နိဓာယာတိ ဥပနိက္ခိပိတ္တာ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၉။ ပုရိမံ ဒုက္ခက္ခန္ဓံ ပရိက္ခိဏံ ပရိယာဒိန္နံ ဥပနိဓာယ (သံ၊ ၁။၃၅၂) တိ ဧတေဒေ ဗဟုတရံ ယဒိဒံ ပရိက္ခိဏန္တိ ဧဝံ ပဌမံ ဝုတ္တံ ဒုက္ခက္ခန္ဓံ ဥပနိဓာယ ဥာဏေန တံ တဿ သန္တိကေ ဌပေတ္တာ ဥပပရိက္ခိယမာနေတိ အတ္ထော။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၁၉။ ဧဝမေဝံ ခေါ ဘန္တေ သာကိယာနီ ဇနပဒကလ္ယာဏီ ဣမေသံ ပဉ္စန္နံ အစ္ဆရာ-သတာနံ ဥပနိဓာယ သဒ္ဓါမ္မိ နောပေတိ။ ဥဒါန၊ ၁၀၂။ ပဉ္စန္နံ အစ္ဆရာသတာနံ ရူပသမ္ပတ္တိံ ဥပနိဓာယာတိ အဓိပ္ပါယော။ ဥပနိဓာယာတိ စ သမီပေ ဌပေတ္တာ ဥပါဒါယာတိ အတ္ထော။ ဥဒါန၊ဋီ။၁။၁၅။ ဘန္တေ ဇနပဒကလ္ယာဏီ ဣမာ အစ္ဆရာ ဥပနိဓာယ ကဏ္ဏနာသစ္ဆိန္နကာ မဏ္ဍိဝိယ ခါယတိ။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၄၅။ ဒိဋ္ဌာဒီနိ ဥပနိဓာယ ဝတ္တေဗ္ဗတော (ဒီ၊ဋီ၊၁။၃၀။ မ၊ဋီ ၁။ရ။ သံ၊ဋီ၊၁။ဖ။ အံ၊ဋီ၊၁။ဖ။ ခုဒ္ဒကပ၊ဋီ၊၈၈။ ဥဒါန၊ဋီ။၁။၄။ ဣတိဝုတ်၊ဋီ။ ၂။)တိ ဒိဋ္ဌသုတ-မုတဝိညာတေ ဥပနိဓာယ ဥပတ္ထမ္ဘံ ကတ္တာ အပေက္ခိတ္တာ ဝတ္တေဗ္ဗတ္တာ ။သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၅ဖ။

ဥပနိဓိ (ပု) [ဥပ+နိ+ဓာ+ဣ] (၁) အပ်နှံထား သောပစ္စည်းဥစ္စာဘဏ္ဍာ။ (၂) အနီးဌ ယှဉ်ထားခြင်း၊ ထောက်ဆခြင်း၊ ထောက်ထား ခြင်း၊ နှိုင်းယှဉ်ခြင်း၊ နှိုင်းခိုင်းခြင်း။ (၁) ဥပနိဓိ နာမ ဥပနိက္ခိတ္တံ ဘဏ္ဍံ။ ဝိ၊၁။ဖ၃။ တံ ပန ဥပနိဓိ နာမ သင်္ဂေါပနတ္ထာယ အတ္တနော ဟတ္ထေ ပရေဟိ ဌပိတဘဏ္ဍံ။ ဝိ၊ဋီ၊၁။၃၀ဖ။ (–ဝိ၊၁။၅ရ။) (၂) သာကိယာနီ ဇနပဒကလ္ယာဏီ ဣမေသံ ပဉ္စန္နံ အစ္ဆရာသတာနံ ဥပနိဓာယ သဒ္ဓါမ္မိ နောပေတိ ကလဘာဂမ္မိ နောပေတိ ဥပနိဓိမ္မိ နောပေတိ။ ဥဒါန။၁၀၂။ ဥပနိဓि-မ္မိတိ "ဣမာယ အယံ သဒိသီ" တိ ဥပမာ-ဘာဝေန ဂဟေတ္တာ သမီပေ ဌပနမ္မိ။ ဥဒါန၊ ဋီ၊၁၅၅။ (–သံ၊၁။၄၅၄။)

ဥပနိဓိကထာ (ထိ) [ဥပနိဓိ+ကထာ] အပ်နှံ

ထား၊သောပစ္စည်းကိုပြဆိုရာစကား၊ အပ်နှံ ထား၊သောပစ္စည်းဥစ္စာကိုခိုးယူခြင်းနှင့်စပ်၍ အာပတ်အဆုံးအဖြတ်ကို မိန့်ဆိုရာ-စကား-အပိုင်းအခန်း။ ဥပနိဓိကထာယံ------ဝဒန္တိ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁၄၉။ ဝိမတိ၊၁။၁၈၈။

ဥပနိုပဇ္ဇတိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ပဒ+ယ+တိ] အနီး-ဌာချဉ်းကပ်၍-မှီ၍-အိပ်၏-ဝပ်၏-လျောင်း၏။ တမေဝ ခီလံ ဝါ ထမ္ဘံ ဝါ ဥပနိပဇ္ဇတိ။ သံ၊ ၂။၁ ၂၃။ (-ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁၁။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၃၅၃။ မ၊ဌ၊ ၁။ ၂၅ ၂။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။၈၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၂၆၁။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁၈၆။) **ဥပနိပဇ္ဇေယျ**- အံ၊ ၂။၄၉၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၅ ၂။ အံ၊ဋီ၊၁။၉ ၂။ **ဥပနိပဇ္ဇိဿသိ**- မ၊ဌ၊ ၂။၃၀၄။

ဥပနိပဇ္ဇိဿသိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ပဒ+ယ+သသိ] အနီး-ဌာချဉ်းကပ်၍-မှီ၍-အိပ်လတ္တံ့-လဲလျောင်းလတ္တံ့။ ဥပနိပဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပနိပဇ္ဇေယျ (ကြို) [ဥပ+နိ+ပဒ+ယ+ဧယျ] အနီး-ဌာချဉ်းကပ်၍-မှီ၍-အိပ်ရာ၏-လဲလျောင်းရာ၏-အိပ်ငြားအံ့-လျောင်းစက်ငြားအံ့။ ဥပနိပဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပနိပန္န (တိ) [ဥပ+နိ+ပဒ+တ] ကပ်ရောက်၍-အိပ်သော-လဲလျောင်းသော၊သူ။ မာတုဂါမေ နိသိန္နေ ဘိက္ခု ဥပနိသိန္နော ဝါ ဟောတု ဥပနိပန္နော ဝါ။ ဝိ၊၁။ ၂၈၇။ တတ္ထ ဥပနိ-သိန္နောတိ ဥပဂန္တွာ နိသိန္နော၊ ဧဝံ ဥပနိပန္နောပိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၂၁၅။

ဥပနိဗ္ဗုတိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ဗဒ+ယ+တိ] ငြိကပ်၏၊ ဖွဲ့ချည်၏၊ တွယ်တာ၏၊ နှောင်ဖွဲ့၏။ ယော ယောဗွနေ နောပနိဗ္ဗုတေ ကွစိ။ သုတ္တနိ။ ၃၁၀။ မေထုနရာဂေန နဥပနိဗ္ဗုတိ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။ ၂၅၉။

ဥပနိဗ္ဗုတေ (ကြို) [ဥပ+နိ+ဗဒ+ယ+တေ] ငြိကပ်၏၊ ဖွဲ့ချည်၏၊ တွယ်တာ၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနိဗဒ္ဓ (တိ) [ဥပ+နိ+ဗဒ(ဗန္ဓ)+တ] (က) ဖွဲ့-ဖွဲ့ချည်-နှောင်ဖွဲ့-ဖွဲ့စပ်-အပ်သော၊သူ။ (ခ) စီစဉ်-တီထွင်-အပ်သော။ (ဂ) ထွင်းအပ်သော။ သေယျထာပိ ဘိက္ခဝေ သာ ဂဒ္ဒုလဗဒ္ဓါ ဒဠ္ဍ ခီလေ ဝါ ထမ္ဘေ ဝါ ဥပနိဗဒ္ဓါ။ သံ၊ ၂။၁ ၂ ၂-၃။ (-မိလိန္ဒ။ ၂၄၆။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၁၈။ မ၊ဌ၊၄။၁၄။ သံ၊ဌ၊ ၂။ ၂၉၉။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။၅၇။ ဥဒါန၊ဌ၊ ၂၅။ ဣတိဝုတ်၊ဌ၊၃၀။ ထေရီ၊ဌ။ ၂၉၇။ မ၊ဋီ၊၁။၅ ၂။ အံ၊ဋီ၊၁။၄၆။) (ခ) ဥပနိဗဒ္ဓါ(အံ၊ဌ၊ ၂။ ၂၅၅)တိ ဝိရစိတာ။ တေနာဟ "အဘိသင်္ခတာ"တိ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၂၈။ (ဂ) ယထာ စ နိဓိကုမ္ဘိယာ ဇာနနတ္ထာယ ပါသာဏပိဋ္ဌေ အက္ခရေသု ဥပနိဗဒ္ဓေသု ယာဝ အက္ခရာနိ ဓရန္တိ၊ တာဝ နိဓိကုမ္ဘိ နဋ္ဌာ နာမ နဟောတိ။ သာရတ္ထ၊ ၃။ ၉ ၂။

ဥပနိဗဒ္ဓကုက္ကုရ (ပု) [ဥပနိဗဒ္ဓ+ကုက္ကုရ] ဖွဲ့ချည်-နှောင်ဖွဲ့-အပ်သော ခွေး။ ထမ္ဘေ ဥပနိ-ဗဒ္ဓကုက္ကုရော ဝိယ ဝါတေန ဝိပန္နဋ္ဌာနာဝါ ဝိယ စ ဝဋ္ဋဒုက္ခမေဝ အနုပရိဝတ္တန္တိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၁၆။

ဥပနိဗဒ္ဓသညီ (တိ) [ဥပနိဗဒ္ဓသညာ+ဣ] အမြဲမပြတ် ဖွဲ့စပ်အပ်သော အမှတ်သညာ ရှိသော၊သူ။ အတ္ထနော ဘာဇနေ ဥပနိဗဒ္ဓသညီ (ဥပနိဗန္ဓသညီ) ဟုတ္တာတိ အတ္ထော။ ကင်္ခာ။ ၂၈၁။ သာရတ္ထ၊၃။၁၀၅။ ဥပနိဗဒ္ဓသညီ ဟုတ္တာတိ ပိဏ္ဍပါတံ ဒေန္တေ အနာဒရိယံ ပဋိစ္စ တဟံ တဟံ အနောလောကေတ္တာ ပတ္တေ အာဘောဂသညီ ဟုတ္တာ။ ကင်္ခာ၊ဋီ၊သစ်။၄၄၀။

ဥပနိဗဒ္ဓသုနခ (ပု) [ဥပနိဗဒ္ဓ+သုနခ] ဖွဲ့ချည်-နှောင်ဖွဲ့-အပ်သော ခွေး။ ဂဒ္ဒုလေန ဗန္ဓိတ္တာ ထမ္ဘေ ဝါ ခီလေ ဝါ ဥပနိဗဒ္ဓ-သုနခဿ အတ္ထနော ဓမ္မတာယ ဆိန္ဒိတ္တာ

ဂန္တိ အသမတ္ထသ အနုပရိဓာဝနံ ဝိယ။ မဋ္ဌ၊ ၄။၁၄။ (-သံ၊ဌ၊၂။၂၉၉။)

ဥပနိဗန္ဓ (တိ) [ဥပ+နိ+ဗန္ဓ+အ] ဖွဲ့ချည်ထား အပ်သော။ ဂရုကာရမ္မဏော ဥပနိဗန္ဓံ စိတ္တံ ဝိမောစေတုံ နေ လဘတိ။ သံ၊ဌ၊၃။၄၀။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၁၅။ သံ၊ဋီ၊၂။၅။)

ဥပနိဗန္ဓက (တိ) [ဥပ+နိ+ဗန္ဓ+ဏ္ဍ] ဖွဲ့ချည်တတ်သော။ ဇာတသ္မိုပနိဗန္ဓကေန ဒုက္ခေန ဖန္ဒမာနံ။ မဟာနိ။၃၅။

ဥပနိဗန္ဓဂေါစရ (ပု) [ဥပနိဗန္ဓ+ဂေါစရ] စိတ်ကို ဖွဲ့ချည်-ရာ-ကြောင်း-ကမ္မဋ္ဌာန်း (အာရုံ)။ ဂေါစရ-ကြည့်။ ကတမော ဥပနိဗန္ဓဂေါ-စရော၊ စတ္တာရော သတိပဋ္ဌာနာ၊ ယတ္တ စိတ္တံ ဥပနိဗန္ဓတိ ... အယံ ဝုစ္စတိ ဥပနိဗန္ဓ ဂေါစရော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၉။ မဟာနိ၊ဌ၊၂၉၆။ သာရတ္ထ၊၃။၃၈။ ဥပနိဗန္ဓဂေါစရော ပန စတ္တာရော သတိပဋ္ဌာနာ၊ ယတ္ထ ဘိက္ခု အတ္တနော စိတ္တံ ဥပနိဗန္ဓတိ။ ဥဒါန၊ဌ။၂၀၅။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၂၉၃။ သာရတ္ထ၊ ၁။၁၉၀။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၇၄။ ကမ္မဋ္ဌာနသင်္ခါတော စိတ္တသ ဥပနိဗန္ဓဋ္ဌာနဘူတော ဂေါစရော ဥပနိဗန္ဓဂေါစရော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၄။

ဥပနိဗန္ဓစိတ္တ (နာ) [ဥပနိဗန္ဓ+စိတ္တ] ချည်နှောင်ထားအပ်သောစိတ်ရှိသော၊သူ။ ဣန္ဒြိယ-သံဝရသ္မိံ ဟိ ဥပနိဗန္ဓစိတ္တံ ဝိဟေဌေတုံ နေ လဘတိ။ သံ၊ဌ၊၃။၄၀။

ဥပနိဗန္ဓတိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ဗန္ဓ+အ+တိ] ပူးကပ်၍-ဆောင်၍-ဖွဲ့ချည်၏၊ နှောင်ဖွဲ့၏။ အာရညက် နာဂ် အတိပဿိတ္တာ ရညော နာဂဿ ဂီဝါယံ ဥပနိဗန္ဓတိ။ မ၊၃။၁၇၂။ မာဂဝိကော မိဂေသုယေဝ စိတ္တံ ဥပနိဗ-န္ဓတိ။ မိလိန္ဒ။၃၉၈။ စိတ္တံ ဥပနိဗန္ဓတိ(ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၁၂၀)တိ အတ္တနော စိတ္တံ ဥပစာရဇ္ဈာနံ ဥပနေတ္တာ နိဗန္ဓတိ အညာရမ္မဏတော ဝိနိဝတ္တံ ကရောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၄၃။ **ဥပနိဗန္ဓန္တိ**— မဋ္ဌ၊၁။၄၅။ အံ၊ဌ၊၂။၃၆။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၁၅၈။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၁၅။ **ဥပနိဗန္ဓဟိ**— မ၊၃။၁၆၂။

ဥပနိဗန္ဓန (နာထိ) [ဥပ+နိ+ဗန္ဓ+ယု] (၁) ပူးကပ်ဖွဲ့ချည်ကြောင်းဖြစ်သော-ကြိုး-မြက်ပင်နွယ်ပင်။ (၂) ပူးကပ်ဖွဲ့ချည်ခြင်း၊ ကပ်၍အဆင့်ဆင့်ဖွဲ့ချည်ခြင်း။ (တိ)(၃) ပူးကပ်-ဖွဲ့ချည်အပ်-ဖွဲ့ချည်ကြောင်းဖြစ်သော (စိတ်၊သတိ)။ (၄) ဖွဲ့ချည်တတ်-ဆက်စပ်နေ-သော။ (၁) ယဒါ သော ဂေါဏော ပရိကုပိတော ဟောတိ၊ တဒါ သဟ ဥပနိဗန္ဓနေန ပက္ကမတိ။ မိလိန္ဒ။၂၄၆။ (-သာရတ္ထ၊၂။၂၁၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၃၂။) (၂) ဥပနိဗန္ဓနံ ယထာ နေ ပမုဋ္ဌံ ဟောတိ၊ တထာ ဥပေစ္စ အပရာပရံ နိဗန္ဓနံ။ မ၊ဋီ၊၂။၃၈။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၂၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၀၉။ နေတ္တိ၊ ဋီ၊ရ၆။) (တိ)(၃) တဿ တံ စိတ္တံ သမာဓိ-ထမ္ဘေ ဥပနိဗန္ဓနံ နေ ဝေဓတိ နေ စလတိ။ မိလိန္ဒ။၂၄ရ။ ဥပနိဗန္ဓတိ ဇောယ အာရမ္မဏော စိတ္တန္တိ ဥပနိဗန္ဓနာ နာမ သတိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။ရ၉။ (၄) ဇာတသ္မိုပနိဗန္ဓကံ ဒုက္ခန္တိ ဇာတသ ဥပနိဗန္ဓနံ နှာနလေပနခါဒနပိဝနာဒိဇဂ္ဂန-ဒုက္ခံ အနေတိ။ မဟာနိ၊ဌ။၆၆။ ဝဏ္ဏုပ-နိဗန္ဓနာနီတိ ဝဏ္ဏ ဥပနိဗန္ဓနာနိ။ အံ၊ဌ၊၃။ ၁၂၀။

ဥပနိဗန္ဓန(ဌ)တ္ထ (ပု) [ဥပနိဗန္ဓန +အတ္ထ] (၁) ပူးကပ်၍-ဖွဲ့ချည်-နှောင်ဖွဲ့ခြင်းအနက်သဘော။ (တိ)(၂) ပူးကပ်၍-ဖွဲ့ချည်-နှောင်ဖွဲ့ခြင်း အကျိုးရှိသော။ (၁) ဇောတ္တော ဥပနိဗန္ဓန-တ္ထာ အဘိညေယ္ယာ။ ပဋိသံ။၁၈၊(-၃၀၇။) (တိ) (၂) ဇောဒသဝိဓေန နိမိတ္တဂ္ဂါဟော ဥပနိဗန္ဓနတ္ထာ ဥပနိဗန္ဓနာနိသံသော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၁၇ဝ။ ဥပနိဗန္ဓနတ္ထောတိ အသုဘာရမ္မဏော စိတ္တံ ဥပနေတ္တာ နိဗန္ဓနတ္ထော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၀၃။

ဥပနိဗန္ဓနဌာန (တိ) [ဥပနိဗန္ဓန+ဌာန] ပူးကပ်ဖွဲ့ချည်ထားရာဌာန။ ကမ္မဋ္ဌာနသခါတောစိတ္တာသ ဥပနိဗန္ဓနဌာနဂေါစရော ဥပနိဗန္ဓ-ဂေါစရော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၄။

ဥပနိဗန္ဓနထ(တ္ထ)မ္ဘ (ပု) [ဥပနိဗန္ဓန+ထမ္ဘ] (၁) ဖွဲ့ချည်ရာတိုင်၊ ချည်တိုင်။ (တိ)(၂) ချည်တိုင်နှင့်တူသော (နှာသီးဖျား, အထက်နှုတ်ခမ်း) ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနိဗန္ဓနထ(တ္ထ)မ္ဘမူလ (နာ) [ဥပနိဗန္ဓနထ(တ္ထ)မ္ဘ+မူလ] ချည်တိုင်နှင့်တူသော နှာသီးဖျား, အထက်နှုတ်ခမ်းဟူသော နိမိတ်တိုင်၏-အနီး-အရင်း၊ ထွက်သက် ဝင်သက်တို့ကို ဖွဲ့အပ်ကုန်ရာဖြစ်သော နှာခေါင်း၏အဖျား, အထက်နှုတ်ခမ်း ဟုဆိုအပ်သော တိုင်၏အနီး (မအူ၊သျ)။ နွားကိုချဉ်းကပ်တွဲယှဉ်၍ ဘွဲ့ချည်ရာတိုင်နှင့်တူသော နှာသီးဖျား, အထက်နှုတ်ခမ်းဟူသော နိမိတ်တိုင်ရင်း၊ (ဝိသုဒ္ဓိ၊သျ)။ ဇဝမေ-ဝါယဲ ဘိက္ခု သတိဝသေန ဥပနိဗန္ဓနထ-(တ္ထ)မ္ဘမူလေ ဌတ္တာ အသာသပဿာသဒေါလံ ခံပိတ္တာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၅။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၇၂။ ဥပနိဗန္ဓနထ(တ္ထ)မ္ဘောဝိယာတိ ဥပနိဗန္ဓနထ(တ္ထ)မ္ဘော။ နာသိကဂ္ဂံ မုခနိမိတ္တံ ဝါ။ တသ မူလေ သမီပေ ဌတ္တာ။ သာရတ္ထ၊၂။၂၁၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၃၀။ ဥပနိဗန္ဓနထမ္ဘ-မူလံ နာမ နာသိကဂ္ဂံ မုခနိမိတ္တံ ဝါ။ ဝဇိရ။၁၅၂။ ဥပနိဗန္ဓနတ္ထမ္ဘမူလေတိ ဇတ္ထ သတိရဇ္ဇုနာ ဥပနိဗန္ဓိယတိ ဇတ္ထ အာနာပါနဒေါလာတိ ဥပနိဗန္ဓနံ၊ နာသိကဂ္ဂေါတ္တရောဋ္ဌော၊ တသ္မေ ဥပနိဗန္ဓနိယတ္တာ ထမ္ဘော၊ တသ မူလံ သမီပံ။ ပဋိသံ၊ဂ်။ ၂၇၀။

ဥပနိဗန္ဓနသမတ္ထ (တိ) [ဥပနိဗန္ဓန+သမတ္ထ] ပူးကပ် ဖွဲ့ချည်ခြင်းငှါ စွမ်းနိုင်သော။ တဒေဝ အာဓာရကဥပနိဗန္ဓနသမတ္ထတာ ဂတိနာမ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၅၆-ရ။

ဥပနိဗန္ဓနာ(နာ)နိမိတ္တ (နာ) [ဥပနိဗန္ဓနာ(နာ)+နိမိတ္တ] အာရုံ၌ စိတ်ကို ပူးကပ်ဖွဲ့ချည်ကြောင်းသတိ၏အာရုံ၊ (နှာသီးဖျား, အထက်နှုတ်ခမ်း။) ထွက်သက်ဝင်သက်တို့ ဖွဲ့အပ်ကုန်ရာဖြစ်သော နှာခေါင်း၏အဖျားဟုဆိုအပ်သော နိမိတ် ၊ဝါ၊ ထွက်သက်ဝင်သက်တို့ကို ဖွဲ့အပ်ကုန်ရာဖြစ်သော အထက်နှုတ်ခမ်း ဟုဆိုအပ်သောနိမိတ်၊ (မအူ၊သျ။) အမှတ်သတိဖြင့် ဖွဲ့အပ်သော (ဝင်သက်ထွက်သက်တို့၏ ထိရာ) နိမိတ်၊ (ပဋိသံ၊သျ။) အာရုံ၌ စိတ်ကိုဖွဲ့ချည်ကြောင်းဖြစ်သောသတိ၏ အသာသပဿာသတို့ကို ကောင်းစွာမှတ်ခြင်း၏ အကြောင်းဖြစ်သော နှာသီးဖျား, အထက်နှုတ်ခမ်း၊ (ဝိသုဒ္ဓိ၊သျ။) ယထာ ရုက္ခော သမေ ဘူမိဘာဂေ နိက္ခိတ္တော၊ ဧဝံ ဥပနိဗန္ဓနာ(နာ)နိမိတ္တံ။ ပဋိသံ။၁ရ၀။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၂၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၂ရ၃။ ဥပနိဗန္ဓနာနိမိတ္တန္တိ ဥပနိဗန္ဓနာယ သတိယာ နိမိတ္တဘူတံ ကာရဏ-ဘူတံ နာသိကဂ္ဂံ ဝါ မုခနိမိတ္တံ ဝါ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ရ၉။ ဥပနိဗန္ဓတိ အာရမ္မဏေ စိတ္တံ ဧတာယာတိ သတိ ဥပနိဗန္ဓနာ နာမ၊ တသာ အသာသပဿာနံ သလ္လက္ခဏသ နိမိတ္တံ ဥပနိဗန္ဓနာနိမိတ္တံ နာသိကဂ္ဂံ မုခနိမိတ္တံ ဝါ။ သာရတ္ထ၊၂။၂၁၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၃၂။

ဥပနိဗန္ဓနာ(နာ)နိမိတ္တသညိတ (တိ) [ဥပနိဗန္ဓနာနိမိတ္တ+သညိတ] အာရုံ၌ စိတ်ကို ပူးကပ်ဖွဲ့ချည်ကြောင်းသတိ၏ အကြောင်းနိမိတ်ဟု မှတ်သားအပ်သော။ တသ္မိံယေဝ ဌာနေတိ ဥပနိဗန္ဓနာ(နာ)နိမိတ္တသညိတေ ဌာနေ။ သာရတ္ထ၊၂။၂၁၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၃၅။

ဥပနိဗန္ဓနာနိသံသ(တိ) [ဥပနိဗန္ဓန+အာနိသံသ] ဆောင်၍ဖွဲ့ချည်ခြင်း အကျိုးရှိသော။ ဥပနိ-ဗန္ဓနတ္ထ-(တိ)(၂) ကြည့်။

ဥပနိဗန္ဓန် (ကြို) [ဥပ+နိ+ဗန္ဓ+အ+အန်] ပူးကပ်ဖွဲ့ချည်ကုန်၏။ ဥပနိဗန္ဓတိ-ကြည့်။

ဥပနိဗန္ဓသညီ (တိ) [ဥပနိဗန္ဓသညာ+ဣ] အမြဲမပြတ် ဖွဲ့စပ်အပ်သောအမှတ်သညာရှိသော။ ဥပနိဗဒ္ဓသညီ-ကြည့်။

ဥပနိဗန္ဓာပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နိ+ဗန္ဓ+ဏာပေ+တိ] ပူးကပ်ဖွဲ့စပ်စေ၏၊ ပေးလှူမြဲ အလှူဝတ် အနေအားဖြင့်စွဲမြဲစေ၏၊ အမြဲအလှူဝတ် တည်ထား၏။ ဧကစ္စော ဟိ အဂါရိကော အပ္ပဟာနကကာလေ ပဂ္ဂိုဟဘတ္တံ ဝါ သလာဟဘတ္တံ ဝါ ဝဿာဝါသိကံ ဝါ ဥပနိဗန္ဓာပေတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၀၁။ **ဥပနိဗန္ဓာ-ပေသိ**— အံ၊ဋီ၊၃။၁၅၄။

ဥပနိဗန္ဓာပေတွာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+နိ+ဗန္ဓ+ဏာပေ+တွာ] ပူးကပ်ဖွဲ့စပ်စေ၍၊ ပေးလှူမြဲအလှူဝတ် အနေအားဖြင့်စွဲမြဲစေ၍၊ အမြဲအလှူဝတ် တည်ထား၍။ စတုသင်္ဌိသလာဟဘတ္တာနိ ဥပ-နိဗန္ဓာပေတွာ ယာဝဇီဝံ ဒါနံ ဒတ္တာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၁ရ၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၃၁။

ဥပနိဗန္ဓာပေသိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+နိ+ဗန္ဓ+ဏာပေ+ဣ] ပူးကပ်ဖွဲ့စပ်စေပြီ၊ ပေးလှူမြဲ အလှူဝတ်အနေအားဖြင့်စွဲမြဲစေပြီ၊ အမြဲ အလှူဝတ် တည်ထားပြီ။ ဥပနိဗန္ဓာပေတိ-ကြည့်။

ဥပနိဗန္ဓာဟိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ဗန္ဓ+အ+ဟိ] ပူးကပ်၍-ဆောင်၍-ဖွဲ့ချည်လော့။ ဥပနိဗန္ဓတိ-ကြည့်။

ဥပနိဗန္ဓိတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+နိ+ဗန္ဓ+တဗ္ဗ] ပူးကပ်၍-စွဲမြဲစွာ-ဖွဲ့ချည်-နှောင်ဖွဲ့-အပ်-သင့်-ထိုက်-သော။ ယောဂိနာ ယောဂါဝစရေန အာရ-မ္မဏေသုယေဝ စိတ္တံ ဥပနိဗန္ဓိတဗ္ဗံ။ မိလိန္ဒ။ ၃၉၈။

ဥပနိဗန္ဓိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+နိ+ဗန္ဓ+တ္တာ] (က) ပူးကပ်ဖွဲ့စပ်၍၊ ပူးကပ်ဖွဲ့စပ်သကဲ့သို့ ပြု၍၊ မမေ့ပျောက်အောင် စိတ်နှလုံး၌ စွဲမြဲစွာထား၍။ (ခ) ဆက်စပ်၍၊ ဆက်သွယ်၍။ (ဂ) ရေးသား၍။ (က) တံ တံ အာကာရံ ဥပနိဗန္ဓိတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၁၄။ ဥပနိဗန္ဓိတ္တာတိ ဥပနေတ္တာ နိဗဒ္ဓံ ဝိယ ကတ္တာ ဟဒယေ ဌပေတ္တာ အပမုဿန္ဠံ ကတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၃၈။ (ခ) တဿ သမီပေ ရုက္ခေ ဝါ မဏ္ဍပေ ဝါ ဥပနိဗန္ဓိတ္တာ ဂါဟာ-ပေတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဌ၊၄။ရ၁။ ဥပနိဗန္ဓိတ္တာ ဂါဟေ-တဗ္ဗန္တိ ဣမသ္မိံ ရုက္ခေ ဝါ မဏ္ဍပေ ဝါ ဝသိတ္တာ စေတိယေ ဝတ္တံ ကတ္တာ ဂဏှထာတိ ဧဝံ ဥပနိဗန္ဓိတ္တာ ဂါဟေတဗ္ဗံ။ သာရတ္ထ၊၃။၄၀၂။ ဥပနိဗန္ဓိတ္တာ ဂါဟာပေတဗ္ဗန္တိ ဣမ ရုက္ခာဒီသု ဝသိတ္တာ စီဝရံ ဂဏှထာတိ ပဋိဗန္ဓံ ကတ္တာ ဂါဟေတဗ္ဗံ။ ဝိမတိ၊၂။၂၄၂။ (ဂ) အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ သလာကာယ ဝါ ပဋ္ဌိကာယ ဝါ ဥပနိဗန္ဓိတ္တာ သြပုဋ္ဌိတ္တာ ဥဒ္ဒိသိတုံ(ဝိ၊၄။၃၃၀)-ဆိုဝစနတော ရုက္ခသာရမယာယ သလာ-ကာယ ဝါ ဝေဠုဝိလိဝတာလပဏ္ဍာဒိမယာယ ပဋ္ဌိကာယ ဝါ အသုကဿ နာမ သလာ-ကာဘတ္တန္တိ ဧဝံ အက္ခရာနိ ဥပနိဗန္ဓိတ္တာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၄။၉၈။ ဝိ၊သင်္ကာ။၂ရ၃။ ဥပနိဗန္ဓိတ္တာတိ လိခိတ္တာ။ သာရတ္ထ၊၃။၄၀ရ။ ဝိမတိ၊၂။၂၅၀။ ဝိနယာလင်္ကာရဋီ၊၂။၃၉။

ဥပနိဗ္ဗတ္ထ (တိ) [ဥပ+နိ+ဝတ္ထ(ဝတု)+တ] ဖြစ်သော၊ ဖြစ်ပေါ်လာသော။ အက္ခရံ ဥပ-နိဗ္ဗတ္ထံ။ ဒီ၊၃။ရရ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂၀။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၂၂။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၂၀။ အက္ခရံ ဥပနိဗ္ဗတ္ထန္တိ သခ်ိ သမညာ ပညတ္တိ ဝေါဟာရော ဥပ္ပန္နော။ ဒီ၊ ဋ္ဌ၊၃။၅၄။

ဥပနိဘ(တိ) [ဥပ+နိ+ဘာ+အ] တူသော။ တူလူ-ပနိဘာ (ဇာ၊၂။၃ရ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၂၁ရ။) တာလူပ-နိဘ (ဇာ၊၂။၆၉။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၃၂၁။) ကြည့်။

ဥပနိမန္ဆန (ထီ၊နေ) [ဥပ+နိ+မန္ဆ+ယု] ဖိတ်

ဥပနိမန္ဆန (ထီးနှ) [ဥပ+နိ+မန္ဆ+ယု] ဖိတ်ကြားခြင်း၊ ဖိတ်မန်ခြင်း။ နှ ဓမ္မိကံ ဥပနိမန္ဆနံ ပဋိက္ခိပတိ။ စရိယာ၊ဌ။၃၀၅။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၈၂။ အညတြ နိစ္စပဝါရဏာယာတိ စ အယံ ပစ္စယပဝါရဏာ ပဝါရေတိ ပစ္စယေ ဂ္ဂစ္ဆာ-ပေတိ တောယာတိ ကတ္တာ၊ စီဝရာဒီဟိ ဥပနိမန္ဆနာယေတံ အဓိဝစနံ။ သာရတ္ထ၊၃။၅၉။ (-ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၃၀၆။ မ၊ဋီ၊၁။၁၈၅။)

ဥပနိမန္ဆိယမာန (တိ) [ဥပ+နိ+မန္ဆ+ယ+မာန] ပင့်ဖိတ်-ဖိတ်မန်-ဖိတ်ကြား-အပ်သော-ခံရသော၊သူ။ တိတ္ထိယာ ဟိ "အဟော ဝတာယံ အပ္ပိစ္ဆာ၊ ယော နိမန္ဆိယမာနောပိ န သာဒိယတီ"တိ ဥပနိမန္ဆိယမာနသ ပဋိ-ကွေပေ ပသီဒန္တိတိ ကေစိ။ သာရတ္ထ၊၃။၃၃၀။ (-မ၊ဋီ၊၃။၁၈၂။)

ဥပနိမန္ဆေတိ (ကြို) [ဥပ+နိ+မန္ဆ+ဧ+တိ] ၎င်ဖိတ်-ဖိတ်မန်-ဖိတ်ကြား-၏။ နာပိ ဂ္ဂဓ ဘောန္ဆော နိသီဒန္ဆုတိ ဧဝံ အာသနေန ဝါ ဥပနိမန္ဆေတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၀၂။

ဥပနိယျတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+နိ+ယ+တေ] (၁) (ဇရာမရဏသို့) သွားနေ၏၊(ကမ္မကတ္တား။) (၂) (ဇရာမရဏသည်) ကောင်းစွာခေါ်ဆောင်အပ်၏။ (၁) (၂) ဥပနိယျတိ လောကော အဒ္ဓုဝေါ။ မ၊၂။၂၅၆။ ဥပနိယျတိတိ ဇရာမရဏသန္တိကံ ဂစ္ဆတိ၊ အာယုက္ခယေန ဝါ တတ္ထ နိယျတိ။ မ၊ဌ၊၃။၂၁၁။ ဥပနိယျတိတိ ဝါ ဇရာမရဏေန လောကော သမ္မာ နိယျတိ။ မ၊ဋီ၊၃။၁၄၅။ **ဥပနိယျန္တိ**-ထေရ၊ဌ၊၁။၈။

ဥပနိယျန (နှ) [ဥပ+နိ+ယ+ယု] အနီးသို့-ကပ်၍-ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနိယျနတ္ထ (တိ) [ဥပနိယျန+အတ္ထ] အနီးသို့-ကပ်၍-ခြင်းအနက်ရှိသော။ အညေသု သုတ္တေသု ဥပသံဟရဏတ္ထော ဥပနိယျနတ္ထော။ ဇာ၊ဌ၊၅။၁၃၉။

ဥပနိယျန္တိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+နိ+ယ+အန္တေ] ဆောင်ယူအပ်ကုန်၏။ ဥပနိယျတိ ကြည့်။

ဥပနိရုဇ္ဈန (နှ) [ဥပ+နိ+ရုဓ+ယု] ချုပ်ခြင်း။ အနုသန္ဓိယတိ ဧတေန ဥပနိရုဇ္ဈနေနာတိ အနုသန္ဓိတိ အတ္ထသမ္ဘဝတော။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၉၈။

ဥပနိဝတ္တတိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ဝတ္တ(ဝတု)+အ+တိ] (၁) ချဉ်းကပ်ပြီး ပြန်လှည့်သွား၏။ (၂) ပြန်လှည့်လာ၏။ (၃) ပြန်လည်ဆုတ်နစ်၏၊ ဆန်တက်၏။ (၁) ဥဘယေနေဝ သော တာဒိ၊ ရုက္ခံ ဝုပ'ပနိဝတ္တတိ။ သုတ္တနိ။၃၈၉။ ဥဘယေ-နေဝ လာဘာလာဘေန သော တာဒိ နိဗ္ဗိ-ကာရော ဟုတ္တာ ရုက္ခံ ဝုပနိဝတ္တတိ၊ ယထာ-ပိ ပုရိသော ဖလဂဝေသီ ရုက္ခံ ဥပဂမ္မ ဖလံ လဒ္ဓါပိ အလဒ္ဓါပိ အနနုနိတော အပ္ပဋိဟတော မဗ္ဗတ္တောဝ ဟုတ္တာ ဂစ္ဆတိ၊ ဧဝံ ကုလံ ဥပဂမ္မ လာဘံ လဒ္ဓါပိ အလဒ္ဓါပိ မဗ္ဗတ္တောဝ ဟုတ္တာ ဂစ္ဆတိ။ သုတ္တနိ၊ဌ။၂။၂၁၅။ (၂) သာ မုဟုတ္တံ ပလာယိတ္တာ---မရဏာယူပနိဝတ္တထ။ ဇာ၊ ၁။၃၂၄။ တတ္ထ မရဏာယူပနိဝတ္တထာတိ မရဏတ္ထာယ ဥပနိဝတ္တိ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၄၁ရ။ (၃) ယထာ ဝါရိဝဟော ပူရော၊ ဂစ္ဆံ နုပနိဝတ္တတိ၊ ဧဝမာယု မနုဿာနံ၊ ဂစ္ဆံ နုပနိဝတ္တတိ။ ဇာ၊ ၂။၁၅ရ။ နုပနိဝတ္တတိတိ တသ္မိ တသ္မိ ခဏေ ဂတံ ဂတမေဝ ဟောတိ၊ နှ ဥပနိဝတ္တတိ။ (နှ ဥပနိဝတ္တတိ ယထာ=လှည့်၍မဆန်ပြန်သကဲ့သို့။သျှ။) ဇာ၊ဌ၊၆။၃၃။

ဥပနိဝတ္တထ (ကြို) [ဥပ+နိ+ဝတ္တ(ဝတု)+အာ။ အာ-ကိုတ္ထပြု၊ ဧ ဂိုဏ်းကိုစောင့်လို၍ ဆန်းကြောင့် "တ"ကိုချ] ပြန်လှည့်လာခဲ့ပြီ။ ဥပနိဝတ္တတိ(၂) ကြည့်။

ဥပနိဝတ္ထိ (ကြို) [ဥပ+နိ+ဝတ္တ (ဝတု)+ဣ] ပြန်လှည့်လာခဲ့ပြီ။ ဥပနိဝတ္တတိ(၂) ကြည့်။

ဥပနိသဇ္ဇ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+နိ+သဒ+တ္တာ] အနီး အပါး ချဉ်းကပ်ထိုင်နေ၍။ သယံ မုခေနူပနိသဇ္ဇ ပုစ္ဆာ(ပေတ။၁၉၀)တိ အညေ ပုရိသေ အပေ-သေတ္တာ ဥပနိသီဒိတ္တာ သမ္မုခေနေဝ ပုစ္ဆ။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၂၂၅။

ဥပနိသသဒ္ဒ (ပု) [ဥပနိသာ+သဒ္ဒ] ဥပနိသာ သဒ္ဒါ။ ဥပနိဿယပရိယာယော ဥပနိသ-သဒ္ဒေါတိ ကတ္တာ ဝုတ္တံ "ဝိညာဏူပနိသံ နာမ-ရူပံ၊ နာမရူပနိသဠ သဠာယတန"န္တိ အာဒိကေ-နာတိ။ အနုဋီ၊၃။၂၅၅။

ဥပနိသသမ္ဘန္န (တိ) [ဥပနိသာ+သမ္ဘန္န] မှီရာ အကြောင်းနှင့် ပြည့်စုံသော၊ ပြည့်စုံသော မှီရာအကြောင်းရှိသော၊သူ။ ဣန္ဒြိယသံဝရေ ဘိက္ခဝေ သတိ ဣန္ဒြိယသံဝရသမ္ဘန္နဿ ဥပနိသသမ္ပန္နံ ဟောတိ သီလံ။ အံ၊၂။၃၁ဝ။ ဥပနိသသမ္ပန္နံ ဟောတီတိ သမ္ဘန္နဥပနိဿယံ ဟောတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁ဝ။

ဥပနိသာ (ထီ) [ဥပ+နိ+သဒ+ကို။ ဥပနိသီဒတိ ဖလံ ဧတ္ထာတိ ကာရကံ ဥပနိသာ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၁ဖ၉။ ဥပ+နိ+သီ+အ။ ဥပေစ္စ နိဿယတိ (နိသီယတိ)တိ ဝါ ဥပနိသာ။ အံ၊ဋီ၊၂။၁ဖ၉။ အံ၊ဋီ၊၃။၁ရ၀။] (၁)(က) အကျိုးတရား၏-မှီနေရာ-ကပ်ရောက်မှီခိုရာ-ဖြစ်သောတရား၊ အကြောင်းတရား၊ အဆင့်ဆင့်-အဆက်ဆက်-သော အကြောင်းတရား။ (ခ) အတူ-ဆင်တူ ရိုးမှား-ပြခြင်းဟူသောအကြောင်း။ (၂) ဆိတ်ကွယ်ရာ။ (၁)(က) ဧတဒတ္ထာ (ဘိက္ခဝေ) ကထာ၊ ဧတဒတ္ထာ မန္တနာ၊ ဧတဒတ္ထာ ဥပနိသာ။ ဝိ၊၅။၂၈၉။ အံ၊၁။၁၉၉။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ရ၈။ ဥပနိသာတိ အယံ "ဝိနယော သံဝရတ္ထာယာ"တိအာဒိကာ ပရမ္မရပစ္စယတာပိ ဧတဒတ္ထာယ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၂ဝ၈။ (-အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁ဝရ။) ဧတဒတ္ထာ ဥပနိသာတိ ဥပနိသီဒတိ ဧတ္ထ ဖလံ တပ္ပဋိဗဒ္ဓဝုတ္တိတာယာတိ ဥပနိသာ ဝုစ္စတိ ကာရကံ ပစ္စယောတိ။ သာရတ္ထ၊၁။၁၉၃။ တေသံ ဝေါ ဘိက္ခဝေ ကုသလာနံ ဓမ္မာနံ အရိယာနံ နိယ္ယာနိကာနံ သမ္ဘောဓဂါမိနံ ကာ ဥပနိသာ သဝနာယာတိ ဣတိ စေ ဘိက္ခဝေ ပုစ္ဆိတာရော အဿု။ သုတ္တနိ။၃၉၁။ (-အံ၊ ၃။၁ဖ၃။) တေသံ ဘိက္ခဝေ ကုသလာနံ----သမ္ဘောဓဂါမိနံ ကာ ဥပနိသာ ကိ ကာရကံ ကိ ပယောဇနံ တုဿကံ သဝနာယ။ သုတ္တနိ၊ ဋ္ဌ၊၂။၂၂ဝ။ ကာ ဥပနိသာတိ ကော ဥပနိ-ဿယပစ္စယော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၅ရ။ (-သံ၊၁။၂ဖရ။ ဝဇိရ၊၂၉။ ဝိမတိ။၁။၃ရ။ သံ၊ဋီ၊၂။ဖ၅။ အံ၊ဋီ၊ ၁။ရ၉။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၁ဖ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၅ဝ။) (ခ) အညံ ဥပနိသံ ကတ္တာ။ ဇာ၊၁။၃ရ၄။ အညံ တဝ ပဋိရူပကံ ကတ္တာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ဖ။၃၂၂။ (၂) မတာဝါဌေ စယေ ကာသု-ပနိသာ ကာရကေ ရဟော။ ဓာန်။၁၁၂၅။

ဥပနိသာဒိ (ပု) [ဥပနိသာ=ဥပနိသာယ= ဥပနိဿာယ+ဒါ+ဣ] မြတ်စွာဘုရား၊ (တစုံ တခုကို အကြောင်းပြု၍ တရားအလှူ ပေးတတ်သောကြောင့်မြတ်စွာဘုရားကို "ဥပနိသာဒိ" ဟုခေါ်သည်။) သဗ္ဗာကာရေန ဘာသတော၊ သုတ္တာ ဥပနိသာဒိနော။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃ဖ၄။ ဥပ-နိသာဒိနောတိ ဂန္ဓာ ဥပနိဿာယ ဓမ္မဒါနံ ဒဒတောတိ အတ္ထော။ ဗုဒ္ဓံ၊ဋ္ဌ။၂၈ဝ။

ဥပနိသိန္န (တိ) [ဥပ+နိ+သဒ+တ] အနီးသို့ ချဉ်းကပ်ထိုင်နေသော၊သူ။ ဘိက္ခု ဥပနိသိန္နော ဝါ ဟောတိ။ ဝိ၊၁။၂ရရ။ ဥပနိသိန္နောတိ ဥပဂန္တွာ နိသိန္နော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁၅။

ဥပနိသိန္နက (တိ) [ဥပနိသိန္န+က] အနီးသို့ချဉ်း-ကပ်ထိုင်နေသော၊သူ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနိသိန္နကကထာ (ထီ) [ဥပနိသိန္နက+ကထာ] မိမိအနီးသို့ ချဉ်းကပ်ထိုင်နေသောသူအား

ဟောပြောအပ်သော တရားစကား။ ဓမ္မကထံ ဝါ သရဘညံ ဝါ ဥပနိသိန္နကကထံ (ဥပနိ-သိန္နကထံ) ဝါ အနုမောဒနံ ဝါ နု ကရောတိ။ အံ၊ဌ၊၃။၃၅၃။ မ၊ဌ၊၂။၁၆၄။ အတ္တနော သန္ဓိကံ ဥပဂန္တွာ နိသိန္နဿ ကာတဗ္ဗာ တဒနုစ္ဆဝိကာ ဓမ္မကထာ ဥပနိသိန္နကကထာ (ဥပနိသိန္န-ကထာ)။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၆ရ။ မ၊ဋီ၊၂။၁၉၆။ (-ဝိ၊ဌ၊၃။၃၃၉။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၂၀၈။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၂၄၉။)

ဥပနိသိန္နကထာ (ထိ) [ဥပနိသိန္န+ကထာ] မိမိအနီးသို့ ချဉ်းကပ်ထိုင်နေသောသူအား ဟောပြောအပ်သောတရားစကား။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနိသိန္နကပရိကထာ(ထိ) [ဥပနိသိန္နက+ပရိကထာ] မိမိအနီးသို့ ချဉ်းကပ်ထိုင်နေသောသူအား ပိုင်းခြား၍ ဟောကြားအပ်သော တရားစကား။ အတ္တနာ ဝါ ပရေန ဝါ ဝါစာယ စိရဘာသိတံ သက္ကစ္စံ ဥဒ္ဒိသနဥဒ္ဒိသာပနာ---ဥပနိသိန္နကပရိကထာ အနုမောဒနီယာဒိ-ဝသေန ပဝတ္တိတံ ဝစီကမ္မံ။ အံ၊ဋီ၊၃။၅။

ဥပနိသိန္နပရိသာ (ထိ) [ဥပနိသိန္နာ+ပရိသာ] မိမိအနီးဌိုတ်ထိုင်နေသောပရိသတ်။ လောကိယ-ပညံ အနုဇာနာတိ ဥပနိသိန္နပရိသာယ အနု-ကူလဓမ္မကထနတောတိ အဓိပ္ပါယော။ မ၊ဋီ၊၂။၁၆။

ဥပနိသိဒတိ (ကြို) [ဥပ+နိ+သဒ+အ+တိ] အနီးဌ-ချဉ်းကပ်၍-မှီ၍-ထိုင်၏။ တမေဝ ဒီလံ ဝါ ထမ္ဘံ ဝါ ဥပနိသိဒတိ။ သံ၊၂။၁၂၃။ (-အံ၊၂။၄၉၅။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၁။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၅၃။ မ၊ဌ၊၁။၂၅၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၆၁။ သာရတ္ထ၊၁။၁၉၃။) **ဥပနိသိ-ဒန္တိ**- နဥပနိသိဒန္တိ ဓမ္မဿဝနာယာ (အံ၊၃။ ၁၉၂)တိ "ဓမ္မံ သုဏိဿာမာ"တိ နသမိပေ နိသီဒန္တိ။ အံ၊ဌ၊၃။၂၆၆။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၂၁ရ။ **ဥပနိ-သိဒေယျ**- အံ၊၂။၄၉၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၅၂။ အံ၊ဋီ၊၁။၉၂။ ဥပနိသိဒေယျာတိ သမီပေ နိသာယ နိသီဒေယျ။ အံ၊ဌ၊၃။၁၈၉။ ဥပနိသိဒေယျာတိ တေနေဝ အာလိင်္ဂနေန ဥပေစ္စ နိသီဒေယျ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၈၅။ **ဥပနိသိဒိ** - ခုဒ္ဒကာ၊ဌ။၁၃၈။ ဇာ၊ဌ၊၂။၃၁၃။ **ဥပနိသိဒိသု**- သံ၊ဌ၊၁။၂၆၅။ **ဥပနိသိဒိမှ** (မှာ-မှ အာကို အ ရဿပြု၍ ရှုပ်ပြီးသည်။)-အံ၊၃။၁၉၄။ **ဥပနိသိဒိဿသိ**- မ၊ဌ၊၂။၃၀၄။

ဥပနိသိဒန္ဓ (တိ) [ဥပ+နိ+သဒ+အန္ဓ] အနီး-ဌ-ချဉ်းကပ်၍-ထိုင်နေသော၊သူ ။ပယိရူပါသ-တောတိ သက္ကစ္စံ ဥပနိသိဒန္ဓဿ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။၁၃၂။

ဥပနိသိဒန္ဓိ (ကြို) [ဥပ+နိ+သဒ+အ+အန္ဓိ] အနီး-ဌ-ချဉ်းကပ်၍-ထိုင်နေကုန်၏။ ဥပနိသိဒတိ-ကြည့်။

ဥပနိသိဒါပေတွာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+နိ+သဒ+ဏာပေ+တွာ] အနီးဌ-ချဉ်းကပ်၍-ထိုင်နေစေ၍။ တေ အဝိညဲ့ ပုရိသဝိဂ္ဂဟံ ဥပနိသိဒါပေတ္တာ မာတုဂါမဿ ဥတ္တရိဆပ္ပဋ္ဌဝါစာဟိ ဓမ္မံ ဒေသေန္တိ။ ဝိ၊၂။၃၃။

ဥပနိသိဒိ (ကြို) [ဥပ+နိ+သဒ+ဏ္ဍ] အနီးဌ-ချဉ်းကပ်၍-ထိုင်နေပြီ။ ဥပနိသိဒတိ-ကြည့်။

ဥပနိသိဒိသု (ကြို) [ဥပ+နိ+သဒ+ဥံ] အနီးဌ-ချဉ်းကပ်၍-ထိုင်နေကြကုန်ပြီ။ ဥပနိသိဒတိ-ကြည့်။

ဥပနိသိဒိတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+နိ+သဒ+တဗ္ဗ] အနီးဌ-ချဉ်းကပ်၍-ထိုင်နေ-အပ်-သင့်-ထိုက်-သော၊သူ။ ပုနပ္ပုနံ ဥပါသိတဗ္ဗောတိ အဘိ-ဏှသော ဥပနိသိဒိတဗ္ဗော။ အံ၊ဋီ၊၂။၉၃။

ဥပနိသိဒိတုံ (ဗျ) [ဥပ+နိ+သဒ+တုံ] အနီးဌ-ချဉ်းကပ်၍-ထိုင်နေခြင်းငှါ။ ဥပဂန္တွာ ဝါ နာလံ ဥပနိသိဒိတုံ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၂၁ရ။

ဥပနိသီဒိတုကာမ (တိ) [ဥပနိသီဒိတုံ+ကမု+ဏ။ ဥပ+နိသီဒိတုကာမ။ မအူနိသျ။ဒု။၅၂၀] အနီး၌-ချဉ်းကပ်၍-ထိုင်နေခြင်းငှါ အလိုရှိ သော၊သူ။ အထ ခေါ ဝေရဏ္ဍာ ဗြာဟ္မဏော ဘဂဝန္တံ ဥပနိသီဒိတုကာမော အတ္တနာ ဋ္ဌိတပဒေ-သတော ယေန ဘဂဝါ တေနုပသင်္ကမိ။ ဝိ၊ ဌ၊၁။၁၆၅။ ဘဂဝန္တံ ဥပနိသီဒိတုကာမောတိ ဘဂဝန္တံ ဥပဂန္တာ နိသီဒိတုကာမော၊ဘဂဝတော သမီပေ နိသီဒိတုကာမောတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သာရတ္ထ၊၁။၄၅၅။ ဘဂဝန္တံ-ဘုရား၊သို့၊ ဥပ-နိသီဒိတုကာမော-ကပ်၍ထိုင်လိုရကား၊ (သဒ္ဒ တ္ထ။) ဝါ-ဘဂဝန္တံ=ဘဂဝတော-၏၊ ဥပနိသီ-ဒိတုကာမော-အနီး၌ထိုင်လိုရကား၊ (အဓိပ္ပါ ယတ္ထ။) ဂံ၊သစ်၊၂။၃၉၄။

ဥပနိသီဒိတ္ဓာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+နိ+သဒ+တ္ဓာ] အနီး-၌-ချဉ်းကပ်-ထိုင်နေ၍။ အမ္မဋ္ဌော မာဏဝေါ-ဘဂဝန္တံယေव သရဏံ ဂဝေသိ ဥပနိ-သီဒိတ္ဓာ ဘဂဝန္တံ ဇေတဝေါစ။ ဒီ၊ဝ။၈၉။ ဥပနိသီဒိတ္ဓာတိ ဥပဂမ္မ ဟေဋ္ဌာသနေ နိသီ-ဒိတ္ဓာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂၃၇။ (-ဝိ၊ဒု။၃၃၇။)

ဥပနိသီဒိ့မှ (ကြို) [ဥပ+နိ+သဒ+မှာ] အနီး၌-ချဉ်းကပ်-ထိုင်နေခဲ့ကုန်ပြီ။ ဥပနိသီဒတိ-ကြည့်

ဥပနိသီဒိယ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+နိ+သဒ+တ္ဓာ] အနီး-၌-ချဉ်းကပ်-ထိုင်နေ၍။ ဘက္ခယန္တိ ဒိဝါရတ္တိ၊ မစ္ဆေ ဥပနိသီဒိယာ (စရိယာ။၄၁၅)တိ တတ္ထ တတ္ထ ကလလပိဋ္ဌေ ဥပနိသီဒိတ္ဓာ ကလလ-ဂဟနံ ပဝိသိတ္ဓာ နိပန္နေ မစ္ဆေ ကာကာ ဝါ ဂ္ဂတရေ ဝါ-----ဘက္ခယန္တိ။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၂၂၉။

ဥပနိသီဒိဿသိ (ကြို)[ဥပ+နိ+သဒ+ဿသိ] အနီး-၌-ချဉ်းကပ်-ထိုင်နေလတ္တံ့။ဥပနိသီဒတိ-ကြည့်။

ဥပနိသီဒေယျ (ကြို) [ဥပ+နိ+သဒ+ဧယျ] အနီး-၌-ချဉ်းကပ်-မှီ၍-ထိုင်နေရာ၏။ ဥပနိသီဒတိ-ကြည့်။

ဥပနိသေဝတိ (ကြို) [ဥပ+နိ+သေဝ+အ+တိ] ကပ်မှီ၍နွယ်၏၊ ရစ်ပတ်၏။ သာ တံ သာလံ ဥပနိသေဝေယျ။ မ၊ဝ။၃၈၁။

ဥပနိသေဝိတ (တိ) [ဥပ+နိ+သေဝ+တ] အနီး-အပါး၌ မှီခိုနေထိုင်သော၊သူ။ အပရေ ပဿ သန္တာပေ၊ နဒီနုပနိသေဝိတေ။ ဇာ၊၂။၃၂၆။ နဒီနုပနိသေဝိတေတိ နဒီနံ ဥပနိသေဝိတေ အာသန္နဋ္ဌာနေ၊ နဒီကူလေ ဝသန္တေတိ အတ္ထော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၂၇၆။

ဥပနိသေဝေယျ (ကြို) [ဥပ+နိ+သေဝ+အ+ယျ] ကပ်မှီ၍နွယ်ရာ၏၊ ရစ်ပတ်ရာ၏။ ဥပနိသေဝတိ-ကြည့်။

ဥပနိဿဇ (ကြို) [ဥပ+နိ+သဇ+အ+ဟိ] ပေးစွန့်လော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပနိဿဇတိ (ကြို) [ဥပ+နိ+သဇ+အ+တိ] ပေးစွန့်၏။ မမေတံ ဥပနိဿဇာ(ဇာ၊၂။ရ)တိ ဣဒံ တံ့ နိဿဇ ဝိဿဇ္ဇေဟိ ဒေဟိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၅။၃၄၅။ (ဥပနိဿဇ-၌ သဇဓာတ် သဇ္ဇ ဓာတ် ၂-မျိုး ကြုံနိုင်သည်၊ သဇ္ဇဓာတ် ကြုံလျှင် ပါဠိတော်ဝယ် ဆန်းကြောင့် ဇ တစ်လုံး ကျေ သည်ဟု ကြုံပါ။ နီတိ၊ဓာ။၄၈-၌ သဇဓာတ် ဟု သံယုဂ်မဲ့ ဓာတ်လာသည်။)

ဥပနိဿယ (ပု) [ဥပ+နိ+သိ+အ။(ဥပနိဂြယ-သံ)] (က) ပြင်းထန်သော-အားကောင်းသော-မှီရာအကြောင်း၊ ဥပနိဿယပစ္စည်း။ (ခ) (ဆွမ်း)မှီခိုနေထိုင်ရာဌာန။ (က) နိဿယေ နဝ။ ဥပနိဿယေ တိဏိ။ ပဋ္ဌာန၊ဝ။၂၈။ သော သတိ ဥပနိဿယေ နိ စိရသေဝ ဥတ္တမတ္ထံ ပါပုဏိဿတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၁၉၅။ ဣမဿ ရညော ဣမဿိံ အတ္တဘာဝေ မဂ္ဂဖလာနံ ဥပနိဿယော နတ္ထိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၁၃၅။ ဥပါဒါနံ ကုသလကမ္မ-ဘဝဿ ဥပနိဿယဝသေနဝ ပစ္စယော ဟောတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂၂၃။ ယော ကောစိ

ဥပနိဿယော ဗလဝပစ္စယော။ နေတ္တိ၊ဌ။၉၄။ တဒမိနဝုတ္တိတာယ အတ္ထနော ဖလေန နိဿိတောတိ ယံကိဉ္စိ ကာရဏံ နိဿယောတိ ဝဒတိ၊ တတ္ထ ယော ဘုသော၊ တံ ဥပနိ-ဿယောတိ နိဒ္ဒါရေတိ။ မူလဋီ၊၃။၁ရ၁။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ရ၆။) ဥပနိဿယပစ္စယ-လည်း-ကြည့်။ (ခ) ဂိရိကဏ္ဏကဝိဟာရသ ဥပနိ-ဿယေ ဝတ္ထုကာလကဂါမေ ဧကော ကုလ-ဓီတာပိ.....ပိတိယာ အာကာသေ လယော်သိ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၅၉။

ဥပနိဿယဗ္ဗန္ဓိယ (နာ) [ဥပနိဿယ+ဗ္ဗန္ဓိယ] (အရိယမဂ်၏) အား-ကောင်း-သော မှီရာ အကြောင်း-ဖြစ်-သော ဗ္ဗန္ဓေ။ တိကွဲ့ဗ္ဗန္ဓိယ-မုဒိဗ္ဗန္ဓိယနိဒ္ဒေသေ ဥပနိဿယဗ္ဗန္ဓိယာနိ နာမ-ကထိတာနိ။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။၄၄ ၂။ မဂ္ဂသ ဥပနိ-ဿယဘူတာနိ ဗ္ဗန္ဓိယာနိ ဥပနိဿယ-ဗ္ဗန္ဓိယာနိ။ မူလဋီ၊ ၂။ ၂၁၃။

ဥပနိဿယကာရဏ (နာ) [ဥပနိဿယ+ကာရဏ] အား-ကြီး-သော မှီရာဌာနဖြစ်-သော အကြောင်း။ ဝနပတ္ထံ ဟိ တံ ဥပနိဿာယ ဝိဟာရတော ဥပနိဿယကာရဏံ။ မ၊ဋီ၊ ၂။၅ရ။

ဥပနိဿယကုသလ (ပု) [ဥပနိဿယ+ကုသလ] ဥပနိဿယပစ္စည်း-ဖြစ်-သော-အား-ကြီး-သော မှီရာအကြောင်း-ဖြစ်-သော-ကုသိုလ်။ ဥပ-နိဿယကုသလာ အကုသလေ သဗ္ဗသော သမုစ္ဆိန္နန္တိ။ မ၊ဋီ၊၃။၅ရ။

ဥပနိဿယကောဋိ (ထီ) [ဥပနိဿယ+ကောဋိ] ဥပနိဿယ-အစွန်း-အစ-အစွမ်း၊ ဥပနိဿယ-ကို-အဦး-ပဓာန-ပြုခြင်း။ (သုခဝေဒနာ, ဥပေက္ခာဝေဒနာသည် တဏှာအား အာရမ္မဏ-မတ္တ,အာရမ္မဏာဓိပတိ, အာရမ္မဏူပနိဿယ, ပကတူပနိဿယသတ္တိတို့ဖြင့် ကျေးဇူးပြု၏။ ဒုက္ခဝေဒနာသည် တဏှာအား အာရမ္မဏမတ္တ, ပကတူပနိဿယသတ္တိတို့ဖြင့် ကျေးဇူးပြု၏။ ယင်းသို့ ကျေးဇူးပြုသော ထိုပစ္စည်းအားလုံး-ကို ဥပနိဿယဟု အကျုံးဝင်သောကြောင့် "ဥပနိဿယကောဋိ"ဟု ဆိုထားခြင်းဖြစ်သည်။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၁၅။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁ရ၃။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၆၄။

ပဋ္ဌာန်း၌ တိုက်ရိုက်မလာသော အကြောင်း-အကျိုးဆက်သွယ်မှုတရား-များ-ကို သုတ္တန်နည်း-ဥပနိဿယပစ္စည်း-ဟု ခေါ်သည်၊ ယင်း-ကို "ဥပနိဿယကောဋိ"ဟု **သုံးနှုန်း**သည်။ အဘိ၊ ဌ၊ ၂။၁ရ၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂၁၁။ မူလဋီ၊ ၂။၁ ၂၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၃၄-၅။

ကသိုဏ်း-ရုပ်ကိုမြင်သည့် စက္ခုဝိညာဏ်နှင့် ယှဉ်သောဖဿ=စက္ခုသမ္ဖဿသည် နောင်-ကမ္မဌာန်း-ဟား-များ-သည့်အခါ ဖြစ်ပေါ်**လာ**သော ပရိကမ္မကသိုလ်ဇောနှင့်ယှဉ်သော **ဝေဒနာ**, သမာပတ္တိဇောနှင့်ယှဉ်သောဝေဒနာ, မဂ်ဖိုလ်-ဇောနှင့်ယှဉ်သောဝေဒနာတို့အား ဥပနိဿယ-ပစ္စည်း-ဖြင့်ကျေးဇူးပြုသည်၊ ယင်း-ကို "ဥပ-နိဿယကောဋိ"ဟု သုံးနှုန်းသည်။ အဋ္ဌကထာ (အဘိ၊ဌ၊ ၂။၃၆-ရ)ဝယ် သခ်ေပ်ဌ ဥပနိဿယ-ကောဋိယာဟု သုံးနှုန်းပြီး နိဂုံး၌ ဥပနိဿယ-ဝသေနဟု သုံးနှုန်းထား-သည်။ ကောဋိနှင့် ဝသ-ကို အနက်တူဟုမှတ်ပါ။ မူလဋီကာ, အနုဋီကာ-တို့၌ကား ကောဋိကို အာဒိ, အဝယဝ, အန္တ=-လာမက ဟု အမျိုးမျိုး-ဖွင့်ကြ၏။ မူလဋီ၊ ၂။၃၁။ အနုဋီ၊ ၂။၃၆။ အဋ္ဌကထာဖွင့်ချက်ဖြင့်ပင် လုံလောက်ပြီဟု ယူဆသည်။

သာ (ဝေဒနာ) ရူပတဏှာဒိဘေဒါယ-တဏှာယ ဥပနိဿယကောဋိယာ ပစ္စယော ဟောတိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၁၅။ ဥပနိဿယကောဋိ-ယာတိ ဥပနိဿယသီသေန။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁ရ၃။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၆၄။ သာ ပန ဥပနိဿယ-ကောဋိယာ ဧကဓာ ပစ္စယော ဟောတိ။

အဘိ၊ဌ၊၂။၁၇၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။[illegible]
ကောင်ိယာတိ ဥပနိဿယံသေန၊ ဥပနိဿယ-
လေသေနာတိ အတ္ထော။ ယော ဟိ ပဌာနေ
အနာဂတော သတိ ဘာဝါ အသတိ စ အဘာဝါ
သုတ္တန္ဓိကပရိယာယေန ဥပနိဿယော၊ သော
ဥပနိဿယကောင်ိတိ ဝုစ္စတိ။ မူလဋီ၊၂။၁၂၄။
ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၃၄-၅။

ဧတာနိ ဟိ သဗ္ဗာနိပိ စိတ္တာနိ စက္ခုဒ္ဓါရေ
ဥပနိဿယကောင်ိယာ, သမတိက္ကမဝသေန,
ဘာဝနာဝသေနာတိ တီဟာကာရေဟိ လဗ္ဘန္တိ။
...ဧဝံ တာဝ ဥပနိဿယဝသေန လဗ္ဘန္တိ၊ အဘိ၊
ဌ၊၂။၃၆-၇။ ဥပနိဿယကောင်ိယာတိ ဧတ္ထ
.....ဧကဝိထိယံ ကုသလာဒီနံ စက္ခုသမ္ပယုတ္တာ-
ဒယော တဒဘာဝေ အဘာဝတော ဇာတိ
ဝိယ ဧရာမရဏသ ဥပနိဿယလေသေန ပစ္စ-
ယောတိ ဝတ္တုံ ယုဇ္ဇေယ္ယ။.....ဗလဝဗလဝါနံ
ပန ပရိကမ္မာဒီနံ ဥပနိဿယာနံ သဗ္ဗေသံ
အာဒိဘူတော ဥပနိဿယော ဥပနိဿယ-
ကောင်ို၊ "ဝါလကောင်ို နဲ ပညာယတိ"
တိအာဒီသု ဝိယ ဟိ အာဒိ, အဝယဝေါ ဝါ
ကောင်ို။-----ပရိကမ္မာဒီနိ ဝိယ ဝါ နဲ ဗလဝ-
ဥပနိဿယော ဒဿနန္တိ တသ ဥပနိဿယ-
နွဘာဝေန ဥပနိဿယကောင်ိတာ ဝုတ္တာ။
မူလဋီ၊၂။၃၁။ ဥပနိဿယနွဘာဝေနာတိ
လာမကူပနိဿယဘာဝေန။ အနုဋီ၊၂။၃၆။

ဥပနိဿယကောင်ိဒဿနမုခ (နာ) [ဥပနိဿယ
ကောင်ို+ဒဿနမုခ] ဥပနိဿယကောင်ိပြခြင်း
ကို အဦးပြခြင်း။ ဥပနိဿယကောင်ိယာတိ
ဧတ္ထ...ဥပနိဿယကောင်ိဒဿနမုခေန ဣဓ-
ဓိပ္ပေတဥပနိဿယကောင်ို ဒဿေတုံ "သဒ္ဓံ
ဥပနိဿာယာ"တိ အာဒိ ဝုတ္တံ။ အနုဋီ၊၂။၃၆။

ဥပနိဿယဂေါစရ (ပု) [ဥပနိဿယ+ဂေါစရ]
(သီလအစရှိသောဂုဏ်တို့၏) အားကြီးသော
မှီရာအကြောင်းပြုပြီးသော [illegible]
နိဿယ အရ ကလျာဏမိတ်ကို ကောက်ရ
သည်။) တတ္ထ ကတမော ဥပနိဿယဂေါ-
စရော၊ ဒသကထာဝတ္ထုဂုဏသမန္နာဂတော
ကလျာဏမိတ္တော၊ ယံ နိဿယ အဿုတံ
သုဏာတိ...သဒ္ဓါယ ဝဓုတိ၊ သီလေန
သုတေန စာဂေန ပညာယ ဝဓုတိ၊ အယံ
ဝုစ္စတိ ဥပနိဿယဂေါစရော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၉။
ဥဒါန၊ဌ။၂၀၄။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၂၉၃။ မဟာနိ၊
ဌ။၂၉၅။ သာရတ္ထ၊၁။၁၈၉။ သာရတ္ထ၊၃။၃၈။
အံ၊ဋီ၊၃။၂၇၃။ သီလာဒီနံ ဂုဏာနံ ဥပနိဿယ-
ဘူတော ဥပနိဿယဂေါစရော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊
၁။၄၄။

ဥပနိဿယဂ္ဂဟဏ (နာ) [ဥပနိဿယ+ဂဟဏ]
ဥပနိဿယသဒ္ဒါသာမည။ အဘိန္ဒိတ္တာ ဝါ
ဥပနိဿယဂ္ဂဟဏမေဝ ကာတဗ္ဗံ။ မူလဋီ၊၃။
၁၉၈။ ဥပနိဿယဂ္ဂဟဏမေဝ ကာတဗ္ဗံ
သာမညရူပေန။ အနုဋီ၊၃။၂၆၆။

ဥပနိဿယစိတ္တသန္ဓာန (နာ) [ဥပနိဿယ+
စိတ္တသန္ဓာန] (မင်ဖိုလ်၏) အားကြီးသောမှီရာ
အကြောင်းဖြစ်သော စိတ်အစဉ်။ ဘဝါ
ကတဘတ္တကိစ္စာ တေသံ ဥပနိဿယ-
စိတ္တသန္ဓာနာနိ သြလောကေတ္တာ တထာ ဓမ္မံ
ဒေသေတိ။ အံ၊ဌ၊၁။၄၉။ (ဒီ၊ဌ၊၁။၄၆-
ပုရေဘတ္တကိစ္စကို ပြရာ၌ တေသံ သတ္တာနံ
စိတ္တသန္ဓာနာနိ-ဟုသာရှိသည်။)

ဥပနိဿယတိ (ကြို) [ဥပ+နိ+သိ+အ+တိ]
အားကြီးစွာအမှီပြု၏။ နဲ ပတ္ထယတိ နဲ
ဥပနိဿယတိ။ မိလိန္ဒ။၂၃၄။

ဥပနိဿယနိဒဿန (နာ) [ဥပနိဿယ+
နိဒဿန] အားကြီးသော မှီရာအကြောင်းကို
ပြခြင်း။ အတိတေပိ ဧဝံ အဟောသိတိ ဣဒံ

ပန အနာဂတ်သတက္ကနဿ ဥပနိဿယ-နိဒဿနမတ္တံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၀၀။

ဥပနိဿယနိဒ္ဓေသ (ပု) [ဥပနိဿယ+ နိဒ္ဒေသ] ဥပနိဿယပစ္စည်းကို အကျယ်ညွှန်ပြရာ အခန်းအပိုင်း။ ဧတသ္မိံ ပန ဥပနိဿယ-နိဒ္ဒေသေ ယေ ပုရိမာ ယေသံ ပစ္ဆိမာနံ အနန္တရူပနိဿယာ ဟောန္တိ။ မူလဋီ၊၃။၁၈၅။

ဥပနိဿပစ္စယ (ပု) [ဥပနိဿယ+ပစ္စယ] ဥပနိဿယပစ္စည်း၊ ပြင်းထန်သော-အားကြီးသော-မှီရာအကြောင်းတရားအဖြစ်ဖြင့် ကျေးဇူးပြုတတ်သော ပစ္စည်းတရား။ (က) အာရမ္မဏူပနိဿယပစ္စည်း၊ မိမိကို အာရုံမပြုဘဲ မနေနိုင်လောက်အောင် ဆွဲဆောင်မှုပြင်းထန်ကြီးမား အားကောင်းသော မှီရာအကြောင်းတရား အဖြစ်ဖြင့် ဆိုင်ရာအာရမ္မဏိက အကျိုးပစ္စယုပ္ပန်တရားတို့အား ကျေးဇူးပြုတတ်သော ဣဋ္ဌနိပ္ပန္နရုပ်စသော အာရုံခြောက်ပါးပစ္စည်းတရား။ (ခ) အနန္တရူပနိဿယပစ္စည်း၊ မိမိ၏အခြားမဲ့ တဆက်တည်းဖြစ်သော နောက်နောက် စိတ်စေတသိက်တရားတို့ကို ဖြစ်စေရာ၌ ပြင်းထန်ကြီးမားအားကောင်းသော မှီရာအကြောင်းတရားအဖြစ်ဖြင့် ကျေးဇူးပြုတတ်သောရှေးရှေးသော စိတ်စေတသိက်တည်း ဟူသောပစ္စည်းတရား။ (ဂ) ပကတူပနိဿယပစ္စည်း၊ အကျိုးမပေးဘဲ မနေနိုင်လောက်အောင် မိမိသန္တာန်၌ ဖြစ်စေအပ်ပြီး, ဆည်းကပ်မှီဝဲသုံးစွဲအပ်ပြီးသောကြောင့် ပြင်းထန်ကြီးမား အားကောင်းသော-အာရမ္မဏ အနန္တရ တို့နှင့် မတွဲမဖက် သူ့ချည်းသက်သက်ပင် ပြင်းထန် ကြီးမား အားကောင်းသော ရာဂ ဒေါသစသော, သဒ္ဓါ သီလစသော, သုခ ဒုက္ခ ဥတု ဘောဇန သေနာသနစသောပစ္စည်းတရား။ (ဃ) သုတ္တန်ပကတူပနိဿယပစ္စည်း၊ ပဌာန်း ပါဠိတော်၌ မလာသည်ဖြစ်၍ သုတ္တန်နည်းလာ ပရိယာယ်အားဖြင့်သာ ဆိုင်ရာ ရုပ်နာမ်တရား တို့အား ပြင်းထန် ကြီးမား အားကောင်းသော မှီရာအကြောင်းတရား အဖြစ်ဖြင့် ကျေးဇူးပြုတတ်သောပစ္စည်းတရား။

ဥပနိဿယပစ္စယောတိ ပုရိမာ ပုရိမာ ကုသလာ ဓမ္မာ ပစ္ဆိမာနံ ပစ္ဆိမာနံ ကုသလာနံ ဓမ္မာနံ ဥပနိဿယပစ္စယေန ပစ္စယော..... ဥတုဘောဇနမ္ပိ ဥပနိဿယပစ္စယေန ပစ္စယော။ ပဋ္ဌာန၊၁။ ၅-၆၊ (-၁၄၄။) ယထာ ပန ဘုသော အာယာသော ဥပါယာသော၊ ဧဝံ ဘုသော နိဿယော ဥပနိဿယော၊ ဗလဝကာရကဿ-သေတံ အဓိဝစနံ၊ တသ္မာ ဗလဝကာရက-ဘာဝေန ဥပကာရကော ဓမ္မော ဥပနိဿယ-ပစ္စယောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၄ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၆ရ။ သယံ ပန ရူပံ ဣမသ္မိံ ပဋ္ဌာန-မဟာပကရဏေ အာဂတနယေန ဥပနိဿယ-ပစ္စယံ နာ လဘတိ၊ သုတ္တန္တိကပရိယာယေန ပန လဘတိတိ ဝတ္တုံ ဝဋ္ဋတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃ရ၀။ အာလောကော ဥပနိဿယပစ္စယော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၁ရ၅။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၆၈။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၂၈။ ဥပနိဿယပစ္စယောတိ ဣဒံ သုတ္တန္တနယေန ပရိယာယတော ဝုတ္တံ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၅၀။ မ၊ဋီ၊ ၁။၃၆၁။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၆၅။ အာလောကော ဥပ-နိဿယပစ္စယောတိ ဒဿနဿ သုတ္တန္တ-နယေန ပရိယာယတော ပစ္စယတာ ဝုတ္တာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၉၆။

ဥပနိဿယပစ္စယဓမ္မ (ပု) [ဥပနိဿယပစ္စယ+ဓမ္မ] ဥပနိဿယပစ္စည်းတရား။ တံ ကာရကဘာဝသော ဗလဝတာယ ဝုတ္တံ၊ နာ ဥပနိ-ဿယပစ္စယဓမ္မာနံ ။အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၄၆။

ဥပနိဿယပစ္စယဘာဝိတ (တိ) [ဥပနိဿယပစ္စယ+ဘာဝိတ] ဥပနိဿယပစ္စည်း-သည်ဖြစ်စေအပ်သော-ကြောင့်ဖြစ်သော။ သဗ္ဗာပိ

တသို့ ဒွါရေ ဝေဒနာ ပဝတ္တေယျုံ စက္ခု-သမ္မဿဝေဒနာ ဥပနိဿယပစ္စယဘာဝိတာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၃၀။

ဥပနိဿယပစ္စယသင်္ဂဟ (ပု) [ဥပနိဿယ ပစ္စယ+သင်္ဂဟ] ဥပနိဿယပစ္စည်း၌ သွင်းယူခြင်း။ တတ္ထာတိ ဥပနိဿယပစ္စယသင်္ဂဟေ။ အနုဋီ၊၃။၃၀၇။

ဥပနိဿယပစ္စယသတ္တိ (ထီ) [ဥပနိဿယ ပစ္စယ+သတ္တိ] ဥပနိဿယပစ္စည်း၏ အစွမ်းသတ္တိ။ ဥပနိဿယပစ္စယသတ္တိ ဟေတုဘာဝေန ပရာမသတိ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၈။

ဥပနိဿယပစ္စယသဘာဝ (ပု) [ဥပနိဿယ ပစ္စယ+သဘာဝ] ဥပနိဿယပစ္စည်း၏သဘော။ ဣမိနာ ဥပနိဿယပစ္စယသဘာဝမ္ပိ ဒသ္သေတိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၂၀။

ဥပနိဿယပဋိဂ္ဂေါ (ပု) [ဥပနိဿယ+ပဋိဂ္ဂေါ] ဥပနိဿယပစ္စည်း ဖြစ်သော။ တတ္ထ ဥပနိ-ဿယပတိဋ္ဌာ လောကိယာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၃။

ဥပနိဿယပရိယာယ (ပု) [ဥပနိဿယ+ပရိ-ယာယ] ဥပနိဿယသဒ္ဒါ၏-ပရိယာယ်-စကားလှယ်၊ ဥပနိဿယသဒ္ဒါနှင့် အနက်အဓိပ္ပါယ်တူသောသဒ္ဒါ။ ဥပနိဿယပရိ-ယာယော ဥပနိသသဒ္ဒေါ။ အနုဋီ၊၃။၂၅၅။

ဥပနိဿယပမာဏ (နာ) [ဥပနိဿယ+ပမာဏ] ဥပနိဿယကုသိုလ်ပါရမီ၏-အားကြီးသော မှီရာအကြောင်းဖြစ်သော ကုသိုလ်ပါရမီ၏-ပမာဏ-အတိုင်းအတာ။ ဝေနေယျာ အတ္တနော ဥပနိဿယပွမာဏေန တတော သောတာပတ္တိ-ဖလမတ္တံ ဝါ သကဒါဂါမိအနာဂါမိအရဟတ္တ-ဖလမေဝ ဝါ ဂဏှန္တိ။ ဒီ၊ဋ၊၂။၃၂၄။

ဥပနိဿယဗလ (နာ) [ဥပနိဿယ+ဗလ] အား-ကြီးသော မှီရာအကြောင်း၏ အစွမ်းသတ္တိ။ ကုသလာနိ ပန တေသံ ကလျာဏမိတ္တာဒိ-ဥပနိဿယဗလေန အပ္ပကာနေဝ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ ဝိမတိ၊ဝ။ဝ၁၃။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊ဝ။ ၂၅၈။)

ဥပနိဿယဘာဇနီယ (တိ) [ဥပနိဿယ +ဘာဇနီယ] ဥပနိဿယပစ္စည်းကို အကျယ်ဝေဘန်ပြရာအခန်း။ ဣမသ္မိံ ပန ဥပနိဿယ-ဘာဇနီယေ ကုသလော ကုသလဿ တိဝိ-ဓေနာပိ ဥပနိဿယော။ အဘိ၊ဋ၊၃။၄၄၈။

ဥပနိဿယမန္ဒ (တိ) [ဥပနိဿယ+မန္ဒ] (မဂ်ဖိုလ်ရခြင်း၏) အကြောင်းဖြစ်သော ဥပနိဿယပစ္စည်း အားနည်းသော၊ မရင့်ကျက်သေးသော ဉာဏ်ပညာရှိသော၊သူ။ အယံ စက်မနေ ကာလံ ကတ္တာ ဥပနိဿယမန္ဒ-တာယ အာသဝက္ခယံ အပ္ပတ္တော တာဝတိံသ-ဘဝေ.....ပဋိသန္ဓိ အဂ္ဂဟေသိ။ သံ၊ဋ၊၁။၈၁။ ဥပနိဿယမန္ဒတာယ အပရိပက္ကဉာဏတာယ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၂၂။

ဥပနိဿယရဟိတ (တိ) [ဥပနိဿယ+ရဟိတ] အားကြီးသော မှီရာအကြောင်း ကင်းသော၊ သူ။ တတ္ထ ဥပနိဿယရဟိတောပိတိ ကေစိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄။

ဥပနိဿယလေသ (ပု) [ဥပနိဿယ+လေသ] ဥပနိဿယပစ္စည်း အရိပ်အမြွက်၊ အရိပ်အမြွက်မျှ-အနည်းငယ်မျှ-သော ဥပနိဿယပစ္စည်း။ ဥပနိဿယကောဋိ-ကြည့်။

ဥပနိဿယဝစန (နာ) [ဥပနိဿယ+ဝစန] ဥပနိဿယသဒ္ဒါ။ ဥပနိဿယဝစနေန အာရမ္မ-

ကာနန္တရပကတူပနိဿယာ ဝုတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၂၉-၃၃၀။

ဥပနိဿယဝဏ္ဏနာ (ထီ) [ဥပနိဿယ+ဝဏ္ဏနာ] ဥပနိဿယသဒ္ဒါ၏-အဖွင့်စကား၊ရပ်-အဖွင့်အဋ္ဌကထာ။ အယံ တာဝ ဥပနိဿယမတ္ထသောတိ ဇတ္ထ ဥပနိဿယဝဏ္ဏနာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၂၃။

ဥပနိဿယဝန္ဓု (တိ) [ဥပနိဿယ+ဝန္ဓု] အားကြီးသော မှီရာအကြောင်းရှိသော၊သူ။ ဥပ-နိဿယဝတော သဟေဝ အရဟတ္တဖလေန တိသော ဝိဇ္ဇာ ဒေတိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၁၆။ သာရတ္ထ။၁။၃၅၂။

ဥပနိဿယဝိပ္ပန္န (တိ) [ဥပနိဿယ+ဝိပန္န] ပျက်စီးသော-ဥပနိဿယ-အားကြီးသော မှီရာအကြောင်း-ရှိသော၊သူ။ ယထာ ပဗ္ဗဇ္ဇ နိ လဘတိ၊ ဇဝံ ဥပဒ္ဒုတံ အကာသိ၊ ယထာ တံ ဥပနိဿယဝိပန္နံ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၉၀။

ဥပနိဿယဝိဘင် (ပု) [ဥပနိဿယ+ဝိဘင်] ဥပနိဿယပစ္စည်း-၏ ဝိဘင်းပါဠိ-ကို အကျယ်ဝေဘန်ပြရာပါဠိတော်။ ဥပနိဿယ-ဝိဘင်ဴ ..... ဣဒံ ပါဠိဂတိဒဿနတ္ထံ ဝုတ္တံ။ မူလဋီ၊၃။၂၃၉။

ဥပနိဿယဝိဘာဂ (တိ) [ဥပနိဿယ+ဝိဘာဂ] ဥပနိဿယပစ္စည်းကို ခွဲခြားဝေဘန်ခြင်းရှိသော။ တယောပိ ဥပနိဿယာ ဝတ္ထုဗ္ဗာ ဥပနိ-ဿယဝိဘာဂဘာဝတော။ အနုဋီ၊၃။၂၆၆။

ဥပနိဿယသမ္ပတ္တိ (ထီ) [ဥပနိဿယ+သမ္ပတ္တိ] (မဂ်ဖိုလ်ရခြင်း၏) အားကြီးသော အကြောင်းတရား-တိဟိတ်ပဋိသန္ဓေနေခြင်းအစရှိသော အကြောင်းတရား-၏ ပြည့်စုံခြင်း။ တေပိ ဟိ ဘဂဝတော ဓမ္မသဝနေန ဥပနိဿယသမ္ပတ္တိ ပတ္တာ တာယ ဇဝ ဥပနိဿယသမ္ပတ္တိယာ ဒုတိယေ ဝါ တတိယေ ဝါ အတ္တဘာဝေ မဂ္ဂဖလဘာဂိနော ဟောန္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၉၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၀၂။ ဥပနိဿယသမ္ပတ္တိန္တိ တိဟေတုက-ပဋိသန္ဓိအာဒိကံ မဂ္ဂဖလာဓိဂမဿ ဗလ၀-ကာရကံ။ သာရတ္ထ၊၁။၂၉၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၄ရ။

ဥပနိဿယသမ္ပတ္တိပဒဋ္ဌာန (တိ) [ဥပနိဿယ-သမ္ပတ္တိ+ပဒဋ္ဌာန] အားကြီးသော မှီရာအကြောင်းတရား၏ ပြည့်စုံခြင်းဟူသော နီးစွာသော အကြောင်းရှိသော(အဘိနီဟာရ)။ ဥပနိဿယသမ္ပတ္တိပဒဋ္ဌာနော ဝါ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၂၅၄။

ဥပနိဿယသမ္ပဒါ (ထီ) [ဥပနိဿယ+သမ္ပဒါ] (မဂ်ဖိုလ်ရခြင်း၏) အားကြီးသောအကြောင်းတရား၏ ပြည့်စုံခြင်း။ တတ္ထ ပစ္ဆေကဟေတုယာ ဥပနိဿယသမ္ပဒါ ကပ္ပါနံ ဒွေ အသင်္ခေ့ယ္ယာနိ, သတသဟဿဿ တဇ္ဇာပုညဘာဂဿမ္ဘရကံ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၄၆။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၈၉။ တထာရူပံ ဥပနိဿယသမ္ပဒံ အဘာ၀ယတော၀ အနုတ္တာ-နမေ၀ ဓမ္မံ ဥတ္တာနန္တိ နိ ဝတ္ထုမေ၀ါတိ အဓိပ္ပါယော။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၀၁-၂။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၂၅၅။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၀၈။)

ဥပနိဿယသမ္ပန္န (တိ) [ဥပနိဿယ+သမ္ပန္န] အားကြီးသောအကြောင်းနှင့် ပြည့်စုံသော၊သူ။ (ဤ၌ ပရိကၠရာလှူခဲ့ဘူးခြင်းစသည်ကို အားကြီး သော အကြောင်းဟု ဆိုသည်။) ဘဂ၀ါ ဟိ ဧဟိဘိက္ခုဘာ၀ါယ ဥပနိဿယသမ္ပန္နံ ပုဂ္ဂလံ ဒိသ္မာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၀၅။ ယေ အရိယမဂ္ဂ-ပဋိ၀ေ၀ယ အနုစ္ဆ၀ိကာ ဥပနိဿယသမ္ပန္နာ၊ တေ ဘဗ္ဗာ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၂၅၉။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၄၂။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၃၈။)

ဥပနိဿယသာမည (နာ) [ဥပနိဿယ+သာမည] ဥပနိဿယအားဖြင့်-ဥပနိဿယ ချင်း-တူသည်၏အဖြစ်။ ယုတ္တံ တာ၀ အာရ-မ္မဏူပနိဿယသ ဥပနိဿယသာမညတော

ဥပနိဿယေ အန္တောဂဓတာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်။ ၁။၄၆၄။

ဥပနိဿယသီသ (နာ) [ဥပနိဿယ+သီသ] ဥပနိဿယပစ္စည်းတည်းဟူသော-ဦးခေါင်း-ပဓာန-အထွတ်အထိပ်-ဖြစ်သောတရား။ ဥပနိဿယကောင်ို-ကြည့်။

ဥပနိဿယာနုရူပ (တိ) [ဥပနိဿယ+အနုရူပ] ဥပနိဿယအားလျော်သော၊ အားကြီးသော အကြောင်းအားလျော်သော။ သတ္တာ အတ္တာနော ဥပနိဿယာနုရူပေန သောတာပတ္တိဖလာဒီနိ ပါပုဏန္တိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၃။

ဥပနိဿယာဘာဝ (ပု) [ဥပနိဿယ+အဘာဝ] အားကြီးသောမှီရာအကြောင်း၏ မရှိခြင်း။ ပဋ္ဌမမဂ္ဂသ ဥပနိဿယာဘာဝေါ အာပဇ္ဇတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၁၀။ (-သံ၊ဋီ၊၂။၄၉၄။)

ဥပနိဿယာလာဘ (ပု) [ဥပနိဿယ + အလာဘ] ဥပနိဿယပစ္စည်းကိုမရခြင်း။ တဒလာဘောတိ ဥပနိဿယာလာဘော။ အနုဋီ၊၂။၃၆။

ဥပနိဿယိတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+နိ+သိ+တဗ္ဗ] မှီခိုအပ်သော။ ဥပနိသိတဗ္ဗာတိ ဥပနိဿယိတဗ္ဗာ။ မ၊ဋီ၊၂။ရ၄။

ဥပနိဿယိန္ဒြိယ (နာ) [ဥပနိဿယ+ဣန္ဒြိယ] အားကြီးသောမှီရာအကြောင်းဖြစ်သော ဣန္ဒြေ။ မဂ္ဂေါ တိကော်ာ ဟောတိ ဥပနိဿယိန္ဒြိယာနံ တိက္ခဝိသဒဘာဝတော။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၉၀။

ဥပနိဿာယ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+နိ+သိ+တ္တာ] မှီခိုလျှက်၊ အမှီပြုလျှက်၊ အကြောင်းပြုလျှက်။ တေနာဟာနုဒ္ဒယာဝတိကာ ဘိက္ခူ ဝေသာလိ ဥပနိဿာယ ဝိဟရန္တိ။ ဝိ၊ဝ။၈၈။ ဝနပတ္ထံ ဥပနိဿာယ ဝိဟရတိ(မ၊ဝ။၁၄၉)တိ မနုဿူပစာရာတိက္ကန္တံ ဝနသဏ္ဍသေနာသနံ နိဿာယ သမဏဝမ္မံ ကရောန္တော ဝိဟရတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၃၃ရ၆။ သဒ္ဒ ဥပနိဿာယ ဒါနံ ဒေတိ။ ပဋ္ဌာန၊ဝ။၁၄၅။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၄၈။

ဥပနိသိတ (တိ) [ဥပ+နိ+သိ+တ] မှီခိုသော၊ တည်မှီသော၊သူ။ ကုဟနံ ဥပနိသိတောတိ။ သံ၊ဝ။ဝ၆ရ။ ဧတေ စ ဥတ္တာ ဥပနိသိတာ (သုတ္တနိ။၄၁၅)တိ ဧတေ စ ဒိဋ္ဌိဂတိကေ သဿတုစ္ဆေဒဒိဋ္ဌိယော နိဿိတာတိ ဥတ္တာ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၆၉။ (-ပဋိ၊သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၆၃။)

ဥပနိသိတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+နိ+သိ+တဗ္ဗ] မှီခိုအပ်-မှီခိုထိုက်-သော။ ဣမေ ပဋ္ဌဝမ္မာ ဥပနိသိတဗ္ဗာ။ မ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၃၉၃။ ဥပနိဿယိတဗ္ဗ-လည်းကြည့်။

ဥပနိတ[၁] (တိ) [ဥပ+နိ+တ] (၁) (က) ကပ်ရောက်သော၊သူ။ (ခ) နှုတ်တက်အာဂုံ ဆောင်ထားသော၊သူ။ (၂) (က) ကပ်ဆောင်အပ်သော-ပို့ဆောင်အပ်သော-ရောက်စေအပ်သော၊သူ။ (ခ) ကပ်ဆောင်၍ ဟောကြားအပ်သော။ (၁)(က) ဇရူပနိတ (၁)ကြည့်။ (ခ) ဧကော အဇ္ဈာယကော ဥပနိတော။ မ၊၂။၃၆၁။ (၂) (က) ဘဂဝါ တုမှာကံ မင်္ဂလဒိဝသေ ပြာဟွဏသ ဝန္ဒနတ္ထံ ဥပနိတာနံ ပါဒေ ဝေါ ပရိဝတ္တိတ္တာ ပြာဟွဏသ မတ္ထကေ ပတိဋ္ဌိတေ ဒိသ္မာပိ အဟံ တုမှေ ဝန္ဒိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၈၈။ (ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၂၄၁-၌ ရှေ့ ပြာဟွဏသ-နေရာဝယ် ကာဠဒေဝလသ-ဟုရှိသည်။) ဥပနိတာ ခေါ မေ တုမှေ(မ၊၂။၃၃၂)တိ မယာ ဘိက္ခဝေ တုမှေ ဣမိနာ သန္ဒိဋ္ဌိကာဒိသဘာဝေန ဓမ္မေန နိဗ္ဗာနံ ဥပနိတာ၊ ပါပိတာတိ အတ္ထော။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ဝ၉။ ဇရူပနိတ (၂)လည်းကြည့်။ (ခ) ဥပနိ ဇေတဟိ(မ၊ဝ။၃၁ရ)တိ ဥပနေတ္ဝာ ကထိတေဟိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။ဝ၉၄။

ဥပနိတ[၂] (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပနိတမည်

သော ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ။ သန္ဓံ ပဒံ အဗ္ဗဂမော-ပနီတော (မဟာ။၁၁၅)တိ ဥပနီတော နာမ သော ဗုဒ္ဓေါ သန္ဓံ ပဒံ အဗ္ဗဂမာ။ မဟာ၊ ၄။၉၁။

ဥပနီတကာလ (ပု) [ဥပန်တ+ကာလ] ပို့ဆောင်အပ်ရာအခါ။ မာတရာ ကမ္မေ ဥပနီတ-ကာလော ဝိယ ဇဝနသ အာရမ္မဏရသာ-နုဘဝနံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၃ ၂၀။

ဥပနီတစိတ္တ (တိ) [ဥပနီတ+စိတ္တ] ပို့ဆောင်-ဆွဲဆောင်-အပ်သော စိတ်ရှိသော၊သူ။ အထ ဝါ ကိလေသကာမေန ထေရေ ဥပနီတစိတ္တာ။ သံ၊ဋီ၊၁။၈၃။

ဥပနီတတ္တ[၁] (နာ) [ဥပနီတ+တ္တ] ကပ်ဆောင်အပ်သည်၏အဖြစ်။ ဥပနယနစတုက္ကာ-ကြည့်။

ဥပနီတတ္တ[၂] (တိ) [ဥပနီတ+အတ္တ] အနီးသို့ခေါ်ဆောင်အပ်သော သဘောရှိသော၊သူ။ ကပဏာ ဝိလပတိ သေလာ၊ ဒိသ္မွာနဘာတရေ ဥပနီတတ္တေ။ ဇာ၊၂။၂၄၇။ ဥပ-နီတတ္တောတိ ဥပနီတသဘာဝေ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၈၇။

ဥပနီတပဏီတဘောဇန (နာ) [ဥပနီတ+ပဏီတဘောဇန] ကပ်ဆောင်-ရောနှော-အပ်သော မွန်မြတ်သော စားဖွယ်ဘောဇဉ်။ ပဏီတဘောဇနဘရိတာနန္တိ သပ္ပိမဓု-သက္ကရာဒီဟိ ဥပနီတပဏီတဘောဇနေဟိ ပရိပုဏ္ဏာနံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၈၈။

ဥပနီတဘာဇန (နာ) [ဥပနီတ+ဘာဇန] အနီးသို့ဆောင်အပ်သော ခွက်။ အာဂတာဂတာနံ ဥပနီတဘာဇနာနိ ပူရေတ္တာ ဒေတိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃ ၀၁။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ ၃ရ။

ဥပနီတဘိက္ခာ (ထီ) [ဥပနီတ+ဘိက္ခာ] အနီးသို့ပို့ဆောင်အပ်သော ဆွမ်း။ ဒါတုံ ဥပနီတ-ဘိက္ခာယ ပဋိက္ခေပေါ နာမ ဟတ္ထသညာယ မုခဝိကာရေန ဝစီဘေဒေန ဝါ ဟောတိ။ သာရတ္ထ၊ဋီ။၄၅၈။

ဥပနီတဘောဇန (နာ) [ဥပနီတ+ဘောဇန] အနီး-သို့ ပို့ဆောင်-ဆက်ကပ်-အပ်သော ဘောဇဉ်။ တထာဂတသ ဟိ ပုထုဇ္ဇဝ္ဘာယ ဒန္တာနံ ဥပနီတဘောဇနံ ဒ္ဒိတ္ဘိက္ခတ္ထံ ဒန္ဓေဟိ ဖုဋ-မတ္တမေဝ သက္ခကရဏီယပိဋ္ဌဝိလေပနံ ဝိယ ဟောတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂ ၆၈။ ယော ဟိ ဘုဥ္ဇန္တော ဘောဇနေန တိတ္တော ပရိဝေသကေန ဥပ-နီတဘောဇနံ ပဋိက္ခိပတိ။ မ၊ဋီ၊၁။၁၈၄။

ဥပနီတမနသက်ပ (တိ) [ဥပနီတ+မနသက်ပ] (ဘဝင်သို့) ကပ်ဆောင်အပ်သော-(ဘဝင်သို့) သက်ရောက်သော-စိတ်ဖြစ်ခြင်းရှိသော၊သူ။ ဥပနီတမနသက်ပ်ပ်၊ ဇီဝန္ဓံ မညတေ မတံ။ ဇာ၊ ၂။၁၈၃။ ဥပနီတမနသက်ပ္ပန္တိ ဘဝင်ဩတိဏ္ဏ-စိတ္တာစာရံ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၆။၁၁၅။

ဥပနီတယည (တိ) [ဥပနီတ+ယည] ကပ်၍ဆောင်-စီမံ-အပ်ပြီးသော ပူဇော်ဖွယ်ရှိသော၊ သူ။ ယညောပနီတောတိ ဥပနီတယညော ပဋိယာဒိတယညော စ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂ ၁၅။

ဥပနီတဝတ္ထ (နာ) [ဥပနီတ+ဝတ္ထ] ပို့ဆောင်-ဆက်သ-အပ်သော အဝတ်။ ဝတ္ထကောဋိ-သဟသာနိတိ ယထာရုစိတံ ပရိဘုဥ္ဇိသ္ဃတိတိ နှတ္ဘာ ဌိတကာလေ ဥပနီတဝတ္ထာနေဝ သန္ဓာ-ယေတံ ဝုတ္တံ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂ ။ ၂ ၉ ၈။

ဥပနီတဝယ (တိ) [ဥပနီတ+ဝယ] (သေမင်:ထံသို့) ပို့ဆောင်အပ်သော အရွယ်ရှိသော၊ အရွယ်သုံးပါးတို့ကို ကျော်လွန်ပြီးသော၊ အရွယ်သုံးပါးတို့ကို ကျော်လွန်၍ သေမင်:ခံတွင်:ဝသို့ ရောက်နေသော၊သူ။ ဥပနီတဝယော စ ဒါနိသိ။ ဓမ္မ။၄၈။ ဥပနီတဝယောတိ ဥပါတိ နိပါတမတ္တံ၊ နိတဝယောတိ ဝိဂတဝယော အတိက္ကန္တဝယော၊ တ္ဘဲ့ဿိ ဒါနိ တယော ဝယေ အတိက္ကမိတ္တာ

မရဏမုခေ ဋ္ဌိတောတိ အတ္ထော။ ဓမ္မာဋ္ဌ၊၂။၂၁၆။

ဥပနိတာဟာရပဋိကွေပ (နာ) [ဥပနိတာဟာရ+ပဋိကွေပ] ဆက်ကပ်အပ်သော အာဟာရကို ပယ်ရှားခြင်း။ ပရိယောသိတဘောဇနသဟ ဥပ- နိတာဟာရပဋိကွေပေါတိ အတ္ထော။ မ၊ ဋီ၊၁။၁၈၅။

ဥပနိတေကတ္တ (တိ) [ဥပနိတ+ဧကတ္တ] တစ်ခုတည်းအဖြစ်သို့ ပို့ဆောင်အပ်သော၊ ပို့ဆောင်အပ်သော တစ်ခုတည်းအဖြစ်ရှိသော။ သန္ဓ-တိဝသေန ဝိညာဏန္တိ ဥပနိတေကတ္တံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၂။၃၁၃။

ဥပနိယ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+နီ+တ္မာ] ကပ်ဆောင်၍၊ ဆောင်ယူ၍။ အဒ္ဓါ ခေါ တေ အယံ အဂ္ဂိ-ဝေဿန အာသဇ္ဇ ဥပနိယ ဝါစာ ဘာသိတာ။ မ၊၁။၃၀၂။ အာသဇ္ဇ ဥပနိယာတိ ဂုဏေ ယဇ္ဇေတ္မာ စေဝ ဥပနေတ္မာ စ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၈၈။ အာသဇ္ဇ ဥပနိယ ဝါစာ ဘာသိတာ(အံ၊ ၁။၁ရ၃)တိ မမ ဂုဏေ ယဇ္ဇေတ္မာ မမေဝ ဂုဏာနံ သန္ဓိကံ ဥပနီတာ ဝါစာ ဘာသိတာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၅၄။ (ဥပနီတာ ဝါစာ-ဟူသော အဋ္ဌကထာအဖွင့်ကိုထောက်လျှင် ဥပနီယ ဝါစာ-ဟူသော ပါဠိတော်ကို သမာသ်ကြဲကလည်းဖြစ်နိုင်သည်။ ဥပနီယဝါစာ=ဆောင်အပ်သောစကား-ဟု အနက်ပေး။) အတ္တနော ဟတ္ထေဟိ ဥပနီယ ပိဋ္ဌံ ပညာပေတ္မာ အဒါသိ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၂၅။

ဥပနီယတိ[၁] (ကြို) [ဥပ+နီ+ယ+တိ။ နာ ဥပနီ-ယရေ နာ ဥပနေန္တိ နာ ဥပဂစ္ဆန္တိတိ အတ္ထော။ (အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁၈) အဖွင့်ကိုထောက်လျှင် နီဓာတ်သည် ဒိဝါဒိဂဏိကဓာတ်လည်း ဖြစ်ဟန်တူ၏။ ဓာတ်ကျမ်း,သဒ္ဒါကျမ်းတို့ဌ်ကား ဘူဝါဒိဂဏိက သာ တွေ့ရသည်။] ဆောင်၏။ နာ ဥသေသု နာ သြမေသု သမတ္တော နောပနီယရေ (အံ၊၂။၃၁၆)တိ ဇတ္တ .....ဣမေသု တီသုပိ သေယျဟိနသဒိသေသု ဒီဃာသဝါ မာနေနနာ ဥပနီယရေ နာ ဥပနေန္တိ နာ ဥပဂစ္ဆန္တိတိ အတ္ထော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁၈။ **ဥပနီယန္တိ**-အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၂၃။

ဥပနီယတိ[၂] (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+နီ+ယ+တေ။ တေ ဝိဘတ်ကို တိပြန်] (၁) (ဇရာမရဏသို့) သွားနေ၏။ (ကမ္မကတ္တား။) (၂)ကုန်ခန်း-ချုပ်ပျောက်-ပျက်စီး-၏။ (သေခြင်းသို့) ကပ်ရောက်၏။(ကမ္မကတ္တား။) (၃) (ဇရာမရဏသည်) ဆောင်အပ်-ကောင်းစွာ ခေါ်ဆောင်အပ်- ရောက်စေအပ်- ၏။ ဥပနီယတိ လောကော အဒ္ဓုဝေါတိ ပဿန္တာနံ ဗုဒ္ဓါနံ .....မဟာကရုဏာ သြက္ကမတိ။ ပဋိသံ။ ၁၂၁။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁၂၅။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၀၉။ မ၊ဋီ၊၂။၁၁ရ။ အနုဋီ၊၁။ဖ။ (၁) ဥပနိယျတိ-ကြည့်။ (၂) ဥပနိယတိ ဇီဝိတမပ္ပမာယု။ သံ၊၁။၂။ အံ၊ ၁။၁၅၄။ ဥပနိယတီတိ ပရိက္ခီယတိ နိရုဇ္ဈတိ၊ ဥပဂစ္ဆတိ ဝါ၊ အနုပုဗ္ဗေန မရဏံ ဥပေတီတိ အတ္ထော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၀။ အနေကတ္ထတ္တာ ဝါ ဓာတုသဒ္ဒါနံ ဥပသဂ္ဂဝသေန အတ္ထဝိသေသ-ဝါစကော ဟောတီတိ အာဟ ဥပနိယတီတိ ပရိက္ခီယတိ နိရုဇ္ဈတီတိ၊ ဝိနသ္သတီတိ အတ္ထော။ ဥပနိယတီတိ ဝါ သရသေနေဝ ဇီဝိတသ မရဏူပဂမနံ ဝုတ္တန္တိ အာဟ ဥပဂစ္ဆတိ ဝါ၊ အနုပုဗ္ဗေန မရဏံ ဥပေတီတိ အတ္ထောတိ။ ... ဥပနိယတီတိ ဇီဝိတန္တိ ဝုတ္တတ္တာ မရဏံ ဥပေတီတိ ဝုတ္တံ၊ ကမ္မကတ္တုဝသေန ဟေတံ ဝုတ္တံ။ သံ၊ဋီ၊၁။ဖ၃။ ဥပနိယတိဒံ မညေ(ဇာ၊ ၂။၂၈)တိ တာတ ဣဒံ ဇီဝိတံ ဥပနိယတီတိ အဟံ မညာမိ၊ အညေသု သုတ္တေသု ဥပ-သံဟရဏတ္တော ဥပနိယျနတ္တော၊ ဣဓ ပန ပရိယာဒါနတ္တော၊ တသ္မာ ယထာ ပရိတ္တံ ဥဒကံ ရဇကာနံ ခါရစက်ဝါရေ ပက္ခိတ္တံ သိယံ

ပရိယာဒိယတိ၊ တထာ ဇီဝိတမ္ပိ။ ဇာ၊၆၊၅။ ၁၉၈။ (၃) ယထာ ဝါ ဂေါပါလေန ဂေါဂဏော နိယတိ၊ ဧဝံ ဇရာယ မရဏသန္တိကံ ဥပနိ-ယတီတိ အတ္ထော။ သံ၊၆၊၁။ ၂၀။ ဣဒါနိ ကမ္မသာဓနဝသေန အတ္ထံ ဒဿေတုံ "ယထာ ဝါ"တိအာဒိ ဝုတ္တံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၆၃။ ဥပနိယတီတိ ဥပသံဟရီယတိ၊ အယံ ဟိ ဇာတိယာ ဇရံ ဥပနိယတိ၊ ဇရာယ ဗ္ယာဓိံ၊ ဗ္ယာဓိနာ မရဏံ၊ မရဏေန ပုန ဇာတိံ၊ တေန ဝုတ္တံ "ဥပနိယတီ"တိ။ အံ၊၆၊ ၂။၁၄၀။ ဥပနိယတီတိ ဇရာမရဏ-ဝသေန ဥပနိယတိ ဟရီယတိ။ ပဋိသံ၊၆၊ ၂။၁၅။ ဥပသံဟရီယတီတိ သမ္ပါပီယတိ။ အံ၊ ဋီ၊ ၂။၁ ၂၇။

ဥပနိယန္တိ (ကြို)[ဥပ+နီ+ယ+အန္တိ] ဆောင်ကုန်၏။ ဥပနိယတိ ၁-ကြည့်။

ဥပနိယမာန (တိ) [ဥပ+နီ+ယ+မာန] ဆောင်-ပို့ဆောင်-အနီးသို့ဆောင်-ဆက်ကပ်-အပ်သော။ ကောဌာဂါရာဒီသု ပဋိသာမနဝသေန မနုဿေဟိ ဥပနိယမာနံ ပုနပ္ပုနံ သာလိအာ-ဒိဓညံ ရဋ္ဌံ ဥပေတိ ဥပဂစ္ဆတိ။ ထေရ၊၆၊ ၂။ ၁၇၀။ ပဏီတပဏီတာနံ ဥပရူပရိ ဥပနိယ-မာနာနံ စီဝရာဒီနံ စတုန္နံ ပစ္စယာနံ လဘန-ဝသေန လာဘီ။ ဥဒါန၊၆။ရ၁။ (–မ၊ဋီ၊၁။ ၂၅၀။) ပါနီယမောဒကေသု ဥပနိယမာနေသု တဿ ပုရိသဿ ပုရတော ပါတုရဟောသိ။ ပေတ၊ ၆။၅။ သုက္ကာယ ဘိက္ခုနိယာ ဥပနိယမာနံ သဒ္ဓမ္မာမတရသံ အတ္တနော သောတဉ္စလိ ပူရေတ္တာ သြဒဟန္တီဝ။ သံ၊ဋီ၊၁။၃၁၈။

ဥပနိယမာနသက္ကာရ (ပု) [ဥပနိယမာန+သက္ကာရ] ပို့ဆောင်အပ်သော ပူဇော်သက္ကား။ တေဟိ ဥပနိယမာနသက္ကာရဿ စ အဘိနန္ဒနံ အနုမောဒနံ သမ္ပဋိစ္ဆနဉ္စ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ အနုဋီ၊ ၃။ ၂ ၂၃။

ဥပနိယရေ (ကြို)[ဥပ+နီ+ယ+အန္တိ] ဆောင်ကုန်၏။ ဥပနိယတိ ၁-ကြည့်။

ဥပနိယသုတ္တ (နာ) [ဥပနိယ+သုတ္တ] အသက်တိုတောင်းလှ၍ အားကိုးအားထားရာ မရှိသော သတ္တဝါတို့သည် ကုသိုလ်ကောင်းမှုတို့ကို ပြုသင့်ကြောင်း နတ်သားတစ်ယောက် လျှောက်ထား၍ ယင်းသို့ဖြစ်နေသော ထို သတ္တဝါတို့သည် အလွန်ငြိမ်းချမ်းသော နိဗ္ဗာန်ကို တောင့်တပြီး ဝဋ္ဋဒုက္ခတည်းဟူသော လောကာမိသကို ပယ်စွန့်သင့်ကြောင်း မြတ်စွာဘုရား ပြန်လည်မိန့်မြွက် ဟောကြား အပ်သောသုတ်။ သံယုတ္တ နိကာယ၊ သဂါထာဝဂ္ဂ သံယုတ္တပါဠိ၊ ၁-ဒေဝတာသံယုတ်၊ ၁-ဝဂ်၊ ၃-သုတ်။ သံ၊၁။ ၂။ သံ၊၆၊၁။ ၂၀-၂၁။

ဥပနီလ (တိ) [ဥပ+နီလ] စိမ်းညိုသောအရောင် အဆင်းရှိသော။ ဝေဠုရိယူပနီလာတိ ဝေဠု-ရိယေန ဥပနီလာ၊ တသ္မိံ နာဂဘဝနေ ဝေဠုရိ-ယမယာ ပသန္နသလိလာ နီလောဘာသာ အနေကဝဏ္ဏကမလုပ္ပလသဏ္ဌာနာ ပေါက္ခရဏီတိ အတ္ထော။ ဇာ၊၆၊၅။၁ရ၉။

ဥပနီဟာတုံ (ဗျ) [ဥပ+နီ+ဟရ+တုံ] ထုတ်ဆောင်ခြင်းငှါ၊ ထုတ်ဆောင်ပေးကမ်းခြင်းငှါ။ သော ကိသ္မိဉ္စိဒေဝ ဓနကရဏီယေ သမုပ္ပန္နေ နသက္ကုဏေယ္ယ ဥပနီဟာတုံ ဓနံ ဝါ ဓညံ ဝါ။ အံ၊၃။ ၂၉၁။ ဥပနီဟာတုန္တိ နီဟရိတ္တာ ဒါတုံ။ အံ၊၆၊၃။၃၀၀။

ဥပနေတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+နီ+တဗ္ဗ] ဆောင်-ကပ်ဆောင်-ဆောင်ယူ-အပ်သော၊ ထည့်သွင်း-ဖြည့်စွက်-ထိုက်သော၊ နှိုင်းယှဉ်အပ်-နှိုင်းယှဉ်ထိုက်-သော။ ဥပနေတဗ္ဗဿ အဘာဝတော သကလပရိပုဏ္ဏဘာဝေန ကေဝလပရိပုဏ္ဏံ။ ဝိ၊၆၊၁။ ၉၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၂၀၈။ ဣတိဝုတ်၊၆။ ၂၅ ၂။ သြပနေယျိကောတိ အတ္တနော စိတ္တံ

ဥပနေတဗော။ အံ၎ဒု၂။၁၄၁။ ဥပနေတဗွသ အဘာဝတောတိ ပကၠိပိတဗွသ ဝေါဒါနတ္ထသ အဝုတ္ထသ အဘာဝတော။ သာရတ္ထ၊၁။၃၃၂။ (–မ၊ဋီ၊၁။၃၃၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၇၅။) ဗုဒ္ဓပ္ပမုခေါ သံယော ဇေတရဟိ သံယေန နဥပနေတဗော။ မ၊ဒု၊၄။၂၂ဖ။ (–မ၊ဋီ၊၃။၄၁၂။)

ဥပနေတဗွယုတ္ထက (တိ) [ဥပနေတဗွ+ယုတ္တက] ကပ်၍ဆောင်သင့်–အသုံးပြုသင့်–သည်အား သင့်လျော်သော၊ အသုံးပြုရန်သင့်လျော်သော။ ရုက္ခေ ဆိန္ဒိတ္တာ ပုန နိဝတ္တိတ္တာ ဝက်ဆ္ဆ ပဟာယ ကမ္မေ ဥပနေတဗွယုတ္တကမေဝ ဂဏှာတိ။ မ၊ဒု၊၃။၁၁၈။

ဥပနေတဗွဝစန (နဝ) [ဥပနေတဗွ+ဝစန] ကပ်၍ဆောင်–ထည့်သွင်း–ဖြည့်စွက်–ထိုက်သော စကား။ ပကၠိပိတဗွန္တိ အသမ္ပုဏ္ဏတာယ ဥပနေတဗွဝစနံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၈၀။

ဥပနေတဗွာဘာဝ (တိ) [ဥပနေတဗွ+အဘာဝ] ကပ်၍ဆောင်–ထည့်သွင်း–ဖြည့်စွက်–ထိုက်သော စကား၏ မရှိခြင်း။ ဥပနေတဗွာ-ဘာဝတော အတ္ထဗျဥ္ဇနေဟိ သမ္ပန္နံ ပရိပုဏ္ဏံ တထာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၄၄–၅။ (–နေတ္တိ၊ဝိဘာ။ ၅၄။)

ဥပနေတိ (ကြို) [ဥပ+နီ+အ+တိ] ဆောင်–အနီးသို့ဆောင်–သယ်ဆောင်–၏။ ဆက်ကပ်၏။ သေသကံ ဥပနေတိ(ဝိ၊၂။၃၂၈)တိ ယဒတ္ထာယ ဒိန္နော၊ တံ စေတာပေတ္တာ အဝသေသံ အညဿတ္ထာယ ဥပနေတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၉၂။ (–ဝိ၊၁။၁၁ရ။ မ၊၁။၃ရ၊ဖ။ သံ၊၂။၄၈၃။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၈၁။ ဝိ၊ဌ၊၂။၈၀။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၁ရ။ မ၊ဌ၊၂။၂ဖ၄။ သံ၊ဌ၊၃။၁၃၃။ အံ၊ဌ၊၃။၂၃၀။ သာမဏေရောပိ ဒဓိအာဒီနိ အာဟရိတ္တာ ..... ဥပနေတိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၈၁။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၃။ **ဥပနန္ဓိ**– အပ၊၂။၂၈၃။ ဝိ၊ဌ၊၁။၃၀၄။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၀၄။ ဒီ၊ဌ၊၂။၂၁ရ။ မ၊ဌ၊၄။၁၅၉။ ဝ၁ဿ ဥပနန္ဓိ ဥပဂစ္ဆန္တိ ဇော်ကာတိ ဝ၁ဿုပနာယိကာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ရ၁။ **ဥပနေထ**-ဝိ၊ဌ၊၃။၂၄ဖ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၃၅။ ဥပကပ္ပေထာတိ ဥပရူပရိ ကပ္ပေထ သံဝိဒဟထ၊ ဥပနေထာတိ အတ္ထော။ မ၊ဋီ၊၁။၃၅ရ။ **ဥပနမ**– ဇာ၊ဌ၊၁။ ၄ရ၈။ **ဥပနေတု** – မ၊ဌ၊၂။ရ။ သာရတ္ထ၊ ၃။၁ဖ၀။ **ဥပနန္ဆု** – ဒီ၊ဌ၊၂။ဖ၂။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။၃၂၂။ **ဥပနေဟိ** – ဝိ၊ဌ၊၂။၁၃၄။ ကခ်ိ၊ ဋီ၊သစ်။၂၃၁။ **ဥပနယျ**– မိလိန္ဒ။၂ရ၃။ မ၊ ဌ၊၂။၂၄ရ။ သံ၊ဌ၊၂။၁၀။ ထေရ၊ဌ၊၂။၂၃ဖ။ **ဥပနယျုံ** –အဘိ၊ဌ၊၁။၂ရ၁။ **ဥပနေသိ** – မ၊ဌ၊၂။ရ၂။ အဘိ၊ဌ၊၁။၃၂၀။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၄၀၁။ ဝိမာန၊ဌ။၅၃။ မံ ဗြဟ္မပရိသံ ဥပနေသိ(မ၊ ၁။၄၀၂)တိ ယာဒိသာ ဗြဟ္မပရိသာ ဣသိ-ရိယာဒိသမ္ပတ္တိယာ၊ တတ္ထ မံ ဥယျောဇေသိ။ မ၊ဋီ၊၂။၃၁၃။ **ဥပနေသုံ** –မ၊၁။၄၀ဖ။ ဇာ၊ ဌ၊ရ။၃ရ၃။ ဝိမတိ၊၂။၂။ **ဥပနေသိ**–အပ၊၁။၉ရ။ ထေရ၊ဌ၊၁။၄၂၁။ **ဥပနေသတိ** –သံ၊၃။၈၀။ ဇာ၊ဌ၊၄။၃၂ရ။ မ၊ဌ၊၂။၁၂၃။ **ဥပနေသာမိ** –ဇာ၊၁။၂၄၃။ ဇာ၊ဌ၊၄။၁၅ရ။

ဥပနေတုံ (ဗျ) [ဥပ+နီ+တုံ] ဆောင်–ပို့ဆောင်–ထောင်–ခြင်းငှါ။ မောရသ ကတပရိတ္တသ သတ္တဝဿသတာနိ လုဒ္ဒကော နာသက္ခိ ပါသံ ဥပနေတုံ။ မိလိန္ဒ။၁၅၄။ သက္ကာယဒိဋ္ဌိ ဥပါဒါယ ဒိဋ္ဌိ နာမ သဂ္ဂံ ဥပနေတုံ သမတ္ထာ နာမ နတ္ထိ။ အံ၊ဌ၊၁။၃ဖ၉။ ဩဒ္ဒိသ စီဝရတ္ထာယ ဒိန္နံ စီဝရေယေဝ ဥပနေတဗ္ဗံ။ သစေ ဒုဗ္ဘိက္ခံ ဟောတိ.....အပလောကနကမ္မံ ကတ္တာ ပိဏ္ဍ-ပါတေပိ ဥပနေတုံ ဝဋ္ဋတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၃၄၀။ "အမ္မ တာတ ဘဂိနိ"တိ ဧဝံ ဥပါသကဇနံ ယုတ္တဋ္ဌာနေ ဥပနေတုံ ဆေကာ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၀ဖ။

ဥပနေတု[1] (တိ) [ဥပ+နီ+တု] အနီးသို့ ဆောင်တတ်သော၊သူ။ ပုညကိရိယာယ အညေသမ္ပိ ပုဗ္ဗဂ်မာ ဟုတ္တာ တတ္ထ တေသံ သမ္မာ ဥပ-

နေတာရော။ နေတ္ထိ၊ဌ။၁၈၃။

ဥပနေတု၂ (ကြို) [ဥပ+နီ+တု] အနီးသို့ ဆောင်စေသတည်း၊ ဆောင်ပို့စေသတည်း၊ ရောက်စေသတည်း။ ဥပနေတိ- ကြည့်။

ဥပနေတ္ထာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+နီ+တ္ထာ] အနီးသို့ ဆောင်၍။ သတ္ထာ စတုမဟာရာဇဒတ္တိယံ ပတ္တံ ဥပနေတ္ထာ ပဋိဂ္ဂဟေသိ။ ဇာ၊ဌ၊၃။၃၈၄။ (ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၂၀ရ-၌ မဟာရာဇဒတ္တိယံ ပတ္တံ ဥပနာ-မေတ္ထာ-ဟုရှိ၏။ ဤ၌လည်း အလှူခံသော နေရာဖြစ်၍ "ဥပနာမေတ္ထာ" ဟု ရှိသင့်မည် ထင်သည်။) အထ ခေါ သော တန္ဓဝါယော ယထာဘတံ သုတ္တံ တန္ဓေ ဥပနေတ္ထာ ..... တံ ဣတ္ထိ ဘေဒဝေါစ။ ဝိ၊၁။၃ရ၁။ ဥပနေတ္ထာ သမီပေ ကတ္ထာ ဘုဉ္ဇိတဗ္ဗတော ဥပဘောဂေါ၊ သဝိညာဏကဝတ္ထု။ မ၊ဋီ၊၁။၁၄၀။

ဥပနန္ဓ (တိ) [ဥပ+နီ+အန္ဓ။ ထိ၌ ဥပနေန္ဓိ] ဆောင်-ကပ်ဆောင်-ဆက်ကပ်လှူဒါန်း-သော၊ သူ။ ဤဒိသံ ဥယာ ကိဉ္စိ ဒိဋ္ဌန္တိ ပုဗ္ဗော "နသုဏာမီ"တိ သောတမုပနေန္ဓော ဝါ၊ သောတ-ဒ္ဒါရေ ပုစ္ဆန္ဓာနံ စက္ခုံ ဥပနေန္ဓော ဝါ အညေ-နည်း ပဋိစရတိတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃၅။ (-အဘိ၊ဌ၊၃။၁၁ဖ။ ဥဒါန၊ဌ။၃၃၂။ မဟာနိ၊ဌ။၃ရ၁။ သာရတ္ထ၊၂။၄၃၂။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃ဖ၁။ မ၊ဋီ၊၂။၂ဖ၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၄ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂ဖ၅။) ဣမေ ဒွေ ပုဂ္ဂလာ သကဒေဟိ ပစ္စယေ ဥပနေန္ဓေန တပ္ပေတုံ နသက္ကာတိ ဒုတပ္ပယာ နာမ။ အဘိ၊ဌ၊၃။၅၅။ အံ၊ဋီ၊၂။၅ရ။ (-မဟာနိ၊ဌ။၂၉၂။) သယမေဝ အာဂန္တွာ ဒိဗ္ဗဘောဇနာနိ ဥပနေန္ဓိယော။ ဥဒါန၊ဌ။၁ရ၈။ သေသကံ ဥပနေန္ဓိယာ (ကခ်။၃၁၀) တိ ယဒတ္ထာယ ဒိန္နော၊ တံ စေတာပေတ္ဝာ အဝ-သေသကံ အညဿတ္ထာယ ဥပနေန္ဓိယာ။ ကခ်။ ဋီ၊သစ်၊၄ဖ၄။ ထူလဝါကေဟိ သဒ္ဓိံ အတိ-သုခုမသုတ္တံ ဥပနေန္ဓော ဝိယ။ မ၊ဌ၊၂။၉။ ဥပနေန္ဓော ဝိယာတိ ယဒေန္ဓော ဝိယ၊ သော ဧဝ ဝါ ပါဌော။ ဝိမတိ၊၂။၄၈။ (-သာရတ္ထ၊ ၃။၈ရ။ မ၊ဋီ၊၂။၈၃။) ဥပသံဟရမာနာတိ ဥပနေန္ဓာ ဥပ္ပါဒေန္ဓာ။ သံ၊ဋီ၊၁။ရ၆။ ဒုက္ခံ ဥပနေန္ဓိ ဝိယ တာ ဝေဒနာ အဘိဘဝန္တိ ... နိရန္ဓရာ ဝိယ ဟောတိ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၆၄။

ဥပနေထ (ကြို) [ဥပ+နီ+အ+ထ] ဆောင်-ကပ်ဆောင်-နား:ထောင်-ကြကုန်လော့။ ဥပနေတိ-ကြည့်။

ဥပနန္ဓိ (ကြို) [ဥပ+နီ+အ+အန္ဓိ] ဆောင်-အနီးသို့ဆောင်-သယ်ဆောင်-ကုန်၏၊ ဆက်ကပ်ကုန်၏။ ဥပနေတိ-ကြည့်။

ဥပနန္ဓိ (ထိ) [ဥပ+နီ+အန္ဓ+ဣတ္ထိဇောတဂ္ဂါ] ဆောင်-ကပ်ဆောင်-ဆက်ကပ်လှူဒါန်း-သော၊ သူမ။ ဥပနန္ဓ-ကြည့်။

ဥပနန္ဓု (ကြို) [ဥပ+နီ+အ+အန္ဓု] ဆောင်-အနီးသို့ဆောင်-သယ်ဆောင်-ကြစေကုန်သတည်း-လော။ ဥပနေတိ-ကြည့်။

ဥပနမ (ကြို) [ဥပ+နီ+အ+မ] ဆောင်-အနီးသို့ဆောင်-သယ်ဆောင်-ကြကုန်၏၊ ဆက်ကပ်ကုန်၏။ ဥပနေတိ-ကြည့်။

ဥပနမိသ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပနေမိသမည်သော ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ။ ဥပနေမိသော နေမိသော သန္ဓစိတ္တော။ မ၊၃။၁၁၄။ အပ၊ဌ၊ ၁။၁၄၃။

ဥပနယျ၁(တိ) [ဥပ+နီ+ဏျ] (၁) ပို့ဆောင်တတ်သော (တရား)။ (၂) ကပ်၍ဆောင်-ပို့ဆောင်-ထိုက်သော(တရား)။ (၁) အထ ဝါ နိဗ္ဗာန် ဥပနေတိ အရိယပုဂ္ဂလန္တိ အရိယ-မဂ္ဂေါ ဥပနေယျော။ (၂) ဥပနေတဗ္ဗောတိ

ဥပနေယျာ၊ ဥပနေယျာဝ သြပနေယျိကော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂ရရ။ သြပနေယျိက-လည်း ကြည့်။သစ္ဆိကာတဗ္ဗတံ ဥပနေတဗ္ဗောတိ ဖလ-နိဗ္ဗာနဓမ္မော ဥပနေယျာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၂၁၀။ သာရတ္ထ၊ ၂။ရ၆။ မဂ္ဂဉာဏေန ဥပနေတဗ္ဗတ္တာ ဥပနေယျံ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၁ ၂၈။

ဥပနေယျ[၂] (ကြို) ဆောင်-အနီးသို့ဆောင်-သယ်ဆောင်-ရာ၏။ ဥပနေတိ-ကြည့်။

ဥပနေယျ[၃] (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+နီ+တ္တာ။ တ္တာကို ယပြု ဒွေဘော်လာ] ကပ်ဆာင်၍။ အမေ့ပိ ဧဝံ ဥပနေယျာ (ဒီ၊၁။၁၀၀)တိ ဗြာဟ္မဏော ခေါ အမ္မဋ္ဌ ပေါက္ခရသာတိတိအာဒီနိ ဝတ္တာ ဧဝံ ဥပနေတ္တာ ဥပနေတ္တာ ပဋိစ္ဆန္နံ ကာရကံ အာဝိကတ္တာ သုဋ္ဌု ဒါသာဒိဘာဝံ အာရောပေတ္တာ အဝစ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၄ရ။ ဧဝံ ဥပနေတ္တာ ဥပနေတ္တာတိ တံ တံ ဒေါသံ ဥပနီယ ဥပနီယ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၂ရရ။

ဥပနေယျံ[၂] (ကြို) [ဥပ+နီ+ဧယျုံ] ဆောင်-အနီးသို့ဆောင်-သယ်ဆောင်-ကုန်ရာ၏။ ပေးကမ်းကုန်ရာ၏။ ဥပနေတိ-ကြည့်။

ဥပနေသိ (ကြို) [ဥပ+နီ+ဏှံ] ဆောင်-အနီးသို့ဆောင်-သယ်ဆောင်-ပြီ၊ ပေးကမ်း-လှူဒါန်း-ဆက်ကပ်ပြီ။ ဥပနေတိ-ကြည့်။

ဥပနေသိ (ကြို) [ဥပ+နီ+ဏျိ] ဆောင်-အနီးသို့ဆောင်-သယ်ဆောင်-ပြီ၊ ပေးကမ်း-လှူဒါန်း-ဆက်ကပ်ပြီ။ ဥပနေတိ-ကြည့်။

ဥပနေသုံ(ကြို) [ဥပ+နီ+ဥံ] ဆောင်-အနီးသို့ဆောင်-သယ်ဆောင်-ကုန်ပြီ။ ဥပနေတိ-ကြည့်။

ဥပနေသေတိ (ကြို) [ဥပ+နီ+သေတိ] ဆောင်-အနီးသို့ဆောင်-သယ်ဆောင်-လတ္တံ့။ ဥပနေတိ-ကြည့်။

ဥပနေဟိ (ကြို) [ဥပ+နီ+အ+ဟိ] ဆောင်-အနီးသို့ဆောင်-သယ်ဆောင်-လော့။ ဥပနေတိ-ကြည့်။

ဥပန္ဓ(တိ) [ဥပ+အန္ဓ။ဥပဂတော အန္ဓော အသ ဥပန္ဓံ ယုဝဏ္ဏံ။ မောဂ်၊ပဋ္ဌိကာ၊၅(ကဏ္ဍ)၊ဧ၃-သုတ်အဖွင့်] နီးကပ်သောအဆုံးဝဏ္ဏရှိသော၊ အဆုံးဝဏ္ဏနှင့် နီးနီးကပ်ကပ်တည်ရှိသော (လဟုသရ)၊ (ဥပမာအားဖြင့် ဣသ,ကုသ ဟူသောဗျဉ္ဇနန္ဓမာတ်တို့၌ သ-ဗျည်းဟူသော အဆုံးဝဏ္ဏနှင့် နီးနီးကပ်ကပ်တည်ရှိသော ရှေ့ဖြစ်သော ဣ,ဥဟူသော လဟုသရဝို့ကို ဥပန္ဓ ဟုခေါ်သည်။) လဟုဿုပန္ဓဿ။ လဟု-ဘူတဿ ဥပန္ဓဿ ယုဝဏ္ဏဿ ဧသြ ဟောန္တိ ယထာဣဒံ။ မောဂ်၊၅(ကဏ္ဍ)၊ဧ၃-သုတ်ဝုတ္တိ။ အန္ဓဿ သမီပေ ပဝတ္တတိတိ ဥပန္ဓော၊ ဗျဉ္ဇန-န္ဓမာတူနံ ပုဗ္ဗဿရော ဥပန္ဓောတိ ဝုစ္စတိ။ နိရုတ္တိဒီပနီ၊ အာချာတ်၊ ၆၄၀-သုတ်။ ဣဝဏ္ဏ-ဝဏ္ဏနှာနဉ္စ လဟုပန္ဓာနမာတူနံ။ ရူ၊၄၃၄-သုတ်။

ဥပန္ဓိက (တိ) [ဥပ+အန္ဓိက။ အန္ဓိကဘာဝံ ဥပဂတံ ဥပန္ဓိကံ။ ဓာန်၊ဋီ။ရ၀၆။ (ဥပါန္ဓိက-သံ)] နီးကပ်သည်၊ နီးကပ်သော၊ အနီး။ နိဝေ-သနဉ္စ မေ အာသိ၊ အသယ္ယဿ ဥပန္ဓိကေ (ပေတ။၁၅၆)တိ အသယ္ယဿ မဟာသေဋ္ဌနော ဂေဟဿ သမီပေ။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၁၁၃။ ဥပန္ဓိကံ နေဟိ(ဇာ၊၁။ ၂၉၃)တိ ဥပသန္ဓိကံ နေဟိ။ ဇာ၊ ဋ္ဌ၊၄။၃၃၆။(-အပ၊၁။၁၆၁။ ဇာ၊၁။၃ရရ။ ဇာ၊ ။ ၂ဝ၆။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ၁။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၅၉။ ဇာ၊ ဋ္ဌ၊၆။ ၂၆၄။)

ဥပန္ဟာသ (ပု) [ဥပ+နီ+အာသ+အ] ဥပညာသ နှင့် အနက်တူ၊ ၎င်းကြည့်။ ဥပန္ဟာသေ စ-သဒ္ဒေါ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၉၅။

ဥပဝ၇ီ[၁](ဗျ) ဒုတိယဘာဝ၌၊ အခြားမဲ့ဘာဝ၌။ တဿ ဒိဋ္ဌေဝ ဓမ္မေ ဝိပါကံ ပဋိသံဝေဒေတိ

ဥပပဇ္ဇ ဝါ အပရေ ဝါ ပရိယာယေ။ မ၊ ၃။၂၅၅။ (–အံ၊၁။၁၃၃။) ဥပပဇ္ဇာတိ ဝါ အနန္တရေ ဘဝေ ပဝတ္တော ဧကော နိပါတော၊ ယထာ "ပစ္စာ"တိ။ ပရမတ္ထဒီပနီ။၁၈၃။ (မ၊ ၃–ပါဠိတော်, အံ၊၁–ပါဠိတော်ရှေ့နောက်အသွား အလာတို့ကိုထောက်လျှင်"ဥပပဇ္ဇ ဝါ= ဒုတိယ ဘဝ၌လည်းကောင်း"ဟု အနက်ပေးခြင်းက ပိုမြဲဆီလျော်သည်။ မ၊၆။၄။၁၈၃–၌ ယံ ဥပပဇ္ဇ-ဝေဒနီယံ၊ တဿ ဥပပဇ္ဇိတ္တာ.....ဝိပါကံ ပဋိ-သံဝေဒေတိ–ဟုလည်းကောင်း, မ၊ဋီ၊၃။၃၈၀-၌ ဥပပဇ္ဇိတ္တာတိ ဒုတိယေ ဘဝေ နိဗ္ဗတ္တိတ္တာ-ဟုလည်းကောင်း ဖွင့်ကြသည်။ ယင်းအဖွင့်များကို အဓိပ္ပါယ်ဖွင့်တို့သာ ဖြစ်သည်ဟု ယူဆသည်။) ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယ–လည်းကြည့်။

ဥပပဇ္ဇ[၂](နာ) [ဥပ+ပဒ+ဏျ] (၁) ဖြစ်ခြင်း။ (တိ)(၂) (ပစ္စုပ္ပန်ဘဝ၏) အနီး၌–အခြားမဲ့၌–ရောက်အပ်သော(ဘဝ၊ ဒုတိယဘဝ)။ (၁) ဥပပတိတာ ဝိယာတိ ဥပပဇ္ဇနဝသေန ပတိတာ ဝိယ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၄၂။ (တိ) (၂) ဒိဋ္ဌေ၀ ဓမ္မေ ဥပပဇ္ဇေ ဝါ အပရေ ဝါ ပရိယာယေ။ အံ၊ ၂။၃၆၃။ အံ၊၃။၄၉၇။ (အံ၊ဋီ၊၃–အဖွင့်၌ ဥပပဇ္ဇံ–ဟုရှိသည်။) ဥပပဇ္ဇန္တိ ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယံ အနန္တရေ အတ္တဘာဝေ။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၄၀။ သုတ္တ-ပဒေသု ပန ဥပပဇ္ဇေ ဝါ တိ ပါဌော ဒိဋ္ဌော၊ တသ္မာ ဒိဋ္ဌဓမ္မသ္မိ သမ်ိပေ အနန္တရေ ပဋိ-တဇ္ဇော ဂန္ဓဗ္ဗောတိ ဥပပဇ္ဇော၊ ဒုတိယော အတ္တဘာဝေါ။ ပရမတ္ထဒီပနီ။၁၈၃။ ဥပပဇ္ဇ-ဝေဒနီယ–လည်းကြည့်။

ဥပပဇ္ဇ[၃](ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ပဒ+တ္တာ။ ရူ၊နှာ။၃၉၆] ဖြစ်၍။ ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယ– ကြည့်။

ဥပပဇ္ဇတိ (ကြိ) [ဥပ+ပဒ+ယ+တိ] ရောက်–ကပ်ရောက်–လားရောက်–၏။(သဒ္ဒတ္ထ။) ဖြစ်၏၊ ရ၏။ (အဓိပ္ပါယတ္ထ။) အညတရော သတ္တော ..... သုညံ ဗြဟ္မဝိမာနံ ဥပပဇ္ဇတိ။ ဒီ၊၁။၁၆။ နပ္ပဟာယ မုနီ ကာမေ၊ နေကတ္တာမုပပဇ္ဇတိ။ သံ၊၁။၄၆။ အဏ္ဏဇာနံ နာဂါနံ သဟဗျတံ ဥပ-ပဇ္ဇတိ။ သံ၊၂။၂၀၄။ ဗြဟ္မကာယိကာနံ ဒေဝါနံ သဟဗျတံ ဥပပဇ္ဇတိ။ အံ၊၁။၄၄၁။ ပဏ္ဏိတော ဥပပဇ္ဇတိ။ ဣတိဝုတ်။၂၀၆။ ကာမေ အဇဟိတ္တာ မုနီ စျာနံ နု ဥပပဇ္ဇတိ၊ နု ပဋိလဘတိတိ အတ္ထော။ သံ၊၆၊၁။၁၀၀။ သဟဗျတံ ဥပပ-ဇ္ဇတိတိ သဟဘာဝံ အာပဇ္ဇတိ။ သံ၊၆၊၂။၃၂၀။ သဟဗျတံ ဥပပဇ္ဇတိတိ သဟဘာဝံ ဂစ္ဆတိ၊ တတ္ထ နိဗ္ဗတ္တတိတိ အတ္ထော။ အံ၊၆၊၂။၃၃၂။ ဥပပဇ္ဇတိတိ ပဋိသန္ဓိဝသေန ဥပဂစ္ဆတိ။ အံ၊ ၆၊၃။၂၃၁။ ပဏ္ဏိတော သပ္ပညော ဥပပဇ္ဇတိ ဥပေတိ။ ဣတိဝုတ်၊၆။၇၅။ နု ဥပပဇ္ဇတိတိ နု ဥပ္ပဇ္ဇတိ နု ပါပုဏာတိတိ အာဟ "နု ပဋိလဘတိ"တိ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၄၈။ (–ရူ၊နှာ။၁၃၀။ နိတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၃၆၅။) **ဥပပဇ္ဇန္တိ**– ဒီ၊၁။၁၇။ ဒီ၊ ၂။၁၁၈။ မ၊၁။၃၅၈။ ဣတိဝုတ်။၂၀၃။ ဒီ၊၆၊ ၁။၁၀၃။ ဣတိဝုတ်၊၆။၆၉။ **ဥပပဇ္ဇရေ**– ဝိ၊၁။၁၁၆။ ဓမ္မ။၅၇။ ဣတိဝုတ်။၂၂၄၊၂၅၆။ ဝိ၊၆၊ ၂။၇၈။ **ဥပပဇ္ဇာမိ**– ဝိ၊ ၂။၃၆၃။ ဒီ၊ ၂။၁၆၇။ အံ၊ ၂။၄၆၅။ ဣတိဝုတ်။၂၀၅။ ကင်္ခ။၃ ၂၁။ ဣတိ ဝုတ်၊၆။၇၂။ **ဥပပဇ္ဇတု**– ဝိ။ ၂။၃၆၃။ ကင်္ခ။ ၃ ၂၁။ **ဥပပဇ္ဇေယျ**–ဝိ၊၁။ ၂၄။ ဒီ၊၁။၁၀၀။ မ၊ ၁။၃၅၉။ အံ၊၁။ ၂၁၃။ ဣတိဝုတ်။ ၂၀၅။ နေတ္တိ။ ၁၁၈။ ဝိ၊၆၊၁။၁၈၆။ **ဥပပဇ္ဇေယျာထ**– ဒီ၊ ၂။ ၂၅၆။ **ဥပပဇ္ဇယျာမ**–သံ၊ ၂။ ၂၀၄။ **ဥပပဇ္ဇေထ** –ဒီ၊ ၂။ ၂၈။ **ဥပပဇ္ဇေယ္ယုံ**–မ၊၁။၃၅၉။ မ၊၆၊ ၂။ ၂၃၃။ **ဥပပဇ္ဇထ** (ဣတ္ထ–ကို ထပြု။)–ဗုဒ္ဓဝံ၊၃၆၀။ ဗုဒ္ဓဝံ၊၆။ ၂၇၁။ **ဥပပဇ္ဇိ**–ဒီ၊၃။၁၃၀၊၁၄၃။ ဇာ၊ ၁။၉၁။ ဇာ၊၆၊ ၂။၄၀၈။ **ဥပပဇ္ဇိသု**–ဝိ၊ ၄။၃၁၁။ အံ၊ ၂။၄၆၆။ **ဥပပဇ္ဇိ**–အပ၊၁။၃၆၃။အပ၊၆၊ ၁။ ၂၉၉။ အပ၊၆၊ ၂။၁၄။ **ဥပပဇ္ဇထ** (ဣတ္ထ ဝိဘတ်ကို ထ ပြု။)–နေတ္တိ။၁ ၂၀။ နေတ္တိ၊၆။ ၂၃ ၂။ **ဥပပဇ္ဇိမှ**–အပ၊ ၂။၁၈၈။ **ဥပပဇ္ဇိ သ္ဝတိ**–

မ၊၁။၁၀၆။ **ဥပပဇ္ဇိဿန္တိ**- ဒီ၊၂။ ၁၁၆၊၂၅၆။ **ဥပပဇ္ဇိဿသိ**- ဝိ၊၁။၉၀၊၉၃။ **ဥပပဇ္ဇိဿာမိ**- ဝိ၊၁။၉၁။ အံ၊၃။၆၉။

ဥပပဇ္ဇတု (ကြို) [ဥပ+ပဒ+ယ+တု] ရောက်-ကပ်ရောက်-လာ:ရောက်-ပါစေသတည်း။ ဖြစ်ပါစေသတည်း။ ဥပပဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပပဇ္ဇထ[၁] (ကြို) [ဥပ+ပဒ+ယ+တ္ထံ။ ဟိယျတ္တနိ တ္ထ ကိုထပြု] ဖြစ်ပြီ။ ဥပပဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပပဇ္ဇထ[၂] (ကြို) [ဥပ+ပဒ+ယ+ဏ္ဌံ။ ဏ္ဌံ ဝိဘတ်ကို ထပြု] ရောက်-ကပ်ရောက်-လာ:ရောက်-ပြီ၊ ဖြစ်ပြီ။ ဥပပဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပပဇ္ဇန (နာ) [ဥပ+ပဒ+ယ+ယု] ဖြစ်ခြင်း၊ ရခြင်း၊ ပဋိသန္ဓေနေခြင်း။ ဥပပဇ္ဇနံ ဥပပတ္တိတိ အာဟ "ဒွေ ဥပပတ္တိယော ပဋိလာဘော စ နိဗ္ဗတ္တိ စာတိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၃၇။ ဥပပတ္တိတိ ဥပပဇ္ဇနံ၊ နိဗ္ဗတ္တိတိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဋ၊၂။၁၇၀။ (-ဒီ၊ ဋီ၊၃။၂၄၂။) ဥပပါတေတိ ဥပပဇ္ဇနေ၊ သမိပတ္ထေ စေတံ ဘုမ္မဝစနံ။ ... ဥပပတ္တိ ကဒ္ဒကသာမန္တာ စာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သာရတ္ထ၊၁။၃၉၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၂။၅၆။

ဥပပဇ္ဇနက[၁] (နာ) [ဥပပဇ္ဇန+က] ဖြစ်ခြင်း၊ ပဋိသန္ဓေနေခြင်း။ (နာ) ဥပပဇ္ဇနကဝသေန ဥပပတ္တိ။ မ၊ဋ၊၁။၃၅၆။

ဥပပဇ္ဇနက[၂] (တိ) [ဥပ+ပဒ+ယု+ဏ္ဍ] ဖြစ်တတ်- ဖြစ်နိုင်-သော၊သူ(သတ္တဝါ။) ဣဒံ ဟိ နာ ဇာယတိတိအာဒိသု ဣမသ္မိံ ဌာနေ ကောစိ ဇာယနကော ဝါ ဇီယနကော ဝါ မီယနကော ဝါ စဝနကော ဝါ ဥပပဇ္ဇနကော ဝါ နတ္ထိတိ သန္ဓာယ ဝဒတိ။ မ၊ဋ၊၂။၃၀၂။ သံ၊ဋ၊၁။၁၉၁။ (-ဒီ၊ဋ၊၁။၁၄၉။ အဘိ၊ဋ၊၁။၄၁၆။ မ၊ဋီ၊၂။၃၁၁။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၄၁။)

ဥပပဇ္ဇနကသတ္တ (ပု) [ဥပပဇ္ဇနက+သတ္တ] (ဘဝသစ်၌) ဖြစ်တတ်-ဖြစ်နိုင်-သောသတ္တဝါ။ နတ္ထိ သတ္တာ သြပပါတိကာတိ စဝိတ္ဝာ ဥပပဇ္ဇနကသတ္တာ နာမ နတ္ထိတိ ဝဒတိ။ မ၊ဋ၊ ၂။၂၃၃။

ဥပပဇ္ဇန္တ (တိ) [ဥပ+ပဒ+ယ+အန္တ] ကပ်ရောက်ဆဲ-ဖြစ်ဆဲ-ဖြစ်သော၊ ပဋိသန္ဓေနေဆဲဖြစ်သော၊ သူ။ အသညသတ္တံ ဥပပဇ္ဇန္တာနံ တေသံ ရူပက္ခန္ဓာ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ယမက၊၁။၃၁။ အသညသတ္တံ ဥပပဇ္ဇန္တာနန္တိ အစိတ္တကပဋိသန္ဓိဝသေန အသညသတ္တဘဝံ ဥပပဇ္ဇန္တာနံ။ အဘိ၊ဋ၊ ၃။၃၀၁။ သမ္မုဒ္ဒေ ဥပပဇ္ဇန္တေ၊ ဒသသဟဿိ ကမ္ပထေ။ အပ၊၂။၄၄။

ဥပပဇ္ဇန္တိ (ကြို) [ဥပ+ပဒ+ယ+အန္တိ] ရောက်-ကပ်ရောက်-လာ:ရောက်-ကုန်၏၊ ဖြစ်ကုန်၏။ ဥပပဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပပဇ္ဇမာန (တိ) [ဥပ+ပဒ+ယ+မာန] ကပ်ရောက်ဆဲ-ကပ်ရောက်ပြီးခါစ-ဖြစ်ဆဲ-ဖြစ်ပြီးခါစ-ပဋိသန္ဓေနေဆဲ-ဖြစ်သော၊သူ။ သော ဒိဗ္ဗေန စက္ခုနာ.....သတ္တေ ပဿတိ (ပဿာမိ) စဝမာနေ ဥပပဇ္ဇမာနေ။ ဝိ၊၁။၅။ ဒီ၊၁။၇၈။ မ၊၁။၂၇။ ပဋိသံ။၁၁၀။ စဝမာနေ ဥပပဇ္ဇမာနေ တိ ဇတ္ထေ.....ယေ စ ဂဟိတပဋိသန္ဓိကာ သမ္ပတိနိဗ္ဗတ္တာ ဝါ၊ တေ ဥပပဇ္ဇမာနာတိ အဓိ-ပ္ပေတာ။ ဝိ၊ဋ၊၁။၁၃၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၅၄။ ပဋိသံ၊ ဋ၊၁။၃၃၆။

ဥပပဇ္ဇရေ (ကြို) [ဥပ+ပဒ+ယ+အန္တိ] ရောက်-ကပ်ရောက်-လာ:ရောက်-ကုန်၏၊ ဖြစ်ကုန်၏။ ဥပပဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယ (နာ) [ဥပပဇ္ဇ+ဝေဒနီယ] အခြား:မဲ့-ဒုတိယ-ဘဝ၌ ခံစား:အပ်သော အကျိုး:ရှိသော၊ အခြား:မဲ့-ဒုတိယ-ဘဝ၌ ဖြစ်၍ ခံစား:အပ်သော အကျိုး:ရှိသော၊ အခြား:မဲ့-ဒုတိယ-ဘဝ၌ အကျိုး:ခံစား:ရသော(ကံ)၊ ဥပပဇ္ဇ

ဝေဒနီယကံ။ (ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယဆ-အခြားမဲ့ သောကိုယ်၏အဖြစ်၌ ဖြစ်၍ ခံစားအပ်သော အကျိုးရှိသောကံလည်းကောင်း၊ ၀၊ နှစ်ခု မြောက်သောဘဝ၌ အကျိုးပေးခြင်း လက္ခဏာ ရှိသောကံလည်းကောင်း။ ဗားကရား သျှ။) ဇော (၇) ချက်ရှိရာတွင် အလှူပေးခြင်း အစရှိသော ကုသိုလ်လုပ်ငန်းနှင့် သူတပါးအသက် သတ်ခြင်း အစရှိသော အကုသိုလ်လုပ်ငန်းများသည် ပထမဇော နှင့် အလယ်ဇောငါးချက်အခိုက်၌ ပြီးစီး ထမြောက် အောင်မြင်မှုမရှိသေး၊ နောက်ဆုံး သတ္တမဇောအခိုက်ရောက်မှသာ အတွတ် အထိပ်ရောက်၍ ပြီးစီးထမြောက်အောင်မြင်၏။ ထို့ကြောင့် သတ္တမဇောစေတနာကို အတ္ထ သာဓိကာ-ဟုလည်းကောင်း, သန္နိဋ္ဌာပက စေတနာ-ဟုလည်းကောင်း ခေါ်၏။ ဤ၌ ထိုကုသိုလ် အကုသိုလ်လုပ်ငန်းများကို ပြီးစီး ထမြောက် အောင်မြင်စေသော ထိုသတ္တမ ဇောစေတနာကို ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယကံဟု ခေါ်သည်၊ ထို ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယကံသည် ယခုပစ္စုပ္ပန် ဘဝ၏ အခြားမဲ့ တဆက်တည်းသော ဒုတိယ ဘဝရောက်မှ အကျိုးပေး၏။ ထိုဒုတိယဘဝ၏ နောက်ဆုံး စုတိစိတ်သို့ မရောက်မချင်း ဒုတိယဘဝတစ်ခုလုံးသည် ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယကံ၏ အကျိုးပေးရာ ဘဝနယ်ပယ်တည်း၊ ထို ဒုတိယ ဘဝတစ်ခုလုံး ကုန်ဆုံးသာ ကုန်ဆုံး၍ အကျိုး မပေးလိုက်ရလျှင်ကား ထိုသတ္တမဇောစေတနာ တည်းဟူသော ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယကံသည် ပုဂ်ဆွေးသောမျိုးစေ့ အပင်မပေါက်တော့သကဲ့သို့ အကျိုးပေးနိုင်သော အစွမ်းသတ္တိကုန်ဆုံး၍ လုံး၀အကျိုးမပေးတော့သော အချည်းနှီး အဟောသိကံအဖြစ်သို့ရောက်ရလေတော့၏။

သတ္တမဇောဟုသတ်မှတ်ရာ၌ အများအား ဖြင့် (၇) ကြိမ်စောသောကာမဇောတို့နှင့်သာ သက်ဆိုင်နေ၏။ သို့သော်တစ်ကြိမ်တည်းသာ (သို့မဟုတ်) အကြိမ်ပေါင်းများစွာစောသော မဟဂ္ဂုတ်ဇောစေတနာများသည် မပျက်စီး မကွယ်ပျောက်ပဲ အကျိုးပေးတော့မည်ဖြစ်ပါက ဒုတိယဘဝ၌သာ အကျိုးပေးကြ၏။ ထို့ကြောင့် မဟဂ္ဂုတ်ဇောစေတနာ (မဟဂ္ဂုတ်ကံ) များ သည် ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယကံသာ ဖြစ်နိုင်၏၊ ယခုပစ္စုပ္ပန်ဘဝ၌ အကျိုးပေးရိုးမရှိသောကြောင့် ဒိဋ္ဌဓမ္မဝေဒနီယကံလည်း မဖြစ်နိုင်၊ တတိယ ဘဝစသည်၌လည်း အကျိုးပေးရိုးမရှိသော ကြောင့် အပရာပရိယာယဝေဒနီယကံလည်း မဖြစ်နိုင်၊ ထိုပြခဲ့သောအကြောင်းများကြောင့် ကုသိုလ်ဘက်၌ သမာပတ်ရှစ်ပါးတည်းဟူသော မဟဂ္ဂုတ်ကံကို ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယကံစာရင်း၌သာ အဋ္ဌကထာတို့ထည့်သွင်းတော်မူကြ၏။ အကု သိုလ်ဘက်၌ကား အာနန္တရိယကံငါးမျိုးသည် ဒုတိယဘဝ၌ အကျိုးပေးရန် သေချာလှ၏။ ထို့ကြောင့် အာနန္တရိယကံငါးမျိုးကိုလည်း ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယကံစာရင်း၌သာ ထည့်သွင်းတော် မူကြ၏။

ဆက်လက်၍ ဆိုဖွယ်ရှိသေးသည်ကား ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယကံပေါင်းများစွာ ပြုလုပ် အား ထုတ်ထားသောပုဂ္ဂိုလ်၌ ထိုပြုလုပ်ထားသမျှ ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယကံအားလုံး အကျိုးပေးသည် မဟုတ်၊ ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယကံ တစ်ခုကသာ ပဋိသန္ဓေ အကျိုးပေး၍ ကျန်သော ဥပပဇ္ဇ ဝေဒနီယကံများ အကျိုးမပေးကြ၊ သမာပတ် ရှစ်ပါးလုံးရရှိထားသော စျာနလာဘီပုဂ္ဂိုလ် သည်လည်း ထိုသမာပတ်ရှစ်ပါးလုံးကြောင့် ဗြဟ္မာ့ဘုံသို့ရောက်သည်မဟုတ်၊ သင့်လျော် သော သမာပတ်တစ်ပါးကြောင့်သာ ဗြဟ္မာဘုံသို့ ရောက်၏။ ထို့အတူ အာနန္တရိယကံငါးပါးလုံး ကျူးလွန်ထားသောသူသည်လည်း အာနန္တရိယ ကံ တစ်ပါးကြောင့်သာ ငရဲသို့ရောက်ရ၏။ ထို့ ကြောင့် ကျန်သောသမာပတ်များနှင့် ကျန်သော

အာနန္တရိယကံတို့သည် အကျိုးမပေးတော့သော အဟောသိကံများ ဖြစ်ကြလေကုန်တော့၏။ ဤသို့ အဋ္ဌကထာများမိန့်ဆိုတော်မူကြသည်၊ ထိုကံများ အကျိုးပေးပုံနှင့် အဟောသိကံ ဖြစ်ရပုံ ပြဆိုထားသော အဋ္ဌကထာ ဥပမာ တစ်ခုကား-

သားမုဆိုးသည် သားကောင်ကိုမြင်ရ၍ လေးကြိုးကိုဆွဲတင်ကာ မြားဖြင့်ပစ်လိုက်သော အခါ သားကောင်ကိုမလွဲမချော်တည့်တည့်မှန်၍ လဲကျသွားစေနိုင်လျှင် အရေကိုဆုတ်၍ အသား ကို အပိုင်းပိုင်းခုတ်ထစ်ကာ ထိုအသားဖြင့် သားမယားဝမ်းဝ၍ အားရကျေနပ်စေနိုင် ခြင်းအကျိုးကို ခံစားရ၏။ ထိုမြားသည် သားကောင်ကိုမမှန်ဘဲ လွဲချော်သွားလျှင်ကား သားကောင်သည် ထိုနေရာကိုပြန်လှည့်၍ပင် မကြည့်တော့ဘဲ တဟုန်တိုးပြေးလေတော့၏။ ထိုအခါမှ ထိုနေရာမှာ ထိုသားကောင်ကို ရနိုင်ရန် မျှော်လင့်ချက်မရှိတော့ပြီ၊ ထို့ကြောင့် မုဆိုးမှာ ထိုသားကောင်၏ အသားဖြင့် သားမယားသဘောကျကျေနပ်နှစ်သက်စေနိုင် ခြင်းအကျိုးကို မခံစားရတော့ပေ၊ ထို့အတူပင် ထိုသမာပတ်နှင့် အာနန္တရိယကံစသော ဥပပဇ္ဇ ဝေဒနီယကံတို့သည် ယခုပစ္စုပ္ပန်ဘဝ၏ အခြားမဲ့ ဒုတိယဘဝ၌ မလွဲမချော် အကျိုး ပေးရလျှင် အဟောသိကံမဖြစ်၊ အကယ်၍ သားကောင်မမှန်ဘဲ လွဲချော်သွားသကဲ့သို့ ဒုတိယဘဝ၌ အကျိုးမပေးရ၍ လွဲချော် သွားလျှင်ကား အဟောသိကံဖြစ်၍ လုံးဝ အကျိုးမပေးတော့ချေ၊ ဤဥပမာ၌ သားကောင် ကို မှန်အောင်ပစ်နိုင်၍ သားမယားဝမ်းဝ သဘောကျစေခြင်းအကျိုးကို ခံစားရခြင်းနှင့် ဒုတိယဘဝ၌ ဥပပဇ္ဇေဝနီယကံ၏အကျိုး ပေးခြင်းသည် တူညီ၏၊ သားကောင်ကို မြား မမှန်ဘဲ လွဲချော်သွား၍ ထိုအကျိုးကို မခံစား ရတော့ခြင်းနှင့် ဥပပဇ္ဇေဝနီယကံ၏ အကျိုး မပေးသော အဟောသိကံဖြစ်ရခြင်းသည် တူညီ ၏။ ဤနေရာ၌ ကျန်သောဥပပဇ္ဇေဝနီယကံ များ အကျိုးမပေးဟု အဋ္ဌကထာမိန့်ဆိုထား ခြင်းသည် ပဋိသန္ဓေကျိုးမပေးသည်ကိုသာ ရည်ရွယ်၍ မိန့်ဆိုထားခြင်းဖြစ်၏၊ ဥပပဇ္ဇ ဝေဒနီယကံပေါင်းများစွာတို့တွင် တစ်ခုသော ဥပပဇ္ဇေဝနီယကံက ပဋိသန္ဓေကျိုးပေးလိုက် လျှင် ကျန်သော ဥပပဇ္ဇေဝနီယကံတို့သည် ထို ဒုတိယဘဝမကုန်မချင်း ပဝတ္တိအကျိုးကို ပေးနိုင်ခွင့်ရှိသည်သာဖြစ်ပြီး ထိုဒုတိယဘဝ ကုန်ဆုံးသည်တိုင်အောင် အကျိုးမပေးနိုင်မှသာ အဟောသိကံဖြစ်ကြရသည်။

အဘိဓမ္မတ္ထဝိဘာဝိနီဋီကာ၌ သတ္တမဇော စေတနာသည် ပဋိသန္ဓေအကျိုးကိုပေးပြီးမှသာ ပဝတ္တိအကျိုးကိုပေးသည်၊ ပဋိသန္ဓေအကျိုး မပေးဘဲ ပဝတ္တိအကျိုးပေးသည်ဟူ၍ မရှိနိုင်ဟု မိန့်ဆိုထား၏၊ သို့သော် လူ့ဘဝတုန်းက ကုသိုလ် အကုသိုလ် အရောရောအနှောနှော ပြုခဲ့ကြသောကြောင့် အခြားမဲ့ဒုတိယဘဝ၌ နေ့အခါ မကောင်းကျိုးဒုက္ခ ခံစားကြရ၍ ညအခါ၌မူ ကုသိုလ်ကံ၏ကောင်းကျိုးသုခများ စံစားကြရသော (နေ့ခံ၊ညစံ) ဝေမာနိကပြိတ္တာ များ၌လည်းကောင်း, လူ့ဘဝတုန်းကပြုခဲ့သော ကုသိုလ်ကောင်းမှုကြောင့် ပဝတ္တိအခါ ရောမ နဂါးစည်စိမ်ကြီးကို စံစားကြရသော ဘူရိဒတ် နဂါးမင်းစသည်တို့၌လည်းကောင်း, ပဋိသန္ဓေ အကျိုးကို မပေးလိုက်ကြရသော ဥပပဇ္ဇေဝ-နီယကုသိုလ်ကံတို့က ပဝတ္တိအကျိုး ပေးကြပုံကို ထောက်၍ ထိုဝိဘာဝိနီဋီကာစကား မသင့်ဟု မိန့်ဆိုတော်မူကြ၏၊ ထို့ပြင် သတ္တမဇော စေတနာသည် ပဋိသန္ဓေအကျိုးကို ပေးလိုက် နိုင်လျှင်ကား ဘဝအရာပတ်လုံး ပဝတ္တိအကျိုး ကိုပေးသည်ဟု ထိုဝိဘာဝိနီဋီကာ၌ အာစရိယ

ဝါဒ ပြဆိုထားပြန်၏။ သို့သော် ဘဝအရာကို မဆိုထားဘိ, တတိယဘဝသို့ ရောက်လျှင်ပင် ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယက်၏ အကျိုးပေးရာ ဘဝနယ် မဟုတ်တော့ချေ။ အပရာပရိယဝေဒနီယက်၏ နယ်ပယ်သာ ဖြစ်၎လပြီ၊ ထိုကံတို့သည် မိမိ တို့နှင့်သက်ဆိုင်သော ဘဝနယ်ပယ်၌သာ အကျိုးပေးခွင့်ရှိ၍ နယ်ပယ်ကူးပြောင်းခွင့်, နယ်ပယ်ရောယှက်ခွင့် မရှိဟု အဋ္ဌကထာ မိန့်ဆိုထားသောကြောင့် ထိုအာစရိယဝါဒ သည်လည်း အဋ္ဌကထာနှင့်ဆန့်ကျင်သည် ဟုမိန့်ဆိုတော်မူကြသည်။ (အံ၊ဌ၊၂။၁၀၄။ အဘိ၊ ဌ၊၂။၄၃၄။ အဘိဓမ္မတ္ထ ဝိဘာဝိနီ။၁ရ၁။ ပရမတ္ထ ဒီပနီဋီကာ။၂၁ဖ-ရ။ ပရမတ္ထသံခိပ်ဋီကာ၊ ဒု-၉၄၊၉၉။ သင်္ဂြိဟ်ဘာသာဋီကာ။ ၃၄ဖ-ရ။) ဣဒံ ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယံ။ နေတ္တိ။၈၂။ အတ္ထသာဓိကာ ပန သတ္တမဇဝနစေတနာ ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယကမ္မံ နာမ၊ တံ အနန္တရေ အတ္တဘာဝေ ဝိပါကံ ဒေတိ။ မဇ္ဈ၊၃။၂၃၄။ အံ၊ဌ၊၂။၁၀၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၂၃ဖ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၁ရဖ။ ပစ္စုပ္ပန္နဘဝတော အနန္တရံ ဝေဒိတဗ္ဗဖလံ ကမ္မံ ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယံ။ .....အတ္ထသာဓိကာတိ ဒါနာဒိပါဏာတိပါတာဒိ-အတ္ထသ နိပ္ပါဒိကာ၊ ကာ ပနေသာတိ အာဟ "သတ္တမဇဝနစေတနာ"တိ။ သာ ဟိ သန္ဓိဌာပ-ကစေတနာ ဝုတ္တနယေန ပဋိလဒ္ဓဝိသေသာ ပုရိမဇဝနစေတနာဟိ လဒ္ဓါသေဝနာ စ သမာနာ အနန္တရေ အတ္တဘာဝေ ဝိပါကဒါယိနီ ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယကမ္မံ နာမ။ မဇ္ဈိ၊၃။၁၅ရ။ အံ၊ ဌ၊၂။၁၀၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ၊၂။၃ရရ။ ဥပပဇ္ဇေ အနန္တရေ အတ္တဘာဝေ ဝေဒိတဗ္ဗံ ဖလံ ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယံ။ နေတ္တိ၊ဌ။၁ဖရ။ ဥပပဇ္ဇေ ဖလံ ဝေဒေတီတိ ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယာ။ နေတ္တိ၊ဝ။၁၅၀။ ဒိဋ္ဌဓမ္မတော အနန္တရံ ဥပပဇ္ဇိတ္တာ ဝေဒိတဗ္ဗံ ဥပပဇ္ဇ-ဝေဒနီယံ။ အဘိဓမ္မတ္ထဝိဘာဝိနီ။၁ရ၀။ ဥပ-ပဇ္ဇိတ္တာတိ ဣမိနာ ဥပပဇ္ဇာတိ ပဒဿ တ္တာ-ပစ္စယန္တံ ဒဿေတိ။ ဝိဘာဝိနီ ယောဇနာ။ ၄၀ဖ။ ဒိဋ္ဌဓမ္မံ ဥပေစ္စ တဿ အနန္တရေ ပဇ္ဇိတ္တာ ပါပုဏိတ္တာ ဝေဒိတဗ္ဗံ ဖလံ ဇေတဿာတိ ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယံ။ ဥပပဇ္ဇေ ဝေဒိတဗ္ဗံ ဖလံ ဇေတဿာတိ ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယံ။ ပရမတ္ထဒီပနီ။ ၂၁ဖ။ (-အဘိ၊က။၄၄၁။ မ၊ဌ၊၃။၂၃၅။ အံ၊ဌ၊ ၂။၁၁၄။ အံ၊ဌ၊၃။၃၄၀။ အဘိ၊ဌ၊၂။၄၃၄။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၁ရဖ။ မဏိမ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၂။)

ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယကမ္မ (နာ) [ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယ+ ကမ္မ] ဥပပဇ္ဇဝေဒနီယကံ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပပဇ္ဇာမိ(ကြို) [ဥပ+ပဒ+ယ+မိ] ကပ်ရောက်၏၊ လားရောက်၏၊ ဖြစ်၏၊ ပဋိသန္ဓေနေ၏။ ဥပပဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပပဇ္ဇိ (ကြို) [ဥပ+ပဒ+ယ+ဣ] ကပ်ရောက်ပြီ၊ လားရောက်ပြီ၊ ဖြစ်ပြီ၊ ပဋိသန္ဓေနေပြီ။ ဥပပဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပပဇ္ဇိသု (ကြို) [ဥပ+ပဒ+ယ+ဥ] ကပ်ရောက်ကုန်ပြီ၊ လားရောက်ကုန်ပြီ၊ ဖြစ်ကုန်ပြီ၊ ပဋိသန္ဓေနေကုန်ပြီ။ ဥပပဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပပဇ္ဇိ (ကြို) [ဥပ+ပဒ+ယ+ဣ] ကပ်ရောက်ပြီ၊ လားရောက်ပြီ၊ ဖြစ်ပြီ၊ ပဋိသန္ဓေနေပြီ။ ဥပပဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပပဇ္ဇိတု (တိ) [ဥပ+ပဒ+ယ+တု] ကပ်ရောက်သော၊ လားရောက်သော၊ ဖြစ်သော၊ ပဋိသန္ဓေနေသော၊သူ။ ကာယသ သေဒါ.....သဂ္ဂံ လောကံ ဥပပဇ္ဇိတာ။ ဒီ၊ဝ။၁၃ဖ။

ဥပပဇ္ဇိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ပဒ+ယ+တ္တာ] ကပ်ရောက်၍၊ လားရောက်၍၊ ဖြစ်၍၊ ပဋိသန္ဓေနေ၍။ ဥပပဇ္ဇိတ္တာ (မ၊ဌ၊၁။၃၅ဖ)တိ တတ္ထ တတ္ထ ဘဝေ နိဗ္ဗတ္တိတ္တာ။ မ၊ဌ၊ ၂။၃ရ။ (-မ၊ဌ၊ ၄။၁၈၃။ မ၊ဌ၊၃။၃၈၀။)

ဥပပဇ္ဇိမှာ(ကြို) [ဥပ+ပဒ+ယ+မှာ] ကပ်ရောက်

ကုန်ပြီ၊ လားရောက်ကုန်ပြီ၊ ဖြစ်ကုန်ပြီ၊ ပဋိသန္ဓေနေကုန်ပြီ။ ဥပပဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပပဇ္ဇိဿတိ(ကြို) [ဥပ+ပဒ+ယ+သ္သတိ] ကပ်ရောက်လတ္တံ့၊ လားရောက်လတ္တံ့၊ ဖြစ်လတ္တံ့၊ ပဋိသန္ဓေနေလတ္တံ့။ ဥပပဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပပဇ္ဇိဿန္တိ (ကြို) [ဥပ+ပဒ+ယ+သ္သန္တိ] ကပ်ရောက်ကုန်လတ္တံ့၊ လားရောက်ကုန်လတ္တံ့၊ ဖြစ်ကုန်လတ္တံ့၊ ပဋိသန္ဓေနေကုန်လတ္တံ့။ ဥပပဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပပဇ္ဇိဿသိ (ကြို)[ဥပ+ပဒ+ယ+သ္သသိ] ကပ်ရောက်လတ္တံ့၊ လားရောက်လတ္တံ့၊ ဖြစ်လတ္တံ့၊ ပဋိသန္ဓေနေလတ္တံ့။ ဥပပဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပပဇ္ဇိဿာမိ (ကြို) [ဥပ+ပဒ+ယ+သ္သာမိ] ကပ်ရောက်အံ့၊ လားရောက်အံ့၊ ဖြစ်အံ့၊ ပဋိသန္ဓေနေအံ့။ ဥပပဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပပဇ္ဇေထ (ကြို) [ဥပ+ပဒ+ယ+ဧထ] ကပ်ရောက်ရာ၏၊ လားရောက်ရာ၏၊ ဖြစ်ရာ၏၊ ပဋိသန္ဓေနေရာ၏။ ဥပပဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပပဇ္ဇေယ္ယုံ (ကြို) [ဥပ+ပဒ+ယ+ဧယ္ယုံ] ကပ်ရောက်ရာ၏၊ လားရောက်ရာ၏၊ ဖြစ်ရာ၏၊ ပဋိသန္ဓေနေရာ၏။ ဥပပဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပပဇ္ဇေယ္ယ (ကြို) [ဥပ+ပဒ+ယ+ဧယ္ယ] ကပ်ရောက်ရာ၏၊ လားရောက်ရာ၏၊ ဖြစ်ရာ၏၊ ပဋိသန္ဓေနေရာ၏။ ဥပပဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပပဇ္ဇေယ္ယာထ (ကြို) [ဥပ+ပဒ+ယ+ဧယ္ယာထ] ကပ်ရောက်ကုန်ရာ၏၊ လားရောက်ကုန်ရာ၏၊ ဖြစ်ကုန်ရာ၏၊ ပဋိသန္ဓေနေကုန်ရာ၏။ ဥပပဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပပဇ္ဇေယ္ယာမ (ကြို) [ဥပ+ပဒ+ယ+ဧယ္ယာမ] ကပ်ရောက်-လားရောက်-ဖြစ်ကုန်ရာ၏၊ ပဋိသန္ဓေနေကုန်ရာ၏။ ဥပပဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပပတန (နဲ) [ဥပ+ပတ+ယု] (ခန္ဓာကိုယ် အထင်အရှား ဘွားကနဲ) ဖြစ်ပေါ်-ကျရောက်-လာခြင်း။ ဗာဟိရပစ္စယနိရပေက္ခတာယ ဝါ ဥပပတနေ သာဓုကာရိနော။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၄၂။

ဥပပတိ(ပု) [ဥပ+ပတိ] သယောက်လင်၊ လင်မြောင်၊ လင်ငယ်။ အထောပပတိ ဇာရော-ထ။ ဓာန်။၂၄၀။

ဥပပတိတ (တိ) [ဥပ+ပတ+တ] (ခန္ဓာကိုယ် အထင်အရှား ဘွားကနဲ) ဖြစ်ပေါ်-ကျရောက်-လာသော၊သူ။ ဝေဂေန အာဂန္တွာ ဥပပတိတာ ဝိယာတိ သြပပါတိကာ။ ဒီ၊ဋ၊၃။၂၀၆။ ဥပ-ပတိတာ ဝိယာတိ ဥပပဇ္ဇနဝသေန ပတိတာ ဝိယ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၄၂။အောက်ပုဒ်နှင့်ယှဉ်ကြည့်။

ဥပပတိတ္တာ(ကြို၊ဝိ)[ဥပ+ပတ+တ္တာ] (ခန္ဓာကိုယ် အထင်အရှား ဘွားကနဲ) ဖြစ်ပေါ်-ကျရောက်-လာ၍။ သြပပါတိကာတိ ဥပပတိတ္တာ ဝိယ ဇာတာ။ သံ၊ဋ၊၂။၃၂၂၀။ ဥပပတိတ္တာ ဝိယာတိ ကုတောစိပိ အဝပတိတ္တာ ဝိယ နိဗ္ဗတ္တာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၇၅။

ဥပပတ္ထိ (ထိ) [ဥပ+ပဒ+တိ] (၁) အသင့်ယုတ္တိ၊ သင့်လျော်ညီမျှခြင်း၊ (အလျှော့, အတင်း၊ အယုတ်, အလွန်မရှိသည်ဖြစ်၍) အလယ် အလတ်ကျကျ သင့်လျော်ညီမျှခြင်း။ (၂) (ထိုထိုဘဝ၌)- ကပ်ရောက်ခြင်း-လားရောက်ခြင်း-ဖြစ်ခြင်း-ရခြင်း-ပဋိသန္ဓေနေခြင်း။ (ဥပပ-တ္တိ အရကောက်ရာ၌ ပဋိသန္ဓေကို ပဓာနထား၍ ဤအတ္တဘောတစ်ခုလုံး အရကောက်ရ သော နေရာလည်း ရှိသည်၊ ပဋိသန္ဓေနေခြင်း ဟူရာ၌ ကိုယ်ထင်ရှား ဘွားကနဲ ဖြစ်ခြင်း= ဥပပတ်ပဋိသန္ဓေနေခြင်းလည်း ပါဝင်သည်။) (၃) (ထိုထိုဘဝ၌)-ကပ်ရောက်ကြောင်း-ဖြစ်ကြောင်း-ဖြစ်သောတရား (ပဋိသန္ဓေ ရုပ်နာမ်

ခန္ဓာတရား)။(၄) အကြောင်း၊ အလို၊ အဓိပ္ပါယ်။ (၁) ဥပပတ္တိတော ဣက္ခတိတိ ဥပေက္ခာ၊ သမ်ပသဿတိ၊ အပက္ခပတိတာ ဟုတ္တာ ပဿတိတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၂၀။ အဘိ၊ဌ၊၁။၂၁၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၁၅၅။ ဥပပတ္တိတောတိ သမ၀ါဟိဘာ၀ေန ပတိရူပတော။ သာရတ္ထ၊၁။၃၆၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၁၈၄။ ဥပပတ္တိတော ဣက္ခတိတိ ပညာယ သဟစရဏပရိစယေန ယထာ သမ၀ါဟိ-ဘာ၀ေါ ဟောတိ၊ ဧ၀ं ယုတ္တိတော ပဿတိ။ ဝိမတိ၊၁။ရ၃။ ဟာပနဝုနေသု ဗျာပါရံ အကတ္တာ ဥပပတ္တိတော ဣက္ခနဝ၀ေန။ မူလ ဋီ၊၂။၁ရ၄။ သော စ သမာဓိ ဝိရိယသမ္ဘော-ဇ္ဈင်္ဂါ ဝိယ သမ္ပယုတ္တာနံ ဥိနာဓိကဘာ၀-ဗျာ၀ဋော အဟုတ္တာ တေသံ အနုနာနဓိက-ဘာ၀ေ မဇ္ဈတ္တာကာရပ္ပ၀တ္တိတိ ဣမမတ္ထं အာဟ "ဥပေက္ခနဝ၀ေနာ"တိ အာဒိနာ။ တတ္ထ ဥပပတ္တိတော ဣက္ခနန္တိ ပဋိသင်္ခါနမာဟ။ အနုဋီ၊၂။၁ရ၃။ ဥပပတ္တိယံ ယုတ္တိယံ ဥပေက္ခာ။ ဓာန်၊ဋီ။၁၁ရ၅။ ယုတ္တိယံ-ဥပပတ္တိတော ဣက္ခတိ။ နိတိ၊သုတ္တ၊ဋီ။၃ဝ၆။ (-မူလဋီ၊၂။ ၁ရ၁။ အနုဋီ၊၂။၁ရ၀။ ရူ၊ဋီ။၁၃၀-၁။) (၂) သန္တိ ခေါ ပန သာရိပုတ္တ ...ဥပပတ္တိယာ သုဒ္ဓိတိ။ မ၊၁။၁၁၆။ ဥပပတ္တိယာ သုဒ္ဓိတိ ဗဟုကံ ဥပပဇ္ဇိတ္တာ သုဒ္ဓန္တိတိ ဝဒန္တိ။...ဥပပဇ္ဇ-နကဝ၀ေန ဥပပတ္တိ။ မ၊ဌ၊၁။၃၅၆။ ဥပပ-တ္တိယောတိ မနုဿသု ဒေ၀ေသု စ နိဗ္ဗတ္တိယော။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၆၃။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၃ရ။ (-ဒီ၊၃။၂၁၄။ အံ၊၃။ရ၁။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၀၄။ အံ၊ဌ၊၃။ ၁ဧ၉။ ဝဇိရ။၄၄။ သာရတ္ထ၊၁။၃၄၀။ ဝိမတိ၊ ၁။၆၈။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၁၀။) စုတိ ယော ၀ေဒိ သတ္တာနံ၊ ဥပပတ္တိ စ သဗ္ဗသော။ ဓမ္မ။ရ၃။ သုတ္တာနိ။၃ရ၈။ ယော ၀ေဒိတိ ယော သတ္တာနံ သဗ္ဗာကာရေန စုတိ စ ပဋိသန္ဓိ စ ပါကဋံ ကတ္တာ ဇာနာတိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၄၅၀။ စုတိ စ ဥပပတ္တိ စ၊ ၁ဧ၈ တသ္မိ နိ ဝိဇ္ဇတိ။ ဗုဒ္ဓ၀ံ။ ၃၁၄။ စုတိတိ မရဏံ၊ ဥပပတ္တိတိ ပဋိသန္ဓိ-ဂ္ဂဟဏံ။ ဗုဒ္ဓ၀ံ၊ဌ။ ၁၂ရ။ ကတိနံ ဟေတူနံ ပစ္စယာ ဥပပတ္တိ ဟောတိ။ ပဋိသံ။၂၆၆။ ဥပ-ပတ္တိတိ ဥပပဇ္ဇနံ၊ နိဗ္ဗတ္တိတိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ ဌ၊၂။၁ရ၀။ ထေရော ပန ယသ္မာ ယေဟိ အယံ ဥပပတ္တိ သာမံ အဒိဋ္ဌာ၊ တေ ဒုဿဒ္ဓါ-ပယာ ဟောန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၉၆။ သံ၊ဌ၊၂။၂၀၀။ ဥပပတ္တိတိ ဇာတိ၊ ဥပပတ္တိသီသေန ဟိ တထာရူပံ အတ္တဘာ၀ं ၀ဒတိ။ သာရတ္ထ၊၂။၂၉၃။ သံ၊ဋီ၊၂။၁ဧ၂။ (-ဝိမတိ၊၁။၂၄ဧ။) သောတာ-ပတ္တိမဂ္ဂံ ပဋိလာဘတ္ထာယ ဥပ္ပါဒံ ပ၀တ္တं...နိဗ္ဗတ္တိ ဥပပတ္တိ ဇာတိ ဧရံ မရဏံ။ ပဋိသံ။၆၂။ မူလဋီ၊၁။၁၀၃။ (-ပဋိသံ။၁၂။) ဥပပတ္တိန္တိ သမာပန္နဿ ၀ါ ဥပပန္နဿ ၀ါတိ ဧတ္ထ ဥပ-ပန္နဿာတိ ဝုတ္တ၀ိပါကပ္ပ၀တ္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁ဧ၆။ အနုဋီ၊၁။၁၀၉။ (-ပဋိသံ၊ဌ၊၁။ရ၊၂၄၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၂ဧ၆။ သာရတ္ထ၊၁။၃ရ၁။) (၃) တတ္ထ တတ္ထ ဘ၀ေ ဥပပဇ္ဇတိ ဧ၀ေနာတိ ဥပပတ္တိ၊ ဥပပဇ္ဇနံ ၀ါ ဥပပတ္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၁၅။ တေန ခေါ ပန သမယေန ဘဂ၀ါ အဇ္ဇတိ၀ေ ကာလ-ကံ၀ေ ဥပပတ္တိသု ဗျာကရောတိ။ ဒီ၊၂။၁၆၂။ (-မ၊၂။၁၂ဧ။) ဥပပတ္တိသူတိ ဥာဏဂတိပုညာနံ ဥပပတ္တိသု။ ဒီ၊ဌ၊၂။၂၃၀။ ဥပပတ္တိသူတိ နိဗ္ဗ-တ္တိသု။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၂၀၄။ (-မ၊ဌ၊၃။၁၂ရ။ မ၊ဋီ၊ ၃။ဧ၂။) ပုန ဂတိ ၀ါ ဥပပတ္တိ ၀ါ ပဋိသန္ဓိ ၀ါ ဘ၀ं ၀ါ သံသာရံ ၀ါ ၀ट्टं ၀ါ နာသီသတိ။ မဟာနိ။၄၆။ ဥပပတ္တိ ၀ါတိ နိဗ္ဗတ္တိ၀ေ၀ေန စတုယောနိ ဝုတ္တာ။ မဟာနိ၊ဌ။၁၆၄။ ဥပပတ္တိ (-သံ၊၁။၃၆ရ)တိ ဒ္ဝေ ဥပပတ္တိယော ပဋိ-လာဘော စ နိဗ္ဗတ္တိ စ။ သံ၊ဌ၊၂။၁၂ဧ။ ဥပပဇ္ဇနံ ဥပပတ္တိတိ အာဟ "ဒ္ဝေ ဥပပတ္တိယော ပဋိလာဘော စ နိဗ္ဗတ္တိ စာ"တိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၃ရ။ (၄) ဥပပတ္တိ (ဝိဘာ၀ိနီ။၂၀၆)တိ ကာရဏံ၊ အဓိပ္ပါယောတိ ဝုတ္တं ဟောတိ။ ဇူ၊၂။၁ရ၆။

ဥပပတ္ထိကထာ (ထီ) [ဥပပတ္တိ+ကထာ] ပဋိသန္ဓေနှင့် စပ်သောစကားရပ်၊ ပဋိသန္ဓေ နေသည်နှင့်တပြိုင်နက် ရဟန္တာအဖြစ်သို့ ရောက်သည်ဟူသော ပရဝါဒီတို့ အယူဝါဒကို စိစစ်ပြဆိုရာ စကားရပ်။ အဘိဓမ္မ ပိဋကာ၊ ကထာဝတ္ထုပါဠိ၊ ၄-ဝဂ်၊ (၃၄) ၂-ကထာ။ အဘိ၊ က။၂၀၃။ ဤဒါနိ ဥပပတ္တိကထာ နာမ ဟောတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ရရ။

ဥပပတ္ထိကွဏ (ပု) [ဥပပတ္တိ+ခဏ] ပဋိသန္ဓေခဏ၊ ပဋိသန္ဓေစိတ်စေတသိက် ရုပ်အပေါင်း၏ ဖြစ်ဆဲအခိုက်အတန့်ကာလ။ ကာမဓာတုယာ ဥပပတ္တိကွဏေ...ကဿစိ ကောဒသာယတ-နာနိ ပါတုဘဝန္တိ။ အဘိ၊ဝိ။ ၄၂၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၀၈။ တေသံ ဥပပတ္တိကွဏေ ဧကော ရူပက္ခန္ဓောဝ နိဗ္ဗတ္တတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၅၀၄။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၃၃။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၅၄။) ဥပပတ္တိကွဏေတိ ပဋိသန္ဓိကွဏေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၀၈။

ဥပပတ္ထိကွဏသာမန္တ (တိ) [ဥပပတ္တိကွဏ+သာမန္တ] ပဋိသန္ဓေခဏ၏ အနီး။ ဥပပဇ္ဇန-ကြည့်။

ဥပပတ္ထိကွယ(နာ) [ဥပပတ္တိ+ခယ] ပဋိသန္ဓေ၏ ကုန်ရာနိဗ္ဗာန်။ ဥပပတ္တိကွယံ ပဋိသန္ဓိကွယံ။ စူဠနိ။၂၁၄။

ဥပပတ္ထိစိတ္ထ (နာ) [ဥပပတ္တိ+စိတ္ထ] ဘဝသစ်သို့ ကပ်ၭဖြစ်သော စိတ်၊ ပဋိသန္ဓေစိတ်။ ယသ္မာ ဥပပတ္တိစိတ္တံ နာမ လောကိယံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ရရ။

ဥပပတ္ထိဒေဝ (ပု) [ဥပပတ္တိ+ဒေဝ] ဥပပတ္တိနတ်၊ နတ်ပြည် ဗြဟ္မာ့ပြည်၌ ဥပပတ်ပဋိသန္ဓေ နေသောအားဖြင့် ဖြစ်သောနတ်ဗြဟ္မာအပေါင်း၊ (စာတုမဟာရာဇ်မှစ၍ အထက်ဖြစ်သော နတ်ဗြဟ္မာများ။) ဥပပတ္တိဒေဝါ နာမ စာတုမဟာ-ရာဇိကေ ဒေဝေ ဥပါဒါယ တဒုပရိ (တဒုတ္တရိ) ဒေဝါ။ အဘိ၊ဝိ။၄၃၃။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၉။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၅။ ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။၁၀၃။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂၄ ၂။ ဥပပတ္တိဒေဝါတိ ဒေဝလောကေ ဥပ္ပန္နတ္တာ ဥပပတ္တိယာ ဒေဝါ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၅၀၁။

ဥပပတ္ထိနိမိတ္ထ (နာ) [ဥပပတ္တိ+နိမိတ္ထ] ဘဝသစ်၌-ဖြစ်ခြင်း-ပဋိသန္ဓေ နေခြင်း-၏ အကြောင်းဖြစ်သော အာရုံ (ကံ, ကမ္မနိမိတ်, ဂတိနိမိတ် အာရုံ)။ ဧဝံ ဥပပတ္တိနိမိတ္တံ ဥပဋ္ဌာတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၆၄။ ဥပပတ္တိယာ ဥပ္ပဇ္ဇနဿ နိမိတ္တံ ကာရဏန္တိ ဥပပတ္တိနိမိတ္တံ၊ ကမ္မံ ကမ္မနိမိတ္တံ ဂတိနိမိတ္တဉ္စ၊ အဋ္ဌကထာယံ ပန ဂတိနိမိတ္ထ-ဝသေနေဝ ယောဇနာ ဒဿိတာ။ အံ၊ဋီ၊ ၁။၂၂၁။ဥပပတ္တိနိမိတ္ထပရိကပ္ပန-လည်းကြည့်။

ဥပပတ္ထိမိတ္ထဥပဋ္ဌာန (နာ) [ဥပပတ္တိနိမိတ္ထ+ဥပဋ္ဌာန] ပဋိသန္ဓေ၏ အကြောင်းဖြစ်သော ကံ ကမ္မနိမိတ် ဂတိနိမိတ်အာရုံတို့ ထင်ပေါ်လာခြင်း။ ဤတိ နေသံ ဥပပတ္တိနိမိတ္ထ-ဥပဋ္ဌာနေန အပရိမုတ္တတာ ဥပဋ္ဌာနသမဂ္ဂီတာ နာမ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၆၄။

ဥပပတ္ထိနိမိတ္ထပရိကပ္ပန(နာ) [ဥပပတ္တိနိမိတ္ထ+ပရိကပ္ပန] ပဋိသန္ဓေ၏ အကြောင်းဖြစ်သော ကံ ကမ္မနိမိတ် ဂတိနိမိတ်အာရုံကို-အာရုံပြုခြင်း-ယှဉ်ဘက်ဝိတက်ဖြင့် ကြံစည်ခြင်း။ ဥပပတ္တိ-နိမိတ္ထပရိကပ္ပနတော ဝိညာဏံ ပဋိသန္ဓိယံ အနေကပ္ပကာရံ နာမရူပံ အဘိနိဗ္ဗတ္တေတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂၁၈။ ဥပပတ္တိနိမိတ္ထန္တိ ကမ္မာဒိအာရ-မ္မဏမာဟ၊ ပရိကပ္ပနတောတိ အာရမ္မဏကရ-ဏတော သမ္မယုတ္တေန ဝါ ဝိတက္ကေန ဝိတက္က-နတော။ မူလဋီ၊ ၂။၁ ၂၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၄၃။

ဥပပတ္ထိနိဿိတ (တိ) [ဥပပတ္တိ+နိဿိတ] ဘဝသစ်၌ ဖြစ်ခြင်းကို မှီသော။ တဒေဝ တေ ဥပပတ္တိနိဿိတာ။ စူဠနိ။၅၃။

ဥပပတ္ထိပစ္စယ (ပုဒ်နှ) [ဥပပတ္တိ+ပစ္စယ] ပဋိသန္ဓေနေခြင်း၏ အကြောင်းဖြစ်သော (သံယောဇဉ်)။ ဩရမ္ဘာဂိယာနီတိ ဩရံ ဘဇနကာနိ ကာမဘဝေ ဥပပတ္တိပစ္စယာနိ။ မ၊ ၆၊၂။၂၂။

ဥပပတ္ထိပ(ပ္ပ)ဋိလာဘ (ပု) [ဥပပတ္တိ+ပဋိလာဘ] ပဋိသန္ဓေကိုရခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပပတ္ထိပ(ပ္ပ)ဋိလာဘိယ (တိ) [ဥပပတ္တိပ(ပ္ပ)ဋိလာဘ+ဣယ] (အခြားမဲ့နောက်ဘဝ၌)-ပဋိသန္ဓေရခြင်းကိုဖြစ်စေတတ်သော-ပဋိသန္ဓေတည်နေစေတတ်သော။ ဥပပတ္တိပဋိလာဘိ-ယာနိ သံယောဇနာနိ အပ္ပဟီနာနိ ဟောန္တိ။ အံ၊၁။၄၅၀။ ဥပပတ္တိပဋိလာဘိယာနီတိ ယေဟိ အနန္တရာ ဥပပတ္တိ ပဋိလဘတိ။ အံ၊၆၊၂။၃၃၆။ ဥပပတ္တိပ္ပဋိလာဘံ သံဝတ္တနိကာနီတိ ဥပပတ္တိ-ပဋိလာဘိယာနိ။ အံ၊ဌ၊၂။၃၃၃။

ဥပပတ္ထိပရိယန္တ (ပုဒ်နှ) [ဥပပတ္တိ+ပရိယန္တ] (သုဂတိ ဒုဂ္ဂတိဘဝတို့၌) ဖြစ်ခြင်း၏ အဆုံး။ ဥပပတ္တိပရိယန္တေ ဌိတော၊ ပဋိသန္ဓိပရိယန္တေ ဌိတော။ မဟာနိ။၁၇။ ဥပပတ္တိပရိယန္တေတိ သုဂတိဒုဂ္ဂတိသု နိဗ္ဗတ္တိယာ။ မဟာနိ၊ ၆။၇၇။

ဥပပတ္ထိဘယ (နှ) [ဥပပတ္တိ+ဘယ] ထိုထိုဘဝသစ်၌-ကပ်ရောက်ခြင်း-ကပ်ရောက်ကြောင်း ရူပ်နာမ်ခန္ဓာတရား-ဟူသောဘေး။ မနောသ-ဏ္ဌေတနာဟာရေ ဥပပတ္တိဘယံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၃၃၆။

ဥပပတ္ထိဘဝ (ပု) [ဥပပတ္တိ+ဘဝ] ကံကြောင့် ဖြစ်သောရူပ်နာမ်ခန္ဓာဟူသောဘဝ၊ (ထို ဥပပတ္တိဘဝသည် ကာမဘဝ, ရူပဘဝ စသည် ဖြင့်ကိုးမျိုးရှိသည်။) တတ္ထ ကတမော ဥပပတ္တि-ဘဝေါ၊ ကာမဘဝေါ ရူပဘဝေါ ..... ပဋ္ဌဝေါကာရဘဝေါ၊ အယံ ဝုစ္စတိ ဥပပတ္တि-ဘဝေါ။ အဘိ၊ဝိ။၁၄၃။ (-အဘိ၊ဓာ။၁၃။) ဥပပတ္တိယေဝ ဘဝေါ ဥပပတ္တိဘဝေါ။..... တဒဘိနိဗ္ဗတ္တာ ခန္ဓာ ဥပပတ္တိဘဝေါ။ အဘိ၊ ၆။၂။၁ရ၄-၅။ ဥပပတ္တိဘဝေါ ပန သဒေ်ပတော ကမ္မာဘိနိဗ္ဗတ္တာ ခန္ဓာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။၂။၂၀၆။ (-မူလဋီ၊၂။၁၂၂-၃။ အနုဋီ၊၂။၁၃၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၃၀။)

ဥပပတ္ထိမူလက (တိ) [ဥပပတ္တိ+မူလက] ကပ်၍ ဖြစ်ခြင်းလျှင် အကြောင်းရင်းရှိသော။ ခိပနံ ဘယံ ဘယာနကံ ဥပပတ္တိမူလကေဟိ ဗျ-သနေဟိ အပရိမုတ္တတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၁ဋီ၊၁။၄၁၅။

ဥပပတ္ထိဝိညာဏ (နှ) [ဥပပတ္တိ+ဝိညာဏ] ပဋိသန္ဓေဝိညာဏ်။ အသညဘဝတော စုတာနံ ကာမဓာတုယာ ဥပပတ္တိဝိညာဏံ ဟောတိ ယေဝ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၆၈။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၃၈။

ဥပပတ္ထိသမနန္တရ (ဗျ) [ဥပပတ္တိ+သမနန္တရ] ဖြစ်ပြီးသည်-ဥပပတ်ပဋိသန္ဓေနေပြီးသည်-၏အခြားမဲ့ကာလနှင့် တပြိုင်နက်တည်း ကာလ၌။ အဝိဟာဗြဟ္မလောကသို့ ဥပပတ္တိသမ-နန္တရမေဝ အရဟတ္တဖလဝိမုတ္တိယာ ဝိမုတ္တာ။ သံ၊ဌ၊၁။၈၆။ (-သံ၊ဋီ၊၁။၁ ၂၇။)

ဥပပတ္ထိသာဓနယုတ္တိ (ထီ) [ဥပပတ္တိသာဓန+ယုတ္တိ] သင့်မြတ်ခြင်း-လျော်ကန်ခြင်း-ကို ပြီးစေတတ်သော အကြောင်းယုတ္တိ။ ယုတ္တိတိ ဥပပတ္တိသာဓနယုတ္တိ။ နေတ္တိ၊ ၆။၁၅။ (-နေတ္တိ၊ ဋီ။ ၂၄။)

ဥပပတ္ထိဟေတု (ပု) [ဥပပတ္တိ+ဟေတု] ဘဝသစ်၌ ဖြစ်ခြင်းဟူသော အကြောင်း။ ဣဒေ-ကစ္စော ဒါနံ ဒေန္တော ..... နဂ ဂတိဟေတု နဥပပတ္တိဟေတု နပဋိသန္ဓိဟေတု။ မဟာနိ။ ၃၃၄။

ဥပပတ္ထေသိယ (တိ) [(၁) ဥပပတ္တိ+ဧသ+ဏျ။ (၂) ဥပပတ္တိ+ဣသု+ဏျ] (၁) ဘဝသစ်၌ ဖြစ်ရခြင်းကို ရှာမှီးတတ်သော။ (၂) ဥပပတ္တိ

ဘဝအဖြစ်ဖြင့် အလိုရှိအပ်သော။ (၁) ဥပပ- တ္ထေသိယေန စိတ္တေန ရာဂံ ပဇဟတိ။ (ဥပ-ပတ္ထေသိယေန=ပဋိသန္ဓေကို ရှာသောကြောင့် ဖြစ်သော။သျှ။) အဘိ၊က။၂၀၄။ ဥပပတ္တေ-သိယေနာတိ ပဋိသန္ဓိစိတ္တေန၊ တဉ္စိ ဥပပတ္တိ ဧသတိ ဂဝေသတိ၊ တသ္မာ ဥပပတ္တေသိယန္တိ ဝုစ္စတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ရ၈။ (၂) ဥပပတ္တေသိယေ ပဗ္ဗက္ခေ အနိရုဒ္ဓေ ကိရိယာ ပဗ္ဗက္ခနှာ ဥပပဇ္ဇန္တီတိ အာမန္တာ။ အဘိ၊က။၃၀၉။ ဥပတ္တေ-သိယေသု ပဗ္ဗသု ခန္ဓေသု အနိရုဒ္ဓေသူတိ အယဉ္ဇေတ္ထ အတ္ထော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၁၉။ ဥပ-ပတ္တိဘဝဘဝေန ဧသိယာ ဣစ္ဆိတဗ္ဗာတိ ဥပ-ပတ္တေသိယာ ဝိပါကက္ခန္ဓာ။ အနုဋီ၊၃။၁၂၉။ (-မူလဋီ၊၃။၉၃။)

ဥပပတ္ထေသိယကိရိယ(ထီ၊နာ) [ဥပပတ္တေသိယ +ကိရိယ] ဥပပတ္တိဘဝအဖြစ်ဖြင့် အလိုရှိအပ်သော ဝိပါက်ခန္ဓာနှင့် ကိရိယာခန္ဓာ။ (ကိုယ်အမူအရာ, နှုတ်အမူအရာကို ဖြစ်စေတတ်သော ကုသိုလ် အကုသိုလ်ဟူသော နာမ်ခန္ဓာလေးပါး, စိတ္တဇရူပ် ဟူသောရူပက္ခန္ဓာအားဖြင့် ခန္ဓာငါးပါး တို့ကို ကိရိယခန္ဓာဟုခေါ်သည်။) ဒုတိယပဋ္ဌာ ပုရိမပစ္ဆိမဝသေန ဥပပတ္တေသိယကိရိယဝသေန စ နာနတ္တံ သန္ဓာယ ပဋိဇာနာတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၂၁၈-၉။

ဥပပတ္ထေသိယခန္ဓ (ပု) [ဥပပတ္တေသိယ+ခန္ဓ] ဥပပတ္တိဘဝအဖြစ်ဖြင့် အလိုရှိအပ်သော ဝိပါက်ခန္ဓာ။ ဒသန္နန္တိ ဥပပတ္တေသိယခန္ဓာနဉ္စ ကိရိယခန္ဓာနဉ္စ ဝသေန ဝုတ္တံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၁၉။

ဥပပဒ (နာ) [ဥပ+ပဒ] (၁) (တွဲဘက် နာမ်အာချာတ်တို့၏) အနီးဌ် ရှတ်ဆိုအပ်သောပုဒ်၊ အနီးပုဒ်၊ အရင်းဖြစ်သောပုဒ်၊ ပုဒ်၏အနီး။ (နန်းကျောင်းသျှနှင့် သပြေကန်သျှ။) (နာမ်အာချာတ်တို့၏ အနီးပုဒ်။) (တိ)(၂) အနီးပုဒ်ရှိ သော။(၁) နာ အညေန ဥပပဒေန ဝိသေသိတံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၃၉။ ဥပပဒေနာတိ မူလဘူတ-ပဒေန။ ပဋိသံ၊ဂံ။၃၅၁။ တဗ္ဗိပရိတ္တူပပဒေ ဗျဉ္ဇနေ စ။ တသ္မာ အဝသဒ္ဒသ ဥပပဒေ တိဋ္ဌမာနသ္မာ တသ္မာ သြကာရသ္မာ ဝိပရိတော ဟောတိ ဗျဉ္ဇနေ ပရေ။ ကစ္စည်း၊သုတ္တ။၆၉။ ဥပေါစ္စာရိတံ ပဒံ ဥပပဒံ။ ရူ၊သုတ်။၄၆။ ဥပ-ပဒေ ဓာတုမယာနံ နိစ္စံ သမာသော။ နီတိ၊ သုတ္တ။၆၈၂။ (တိ)(၂) ဥပပဒေ သုဒ္ဓါသုဒ္ဓါနံ လောပေါ သန္ဓေပိ တသ္မိံ အညသ္မိံ ဝါ။ နီတိ၊ သုတ္တ။၁၉၀။

ဥပပဒတ္ထဝိသေသ (ပု) [ဥပပဒ+အတ္ထ+ ဝိသေသ] အနီးပုဒ်၏ အနက်ထူး။ ဏာဒီနံ တေကာလိကတ္တေပိ ဥပပဒတ္ထဝိသေသေန အတီတေယေဝါယမပ္ပစ္စယော ဟောတီကိ ဒဋ္ဌမ္ပံ။ ရူ၊သုတ္တ။၅၆၇။

ဥပပဒန္တ (ပု၊နာ) [ဥပပဒ+အန္တ] အနီးပုဒ်၏ အဆုံး။ နု နိဂ္ဂဟီတံ ပဒန္တေတိ သုတ္တေ ပဒန္တေတိ ဝစနတော ဥပပဒန္တေယေဝ နုကာ-ရာဂမော ဟောတီတိ ဒဋ္ဌမ္ပံ။ ရူ၊သုတ္တ။၅၆၅။

ဥပပဒသမာသ (ပု) [ဥပပဒ+သမာသ] အနီး-ပုဒ်ဖြင့် တွဲစပ်အပ်သောသမာသ်၊ ဥပပဒ သမာသ်၊ နိစ္စသမာသ်။ (ကုမ္ဘံ ကာရော, အတ္တတော ဇော, ဥရေန ဂေါ, ပါဒေန ပေါ-ဏ္ဍိသို့စသည်ဖြင့် ဝါကျအဖြစ်ဖြင့် မရှိနိုင်ပဲ ကုမ္ဘကာရော, အတ္တဇော, ဥရဂေါ, ပါဒပေါ-စသည်ဖြင့် အမြဲတမ်း သမာသ်အဖြစ်ဖြင့်သာ ရှိနိုင်သော နိစ္စသမာသ် ကိတန္တသမာသ်တို့ကို ဥပပဒသမာသ်ပုဒ်ဟု ခေါ်သည်။ ဝုတ္တိယေ-ဝေါပပဒသမာသေ ကုမ္ဘကာရော သပါကော .....ဥရဂေါ ပါဒပေါ။ မောဂ်၊၃-ကဏ္ဍ၊ ၁၀-သုတ်။ ရူ၊နှာ။၁၉၃။ ရူ၊ဋီ။၁၄ရ။) (ကစ္စည်း၊ ၅၂၄- "ဓာတုယာ ကမ္မာဒိမှိ ဏော" ဟူသော သုတ်နှင့် နီတိ၊သုတ္တ။ ၆၈၂-လည်း ကြည့်။)

ဥပပန္နံဝါသမနုဿရာ (ဗျ) [ဥပပန္န+သမနုဿရာ။ ဥပပန္နသမနုဿရာ-ဟုဆိုလိုလျက် နိဂ္ဂဟိတ်လာ၍ ဝါသဒ္ဒါနှင့်တကွ ဆိုထား၏။ ဝါသဒ္ဒါခြားသော်လည်း အနက်မခြားသောကြောင့် သမာသ်ဖြစ်သည်။ သဒ္ဒနည်းရောပိ အတ္ထနည်း-ဘာဝါ သမာသော ဟောတိတိ အာဟ နဝ-စီဝရလာဘေနာတိ ဝတ္တေဗ္ဗတိ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၁၀၄။] ပဋိသန္ဓေအားဖြင့် ဖြစ်ခြင်း၏ ကောင်းစွာ အခြားမဲ့၍သော်လည်း။ သော ဥပပန္နံ ဝါ သမနုဿရာ အပ္ပတ္တံ ဝါ ဝေမဇ္ဈံ အာယုပ္ပမာဏံ အရိယမဂ္ဂံ သဠေနေတိ။ အဘိ၊ပု။၁၁၉။ ဥပပန္နံ ဝါ သမနုဿရာတိ ဥပပန္နသမနုဿရာ ဝါ ဟုတ္တာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၈။ (မူလဋီ၊၃။၃၇-၌ကား ဥပပန္နံ ဝါ သမနုဿရာ ကို ဝါကျဖွင့်သည်။)

ဥပပန္န(နာ) [ဥပ+ပဒ+တ။ "ဥပပန္နာသေ" ဟု ရှိရာ၌ကား-သေအကွရာ အပိုလာရ၏။ နိတိ၊ သုတ္တ။၁၁၀၂။ ဥပပန္နာသေတိ သေကာရာဂမ်ကတ္တာ နိဒ္ဒေသော၊ ဥပပန္နာဠာစ္စေ၀ အတ္ထော။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၂၃။] (၁) ဖြစ်ခြင်း၊ ပဋိသန္ဓေနေသောအားဖြင့် ဖြစ်ခြင်း။ (တိ)(၂) (က) (ပဋိသန္ဓေနေသောအားဖြင့်)-ကပ်ရောက်သော-လားရောက်သော-ဖြစ်သော၊ သူ (ပဋိသန္ဓေနေသော၊သူ)။ (ခ) ပြည့်စုံသော။ (ဂ) သင့်လျော်သော။ (၁) ဥပပန္နံ ဝါ သမနုဿရာတိ ဥပပန္နံ ဝါ ဇတေန ပုဂ္ဂလေန ဟောတိ။ မူလဋီ၊၃။၃၇။ (တိ)(၂)(က) အဝိဟံ ဥပပ-န္နာသေ။ သံ၊၁။၃၂။ အပါယံ ဒုဂ္ဂတိ ဝိနိပါတံ နိရယံ ဥပပန္နာ။ ဝိ၊၁။၆။ ဒီ၊၁။ရ၈။ ပဋိသံ။၁၁၁။ မဟာနိ။၂ရ၆။ နေတ္တိ။၈၅။ ဥပပန္နာတိ ဥပဂ-တာ၊ တတ္ထ အဘိနိဗ္ဗတ္တာတိ အဓိပ္ပါယော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၃၆။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။ ၅ရ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃၃၅။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၁ရ၄။ ဥပပန္နောတိ ပဋိသန္ဓိဂ္ဂဟဏဝသေန ဥပဂတော။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ ၂၆၆။ ဥပပန္နာ ပေတ္တဝိသယ(ပေတ။၁၄၀)နှင့် ပဋိသန္ဓိ၀သေန ပေတလောကံ ဥပဂတာ။ ပေတ၊ဋ္ဌ။ရ၄။ ဥပပန္နသာတိ ပဋိသန္ဓိ၀သေန ဥပပန္နသ။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ။၂၈။ (ခ) သုပ္ပတိတ္ထောတိ သုန္ဒရေဟိ တိတ္ထေဟိ ဥပပန္နော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀၁။ ဥပပန္နဖလ-လည်းကြည့်။ (ဂ) ဝိသေဋ္ဌနဒ္ဓယံ ဥပပန္နမေ၀ (မူလဋီ၊၃။၁၃၂) ယုတ္တမေ၀ ဟောတိ။ အနုဋီ၊၃။၁ရ၄။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥပပန္နတရ (တိ) [ဥပပန္န+တရ] အထူးသဖြင့်-သာ၍-ပို၍-သင့်လျော်သော။ ဣမသ္မိံ အတ္ထသ္မိံ ကတမာနိ ဗျဉ္ဇနာနိ ဥပပန္နတရာနိ အလ္လီနတရာနိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၉၅။ ဥပပန္နတရာနိတိ ယုတ္တတရာနိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၉၁။

ဥပပန္နဖလ (တိ) [ဥပပန္န+ဖလ] ပြည့်စုံ-မျှား-သော အသီးရှိသော။ တတြသ္မိံ ရုက္ခော သမ္ပန္နဖလော စ ဥပပန္နဖလော စ။ မ၊၂။၂၉။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၅၀။ ဥပပန္နဖလန္တိ ဖလူပပန္နံ ဗဟုဖလံ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၁။ ဥပပန္နဖလောတိ ဗဟုဖလော။ သာရတ္ထ၊၁။၄၃၆။ ဝိမတိ၊၁။၉၁။ ၀ဇိရ။၅၆။

ဥပပန္နသမနုဿရာ (ဗျ) [ဥပပန္န+သမနုဿရာ] ပဋိသန္ဓေအားဖြင့် ဖြစ်ခြင်း၏ ကောင်းစွာ အခြားမဲ့၍။ ဥပပန္နံ ဝါ သမနုဿရာ-ကြည့်။

ဥပပရိက္ခက (နာ) [ဥပ+ပရိ+ဋ္ဌက္ခ+ယု] စူးစမ်းဆင်ခြင်ခြင်း။ အယံ ဣမသ္မိံ အတ္ထော၊ အယံ ဣမသ္မိံ အတ္ထော တိ ဥပပရိက္ခကတ္ထံ မုဟုတ္တံ တုဏ္ဍီ ဟုတ္တာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၃၁။

ဥပပရိက္ခတိ (ကြိ) [ဥပ+ပရိ+ဋ္ဌက္ခ+အ+တိ] ထက်ဝန်းကျင်မှ-ပတ်လည်ဝန်းကျင် ကုန်စင်နှံ့စပ်အောင်-ကြည့်ရှု၏၊ မြင်၏၊ စူးစမ်း၏၊ ဆင်ခြင်၏၊ နှိုင်းချိန်၏၊ သုံးသပ်၏။ ဣမေ ဒွေ အာနိသံသေ ပဿတိ ဒက္ခတိ ဩလောကေတိ နိဗ္ဗာယတိ ဥပပရိက္ခတိ။ မဟာနိ။၅၆။ ဓာတာနံ ဓမ္မာနံ အတ္ထံ ဥပပရိက္ခတိ။ မ၊၂။

၃၈၅။ အံ၊၂။၄၈၅။ ဥပပရိက္ခတိတိ အတ္ထတောစ ကာရဏတောစ ဝိမံသတိ။ မ၊၆၊၃။၂၉၁။ **ဥပပရိက္ခန္တိ**—တေသံ ဓမ္မာနံ ပညာယ အတ္ထံ နဥပပရိက္ခန္တိ။ မ၊၁။၁၈၆။ အတ္ထံ နဥပပ-ရိက္ခန္တိတိ အတ္ထတ္ထံ ကာရဏတ္ထံ နပသဿန္တိ နပရိဂ္ဂဏှန္တိ။ မ၊၆၊၂။၁၃။ **ဥပပရိက္ခထ**— မ၊၂။၁၀၆။ **ဥပပရိက္ခာမိ**—သမန္တစက္ခုနာပိ ပဿာမိ ဒက္ခာမိ သြလောကေမိ နိဇ္ဈာယာမိ ဥပပရိက္ခာမိ။ မဟာနိ။၃၅။ ဥပပရိက္ခာမိတိ သမန္တတော ဥက္ခာမိ ပရိယေသာမိ။ မဟာနိ၊ ၆။၁၃၆။ **ဥပပရိက္ခေယ္ယ**—ယောနိသော ဥပပရိက္ခေယ္ယာ(သံ၊၂။၁၁၄)တိ ကာရဏေန ဥပပရိက္ခေယ္ယ။ သံ၊၆၊၂။၂၉၄။ ကာရဏေန ဥပပရိက္ခေယ္ယာတိ ဉာဏေန ဝိမံသေယ္ယ။ သံ၊ ၇။၂။၂၅၀။ တထာ တထာ ဘိက္ခဝေ ဘိက္ခု ဥပပရိက္ခေယ္ယ။ မ၊၃။၂၆၅။ ဥတိဝုတ်။၂၅၈။ ဥပပရိက္ခေယ္ယာတိ တုလေယ္ယ တိရေယ္ယ ပရိဂ္ဂဏှေယ္ယ ပရိစ္ဆိန္ဒေယ္ယ။ မ၊၆၊၄။၁၉၀။ ဥပပရိက္ခေယ္ယာတိ ဝိမံသေယ္ယ ပရိတုလေယ္ယ သမ္မသေယ္ယ ဝါ။ ဥတိဝုတ်၊၆။ ၂၈၃။ **ဥပပ-ရိက္ခိ**— မာ တေ သံယော ဥတ္တရိ ဥပပရိက္ခိ (သံ၊၁။၄၁၅) တိ မာ ဘိက္ခသံယော အတိရေ-ကသြကာသေ တံ ဥပပရိက္ခိ ..... မာ တံ သံယော ဧဝံ အမညိတိ။ သံ၊၆၊၂။၁၆၃။

ဥပပရိက္ခထ (ကြို) [ဥပ+ပရိ+ဥက္ခ+အ+ထ] စူးစမ်းဆင်ခြင်ကြကုန်လော့။ ဥပပရိက္ခတိ-ကြည့်။

ဥပပရိက္ခန္တိ (ကြို) [ဥပ+ပရိ+ဥက္ခ+အ+အန္တိ] ထက်ဝန်းကျင်မှ-ပတ်လည်ဝန်းကျင် ကုန်စင်နှံ့စပ်အောင်-ကြည့်ရှုကုန်၏၊ စူးစမ်းဆင်ခြင်ကုန်၏၊ ဥပပရိက္ခတိ-ကြည့်။

ဥပပရိက္ခန္ဓ (တိ) [ဥပ+ပရိ+ဥက္ခ+အန္ဓ] ထက်ဝန်းကျင်မှ-ပတ်လည်ဝန်းကျင် ကုန်စင်နှံ့စပ်အောင်-ကြည့်ရှုသော-စူးစမ်းဆင်ခြင်သော-သုံးသပ်သော၊သူ။ ယထာ ယထာသဿ ဥပပရိက္ခတော ဗဟိဒ္ဓါ စသ ဝိညာဏံ အဝိက္ခိတ္တံ။ ဥတိဝုတ်။၂၅၈။ (-မ၊၃။၂၆၅။) ယထာ ယထာသ ဥပပရိက္ခတောတိ ယထာ ယထာ အသ ဘိက္ခုနော ဥပပရိက္ခန္ဓသ။ ဥတိဝုတ်၊၆။၂၈၃။ တေသံ တေ ဓမ္မာ ပညာယ အတ္ထံ အနုပပရိက္ခတံ နနိဇ္ဈာနံ ခမန္တိ။ မ၊ ၁။၁၈၆။ အနုပပရိက္ခတန္တိ အနုပပရိက္ခန္တာနံ။ မ၊၆၊၂။၁၃။ (-ဝိ၊၆၊၁။၁၇၀။ မ၊၆၊၁။၃၉၄။ အံ၊ ၆။၂။၁၂၂။ မ၊ဋီ၊၂။၇၅။)

ဥပပရိက္ခမာန (တိ) [ဥပ+ပရိ+ဥက္ခ+အ+မာန] စူးစမ်းဆင်ခြင်သော-နှိုင်းချိန်သော၊သူ။ ဧတံ ဘယံ သန္ဓဝေ ပေက္ခမာနောတိ..... သြလော-ကယမာနော နိဇ္ဈာယမာနော ဥပပရိက္ခမာနော။ စူဠနိ။၂၄၁။ ပရိဝိမံသမာနောတိ ဥပပရိ-က္ခမာနော။ သံ၊၆၊၂။၇၁။ ဥပပရိက္ခမာနောတိ ပဝတ္တိပဝတ္တိဟေတုံ, နိဝတ္တိနိဝတ္တိဟေတုံ စ ပရိတုလေနော။ သံ၊ဋီ၊၂။၉၀။ (-နေတ္တိ၊ဝိ။၁၁၉။)

ဥပပရိက္ခသုတ္တ (နာ) [ဥပပရိက္ခ+သုတ္တ] ဥပပ-ရိက္ခသုတ်၊ အပြင်အပ ဗဟိဒ္ဓဖြစ်သော ရူပါရုံစသည်တို့၌ ဝိပဿနာစိတ်ဝိညာဏ် ပျံ့လွင့်ပြေးသွားမှုမရှိအောင် ဂေါစရတ္တဖြစ်သော ကမ္မဋ္ဌာန်းအာရုံလမ်းကြောင်းပေါ်၌သာ တဖြောင့်တည်းသွားနေအောင် သခါရတရား-တို့ကို ရှုမှတ်သုံးသပ်ရန် တိုက်တွန်းစကား-မိန့်ကြားဟောပြရာသုတ်။ ခုဒ္ဒကနိကာယ ဥတိဝုတ္တကပါဠိ၊ ၃-နိပါတ်၊ ၅-ဝဂ်၊ ၅-သုတ်။ ဥတိဝုတ်။၂၅၈။

ဥပပရိက္ခာ (ထီ) [ဥပ+ပရိ+ဥက္ခ+အ+အာ] (အနိစ္စအစရှိသော ရှုမှတ်သုံးသပ်ဖွယ်အာရုံ-တို့ကို)-ရှုမှတ်သုံးသပ်-စူးစမ်းဆင်ခြင်-တတ်-သော-ဇကြောင်းဖြစ်သော-ခြင်းတည်းဟူသော-

သဘောတရား၊ နှိုင်းချိန်ခြင်းသဘော၊(ပညာ။) ယာ တသ္မိ သမယေ ပညာ ပဇာနနာ..... ဝေဘဗျာ စိန္တာ ဥပပရိက္ခာ။ အဘိ၊၈။၂၀၊၂၂။ မဟာနိ။၃၄၊၅၉။ အဘိ၊ပု။၁၂၈။ ပဋိသံ။၁၁၄။ နေတ္တိ။ဖ၄။ အနိစ္စာဒီနိ ဥပပရိက္ခတိတိ ဥပပရိက္ခာ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၉၁။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။ ၃၄၃။ နေတ္တိ၊ဌ။၁၃၂။ ဥပပရိက္ခဏဝသေန ဥပပရိက္ခာ။ နေတ္တိ၊ဌ။၅၃။ ဥပပရိက္ခတိတိ ပညာယုပေစ္စ, ဘုသံ ဝါ ပရိတော ဂ္ဂက္ခတိ။ ပဋိသံ၊ဂ်။၃၀၀။

ဥပပရိက္ခာကာရ (ပု) [ဥပပရိက္ခာ+အာကာရ] စူးစမ်းဆင်ခြင်ခြင်းဟူသော-အခြင်းအရာ-သဘော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပပရိက္ခာကာရဒဿနတ္ထ (ပု) [ဥပပရိက္ခာ-ကာရ+ဒဿနတ္ထ] စူးစမ်းဆင်ခြင်ခြင်းဟူသော အခြင်းအရာကိုပြခြင်းအကျိုး။ ကစ္စိ ဗဟူတိ-အာဒိ တေသံ ဥပပရိက္ခာကာရဒဿနတ္ထံ ဝုတ္တံ။ အံ၊ဌ၊၂။၁၂၂။

ဥပပရိက္ခာမိ (ကြို) [ဥပ+ပရိ+ဂ္ဂက္ခ+အ+မိ] ထက်ဝန်းကျင်မှ-ပတ်လည်ဝန်းကျင် ကုန်စင်နှံ့စပ်အောင်-ကြည့်ရှု၏၊ မြင်၏၊ စူးစမ်း၏၊ ဆင်ခြင်၏၊ နှိုင်းချိန်၏။ ဥပပရိက္ခတိ-ကြည့်။

ဥပပရိက္ခိ (ကြို) [ဥပ+ပရိ+ဂ္ဂက္ခ+ဣ] ထက်ဝန်းကျင်မှ-ပတ်လည်ဝန်းကျင် ကုန်စင်နှံ့စပ်အောင်-ကြည့်ရှုပြီ၊ ထင်မြင်ပြီ၊ စူးစမ်းဆင်ခြင်ပြီ၊ ယူဆပြီ။ ဥပပရိက္ခတိ-ကြည့်။

ဥပပရိက္ခိတ(တိ) [ဥပ+ပရိ+ဂ္ဂက္ခ+တ] စူးစမ်း-ရှာဖွေ-အပ်သော။ သုဋ္ဌု သမန္နေသိတောတိ သမ္မဒေဝ ဥပပရိက္ခိတောတိ။ မ၊ဋီ၊၂။၃၁၀။

ဥပပရိက္ခိတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+ပရိ+ဂ္ဂက္ခ+တဗ္ဗ] အသင့်အားဖြင့် ထက်ဝန်းကျင်ရှုအပ်သော၊ စူးစမ်းဆင်ခြင်အပ်သော၊သူ။ တေန ဘိက္ခဝေ ဘိက္ခုနာ တေသံ ဝိတက္ကာနံ အာဒီနဝေါ ဥပပ-ရိက္ခိတဗ္ဗော။ မ၊၁။၁၆၈။ ပုဂ္ဂလော ဥပပရိက္ခိ-တဗ္ဗော။ မ၊၃။၂၉။ မ၊ဌ၊၄။၂၀။ တေ ဒုဝိဓာ ဥပပရိက္ခိတဗ္ဗာ။ နေတ္တိ။၉၄။ ဥပပရိက္ခိတဗ္ဗာတိ ဥပပတ္တိတော ပရိတော ဂ္ဂက္ခိတဗ္ဗာ။ နေတ္တိ၊ဌ။၁၉၈။ ဥပပရိက္ခိတဗ္ဗာ အာလောစိတဗ္ဗာ။ နေတ္တိ၊ဝိ။၂ဖ၃။

ဥပပရိက္ခိတုံ (ဗျ) [ဥပ+ပရိ+ဂ္ဂက္ခ+တုံ] စူးစမ်းဆင်ခြင်ခြင်းငှါ။ အတ္ထနော ပညာဗလေန ဥပပရိက္ခိတုံ နိ သက္ကောတိ။ မ၊ဌ၊၁။၃၉၄။

ဥပပရိက္ခိတု (တိ) [ဥပ+ပရိ+ဂ္ဂက္ခ+တု] စူးစမ်းဆင်ခြင်သော၊သူ။ အတ္ထု၊ပပရိက္ခိတာ-ကြည့်။

ဥပပရိက္ခိတ္ဝာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ပရိ+ဂ္ဂက္ခ+တ္ဝာ] စူးစမ်းဆင်ခြင်၍။ ဥပပရိက္ခိတ္ဝာ ဇာနိဿာမာတိ ပဝါရေတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃ဖ၁။ ကေဒိဝသံ အတ္ထနော ပညာယ ဥပပရိက္ခိတ္ဝာ.....တံ ဌာနံ ရမဏီယံ အကာသိ။ သံ၊ဌ၊၁။၃၁၈။ (-ပေတ၊ ဌ။၅၅။)

ဥပပရိက္ခိယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ပရိ+ဂ္ဂက္ခ+ယ+တေ] စူးစမ်းဆင်ခြင်အပ်၏။ သာဓုဏံ ဥပပရိက္ခိယတိ။ ပေဋကော။၂၁၉။

ဥပပရိက္ခိ (တိ) [ဥပ+ပရိ+ဂ္ဂက္ခ+ဏိ] စူးစမ်းဆင်ခြင်တတ်သော၊သူ။ သတ္တဋ္ဌာနကုသလော ဘိက္ခဝေ ဘိက္ခု တိဝိဓူပပရိက္ခိ ဂ္ဂမသို့ ဓမ္မဝိနယေ။ သံ၊၂။၅၀။ (-သံ၊ဌ၊၂။၂၅၅။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၂ဖ။)

ဥပပရိက္ခေယျ (ကြို) [ဥပ+ပရိ+ဂ္ဂက္ခ+အ+ဧယျ] စူးစမ်းဆင်ခြင်ရာ၏၊ နှိုင်းချိန်ရာ၏၊ သုံးသပ်ရာ၏။ ဥပပရိက္ခတိ-ကြည့်။

ဥပပါတ (ပု) [ဥပ+ပတ+ဏ] (ဘဝဟောင်းမှ ဘဝသစ်သို့) ကပ်ရောက်ဖြစ်ပေါ်လာသော တရား၊ ပဋိသန္ဓေ၊(မုချတ္ထ၊) ပဋိသန္ဓေ၏အနီး။

(သမီပျူပစာ။) စုတ္ဗုပပါတဉာဏာယာတိ စုတိ-ယာ စ ဥပပါတေ စ ဉာဏာယ၊ ယေန ဉာဏေန သတ္တာနံ စုတိ စ ဥပပါတော စ ဉာယတိ၊ တဒတ္ထန္ဒိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၁၃၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၅၃။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၃၃၆။ ဥပ-ပါတေတိ ဥပပဇ္ဇနေ။ သာရတ္ထ၊၁။၃၉၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၂။၅၆။ ဥပပဇ္ဇနဝသေန ဥပပါတော။ သံ၊ ဌ၊၃။၁၉။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၉၆။ (-အဘိ၊ဌ၊၂။၁၄၂။) ဥပပါတေ စာတိ ဥပပတ္တိယာ စ။ ပဋိသံ၊ ဂံ။၂၂၄။

ဥပပါတိက (တိ) [ဥပပါတ+ဏိက] ဥပပါတ် ပဋိသန္ဓေနေသော သတ္တဝါ၊ ပဋိသန္ဓေခဏ၌ ပင် ပြည့်စုံသောခန္ဓာကိုယ်ဖြင့် ဘဝသစ်၌ အထင်အရှား(ဘွားကန်) ဖြစ်သော သတ္တဝါ။ သံသေဒဇူပပါတိကာ ပဋိသန္ဓိစိတ္တတော ပရတော ဘူတာ နာမ။ ဥဒါန၊ဌ။၂၅၂-၃။

ဥပပါဒယတိ (ကြို) [ဥပ+ပဒ+ဏယ+တိ] ပြီး-စီးစေ၏၊ ပြည့်စုံစေ၏။ ကမ္မုနာ ဥပပါဒယီ (ဇာ၊၂။၈၆)တိ ယံ သော အဝစ၊ တံ ကရောန္တော ကာယကမ္မေန သမ္ပါဒေတိ။ ဇာ၊ ဌ၊၅။၃၆၉။

ဥပပါဒယိ (ကြို) [ဥပ+ပဒ+ဏယ+ဏျိ] ပြီး-စီး-ပြည့်စုံ-ပြီ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပပါဒိတ (တိ) [ဥပ+ပဒ+ဏေ+တ] ကပ်-ရောက်အပ်သော၊ ပြီးစီးစေအပ်သော၊ ပြည့်-စုံသော။ တဿ သီလေန သညုတ္တံ၊ ခန္ဓိယာ ဥပပါဒိတံ။ ဇာ၊၁။၆၆။ အဓိဝါသနခန္ဓိယာ ဥပေတံ။ ဇာ၊ဌ၊၂။၂၁၅။

ဥပပါရမီ (ထီ) [ဥပ+ပါရမီ] ဥပပါရမီမည်သော ကုသိုလ်တရား၊ သားမယားနှင့် ရွှေငွေစသော ပစ္စည်းဥစ္စာကို လှူဒါန်းခြင်းတည်းဟူသော ရိုးရိုးပါရမီထက် လွန်ကဲမြင့်မြတ်သော ပါရမီ ကုသိုလ်တရား၊ မိမိ၏ မျက်စိ နား နှာ အင်္ဂါ ခြေလက်တို့ကို စွန့်လွှတ်လှူဒါန်းခြင်းဟူသော ဥပပါရမီကုသိုလ်တရား။ ဒသပါရမီ တယာ ဓီရ၊ ကိဒိသီ လောကနာယက၊ ကထံ ဥပ-ပါရမီ ပုဏ္ဏာ၊ ပရမတ္ထပါရမီ ကထံ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၀၆။ တတ္ထ ဒါနပါရမီယံ တာဝ ဗာဟိရဘဏ္ဍ-ပရိစ္စာဂေါ ပါရမီ နာမ၊ အင်္ဂပရိစ္စဂေါ ဥပပါရမီ နာမ၊ ဇီဝိတပရိစ္စဂေါ ပရမတ္ထပါရမီ နာမ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၈၀။ (-အံ၊ဌ၊၃။၂၀၈။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၁၃၈။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၂၀။)

ဥပပီဋ္ဌက (နာ) [ဥပ+ပီဋ္ဌ+ဏွ။(ဥပပီဌက-သံ)] ပူးကပ်နှိပ်စက်တတ်သောကံ၊ ဥပပီဋ္ဌကကံ။

(ဥပပီဋ္ဌကကံသည် ကုသိုလ်ဥပပီဋ္ဌကကံ, အကုသိုလ်ဥပပီဋ္ဌကကံဟူ၍ နှစ်မျိုးရှိ၏။ ထိုနှစ်မျိုးလုံးပင် (၁) အခြားသောကံကိုလည်း နှိပ်စက်၏။ (၂) ထိုကံ၏အကျိုးဝိပါက် ခန္ဓာ အစဉ်ကိုလည်း နှိပ်စက်၏။ (၁) အခြားသော-ကံကို နှိပ်စက်ပုံမှာ ကုသိုလ်ကံက အကျိုးပေး-မည်ပြုသောအခါ အကုသိုလ်ကံသည် ဥပပီဋ္ဌက-ကံအဖြစ်ဖြင့်ရပ်တည်၍ ထိုကုသိုလ်ကံကို အကျိုးပေးခွင့်မရအောင်, အင်အားချိန့်အောင် ပူးကပ်နှောင့်ယှက်နှိပ်စက် ဖျက်ဆီး၏။ အကု-သိုလ်ကံက အကျိုးပေးမည်ပြုသောအခါလည်း ကုသိုလ်ကံသည် ဥပပီဋ္ဌကကံအဖြစ်ဖြင့် ဆန့်-ကျင်ဘက်ရန်သူပမာ ထွက်ပေါ်လာကာ ထို-အကုသိုလ်ကံကို အကျိုးပေးခွင့်မရအောင်, အင်အားချိန့်အောင် ပူးကပ်နှောင့်ယှက်နှိပ်စက် ဖျက်ဆီး၏။

ကုသိုလ်ကံပြုစဉ်အခါတုံးက အလွန်အား-ကောင်းသောကုသိုလ်ကံဖြစ်၍ အထက်-အထက် သုဂတိဘုံတို့၌ အကျိုးပေးနိုင်လောက်-အောင် စွမ်းအားသတ္တိရှိစေကာမူ အကုသိုလ်-ဥပပီဋ္ဌကကံ၏ နှိပ်စက်မှုကို ခံလိုက်ရပါက ထို

စွမ်းအားများ လျှော့ပါးချိန်၌ အောက်အောက် သုဂတိဘုံတို့၌သာ အကျိုးပေးနိုင်တော့၏။ ထို့အတူ ဘုန်းတန်းခိုးရှိန်ဝါ ကြီးမားစေနိုင်သော စွမ်းအားသတ္တိများလည်းဆုတ်ယုတ်ပျက်ပြား၍ တန်ခိုးအရှိန်မှေးမှိန်နည်းပါး အညံ့စားပုဂ္ဂိုလ် ဘဝအကျိုးကိုသာပေးနိုင်တော့၏။ မြင့်မြတ်သော အမျိုး၌ ဖြစ်စေနိုင်သော ကံစွမ်းအား, အသက်ရှည်စေနိုင်သော ကံစွမ်းအား, ဥစ္စာဓနကြွယ်ဝချမ်းသာစေနိုင်သော ကံစွမ်းအားများလည်း လျှော့ပါးဆုတ်ယုတ်၍ အမျိုးဇာတ်ယုတ်နိမ့်သူ, အသက်တိုသူ, ဥစ္စာဓနမဲ့ပြာကျသူ, လူဆင်းရဲဘဝအကျိုးကိုသာပေးနိုင်တော့၏။ ယောက်ျားဖြစ်စေနိုင်သော ကံစွမ်းအားများလည်း ပျက်ပြားဆုတ်ယုတ်၍ မိန်းမဘဝ, နပုံးပဏ္ဍုတ်ဘဝသို့သာ ပို့ဆောင်နိုင်တော့၏။ ရုပ်အဆင်းလှပစေနိုင်သောကံစွမ်းအား, မျက်စိနာ:နှာအင်္ဂါခြေလက်အပြည့်အစုံ ဖန်တီးပေးနိုင်သောကံစွမ်းအားများလည်း လျှော့ပါးဆုတ်ယုတ်၍ အရုပ်ဆိုး အကျည်းတန်သူ, မျက်စိကန်း နားထိုင်း ခြေကျိုး လက်ပြတ် ခြေခွင်လက်ကောက် မသန်စွမ်း မစုံလင် အသွင်သဏ္ဌာန် ဖေါက်ပြန်ပျက်စီးသော လူ့အနွှဲအကျိုးကိုသာပေးနိုင်တော့၏။

ထို့အပြင်အကုသိုလ်ကံပြုစဉ်အခါတုန်းက အလွန်အားကောင်းသောအာနန္တရိယကံကြီးဖြစ်၍ မဟာအဝီစိငရဲသို့ပင် ပစ်ချနိုင်လောက်အောင် စွမ်းအားသတ္တိရှိနေစေကာမူ ကုသိုလ်ဥပဓိဌကကံ၏ ဟန့်တားနှောင့်ယှက်နှိပ်စက်မှုကို ခံလိုက်ရပါက ထိုစွမ်းအားများ လျှော့ပါးချိန်၌ သွားသည့်အတွက် မဟာအဝီစိငရဲသို့ မပို့ဆောင်နိုင်တော့ဘဲ ထိုမဟာအဝီစိထက် အလွန်သက်သာသော ဥဿဒဂရဲငယ်နှင့် ပြိတ္တာဘဝစသည်သို့သာ ပို့ဆောင်နိုင်တော့၏။ ဤနေရာ၌ ဝတ္ထုသာဓက နှစ်ခုလောက်မျှ အကျဉ်းချုပ်ပြရသော်

အဇာတသတ်မင်းသည် မိမိ၏ခမည်းတော်ဖြစ်သော ဗိမ္ဗိသာရမည်သော သောတာပန်ဘုရင်မင်းကြီးကို ထီးနန်းချ၍သတ်ဖြတ်လိုက်ခြင်းအားဖြင့် ဧရာမပိတုဃာတကကံကြီးကို ကျူးလွန်ထား၏။ ထိုပိတုဃာတကကံကြီးသည် အဇာတသတ်မင်းကို မဟာအဝီစိငရဲသို့ ပစ်ချနိုင်လောက်သော စွမ်းအားသတ္တိ အပြည့်အဝရှိ၏။ သို့သော် နောင်သောအခါ ထိုအဇာတသတ်မင်းသည် မြတ်စွာဘုရားထံမှောက် သွားရောက်၍ သာမညဖလသုတ်တရားတော်ကို နာယူခြင်း, ရတနာသုံးပါးကို ကိုးကွယ်ဆည်းကပ်ခြင်းတည်း ဟူသော ကုသိုလ်ကောင်းမှုတို့ကို ကြိုးစားအားထုတ်ပြုလုပ်၏။ ထိုကုသိုလ်တို့သည် ခမည်းတော်သတ်မှု ပိတုဃာတကကံကြီးကို အင်အားချိန်ခွင်အောင် ပူးကပ်နှောင့်ယှက် နှိပ်စက်ဖျက်ဆီးလိုက်သောကြောင့် ထိုအဇာတသတ်မင်းမှာ မဟာအဝီစိငရဲသို့ မကျရောက်တော့ဘဲ ထို့ထက်များစွာသက်သာသော လောဟကုမ္ဘီငရဲသို့သာ လားရောက်ရတော့၏။

ထို့အပြင် ရာဇဂြိုဟ်မြို့၌ နှစ်ပေါင်းငါးဆယ်တိတိ အကျဉ်းသွားသူခိုးဓားပြတို့ကို သတ်ဖြတ်မှုအကုသိုလ်အလုပ်ဖြင့် ဘုရင့်အမှုတော်ကိုထမ်းရွက်သော ဝါတကာဌကမည်သော လူသတ်သွားကြီးသည် သေမည့်နေ့၌ အရှင်သာရိပုတြာထေရ်မြတ်ကြီးအား ဆွမ်းကပ်ပြီးလျှင် အနုလောမိကခန္ဓာမည်သော ဝိပဿနာဉာဏ်ဆိုက်ရောက်အောင် ထေရ်ရှင်မြတ်ကြီး၏ တရားတော်ကို နာယူလိုက်ရ၏။ ထိုဆွမ်းဒါနကုသိုလ်, ဓမ္မသဝနကုသိုလ်နှင့် ဝိပဿနာကုသိုလ်တို့သည် အလွန်အားကောင်းသော ဥပဓိဌကကံ အဖြစ်ဖြင့် ရပ်တည်ကာ ယခင်နှစ်ပေါင်းငါးဆယ်တိတိ လူသတ်ခဲ့မှု ပါဏာ-

ရောက်ရောက်၊ သူရောက်ရာဘဝမှာပဲ ရှုနာ ရှိုက်ကုန်း လူလုံးမလှ ချွတ်ခြုံကျအောင် နှိပ်စက်ပြလိုက်မည်ဟု ကြုံးဝါးကာ ဘေးဆိုး အန္တရာယ်ဆိုးနှင့် ရင်ဆိုင်တိုးမိအောင် ကြံဆောင်ဖန်းတီး၏။ ထိုကလေး လူ့ဘဝ အမိဝမ်းခေါင်း အောင်းသည်နှင့်တပြိုင်နက် မိခင်ကိုပါ ကိုယ်စိတ် မကြည်မသာဖြစ်အောင် နှိပ်စက်၏။ စီးပွားဥစ္စာများကိုလည်း ဆားကို ရေနှင့် ဖျော်လိုက်သည့်အလား ပျက်ပြား ဆုတ်ယုတ်သွားစေ၏။ နေ့စဉ်အိုးကြီးတစ်လုံးစာလောက် နို့ရည်ထွက်သော နို့စားနွားမတို့ကိုလည်း နို့ရည်ခန်းခြောက် သွားစေ၏။ နဂိုက လိမ်မာယဉ်ကျေး၍ အလွန်ခိုင်းကောင်းသော နွားတို့ကိုလည်း ကြမ်းတမ်းခက်ထန်သော နွားရိုင်း နွားဆိုးကြီးများဖြစ်အောင် (သို့မဟုတ်) မျက်စိကန်းအောင်, ခြေခွင်အောင်, နွားခြံတစ်ခုလုံး ရောဂါဖြစ်ပွားအောင်ပြုလုပ်၏။ ယင်းသို့ကံဆိုးမိုးမှောင်ကျရောက်ချိန်တွင် အလုပ်သွားအစေခံများကလည်း စကားနားမထောင်ကြ၊ ကောက်ပင်များလည်း ပိုးကိုက်၍ ပျက်စီးလေကုန်၏။ အိမ်မှာထားသမျှ ပစ္စည်းများ, တောမှာမြေပ်နှံသိုမှီးသိမ်းဆည်းထားသမျှ ပစ္စည်းများလည်း ဘယ်သူခိုးကမျှ မခိုးယူဘဲ, ဘယ်နေရာသို့မျှ မရွှေ့လျားဘဲ နဂိုထားသည့်နေရာ၌ပင် အလိုအလျောက် ယွင်းပျောက်ပျက်စီး အချိုးနှိုး အလဟဿ သုံးမရဖြစ်လေကုန်၏။ သို့ဖြစ်ရကား ထိုတစ်အိမ်လုံး စားလောက်ရုံ ဝတ် လောက်ရုံအတွက်မျှပင် အလွန်ခက်ခဲ ဆင်းရဲကြီးစွာ ရှာဖွေကြရလေကုန်၏။

ထိုအချိန်တွင် သို့ကလောက်မျှ ချွတ်ခြုံကျနေသော ထိုမိသားစုထဲမှ မိခင်ဝမ်းခေါင်းကိန်းအောင်းနေသော ထိုကိုယ်ဝန်သူငယ်ကလေးကို ကောင်းမွန်စွာ မစောင့်ရှောက်

တိပါတ အကုသိုလ်တို့ကို အကျိုးပေးခွင့်မရအောင် ပိတ်ပင်တားဆီး၍ ထိုဝါတကာဌကမည်သော လူသတ်သွားကြီးကို တာဝတိံသာနတ်ပြည်သို့ ပို့ဆောင်လေတော့၏။ ဤသို့အားဖြင့် အညွှန့်တလူလူထွက်၍ တိုးတက်စည်ပင်နေသော သစ်ပင်သည် ဓားဖြင့်အခုတ်ခံရပါက မတိုးတက် မစည်ပင်နိုင်သကဲ့သို့ ထို့အတူ အကျိုးပေးမည့် ကုသိုလ်ကံသည် ဆန့်ကျင်ဘက်အကုသိုလ် ဥပဓိဌကက်၏ နှိပ်စက်မှုကို ခံလိုက်ရ၍လည်းကောင်း, အကျိုးပေးမည့်အကုသိုလ်ကံသည် ရန်သူကုသိုလ် ဥပဓိဌကက်၏ နှိပ်စက်မှုကို ခံလိုက်ရ၍လည်းကောင်း အကျိုးမပေးနိုင်ဘဲ ရှိရလေတော့သည်။ ဤတိုင်အောင်မှာ ဥပဓိဌကက်က အခြားသောကံကို ပူးကပ်နှောင့်ယှက်နှိပ်စက်ဖျက်ဆီးပုံဖြစ်၏။

(၂) အခြားသောကံ၏ ပဋိသန္ဓေပဝတ္တိ အကျိုးဝိပါက်ခန္ဓာအစဉ်ဖြစ်သော ကောင်းကျိုးဆိုးကျိုး သုခဒုက္ခအမျိုးမျိုးကို ဥပဓိဌကက်က ပူးကပ်နှောင့်ယှက်နှိပ်စက်ဖျက်ဆီးပုံကို ဖွင့်ပြရာ၌ ယင်းသို့နှိပ်စက်ဖျက်ဆီးသော ဥပဓိဌကက်ကို အလွန်အငြိုးကြီးသော ရန်သူကြီးနှင့် တူလေဟန် ဥပမာပုံသဏ္ဌာန်ပြုလုပ်၍ အဌကထာဌီကာတို့ ဖွင့်ပြထားကြ၏။ အားကောင်းသော ကုသိုလ်ကံကြောင့် သုဂတိဘုံဘဝသို့ရောက်၍ ကောင်းစားတော့မည့် ပုဂ္ဂိုဟ်တစ်ဦးကို ရန်သူ ဥပဓိဌကက်က ရုတ်တရက်အမှတ်မထင်တွေ့မြင်လိုက်ရသောအခါ "ဟယ်...ဒီကောင် ဤနေရာဤဌာန ရောက်နေတာ ငါစောစောက မသိလိုက်ရပါကလား။ တကယ်လို့သာ ငါသိရလျှင် ဒီကောင်ကို ဒီနေရာမှာ လာခွင့်မပေးဘူး၊ ငရဲ တိရစ္ဆာန် ပြိတ္တာ အသူရကာယ် အပါယ်လေးဘုံမှာသာဆွဲချလိုက်မယ်၊ ကိုင်း---ရှိစေတော့၊ ဒီကောင် ဘယ်ဘုံဘဝမှာဘဲ

မထိန်းသိမ်းနိုင်တော့သည်သာမက ထိုကလေး ဖွားမြင်သောအခါ၌လည်း မိခင်မှာ နို့ရည်များ ခန်းခြောက်၍ ဂရုတစိုက်နို့တိုက်ကျွေးမှုဖြင့် မပြုစုနိုင်လေရကား ထိုသူငယ်ကလေးသည် ကြုံလှီပိန်ခြုံး၍ ရုပ်လုံးမပီမပြင် အရိုးစု ကမ္မ ဌာန်းရုပ်အသွင် ပေါ်လွင်နေပေတော့၏။ ဤ တိုင်အောင်မှာ ကုသိုလ်ကံ၏အကျိုးကို အကု သိုလ်ဥပပီဌကကံက နှိပ်စက်ဖျက်ဆီးပုံ ဖြစ်၏၊ အကုသိုလ်ကံ၏အကျိုးကို ကုသိုလ် ဥပပီဌက ကံက နှိပ်စက်ဖျက်ဆီးပုံ ပြဆိုထား သည်ကို ကား မတွေ့ရ။ ဌီကာတို့၌ ဇနကကံကြောင့် ဖြစ်သော ကုသိုလ်ကံအကျိုးနှင့်အကုသိုလ်ကံ အကျိုးဖြစ်သော ရုပ်နာမ်ခန္ဓာ အစဉ်ကို ရောဂါဖြစ်အောင်, ဓာတ်လေးပါးမညီမျှအောင် နှိပ်စက်ဖျက်ဆီးသော ကံသည် ဥပပီဌက ကံမည်၏ဟု ဖွင့်ဆိုတော်မူကြ၏။ ယင်းသို့ဖွင့် ဆိုထားရာ၌ ခွေးကလေးခန္ဓာကိုယ်ကို ရောဂါ အမျိုးမျိုးဖြင့် နာတာရှည်ဖြစ်အောင် နှိပ်စက် ခြင်းကို အကုသိုလ်ဥပပီဌကကံက အကုသိုလ် ဇနကကံ၏အကျိုးကို နှိပ်စက်ခြင်းဖြစ်သည် ဟုဆိုသင့်ကြောင်း မိန့်တော်မူကြ၏။ ဝိဘာ ဝိနီဌီကာ၌ ဇနကကံ ဥပပီဌကကံ နှစ်ခု အထူးကို ရေးသော်လည်း အဌကထာဌီကာ တို့၌ မတွေ့ရ၊ ဥပပီဌကကံသည် အခြား သောကံ၏ အကျိုးဝိပါက်ကို ဖြတ်တောက်၏။ ကိုယ်တိုင် အကျိုးမပေး။ ဥပယာတကကံသည် အားနည်းသောကံကို ဖြတ်တောက်၍ ကိုယ်တိုင် အကျိုးပေးသည်။ ဤကား ကံ-၂ပါး အထူး တည်း။ ဥပယာကကံက ကိုယ်တိုင်အကျိုးပေး သည်ဟု ဆိုလျှင် ဇနကကံအဖြစ်သို့ ပြောင်းလဲ သွားလိမ့်မည်ဟု- ဌီကာတို့၌ စီစစ်ပြထား၏။ ကမ္မ-လည်းကြည့်။ (မဋ္ဌ၊၄။၁ရရ-၈။ အံ၊ဌ၊ ၂။၁၀၉-၁၀။ အံ၊ဌီ၊၂။၁၀၃-၄။ ပရမတ္ထဒီပနီ။ ၂၁၂။ ပရမတ္ထသံခိပ်ဌီကာ၊ဒု။၈၂။ သင်္ဂြိဟ် ဘာသာဌီကာ၊ဝိထိမုတ်ပိုင်း။)

ဗလဝကမ္မေန ဟိ နိဗ္ဗတ္တံ ပဝတ္တေ ဥပပီဌကံ အာဂန္တွာ အတ္ထတော ဇဝံ ဝဒတိ နာမ။ မဋ္ဌ၊၄။၁ရရ-၈။ ဥပပီဌကံ နာမ အညေန ကမ္မေန ဒိန္နာယ ပဋိသန္ဓိယာ ဇနိတေ ဝိပါကေ ဥပဗဇနကသုခဒုက္ခံ ပီဌေတိ ဗာဓေတိ အဒ္ဓါနံ ပဝတ္တိတုံ နဒေတိ။ အံ၊ဌ၊၂။၁၀၉။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။၁ရရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၃၆။ ဥပပီဌကံ အညသ ဝိပါကံ ဥပစ္ဆိန္ဒတိ၊ နသယံ အတ္တနော ဝိပါကံ ဒေတိ။ အံ၊ဌီ၊၂။၁၀၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၂။၃ရ၉။ (-မ၊ဌီ၊၃။၃ရ၄။ ဝိဘာဝိနီ။၁၆၉။)

ဥပပီဌကကမ္မ (နာ) [ဥပပီဌက+ကမ္မ] ပူးကပ် နှိပ်စက်တတ် သောကံ၊ ဥပပီဌက ကံ။ အဟံ ဥပပီဌကကမ္မံ နာမ၊ တံ ပီဌေတွာ နိရောဇံ နိယ္ယုသံ ကသင့် ကရိဿာမိ။ မဋ္ဌ၊၄။၁ရ၈။ အံ၊ဌီ။၂။၁၀၄။ ဥပပီဌက-လည်းကြည့်။

ဥပပီဌကသဘာဝ (တိ) [ဥပပီဌက+သဘာဝ] ပူးကပ်နှိပ်စက်တတ်သည်အဖြစ်-ပူးကပ်နှိပ် စက်ခြင်း-ဟူသောသဘောရှိသော။ နနု ဥပ-ပီဌကသဘာဝံ ကမ္မံ ဇနကသဘာဝံ နဟောတိ။ မဋ္ဌီ၊၃။၃ရ၃။

ဥပပီဌန (နာ) [ဥပ+ပီဌ+ယု] ပူးကပ်နှိပ်စက် ခြင်း။ ဥပပီဌနေန နိဗ္ဗောဂတံ အာပါဒေတွာ။ မဋ္ဌ၊၄။၁၈၀။ (-မ၊ဌီ၊၃။၃ရ၅။)

ဥပပီဌိတ (တိ) [ဥပ+ပီဌ+တ] ပူးကပ်နှိပ်စက် အပ်သော။ ဇဝမေဝ ကုသလံ ဝိပစ္စမာနံ အကုသလေန ဥပပီဌိတံ, အကုသလံ ဝါ ပန ဝိပစ္စမာနံ ကုသလေန ဥပပီဌိတံ ဝိပစ္စိတုံ နသက္ကောတိ။ အံ၊ဌ၊၂။၁၀၉။

ဥပပီဌေတိ(ကြို) [ဥပ+ပီဌ+ဧ+တိ] ပူးကပ်နှိပ် စက်၏။ သုနက္ခတ္တာသေ အကုသလကမ္မံ ကုသလံ ဥပပီဌေသိ၊ စောရဃတကသေ ကုသလကမ္မံ အကုသလံ ဥပပီဌေသိ။ အံ၊ဌ၊၂။၁၀၉။

ဥပပီဌေသိ (ကြို) [ဥပ+ပီဌ+ဏေ+ဣ] ပူးကပ်နှိပ်စက်ပြီ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပပုရောဟိတ (ပု) [ဥပ+ပုရောဟိတ] ဒုတိယအဆင့်-လက်ထောက်-ပုရောဟိတ်ပုဏ္ဏား။ ဥဒ္ဒါလက် ဥပ္ပဗ္ဗာဇေတ္မာ ဥပပုရောဟိတ် ကရောထ။ ဇာ၊၆၊၄။၃၀၃။

ဥပပ္ပုသတိ (ကြို) [ဥပ+ဗုသ+အ+တိ] ပူးကပ်၍ထိ၏။ မာ နံ ကုဏ္ဍာလ် သကုဏ် သီတ် ဝါ ဥဏ့် ဝါ.....ဥပပ္ပုသိ။ ဇာ၊၂။၁၁၄။ ဥပပ္ပုသီတိ ဥပဂန္ဓာ ဗုသိ။ ဇာ၊၆၊၅။၄၄၈။

ဥပပ္ပုသိ (ကြို) [ဥပ+ဗုသ+ဣ] ပူးကပ်၍ထိပြီ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပပ္ပဝတိ (ကြို) [ဥပ+ပ္ပ+အ+တိ။နီတိ၊ဓာ။၂၀၉] သွားရောက်၏။ ဆည်းကပ်၏။ ဒီပါ ဒီပံ ဥပ္ပဝိ (သုတ္တနိ။၄၅၁)နွဲ့ သတ္ထာရာဒိတော သတ္ထာရာဒီ အဘိဂစ္ဆိ။ သုတ္တနိ၊၆၊၂။၃၂၂။

ဥပပ္ပဝီ (ကြို) [ဥပ+ပ္ပ+ဏ္ဍ] သွားရောက်ပြီ၊ ဆည်းကပ်ပြီ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဗ္ဗဇတိ (ကြို) [ဥပ+ဝဇ+အ+တိ] ကပ်ရောက်၏။ အဝိတက္ကိတာ မစ္စုမုပဗ္ဗဇန္တိ။ ဇာ၊၁။၂၇၂။ ဇာ၊၂။၁၆၀။ ဇာ၊၆၊၄။၂၇၀။ မစ္စုမုပဗ္ဗဇန္တိ မရဏံ ပါပုဏန္တိ။ ဇာ၊၆၊၆။၅၃။ (-ဇာ၊၁။၂၈၁။ ဇာ၊၆၊၄။၂၉၄။) **ဥပဗ္ဗဇေ**—နဂ ကုလာနိ ဥပဗ္ဗဇေ မုနီ (ထေရ။၃၅၁၀)တိ ဣမသ္မိံ သာသနေ ပဗ္ဗဇိတော ခတ္တိယာဒိကုလူပဂေါ ဟုတ္တာ နဂ ဥပဂစ္ဆေယ္ယ။ ထေရ၊၆၊၂။၄၅၁၀။ **ဥပဗ္ဗဇေယ္ယ**—ကော ပဏ္ဍိတော ဇာနမုပဗ္ဗဇေယ္ယ။ ဇာ၊၂။၁၄၂။ ဥပဗ္ဗဇေယ္ယာတိ ကော ဣမံ ကလဟံ ပဏ္ဍိတော ဥပဂစ္ဆေယ္ယ။ ဇာ၊၆၊၅။၅၃၆။

ဥပဗ္ဗဇန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဝဇ+အ+အန္တိ] ကပ်ရောက်ကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဗ္ဗဇေ (ကြို) [ဥပ+ဝဇ+အ+ယျ] ကပ်ရောက်ရာ၏။ ဥပဗ္ဗဇတိ-ကြည့်။

ဥပဗ္ဗဇေယျ (ကြို) [ဥပ+ဝဇ+အ+ယျ] ကပ်ရောက်ရာ၏။ ဥပဗ္ဗဇတိ-ကြည့်။

ဥပဗြူဟနပစ္စယုပ္ပတ္တိ (ထိ) [ဥပဗြူဟန+ပစ္စယ+ဥပ္ပတ္တိ] တိုးပွားစေတတ်သော အကြောင်းတရား၏ ဖြစ်ခြင်း။ ယသ္မိံ ပန ကတေ အညေန ဇနိတသ ဣဋ္ဌသ ဝါ အနိဋ္ဌသ ဝါဖလသ...ဥပဗြူဟနပစ္စယုပ္ပတ္တိယာ ... ဟောတိ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၆၄။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၀၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၆၉။

ဥပဗြူဟနပရိဝါရ (ပု) [ဥပဗြူဟန+ပရိဝါရ] တိုးပွားစေခြင်းကိစ္စအားဖြင့် ခြံရံတတ်သောတရား။ တံ ပန သမ္မယုတ္တာနံ နာတိဥပဗြူဟန-ပရိဝါရန္တိ ဂဟေတဗ္ဗံ။ ပဋိသံ၊၁။၁။၃၄၀။ (နာတိဥပဗြူဟနပရိဝါရံ=အလွန်တိုးပွားစေသော အခြံအရံမဟုတ်-ဟု အနက်ပေးပါ။)

ဥပဗြူဟနမနသိကာရပဝတ္တိဒဿန (နဂ) [ဥပဗြူဟနမနသိကာရ+ပဝတ္တိ+ဒဿန] တိုးပွားစေတတ်သော နှလုံးသွင်းမှု၏ ဖြစ်ခြင်းကိုပြခြင်း။ မနသိကာရပဝတ္တိဒဿနတ္ထန္တိ အနိစ္စ-တာယ ဥပဗြူဟနမနသိကာရပဝတ္တိဒဿန-တ္ထံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၉၃။

ဥပဗြူဟနရသ(တိ) [ဥပဗြူဟန+ရသ] လွန်စွာပြည့်ဖြိုး တိုးပွားစေခြင်းကိစ္စရှိသော။ (သုခ)သမ္မယုတ္တကာနံ ဥပဗြူဟနရသံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁၅။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ဖ၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁ခ၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၉၁။ ဥပဗြူဟနရသန္တိအာဒီသု ဥပဗြူဟနံ သမ္မယု-တ္တဓမ္မာနံ သံဝဠုနံ(သံဝဒ္ဓနံ)။ သာရတ္ထ၊၁။၃ဖ၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁ဖ၉။ ဘုသံ ဗြူဟနံ ဝဠုနံ ဥပ-ဗြူဟနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၃ရ။ အာပေါဓာတု ဥပ-ဗြူဟနရသာ။ အဘိဓမ္မာ၀တာရ။ရ။ ဥပဗြူ-ဟနရသာတိ ဝဠုနကိစ္စာ။ အဘိဓမ္မာ၀တာရ

ဌီကာဟောင်း။၁၀၅။ (ဝတ္ထာရဌီသစ်။၁၁၂-၌ ပြူဟနရသာတိ သဟဇာတမမ္မာနံ မိလာတ-ဘာဝူပဂမနံ အဒတ္တာ ဝမုနကိစ္စာ -ဟုရှိ၏။) ပြူဟနရသ-လည်းကြည့်။

ဥပမြူဟနာ[3] (ထီ၊နာ) [ဥပ+ပြူဟ+ယု] လွန်စွာ ပြည့်ဖြိုး တိုးပွားခြင်း။ ပီတိ ပီဏနံ သုခဿ ဥပမြူဟနံ ကရောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၄၂။ မဟာနိ၊ ဋ္ဌ။၁၁၃။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁ရ၄။ (-သံ၊ဌီ၊ ၂။၃၄၃။) အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥပမြူဟနာ[4] (ထီ၊နာ) [ဥပ+ပြူဟ+ဏော+ယု] လွန်စွာ ပြည့်ဖြိုး တိုးပွားစေခြင်း။ သတောတိ ပန ဣဒံ သမ္မာနပဒသေသဝ ဥပမြူဟနန္တိ အဓိပ္ပာယော။ သံ၊ဌီ၊ ၂။၃၅၃။

ဥပမြူဟယတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ပြူဟ+ဏယ+တိ] တိုးပွားစေ၏။ ကော ရသဘာဝံ အာပဇ္ဇိတ္တာ သောဏိတမံသာဒီနိ ဥပမြူ-ဟယတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၃၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၂၅၁။ ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။၄ဖ။

ဥပမြူဟယမာန(တိ) [ဥပ+ပြူဟ+ဏယ+မာန] တိုးပွားစေသော၊သူ။ ပုရိမံ အာကိဏ္ဏဝိဟာရံ ဇိဂုစ္ဆိတ္တာ ဝိဝေကံ ဥပမြူဟယမာနော ဣဒါနိ .....အရညေ ရမတိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ ၂ ၂၈။ (-အံ၊ ဋ္ဌ၊၁။၁၀၀။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။ ၂၅၉။)

ဥပမြူဟိတ (တိ) [ဥပ+ပြူဟ+ဏော+တ] တိုး-ပွားစေအပ်သော၊ တိုးပွားလာသော။ ဥပမြူ-ဟိတာနံ ဓာတူနံ ပစ္စယဘာဝေန သုခါ ခေါဘေတိ။ မူလဋီ၊ ၂။၁၃။ (-အနုဋီ၊ ၂။၁၈။)

ဥပမြူဟိတဥာဏ (တိ) [ဥပမြူဟိတ+ဥာဏ] တိုးပွားစေအပ်သော-တိုးပွားလာသော-ဉာဏ်ရှိ သော၊သူ။ အပရော ပန သဒ္ဒမ္မဿဝနာဒီဟိ ဥပမြူဟိတဥာဏော.....ကာယသုစရိတာဒီနိ ကရောတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁ရရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂၀၉။

ဥပမြူဟေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ပြူဟ+ဏော+တိ] တိုးပွား-ကြီးပွား-စေ၏။ သမထဝိပဿနာဒီဟိ စိတ္တံ ဥပမြူဟေတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ဝ။ ဥပမြူ-ဟေန္တီ- သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ဝ။ (-သံ၊ဌီ၊၁။၃ ၂၃။)

ဥပမြူဟေတွာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ပြူဟ+ဏော+တ္တာ] တိုးပွားစေ၍။ သာယံ နိက္ခမတိ ယောနိသော-မနသိကာရံ ဥပမြူဟေတ္တာ။ မ၊ဌီ၊၁။၁၉ ၂။

ဥပမြူဟေန္တီ(ကာ၊ကြို) [ဥပ+ပြူဟ+ဏော+အန္တီ] တိုးပွား-ကြီးပွား-စေကုန်၏။ ဥပမြူဟေတိ-ကြည့်။

ဥပဘုဇ္ဇက (တိ) [ဥပ+ဘုဇ+ဏ္ဍု] သုံးဆောင်ခံစားတတ်သော၊သူ။ ဥပဘုဇ္ဇကေ စ အသတိ ကဿ တံ ဖလံ သိယာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၅ဖ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ ၂ဝ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၁ဝ၈။ မဟာနိ၊ ဋ္ဌ။၁၉ဖ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊ ၂။၃၁၄။ (-မူလဌီ၊ ၂။၁၁၃။)

ဥပဘုဇ္ဇကဝေါဟာရ(ပု)[ဥပဘုဇ္ဇက+ဝေါဟာရ] သုံးဆောင်ခံစား၊သူဟူ၍ ခေါ်ဝေါ်ပြောဆိုခြင်း၊ သုံးဆောင်ခံစား၊သူဟူသောအမည်။ သုခံ အနု-ဘဝတိ ဒုက္ခံ အနုဘဝတီတိ ဥပဘုဇ္ဇက-ဝေါဟာရော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊ ၂။၃၁၅။

ဥပဘုဇ္ဇတိ (ကြို) [ဥပ+ဘုဇ+အ+တိ] သုံးဆောင်ခံစား၏။ ဒေဝေါ ဝါ မနုဿော ဝါ ဥပဘုဇ္ဇတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၅ဖ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၁ဝ၈။ **ဥပဘုဇ္ဇိမ္မာ** — ဇာ၊၁။၁ဝ၀။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၄ရ၁။

ဥပဘုဇ္ဇနက (တိ) [ဥပ+ဘုဇ+ဏ္ဍု။အနကပြု။ ဓာန်၊ဌီ။၁ဖရ။ ဥပ+ဘုဇ+အက။ နှ-လာ။ နိရုတ္တိ၊ နှာ။၅၄ဖ။] သုံးဆောင်ခံစား၊တတ်သော၊သူ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဘုဇ္ဇနကဝတ္ထုသမ္ပဒါ (ထီ) [ဥပဘုဇ္ဇနက ဝတ္ထု+သမ္ပဒါ] သုံးဆောင် ခံစားတတ်သော ပုဂ္ဂိုလ်ဟူသော တည်ရာဝတ္ထု၏ ပြည့်စုံခြင်း။ ပစ္ဆိမေန ဥပဘုဇ္ဇနကဝတ္ထုသမ္ပဒံ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၁၃။

ဥပဘုဇ္ဇန္တ (တိ) [ဥပ+ဘုဇ+အန္တ] သုံးဆောင်ခံစားတတ်သောသူ။ တမ်ပို စ ဝိမာနံ မနုဿ-ဘာဝေန ဥပဘုဇ္ဇန္တာနံ အတိတ္တိကရဏတ္ထေန ပဏီတံ။ ဝိမာန၊၆။၉။

ဥပဘုဇ္ဇိမှာ (ကြို) [ဥပ+ဘုဇ+မှာ] သုံးဆောင်ခံစားကုန်ပြီ။ ဥပဘုဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပဘုဇ္ဇိတ္တာ(ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ဘုဇ+တ္တာ] သုံးဆောင်ခံစား၍။ ဥပဘုဇ္ဇိတ္တာ ဝိမလံ၊ ပပ္ပေါ်တု သုခံ သုခေနေဝ။ ပဋိသံ၊၆။၂၂၃။ စူဠနိ၊၆။၁၄၀။

ဥပဘုဇ္ဇိယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ဘုဇ+ယ+တေ] သုံးဆောင်ခံစားအပ်၏။ တံ ဟိ သုခံ တဏှာ-ဝသေန အဿာဒီယတိ ဥပဘုဇ္ဇယတိတိ အဿာဒေါ။ ပဋိသံ၊၆။၂။၄၇။

ဥပဘုတ္တ (တိ) [ဥပ+ဘုဇ+တ] (၁) သုံးဆောင်သော၊ စားသုံးသော၊သူ။ (၂) သုံးဆောင်ခံစားအပ်သော။ (၁) တိတ္တကလာဇုတိ ဥပဘုတ္တာဿ ဥမ္မာဒါဒိပါပနေန ကုစ္ဆိတတိတ္တ-ကရသော အလာဇု။ မ၊ဋီ၊၂။၂၉၇။ (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဘုတ္တပရိဘောဂရသ (ပု) [ဥပဘုတ္တ+ပရိဘောဂ+ရသ] သုံးဆောင် ခံစားအပ်သော စည်းစိမ်ဥစ္စာ၏ အရသာ။ အပ္ပေဝ နာမေသ ပုဗ္ဗေ ဥပဘုတ္တပရိဘောဂရသံ သရိတ္တာ ဂန္ဓ-ကာမော ဘဝေယျ။ ဇာ၊၆။၅။၅၄၈။

ဥပဘောဂ (ပု) [ဥပ+ဘုဇ+ဏ] (၁) သုံးဆောင်ခံစားဖွယ်ပစ္စည်း၊ အသုံးအဆောင်ပစ္စည်း။ (၂) သုံးဆောင်ခံစားခြင်း။ (၁) ဟတ္ထိဂဝဿာ မဏိကုဏ္ဍလာ စ၊.....သဗ္ဗာဝတာ ဥပဘောဂါ ဟောန္တိ။ ဇာ၊၆။၆။၂၀၁။ တဒါ ဗောဓိသတ္တော တဿုပဘောဂေါ အဟောသိ ဟတ္ထိနာဂေါ သဗ္ဗလက္ခဏသမ္ပန္နော။ မိလိန္ဒ။၁၉၈။ ဥပဘော-ဂပရိဘောဂူပကရဏမဟန္တ-လည်းကြည့်။ (၂) ဥပဘောဂေါ ဝေဒနာဟိ။ ဝေဒနာဝသေန ဟိ ဣဋ္ဌာဒိသဗ္ဗဝိသယူပဘောဂေါ။ အနုဋီ၊၂။၈၅-၈၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၈၉။

ဥပဘောဂဇာတ (တိ) [ဥပဘောဂ+ဇာတ] အသုံးအဆောင်ဖြစ်သော။ အတ္တနော ဥပ-ဘောဂဇာတံ သဗ္ဗံ သတ္တာဘူမိကပါသာဒဿ ဥပရိ အာရောပေတ္တာ...သိရိဂဗ္ဘေ နိသီဒိ။ မမ္မ၊ ၆။၂။၂၉။

ဥပဘောဂဌာန (နာ) [ဥပဘောဂ+ဌာန] သုံးဆောင်အပ်သော အရာဌာန။ တသိမာနိ ဥပဘောဂဌာနာနိ-ယောဇနသဟဿုဗ္ဗေဓေ ဝေဇယန္တော ပါသာဒေါ၊ ပဗ္ဗယောဇနသတု-ဗ္ဗေဓာ သုဓမ္မာ ဒေဝသဘာ။ ဒီ၊၆။၂။ရ၂။ မ၊ ၆။၁။ ၂၃၀။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၄၀။ (-မ၊၆။၂။၂၀၄။)

ဥပဘောဂပရိဘောဂ (ပု) [ဥပဘောဂ+ပရိဘောဂ] အတွင်းအသုံးအဆောင်, အပအသုံးအဆောင်၊ အတွင်းအပအသုံးအဆောင်။(ဒွန်။) သုံးဆောင်အပ်, ပရိဘုတ်အပ်သော ကာမဂုဏ်စည်းစိမ်ချမ်းသာ။ (ကမ္မဓာရယ)။ (ဆောင်၍ အနီးဌ်ထား၍ သုံးဆောင်အပ်သောကြောင့် သက်ရှိအရာဝတ္ထုဟူသမျှသည် ဥပဘောဂ, ထက်ဝန်းကျင်အခါခပ်သိမ်း သုံးဆောင်အပ်သောကြောင့် သက်မဲ့ဝတ္ထုပစ္စည်းမှန်သမျှသည် ပရိဘောဂမည်၏-ဟု ဋီကာ (မ၊ဋီ၊၁။၁၄၀)၌ အထူးရေး၏။ ပါဂ်သစ်၊၂။၄၁၆-၌ ဥပဘောဂနှင့် ပရိဘောဂ တို့ကား ပရိယာယ်ဟုဆို၏။ မအူသျှ။၃။၂၁-၌ ဥပဘောဂနှင့် ပရိဘောဂကို ဒွန်သမာသ်ကြံသည်။) ရတနသမ္ပတ် နာမယံ မနုဿာနံ ဥပဘောဂပရိဘောဂံ။ ဝိ၊၂။ ၂၁၂။ (ဗြာဟ္မဏော) သဗ္ဗံ ဥပဘောဂပရိ-ဘောဂံ စတ္တာရော ကောဋ္ဌာသေ ကတ္တာ (ပုတ္တာနံ) နိယျာဒေသိ။ သံ၊၆။၁။၂၃၉။ (-ဇာ၊၆။၅။၅၃၁။) အထ ဝါ မုတ္တမဏိအာဒိ-

သတ္တရတနာနံ သတ္တဝိဓညာနံ ဥပဘောဂ-ပရိဘောဂါနံ အာကရတ္တာ ဓညဝတီ နာမ။ အပါဠေ၂။၁၄၂။(-အံ၊ဌ၊၁။၂၃၈။ အံ၊ဌ၊၂။၂၄၁။) ယံ ကိဉ္စိ မနုဿာနံ ဥပဘောဂပရိဘောဂံ သဗ္ဗမေတ္ထ အတ္ထိတိ သာဝတ္ထိ။ မ၊ဌ၊၁။၆၂။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ။၉၄။ ဥဒါန၊ဌ။၅၀။ အံ၊ဋီ၊၁။၃၃။ ဥပနေတ္တာ သမီပေ ကတ္တာ ဘုဉ္ဇိတဗ္ဗတော ဥပဘောဂေါ သဝိညာဏကဝတ္ထု၊ ပရိတော သဗ္ဗဒါ ဘုဉ္ဇိတဗ္ဗတော ပရိဘောဂေါ နိဝါသန-ပါရုပနာဒိအဝိညာဏကဝတ္ထု။ မ၊ဋီ၊၁။၁၄၀။ သဗ္ဗံ မနုဿါနံ ဥပဘောဂပရိဘောဂံ။ ဝိ၊ဋ၊ ၄။၈၄။ ဥပဘောဂေါ စ ပရိဘောဂေါ စ ဥပဘောဂပရိဘောဂံ၊ သမာဟာရဒ္ဒန္ဒြာ။ ပါစိတ်၊ယော။၄၉၆။

ဥပဘောဂပရိဘောဂ၂ (ပု) [ဥပဘောဂပရိ-ဘောဂ+အရဟ] အတွင်းအသုံးအဆောင် အပအသုံးအဆောင် ကိုရထိုက်သော၊သူ။ (အတွင်းသုံးဆောင်အပ်, အပသုံးဆောင်အပ်၊ ဝါ၊ အမြဲသုံးဆောင်အပ်, ဆောင်၍သုံးဆောင်အပ်သော အဝတ်ပုဆိုး လက်စွပ်ပုတီး စသော အဆောက်အဦကိုရခြင်းငှါ သင့်လျော်ထိုက်လျောက်သော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊သျ။၃။၁၀၇။) ဣဒံ မနုဿာနံ ဥပဘောဂပရိဘောဂံ ရတန-သမ္မတန္တိ နု ဇာနာတိ။ မ၊ဌ၊၂။၂၄၄။ သံ၊ဌ၊ ၂။၂၇၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၆၇။ ဥပဘောဂပရိဘောဂန္တိ ဥပဘောဂပရိဘောဂါရဟံ၊ ဥပဘောဂပရိ-ဘောဂဝတ္ထုနံ ပဋိလာဘယောဂ္ဂန္တိ အတ္ထော။ မ၊ဋီ၊၂။၂၆၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ရ၅။ ဥပဘောဂ-ပရိဘောဂါရဟတ္တာ ဥပဘောဂပရိဘောဂံ။ သံ၊ ဋီ၊၂။၂၃၈။

ဥပဘောဂပရိဘောဂတ္ထိက(တိ) [ဥပဘောဂ ပရိဘောဂ+အတ္ထိက] အတွင်းအသုံးအဆောင် အပအသုံးအဆောင်ကို အလိုရှိသော၊သူ။ နဂရန္တိ ပတ္ထေန္တိ ဇတ္ထ ဥပဘောဂပရိဘောဂ-တ္ထိကာ ဇနာတိ နဂရံ။ အပါဠေ၂။၁၄၂။

ဥပဘောဂပရိဘောဂဘဏ္ဍ (နဝ) [ဥပဘောဂ ပရိဘောဂ+ဘဏ္ဍ] အတွင်းအပအသုံး အဆောင်ဘဏ္ဍာ။ မဟာဘောဂါတိ ဥပဘောဂ-ပရိဘောဂဘဏ္ဍေန မဟာဘောဂါ။ အံ၊ဌ၊ ၂။ဂရ။ ဥပဘောဂပရိဘောဂဘဏ္ဍေနာတိ ဥပ-ဘောဂပရိဘောဂူပကရဏေန။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ဂ၉။

ဥပဘောဂပရိဘောဂဘဏ္ဍကရဟိတ (တိ) [ဥပ ဘောဂပရိဘောဂဘဏ္ဍက+ရဟိတ] အတွင်း အပအသုံးအဆောင်ဘဏ္ဍာမှကင်းသော၊သူ။ အပ္ပဘောဂါတိ ဥပဘောဂပရိဘောဂဘဏ္ဍက-ရဟိတာ။ အံ၊ဌ၊ ၂။ခ၇၂။

ဥပဘောဂပရိဘောဂဘဏ္ဍဘောဂ (ပု) [ဥပ ဘောဂပရိဘောဂဘဏ္ဍ+ဘောဂ] အတွင်း အပအသုံးအဆောင်ဘဏ္ဍာကိုသုံးဆောင်ခြင်း၊ အတွင်းအပအဆောင်ဘဏ္ဍာပစ္စည်းဥစ္စာ။ မဟာဘောဂါတိ ဥပဘောဂပရိဘောဂဘဏ္ဍ-ဘောဂေန မဟာဘောဂါ။ အံ၊ဌ၊ ၂။ခ၇၂။

ဥပဘောဂပရိဘောဂရတနာသမ္မတ (တိ) [ဥပ ဘောဂပရိဘောဂရတန+သမ္မတ] အတွင်းအပ အသုံးအဆောင်ရတနာဟုသမုတ်အပ်သော။ ဂါမိကပုရိသော စိတ္တာဒိဘာဝဠွေဝ ဇာနာတိ၊ မနုဿာနံ ဥပဘောဂပရိဘောဂရတနသမ္မတ-ဘာဝဠွ။ မ၊ဌ၊ ၂။ခ၇၂။ သံ၊ဌ၊ ၂။ခ၇၀။

ဥပဘောဂပရိဘောဂဝတ္ထု (နဝ) [ဥပဘောဂ ပရိဘောဂ+ဝတ္ထု] အတွင်းအပအသုံး အဆောင် ဝတ္ထုပစ္စည်း။ ဥပဘောဂပရိဘောဂ၂-ကြည့်။

ဥပဘောဂပရိဘောဂဝတ္ထုသမ္မတ္တိ (ထီ) [ဥပ ဘောဂပရိဘောဂဝတ္ထု+သမ္မတ္တိ] အတွင်း အပအသုံးအဆောင် ဝတ္ထုပစ္စည်းတို့နှင့်ပြည့် စုံခြင်း။ ဥပဘောဂပရိဘောဂဝတ္ထုသမ္မတ္တိယာ ဧစဝ နိဝါသနသုခတာယ စ နိဗ္ဗဒ္ဓဝါသံ ဝသ-

နွာနံ ဣတရေသဉ္စ သတ္တာနံ မနံ ရမေတိတိ မနောရမံ။ မဇ္ဈိ၊၁။၁၄၀။ (-သံ၊ဋီ၊၂။၁၁၉။)

ဥပဘောဂပရိဘောဂဝုတ္ထိ (ထီ) [ဥပဘောဂ ပရိဘောဂ+ဝုတ္ထိ] အတွင်းအပအသုံး အဆောင် ပစ္စည်း-ဖြစ်ထွန်းအောင် ကျင့်ခြင်း-ဖြစ်ထွန်း စေခြင်း။ တဿ ကလျာဏမိတ္တဿ သဗ္ဗ-ကိစ္စေသု ပဏ္ဍိတော ပုရိသော ယထာ အတ္တနော ဇီဝိတဝုတ္ထိဉ္စ ဥပဘောဂပရိဘောဂ-ဝုတ္ထိဉ္စ ကရောတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၂၃။

ဥပဘောဂပရိဘောဂသမ္ပဒါ (ထီ) [ဥပဘောဂ ပရိဘောဂ+သမ္ပဒါ] အတွင်းအပအသုံး အဆောင်ပစ္စည်း၏ ပြည့်စုံခြင်း။ ယသ္မာ တုမ္ဟေ ဒိဗ္ဗဋ္ဌာနာနိ တတ္ထ ဥပဘောဂပရိဘောဂ-သမ္ပဒဉ္စ ပဟာယ ဓမ္မဿဝနတ္ထံ ဣဓ သမာ-ဂတာ။ ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။၁၄၀။

ဥပဘောဂပရိဘောဂါရဟ (တိ) [ဥပဘောဂပရိ ဘောဂ+အရဟ] အတွင်း အပအသုံးအဆောင် တို့ကို-ရခြင်းငှါထိုက်သော-ရစေနိုင်သော။ ဣဓ ပန သုဝဏ္ဏံ ဌပေတ္တာ ယံ ကိဉ္စိ ဥပ-ဘောဂပရိဘောဂါရဟံ ရဇတံတေဝ ဂဟိတံ။ မဇ္ဈိ၊၂။၁၂၃။

ဥပဘောဂပရိဘောဂူပကရဏ (နာ) [ဥပဘောဂ ပရိဘောဂ+ဥပကရဏ] အတွင်းအပအသုံး အဆောင်-အဆောက်အဦ-ပစ္စည်း။ ဥပဘော-ဂပရိဘောဂဘဏ္ဍ နှင့်-အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဘောဂပရိဘောဂူပကရဏမဟန္တ (တိ) [ဥပဘောဂပရိဘောဂူပကရဏ+မဟန္တ] အတွင်း အပအသုံး အဆောင်-အဆောက်အဦ-ပစ္စည်း-များသော၊သူ။ အမှာ မဟဒ္ဓနာတိအာဒီသု ဥပ-ဘောဂပရိဘောဂူပကရဏမဟန္တတာယ အမှော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၇၃။ ဥပဘောဂပရိဘောဂူပ-ကရဏမဟန္တတာယာတိ ပဏ္ဍိကာမဂုဏ-သခ်ိတာနံ ဥပဘောဂါနဉ္စေဝ ဟတ္ထိအသ-ရထဇ္ဈတ္ထိယာဒီဥပဘောဂူပကရဏာနဉ္စ မဟန္တတာယ။ သာရတ္ထ၊၂။ရ။

ဥပဘောဂဘဏ္ဍ (နာ) [ဥပဘောဂ+ဘဏ္ဍ] အသုံးအဆောင်ဘဏ္ဍာ။ သုဝဏ္ဏရဇတဘာဇနာ-ဒီနံ ဥပဘောဂဘဏ္ဍာနံ မဟန္တတာယ မဟာ-ဘောဂါ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၂၆။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။ရ၃။

ဥပဘောဂဝတ္ထုသမ္ပဒါ (ထီ) [ဥပဘောဂ + ဝတ္ထု+သမ္ပဒါ] သုံးဆောင်ခံစား:အပ်သော-အသုံးအဆောင်-ပစ္စည်းဝတ္ထု။ ပုရိမေန ဝါ တဿာ ဥပဘောဂဝတ္ထုသမ္ပဒံ ဒဿေတိ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၁၃။

ဥပဘောဂဝိပတ္တိ (ထီ) [ဥပဘောဂ+ဝိပတ္တိ] အသုံးအဆောင်-စည်းစိမ်ဥစ္စာ-၏ပျက်စီးခြင်း။ နှ လာဘီတိ သုခကာရဏဝိပတ္တိ စေဝ ဥပ-ဘောဂဝိပတ္တိ စ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၅၀။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၂၂။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။ရ၈။ ဥပဘောဂဝိပတ္တိတိ ဥပဘောဂ-သုခဿ ဝိနာသော အနုပလဒ္ဓိ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၉၅။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၁ရ။

ဥပဘောဂသုခ (နာ) [ဥပဘောဂ+သုခ] သုံး ဆောင်ခံစား:ခြင်း:ကြောင့်ဖြစ်သောချမ်း:သာ။ အဝသေသေဟိ ဥပဘောဂသုခမနုဘဝတိ။ ဒီ၊ ဋ္ဌ၊၁။၂၂၃။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ရ၃။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ရ၁။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၈၄။ ဥပဘုဉ္ဇနေန ပဝတ္တံ ဥပဘောဂ-သုခမနုဘဝတိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၂၃၈။

ဥပဘောဂါရဟ (တိ) [ဥပဘောဂ+အရဟ] သုံးဆောင်ခံစား:ခြင်း:ငှါ ထိုက်သော။ ကိလေ-သေဟိ အာမသိတဗ္ဗတော အာမိသံ၊ ယံကိဉ္စိ ဥပဘောဂါရဟံ ဝတ္ထု။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၂၆။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၁။၃၅၈။

ဥပဘောဂါသာ (ထီ) [ဥပဘောဂ+အာသာ] သုံးဆောင်ခံစား:မှု-အသုံးအဆောင်-၌ မက်မောသော အာသာ။ လုဒ္ဓေါ ဟိ ဥပဘောဂါ-

သာယ အနိစ္စပိ သခ်ါရေ အနိစ္စတော နပသ္ဿတိ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁ရ၃။

ဥပဘောဂူပကရဏ (နာ) [ဥပဘောဂ+ ဥပကရဏ] အသုံးအဆောင် အဆောက်အဦ။ ဥပဘောဂူပကရဏာနိ ဟိ လောကေ "မတ္တာ" တိ ဝုစ္စန္တိ။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၅၉။

ဥပဘောဂူပသေဝန (နာ) [ဥပဘောဂ+ ဥပသေဝန] အသုံးအဆောင်ဖြင့် မှီဝဲခြင်း။ ဥပသေဝိတော ဝါတိ ဧတေန ကာယအလ္လီ-ယာပနဝသေန ဥပဘောဂူပသေဝနံ။ မူလဋီ၊ ၃။၁ရ၁။ (-အနုဋီ၊၃။၂၃၁။)

ဥပဘောတ္ထုံ (ဗျ) [ဥပ+ဘုဇ+တုံ] သုံးဆောင်ခံစားခြင်းငှါ။ ဒါနတ္ထံ ဥပဘောတ္ထုံ ဝါ၊ ယံ စည်ံ ဥပကပ္ပတိ။ ဇာ၊၂။၈၉။ ဇာ၊ဌ၊၅။၃ရ၃။

ဥပမညဂေါတ္တ (တိ) [ဥပမည+ဂေါတ္တ] ဥပမည အနွယ်-၌ဖြစ်သော-ဝင်ဖြစ်သော၊သူ။ ဩပ-မညောတိ ဥပမညဂေါတ္တောတိ။ မ၊ဌ၊၃။၃ဝ၄။

ဥပမတ္ထ (နာ) [ဥပမာ+တ္ထ] ဥပမာ၏အဖြစ်။ (နိသျ-၌ ဥပမတ္ထ ဟု ရှိသည်။) အထ ဝါ ကေဝလံ ဓမ္မာနိယာမတ္ထံ ယေဝ ဥပမတ္ထေန အာစရိယေန ဝုတ္တန္တိပိ သမ္ဘဝတိ။ ဝဇိရ။၁၃၆။ (-အနုဋီ၊၁။၁၃၃။)

ဥပမတ္ထယ (နာ) [ဥပမာ+တယ] ဥပမာတို့၏ သုံးခုတို့၏အပေါင်း။ တထာ ဟိ တူလပိစုအာဒိ ဥပမတ္ထယံ ဥဂ္ဂဟေ ယုဇ္ဇတိ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၂၁၈။

ဥပမတ္ထ(ပု) [ဥပမာ+အတ္ထ] (၁) ဥပမာအနက်။ (တိ)(၂) ဥပမာအနက်ရှိသော။ (၁) ဥပမတ္ထာ-ယိတတ္တံ၊ ဥပမတ္ထေ အာယိတတ္တာပစ္စယော ဟောတိ။ ကစ္စည်း၊သုတ္တ။၃၅ရ။ (-ရူ။၃ရ၂။ နီတိ၊သုတ္တ။ရရရ။) (တိ) (၂) တေန မညေ-သဒ္ဒါ ဣမ ဥပမတ္ထောတိ ဥာပေတိ။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊ ၂။၅၄။ ကဋမုခေန ဝါတိ ဝါ သဒ္ဒါ ဥပမတ္ထော။သံ၊ဋီ၊ ၂။၃၂၆။

ဥပမာ (ထီ) [ဥပ+မာ+အ။ ဣတ္ထိဇောတက အာပစ္စည်းသက်။] တူညီခြင်းသဘော၊ ဥပမာန နှင့် ဥပမေယျတို့၏ အချင်းချင်း တူညီခြင်း သဘော၊ (မြတ်စွာဘုရား၏ မျက်နှာတော်သည် ပဒုမ္မာကြာပန်းကဲ့သို့လှပတင့်တယ်၏-ဟူသောစကား၌ မျက်နှာတော်နှင့် ပဒုမ္မာကြာပန်းတို့၏ အချင်းချင်း တူညီသော လှပတင့်တယ်ခြင်းသဘောကို ဥပမာဟုခေါ်သည်၊ သဒ္ဒဂမ္မဥပမာ, အတ္ထဂမ္မဥပမာစသည်ဖြင့် ဥပမာ အမျိုးမျိုးရှိ၏။ သုဗောဓာလင်္ကာရကျမ်း စတုတ္ထ ပိုင်း၊ ဂါထာ။၁ရ၆-စသည်ကြည့်။) (၂) ဥပမာ၊ ဥပမာန၊ နှိုင်းယှဉ်ကြောင်း-နှိုင်းခိုင်းကြောင်း-ဖြစ်သော အရာဝတ္ထု။ (၁) ဥပမာနော ပမေ-ယ္ယာနံ၊ သဓမ္မတ္ထံ သိယောပမာ။ သုဗောဓာ လင်္ကာရ၊ ဂါထာ။၁ရ၆။ (၂) ဥပမံ တေ ကရိဿာမိ။ ဒီ၊ ၂။ ၂၅၉။ မ၁။ ၂၀၃။ မ၊ ၂။ ၄၆။ ဇာ၊ ၂။ ၅၅။ ဇာ၊ဌ၊ ၅။ ၂၆၉။ တထာ ဟေသ "ဝေ ဇာတေန မစ္ဆေန၊ ကတ္တဗ္ဗံ ကုသလံ ဗဟု"နွင့်ဝေမာဒိသု ဥပမာယံ အာဂတော။ ဒီ၊ ဌ၁။ ၂ရ။ မ၊ဌ၁။ ၄။ သံ၊ဌ၁။ ၃။ ဥပမိယတိ ဧတာယာတိ ဥပမာ။ မ၊ဋီ၁။ ၂၆၈။ ယာ အစ္ဆန္ဓာယ နု မိနောတိ နု ဝိနိစ္ဆိနောတိ၊ သာ မာနသ သမိပေတိ ဥပမာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၁။ ၃၃ဝ။

ဥပမာကထန (နာ) [ဥပမာ+ကထန] ဥပမာ ကိုဟောတော်မူခြင်း။ ဧဝမေဝ ခွါဟံ ဘိက္ခဝေ ...ဝဒါမိတိ ဧဝမာဒိဥပမာကထနဟု ဥတ္တာနီ-ကရဏ် နာမ။ မဟာနိ၊ဌ။၄။

ဥပမာကာရ (ပု) [ဥပမာ+အာကာရ] နှိုင်းယှဉ်ကြောင်း အခြင်းအရာ၊ တူပုံအခြင်းအရာ။ တေသံ ဥပမာကာရော ယထာသဒ္ဒေန အနိယမတော ဝုတ္တောတိ ဧဝံသဒ္ဒေ ဥပမာ-ကာရနိဂမနတ္ထောတိ ဝတ္တုံ ယုတ္တံ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။ ၃၅။

သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၄၂။ မ၊ဋီ၊၁။၂၅။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၄။

ဥပမာကာရနိဂမနတ္ထ (တိ) [ဥပမာကာရ+နိဂမနတ္ထ] ဥပမာကာရကို နိဂုံးအုပ်ခြင်းအနက်ရှိသော။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပမာဇောတက (တိ) [ဥပမာ+ဇောတက] ဥပမာအနက်ကို ထွန်းပြတတ်သော။ မည်သဒ္ဒါ ဥပမာဇောတကောတိ ဝုတ္တံ "ဘိန္ဒန္တာ ဝိယာ"တိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၃၂။

ဥပမာတဒ္ဓိတ (ပုဒ်) [ဥပမာ+တဒ္ဓိတ] ဥပမာအနက်ကိုဟောသော ဣဝ, ဝိယသဒ္ဒါ ကျေသော တဒ္ဓိတ်။ နေတ္တိသဒိသတာယာတိ ဣမိနာ သဒိသဝေါဟာရံ, ဥပမာတဒ္ဓိတံ ဝါ ဒဿေတိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၇၀။

ဥပမာတ္ထယ (နာ) [ဥပမာ+တယ] ဥပမာသုံးခု အပေါင်းအစု။ မုဒ္ဓမှာ ဤသိကန္ဓိအာဒိ-ဥပမာတ္ထယမ္မိ ဟိ သဒိသဘာဝဒဿနတ္ထမေဝ ဝုတ္တံ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၉၈။

ဥပမာဒဿန (နာ) [ဥပမာ+ဒဿန] ဥပမာကိုပြခြင်း။ သော အယံ ဧဝံ ဥပမာဒဿန-ဝသေနပိ နာနာနယေနပိ ဓမ္မဒေသကော ဘဂဝါ။ မ၊ဋီ၊၁။၂၆၈။

ဥပမာတု (ထိ) [ဥပ+မာတု] အထင််း၊ နှိုးထိန်း။ (သူတပါး သားငယ်သမီးငယ်တို့ကို မိခင်ကဲ့သို့ ပြုစုထိန်းကျောင်းသော အမျိုးသမီး။) ဥပမာတာ တု ဓာတိတ္ထီ။ ဓာန်။၂၄၄။ အပ္ပမာနဘူတာ မာတာ ဥပမာထာ။ ဓာန်၊ဋီ။၂၄၄။

ဥပမာန (နာ) [ဥပ+မာ+ယု။ ဥပမိယတိ ဧတေနာတိ ဥပမာနံ။ ရူ။၅၃၆။ မောဂ်၊ပဋ္ဌိကာ၊၅-ကဏ္ဍ၊ဖ-သုတ်။ဥပ+မာန။မ၊ဋီ၊၁။၂၆၈။] နှိုင်းယှဉ်ကြောင်း- နှိုင်းခိုင်းကြောင်း-ဖြစ်သော အရာဝတ္ထု၊ နှိုင်းခိုင်းခြင်း၏အနီးဌာဖြစ်သော အရာဝတ္ထု။ ယံ နာတိ ဧတ္ထ နကာရော ဥပမာနေ.....နာ ကတန္ဓိ ကတံ ဝိယာတိ အတ္ထော။ ဇာ၊ဋ၊၅။၃၆၃။ ယံ သမာနံ ဝိယ နသဗ္ဗသော မိနောတိ မာနဿ ပန သမိပေ၊ တံ ဥပမာနံ။ မ၊ဋီ၊၁။၂၆၈။ ဥပမာ-လည်းကြည့်။

ဥပမာနဝမ္မကထာ (ထိ) [ဥပမာန+ဝမ္မကထာ] ဥပမာနကို ပြတတ်သောစကား။ ပုန ကေဝိန္ဒ-မ္မိ ဒေဝေါ နာ ဝဿတီတိ ဥပမာနဝမ္မက-ထာဝ ပမာဏံ။ အံ၊ဋ၊၃။၁၈၀။

ဥပမာနပုဗ္ဗပဒ(တိ) [ဥပမာန+ပုဗ္ဗပဒ] ဥပမာနပုဒ် ရှေ့ရှိသော။ (ဥပမာနပုဒ် ရှေ့ရှိသော ဗဟုဗ္ဗီဟိသမာသ်သည် ဥပမာနပုဗ္ဗပဒဗဟုဗ္ဗီဟိ သမာသ်မည်၏။ ပုဒ်စစ်။၉၂။) ဥပမာနပုဗ္ဗပဒေါ ပဌမာယတ္ထော တာဝ။ ရူ။၃၅၆။ (-နီတိ၊သုတ္တ။ ၇၀၈။)

ဥပမာနဘာဝ (ပု) [ဥပမာန+ဘာဝ] ဥပမာန၏အဖြစ်၊ နှိုင်းယှဉ်ပြကြောင်း ဝတ္ထုသက်သေ၏အဖြစ်။ ပစ္ဆိမံ ဝတ္ထုဒ္ဒယံ ပုရိမဿ ဥပမာန-ဘာဝေန ဂဟေတ္တာ ဣမံ ဥဒါနံ ဥဒါနေသိ။ ဥဒါန၊ဋ။၃၃၂။

ဥပမာနာကာရ (ပု) [ဥပမာန+အာကာရ] နှိုင်းယှဉ်ကြောင်းအခြင်းအရာ၊ တူပုံအခြင်းအရာ။ တေသံ ဥပမာနာကာရော ယထာသဒ္ဒေန အနိယမတော ဝုတ္တော။ ဥဒါန၊ဋ။၇။ ဥပမာ-ကာရ-လည်းကြည့်။

ဥပမာနိဒဿန (နာ) [ဥပမာ+နိဒဿန] ဥပမာကိုညွှန်ပြခြင်း။ သေယျထာပိတိ ဥပမာ-နိဒဿနေ နိပါတော။ မ၊ဋီ၊၁။၂၄၆။

ဥပမာနုတ္ထရပဒ (တိ) [ဥပမာန+ဥတ္တရပဒ] ဥပမာနပုဒ် နောက်ရှိသော၊ ဥပမာနပုဒ်ကို နောက်ကထား၊အပ်သော (ကမ္မဓာရယ် သမာသ်)။ ဥပမာနုတ္တရပဒေ အဘိဓာနာ-နုရောဓတော ဥပမာနဘူတံ ဝိသေသနံ ပရံ

ဘဝတိ။ ရှု။၃၄၃။ (–နီတိ၊သုတ္တ။ရ၀၂။)

ဥပမာပဋ္ဌ (တိ) [ဥပမာ+ပဋ္ဌ] ဥပမာဖြင့် ပြဆိုအပ်သောပြဿနာ၊ ဥပမာပြဿနာ။ ယထာ တိလမှိ တေလန္တိ အာဒိကော ဥပမာ-ပဋ္ဌော အာဟရေါ။ အဘိ၊ဋီ၊၃။၁၉၆။

ဥပမာပဒေသ (ပု) [ဥပမာ+အပဒေသ] ဥပမာကို ညွှန်ပြခြင်း။ ပါဠိ ဒသေတွာ ဥပမာ-ပဒေသေန တတ္ထ သုတ္တံ ဝိဘာ၀ေန္တော ယသ္မာတိ အာဒိမာဟ။ မဇ္ဈိ၊၂။၅။

ဥပမာပမာဏ (နာ) [ဥပမာ+ပမာဏ] ဥပမာဟူသော အတိုင်းအတာပမာဏ။ အတ္တာနံ ဥပမေယျံ ကတ္တာ ဥပမာပမာဏေန ပတိဋ္ဌာ-ပေတုကာမော အာဟ။ မဇ္ဈိ၊၂။၂၀၄။

ဥပမာပရိ၀ါရဏ (နာ) [ဥပမာ+ပရိ၀ါရဏ] ဥပမာကိုခြုံရံခြင်း။ အတ္ထေန ဥပမာပရိ၀ါ-ရဏေစာတိ ဣမမတ္ထံ ဒသေတိ။ မဇ္ဈိ၊၁။၂၆၈။

ဥပမာပုဗ္ဗက (တိ) [ဥပမာ+ပုဗ္ဗက] ရှေ့ဦး-ရှေက–ဥပမာရှိသော၊ ဥပမာရှေ့သွားရှိသော။ ဣမမတ္ထံ ဥပမာပုဗ္ဗကံ ကတ္တာ ဒသေတုံ "ယထာ နာမ"တိအာဒိ အာရဒ္ဓံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၄၄။

ဥပမာဘိဓာန (နာ) [ဥပမာ+အဘိဓာန] ဥပမာကိုပြဆိုခြင်း။ ဝိ၀ဋ္ဋသ(ဝိ၀ရသ) ဝိတ္ထာရ-ဘိဓာနေန ဝိဘတ္တသ စ ဥပမာဘိဓာနေန ပဋိပါဒနံ ဥတ္တာနီကရဏံ။ မဟာနိ၊ဋီ။၄။ သာ-ရတ္ထ၊၁။၃၂၈။

ဥပမာဘိန္ဒန (နာ) [ဥပမာ+ဘိန္ဒန] ဥပမာကို ပယ်ဖျက်ခြင်း။ ဥပမာဘိန္ဒနေန ဥပမေယျသ ဘိန္ဒတံ ဒသေန္တော...အာဟ။ အနုဋီ၊၃။၁၁ရ။

ဥပမာမုခ (နာ) [ဥပမာ+မုခ] ဥပမာကို အဦး အစပမာနထားခြင်း။ တံ ပန သမုဒယ၀ဓံ ဥပမာမုခေန ဒဿေန္တော" ယထာ နာမ"တိ အာဒိမာဟ။ မဇ္ဈိ၊၁။၃၄၉။ (–သံ၊ဋီ၊၂။၉။)

ဥပမာရဟိတ (တိ) [ဥပမာ+ရဟိတ] ဥပမာမှကင်းသော၊ နှိုင်းခိုင်းစရာ ဥပမာ မရှိသော၊ သူ(ဘုရား)။ သီလက္ခန္ဓာဒိ၀မ္ဗကာယသမ္ပ-တ္တိယာ ရူပကာယသမ္ပတ္တိယာ စ အနုပမသ ဥပမာရဟိတသ.....ဘဂ၀တော ဩရသ-ပုတ္တော။ ထေရ၊ဋီ၊၁။၁၃၅။

ဥပမာရဟိတသရီရ (တိ) [ဥပမာရဟိတ+သရီရ] ဥပမာမှကင်းသော–နှိုင်းခိုင်းစရာ ဥပမာမရှိသော–ခန္ဓာကိုယ်ရှိတော်မူသော၊သူ(ဘုရား)။ နိရုပမံ ဝိဂ္ဂဟံ ဥပမာရဟိတသရီရံ ဂေါတမံ.....ဒက္ခာမိ။ အပ၊ဋီ၊၂။၂၁၁။

ဥပမာ၀စန (နာ) [ဥပမာ+၀စန] ဥပမာအနက်–ဥပမာနအနက်–ကို ဟောသောသဒ္ဒါ။ ယထာတိ ဥပမာ၀စနံ။ ခုဒ္ဒက၊ဋီ။၁၆၁။ သေယျထာပိ ဘိက္ခ၀ေ ၀ဏ္ဏန္တိ ဥပမာ၀စနမေ၀ေတံ။ မ၊ဋီ၊ ၁။၁ရ၀။ အံ၊ဋီ၊၁။၉၁။ ဥပမိယတိ ဧတာယာတိ ဥပမာ၊ ဥပမာယ ဟောဓကဝစနံ ဥပမာ၀စနံ။ မ၊ဋီ၊၁။၂၆၈။ (–မူလဋီ၊၁။၆၁။ အနုဋီ၊၃။၄၉။)

ဥပမာ၀ဏ္ဏ (နာ) [ဥပမာ+၀ဏ္ဏ] ဥပမာဖြစ်သော–နှိုင်းခိုင်းကြောင်းဖြစ်သော–အရာ ၀ဏ္ဏ။ ယတ္ထ ကတ္ထစိ ။ပ။ ၀ဋ္ဋေယျုံ တံတံ-ဥာဏဋ္ဌာနိယသ ဥပမာ၀ဏ္ဏနော လဇ္ဇနတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄ရ၁။

ဥပမာ၀ါရ (ပု) [ဥပမာ+၀ါရ] ဥပမာတို့၏–နှိုင်းခိုင်းကြောင်းပုဂ္ဂိုလ်(မဇ္ဈိမ, ဒဟရ)တို့၏–အလှည့်အကြိမ်ဖြစ်သော စကားရပ်။ မဇ္ဈိမော-ဒဟရောတိ အာဂတေသု ဥပမာ၀ါရေသု..... ဧသ ယထာ၀ုတ္တောပ နယော၀ိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ မ၊ဋီ၊၃။၃၄၆။

ဥပမာဝိရဟိတ (ပု) [ဥပမာ+ဝိရဟိတ] ဥပမာမှ

ကင်းသော-နှိုင်းခိုင်းစရာ ဥပမာမရှိသော၊သူ (ဘုရား)။ အနောပမ် ဥပမာဝိရဟိတ်...သိဒ္ဓတ္ထ ဒိသ္ဓာ။ အပ၊ဌ၊၂။၄၂။

ဥပမာဝိသေသ (ပု) [ဥပမာ+ဝိသေသ] ဥပမာ အထူး။ ဧကာဓိဋ္ဌာနေဟိ ဥပမာဝိသေသေဟိ တံ ဝိညာပေတ္မာ.....ဝုတ္တံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၄၃။

ဥပမာသမ္ဘာဒန (နာ) [ဥပမာ+သမ္ဘာဒန] ဥပမာ ကို-ပြည့်စုံ-ပြီးစီး-စေခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပမာသံသန္ဒန (နာ၊ထီ) [ဥပမာ+သံသန္ဒန] ဥပမာနကို ဥပမေယျနှင့် နှီးနှောတိုက်ဆိုင် ပြခြင်း။ ဧဝမေဝခေါတိ ဧတ္ထ ဧဝံ ဥပမာ-သံသန္ဒနံ (ဥပမာသမ္ဘာဒနံ) ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဒီ၊ဌ၊ ၁။၁၉၇။ ဥပမာသံသန္ဒနာ နာ ကာတဗ္ဗာ။ မူလဋီ၊ ၂။၈၄။

ဥပမာသံသန္ဒနဝစန (နာ) [ဥပမာသံသန္ဒန+ ဝစန] ဥပမာနကို ဥပမေယျနှင့် နှီးနှောတိုက် ဆိုင်မှုကို ဖော်ပြသော စကား။ သဗ္ဗန္တိ မာတု-ယာတာဒိအာနန္တရိယကရဏပရိယောသာနံ သဗ္ဗံ ဥပမာသံသန္ဒနဝစနံ။ မဋီ၊၁။ ၂၄၈။

ဥပမိတ (တိ) [ဥပ+မာ+တ] နှိုင်းခိုင်း-နှိုင်းယှဉ်-အပ်သော။ အနန္တာ ဗုဒ္ဓဂုဏာ အနန္တေနေဝ အာကာသေန ဥပမိတာ။ မ၊ဌ၊ ၂။၁၉၆။ (-ဒီ၊ ဌ၊၃။ ၂၄။ မ၊ဌ၊ ၂။၁၉၆။)

ဥပမိတဥပေါသထ (ပု) [ဥပမိတ+ဥပေါသထ] နှိုင်းခိုင်း-နှိုင်းယှဉ်-အပ်သောဥပုသ်။ ဂေါပါလ-ကုပေါသထောတိ ဂေါပါလကေဟိ သဒ္ဓိံ ဥပမိတဥပေါသထော။ အံ၊ဌ၊ ၂။၁၉၃။

ဥပမိတပုဂ္ဂလ (ပု) [ဥပမိတ+ပုဂ္ဂလ] နှိုင်းခိုင်း-နှိုင်းယှဉ်-အပ်သောပုဂ္ဂိုလ်။ ဣမိနာ နယေန ဥပမိတပုဂ္ဂလေသု သြပမ္မသံသန္ဒနံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ အဘိ၊ဌ၊၃။ရ၆။ (-အံ၊ဋီ၊ ၂။၃ ၂၃။)

ဥပမိတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+မာ+တဗ္ဗ] နှိုင်းခိုင်း-အပ်-သင့်-ထိုက်-သော၊ ဥပမေယျဖြစ်ထိုက် သော။ နှ ဟိ ဥပမိတဗ္ဗေသု စက္ခာဒီသု ဧကဿ အသမတ္ထတာယ သဗ္ဗေသမ္ပိ အသမ- တ္ထတာ ဝုတ္တာ။ မူလဋီ၊၁။၆ ၂။

ဥပမိယ (တိ) [ဥပ+မာ+ဏျ] နှိုင်းခိုင်းအပ်သော။ အတ္ထန္ဒီ ဥပမိယတ္ထံ။ မ၊ဋီ၊၁။ ၂၆၈။

ဥပမိယတိ(ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+မာ+ယ+တေ] နှိုင်း ခိုင်း-နှိုင်းယှဉ်-အပ်၏။ အလဂဒ္ဒဂ္ဂဟဏေန ဂဟိတပရိယတ္တိ ဥပမိယတိ။ သာရတ္ထ၊၁။၈၁။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၁၀။ မ၊ဋီ၊၁။ ၂၆၈။)

ဥပမိယန (နာ) [ဥပ+မာ+ယု] နှိုင်းခိုင်း-နှိုင်းယှဉ်-တူညီအောင်ပြု-ခြင်း။ ဥပမိယနံ သဒိသီ-ကရဏံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၄ ၂။

ဥပမူပမေယျဒွယ (နာ) [ဥပမာ ဥပမေယျ+ဒွယ] ဥပမာန, ဥပမေယျ နှစ်ခုအပေါင်း။ ကဏ္ဍ-ပဏ္ဍေ ဥပမူပမေယျဒွယံ.....ယောဇေတ္မာ။ မ၊ ဋီ၊ ၂။၁၉၃။

ဥပမူပမေယျဝိဘာဂ (ပု) [ဥပမူပမေယျ+ ဝိဘာဂ] ဥပမာန, ဥပမေယျကိုခွဲခြမ်းဝေ ဘန်ခြင်း။ သုက္ကပက္ခမ္ပိ ဥပမူပမေယျဝိဘာဂေန အာဟရိတ္မာ။ မ၊ဋီ၊ ၂။၁၉၃။

ဥပမူပမေယျသမ္ဘဒ္ဓ(ပု) [ဥပမူပမေယျ+သမ္ဘဒ္ဓ] ဥပမာနကို ဥပမေယျနှင့် ဆက်စပ်ခြင်း။ အဌကထာယံ ပန ပရိမဒ္ဒနာသဟနမေဝ ဥပမူပမေယျသမ္ဘဒ္ဓော ဝုတ္တော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁၆၆။

ဥပမေတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+မာ+တဗ္ဗ] နှိုင်းခိုင်း-နှိုင်းယှဉ်-အပ်-သင့်-ထိုက်-သော။ ဧတေနဝ ဥပါယေန အကုသလံ အကုသလေန ကုသလဿ ကုသလေန ဥပမေတဗ္ဗံ။ မ၊ဌ၊

၁။၁၉၆။ (–ထေရီ၊၌။၂၉၄။ ဝဇိရ။၄၅၉။ မ၊ ဋီ၊၁။၂၉၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၆၂။)

ဥပမေတိ (ကြိ) [ဥပ+မာ+အ+တိ] နှိုင်းခိုင်း၏၊ နှိုင်းယှဉ်၏၊ ဥပမာပြု၏။ မံသစက္ခုနာဝိယာတိ ဣမိနာ ပရိယတ္တိဂ္ဂဟဏံ, ဝဏ္ဏမတ္တာရမ္မဏတဿ ဥပမေတိ။ ဝဇိရ။၅၃။

ဥပမေတုံ (ဗျ) [ဥပ+မာ+တုံ] နှိုင်းခိုင်း–နှိုင်းယှဉ်–ခြင်းငှါ။ သာသပေန သဒ္ဓိं...သိနေရုံ ဥပမေတုံ ဣစ္ဆထ။ ထေရ၊၌၊၁။၂၀။ အပါ၌၊၂။၃၂။ (–မ၊၌၊၄။၁၀၃။)

ဥပမေတွာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+မာ+တွာ] နှိုင်းခိုင်း၍၊ နှိုင်းယှဉ်၍၊ ဥပမာပြု၍။ သုခိတောပိ ပါပကာရီ ပုဂ္ဂလော ဝဇ္ဇေန ဥပမေတွာ ကရုဏာယိ-တဗ္ဗော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၀၈။ (–မ၊၌၊၄။၁၀၃။ အံ၊ ၌၊၁။၅၁။)

ဥပမေန္ဆ(တိ) [ဥပ+မာ+အန္ဆ] နှိုင်းခိုင်း–နှိုင်းယှဉ်–ဥပမာပြု–လိုသော၊သူ။ ဘဒ္ဒြအဿာဇာနိယေန ဥပမေန္ဆော သေယျထာပိတိအာဒိမာဟ။ မ၊ ၌၊၄။၄၆။ (–အံ၊၌၊၂။၂၀၉။)

ဥပမေယျ (တိ) [ဥပ+မာ+ဏျ။ ဥပမိယတီတိ ဥပမေယ္ယံ။ အလက်ား၊ဋီ။၁၆၆–ဂါထာ။ ဥပေစ္စ မိနိတုံ အရဟတီတိ ဥပမေယ္ယံ။ နိရုတ္တိ၊ နှာ။၅၃၃။] နှိုင်းခိုင်း–နှိုင်းယှဉ်–အပ်သော အရာဝတ္ထု။ ဩပမ္မသမ္မဋိပါဒနန္တိ ဩပမ္မတ္ထသ ဥပမေယ္ယေန သမ္မဒေဝ ပဋိပါဒနံ။ မ၊ဋီ၊၂။၅၆။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၉၄။

ဥပမေယျတ္ထ (ပု) [ဥပမေယျ+အတ္ထ] နှိုင်းခိုင်း–နှိုင်းယှဉ်–အပ်သောအနက်ဒြပ်(အရာဝတ္ထု)။ အယဉ္ဆေတ္ထ အတ္ထောတိ အယမေဝ ဣဒါနိ ဝုစ္စမာနော ဣဓ မယာ အဓိပ္ပေတော ဥပ-မေယျတ္ထော။ ဣတိဝုတ်၊၌။၃၂ရ။ (–ထေရ၊၌၊ ၂။၂၆၂။ သာရတ္ထ၊၁။၃၅၂။)

ဥပမေယျတ္ထဒဿန(နာ) [ဥပမေယျတ္ထ+ဒဿန] နှိုင်းခိုင်းအပ်သောအနက်ကို ပြသောစကား။ အာဒိတောပဋ္ဌာယတိ ဥပမေယျတ္ထဒဿ-နတော ပဋ္ဌာယ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၃၁။ (–သာရတ္ထ၊ ၂။၂၁၄။)

ဥပမေယျတ္ထဒီပနီ (ထီ) [ဥပမေယျတ္ထ+ဒီပနီ] နှိုင်းခိုင်းအပ်သောအနက်ကိုဖော်ပြသော။ အတ္ထဒီပနာတိ ဥပမေယျတ္ထဒီပနီ ဥပမာ။ မ၊ ဋီ၊၂။၁၀၆။

ဥပမေယျတ္ထဝိဘာဝနတ္ထ (တိ) [ဥပမေယျတ္ထ+ဝိဘာဝနတ္ထ] နှိုင်းခိုင်းအပ်သောအနက်-ဥပမေယျတ္ထ–ကို ထင်ရှားပြခြင်းအကျိုးရှိသော။ ဥပမာ စ နာမ ယာဝဒေဝ ဥပမေယျတ္ထ-ဝိဘာဝနတ္ထာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၂၆။ ဥပမေယျတ္ထ သမ္မဋိပါဒနတ္ထ–လည်းကြည့်။

ဥပမေယျတ္ထာနုရူပ(တိ)[ဥပမေယျတ္ထ+အနုရူပ] နှိုင်းယှဉ်အပ်သောအနက်အား လျော်ညီသော။ ဣဒံ ပနေတ္ထ ပကတိစာရိတ္တဝသေန ဝုတ္တံ ဥပမေယျတ္ထာနုရူပတော။ မ၊ဋီ၊၂။၁၈၈။

ဥပမေယျဒဿန (နာ) [ဥပမေယျ+ဒဿန] နှိုင်းယှဉ်အပ်သောအရာဝတ္ထု–ဥပမေယျ-ကိုပြသောပုဒ်။ ဒုတိယန္တိ ဥပမေယျဒဿနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၆၄။

ဥပမေယျပက္ခ (ပု) [ဥပမေယျ+ပက္ခ] ဥပ-မေယျ၏–အဖို့–ဘက်။ ဥပမေယျ ပက္ခေ ပန အဖရှသတာယ မုဒုကဘာဝေါ ဇေ သုကု-မာရတာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၁။၃၄၂။

ဥပမေယျဝါရ (ပု) [ဥပမေယျ+ဝါရ] နှိုင်းခိုင်း-အပ်သောပုဂ္ဂိုလ်၏ အလှည့်အကြိမ် ဖြစ်သော-စကားရပ်၊ ဥပမေယျ၏ အလှည့်အကြိမ်-စကားရပ်။ ထေရောတိအာဒိနာ အာဂတေသု ဥပမေယျဝါရေသု...ဧသ ယထာဝုတ္တနယော။

မဇ္ဈိ၊၃။၃၄၆။

ဥပမေယျသမ္ဘဝဋီပါဒနတ္ထ (ပု) [ဥပမေယျ+သမ္ဘဝဋီပါဒနတ္ထ] နှိုင်းခိုင်းအပ်သောအရာဝတ္ထု-ဥပမေယျ-ကို ကောင်းစွာ-ပြီးစီးစေခြင်း-ပြည့်စုံစေခြင်း-ပေါ်လွင်ထင်ရှားစေခြင်း-အကျိုးရှိသော။ ဥပမာ စ နာမ ယာဝဒေဝ ဥပမေယျ-သမ္ဘဝဋီပါဒနတ္ထာ။ မဇ္ဈိ၊၂။၁၉၃။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၆၃။ ဥပမေယျတ္ထဝိဘာဝနတ္ထ-လည်းကြည့်။

ဥပမေယျောပမာဒဿနမုခ (နာ) [ဥပမေယျောပမာ+ဒဿနမုခ] ဥပမေယျ, ဥပမာန-နှိုင်းခိုင်း အပ်သောအရာ, နှိုင်းခိုင်းကြောင်းအရာဝတ္ထု-ကို ဖော်ပြခြင်းကို အဦးအစ ပမာနပြုခြင်း။ တေသု ပဌမသု ပုဂ္ဂလေသု ယထာရဟံ ဥပမေယျောပမာဒဿနမုခေန ဟိတူပဒေသပဋိပတ္တိယာ ယထာ အညေဟိ ပဋိပဇ္ဇိတဗ္ဗန္တိ အတ္ထော။ အနုဋီ၊၃။၅၃။

ဥပမောပမိတဗ္ဗ (တိ) [ဥပမာ+ဥပမိတဗ္ဗ] ဥပမာ, ဥပမေယျ-နှိုင်းယှဉ်ကြောင်းအရာဝတ္ထု, နှိုင်းခိုင်းအပ်သောအရာဝတ္ထု။ ဤဒါနိ ဥပမော-ပမိတဗ္ဗာနံ သမ္မန္ဒံ ဒဿေတုံ "ဇာလသိခါဟိ"တိ အာဒိ ဝုတ္တံ။ မဇ္ဈိ၊၂။၂၇၃။ (-အနုဋီ၊၁။၁၂၁။)

ဥပမောပမိတဗ္ဗသမ္မန္ဓ (ပု) [ဥပမောပမိတဗ္ဗ+သမ္မန္ဓ] ဥပမာနှင့်ဥပမေယျတို့၏ဆက်စပ်ခြင်း။ နာပိ ဥပမောပမိတဗ္ဗသမ္မန္ဓော။ မူလဋီ၊၁။၆၁။

ဥပမောပမိတဗ္ဗသရူပ (နာ) [ဥပမောပမိတဗ္ဗ+သရူပ] ဥပမာနှင့်ဥပမေယျတို့၏-သရုပ်-သဘော။ ဤမမတ္ထံ ဥပမောပမိတဗ္ဗသရူပ-ဝသေန ဒဿေတုံ ယထာတိအာဒိ ဝုတ္တံ။ မ၊ ဋီ၊၃။၈၀။

ဥပမောပမေယျ (နာ) [ဥပမာ+ဥပမေယျ] ဥပမာ, ဥပမေယျ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပမောပမေယျသံသန္ဒနနယ (ပု) [ဥပမောပမေယျ+သံသန္ဒနနယ] ဥပမာနှင့် ဥပမေယျတို့ကိုနှိုးနှောတိုက်ဆိုင်ပုံနည်းလမ်း။ ဤဒါနိ ဝုစ္စမာနေန ဥပမောပမေယျသံသန္ဒနနယေန ဇတ္ထ ဤမသို့ ဌာနေ အတ္ထယောဇနာ ဝေဒိ-တဗ္ဗာ။ မဇ္ဈိ၊၁။၂၉၅။

ဥပမေပမေယျသာမည (နာ) [ဥပမောပမေယျ+သာမည] ဥပမာနှင့် ဥပမေယျတို့တူသည်၏ အဖြစ်။ ပရိဂ္ဂဟေန ဝိနာ ပတိ-ဋ္ဌာလာဘောတ္ထ ဥပမောပမေယျသာမညံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၄၃။

ဥပယ (ပု) [ဥပ+ဣ+အ] (၁) (တေဘူမက-တရား၊ တို့သို့ , အာရုံသို့) ကပ်ရောက်တတ်သော၊သူ။(တဏှာဒိဋ္ဌိဟူသော ဥပယတရား-နှစ်ပါး၊နှင့် ယင်းတရား၊နှစ်ပါး၊ရှိသောသူကို အရာဌာန အား၊လျှော်စွာကောက်၏။) (၂) ကပ်ရောက်အပ်သော (ရုပ်ဝေဒနာအစရှိသော-တရား)။ (၃) ကပ်ရောက်ခြင်း၊ ဥပယတရား။

(၁) ဥပယောတိ ဒွေ ဥပယာ၊ တဏှု-ပယော ဒိဋ္ဌုပယော စ။.....ဝါဒံ ဥပေတိ ဥပ-ဂစ္ဆတိ ဂဏှာတိ ပရာမသတိ အဘိနိဝိသ-တိတိ ဥပယော။ မဟာနိ။ ၆၂-၃။(-သံ၊ဋီ၊၂။ ၂၃၉။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၇၀။ ဤတိဝုတ်၊ဋီ၊၃၅၂။ အံ၊ ဋီ၊၂။၂၅၂။) တဏှာဒိဋ္ဌိယော ဟိ ယသ္မာ အဟံ မမန္တိအာဒိဟိ အာကာရေဟိ တေဘူမက-ဓမ္မေ ဥပေန္တိ ဥပဂစ္ဆန္တိ၊ တသ္မာ ဥပယာတိ ဝုစ္စန္တိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၁-၃၂။ ဒဋ္ဌံ အဘိနိဝေသ-ဝသေန အာရမ္မဏံ ဥပေန္တီတိ ဥပယာ၊ တဏှာဒိဋ္ဌိယော။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၀၉။ (-မ၊ဋီ၊၃။၂၈၂။) ဥပယော ဘိက္ခဝေ အဝိမုတ္တောတိ။ သံ၊၂။၄၃။ ဥပယော ဟိ ဓမ္မေသု ဥပေတိ ဝါဒံ။ သုတ္တနိ။ ၄၀၂။ မဟာနိ။၆၂။ ဥပယောတိ တဏှာမာန-ဒိဋ္ဌိဝသေန ပဋ္ဌက္ခန္ဓေ ဥပဂတော။ သံ၊ဋီ၊

၂။၂၅၀။ ယော ပန နေသံ ဒ္ဌိနှံ ဥပယာနံ ဘာဝေန ဥပယော ဟောတိ။.....တတ္ထ ဥပယောတိ တဏှာဒိဋ္ဌိနိဿိတော။ သုတ္တနိ၊ ၁။၂။၂၃၈။ မဟာနိ၊၁။၁၈၄။ (၂) သော ဥပယံ ကိမေယျာ(သုတ္တနိ။၄၁၈။ မဟာနိ။၂၃၉။)တိ သော ဥပဂန္ဓဗ္ဗဌေန ဥပယံ ရူပါဒိသု ကေမ္မိ ဓမ္မံ ကိံ ဥပေယျ။ သုတ္တနိ၊၁။၂။၂၇၃။ မဟာနိ၊ ၁။၃၂။ (၃) ဥပယော ရာဂဝသေန ဥပဂမနံ။ မဇ္ဈိ၊၃။၂၇၈။

ဥပယတိ (ကြိ) [ဥပ+ဣ+အ+တိ။ နိရုတ္တိ၊နှာ။ ၃၉၁။ ဥပ+ဏယ+တိ။ နိတိ၊ဓာ။၃၂၆။] ကပ်ရောက်၏။ ဥပေတိ-ကြည့်။

ဥပယန္ဓ (တိ) [ဥပ+ယာ+အန္ဓ။ထိ ၌ ဥပယန္ဓိ] (၁) အထက်သို့တက်သော၊ ပြည့်လျှံသော။ (၂) ကပ်ရောက်သော-ချဉ်းကပ်သော၊သူ။ (၁) မဟာသမုဒ္ဒေါ ဘိက္ခဝေ ဥပယန္ဓော မဟာနဒီယော ဥပယာပေတိ။ သံ၊၁။၃၃၉၊၃၄၀။ ဥပယန္ဓောတိ ဥဒကဝမုနသမယေ ဥပရိ-ဂစ္ဆန္တော။ သံ၊၁။၂။၁၁၄။ အဝိဇာ ဥပယန္ဓိ။ သံ၊၁။၃၄၀။ (၂) မဗ္ဗသဿရာယ ဝဂ္ဂုယာ အဿမံ ဥပယန္ဓိယာ။ ဇာ၊၂။၃၆၀။ ဇာ၊၁။၃၄ရ။

ဥပယန္ဓိ (ကြိ) [ဥပ+ယာ+အ+အန္ဓိ] ကပ်ရောက်ကုန်၏၊ ချဉ်းကပ်ကုန်၏၊ ချီတက်ကုန်၏။ ဥပယာတိ-ကြည့်။

ဥပယန္ဓိသုတ္တ (နာ) [ဥပယန္ဓိ+သုတ္တ] ဥပယန္ဓိ-သုတ်။ အဝိဇ္ဇာစသော အကြောင်းကြောင့် သင်္ခါရစသော အကျိုးတရားဖြစ်ပုံနှင့် အဝိဇ္ဇာစသည်ချုပ်ခြင်းကြောင့် သင်္ခါရစသည်တို့ ချုပ်ပုံကို သမုဒ္ဒရာနှင့် မြစ်ကြီးမြစ်ငယ်စသည်တို့၏ ရေအတက်အကျနှင့် နှိုင်းယှဉ်၍ ဟောကြား အပ်သောသုတ်။ သံယုတ္တနိကာယ၊ နိဒါနဝဂ္ဂ သံယုတ္တ ပါဠိ၊ ၁-သံယုတ်၊ ၎-ဝဂ်၊ ၉-သုတ်။ သံ၊၁။၃၃၉။

ဥပယန္ဓိ (ထိ) [ဥပ+ယာ+အန္ဓ+ဣ] (၁) အထက်သို့တက်သော၊ ပြည့်လျှံသော။ ဥပယန္ဓ(၁)ကြည့်။ (၂) ကပ်ရောက်သော-ချဉ်းကပ်သော၊သူမ။ ဥပယန္ဓ(၂)ကြည့်။

ဥပယန္ဓု (ကြို) [ဥပ+ယာ+အ+အန္ဓု] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-စေကုန်သတည်း။ ဥပယာတိ-ကြည့်။

ဥပယမတိ (ကြို) [ဥပ+ယမ+အ+တိ] ပျက်စီး၏၊ သေမင်းထံသို့ အမြဲသွား၏။ မယံ ယမာမသေ ဥပယမာမ နသာမ သတတံ သမိတံ မစ္စုသန္ဓိကံ ဂစ္ဆာမာတိ နု ဇာနန္ဓိ။ ဝိ၊၁၊၃။၄၃၃။ မ၊၁၊၄။၁၄၆။ ဇာ၊၁၊၃။၄၆၅။

ဥပယမာမ (ကြို) [ဥပ+ယမ+အ+မ] ပျက်စီးကုန်၏၊ သေမင်းထံသို့ အမြဲသွားနေကြရကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပယာစတိ(ကြို) [ဥပ+ယာစ+အ+တိ] အလွန်တောင်းဆို၏၊ တောင့်တ၏၊ ဆုတောင်း၏။ ဒိဗ္ဗံ ဒေဝ ဥပယာစန္ဓိ ပုတ္တတ္ထိကာပိ ဒလိဒ္ဒါ။ ဇာ၊၂။၂၅၂။ ဇာ၊၁၊ရ။၉၅။

ဥပယာစန္ဓိ (ကြို) [ဥပ+ယာစ+အ+အန္ဓိ] ချဉ်းကပ်၍ဆုတောင်းကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပယာစိတက (နာ) [ဥပ+ယာစ+တ။ က လာ] အလွန်-တောင်းဆိုခြင်း-တောင့်တခြင်း-ဆုတောင်းခြင်း။ ဥပယာစိတကေနာ(ဇာ၊၂။၂၅၂)တိ ဒေဝတာနံ အာယာစနေန။ ဇာ၊၁၊ရ။၉၆။

ဥပယာတိ (ကြို) [ဥပ+ယာ+အ+တိ] ကပ်ရောက်၏၊ ချဉ်းကပ်၏၊ ချီတက်၏။ ရူပံ ပန ဝိနာပိ နာမသာဓနံ အတ္တနော ရူပ္ပနသဘာဝေန ဂဟဏံ ဥပယာတိ။ မူလ၊ဋီ၊၁။၅၆။ **ဥပယန္ဓိ**-ပပဋ္ဌယန္တာ ဥပယန္ဓိ သညိနော။ သံ၊၂။၂၉၄။ (-သံ၊၃။၃၄၉။ ဇာ၊၁။၂၆၅။ ဇာ၊၂။၂ရ၆။ ဇာ၊ ၁၊၄။၂၃၃။) ပပဋ္ဌယန္တာ ဥပယန္ဓိတိ ပပဋ္ဌ-

ယမာနာ ဝင္ရံ ဥပဂစ္ဆန္တိ။ သံဒ္ဒ၊၃။၂၂။ ဥပယန္တိတိ ဥပဂစ္ဆန္တိ။ သံဒ္ဒ၊၃။၃၂၀။ အံဇီ၊၃။၂၁။ (–ဇာ၊ ဒ္ဒ၊၄။၂၃၄။ ဇာဒ္ဒ၊ရ။၁၈၆။) ယဒိ အသုရာ ကုပိတာဝိလစိတ္တာ ဒေဝပုရံ ဥပယန္တိ ယုဒ္ဓေသု (ယုဇ္ဈိတုံ)။ သံဒ္ဒ၊၁။၃၁၀။ အံဇီ၊၃။၃၀၂။ **ဥပယာသိ**–ပေတ။၁၈၃။ ပေတာဒ္ဒ။၂၀၈။ **ဥပ ယန္တ**–ယံကိဉ္စိ ရတနံ အတ္ထိ၊ ဓတရဋ္ဌနိဝေ-သနေ၊ သဗ္ဗာနိ တေ ဥပယန္တ။ ဇာ၊၂။၂၂၁။ သဗ္ဗာနိ တေ ဥပယန္တတိ တသ နိဝေသနေ သဗ္ဗာနိ ရတနာနိ တဝ နိဝေသနံ ဥပဂစ္ဆန္တ။ ဇာဒ္ဒ၊ရ။ရ။ **ဥပယာသိ**–ထေရီ။၄၃၁။ ထေရီ၊ ဒ္ဒ။၂၈၃။

ဥပယာန (နဝ) [ဥပ+ယာ+ယု] ကပ်ရောက်ခြင်း၊ ချဉ်းကပ်ခြင်း။ အဗ္ဘန္တရာနံ ရညံ ဥပယာနံ ဘဝိဿတိ။ ဒီ၊၁။၉၊၆၄။ ဥပသက်မနံ ဥပ-ယာနံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃ရ၂။ (–ဒီ၊ဒ္ဒ၊၁။ဧ၉၊ဧ၀။)

ဥပယာနက (ပု) [ဥပ+ယာ+ယု။ကလာ။ ဇာတ် ပါဠိ အဋ္ဌကထာတို့၌ မုပယာနက–ရှိ၏၊ နိသ္ဒ နှင့် တက္ခ P.T.Cနှင့်P.T.Sအဘိဓာန် တို့၌မူ ဥပယာနက ဟူသောပုဒ်ကို ဘာသာပြန်ထား ၏။ သ္ဒ–ဌ် တောင်ပုဇွန်–ဟု ပြန်ဆို၏] ပုဇွန်။ မုပယာနက–ကြည့်။

ဥပယာပေတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+ယာ+ဏာပေ+တဗ္ဗ] ကပ်ရောက်–ချဉ်းကပ်–စေသင့်–စေထိုက်–သော၊ သူ။ မဟာသုဒဿနံ ဥပယာပေတဗ္ဗံ ဥပယာ-ပေတုံ။ ဒီ၊၂။၁၄၅။

ဥပယာပေတိ(ကာ၊ကြို) [ဥပ+ယာ+ဏာပေ+တိ] (၁) အထက်သို့တက်စေ၏၊ တိုးပွားစေ၏၊ (ရေဖြင့်) ပြည့်စေ၏။ (၂)ကပ်ရောက်စေ၏။ (၁) အဝိဇ္ဇာ ဥပယန္တီ သခ်ါရေ ဥပယာပေတိ။ သံ၁။၃၄၀။ သခ်ါရေ ဥပယာပေတိတိ သခ်ါရေ ဥပရိ ယာပေတိ ဝမေတိ။ သံဒ္ဒ၊၂။၁၁၄။ **ဥပ ယာပေန္တီ**–မဟာသမုဒ္ဒေါ ဘိက္ခဝေ ဥပယန္တော မဟာနဒိယော ဥပယာပေတိ။ မဟာနဒိယော ဥပယန္တီယော ကုန္နဒိယော ဥပယာပေန္တီ။ သံ၁။၃၃၉၊၃၄၀။ ဥပယာပေတိတိ ဥပရိယာပေတိ ဝမေတိ ပူရေတိတိ အတ္ထော။ သံဒ္ဒ၊၂။၁၁၄။ (၂) အဟိတေ အပယာပေတိ၊ ဟိတေ ဥပယာပေတိ။ အဘိ၊ဒ္ဒ၊၁။၁၆၅။

ဥပယာပေတုံ (ဗျ) [ဥပ+ယာ+ဏာပေ+တုံ] ကပ်ရောက်–ချဉ်းကပ်–စေခြင်းငှါ။ ဥပယာ ပေတဗ္ဗ–ကြည့်။

ဥပယာပေန္တီ (ကြို) [ဥပ+ယာ+ဏာပေ+အန္တီ] အထက်သို့တက်စေကုန်၏၊ တိုးပွားစေကုန်၏၊ ပြည့်စေကုန်၏။ ဥပယာပေတိ (၂)ကြည့်။

ဥပယာသိ[၁] (ကြို) [ဥပ+ယာ+အ+သိ] ကပ်ရောက်၏ ချဉ်းကပ်၏။ ဥပယာတိ–ကြည့်။

ဥပယာသိ[၂] (ကြို) [ဥပ+ယာ+ဏ္ဍိ] ချဉ်းကပ်-လာရောက်–ပြီ။ ဥပယာတိ–ကြည့်။

ဥပယုဇ္ဇတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ယုဇ+ယ+တိ] ယှဉ်စပ်သုံးစွဲ၏။ သင့်လျော်၏။ နှ ဟိ ပဓာနေ ဝိဇ္ဇမာနေ အပ္ပဓာနံ ဥပယုဇ္ဇတိ။ အနုဋီ။၁။၉ရ။

ဥပယုဇ္ဇမာန (တိ) [ဥပ+ယုဇ+ယ+မာန] ယှဉ်အပ်–သုံးဆောင်အပ်–သော။ ပိဝသိ ခါဒသိ စာတိ ကာလေန ကာလံ ဥပယုဇ္ဇမာနံ ဂန္ဓပါနံ သုဓာဘောဇနဉ္စ သန္ဓာယ ဝဒတိ။ ဝိမာန၊ ဒ္ဒ။၂၂ရ။

ဥပယုဇ္ဇိတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+ယုဇ+ယ+တဗ္ဗ] ယှဉ်စပ်–အပ်–သင့်–ထိုက်–သော။ ဥပယုဇ္ဇိတဗ္ဗော ကိရိယာယာတိ ဥပယောဂေါ၊ကမ္မံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၁ရ၀။

ဥပယုဇ္ဇိတ္ထာ (ဗျ) [ဥပ+ယုဇ+တ္ထာ] ပြင်းစွာ အားထုတ်၍၊ သုံးဆောင်၍။ ဥပယုဇ္ဇိတ္ထာတိ ဗလဝဝါယာမကရဏဝသေန ဘုသံ ယုဇ္ဇိတ္ထာ၊

သသန္ဓာနေ ဥပ္ပါဒနေန ဝဋ္ဋဋ္ဌာတိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဂံ။၄၀၀။ (ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၂၃-၌ ဥပ-ဘုဋ္ဌတ္ထာ ဟုရှိ၏။)

ဥပယုတ္ထ (တိ) [ဥပ+ယုဇ+တ] ယှဉ်စပ်-သုံးစွဲ-အပ်သော။ ဝိဇ္ဇာသိပ္ပေါသဓာဒီဟိစာပိ ဗာလသရီရေ ဥပယုတ္တေဟိ ကာလန္တရေ ဝုဠ္ဠ-သရီရာဒီသု ဖလဒေဟိ အယမတ္ထော ဝေဒိ-တဗ္ဗော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၅၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၈၈။

ဥပယုပါဒါန (နာ) [ဥပယ+ဥပါဒါန] ဥပယမည်သောတဏှာဒိဋ္ဌိတို့သည်-ကပ်၍ယူအပ်-စွဲလမ်းအပ်-သော။ (တပ္ပရိသ်။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ-အလို။) ဥပယမည်သောတဏှာဒိဋ္ဌိနှင့် ဥပါဒါန်တရား လေးပါး။ (ဒွန်။ သံ၊ဋ္ဌ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ-တို့အလို။) ရူပဓာတုယာ ခေါ် ဂဟပတိ ယော ဆန္ဒော ယော ရာဂေါ ယာ နန္ဒီ ယာ တဏှာ ယေ ဥပယုပါဒါနာ.....တေ တထာဂတသ ပဟီနာ။ သံ၊၂။၉၊၁၂။ မဟာနိ။၁၅၂။ စူဠနိ။၁၄၈။ အနုဋ္ဌ၊ ၁။၄၂။ ယေ ဥပယုပါဒါနာတိ တဏှာဒိဋ္ဌိဟိ ဥပဂန္တာ ဂဟိတာ။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ။၄၂။ ဥပယုပါဒါနာတိ တဏှုပယဒိဋ္ဌုပယဝသေန ဒွေ ဥပယာ ကာမု-ပါဒါဒိနိ စတ္တာရိ ဥပါဒါနာနိ စ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၃၉။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၂၆၉။

ဥပယုပါဒါနာဘိနိဝေသဝိနိဗန္ဓ (တိ) [ဥပယုပါဒါနာဘိနိဝေသ+ဝိနိဗန္ဓ] ဥပယတရား, ဥပါဒါန်တရား, အဘိနိဝေသတရားတည်းဟူသော တဏှာဒိဋ္ဌိတို့သည် နှောင်ဖွဲ့အပ်သော။ ဥပယုပါဒါနာဘိနိဝေသဝိနိဗန္ဓော ခွါယံ ကစ္စာန လောကော ယေဘုယ္ယေန။ သံ၊၁။၂၅၅။ ဥပ-ယုပါဒါနာဘိနိဝေသဝိနိဗန္ဓောတိ ဥပယေဟိ စ ဥပါဒါနေဟိ စ အဘိနိဝေသေဟိ စ ဝိနိ-ဗန္ဓော။.....တဏှာဒိဋ္ဌယော ဟိ ယသ္မာ အဟံ မမန္တိအာဒီဟိ အာကာရေဟိ တေဘူမက-ဓမ္မေ ဥပေန္တိ ဥပဂစ္ဆန္တိ၊ တသ္မာ ဥပယာတိ ဝုစ္စန္တိ၊ ယသ္မာ ပန တေ ဓမ္မေ ဥပါဒိယန္တိ ဧစဝ အဘိနိဝိသန္တိ စ၊ တသ္မာ ဥပါဒါနာတိ စ အဘိနိဝေသာတိ စ ဝုစ္စန္တိ၊ တာဟိ စာ-ယံ လောကော ဝိနိဗဇ္ဈော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၁-၃၂။

ဥပယောဂ (ပု) [ဥပ+ယုဇ+ဏ] (၁) ဒုတိယာဝိဘတ်။ (၂) ဒုတိယာဝိဘတ်၏ အနက်၊ ဒုတိယာအနက်၊ ကံအနက်။ (၃) လုံ့လပြုခြင်း၊ အားထုတ်ခြင်း။ (၄) (က) ယှဉ်စပ်-သုံးစွဲ-ခြင်း။ (ခ) တပ်ဆင်ခြင်း၊ စီခြယ်ခြင်း။ သင့်တင့်ရာအရပ်၌ ထည့်သွင်းခြင်း။ (၅) အတတ်ပညာသင်ယူခြင်း၊ သီလစသည်ကို ဆောက်တည်ပြီးနောက် ဦးစွာပဌမ ဥဒ္ဒာန, ဥပဒ္ဒာန အစရှိသော ကျင့်ဝတ်များကို ပြည့်စုံစေ၍ အတတ်ပညာ သင်ယူခြင်း။

(၁) ဒုတိယာဝိဘတ်။ ဥပယောဂေန ဘုမ္မေန၊ တံတံအတ္ထမပေက္ခိယ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၁။ တံ ပုဂ္ဂလန္တိ သော ပုဂ္ဂလောတိ ပစ္စတ္တဝစနံ ဥပယောဂဝသေန ပရိဏာမေတ္တာ တံ ပုဂ္ဂလံ အနာပုစ္ဆာ ပဏ္ဍိတမိတဗ္ဗန္တိ အတ္ထော။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၅၈။ ဟတ္ထိသဒ္ဒန္တိ ကရဏတ္ထေ ဥပယောဂေါ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ မူလဋီ၊၁။၂၄။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၄။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၁၁။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၂။ ကခ်ီ၊ဋီ။၁၃။ မူလဋီ၊၁။၁၀။ မူလဋီ၊၃။၂၀၀။ နိတိ၊သုတ္တ။၆၆၂။) (၂) ဒုတိယာဝိဘတ်၏ အနက်၊ ဒုတိယာအနက်၊ ကံအနက်။ ဂစ္ဆထ ဘိက္ခဝေ ပဏာမေမိ ဝေါတိအာဒီသု ဥပ-ယောဂေ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၉။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၆။ ဣတိဝုတ်၊ ဋ္ဌ။၃၆၊ (-၂၂ရ။) ဥပယုဇ္ဇိတဗ္ဗော ကြိယာယာတိ ဥပယောဂေါ၊ ကမ္မံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁ရ၀။ (၃) လုံ့လပြုခြင်း၊ အားထုတ်ခြင်း။ ဝေါယောဂံ အာပဇ္ဇတိတိ ဥပယောဂံ သယံ တေသံ ကိစ္စာနံ ကတ္တာဗ္ဗတံ အာပဇ္ဇတိ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၂ရ၀။ (၄) (က) ယှဉ်စပ်-သုံးစွဲ-ခြင်း။ သော နု ကတ္ထစိ ဝိနယပိဋကေ ဥပယောဂံ ဂတော။ ကခ်ီ၊ဋီ၊

သစ်။ဝ၉ဖ။ (–ဇာ၊ဌ၊ဖ။၂၈၀။) (ခ) တပ်ဆင်ခြင်း၊ စီခြယ်ခြင်း၊ သင့်တင့်ရာအရပ်ဌ ထည့်သွင်းခြင်း။ တသို့ ပိဋ္ဌနေ စတသော ဝဇိရနာဋ္ဌယော ဥပယောဂံ အဂမံသု။ ဒီ၊ဌ၊ ၃။၄၃။ မ၊ဌ၊၂။ဝ၉ရ။ ဥပယောဂန္တိ တတ္ထ တတ္ထ အပေါ့တဗ္ဗဋ္ဌာနေ အပ္ပနာဝသေန ဝိနိယောဂံ အဂမံသု။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၃ဖ။ (၅) အတတ်ပညာ သင်ယူခြင်း၊ သီလစသည်ကို ဆောက်တည်ပြီးနောက် ဦးစွာပဌမ ဥဋ္ဌာန, ဥပဋ္ဌာန အစရှိသောကျင့်ဝတ်များကို ပြည့်စုံစေ၍ အတတ်ပညာ သင်ယူခြင်း။ အက္ခာတရိ ဥပယောဂေ ပဋ္ဌမီ။...ဥပယောဂေါတိ သီလာဒီနိ သမာဒိ-ယိတ္တာ ဂယှမာနံ နိယမပုဗ္ဗကံ ဝိဇ္ဇာဂဟဏံ။ နိတိ၊သုတ္တ။ဖ၄ရ။

ဥပယောဂကမနှုပဂ(တိ) [ဥပယောဂ+ဂမနှုပဂ] ယှဉ်စပ်-သုံးစွဲအပ်-သည်၏အဖြစ်သို့ ကပ်ရောက်သော၊ အားထုတ်အပ်သည်သို့ ရောက်ခြင်းငှါ လောက်သော(မအူ၊သျ)။ သုံးစွဲရန်ဖြစ်နိုင်လောက်သော။ တစန္တိ ဘောသဇ္ဇတ္ထာယ ဝါ ရဇနတ္ထာယ ဝါ ဥပယောဂဂမနှုပဂံ ယံကိဉ္စိ ရုက္ခတ္တစံ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၉၄။

ဥပယောဂတ္ထ (ပု) [ဥပယောဂ+အတ္ထ] ဒုတိယာအနက်၊ ကံအနက်။ ပါဒေသု ဂဟေတ္တာတိ ပါဒေ ဂဟေတ္တာ၊ ဥပယောဂတ္ထေ ဘုမ္မံ။ ဝိ၊ဌ၊ ၁။ဝရ၈။(–ဒီ၊ဌ၊။၃ ၂၈။ သံ၊ဌ၊၃။ ၂ဖ။ အံ၊ဌ၊ ၂။၃၈ဖ။ အဘိ၊ဌ၊။ဝ၉၃။ အံ၊ဋီ၊။ရ၉။)

ဥပယောဂတ္ထဇောတနတ္ထ(ပု) [ဥပယောဂတ္ထ+ဇောတနတ္ထ] ဒုတိယာအနက်-ကံအနက်-ကို ထွန်းပြခြင်း အကျိုး။ မာသံ အဇ္ဈေတိတိ-အာဒီသု ဝိယ ဥပယောဂတ္ထဇောတနတ္ထံ ဣဒ ဥပယောဂဝစနေန နိဒ္ဒေသော ကတော။ ဥဒါန၊ ဌ။၂၂။

ဥပယောဂနိဒ္ဒိဋ္ဌ (တိ) [ဥပယောဂ+နိဒ္ဒိဋ္ဌ] ဒုတိယာဝိဘတ်ဖြင့် ညွှန်ပြအပ်သော။ တသ္မာ "ကုသလံ ဓမ္မ"န္တိ ဥပယောဂနိဒ္ဒိဋ္ဌံ ပစ္စယံ ဥပဂဗ္ဗမာနံ ပဋိစ္စ။ မူလဋီ၊၃။၂၀၀။

ဥပယောဂနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥပယောဂ+နိဒ္ဒေသ] ဒုတိယာဝိဘတ်ဖြင့် ညွှန်ပြခြင်း။ တသ္မာ တဒ-တ္ထဇောတနတ္ထံ တတ္ထ ဥပယောဂနိဒ္ဒေသော ကတော။ ဝိ၊ဌ၊၁။ဝ၀။(–သာရတ္ထ၊၁။ဝ၉၉။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊၁။ဝရ၅။ သံ၊ဋီ၊၁။၃၃။)

ဥပယောဂပွပဝတ္ထိ (ထီ) [ဥပယောဂ+ပဝတ္ထိ] ဒုတိယာအနက် ဖြစ်ခြင်း။ ဥပယောဂပွဝတ္ထိယံ ဟိ ဣဒံ သာမိဝစနံ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၄ဖ။

ဥပယောဂဖလ (နာ) [ဥပယောဂ+ဖလ] သုံးဆောင်သောကာလ, အကျိုးပေးရာကာလ။ (ပြည်၊သျ။) ဒေါသော ဥပယောဂဖလေသု အနိဋ္ဌတ္တာ ဝိသသံသဋ္ဌပူတိမုတ္တံ ဝိယ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ မူလဋီ၊၁။၁၂၁။

ဥပယောဂဗဟုဝစန (နာ) [ဥပယောဂ+ဗဟုဝစန] (၁) ဒုတိယာဗဟုဝုစ်ဝိဘတ်။ (တိ) (၂) ဒုတိယာဗဟုဝုစ်ဝိဘတ်ရှိသော။ (၁) (တိ) (၂) နောတိ ဥပယောဂဗဟုဝစနံ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ဖ။ (–ဒီ၊ဌ၊။၁၃။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၃ ၂၃။) ဘုမ္မဝစန-လည်းကြည့်။

ဥပယောဂလဒ္ဓ (တိ) [ဥပယောဂ+လဒ္ဓ] ရအပ်သော ဒုတိယာဝိဘတ်ရှိသော(ကာယ, စိတ္တ)။ " ကာယံ ပရိဏာမေတိ, စိတ္တံ ပရိဏာမေတိ" ဟူ၍ ဒုတိယာဝိဘတ်ဖြင့် ဆိုအပ်သော ကိုယ်, စိတ်။ ဥပယောဂလဒ္ဓံ အာရမ္မဏံ ဟောတိ။ အဘိ၊ဌ၊။၄၄၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ဖ၀။ ဥပယောဂ-လဒ္ဓန္တိ လဒ္ဓဥပယောဂဝစနံ၊ ဒုတိယာဝိဘတ္တိ-ဝသေန ဝုတ္တံ "ကာယံ ပရိဏာမေတိ"တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ဖ၄။

ဥပယောဂဝစန (နာ) [ဥပယောဂ+ဝစန] (၁)

ကဲ့အနက်-၌ စီရင်အပ်သော-ကိုဟောသော-ဝိဘတ်၊ ဒုတိယာဝိဘတ်။ (၂) ဒုတိယာဝိဘတ်၏ အနက်၊ ကဲ့အနက်။ (တိ) (၃) ဒုတိယာဝိဘတ် ရှိသော။ (၁) အထ ကသ္မာ ယထာ သုတ္တန္တေ "ဧကံ သမယ"န္တိ ဥပယောဂဝစနေန နိဒ္ဒေသော ကတော။ ဝိ၊ဌ၊၁။၈၀၊(-၈၄။) (၂) သင်္ဂဟော ဧတေတိ ဥပယောဂဝစနေ ပစ္စတ္တံ။ ဒီ၊ဌ၊၃၊ ၁၄၁။ အံ၊ဌ၊၂။၂၉၁။ ဥပယောဂဝစနေတိ ဥပယောဂတ္ထေ၊ ဝုစ္စတိတိ ဝစနံ အတ္ထော၊ ဥပယောဂဝစနေ ဝါ ဝတ္တမ္ဘေ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၄၆။ (တိ)(၃) တံ ခေါ ပနာတိ ဣတ္ထံဘူတာချာနတ္ထေ ဥပယောဂဝစနံ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၈၄။ (-ဒီ၊ဌ၊၁။၁၃၃။ မ၊ဌ၊၁။၁၁၄။)

ဥပယောဂဝစနနိဒ္ဓေသ(ပု)[ဥပယောဂဝစန+နိဒ္ဒေသ] ဒုတိယာဝိဘတ်ဖြင့် ညွှန်ပြခြင်း။ တသ္မာ တဒတ္ထဇောတနတ္ထံ ဣဓ ဥပယောဂ-ဝစနနိဒ္ဒေသော ကတော။ ဒီ၊ဌ၊၁။၃၄။ မ၊ဌ၊ ၁။၁၁။ သံ၊ဌ၊၁။၁၀။ အံ၊ဌ၊၁။၁၀။ခုဒ္ဒက၊ဌ။၉၁။

ဥပယောဂဝစနဝါရ(ပု) [ဥပယောဂဝစန+ဝါရ] ဒုတိယာဝိဘတ်ဖြင့် ဆိုအပ်သောပုဒ်တို့၏-ဝါရ-အလှည့်အကြိမ်။ "ယံ တံ အာဂမ္မ ဝိဟာရံ အဒါသိ"တိအာဒယော ပဋ္ဌ ဥပယောဂဝစန-ဝါရာ ဝုတ္တာ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၉၁။

ဥပယောဂိတာ (ထီ) [ဥပယောဂိ+တာ] ယှဉ်စပ်ခြင်းရှိသည်၏ အဖြစ်။ တသ္မိံ အရ-ယာတေ ဧတေသု ဥပယောဂိတံ ဒသ္သေတုံ-.....ဝုတ္တံ။ ဝိမတိ၊၁။၄၈။

ဥပယောဂူပသေဝန (နဝ) [ဥပယောဂ+ဥပ-သေဝန] ယှဉ်ကပ်ပေးခြင်းဟူသော မှီဝဲခြင်း။ ဥပသေဝနံ ပန ကာယေ အလ္လိယာပနဝသေန ဥပယောဂူပသေဝနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၇၈။ (မူလဋီ၊ ၃။၁၇၁။ အနုဋီ၊၃။၂၃၁-အလား-တူဝါကျတို့၌ ဥပဘောဂူပသေဝနံ-ဟုရှိသည်။)

ဥပယောဂေကဝစန (နဝ) [ဥပယောဂ+ဧက-ဝစန] ဒုတိယာဧကဝုစ်ဝိဘတ်။ ကိဉ္စိတိ ဥပ-ယောဂေကဝစနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၇၅။ (-ဝိမာန၊ ၄။၁၅။)

ဥပယောဇိတ (တိ) [ဥပ+ယုဇ+ဏေ+တ] ယှဉ်-စေအပ်သော။ သော ဟိ တေန ဥပယော-ဇိတော ဝိယ ဟောတိ။ မူလဋီ၊၂။၇၀။ အနုဋီ၊ ၂။၇၄။

ဥပရစိတ (တိ) [ဥပ+ရစ+တ] စီရင်-စီစဉ်-ပြုလုပ်-ရေးသား-အပ်သော။ နာတိသင်္ခေပ-နာတိဝိတ္ထာရဝသေန ဥပရစိတာ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၄၅၅။

ဥပရစိတရူပက (နဝ) [ဥပရစိတ+ရူပက] စီစဉ်-ပြုလုပ်-အပ်သော အရုပ်။ ဒါရုကပိလ္လကာနိ ဝါတိ ဒါရုဒဏ္ဍာဒီဟိ ဥပရစိတရူပကာနိ။ ထေရီ၊ ၄။၂၆၄။

ဥပရဇ္ဇ (နဝ) [ဥပရာဇ+ဏ္ဍ] အိမ်ရှေ့မင်း၏-အဖြစ်-ရာထူး။ ဗာလော ဟိ အပဏ္ဍိတ-ပုရိသော ရဇ္ဇံ ဝါ ဥပရဇ္ဇံ ဝါ ... ပတ္ထေန္တော။ မ၊ဌ၊၄။ရ၁။ (-ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၃၆၁။ ဗာဌ၊၄။၁ရ၀။ ဗာ၊ဌ၊ရ။၂။)

ဥပရဇ္ဇမဂ်လ(နဝ) [ဥပရဇ္ဇ+မဂ်လ] အိမ်ရှေ့မင်း အဖြစ် အဘိသိက်သွန်းခြင်း မင်္ဂလာ။ တသ္မ ပုတ္တသ္မ ဥပရဇ္ဇမဂ်လံ။ မ၊ဌ၊၃။၂၁၅။

ဥပရတ (တိ) [ဥပ+ရမ+တ] ရှောင်ကြဉ်သော၊ ချုပ်ငြိမ်းသော၊ ကင်းကွာသော၊ ကင်းရှင်းသော၊ သူ။ ဥပသန္တော ဥပရတော၊ မန္တဘာဏီ အနု-ဒ္ဓတော။ ထေရ။၂၂၀၊၃၄၅။ ဥပရတောတိ သဗ္ဗသ္မာ ပါပကရဏတော ဩရတော ဝိရ-တော။ ထေရ၊ဌ၊၁။၃၈။ (-ဒီ၊ဌ၊၁။ရ၅။ မ၊ဌ၊ ၂။၁၁၃၊၂၈၃။ အဘိ၊ဌ၊၃။၃၅။ ထေရ၊ဌ၊ ၂။၄၈၄။) ပဗ္ဗဇိဿာမိတိ စိန္တိတကာလတော ပဋ္ဌာယ ဟိ ကိလေသကာမာနံ ဧကော ကော-

ဌာသော ဥပရတော နာမ ဟောတိ နိရုဒ္ဓေါ။ ဇာ၊ဌ၊၃။၃၆၀။ ဥပရတောတိ ဝိရတော၊ နိရုဒ္ဓေါတိ အတ္ထော။ ဇာ၊ဋီ၊ဇား။ကျော။

ဥပရတကောဌာသ (တိ) [ဥပရတ+ကောဌာသ] ချုပ်ငြိမ်းသော-ကင်းကွာသော-အဖို့ရှိသော။ ယတော ဥပရတော သြမိ ဧတေသန္တိ ယတောမိကာနိ ဥပရတကောဌာသာနိ။ ဇာ၊ဌ၊၃။၃၆၀။

ဥပရတာဝိပစ္စနသဘာဝါသင်္ခ (တိ) [ဥပရတ+ အဝိပစ္စနသဘာဝါသင်္ခါ] ကင်းသော အကျိုးမပေးခြင်းသဘောဌ် ယုံမှားတွေဝေမှုရှိသော။။ ဧကန်အကျိုးပေးမည်ဖြစ်သော။ အနေကာနိ စ အာနန္တရိယာနိ ကတာနိ ဧကန္တေ ဝိပါကေ နိယတတ္တာ ဥပရတာ-ဝိပစ္စနသဘာဝါသင်္ခါတ္တာ နိစ္ဆိတာနိ သဘာ-ဝတော နိယတာနိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၉၆။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၁၅။ မူလဋီ၊၁။၄၆။ ဥပရတာ အဝိပစ္စနသဘာဝါ-သင်္ခါ ယေသု တာနိ ဥပရတာဝိပစ္စ။ပ။ သင်္ခါနိ၊ တဗ္ဘာဝေါ ဥပ။ပ။ သင်္ခါတ္တံ။ အနုဋီ၊ ၁။၄၈။

ဥပရတိ (ထီ) [ဥပ+ရမု+တိ] (က) ပျောက်ကင်းခြင်း၊ ငြိမ်းစေခြင်း။ (ခ) ကင်းရှင်းခြင်း။ (က) တဿာ ဥပရတိယာ ဝူပသမနတ္ထာယ အာဟာရေတိ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၄၃၁။ မဟာနိ၊ ဌ။၃၀၁။ (ခ) တေသံ ဥပရတိယာ ဝိသုဒ္ဓါ ဟောန္တိ သူရိယရံသိယော။ မိလိန္ဒ။၂၆၆။

ဥပရတို (နာ) [ဥပ+ရတို] သည်၏အနီး။ ဒီဃ-ရတ္တိ ဟေမန္တော ဥပရတ္တိ။ မောဂ်၊ ၃-ကဏ္ဍ။ ၄၅-သုတ်။ သမီပံ ရတ္တိယာ ဥပရတ္တိ။ မောဂ်၊ ပဋ္ဌိကာ၊ ၃-ကဏ္ဍ။ ၄၅-သုတ်။

ဥပရမ (ပု) [ဥပ+ရမု+အ] (က) ရှောင်ကြဉ်ခြင်း။ (ခ) ပျောက်ကင်းခြင်း၊ ချုပ်ငြိမ်းခြင်း။ (က) သံယမမတ္တေန ဥပရမမတ္တေန။ မဟာနိ၊ဌ။ ၁၈၈။ သံသိဒ္ဓိဒဿနေနာတိ သံသိဒ္ဓိယာ နိဌာနဿ ဥပရမဿ ဒဿနေန။ အနုဋီ၊ ၃။၄၆။

ဥပရမဏ (နာ) [ဥပ+ရမု+ယု] ပျောက်ကင်းခြင်း၊ ငြိမ်းစေခြင်း။ ဝိဟီသူပရတိယာတိ ဧယ္ဓာဒုက္ခဿ ဥပရမဏတ္ထံ။ မ၊ဋီ၊၁။၁၆၈။

ဥပရမတိ (ကြို) [ဥပ+ရမု+အ+တိ] (၁) ရှောင်ကြဉ်၏။ ဆုတ်နစ်၏။ (၂) ပျက်စီး၏။ (၁) ကုပိတောပိ ဟတ္ထိနာဂေါ သမာဂန္တာ ဥပရမတိ။ မိလိန္ဒ။၁၅၄။ ဘယေန **ဥပရမန္တိ**တိ ဘယူဝရာ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၇၉။ ဥပရမန္တိတိ ဝိရမန္တိ နိဝတ္တန္တိ။ သာရတ္ထ၊၃။၂၄၃။ ဝိမတိ။ ၂။၁၁၀။ **ဥပရမာမိ**-ဇာ၊ဌ၊၅။၄၁၆။ (၂) မယံ ယမာ-မသေ **ဥပရမာမ** ဝိနဿာမ သတတံ သမိတံ မစ္စုသန္တိကံ ဂစ္ဆာမ။ ဓမ္မပ၊ဌ။၄၂။ ထေရ၊ဌ။ ၂။၈။

ဥပရမတ္ထ (ပု) [ဥပရမ+အတ္ထ] ပျောက်ကင်းခြင်းအကျိုး။ တဿာ ဥပရမတ္ထမ္မေသ ပိဏ္ဍပါတံ ပဋိသေဝတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၁။

ဥပရမန (နာ) [ဥပ+ရမု+ယု] ပျက်စီးခြင်း၊ သေဆုံးခြင်း။ ယမနံ ဥပရမနန္တိ ယမော မရဏန္တိ အာဟ "ဇာတိယာ သတိ မရဏံ ဟောတီ"တိ။ အနုဋီ၊၃။၁၆၀။

ဥပရမန္တိ (ကြို) [ဥပ+ရမု+အ+အန္တိ] ရှောင်ကြဉ်ကုန်၏။ ဥပရမတိ (၁) ကြည့်။

ဥပရမာမ (ကြို) [ဥပ+ရမု+အ+မ] ပျက်စီးကြကုန်အုံ့။ ဥပရမတိ (၂) ကြည့်။

ဥပရမာမိ (ကြို) [ဥပ+ရမု+အ+မိ] ရှောင်ကြဉ်၏။ ဥပရမတိ (၁) ကြည့်။

ဥပရဝ (ပု) [ဥပ+ရု+အ] ဟစ်အော်ခြင်း၊

ကြွေးကြော်ခြင်း။ ကမ္မန္တဒါသော.....သင်ဗွေ ဒါသေ ဂဟေတ္တာ ရာဇဂ်ဏ် ဂန္ဓာ ဥပရဝံ အကာသိ။ ဇာ၊၆၊၁။၄၉၃။ (–ဇာ၊၆၊၂။၂။)

ဥပရဝတီ(ကြို) [ဥပ+ရ+အ+တိ] မြည်တွန်တောက်တီး၏၊ ဟစ်အော်–ပြောဆို–ကြွေးကြော်–၏။ နဂရမ္ပိ နု ဥပရဝန္တိ ရာဇာနံ။ ဇာ၊ ၂။၂၄၆။ နု ဥပရဝန္တိတိ နု ဥပကြောသန္တိ နု ဝဒန္တိ။ ဇာ၊၆၊ရ။၈၆။

ဥပရဝန္တိ(ကြို) [ဥပ+ရ+အ+အန္တိ] မြည်တွန်တောက်တီးကုန်၏၊ ဟစ်အော်–ပြောဆို–ကြွေးကြော်–ကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပရာဂ (ပု) [ဥပ+ရန္ဓ+ဏ] တပ်စွန်းခြင်း၊ ဆေးဆိုးခြင်း။ (ဖလိကမဏိသု၊–ဖန်ကျောက်တို့၌၊ ဥပရာဂေါ ဝိယ–ဆေးဆိုးခြင်းကဲ့သို့–ဟုပေး။ ဖန်ကျောက်ကို ဆေးဆိုးလျှင် အရောင်ပြောင်းသကဲ့ မကောင်းသူနှင့် ပေါင်းလျှင် မကောင်းဖြစ်တတ်ကြောင်း ပြလိုရင်း ဖြစ်သည်။) သဟဝါသော သံသဂ္ဂေါ ဥပရာဂေါ ဝိယ ဖလိကမဏိသု ပုရိသဥပနိဿယဘူတံ ပုဂ္ဂလာကာရံ ဂါဟာပေတိ။ ဣတိဝုတ်၊၆။၂၃၀။

ဥပရာဇ (ပု) [ဥပ+ရာဇ] အိမ်ရှေ့မင်း။ ရာဇာ မာတာ မဟေသီ စ၊ ဥပရာဇာ ပုရောဟိတော။ ဇာ၊၆၊၂။၃၃၁။ (–ဒီ၊၆၊၁။၁၄၀။ မ၊၆၊၂။၂၈။ ဓမ္မ၊ ၆၊၁။၂၄၈။ ဇာ၊၆၊၂။၁၉၅။)

ဥပရာဇဋ္ဌာန (နဝ) [ဥပရာဇ+ဋ္ဌာန] အိမ်ရှေ့မင်း၏–အရာဌာန–ရာထူး။ ဘာတိက တုမှေ ဥပရာဇဋ္ဌာနေ ဌိတာ။ အံ၊၆၊၁။၂၀၁။ (–ဒီ၊၆၊ ၂။၉၃။)

ဥပရာဇဘာဝ (ပု) [ဥပရာဇ+ဘာဝ] အိမ်ရှေ့မင်း၏–အဖြစ်–ရာထူး။ သြပရဇ္ဇနီ ဥပရာဇ–ဘာဝံ။ အံ၊၆၊၁။၄၉။

ဥပရိ[၁](ဗျ) [“ဥဒ္ဓံ+ရိ” ဟုပုဒ်ခွဲ၍ ဥဒ္ဓံ–ကို ဥပပြု ဟူ၍ ထောမနိဓိ အတိုင်း ဝိ၊ပိ၊ဓာန် ရှုပ်စီရင်သည်၊ ပထမာပဋ္ဌမီသတ္တမျှန္ဓ ဖြစ်သော ဥဒ္ဓံသဒ္ဒါ၏ အနက်၌ ဖြစ်သည်ဟုလည်း ထောမနိဓိမိန့်ဆို၏။ ထိုအတိုင်းဆိုလျှင် “အထက်၊ အထက်မှ၊ အထက်၌”ဟူ၍ ဝိဘတ် အနက်သုံးမျိုးဖြစ်နိုင်၏။ ရူ(စာမျက်နှာ၊၁၃၃) နှင့် နီတိ၊သုတ္တ (စာမျက်နှာ၊၃၈၀–၁) တို့၌မူ သတ္တမျှန္ဓနိပါတ်ဟုမိန့်ဆိုတော်မူကြသည်] အထက်၊ အပေါ်၊ နောက် (နောင်လာလတ္တံ့ အနာဂါတ်)၊ အထက်ကာလ(အနာဂါတ်ကာလ)၊ အထက်အရပ်၊ အထက်အဖို့၊ အထက်ပိုင်း၊ အထက်ဖြစ်သော–နောက်ဖြစ်သော–နောင်လာလတ္တံ့ဖြစ်သော–အပိုင်း, အခန်း, ကဏ္ဍ, စကားရပ်, အရိယမဂ်ဖိုလ် စသည်။ တေန ခေါ ပန သမယေန ဒွေ ဘိက္ခူ သံဃိကေ ဝိဟာရေ ဥပရိဝေဟာသကုဋိယာ ကောဟေဌာ ဝိဟရတိ ဧကော ဥပရိ။ ဝိ၊၂။၆၆။ ဝဇိရပါဏိ ယက္ခော...ဥပရိဝေဟာသံ ဌိတော ဟောတိ။ ဒီ၊၁။ရ၉။ မ၊၁။၂၉၄။ ဣတော ဝဿ–သတသဿ ဥပရိ အဋ္ဌာရသမေ ဝဿေ ပါဋလိ–ပုတ္တေ ဓမ္မာသောကော နာမ ရာဇာ.....ရဇ္ဇံ ကာရေသိတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၇။ ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယံ အဝသံ သမ္ဘပကော။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၆၃။ ပုရိသ–နိမိတ္တေ စတ္တာရိ ပဿာနိ မဇ္ဈံ ဥပရိစာတိ ဆ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၂၂။ ဥပရိတိ အဂ္ဂကောဋိတော ဥပရိဘာဂပဋဒေသော။ သာရတ္ထ၊၂။ရ၃။ ဥပရိ(ဝိ၊ ဌ၊၄။၅၀)တိ အဂ္ဂဋ္ဌပါသကဿ ဥပရိဘာဂေ။ ဝိမတိ၊၂။၂၃၃။ ဥပရိ (ကခ်ိ၊၂၁၅)တိ အစေ–လကဝဂ္ဂေ။ ကခ်ိ၊ဋီ၊သစ်။၃၇၈။ ဥပရိ(ပဋိသံ၊ ဌ၊၁။၁၂၈)တိ အရဟတ္တာ ဥဒ္ဓံ။ ပဋိသံ၊ဂ်။၁၂၀။

ဥပရိ[၂] (ဥပသာဂအဗျယ) [ဥ+ပရိ] တက်၍ ကြဉ်၍။(ကစ္စာယနဝဏ္ဏနာ။) တက်၍ ထက်ဝန်းကျင်။(သပြေကန်။) ဥပရိပဗ္ဗတာ ဒေဝေါ ဝဿတိတိ ဣဒံ ပန ဥပရိတိ ဥပသဂ္ဂဒ္ဒယ–

ဝသေန ဝုတ္တံ၊ နှ ဥပရိသဒ္ဒပယောဂဝသေန၊ ဥပရိသဒ္ဒါ ဟိ နိပါတော၊ ဣဒံ ပန ဥပသဂ္ဂ-ဝသေန ဝုတ္တံ။ နျာသ။၁၉၆။ ဥပရိပဗ္ဗတာတိ ဗ္ဗေ ဥကာရော ဥဂ္ဂမနတ္ထော၊ ပရိသဒ္ဒါ ပရိဝဇ္ဇနတ္ထော၊ တသ္မာ ဒေဝါ မေဃော ဥဂ္ဂန္တာ ပဗ္ဗတံ ဝဇ္ဇေတွာ ဝဿတီတျတ္ထော။ ကစ္စာယနဝဏ္ဏနာ။၁၉၄။ ပဗ္ဗတာ-တောင်မှ၊ ဥ-တက်၍၊ ပရိ-ထက်ဝန်းကျင်၊ ဒေဝေါ-မိုးသည်၊ ဝဿတိ-ရွာ၏။(သပြေကန်။) ဒေဝေါ-မိုးသည်၊ ဥ=ဥဂ္ဂန္တာ-တက်၍၊ ပဗ္ဗတံ-တောင်ကို၊ ပရိ=ဝဇ္ဇေတွာ-ကြဉ်၍၊ ဝဿတိ-ရွာ၏။ (ကစ္စာယနဝဏ္ဏနာအလို။) (ဥပရိ-ကို နိပါတ်ပုဒ် ဟုလည်းကောင်း, ဥပသာရနှစ်ပုဒ်တွဲဟုလည်းကောင်း အမျိုးမျိုး ကြံကြ၏၊ ဤနေရာ၌ နိပါတ်, ဤနေရာ၌ ဥပသာရဟု ခွဲရန်ကား ခဲယဉ်းလှသည်။)

ဥပရိအာကာသတလ(နာ) [ဥပရိ+အာကာသ-တလ] အထက်ဖြစ်သော ကောင်းကင်အပြင်။ ပါသာဒမတ္ထကေတိ ပါသာဒဿ ဥပရိ-အာကာသတလေ။ အံ၊ဦ၊၂။၁၁၉။

ဥပရိဥပရိဂုဏ(ပု) [ဥပရိဥပရိ+ဂုဏ] အထက်အထက်ဖြစ်သော ဂုဏ်။ ဥပရိဥပရိဂုဏေဟိ ပရိဟာနာယ သံဝတ္တန္တိ။ အံ၊ဌ၊၂။၆၄။

ဥပရိဥပရိပဒ (နာ) [ဥပရိဥပရိ+ပဒ] အထက်အထက်-နောက်နောက်-ဖြစ်သောပုဒ်။ ဂဟိ-တဂဟိတပဒံ ဥပရိဥပရိပဒံ ဂဏှန္တဿ နုဿတိ။ အံ၊ဦ၊၁။၁၆၁။

ဥပရိဥပရိသမာပတ္တိသမာပဇ္ဇနတ္ထ (ပု) [ဥပရိဥပရိ+သမာပတ္တိ+သမာပဇ္ဇနတ္ထ] အထက်အထက်၌ ဖြစ်သော သမာပတ်ကို ဝင်စားနိုင်ခြင်းအကျိုး။ ဥပရိဥပရိသမာပတ္တိသမာပဇ္ဇန-တ္ထာယ ပဌမဇ္ဈာနာဒိသမာဓိ အဘိနိဟရိတုံ။ အံ၊ဌ၊၃။၁၀၁။

ဥပရိကဏ္ဌသက္ခလိကာ (ထီ) [ဥပရိ +ကဏ္ဌ သက္ခလိကာ] နားရွက်စွန်း(နားရွက်ပေါက်)၏ အထက်။ (ဝိသုဒ္ဓိ၊ဦ၊သျ၊ဒု။၁၉၇။) ကဏ္ဌစူဠိ-ကာတိ ဥပရိကဏ္ဌသက္ခလိကာယ ပရဘာဂံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဦ၊၁။၃၀၅။

ဥပရိကေသန္တ (ပု၊နာ) [ဥပရိ+ကေသန္တ] ဆံပင်၏ အဆုံး၊ ဆံပင်အဖျား။ အာယသ္မာ ကိရ ရာဟုလော.....ပါဒတလတော ယာဝ ဥပရိ-ကေသန္တာ တထာဂတံ ဩလောကေသိ။ အံ၊ဦ၊၁။၁၇၁။

ဥပရိကွီ (ထီ) [ဥပရိ+ဣကွ+ကီ] ဥပရိကွီ မည်သော မိဖုရား။ ဃဋ္ဋိကာ ဥပရိကွီ စ၊ ပေါ်ကွရကီ စ ဘာရိကာ။ ဇာ၊၂။၂၅၁။ ဇာ၊ဌ၊ ၇။၉၃။

ဥပရိကျာ (ထီ) [ဥပရိ+ချာ+အ] နိဿတ္တိကို၊ သတ္တိရှိလာ၊ ကျမ်းဌ်ပါ၊ ဝါစာသိလိဋ္ဌ၊ ဥပရိက်။ တွင်းကြီးနိယံ၊ နံပါတ်။၂၂။ သမ္ပဋိစ္ဆန္ဒံ ဝိယ သမ္ပဋိစ္ဆနစိတ္တံ-၌ သမ္ပဋိစ္ဆိန်း၏ ခံတတ်သော ကတ္တုသတ္တိမရှိသော နိဗ္ဗာပါရသဘောကို သဗ္ဗာ ပါရကတ္တုသတ္တိ၌ တင်စား၍ တဒ္ဓမ္မုပစာအား ဖြင့် ဆိုရကား ဥပရိကျာဟူ၏။ ဤဥပရိကျာကား ပြေပြစ်ခြင်း=ဝါစာသိလိဋ္ဌအကျိုးသာတည်း။ တွင်းကြီးနိယံအဖြေ။ နံပါတ်။၂၂။ ဤပုဒ်ကို ပါဠိအဋ္ဌကထာတို့၌ မတွေ့ရ။

ဥပရိခါဒနီယ (နာ) [ဥပရိ+ခါဒနီယ] ခဲဖွယ်၏-အထက်အရပ်-အပေါ်အရပ်။ ဥပရိခါဒနီယေပိ ဥတ္တိဋ္ဌပတ္တံ ဥပနာမေန္တိ။ ဝိ၊ဃ။၅၆။

ဥပရိဂဂနတလာဘိမုခ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပရိ+ဂဂနတလာဘိမုခ] အထက်ကောင်းကင်အပြင်သို့ ရှေ့ရှု။ ဥဒ္ဓန္တိ ဥပရိဂဂနတလာဘိမုခံ။ အံ၊ဌ၊ ၃။၃၀၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၇၁။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဦ၊၁။၁၉၉။)

ဥပရိဂဇ် (နာ၊ထီ) [ဥပရိ+ဂဂ်ိ] ဂဂ်ိမြစ်၏-

အထက်ပိုင်း-အထက်ရေအလျှဉ်။ အထ ဥပရိဂဂ်ါယ ဓနိကေဟိ ပရိပီဠိတောဿ။ စရိယာ။ ၄၀၃။ ဥပရိဂဂ်ါယာတိ ဂဂ်ါယ နဒိယာ ဥပရိ-သောတေ။ စရိယာ၊ဌ။၁၄၂။ ကိလေသ-ဝသေန ဥပရိဂဂ်ံ ဂန္တွာ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၂၃၁။ (-မ၊ ဌ၊၃။ဖ၀။ ဇာ၊ဌ၊၂။၁၀ရ။)

ဥပရိဂဂ်ါဝါသိက (တိ) [ဥပရိဂဂ်ါ+ဝသ+ဏိ။ သွတ္ထ က-သက်၍ ဝါသိကာပြီး။] ဂဂ်ါမြစ်၏ **အထက်ပိုင်း**-ဂဂ်ါမြစ်ညာ-ဌ်ဒေနလေ့ရှိသော၊သူ။ ပုန ဧကသ္မိံ သမယေ ဥပရိဂဂ်ါဝါသိကံ ကုလံ ဟေဋ္ဌာဂဂ်ါဝါသိကေန ကုလေန သဒ္ဓိံ မိတ္တ-သန္ထဝံ ကတ္တာ။ မ၊ဌ၊၂။၃၀၈။

ဥပရိဂဏာ (ထီ) [ဥပရိ+ဂဏာ] အထက်ဌ် ဖြစ်သော ဂဏန်းသင်္ချာ။ ဟေဋ္ဌာဂဏံ အမု-ဌ္ဌိတ္တာဇဥပရိဂဏာ သမ္ဘဝတိ။ အနုဋီ၊၃။၂၈၄။

ဥပရိဂတ (တိ) [ဥပရိ+ဂတ] (က) အထက်ဌ်-ရောက်သော-တည်နေသော။ (ခ) အထက်သို့ မြင့်တက်သော။ (က) ဥပရိပါသာဒဝရဂတ-ကြည့်။ (ခ) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပရိဂတဌ (ပု) [ဥပရိဂတ+အတ္ထ] အထက်သို့ မြင့်တက်-သည်၏အဖြစ်ဟူသော-ခြင်းဟူသော-အနက်သဘော။ ပညာပါသာဒတာယ စသ ဥပရိဂတဌေန အစ္ဆရိယံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၃၀။

ဥပရိဂိဝါ (ထီ) [ဥပရိ+ဂိဝါ] လည်ပင်း၏ အထက်။ တောမရဟတ္ထာ စ ပုရိသော ဥပရိဂိဝါယ နိသိန္နော ဟောတိ။ မ၊၃။၁ရ၃။ ဥပရိဂိဝါယ ဆိန္နသီသဿပိ အဓောဘာဂေန အင်္ဂါဇာတံ ပဝေသေတ္တာ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၄၂။

ဥပရိဂုဏ (ပု) [ဥပရိ+ဂုဏ] အထက်ဌ်ဖြစ်သော ဂုဏ်။ (အထက်မင်ဖိုလ်ကို ဥပရိဂုဏ-ဟုလည်း ကောင်း, သမာဓိ ပညာကို ဥပရိဂုဏ-ဟုလည်း ကောင်း အရာအား-လျော်စွာ သုံးနှုန်း၏။) ပရိ-ဟာနာယာတိ ဥပရိဂုဏေဟိ ပရိဟာနတ္ထာယ။ အံ၊ဌ၊၃။၃၉။(-ဒီ၊ဌ၊၁။၅ရ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၃၂၈။ ဒီ၊ ဋီ၊၁။ဖ၃၃။)

ဥပရိဂုဏပဋိလာဘ (ပု) [ဥပရိဂုဏ+ပဋိ လာဘ] အထက်ဂုဏ်ကိုရခြင်း။ တေ ပစ္စေ၁-ကိ္ခတ္တာ ဥပရိဂုဏပဋိလာဘာယ ဝါယာမံ နကရောတိ။ အံ၊ဌ၊၃။၃၉။

ဥပရိဂေါပ္ပက (တိ) [ဥပရိဘာဂပ္ပမာဏ+ ဂေါပ္ပက] ဖမျက်-ခြေမျက်စိ-တို့၏အထက်ပိုင်း ပမာဏရှိသော၊ ခြေမျက်စိနစ်မြှုပ်လောက်သော-ရေ၊ ဖမျက်ထက်နက်သောရေ။ (သျှ။) ဥဒကေ ဟသမေမှော နာမ ဥပရိဂေါပ္ပကေ ဥဒကေ ဟသာဓိပ္ပါယော နိမ္မုဇ္ဇတိ ဝါ ဥမ္မုဇ္ဇတိ ဝါ။ ဝိ၊၂။၁၄၉။ ဥပရိဂေါပ္ပကေတိ ဂေါပ္ပကာနံ ဥပရိဘာဂပ္ပမာဏေ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁၂၈။ ကခ်ီ၊ဋီ၊ သစ်၊၄၀၃။ (-ကခ်ီ။၂၃၉။ သာရတ္ထ၊၃။၈၀။ ဝိမတိ၊၂။၄၃။ ကခ်ီ၊ဋီ။၉ရ။)

ဥပရိဃဋာ (ထီ) [ဥပရိ+ဃဋာ] ဦးချိုတစ်စုံ၏-ဦးချိုနှစ်ချောင်းတို့၏-အလယ်အကြား၏ အထက်၊ ချိုကြားအထက်။ တမေနံ ကိဋ္ဌ-ရက္ခော.....ဥပရိဃဋာယံ သုနိဂ္ဂဟိတံ နိဂ္ဂ-ဏှယျ။ သံ၊၂။၄၀၀။ ဥပရိဃဋာယန္တိ ဒ္ဝိန္နံ သိဂ်ါနံ အန္တရေ။ သံ၊ဌ၊၃။၁၀ရ။

ဥပရိဃဋိကာ (ထီ) [ဥပရိ+ဃဋိကာ] အထက် မင်းတုပ်အကြီး (ကျည်မ)။ သူစိယဋိကံ ဒတ္တာတိ အဂ္ဂဌသူစိဌ ဥပရိဃဋိကဌ အာဒဟိတ္တာ။ သာရတ္ထ၊၃။၄၂၈။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၃၂။

ဥပရိစယ (တိ) [ဥပရိ+စိ+အ] အထက်ဌ်-နောက်ထပ်-ဖြစ်သော။ သောဝ ရူပဿ ဥပရိ-စယတ္တာ ဥပစယော။ အနုဋီ၊၁။၁ဖ၆။

ဥပရိစရ (တိ) [ဥပရိ+စရ+အ] အထက်ဌ်-ကောင်းကင်ဌ်-လှည့်လည်သွားလာနိုင်သော၊သူ။

စတ္တုဟိ ရာဇိဒ္ဓိဟိ သမန္နာဂတော အဟောသိ ဥပရိစရော အာကာသဂါမီ။ ဇာ၊၆၊၃။၄၃၁။

ဥပရိစရဏ (နာ) [ဥပရိ+စရဏ] အထက်၌-ကောင်းကင်၌-လှည့်လည်သွားလာနိုင်ခြင်း။ ဧဝံ ဥပရိစရဏအာလောကဖရဏေဟိ(အာလောကကရဏေဟိ။ အံ၊ဌ။) မဟိဒ္ဓိကော။ ပဋိသံ၊ ၆၊၁။၃၁၁။ အံ၊ဌ၊၃။၈၃။

ဥပရိဆဒန (နာ) [ဥပရိ+ဆဒန] အထက်အမိုး။ ဥပရိဆဒနံ အာသိ သဗ္ဗသောဏ္ဏမယံ တဒါ။ အပ၊၁။၃၉၁။ (-ဥဒါန၊၆။၂၂၁။)

ဥပရိဇာဏုမဏ္ဍလ (နာ) [ဥပရိ+ဇာဏုမဏ္ဍလ] ပုဆစ်ဒူးဝန်းတို့၏ အထက်။ ဥဗ္ဘဇာဏုမဏ္ဍလန္တိ ဥပရိဇာဏုမဏ္ဍလံ။ ဝိ၊၂။၂၇၆။ ဥဗ္ဘဇာဏုမဏ္ဍလန္တိ ဇာဏုမဏ္ဍလာနံ ဥပရိ။ ဝိ၊၆၊၃။၁၆၄။ ကင်္ခါ။၂၉၄။

ဥပရိဗ္ဗာ(စ္ဗာ)နဲ (နာ) [ဥပရိ+စ္ဗာန] အထက်-နောက်-၌ဖြစ်သောစ္ဗာန်။ ယံ အပ္ပဂုဏံ ဟောတိ၊ ဥပရိဗ္ဗာနသ္မိ ပစ္စယော ဘဝိတုံ နသက္ကောတိ။ အဘိ၊၆၊၁။၂၂၉။ ဥပရိစ္ဗာနသ္မိ ပစ္စယော ဘဝိတုံ နသက္ကောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၈၄။ ဥပရိစ္ဗာနသ္မိ ပဒဋ္ဌာနဘာဝါနဝဟောဓ-နေန အခေတ္တညု။ အံ၊ဌ၊၃။၂၉၇။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ။၁၆၈။

ဥပရိဗ္ဗာ(စ္ဗာ)နဲ (နာ) [ဥပရိ+စ္ဗာနဲ] အထက်၌ဟောတော်မူအပ်လတ္တံ့သော စ္ဗာနင် တရား။ ဝိဘင်္ဂ ဥပရိဗ္ဗာ(စ္ဗာ)နဲါနံ ပစ္စနိ-ကပဋိပက္ခဘာဝဒဿနတော နိဝရဏာနေဝ ဝုတ္တာနိ။ ဝိ၊၆၊၁။၁၁၄။ အဘိ၊၆၊၁။၂၁၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၁၃၁။ မဟာနိ၊၆။၁၀၉။ ဥပရိ ဝုစ္စမာနာနိ စ္ဗာနဲါနိ ဥပရိဗ္ဗာနဲါနိ။ မူလဋီ၊၁။၁၀၁။ **အောက်ပုဒ်မျှားလည်းကြည့်။**

ဥပရိဗ္ဗာ(စ္ဗာ)နဲပစ္စနိက (တိ) [ဥပရိဗ္ဗာ(စ္ဗာ)နဲ+ပစ္စနိက] အထက်-နောက်-၌ ဟောတော်မူအပ်လတ္တံ့ကုန်သော စ္ဗာနင်တို့၏ ဆန့်ကျင်ဘက်ရန်သူဖြစ်သော(နီဝရဏ)။ ဥပရိ-ဗ္ဗာ(စ္ဗာ)နဲပစ္စနိကပဋိပက္ခဘာဝဒဿန-တောတိ သဝိတက္ကံ သဝိစာရန္တိ အာဒိနာ ဥပရိ ဝုစ္စမာနာနိ စ္ဗာနဲါနိ ဥပရိဗ္ဗာ(စ္ဗာ)နဲါနိ၊ တေသံ အတ္ထနော ပစ္စနိကာနံ ပဋိပက္ခဘာဝဒဿန-တော တပစ္စနိကနီဝရဏဝစနံ၊ ဥပရိစ္ဗာနဲါနံ ပစ္စနိကပဋိပက္ခဘာဝဒဿနတောတိပိ ပါဌော၊ တတ္ထ ပစ္စနိကပဋိပက္ခဘာဝဒဿနတောတိ ဥပရိဝုစ္စမာနစ္ဗာနဲါနံ ဥဇုဝိပစ္စနိကဝသေန ပဋိပက္ခဘာဝဒဿနတောတိ အတ္ထံ ဝဒန္တိ။ သာရတ္ထ၊၁။၃၅၅။ (-မူလဋီ၊၁။၁၀၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဌ။၁၆၅။)

ဥပရိစ္ဗာန (နာ) [ဥပရိ+စ္ဗာန] အထက်-နောက်-၌ဖြစ်သောစ္ဗာန်။ ဥပရိဗ္ဗာန-ကြည့်။

ဥပရိစ္ဗာနနိဗ္ဗတ္တန (နာ) [ဥပရိစ္ဗာန+နိဗ္ဗတ္တန] အထက်စ္ဗာန်ကို ဖြစ်စေခြင်း။ ဧဝံ ဉာဏုတ္တရသ ဧကာသနေနေဝ ဥပရိစ္ဗာနနိဗ္ဗတ္တနေနာတိ-သုဘာဝိတောပိ.....အပ္ပမာဏောတ္ဝေ ဝုစ္စတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ။၁၁၃။

ဥပရိဉာဏဝဋ္ဋ (တိ) [ဥပရိဉာဏ+ဝဋ္ဋ] အထက်မဂ်ဉာဏ်တို့ဖြင့် ပယ်သတ်အပ်သော (တရား)။ တတ္ထ တတ္ထ ယံ ယံ ဥပရိဉာဏ-ဝဋ္ဋောတိ ဝဏ္ဏာမ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၃၂၅။

ဥပရိဉာဏာနုဘာဝ (ပု) [ဥပရိဉာဏ+ အာနုဘာဝ] အထက်ဉာဏ်တို့၏-အာနုဘော်-အစွမ်းသတ္တိ။ ဧဝမေတေပိ သခ်ါရာ..... ဥပရိ-ဉာဏာနုဘာဝေန နိဗ္ဗိသေဝနတံ, သဗ္ဗသော ဘင်္ဂ ပါပုဏန္တီတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ။၂။၄၅၄။

ဥပရိဋ္ဌ (တိ) [ဥပရိ+ဋ္ဌ+အ] အထက် ကောင်းကင်၌ တည်နေသော၊ အနီး၌ တည်နေသော၊ သူ။ သောဟံ အဒ္ဒသိ သမ္မုဒ္ဓံ၊ ဥပရိဋ္ဌံ

ယသသိုနံ။ နေတ္တိ။၁၂၂။ ဥပရိဌန္တိ ဥပရိ-ဝေဟာသေ ဌိတံ။ နေတ္တိ၊ဌ။၂၃၂။ ဥပရိဌ် ဥပသမိပေ ဌိတံ အရိဌ် နာမ သမ္မုဒ္ဒံ ပစ္စေ-ကဗုဒ္ဓံ အဒ္ဒသိ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၂၉၆။

ဥပရိဌ်[1] (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပရိဌ်မည်သော ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ။ ဥပရိဌ်ဘော နာမ ဘိက္ခဝေ ပစ္စေ-ကဗုဒ္ဓေါ ဣမသ္မိံ ဣသိဂိလိသ္မိံ ပဗ္ဗတေ စိရနိဝါသီ အဟောသိ။ မ၊၃။၁၁၃။ သမဏံ ပဋိပါဒေသိ၊ ဥပရိဌ် ယသသိုနံ။ ထေရ။၃၃၇။ ထေရ၊ဌ၊၂။၃၄၁။ ဥပရိဌန္တိ ဇေဝံနာမကံ ပစ္စေကဗုဒ္ဓံ။ ထေရ၊ဌ၊၂။၃၄၆။ (-မ၊ဌ၊၄။၉၀။ အံ၊ဌ၊၁။၁၄၅။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂၊၃၈၂။ အပ၊ဌ၊၁။၁၄၃၊ ၃၀၁။)

ဥပရိဌ်ပစ္စေကဗုဒ္ဓ (ပု) [ဥပရိဌ်+ပစ္စေကဗုဒ္ဓ] ဥပရိဌ်မည်သော ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ။ ဥပရိဌ်ပစ္စေက-ဗုဒ္ဓဿ မေ အတ္တနော ဘာဂတ္တံ ဒိန္နံ။ အံ၊ဌ၊ ၁။၁၄၆။ (-ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၈၆။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၃၈၃။)

ဥပရိဌ်တ (ပု) [ဥပရိ+ဌ်တ] အထက်၌ တည်သော။ ယထာ ဟိ တန္ဓတော ဥဌ်တပေသ-ကာရော ကိဉ္စိဒေဝ ဥပရိဌ်တံ ဂဟေတ္တာ ဥဇုံ ကာယံ ဥသာပေတိ။ သံ၊ဌ၊၂။၄၁၆။ (-ဝိ၊ဌ၊ ၁။၂၈၆။ မဟာနိ၊ဌ။၂၆၃။)

ဥပရိဌ်တပူဝဂ္ဂနာ (ထီ) [ဥပရိဌ်တ+ပူဝ ဂ္ဂနာ] အထက်၌တည်သော မုန့်အရေ အတွက်။ မုခဝဋ္ဋိယာ ဟေဋ္ဌိမလေခတော ဥပရိဌ်တပူဝဂ္ဂနာယ ပါစိတ္တိယံ။ သာရတ္ထ၊ ၃။၅၈။

ဥပရိဌ်မ (တိ) [ဥပရိဌ+ဣမ] အထက်၌-အထက်ဘုံ၌-တည်သောပုဂ္ဂိုလ်သန္တာန်၌ ဖြစ်သော၊ အထက်၌တည်သော။ အရိယမဂ္ဂံ သဠေနတိ ဥပရိဌ်မာနံ သံယောဇနာနံ ပဟာ-နာယ။ အဘိ၊ပု။၁၁၉။ (-အဘိ၊ဌ၊၃။၄၈။) ဥပရိဌ်မံ အရဟတ္တဖလံ။ အဘိ၊မ၊၂၁၀။ နဒီ ဩတရိတ္တာ နဟာယိတ္တာ ဥတ္တိဏ္ဏာ ဥတ္တိဏ္ဏာ ဥပရိဌ်မံ ဥပရိဌ်မံ ဝတ္ထာဘရဏံ ဂဏှန္တိ။ သာရတ္ထ။၁။၂၇၅။ မနုဿလောကတော ဥပရိ-ဌ်မံ ဒေဝလောကံ ဂမေန္တိ။ နေတ္တိ၊ဋီ။ရ၀။ (-အဘိ၊ဓ။၂၅၅။ အဘိ၊ဝိ။၃၃၉။ အဘိ၊ဌ၊၃။၃ရ၀။ မူလဋီ၊၃။၁ဂရ။)

ဥပရိတလ (နာ) [ဥပရိ+တလ] အထက်၌ ဖြစ်သော-အပြင်-ကြမ်းပြင်-အဆင့်။ တိသ-ဒတ္ထတ္ထရော ကိရ နာမ.....နာဝါယ ဥပရိ-တလေ နိသိန္နော။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၂။ သတ္တဘူမိ-ကဿ ပါသာဒဿ ဥပရိတလေ ဝါသယိသု။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၂၉၃။ (-ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၃၅။)

ဥပရိထဒ္ဓကဒ္ဒမပိဌ (နာ) [ဥပရိထဒ္ဓ+ကဒ္ဒမ ပိဌ] အထက်၌-အထက်က-မာသော ရွံ့ညွန်-အပြင်။ တဿ ဂေသ္မိ ဥန္ဒတဌာနေ ဥပရိ-ထဒ္ဓကဒ္ဒမပိဌေ မုဒ္ဓနိ ဟရိတတိဏာနိ ဇာယိသု။ ဇာ၊ဌ၊၂။၂၃။

ဥပရိဒန္တ (ပု) [ဥပရိ+ဒန္တ] အထက်၌တည်သော သွား။ အထက်သွား။ ဟေဋ္ဌာဒန္တေ ဥပရိ-ဒန္တံ ဌပေတ္တာ။ မ၊ဌ၊၂။၁ရ၉။ (-ဒီ၊ဌ၊၁။၁ရ၉။ မ၊ဋီ၊၂။ရရ၊၂၁၄။)

ဥပရိဒန္တမုသလသဏ္ဌာ(ဏ္ဌိ)တ (တိ) [ဥပရိဒန္တ မုသလ+သဏ္ဌာ(ဏ္ဌိ)တ] အထက်သွားတည်းဟူ သောကျည်ပွေ့သည်-မ့ုမ့ုညက်ညက်ကြိတ်ချေ-ထောင်းထု-အပ်သော။ တံ ဟေဋ္ဌာဒန္တဥဒု-ကွလေ.....ဥပရိဒန္တမုသလသဏ္ဌာ(ဏ္ဌိ)တံ ကောစိ ကဌစ္ဆုနာ ဝါ ဒဗ္ဗိယာ ဝါ အန္တော ပဝေသေ-နော နာမ နတ္ထိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁ရ၉။ သံ၊ဌ၊၃။၂၃ဃ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၃၄၆။

ဥပရိဒိသာ (ထီ) [ဥပရိ+ဒိသာ] အထက်အရပ် မျက်နှာ။ ဥပရိဒိသံ ဥဒ္ဓံမုခေါ ဟုတ္တာ ဝိလော-ကေနော။ မဟာနိ၊ဌ။၃၄၃။

ဥပရိဒေဝ (ပု) [ဥပရိ+ဒေဝ] အထက် အထက် ဘုံ၌တည်နေသောနတ်၊ အထက်နတ်။ ဥပရိ-ဒေဝေ စ စက္ခုဝိညာဏဒဿနေနာပိ။ မဋ္ဌ၊ ၃။၂၄၈။ ဥပရိဒေဝေ စာတိ ဥပရူပရိဘူမိ-ဝါသေ ဒေဝေ စ ။ မဇ္ဈိ၊၃။၁၆၅။

ဥပရိဒေဝလောက (ပု) [ဥပရိ+ဒေဝလောက] အထက်နတ်ပြည်။ ဥပရိဒေဝလောကေ သမ္မတ္တိ အနုဘဝိသာမာတိ နု ဘာယန္တိ။ ဒီဃ၊ ၂။၂၉၀။ (-မဋ္ဌ၊ ၂။၂၃၃။ အံဋ္ဌ၊၃။၂၆ရ။ မဇ္ဈိ၊ ၂။၂၅၂။)

ဥပရိဒေသ (ပု) [ဥပရိ+ဒေသ] အထက်အရပ်။ ဝုဋ္ဌနိမိတ္တေန ဝိယ မဟောဃေန ဥပရိဒေသေ ဝုဋ္ဌနိပါတောဝ။ အနုဋီ၊ ၂။၁၃၆။

ဥပရိဒေသနာ (ထီ)[ဥပရိ+ဒေသနာ] အထက်-နောက်-၌ဟောတော်မူအပ်သောဒေသနာတော်။ ဥပရိဒေသနံ အနဝသေသတောပရိယာဒိယတိ။ မဇ္ဈိ၊၁။၁၉၃။ (-မဇ္ဈိ၊ ၂။၁ ၂၆။ မဇ္ဈိ၊၃။၃ရ။)

ဥပရိဒေသနာရုဠ (တိ) [ဥပရိဒေသနာ+ အာရုဠ] အထက်ဒေသနာတော်၌-နောက်၌ ဟောတော်မူအပ်သောဒေသနာတော်၌-တင်အပ်-ထည့်သွင်းဟောကြားအပ်-သော။ ဥပရိဒေသနာရုဠတ္တာ စ တာသံ။မဇ္ဈိ၊၁။၃၄၃။

ဥပရိဓေ (ပု) [ဥပရိ+ဓေ] အထက်၌တည်သော တံခွန်။ ဝေဇယန္တသ ပါသာဒသ ဥပရိဓေ ပဿာမိ။ အပါဒ၊၁။ ၂ရရ။

ဥပရိနဒီ (ထီ) [ဥပရိ+နဒီ] မြစ်၏ အထက်အရပ်။ ဥပရိနဒိယံ ဌိတာနံ ဒေဝေ ဝုဋ္ဌေ ပုဏ္ဏာယ နဒိယာ သောတေ နိမုဂ္ဂေါ။ အံဋ္ဌ၊ ၂။၃၅၃။ ဥပရိနဒိယံ ဌိတာနံ။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၁၆၆။

ဥပရိနဘ (နာ) [ဥပရိ+နဘ] အထက် ကောင်းကင်။ ဥပရိနဘေ ဌိတံ ပုဏ္ဏစန္ဒံ ဝိယ ဘဂဝန္တံ-ယေဝ နမဿမာနေ ဒိသ္မာဝ။ ဒီဃ၊၁။၄၁။

ဥပရိနာဘိအန္တပဋလ (နာ) [ဥပရိနာဘိ+ အန္တ ပဋလ] ချက်၏ အထက်၌ တည်သော အူမ အလွှာ။ ဥဒရိယံ.....ဥပရိနာဘိအန္တပဋလေ ဌိတံ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။ရရ။

ဥပရိနိဂ္ဂတ (တိ) [ဥပရိ+နိဂ္ဂတ] အထက်သို့ တက်သော။ သော ကိရ...ဥပရိနိဂ္ဂတာဟိ မဟာသာခါဟိ မောရပိဏ္ဍကလာပေါဝိယ ဝိရောစိတ္ထ။ အဘိ၊ဌ၊၁။ဖ၆။

ဥပရိနေမ (နာ) [ဥပရိ+နေမ။ နေမ ပုဒ်ရင်းကား ပုလ္လိင်။ ဤ၌ အဗျယီဘောသမာသ်ဖြစ်၍ နပုလ္လိင်။] အဋ္ဌ ကဏ္ဏ။ ဥပရိနေမဿ။ သံ၊ ၃။၃၈၃။ အံ၃။ ၂၀၄။ ဥပရိနေမဿာတိ ဥပရိ အာဝါဋဿ။ အံဋ္ဌ၊၃။ ၂ရ၅။ (-သံ၊ဌ၊၃။၃၃၁။)

ဥပရိပစ္စာသာ (ထီ) [ဥပရိ+ပစ္စာသာ] နောက်ထပ် မျှော်လင့်တောင့်တခြင်း၊ နောက်ထပ် မျှော်လင့်ချက်။ အဝဓာရဏေန ဥပရိပစ္စာသံ နိဝတ္တေတိ။ ဒီဃ၊၃။ ၂ ၂၆။

ဥပရိပဋ (တိ) [ဥပရိ+ပဋ] အထက်-နောက်-၌ဖြစ်သော အမေးပုစ္ဆာပြဿနာ။ ဥပရိပဋေန ဟေဋ္ဌာပဋံ ဇာနိဿာမိ။ အံ၊ဌ၊ ၂။ ၂၄။

ဥပရိပဏ္ဏာသာ (ထီ) [ဥပရိ+ပဏ္ဏာသာ။ ဝိသ ဘျာဒိ၊ နဝုတိ၊ ဣတ္ထိကေဝုစ်-အရ ပဏ္ဏာသာ သည် ထီလိင်သာ။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။ ၂၅၅-၌ ဥပရိ ပဏ္ဏာသေ ပါဠိယံ-ဟုတ္တေ.ရ၏။ ဥပရိပဏ္ဏာသ-ပါဠိယံ မှ ပျက်ယွင်းလာသလော မပြောတတ်။] ဥပရိပဏ္ဏာသပါဠိတော်၊ အထက်ပိုင်း သုတ်ငါးဆယ်၊ (သုတ္တန္တပိဋကတ် မဇ္ဈိမနိကာယ်၌ ပါဝင်သော ဒေဝဒဟဝဂ်၏ ဒေဝဒဟသုတ်မှ စ၍ သဠာယတနဝဂ်၏ ဣန္ဒြိယဘာဝနာသုတ် တိုင်အောင်သော အထက်ပိုင်းသုတ်ငါးဆယ်)။ တတ္ထ မဇ္ဈိမသဒ္ဒေါ နာမ ·ပဏ္ဏာသတော

မူလပဏ္ဏာသာ မဇ္ဈိမပဏ္ဏာသာ ဥပရိပဏ္ဏာ-သာတိ ပဏ္ဏာသတ္တယသင်္ဂဟာ။ မ၊၁၊၁။ ၂။ (အဘိ၊၁၊ ၂။ ၂၅၅၊၃၀၆။) ဥပရိ ဥဒ္ဓံ ပဏ္ဏာသာ ဥပရိပဏ္ဏာသာ။ မ၊ဋီ၊၁။၁၉။

ဥပရိပဏ္ဏာသက (ပု) [ဥပရိပဏ္ဏာသာ+က] (က) အထက်ပိုင်း သုတ်ငါးဆယ်အပေါင်းအစု၊ သုတ္တန္တပိဋကမဇ္ဈိမနိကာယ်၌ ပါဝင်သော အထက်ပိုင်းသုတ်ငါးဆယ်အပေါင်းအစု။ (ဥပရိပဏ္ဏာသာ-လည်းကြည့်။) (ခ) အထက်ပိုင်း သုတ်ငါးဆယ်အပေါင်းအစု၊ သုတ္တန္တပိဋကသံယုတ္တနိကာယ်၌ ပါဝင်သော ခန္ဓဝဂ္ဂသံယုတ်ပါဠိတော် ခန္ဓသံယုတ် (၁၁) ၁-အန္တဝဂ်၏ အန္တသုတ်မှစ၍ (၁၅) ၅-ဒိဋ္ဌိဝဂ်၏ ၁၀-အာနုဒ္ဒသုတ်တိုင်အောင်သော အထက်ပိုင်း သုတ်ငါးဆယ်အပေါင်းအစု။ (က) ပဌမံ ဟိ ဥပရိပဏ္ဏာသကော ပရိဟာယတိ။ အံ၊၁၊၁။၆၈။ မူလပဏ္ဏာသံ သဗ္ဗာယန္တသ.....ဥပရိပဏ္ဏာ-သကော အာဂစ္ဆတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၉၂။ (-ထေရ၊ ၁၊၁။၁၀၅။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၅၆။ မ၊ဋီ၊ ၂။၁၈၀။ မူလဋီ၊ ၂။ ၂၁၈။) (ခ) ဥပရိပဏ္ဏာသကော သမတ္တော။ သံ၊ ၂။၁၅၃။ သံ၊၁၊ ၂။၃၀၈။

ဥပရိပဏ္ဏာသဋ္ဌကထာ (ထီ) [ဥပရိပဏ္ဏာသာ+အဋ္ဌကထာ] ဥပရိပဏ္ဏာသအဋ္ဌကထာကျမ်း။ ဥပရိပဏ္ဏာသပါဠိတော်၏-သုတ္တန္တပိဋကမဇ္ဈိမနိကာယ်၌ပါဝင်သော အထက်ပိုင်း သုတ်ငါးဆယ်၏-အနက်အဓိပ္ပါယ်ကို အကျယ်တဝင့်ဖွင့်ပြရာကျမ်းဂန်။ ဥပရိပဏ္ဏာသဋ္ဌကထာ နိဋ္ဌိတာ။ မ၊၁၊၄။ ၂၅၂။

ဥပရိပဒဒ္ဓယ (နာ) [ဥပရိပဒ+ဒ္ဓယ] အထက်-နောက်-ဖြစ်သော ပုဒ်နှစ်ခုတို့၏အပေါင်း။ ဥပရိပဒဒ္ဓယေပိ ဧသေव နယော။ အံ၊၁၊ ၁။၄၁၀။

ဥပရိပဗ္ဗတ (ပုံ၊နာ) [ဥပရိ+ပဗ္ဗတ] တောင်၏ အထက်၊ တောင်ထိပ်။ ယဒါ ဥပရိပဗ္ဗတေ မဟာမေဃော အဘိပ္ပဝုဋ္ဌော ဟောတိ။ မ၊ ၂။၃၁၉။ (-မ၊၃။၁ရ၁။ သံ၊၁။ ၂၆၉။ အံ၊၁။ ၂၄၅။)

ဥပရိပါသာဒ (ပုံ၊နာ) [ဥပရိ+ပါသာဒ] ပြာသာဒ်၏-အထက်-အထက်ထပ်-အထက်အဆင့်။ တေန ခေါ ပန သမယေန သောဏဒဏ္ဍော ဗြာဟ္မဏော ဥပရိပါသာဒေ ဒိဝါသေယျံ ဥပဂတော ဟောတိ။ ဒီ၊၁။၁၀၄၊၁ ၂၁။

ဥပရိပါသာဒဂတ (တိ) [ဥပရိပါသာဒ+ဂတ] ပြာ သာဒ်၏ အထက်ထပ်သို့ရောက်နေသော၊ သူ။ အထ အညတရာ ကုဋုမ္ဗိယဘရိယာပိ ဥပရိပါသာဒဂတာ...အဋ္ဌာသိ။ အပ၊၁၊၁။ ၂၁၈။

ဥပရိပါသာဒဝရဂတ (တိ) [ဥပရိ+ပါသာဒ ဝရ+ဂတ] မြတ်သောပြာသာဒ်၏ အထက်ထပ်သို့ ရောက်နေသော၊သူ။ ရာဇာ ပသေနဒိ-ကောသလော မလ္လိကာယ ဒေဝိယာ သဒ္ဓိံ ဥပရိပါသာဒဝရဂတော ဟောတိ။ ဝိ၊ ၂။၁၄၈။ ဥဒါန။ ၁၃၃။ ဥပရိပါသာဒဝရဂတော နိသိန္နော ဟောတိ။ ဒီ၊၁။၄၄။ ဥပရိပါသာဒဝရဂတောတိ ပါသာဒဝရဿ ဥပရိဂတော။ ဒီ၊၁၊၁။၁ ၂၈။ ဥဒါန၊၁။ ၂၄၈။

ဥပရိပါသာဒဝရတလ (နာ) [ဥပရိပါသာဒ ဝရ+တလ] မြတ်သောပြာသာဒ်၏ အထက်ထပ်ကြမ်းပြင်။ သုမေဓပဏ္ဍိတော ဥပရိပါသာဒ-ဝရတလေ ရဟောဂတော ဟုတ္တာ ပလ္လင်္ကာ အာဘုဇိတ္တာ နိသိန္နော စိန္တေသိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊၁။၉၀။ ဇာ၊၁၊၁။၄။

ဥပရိပါသာဒဝရတလဂတ (တိ) [ဥပရိ + ပါသာဒဝရတလ+ဂတ] မြတ်သော ပြာသာဒ်၏ အထက်ထပ် ကြမ်းပြင်သို့ရောက်နေသော၊သူ။ ကိသာဂေါတမီ နာမ ခတ္တိယကညာ ဥပရိ-ပါသာဒဝရတလဂတာ...ဣဒံ ဥဒါနံ ဥဒါနေသိ။ ဇာ၊၁၊၁။ရ၁။

ဥပရိပိဋ္ဌ (ထီ) [ဥပရိ+ပိဋ္ဌ] တံခါးဘောင် ကျည်းခွေ၏ အထက်အရပ်။ (အထက် တံခါး ဘောင်။ ဝိ၊၄။သျ၊၂။ဖ၃။) တသ ဥပရိပိဋ္ဌတော အဟိ ခန္ဓေ ပပတိ။ ဝိ၊၄။၃ရ၃။ ဥပရိပိဋ္ဌ-တောတိ ပိဋ္ဌသံဃာဌသ ဥပရိဘာဂတော၊ ဒ္ဒါရဗာဟသ ဥပရိပဒေသတောတိ အတ္ထော။ သာရတ္ထ၊၃။၄၂၃။

ဥပရိပေလ္လနဒဏ္ဍက (ပု) [ဥပရိ+ပေလ္လန ဒဏ္ဍက] ပွတ်ကျည်၏ အထက်မှ ဖိနှိပ်သော-တုတ်ချောင်း(သစ်သားချောင်း)-တုတ်တံ။ (ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။မအူ၊သျ၊၃။၃၀၉-၌ "ပွတ်ကျေသည် တင်အပ်သော အထက်၌ ပွတ်ကျေကို တွန်းသော လှန်တန်"ဟုလည်းကောင်း, ပါရာဇိကဏ် ဘာသာဋီက၊၂။၅၁၂-၌ "အထက်၌ နှိပ်ကြောင်းဒုတ်"ဟုလည်းကောင်း, ရှေဥမင်၊သျ-၌ "ပွတ်ကျည်တပ်သော အထက်ပွတ်နှိပ်လှံတံ" ဟုလည်းကောင်း ပြန်ဆိုကြ၏။) အရကိမနုကေ ဝါ ဥပရိပေလ္လနဒဏ္ဍကေ ဝါ မာလာကမ္မာ-ဒိကံ ယံကိဉ္စိ ဝဏ္ဏမဋ္ဌं နှ ဝဋ္ဋတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၅၃။ ဝိ၊သင်္ကဟ။ရ။ မုသလမတ္ထကပိဋ္ဌန-ဒဏ္ဍကော ပေလ္လဒဏ္ဍကောနာမ။ ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ ဋီ၊၂။၃၅၉။ ဝိနယာလင်္ကာရဋီ၊၁။၄၈။

ဥပရိဖလသမာပတ္တိသီသ (နှ) [ဥပရိဖလ-သမာပတ္တိ+သီသ] အထက်ဖလသမာပတ်ကို အဦးပဓာနပြုခြင်း။ ဥပရိဖလသမာပတ္တိသီသေန သကလသာသနံ ဒသေတုမိ အယံ ဒေသနာ အာရဒ္ဓါ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ဖ၈။ မ၊ဋီ၊၂။၄ရ။

ဥပရိဖေါဋ (ပု) [ဥပရိ+ဖေါဋ] အထက်၌ ဖေါင်းကြွသော အနာအဖု။ ဘိယျော စ ဘဏ္ဍနသ ဥပရိဖေါဋော ဝိယ.....နှ မည်တ္ထ။ သာရတ္ထ၊၃။၃၅၀။

ဥပရိမြဟွလောက (ပု) [ဥပရိ+မြဟွလောက] အထက်မြဟွာ့ပြည်။ ရံသိယော သကလဒီပံ ပတ္ထရိတ္တာ ဥပရိမြဟွလောကံ အာဟစ္စ အဋ္ဌသု။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ရ၃။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀၂။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၅၄။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊၁။၄၁၄။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၃ရ။)

ဥပရိဘတ္တ (နှ) [ဥပရိ+ဘတ္တ] အထက်က-အပေါ်ယံ-ဆွမ်း။ ဥပရိဘတ္တေန သဒ္ဓိं အပ-နေတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁၂။

ဥပရိဘဒ္ဒက (ပု) [ဥပရိ+ဘဒ္ဒက] ငုရှေပင်။ ဝိဓုရ၊ဇာ၊ဋ္ဌ၊သျ။၁ဖ၉။) ဥပရိဘဒ္ဒကာ သိန္ဒ-ဝါရကာ။ ဇာ၊၂။၂ရ၈။ ဥပရိဘဒ္ဒကာတိ ဥဒ္ဒါ-လက ဇာတိကာယေ၀ ရုက္ခာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၁ဖ၈။

ဥပရိဘ၀ (ပု၊နှ) [ဥပရိ+ဘ၀] (၁) အထက်ဖြစ်သော-ဘ၀-ခန္ဓာအတ္တဘော-ဘုံ။ (၂) ဘ၀-ဘုံအားလုံး၏ အထက်ဖြစ်သောတရား (နိဗ္ဗာန်)။ တတ္ထ ပရိနိဗ္ဗာယိတိ တသ္မိं ဥပရိ-ဘ၀ေယေ၀ ပရိနိဗ္ဗာနမေဝ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂ရ၉။ ဥပရိဘ၀ံ ဝါ (ဥပရိဘ၀ဋ္ဌ။ သီ၊က မူကွဲ။) နိဗ္ဗာနံ ဂန္တုံ အဒေန္တော အဓော တိဿ ဘ၀ေသု... ဂမေတိတိပိ အတ္ထော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ဖ၄။ ကာမံ နိဗ္ဗာနံ အရူပိဘ၀ါ အဒေသံ, နှ တသ ဌာနဝသေန ဥပရိဂဟဏံ၊ သဗ္ဗသင်္ခတ၀ိနိ-သဒ္ဒတ္တာ ပန သဗ္ဗသပိ ဘ၀သ ဥပရိတိ ဝတ္တဗ္ဗတံ အရဟတိတိ ကတ္တာ ဝုတ္တं "ဥပရိဘ၀ံ နိဗ္ဗန"န္တိ။ သံ၊ဋီ၊၁။၄ဖ။

ဥပရိဘ၀ူပဂ (တိ) [ဥပရိဘ၀+ဥပဂ (=ဥပ+ဂမု+ကို)] အထက်ဘုံဘ၀သို့ ကပ်ရောက်သော၊ သူ။ ဥဒ္ဒံသောတသ ဥပရိဘ၀ူပဂတာ ဇော-သိကာ။ အနုဋီ၊၃။၄၉။

ဥပရိဘ၀ဂ္ဂ (ပု) [ဥပရိ+ဘ၀ဂ္ဂ] အထက်ဘ၀ဂ်။ ဥပရိဘ၀ဂ္ဂ(ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁၅)နှင့် အကနိဋ္ဌပြဟ္မ-လောက် ပရိယန္တံ ကတ္တာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ပဋိသံ၊ဂ်။၃၃၄။

ဥပရိဘာဂ (ပု) [ဥပရိ+ဘာဂ] အထက်အဖို့၊

အထက်ဘက်၊ အထက်ပိုင်း။ ဇဝေမေဝ ခေါ စုန္ဒ ဝိဟီသကသ ပုရိသပုဂ္ဂလသ အဝိဟီ-သာ ဟောတိ ဥပရိဘာဂါယ။ မ၊၁။၅၄။ မ၊ဌ၊၁။၁၉ဖ။ ပရိမ္ဟမနံ ဝိယ စ ပဒုမာဘိမုခပတိ-တသ ဘမရသ ပဒုမသ ဥပရိဘာဂေ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၁၅။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၅၈။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁ဖ၈။ မဟာနိ၊ဌ။၁၁၀။ (-ဝိ၊ဌ၊၁။၃၀၀။)

ဥပရိဘာဂကောဋိ (နာ) [ဥပရိဘာဂ+ကောဋိ] အထက်အဖို့အစွန်း။ ဥပရိဘာဂေနာတိ သကော်စိတသ ဥပရိဘာဂကောဋိယာ။ သာ ရတ္ထ၊ ၂။ဧ၃။

ဥပရိဘာဂဂ်မနီယ (တိ) [ဥပရိဘာဂ+ဂမု+ဏေ+အနီယ] အထက်အဖို့သို့-အထက်သုဂ တိ ဘုံဘဝသို့-ရောက်စေတတ်သော တရား (ကုသိုလ်တရား)။ ယေ ကေစိ ကုသလာ ဓမ္မာ၊ သဗ္ဗေ တေ ဥပရိဘာဂဂ်မနီယာ။ မ၊၁။ ၅၄။ သံ၊ဌ၊၁။၁ဂ၈။ (-မ၊ဌ၊၁။၁ဖ၆။) ဥပရိဘာဂံ ဂမေန္တီတိ ဥပရိဘာဂဂ်မနီယာ။ သံ၊ဋီ၊၁။၄ဂ၈။

ဥပရိဘာဂတ္ထ (တိ) [ဥပရိဘာဂ+အတ္ထ] အထက်အဖို့-အထက်ဘက်-အထက်ပိုင်း-ဟူသော အနက်ရှိသော။ ဥ-သဒ္ဒါ ဟိ ဥပ-သဒ္ဒါ စ ဇတ္ထ ဥပရိဘာဂတ္ထာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၄၅။

ဥပရိဘာဂပ္ပမာဏ (တိ) [ဥပရိဘာဂ+ပမာဏ] အထက်ပိုင်းပမာဏရှိသော။ ဥပရိဂေါပ္ပက-ကြည့်။

ဥပရိဘာဂမဋ္ဌ (နာ) [ဥပရိဘာဂ+မဋ္ဌ] အထက်အဖို့၏-အထက်ပိုင်း၏-အလယ်အရပ်-အလယ်အဖျားအရပ်။ သကော်စေတ္တာ ပဝေသေ-နွှဿာပိ စတ္တာရိ ပဿာနိ ဥပရိဘာဂမဋ္ဌဿာတိ ပဿ ဌာနာနိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၂၃။ ဥပရိဘာဂမဋ္ဌန္တိ ဥပရိဘာဂဿ အဂ္ဂပ္ပဒေသံ။ ဝဇိရ။၁၀၀။

ဥပရိဘာဂဝေမဋ္ဌ (နာ) [ဥပရိဘာဂ+ဝေမဋ္ဌ] အထက်ပိုင်း၏ အလယ်အရပ်။ ဣဒဉ္စ မဇ္ဈေန သမိဋ္ဌိတ္တာ ပဝေသေန္ဓဿ...အဂ်ီဇာတဿ ဥပရိဘာဂဝေမဇ္ဈံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ဧ၃။

ဥပရိဘာဂိယ (တိ) [(၁) ဥပရိဘာဂ+ဣယ။(၂) ဥပရိ+ဘဇ+ဏျ] (၁) အထက်အဖို့-အထက်ပိုင်း-၏ စီးပွားဖြစ်သော။ (၂) အထက် အဖို့သို့-အထက်ပိုင်းသို့ ချဉ်းကပ်တတ်သော၊ ပဋိသန္ဓေတည်နေကပ်ရောက်ခြင်း၏ အကြောင်းတရား အနေအားဖြင့် ရူပအရူပဓာတ်ဟူသော အထက် ဘုံဘဝသို့ ချဉ်းကပ်တတ်သော။ ဥဒ္ဓ-မ္ဘာဂိယ-နှင့်ယှဉ်ကြည့်။ (၁)(၂) ဥဒ္ဓမ္ဘာ-ဂိယာနီတိ ဥပရိဘာဂိယာနိ။ အံ၊ဌ၊၃။ ၂၈၉။

ဥပရိဘာဝ (ပု) [ဥပရိ+ဘာဝ] (၁) အထက်၌ဖြစ်သည်-အထက်တန်းရောက်သည်-မြင့်မြတ်သည်-၏အဖြစ်(ရဟန်းအဖြစ်)။ (၂) အထက် အထက်၌-နောက်နောက်၌-ထပ်ကာထပ်ကာ-ဖြစ်ခြင်း။ (၃) အထက်တန်း-အမြင့်မြတ်ဆုံး-ဖြစ်သော တရား(နိဗ္ဗာန်)။ (၁) ဘိက္ခုဘာဝေါ ဟိ ဥပရိဘာဝေါ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၂၀၈။ ဥပရိဘာဝေ အဓိရောဟတိ၊.....ဥပရိဘာဝေ ဥပသမ္ပဇ္ဇော။ ရူ၊နှာ။၁ ၂၉၊၁၃၁။ နီတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၃ဖ၄၊၃ဖ၅။ (၂) ဘိယျောဘာဝေါယာတိ ဥပရိဘာဝေါယ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၃၉၃။ သံ၊ဌ၊၃။၁ဖ ၂။ (-ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။ရ၁။) ဘိယျောဘာဝေါ ပုနပ္ပုနံ ဘဝနံ၊ သော ပန ဥပရူပရိ ဥပ္ပတ္တိတိ အာဟ "ဥပရိဘာဝေါယာ"-တိ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၃၄ဖ။ (၃) ဥပရိဘဝ-ကြည့်။

ဥပရိဘာဝကရ (တိ) [ဥပရိဘာဝ+ကရ+အ] အထက်၌ဖြစ်ခြင်းကို-အထက်တန်းရောက်အောင်-ပြုတတ်သော။ ဥဒုစိတ-ကြည့်။

ဥပရိဘာဝနာမဂ္ဂဘာဝတ္ထ (ပု) [ဥပရိ+ဘာဝနာ မဂ္ဂ+ဘာဝတ္ထ] အထက်၌ ဖြစ်ပွားစေအပ်သော အရိယာမဂ်၏ ဖြစ်ပေါ်လာခြင်း အကျိုး။

သောတိ ဥပရိဘာဝနာမဂ္ဂဘာဝတ္ထာယ ပဋိပဇ္ဇ-မာနော သေက္ခော။ နေတ္တိ၊ဝိ။၁၁၀။

ဥပရိဘူတ (တိ) [ဥပရိ+ဘူတ]အထက်-နောက်ခ်ီ-ဖြစ်သော။ အာယာတနာ ဥဒ္ဓံ ဥပရိဘူတံ အတ္တာဘာဝန္တိ အတ္ထော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၄၀။

ဥပရိဘူမက (တိ) [ဥပရိ+ဘူမိ+က] အထက်ဘုံ၌ ဖြစ်သော့။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပရိဘူမကကုသလ (နာ) [ဥပရိဘူမက+ကုသလ] အထက်ဘုံ၌ဖြစ်သော ကုသိုလ်စိတ်။ တတိယ-စတုတ္ထာနိ ပန ဌပေတ္တာ ဥပရိဘူမကကုသ-လာနိ စ ။ အဘိ၊ဋီ၊၃။၄၄၀။

ဥပရိဘူမိ (ထီ) [ဥပရိ+ဘူမိ] အထက်၌ဖြစ်သော-ဘုံ-အဆင့်-အထပ်။ တဿ ဥပရိဘူ-မိယံ ပဋ္ဌဂ္ဂဿတာနိ ဟောန္တိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၄၃။ (-ဓမ္မ၊ဋီ၊၂။၂၆၁။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၁၄။ မူလဋီ၊၂။၁၈၅။)

ဥပရိဘူမိက (တိ) [ဥပရိဘူမိ+ဏက] အထက်ဘုံ၌ ဖြစ်သော။ အသညီနဉ္စိ ရူပါယတနံ သမာနဘူမိကာနံ (သမာနတလဝါသီနံ) ဝေဟ-ပ္ဖလာနံ ဥပရိဘူမိကာနဉ္စ သုဒ္ဓါဝါသာနံ ပသာဒဿ ဝိသယဘာဝံ ဂစ္ဆတိ။ အနုဋီ၊၂။ ၁၂၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၀၈။

ဥပရိဘူမိဂတ (တိ) [ဥပရိဘူမိ+ဂတ] အထက်ဘုံတို့၌-ဖြစ်သော-ရောက်သော။ ဥပရိဘူမိဂ-တတ္တာ ဥဒ္ဓံ အဂ္ဂံ အဿာတိ ဥဒ္ဓဂ္ဂိကံ။ သံ၊ဋီ၊ ၁။၁၉၂။

ဥပရိဘူမိပ္ပတ္တိ (ထီ) [ဥပရိဘူမိ+ပတ္တိ] အထက်ဘုံသို့ရောက်ခြင်း။ ဥပရိဘူမိပ္ပတ္တိယာ ဝိတိ-ဏ္ဏော။ အဘိ၊ဋီ၊၂။၃၅၅။ (-မူလဋီ၊၂။၁၈၅။)

ဥပရိဘူမိသမုပ္ပတ္တိ (ထီ) [ဥပရိဘူမိ+သမုပ္ပတ္တိ] အထက်ဘုံ-၌ဖြစ်ခြင်း-သို့ရောက်ခြင်း။ တတ္ထ သုဒ္ဓါဝါသေသု ဟေဋ္ဌာဘူမိကဿ အသတိ ဏ္ဍုန္ဒြိယပရိပါကေ ဥပရိဘူမိသမုပ္ပတ္တိ နိ သဏ္ဌာ ပဋိသေဓေတုံ ဥဒ္ဓံသောတဝစနတော။ အနုဋီ၊ ၃။ ၁ရ၆-ရ။

ဥပရိဘောဇန (နာ) [ဥပရိ+ဘောဇန] စားဖွယ်ဘောဇဉ်၏-အထက်-အထက်အရပ်။ မနု-ဿာနံ ဘုဥ္ဇမာနာနံ ဥပရိဘောဇနေပိ ဥတ္တိဋ္ဌ-ပတ္တံ ဥပနာမေန္တိ။ ဝိ၊၃။၅၆။ ဥပရိဘောဇနေတိ ဘောဇနဿ ဥပရိ။ ဝိ၊ဋီ၊၃။၂၅၈။

ဥပရိမ (တိ) [ဥပရိ+ဏမ] အထက်ခ်ီဖြစ်သော။ ဥပရိမေန ဘိက္ခုနာ ဒုဂ္ဂဟိတာ သိလာ ဟေဋ္ဌိမဿ ဘိက္ခုနော မတ္ထကေ အဝတ္ထာသိ။ ဝိ၊၁။၁၀၂။ ပုထုဒိသာ နမဿဿိ.....ဟေဋ္ဌိမံ ဒိသံ ဥပရိမံ ဒိသံ။ ဒီ၊၃။၁၄၆။ (-ဝိ၊ဋီ၊၁။၁၅၁။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၅ရ။ မ၊ဋီ၊၁။၃၆၃။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၁၉။ အံ၊ဋီ၊၂။ရရ။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၂၅၅။)

ဥပရိမဥပရိမ,သဒ္ဒါ (ထီ) [ဥပရိမဥပရိမ+သဒ္ဒါ] အထက်အထက်ဖြစ်သောပုဂ္ဂိုလ်၏ သဒ္ဒါ တရား။ စတ္တာရောပိ အဿဒ္ဓါ နာမ ဥပရိမ-ဥပရိမသဒ္ဓါယ အဘာဝတော။ မ၊ဋီ၊၃။၁၆၄။

ဥပရိမကာယ (ပု) [ဥပရိမ+ကာယ] အထက်ပိုင်းဖြစ်သော ခန္ဓာကိုယ်၊ အထက်ပိုင်းခန္ဓာကိုယ်။ ဥပရိမကာယတော ဥဒကဓာရာ ပဝတ္တတိ။ ပဋိသံ။၁၂၀။ ကဋိဝါမနဿ ကဋိတော ပဋ္ဌာယ ဥပရိမကာယော ရဿော ဟောတိ။ ဝိ၊ဋီ၊၃။ ၃၀၉။ ဝိသင်္ခ။၁၄၁။

ဥပရိမကာယဝိသယ (တိ) [ဥပရိမကာယ+ဝိသယ] အထက်ပိုင်းခန္ဓာကိုယ်-ဟူသော အရာဌာနရှိသော-ကိုသာဆိုလိုသော။ ဥဇုကာယန္တိ ဇတ္ထ ကာယသဒ္ဒေါ ဥပရိမကာယ-ဝိသယော။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁ရရ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။ ၂၅ရ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၁ ၂၃။ မ၊ဋီ၊ ၂။၁၆ ၂။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၁၅၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၁၆။

ဥပရိမကောဋိ (ထီ) [ဥပရိမာ+ကောဋိ] အထက်ဌ်ဖြစ်သော-အထက်ဆုံးဖြစ်သော-အစွန်း-အပိုင်းအခြား။ ဟေဋ္ဌာသုတ္တာသ ဌာနံ ဥပရိမ-ကောဋိယာ အတိက္ကန္တဂတံ ဌာနာ စုတံ နာမ ဟောတိ။ ဒီ၊ဌ၊၃။၃ ။။ ဟေဋ္ဌိမကောဋိယာ သောတာပန္နော ဥပရိမကောဋိယာ ခီဏာသဝေါ ပညဝါတိ နိဒ္ဒိဋ္ဌော။ မ၊ဌ၊၂။၂၃၉။ (-သံ၊ဌ၊၂။၂၃၉။ အံ၊ဌ၊၂။၃၄။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၃၁၉။)

ဥပရိမကောဋိဂတဘာဝ (ပု) [ဥပရိမကောဋိ+ဂတဘာဝ] အထက်ဌ်ဖြစ်သော စိတ္တုပ္ပါဒ်အပိုင်းအခြားသို့ ရောက်သည်၏အဖြစ်။ နာပဇ္ဇတိ ဥပရိမကောဋိဂတဘာဝေန ဝိနာ ဟေဋ္ဌိမကောဋိဂတဘာဝါဘာဝတော။ မူလဋီ၊ ၂။၁၆။ (-အနုဋီ၊ ၂။၂၂။)

ဥပရိမဂလဝါဋ္ဌက (ပု) [ဥပရိမ+ဂလဝါဋ္ဌက။ ဂလဝါဋ္ဌက-ကြည့်] အထက်ဌ်ဖြစ်သော လည်ချိုင့်။ ပုရိမဂလေ ဥပရိမဂလဝါဋ္ဌကော။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁၄၂။ (-ဝိမတိ၊၁။၁၈၁။)

ဥပရိမဂ္ဂ (ပု) [ဥပရိ+မဂ္ဂ] အထက်ဖြစ်သော အရိယမဂ်။ ဥပရိမဂ္ဂံ ဘာဝေတ္တာ အာသဝ-က္ခယံ ပါပုဏာတိ။ မ၊ဌ၊၄။၁၀၆။ (-ဝိ၊ဌ၊၁။၁၃၄။ အဘိ၊ဌ၊၁။ ၂၈၄။)

ဥပရိမဂ္ဂဥပ္ပါဒေန္ဒ (တိ) [ဥပရိမဂ္ဂ+ဥပ္ပါဒေန္ဒ] အထက်မဂ်ကို ဖြစ်စေသော၊သူ။ တဏ္ဍံ အနုပ္ပါဒေတ္တာ ဥပရိမဂ္ဂဥပ္ပါဒေန္ဒာနံ မဂ္ဂဖလ-ဘဂ်ကွဏသမဓိနံ သမုဒယသစ္စံ နာ နိရုဇ္ဈိ-သတီတိ။ မူလဋီ၊၃။၁၃၁။

ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယ (နာ) [ဥပရိမဂ္ဂ+တယ] အထက်မဂ် သုံးပါးအပေင်း။ ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယံ အဝသံ သမ္ဘာပကော။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၆၃။ (-ဒီ၊ဌ၊၁။ ၂၇၉။ အဘိ၊ဌ၊၁။ ၂၈၃-၄။)

ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယကိစ္စ (နာ) [ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယ+ကိစ္စ] အထက်မဂ်သုံးပါးအပေါင်းသည် ပြုသင့်သော ကိစ္စ။ ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယကိစ္စံ ပန နာ နိဋ္ဌာသိ။ အံ၊ဌ၊၁။၁ ၂၆။ ထေရ၊ဌ။ ၂။၃၇၅။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၆၀။ သာရတ္ထ၊၃။ ၂ ၂၈။

ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယကမ္မဏ (ပု) [ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယ+ခဏ] အထက်မဂ်သုံးပါးအပေါင်း၏ ဖြစ်ရာ-ခဏ-အခိုက်အတန့်.ကာလ။ ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယကမ္မဏေ သဒ္ဓါဝိမုတ္တတ္တံ ဣဒါနိ ဝကၠတိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။၁၆ ၂။

ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယပဋိလာဘ (ပု) [ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယ+ပဋိလာဘ] အထက်မဂ်သုံးပါးအပေါင်းကို ရခြင်း။ ဥပရိမဂ္ဂတ္ထာယာတိ ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယ-ပဋိလာဘတ္ထာယ "နိယတော"တိ ဝုတ္တမတ္ထံ အဂ္ဂဟေတ္တာ။ အနုဋီ၊၃။၈၅။

ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယဝဋ္ဋ (တိ) [ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယ+ဝဋ္ဋ] အထက်မဂ်သုံးပါးအပေါင်းသည် ပယ်သတ်အပ်သော။ ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယဝဋ္ဋာနံ ဝေါ ကိလေ-သာနံ ပဟာနာယ ကမ္မဋ္ဌာနံ ကထေဿာမိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။ ၂ဖ၉။ သံ၊ဌ၊၁။ဖ၈။ (-အဘိ၊ဌ၊၁။ ၂၈၃။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။ ၂၅ဖ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၃၁ဖ။)

ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယဝိပဿနာဉာဏ (နာ) [ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယ+ဝိပဿနာဉာဏ] အထက်မဂ်သုံးပါးအပေါင်းသို့ရောက်စေသော ဝိပဿနာဉာဏ်။ ယေနာတိ ယေန ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယဝိပဿနာ-ဉာဏေန။ အနုဋီ၊ ၂။ ၂၀၉။

ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယသမယသမ္ဘူတ (တိ) [ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယ+သမယ+သမ္ဘူတ] အထက်မဂ်သုံးပါးအပေါင်းဖြစ်ရာအခိုက်အတန့်.ကာလ၌ ဖြစ်သော။ ဇ္ဇော စ ကိဏ္ဏာပိ ဣမေ ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယ-သမယသမ္ဘူတာ လောကုတ္တရဇောဇ္ဈာ ဇ ဝေ အဓိပ္ပေတာ။ မ၊ဌ၊၁။ဇ၆။ ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယ-သမယသမ္ဘူတာတိ ဒုတိယာဒိမဂ္ဂကွဏေ ဇာတာ။ မ၊ဋီ၊၁။၁ရ၃။

ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယသမ္ပယုတ္ထ (တိ) [ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယ+သမ္ပယုတ္ထ] အထက်မဂ်သုံးပါးအပေါင်းနှင့် ယှဉ်သော။ ဣမေသံ ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယသမ္ပယုတ္ထာနံ ဗောဇ္ဈင်္ဂါနံ အဘာဝိတတ္တာ ယေ ဥပ္ပဇ္ဇေယ္ယုံ... ...တယော အာသဝါ။ မဟာဋီ။ ၃။၃၀၈။)

ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယသမ္ဘောဓိပရာယဏ (တိ) [ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယသမ္ဘောဓိ+ပရာယဏ] အထက်မဂ်သုံးပါးအပေါင်းတည်းဟူသော သမ္ဘောဓိတရား လျှင် လားရောက်အပ်သော တရားရှိသော၊ သူ။ သမ္ဘောဓိပရာယဏောတိ ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယ-သမ္ဘောဓိပရာယဏော။ အံဋ္ဌ၊၂။၂၁ရ။ ဥပရိ-မဂ္ဂတ္ထယသခ်ါတာ သမ္ဘောဓိ ပရံ အယနံ ပရာ-ဂတိ အဿာတိ သမ္ဘောဓိပရာယဏော။ တေနာဟ "ဥပရိမဂ္ဂတ္ထယသမ္ဘောဓိပရာယဏော"တိ။ အံဋ္ဌ၊၂။၁၈ရ။

ဥပရိမဂ္ဂပညာ (ထီ) [ဥပရိမဂ္ဂ+ပညာ] အထက်မဂ်၌ ပါဝင်သောပညာ။ အာဇာနနတောအညာ၊ ဥပရိမဂ္ဂပညာ။ အံဋ္ဌ၊၃။၃၈။

ဥပရိမဂ္ဂဖလ (နဝ) [ဥပရိ+မဂ္ဂဖလ] အထက်၌ဖြစ်သော မဂ်, ဖိုလ်။ ဣမာ ဘိက္ခုနိယော ဥပရိမဂ္ဂဖလာနိ ပါပုဏေယ္ယုံ။ အံဋ္ဌ၊၁။၂၄၃။ (-သံဋီ၊၂။၂၂၄။)

ဥပရိမဂ္ဂဖလသမာဓိ (ပု) [ဥပရိမဂ္ဂဖလ+သမာဓိ] အထက်မဂ်ဖိုလ်သမာဓိ။ နိဗ္ဗာနာ-ရမ္မဏံ ဥပရိမဂ္ဂဖလသမာဓိံ ဥပသမ္ပဇ္ဇ ဝိဟာသိ။ သံဋ္ဌ၊၃။၁၂၂။ (-သံဋီ၊၂။၃၆၃။)

ဥပရိမဂ္ဂဘာဝနာ (ထီ) [ဥပရိမဂ္ဂ+ဘာဝနာ] အထက်မဂ်ကိုဖြစ်စေရာအခါ။ တယော မဂ္ဂါ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ တဗ္ဗာနိကံ ပဌမဖလာဒီ ပါဒကံ ကတ္တာ ဥပရိမဂ္ဂဘာဝနာယာတိ အဓိပ္ပာယော။ မူလဋီ၊ ၂။ရ၄။

ဥပရိမဂ္ဂဝဋ္ဋ (တိ) [ဥပရိမဂ္ဂ+ဝဋ္ဋ] အထက်မဂ်-ဖြင့်-သည်-ပယ်သတ်အပ်သော။ ဥပရိမဂ္ဂ-ဝဋ္ဋေ ကိလေသေ ပစ္စဝေက္ခတိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၂၈။ (-သီဒီ၊သစ်၊၁။၃၀၉။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၇၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၈၀။)

ဥပရိမဂ္ဂဝဋ္ဋကိလေသ(ပု) [ဥပရိမဂ္ဂဝဋ္ဋ+ကိလေသ] အထက်မဂ်သည်ပယ်သတ်အပ်သော ကိလေသာ။ ဩဠာရိကေတိ ဥပရိမဂ္ဂဝဋ္ဋ-ကိလေသေ အပေက္ခိတ္တာ ဝုတ္တံ။ မဟာဋီ၊၁။၁၀၃။

ဥပရိမဂ္ဂဝဋ္ဋတဏှာမာန (ပု) [ဥပရိမဂ္ဂဝဋ္ဋ+တဏှာမာန] အထက်မဂ်သည် ပယ်သတ်အပ်သောတဏှာမာန။ ပုထုဇ္ဇနော ဝိယာတိ ဧကော-နဿ ဥပရိမဂ္ဂဝဋ္ဋတဏှာမာနဝသေန မညနာ-နဿ ပဋိက္ခိတ္တာတိ ဒီပေတိ။ မဟာဋီ၊၁။၉၄။

ဥပရိမဂ္ဂဝဋ္ဋာသဝ (ပု) [ဥပရိမဂ္ဂဝဋ္ဋ+အာသဝ] အထက်မဂ်သည် ပယ်သတ်အပ်သော အာသဝတရား။ သောတာပန္နဿ မဂ္ဂစိတ္တံ ဥပရိမဂ္ဂ-ဝဋ္ဋာသဝဝသေန သာသဝံ။ ဝဇိရ။၅၁ရ။

ဥပရိမဂ္ဂဝိပဿနာ (ထီ) [ဥပရိမဂ္ဂ+ဝိပဿနာ] အထက်မဂ်၏ဝိပဿနာ၊ အထက်မဂ်ကို ဖြစ်စေသော ဝိပဿနာ။ ဝုတ္တနယေနာတိ ဥပရိ-မဂ္ဂဝိပဿနာယ ဗလဝမန္ဒမန္ဒတရဘာဝေန။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၄ရ။

ဥပရိမဂ္ဂသမ္ဘောဓိပဋိသရဏ (တိ) [ဥပရိမဂ္ဂသမ္ဘောဓိ+ပဋိသရဏ] အထက်မဂ်တည်းဟူသောသမ္ဘောဓိတရားလျှင် လားရောက်အပ်သော တရားရှိသော။ သမ္ဘောဓိပရာယဏတ္တာတိ ဥပရိမဂ္ဂသမ္ဘောဓိပဋိသရဏတ္တာ။ မဟာဋီ၊၁။၉၄။

ဥပရိမဂ္ဂသမ္ဘာဒိဋ္ဌိ (ထီ) [ဥပရိမဂ္ဂ+သမ္ဘာဒိဋ္ဌိ] အထက်မဂ်၌အကျုံးဝင်သောသမ္ဘာဒိဋ္ဌိ။ ဥပရိ-မဂ္ဂသမ္ဘာဒိဋ္ဌိယာ ပန ဒိဋ္ဌိဋ္ဌာနေ တံ တံ မဂ္ဂ-ဝဋ္ဋာ မာနော ဂဟေတဗ္ဗော။ အနုဋီ၊၂။ရ၆။

ဥပရိမဂ္ဂါဓိဂမ (ပု) [ဥပရိမဂ္ဂ+အဓိဂမ] အထက်မဂ်ကို ရခြင်း။ တေ ဥပရိမဂ္ဂါဓိဂမာယ ယာဝ ဣန္ဒြိယပရိပါကာ ပုနပ္ပုနံ ဥပ္ပဇ္ဇနတော သံသရန္တိယေဝ။ ဣတိဝုတ်ဒု။၂၈၈။ (–ထေရဒု၊၁။ ၃၀၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၇၆။)

ဥပရိမဂ္ဂါဘိသမယ (ပု) [ဥပရိမဂ္ဂ+အဘိသမယ] အထက်မဂ်ကို–ထိုးထွင်းရှာသိခြင်း–ရခြင်း။ အဘိသမယောတိ ဥပရိမဂ္ဂါဘိသမယော။ အနုဋီ၊၃။၁၈၉။

ဥပရိမဂ္ဂုပ္ပတ္တိ (ထီ) [ဥပရိမဂ္ဂ+ဥပ္ပတ္တိ] အထက်မဂ်၏ဖြစ်ခြင်း။ ထေရော ဥပရိမဂ္ဂုပ္ပတ္တိမသ အာကခ်ံန္တော ကရုဏာယ အတ္တာနမာဝိကာသိ။ ဝိမတိ၊ဋ၁။၈၄။

ဥပရိမဇ္ဈာန (နာ) [ဥပရိမ+စျာန] အထက်၌ဖြစ်သောစျန်။ ဣမံ ပန ဥပရိမဇ္ဈာနံ ဥပါဒါယ ……ဝုတ္တံ။ သာရတ္ထ၊ဋ။၃၊၇၅။

ဥပရိမတလ (နာ) [ဥပရိမ+တလ] အထက်၌ဖြစ်သော အပြင်။ နာနူပစာရေ ဥပရိမတလေ ဆဒန္ဒဘဏ္ဍရေ သယိတသ အာပတ္တိ။ ဝိ၊ဋီ၊၃။ ၁၃။ (–ဒီ၊ဋီ၊၁။ ၂၁ ၂။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၁၈၀။ ခုဒ္ဒက၊ဋီ။ ၃၄။ ဓမ္မပဒ၊ဋ။ ၁ ၁ ၅။)

ဥပရိမတလမဏ္ဍ (နာ) [ဥပရိမတလ+မဏ္ဍ] အထက်အပြင်၏ အလယ်အရပ်။ သာ သမ္ဘာရ–ဇိဝ္ဘါယ အတိအဂ္ဂမူလပသာနိ ဝဇ္ဇေတ္ဝာ ဥပရိမတလမဏ္ဍေ……တိဋ္ဌတိ။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၁။ ရ၄။ မဟာနိ၊ဋီ။ ၁ ၄ ၄။

ဥပရိမတ္ထသမ္မိဿနတ္ထ (တိ) [ဥပရိမ+အတ္ထ+သမ္မိဿနတ္ထ] အထက်၌ဖြစ်သော အနက်ကို ပေါင်းခြင်းအနက်ရှိသော။ ဧဝမ္မိတိ ဥပရိမ–တ္ထသမ္မိဿနတ္ထော ပိ–ကာရော။ ဝိ၊ဋီ၊၁။ ၂ ၁ ၂။

ဥပရိမဒိသာ (ထီ) [ဥပရိမာ+ဒိသာ] အထက်၌ဖြစ်သော အရပ်မျက်နှာ။ ဒိသတော ဥပရိမ–ဒိသာယ ဇာတာ။ အဘိ၊ဋီ၊၂။ ၂ ၂ ၁။

ဥပရိမနာသိကာသောတ (နာ) [ဥပရိမ+နာသိကာသောတ] အထက်၌ဖြစ်သော နှာခေါင်းပေါက်။ ဧကသ္မိံ ဥပရိမနာသိကာသောတေ ဝါတံ သန္ဓိရှမ္ဘိတ္ဝာ။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၁ ရ ၀။

ဥပရိမန္တ (ပု၊နာ) [ဥပရိမ+အန္တ] အထက်၌ဖြစ်သော–အစွန်း–အပိုင်းအခြား။ စန္ဒသ ဟေဋ္ဌိ–မန္တတော သုရိယသ ဥပရိမန္တော (ဥပရိမန္တံ) ယောဇနသတံ ဟောတိ။ အဘိ၊ဋီ၊၁။ ၃ ၅ ၅။ သာရတ္ထ၊ဋ။ ၂ ၆ ၀။ အန္တမသောတိ ဥပရိမန္တေန။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၂။ ၂ ၅ ရ။ ဥပရိမန္တေနာတိ မစ္ဆဇာတိယာ ဥဒ္ဓမန္တေန။ ပဋိသံ၊ဂ်။ ၃ ၆ ၃။ (–ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။ ၂ ၀ ၅။)

ဥပရိမပဒ (နာ) [ဥပရိမ+ပဒ] အထက်၌ဖြစ်သောပုဒ်၊ အထက်ပုဒ်။ ဥပရိမပဒေ ဝါ ဟေဋ္ဌိ–မပဒံ ဟေဋ္ဌိမပဒေ ဝါ ဥပရိမပဒံ အတ္ထတော သမန္နာဟရိတုံ အသက္ကောန္တောတိ အတ္ထော။ သာရတ္ထ၊ဋ။ ၁ ၂ ၂။

ဥပရိမပရိစ္ဆေဒ (ပု) [ဥပရိမ+ပရိစ္ဆေဒ] အထက်၌ဖြစ်သော–အလွန်ဆုံး–အပိုင်းအခြား။ ဂဗ္ဘ–သေယျကာနံ ဥပရိမပရိစ္ဆေဒေန သမတိ–သရှုပါနိ သမ္ပယုတ္တာ တယော ခန္ဓာ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ မ၊ဋီ၊၄။ ၅ ၂။ (–သုတ္တနိ၊ဋီ၊ ၂။ ၁ ၃ ၄။ မ၊ဋီ၊ ၃။ ၂ ၆ ၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁ ၄ ၂။)

ဥပရိမဖလ (နာ) [ဥပရိမ+ဖလ] အထက်ဖိုလ်။ ဥပရိမဖလေသု ပန ဥဿာဟံ ဇနေန္တော ဧဝမာဟ။ သုတ္တနိ၊ဋီ၊ ၂ ၂ ၁။

ဥပရိမပြဟ္မလောက (ပု) [ဥပရိမ+ပြဟ္မလောက] အထက်၌ဖြစ်သော ပြဟ္မာ့ပြည်။ အကနိဋ္ဌမ္မိ အပ္ပတ္တာ ဥပရိမပြဟ္မလောကေ ပရိနိဗ္ဗာယတိ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၁ ရ။

ဥပရိမဘာဂ (ပု) [ဥပရိမ+ဘာဂ] အထက်၌

ဖြစ်သော အဖို့။ ဥပရိစိမိလိကာယာတိ ဥပရိမ-ဘာဂေ စိမိလိကာယ။ ကခ်ီ၊ဌီ၊သစ်။၄၃၀။

ဥပရိမသမာပတ္တိ (ထီ) [ဥပရိမာ+သမာပတ္တိ] အထက်၌ဖြစ်သောသမာပတ်။ ဟေဋ္ဌိမသမာ-ပတ္တိဟိ ဝိနာ ဥပရိမသမာပတ္တိနံ သမ္ဘဝနသ အသမ္ဘဝတော။ မဇ္ဈိ၊၂။၁၂၈။

ဥပရိမသရီရ (နာ) [ဥပရိမ+သရီရ] အထက်၌ ဖြစ်သော-အထက်ပိုင်းဖြစ်သော-ခန္ဓာကိုယ်။ ဥပရိမသရီရံ ဥဇုကံ ဌပေတွာ။ အံ၊ဌ၊၂။၃၈၄။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။ဧ၃။ အံ၊ဌီ၊၂။၃၈၀။

ဥပရိမသုတ္တ (နာ) [ဥပရိမ+သုတ္တ] အထက်၌-ဖြစ်သော-ဖွဲ့ချည်ထားအပ်သော-ချည်ကြိုး။ တေသု ဥပရိမသုတ္တတော အပ္ပမတ္တကမ္မိ သြ-ဂတံ စက္ကရတနံ သြသက္ကိတံ နာမ ဟောတိ။ ဒီ၊ဌ၊၃။၃၂၂။

ဥပရိမဟာနုက (ပု) [ဥပရိမ+ဟာနုက] အထက်၌ ဖြစ်သောမေး။ ဥပရိမဟာနုကေ ပတိဋ္ဌိတာ ဝိသတိ။ မ၊ဌ၊၃။၂၆၂။

ဥပရိမဟာနုကဋ္ဌိက (နာ) [ဥပရိမဟာနုက+အဋ္ဌိက] အထက်၌ဖြစ်သောမေးရိုး။ သြကာသတော ဥပရိမာ ဥပရိမဟာနုကဋ္ဌိကေ အမောကော-ဋ္ဌိကာ။ ခုဒ္ဒကာ၊ဌ။၃၄။

ဥပရိမဟာတလ (နာ) [ဥပရိ+မဟာတလ] အထက်၌ဖြစ်သော ကြီးစွာသော-အပြင်-ကြမ်းပြင်။ ပါသာဒဝရဿ ဥပရိမဟာတလေ သိရိဂ္ဘံ ပဝိသိတ္တာ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၂၀၉။

ဥပရိမာန (ပု) [ဥပရိ+မာန] အထက်-နောက်ကာလ-၌ဖြစ်သောမာန။ ပုရိမမာနဿ ဥပရိ-မာနော မာနာတိမာနော။ မူလဋ္ဌ၊၂။၂၂၁။

ဥပရိမုခ (တိ) [ဥပရိ+မုခ] အထက်၌ မျက်နှာ ဝရှိသော၊ အထက်သို့လှည့်သော။ ဥက္ကုဋေ-ယျာတိ ဥပရိမုခံ ကရေယျ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၄၀။ သံ၊ဌ၊၁။၁၂၅။ အံ၊ဌ၊၂။၁၅။ ဥပရိမုခန္တိ ဥဒ္ဓံ မုခံ။ အံ၊ဌီ၊၂။၁၆။

ဥပရိမုဒ္ဓ (ပု) [ဥပရိ+မုဒ္ဓ] ဦးခေါင်း၏ အထက်အရပ်။ ဥပရိမုဒ္ဓနိ မဟန္တံ ဖဏံ ကရိတ္တာ အဋ္ဌာသိ။ ဝိ၊၁။၂၂၀။ ဝိ၊၃။၃။ ဥဒါန။ဧ၅။ ဝိ၊ဌ၊။၁ရ၁။ ဥပရိမုဒ္ဓနိ မဟန္တံ ဖဏံ ဝိဟစ္စာတိ ဘဂဝတော မုဒ္ဓပ္ပဒေသဿ ဥပရိ အတ္ထနော မဟန္တံ ဖဏံ ပသာရေတ္တာ။ ဥဒါန၊ဌ။ဧ၃။ သာရတ္ထ၊၃။၁၄၈-၉။

ဥပရိလဒ္ဓဗ္ဗ (တိ) [ဥပရိ+လဒ္ဓဗ္ဗ] အထက်၌-နောက်၌-ရထိုက်သော။ သမ္ပဟံသကာတိ တေသံ ယထာလဒ္ဓေဟိ ဥပရိလဒ္ဓဗ္ဗေဟိ စ ဂုဏဝိသေသေဟိ စိတ္တဿ သမ္ဟာ ပဟံသကာ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၃၁၄။

ဥပရိလဒ္ဓဗ္ဗဖလဝိသေသ (ပု) [ဥပရိလဒ္ဓဗ္ဗ+ဖလဝိသေသ] အထက်၌-နောက်၌-ရအပ်သော အကျိုးထူးတရား။ သမ္ပတိ ပဋိလဒ္ဓ-ဂုဏာနိသံသေဟိ စေဝ ဥပရိလဒ္ဓဗ္ဗဖလ-ဝိသေသေဟိ စ စိတ္တံ သမ္ပဟံသေတ္တာ။ သံ၊ဌီ၊၂။၃၃ဧ။

ဥပရိဝရ (ပု) [ဥပရိ+ဝရ] ဥပရိဝရမည်သောမင်း၊ ဝရမင်း၏နောက် ဆက်ခံသောမင်း။ ဝရဿ ပုတ္တော ဥပဝရော နာမ အဟောသိ၊ ဥပရိ-ဝရောတိပိ တဿေဝ နာမံ။ ဇာ၊ဌ၊၃။၄၃၁။

ဥပရိဝါတ (ပု၊နာ) [ဥပရိ+ဝါတ] လေ၏အထက်အရပ်၊ လေညာ။ ဥပရိဝါတေ နိသိန္နော သရီရဂန္ဓေန ဗာဓတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၀၁။ ဒီ၊ဌ၊၂။ရ၄။ မ၊ဌ၊၁။၁၁၅။ သံ၊ဌ၊၁။၁၅။ အံ၊ဌ၊၂။၁၄။ မဟာနိ၊ဌ။၂၆၈။

ဥပရိဝိသာလာ (ထီ) [ဥပရိ+ဝိသာလာ] အထက်၌ ကျယ်ပြန့်သောတရား(တဏှာ)။ ဥပရိ-

ဝိသာလာ ဒုပ္ပဖျုရာ ဣစ္ဆာ ဝိသဒုဂါမိနီ။ ဇာ၊ ၁။၁၃၂၊၂၀၁။ သုတ္တနိ၊၆၊၁။၁၆။ ဇာ၊၆၊၄။၄။ ဥပရိဝိသာလာတိ မိတ္တဝိန္ဒက တဏှာနာမေသာ အာသေဝိယမာနာ ဥပရိဝိသာလာ ဟောတိ ပတ္ထဌာ။ ဇာ၊၆၊၃။၁၉၄။

ဥပရိဝိသုဒ္ဓိ (ထီ) [ဥပရိ+ဝိသုဒ္ဓိ] အထက်ဖြစ်သော-ဝိသုဒ္ဓိတရား-စင်ကြယ်ခြင်းသဘောတရား။ နု စ တတ္ထ အပတိဋ္ဌာယ ဥပရိဝိသုဒ္ဓိ သမ္ဘာဒေတုံ သက္ကာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၅၁။

ဥပရိဝိသေသ (ပု) [ဥပရိ+ဝိသေသ] အထက်၌-ဖြစ်သော-ရအပ်သော-ထူးခြားသောတရား။ အညသ္မိမ္မိ ဒိဝသေ ဥပရိဝိသေသံ နိဗ္ဗ-တ္တေသာမိ။ ဒီ၊၁၊၁။၁၆၆။ မ၊၁၊၁။၂၅၉။ သံ၊ ၁၊၃။၂၁၉။ အဘိ၊၁၊၂။၃၃၃။

ဥပရိဝိသေသဒဿနတ္ထ (ပု) [ဥပရိ+ဝိသေသ+ ဒဿနတ္ထ] အထက်၌ရအပ်သောတရားထူးကို ပြခြင်းအကျိုး။ ဥပရိဝိသေသဒဿနတ္ထန္တိ ပဌမဇ္ဈာနာဒိဥပရိဝတ္ထုဗ္ဗဝိသေသဒဿနတ္ထံ။ ဒီ၊ ဋီ၊၁။၂၆၂။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁၃၅။)

ဥပရိဝိသေသာဓိဂမ (ပု) [ဥပရိဝိသေသ+ အဓိဂမ] အထက်၌ဖြစ်သော တရားထူးကို ရခြင်း။ ဥပရိဝိသေသာဓိဂမဝသေန ဝိသေသံ ဘဇန္တီတိ ဝိသေသဘာဂိယာ။ ပဋိသံ၊၁၊၁။၅၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၆၅။

ဥပရိဝိသေသာဓိဂမာဝဟန (နာ) [ဥပရိ ဝိသေသာဓိဂမ+အာဝဟန] အထက်ဖြစ်သော-တရားထူးရခြင်းကိုဆောင်ခြင်း-တရားထူးရစေနိုင်ခြင်း။ ယထူပနိဿယံ ဥပရိဝိသေ-သာ ·ဓိဂမာဝဟနေန စ ဂဟဋ္ဌာနုဂ္ဂဟကရဏံ။ မ၊ဋီ၊၁။၄၆။ အံ၊ဋီ၊၁။၄၀။

ဥပရိဝေဟာသ (ပု) [ဥပရိ+ဝေဟာသ] (၁) အထက်ဖြစ်သော-ကောင်းကင်-ဟင်းလင်းပြင်။ (တိ)(၂) အထက်၌ ဟင်းလင်းပြင်ရှိသော။ (၁) သေယျထာပိ ဘိက္ခဝေ ဒဏ္ဍော ဥပရိ-ဝေဟာသံ ခိတ္တော သကိမ္မိ မူလေန နိပတတိ၊ သကိမ္မိ မဇ္ဈေန နိပတတိ။ သံ၊၁။၃၉၂၊ (-၁၄၆။ ထေရ၊၆၊၂။၄၉၈။ အပ၊၆၊၁။၂၇၅။) (တိ) (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပရိဝေဟာသကုဋိ (ထီ) [ဥပရိဝေဟာသ+ ကုဋိ] အထက်အဆင့်၌-ဟင်းလင်းပြင်ရှိသော-ဗျဉ်မခင်းသေး၍ ဟာလာဟင်းလင်းဖြစ်နေသော-ကုဋိ-ကျောင်း။ ဒွေ ဘိက္ခူ သံဃိကေ ဝိဟာရေ ဥပရိဝေဟာသကုဋိယာ ဧကော ဟေဋ္ဌာ ဝိဟာရတိ၊ ဧကော ဥပရိ။ ဝိ၊၂။၆၆။ ဥပရိဝေဟာသကုဋိယာတိ ဥပရိ အစ္ဆန္န-တလာယ ဒ္ဝိဘူမိကကုဋိယာ ဝါ တိဘူမိက-ကုဋိယာ ဝါ။ ဝိ၊၆၊၁။၄၈။ ကင်္ခ၊၁။၂၀၆။ ဥပရိ-ဝေဟာသကုဋိယာတိ ဥပရိမတလေ အသန္ထ-တပဒရာယ ကုဋိယာ။ ကင်္ခ၊ဋီ၊သစ်။၁၆၉။ ဥပရိ ဝေဟာသော ဧတိသာတိ ဥပရိဝေဟာသာ။ သာ စ သာ ကုဋိစေတိ ဥပရိဝေဟာသကုဋိတိ ဒသေန္တော အာဟ ဥပရိအစ္ဆန္နတလာယာတိ။ ပါစိတ်၊ယော။၁၄။

ဥပရိသမာပတ္တိ (ထီ) [ဥပရိ+သမာပတ္တိ] အထက်ဖြစ်သောသမာပတ်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပရိသမာပတ္တိလာဘီ (တိ) [ဥပရိသမာပတ္တိ+ လာဘီ] အထက်သမာပတ်ကိုရသော၊သူ။ ဥပရိသမာပတ္တိလာဘိနော ဟိ ဟေဋ္ဌာ-သမာပတ္တိ မူလစ္ဆိန္နတာလော ဝိယ ဥပဌာတိ။ မ၊ဋီ၊၄။၁၆။ ဥပရိသမာပတ္တိလာဘိနောတိ ဧတ္ထ ဥပရိသမာပတ္တိတိ အရဟတ္တဖလသမာပတ္တိ အဓိပ္ပေတာ။ မ၊ဋီ၊၁။၂၄၈။

ဥပရိသယိတကုက္ကုဋ္ဌ (ပု) [ဥပရိသယိတ+ ကုက္ကုဋ္ဌ] အထက်ကအိပ်သောကြက်။ တေသု ဥပရိသယိတကုက္ကုဋော ပစ္ဆုသကာလေ ဝစ္ဆံ

ပါတေန္တော ဟေဌာသယိတကုက္ကုဋ္ဌသ သရီရေ ပါတေသိ။ ဇာ၊၆။၂။၃၆၉။ (-ဇာ၆။၄။၃၉။)

ဥပရိသိက္ခာဒွယ (နာ) [ဥပရိ+သိက္ခာဒွယ] အထက်ဖြစ်သော သိက္ခာနှစ်ပါးအပေါင်း။ ဧဝံ ဟိ ဣမိနာ ပဒေန ဥပရိသိက္ခာဒွယံ အနိဝ-တ္တိတမေဝ ဟောတိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၄၁။

ဥပရိသိက္ခာပဒ (နာ) [ဥပရိ+သိက္ခာပဒ] အထက် ဖြစ်သော သိက္ခာပုဒ်။ ကယဝိက္ကယံ မောစေတ္တာ ဂဏ္ဍနွတ္ထသ ဥပရိသိက္ခာပဒေနပိ အနာပတ္တိ။ ဝိ၊၆။၂။၂ရရ။

ဥပရိသီမပွမာဏ (နာ) [ဥပရိသီမာ+ပမာဏ] အထက်သီမ၏-ပမာဏ-အတိုင်းအတာ။ သြ-တရမာနာ စ ဥပရိသီမပွမာဏေန သြတရတိ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၄၅။

ဥပရိသီသ (ပုဒ်နာ) [ဥပရိ+သီသ] ဦးခေါင်း၏ အထက်အရပ်။ ကုဒါလံ အဂ္ဂဒဏ္ဍကေ ဂဟေတ္တာ ဥပရိသီသေ တိက္ခတ္တုံ အာဝဋ္ဋိတ္တာ။ ဓမ္မ၊၆။၁။၁၉၈။ (-ပဋိသံ၊၆။၁။ ၂၉။)

ဥပရိသုတ္တ (နာ) [ဥပရိ+သုတ္တ] အထက်ဖြစ်သောသုတ်။ ဥပရိသုတ္တသ္မိံ ဟိ တတ္ထေဝါတိ ဒုက္ခရကာရိကဘာနံ အဓိပ္ပေတံ။ မ၊၆။ ၂။ရ၉။ (-မ၊ဋီ၊ ၂။၁ ၂၉။)

ဥပရိသုတ္တန္တ (ပုဒ်နာ) [ဥပရိ+သုတ္တန္တ]အထက်ဖြစ်သော သုတ္တန်။ သဗ္ဗတ္ထာတိ ဥပရိသုတ္တန္တေ သန္ဓာယာဟ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၉ ၂။

ဥပရိသုတ္တပဒေသ (ပု) [ဥပရိသုတ္တ+ပဒေသ] အထက်သုတ်ဟူသော-အရပ်-အရာဌာန။ ပုစ္ဆာယ အဇ္ဈာသယေန စ အနနုသန္ဓိကော... ...ဥပရိသုတ္တပဒေသော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၅၅။

ဥပရိသောတ (နာ) [ဥပရိ+သောတ] ရေအလျှဉ်၏ အထက်၊ ရေညာ။ ကေသို့ တံရေ ဌတ္တာ ဥပရိသောတေ နဒီတီရေ နိမိတ္တံ ကိတ္တေတ္တာ။ ဝိ၊၆။၃။ ၂ ၂၈။ (-စရိယာ၊၆။၁၄ ၂။ ဇာ၊၆။ ၂။၁ရ။)

ဥပရိသောဋ္ဌသက (နာ) [ဥပရိ+သောဋ္ဌသက] အထက်ဌ်ဖြစ်သောစိတ်(၁၆)ကြိမ်တို့၏အပေါင်း။ တတ္ထ အာယုသင်္ခါရပရိယောသာနေ သောဋ-သန္ဒံ စိတ္တာနံ ဝါရေ သတိ ဟေဌာသောဋ္ဌသကံ ဥပရိသောဋ္ဌသကန္တိ ဒွေ ကေတော ယောဇေ-တဗ္ဗာနိ။ အဘိ၊၆။ ၂။ ၂၅။

ဥပရုစိ (ပု) [ဥပ+ရုစိ] ဥပရုစိမည်သော စကြဝဠတေးမင်း။ တယော တေ စက္ကဝတ္တိနော၊ ရုစိ ဥပရုစိ စေဝ၊ မဟာရုစိ တတိယကော။ အပ၊၁။၁၄၈။

ဥပရုစ္ဆန္ဒိ (ကြို) [ဥပ+ရုဒ+ဆန္ဒိ။မောဂ်၊၆။ ၂၆။] ငိုကြွေးကြကုန်လတ္တံ့။ ဥပရောဒတိ-ကြည့်။

ဥပရုဇ္ဈတိ (ကြို) [ဥပ+ရုဓ+ယ+တိ] ချုပ်၏၊ ချုပ်ပျောက်၏၊ ချုပ်ငြိမ်း၏။ ဧတ္ထ (ယတ္ထ) နာမဉ္စ ရူပဉ္စ အသေသံ ဥပရုဇ္ဈတိ။ ဒီ၊၁။ ၂၁၃။ သုတ္တနိ။ ၄၃၄။ စူဠနိ။၃၃။ မ၊၆။၄။၁ရ။ သုတ္တနိ၊ ၆။ ၂။ ၃၀၁။ စူဠနိ၊၆။၃။ (-သံ၊၁။၁၁၀။ **သံ၊** ၃။၃ရ၉။ သုတ္တနိ။၃၉၁။ မဟာနိ။၃၄၊၉ ၂။ ထေရ။ ၂၅၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၂ ၂၄။ သုတ္တနိ၊၆။ ၂။ ၂ ၂၁။ ထေရ၊၆။၁။၃၃၈။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၉ရ။) ဥပ-ရုဇ္ဈတိတိ နိရုဇ္ဈတိ။ ဒီ၊၆။၁။၃ ၂၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။ ၂ ၉၀။ ဥပရုဇ္ဈတိတိ ဇီဝိတိန္ဒြိယံ နိရုဇ္ဈတိ အဘာဝံ ဥပဂစ္ဆတိ။ မဟာနိ၊၆။၁၃၃။ **ဥပ-ရုဇ္ဈိဿန္တိ**-အံ၊ ၂။၃၈၆။

ဥပရုဇ္ဈန (နာ) [ဥပ+ရုဓ+ယု] (၁) ချုပ်ခြင်း။ ချုပ်ပျောက်ခြင်း၊ ချုပ်ငြိမ်းခြင်း။ (၂) ဆန့်ကျင်ခြင်း၊ ဆန့်ကျင်ဘက်ဖြစ်ခြင်း။ အယံ အဇီတော ကိ ပုစ္ဆတိ၊ ဥပရုဇ္ဈနမေဝ ပုစ္ဆတိ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၉ရ။ (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပရုဇ္ဈနဝစန (နာ) [ဥပရုဇ္ဈန+ဝစန] ဆန့်ကျင်

ခြင်းအားဖြင့်-ဆန်.ကျင်ဘက်အနေအားဖြင့်-ဖြစ်သောစကား၊ ဆန်.ကျင်သောစကား။ အနုပဝါဒေါတိ ကဿစိပိ ဥပရုဏ္ဍနဝစနဿ အဝဒနံ။ ဥဒါန၊ဌ။၂၃၀။

ဥပရုဏ္ဍိုဿန္ဆီ (ကြို) [ဥပ+ရုဓ+ဿန္ဆီ] ချုပ်-ချုပ်ပျောက်- ချုပ်ငြိမ်း-ကုန်လတ္တံ့။ ဥပရုဏ္ဍတိ-ကြည့်။

ဥပရုဒ္ဓ (တိ) [ဥပ+ရုဓ+တ] (၁) ချုပ်ပျောက်-ချုပ်ငြိမ်း-ပြီးသော။ (၂)(က) ဝန်းရံပိတ်ဆို့အပ်သော။ (ခ) ပိတ်ပင်တားဆီး-ချုပ်တည်း-ချုပ်ငြိမ်းစေ-အပ်သော။ (၃) ကပ်၍နှိပ်စက်အပ်သော။ (၁) ဟေတူသု ဥပရုဒ္ဓေသု၊ ဆိန္နံ ဝဋ္ဋံ နု ဝဋ္ဋတိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၁၈၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၂။၃၄၀။ (၂) (က) သတ္တဟိ ရာဇူဟိ နဂရေ ဥပရုဒ္ဓေ ပဘာဝတိ အတ္တနာ သဟ ဟတ္ထိ-ကွန္ဓေ အာရောပေတ္တာ။ သံ၊ဌ၊၁။၂၉၅။ (ခ) တဿ မယ္ပံ အဂ္ဂိဝေဿန မုခတော စ နာသတော စ အဿာသပဿာသေသု ဥပ-ရုဒ္ဓေသု.....သဒ္ဒါ ဟောတိ။ မ၊ဌ။၃၀၉။ (၃) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပရုဒ္ဓအဓိစိတ္တ (တိ) [ဥပရုဒ္ဓ+အဓိစိတ္တ] ကပ်၍နှိပ်စက်အပ်သော-လွန်ကဲသောစိတ်-ဝိပဿနာစိတ်-ရှိသော၊သူ။ ဩရုဒ္ဓမာနသောတိ ဥပရု-ဒ္ဓအဓိစိတ္တော။ မ၊ဋီ၊ဌ။၃၃၃။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၂၈၃။

ဥပရုဒ္ဓတိ (ကြို) [ဥပ+ရုဓ+ယ+တိ] ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်၏။ ဝယမ္ပိ ပစ္ဆိမေ ကာလေ၊ မရဏံ ဥပရုဒ္ဓတိ (ဥပရုဏ္ဍတိ?)။ အပ၊၂။၂၆၅။

ဥပရုန္ဓ (ကြို) [ဥပ+ရုဓ+အ+ဟိ] (က) ပိတ်ပင်တားဆီးလော။ ဥပရုန္ဓတိ (က) ကြည့်။ (ခ) ချုပ်ပျောက်စေလော။ ဥပရုန္ဓတိ (ဃ)ကြည့်။

ဥပရုန္ဓတိ (ကြို) [ဥပ+ရုဓ+အ+တိ။ ဓာတ္ဌ-ဌ။၂၂၆။ နီတိ၊ဓာ။၂၁၂။ ရူ၊နှာ။၃၅၆] (က) ဝန်းရံပိတ်ဆို့၏။ (ခ) သတ်ဖြတ်ဖျက်ဆီး၏။ (ဂ) ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်၏။ (ဃ) ပိတ်ပင်တားဆီး-၏၊ ချုပ်တည်း၏၊ ချုပ်ပျောက်စေ၏။ (c) ဖြတ်၏။

(က) ဝန်းရံပိတ်ဆို့၏။ စူဠဒ္ဓါရာနိပိ ပိဓာယ နဂရံ **ဥပရုန္ဓတု**။ ဥဒါန၊ဌ။၁၀၉။ **ဥပရုန္ဓိ**-ဥဒါန၊ဌ။၁၀၉။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၄၀၂။ **ဥပရုန္ဓိသု**-ဇာ၊ဌ၊၄။၁၃၅။ (ခ) သတ်ဖြတ် ဖျက်ဆီး၏။ သကိံ ပိတံ ဟလာဟလံ၊ ဥပရုန္ဓတိ ဇီဝိတံ။ အပ၊၁။၅၁။ ထေရ၊ဌ၊၁။၄၅၄။ ဇီဝိတံ ဥပရုန္ဓတိ နာသေတိ။ အပ၊ဌ၊၁။၃၃၁။ (ဂ) ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်၏။ မနုဿေ **ဥပရုန္ဓန္တိ**၊ ဖရု.သူပက္ကမာ ဇနာ။ ထေရ၊၂၅၀။ ဥပရုန္ဓန္တိ ဝိဟာဒေန္တိ။ ထေရ၊ဌ၊၁။၃၃၆။ (ဃ) ပိတ်ပင် တားဆီး၏၊ ချုပ်တည်း၏၊ ချုပ်ပျောက်စေ၏။ ယထာ ပဿန္တော ကိလေသေ ဥပရုန္ဓတိ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။၂၇၇။ မဟာနိ၊ဌ။၃၂၈။ **ဥပရုန္ဓ**-မနော-ဝိစာရေ ဥပရုန္ဓ စေတသော(ထေရ။ ၃၅၇)တိ မနောဝိစာရသည်နော ဂေဟသိတသော-မနသုပဝိစာရာဒိကေ အဌာရသ စေတသော ဥပရုန္ဓ ဝါရေဟိ နိရောဓေဟိ။ ထေရ၊ဌ၊၂။၄၇၂။ **ဥပရုန္ဓထ**-မိလိန္ဒ။၃၀၁။ **ဥပရုန္ဓေ၊ ဥပရုန္ဓေယျ**- မန္တာ အသ္မိတိ သဗ္ဗမုပရုန္ဓေတိ ပဗ္ဗ-သခ်ိယ မူလဋ္ဌ အသ္မိမာနဋ္ဌ မန္တာယ သဗ္ဗံ ရုန္ဓေယျ ဥပရုန္ဓေယျ နိရောဓေယျ ဝူပသမေယျ အတ္ထင်္ဂမေယျ ပဋိပ္ပဿမ္ဘေယျ။ မဟာနိ။၂၆၈။ **ဥပရုန္ဓိ**- မ၊ဌ။၃၀၉။ (c) ဖြတ်၏။ အာဟာရံ ဥပရုန္ဓိ။ မိလိန္ဒ။၂၃၉။

ဥပရုန္ဓတု (ကြို) [ဥပ+ရုဓ+အ+တု] ဝန်းရံပိတ်ဆို့၏။ ဥပရုန္ဓတိ(က) ကြည့်။

ဥပရုန္ဓထ (ကြို) [ဥပ+ရုဓ+အ+ထ] ပိတ်ပင်တားဆီးကြကုန်လော့၊ ချုပ်တည်းကြကုန်လော့။ ဥပရုန္ဓတိ(ဃ)ကြည့်။

ဥပရုန္ဒန် (ကြိ) [ဥပ+ရုဓ(ရုဓိ)+အ+အန္ဒိ] ညှဉ်းဆဲ နှိပ်စက်ကုန်၏။ ဥပရုန္ဒတိ (ဂ) ကြည့်။

ဥပရုန္ဒိ (ကြိ) [ဥပ+ရုဓ(ရုဓိ)+ဣ] (က) ဝန်းရံ ပိတ်ဆို့ ပြီ။ ဥပရုန္ဒတိ(က)ကြည့်။ (ခ). ဖြတ်ပြီ။ ဥပ- ရုန္ဒတိ(ဌ)ကြည့်။

ဥပရုန္ဒီ (ကြိ) [ဥပ+ရုဓ(ရုဓိ)+ဏီ] ပိတ်ပင်တား ဆီးပြီ၊ ချုပ်တည်းပြီ။ ဥပရုန္ဒတိ(ဃ)ကြည့်။

ဥပရုန္ဒီသု (ကြိ) [ဥပ+ရုဓ(ရုဓိ)+ဥ] ဝန်းရံပိတ်ဆို့ ကုန်ပြီ။ ဥပရုန္ဒတိ(က)ကြည့်။

ဥပရုန္ဒိတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+ရုဓ(ရုဓိ)+တဗ္ဗ] ပယ်ဖြတ် -အပ်-သင့်-ထိုက်-သော။ ဥပစ္ဆိန္နိတဗ္ဗောတိ သမာပနေန သင်္ကဟကေန ဥပရုန္ဒိတဗ္ဗော အပလိဗောဓော ကာတဗ္ဗောတိ အတ္ထော။ သာရတ္ထ၊၂။၂၀၂။

ဥပရုန္ဒိတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ရုဓ(ရုဓိ)+တ္တာ] (က) ဝန်းရံပိတ်ဆို့၍။ (ခ) ပယ်ဖြတ်၍။ (ဂ) ပိတ်ပင် တားဆီး၍၊ ချုပ်တည်း၍။ (ဃ) ဧဝံ ဘိက္ခဝေ သီဝလိ တဒါ နဂရံ ဥပရုန္ဒိတ္တာ ဂဟိတကမ္မေန ဧတ္တကံ ကာလံ နိရယေ ပစ္စိတ္တာ။ ဓမ္မပဒ၊ဝ။ ၄၀၂။ (-သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။ဧ၉။ အပ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၄၉။) ဥပစ္ဆိန္နိတ္တာတိ သမာပနေ(ဏေ)နေ သင်္ဂ(ဂ)ဟ-ကေန ဝါ ဥပရုန္ဒိတ္တာ အပလိဗောဓံ ကတ္တာတိ အတ္ထော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၁ဝ။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၆၀။ (ဂ) တေ ကာယဿ စိတ္တဿ အာတာပေတ္တာ... ...မိဒ္ဓံ ဥပရုန္ဒိတ္တာ။ မိလိန္ဒ။၃၀၂။ တံ ဒိဝသံ ဂန္ဓာ နဒီတိတ္ထံ ဥပရုန္ဒိတ္တာ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။ဧ၉။

ဥပရုန္ဒိယ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ရုဓ(ရုဓိ)+တ္တာ] ပိတ်ပင် တားဆီး၍၊ ချုပ်ပျောက်စေ၍။ ဝိတက္ကေ ဥပ-ရုန္ဒိယ'တ္တာနော(ထေရ။၂၉၉)တိ.....မိစ္ဆာဝိတက္ကေ ပဋိပက္ခဗလေန နိသေသေတ္တာ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁ဖ၄။ သခါရေ ဥပရုန္ဒိယ၊ အနေဇော အနုပါဒါနော သတော ဘိက္ခု ပရိဗ္ဗဇေ။ သုတ္တနိ။ ၃၉၅။ သခါရေ ဥပရုန္ဒိယာတိ ကမ္မံ ကမ္မသမ္ဘယုတ္တေ စ သခါရေ နိရောဓေတ္တာ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂၄။

ဥပရုဓေန (ကြိ) [ဥပ+ရုဓ(ရုဓိ)+အ+ဏေ] ပိတ်ပင် တားဆီးရာ၏။ ချုပ်ပျောက်စေရာ၏။ ဥပရုန္ဒ-တိ (ဃ) ကြည့်။

ဥပရုဓေနေယျ (ကြိ) [ဥပ+ရုဓ(ရုဓိ)+အ+ဏေ] ပိတ်ပင်တားဆီးရာ၏။ ချုပ်ပျောက်စေရာ၏။ ဥပရုန္ဒတိ(ဃ) ကြည့်။

ဥပရူပပတ္တိ (ထီ) [ဥပရိ+ဥပပတ္တိ] အထက်ဘုံ၌-ဖြစ်ခြင်း-ပဋိသန္ဓေနေခြင်း။ နဝသု ဗြဟ္မ-လောကေသု နိဗ္ဗတ္တအရိယသာဝကာနံ တတြ-ပပတ္တိပိ ဟောတိ ဥပရူပပတ္တိပိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၅၀၅။ (-အံ၊ဋီ၊၂။၃၃၀။ အနု၊ဋီ၊၂။၂၂၈။)

ဥပရူပပတ္တိက (တိ) [ဥပရူပပတ္တိ+ဏက] အထက်ဘုံ၌-ဖြစ်ခြင်း-ပဋိသန္ဓေနေခြင်း-ရှိ သော၊သူ။ တတြ၊ပပတ္တိကော ဝါ ဥပရူပ-ပတ္တိကော ဝါ နဟောတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၈၊ (-၃၅၀။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၆၃။)

ဥပရူပပတ္တိဇနကကမ္မဖလ (နဝ) [ဥပရူပပတ္တိ +ဇနကကမ္မ+ဖလ] အထက်ဘုံ၌-ဖြစ်ခြင်း-ပဋိသန္ဓေနေခြင်း-ကိုဖြစ်စေတတ်သော ကံ၏ အကျိုး။ သီလဝတော စေတောပဏိဓိ ဝိယ ဥပရူပပတ္တိဇနကကမ္မဖလံ အာနန္ဒရိယကဖလံ နိဝတ္တေတုံ သမတ္ထော စေတောပဏိဓိ အတ္ထိ။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၁၅။ မူလဋီ၊၁။၄၅။

ဥပရူပရိ(ဗျ)[ဥပရိ။ဒွေဘော်ပြု] အထက်အထက်၊ အထက်ပိုင်း အထက်ပိုင်း၊ အဆင့်ဆင့်၊ အ ဆက်ဆက်၊ ဆင့်ကဲဆင့်ကဲ။ ဗောဓိသတ္တောဝ သမာနော မဟာတော မိဠုပဗ္ဗတဿ ဥပရူပရိ စင်္ကမတိ။ အံ၊၂။၂၁၀။ ဥပရူပရိ စင်္ကမ-တိတိ မတ္ထကမတ္ထကေ စင်္ကမတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။ရ၃။ ပုန

ဥပရူပရိ တိတဲ့်လေ တိတဲ့်လေ အညာ နဝ-
လေခါ ပရိစ္ဆိန္နိ။ ဝိဘင်္ဂ၊၁။ရဝ။ သမေ ဘူမိ-
ဘာဂေ ကောသိယံသူနိ ဥပရူပရိ သန္ဌရိတ္တာ
ကဠိကာဒီဟိ သိဒ္ဓိတ္တာ ကတံ ဟောတိ။ ဝိဘင်္ဂ
၂။၂၆၃။

ဥပရူပရိဂုဏ်ပရိဟာန (နာ) [ဥပရူပရိ+ဂုဏ်+
ပရိဟာန] အထက်အထက်ဖြစ်သောဂုဏ်-
တို့မှ-တို့၏-ဆုတ်ယုတ်ခြင်း။ ပရိဟာနာယာတိ
ဥပရူပရိဂုဏ်ပရိဟာနာယ။ အံ၊ဌ၊၃။၁၀၅။

ဥပရူပရိစုတိ (ထီ) [ဥပရူပရိ+စုတိ] အထက်
အထက်စုတိ။ အရူပါဝစရေ စ ဥပရူပရိစုတိယာ
ဟေဋ္ဌိမာဟေဋ္ဌိမာ ပဋိသန္ဓိ ။ မူလဋီ၊၂။၁၀၆။

ဥပရူပရိဆ(စ္ဆ)နှ (တိ) [ဥပရူပရိ+ဆနှ] အဆင့်
ဆင့်-အထပ်ထပ်-မိုးအပ်သော။ ဥပရူပရိ-
စ္ဆ(ဆ)နှောဟိ ဝိဟာရော စိရံ အနောဝဿ-
ကော ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၅၁။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၃၆၁။

ဥပရူပရိဗျာနုပစာရ (ပု) [ဥပရူပရိစျာန+
ဥပစာရ] အထက်အထက်စျာန်၏ ဥပစာ။
ဥပရူပရိဗျာနုပစာရေပိ သုခုမတရံ ဣစ္ဆန္တိ။ ဝိ၊
ဌ၊၂။၁၈။

ဥပရူပရိစျာန (နာ) [ဥပရူပရိ+စျာန] အထက်
အထက်ဖြစ်သောစျန်။ ဧဝံ ဥပရူပရိစျာနေသု
အဘိညာသု ... အဘိနီဟရတိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။
၂၁၆။

ဥပရူပရိဉာဏ (နာ) [ဥပရူပရိ+ဉာဏ] အထက်
အထက်ဖြစ်သောဉာဏ်။ ဥပရူပရိဉာဏသ
အဘာဝဒဿနတ္ထံ ဝုတ္တံ။ အဘိ၊ဌ၊၃။၁၈၄။

ဥပရူပရိပက္ခိတ္တဂမန (နာ) [ဥပရူပရိပက္ခိတ္တ
+ဂမန] အထက်အထက်မှထည့်သွင်းအပ်
သောရေ၏ စီးသွားခြင်း။ သမုဒ္ဒနဌေနာတိ
သဗ္ဗသော ဥပရူပရိပက္ခိတ္တဂမနေန။ သံ၊ဋီ၊
၂။၃၂၀။

ဥပရူပရိပဒ (နာ) [ဥပရူရိ+ပဒ] အထက်အ
ထက်ဥ်ဖြစ်သောပုဒ်။ ဂဟိတဂဟိတံ ပဒံ
ဥပရူပရိပဒံ ဂဏ္ဍန္ဌသ နသ္ဌတိ။ အံ၊ဌ၊၁။၁၆၈။
ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၁၅၅။ (-သာရတ္ထ၊ ၂။၃၇။)

ဥပရူပရိပဿာဒဘာဝ (ပု) [ဥပရူပရိ+ပဿာဒ
ဘာဝ] အထက်အထက်ကာလ၌-နောက်
နောက်ကာလ၌-ဆင့်ကဲဆင့်ကဲတိုး၍-ကြည်
ငြိုသည်၏အဖြစ်-ကြည်ငြိုခြင်း။ ပသန္နာနံ
ဘိယ္ယောဘာဝါယာတိ ပသန္နာနံ ဥပရူပရိ-
ပဿာဒဘာဝါယ။ အံ၊ဌ၊ ၂။၆၅။ ဥပရူပရိပဿာ-
ဒဘာဝါယာတိ ဘိယ္ယော ဘိယ္ယော ပသာဒု-
ပ္ပါဒနတ္ထံ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၆၈။

ဥပရူပရိဘာဝနာ (ထီ၊နာ) [ဥပရူပရိ+ဘာဝနာ]
အထက်အထက်-အဆင့်ဆင့်-အဆက်အ
ဆက်-နောက်နောက်-ဖြစ်သောဘာဝနာ။
သမထဝိပဿနာဓမ္မမေဝ ဥပရူပရိဘာဝနာ-
ဝသေန အနုဿရန္တော။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ ၂၅ရ။
ဥပရိဘာဝနတ္ထာယ ဝါ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။၁၆၁။
တဒုပနိဿယံ အပရာပရဘာဝနမ္မိ ဒဿေတုံ
"ဥပရူပရိဘာဝနတ္ထာယ ဝါ"တိ ဝုတ္တံ။ ပဋိသံ၊
ဂ်။၃၀၅။

ဥပရူပရိဘူမိ (ထီ) [ဥပရူပရိ+ဘူမိ] အထက်
အထက်ဖြစ်သောဘုံ။ ဥပရူပရိဘူမိသု
ဖလဒါနဝသေန ဥဒ္ဓမဂ္ဂမဿာတိ ဥဒ္ဓဂ္ဂိကာ။
ဒီ၊ဌ၊၃။၃၆။ သံ၊ဌ၊၁။၁၄၆။ အံ၊ဌ၊ ၂။၃၁၄။ (-
ဒီ၊ဋီ၊၃။၃၀။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၃၀၉။)

ဥပရူပရိမဂ္ဂဓမ္မ (ပု) [ဥပရူပရိ+မဂ္ဂဓမ္မ] အ
ထက် အထက်ဖြစ်သော မဂ်တရား။ ဟေဋ္ဌိမာ-
ဟေဋ္ဌိမာ ဖလဓမ္မာ ဥပရူပရိမဂ္ဂဓမ္မဟိ
နိဝတ္တိတာ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၁၄၀။

ဥပရူပရိမဂ္ဂဖလတ္ထ (ပု) [ဥပရူပရိမဂ္ဂဖလ
+အတ္ထ] အထက်အထက်ဖြစ်သော မဂ်ဖိုလ်
အကျိုး။ အဌ ပန အရိယပုဂ္ဂလာ သမ္မာ-

ဘာဝါယ ဥပရူပရိမဂ္ဂဖလတ္ထာယ စေဝ အနုပါဒါပရိနိဗ္ဗာနတ္ထာယ စ နိယတတ္တာ နိယတာ နာမ။ အဘိဒ္ဓ၊၃။၃၇။

ဥပရူပရိမဒါဝဟ (တိ) [ဥပရူပရိမဒ+အာဝဟ] အထက်အထက်၌ဖြစ်သော-ယစ်မူးခြင်း-ရူးသွပ်ခြင်း-ကိုဆောင်သော။ ဥမ္မဒနာတိ ဝိပရိဏာမဓမ္မာနံ ဝိယောဂဝသေန သောကုမ္မာဒ-ကရာ၊ ဝနိယာ ဝါ ဥပရူပရိမဒါဝဟာ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၂၅၁။

ဥပရူပရိလဒ္ဓဗ္ဗ (တိ) [ဥပရူပရိ+လဒ္ဓဗ္ဗ] အထက်အထက်၌-ရသင့်-ရထိုက်-သော။ ဥပရူပရိ-လဒ္ဓဗ္ဗာနံ မဂ္ဂဖလာနံ ပရိဟာနာယ။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၀၅။

ဥပရူပရိလာလန (တိ) [ဥပရူပရိ+လာလန] အထက်အထက်၌-နောက်နောက်၌-လိုလား-စေတတ်သော။ ဥလ္လောလနာတိပိ ပါဌော၊ ဘတ္တပိဏ္ဍနိမိတ္တံ နဂ်ုံ ဥလ္လောလေန္တော သုနခေါ ဝိယ အာမိသဟေတု သတ္တော ဥပရူ-ပရိလာလနာ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၂၅၁။ (ဥပရူပရိ-လောလနာ-ဖြစ်ဖွယ်ရှိ၏။ အထက်အထက်၌-နောက်နောက်၌-လျှပ်ပေါ် လော်လည်စေတတ်သော(ကာမ) -ဟုအနက်ပြန်ရမည်။)

ဥပရူပရိဝမုမာနသံဝေဂ (တိ) [ဥပရူပရိဝမုမာန+သံဝေဂ] အထက်အထက်၌-ဆင့်ကဲဆင့်ကဲ-တိုးပွားသော သံဝေဂရှိသော၊သူ။ အနေ-သနံ ပဟာယ ဥပရူပရိဝမုမာနသံဝေဂေါ အနောလီနဝုတ္တိကော ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁။

ဥပရူပရိဝိမာန (ပုံန) [ဥပရူပရိ+ဝိမာန] အထက်အထက်၌ဖြစ်သောဗိမာန်။ ဟေဋ္ဌိမဟေဋ္ဌိမ-ဝိမာနေသု ဥပရူပရိဝိမာနံ ဗျဝဓာယကေသု ဗျူဟိယမာနေသု တဂ္ဂတံ အာကာသံ ဗျူဠှံ နာမ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၄။

ဥပရူပရိဝိသေသ (ပု) [ဥပရူပရိ+ဝိသေသ] အထက်အထက်ဖြစ်သော-နောက်နောက်ဖြစ်သော-တရားထူး-အကျိုးထူး။ ယသ္မာ ပန အပရာပရုပ္ပတ္တိယာ လဒ္ဓါသေဝနံ ဥပရူပရိ-ဝိသေသံ အာဝဟန္တံ အတိ ဝိယ ထာမဂတမေဝ ဟောတိ။ မဇ္ဈိ၊ဋ၊၃။၃၇၅။ (-အံ၊ဋီ၊၃။၂၃၀။)

ဥပရူပရိဝိသေသာဝဟ (တိ) [ဥပရူပရိဝိသေသ+အာဝဟ] အထက်အထက်ဖြစ်သော-နောက်နောက်ဖြစ်သော-တရားထူး-အကျိုးထူး-ကိုဆောင်သော။ ဝိပဿနာဟိတာယ ဥပရူ-ပရိဝိသေသာဝဟတ္တာ ဝမုမာနာယ ပုဗ္ဗဘာဂ-သီလာဒိပဋိပဒါယ။ မဇ္ဈိ၊၃။၁၈။

ဥပရူပရိပီတိစိတ္တ (နာ) [ဥပရူပရိ+ပီတိစိတ္တ] အထက်အထက်၌-နောက်နောက်၌-ဖြစ်သော ပီတိနှင့်ယှဉ်သောစိတ်။ မနဝမုကောတိ ပီတိ-မနသ ပရိဗြူဟနတော ဥပရူပရိပီတိစိတ္တသ ဥပ္ပါဒကော။ မဇ္ဈိ၊၁။၂၅၉။

ဥပရူပရိသမာဓိဘာဝူပနယန (နာ) [ဥပရူပရိ သမာဓိဘာဝ+ဥပနယန] အထက်အထက်ဖြစ်သော သမာဓိ၏အဖြစ်သို့ ကပ်ဆောင်ခြင်း။ ကေတ္တနယေန ဟေဋ္ဌာဟေဋ္ဌာသမာဓိ ဥပရူ-ပရိသမာဓိဘာဝူပနယနေန အဘိနိဟရဏေ အဘိနိန္နာမနေ ဆေကဘာဝေါ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၂၁၆။

ဥပရူဋ္ဌ (တိ) [ဥပ+ရုဟ+တ] အသားနုတက်သော။ ဥပရူဋ္ဌေသု စက္ခုသု၊ သူတံ အာမန္တယိ ရာဇာ။ ဇာ၊၁။၃၁၈။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၄၀၉။

ဥပရေဝတ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပရေဝတ မည်သောသူ။(ထိုအမည်ရှိသူ နှစ်ဦးတွေ့ရ၏။ (က) အရှင်သာရိပုတ္တရာ၏တူဥပရေဝတနှင့်(ခ) (ပဒုမုတ္တရဘုရားရှင်၏သားတော် ဥပရေဝတ သမဏေတို့ဖြစ်သည်။) (က) အထ

ဥပရေဝတော နာမ ထေရသ ဘာဂိနေယျော ဗဟိဂါမ် ဂစ္ဆန္တော။ ဒီဃ၊ ၂။၁၄၁။ သံ၊ ၁။ ၂၄၉။ (ခ) နာဂရာဇာ...မဟာဒါနံ ဒဒမာနော ပဒုမုတ္တရသ ဒသဗလသ ပုတ္တံ ဥပရေဝတံ နာမ သာမဏေရံ ဒိသ္မာ။ မ၊ ၁။ ၂၀၀။ (-အံ၊ ၁။ ၁။ ၁၉၉။ သုတ္တနိ၊ ၁။ ၂။ ရ၄။)

ဥပရေဝတသာမဏေရ (ပု) [ဥပရေဝတ+သာမဏေရ] ဥပရေဝတမည်သော သာမဏေ။ (ပဒုမုတ္တရဘုရား၌ရှင်၏ သားတော်။) သတ္တုသမ္မုခဋ္ဌာနေယျဝ ဥပရေဝတသာမဏေရသ အာသနံ ပါပုဏိ။ အံ၊ ၁။ ၁။ ၁၉၉။

ဥပရောစတံ (ကြို) [ဥပ+ရုစ+အ+တံ] နှစ်သက်ပါလော၊ နှစ်သက်ပါစေသတည်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပရောစတိ (ကြို) [ဥပ+ရုစ+အ+တိ] နှစ်သက်၏။ တသ တေ သဂ္ဂကာမသ၊ ဧကတ္တမုပရောစတံ။ ဇာ၊ ၂။ ၁၇၃။ ဧကတ္တမုပရောစတန္တိ ဧကီဘာဝေါ တေ ရုစ္စတု။ ဇာ၊ ၁။ ၆။ ၈၀။

ဥပရောဒတိ (ကြို) [ဥပ+ရုဒ+အ+တိ] (၁) ငိုကြွေး၏။ (၂) သီချင်းသီ၍ တီး၏။(သျှ။) (၁) တေသံ ဖလာနံ ဟေတုမှိ၊ ဥပရောဒန္တိ ဒါရကာ။ ဇာ။ ၂။ ၃၃၀။ ဇာ၊ ၁။ ၂။ ၈၄။ **ဥပရောဒိသန္တိ**-ဇာ၊ ၁။ ၃။ ၃၃ ၂။ (၂) အသော စ သိသတိ ဒ္ဒါရေ၊ ကုမာရော ဥပရောဒတိ။ ဇာ၊ ၂။ ရ၀။ ဥပရောဒတိတိ နာနာတူရိယာနိ ဂဟေတ္တာ ဥပဟာရံ ကရောတိ။ ဇာ၊ ၁။ ၅။ ၃ ၂။

ဥပရောဒိသန္တိ (ကြို) [ဥပ+ရုဒ+သန္တိ] ငိုကြွေးကြကုန်လတ္တံ့။ ဥပရောဒတိ(၁)ကြည့်။

ဥပရောဓ (ပု) [ဥပ+ရုဓ+ဏ] (က) ပျက်စီးခြင်း၊ ဖျက်ဆီးခြင်း။ (သျှ။ ဇာတ်ဝတ္ထု။) (ခ) ချုပ်ပျောက်ခြင်း။ (ဂ) တားဆီး-ပိတ်ပင်-နှောင့်ယှက်-ခြင်း၊ အတားအဆီး၊ အနှောင့်အယှက်၊ အန္တရာယ်။ (ဃ) ချုပ်တည်း-သည်းခံ-ခြင်း။ (င) ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်-သတ်ဖြတ်-ခြင်း။ (က) ပျက်စီးခြင်း၊ ဖျက်ဆီးခြင်း။ (သျှ။ ဇာတ်ဝတ္ထု။) တဿုပရောဓံ ပရိသက်မာနော။ ဇာ၊ ၁။ ၁ ၃ ၃။ ဣတော မေ ဥပရောဓော ဘဝိဿတီတိ ဧဝံ ဥပရောဓံ ဝိနာသံ ပရိသက်မာနော။ ဇာ၊ ၁။ ၁ ၉ ၆။ မာ ကဿစိ ဥပရောဓော ဟောတူတိ အဓိဋ္ဌာသိ။ သံ၊ ၁။ ၁ ၂ ၅ ၅။ အံ၊ ဋီ၊ ၁။ ၂ ၀ ၄။ (ခ) ချုပ်ပျောက်ခြင်း။ အဇ္ဇ သုဝေ ဇီဝိတဿုပရောဓော။ ပေတ။ ၁ ၈ ၁။ အဇ္ဇ သုဝေတိ အဇ္ဇ ဝါ သုဝေ ဝါ ဣမဿ နာမ ပုရိသဿ ဇီဝိတဿ ဥပရောဓော နိရောဓော၊ တတော ဥဒ္ဓံ နှ ပဝတ္တတိတိ အတ္ထော။ ပေတ၊ ၁။ ၂ ၀ ၄။ (-ပေတ။ ၁ ၈ ၂။ ပေတ၊ ၁။ ၂ ၀ ၆။) (ဂ) တားဆီး-ပိတ်ပင်-နှောင့်ယှက်-ခြင်း၊ အတားအဆီး၊ အနှောင့်အယှက်၊ အန္တရာယ်။ နှ တေန စန္ဒမဏ္ဍလသ ဂမနာဒိဥပရောဓော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၂။ ၃ ၀။ တေသံ ဒိဿတိ ကာယဿ စ စိတ္တဿ စ အာတာပေါ ပရိတာပေါ.....မိဒ္ဓဿ စ ဥပရောဓော။ မိလိန္ဒ။ ၃ ၀ ၁။ (ဃ) ချုပ်တည်း-သည်းခံ-ခြင်း။ ကုမာရီ ဝိန္ဒတေ ပတိ။ ဥဒရသုပရောဓေန၊ ဂေါဟနုဝေဌနေန စ။ ဇာ၊ ၂။ ၃ ၂ ၆။ ဥဒရသုပရောဓေနာတိ ဥပဝါသေန ခုဒါဓိဝါသေန။ ဇာ၊ ၁။ ၂ ရ ၈။ (ဥဒရသုပရောဓေန=ညဉ့်စာမစား သည်ဖြစ်၍ မွတ်သိပ်ခြင်းကို သည်းခံသဖြင့်။(သျှ။) (င) ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်-သတ်ဖြတ်-ခြင်း။ ဓမ္မိကော ဓမ္မရာဇာ ဥပရောဓံ နှ ကရေယျ။ သုတ္တနိ၊ ၁။ ၅ ၆။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥပရောဓကရ (တိ) [ဥပရောဓ+ကရ] ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်-သတ်ဖြတ်-ခြင်းကိုပြုတတ်သော (အရာဝတ္ထု)။ ပရူပရောဓနိ၀ါရဏံ ဟိ ဧတံ၊ နှ ဥပရောဓကရံ။ ဝိ၊ ၁။ ၂။ ၁ ၃ ၁။ ဝိ၊ သင်္ဂ်ဟ။ ၃ ၁။

ဥပရောဓတိ (ကြို) [ဥပ+ရုဓ+အ+တိ] ညှဉ်းဆဲ

နှိပ်စက်၏။ အနဝဇ္ဇပိဏ္ဍော ဘောတ္တမ္ဘော၊ နစ ကောစု ပရောဓတိ။ ဇာ၊၂။၅၄။ ကောစိ အပ္ပမတ္တကောပိ ကိလေသော နဥပရောဓတိ နပီဠေတိ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၂၆ရ။

ဥပရောဓန (နာ) [ဥပ+ရုဓ+ယု] ချုပ်ပျောက်ခြင်း၊ ချုပ်ငြိမ်းခြင်း။ သဗ္ဗသင်္ခါရသမထာ သညာနံ ဥပရောဓနာ၊ ဧဝံ ဒုက္ခက္ခယော ဟောတိ။ သုတ္တနိ။၃၉၂။ သုခန္တိ ဒိဋ္ဌမရိယေဟိ၊ သက္ကာယ-ဿုပရောဓန(သုတ္တနိ။၃၉ရ)နွဲ့ သုခမိတိ အရိ-ယေဟိ ပဋ္ဌက္ခနွဲ့နိရောဓော ဒိဋ္ဌော၊ နိဗ္ဗာနန္တိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၂၂၆။ (-၂၂၂။)

ဥပရောဓဘယ (နာ) [ဥပရောဓ+ဘယ] တားဆီး-ပိတ်ပင်-နှောင့်ယှက်-မှုမှု ကြောက်ရွံ့ခြင်း။ ဧကစ္စဿ ဒိဋ္ဌဓမ္မသုခဿ ဥပရောဓဘယေန သမ္မရာယိကနိဗ္ဗာနသုခဒါယကေဟိ ပုညေဟိ မာ ဘာယိတ္ထ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ရ၁။ အံ၊ဌ၊၃။၁၈၁။

ဥပရောဓေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ရုဓ+ဏေ+တိ] ချုပ်-ကင်း-ပျက်စီး-ချွတ်ယွင်း-စေ၏။ ဇီဝိ-တိန္ဒြိယံ ဥပစ္ဆိန္နတိ၊ ဥပရောဓေတိ၊ သန္တတိ ဝိကောပေတိ။ ဝိ၊ဘ။၉၂။ ယံ ကုဒ္ဓေါ ဥပရော-ဓေတိ။ အံ၊၂။၄ရ၁။ (-ဝိ၊ဌ၊၂။၃၈။ သာရတ္ထ၊ ၂။၂၅၃။) ယထာဓိပ္ပေတံ အတ္ထံ ဝါ ကမ္မံ ဝါ ပရိဗုဇ္ဇေတိ ဥပရောဓေတိ ပဝတ္တိတုံ နဒေတိတိ ပလိဗောဓော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ဘ။ဖရ။ (-မ၊ဋီ၊ ၂။၂၃ဖ။ အံ၊ဋီ၊ဘ။၂ရ၀။)

ဥပရောဓေန္တ (တိ) [ဥပ+ရုဓ+ဏေ+အန္တ] ချုပ်-ကင်း-ပျက်စီး-ချွတ်ယွင်း-စေသော၊သူ။ တတ္ထ ဇီဝိတိန္ဒြိယဿ ပဝေဏိယဉ္စနံ ဥပစ္ဆိန္နဿ ဥပရောဓေန္တော စ ဇီဝိတိန္ဒြိယံ ဥပစ္ဆိန္နတိ ဥပရောဓေတီတိ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ဘ၁။

ဥပရောပ (ပု) [ဥပ+ရုဟ+ဏေ+အ] စိုက်ပျိုးပင်၊ အနီးအပါး၌ စိုက်ပျိုးထားအပ်သော သစ်ပင်ငယ်။ အဇကာပိ ပသုကာပိ ဥပရောပေ ဝိဟောဌေန္တိ။ ဝိ၊၄။၃ဝ၀။

ဥပရောပက (ပု) [ဥပရောပ+က] စိုက်ပျိုးပင်၊ အနီးအပါး၌ စိုက်ပျိုးထားအပ်သော သစ်ပင်ငယ်။ ယံ ပနေတ္ထ ထာဝရံ တသ္မာ သန္ဓကံ သေနာသနံ ဝါ ဥပရောပကာ ဝါ။ ဝိ၊ဌ၊ဘ။ ၂၄၀။ တုမ္မေ သတ္ထာဒိဝသေ ဥပရောပကေသု ဥဒကံ အာသိဉ္စထ။ ဇာ၊ဌ၊၂။၃ဘ၂။ ဥပရော-ပကာတိ တေန ရောပိတာ ရုက္ခဂစ္ဆာ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ဘ၀၅။ ဝိမတိ၊ဘ။ဘ၅ဂ။

ဥပလက္ခဏ (ထီ၊နာ) [ဥပ+လက္ခ+ယု] (က) (အနိစ္စလက္ခဏာစသည်တို့ကို)-ရှုမှတ်တတ်သော-ရှုမှတ်ကြောင်းဖြစ်သော-ရှုမှတ်ခြင်း-တည်းဟူသော-သဘောတရား (ပညာ)။ (ခ) မှတ်သားကြောင်းဖြစ်သောစကား၊ မှတ်သားကြောင်းဖြစ်သော-အမှတ်အသား-အမှတ်လက္ခဏာ၊ ဥပလက္ခဏနည်း။ (အစိတ်ကိုမှတ်၍ဆိုသဖြင့် အပေါင်းကိုလည်းရသောနည်းသည် ဥပလက္ခဏနည်းမည်၏။ ပုဒ်စစ်။ ၂ဝ၅။) (ဂ) ရှုမှတ်ခြင်း၊ မှတ်သားခြင်း။ (ဃ) မှတ်သားကြောင်း။ (က) ပညာ ပဇာနနာ ဝိစယော ပဝိစယော ဓမ္မဝိစယော သလ္လက္ခဏာ ဥပ-လက္ခဏာ ပစ္စုပလက္ခဏာ။ အဘိ၊ဓ၊ဘ၉၊ ၂ဝ။ အဘိ၊ဝိ။ ၂၅၉။ ပဋိသံ။ဘ၁၄။ မဟာနိ။၃၄၊၅၉၊ ၂ဖ၀။ စူဠနိ။၃ ၂။ အနိစ္စာဒိနံ သလ္လက္ခဏ-ဝသေန သလ္လက္ခဏာ၊ သာယေဝ ပုန ဥပ-သဂ္ဂနာနတ္တေန ဥပလက္ခဏာ ပစ္စုပလက္ခ-ဏာတိ ဝုတ္တာ။ အဘိ၊ဌ၊ဘ။ဘ၉ဘ။ (-ပဋိသံ၊ဌ၊ ဘ။၃၄၃။) ဥပလက္ခဏောတိ အတ္ထာဒိနံ ဘုသံ ဒဿနေ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ဘ။၃၄၄။ (ခ) အထဝါ အဝဏ္ဏယီသူတိ ဧကဒေသေန သကလဿ ကာလဿ ဥပလက္ခဏံ။ ဝိမာန၊ဌ။ ၂ ၂ ၂။ ဣဒံ ဝစနံ ပုရာဏဒုတိယိကာဘာဝေန ဥပလ-ကၡဏမတ္တံ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ စရိယာ၊ဌ။ဘ၃၃။ တံ ဥပ-လက္ခဏမတ္တံ။ ဝိမတိ၊ ၂။ဘ၃ ၂။ (ဂ) ပဝတ္တမာနံ

ပဝတ္တမာနန္တိ အာမေဋိတဝစနေန နိရန္တရံ အဿာသပဿာသာနံ ဥပလက္ခဏံ ဒဿေတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၂၈။ (ဃ) သဏ္ဌာနန္တိ ဇေတနာတိ သဏ္ဌာနနံ၊ ဥပလက္ခဏံ။ မူလဋီ၊၁။၁၅၀။

ဥပလက္ခဏကာရဏ (နာ) [ဥပလက္ခဏ+ကာရဏ] မှတ်သား-သိ-နိုင်ခြင်း၏ အကြောင်းနိမိတ်။ ဥပလက္ခဏကာရဏာနိတိ သဏ္ဌာ-နနိမိတ္တာနိ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၄၃။

ဥပလက္ခဏနယ (ပု) [ဥပလက္ခဏ+နယ] ဥပလက္ခဏနည်း၊ တစိတ်တဒေသ-တစိတ်တပိုင်း-ကိုပြဆိုသဖြင့်အများကိုလည်းယူရသောနည်း။ ဝိသေသံ နိယမေတ္တာ ဥပလက္ခဏနယေန ဒဿေတုံ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၅၅။ ဥပလက္ခဏ(၁) လည်းကြည့်။

ဥပလက္ခဏပဒ (နာ) [ဥပလက္ခဏ+ပဒ] မှတ်သား-သတ်မှတ်-ပြကြောင်းဖြစ်သောပုဒ်၊ ဥပလက္ခဏနည်းကို ပြသောပုဒ်။ မစ္ဆဂုဟဏံ ဩဒကဇာတိယံ ဥပလက္ခဏပဒံ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၈၅။

ဥပလက္ခဏဝစန (နာ) [ဥပလက္ခဏ+ဝစန] မှတ်သား-သတ်မှတ်ပြ-ကြောင်းဖြစ်သောစကား။ အာသဝေဟီတိ.....အာသဝသည်-တေဟိ ကိလေသေဟိ၊ ဥပလက္ခဏဝစနမတ္တ-ဿေတံ။ သီ၊ဋီ။သစ်။၁။ရ၆။

ဥပလက္ခဏာကာရ (တိ) [ဥပလက္ခဏ+အာကာရ] အာရုံသို့ကပ်၍ မှတ်သားကြောင်းဖြစ်သော အခြင်းအရာရှိသော။ သမာဓိနိမိတ္တံ ဥပလက္ခ-ဏာကာရော သမာဓိယေဝ။ မူလဋီ၊ ၂။၁၅၁။

ဥပလက္ခဏိယ (တိ) [ဥပ+လက္ခ+အနီယ] မှတ်သား-အပ်-သင့်-ထိုက်-သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပလက္ခဏိယသဘာဝ (တိ) [ဥပလက္ခဏိယ+သဘာဝ] မှတ်သားအပ်သော သဘောရှိသော။ ဇဝံသဘာဝတ္တာတိ ဒ္ဝါရဘူတေဟိ ကာယာဒီဟိ ဥပလက္ခဏိယသဘာဝတ္တာ။ အနုဋီ၊၁။ဓ၁။

ဥပလက္ခယတိ (ကြို) [ဥပ+လက္ခ+ဏယ+တိ] မှတ်သား၏။ ဗဟုဓာပိ စ နိဒ္ဒေသံ၊ သာဓုကံ ဥပလက္ခယေ။ အဘိ၊ဋီ၊၃။၄၃၈။

ဥပလက္ခယန္တ (တိ) [ဥပ+လက္ခ+ဏယ+အန္တ] မှတ်သားသော။ ဥပလက္ခယန္တော တုလယန္တော။ နေတ္တိ။၆၃။

ဥပလက္ခယိတ္ဝာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+လက္ခ+ဏယ+တ္ဝာ] မှတ်သား၍။ ဥပလက္ခယိတ္ဝာ (မဟာနိ။ ၁၀၈)တိ သလ္လက္ခေတ္ဝာ။ မဟာနိ၊ဋီ။၂၂၈။ (-စူဠနိ။၁၄၁။)

ဥပလက္ခယိတ္ဝာန (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+လက္ခ+ဏယ+တ္ဝာန] မှတ်သား၍။ ဥပဓာရယိတ္ဝာန ဥပ-လက္ခယိတ္ဝာန။ စူဠနိ။၂၂၄။

ဥပလက္ခယေ (ကြို) [ဥပ+လက္ခ+ဏယ+ယေ၊] မှတ်သားရာ၏။ ဥပလက္ခယတိ-ကြည့်။

ဥပလက္ခိတ (တိ) [ဥပ+လက္ခ+တ] မှတ်သားအပ်သော။ ဇဝံ မယာ ဥပလက္ခိတံ။ စူဠနိ။ ၁ရ၈။ ဝိပ္ပကတုလ္လိခိတေဟိ ကေသေဟိ ဥပ-လက္ခိတာတိ အတ္ထော။ ဥဒါန၊ဋီ။၁၅၃။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၁။၃၉။ (-မဟာနိ။၁ ၂၉။ အပ၊ဋီ၊ ၂။၁ရ၆။)

ဥပလက္ခိတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+လက္ခ+တဗ္ဗ] မှတ်သား-အပ်-သင့်-ထိုက်-သော။ ဓာရယိတဗ္ဗာတိ ဥပဓာရေတဗ္ဗာ၊ ဥပလက္ခိတဗ္ဗာတိ အတ္ထော၊ နေတ္တိ၊ဋီ။ဓ၁။ (-အနုဋီ၊၁။ဓ၀။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။ ၂၀၃။)

ဥပလက္ခိတသမာဓာနာကာရ(တိ) [ဥပလက္ခိတ+သမာဓာနာကာရ] မှတ်သားအပ်ဖူးသော

တည်ကြည်သောအခြင်းအရာရှိသော။ ဥပလက္ခီတသမာဓာနာကာရော သမာဓိယေဝ ဣဒ သမာဓိနိမိတ္တံ။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၀၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၃၀၃။)

ဥပလက္ခီယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+လက္ခ+ယ+တေ] မှတ်သားအပ်၏။ ဌာနဖလေဟိ အရိယ-ဖလမေဝ ဥပလက္ခီယတိ။ အနုဋီ၊၁။၆၄။ **ဥပလက္ခီယန္တီ** -မဟာနိ။၃၃၁။

ဥပလက္ခီယန္တီ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+လက္ခ+ယ+အ ဣန္တ] မှတ်သားအပ်ကုန်၏။အထက်ပုဒ်ကြည်။

ဥပလက္ခေတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+လက္ခ+ဧ+တဗ္ဗ] မှတ်အပ်-မှတ်ထိုက်-သော။ အယံ သုဒ္ဓ ဥပလက္ခေတဗ္ဗော။ ဝိ၊ဋီ၊၄။၂၄၇။ ကင်္ခာ၊ဋီ၊ သစ်။၁၇၅။ (-မ၊ဋီ၊၁။၁၂၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၁၄။)

ဥပလက္ခေတဗ္ဗာကာရ (ပု) [ဥပလက္ခေတဗ္ဗ+ အာကာရ] မှတ်သားထိုက်သော အခြင်းအရာ။ သုဒ္ဓ ဥပလက္ခေတဗ္ဗာကာရံ နိမိတ္တန္တိ ဝုစ္စတိ။ မူလဋီ၊၁။၅၅။ (-အနုဋီ၊၁။၆၄။)

ဥပလက္ခေတိ (ကြို) [ဥပ+လက္ခ+ဧ+တိ] မှတ်၏၊ မှတ်သား၏၊ ကပ်၍မှတ်သား၏။ **ဝါ**ယောကသိဏ် ဥဂ္ဂဏှန္တော.....ရုက္ခဂ္ဂံ ဝါ ကေသဂ္ဂံ ဝါ ဧရိတံ သမေရိတံ ဥပလက္ခေတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၆၅။ (-သုတ္တနိ၊ဋီ၊၂။၈၀။ မဟာနိ၊ ဋီ။၃၈၈။) **ဥပလက္ခေယျ**-မဟာနိ။၂၉၈။ **ဥပ-လက္ခေသိ**-အပ၊၁။၃၈၅။ ထေရ၊ဋီ၊၁။၄၄၁။

ဥပလက္ခေတုံ (ဗျ) [ဥပ+လက္ခ+ဧ+တုံ] မှတ်သားခြင်းငှါ။ ဒွတ္တိသာကာရနိမိတ္တာနိ ဥပလ-က္ခေတုံ နိ သက္ကောတိ။ ခုဒ္ဒက၊ဋီ။၅၅။

ဥပလက္ခေတွာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+လက္ခ+ဧ+တ္ဝာ] မှတ်သား၍။ ပဝတ္တမာနံ ပဝတ္တမာနံ ဥပလ-က္ခေတ္ဝာဝ ဂဧေတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဋီ၊၂။၂၃။ ပဋိသံ၊ဋီ၊ ၂။၉၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၆၁။ (-သုတ္တနိ၊ဋီ၊၂။၁၃၃။ ဝိမတိ၊၁။၂၁၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၂၀။)

ဥပလက္ခေယျ (ကြို) [ဥပ+လက္ခ+ဧ+ယျ] မှတ်သားရာ၏။ ဥပလက္ခေတိ-ကြည့်။

ဥပလက္ခေသိ (ကြို) [ဥပ+လက္ခ+ဧ+ဏှံ] မှတ်သားခဲ့ပြီ။ ဥပလက္ခေတိ-ကြည့်။

ဥပလဒ္ဓ (တိ) [ဥပ+လဘ+တ] ရအပ်သော၊ သိအပ်သော။ ယဋ္ဌိ တံ ဇတ္ထု သောတေန ဥပလဒ္ဓံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။ရ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၆။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၆။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁၄။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၂၃။ မယာ အသုကသ္မိံ နာမ ဌာနေ ဇဝရူပေါ နိဓိ ဥပလဒ္ဓေါ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၆၉။ ဥပလဒ္ဓေါတိ ဉာတော။ သာရတ္ထ၊၂။၁၃၂။ ဝိမတိ၊၁။၁ရ၅။

ဥပလဒ္ဓဝမ္မ (ပု) [ဥပလဒ္ဓ+ဝမ္မ] ရအပ်-သိအပ်-သော သဘောတရား။ ဒိဋ္ဌဝမ္မော နာမ ဒဿနဘူတေန ဉာဏေန ဥပလဒ္ဓဝမ္မော။ သာရတ္ထ၊၁။၁၄၈။ မ၊ဋီ၊၃။၂၂၀။

ဥပလဒ္ဓပုဗ္ဗ (တိ) [ဥပလဒ္ဓ+ပုဗ္ဗ] ရှေးဦးရအပ်သော၊ ရအပ်ဖူးသော။ ဒဿနဘူတေန ဝိညာ-ဏေန ဥပလဒ္ဓပုဗ္ဗဿ အန္ဓဝန္ဓာဒိနော အနု-ဿရဏေန။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၂၉။

ဥပလဒ္ဓပုဗ္ဗသင်္ကေတ (တိ) [ဥပလဒ္ဓပုဗ္ဗ+ သင်္ကေတ] ရအပ်ဖူးသော အမှတ်သင်္ကေတ ရှိသော။ ဥပလဒ္ဓပုဗ္ဗသင်္ကေတေန မနောဒ္ဓါရ-ဝိညာဏေန ဝိညာယတိ။ ဝဇီရ။၁၉၈။

ဥပလဒ္ဓဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+လဘ+တဗ္ဗ] ရအပ်-ရသင့်-ရထိုက်-သော။ ဇာယမာနဝမ္မာနံ ဝိကာရဘာဝေန ဥပလဒ္ဓဗ္ဗတ္တာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၁။

ဥပလဒ္ဓသဘာဝ (ပု) [ဥပလဒ္ဓ+သဘာဝ] ရအပ်သော သဘော။ ဒဿနဘူတေန ဉာဏေန ဥပလဒ္ဓသဘာဝေါတိ အတ္ထော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၄၅၁။

ဥပလဒ္ဓိ (ထီ) [ဥပ+လဘ+တိ] (၁) ရခြင်း၊ သိခြင်း၊ ရတတ်-ယူတတ်-သော သဘော။ (၂) အယူ၊ ယူဆခြင်း၊ အယူအဆ၊ အစွဲအလမ်း။ (၃) ထင်ရှားရှိခြင်းသဘော။ (၁) အသာသပသာသဝါတသ ဥပလဒ္ဓိယာ၊ ဥပလဒ္ဓိတိ ဝိညာဏ်။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၁၁၄။ (-ဝိ၊ဌ၊၂။၁၉။ အဘိ၊ဌ၊၃။၁၉၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၆၉။ သာရတ္ထ၊၂။၁၉၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၂၅။) ယံ ဟိ သဗ္ဗာနုပဇာနနဝိဓုရံ အာရမ္မဏဝိဇာနနံ ဥပလဒ္ဓိ၊ တံ ဝိညာဏ်။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၂၃၁။ ပဋိဝေဓန္တိ စ ဥပလဒ္ဓိမေဝ ဝဒတိ၊ နပဋိဝိဇ္ဈနံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၃၈။ ဝိဇာနနံ အာရမ္မဏသ ဥပလဒ္ဓိ။ မူလဋီ၊၁။ရ၅။ သစ္ဆိကဋ္ဌကဒေသေန ဥပလဒ္ဓိ ဣစ္ဆန္တေန.....အနုယောဂေါ နာ ကာတဗ္ဗော။ မူလဋီ၊၃။၅၂။ အာရမ္မဏံ ဥပလဘတိ ဂဏှာတိ ဧဝါတိ ဥပလဒ္ဓိ။ ပဋိသံ၊ဂ်။၂ရ၈။ (-မူလဋီ၊၃။၅၆။) (၂) သတ္တုပလဒ္ဓိ(ဒီ၊ဌ၂။၃၅ရ၊၃၆၄။ မ၊ဌ၊၁။၂၅၆၊၂ရ၉)နှင့် သတ္တော အတ္ထိတိ ဥပ-လဒ္ဓိ သတ္တဂ္ဂါဟံ ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၃၀၃။ မ၊ဋီ၊၁။၃၅၁။ တထာ အဝိဇ္ဇမာနသ ယေ ဓမ္မေ ဥပါဒါယ "ဣတ္ထိ ပုရိသော"တိ ဥပလဒ္ဓိ ဟောတိ။ မူလဋီ၊ ၃။၂၈။ ဥပလဒ္ဓိတိ ဂဟဏံ။ အနုဋီ၊၃။၃၈။ (၃) တံ သဗ္ဗဒါ ဥပလဒ္ဓိတော ဝုတ္တံ။ အနုဋီ၊ ၃။၉၉။

ဥပလဒ္ဓိသြကာသ (ပု) [ဥပလဒ္ဓိ+သြကာသ] ရခြင်း၏တည်ရာဌာန။ (ပညာဖြင့်ကပ်၍ ရှုမှတ်သည်ရှိသော် ပုဂ္ဂိုလ်ကိုရခြင်း၏တည်ရာ။ ဘာသာဋီကာ။၃၁၉။) နှ ဟိ ကေနစိ သဘာ-ဝေန ဥပလဗ္ဘမာနသ သရီရတဒညာဝိမုတ္တော ဥပလဒ္ဓိသြကာသော အတ္ထိ။ မူလဋီ၊၃။၅၄။

ဥပလဒ္ဓိနိဿိတကထာ (ထီ) [ဥပလဒ္ဓိ+နိဿိတ ကထာ] (အသက်ရှင် အတ္တကောင်ဟူသော) အယူအဆကို မှီတွယ်သောစကား။ ဝေါဟာရ-မတ္တေနာတိ ဥပလဒ္ဓိနိဿိတကထံ ဟိတ္တာ ဝေါဟာရဘေဒံ အကရောန္တော။ သံ၊ဌ၊၁။၅၀။ ဥပလဒ္ဓိနိဿိတကထန္တိ အတ္တုပလဒ္ဓိနိဿိတ-ကထံ ဟိတ္တာ။ သံ၊ဋီ၊၁။၉၅။

ဥပလဒ္ဓိသာမညာ (နာ) [ဥပလဒ္ဓိ+သာမညာ] ရနိုင်ခြင်းအားဖြင့် တူသည်၏အဖြစ်။ (ပညာဖြင့် ကပ်၍ ရှုမှတ်သည်ရှိသော် ရနိုင်ခြင်းအားဖြင့် တူသည်၏အဖြစ်။ ဘာသာဋီကာ၊က။၅၆။) တတ္ထ ရူပဝေဒနာနံ ဥပလဒ္ဓိသာမညေန အညတ္တပုဗ္ဗာ စ ပုဂ္ဂလရူပါနံ ဥပလဒ္ဓိသာ-မညပုဗ္ဗာ စာတိ ပုဗ္ဗာဒ္ဒယမ္ပိ သကဝါဒိဿ။ အဘိ၊ဌ၊၃။၁၂။ (-မူလဋီ၊၃။၅၆။ အနုဋီ၊၃။ ၇၅။)

ဥပလဒ္ဓိသာမညပုဗ္ဗာ (ထီ) [ဥပလဒ္ဓိသာမညာ+ ပုဗ္ဗာ] ရနိုင်ခြင်းအားဖြင့် တူသည်၏အဖြစ်ကို မေးကြောင်းပုစ္ဆာ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပလဒ္ဓိဟေတု (ပု) [ဥပလဒ္ဓိ+ဟေတု] ရခြင်း၏အကြောင်း။ မဓုရသ ပန ခုရနိပါတ-သဒ္ဒသ ဥပလဒ္ဓိဟေတုဘူတေန ကမ္မုနာ..... ပဋိယာတော လဗ္ဘတိ။ ဝိမာန၊ဌ။၂၅၉။

ဥပလဗ္ဘ (ပု) [ဥပ+လဘ+ဏျ] (၁) ရခြင်း၊ ဉာဏ်ဖြင့် ကပ်ရောက်၍သိခြင်း။ (၂) ယူခြင်း၊ အတ္တအတ္တနိယဟု-ယူဆခြင်း-အစွဲသန်ခြင်း။ (၃) ရသင့်ရထိုက်သောစီစစ်ချက်။ (တီ) (၄) ရအပ်သော၊ (ဉာဏ်ဖြင့်) ကပ်ရောက်၍ သိအပ်သော။ (ပု) (၁) အညမညသ အညေနာ-ကာရေန နှ ကဒါစိ ဥပလဗ္ဘော ဘဝေယျ။ အနုဋီ၊၃။၆၁။ (၂) နာနာသုညတမနုပလ-ဗ္ဘေသူတိ ဥပလဗ္ဘနံ ဥပလဗ္ဘော၊ ဂဟဏန္တိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၂၅၁။ ဥပလဗ္ဘန-လည်းကြည့်။ (၃) တသ ဥပလဗ္ဘံ ဝါ ဥပမံ ဝါ ဝတ္ထုံ ဝါ အာဟရိတ္တာ ဗာဟိရကထံယေဝ ကထေယျ။ မ၊ဌ၊၂။၂၃၂။ ဥပလဗ္ဘန္တိ အနုယောဂံ။ မ၊ဋီ၊၂။၂၅၀။ (တီ) (၄) တတော

ပုဂ္ဂလဝါဒီ ယသ္မာ ပုဂ္ဂလဿ ဥပလဿတံ ဣစ္ဆတိ။ အဘိ၊ဌ၊၃။၁၂၄။

ဥပလဿတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+လဘ+ယ+တေ] ရအပ်၏၊ ဉာဏ်ဖြင့် ကပ်ရောက်၍ သိအပ်၏။ ပုဂ္ဂလော ဥပလဿတိ သစ္စိကဋ္ဌပရမတ္ထေန။ အဘိ၊က၊၁။ အဘိ၊ဌ၊၁။၄။ မူလဋီ၊၁။၁၄။ ဥပလဿတိတိ ပညာယ ဥပဂန္တာ လဿတိ၊ ဉာယတိတိ အတ္ထော။ အဘိ၊ဌ၊၃။၁၁၄။ သုဒ္ဓ-သခ်ါရပုဗ္ဗောယံ၊ နယိဓ သတ္တုပလဿတိ။ သံ၊၁။၁၃၃ရ။ မူလဋီ၊၁။၁၈၁။ အနုဋီ၊၁။၁၉၄။ အတ္တာဝါပိ နိရတ္တာဝါ၊ နု တသ္မိံ ဥပလဿတိ။ သုတ္တနိ။၄၁၄။ မယာ ကတံ ဇေတံ ပါပကမ္မံ အတ္ထိ ဥပလဿတိ သံဝိဇ္ဇတိ။ဝိ၊ဌ၊၁။၁၈၄။ နု ဥပလဿတိ(နေတ္တိ၊ဌ။၂၅၉)တိ နတ္ထိတိ အတ္ထော။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၄၄။ နုပလဿတိတိ နု ဥပလဿတိ နသိဗ္ဗတိ။ သာရတ္ထ၊၂။၂၁၄။ (-ဝိ၊ဌ၊၂။၂၅၊ ၂၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂ရရ။ ထေရ၊ဌ၊၂။၉၊၉၀။ သာရတ္ထ၊၁။၃ဝ၄။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၉၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁ဝ၆၉။) **ဥပလဿန္ဒီတိ**- အဘိ၊က။၄၁၊၄ရ။ သန္ဓီတိ သန္ဓိ သံဝိဇ္ဇန္ဓိ အတ္ထိ ဥပလဿန္ဓိ။ မဟာနိ။၅၆၊၈၆။ သံဝိဇ္ဇမာနာတိ ဣမိနာ ပန တေသံ ဥပလဿမာနတံ ဒဿေတိ၊တေနာဟ "အတ္ထိ ဇေဝ ဥပလဿန္ဓိ စာ"တိ၊ ဥပလဿန္ဓိတိ ဒိဿန္ဓိ ဉာယန္ဓိတိ အတ္ထော။ သာရတ္ထ၊၂။၂ရ၉။ **ဥပလဿေယျ**-အံ၊ဌ၊၂။၁၅၈။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၁။ **ဥပလဿေယျုံ**- ဥဒါန၊ဌ။၁၄၆။

ဥပလဿန (နာ) [ဥပ+လဘ+ယ+ယု] (၁) ရခြင်း၊ ဉာဏ်ဖြင့် ကပ်ရောက်၍သိခြင်း။ (၂) ယူ ခြင်း၊ အတ္တအတ္တနိယဟု-ယူဆခြင်း-အစ္စဲ သန်ခြင်း။ (တိ)(၃) ရအပ်သော။ (၁) အဟန္ဒိ ဝတ္ထုဗ္ဗော အယံ သတ္တော စက္ခုတော နိဂ္ဂတော တတ္ထ သုခုမာကာရေန ဥပလဿနတော။ သံ၊ဋီ၊၂။၂ရ၉။ ဥပလဿန(ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၂၅)နှင့် အတ္တတ္တနိယ-ဝသေန ဥပေစ္စ ဂဟဏံ၊ ဗလဝဂ္ဂဟဏန္တိ ဝါ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဂံ။၃၅၉။ (တိ)(၃) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပလဿနဘာဝ (ပု) [ဥပလဿန+ဘာဝ]ရအပ်-ဉာဏ်ဖြင့် ကပ်ရောက်၍ သိအပ်-သည်၏ အဖြစ်။ ဥပလဿနဘာဝဿ ဝသေန ပဋိ-ကွေပေါ ကတော။ အနုဋီ၊၃။ရ၁။

ဥပလဿနိယ (တိ) [ဥပ+လဘ+ယ+အနီယ] ရအပ်သော၊ ဉာဏ်ဖြင့်ကပ်ရောက်၍ သိအပ်သော။ ဉဏ္ဏောဒကသညုတ္တော စ အဂ္ဂိ ဥပ-လဿနိယော။ မူလဋီ၊၁။၁၄ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၉၂၊ (-၂ဝ၆။)

ဥပလဿန္ဓ (တိ) [ဥပ+လဘ+ယ+မာန။ မာနကို အန္ဓသို့ ပြန်ထား:သည်] ရအပ်သော၊ ဉာဏ်ဖြင့် ကပ်ရောက်၍ သိအပ်သော။ သတ္တော စ နုပ-လဿန္ဓော။ အဘိ၊ဌ၊၂။၁ရ၄။ တသ္မိဉ္စ ဥပလဿန္ဓေ သဿတော ဝါ ဥစ္ဆေဒေါ ဝါ သိယာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၄ဝ။

ဥပလဿန္ဓိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+လဘ+ယ+အန္ဓော။ အန္ဓော ကို အန္ဓိသို့ပြန်] ရအပ်-ဉာဏ်ဖြင့် ကပ်ရောက်၍ သိအပ်-ကုန်၏။ ဥပလဿတိ-ကြည့်။

ဥပလဿမာန (တိ) [ဥပ+လဘ+ယ+မာန] ရအပ်သော၊ ဉာဏ်ဖြင့်ကပ်ရောက်၍ သိအပ်သော။ သန္တော သံဝိဇ္ဇမာနာတိ လောကသင်္ကေတ-ဝသေန အတ္ထိ ဥပလဿမာနာ။ မ၊ဌ၊၁။၁၄၄။ ဣဓ ပန ဝိဇ္ဇမာနာ ဥပလဿမာနာ။ မ၊ဌ၊၃။၆။ ဝိဇ္ဇမာနာတိ သတိ ပရမတ္ထတော ဥပလဿမာနာ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ရ၉။

ဥပလဿိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+လဘ+ယ+တမ္ဘ] ရအပ်သော၊ ဉာဏ်ဖြင့်ကပ်ရောက်၍ သိအပ်သော။ ဖသော ဝိယ ဝဏ္ဏောပိ ပဘဿရော ဥပလဿိတမ္ဘော။ မူလဋီ၊၁။၁၄ရ။

ဥပလဇ္ဈိယမာန (တိ) [ဥပ+လဘ+ယ+မာန] ရအပ်-ဉာဏ်ဖြင့်ကပ်ရောက်၍ သိအပ်-သော။ နာနာဘာဝေ ဝိနာဘာဝေ အညထာဘာဝေ သန္တေ သံဝိဇ္ဇမာနေ ဥပလဇ္ဈိယမာနေ။ မဟာနိ။၉၄။

ဥပလဇ္ဈေယျ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+လဘ+ယ+ဏေ။ ဏေ ကို ဏေယျ ပြန်] ရအပ်-ဉာဏ်ဖြင့်ကပ်ရောက်၍ သိအပ်ရာ၏။ ဥပလဇ္ဈတိ-ကြည့်။

ဥပလဇ္ဈေယျုံ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+လဘ+ယ+ဏုံ။ ဏုံ ကို ဏေယျုံပြန်] ရအပ်-ဉာဏ်ဖြင့်ကပ်ရောက်၍ သိအပ်-ကုန်ရာ၏။ ဥပလဇ္ဈတိ-ကြည့်။

ဥပလဘတိ (ကြို) [ဥပ+လဘ+အ+တိ] ရ၏၊ သိ၏။ ဝိန္ဒတိတိ ဥပလဘတိ၊ ပဋိဝိဇ္ဈတိတိ အတ္ထော။ နေတ္တိ၊ဌီ။၁၃၄။ နဟိ "ယံ ဗာလပုထုဇ္ဇနာ နဥပလဘန္တိ၊ တံ နတ္ထိ"တိ ဝတ္တဗ္ဗံ။ ဝိသုဒ္ဓိ။၂။၁၃၉။ **ဥပလဘာမ**- မိလိန္ဒ။ ၃၀၀။ **ဥပလဘိ**-အသောသိတိ သုကိ ဥပ-လဘိ၊ သောတဒ္ဓါရသမ္ပတ္တဝစနနိဂ္ဂါသာ-နုသာရေန အညာသိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၈၃။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၁၉။ (-သာရတ္ထ၊၁။၂၁ ၂။ ဒီ၊ဌီ၊၁။၂၈၉။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊ ၂။၂၁၄။) **ဥပလဘိသု**-မ၊ဌ၊ ၂။၂ ၂ရ။ အံ၊ဌ၊ ၂။၁ဖ၆။ မ၊ဌီ၊ ၂။၂၄၃။ အံ၊ဌီ၊ ၂။၁၅၁။

ဥပလဘန္တိ (ကြို) [ဥပ+လဘ+အ+အန္တိ] ရကုန်၏၊ သိကုန်၏။ ဥပလဘတိ-ကြည့်။

ဥပလဘာမ (ကြို) [ဥပ+လဘ+အ+မ] ရကုန်၏၊ သိကုန်၏။ ဥပလဘတိ-ကြည့်။

ဥပလဘိ (ကြို) [ဥပ+လဘ+ဣ] ရပြီ၊ သိပြီ။ ဥပလဘတိ-ကြည့်။

ဥပလဘိသု (ကြို) [ဥပ+လဘ+ဥံ] ရကုန်ပြီ၊ သိကုန်ပြီ။ ဥပလဘတိ-ကြည့်။

ဥပလဝတိ (ကြို) [ဥ+ပလဝ+အ+တိ။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၂၂၅။] ပျံတက်၏။ ကောင်းကင်သို့ပျံသွား၏။ ပက္ခန္ဒတိ ဥပလဝတိ သကုဏော ဇေတနာ-တိ ပက္ခံ။ အပ၊ဌ၊ ၂။၉၄။

ဥပလဝိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ပလဝ+တ္တာ] ရေပေါ်၌ ပေါ်တက်၍။ သဗ္ဗံ တိဏဘုသံ ဥပလဝိတ္တာ သယမေဝ အပဂစ္ဆတိ။ ဝိမာန၊ဌ။၄၁။

ဥပလဋ္ဌတိ (ကြို) [ဥပ+လဋ္ဌ+အ+တိ။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၃၃၈] စံပယ်၏၊ မြူးထူးပျော်ပါး၏၊ ကစား၏။ သဟာယကေဟိ သဒ္ဓိံ လဋ္ဌ ဥပလဋ္ဌ ရမ၊ ကီဋ္ဌသ္ကုတိပိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁ရ ၂။ မ၊ဌ၊၃။ ၂၀ ၂။

ဥပလဋ္ဌ (ကြို) [ဥပ+လဋ္ဌ+အ+ဟိ] စံပယ်လော့၊ မြူးထူးပျော်ပါးလော့၊ ကစားလော့။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပလာပက (တိ) [ဥပ+လပ+ဏ္ဍု။ နီတိ၊ဓာ။ ၃ ၂၃။] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-မြှူဆွယ်-ချော့မော့ပြောဆို-သာယာချင်စွာပြောဆို-ချီးမြှောက်ထောက်ပံ့-မြှောက်ပင့်-တတ်သော၊ သူ။ လပါတိ ဥပလာပကာ။ အံ၊ဌ၊ ၂။ ၂ရ၅။ ဥပလာပကာတိ မိစ္ဆာဇီဝေန ကုလသင်္ဂဏှကာ။ အံ၊ဌီ၊ ၂။ ၂ဖ၁။ တဿ ပါပိစ္ဆဿ သတော ပစ္စယတ္ထံ ပရိကထောဘာသာဒိဝသေန လပ-နဘာဝေန ဥပလာပကဘာဝေန ဇနဿ လပနတ္ထန္တိ အတ္ထော။ အံ၊ဌီ၊ ၂။ ၂၅ရ။ (-ဣတိ ဝုတ်၊ဌ။၃ ၂ ၅။)

ဥပလာပန (ထီ၊နဝ) [ဥပ+လပ+ယု] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-မြှူဆွယ်-ချော့မော့ပြောဆို-သာယာချင်စွာပြောဆို-ချီးမြှောက်ထောက်ပံ့-မြှောက်ပင့်-ပေးကမ်း-ခြင်း။ ဝစသိ ကုသလော သဏ္ဌော ဒေဝရာဇာ တံ ဝိသေသံ တေနေဝ ပုဗ္ဗေ ဥပနယာပေန္တော ဥပလာပ-နဝသေန "တုမှေ ခ္ဝတ္ထာ" တိ အာဒိမာဟ။

သံ၊ဋီ၊၁။၃၃၃။ အညတြ ဥပလာပနာယ မိထုဘေဒါယ။ ဒီ၊၂။၆၄။ အံ၊၂။၄၁၂။ အညတြ ဥပလာပနာယာတိ ၎ပေတွာ ဥပလာပနံ၊ ဥပလာပနာ နာမ "အလံ ဝိဝါဒေန၊ ဣဒါနိ သမဂ္ဂါ ဟောမာ"တိ ဟတ္ထိအဿရထဟိရ-ညသုဝဏ္ဏာဒီနိ ပေသေတွာ သင်္ဂဟကရဏံ၊ ဧဝဉ္စိ သင်္ဂဟံ ကတ္တာ ကေဝလံ ဝိဿာသေန သက္ကာ ဂဏှိတုန္တိ အတ္ထော။ ဒီ။၂။၁၁၁။ အံ၊၂။၃၅။၁၅၆။ ဥပလာပနံ သာမံ ဒါနဗ္ဗာတိ ဒသေတုံ "အလ"န္တိအာဒိ ဝုတ္တံ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၂၅။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၆၁။ (ဣတိဝုတ်၊၂။၁၀၄။)

ဥပလာပနကာရက (နာ) [ဥပလာပန+ကာရက] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-ခြင်း၏အကြောင်း။ ကော နု ခေါ ဧတံ ဥပဝသိတ္တာ ဥပလာပန-ကာရကံ ဇာနာတိ။ ဇာ၊၂။၄။၄ရ၃။

ဥပလာပနတ္ထ (ပု) [ဥပလာပန+အတ္ထ] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-ချီးမွမ်းစေ-ခြင်းအကျိုး။ ဇနလပနတ္ထန္တိ မဟာဇနဿ ဥပလာပနတ္ထံ။ မ၊၂။၁၂ရ။ (-အံ၊၂။၂။၂ရ၅။)

ဥပလာပေတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+လပ+ဏေ+တဗ္ဗ] သာယာချင်စွာ-ချော့မော့-ပြောဆို-အပ်သော၊ သူ။ (ချစ်ဖွယ်စကားဖြင့် ဖြားယောင်းအပ်၏။ သူ။) တေဟိ ဘိက္ခဝေ ဘိက္ခူဟိ သော ဘိက္ခု သင်္ဂဟေတဗ္ဗော အနုဂ္ဂဟေတဗ္ဗော ဥပလာပေတဗ္ဗော ဥပဋ္ဌာပေတဗ္ဗော။ ဝိ၊၃။၁၆၀။ ဝိ၊သင်္ဂ၊ဟ။ ၂၀၉။ "အာမ ဝသိဿာမိ"တိ ပဋိ-ဝစနဒါပနေန ဥပလာပေတဗ္ဗော၊ အထ ဝါ .....ပိယဝစနေန ဥပလာပေတဗ္ဗော၊ ကဏ္ဏသုခံ အာလပိတဗ္ဗောတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဋီ၊၃။၃၄၂။

ဥပလာပေတိ (ကြိ) [ဥပ+လပ+ဏေ+တိ။နီတိ၊ ဓာ။၃၂၃] ဖြားယောင်း၏၊ သွေးဆောင်၏၊ မြှူဆွယ်၏၊ ချော့မော့ပြောဆို-သာယာချင်စွာပြောဆို-၏၊ ချီးမြှောက်ပြောဆို၏၊ ဖြားယောင်းဖြည့်ဖြူး၏။ တေဟိ ဂိဟီ သင်္ဂဟိတာ ဥပလာပေတိ။ ဝိ၊၁။၁၁၅။ သုတ္တနိ၊၂။၁။၁၆၅။ ဥပလာပေတိတိ "အဟော အမှာကံ အယျော"တိ ဧဝံ လပနကေ အနုဗန္ဓနကေ သသ္ဒေဟေ ကရောတိ။ ဝိ၊၂။၂။ရရ။ ထေရော ဂန္ဓာ တံ ဥပလာပေတိ "ကုမာရ တဝ စီဝရံ တဝေဝ ဘဝိဿတိ ပတ္တောပိ၊ မမ သန္တကံ ပတ္တစီဝရမ္ပိ တဝေဝ ဘဝိဿတိ၊ ဟေ ပဗ္ဗဇာဟိ" တိ။ ဇာ၊၂။၂။၂၄၃။ ဥပလာပေတိ(မ၊၂။၂။၃ဝ၄)တိ သင်္ဂဟာတိ။ မ၊ဋီ၊၂။၃၁၄။(-ဝိ၊၂။၁၈၅။) **ဥပလာပေန္တိ**-ဝိ၊၂။၁၈၃။ **ဥပလာပေထ**-ဝိ၊၂။၁၈၃။ **ဥပလာပေယျ**-ဝိ၊၂။၁၈၃။ ဝိ၊၂။၁။၄၄ဝ။ ကခ်ိ။၂၅ဝ။ **ဥပလာပေယျုံ**-ဝိ၊၃။ ၁၆ဝ။ ဝိ၊သင်္ဂ၊ဟ။ ၂ဝ၉။ **ဥပလာပေယျာမ**-ဒီ၊၂။၂။၂၆၂။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၂၂၉။ **ဥပလာပေသုံ**-ဝိ၊၅။၃၆။ **ဥပလာပေဿန္တိ**-ဝိ၊၂။၁၈၃။ **ဥပလာပေဿထ**-ဝိ၊၂။၁၈၃။

ဥပလာပေတုံ (ဗျ) [ဥပ+လပ+ဏေ+တုံ] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-ချော့မြှူ-ခြင်းငှာ၊ သွေးခွဲခြင်းငှာ။ ယေန မယံ ပဟောမ အာဂတေ ပစ္စတ္ထိကေ ဓနေန ဥပလာပေတုံ။ သံ၊၁။၁ဝ၂။ ဥပလာပေတုန္တိ အညမညံ ဘိန္ဒိတုံ၊ ယထာ ဒွေ ဇနာ ဧကေန မဂ္ဂေန နှ ဂစ္ဆန္တိ၊ ဧဝံ ကာတုံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၅၄။ ဥပလာပေတုန္တိ ပရေသံ အန္တရေ ဝိရောဓတ္ထံ သင်္ဂဟိတုံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၂ဝဝ။

ဥပလာပေတွာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+လပ+ဏေ+တွာ] (၁) ဖြားယောင်း၍၊ သွေးဆောင်၍၊ ချော့မြှူ၍။ (၂) အတက်အထက်ဌ-နောက်နောက်ဌ-ဆင့်ကဲဆင့်ကဲ-အသံထွက်စေ၍-အသံမည်စေ၍၊ မှုတ်၍။ (၁) မဂ္ဂဋ္ဌင် အာမိသေန ဥပလာပေတ္တာ တဿာ မေထုနံ ပဋိသေဝတိ။ ဝိ၊၁။၂၅။ တတြ ဧကံ မဂ္ဂဋ္ဌင် အာမိသေန ယာဂုဘတ္တခဇ္ဇကာဒိနာ ဥပလာပေတ္တာ၊ သင်္ဂဟိတ္တာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဋီ၊၁။၁ဝ၂။

(၂) သော...မဇ္ဈေ ဂါမသေ ဌိတော တိကွတ္တုံ သခ်ီ ဥပလာပေတ္တာ...နိသီဒိ။ ဒီ၊၂။၂၆၈။ ဥပလာပေတ္တာတိ ဓမိတ္တာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၀၀။ ဥပလာပေတ္တာတိ ဥပရူပရိ သဒ္ဒယောဂဝသေန သလ္လာပေတ္တာ၊ သဒ္ဒယုတ္တံ ကတ္တာတိ အတ္ထော၊ တံ ပန အတ္ထတော ဓမနမေဝါတိ အာဟ "ဓမိတ္တာ"တိ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၃၅၄။

ဥပလာပေထ (ကြို) [ဥပ+လပ+ဏော+ထ] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-မြှူဆွယ်-ကြကုန်၏။ ဥပလာပေတိ-ကြည့်။

ဥပလာပေန္ထ (တိ) [ဥပ+လပ+ဏော+အန္ထ။ ထိ ၌ ဥပလာပေန္ဓီ] ဖြားယောင်းသောသူ။ သမဏုဒ္ဒေသံ ဥပလာပေန္ထသေ ပါစိတ္တိယံ ကတ္ထ ပညတ္တံ။ ဝိ၅။၃၆။ သာ ဂစ္ဆန္တေ ကာလေ ဧကံ ပုတ္တံ လဘိတ္တာ တံ ဥပလာပေန္ဓီ(ဣ-မှ)....အာဟ။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၂၅၉။ (-ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၄၄။) ဥပလာလေန္ထ-လည်းကြည့်။

ဥပလာပေန္ဓီ (ထိ) [ဥပ+လပ+ဏော+အန္ထ+ဣ] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-သောသူ။ ဥပလာ-ပေန္ထ-ကြည့်။

ဥပလာပေယျ (ကြို) [ဥပ+လပ+ဏော+ဧယျ] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-ချော့မြူ-ရာ၏-ငြားအုံ့။ ဥပလာပေတိ-ကြည့်။

ဥပလာပေယျာမ (ကြို) [ဥပ+လပ+ဏော+ဧယျာမ] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-ကုန်ရာ၏။ ဥပလာပေတိ-ကြည့်။

ဥပလာပေယျုံ (ကြို) [ဥပ+လပ+ဏော+ဧယျုံ] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-ကုန်ရာ၏။ ဥပလာပေတိ-ကြည့်။

ဥပလာပေသုံ (ကြို) [ဥပ+လပ+ဏော+ဥံ] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-ကြကုန်ပြီ။ ဥပလာ-ပေတိ-ကြည့်။

ဥပလာပေဿထ (ကြို) [ဥပ+လပ+ဏော+သထ] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-ကြကုန်လတ္တံ့။ ဥပလာပေတိ-ကြည့်။

ဥပလာပေဿန္ဓီ (ကြို) [ဥပ+လပ+ဏော+သန္ဓီ] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-ကြကုန် လတ္တံ့။ ဥပလာပေတိ-ကြည့်။

ဥပလာလေန္ထ (တိ) [ဥပ+လလ+ဏော+အန္ထ။ ဓာတ္တတ္ထ။၃၃၆။ ထိ ၌ ဥပလာလေန္ဓီ] ချော့မော့ပြောဆိုသောသူ။ သာ ဂစ္ဆန္တေ ကာလေ ဧကံ ပုတ္တံ လဘိတ္တာ တံ ဥပလာလေန္ဓီ.....အာဟ။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၂၅၉။ ဥပလာပေန္ထ-လည်းကြည့်။

ဥပလာလေန္ဓီ (ထိ)[ဥပ+လလ+ဏော+အန္ထ+ဣ] ချော့မော့ပြောဆိုသောသူ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်

ဥပလာဌန (ထီ၊နဝ) [ဥပ+လဌ+ယု] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-ချော့မော့ပြောဆို-ခြင်း။ ဥပလာဌနာယ ပန သက္ကာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၅၆။ ဒါနာဒိစတူဟိ သင်္ဂဟဝတ္ထုဟိ ဥပလာဌန-ဝသေန သင်္ဂဏှန္တီ။ ဝိမတိ၊၂။၁၁ရ။

ဥပလာဌယမာန (တိ) [ဥပ+လဌ+ဏယ+မာန] ချော့မော့မြှူလျှက် နှစ်သက်စေသော-မြူးထူးစေသောသူ။ တဿ တံ အကေ်ံ ကတ္တာ ဥပလာဌယမာနသေဝ အမစ္စာ သာမိကံ အဿာမိကံ အကံသု။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၅။ (သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၉-လာ အလာ:တူအကြောင်:အရာ၌ ပဋ္ဌာလယမာနသေဝ-ဟုရှိ၏။ ပလာဌယ-မာနဿာတိ တောသေန္တဿ-ဟု သံ၊ဋီ၊၂။၂၃-၌ ဖွင့်၏။)

ဥပလာဌေတွာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+လဌ+ဏော+တွာ] ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-ချော့မြှူ-၍။ ယထာ စ ဓာတိ ထည့် အပိဝန္ဓံ ဒါရကံ ကိဠိ ဒတ္တာ ဥပလာဌေတွာ ပါယေတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၉၈။

ဥပလာဌေန္တ (တိ) [ဥပ+လဌ+ဏော+အန္တ] (၁) ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-ချော့မြှူ-သောသူ။ (၂) တန်ဆာဆင်သော-တင့်တယ်စေသောသူ။ (၁) ဘဂဝါ ယက္ခံ..... တဿ ပတ္ထိတဝစန-ကရဏေန ဥပလာဌေန္တော ဧဝမကာသိ။ သံ၊ ဋ္ဌ၊၁။၂၉၈။ (၂) ရူပပသံသကာ ဟုတ္တာ ရူပံ ဥပလာဌေန္တာ (ဥပလာပေန္တာ။ သျာ-မူ။) ဝိစရိသု။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃၈။

ဥပလိခတိ (ကြိ) [ဥပ+လိခ+အ+တိ] ကိုက်၏။ သြဋ္ဌံ ဥပလိခတိ။ ဇာ၊၂။၁၂၁။ ဥပလိခတိတိ ဒန္တေဟိ ဥပလိခတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၄၇၁။

ဥပလိက္ခတိ (ကြိ) [ဥပ+လိခ+အ+တိ] ပစ်ခတ်ထိုးခုတ်၏။ ပရေ ဥပလိက္ခန္တိ။ အံ၊၂။၈၃။ ဥပလိက္ခန္တိတိ ဝိဇ္ဈန္တိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၅။

ဥပလိက္ခန္တိ (ကြိ) [ဥပ+လိခ+အ+အန္တိ] ပစ်ခတ်ထိုးခုတ်ကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပလိတ္တ (တိ) [ဥပ+လိပ+တ] လိမ်းကျံ-လူးကပ်-အပ်သော။ ကေန လောကော လိတ္တော သံလိတ္တော ဥပလိတ္တော။ စူဠနိ။၂၄။ (-အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၈၈။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃၃၆။ ထေရီ၊ ဋ္ဌ။၂၈၉။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ။၂။ ဝိမတိ၊၂။၁၈၃။)

ဥပလိပ္ပတိ (ကြိ) [ဥပ+လိပ+အ+တိ။ လိပ္ပတိ-ကြည့်] လိမ်းကျံ-လူးကပ်-၏။ (နောပလိပ္ပတိ=နုပလိပ္ပတိ=မလိမ်းကျံ မလူးလည်း။) ပုဏ္ဏရိကံ ယထာဝဂ္ဂ၊ တောယေန နုပလိပ္ပတိ။ အံ၊၁။ ၃၄၈။ (-အံ၊၂။၂၀၁၊ ၃၀၄။ သုတ္တနိ။၄၀၆။ ထေရ။၃၁၉၊ ၃၆၅။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၀၀။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၁၁၃။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၆၂။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၄၀။) **ဥပလိပ္ပါမိ**- အံ၊၁။၃၄၈။

ဥပလိပ္ပါမိ (ကြိ) [ဥပ+လိပ+အ+မိ] လိမ်းကျံ-လူးကပ်-၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပလိမ္ပတိ (ကြိ) [ဥပ+လိပ+အ+တိ။ နီတိ၊ ဓာ။၂၁၆] လိမ်းကျံ၏၊ လူးလည်း၏၊ လူးကပ်၏၊ ကပ်ငြိ၏။ ရဇောဇလ္လံ ကာယေ နုပလိမ္ပတိ။ ဒီ၊၂။၁၅။ မ၊၂။၃၃ရ။ နုပ-လိမ္ပတိတိ နုလဂ္ဂတိ၊ ပဒုမပလာသတော ဥဒကဗိန္ဒုဝိယ ဝိဝဋ္ဋတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၉။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၅၉။ နုစိဝရေ နုသယနေ နုဘောဇနေ နုပလိမ္ပတိ။ ထေရ။၃၅၃။ **ဥပလိမ္ပန္တိ**-အပ၊ ၁။၃၀။ ဥပလိမ္ပန္တိ အလ္လိယန္တိ ယထာ။ အပ၊ ဋ္ဌ၊၁။၂၆၀။ **ဥပလိမ္ပရေ**-အပ၊၁။၃၈၃။ထေရ၊ ဋ္ဌ၊၁။၂၉၃။

ဥပလိမ္ပန္တိ (ကြိ) [ဥပ+လိပ+အ+အန္တိ] လိမ်းကျံကုန်၏၊ လူးလည်းကုန်၏၊ လူးကပ်ကုန်၏၊ ကပ်ငြိကုန်၏။ ဥပလိမ္ပတိ-ကြည့်။

ဥပလိမ္ပရေ (ကြိ) [ဥပ+လိပ+အ+အန္တိ] လိမ်းကျံကုန်၏၊ လူးလည်းကုန်၏၊ လူးကပ်ကုန်၏၊ ကပ်ငြိကုန်၏။ ဥပလိမ္ပတိ-ကြည့်။

ဥပလိမ္ပာပေတွာ (ကာ၊ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+လိပ+ဏာပေ+တွာ] လမ်းကျံ-သုတ်လိမ်း-စေ၍။ ဟရိစန္ဒနာဒီဟိ သုရဘိဂန္ဓေဟိ ဥပလိမ္ပာ-ပေတွာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁၆။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၅၉။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၁ရ၆။)

ဥပလိမ္ပိ(မ္ပေ)တွာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+လိပ+တွာ] လမ်းကျံ၍၊ သုတ်လိမ်း၍။ တံ ဂေဟံ အလ္ဂ-ဂေါမယေန ဥပလိမ္ပိတွာ.....အာသနံ ပညာ-ပေသုံ။ ဓမ္မပဒ၊၁။၂၃၈။ (-ဓမ္မပဒ၊ ၂။၁၉၉။ ဝိမာန၊ ဋ္ဌ။၂၀၄။ မဇ္ဈိ၊၃။၄၁၂။) သန္ဌာဂါရံ သဗ္ဗဂန္ဓေဟိ ဥပလိမ္ပေတွာ။ ဓမ္မပဒ၊၂။၂ရ၆။

ဥပလိယန (နာ) [ဥပ+လီ+ယ+ယု] (၁) ကပ်ရောက်၍-မှီခိုရာ-ပုန်းအောင်းရာ-ဌာန။ (၂) ကပ်ရောက်၍-မှီခိုခြင်း-ပုန်းအောင်းခြင်း။ လေဏန္တိ တဿ ပရိဟရဏတာဏာယ ဥပ-လိယနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၄ရ။ (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပလိယနာဓိပွါယ (ပု) [ဥပလိယန+အဓိပွါယ] ကပ်ရောက်၍ မှီခိုပုန်းအောင်းခြင်းဌာ အလိုရှိခြင်း။ ဒုက္ခဘီတိယာ ဥပလိယနာဓိပွါယေန အလ္လီယိတုံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၉၆။

ဥပလေပ (ပု) [ဥပ+လိပ+ဏ] လိမ်းကျံ-လူးကပ်-ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပလေပဘယ (နာ) [ဥပလေပ+ဘယ] လိမ်းကျံ-လူးကပ်-ကူးစက်-ခြင်းမှ ကြောက်ခြင်း။ ဥပလေပဘယာ ဓိရော၊ နေဝ ပါပသခါ သိယာ။ ဣတိဝုတ်။၂၄၁။ ဇာ၊၁။၃၃၀။ ဇာ၊၂။၂၆၅။ ဇာ၊ဌ၊၄။၄၃ရ။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၁၂၆။ ဧဝံ ပါပေန ဥပလေပဘယာ ဓိရော.....ပါပ-သဟာယော နာ ဘဝေယ္ယ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၂၃၀။

ဥပလောဘေတ္ဝာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+လုဘ+ဏေ+တ္ဝာ] တွေ့ဝေစေ၍၊ ဖြားယောင်း-သွေးဆောင်-၍။ တေ ဗာလာ လောကံ ပလောဘေတ္ဝာ ဥပလောဘေတ္ဝာ စိတ္တြေဟိ ကာရဏေဟိ မုခံ ပသာဒေန္တိ။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၆၄။

ဥပလောဟိတက (တိ) [ဥပ+လောဟိတက] နီမြန်းသော အဆင်းရှိသော။ ဥပလောဟိ-တကာ ဝဂ္ဂူ၊ တံ မေ အက္ခာဟိ ပုစ္ဆိတော။ ဇာ၊၁။၉၆။ ဥပလောဟိတကာတိ ရတ္တဝဏ္ဏာ။ ဇာ၊ဌ၊၃။၂၀။

ဥပလ္လဝတိ (ကြိ) [ဥ+ပလဝ+အ+တိ] ကူးပြောင်းသွား၏။ ဒီပါ ဒီပံ ဥပလ္လဝိ။ စူဠနိ။၂၂၀၊ ၂၂၂။ ဥပလ္လဝိန္တိ ဥတ္တရိ။ စူဠနိ၊ဌ။၈၅။

ဥပလ္လဝီ (ကြိ) [ဥ+ပလဝ+ဏျံ] ကူးပြောင်းသွားပြီ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပလ္လိဏ္ဍုပေါ်ဋ္ဌလက (နာ) [ဥပလ္လိဏ္ဍု+ပေါ်ဋ္ဌလက] ဥပလ္လိဏ္ဍုမည်သော ပိုးကောင်၏အိမ်။ (ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊သျ၊၂။၁၉၈။) ကောသကာရက-ကောသော ဥပလ္လိဏ္ဍုပေါ်ဋ္ဌလကံ၊ ယံ "ကောသေယျဖလ"န္တိပိ ဝုစ္စတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၃၀၅။

ဥပဝဇ္ဇ (တိ) [ဥပ+ဝဒ+ဏျ။ ဥပ+ဝဇ္ဇ] (၁) စွပ်စွဲ-ကဲ့ရဲ-ရှုတ်ချ-အပြစ်တင်-ထိုက်သော။ အပြစ်နှင့်ပြည့်စုံသော၊သူ။ (၂) ချဉ်းကပ်ထိုက်သော။ (၁) ဂါရယှော ဟောတိ ဥပဝဇ္ဇော။ အံ၊၁။၅၀၁၊(-၅၆၅။ မ၊၃။၃၀၉။ သံ၊၂။၂၈၂။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၅၁။) ဥပဝဇ္ဇောတိ ဥပဝဒိတဗ္ဗော စ ဟောတိ၊ ဝဇ္ဇေန ဝါ ဥပေတော ဟောတိ၊ သဒေါသောတိ အတ္ထော။ အံ၊ဌ၊၂။၃၆၂။ ဥပ-ဝဇ္ဇန္တိ ဥပဝါဒါရဟံ။ အံ၊ဌ၊၂။၃၉၄။ ဥပဝဇ္ဇံ ဇတသ နတ္ထိတိ အနုပဝဇ္ဇံ၊ ကရဇကာယံ ကတ္တာ အာယတိံ ဥပ္ပတ္တိရဟိတန္တိ အတ္ထော။ တေနာဟ "အနုပ္ပတ္တိက"န္တိ။ မဋီ၊၃။၄၂၀။ (-သံ၊ဋီ၊၂။၂၉၆။) (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဝဇ္ဇကုလ (နာ) [ဥပဝဇ္ဇ+ကုလ] ချဉ်းကပ်ထိုက်သောအမျိုး။ တတ္ထာယသ္မတော ဆန္နသ မိတ္တကုလာနိ သုဟဇ္ဇကုလာနိ ဥပဝဇ္ဇကုလာနိ။ မ၊၃။၃၁၀။ သံ၊၂။၂၈၄။ ဥပဝဇ္ဇကုလာနိတိ ဥပသင်္ကမိတဗ္ဗကုလာနိ။ မ၊ဌ၊၄။၂၃၃။ သံ၊ဌ၊ ၃။၁၉။

ဥပဝဇ္ဇမာန (တိ) [ဥပ+ဝဒ+ယ+မာန] ကဲ့ရဲအပ်သော၊ ပြောဆိုအပ်သော၊ ပြောဆိုခံရသော၊ သူ။ ဥပဝဒိယမာနောတိ ဒေါသံ ဥပဝဇ္ဇမာနော။ မဟာနိ၊ဌ။၁၆၅။

ဥပဝတ္ထုတိ (ကြိ) [ဥပ+ဝတ္ထု+အ+တိ] ဖြစ်၏၊ အလိုအတိုင်းဖြစ်၏၊ အစဉ်လိုက်၏။ မဟာ'သ ဇနော ဥပဝတ္ထတိ။ ဒီ၊၃။၁၃၈။ ဥပဝတ္ထတိတိ အဇ္ဈာသယံ အနုဝတ္ထတိ။ ဒီ၊ဌ၊၃။၁၂၀။ ဥပဝတ္ထတိတိ အနုကူလဘာဝံ ဥပေစ္စ ဝတ္ထတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၂၂။ တသ္မာ တေ သဗ္ဗော အာနန္ဒော၊ ဝိဟာရော ဥပဝတ္ထတု။ ဇာ၊၂။၁ရ၁။ ဥပဝတ္ထ-တူတိ နိဗ္ဗတ္ထတု။ ဇာ၊ဌ၊၆။ရ၂။

ဥပဝတ္ထုတု (ကြို) [ဥပ+ဝတ္တ+အ+တု] ဖြစ်စေသတည်း။ ဥပဝတ္တတိ-ကြည်။

ဥပဝတ္ထန (နာ) [ဥပ+ဝတ္တ+ယု။ ဓာတုတ္ထ။၃၅၄] (၁) အကွေ့၊ အချိုး။ (တိ)(၂) အကွေ့ဖြစ်သော။ အရှေ့အရပ်သို့ရှေးရှုသွား၍ မြောက်အရပ်ဖြင့်လည်သော(မအူ၊သျ)။ မြို့သို့ ကွေ့၍ ဝင်သွားရာဖြစ်သော၊ အဆွေခင်ပွန်း ချစ်ကျွမ်းဝင်သူတို့ကို ပန်ကြားပြီးလျှင် ကပ်၍ပြန်လှည့်ရာဖြစ်သော(ပါရာ၊ဂံ၊သစ်၊၁။၈၄)။ (အကွေ့အချိုးဖြစ်သောအင်ကြင်းတော။ ထို အင်ကြင်းတောသည် မြတ်စွာဘုရား ပရိနိဗ္ဗာန်စံတော်မူရာဌာနဖြစ်၏။ ကုသိနာရုံမြို့၏ အနောက်တောင်ထောင့်အရပ်၌ ဥယျာဉ်တစ်ခု ရှိ၏၊ အင်ကြင်းပင်များ စီတန်းပေါက်လျက်ရှိသော လမ်းတစ်လမ်းသည် ထိုဥယျာဉ်မှ အရှေ့ဘက်သို့ ဦးတည်သွားပြီး မြို့၏တောင်ဘက်တံခါး တည့်တည့်အရောက်တွင် တံခါးပေါက်ဆီသို့ ဦးတည်လျက် မြောက်သို့ကွေ့ချိုးသွား၏၊ ထို အကွေ့အချိုးဖြစ်သော အင်ကြင်းတောကို ဥပဝတ္တနဟုခေါ်သည်၊ ထိုဥပဝတ္တနမည်သော အင်ကြင်းတောသည် ဥယျာဉ်နှင့် ကုသိနာရုံတို့၏ အလည်၌ ရှိသည်။)

(၁) (တိ) (၂) ကုသိနာရာယံ ဥပဝတ္တနေ မလ္လာနံ သာလဝနေ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၄။ ဒီ၊ဌ၊၁။၃။ ခုဒ္ဒက၊ဌ။ရ၆။ ပေတ၊ဌ။၁၉၆။ (ရှေဥမင်၊သျ နှင့် နေရင်း၊သျ-တို့၌ ဥပဝတ္တနေ=အကွေ့၌-ဟု မြန်မာ ပြန်ဆိုပြီး, မအူ၊သျ, ပါ၊ဂံ၊သစ်-တို့၌ ဝိသေသနအနက် မြန်မာပြန်ကြသည်။) ဧကံ သမယံ ဘဂဝါ ကုသိနာရာယံ ဝိဟရတိ ဥပဝတ္တနေ မလ္လာနံ သာလဝနေ။ သံ၊၁။၁၅၉။ အံ၊၁။၃၉၃။ (-ဒီ၊၂။၁၁၁၊၁၁၃။ ဝိမာန၊ဌ။၁၅၀။) ဥပဝတ္တနေ မလ္လာနံ သာလဝနေတိ .....ဧဝံ ဥယျာနတော သာလပန္တိ ပါစီနမုခါ ဂန္တွာ ဥတ္တရေန နိဝတ္တာ၊ တသ္မာ တံ ဥပဝတ္တနန္တိ ဝုစ္စတိ။ သံ၊ဌ၊၁။၂၀၄။ ဥပဝတ္တနေတိ ပါစီန-ဂတာယ သာလပန္တိယာ ဥတ္တရေန နိဝတ္တိတ္တာ ဌိတာယ ဝေမဇ္ဈဋ္ဌာနေ။ အံ၊ဌ၊၂။၃၃ဇ။ ဥပဝတ္တနေ မလ္လာနံ သာလဝနေတိ တသ္မိံ နဂရသ္မိံ ဥပဝတ္တနဘူတံ မလ္လရာဇူနံ သာလ-ဝနုယ္မာနံ ဒဿေတိ၊ တတ္ထ နဂရံ ပဝိသန္တာ ဥယ္မာနတော ဥပေစ္စ ဝတ္တန္တိ ဂစ္ဆန္တိ ဧတေနာတိ ဥပဝတ္တနန္တိ ဥယ္မာနသ္သ စ နဂရသ္သစ မဇ္ဈေ သာလဝနံ ဝုစ္စတိ။ ကုသိနာရာယ ဟိ ဒက္ခိဏ-ပစ္ဆိမဒိသာယ တံ ဥယ္မာနံ ဟောတိ၊ တတော ဥယ္မာနတော သာလဝနရာဇိဝိရာဇိတော မဂ္ဂေါ ပါစီနာဘိမုခေါ ဂန္တွာ နဂရသ္သ ဒက္ခိဏ-ဒ္ဒါရာဘိမုခေါ ဥတ္တရေန နိဝ တ္တာ၊ တေန မဂ္ဂေန မနုဿာ နဂရံ ပဝိသန္တိ၊ တသ္မာ တံ ဥပဝတ္တနန္တိ ဝုစ္စတိ။ ဝိမတိ၊ဌ။ဌ၀။ (-ဥဒါန၊ ဌ။၂ဌ၆။ အပ၊ဌ၊၂။ရ၅။ သာရတ္ထ၊ဌ။၂၈။ ဝဇိရ။၂ဌ။ သီ၊ဋီသစ်၊ဌ။၃ရ။ ဒီ။ဋီ၊၂။ဌရ၄။ သံ၊ဋီ၊ဌ။၂၅ဌ။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၅ဌ၊၃ဌ၄။)

ဥပဝဒတိ (ကြို) [ဥပ+ဝဒ+အ+တိ] (၁) ဆဲရေး၏၊ ကဲ့ရဲ့၏၊ ရှုတ်ချ၏၊ စွပ်စွဲ၏။ (၂) ပြောဆို၏၊ အထင်ကြီးသောအားဖြင့်ပြောဆို၏။ (၁) သဗ္ဗံ တပသိံ လူခါဇိဝိံ ဧကံသေန ဥပဂ္ဂေါသတိ ဥပဝဒတိ။ ဒီ၊ဌ။၁၅၃။ အံ၊၃။၄၁ဝ။ ဥပဝဒတိတိ ဟီဠေတိ ဝမ္ဘေတိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၂ဇရ။ ဥပဝဒတိတိ အဝညာပုဗ္ဗကံ အပ-ဝဒတိ၊ တေနာဟ "ဟီဠေတိ ဝမ္ဘေတိ"တိ။ ဒီ၊ဋီ၊ဌ။၃၄ရ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၃၄ဖ။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၅ဝ။ သီလနိမိတ္တံ နာ ဥပဝဒတိ နာ နိန္ဒတိတိ အတ္ထော။ အံ၊ဋီ၊၃။၄၁။ **ဥပဝဒန္တိ** -မဟာနိ။၄ရ။ မဟာနိ၊ ဌ။ဌ၆၅။ **ဥပဝဒေ** -ထေရ။၃ဝ၅။ ထေရ၊ဌ၊ ၂။၂ဝ၆။ **ဥပဝဒေယျ** -မ၊၂။၂၄။ ဝိ၊ဌ၊ဌ။ဌ၃၄။ ထေရ၊ဌ၊၂။၂ဝ၆။ **ဥပဝဒေယ္မု** -ခုဒ္ဒက။ဌ။ ခုဒ္ဒက၊ဌ။၂ဝရ။ **ဥပဝဒိ** - အပ၊ဌ၊၂။၂၂ဇ။ **ဥပဝဒိဿန္တိ**-ဝိ၊ဌ၊၂။၅။ **ဥပဝဒိဿာမိ** -

ဒီ၊၁။၁၅၄။ ဝိ၊ဌ၊၄။ ၃၉။ (၂) အဘိဝဒတိတိ အဘိမာနေန ဥပဝဒတိ။ မ၊ဌ၊၄။၁၇။ မ၊ဋီ၊ ၃။၂၃၇။

ဥပဝဒနဝါစာ (ထီ) [ဥပဝဒနာ+ဝါစာ] ကဲ့ရဲ့-အပြစ်တင်-ကြောင်းဖြစ်သောစကား။ တံ ဝါစန္တိ တံ အရိယာနံ ဥပဝဒနဝါစံ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၉၇။

ဥပဝဒနာ (ထီ) [ဥပ+ဝဒ+ယု] ကဲ့ရဲ့ခြင်း၊ အပြစ်တင်ခြင်း၊ စွပ်စွဲခြင်း၊ စောဒနာခြင်း၊ ဆဲရေးခြင်း။ သီလဝိပတ္တိယာ ဝါ အာစာရဒိဋ္ဌိ-အာဇီဝဝိပတ္တိယာ ဝါ အနုဝဒန္တာနံ ယော အနု-ဝါဒေါ ဥပဝဒနာ စေဝ စောဒနာ စ။ ကခ်ီ။ ၂၈၉။ ဒီ၊ဌ၊၃။ ၂၂၃။ မ၊ဌ၊၄။ ၂၈။ ဥပဝဒနာတိ အက္ကောသော။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၄၄၅။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂၆၀။ မ၊ဋီ၊၃။ ၂၄၄။ အနုဝါဒေါတိ ဝိပတ္တိဟိ ဥပဝဒနာ စေဝ စောဒနာ စ၊ တတ္ထ ဥပဝဒနာ နာမ ဂရဟာ အက္ကောသော စ။ ဝိမတိ၊ဝ။ ၂၉၁။ ဥပဝဒနာ(ဝိ၊ဌ၊၄။၃၉)တိ စောဒနာ။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၂၂၃။

ဥပဝဒန္တ (တိ) [ဥပ+ဝဒ+အန္တ] ကဲ့ရဲ့သော-အပြစ်တင်သော-စွပ်စွဲသော-ဆဲရေးသော၊သူ။ ဝိပလ္လာသဝသေန စ အရိယေ ဂရဟန္တာ ဥပဝဒန္တာ အပါယုပဂါ ဘဝေယ္ယုံ။ ဝိ၊ဌ၊ဝ။၁၅၂။ ဥပဝဒန္တာတိ ပရမ္မုခါ အက္ကောသန္တာ။ သာရတ္ထ၊ ၁။၄၃၃။ အရိယာနံ ပန ဂုဏေ ဆိန္ဒိသ္သာမီတိ အန္တိမဝတ္ထုနာ ဥပဝဒန္တော အရိယူပဝါဒီ နာမ ဟောတိ။ အံ၊ဌ၊၃။၃၂၆။ တုမ္မေ နု ကသ္သထ နု ဝပထ.....ကထံ ဧဝိသ္သထ ပုတ္တာဒါရံ ဝါ ဘရိသ္သထာတိအာဒိနာ နယေန ဥပဝဒန္တော ဥပဝါဒီ နာမ ဟောတိ။ မ၊ဌ၊၃။ ၂၇။ ဥပဝ-ဒန္တောတိ ပရိဘာသန္တော။ မ၊ဋီ၊၃။ ၂၁။

ဥပဝဒန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဝဒ+အ+အန္တိ] ကဲ့ရဲ့-ရှုတ်ချ-စွပ်စွဲ-ကုန်၏။ ဥပဝဒတိ (၁)ကြည့်။

ဥပဝဒမာန (တိ) [ဥပ+ဝဒ+အ+မာန] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-သောသူ။ အမ္မဌော မာဏဝေါ..... ဘဂဝန္တံယေဝ ဥပဝဒမာနော။ ဒီ၊၁။၈၅။

ဥပဝဒိ (ကြို) [ဥပ+ဝဒ+ဏှံ] ကဲ့ရဲ့-ရှုတ်ချ-စွပ်စွဲ-ခဲ့ပြီ။ ဥပဝဒတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝဒိတ (နာ) [ဥပ+ဝဒ+တ] ဆဲရေးခြင်း၊ ကဲ့ရဲ့ခြင်း၊ စွပ်စွဲခြင်း။ (တိ) (၂) ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-သောသူ။ (၃) ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-အပ်သောသူ။ (၁) အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (တိ) (၂) ရှသိတောပိ ဝါစံ ဖရုသံ နဝဇ္ဇာတိ ဒုသိတော ခုံသိတော.....ဂရဟိတော ဥပ-ဝဒိတော။ မဟာနိ။၃၉၉။ ဥပဝဒိတောတိ အက္ကောသိတော။ မဟာနိ၊ဌ။၄၁၃။ (၃) ခီဏာ-သဝေါ တယာ ဥပဝဒိတော။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၃၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၅၆။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၃၅၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၆၀။ အတ္ထာပိ အတ္ထာနံ ဥပဝဒိတော(မ၊ ၂။၁၀၄)တိ အတ္ထနာပိ အတ္ထာ ဥပဝဒိတော။ မ၊ဌ၊၃။၁၀ရ။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၈၆။)

ဥပဝဒိတကာရဏ (နာ) [ဥပဝဒိတ+ကာရဏ] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-ခြင်းဟူသောအကြောင်း။ နိန္ဒိတကာရဏာ ဂရဟိတကာရဏာ ဥပဝဒိ-တကာရဏာ ပရော ဗာလော ဟောတိ ဟီနော။ မဟာနိ။၂၃၂၊၂၄၈။ ဥပဝဒိတ-ကာရဏာတိ ဥပဝါဒဟေတုနာ။ မဟာနိ၊ဌ၊ ၃၁၉။ ဥပဝဒိတကာရဏာတိ အက္ကောသိတ-ကာရဏာ။ မဟာနိ၊ဌ။၃၂၃။

ဥပဝဒိတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+ဝဒ+တဗ္ဗ] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-အပြစ်တင်-ထိုက်သောသူ။ ဥပ-ဝဇ္ဇာတိ ဥပဝဒိတဗ္ဗော စ ဟောတိ။ အံ၊ဌ၊ ၂။၃၆၂။ (-သံ၊ဋီ၊၂။၂၉၆။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၄၄။)

ဥပဝဒိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ဝဒ+တ္တာ] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-၍။ ကောကာလိကော ဒွေ အဂ္ဂ-သာဝကေ ဥပဝဒိတ္တာ ပဒုမနိရယေ နိဗ္ဗတ္တော။ အဘိ၊ဌ၊၃။၁၀၁။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၅၄။

ဥပဝဒီယမာန (တိ) [ဥပ+ဝဒ+ယ+မာန] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-အပြစ်တင်-အပ်သောဲသူ။ ဝုစ္စမာနော ဥပဝဒီယမာနော ကုပ္ပတိ။ မဟာနိ။ ၄၇။ ဥပဝဒီယမာနောတိ ဒေါသံ ဥပဝဇ္ဇမာနော။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၆၅။

ဥပဝဒီသန္ဆီ (ကြို) [ဥပ+ဝဒ+သန္ဆီ] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-ကြကုန်လတ္တံ့။ ဥပဝဒတိ (၁) ကြည့်။

ဥပဝဒီသာမိ (ကြို) [ဥပ+ဝဒ+သာမိ] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-အုံ့။ ဥပဝဒတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝဒေ (ကြို) [ဥပ+ဝဒ+အ+ယျ] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-ရာ၏။ ဥပဝဒတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝဒေယျ (ကြို) [ဥပ+ဝဒ+အ+ယျ] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-ရာ၏။ ဥပဝဒတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝဒေယျုံ (ကြို) [ဥပ+ဝဒ+အ+ယျုံ] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-ကုန်ရာ၏။ ဥပဝဒတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝန (နာ) [ဥပ+ဝန။ ကိတ္တိမဝနမေတံ..... ဥပဂတံ ဥပရောပိတံ ဝါ ဝနံ ဥပဝနံ။ ဓာန်၊ ဋီ။၅၃၇] အနီးဖြစ်သောတော(ဒီ၊ဋ္ဌ၊သျ)။ အာရာမ်၊ ခြုံ၊ ဥယျဉ်၊ (အလိုအလျောက် ပေါက်သော တောမဟုတ်ဘဲ လူတို့စိုက်ပျိုး အပ်သည်ဖြစ်၍ ကိတ္တိမဝနဟုခေါ်သော အာရာမ်, ခြုံ, ဥယျဉ်မည်သော တောတည်း။) ယထာ ပန ဝိဟာရဿ ဥပဝနေ ရုက္ခေ နဆိန္ဒန္တိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁၀။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၅၄။ ဣမံ ဝနန္တိ ဣမံ စိတ္တလတာနာမကံ ဥပဝနံ။ ဝိမာန၊ ဋ္ဌ။၁၅၅။ နဂရာ နာတိဒူရသ္မိံ၊ သတ္ထေဟိ ယောဇိတောပိတော၊ တရုသဏ္ဍော သအာရာမော၊ တထောပဝနံ ဘဝေ။ ဓာန်။၅၃၇။(-မိလိန္ဒ။၁။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၁၂။ ဓမ္မပဒ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၃၆။ သာရတ္ထ၊၂။၁၁၂။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၂။ သံ၊ဋီ၊၁။ရ၄။)

ဥပဝနလက္ခဏ (တိ) [ဥပဝန+လက္ခဏ] အာရာမ်၏-ဥယျာဉ်၏-လက္ခဏာ-အမှတ်အသား-ရှိသော။ တတ္ထ ယံ ဥပဝနလက္ခဏံ ဝနံ၊ တံ အာရာမဂ္ဂဟဏေနေဝ ဂဟိတံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၂၃။

ဥပဝရ (ပု) [ဥပ+ဝရ] ဥပဝရမည်သူ။ ဝရဿ ပုတ္တော ဥပဝရော နာမ အဟောသိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၄၃၁။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၀။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၈၅။)

ဥပဝသံ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+အံ] ကျင့်သုံး-စောင့်ထိန်း-ဆောက်တည်-ခဲ့ဖူးပြီ။ ဥပဝသတိ (၁) ကြည့်။

ဥပဝသ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+အ+ဟိ] ကျင့်သုံး-စောင့်ထိန်း-ဆောက်တည်-ပါလော့။ ဥပ-ဝသတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝသတိ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+အ+တိ] (၁) ကျင့်သုံး၏၊ စောင့်ထိန်း၏၊ စောင့်သုံး၏ ဆောက်တည်၏၊ အကျင့်သီလသည် ကပ်ရောက်အပ်လျက်-အကျင့်သီလနှင့်ပြည့်စုံ လျက်-နေ၏။ (၂) ကပ်၍နေ၏၊ ပေါင်းသင်း နေထိုင်၏။ (၁) ဥပေါသထဆ္ဆ ဥပဝသတိ စာတုဒ္ဒသီ ပဉ္စဒသီ အဋ္ဌမီ စ ပက္ခဿ။ မ၊ ၂။၂၆၂-၆။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၃၉။ **ဥပဝသန္ဆီ**— ဥပေါသထံ ဥပဝသန္ဆီ(အံ၊၁။၁၄၁)တိ မာသဿ အဋ္ဌဝါရေ ဥပေါသထဂါနိ အဓိဋ္ဌဟန္ဆီ။ အံ၊ ဋ္ဌ၊၂။၁၂၂။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၂ရ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၅၀။) **ဥပ ဝသာမိ**—မ၊၂။၂၆ရ။ အံ၊၁။၂၀၆။ **ဥပဝ သာမ**— အံ၊၃။၃၂၁။ **ဥပဝသ**— ဝိ၊၃။၁၂၁။ **ဥပဝသထ**— အံ၊၃။၃၂၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃ရ။ **ဥပဝသထ**— (ဆန်းကြောင့် သဒ္ဒေးဘော်လာ။) စရိယာ။၃၉၆။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၁၀၅။ **ဥပဝသေယျ**— အံ၊၁။၁၄၂။ **ဥပဝသိ**— ဇာ၊ ၂။၁၉၆-ဂ၊၂၀၀။ **ဥပဝသိ**—မ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၁၄။ **ဥပါဝသိ**(သြကို ဣပြု)—ဝိမာန။၉၃။ ဝိမာန၊ ဋ္ဌ။၂၆၂။ **ဥပဝသုံ**— ဇာ၊၂။၁၉ဂ။ ဇာ၊ဋ္ဌ ၆။၁၅၀။ **ဥပဝသိ**- ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၆၅။ (ဝိမာန။၂ရ။

ဇာ၊၂။၂၆၆။ ဝိမာန၊၁။ ၁၀၁။ ဇာ၁၊ရ။၁၂ရ-တို့၌ **ဥပါဝါသီ**-ဟု ဆန်းကြောင့် ဒီဃဖြင့် ရှိသည်။) **ဥပဝသိဿာမ**—ဓမ္မ၁၊၁။၃၃ဂ။ **ဥပဝသိသံ**—ဝိမာန။ ၁ရ၊၂ရ၄၃၊၅၄။ ဝိမာန၊ ၁။ဖ၃၊ဖ၅၊၁၀၁၊၁၅၅၊၂၁၁။ (၂) **ဥပဝသာမိ**—အက္ခာတ် တေ မယာ သဗ္ဗံ ယသ္မာ ဥပဝသာမဟံ။ ဇာ၁။၃၅ဂ။ ဥပဝသာမိတိ ခုပ္ပိပါသာဟိ ဥပဂတောာ ဝသာမိ။ ဇာ၁၊၅။၅။ သဗ္ဗိရေ၀ သမာသေထ။ ဇာ၁။၄၉။ သမာ-သေထာတိ ဧကတော အာ၀သေယ္ယ၊ **ဥပ-ဝေသေယ္ယာ**တိ အတ္ထော။ ဇာ၁၊၂။၁၀၂။ (သံ၊ ၁၊၃။၅၃-၌ကား သမာသေထာတိ သဟ နိသီဒေယ္ယ-ဟုဖွင့်သည်။)

ဥပဝသထ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+အ+ထ] ကျင့်သုံး-စောင့်ထိန်း-ဆောက်တည်-ကြကုန်လော-ကြကုန်ပါ၏လော-ကြပါရဲ့လား။ ဥပဝသတိ-(၁) ကြည့်။

ဥပဝသန (နာ) [ဥပ+ဝသ+ယု] ကပ်၍နေခြင်း၊ ကျင့်သုံးခြင်း၊ စောင့်ထိန်းခြင်း၊ ဆောက်တည်ခြင်း။ (တိ) (၂) ကျင့်သုံး-စောင့်ထိန်း-အပ်သော။ (၁) ဥပသဒ္ဒေန ဝိသိဋ္ဌော ဝသသဒ္ဒေါ ဥပဝသနေယေ၀၊ နာ ဝသနမတ္တေ၊ ဥပဝသနဗ္ဗ သမာဒါနမေ၀။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁၀။ (-အံ၊ဋီ၊ ၃။၁ဂရ။) (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည်။

ဥပဝသနဥပေါသထ (ပု) [ဥပဝသန+ဥပေါသထ] ကျင့်သုံး-စောင့်ထိန်း-ဆောက်တည်-အပ်သောဥပုသ်။ နိဂ္ဂုဟ်ပေါသထောတိ နိဂ-ဏှာနံ ဥပ၀သနဥပေါသထော။ အံ၊ဋီ၊ ။။၁ဂ၃။ ဏှာနံ ဥပ၀သနဥပေါသထော။ အံ၊ဋီ၊၂။၁ဂ၃။

ဥပဝသနကရဏဒိ၀သ (ပု) [ဥပဝသန+ကရဏ+ဒိ၀သ] ကျင့်သုံး-စောင့်ထိန်း-ခြင်းကို ပြုရာနေ့။ ဥပ၀သိတဗ္ဗဒိ၀သ-ကြည့်။

ဥပဝသန္တ (တိ) [ဥပ+ဝသ+အန္တ] (၁) ကျင့်သုံး-စောင့်ထိန်း-သော၊သူ။ (၂) နေသော၊ သူ။ (၁) ဥပေါသထံ ဥပ၀သန္တော၊ သေမိ ဝမ္မိကမုဒ္ဓနိ။ ဇာ၊၂။၂၂၃။ ဇာ၁၊ရ။၁ဂ။ (-အံ၊ ၁၊၂။၁ဂ။ အံ၊ဋီ၊၂။၁ရ။) (၂) ဧကံ ပဒုမသရံ နိဿာယ ဥပ၀သန္တော...အဌာသိ။ဇာ၁၊၃။၂ဂ။

ဥပဝသန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+အ+အန္တိ] ကျင့်သုံးကုန်၏။ စောင့်ထိန်းကုန်၏။ ဆောက်တည်ကုန်၏။ အကျင့်သီလသည် ကပ်ရောက်အပ်လျက်-အကျင့်သီလနှင့်ပြည့်စုံလျက်-နေကုန်၏။ ဥပ၀သတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝသာမ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+အ+မ] ကျင့်သုံး-စောင့်ထိန်း-ဆောက်တည်-ကြကုန်၏။ ဥပ-ဝသတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝသာမိ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+အ+မိ] ကျင့်သုံး- စောင့်ထိန်း-ဆောက်တည်-ပါ၏။ ဥပ-ဝသတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝသီ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+ဏှံ] ကျင့်သုံး-စောင့်ထိန်း-ဆောက်တည်-ပြီ။ (ဥပါ၀ါသီ-ဟု ဒီဃဖြင့်ရှိရာ၌ ဆန်းကြောင့် ဒီဃ။) ဥပ၀သတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝသိ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+ဏ္ဍိ] ကျင့်သုံး- စောင့်ထိန်း-ဆောက်တည်-ပြီ။ ဥပ၀သတိ(၁) ကြည့်

ဥပဝသိတဥပေါသထ (တိ) [ဥပ၀သိတ+ဥပေါသထ] ကျင့်သုံး- စောင့်ထိန်း-ဆောက်တည်-အပ်သော ဥပုသ်ရှိသော၊သူ။ ဥပ၀ုတ္ထေ-ပေါသထောတိ ဥပ၀သိတဥပေါသထော။ သုတ္တနိ၊ဋ၊၂။၁၀၈။ (-စရိယာ၊ဋ။၁ ၂၈။)

ဥပဝသိတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+ဝသ+တဗ္ဗ] (၁) ကျင့်သုံး-စောင့်ထိန်း-ဆောက်တည်-အပ်သော။ (၂) ကျင့်သုံး-စောင့်ထိန်း-ဆောက်တည်-အပ်ရာ။ (၁) အဌင်္ဂသမန္နာဂတော ဥပေါသထော ဥပ-ဝသိတဗ္ဗော။ သုတ္တနိ၊ဋ၊၂။၂၉၄။ (-ဇာ၊ဋ၊၄။၃၃၂။ အံ၊ဋီ၊၁။၁ဖ၅။) (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဝသိတဗွဒိဝသ (ပု) [(၁) ဥပဝသိတဗွ + ဒိဝသ။(၂) ဥပဝသိတဗွကရဏ+ဒိဝသ] ဥပုသ်ကျင့်သုံ:ဆောက်တည်-အပ်ရာဖြစ်သော-ခြင်:ကိုပြုရာဖြစ်သော-နေ့. (ဥပုသ်နေ့.)။ နဘိကွဝေ တဒဟုပေါသထေ သဘိက္ခုကာ အာဝါသာတိအာဒီသု ဥပဝသိတဗွဒိဝသော။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁ ၂၈။ မ၊ဌ၊၄။၅၀။ ဥပဝသိတဗွဒိဝ-သောတိ ဥပဝသနကရဏဒိဝသော။ အဓိ-ကရဏေ ဝါ တဗွသဒ္ဒေါ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊ ၂။၁၁။

ဥပဝသိတ္ဓာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ဝသ+တ္ဓာ] (၁) ကျင့်သုံ:-စောင့်ထိန်:-ဆောက်တည်-ပြီ:၍။ (၂) ပုရိမဝါသို့ကပ်ရောက်နေပြီ:၍။ (၁) ယံ ဣမေ-ကစ္စာ ဣတ္ထီ ဝါ ပုရိသော ဝါ အဌဂ်-သမန္နာဂတံ ဥပေါသထံ ဥပဝသိတ္ဓာ..... ဒေဝါနံ သဟဗျတံ ဥပပဇ္ဇေယျ။ အံ၊၁။ ၂၁၃။ အံ၊၃။၈၅။ ခုဒ္ဒကာ၊ဌ။၁၁၉။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။ ၂၄။ (-အဘိ၊ဌ၊ ၂။၅၀ ၂။) (၂) ဥပဝသံ-ကြည့်။

ဥပဝသိသံ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+သံ] ကျင့်သုံ:-စောင့်ထိန်:-ဆောက်တည်-ခဲ့ဖူ:ပြီ။ ဥပ-ဝသတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝသိသာမ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+သာမ] ကျင့်သုံ:-စောင့်ထိန်:-ဆောက်တည်-ပါကုန်အုံ့။ ဥပဝသတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝသိ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+ဣ] ကျင့်သုံ:- စောင့်ထိန်:-ဆောက်တည်-ခဲ့ဖူ:ပြီ။ ဥပဝသတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝသိယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ဝသ+ယ+တေ။ တေကိုတိပြန်] ကျင့်သုံ:-စောင့်ထိန်:-ဆောက်တည်-အပ်၏။ အညေဟိပိ ဥပေါသထော ဥပဝသိယတိ။ ဝိမာန၊ဌ။ ၂၆ ၂။

ဥပဝသုံ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+ဥံ] ကျင့်သုံ:-စောင့်ထိန်:-ဆောက်တည်-ခဲ့ဖူ:ကုန်ပြီ။ ဥပဝသတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝေသယျ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+ဧယျ] ကျင့်သုံ:-စောင့်ထိန်:-ဆောက်တည်-ရာ၏။ ဥပ-ဝသတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝဿံ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ဝသ+တ္ဓာ။ နိဂ္ဂဟီတ်လာ] ပုရိမဝါသို့ကပ်ရောက်နေပြီ:၍။ ဥပဝဿံ ခေါ ပန ကတ္တိကပုဏ္ဏမံ.....သေနာသနေသု ဝိဟရန္တော။ ဝိ၊၁။၃ရ၅။ ဥပဝဿန္တိ ဥပဝဿ၊ ဥပဝသိတ္ဓာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဥပသမ္ပဇ္ဇန္တိ-အာဒီသုဝိယ ဟိ ဇ္ဇော အနုနာသိကော ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ဝဿံ ဥပဂန္တာ ဝသိတ္ဓာ စာတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၃ဝ၈။ ကခ်ီ။၁၈ရ။ (-သာရတ္ထ၊ ၂။၄၄၆။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၃၄၁။)

ဥပဝဿ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ဝသ+တ္ဓာ] (က) (ဥပုသ်သီလသို့) ကပ်ရောက်နေပြီ:၍၊ ကျင့်သုံ:-စောင့်ထိန်:-ဆောက်တည်-နေပြီ:၍။ (ခ) (ပုရိမဝါသို့) ကပ်ရောက်နေပြီ:၍။ (က) တဿ ဟိ နာရီ စ နရော စ သီလဝါ အဌဂ်ုံပေတံ ဥပဝဿ-ပေါသထံ.....သဂ္ဂမုပေန္တိ ဌာနံ။ အံ၊၁။ ၂၁၆။ (-သုတ္တနိ။၃၃၉။) ဥပဝဿုပေါသထန္တိ ဥပဝ-သိတ္ဓာ ဥပေါသထံ။ အံ၊ဌ၊ ၂။ ၂၀၀။ ဧတံ အဌ-ဂိကဥပေါသထံ ဥပဂမ္မ ဝသိတ္ဓာ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။၁၀၈။ (ခ) ဥပဝဿံ-ကြည့်။

ဥပဝဿထ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+ထ] ကျင့်သုံ:-စောင့်ထိန်:-ဆောက်တည်-ကြကုန်လော။ ဥပ-ဝသတိ(၁) ကြည့်။

ဥပဝါဏ=ဥပဝါန (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပဝါဏ(နဲ)ထေရ်။ (သာသနာ၌ အမည်တူ၂-ဦ:တွေ့ရ၏။ (က) တစ်ဦ:မှာ မြတ်စွာဘုရား:၏ ဝတ်ကြီ:ဝတ်ငယ်(ဝေယျာဝစ္စ)ပြုသော အလုပ်အကျွေ:(ဥပဋ္ဌာက)ရဟန်:တို့တွင် တစ်ပါ:အပါအဝင်ဖြစ်ကာ မြတ်စွာဘုရား:၏ သာသနာတော်၌

ထင်ရှားသောမထေရ် ဖြစ်တော်မူ၏။ ထိုအရှင် မြတ်၏ ခန္ဓာကိုယ်တော်သည် ဆင်ငယ်အရွယ် ပမာမျှ ကြီးမားလှ၏။ ပံ့သုကူသက်နှုံးကြီး ခြုံ လိုက်သောအခါ၌မူ ထိုထက်ပင်ပို၍ ကြီးမား သွား၏။ မြတ်စွာဘုရား ပရိနိဗ္ဗာန်ဝင်စံခါနီးတွင် ထိုဥပဝါဏသည် မြတ်စွာဘုရား၏ ရှေ့တော်၌ မတ်တပ်ရပ်လျက် မြတ်စွာဘုရားကို ယပ်ခတ် နေလေရာ သူ၏ ကြီးမားလှသောခန္ဓာကိုယ် သည် မြတ်စွာဘုရား၏ မျက်နှာတော်ကို ဖုံးကွယ် ပိတ်ဆီးလျက် ရှိနေ၏။ နတ်များသည် ပုထုဇဉ် တို့၏ ခန္ဓာကိုယ်ကို ဖေါက်ထွင်းမြင် စွမ်းနိုင် သော်လည်း ရဟန္တာပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ ခန္ဓာကိုယ်ကို မူကား ဖေါက်ထွင်းမမြင်နိုင်ကြ။ ထို့ကြောင့် ပရိနိဗ္ဗာန်စံခါနီးအချိန်တွင် အရပ်ဝေးမှ လာ၍ မြတ်စွာဘုရားမျက်နှာတော်ကို ဖူးမြင်လိုကြ သောနတ်များသည် အရှင်ဥပဝါဏ၏ ခန္ဓာကိုယ် ကို ဖေါက်ထွင်းမြင်နိုင်စွမ်း မရှိရကား ထိုခန္ဓာ ကိုယ်လုံးကြီးသည် နတ်အပေါင်းအား အကြီး အကျယ် အနှောက်အယှက် ပေးနေလေတော့ ၏။ ထို့ကြောင့် မြတ်စွာဘုရားသည် "အပေဟိ ဘိက္ခု၊ မာ ပုရတော အဋ္ဌာသိ= ရဟန်း ဘေးဖယ်စမ်း၊ ငါ၏ရှေ့မှာ ရပ်မနေပါနဲ့" ဟူ၍ ဥပဝါဏကို အဖယ်ခိုင်းရလေတော့သည်။ (ဒီ၊ ၂။၁၁၄-၅။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁ရ၀။)

တစ်ချိန်က မြတ်စွာဘုရားသည် လေနာ ရောဂါဖြစ်လေရာ အရှင်ဥပဝါဏသည် လူ့ဘဝ က သူ၏မိတ်ဆွေဖြစ်ဖူးသော ဒေဝဟိတ မည်သော ပုဏ္ဏားထံ ကြွရောက်၍ ရေနွေးနှင့် တင်လဲကို အလျှုံ့ခံကာ မြတ်စွာဘုရားကို ဆက် ကပ်သဖြင့် ထိုလေနာရောဂါ ပျောက်ကင်းခဲ့ ဖူး၏။ (သံ၊၁။၁ရ၆။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃ရ။ ဓမ္မာဋ္ဌ၊ ၂။၄၅၃၃။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၉၈။)

ရှေးကောင်းမှုကို ပြုရာ၀ယ် အပ၊၁။ရ၈။ အပ၊ ၂။၁ရ၉-စသည်နှင့် ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၉၃-စသည်၌ ထိုအရှင်ဥပဝါဏသည် ပဒုမုတ္တရ မြတ်စွာဘုရားလက်ထက်တော်က လူဆင်းရဲ အမျိုး၌ဖြစ်ကာ ပရိနိဗ္ဗာန် စံတော်မူပြီးသော မြတ်စွာဘုရား၏ ရတနာ(၇)ပါးဖြင့်ပြီးသော (၇)ယူဇနာမြင့်သောစေတီတော်ကြီးကို ကောင်း စွာဖွဲ့ပ်လျှော်ထားသော အပေါ်ရုံ ခြုံထည်ဖြင့် ပူဇော်ခဲ့ဖူး၏-ဟု ဖေါ်ပြထား၏။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁ရ၁-၌မူ ဝိပဿီမြတ်စွာဘုရား ပရိနိဗ္ဗာန် စံတော်မူစဉ်အချိန်က ထိုအရှင်ဥပဝါဏသည် ဗြာဟ္မဏမဟာသာလ(ဥစ္စာကြွယ်ဝသောပုဏ္ဏား) ဖြစ်ခဲ့၍ သူ၏ ရှေရောင်အဝတ်ထည်ဖြင့် ထို ဘုရားရှင်၏ စေတီတော်ကြီးကို ပူဇော်ခဲ့ဖူး၏- ဟု ဖေါ်ပြပြီးနောက် ကဿပဘုရားရှင် ပရိနိ- ဗ္ဗာန်စံတော်မူသည့်အချိန်ကမူ ထိုဘုရားရှင်၏ တစ်ယူဇနာမြင့်သော စေတီတော်ကြီးကို စောင့် ရှောက်သောနတ်ဖြစ်ပြီးလျှင် ထိုဘုရား သာသနာ ကွယ်သောအခါ နတ်ပြည်၌ ဖြစ်ခဲ့ ၏။ ထို့နောက် ယခုဂေါတမဘုရားရှင် လက် ထက်တော်၌ မြတ်သော ပုဏ္ဏားမျိုး၌ ဖြစ်၍ ကုဋေရှစ်ဆယ်ရှိသောပစ္စည်းဥစ္စာနှင့်တကွ များ လှစွာသော အခြွေအရံတို့ကို ပယ်စွန့်ပြီး ရဟန်းပြု၍ ရဟန္တာအဖြစ်သို့ရောက်သည်-ဟု ဖေါ်ပြထားသည်။

(ခ) နောက်တစ်ဦးမှာ အနောမဒဿီ မြတ်စွာဘုရား၏ သားတော် ဥပဝါဏဖြစ်သည်။

(က) အာယသ္မာ ဥပဝါဏော ဘဂ- ဝတော ပုရတော ဌိတော ဟောတိ ဘဂဝန္တं ဗီဇယမာနော။ ဒီ၊ ၂။၁၁၄။ ဥပဝါနောတိနာမေန၊ ဟေဿတိ သတ္ထုသာ၀ကော။ အပ၊၁။ရ၂။ အပ၊ ၂။၁ရ၃။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ရ၇။(-သံ၊၁။ ၂ရ၆။ သံ၊ ၂။ ၂၆ရ။ သံ၊၃။၆ရ။ အံ၊ ၂။၁ရ၁။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁ ၂၊၁ရ၀-၁။) (ခ) သိရိမာ နာမ သာ နာရီ၊ ဥပဝါဏော နာမ အတြဏော။ ဗုဒ္ဓ၀ံ၊၃၃ရ။ (-ဗုဒ္ဓ၀ံ၊ဋ္ဌ။ ၂၀၅၊ ၂၁၀။)

ဥပဝါဏ(နာ)တ္ထေရ (ပု) [ဥပဝါဏ(နာ)+တ္ထေရ] ဥပဝါဏမည်သောထေရ်။ ကဒါစိ ဥပဝါဏ-တ္ထေရော။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၄ဖ။ (-သံ၊ဌ၊၁။၂၃၇။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၄၅၃၃။ ထေရ၊ဌ၊၁။၃၉၃။ အပ၊ဌ၊၂။၃၈၊ ၂၉၈။)

ဥပဝါဏတ္ထေရဝတ္ထုနာ (ထီ) [ဥပဝါဏတ္ထေရ+ဝတ္ထုနာ] ဥပဝါဏထေရ်၏ အကြောင်းအရာကို ဖွင့်ပြရာ-စကား၊ရပ်-အခန်း။ ဒီဃနိကာယ၊ မဟာဝဂ္ဂဋ္ဌကထာ၊ မဟာပရိနိဗ္ဗာနသုတ္တ၊ ဥပဝါဏတ္ထေရဝတ္ထုနာ။ဒီ၊ဌ၊၂။၁၇၀-၁။

ဥပဝါဏသန္ဓိဋ္ဌကသုတ္တ (နာ) [ဥပဝါဏ+သန္ဓိဋ္ဌကသုတ္တ] ဥပဝါဏသန္ဓိဋ္ဌကသုတ်။ အဘယ်မျှလောက် ခွဲခြားသိလျှင် သန္ဓိဋ္ဌကဖြစ်ပါသနည်း-ဟူသော အရှင်ဥပဝါဏ၏လျှောက်ထားမှုကို မြတ်စွာဘုရား ဖြေဆိုပြရာသုတ်။ သံယုတ္တနိကာယ၊ သဠာယတနဝဂ္ဂသံယုတ္တပါဠိ၊ ၁-သဠာယတနသံယုတ္တ၊ ၈-သုတ်။ သံ၊၂။၂၆၈။

ဥပဝါဏသုတ္တ (နာ) [ဥပဝါဏ+သုတ္တ] ဥပဝါဏသုတ်။ ("ဒုက္ခကို ကိုယ်တိုင်ပြုအပ်သည်, သူတပါးက ပြုအပ်သည်" စသည်ဖြင့် ပြောဆိုနေကြသော သမဏပြာဟ္မဏတို့၏ အယူဝါဒနှင့်စပ်၍ မြတ်စွာဘုရားအနေဖြင့် မည်သို့မည်ပုံ အယူဝါဒရှိသည်ကို အရှင်ဥပဝါဏက မေးလျှောက်၍ ထိုအမေးကို မြတ်စွာဘုရား ဖြေကြားဟောပြရာသုတ်။ သံယုတ္တနိကာယ၊ နိဒါနဝဂ္ဂသံယုတ္တပါဠိ၊ ၁-နိဒါနသံယုတ်၊ ၆-သုတ်။ သံ၊၁။၂၇၆။

ဥပဝါဒ (ပု) [ဥပ+ဝဒ+ဏ] ဆဲရေးခြင်း၊ ကဲ့ရဲ့ခြင်း၊ စွပ်စွဲခြင်း၊ အပြစ်တင်ခြင်း။ (စွပ်စွဲကြောင်း ကိလေသာ။ မြန်။) ဥပဝါဒံ ဘိက္ခုန ကရေယျ ကုဟိဋ္ဌိ။ သုတ္တနိ။၄၂၃။ မဟာနိ။ ၃၀၁။ သမ္မုခေ ဂရဟာ။ ပရမ္မုခေ ဥပဝါဒေါ။ ဝဇိ၊ရ။၅၈။

ဥပဝါဒက (တိ) [ဥပ+ဝဒ+ဏ္ဍ] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ- အပြစ်တင်-တတ်သော၊သူ။ အရိ-ယာနံ ဥပဝါဒကာ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိကာ။ ဝိ၊ဝ။ဖ။ ဒီ၊ဝ။ရ၈။ မ၊၃။၂၁ရ။ သံ၊ဝ။၃၄၃။ အံ၊ဝ။ဝ၆၄။ အံ၊၃။၂၃။ ဣတိဝုတ်။၂၃၅။ ပဋိသံ။ဝ၁ဝ။ အရိယာနံ ဥပဝါဒကာတိ...အကြောသကာ ဂရဟကာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊ဝ။ဝ၃၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၅၅။ ပဋိသံ၊ဌ၊ဝ။၃၃ရ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၂၀ရ။ နေတ္တိ၊ဌ။ဝရ၃။ အံ၊ဋီ၊၃။ဝ၆။ (-သာရတ္ထ၊ဝ။၄၀၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၅၉။)

ဥပဝါဒကရ (တိ) [ဥပဝါဒ+ကရ] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-အပြစ်တင်-ခြင်းကို ပြုတတ်သော။ ကတမေ ဥပဝါဒကရာတိ ကိလေသာ။ မဟာနိ။ ၃၀ဝ။ (-သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၂၈၀။ မဟာနိ၊ဌ။၃ဖ၃ရ။)

ဥပဝါဒန္တရာယ (ပု) [ဥပဝါဒ+ပဝတ္တ+အန္တရာယ] ဆဲရေး-ကဲ့ရဲ့-စွပ်စွဲ-ခြင်းကြောင့်ဖြစ်သော-အန္တရာယ်-ဆိုးကျိုး။ ယထာ ပန အကြော-သိတေ မတေ အာဌဟနေ ကတာ ခမနာ ဥပဝါဒန္တရာယံ နိဝတ္တေတိ။ ဒီ၊ဋီ၊ဝ။ဝ၂ဝ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ဝ။၃၄ဝ။ မ၊ဋီ၊ဝ။၃ဝ၂။

ဥပဝါဒန္တရာယိက (တိ) [ဥပဝါဒ+အန္တရာယိက] အန္တရာယ်-ဆိုးကျိုး-ကို ပြုတတ်သော စွပ်စွဲကဲ့ရဲ့ ဆဲရေးမှု။ အရိယူပပါဒါ ဥပဝါဒန္တရာယိကာ နာမ။ ဝိ၊ဌ၊၃။ဝ၃ရ။ ၊ဌ၊၂။ဇ။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။ ၄ဝဝ။

ဥပဝါဒပရိဝဇ္ဇန (နာ) [ဥပဝါဒ+ပရိဝဇ္ဇန] စွပ်စွဲခြင်းကိုရှောင်ကြဉ်ခြင်း။ ကိဉ္စ ဘိယျော ဥပ-ဝါဒပရိဝဇ္ဇနတောပိ နာဝေါစ။ ဝိ၊ဌ၊၂။ဝ၆ရ။

ဥပဝါဒဘယ (နာ) [ဥပဝါဒ+ဘယ] (၁) စွပ်စွဲခြင်း-ကဲ့ရဲ့ခြင်း-ဟူသောဘေး။ (၂) စွပ်စွဲ-ကဲ့ရဲ့-ခြင်းမှ ကြောက်ခြင်း။ (၁) စတ္တာရိ ဟိ ဘယာနိ ကိလေသဘယံ ဝဋ္ဋဘယံ ဒုဂ္ဂတိဘယံ ဥပ-ဝါဒဘယန္တိ။ မ၊ဌ၊၂။၂ဝ၃။ ဂရဟာ ပန ဥပ-

ဝါဒဘယ်။ အဘိ၊ဌ၊၃၊၃ဖ။ (၂) ဘယာဟိတိ ဥပဝါဒဘယေန ဟိ ပဏ္ဍိတာ ပါပံ န ကုရောန္တိ။ စာ၊ဌ၊၃၊၄၄၉။ ပရသာ ဥပဝါဒဘယေနာ(သံ၊ဌ၊၁။၅၉)တိ ပါပကိရိယဟေတု ပရေန အတ္ထနော ဝတ္ထုမ္ဘူဥပဝါဒဘယေန။ သံ၊ဋီ၊၁။ ၁၀၅။ သဟာရေမ္ဘေန ပရေန အတ္ထနော ဥပရိ ကာတုမ္ဘနိဂ္ဂဟော ဥပါရမ္ဘော၊ တတော ပရိ-တ္ထာသော ဥပါရမ္ဘဘယံ၊ တံ ပန အတ္ထတော ဥပဝါဒဘယံ ဟောတိ။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၇၉။ (–မ၊ ဌ၊၄။၉ဖ။ အံ၊ဌ၊၂။၂၈၉။ မ၊ဋီ၊၃။၃၁၀။)

ဥပဝါဒဘယရဟိတ (တိ) [ဥပဝါဒဘယ+ရဟိတ] စွပ်စွဲကဲ့ရဲခြင်းဘေးမှကင်းသော၊ စွပ်စွဲကဲ့ရဲမခံရသော၊သူ။ အနောတ္တာပီတိ ဥပ္ပဝါဒ-ဘယရဟိတောဝ။ အံ၊ဌ၊၂။၂၅၈။

ဥပဝါဒဘီရုက (တိ) [ဥပဝါဒ+ဘီရုက] စွပ်စွဲကဲ့ရဲခြင်းမှ ကြောက်တတ်သော၊သူ။ ဘီရုနိ ဥပဝါဒဘီရုကံ။ စာ၊ဌ၊၃၊၄၄၉။

ဥပဝါဒမောစန (နာ) [ဥပဝါဒ+မောစန] စွပ်စွဲကဲ့ရဲခြင်းမှ ကင်းလွတ်ခြင်း။ ပရေသံ ဥပဝါဒ-မောစနတ္ထံ သီဟနာဒံ နဒတိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၅၉။ (–သံ၊ဌ၊၃။၁၃၈။)

ဥပဝါဒဝိနိမုတ္တ (တိ) [ဥပဝါဒ+ဝိနိမုတ္တ] စွပ်စွဲကဲ့ရဲခြင်းမှ ကင်းလွတ်သော၊သူ။ အနုပဝဇ္ဇောတိ ဥပဝါဒဝိနိမုတ္တော။ အံ၊ဌ၊၂။၁၅၉။

ဥပဝါဒဟေတု (ပု) [ဥပဝါဒ+ဟေတု] စွပ်စွဲကဲ့ရဲခြင်းဟူသော အကြောင်း။ ဥပဝဒီတ-ကာရကာတိ ဥပဝါဒဟေတုနာ။ မဟာနိ၊ဌ။ ၃၁၉။

ဥပဝါဒါရဟ (တိ) [ဥပဝါဒ+အရဟ] စွပ်စွဲကဲ့ရဲခြင်းကို ထိုက်သော၊သူ။ ဥပဝဒ္ဓနဿ ဥပဝါဒါရဟံ။ အံ၊ဌ၊၂။၃၉၄။

ဥပဝါဒီ (တိ) [ဥပ+ဝဒ+ဏီ] စွပ်စွဲ-ကဲ့ရဲ-ပြစ်တင်ပြောဆို-သော၊သူ။ တုမှေ နု ကဿထ နု ဝယထ...အာဒီနာ နယေန ပန ဥပဝဒန္တော ဥပ်ဝါဒီ နာမ။ မ၊ဌ၊၃။ ၂၇။

ဥပဝါနတ္ထေရ (ပု) [ဥပဝါန+ထေရ] ဥပဝါန ထေရ်။ ဥပဝါဏတ္ထေရ-ကြည့်။

ဥပဝါယတ် (ကြို) [ဥပ+ဝါ+ယ+တ်] ကပ်၍ တိုက်ခတ်ပါစေသတည်း။ ဥပဝါယတိ-ကြည့်။

ဥပဝါယတိ (ကြို) [ဥပ+ဝါ+ယ+တိ။ နီတိ၊ဓာ။ ၂၃၈] တိုက်ခတ်၏၊ ကပ်၍ တိုက်ခတ်၏။ ဝါယော သုစိမ္ဘိ ဥပဝါယတိ။ အံ၊ဌ၊၁။ ၁၈၂။ သီတော စ နေသံ ဝါတော **ဥပဝါယတု**။ ဒီ၊ ဌ၊၂။ ၄၇ဝ။ သံ၊ဌ၊၁။ ၁ဝ၃။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။ ရဂ။ အပ၊ ဌ၊၁။ ၁ဝ။ ရဂ။ ဥပဝါယတ္တူတိ ဥပဂန္ဓာ သရီရဒရထံ နိဗ္ဗာပေန္တော တနုသီတလော ဝါတော ဝါယတု။ ဒီ၊ဌ၊၁။ ၂ရ၅။ အံ၊ဋီ၊ဌ။ ၁ရ၂။ သီတော စ နေသံ ဝါတော **ဥပဝါယတံ**။ အံ၊၂။ ၄ဝ၃။ ဥပဝါယ-တ္တန္တိ ဥပဝါယတု။ အံ၊ဌ၊ဌ။ ၁ဖ၆။

ဥပဝါယတု (ကြို) [ဥပ+ဝါ+ယ+တု] ကပ်၍ တိုက်ခတ်ပါစေသတည်း။ ဥပဝါယတိ-ကြည့်။

ဥပဝါယန္တ (တိ) [ဥပ+ဝါ+ယ+အန္တ] ကပ်၍ တိုက်ခတ်သော၊ သင်းပျံ့ကြိုင်လှိုင်သော၊သူ။ မာလုတေ ဥပ္ပဝါယန္တေ၊ သီတေ သုရဘီ-ဂန္ဓိကေ။ တေရ၊ဌ၊ဝ၂။ ထေရ၊ဌ၊၂။ ၁ရ၆-ရ။ ဒီကာသဝသာ သီလဂန္ဓာဒီဟိ ဒသ ဒိသာ ဥပဝါယန္တသာ ယထာကာမစာရော။ သံ၊ဌ၊ ၂။ ၂၉ဝ။

ဥပဝါသ (ပု) [ဥပ+ဝသ+ဏ] (၁) ဥပုသ်စောင့်သုံးခြင်း၊ သောက်တည်ခြင်း၊ သီလစောင့်ထိန်းခြင်း။ (၂) မှီခိုချဉ်းကပ်နေထိုင်သော၊သူ။ (၁) သုဒ္ဓသာ ဝေ သဒါ ဖဗ္ဗေ၊ သုဒ္ဓသုပေါ-သထော သဒါတိ အာဒီသု ဥပဝါသော။ ဒီ၊ ဌ၊၁။ ၂ရ။ မ၊ဌ၊ဌ။ ၅ဝ။ သာရတ္ထ၊ဋီ၊ဌ။ ကသိ၊

ဦးဘဝ့၂။ ဥပဝါသောတိ သမာဒါနံ။ ဒီဃ၊ ၂၁။ (–ဥဒါနဋ္ဌ။ ၂၆၈။ မဇ္ဈိ၊ ၃။ ၂၆၂။ သီဟ၊ သမ်၊ ၂။ ၁၁။) တတြညတရသာ ဒါသသာ ဝါ ဥပဝါ–သာ ဝါ ဝေ ဟောတိ။ အံ၊ ၃။ ၂၈၈။ ဥပ–ဝါသသာတိ နိဿာယ ဥပသက်မိတ္တာ ဝသန္တသာ။ အံ၊ ဋ္ဌ၊ ၃။ ၂၉၉။

ဥပဝါဋ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပဝါဋမည် သောရဟန်း။ ဥပဝါဋော ဘိက္ခု. သံ၊ သမ၊ ဋ္ဌ၊ အာပတ္တိယာ အနုယုဇ္ဇိယမာနော အဝဇာနိတ္တာ ပဋိဇာနာတိ။ ဝိ၊ ၄။ ၂၀၅။

ဥပဝါဋဘိက္ခု (ပု) [ဥပဝါဋ+ဘိက္ခု] ဥပဝါဋ ရဟန်း။ တသ္မာပါပိယသိကကမ္မာရဟသ္သာတိ ဥပဝါဋဘိက္ခုသဒ်သသ ဥသ္သနုပါပသ္သ။ ဝိ၊ ဋ္ဌ၊ ၄။ ၂၄၄။ (–ကခ်၊ ဦး၊ သမ်။ ၄၄၅။)

ဥပဝိစရတ (နာ) [ဥပ+ဝိ+စရ+ယု] အာရုံသို့ကပ်၍ အမျိုးမျိုးအပုံပုံဖြစ်ခြင်း။ သမ္ဘယုတ္တာဓမ္မာနမ္ပိ ဥပဝိစရတ် ဝိတက္ကာဝိစာရာနံ ယောဝတ္ထ ကိစ္စံ။ မဇ္ဈိ၊ ၃။ ၃၁ ၂။

ဥပဝိစရတိ (ကြို) [ဥပ+ဝိ+စရ+အ+တိ] ဆင်ခြင်၏၊ သုံးသပ်၏၊ ကြံစည်ဆုံးဖြတ်၏၊ ကပ်၍လှည့်လည်၏၊ ကပ်၍ဖြစ်၏။ စက္ခုနာ ရူပံ ဒိသ္မာ သောမနဿဋ္ဌာနိယံ ရူပံ ဥပဝိစရတိ။ ဒီ၊ ၃။ ၂၀၃။ မ၊ ၃။ ၂၅ ၂။ အဘိ၊ ဝိ၊ ၃ ၂ ၂။ မ၊ ဋ္ဌ၊ ၃။ ၈ ၀။ သံ၊ ဋ္ဌ၊ ၃။ ၁ ၂ ၀။ ဣတိဝုတ်၊ ဋ္ဌ၊ ၁ ၈ ၃။ မ၊ ဦ၊ ၁။ ၆ ၆။ မ၊ ဇ္ဈ၊ ၃။ ၅ ၀။ ဥပဝိစရတိတိ ဝိတက္ကေန ဝိတက္ကတ္တာ ဝိစာရေန ဟရိတ္ဆိန္နတိ။ ဒီ၊ ဋ္ဌ၊ ၃။ ၂ ၁ ၃။ ဥပဝိစရတိတိ တတ္ထ ဝိစာရပ္ပဝတ္တေန ဥပဝိစရတိ။ မ၊ ဋ္ဌ၊ ၄။ ၁ ၈ ၅။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။ ၄ ၈ ၉။ ဥပဝိစရတိတိ တတ္ထ မနံ စာရေန္တော ဥပ–ဝိစရတိ။ အံ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁ ၆ ၁။ သောမနဿေန သဒ္ဓိံ ဥပဝိစရန္တိ။ မ၊ ဋ္ဌ၊ ၄။ ၁ ၈ ၅။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။ ၄ ၈ ၉။ ဥပဝိစရတိတိ ဥပေစ္စ ပဝတ္တတိ။ အံ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁ ၄ ၆။ ဥပဝိစရန္တိတိ ဥပေစ္စ ပဋ္ဌန္တိ။ သံ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။ ၃ ၆ ၁။ အယမေဝ နေသံ ဝိစာရော စိတ္တေ ဥပဝိ–စရတိ။ အံ၊ ဋ္ဌ၊ ၃။ ၁ ၁ ၉။ ဥပဝိစရတိ အာရမ္မဏေ ပဝတ္တတိ။ မ၊ ဦ၊ ၃။ ၃ ၀ ၁။

ဥပဝိစရန္တီ (ကြို) [ဥပ+ဝိ+စရ+အ+အန္တီ] ဆင်ခြင်ကုန်၏၊ သုံးသပ်ကုန်၏၊ ကြံစည်ဆုံးဖြတ်ကုန်၏၊ ကပ်၍လှည့်လည်ကုန်၏၊ ကပ်၍ဖြစ်ကုန်၏။ ဥပဝိစရတိ–ကြည့်။

ဥပဝိစာရ (ပု) [ဥပ+ဝိ+စရ+ဏ။ ဥပ+ဝိစာရ] ကပ်၍ဖြစ်ခြင်း။ ကပ်၍ အထူးထူးအပြားပြား စိတ်ဖြစ်ပုံအခြင်းအရာ၊ ဥပဝိစာရ။ (ဝိစာရ၏ ပရိယာယ်အဖြစ်ဟောရာ၌ ဥပဝိစာရ–အရ ဝိစာရကိုသာ ကောက်ရသည်။ မနောပဝိစာရ စသောပုဒ်တို့၌လာသော ဥပဝိစာရ–အရ ဝိတက်, ဝိစာရနှစ်မျိုးလုံး ကောက်ရသည်။) တယော ဥပဝိစာရာတိ သောမနဿူပဝိစာရော။ နေတ္ထိ ဋ္ဌ။ ၂ ၁ ၃။ (–ဒီ၊ ဦ၊ ၁။ ၂ ၀ ၀။ သီ၊ ဦ၊ သမ်၊ ၁။ ၄ ၉ ၂။) မနဿ ဥပဝိစာရာတိ မနောပ–ဝိစာရာ။ မ၊ ဋ္ဌ၊ ၄။ ၁ ၈ ၅။ မနော သဝိသေသံ ဥပဝိစရတိ အာရမ္မဏေ ပဝတ္တတိ ဧတေဟိ–တိ မနောပဝိစာရာ။ မ၊ ဦ၊ ၃။ ၃ ၀ ၁။ စာရော ဝိစာရော အနုဝိစာရော ဥပဝိစာရော။ အဘိ၊ ဓ။ ၁ ၈။ ဥဂန္ဓာ ဝိစရဏဝသေန ဥပဝိစာရော။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊ ၁။ ၁ ၈ ရ။ ဥပဝိစာရဝသေန "စက္ခုနာ ရူပံ ဒိသ္မာ သောမနဿဋ္ဌာနိယံ ရူပံ ဥပဝိ–စရတိတိအာဒိကာ အဋ္ဌာရသ။ မ၊ ဋ္ဌ၊ ၈ ၀။ သံ၊ ဋ္ဌ၊ ၃။ ၁ ၂ ၀။ မနောပဝိစာရာတိ ဝိတက္ကဝိစာရပါဒေဟိ အဋ္ဌရသသု ဌာနေသု မနဿ ဥပဝိစာရာ။ အံ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁ ၅ ၉။ ဥပဝိစာရဝသေနာတိ အာရမ္မဏံ ဥပေစ္စ သဝိသေသပဝတ္တိဝသေန။ မ၊ ဦ၊ ၃။ ၅ ၀။ မနောပဝိစာရာတိ တံ တံ အာရမ္မဏံ ဥပေစ္စ မနသော ဝိဝိဓစရဏာ–ကာရော။ အံ၊ ဦ၊ ၂။ ၁ ၄ ၅။ (–သံ၊ ဦ၊ ၂။ ၃ ၅ ၉။)

ဥပဝိစာရဋ္ဌ (ပု) [ဥပဝိစာရ+အတ္ထ] သုံးသပ်ခြင်း

အနက်သဘော။ ဝိစာရသ ဥပဝိစာရဌာ အဘိညေယျာ။ ပဋိသံ။၁၇။ ဥပဝိစာရဌာတိ အနုမဇ္ဇနဌာ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၉၂။

ဥပဝိစာရဘေဒ (ပု) [ဥပဝိစာရ+ဘေဒ] ဥပဝိစာရ အပြား။ ဥပဝိစာရဘေဒတော တိမာ။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊၁။၄၆၃။ (-နေတ္တိ၊ဌ။၂၁၃-၄။)

ဥပဝိဇညကာလ (ပု) [ဥပဝိဇညာ+ကာလ] သားဖွားခါနီးအချိန်အခါ။ တသ မာတာ ဥပဝိဇညကာလေ ကာလမကာသိ။ အံ၊ဌ၊၁။၂၁၄။

ဥပဝိဇညာ (ထီ) [ဥပ+ဝိ+ဇန+ဏျ+အာ] နီးကပ်သော သားဖွားချိန်ခါရှိသော၊ သားဖွားချိန်နီးကပ်နေသော၊သူမ။ ဇကော ဂဗ္ဘိနီ ဥပဝိဇညာ။ ဒီ၊၂။၂၆၄။ (-မ၊၂။၄၇။ ဥဒါန။၉၁။ ထေရီ၊ ၄၀၃။ မ၊ဌ၊၄။၁၃၀။ ထေရ၊ဌ၊၁။၄၉။) ဥပဝိဇညာတိ ဥပဂတဝိဇယနကာလာ၊ ပရိပက္ကဂဗ္ဘာ၊ နဝ စိရသေဝ ဝိဇယိသတီတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဌ၊၂။ ၃၉၉။ ဥပဝိဇညာတိ ဝိဇယနကာလံ ဥပဂတာ။ မ၊ဌ၊၃။၆၇။ (-ဥဒါန၊ဌ။၁၀၃။ ထေရီ၊ ဌ။၁၈၅။ မ၊ဌီ၊၃။၃၃၉။ သာရတ္ထ၊၂။၃၄၃။)

ဥပဝိဌ (တိ) [ဥပ+ဝိသ+တ] ဝင်ရောက်သော၊ ဝင်ရောက်နေထိုင်သော၊သူ။ သဗ္ဗေ သုဓမ္မာယ သဘာယုပဝိဋ္ဌာ။ ဒီ၊၂။၂၁၈။ ပါသာဒေ ဥပဝိဋ္ဌောဟံ၊ အဒ္ဒသံ လောကနာယကံ။ အပ၊ ၁။၂၀၁။ ထေရ၊ဌ၊၁။၂၆၃။ သဘာယုပဝိဋ္ဌာတိ သဘာယံ ဥပဝိဋ္ဌာ နိသိန္နာတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၀၁။(-အပ၊၁။၃၅၅၊၂၇၀။ အပ၊၂။၈။ ဒီ၊ ဌ၊၃။၃၀။ ထေရ၊ဌ၊၁။၃၁၈။ ထေရ၊ဌ၊၂။၄၈၀။ အပ၊ဌ၊၁။၂၆၈။ အပ၊ဌ၊၂။ရ၉၊၁၉၃။)

ဥပဝိတက္ကေတိ (ကြို) [ဥပ+ဝိ+တက္က+ဏေ+တိ။ နီတိ၊ဓာ။၂၈၁။)] (အာရုံသို့) ကပ်ရောက်၍ ကြံစည်၏။ ဝိတက္ကပွဝတ္တနေန "ဥပဝိတက္ကေတိ" တိ ဣဒမ္မိ ဝုတ္တံ ဟောတိတိ ဒဿေတိ။ မူလဋီ၊ ၂။၂၂၇။ ဥပဝိတက္ကေတိတိ အာရမ္မဏံ ဥပေစ္စ တက္ကေတိ။ အနုဋီ၊၂။၂၂၂။

ဥပဝိယျတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ဝိ+ယ+တေ။ တေ ကို တိ ပြန်] သွင်းအပ်၏၊ ရက်အပ်၏။ ယံယံဒေဝူပဝိယျတိ။ ဇာ၊၂။၁၅၇။ ဥပဝိယတိ-လည်းကြည့်။

ဥပဝိသ (နာ) [ဥပ+ဝိသ] လူး-လိမ်း-အပ်သော အဆိပ်။ အနုသဇ္ဇောတိ အနုပဝိဋ္ဌော ဥပဝိသေန ဝိယ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။၂၉၀။

ဥပဝိဟညတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ဝိ+ဟန+ယ+တေ။ တေ ကို တိ ပြန်] ညှဉ်းပန်းနှိပ်စက်အပ်၏။ သတ္တာ ရူပဟေတု...ဟညန္တိ ဝိဟညန္တိ ဥပဝိဟညန္တိ။ စူဠနိ။၁၉၀။ ဥပဝိဟညန္တိတိ ဟတ္ထပါဒစ္ဆေဒါဒီဟိ လဘန္တိ။ စူဠနိ၊ဌ။ရ၅။

ဥပဝိဟညန္တိ(ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ဝိ+ဟန+ယ+အန္တ] (လက်ခြေအဖြတ်ခံရခြင်းစသည်ဖြင့်) ညှဉ်းပန်း နှိပ်စက်အပ်ကုန်၏။ ဥပဝိညဟတိ-ကြည့်

ဥပဝိဏ (ပု) [ဥပ+ဝိဏ+အ။ ဓာန်၊ဌီ။၁၃၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၂။၁၄၀။] စောင်းကြက်သားရေ၊ (ဓာန်၊ ဌီ)။ စောင်းကြိုးရစ်ရာ-ဌာန-တုတ်တံ၊ (သီဟိုဠ်မူ)။ စောင်းလက်ခတ်၊(ပဋိသံ၊ဂ)။ ဒွယံ ပေါက္ခရဝေဠကေ စမ္မနိ၊ ဝိဏာဘာဝံ ဥပဂစ္ဆတိ ယေနာတိ ဥပဝိဏော။ဓာန်၊ဌီ။၁၃၈။ ဥပဝိဏော နာ သိယာ။ မိလိန္ဒ။၅၄။ အထ ခေါ ဝိဏဉ္စ ဥပဝိဏဉ္စ ပုရိသသ စ တဇ္ဇံ ဝါယာမံ ပဋိစ္စ အဟုတ္တာ သမ္ဘောတိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၂၃၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၂၆၆။ ဥပဝိဏန္တိ ဝိဏူပဝါဒနဒဏ္ဍံ။ ပဋိသံ၊ ဂ၊၁။၃၆၁။ ဥပဝိဏေတိ ဧတေနာတိ ဥပဝိဏံ၊ ဝိဏဝါဒနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၂။၄၂၀။ (ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊သျ။ ၄။၃ရ၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ပြည်၊သျ။၅။၁၆၂။)

ဥပဝိဏယတိ (ကြို) [ဥပဝိဏ+ဏ+တိ။ ဥပဝိဏာ-ဟူသော နာမ်ပုဒ်နောင် ဓာတ်အနက်၌ ဏ ပစ္စည်းသက်၊ ဏ ကို ဧ ပြုလျှင် "ဥပဝိဏေတိ"

ပြီး၏။ အယ-ပြုလျှင် "ဥပဝိကယတိ"ပြီး၏။ ရှု, နိတိ-တို့ဌ်ကား "ကယ"ပစ္စည်းသက်၍ "ဥပဝိကယတိ"ဟု သာရှိသည်။) နိရုတ္တိ၊နှာ။ ၄ရ၀။ မောဂ်၊၅။၁၂။ရှု၊နှာ။၃၂၉။ နိတိ၊သုတ္တ၊ နှာ။၂၈၃။] စောင်းဖြင့်ကပ်၍သီဆိုး၏။ စောင်းတီး၏။ ဝိကာယ ဥပဂါယတိ ဥပဝိကေတိ ဥပဝိကယတိ။ နိရုတ္တိ၊နှာ။၄ရ၀။

ဥပဝိကေတိ (ကြို) [ဥပဝိက+ဣ+တိ။ ဥပ+ဝိက+ကေ+တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ပြည်၊သျ၊၅။၁၆၂။] စောင်းဖြင့်ကပ်၍ သီဆိုး၏၊ ကပ်လျက်-ပွတ်တိုက်လျက်-စောင်းကိုတီး၏။ ကပ်၍မြှေးတတ်၏(ဝိသုဒ္ဓိ၊ပြည်၊သျ၊၅။၁၆၂။)။ ဥပဝိက-ကြည့်။

ဥပဝုဋ္ဌ (တိ) [ဥပ+ဝသ+တ] ကျင့်သုံး-စောင့်ထိန်း-အပ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဝုဋ္ဌဥပေါသထ (တိ) [ဥပဝုဋ္ဌ+ဥပေါသထ] ကျင့်သုံး-စောင့်ထိန်း-အပ်သောဥပုသ်သီလ ရှိသော၊သူ။ ဥပဝုဋ္ဌဥပေါသထန္တိ အဌင်္ဂသမန္နာဂတသ အရိယုပေါသထသီလသ ရက္ခကာ-ဝသေန ဥပဝသိတဥပေါသထံ။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။ ၁၂၈။ သံဝဏ္ဏေတဗ္ဗ-ဖြစ်သော စရိယာ။၄၀၀-၌ ဥပဝုတ္ထံ ဥပေါသထံ-ဟုဝါကျရှိသည်။)

ဥပဝိယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ဝိ+ယ+တေ။ တေကိုတိ ပြန်] သွင်းအပ်၏၊ ရက်အပ်၏။ ယံယဒေဝူပဝိယတိတိ ယံ ယံ တန္တဲ့ ဥပဝိယတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၆။၃၃။ ဥပဝိယျတိ-လည်းကြည့်။

ဥပဝိသတိ (ကြို) [ဥပ+ဝိသ+အ+တိ] ထိုင်နေ၏။ ပလ္လင်ကြီ ဥိရုဗဒ္ဓါသနံ ကတ္တာ ယတ္ထ ဥပဝိသန္တိ နိသီဒန္တိ။ အပ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၆၁။

ဥပဝိသန္တိ (ကြို) [ဥပ+ဝိသ+အ+အန္တိ] ထိုင်နေကြကုန်၏။ ဥပဝိသတိ-ကြည့်။

ဥပဝုတ္ထ (နာ) [ဥပ+ဝသ+တ] (၁) ကျင့်သုံးခြင်း၊ စောင့်ထိန်းခြင်း။ (တိ)(၂) ကျင့်သုံးသော၊ စောင့်ထိန်းသော၊သူ။ ကျင့်သုံးအပ်-စောင့်ထိန်းအပ်-သော။ (၁) တဒါ မဟာသတ္တာ ရုရုမိဂ-ယောနိယံ နိဗ္ဗတ္တိတ္တာ ...သုပုပ္ပိတအမ္မဝနေ ဝသတိ ဥပေါသထံ ဥပဝုတ္ထာယ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၄။၂၅၆။ (တိ)(၂) ဥပဝုတ္ထသ မေ ပုဗ္ဗေ ယိဋ္ဌကာမသ မေ သတော။ ဒီ၊၂။၁၉၆။ ဥပ-ဝုတ္ထသာတိ စတ္တာရော မာသေ ဧကီဘာဝံ ဥပဂန္ဓာ ဝုတ္ထသ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၆၁။ ဧကီဘာဝံ ဥပဂန္ဓာ ဝုတ္ထသာတိ ကာယဝိဝေကပရိပြု-ဟနေ ဧကီဘာဝံ ဥပဂန္ဓာ တပေါကမ္မဝသေန ဝုတ္ထသ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၂၂၉။ (၃) တဒါပိ မံ ဓမ္မစာရီ၊ ဥပဝုတ္ထံ ဥပေါသထံ။ စရိယာ။၄၀၀။ ဧဝံ ဥပဝုတ္ထော ခေါ ဝိသာခေ ဂေါပါလကုပေါ-သထော နာ မဟပ္ဖလော ဟောတိ။ အံ၁။၂၀၆။ (-အံ၃။၈၄။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၂၇။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၅၀။ ကခ်ီ၊ ဋီ၊သစ်။၁၃၂။) ဥပဝုဋ္ဌ၊ ဥပဝုဋ္ဌဥပေါသထ-တို့လည်းကြည့်။

ဥပဝုတ္ထဥပေါသထ (ပု) [ဥပဝုတ္ထ+ဥပေါသထ] ကျင့်သုံး-စောင့်ထိန်း-အပ်သော ဥပုသ်သီလ။ ဒေဝတုပေါသထန္တိ ဒေဝတာ သက္ခိဋ္ဌာနေ ဌပေတ္တာ အတ္တနော ဂုဏေ အနုဿရန္တေန ဥပဝုတ္ထဥပေါသထော ဒေဝတုပေါသထော နာမ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၉၆။

ဥပဝုတ္ထုပေါသထ (တိ) [ဥပဝုတ္ထ+ဥပေါသထ] ကျင့်သုံး-စောင့်ထိန်း-အပ်သော ဥပုသ်သီလ ရှိသော၊သူ။ တတော စ ပါတော ဥပဝုတ္ထု-ပေါသထော။ သုတ္တနိ။၃၃၉။ ဥပဝုတ္ထုပေါ-သထောတိ ဥပဝသိတဥပေါသထော။ သုတ္တနိ၊ ဋ္ဌ၊၂။၁၀၈။

ဥပဝေသယုံ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဝိသ+ကေ+ဉံ] ချဉ်းကပ်ထိုင်နေစေကုန်ပြီ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်

ဥပဝေသေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဝိသ+ကေ+တိ]

ချဉ်းကပ်ထိုင်နေစေ၏။ ဥစ္ဆင်္ဂ ဥပဝေသယုံ။ ဇာ၊၂။၃၆၈။ ဇာ၊၆၊ရ။၃၆၅။ ဒွေပိ ဥစ္ဆင်္ဂ ဥပဝေသေသုံ။ ဇာ၊၆၊ရ။၃၆၅။

ဥပဝေသေသုံ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+ဝိသ+ဏေ+ဥံ] ချဉ်းကပ်ထိုင်နေစေကုန်ပြီ။ ဥပဝေသေတိ-ကြည့်။

ဥပဝှယတိ (ကြို) [ဥပ+ဝှေ+အ+တိ။ ဓာတ္ဌတ္ထ။ ၂၅၆။ နီတိ၊ဓာ။၁၉၄။ နိရုတ္ထိ၊နှာ။၅၃၉။] ခေါ်ဝေါ်၏၊ ခေါ်ဝေါ်ပြောဆို၏၊ ဖိတ်မန်၏၊ ပင့်ဖိတ်၏။ ကာလော ဘန္တေ နိဋ္ဌိတံ ဘတ္တန္တိ အန္တောမဏ္ဍနှိကကာလေယေ၀ တံ ဥပဝှယေယျ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၁၅။ ယညောပနိတော တမုပဝှ-ယေထ။ သံ၊၁။၁ရ၀။ တမုပဝှယေထာတိ ယေန ယညော ပဋိယာဒိတော၊ သော တံ ပရမတ္ထပြာဟွဏံ အဝှယေယျ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၁၅။

ဥပဝှယန္တ (တိ) [ဥပ+ဝှေ+အန္တ] အနီးချဉ်းကပ်၍ ခေါ်ဝေါ်ပြောဆိုသော၊သူ။ သဏ္ဌာဟိ ဝါစာဟိ ဥပဝှယန္တာ (ဒီ၊၂။၂၀ရ)တိ မိတ္တာ ဝိယ ဗန္ဓဝါ ဝိယ စ သမုလ္လပန္တာ သမ္မောဒမာနာ အာလိင်္ဂန္တာ ဟတ္ထေ ဂဏှန္တာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၈၂။ ဥပဝှယန္တာတိ ဥပေစ္စ ကထေန္တာ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၂၄၁။

ဥပဝှယေထ (ကြို) [ဥပ+ဝှေ+ဧထ] ဖိတ်ခေါ်-ပင့်ဖိတ်-ရာ၏-သင့်၏။ ဥပဝှယတိ-ကြည့်။

ဥပဝှယေယျ (ကြို) [ဥပ+ဝှေ+ဧယျ] ဖိတ်ခေါ်-ပင့်ဖိတ်-ရာ၏-သင့်၏။ ဥပဝှယတိ-ကြည့်။

ဥပသံကပ္ပန (နာ) [ဥပ+သံ+ကပ္ပ+ယု] ကြံစည်ခြင်း။ ဒေ၀တာ ဣသိနံ ဥပသံကပ္ပန-၀သေန ဒိဗ္ဗာနိ ယာဂုခဇ္ဇကာဒီနိ ဒတ္တာ သန္ဓပ္ပေသိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၈၉။ ဥပသင်္ကပ္ပန-၀သေနာတိ ဥပသံကပ္ပနနိယာမေန။ မ၊ဋီ၊၂။၃၀၅။

ဥပသံဗျာန (နာ) [ဥပ+သံ+ဝိ+ယု။ ဥပရိ သံ-ဝိယတေ ပိဓိယတေ ဗာဟုလ္လေနာတိ၊ ယု။ ဥပသံပုဗ္ဗော ဝိ တန္ဓသန္ဓာနေ။ ဓာန်၊ဋီ။၂၉၂။] အပေါ်ရုံ-အပေါ်ခြုံ-အ၀တ်ထည်၊ စုလျား၊ တဘက်။ အန္ဓရာ ဥတ္တရိယံ ဥတ္တရာသင်္ဂါ ဥပသံဗျာနန္တိ ပရိယာယသဒ္ဒါ ဧတေ။ ဝိမာန၊ ဋ္ဌ။၁၅၁။ ဥတ္တရိယန္တိ ဥပသံဗျာနံ၊ ဥတ္တရိ-သာဋကန္တိ အတ္ထော။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၄၅။

ဥပသံယန္တိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ယာ+အ+အန္တိ] ချဉ်းကပ်ကုန်၏။ တာဒိသံ ဥပသံယန္တိ၊ သညတာ ဗြဟ္မစာရယော။ အံ၊၁။၃၅၂။ ဥပသံယန္တီတိ ဥပဂစ္ဆန္တိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၃၀၂။

ဥပသံ၀သတိ (ကြို) [ဥပ+သံ+၀သ+အ+တိ] မှီ၀ဲဆည်းကပ်၏၊ ချဉ်းကပ်နေထိုင်၏၊ မှီခိုအသက်မွေး၏။ နာ သာ၀မုပသံ၀သေ။ ဇာ၊ ၁။၄၊၂၁၂။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၄၂။ နာ သာ၀မုပသံ၀သေတိ သာ၀မိဂံ ပန နာ ဥပသံ၀သေ ဥပဂမ္မ နာ သံ၀သေယျ။ ဧတံ နိဿာယ ဇီ၀ိတံ နာ ကပ္ပေ-ယျ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၉။

ဥပသံ၀သေ (ကြို) [ဥပ+သံ+၀သ+ဧယျ] မှီ၀ဲဆည်းကပ်ရာ၏၊ ချဉ်းကပ်နေထိုင်ရာ၏၊ မှီခိုအသက်မွေးရာ၏။ ဥပသံ၀သတိ-ကြည့်။

ဥပသံ၀သေယျ (ကြို) [ဥပ+သံ+၀သ+ဧယျ] မှီ၀ဲဆည်းကပ်ရာ၏၊ ချဉ်းကပ်နေထိုင်ရာ၏၊ မှီခိုအသက်မွေးရာ၏။ ဥပသံ၀သတိ-ကြည့်။

ဥပသံဟဋ္ဌ (တိ) [ဥပ+သံ+ဟရ+တ] ကပ်၍ ဆောင်-ဆောင်ပို့-ဆောင်ယူ-အပ်သော။ တဿ ဘိက္ခုဿ ကာယေန ဝါစာယ ဝါ ဥပသံဟဋေ တသ္မိံ ပေသုညကရဏ၀စနေ ပါစိတ္တိယံ။ ကခ်ီ။၁၉၁။ (-ဝိမတိ။၁။၄ရ။)

ဥပသံဟဋ္ဌပေသုည (နာ) [ဥပသံဟဋ္ဌ+ပေသုည] ဆောင်ပို့အပ်သော ကုံးတိုက်စကား။ ဘိက္ခု-တော သုတ္တာ ဘိက္ခုနာ ဘိက္ခုဿ ဥပသံ-

ဟဋ္ဌပေသုညေတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဌ၊၃။ရ။ (-ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၃၄၈။)

ဥပသံဟတ (တိ) [ဥပ+သံ+ဟရ+တ] ကပ်၍ ဆောင်-ဆောင်ပို့-ဆောင်ယူ-အပ်သော။ ဤဓ ဝါ ဥပသံဟတာနံ အာဘိဓမ္မိကေဟိ ဝိညာ-တာနံ...ဝေဒိတဗ္ဗံ။ မူလဋီ၊၁။၆၈။

ဥပသံဟရဏ (နဝ) [ဥပ+သံ+ဟရ+ယု] ကပ်၍ ဆောင်-ဆောင်ပို့-ဆောင်ယူ-ခြင်း။ (မိမိ၏သေခြင်းကို အနီးသို့ကပ်ဆောင်သောအားဖြင့်။ သျှ။) ဒသန္နံ အသုဘာနံ ဥပသံဟရဏဝသေန အသုဘာနုပဿီ ဝိဟရတိ။ အံ၊ဌ၊၂။၃၄၄။ ဥပသံဟရဏတော(ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၂၃)တိ ပရေသံ မရဏံ ဒသေတ္တာ အတ္တနော မရဏဿ ဥပနယနတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၈၈-၉။ (-ကခ်ီ။၁၉၁။ မ၊ဌ၊၁၃၉၂။ အဘိ၊ဌ၊၁။၂၀၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၂၅။ ဤတိဝုတ်၊ဌ။၁၉၅။)

ဥပသံဟရဏာကာရ (ပု) [ဥပသံဟရဏ+အာကာရ] ကပ်၍ဆောင်ခြင်းဟူသော အခြင်းအရာ-အမူအရာ၊ ကပ်ဆောင်ပုံအခြင်းအရာ။ ဥပသံဟရဏာကာရဿ ဒဿနံ "ကိမ္မိ သာရတ္တောသိ"တိ။ မ၊ဋီ၊၂။ရ၄။

ဥပသံဟရဏာကာရဒဿန (နဝ) [ဥပသံဟရဏ ကာရ+ဒဿန] ကပ်၍ဆောင်ခြင်းဟူသော အခြင်းအရာကို-ပြတတ်သော-ပြကြောင်း ဖြစ်သော-စကား၊ ကပ်ဆောင်ပုံအခြင်းအရာကို ပြကြောင်းစကား။ အယမ္ပိ ခေါတိအာဒိ ဥပ-သံဟရဏာကာရဒဿနံ။ မ၊ဋီ၊၁။၃၆ရ။ အံ၊ဋီ၊ ၃။၁၀၄။

ဥပသံဟရဏာနုဂ္ဂမ (ပု) [ဥပသံဟရဏ+ အနုဂ္ဂမ] ကပ်၍ဆောင်ခြင်းအစဉ်။ အနု-ဂ္ဂမေနာတိ...သေသေသု ဥပသံဟရဏာ-နုဂ္ဂမေန။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃ရ၄။

ဥပသံဟရဏာဘာဝ(ပု) [ဥပသံဟရဏ+ အဘာဝ] ကပ်၍ဆောင်ခြင်း-ဆောင်ပို့ခြင်း-၏ မရှိခြင်း။ လောမဂ္ဂပေဟိ ဥပသံဟရဏာ-ဘာဝံ ဒီသ္တာ ပဋိက္ခိပတိ။ အဘိ၊ဌ၊၃။ဝ၆ဝ။

ဥပသံဟရတိ (ကြိ) [ဥပ+သံ+ဟရ+အ+တိ] အနီးသို့-ကပ်၍-ရှေးရှု-ဆောင်၏။(သဒ္ဒတ္ထ။) ဖြစ်စေ၏၊ နှလုံးသွင်း၏၊ ပူဇော်-ပသ-၏၊ အဓိပ္ပါယတ္ထ။) မနာပိကံ ရူပံ ဥပသံဟရတိ ဘယာနကံ ဘေရဝံ။ ဝိ၊ဝ။၉ရ။ သော ဤမမေဝ ကာယံ ဥပသံဟရတိ။ ဒီ၊၂။၂၃၅။ မ၊ဝ။ရ၃။ အံ၊ဌ၊၂။၂ဝရ။ ဥပသံဟရတိတိ ပရံ ဝါ အမနာပရူပံ တဿ သမီပေ ဌပေတိ၊ အတ္တနာ ဝါ ယက္ခပေတာဒိဝေသံ ဂဟေတ္တာ တိဋ္ဌတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၅၈။ သော ဤမမေဝ ကာယန္တိ သော ဘိက္ခု ဤမံ အတ္တနော ကာယံ တေန ကာယေန သဒ္ဓိံ ဥာဏေန ဥပသံဟရတိ ဥပနေတိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃ဝ၂။ မ၊ဌ၊ဝ။၂ရရ။ အံ၊ဌ၊ ၃။ဝ၀၃။ အနိစ္စတော ဝါ ဥပသံဟရတိတိ အနိစ္စန္တိ မနသိကာရံ ပဝတ္တေတိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၄၅။ ဥပသံဟရတိတိ ဥပနေတိ ပဝတ္တေတိ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၃။ရ၉။ (-အံ၊ဋီ၊၃။၄၉။) တတ္ထ ပန တဿ ယက္ခဿ အနုသံဝစ္ဆရံ မဟာဇနော မနုဿ-ဗလိံ ဥပသံဟရတိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။ဝ၅ဝ။ **ဥပသံ-ဟရန္တိ**-ဝိ၊၂။၂ဝ။ **ဥပသံဟရထ**-ဝိ၊၂။၂ဝ။ ဝိ၊ ၃။၃၂ရ။ ဒီ၊၂။ဝ၃။ ဥပသံဟရထ ဥပနေထ အလ္လိယာပေထ။ ဒီ၊ဌ၊၂။ဝ၃၅။ သာရတ္ထ၊ ၃။၃၂ဝ။ **ဥပသံဟရာမိ**-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဝ။၂၉ဝ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ဝ။၃ရ၂။ **ဥပသံဟရာမ**-ဒီ၊ဌ၊ဝ။၂၆၉။ **ဥပသံဟရတု**-အံ၊ဝ။၂ဝ၆။ အံ၊ဌ၊၃။၂၂၅။ **ဥပသံဟရေယျ**-ဝိ၊၂။၂ဝ၅။ ဥပသံဟရေ-ယျာတိ ဥပနာမေယျ။ မ၊ဌ၊ဝ။ဝရဝ။ **ဥပသံ-ဟရေယျုံ**- အဘိ၊က။ဝ၃၄။ **ဥပသံဟရိ**-အံ၊ဝ။၂ဝ၆။ **ဥပသံဟာသိ**-မ၊၂။၃ဝ၁။ **ဥပ-သံဟရိဿတိ**-မ၊၂။၃ဝ၁။ **ဥပသံဟရိဿန္တိ**

—ဝိ၊၂။၂၀။ **ဥပသံဟရိဿထ**— ဝိ၊၂။၂၀။

ဥပသံဟရတု (ကြို) [ဥပ+သံ+ဟရ+အ+တု] အနီးသို့-ကပ်၍-ရှေးရှု-ဆောင်ပါလော။ ဥပ-သံဟရတိ-ကြည့်။

ဥပသံဟရထ (ကြို) [ဥပ+သံ+ဟရ+အ+ထ] အနီးသို့-ကပ်၍-ရှေးရှု-ဆောင်ကြကုန်၏။ ဥပ-သံဟရတိ-ကြည့်။

ဥပသံဟရန္တ (တိ) [ဥပ+သံ+ဟရ+အန္တ။ ထိ ၌ ဥပသံဟရန္တိ] အနီးသို့-ကပ်၍-ဆောင်သော၊သူ။ ပေသုည် ဥပသံဟရန္တော ဒွေ အာပ-တ္တိယော အာပဇ္ဇတိ။ ဝိ၅။၆၂။ ဗြာဟ္မဏသ ဘတ္တံ ဥပသံဟရန္တိ ဥပကွလိတ္တာ။ သံ၊၁။၁၆၂။ ဥပသံဟရန္တိတိ ဥပနေန္တိ။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၅၄။

ဥပသံဟရန္တိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ဟရ+အ+အန္တိ] အနီးသို့-ကပ်၍-ရှေးရှု-ဆောင်ကုန်၏။ ဥပသံ-ဟရတိ-ကြည့်။

ဥပသံဟရန္တိ (ထိ) [ဥပ+သံ+ဟရ+အန္တ+ဣ] အနီးသို့-ကပ်၍-ဆောင်သော၊သူမ။ ဥပသံ-ဟရန္တ-ကြည့်။

ဥပသံဟရမာန (တိ) [ဥပ+သံ+ဟရ+အ+မာန] ကပ်၍ဆောင်သော။ ပဠု ဟိ ကာမဂုဏာ ... ပီတိသောမနဿံ ဥပသံဟရမာနာ နရံ နန္ဒယန္တိ။ သံ၊၁၊၁။၃၀။ ဥပသံဟရမာနာတိ ဥပနေန္တာ ဥပ္ပါဒေန္တာ။ သံ၊ဋီ၊၁။ရ၆။

ဥပသံဟရာမ (ကြို) [ဥပ+သံ+ဟရ+အ+မ] အနီးသို့-ကပ်၍-ရှေးရှု-ဆောင်ကုန်၏။ ဥပ သံဟရတိ-ကြည့်။

ဥပသံဟရာမိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ဟရ+အ+မိ] အနီးသို့-ကပ်၍-ရှေးရှု-ဆောင်၏။ ဥပသံဟ-ရတိ-ကြည့်။

ဥပသံဟရိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ဟရ+ဣ] အနီး-သို့-ကပ်၍-ရှေးရှု-ဆောင်ပြီ။ ဥပသံဟရတိ-ကြည့်။

ဥပသံဟရိတမ္ဘ (တိ) [ဥပ+သံ+ဟရ+တမ္ဘ] အနီးသို့-ကပ်၍-ဆောင်သင့်-ဆောင်ထိုက်-သော။ ပဏ္ဍိတေန ပန ဘိက္ခုနာ နာဝါ ဝါ ... ဒါရုကမ္မဏော ဝါ ဥပသံဟရိတမ္ဘော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၂၈။ ဝိ၊သင်္ခ၊ဟ။၂၈။ (-မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၉၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၂၈၉။)

ဥပသံဟရိတုကာမ (တိ) [ဥပသံဟရိတုံ+ကမု+ဏ] အနီးသို့-ကပ်၍-ဆောင်ခြင်းငှါ အလိုရှိသော၊သူ။ တေသံ သုခံ ဥပသံဟရိတုကာမော (အတ္ထံ ဟာပေတိ)။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၁။၆၅။ (-ဝဇိရ။၁၆။)

ဥပသံဟရိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+သံ+ဟရ+တ္တာ] ရှေးရှုဆောင်-ကပ်ဆောင်-၍။ ဧကတ္တေန အတ္တာနံ ဥပသံဟရိတ္တာ။ ဒီ၊၂။၁၇၂။ တသ္မိ အသတိ ကာသာဝမ္မိ ဥပသံဟရိတ္တာ ပုရတော ဌပေတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၂၈။ ဝိ၊သင်္ခ၊ဟ။၂၈။

ဥပသံဟရိယမာန (တိ) [ဥပ+သံ+ဟရ+ယ+မာန] ကပ်၍ဆောင်အပ်သော။ နနု ဒေဝတာဟိ ဥပသံဟရိယမာနာနိ အာရမ္မဏာနိ ပရမ-တ္ထတော နတ္ထိ။ ဝိမတိ၊၁။၂၅၃။

ဥပသံဟရိဿတိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ဟရ+ဿတိ] အနီးသို့-ကပ်၍-ရှေးရှု-ဆောင်လတ္တံ့။ ဥပ-သံဟရတိ-ကြည့်။

ဥပသံဟရိဿထ (ကြို) [ဥပ+သံ+ဟရ+ဿထ] အနီးသို့-ကပ်၍-ရှေးရှု-ဆောင်ကုန်လတ္တံ့။ ဥပသံဟရတိ-ကြည့်။

ဥပသံဟရိဿန္တိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ဟရ+ဿန္တိ] အနီးသို့-ကပ်၍-ရှေးရှု-ဆောင်ကုန်လတ္တံ့။ ဥပသံဟရတိ-ကြည့်။

ဥပသံဟရီယတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+သံ+ဟရ+ယ+တေ။ တေ ကိုတိ ပြန်] အနီးသို့-ကပ်၍-ရှေးရှု-ဆောင်အပ်၏၊ ဆိုက်ရောက်စေအပ်၏။ ဥပနီယတိတိ ဥပသံဟရီယတိ။ အံ၊ဌ၊၂။၁၄၀။ ဥပသံဟရီယတိတိ သမ္ဘာပိယတိ။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၂၃ရ။

ဥပသံဟရေယျ (ကြို) [ဥပ+သံ+ဟရ+ဧယျ] အနီးသို့-ကပ်၍-ရှေးရှု-ဆောင်ရာ၏။ ဥပ-သံဟရတိ-ကြည့်။

ဥပသံဟာရ (ပု) [ဥပ+သံ+ဟရ+ဏ] အနီးသို့-ကပ်၍-ဆောင်ခြင်း၊ (သဒ္ဒတ္ထ။) နှလုံးသွင်းခြင်း၊ ဆင်ခြင်ခြင်း၊(အဓိပ္ပါယတ္ထ)။ အနုပသမ္ပန္နသ စ ဥပသံဟာရေ ဒုက္ကဋ်။ ကခ်ီ။၁၉၁။ (-ဝိ၊ဌ၊၂။၅၈။) ဓာတုသော ဥပ-သံဟာရေန ဝါ အပ္ပဋိကူလသညီ ဝိဟရတိ။ မ၊ဌ၊၄။၂၅၁။ အကတသ ဝါ ကရဏတ္ထာယ ပေသုည် ဥပသံဟာရေ။ အဘိ၊ဌ၊၃။၄၄၆။

ဥပသံဟာရတ္ထ (တိ) [ဥပသံဟာရ+အတ္ထ] ကပ်၍ဆောင်ခြင်းအနက်ရှိသော။ ဥပသံဟာ-ရတ္ထော တထာသဒ္ဒေါ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၃ရ၊၁၃၁။

ဥပသံဟာသိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ဟရ+ဏ္ဍိ။ နိရုတ္တိ၊ နှာ။၄၃၃။] အနီးသို့-ကပ်၍-ဆောင်ပြီ။ ဥပသံဟရတိ-ကြည့်။

ဥပသံဟိတ (တိ) [ဥပ+သံ+ဓာ+တ] စပ်ယှဉ်-ဆက်စပ်-သော၊ တက္ပြိုစ်သော။ ကာမူပ-သဠိတာ (ကာမူပသံဟိတာ)တိ အာရမ္မဏံ ကတ္တာ ဥပ္ပဇ္ဇမာနေန ကာမေန ဥပသံဟိတာ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၃၃၅။ မ၊ဌ၊၁။၃ဝ၆။ သံ၊ဌ၊၃။၁၃။ စူဠနိ၊ ဌ၊၁၂၀။ ကာမူပသံဟိတာတိ ကာမရာဂေန ဥပေစ္စ သန္ဓာနိယာ သမ္ဘဒ္ဓါ ကာတဗ္ဗာတိ အာဟ "အာရမ္မဏံ ကတ္တာ"တိ။ မ၊ဋီ၊၂။၄၁။ (-အဘိ၊ ဌ၊၂။၄၀၀။ ခုဒ္ဒကၟ၊ဌ။၂၆။ ဥဒါန၊ဌ။၃၁၅။ သံ၊ ဋီ၊၁။၃ဝ၆၊၂၉၂။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၅၅။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၄၄။)

ဥပသဏ္ဌ (ပု) [ဥပ+သဏ္ဌ+အ] ကြံအူနီရောဂါ။ ဥပသဂ္ဂ[3](၃)ကြည့်။

ဥပသဏ္ဌတိ (ကြို) [ဥပ+သဏ္ဌ+အ+တိ] ချဉ်း-ကပ်၏။ ပဋိကုဋ္ဌတိတိ အပသဏ္ဌတိ နှ ဥပ-သဏ္ဌတိ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁ရ၈။

ဥပသဏ္ဌိတ္ဝာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+သဏ္ဌ+တ္ဝာ] ချဉ်း-ကပ်၍၊ သွားရောက်၍၊ ဝင်ရောက်၍။ ပသ-ဏ္ဌိယာတိ ဥပသဏ္ဌိတ္ဝာ ဂန္တ္မာ၊ တံ ပန တတ္ထ အဇ္ဈောဂါဟနံ ဟောတိတိ အာဟ "ပဝိ-သိတ္ဝာ"တိ။ သံ၊ဋီ၊၁။၃ဝ၀။

ဥပသဂ္ဂ[3] (ပု) [ဥပ+သဇ(=သဇ္ဇ)+ဏ။ (၁) ဥပေစ္စတ္ထံ သဇ္ဇန္တီတိ ဥပသဂ္ဂါ ဟိ ပါဒယော။ ရူနှာ။၁၃၁။ ဥပေစ္စ နာမဉ္စ အာခ္ယာတဉ္စ သဇန္တီ လဂ္ဂန္တီ တေသံ အတ္ထံ ဝိသေသေန္တီတိ ဥပသဂ္ဂါ။ နိတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၃ဖ၉။(၂) ဥပဂန္တ္မာ သဇ္ဇတိ ပကာသေတိတိ ဥပသဂ္ဂေါ၊ ဏော။ ဓာန်၊ဋီ။ ၄ဝ၈။ (ဥပသဂ်-သံ)] (၁) ဥပသာရပုဒ်၊ နာမ်ပုဒ် အာခ္ယာတ်ပုဒ်တို့သို့ ကပ်ရောက်၍ ထိုပုဒ်တို့၏ အနက်ကို-စီမံ-ထူးခြားအောင်ပြု-တတ်သောပုဒ်၊(ပ, ပရာ, နိ, နီ စသော ၂၀-သောပုဒ်အပေါင်း)။ ထိုဥပသာရပုဒ်သည် (က) ပရာဇေန္တိ စသည်၌ကဲ့သို့ မူရင်းဓာတ်အနက်ကို တားမြစ်၍ တခြားအနက်တစ်မျိုးကို ပြောင်းလဲ ဟောကြားစေနိုင်သောဓာတ္တတ္ထဗာဓကဥပသာရ ပုဒ်၊ (ခ) ဥဂစ္ဆတိ စသည်၌ကဲ့သို့ မူရင်း-ဓာတ်အနက်ကို အထူးပြုတတ်သော ဓာတ္တတ္ထ ဝိသေသက ဥပသာရပုဒ်၊ (ဂ) ပတိဋ္ဌာတိ စသည်၌ကဲ့သို့ မူရင်းဓာတ်အနက်သို့ အစဉ်-လိုက်သော (မူရင်း ဓာတ်အနက်ကိုပင် ဟောသော) ဓာတ္တတ္ထာနုဝတ္တက ဥပသာရ ပုဒ်ဟူ၍ သုံးမျိုးရှိ၏။ ရူနှာ။၁၃၂။ နိတိ၊ သုတ္တ။နှာ၊၃ဖ၉။ နာမ်ပုဒ်စစ်။ ထို့အပြင် ထို (၂၀) သော ဥပသာရပုဒ်တို့တွင် ပတိ, ပရိ,

အနု, အဘိ ဟူသောလေးပုဒ်တို့သည် ပုဒ်တို့၏ အစနှင့် အဆုံးတို့၌ နေတတ်၏။ ဥပမာမျှား အားဖြင့်—ပဋိသေဝတိ၊ သူရိယုဂ္ဂမနံ ပတိ၊ ပရိဘုဉ္ဇတိ၊ ပရိဘုတ္တံ၊ ရုက္ခံ ပရိဝိဇ္ဇောတတော ဝိဇ္ဇု။ အနုဘဝိတိ၊ အနုဘူတံ၊ အနုသာရိပုတ္တံ ပညဝါ၊ သာဓု ဒေဝဒတ္တော မာတရမဘိ-စသည်တည်း။ ကျန်သော ၁၆-ပုဒ်တို့သည်ကား ပုဒ်တို့၏ အစ၌သာနေ၍ အဆုံး၌ မနေ။ နီတိ၊သုတ္တ။၃၆၉။ (၂) ဆင်းရဲခြင်း၊ ကပ်ငြိခြင်း၊ ကပ်ငြိတွယ်တာတတ်သော-အခြင်းအရာ-ဘေးရန်၊ ပျက်စီးခြင်း၊ ညှဉ်းဆဲခြင်း၊ (ဝိ၊ပိ၊ဓာန်-၌ အစ္စ (ဇုဏ်း, နတ်ပယောဂ)ဟု ပြန်ဆိုသည်။) (၃) ကြံအူနီရောဂါ။

(၁) သန္ဓိ ဥပသဂ္ဂေါ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၃၇။ အဘိဟဋ္ဌန္တိ အဘိတိ ဥပသဂ္ဂေါ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၄၈။ (၂) မာဟေဝ ဘာတုနော ဥပသ ဂ္ဂါ အဟောသိ။ ဝိ၊၃။၄၂။ ဘယတော ဥပသ-ဂ္ဂတော စလတော။ ပဋိသံ။၄၁၁။ မဟာနိ။၄၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၄၆။ ယေကေစိ ဥပသဂ္ဂါ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ သဗ္ဗေ တေ ဗာလတော ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ မ၊၃။၁၀၆။ အံ၊၁။၉၉။ (-ဒီ၊ဌ၊၃။၁၃၁။ ခုဒ္ဒကၠ၊ဌ။၁၀၆။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၁၂။) ဥပသဂ္ဂေါတိ ဥပဒ္ဒဝေါ။ သာရတ္ထ၊၃။၂၀၈။ ဝိမတိ၊၂။၉၈။ ဥပသဂ္ဂေါတိ ဥပသဿဌာကာရော၊ တတ္ထ တတ္ထ လဂ္ဂနာ-ကာရော...ကောဋ္ဌာသယာဘိတ္တိ ဌာသယာဒီသု တတ္ထ တတ္ထ လဂ္ဂိတ္တာ နိသိဒန္တိ နဋ္ဌ အနုသောစမာနာ၊ အယံ ဥပသဿဌာကာရော လဂ္ဂနာကာရော နာမ။ မ၊ဌ၊၄။ရ၀-၁။ အံ၊ဌ၊ ၂။ဖ၉။ ဥပသဂ္ဂေါတိ ဥပသဇ္ဇနံ၊ ဒေဝတော-ပပိဋ္ဌနာဒိနာ အပ္ပဋိကာရဝိယာတပတ္တိ။ အံ၊ ဋီ၊၂။ရ၅။ (-မ၊ဋီ၊၃။၂၈၈-၉။) ဥပသဂ္ဂါတိ သရိရေ သံသဋ္ဌာနိ ဝိယ ဥပရူပရိ ဥပ္ပဇ္ဇနကာနိ ဗျသနာနိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၃၄-၅။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၉ဖ။) ဥပသဂ္ဂ(မဟာနိ။၃၁၉)နှင့် ရုန္ဓနံ။ မဟာနိ၊ဌ။၃ရဖ။

(၃) ဥပသဂ္ဂေါ ဝိယ အနဝိဝါသနာရဟတာယ စ ဥပသဂ္ဂတော။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၃၁ဖ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၂၄ရ။ မဟာနိ၊ဌ။၁၄၅။) ဥပသဂ္ဂသဒိသ-တာယ စ ဥပသဂ္ဂေါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၉ဖ။ ဥပသဂ္ဂေါ ဝိယာတိ ဥပသဂ္ဂော ဝိယ၊ သ္မေ၀ ဝါ ပါဌော။ ယထာ ဥပသဂ္ဂသခ်ိတော ဥစ္ဆာဒိနံ အဘ္ဘန္ဓရဏော မဗ္ဗဇ္ဇိ(မဗ္ဗဇ္ဇိ-အံ၊ဌ၊၃။၂၃ရ။) ကာဒိရောဂေါ သာမိကေဟိ တံ၁ဏေ၀ တပ္ပ-ဋိကိရိယာယ အကရဏေန အဝိ၀ါသိတော ဥစ္ဆာဒိ၀ိနာသကော ဟောတိ၊ ဧ၀ं ခ်ိဏာသ၀-ကွန္ဓာ၀ိ အ၀ရိနိဗ္ဗာနေန အ၀ိ၀ါသိတာ ဝိနာ-သမူလာတိ အာဟ အနဝိ၀ါသနာရဟတာ-ယာတိ။ ပဋိသံ၊ဂံ။၃ရ၂။

ဥပသဂ္ဂ၂(ပု) [ဥပသဂ္ဂ+အ] ကြံအူနီရောဂါနှင့် တူသော။ အထက်ပုဒ်(၃)ကြည့်။

ဥပသဂ္ဂဇာတ (တိ) [ဥပသဂ္ဂ+ဇာတ] ဖြစ်သောဆင်းရဲရှိသော၊သူ။ ဥပဒ္ဒ၀ဇာတေ ဥပ-သဂ္ဂဇာတေတိ သန္ဓာ၀ဇာတေ။ စူဠနိ။၁၉၄။ ဥပသဂ္ဂဇာတေတိ ဥပ္ပန္နဒုက္ခဇာတေ။ စူဠနိ၊ ဌ။ရ၆။

ဥပသဂ္ဂနာနတ္ထ (နာ) [ဥပသဂ္ဂ+နာနတ္ထ] ဥပသာရ ပုဒ်ထူးသည်၏အဖြစ်။ သာယေ၀ ပုန ဥပ-သဂ္ဂနာနတ္ထေန ဥပလက္ခဏာ၀ရုပလက္ခဏာ-တိ ဝုတ္တာ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၉၁။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။ ၃၄၂-၃။

ဥပသဂ္ဂ၀ဒ (နာ) [ဥပသဂ္ဂ+၀ဒ] ဥပသာရပုဒ်။ ပဋိတိ ဥပသဂ္ဂ၀ဒံ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂ရ။ (-သံ၊ဌ၊၁။၃။ အံ၊ဌ၊၁။၃။ ဥဒါန၊ဌ။ဖ။ ဣတိ၀ုတ်၊ဌ။၃။)

ဥပသဂ္ဂဗျတ္တယ (ပု) [ဥပသဂ္ဂ+ဗျတ္တယ] ဥပ-သာရပုဒ်-ပြောင်းပြန်လှန်-ရှေ့နောက်ပြောင်း-လဲ-ခြင်း။ တမေ၀ ပဒံ ဥပသဂ္ဂဗျတ္တယေန ၀ဒတိ။ ကခ်ီ၊ဋီ။၁၂၅။

ဥပသဂ္ဂမဏ္ဍိတဝေဝစန (နာ) [ဥပသဂ္ဂ+မဏ္ဍိတ+ဝေဝစန] ဥပသာရပုဒ်ဖြင့် တန်ဆာဆင်အပ်သော-ဝေဝုစ်-ပရိယာယ်-စကားလှယ်။ သဗ္ဗာ-တိတိ ဣဒံ တသာ ဝေ ဥပသဂ္ဂမဏ္ဍိတ-ဝေဝစနံ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၈၆။ (-ဒီ၊ဋီ၊၂။၃၃၆။)

ဥပသဂ္ဂဝိသေသ (ပု) [ဥပသဂ္ဂ+ဝိသေသ] ဥပသာရပုဒ်ဖြင့်အထူးပြုခြင်း။ ဣဒါနိ ဣဒမေဝ ပန္နရသက် ဥပသဂ္ဂဝိသေသေန ဒုတိယံ သမာ-ဒါယ ပန္နရသက် နာမ ကတံ။ ဝဇိရ။၄၉၄။

ဥပသဂ္ဂသဒ်သ (တိ) [ဥပသဂ္ဂ+သဒ်သ] ကြုံ အူနီရောဂါနှင့်တူသော။ ဥပသဂ္ဂ^{2} (၃)ကြည့်။

ဥပသဂ္ဂသဒ္ဒ (ပု) [ဥပသဂ္ဂ+သဒ္ဒ] ဥပသာရ ဖြစ်သော သဒ္ဒါ။ ဥပသဂ္ဂသဒ္ဒါနံ အနေကတ္ထတ္တာ အဘိသဒ္ဒေါ အတိသဒ္ဒေန သမာနတ္ထော။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၃၉။ (-အနုဋီ၊၁။၁၃။)

ဥပသဂ္ဂူပသမနဝိဇ္ဇာ (ထီ) [ဥပသဂ္ဂ+ဥပသမနာ+ဝိဇ္ဇာ] ဘေးရန်-ငြိမ်းအေးကြောင်း-ပျောက်ကင်းကြောင်း-အတတ်။ သိဝသဒ္ဒေါ သန္ဓိအတ္ထောတိ အာဟ "သန္ဓိကရဏဝိဇ္ဇာ"တိ၊ ဥပသဂ္ဂူပသမနဝိဇ္ဇာတိ အတ္ထော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၃ရ၁။

ဥပသက်ပွန (နာ) [ဥပ+သံ+ကပွ+ယု] (၁) ကပ်၍ကြုံစည်ခြင်း။ (တိ)(၂) (ဉာဏ်ဖြင့်) ကပ်၍ကြုံစည်သော၊သူ။ (နာ) (၁) အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (တိ)(၂) ဝုတ္တန္ဓိ သဂ်ိတိကာနံ ဥပသက်ပွနာနံ ဝိဘာဇနံ ဝုတ္တံ။ ဝဇိရ။၃၅၁။

ဥပသက်ပွနနိယာမ (ပု) [ဥပသက်ပွန+နိယာမ] ကြုံစည်ခြင်းဟူသောနည်း၊ ကြုံစည်ပုံ ကြုံစည်နည်း။ ဥပသကပွနဝေသနာတိ ဥပသ-ကပ်ပွနနိယာမေန။ မ၊ဋီ၊၂။၃၀၅။

ဥပသက်ဋ (တိ) [ဥပ+သံ+ကမု+တ] ချဉ်းကပ်လာသော၊သူ။ ယောဟံ ဒုဋ္ဌစိတ္တော ဝဓက-စိတ္တော ဣဒ္ဓိပသက်ဋော။ ဝိ၊၄။၃၅၂။

ဥပသက်မ (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+အ+ဟိ] အနီး သို့သွားပါလော၊ ချဉ်းကပ်ပါလော။ ဥပသက်-မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မတိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+အ+တိ] အနီး သို့သွား၏၊ ချဉ်းကပ်၏၊ ကပ်ရောက်၏။ သဒ္ဓါဇာတော ဥပသက်မတိ။ မ၊၂။၁၄၅၊၃၈၅။ ဣတိဝုတ်ဌ။၆၂။ ဥပသက်မတိတိ ဂရုနံ သမီပံ ဂစ္ဆတိ။ မ၊ဌ၊၃။၁၃၄။ ဥပသက်မတိတိ ဥပ-ဂစ္ဆတိ။ မ၊ဌ၊၃။၂၉၁။ ဘဇတိတိ ဥပသက်မတိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၃၂။ မဟာနိ၊ဌ။၄၀၁။ ပဋိပဇ္ဇတိတိ ဥပသက်မတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၉၄။ **ဥပသက်မန္ဓိ**—ဒီ၊၁။၁၂၀။ **ဥပသက်မတု**— ဒီ၊၁။၁၈၈။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၈။ မ၊ဌ၊၁။၄။ သံ၊ဌ၊၁။၄။ အံ၊ဌ၊၁။၄။ **ဥပသက်မန္တု**—ဝိ၊ဌ၊၃။၆၂။ **ဥပသက်မ**—ဒီ၊၁။၈၃။ **ဥပသက်မထ**—ဝိ၊၂။ရ၁။ **ဥပသက်-မေယျ**-ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၁၈၈။ **ဥပသက်မေယျုံ**—သံ၊၁။၁၂၄။ **ဥပသက်မေယျာမ**—ဒီ၊၂။၂၀၃။ သံ၊၁။၂၄။ **ဥပသက်မေယျံ**—ဒီ၊၁။၁၆ရ။ **ဥပ-သက်မိ**—ဝိ၊၁။၁။ ဝိ၊၂။၅၁။ သာရတ္ထ၊၁။၃၃၆။ မ၊ဋီ၊၁။၂၀၆။ သံ၊ဋီ၊၁။၄၃၊၄၄။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၃။ **ဥပသက်မိသု**— ဝိ၊၂။ရ၁။ ဒီ၊၃။၆၆။ **ဥပသ-က်မိတ္ထ**—ဒီ၊ဌ၊၂။၁၃၁။ **ဥပသက်မိ**—ဒီ၊၁။၄၈။ **ဥပသက်မိမှာ**—ဒီ၊ဌ၊၂။၁၃၁။ **ဥပသက်မိ-သတိ**—ဝိ၊၃။၃၅။ **ဥပသက်မိသန္ဓိ**—ဝိ၊ ၃။၃၅။ဝိ၊ဌ၊၁။၁၅၁။ **ဥပသက်မိသာမိ**—သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၂၂၈။ **ဥပသက်မိသာမ**—ဒီ၊ ၂။၆၉။

ဥပသက်မတု (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+အ+တု] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-သွားရောက်-ပါလော။ ဥပသက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မန (နာ) [ဥပ+သံ+ကမု+ယု] ဆည်း

ကပ်ခြင်း၊ ချဉ်းကပ်ခြင်း၊ ကပ်ရောက်ခြင်း။ ဥပသက်မနမှာဟာ ဘိက္ခဝေ တေသံ ဘိက္ခုနံ ဗဟူပကာရံ ဝဒါမိ။ သံဃ။ဖ၊ဝ။ ဣတိဝုတ်။ ၂ဖ၊ရ။ မဗ္ဗ၊ဝ။ဝ၊ဖ၊၄။ သံဗ္ဗ၊ဃ။ဝ၈၀။ ဣတိဝုတ်၊ဗ္ဗ။ဃ၊ဝ၄။ ထေရ၊ဗ္ဗ၊ဝ။ ၂၁ဝ။ ဥပသက်မနန္တိ အဘိဝါဒနာ-ဒိဝသေန ဥပဂမနံ။ မ၊ဋီ၊ဝ။ ၂ဖ၊ဃ။ ဘဇနံ ဝါ သရဏာဓိပ္ပါယေန ဥပသက်မနံ။ သာရတ္ထ၊ဝ။ ၄ဝ၄။ မ၊ဋီ၊ဝ။ ၂၃ ၂။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ဝရ။

ဥပသက်မနကာလ (ပု) [ဥပသက်မန+ကာလ] သွားရောက်-ကြွရောက်-ချဉ်းကပ်-ရာအခါ။ ဝိဇမ္ဘနံ ဝိယ ဓမ္မသဘံ ဥပသက်မနကာလော။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၉၅။

ဥပသက်မနကိရိယာ (ထီ) [ဥပသက်မန+ကိရိယာ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-သွားရောက်-ခြင်းကိစ္စကိုပြုခြင်း။ တသ္မာ နာနပ္ပကာရဂုဏ-ဝိသေသာဓိဂမတ္ထာ ဣဓ ဥပသက်မနကိရိယာ။ သာရတ္ထ၊ဝ။ဃ၃ဖ။ မ၊ဋီ၊ဝ။ ၂ဝဖ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ဝ၃။

ဥပသက်မနဌာန (နဉ) [ဥပသက်မန+ဌာန] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-သွားရောက်-ရာဌာန။ သြဝါဒတ္ထာယ ဥပသက်မနဌာနေ သြဝါဒဒါ-ယကော အာစရိယော နတ္ထိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ဃ။ ၂၃ရ။

ဥပသက်မနပရိယောသာနဒီပန (ထီ၊နဉ) [ဥပသ-က်မနပရိယောသာန+ဒီပန] ချဉ်းကပ်-သွား-ရောက်-ခြင်း၏ ပြီးဆုံးမှုကိုဖော်ပြကြောင်း-သဒ္ဒါ-စကား။ ဥပသက်မိတ္တာတိ ဥပသက်မန-ပရိယောသာနဒီပနံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၀၀။ မ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၁၄။ သံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၅။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ၃။

ဥပသက်မနဝရ (ပု)[ဥပသက်မန+ဝရ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-သွားရောက်-နိုင်ခြင်းဆုလာဘ်၊ ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-သွားရောက်-ခွင့်ရခြင်းဆုလာဘ်။ ကခုံပ္ပတ္တိသမယေ ဥပသက်မန-ဝရဿ ဂဟိတတ္တာ တခ်ံဏ်ယေဝ ... သတ္ထု သန္တိကံ ဂန္တွာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ဝ၅။

ဥပသက်မနဝိဓာန (နဉ) [ဥပသက်မန+ဝိဓာန] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-ပုံ အစီအစဉ်။ အာစရိ-ယဿ သန္တိကံ ဥပသက်မနဝိဓာနဠ္ဟ သဗ္ဗမ္ပိ ဝိသုဒ္ဓိမဂ္ဂေ ဝိတ္ထာရတော ကထိတံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ဝ၃။

ဥပသက်မနီယ (တိ) [ဥပ+သံ+ကမု+အနီယ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-သွားရောက်-သင့်-ထိုက်-သော၊သူ။ ဗုဒ္ဓါ ဟိ ဂရူ ဟောန္တိ၊... နယတာ တတာ ဥပသက်မနီယာ။ မ၊ဋီ၊ ၂။ဝ ၂၄။

ဥပသက်မန္တ (တိ) [ဥပ+သံ+ကမု+အန္တ] ချဉ်း-ကပ်-ကပ်ရောက်-သွားရောက်-လာရောက်-သော၊သူ။ သဂါမာဝစရေန ဘိက္ခုနာ သံယံ ဥပသက်မန္တေန နီစစိတ္တေန သံယော ဥပသ-က်မိတဗ္ဗော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂ရရ။ သဒ္ဒညော ပဌမံ ဥပသက်မန္တာ ဥပသက်မန္တိ။ အံ၊ ၂။ဃ၆။

ဥပသက်မန္တိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+အ+အန္တိ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-သွားရောက်-ရောက်-လာ-ကြကုန်၏။ ဥပသက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မန္တု (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+အ+အန္တု] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-သွားရောက်-ကြကုန်-လော။ ဥပသက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+ဣ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-သွားရောက်-လာရောက်-ရောက်-လာ-ပြီ။ ဥပသက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မိသု (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+ဍု] ချဉ်း-ကပ်-ကပ်ရောက်-သွားရောက်-လာရောက်-ရောက်လာ-ကြကုန်ပြီ။ ဥပသက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+ဣ] ချဉ်းကပ်-ကပ်ရောက်-သွားရောက်-လာရောက်-ရောက်-လာ-ပြီ။ ဥပသက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မိတ (တိ) [ဥပ+သံ+ကမု+တ] ချဉ်း

ကပ်-သွားရောက်-လာရောက်-အပ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသက်မိတဋ္ဌာန (နာ) [ဥပသက်မိတ+ဋ္ဌာန] ချဉ်းကပ်-သွားရောက်-လာရောက်-အပ်သော အရပ်။ မိတ္တသန္ဓဝဝသေန ဥပသက်မိတဋ္ဌာနန္တိ အတ္ထော။ အဘိ၊ဌ၊၂။၃၂၅။

ဥပသက်မိတဗ္ဗ (နာ) [ဥပ+သံ+ကမု+တဗ္ဗ] (၁) ချဉ်းကပ်ခြင်း။ (တိ)(၂) ချဉ်းကပ်-သွားရောက်-လာရောက်-အပ်-သင့်-ထိုက်-သော၊သူ။ (၁) အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (တိ)(၂) နမို့ ကေနစိ ဥပသက်မိတဗ္ဗော အညတြ ဧကေန ပိဏ္ဍပါ-တနီဟာရကေန။ ဝိ၊၁။၈၆။ နီစစိတ္တေန သံယော ဥပသက်မိတဗ္ဗော။ ဝိ၊၅။၂၈၇။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၃၂၂။ ဥပသက်မိတဗ္ဗံ မညေယျာ(ဒီ၊၁။၁၆၆။ မ၊၂။ ၁၈၁)တိ ဣမာဂန္ဓဗ္ဗံ မညေယျ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀၂။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၅။

ဥပသက်မိတဗ္ဗကာရဏ (နာ) [ဥပသက်မိတဗ္ဗ+ကာရဏ] ချဉ်းကပ်ခြင်း၏အကြောင်း။ ထေရဿပိ စာတိအာဒိနာ ဥပသက်မိတဗ္ဗ-ကာရဏံ ဝဒတိ။ မ၊ဋီ၊၃။၁၅၆။

ဥပသက်မိတဗ္ဗကုလ (နာ) [ဥပသက်မိတဗ္ဗ+ကုလ] ချဉ်းကပ်-သင့်-ထိုက်-သော အမျိုး(ဒါယကာ)။ ဥပဝဇ္ဇကုလ-ကြည့်။

ဥပသက်မိတဗ္ဗဋ္ဌာန (နာ) [ဥပသက်မိတဗ္ဗ+ဋ္ဌာန] ချဉ်းကပ်-သင့်-ထိုက်-သော အရပ်(ပုဂ္ဂိုလ်)။ မိတ္တသန္ဓဝဝသေန ဥပသက်မိတဗ္ဗဋ္ဌာနံ။ အံ၊ ဋီ၊၃။၃၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၂။

ဥပသက်မိတဗ္ဗယုတ္တကာလ (ပု) [ဥပသက်မိတဗ္ဗယုတ္တ+ကာလ] ချဉ်းကပ်သင့်သည်၏ အဖြစ်နှင့် ယှဉ်သော-ချဉ်းကပ်ခြင်းငှါ သင့်လျော်သော-အချိန်ကာလ။ ဥပသက်မိတဗ္ဗ-ယုတ္တကာလေ ဥပသက်မတိ။ အံ၊ဋ၊၂။၁၁၁။

ဥပသက်မိတုံ (ဗျ) [ဥပ+သံ+ကမု+တုံ] ချဉ်း ကပ်-ကပ်ရောက်-သွားရောက်-ခြင်းငှါ။ အာစိဏ္ဏံ ခေါ ပနေတံ ဝဿံ ဝုဋ္ဌာနံ ဘိက္ခူနံ ဘဂဝန္တံ ဒဿနာယ ဥပသက်မိတုံ။ ဝိ၊၁။၁၁၃။ ဝိ၊၂။၃၆။

ဥပသက်မိတုကာမ (တိ) [ဥပသက်မိတုံ+ကမု+ဏ] ချဉ်းကပ်-သွားရောက်-ခြင်းငှါ အလိုရှိသော၊သူ။ စိရပဋိကာဟံ ဘန္တေ ဘဂဝန္တံ ဒဿနာယ ဥပသက်မိတုကာမော။ ဥဒါန။၉၁။ (-အံ၊ဋ၊၃။ ၂၁၀။)

ဥပသက်မိတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+သံ+ကမု+တ္တာ] ချဉ်းကပ်-သွားရောက်-လာရောက်-၍။ ယေန ဘဂဝါ တေနုပသက်မိ၊ ဥပသက်မိတ္တာ ဘဂ-ဝတာ သဒ္ဓိံ သမ္မောဒိ။ ဝိ၊၁။၁။ ဒီ၊၁။၄၇။ မ၊ ၁။ ၂၀။ သံ၊၁။၁။ အံ၊၁။၅၈။ ခုဒ္ဒက။၃။ သုတ္တနိ။ ၃၁၈။ ဥပသက်မိတ္တာတိ ဥပသက်မနုပရိယော-သာနဒီပနံ၊ အထ ဝါ ဧဝံ ဂတော တတော အာသန္နတရံ ဌာနံ ဘဂဝတော သမီပသခါတံ ဂန္တ္မာတိပိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ၊၁။၁၀၀။ မ၊ဋ၊ ၁။၁၁၄။ သံ၊ဋ၊၁။၁၅။ အံ၊ဋ၊ ၂။၁၃။ ခုဒ္ဒက၊ ဋ။၉၈။

ဥပသက်မိတ္ထ (ကြိ) [ဥပ+သံ+ကမု+တ္ထ] ချဉ်း-ကပ်-သွားရောက်-လာရောက်-ကြကုန်ပြီ။ ဥပသက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မိမှာ (ကြိ) [ဥပ+သံ+ကမု+မှာ] ချဉ်း-ကပ်-သွားရောက်-လာရောက်-ကြကုန်ပြီ။ ဥပသက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မိသတိ (ကြိ) [ဥပ+သံ+ကမု+သတိ] ချဉ်းကပ်-သွားရောက်-လာရောက်-လတ္တံ့။ ဥပသက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မိသန္ဓိ (ကြိ) [ဥပ+သံ+ကမု+သန္ဓိ] ချဉ်းကပ်-သွားရောက်-လာရောက်-ကြကုန်

လတ္တံ့။ ဥပသက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မိသာမ (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+သာမ] ချဉ်းကပ်-သွားရောက်-လာရောက်-ကြကုန်အံ့။ ဥပသက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မိသာမိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+သာမိ] ချဉ်းကပ်-သွားရောက်-လာရောက်-အံ့။ ဥပ-သက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မေယျံ (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+ဧယျံ] ချဉ်းကပ်-သွားရောက်-လာရောက်-ရာ၏။ ဥပ-သက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မေယျ (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+ဧယျ] ချဉ်းကပ်-သွားရောက်-လာရောက်-ရာ၏။ ဥပ-သက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မေယျာမ (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+ဧယျာမ] ချဉ်းကပ်-သွားရောက်-လာရောက်-ကြကုန်ရာ၏။ ဥပသက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မေယျုံ (ကြို) [ဥပ+သံ+ကမု+ဧယျုံ] ချဉ်းကပ်-သွားရောက်-လာရောက်-ကြကုန်ရာ၏။ ဥပသက်မတိ-ကြည့်။

ဥပသက်မ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+သံ+ကမု+တွာ] ချဉ်းကပ်-သွားရောက်-လာရောက်-၍။ ဥပသက်မ ပုစ္ဆာမ မစ္ဆုပါသပမောစန(သုတ္တနိ။၃၀၄)နှင့် တံ ဝေရှုပ် မဟေသီ ဥပသက်မိတ္တာ ... ပုစ္ဆာမ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၀၅။

ဥပသခါတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+သံ+ခါ+တဗ္ဗ] ခေါ်ဝေါ်ပြောဆို-ထည့်သွင်းရေတွက်-အပ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသခေါ်ယျ (တိ) [ဥပ+သံ+ခါ+ဏျ] ခေါ်ဝေါ်ပြောဆို-ထည့်သွင်းရေတွက်-အပ်သော။ ဝေမ-ဇ္ဈေ နုပသခေါ်ယျာတိ ... ရတ္တောတိ နုပသ-ခေါ်ယျာ။ မဟာနိ။၁၆၃။ ဝေမဇ္ဈေ နုပခေါ်-ယျာတိ ပစ္စုပ္ပန္နေပိ အဒ္ဓနိ ရတ္တောတိ-အာဒိနာ နယေန နှ ဥပသခါတဗ္ဗော။ မဟာနိ၊ ဋ္ဌ။၂၇၇။

ဥပသဂ် (ပု) [ဥပ+သန္ဓ+ဏ] ကပ်ငြိတွယ်တာ-ခြင်း-တတ်သောလောဘ။ ဖလိကမဏိ ဝိယ ပကတိပဘဿရဿ စိတ္တသန္ဓာနဿ ဥပသဂေါ ဝိယ ဝိပရိဏာမကာရဏံ ရာဂါဒယော။ မဇ္ဈိ၊ ၂။၇၈။

ဥပသဂ်ကိုတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+သံ+ဂဟ+ဏှာ+တဗ္ဗ] ခိုးမြှောက်ထောက်ပံ့-သင့်-ထိုက်-သော၊သူ။ အဘိသိတ္တခတ္တိယာ ... ဥပသဂ်ကိုတဗ္ဗာ။ ဒီ၊ ဋ္ဌ၊၃။၃၄။

ဥပသဂ်ယှ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+သံ+ဂဟ+တွာ] ခြေဆေးလိမ်းကျံ ပူဇော်ဟန်ဖြင့် တန်တန် သိမ်းပိုက်၍၊(ကူ၊သျ)။ အန္ဓေန ပါနေန ဥပဋ္ဌဟိမှာ ပါဒူပသဂ်ယှ သကေနိဝေသနေ။ ဒီ၊၂။၂၁ရ။ ပါဒူပသဂ်ယှာတိ ပါဒေ ဥပသဂ်ယှ၊ ပါဒ-ဓောဝနပါဒမက္ခနာနုပ္ပဒါနေန ပူဇေတ္တာ စေဝ ဝန္ဒိတ္တာ စ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၀၀။

ဥပသဇ္ဇတိ (ကြို) [ဥပ+သဇ္ဇ+အ+တိ] ကပ်၍-စီစဉ်-စီမံ-တတ်၏။ အတ္ထေ ဥပသဇ္ဇတိတိ ဝါ ဥပသဂ္ဂသ အနွတ္ထသညတံ ဂဟေတ္တာ ဝုတ္တံ။ အနုဋ္ဌိ၊၁။၁၃။

ဥပသဇ္ဇန (နာ) [ဥပ+သဇ္ဇ+ယု] (၁) ကပ်ငြိခြင်း၊ ပူးကပ်ခြင်း။ (တိ)(၂) ကပ်ငြိအပ်သော။ (နာ) (၁) ဥပသဂ္ဂေါတိ ဥပသဇ္ဇနံ၊ ဒေဝတောပပီ-ဠာဒိနာ အပ္ပဋိကာရဝိယာတာပတ္တိ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ရ၅။ (-မဋီ၊၃။ ၂၈ရ။) (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသဇ္ဇနဋ္ဌ (ပု) [ဥပသဇ္ဇန+အတ္ထ] ကပ်ငြိအပ်သည်၏အဖြစ်ဟူသော အနက်သဘော။ အဗ္ဗတ္တံ ရာဂါဒီဟိ အနတ္ထေဟိ ဥပသဇ္ဇနဋ္ဌေန ဥပသဂ္ဂသဒိသတာယ စ ဥပသဂ္ဂေါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၂။၃၉၅-၆။

ဥပသဠိတ (တိ) [ဥပ+သံ+ဓာ+တ] စပ်ယှဉ်-ဆက်စပ်-သော၊ တကွဖြစ်သော။ တဠိ အနဝ-ဇ္ဇလက္ခဏော ပစ္စဝေက္ခဏာကာရပွဝတ္တေန ဓမ္မေန ဥပသဠိတန္တိ ဝုစ္စတိ။ မဋ္ဌ၊၁။၁ရ၈။ (-အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၃၅။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၈၃။)

ဥပသ(သ)ဋ္ဌ[1] (နာ) [ဥပ+သဇ(သဇ္ဇ)+တ။ ဥပသ္ဓမ္ဖု-သံ။] (၁) ကပ်ငြိ-ငြိကပ်-တွယ်တာ-ခြင်း။ (တိ)(၂) စွန့်လျှူအပ်သော။ (၃) ကပ်ရောက်အပ်သော၊ ပြည့်စုံသော။ (၁) ဥပသ-ဋ္ဌာကာရ-ကြည့်။ (၂) ဥဒကူပသဋ္ဌ-ကြည့်။ (၃) ဒေါသူပသဋ္ဌတာယာတိ အာရမ္မဏတော, သမ္မယောဂတော စ ရာဂါဒိဒေါသေဟိ ဥပေ-တတာယ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၉၆။

ဥပသ(သ)ဋ္ဌ[2] (တိ) [ဥပ+သသု(သသ)+တ။ ရူ၊နှာ။၄၁၄။ နီတိ၊ဓာ။၁ရ၆။ ဓာတ္ဌတ္ထ။၃၉၄] (၁) ညှဉ်းဆဲ-နှိပ်စက်-အပ်သော၊ အညှဉ်းဆဲ ခံရသော၊ ဒုက္ခနှင့်ရောနှောသော၊ ဒုက္ခသို့ သက်ဝင်သော။ (၂) ညှဉ်းဆဲ-နှိပ်စက်-တတ် သော။ (၁) ဥပဒ္ဒုတံ ဝတ ဘော၊ ဥပသ(သ)ဋ္ဌं ဝတ ဘော။ ဝိ၊၃။၂၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၁ဝ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၉၅။ အပ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ရ၁။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။ရ၂။ သဗ္ဗံ ဘိက္ခဝေ ဥပသဋ္ဌं။ သံ၊၂။၂၅၈။ ဥပသဋ္ဌန္တိ ဥပဟတဋ္ဌေန။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၂။ ဥပသဋ္ဌန္တိ ဒုက္ခေန သမ္မိသံ ဒုက္ခာတိက္ကံ သဗ္ဗသတ္တကာယဇာတန္တိ အတ္ထော။ ဝိမတိ၊၂။၉၃။ (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်

ဥပသဋ္ဌရောဂ (ပု) [ဥပသဋ္ဌ+ရောဂ] နှိပ်စက်တတ်သောရောဂါ၊ ကြံအူနီရောဂါ။ ဥပသဋ္ဌ-ရောဂေန ဝိယ အန္ဓော ဇဝ အဘိဟတ-သဗ္ဗတာ ဥပဟတဋ္ဌော။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၉၁။

ဥပသဋ္ဌာကာရ (ပု) [ဥပသဋ္ဌ+အာကာရ] ကပ်ငြိ-တွယ်တာသောအခြင်းအရာ။ ဥပသဂ(၂)ကြည့်။

ဥပသဒ္ဒ (ပု) [ဥပ+သဒ္ဒ] ဥပသဒ္ဒါ။ ဒဋ္ဌတ္ထာ ဟိ ဇတ္ထ ဥပသဒ္ဒေါ ဥပါယာသဥပကဋ္ဌာဒီသု ဝိယ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ရ၂။

ဥပသန္ဆ (ပု) [ဥပ+သမု+တ] (၁) ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-ငြိမ်သက်-တည်ငြိမ်-ခြင်း။ (၂) ဥပသန္ဓမည်သူ။ (အတ္ထဒဿီမြတ်စွာဘုရား၏ အဂ္ဂသာဝကဖြစ်သော ဥပသန္ဓထေရ်၊ ဝေဿ-ဘူမြတ်စွာဘုရား၏ အလုပ်အကျွေးဖြစ်သော ဥပသန္ဓထေရ်ဟု နှစ်ဦးတွေ့ရ၏။) (တိ)(၃) ငြိမ်းအေးစေတတ်သော၊ ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-ငြိမ်သက်-တည်ငြိမ်-သော၊သူ။ (၁) ဥပသန္ဓန္တိ ဝါ ဥပသမော ဝုစ္စတိ ၊... အစ္စန္တူပသမေန သန္ဓစိတ္တသာတိ အတ္ထော။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၄ရ။ (၂) သန္ဓော စ ဥပသန္ဓော စ၊ အဟေသုं အဂ္ဂ-သာဝကာ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၅၄။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ဖရ။ ဥပ-သန္ဓော နာမုပဋ္ဌာကော၊ ဝေဿဘုဿ မဟေ-သိနော။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃ရ၀။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ရ၀။ (၃) အဓိစေတသော ... ဥပသန္ဓဿ သဒါ သတိ-မတော။ ဝိ၊၂။ရရ။ ဥဒါန။၁၂ဂ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၄၃။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ရ၀။ မ၊ဋီ၊၁။၂၄၄။ တတော မာနာဘိသမယာ ဥပသန္ဓော စရိဿသိ။ သံ၊ ၁။၁၉၀။ သုတ္တနိ။၃၂၉။ ထေရ။ ၃ရ၀။ ထေရီ။ ၃၈၁။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂ဖရ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၅၁၅။ ဒီ၊ ဋီ၊၃။၂၁၄။ ဥပသန္ဓသာတိ ရာဂါဒီနံ ဥပ-သမေန (အစ္စန္တူပသမေန) ဥပသန္ဓဿ။ ဝိ၊ ဋ္ဌ၊၃။ဖရ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၃၂။ ရာဂါဒယော ဥပသမေတိတိ ဥပသန္ဓောတိ ဝါ ဒသေတုं ရာဂါဒိနန္တိ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၅၁။ ဥပသန္ဓော စရိဿသိတိ အထေဝံ အရိယမဂ္ဂေန မာနဿ အဘိသမယာ ခယာ ဝယာ ပဟာနာ ပဋိနိ-သဂ္ဂါ ဥပသန္ဓော နိဗ္ဗုတော သီတိဘူတော ... စရိဿသိ ဝိဟရိဿသိ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။ရရ။ ဥပသန္ဓောတိ စောရဇနိတသခေါဘဝူပသမေန ဥပသန္ဓော ဇနပဒေါ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။ဂ၃။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၁၀၀။

ဥပသန္ဆဥသန္ဒ (တိ) [ဥပသန္ဆ+ဥသန္ဒ] တည်

ကြည်ငြိမ်သက်ထက်မြက်သော၊ တည်ကြည်ငြိမ်သက်ခြင်းများသော၊သူ။ ဥပသန္ဆပတိသ-ကြည့်။

ဥပသန္ဆကာယဝစီကမ္မန္ဆ (တိ) [ဥပသန္ဆ+ကာယဝစီကမ္မန္ဆ] ငြိမ်သက်သော-ကာယကံဝစီကံ-ကိုယ်နှုတ်အမူအရာ-ရှိသော၊သူ။ သန္တာ-တိ ဥပသန္ဆကာယဝစီကမ္မန္ဆာ။ ဝိမာန၊ဌ။၂၄၆။

ဥပသန္ဆကာရဏ (နာ) [ဥပသန္ဆ+ကာရဏ] ငြိမ်သက်တည်ငြိမ်ခြင်း၏ အကြောင်း။ ဣမသ္မိ ပန ဘိက္ခုသံ္ဃသ္မိ ဥပသန္ဆကာရဏံ တုယ္ဟံ အပါကဋံ။ မ၊ဌ၊၃။၃။ ဥပသန္ဆကာရဏန္တိ ဥပသန္ဆဘာဝကာရဏံ။ မ၊ဋီ၊၃။၂။

ဥပသန္ဆကိလေသ (တိ) [ဥပသန္ဆ+ကိလေသ] ငြိမ်းအေး-ချုပ်ငြိမ်း-သော ကိလေသာရှိသော။ ဥပသန္ဆ သန္ဆ-ကြည့်။

ဥပသန္ဆစိတ္တ (နာ) [ဥပသန္ဆ+စိတ္တ] ငြိမ်းအေးသောစိတ်။ သမာပတ္တိယာ ဝိက္ခမ္ဘနေန ဟိ ဥပသန္ဆ-ကိလေသတ္တာ ဥပသန္ဆစိတ္တံ နာ သဗ္ဗထာ "ဥပသန္ဆသန္ဆ"တိ ဝုစ္စတိ။ ဥဒါန၊ဌ။၂၄၆။

ဥပသန္ဆဒရထ (တိ) [ဥပသန္ဆ+ဒရထ] ငြိမ်းအေး-ချုပ်ငြိမ်း-ပြီးသော ပူလောင်မှုရှိသော၊ ပူလောင်မှုချုပ် ငြိမ်းပြီးသော။ ကိလေသပရိ-ဠာဟာနံ ဒူရီဘာဝေန သုဋ္ဌု ဥပသန္ဆဒရထောတိ။ မ၊ဋီ၊၁။၂ရရ။

ဥပသန္ဆဒဿန (တိ) [ဥပသန္ဆ+ဒဿန] တည်ကြည်ငြိမ်သက်စွာ-တွေ့မြင်-ဖူးမြင်-အပ်သော၊သူ(ဘုရား)။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသန္ဆပတိသ(ဿ) (တိ) [ဥပသန္ဆ+ပတိ+သမ+ကို] တည်ကြည်ငြိမ်သက်စွာ-တွေ့မြင်-ဖူးမြင်-အပ်သော၊သူ(ဘုရား)။ ဥပသန္ဆံ ပတိသမ္မတိ အာလောကိယတိတိ ဥပသန္ဆ-ပတိသော(ဿော) ဥပသန္ဆဒဿနော ဥပသန္ဆ-ဥဿနော။ ဒီ၊ဋီ၊၂။ ၂၀၅။ ဥပသန္ဆပဒိဿ-ဟုလည်းရှိ၏။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသန္ဆပဒိဿ (တိ) [ဥပသန္ဆ+ပ+ဒိသ+အ။ ဒိသ ကို ဒိဿပြု] တည်ကြည်ငြိမ်သက်စွာ-တွေ့မြင်-ဖူးမြင်-အပ်သော၊သူ(ဘုရား)။ ဥပ-သန္ဆပဒိဿော (ဥပသန္ဆပတိသော) ဘဂ္ဂေ ဘဂဝါ။ ဒီ၊၂။၁၆၆။ ဥပသန္ဆပဒိဿော (ဥပ-သန္ဆပတိသော-က။ ဥပသန္ဆပတိဿော-သ္မာ။)တိ ဥပသန္ဆဒဿနော။ ဒီ၊ဌ၊၂။၂၃၁။ အထက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥပသန္ဆရူပ (တိ) [ဥပသန္ဆ+ရူပ] ငြိမ်သက်သူ၏အဖြစ်-ငြိမ်သက်ခြင်း-ဟူသော သဘောရှိသော၊သူ။ ဘိက္ခဝေ ဘိက္ခုနာ နာမ ကာယာ-ဒီဟိ ဥပသန္ဆရူပေန ဘဝိတဗ္ဗံ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၂၆၁။ (-ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၃ရ၆။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၅၆။)

ဥပသန္ဆဝစီသမာစာရ (တိ) [ဥပသန္ဆ+ဝစီသမာစာရ] ငြိမ်သက်သော နှုတ်အကျင့်ရှိသော၊သူ။ သောတိ ဥပသန္ဆဝစီသမာစာရော ပုဂ္ဂလော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃ရ၆။

ဥပသန္ဆသန္ဆ (တိ) [ဥပသန္ဆ+သန္ဆ] ငြိမ်းအေးသည်ဖြစ်၍ ငြိမ်သက်သော၊ ငြိမ်းအေး ငြိမ်သက်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသန္ဆသန္ဆစိတ္ဆ (တိ) [ဥပသန္ဆသန္ဆ+စိတ္ဆ] ငြိမ်းအေးသည်ဖြစ်၍ ငြိမ်သက်သောစိတ်ရှိသော၊ ငြိမ်းအေးငြိမ်သက်သောစိတ်ရှိသော၊ အလွန်ငြိမ်းအေးခြင်းကြောင့် ငြိမ်သက်သော စိတ်ရှိသော၊သူ။ ဥပသန္ဆသန္ဆစိတ္ဆာသု၊ နေတ္ထိစ္ဆိန္နသ-ဘိက္ခုနော။ ဝိက္ခိဏော ဇာတိသံသာရော၊ မုတ္တော သော မာရဗန္ဓနာ။ ဥဒါန။၁၃၂။ ဥပ-သန္ဆမေဝ ဟုတ္ဝာ သန္ဆံ စိတ္တံ ဇေတသာတိ ဥပသန္ဆသန္ဆစိတ္ဆော၊ သမာပတ္တိယာ ဝိက္ခမ္ဘနေန ဟိ ဥပသန္ဆကိလေသတ္တာ ဥပသန္ဆစိတ္တံ နာ သဗ္ဗထာ ဥပသန္ဆသန္ဆန္တိ ဝုစ္စတိ တသ ဥပ-

သမသ အနစ္စန္ဒိကဘာဝတော၊ နိ တထာ အဂ္ဂမဂ္ဂေန၊ တေန ပန အစ္စန္တမေဝ ကိလေ-သာနံ သမုစ္ဆိန္နတ္တာ အရဟတော စိတ္တံ ပုန ကိလေသာနံ အနုပသမေတဗ္ဗတာယ သမထ-ဝိပဿနာဟေဋ္ဌိမမဂ္ဂေဟိ ဥပသန္တကိလေသံ ဟုတ္တာ အစ္စန္တသန္တဘာဝတောဝ ဥပသန္တသန္တန္တိ ဝုစ္စတိ။ ... ဥပသန္တန္တိ ဝါ ဥပသမော ဝုစ္စတိ၊ တသ္မာ ဥပသန္တသန္တစိတ္တသ္သာတိ အစ္စန္တ-ပသမေန သန္တစိတ္တသ္သာတိ အတ္ထော။ ... ဘုသံ ဒဠှံ ဝါ သန္တံ ဥပသန္တံ၊ တေန ဥပသန္တေန. ဥပသန္တမေဝ ဟုတ္တာ သန္တံ ဥပသန္တသန္တံ၊ တာဒိသံ စိတ္တံ ဧတဿာတိ သဗ္ဗံ ပုရိမ-သဒိသမေဝ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၄၆-ရ။

ဥပသန္ဆသဘာဝ (တိ) [ဥပသန္ဆ+သဘာဝ] အေး-ဆေးသော သဘောရှိသော၊ ငြိမ်သက်သော သဘောရှိသော၊သူ။ ကောစိ ယုဝါပိ မဏ္ဍနက-ဇာတိကော နိ ဟောတိ ယထာ ဥပသန္ဆ-သဘာဝေါ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၅ရ။ သာရတ္ထ၊၂။၁ရ၉။ သာရတ္ထ၊၃။၄၃၉။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၄၂။ သဗ္ဗကာလံ ဥပသန္ဆသဘာဝေါဝ ဟောတိ။ ဣတိဝုတ်၊ ဋ္ဌ။၂၈၁။

ဥပသန္ဆာကာရ (ပု) [ဥပသန္ဆ+အာကာရ] ငြိမ်း-အေး-ငြိမ်သက်-သော အခြင်းအရာ။ စိတ္တေန အနုပသန္ဆော နိ ဥပသန္ဆာကာရံ ဒဿေတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၃။

ဥပသန္ဆိန္ဒြိယ (တိ) [ဥပသန္ဆ+ဣန္ဒြိယ] ငြိမ်-သက်သော ဣန္ဒြေရှိသော၊သူ။ ဝိပ္ပသနာရဟဒ-မိဝ ဥပသန္ဆိန္ဒြိယံ ဘိက္ခုသံယံ ပုနပ္ပုနံ အနုဝိ-လောကေတ္တာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၃၉။

ဥပသန္ဆ(န္ဆ)ပသန္ဆ (တိ) [ဥပသန္ဆ+ဥပသန္ဆ] ငြိမ်းအေးငြိမ်သက်သော၊ အလွန်ငြိမ်းအေး ငြိမ်သက်သော၊သူ။ ဘိယ္ယောသော မတ္တာယ ဘိက္ခု သမဂ္ဂါ ဇာတာ အဘိဝိယ ဥပသန္ဆ-ပသန္ဆာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၄၈။ သာတိသယံ အဘိဏှဋ္ဌ ဥပသမပ္ပတ္တိယာ အတိဝိယ ဥပသန္ဆ(ပသန္ဆာ။ မ၊ဋီ၊၃။၂ဖ၀။ ဥပသန္ဆ(ပသန္ဆော ဝိယ သော-တာပန္နော ဝိယ သကဒါဂါမီ ဝိယ စ ဝိဟရတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၈၂။ (-ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ရဖ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၅ဝဖ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၅၃။) ကေစ္စော ပုဂ္ဂလော တာဝဒေဝ ... ဥပသန္ဆ(ပသန္ဆော ဟောတိ။ အံ၊၂။၃၄၅။ ဥပသန္ဆ(ပသန္ဆောတိ ဥပသန္ဆော ဝိယ ဥပ-သန္ဆော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။ဝ၃ဝ။

ဥပသန္ဆ(ပသန္ဆ(ဩဇာရိကဘာဝ (ပု) [ဥပသန္ဆ(ပသန္ဆ+(ဩဇာရိကဘာဝ] ရုန်ရင်း ကြမ်းတမ်း-သော စျာန်အင်္ဂါတို့၏ အလွန်ငြိမ်သက်သည်၏ အဖြစ်။ တေသံ ဟိ ဝသေန ယထာနုပုဗ္ဗံ ဥပသန္ဆ(ပသန္ဆ(ဩဇာရိကဘာဝါယ ဘဝဂ္ဂ-သမာပတ္တိယာ သခ်ါရာဝသေသသုခုမတံ ပတ္တာ ... နိရုဇ္ဈန္တိ။ မ၊ဋီ၊၂။၂ရ၁။

ဥပသပ္ပသိ (ကြို) [ဥပ+သပ္ပ+အ+သိ] ချဉ်းကပ်-၏။ ယဒိ ဧဝံတုကာမောသိ၊ ကထံ တမုပ-သပ္ပသိ။ အလက်ံ၊ဂါထာ။ရဝ။ ကထမုပသ-ပ္ပသိ ကထမုပဂစ္ဆသိ။ အလက်ံ၊ဋီ။နှာ။ဝ၁ဝ။

ဥပသမ၁ (ပု) [ဥပ+သမု+အ။ ဥပ၈မ-သံ](၁) (က) ချုပ်ငြိမ်းခြင်း၊ ငြိမ်းအေးခြင်း၊ ငြိမ်-သက်ခြင်း။ (ခ) စောင့်စည်းခြင်း။ (တိ) (၂) ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-ငြိမ်သက်-ရာဖြစ်သော (နိဗ္ဗာန်)။ (၃) ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-ငြိမ်သက်-စေတတ်-ကြောင်းဖြစ်-သော(မဂ်၊ အရဟတ္တ-ဖိုလ်၊ ခန္ဓာ၊ သောမနဿ၊ စျာန် စသည်)။ (၁)(က) တံ ခေါ ပန မေ ပဠေသိခ ဗြဟ္မစရိယံ နိ နိဗ္ဗိဒါယ နိ ဝိရာဂါယ နိ နိရောဓာယ နိ ဥပသမာယ...သံဝတ္တတိ။ ဒီ၊၂။၂ဝ၁။ (-ဒီ၊၁။ ၁ရ၄။ပဋိသံ။၄၂။ မဟာနိ။၁၄၂။) နိ ဥပသ-မာယာတိ ဝဋ္ဋသ ဝူပသမနတ္ထာယ နိ သံဝ-တ္တတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ဝ၁၁။ နိ ဥပသမာယာတိ နိ

ဝဋ္ဋသ ဥပသမနုတ္ထာယ။ ... နိရောဓာယ ဥပသမာယာတိ နိဗ္ဗာနံ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၂၆၄။ (-ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၂၀၁။ မဟာနိ၊ဌ။၂၆၄။) မဇ္ဈိမ ပဋိပဒါ ... ဥပသမာယ အဘိညာယ သမ္ဗောဓာယ နိဗ္ဗာနာယ သံဝတ္တတိ။ ဝိ၊၃။၁၄။ သံ၊၃။၃၆၉။ ပဋိသံ။၃၃၀။ ဝေဒနာနံ နိရောဓာ ဥပသမာ။ သံ၊၁။၂။ ဝိတက္ကာ ဥပသမံ ဂစ္ဆန္တိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။ရ၉။ ဥပသမာယာတိ ကိလေသူပသမတ္ထာယ။ သံ၊ဌ၊၃။၆ရ၊၃၂၈။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၂၁၆။ သာရတ္ထ၊၃။၁၆၉။ တေ သတ္တာသ သမံ ဥပသမံ ဝူပသမံ နိရောဓံ ပဋိပဿဒ္ဓိန္တိ ဝဒန္တိ။ မဟာနိ။၂၁၉။ ဥပသမန္တိ အတ္ထံ သမံ။ မဟာနိ၊ဌ။၃၁၅။ သဗ္ဗာကုသလာဘိသင်္ခါရာနံ သမာယ ဥပသမာယ ဝူပသမာယ နိဗ္ဗာနာယ။ မဟာနိ။၂၃ရ။ ဥပသမာယာတိ ဥပရူပရိသမနုတ္ထာယ။ မဟာနိ၊ဌ။၃၂၁။ (ခ) ဣမိနာ မေ ဘန္တေ ဥပသမေန ဥဒယဘဒ္ဒါ ကုမာရော သမန္နာဂတော ဟောတု။ ဒီ၊၁။၄ရ။ ဥပသမန္တိ သံယမံ။ အာစာရသမ္ပတ္တိန္တိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၁ရ။ (အဋ္ဌကထာ-သျှမျှား၌ ဥပသမ- ကို "ငြိမ်သက်ခြင်း"ဟုပင် အနက်ပေးကြသည်။ ဋီကာအဖွင့်သို့လိုက်၍ "စောင့်စည်းခြင်း" ဟူသောအနက် ထည့်လိုက်သည်။) (တိ)(၂)(၃) ဥပသမ္မတိ ဇတ္ထ ဒုက္ခန္တိ ဥပသမော၊ နိဗ္ဗာနံ။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၂၄။ တေ ဧဝ ဥပသမေတိတိ ဥပသမော အရိယမဂ္ဂေါ ဧဝ။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၂၄။ (-ဣတိဝုတ်၊ဌ။၂ရ၅။) ဥပသမောပိ ကိလေသူပသမန္တေ ဇာတတ္တာ နိဗ္ဗာနသင်္ခါတဥပသမာရမ္မဏတ္တာ ဝါ တဒေဝ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။၃၁၃။ ဥပသမောတိ စ ဝိသေသတော အဂ္ဂဖလဉာဏံ ဝုစ္စတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၄၀။ ပဝိဝေကရသံ ပိတ္တာ၊ ရသံ ဥပသမသု စ။ ဓမ္မ။၄၃။ သုတ္တနိ။၃၁၈။ ဇာ၊၁။၁၂၉။ ဥပသမသု စာတိ ကိလေသူပသမနိဗ္ဗာနသု စ ရသံ ပိတ္တာ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၁ရ၄။ ဥပသမသု စာတိ ကိလေသူပသမေန လဒ္ဓသောမနဿသု။ ဇာ၊ဌ၊၃။၁၃။ ဒမော စ သော ဗျာပါဒါဒီနံ ဝိနယနဋ္ဌေန တေသံ ယေဝ ဥပသမနဋ္ဌေန ဥပသမောစာတိ ဒမူပသမော အဓိဝါသနခန္တိ။ မ၊ဋီ၊၃။၄၂၃။

ဥပသမ၂ (ပု) [ဥပသမ+ဂုဏ] နိဗ္ဗာန်၏ ဂုဏ်ကျေးဇူး၊(ပြည်၊သျှ)။ တသ္မိံ သမယေ စိတ္တံ ဟောတိ ဥပသမံ အာရဗ္ဘာတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၈၅။

ဥပသမကရ (တိ) [ဥပသမ+ကရ] (ဝဋ်ဒုက္ခ, ကိလေသာစသော အပူမီးတို့၏) ငြိမ်းအေးခြင်းကို ပြုတတ်သော။ ဩပသမိကေတိ ဥပသမ-ကရေ၊ ဝိဝဋ္ဋူပနိဿိတေ။ အံ၊ဌ၊၂။၃၃၅။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃ရ၅။)

ဥပသမဂရုက (တိ) [ဥပသမ+ဂရုက] နိဗ္ဗာန်ကို အလေးအမြတ်ပြုလေ့ရှိသော၊ နိဗ္ဗာန်သို့ ညွတ်သော၊သူ။ ဧဝံ သန္တေပိ ဥပသမဂရုကေန ပုထုဇ္ဇနေနာပိ မနသိကာတဗ္ဗာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၈၆။ ဥပသမဂရုကေနာတိ နိဗ္ဗာနနိန္နေန။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၄၉။

ဥပသမဂါမိ (တိ) [ဥပသမ+ဂါမိ] ကိလေသာတို့ကိုငြိမ်းစေတတ်သော ကုသိုလ်သို့ ရောက်သော။ (ဥပသမ[2](တိ)(၃)လည်းကြည့်။) ဣဒ္ဓိ-ဒါယိ ဘိက္ခု သဒ္ဓိန္ဒြိယံ ဘာဝေတိ ဥပသမ-ဂါမိံ။ မ၊၂။၂၀၄။ ဥပသမမာနံ ဂစ္ဆတိ, ကိလေသူပသမတ္ထံ ဝါ ဂစ္ဆတီတိ ဥပသမဂါမိ။ မ၊ဌ၊၁။၁ရ၆။ ဥပသမမာနံ ဂစ္ဆတီတိ ဝိဂ္ဂဟနဝသေန သမုစ္ဆေဒဝသေန ကိလေသေ ဥပသ-မေန္တံ ဝတ္တတိ၊ ပုဗ္ဗဘာဂိန္ဒြိယာနိ ဧဝ ဝါ အဓိပ္ပေတာနိ၊ တေနဝါဟ "ကိလေသူပသမတ္ထံ ဝါ ဂစ္ဆတီ"တိ။ မ၊ဋီ၊၃။၁၂၀။

ဥပသမဂုဏ (ပု) [ဥပသမ+ဂုဏ] (က) ငြိမ်းအေးငြိမ်သက်ခြင်းဂုဏ်။ (ခ) နိဗ္ဗာန်၏ဂုဏ်။ (က) သန္ဓိကာဝစရာနံ ဝတ ဘော သာဝကာနံ အယဉ္စ ဥပသမဂုဏော သတ္ထု ကိဝရူပေါ

ဘဝိဿတိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။ ၂၉၀။ (ခ) ဥပသမဂုဏာနံ ပန ဂမ္ဘီရတာယ...အပ္ပနံ အပ္ပတ္တာ ဥပစာရ-ပ္ပတ္တာမေဝ စျာနံ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၂၈၅။

ဥပသမတိ (ကြို) [ဥပ+သမ+အ+တိ။ နီတိ၊ ဓာ။၁၃၃။] ငြိမ်း၏၊ ငြိမ်းအေး၏၊ ချုပ်ငြိမ်း၏။ တံ ပန ဝဋ္ဋဒုက္ခံ ကိလေသေသု ဥပသန္တေသု ဥပသမတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂၆၅။ ဥပသမန္တိ ဝိတက္ကာ (ထေရ။ ၂၃၁)တံ ... သဗ္ဗေပိ နဝ မဟာဝိတက္ကာ အရိယမဂ္ဂါဓိဂမေန ဥပသမန္တိ။ ထေရ၊ဌ၊၁။ ၁၅၄။ ဝူပသမီသု သခါရာတိ ... ဝိသေသေန ဥပသမီသု။ ဥဒါန၊ဌ။၃၉၀။

ဥပသမဒဿန (နာ) [ဥပသမ+ဒဿန] ငြိမ်သက်-ငြိမ်းအေး-မှုကို ဖော်ပြခြင်း။ အန္တော ဥပသမေ အဝိဇ္ဇမာနေယေဝ စ ဗဟိ ဥပသမ-ဒဿနေန အတိသန္တေ ဝိယ ...ကုဟက-ပုဂ္ဂလေ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၅၇။

ဥပသမန[၁] (နာ) [ဥပ+သမု+ယု] ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-ငြိမ်သက်-ခြင်း။ မနစ္ဆဋ္ဌာနံ ဣန္ဒြိယာနံ ဥပသမနေန ... ဥပသန္တော။ ထေရ၊ဌ။၁။၃၈။ (-ဣတိဝုတ်၊ဌ။ ၂၆၀။)

ဥပသမန[၂] (နာ) [ဥပ+သမု+ဏော+ယု] ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-ငြိမ်သက်-စေခြင်း။ ဥပသမာ-ဓိဋ္ဌာနသမုဒါဂတဿ သယံ ဥပသန္တဿ ပရေသံ ဥပသမေန ဥပသမာဓိဋ္ဌာနံ ပရိပုဏ္ဏံ။ စရိယာ၊ ဌ။၃၁၆။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၉၅။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၉၃။ (-စူဠနိ၊ဌ။ ၂၂။)

ဥပသမနာကာရ (ပု) [ဥပသမန+အာကာရ] ငြိမ်သက်ခြင်းဟူသော အခြင်းအရာ။ ဥပသမ-ပစ္စုပဋ္ဌာန-ကြည့်။

ဥပသမနိမိတ္တ (နာ) [ဥပသမ+နိမိတ္တ] ချုပ်ငြိမ်းခြင်း၏ အကြောင်း။ ကာမသညာဒီနံ ပါပသညာနံ ဥပသမနိမိတ္တံ အစ္ဆဋ္ဌသုခံ နိဗ္ဗာနံ အာရာဓေတိ။ ထေရီ၊ဌ။၁၃။

ဥပသမန္ဓိ (ကြို) [ဥပ+သမု+အ+အန္ဓိ] ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-ကုန်၏။ ဥပသမတိ-ကြည့်။

ဥပသမပစ္စုပဋ္ဌာန (တိ) [ဥပသမ+ပစ္စုပဋ္ဌာန] စိတ်၏ငြိမ်သက်ခြင်းဟူသော အခြင်းအရာ အားဖြင့် ဉာဏ်ဌိတပေါ်လာသော တရား (သမာဓိ)။ ဥပသမပစ္စုပဋ္ဌာနော။ အဘိ၊ဌ၊ ၁။၁၆၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၉၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၀၈။ အဝူပသမလက္ခဏဿ ဝိက္ခေပဿ ပဋိပက္ခ-တာယ စိတ္တဿ ဥပသမနာကာရေန ပစ္စု-ပတိဋ္ဌတိတိ ဥပသမပစ္စုပဋ္ဌာနော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁၄၂။

ဥပသမပဋိပက္ခ (ပု) [ဥပသမ+ပဋိပက္ခ] ငြိမ်း-အေးမှု၏ ဆန့်ကျင်ဘက်။ ဥပသမပဋိပက္ခော အနုပသမော။ အံ၊ဌ၊၂။၃၃၅။ (-ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။၁၈၃။)

ဥပသမပရိဗာဟိရ (တိ) [ဥပသမ+ပရိဗာဟိရ] ငြိမ်သက်တည်ကြည်ခြင်း၏ အပဋ္ဌေဖြစ်သော။ ငြိမ်သက်တည်ကြည်မှု ကင်းသော။ တေ ဥပ-သမပရိဗာဟိရေန အာစာရေန ဘုဇ္ဈမာနေ အသံယတိန္ဒြိယေ အဝိနီတဂ္ဂရိယာပထေ ဒိဿာ စိန္တေသိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၃၃။ ဥပသမပရိဗာဟိရေနာတိ ဥပသမတော ပရိဗာဟိရေန ဥပသမရဟိ-တေနာတိ အတ္ထော။ သာရတ္ထ၊၁။၁ ၂၇။

ဥပသမပရိယာယ (ပု) [ဥပသမ+ပရိယာယ] ဥပသမပရိယာယ်။ သာဝကေသု အနည-သာဓာရဏံ ကိလေသပ္ပဟာနံ အဂ္ဂဖလံ ဝါ ဥပသမပရိယာယေန ဝုတ္တံ။ ဥဒါန၊ဌ။ ၂၄၆။

ဥပသမပရိယောသာန (နာ) [ဥပသမ+ပရိယော-သာန] ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-ခြင်း၏ အဆုံး။ အနဝသေသကိလေသာနံ ဥပသမပရိယော-သာနေ ဇာတံ အဂ္ဂဖလမေဝေတ္ထ ဥပသမော

နာမ။ ဥဒါန၊၂။၂၄၆။

ဥပသမပွတ္ထိ (ထီ) [ဥပသမ+ပတ္ထိ] ငြိမ်းအေး-ငြိမ်သက်-ခြင်းသို့ရောက်ခြင်း။ သာတိသယံ အဘိကၠဠ ဥပသမပွတ္ထိယာ အတိဝိယ ဥပ-သန္တုပသန္တာ။ မ၊ဌီ၊၃။၂၆၀။

ဥပသမဗျဥ္ဇန (နာ) [ဥပသမ+ဗျဥ္ဇန] အပေါ် ရုံစုလျှားတဘက်။ မဟာပဋိဂ္ဂဟကန္တိ မဟန္တံ ဥပသမဗျဥ္ဇနံ (ဥပသံဗျာနံ?)။ သံဌီ၊၁။၃၃၂။

ဥပသမမဂ္ဂ (ပု) [ဥပသမ+မဂ္ဂ] ငြိမ်းအေးခြင်း ဟူသောအကြောင်းတရား၊ ငြိမ်းအေးကြောင်း လမ်းစဉ်။ ဥပသမမဂ္ဂေါ ပဿဒ္ဓိသမ္မောဗ္ဗဂေါ်။ ပဋိသံ။၂၊၆၆။

ဥပသမမဏ္ဍ (ပု) [ဥပသမ+မဏ္ဍ] ငြိမ်းအေး-ခြင်းဟူသော-အကြည်ဓာတ်-ကြည်လင်သော သဘောတရား။ ဥပသမမဏ္ဍော ပဿဒ္ဓိ-သမ္မောဗ္ဗဂေါ်။ ပဋိသံ။၂၊၆၉။

ဥပသမမာန (တိ) [ဥပ+သမု+ဏော+မာန] ငြိမ်း-အေးစေတတ်သော(ကုသိုလ်)။ ဥပသမဂါမိ-ကြည့်။

ဥပသမယုတ္တ (တိ) [ဥပသမ+ယုတ္တ] ငြိမ်သက်-ခြင်းနှင့် ယှဉ်သော။ သန္ဓံ ဟိတိ ဥပသမ-ယုတ္တမေဝ။ ဇာ၊၃၊၆။၁၀၄။

ဥပသမရတိ (ထီ) [ဥပသမ+ရတိ] ကိလေသာ-ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-ခြင်းဌ မေ့လျော့ခြင်း။ ဥပသမရတိ(မဟာနိ။၃၆၃)နှင့် ကိလေသ-ဝူပသမေ ရတိ။ မဟာနိ၊၃။၃၈၉။

ဥပသမရဟိတ (တိ) [ဥပသမ+ရဟိတ] ငြိမ်-သက်တည်ကြည်ခြင်းမှကင်းသော။ စိတ္တမ္ပိ ဟိ တထာ နာနာရမ္မဏေသု ဝမ္ပိတံ ဥပသမ-ရဟိတန္တိ ဒဿေတဗ္ဗံ။ မူလဋီ၊၂။၁၅၅။ (-သာရတ္ထ၊၁။၁၂၂ရ။)

ဥပသမလက္ခဏ (နာ) [ဥပသမ+လက္ခဏ] (၁) ငြိမ်းအေးခြင်းလက္ခဏာ။ (တိ)(၂) ငြိမ်းအေးခြင်း-လက္ခဏာရှိသော။ (၁) ပဿဒ္ဓိသမ္မောဗ္ဗဂ်သ-ဥပသမလက္ခဏံ။ မ၊ဌ၊၁။၅၀။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁၉၃။ မဟာနိ၊ဌ။၁၅၅။ (ဒီ၊ဌ၊၁။၆၃-အလာ:တူ၀ါကျ၌ ဝူပသမလက္ခဏံ-ဟုရှိ၏။) ဥပသမလက္ခဏန္တိ ကာယစိတ္တပရိဋ္ဌာဟူပသမလက္ခဏံ။ မ၊ဌီ၊၁။ ၁၀၄။ (တိ)(၂) ဥပသမလက္ခဏော ပဿဒ္ဓိ-သမ္မောဗ္ဗဂေါ်။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၂၁။ အဘိ၊ဌ၊၂။၂၉၆။ ဥဒါန၊ဌ။၁၂၉။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၁၂၅။ ဥပသမော ကာယစိတ္တပရိဋ္ဌာဟာနံ ဝူပသမနံ လက္ခဏံ ဧတဿာတိ ဥပသမလက္ခဏော။ ဒီ၊ဌီ၊၂။၁၂၉။ (-အံ၊ဌ၊၁။၃၉၀။ အံ၊ဌီ။၁။၂၅၀။)

ဥပသမသံဝတ္တနိက (တိ) [ဥပသမ+သံဝတ္တနိက] (ရာဂစသည်တို့၏) ချုပ်ငြိမ်းခြင်းကိုဖြစ်စေ-တတ်သော-နိုင်သော။ (သဂ္ဂသံဝတ္တနိက-ဒီ၊ဌ၊ ၁။၁၄၃-ကြည့်။) ဓမ္မော သွာက္ခာတော ... ဥပသမသံဝတ္တနိကော။ ဒီ၊၃။၉၉။ (-မ၊၁။၉၆။ မ၊ဌီ၊၂။၁၃။)

ဥပသမသိရီ (ထီ) [ဥပသမ+သိရီ] ငြိမ်သက်-ခြင်းဟူသော အသရေ။ ပဗ္ဗဇိတာနုရူပံ ဥပ-သမသိရိံ ဒဿယမာနာ နဂရံ ဘိက္ခာယ ပဝိသိံသု။ မ၊ဌ၊၃။၄၆။

ဥပသမသုခ (နာ) [ဥပသမ+သုခ] (ရာဂ အစ-ရှိသောကိလေသာတို့) ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-မှုကို သယ်ဆောင်တတ်သော ချမ်းသာ၊ ကိလေ-သာတို့ ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-ခြင်းကြောင့် ဖြစ်-သောချမ်းသာ။ ဣဒံ ဝုစ္စတိ နေက္ခမ္မသုခံ ပဝိ-ဝေကသုခံ ဥပသမသုခံ သမ္မောဓ(ဓိ)သုခံ အာသေဝိတဗ္ဗံ။ မ၊၂။၁၁၈။ မ၊၃။၂၆၅၊ (-၁၅၂။ အံ၊၂။၂၅။ အံ၊၃။၁၅၄။ စူဠနိ။၂၆၉။) ရာဂါဒီနံ ပန ဝူပသမတ္ထာယ သံဝတ္တတိတိ ဥပသမသုခံ။ မ၊ဌ၊၄။၁၁၃။ ရာဂါဒီနံ ဥပသမာ-ဝဟံ သုခံ ဥပသမသုခံ။ မ၊ဌီ၊၃။၃၂၅။ ဥပ-

သမသုခန္တိ ကိလေသုပသမံ ဖလသမာပတ္တိ-သုခံ။ စူဠနိ၊ဌ။၁၂၄။ (-မဋ္ဌ၊၃။၁၁၉။ သံ၊ဌ၊ ၃။၂၀၀။ မဟာနိ၊ဌ။၄၁၅။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၃၉။ အံ၊ဋီ၊ ၃။၁၄။) ကမ္မဋ္ဌာနံ မနသိကရောန္တသ ဥပသမသုခံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ သံ၊ဌ၊၁။ရ၉။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၃၃ရ။ ဥပသမသုခန္တိ ကိလေသာနံ ဝူပ-သမေန ပဝတ္တသုခံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၁၉။ (-သာရတ္ထ၊ ၃။၃၉၄။ မ၊ဋီ၊၁။၃၉၁။ အံ၊ဋီ၊၁။၂ဖ၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။၁၅၈။)

ဥပသမသုခပွတ္တိ (ထီ) [ဥပသမသုခ+ပတ္တိ] (ကိလေသာ)ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-မှုချမ်းသာ သို့ရောက်ခြင်း၊ (ကိလေသာ) ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-မှုချမ်းသာကို ရခြင်း။ ဤတော ဗဟိဒ္ဓါ နတ္ထိ သစ္စဝဝတ္ထာနံ၊ ကုတော စတု-သစ္စပွကာသနာ ဝါ သမထဝိပဿနာကော-သလ္လံ ဝါ ဥပသမသုခပွတ္တိ ဝါ။ နေတ္တိ။၉၁။ ဥပသမသုခပွတ္တိတိ ကိလေသာနံ ဝူပသမ-သုခါဓိဂမော။ နေတ္တိ၊ဌ။၁၉၄။

ဥပသမသုခါဓိဂမ (ပု) [ဥပသမသုခ+အဓိဂမ] (ကိလေသာ) ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-မှုချမ်းသာ ကိုရခြင်း။ ပညာပယောဂသမ္ပတ္တိယာ ဥပသမ-သုခါဓိဂမေန စ အနိရသာဒံ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၃၃၄။ မ၊ဋီ၊၁။၃၉၁။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၄၄၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၅၉။

ဥပသမသုခါနုဓိဂမ (ပု) [ဥပသမသုခ+အနုဓိဂမ] (ကိလေသာ) ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-မှုချမ်းသာကိုမရခြင်း။ ယသ္မိံ သမယေ စိတ္တံ ပညာပယောဂမန္ဒတာယ ဝါ ဥပသမသုခါ-နုဓိဂမေန ဝါ နိရသာဒံ ဟောတိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၃၈၃။ မ၊ဌ၊၁။၃၀၂။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။၂၇၁။ (-ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။၁၄၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၃၁။ သာရတ္ထ၊ ၂။၂၂၈။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၄ဖ။)

ဥပသမဟေတု (ထီ၊ပု) [ဥပသမ+ဟေတု] ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-ခြင်း၏အကြောင်း။ သဗ္ဗ-သင်္ခါရာနံ ဥပသမဟေတုတာယ သင်္ခါရူ-ပသမော။ ဤတိဝုတ်၊ဌ။၁၅ရ၊(-၂ရ၅။ ထေရီ၊ ဌ။၁ရ၀။)

ဥပသမာ (ထီ) [ဥပ+သမု+အ+အာ] ဥပသမာ ထေရီမ။ ဥပသမေ တရေ ဩယံ၊ မစ္ဆုမ်ေယ့ သုဒုတ္တရံ။ ထေရီ။၃ရ၈။ ဥပသမေတိ တံ အာလပတိ။ ထေရီ၊ဌ။၁၄။ ဤတော ပရံ ဓိရာ ဝိရာ မိတ္တာ ဘဒြာ ဥပသမာတိ ပဌ္ဌန္ဒ ထေရိနံ ဝတ္ထု ဧကသဒိသမေဝ။ ထေရီ၊ဌ။၁၂။

ဥပသမာဓိဌာန (နာ) [ဥပသမ+အဓိဌာန] (၁) ကိလေသာ-ချုပ်ငြိမ်း-ငြိမ်းအေး-ငြိမ်သက်-မှုဟူသော အဓိဌာန်တရား၊ ဥပသမအဓိဌာန်။ (ကိလေသာငြိမ်းအေးမှုကိုပင် ဂုဏ်လွန်ကဲသော ပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ မိမိ၏သမ္မာပဋိပတ်၌ တည်ကြောင်း, တည်ရာ, တည်ခြင်းဖြစ်သောကြောင့် ဥပသမာဓိဌာန ဟုခေါ်သည်။ (ဒီ၊ဌ၊၃။ ၂၀၅။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂၄၀။) (တိ)(၂) ကိလေသာ ငြိမ်းအေးမှု ဟူသော တည်ရာရှိသော၊သူ။ (၁) စတ္တာရိ အဓိဌာနာနိ၊ ပညာဓိဌာနံ သစ္စာဓိဌာနံ စာဂါ-ဓိဌာနံ ဥပသမာဓိဌာနံ။ ဒီ၊၃။၁၉၁။ (-စရိယာ၊ ဌ။၃၁၄။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၉၅။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၉၁။) (တိ)(၂) ပညာဓိဌာနော သစ္စာဓိဌာနော စာဂါ-ဓိဌာနော ဥပသမာဓိဌာနော။ မ၊၃။ ၂ရ၃။

ဥပသမာဓိဌာနပရိဂ္ဂဟိတ (တိ) ဥပသမာဓိဌာန+ ပရိဂ္ဂဟိတ] ဥပသမအဓိဌာန်ဖြင့် သိမ်းယူ အပ်သော။ ဥပသမာဓိဌာနပရိဂ္ဂဟိတာန် သစ္စ-စာဂပညာဓိဌာနာနိ။ စရိယာ၊ဌ။၃၁၅။ ဒီ၊ဋီ၊ ၁။၉ဖ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၉၂။

ဥပသမာဓိဌာနပရိပူရဏ (နာ) [ဥပသမာဓိဌာန+ ပရိပူရဏ] ဥပသမအဓိဌာန်တရား၏ ပြည့်စုံခြင်း။ ဝရော ဥပသမာဓိဌာနပရိပူရဏေန ခုဒ္ဒကာ၊ဌ။၁ဖ၂။(-ဤတိဝုတ်၊ဌ။၁၃။ စရိယာ၊ ဌ။၃၁ဖ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၉ရ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၉၄။)

ဥပသမာဓိဌာနသမုဒါဂတ(တိ)[ဥပသမာဓိဌာန+သမုဒါဂတ] ဥပသမအဓိဌာန်-သို့ကောင်းစွာရောက်သော-နှင့်ပြည့်စုံသော။ ဥပသမာဓိဌာန-သမုဒါဂတသ သယံ ဥပသန္တသ ပရေသံ ဥပသမေန ဥပသမာဓိဌာနံ ပရိပုဏ္ဏံ။ စရိယာ၊ ဌ။၃၁၆။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၉၇။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၉၃။

ဥပသမာဓိဌာနသမုဒါဂမ (ပု) [ဥပသမာဓိဌာန+သမုဒါဂမ] ဥပသမအဓိဌာန်သို့ ကောင်းစွာရောက်ခြင်း။ ဥပသမာဓိဌာနသမုဒါဂမေန စိတ္တဝိသုဒ္ဓိ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၁ ၂။ (-စရိယာ၊ဌ။၃၁၆။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၉၇။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၉၃။)

ဥပသမာနုပြူဟိတ (တိ) [ဥပသမ+အနုပြူဟိတ] ကိလေသာချုပ်ငြိမ်းခြင်းကြောင့် ကြီးပွားတိုးတက်သော။ သဗ္ဗာ ဟိ ပါရမိယော သစ္စပ္ပဘာဝိတာ စာဂါဘိဗျဋ္ဌိတာ ဥပသမာနုပြူဟိတာ (ဥပသမောပပြူဟိတာ) ပညာပရိသုဒ္ဓါ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၁ ၂။ စရိယာ၊ဌ။၃၁၅။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၉၆။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၉၂။

ဥပသမာနုဿတိ (ထီ) [ဥပသမ+အနုဿတိ] နိဗ္ဗာန်-နိဗ္ဗာန်၏ဂုဏ်-ကို အာရုံပြု၍ အဖန်ဖန် အထပ်ထပ် အောက်မေ့အမှတ်ရသော သတိတရား၊ အရိယမဂ်ကို အာရုံပြု၍ အဖန်ဖန် အထပ်ထပ်အောက်မေ့အမှတ်ရသော သတိတရား၊ ဥပသမာနုဿတိ။ (ဥပသမ[3](တိ) (၂)(၃)ကြည့်။)

အနုဿတိကမ္မဋ္ဌာန်းဆယ်ပါးတို့တွင် တစ်ပါးအပါအဝင်ဖြစ်သော ဤဥပသမာနုဿတိ ဟူသည် နိဗ္ဗာန်၏ဂုဏ်ကို အာရုံပြု၍ အဖန်ဖန် အထပ်ထပ်ရှုမှတ်စီးဖြန်းရသော ကမ္မဋ္ဌာန်း ဖြစ်၏။ အံ၊၁။၃၄၃။ သံ၊၂။၅၃၅၊ ၅၄၃- ပါဠိတော်တို့၌ ဟောတော်မူအပ်သော နိဗ္ဗာန်၏ဂုဏ်တော်များကို အာရုံပြုရှုမှတ်ရမည်ဖြစ်၏။ ထိုဂုဏ်တော်များမှာ-မဒနိမ္မဒန= မူးရစ်တတ်, မူးရစ်စေတတ်သော ရာဂ မာန ဟူသော အမူးအရူးတရားတို့၏ ပျက်သုဉ်းကုန်ဆုံးရာနိဗ္ဗာန်။ ပိပါသဝိနယ= ကာမဂုဏ် အာရုံတို့ကို သောက်သုံးလိုသောတဏှာအငတ်တရားတို့ ပျက်ပြားချုပ်ဆုံးရာ နိဗ္ဗာန်။ ဝဋ္ဋုပစ္ဆေဒ= တေဘူမကဝဋ်ဒုက္ခ ပြတ်စဲရာနိဗ္ဗာန်။ သစ္စ= မဖေါက်မပြန် အမှန်ထင်ရှားရှိသော နိဗ္ဗာန်။ ပါရ=သံသရာတဖက်ကမ်း ဖြစ်သော နိဗ္ဗာန်။ သုဒုဒ္ဒသ=အလွန်နက်နဲ၍ အလွန်သိမ်မွေ့ ငြိမ်သက်သော သဘောရှိသောကြောင့် ဉာဏ်ပညာနုသူတို့ သိမြင်ရန် ခက်ခဲသောနိဗ္ဗာန်၊ ဤသို့စသည်ဖြင့် ဟောတော်မူအပ်သော နိဗ္ဗာန်၏ဂုဏ်တော်တို့ကို အဖန်ဖန် အထပ်ထပ် ရှုမှတ်ပွားများရ၏။ ယင်းသို့ ရှုမှတ် ပွားများသောအခါ ထိုရှုမှတ်သော ယောဂီ ပုဂ္ဂိုလ်၌ ရာဂဒေါသမောဟတို့ ထကြွဖိစီးခံရသော စိတ်များ ဖြစ်ပေါ်မလာတော့ဘဲ နိဗ္ဗာန်အာရုံ၌ ဖြောင့်တန်းစွာသွားသောစိတ်များသာ ဖြစ်နေတော့၏။ ယင်းစိတ်များသာ ဖြစ်နေသော ထိုယောဂီပုဂ္ဂိုလ်၌ နိဝရဏကင်းကွာ၍ စျာန်အင်္ဂါများဖြစ်ပေါ်လာကုန်၏။ သို့သော် နိဗ္ဗာန်ဂုဏ်တော်များ၏ နက်နဲခြင်း, ယောဂီပုဂ္ဂိုလ်က ထိုဂုဏ်တော်အမျိုးမျိုးတို့ကို နှလုံးသွင်းရှုမှတ်ရန် စိတ်ညွတ်ကိုင်းနေခြင်းတို့ကြောင့် အပွနာစျာန်အဆင့်အထိ မရောက်တော့ဘဲ ဥပစာရစျာန်အဆင့်သို့သာ ရောက်နိုင်တော့၏။ ယင်းအဆင့်သို့ ရောက်လျှင်ပင် ဥပသမာနုဿတိကမ္မဋ္ဌာန်း စီးဖြန်းမှု ပြီးပြည့်စုံပြီဖြစ်၏။ ဗုဒ္ဓါနုဿတိ, ဓမ္မာနုဿတိ, သံဃာနုဿတိ, သီလာနုဿတိ, စာဂါနုဿတိ, ဒေဝတာနုဿတိ ဟူသော အနုဿတိ (၆) ပါးတို့ကဲ့သို့ပင် ဤဥပသမာနုဿတိသည်လည်း အရိယာဖြစ်သော ဗုဒ္ဓသာဝကများမှာသာ အလွယ်တကူ အပြည့်အစုံဖြစ်နိုင်၏။ သို့သော် နိဗ္ဗာန်တရားတော်၌ အလေးဂရုပြုသော

ပုထုဇဉ်ပုဂ္ဂိုလ်သည်လည်း ဥပသမာနုဿတိကို စီးဖြန်းသင့်၏။ ကြားဖူးနားဝ သုတဖြင့်လည်း နိဗ္ဗာန်၌ အာရုံပြုကာ စိတ်ကြည်လင်နိုင်၏။ ယင်းဥပသမာနုဿတိကို စီးဖြန်းသောရဟန်းသည် ချမ်းသာစွာအိပ်ရ၏။ ချမ်းသာစွာအိပ်ရာမှ နိုး၏။ ဣရိယာပုထ်တို့ကို ကောင်းမွန်စွာ ပြုတတ်ပြီးမှ ဟိရီသြတ္တပ္ပနှင့် ပြည့်စုံသဖြင့် ကြည်ညိုဖွယ်ပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်ကာ မြင့်မြတ်သောနိဗ္ဗာန်၌ နှလုံးသွင်းနေသူဖြစ်သောကြောင့် သီတင်းသုံးဖော်တို့၏ အလေးဂရုပြုထိုက် ချီးမွမ်းထိုက်သူဖြစ်ပြီး အထက်မဂ်ဖိုလ်တရားထူးအထိ ထိုးသွင်းမသိ မရရှိစေကာမူ သုဂတိဘုံဘဝသို့ ရောက်ဖို့ရန်မှာ လွန်စွာ သေချာနေပါ၏။

ဥပသမာနုဿတိ။ အံ၊၁။၃၂။ ဥပသမာ-နုဿတိ ဘာဝေတိ။ အံ၊၁။၄၃။ (-ပဋိသံ။၉၂။ မဟာနိ။၅။) ဥပသမံ အာရဗ္ဘ ဥပ္ပန္နာ အနုဿတိ ဥပသမာနုဿတိ၊ သဗ္ဗဒုက္ခူပသမာရမ္မဏာယ သတိယာ ဧတံ အဓိဝစနံ။ အံ၊၆။၁။၃၆၈။ ပဋိသံ၊၂။ ၂၈၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၉၃။ မဟာနိ၊၆။၃၀။ ဒုဝိဓော ဝါ ဥပသမော အစ္စန္တူပသမော ခယူပ-သမော စ။... ဧဝမေတံ ဒုဝိဓမ္ပိ ဥပသမံ အနုဿရန္တဿ ဥပ္ပန္နာ သတိ ဥပသမာနု-ဿတိတိ အယမေတ္ထ အတ္ထော။ အံ၊၆။၁။၃၆၈။

ဥပသမာဝဟ (တိ) [ဥပသမ+အာဝဟ] ဝဋ္ဋဒုက္ခ၏ ချုပ်ငြိမ်းခြင်းကို ဆောင်နိုင်သော။ သြပ-သမိကောတိ ဝဋ္ဋဒုက္ခဿ ဥပသမာဝဟော။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂၆၅။

ဥပသမီသု (ကြို) [ဥပ+သမု+ဍု] ချုပ်ငြိမ်းကုန်ပြီ၊ ငြိမ်းအေးကုန်ပြီ။ ဥပသမတိ-ကြည့်။

ဥပသမိတ (တိ) [ဥပ+သမု+ဏော+တ] ချုပ်ငြိမ်းစေအပ်ပြီးသော။ ဣမေ ဘောကာ ကိလေသာ သောတာပတ္တိမဂ္ဂေန ဥပသမိတာ။ ဥဒါန၊၆။ ၂၄၆။

ဥပသမိတကိလေသ (တိ) [ဥပသမိတ+ကိလေသ] ချုပ်ငြိမ်းစေအပ်ပြီးသောကိလေသာရှိသော၊ သူ။ သမဏာနံ ဒဿနံ နာမ ဥပသမိတ-ကိလေသာနံ ... ပဗ္ဗဇိတာနံ။ ခုဒ္ဒက၊၆။၁ ၂၆။ သုတ္တနိ၊၆။ ၂။၃ ၂။

ဥပသမိတကိလေသရေဏု (တိ) [ဥပသမိတ+ကိလေသရေဏု] ချုပ်ငြိမ်းစေအပ်ပြီးသောကိလေသာမြူရှိသော၊သူ။ ဥပသမိတကိလေ-သရေဏု သံယော။ ခုဒ္ဒက၊၆။၁၁။

ဥပသမေတဗ္ဗက (တိ) [ဥပ+သမု+ဏော+တဗ္ဗ။ က-လာ] ငြိမ်းပျောက်စေအပ်သော။ တေန တေန ဥပသမေတဗ္ဗကေ အာဗာဓေ သတိ တဿ ဥပသမနတ္ထံ ပရိဘုဉ္ဇတော အနာပတ္တိ။ ဝိ၊၆။၃။ ၉၇။ (-ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။ ၃၈၇။)

ဥပသမေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+သမု+ဏော+တိ] ချုပ်ငြိမ်းစေ၏။ ဝူပသမေတိတိ သုဋ္ဌု ဥပ-သမေတိ။ ဝိ၊၆။ ၂။၁၀။ သံ၊၆။၃။ ၃၀၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။ ၂၆၀။

ဥပသမေန္ဓ (တိ) [ဥပ+သမု+ဏော+အန္ဓ] ငြိမ်းပျောက်စေသော၊သူ။ ကမ္မေန ပန လဒ္ဓေ-ကာသေန ... ဥပသမေန္ဓော သရီရေ ဗလံ ဥပ္ပါဒေသိ။ ဥဒါန၊၆။ ၃၆၃။

ဥပသမောပဗြူဟိတ (တိ) [ဥပသမ+ဥပဗြူဟိတ] ကိလေသာချုပ်ငြိမ်းခြင်းကြောင့် ကြီးပွားတိုးတက်သော။ ဥပသမာနုဗြူဟိတ-ကြည့်။

ဥပသမ္ဘုသတိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ဖုသ+အ+တိ] ကပ်ရောက်တွေ့ထိ၏။ သစေ မံ နာဂနာသူရ၊ ပါဏိဟိ ဥပသမ္ဘုသေ။ ဇာ၊ ၂။ ၆၆။ ဇာ၊၆။ ၅။ ၃၁ ၅။

ဥပသမ္ဘုသေ (ကြို) [ဥပ+သံ+ဖုသ+ယျ] ကပ်ရောက်တွေ့ထိပြား၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသမ္ဘဏ် (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ယ+တ္ဘာ။

"ဥပသမ္ဘဒ္ဒ" ဟုရှုပ်ဖြစ်ပြီးနောက် နိဂ္ဂဟိတ်လာ၍ ဥပသမ္ဘဒ္ဒံ-ဟုပြီးသည်။] (၁) ရောက်၍၊ ရ၍။ (၂) ပြည့်စုံစေ၍၊ ပြီးစီးစေ၍။ (၁)(၂) ဥပဝသံ ခေါ် ပနာတိ ဇော်ထွ ဥပဝသန္တီ ဥပဝသ၊ ဥပဝသိတ္ဘာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဥပသမ္ဘဒ္ဒန္တီ အာဒီသု ဝိယ ဟိ ဇော်တွ အနု-နာသိကော ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ဝိ၊ဌ၊၂။၃၀၈။ ပဌမံ စျာနံ ဥပသမ္ဘဒ္ဒ ဝိဟာရတိတိ ဣမသ္မိ ဝိဘင်္ဂေ ဥပသမ္ဘဒ္ဒာတိ ဥဒ္ဓရိတဗ္ဗေ ဥပသမ္ဘဒ္ဒန္တီ ဥဒ္ဓရိတ္ဘာ ယော ပဌမသ္မိ စျာနသ္မိ လာဘော ပဋိလာ-ဘောတိအာဒိ ဝုတ္တံ၊ တံ သန္ဓာယာဟ "ဥပသ-မ္ဘဒ္ဒန္တီ-အာဒီသု ဝိယာ"တိ။ သာရတ္ထ၊၂။၄၄၅-ဖ။ ပဌမံ စျာနံ ဥပသမ္ဘဒ္ဒ ဝိဟာရတိတိ ဣမသ္မိ ဝိဘင်္ဂေ "ဥပသမ္ဘဒ္ဒ"န္တီ သာနုသာရံ ဥဒ္ဓတံ။ တံ သန္ဓာယာဟ "ဥပသမ္ဘဒ္ဒန္တီအာဒီသု ဝိယာ"တိ။ ဝိမတိ၊ဝ။၃ဖ၁၊ (-ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၃၄၁။) အထက်ပါ ပါဠိ အဋ္ဌကထာတို့အရ အဘိ၊ ဝိ။၂ဖရ။ ပိုဒ်ရေ-၅ရ၀-၌ "ဥပသမ္ဘဒ္ဒန္တီ ယော ပဌမသ္မိ စျာနသ္မိ လာဘော ပဋိလာဘော-ဟူသောပါဠိတော်၌ ဥပသမ္ဘဒ္ဒံ-ဟုနိဂ္ဂဟိတ်နှင့် ရှိရမည်။ ယခုဆဋ္ဌမုပါဠိတော်တို့၌ ဥပသမ္ဘဒ္ဒာတိ ဟု နိဂ္ဂဟိတ်ကင်းလျက် ရှိနေသည်။)

ဥပသမ္ဘဒ္ဒ (ကြို၊ဝိ) [(၁) ဥပ+သံ+ပဒ+တ္ဘာ။ (၂) ဥပ+သံ+ပဒ+ဏော+တ္ဘာ] (၁) ရောက်၍၊ ရ၍။ (၂) ပြည့်စုံစေ၍၊ ပြီးစီးစေ၍။ (၁)(၂) ပဌမံ စျာနံ ဥပသမ္ဘဒ္ဒ ဝိဟာသိ (ဝိဟရတိ)။ ဝိ၊ဝ။၅။ ဒီ၊ဝ။၃၃။ မ၊ဝ။၂ဖ။ သံ၊ဝ။၄၁၂။ အံ၊ဝ။၅။ အဘိ၊ဓ။၄၄။ ပဋိသံ။၄၁။ မဟာနိ။၃၀။ (-ဒီ၊ဝ၊ဝ၄၉၊ဝ၆ဖ။) ဥပသမ္ဘဒ္ဒာတိ ဥပဂန္တ္မာ၊ ပါပုဏိတ္ဘာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ၊ ဥပသမ္ဘာဒယိတ္ဘာ ဝါ၊ နိပ္ပါဒေတ္ဘာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊ဝ။ဝ၁ရ။ အဘိ၊ဌ၊ဝ။၂ဝ၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဝ။ဝ၄ဝ။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ဝ။ဝရ၀။ မဟာနိ၊ဌ။ဝ၁၂။ ဥပသမ္ဘဒ္ဒာတိ ပတ္ဘာ ပဋိလဘိတ္ဘာ။ ဒီ၊ဌ၊ဝ။၂ရ၉။ ဥပသမ္ဘဒ္ဒ ဝိဟာသိတိ ပါပုဏိတ္ဘာ သမ္ဘာဒေတ္ဘာ ဝါ ဝိဟာသိ။ ဒီ၊ဌ၊ဝ။၂၉၉။ (-မ၊ဌ၊ဝ။ဝ၆၉၊ဝ၈၄။ မ၊ဌ၊၃။ရ၅။ သံ၊ဌ၊ဝ။ဝ၈ရ။) ဥပသမ္ဘဒ္ဒတိ ဇော်ထွ ဥပ-သံသဒ္ဒါ ဥပလဇ္ဇတိ သမ္ဘာ၌တိတိအာဒီသု ဝိယ နိရတ္ထကတာတိ ဒသေတုံ ဥပဂန္တ္မာတိ အာဒိ ဝတ္ဘာ ပုန တေသံ သာတ္ထကဘာဝံ ဒသေတုံ ဥပသမ္ဘာဒယိတ္ဘာတိအာဒိ ဝုတ္တံ၊ တသ္မာ ဥပသမ္ဘဒ္ဒာတိ ဇော်ထွ ပတ္ဘာ သာဓေတ္ဘာ-တိ ဝါ အတ္ထော။ သာရတ္ထ၊ဝ။၃ဖ၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌ၊ ဝ။ဝ၆၉။ (ပါရာ၊ဂံ၊သစ်၊၂။ဝ၈၄။ စလင်း။ဂံ၊ ဝ။ဝ၀၈။ ပါရာဇိကဏ်ပါဠိတော်၊သျှ။၂၅-တို့ လည်းကြည့်။)

ဥပသမ္ဘဒ္ဒတိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ပဒ+ယ+တိ။ နိရုတ္တိ၊နှာ။၂၉] အထက်တန်း-မြင့်မြတ်သောသူ-ရဟန်းပဋ္ဌင်း-(ရဟန်း၊မ)-အဖြစ်သို့-ရောက်၏။ ဇော်ကော ပရိပုဏ္ဏဝိသတိဝဿော သာမဏေရော သစေ ပစ္ဆိမိကာယ ဥပသမ္ဘဒ္ဒတိ။ ကခ်ီ၊ဋီ၊ သစ်။၂ရ၄။

ဥပသမ္ဘဒ္ဒန္တ (တိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ယ+အန္တ] အထက်တန်း-မြင့်မြတ်သောရဟန်း-အဖြစ်သို့ကောင်းစွာရောက်သော၊ ရဟန်းပြု- ရဟန်း ခံ-သော၊သူ။ ပုန ဥပသမ္ဘဒ္ဒန္တေ သြပပါတိကော ဘဝေယျ။ ဝ၉ရ။ဝ၁၅။

ဥပသမ္ဘဒ္ဒိတဗ္ဗ (နာ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ယ+တဗ္ဗ] မြင့်မြတ်သောရဟန်းအဖြစ်သို့ ရောက်ရာ၏၊ ရဟန်းခံရာ၏။ ဥတ္တာ ပန ပုန ဥပသမ္ဘ-ဒ္ဒိတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဌ၊ဝ။ဝ၃ရ။

ဥပသမ္ဘဒ္ဒိတုံ (ဗျ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ယ+တုံ] ရဟန်း အဖြစ်သို့ရောက်ခြင်းငှာ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသမ္ဘဒ္ဒိတုကာမ (တိ) [ဥပသမ္ဘဒ္ဒိတုံ+ကမု+ဏ] ရဟန်းအဖြစ်သို့-ရောက်ခြင်းငှါ အလိုရှိသော-ရောက်လိုသော၊သူ။ ဥပသမ္ဘဒ္ဒိတုကာမာ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊ဝ။ဝ၅၁။ ဝိ၊သင်္ဂ၊ဟ။၂ဝ၈။

ဥပသမ္ဗဇ်တွာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ယ+တွာ] ရဟန်း-ရဟန်းမ-အဖြစ်သို့ရောက်၍၊ ရဟန်းခံ၍။ သာ စေ ဥပသမ္ဗဇ်တွာ ဓောဝတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၄၁။ ကခ်၊။၁၆၄။ ကခ်၊ဋီ၊သစ်။၃၀၂။ တေ ဥဘောပိ ဥပသမ္ဗဇ်တွာ သဒ္ဓိဝဿာ ဟုတ္တာ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။၆၃။ (-ထေရ၊ဌ၊၂။ရ၀။)

ဥပသမ္ဗဒကမ္မ (နာ) [ဥပသမ္ဗဒါ+ကမ္မ။ဥပသမ္ဗဒါ ဧ၀ ကမ္မံ ဥပသမ္ဗဒကမ္မံ။ မအူနိသျ၊၁။၃၆၄။] ရဟန်း-ရဟန်းမ-အဖြစ်သို့ ရောက်စေသောကံ၊ ဥပသမ္ဗဒကံ။ ပစ္စန္ဓိမေသု ဧနပဒေသု ပန္စ၀ဂ္ဂေါ ဂဏော အလံ ဥပသမ္ဗဒကမ္မာယာတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၄၈။ (-ကခ်၊ဋီ၊သစ်။၁၃ ၂။)

ဥပသမ္ဗဒကမ္မ၀ါစာ (တိ) [ဥပသမ္ဗဒါ+ကမ္မ၀ါစာ] ရဟန်း-ရဟန်းမ-အဖြစ်သို့ ရောက်စေသော ကမ္မ၀ါစာ၊ ဥပသမ္ဗဒကမ္မ၀ါစာ။ သာမဏေရာနံ ဟိ သရဏဂမနံ ဘိက္ခူနံ ဥပသမ္ဗဒကမ္မ၀ါစာ-သဒိသံ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၉၆။

ဥပသမ္ဗဒကာလ (ပု) [ဥပသမ္ဗဒါ+ကာလ] ရဟန်းပဋ္ဌင်းဖြစ်ရာအချိန်အခါ။ ဥပသမ္ဗဒ-ကာလေ ဘိက္ခုဘာ၀ေန သဒ္ဓိံ။ ဥဒါန၊ဌ။၁၅၁။

ဥပသမ္ဗဒက္ခန္ဓက (ပု) [ဥပသမ္ဗဒါ+ခန္ဓက] ဥပသမ္ဗဒက္ခန္ဓက၊ ပဗ္ဗဇ္ဇက္ခန္ဓက။ ဥပသမ္ဗဒံ ပုစ္ဆိဿန္တိ ဥပသမ္ဗဒက္ခန္ဓကံ ပုစ္ဆိဿံ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၅၅။ (-သာရတ္ထ၊၃။၄ရ၀။) ဥပသမ္ဗဒက္ခန္ဓကန္တိ မဟာ-ခန္ဓကံ။ ပါစိတ်၊ယော။၅၆၃။

ဥပသမ္ဗဒက္ခန္ဓက၀ေနလေသ (ပု) [ဥပသမ္ဗဒက္ခန္ဓက+၀ေနလေသ] ဥပသမ္ဗဒက္ခန္ဓက-ပဗ္ဗဇ္ဇက္ခန္ဓက-လာစကား၊အရိပ်အမြွက်။ အလဗ္ဘ-မာနာယ သာမဂ္ဂိယာ အနာပတ္တိ သမ္ဘောဂေ သံ၀ါသေတိ ဣမိနာ ဥပသမ္ဗဒက္ခန္ဓက၀ေန-လေသေန။ ဝဇိရ။၂၆ ၂။

ဥပသမ္ဗဒတ္ထိက (တိ) [ဥပသမ္ဗဒါ+အတ္ထိက] ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်-ဖြင့်-ကို-အလိုရှိသော၊သူ။ ဥပသမ္ဗဒတ္ထိကေန ပန နာတိကာလေန ဂါမ-ပ္ပ၀ေသနာဒီနိ အဌ၀တ္ထာနိ ပူရေန္တေန ပရိ-၀သိတဗ္ဗံ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၉၈။ မ၊ဌ၊၃။ရ၄။ သံ၊ဌ၊ ၂။၃၅။

ဥပသမ္ဗဒဒိ၀သ (ပု) [ဥပသမ္ဗဒါ+ဒိ၀သ] ရဟန်းဖြစ်ရာနေ့။ တံ ဂဟေတ္တာ ဒိ၀သတော ယာ၀ ဥပသမ္ဗဒဒိ၀သော။ ကခ်၊ဋီ၊သစ်။၂၆၄။

ဥပသမ္ဗဒမဏ္ဍလ (ပု) [ဥပသမ္ဗဒါ+မဏ္ဍလ] ရဟန်းပဋ္ဌင်းဖြစ်ရာ-ပဋ္ဌင်းခံရာ-သိမ်အဂန်း-သိမ်အပြင်။ သဗ္ဗေ တေ ဘိက္ခူ ယာ၀ ဥပ-သမ္ဗဒမဏ္ဍလတော ပဋ္ဌာယ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၃၈။ (-ခုဒ္ဒကာ၊ဌ။ ၂၀၅။) ဥပသမ္ဗဒမဏ္ဍလတောတိ ဥပ-သမ္ဗဒသီမဗဟိမ္ဗတော။ ပါစိတ်၊ယော။၄၄ ၂။

ဥပသမ္ဗဒမာဠ (ပု၊နာ) [ဥပသမ္ဗဒါ+မာဠ] ရဟန်းပဋ္ဌင်းဖြစ်ရာ-ပဋ္ဌင်းခံရာ-သိမ်တန်ဆောင်း။ မယာ ဥပသမ္ဗဒမာဠေယေ၀ ပံသုကူလိကင်္ဂ ဂဟိတံ။ အံ၊ဌ၊ ၂။ ၂၈၁။ မဟာနိ၊ဌ။၄၁ ၂။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၉ ၂။)

ဥပသမ္ဗဒမာဠက (ပု၊နာ) [ဥပသမ္ဗဒါ+မာဠက] ရဟန်းပဋ္ဌင်းဖြစ်ရာ-ပဋ္ဌင်းခံရာ-သိမ်တန်ဆောင်း။ အတ္ထိ နုခေါ မယာ ဝဇ္ဇကမ္မသ္မ ကတဌာနန္တိ ဥပသမ္ဗဒမာဠကတော ပဋ္ဌာယ ဩလောကေန္တော။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။၄၁၃။

ဥပသမ္ဗ၀စန (နာ) [ဥပသမ္ဗဒါ+၀စန] ဥပသမ္ဗဒ ဟူသော စကား။ ဥပသမ္ဗ၀စနံ ပန နေသံ သာ၀ကဘာ၀ဒီပနတ္ထံ။ ဝဇိရ။၉ ၂။

ဥပသမ္ဗဒ၀ေလာ (ထီ) [ဥပသမ္ဗဒါ+၀ေလာ] ရဟန်းပဋ္ဌင်းဖြစ်ရာ-ပဋ္ဌင်းခံရာ-အချိန်အခါ။ ဥပသမ္ဗဒ၀ေလာယံ ဟိ အ၀ိသေသေန ပါတိ-မောက္ခသီလံ သမာဒိန္နံ နာမ ဟောတိ။ ဥဒါန၊ ဌ။ ၂၃၀။

ဥပသမ္ပဒသီမမဏ္ဍလ (ပု) [ဥပသမ္ပဒသီမာ+ မဏ္ဍလ] ရဟန်းပဋ္ဌင်းဖြစ်ရာ-ပဋ္ဌင်းခံရာ-သိမ်အဝန်း-သိမ်အပြင်။ သော တသ္မိံယေဝ ဥပ-သမ္ပဒသီမမဏ္ဍလေ သဟ ပဋိသမ္ဘိဒါဟိ အရဟတ္တံ ပါပုဏိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၃၉။

ဥပသမ္ပဒါ [၁](ထီ) [ဥပ+သံ+ပဒ+အ+ဣတ္ထိဧတ-ဘာ။ မအူနိသျ၊၁။၂၉၇-၌ ဥပသမ္ပန္နသ ဘာ၀ေါ ဥပသမ္ပဒါ-ဟု ၀စနတ္ထပြုသည်။] အထက်တန်းကျ-မြင့်မြတ်-သည်ဖြစ်၍ဖြစ်သော ပြည့်စုံခြင်း၊ ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်၊ ရဟန်းခံခြင်း။ သံယံ ဘန္တေ ဥပသမ္ပဒံ ယာစာမိ။ ဝိ၊၃။၁၃၁။ (-ဝိ၊ဌ၊၁။၃၆။) ဥပရိဘူတာ အဂ္ဂဘူတာ သမ္ပ-ဒါတိ ဟိ ဥပသမ္ပဒါ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၃၀၆။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၂။၂၆၈။

ဥပသမ္ပဒါ[၂](ထီ) [ဥပသမ္ပဒါ+ခန္ဓက] ဥပသမ္ပဒ-ကၡန္ဓက။ ဥပသမ္ပဒကၡန္ဓက-ကြည့်။

ဥပသမ္ပဒါ [၃](ထီ) [ဥပ+သံ+ပဒ+အ+ဣတ္ထိဧတ-ဘာ] ပြည့်စုံစေခြင်း၊ ဖြစ်စေခြင်း၊ ရခြင်း၊ ပွားများခြင်း။ ကုသလဿ ဥပသမ္ပဒါ။ ဒီ၊၂။ ၄၂။ ဓမ္မ။၄၁။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၅၄။ ဥပသမ္ပဒါတိ အဘိနိက္ခမနတော ပဋ္ဌာယ ယာ၀ အရဟတ္တ-မဂ္ဂါ ကုသလဿ ဥပ္ပါဒနံ စေ၀ ဥပ္ပါဒိတဿ ဘာ၀နာ စ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၁၅၄။ ဥပသမ္ပဒါတိ ဥပသမ္ပါဒနံ ပဋိလာဘော။ ကခ်၊ဋီ၊သစ်၊၁၅၁။ (-ဒီ၊ဌ၊၂။၆၉။ သာရတ္ထ၊၁။၄၄၃။)

ဥပသမ္ပဒါကမ္မ (နာ) [ဥပသမ္ပဒါ+ကမ္မ] ရဟန်း-ရဟန်းမ-အဖြစ်သို့ ရောက်စေသောကံ၊ ဥပသမ္ပဒကံ။ ဥပသမ္ပဒါကမ္မံ ၀တ္ထုသမ္ပတ္တိ-၀သေန အကုပ္ပံ ဟောတိ။ ကခ်၊၁၀၆။ (-ကခ်၊ဋီ။၂၆၊၁ရ၆။ ဝိမတိ၊၂။၁၃၅။)

ဥပသမ္ပဒါကမ္မကရဏ (နာ) [ဥပသမ္ပဒါကမ္မ+ ကရဏ]ဥပသမ္ပဒကံကိုပြုလုပ်ရွက်ဆောင်ခြင်း၊ ဣဒ ပန ဥပသမ္ပဒါကမ္မကရဏသ ကာရဏ-တ္တာ ဥပသမ္ပဒါကမ္မ၀ါစာသခ်ါတံ ဘဂ၀တော ၀စနံ ၀ုစ္စတိ။ ကခ်၊ဋီ၊သစ်။၁ရ၆။ ဘဂ၀တော ၀စနံ ဥပသမ္ပဒါကမ္မကရဏသ ကာရဏတ္တာ ဌာနံ။ မူလဋီ၊၂။၁ရ၈။

ဥပသမ္ပဒါကရဏကာလ(ပု) [ဥပသမ္ပဒါကရဏ +ကာလ] ရဟန်းပဋ္ဌင်းဖြစ်ရာ-ရဟန်းခံရာ-အချိန်အခါ။ နာဟံ ဥပသမ္ပဒါကရဏကာလေ ဘိက္ခုနံ သိက္ခာသာဇီ၀သမာပန္နော။ကခ်၊ဋီ။၂၀။

ဥပသမ္ပဒါကမ္မ၀ါစာ (ထီ) [ဥပသမ္ပဒါ+ကမ္မ၀ါစာ] ဥပသမ္ပဒကမ္မ၀ါစာ၊ ဥပသမ္ပဒကံ၌ ဖတ်ကြား အပ်သော မြတ်စွာဘုရား၏စကား။ သဗ္ဗ-ကမ္မ၀ါစာသု အတ္ထကောသလ္လတ္ထံ ပနေတ္ထ ဥပ-သမ္ပဒါကမ္မ၀ါစာယ ဧ၀မတ္ထော ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၃၂။ ဘဂ၀တော ၀စနန္တိ ဥပသမ္ပဒါ-ကမ္မ၀ါစမာဟ။ အနုဋီ၊၂။၁ရရ။ (-ကခ်၊ဋီ၊သစ်။ ၁ရ၆။)

ဥပသမ္ပဒါစရိယ (ပု) [ဥပသမ္ပဒါ+အာစရိယ] ကမ္မ၀ါစာရွက်ဖတ်၍ -ရဟန်းပဋ္ဌင်းပြု-ရဟန်းခံ-ပေးသော ဆရာ။ တထာ ပဗ္ဗဇ္ဇာစရိယော ဥပသမ္ပဒါစရိယော သဒ္ဒိ၀ိဟာရိကော။ ဝိသုဒ္ဓိ။ ၁။၉၁။ သာရတ္ထ၊၃။၂၃၈။ ယေန ဥပသမ္ပဒ-ကမ္မ၀ါစာ ၀ုတ္တာ။ အယံ ဥပသမ္ပဒါစရိယော။ သာရတ္ထ၊၃။၂၃၈။

ဥပသမ္ပဒါဓိန (တိ) [ဥပသမ္ပဒါ+အဓိန] ရဟန်း-ပဋ္ဌင်းအဖြစ်နှင့်စပ်သော။ ယသ္မာ ၀ါ ဥပသ-မ္ပဒါဓိနံ ပါတိမောက္ခံ။ မ၊ဋီ၊၃။၂၉၈။ အနုဋီ၊ ၂။၂၁၁။

ဥပသမ္ပဒါနိပ္ပါဒန (နာ) [ဥပသမ္ပဒါ+နိပ္ပါဒန] ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်၏ ပြီးစီးခြင်း။ ဥပသမ္ပဒါ-နိပ္ပါဒနေန တံ သမဏီ ကရေယျ ကရောတူတိ ပတ္ထနာယံ ဝိဓိမှိ ၀ါ ဣဒံ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၃၅။

ဥပသမ္မဒါပါရိပ္ပူရီ (ထီ) [ဥပသမ္မဒါ+ပါရိပ္ပူရီ] ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ် ပြည့်စုံခြင်း။ ယထာ ဥပသမ္မဒါပါရိပ္ပူရိယာ အသေသံ ဥပသမ္မဒ္ဒ-သိက္ခာသမာဒါနံ။ အနုဋီ၊၂။၁၈၁။

ဥပသမ္မဒါပေက္ခ (တိ) [ဥပသမ္မဒါ+အပေက္ခ] ရဟန်း ပဋ္ဌင်းအဖြစ်ကိုရှုငဲ့သော၊သူ။ (ရဟန်း-ပဋ္ဌင်း-လောင်း။) ဘိက္ခု အနနုသိဋ္ဌေ ဥပ-သမ္မဒါပေက္ခေ အန္တရာယိကေ ဓမ္မေ ပုစ္ဆန္တိ၊ ဝိ၊၃။၁၃၀။ အယံ ဣတ္ထန္နာမောတိ ဥပသမ္မဒါ-ပေက္ခသ အကိတ္တိတန(ကခ်။၁၀၆)နဿ ယသ ဥပသမ္မဒါ ကရီယတိ၊ တသ အကိတ္တိတနံ။ ကခ်၊ ဋီ၊သစ်။၁ရ၄။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၂၄၅။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၅ရ။ ဝိမတိ၊၂။၁၃၁၊ ၁၃၄။ သာရတ္ထ၊၂။၅၅။ ကခ်၊ ဋီ။ရ၂၊၁၆ရ။ အံ၊ဋီ၊၂။ရ၁။)

ဥပသမ္မဒါပေက္ခရဟိတ (တိ) [ဥပသမ္မဒါပေက္ခ+ရဟိတ] ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်ကို ရှုငဲ့ခြင်းမှ ကင်း-သော၊သူ။ (ရဟန်း-ပဋ္ဌင်း-လောင်း မဟုတ်သူ။) ဥပသမ္မဒါပေက္ခရဟိတာနံ ဥပေါသထက္ခန္ဓကေ ပဋိက္ခိတ္တာနံ ဂဟဋ္ဌာဒိအနုပသမ္မန္နာနဿေဝ။ ဝိမတိ၊၂။၁၃၆။

ဥပသမ္မဒါယ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ဏေ+တ္တာ] ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်ကို ပြည့်စုံစေပြီး၍၊ ရဟန်း-အဖြစ်သို့ရောက်ပြီး၍၊ ရဟန်းခံပြီး၍။ ဥပ-သမ္မဒါယ ပဋ္ဌဝေသေန သဗ္ဗန္တိမေန ပရိစ္ဆေ-ဒေန။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၅၄။ ဥပသမ္မဒါယ သဋ္ဌိဝေသော ဝါ သတ္တတိဝေသော ဝါ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၈၅။ ဥပသ-မ္မဒါယာတိ ဥပသမ္ပဒေတ္တာ။ ပါစိတ်၊ယော။၄၁၊ ၂၄ရ။(ဥပသမ္မဒါယ=ရဟန်းဖြစ်ခြင်းအားဖြင့်။ ဘာ၊ဋီ။၁၅၈။ ဥပသမ္မဒါယ=ရဟန်းဖြစ်သည်မှ။ သျ၊ဟောင်း။၁၁၉-တို့ဌ် အနက်ပေးကြ၏။ ဤ၌ ပါစိတ်၊ယော အလို တွာပစ္စယန္တကြ၍ တည်ပုဒ်ပြုလုပ်ထားသည်။ စလင်း၊ဂ်၊၂။ရ၃-လည်းကြည့်။)

ဥပသမ္မဒါယာစပန (နာ) [ဥပသမ္မဒါ+ယာစပန] ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်ကို တောင်းပန်စေခြင်း။ တေန စ ဘိက္ခုနာ ပါဒေ ဝန္ဒာပေတ္တာ ဥပ-သမ္မဒါယာစပနံ။ ဝိမတိ၊၂။၁၃၆။

ဥပသမ္မဒါရဟ (တိ) [ဥပသမ္မဒါ+အရဟ] မြင့်မြတ်သော ပဋ္ဌင်းအဖြစ်သို့ ရောက်စေခြင်းကို ထိုက်သော။(အဌသာ၊ဘာဋီ၊နိဿ။) ရဟန်းဖြစ်ထိုက်သော၊သူ။ ဥပသမ္မဒါရဟံ ဥပသမ္ပာဒေတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၄၉။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၂၉။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၂။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၁။၄၂၅။ ဝိမတိ၊၁။၃၃၉။)

ဥပသမ္မဒါလက္ခဏ (နာ) [ဥပသမ္မဒါ+လက္ခဏ] ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်လက္ခဏာ၊ ရဟန်းဖြစ်မည့် လက္ခဏာ။ ဩကာသာဘာဝတောတိ ဥပ-သမ္မဒါလက္ခဏသ အသမ္ဘဝတော။ မ၊ဋီ၊ ၃။၄၀၄။

ဥပသမ္မဒါဝတ္ထု (နာ) [ဥပသမ္မဒါ+ဝတ္ထု] ဥပ-သမ္မဒါကံ၏ တည်ရာ၊ ရဟန်း-ပဋ္ဌင်း-လောင်း။ ယထာဝုတ္တသေဝ ဥပသမ္မဒါဝတ္ထုဘူတသ ပုဂ္ဂလသ။ ဝိမတိ၊၂။၁၃၅။

ဥပသမ္မဒါသမဂီ (တိ) [ဥပသမ္မဒါ+သမဂီ] ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်နှင့်-ပြည့်စုံခြင်းရှိသော-ပြည့်စုံသော၊သူ။ ဧဝမိဓပိ ဥပသမ္မဒမသ နိပ္ပါ-ဒေတ္တာ တံ ဥပသမ္မဒါသမဂီနံ ကရေယျာတိ အတ္ထော။ ဝိမတိ၊၂။၁၃၅။

ဥပသမ္မဒါသမ္ပုတိ (ထီ) [ဥပသမ္မဒါ+သမ္ပုတိ] ရဟန်းမအဖြစ်အကျိုးငှါ-သမုတ်ခြင်း၊ (ဘိက္ခုနီ ရဟန်းမအဖြစ် ခံထိုက်သောသိက္ခမာန်ဟူ၍ အသိအမှတ်ပြုခြင်း။) ပဒဘာဇနေ ဝုတ္တာ ဥပသမ္မဒါသမ္ပုတိ နာ ဒိန္နာ ဟောတိ။ ကခ်။ ၃၄၃။ ကခ်၊ဋီ၊သစ်။၄၁၁။

ဥပသမ္မဒါသိဒ္ဓိဒဿန (နာ) [ဥပသမ္မဒါသိဒ္ဓိ+ ဒဿန] ရဟန်း ပဋ္ဌင်းအဖြစ်၏ ပြီးစီးမှုကို

ပြခြင်း။ အပတ္တစီဝရာနဲ့ ဥပသမ္မဒါသိဒ္ဓိဒဿန-တော ကမ္မဝိပတ္တိယာ အဘာဝတော စေတံ ယုဇ္ဇတေ ဝါတိ ဧကော။ ဝဇိရ။၄၁၁။

ဥပသမ္မဒါဟေတုနိဗ္ဗာဒန (နဲ) [ဥပသမ္မဒါ ဟေတု+နိဗ္ဗာဒန] ရဟန်းပဋ္ဌင်းဖြစ်ခြင်း၏ အကြောင်းကို ပြီးစီးစေခြင်း။ ဧဝမိဓာပိ ဥပသမ္မဇ္ဇန်တဲ့ သုဒ္ဓကတ္တာရဲ့ ပုဂ္ဂလ် ဟေတုကတ္တု-ဘူတော သံယော ဥပသမ္မဒါဟေတုနိဗ္ဗာဒနေန ဥပသမ္မာဒေယ္ယာတိ ဝုတ္တာ။ ဝိမတိ၊၂။၁၃ရ။

ဥပသမ္မဒူပဂမနန္ဆရ (တိ) [ဥပသမ္မဒူပဂမ+အနန္ဆရ] ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်သို့ ကပ်ရောက်ခြင်း၏ အခြားမဲ့။ တဋ္ဌ ဥပသမ္မဒူပဂမနန္ဆရတော ပဋ္ဌာယ သိက္ခာနာဓိကာရတ္တာ သိက္ခတိတိ စ သမာပန္နောတိ စ ဝုစ္စတိ။ ကခ်ီ၊ဋီ။၂၂။

ဥပသမ္မန္န (တိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+တ] အထက်တန်းအဖြစ်-မြင့်မြတ်သောရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်-သို့ ရောက်သော၊ ရဟန်းဖြစ်သော၊သူ။(ရဟန်း, ရဟန်းမိန်းမ နှစ်ဦးလုံးပါဝင်သည်။) သမဂ္ဂေန သံယေန ဥတ္တိစတုတ္ထေန ကမ္မေန အကုပ္ပေန ဌာနာရဟေန ဥပသမ္မန္နော။ ဝိ၊၁။၂၈။ အဘိ၊ ဝိ၊၂၅၄။ ဥပသမ္မန္နော သံယေန ဣတ္ထန္နာမော ဣတ္ထန္နာမေန ဥပဇ္ဈာယေန။ ဝိ၊၃။ရ၁။ ဥပ-သမ္မန္နော နာမ ဥပရိဘာဝံ သမာပန္နော ပတ္တောတိ အတ္ထော။ ဘိက္ခုဘာဝေါ ဟိ ဥပရိ-ဘာဝေါ၊ တဿေသ ယထာဝုတ္တေန ကမ္မေန သမာပန္နတ္တာ ဥပသမ္မန္နောတိ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၂၀၈။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၁ဖ။ ဧဝံ ဥပသမ္မန္နာနိ စ သဟသ္သုပရိ ကေစတ္တာလီသုတ္တရာနိ တီဏိ ဘိက္ခုသတာနိ အဟေသုံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၀ဖ။ ဘိက္ခု ဟိ ဥပရိဘာဝံ သမ္ပတ္တိ ဂစ္ဆတိ ပါပုဏာတိတိ ဥပသမ္မန္နောတိ ဝုစ္စတိ။ ကခ်ီ၊ယော၊မဟာဋီ။ ၂၉၉။ သာမဏေရဘူမိတော ဥပရိဘာဝံ သမ္ပ-တ္တာတ္တာ ဥပသမ္မန္နော။ ရူ၊ဋီ။ရ၈။ ဥပသမ္မန္နသဒ္ဒ-လည်းကြည့်။

ဥပသမ္မန္နကာလ (ပု) [ဥပသမ္မန္န+ကာလ] ရဟန်းဖြစ်-သော-ရာ-အခါ။ ဥပသမ္မန္နကာလေ ပန အဝဿိကောဝ သမာနော တိပိဋကဓရော အဟောသိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၂။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃ရ။ ဝဇိရ။ ၂ရရ။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၃၆၂။)

ဥပသမ္မန္နဒိဝသ (ပု) [ဥပသမ္မန္န+ဒိဝသ] ရဟန်းပဋ္ဌင်း ဖြစ်ရာနေ့။ ပဗ္ဗဇိတော ဝါ ဥပသမ္မန္န-ဒိဝသတော ပဋ္ဌာယ ဂရုကာပတ္တိ အာပဇ္ဇ-မာနော အစ္ဆန္ဒဒုဿီလော နာမ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၉ရ။

ဥပသမ္မန္နပုဗ္ဗ (တိ) [ဥပသမ္မန္န+ပုဗ္ဗ] ရှေးဦး ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်သို့ ရောက်ဘူးသော။ ရဟန်း-ပဋ္ဌင်းဖြစ်ဘူးသော၊သူ။ ဥပသမ္မန္နပုဗ္ဗော ဧဝ ဧစ ကမ္မဝါစံ သာဝေတိ။ ဝဇိရ။၁၀၉။ ကခ်ီ၊ ဋီ။၄၅။

ဥပသမ္မန္နသမနန္ဆရံ (ဗျ) [ဥပသမ္မန္န+သမနန္ဆရံ] ရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်သို့ ရောက်သည်၏ အခြား-မဲ့၌။ တသေဝ စ ဥပသမ္မန္နသမနန္ဆရမေဝ အကရဏီယနိဿယာစိက္ခနဒဿနတော။ ဝဇိရ။ ၉၃။ (-ကခ်ီ၊ဋီ။၂၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၉၂။)

ဥပသမ္မန္နဘိက္ခု (ပု) [ဥပသမ္မန္န+ဘိက္ခု] မြင့်-မြတ်သောပဋ္ဌင်းအဖြစ်သို့ ရောက်သောရဟန်း။ ယာ ဘဂဝတာ ယာယ ကာယစိ ဥပသမ္မဒါယ ဥပသမ္မန္နဘိက္ခုနံ ဟေဋ္ဌိမပရိစ္ဆေဒေန သိက္ခိ-တဗ္ဗာ သိက္ခာ ဝိဟိတာ။ ကခ်ီ၊ဋီ။၂၀။

ဥပသမ္မန္နသင်္ခ (ထိ၊နဲ) [ဥပသမ္မန္န+သင်္ခ] မြင့်-မြတ်သောရဟန်းပဋ္ဌင်းအဖြစ်ဟူသောအရေ-အတွက်။ တေနေဝ သော ဥပသမ္မန္နသင်္ခံ ဂစ္ဆတိ။ ဝဇိရ။၁၀၉။

ဥပသမ္မန္နသညီ (တိ) [ဥပသမ္မန္နသညာ+ဣ] ရဟန်းဟု အမှတ်ရှိသော၊ ရဟန်းဟုထင်မှတ်-သော သူ။ သံယော စ တသ္မိံ ဥပသမ္မန္န-သညီ။ ဝဇိရ။၁၀၉။ ကခ်ီ၊ဋီ။၄၅။

ဥပသမ္ပန္နသဒ္ဒ (ပု) [ဥပသမ္ပန္န+သဒ္ဒ] ဥပသမ္ပန္ နသဒ္ဒါ။ ယထာ သမာနေပိ ဘိက္ခုဘိက္ခုနီနံ ဥပသမ္ပန္နသဒ္ဒေ ယတ္ထ ဘိက္ခုနီ အနမိပ္ပေတာ ဟောတိ။ ဝိဒ္ဓ၊၃။၁၉။

ဥပသမ္ပန္နသိက္ခာသမာဒါန (နဝ) [ဥပသမ္ပန္ နသိက္ခာ+သမာဒါန] ရဟန်းတို့၏ သိက္ခာပုဒ်ကို ဆောက်တည်ခြင်း။ ဥပသမ္ပဒါပါရိပူရီ-ကြည့်။

ဥပသမ္ပန္နသီလ (နဝ) [ဥပသမ္ပန္န+သီလ] ရဟန်း တို့၏ သီလ။ ဥပသမ္ပန္နသီလေ ပတ္တေ အနုပ-သမ္ပန္နသီလဿ အဝသာနသဗ္ဗာဝတော ဝါ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ၊။ (-အံ၊ဋီ၊၃၊။၉၃၊)

ဥပသမ္ဘာဒန (နဝ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ဏော+ယု] ပြည့် စုံစေခြင်း၊ ဖြစ်စေခြင်း၊ ရခြင်း။ ဥပသမ္ပဒါ[2]-ကြည့်။

ဥပသမ္ဘာဒနကာလ (ပု) [ဥပသမ္ဘာဒန+ကာလ] (ရဟန်းအဖြစ်ကို) ပြည့်စုံစေရာ-ရရာ-အခါ၊ ရဟန်းဖြစ်ရာအခါ။ ယထာ စ အပရိပုဏ္ဏပတ္တ-စီဝရဿ ဥပသမ္ဘာဒနကာလေ ကမ္မဝါစာယ ...ဥပသမ္ပဒါ ရုဟတိ။ သာရတ္ထ၊၃။၂၆၃။

ဥပသမ္ဘာဒယိတ္ဝာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ဏယ+ တ္ဝာ] ပြည့်စုံစေ၍၊ ပြီးစေ၍။ ဥပသမ္ပဒ (၂) ကြည့်။

ဥပသမ္ဘာဒယိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+သံ+ပဒ+ဏယ +ဏျိ] ပြည့်စုံစေပြီ။ ဥပသမ္ဘာဒယိ ဗုဒ္ဓေါ။ အပ၊၂။၁ရ၊၂၀၅။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀၈။ ထေရီ၊ ဋ္ဌ။၆၆။

ဥပသမ္ဘာဒိတ (တိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ဏော+တ] ပြည့်စုံစေအပ်သော၊ ရဟန်းအဖြစ်သို့ ရောက် စေအပ်သော၊ ရဟန်းခံပေးအပ်သော၊သူ။ သဟသက္ခတ္တုမ္ပိ ဥပသမ္ဘာဒိတော အနုပ-သမ္ပန္နောဝ ဟောတိ။ ဝိဒ္ဓ၊၃၊၄၂။ (-ကခ်ီ။ ၃၄၄။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၄၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၁၈။)

ဥပသမ္ဘာဒိတအန္တေဝါသိက (ပု) [ဥပသမ္ဘဒိတ+ အန္တေဝါသိက] ရဟန်းအဖြစ်သို့ ရောက်စေအပ် သောတပည့်။ တထာ ဥပသမ္ဘဒိတအန္တေဝါ-သိကော အတ္တနော (အတ္တနာ?) ကမ္မဝါစံ ဝတ္တာ ဥပသမ္ဘာဒိတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၁၈။

ဥပသမ္ဘာဒေတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ဏော+တဗ္ဗ] ပြည့်စုံစေအပ်သော၊ ပဋ္ဌင်းခံပေးအပ်သော၊သူ။ န ဥပသမ္ဘာဒေတဗ္ဗံ။ ဝိ၊၄။၈၃။ မ၊ဋီ၊၃။၁၆။ အံ၊ဋီ၊၁။ရ၃။ (-အံ၊၂။၂၃၈။) န ဥပသမ္ဘာဒေ-တဗ္ဗန္တိ ဥပဇ္ဈာယေန ဟုတ္ဝာ န ဥပသမ္ဘာ-ဒေတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၈။ (-အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၈၅။) ဧဝဉ္စ ပန ဘိက္ခဝေ ပဗ္ဗာဇေတဗ္ဗော ဥပသမ္ဘာဒေ-တဗ္ဗော။ ဝိ၊၃။၂၉။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၆၅။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၆၆။ သာရတ္ထ၊၃။၂၆၃။ ကခ်ီ၊ဋီ၊၁၅၊၄၆၊၁၅၀၊၄၈၁။ အနုဋီ၊၁။၃၅၅။) ဣမေ ကုသလာ ဓမ္မာ ဥပသ-မ္ဘာဒေတဗ္ဗာ။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၀၈။

ဥပသမ္ဘာဒေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+သံ+ပဒ+ဏော+ တိ] မြင့်မြတ်သောရဟန်းအဖြစ်သို့ရောက်စေ၏၊ ရဟန်းပြုပေး၏၊ ပဋ္ဌင်းခံပေး၏။ ဥိနဝိသတိ-ဝဿသညီ ဥပသမ္ဘာဒေတိ၊ ဝိ၊၂။၁ရ၁။ (-ဝိ၊ ၃။၄၄၈။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၀၆။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၂၉။ ကခ်ီ၊ ၂၄ရ။) **ဥပသမ္ဘာဒေန္တိ**—ဝိ၊၄။၄ရ၁။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၁၆၁။ **ဥပသမ္ဘာဒေထ**—ဝိ၊သင်္ဂဟ။၂၂၂။ **ဥပ သမ္ဘာဒေဟိ**—ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ၃။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၀၃။ အံ၊ ဋီ၊၁။၁ဝ၉။ **ဥပသမ္ဘာဒေယ္ယ**—ဝိ၊၃။ရ၅၊၁ ၂၆။ ဝိ၊၄။၄ရ၁။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၁။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၆၅။ ဝိ၊သ င်ဟ။၁၅ရ။ ကခ်ီ၊ဋီ။၄၅။ **ဥပသမ္ဘာဒေသိ**— ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ဝ၊၁၆၁။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၉၉။မ၊ဋ္ဌ၊၃။ရ၅။ **ဥပ သမ္ဘာဒေဿာမိ**—သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၅၄။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။ ၄ရ ၂။ **ဥပသမ္ဘာဒေဿာမ**—ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၄ရ ၂။

ဥပသမ္ပဒေတုံ (ဗျ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ဏော+တုံ] ပဋ္ဌင်းခံပေးခြင်းငှါ။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဂဗ္ဘဝိသံ ဥပသမ္ဘာဒေတုန္တိ။ ဝိ၊၃။၁ ၂၉။ ဝိ၊ဋ္ဌ ၃။၁၃၆။

ဥပသမ္ဘာဒေတ္ထာ (ကြိုဝိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ကော+တ္ထာ] မြင့်မြတ်သောပဋ္ဌင်းအဖြစ်သို့ ရောက်စေပြီး၍။ ဥပသမ္ဘာဒေတ္ထာ(ဒီဃ၊ဋ၊၂၁၄။ မဟာ၊၂။၅ဖ)တိ ဓမ္မသေနာပတိနာ ဥပဇ္ဈာယေန ဥပသမ္ဘာဒေတ္ထာ။ ဒီဃ၊ဋီ၊၁။၂ရ၊ မဟာ၊ဋီ၊၂။၁၁ဖ။

ဥပသမ္ဘာဒေထ (ကြို) [ဥပ+သံ+ပဒ+ကော+ထ] ပဋ္ဌင်းခံပေးကုန်၏။ ဥပသမ္ဘာဒေတိ-ကြည့်။

ဥပသမ္ဘာဒေန္တ (တိ) [ဥပ+သံ+ပဒ+ကော+အန္တ] မြင့်မြတ်သောပဋ္ဌင်းအဖြစ်သို့ ရောက်စေသော၊ သူ။ သော ဟာယသ္မာ ဥနဒသဝဿေ ဘိက္ခု ဥပသမ္ဘာဒေန္တေ ဒိသ္မာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ဖ၁။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၁၁၀။

ဥပသမ္ဘာဒေန္တိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ပဒ+ကော+အန္တိ] ပဋ္ဌင်းခံပေးကုန်၏။ ဥပသမ္ဘာဒေတိ-ကြည့်။

ဥပသမ္ဘာဒေယျ (ကြို) [ဥပ+သံ+ပဒ+ကော+ယျ] ပဋ္ဌင်းခံပေးရာ၏။ ဥပသမ္ဘာဒေတိ-ကြည့်။

ဥပသမ္ဘာဒေသိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ပဒ+ကော+သိ] ပဋ္ဌင်းခံပေးပြီ။ ဥပသမ္ဘာဒေတိ-ကြည့်။

ဥပသမ္ဘာဒေဿာမ (ကြို) [ဥပ+သံ+ပဒ+ကော+ဿာမ] ပဋ္ဌင်းခံပေးကုန်လတ္တံ့။ ဥပသမ္ဘာ-ဒေတိ-ကြည့်။

ဥပသမ္ဘာဒေဿာမိ (ကြို) [ဥပ+သံ+ပဒ+ကော+ဿာမိ] ပဋ္ဌင်းခံပေးအံ့။ ဥပသမ္ဘာဒေတိ-ကြည့်။

ဥပသမ္ဘုဿတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+သံ+ဖုသ+ကော+တိ] တွေ့ထိစေ၏။ ပါဏိဟိ ဥပသမ္ဘုသေ။ ဇာ၊၂။၆ရ၊ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၃၁၅။

ဥပသမ္ဘုသေ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+သံ+ဖုသ+ကော+ယျ] တွေ့ထိစေရာ၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသမ္ဘတိ (ကြို) [ဥပ+သမ+ယ+တိ။ နီတိ၊ဓာ။ ၂၃ဖ။] (က) ငြိမ်း၏။ ငြိမ်းအေး၏။ (ခ) ငြိမ်သက်၏၊ ငြိမ်ငြိမ်သက်သက်နေ၏၊ မဆန့်ကျင်၊ သည်းခံ၏။ (က) ဥက္ခဋ္ဌ ဥပသမ္ဘတိ။ ဗုဒ္ဓဝံ။ ၃၁၃။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၄ဖ။ ဝေရံ တေသူပသမ္ဘတိ။ ဓမ္ဓ။၁၃။ ဓမ္ဓ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၉။ (ခ) ယော သတော ဥပသမ္ဘတိ။ သံ၊ဝ။၁ဖ၄။ ထေရ။၂ရ၊ နေတ္တိ။ ၁၄၉။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၄၃။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁၃။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၂၅ဖ။ သတော ဥပသမ္ဘတိတိ သတိယာ သမန္နာဂတော ဟုတ္တာ အဓိဝါသေတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂၁ဝ။ (-ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁၅။)

ဥပသလ္လကေ္ခတ္ထာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+သံ+လက္ခ+ကော+တ္ထာ] ကောင်းစွာရှုမှတ် ဆင်ခြင်၍၊ မှတ်သား၍။ တံ တံ သဗ္ဗံ သာဓုကံ ဥပသလ္လကေ္ခတ္ထာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂၅ရ။ သုဝုဋ္ဌိကနိမိတ္တာနိ ဥပသလ္လကေ္ခတ္ထာ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂၄။

ဥပသဝန္တိ။ ဥပဝသန္တိ-မှပျက်ယွင်းသောပုဒ်ဖြစ်သည်။ ဥပဝသန္တိကြည့်။ ဥပေါသထေတိ ဇော ဥပသဝန္တိ ဇော္ဍာတိ ဥပေါသထော။ ဥဒါန၊ ဋ္ဌ။၂၆ရ။

ဥပသာဂရ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပသာဂရ မည်သူ။ ရညော မဟာသာဂရဿ ပုတ္တံ ဥပသာဂရံ ပဋိစ္စ။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၁၀၄။ (-ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၄။၈၀။)

ဥပသာလ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပသာလ မည်သူ။ (ပဒုမမြတ်စွာဘုရား၏ ဒုတိယအဂ္ဂသာဝက။) သာလော စ ဥပသာလော စ၊ အဟေသုံ အဂ္ဂသာဝကာ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၄၀။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ ဋ္ဌ။၂၁ဖ။ (-အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဖ၄။ အပ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၄ဖ။ ဇာ၊ ဋ္ဌ၊ဝ။၄၄။)

ဥပသာဌက (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပသာဌက မည်သူ။ ဧကံ ဥပသာဌကံ နာမ သုသာနသုဒ္ဓိကံ ဗြာဟ္မဏံ အာရဗ္ဘ ကထေသိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၄ရ။

ဥပသာဌကဇာတက (နာ) [ဥပသာဌက+ဇာတက] ဥပသာဌကဇာတ်။ (ဇာ၊ဝ။၄၁။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၄ရ-

၅၀။) ဣမံ ဒုကနိပါတေ ဥပသာဌကဇာတကံ ကထေသိ။ ဓမ္မာဌ၊၁။၃၄၂။

ဥပသာဌကနာမ (နာ) [ဥပသာဌက+နာမ] ဥပသာဌကအမည်။ ဥပသာဌကနာမာနိ၊ သဟ-ဿာနိ စတုဒ္ဒသ။ ဇာ၊၁။၄၁။ ဇာဌ၊၂။၅၀။ ဓမ္မာဌ၊၁။၃၄၂။

ဥပသိယ် (တိ) [ဥပ+သိယိ+ဏ] နမ်းရှူအပ်သော (အနံ့ဂန္ဓာရုံ)။ သွာယ် အဇ္ဇ ဥပသိယီ သေ့ပိ ပုနဒိဝသေပိ ဥပသိယိသတိ။ သံ၊ဌ၊၁။၂၆၂။

ဥပသိယ်တိ(ကြို) [ဥပ+သိယိ+အ+တိ] ကပ်၍နမ်း၏။ နမ်းရှု၏။ ပုပ္ပံ ဝါ ဖလံ ဝါ ဥပသိယ်တိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁၁၉။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁ ၂ ၂။ **ဥပသိယ်သိ**— ဇာ၊၁။၁၅ ၂။ ဇာဌ၊၃။ ၂၈၉။ **ဥပသိယ်မိ**— သံ၊ဌ၊၁။ ၂၆ ၂။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၈၈။ **ဥပသိယိ**— အပ၊ ၂။ ၂၀၀။ ထေရီ၊ဌ။၄၆။ ဇာ၊ဌ၊၃။ ၂၈၉။ **ဥပသိယိသတိ**(သံ၊ဌ၊၁။ ၂၆ ၂) တိ တဏှာ-ဝသေန ဥပဂန္ဓာ သိယိသတိ။ သံ၊ဋီ၊၁။၃၀၅။

ဥပသိယ်နု (တိ) [ဥပ+သိယိ+ယု] နမ်းရှုခြင်း။ ဥပသိယ်နမတ္တ(အံ၊ဌ၊၃။ ၂၆ ၂)နှင့် ဃာယနမတ္တံ။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၂၈၈။ (-မ၊ဌ၊၄။၁၃၉။ အံ၊ဌ၊၁။ ၂၄၀။)

ဥပသိယ်နကာလ (ပု) [ဥပသိယ်နု+ကာလ] နမ်းသောကာလ။ အဂ္ဂိလိဟိ ဂန္ဓပိဏ္ဍံ ဂဟေ-တ္တာပိ စ ဥပသိယ်နကာလေ ဝါတံ အနာ-ကမ္ပေန္တော နေဝ တဿ ဂန္ဓံ ဇာနာတိ။ သံ၊ဌ၊ ၃။၁၁ ၂။ အဘိ၊ဌ၊၁။၃၅ ၂။

ဥပသိယ်န (တိ) [ဥပ+သိယိ+အန] နမ်းရှုသော၊သူ။ ဗြာဟ္မဏဿ အသီ အာကမ္ပိတ္တာ ဥပသိ-ယ်နဿ မရိစဥဏ္ဍာနိ နာသံ ပဝိသိတ္တာ ခိပိတုကာမတံ ဥပ္ပါဒေတုံ။ ဇာ၊ဌ၊၁။၄၈၀-၁။ (-ဇာ၊ဌ၊၃။ ၂၈၉။)

ဥပသိယ်မာန (တိ) [ဥပ+သိယိ+အ+မာန] နမ်းရှုသော၊သူ။ သရီရံ ဥပသိယ်မာနေ ...ပလာယိ။ ဇာ၊ဌ၊ ၂။၃၀၆။ (-ဇာ၊ဌ၊၃။ ၂၈၉။)

ဥပသိယ်သိ (ကြို) [ဥပ+သိယ်+အ+သိ] နမ်းရှု၏။ ဥပသိယ်တိ-ကြည့်။

ဥပသိယ်ပေသိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+သိယိ+ဏာပေ+ဏျိ] နမ်းရှုစေပြီ၊ ဆေးအုံ့ပြီ၊ ဆေးစည်းပြီ၊ သွတ်သွင်းစေပြီ၊ မျက်စဉ်းခပ်ပြီ။(ဇာတ်၊ဝတ္ထု။) ဘေသဇ္ဇစုဏ္ဏေန နီလုပ္ပလံ ပရိဘာဝေတ္တာ ဒက္ခိဏကဏ္ဍေ ဥပသိယ်ပေသိ။ စရိယာ၊ဌ။ရ၀။ ဇာ၊ဌ၊၄။၄၀၈။

ဥပသိယ်မိ (ကြို) [ဥပ+သိယိ+အ+မိ] နမ်းရှု၏။ ဥပသိယ်တိ-ကြည့်။

ဥပသိယ်ယန္ဓ (တိ) [ဥပသိယ်+အာယ+အန္ဓ] နမ်းရှုသော၊သူ။ မတ္ထကံ ဥပသိယ်ယန္ဓာ ပရိစု-ဗ္ဗန္ဓာ စ သိနေဟံ ဥပ္ပါဒေန္တိ။ ခုဒ္ဒကာ၊ဌ။၁၁၅။

ဥပသိယ်ယိတုံ (ဗျ) [ဥပသိယ်+အာယ+တုံ] နမ်းရှုခြင်း၄ာ။ သိသေ ဥပသိယ်ယိတုံ လဘေယျ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၃၄၉။

ဥပသိယိ (ကြို) [ဥပ+သိယိ+ဏျိ] နမ်းရှုပြီ။ ဥပသိယ်တိ-ကြည့်။

ဥပသိယိတ (တိ) [ဥပ+သိယိ+တ] နမ်းရှုအပ်သော၊သူ။ ဥပယာတေ(ဇာ၊ ၂။၃၄၉)တိ သီသမ္ပိ ဥပသိယိတေ။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၃ ၂ ၂။

ဥပသိယိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+သိယိ+တ္တာ] နမ်းရှု၍ သာ ပဟဋ္ဌာကာရံ ဒသ္သေတ္တာ ဥပသိယိတ္တာ ပရောဒိ။ အံ၊ဌ၊၁။ ၂ ၂။(-အဘိ၊ဌ၊၁။၃၁၁။ ဇာ၊ဌ၊၁။၄၈၀။)

ဥပသိယိယမာန (တိ) [ဥပ+သိယိ+ယ+မာန] နမ်းရှုအပ်သော။ အန္ဓမသော ကုသဂ္ဂေနာပိ ဂဟေတ္တာ ဥပသိယိယမာနော ဒုဂ္ဂန္ဓော ဟောတိ။ အံ၊ဌ၊၁။၃ရ၆။

ဥပသိယိသတိ (ကြို) [ဥပ+သိယိ+သတိ] ကပ်

၍နမ်းရှုလတ္တံ့။ ဥပသိယ်တိ-ကြည့်။

ဥပသိတ္ထ (တိ) [ဥပ+သိစ+တ] သွန်းလောင်းအပ်-လောင်းထည့်အပ်-ဖြန်းအပ်-သော။ နအညေန ဥပသိတ္ထော။ သံ၊ဌ၊၁။၂၈၉။ သာလိ-တဏ္ဍုလေဟိ သမ္မာဒိတံ မံသေန ဥပသိတ္ထံ ဩဒနံ သာလိမံသောဒနံ။ သာရတ္ထ၊၁။၄၃၄။ နန္ဒုပသေစနန္တိ လောဘသဟဂတံ သမ္မယုတ္တ-နန္ဒိယာဝ ဥပသိတ္ထံ ဟုတ္ဝာ။ ဒီ၊ဌ၊၃။၂၀၄။ ဥပသိတ္ထံ ဝိယ ဥပသိတ္ထံ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၃၇။ (-ထေရ၊ဌ၊၂။၃၂၃။ နေတ္တိ၊ဌ။၂၀၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၄၂၀။)

ဥပသိတ္ထဝဿ (တိ) [ဥပသိတ္ထ+ဝဿ] သွန်းလောင်း-ရွာသွန်း-အပ်သော မိုးရေ မိုးပေါက်ရှိသော။ ပါဝုသဝဿေန ဝုဋ္ဌေန မေဃောဒကေန ဥပသိတ္ထဝဿ သုထေဝေ ဝနေ။ ထေရ၊ဌ၊ ၂။၄၇၆။

ဥပသိရိ (ထီ) [ဥပ+သိရိ] ဥပသိရိပြာသာဒ်။ တဿ ကိရ သိရိ ဥပသိရိ သိရိဝမောတိ တယော ပါသာဒါ အဟေသုံ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၂၀၅။

ဥပသိလိဿတိ (ကြို) [ဥပ+သိလိသ+ယ+တိ] ကပ်ငြိ၏။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသိလေသ (ပု) [ဥပ+သိလိသ+အ] (၁) ကပ်ငြိခြင်း။ (၂) ကပ်ငြိရာအာဓာရအနက်၊ သြပသိလေသိကာဓာရအနက်။ (၁) သြပ-သိလေသိကော နာမ ပစ္စေကသိဒ္ဓါနံ ဘာဝါနံ ယတ္ထ ဥပသိလေသေန ဥပဂမော ဟောတိ၊ ယသ္မိ ဣ အာဓေယ္ယာ ဥပသိလိဿတိ အလ္လီယိတ္ထာ တိဋ္ဌတိ။ ရူ၊နှာ။၁ရ၁။ (-နီတိ၊ သုတ္တ၊နှာ။၁၄၀။) ဝိသုံ သိဒ္ဓေန အာဓေယ္ယေန ဥပသိလေသနံ အလ္လီယနံ ဥပသိလေသော။ ရူ၊ဋီ၊နှာ။၁၂၂။ (၂) ပဌမေ စျာနေတိ ဥပ-သိလေသေ ဘုမ္မံ။ မ၊ဋီ၊၃။၂ရရ။

ဥပသိလေသန (နာ) [ဥပ+သိလိသ+ယု] ကပ်ငြိခြင်း။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသိ(သီ)ဝ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပသိ(သီ)ဝ မည်သူ။ သာသနာတော်၌ ထိုအမည်တူ နှစ်ဦးတွေ့ရ၏။ တစ်ဦးမှာမဟာ သာဝကရှစ်ကြိပ်တွင် ပါဝင်သော ထေရ်ဖြစ်သည်။ နောက်တစ်ဦးမှာ ဥပသိဝပုဏ္ဏား ဖြစ်သည်။ ဓောတကော ဥပသိ-(သီ)ဝေါ နနှော။ ထေရ၊ဌ၊၂။၅၄၂။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၁၃၂။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥပသိ(သီ)ဝဗြာဟ္မဏ (ပု) [ဥပသိဝ+ဗြာဟ္မဏ] ဥပသိဝပုဏ္ဏား။ သုတ္တေ ဟိ အာကိဉ္စညာယတ-နလာဘိနော ဥပသိ(သီ)ဝဗြာဟ္မဏဿ ဘဂ-ဝတာ ... အက္ခာတောတိ။ မ၊ဋီ၊၃။၈၄။ မူလဋီ၊ ၃။၃၅။

ဥပသိဝသုတ္ထ (နာ) [ဥပသိဝ+သုတ္ထ] ဥပသိဝ သုတ်။ (သုတ္တနိ။၄၃၉-၄၄၁။ စူဠနိ။၁၀၁-၁၁၂-တို့၌ ဥပသိဝမာဏဝပုစ္ဆာ-ဟုတွေ့ရသည်။) ဧကော အဟန္တိ ဥပသိဝသုတ္တံ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။၃၀၈။ (-စူဠနိ၊ဌ။၂ရ။)

ဥပသုမ္ဘယျ (ကြို) [ဥပ+သုမ္ဘ+အ+ယျ] အနီး၌ ပစ်ချရာ၏။ တမေနံ ဒကေ္ခ ဂေါယာတ-ကော ဝါ ... ဥပသုမ္ဘယျ။ မ၊၂။၂ရ။ မဟာနိ၊ ဌ။၂၆။ တမေနံ ဒကေ္ခတိ ပဒဿ ဥပသု-မ္ဘယျာတိ ဣမိနာ သဒ္ဒီ သမ္ဗန္ဓော ဝေဒိတဗ္ဗော၊ တမေနံ ကုက္ကုရံ ဥပသုမ္ဘယျ၊ တဿ သမီပေ ခိပေယျာတိ အတ္ထော။ မ၊ဌ၊၃။၃၀။ ဥပသု-မယျာတိ ဧတ္ထ ဥပသဒ္ဒေါ သမီပတ္ထော၊ သုမ္ဘနံ ဝိကေ္ခပနံ၊ တေနေဝ တမေနန္တိ ဘုမ္မတ္ထေ ဥပ-ယောဂဝစနန္တိ အာဟ တဿ သမီပေ ခိပေ-ယျာတိ၊ တဿ ကုက္ကုရဿ သမီပေ အဋ္ဌက-ဏ်လက် ခိပေယျာတိ အတ္ထော။ မ၊ဋီ၊၃။၂၃။

ဥပသုယျတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+သု+ယ+တေ] အနီး၌ကပ်၍-အနီးသို့ကပ်၍-ကြားနာအပ်-

နားထောင်အပ်-၏။ ဥပသုယျတိ ဝါ ဗြောတိ ဥပသုတိ။ ကခ်ါ။ဋီ။၁၀၂။

ဥပသုဿတိ (ကြို) [ဥပ+သုသ+ယ+တိ] ခန်းခြောက်၏။ သရီရေ ဥပသုဿတု မံသ-လောဟိတံ။ မ၊၂။၁၄၆။ သံ၊၁။၂၆ရ။ အံ၊၁။ ၅၂။ အံ၊၃။၃၃။ မဟာနိ။၅၀။ မ၊ဌ၊၁။၃၉ရ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၄၁။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၁၁၉။ ဝိမတိ၊၁။ ရ၁။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၄၁။ ဥပသုဿတု မံသ-လောဟိတန္တိ သဗ္ဗံ မံသဉ္စ လောဟိတဉ္စ သုက္ခတု။ မဟာနိ၊ဌ။၁ရ၀။

ဥပသုဿတု (ကြို) [ဥပ+သုသ+ယ+တု] ခန်းခြောက်ပါစေ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသေစန (နာ) [ဥပ+သိစ+ယု] သွန်းလောင်း-ဖြန်း-လောင်းထည့်-ခြင်း။ ဣတရဿ ဥပနိ-ဿယကောဋိယာ ဥပသေစနန္တိ နန္ဒုပသေစနံ။ နေတ္တိ၊ဌ။၂၀၂။ ဗျဥ္ဇနေန ဝိယ ဘောဇနဿ အာရမ္မဏဿ အဘိသင်္ခရဏံ ဝိသေသာပါဒနံ ဥပသေစနံ။ နန္ဒီ သပ္ပိတိကတဏှာ ဥပသေစနံ ဗြောဿာတိ နန္ဒုပသေစနံ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၁၃။ အနာသိတ္ဌကောတိ ဥပသေစနေန အနာသိ-တ္ဌကော။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၂၁။ သာရတ္ထ၊၂။၁၈၃။ ပိဏ္ဍပါတဿ ပဏီတတာ ဥပသေစနာဒိ-ဝေသေန။ မ၊ဋီ၊၁။၂၅၀။

ဥပသေန (ပုဏ) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပသေန မည်သူ။ (သာသနာတော်၌ ဥပသေနအမည်ဖြင့် မထေရ်နှစ်ပါး၊ မင်းသားတစ်ဦး၊ အမျိုးသမီးနှစ်ဦးဟူ၍ (၅)ဦးတွေ့ရ၏။

(က) အရှင်သာရိပုတ္တာ၏ ညီဖြစ်သော ဥပသေနထေရ်။ (ဤမထေရ်သည် ရာဇဂြိုဟ်မြို့အနီး နာလကရွာ၌ ခမည်းတော်ဝင်္ဂန္တပုဏ္ဏား နှင့် မယ်တော်ရူပသာရိပုဏ္ဏားမကြီးတို့မှ ဖွားမြင်သူဖြစ်သည်။ ဝင်္ဂန္တပုဏ္ဏားကြီး၏ သားဖြစ်သော ကြောင့် "ဥပသေနဝင်္ဂန္တပုတ္တထေရ်" ဟုလည်း ခေါ်ဆိုသည်။ ဤမထေရ်မြတ်သည် ပဒုမုတ္တရ ဘုရားရှင်လက်ထက်တော်ဝယ် ဘုရားရှင်က ရဟန်းတစ်ပါးကို ထက်ဝန်းကျင်ပရိသတ်နှင့် တကွ ကြည်ညိုဖွယ်ရှိသောရဟန်းတို့တွင် အသာဆုံးအမြတ်ဆုံး=သမန္တပါသာဒိကတေဒဂ် အရာ၌ ထားတော်မူသည်ကို တွေ့မြင်ရ၍ မြတ်စွာဘုရားထံတော်၌ အဓိကာရ ကောင်းမှု ကုသိုလ်ပြုပြီးလျင် ထိုတေဒဂ်အရာကို ဆုတောင်းခဲ့သော မထေရ်ဖြစ်သည်။

ထိုအရှင်ဥပသေနထေရ်သည် မိမိကိုယ်တိုင်က ရဟန်း၀ါတစ်၀ါသာ ရရှိသေးသူဖြစ်လျက် ဥပဇ္ဈာယ်ဆရာပြုလုပ်ကာသဒ္ဓိဝိဟာရိကတပည့်ကို ရဟန်းခံပေးသည့်အတွက် ဘုရားရှင်၏ အပြစ်တင်တော်မူခြင်းကို ခံရသည်။ ထို့နောက် ပရိသတ်ကိုအကြောင်းပြု၍ပင် ဘုရားရှင်က ကောင်းချီးပေးတော်မူစေမည်ဟု ကြံစည်အောက်မေ့ကာ ထိုနေ့၌ပင် တစ်နေရာသို့သွား၍ ဝိပဿနာကမ္မဋ္ဌာန်း စီးဖြန်းအားထုတ်လေလျင် ရက်များမကြာမီမှာပင် အရဟတ္တဖိုလ်သို့ ဆိုက်ရောက်တော်မူသည်။ မထေရ်မြတ်သည် မိမိကိုယ်တိုင် ဓုတင်အကျင့်ပဋိပတ်တို့ကိုဆောက်တည်ကျင့်သုံးလျက် တပည့်ပရိသတ်တို့ကိုလည်း ဓုတင်ဆောင်ပုဂ္ဂိုလ်များဖြစ်အောင် စွမ်းဆောင်နိုင်ခဲ့သဖြင့် ထက်ဝန်းကျင်ပရိသတ်နှင့်တကွ ကြည်ညိုဖွယ်ရှိသောရဟန်းတို့တွင် အသာဆုံး အမြတ်ဆုံး "သမန္တပါသာဒိကတေဒဂ်" ဘွဲ့ထူးကိုရရှိခဲ့သည်။

ဤမထေရ်သည် အခါတပါး၌ ရှင်သာရိ-ပုတ္တရာမထေရ်မြတ်နှင့်အတူ ရာဇဂြိုဟ်ပြည်ယင်းတိုက်တော သပ္ပသောဏ္ဍိကလိုဏ်ဂူ၌ သီတင်းသုံးတော်မူစဉ် ကိုယ်ပေါ်သို့ ကျလာသော မြွေဆိုးအကိုက်ခံရ၍ မြွေဆိပ်သင့်ကာ ပရိဗွာန်ဝင်စံတော်မူခဲ့သည်။

ဥပသေနသာ(သံ၊၂။၂၆ရ)တိ ဓမ္မသေ-နာပတိနော ကနိဋ္ဌဘာတိကဥပသေနတ္ထေ-ရသ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၄။ ဥပသေနသာ(ဥဒါန။၁၃၁)တိ ဇေတ္ထ ဥပသေနောတိ တသ ထေရသ နာမံ၊ ဝဏ္ဏပြာဟွဏသ ပန ပုတ္တတ္တာ ဝဏ္ဏ-ပုတ္တောတိ စ နံ ဝေါဟရန္တိ။ အယံ ဟိ ထေရော အာယသ္မတော သာရိပုတ္တသ ကနိ-ဋ္ဌဘာတာ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၄၂။ (-ဝိ၊၃။ရ၄။ အံ၊ ၁။၂၅။ အပ၊၁။၆၈။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၁။ ဝိ၊ဋ္ဌ၂။၂၆၅။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁၅။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁၀။ အံ၊ ဋ္ဌ၊၃။၁၅၈။ ဝဇိရ။၂၅၃။ သာရတ္ထ၊၂။၂၂။ သံ၊ ဋီ၊၂။၄ရ၈။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၆၂။)

(ခ) အဋ္ဌကထာကျမ်းပြု ဥပသေနထေရ်။ (ဤမထေရ်သည် သီဟိုဠ်ကျွန်း အနုရာဓမြို့ တောင်ဘက် မဟာဝိဟာရကျောင်းတိုက်၌ သီတင်းသုံးသည်၊ စူဠနိဒ္ဒေသ, မဟာနိဒ္ဒေသ အဋ္ဌကထာကျမ်းတို့ကို ရေးသားခဲ့သည်။) ဥပသေနော မဟာထေရော။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ။၁၃၉။

(ဂ) သုဇာတဘုရားရှင်၏ သားတော် ဥပသေနမင်းသား။ ဥပသေနော နာမ အတြ-ဇော။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၅၀။

(ဃ) တိဿဘုရားရှင်၏ အမြတ်ဆုံး အလုပ်အကျွေးဖြစ်သော ဥပသေနာ ဥပါသိ ကာမ။ ကိသာဂေါတမီ ဥပသေနာ၊ အဟေသုံ အဂ္ဂုပဋ္ဌိကာ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၆၁။

(င) စန္ဒကုမာရမင်းသား၏ နှမတော် ဥပသေနာမင်းသမီး။ ကုမာရိယောပိ ဝေဒေထ၊ ဥပသေနံ ကောကိလဿ မုဒိတဿ။ ဇာ၊၂။၂၄၂။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။ရရ။

ဥပသေနအာသီဝိသသုတ္တ (နာ) [ဥပသေန+အာသီဝိသ+သုတ္တ] အရှင်ဥပသေန မြွေကိုက်ခံ ရသောအခါ၌ နောင်တော်အရှင်သာရိပုတ္တရာ နှင့် ထိုအရှင်ဥပသေနတို့ အပြန်အလှန် ဟော ကြားတော်မူသော သုတ်။ သံ၊၂။၂၆ရ-၈။ သံ၊ ဋ္ဌ၊၃။၁၄။

ဥပသေနတ္ထေရ (ပု) [ဥပသေန+ထေရ] ဥပ သေနထေရ်။ သာသနာတော်၌ ဥပသေန ထေရ်နှစ်ပါး တွေ့ရ၏။ တစ်ဦးမှာ အရှင်သာရိ ပုတ္တရာ၏ ညီဖြစ်သော ဥပသေနထေရ်ဖြစ် သည်။ ဝိဝိတ္တံ အပ္ပနိဗ္ဗေါသန္တိအာဒိကာ အာယသ္မတော ဥပသေနတ္ထေရသ ဂါထာ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၀၂။(-သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၄။ အံ၊ဋီ၊၁။၁ရရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၅၁။)

နောက်တစ်ဦးမှာ စူဠနိဒ္ဒေသ+မဟာ နိဒ္ဒေသအဋ္ဌကထာ ကျမ်းပြု ဥပသေနထေရ် ဖြစ်သည်။ ဝုတ္တဥေတံ နိဒ္ဒေသအဋ္ဌကထာယံ ဥပသေနတ္ထေရေန။ သာရတ္ထ၊၁။၉၅။

ဥပသေနဒါရက (ပု) [ဥပသေန+ဒါရက] ဥပ သေနမည်သော-သူငယ်-ကလေး။ ဥပသေန-ဒါရကောတိသ နာမံ အကံသု။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၁၁။

ဥပသေနာဝှယ (တိ) [ဥပသေန+အဝှယ] ဥပ သေနအမည်ရှိသော၊သူ(ထေရ်)။ ဥပသေန-ဝှယေန သာ၊ ကတာ သဒ္ဓမ္မဇောတိကာ။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ။၁၃၉။

ဥပသေနသုတ္တ (နာ) [ဥပသေန+သုတ္တ] ဥပသေန သုတ်၊ အရှင်ဥပသေနကို အကြောင်းပြု၍ မြတ်စွာဘုရား ဥဒါန်းကျူးတော်မူသောသုတ်။ ဥဒါန။၁၃၁-၁၃၂။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၄၂-၂၄၅။

ဥပသေနိယ (တိ) [ဥပ+သိ+ယု=ဥပသေန+ ဏိက] (အမိရင်ခွင်သို့) ကပ်၍ အိပ်လေ့ရှိသော၊ သူ။ ကုမာရိကေ ဥပသေနိယေ။ ဇာ၊၂။၁ရ၃။ ဥပသေနိယေတိ မာတရံ ဥပဂန္တွာ သေနိကေ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၆။ရ၉။

ဥပသေဝတိ (ကြို) [ဥပ+သိ(သေဝ)+အ+တိ။ ဓာတ္တတ္ထသင်္ဂဟ။၂၈၅။] မှီဝဲ၏၊ ဆည်းကပ်၏။

အသန္တံ စူပသေဝတိ(ဇာ၊၁။၃၅)တိ ယော စ ဇဝရုပ် အသန္တံ ဒုဿီလံ ဥပသေဝတိ ဘဇတိ ပယိရုပါသတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၅၃ရ။ ဘိန္နာနိ ကုလာနိ ဥပသေဝတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၅။ (–အံ၊ဋီ၊၃။၄၁။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂၃၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ဖ၁။) **ဥပသေဝန္ဒိ**—ထေရ၊ ၂၈၉။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁ ၂၀၊၁ ၂ ၂။ **ဥပသေဝေယ္ယ**—ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂၃၁။

ဥပသေဝန (နာ) [ဥပ+သိ+ယု] ကပ်၍မှီဝဲခြင်း။ ကရဏဋ္ဌ ဒုဝိဓံ နိဗ္ဗာဒနံ ဥပသေဝနဋ္ဌ။ မူလဋီ၊ ၃။၁၇၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ။ ၂၊ ၂၇၇။ (–အနုဋီ၊၃။ ၂၃၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၇၈။)

ဥပသေဝန္ဒိ (ကြို)[ဥပ+သိ+အ+အန္ဒိ] မှီဝဲဆည်းကပ်ကုန်၏။ ဥပသေဝတိ–ကြည့်။

ဥပသေဝမာန (တိ) [ဥပ+သိ+အ+မာန] မှီဝဲဆည်းကပ်သော၊သူ။ ဥသူယက် အာစရိယံ ဥပသေဝမာနော...သယမ္ပိ ဗာလော ဟောတိ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဖ၃။

ဥပသေဝိတ (တိ) [ဥပ+သိ+တ] မှီဝဲဆည်းကပ်အပ်သော။ ပကတော နာမ...ဥပသေဝိတော ဝါ ဥတုဘောဇနာဒိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၄ဂ။ ဒေဝ–ပုတ္တောဟိ ဒေဝမိတာဟိ စ ဥပသေဝိတံ။ ဝိမာန၊ ဋ္ဌ။၅၁။ (–မူလဋီ၊၃။၁၈၅။ အနုဋီ၊၃။ ၂၅ ၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ရ၈။)

ဥပသေဝိတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+သိ+တဗ္ဗ] မှီဝဲအပ်သော၊ တံ ပန အတ္ထကာမေန လဘိတဗ္ဗတော ဥပသေဝိတဗ္ဗတော လဒ္ဓကံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁ ၂၈။

ဥပသေဝီ (တိ) [ဥပ+သိ+ဏီ] မှီဝဲလေ့ရှိသော၊ သူ။ အဓမ္မဇနူပသေဝီတိ အဓမ္မဇနံ ဥပသေဝီ၊ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၀၄။

ဥပသေဝေယ္ယ (ကြို) [ဥပ+သိ+ယေ္ယ] မှီဝဲဆည်းကပ်ရာ၏။ ဥပသေဝတိ–ကြည့်။

ဥပသောဏ (ပုဏ်) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပသောဏမည်သူ။ သာသနာတော်၌ ဥပသောဏအမည်တူ နှစ်ဦးတွေ့ရသည်၊ တစ်ဦးမှာ ကောဏ္ဍညမြတ်စွာဘုရား၏ အမြတ်ဆုံး အလုပ်အကျွေးဖြစ်သော ဥပသောဏ ဒါယကာဖြစ်သည်။ သောဏော စ ဥပသောဏော စ၊ အဟေသုံ အဂ္ဂုပဋ္ဌကာ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃ ၂ ၆။

နောက်တစ်ဦးမှာ သုမနဘုရား၌ရှင်၏ အဂ္ဂသာဝိကာဖြစ်သော ဥပသောဏာ ထေရီဖြစ်သည်။ သောဏာ စ ဥပသောဏာ စ၊ အဟေသုံ အဂ္ဂသာဝိကာ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၃၁။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၁။ဖ ၂။ အပ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၄။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၁၉၀။ ဇာ၊ ဋ္ဌ၊၁။၄ ၂။

ဥပသောဘတိ (ကြို) [ဥပ+သုဘ+အ+တိ] အလွန်တင့်တယ်၏။ ဥပသောဘတိ သဗ္ဗဒါ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃ ၂ ၂။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၁၅၄။ အပ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ရ။ (–အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၅ဖ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ဖ။) ဥပသောဘတိတိ အဘိရာဇတိ အတိဝိရောစတိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၁၅၅။ **ဥပသောဘထ**(ဗုဒ္ဓဝံ။၃၅ရ)တိ...ဇဝံ သောဘဂဝါ ဥပသောဘိတ္ထာတိ အတ္ထော။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ ဋ္ဌ။ ၂ ၆ ၂။

ဥပသောဘထ (ကြို) [ဥပ+သုဘ+တ္ထ။ တ္ထ–ကိုထပြု] အလွန်တင့်တယ်တော်မူပြီ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသောဘန (နာ) [ဥပ+သုဘ+ဏ+ယု] တင့်တယ်စေခြင်း၊ တန်ဆာဆင်ခြင်း။ အလင်္ကာ–ရတ္ထန္ဒိ ဥပသောဘနတ္ထံ။ ... ဣဒါနိ ဒါနံ ... ဘာဝနာစိတ္တာသ ဥပသောဘနာယ စ ပရိ–ကၠာရာယ စ ဟောတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂ ၆ ၂။ အံ၊ဋီ၊ ၃။ ၂ ၃ ၆။

ဥပသောဘန္ဓ (တိ) [ဥပ+သုဘ+အန္ဓ။ ထိ၌ ဥပသောဘန္ဒိ] တင့်တယ်သော။ တာယ စ ဝေသာလိ ဘိယ္ယောသော မတ္တာယ ဥပသော–ဘန္ဒိ။ ဝိ၊၃။၃ရရ။

ဥပသောဘမာန (တိ) [ဥပ+သုဘ+အ+မာန] တင့်တယ်သော။ သိရီသဝန် နိဗ္ဗတ္တိ ဝဏ္ဏဂန္ဓ-သမ္ပဒေနေဟိ ပုပ္ပေဟိ သဗ္ဗကာလံ ဥပသော-ဘမာနံ။ ဝိမာန၊ဌ။၃၁၁။

ဥပသောဘယတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+သုဘ+ဏယ+တိ] ကပ်ရောက်၍တင့်တယ်စေ၏၊ တန်ဆာဆင်၏။ ဥဘတော ဝိမာနံ ဥပသောဘယန္တိ။ ဝိမာန။ရ၄။ ပေတ။၂၀ရ။ ဥဘတော ဝိမာနန္တိ ဝိမာနံ ဥဘတော အန္တော စေဝ ဗဟိ စ သဗ္ဗ-တာဒိဟိ ဥပေစ္စ သောဘယန္တိ။ ဝိမာန၊ဌ။၂၀ရ။

ဥပသောဘယန္ဓ (တိ) [ဥပ+သုဘ+ဏယ+အန္ဓ] တင့်တယ်စေသော။ ဧတံ ကပေါတကန္ဒရဝိဟာရံ ဥပသောဘယန္ဓာ။ ဥဒါန၊ဌ။၂၂၂။

ဥပသောဘယန္ဓိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+သုဘ+ဏယ+အန္ဓိ] ကပ်ရောက်၍ တင့်တယ်စေကုန်၏ တန်ဆာဆင်ကုန်၏။ ဥပသောဘယတိ-ကြည့်။

ဥပသောဘယမာန (တိ) [ဥပ+သုဘ+ဏယ+မာန] (၁) တင့်တယ်သော။ (၂) တင့်တယ်စေသော၊သူ။ (၁) ဝိမာနဒ္ဒါရေ မဟန္တံ သိရီသ-ဝန် နိဗ္ဗတ္တိ ဝဏ္ဏဂန္ဓသမ္ပဒေနေဟိ အညေဟိ ပုပ္ပေဟိ သဗ္ဗကာလေ ဥပသောဘယမာနံ။ ထေရ၊ဌ၊ ၁။၁၂၉။ (၂) အာကာသပွဒေသေန ဥပသော-ဘယမာနံ ဝိယ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၂၁၀။ မ၊ဌ၊၄။၁၅၃။ ဧဝံ အယမ္ပိ မဟာဝိဏာသဝေါ ... သံဃာရာမံ ဥပသောဘယမာနော ဝိစရတိ။ မ၊ဌ၊၁။၃၃ရ။ သံ၊ဌ၊၂။၃၀၂။ အံ၊ဌ၊၃။၁ရ။ (-မ၊ဌ၊၃။၄၂။ စူဠနိ၊ဌ။၁၀၂။ မ၊ဋီ၊၁။၂၆၁။)

ဥပသောဘိတ (တိ) [ဥပ+သုဘ+တ] တင့်တယ်စေအပ်သော၊ တင့်တယ်-တန်ဆာဆင်အပ်-သော။ အသုရဘဝနံ နိဗ္ဗတ္တိ ပါရိစ္ဆတ္တက-ပဋိစ္ဆန္နဘူတာယ စိတြပါဋလိယာ ဥပသော-ဘိတံ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၂၀၄။ (-စရိယာ၊ဌ။၁၄၂။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၁ဇ၊၅၃၃။)

ဥပသောဘိတနယန (တိ) [ဥပသောဘိတ+နယန] တင့်တယ်-တန်ဆာဆင်အပ်-သော မျက်စိရှိသော၊သူ။ ဝိသေသတော ရတ္တာရာဇီဟိ ဥပသောဘိတနယနာ။ ဝိမာန၊ဌ။၂၆၀။

ဥပသောဘိတ္ထ (ကြို) [ဥပ+သုဘ+တ္ထ] အလွန်တင့်တယ်ပြီ။ ဥပသောဘတိ-ကြည့်။

ဥပသောဘေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥပ+သုဘ+ဏေ+တိ] တင့်တယ်စေ၏၊ တန်ဆာဆင်၏။ သက-လအရည်ဝါသံ ဥပသောဘေတိ။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။၃၄ဇ။

ဥပသောသေတိ (ကြို) [ဥပ+သုသ+ဏေ+တိ။ ရူ၊နှာ။၃ရ၊၄၁၄။ နိဘိ၊ဓာ။၂၄၀။] ခန်းခြောက်စေ၏။ ကိဉ္စ မေ ပဟိတတ္တာသ လောဟိတံ နဲ ဥပသောသေယျ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၁၁ရ။

ဥပသောသေယျ (ကြို) [ဥပ+သုသ+ဏေ+ဃေ] ခန်းခြောက်စေရာ၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပသဒ္ဒ[1] (နာ) [ဥပ+သဇ(သဇ္ဇ)+တ။ ဥပသဒ္ဒ-သံ။] (၁) ကပ်ငြိ-ငြိကပ်-တွယ်တာ-ခြင်း။ (တိ)(၂) စွန့်လျှူအပ်သော။ (၃) ကပ်ရောက်အပ်သော၊ ပြည့်စုံသော။ ဥပသ(သ)ဒ္ဒ[1] -ကြည့်။

ဥပသဒ္ဒ[2] (တိ) [ဥပ+သသု(သသ)+တ။ ရူ၊နှာ။၄၁၄။ နိတိ၊ဓာ။၁ရ၆။ ဓာတ္တတ္ထ။၃ဇ၄] (၁) ညှဉ်းဆဲ-နှိပ်စက်-အပ်သော၊ အညှဉ်းဆဲခံရသော၊ ဒုက္ခနှင့်ရောနှောသော၊ ဒုက္ခသို့ သက်ဝင်သော။ (၂) ညှဉ်းဆဲ-နှိပ်စက်-တတ် သော။ ဥပသ(သ)ဒ္ဒ[2] -ကြည့်။

ဥပသဒ္ဒသုတ္တ (နာ) [ဥပသဒ္ဒ+သုတ္တ] ဥပသဒ္ဒသုတ်။ စက္ခု, ရူပါရုံ, စက္ခုသမ္ဘဝ, စက္ခုသမ္ဘဝဇာ ဝေဒနာ စသောတရား၊တို့သည် အညှဉ်းဆဲခံရသောတရား၊များ၊ဖြစ်ကြ၏-ဟု ရှုမြင်သော အရိယသာဝကအား ထိုစက္ခု စသည်၌ ငြီးငွေ့မှု ဖြစ်သည်မှစ၍ အရဟတ္တ

ဖိုလ်ရောက်သည်တိုင်အောင် ဟောကြားတော်မူသောသုတ်။ သံ၊၂။၂၅၈-၉။ သံ၊၆၊၃။၁၂။

ဥပဿယ၁ (နာ) [ဥပ+သိ+ဏ] (၁) နေရာအရပ်၊ ကျောင်း၊ အိမ်။ (၂) အမှီ၊ အပေါ်အထပ်အလွှာ။ (၁) ဥပဿယော တထေဝ နာ သမ္ဘတိ။ ဝိ၊၂။ ၄၄၉။ ဥပဿယော နာ သမ္ဘတိတိ ဝသနော-ကာသော နပ္ပဟောတိ။ ဝိ၊၆၊၃။၂၂၅။ အနုဇာ-နာမိ ဘိက္ခဝေ ဥပဿယံ။ ဝိ၊၄။၄၇၃။ ဥပဿ-ယန္တိ ဃရံ။ ဝိ၊၆၊၄။၁၃၁။ ယော ဒဒါတိ ဥပ-သယံ။ သံ။၁။၂၉။ ဝိ၊၆၊၄။၅၈။ သံ၊၆၊၁။ရ၉။ ယေ ဒဒန္တိ ဥပဿယံ။ သံ၊၁။၃၀။ ဥပဿယန္တိ ဝါသာဂါရံ။ သံ၊၆၊၁။ရ၃။ (-ဝိ၊၆၊၂။၂၄၄။ ကင်္ခာ။ ၃၂၈။ သာရတ္ထ၊၁။၁ရ၈။)(၂)ဥပဿယဒါန-ကြည်။

ဥပဿယ၂ (နာ) [ဥပဿယ+သိက္ခာပဒ] ဥပဿယသိက္ခာပုဒ်။ ဥပဿယံ ပရမ္မရာ၊ အနတိရိတ္တံ နိမန္တနာ။ ဝိ၊၅။၁၆၀။

ဥပဿယဒါန (နာ) [ဥပဿယ+ဒါန] အမှီကိုပေးခြင်း၊(သျှ)။ အပေါ်၌ထပ်၍ပေးခြင်း၊ (ဘာသာ၊ဋီ)။ မဟာပစ္စရိယံ ပကတိစီဝရဿ ဥပဿယဒါနေနာတိ ဝုတ္တံ။ ဝိ၊၆၊၃။၃၉၂။

ဥပဿယသုတ္တ (နာ) [ဥပဿယ+သုတ္တ] ဥပဿယသုတ်။ ဘုရားရှင် ပရိနိဗ္ဗာန်စံလွန်တော်မူပြီး နောက်ပိုင်းကာလ၌ အသျှင်မဟာကဿပနှင့် အသျှင်အာနန္ဒာတို့ ဘိက္ခုနီမကျောင်းသို့ ကြွရောက်တော်မူပြီးလျှင် အသျှင်မဟာကဿပက တရားဟောတော်မူပြီး ပြန်ကြွတော်မူသောအခါ ထုလ္လတိဿာရဟန်းမက "အဘယ့်ကြောင့် အသျှင်မဟာကဿပသည် ပညာရှိရဟန်းဖြစ်သော အသျှင်အာနန္ဒာမျက်မှောက်၌ တရားဟောသင့်၏ဟု မှတ်ထင်ဘိသနည်း၊ အပ်ကုန်သည်သည် အပ်လုပ်သူ၏အထံ၌ အပ်ကို ရောင်းသင့်၏ဟု မှတ်ထင်သကဲ့သို့ အသျှင်မဟာကဿပသည် ပညာရှိ ရဟန်းဖြစ်သော အသျှင်အာနန္ဒာမျက်မှောက်၌ တရားဟောသင့်၏ဟု မှတ်ထင်ဘိ၏" ဟု မနှစ်လိုသောစကားဆိုသည်ကို အကြောင်းပြု၍ အသျှင်မဟာကဿပက အသျှင်အာနန္ဒာအား မိမိကိုယ်ကို ဘုရားနှင့်တူသည်၏အဖြစ်ကို ဟောတော်မူပြီးလျှင် "အကြင်သူသည် ငါ၏အဘိညာဉ်ခြောက်ပါးတို့ကို ဖုံးလွှမ်းအပ်၏ဟု မှတ်ထင်၏။ ထိုသူသည် ခုနစ်တောင်, ခုနစ်တောင်ထွာရှိသောဆင်ကို ထန်းရွက်နှုတြင့် ဖုံးလွှမ်းအပ်၏ဟု မှတ်ထင်ဘိ၏" ဟု ဟောတော်မူသောသုတ်ဖြစ်သည်။ သံ၊၁။၄၁၅-ရ။ သံ၊၆၊၂။၁၆၃-၄။

ဥပဿယာဓိဝတ္ထု (တိ) [ဥပဿယ+အဓိဝတ္ထု] ကျောင်း၌-စိုးအုပ်-စောင့်-သော၊သူ (ကျောင်းစောင့်နတ်)။ ဥပဿယာဓိဝတ္ထာယော၊ ဒေဝတာ သောကပီဠိတာ။ အပ၊၂။၂၀ရ။

ဥပဿယူပဂမန (နာ) [ဥပဿယ+ဥပဂမန] (ဘိက္ခုနီမ)ကျောင်းသို့-ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ် -ခြင်း။ ဥပဿယူပဂမနံ, ပရိပုဏ္ဏ။ပသမ္ဘုဒ္ဓတာ။ သာရတ္ထ၊၃။၄၈။ ဝိမတိ၊၂။၂၃။

ဥပဿုတိ၁ (နာ) [(က) ဥပ+သုတိ။ (ခ) ဥပ+သု+တိ] (၁) (က) ကြားအပ်သော-စကား-အသံ-၏အနီးအရပ်။ (ခ) ကပ်ရောက်၍ ကြားရာအရပ်။ (စကားကိုကြားကောင်းသော အနီးအရပ်(သျှ)။ အနီးကပ်၍ ကြားလောက်ရာအရပ်(သျှ)။ (၂) အနီးသို့ကပ်ရောက်၍ ကြားနာခြင်း၊ ထောက်လှမ်းခြင်း။ (၁)(က)(ခ) ဥပ-သုတိ(ဝိ၊၂။၁၉ရ)နှင့် သုတိသမီပံ။ ယတ္ထ ဌတ္ဘာ သက္ကာ ဟောတိ တေသံ ဝစနံ သောတုံ၊ တတ္ထ။ ဝိ၊၆၊၃။၁၄၉။ ကင်္ခာ။ ၂၅၅။ သုတိ သမီပန္တိ သဒ္ဒသမီပံ၊ သုယျတီတိ ဟိ သုတိ၊ သဒ္ဒဿေတံ အဓိဝစနံ။ တသ သမီပံ ဥပဿုတိ၊ သဒ္ဒ-သမီပန္တိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ...အထ ဝါ ဥပေစ္စ သုယျတိ ဣတိ ဥပဿုတိ၊ ဌာနံ။ ယံ ဌာနံ ဥပဂတေန သက္ကာ ဟောတိ ကထေန္တာနံ

သဒ္ဒံ သောတုံ၊ တတ္ထာတိ ဝေမတ္ထာ ဂဟေတဗ္ဗော။ သာရတ္ထ၊၃။၉၄၊၉၅။ (–ကခ်ီ၊ ဋီ၊သစ်။၄၁ရ။) သုယျတီတိ သုတိ၊ ဝစနံ။ တဿ သမီပံ ဥပသုတိ။ ဝိမတိ၊၂။၅၂။ (–ပါစိတ်၊ ယော။၁၂၁။) အဒ္ဒသာ ခေါ ဘဂဝါ တံ ဘိက္ခုံ ဥပသုတိ ဌိတံ။သံ၊၁။၃၀၃။ ဥပ-သုတိတိ ဥပသုတိဌာနံ၊ ယံ ဌာနံ ဥပဂတေန သက္ကာ ဟောတိ ဘဂဝတော သဒ္ဒံ သောတုံ၊ တတ္ထ ဌိတောတိ အတ္ထော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၆၉။ ဥပေစ္စ သုယျတိ ဇတ္ထာတိ ဥပသုတိတိ ဝုတ္တံ ဥပသု-တိတိ ဥပသုတိဌာနန္တိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၈၈။ (–အပ၊ ၂။၄ရ။ ဇာ၊၁။၃၉ရ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၄၈။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၅။၁၀၄။) ဥပသုတိ မဟာရာဇ၊ ရဋ္ဌေ ဇနပဒေ စရ။ ဥပသုတိန္တိ ဇနပဒစာရိတ္တသဝနာယ စာရိကံ အတ္တနော သကလရဋ္ဌေ စ ဇနပဒေ စ စရ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၁၀၆။ (၂) ဥပသုတိဝသေန ယုဇ္ဈိတဗ္ဗာကာရံ ဥတ္တာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၀၆။ အံ၊ ဋီ၊၃။၃၂ရ။

ဥပသုတိ[၂] (နာ) [ဥပသုတိ+တိဋ္ဌန)] စကားကို ကြားကောင်းရာအရပ်၏ အနီးဌာတည်ခြင်း။ ဥပသုတိသိက္ခာပုဒ်(ပြန်)။ ထေယျာသတ္ထံ ဥပသုတိ။ ဝိ၅။၁၆၂။ ထေယျသတ္ထံ ဥပသု-တိတိ...ဥပသုတိတိဋ္ဌနဋ္ဌေ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၄၉၊၁ရ၂။

ဥပသုတိက (တိ) [ဥပသုတိ+က] (အနီးကပ်၍ တိုင်ပင်သံ) စကားကိုကြားနိုင်လောက်ရာ အနီး-အရပ်ရှိသော၊ အနီးဌာနားထောင်သော၊သူ။ (သျှ။) ဥပသုတိကာ ဟိ သုဏန္တိ မန္တံ။ ဇာ၊ ၁။၃၉၀။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၈၅။ ဥပသုတိကာ ဟိတိ မန္တနဋ္ဌာနံ ဥပဂန္တွာ တိရောကုဋ္ဋာဒိသု ဌတ္တာ သောတာရော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၆။၂၃၃။

ဥပသုတိဌာန (နာ) [ဥပသုတိ+ဌာန] စကားကို ကြားကောင်းရာအရပ်။ ဥပသုတိ[၂]-(၁)ကြည်။

ဥပသုတိဌာနဝတ္ထု (နာ) [ဥပသုတိဌာန+ဝတ္ထု] (တိုင်ပင်ပြောဆိုသော) စကားကိုကြားကောင်း-ရာအနီးအရပ်၌တည်နေနားထောင်ခြင်းဟူသော အကြောင်း။ ဥပသုတိဌာနဝတ္ထုသို့ ပညတ္တံ။ ကခ်ီ။၂၅၅။

ဥပသုတိတိဋ္ဌန (နာ) [ဥပသုတိ+တိဋ္ဌန] (စကားကို) ကြားကောင်းရာအနီးအရပ်၌ တည်ခြင်း။ သဠ်စ်ဗ-ကုက္ကုစ္စ ဥပဒဟနံ, ဥပသုတိတိဋ္ဌနဋ္ဌေ ဣမာနိ စတ္တာရိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၁ရ၂။

ဥပဟစ္စ[၁] (ကြိုဝိ) [ဥပ+ဟန+တ္တာ] (၁) ညှဉ်းဆဲ-နှိပ်စက်-ဖျက်ဆီး-၍။ (၂) ကျော်လွန်၍။ (၃) ကပ်ရောက်၍။ (၁) ဥပဟစ္စ မနံ မဇ္ဈော။ ဇာ၊၂။၆၁။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၆၃။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၂၃၉။ ဥပဟစ္စ မနန္တိ အတ္တနော စိတ္တံ ပဒူသေတ္တာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၂၉၀။ ဥပဟစ္စာတိ အာယာဒေတ္တာ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၅။ (၂) မဇ္ဈံ ဥပဟစ္စာ (ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၁၃)တိ အာယုနော မဇ္ဈံ အတိစ္စ၊ တေနာဟ အတိက္ကမိတ္တာတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၄ရ။ (၂)(၃) ဥပဟစ္စတလ (အံ၊၂။၄၅၁)နှင့် ဇလမာနာ ဂန္ဓာ အာကာသ-တလံ အတိက္ကမိတ္တာ ပထဝီတလံ ဝါ ဥပဟ-နိတ္တာ ပထဝီယံ ပတိတမတ္တာဝ နိဗ္ဗာယေယျ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ရ၃။ ဥပဟစ္စာ(အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁ရ)တိ ဇေသ ဥပဂန္ဓာတိ အတ္ထော၊ တေန ဝေမဇ္ဈာ-တိက္ကမော ကာလကိရိယောပဂမနဋ္ဌေ သင်္ဂဟိတံ ဟောတိ။ အံ၊ဋီ၊၂။၁ရ၉။ သော အတိက္ကမိတ္တာ ဝေမဇ္ဈံ အာယုပ္ပမာဏံ ဥပဟစ္စ ဝါ ကာလ-ကိရိယံ အရိယမဂ္ဂံ သဠ္ဆေနေတိ။ အဘိ၊ပု။၁၁၉။ အတိက္ကမိတ္တာ ဝေမဇ္ဈံ အာယုပ္ပမာဏန္တိ အာယု-ပ္ပမာဏံ ဝေမဇ္ဈံ အတိက္ကမိတ္တာ၊ ဥပဟစ္စ ဝါ ကာလကိရိယန္တိ ဥပဂန္ဓာ ကာလကိရိယံ၊ အာယုက္ခယသ အာသန္နေ ဌတ္တာတိ အတ္ထော။' အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၉။ ဥပဟစ္စာတိ ဇေသ ဥပဂန္ဓာတိ အတ္ထော။ တေန ဝေမဇ္ဈာတိက္ကမော ကာလ-ကိရိယောပဂမနဋ္ဌေ သင်္ဂဟိတံ ဟောတိ။ တေန ဝုတ္တံ "အတိက္ကမိတ္တာ ဝေမဇ္ဈ"နှင့်အာဒိ။ မူလ၊

ဌီ၊၃။၃၈။ ဥပဟစ္စာ(ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၃၅၂)တိ ဝါ ဥပ-ဂန္ဓာ ကာလကိရိယ်။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၂။၅၃၂။ ဥပ-ဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိ-လည်းကြည့်။

ဥပဟစ္စ၂ (တိ) [ဥပ+ဟန+ကျ] ကပ်ရောက်အပ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဟစ္စတလ (တိ) [ဥပဟစ္စ+တလ] ကပ်ရောက်အပ်သော မြေအပြင်ရှိသော၊ မြေအပြင်သို့ ကျရောက်သော (မီးပွါး)။ ပထဝီယံ ပတိတ္တာ ဥပဟစ္စတလာ ဟုတ္တာ နိဗ္ဗာယတိ။ အဘိ၊ဌ၊၃။၅၀။

ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိ+နိဒ္ဒေသ] ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိပုဂ္ဂိုလ်ကို အကျယ်ပြရာအပိုင်း။ ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိ-နိဒ္ဒေသေ။ အဘိ၊ဌ၊၃။၄၉။

ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိ (ပု) [ဥပဟစ္စ+ပရိ+နိ+ဝါ+ကိ] ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိပုဂ္ဂိုလ်။ (အဝိဟာစသော သုဒ္ဓါဝါသဘုံးဘုံသို့ ရောက်၍ ထိုဘုံ၌ သက်တန်း ထက်ဝက်ကို ကျော်လွန်ပြီးလျှင် နောက်ဆုံး အသက်အပိုင်းအခြားသို့ မရောက်ဘဲ ပရိနိဗ္ဗာန်ဝင်စံလတ္တံ့သောအနာဂါမ်ကို ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိ ဟုခေါ်သည်။ ထိုပုဂ္ဂိုလ်သည် အဝိဟာဘုံ၌ တစ်ယောက်, အတပ္ပါဘုံ၌ တစ်ယောက် စသည်ဖြင့် ငါးယောက်ရှိသည်။ အံ၊၁။၂၃၅။ အံ၊ဌ၊၂။၂၁၈။ အံ၊ဌီ၊၂။၁၈၉။ အဘိ၊ပု။၁၁၉။ အဘိ၊ဌ၊၃။၄၉။ မူလဌီ၊၃။၃၈။ အနုဌီ၊၃။၄၉။

အန္တရာပရိနိဗ္ဗာယိ ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိ အသင်္ခါရပရိနိဗ္ဗာယိ။ ဒီ၊၃။၁၉၈။ ဣတိဝုတ်၊ ဌ။၄၈။ မဇ္ဈ် ဥပဟစ္စ အတိက္ကမိတ္တာ ပတ္တော ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိ နာမ။ ဒီ၊ဌ၊၃။၂၁၃။ မဇ္ဈ် ဥပဟစ္စာတိ အာယုနော မဇ္ဈ် အတိစ္စ၊ တေနာ-ဟ အတိက္ကမိတ္တာတိ။ ဒီ၊ဌီ၊၃။၂၄၈။ ဥပဟစ္စ-ပရိနိဗ္ဗာယိတိ အာယုဝေမဇ္ဈ် အတိက္ကမိတ္တာ ပရိနိဗ္ဗာယတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၃၅၂။ ဥပဟစ္စာတိ ဝါ ဥပဂန္ဓာ ကာလကိရိယ်။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၂။၅၃၂။ ပဌမနှုန် သြရမ္ဘဂိယာနုံ သံယောဇနာနုံ ပရိက္ခယာ ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိ ဟောတိ။ သံ၊၃။၆၃။ အံ၊၁။၂၃၅။ အံ၊၂။၄၀၅၊၄၅၁။ ပဌမံ ပန ကပ္ပ-သတံ အတိက္ကမိတ္တာ အရဟတ္တံ ပတ္တော ဥပ-ဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိ နာမ ဟောတိ။ သံ၊ဌ၊၃။၁၈၁။ ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိ နာမ အာယုဝေမဇ္ဈ် အတိ-က္ကမိတ္တာ ပရိနိဗ္ဗာယနတော။ သံ၊ဌီ၊၂။၄၂၀။ ယော ပန ကပ္ပသဟဿာယုကေသု အဝိ-ဟေသု နိဗ္ဗတ္တိတ္တာ ပဌမံ ကပ္ပသတံ အတိက္က-မိတ္တာ အရဟတ္တံ ပတ္တော၊ အယံ ဥပဟစ္စ-ပရိနိဗ္ဗာယိ နာမ။ အံ၊ဌ၊၂။၂၁၈။ ဥပဟစ္စာတိ ဧတဿ ဥပဂန္ဓာတိ အတ္ထော၊ တေန ဝေမဇ္ဈာ-တိက္ကမော ကာလကိရိယောပဂမဿ သင်္ကိတံ ဟောတိ၊ တသ္မာ အာယုဝေမဇ္ဈ် အတိက္ကမိတ္တာ ပရိနိဗ္ဗာယနဿ ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိ နာမ ဟောတိတိ အာဟ ယော ပန အဝိဟေသု-တိအာဒိ။ အံ၊ဌီ၊၂။၁၉၉။ ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိ (အံ၊၂။၄၅၁)တိ အာယုဝေမဇ္ဈ် အတိက္ကမိတ္တာ ပစ္ဆိမကောဋိ အပတ္တာ ပရိနိဗ္ဗုတော ဟောတိ။ အံ၊ဌ၊၃။၁၅၃။ အာယုဝေမဇ္ဈ် ဥပဟစ္စ အတိ-က္ကမိတ္တာ တတ္ထ ပရိနိဗ္ဗာယတိတိ ဥပဟစ္စ-ပရိနိဗ္ဗာယိ။ အံ၊ဌီ၊၃။၁၅ရ။ ဥပဟစ္စ ပရိ-နိဗ္ဗာယိသာ(ပဋိသံ။၁၆၀)တိ အာယုဝေမဇ္ဈ် အတိက္ကမိတ္တာ ဝါ ကာလကိရိယံ ဥပဂန္ဓာ ဝါ ကိလေသပရိနိဗ္ဗာနေန ပရိနိဗ္ဗာယန္တဿ အနာဂါမိနော။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၆၈။ (–အဘိ၊ပု။ ၁၁၉။ အံ၊ဌ၊၃။၁၄၉၊၁ရ၃။ အဘိ၊ဌ၊၃။၄၉၊၅၀၊ ၅၂။ ခုဒ္ဒကာ၊ဌ။၁၅၃။ နေတ္တိ၊ဌ။၂ရ၁။ သံ၊ဌီ၊ ၂။၄၉၆။ မူလဌီ၊၃။၃၈။ အနုဌီ၊၃။၄၉။ ပဋိသံ၊ ဂ်။၂၅၆။)

ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိနာမက (တိ) [ဥပဟစ္စပရိ-နိဗ္ဗာယိ+နာမက] ဥပဟစ္စပရိနိဗ္ဗာယိ အမည်ရှိ-သောသူ။ အာယုဝေမဇ္ဈ် အတိက္ကမိတ္တာ အရ-

ဟတ္တံ ပတ္တာ ပရိနိဗ္ဗာယနသဘာဝေန ဥပဟစ္စ-ပရိနိဗ္ဗာယီနာမကေန အနာဂါမိနာ။ နေတ္တိ၊ ဝိ။၃၄၉။

ဥပဟစ္စဘဝ (ပု) [ဥပဟစ္စ+ဘဝ] ကပ်ောက်အပ်သောဘဝ။ အတ္ထိ ဥပဟစ္စဘဝေါ။ အဘိ၊ က။၂၇၂။

ဥပဟညတိ[1] (ကြို) [ဥပ+ဟန+ယ+တိ] ဖျက်စီး၏၊ ပင်ပန်း၏၊ နှိပ်စက်-ညှင်းဆဲ-ဖျက်ဆီး-၏။ သရောပိ ဥပဟညတိ(မ၊၃။၂၇၇)တိ သဒ္ဒါပိ ဘိဇ္ဇတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၉၃။ ပုဗ္ဗေ ဥပ-ဟညတိ။ အံ၊၂။၃၂၇။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၂၂။ **ဥပ-ဟညေထ**—ကဒါစိ ဥပဟညေထ။ ဇာ၊ ၁။၂၀၃။ ဥပဟညေထာတိ ဥပဃာတံ အာပဇ္ဇေယျ အပရိသုဒ္ဓံ အဿ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၄။

ဥပဟညတိ[2] (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ဟန+ယ+တေ] နှိပ်စက်-ညှဉ်းဆဲ-ဖျက်ဆီး-သတ်ဖြတ်-အပ်၏။ ဥပဟညတိ(မ၊၃။၂၇၇)တိ ဃာတိယတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၄။၁၉၃။ (-သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၈၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ဖ၆။) အဘိဇ္ဈာ စ ဝိဟာသာ စ၊ စိတ္တမဿူပဟညတိ (ထေရ။၃၂၈)တိ ပိယရူပေ သာရဇ္ဇနဝသေန ဥပဗ္ဗေမာနာယ အဘိဇ္ဈာယ...ဝိဟေသာယ စ အဿ ပုဂ္ဂလဿ စိတ္တံ ဥပဟညတိ ဗာဓိယတိ။ ထေရဋ္ဌ၊၂။၃၀၃။ အဘိဇ္ဈာဝိဟေသာဟိ အဿ စိတ္တံ ဥပဟညတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၉။ (-အံ၊ဋီ၊ ၂။၁၀၄။) **ဥပဟညန္တိ**—စူဠနိ။၁၉၀။

ဥပဟညန္တိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+ဟန+ယ+အန္တေ] နှိပ်စက်-ညှဉ်းဆဲ-ဖျက်ဆီး-သတ်ဖြတ်-အပ်ကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဟညမာန (တိ) [ဥပ+ဟန+ယ+မာန] နှိပ်စက်-ညှဉ်းဆဲ-ဖျက်ဆီး-သတ်ဖြတ်-အပ်သော၊သူ။ ကမ္မကရဏာဒီဟိ ဥပဟညမာနေ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၁၉။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ။ရ၅။

ဥပဟညေထ (ကြို) [ဥပ+ဟန+ယ+ဧယျ] ပင်ပန်း-ဖျက်စီး-ရာ၏။ (ဇာတ်ဝတ္ထုအလို ဖျက်စီးစေရာ၏-ဟုအဓိပ္ပါယ်နက် ပြန်ဆိုရမည်။) ဥပဟညတိ[2] -ကြည့်။

ဥပဟဋ (တိ) [ဥပ+ဟရ+တ] ကပ်ဆောင်အပ်သော။ တသ္မိံ ကိရ ဘောဇနေ ဥပဟဋမတ္တေ "သတ္တာ ဘုဉ္ဇိဿတိ"တိ သညာယ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၁၆။ ဥပဟဋမတ္တေတိ "ဗြာဟ္မဏေန ဘုဉ္ဇတု ဘဝ"န္တိ ဥပနီတမတ္တေ။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၆၁။

ဥပဟတ[1] (တိ) [ဥပ+ဟန+တ] နှိပ်စက်-ဖျက်ဆီး-တိုက်ခတ်-အပ်သော(ပါဠိနည်း)၊ ဖျက်ဆီး-ပျက်စီး-ပျောက်ပျက်-သော(သဒ္ဒါနည်း)။ ခတံ ဥပဟတံ အတ္တာနံ ပရိဟရတိ။ ဝိ၊ ၅။၂၉၃။ ဥပဟတာယ ဘိက္ခဝေ ရာဇာ။ ဒီ၊ ၁။၈၁။(ပခုက္ကု-သျှနှင့် ဘာသာဋ္ဌကာတို့၌ ဖျက်ဆီးခဲ့ပြီ-ဟု ပါဠိတော်နည်း အနက်ပေး၍ နေရင်းနိသျှ၌ ဖျက်ဆီးအပ်၏-ဟု သဒ္ဒတ္ထ အနက်ပေးသည်။) အယံ ဘိက္ခဝေ ရာဇာ ခတော ဥပဟတော ဘိန္နပတိဋ္ဌော ဇာတော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၁၂။ ကုသလမူလာနံ ခဏနေန ခတော၊ တေသမေဝ ဥပဟနနေန ဥပဟတော၊ ... ခတောတိ ဟိ ဣဒံ ဣဓ ကမ္မဝသေန သိဒ္ဓံ၊ ပါဠိယံ ပန ကတ္တုဝသေနာတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ ပဒ-ဒ္ဝယဿ ပရိယာယတ္တာ ဥပဟတောတိ ဣဓ နု ဝုတ္တံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၁၉၅။ (-ဒီ၊ဋီ၊၁။ ၂၈၄။) သေတကရောဂေန ဥပဟတမေဝ ပစ္ဆိန္နခိဏ်ရ အဂ္ဂဟိတတဏ္ဍုလ်။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၄၄။ အသပ္ပု-ရိသော ခတံ ဥပဟတံ အတ္တာနံ ပရိဟရတိ။ အံ၊၁။၈၈။ ဥပဟတန္တိ ဂုဏာနံ ဥပဟတတ္တာ ဥပဟတံ၊ ဆိန္နဂုဏံ နဋ္ဌဂုဏန္တိ အတ္ထော။ အံ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။၅၉။ ဥပဟတတ္တာတိ နဋ္ဌတ္တာ၊ တေနာဟ ဆိန္နဂုဏံ နဋ္ဌဂုဏန္တိ အတ္ထောတိ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၅၈။ ခတံ ဥပဟတ(အံ၊၁။၁၅၂)နှင့် ဂုဏခနနေန ခတံ၊ ဂုဏုပဃာတေန ဥပဟတံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၃၉။

ဥပဟတော(အံ၊၁။၁၆၁)တိ ဂုဏ္ဍုပယာတေနေဝ ဥပဟတော။ အံ၊၆။၂။၁၄၃။ (–ဇာ၊၂။၁၃၀။ ဝိ၊၆။၃။၃ရ၀။ ဒီ၊၆။၂။၃ရ။ မ၊၆။၃။၁၅၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၅၄။ သုတ္တနိ၊၆။၁။၈၀။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၃၄။ အံ၊ ဋီ၊၃။ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၈၆။) ဥပဟတေ (မ၊၆။ ၂။၁၃၂)တိ ပုဗ္ဗကိမိအာဒိဟိ ဥပဒ္ဒုတေ။ မ၊ ဋီ၊၂။၁ရ၄။ ဥပဟတာနီ(မ၊၆။၂။၂၅၀)တိ ဗာဓိ-တာနိ။ မ၊ဋီ၊၂။၂ရ၅။

ဥပဟတ၂ (တိ) [ဥပ+ဟန+တ] ညှဉ်းဆဲ–နှိပ်စက်–ဖျက်ဆီး–တတ်သော။ ဥပဟတ၆–ကြည့်။

ဥပဟတကာယပွသာဒ (တိ) [ဥပဟတ+ကာယ ပွသာဒ] ဖျက်ဆီးအပ်သော–ပျက်စီးသော–ကာယပွသာဒ ရှိသော၊သူ။ (သျှ၊၃။၂၆၈။) ဥပဟတိန္ဒြိယဝတ္ထုမှ ဥပဟတိန္ဒြိယော(ဝိ၊ ၁။၄၆)တိ ဥပဟတကာယပွသာဒေါ။ ဝိ၊၆။ ၁။၂၄၃။ ဥပဟတကာယပွသာဒေါတိ ဝါတ-ပိတ္တာဒိဒေါသေဟိ ကာယဝိညာဏာနုပ္ပါဒက-ဘာဝေန ဒုသိတကာယပွသာဒေါ၊ ဝိမတိ၊၁။ ၁၆၀။ (–သာရတ္ထ၊၂။၁၀ရ။) ဥပဟတိန္ဒြိယော (မ၊၂။၁ရ၅)တိ ကိမိရကုဋ္ဌေန နာမ ဥပဟတ-ကာယပွသာဒေါ။ မ၊၆။၃။၁၅၂။ (–ဝိမတိ၊၁။ ၁၃၉။ မ၊ဋီ၊၃။၁၀၆။)

ဥပဟတကာယိန္ဒြိယ (တိ) [ဥပဟတ+ကာယိန္ဒြိ ယ] ဖျက်ဆီးအပ်သော–ပျက်စီးသော–ကာယိ ဣန္ဒြေ–ကိုယ်–ရှိသော၊သူ။ တေ ယထာ သော ဥပဟတကာယိန္ဒြိယော ကုဋ္ဌီ။ မ၊၆။၃။၁၅၂။

ဥပဟတစက္ခု (တိ) [ဥပဟတ+စက္ခု] ဖျက်ဆီး အပ်–ပျက်စီး–သော မျက်စိရှိသော၊သူ။ ဥပ-ဟတစက္ခုနော စ ဒိဗ္ဗစက္ခု နာမ နုပ္ပဇ္ဇတိ။ စရိယာ၊၆။ရ၃။

ဥပဟတစိတ္တ (တိ) [ဥပဟတ+စိတ္တ] ဖျက်ဆီး အပ်–ပျက်စီး–ထိပါးလို–တွန့်တို–သော စိတ်ရှိ သော၊သူ။ (မြန်။၂၂၃။ ဇာ၊သျှ။၁၂၅။) ဥပဟတ-စိတ္တောမှိ(သံ၊၆။၁။၃၄)တိ ခန္ဓိမေတ္တာနုဒ္ဒယာ-သဗ္ဗာဝတော ပရသ္မိံ ဥပဟတစိတ္တောမှိတိ သကြော အတ္တနော သဘာဝံ ဝဒတိ။ သံ၊ဋီ၊ ၁။၃၄၃။ (–ဥဒါန၊၆။၁၀၀။ ဣတိဝုတ်၊၆။ ၂ရ၈။ ဇာ၊၆၊ရ။ ၂၈၆။)

ဥပဟတ၆ (တိ) [ဥပဟတ+အတ္ထ] ညှဉ်းဆဲ-နှိပ်စက်–ဖျက်ဆီး–တတ်သော သဘောရှိသော။ (မြန်။၂၅၀။) ဥပဿ၆ဿ ဥပဟတ၆ေန။ သံ၊ ၆၊၃။၁ ၂။ ဥပဿ၆ရောဂေန ဝိယ အန္တော ဇေ အဘိဟတသဗ္ဗတာ ဥပဟတ၆ော။ သံ၊ ဋီ၊၂။၂ဧ၁။

ဥပဟတနေတ္ထ (တိ) [ဥပဟတ+နေတ္ထ] ဖျက်ဆီး အပ်–ပျက်စီး–သော မျက်စိရှိသော၊သူ။ တေန ပယောဂဝိပွတ္တိဝသေနာဟံ ဥပဟတနေတ္ထ-တာယ အန္ဓော။ ထေရ၊၆။၁။၂၄ဧ။

ဥပဟတပညိန္ဒြိယ (တိ) [ဥပဟတ+ပညိန္ဒြိယ] နှိပ်စက်–ဖျက်ဆီး–အပ်သော ပညိန္ဒြေရှိသော။ ဥပဟတိန္ဒြိယာ(မ၊၂။၁ရ၅)တိ ဥပဟတပညိ-န္ဒြိယာ။ မ၊၆။၃။၁၅၂။ (–မ၊ဋီ၊၃။၁၀၆။)

ဥပဟတပသာဒ (တိ) [ဥပဟတ+ပသာဒ] ဖျက်ဆီး အပ်–ပျက်စီး–သော(စက္ခု)ပသာဒ–ရှိသော၊သူ။ ပုဗ္ဗာဒီဟိ ဝါ ဥပဟတပသာဒေါ။ ဝိ၊၆။၃။၃၁၂။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၄၄။ (–သံ၊၆။၃။၈၄။)

ဥပဟတပုဗ္ဗ (တိ) [ဥပဟတ+ပုဗ္ဗ] ရှေးဦ-ထိပါး–နှိပ်စက်–ညှင်းဆဲ–အပ်ဘူးသော၊ ရှေးဦ ပျက်စီးဘူးသော၊သူ။ (မြန်။၅၀၁။) နာဘိဇာနာမိ ကိဉ္စိ ကုလံ ပက္ကာဘိကၠာနုပ္ပဒါနမတ္တေန ဥပ-ဟတပုဗ္ဗံ။ သံ၊၂။၅၀၈။ (–သံ၊၆။၁။၁၄၄။)

ဥပဟတဗီဇ (တိ) [ဥပဟတ+ဗီဇ] ဖျက်ဆီးအပ် သောဝေ့းစေ့ရှိသော၊သူ။ လေခပဏ္ဍကော နာမ ကိရ မန္တဝသေန ဥပဟတဗီဇော။ ဝဇိရ။၄၂၂ဧ။

ဥပဟတဘ္ဗန္ဓရ (တိ) [ဥပဟတ+အဘ္ဗန္ဓရ] နှိပ်စက်

အပ်-ပူလောင်-သောဝမ်းတွင်းရှိသော၊(သျှ။ ၄ဖ၅၅) ဝမ်းတွင်းဌ်လေခတ်သော၊သူ(ပြန်။၃၁၂)။ ဇီဃစ္ဆိတော မဟာရာဇ ဘောဇနံ အလဘ-မာနော ဥပဟတဗ္ဘန္ဓရော ဝိဇ္ဇမာနေပိ ဥတ္တရိ အာယုသ္မိ အကာလေ မရတိ။ မိလိန္ဒ။၂၉၁။

ဥပဟတသာမတ္ထိယ(တိ) [ဥပဟတ+သာမတ္ထိယ] နှိပ်စက်-ဖျက်ဆီး-အပ်သော အစွမ်းသတ္တိ ရှိသော။ (အစွမ်းသတ္တိပျက်စီးသော။) ဗလဝ-အကုသလကမ္မေန ဥပဟတသာမတ္ထိယံ တဒေဝ ပဋိသန္ဓိဒါယက် ကုသလကမ္မံ ဒုဗ္ဗလီဘူတံ ပုရိသိန္ဒြိယံ အနုပ္ပါဒေတ္တာ။ သာရတ္ထ၊၂။၁၀၁။

ဥပဟတာယတိကမ္မဖလ (တိ) [ဥပဟတ+အာယတိကမ္မဖလ] ဖျက်ဆီး-ပယ်ဖျက်-အပ်ပြီးသော အနာဂတ်ဌ ဖြစ်လတ္တံ့သောက်၏ အကျိုးရှိသော၊ အနာဂတ်ဌဖြစ်လတ္တံ့သောက်အကျိုးကို ပယ်ဖျက်ပြီးသော၊သူ။ (ပြည်၊ သျှ။၉၄-ဌ် ဥပဟတာယတိ=ဖျက်ဆီးအပ်၏-ဟု အနက်ပြန်ဆိုထား၊သည်။) ယော စဿ သမုဒယပ္ပဟာနေန ဥပဟတာယတိကမ္မဖလဿ စရိမစိတ္တတော စ ဥဒ္ဓံ ပဝတ္တိခန္ဓာနံ အနုပ္ပါ-ဒနတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၄၀။

ဥပဟတိန္ဒြိယ (တိ) [ဥပဟတ+ဣန္ဒြိယ] ဖျက်ဆီး-အပ်-ပျက်စီး-သော ဣန္ဒြေရှိသော၊ ဣန္ဒြေပျက်စီးသော၊သူ။ (အရာအား-လျော်စွာ ကာယပသာဒပျက်စီးသူ, သဒ္ဓါပညာစသော ဣန္ဒြေပျက်စီးသူ, စက္ခုစသောဣန္ဒြေ ပျက်စီးသူတို့ကို ယူရသည်။) ဥပဟတိန္ဒြိယဝတ္ထုမှ ဥပဟတိ-န္ဒြိယော(ဝိ၊၁။၄ဖ)တိ ဥပဟတကာယပ္ပသာဒေါ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ (-ဝဇိရ။၁၀၀။) ဥပဟတိန္ဒြိယော (မ၊၂။၁ရ၅)တိ ကိမိရကုဋ္ဌေန နာမ ဥပဟတ-ကာယပ္ပသာဒေါ။ မ၊ဌ၊၃။၁၅၂။ ခတော ဥပ-ဟတိန္ဒြိယော။ ဝိ၊၅။၂၈၄။ သဒ္ဓါဒိနဿ ဣန္ဒြိယာနံ ဥပဟတတ္တာ ဥပဟတိန္ဒြိယော။ ဝိ၊ဌ၊၄။၂၀၄။ ဥပဟတိန္ဒြိယာ(မ၊၂။၁ရ၅)တိ ဥပဟတ-ပညိန္ဒြိယာ။ မ၊ဌ၊၃။၁၅၂။ အဝိဇ္ဇာဘိဘူတတာယ ဝိရောဓိပစ္စယသမာယောဂေန ပညိန္ဒြိယသ-ဥပဟတတ္တာ။ မ၊ဋီ၊၃။၁၀ဖ။ တသ္မိံ ဟိ သမယေ ပရိဠာဟုပ္ပတ္တိယာ ဥပဟတိန္ဒြိယော ဟောတိ၊ ကာယော ဇီရတိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၄ဖ၁။ အံ၊ဋီ၊၁။ရရ။ (-သံ၊ဋီ၊၂။၄၁ဖ။)

ဥပဟတိန္ဒြိယဝတ္ထု (နာ) [ဥပဟတိန္ဒြိယ+ဝတ္ထု] ပျက်စီးသောကာယပသာဒရှိသောသူ၏-ဝတ္ထု-အကြောင်းအရာ၊ ဥပဟတိန္ဒြိယဝတ္ထု။ ဥပ-ဟတကာယပ္ပသာဒ-ကြည့်။

ဥပဟတ္ထု (တိ) [ဥပ+ဟရ+တု] ကပ်ဆောင်-ပို့ဆောင်-တတ်သော၊သူ။ ဗဟူနံ ဝတ နော ဘဂဝါ သုခမ္မာနံ ဥပဟတ္တာ။ မ၊၂။၁၁၁။ အဘိ၊ဌ၊၃။ ၂၅၀။ ဥပဟတ္တာတိ ဥပဟာရကော။ မ၊ဌ၊၃။၁၁၄။ ဥပဟာရကောတိ ဥပနေတာ။ မ၊ဋီ၊၃။ရ၅။

ဥပဟနတိ (ကြို) [ဥပ+ဟန+အ+တိ] ညှင်းဆဲ-နှိပ်စက်-ဖျက်ဆီး-၏။ မံသံ ပိဏ္ဍံ ပိဏ္ဍံ ကတ္တာ စမ္မံ အလ္လိယာပေန္တော မံသကာယံ ဥပဟနတိ နာမ။ မ၊ဌ၊၄။ ၂၄၂။ **ဥပဟန္ဆိ**—ထေရ။၃၀၃။ ထေရ၊ဌ၊၂။၁၈၅။ ယသ္မာ ရုဏ္ဏံ ရုဒန္တသ္မိ ပုဂ္ဂလသ္မိ စက္ခုံ သရီရဉ္စ ဥပဟန္ဆိ ဝိဗာဓတိ။ ထေရ၊ဌ၊၂။၁၈၈။ (-ဝဇိရ။ ၃။) **ဥပဟနန္ဆိ**—ဒီ၊ဌ၊၁။၁၅၁။ မ၊ဌ၊၃။၁၅၉။

ဥပဟနန (နာ) [ဥပ+ဟန+ယု] ဖျက်ဆီး-ခြင်း၊ ပျက်စီး-ခြင်း။ ကာယိကံ ဥပယာတိကံ နာမ ကာယဒ္ဌိရေ ပညတ္တသိက္ခာပဒဿ အသိက္ခန-ဘာဝေန ဥပဟနနံ ဝုစ္စတိ၊ နာသနံ ဝိနာသနန္ဆိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဌ၊၄။၃။ (-သံ၊ဋီ၊၂။၅၂၅။ မ၊ဋီ၊ ၂။၅၄။)

ဥပဟနန္ဆ (တိ) [ဥပ+ဟန+အန္ဆ] ညှင်းဆဲ-နှိပ်စက်-သတ်ဖြတ်-သော၊သူ။ ပါဏိအာဒိဟိ ပရံ ဥပဟနန္တော ဝိဟေဌေန္တော ပရူပယာတိ

ပဗ္ဗဇိတော နာမ နေ ဟောတိယေဝ။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။၁၅၄။

ဥပဟနန္ဓိ (ကြိ) [ဥပ+ဟန+အ+အန္ဓိ] ညှဉ်းဆဲ-နှိပ်စက်-ဖျက်ဆီး-ကုန်၏။ ဥပဟနတိ-ကြည့်

ဥပဟနိတ္တာ(ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ဟန+တ္တာ] ကပ်ရောက်-ကျရောက်-၍။ ပထဝီတလံ ဝါ ဥပဟနိတ္တာ။ အံ၊ဌ၊၃။၁ရ၃။

ဥပဟန္ဓိ (ကြိ) [ဥပ+ဟန+အ+တိ] ညှဉ်းဆဲ-နှိပ်စက်-ဖျက်ဆီး-၏။ ဥပဟနတိ-ကြည့်။

ဥပဟန္ဓာန (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ဟန+တ္တာန] ညှဉ်းဆဲ-နှိပ်စက်-ဖျက်ဆီး-၍။ အတ္တာနံ ဥပဟန္ဓာန၊ ပစ္ဆာ အညံ ဝိဟီသတိ။ အံ၊ ၂။၃ ၂ ၂ရ။

ဥပဟရတိ (ကြိ) [ဥပ+ဟရ+အ+တိ] (က) ပို့ဆောင်၏။ (ခ) ပူဇော်-ဆက်သ-လှူဒါန်း-၏။ (က) ယသ္မာ ပန ဘဂဝါ ဒိဗ္ဗဝိဟာရာဒီဟိ သတ္တာနံ ဟိတံ ဟရတိ ဥပဟရတိ ဥပနေတိ ဥပ္ပါဒေတိ။ ဥဒါန၊ဌ။ ၂ ၄။ (-သာရတ္ထာ၊ဝ။ ၂ ၀ ၄။) **ဥပဟရန္ဓိ**- ဥဒါန၊ဌ။၅ဂ၊ဝ၀ရ။ **ဥပဟရိသု**- ဒီ၊ဌ၊ဝ။ ၂ ၆ ၉။ မ၊ဌ၊ဝ။၃၀၄။ သံ၊ဌ၊ ၂။ဝရ၄။ **ဥပဟရိဿာမ**- အံ၊ဝ။ဖ၊ဖ။ အံ၊ဌ၊ ၂။၄ ၂။ (ခ) ပါဏံ ဝမိတ္တာ ဒေ၀တာနံ ဥပဟရန္ဓိ။ ပဋိသံ၊ ဌ၊ဝ။ ၂ ၉ ၉။

ဥပဟရန္ဓ (တိ) [ဥပ+ဟရ+အန္ဓ] ကပ်ဆောင်-ပို့ဆောင်-သော၊သူ။ လာဘသက္ကာရဿ ဥပဟရန္ဓေ။ မ၊ဌ၊ဝ။၁၄ ၉။ မာဏ၀ါ...မဓုလာဇာဒီနိ ဥပဟရန္ဓာ...သက္ကာရံ ကရိသု။ ဇာ၊ဌ၊၃။၅၁ ၂။

ဥပဟရန္ဓိ (ကြိ) [ဥပ+ဟရ+အ+အန္ဓိ] (က) ပို့ဆောင်ကုန်၏။ (ခ) ပူဇော်-ဆက်သ-လှူဒါန်း-ကုန်၏။ ဥပဟရတိ(က) (ခ)ကြည့်။

ဥပဟရိသု (ကြိ) [ဥပ+ဟရ+ဏှံသု] ပို့ဆောင်ကုန်ပြီ။ ဥပဟရတိ(က) ကြည့်။

ဥပဟရိတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+ဟရ+တ္တာ] ဆောင်ကုန်၍။ အပရေ ဝါတာ ပုပ္ပါနိ ဥပဟရိတ္တာ မဂ္ဂေ သြကိရန္တိ။ သံ၊ဌ၊ဝ။ ၂ ၂ ၄။

ဥပဟရိဿာမ (ကြိ) [ဥပ+ဟရ+ဿာမ] ပို့ဆောင်ကုန်လတ္တံ့။ ဥပဟရတိ(က) ကြည့်။

ဥပဟသန (နာ) [ဥပ+ဟသ+ယု] ပြောင်လှောင်ပျက်ချော် သရော်ခြင်း။ ဥပက္ကောသတီတိ ဥပ္ပဏ္ဏေတိ ဥပဟသနဝ၀သေန ပရိဘာသတိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၅ ၀။

ဥပဟာရ (ပု) [ဥပ+ဟရ+ဏ] (၁) ပေးခြင်း။ (၂) ကပ်၍ဆောင်ခြင်း၊ ပူဇော်ခြင်း။ (၁) အာဟာရူပဟာရောတိ အာဟာရော စ ဥပ-ဟာရော စ၊ ဂဟဏဿ ဒါနဿ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ဝ၃ ၉။ (၂) သစေ မေ ဣဒံ နာမ သမိဇ္ဈတိ၊ တုမှာကံ ဣမိနာ စ ဣမိနာ စ ဥပဟာရံ ကရိဿာမိ။ ဒီ၊ဌ၊ဝ။ ၉ ၁။ ဥပဟာရန္ဓိ ပူဇံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ဝ။ ၃ ၊ ၆ ၊ ဂန္ဓပုပ္ပါဒီဟိ ဥပဟာရော ပူဇာ။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။ ၁ ၂ ၁။ (-အံ၊ဝ။ဖ၊ဖ။ ဝိ၊ဌ၊ ၃။ ၂ ၀ ၁။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၄ ၃ ၉။ အံ၊ဌ၊ ၂။၄ ၂။အဘိ၊ဌ၊ဝ။ဖ ၂။ဝ ၂ ၀။ အပ၊ ဌ၊ဝ။၄ ၃။ အပ၊ဌ၊ ၂။ဝ ၃ ၁။ ဗုဒ္ဓ၀ံ၊ဌ၊ဝ ၉။ ဇာ၊ ဌ၊ဝ။၄ ၂။ ဇာ၊ဌ၊၄။၄ ၅ ၅။ ဇာ၊ဌ၊၅။ ၂ ၉ ၀။ သာရတ္ထ၊ ဝ။ဝရ ၉။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။ဝ ၂ ၁။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ဝ။ ၂ ၄ ရ။ မ၊ဋီ၊၃။ ၃ ၄ ၅။ ပါစိတ်၊ယော။ဝ ဖ ၄။)

ဥပဟာရက (တိ) [ဥပ+ဟရ+ဏ္ဍ] ကပ်ဆောင်-ပို့ဆောင်-တတ်သော၊သူ။ ဥပဟတ္တု-ကြည့်

ဥပဟာရကရဏဒဿန (နာ) [ဥပဟာရကရဏ+ ဒဿန] ပူဇော်မှုပြုခြင်းကိုပြကြောင်း ဖြစ်သော စကား။ ပုပ္ပဓူမ။ပ။ဓရဏိတလန္ဓိ ဣဒံ ယထာ ပဋိသူတေန သုပ္ပါဒိနာ ဥပဟာရကရဏ-ဒဿနံ။ မ၊ဋီ၊ဝ။ ၂ ၁ ၈။

ဥပဟာရတ္ထ (ပု) [ဥပဟာရ+အတ္ထ] ပူဇော်ခြင်း အကျိုး။ တဿ ဥပဟာရတ္ထာယ မနုဿေ

မာရေတ္တာ။ မဋ္ဌ၊၃။၁၁၅။ (–ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၂၅၄။)

ဥပဟာရေတုံ (ဗျ) [ဥပ+ဟရ+ဏေ+တုံ+] ကပ်ဆောင်စေခြင်းငှာ၊ ခံစားစေခြင်းငှာ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဟာရေတုကာမ (တိ) [ဥပဟာရေတုံ+ကမု+ဏ] ကပ်ဆောင်စေခြင်းငှါ အလိုရှိသော၊ ကပ်ဆောင်စေလိုသော၊ ခံစားစေလိုသော၊သူ။ ဂါထာ ထေရီ ကာမေသု ဥပဟာရေတုကာ-မေန မာရေန ဝုတ္တာ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၁၄၂။

ဥပဟီသတိ (ကြိ) [ဥပ+ဟိသိ(ဟီသ)+အ+တိ။ ဓာတ္တတ္ထ။၄၂၁။ နီတိ၊ဓာ။၁၄၂] ညှင်းဆဲ-နှိပ်စက်-ဖျက်ဆီး-၏။ ယော ဝါဒေနူပဟီသတိ။ ဝိ၊၄။၃ဖ၊ရ။ ဥပဟီသတိတိ ဗာဓတိ အာသာ-ဒေတိ။ သာရတ္ထ၊၃။၄၁၉။ (–ဝိမတိ၊၂။၂၅၅။) တေပိဟ် **ဥပဟီသေယျ**—ဇာ၊၁။၂၄၃။ တေ အဟ် ဝိသာလသာခဝိဌပေါ မူလေ ဆိန္ဒိတ္တာ ပတန္တော ဥပဟီသေယျ။ သံဘဂ္ဂဝိမာနေ ကရောန္တော ဝိနာသေယျန္တိ အတ္ထော။ ဇာ၊ဋ္ဌ။၄။၁၅၉။

ဥပဟီသေယျ (ကြိ) [ဥပ+ဟိသိ(ဟီသ)+အ+ဧယျ] ညှင်းဆဲ-နှိပ်စက်-ဖျက်ဆီး-ရာ၏။ ဥပဟီသတိ-ကြည့်။

ဥပါဂစ္ဆတိ (ကြိ) [ဥပ+အာ+ဂမု+အ+တိ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ရောက်လာ-ဝင်-၏။ **ဥပါဂစ္ဆိ**—ခိပ္ပမေဝ ဥပါဂစ္ဆိ။ ဇာ၊၂။၁၅၅။ ဇာ၊ဋ္ဌ။၂။ရ။ (–အပါ၁။၂ရ၀။ ထေရ၊ဋ္ဌ၁။၂ရ၉။ အပါဋ္ဌ၊၂။၁၉၃။) ဥပါဂစ္ဆိတိ ဥပါဂတော အဟောသိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ။၂။၂ရ။ **ဥပါဂမိ**—ဗုဒ္ဓဝံ။ ၃၃၉။ ဝိမာန။၃၅။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၉၂။ မဋ္ဌ၊၃။၁ရ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၂၁၄။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၁၁၄၊၁၁၅။ ဘဝနံ မေ ဥပါဂမိ။ အပါ၁။၃၅။ မေ ဘဝနံ ဥပါဂမိ သမ္ဘတ္တောတိ အတ္ထော။ အပါဋ္ဌ၁။၂ဖ၊ရ။ (–အပါ၁။ရ၁။ အပါဋ္ဌ၊၂။၃၀။) ဥပါဂမိ ဂန္ဓကုဋိ။ အပါ၁။ဖ၊ဖ။ မဟာမုနိ ဂန္ဓကုဋိ တေဟိ သဟ ဥပါဂမိ ပါဝိသိတိ အတ္ထော။ အပါဋ္ဌ၊၂။၁ဖ။ **ဥပါဂစ္ဆုံ**—ရာဇဒ္ဓါရံ ဥပါဂစ္ဆုံ။ ဇာ၊၂။၁၅၄။ ဥပါဂစ္ဆန္တိ တေ ရထေသု ယုတ္တေ အသေ အာဒါယ အာဂမံသု။ ဇာ၊ဋ္ဌ။၂။ရ။ (–စူဠနိ။ ၁၉ရ။ ဇာ၊၂။၃ရ၁။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၃ရ၁။) **ဥပါဂမုံ**—တရမာနာ ဥပါဂမုံ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၀၃။ ဥပါဂမုန္တိ ထေရံ ဥပသင်္ကမိသု။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။ဖ၊ဖ။ (–ဇာ၊ ၂။၉၀၊၃၃၀။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၃ရ၆။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၂၈၅။) **ဥပါဂမိသု**—ဥပါဂမိသု(စူဠနိ။၁၉၈)တိ သမိပံ ဂမိသု။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ။ရရ။ **ဥပါဂမိ**—(သြဝိဘတ်ကို ဣပြု။) ကသ္မာ နု ကာယာ အနဓိဝရံ ဥပါဂမိ (ဝိမာန၊၁၈)တိ...သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓံ ပယိရုပါသနာယ ဥပဂဆ္ဆိ ဥပဂတာသိ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။ရ၂။ **ဥပါဂါ**—(ဂမု ကို ဂါပြု သြ ဝိဘတ်ချေ။) ကော နု တွံ တိဒိဝါ မဟီ ဥပါဂါ။ ဝိမာန။ရရ။ ဇဝံ-ဘူတော ကော နု တွံ ဒေဝလောကတော ဣမံ ဘူမိပဒေသံ ဥပဂတော။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၂၁၈။ **ဥပါဂမိ**—ဗုဒ္ဓဝံ။၃ဝ၉။ ဇာ၁။၃ရ၃။ အဘိ၊ဋ္ဌ၁။၃ဖ၊၄၁။ အပါဋ္ဌ၁။ဓ၁၃။ ဇာ၊ဋ္ဌ၁။ဓ၁၂။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။ရရ။ **ဥပါဂါ**—(ဂမု ကို ဂါ ပြု ဣ ဝိဘတ် ကို အာ ပြု။) မနုဿမံသသ ကတေ ဥပါဂါ။ ဇာ၊၂။၁၄၄။ ဥပါဂါတိ ဥပဂတောမှိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၅၄၁။ **ဥပါဂမိမှာ**—စရိယာ၊ဋ္ဌ။၁၃၂။ **ဥပါဂမုံ**—(မှာဝိဘတ်ကို ဥံ ပြန်။) ဗာရဏသိ-မုပါဂမုံ။ စရိယာ။၄၀၁။ ဥပါဂမုန္တိ ဥဘောပိ မယံ ဥပါဂမိမှာ။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၁၃၂။ **ဥပါဂမုမှာ**—သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။ရ။ **ဥပါဂါ**—(ဂမု ကို ဂါပြု အာ) ဇာ၁။၂ရ၁။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၃၃၀။ **ဥပါဂု**—(ဥိဝိဘတ်ကို ဥ ရဿပြု။) ဥပါဂု ပစ္စေကံ ယထာပဒေသံ။ ဇာ၊၂။၂၃၁။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၄ရ။ ဥပါ-ဂူတိ ဥပဂတာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၄ရ။ **ဥပါဂမံ၊ ဥပဂမံ**—(အ ဝိဘတ်ကို အံပြု။) ယံ သေဋ္ဌံ တဒု-ပါဂမံ။ မ၊၂။၃ဝ၈။ တဒေဝ အဟံ ဥပဂမံ ဥပဂတော သမ္ဘတ္တောတိ။ မဋ္ဌ၊၃။၂၃ရ။

ဥပါဂစ္ဆိ (ကြိ) [ဥပ+အာ+ဂမု+ဣ။ ဥပ+ဂမု+ဣ။ အာ ဥပသာရဟုလည်းကောင်း၊ ဓာတ်၏ ရှေ့၌ အလာ၍ ဒီဃပြု-ဟုလည်းကောင်း နှစ်မျိုးရသည်။ နောက်ပုဒ်တို့၌လည်း ထို့တူပင်] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ရောက်လာ-ဝင်-ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါဂစ္ဆုံ (ကြိ) [ဥပ+အာ+ဂမု+ဉံ။ ဥပ+ဂမု+ဉံ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ရောက်လာ-ဝင်-ကုန်ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါဂတ (တိ) [ဥပ+အာ+ဂမု+တ] (၁) ကပ်ရောက်သော၊သူ။ (၂)ပြည့်စုံသော။ (၁) ယထာနိဋ္ဌं ဥပါဂတာ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၂၆၄။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၃၅၅။ ရုက္ခမူလံ ဥပဂတောသ္မိ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၄၁။ (အပ၊ဌ၊၁။၁၃။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၉၉။ ဇာ၊ဌ၊၁။၁၂-တို့၌ ဥပဂတောသ္မိ-ဟုရှိသည်။) (၂) ဣမာယ အနုပသနာယ ဥပေတော ဟောတိ သမုပေတော ဥပါဂတော။ အဘိ၊ဝိ။၂၀၁။ (-အဘိ၊ဌ၊၂။၂၅၀။) ဒ္ဝါဒသဂုဏမုပါဂတန္တိ ဒ္ဝါဒသဟိ အာနိသံသေဟိ သမန္နာဂတံ (ဥပေတံ)။ အဘိ၊ဌ၊၁။၃၉။ အပ၊ဌ၊၁။၁၁။ ဇာ၊ဌ၊၁။၁၁။ (-ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၉၉။) (ဂုဏော ဒသဟုပါဂတံ-၌ ဥပါဂတံ-ကို"ကပ်ရောက်အပ်သော"ဟု ကမ္မရုပ် အနက်တမျိုး ဘာသာဋီကာ ၌ ပေးသေး၏။ ဥပေတံ-ဟု အဋ္ဌကထာ တိုက်ရိုက်ဖွင့်သဖြင့် "ပြည့်စုံသော" အနက်က သာကောင်းပါသည်။) (-မ၊ဌ၊၁။၂၄၉။ အဘိ၊ဌ၊၁။၄၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၃၅၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၅၃၀။)

ဥပါဂန္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+အာ+ဂမု+တ္တာ] ကပ်ရောက်ကုန်၍။ ဂါမဏ္ဍလာ ဥပါဂန္တာ၊ ရူပံ ဒဿေန္တိ နုပဂ်ကံ။ စရိယာ။၄၁၉။ အဘိ၊ဌ၊၁။ရ၅။ ဇာ၊ဌ၊၁။၅၆။

ဥပါဂမံ (ကြိ) [ဥပ+အာ+ဂမု+အ။ ဥပ+ဂမု+အ] ရောက်ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါဂမိ (ကြိ) [ဥပ+အာ+ဂမု+ဏှံ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ရောက်လာ-ဝင်-ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါဂမိသု (ကြိ) [ဥပ+အာ+ဂမု+ဉံ။ ဥပ+ဂမု+ဉံ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ရောက်လာ-ဝင်-ကုန်ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ -ကြည့်။

ဥပါဂမိ[3] (ကြိ) [ဥပ+အာ+ဂမု+ဣ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ရောက်လာ-ဝင်-ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါဂမိ[4] (ကြိ) [ဥပ+အာ+ဂမု+သြ။ ဥပ+ဂမု+သြ။ သြ ကို ဣပြု။] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ရောက်လာ-ဝင်-ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါဂမိမှာ (ကြိ) [ဥပ+အာ+ဂမု+မှာ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ကုန်ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါဂမုံ[3] (ကြိ) [ဥပ+အာ+ဂမု+ဉံ။ ဥပ+ဂမု+ဉံ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ကုန်ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါဂမုံ[4] (ကြိ) [ဥပ+အာ+ဂမု+မှာ။ မှာ ကို ဉံ ပြန်။] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ကုန်ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါဂမုမှာ(ကြိ) [ဥပ+အာ+ဂမု+မှာ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ကုန်ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါဂါ[3](ကြိ) [ဥပ+အာ+ဂမု+သြ။ ဥပ+ဂမု+သြ။ ဂမု ကို ဂါပြု၊ သြ ကိုချေ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါဂါ[4](ကြိ) [ဥပ+အာ+ဂမု+ဏှံ။ ဥပ+ဂမု+ဏှံ။ ဂမု ကို ဂါပြု ဏှံကို အာပြု။ နီတိ၊သုတ္တ။၁၁၀၄] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်

ဥပါဂါ[2](ကြိ) [ဥပ+အာ+ဂမု+အာ] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါဂု (ကြို) [ဥပ+အာ+ဂမု+ဦ။ ဥပ+ဂမု+ဦ။ ဦ ကို ရဿပြု။] ကပ်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ကုန်ပြီ။ ဥပါဂစ္ဆတိ-ကြည့်။

ဥပါတိဓာဝတိ (ကြို) [ဥပ+အတိ+ဓာဝု+အ+အန္ဒိ] ကပ်ရောက်သကဲ့သို့ ဖြစ်၏၊ လွန်၍ပြေး၏။ ဥပါတိဓာဝန္ဒိ နိ သာရမေန္ဒိ (ဥဒါန။၁၆၈) တိ...တသို့ ပန သဥပါယေ သာရေ တိဋ္ဌန္တေ-ယေဝ ဝိမုတ္တာဘိလာသာယ တံ ဥပေန္တာ ဝိယ ဟုတ္တာပိ ဒိဋ္ဌိဝိပလ္လာသေန အတိဓာဝန္ဒိ အတိက္ကမိတ္တာ ဂစ္ဆန္ဒိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃၂၃။

ဥပါတိဓာဝန္ဒိ(ကြို) [ဥပ+အတိ+ဓာဝု+အ+အန္ဒိ] ကပ်ရောက်သကဲ့သို့ ဖြစ်ကုန်၏၊ လွန်၍ပြေးကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပါတိဓာဝန္ဒိသုတ္တ (နာ) [ဥပါတိဓာဝန္ဒိ+သုတ္တ] ဥပါတိဓာဝန္ဒိသုတ်။ ဆီမီးသို့ တိုးဝင်သော ပိုးဖလံမျှား ဆင်းရဲပျက်စီးခြင်းသို့ ရောက်ကြရသည်ကို မြင်တော်မူသဖြင့် "သီလသမာဓိ ပညာအနှစ်သာရသို့ မရောက်ကုန်ဘဲ လွန်၍ပြေးကုန်သော, တဏှာဒိဋ္ဌိအနှောင်အဖွဲ့တို့ကို ဖွာ:စေကုန်သော, မြင်ရကြား:ရသောအရာတို့ကို မှန်၏ဟုယူလျက် အမှား:ကို နှလုံ:သွင်:ကုန်သော သမဏဗြဟ္မဏတို့သည် ရာဂစသော မီး(၁၁) ပါ:ဖြင့်ရဲရဲညီ:သော ဘဝသုံ:ပါ:ဟူသော မီး:ကျီ:တွင်:သို့ ကျရောက်ကုန်၏"ဟု ဘုရား:ရှင် ဥဒါန်:ကျူ:တော်မူသောသုတ်ဖြစ်သည်။ ဥဒါန။ ၁၆ရ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃၂၂-၃၂၄။

ဥပါတိပန္န(တိ)[ဥပ+အတိ+ပဒ+တ] (ကာမ တဏှာစသည်တို့၌-ကျော်လွန်ပြီ:-လွန်မြောက်ပြီ:-နှလုံ:မသွင်:-သော၊သူ။ ယေ ဝေ နတဏှာသု ဥပါတိပန္နာ။ သုတ္တနိ။၃၅၃။ နတဏှာသု ဥပါတိပန္နာတိ ကာမတဏှာဒီသု နာဓိမုတ္တာ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၄၁။

ဥပါတိဝတ္ထ (တိ) [ဥပ+အတိ+ဝတု+တ] လွန်မြောက်သော၊ လွန်၍ ဖြစ်သော၊သူ။ သဗ္ဗံ နမုစိဗလံ ဥပါတိဝတ္ထာ။ အံ၊၁။၃၂၂။ ဥပါတိ-ဝတ္ထာတိ အတိက္ကန္တာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၆၀။ (-သုတ္တနိ။ ၂ရ၊၃၃၄။ စူဠနိ။၂ရ၀။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၁။၉၅။ စူဠနိ၊ ဋ္ဌ။၁၂၅။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၆။)

ဥပါတိဝတ္ထတိ (ကြို) [ဥပ+အတိ+ဝတု(ဝတ္ထ)+အ+တိ] လွန်မြောက်၏၊ လွန်၍ဖြစ်၏။ ယောပိ ဣမေဟိ ဓမ္မေဟိ သမန္နာဂတော နိ သော တံ ဓမ္မံ ဥပါတိဝတ္ထတိ။ နေတ္တိ။၄၂။ နေတ္တိ၊ ဋ္ဌ။၁၁၃။ **ဥပါတိဝတ္ထိတ္ထော**—မာ တံ ဗြဟ္မုနော ဝစနံ ဥပါတိဝတ္ထိတ္ထော။ မ၊၁။၄၀၂။ ဥပါတိ-ဝတ္ထိတ္ထောတိ အတိက္ကမိတ္ထ။ ဥပါတိဝတ္ထိတော-တိပိ ပါဌော။ အယမေဝတ္ထော။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၀၃။ **ဥပါတိဝတ္ထိသတိ**—မ၊၁။၄၀၂။

ဥပါတိဝတ္ထန (နာ) [ဥပ+အတိ+ဝတု(ဝတ္ထ)+ယု] လွန်မြောက်ခြင်း၊ ကျော်လွန်၍ဖြစ်ခြင်း။ သက္ကောန္ဓာနဋ္ဌ နေသံ ဥပါတိဝတ္ထနံ အတ္ထနော ဉာဏဗလာနုရူပန္ဒိ။ မ၊ဋီ၊၃။၂၂၂။

ဥပါတိဝတ္ထန္ဒ (တိ) [ဥပ+အတိ+(ဝတု)ဝတ္ထ+အန္ဒ] လွန်မြောက်-လွန်၍ဖြစ်-သော၊သူ။ ဧတေ ဝါ ပနေကေသံ ဥပါတိဝတ္ထတ(မ၊၃။၁၈)န္ဒိ သညီ-တိပဒေန သခ်ေပတော ဝုတ္တံ သညာသတ္တက်ံ အတိက္ကန္ဓာနန္ဒိ အတ္ထော။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၁။ ဥပါတိ-ဝတ္ထတန္ဒိ အတိက္ကမန္ဓာနံ။ နိဒ္ဒါရဏေ စေတံ သာမိဝစနံ။ မ၊ဋီ၊၃။၂၂၂။

ဥပါတိဝတ္ထိတ (တိ)[ဥပ+အတိ+ဝတု+တ] ကျော်လွန်၍ဖြစ်သော၊သူ။ ဥပါတိဝတ္ထတိ-ကြည့်။

ဥပါတိဝတ္ထိတ္ထော (ကြို) [ဥပ+အတိ+ဝတု(ဝတ္ထ)+သြ။ နိရုတ္တိ၊နှာ။၅၉၁] လွန်မြောက်ပြီ၊ လွန်၍ ဖြစ်ပြီ။ ဥပါတိဝတ္ထတိ-ကြည့်။

ဥပါတိဝတ္ထိသတိ (ကြို) [ဥပ+အတိ+ဝတု(ဝတ္ထ)+သတိ] လွန်မြောက်လတ္တံ့၊ လွန်၍ ဖြစ်လတ္တံ့။ ဥပါတိဝတ္ထတိ-ကြည့်။

ဥပါဒါ (ထီ) [ဥပ+အာ+ဒါ+အ။ ရှု၊နှာ။၃၇၀။] (မဟာဘုတ်တို့ကို) မှီ၍သာဖြစ်သော(တရား)၊ ဥပါဒါရုပ်။ (မဟာဘုတ်တို့သည် မှီလည်းမှီတတ်, မှီလည်းမှီအပ်ကုန်၏၊ ဥပါဒါရုပ်တို့သည်ကား ထိုသို့မဟုတ်ချေ၊ မဟာဘုတ်တို့ကို မှီ၍သာ ဖြစ်တတ်ကုန်၏၊ ထို့ကြောင့် ဥပါဒါဟူသော အမည်ကိုရကြလေသည်။ ဤကား အဋ္ဌကထာ အလိုတည်း။ မူလဋီကာ၌ကား-"မဟာဘုတ်တို့ကို မလွတ်ဘဲ မဟာဘုတ်တို့၏ အဆင်းအရောင်စသောအဖြစ်ဖြင့်ယူအပ်သောကြောင့် ဥပါဒါမည်၏"ဟု တနည်းလာသေးသည်။

ဥပါဒါ ဓမ္မာ။ အဘိ၊ဓ။၁၀။ ဥပါဒိယန္တေ၀ ဘူတာနိ၊ နဘူတာနိ ဝိယ ဥပါဒိယန္တီတိ ဥပါဒါ။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၉၂။ ဥပါဒိယန္တေ၀ါတိ ဘူတာနိ ဂဏှန္တိ ဧ၀၊ နိဿယန္တိ ဧ၀ါတိ အတ္ထော။ ယထာ ဘူတာနိ ဥပါဒိယန္တိ ဂယှန္တိ နိဿီယန္တိ၊ နတထာ ဧတာနိ ဂယှန္တိ နိဿီယန္တိ တသ္မာ ဥပါဒါ။ အထ ဝါ ဘူတာနိ အမုဉ္စိတ္မာ ဘေသံ ဝဏ္ဏနိဘာဒိဘာ၀ေန ဂဟေတဗ္ဗတော ဥပါဒါ။ မူလဋီ၊၁။၅၄။ အတ္ထိ ရူပံ ဥပါဒါ။ အဘိ၊ဓ။၁၄၆။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၃၄၀။ ကတမံ တံ ရူပံ ဥပါဒါ။ အဘိ၊ဓ။၁၅၆။ တတ္ထ ဥပါဒိယတီတိ ဥပါဒါ၊ မဟာဘူတာနိ ဂဟေတ္မာ အမုဉ္စိတ္မာ တာနိ နိဿာယ ပ၀တ္တတီတိ အတ္ထော။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၃၄၄။

ဥပါဒါတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+အာ+ဒါ+တဗ္ဗ] ကပ်၍ယူအပ်-မြဲစွာယူအပ်-စွဲလမ်းအပ်-သော။ ဥပါဒါတဗ္ဗဿ အဘာ၀တော။.....။ယသ္မာ ပန ဧ၀ं ဥပါဒါတဗ္ဗော သခါရော နာမ နတ္ထိ။ မ၊ ဋီ၊၄။၁၉၁။ (-မ၊ဋီ၊၃။၃၈၉။)

ဥပါဒါတဗ္ဗကွန္ဒသေသ (တိ) [ဥပါဒါတဗ္ဗကွန္ဒ+သေသ] ယူအပ်-စွဲလမ်းအပ်-သော ခန္ဓာ ဟူသော အကြွင်းအကျန်၊ အကြွင်းအကျန် ဖြစ်သော ယူအပ်-စွဲလမ်းအပ်-သောခန္ဓာ။ ဥပါဒိသေသန္တိ ပုနဗ္ဘ၀ဝသေန ဥပါဒါတဗ္ဗကွန္ဒ-သေသံ ဝုစ္စတိ။ သုတ္တနိ၊ဋီ၊၂။၂၂၁။

ဥပါဒါတဗ္ဗဋ္ဌ (တိ) [ဥပါဒါတဗ္ဗ+အတ္ထ] ယူအပ်-စွဲလမ်းအပ်-သော အနက်သဘော၊ ဝဋ္ဋံ ဟိ ဥပါဒါတဗ္ဗဋ္ဌေန ဣဓ ဥပါဒါနန္တိ ဝုတ္တံ။ သုတ္တနိ၊ ဋီ၊၂။၈၄။

ဥပါဒါတုံ (ဗျ) [ဥပ+အာ+ဒါ+တုံ] ကပ်၍ယူ-မြဲစွာယူ-စွဲလမ်း-ခြင်းငှါ။ ဥပါဒါနိယ^{2}-ကြည့်

ဥပါဒါဒိတ္ထယ်— ဟူသော အံ၊ဌီ၊၁။၂၄၁-လာ ပါဠိသည် ဥပ္ပါဒါဒိတ္ထယ် မှ ပျက်ယွင်းလာသော ပါဠိဖြစ်သည်။ ဥပ္ပါဒါဒိတ္ထယ (အဘိ၊ဋီ၊၁။၁၀၉) ကြည့်။

ဥပါဒါဒုက(တိ) [ဥပါဒါ+ဒုက] ဥပါဒါဒုက်။ ဥပါဒါဒုကဿ ယောဇနာယ လဗ္ဘမာနောပိ စတုက္ကော နဝုတ္တော။ မူလဋီ၊၁။၁၄၂။

ဥပါဒါဓမ္မ(ပု) [ဥပါဒါ+ဓမ္မ] မှီ၍သာဖြစ်သော တရား။ သပ္ပဋိဃေဟိ စ ဥပါဒါဓမ္မေဟိ စ ဧကောတိ အဋ္ဌပညာ ကတာ။ အဘိ၊ဋီ၊၃။၈။

ဥပါဒါန (နာ) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယု။ ဥပ+အာဒါန။ ဥပါဒိယတေ အဂ္ဂိနေတိ ဥပါဒါနံ။ ဓာန်၊ဋီ။၃၆။ ဘုသံ အာဒိယန္တီတိ ဥပါဒါနာ။ ဒဋ္ဌဂ္ဂါဟံ ဂဏှန္တီတိ အတ္ထော။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၉၂။ ဘုသံ ဒဋ္ဌဗ္ဗ အာရမ္မဏံ အာဒိယတိ ဧတေဟီတိ ဥပါဒါနာနိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၄၂။ အတ္ထတော ပန ဘုသံ အာဒါနန္တိ ဥပါဒါနံ။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၁။၁၀၃] (၁) လောင်စာ၊ ထင်းစသော မီးလောင်စာ။ (၂) ဝဋ္ဋဆင်းရဲ။ (၃) ပြင်းထန်မြဲမြံစွာ အာရုံကို-ယူတတ်-ယူကြောင်းဖြစ်-သောတရား၊ စွဲလမ်းသောတရား၊ ဥပါဒါန်တရား။ (၄) မိမိအကျိုးကို ကပ်၍ ယူခြင်း၏ အစွမ်းအားဖြင့် ယူတတ်သော တရား။(အကြောင်းတရား။) (၅) ယူခြင်း။ (တိ)(၆) ယူအပ်-စွဲလမ်းအပ်-သော။

(၁) ယထာ အာဂတော အဂ္ဂိ ဥပါဒါနံ အလဘိတ္တာ နိဗ္ဗာတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။ရ၂။ (–ဝိ၊ဌ၊၃။ ၂၄။ အဘိ၊ဌ၊၂။၄၅၅။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၁ရ၈။ ဣတိဝုတ်၊ ဌ။၉၃။ နေတ္တိ၊ဝိ။၁၂၄။) (၂) အဒ္ဓသာ ဘဂဝါ အာဒီ၊ ဥပါဒါနသ္မ ကပ္ပိယော။ သုတ္တနိ။၃၃၂။ ဥပါဒါနသ္မာတိ ဝဋ္ဋသ္မ။ ဝဋ္ဋံ ဟိ ဥပါဒါတဗ္ဗ-ဌေန ဣဓ ဥပါဒါနန္တိ ဝုတ္တံ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၈၄။ (၃) တံ မမသ္မ ဥပါဒါနံ၊ သော မမသ္မ ဝိယာတော(ဒီ၊၁။၂၄)တိ တံ ဆန္ဒရာဂဒ္ဒယံ မမ ဥပါဒါနံ အသ္မ။ ဒေါသပဒ္ဒိယဒ္ဒယံ ဝိယာတော၊ ဥဘယမ္ပိ ဝါ ဒဋ္ဌဂ္ဂဟဏဝသေန ဥပါဒါနံ။ ဒီ၊ ဌ၊၁။၁၀ရ။ ဥပါဒါနသ္မ အာဒါနဂ္ဂဟဏာ-ဘိနိဝေသပရာမာသဒုရတိက္ကမဋ္ဌော။ ဒီ၊ဌ၊၂။ဂ၄။ စတ္တာရိ ဥပါဒါနာနိ။ ဒီ၊၃။၁၉၂။ ဥပါဒါနာနိတိ အာဒါနဂ္ဂဟဏာနိ။ ဒီ၊ဌ၊၃။၂၀၆။ ဥပဂမနံ ဥပါဒါန(ပဋိသံ။၅၀။ မ၊ဌ၊၁။၅၅။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။၁ရ၂) နှိ... ဥစ္ဆိဒ္ဒိသာမိတိအာဒိနာ နယေန ပ၀တ္တံ ဥပဂမနံ ဂဟဏံ (ဒဋ္ဌဂဟဏံ) ပရာမသနံ၊ ဣဒံ ဥပါဒါနံ နာမ။ အဘိ၊ဌ၊၂။ ၁ရ၃။ သာရတ္ထ၊၁။၂၂၂။ မ၊ဋီ၊၁။၁၁၃။ (–ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၂၂၄။) ဥပါယုပါဒါနာတိ... ဥပါဒိ-ယန္တိတိ ဥပါဒါနာ။ မ၊ဌ၊၄။၆၃။ ဧတေ မမ၊ ဧသော မေ အတ္ထာတိ ဥပါဒိယန္တိ ဒဋ္ဌဂ္ဂါဟံ ဂဏှန္တီတိ ဥပါဒါနာ။ မ၊ဋီ၊၃။၂ရ၂။ တဏှာ-ပစ္စယာ ဥပါဒါနံ။ သံ၊၁။၂၄၄။ အဘိ၊ဝိ။၁၄၂၊ ၁၄၃။ ဥပါဒိယတီတိ ဥပါဒါနံ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၁၂ရ။ ဥပါဒါနန္တိ ဒဋ္ဌဂ္ဂဟဏံ ဝုစ္စတိ။ ဒဋ္ဌတ္ထာ ဟိ ဧတ္ထ ဥပသဒ္ဒေါ ဥပါယာသဥပကဋ္ဌာဒီသု ဝိယ။ သံ၊ဌ၊၂။၁၃။ အဘိ၊ဌ၊၁။၄၁၅။ အဘိ၊ဌ၊၂။၁ရ၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၀၃။ (–အဘိ၊ဌ၊၁။၉၂။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။၂၂။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၄၂။ မ၊ဋီ၊၃။၂၅ရ။) (၄) ဒွေမာ ဥပါဒါနာနိ ဂဟဏူပါဒါနဉ္စ ပစ္စယူပါဒါနဉ္စ။ ...ပစ္စယူပါဒါနံ နာမ အဝိဇ္ဇာပစ္စယာ သင်္ခါရာတိ ဧ၀ံ ဝုတ္တာပစ္စယာ။ မ၊ဌ၊၂။၆၂။ ပစ္စယူပါဒါနန္တိ ယံကိဉ္စိ ပစ္စယမာဟ၊ သော ဟိ အတ္တာနော ဖလံ ဥပါဒိယတိ ဥပါဒါနဝသေန ဂဏှာတီတိ ဥပါဒါနန္တိ ဝုစ္စတိ။ မ၊ဋီ၊၂။၁၁၈။ (၅) ဥပါဒါန-ပညတ္တိ-ကြည့်။ (တိ)(၆) ဥပါဒါနတ္တာ-ကြည့်။

ဥပါဒါနဥပယ (တိ) [ဥပါဒါန+ဥပယ] ဥပါဒါန် ဖြစ်သော ဥပယတရား။ ဥပဂမနဉ္စ ဥပါဒါန-ဥပယော။ မူလဋီ၊၁။၃၉။

ဥပါဒါနကာရက (နာ) [ဥပါဒါန+ကာရက] မှီ၍-စွဲ၍-ဖြစ်သော အကြောင်း။ ဟေတုန္တိ ဝါ ဥပါဒါနကာရကံ။ အံ၊ဋီ၊၁။ရ၈။ တတ္ထ တုရိ၀ေမ-သလာကာဒယော ဥပါဒါနကာရကံ။ အနုဋီ၊ ၂။၆ရ။

ဥပါဒါနကွန္ဒ (ပု) [ဥပါဒါန+ဂေါစရ+ခန္ဓ။ ဥပါဒါန+အာရမ္မဏဘူတ+ခန္ဓ။ ဥပါဒါန+ပစ္စယ-ဘူတ+ခန္ဓ။ ဥပါဒါန+ဥပါဒါတဗ္ဗ+ခန္ဓ။ ဥပါဒါန +သမ္ပယုတ+ခန္ဓ။ ဥပါဒါန+ဝိဝေယျ+ခန္ဓ။ ဥပါဒါန +ပဘ၀+ခန္ဓ။ ဥပါဒါန+ဇနက+ခန္ဓ။ ဥပါဒါန +ဇနိတ+ခန္ဓ] ဥပါဒါန်တရားတို့၏-အာရုံ-အကြောင်း-ဖြစ်သော-ခန္ဓာ၊ ဥပါဒါန်တရား တို့သည် အာရုံပြုခြင်းစသည်တို့၏ အစွမ်း အားဖြင့်-ကပ်၍ယှဉ်အပ်-စွဲလမ်းအပ်-သောခန္ဓာ၊ ဥပါဒါန်တရားတို့ကြောင့် ဖြစ်သောခန္ဓာ၊ ဥပါဒါန် တရားတို့သည် ပြုပြင်စီရင်အပ်သောခန္ဓာ၊ ဥပါဒါန်တရားတို့လျှင် အမှန်အစရှိသောခန္ဓာ၊ ဥပါဒါန်တရားတို့သည် ဖြစ်စေအပ်သောခန္ဓာ၊ ဥပါဒါန်တရားတို့ကိုဖြစ်စေတတ်သော-ခန္ဓာ-တရားအစု၊ ဥပါဒါနကွန္ဓာ။

ပဏ္ဏုပါဒါနကွန္ဓာ။ ပဋိသံ။၂၃။ စူဠနိ။၂၀၆။ ဥပါဒါနကွန္ဓာတိ ဥပါဒါနဂေါစရာ ခန္ဓာ ဥပါ-ဒါနကွန္ဓာ၊ မဇ္ဈေ ပဒလောပေါ ဒဋ္ဌော။ ဥပါ-ဒါနသမ္ပယုတာ ဝါ ခန္ဓာ ဥပါဒါနကွန္ဓာ ယထာ တိဏဂ္ဂိ, ထုသဂ္ဂိ။ ဥပါဒါနဝိဝေယျာ ဝါ ခန္ဓာ ဥပါဒါနကွန္ဓာ ယထာ ရာဇပုရိသော။ ဥပါ-ဒါနပ္ပဘ၀ါ ဝါ ခန္ဓာ ဥပါဒါနကွန္ဓာ ယထာ

ပုပ္ပရုက္ခာ, ဖလရုက္ခာ။ ပဋိသံဒ္ဓေ၊၁။၁၀၂။ စူဠနိဒ္ဓ။၈၀။ သံခိတ္တေန ပဉ္စုပါဒါနက္ခန္ဓာ ဒုက္ခာ။ ပဋိသံ။၃၈။ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာတိ ဥပါဒါနဂေါစရာ ခန္ဓာ။ ပဋိသံ၊ဒ္ဓ၊၁။၁၃၈။ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ သာသဝဥပါဒါနိယဘာဝေန ဝိသေသေတ္တာ။ အဘိ၊ဒ္ဓ၊ ၂။ ၂၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၁၀၈။ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာတိ ဇေ့ စ ဥပါဒါနဂေါစရာ ခန္ဓာ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာတိ ဇေမတ္တော ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ အဘိ၊ဒ္ဓ၊ ၂။ ၂၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၁၀၈။ ပဌ လောကာ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ။ ဝိ၊ဒ္ဓ၊ ၁။၉၀။ ဒီ၊ဒ္ဓ၊ ၂။၅၉။ မ၊ဒ္ဓ၊ ၂။၈၅။ သံ၊ဒ္ဓ၊၁။၁၈၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၉၉။ ဥပါဒါနာနံ အာရမ္မဏဘူတာ ခန္ဓာ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ။ သာရတ္ထ၊၁။ ၂၄၃။ ဝိမတိ၊ ၁။၅ ၂။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၆၃။ မ၊ဋီ၊ ၂။၁၃၆။ သံ၊ဋီ၊၁။ ၂၃၅။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၁၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၃၉။ ပဌသု ဥပါဒါ-နက္ခေသု ဥဒယဗ္ဗယာနုပဿီ ဝိဟာသိ။ ဒီ၊ ၂။၃၀။ ဥပါဒါနက္ခေသူတိ ဥပါဒါနဿ ပစ္စယဘူတေသု ခေန္ဓေသု။ ဒီ၊ဒ္ဓ၊ ၂။၅ ၂။ ပဌသု ဥပါဒါနက္ခေသု။ ဒီ၊ ၂။ ၂၃၉။ မ၊၁။ရ၈။ ဥပါဒါနဿ ခန္ဓာ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ၊ ဥပါဒါနဿ ပစ္စယဘူတာ ဓမ္မပုဉ္ဇာ ဓမ္မရာသယောတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဒ္ဓ၊ ၂။၃ရ၃။ မ၊ဒ္ဓ၊၁။ ၂၉၁။ အံ၊ဋီ၊ ၁။ ၂၃၉။ ပဌ ခေါ...ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ သက္ကာယော ဝုတ္တော ဘဂဝတာ။ မ၊၁။၃ရ၃။ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာတိ ဥပါဒါနာနံ ပစ္စယဘူတာ ခန္ဓာတိ ဇေမာဒိနာ နယေနေတ္ထ ဥပါဒါနက္ခန္ဓကထာ ဝိတ္ထာရေတ္တာ ကထေတဗ္ဗာ။ မ၊ဒ္ဓ၊ ၂။ ၂၅၈။ ဥပါဒါနေဟိ အာရမ္မဏကရဏာဒိဝသေန ဥပါဒါတဗ္ဗာ ဝါ ခန္ဓာ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ။ ဒီ။ဋီ၊ ၂။၃ ၂၀။ မ၊ဋီ၊၁။၃ရရ။ အံ၊ဋီ၊၁။ ၂၃၉။ ပဌသု ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ။ ခုဒ္ဒက။၃။ ဥပါ-ဒါနဇနိတာ ဥပါဒါနဇနကာ ဝါ ခန္ဓာ ဥပါ-နက္ခန္ဓာ။ ယံ ကိဉ္စိ ရူပံ ဝေဒနာ သညာ သင်္ခါရာ ဝိညာဏဉ္စ သာသဝါ ဥပါဒါနိယာ၊ ဇေတသမေတံ အဓိဝစနံ။ ခုဒ္ဒက၊ဒ္ဓ။၆၈။

ဥပါဒါနက္ခန္ဓဝမ္မ (ပု) [ဥပါဒါနက္ခန္ဓ+ဝမ္မ] ဥပါဒါန-ကၡန္ဓာဖြစ်သောတရား။ ဝမ္မေတိ ဥပါဒါန-ကၡန္ဓဝမ္မေ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၃၀၈။

ဥပါဒါနက္ခန္ဓနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥပါဒါနက္ခန္ဓ+နိဒ္ဒေသ] ဥပါဒါနက္ခန္ဓနိဒ္ဒေသ၊ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာကိုအကျယ်ညွှန်ပြရာစကားရပ်။ ဥပါဒါနက္ခန္ဓနိဒ္ဒေသ ဟေယျထိဒန္တိ နိပါတော။ ပဋိသံ၊ဒ္ဓ၊၁။၁၄၆။

ဥပါဒါနက္ခန္ဓပဉ္စက (တိ) [ဥပါဒါနက္ခန္ဓ+ပဉ္စက] ဥပါဒါနက္ခန္ဓာငါးပါးတို့၏ အပေါင်း။ သဗ္ဗာ-ကာရေန ပန ဥပါဒါနက္ခန္ဓပဉ္စကံ ဒုက္ခဿ ဝေ အရိယသစ္စဿ အညတြ တဏှာယ။ အဘိ၊ဒ္ဓ၊ ၂။၈၃။ (-ဣတိဝုတ်၊ဒ္ဓ။၁၄၉။)

ဥပါဒါနက္ခန္ဓပဉ္စကာဒေ (တိ) [ဥပါဒါနက္ခန္ဓပဉ္စက+အာဒေ] ဥပါဒါနက္ခန္ဓငါးပါး အပေါင်း ဟုဆိုအပ်သော အမည်ရှိသော။ တတ္ထ သတိ ကာယေ ဝိဇ္ဇမာနေ ဥပါဒါနက္ခန္ဓပဉ္စကာဒေ ကာယေ ဝိသတိဝတ္ထုကာ ဒိဋ္ဌိ သက္ကာယဒိဋ္ဌိ။ ခုဒ္ဒက၊ ဌ။၁၅၇။

ဥပါဒါနက္ခန္ဓပရိယာပန္န (တိ) [ဥပါဒါနက္ခန္ဓ+ပရိယာပန္န] ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ၌ အကျုံးဝင်သော။ ယဒိ တဏှာ ဥပါဒါနက္ခန္ဓပရိယာပန္နာ နဘဝေယျ။ ဝဇိရ။၃၈။

ဥပါဒါနက္ခန္ဓလက္ခဏ (နာ) [ဥပါဒါနက္ခန္ဓ+လက္ခဏ] ဥပါဒါနက္ခန္ဓာဟူသော မှတ်ကြောင်းလက္ခဏာ။ ဝေဒနာနန္တိ တတ္ထ ဝေဒနာဂ္ဂဟဏေန အဝသိဋ္ဌ-ဥပါဒါနက္ခန္ဓာနံ သင်္ဂဟော ဥပါဒါနက္ခန္ဓ-လက္ခဏေန ဂေလက္ခဏတ္တာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၄၈၅။

ဥပါဒါနက္ခန္ဓသညိတ (တိ) [ဥပါဒါနက္ခန္ဓ+သညိတ] ဥပါဒါနက္ခန္ဓာဟု-သိမှတ်အပ်-ဆိုအပ်-သော။ ဥပါဒါနက္ခေသူတိ ဥပါဒါနက္ခန္ဓသညိတေသု ရူပါရူပဓမ္မေသု။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၆၃။

ဥပါဒါနက္ခေနာဂဝ (တိ) [ဥပါဒါနက္ခန္ဓ+ဩဂဝ]

ဥပါဒါနကွန္ဒာ၌အကျုံးဝင်သော။ တဏှာယပိ ပရိညေယျဘာဝသင်္ဘာဝတော ဥပါဒါနကွန္ဒာ-ဂဓတ္တာ...တိဝုတ္တံ။ သာရတ္ထ၊၁။၂၃၁။

ဥပါဒါနကွယ် (ပု) [ဥပါဒါနကွ+ခယ] ဥပါဒါန်တို့၏ကုန်ခြင်း။ (တိ)(၂) ဥပါဒါန်တို့၏ကုန်ကြောင်းဖြစ်သော။ (ဝဇိရ။၄ရရ-၌ အရဟတ္တဖိုလ်၊ နိဗ္ဗာန်ကောက်သည်။ ဥပါဒါနကွယ-အရကား မုချအားဖြင့် အရဟတ္တမဂ်တည်း။ အရဟတ္တဖိုလ်ရအောင် ဥပစာကြံရသည်။) (၁) နတ္ထိ ဒုက္ခဿ သမ္ဘဝေါတိ ဧဝံ သဗ္ဗသော ဥပါဒါန-ကွယာ...နတ္ထိ။ ဥဒါန၊ဌ။၁၉၃။ (-သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။၂၂၄။) (တိ)(၂) ဥပါဒါနကွယဿ စ။ ဝိ၊ ၃။၂ရ၁။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃ဖ၆။ ဝိမတိ၊ ၂။၁ဂ၃။ သာရတ္ထ၊ ၃။၂၉၃။ ဥပါဒါနဿ ခယနေ ဥပ္ပန္နတ္တာ ဥပါဒါနကွယော။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃ဖ၅။ အံ၊ဌ၊၃။၁ ၂၅။ ဝိမတိ၊ ၂။၁ဂ၁။

ဥပါဒါနကွယန္တ (တိ) [ဥပါဒါနကွယ+အန္တ] ဥပါဒါန်တို့၏ ကုန်ကြောင်းဖြစ်သော အရဟတ္တမဂ်၏ အဆုံး။ ဥပါဒါနကွယနေ ဥပ္ပန္နတ္တာ ဥပါဒါနကွယော။ အံ၊ဌ၊၃။၁ ၂၅။

ဥပါဒါနကွယာဝိမုတ္တ (တိ) [ဥပါဒါနကွယ+အဝိမုတ္တ] ဥပါဒါန်တို့၏ ကုန်ကြောင်းဖြစ်သော အရဟတ္တမဂ်၏ အဆုံး၌ဖြစ်သောအရဟတ္တဖိုလ်သို့ ညွှတ်သော စိတ်နှလုံးရှိသော၊သူ။ ခယာ ရာဂဿ ဝိတရာဂတ္တာ ဥပါဒါနကွယာဝိမုတ္တော ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ။ ၂ရ၀။

ဥပါဒါနကွယာရာမ (တိ) [ဥပါဒါနကွယ+အာရာမ] ဥပါဒါန်တို့၏ ကုန်ရာ နိဗ္ဗာန်၌ မွေ့လျော်သော၊ ဥပါဒါန်တို့၏-ကုန်ရာ-အဆုံး-ဖြစ်၍ ဖြစ်သော အရဟတ္တဖိုလ်ဟူသောမွေ့လျော်ဖွယ်ရှိသော၊သူ။ ဥပါဒါနကွယာရာမ(သံ၊၁။၄ ၂၉)နှင့် ဥပါဒါနကွယ-သခ်ါတေ နိဗ္ဗာနေ ရတံ။ သံ၊ဌ၊ ၂။၁၉ ၂။ ဥပါဒါ-နကွယာရာမ(ဣတိဝုတ်။ ၂၄ဖ)နှင့် စတုနှုန် ဥပါဒါ-နာနံ ခယံ ပရိယောသာနဘူတံ အရဟတ္တ-ဖလံ အာရမိတဗ္ဗံ ဧတေသာတိ ဥပါဒါနကွယာ-ရာမံ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂၃၉။

ဥပါဒါနကွယာဝဟ (တိ) [ဥပါဒါနကွယ+အာဝဟ] ဥပါဒါန်တို့၏ကုန်ရာ-အရဟတ္တဖိုလ်-နိဗ္ဗာန်-သို့ ပို့ဆောင်နိုင်သော၊သူ။ သဒ္ဓမ္မဒါနနိရတော၊ ဥပါဒါနကွယာဝဟော။ ဥဒါန၊ဌ။၃၉၃။

ဥပါဒါနခယ (တိ) [ဥပါဒါန+ခယ] ဥပါဒါန်တို့၏ ကုန်ရာနိဗ္ဗာန်။ ဥပါဒါနခယေ ဝိမုတ္တော(သုတ္တနိ။ ၃၄၈)တိ နိဗ္ဗာနေ နိဗ္ဗာနာရမ္မဏတော ဝိမုတ္တော။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။၁၃ဖ။

ဥပါဒါနဂေါစရ (တိ) [ဥပါဒါန+ဂေါစရ] ဥပါဒါန်တို့၏ အာရုံဖြစ်သော။ ဥပါဒါနကွန္ဓာတိ ဧတ္ထ စ ဥပါဒါနဂေါစရာ ခန္ဓာ ဥပါဒါနကွန္ဓာတိ ဧဝမတ္ထော ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။ ၂၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၁ဝ၈။ (-ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁ဝ ၂။ မဟာနိ၊ဌ။၈၈။ စူဠနိ၊ဌ။၈ဝ။) ဥပါဒါနကွန္ဓ-လည်းကြည့်။

ဥပါဒါနဂေါစ္ဆက (ပု) [ဥပါဒါန+ဂေါစ္ဆက] ဥပါဒါနဂေါစ္ဆက။ တတော ဥပါဒါနဒုက္ခာဒယော ဆ ဒုက္ခာ ဥပါဒါနဂေါစ္ဆကော နာမ။ အဘိ၊ ဌ၊၁။၈ဝ။ (-အနုဋီ၊၁။၅၉။) ဂေါစ္ဆက၂-လည်းကြည့်။

ဥပါဒါနဂေါစ္ဆကပရိယောသာန (တိ) [ဥပါဒါနဂေါစ္ဆက+ပရိယောသာန] ဥပါဒါနဂေါစ္ဆကလျှင် အဆုံးရှိသော။ ဒုကေသု ဟေတုဂေါစ္ဆကာဒီနံ ဥပါဒါနဂေါစ္ဆကပရိယောသာနာနံ နဝန္နံ ဂေါစ္ဆ-ကာနံ...။ အဘိ၊ဌ၊၁။၈ဝ။

ဥပါဒါနစတုက္က (နဝ) [ဥပါဒါန+စတုက္က] ဥပါဒါန-စတုက္က၊ ဥပါဒါန်တရားလေးပါးအပေါင်း။ ဧတ္ထ စ ဧဝံ ဒေသိတေ ဥပါဒါနစတုက္ကေ။ အဘိ၊ ဌ၊ ၂။၁ရ၄။ အယံ ဥပါဒါနစတုက္ကော သမုဒ-ယော သမုဒယသစ္စံ နာမ ဘဝတိ။ နေတ္တိ၊ဝိ။ ၁၅၉။

ဥပါဒါနဇနက (တိ) [ဥပါဒါန+ဇနက] ဥပါဒါန်တို့ကိုဖြစ်စေတတ်သော၊ ဥပါဒါန်တို့၏ အကြောင်းဖြစ်သော။ ဥပါဒါနဇနိတာ ဥပါဒါနဇနကာ ဝါ ခန္ဓာ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာ။ ခုဒ္ဒကၟ။၆။

ဥပါဒါနဇနိတ (တိ) [ဥပါဒါန+ဇနိတ] ဥပါဒါန်တို့သည်ဖြစ်စေအပ်သော၊ ဥပါဒါန်တို့ကြောင့်ဖြစ်သော။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပါဒါနဋ္ဌာန (နာ) [ဥပါဒါန+ဋ္ဌာန] ဥပါဒါန်၏အရာ၊ ဥပါဒါန်တို့တည်ရာပါဠိရပ်။ တသ္မာ ဥပါဒါနဋ္ဌာနေ ဥပါဒါနံ ဝိယ ဒဋ္ဌနိပါတိနာ အဓိမောက္ခေန ပဒံ ပူရိတံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၉၉-၂၀၀။

ဥပါဒါနတ္ထ (နာ) [ဥပါဒါန+တ္ထ] ယူအပ်သည်၏အဖြစ်။ နာ ဝဏ္ဏာယတနသေဝ သဏ္ဌာန-ပညတ္တိယာ ဥပါဒါနတ္ထာ။ အနုဋီ၊၁။၁၅၄။

ဥပါဒါနဒုက (ပု) [ဥပါဒါန+ဒုက] ဥပါဒါနဒုက်။ ဥပါဒါနဂေါစ္ဆက-ကြည့်။

ဥပါဒါနနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥပါဒါန+နိဒ္ဒေသ] ဥပါဒါန်တို့ကိုအကျယ်ပြရာ။ ဥပါဒါနနိဒ္ဒေသေ ကာမုပါဒါနန္ဒိအာဒီသု။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃။

ဥပါဒါနနိရောဓ (ပု) [ဥပါဒါန+နိရောဓ] ဥပါဒါန်တို့၏ ချုပ်ခြင်း။ သဗ္ဗသော ဥပါဒါနေ အသတိ ဥပါဒါနနိရောဓာ အပိ နု ခေါ ဘဝေါ ပညာ-ယေထ။ ဒီ၊၂။၄၉။ (-မ၊၂။၁၆၉။ နေတ္တိ။၃၆။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၅၄။ နေတ္တိ၊ဝိ။၁၆၁။)

ဥပါဒါနပစ္စယ(ပု) [ဥပါဒါန+ပစ္စယ] (၁) လောင်စာဟူသောအကြောင်း။ (၂) ဥပါဒါန်ဟူသော အကြောင်း။ (၃) ဥပါဒါန်၏အကြောင်း။ (၁) ယထာ ဟိ ကဋ္ဌံ ပဋိစ္စ ဇလမာနော အဂ္ဂိ ဥပါဒါနပစ္စယေ သတိယေဝ ဇလတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၀၆။ (၂) ဥပါဒါနပစ္စယာ ဘဝေါတိ ဣစ္စ-သ ဝစနီယံ။ ဒီ၊၂။၄၆။ (-မ၊၂။၁၆၉။ သံ၊၁။ ၂၉၃။ အဘိ၊က။၃၆၀။ (၃) ဇဝဋ္ဋ ဝုစ္စမာနေ ဥပါဒါနသ ဥပါဒါနပစ္စယတ္တံ အာပဇ္ဇေယ္ယ၊ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၉၈။ (သမ္မောသ-ဟောင်းဌ ဥပါ-ဒါနပစ္စယတ္တံ=ဥပါဒါန်သည် ကျေးဇူးပြုအပ်သည်၏ အဖြစ်သို့-ဟုပေးသည်။ ဘာသာဋီကာ၌ "ဥပါဒါန်ဟူသောပစ္စည်းရှိသည်၏အဖြစ်သည်" ဟုပေးသည်၊ အဓိပ္ပါယ်အတူတူပင်ဖြစ်၏။)

ဥပါဒါနပညတ္တိ (ထီ) [ဥပါဒါန+ပညတ္တိ] စွဲယူအပ်သော အတ္တပညတ်၊ ယူခြင်းကို အပြားအားဖြင့်သိစေခြင်း။(သျှ။) ဥပါဒါနပညတ္တိ သဗ္ဗညုတာယ။ နေတ္တိ။၅၂။ ဥပါဒါနပညတ္တိ-တိ ဂဟဏပညတ္တိ။ သဗ္ဗညုတာယာတိ သမ္မာ-သမ္မုဒ္ဓဘာဝဿ။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၁၂၄။ သဗ္ဗညုတာယ ဥပါဒါနဿ စ ပညာပနတော ဥပါဒါနပညတ္တိ နာမ။ နေတ္တိ၊ဝိ။၁၉၂။

ဥပါဒါနပဒ (နာ) [ဥပါဒါန+ပဒ] ဥပါဒါနပုဒ်။ ဥပါဒါနပဒါဒီသုပိ ကိမ္မိစိတိ ဣမိနာ သြကာသ-ပရိဂ္ဂဟောဝ ကတောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၈၈။

ဥပါဒါနပရိပဝတ္ထသုတ္ထ (နာ) [ဥပါဒါန+ပရိပဝတ္ထ+သုတ္ထ] ဥပါဒါနပရိပဝတ္ထသုတ်။ (ဥပါဒါန်တရား-တို့ကို လေးပြန်အားဖြင့် ထိုးထွင်းသိသော အခါ၌သာ သဗ္ဗညုတညာဏ်ကို ထိုးထွင်းသိပြီ-ဟု ဘုရားရှင်ဝန်ခံတော်မူကြောင်း၊ လေးပြန်-ဟူသည်ကား ရူပ်, ရူပ်ဖြစ်ကြောင်း, ရူပ်ချုပ်ရာ, ရူပ်ချုပ်ရာအကျင့်တို့ကို ထိုးထွင်းသိခြင်းတို့ ဖြစ်ကြောင်း၊ ထိုသို့သိသောသူသည်သာ သာသနာတော်၌ ထောက်ရာတည်ရာ ရသူ, ကိလေသာမှလွတ်မြောက်သူ, ကိစ္စအားလုံး-ပြီးစီးသူဖြစ်ကြောင်း ဟောတော်မူ၍ ဝေဒနာ-စသောလေးပါးတို့၌လည်း ထိုအတူပင် ဟော-တော်မူသော သုတ်ဖြစ်သည်။) သံ၊၂။၄၈-၅၀။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၂၅၄။

ဥပါဒါနပွဘဝ (တိ) [ဥပါဒါန+ပဘဝ] ဥပါဒါန် တရား၊တို့လျှင် အမွန်အစရှိသော။ ဥပါဒါန-ကွန္ဒ-ကြည့်။

ဥပါဒါနပွဝတ္ထိ (ထီ) [ဥပါဒါန+ပဝတ္ထိ] ဥပါဒါန်တို့၏ ဖြစ်ခြင်း။ ဧတေန ပစ္စုပ္ပန္နေ ခန္ဓပဗန္ဓေ ဥပါဒါနပွဝတ္ထိ ဝုတ္တာ။ မဋီ၊၁။၃၃၂။

ဥပါဒါနဘူတ (တိ) [ဥပါဒါန+ဘူတ] စွဲမှီရာ ဖြစ်၍ဖြစ်သော၊ ဥပါဒါန်ဖြစ်၍ဖြစ်သော။ ဣတရော ပုဂ္ဂလေ သန္ဓာဝန္တေ နာ သက္ကာ တဿ ဥပါဒါနဘူတေန ရူပေန သန္ဓာဝိတုန္တိ သညာယ ပဋိက္ခိပတိ။ အဘိ၊ဋီ၊၃။၁ ၂၉။ တတောပိ ဗလဝတိ ဥပါဒါနဘူတာ တဏှာ နန္ဒီ။ မူလဋီ၊ ၂။၈၅။ (-နေတ္တိ၊ဋီ။၁၆၁။ မဋီ၁။ ၈၃။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၁၁၈။ အနုဋီ၊၃။၉၁၊ ၂၅၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၁၅။ နေတ္တိ၊ဋီ။၉၃။)

ဥပါဒါနဘူတဓမ္မပဗန္ဓဗျာပါရ (တိ) [ဥပါဒါနဘူတဓမ္မပဗန္ဓ+ဗျာပါရ] စွဲမှီရာဖြစ်၍ ဖြစ်သော တရား၊အစဉ်၌ အား၊ထုတ်ခြင်း၊ရှိသော။ (ကပ်၍ယူကြောင်း၊ဖြစ်၍ဖြစ်သောတရား၊အစဉ်၌ ကြောင့်ကြအား၊ထုတ်ခြင်း၊ရှိသည်၏ အဖြစ်ကြောင့်(သျှ။)။ တဒါကာရာဒိဥပမာရဏသ ပုဂ္ဂလပညတ္တိယာ ဥပါဒါနဘူတဓမ္မပဗန္ဓဗျာပါရ-တာယ ဝုတ္တံ ဧဝံနိ္တ ပုဂ္ဂလကိစ္စနိဒ္ဒေသောတိ။ မဋီ၁။ ၂၉။ အံ၊ဋီ၁။ ၂၉။ ဒီ၊ဋီ၁။၄၀။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၁။၁၅၃။)

ဥပါဒါနဘူတရူပ (နာ) [ဥပါဒါနဘူတ+ရူပ] စွဲမှီရာဖြစ်၍ဖြစ်သောရူပ်။ ဥပါဒါနဘူတရူပါဒီနံ ဥပရိ ပညာပိယမာနာ ဥပါဒါပညတ္တိတိ အတ္ထော။ မ၊ဋီ၃။ ၂၁၉။ (-အနုဋီ၃။ ၉ ၂။)

ဥပါဒါနဘေဒါကရဏ (နာ) [ဥပါဒါနဘေဒ+အကရဏ] ဥပါဒါန်အား၊ဖြင့် -ဥပါဒါန်အစွမ်း၊ဖြင့် -ကွဲပြား၊မှုကို မပြုခြင်း။ အဝိသေသေနာတိ ဥပါဒါနဝသေန ဘေဒံ အကတ္တာ။ ဥပါဒါန-ဘေဒါကရဏေနေဝ စ ဒ္ဒါဒသပွဘေဒဿ သင်္ခေပဝသေန သင်္ခေပတော "ဆ ဘဝါ"တိ ဝုတ္တံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၃ ၂။

ဥပါဒါနမူလက(တိ) [ဥပါဒါန+မူလ+က] ဥပါဒါန်ဟူသော မူလရှိသော။ ကေဝလဥိ ဝိစိကိစ္ဆာ-သမ္မယုတ္တေ ဥပါဒါနမူလကဿ နယဿ အဘာဝါ။ အဘိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ဝဝ။

ဥပါဒါနလက္ခဏ (နာ) [ဥပါဒါန+လက္ခဏ] စွဲလန်းမှု လက္ခဏာ။ ဒိဋ္ဌိဂ္ဂဟဏေန အဝသိဋ္ဌဥပါ-ဒါနာနံ သင်္ဂဟော ဥပါဒါနလက္ခဏေန ဧက-လက္ခဏတ္တာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၁။၄၅၅။

ဥပါဒါနဝိဝေယျ (တိ) [ဥပါဒါန+ဝိဝေယျ] ဥပါဒါန်တရား၊တို့သည်-ပြုပြင်-စီရင်-အပ်သော။ ဥပါဒါနကွန္ဒ-ကြည့်။

ဥပါဒါနဝိသယ (ပု) [ဥပါဒါန+ဝိသယ] စွဲမှီရာ အာရုံ။ အပ္ပဋိဘာဂနိမိတ္တောပိ ဧကံ ကတိပယေ ဝါ သတ္တေ ဩဒိဿ ပဝတ္တာ ပရိစ္ဆိန္နရူပါဒိ-ဥပါဒါနဝိသယေ ပဝတ္တတ္တာ။ အနုဋီ၁။၁၁၅။

ဥပါဒါနသခ်ိ (ထီ) [ဥပါဒါန+သခ်ိ] မီး၊စာ-လောင်စာ-ထင်း-ဟူသော အရေအတွက်။ နဟိ တာနိ အဂ္ဂိသ ဥပါဒါနသခ်ီ ဂစ္ဆန္တိ။ ကခ်ိ၊ဋီ၊သစ်။၃၅၆။

ဥပါဒါနသခ်ျာ (ထီ) [ဥပါဒါန+သခ်ျာ] မီး၊စာ-လောင်စာ-ထင်း-ဟူသော အရေအတွက်။ နဟိ တာနိ အဂ္ဂိသ ဥပါဒါနသခ်ျာ ဂစ္ဆန္တိ။ ဝိ၊ဋီ၁။ ၂၄။ ဝိ၊သင်္ခ်ာ။ရရ။

ဥပါဒါနသမ္မယုတ္ထ (တိ) [ဥပါဒါန+သမ္မယုတ္ထ] ဥပါဒါန်တို့နှင့်-ယှဉ်-တကွဖြစ်-သော။ တံ ဟိ နာ စ ဥပါဒါနသမ္မယုတ္တံ ဟုတ္တာ။ မ၊ဋီ၊ ၂။ ၆ ၂။ နာ စ ဥပါဒါနသမ္မယုတ္တန္တိ ဥပါဒါနေ ဟိ ဧတံ နာ သဟိတံ နာပိ ဥပါဒါနေဟိ သဟ ပဝတ္တိ ဟုတ္တာ။ မ၊ဋီ၊ ၂။၁၁၈။

ဥပါဒါနသမ္မန္ဓ (ပု) [ဥပါဒါန+သမ္မန္ဓ] ဥပါဒါန် တို့နှင့် ဆက်စပ်သော။ အာရမ္မဏဘာဝံ ဥပဂန္တွာ ဥပါဒါနသမ္မန္ဓေန ဥပါဒါနာနံ ဟိတာ ဥပါဒါ-နိယာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၅။

ဥပါဒါနသမ္ဘူတ (တိ) [ဥပါဒါန+သမ္ဘူတ] ဥပါ-ဒါန်တို့ကြောင့်-ဖြစ်သော။ ဥပါဒါနကၠန္ဓ-ကြည့်

ဥပါဒါနသေဋ္ဌ (တိ) [ဥပါဒါန+သေဋ္ဌ] အမြတ်ဆုံး စွဲလန်းစရာဖြစ်သော။ ဥပါဒါနသေဋ္ဌံ ကိရ သော ဘန္တေ ဘိက္ခု ဥပါဒိယမာနော ဥပါ-ဒိယတီတိ။ မ၊၃။၅၁။ ဥပါဒါနသေဋ္ဌံ ကိရ သော ဘန္တေတိ ဘန္တေ သော ကိရ ဘိက္ခု ဂဟေတဗ္ဗဋ္ဌာနံ သေဋ္ဌံ ဥတ္တမံ ဘဝံ ဥပါဒိယတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၄၄။ ဥပါဒါနသေဋ္ဌန္တိ ဣဒံ နေဝသ-ညာနာသညာယတနဘဝဿ သဗ္ဗဘဝဂ္ဂတာ-ဒဿနပရံ။ မ၊ဋီ၊၃။၂၅၈။

ဥပါဒါနသေသ (ပု) [ဥပါဒါန+သေသ] စွဲလန်းမှု ဥပါဒါန်အကြွင်းအကျန်။ သတိ ဝါ ဥပါဒိသေ-သေတိ ဥပါဒါနသေသေ ဝါ သတိ အပရိ-ကၠိဏေ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၉၅။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀၅။ သတိ ဝါ ဥပါဒိသေသေတိ ဂဟဏသေသေ ဥပါဒါန-သေသေ ဝိဇ္ဇမာနမှိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၁၁။ (-အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၆၃။)

ဥပါဒါနသေသရဟိတ (တိ) [ဥပါဒါနသေသ+ရဟိတ] ဥပါဒါန်အကြွင်း အကျန်မှ ကင်းသော (မရှိသော)၊သူ။ အနုပါဒိသေသန္တိ ဥပါဒါန-သေသရဟိတံ နိဂ္ဂဟဏံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၆၄။

ဥပါဒါနဟေတုက (တိ) [ဥပါဒါန+ဟေတု+က] ဥပါဒါန်လျှင် အကြောင်းရှိသော။ ဣဓ ပန သဗ္ဗမ္ပိ ဘဝဂါမိကမ္မန္တိ ဝစနတော ဘဝဿ နိဗ္ဗတ္တက် ဥပါဒါနဟေတုက် ဝိပစ္စနာယ ကတောကာသမေဝ ဘဝေါတိ အဓိပ္ပေတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၃၂။

ဥပါဒါနာရမ္မဏ (တိ) [ဥပါဒါန+အာရမ္မဏ] ဥပါဒါန်၏ အာရုံဖြစ်သော။ တသ္မာ ဥပါဒါနာ-ရမ္မဏာ ဥပါဒါနေဟိ...အာဒိန္နာ ဣဒ္ဓေ၀ ဥပါ-ဒိန္နာ။ မူလ၊ဋီ၊၁။၁၆၎။ နု ဟိ ကဒါစိ အနုပါ-ဒါနိယာ ဓမ္မာ ဥပါဒါနာရမ္မဏာ ဟောန္တိ။ နေတ္တိ၊ ဋီ။၈၉။

ဥပါဒါနိယ[3] (တိ) [ဥပါဒါန+ဏိက] ဥပါဒါန်တို့၏ -အာရုံ-အကြောင်း-အစီးအပွါး ဖြစ်သော၊ စွဲလမ်းခြင်းငှါ ထိုက်သော၊ စွဲလမ်းမှု ဥပါဒါန်ဌ ယှဉ်သော။ ကော ဓမ္မော ပရိညေယ္ယော ဖဿော သာသဝေါ ဥပါဒါနိယော။ ဒီ၊ဋ္ဌ။၂၂၅။ ပဋိသံ။၂၃။ တထာ ဥပါဒါနာနံ ဟိတောတိ ဥပါဒါနိယော။ ဒီ၊ဋီ၊ဋ္ဌ။၂၅၉။ အာရမ္မဏဘာဝံ ဥပ-ဂန္တွာ ဥပါဒါနသမ္မန္ဓေန ဥပါဒါနာနံ ဟိတောတိ ဥပါဒါနိယော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀၂။ ဥပါဒါနိယေသု ဘိက္ခဝေ ဓမ္မေသု။ သံ၊၁။၃၁၁။ ဥပါဒါနိ-ယေသူတိ စတုန္နံ ဥပါဒါနာနံ ပစ္စယေသု တေဘူမကဓမ္မေသု။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၅၅။ အာရမ္မဏာ-ဒိဘာ၀ေန သံ၀တ္တနတော ဥပါဒါနာနံ ဟိတာနိ ဥပါဒါနိယာနိ၊ တေသု ဥပါဒါနိယေသု။ သံ၊ ဋီ၊၂။၉၆။ ဥပါဒိဏ္ဏုပါဒါနိယာ ဓမ္မာ။ အဘိ၊ဓ။ ၁။ ဥပါဒါနာနံ ဟိတာတိ ဥပါဒါနိယာ။ ဥပါဒါနသ အာရမ္မဏပစ္စယ ဘူတာနမေတံ အဓိ၀စနံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၅။ ဥပါဒါတုံ ဝါ အရဟန္တီတိ ဥပါဒါနိယာ။ ဥပါဒါနေ နိယုတ္တာ-တိ ဝါ ဥပါဒါနိယာ က-ကာရဿ ယ-ကာရံ ကတ္တာတိ ဇေ၀ေမတ္ထ အတ္ထော ဒဋ္ဌဗ္ဗောတိ။ အနုဋီ၊၁။၄၃။

ဥပါဒါနိယ[4] (တိ) [ဥပ+အာ+ဒါ+အနီယ] ဥပါ-ဒါန်တို့သည် စွဲလမ်းအပ်သော၊(သျှ)။ (အာရုံ ပြုခြင်း၏ အစွမ်းအားဖြင့်) ဥပါဒါန်တရားတို့ သည် ကပ်၍ ယူအပ်သော။ ယံကိဉ္စိ ဘိက္ခဝေ ရူပံ...ယံ ဒုရေ သန္တိကေ ဝါ သာသ၀ံ ဥပါဒါနိယံ။ သံ၊၃။၃၉။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၉။ ဥပါ-

ဒါနိယန္ဒီ တထေဝ စ ဥပါဒါနာနံ ပစ္စယ-ဘူတံ။...ဥပါဒါတဗ္ဗန္ဒီ ဥပါဒါနိယံ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၄၉။ အာရမ္မဏကရဏဝသေန ဥပါဒါနေဟိ ဥပါဒါ-တဗ္ဗန္ဒီ ဥပါဒါနိယံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၂၁။ ဥပါဒိဏ္ဏ-ပါဒါနိယာ ဧမ္မာ။ အဘိ၊ဓ။၁။ ဥပါဒါနာနံ အာရမ္မဏဘာဝါနတိဝတ္တနတော ဥပါဒါနေဟိ ဥပါဒါတဗ္ဗာတိ ဝါ ဥပါဒါနိယာ။ အနုဋီ၊၁။၄၃၃။

ဥပါဒါနိယသုတ္တ (နာ) [ဥပါဒါနိယ+သုတ္တ] ဥပါဒါနိယသုတ်။ (ဤအမည်ဖြင့် သံယုတ်၌ နှစ်သုတ်တွေ့သည်။ သံ၁-၌ ခန္ဓာငါးပါးတို့ကို စွဲလမ်းအပ် သောတရားများဟုလည်းကောင်း၊ ခန္ဓာငါးပါးတို့၌ လိုချင်တပ်မက်မှုကို စွဲလမ်းမှု ဥပါဒါန် ဟုလည်းကောင်း ဟောတော်မူသည်။ သံ၁။၃၁၁-၃၁၂။ ယင်းသုတ်ကို ဆဋ္ဌမူ၌ ဥပါဒါနသုတ်ဟု အမည်ပေးထား၏။ ဘုရားရှင်ကမူ ပါဠိတော်၌ "ဥပါဒါနိယေသု ဓမ္မေသု" ဟုဟောကြား ထားသည်၊ ယင်းဟောကြားချက် အရ ဋီကာဆရာက ဥပါဒါနိယသုတ်ဟု အမည်ပေးထားသည်။ ပုရိမနယေနေဝါတိ ပုရိမသို့ ဥပါဒါနိယသုတ္တေ ဝုတ္တနယေနေဝ။ သံ၊ဋီ၊၂။၉၅။

သံ၊၂-ဥပါဒါနိယသုတ်၌- အဆင်းစသည်တို့သည် စွဲလမ်းကြောင်း ဥပါဒါနိယတို့မည်၏။ ထိုအဆင်းစသည်တို့၌ လိုချင်စွဲမက်မှုသည် စွဲလမ်းမှု ဥပါဒါန်မည်၏-ဟု ဟောတော်မူထားသည်။ သံ၊၂။၁၃၅။

ဥပါဒါနိယသဒ္ဒ (ပု) [ဥပါဒါနိယ+သဒ္ဒ] ဥပါဒါနိယ သဒ္ဒါ။ ဥပါဒါနိယသဒ္ဒသ ဝိသုံ ဥပါ-ဒိန္နသဒ္ဒါနပေက္ခံ အတ္ထံ ဝတ္တုံ အာရမ္မဏဘာဝံ ဥပဂန္တွာတိ အာဒိမာဟ။ မူလဋီ၊၁။၃၉။

ဥပါဒါနူပါဒါန (နာ) [ဥပါဒါန+အနုပါဒါန] ဥပါဒါနရူပ်, အနုပါဒါနရူပ်။ ဥပါဒါနုပါဒါနမိ ဟိ ဥပါဒါနမေဝါတိ။ အနုဋီ၊၁။၉၁။

ဥပါဒါပညတ္တာနုယောဂ (ပု) [ဥပါဒါပညတ္တိ+အနုယောဂ] ဥပါဒါပညတ်ကို မေးမြန်းစိစစ်ခြင်း။ ဤဒါနိ ဥပါဒါပညတ္တာနုယောဂေါ ဟောတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၃၀။

ဥပါဒါပညတ္တိ (ထီ) [ဥပါဒါ+ပညတ္တိ] ထိုထိုတရားကို-စွဲ၍-မှီ၍-အကြောင်းပြု၍-အပြားအားဖြင့် သိစေအပ်သောပညတ်၊ ဥပါဒါပညတ်။ တထာ ဧဝန္ဒီ စ မေတိ စ တံ တံ ဥပါဒါယ ဝတ္တဗ္ဗတော ဥပါဒါပညတ္တိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။ရ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ဖ။ ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။ရ-၈၈။ မေတိ သသန္ဓတိပရိယာပန္နေ ခန္ဓေ ကရဏာဒိဝိသေသဝိသိဋ္ဌေ ဥပါဒါယ ဝတ္တဗ္ဗ-တော ဥပါဒါပညတ္တိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁၄။ ဤတိဝုတ်၊ ဋ္ဌ။၂၃။ ရူပဝေဒနာဒိဘေဒေ ဟိ ဓမ္မေ ဥပါဒါယ နိဿာယ ကာရဏံ ကတ္တာ ပညတ္တိ ဥပါဒါ-ပညတ္တိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၅၅။ ဥပါဒါနိယဘူတာနံ ရူပါဒီနံ (ဥပါဒါဘူတရူပါဒီနံ) ဥပရိ ပညာပိ-ယမာနာ ဥပါဒါပညတ္တိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၉၂။ မ၊ဋီ၊၃။၂၁၉။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၃၂၀။ (-မ၊ဋီ၊၁။၂၉။ မူလဋီ၊၁။၁ဖ၀။ မူလဋီ၊၂။၂၄။ အနုဋီ၊၁။၁ရ၄။ အနုဋီ၊၃။၃၉။)

ဥပါဒါပရိတသနာ (ထီ) [ဥပါဒါ+ဥပဋ္ဌန+ပရိတသနာ] စွဲလန်းမှုကြောင့် ဖြစ်သော-တောင့်တခြင်း။ ဥပါဒါပရိတသနဿ ဝေါ ဘိက္ခဝေ ဒေသေဿာမိ။ သံ၊၂။၁၄။ ဥပါဒါ-ပရိတသနန္ဒီ ဂဟဏေန ဥပဋ္ဌံ ပရိတသနံ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၄၁။

ဥပါဒါပရိတသနာသုတ္တ (နာ) [ဥပါဒါပရိတသနာ+သုတ္တ] ဥပါဒါပရိတသနာသုတ်။ (ဤသုတ်သည် ဥပါဒါပရိတသနာသုတ်၊ ဒုတိယ ဥပါဒါပရိတသနာသုတ် ဟူ၍ နှစ်သုတ်ရှိသည်။ နှစ်သုတ်လုံး၌ပင် စွဲလမ်းမှုကြောင့်ဖြစ်သော တောင့်တခြင်း၊ မစွဲလမ်းမှုကြောင့်ဖြစ်သော မတောင့်တခြင်း တို့ကို ဟောထားသည်။ ပဌမသုတ်၌- ရူပ်ကို အတ္တဟု ရှုသူ, ရူပ်ရှိသော

အတ္တဟု ရှုသူ, အတ္တ၌ ရုပ်ဟုရှုသူ, ရုပ်၌ အတ္တဟုရှုသူသည် ရုပ်ဖောက်ပြန်သောအခါ ရုပ်ဖောက်ပြန်ခြင်းသို့ အစဉ်လိုက်ခြင်းကြောင့် ဖြစ်ကုန်သော တောင့်တမှုအကုသိုလ်တရားများ ဖြစ်ကြသဖြင့် ထိတ်လန့်ပင်ပန်းမှု ဖြစ်ရကြောင်း, စွဲလမ်းသဖြင့် တောင့်တမှုဖြစ်ရကြောင်းကိုလည်းကောင်း၊ ရုပ်ကို အတ္တဟု မရှုသူ, ရုပ်ရှိသောအတ္တဟု မရှုသူ, အတ္တ၌ ရုပ်ဟုမရှုသူ, ရုပ်၌ အတ္တဟုမရှုသူသည် ရုပ်ဖောက်ပြန်သောအခါ ရုပ်ဖောက်ပြန်ခြင်းသို့ အစဉ်လိုက်ခြင်းကြောင့်ဖြစ်ကုန်သော တောင့်တမှုအကုသိုလ်တရားများ မဖြစ်ကြတော့သဖြင့် ထိတ်လန့်ပင်ပန်းမှု မဖြစ်တော့ကြောင်း, မစွဲလမ်းသဖြင့် တောင့်တမှု မဖြစ်တော့ကြောင်း ဟောတော်မူသည်။ ဝေဒနာ စသည်တို့၌လည်း ထို့အတူပင်ဟောတော်မူသည်။

ဒုတိယသုတ်၌ ဤရုပ်သည် ငါ့ဥစ္စာဖြစ်၏၊ ငါဖြစ်၏၊ ငါ၏ရုပ်တည်း ဟု ရှုသူ/မရှုသူ၊ ဝေဒနာစသည်တို့၌လည်း ထို့အတူ ရှုသူ/မရှုသူတို့၌ အထက်ပါသုတ်နည်းတူ စွဲလမ်းမှုကြောင့်ဖြစ်သောတောင့်တခြင်း၊ မစွဲလမ်းမှုကြောင့်ဖြစ်သော မတောင့်တခြင်းတို့ကို ဟောတော်မူသည်။ သံ၂။၁၄။ သံဋ္ဌ၂။၂၄၁။

ဥပါဒါဘာဝ (တိ) [ဥပါဒါ+ဘာဝ] ဥပါဒါရုပ်၏ အဖြစ်။ ယံကိဉ္စိ ရူပန္တိ သုတ္တံ ဌပေတ္တာ ဘူတာနိ သေသရူပသ ဥပါဒါဘာဝံ ဒီပေတိ။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၃။၂၄၂။

ဥပါဒါဘူတရူပ (နာ) [ဥပါဒါ+ဘူတ+ရူပ] စွဲမှီရာ ဖြစ်၍ဖြစ်သောရုပ်။ ဥပါဒါဘူတရူပါဒီနံ ဥပရိ ပညာပိယမာနော ဥပါဒါပညတ္တိတိ အတ္ထော။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၂၀။ (ဥပါဒါပညတ္တိ-ကို ဖွင့်ရာ၌ ဥပါဒါနိယဘူတာနံ ရူပါဒီနံ ဥပရိ(သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၃၉၂)ဟုလည်းကောင်း၊ ဥပါဒါဘူတရူပါဒီနံ ဥပရိ(ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၄၁။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၂၀)ဟုလည်းကောင်း၊ ဥပါဒါနဘူတရူပါဒီနံ ဥပရိ(မ၊ဋီ၊ ၃။၂၁၉)ဟုလည်းကောင်း အမျိုးမျိုးတွေ့ရ၏။ ပါဠိကွဲသော်လည်း အနက်မြန်မာပြန်ရာ၌ ခပ်ဆင်ဆင်ပြန်ရမည်ဖြစ်ပါသည်။)

ဥပါဒါယ[1] (တိ) [ဥပ+အာ+ဒါ+ဏ] (၁) မှီတတ်သော။ (၂) မှီရာဖြစ်သော။ အထ ဝါ ဥပါ-ဒါယတိ နိဿယတီတိ ဥပါဒါယံ။ မူလ၊ဋီ၊၁။ ၁၄၁။ ဘူတာနိ ဥပါဒိယတေ၀၊ နှ ပန သယံ တေဟိ, အညေဟိ ဝါ ဥပါဒိယတီတိ ဥပါဒါယံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ဂ၆။ (၂) ဥပါဒါယဟေတု-ကြည်။

ဥပါဒါယ[2] (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+အာ+ဒါ+တ္တာ] (က) ပညာဖြင့်ယူ၍၊ ယူ၍၊ စူးစမ်းဆင်ခြင်၍။ ထောက်ဆ၍။ (ခ) စွဲမှီ၍၊ အကြောင်းပြု၍။ (ဂ) အစပြု၍။ (ဃ) ကာလဆ္ဆ သမယဆ္ဆ ဥပါဒါယ။ ဒီ၊၁။၁၈၈။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ရ၉။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၈။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၈။ ဝ၀ီ၊ရ။၃၃။ ကာလဆ္ဆ သမယဆ္ဆ ဥပါဒါယာတိ ကာလဆ္ဆ သမယဆ္ဆ ပညာယ ဂဟေတ္တာ ဥပဓာရေတ္တာတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၁၈။ ပုဗ္ဗေကတံ ဥပါဒါယ ဒုတိယာတိ စ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၊ရ၊ (-ဂ၆။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀။ သံ၊ ဋ္ဌ၊၂။၁၃ဂ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁။ မ၊ဋီ၊၂။၅၅၊ဝ၁။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၈။ မူလဋီ၊၂။၁၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၉။ နေတ္တိ၊ဝိ။၁ရ၃။) အထ သမ္ဘုတိဒေ၀ အ၀-သေသမနုသေ စ ဥပါဒါယ ဥက္ကဋ္ဌပရိစ္ဆေဒ-ဝသေန။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၉၈။ ပဆ္ဆန္နံ ဥပါဒါနက္ခန္ဓာနံ ဥပါဒါယာ(သံ၊၁။၁၁၃)တိ ပဆ္ဆ ဥပါဒါနက္ခန္ဓေ အာဒိယိတ္တာ သဘာ၀သာမ-ညလက္ခဏ၀သေန နာနပ္ပကာရတော ဝိဘဇိတ္တာ ဒသေသေ္ဓာ။ သံ၊ ဋ္ဌ၊၁။၁ဖ၃။ ဥပါဒါယာ (သံ၊၁။၂၄၅)တိ ဥပါဒိ-ယိတ္တာ၊ ဂဟေတ္တာတိ အတ္ထော၊ နိဿာယာတိပိ ဧကေ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ဖ။ အတီတံ အနာဂတံ ပစ္စုပ္ပန္နံ ဥပါဒါယ သဗ္ဗေ ဓမ္မာ ... အာပါထံ အာဂစ္ဆန္တိ။ မဟာနိ။၁၃၈။ ဥပါဒါယာတိ

အာဒါယ၊ အန္တော ကတ္တာတိ အတ္ထော။ မဟာနိ၊ ဋ္ဌ။၂၅ရ။ (–အံ၊ဝ။၅၃၃။ အံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၃၆ရ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃ရ၆။) (ခ) တဿ ဟိ တာနိ သကဒါဂါမိ ဥပါဒါယ မုဒ္ဓနိ နာမ ဟောန္တိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။ဝ၂၂။ သကဒါဂါမိ ဥပါ–ဒါယာတိ သကဒါဂါမိဘာဝံ ပဋိစ္စ။ အံ၊ဋီ၊၃။ဝ၁၉။ အယမ္ပိ ပုရိမံ ဥပါဒါယ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဝ။၅ရ၊၉၃၊ဝ၁ရ။ အဏေတံ ပဋိသန္ဓာရံ ဥပါဒါယ ဧဝမဝေါစုမ္ဘာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ဝ။၂၉။ အနုကမ္ပံ ဥပါဒါယ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၆၅။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ဝ။၂ရ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၄။၂ရ။ ခုဒ္ဒကၠ၊ဋ္ဌ။ရ၅။ (–အဘိ၊ ဋ္ဌ၊ဝ။၂၆၃။ မူလဋီ၊၃။ဝ။) (ဂ) ဟတ္ထော နာမ ကပ္ပရံ ဥပါဒါယ ယာဝ အဂ္ဂနခါ။ ဝိ၊ဝ။ဝရ၄။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။ဝရ။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၊ဝ၊ဝ၃ဝ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂ရ၊ ရ၉။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃ရ။ မ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၃၅၊၄၄၊ဝ၀၅၊ဝ၀၆၊ ဝ၃၃။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၅ရ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၃ရ။ အံ၊ဋီ၊ ၃။၆ရ။)

ဥပါဒါယဋ္ဌ (ပု) [ဥပါဒါယ+အတ္ထ] အကြောင်း ဖြစ်သော အနက်သဘော။ ဣဒ္ဓိပါဒေါတိ ဇော်ထ နိဿယတ္ထောပိ ပါဒ–သဒ္ဒေ ဥပါဒါယဋ္ဌေန ဆန္ဒာဒီနံ ဣဒ္ဓိပါဒတာ ဝုတ္တာ ဟောတိ။ သံ၊ ဋီ၊၂။၅၁၁။

ဥပါဒါယတိ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+တိ] စွဲမှီတတ်၏။ ဥပါဒါယ^{2} –ကြည့်။

ဥပါဒါယဘာဝ (ပု) [ဥပါဒါယ+ဘာဝ] ဥပါဒါယ–ဥပါဒါ–ရှိပ်၏အဖြစ်။ ဘူတနိဿိတာနံ တေသံ လက္ခဏာနံ ဥပါဒါယဘာဝေါ ဝိယ ဥပါဒါယ–ရူပနိဿိတာနံ ဥပါဒါယုပါဒါယဘာဝေါ အာပဇ္ဇ–တိတိ စေ။ မူလဋီ၊၃။ဝ၅ရ။

ဥပါဒါယရူပ (နာ) [ဥပါဒါယ+ရူပ။ ဥပါဒါယ+ ပဝတ္တ=ဝတ္တမာန+ရူပ] စွဲမှီတတ်သောရူပ်၊ မဟာဘုတ်တို့ကို စွဲမှီ၍ ဖြစ်သောရူပ်၊ ဥပါဒါရူပ်။ စတ္တာရော စ မဟာဘူတာ စတုန္နဉ္စ မဟာဘူ–တာနံ ဥပါဒါယရူပံ။ သံ၊ဝ။၂၄၅။ အဘိ၊ဓ။ဝ၄၅၊ (–အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂၅၂။) ဥပါဒါယာတိ ဥပါဒိယိတ္တာ၊ ဂဟေတ္တာတိ အတ္ထော၊ နိဿာယာတိပိ ဧကော။ ဝတ္ထုမာနန္တိ အယဉ္စေတ္ထ ပါဋ္ဌသေသော။ ...စတုန္နံ မဟာဘူတာနံ သမ္ဘဝေ ဥပါဒါယ ဝတ္ထုမာနံ ရူပန္တိ ဇတ္ထ အတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ၆။ စတုန္နဉ္စ မဟာဘူတာနံ ဥပါဒါယရူပန္တိ ဥပယောဂတ္ထေ သာမိဝစနံ၊ စတ္တာရိ မဟာ–ဘူတာနိ ဥပါဒါယ နိဿာယ အမုဉ္စိတ္တာ ပဝတ္တရူပန္တိ အတ္ထော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၃ရ။ ဥပါ–ဒါယာတိ ဧတေန ဝိညာယမာနာ ပစ္ဆိမ–ကာလကိရိယာ ပဝတ္တတိတိ ကတ္တာ ပဝတ္တရူပန္တိ ဝုတ္တံ။ ဧဝဉ္စိ ဥပါဒါယာတိ ဧတေန ပဋိစ္စ–သမုပ္ပန္နတာ ဝုတ္တာ ဟောတိတိ။ အထ ဝါ ဥပါဒါယတိ နိဿယတိတိ ဥပါဒါယံ၊ ဥပါ–ဒါယမေဝ ရူပံ ဥပါဒါယရူပံ။ အညနိဿယဿ ဧကန္တနိဿိတဿ ရူပဿေတံ အဓိဝစနံ။ မူလဋီ၊ဝ။ဝ၄ဝ။ (–သံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂ရ၀။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ ၂၅ဝ။ မူလဋီ၊ဝ။ဝ၅ရ။ အနုဋီ၊ဝ။ဝရဝ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၂။ရ၆၊ရ၅။)

ဥပါဒါယရူပနိဿိတ (တိ) [ဥပါဒါယရူပ+ နိဿိတ] ဥပါဒါရူပ်ကို မှီသော။ ဥပါဒါယုပါ ဒါယဘာဝ–ကြည့်။

ဥပါဒါယဝစန (နာ) [ဥပါဒါယ+ဝစန] စွဲမှီ၍–ယယ်သူကို ထောက်ဆ၍–ပြောဆိုသော စကား။ နာ ဥပါဒါယဝစနံ ယထာ မဟာမောဂ္ဂလ္လာ–နောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄ရ၉။

ဥပါဒါယဝေါဟာရ (ပု) [ဥပါဒါယ+ဝေါဟာရ] ဥပါဒါရူပ်ဟူ၍ ခေါ်ဝေါ် ပြောဆိုခြင်း။ မဟာ–ဘူတာနံ ဥပါဒါယရူပန္တိ ဝစနတော ဘူတနိဿိ–တေသု ကေဝလော ဥပါဒါယဝေါဟာရောတိ။ အနုဋီ၊ဝ။ဝရ၀။

ဥပါဒါယသုတ္တ (နာ) [ဥပါဒါယ+သုတ္တ] ဥပါဒါယ သုတ်။ (မျက်စိ, နား, နှာ, လျှာ, ကိုယ်, စိတ်

တို့ကို စွဲလမ်းသောကြောင့် ကိုယ်တွင်းသန္တာန်၌ ချမ်းသာ ဆင်းရဲ ဖြစ်ပေါ်လာ၏။ မစွဲလမ်းလျှင် မဖြစ်ပေါ်နိုင်–ဟုသိမြင်သော အရိယသာဝကသည် ထိုမျက်စိစသည်တို့၌ ငြီးငွေ့၏။ စွဲမက်မှုကင်း၏။ ထို့ကြောင့် ကိလေသာမှလွတ်မြောက်ပြီ စသည်ဖြင့် ဟောကြားတော်မူသောသုတ်။) သံ၊၂။၃၀၆။ သံ၊၆။၃။၂။

ဥပါဒါယဟေတု (ပု) [ဥပါဒါယ+ဟေတု] မှီရာအကြောင်း။ နနု မဟာဘူတာ ဥပါဒါယရူပါနံ ဥပါဒါယဟေတူတိ။ အာမန္တာ။ အဘိ၊က။၃၈၆။ မဟာဘူတာ ဥပါဒါယရူပါနံ ဥပါဒါယဟေတူတိ ဇွေ ပစ္စယဇွေန ဟေတုဘာဝေါ ဝုတ္တော၊ နနု မူလဌေန။ အဘိ၊ဋီ၊၃။၂၅၂။

ဥပါဒါယုပါဒါယ[3] (တိ) [ဥပါဒါယ+ဥပါဒါယ] ဥပါဒါရုပ်ကိုမှီသောဥပါဒါရုပ်။ ဥပါဒါယုပါဒါ-ယဘာဝ-ကြည့်။

ဥပါဒါယုပါဒါယ[4] (ကြိ၊ဝိ) [ဥပါဒါယ-တစ်ပုဒ်တည်၍ဒွေဘော်ပြု] ထောက်ဆ၍ ထောက်ဆ၍။ သာပိ စသ ဝတ္ထုတော သြဠာရိကတာ သုခုမတာ စ ဥပါဒါယုပါဒါယ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၂။ (–အံ၊ဋီ၊၁။၃၃ရ။ အံ၊ဋီ၊၂။၉၃။ အဘိ၊ဋီ၊၂။၁၁။ အဘိ၊ဋီ၊၃။၆၈။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၁။ ၂၃၁။ သံ၊ဋီ၊၂။၄ရ၂။)

ဥပါဒါယုပါဒါယဘာဝ (ပု) [ဥပါဒါယုပါဒါယ+ဘာဝ] ဥပါဒါရုပ်တို့ကိုမှီသော ဥပါဒါရုပ်တို့၏အဖြစ်။ ဘူတနိဿိတာနံ တေသံ လက္ခဏာနံ ဥပါဒါယဘာဝေါ ဝိယ ဥပါဒါယရူပနိဿိတာနံ ဥပါဒါယုပါဒါယဘာဝေါ အာပဇ္ဇတိတိ ဧစ။ မူလဋီ၊၁။၁၅ရ။ (–အနုဋီ၊၁။၁ရ၀။)

ဥပါဒါရူပ (နာ) [ဥပါဒါ+ရူပ။ ဥပါဒါယ+ရူပ။ နိတိ၊သုတ္တ။၆၈၃။ ဋီ။၁၈၀။ ဝတ္ထုရုဒ္ဓိ၊ ၂။၁၀ရ။] မဟာဘုတ်တို့ကို–စွဲမှီသော–စွဲမှီ၍ဖြစ်သော–ရုပ်၊ ဥပါဒါရုပ်။ မဟာဘူတေ ပဋိစ္စ စိတ္တသမုဋ္ဌာနံ ရူပံ ကဋတ္တာရူပံ ဥပါဒါရူပံ။ ပဋ္ဌာန၊၁။၁ဝ။ (–ဒီ၊ဋီ၊၁။ ၂၅၅။ အဘိ၊ဋီ၊၁။ ၂၆၀။ ဥဒါန၊ဋီ။၃၅၃။ ဣတိဝုတ်၊ဋီ။၁၈၀။ ဝိမတိ၊၁။ ၂၂၀။ မူလဋီ၊၁။ ၁၃၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၅၂။)

ဥပါဒါရူပကမ္မဋ္ဌာန (နာ) [ဥပါဒါရူပ+ကမ္မဋ္ဌာန] ဥပါဒါရုပ်ကမ္မဋ္ဌာန်း။ ဥပါဒါရူပကမ္မဋ္ဌာနဝသေန စက္ခုပသာဒါဒယော ပရိဂ္ဂဟေတွာ။ သံ၊ဋီ၊ ၃။၆ ၂။ (–သံ၊ဋီ၊ ၂။၃ ၂၈။)

ဥပါဒါရူပဂ္ဂဟဏ (နာ) [ဥပါဒါရူပ+ဂဟဏ] ဥပါဒါရူပသဒ္ဒါ၊ ဥပါဒါရုပ်ကိုယူခြင်း။ ယံ စိတ္တသမုဋ္ဌာနရူပံ ကဋတ္တာရူပဠု ဥပါဒါရူပံ ဥပါဒါရူပ-ဂ္ဂဟဏေန ဝိနာ ခန္ဓေ ပဋိစ္စ ဥပ္ပဇ္ဇတိတိ ဝုတ္တံ။ မူလဋီ၊၃။ ၂၀၆။ (–မူလဋီ၊၃။ ၂၁ရ။ **အနုဋီ**၊ ၃။ ၂ရ၆၊ ၂၉၀။)

ဥပါဒါရူပဂ္ဂဟဏဒဿန (နာ) [ဥပါဒါရူပဂ္ဂဟဏ+ဒဿန] ဥပါဒါရုပ်ကို ယူခြင်းကို ပြခြင်း။ နကေဝလံ ဥပါဒါရူပဂ္ဂဟဏဒဿနတ္ထမေव အာကာသဓာတု ဝိတ္ထာရိတာ။ မဇ္ဈိ၊၃။၆ ၃။

ဥပါဒါရူပဒဿန (နာ) [ဥပါဒါရူပ+ဒဿန] ဥပါဒါရုပ်ကို ပြခြင်း။ အထ အာကာသဓာတုံ ကသ္မာ ဝိတ္ထာရေသိတိ။ ဥပါဒါရူပဒဿနတ္ထံ။ မဇ္ဈ၊၃။ ၉ရ။ (–မဇ္ဈိ၊၃။ ၆ ၃။)

ဥပါဒါရူပပရိဂ္ဂဟ (ပု) [ဥပါဒါရူပ+ပရိဂ္ဂဟ] ဥပါဒါရုပ်ကိုသိမ်းဆည်းအပ်ရာအခါ၊ ဥပါဒါရုပ်ကို သိမ်းဆည်းခြင်း။ ဥပါဒါရူပပရိဂ္ဂဟေ သုခုမော။ ဝိ၊ဋီ၊ ၂။၁၈။ (–သံ၊ဋီ၊၃။ ၂ ၃ ၈။)

ဥပါဒါရူပပဝတ္ထိ (ထီ) [ဥပါဒါရူပ+ပဝတ္ထိ] ဥပါဒါရုပ်၏ ဖြစ်ခြင်း။ ဥပါဒါရူပပဝတ္ထိယာ သတိ ဘာသတိ နာမ။ မဇ္ဈ၊၁။ ၂ရ၄။ သံ၊ဋီ၊၃။ ၂ ၃ ၃။ ဥပါဒါရူပပဝတ္ထိယာတိ ဝိညတ္တိဝိကာရသင်္ခါတ-သဒ္ဒါယတနုပ္ပတ္တိယာ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၄ ၆ ၈။

ဥပါဒါရူပဘာဝ (ပု) [ဥပါဒါရူပ+ဘာဝ] ဥပါဒါရုပ်

၏အဖြစ်။ စိတ္တသမုဋ္ဌာနဘာဝေါ ဝိယ မဟာ-ဘူတဝိကာရတာယ ဥပါဒါရူပဘာဝေါ စ အဓိပ္ပေတောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ မူလဋီ၊၁။ရ၂။

ဥပါဒါရူပဘာဝသာမည (နာ) [ဥပါဒါရူပဘာဝ+သာမည] ဥပါဒါရုပ်၏ အဖြစ်အားဖြင့် တူခြင်း။ ဒိဋ္ဌာနေဝါတိ သလ္လေက္ခေတဗ္ဗာနိ ဥပါဒါ-ရူပဘာဝသာမညတော။ အံဋီ၊၂။၁၄၅။

ဥပါဒါရူပဝိသေသန (တိ) [ဥပါဒါရူပ+ဝိသေသန] ဥပါဒါရုပ်၏ဝိသေသနဖြစ်သော(ပုဒ်)။ ဣဒ ဥပါဒါရူပဝိသေသနေန မဟာဘူတာနိ ဝိယ။ မူလဋီ၊၃။၂၀ရ။

ဥပါဒိ (ပု) [ဥပ+အာ+ဒါ+ဣ] (၁) ငါ, ငါ့ဥစ္စာ ဟူ၍-စွဲလန်းအပ်-ပြင်းစွာယူအပ်-သော ခန္ဓာ ငါးပါး။ တဏှာစသည်တို့သည် အကျိုး၏အဖြစ် ဖြင့် ယူအပ်သော ခန္ဓာငါးပါး။ (၂) မိမိအာရုံကို -ယူ-စွဲလန်း-တတ်သောတရား၊ ဥပါဒါန်။ (က) အနုပါဒိသေသ-ကြည့်။ (၂) ဥပါဒိယတိ အတ္တ-နော အာရမ္မဏံ ဂဏှာတီတိ ဥပါဒိ၊ ဥပါဒါနံ။ သံဋီ၊၂။၄၄၈။

ဥပါဒိဏ္ဍ (တိ) [ဥပ+အာ+ဒါ+တ] တဏှာဒိဋ္ဌိ တို့သည်ကပ်အပ်သောကံသည် အကျိုး၏အဖြစ် ဖြင့် ယူအပ်သော (လောကီဝိပါက်နာမကွန္ဓာ, ကဋတ္တာရုပ်=ကမ္မဇရုပ်)။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပါဒိဏ္ဍက (တိ) [ဥပါဒိဏ္ဍ+က] တဏှာဒိဋ္ဌိတို့ သည်ကပ်အပ်သော ကံသည် အကျိုး၏ အဖြစ် ဖြင့် ယူအပ်သော (လောကီဝိပါက်နာမကွန္ဓာ, ကဋတ္တာရုပ်=ကမ္မဇရုပ်။)။ ဧဝံ ဣမေသံ ဥပါဒိဏ္ဍကာနံ ပဗ္ဗန္နံ ခန္ဓာနံ အပ္ပဝတ္တိဝသေန အနုပါဒိသေသံ နိဗ္ဗာနံ ကထိတံ ဟောတိ။ သံဋီ၊၁။၂၀၊(-၁၂ရ။ သံဋီ၊၂။၂၃၊၂၅။)

ဥပါဒိဏ္ဍကကဗဠီကာရာဟာရ (ပု) [ဥပါဒိဏ္ဍက+ကဗဠီကာရာဟာရ] ဥပါဒိဏ္ဍကဖြစ်သော ကဗဠီကာရအာဟာရ၊ (က) သက်ရှိအစားအစာ။ (ခ) ကံကြောင့်ဖြစ်သော-ကမ္မဇဖြစ်သော-ကမ္မဇရုပ်တို့ဌာပါဝင်သော-ဩဇာ။ (က)(ခ) တတ္ထ သပ္ပါဒိဟိ ဂိလိတာနံ မဏ္ဍူကာဒီနံ ဝသေန ဥပါဒိဏ္ဍကကဗဠီကာရာဟာရော ဒဋ္ဌ-ဗ္ဗော။ ... တေ ယာဝ ဥပါဒိဏ္ဍကပက္ခေ တိဋ္ဌန္တိ၊ တာဝ အာဟာရတ္ထံ နာ သာဓေန္တိ။ ဘိဇ္ဇတ္တာ ပန အနုပါဒိဏ္ဍကပက္ခေ ဌိတာ သာဓေန္တိ။ တဒါပိ ဥပါဒိဏ္ဍကာဟာရောတိ ဝုစ္စန္တိ။ ဣဒံ ပန အာစရိယာနံ နာ ရုစ္စတိတိ အဋ္ဌကထာ-ယမေဝ ပဋိက္ခိပိတ္တာ ဣဒံ ဝုတ္တံ— ဣမေသံ သတ္တာနံ ခါဒန္တာနမ္ပိ အခါဒန္တာနမ္ပိ ဘုဉ္ဇန္တာနမ္ပိ အဘုဉ္ဇန္တာနမ္ပိ ပဋိသန္ဓိစိတ္တေနေဝ သဟဇာတာ ကမ္မဇာ ဩဇာ နာမ အတ္ထိ၊ သာ ယာဝပိ သတ္တမာ ဒိဝသာ ပါလေတိ၊ အယမေဝ ဥပါဒိဏ္ဍ-ကကဗဠီကာရာဟာရောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ သံ၊ ဋ၊၂။၂၃-၂၄၊(-၂ရ။)

ဥပါဒိဏ္ဍကကွန္ဓဘေဒ (ပု) [ဥပါဒိဏ္ဍကကွန္ဓ+ဘေဒ] ဥပါဒိဏ္ဍကခန္ဓာတို့၏ ပျက်စီးခြင်း၊ သက်ရှိခန္ဓာပျက်စီးခြင်း။ စရိမကစိတ္တပ္ပတ္တိယာ ဥပါဒိဏ္ဍကကွန္ဓဘေဒါ အနုပါဒိသေသာယ နိဗ္ဗာနဓာတုယာ ပရိနိဗ္ဗာတိ။ သံ၊ဋ၊၂။ရ၅။

ဥပါဒိဏ္ဍကဂ္ဂဟဏ (နာ) [ဥပါဒိဏ္ဍက+ဂဟဏ] ဥပါဒိဏ္ဍက သဒ္ဒါ၊ ဥပါဒိဏ္ဍကသဒ္ဒါကို ယူခြင်း၊ ဝေဒနာနန္တိ ဇေတ္ထ ဥပါဒိဏ္ဍကဂ္ဂဟဏံ ယုတ္တန္တိ အာဟ ဥပါဒိဏ္ဍကဝေဒနာနန္တိ။ သံ၊ဋီ၊၁။ဃ၂။

ဥပါဒိဏ္ဍကဏ္ဍာသယ (တိ) [ဥပါဒိဏ္ဍက+အဏ္ဍာသယ] ဥပါဒိဏ္ဍကရုပ်ကိုအလိုရှိသော၊ သက်ရှိ-ကမ္မဇ-ရုပ်တရားကိုအလိုရှိသော၊ သက်ရှိ-ကမ္မဇ-ရုပ်တရား၌ ညွှတ်ကိုင်းသော။ ဧဝမေဝ ကာယောပိ ဥပါဒိဏ္ဍ(ဒ္ဒ)ကဏ္ဍာသယော ပထဝီ-သန္ဓိသိတဖောဋ္ဌဗ္ဗာရမ္မဏော။ သံ၊ဋ၊၃။ဃ၁၂။ အဘိ၊ဋ၊ဃ။ဃ၅၂။ ဥပါဒိဏ္ဍကဏ္ဍာသယောတိ ဥပါဒိဏ္ဍကနိဒ္ဒေါ။ သံ၊ဋီ၊၂။ဃ၄၉။

ဥပါဒိဏ္ဍကဓမ္မ (ပု) [ဥပါဒိဏ္ဍက+ဓမ္မ] ဥပါဒိ-ဏ္ဍကတရား၊ သက်ရှိတရား။ တယော ဘဝေတိ ဣမိနာ ဥပါဒိဏ္ဍကဓမ္မာနံယေဝ ဂဟဏံ။ သံ၊ ဋီ၊၂။၁၉၉။

ဥပါဒိဏ္ဍကဓာတု (ထီ) [ဥပါဒိဏ္ဍက+ဓာတု] ဥပါဒိဏ္ဍကဓာတ်၊ သက်ရှိသန္တာန်၌ ဖြစ်သော ဓာတ်။ တယိဒံ ဥပါဒိဏ္ဍကဓာတုဝသေန ဝုတ္တန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ မ၊ဋီ၊၃။၂၆၂။

ဥပါဒိဏ္ဍကနိန္န (တိ) [ဥပါဒိဏ္ဍက+နိန္န] သက်ရှိ-ကမ္မဇ-ရူပ်တရား၌ ကိုင်းညွှတ်သော။ ဥပါဒိဏ္ဍ-ကဇ္ဇာသယ-ကြည့်။

ဥပါဒိဏ္ဍကပက္ခ (ပု) [ဥပါဒိဏ္ဍက+ပက္ခ] သက်ရှိအဖို့၊ သက်ရှိနေစဉ် အခိုက်အတန့်။ ဥပါဒိဏ္ဍက ကဗဋ္ဌိကာရာဟာရ-ကြည့်။

ဥပါဒိဏ္ဍကဖဿ (ပု) [ဥပါဒိဏ္ဍက+ဖဿ] ဥပါ-ဒိဏ္ဍကဖြစ်သော ဖဿ၊ လောကီဝိပါက်၌ ယှဉ်သောဖဿ၊ သက်ရှိသန္တာန်၌ဖြစ်သော အတွေ့-အထိ။ တေဘူမကဝိပါကဝသေန ပန ဥပါဒိ-ဏ္ဍကဖဿာဒယော ဝေဒိတဗ္ဗာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၄။

ဥပါဒိဏ္ဍကရူပ (နာ) [ဥပါဒိဏ္ဍက+ရူပ] ဥပါဒိ-ဏ္ဍကရူပ်၊ သက်ရှိသန္တာန်၌ဖြစ်သောရူပ်။ ဥပါ-ဒိဏ္ဍကရူပ် သံယောဂ် ဝိယ တဏှာယ အဘိ-ဘူတံ။ မဟာနိ၊ဋီ။၁၃၆။

ဥပါဒိဏ္ဍကရူပဓမ္မ (ပု) [ဥပါဒိဏ္ဍကရူပ+ဓမ္မ] ဥပါဒိဏ္ဍကရူပ် တရား။ ဝတ္ထာရမ္မဏဝသေနာတိ ဝတ္ထုဘူတာနံ ဆန္နံ အာရမ္မဏဘူတာနဉ္စ သဗ္ဗေသမ္မိ ဥပါဒိဏ္ဍကရူပဓမ္မာနံ ဝသေန။ သံ၊ ဋီ၊၁။၆ ၂။

ဥပါဒိဏ္ဍကရူပပစ္စယ (ပု) [ဥပါဒိဏ္ဍကရူပ+ ပစ္စယ] ဥပါဒိဏ္ဍကရူပ်ဟူသော အကြောင်း။ ဥပါဒိဏ္ဍကရူပပစ္စယေဟိ ပတိတ္တာ ဂတံ ဝိယ တဏှာနုဂတံ။ မဟာနိ၊ဋီ။၁၃၆။

ဥပါဒိဏ္ဍကရူပပရိဂ္ဂါဟက (တိ) [ဥပါဒိဏ္ဍက ရူပ+ပရိဂ္ဂါဟက] ဥပါဒိဏ္ဍကရူပ်ကို သိမ်းဆည်း သော၊သူ။ ဥပါဒိဏ္ဍကရူပပရိဂ္ဂါဟကဿ ဥပ္ပန္န-ဝိပဿနံ ဝိယ တဏှာယ ပရိယာဒိန္နစိတ္တံ။ မဟာနိ၊ဋီ။၁၃၆။

ဥပါဒိဏ္ဍကဝေဒနာ (ထီ) [ဥပါဒိဏ္ဍကာ+ ဝေဒနာ] ဥပါဒိဏ္ဍကဝေဒနာ(လောကီဝိပါက်၌ ယှဉ်သော ဝေဒနာ)။ ဝေဒနာနံ နိရောဓာ ဥပသမာတိ ဥပါဒိဏ္ဍကဝေဒနာနံ နိရောဓေန စ ဥပသမေန စ။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၀။ သံ၊ဋီ၊၁။၆ ၂။

ဥပါဒိဏ္ဍကသရီရ (နာ) [ဥပါဒိဏ္ဍက+သရီရ] ဥပါဒိဏ္ဍကဖြစ်သောခန္ဓာကိုယ်၊ သက်ရှိခန္ဓာ ကိုယ်။ ဣမံ ဥပါဒိဏ္ဍကသရီရံ နိဿာယ ကိလိဋ္ဌံ အညထာ ဇာတံ။ ထေရ၊ဋီ၊ ၂။၁၉၀။ (ဓမ္မ၊ဋီ၊၁။၁၅၆-အလား:တူအကြောင်းအရာ၌ "အတ္တဘာဝံ နိဿာယ"ဟုသုံး:နှုး:သည်။)(-မဟာနိ၊ဋီ။ ၂၆၃။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၁၃။)

ဥပါဒိဏ္ဍကာဟာရ (ပု) [ဥပါဒိဏ္ဍက+အာဟာရ] ဥပါဒိဏ္ဍကဖြစ်သော စားဖွယ်၊ သက်ရှိစားဖွယ်။ ဥပါဒိဏ္ဍကကဗဋ္ဌိကာရာဟာရ-ကြည့်။

ဥပါဒိဏ္ဍကၛန (ပု) [ဥပါဒိဏ္ဍ+ခန္ဓ] ဥပါဒိဏ္ဍခန္ဓာ။ တတ္ထ ကာမဘဝေါ ပဌမ ဥပါဒိဏ္ဍကၛန္ဓာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂၀၆။

ဥပါဒိဏ္ဍကၛန္ဓဘေဒ (ပု) [ဥပါဒိဏ္ဍကၛန္ဓ+ဘေဒ] ဥပါဒိဏ္ဍကၛန္ဓာ၏ ပျက်စီးခြင်း၊ သက်ရှိခန္ဓာကိုယ် ပျက်စီးခြင်း။ ဒီဃာသဝဿ ဥပါဒိဏ္ဍကၛန္ဓ-ဘေဒေန အနုပါဒိသေသာယ နိဗ္ဗာနဓာတုယာ ပရိနိဗ္ဗုတသ အပဏ္ဏတ္ထိကဘာဝူပဂမောတိ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၃၀၃။

ဥပါဒိဏ္ဍယဇ္ဇန (နာ) [ဥပါဒိဏ္ဍ+ယဇ္ဇန] ဥပါဒိဏ္ဍ ဟုဆိုအပ်သော အကျွမ်းဖြစ်ရာဌာနကို ထိခိုက်-ခြင်း၊ ကမ္မဇပထဝီဓာတ်ကို ထိခိုက်ခြင်း။ ဝစီ-

ဘေဒပဝတ္တကစိတ္တသမုဋ္ဌာနဝါယောဓာတုယာ ဥပါဒိဏ္ဍယဋ္ဌနသ ပစ္စယော အာကာရ-ဝိကာရော ဝစီဝိညတ္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၂။၂။ရ၈။

ဥပါဒိဏ္ဍာဓာတု (ထီ) [ဥပါဒိဏ္ဍ+ဓာတု] ဥပါဒိဏ္ဍာဓာတ်၊ သက်ရှိသန္တာန်၌ဖြစ်သောဓာတ်။ တံ ဥပါဒိဏ္ဍာဓာတုဝသေန ဝုတ္တန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ သံ၊ ဋီ၊၁။၁၆၂။

ဥပါဒိဏ္ဍပရိယာယ (ပု) [ဥပါဒိဏ္ဍ+ပရိယာယ] ဥပါဒိဏ္ဍဟူသော-ဝေဝုစ်-ပရိယာယ်-စကား-လှယ်-အမည်။ တသ္မာ ဝိပါကာနံ ဥပါဒိဏ္ဍပရိ-ယာယော နတ္ထေဝါတိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂ရ။

ဥပါဒိဏ္ဍသန္ဓတိ (ထီ) [ဥပါဒိဏ္ဍ+သန္ဓတိ] ဥပါ-ဒိဏ္ဍ-သက်ရှိ-ရုပ်အစဉ်။ ဥပါဒိန္နသန္ဓတိ-ကြည့်။

ဥပါဒိဏ္ဍသရီရ (နာ) [ဥပါဒိဏ္ဍ+သရီရ] ဥပါဒိဏ္ဍ-ဖြစ်သော ကိုယ်ခန္ဓာ။ သဗ္ဗံ ဥပါဒိဏ္ဍသရီရံ ဖရိတ္တာ ဌိတံ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။ရရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။ဝ။၂၅၃။

ဥပါဒိဏ္ဍုပါဒါနိယ (တိ) [ဥပါဒိဏ္ဍ+ဥပါဒါနိယ] အာရုံပြုသော အားဖြင့် တဏှာဒိဋ္ဌိ တို့သည် ကပ်အပ်သောကံသည် အကျိုး၏ အဖြစ်ဖြင့် ယူအပ်ကုန်သည် ဖြစ်၍ ဥပါဒါန်တို့၏ အစီး-အပွားဖြစ်ကုန်သော(တရား)။ ဥပါဒိဏ္ဍုပါဒါ-နိယာ ဓမ္မာ။ အဘိ၊ဓ။၁။ အာရမ္မဏကရဏ-ဝသေန တဏှာဒိဋ္ဌိဟိ ဥပေတေန ကမ္မုနာ အာဒိန္နာ ဖလဘာဝေန ဂဟိတာတိ ဥပါဒိန္နာ။ အာရမ္မဏဘာဝံ ဥပဂန္တွာ ဥပါဒါနသမ္မဒ္ဓေန ဥပါဒါနာနံ ဟိတာတိ ဥပါဒါနိယာ။ ဥပါဒါနသ အာရမ္မဏပစ္စယဘူတာနမေတံ အဓိဝစနံ ဥပါ-ဒိန္နာ စ တေ ဥပါဒါနိယာ စာတိ ဥပါဒိန္နု-ပါဒါနိယာ။ သာသဝကမ္မနိဗ္ဗတ္တာနံ ရူပါရူပ-ဓမ္မာနမေတံ အဓိဝစနံ။ အဘိ၊ဌ၊၁။ရ၄-ရ၅။

ဥပါဒိတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+အာ+ဒါ+တဗ္ဗ] ယူအပ်သော။ ဥပါဒိတဗ္ဗံ ဂဏှိတဗ္ဗံ ဣဓ ဥပါဒိတိ ဝုတ္တံ။ မ၊ဌ၊၄။၃ရ။

ဥပါဒိတောဒိတကုလသမ္ဘဝတ္ထိက-ပုဒ်သည် ဥဒိတောဒိတကုလသမ္ဘဝတ္ထိက-မှ ပျက်ယွင်းလာ သောပုဒ် ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ မဟာကုလာတိ ဝိပုလကုလာ၊ ဥပါဒိတောဒိတကုလသမ္ဘဝ-တ္ထိကာတိ အတ္ထော။ မ၊ဋီ၊၃။၂၈၆။

ဥပါဒိဓမ္မ (အနုဋီ၊ဝ။၂၉-လာ)ပုဒ်သည် ဥပ္ပါဒိ-ဓမ္မ-မှ ပျက်ယွင်းလာသောပုဒ်ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ဥပ္ပါဒိဓမ္မ-ကြည့်။

ဥပါဒိန္နေ(နာ) [ဥပ+အာ+ဒါ+တ] (၁) တဏှာဒိဋ္ဌိတို့-သည်-မြဲစွာယူအပ်-စွဲလမ်းအပ်-မှားယွင်းစွာ သုံးသပ်အပ်-သော ကိုယ်ခန္ဓာ၌ တည်သောရုပ်၊ ကိုယ်၌ဖြစ်သော လက်ခြေ စသောရုပ်၊ ဥပါဒိန္န-ရုပ်။ (၂) အာရုံပြု သည်၏အစွမ်းအားဖြင့်-အာရုံပြုသောအားဖြင့်-တဏှာဒိဋ္ဌိတို့သည် ကပ်အပ်သော ကံသည် အကျိုး၏အဖြစ်ဖြင့် ယူအပ်သော (လောကီ ဝိပါက် နာမက္ခန္ဓာ, ကဋတ္တာရုပ်=ကမ္မဇရုပ်။) (၁) တတ္ထ အဗျတ္တံ ဥပါဒိန္နေ ရူပေ (ဝိ၊ဝ။၁၅၄) တိ အတ္ထနော ဟတ္ထာဒိဘေဒေရူပေ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၁၀။ ယံ အဗျတ္တံ ပစ္စတ္တံ ကက္ခဋံ ခရိဂတံ ဥပါဒိန္နံ။ မ၊ဝ။၂၄၂။ မ၊၂။ရ၄၊ရ၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။ဝ။၃၄၃။ ဥပါဒိန္နန္တိ နကမ္မသမုဋ္ဌာနမေဝ၊ အဝိသေသေန ပန သရီရ-ဋ္ဌကသ္သေတံ ဂဟဏံ။ မ၊ဌ၊၂။ဝ၂၆။ ဥပါဒိန္နန္တိ ဒဋ္ဌံ အာဒိနံ၊ "အဟံ မမ"န္တိ ဧဝံ ဒဋ္ဌံ အာဒိနံ ဂဟိတံ ပရာမဋ္ဌန္တိ အတ္ထော။ ဝိသုဒ္ဓိ၁။ဝ။၃၄၅။ ဥပါဒိန္နေ(မ၊၂။ရ၆)နေ အာဒိနံ ဂဟိတံ ပရာမဋ္ဌ၊ သရီရဋ္ဌကန္တိ အတ္ထော။ မ၊ဌ၊၃။၉ရ။ အာဒိန္နန္တိ ဣမန္တိ တဏှာဒိဋ္ဌိဟိ အာဒိနံ။ တေနာဟ ဂဟိတံ ပရာမဋ္ဌန္တိ၊ အညတ္ထာ ကမ္မဇံ ဥပါဒိန္နန္တိ ဝုစ္စတိ၊ နာ တထာ ဣဓတိ အာဟ သရီရဋ္ဌ-ကန္တိ အတ္ထောတိ။ မ၊ဋီ၊ဌ။၆ဌ။ (-အဘိ၊ဝ။ရ၄။ မ၊ဌ၊ဝ။ဌ၁။ အဘိ၊ဌ၊ဝ။ဌရရ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၅၂။

သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၁၈၅။ မ၊ဋီ၊၃။၃၀၉။ အနုဋီ၊၂။၁၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၂၉။) (၂) အာရမ္မဏကရဏ-ဝသေန တဏှာဒိဋ္ဌိဟိ ဥပေတေန ကမ္မုနာ အာဒိန္နာ ဖလဘာဝေန ဂဟိတာတိ ဥပါဒိန္နာ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၈၄။ (-ဒီ၊ဌ၊၁။၃၂၅။) ဥပေတေန အာဒိန္နာ ဥပါဒိန္နာ...တေဟိ စ နိဗ္ဗတ္တာနိ ဝိပါကဂဒုတ္တာရူပါနိ ဥပါဒိန္နာ ဓမ္မာတိ သဗ္ဗမေတံ ဒသ္သေတုံ အာရမ္မဏကရဏ-ဝသေနာတိအာဒိ ဝုတ္တံ။ မူလဋီ၊၁။၃၈၊(-၃၉။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၃၉၂။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၄၁ရ။)

ဥပါဒိန္နဂ္ဂန္ဒြိယ (နာ) [ဥပါဒိန္န+ဂ္ဂန္ဒြိယ] ကမ္မဇရူပ် ဂ္ဂန္ဒြေ။ ဂ္ဂမေသု ဟိ ဥပါဒိန္နဂ္ဂန္ဒြေသု သတိ ဝဋ္ဋံ ဝတ္တတိ ပညာယတိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၉၃။

ဥပါဒိန္နက (တိ) [ဥပါဒိန္န+က] (က) အာရုံပြု သောအားဖြင့် တဏှာဒိဋ္ဌိတို့သည် ကပ်အပ်သောကံသည် အကျိုး၏အဖြစ်ဖြင့် ယူအပ်သော တရား၊ ဥပါဒိန္နကရူပ်။ သက်ရှိတို့၏ ရူပ်ခန္ဓာ။ သန္ဌတ် ဂ္ဂမ် နှ ကိဋ္ဌ ဥပါဒိန္နကံ ဥပါဒိန္နကေန ဖုသတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၃၁။ ဥပါဒိန္နကန္တိ ကာယိန္ဒြိယံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ သာရတ္ထ၊၂။၉၂။ အနုပါဒိန္နကံ မုဋ္ဌိတ္တာ ဥပါဒိန္နကံ ဂဏှာတိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၆၈။ မ၊ဌ၊၁။၂၆၁။ အဘိ၊ဌ၊၂။၃၃၅။ ကာယဒရထော ပန ဥပါဒိန္နကေပိ ဟောတိ အနုပါဒိန္နကေပိ။ မ၊ဌ၊၂။၁၉၄။ ဥပါဒိန္နကေတိ ဂ္ဂန္ဒြိယဗဒ္ဓေ။ မ၊ဋီ၊၂။၂၁၆။ တတ္ထ စတုဗ္ဗိဓော ကာယော ဥပါဒိန္နကော...။ တတ္ထ စက္ခာယတ-နာဒိနိ ဇီဝိတပရိယန္တာနိ အဌ ကမ္မသမုဋ္ဌာန-ရူပါနိပိ, ကမ္မသမုဋ္ဌာနာနေဝ စတသော ဓာတုယော ဝဏ္ဏော ဂန္ဓော ရသော သြဇာတိ အဌ ဥပါဒိန္နကကာယော နာမ။ အဘိ၊ဌ၊၁။ ၁၂၄။ (-အနုဋီ၊၁။ရ၈။) ဥပါဒိန္နကော အနုပါ-ဒိန္နကောတိ ဒုဝိဓေ အာဟာရေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၄၀၃။

ဥပါဒိန္နကအာဟာရသမုဒယ (ပု) [ဥပါဒိန္နက+အာဟာရ+သမုဒယ] ဥပါဒိန္နကဖြစ်သော အာဟာရ၏ ဖြစ်ခြင်း။ ပဋိသန္ဓိက္ခဏေ ပုရိမ-တဏှာသမုဒယာ အာဟာရာနံ သမုဒယဒဿ-နေနေဝ ပဝတ္တိက္ခဏေပိ ဥပါဒိန္နကအာဟာရ-သမုဒယော ဒဿိတော ဟောတိ။ မ၊ဋီ၊၁။၃၁၄။

ဥပါဒိန္နကကာယ (ပု) [ဥပါဒိန္နက+ကာယ] ဥပါဒိန္နကဖြစ်သော ရူပ်အပေါင်း။ ဥပါဒိန္နက-ကြည့်

ဥပါဒိန္နကက္ခန္ဓ (ပု) [ဥပါဒိန္နက+ခန္ဓ] ဥပါဒိန္နကဖြစ်သော ခန္ဓာ။ ဥပပတ္တိဘဝေါ ဥပါဒိန္နကက္ခန္ဓာ။ ဝိမတိ၊ ၂။၈၄။

ဥပါဒိန္နကယဋ္ဌန (နာ) [ဥပါဒိန္နက+ယဋ္ဌန] ဥပါဒိန္နက-ကမ္မဇ-ရူပ်ကို ထိခိုက်ခြင်း။ တပ္ပစ္စယ-ဘာဝေါတိ ဥပါဒိန္နကယဋ္ဌနဿ ပစ္စယဘာဝေါ။ အနုဋီ၊၁။၈၂။

ဥပါဒိန္နကယဋ္ဌနကိရိယာ (ထိ) [ဥပါဒိန္နကယဋ္ဌန+ကိရိယာ] ဥပါဒိန္နက-ကမ္မဇ-ရူပ်ကို ထိခိုက်ခြင်း အမှုအရာ။ စောပနကိရိယာ(၂)ကြည့်။

ဥပါဒိန္နကဇာတိ (ထိ) [ဥပါဒိန္နက+ဇာတိ] ဥပါဒိန္နက ဖြစ်သောဇာတ်၊ သက်ရှိအမျိုးအနွယ်။ ပစ္ဆာ ဥပါဒိန္နကဇာတိ ကထေဿာမိ။ မ၊ဌ၊ ၃။၂၉၅။ (-မ၊ဋီ၊၃။၁၉၉။)

ဥပါဒိန္နကဇ္ဈာသယ (တိ) [ဥပါဒိန္နက+အဇ္ဈာသယ] ဥပါဒိဏ္ဏကရူပ်ကိုအလိုရှိသော၊ သက်ရှိ-ကမ္မဇ-ရူပ်တရားကိုအလိုရှိသော။ ဥပါဒိဏ္ဏက-ဇ္ဈာသယ-ကြည့်။

ဥပါဒိန္နကဌာန (နာ) [ဥပါဒိန္နက+ဌာန] ဥပါဒိန္နကအရာ။ ဥပါဒိန္နကဌာနေ ဇဝ ပန သမုဋ္ဌာ-ပေတိ။ အနုဋီ၊၂။၂၅။

ဥပါဒိန္နကဒုက (ပုဒ်နာ) [ဥပါဒိန္နက+ဒုက] ဥပါဒိန္နကဒုက်။ အညေဟိ အာရမ္မဏဗာဟိရာယ-တနာဒိလဗ္ဘမာနဒုကေဟိ ဥပါဒိန္နကဒုကဿ

ဥပါဒိန္နုပါဒါနိယဒုကသ စ ယောဇနာယ စတုက္ကာ လဗ္ဘန္တိ။ မူလဋီ၊၁။၁၄၂။

ဥပါဒိန္နကဝမ္မဇာတ (တိ) [ဥပါဒိန္နကဝမ္မ+ဇာတ] ဥပါဒိန္နကတရား အပေါင်း၊ ဥပါဒိန္နက ဖြစ်သော ရုပ်နာမ်တရား အပေါင်း၊ ဇော်ထ နိဗ္ဗာနေ ဣဒံ နိဗ္ဗာနံ အာဂမ္မ သဗ္ဗမေတံ အာပေါတိအာဒိနာ နယေန ဝုတ္တံ ဥပါဒိန္နကဝမ္မဇာတံ နိရုဇ္ဈတိ, အပ္ပဝတ္တံ ဟောတိတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၂၆။ (–ဒီ၊ဋီ၊၁။၃၉၄။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၄၁၉။)

ဥပါဒိန္နကပက္ခ (ပု) [ဥပါဒိန္နက+ပက္ခ] ဥပါဒိန္နကအဖို့။ ဣဒံ ပန ဥပါဒိန္နကပက္ခေ ဋ္ဌိတံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၄၈။

ဥပါဒိန္နကပ္ပဝတ္ထ (နာ) [ဥပါဒိန္နက+ပဝတ္ထ] (၁) ဥပါဒိန္နက–သက်ရှိ–သန္တာန်ဌဖြစ်သော။ (၂) ဥပါဒိန္နကဖြစ်သောခန္ဓာ–အစဉ်–အယဉ်။ တဿ ယေဘုယ္ယေန အာဟာရူပစီဝီနံ သတ္တာနံ ဥပါဒိန္နကပ္ပဝတ္ထသ ဧကဒိဝသံ ဘုတ္တာဟာရသ သတ္တာဟမေဝ ယာပနတော။ သာရတ္ထ၊၁။၃၈၀။ မဇ္ဈိ၊၂။၂၈၄။ ပဝတ္ထန္တိ ဥပါဒိန္နကပဝတ္ထံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၃၉။ (၂) ဌပေတ္ဝာ သတ္တ ဘဝေ အနမ–တဂ္ဂသံသာရဝဋ္ဋေ ဥပါဒိန္နကပ္ပဝတ္ထံ ပဝတ္တေယ္ယု။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၇၈။(အဘိ၊ဋ္ဌ၊သု၊၂။၅၂၈–၌ ဥပါဒိန္နကက္ခန္ဓပဝတ္ထံ–ဟုရှိသည်။

ဥပါဒိန္နကဖသ (ပု) [ဥပါဒိန္နက+ဖသ] ဥပါဒိန္နကသန္တာန်–သက်ရှိသန္တာန်–ဌဖြစ်သော အတွေ့အထိ။ ပဋိက္ခိတ္တေသု ဥပါဒိန္နကဖသာဒီသု အနဝဇ္ဇသညီ ဟောတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၅။ ဥပါဒိန္နကဖသော ဣတ္ထိဖသော၊ မေထုနဝမ္မောယေဝ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၁၇။

ဥပါဒိန္နကဖသရသ (ပု) [ဥပါဒိန္နကဖသ+ရသ] ဥပါဒိန္နကဖြစ်သောတွေ့ထိမှုအရသာ၊ မိန်းမတို့၏အတွေ့အထိဖြစ်သောမေထုန်ခံစားမှု အရသာ၊ သက်ရှိခန္ဓာကိုယ်ကို တွေ့ထိကိုင်တွယ်ခြင်းကြောင့်ဖြစ်သောအရသာ။ ဥပါဒိန္နကဖသ–ရသေန အနုပါဒိန္နကဖသရသံ သံသန္ဒေတ္ဝာ။ မ၊ဋီ၊၃။၇၃။

ဥပါဒိန္နကရူပ (နာ) [ဥပါဒိန္နက+ရူပ] ဥပါဒိန္နကဖြစ်သောရုပ်–ကမ္မဇရုပ်–တရား။ ဥတုတော ဝါ ဥပါဒိန္နကရူပါနံ အနုပ္ပဇ္ဇနတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၀။

ဥပါဒိန္နကသခ်ိရလောက (ပု) [ဥပါဒိန္နက+သခ်ိရလောက] ဥပါဒိန္နကဖြစ်သော သခ်ိရလောက၊ သက်ရှိသခ်ိရလောက။ နာ ကေဝလံ ဥပါဒိန္နကသခ်ိရလောကသ္မေဝ။ မ၊ဋီ၊၂။၂၂။

ဥပါဒိန္နကသန္ဌတိပဝတ္တိဌာန (နာ) [ဥပါဒိန္နက+သန္ဌတိ+ပဝတ္တိဌာန] ဥပါဒိန္နက–ကမ္မဇ–သက်ရှိ–ရုပ်အစဉ်ဖြစ်ရာအရပ်။ အသ ဘိက္ခုနော သဗ္ဗကောဋ္ဌာသဝတော ကာယဿ ကိဉ္စိ ဥပါ–ဒိန္နကသန္ဌတိပဝတ္တိဌာနေ ဆဝိမံသလောဟိတာ–နုဂတံ အဏုမတ္တမ္ပိ ဌာနံ ပဌမဇ္ဈာနသုခေန အဖုဋ္ဌံ နာမ နတ္ထိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၉၄။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၉။

ဥပါဒိန္နကသန္တာန (ပု၊နာ) [ဥပါဒိန္နက+သန္တာန] ဥပါဒိန္နကဖြစ်သောသန္တာန်၊ သက်ရှိသန္တာန်၊ သက်ရှိခန္ဓာအစဉ်။ ဥပါဒိန္နကသန္တာနဿ နိရောဓေန ဆိန္နမူလကာနံ ပဗ္ဗန်နံ ခန္ဓာနံ...ဝေဒိတ–ဗ္ဗော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁၅။ (–အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃၆။)

ဥပါဒိန္နကသန္နိဿယ (ပု) [ဥပါဒိန္နက+သန္နိဿယ] ဥပါဒိန္နက–ကမ္မဇ–ရုပ်ဟူသော မှီရာ။ ဥတု ဟိ သဘာဝသန္ဌတိဝသေန လဒ္ဓပစ္စယံ စိရတရမ္ပိ ကာလံ သဒိသာကာရံ ရူပပဝတ္တိ သန္တာနေတိ ဥပါဒိန္နကသန္နိဿယေန ဝိနာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ ၄၀၄။

ဥပါဒိန္နကသရီရ (နာ) [ဥပါဒိန္နက+သရီရ] ဥပါ–ဒိန္နကဖြစ်သောခန္ဓာကိုယ်၊ သက်ရှိခန္ဓာကိုယ်။ ဥပါဒိန္နကသရီရံ နာမ ခဏ္ဍိစ္စာဒီဟိ အဘိဘု–

ယျတိ။ ဒီဃ၊ ၂။၁၄၄။ အံဃ၊၃။၂၄ရ။ ခုဒ္ဒက၊ ၆။၅၀။ ဥဒါန၊၆။၂၉၄။ (-မဂ္ဂ၊ ၂။၁၈၁။ မဂ္ဂ၊ ၃။၂၀။ သံဃ၊၃။၂ရ၅။ အံဃ၊၁။၁၆၉။ အဘိ၊ ၆။၂။၂၃၃။ သာရတ္ထ၊၁။၂၀၄။ သာရတ္ထ၊၃။၃၁၂။ မဇ္ဈိ၊၁။၄၄။ မဇ္ဈိ၊၃။၁၅။ အံဃ၊ဒီ၊၁။၃ရ။)

ဥပါဒိန္နကာဓိကာရ (ပု) [ဥပါဒိန္နက+အဓိကာရ] ဥပါဒိန္နက-ကမ္မဇ-ရူပ်အရာ။ ဇတ္ထ ဟိ သုသ-ရတာတိ ဥပါဒိန္နကာဓိကာရေ အာဂတံ။ မူလဋီ၊ ၁။၁ရ။

ဥပါဒိန္နက္ခန္ဓ (ပု) [ဥပါဒိန္န+ခန္ဓ] ဥပါဒိန္နခန္ဓာ၊ သက်ရှိဘဝခန္ဓာ။ ကိလေသာနံ ပန အပ္ပဟီ-နတ္တာ ယေ ဥပ္ပဇ္ဇေယ္ယုံ ဥပါဒိန္နက္ခန္ဓာ။ အံဃ၊ ၁။၃ရ၆။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ရရ။ (-အံဃ၊ဋီ၊၁။ ၂၄၄။ မူလဋီ၊၃။ရရ။ အနုဋီ၊၁။၉ရ။ အနုဋီ၊ ၂။၁၁ ၂။ အနုဋီ၊၃။ ၂၀၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၃၁။)

ဥပါဒိန္နခ(က္ခ)န္ဓပဋ္ဌက (တိ) [ဥပါဒိန္နခ(က္ခ)န္ဓ+ပဋ္ဌက] ဥပါဒိန္နခန္ဓာငါးပါးအပေါင်း။ ဥပပတ္တိ-ဘဝေါ နာမ တေန ကမ္မေန နိဗ္ဗတ္တံ ဥပါဒိန္န-ခန္ဓပဋ္ဌကံ။ မဂ္ဂ၁။ ၂ ၂၃။ ကာယသ ဘေဒါ ကာယူပဂေါတိ ဥဘယတ္ထာပိ ကာယသဒ္ဒေန ဥပါဒိန္နက္ခန္ဓပဋ္ဌကော ဂဟိတော။ အနုဋီ၊ ၂။၉၅။

ဥပါဒိန္နခန္ဓပ္ပဝတ္ထ (တိ) [ဥပါဒိန္နခန္ဓ+ပဝတ္ထ] အဆင့်ဆင့်ဖြစ်သောဥပါဒိန္နခန္ဓာ၊ ဥပါဒိန္နခန္ဓာ တို့၏ အဆင့်ဆင့်ဖြစ်နေခြင်း။ ပဝတ္ထန္တိ ဥပါဒိ-နက္ခန္ဓပ(ပ္ပ)ဝတ္တံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၁။ ၂၉ ၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၈၄။

ဥပါဒိန္နက္ခန္ဓပရိစ္စာဂ (ပု) [ဥပါဒိန္နက္ခန္ဓ+ပရိစ္စာဂ] ဥပါဒိန္န-သက်ရှိ-ခန္ဓာကို စွန့်ခြင်း။ ကာယသ ဘေဒါတိ ဥပါဒိန္နက္ခန္ဓပရိစ္စာဂါ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၁။၁၃၅။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၁။၃၃၉။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ ၂၆၆။ ဣတိဝုတ်၊ ဋ္ဌ။၆၉။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၁ရ၃။ အံ၊ဋီ၊၃။၈ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။၃၀။ သာရတ္ထ၊၁။၄၀၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၆၁။

ဥပါဒိန္နက္ခန္ဓပရိပါက (ပု) [ဥပါဒိန္နက္ခန္ဓ+ပရိပါက] ဥပါဒိန္နခန္ဓာတို့၏ရင့်ရော် အိုမင်းခြင်း၊ သက်ရှိ ဘဝရင့်ရော်အိုမင်းခြင်း။ ဥပါဒိန္နက္ခန္ဓပရိပါကော ဟိ အာယုနော သံဟာနိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၅ရ။

ဥပါဒိန္နဃဋ္ဋန (နာ) [ဥပါဒိန္န+ဃဋ္ဋန] ဥပါဒိန္န-ကမ္မဇ-ရူပ်တို့၏ ထိခိုက်ခြင်း။ နာ ဟိ စာလနံ ဥပါဒိန္နဃဋ္ဋနန္တိ။ မူလဋီ၊၁။ရ၆။

ဥပါဒိန္နတ္ထိက (ပု) [ဥပါဒိန္န+တိက] ဥပါဒိန္နတိက်။ ဣဓ ဝုတ္တေဟိတိ ဣမသ္မိံ ဥပါဒိန္နတ္ထိကေ ဝုတ္တေဟိ။ အနုဋီ၊၃။၃၁ရ။

ဥပါဒိန္နဒုက (ပု) [ဥပါဒိန္န+ဒုက] ဥပါဒိန္နဒုက်။ အညေသန္တိ ဥပါဒိန္နဒုကာဒိတော အညေသံ ဥပါဒါဒုကာဒီနံ။ အနုဋီ၊၁။၁၅၀။

ဥပါဒိန္နဓမ္မ (ပု) [ဥပါဒိန္န+ဓမ္မ] (လောကီက်၏ အကျိုးဖြစ်သော) ကမ္မဇရူပ်တရား။ တိဋ္ဌန္တိ ဥပါဒိန္နဓမ္မာ တောယာတိ ဌိတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၅ရ။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁ဇ၃။)

ဥပါဒိန္နပဝတ္ထ (တိ) [ဥပါဒိန္န+ပဝတ္ထ] အဆက်မပြတ်ဖြစ်သော-ဥပါဒိန္န-ကမ္မဇ-ရူပ်။ ပဋိသန္ဓိ-စုတိဝသေန ဥပါဒိန္နပဝတ္ထသ ဥပ္ပါဒနိရောဓ-ဝစနေ...ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ မူလဋီ၊၃။၁ ၂ရ။

ဥပါဒိန္နဖဿ (ပု) [ဥပါဒိန္န+ဖဿ] ဥပါဒိန္န-သက်ရှိ-သန္တာန်ဌဖြစ်သောအတွေ့အထိ။ (ဣဌိ ဌ မေထုန်အတွေ့အထိကိုယူသည်။) ပဋိကွ-တ္ထေသု ဥပါဒိန္နဖဿာဒီသု အနဝဇ္ဇသညီ ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၁။ ၂၀။ ဥပါဒိန္နဖဿောတိ မဂ္ဂေန မဂ္ဂပဋိပါဒနဖဿော။ ဝိမတိ၁။ ၂ ၂။

ဥပါဒိန္နဖဿရသ (ပု) [ဥပါဒိန္နဖဿ+ရသ] ဥပါဒိန္နဖြစ်သော အတွေ့အထိအရသာ၊ သက်ရှိ ခန္ဓာကိုယ်ကို တွေ့ထိကိုင်တွယ်ခြင်းကြောင့် ဖြစ်သောအရသာ။ (ဣဌိ ဌကား မေထုန် အတွေ့ အထိအရသာကိုယူသည်။) ဥပါဒိန္နဖဿ-

ရသေပိ အနဝဇ္ဇသညိတာယ အနုပါဒိန္နဖဿ-ရသေန ဥပါဒိန္နဖဿရသံ သံသန္ဒိတ္ဝာ။ သာရတ္ထ၊၁။၄၅၀။

ဥပါဒိန္နဟောဌမ (ပု) [ဥပါဒိန္န+ဟောဌမ] ဥပါဒိန္န-သက်ရှိ-အတွေ့အထိအာရုံ။ သော ဟာယသ္မာ သုခဝေဒနီယဿ ဥပါဒိန္နဟောဌမဿ ကာယိန္ဒြ-ယဿ စ သမာယောဂေ သတိ...။ ဝဇိရ။၈၆။

ဥပါဒိန္နရူပ (နာ) [ဥပါဒိန္န+ရူပ] ဥပါဒိန္နရုပ်၊ သက်ရှိသန္တာန်၌ဖြစ်သောရုပ်။ နတ္ထိ ရူပီနံ ဓမ္မာနံ အာယူတိ ပဋေ ဥပါဒိန္နရူပါနမ္ပိ တိဏကဋ္ဌာဒီနမ္ပိ သန္တာနဝသေန...။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၁၁။ အဗ္ဗတ္တရူပ် အဗ္ဗတ္တံ ဥပါဒိန္နရူပ်။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၂၂၅။

ဥပါဒိန္နရူပသန္ဌတိ (ထီ) [ဥပါဒိန္နရူပ+သန္ဌတိ] ဥပါဒိန္န-ကမ္မဇ-ရုပ်တို့၏ အစဉ်။ ဥပါဒိန္နရူပ-သန္ဌတိယာ ဥပတ္ထမ္ဘနေနေဝ ဥတုစိတ္တဇ-ရူပသန္ဌတိနမ္ပိ ဥပတ္ထမ္ဘနသိဒ္ဓိ ဟောတိတိ ဒ္ဝိန္နံ ရူပသန္ဌတိနန္တိ ဝုတ္တံ။ မဇ္ဈိ၊ဋီ၊၁။၃၁၁။

ဥပါဒိန္နဝစန (နာ) [ဥပါဒိန္န+ဝစန] ဥပါဒိန္နဟူသော သဒ္ဒါ။ ဥပါဒိန္နဝစနေန ဥပပတ္ထိဘဝေါ ဝုစ္စတိ။ မူလဋီ၊၁။၃၉။

ဥပါဒိန္နသခ်ိရလောက (ပု) [ဥပါဒိန္န+သခ်ိရ-လောက] ဥပါဒိန္န-သက်ရှိ-သခ်ိရလောက။ နကေဝလံ ဥပါဒိန္နသခ်ိရလောကသ္မေဝ။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၁၆။

ဥပါဒိန္နသဒ္ဒါနပေက္ခ (တိ) [ဥပါဒိန္နသဒ္ဒ+အန-ပေက္ခ] ဥပါဒိန္နသဒ္ဒါကို မရှုခဲ့သော။ ဥပါဒါ-နိယသဒ္ဒဿ ဝိသုံ ဥပါဒိန္နသဒ္ဒါနပေက္ခံ အတ္ထံ ဝတ္တုံ အာရမ္ဘကဘာဝံ ဥပဂန္တွာတိ အာဒိမာဟ။ မူလဋီ၊၁။၃၉။

ဥပါဒိန္နသန္ဌတိ (ထီ) [ဥပါဒိန္န+သန္ဌတိ] ဥပါဒိန္န-သက်ရှိ-ရုပ်အစဉ်။ ယသ္မာ ဧသော မေ အတ္တာတိ ပရာမသန္တော အတိတာနာဂတံ ဥပါဒိန္နသန္ဌတိ ဥပါဒါယ ဧသော မေ အတ္တာတိ ပရာမသတိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၆၆။ ဥပါဒိဏ္ဏသန္ဌတိန္တိ ကမ္မဇသန္တာနံ၊ စတုဇံ ဝါ၊ တဏှာဒိဟိ ဥပါဒိ-ယတ္တာ။ ပဋိသံ၊ဂ်။၂၅၅။

ဥပါဒိန္နသရီရ (နာ) [ဥပါဒိန္န+သရီရ] ဥပါဒိန္န-သက်ရှိ-ခန္ဓာကိုယ်။ ပိဋ္ဌိဝါတော ဥပ္ပဇ္ဇိ ဥပါဒိန္နသရီရဿ တထာရူပတ္တာ သခ်ိရာနဠ-အနိစ္စတာယ ဒုက္ခာနုဗန္ဓတ္တာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၄၀။

ဥပါဒိန္နာဟာရ (ပု) [ဥပါဒိန္န+အာဟာရ] သက်ရှိ-အစားအစာ။ တသ္မာ အဇ္ဈောဟဋဿ ဥပါဒိ-န္နာဟာရဿ လောကုတ္တရက္ခဏေ အဘာဝတော။ မူလဋီ၊၃။၂၄၂။

ဥပါဒိန္နုပါဒါနိယတ္ထိက (ပု) [ဥပါဒိန္နုပါဒါနိယ+တိက] ဥပါဒိန္နုပါဒါနိယတိက်။ ဥပါဒိန္နုပါဒါ-နိယတ္ထိကေ အာရမ္ဘကရဏဝသေန ...ဥပါဒိ-န္နာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၄။

ဥပါဒိန္နောဇာ (ထီ) [ဥပါဒိန္န+ဩဇာ] ဥပါဒိန္ဩဇာ။ (သက်ရှိအစားအစာနှင့် ကမ္မဇရုပ်တွင် ပါဝင်သော ဩဇာနှစ်မျိုးလုံး ယူနိုင်သည်။) တမ္ပိ အနဇ္ဈောဟဋာယ သသန္တာနဂတာယ ဥပါဒိန္နောဇာယ အနုပါဒိန္နုပါဒါနိယဿ ကာယဿ အာဟာရပစ္စယံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ မူလဋီ၊၃။၂၄၁။

ဥပါဒိယတိ$^{\circ}$ (ကြိ) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+တိ] (က) ယူ၏။ မြဲစွာ-ပြင်းထန်စွာ-ယူ၏။ စွဲလမ်း၏။ (ခ) မှီ၏။ (က) သော ရူပ် ဥပေတိ ဥပါဒိယတိ အဓိဋ္ဌာတိ "အတ္တာ မေ"တိ။ သံ၊၂။၉၃။ ဥပါဒိ-ယတိတိ ဂဏှာတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၈၆။ ဥပါဒိယတိတိ ဒဋ္ဌဂ္ဂါဟံ ဂဏှာတိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၄၅။ ဥပါဒိယ-မာနော ဥပါဒိယတိ(မ၊၃။၅၁)တိ ပဋိသန္ဓိ ဂဏှ-မာနော ဂဏှာတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၄၄။(-ဒီ၊၂။၅၈၊၂၃၂။ မ၊၁။ရ၊၃၁၈။ အံ၊၂။၄၆၄။ နေတ္တိ။၁၃၉။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၈၊၃၅၆။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂၃။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃။)

ဥပါဒိယန္ဆီ—မဒ္ဒ၊၁။၂၂၃။ မဒ္ဒ၊၄။၆၃။ မင်္ဂီ၊၃။၂၈၂။ သံ၊ဌ၊၂။၁၃။ **ဥပါဒိယေယျ**—စူဠနိ။၁၅၂။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၀၁။ **ဥပါဒိယေထ**[3]—မ၊၁။၁၉၁။ မင်္ဂီ၊၂။၉၃။ **ဥပါဒိယေထ**[4]—သုတ္တနိ။၄၄၆။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၃၁၅။ စူဠနိ။၁၅၂။ စူဠနိ၊ဌ။၄၃။ **ဥပါဒိယီသု**—ဝိ၊ဌ၊၂။၁၈၄။ ၁၄၀။ ကခါ၊ဋီသစ်။၂၄၈။ **ဥပါဒိယီ**—မ၊၁။ ၄၀၅။ မဒ္ဒ၊၂။၃၁၁။ မင်္ဂီ၊၂။၃၁၉။ **ဥပါဒိ-ယိဿသိ**—မင်္ဂီ၊၁။၃၃၂။ **ဥပါဒိယိဿာမိ**—မ၊၃။၃၀၃။ မဒ္ဒ၊၄။၂၂၉၊၂၃၀။ (ခ) ယထာ ဥပါဒါရူပ် ဥပါဒိယတေ၀။ အဘိ၊ဌ၊၁။၃၆၈။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၈၆။) ဥပါဒိယန္တေ၀ ဘူတာနိ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၉၂။ ဥပါဒိယန္တေ၀ါတိ ဘူတာနိ ဂဏ္ဍန္တိ ဧ၀၊ နိဿယန္တိ ဧ၀ါတိ အတ္ထော။ မူလဋီ၊၁။၅၄။

ဥပါဒိ(ဒိ)ယတိ[2] (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+တေ] (က) ယူ-စွဲလမ်း-မြဲမြံစွာယူ-ပြင်းထန်စွာယူ-အပ်၏။ (ခ) မှီ-စွဲမှီ-အပ်၏။ (က) စတူဟိ ဥပါဒါနေဟိ ဥပါဒိ(ဒိ)ယတိ လောက-သန္နိ၀ါသောတိ။ ပဋိသံ။၁၂၄။ ဣတိ၀ုတ်၊ဌ။ ၁၃၉။ ဥပါဒိယတိတိ ဘုသံ ဂဏှိယတိ။ ဥပါဒိ-ယတိတိ ၀ါ ပါဌော။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၂၃။ (-ပဋိသံ၊ဂံ။၂၃ရ။) ဝတ္ထုသခ်ိတံ ကာမံ ဥပါဒိ-ယတိတိ ကာမုပါဒါနံ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၂၂။ **ဥပါဒိ(ဒိ)ယတိ**—ဣတိ၀ုတ်၊ဌ။၁၅ရ။ နေတ္တိ၊ဝိ။၉၁။ **ဥပါဒိယတေ**—ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၂၉၀။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၃၈။ (ခ) နှ အညေန ဥပါဒိယတိ။ အဘိ၊ ဌ၊၁။၃၆၈။ နှ ပန သယံ တေဟိ အညေဟိ ၀ါ ဥပါဒိယတိတိ ဥပါဒါယံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၈၆။ နှ ဘူတာနိ ဝိယ ဥပါဒိယန္တိတိ ဥပါဒါ။ အဘိ၊ ဌ၊၁။၉၂။ ယထာ ဘူတာနိ ဥပါဒိယန္တိ ဂယှန္တိ နိဿီယန္တိ။ မူလဋီ၊၁။၅၄။

ဥပါဒိယန္ဆိ[3] (ကြို) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+အန္ဆိ] ယူကုန်၏။ မြဲစွာ-ပြင်းထန်စွာ-ယူကုန်၏။ စွဲလမ်းကုန်၏။ ဥပါဒိယတိ[3] (က) ကြည့်။

ဥပါဒိယန္ဆိ[4] (ကမ္မ၊ကြို) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+အန္ဆေ] မှီ-စွဲမှီ-အပ်ကုန်၏။ ဥပါဒိယတိ[4](ခ) ကြည့်။

ဥပါဒိယီ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+ဏှံ] ယူပြီ၊ စွဲလန်းပြီ။ ဥပါဒိယတိ[3] (က) ကြည့်။

ဥပါဒိယီသု (ကြို) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+ဥုံ] ယူကုန်ပြီ။ ဥပါဒိယတိ[3] (က) ကြည့်။

ဥပါဒိယိဿသိ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+ဿသိ] ယူလတ္တံ့၊ စွဲလန်းလတ္တံ့။ ဥပါဒိယတိ[3]-(က) ကြည့်။

ဥပါဒိယိဿာမိ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+ဿာမိ] ယူလတ္တံ့၊ စွဲလန်းလတ္တံ့။ ဥပါဒိယတိ[3]-(က) ကြည့်။

ဥပါဒိယေထ[3](ကြို)[ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+ယျာထ] စွဲလမ်းနိုင်ကုန်ရာသလော။ ဥပါဒိယတိ[3]-(က) ကြည့်။

ဥပါဒိယေထ[4] (ကြို) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+ဧထ] ယူ-စွဲလမ်း-မြဲမြံစွာယူ-ပြင်းထန်စွာယူ-ရာ၏။ ဥပါဒိယတိ[3]-(က) ကြည့်။

ဥပါဒိယေယျ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+ဧယျ] ဥပါဒိယတိ[3]-(က) ကြည့်။

ဥပါဒိယတေ (ကမ္မ+ကြို) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+တေ] ယူ-စွဲလမ်း-မြဲမြံစွာယူ-ပြင်းထန်စွာယူ-အပ်၏။ ဥပါဒိယတိ[2] (က) ကြည့်။

ဥပါဒိယနာ (ထီ၊နှ) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယု] ကပ်ဆောင်ခြင်း၊ ကပ်ယူခြင်း၊ စွဲလမ်းခြင်း။ ဣဓ ပန ကိဉ္စိ ဒေသံ လေသမတ္တံ ဥပါဒိယနာ အဓိကာ။ ဝိမတိ၊ဌ။၂၉၄။ ပစ္စယကရဏမေ၀ ဟိ ပစ္စယုပ္ပန္နသ ပစ္စယဘူတမ္ဘာနံ ဥပါဒိယနံ။ မင်္ဂီ၊ဌ။၃၂၄။ နှ ကိဉ္စိ လောကေ ဥပါဒိယတိတိ ဧတ္ထ ကာမုပါဒါနဝသေန ဥပဒိယနံ ပဋိ-

ကိုပီယတိတိ အာဟ တဏှာဝသေန နဥပါဒိယတိတိ။ မဇ္ဈိ၊၂။၂၁၉။ အံ၊ဇို၊၃။၁၈၀။ (–သံ၊ဇို၊၂။၄၁၂။)

ဥပါဒိယမာန (တိ) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+မာန] ယူ–စွဲလမ်း–သော၊သူ။ ကဟံ ပန သော ဘဂ္ဂေ ဘိက္ခု ဥပါဒိယမာနော ဥပါဒိယတိတိ။ မ၊၃။ ၅၁။ ဥပါဒိယမာနော ဥပါဒိယတိတိ ပဋိသန္ဓိ ဂဏှမာနော ဂဏှာတိ။ မ၊၆။၄၄။ ဥပါဒိ-ယမာနော ခေါ ဘိက္ခု ဗဒ္ဓေါ မာရဿ။ သံ၊၂။၆၁။ ဥပါဒိယမာနောတိ တဏှာမာနဒိဋ္ဌि-ဝသေန ဂဏှမာနော။ သံ၊၆။၂။၂၅၈။ သဿတော အတ္တာတိ ဣဒံ ပုရိမဒိဋ္ဌိ ဥပါဒိယမာနံ ဥတ္တရဒိဋ္ဌိ နိဒဿေတုံ ဝုတ္တံ။ မ၊ဇို၊၁။၃၁၉။ မူလဋီ၊၂။၁၂၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၂၇။

ဥပါဒိယိတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+အာ+ဒါ+ယ+တ္တာ] ယူ၍၊ စွဲလမ်း၍၊ အကြောင်းပြု၍။ စတ္တာရိ မဟာဘူတာနိ ဥပါဒိယိတ္တာ ပဝတ္တန္တိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊၆။၂၆၃။ ဥပါဒါယာတိ ဥပါဒိယိတ္တာ၊ ဂဟေတ္တွာတိ အတ္ထော။ မ၊၆။၂၂၇။ ဥပါဒိ-ယိတ္တာတိ ပစ္စယေ ကတ္တွာ။ မ၊ဇို၊၁။၃၂၄။ ပဋ္ဌ-ပါဒါနက္ခန္ဓေ "တေ မမာ"တိ အာဒိနာ တဏှာ-ဒိဋ္ဌိဟဝိသေန ဥပါဒိယိတ္တာ။ မ၊ဇို၊၃။၃၉၃။

ဥပါဒိဝိရဟိတ (တိ) [ဥပါဒိ+ဝိရဟိတ] ခန္ဓာ ငါးပါးအပေါင်းမှ ကင်းဆိတ်သော။ အနုပါဒိ-သေသာယာတိ ဥပါဒိဝိရဟိတာယ။ မဟာနိ၊ ၆။၂၂၃။

ဥပါဒိသေသ (ပု) [ဥပါဒိ+သေသ] (၁) ခန္ဓာ ငါးပါးအကြွင်းအကျန်၊ ကိလေသာတို့မှ ကြွင်းကျန်သော ခန္ဓာငါးပါး။ (၂) စွဲလန်းမှု ဥပါဒါန် အကြွင်းအကျန်။ (၁) ဥပါဒိယတိ ကာမုပါဒါဒိဟိတိ ဥပါဒိ၊ ပဋ္ဌက္ခန္ဓေသေတံ အဓိဝစနံ။ ဥပါဒိယေ၀ သေသော ကိလေသေ-ဟိတိ ဥပါဒိသေသော။ ဝိဘာဝိနီ။၂၁၆။ အနု-ပါဒိသေသ-လည်းကြည့်။ (၂) သတိ ၀ါ ဥပါဒိသေသေ အနာဂါမိတာ။ ဒီ၊၂။၂၅၁။ မ၊ ၁။၉၀။ သံ၊၃။၁၁၃။ ဣတိဝုတ်။၂၂၂။ သုတ္တနိ၊ ၃၉၁။ နေတ္တိ၊ဋီ။၄၀၊၉၇။ သတိ ၀ါ ဥပါဒိ-သေသေတိ ဥပါဒါနသေသေ ၀ါ သတိ အပရိ-ကိ္ခဏေ။ ဒီ၊ဋ၊၂။၃၉၅။ မ၊ဋ၊၁။၃၀၅။ သတိ ၀ါ ဥပါဒိသေသေတိ ဂဟဏသေသေ ဥပါ ဒါနသေသေ ဝိဇ္ဇမာနမှိ။ သံ၊ဋ၊၃။၂၁၁။ သတိ ၀ါ ဥပါဒိသေသေတိ သတိ ၀ါ ကိလေသူပါဒိ သေသေ ပဟာတုံ အသက္ကုဏေယ္ယေ သတိ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ။၁၆၁။ သတိ ၀ါ ဥပါဒိသေသေတိ ဇတ္ထ ဥပါဒိယတိ အတ္တနော အာရမ္မဏံ ဂဏှာတီတိ ဥပါဒိ၊ ဥပါဒါနံ။ ဇေသ ဇကဒေသေ အပ္ပဟီနေ သတိတိ အတ္ထော။ သံ၊ဇို၊၂။၄၄၈။

ဥပါဒိသေသဒရထ (ပု) [ဥပါဒိသေသ+ဒရထ] ခန္ဓာအကြွင်းအကျန်ကြောင့်ဖြစ်သော ပူပန်မှု။ ဣမမေ၀ ကာယန္တိ ဣဒံ ဥပါဒိသေသဒရထ-ဒဿနတ္ထံ ဝုတ္တံ။ မ၊ဋ၊၄။၁၁၀။ ဥပါဒိသေသ-ဒရထဒဿနတ္ထန္တိ သဗ္ဗသော ကိလေသုပဓိယာ ပဟီနာယ ခန္ဓောပဓိ အ၀သိဋ္ဌာ၊ တပ္ပစ္စယာ ဒရထာ ဥပါဒိသေသဒရထာ၊ တံ ဒဿနတ္ထံ။ မ၊ဇို၊၃။၃၂၃။

ဥပါဒိယ (တိ) [ဥပ+အာ+ဒါ+ဏျ] ယူအပ်-စွဲလမ်းအပ်–သော။ တဏှာဒိဋ္ဌိဟိ ဥပါဒိယတ္တာ။ ပဋိသံ၊ဂံ။၂၅၅။

ဥပါဓိ (ထီ) [ဥပ+အာ+ဓာ+ဣ] (၁) ရွှေခြေနင်း။ (၂) ကပ်ရောက်၍တင်ထားအပ်သော (အပြစ်)။ အပြစ်တင်ခြင်း။ ချုပ်ချယ်ခြင်း။ (၁) ဥပါဓိရထမာရုယှာ(ဇာ၊၂။၁၅၅။ ဇာ၊ဋ၊၆။၂၃။)တိ သုဝဏ္ဏပါဒုကာ စ ရထံ အာရောပေန္တူတိ အတ္ထော။ ဇာ၊ဋ၊၆။၂၈။ ဥပါဒိတိ ပါဒုကဋ္ဌ ဂဟေတ္တွာ။ ဇာ၊ဋီ၊ဟောင်း။ (၂) သာသ၀ါ သဥပဓိကာ(ဒီ၊၃။၉၃)တိ သဒေါသာ သဥပါ-

ရမ္ဘာ။ ဒီဋ္ဌ၊၃။ရ၈။ ဥပေစ္စ အာဓိယန္ဓိတိ ဥပါဓိ၊ ဒေါသာရောပနာနိ။ သဟ ဥပါဓိဟိတိ သဥ-ပါဓိကာ။ ဒီဋီ၊၃။ရ၈။ (ပါ၊ဋ္ဌ-တိ.ဋ္ဌ သဥပဓိကာ၊ ဋီကာ-ဋ္ဌ သဥပါဓိကာ-ဟုရှိသည်။)

ဥပါဝေယျ (တိ) [ဥပါဓိ+ဏေယျ] အခင်း၊ ဆင်ကုန်းနှီး၊ အဆင်တန်ဆာ။ သသေတစ္ဆတ္တံ သဥပါဝေယျံ။ ဇာ၊၂။၃၃၁။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၂၈၆။

ဥပါနယတိ (ကြို) [ဥပ+အာ+နီ+အ+တိ] (က) ကပ်-ကပ်ဆောင်-လှူ-ပေးလှူ-၏။ (ခ) ဆောင်ယူ၏။ (က) ယော မေ ဘိက္ခဲ့ ဥပါနယိ။ အပါ၁။၅၃။ ယော ဒေဝပုတ္တော မေ မမ ဘိက္ခဲ့ ဥပါနယိ အဒါသိ။ အပါဋ္ဌ၊၁။၃၃ရ။ (ခ) ဥပါနယီ နဂရံ သာဓုရမ္မံ။ ဇာ၁။၂၀ရ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၂၁၊၂၂။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၃၄။ (-ဇာ၊၂။၃၀၂။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၂၂၂။) **ဥပါနယီသု**—ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၃၈၀။

ဥပါနယိ (ကြို) [ဥပ+အာ+နီ+ဏျိ] ကပ်-ကပ်ဆောင်-ပေးလှူ-ပြီ။ ဥပါနယတိ(က)ကြည့်။

ဥပါနယီ (ကြို) [ဥပ+အာ+နီ+ဏျိ] ဆောင်ယူပြီ။ ဥပါနယတိ(ခ) ကြည့်။

ဥပါနယီသု (ကြို) [ဥပ+အာ+နီ+ဥံ] ဆောင်ယူကုန်ပြီ။ ဥပါနယတိ (ခ) ကြည့်။

ဥပါယ[၁] (ပု) [ဥပ+ဣ+ဏ။ ဓာန်၊ဌီ။၃၄၈] (၁) (တေဘူမကတရား-တို့သို့) ကပ်ရောက်တတ်သော တရား။ (၂) သင့်လျော်သောအကြောင်း၊ အကြောင်းမှန်၊ နည်းလမ်း၊ အစီအရင်၊ ဥပါယ်တမည်။ (က) တဏှာဒိဋ္ဌိယော ဟိ တေဘူမက-ဓမ္မေ ဥပေန္ဓိတိ ဥပါယာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၆၃။ (၁) ဥပါယတော (ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၃၆)တိ ဝိဓိတော။ ...ယေန ဟိ ဝိဓိနာ ဓမ္မာနုဓမ္မပဋိပတ္တိ ဟောတိ။ သော ဥပေတိ ဇေတေနာတိ ဥပါယော။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၂၁၁။ ဥပါယကောသလ္လံ။ ဒီ၊၃။၁၈၄။ တဿ တဿ ကာရဏံ ဥပါယော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၈ရ။ ဇေတေနေ၀ ဥပါယေနာ(မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၉၆)တိ ဇေတေ-နေ၀ အ၀ိဟိသာပဒေ ၀ုတ္တေန ၀ိ၀ိနာ။ မ၊ဋီ၊၁။၂၉၄။ ဥပါယေနာ(မ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၁၃)တိ ပဌေန ဉာယေန။ မ၊ဋီ၊၂။၃၂၀။ ဥပါယေနာ(မ၊ဋ္ဌ၊၄။၂၃၁)တိ ယေန ဝိ၀ိနာ အရိယမဂ္ဂေါ ဘာ၀ေ-တဗ္ဗော။ မ၊ဋီ၊၃။၄၁၉။ ဣမိနာ၀ုပါယေနာ (အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၅၆)တိ ခန္ဓာဒိဘာ၀ါ၀ိဇဟနတော-တိ ဇ၀ံ ၀ုတ္တေန ဟေတုနာ။ ဥပပတ္တိသာ၀န-ယုတ္တိ ဟိ ဣဓ ဥပါယောတိ ၀ုတ္တာ။ အနုဋီ၊ ၃။၁၀၀။ နိဿရဏမ္ပိ စ ဖလံ ဥပါယော စ။ နေတ္တိ။၃။ နေတ္တိ၊ဋီ။၂၆။ နေတ္တိ၊ဝိ။၂၇။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၁။၄၈၀။ ဥပါယောတိ အရိယမဂ္ဂပဒ-ဋ္ဌာနဘူတာ...မဂ္ဂ နိဗ္ဗာနာဓိဂမဿ စ ဟေတု-ဘာ၀တော ဥပါယော။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၂၂။ ပစ္စယ-သာမဂ္ဂိ ဥပဂန္ဓာ အယတိ ပ၀တ္တတိ ဖလံ ဇေတေနာတိ ဥပါယော။ ကော သော? အရိယ-မဂ္ဂဿ ပုဗ္ဗဘာဂပဋိပဒါ၊ ပုရိမာ ပဋိပဒါ ဟိ ပစ္ဆိမာယ ပဋိပဒါယ အဓိဂမူပါယော, ပရမ္ပ-ရာယ မဂ္ဂနိဗ္ဗာနာဓိဂမဿ စ ဥပါယော။ နေတ္တိ၊ ဝိ။၂၈။ အာယာတာဒီနံ အကရဏီ-ယတာ...ဇ၀ံ တံတံပယောဇနာဓိဂမဟေတု ဥပါယော၊ ဒီ၊ ဋီ၊၁။၁၉၁။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၈၀။ အယံ ဥပါယော (နေတ္တိ။ရ) တိ ...တံ ဝိသုဒ္ဓိယာ အဓိဂမ-ဟေတုဘာ၀တော ဥပါယော။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၄၅။

ဥပါယ[၂] (နာ) [ဥပါယ+ကောသလ္လ] အကြောင်း-ဟုတ်သည်-ဥပါယ်-နည်းပရိယာယ်-၌ လိမ္မာခြင်း။ ဓမ္မေန ဉာယေန ဥပါယသော နယံ။ ဇာ၁။၁၆၉။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၂၁။ ဥပါယသောတိ ဥပါယကောသလ္လေန။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၂၂။

ဥပါယကရဏ (နာ) [ဥပါယ+ကရဏ] အကြောင်း-မှန်-နည်းလမ်း-ကို ပြုလုပ်ခြင်း။ မုဏ္ဍနသ ဥပါယကရဏတ္ထံ မဇ္ဈေ ပဋိသင်္ခါနံ ပဋိသင်္ခါ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၉၉။ (-ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၉ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၉၀။)

ဥပါယကုသလ (တိ) [ဥပါယ+ကုသလ] အကြောင်းဟုတ်သည်-နည်းလမ်း-ဥပါယ်-၌ လိမ္မာသော၊ သူ။ အာယကုသလော အပါယကုသလော ဥပါယကုသလော မဟတာ ကောသလ္လေန သမန္နာဂတောတိ။ နေတ္တိ။၁၉။ ဥပါယောတိ သတ္တာနံ အစ္စာယိကေ ကိစ္စေ ဝါ ဘယေ ဝါ ဥပ္ပန္နေ တသ္မိံ ကိစ္စနသမတ္ထံ ဌာနုပ္ပတ္တိကာရဏံ၊ တတ္ထ ကုသလောတိ အတ္ထော။ နေတ္တိ၊ဌ။ရ၈။ အစ္စာယိကေ ကိစ္စေ ဝါ ဘယေ ဝါ ဥပ္ပန္နေ သတိ တသ္မိံ ကိစ္စသ္မိံ, ဘယသ္မိံ ဝါ တိကိစ္ဆနသမတ္ထေ ဌာနုပ္ပတ္တိယကာရဏေ ကောဝိဒတ္တာ ဥပါယကုသလောတိ ။ နေတ္တိ၊ ဝိ။၁၁၃။ ဗောဓိသတ္တော ... ပညာဝါ ဥပါယ-ကုသလော အဟောသိ။ ဇာ၊ဌ၊၁။၄၅၅။

ဥပါယကောသလ္လ (နာ) [ဥပါယ+ကောသလ္လ] (က) သင့်လျော်သောအကြောင်း-နည်းလမ်း-ဥပါယ်-တို့၌ သိမြင်လိမ္မာကျွမ်းကျင်ခြင်း။ (ခ) (ဒါနစသော ပါရမီတို့၏) အကြောင်းဖြစ်သော ပညာ။ (က) သဗ္ဗာပိ တတြုပါယာ ပညာ ဥပါယကောသလ္ဟ(အဘိ၊ဝိ။၃၃၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ရ၀)နှင့် ဤဒံ ပန အစ္စာယိကကိစ္စေ ဝါ ဘယေ ဝါ ဥပ္ပန္နေ တသ္မိံ ကိစ္ဆနတ္ထံ ဌာနုပ္ပတ္တိယကာရဏဇာနနဝသေနေ၀ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၃၉ရ။ သဗ္ဗတ္ထ ပန တေသံ တေသံ ဓမ္မာနံ ဥပါယေသု နိဗ္ဗတ္တိကာရဏေသု တံဝဏ-ပ္ပ၀တ္တံ ဌာနုပ္ပတ္တိကံ ကောသလ္လံ ဥပါယ-ကောသလ္လံ နာမ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။ရ၀။ ဥပါယေ တသ္မိံ တသ္မိံ အတ္ထသ္မိံ နိဗ္ဗတ္တိကာရဏေ ကောသလ္လန္တိ ဝိသုံ ဝိသုံ ကောသလ္လပဒံ သမ္မန္ဓိတဗ္ဗံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ရရ။ (ခ) ဇ၀ံ မဟာ-ကရုဏာ ဥပါယကောသလ္ဟဉ္စ။ တတ္ထ ဥပါယ-ဏကောသလ္လံ နာမ ဒါနာဒီနံ ဗောဓိသမ္ဘာရ-ဘာ၀သ နိမိတ္တဘူတာ ပညာ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။ရ၂။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၅ရ။

ဥပါယကောသလ္လဉာဏ(နာ) [ဥပါယကောသလ္ဟ+ဉာဏ] သင့်လျော်သောအကြောင်း-ဥပါယ်-နည်းလမ်း-တို့၌ ကျွမ်းကျင်လိမ္မာသော အသိဉာဏ်။ ဤဒမသ အဇ္ဇ ဂေဟံ ဂတသ ဘရိယာယ မရဏကာရဏန္တိ ဥပါယကော-သလ္လဉာဏေနေ၀ အညာသိ။ ဇာ၊ဌ၊၃။၃၂၅။

ဥပါယကောသလ္လတ္ထိ (တိ) [ဥပါယကောသလ္ဟ+အတ္ထိ] အကြောင်းမှန်၌ကျွမ်းကျင်ခြင်းကို အလို ရှိသော၊သူ။ တံ ဤစ္ဆန္ဒေန ယသ္မာ ဥပါယ-ကောသလ္လတ္ထိနာ အနုပါယကောသလ္လံ ဝိယ သံကိလေသော ဇာနိတဗ္ဗောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၄။

ဥပါယကောသလ္လပုဗ္ဗင်္ဂမ (တိ) [ဥပါယကောသလ္ဟ+ပုဗ္ဗင်္ဂမ] အကြောင်းမှန်-ဥပါယ်-နည်းလမ်း-၌ ကျွမ်းကျင်လိမ္မာသော အသိဉာဏ်ပညာရှေ သွားရှိသော။ ဤတိ ဇ၀ံ ပကာရံ သကလမေ၀ သုတ၀ိသယံ ဥပါယကောသလ္လပုဗ္ဗင်္ဂမာယ ပညာယ...သြဂါဟေတ္တာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၈၅။

ဥပါယကောသလ္လယောဂ (ပု) [ဥပါယကောသလ္ဟ+ယောဂ] အကြောင်းမှန်-ဥပါယ်-နည်းလမ်း-တို့၌ ကျွမ်းကျင်လိမ္မာသောအသိဉာဏ်နှင့်ယှဉ်ခြင်း။ ပညာ၀သေန ဟိ ဥပါယကောသလ္ဟ-ယောဂတော ပရိစ္စာဂေါ ပရဟိတပ၀တ္တိယာ ဒါနပါရမိဘာ၀ံ ဥပေတိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၆၅။ (-မ၊ဋီ၊ ၂။ရ၀။)

ဥပါယစိန္တာ (ထီ) [ဥပါယ+စိန္တာ] အကြောင်းမှန်-ဥပါယ်-နည်းလမ်း-ကို ကြံစည်ခြင်း။ ပါပ-ကိရိယာသု ဥပါယစိန္တာ၀သေန ပါပံ ကတ္တာ။ မ၊ဌ၊၁။၁၉၂။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။၄၉၅။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁၁ ၂ ၃၀၀။ သာရတ္ထ၊၃။၄၈၁။ (-မူလဋီ၊ ၂။ ၂ ၂၉။ အနုဋီ၊ ၂။ ၂ ၂၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ရ၈။)

ဥပါယဇာနန (နာ) [ဥပါယ+ဇာနန] အကြောင်း-မှန်-နည်းလမ်း-ဥပါယ်-ကိုသိခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပါယညူ (တိ) [ဥပါယ+ဉာ+ရူ] အကြောင်းမှန်-နည်းလမ်း-ဥပါယ်-ကိုသိသောသူ။ ဥပါယေန သမန္နာဂတာ ဥပါယညူ ဝိသာရဒါ။ ဝိ၊ဌ၊၂။ ၁၃၉။ တသာ နာဝါယ အာဟရဏပဋိ-ဟရဏာဒိဥပါယဇာနနေန ဥပါယညူ။ သုတ္တနိ၊ ဌ၊၂။၆၄။

ဥပါယတိ (ကြိ) [ဥပ+အာ+ဣ+အ+တိ] ချဉ်း-ကပ်-ကပ်ရောက်-၏။ ဝိဝိဓေဟိ ဥပါယန္တိ။ ဇာ၊၁။၂၁၆။ ဇာ၊ဌ၊၄။၅၆။ ဝိဝိဓေဟိတိ ဝိဝိဓေဟိ ဥပါယေဟိ သြတာရာပေက္ခာ ဥပဂစ္ဆန္တိ။ ဇာ၊ ဌ၊၄။၅၈။

ဥပါယန္တိ (ကြိ) [ဥပ+အာ+ဣ+အ+အန္တိ] ချဉ်း-ကပ်-ကပ်ရောက်-ကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပါယတ္ထ (ပု) [ဥပါယ+အတ္ထ] (၁) အကြောင်း-ဟူသော အနက်သဘော။ (တိ)(၂) ဥပါယ-အကြောင်းဟူသော-အနက်ရှိသော(သဒ္ဒါ)။ (၁) ဟေတုဌေနာတိ ဥပါယတ္ထေန။ မူလဋီ၁။၉၈။ (တိ)(၂)ယောနိသောတိ စေတ္ထ ဥပါယတ္ထာ ယောနိသောသဒ္ဒါတိ ဒသေန္တော အာဟ ဥပါယေန ပထေနာတိ။ ဝိသုဒ္ဓိဋီ၁။၅၅။ (-မူလဋီ၂။၁၆၆။ နေတ္တိဋီ။၅၃။)

ဥပါယဒဿန (နာ) [ဥပါယ+ဒဿန] အကြောင်း-မှန်ကိုပြခြင်း၊ ပြီးစီးကြောင်းဥပါယ်ကို ပြခြင်း။ တသ ပရိဝဇေန ဥပါယဒဿနံ။ သာရတ္ထ၊ ၁။၂၀ရ။ သက္ကစ္စကိရိယာဒိဂုဟဏံ ပန တသ ဥပါယဒဿနံ။ ဝိသုဒ္ဓိဋီ၂။၃၉၉။ (-မဋီ၂။၉၁။)

ဥပါယဒဿနမုခ (နာ) [ဥပါယဒဿန+မုခ] အကြောင်းဥပါယ်ကို ပြခြင်းလျှင်-အဦးမူ-ပြဋ္ဌာန်း-ခြင်း။ ဣတရာယ အဓိပ္ပါယမဂ္ဂနသ စ ဥပါယဒဿနမုခေန တာသံ အညမညံ အဝိရောဓံ ဒသေတုံ ကုသလာ ကုသလာနံ ပနာတိ အာဒိမာဟ။ အနုဋီ၂။၁၉ရ။

ဥပါယန (နာ) [ဥပ+အာ+ဣ+ယု] လက်ဆောင်-ပဏ္ဏာ။ ဥပါယနာနိ မေ ဒဇ္ဇုံ။ ဇာ၂။၁၅၁။ ဇာ၊ဌ၊၆။၁၈။ ဥပါယနာနီတိ ပဏ္ဏာကာရာနိ။ ဇာ၊ဌ၊၆။၁၉။ တိဗ္ဗာနိ ကတ္တာန ဥပါယနာနိ။ ဇာ၂။၃၁၁။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၂၃၈။ ဥပါယနာနီတိ ပဏ္ဏကာရေ။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၂၃၉။ (-စရိယာ၊ဌ။၄ရ။)

ဥပါယနိဒဿန (နာ) [ဥပါယ+နိဒဿန] အကြောင်း-ဥပါယ်ကိုညွှန်ပြကြောင်းဖြစ်သောပုဒ်။ ဣတိတိ ဥပါယနိဒဿနံ၊ ဣမိနာ ဥပါယေနာတိ အတ္ထော။ အဘိ၊ဌ၊၁။၄၃၁။ မဟာနိ၊ဌ။၃၀၁။

ဥပါယန္တရ (နာ) [ဥပါယ+အန္တရ] အကြောင်း-ဥပါယ်-တမျိုး။ အဓိပ္ပါယဝိဇာနနံ အညေနပိ ကေနစိ ဥပါယန္တရေန သမ္ဘဝတိ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ရ၁။

ဥပါယပညာ (ထီ) [ဥပါယ+ပညာ] အကြောင်း-မှန်-ဥပါယ်-နည်းလမ်း-ကိုသိသော-ပညာ။ စိဝရကမ္မာဒီသု ဣတိကတ္တဗ္ဗေသု ဥပါယ-ပညာယ သမန္နာဂတေန ဘဝိတဗ္ဗံ။ မ၊ဌ၊ ၃။၁၂၉။ (-ဇာ၊ဌ၊၂။၁၅၈။ ဒီ၊ဋီ။၃။၂၀၉။ မ၊ ဋီ၊၃။၈၃။)

ဥပါယပဋိပတ္တိ (ထီ) [ဥပါယ+ပဋိပတ္တိ] အကြောင်း-မှန်အားဖြင့်ကျင့်ခြင်း၊ အကြောင်းအားလျော်-သောအကျင့်။ ပညာသဟိတေန ပန ဝီရိယေန ကိဉ္စိ ဒုရဓိဂမံ ဥပါယပဋိပတ္တိတော။ စရိယာ၊ ဌ။၂၈၈။ ဒီ၊ဋီ၁။ရ၉။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၆၆။ (-နေတ္တိ၊ဌ။၂၂။)

ဥပါယပဋိသံယုတ္တ (တိ) [ဥပါယ+ပဋိသံယုတ္တ] အကြောင်း-နည်းလမ်း-နှင့်-စပ်ယှဉ်သော-ဆက်စပ်သော-ပတ်သက်သော။ သြပါယိကန္တိ ဥပါယပဋိသံယုတ္တံ။ ဝဇီရ။ ၄၁ရ။ သြပါယိကန္တိ ဥပါယပဋိသံယုတ္တံ ဟေ ဥပဇ္ဈာယဂုဟဏံ။ သာရတ္ထ၊၃။၂၃၂။

ဥပါယပထမနသိကာရလက္ခဏ (တိ) [ဥပါယ ပထမနသိကာရလက္ခဏ] သင့်လျော်သော အကြောင်းအားဖြင့် နှလုံးသွင်းခြင်း လက္ခဏာ ရှိသော။ အယ် ဝုစ္စတီတိ အယ် ဥပါယ-ပထမနသိကာရလက္ခဏော ယောနိသော-မနသိကာရော နာမ ဝုစ္စတိ။ မဋ္ဌ၊၁။၁၄၉။

ဥပါယပယောဂ (ပု) [ဥပါယ+ပယောဂ] သင့်လျော်သောအကြောင်း-နည်းမှန်လမ်းမှန်-အားဖြင့် အားထုတ်ခြင်း။ သမ္မာပယောဂေါ ဥပါယပယောဂေါ ဉာယာရမ္ဘော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၀၊(-၁၅)။

ဥပါယပရိဂ္ဂဟ (ပု) [ဥပါယ+ပရိဂ္ဂဟ] အကြောင်းမှန်ကိုသိမ်းဆည်းခြင်း။ အသမ္မာနော ဥပါယ-ပရိဂ္ဂဟေ အနုပါယပရိဝဇ္ဇနေ စ သမ္မုယ္ဟတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၄၉။ မဋ္ဌ၊၁။၂၄၈။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၁၆။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၃။ ဥပါယပရိဂ္ဂဟေတိ ဇတ္ထ သီလဝိသောဓနာဒိ,ဂဏနာဒိ,ဥဂ္ဂဟကော-သလ္လာဒိ စ ဥပါယော။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၂၉၄။ မဋ္ဌ၊၁။၃၄၄။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၅၅။

ဥပါယပရိစ္စာဂ— ဥပါယာပရိစ္စာဂ-ကြည့်။

ဥပါယပရိယေသနစိတ္တ (နာ) [ဥပါယပရိယေသန+စိတ္တ] အကြောင်းကို ရှာမှီးသော စိတ်။ တဿ စိတ္တဿ ဥပါယပရိယေသနစိတ္တံ တတောပိ စိတ္တတရံ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၉၉။ ဥပါယ-ပရိယေသနစိတ္တန္တိ ဟတ္ထပါဒါ ဧဝံ လိခိ-တဗ္ဗာတိအာဒိနာ ယထာဝုတ္တဥပါယဿ ဧဝ ပုဗ္ဗေ ပဝတ္တဿ ဘူမိပရိကမ္မဝဏ္ဏဓာတုသမ္မာ-ယောဇနုပါယဿ စ ဝသေန ပဝတ္တံ စိတ္တံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၅၃။

ဥပါယပုစ္ဆာ (ထီ) [ဥပါယ+ပုစ္ဆာ] အကြောင်းကိုမေးသော ပုစ္ဆာ။ ကိန္တိ ဝေ အဓိဂတန္တိ ဥပါယပုစ္ဆာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၈၁။ မဋ္ဌ၊၄။၆၄။ ဥပါယ ပုစ္ဆာတိ အဓိဂမုပါယပုစ္ဆာ။ သာရတ္ထ၊၂။၂၈၃။ မဋီ၊၃။၂၈၅။

ဥပါယပ(ပ္ပ)ဓာန (ပု၊နာ) [ဥပါယ+ပဓာန] အကြောင်းမှန်-နည်းလမ်းမှန်-အားဖြင့် အားထုတ်ခြင်း။ သံဝိဂ္ဂဿ စ ယောနိသော ပဓာနန္တိ ဧဝံ သံဝေဂဇာတဿ ဥပါယပဓာနံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၆၆။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၉၆။ ဥပါယပဓာနန္တိ ဥပါယေန ပဝတ္တေတဗ္ဗံ ဝီရိယံ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၈၃။ (-မဋ္ဌ၊၃။၁၆၈။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၃၄။) သမ္မပ္ပ-ဓာနာတိ ကာရဏပ္ပဓာနာ ဥပါယပ္ပဓာနာ ယောနိသောပဓာနာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၇၆။ (-မူလဋီ၊၂။၁၆၂။)

ဥပါယမဂ္ဂ (ပု) [ဥပါယ+မဂ္ဂ] သင့်သောအကြောင်းဟူသော-နည်းလမ်း-လမ်းစဉ်။ အရဟတ္တ-ဉာဏသခါတဿ မောနဿ ပထေသု ဥပါယ-မဂ္ဂေသု သတ္တတိသဟေဓိပကၠိယဓမ္မေသု။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၉၄။ (-သာရတ္ထ၊၃။၄၆။)

ဥပါယမဂ္ဂညူ (တိ) [ဥပါယမဂ္ဂ+ဉယ+ရူ] သင့်သော အကြောင်းဟူသော-နည်းလမ်း-လမ်းစဉ်-ကို သိသော၊သူ။ နာ တံ ဥပါယမဂ္ဂညူ (အပ၊၂။၁၂၈)တိ တံ နိဗ္ဗာနာဓိဂမူပါယဘူတ-မဂ္ဂညူ နာ အဟောသိတိ အတ္ထော။ အပ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၃၅။

ဥပါယမနသိကာရ (ပု) [ဥပါယ+မနသိကာရ] သင့်လျော်သောအကြောင်း-နည်းလမ်း-အားဖြင့် နှလုံးသွင်းခြင်း၊ (ကုသိုလ်ဖြစ်ခြင်း၏) အကြောင်းဖြစ်သော နှလုံးသွင်းခြင်း။ ဥပါယ-မနသိကာရာ(ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၅၁)တိ ဥပါယေန မနသိ-ကရဏတော မနသိကာရဿ ပဝတ္တနတော။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၄၈။ ဥပါယမနသိကာရော(ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၃၆)တိ ကုသလဓမ္မပ္ပဝတ္တိယာ ကာရဏ-ဘူတော မနသိကာရော။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၂၁၁။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၉၅။)

ဥပါယမနသိကာရပရိယာယ (ပု) [ဥပါယမန

သိကာရ+ပရိယာယ] ဥပါယမနသိကာရ၏ ပရိယာယ်။ ဣဒါနိ တံ ဥပါယမနသိကာရ-ပရိယာယံ ယောနိသောမနသိကာရံ သရူပ-တော...ဝုတ္တံ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၄၈။

ဥပါယမနသိကာရသမ္ပတ္တိ (ထီ) [ဥပါယမနသိကာရ+သမ္ပတ္တိ] သင့်လျော်သော အကြောင်း-နည်းလမ်းအားဖြင့် နှလုံးသွင်းခြင်း၏ ပြည့်စုံခြင်း။ ယောနိသောမနသိကာရသမ္ပဒါတိ ဥပါယမနသိကာရသမ္ပတ္တိ။ သံ၊ဋီ၊၃။၁၆၉။

ဥပါယယောနိသောအတ္ထဒီပကတာ (ထီ) [ဥပါယ+ယောနိသော+အတ္ထ+ဒီပက+တာ] ဥပါယအနက် ယောနိသောအနက်ကိုပြသည်၏ အဖြစ်။ သမ္ဘာသဒ္ဒသ ဥပါယယောနိသောအတ္ထဒီပ-ကတံ သန္ဓာယ ဥပါယပွဓာနာ ယောနိသော-ပဓာနာတိ ဝုတ္တံ။ မူလဋီ၊၂။၁၆၂။

ဥပါယဝန္တု (တိ) [ဥပါယ+ဝန္တု] သင့်လျော်လျက်ပတ်သော အကြောင်း ရှိသော၊သူ။ ဓေနုတောပိ ဟိ ဥပါယဝန္တာနံယေဝ ခီရ-ပဋိလာဘော ဟောတိ။ သာရတ္ထ၊၁။ရ၁။

ဥပါယဝိနိဗဒ္ဓါနုဗြူဟန (တိ) [ဥပါယဝိနိဗဒ္ဓ+အနုဗြူဟန] သင့်လျော်သောအကြောင်းကို တားမြစ်နှောင့်ယှက်တတ်သောတရားကို အဖန်ဖန် ပွားခြင်း။ သြလီယနာတိဓာဝနာပရိဂ္ဂိဟော ဥပါယဝိနိဗဒ္ဓါနုဗြူဟနာ မိစ္ဆာဘိနိဝေသ-သမန္နာဂမော။ မ၊ဋီ၊၁။၁၂၀။

ဥပါယဝိနိဗန္ဓဝိဓမန (နာ) [ဥပါယဝိနိဗန္ဓ+ဝိဓမန] သင့်လျော်သောအကြောင်းကို တားမြစ်နှောင့်ယှက်တတ်သောတရားကို မှုတ်လွှင့်ပယ်ရှားခြင်း။ သြလီယနာတိဓာဝနာဝိသေသေန် ဥပါယဝိနိ-ဗန္ဓဝိဓမနံ မိစ္ဆာဘိနိဝေသာနုသာရီဘာဝေါ။ သံ၊ဋီ၊၁။၅၂။

ဥပါယဝိရိယ (ပု) [ဥပါယ+ပဝတ္တ+ဝိရိယ] သင့်လျော်လျက်ပတ်သော-နည်းလမ်း-အစီအရင်-အားဖြင့်ဖြစ်သော အားထုတ်မှု။ ဥပါယ-ဝိရိယေနာ(သံ၊ဋ၊၁။၁၅၅)တိ အနုပွန္နာကုသ-လာနံ အနုပ္ပါဒနာယ ဝိဓိနာ ပဝတ္တဝိရိယေန။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၀၃။

ဥပါယသန္ဓဿန (နာ) [ဥပါယ+သန္ဓဿန] သင့်လျော်သောအကြောင်းကို ပြခြင်း။ ဥပါယသန္ဓ-ဿနတ္တံ ဝုတ္တံ။ ပဋိသံ၊ဋ၊၁။၃၁၂။ (-သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၁။၃၄၃။)

ဥပါယသမဂ္ဂီ (တိ) [ဥပါယ+သမဂ္ဂီ] သင့်လျော်-လျောက်ပတ်-သော အကြောင်းနှင့်ပြည့်စုံသော၊သူ။ ဥပါယသမဂ္ဂီနံယေဝ နိပ္ပဇ္ဇနဘာဝံ ဒဿေန္တော "ဓေနု ဝိယ ခီရ" နွဲ့ အာဟ။ ဝိမတိ၊၁။၁၉။

ဥပါယသမ္ပဒါ (ထီ) [ဥပါယ+သမ္ပဒါ] ပြည့်စုံသော အကြောင်း၊ အသင့်အားဖြင့် အားထုတ်ခြင်း။ ဥပါယသမ္ပဒါယေတမဓိဝစနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၆။ ဥပါယသမ္ပဒါယာတိ သမ္ပန္နဥပါယသ၊ ဥယာ-ရမ္ဘဿာတိ အတ္ထော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၀။

ဥပါယသမ္ပန္န (တိ) [ဥပါယ+သမ္ပန္န] အကြောင်း-ဥပါယ်-နည်းပရိယာယ်-နှင့်ပြည့်စုံသော၊သူ။ ထေရော "ဥပါယသမ္ပန္နော သာမဏေရော"တိ ဝါသိဖလံ ပဝေသေတ္တာ အဒါသိ။ အဘိ၊ဋ၊ ၂။၄၃၀။

ဥပါယသမ္ဟာဒန (နာ) [ဥပါယ+သမ္ဟာဒန] အကြောင်းမှန်၏ ပြည့်စုံခြင်းကို ပြီးစီးစေခြင်း။ မုဆ္ဆနဿ ဥပါယသမ္ဟာဒနတ္ထံ။ ပဋိသံ၊ဋ၊၁။၂၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၉၀။ ဥပါယသမ္ဟာဒနတ္ထန္တိ အနိစ္စာ-ဒိဝသေန သုဋ္ဌု ပရိဂ္ဂဏှံ ပရိမဒ္ဒနာ ဥပါယော၊ တဿ သာဓနတ္ထံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၅၄။

ဥပါယသမ္ဟာဒိတ (တိ) [ဥပါယ+သမ္ဟာဒိတ] သင့်လျော်-လျောက်ပတ်-သော အကြောင်း

အားဖြင့်ပြီးစေအပ်သော။ ပညာပရိကၠာမိတေသု ဥပါယသမ္ဘာဒိတေသု။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၂။ရ၈။

ဥပါယသဟိတ (တိ) [ဥပါယ+သဟိတ] အ ကြောင်း-ဥပါယ်-နှင့်တကွဖြစ်သော။ ကုသ-လသ ကရကာကရကေသု အာဒီနဝါနိသံသ-ပစ္စဝေက္ခဏ် ပရေဟိ ဥဿာဟနန္တိ ဧဝမာဒိ-ဥပါယသဟိတေန။ မူလဋီ၊၁။၉၉။

ဥပါယာစိက္ခဏ (နာ) [ဥပါယ+အာစိက္ခဏ] အကြောင်း-နည်းလမ်း-ကို ပြောကြားခြင်း၊ ဒါနဂ္ဂံ ပန ဣမေသံ ဒသေန္တော ဥပါယာ-စိက္ခဏေန ပိတိံ ဥပ္ပါဒေန္တော။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၁၁၄။

ဥပါယာဇာနန (နာ) [ဥပါယ+အဇာနန] အ ကြောင်းမှန်-ဥပါယ်-နည်းပရိယာယ်-ကို မသိ ခြင်း။ တဿ ဥပဒ္ဒဝဿ အဘာဝေ ဥပါယာ-ဇာနနတော အယံ အသဗ္ဗညူတိ ဟေတုပတိ-ရူပကမဟေတုံ ဝတ္တာ။ ဝဇီရ။၁၄ဖ။

ဥပါယာပရိစ္စာဂ (ပု) [ဥပါယ+အပရိစ္စာဂ] သင့်လျော်သောအကြောင်းကိုမစွန့်ခြင်း။ မုဌ္ဌဿတိ ဥပါယာပရိစ္စာဂေ အနုပါယာပရိဂ္ဂဟေ စ အသမတ္ထော ဟောတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၄၉။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၄၈။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၁ဖ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ဖ၃။ (အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၂။၂၀၉-၌ ဥပါယပရိစ္စာဂ-ဟု ရှိနေသည်။ ရှိသည့်အတိုင်းလည်း "အကြောင်းကိုစွန့်ခြင်း" ဟု ဘာသာဋီကာ၌ အနက်ပေးထားသည်။)

ဥပါယာသ (ပု) [ဥပ+အာ+ယသ+ဏ။ ဥပါ-ယာသေတိ ဥပတာပေတိတိ ဥပါယာသော။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၀၉] လွန်ကဲသော-အားကြီးသော-ပြင်းစွာ-လွန်စွာ-ပင်ပန်းခြင်း၊ စိတ်၏ ပင်ပန်းခြင်း။ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ သောကပရိဒေဝဒုက္ခဒေါမန-သုပါယာသာ။ ဒီ၊၁။၃၃။ မဟာနိ။၄။ (-ဒီ၊ ၂။၂၄၄။ အံ၊၁။၅၂၊၄၃၉။ ဣတိဝုတ်။၂ရ၁။ အဘိ၊ဝိ၊၁၀၅။) ဝိသာဒလက္ခဏော ဥပါယာ-သော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁၂။ ဘုသော အာယာသော ဥပါယာသော။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၂၅။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၇၈။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။ရ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၁၅။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၉။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၂ရ၈။ အံ၊ဌီ၊၂။၅၊၃၂၂ဖ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဌီ၊၂။၂၀၁။) ဥတိဗျသနာဒိနာ ဖုဋ္ဌဿ ပရိ-ဒေဝေနာပိ (ပရိဒေဝနာယပိ) အသက္ကုဏန္ဓဿ အန္ဓောဂတသောကသမုဋ္ဌိတော ဘုသော အာယာသော ဥပါယာသော။ ဒီ၊ဌီ၊၁။၁ရဖ။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊၁။၄၅၁။

ဥပါယာသကိလေသ (ပု) [ဥပါယာသ+ကိလေသ] ပြင်းစွာပင်ပန်းခြင်းကိလေသာ။ ဗဟုပါယာ-သာတိ ဒိဋ္ဌမမ္မိကသမ္ဘရာယိကော ဥပါယသ-ကိလေသောယေဝတ္ထ ဗဟု။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ဖ၃ရ။

ဥပါယာသဓမ္မ (တိ) [ဥပါယာသ+ဓမ္မ] ပြင်းစွာ-လွန်စွာ-ပင်ပန်းခြင်းသဘောရှိသော၊သူ။ သောကပရိဒေဝဒုက္ခဒေါမနဿုပါယာသဓမ္မာ သတ္တာ သောကပရိဒေဝဒုက္ခဒေါမနဿုပါ-ယာသေဟိ ပရိမုစ္စန္တိတိ။ သံ၊၃။၃။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ရ၈။ သောကဓမ္မတော ပရိဒေဝဓမ္မတော ဥပါယာ-သဓမ္မတော။ ပဋိသံ။၄၁၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၄ဖ၊၂ရ၉။ သောကပရိဒေဝဥပါယာသဟေတုတာယ သောကပရိဒေဝဥပါယာသဓမ္မတော။ ပဋိသံ၊ ဌ၊၂။၃၁ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၄၈။

ဥပါယာသနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥပါယာသ+နိဒ္ဒေသ] ဥပါယာသကို အကျယ်ဝေဖန်ပြရာ။ ဥပါယာ-သနိဒ္ဒေသေ အာယာသနဌေန အာယာသော။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁၄၄။

ဥပါယာသနာ (ထီ) [ဥပ+အာယာသနာ] ပြင်း-စွာပင်ပန်းခြင်း။ အာယာသနာ ဥပါယာသနာ အာယာသိတတ္တံ။ ပဋိသံ။၃၈။ အာယာသနာ-လည်းကြည့်။

ဥပါယာသပရိယောသာန (တိ) [ဥပါယာသ+ပရိ ယောသာန] ဥပါယာသအဆုံးရှိသော။ ကော-ဒသာဟိတိ ရာဂါဒီဟိ ဥပါယာသပရိယော-

သာနေဟိ ကောဒသဟိ သန္ဓာပနဌေန အဂ္ဂိဟိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၂ရ။

ဥပါယာသဗဟုလ (တိ) [ဥပါယာသ+ဗဟုလ] များသော စိတ်ပင်ပန်းခြင်းရှိသော၊ စိတ်ပင်ပန်းခြင်းများသောသူ။ ကောဓနော ဟောတိ ဥပါယာသဗဟုလော။ အံ၊၁။၁၂၁။ ဣတိဝုတ်၊ ၆။၃၂၄။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၆၁။ (–ဇာ၊၆၊၂။၂၅၃။)

ဥပါယာသသံကိလေသ (ပု) [ဥပါယာသ+သံကိလေသ] ပြင်းစွာပင်ပန်းခြင်း ကိလေသာ။ ဥပါယာသသံကိလေသေဟိ ဗဟုပါယာသာ။ မ၊၆၊၃။၃၀။

ဥပါယာသသဟိတ (တိ) [ဥပါယာသ+သဟိတ] ပြင်းစွာပင်ပန်းခြင်းနှင့်တကွ ဖြစ်သော။ သဥပါ-ယာသန္တိ ဥပါယာသသဟိတံ။ မဟာနိ၊၆။၂၆၄။

ဥပါယာသိတ (နာ) [ဥပ+အာ+ယသ+တ။ ဥပါယာသ+ဣတ] ပြင်းစွာပင်ပန်းသော၊ သူ။ အာယာသိတတ္တံ ဥပါယာသိတတ္တံ။ ပဋိသံ။၃၈။ ဥပါယာသိတဘာဝေါ ဥပါယာသိတတ္တံ။ ပဋိသံ၊ ၆၊၁။၁၄၄။

ဥပါယိဒ္ဓိပါဒ (ပု) [ဥပါယ+ဣဒ္ဓိပါဒ] အကြောင်းဖြစ်သော ဣဒ္ဓိပါဒ်။ နာ ဥပါယိဒ္ဓိပါဒေါတိ အာဟ ဥပါယောစာတိ အာဒိ။ အနုဋီ၊၂။၁၆ရ။

ဥပါယိဒ္ဓိပါဒဒဿန (နာ) [ဥပါယိဒ္ဓိပါဒ+ဒဿန] အကြောင်းဖြစ်သောဣဒ္ဓိပါဒ်ကိုပြခြင်း။ ဥပါ-ယိဒ္ဓိပါဒဒဿနတ္ထမေဝ ဟိ နိဿယိဒ္ဓိပါဒ-ဒဿနံ ကတံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၁၂။ မူလဋီ၊၂။၁၆ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၉။ နေတ္တိ၊ဋီ။၅၃။ ဥပါယိဒ္ဓိပါဒ-ဒဿနတ္ထမေဝါတိ ဆန္ဒာဒိကေ ဓုရေ ဇေဋ္ဌကေ ပဗ္ဗင်္ဂမေ ကတ္တာ နိဗ္ဗတ္တိတသမာဓိ (ဆန္ဒာဓိပ-တိသမာဓိတိ) ဆန္ဒာဒိနံ ဣဒ္ဓိယာ အဓိဂမူပါယ-ဒဿနံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၁၂။ အနုဋီ၊၂။၁၆၆။

ဥပါရဒ္ဓ (တိ) [ဥပ+အာ+ရဘ+တ] ဖိနှိပ်-နှိပ်စက်-ညှဉ်းဆဲ-အပြစ်တင်-အပ်သော၊သူ။ ယေဟိ အညတိတ္ထိယာ ဥပါရဒ္ဓါဝ ဇာနန္တိ ဥပါရဒ္ဓသ္မာတိ။ အံ၊၃။၄၄၃။ ဥပါရဒ္ဓါဝ ဇာနန္တိ ဥပါရဒ္ဓသ္မာတိ ဝိရဒ္ဓါ နိဂ္ဂဟိတာ ဧဝံ ဇာနန္တိ "ဝိရဒ္ဓါ မယံ နိဂ္ဂဟိတာ မယံ၊ အာရောပိတောနာ ဒေါသော"တိ။ အံ၊၆၊၃။၃၃၆။

ဥပါရမတိ (ကြို) [ဥပ+အာ+ရမု+အ+တိ] ကြဉ်ရှောင်၏။ သောဟံ ကထံ ဇေတ္တာ ဥပါရ-မေယ္ယံ။ ဇာ၊၂။၁၄၃။ ဇာ၊၆၊၅။၅၃၉။

ဥပါရမေယျံ (ကြို) [ဥပ+အာ+ရမု+အ+ဧယျံ] ကြဉ်ရှောင်နိုင်ရာ၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပါရမ္ဘ (ပု) [ဥပ+အာ+ရဘ+အ။ ဓာန်၊ဋီ။၅၈၃။ ဥပ+အာရမ္ဘ။ ပါ၊ဂံ၊သစ်၊၁။၁ရ၅] ချုတ်ချယ်-စွပ်စွဲကဲ့ရဲ့-အပြစ်တင်-မြည်တွန်-ခြင်း၊ ကပ်၍စကား၊ပြင့် ညှဉ်းဆဲနှိပ်စက်-အပြစ်ပြု၍ ထိပါး-ပုတ်ခတ်-ခြင်း။ တတ္ထ ကတမော ဥပါရမ္ဘော၊ ယော ဥပါရမ္ဘော အနုပါရမ္ဘော။ အဘိ၊ဝိ၊ ၃ရရ။(–အံ၊၁။၁၉၉။ ဒီ၊ဋ၊၁။ ၂၈၅။ မ၊ဋ၊၄။၉၆။) တတ္ထ ဥပါရမ္ဘနဝသေန ဥပါရမ္ဘော။ ... အယံ ပရဝဇ္ဇာနုပဿနလက္ခဏော ဥပါရမ္ဘော နာမ။ အဘိ၊ဋ၊ ၂။၄ရ၁။ ဥပေစ္စ ပရဿ ဝါစာယ အာရမ္ဘနံ ဗာဓနံ ဥပါရမ္ဘော၊ ဒေါသဒဿန-ဝသေန ဃဋ္ဋနန္တိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၃၄၄။ (–မ၊ဋီ၊၃။၃၁၀။) အာရမ္ဘနံ အာရမ္ဘော၊ ဘုသော အာရမ္ဘော ဥပါရမ္ဘော၊ တထာ။ ပရဿ ဝါဒေ ဒေါသာရောပနန္တိ အတ္ထော။ (မဏိဒီပ)။ ပါ၊ဂံ၊ သစ်၊၁။၁ရ၅။ ပရူပါရမ္ဘ–လည်းကြည့်။

ဥပါရမ္ဘကထာ (ထီ) [ဥပါရမ္ဘ+ကထာ] ထိပါး-ထိခိုက်-ချုတ်ချယ်-ကဲ့ရဲ့-အပြစ်တင်-ကြောင်းဖြစ်သောစကား။ သာရမ္ဘကထာတိ ဥပါရမ္ဘ-ကထာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၆၈။

ဥပါရမ္ဘကရ (တိ) [ဥပါရမ္ဘ+ကရ] ချုတ်ချယ်-ထိပါး-ခြင်းကို ပြုတတ်သော၊ မလျော်-

မလျှောက်ပတ်-သော။ အည် ဥပါရမ္ဘကရံ သုတ္တံ အာဟရတိ။ မ၊၁၂။၂၅၅။ သာရတ္ထ၊ ၃။၄၀။ အည် ဥပါရမ္ဘကရန္တိ ယထာ နိက္ခိတ္တ-သုတ္တတော အည် တသ အနနုလောက် သုတ္တံ အာဟရတိ။ မ၊ဋီ၊၂။၁၈၉။

ဥပါရမ္ဘစိတ္တ (တိ) [ဥပါရမ္ဘ+စိတ္တ] ချုတ်ချယ်-ကဲ့ရဲ့-အပြစ်တင်-ကြောင်း စိတ်ရှိသော၊ အပြစ်တင်လိုသောစိတ်ရှိသော၊သူ။ ဥပါရမ္ဘစိတ္တောဓမ္မံ သုဏာတိ ရန္ဓဂဝေသီ။ အံ၊၂။၁၅၅။ ဥပါ-ရမ္ဘစိတ္တောတိ နိဂ္ဂဟာရောပနစိတ္တော။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၅၄။ ဥပါရမ္ဘစိတ္တော ဒုမ္မေဓော။ ထေရ။ ၂၇၉။ (-သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၆၃။) ဥပါရမ္ဘစိတ္တောတိ သာရမ္ဘစိတ္တော၊ ဒေါသာရောပနာဓိပ္ပါယောတိ အတ္ထော။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၆၈။

ဥပါရမ္ဘတိ (ကြို) [ဥပ+အာ+ရဘ+အ+တိ] ချုတ်ချယ်၏၊ အပြစ်တင်၏။ ဧဝံ ဥပဝေဒယျ စေဝ ဥပါရမ္ဘေယျ စ ဂရဟေယျ စ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၀။

ဥပါရမ္ဘနာ (ထီ) [ဥပ+အာ+ရဘ+ယု] ချုတ်ချယ်-ကဲ့ရဲ့-အပြစ်တင်-ခြင်း။ ဥပါရမ္ဘနာ အနုပါ-ရမ္ဘနာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၈၁။

ဥပါရမ္ဘပရိယေသန (ထီ၊နာ) [ဥပါရမ္ဘ+ပရိယေသန] ချုတ်ချယ်-ကဲ့ရဲ့-အပြစ်တင်-ခြင်းကို ရှာမှီး-ရှာဖွေ-ခြင်း။ ရန္ဓဂဝေသီတာယ ဥပါရမ္ဘ-ပရိယေသနဝသေန ကာဠကဓမ္မံ သြက္ကာမမာနာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၇။

ဥပါရမ္ဘဘယ (နာ) [ဥပါရမ္ဘ+ဘယ] ကဲ့ရဲ့-အပြစ်တင်-ခြင်း ဘေး။ နိန္ဒာဗျာရောသဥပါ-ရမ္ဘဘယာ။ မ၊၃။၁၂၂။ (-သံ၊၂။၆၀။ အံ၊၁။ ၃၄၀။ နိန္ဒာဗျာရောသဥပါရမ္ဘဘယာတိ အတ္ထနော နိန္ဒာဘယေန ဃဋ္ဋနဘယေန ဥပဝါဒဘယေန စာတိ အတ္ထော။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၉၆။ (-သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၆။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၅၈။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၈၉။) သဟဓမ္မေန ပရေန အတ္ထနော ဥပရိ ကာတဗ္ဗနိဂ္ဂဟော ဥပါရမ္ဘော။ ဂရဟတော ပရိတ္တာသော ဥပါ-ရမ္ဘဘယံ။ တံ ပန အတ္ထတော ဥပဝါဒဘယံ ဟောတိတိ အာဟ ဥပဝါဒဘယေနာတိ။ မ၊ ဋီ၊၃။၃၁၀။ ဥပါရမ္ဘဘယေနာတိ ပရူပဝါဒ-ဘယေန။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၇၄။ (-အံ၊ဋီ၊၂။၂၇၉။)

ဥပါရမ္ဘမောစန (နာ) [ဥပါရမ္ဘ+မောစန] စွပ်စွဲ-ကဲ့ရဲ့-အပြစ်တင်-ခြင်းမှ လွတ်ခြင်း။ အတ္တနော ဥပါရမ္ဘမောစနတ္ထာယ "တေ မာ ဘဝိ"န္တိ အာဒိ-ဝစနံ အဝေါစုံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၅။ (-သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၀၄။) အတ္တနော ဥပါရမ္ဘမောစနတ္ထာယာတိ အာစရိ-ယေန အမ္မဋ္ဌေန စ အတ္တနော အတ္တနော ဥပရိ ပါပေတဗ္ဗဥပဝါဒဿ အပနယနတ္ထံ။ ဒီ၊ ဋီ၊၁။၃၀ ၂။

ဥပါရမ္ဘဝတ္ထုမည (တိ) [ဥပါရမ္ဘ+ဝတ္ထု+မည] အပြစ်တင်-ကဲ့ရဲ့ဖွယ်-အကြောင်းအရာဟု မှတ်ထင်သော၊သူ။ (ကြို၊ဝိ) အပြစ်တင်-ကဲ့ရဲ့ ဖွယ်-အကြောင်းအရာဟု မှတ်ထင်၍။ ဗာလာ ဥပါရမ္ဘဝတ္ထုမည် အမူလကမ်ဗိ နံ အာရောပေန္တာ ဥဂ္ဂေါသေန္တိ။ မ၊ဋီ၊၃။၁၆၁။ (ဥပါရမ္ဘဝတ္ထုမညာ-ဟုရှိကပိုသင့်မည်ထင်သည်။)

ဥပါရမ္ဘာဓိပ္ပါယ (ပု) [ဥပါရမ္ဘ+အဓိပ္ပါယ] ကပ်၍ စကားဖြင့် သူတပါးကို ထိပါး,ပုတ်ခတ်,ညှင်းဆဲ, နှိပ်စက်လိုခြင်း။ (တိ)(၂) ကပ်၍ စကားဖြင့် သူတပါးကို ထိပါး,ပုတ်ခတ်,ညှင်းဆဲ, နှိပ်စက်လိုသော၊သူ။ ဥပါရမ္ဘာဓိပ္ပါယေန ဝါဒံ အာရော-ပေတုကာမာ ဟုတ္တာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၈၅။ ဥပေစ္စ ပရဿ ဝါစာယ အာရမ္ဘနံ ဗာဓနံ ဥပါရမ္ဘော၊ ဒေါသဒဿနဝသေန ဃဋ္ဋနန္တိ အတ္ထော၊ တေနာဟ ဥပါရမ္ဘဓိပ္ပါယေန ဝါဒံ အာရောပေ-တုကာမာ ဟုတ္တာတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၃၄၄။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၂။၃၄၃။ (တိ)(၂) ဥပါရမ္ဘာဓိပ္ပါယော ဝဒတိ ဧတေနာတိ ဝါဒေါ။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၂၂။

ဥပါရမ္ဘာနိသံသ (တိ) [ဥပါရမ္ဘ+အာနိသံသ]

ချုပ်ချယ်-ကဲ့ရဲ-အပြစ်တင်-ခြင်း ဟုဆိုအပ်-သော အကျိုးရှိသောကုသိုလ်။(သူတပါးတို့၏ဝါဒ၌ အပြစ်တင်ခြင်းအကျိုးရှိကုန်သည်။(ပါ။ဂံ၊သစ်၊ ၁။၁၇၉။) တေ ဥပါရမ္ဘာနိသံသာ စေဝ ဓမ္မပရိယာပုဏ္ဏန္တိ ဣတိဝါဒပွေမောက္ခာနိသံသာ . စ။ မ၊၁။၁၈၆။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၉။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၂။ အဘိ၊ဌ၊ ၁။၂၄။ တေ ဥပါရမ္ဘာနိသံသာ စေဝါတိ တေ ပရေသံ ဝါဒေ ဒေါသာရောပနာနိသံသာ ဟုတ္တာ ပရိယာပုဏ္ဏန္တိတိ အတ္ထော။ မ၊ဌ၊၂။၁၃။ သာရတ္ထ၊၁။၈၃။ (-သံ၊၃။၆၆။ သံ၊ဌ၊၃။၁၈၃)။

ဥပါရမ္ဘိတဗွ (တိ) [ဥပ+အာ+ရဘ+တဗ္ဗ] ထိပါး-ချုပ်ချယ်-အပ်သော။ သဥပါရမ္ဘာနိ ပတိရူပ-ကေန ဥပါရမ္ဘိတဗ္ဗတော။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၃၉၀။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊ ၂။၄၁၄။

ဥပါရမ္ဘယျ (ကြို) [ဥပ+အာ+ရဘ+အ+ဧယျ] ချုတ်ချယ်ရာ၏၊ အပြစ်တင်ရာ၏။ ဥပါရမ္ဘတိ-ကြည့်။

ဥပါရူဠ (တိ) [ဥပ+အာ+ရုဟ+တ] တက်သော၊ အထ မဟာပုရိသော ပုဏ္ဏမဒိဝသေ ဂဂနတလံ ဥပါရူဠေ စန္ဒေ စန္ဒဝိမာနံ ဖာလေတ္တာ။ သုတ္တနိ၊ ဌ၊၁။၁ရ၀။

ဥပါလိ (ပု). [ဥပ+အာ+လီ+ဏ္ဍ။ အပ၊ဌ၊၁။၃၁၂] ဥပါလိမည်သူ။ ဥပါလိ နာမ နာမေနာ(အပ၊ ၁။၄၄)တိ ကိဉ္စာပိ သော မာတု နာမေန မန္တာ-ကိပုတ္တနာမော၊ အနုရုဒ္ဓါဒီဟိ ပန သဟ ဂန္ဓာ ပဗ္ဗဇိတတ္တာခတ္တိယာနံ ဥပ သမီပေ အလ္လီနော ယုတ္တော ကာယစိတ္တေဟိ သမဂ္ဂီဘူတောတိ ဥပါလိတိ နာမေန။ အပ၊ဌ၊၁။၃၁၂။

သာသနာတော်ကျမ်းတို့၌ ဥပါလိ အမည်ဖြင့် မထေရ်နှစ်ပါး၊ သူကြွယ်တစ်ဦး၊ သူငယ်တစ်ဦး ဟူ၍ (၄)ဦးတွေ့ရ၏။ မထေရ်တစ်ပါးမှာ ဘဒ္ဒိယ, အနုရုဒ္ဓါ, အာနန္ဒာ, ဘဂု, ကိမိလ, ဒေဝဒတ်တို့နှင့်အတူ ရဟန်းပြုသော ၎င်းတို့၏ ဆတ္တာသည်ဖြစ်ခဲ့သော**ဥပါလိမထေရ်**ဖြစ်သည်။ အကျယ်ကို-ဝိ၊၄။၃၃၆-၃၃၉-ကြည့်။

ထိုဥပါလိမထေရ်အား ဘုရား၊ရှင်ကိုယ်တော်တိုင် ဝိနည်းပိဋကကိုသင်ပေးတော်မူသည်၊ ဘာရုကစ္ဆကဝတ္ထု၊ အဇ္ဇုကဝတ္ထု၊ ကုမာရကဿပဝတ္ထုတို့ကို ဘုရား၊ရှင်၏ ရှေဘုဏ်တော်နှင့်နီးနှောတိုက်ဆိုင်မိအောင် အဆုံးအဖြတ်ပေးနိုင်သဖြင့် ဝိနည်းအရာ၌ တေဒဂ်ထား၊တော်မူသည်။ အံ၊၁။၂၅။ အံ၊ဌ၊၁။၂၄၁-၂။ အပ၊ဌ၊ ၁။၃၀၈-၉။

ဘာရုကစ္ဆကဝတ္ထုအကြောင်းအရာမှာ-ဘာရုကစ္ဆကအရပ်သား ရဟန်းတစ်ပါးသည် လူ့ဘဝကပေါင်းသင်းခဲ့သော မယား၊ဟောင်း၌ မေထုန်မှီဝဲရသည်ဟု အိပ်မက်မြင်မက်သောကြောင့် ငါရဟန်းမဟုတ်တော့ပြီ၊ လူထွက်အံ့-ဟုကြံ၍ ဘာရုကစ္ဆကအရပ်သို့ပြန်သွားစဉ် အရှင်ဥပါလိနှင့်တွေ့၍ ထိုအကြောင်းစုံကို လျှောက်ထား၊ရာ" ငါ့ရှင် အိပ်မက်၌ မေထုန်မှီဝဲသဖြင့် အာပတ်မသင့်ရောက်နိုင်" ဟုဆုံးဖြတ်တော်မူသည်။ ဝိ၊၁။၄၉။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၄၆။ အံ၊ဋီ၊ ၁။၁၈၅။

အဇ္ဇုကဝတ္ထုအကြောင်းအရာမှာ-ဝေသာလီမြို့၌ အရှင်အဇ္ဇုက၏အလုပ်အကျွေး သူကြွယ်တစ်ဦး၌ သားငယ် တစ်ယောက်နှင့် တူငယ်တစ်ယောက်ရှိသည်၊ ထိုသူကြွယ်သည် မကျန်းမာဖြစ်သောအခါ၌ အရှင်အဇ္ဇုကအား"ဤကလေးနှစ်ယောက်တွင် ရတနာသုံးပါး၌ သက်ဝင်ကြည်ညိုမြတ်နိုးသူအား တပည့်တော်၏အမွေခံယူခွင့်ကို ပြောကြား ပေးတော်မူပါ" ဟုလျှောက်ထား၊မှာကြား၍ ကွယ်လွန်လေ၏။ သူကြွယ်၏ သားအရင်းသည် ရတနာသုံးပါး၌ သက်ဝင်ယုံကြည်မှုမရှိ၊ ကြည် ညိုမြတ်နိုးမှုမရှိ၊ တူတော်သူသည် ရတနာသုံးပါး၌ သက်ဝင်ယုံကြည်မှုရှိ၏၊ ကြည်ညို မြတ်နိုး၏။ ထို့ကြောင့် အရှင်

အဇုကသည် သူကြွယ်၏တူတော်စပ်သူအား သူကြွယ်၏ဥစ္စာစုကို ပေးအပ်လိုက်သည်။ သူကြွယ်၏တူသည် ထိုရသောအမွေအနှစ်ဖြင့် စည်းစိမ်ဥစ္စာပြုလုပ်သည်၊ ပေးလှူသည်၊ ထိုအခါ သားအရင်းသည် အရှင်အာနန္ဒာသို့ ချဉ်းကပ်၍ "အရှင်ဘုရားအာနန္ဒာ သားရင်းကဘခင်၏ အမွေခံ ဖြစ်ပါသလား၊ တူတော်သူက အမွေခံ ဖြစ်ပါသလား" ဟု မေးလျှောက်သည်။ အရှင်အာနန္ဒာက "သားသည် ဘခင်၏အမွေခံ ဖြစ်သည်" ဟု မိန့်တော်မူလိုက်သည်။

ထိုအခါ .သားဖြစ်သူက "အရှင်အဇုကသည် တပည့်တော်တို့၏ ဥစ္စာနှစ်အမွေပစ္စည်းကို သားဖြစ်သူတပည့်တော်အားမပေးဘဲ ဘခင်၏တူဖြစ်သူ, တပည့်တော်နှင့် ညီအကိုတော်စပ်သူအားပေးလိုက်ပါသည်" ဟုလျှောက်ထားသည်။ ထိုအခါ အရှင်အာနန္ဒာက "ငါ့ရှင်ဒကာ အရှင်အဇုကသည် ရဟန်းမဟုတ်တော့ပြီ" ဟုပြောဆိုလေသည်။ ထိုအခါ အရှင်အဇုက က "ငါ့ရှင်အာနန္ဒာ ငါ့အား အဆုံးအဖြတ်ပေးပါ" ဟု ပြောဆိုပြီးလျှင် အရှင်အဇုကနှင့် အရှင်အာနန္ဒာတို့နှစ်ပါးလုံး အရှင်ဥပါလိသို့ သွား၍ အဆုံးအဖြတ် ခံယူကြရာ "ငါ့ရှင်အာနန္ဒာ ဥစ္စာပိုင်ရှင်ဖြစ်သူက ဤဥစ္စာနှစ်ရပိုင်ခွင့်ကို (ဤဥစ္စာနှစ် အမွေခံယူခွင့်ကို) ဤအမည်ရှိသောသူအား ပြောပြပါ, ပေးပါ-ဟု ပြောဆိုတာဝန်ပေးခြင်းခံရသည်ဖြစ်၍ ဥစ္စာပိုင်ရှင်ကရည်ညွှန်းသောသူ အား ပြောပြ, ပေးအပ်သောရဟန်းမှာ အဘယ်အာပတ် သင့်ရောက်နိုင်ပါသနည်း"ဟု အရှင်ဥပါလိက-မေးခွန်းထုတ်သည်။ အရှင်အာနန္ဒာ က တစုံတခုသောအာပတ် မသင့်ရောက်နိုင်ပါ၊ ယုတ်စွအဆုံး ဒုက္ကဋ်အာပတ်မျှပင် မသင့်ရောက်နိုင်ပါ-ဟု ပြန်၍ လျှောက်ထားလေသည်။ ထိုအခါ အရှင်ဥပါလိ က "ငါ့ရှင်အာနန္ဒာ ဤအရှင်အဇုကသည် ဥစ္စာပိုင်ရှင်က ဤဥစ္စာနှစ်ခံစားခွင့်, အမွေခံယူခွင့်ကို ဤအမည်ရှိသူအား ပြောပြပါ, ပေးအပ်ပါ ဟုပြောဆိုတာဝန်ပေးခြင်းခံရသူဖြစ်သည်။ ထိုသို့ တာဝန်ပေးခြင်းခံရသူဖြစ်၍ ဥစ္စာရှင်ရည်ညွှန်းသောသူအား ဥစ္စာနှစ်ခံစားခွင့်, အမွေခံပိုင်ခွင့်ကို ပြောပြ ပေးအပ်ခြင်း ဖြစ်သည်။ ငါ့ရှင်အာနန္ဒာ ထို့ကြောင့် အရှင်အဇုကမှာ အာပတ်မသင့်နိုင်" ဟု ဆုံးဖြတ်ချက်ချလိုက်သည်၊ ထိုဆုံးဖြတ်ချက်ကို ဘုရားရှင်ကြားသိတော်မူ၍ "ရဟန်းတို့ ဥပါလိသည် ကောင်းစွာ ဆုံးဖြတ်အပ်ပြီ"ဟု မိန့်တော်မူ၍ ကောင်းချီးပေးတော်မူ၏။ ဝိ၊၁။၄၄၊၈၅။ အံ၊ဌီ၊၁၊၁၈၅။

ကုမာရကဿပဝတ္ထု ဖြစ်ပေါ်လာပုံမှာ မြတ်စွာဘုရား သာဝတ္ထိပြည် ဇေတဝန်ကျောင်းတော်၌ သီတင်းသုံးစဉ် ရာဇဂြိုဟ် သူဌေးသမီးတစ်ယောက်သည် သိနားလည်သော အချိန်မှီစ၍ ဘိက္ခုနီပြုလုပ်ခွင့်ပေးရန် မိဘများထံ အကြိမ်ကြိမ် ခွင့်တောင်းသည်။ ဘိက္ခုနီပြုခွင့်မပေးသဖြင့် အိမ်ထောင်ပြုလိုက်ရသည်၊ လင့်အိမ်သို့လိုက်ပါ၍ လင်ယောက်ျားနှင့် ပေါင်းသင်းနေထိုင်ပြီး ကိုယ်ဝန်ရရှိလေသည်၊ ကိုယ်ဝန်ရရှိခြင်းကိုမသိဘဲ လင်ယောက်ျားအား ဘိက္ခုနီရဟန်းမပြုခွင့် တောင်းပြန်ရာ အခွင့်ရသဖြင့် ဒေဝဒတ်၏ဩဝါဒခံ ဘိက္ခုနီရဟန်းမများထံ၌ ဘိက္ခုနီရဟန်းမဖြစ်ခွင့်ရလေသည်၊ ထိုရဟန်းမမှာ ကိုယ်ဝန်ရှိလာ, ပေါ်လာသည်ကို သိကြသော ရဟန်းမများက မည်သို့မည်ပုံ ပြုလုပ်ရမည်ကို အရှင်ဒေဝဒတ်အားလျှောက်ထားကြသည်၊ အရှင်ဒေဝဒတ်က မိမိ၏ဩဝါဒခံရဟန်းမများ အရှိန်အစော်မဲ့ မဖြစ်စေနှင့်၊ ရဟန်းမကို လူထွက်စေ ဟု အမိန့်ချလိုက်သည်။ ကိုယ်ဝန်သည် ရဟန်းမက "အကျွန်ုပ်ကို ရဟန်းအဖြစ်မှ မဖျက်ကြပါနှင့်၊ အကျွန်ုပ်သည် ဒေဝဒတ်ကို ရည်စူး၍ ရဟန်းပြုသူမဟုတ်ရပါ၊ လာကြပါ

အကျွန်ုပ်ကို ဇေတဝန်ကျောင်း မြတ်စွာဘုရား ထံသို့ ပို့ပေးကြပါ”ဟု တောင်းဆိုသောကြောင့် မြတ်စွာဘုရားထံသို့ပို့ပေးပြီး ထိုအကြောင်းကို လျှောက်ထားကြရာ မြတ်စွာဘုရားသည် ထိုရဟန်းမ၏ ကိုယ်ဝန်ကို လူ့ဘဝက ရခဲ့သော ကိုယ်ဝန်ဖြစ်ကြောင်း သိပါသော်လည်း ကိုယ်တော်တိုင် အဆုံးအဖြတ်ပေးတော်မမူဘဲ သူတပါးတို့ ကဲ့ရဲ့စွပ်စွဲမှုမှ လွတ်စေခြင်းငှာ ကောသလမင်း, အနာထပိဏ်သူဌေးကြီး, အနာထပိဏ်သူဌေးငယ်, ဝိသာခါဥပါသိကာမ စသောသူတို့ကိုခေါ်စေပြီးလျှင် “အမျိုးလေးပါးတို့မျက်မှောက်၌ ဤရဟန်းမ၏ အမှုကို ရှင်းလင်းဆုံးဖြတ်ပါ”ဟု အရှင်ဥပါလိကို စေခိုင်းလိုက်သည်။

အရှင်ဥပါလိသည် အမျိုးသမီးသဘာဝကို သိနားလည်သော ဝိသာခါဥပါသိကာမကို ခေါ်၍ လုံခြုံသောနေရာ၌ ထိုရဟန်းမ၏ကိုယ်ဝန်ကို စမ်းသပ်စစ်ဆေးစေရာ လူ့ဘဝကရခဲ့သော ကိုယ်ဝန်ဖြစ်ကြောင်း ဝိသာခါ၏ စမ်းသပ်တွေ့ရှိချက်, လျှောက်ထားချက်ဖြင့် ပရိသတ်လေးပါးအလယ်၌ ကိုယ်ဝန်သည်ရဟန်းမအား အာပတ်အပြစ်မရှိ၊ သန့်ရှင်းစင်ကြယ်သူဖြစ်ကြောင်း ဆုံးဖြတ်ချက်ချလိုက်သည်။ မြတ်စွာဘုရားရှင်က ဥပါလိမထေရ်အား “အဓိကရဏ်းကို ကောင်းစွာဆုံးဖြတ်အပ်ပေပြီ”ဟု ကောင်ချီးပေးတော်မူသည်။ မဟာ၊၂။၂၇။ အံ၊၆၊၁။၂၂၁။ ဓမ္မာ၊၆၊၂။၉၂။

အရှင်ဥပါလိသည် ရှစ်ကျိပ်သော မဟာသာဝကကြီးတို့တွင် ပါဝင်သည်။ အံ၊ဌ၊၂။၉၂။ မြတ်စွာဘုရားရှင်သည် သံဃာ့အလယ်၌ ထိုင်နေတော်မူလျှက် “ဘိက္ခုဘိက္ခုနီဝိဘင်း, မဟာဝိဓနက, စူဠဝိဓနက, ပရိဝါတို့၌ ဥပါလိနှင့် တူသူမရှိ”ဟုချီးကြူး မြွှတ်ဟတော်မူသည်။ အရှင်ဥပါလိကိုယ်တိုင်ကလည်း ဝိနည်းအရာ၌ မိမိထက်သာလွန်သူ မရှိကြောင်းကို “မြတ်စွာဘုရား၏သာသနာပြန့်နှံ့ရာခေတ်အတွင်း၌ ဘုရားမှတစ်ပါး (ဘုရားကိုထား၍) ဝိနည်းပိဋကတ်, ဝိနည်းအဆုံးအဖြတ်အရာ၌ ငါနှင့် တူသူမရှိ၊ ငါ့ထက် သာလွန်သူ မရှိ၊ ငါသာ အမြတ်ဆုံး ဖြစ်သည်”ဟု ဖွင့်ဟခဲ့လေသည်။ အပ၊၁။၄၉။ အပ၊၆၊၁။၃၂၄။ ထို့ပြင်ဝိနည်းပိဋကသည် မိမိ(ဥပါလိ)၏ အမြဲနေရာ ကျောင်းဝိဟာ, အိပ်ရာနေရာသဖွယ်ဖြစ်ပုံ၊ အမြဲလျှောက်လှမ်းရာ စင်္ကြံနှင့်လမ်းသဖွယ်ဖြစ်ပုံ၊ စားသောက်စရာ အာဟာရသဖွယ်ဖြစ်ပုံကိုလည်း “ဝိနည်းပိဋကသည် နာယူခြင်း ဆောင်ထားခြင်း နှလုံးသွင်းခြင်း သင်ယူခြင်း မေးမြန်းခြင်း ဖြစ်စေခြင်း၏အစွမ်းဖြင့် ငါ၏ အိပ်ရာနေရာ ဖြစ်၏။ ဝိနည်းပိဋကသည် ဆောင်ထားခြင်း နှလုံးသွင်းခြင်း၏အစွမ်းဖြင့် ငါ၏ အမြဲကျက်စားရာ အစာအာဟာရ ဘောဇဉ်ဖြစ်၏။ ဝိနည်းပိဋကဌ် အပြီးအဆုံးရောက်အောင် တတ်မြောက်၏။ အဓိကရဏ်းလေးပါး, အဓိကရဏ်းငြိမ်းသတ်မှုတို့၌ အပြီးအဆုံးသို့ရောက်အောင် တတ်မြောက်၏။ ပါရာဇိကစသော အာပတ်ခုနစ်ခုတို့၏ငြိမ်းအေးခြင်း၊ အာပတ်မှထမြောက်ခြင်း၌ လိမ္မာနိုင်နင်း၏။ အဓိကရဏ်းလေးပါးတို့၌လည်းကောင်း၊ အဓိကရဏ်းငြိမ်းသတ်မှုခုနစ်မျိုးတို့၌လည်းကောင်း အလွန် ကျွမ်းကျင်လိမ္မာ၏” ဟူ၍ ဖွင့်ဟဝန်ခံခဲ့လေသည်။ အ၊ပ၊၆၊၁။၃၃၂။

အရှင်ဥပါလိ၏ အတိတ်ဆုတောင်း။ အရှင်ဥပါလိ၏ အလောင်းတော်သည် ပဒုမုတ္တရဘုရားရှင်လက်ထက်တော်တွင် ဟံသာဝတီမြို့ အမျိုးသားအိမ်ထောင်စုတစ်ခု၌ ဖြစ်စဉ် မြတ်စွာဘုရားတရားတော်ကို နာယူနေခိုက် ရဟန်းတစ်ပါးကို ဝိနည်းအရာတေဒဂ်ထားတော်မူသည်ကို ဖူးမြင်ရသောကြောင့် ဝိနည်းတေဒဂ်ရာထူးကို ဆုတောင်းခဲ့လေသည်။ ဤဂေါတမ

မြတ်စွာဘုရား လက်ထက်တော်ဝယ် ဆတ္တာသည် အိမ်ထောင်စုဌာပြုစ်၍ ဥပါလိဟူသော အမည်ကို မှည့်ခေါ်ကြလေသည်။ အရှယ်ရောက်သောကာလ သာကီဝင်မင်းသားခြောက်ယောက်တို့နှင့်အတူ အနုပိယ သရက်ဥယျာဉ်၌ သီတင်းသုံးတော်မူသော ဘုရားရှင်ထံ ရဟန်းပြုခဲ့သည်။ အံ၊ဌ၊၁။ ၂၄၁-၂၄၂။

တူတော်အရှင်ဥပါလိမထေရ်။ အရှင်ဥပါလိ၏ တူတော်ဖြစ်သောဥပါလိသည်ကပိလဝတ်မြို့၌ ဥပါလိ၏နှမက ဖွားမြင် သောသူဖြစ်သည်။ အရှယ်ရောက်သောအခါ ဦးရီးတော် အရှင်ဥပါလိထံ၌ ရဟန်းပြုပြီးလျှင် ကမ္မဋ္ဌာန်းသင်ယူပွါးများအားထုတ်ရာ မကြာမီ ရဟန္တာအဖြစ်သို့ရောက်သည်။ တူတော်ဥပါလိသည် ဆရာဖြစ်သော ဦးရီးတော်ဥပါလိ၏ ထံပါး၌ နေရခြင်း, ဝိနည်းနှင့်ပတ်သက်သော ပြဿနာအရပ်ရပ်ကို မပြတ်တွေ့ထိ ကြားသိနေရခြင်းတို့ကြောင့် ဝိနည်းပြဿနာအရာ၌ ထက်မြက်သော ပညာရှိသူ ဖြစ်လာသည်။ ထို့ကြောင့် မြတ်စွာဘုရားရှင်က "ဝိနည်းပြဿနာအရာ၌ ထက်မြက်သော ပညာရှိသော ရဟန်းတို့တွင် တူတော်ဥပါလိသည်အမြတ်ဆုံးဖြစ်၏" ဟု တေဒဂ်အရာထားတော်မူသည်။ အပ၊၁။ ၁၀၂-၁၀၃။ အပ၊ဌ၊၂။၆၆-၆ရ။

ဥပါလိသူကြွယ်။ ဇမ္ဗူဒီပ်ကျွန်း၌ နိဂဏ္ဌတို့၏အထက်တန်းစားအလုပ်အကျွေးဒါယကာသုံးယောက်ရှိသည်။ ကပိလဝတ်မြို့သား ဝပ္ပမည်သောသာကီဝင်၊ ဝေသာလီပြည်သားသီဟစစ်သူကြီး၊ နာဠန္ဒမြို့သား ဥပါလိသူကြွယ်တို့ ဖြစ်သည်။ ဥပါလိသူကြွယ်သည် နာဠန္ဒပုတ္တနိဂဏ္ဌတို့အား ပစ္စည်းလေးပါးဖြင့် အထူးစောင့်ရှောက်ထောက်ပံ့သူဖြစ်၏။ အံ၊ဌ၊၃။ ၂၀၉။

ဥပါလိသူကြွယ်သည် နိဂဏ္ဌတို့၏ အယူဝါဒ အသုံးအနှုန်းအရ မနောဒါဏ်, မြတ်စွာဘုရား၏အလိုတော်အရ မနောက်ဟု ဆိုအပ်သောက်သည် အပြစ်အကြီးမားဆုံးဖြစ်သည်ဟု ဘုရားရှင်မိန့်ကြားတော်မူခြင်းကို ဒီဃတပဿီ နိဂဏ္ဌထံမှ ကြားသိရသဖြင့် မကျေနပ်သောကြောင့် ဘုရားရှင်ထံသွားရောက်စောဒနာရာ ဘုရားရှင်ဖြေရှင်းဟောကြားတော်မူသောတရားတော်ကို နာယူရ၍ မြတ်စွာဘုရား၌ လွန်စွာကြည်ညိုပြီးလျှင် နိဂဏ္ဌသာဝကအဖြစ်ကိုလည်းကောင်း၊ နိဂဏ္ဌအယူကိုလည်းကောင်း ပယ်စွန့်၍ ရတနာသုံးပါးဆည်းကပ်ကိုးကွယ်သူ, သောတာပန်အဆင့်အထိဖြစ်လာသူတည်း။ ဥပါလိသူကြွယ်သည် အရှင်ဂေါတမ၏တပည့် ဥပါသကာဖြစ်သွားပြီဟူသောသတင်းကိုကြားရသော နာဌပုတ္တနိဂဏ္ဌသည် မယုံကြည်နိုင်ဘဲ ဥပါလိအိမ်သို့ ကိုယ်တိုင် လိုက်သွားရာ ရှေးကကဲ့သို့ ရိုသေမြတ်နိုးမှုမပြု, ကောင်းစွာနေရာမပေးတော်သည်ကို ကိုယ်တိုင်တွေ့ရသောအခါ ဆတ်ဆတ်ခါ နာကျည်းလျှက် "ရဟန်းဂေါတမအား အပြစ်တင်စောဒနာမည်ဟု သွားသောသင်သူကြွယ်သည် အပြစ်စောဒနာချက်ပေါင်း မြောက်များစွာ စွပ်မိပြီးပြန်လာခဲ့ရသည်၊ ရဟန်းဂေါတမ၏ စိတ်ညှို့လှည့်စားသောအတတ်ပညာဖြင့် အလှည့်စားခံခဲ့ရလေပြီ" ဟုပြောဆိုလေသည်။ ထိုအခါ ဥပါလိသူကြွယ်က "အရှင် စိတ်ညှို့၍လှည့်ပတ်ခြင်းဖြင့် လှည့်စားခံရခြင်းသည် အလွန်ကောင်းပါ၏၊ အလွန်မွန်မြတ်ပါ၏၊ အကျွန်၏ ဆွေမျိုးသားချင်းတို့သည် ဤစိတ်ညှို့၍ လှည့်ပတ်ခြင်းဖြင့်အညှို့ခံရပါမူ ရှည်မြင့်စွာသော ကာလပတ်လုံး စီးပွားချမ်းသာဘို့ရာ ဖြစ်တန်ရာပါ၏" စသည်ဖြင့် ပြန်ကြားပြောဆိုလေသည်။ "မျှောက်ရုပ်သည် ဆေးဆိုးခံနိုင်ပါ၏၊ ထုရိုက်ဖွတ်လျှော်ခြင်းကို မခံနိုင်ပါ၊ အဝတ်ပုဆိုးသစ်သည် ဆေးဆိုးလည်း ခံနိုင်ပါ၏၊ ထုရိုက်ဖွတ်လျှော်ခြင်းကိုလည်း ခံနိုင်ပါ၏- ဟု

ပုဏ္ဏားတို့ကို ခဝါဆေးဆိုးသမားက ပြောကြား သကဲ့သို့ ဤအတူ မိုက်ကုန်သော နိဂဏ္ဌတို့၏ အယူဝါဒသည် သူမိုက်တို့၏ အစ့ဝိုကိုသာ ခံနိုင်၏၊ ပညာရှိတို့၏ အစ့ဝိုကို မခံယူနိုင်၊ စိစစ်မှုကို မခံနိုင်၊ အစမ်းသတ်ကို မခံနိုင်၊ မြတ်စွာဘုရား၏ ဝါဒသည် ပညာရှိတို့၏အစ့ဝိုကို ခံနိုင်၏၊ လူမိုက်တို့၏ အစ့ဝိုကိုမခံနိုင်၊ စိစစ်မှုကိုလည်းခံနိုင်၏၊ အစမ်းသပ်ကိုလည်း ခံနိုင်၏" ဟု ဥပါလိ သူကြွယ်က နာဋပုတ္တနိဂဏ္ဌအား ပြောပြသည်။ ထိုအခါ နာဋပုတ္တနိဂဏ္ဌ က "သူကြွယ် သင့်ကို မင်းနှင့်တကွလူအပေါင်းက -ဥပါလိသူကြွယ်သည် နာဋပုတ္တနိဂဏ္ဌ၏တပည့်ဟူ၍ သိနားလည်ထားကြ၏၊ ယခုအခါ သင်သူကြွယ်ကို အဘယ်သူ၏ တပည့်ဟူ၍ အသိအမှတ် ပြုကြရပါမည်နည်း"ဟု မေးမြန်းရာ ဥပါလိသူကြွယ်သည် နေရာမှထ၍ ကိုယ်ဝတ်ကို ပခုံးတဖက်၌ စံပါယ်တင်လျက် မြတ်စွာဘုရားရှင် ရှိတော်မူရာ အရပ်သို့ မျက်နှာမူ လက်အုပ်ချီပြီးလျှင် နာဋပုတ္တနိဂဏ္ဌကို "အရှင် ထိုသို့ဖြစ်မူအကျွန်ုပ်သည် မည်သူ၏ တပည့်သာဝကဖြစ်သည်ကို နားထောင်ပါလော့"ဟု ပြောဆို၍ မြတ်စွာဘုရား၏ ဂုဏ်တော်တစ်ရာပါဝင်အောင် ဖွဲ့ဆိုသီကျူးလိုက်သော "ဓီရဿ ဝိဂတမောဟဿ" စသော (၁၁) ဂါထာဖြင့် မြတ်စွာဘုရား၏ တပည့်သာဝကဖြစ်ကြောင်း ပြောပြလိုက်သည်။ နာဋပုတ္တနိဂဏ္ဌသည် လွန်စွာအားကိုးရသော ပစ္စယဒါယကာသူဌေးကို လက်လွတ်ဆုံးရှုံးလိုက်ရသည့်အတွက် လွန်စွာစိတ်ထိခိုက်သဖြင့် နှလုံးသွေးပူများအန်သည်အထိ ဆင်းရဲပင်ပန်းခြင်း ဖြစ်ရလေသည်။ (မ၊၂။၃၅-၄၉။ မ၊ဌ၊၂။၃၆-၇၀။)

ဥပါလိသူကြီး။ မြတ်စွာဘုရားရှင် ရာဇဂြိုဟ်မြို့ ဝေဠုဝန်ကျောင်းတော်၌ သီတင်းသုံးတော်မူစဉ်အခါက ရာဇဂြိုဟ်မြို့သား (၁၇) ယောက်သော ကလေးသူငယ်ချင်း အပေါင်း အသင်းအစုတစ်စုရှိသည်၊ ထို(၁၇)ယောက်အစုတွင် ဥပါလိသူငယ်သည် ခေါင်းဆောင်ဖြစ်သည်။ ဥပါလိသူငယ်၏ မိဘနှစ်ဦးတို့ တိုင်ပင်စဉ်းစားကြသည်မှာ- ငါတို့ ကွယ်လွန်သောအခါ သားကလေးဥပါလိ မပင်မပန်း ချမ်းချမ်းသာသာ ဖြစ်စေရန် စာရေးအတတ်, ဂဏန်းအတတ်, ငွေစာရင်းအတတ်များ သင်ပေးထားရပါမူ ကောင်းပေမည်၊ သို့သော် စာရေးအတတ်သည်လည်း လက်ဆင်းရဲ, ဂဏန်းအတတ်သည်လည်း ရင်ဘတ်ဆင်းရဲ, ငွေစာရင်းအတတ်သည်လည်း မျက်စိဆင်းရဲ ဖြစ်စေလိမ့်မည်။ သာကီဝင်မင်းသား ရဟန်းတော်များသည် ချမ်းသာသော သီလအလေ့အကျင့်ရှိကြသည်၊ ကောင်းမွန်သောဘောဇဉ်တို့ကို စားသောက်ကြရသည်၊ လေလုံ မိုးလုံ ကောင်းမွန်သော အဆောက်အဦးများ၌ နေကြရသည်၊ အကယ်၍ သားကလေး ဥပါလိ ရဟန်းပြုမည်ဆိုပါလျှင် ငါတို့ကွယ်လွန်သောအခါ၌ မပင်မပန်း ချမ်းချမ်းသာသာ အသက်မွေးရပေလိမ့်မည်-ဟု ကြံစည်ပြောဆိုကြလေသည်။ မိခင်ဘခင်တို့ ကြံစည်ပြောဆိုကြသော ထိုစကားကို ကြားသိရသော ဥပါလိသူငယ်သည် သူငယ်ဘော် အပေါင်းအသင်းများကို သာကီဝင်မင်းသား ရဟန်းတော်များအထံ၌ ရှင်ရဟန်းပြုကြရန် စည်းရုံးပြောဆို ညီညွတ်၍ ရဟန်းတော်များ အထံ၌ ရှင်ရဟန်းပြုကြသည်။ ဥပါလိသူငယ် ခေါင်းဆောင်သော(၁၇)ယောက်အစု=သတ္တရသဝဂ္ဂီရှင်ငယ်တို့သည် နံက်စောစောထ၍ ယာဂုပေးပါ၊ ထမင်းပေးပါ၊ မုန့်ပေးပါ-ဟု ငိုယိုတောင်းကြသည်။ ကျောင်းအိပ်ရာ နေရာများကိုလည်း ကျင်ကြီး ကျင်ငယ်တို့ဖြင့် ပေကျံစေကြသည်။ မြတ်စွာဘုရားရှင်သည် နံနက်စောစော၌ ကလေးငယ်တို့၏ အသံကိုကြားသဖြင့် အရှင်အာနန္ဒာအား မေးမြန်းတော်မူရာ အရှင်အာနန္ဒာက အကြောင်းစုံကို

လျှောက်ထားသဖြင့် ကြားသိတော်မူသော ကြောင့် အသက်(၂၀)မပြည့်ကြသေးသော သူငယ်တို့ကို ရဟန်းပြုပေးခြင်းကို ကဲ့ရဲ့ရှုတ်ချ တော်မူပြီးလျှင် "ယော ပန ဘိက္ခု ဇာနံ ဥနဝီသတိဝဿံ" စသော ဥနဝီသတိသိက္ခာပုဒ်ကို ပညတ်တော်မူသည်။ ဝိ၂။၁၆၉။-၁ရ၁။ ဝိ၁။၁၀၈-၉။

ဥပါလိကပွက (ပု) [ဥပါလိ+ကပွက] ဆတ္တာသည်-ဆံပင်ညှပ် အလှပြုပြင်သမား-ဥပါလိ။ အထခေါ ဘဒ္ဒိယော စ ... ဥပါလိကပွကေန သတ္တာမာ ... နိယျန္တိ။ ဝိ၄။၃၃၈။

ဥပါလိဂဟပတိ (ပု) [ဥပါလိ+ဂဟပတိ] ဥပါလိသူကြွယ်။ ဧဝံ ဝုတ္တေ ဥပါလိဂဟပတိ နိဂဏ္ဌံ နာဋပုတ္တံ ဧတေဒဝေါစ။ မ၂။၃၃ရ။ (-မ၁။၃။၃၈။ အံ၁။၃။၂၀၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၂။ရ၂။ ဝဇိရ။၉၉။ သာရတ္ထ၂။ရ၄။)

ဥပါလိဂါထာ (ထီ) [ဥပါလိ+ဂါထာ] ဥပါလိသူကြွယ်သည် ဖွဲ့ဆိုအပ်သော ဂါထာ။ ဥပါလိ-ဂါထာသု နာမသတ်။ ဝိ၁။၁။၂၁၆။ ဧဝံ ဥပါ-လိဂဟပတိနာ ဝုတ္တာ ကိရ ဥပါလိဂါထာ။ ဝဇိရ။၉၉။

ဥပါလိတ္ထေ(ထေ)ရ (ပု) [ဥပါလိ+ထေရ] ဥပါလိထေရ်။ (ဝိနည်းအရာ ဇေတဝဂ်ရသော အရှင်ဥပါလိထေရ်နှင့် ထိုအရှင်ဥပါလိ၏ တူတော်ဖြစ်သော ဥပါလိထေရ်-ဟုနှစ်ပါးရှိသည်။) အာယသ္မတာ ဥပါလိတ္ထေရေန ဝုတ္တံ။ ဝိ၁။၁။ ၄၊(-၁၁။ ဒီ၁။၁။၁ ၂။ မ၁။ ၂။ ၂ရ။) ဣတ္ထံ သုဒံ အာယသ္မာ ဥပါလိထေရော ဣမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္ထာတိ။ အပ၁။၁။၁၀၃။

ဥပါလိဒါရက (ပု) [ဥပါလိ+ဒါရက] ဥပါလိသူငယ်။ (ဝိနည်းအရာ ဇေတဝဂ်ရ အရှင်ဥပါလိထေရ်၏ အလျှာဖြစ်သော ဥပါလိသူငယ်၊ သတ္တရသဝဂ္ဂိတို့၏ခေါင်းဆောင်ဖြစ်သော ဥပါလိသူငယ်-ဟုနှစ်ဦးရှိသည်။) ဥပါလိဒါရ-ကောတိသ နာမ် အကံသု။ အံ၁။၁။ ၂၄၁။ ဥပါလိဒါရကော တေသံ ပါမောက္ခော ဟောတိ။ ဝိ၂။၁၆၉။ ဝိ၃။၁၀၈။

ဥပါလိဝတ္ထု (နာ) [ဥပါလိ+ဝတ္ထု] (သတ္တရသ ဝဂ္ဂိခေါင်းဆောင်) ဥပါလိ၏ အကြောင်းအရာ။ (ဝိ၃။၁၀၈-၌ ဥပါလိဒါရကဝတ္ထု-ဟု ခေါင်း စီးတပ်ထားသည်။) ဥပါလိဝတ္ထု မဟာဝိဘင်္ဂ ဝုတ္တနယမေဝ။ ဝိ၁။၃။ ၂၈၅။

ဥပါလိသုတ္တ (နာ) [ဥပါလိ+သုတ္တ] ဥပါလိသူကြွယ်ကို အကြောင်းပြု၍ ဟောကြားတော်မူအပ်သော သုတ္တန်။ ဥပါလိသုတ္တေ ကမ္မံ။ မ၁။ ၃။ ရ၃။ မ၁ဦ။ ၃။ ၄၅။

ဥပါလိဇေဋ္ဌက (တိ) [ဥပါလိ+ဇေဋ္ဌက] ဥပါလိသူကြွယ်လျှင်အကြီးအမှူးရှိသော၊ ဥပါလိဦးစီးခေါင်းဆောင်သော။ ဥပါလိပမုခ-ကြည့်။

ဥပါလိပဠုကဝဏ္ဏနာ (ထီ) [ဥပါလိပဠုက + ဝဏ္ဏနာ] ဥပါလိပဠုကကို ဖွင့်ဆိုကြောင်း အဋ္ဌကထာ။ နိဋ္ဌိတာ စ ဥပါလိပဠုကဝဏ္ဏနာ။ ဝိ၁။၄။ ၂၂၄။

ဥပါလိပဋု (တိ) [ဥပါလိ+ပဋု] ဥပါလိမေးမြန်းလျှောက်ထားအပ်သော အမေးပုစ္ဆာ ပြဿနာ။ ဥပါလိပဋုသုပိ ဝတ္ထုဝသေနေဝ ဓမ္မာဓမ္မကမ္မံ ဝိဘတ္တံ။ ဝိ၁။၃။၄ ၂၉။

ဥပါလိပမုခ (တိ) [ဥပါလိ+ပမုခ] ဥပါလိသူကြွယ်လျှင်အကြီးအမှူးရှိသော၊ ဥပါလိဦးစီးခေါင်းဆောင်သော။ ဥပါလိပမုခါယာ(မ၊ ၂။၃ရ)တိ ဥပါလိဂဟပတိယေဝ တတ္ထ ထောက် သပ္ပ-ညော၊ သော တဿာ ပမုခေါ ဇေဋ္ဌကော။ မ၁။ ၃။ ၃ရ။

ဥပါဝသီ (ကြို) [ဥပ+ဝသ+ဏို။ ဆန်းကြောင့်

ဒီယ။ ဥပ+အာ+ဝသ+ဣ] ကျင့်သုံး-စောင့်ထိန်း-ဆောက်တည်-ပြီ။ ဥပဝသတိ (၁) ကြည့်။

ဥပါဝိသ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဝိသ+အ+ဟိ] ထိုင်ပါလော။ အောက်ပုဒ် (က) ကြည့်။

ဥပါဝိသတိ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဝိသ+အ+တိ] (က) ထိုင်၏၊ (ခ) ဝင်၏။ (က) သန္ဌတသို့ ဥပါဝိသာတိ။ ဝိမာန။၈၇။ ဝိမာန၊၁။၂၄၃။ သန္ဌတသို့ **ဥပါဝိသာ**တိ အနန္တရဟိတာယ ဘူမိယာ အနိသီဒိတ္တာ အမုကသို့ တိဏ-သန္ထာရကေ နိသီဒါတိ။ ဝိမာန၊၁။၂၄၃။ ဧကမန္တံ **ဥပါဝိသိ**။ ဇာ၊၂။၂၅၉။ ဇာ၊၁၊ရ။၁၁၀။ ဝိ၊၁၊၁။၅ရ။ နိသီဒိတိ ဥပါဝိသိ။ ဝိ၊၁၊၁။၁၀၁။ ဒီ၊၁၊၂။ရ၄။ မ၊၁၊၁။၁၁၄။ အံ၊၁၊၂။၁၃။ အာသဇ္ဇ နံ ဥပါဝိသိ။ သုတ္တနိ။၃၄၁။ ဥပါဝိသိတိ နိသီဒိ။ သုတ္တနိ၊၁၊၂။၁၁၂။ ဥပါဝိသိ ပုဏ္ဏရိကတ္တစဂ်။ ဇာ၊၂။၄၀။ ဇာ၊၁၅။၂၂၅။ ဥပါဝိသိတိ ... ဝါတာပါနေ နိသီဒိ။ ဇာ၊၁၅။၂၂ရ။ **ဥပါ-ဝိသုံ**—ထေရိ၊၃၉၂။ ထေရိ၊၁။၁၂။ **ဥပါဝိသီ**—ထေရ။၂၈၅။ ထေရိ။၃၈၈။ ထေရ၊၁။၂။၉၉။ ထေရိ၊၁။ရ၈။ (ခ) ဧကမန္တံ ဥပါဝိသိ။ ဇာ၊၂။၂၆၃။ ဥပါဝိသိတိ ပိတုဝသနဋ္ဌာနံ စန္ဒက-ပါသာဒံ ပါဝိသိ။ ဇာ၊၁၊ရ။၁၂၀။

ဥပါဝိသီ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဝိသ+ဣ] ထိုင်ပြီ။ ဥပါဝိသတိ (က) ကြည့်။

ဥပါဝိသိ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဝိသ+ဤ] (က) ထိုင်ပြီ။ (ခ) ဝင်ပြီ။ ဥပါဝိသတိ-ကြည့်။

ဥပါဝိသုံ (ကြို) [ဥပ+အာ+ဝိသ+ဥုံ] ထိုင်ကုန်ပြီ။ ဥပါဝိသတိ (က) ကြည့်။

ဥပါသက (တိ) [ဥပ+အာသ+ဏ္ဍု။ ထီ-၌ ဥပါသိကာ] ရတနာသုံးပါးကို ဆည်းကပ် ကိုးကွယ်တတ်သော၊သူ၊ ဥပါသကာ။ (ဥပါသကနှင့် ကပ္ပိယကာရကသည် ပရိယာယ်ဖြစ်သည်။) ဥပါသက် မ ဘဝ် ဂေါတမော ဓာရေတု။ ဝိ၊ ၁။ရ။ မ၊၁။၂၈။ (-ဒီ၊၁။၈၀။) ဗုဒ္ဓံ ဥပါသတိတိ ဥပါသကော။ ဓမ္မံ၊ သံဃံ ဥပါသတိတိ ဥပါသ-ကော။ မ၊ဌ၊၁။၁၄၀။ သာရတ္ထ၊၁။၄၂၂။ ပဋ္ဌိမာ ဘိက္ခဝေ ဝကိဇာ ဥပါသကေန အကရကိယာ။ အံ၊၂။၁၈၃။ ဥပါသကေနာတိ တိသရဏ-ဂတေန။ အံ၊ဌ၊၃။ဖ၂။ ဥပါသိကာ နာမ ဗုဒ္ဓံ သရဏံ ဂတာ ဓမ္မံ သရဏံ ဂတာ သံဃံ သရဏံ ဂတာ။ ဝိ၊၁။၂ရ၊၂၉၁။ ဥပါသိကာတိ သရဏဂမနေန ဥပါသိကာလက္ခဏေ ဌိတာ။ ဝိမာန၊ဌ။၅၃။ တီဟိ သရဏဂမနေဟိ သရဏံ ဂတံ ဥပါသကံ ကပ္ပိယကာရကံ မံ ဘဂဝါ ဓာရေတု ဇာနာတု။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၁၁။ ဧကစ္စော ကပ္ပိယကာရကသဒ္ဒဿ အတ္ထော ဥပါသက-သဒ္ဒဿ ဝစနီယောပိ ဘဝတိတိ ဝုတ္တံ ဥပါသကံ ကပ္ပိယကာရကန္တိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁၉၂။

ဤနေရာ၌ ဥပါသကာနှင့် ပတ်သက်သော အစီအရင်အချက်အလက်တို့ကို သိနား-လည်နိုင်ရန် မေးခွန်း(ဖ)ချက်နှင့် အဖြေ(ဖ) ချက်တို့ကို မှတ်သား:အပ်၏။

(၁) အဘယ်သူသည် ဥပါသကာမည်သနည်း။ (ဥပါသကာသည် အဘယ်လက္ခဏာရှိသနည်း။) ရတနာသုံးပါးကို ဆည်းကပ်ကိုးကွယ်သောသူသည် ဥပါသကာမည်၏။ (ဥပါသကာသည် ရတနာသုံးပါးကို ဆည်းကပ်ကိုးကွယ်ခြင်း-လက္ခဏာရှိ၏။)

(၂) အဘယ်ကြောင့် ဥပါသကာဟု ခေါ်ဆိုရသနည်း။ ရတနာသုံးပါးကို ဆည်းကပ်ကိုးကွယ်တတ်သောကြောင့် ဥပါသကာဟု ခေါ်ဆိုရသည်။

(၃) ဥပါသကာ၏ အကျင့်သီလသည် အဘယ်နည်း။ သူ့အသက်ကို သတ်ခြင်းစသော တရား-ငါးပါးမှ ရှောင်ကြဉ်ခြင်း (ငါးပါးသီလကို ကျင့်သုံး:ဆောက်တည်ခြင်း)သည် ဥပါသကာ၏ အကျင့်သီလဖြစ်သည်။

(၄) ဥပါသကာ၏ အသက်မွေးမှု လုပ်ငန်းသည် အဘယ်နည်း။ မရောင်းဝယ်ထိုက်သော ကုန်သွယ်မှုငါးမျိုးကို ရှောင်ကြဉ်၍ တရားသဖြင့် အသက်မွေးခြင်းသည် ဥပါသကာ၏ အသက်မွေးမှုလုပ်ငန်းဖြစ်သည်။ မရောင်းဝယ်ထိုက်သော ကုန်သွယ်မှုလုပ်ငန်းငါးမျိုးမှာ (က) လက်နက်ကုန်-လက်နက်ဘဏ္ဍာ-ရောင်းဝယ်ကုန်သွယ်ခြင်း။ (ခ) လူကုန်-လူ-ရောင်းဝယ် ကုန်သွယ်ခြင်း။ (ဂ) အသားကုန်-ဝက်စသော သတ္တဝါတို့ကိုမွေးမြူ၍-ရောင်းဝယ်ကုန်သွယ်ခြင်း။ (ဃ) မူးယစ်သေစာကုန်-ယစ်မျိုးကုန်တို့ကို ပြုလုပ်၍-ရောင်းဝယ်ကုန်သွယ်ခြင်း။ (င) အဆိပ်ကုန်-အဆိပ်ကုန်ပြုလုပ်၍-ရောင်းဝယ် ကုန်သွယ်ခြင်းတို့ဖြစ်သည်။

(၅) ဥပါသကာ၏ အကျင့်သီလနှင့် အသက်မွေးမှု ပျက်စီးခြင်းသည် အဘယ်နည်း။ သူ့အသက်ကို သတ်ခြင်းစသော တရားငါးပါးကို ကျူးလွန်ခြင်း (ငါးပါးသီလပျက်စီးခြင်း)။ မရောင်းဝယ်ထိုက်သော ကုန်ငါးမျိုးကို ရောင်းဝယ်ကုန်သွယ်ခြင်းသည် ဥပါသကာ၏ အကျင့်သီလနှင့် ဒသက်မွေးမှု ပျက်စီခြင်းဖြစ်သည်။ (တနည်း) (က) သဒ္ဓါတရား မရှိခြင်း။ (ခ) သီလမရှိခြင်း။ (ဂ) ကောတုဟလမင်္ဂလာကို ယုံကြည်ခြင်း။ (ဃ) ကောတုဟလမင်္ဂလာကို ယုံကြည်၍ ကုသိုလ်က် အကုသိုလ်ကံကို မယုံကြည်ခြင်း။ (င) သာသနာတော်မှ အပဖြစ်သော မိစ္ဆာဝါဒ၌ အလျှံခံပုဂ္ဂုလ်ကို ရှာမှီး၍ မိစ္ဆာအယူဝါဒ၌ ဒါနကုသိုလ် ပြုလုပ်ခြင်း စသောအကျင့်သည် ဥပါသကာ၏အကျင့်သီလနှင့် အသက်မွေးမှု ပျက်စီးခြင်း ဖြစ်သည်။

(၆) ဥပါသကာ၏အကျင့်သီလနှင့် အသက်မွေးမှု၏ ပြည့်စုံခြင်းသည် အဘယ်နည်း။ သူ့အသက်သတ်ခြင်းစသော တရားငါးပါးမှ ရှောင်ကြဉ်ခြင်း (ငါးပါးသီလလုံခြုံခြင်း)။ မရောင်းဝယ်ထိုက်သော ကုန်ငါးမျိုးကို ရှောင်ကြဉ်၍ တရားသဖြင့်အသက်မွေးခြင်းသည် ဥပါသကာ၏ အကျင့်သီလနှင့် အသက်မွေးမှု၏ ပြည့်စုံ ခြင်းဖြစ်သည်။ (တနည်း) (က) သဒ္ဓါတရားရှိခြင်း၊ (ခ) အကျင့်သီလရှိခြင်း၊ (ဂ) ကောတုဟလမင်္ဂလာကို မယုံကြည်ခြင်း၊ (ဃ) ကုသိုလ်အကုသိုလ်ကံကို ယုံကြည်၍ ကောတုဟလမင်္ဂလာကို မယုံကြည်ခြင်း။ (င) သာသနာတော်မှအပဖြစ်သော မိစ္ဆာဝါဒ၌ အလျှံခံပုဂ္ဂိုလ်ကို မရှာမူ၍ ဤသာသနာတော်အတွင်း၌သာ လျှဒါန်းခြင်း -ဟူသောအကျင့်သည် ဥပါသကာ၏ အကျင့်သီလနှင့် အသက်မွေးမှု၏ ပြည့်စုံခြင်းဖြစ်သည်။ သံ၊၃။၃၄၄-၃၄၅။ အံ၊၂။၁၈၁-၁၈၃။ ဒီ၊၁။၂၀၉-၂၁၀။ မ၊၁။၁၄၀-၁၄၁။ အံ၊၁၊၂။၂၁-၂၂။ သာရတ္ထ၊၁။၄၂၂-၄၂၄။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၈၂-၂၈၃။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁၈၈-၁၉၀။ မ၊ဋီ၊၁။၂၃၉-၂၄၀။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၄-၂၅။

ဥပါသကဥပါသိကာဌာန (နာ) [ဥပါသက+ ဥပါသိကာ+ဌာန] ရတနာသုံးပါးကို ဆည်းကပ်ကိုးကွယ်တတ်သော အမျိုးသားအရာ, အမျိုးသမီးအရာ။ (ရဟန္တာအဖြစ်သို့ရောက်၍ ပရိနိဗ္ဗာန်ပြုသူ ဥပါသကာ, ဥပါသိကာမ အနည်းငယ်သာရှိသောကြောင့် နဋ္ဌကပါနသုတ် "မ၊၂။၁၂၅-၁၃၂" ၌ ထည့်၍မဟော။) ဥပါသကဥပါသိကာဌာနေသု လဗ္ဘမာနမ္မိ အရဟတ္တံ အပ္ပကဘာဝတော ပါဠိယံ အနုဒ္ဒဋ္ဌံ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ မ၊ဋီ၊၃။၈၂။

ဥပါသကစဏ္ဍာလ (တိ) [ဥပါသက+ စဏ္ဍာလ] စဏ္ဍာလနှင့်တူသောဥပါသကာ၊ ဥပါသကာ ဒွန်းစဏ္ဍား။ ပဋ္ဌဟိ ဘိက္ခဝေ ဓမ္မေဟိ သမန္နာဂတော ဥပါသကော ဥပါသကစဏ္ဍာလော စ ဟောတိ ဥပါသကမလဿ ဥပါသကပတိကုဿ(ကိ)ဋ္ဌော စ။ အံ၊၂။၁၈၁။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၁၀။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၄၀။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂။ သာရတ္ထ၊၁။၄၂၃။

(–ဒီဋီ၊၁။၂၈၃။ သီဋီ၊သစ်၊၂။၁၉၀။ မဋီ၊၁။၂၄၀။ အံဋီ၊၂။၂၅။)

ဥပါသကစဏ္ဍာလသုတ္တ (နာ) [ဥပါသကစဏ္ဍာလ+သုတ္တ] ဥပါသကစဏ္ဍာလသုတ်။ ဥပါသက-စဏ္ဍာလသုတ္တံ ဥပါသကရတနသုတ္တဆ္ဆ ပဆ္ဆဂုံတ္တ-ရေ။ (အံ၊၂။၁၈၁။) သီဋီ၊သစ်၊၂။၁၉၀။

ဥပါသကဇန (ပု) [ဥပါသက+ဇန] ဥပါသကာ ဖြစ်သောလူ။ ဇဝံ ဥပါသကဇနံ ယုတ္တဋ္ဌာနေ ဥပနေတုံ ဆောကာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၀၆။(–သံ၊ဋီ၊၂။ ၅၃၇။)

ဥပါသကဓမ္မ (ပု) [ဥပါသက+ဓမ္မ] ဥပါသကာတို့၏-ကျင့်ဝတ်-အကျင့်တရား။ တေသံ ဥပါသ-ကာနံ သရဏသီလဥပေါသထာနိသံသာဒိဓောဒံ ဥပါသကဓမ္မံ ကထေတွာ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀၂။

ဥပါသကနိဟီန (တိ) [ဥပါသက+နိဟီန] ယုတ်-ညံ့-သောဥပါသကာ၊ ဥပါသကာ-အယုတ်စား-အညံ့စား။ ဥပါသကပစ္ဆိမကောတိ ဥပါသက-နိဟီနော။ အံ၊ဋီ၊၃။၅၃။ ဥပါသကပဌိကုဋ္ဌောတိ ဥပါသကနိဟီနော။ သာရတ္ထ၊၁။၄၂၄။ (–ဒီ၊ဋီ၊ ၁။၂၈၃။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၅။) ပတိကိဋ္ဌောတိ လာမ-ကဋ္ဌေန ဥပါသကနိဟီနော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁၉၀။

ဥပါသကပစ္ဆိမက (တိ) [ဥပါသက+ပစ္ဆိမက] ယုတ်-ညံ့-သော ဥပါသကာ၊ ဥပါသကာ-အယုတ်စား-အညံ့စား။ ဥပါသကပတိကုဋ္ဌောတိ ဥပါ-သကပစ္ဆိမကော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၆၂။ ဥပါသက-ပစ္ဆိမကောတိ ဥပါသကနိဟီနော။ အံ၊ဋီ၊၃။၅၃။

ဥပါသကပတိ(ဋ္ဌ)ကု(ကိ)ဋ္ဌ (တိ) [ဥပါသက+ပတိကုဋ္ဌ] ယုတ်-ညံ့-သော ဥပါသကာ၊ ဥပါသ-ကာ-အယုတ်စား-အညံ့စား။ ဥပါသက ပတိ-ကုဋ္ဌော(အံ၊၂။၁၈၁။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၁၀။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၄၀။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂)တိ ဥပါသကပစ္ဆိမကော။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၆၂။ သာရတ္ထ၊၁။၄၂၄။ ပဌိကိဋ္ဌောတိ ဥပါ-သကနိဟီနော။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၈၃။ ဥပါသက-စဏ္ဍာလ-လည်းကြည့်။

ဥပါသကပဒုမ (နာ) [ဥပါသက+ပဒုမ] ပဒုမ္မာ ကြာနှင့်တူသော ဥပါသကာ။ ပဆ္ဆဟိ ဘိက္ခဝေ ဓမ္မေဟိ သမန္နာဂတော ဥပါသကော ဥပါ-သကရတနဆ္ဆ ဟောတိ ဥပါသကပဒုမဆ္ဆ ဥပါသကပုဏ္ဍရိကဆ္ဆ။ အံ၊၂။၁၈၁။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၁၀။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၄၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂။ သာရတ္ထ၊၁။၄၂၄။ စတုန္နမ္ပိ ပရိသာနံ ရတိဇနနဋ္ဌေန ဥပါသကော၀ ရတနံ ဥပါသကရတနံ၊ ဂုဏသောဘာကိတ္တိ-သဒ္ဒသုဂန္ဓတာဟိ ဥပါသကော၀ ပဒုမံ ဥပါသက-ပဒုမံ။ တတ္ထ ဥပါသကပုဏ္ဍရိကောစ ဝေဒိ-တဗ္ဗော။ သာရတ္ထ၊၁။၄၂၄။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၈၄။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊၂။၁၉၁။ မ၊ဋီ၊၁။၂၄၀။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၅။

ဥပါသကပရိဝုတ (တိ) [ဥပါသက+ပရိဝုတ] ဥပါသကာအပေါင်း ခြံရံအပ်သော၊သူ။ ပဆ္ဆ-သတဥပါသကပရိဝုတော ဇေတဝနံ ဂန္တွာ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀၂။

ဥပါသကပုဏ္ဍရိက (နာ) [ဥပါသက+ပုဏ္ဍရိက] ကြာပုဏ္ဍရိက်နှင့်တူသော ဥပါသကာ။ ဥပါသ-ကပဒုမ-ကြည့်။

ဥပါသကမလ (နာ) [ဥပါသက+မလ] အညစ်အကြေးရှိသော ဥပါသကာ၊ ဥပါသကာ အညစ်အကြေး။ ဥပါသကစဏ္ဍာလ-ကြည့်။

ဥပါသကရတန (နာ) [ဥပါသက+ရတန] မွေ့လျော်ခြင်းကို ဖြစ်စေတတ်သော ဥပါသကာ၊ ရတနာနှင့်တူသော ဥပါသကာ၊ ဥပါသကာ ရတနာ။ ဥပါသကပဒုမ-ကြည့်။

ဥပါသကဝဏ္ဏ (ပု) [ဥပါသက+ဝဏ္ဏ] ဥပါသကာ အသွင်-ပုံစံ-သဏ္ဌာန်။ တတော ဥပါသက-ဝဏ္ဏေနာဂန္တွာ ဝန္ဒိတ္တာ အဋ္ဌာသိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၄၅။

ဥပါသကဝိဓိကောသလ္လ (နာ) [ဥပါသကဝိဓိ+ကောသလ္လ] ဥပါသကာ၏အဖြစ်အစီအရင်၌

လိမ္မာသူ၏ ဖြစ်ကြောင်းဖြစ်ရာအသိဉာဏ်ပညာ။ ဥပါသကဝိဓိကောသလ္လတ္ထံ ပနေတ္ထ ကော ဥပါသကော။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၄၁။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၀၉။ မ၊ဌ၊၁။၁၄၀။

ဥပါသကဝေဝစန (ပု) [ဥပါသက+ဝေဝစန] ဥပါသက၏-ဝေဝုစ်-ပရိယာယ်-စကားလှယ် ။ ဧဝံ ဥပါသကဝေဝစနေန သိက္ခာပစ္စက္ခာနံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၁၈။

ဥပါသကသတ (နာ) [ဥပါသက+သတ] ဥပါသကာတို့၏အရာ။ အယံ ပန မဟာနုဘာဝေါ ပရိဝါရေတ္တာ ဝိစရန္တာနံ ပဠုန္ဒီ ဥပါသကသတာနံ အဂ္ဂပုရိသော။ ဒီ၊ဌ၊၃။၁၆။ (-အံ၊ဌ၊၂။၁၁၆။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၉၉။)

ဥပါသကသမ္ပတ္တိ (ထီ) [ဥပါသက+သမ္ပတ္တိ] ဥပါသကာ၏ပြည့်စုံခြင်း။ ဥပါသကသမ္ပတ္တိ ဝါတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ မဟာနိ၊ဌ။၂၆၂။

ဥပါသကသိက္ခာ (ထီ) [ဥပါသက+သိက္ခာ] ဥပါသကာတို့၏ အကျင့်သိက္ခာ၊ ဥပါသကာတို့ကျင့်အပ်သော အကျင့်သီလ။ (ငါးပါး, ဆယ်ပါးသီလ။) ဥပါသကာနံ ဥပါသကသိက္ခာ။ အဘိ၊ ဝိ။၂၅၆။ ဥပါသကသိက္ခာတိ ဥပါသကေဟိ သိက္ခိတဗ္ဗသိက္ခာ။ သာ ပဉ္စသီလဒသသီလ-ဝသေန ဝဋ္ဋတိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၃၂၉။

ဥပါသကသီလ (နာ) [ဥပါသက+သီလ] ဥပါသကာတို့၏ အကျင့်သီလ။ ဥပါသကသီလံ ဟိ အတ္တနာ သမာဒိယန္တေနပိ သမာဒိနံ့ ပရ-သန္တိကေ သမာဒိယန္တေနပိ။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၆၉။

ဥပါသကာသေ (တိ) [ဥပါသက-နောင် သေလာ။ နီတိ၊သုတ္တ။၁၁၀၂] ရတနာသုံးပါးကို ဆည်းကပ်ကိုးကွယ်တတ်-သောသူ။ အဂါ-ရိနော ဝါ ပနုပါသကာသေ။ သုတ္တနိ။၃၃၅။ ဥပါသကာသေတိ ဥပါသကာ ဣစ္ဆေ၀ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၉၉။

ဥပါသတိ (ကြို) [ဥပ+အာသ+အ+တိ] ဆည်းကပ်-ကိုးကွယ်-ကပ်ရောက်-၏။ သော ဟိ ဗုဒ္ဓံ ဥပါသတိတိ ဥပါသကော။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၀၉။ အံ၊ဌ၊၂။၂၁။ **ဥပါသန္ဓီ**—ထေရီ၃၈၅။ သုက္ကံ ထေရီ ယေ နု ဥပါသန္ဓိ နု ပယိရုပါသန္ဓိ။ ထေရီ၊ဌ။၆၃။ **ဥပါသရေ**—(အံ၊၁။၁၆၃)တိ ဥပသက်မန္ဓိ။ အံ၊ဌ၊၂။၁၄၄။ (-ဇာ၊၁။၃၂၄။ ဇာ၊ဌ၊၄။၄၁၈။) **ဥပါသေမု**—ဇာ၊၂။၂၅၈။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၁၀၈။ **ဥပါသေယ္ယုံ**—အပါ၁။၁၈၆။ ထေရ၊ဌ၊၁။၂၃၅။

ဥပါသန[1] (နာ) [ဥပ+အသ+ယု။ ဓာန်၊ဋီ။၃၉၀] လေးအတတ်ကို သင်ယူလေ့ကျင့်ခြင်း၊(တောင်ပေါက်၊သျှ။) မြားပစ်လေ့ကျင့်ခြင်း၊ (ဓာန်၊သျှ၊ သစ်။) မြားပစ်အတတ်(ဥပစာ)။ သရာဘျာ-သော တုံ့ပါသနံ။ ဓာန်။၃၉၀။ လက္ခမုပဂန္တာ အသနံ ခိပနံ ဥပါသနံ။ ဓာန်၊ဋီ။၃၉၀။ လိစ္ဆ-ဝိကုမာရကေ သန္ဓာဂါရေ ဥပါသနံ ကရောန္တေ။ သံ၊၃။၃၉၅။ ဥပါသနံ ကရောန္တေတိ ကဏ္ဏခိပန-သိပ္ပံ ကရောန္တေ။ သံ၊ဌ၊၃။၃၃၂။ ဥပါသနန္ဓိ အာစရိယဥပါသနံ၊ အာစရိယံ အန္တေ၀ါသိနာ ၀ါ ဒိ၀သေ ဒိ၀သေ သိက္ခနဝသေန ဥပါသိ-တဗ္ဗတော ဥပါသနန္ဓိ လဒ္ဓနာမံ ကဏ္ဏခိပန-သိပ္ပံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၅၅။ (ဤဋီကာအလို ဥပ+အာသ+ယု-ဟုလည်း ခွဲနိုင်သည်။) အပ္ပမတ္တာ အာတာပီနော ဥပါသနသ္မိံ။ သံ၊၁။၄၅ရ။ ဥပါ-သနသ္မိန္ဓိ သိပ္ပါနံ အဘိယောဂေ အာစရိယာနဉ္စ ပယိရုပါသနေ။ သံ၊ဌ၊၂။၂၁၁။ (-သံ၊ဋီ၁။၁၉ရ။)

ဥပါသန[2] (နာ) [ဥပ+အာသ+ယု] (၁) မှီ၀ဲ-ဆည်းကပ်-ချဉ်းကပ်-ခြင်း။ (တိ)(၂) မှီ၀ဲ-ဆည်းကပ်-အပ်သော။ (၃) မှီ၀ဲ-ဆည်းကပ်-ရာဖြစ်သော(ကမ္မဋ္ဌာန်းအာရုံ)။ သမဏူပါသနဿ စ။ သံ၁။၄၃။ သုတ္တနိ။၃၉၀။ ဗဟုဿုတာနံ ၀ါ ဘိက္ခူနံ ဥပါသနမ္မိ သမဏူပါသနံ။ သံ၊ဌ၊ ၁။၉ရ။ ဥပါသနန္ဓိ ပယိရုပါသနံ။ သံ၊ဋီ၁။၁၄၃။

(တိ)(၂)(၃) သမဏူပါသနသ စာတိ သမ-ဏေဟိ ဥပါသိတဗ္ဗံ သမဏူပါသနံ နာမ အဌ-တိသဘေဒံ ကမ္မဌာနံ။ သံဋ္ဌာ၊၁။၉၆-၇။ သမဏူ-ပါသနသ စာတိ သမဏေဟိ ဥပါသိတဗ္ဗသ အဌတိသာရမ္မဏဘာဝနာနုယောဂသ, သမဏာနံ ဝါ ဥပါသနဘူတသ အဌတိသာရမ္မဏဘေဒ-သေ၀။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁၇။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၀၉။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၄၀။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၆၁။ ဝိမတိ၊၁။၈၇။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၈၂။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၁၇။ မ၊ဋီ၊၁။၂၃၉။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၄။)

ဥပါသနဌာန² (နာ) [ဥပါသန+ဌာန] မြားပစ်လေ့ကျင့်ရာ အရပ်ဌာန။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပါသနဌာန³ (နာ) [ဥပါသနဌာန+အ] မြားပစ်လေ့ကျင့်ရာဌာနနှင့်တူသော ကမ္မဌာန်းလေ့ကျင့်ရာအရပ်။ သော ဝိဝိတ္တန္တိ ဣမိနာ ကိံ ဒသ္သေတိ၊ ဧတသ ဘိက္ခုနော ဥပါသနဌာနံ ယောဂပထံ သပ္ပါယသေနာသနံ ဒသ္သေတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၃၄၉။ ဥပါသနဌာနန္တိ ဣဿာသဿာနံ ဝိယ ဥပါ-သနသ သိက္ခာယောဂကရဏသ ကမ္မဌာန-ဥပါသနသ ဌာနန္တိ အတ္ထော။ မူလဋီ၊၂။၁၈၂။

ဥပါသနဘူတ (တိ) [ဥပါသန+ဟုတ္တာ+ဘူတ] မှီဝဲဆည်းကပ်ရာဖြစ်သော။ ဥပါသန²-ကြည့်။

ဥပါသနိယ (တိ) [ဥပ+အာသ+အနိယ] ချဉ်း-ကပ်-ဆည်းကပ်-အပ်သော၊သူ။ ဥဘယသမ္ပ-ဒေါ ပန သဗ္ဗထာပိ ဥပါသနိယော သေဝိ-တဗ္ဗော စ ဝိညူဟိ၊ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၆။

ဥပါသန္တ (တိ) [ဥပ+အာသ+အန္တ] ဆည်းကပ်တတ်သော၊သူ။ ပဗ္ဗဇိတံ ဥပါသိတာတိ ဧတ္ထ ယာဒိသံ ဥပါသတော ပညာပဋိလာဘော ဟောတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၁၇။

ဥပါသန္တိ (ကြို) [ဥပ+အာသ+အ+န္တိ] ဆည်းကပ်-ကိုးကွယ်-ကပ်ရောက်-ကုန်၏။ ဥပါသတိ-ကြည့်။

ဥပါသဘ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပါသဘ မည်သော ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ။ ပိဏ္ဍောလော ဥပါသဘော နိတော။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၉၀။

ဥပါသမာန (တိ) [ဥပ+အာသ+အ+မာန] ဆည်း-ကပ်-ကိုးကွယ်-တတ်သော၊သူ။ အဟံ ဟိ တုမှေ၀ ဥပါသမာနော။ ဒီ၊၂။၂၁၇။ (-အပ၊ ၂။၇၉။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၀၁။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၂၇။)

ဥပါသယ (ပု) [ဥပ+အာ+သိ+ဏ] နေရာအရပ်၊ ကျောင်း၊ အိမ်၊ ဇရပ်။ ဥပသယန္တိ ဝါသာဂါရံ။ ဥပါသယန္တိပိ ပါဌော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၃။ ဥပသယ-လည်းကြည့်။

ဥပါသရေ (ကြို) [ဥပ+အာသ+အ+အန္တိ] ဆည်း-ကပ်-ကိုးကွယ်-ကပ်ရောက်-ကုန်၏။ ဥပါသ-တိ-ကြည့်။

ဥပါသိကသိက္ခာ (ထီ) [ဥပါသိကာ+သိက္ခိတဗ္ဗ+သိက္ခာ] ဥပါသိကာမ-သီတင်းသည် အမျိုးသွီး-တို့ကျင့်အပ်သော အကျင့်သီလ။ (ငါးပါးသီလ၊ ဆယ်ပါးသီလ။) ဥပါသိကာနံ ဥပါသိကသိက္ခာ။ အဘိ၊ဝိ။၂၅၆။ ဥပါသိကသိက္ခာတိ ဥပါသိ-ကာဟိ သိက္ခိတဗ္ဗသိက္ခာ၊ သာပိ ပဉ္စသီလ-ဒသသီလ၀သေန ၀ဋ္ဋတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၂၉။

ဥပါသိကာ (ထီ) [ဥပ+အာသ+ဏ္ဍု+အာ] ရတနာ သုံးပါးကို ဆည်းကပ်ကိုးကွယ်တတ်သော၊သူမ။ ဥပါသိကာမ။ ဥပါသက-ကြည့်။

ဥပါသိကာလက္ခဏ (နာ) [ဥပါသိကာ+လက္ခဏ] ဥပါသိကာမ၏မှတ်ကြောင်းလက္ခဏာ။ ဥပါသိကာတိ သရဏဂမနေန ဥပါသိကा-လက္ခဏေ ဌိတာ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၅၃။

ဥပါသိတ (တိ) [ဥပ+အာသ+တ] မှီဝဲ-ဆည်း-ကပ်-ကိုးကွယ်-အပ်သော၊သူ။ ဗြဟ္မဝေ ဥပါ-သိတော မေ(သုတ္တနိ။၄၅၀။ စူဠနိ။ ၂၀၆)တိ သော မယာ ဘဂ၀ါ အာသိတော ဥပါသိတော

ပယိရုပါသိတော ပရိပုစ္ဆိတော ပရိပဥ္ဍိတော။ စူဋဋီ။၂၀ရ။ ဥပါသိတောတိ ဥပဂန္တာ သေဝိ-တော။ စူဋဋီ၊၆။၈၂။

ဥပါသိတဗွ (တိ) [ဥပ+အာသ+တဗွ] (၁) မှီဝဲ-ဆည်းကပ်-ပွါးများ-အားထုတ်-အပ်သော၊သူ။ ဥပါသိတဗ္ဗ(သံ၊ဌ၊၁။၉၆)နှင့် အာသေဝိတဗ္ဗံ ဘာဝေတဗ္ဗံ ဗဟုလီကာတဗ္ဗံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၄၂။ ပုနပ္ပုနံ ဥပါသိတဗ္ဗော (အံ၊ဌ၊၂။၉၃)တိ အဘိ-ဏှသော ဥပနိသီဒိတဗ္ဗော။ အံ၊ဋီ၊၂။၉၃။ (-အဘိ၊ဌ၊၃။၆၈။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၂၁ရ။)

ဥပါသိတုံ (ဗျ) [ဥပ+အာသ+တုံ] ချဉ်းကပ်ခြင်း-ငှါ။ ဂစ္ဆာမိ တေ ဥပါသိတုံ။ ဒီ၊၂။၂၂၉။

ဥပါသိတု (တိ) [ဥပ+အာသ+တု] မှီဝဲ-ဆည်း-ကပ်-ကိုးကွယ်-တတ်သော၊သူ။ ပဗ္ဗဇိတံ ဥပါ-သိတာ(ဒီ၊၃။၁၂၉)တိ ပဏ္ဍိတံ ပဗ္ဗဇိတံ ဥပသ-င်္ကမိတ္တာ ပယိရုပါသိတာ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၁၅။ ပဗ္ဗဇိတံ ဥပါသိတာတိ ဇတ္ထ ယာဒိသံ ပဗ္ဗဇိတံ ဥပါသ-တော ပညာပဋိလာဘော ဟောတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၁၁ရ။ ဥပါသိတာ သပ္ပုရိသာ။ ထေရ။၂၅၅။ ဥပါသိတာတိ ပရိစရိတာ ပဋိပတ္တိပယိရုပါ-သနာယ ပယိရုပါသိတာ။ ထေရ၊ဋီ၊၁။၃ရ။

ဥပါသိတ္ဘာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+အာသ+တ္ဘာ] မှီဝဲ-ချဉ်းကပ်-ပြီး၍။ သုခိတံ တံ ဥပါသိတ္ဘာ၊ ဒုက္ခိတံ တံ ကထံ ဇဟေ။ ဇာ၊၂။၈၃။

ဥပါသိတ္ဘာန (ကြိ၊ဝိ) [ဥပ+အာသ+တ္ဘာ] ချဉ်း-ကပ်ပြီး၍။ ဥပါသိတ္ဘာန သမ္ဘုဒ္ဓံ၊ ဝေယျာဝစ္စ-မကာသဟံ။ အပ၊၁။၂၈၀။

ဥပါသိန (တိ) [ဥပ+အာသ+တ] ကပ်၍ထိုင်-နေသော၊ အနီးဌိုင်နေသော၊သူ။ ဥပါသိနော (ဇာ၊၂။၈၆)တိအတ္တနော ဇီဝိတံ အဂဏှတ္တာ ဥပဂန္တာ နိသိန္နော။ ဇာ၊ဌ၊၅။၃ရ၀။ ဥပါသိ-နောတိ သမီပေ နိသိန္နော။ ဇာ၊ဋီ။

ဥပါသိသက (တိ) [ဥပ+အာသိသက] ရှာမှီး-တောင့်တ-သော၊သူ။ ဥန္ဒုရော ဣတောစိ-တောစ ဝိစရန္တော အာဟာရူပါသိသကော-ယေဝ စရတိ။ မိလိန္ဒ။၃ရ၈။ (အာဟာရူပါ-သိသကောယေဝ=အစာအာဟာရကို ရှာမှီး-တောင့်တအဦးမူ၍သာလျှင်။ မနသိကာရူပါ-သိသကေနေဝ=မနသိကာရကိုရှာမှီးတောင့်တ-အဦးမူသဖြင့်သာလျှင်။)

ဥပါသေမု (ကြို) [ဥပ+အာသ+ဧယျာမ] ဆည်း-ကပ်-ကိုးကွယ်-ကပ်ရောက်-ကုန်ရာ၏။ ဥပါ-သတိ-ကြည့်။

ဥပါသေယျ (ကြို) [ဥပ+အာသ+ဧယျ] ဆည်း-ကပ်-ကိုးကွယ်-ကပ်ရောက်-ရာ၏။ ဥပါသတိ-ကြည့်။

ဥပါဟ (ပု) [ဥပ+အဟ] တစ်နေ့။ ဥပါဟာ ဥဒကံ ဓူပေတိ။ မ၊ဋီ၊၃။၄၃။

ဥပါဟဋ (တိ)[ဥပ+အာ+ဟရ+တ] ကပ်ဆောင်-ပေး-အပ်သော။ နှ အမ္မေဟိ ကိဉ္စိ အာဟဋံ၊ နှ ဥပါဟဋံ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၃၉။ နှ ဥပါဟဋန္တိ နှ ဒိန္နံ။ ဝိမတိ၊၁။၂၆ရ။

ဥပါဟတ (ကြိဝိ) [ဥပ+အာ+ဟန+တ] ကပ်ရောက်-တတ်သော။ ဥပါဟတာ ဘဝါ သဗ္ဗေ။ အပ၊ ၂။၂၈၀။

ဥပါဟန (ထီ၊ပု) [ဥပ+နဟ+အ။ ဥပနယှတေ ဗန္ဓိယတေတိ ဥပါဟနော၊ ဝဏ္ဏဝိပရိယာယော၊ ရဿသ ဒီဃတာ။ ဓာန်၊ဋီ။၅၂၅။] ဖိနပ်။ ကာလသေဝ ဝုဋ္ဌာယ ဥပါဟနာ သြမုဩ္ဓိတ္တာ။ ဝိ၊၃။၅ရ။ (-မ၊၂။၃ဖ၂။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁ဖ၈။ ဝိ၊ဌ၊၄။ ၁၁ရ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၈၀။) ဥပါဟနာယော ကာယ-ဗန္ဓနေန ဗန္ဓိတ္တာ။ ဝိ၊၄။၂၅၄။

ဥပါဟနသြမုဩန (နှ) [ဥပါဟန+သြမုဩန] ဖိနပ်-ချွတ်ခြင်း။ ဥပစာရသီမံ ပတ္တာ ဥပါဟန-

သြမုဏ္ဍနာဒိ သဗ္ဗံ ကာတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၁၇။ (ဝိ၊ဌ၊၄။၁၁၇-နှင့် သျ-ဟောင်းတို့၌ ဥပါဟနာ သြမုဏ္ဍနာဒိ-ဟုဝါကျ ရှိသည်။ ဘာသာဋီကာ၌ သမာသ်ပြင်၍ အနက်ပေးသည်။ (ဥပါဟန သြမုဏ္ဍန-သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၆၂-သည် ဥပါဟန သြပုဏ္ဏ မှပျက်ယွင်းလာသောပုဒ် ဖြစ်ဖွယ် ရှိသည်။)

ဥပါဟနကောသက (ပု) [ဥပါဟန+ကောသက] ဖိနပ်အိမ်၊ ဖိနပ်အိပ်။ ဥပါဟနကောသက-သတ္ထကောသကကုဋ္ဌိကာကောသကေသုပိ ဧသေဝ နယော။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃၇။ ဥပါဟန-ကောသကောတိ ဥပါဟနာယ ပက္ခိပနော-ကာသော ကောသကော။ ပါစိတ်၊ယော။၃၄၂။

ဥပါဟနတေမန (နဲ) [ဥပါဟန+တေမန] ဖိနပ်ကို စွတ်စိုစေခြင်း၊ ဖိနပ် စွတ်လောက်ရုံ။ ယထာ ဥပါဟနတေမနမတ္တဌေန "ဥဒကံ အတ္ထိ"တိ ဟောတိ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၂၅၄။

ဥပါဟနတ္ထဝိကာ (ထီ) [ဥပါဟန+ထဝိကာ] ဖိနပ်အိတ်။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဥပါဟန-တ္ထဝိကံ။ ဝိ၊၄။၂၅၄။ (-ဝိ၊ဌ၊၂။၂၄၂၊၂၄၄။ ဝိ၊ဌ၊၃။ရ၂။ သာရတ္ထ၊၂။၁၆၃။)

ဥပါဟနဒဏ္ဍက (ပု) [ဥပါဟန+ဒဏ္ဍက] ဖိနပ်ချိတ်စရာ ဒုတ်ငယ်။ ဥပါဟနဒဏ္ဍကေန ဂဟေတ္တာ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၁ရ။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၂၃၀။

ဥပါဟနဒါယက (ပု) [ဥပါဟန+ဒါယက] ဖိနပ်ပေးလှူဘူးသောထေရ်၊ ဥပါဟနဒါယကထေရ်။ အာယသ္မာ ဥပါဟနဒါယကော ထေရော ဣမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္ထ။ အပ၊၁။၂၅ရ။

ဥပါဟနပဟောဌနသဒ္ဒ (နဲ) [ဥပါဟနပဟောဌန+သဒ္ဒ] ဖိနပ်ကိုခါသောအသံ၊ ဖိနပ်ခါသံ။ အာဂစ္ဆန္တာနံ ပဒသဒ္ဒံ ဥပါဟနပဟောဌနသဒ္ဒံ ... သုတ္တာ ဝေမတိကာ ဟောန္တိ။ ဝိ၊၃။၁၈၆။

ဥပါဟနမဏ္ဍန (ထီ) [ဥပါဟန+မဏ္ဍန] ဖိနပ်ကို တန်ဆာဆင်ခြင်း။ ဘိက္ခုနော ဆတ္တမဏ္ဍနံ ဥပါဟနမဏ္ဍနံ...အကိစ္စံ နာမ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၂၈၂။

ဥပါဟနမူလ (နဲ) [ဥပါဟန+မူလ] ဖိနပ်တန်ဘိုး၊ ဖိနပ်ဘိုး။တံ တံ စဇိတ္တာ ဥပါဟနံ ကတ္တာ ဥပါဟနမူလံ လဘိတ္တာ သုခိတော ဟောတိ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၁ရ၅။

ဥပါဟနယုဂ (ပု) [ဥပါဟန+ယုဂ] ဖိနပ်အစုံ၊ ဖိနပ်တစ်ရံ။ ဥပါဟနယုဂံ မယာ ဒိန္နံ။ အပ၊ဌ၊၂။၁၉၀။ (-ဇာ၊ဌ၊၃။ရ၂။)

ဥပါဟနယုဂဌ (ပု) [ဥပါဟန+ယုဂဌ] ဖိနပ်အစုံ၊ ဖိနပ်တစ်ရံ။ အဒ္ဓါနကန္တာရံ ပဋိပဇ္ဇိတုကာမသ ဥပါဟနယုဂဌံ,...ဒါတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၀၈။ (-ဝိ၊သင်္ဂဟ။၂၉၆။)

ဥပါဟနဝိရဟိတ (တိ) [ဥပါဟန+ဝိရဟိတ] ဖိနပ်ကင်းသော၊ ဖိနပ်မပါသော၊သူ။ ဥပါဟန-ဝိရဟိတာနံ စက်မန္တာနံ သမီပေ။ မဟာနိ၊ဌ။၂၉၄။

ဥပါဟနသယ်ဌ (ပု) [ဥပါဟန+သယ်ဌ] ဖိနပ်အပေါင်း၊ ဖိနပ်အစုံ၊ ဖိနပ်တစ်ရံ။ ဥက္ကံသတော ဒွေ ဥပါဟနသယ်ဌာ ဝဋ္ဋန္တိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၈၀။ မဟာနိ၊ဌ။၃၅၅။ (-ဇာ၊ဌ၊၄။၁၅။)

ဥပါဟနသယ်ဌက (ပု) [ဥပါဟန+သယ်ဌက] ဖိနပ်အပေါင်း၊ ဖိနပ်အစုံ၊ ဖိနပ်တစ်ရံ။ ဥက္ကံသတော ဒွေ ဥပါဟနသယ်ဌကာ ဝဋ္ဋန္တိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၃။

ဥပါဟနာပုဏ္ဏ (ပု) [ဥပါဟနာ+ပုဏ္ဏ] ဖိနပ်သုတ်ခြင်း။ ဥပါဟနာပုဏ္ဏံ ပန အတ္ထနော ရုစိဝသေန ကာတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၁ရ။

ဥပါဟနာ(နဲ)ပုဏ္ဏနစောင္ဆ (ပု) [ဥပါဟနာ+ပုဏ္ဏနစောင္ဆ] ဖိနပ်သုတ်အဝတ်စ။ ဥပါဟနာ-

(နာ)ပုဏ္ဏနစောဌကံ ပုစ္ဆိတ္တာ (ပုဏ္ဏိတ္တာ) ဥပါ-ဟနာ ပုဏ္ဏိတဗ္ဗာ။ ဝိ၊၄။၃ရ၄။ ဝိသင်္ခ်ာ။၂၃၁။

ဥပါဟနာရုဋ္ဌ (တိ) [ဥပါဟန+အာရုဋ္ဌ] ဖိနပ်စီးသော၊သူ။ နဥပါဟနာရုဋ္ဌသ အဂိလာနသ ဓမ္မံ ဒေသေသာမိ။ ဝိ၊၂။၂၆၄။ (-ဝိ၊၅။၅၂၊ ရ၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။၄၄။)

ဥပါဟနူပတာပိတ (တိ) [ဥပါဟန+ဥပတာပိတ] ဖိနပ်သည်ပူပန်စေအပ်-ဖိနပ်နှိပ်စက်အပ်-ဖိနပ်ပေါက်-သောခြေရှိသော၊သူ။ အထဝါ ပါနာယ ဒုတောတိ ပါနဒု၊ ဥပါဟနူတာပိတသ ဥပါဟ-နာယ ခါဒိတပါဒသေတံ နာမံ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၀၅။

ဥပိလဝါ (ထီ) [ဥ+ပိလု+အ?] ပိတ်ခြင်း။ ရုက္ခ-သူစိဒ္ဓါရံ ဥပိလဝါယ။ ဝဇီရ။၁၁ရ။ (ဥပိလ-ဝါယ=ပိတ်သဖြင့်-ဟု နိသျအနက်ပေးသည်။ အဋ္ဌကထာ၌ "ရုက္ခသူစိကဏ္ဏကဒ္ဓါရံ, ဂါမထ-ကနက်, စက္ကလကယုတ္တဒ္ဓါရံ" စသည်ဖြင့် နေ့အချိန်အခါ အိပ်ရာ၌ ပိတ်ဖွယ်မလိုသော တံခါးများစွာကို ပြထား၏။ ယင်းပုဒ်တို့၏ စပ်ရာ ပုဒ်မှာ ဒုဿသာကိဒ္ဓါရန္တိ-မ္ဟ ဣတိ သဒ္ဒါ ဖြစ်သည်။ အထက်၌ဖော်ပြခဲ့သော တံခါးအားလုံး ပိတ်စရာမလို ဟု ပြထား၊သည်။ "ရုက္ခသူစိ ကဏ္ဏကဒ္ဓါရံ" ပုဒ်ကို ရုက္ခသူစိဒ္ဓါရံ ကဏ္ဏကဒ္ဓါရံ ဟု ဌီကာများ၌ ဖွင့်ကြ၏။ သာရတ္ထ, ဝိမတိတို့၌ ယင်းပုဒ်တို့၏ စပ်ရာပုဒ်ထည့်၍ ဖွင့်မပြကြ၊ ဝဇီရဌီကာ၌ ရုက္ခသူစိဒ္ဓါရံ-၏ စပ်ရာပုဒ် အနေဖြင့် ဥပိလဝါယ ဟု ထည့်ဖွင့်ဟန်တူ သည်။ သို့ရာတွင် ရုက္ခသူစိဒ္ဓါရံ ကို အထက်၌ ပြခဲ့သော အဋ္ဌကထာလာ ဣတိသဒ္ဒါ၌ စာစပ်ရ မည်ဖြစ်၍ စပ်ရာပုဒ်ထည့်ဖွယ်မလို၊ ရုက္ခ-သူစိဒ္ဓါရ သည် ပိတ်ဖွယ်မလိုသော တံခါးဖြစ်၍ "ဥပိလဝါယ=ပိတ်သဖြင့်"ဟု နိသျအနက်ပေး ခြင်းသည်လည်း သဘာဝကျဟန်မတူ။)

ဥပေက္ခ (တိ) [ဥပ+ဣက္ခ+ဏ။ ဥပေက္ခာ+ဏ] ဥပေက္ခာဝေဒနာရှိသော၊ လျစ်လျူရှုသော၊သူ။ အဒုက္ခမသုခါယ ဝေဒနာယ ဥပေက္ခာ သဝိ-စာရော။ ပေဋကော။၂၃၅။ ဖဿဒ္ဒယံ သုခဒုက္ခံ ဥပေက္ခာတိပိ ပါဌော၊ ဖဿဟေတုကံ သုခဒုက္ခံ ဥပေက္ခာ, သုခေ အနုရောဓံ ဒုက္ခေ ဝိရောဓံ အနုပ္ပါဒေန္တော ဥပေက္ခကော ဘဝေ-ယျာတိပိ အတ္ထော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂ရ။

ဥပေက္ခက (တိ) [ဥပ+ဣက္ခ+ဏ္ဍ။ ဥပေက္ခာ+အ။ ဥပေက္ခတိတိ ဥပက္ခကော။ မအ္ဘူ။သျှ။] အသင့်အားဖြင့်-ထပ်တူထပ်မျှဆောင်တတ်သည်၏ အဖြစ်ဖြင့် သင့်လျော်သောအားဖြင့်-ရှုတတ်သော၊ လျစ်လျူရှုတတ်သော၊သူ။ ဥပေက္ခကော စ ဝိဟာသီ (ဝိဟရတိ) (ဝိ၊၁။၅။ ပဋိသံ။၄၁။ မဟာနိ။၃၀)တိ ဇော်ဌ ဥပပတ္တိတော ဣက္ခတိတိ ဥပေက္ခာ။...တာယ...သမန္နာဂတတ္တာ တတိယ-ဈာနသမင်္ဂီ ဥပေက္ခကောတိ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၁၂၀။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ၃။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၁ရ။ (-မ၊၃။၂၆၄။ အံ၊၁။၅၁၉။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၁၆။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။ရရ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၉၁။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၂၅ရ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၅၀။ မ၊ဋီ၊၁။၄ရ။ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂၊၁၃။)

ဥပေက္ခကသဒ္ဒ(နာ) [ဥပေက္ခက+သဒ္ဒ] ဥပေက္ခကသဒ္ဒါ။ ဥပေက္ခကသဒ္ဒသ အတ္ထံ ဌပေန္တော ပဌမေန္တိ။ မူလဋီ၊၂။၁၈၄။

ဥပေက္ခဏ(ထီ၊နာ)[ဥပ+ဣက္ခ+ယု]အသင့်အားဖြင့် ရှုခြင်း၊ လျစ်လျူရှုခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပေက္ခဏာဓိပ္ပါယ (ပု) [ဥပေက္ခဏ+အဓိပ္ပါယ] လျစ်လျူရှုခြင်း၌အလို၊ လစ်လျူရှုလိုမှု။ ဥပေ-ကွဏာဓိပ္ပါယေန အတ္တနော ကာယဇီဝိတ-နိရပေက္ခာ။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၂၆၂။

ဥပေက္ခတိ (ကြိ) [ဥပ+ဣက္ခ+တိ] အသင့်-အားဖြင့်-ထပ်တူထပ်မျှဆောင်တတ်သည်၏ အဖြစ်ဖြင့် သင့်လျော်သောအားဖြင့်-ရှု၏။ လျစ်လျူရှု၏။ ဥပေက္ခတိ ဥဘောပေတော။ ဗုဒ္ဓဝံ။

၃၁၉။ အဘိ၊ဌ၊၁။၅၂။ ဇာ၊ဌ၊၁။၃၀။ ဥပေက္ခတိ-
တိ ဥပေက္ခာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၁၆။ ဥပေက္ခတိ-
တိ သုခဒုက္ခာကာရေ ဥဒါသိနော ဟောတိ။
ပဋိသံ၊ဂ်။၉၆။ (-အနုဋီ၊၁။၁၀၉။) **ဥပေက္ခေ-**
ဖသ္သဒ္ဓယံ သုခဒုက္ခံ ဥပေက္ခေ(သံ၊၂။၂၉၄)တိ
သုခဖဿဿ ဒုက္ခဖဿဿာတိ ဣဒံ ဖဿဒ္ဒယံ
ဥပေက္ခေ၊ ဥပေက္ခာမေဝေတ္ထ ဥပ္ပါဒေယ္မာတိ
အတ္ထော။ သံ၊ဌ၊၃။၂၆။ **ဥပေက္ခေယ္ယ**—ဇာ၊
၂။၂၉၂။ **ဥပေက္ခိဿတိ**—အဘိ၊ဌ၊၁။၂၃၉။

ဥပေက္ခန (ထီ၊နဝ) [ဥပ+ဣက္ခ+ယု] (၁) အသင့်
အားဖြင့်ရှုခြင်း၊ လျစ်လျူရှုခြင်း။ (တိ)(၂) ကြည့်
ရှုတတ်သော။ ယာ ဥပေက္ခာ ဥပေက္ခနာ
အဇ္ဈုပေက္ခနာ။ အဘိ၊ဝိ။၂၃၉။ ဥပေက္ခနာ-
ကာရော ဥပေက္ခာ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၃၀၂။ အနုယုဇ္ဇ-
တဗ္ဗဿ ဥပေက္ခနံ။ အနုဋီ၊၃။ဖ၁။ (-အဘိ၊
ဌ၊၁။ရ၅။ အနုဋီ၊၃။၂ဖ၁။) (တိ)(၂) အောက်
ပုဒ်ကြည့်။

ဥပေက္ခနတာ(ထီ)[ဥပေက္ခန+တာ] ကြည့်ရှုတတ်
သည်၏အဖြစ်။ (လျစ်လျူရှုသည်၏အဖြစ်။ ပြည်
သျှ။) ဝိစရဏဝသေန ဝါ ဥပေက္ခနတာ အနု-
ပေက္ခနတာ ။အဘိ၊ဌ၊၁။၁ရ၊။

ဥပေက္ခနာကာရ (ပု) [ဥပေက္ခန+အာကာရ]
လျစ်လျူ ရှုခြင်းဟူသော အခြင်းအရာ။ ဥပေ-
က္ခန-ကြည့်။

ဥပေက္ခာ (ထီ) [ဥပ+ဣက္ခ+အ+အာ။ ဥပ+ဣက္ခာ]
(၁) အသင့်အားဖြင့်-အညီအမျှ-ရှုတတ်သော
သဘော-ရှုခြင်း-ခံစား:တတ်သောသဘော-ခံ
စားခြင်း၊ သုခဒုက္ခအဘို့၌ မကျသည်ဖြစ်၍-
သုခဒုက္ခတို့နှင့် မဆန့်ကျင်သည်ဖြစ်၍-ခံစား
တတ်သောသဘော-ခံစားခြင်း၊ ဥပေက္ခာ။ (၂)
လျစ်လျူရှုအပ်သောသဘော၊(ဝိရိယဟူသော
ဥပေက္ခာကောက်။)

ဤဥပေက္ခာသည် ဆဋ္ဌဂုံပေက္ခာ၊ ဗြဟ္မ
ဝိဟာရပေက္ခာ၊ ဗောဇ္ဈင်္ဂပေက္ခာ(=တတြမဇ္ဈ-
တ္တတာစေတသိက်။) ဝိရိယုပေက္ခာ(=ဝိရိယ။)
သခါရုပေက္ခာ(=ပညာ။) ဝေဒနုပေက္ခာ(=ဥပေ
က္ခာဝေဒနာ။) ဝိပဿနုပေက္ခာ(=ပညာ။) တတြ
မဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ၊ စျာနုပေက္ခာ၊ ပါရိသုဒ္ဓုပေက္ခာ
(=တတြမဇ္ဈတ္တတာစေတသိက်။)ဟုဆယ်ပါ:ရှိ၏။
ဝိ၊ဌ၊၁။၁၂၀။ အဘိ၊ဌ၊၁။၂၁ဖ၁။ (ယမိုက်အရ
ကောက်။၅၁၄။)ထိုဆယ်ပါ:တို့တွင် ရသင့်သော
ဥပေက္ခာကို အရာဌာနအား:လျော်စွာ ကောက်
ကြရသည်။ ထို့ပြင် ဂေဟသိတဥပေက္ခာ
ခြောက်ပါ:၊ နေက္ခမ္မသိတ ဥပေက္ခာခြောက်ပါ:၊
အာဝဇ္ဇနုပေက္ခာ စသည်လည်း:ရှိသေး၏။ သံ၊
၂။၄၃၀။ သံ၊ဌ၊၃။၁၂-၄။ စက္ခုနာ ရူပံ ဒိသ္ဝာ
ဥပ္ပဇ္ဇတိ ဥပေက္ခာ ဗာလသ (သံ၊ဌ၊၃။၁၂-
၄။) စသည်ဖြင့်လာသော ဂေဟသိတဥပေက္ခာ
အရ သောမနဿကင်:သော အညာဏုပေက္ခာ
ကို ကောက်ရသည်။ သံ၊ဋီ၊၂။၃ဖ၂။ အာဝဇ္ဇနု-
ပေက္ခာ-လည်:ကြည့်။

ဆ ဂေဟသိတာ ဥပေက္ခာ၊ ဆ နေက္ခ-
မ္မသိတာ ဥပေက္ခာ။ သံ၊၂။၄၃၀။ ဥပဝတ္တိတော
ဣက္ခတိတိ ဥပေက္ခာ၊ သမ်ံ ပဿတိ အပက္ခ-
ပတိတာဝ ဟုတ္ဝာ ပဿတီတိ အတ္ထော။ ဝိ၊
ဌ၊၁။၁၂၀။ အဘိ၊ဌ၊၁။၂၁ဖ၁။ အထဝါ ဥပေတာ
ယုတ္တာ သုခဒုက္ခာနံ အဝိရုဒ္ဓါ ဣက္ခာ အနုဘဝနံ
ဥပေက္ခာ။ မူလဋီ၊၁။၄၁။ "ဥပဝတ္တိတော
ဣက္ခတိတိ ဥပေက္ခာ"တိ အယံ ပနတ္ထော ဣဓ
ဥပေက္ခာသဒ္ဒဿ သဗ္ဗုပေက္ခာပရိယာဒါနတော
နိ ဝုတ္တော။ အနုဋီ၊၁။၄၄။ ဥပဝတ္တိတော
ယုတ္တိတော ဣက္ခတိ အနုဘဝတိ ဝေဒယ-
မာနာပိ မဇ္ဈတ္တာကာရသဏ္ဌိတိယာတိ ဥပေက္ခာ၊
သုခဒုက္ခာနံ ဝါ ဥပေတာ ယုတ္တာ အဝိရုဒ္ဓါ
ဣက္ခာ အနုဘဝနန္တိ ဥပေက္ခာ။ ဝိဘာဝိနီ။ရ၈။
(-အံ၊ဌ၊၁။၃၉၀။ အံ၊ဌ၊၃။၁၁၂၊၁၁ဖ၊၁ရ၂။ အဘိ၊
ဌ၊၁။ဂ၅၊၂၃ရ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁ရ၃။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။
၁၀ရ၊၁၉၂-၃။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။၁၀ဂ၊၁၁ဖ။ သုတ္တနိ၊
ဌ၊၂။၂ဂ၉။ အပ၊ဌ၊၁။၂၁၄၊၂၂၁။ မဟာနိ၊ဌ။

၄၁၄။ စူဠနိ၊၆။၄၅၊၉ရ၊၁၃၃၊၁၃ရ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၁ရ၀၊ ၂ရ၉၊၃ဖ ၂။ မူလဋီ၊၁။၄၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၀၉။ ပဋိ သံ၊ဂံ။၉ဖ၊၁၄၃။) (၂) ဥပေက္ခာနိမိတ္တ(၂)ကြည့်။

ဥပေက္ခာကာရ (ပု)[ဥပေက္ခာ+အာကာရ] လျစ်လျူ ရှုသောအခြင်းအရာ။ တဒုဘယံ ဝိ၀ေဇ္ဇတ္တာ ဥပေက္ခာကာရေန စ ပစ္စယေ ပရိဘုဥ္ဇန္တိ။ မ၊ ဋီ၊၃။၁၅၉။

ဥပေက္ခာကိစ္စာဓိမတ္တ (တိ)[ဥပေက္ခာကိစ္စ+အဓိမတ္တ] ဥပေက္ခာကိစ္စ၏ လွန်ကဲသောအတိုင်းအရှည်ရှိ သော။ "ပဋိသခါ သန္ဓိဌနာ ဂဟဏေ မဇ္ဈတ္တ-တာ"တိ ဥပေက္ခာကိစ္စဓိမတ္တတာယ သခါရုပေက္ခာ ဝုတ္တာ။ မူလဋီ၊ ၂။၁ရ၁။

ဥပေက္ခာခေတ္တ (နာ) [ဥပေက္ခာ+ခေတ္တ] ဥပေက္ခာ ခေတ်။ ဝိသေသေန ဥပေက္ခာခေတ္တေ ပရိနိဗ္ဗာ-နေ ဥပသမာဓိဌာနသမုဒါဂတဿ ဥပသမာဓိ-ဌာနပရိပူရဏမဘိဗျတ္တန္တိ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၃၁ဖ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၉၄။

ဥပေက္ခာစေတောဝိမုတ္တိ(ထီ) [ဥပေက္ခာ+စေတော ဝိမုတ္တိ] ဥပေက္ခာဟူသော-စိတ်၏ဆန့်ကျင်ဘက် ကိလေသာမှ လွတ်သောတရား-စိတ်၏အာရုံ၌ ညွှတ်သောတရား-စိတ်၏လွတ်မြောက်မှု။ (ဒီ၊၃၊ သျ၊၃၉၄-၌ မေတ္တာစေတောဝိမုတ္တိကို "မေတ္တာနှင့် ယှဉ်သောကိလေသာမှလွတ်သောစိတ်"ဟု အနက် ပေးသည်၊ ဥပေက္ခာစေတောဝိမုတ္တိ-ကိုလည်း ထိုအတူပေးရမည်။ မေတ္တာစေတောဝိမုတ္တိ-လည်း ကြည့်။) ဥပေက္ခာစေတောဝိမုတ္တိ အဘိညေယျာ။ ပဋိသံ။၉။

ဥပေက္ခာဇနိတသတပါရိသုဒ္ဓိ (တိ) [ဥပေက္ခာ ဇနိတ+သတိပါရိသုဒ္ဓိ] ဥပေက္ခာသည်ဖြစ်စေ အပ်သော သတိ၏စင်ကြယ်ခြင်းရှိသော။ ဥပေ-က္ခာသတိပါရိသုဒ္ဓိဘာ၀ေနာတိ ဥပေက္ခာဇနိတ-သတိပါရိသုဒ္ဓိသဗ္ဘာ၀ေန။ နေတ္တိ၊ဋီ။၉၀။

ဥပေက္ခာစျာန (နာ) [ဥပေက္ခာ+စျာန] ဥပေက္ခာ ဘာ၀နာအစွမ်းဖြင့်ရအပ်သော-ဥပေက္ခာကို ယားများ၍ရအပ်သော-စျာန်၊ ဥပေက္ခာစျာန်။ စတုတ္ထ စျာန် မေတ္တာစျာန် ဥပေက္ခာစျာန်။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၈၄။

ဥပေက္ခာဉာဏ (နာ) [ဥပေက္ခာ+အာကာရ] လျစ်လျူရှုသောဉာဏ်၊ သခါရုပေက္ခာဉာဏ်။ ဥပေ-က္ခာဉာဏေန အနုပေက္ခာယ၊...ဂေါ်တြဘုနာ သခါရနိမိတ္တဂါဟဿ ပဟာနံ။ မ၊ဌ၊၁။ ၂၄။ သံ၊ဌ၊ ၂။ ၂၃၄။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၃ဖ။ (-ဥဒါန၊ဌ။၃၀။)

ဥပေက္ခာဌာနီ(နီ)ယ (တိ) [ဥပေက္ခာ+ဌာနီယ။ ဥပေက္ခာဌာန+ဣက။ ဝိစိကိစ္ဆာဌာနီယ-ကြည့်] ဥပေက္ခာ၏-တည်ရာ-အာရုံ-အကြောင်း-ဖြစ် သော။ ဥပေက္ခာဌာနီယံ ဓမ္မံ ဥပဝိစရတိ။ အံ၊ ၁။၁ရရ။ (-သံ၊ ၂။၃၃၃။ အဘိ၊ဝိ။၃၉၅။ ပေဋ ကော။၃၃၄။ အံ၊ဌ၊ ၂။၁ဖ၁။) ဥပေက္ခာဌာနီယံ ရူပံ ဥပဝိစရတိ။ မ၊၃။ ၂၅၉။ (-သံ၊ဌ၊၃။၁ရ၉။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၄၁၉။)

ဥပေက္ခာဓာတု (ထီ) [ဥပေက္ခာ+ဓာတု] ဥပေက္ခာ ဝေဒနာဟူသောဓာတ်၊ ဥပေက္ခာဓာတ်။ တတ္ထ ကတမာ ဥပေက္ခာဓာတု၊ ယံ...အဒုက္ခမသုခါ ဝေဒနာ။ အဘိ၊ဝိ။၈ရ။(-နေတ္တိ။၈၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၁၁ရ။)

ဥပေက္ခာနိမိတ္တ (နာ) [ဥပေက္ခာ+နိမိတ္တ] (၁) ရှေး ဝိရိယသည်ပင် နောက်ဝိရိယ၏အကြောင်း၊ (လိနုဒ္ဓစ္စအဘိဥ္ဇ ကျခြင်းကင်းသည်ဖြစ်၍ အလတ် သဘောရှိသောရှေးဝိရိယဟူသော ထို အခြင်း အရာကိုယူ၍ဖြစ်စေတတ်သော ထိုသို့တာဒိသ ဖြစ်သော နောက်ဝိရိယ၏ အကြောင်း။ ပြည်၊ သျ။ ၂။ ၂ရ၄။) (၂) အညာဏုပေက္ခာ၏ အကြောင်း ဖြစ်သောအာရုံ။ (၁) ကာလေန ကာလံ ဥပေ-က္ခာနိမိတ္တံ မနသိကာတဗ္ဗံ။ အံ၊၁။ ၂၅၈။ အဘိ၊ ဌ၊၁။ ၂၁ရ။ ဝိသုဒ္ဓ၊၁။၁၅ဖ။ ဥပေက္ခာနိမိတ္တန္တိ ဇတ္ထ လိနုဒ္ဓစ္စပက္ခပါတရဟိတံ မဇ္ဈတ္တံ ဝိရိယံ "ဥပေက္ခာ"တိ ဝုတ္တံ။ တဒေ၀ ... တာဒိတသ

ဝိရိယသ နိမိတ္တဘာဝတော ဥပေက္ခာနိမိတ္တံ၊ ဘာဝနာယ သမပ္ပဝတ္တိကာလေ ဥပေက္ခိယတိတိ ဥပေက္ခာ။ ဝိရိယမေव ဥပေက္ခာ ဝိရိယုပေက္ခာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၈၅။ မူလဋီ၊၁။၁၀၃။ (–အံ၊ဌ၊၂။၂၂၉။ အံ၊ဋီ၊၁။၉၄။ အနုဋီ၊၁။၁၀၉။ ပဋိသံ၊ဂံ။၁၄၂။) (၂) ဥပေက္ခာနိမိတ္တန္တိ စေတ္ထ အညာဏုပေက္ခာယ ဝတ္ထုဘူတံ အာရမ္မဏံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၈။

ဥပေက္ခာနိမိတ္တဝစန (နဝ) [ဥပေက္ခာနိမိတ္တ+ဝစန] ဥပေက္ခာနိမိတ်ကို–ဆိုခြင်း–ဟောခြင်း။ သမာဓိ–နိမိတ္တံ ဝတ္တာ ဥပေက္ခာနိမိတ္တဝစနတော, ... နေက္ခမ္မသာနန္တရံ ပညာ ဝုတ္တာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၅၀။

ဥပေက္ခာနိမိတ္တာနုပြုဟန (ထီ၊နဝ) [ဥပေက္ခာနိမိတ္တ+အနုပြုဟန] ဥပေက္ခာနိမိတ်ကို ဟွားမျှားခြင်း။ တာဒိသေ ကာလေ ဥပေက္ခာနိမိတ္တာနုပြုဟနေန ဥပကာရာ... ဥပေက္ခာဝ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ အနုဋီ၊၂။၆၅။

ဥပေက္ခာနုပတိတ (တိ) [ဥပေက္ခာ+အနုပတိတ] ဥပေက္ခာသည်–အစဉ်ကျရောက်အပ်–အစဉ်လိုက်အပ်–သော။ သဗ္ဗံ စိတ္တံ ဝိစာရာနုပတိတံ ... ဥပေက္ခာနုပတိတံ သဒ္ဓါနုပတိတံ။ အဘိ၊က။၃၀၃။

ဥပေက္ခာနုပြုဟန (ထီ၊နဝ) [ဥပေက္ခာ+အနုပြုဟန] ဥပေက္ခာ(တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ)ကို ဟွား–ဟွားစေ–ခြင်း၊ (ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊သျ။) တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ၏ ကိစ္စ ပြီးစီးခြင်းဖြင့် အစဉ်ဟွားခြင်း။(မအူ၊သျ။) ပဌမသ စာနသ ပဋိပဒါဝိသုဒ္ဓိ အာဒိ၊ ဥပေက္ခာနုပြုဟနာ မဇ္ဈေ။ ပဋိသံ။၁၆ရ။ ဝိ၊ဌ၊၂။ ၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၄၃။ မဟာနိ၊ဌ။၁၁၃။ ဥပေက္ခာ–နုပြုဟနာ နာမ အပ္ပနာ။ ... တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာယ ကိစ္စဝသေန ဥပေက္ခာနုပြုဟနာ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။ရ၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၄၄။ ဥပေက္ခာ–နုပြုဟနာတိ ... တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာယ ကိစ္စ–နိပ္ဖတ္တိယာ အနုပြုဟနာ။ သာရတ္ထ၊၂။၁ရ၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁ရ၁။ (–ဝဇိရ။၁၄၅။ ဝိမတိ၊၁။၂၀ရ။)

ဥပေက္ခာနုပြုဟိတ (တိ) [ဥပေက္ခာ+အနုပြုဟိတ] တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာကို ဟွားစေတတ်သော။ (ဝိသုဒ္ဓိ၊သျ။) ဧကတ္တဂတံ စိတ္တံ ပဋိပဒါဝိသုဒ္ဓိ–ပက္ခန္ဒဏေ ဟောတိ ဥပေက္ခာနုပြုဟိတဿ ဥ–ဏေနစ သမ္ပယုတ်သိတ်။ ပဋိသံ။၁၆ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၄၄။ ဥပေက္ခာနုပြုဟိတန္တိ တတြမဇ္ဈတ္တု–ပေက္ခာယ ပြုဟိတံ ဝနိတ်။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။ရ၆။

ဥပေက္ခာနုဘာဝ (ပု) [ဥပေက္ခာ+အာနုဘာဝ] ဥပေက္ခာပါရမီ၏ အစွမ်းအာနုဘော်။ သဗ္ဗသမ္ဘောဓိ–သမ္ဘာရာနံ သမာဒါနာဓိဋ္ဌာနပါရိပူရိနိပ္ဖတ္တိယော ဥပေက္ခာနုဘာဝေန သမ္ပဇ္ဇန္တိ။ စရိယာ၊ဌ။၂၉၃။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂ရ၀။

ဥပေက္ခာနုသာရီ (တိ) [ဥပေက္ခာ+အနုသာရီ] ဥပေ–က္ခာသို့ အစဉ်–လိုက်–အောက်မေ့–ပြေးသွား–သော။ နဝ တသ ဥပေက္ခာနုသာရီ ဝိညာဏံ ဟောတိ။ မ၊၃။၂ရ၀။

ဥပေက္ခာပဋိဝိသဇ္ဇနာဝသာန (နဝ) [ဥပေက္ခာပဋိ–ဝိသဇ္ဇနာ+အဝသာန] ဥပေက္ခာအမေးပြဿနာကို ဖြေခြင်း၏အဆုံး။ ဥပေက္ခာပဋိဝိသဇ္ဇနာ–ဝသာနေ အသီတိယာ ဒေဝသဟသေဟိ သဒ္ဓိံ သောတာပတ္တိဖလေ ပတိဋ္ဌဟိသတိ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၂၉၁၊(–၃၄၁။ မ၊ဌ၊၁။၂၄၀။)

ဥပေက္ခာပဋိသန္ဓိ (ထီ) [ဥပေက္ခာ+ပဋိသန္ဓိ] ဥပေ–က္ခာပဋိသန္ဓေ။ တတ္ထ သသောမနဿပဋိ–သန္ဓိယော သန္ဓာယ ဥပေက္ခာပဋိသန္ဓိယော နိဒဿနဘာဝေန ဝုတ္တာတိ ကေစိ။ အနုဋီ၊ ၃။၂၁၅။

ဥပေက္ခာပရိဂ္ဂဟိတ (တိ) [ဥပေက္ခာ+ပရိဂ္ဂဟိတ] ဥပေက္ခာဖြင့်–သိမ်းယူ–သိမ်းဆည်း–အပ်သော။

ကရုဏာ စ ဥပေက္ခာပရိဂ္ဂဟိတာတိ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ စရိယာ၊ဌ။၂၇၁။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၆၈။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၄၉။

ဥပေက္ခာပလိပုဗ္ဗာပရနိမိတ္တာသယ (ပု) [ဥပေ-က္ခာပလိပုဗ္ဗာပရနိမိတ္တ+အာသယ] ဥပေက္ခာ၏ ထက်ဝန်းကျင်ရှေ့နောက်အာရုံနိမိတ်ဟူသော တည်ရာ။ သမထံ ပဝတ္တေ သမာဓိနော ဥပေ-က္ခာပလိပုဗ္ဗာပရနိမိတ္တာသယော။ ပေဋကော။ ၂၆၉။

ဥပေက္ခာပါရမီ (ထီ) [ဥပေက္ခာ+ပါရမီ] လျစ်လျူရှုခြင်း-လျစ်လျူရှုကြောင်းစေတနာ-ဟူသော ဘုရား၊အလာင်း၊သူတော်ကောင်းတို့၏ အမှု လုပ်ငန်း၊ ဥပေက္ခာပါရမီ။ ဝိစိနန္တော တဒါ ဒကျီ၊ ဒသမံ ဥပေက္ခာပါရမီ။ ဗုဒ္ဓံ၊၃၁၉။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၅၂။ ဇာ၊ဋီ၊၁။၃၀။ သုခပတ္တော နရဇာမိ၊ ဒုက္ခေ နဟောမိ ဒုမ္မနော။ သဗ္ဗတ္ထ တုလိတော ဟောမိ၊ သော မေ ဥပေက္ခာပါရမီ။ မဟာ၊၁။၃၅၄။ (-ဒီ၊ဋီ၊၁။၈၄။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၇၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၅၉။)

ဥပေက္ခာပါရမီ (ထီ) [ဥပေက္ခာ+ပါရမီ] လျစ်လျူရှုခြင်း-လျစ်လျူရှုကြောင်းစေတနာ-ဟူသော ဘုရား၊အလာင်း၊သူတော်ကောင်းတို့၏ အမှု လုပ်ငန်း၊ ဥပေက္ခာပါရမီ။ ဝိစိနန္တော တဒါ ဒကျီ၊ ဒသမံ ဥပေက္ခာပါရမီ။ ဗုဒ္ဓံ၊၃၁၉။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၅၂။ ဇာ၊ဋီ၊၁။၃၀။ သုခပတ္တော နရဇာမိ၊ ဒုက္ခေ နဟောမိ ဒုမ္မနော။ သဗ္ဗတ္ထ တုလိတော ဟောမိ၊ သော မေ ဥပေက္ခာပါရမီ။ မဟာ၊၁။၃၅၄။ (-ဒီ၊ဋီ၊၁။၈၄။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၇၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၅၉။)

ဥပေက္ခာပါရိယူရီ (ထီ) [ဥပေက္ခာ+ပါရိယူရီ] ဥပေ-က္ခာ၏ပြည့်စုံခြင်း။ ယေန သတိသမ္ဗေဇေန ဥပေက္ခာပါရိယူရီ ဂစ္ဆတိ။ ပေဋကော။ ၂၆၃။

ဥပေက္ခာပုဗ္ဗဘာဂ (ပု) [ဥပေက္ခာ+ပုဗ္ဗဘာဂ] ဥပေက္ခာ၏ ရှေ့အဘို့။ ဥပေက္ခာပုဗ္ဗဘာဂေါ အတ္ထိ။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၁၆၆။

ဥပေက္ခာမြဟွဝိဟာရ (ပု) [ဥပေက္ခာ+မြဟွ ဝိဟာရ] ဥပေက္ခာဟူသောမြတ်သောနေခြင်း။ အဌသု ပန ကသိဏသု, ဥပေက္ခာဝိဟာရေ, ... စတုတ္ထဈာနံ သမာပဇ္ဇိ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၈၆။ (-အဘိ၊ဋီ၊၁။၂၃၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၁၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၈၀။)

ဥပေက္ခာဘာဝနာ (ထီ) [ဥပေက္ခာ+ဘာဝနာ] လျစ်လျူရှုခြင်း-ဥပေက္ခာ-ကို ပွားများခြင်း။ ဥပေက္ခာဘာဝနာ စ နာမေတ္ထ တထာပဝတ္တာ အရိယမဂ္ဂဘာဝနာ ဇ၀။ မ၊ဋီ၊၃။၂၁၆။

ဥပေက္ခာယုတ္ထ (တိ) [ဥပေက္ခာ+ယုတ္ထ] ဥပေက္ခာ နှင့်ယှဉ်သော။ သာ ဥပေက္ခာယုတ္ထာဝ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၈၆။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၂၉။)

ဥပေက္ခာဘူမိ (ထီ) [ဥပေက္ခာ+ဘူမိ] ဥပေက္ခာ၏ ဖြစ်ရာဌာန(စိတ်)။ ကတမေ ဓမ္မာ ဥပေ-က္ခာသဟဂတာ၊ ဥပေက္ခာဘူမိယံ ကာမာဝစရေ ရူပါဝစရေ ... ဝိညာဏက္ခန္ဓော။ အဘိ၊ဓ။၂၀၇၊ (-၂၅၃။) သုခဘူမိ(အဘိ၊ဌ၊၁။၃၈၁)လည်းကြည့်။

ဥပေက္ခာယန (ထီ၊နာ) [ဥပေက္ခာ+အာယ+ယု။ ဥပေက္ခာ+အယ+ယု] လျစ်လျူရှုသော အခြင်း အရာ၊ ဥပေက္ခာဖြင့်ကပ်ရောက်ခြင်း။ တတ္ထ ကတမာ ဥပေက္ခာ၊ ယာ သတ္တေသု ဥပေက္ခာ ဥပေက္ခာယနာ ဥပေက္ခာယိတတ္တံ။ အဘိ၊ဝိ။ ၂၈၈။ မေတ္တာယနာ-လည်းကြည့်။

ဥပေက္ခာယိတ (တိ) [ဥပေက္ခာ+အယိတ] ဥပေ-က္ခာနှင့် ဖြစ်တတ်သော၊ ဥပေက္ခာနှင့် ပြည့်စုံသော(စိတ်)။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပေက္ခာရမ္မဏ (တိ) [ဥပေက္ခာ+အာရမ္မဏ] ဥပေက္ခာစျန်-စတုတ္ထစျာန်-လျှင် အာရုံ ရှိသော။ ဒွေမာနိ ဘိက္ခဝေ သုခါနိ၊ ကတမာနိ ဒွေ၊ သာတာရမ္မဏဉ္စ သုခံ ဥပေက္ခာရမ္မဏဉ္စ သုခံ။ အံ၊၁။၈၀။

ဥပေက္ခာရဟိတ (တိ) [ဥပေက္ခာ+ရဟိတ] ဥပေ-က္ခာကင်းသော။ ဥပေက္ခာရဟိတေန ဇိဝိတ-ပရိက္ခာရာနံ ဇိဝိတသ္မ စ အန္ဓရာယ် အမန-သိကရိတ္ဝာ သီလဝိသောဓနံ ကာတုံ နသက္ကာ။ စရိယာ၊ဌ။၂၉၃။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၇၀။

ဥပေက္ခာလက္ခဏ (နာ) [ဥပေက္ခာ+လက္ခဏ] အမျှရှုခြင်း-လျစ်လျူရှုခြင်း-လက္ခဏာ။ ဒေါ-မနဿလက္ခဏေ, ဥပေက္ခာလက္ခဏေ, အဓိ-

မောက္ခလက္ခဏော ... ဣန္ဒတ္ထံ ကာရေတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၂။၁၈၅။

ဥပေက္ခာဝင္ငန (ထီ၊နဝ) [ဥပေက္ခာ+အာဝင္ငန] ဥပေက္ခာဟုဆိုအပ်သော အာဝင္ငန်း၊ အာဝင္ငနုပေက္ခာ။ ဥပေက္ခာဝင္ငနာယ စေဝါ(ပဋိသံ။၂၉၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၇၄)တိ ဥပေက္ခာသခ်ိတာယ အာဝင္ငနာယ စေဝ ဝိကမ္ပတိ၊ အာဝင္ငနုပေက္ခာယ စေဝ ဝိကမ္ပတိတိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၂။၁၉၄။

ဥပေက္ခာဝိဟာရ (ပု) [ဥပေက္ခာ+ဝိဟာရ] ဥပေက္ခာဖြင့်-လျစ်လျူရှု၍-နေခြင်း။ ဣဒံသု မေ သာရိပုတ္တ ဥပေက္ခာဝိဟာရသ္မိ ဟောတိ။ မ၊ ၁။၁၁၃။ ဥပေက္ခာဝိဟာရသ္မိ ဟောတိတိ ဥပေက္ခာဝိဟာရော ဟောတိ။ မ၊ဋီ၊၁။၃၅၄။

ဥပေက္ခာဝိဟာရလာဘီ (တိ) [ဥပေက္ခာဝိဟာရ +လာဘီ] ဥပေက္ခာဖြင့်နေခြင်းကို ရခြင်းရှိသော၊ ဥပေက္ခာဗြဟ္မဝိဟာရကို ရခြင်းရှိသော၊သူ။ ဥပေက္ခာဝိဟာရီ-ကြည့်။

ဥပေက္ခာဝိဟာရီ (တိ) [ဥပေက္ခာ+ဝိဟာရီ] ဥပေက္ခာဖြင့်-ဥပေက္ခာစျာန်ဖြင့်-နေလေ့ရှိသော၊သူ။ ဘဂဝါ ဟိ ဘန္တေ ဥပေက္ခာဝိဟာရီ။ မ၊၂။၃၄။ ဥပေက္ခာဝိဟာရိဿာ(သံ၊ဋီ၊၃။၂၀၉)တိ ဥပေ-က္ခာဗြဟ္မဝိဟာရံ ဝိဟာရတော။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၄၇။ ဥပေက္ခာဝိဟာရိဿ(နေတ္တိ။၂၂) ဥပေက္ခာ-ဝိဟာရလာဘိနော သတော သံဝိဇ္ဇမာနဿ ပုဂ္ဂလဿ ဥပေက္ခာယ ရာဂဿ ပဋိပက္ခတ္တာ ရာဂေါ စိတ္တံ ပရိယာဒါယ ဌဿတီတိ ဒေသနာ နယုဇ္ဇတိ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၁၂၆။

ဥပေက္ခာဝေဒနာ (ထီ) [ဥပေက္ခာ+ဝေဒနာ] အသင့်အားဖြင့်-အညီအမျှ-လျစ်လျူရှု၍-ခံစားခြင်း-ခံစားတတ်သောသဘော၊ ဥပေက္ခာ ဝေဒနာ။ ကီ ပန တတ္ထ ဥပေက္ခာဝေဒနာ နတ္ထိတိ။ အံ၊ဋီ၊၂။၉၀။ (-အဘိ၊ဋီ၊၁။၂၀၁။ ဣတိဝုတ်၊ဋီ။ရာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၅၉။)

ဥပေက္ခာဝေဒနာရတ္တိ (ထီ) [ဥပေက္ခာဝေဒနာ +ရတ္တိ] ဥပေက္ခာဝေဒနာဟူသောညဉ့်။ သဘာ-ဂါယ စ ဥပေက္ခာဝေဒနာရတ္တိယာ ပဋိလာဘာ အယံ တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာစန္ဒလေခါ အတိဝိယ ပရိသုဒ္ဓါ။ ဝိ၊ဋီ၊၁။၁၂၂။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၂၂၃။ မဟာ နိ၊ဋီ။၁၂။

ဥပေက္ခာဝေဒနိယ (တိ) [ဥပေက္ခာဝေဒနာ + ဏိယ] ဥပေက္ခာဝေဒနာ၏အကြောင်းဖြစ်သော။ သံဝိဇ္ဇတိ ခေါ ဂဟပတိ စက္ခုဓာတု ရူပါ စ မနာပါ ဥပေက္ခာဝေဒနိယာ။ သံ၊၂။၃၃၁။ (-သံ၊၃။၁၈၇။) ဒုက္ခဝေဒနိယ-လည်းကြည့်။

ဥပေက္ခာသညာ (ထီ) [ဥပေက္ခာ+သညာ] ဥပေ-က္ခာနှင့်ယှဉ်သောသညာ။ မုဒိတာ သညာ ဥပေက္ခာ သညာ မရဏာနုဿတိ။ မိလိန္ဒ။၃၁၆။

ဥပေက္ခာသတိပါရိသုဒ္ဓိ (ထီ) [ဥပေက္ခာ+သတိ ပါရိသုဒ္ဓိ] (၁) ဥပေက္ခာသည်ဖြစ်စေအပ်သော သတိ။ (တိ)(၂) ဥပေက္ခာသည်ဖြစ်စေအပ်သော သတိ၏စင်ကြယ်ခြင်းရှိသော။ (၁) ဣမံ ယေဝ အနုတ္တရံ ဥပေက္ခာသတိပါရိသုဒ္ဓိံ အာဂမ္ဘ ဒိဗ္ဗေန စက္ခုနာ ... သတ္တေ ပဿတိ။ မ၊၂။၂၀။ (-မ၊ဋီ၊၃။၂၃။) (တိ)(၂) အဒုက္ခမသုခံ ဥပေက္ခာ-သတိပါရိသုဒ္ဓိံ စတုတ္ထံ စျာနံ ဥပသမ္ပဇ္ဇ။ ဝိ၊ ၁။၅။ ဒီ၊၁။၃၄၊ရ၁၊၉၄၊၁ရ၀၊၁၉ရ။ ဒီ၊၂။၁၅၂။ ဒီ၊၃။၁၅၉။ ဒီ၊၃။၂၅၉။ မ၊၁။၂၆၊၅၀၊၈၉။ မ၊၂။၁၀၅။ သံ၊ ၁။၄၁၃။ သံ၊၂။၁၉၈။ သံ၊၃။၁ရ၄။ အံ၊၁။၅၅။ အံ၊၂။၄၄ရ။ အံ၊၃။၂၂။ အဘိ၊ဓ။၄၅-၆။ အဘိ ဝိ။၂၅၄။ အဘိ၊ပု။၁၆၉။ ဥပေက္ခာသတိပါရိသုဒ္ဓိန္တိ ဥပေက္ခာယ ဇနိတသတိပါရိသုဒ္ဓိံ။ ဝိ၊ဋီ၊၁။၁၂။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၂၂၂။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၁။၁ရ၉။ မဟာနိ၊ ဋီ။၁၂၄။ ဥပေက္ခာသတိပါရိသုဒ္ဓိန္တိ ဥပေက္ခာယ ဇနိတသတိယာ ပါရိသုဒ္ဓိံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၆၂။

ဥပေက္ခာသတိပါရိသုဒ္ဓိသဟဂတ (တိ) [ဥပေက္ခာ သတိပါရိသုဒ္ဓိ+သဟဂတ] ဥပေက္ခာသည် ဖြစ်

စေအပ်သော-သတိ၏စင်ကြယ်ခြင်း-စင်ကြယ်သောသတိ-နှင့်တကွဖြစ်သော။ ဥပေက္ခာသတိ-ပါရိသုဒ္ဓိသဟဂတာ(နေတ္တိ။၂၃)တိ စတုတ္ထဈာန-ဓမ္မာ။ နေတ္တိ၊ဌ။၈၉။

ဥပေက္ခာသတိသံသုဒ္ဓ (တိ) [ဥပေက္ခာသတိ+သံသုဒ္ဓ] (စတုတ္ထစျာန်) ဥပေက္ခာသတိ-တို့ဖြင့်-တို့၏-စင်ကြယ်သော။ ဥပေက္ခာသတိသံသုဒ္ဓ၊ ဓမ္မတက္ကပုရေဇဝံ။ အံ၊၁။၁၃၃။ သုတ္တနိ။၄၄၆။ စူဠနိ။၁၈။ ဥပေက္ခာသတိသံသုဒ္ဓန္တိ စတုတ္ထ-ဈာနိကေ ဖလေ ဥပ္ပန္နာယ ဥပေက္ခာယ စ သတိယာ စ သံသုဒ္ဓံ။ အံ၊ဌ၊၂။၁၀၃။ ဥပေက္ခာ-သတိသံသုဒ္ဓန္တိ စတုတ္ထဈာနဥပေက္ခာသတိဟိ သံသုဒ္ဓံ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၃၁၅။ စူဠနိ၊ဌ။၄၅။

ဥပေက္ခာသမဂ္ဂီ (တိ) [ဥပေက္ခာ+သမဂ္ဂီ] ဥပေ-က္ခာဝေဒနာနှင့်ပြည်စုံသော၊သူ။ ယံ အာပဇ္ဇန္တော သုခသမဂ္ဂီ ဝါ ဥပေက္ခာသမဂ္ဂီ ဝါ အာပဇ္ဇတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၂၃၅။ (-ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၁၉၄။)

ဥပေက္ခာသမာဓိ (ပု) [ဥပေက္ခာ+သမာဓိ] ဥပေ-က္ခာကေဂ္ဂတာ။ စတုန္နံ အရူပါနန္တိ ဥပေက္ခာ-သမာဓိသင်္ခါတေဟိ စတူဟိ အရူပဈာနေဟိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁၁၉။

ဥပေက္ခာသမာဓိသမ္ပယုတ္တ (တိ) [ဥပေက္ခာ-သမာဓိ+သမ္ပယုတ္တ] ဥပေက္ခာကေဂ္ဂတာနှင့်ယှဉ်သော။ ဥပေက္ခာသမာဓိသမ္ပယုတ္တံ ပဌမန္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၈၃။

ဥပေက္ခာသမာပတ္တိဗဟုလ(တိ) [ဥပေက္ခာသမာ-ပတ္တိ+ဗဟုလ] ဥပေက္ခာသမာပတ် များ:သော၊သူ။ ဝိသေသတော အရူပါဝစရသတ္တာ မုစ္စန္တိ အရူပါဝစရသတ္တာနံ ဥပေက္ခာသမာပတ္တိဗဟု-လတ္တာ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၉၁။

ဥပေက္ခာသမ္ပန္န (တိ) [ဥပေက္ခာ+သမ္ပန္န] ဥပေ-က္ခာ-လျစ်လျူရှုခြင်း-နှင့်ပြည်စုံသော၊သူ။ ဒသ-လက္ခဏသမ္ပန္နဿ ဥပေက္ခာသမ္ပန္နဿေဝ ဟောတိ။ ပဋိ သံ။၁၆၈။

ဥပေက္ခာသမ္ပယုတ္တ (တိ) [ဥပေက္ခာ+သမ္ပယုတ္တ] ဥပေက္ခာဝေဒနာနှင့်ယှဉ်သော။ ဥပေက္ခာ-သမ္ပယုတ္တာ ပညာ။ အဘိ၊ဝိ။၃၃၈။

ဥပေက္ခာသမ္ပယုတ္တစိတ္တ (နာ) [ဥပေက္ခာသမ္ပယုတ္တ+စိတ္တ] ဥပေက္ခာဝေဒနာနှင့်ယှဉ်သော စိတ်။ ပဝတ္တေ ဥပေက္ခာသမ္ပယုတ္တစိတ္တာသု ဥပ္ပါဒက္ခဏေ တေသံ ဇီဝိတိန္ဒြိယဿ ဥပ္ပဇ္ဇတိ ဥပေက္ခိန္ဒြိယဿ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ယမက၊၃။၁ ၂၀။ (-မူလဋီ၊၃။၁၆၀။)

ဥပေက္ခာသမ္ပယုတ္တဉာဏဝိပ္ပယုတ္တစိတ္တ (နာ) [ဥပေက္ခာသမ္ပယုတ္တဉာဏဝိပ္ပယုတ္ত+စိတ္ত] ဥပေက္ခာဝေဒနာနှင့်ယှဉ်၍ ဉာဏ်နှင့်မယှဉ်သော စိတ်။ ပဝတ္တေ ဥပေက္ခာသမ္ပယုတ္တဉာဏဝိပ္ပယုတ္ত-စိတ္ताသु ဥပ္ပါဒက္ခဏေ တေသံ ဥပေက္ခိန္ဒြိယံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ နော စ တေသံ ပညိန္ဒြိယံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ယမက၊၃။၁ ၂ ၂။

ဥပေက္ခာသမ္ပယုတ္တဉာဏသမ္ပယုတ္တစိတ္တ (နာ) [ဥပေက္ခာသမ္ပယုတ္တဉာဏသမ္ပယုတ္ত+စိတ္ত] ဥပေ-က္ခာဝေဒနာနှင့်လည်း:ယှဉ်, ဉာဏ်နှင့်လည်း:ယှဉ်သောစိတ်။ ပဝတ္တေ ဥပေက္ခာသမ္ပယုတ္တဉာဏ-သမ္ပယုတ္ত စိတ္ताသु ဥပ္ပါဒက္ခဏေ တေသံ ဥပေက္ခိန္ဒြိယဿ ဥပ္ပဇ္ဇတိ ပညိန္ဒြိယဿ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ယမက၊၃။၁ ၂ ၂။

ဥပေက္ခာသမ္ပယုတ္တပစ္ဆိမစိတ္တ (နာ) [ဥပေက္ခာ-သမ္ပယုတ္ত+ပစ္ဆိမစိတ္ত] ဥပေက္ခာဝေဒနာနှင့်ယှဉ်သော-ပစ္ဆိမ-နောက်ဆုံး:ဘဝသား:၏စုတိ-စိတ်။ ယဿ စိတ္ताသု အနန္တရာ ဥပေက္ခာ-သမ္ပယုတ္ত ပစ္ဆိမစိတ္တံ ဥပ္ပဇ္ဇိသတိ။ ယမက၊၃။၁၉၉။

ဥပေက္ခာသမ္ပယုတ္တသဒ္ဓါဝိပ္ပယုတ္တစိတ္တ (နာ) [ဥပေ-က္ခာသမ္ပယုတ္ত+သဒ္ဓါဝိပ္ပယုတ္ত+စိတ္ত] ဥပေက္ခာ-ဝေဒနာနှင့်ယှဉ်၍ သဒ္ဓါနှင့်မယှဉ်သောစိတ်။

ပဝတ္တေ ဥပေက္ခာသမ္ပယုတ္တသဒ္ဓါဝိပ္ပယုတ္တစိတ္တသ ဥပ္ပါဒက္ခဏေ တေသံ ဥပေက္ခိန္ဒြိယံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ယမကာ၃။၁ ၂ ၂။

ဥပေက္ခာသမ္ပယောဂ (ပု) [ဥပေက္ခာ+သမ္ပယောဂ] ဥပေက္ခာနှင့်ယှဉ်ခြင်း။ နိဿရဏဂုဟဏေနေဝ စ ပုဗ္ဗဘာဂိယာနံ တာသံ ဥပေက္ခာသမ္ပ-ယောဂေါပိ အနုညာတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၁ဋီ၁။၃၇၆။

ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင် (ပု) [ဥပေက္ခာ+သမ္ဘောဇ္ဈင်] ထိုမိမိဖြစ်ရာယှဉ်ဘက်တရား၊တို့၌ လျစ်လျူရှုခြင်းဟူသောသမ္ဘောဇ္ဈင်၊ ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်။ (တတြမဇ္ဈတ္တတာ-လည်းကြည့်။) ဥပေက္ခာသ-မ္ဘောဇ္ဈင်ေါ် ခေါ် ကဿပ မယာ သမ္မဒက္ခာ-တော ဘာဝိတော ဗဟုလီကတော အဘိညာယ သမ္ဗောဓာယ နိဗ္ဗာနာယ သံဝတ္တတိ။ သံ၃။ရ၃။ (-ဒီ၊ ၂။၆ရ။ မ၁။၁၄။ မ၊ ၂။ ၂၀၄။ အံ၁။၅၅၉။) ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်သ ပဋိသခ်ါနလက္ခဏံ။ ဒီ၊ ဋ္ဌ၁။၆၃။ မ၊ဋ္ဌ၁။၅၀။ အံ၊ဋ္ဌ၁။ရ၃။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၁၉၃။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၅၅။ (ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင် ဖြစ်ကြောင်းတရား၊ငါးပါး၊ကို ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃ရ၄။ သံ၊ ဋ္ဌ၊၃။ ၂၀၀။ အံ၊ဋ္ဌ၁။၄၀ ၂-ကြည့်။)

ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်ဌာနိယ (တိ) [ဥပေက္ခာ သမ္ဘောဇ္ဈင်+ဌာနိယ] နောက်နောက် ဥပေက္ခာ သမ္ဘောဇ္ဈင်၏တည်ရာအကြောင်းဖြစ်သော။ တည်တတ်သောဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်ရှိသော။ တတ္ထ ဥပေက္ခာဝ ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်ဌာနိယာ ဝမ္မာ နာမ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃ရ၄။ (-ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၃၃၅။) ပိတိ-သမ္ဘောဇ္ဈင်ဌာနိယ (ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၃၃၁) လည်းကြည့်။

ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်ပရိဘာဝိတ (တိ) [ဥပေက္ခာ သမ္ဘောဇ္ဈင်+ပရိဘာဝိတ] ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင် ဖြင့် ထုံအပ်သော။ ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်ပရိ-ဘာဝိတာ ဟောတိ မေတ္တာစေတောဝိမုတ္တိ။ ပဋိသံ။၃၁၉။

ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်ပုဗ္ဗ(နာ) [ဥပေက္ခာသမ္ဘော ဇ္ဈင်+ပုဗ္ဗ] ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်ဟူသော ပန်း။ ပစ္စေကဗုဒ္ဓေါပိ သတ္တာဟိ ဗောဇ္ဈင်ပုပ္ပေဟိ ပဒုမိ၊ သတိသမ္ဘောဇ္ဈင်ပုပ္ပေန... ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်-ပုပ္ပေန။ စူဠနိ။ ၂၆၈။

ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်ရတန (နာ) [ဥပေက္ခာ သမ္ဘောဇ္ဈင်+ရတန] ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်ဟူ သောရတနာ။ ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်ရတနသ ပါတုဘာ၀ေါ ဟောတိ။ အဘိ၊က။၁ ၂၄။ (-သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၉ ၂။)

ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်သမ္ပယုတ္တ (နာ) [ဥပေက္ခာ သမ္ဘောဇ္ဈင်+သမ္ပယုတ္တ] ဥပေက္ခာသမ္ဘောဇ္ဈင်နှင့် ယှဉ်သော။ အ၀သေသာ ဝမ္မာ ဥပေက္ခာ-သမ္ဘောဇ္ဈင်သမ္ပယုတ္တာ။ အဘိ၊ဝိ။ ၂၄၀။

ဥပေက္ခာသဟဂတ (တိ) [ဥပေက္ခာ+သဟဂတ] (က) တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာနှင့်တကွဖြစ်သော။ (ခ) ဥပေက္ခာ၀ေဒနာနှင့်-တကွဖြစ်သော-ယှဉ် သော။ (က) ဥပေက္ခာသဟဂတေန စေတသာ ဧကံ ဒိသံ ဖရိတ္တာ ဝိဟရတိ။ ဒီ၊၁။ ၂၃၄။ ဒီ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။၁၀၃။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁၁၆။) (ခ) ဥပေက္ခာ-သဟဂတ(အဘိ၊ဓ။၄၀)နှင့် ဥပေက္ခာ၀ေဒနာယ သမ္ပယုတ္တံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၀၁။ သုခသဟဂတ-ဥပေက္ခာသဟဂတ၀သေန စ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ရ၁။ သုခေန သဟ ဧကုပ္ပါဒါဒိဘာ၀ံ ဂတော သုခ-သဟဂတော၊ သုခသမ္ပယုတ္တောတိ အတ္ထော။ ဥပေက္ခာသဟဂတေပိ ဧသေ၀ နယော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။၁၀၉။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၃။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၄၉။ သာရ တ္ထ၊၁။၃ရ၀။)

ဥပေက္ခာသဟဂတစိတ္တ (နာ) [ဥပေက္ခာသဟဂတ +စိတ္တ] ဥပေက္ခာ၀ေဒနာနှင့်တကွဖြစ်သောစိတ်။ ယဒိပိ တတ္ထ ဥပေက္ခာသဟဂတစိတ္တာနိပိ ပ၀တ္တန္တိ ဥပေက္ခာ၀ေဒနာပိ လဒ္ဓါ၀သရာ။ မ၊ ဋီ၊၃။၃ရ၄။

ဥပေက္ခာသဟဂတမဂ္ဂ (နာ) [ဥပေက္ခာသဟဂတ

+မဂ္ဂ] ဥပေက္ခာဝေဒနာနှင့်တကွဖြစ်သောမဂ်။ သတ္တဂီကော ပန ဥပေက္ခာသဟဂတမဂ္ဂေါ ဟောတိ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၂၇၄။ (–မူလဋီ၊၁။၁၁၆။)

ဥပေက္ခာသုခ (နာ) [ဥပေက္ခာ+သုခ] (၁) လျစ်လျူရှုခြင်းချမ်းသာ၊ စတုတ္ထစျာန်ချမ်းသာ။ (၂) တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ, သုခဝေဒနာ။ ဒွေမာ ဘိက္ခဝေ သုခါနိ သာတသုခဿ ဥပေက္ခာ-သုခဿ။ အံ၊၁။ရ၉။ (–မ၊၂။၁၁၈။ အံ၊၃။၂၁၀၊ ၂၃၆။) ဥပေက္ခာသုခန္တိ စတုတ္ထဇ္ဈာနသုခံ။ အံ၊ဌ၊၂။၅၄။ သာတသုခံ ဝါ ကာယိကသုခံ၊ သန္တ-သုခံ ဥပေက္ခာသုခံ၊ တထာ စာဟု "ဥပေက္ခာ ပန သန္တတ္တာ၊ သုခမိစ္စေဝ ဘာသိတာ"တိ။ အနုဋီ၊၃။၁၉၉။ (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပေက္ခာသုခဘူမိ (ထီ) [ဥပေက္ခာသုခ+ဘူမိ] တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ, သုခဝေဒနာတို့နှင့်ယှဉ်သော-ဘုံ-စျာန်။ ဥပေက္ခာသုခဘူမိ တတိယံ စျာနံ။ ပဋိ သံ။၃၈၄။ ဥပေက္ခာသုခဘူမိတိ တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာယ စ သုခေန စ ယုတ္တာ ဘူမိ။ ပဋိ သံ၊ဌ၊၂။၂၆၅။

ဥပေက္ခာသုခသဟဂတ (တိ) [ဥပေက္ခာသုခ+သဟဂတ] တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ, သုခဝေဒနာနှင့် တကွဖြစ်သော။ ဥပေက္ခာသုခသဟဂတာ သညာမနသိကာရာ သမုဒါစရန္တိ။ ပဋိ သံ။၃၅။ (–နေတ္တိ။၂၃။) ဥပေက္ခာသုခသဟဂတာတိ တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာယ စ သုခဝေဒနာယ စ ဝသေန တတိယဇ္ဈာနာရမ္မဏာ။ ပဋိ သံ၊ဌ၊၁။ ၁၃၀။ (–နေတ္တိ၊ဌ။ရ၉။)

ဥပေက္ခာသုခသာဒဂမိတ (တိ) [ဥပေက္ခာသုခသာဒ(ဥပေက္ခာသုခ+အသာဒ)+ဂမိတ] တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ, သုခဝေဒနာကို သာယာခြင်းဟူသော တပ်မက်မှုရှိသော။ တတိယံ စျာနံ ဥပသမ္ပဇ္ဇ ဝိဟရတိ၊ တသ ဥပေက္ခာနုသာရိ ဝိညာဏံ ဟောတိ ဥပေက္ခာသုခသာဒဂမိတံ ဥပေက္ခာသုခသာဒဝိနိဗန္ဓံ ဥပေက္ခာသုခ-သာဒသံယောဇနသံယုတ္တံ အဗ္ဗတ္တံ စိတ္တံ သဏ္ဌိတန္တိ ဝုစ္စတိ။ မ၊၃။၂၆၉။

ဥပေက္ခာသုခသာဒဝိနိဗန္ဓ (တိ) [ဥပေက္ခာသုခသာဒ+ဝိနိဗန္ဓ] တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ, သုခဝေဒနာကို သာယာခြင်းဟူသော နှောင်ဖွဲ့မှုရှိသော။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပေက္ခာသုခသာဒသံယောဇနသံယုတ္တ (တိ) [ဥပေက္ခာသုခသာဒသံယောဇန+သံယုတ္တ] တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ, သုခဝေဒနာကို သာယာခြင်းဟူသောသံယောဇဉ်နှင့်ယှဉ်သော။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပေက္ခာသုခသုခုမသစ္စသညာ (ထီ) [ဥပေက္ခာသုခ+သုခုမသစ္စသညာ] တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ, သုခဝေဒနာနှင့်ယှဉ်သော သိမ်မွေ့သော ထင်သော သညာ။(ပခုက္ကု။သျ။) ဥပေက္ခာသုခ-သုခုမသစ္စသညာ တသ္မိံ သမယေ ဝိဟရတိ။ ဒီ၊၁။၁၇၀။

ဥပေက္ခာသုခသုခုမသစ္စသညီ (တိ) [ဥပေက္ခာသုခသုခုမသစ္စသညာ+ဣ] တတြမဇ္ဈတ္တုပေက္ခာ, သုခဝေဒနာနှင့်ယှဉ်သော သိမ်မွေ့သော ထင်သော သညာရှိသော၊သူ။ ဥပေက္ခာသုခသုခုမ-သစ္စသညီ တသ္မိံ သမယေ ဟောတိ။ ဒီ၊ ၁။၁၇၀။

ဥပေက္ခာသေတဒန္ဆဝန္ဆ (တိ) [ဥပေက္ခာသေတ ဒန္ဆ+ဝန္ဆ] ဆဋ္ဌဂုံပေက္ခာဖြင့်ပြီးသောဖြူသော အစွယ်ရှိသော၊သူ။ သဒ္ဓါဟတ္ထော မဟာနာဂေါ၊ ဥပေက္ခာသေတဒန္ဆဝါ။ အံ၊၂။၃၀၄။ ဥပေက္ခာ-သေတဒန္ဆဝါတိ ဆဋ္ဌဂုံပေက္ခာမယေဟိ သေတ-ဒန္ဆေဟိ သမန္နာဂတော။ အံ၊ဌ၊၃။၁၁၂။ (ယင်း အံ၊၂-ပါဠိကိုပင် ကိုးကားပြဆိုသော အံ၊ဌ၊ ၃။၁၈၃-၌ ဥပေခါသေတဒန္ဆဝါ-ဟုရှိသည်။)

ဥပေက္ခိတ (တိ) [ဥပ+ဋ္ဌက္ခ+တ] လျစ်လျူရှုအပ်သော။ ဥပေက္ခိတဗ္ဗံ ယေဝ ဝတ သခါရုပေ-က္ခာယ ဥပေက္ခိတံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၃၀၉။

ဥပေက္ခိတမ္ဗ (တိ) [ဥပ+ဋ္ဌက္ခ+တ] လျစ်လျူရှုအပ်သော။ တသ္မာ တတော နိဗ္ဗယေန ဥပေ-က္ခိတမ္ဗံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၉။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၃၀၉။ မူလဋီ၊၃။ရ၁။ အနုဋီ၊၃။၁၀၂။)

ဥပေက္ခိတမ္ဗယုတ္တက (တိ) [ဥပေက္ခိတမ္ဗ+ယုတ္တက] လျစ်လျူရှုအပ်သည်၏အဖြစ်နှင့်ယှဉ်သော၊ လျစ်လျူရှု-သင့်-ထိုက်-သော၊သူ။ ဥပေက္ခိ-တမ္ဗယုတ္တကေသု ကဠိ ကာလ ဥပေက္ခကာ ဟောန္တိ။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၂ရ၁။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၄၉။

ဥပေက္ခိန္ဒြိယ (နာ) [ဥပေက္ခာ+ဣန္ဒြိယ] ဥပေက္ခိန္ဒြေ။ ဥပေက္ခိန္ဒြိယံ အဘိညေယျံ။ ပဋိသံ။၉။ (-ဒီ၊၃။၁၉၉။ သံ၊၂။၄၂၉။ အဘိ၊ဓ။၄၁။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၀၁။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၈၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၈၉။) ဥပေက္ခာ ဧဝ ဣန္ဒြိယံ ဥပေက္ခိန္ဒြိယံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၀။

ဥပေက္ခိန္ဒြိယနိရောဓ (ပု) [ဥပေက္ခိန္ဒြိယ+နိရောဓ] ဥပေက္ခိန္ဒြေ၏ ချုပ်ရာ။ ဥပေက္ခိန္ဒြိယနိရောဓံ နပ္ပဇာနန္တိ။ သံ၊၃။၁၈၅။

ဥပေက္ခိန္ဒြိယနိရောဓဂါမိ (တိ) [ဥပေက္ခိန္ဒြိယ နိရောဓ+ဂမု+ဏိ၊ ထိ၌ ဂါမိနီ] ဥပေက္ခိန္ဒြေ၏ ချုပ်ရာနိဗ္ဗာန်သို့ရောက်-စေတတ်-ကြောင်းဖြစ်-သော။ ဥပေက္ခိန္ဒြိယနိရောဓဂါမိနီ ပဋိပဒံ နပ္ပဇာနန္တိ။ သံ၊၃။၁၈၅။

ဥပေက္ခိန္ဒြိယသမုဋ္ဌိတ (တိ) [ဥပေက္ခိန္ဒြိယ+သမုဋ္ဌိတ] ဥပေက္ခိန္ဒြေသည်ဖြစ်စေအပ်သော။ ဣဒံ ရူပံ ဥပေက္ခိန္ဒြိယသမုဋ္ဌိတံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၁၅။

ဥပေက္ခိန္ဒြိယသမုဒယ (ပု) [ဥပေက္ခိန္ဒြိယ+သမုဒယ] ဥပေက္ခိန္ဒြေ၏ ဖြစ်ကြောင်းတရား။ ဥပေက္ခိန္ဒြိယသမုဒယံ နပ္ပဇာနန္တိ။ သံ၊၃။၁၈၅။

ဥပေက္ခိန္ဒြိယသမ္ပယုတ္တ (တိ) [ဥပေက္ခိန္ဒြိယ+သမ္ပယုတ္တ] ဥပေက္ခိန္ဒြေနှင့်ယှဉ်သော။ အတ္ထိ ဥပေက္ခိန္ဒြိယသမ္ပယုတ္တာ။ အဘိ၊ဝိ။၂ရ။

ဥပေက္ခိသတိ (ကြိ) [ဥပ+ဋ္ဌက္ခ+သတိ] လျစ်လျူရှုလတ္တံ့။ ဥပေက္ခတိ-ကြည့်။

ဥပေက္ခိယတိ (ကမ္မ၊ကြိ) [ဥပ+ဋ္ဌက္ခ+ယ+တေ] လျစ်လျူရှုအပ်၏။ ဝိဂိုယ် ဥပေက္ခာတိ ဝုတ္တံ "ပဂ္ဂဟနိဂ္ဂဟေသု ဗျာပါရာကရဏေန ဥပေက္ခိ-ယတိ"တိ။ အနုဋီ၊၃။၁၀၉။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၃။၁၈၅။)

ဥပေက္ခု(ကၡု၊ကၡော)ပဝိစာရ (ပု) [ဥပေက္ခာ+ဥပဝိစာရ] ဥပေက္ခာနှင့်တကွ-ဆင်ခြင်သုံးသပ်တတ်-ဖြစ်တတ်-သောတရား။ တတ္ထ ကတမေ ဆ ဥပေက္ခုပဝိစာရာ၊ စက္ခုနာ ရူပံ ဒိသ္မာ ဥပေက္ခာဌာနိယံ ရူပံ ဥပဝိစရတိ။ အဘိ၊ဝိ။ ၃၉၅။ (-အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၈၉။ မူလဋီ၊၂။၂၂၆။) ဆ ဥပေက္ခုပဝိစာရာ။ ဒီ၊၃။၂၀၃။ မ၊၃။၂၅၉။ သံ၊၂။၄၂၉။ ဒေါမနဿောပဝိစာရာ ဥပေက္ခာ-ပဝိစာရာ။ ပေဋကော။၃၃၄။ သောမနဿု-ပဝိစာရ(ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၁ရ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၈၉)-လည်းကြည့်။

ဥပေက္ခုပဋ္ဌာနကုသလ (တိ) [ဥပေက္ခာ+ဥပဋ္ဌာန+ကုသလ] ဥပေက္ခာ၏ထင်ခြင်း၌ လိမ္မာသော၊သူ။ ဥပေက္ခုပဋ္ဌာနကုသလော (ပဋိသံ။၂၂၃) တိ... ဥပေက္ခာယ ဥပဋ္ဌာနေ ကုသလော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၄၅။

ဥပေက္ခေ (ကြိ) [ဥပ+ဋ္ဌက္ခ+ယေ၊] လျစ်လျူရှုရာ၏။ ဥပေက္ခတိ-ကြည့်။

ဥပေက္ခေယျ (ကြိ) [ဥပ+ဋ္ဌက္ခ+ယေ၊] လျစ်လျူရှုရာ၏။ ဥပေက္ခတိ-ကြည့်။

ဥပေက္ခောပဝိစာရ (ပု) [ဥပေက္ခာ+ဥပဝိစာရ]

ဥပေက္ခာနှင့်တကွ-ဆင်ခြင်သုံးသပ်တတ်-ဖြစ်တတ်-သောတရား။ ဥပေက္ခုပဝိစာရ-ကြည့်။

ဥပေဝါသေတဒန္တဝန္တ (တိ) [ဥပေက္ခာသေတဒန္တ+ဝန္တ] ဆင္ဥဂုံပေက္ခာဖြင့်ပြီးသောဖြူသောအစွယ်ရှိသော၊သူ။ ဥပေက္ခာသေတဒန္တဝန္တ-ကြည့်။

ဥပေစ္စ (ကြိုဝိ) [ဥပ+ဣ+တ္စာ။ နိတိ၊ဓာ။၂။ ရှု၊ နှာ။၃၉၅] (၁) ကပ်ရောက်၍။ (၂) ဖဲခွါ၍။ (၃) စေ့ဆော်၍။ (၄) အသိဉာဏ်ရှေ့သွား-ပြု-ဖြစ်-၍။ (၁) ဥပေစ္စ ဝန္ဒီ ကုသလဥ္စ ပုစ္ဆိသံ၊ ဝိမာန။၃၆။ (-အပ၊၂။၁၃၅။) ဥပေစ္စာ-တိ ဥပဂန္တ္မာ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၁၁၆။(-အပ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၄၃။) (၂) နေ ဝေါ ဒုက္ခာ ပမုတ္ကတ္ထိ၊ ဥပေစ္စပိ ပလာယတံ။ ဥဒါန။၁၃၇။ ဣတော ဝါ ဗ္ဗော ဝါ ပလာယန္တေ အမ္ဟေ နာနုဗန္ဓိသ္သတိတိ အဓိပ္ပါယေန ဥပေစ္စ အပေစ္စ ပလယတမ္ပိ တုမှာကံ တတော မုတ္တိ မောက္ခာ နတ္ထိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၆၈။ (၃) (၄) နေ တေ ဒုက္ခာ ပမုတ္ကတ္ထိ၊ ဥပေစ္စာပိ ပလာယတောဟေ။ ထေရီ။၄၀၇။ ဥပေစ္စ သဗ္ဗိစ္စ ပလာယတောပိ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၂၁၃။ နေ ဝေါ ဒုက္ခာ ပမုတ္ကတ္ထိ၊ ဥပေစ္စပိ ပလာယတံ။ နေတ္ထိ။၁၁၀။ ဥပေစ္စာပိတိ သဗ္ဗိစ္စာပိ။ ဗုဒ္ဓိ-ပုဗ္ဗေနာပိတိ အတ္ထော။ နေတ္ထိ၊ဋ္ဌ။၂၂၄။ (-နေတ္ထိ၊ဝိဘာ။၂၈၇။)

ဥပေတ (တိ) [ဥပ+ဣ+တ။ ဥပ+ဣတ။ ဥပဂန္တ္မာ ဣတံ ဂဟိတံ ဥပေတံ။ အဋ္ဌသာလိနီ၊ယော။၆၇။] (၁) ကပ်ရောက်အပ်သော၊ ကပ်ရောက်၍ယူအပ်သော။ (၂) ပြည့်စုံသော။ (၃) မဆန့်ကျင်သော။ (၁) အာရမ္မဏကရဏဝသေန တဏှာဒိဋ္ဌိဟိ ဥပေတေန ကမ္မုနာ အာဒိန္နာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၄။ (-ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၈၄။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၂၂။ မူလဋီ၊၁။၃၈။ အနုဋီ၊၁။၄၂။) (၂) ရသသာ ဥပေတ(အံ၊၁။ ၃ရ၄)နွဲ့ ရသေန ဥပေတံ ရသသမ္ပဒုန်။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၁၁။ (-အဘိ၊ဝိ။၂၀၁။ ဓမ္မ။၁၄။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၅၃။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁၈၊၂၃၄။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၆၁။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၂၉။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ရရ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၄၉၊၂၉၀။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၅၂။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၅၂၊၂၀၄။ သုတ္တနိ၊ ဋ္ဌ၊၁။ရ။ သာရတ္ထ၊၃။၃၆။ ကခ်၊ဋီသစ်။၁၃၀၊ ၁ရ၄။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၉၁။ မ၊ဋီ၊၁။၁။ မ၊ဋီ၊၂။၂။၅၄။ မ၊ဋီ၊၃။၂၆၂။ သံ၊ဋီ၊၁။ရ၄။ (၃) အထ ဝါ ဥပေတာ သုခဒုက္ခာနံ အဝိရုဒ္ဓါ ဣက္ခာ အနုဘဝနန္တိ ဥပေက္ခာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၁၆။

ဥပေတကိရိယ (ထိ၊နာ) [ဥပေတ+ကိရိယ] (၁) ကပ်ရောက်အပ်၏ဟူသောကြိယာ။ (တိ)(၂) ကပ်ရောက်အပ်၏ဟူသော ကြိယာရှိသော။ (၁) ဥပေတန္တိ ဟိ ဥပေတဗ္ဗတ္ထေ ဝုစ္စမာနေ အဝသံ ဥပေတကိရိယာ ဥပေတာ စ ဥယတိတိ။ အနုဋီ၊၁။၄၂။ (တိ)(၂) ကေသဉ္စိ ဂေါတြဘုပစ္စ-ဝေက္ခဏာဒီနံ ဥပေတကိရိယဘူတာနံ တံကတ္တု-ဘူတာနဉ္စ အတ္ထာနံ ဥပေတဗ္ဗသမ္ပဒန္ဒဘာဝတော၊ တဒဘိဓာယိနောပိ သဒ္ဒါ သမ္ပဒန္ဓာ ဧဝါတိ "ဥပေတသဒ္ဒသမ္ပဒန္ဓိနာ"တိ ဝုတ္တံ။ အနုဋီ၊၁။၄၂။

ဥပေတတ္ထဒီပက (တိ) [ဥပေတတ္ထ+ဒီပက] ကပ်ရောက်အပ်-ဟူသောအနက်ကို ပြတတ်သော။ ဣဒါနိ ဥပေတတ္ထဒီပကဿ ဥပသဒ္ဒဿ ဝသေန ဥပါဒိန္နသဒ္ဒဿ အတ္ထံ ဝတ္တုံ ဥပါဒိန္န-သဒ္ဒေန ဝါတိအာဒိ ဝုတ္တံ။ အနုဋီ၊၁။၁၈၁။

ဥပေတပရိယာယ (ပိုဒ်) [ဥပေတ+ပရိယယာယ] (တဏှာဒိဋ္ဌိတို့သည်) ကပ်ရောက်အပ်သောတရား-ဟူသော-ဥပေတဟူသော-ဒေသနာ-စကားတော်။ ယသ္မာ တေသံ ကုသလာနံ ဥပေတပရိယာယော နတ္ထိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂ရ။

ဥပေတဗ္ဗ (တိ) [ဥပ+ဣ+တဗ္ဗ] ကပ်ရောက်အပ်သော။ ဒိဋ္ဌာဝိကမ္မမ္မိ ကတ္တာ တထာရူပါ သာမဂ္ဂိ ဥပေတဗ္ဗာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၂၁၆။ (-ဝိမတိ၊၂။၃ဝ၆။)

ဥပေတဗ္ဗတ္ထ (ပု) [ဥပေတဗ္ဗ+အတ္ထ] ကပ်ရောက်

အပ်၏ဟူသောအနက်။ ဥပေတကိရိယ(၁) ကြည့်။

ဥပေတဗ္ဗသမ္မန္ဒ (ပု) [ဥပေတဗ္ဗ+သမ္မန္ဒ] ကပ်ရောက်အပ်သည်၏အဖြစ်နှင့် စပ်ခြင်းရှိသော။ ဥပေတကိရိယ (၂) ကြည့်။

ဥပေတဗ္ဗရူပ (တိ) [ဥပေတဗ္ဗ+ရူပ] ပြည့်စုံသောသဘောရှိသော။ ဥပေတရူပ(ဝိမာန။ရ)နှင့် ပါသံ-သိယဘာဝေန ဥပေတံ။ ဝိမာနဒ္ဒ။၃ရ။ (-ဇာဝ။၂၁၀၊၂၃၀။ ဇာ၂။၁၉။ ဇာဒ္ဒ၊၄။၁၀၃။)

ဥပေတသဒ္ဒ (ပု) [ဥပေတ+သဒ္ဒ] ဥပေတသဒ္ဒါ။ နှ စ ဥပေတသဒ္ဒေါ ကမ္မေ ဇဝ နိရုဇ္ဇော။ မူလဋီ၁။၃၈။

ဥပေတသဒ္ဒသမ္မန္ဓိ (တိ) [ဥပေတသဒ္ဒသမ္မန္ဓ+ဣ] ဥပေတသဒ္ဒါနှင့်ဆက်စပ်ခြင်းရှိသော။ ဥပေတ-သဒ္ဒသမ္မန္ဓိနာ ဥပယသဒ္ဒေန ဝုစ္စမာနာဟိ စတု-ဗ္ဗိဓုပါဒါနဘူတာဟိ တဏှာဒိဋ္ဌီဟိ ဥပေတံ။ မူလဋီ၁။၃၈။

ဥပေတိ (ကြို) [ဥပ+ဏ္ဍ+တိ။ ဥပ+ဏော+တိ။ နိရုတ္တိ၊ နှာ။၃၉၁။ နီတိ၊ဓာ။၃၂ဖ။] (၁) (က) ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-၏။ (ခ) သိ၏။ (၂) ယူ-စွဲလမ်း-၏။ (၃) ဖြစ်၏၊ သင့်၏။ (၁)(က) သခ်ီ နှ ဥပေတိ(မ၊၃။၂၀၄)တိ ဂဏန-မတ္တမ္မိ နှ ဂစ္ဆတိ။ မ၊ဒ္ဒ၊၄။၁၅၀။ နှ ဥပေတိ (မဟာနိ။၂၃၉)တိ သမ်ပ် နှ ဧတိ။ မဟာနိ၊ ဒ္ဒ။၃၂၁။ (-ဒီ၊၁။၁ဖ၈။ သံ၊၂။၉၃။ ဒီ၊ဒ္ဒ၊၁။၃၀၄။ သံ၊ဒ္ဒ၊၂။၂၈ဖ။ သုတ္တနိ၊ဒ္ဒ၊၂။၁၉၈။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၄ဖ။ မ၊ဋီ၊၁။၂၃၅။ (က)(ခ) ဧတောနိ ပရ-ယဏန္တိ ဧဝံ ဥပေတိတိ အတ္ထော။ မ၊ဒ္ဒ၊၁။၁၃ဖ။ ဧဝံ ဥပေတိတိ ဧဝံ ဘဧတိ သေဝတိ ပယိရု-ပါသတိ၊ ဧဝံ ဝါ ဇာနာတိ ဗုဇ္ဈတိတိ ဧဝမတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။ မ၊ဋီ၊၁။၂၃၅။ **ဥပေန္တိ**—ဝိ၊၃။ ၂၁၉။ သံ၊၁။၂ရ။ ဝိ၊ဒ္ဒ၊၄။၉။ မ၊ဒ္ဒ၊၁။၁ဝ၆။ သံ၊ ဋီ၊၁။၁ဝရ။ **ဥပေသိ**—သံ၊၁။၂၀၂။ ဇာ၊၁။၃၃ဖ။ ဇာ၊၂။၁၃၅။ ဇာ၊ဒ္ဒ၊၅။၁ဝ၂။ **ဥပေထ**—ဒီ၊၂။ဝ၄။ မ၊၁။၃၉ဖ။ သံ၊၃။၁ဝ၂။ ဇာ၊၁။ ၃၁၉။ ထေရ၊ ဒ္ဒ၊၂။၃ရ။ **ဥပေမိ**—ဝိ၊၄။၄၃၁။ ဝိမာန။ရ၉။ ဝိ၊ဒ္ဒ၊၃။၃၅၃။ ဓမ္မ၊ဒ္ဒ၊၁။၂။ **ဥပေမ**—သုတ္တနိ။၂ဝ၄။ ဇာ၁။၂ဝ၀။ သုတ္တနိ၊ဒ္ဒ၊၁။၃ဝ။ ဇာ၊ဒ္ဒ၊၄။၂၉၀။ **ဥပေတု**—ဒီ၊၂။၁ဝ၄။ မ၊၃။၂၁၃။ ဇာ၁။၂ဝဖ။ **ဥပေန္တု**—အပ၊၁။၅။ အပ၊ဒ္ဒ၊၁။၁၂၃။ **ဥပေဟိ**—ဝိ၊၄။၄ဝဖ။ ဝိမာန။ ရ၈။ ဇာ၁။၂ရ၄။ **ဥပေယျ**—မ၊၃။၂၁၂။ မဟာနိ။၂၃၉။ ဒီ၊ဒ္ဒ၊၂။ ၂၁ရ။ မ၊ဒ္ဒ ၄။၁၅၉။ မဟာနိ၊ဒ္ဒ။၃၂၁။ **ဥပေယ္ယာသိ**—ဇာ ၁။၂ဖ၈။ ဇာ၊ဒ္ဒ၊၄။၂၄၂။ **ဥပေသိ** (ဣ ဝိဘတ်)--အပ၁။၂၃၁၄၁၃၀။ **ဥပေသုံ**—အပ၊၂။၁ဖ၂။ ၂ဝရ။ထေရီ၊ဒ္ဒ။၁၅၈။ **ဥပေသိ**—အပ၁။ ဖ၃။၄ဝ၃။ အပ၊၂။၃၂။ **ဥပေဟိတိ** (ဿတိ-ဝိဘတ်)—ဗုဒ္ဓဝံ။၃၁၁။ **ဥပေဿန္တိ**—အပ၊ ၁။၄ဝ၄။ **ဥပေဟိသိ** (ဿသိ ဝိဘတ်)—ဓမ္မ။၄၈ ဖ၃။ ဓမ္မ၊ဒ္ဒ၊၂။၂၁၅။ **ဥပေဿံ**—သုတ္တနိ။ ၂ဝ၃။ သုတ္တနိ၊ဒ္ဒ၊၁။၃ရ။ (၂) နေဝသညီနာသညီတိ၀ါဒံ ဥပေတိ ဥပဂစ္ဆတိ ဂဏှာတိ ပရာမသတိ အဘိနိ၀သတိ။ မဟာနိ။ဖ၃။ အတ္ထိတိပိ နှ ဥပေတိ(နေတ္ထိ။၅ရ) တိ... နှ ဥပေတိ နှ ဂဏှာတိ။ နေတ္ထိ၊ဒ္ဒ။၁ ၂ရ။ **ဥပေယျ**—မဟာနိ။ ၂၃၉။ မဟာနိ၊ဒ္ဒ။၃ ၂၁။ (၃) တဿပါယံ ဧဝရူပီ ပဏောပဏဝိယာ နှ ဥပေတိ။ မ၊ ၂။၁၄ဖ။ နှ ဥပေတိတိ နှ ဟောတိ။ မ၊ဒ္ဒ၊၃။၁၃၄။

ဥပေတု (ကြို) [ဥပ+ဏ္ဍ+တု။ ဥပ+ဏော+တု] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-လော။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေထ (ကြို) [ဥပ+ဏ္ဍ+ထ။ ဥပ+ဏော+ထ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-ကုန်၏-ကုန်လော။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေန္ဓ (တိ) [ဥပ+ဏ္ဍ+အန္ဓ။ ဥပ+ဏော+အန္ဓ။] ကပ်ရောက်သောဃသူ။ ဘိက္ခု ပဿတိ ဓမ္မိုက် သာမဂ္ဂီ နှ ဥပေန္ဓံ။ ဝိ၊၄။၄၃၁။

ဥပေန္ဓီ (ကြို) [ဥပ+ဏ္ဍ+အန္ဓီ။ ဥပ+ဏော+အန္ဓီ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-ကုန်၏။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေန္ဓု (ကြို) [ဥပ+ဏ္ဍ+အန္ဓု။ ဥပ+ဏော+အန္ဓု] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-ကုန်လော။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေတ္ဓာ (ကြို၊ဝိ) [ဥပ+ဏ္ဍ+တ္ဓာ။ ဥပ+ဏော+တ္ဓာ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-၍။ ခိပ္ပံ ပဂ္ဂယှ တံ သဗ္ဗံ၊ ဥပေတ္ဓာ လောကနာ-ယကံ။ အပ၊၂။၆၂၂(-၁၂၂၊၁၅၉။ ထေရီဒု၊၉၉။)

ဥပေမ (ကြို) [ဥပ+ဏ္ဍ+မ။ ဥပ+ဏော+မ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-ကုန်၏။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေမိ (ကြို) [ဥပ+ဏ္ဍ+မိ။ ဥပ+ဏော+မိ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-၏။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေယျ (ကြို) [ဥပ+ဏ္ဍ+ဧယျ။ ဥပ+ဏော+ဧယျ] (၁) ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-ရာ၏။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။ (၂) ယူ-စွဲလမ်းရာ-၏။ ဥပေတိ(၂)-ကြည့်။

ဥပေယျာသိ (ကြို) [ဥပ+ဏ္ဍ+ဧယျာသိ။ ဥပ+ဏော+ဧယျာသိ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-ရာ၏။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေသိ (ကြို) [ဥပ+ဏ္ဍ+ဏ္ဍံ။ ဥပ+ဏော+ဏ္ဍံ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-ပြီ။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေသိ (ကြို) [ဥပ+ဏ္ဍ+ဏ္ဍ။ ဥပ+ဏော+ဏ္ဍ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-ပြီ။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေသုံ (ကြို) [ဥပ+ဏ္ဍ+ဥံ။ ဥပ+ဏော+ဥံ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-ကုန်ပြီ။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေသဲ (ကြို) [ဥပ+ဏ္ဍ+သဲ။ ဥပ+ဏော+သဲ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-လတ္တံ့။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေသန္ဓီ (ကြို) [ဥပ+ဏ္ဍ+သန္ဓီ။ ဥပ+ဏော+သန္ဓီ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-ကုန် လတ္တံ့။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေဟိ (ကြို) [ဥပ+ဏ္ဍ+ဟိ။ ဥပ+ဏော+ဟိ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-လော။ ဥပေတိ (၁)ကြည့်။

ဥပေဟိတိ (ကြို) [ဥပ+ဏ္ဍ+သတိ။ သ-ကို ဟိပြု။ နိရုတ္တိ၊နှာ။၃၉၂။] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-လတ္တံ့။ ဥပေတိ(၁)ကြည့်။

ဥပေဟိသိ (ကြို) [ဥပ+ဏ္ဍ+သသိ] ရောက်-အနီးသို့ရောက်-ကပ်ရောက်-ဆိုက်ရောက်-ဆိုက်ကပ်-ချဉ်းကပ်-ဆည်းကပ်-လတ္တံ့။ ဥပေတိ (၁) ကြည့်။

ဥပေါဋ္ဌိဒ(တ) (ပု) [ဥပ+ဥ+ဟန+ဏ။ ဥပေါဟ-ညတေ ပဋိပါဒိယတေ အနေနာတိ ဥပေါဋ္ဌိ-တော။ ဓာန်၊ဌီ။၁၁၅။] (၁) ဥဒါဟရဏ်၊ ပြယုဂ်၊ ပုံစံ။ (၂) နိဒါန်း။ (၁) တထာ ဥပေါဋ္ဌိဒ-ပဒဝိဂ္ဂဟပဒတ္ထစာလနပစ္စုပဋ္ဌာနာနိ ဝတ္တာဗ္ဗာနိ။ နေတ္တိ၊ဌ။၃၇။ ဥပေါဋ္ဌိတော်ကိ နိဒဿနံ။ နေတ္တိ၊ ဌီ။၃၈။ (-ဝဇိရ။၁၄။) ဥပေါဋ္ဌိတော စ ဒိဋ္ဌ-ဋ္ဌော၊ တထောဒါဟရဏံ ဘဝေ။ ဓာန်။၁၁၅။ (၂) နိဒဒါတိ ဒေသနံ ဒေသကာလာဒိဝသေန အဝိဒိတံ ဝိဒိတံ ကတ္တာ နိဒဿေတီတိ နိဒါနံ၊ ယော လောကိယေဟိ ဥပေါဋ္ဌိတော်ကိ ဝုစ္စတိ၊ မ၊ဌီ၊၁။၂၂။ သံ၊ဌီ၊၁။၂၀။ အံ၊ဌီ၊၁။၂၃။ (-နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၅၁။)

ဥပေါဋ္ဌိဒသံဝဏ္ဏနာ(ထိ) [ဥပေါဋ္ဌိဒ+သံဝဏ္ဏနာ] နိဒါန်းကိုဖွင့်ခြင်း။ ပရိဟာရသံဝဏ္ဏနာတိ ဝါ, ဥပေါဋ္ဌိဒသံဝဏ္ဏနာ ပဒဝိဂ္ဂဟသံဝဏ္ဏနာ။ နေတ္တိ၊ ဝိဘာ။၅၁။

ဥပေါစ္စာရိတ (တိ) [ဥပ+ဥစ္စာရိတ] အနီး၌ ရွတ်ဆိုအပ်သော။ ဥပေါစ္စာရိတံ ပဒံ ဥပပဒံ။ ရူ၊ သုတ္တ။၄၆။

ဥပေါသထ[3](ပု) [ဥပ+ဥသ+ထ။ ဥပ+ဝသ+အထ။ နီတိ၊ဓာ။၁၈၄။ မောဂ်၊ရု။၈၆။ ဥပေါသထကုလေ ဇာတတ္တာ ဥပေါသထော၊ ဥပဂန္တ္မာ အရဟော ဥသတိတိ ဥပေါသထော၊ ထော။ ဥသ ဒါဟေ၊ ဥပဟုဗ္ဗော ဝသ နိဝါသေ ဝါ၊ ဝသော။ ဓာန်၊ ဌီ။ ၃၆၁] (၁) ဥပေါသထဆင်မျိုး။ (၂) ပါတိ-မောက်-ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ခြင်း၊ ဥပုသ်ကံပြုခြင်း၊ ဥပုသ်ကံ။ (၃) အဌင်္ဂသီလ (အဂါရှစ်ပါးရှိသော ဥပုသ်သီလ၊ ရှစ်ပါးသီလ။ (၄) ဥပုသ်-အဌ-ဂ်သီလ စောင့်သုံးခြင်း။ (၅) ဥပုသ်နေ့။ (၆) ဥပေါသထဆင်။ (တိ) (၇) ဥပေါသထမည်သူ။

(၁) ဥပေါသထဆင်မျိုး။ ထောင့်ကွင်း-ကြည့်။ ဥပေါသထကုလ-လည်းကြည့်။ (၂) ပါတိမောက်-ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြ-ခြင်း၊ ဥပုသ်ကံပြုခြင်း၊ ဥပုသ်ကံ။ အာယာမာဝုသော ကပ္ပိန ဥပေါသထံ ဂမိဿာမာတိအာဒိသု ပါတိမော-က္ခုဒ္ဒေသော ဥပေါသထော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၂၂ရ။ မ၊ ဋ္ဌ၊၄။၅၀။ ကခ်ီ၊ဌီ၊သစ်။၁၃၂။ (-အံ၊ဌီ၊၁။၁၆၅။) (ယင်းအကိုးပါဋ္ဌိကို အဋ္ဌကထာတို့၌ ပြဆိုထား-သော်လည်း ပါဋ္ဌိတော်၌ မတွေ့ရ။ ဝိ၊၃။၁၄၃-၌ ဂစ္ဆ တုံ ဗြာဟ္မဏ ဥပေါသထံ၊ မာ နော အဂမာသိ-ဟုတွေ့ရသည်။) ဥပေါသထော ပဝါရဏာတိအာဒိသု ပါတိမောက္ခုဒ္ဒေသာဒိ-ဝိနယကမ္မေ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၆၈။ အထ သတ္ထာ ဗီဇနီ ဂဟေတ္တာ နိသိန္နော ဥပေါသထံ ဩသာ-ရေတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁။ ဥပေါသထန္တိ အာဏာပါတိ-မောက္ခံ။ ဒီ၊ဌီ၊၂။၁၂။ သီလဝိသုဒ္ဓိဝသေန (သီလ-ဒိဋ္ဌိဝသေန) ဥပေတေဟိ သမဂ္ဂေဟိ ဝသိယတိ အနုဋ္ဌိယတီတိ ဥပေါသထော၊ ပါတိမောက္ခု-ဒ္ဒေသော။ ဒီ၊ဌီ၊၁။၂၁၁။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊၂။၁၁။ ဥပေစ္စ ဝသိတဗ္ဗတော ဥပေါသထော၊ ပါတိ-မောက္ခုဒ္ဒေသော။ မ၊ဌီ၊၃။၂၆၂။ (-ဝိမတိ၊၂။ ၁ရ၄။ ဝိနယာလင်္ကာရဋီ၊၁။၃ရ၈။ ဒီ၊ဌီ၊၂။၁၂။)

(၃) အဌင်္ဂသီလ (အဂါရှစ်ပါးရှိသော ဥပုသ်သီလ၊ ရှစ်ပါးသီလ။ ဧဝံ အဌင်္ဂသမန္နာ-ဂတော ခေါ ဝိသာခေ ဥပေါသထော ဥပဝု-တ္ထော(အံ၊၃။၈၄)တိအာဒိသု သီလံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၁၂ရ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၅၀။ ကခ်ီ၊ဌီ၊သစ်။၁၃၂။ (-ဥဒါန၊ ဋ္ဌ။၂၆၈။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၀၃။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၂၆၂။) သောစေယျ သီလာလယုပေါသထေသု စ။ ဒီ၊၃။၁၂၀။ ဥပေါသထကမ္မံ ဥပေါသထော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၀၅။ သမာဒါနဝသေန အဓိဋ္ဌာန-ဝသေန ဝါ ဥပေစ္စ အရိယဝါသာဒိအတ္ထံ (အရိယဝါသာဒိအတ္ထာယ) ဝသိတဗ္ဗတော ဥပေါ-သထော၊ သီလံ။ ဒီ၊ဌီ၊၁။၂၁၁။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊၂။ ၁၁။ ဥပေါသထံ ဝုစ္စတိ အဌင်္ဂသမန္နာဂတံ သဗ္ဗဒိဝသေသု ဂဟဋ္ဌေဟိ ရက္ခိတဗ္ဗသီလံ။ ဒီ၊ဌီ၊၂။၁၉၃။ ဥပေါသထကမ္မန္တိ ဥပေါသထ-

ဒိဝသေ သမာဒိယိတ္တာ သမာစရိတဗ္ဗံ ပုညကမ္မံ ဥပေါသထော။ ဒီဌိ၁။၁၀၆။ ဥပေတေန သမ-န္နာဂတော ဟုတ္တာ ဝသိတဗ္ဗတော သန္ဓာနေ ဝါသေတဗ္ဗတော ဥပေါသထော၊ သီလံ။ မ၊ ဌီ၁။၂၆၂။ (-သာရတ္ထ၁။၄ရ၈။)

(၄) ဥပုသ်စောင့်သုံးခြင်း။ သုဒ္ဓသ ဝေ သဒါ ဖဂ္ဂု၊ သုဒ္ဓသုပေါသထော သဒါ(မ၊ ၁။၄၈)တိအာဒိသု ဥပဝါသော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၂ရ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၅၀။ ကင်္ခါ၊ဌီ၊သစ်။၁၃၂။ ဥပေါသထော သဒါတိ သုဒ္ဓသ စ စာတုဒ္ဒသပန္နရသာဒိသု ဥပေါသထဂ်ိနိ အသမာဒိယတောပိ နိစ္စမေဝ ဥပေါသထော။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၈၃။ အနသနာဒိ-ဝသေန ဥပေစ္စ ဝသိတဗ္ဗတော အနုဝသိ-တဗ္ဗတော ဥပေါသထော၊ ဥပဝါသောတိ သမာဒါနံ။ ဒီ၊ဌီ၊၁။၂၁၁။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊ ၂။၁၁။ နိစ္စမေဝ ဥပေါသထော အရိယုပေါသထေန ဥပဝုတ္ထဘာဝတော။ မ၊ဌီ၊၁။၂၈၂။ အနသနာ-ဒိဝမ္မာဒီ ဝါ ဥပေစ္စ ဝသနံ ဥပဝါသော ဥပေါသထော။ မ၊ဌီ၊၃။၂၆၂။ (-ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၆ရ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၄၀ရ။)

(၅) ဥပုသ်နေ့၊ (ရဟန်းတို့ ဥပုသ်ကံ ပြုရာနေ့၊ လူတို့ အဋ္ဌင်္ဂဥပုသ်သီလ ဆောက်တည်ရာနေ့-ဟု နှစ်မျိုးရှိသည်။ အကျယ်ကို နောက်၌ ပြလတ္တံ့။) ဥပေါသထေ အာရော-စေတဗ္ဗံ။ ဝိ၄။၈၃။ ဥပေါသထေတိ ... ဥပေါ-သထဒိဝသေ အာရောစေတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၁။ နှ ဘိက္ခဝေ တဒဟုပေါသထေ သဘိက္ခုကာ အာဝါသာ(ဝိ၊၃။၁ရ၊)တိအာဒိသု ဥပဝသိ-တဗ္ဗဒိဝသော။... ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၂ရ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၅၀။ ကင်္ခါ၊ ဌီ၊သစ်။၁၃၂။ တဒဟုပေါသထေ ပန္နရသေ။ ဒီ၊၁။၄၄။ မ၊၃။၆၆။ ဥပဝသန္တီ ဇေ္ဌာတိ ဥပေါသထော၊ ဥပဝသန္တီတိ သီလေန ဝါ အနသနေန ဝါ ဥပေတာ ဟုတ္တာ ဝသန္တီတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၂ရ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၅၀။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၂၅၃။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၁။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၆ရ။ ဝိမာန၊ ဋ္ဌ။၁၅၆။ သာရတ္ထ၊၃။၂ရ၉။ အံ၊ဌီ။၂။၁ရ၂။)

(၆) ဥပေါသထဆင်။ ဥပေါသထော နာမ နာဂရာဇာ(ဒီ၊၂။၁၄၂)တိအာဒိသု ပညတ္တိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၂ရ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၅၀။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၆ရ။ ကင်္ခါ၊ ဌီ၊သစ်။၁၃၂။ နဝမဟတ္ထိကုလပရိယာပန္နေ ဟတ္ထိနာဂေ ကိဉ္စိ ကိရိယမနပေက္ခိတ္တာ တံ-ကုလသမ္ဘူတတာမတ္တံ ပတိ ရုဠ္ဠိဝသေနေဝ ဥပေါသထောတိ သမညာ၊ ... အရဟော ဥပဂန္တာ ဥသေတိ ဒါဟောတိတိ ဥပေါသထော၊ ဥဘာ-သဒ္ဒါ ဒါဟောတိပိ သဒ္ဒဝိဒူ ဝဒန္တိ။ သီ၊ ဌီ၊သစ်၊ ၂။၁၁။ (-မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃၁။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၄၁။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃ရ၀။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၃၀။ ဒီ၊ဌီ၊၁။ ၂၁၁။ မ၊ဌီ၊၃။ ၂၆ ၂။)

(တိ)(၆) ဥပေါသထမည်သူ။ ပါဠိ အဋ္ဌ ကထာတို့၌ တွေ့ရသော ဥပေါသထမည်သူ မျှားကား (က) ဥပေါသထပစ္စေကဗုဒ္ဓါ၊ (မ၊ ၃။၁၁၅)။ (ခ) ဥပေါသထမင်း၊ (မဟာသမ္မတ မင်းမျိုးတို့မှ ဆင်းသက်လာသောမင်း။) (ဒီ၊ ဋ္ဌ၊၁။ ၂၃၀။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၈ ၂)။ (ဂ) ဥပေါသထ မင်းသား၊ (သံဝရဇာတ်၌ လာသော ဗာရဏသီ ပြည့်ရှင် ဗြဟ္မဒတ်မင်း၏ သားတစ်ရာတွင် အကြီးဆုံးသားတော်။) (ဇာ၁။ ၂၃ရ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၄။၁၃ရ။) (ဃ) ဥပေါသထမည်သော အမျိုး သမီး၊ (ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၁၀၄။) ဟု လေးဦး ဖြစ်သည်။ ဥပေါသထာတိ မံ အည်သူ(ဝိမာန။ ၂၉)တိ "ဥပေါသထာ"တိ ဣမိနာ နာမေန မံ မနုဿာ ဇာနိုသု။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၁၀၄။

ဤဥပေါသထပုဒ်၏ အနက်တို့တွင် ရဟန်းတို့ ဥပုသ်ကံပြုခြင်း၊ လူတို့ အဋ္ဌင်္ဂဥပုသ် သီလဆောက်တည်ခြင်းစသည်တို့နှင့် ပတ်သက်နေသော ဥပုသ်နေ့ , ဥပုသ်ကံ, ဥပုသ်သီလ စသည်တို့ကို သိအပ်ပေသည်။ ဥပုသ်နေ့တို့သည် သာသနာတော်၌ (က) ရဟန်းတော်များ ဥပုသ်ကံဆောင်သောနေ့=ဥပုသ်ပြုသောနေ့။ (ခ) လူတို့ဥပုသ်သီလ စောင့်ထိန်းသောနေ့-

ဟု နှစ်မျိုး တွေ့ရသည်။ (က) ရဟန်းတော်များ၏ ဥပုသ်နေ့နှင့် ဥပုသ်ကံပြုမှုတို့ဖြစ်ပေါ်လာပုံကား—သာသနာပပရဇိုဏ်တို့သည်လဆန်း, လဆုတ် ၁၄-ရက်၊ ၁၅-ရက်၊ ၈-ရက်နေ့တို့၌ စည်းဝေးကြ၍ တရားစကားပြောဆိုသောနေရာဌာနသို့ လူတို့ တရားနာချင်းကပ်ကြသဖြင့် လူတို့၏ ကြည်ညြိုမှုကို ထိုပရဇိုဏ်တို့ ရရှိခြင်း, အသင်းအပင်း ရရှိခြင်းတို့ကို ဗိမ္မိသာရမင်း ဆင်ခြင်မိသဖြင့် ဘုရားရှင်အား "ရဟန်းတော်များလည်းလဆန်း လဆုတ် ၁၄-ရက်၊ ၁၅-ရက်-၈-ရက်နေ့တို့၌ စည်းဝေးကုန်မူကောင်းလေစွ"ဟု တောင်းပန် လျှောက်ထားမှုကို အကြောင်းပြု၍ ရဟန်းတော်များကို လဆန်း လဆုတ် ၁၄-ရက်၊ ၁၅ ရက်၊ ၈-ရက်နေ့တို့၌ စည်းဝေးခြင်းငှါ ဘုရားရှင် ခွင့်ပြုတော်မူသည်။ ထိုသို့ ခွင့်ပြုတော်မူချက်အရ စည်းဝေးတော်မူကြသော ရဟန်းတော်များ ဆိတ်ဆိတ် ထိုင်နေကြသည်ကို လူတို့ တွေ့မြင်ကြသဖြင့် "ဝက်အ များကဲ့သို့ ထိုင်နေကြကုန်၏၊ စည်းဝေးသူတို့မည်သည် တရားစကား ပြောသင့်သည်မဟုတ်လော"ဟု လူတို့ကဲ့ရဲ့သည်ကိုအကြောင်းပြု၍ ပညတ်တော်မူအပ်ပြီးသော သိက္ခာပုဒ်တို့ကို ပါတိမောက်ပြုရန် ခွင့်ပြုတော်မူသည်။ ထိုသို့လဆန်း လဆုတ်၁၄-ရက်=စာတုဒ္ဒသီနေ့၊ ၁၅-ရက်=ပန္နရသီနေ့၊ ၈-ရက် အဋ္ဌမီနေ့တို့၌ခွင့်ပြုတော်မူသောအခါ ထိုနေ့ အားလုံးတို့၌ပင် ဥပုသ်ပြုတော်မူကြသဖြင့်(ဝဓိရ။၄၅၁) လဆန်း လဆုတ် တစ်ပက္ခတွင် စာတုဒ္ဒသီနေ့၌ဖြစ်စေ၊ ပန္နရသီနေ့၌ဖြစ်စေ တစ်ကြိမ်သာ ဥပုသ်ပြုရန်လည်းကောင်း၊ ကိုယ့်ပရိသတ်နှင့်သာ ဥပုသ်မပြုဘဲ ကျောင်းတိုက် တစ်ခုလုံးရှိသဘောတူရဟန်းအားလုံးစည်းဝေး၍ ဥပုသ်ပြုရန်လည်းကောင်း, သိမ်ကိုလည်းကောင်း၊ ဥပုသ်အိမ်ကိုလည်းကောင်း ခွင့်ပြုတော်မူသည်။ ဝိ၊၃။၁၃၉-၁၄၂။ သံ၊၁။၁၉၂။ သံ၊၂။၁။ ၂၅၃။

(ဥပေါသထာဂါရ-လည်းကြည့်။)

ဥပုသ်ကံပြုခြင်း=ပါတိမောက်ရွတ်ဆို-ရွတ်ပြခြင်းသည် သြဝါဒပါတိမောက်ကို ရွတ်ပြခြင်း၊ အာဏာပါတိမောက်ကို ရွတ်ပြခြင်းဟူ၍ နှစ်မျိုးရှိသည်၊ သက်တော်ရှည် မြတ်စွာဘုရားတို့သည် ယပ်ကိုကိုင်၍ ထိုင်တော်မူလျက် "သဗ္ဗပါပဿ အကရဏံ... စသော သြဝါဒပါတိမောက် သုံးဂါထာကို ကိုယ်တော်တိုင် ရွတ်ပြတော်မူသည်၊ (ဒီ၊၂။၄၂။ ဒီ၊၃။၂။၁၁။) (ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၂-၌ ဥပေါသထန္တိ အာဏာပါတိမောက္ခံ-ဟု ဖွင့်ခြင်းသည် ပါဠိတော်နှင့် မညီပေ။) သက်တန်းတိုသောဂေါတမဘုရားရှင်လက်ထက်၌မူ ပဌမဗောဓိ=ဝါတော်နှစ်ဆယ် အတွင်း၌သာ ဘုရားရှင်ကိုယ်တော်တိုင် သြဝါဒပါတိမောက်ရွတ်ပြတော်မူ၍ ထိုမှနောက်၌ ပရိသတ်မစင်ကြယ်သောကြောင့် ရဟန်းတော်များအား အာဏာပါတိမောက်ပြရန် ခွင့်ပြုတော်မူသည်။ (ဥပေါသထသုတ္တ (ဂ)လည်းကြည့်။)

ထိုအာဏာပါတိမောက်ရွတ်ပြခြင်း ဟူသော ဥပုသ်ကံပြုခြင်းသည် ကံပြုသူတို့၏ အစွမ်းအားဖြင့် "သံဃဥပုသ်၊ ဂဏဥပုသ်၊ ပုဂ္ဂလဥပုသ်"ဟု သုံးပါးရှိသည်။ ဥပုသ်အမျိုးအစား အစွမ်းအားဖြင့် "သုတ္တုဒ္ဒေသဥပုသ်၊ ပါရိသုဒ္ဓိဥပုသ်၊ အဓိဋ္ဌာန်ဥပုသ်" ဟုသုံးပါးရှိသည်၊ နေ့အစွမ်းအားဖြင့် "စာတုဒ္ဒသီဥပုသ်၊ ပန္နရသီဥပုသ်၊ သာမဂ္ဂီဥပုသ်"ဟု သုံးပါးရှိသည်။ (ဥပုသ်ကံ ပြုပုံနှင့်တကွ အကျယ်ကို ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၁၉၉-၂၀၁-၌ ရှု။)

ဤဥပေါသထသဒ္ဒါသည် ပါရိသုဒ္ဓိဥပုသ်၊ အဓိဋ္ဌာန်ဥပုသ်တို့၌ ဖြစ်သော်လည်း ထိုဥပုသ်တို့ကို ပါတိမောက်ရွတ်ပြခြင်းဟူသော အနက်၌ အကျုံးဝင်သောကြောင့် သီးခြားမဆိုပေ။ ဝိနယာလင်္ကာရဋီ၊၁။၃ရ၈။

ဥပုသ်ကံပြုရာဖြစ်သော ဥပုသ်နေ့တို့သည် တစ်လတွင် ၁၄-ရက်=စာတုဒ္ဒသီဥပုသ်

နေ့၊ ၁၅-ရက်=ပန္နရသီဥပုသ်နေ့ဟူသော နေ့နှစ်ပါး၊ သံဃာကွဲပြားရာမှ ပြန်လည်၍ ညီညွတ်ရာဖြစ်သောနေ့=သာမဂ္ဂီနေ့ ဟု သုံးမျိုးရှိရာတွင် အာဂန္တုကရဟန်းများနှင့် အာဝါသိက ရဟန်းတို့ စာတုဒ္ဒသီဥပုသ်နေ့, ပန္နရသီဥပုသ်နေ့နှင့်ပတ်သက်၍ အယူအဆ မတူရာ၌ "အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ရာဇူနံ အနုဝတ္တိတုံ"ဟု ရှင်ဘုရင်အစိုးရသူမင်းတို့သို့ အစဉ်လိုက်ရန် ခွင့်ပြုတော်မူချက်သည်ကား ထိုနှစ်နေ့ အယူအဆကွဲပြားရာ၌ယာ လောကလူသားတို့ သတ်မှတ်ထားသောနေ့ရက်သို့ လိုက်ရမည်ဟု ဆိုလိုခြင်း ဖြစ်သည်။ ၁၃-ရက်နေ့၌ လည်းကောင်း၊ အထွက်တစ်ရက်နေ့၌လည်းကောင်း ဥပုသ်ကံ မပြုကောင်း။ (ဝိ၊၃။၁၉၃။ ဝိမတိ၊၂။၁၈၁။)

(ခ) လူတို့ ဥပုသ်သီလစောင့်သုံးရာနေ့တို့သည် ပကတိစာရိတ္တဥပုသ်နေ့၊ ပါဋိဟာရိယဥပုသ်နေ့ ဟုနှစ်မျိုးရှိသည်။ လဆန်းပက္ခ, လဆုတ်ပက္ခတို့တွင် ဂရက်=အဋ္ဌမီ ဥပုသ်နေ့၊ ၁၄-ရက်=စာတုဒ္ဒသီဥပုသ်နေ့၊ ၁၅-ရက်=ပန္နရသီဥပုသ်နေ့တို့သည်ကား ပကတိစာရိတ္တဥပုသ်နေ့များဖြစ်သည်။ (သံ၊၁။၂၁၀။ အံ၊၁။ ၁၄၂။) ထိုနေ့တို့၏ အကြို, အပိုဖြစ်သော ရ-ရက်, ၉-ရက်၊ ၁၃-ရက်, ၁-ရက်-နေ့တို့သည်ကား ပါဋိဟာရိယဥပုသ်နေ့များဖြစ်သည်။ ဝိမာန၊၌။၆၄။

ဝါမကပ်မီဖြစ်သော နယုံလပြည့်ကျော်(၁)ရက်မှ ဝါဆိုလပြည့်အထိ တစ်လ၊ ဝါတွင်းသုံးလ၊ ဝါကျွတ်ကာလဖြစ်သော သီတင်းကျွတ်လပြည့်ကျော်(၁)ရက်မှ တန်ဆောင်မုန်းလပြည့်အထိ တစ်လ၊ ပေါင်း ငါးလသည် ပါဋိဟာရိယဥပုသ်စောင့်သုံးရာကာလဖြစ်သည်။ အပရေဆရာတို့ကား နယုံလပြည့်ကျော်(၁)ရက်မှ ဝါဆိုလပြည့်အထိ တစ်လ၊ သီတင်းကျွတ်လပြည့်ကျော်(၁)ရက်မှ တန်ဆောင်မုန်းလပြည့်အထိ တစ်လ၊ တပို့တွဲလပြည့်ကျော် တစ်ရက်မှ တပေါင်းလပြည့်အထိ တစ်လ- ပေါင်းသုံးလကို ပါဋိဟာရိယဥပုသ် စောင့်သုံးရာကာလဟု ယူကြသည်။ ကောင်းမှုလိုလားသူများသည် ထိုနေ့ အားလုံးကို ဥပုသ်နေ့ ဟု ဆိုသင့်ပေသည်။ သုတ္တနိ၊၌၊၂။၁၀၈။ သီတင်းကျွတ်လပြည့် ပဝါရဏာနေ့နှင့် တန်ဆောင်မုန်းလပြည့် ပဝါရဏာနေ့တို့အတွင်း လဝက်ကို ပါဋိဟာရိယဥပုသ်နေ့ဟု ခေါ်သည်။ သံ၊၌၊၁။၂၈၁။

"အလုံးစုံသောနေ့တို့၌ လူတို့စောင့်ထိန်းအပ်သော အဌင်္ဂသီလကို ဥပုသ်ဟုခေါ်၏" ဟု ဌီကာတို့၌ လာသောကြောင့် အဌင်္ဂဥပုသ်သီလကို မည်သည့်နေ့ရက်ဟု မသတ်မှတ်ဘဲ နှစ်သက်ရာနေ့၌ စောင့်ထိန်းနိုင်ကြောင်း သိရလေသည်။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၉၃။ မ၊ဋီ၊၃။၃၅၅။

အဂုံတို့ရ်အဌကထာ၌-ဥပုသ်နေ့တို့သည် တစ်လတွင် ၅-ရက်=ပဋ္ဌမီဥပုသ်၊ ၈-ရက်=အဋ္ဌမီဥပုသ်၊ ၁၄-ရက်=စာတုဒ္ဒသီဥပုသ်၊ ၁၅-ရက်=ပန္နရသီဥပုသ်ဟု (၈)ရက်ရှိကြောင်း၊ ထိုရက်တို့၏ အကြို+အပိုနေ့များဖြစ်ကြသော ၃-ရက်, ၆-ရက်၊ ၇-ရက်, ၉-ရက်၊ ၁၃-ရက်, ၁-ရက်ဟု ပဋိဇာဂရဥပုသ်စောင့်သုံးရာနေ့ရက် (၆)ရက်ရှိကြောင်း၊ ဝါတွင်းသုံးလဖြစ်စေ၊ မတတ်နိုင်လျှင် သီတင်းကျွတ်လပြည့်ကျော်(၁)ရက်မှ တန်ဆောင်မုံးလပြည့်အထိ တစ်လဖြစ်စေ၊ ထိုမျှပင်မတတ်နိုင်လျှင် သီတင်းကျွတ်လပြည့်ကျော်(၁)ရက်မှ သီတင်းကျွတ်လကွယ်အထိ လဝက်ဖြစ်စေ ပါဋိဟာရိယပက္ခဥပုသ် စောင့်သုံးနိုင်သည်။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၂၂-၁၂၄။

အဋ္ဌမီဥပုသ်နေ့တွင် နတ်မင်းကြီး လေးပါး၏ အစေအပါးအမတ်တို့သည်လည်းကောင်း၊ စာတုဒ္ဒသီဥပုသ်နေ့တွင် နတ်မင်းကြီးလေးပါး၏ သားတော်တို့သည်လည်းကောင်း၊ ပန္နရသီဥပုသ်နေ့တွင် နတ်မင်းကြီး လေးပါးတို့သည်လည်းကောင်း လူပြည်သို့ လှည်လည်ကာ အဌင်္ဂဥပုသ်သီလစောင့်ထိန်းသူ၊ မိဘလုပ်

ကျွေးသူ စသော ကုသိုလ်ကောင်းမှု ပြုသူတို့ကို ရှေပြားဌ်ရေးမှတ်၍ သုဓမ္မာနတ်သဘင် အစည်း အဝေးဌ် ပြောကြားကြသည်။ (အကျယ်ကို-အံ၊၁။၁၄၁-၁၄၃-ဌ် ရှု။)

ထိုဥပုသ်နေ့တို့ဌ် လူတို့စောင့်ထိန်းအပ်သော အဌဂံဥပေါသထသီလဟူသည်ကား ပါဏာပါတာ ဝေရမဏိသိက္ခာပဒံ သမာဒိ-ယာမိ-အစ ဥစ္စာသယနမဟာသယနာ ဝေရ-မဏိသိက္ခာပဒံ သမာဒိယာမိ-အဆုံးရှိသော ရှစ်ပါးသီလပင်ဖြစ်သည်၊ ထိုအဌဂံသီလ၏ အကျိုးတရားတို့ကို သံခိတ္တူပေါသထသုတ် စသော သုတ်ငါးခုတို့ဌ် လာရှိလေသည်။ အံ၊ ၃။၇၉-၉၀။

နဝဂုံပေါသထသုတ်ဌ်မှု ဝေနေယျဌာ သယအစွမ်းဖြင့် ထိုရှစ်ပါးသီလ၏အဆုံးဌ် မေတ္တာဘာဝနာကိုထည့်သွင်း၍ "အရပ်ဆယ် မျက်နှာတို့ဌ် မေတ္တာစိတ်ဖြန့်၍နေခြင်း"ဟူသော နဝမမြောက်အဂါတစ်ခုနှင့်တကွ ကိုးပါးသီလကို ဘုရားရှင် ဟောကြားထားပေသည်။ အံ၊ ၃။၁၉၂။ အံ၊ဌ၊၃။၂၆၆။

ဥပေါသထကမ္မ (နာ) [ဥပေါသထ+ကမ္မ] (၁) ဥပုသ်ကံ၊ ပါတိမောက်ကို-ရွတ်ဆို-ပြ-ခြင်း ဟူသောကံ။ (၂)(က) ဥပုသ်-အဌဂံသီလ-စောင့်သုံးခြင်းဟူသောအမှု။ (ခ) ဣန္ဒြေကိုဆုံးမခြင်း။ (ကေစိဝါဒ။) (၁) အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ သမဂ္ဂါနံ ဥပေါသထကမ္မံ။ ဝိ၃။၁၄၃၊ (-၁၆၆။ ဝိ၅။၃၁၃။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၂၁၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၉၉။ (၂)(က) ဒါနံ ဒတ္တာ သီလံ သမာဒိယိတ္တာ ဥပေါသထကမ္မံ ကတ္တာ တံ ပစ္စဝေက္ခတိ။ ပဋ္ဌာန၊၁။၁၃၂။ (-ဝိမာန။၁၁၅။ မိလိန္ဒ။၂၀၁၊၃၂။ ဒီဃ၊၃။၁၀၅။) ဥပေါသထကမ္မံ ကတ္တာတိ ပါဏံ နာ ဟနေ... ဧဝံ ဝုတ္တံ ဥပေါသထဒိဝသေသု အဌဂံဥပေါ-သထကိရိယံ ကတ္တာ။ အဘိ၊ဌ၊၃။၄၃၅။ (-ဒီ၊ ဋီ၊၃။၁၀၆။) (ခ) ဒမေနာတိ ဣန္ဒြိယဒမေန၊ ဥပေါသထကမ္မေန။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၄၅။ သံ၊ဌ၊ ၂။၃၁ ၂။ ကေစိ ပန "ဥပေါသထကမ္မေနာတိ ဣဒံ ဣန္ဒြိယဒမ(ဒမန)သ ဝိသေသနံ၊ တသ္မာ ဥပေါသထကမ္မဘူတေန ဣန္ဒြိယဒမေနာ"တိ အတ္ထံ ဝဒန္တိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၃၇။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၆၅။

ဥပေါသထကရဏ (နာ) [ဥပေါသထ+ကရဏ] (၁) ဥပုသ်ကံ-ဥပုသ်-ပြုခြင်း။ (တိ) (၂) ဥပုသ် ပြုရာဖြစ်သော။ (၁) ဘေဒပုရေက္ခာရာနံ ဥပေါ-သထကမ္မေ ထုလ္လစ္စယံ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၅၅။ (-ဝိမတိ၊ ၂။၁၇ ၂။) (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပေါသထကရဏဌာန (နာ) [ဥပေါသထကရဏ+ဌာန] ဥပုသ်ပြုရာအရပ်ဌာန။ ဥပေါသထဂေါတိ ဥပေါသထကရဏဌာနေ။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၁၅၈။ (-ဇာ၊ဌ၊ရ။ ၂၉။)

ဥပေါသထကရဏပဟ္ကာရ (ပု) [ဥပေါသထ ကရဏ+ပဟ္ကာရ] ဥပုသ်ပြုပုံ-အခြင်းအရာ-အထူးအပြား။ ယသ သိယာ အာပတ္တိ သော အာဝိကရေယျ ။ပ။ ဟသု ဟောတိတိ ဧဝံ အလဇ္ဇိမ္ပိ လဇ္ဇိဝမ္မေ ပတိဋ္ဌာပေတ္တာ ဥပေါသ-ထကရဏပဟ္ကာရော စ ဝုတ္တော။ ဝိမတိ၁။၃၄ ၂။

ဥပေါသထကာရက (တိ) [ဥပေါသထ+ကာရက] (သံ၊ယ) ဥပုသ်ပြုသော၊သူ။ ဥပေါသထ-ကာရကာ (ဝိ၊ဌ၊၃။၃၄ရ)တိ သံ၊ယုပေါသထ-ကာရကာ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁ရ၄။

ဥပေါသထကာလ (ပု) [ဥပေါသထ+ကာလ] (၁) ဥပုသ်ကံပြုရာအခါ။ (၂) အဌဂံဥပုသ်သီလ စောင့်သုံးရာ-အခါ-နေ့။ (၁) ဥပေါသထ-ကာလေ ပန ပရိသပရိယန္တေ နိသိန္နဘိက္ခု-တော ပဋ္ဌာယ သတ္တဘ္ဘန္တရသိမာ သောဓေ-တဗ္ဗာ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၂၃၆။ (၂) ဧဝံ ဥပေါသထကာလံ ဒသေတ္တာ ဣဒါနိ တေသု ကာလေသု ဧတံ ဥပေါသထံ ဥပဝသ ယံ ကာတဗ္ဗံ။ သုတ္တနိ၊ ဌ၊ ၂။၁၀၈။

ဥပေါသထကုမာရ (ပု) [ဥပေါသထ+ကုမာရ] ဥပေါသထသတို့သား။ အထသ သဗ္ဗဧဌ-ဘာတိကော ဥပေါသထကုမာရော နာမ သေသေ အာမန္တေတ္ဝာ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၁၃၆။

ဥပေါသထကုလ (နာ) [ဥပေါသထ+ကုလ] ဥပေါသထဆင်မျိုး။ ဥပေါသထကုလာ အာဂစ္ဆန္တော သဗ္ဗဧဌေဌော။ ဒီ၊ဌ၊၂။၂၁၆၊(-၂၂၉။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၉၇။)

ဥပေါသထကိရိယ (ထီ၊နာ) [ဥပေါသထ+ကိရိယ] ဥပုသ်သီလစောင့်သုံးခြင်းအမှု။ ဥပေါသထကမ္မ (၂) ကြည့်။

ဥပေါသထကွမ (ပု) [ဥပေါသထ+ကမ] ဥပုသ်နေ့အစဉ်။ ကိဠာပိ ဧဝံ "အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ရာဇူနံ အနုဝတ္တိတု"န္တိ ဝစနတော ပနေတ္ထ လောကိယာနံ တိတိ အနုဝတ္တနေ္တဟိပိ အတ္တနော ဥပေါသထကွမေန စာတုဒ္ဒသီ ပန္နရသီ ဝါ, ပန္နရသီ စာတုဒ္ဒသီ ဝါ ကရောနေ္တဟေဝ အနု-ဝတ္တိတဗ္ဗံ၊ နာ ပန သောဠသမဒိဝသံ ဝါ တေရသမဒိဝသံ ဝါ ဥပေါသထဒိဝသံ ကရော-နေ္တဟိ။ ဝိမတိ၊၂။၁၈၁။

ဥပေါသထကွန္ဓက (ပု) [ဥပေါသထ+ခန္ဓက] ဥပုသ်ကံနှင့်ပတ်သက်၍ ခွင့်ပြုပညတ်အပ်သမျှ တို့ကို ပေါင်းစုပြုရာအခန်း၊ ဥပုသ်ကံအခန်း၊ ဥပေါသထကွန္ဓက။ ဥပေါသထကွန္ဓကတော သုတ္တံ အာဟရိ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၃၅။ (-ကခ်ိ၊ ဋီ။၃။ မူလဋီ၊၁။ရ၈။)

ဥပေါသထဂ္ဂ (နာ) [ဥပေါသထ+ဂသ+ကွိ။ ဥပေါသထ+ဂဟ+ကွိ။ မောဂ်၊ပဠိကာ၊၅။၄ရ။ ပါစိတ်၊ယော။၄၉။] ဥပုသ်အိမ်၊ ဥပုသ်ကျောင်း ဆောင်။ တေန ခေါ ပန သမယေန ဘိက္ခူ ဥပေါသထဂ္ဂမှိ သန္နိသဇ္ဇမှိ ဟရိတုံ ကုက္ကုစ္စယန္တာ ဆမာယံ နိသီဒန္တိ။ ဝိ၊၁။ရ၃။ ဝိ၊၄။၃၂၂ရ။ (-အံ၊ဌ၊၁။၂၀၅။) ဥပေါသထဂ္ဂန္တိ ဥပေါသထ-ကရဏဋ္ဌာနံ။ သာရတ္ထ၊၁။၄၄၁။ ဥပေါသထ-ဂ္ဂတိ ဥပေါသထဂေဟ၊ တံ ဟိ ဥပေါသထံ ဂဏှန္တိ, ဥပေါသထော ဝါ ဂယှတိ အသ္မိန္တိ ဥပေါသထဂ္ဂန္တိ ဝုစ္စတိ။ ပါစိတ်၊ယော။၄၉၊(-၃၂၆။)

ဥပေါသထဂ္ဂဟဏ (နာ) [ဥပေါသထ+ဂဟဏ] ဥပေါသထသဒ္ဒါ။ ပန္နရသေတိ ဣဒံ ဥပေါသ-ထဂ္ဂဟဏေန သမ္မတ္တာဝသေသုပေါသထ-ပဋိဂ္ဂေါပဝစနံ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၂၁၉။

ဥပေါသထင် (နာ) [ဥပေါသထ+အင်] အဌင်ဥပုသ်သီလ၏ အင်္ဂါ။ အဌ ဥပေါသထင်္ဂါနိ(ဝိ၊၅။၂ ၄၄)တိ ပါဏံ နာ ဟနေ ... မဇ္ဇေ ဆမာယံ သယေထ သန္ဓတော၊ ဇေဋ္ဌ အဌင်္ဂိကမာဟု-ပေါသထံ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၈၀။ အံ၊၁။၂၁၅။ (-ဒီ၊ဌ၊ ၁။၁၆၀။ သာရတ္ထ၊၁။၃၃၂။)

ဥပေါသထင်သမာဒါန (နာ) [ဥပေါသထအင်+သမာဒါနာဂါရ] ဥပုသ်သီလ၏အင်္ဂါကို ဆောက်တည်ခြင်း။ ယတော ယေ ကုလပုတ္တာ သရဏ-ဂမနေန သိက္ခာပဒပဋိဂ္ဂဟဏေန ဥပေါသ-ထင်သမာဒါနေန စတုပါရိသုဒ္ဓိသီလာဒီဟိ စ အတ္တနော ဂုဏေဟိ ဘဂဝန္တံ ပူဇေန္တိ။ သုတ္တနိ၊ ဌ၊၂။၁၅။

ဥပေါသထဥတ္တိ (ထီ) [ဥပေါသထ+ဥတ္တိ] ပါတိမောက်ပြခြင်း၏-ဥပုသ်ကံ၏-ဥတ်၊ ပါတိမောက်ပြရာ၌ ရှေးဦးစွာ သံဃာကို-သိ စေခြင်း-သိစေသောစကား။ ဥပုသ်ဥတ်။ ဣဓတိ ဣမိသံ ဥပေါသထဥတ္တိယံ။ ကခ်ိ၊ ဋီ၊သစ်။၁၃၁။

ဥပေါသထဌပန (နာ) [ဥပေါသထ+ဌပန] ဥပုသ်ကံကို-တန်ထား-ဟန်တား-ခြင်း၊ အာပတ်သင့်နေသောရဟန်းအတွက်-ပါတိမောက်ကြားနာခွင့်-ဥပုသ်ကံပြုခွင့်-ကိုရပ်ဆိုင်းဟန်တားထားခြင်း။ ပါတိမောက္ခဌပနန္တိ ဥပေါသထဌပနံ၊ အံ၊ဌ၊ ၂။၆၅။ (-ဝိမတိ၊၂။၃၁၅။)

ဥပေါသထတ္ထ (ပု) [ဥပေါသထ+အတ္ထ] ဥပုသ်ကံ၏အကျိုး။ တသေ ပန အဇ္ဈောကာသိကသေ ဓမ္မသေဝနာယ ဝါ ဥပေါသထတ္ထာယ ဝါ ဥပေါသထာဂါရံ ပဝိသိတုံ ဝဋ္ဋတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၇၂။ ဥပေါသထတ္ထာယာတိ ဥပေါသထ-ကမ္မာယ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၉၉။

ဥပေါသထဒိဝသ (တိ) [ဥပေါသထ+ဒိဝသ] ဥပုသ်နေ့။ ယာဝ ဥပေါသထဒိဝသာ(ဒီ၊၂၊၃၁)တိ ယာဝ သုက္ကပက္ခဥပေါသထဒိဝသာ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၄၃။ (-ဝိ၊၂၊၁။၅၃။ မ၊၂၊၂။၁၅၀။ သံ၊၂၊၁။၁၀၇။) သော ပနေသ ဥပေါသထဒိဝသော အဋ္ဌမီစာတုဒ္ဒသီပန္နရသီဘေဒေန တိဝိဓော။ သံ၊၂၊၁။၂၅၃။

ဥပေါသထန္တရာယ (ပု) [ဥပေါသထ+အန္တရာယ] ဥပုသ်ကံ၏ အန္တရာယ်။ မာ သံဃသေ ဥပေါ-သထန္တရာယော အဟောသိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၃၂။

ဥပေါသထနာဂရာဇ (ပု) [ဥပေါသထ+နာဂရာဇ] ဥပေါသထဆင်မင်း။ ဧဝမေဝ ခေါ မဟာရာဇ လောကေ ဥပေါသထနာဂရာဇပဋိဘာဂသေ ဝေဿန္တရသေ ဒါရကာ နာ သက္ကာ ကေနစိ ဒါသဘောဂေန ဘုဉ္ဇိတုံ။ မိလိန္ဒ။၂၇၄။

ဥပေါသထနာဂရာဇပွမုခ (ထိ) [ဥပေါသ နာဂရာဇ+ပမုခ] ဥပေါသထဆင်မင်းလျှင် အကြီး အမှူးရှိသော၊သူ။ စတုရာသီတိ နာဂသဟဿာနိ အဟေသုံ၊ ... ဥပေါသထနာဂရာဇပွမုခါနိ။ ဒီ၊၂။၁၅၃။ သံ၊၂။၁၁၈။

ဥပေါသထပုစ္ဆက (နာ) [ဥပေါသထ+ပုစ္ဆာ+က] ဥပုသ်ကို မေးခြင်း။ အန္ဓဒ္ဓမာသံ ဘိက္ခုနိယာ ဘိက္ခုသံဃတော ဒွေ ဓမ္မာ ပစ္စာသီသိတဗ္ဗာ ဥပေါသထပုစ္ဆကဉ္စ ဩဝါဒုပသက်ံမနဉ္စ။ ဝိ၊ ၂။၇၅။ ဥပေါသထပုစ္ဆကန္တိ ဥပေါသထပုစ္ဆနံ။ ဝိ၊ဋီ၊၃။၅၉။ ကင်္ခာ။၃၄၀။ ဥပေါသထသ ပုစ္ဆနံ ဥပေါသထပုစ္ဆာ၊ သာဝ ကပစ္စယံ, ရဿတ္တဉ္စ ကတ္တာ ဥပေါသထပုစ္ဆကန္တိ ဝုတ္တာတိ **အာဟ** "ဥပေါသထပုစ္ဆန"န္တိ။ ကင်္ခာ၊ဋီ၊သစ်။၄၈၀။

ဥပေါသထပုစ္ဆန (နာ) [ဥပေါသထ+ပုစ္ဆန] ဥပုသ်ကိုမေးခြင်း။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပေါသထပုစ္ဆာ (ထိ) [ဥပေါသထ+ပုစ္ဆာ] ဥပုသ်ကိုမေးခြင်း။ ဥပေါသထပုစ္ဆက-ကြည့်။

ဥပေါသထပွမုခ (နာ) [ဥပေါသထ+ပမုခ] ဥပုသ် အိမ်မှူး (သျှ)၊ ဥပုသ်ကျောင်းဆောင်၏ ရှေ့ မျက်နှာသာ(ဘာ၊ဋီ)၊ ဥပုသ်ကျောင်းဆောင်၏ မျက်နှာစာအဦးအရပ်။ သမ္ဘတံ သံဃေန ဧတေဟိ နိမိတ္တေဟိ ဥပေါသထပွမုခံ။ **ဝိ၊ဋီ**။ ၁၄၇။ ဥပေါသထပမုခံ နာမ ဥပေါသ**ထာ**-ဂါရသ သမ္မုခဋ္ဌာနံ။ သာရတ္ထ၊ဋီ။၂၇၃။ (-ဝိ၊ ၂၊၁၃၃၀။)

ဥပေါသထမုခ (နာ) [ဥပေါသထ+မုခ] (၁) ဥပုသ် အိမ်အရပ်။ (၂) ဥပုသ်ကျောင်းဆောင်၏ **မျက်** နှာစာအဦးအရပ်။ ဥပေါသထမုခန္တိ ဥပေါသ-ထဋ္ဌာနံ။ ဥပေါသထမုခသာတိ ဥပေါသ**ထာ**-ဂါရဋ္ဌာနသာတိ လိခိတံ။ ဝဇိရ။၄၅၆။ **(၂)** ဥပေါသထမုခန္တိ ဥပေါသထာဂါရသ **မုခန္တိ** အာစရိယာ။ ဝဇိရ။၄၅၆။ (ပါဠိအဋ္ဌကထာတို့၌ ဥပေါသထပွမုခ-ဟု ရှိသည်။ အထက်ပုဒ် လည်းကြည့်။)

ဥပေါသထရက္ခဏဒိဝသ (ပု) [ဥပေါသထရက္ခဏ +ဒိဝသ] ဥပုသ်သီလစောင့်ရှောက်နေ့၊ ဥပုသ်နေ့။ တံ တံ ဥပေါသထရက္ခဏဒိဝသံ အဟာပေတ္တာ, တံ တံ ဝါ ဥပေါသထရက္ခဏဒိဝသံ **အခဏ္ဍံ** ကတ္တာ။ ဝိမာန၊ဋီ။၁၀၂။

ဥပေါသထဝါသ (နာ) [ဥပေါသထ+ဝါသ] ဥပုသ် သီလဖြင့်နေခြင်း၊ ဥပုသ်စောင့်သုံးခြင်း။ ဘော ဂေါတမ တုမှာကံ ဒါနံ အဒတ္တာ ပုဗ္ဗေ အကတ္တာ ဓမ္မံ အသုတ္တာ ဥပေါသထဝါသံ **အဝသိတ္တာ** ကေဝလံ မနောပသာဒမတ္တေနေဝ သဂ္ဂေ **နိဗ္ဗတ္တာ**

နာမ ဟောန္ဓိ။ ဓမ္မာဌ။။ ၂၂။ (–ဇာ၊ဌ၊ရ။ ၂၀၁။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၁၁။)

ဥပေါသထသဒ္ဓ (ပု) [ဥပေါသထ+သဒ္ဓ] ဥပေါသထ–သဒ္ဓါ။ ဇော်ဌာတိ ဥပေါသထသဒ္ဓေ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၁၀။

ဥပေါသထသဒ္ဓပဝတ္ထိ (ထီ) [ဥပေါသထသဒ္ဓ+ပဝတ္ထိ] ဥပေါသထသဒ္ဓါ၏ဖြစ်ခြင်း။ ဒီဝသေ ပန ဥပေါသထသဒ္ဓပဝတ္ထိ အဌကထာယံ ဝုတ္တာယေဝ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၁၁။

ဥပေါသထသမာဒါန (နာ) [ဥပေါသထ+သမာဒါန] ဥပုသ်သီလဆောက်တည်ခြင်း။ ဥပေါသထ–သမာဒါနတောပိ ဒက္ခိဏံ ဝိသောဓေတိ။ မိလိန္ဒ။ ၂၅၀။ (–မ၊ဌ၊၁။၁ ၂ ၂။)

ဥပေါသထသီလ (နာ) [ဥပေါသထ+သီလ] ဥပုသ်သီလ။ ဥပေါသထသီလဝသေန ပန ဥပါသ–ကာနံ သတ္တာမဋ္ဌမံ စေကံ အဂ်ီ ကတ္တာ သဗ္ဗ–ပစ္ဆိမဝဇ္ဇာနိ သဗ္ဗာနိပိ သာမဏေရေဟိ သာဓာ–ရဏာနိ။ ခုဒ္ဒကဌ။။၁၄။ (–ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂၀ ၂။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၃ရ။)

ဥပေါသထသီလနိယမ (နာ) [ဥပေါသထသီလ+နိယမ] ဥပုသ်သီလမြဲခြင်း။ သကလဿပိ ဝဋ္ဋ–ဒုက္ခဿ သမ္မဒေဝ ပရိယောသာနကရဏာယ ဥပေါသထသီလနိမာဒိဝသေန စတုပါရိ–သုဒ္ဓိသီလာဒိဝသေန ဝါ ... ဝုဿတိ။ ဣတိ ဝုတ်၊ဌ။၃ ၂ ၃။

ဥပေါသထသုတ္ထ (နာ) [ဥပေါသထ+သုတ္ထ] ဥပေါသထသုတ်။ ဥပေါသထသုတ်(၃)ခု တွေ့ရသည်။

(က) ဥပေါသထသုတ်။ ။ သာဝတ္ထိပြည် ပုဗ္ဗာရုံကျောင်း၌ သီတင်းသုံးတော်မူစဉ် ဥပုသ် စောင့်လာသော ဝိသာခါကို (၁) ဂေါပလက ဥပုသ်=နွားကျောင်းသားဥပုသ်=နွားကျောင်းသားသည် နွားကျောင်းရာစားကျက်ကို ဆင်ခြင်သကဲ့သို့ "ယနေ့ ငါသည် ဤမည်သော ခဲဖွယ်ဘောဇဉ်ကို သုံးဆောင်ခဲ့ပြီ၊ မနက်ဖန် အဘယ်မည်သော ခဲဖွယ်ဘောဇဉ်ကို သုံးဆောင်ရအံ့နည်း"ဟု အဘိဇ္ဈာစိတ်ဖြင့် ဥပုသ်နေ့ကို ကုန်ဆုံးစေသူတို့၏ ဥပုသ်။ (၂) နိဂဏ္ဌဥပုသ် = တက္ကတွန်းဥပုသ်= တက္ကတွန်းတို့သည် "အရပ်ရှစ်မျက်နှာ၌ ယူဇနာတစ်ရာအပြင်ဘက်ရှိ သတ္တဝါတို့၌ လက်နက်ချထားလော့ (မညှဉ်းဆဲ မသတ်ဖြတ်ရ)ဟု သတ္တဝါအချို့ကို သနားစောက်ရှောက်ခြင်းငှါ ဆောက်တည်စေကုန်၍ သတ္တဝါအချို့ကို မသနား မစောင့်ရှောက်ခြင်းငှါ ဆောက်တည် စေကုန်သကဲ့သို့ ဆောက်တည်သူတို့၏ဥပုသ်။ (သတ္တဝါအချို့၌သာ သူ့သက်သတ်ခြင်းစသည်မှ ရှောင်ကြဉ်၍ သတ္တဝါအချို့၌ မရှောင်ကြဉ်သူတို့၏ ဥပုသ်။) (၃) အရိယဥပုသ်= ဗုဒ္ဓါနုဿတိ, ဓမ္မာနုဿတိ, သံဃာနုဿတိ, သီလာနုဿတိ, ဒေဝတာ–နုဿတိ တို့ကိုဟူးမျှား လျှက် သူ့သက်သတ်မှု စသည်မှ ရှောင်ခြင်း စသော ရှစ်ပါးသီလကို ဆောက်တည်သူတို့၏ ဥပုသ်။ ထိုသုံးမျိုးတွင် အရိယဥပုသ်သည်သာ လူမင်းစည်းစိမ် နတ်စည်းစိမ်တို့ကို ပေးနိုင်သည်။ အံ၊ဌ။ ၂၀၆–၂၁၆။

(ခ) ဥပေါသထသုတ်။ ။ သာဝတ္ထိပြည် ပုဗ္ဗာရုံကျောင်းတော်ဝယ် ဥပုသ်နေ့၌ ဆိတ်ဆိတ်နေသော ရဟန်းအပေါင်းကို ကြည်ရှုတော်မူ၍ ဘုရားရှင်ဟောတော်မူသောသုတ်ဖြစ်သည်။ လောက၌ ဒုဿီလဟူသောအဖျင်းမရှိ, စင်ကြယ်သောသီလအနှစ်၌တည်နေသော ရဟန်းသံဃာပရိသတ်ကို ဖူးမြော်ရန်ပင် ရနိုင်ခဲ၏။ ထိုသို့သောရဟန်းသံဃာပရိသတ်ကို လှူထိုက်လက်အုပ်ချီမိုး ရှိခိုးထိုက်၏ စသည်ဖြင့် ဟောတော်မူပြီးလျှင် ရူပစျာန်လေးပါးသို့ ရောက်သောရဟန်းသည် ဥပပတ္တိနတ်အဖြစ်သို့ရောက်၏။ မေတ္တာ ကရုဏာ မုဒိတာ ဥပေက္ခာ

လေးပါးသို့ ရောက်သောရဟန်းသည် ဗြဟ္မာအဖြစ်သို့ရောက်၏။ အရူပစျာန်လေးပါးသို့ ရောက်သောရဟန်းသည် မတုံလှုပ်ခြင်းသို့ ရောက်၏။ သစ္စာလေးပါးကို အမှန်အတိုင်း သိသောရဟန်းသည် အရိယာအဖြစ်သို့ ရောက်၏- ဟုဟောတော်မူသည်။ အံ၊၁။၅၀၃-၅၀၄။

(ဂ) ဥပေါသထသုတ်။ ။ သာဝတ္ထိပြည် ပုဗ္ဗာရုံ ကျောင်းဝယ် ဥပုသ်နေ့၌ ဘုရားရှင်သည် ရဟန်းအပေါင်းခြံရံလျက် သြဝါဒပါတိမောက်ပြရန် ထိုင်နေတော်မူစဉ် အရှင်အာနန္ဒာက သုံးကြိမ်တိုင်အောင် ပါတိမောက်ပြတော်မူပါရန် လျှောက်ထားသော်လည်း နံနက်မိုးသောက်သည်တိုင်အောင် ပြတော်မမူဘဲ "အာနန္ဒာ ပရိသတ်မစင်ကြယ်"ဟုမိန့်တော်မူရာတွင် အရှင်မဟာမောဂ္ဂလာန်က ဒုဿီလကို "ငါ့ရှင် ထလော၊ သင့်ကို မြတ်စွာဘုရား မြင်တော်မူ၏" ဟုသုံးကြိမ်တိုင်အောင်ပြောသော်လည်း ဆိတ်ဆိတ်သာထိုင်နေသော ဒုဿီလရဟန်းကို လက်မောင်းဆွဲကာ တံခါးမုခ်အပြင်ရောက်အောင် ထုတ်ပြီးလျှင် တံခါးပိတ်၍ မင်းတုပ်ထိုးလျက် ဘုရားရှင်အား "မြတ်စွာဘုရား ဒုဿီလကို နှင်ထုတ်အပ်ပါပြီ၊ ပရိသတ် စင်ကြယ်ပါပြီ၊ ရဟန်းတို့အား ပါတိမောက်ပြတော်မူပါ"ဟုတောင်းပန်၏။ ဘုရားရှင်က "မောဂ္ဂလာန် အံ့ဖွယ်ရှိစွ၊ မဂ်ဖိုလ်မှ အချည်းနှီးသော ယောက်ျားသည် လက်ကိုဆွဲယူသည် တိုင်အောင် ငုံ့လင့်နေဘိ၏။ ရဟန်းတို့ ဤနေ့မှနောက်၌ ဥပုသ်မပြုတော့၊ ပါတိမောက် မပြုတော့၊ သင်တို့သည်သာလျှင် ဥပုသ်ပြုရာ၏ ပါတိမောက်ပြုရာ၏၊ မစင်ကြယ်သော ပရိသတ်၌ ဘုရားရှင်သည် ဥပုသ်ပြုရာသော, ပါတိမောက်ပြုရာသော အကြောင်းမရှိ" ဟုမိန့်တော်မူပြီးလျှင် မဟာသမုဒ္ဒရာ၏အံ့ဖွယ်ရှစ်ပါးကို ဥပမာပြုလျှက် သာသနာတော်၏ အံ့ဖွယ် ရှစ်ပါးကို ဟောတော်မူသည်။ အံ၊၃။ ၄၄-၄၆။ ဥဒါန။ ၁၃၈-၁၄၄။

ဥပေါသထာဂါရ (နာ) [ဥပေါသထ+အာဂါရ] ဥပုသ်အိမ်၊ သံဃာတော်များ ဥပုသ်ကံပြုရန် သမုတ်ထားအပ်သော ဥပုသ်ကျောင်းဆောင်။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဥပေါသထာဂါရံ သမ္မ-နှိတ္တာ ဥပေါသထံ ကာတုံ။ ဝိ၊၃။၁၄၅။

တိုက်တာတစ်ခုလုံး သိမ်ဖြစ်နေသော ကျောင်းတိုက်၌ ရဟန်းတို့သည် "ယနေ့ ဤမည်သောကျောင်း၌ ဥပုသ်ပြုမည်"ဟု အချိန်းအချက် အမှတ်သင်္ကေတ မပြုဘဲ ကျောင်းစဉ် (ပရိဝုဏ်အစဉ်)အတိုင်း ပါတိမောက်ပြကြ၏။ အာဂန္တုကရဟန်းများသည် "ယနေ့ဤမည်သော ကျောင်း၌ ဥပုသ်ပြုလတ္တံ့"ဟု မသိကြသဖြင့် ဘုရားရှင်အား လျှောက်ထားသောအခါ ဘုရားရှင်က တိုက်တာတစ်ခုလုံး သိမ်ဖြစ်နေသော ကျောင်းတိုက်၌ နှစ်ဘက်မိုးကျောင်း, တဘက်မိုးကျောင်း, ပြဿာဒ်, ပြဿာဒ်ဦးပြည်း, ဂူတို့ကို ဥပုသ်အိမ်သမုတ်၍ ဥပုသ်ပြုခြင်းငှါ ခွင့်ပြုတော်မူသည်၊ သို့သော် ဥပုသ်အိမ်နှစ်ခု မသမုတ်အပ်၊ တစ်ခုသာ သမုတ်ရသည်၊ အလွန် သေးငယ်သောဥပုသ်အိမ်၌ ရဟန်းများစွာ မဆန့်လျှင် မသမုတ်အပ်သောမြေ၌ နေ၍ ပါတိမောက်နာသော်လည်း ဥပုသ်ပြုသည်ပင်မည်၏၊ ထိုသို့သောအခါ အလိုရှိသလောက် ကြီးမားသောဥပုသ်အိမ်ဦးဥပစာ (မျက်နှာသာ)ကိုလည်း သမုတ်ခွင့်ပြုတော်မူသည်၊ ထိုဥပုသ်အိမ်ဦးဥပစာကို သမုတ်သောအခါ ရှေးဦးစွာ ငယ်ငယ်ကြီးကြီးဖြစ်သော ကျောက်, အုတ်, သစ်သားပိုင်း, ဒုတ် စသည်တို့ကိုလည်းကောင်း၊ တန်ဆောင်းစသည်တို့တွင် အမှတ်မရှိ တစ်ခုခုကိုလည်းကောင်း နိမိတ်ပြုလုပ်၍ နိမိတ်ကြားနိုင်သည်။ ဝိ၊၃။၁၄၅-၁၄၆။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃၃၀။ ဝဇိရဗုဒ္ဓိဋီကာ၌- သိမ်နုတ်သောအခါ ဥပုသ်အိမ်ကို နုတ်ပြီးမှ သိမ်ကိုနုတ်ခြင်းကို ဧကေဆရာတို့ အလိုရှိကြောင်း၊ အဗဒ္ဓသိမ်၌လည်း ဥပေါသထ-

ဂါရသမုတ်မှ ပြီးစီး ရရှိနိုင်သောကြောင့် ထို ဧကေဝါဒမသင့်ဟု ဆရာတို့ဆိုကြောင်း ပြဆိုထား၏။ ဝဇိရ။၄၅၆။ ထို ဥပုသ်အိမ်သည် နေထိုင်ခြင်းအကျိုးငှါ ပြုလုပ်ထားသော ဝါသာဂါရ ကျောင်းမဟုတ်ချေ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၅၉။

ဥပေါသထာဂါရဂ်ိုက (နာ) [ဥပေါသထာဂါရ+အဂ်ိုက] ဥပုသ်အိမ်ရင်ပြင်။ ဥပေါသထာဂါရ-ဂ်ိုက် ဝါ ... အညတရံ သမ္မဇ္ဇိတ္ဘာ ဓောဝိတ္ဘာ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃၈။

ဥပေါသထာဂါရဝတ္ထု (နာ) [ဥပေါသထာဂါရ+ဝတ္ထု] ·ဥပုသ်အိမ်ဌ-ပြုအပ်သော-ပြုရာသော-ကျင့်ဝတ်။ ဇန္ဓာယရဝတ္ထုံ ဥပေါသထာဂါရဝတ္ထုံ ဒွေအသီတိ ခန္ဓကဝတ္ထာနိ ... အာဘိသမာ-စာရိကသီလံ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၀။ (-ဓမ္မ၊ဌ၊ ၁။၂၃၉။)

ဥပေါသထာဂါရသမ္မဇ္ဇန (နာ) [ဥပေါသထာဂါရ+သမ္မဇ္ဇန] ဥပုသ်အိမ်ဌတ်မြက်လှည်းခြင်း။ နာ ဥပေါသထာဂါရသမ္မဇ္ဇနတ္ထံ အာဏာပေတဗ္ဗော။ .အံ၊ဋီ၊၂။၅၁။

ဥပေါသထာဓိဋ္ဌာန (နာ) [ဥပေါသထ+အဓိဋ္ဌာန] ဥပုသ်အဓိဋ္ဌာန်ခြင်း၊ ဥပုသ်ကံပြုအံ့ဟု-အဓိဋ္ဌာန်-စိတ်ဆောက်တည်-ခြင်း။ ဥပေါသ-ထာဓိဋ္ဌာနတ္ထံ သီမာပိ နဒီပိ နာ ဂန္ဓဗ္ဗာ။ ကခ်ီ၊ ဋီ၊သစ်။၁၅၄။

ဥပေါသထာနုဋ္ဌာန* (နာ) [ဥပေါသထ+အနုဋ္ဌာန] ဥပုသ်သီလ-ဥပုသ်စောင့်ထိန်းမှုမှ-မထခြင်း။ ဥပုသ်သီလမြဲမြံခြင်း။ အရဟန္တာနံ အနု-ကရဏာပဋိပတ္တိ ဟော၊ ယဒိဒံ သမုဒေဝ ဥပေါသထာနုဋ္ဌာနံ။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၁ဂ။

ဥပေါသထာဝိမာန* (နာ) [ဥပေါသထာ+ဝိမာန] ဥပေါသထာနတ်သမီး၏ ဗိမာန်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပေါသထာဝိမာန* (နာ) [ဥပေါသထာဝိမာန + ဝတ္ထု] ဥပေါသထာနတ်သမီး၏ဗိမာန်ကိုပြသော-အကြောင်းအရာ-ဝတ္ထု။ အဘိက္ကန္ဓေန ဝဏ္ဏနာတိ ဥပေါသထာဝိမာနံ။ ဝိမာန၊ဌ။၁၀၄။

ဥပေါသထာရောစက (တိ) [ဥပေါသထ+အာရောစက။ ထိ-ဌ ဥပေါသထာရောစိကာ။] ဥပုသ်နေ့ကိုပြောကြားသော၊သူ။ ဥပေါသထာရော-စိကာ ဒေဝတာ တတ္ထ တတ္ထ ဂန္ဓာ အာရော-စေန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၅၄။ ဥပေါသထာရောစိကာတိ ဥပေါသထာရောစနကာ။ သာရတ္ထ၊၁။၄၄၁။

ဥပေါသထာရောစနက (တိ) [ဥပေါသထ+အာရောစနက] ဥပုသ်နေ့ကို ပြောကြားသော၊သူ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပေါသထာရောစိက— ဥပေါသထာရောစက-ကြည့်။

ဥပေါသထိက (တိ) [ဥပေါသထ+ဏိက] (၁) ဥပုသ်သီလစောင့်သုံးသော၊သူ(ဥပုသ်သည်)။ (၂) ဥပုသ်နေ့ဌ်လျှုအပ်သော(ဆွမ်း)။ (၁) ဥပေါ-သထိကဿ(ဒီ၊၂။၁၄၁။ မ၊၃။၂၁၀)တိ သမာ-ဒိန္နဥပေါသထဂ်ိုဿ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၂၀၉။ မ၊ဌ၊၄။၁၅၂။ ဥပေါသထံ ဝုစ္စတိ အဌဂ်ိုသမန္နာဂတံ. သဗ္ဗ-ဒိဝသေသု ဂဟဋ္ဌေဟိ ရက္ခိတဗ္ဗသီလံ၊ သမာ-ဒါနဝသေန တံ တဿ အတ္ထီတိ ဥပေါသ-ထိကော၊ တဿ ဥပေါသထိကဿ၊ တေနာဟ "သမာဒိန္နဥပေါသထဂ်ိုဿ"တိ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၉၃။ မ၊ဋီ၊၃။၃၅၅။ (၂) ပက္ခိုက် ဥပေါသထိုက် ပါဋိ-ပဒိုက်။ ဝိ၊၃။ရ၃၊၁၃၃။ ဝိ၊ဌ။၃ ၂၉။ ဒီ၊ဌ၊၃။၁၉ရ။ မ၊ဌ၊၁။၉ဌ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၆၃။ စူဠနိ၊ဌ။၁၁ဌ။ ဥပေါ-သထိုက် နာမ အနုဒ္ဓမာသေ ဥပေါသထဒိဝသေ ဥပေါသထဂ်ိုနိ သမာဒိယိတ္ဘာ ယံ အတ္ထနာ ဘုဉ္ဇတိ၊ တဒေဝ ဒိယတိ။ ဝိ၊ဌ၊ဌ။၁ဝဌ။ ဝိ၊ သဂ်ဟ။၂ရ၉။ (-ဇာ၊၁။၂၉၁။ ကခ်ီ။၂ရဌ။ ကခ်ီ၊ ဋီ၊သစ်။ဌ၃ဌ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၂၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၉၃။)

ဥပေါသထု(ထူ)ပဝါသ (တိ) [ဥပေါသထ+ဥပ ဝါသ] ဥပုသ်သီလစောင့်သုံးရာဖြစ်သော(ကာလ)။ သီလသမာဒါနေ ဥပေါသထုပဝါသေ။ ဒီ၊၃။ ၁၁၉၊၁၃၃ရ။ စူဠနိ။၂၉၈။ ဥပေါသထူပဝါသေတိ စာတုဒ္ဒသိကာဒိဘေဒဿ ဥပေါသထဿ ဥပ-ဝသနကာလေ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၀၃။

ဥပ္ပက္ကာ (တိ) [ဥ+ပက္ကာ] အထက်အထက်၌ မီးဖြင့်ပြင်းစွာကျက်သောကိုယ်ရှိသော၊ ဖုရရ ထသော၊ (ဘာ သာ ဌ)၊ နံ ပါ း အော ာ ် ထ ် ပြင်းစွာကျက်သော၊သူ(သျှ)။ ဥပ္ပက္ကံ သြကိလိနိ သြကိရိနိ(ဝိ၊၁။၁၄ရ။ သံ၊၁။၄၅၁)နှင့် သာ ကိရ အဂ်ါရစိတကေ နိပန္နာ ... ပစ္စတိ၊ တသ္မာ ဥပ္ပက္ကာ စေဝ ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀၀။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၀၄။ ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ အဂ္ဂိနာ ပက္ကသရီရတာယ ဥပ္ပက္ကံ။ သာရတ္ထ၊၂။၂၉၅။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၈၅။

ဥပ္ပက္ကာမုခ (တိ) [ဥပ္ပက္ကာ+မုခ] မီးဖြင့်ပြင်းစွာကျက်သောနှုတ်ခမ်းရှိသော၊ နှုတ်ခမ်းနီစပ်သော(သျှ)။ ဖုရရုထသောနှုတ်ခမ်းရှိသော၊သူ (ဘာသာဌ)။ ဌေမုခေါ ဝါ ဥပ္ပက္ကာမုခေါ ဝါ သခ်ံတုက္ကာကော ဝါ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၁၁။ ဥပ္ပက္ကာမုခေါတိ ဥပ္ပက္ကံ ကုထိကံ မုခမေတဿာတိ ဥပ္ပက္ကာမုခေါ။ ပါစိတ်၊ယော။၂၆၂။

ဥပ္ပဋ္ဌ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပတ+တ္ဌာ] ပျံတက်၍။ နတေ ဒုက္ခာ ပမုတ္ကတ္ထိ၊ ဥပ္ပစ္စာပိ ပလာယတောဝ။ သံ၊ဝ။၂၁၁။ ဓမ္မာ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၁ဂ။ ထေရာ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၁၄၃။ (-ပေတ။၁၅၂။) ဥပ္ပစ္စာပိတိ ဥပ္ပတိတ္ဌာပိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂ဂ၁။ (-ပေတ၊ဋ္ဌ။၉ဂ။)

ဥပ္ပဇ္ဇ[၁] (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပဒ+တ္ဌာ] ဖြစ်၍။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ဋ္ဌတိ(ဓမ္မ။ဖ၂)တိ ဆဟိ ဒ္ဝါရေဟိ ဥပ္ပဇ္ဇိတ္ဌာ ရူပါဒီသု အာရမ္မဏေသု တိဋ္ဌတိ။ ဓမ္မာ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၃၃။

ဥပ္ပဇ္ဇ[၂] (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+ဟိ] ဖြစ်-ပွင့်-လော။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇတံ (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+တံ] ဖြစ်ပါစေ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇတိ (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+တိ] ဖြစ်-ပွင့်-၏။ ဖြစ်လတ္တံ့။ ရအပ်၏။ စီဝရံ ပရိတ္တံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ဝိ၊၂။၉ဂ။ ကေပုဂ္ဂလော ဘိက္ခဝေ လောကေ ဥပ္ပဇ္ဇမာနော ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ အံ၊၁။၂၁။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ရဂ။) ဥပ္ပဇ္ဇတိ(ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၁ဝ၁)တိ လဗ္ဘတိ နိဗ္ဗ-တ္တတိတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋီ၊ဝ။၁ဝ၀။ (-ပဋိသံ၊ ဋ္ဌ၊၁။၂ရ၅။ ပဋိသံ၊ဂံ။၁ဋ၅။) ပုတ္တော ဥပ္ပဇ္ဇတေ တဝ။ ဇာ၊၁။၂ဋ၀။ ဥပ္ပဇ္ဇတေတိ ဇေဋ္ဌပေါ ပုတ္တော တဝ ဥပ္ပဇ္ဇိဿတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၃၂၂။ **ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ**—ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ စ တေ ဘောဂါ။ ဝိမာန။၁။ (-မ၊၁။၁၀။) ဥပ္ပဇ္ဇန္တိတိ နိဗ္ဗတ္တန္တိ၊ အဝိစ္ဆေဒ-ဝသေန ဥပရူပရိ ဝတ္တန္တိတိ အတ္ထော။ ဝိမာန၊ ဋ္ဌ။၁၄။ **ဥပ္ပဇ္ဇရေ**—နေတ္တိ၊ဝိ။၂ဋ၃ရ။ **ဥပ္ပဇ္ဇတေ**—ဇာ၊၁။၂ဋ၀။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ၃။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂၅။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၃၂၂။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။ဋ၃။ သံ၊ဋီ၊၂။၄ဖ၃။ **ဥပ္ပဇ္ဇန္တု**—အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၁ဂ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၂၂ဋ။ မူလဋီ၊၁။ဖ၁။ **ဥပ္ပဇ္ဇ**—ဗုဒ္ဓဝံ။၃ဝ၅။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ရ၅။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁ ၂ဂ။ **ဥပ္ပဇ္ဇတံ**—ဇာ၊ ၁။၂ဂဋ။ **ဥပ္ပဇ္ဇေယ္ယု**—ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၃၁။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၂။၄၅။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁ဖ၃ဋ။ **ဥပ္ပဇ္ဇေယ္ယုံ** — နေတ္တိ။၄၄။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃ဖ၅ရ။ နေတ္တိ ဝိ။၁ဂ၀။ **ဥပ္ပဇ္ဇိ**—ဝိ၊၁။၂၁။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃ဝ၀ဋ။ ဝိ၊ဋ္ဌ ၁။၁ရ၀ဋ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ ၂၃။ **ဥပ္ပဇ္ဇိသု**—ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၅၅။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဖ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၅ဂ။ **ဥပ္ပဇ္ဇိ**—နေတ္တိ၊ ဝိ။၂ဋ၅ရ။ **ဥပ္ပဇ္ဇိတ္ထ**—(အာ-ကိုတ္ထပြု) အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၂။၂ဋ၆။ မူလဋီ၊၁။၂။ **ဥပ္ပဇ္ဇိတ္ထ** (ဉိ ကို အာပြန်၊ အာကို တ္ထပြု)—ယမကာ၃။၁၅။ ပဋိသံ၊ ဋ္ဌ၊၂။၁ရ၁။ **ဥပ္ပဇ္ဇိဿတိ**—ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂ရ။ ဒီ၊ဋ္ဌ ၂။၅။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀၀။ **ဥပ္ပဇ္ဇိဿန္တိ**—ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀ဂ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၅။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂ရ။ **ဥပ္ပဇ္ဇိဿသိ**—ဇာ၊ ဋ္ဌ၊ရ။၁၃ဋ။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။ဂ၅ရ။ **ဥပ္ပဇ္ဇိဿာမ**— ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ ၂ဖ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ ၂ဋ။

ဥပဇ္ဇတေ (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+တေ] ဖြစ်-ပွင့်-၏။ ဖြစ်လတ္တံ့။ ဥပဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပဇ္ဇန (နာ) [ဥ+ပဒ+ယ+ယု။ ဥ+ပဇ္ဇန။ ဥဒ္ဓံ ပဇ္ဇနံ ဂမနံ ပဝတ္တနံ ဥပဇ္ဇနံ။ အနုဋီ၊၃။၂၄၄။] (၁)(က) ဖြစ်ခြင်း (ဖြစ်ဆဲ ဥပါဒ်ကို ဆိုလိုသည်)။ (ခ) (ဥပါဒ်မှစ၍ ဘင်တိုင်အောင်) အထက်ဌဖြစ်ခြင်း။ (ဖြစ်ဆဲ ဥပါဒ်ခဏကိုသာ ဆိုလိုသည်မဟုတ်၊ ဥပါဒ် ဌီ ဘင် ဟူသော ခဏသုံးပါးသို့ ရောက်ဆဲခဏကို ဆိုလိုသည်။) (တိ)(၂) ဖြစ်-ဖြစ်လတ္တံ့-သော။ (၁)(က) ဥပ-ဇ္ဇနံ ဥပ္ပါဒေါ။ အနုဋီ၊၁။၄၀။ (ခ) ဥပ္ပဇ္ဇနက္ခဏ-ကြည့်။ (-ဒီ၊ဌ၊၁။၉၆။ အံ၊ဌ၊၂။၂၂၄။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၃ရ၄။ အံ၊ဋီ၊၃။ရ၀။ မူလဋီ၊၃။၂၀၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။၂၈၈။) (တိ)(၂) သာ ဟိ ရူပါဒီသု အာရ-မ္မဏေသု နှ ဟေဋ္ဌုပရိယာယဝသေန ပုနပ္ပုနံ ဥပ္ပဇ္ဇနတော...ဇဌာ ဝိယာတိ ဇဌာ။ သံ၊ဌ၊၁။ ၄၈။ (-အဘိ၊ဌ၊၁။၁၂၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၅။)

ဥပ္ပဇ္ဇနဥဒက (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+ဥဒက] ဖြစ်သော ရေရှိသော။ အန္တောယေဝ ပန ဥပ္ပဇ္ဇနဥဒ-ကောတိ အတ္ထော။ အံ၊ဌ၊၃။၁၀။

ဥပ္ပဇ္ဇနဥပပတ္တိ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနာ+ဥပပတ္တိ] ဖြစ်ခြင်းဟူသော-ကပ်ရောက်ခြင်း-ပဋိသန္ဓေနေ ခြင်း။ ယာ လောကေ မနုဿဥပပတ္တိယော-တိအာဒိကာ ဥပပတ္တိယော၊ တာ ... ဥပ္ပဇ္ဇန-ဥပပတ္တိ နှ ဟောတိ။ မဋီ၊၃။ဂ၆။

ဥပ္ပဇ္ဇနက (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+က] (၁) ဖြစ်-ပွင့်-လတ္တံ့သောဿု။ (၂) ဖြစ်သော။ (၁) အနာ-ဂတေ ဥပ္ပဇ္ဇနကံ ဗုဒ္ဓံ ပဿိတုံ လဘိဿာမ။ အံ၊ဌ၊၁။ရ၁။ (-ဝိ၊ဌ၊၂။၁၈၅။ ဒီ၊ဌ၊၂။၄၀၀။ အံ၊ဌ၊၁။၄၅၊၁၂၀။ အဘိ၊ဌ၊၁။၂၈ဂ။) (၂) ယောဗ္ဗနမဒေါတိ ယောဗ္ဗနံ နိဿာယ ဥပ္ပ-ဇ္ဇနကော မာနမဒေါ။ အံ၊ဌ၊၂။၁၂ဂ။ (-အဘိ၊ ဌ၊၃။၂၄၀။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကအဋ္ဌုပ္ပတ္တိ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+အတ္ထ+ ဥပ္ပတ္တိ] ဖြစ်လတ္တံ့သော အကျိုး၏ ဖြစ်ခြင်း။ အဓိဟာယော အာမိသဒါယာဒတာယ ဥပ္ပဇ္ဇန-ကအနုတ္ထာနုပ္ပါဒဿ ဓမ္မဒါယာဒတာယ ဥပ္ပဇ္ဇန-ကအဋ္ဌုပ္ပတ္တိယာ စ အာကခ်ိ။ မဋီ၊၁။၁ရ၃။

ဥပ္ပဇ္ဇနကအနတ္ထ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+အနတ္ထ] ဖြစ်-လတ္တံ့သော အကျိုးစီးပွား-ကင်းခြင်း-မရှိခြင်း။ ဖြစ်လတ္တံ့သောအကျိုးမဲ့။ တေသုပိ ဥပ္ပဇ္ဇနက-အနတ္ထတော စိတ္တံ ရက္ခတိ နာမ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၅၀၁။

ဥပ္ပဇ္ဇနကအနတ္ထာနုပ္ပါဒန (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက အနတ္ထ+အနုပ္ပါဒန] ဖြစ်လတ္တံ့သော အကျိုးမဲ့-၏ မဖြစ်ခြင်း။ ဥပ္ပဇ္ဇနကအဋ္ဌုပ္ပတ္တိ-ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇနကအနုဝါဒ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+အနုဝါဒ] ဖြစ်လတ္တံ့သော-စွပ်စွဲ-ကဲ့ရဲ့-စောဒနာ-ဆဲရေး-ခြင်း။ ဣဒမ္မိ အနုဝါဒံ နိဿာယ ဥပ္ပဇ္ဇနက-အနုဝါဒဝသေန ဝုတ္တံ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁ဂရ။ (-ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁ဂ၅။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကအနာသာ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနကာ+အနာသာ] ဖြစ်သောတောင့်တမှု-ကင်း-မရှိ-ခြင်း၊ အာသာ-နဿ အနာသာနဿာတိ လဇ္ဇမာနကစီဝရေ ဥပ္ပ-ဇ္ဇနကစီဝရာသာနဿေဝ, အလဇ္ဇမာနေ စီဝရေ ဥပ္ပဇ္ဇနကအနာသာနဿ၊ အာသာနံ တဗ္ဗိဂမာ-နဿာတိ အတ္ထော။ ဝိမတိ၊ ၂။၁ဝ၁။

ဥပ္ပဇ္ဇနကအသမ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+အသမ] ဖြစ်-လတ္တံ့သော-မငြိမ်းအေး-မငြိမ်သက်-ခြင်း။ ဥပေါသထကမ္မံ "ဒမော"တိ ဝုတ္တံ ကာယဒ္ဓါရာ-ဒိဟိ ဥပ္ပဇ္ဇနကအသမသဿ ဒမနတော။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၂ဂ၅။

ဥပ္ပဇ္ဇနကအာပတ္တိ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနကာ+အာပတ္တိ] ဖြစ်လတ္တံ့သောအာပတ်။ ဧဝံ အာပတ္တိ နိဿာယ ဥပ္ပဇ္ဇနကအာပတ္တိဝသေနေတံ ဝုတ္တံ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁ဂရ။

ဥပ္ပဇ္ဇနကအာယုပ္ပါဒ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+အာယ+ဥပ္ပါဒ] ဖြစ်လတ္တံ့သော-အခွန်အတုပ်-အတိုး အပွား-ဝင်ငွေ-၏ ဖြစ်ရာ(လယ်)။ တတြုပ္ပါ-ဒေါတိ တတြ ဥပ္ပဇ္ဇနကအာယုပ္ပါဒေါ၊ ခေတ္တံ သန္ဓာယ ဝဒတိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၃၃။

ဥပ္ပဇ္ဇနကအာသဝ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+အာသဝ] ဖြစ်လတ္တံ့သော (အပါယ်ဆင်းရဲဟူသော) အာသဝ။ သမ္မာယိကာနန္တိ တထာရူပါနံ-ယေဝ အပါယဒုက္ခသခ်ါတာနံ သမ္မာယေ ဥပ္ပဇ္ဇနကအာသဝါနံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၆၅။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဥပါဒိန္နက္ခန္ဓပဝတ္ထ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဥပါဒိန္နက္ခန္ဓပဝတ္ထ] ဖြစ်လတ္တံ့သော ဥပါဒိန္နက္ခန္ဓာ၏-ဖြစ်ခြင်း-အယဉ်-အစဉ်-အဆက်ဆက်။ တန္နိမိတ္တံ အသတိ မဂ္ဂဘာဝနာယ ဥပ္ပဇ္ဇနကဥပါဒိန္နက္ခန္ဓပဝတ္ထဘာဝတော စ တထာ ဝုတ္တံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၆၉။

ဥပ္ပဇ္ဇနကကိစ္စ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ကိစ္စ] ဖြစ်သော-ဖြစ်လတ္တံ့သော-ကိစ္စ။ ဥက္ခိတ္တာနုဝတ္တိ-ကာယ ဘိက္ခုနိယာ ယာဝတတိယံ သမနုဘာ-သနာဒီနံ ကိစ္စံ နိဿာယ ဥပ္ပဇ္ဇနကကိစ္စာနံ ဝသေနေတံ ဝုတ္တံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၉၇။

ဥပ္ပဇ္ဇနကကိလေသ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ကိလေသ] ဖြစ်လတ္တံ့သော ကိလေသာ။ စီဝရပဝိဝေကန္တိ စီဝရံ နိဿာယ ဥပ္ပဇ္ဇနကကိလေသေဟိ ဝိဝိတ္တာဘာဝံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂၁။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၇။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကကုသလဓမ္မစ္ဆန္ဒ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ကုသလဓမ္မစ္ဆန္ဒ] ဖြစ်လတ္တံ့သော ကုသိုလ်တရား၌ အလိုဆန္ဒ၊ ကုသိုလ်ပြုလိုခြင်း။ ကတ္တုကမ္မတာ-သခ်ါတံ အဂ်ဏသ ပဟာတုကမ္မတာဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇနကကုသလဓမ္မစ္ဆန္ဒံ။ မ၊ဋီ၊၁။၂၄၆။

ဥပ္ပဇ္ဇနကကောဓ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ကောဓ] ဖြစ်လတ္တံ့သော အမျက်ဒေါသ။ ပုနပ္ပုနံ ဥပ္ပဇ္ဇနက-ကောဓဝသေန ပဓူပါယန္တာ။ သာရတ္ထ၊၂။၃၄၅။

ဥပ္ပဇ္ဇနကခုဒ္ဒါ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ခုဒ္ဒါ] ဖြစ်လတ္တံ့သော-မွတ်သိပ်-ဆာလောင်-ခြင်း။ ဝိဟီသာ နာမ အဘုတ္တပစ္စယာ ဥပ္ပဇ္ဇနကခုဒ္ဒါ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃၀၁။ (အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၃၁-၌ ဥပ္ပဇ္ဇ-နကာ ခုဒါ-ဟု ရှိသည်။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကစိတ္တ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+စိတ္တ] ဖြစ်သော စိတ်။ တသ္မိံ ဝနေ ဝိစရဏမဂ္ဂေ ဝိယ အာရမ္မဏဝနေ ဥပ္ပဇ္ဇနကစိတ္တံ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၂။

ဥပ္ပဇ္ဇနကစိတ္တဝိက္ခေပ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+စိတ္တဝိက္ခေပ] ဖြစ်လတ္တံ့သော စိတ်ပျံ့လွင့်ခြင်း။ ဘဿရာမတာယ ဥပ္ပဇ္ဇနကစိတ္တဝိက္ခေပဿ အဘဿရာမော ဟုတ္တာ ပရိဝဇ္ဇေန နဒ္ဒတော ဝူပသန္တစိတ္တော။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၂၃၆။

ဥပ္ပဇ္ဇနကစီဝရာသာ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနကာ + စီဝရာသာ] ဖြစ်သောသင်္ကန်းရနိုးခြင်း။ (သျှ။) ဖြစ်သော သင်္ကန်း၌အလိုအာသာ၊ သင်္ကန်း-ဖြစ်လတ္တံ့-ရလတ္တံ့-ဟူသော မျှော်လင့်ချက်။ ဖြစ်လတ္တံ့-ရလတ္တံ့-ဟု မျှော်လင့်နိုင်သော သင်္ကန်း။ ဥပ္ပဇ္ဇနကအနာသာ-ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဉာဏ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဉာဏ] ဖြစ်သော ဉာဏ်။ တသ္မိံ တသ္မိံ ကာရဏေ တဿ တံတံအဝတ္ထာယ ဥပ္ပဇ္ဇနကဉာဏေန။ မ၊ဋီ၊၃။ ၄၉။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဉာဏဘယ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနကဉာဏ+ဘယ] ဖြစ်သောဉာဏ်ဟူသော ကြောက်ခြင်း။ ကြောက်ဖွယ်ဟု-ရှုသော-ထင်လာသော-ဉာဏ် ဖြစ်လာခြင်း။ အထ ဝါ ဘယတုပဋ္ဌာနဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇနကဉာဏဘယန္တု။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၅၅။

ဥပ္ပဇ္ဇနကတဏှာ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနကာ+တဏှာ] ဖြစ်သော တဏှာ။ (ဖြစ်စေသောတဏှာ။ သျှ။) ဣစ္ဆာတိ မယံ ဘတ္တံ ဒေထာတိ ဧဝံ ဥပ္ပဇ္ဇန-ကတဏှာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၉။ (-ဒီ၊ဋီ၊၃။၃၃။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကတုဋ္ဌိ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနကာ+တုဋ္ဌိ] ဖြစ်သော-နှစ်သက်-ရောင့်ရဲ-ခြင်း။ ပဋိလာဘ-တုဋ္ဌိတိ ပဋိလာဘဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇနကတုဋ္ဌိ။ သာရတ္ထ၊၁။၃၆၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၆၉။။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဒိဋ္ဌိ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနကာ+ဒိဋ္ဌိ] ဖြစ်သော-အယူမှား-ဒိဋ္ဌိ။ သေ ဒုတိယော သဗ္ဗံ နတ္ထိတိ ဥပ္ပဇ္ဇနကဒိဋ္ဌိသခါတော နိက္ကုဋ္ဌော လာမက-ဿော ဒုတိယကော ဥစ္ဆေဒေါတိ အတ္ထော။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၂။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဒုက္ခ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဒုက္ခ] ဖြစ်-ဖြစ်လတ္တံ့-သော ဆင်းရဲ။ ဒဏ္ဍေန အဘိဟဋ-ပုတ္တရူပဟေတုံ သတ္တော သု ဥပ္ပဇ္ဇနကဒုက္ခံ ဥာဏေန ဝိမံသန္တဿ။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၄၆။ ဒုက္ခ-သာတိ အာယတိ ဥပ္ပဇ္ဇနကဒုက္ခဿ။ အနုဋီ၊ ၃။၁၁၉။ (-အနုဋီ၊၂။၂၀၇။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကဒေါမနဿ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဒေါမနဿ] ဖြစ်သော-စိတ်နှလုံးမသာယာခြင်း-စိတ်ဆင်းရဲခြင်း။ သေဝိတဗ္ဗန္တိ ... ပဌမဇ္ဈာနာ-ဒိဝသေန စ ဥပ္ပဇ္ဇနကဒေါမနဿံ သေဝိတဗ္ဗံ နာမ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၃၁၈။ (-ဒီ၊ဋီ၊၂။၂၆၅။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကပစ္စာသာစီဝရ (ပုဂ္ဂ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ပစ္စာသာစီဝရ] ဖြစ်သော သင်္ကန်းရနိုးခြင်း၊ (သျှ။၅၈၈။) သင်္ကန်း-ဖြစ်လတ္တံ့-ရလတ္တံ့-ဟူသော မျှော်လင့်ချက်။ ဖြစ်လတ္တံ့-ရလတ္တံ့-ဟု မျှော်လင့်နိုင်သော သင်္ကန်း။ အာသာ စ အနာသာ စာတိအာဒီသု အတ္ထတေ ကထိနေ အာနိသံသဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇနကပစ္စာသာစီဝရံ "ဝတ္ထု"တိ ဝုတ္တံ။ ဝိမတိ၊၂။၃၀၄။

ဥပ္ပဇ္ဇနကပညာ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနကာ+ပညာ] ဖြစ်သော ပညာ။ ဌာနေ ဌာနေ ဥပ္ပတ္တိ ဧတိသာ အတ္ထီတိ ဌာနုပ္ပတ္တိကာ၊ ဌာနသော ဥပ္ပဇ္ဇနက-ပညာ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၆၁၊(-၁၄၅။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကပါပဓမ္မ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ပါပဓမ္မ] ဖြစ်လတ္တံ့သောအကုသိုလ်တရား။ (ပြည်၊သျှ။) သောတာပတ္တိမဂ္ဂေန ပဟ္မ အကုသလစိတ္တာနိ ပဟီယန္တိ သဒ္ဓိ စိတ္တဂ်ံဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇနက-ပါပဓမ္မေဟိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၈၇။

ဥပ္ပဇ္ဇနကပိတိ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနကာ+ပိတိ] ဖြစ်သောပိတိ။ ပဝိဝေက် ပိတိန္တိ ပဌမဒုတိ-ယဇ္ဈာနာနိ နိဿာယ ဥပ္ပဇ္ဇနကပိတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၆၂။ (-မ၊ဋီ၊၁။၃၈၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၅၉။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကပိတိသောမနဿ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ပိတိသောမနဿ] ဖြစ်သော-ပိတိ သောမနဿ-နှစ်သက်ဝမ်းမြောက်မှု။ ဝိမုတ္တာယတန-သီသေ ဟိ ဌတ္ဝာ ဓမ္မံ ကထေန္တဿ သုဏန္တဿ စ တဒတ္ထံ အာရဗ္ဘ ဥပ္ပဇ္ဇနပိတိ-သောမနဿံ အတ္ထရသော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၅၃။

ဥပ္ပဇ္ဇနကပ္ပသာဒ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ပသာဒ] ဖြစ်သောကြည်ညိုခြင်း။ "သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေါ ဘဂဝါ"တိအာဒိနာ ဗုဒ္ဓါဒီသု ဥပ္ပဇ္ဇနကပ္ပသာဒေါ ပသာဒသဒ္ဒါ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၂၈။ အံ၊ဋီ၊၃။၃။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဖလ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဖလ] ဖြစ်လတ္တံ့သောဖိုလ်။ ယတော မေတ္တေယျသ ဘဂဝတော ဥပ္ပဇ္ဇနကဖလမ္ပိ "ဥပ္ပါဒီ"တိ ဝုစ္စတိ။ အနုဋီ၊၁။၅၁။ (-မ၊ဋီ၊၃။၁၁၆။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကဗုဒ္ဓ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဗုဒ္ဓ] ဖြစ်-ပွင့်-တော်မူလတ္တံ့သော ဘုရား။ အဟမ္ပိ သော ဘိက္ခု ဝိယ အနာဂတေ ဥပ္ပဇ္ဇနကဗုဒ္ဓသ သာသနေ ... ဘဝေယ္ယံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀၈၊(-၁၄၄။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁၆။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၂။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကဗျာပါဒပ္ပဟာနသိဒ္ဓိ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနကာ+ဗျာပါဒပ္ပဟာနသိဒ္ဓိ] ဖြစ်သော ဗျာပါဒ ကိုပယ်ခြင်း၏ ပြီးစီးခြင်း။ "အဗျာပဇ္ဇံ သုခံ လောကေ"တိ ဣမိနာ ပဌမမဂ္ဂံ ဒသ္သေတိ တေန သတ္တော သု မာရဏဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇနက-ဗျာပါဒပ္ပဟာနသိဒ္ဓိတော။ ဝဇိ၊ရ။၃၉ဖ။

ဥပဓေနကဘယ (ပု) [ဥပဓေနက+ဘယ] ဖြစ်သောဘေး။ ဇရာဘယန္တိ ဇရံ ပဋိစ္စ ဥပဓေနကဘယံ။ အံ၊၆။၂။၁၆၅၊(-၃၃၁။ အဘိ၊၆။၂။၄၈၄။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၂၆။)

ဥပဓေနကဘဝ (ပု) [ဥပဓေနက+ဘဝ] ဖြစ်လတ္တံ့သော ဘဝ။ အပရာပရံ ဥပဓေနကဘဝေါ "ဘဝါဘဝေါ"တိ ဣဓာဓိပ္ပေတော။ မ၊ဋီ၊၂။၅၉။

ဥပဓေနကဘာဝနာသမာဓိ (ပု) [ဥပဓေနက+ဘာဝနာသမာဓိ] ဖြစ်လတ္တံ့သော-ဖြစ်စေအပ်သော်သမာဓိ-ဘာဝနာသမာဓိ။ သမာဓိယေဝ သမာဓိနိမိတ္တန္တိ ကမ္မဋ္ဌာနပါဠိယာ အာရုဠ္ဠာ သမာဓိ ဧဝ ပရတော ဥပဓေနကဘာဝနာ-သမာဓိသ ကာရကဘာဝတော သမာဓိနိမိတ္တံ။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၁။

ဥပဓေနကမဏိ (ထီ၊ပု) [ဥပဓေနက+မဏိ] ဖြစ်သောပတ္တမြား။ ဝေဠုရိယမဏိ နာမ ဝိဠူရ-ပဗ္ဗတသ ဝိဠူရ္ဂါမသ စ အဝိဒူရေ ဥပဓေနကမဏိ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၂၃။

ဥပဓေနကမဒ (ပု) [ဥပဓေနက+မဒ] ဖြစ်သော-မာန်ယစ်ခြင်း-မာန။ ဗလမဒနိမိတ္တန္တိ ဗလံ နိဿာယ ဥပဓေနကမဒေါ ဗလမဒေါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၅၇။(-၃၄၇။)

ဥပဓေနကမဟာဘူတ (ပု၊နာ) [ဥပဓေနက+မဟာဘူတ] ဖြစ်-ဖြစ်လတ္တံ့-သောမဟာဘုတ်။ ယာယ ဟိ စေတနာယ ပဝတ္တမာနသ ဇီဝိတိန္ဒြိယသ နိဿယဘူတေသု ဥပဏ္ဍကရဏဟေတုကမဟာဘူတပစ္စယာ ဥပဓေနက-မဟာဘူတာ ပုရိမသဒိသာ နု ဥပဓေနန္တိ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၂၁၇။ (-သာရတ္ထ၊၁။၃၄၂။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၂၁၂။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၁၂။ အနုဋီ၊၁။၈၈။)

ဥပဓေနကမာန (ပု) [ဥပဓေနက+မာန] ဖြစ်သောမာန။ အနတ္တလက္ခဏေ သုဒိဋ္ဌေ "အသ္မိ"တိ ဥပဓေနကမာနော သုပ္ပဋေဟာ ဟောတိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၂။၂၈၃။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၅၇။)

ဥပဓေနကမောဟ (ပု) [ဥပဓေနက+မောဟ] ဖြစ်သောမောဟ။ အသမပေက္ခနေန ဥပဓေနက-မောဟသာပိ အသံဝရဘာဝတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၈။

ဥပဓေနကရာဂ (ပု) [ဥပဓေနက+မာန] ဖြစ်သောရာဂ။ ဒိဋ္ဌိရာဂေါတိ ပနေတ္ထ ဒွါသဋ္ဌိဒိဋ္ဌိယော နိဿာယ ဥပဓေနကရာဂေါ ဝေဒိတဗ္ဗော။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၂။ (- အံ၊ဋီ၊၂။၁၁၀။)

ဥပဓေနကရာဂဝန္တု (တိ) [ဥပဓေနကရာဂ+ဝန္တု] ဖြစ်သောရာဂရှိသော၊သူ။ သရီရေ ဃနဘာဝ-ရာဂိနောတိ သရီရေ အင်ပစ္စင်္ဂါနံ ထိရဘာဝ ပဋိစ္စ ဥပဓေနကရာဂဝတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၁၅။

ဥပဓေနကဝဿာဝါသိက (တိ) [ဥပဓေနက+ဝဿာဝါသိက] ဖြစ်လတ္တံ့သောဝါဆိုသင်္ကန်း။ ဆိန္နဝဿာနံ ဝဿာဝါသိကဿ ဣဒါနိ ဥပဓေ-နကဝဿာဝါသိကဿ ဣမေသံ ဒါတုံ ရုစ္စတီတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၇၄။ ဝိ၊သင်္ဂ၊။၂၉၁။ ဝိမတိ၊၂။၂၄၃။

ဥပဓေနကဝါတ (ပု) [ဥပဓေနက+ဝါတ] ဖြစ်သောလေ။ သုပဏ္ဏဝါတန္တိ နာဂဂ္ဂဟဏာဒီသု ပက္ခ-ပ္ပေါဠနဝသေန ဥပဓေနကဝါတံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၀၀။

ဥပဓေနကဝါဒ (ပု) [ဥပဓေနက+ဝါဒ] ဖြစ်လတ္တံ့သော အယူဝါဒ။ အာယတိ ဥပဓေနကဝါဒါနံ ပဋိသေဓနလက္ခဏဘာဝတော "အာယတိ-လက္ခဏ"န္တိ ဝုတ္တံ။ မူလ၊ဋီ၊၃။၄၉။

ဥပဓေနကဝါလ (ပု၊နာ) [ဥပဓေနက+ဝါလ] ဖြစ်သော အမွေး။ ကဏသဒိသော သာလိဖလဿ တုဏ္ဍေ ဥပဓေနကဝါလော သာလိသူကံ။ အံ၊ဋီ၊၁။၉၆။

ဥပဓေနကဝိကာရ (ပု) [ဥပဓေနက+ဝိကာရ] ဖြစ်သောဖောက်ပြန်ပျက်စီးခြင်း။ ဣတ္ထိသဘာဝေန

ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိကာရော ပန ဟောဓိသတ္တသ အာနုဘာဝေန ဝူပသမတိ (ဝူပသမ္မတိ)။ ဒီ၊ ဋီ၊၂။၂၈။ မဇ္ဈိ၊၃။၃၃၈။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိကၠေပါဘာဝ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိကၠေပ + အဘာဝ] ဖြစ်သော ပျံ့လွင့်ခြင်း၏ မရှိခြင်း။ ဗဟိဒ္ဓါ စသ ဝိညာဏ် အဝိက္ခိတ္တံ အဝိသဋ္ဌန္တိ ဗဟိဒ္ဓါ ရူပါဒိအာရမ္မဏေ ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိကၠေပါ-ဘာဝတော အဝိက္ခိတ္တံ သမာဟိတံ။ ဣတိဝုတ်၊ ၆။၂၈၃။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိယာတ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဝိယာတ] ဖြစ်လတ္တံ့သော ပင်ပန်းခြင်း။ ဘာရာဒါနမိဝ တတ္ထ တတ္ထ ဘဝေ ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိယာတသ ဟေတုဘာဝတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၂၀။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိညာဏ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဝိညာဏ] ဖြစ်သောဝိညာဏ်။ ယသ္မာ စက္ခုဒ္ဒါရာဒီသု ဧကေကသ္မိံ ဒ္ဝါရေ ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိညာဏာနိ ဝိယ အနေကာ ဧဝ ဝေဒနာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၈။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိဝါဒ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဝိဝါဒ] ဖြစ်လတ္တံ့သော ငြင်းခုံခြင်း။ အဌာရသ ဘေဒ-ကရဝတ္ထူနိ နိဿာယ ဥပ္ပန္နဝိဝါဒေါ စ ဣဒါနိ ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိဝါဒေါ စ ဝတ္ထုသဘာဂတာယ ဧကံ ဝိဝါဒါဓိကရဏမေဝ ဟောတိ။ ဝိ၊ဋီ၊၂။၁၈၅။ (-ဝိ၊ဋီ၊၄။၁၉၇။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိသေသ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+ဝိသေသ] ဖြစ်သောအထူး။ ဧတေန စ အဘိဇာတိယံ ဓမ္မတာဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇနကဝိသေသာ သဗ္ဗဟော-ဝိသတ္တာနံ သာဓာရဏာတိ ဒသေတိ။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၁။၃၀၆။

ဥပ္ပဇ္ဇနကဝေဒနာ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနကာ+ဝေဒနာ] ဖြစ်သောဝေဒနာ။ နဝဠ္ဆ ဝေဒနံ နု ဥပ္ပါ-ဒေဿာမိတိ နဝဝေဒနာ နာမ အတိဘုတ္တ-ပစ္စယာ ဥပ္ပဇ္ဇနကဝေဒနာ။ မဟာနိ၊ဋီ။၃၀၁။ (-အဘိ၊ဋီ၊၁။၄၃၁။ မဇ္ဈိ၊၁။၁၆၈။ မူလဋီ၊၁။ ၁၈၆။ အနုဋီ၊၁။၂၀၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၅၉။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကသညာ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနကာ+သညာ] ဖြစ်သောသညာ။ နိလေ နိလန္တိ ဥပ္ပဇ္ဇန-ကသညာပိ ဝဋ္ဋတိယေဝ။ မဟာ၊ဋီ။၂၄၃။ (-အံ၊ဋီ၊၁။၄၀၉။ မဇ္ဈိ၊ဋီ။၂၆၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၁၅။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကသတသဟဿ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+သတ သဟဿ] ဖြစ်သော (အခွန်အတုပ်) တစ်သိန်း။ ပဌမဒ္ဒါရသ လဒ္ဓတ္တာ တတ္ထ ဥပ္ပဇ္ဇနကသတသဟဿေ အညမ္မံ ဓနံ ပက္ခိပိတ္မာ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၀၆။

ဥပ္ပဇ္ဇနကသတ္တ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+သတ္တ] ဖြစ်လတ္တံ့သောသတ္တဝါ။ နတ္ထိ သတ္တာ သြပပါ-တိကာတိ စဝိတ္မာ ဥပ္ပဇ္ဇနကသတ္တာ နာမ နတ္ထိတိ ဝဒန္တိ (ဝဒတိ)။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၁၁။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၂၃၄။ (-သာရတ္ထ၊၂။၁၄။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၃၆။)

ဥပ္ပဇ္ဇနကသမာဓိ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+သမာဓိ] ဖြစ်သောသမာဓိ။ ပုရိမုပ္ပဇ္ဇသမာဓိ ဟိ ပရတော ဥပ္ပဇ္ဇနကသမာဓိသ ကာရဏံ ဟောတိ။ အံ၊ ဋီ၊၂။၂၃၈။

ဥပ္ပဇ္ဇနကသမာဓိပဝိဝေက (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက သမာဓိ+ပဝိဝေက] ဖြစ်လတ္တံ့သော သမာဓိ ဟူသော-ကင်းဆိတ်သောတရား-ပဝိဝေက။ ပုရိမုပ္ပဇ္ဇသမာဓိ ဟိ ပရတော ဥပ္ပဇ္ဇနက-သမာဓိပဝိဝေကသ ကာရဏံ ဟောတိတိ သမာဓိနိမိတ္တန္တိ ဝုတ္တံ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၃၂။

ဥပ္ပဇ္ဇနကသမ္ဘဝ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇနက+သမ္ဘဝ] ဖြစ်သော-တွေ့ထိမှု-ဖဿ။ ပဋိဃသမ္ဘဝေါ-တိ သပ္ပဋိဃံ ရူပကၠန္ဓံ ဝတ္ထုံ ကတ္မာ ဥပ္ပဇ္ဇနက-သမ္ဘဝေါ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၉၁။

ဥပ္ပဇ္ဇနကသမ္မောဟဝိဂမတ္ထ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇနက +သမ္မောဟဝိဂမတ္ထ] ဖြစ်သော တွေ့ဝေခြင်းမှ ကင်းခြင်းအကျိုးရှိသော။ အသမ္မောဟတ္ထာတိ

ဥဂ္ဂဟနိမိတ္တော ဥပဋ္ဌိတေ ဥပဇ္ဇနကသမ္မောဟ-ဝိဂမတ္ထာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။၂၀၃။

ဥပဇ္ဇနကသီတ (နာ) [ဥပဇ္ဇနက+သီတ] ဖြစ်သော-အအေး-ချမ်းအေးခြင်း။ သီတန္တိ အဒ္ဓတ္တမာတုကျောဘဝသေန ဝါ ဗဟိဒ္ဓ-ဥတုဝိပရိဏာမဝသေန ဝါ ဥပဇ္ဇနကသီတံ။ သာရတ္ထ၊၃။၃၉၃။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊၂။၃၁၉။ မ၊ဌီ၊၃။၁၃။ သံ၊ဌီ၊၂။၃၃၈။

ဥပဇ္ဇနကသုခ (နာ) [ဥပဇ္ဇနက+သုခ] ဖြစ်သော ချမ်းသာ။ ကာမသုခန္တိ ကာမေ အာရဗ္ဘ ဥပဇ္ဇ-နကသုခံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၅၃၊ (-၃၁၄။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁၆။ ဒီ၊ဌီ၊၃။၂၄၉။ မ၊ဌီ၊၂။၅၄။ အံ၊ဌီ၊၃။ရရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။ဖ၃။)

ဥပဇ္ဇနကသုခဒုက္ခ (နာ) [ဥပဇ္ဇနက+သုခဒုက္ခ] ဖြစ်သော ချမ်းသာဆင်းရဲ။ ဥပပီဋကံ နာမ အညေန ကမ္မေန ဒိန္နာယ ပဋိသန္ဓိယာ ဇနိတေ ဝိပါကေ ဥပဇ္ဇနကသုခဒုက္ခံ ပီဋေတိ ဗာဓေတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀၉။ (-မ၊ဌီ၊၁။၃၀၄။)

ဥပဇ္ဇနကသုခဓမ္မ (ပု) [ဥပဇ္ဇနက+သုခဓမ္မ] ဖြစ်သောချမ်းသာခြင်းသဘော။ ရူပဿ အဿာဒနဝသေန ဥပဇ္ဇနကသုခဓမ္မာ ရူပ-ရသာ။ သံ၊ဌီ၊၁။၃၂၂။

ဥပဇ္ဇနကသောမနဿ (နာ) [ဥပဇ္ဇနက+သောမနဿ] ဖြစ်သော ဝမ်းမြောက်မှု။ သေဝိတဗ္ဗန္တိ ... ပဌမဇ္ဈာနာဒိဝသေန စ ဥပဇ္ဇနက-သောမနဿံ သေဝိတဗ္ဗံ နာမ။ ဒီ၊ဌီ၊၂။၃၁ရ။

ဥပဇ္ဇနကဟိတသုခ (နာ) [ဥပဇ္ဇနက+ဟိတသုခ] ဖြစ်လတ္တံ့သော စီးပွားချမ်းသာ။ အဟိတာယ ဒုက္ခာယ အသံဝတ္တနမ္မိ တဒဘာဝေ ဥပဇ္ဇနက-ဟိတသုခဿ ကာရဏမေဝ။ မ၊ဌီ၊၂။ဂ၅။

ဥပဇ္ဇနကာလ (ပု) [ဥပဇ္ဇန+ကာလ] ဖြစ်သော အခါ၊ ဖြစ်ရာအခါ။ တတ္ထ ဝိပဿနာယ ဥပဇ္ဇနကာလေ ဗောဇ္ဈင်္ဂါ ကာမာဝစရာ ဟောန္တိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။ဖ၃။ (-အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃ဂ၆။ အနုဋီ၊၃။၂၉၃။ နေတ္တိ၊ဝိ။၂၅ဖ။)

ဥပဇ္ဇနကိရိယာ (ထီ၊နာ) [ဥပဇ္ဇနာ+ကိရိယာ] ဖြစ်ခြင်းကြိယာ။ ဥပဇ္ဇနကိရိယာယ ယောကတ္တာ၊ တသ္မိံယေဝ ပစ္စယနကိရိယာယ စ ကတ္တုဘူတေတိ အတ္ထော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၂။၂၃၁၊ (-၄၅၅။ အံ၊ဌီ၊၁။၂၄၄။)

ဥပဇ္ဇနကိရိယာမနောဝိညာဏဓာတု (ထီ)[ဥပဇ္ဇနာ + ကိရိယာမနောဝိညာဏဓာတု] ဖြစ်လတ္တံ့သော-ကြိယာမနောဝိညာဏဓာတ်-ဝုဋ္ဌော-အာဝဇ္ဇန်းစိတ်။ မနောဓာတူတိ ဝိပါကမနော-ဓာတု ဂဟေတဗ္ဗာ ပုရေစရဏတော, ပရတော ဥပဇ္ဇနကိရိယာမနောဝိညာဏဓာတုယာ ... အနုပ္ပဇ္ဇနတော စ။ မ၊ဌီ၊၃။၂၉၀။

ဥပဇ္ဇနကုတူဟလ (နာ) [ဥပဇ္ဇန+ကုတူဟလ] ဖြစ်သော-အုတ်အုတ်ကျက်ကျက်-ဆူညံပြောဆိုသံ။ ဗုဒ္ဓကောလာဟလန္တိ ဗုဒ္ဓါနံ ဥပဂမ္မ သတ္တာနံ ဥပဇ္ဇနကုတူဟလံ။ မ၊ဌီ၊၃။၄၂၄။

ဥပဇ္ဇနကွဏ (ပု) [ဥပဇ္ဇန+ကွဏ] (က) ဖြစ်ဆဲခဏ။ (မုချအားဖြင့် ဖြစ်ဆဲဥပါဒ်ခဏ ရ၏။ ဥပစာအားဖြင့် ဥပါဒ် ဌီ ဘင် ခဏသုံးပါး ရ၏။) (ခ) (ဥပါဒ်မှစ၍ ဘင်တိုင်အောင်) အထက်၌ ဖြစ်ခြင်း၏ ခဏ၊ ဖြစ်သောခဏ။ (ဥပါဒ် ဌီ ဘင်ခဏသုံးပါးရ၏။) (က) ဥပဇ္ဇန-ကွဏေယေဝါ(အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၅၈)တိတေန ဝတ္တ-မာနကွဏေကဒေသေန သဗ္ဗံ ဝတ္တမာနကွဏံ ဂယှတီတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ မူလဋီ၊၃။၁၈၀။ (ခ) ဥပဂ္ဂ-နကွဏေယေဝါတိ ဧတ္ထ ဥပ္ပါဒတော ပဋ္ဌာယ ယာဝ ဘင်္ဂါ ဥဒ္ဓံ ပဇ္ဇနံ ဂမနံ ပဝတ္တနံ ဥပ္ပဇ္ဇနံ၊ တသ္မ ခဏော၊ တသ္မိံ ဥပ္ပဇ္ဇနကွဏေတိ ဧဝံ ဝါ အတ္ထော ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ အနုဋီ၊၃။၂၄၄။

ဥပဇ္ဇနခေဋ္ဌ (ပု) [ဥပဇ္ဇန+ခေဋ္ဌ] ဖြစ်သော

တံတွေး။ မုခေ ဥပဇ္ဇနခေဠောပိ ဟိ တေသံ အာဟာရကိစ္စံ သာဓေတိ။ အံ၊ဌ၊၃။၃၀၃။

ဥပဇ္ဇနဂတိ (ထီ) [ဥပဇ္ဇနာ+ဂတိ] ဖြစ်လတ္တံ့သော-လားရာ-ဂတိ-ဘုံဘဝ။ အထ ဝါ ဂန္ဓနတော ဥပဇ္ဇနဂတိယာ နိမိတ္တုပဋ္ဌာနေန သူစနတော ဒီပနတော ဂန္ဓော။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁၃-၁၄။ (မဟာဋီ၊ ၂။ ၂၂၈။)

ဥပဇ္ဇနဋ္ဌာန (နာ) [ဥပဇ္ဇန+ဋ္ဌာန] ဖြစ်ရာ အရပ်ဌာန။ ယထာ ဟိ ဝိညာဏဿ ဒီနံ ဥပဇ္ဇနဋ္ဌာနာနိ ဝိညာဏဒ္ဓါရံ ... နာမံ လဘန္တိ။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၁။၁ ၂ရ၊ (-၃၈၁။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၁။ မဟာဋီ၊ ၂။ရ၃။ အံ၊ဋီ၊၁။၈၃။)

ဥပဇ္ဇနဋ္ဌာနဒဿန (နာ) [ဥပဇ္ဇနဋ္ဌာန+ဒဿန] ဖြစ်ရာအရပ်ဌာနကို-ပြခြင်း-ပြကြောင်း (စကား)။ သသခ်ါရိကေသူတိ ဣဒံ ကာမစ္ဆန္ဒနိဝရဏဿ တိဟိ နိဝရဏေဟိ သဒ္ဓိံ ဥပဇ္ဇနဋ္ဌာနဒဿနမတ္တံ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ မူလဋီ၊၁။ ၂၀၁။

ဥပဇ္ဇနတိလက (ပုဂ္ဂ) [ဥပဇ္ဇန+တိလက] ဖြစ်လတ္တံ့သော-နှမ်းစေ့ပမာဏရှိသောအစက်အပြောက်-မှဲ့ပြူ။ မှဲ့မည်း။ ဝဿသတိက-ကာလေ ဥပဇ္ဇနတိလကာနိ သန္ဓာယာဟ "တိလကာဟတဂတ္တ"န္တိ။ မဟာဋီ၊ ၂။၄၅။

ဥပဇ္ဇနဒိဋ္ဌိ (ထီ) [ဥပဇ္ဇနာ+ဒိဋ္ဌိ] ဖြစ်သော-အယူမှား-ဒိဋ္ဌိ။ ဘဝဒိဋ္ဌိတိ ဘဝေါ ဝုစ္စတိ သဿတံ၊ သဿတဝေသန ဥပဇ္ဇနဒိဋ္ဌိ။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၁။၉၄။ (-အံ၊ဋီ၊ ၂။၄၉။)

ဥပဇ္ဇနဒုက္ခ (နာ) [ဥပဇ္ဇန+ဒုက္ခ] ဖြစ်သောဆင်းရဲ။ "အယံ သော ဣမေသဉ္စ ဣမေသဉ္စ ကမ္မာနံ ကာရကော"တိ ပုစ္ဆမာနဿ ဥပဇ္ဇနဒုက္ခံ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁၀။ (-အနုဋီ၊ ၂။ ၁၉၀။)

ဥပဇ္ဇနဝမ္မ (ပု) [ဥပဇ္ဇန+ဝမ္မ] (၁) ဖြစ်သော-တရား-အကြောင်း။ (တိ)(၂) ဖြစ်ခြင်း သဘောရှိသော။ (၁) အောက်ပုဒ်နှစ်ခုကြည့်။ (တိ)(၂) ယံ ပုဗ္ဗေတိ အတီတေ သခ်ါရေ အာရဗ္ဘ ဥပဇ္ဇနဝမ္မံ ကိလေသဇာတံ အတီတံ ကမ္မဉ္စ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃၈၄။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁၄၀။)

ဥပဇ္ဇနဝမ္မပုစ္ဆာ (ထီ) [ဥပဇ္ဇနဝမ္မ+ပုစ္ဆာ] ဖြစ်သောတရား-တို့ကို မေးခြင်း (သျှ)။ ဖြစ်သော အကြောင်းဝတ္ထုတို့ကိုမေးခြင်း။ အဓိကရ-ဏာနိတိ ဘေဒကရဝတ္ထူသု သတိ ဥပဇ္ဇနဝမ္ဝ-ပုစ္ဆာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၅၁။

ဥပဇ္ဇနဝမ္မသမူဟဝိသယ (တိ) [ဥပဇ္ဇနဝမ္ဝ သမူဟ+ဝိသယ] ဖြစ်သောတရား-အပေါင်းလျှင် အရာရှိသော။ ဣမမေဝ ကာယန္တိ ဇတ္ထ သမူဟတ္ထေ ဇဝ ကာယသဒ္ဒါ ဂဟိတသယာဒိ-ဋ္ဌာနေသု ဥပဇ္ဇနဝမ္ဝသမူဟဝိသယတ္တာ။ သံ၊ ဋီ၊ ၂။၃၁၁။

ဥပဇ္ဇနပကတိကာနုပဿီ (တိ) [ဥပဇ္ဇနပက-တိက+အနုပဿီ] ဖြစ်ခြင်းသဘောကို ရှုလေ့-ရှိသော၊သူ။ ကာယသ္မိ ပစ္စယသမာဝါယေ ဥပဇ္ဇနပကတိကာနုပဿီ "သမုဒယဝမ္ဝာ-နုပဿီ"တိ ဝုတ္တော။ မဟာဋီ၊၁။၃၅၁။

ဥပဇ္ဇနပညာ (ထီ) [ဥပဇ္ဇနာ+ပညာ] ဖြစ်သော-ပညာ။ ဌာနေ ဌာနေ ဥပ္ပတ္တိ ဇေတသာ အတ္ထိ-တိ ဌာနုပ္ပတ္တိ၊ ဌာနသော ဥပဇ္ဇနပညာ။ အံ၊ ဋီ၊၃။၄၆။

ဥပဇ္ဇနပဋိပက္ခ (ပု) [ဥပဇ္ဇန+ပဋိပက္ခ] ဖြစ်ခြင်း-၏ ဆန့်ကျင်ဘက်။ ဇတ္ထ စ ဥပဇ္ဇနပဋိပက္ခ-ဝသေန ပဟီယတီတိ ဝုတ္တံ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁၄၉။

ဥပဇ္ဇနပဋိပါဋိ (ထီ) [ဥပဇ္ဇနာ+ပဋိပါဋိ] ဖြစ်ခြင်း-၏အစဉ်၊ ဖြစ်စဉ်။ ဥပ္ပတ္တိက္ကမောတိ ယထာ-ပစ္စယံ ဥပ္ပဇ္ဇန္တာနံ ဥပ္ပဇ္ဇနပဋိပါဋိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁၆၃။

ဥပဇ္ဇနမနသိကာရ (ပု) [ဥပဇ္ဇန+မနသိကာရ]

ဖြစ်သော-နှလုံးသွင်းခြင်း-ဆင်ခြင်ခြင်း-မနသိကာရ။ တဇ္ဇော သမန္နာဟာရောတိ တံ စက္ခုစ ရူပေ စ ပဋိစ္စ ဘဝဂ်ီ အာဝဇ္ဇေတ္တာ ဥပ္ပဇ္ဇနမနသိကာရော။ မ၊ဌ၊၂။၁၃၂။ (-မ၊ဋီ၊၂။၁၇၅။)

ဥပ္ပဇ္ဇနမဟာဘူတ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+မဟာဘူတ] ဖြစ်လတ္တံ့သောမဟာဘုတ်။ ယာယ စေတနာယ ... ဥပ္ပဇ္ဇနမဟာဘူတာ နုပ္ပဇ္ဇိသန္ဒီ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၂၅၆။

ဥပ္ပဇ္ဇနမဟိစ္ဆ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+မဟိစ္ဆ] ဖြစ်သော ကြီးမားသောအလိုရှိသော၊ အလိုကြီးမားခြင်းဖြစ်သော၊ အလိုကြီးသော၊သူ။ ဣတရီတရာ-တိအာဒိနာ ပဗ္ဗဇိတာနံ ဥပ္ပဇ္ဇနမဟိစ္ဆတာ ဝုတ္တာ။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၁၂။

ဥပ္ပဇ္ဇနလက္ခဏ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+လက္ခဏ] ဖြစ်ခြင်းလက္ခဏာရှိသော။ အာရောဂျသမ္ပဒါဒီနိ ပဋိစ္စ ဥပ္ပဇ္ဇနလက္ခဏသ မာနသ။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၉၇။

ဥပ္ပဇ္ဇနဝါရ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇန+ဝါရ] ဥပ္ပဇ္ဇနဝါရ။ (ဖြစ်ပြီး, ဖြစ်ဆဲ, ဖြစ်လတ္တံ့သော အနုသယတို့ကို ဟောကြားရာ မဟာဝါရကြီး (ရ)ပါးတို့တွင် တစ်ပါးအပါအဝင်ဖြစ်သော ဝါရ။) ယေသံ ပန သတ္တာနံ့ မဟာဝါရာနံ...ဥပ္ပဇ္ဇနဝါရော ဓာတု-ဝါရောတိ။ အဘိ၊ဌ၊၃။၃၁ရ၊(-၃ ၂၅၊၃၃၀။ မဟာနိ၊ ဌ။ ၂၀၆။ မူလဋီ၊၃။၁၄ ၂။ အနုဋီ၊၃။၁၉၆။)

ဥပ္ပဇ္ဇနဝိကာရပဋိကွေပပဒ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇနဝိကာရ ပဋိကွေပ+ပဒ] ဖြစ်တတ်သောဖောက်ပြန်မှုကို ပယ်ခြင်းကို ပြသောပုဒ်။ သဗ္ဗမေတံ ဗဟုက္ခတ္တုံ ဘုဇ္ဇနပစ္စယာ ဥပ္ပဇ္ဇနဝိကာရပဋိကွေပပဒံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၉၆။ (နိသျ၊ပ။ ၂ ၂၅-၌ ဥပ္ပဇ္ဇန-ဝိကာရပဋိကွေပပရံ=ဖြစ်တတ်သော ဖောက်-ပြန်မှုကို ပယ်မြစ်ခြင်းလျှင် လိုရင်းပဓာနရှိ၏-ဟု အနက်ပေးသည်။)

ဥပ္ပဇ္ဇနဝိတက္က (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇန+ဝိတက္က] ဖြစ်သော-အကြံအစည်-ဝိတက်။ ဧဝံ အနဝညာတ-ဘာဝပတ္ထနာယ သဒ္ဓိံ ဥပ္ပဇ္ဇနဝိတက္ကော။ အဘိ၊ ဌ၊ ၂။၄၃၃။

ဥပ္ပဇ္ဇနဝိပါက (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+ဝိပါက] ဖြစ်လတ္တံ့သော အကျိုးရှိသော။ ကပ္ပသဟဿာတိက္ကမေ အဝဿံ ဥပ္ပဇ္ဇနဝိပါကတ္တာ...ဝုစ္စတိ။ **အနုဋီ**၊ ၁။၁၈၀။

ဥပ္ပဇ္ဇနဝိသိဋ္ဌမနနကိစ္စ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+ဝိသိဋ္ဌ မနနကိစ္စ] ဖြစ်သော အထူးသဖြင့်သိခြင်းကိစ္စ။ မနောဝိညာဏတော ဥပ္ပဇ္ဇနဝိသိ$\acute{\text{ဋ}}$ဌမနနကိစ္စာနံ့ အဘာဝတော မနောမတ္တာ ဓာတု မနောဓာတု။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁ ၂၃။

ဥပ္ပဇ္ဇနဝိသေသ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇန+ဝိသေသ] ဖြစ်သောအထူး။ ပုဗ္ဗနိမိတ္တာဘာဝေနာတိ ဧတေန အဘိဏှတိယံ ဓမ္မတာဝသေန ဥပ္ပဇ္ဇနဝိသေသာ သဗ္ဗဟေတုသတ္တာနံ့ သာဓာရဏာတိ ဒသေတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁၀၃။

ဥပ္ပဇ္ဇနသညာ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနာ+သညာ] ဖြစ်သော သညာ။ နိလံ နိလန္တိ ဥပ္ပဇ္ဇနသညာပိ ဝဋ္ဋတိ-ယေဝ။ သံ၊ဌ၊ ၂။ ၂၆၉။ (-သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၃၆-ရ။)

ဥပ္ပဇ္ဇနသဒ္ဒ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇန+သဒ္ဒ] ဥပ္ပဇ္ဇနသဒ္ဒါ။ ဧဝဉ္စိ သတိ ဥပ္ပဇ္ဇနသဒ္ဒေန ဥပ္ပန္နသဒ္ဒေန ဝိယ သဗ္ဗေ ပဝတ္တမာနဘာဝါ သင်္ဂဟိတာ ဟောန္တိ။ အနုဋီ၊၃။ ၂၄၄။

ဥပ္ပဇ္ဇနသဒ္ဒါ (ထီ) [ဥပ္ပဇ္ဇနာ+သဒ္ဒါ] ဖြစ်သော သဒ္ဒါ။ သဒ္ဒါတိ အပရာပရံ ဥပ္ပဇ္ဇနသဒ္ဒါ။ သံ၊ ဌ၊ ၂။၅၀။ (-သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၆၆။)

ဥပ္ပဇ္ဇနသဘာဂ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇန+သဘာဂ] ဖြစ်ခြင်းဟူသော တူသောအဘို့ရှိသော၊ ဖြစ်ခြင်းသဘောရှိသော။ ဥပ္ပတ္တိယောဂ္ဂန္တိ ဥပ္ပတ္တိယာ ယောဂ်ံ၊ ဥပ္ပဇ္ဇနသဘာဂတန္တိ အတ္ထော။ အနုဋီ၊ ၃။၁၉၈။

ဥပ္ပဇ္ဇနသဘာဝ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇန+သဘာဝ] (၁)

ဖြစ်ခြင်းသဘော။ (တိ)(၂) ဖြစ်ခြင်းသဘော ရှိသော။ (၁) ဥပဇ္ဇမာနာတိ ဝါ တဏှာယ တတ္ထ ဥပဇ္ဇနသီလတာ ဥပဇ္ဇနသဘာဝေါ, ဥပဇ္ဇနသမတ္ထတာ ဝါ ဝုတ္တာ။ အနုဋီ၊၂။ရ၄။ (တိ)(၂) နိဗ္ဗတ္တနသဘာဝန္တိ ဟေတုပစ္စယေဟိ ဥပဇ္ဇနသဘာဝံ။ သံဋီ၊၂။၂၉၁။

ဥပဇ္ဇနသမတ္ထ (တိ) [ဥပဇ္ဇန+သမတ္ထ] ဖြစ်ခြင်းငှါ စွမ်းနိုင်သော။ အထက်ပုဒ် (၁) ကြည့်။

ဥပဇ္ဇနသမယ (ပု) [ဥပဇ္ဇန+သမယ] ဖြစ်ရာ-အခါ၊ ဖြစ်သောအခါ။ စိတ္တုပ္ပါဒသမယေတိ စိတ္တသ ဥပဇ္ဇနသမယေ။ အနုဋီ၊၁။၆၆။

ဥပဇ္ဇနသီလ (တိ) [ဥပဇ္ဇန+သီလ] ဖြစ်ခြင်း-အလေ့-ဖြစ်လေ့ဖြစ်ထ-ရှိသော။ ဥပဇ္ဇမာနာတိ ဥပဇ္ဇနသီလာ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၃၁ရ။

ဥပဇ္ဇနသုခ (နာ) [ဥပဇ္ဇန+သုခ] ဖြစ်သော ချမ်းသာ။ မိဒ္ဓေန နိဒ္ဒါယနေန ဥပဇ္ဇနသုခံ မိဒ္ဓသုခံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၆၂။

ဥပဇ္ဇနာကာရ (ပု) [ဥပဇ္ဇန+အာကာရ] ဖြစ်သော-ဖြစ်ပုံ-အခြင်းအရာ။ တာသမိဿ ကာမ-ဝိတက္ကာဒီနံ ဝိယ ဥပဇ္ဇနာကာရော ဝေဒိ-တဗ္ဗော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၆၈-၉။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၈ရ။

ဥပဇ္ဇနာကာရဒဿန(နာ) [ဥပဇ္ဇနာကာရ+ဒဿန] ဖြစ်သော-ဖြစ်ပုံ-အခြင်းအရာကို-ပြခြင်း-ပြကြောင်း စကား။ ကရိဿန္တိတိ တသ္မိံ ခဏေ ဥပဇ္ဇနာကာရဒဿနံ။ ဝိမတိ၊၁။၂၈၄။ (-သံ၊ဋီ၊၂။၉၀။)

ဥပဇ္ဇနာနုပုဗ္ဗိသန္ဓိသန (နာ) [ဥပဇ္ဇနာနုပုဗ္ဗိ+သန္ဓိသန] ဖြစ်သောအစဉ်-ဖြစ်စဉ်-ကို ကောင်းစွာပြခြင်း။ တတ္ထ တတ္ထ ဘဝေ အတ္တဘာဝဿ ဥပဇ္ဇနာနုပုဗ္ဗိသန္ဓိသနတ္ထဉ္စ အနုလောမဒေသနာ ပဝတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၄၄။

ဥပဇ္ဇနာနုသယ (ပု) [ဥပဇ္ဇန+အနုသယ] ဖြစ်သော အနုသယ။ ဥပဇ္ဇနာနုသယာနံ နိန္နာ-နာကရဏတ္တာ ဧဝ ... ဝိဘင်္ဂ အာဂတံ။ အနုဋီ၊၃။၁၉၆။

ဥပဇ္ဇနာရဟ (တိ) [ဥပဇ္ဇန+အရဟ] ဖြစ်ခြင်းငှါ-ဖြစ်-ထိုက်သော။ ဥပဇ္ဇနာရဟံ အဟိတံ ဒုက္ခာဝဟံ သံကိလေသဓမ္မံ အပနေတ္မာ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၆ရ၊(-၁၈၁၊၂၁၉၊၂၄ရ။ အပ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၁၂၃။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃၁ရ။)

ဥပဇ္ဇနာရဟာယတနဝိသယ (တိ) [ဥပဇ္ဇနာရဟာယတန+ဝိသယ] ဖြစ်ထိုက်သော အာယတနလျှင်-အာရုံ-အရာ-ရှိသော။ တသ္မာ တသ္မာ ဟိ ဘဝသ္မ မူလကာရဏဘူတာ တဏှာ တသ္မိံ တသ္မိံ ဘဝေ ဥပဇ္ဇနာရဟာယတန-ဝိသယာပိ နာမ ဟောတိ။ အနုဋီ၊၁။၁၅ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၉၉။

ဥပဇ္ဇန္ဆ (တိ) [ဥ+ပဒ+ယ+အန္ဆ] ဖြစ်-ပွင့်-သော၊သူ။ အန္ဓာ စက္ခုံ အလဘိံသု၊ ဥပဇ္ဇန္ဆမ္ပိ နာယကေ။ အပ၊၂။၄၄။

ဥပဇ္ဇန္ဆိ (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+အန္ဆိ] ဖြစ်-ပွင့်-ကုန်၏။ ဥပဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပဇ္ဇန္ဆု (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+အန္ဆု] ဖြစ်-ပွင့်-စေကုန်သတည်း၊ ဖြစ်စေကုန်လော။ ဥပဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပဇ္ဇမာန (နာ) [ဥ+ပဒ+ယ+မာန] (၁) ဖြစ်ခြင်း။ (တိ)(၂) ဖြစ်သော။ (၁) ဥပဇ္ဇမာနာရဟ-ကြည့်။ (တိ)(၂) စိဝရဟေတု ဝါ အာဝုသော ဘိက္ခုနော တဏှာ ဥပဇ္ဇမာနာ ဥပဇ္ဇတိ။ ဒီ၊ ၃။၁၉၁။ (-မ၊၁။ရ၅။ မ၊၃။၃၃။ သံ၊၁။ရ၀၊ ၉ရ၊၂၅ရ၊၃၃၁။)

ဥပဇ္ဇမာနက (တိ) [ဥပဇ္ဇမာန+က] ဖြစ်သော။ တံသဒိသမေဝ ပဋ္ဌဒ္ဓါရာဒီသု ဧဝနံ တဒါ ဥပဇ္ဇမာနကံ သန္ဓာယ...ဝုတ္တံ။ အနုဋီ၊၁။၂၀၀။

ဥပဇ္ဇမာနကဒေါသ (ပု) [ဥပဇ္ဇမာနက+ဒေါသ] ဖြစ်သောဒေါသ။ ဒီသု အကုသလစိတ္တေသု ဥပဇ္ဇမာနကဒေါသဿ စ အနာဂါမိမဂ္ဂေန ဥစ္ဆေဒံ ဝဒတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၀၅။(ဘာသာဋီကာ၌ ဥပဇ္ဇနကဒေါသ-ဟုပြင်ထား၏။)

ဥပဇ္ဇမာနကဓမ္မ (ပု) [ဥပဇ္ဇမာနက+ဓမ္မ] ဖြစ်သောတရား။ ဧတ္ထ ပန ယထာ အတ္တာနံ အာရဗ္ဘ ဥပဇ္ဇမာနကဓမ္မာနံ။ အနုဋီ၊၁။၁၉၅။

ဥပဇ္ဇမာနကသတ္တ (ပု) [ဥပဇ္ဇမာနက+သတ္တ] ဖြစ်လတ္တံ့သော သတ္တဝါ။ တတ္ထ ဥပဇ္ဇမာနက-သတ္တော။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၄၈။

ဥပဇ္ဇမာနကာလ (ပု) [ဥပဇ္ဇမာန+ကာလ] ဖြစ်သော-ဖြစ်ရာ-အချိန်အခါ။ ကာလသင်္ခါ-တောတိ ဥပဇ္ဇမာနကာလသင်္ခါတော။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၂၁၇။

ဥပဇ္ဇမာနစိတ္တသမဋ္ဌိ (တိ) [ဥပဇ္ဇမာနစိတ္တ သမဋ္ဌိ+ဣ] ဖြစ်ဆဲစိတ်နှင့်ပြည့်စုံခြင်းရှိသော၊ စိတ်၏ဥပါဒကွဏနှင့်ပြည့်စုံသော၊သူ။ စိတ္တသ ဥပါဒကွဏေတိ စ ဥပဇ္ဇမာနစိတ္တသမဋ္ဌိ ပုဂ္ဂလော ဝုတ္တော။ မူလဋီ၊၃။၁၅၂။

ဥပဇ္ဇမာနဒုက္ခ (နာ) [ဥပဇ္ဇမာန+ဒုက္ခ] ဖြစ်လတ္တံ့သောဆင်းရဲဒုက္ခ။ အာယတိံ သတ္တသု အတ္တ-ဘာဝေသု ဥပဇ္ဇမာနဒုက္ခသင်္ခါတအနတ္ထပ္ပတ္တိ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၅၇။

ဥပဇ္ဇမာနသင်္ခါရဂ္ဂဟဏ (နာ) [ဥပဇ္ဇမာနသင်္ခါရ+ဂဟဏ] ဖြစ်သောသင်္ခါရတရား၊တို့ကို ယူခြင်း။ ဥပါဒေါတိ ဧတေန ဥပဇ္ဇမာနသင်္ခါရဂ္ဂဟဏန္တိ "ဥပဇ္ဇတီ"တိ ဝုတ္တံ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၂၄။

ဥပဇ္ဇမာနသတ္တ (ပု) [ဥပဇ္ဇမာန+သတ္တ] ဖြစ်သောသတ္တဝါ။ ကာမာဝစရာဒိဿကာသာ တတ္ထ ဥပဇ္ဇမာနသတ္တာနံ ... အဓိဋ္ဌာနဘာဝေန "ဓာတု"တိ ဝုစ္စန္တိ။ မူလဋီ၊၂။၂၃၁။

ဥပဇ္ဇမာနာကာရ (ပု) [ဥပဇ္ဇမာန+အာကာရ] (၁) ဖြစ်သော-ဖြစ်ပုံ-အခြင်းအရာ။ (၂) ဖြစ်ဆဲအခြင်းအရာ၊ ဖြစ်ဆဲခဏ။ သကအတ္တဘာဝါ-ဒီသု တဏှာယ ဥပဇ္ဇမာနာကာရော ဝေဒိ-တဗ္ဗော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၆။ (သျ-၌ ဥပဇ္ဇနာကာ-ရော-ဟုရှိသည်။) (၂) ဌိတိ မာ ပါပုဏန္တု၊ ဥပဇ္ဇမာနာကာရေနေဝ ပဝတ္တန္တု၊တိ အဓိ-ပ္ပါယော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၀၇။

ဥပဇ္ဇမာနာယတန (နာ) [ဥပဇ္ဇမာန+အာယတန] ဖြစ်သောအာယတန။ အာယတနာနန္တိ ဧတ္ထ တတ္ထ တတ္ထ ဥပဇ္ဇမာနာယတနဝသေန သင်္ဂဟော ဝေဒိတဗ္ဗော။ အဘိ၊ဌ၊၂။၉၀။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁၄၀။

ဥပဇ္ဇမာနာရဟ (တိ) [ဥပဇ္ဇမာန+အရဟ] ဖြစ်ခြင်းဌာ ထိုက်သော။ အာယတိံ သတိ ပစ္စယေ ဥပဇ္ဇမာနာရဟာ သဿတုစ္ဆေဒသင်္ခါတာ မိစ္ဆာ-ဒိဋ္ဌိ။ သာရတ္ထ၊၁။၆၅။ (-ဝိမတိ၊ ၂။၃၀၄။)

ဥပဇ္ဇရေ (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+အန္တိ] ဖြစ်-ပွင့်-ကုန်၏။ ဥပဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပဇ္ဇိ (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+ဏှံ] ဖြစ်-ပွင့်-ပြီ။ ဥပဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပဇ္ဇိသု (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+ဏှံသု] ဖြစ်-ပွင့်-ကုန်ပြီ။ ဥပဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပဇ္ဇိ (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+ဏျိ] ဖြစ်-ပွင့်-ပြီ။ ဥပဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥပဇ္ဇိတဗ္ဗ (နာ) [ဥ+ပဒ+ယ+တဗ္ဗ။ ရူ၊နှာ။၃၃၉။] (၁) ဖြစ်ရာ၏၊ ဖြစ်-ဖြစ်သင့်-ဖြစ်ထိုက်-ခြင်း။ (တိ)(၂) ဖြစ်သင့်-ဖြစ်ထိုက်-သော။ (၁) ယတ္တကေဟိ တတော ဥပဇ္ဇိတဗ္ဗံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၇၀။ (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပဇ္ဇိတဗ္ဗဘဝ (ပု) [ဥပဇ္ဇိတဗ္ဗ+ဘဝ] ဖြစ်သင့်-ဖြစ်ထိုက်-သောဘဝ။ တတော ပုဗ္ဗေ ဥပဇ္ဇိ-

တဗ္ဗဘဝဝသေန ဘဝိဿန္ဓိ နာမ။ ဥဒါန၊၆။ ၂၅၃။

ဥပ္ပဇ္ဇိတုံ (ဗျ) [ဥ+ပဒ+ယ+တုံ] ဖြစ်ခြင်းငှါ။ လောကိယလောကုတ္တရာယ ပညာယ ဥပ္ပဇ္ဇိတုံ နု ဒေန္ဓိ။ အဘိ၊ဋ၊၂။၃၅၄။

ဥပ္ပဇ္ဇိတုကာမ (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇိတုံ+ကမု+ဏ] ဖြစ်ခြင်းငှါအလိုရှိသော၊သူ။ ကတ္ထ နု တွံ ဘိက္ခုနိ ဥပ္ပဇ္ဇိတုကာမာ။ သံ၊ဝ။၁၃၄။ (–ဝိ၊ဋ၊၂။၁၀၈။)

ဥပ္ပဇ္ဇိတ္ထ[၁] (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+အာ။ အာကို တ္ထ ပြု] ဖြစ်–ပွင့်–ပြီ။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇိတ္ထ[၂] (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+ဦ။ ဦ ကို အာ ပြန်] ဖြစ်–ပွင့်–ကုန်ပြီ။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇိတ္ဝာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပဒ+ယ+တ္ဝာ] ဖြစ်၍။ ဥပ္ပဇ္ဇိတ္ဝာ နိရုဇ္ဈန္ဓိ၊ တေသံ ဝူပသမော သုခေါ။ ဓမ္မ၊၂။၁ ၂၉၊၁၆၁။ သံ၊ဝ။၆၊၁၆၀၊ ၂၀ ၂။ (–အဘိ၊ဓ။ ၂၁၃။ အဘိ၊ဝိ။၁။ ပဋိသံ။၅၅။)

ဥပ္ပဇ္ဇိဿတိ (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+ဿတိ] ဖြစ်–ပွင့်–လတ္တံ့။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇိဿန္တု (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+ဿန္တု] ဖြစ်–ပွင့်–လတ္တံ့. စေကုန်သတည်း။ ဖြစ်လတ္တံ့. စေကုန်လော။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇိဿမာန (တိ) [ဥ+ပဒ+ယ+ဿမာန။ မောဂ်၊၅။၆ရ။ နိရုတ္တိ၊နှာ။၅ ၂၄။] ဖြစ်လတ္တံ့သော။ အနာဂတကာလဘေဒေ ဥပ္ပဇ္ဇိဿမာနေ ဿန္ဒိ-ဌာနံ ကတ္တာ အညဿ စ ဥပ္ပဇ္ဇိဿမာနတာဝ ပုစ္ဆိတာ။ မူလဋီ၊၃။၁၆၀။

ဥပ္ပဇ္ဇိဿသိ (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+ဿသိ] ဖြစ်–ပွင့်–လတ္တံ့။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇိဿာမ (ကြိ) [ဥ+ပဒ+ယ+ဿာမိ] ဖြစ်–ပွင့်–ကုန်လတ္တံ့။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ–ကြည့်။

ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိ (ထိ) [ဥ+ပဒိ+ပါဒိ] အစဉ်မဟုတ်။ ဗုဒ္ဓံ ပစ္စက္ခာမိ”တိ ဝတ္တုကာမော ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိယာ ”ဓမ္မံ ပစ္စက္ခာမိ”တိ ဝါ ... ဝဒေယ္ယ။ ဝိ၊ဋ၊ ၁။ ၂၁၄။ (–ဝိ၊ဋ၊ ၂။၁၄၊ဂ၁။ ကခ်ီ။ ၂ရ ၂။ အံ၊ ဋ၊ ၂။ ၂၄။)

ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိအာကာရ (ပု) [ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိ+အာကာရ] အစဉ်မဟုတ်သော–အခြင်းအရာ–အပြား။ ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိအာကာရေနာ(မ၊ဋ၊ ၂။ ၂ရ၄)တိ ပဌမံ သံကိလေသဓမ္မေ ဒသေတ္တာ ပစ္ဆာ ဝေါဒါန-ဓမ္မဒဿနံ သတ္ထု ဒေသနာပဋိပါဒိ၊ ယထာ ဝါမံ မုဉ္စ၊ ဒက္ခိဏံ ဂဏှာတိ၊ တထာ ဥပ္ပဇ္ဇိ-ပါဒိပကာရေန။ မ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ဇ၅။

ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိကသုတ္တ (နာ) [ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိက+သုတ္တ] အစဉ်မဟုတ်သောအားဖြင့်ဟောအပ်သော သုတ်၊ ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိကသုတ်။ (အခြားသုတ်တို့၌ ဣန္ဒြေငါးပါးကို သုခိန္ဒြေ, ဒုက္ခိန္ဒြေ–စသော အစဉ်ဖြင့် ဟောတော်မူသကဲ့သို့ ဟောတော်မမူဘဲ ဒုက္ခိန္ဒြေ, ဒေါမနဿိန္ဒြေ–စသည်ဖြင့် အစဉ်မဟုတ်သောအားဖြင့် ဟောတော်မူသောသုတ်။ သံ၊၃။၁၈၈–၁၉၀။) အဒေသိတ-တ္တာတိ သေသသုတ္တာနိ ဝိယ “သုခိန္ဒြိယ”နှင့်-အာဒိနာ အဒေသိတတ္တာ ဣဒံ ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိက-သုတ္တံ နာမ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၄ဇ၅။

ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိဓာတုက (တိ) [ဥပ္ပဇ္ဇိပါဒိ+ဓာတုက] အစဉ်အတိုင်းမဟုတ်သော–အစဉ်မကျသော–ဓာတ်ရှိသော။ (မ၊၃။ ၂ရ ၂–ဓာတုဝိဘင်သုတ်၏ ဥဒ္ဒေသ၌ (၁) ဆဖဿာယတနာ (၂) အဋ္ဌာရသ-မနောပဝိစာရော (၃) စတုရာဓိဋ္ဌာနာ (၄) ယတ္ထ ဌိတံ မညဿ ဝါ ... ဝုစ္စတိ (၅) ပညံ နပ္ပမဇ္ဇေယ္ယ...သိက္ခေယ္ယ–ဂုဏ် မာတိကာစဉ်တော်မူ၏။ နိဒ္ဒေသတွင် စတုရာဓိဋ္ဌာန၏ အကျယ်ကို ဟောတော်မူပြီးနောက် အစဉ်အတိုင်း ယတ္ထ ဌိတံ မညဿ ဝါ...ဝုစ္စတိ–၏ အကျယ်ကို ဟောသင့်လျက် ဟောတော်မမူဘဲ ခုန်ကျော်၍

ပည် နပွမဇ္ဇေယျ...သန္ဓိမေဝ သိက္ခေယျ-၏ အကျယ်ကို ဓာတ်ခြောက်ပါးဖြင့် ဝေဘန်ဖန်၍ ဟောတော်မူသည်ကို ရည်ရွယ်၍ "ဥပွဋိ-ပါဋိဂဓာတုက" ဟုဆိုလိုသည်။) ဥပွဋိပါဋိ-ဓာတုက(မ၊ဌ၊၄။၂၀၈)နှင့် အယထာနုပုဗ္ဗိကံ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၉၈။

ဥပွဋိပါဋိနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥပွဋိပါဋိ+နိဒ္ဒေသ] အစဉ်မဟုတ်သဖြင့်ညွှန်ပြခြင်း။ (ဉာဏေန အဝိဇ္ဇာယ၊ ပါမောဇ္ဇေန အရတိယာ(ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၄၇)တွင် ဉာဏေန အပိုဒ်ကို နောက်မှညွှန်ပြ သင့်လျက် ရှေ့ဦးညွှန်ပြခြင်းကို ဆိုလိုသည်။) ဥပွဋိပါဋိနိဒ္ဒေသော ပန နိဝရဏသဘာဝါယ အဝိဇ္ဇာယ ဟေဋ္ဌာနိဝရဏေသုပိ သင်္ဂဟဒဿ-နတ္ထန္တိ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ရ၈။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၃၀ရ။ မ၊ဋီ၊၁။၁၀၂။)

ဥပွဋိပါဋိပကာရ (ပု) [ဥပွဋိပါဋိ+ပကာရ] အစဉ်မဟုတ်သောအပြား။ ဥပွဋိပါဋိအာကာရ-ကြည်။

ဥပွဋိပါဋိဝစန (နာ) [ဥပွဋိပါဋိ+ဝစန] အစဉ်မဟုတ်သော-အစဉ်မကျသော-အစဉ်လွဲမှား သော-စကား၊ အစဉ်မဟုတ်သဖြင့် ဆိုခြင်း။ "အမ္မလဋ္ဌိကာယံ ရာဇာဂါရကေ"တိ ဝတ္တေ "ရာဇာဂါရကေ အမ္မလဋ္ဌိကာယ"နှင့် ဥပွဋိပါဋိ-ဝစနေနပိ ဣမမတ္ထံ ဒီပေတိ။ ဝဇိရ။၂၃။ (-သီ၊ဋီသစ်၊၁။၁ရ၄။ မူလဋီ၊၂။၃၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁ရ၅။)

ဥပွဋ္ဌေတ္တာ (ကြိုဝိ)[ဥ+ပဋ+ဏေ+တ္တာ] ခွဲ၍။ လုံ့ဆို-တ္တာတိ တတော မံသမေဝ နိရဝသေသံ ဥပ္ပဋ္ဌေ-တ္တာ။ ဝိမတိ၊၂။၂၃၂။ (သံ၊ဋီ၊၂။၁၁၄-၌ လုံ့ဆိုတ္တာတိ ဥပ္ပါဋေတ္တာ-ဟုရှိ၏။ ဤ၌လည်း ဥပ္ပါဋေတ္တာ-ရှိသင့်သည်။ ဥပ္ပါဋေတ္တာ-လည်းကြည့်။)

ဥပွမုဘကိတ (တိ) [ဥပမု+ဘကိတ] တစ်ဝက်တစ်ပျက်ပြောဆိုအပ်သော။ ဥပွမုဘကိတ-အညဘကိတာဒိဝသေန ဝိရူပေါ ပလာပေါ ဝိပ္ပလာပေါ။ မဟာနိ၊ဌ။၂၂၁။ (ဥပမုဘကိတ-ဟုရှိသင့်သည်။ ဥပမု-ကြည့်။)

ဥပွဏ္ဍနာ (ထီ) [ဥ+ပဋိ+ယု။ နီတိ၊ဓာ။၂၉၈။ ဥပ္ပဏ္ဍန+ဏ္ဍတ္ထိ အာ] (၁) ပြက်ရယ်ပြု-ပြောင်လှောင်ပျက်ချော် သရော်-ကျီစယ်-ခြင်း။ (တိ)(၂) ပြက်ရယ်ပြု-ပြောင်လှောင်ပျက်ချော် သရော်-ကျီစယ်-ကြောင်းဖြစ်သော။ (၁) ခိပနာတိ ... ဥပ္ပဏ္ဍနာ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၄၆၆။ (-မိလိန္ဒ။၃၃၈။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၂၉။) (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပွဏ္ဍနကထာ (ထီ) [ဥပ္ပဏ္ဍနာ+ကထာ] ပြက်ရယ်ပြု-ပြောင်လှောင်ပျက်ချော် သရော်-ကြောင်းဖြစ်သောစကား။ ဥပ္ပဏ္ဍေတိတိ ဥပ္ပဏ္ဍ-နကထံ ကထေတိ။ အံ၊ဌ၊၃။၃၅။ အဘိ၊ဌ၊ ၃။၉၉။

ဥပွဏ္ဍနဇာတိက (တိ) [ဥပ္ပဏ္ဍနာ+ဇာတိ+က] ပြက်ရယ်ပြု-ပြောင်လှောင်ပျက်ချော်သရော်-ခြင်းသဘောရှိသော။ သဓာယမာနရူပါတိ ဥပ္ပ-ဏ္ဍနဇာတိကံ ဝစနံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ ဥဒါန၊ဌ။ ၂၈၉။

ဥပွဏ္ဍယမာန (တိ) [ဥ+ပဋိ+ဏယ+မာန] ပြက်ရယ်ပြု-ပြောင်လှောင်ပျက်ချော်သရော်-သော၊သူ။ အထ နံ သဟာယကစောရော အတ္တနော ဘရိယာယ သဒ္ဓိံ ဥပ္ပဏ္ဍယမာနော ... အာဟ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၂၉၉။

ဥပွဏ္ဍိတ (တိ) [ဥ+ပဋိ+တ] ပြက်ရယ်ပြု-ပြောင်လှောင်ပျက်ချော်သရော်-အပ်သော၊သူ။ အာဝုသော ဣမေသံ ဌေကလောမာနံ ကာရဏာ မနုဿဟိ ဥပ္ပဏ္ဍိတောတိ။ ဝိ၊ဝ။၃၄၀။ (-မ၊ဌ၊၂။၃၁၁။)

ဥပွဏ္ဍိယမာန (တိ) [ဥ+ပဋိ+ယ+မာန] ပြက်ရယ်ပြု-ပြောင်လှောင်ပျက်ချော်သရော်-အပ်

သောဃသူ။ တေဟိ မနုဿေဟိ ဥပွဏ္ဏိယ-မာနော မဂ္ဂံ အဟောသိ။ ဝိ၊ဝ။၃၄၀။ (-ဝိ၊ ၂။၄ဖ၁။ ဝိ၊၃။၄၀ရ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁၅၉။)

ဥပွဏ္ဏ (ပု) [ဥ+ပဋိ+ဥ။ ဥ+ပဏ္ဏ။ ပဏ္ဏ-ကြည့်] အလွန်ဖျော့တော့သော-ဝါဖျော့ဖျော့-အဆင်း။ ဥပွဏ္ဏပဏ္ဏကဇာတ-ကြည့်။

ဥပွဏ္ဏက (တိ) [ဥပွဏ္ဏ+က။ ထီ-ဌ ဥပွဏ္ဏကီ] အလွန်ဖျော့တော့သောအဆင်းရှိသော၊ကိုယ်, သူ။ ဥပွဏ္ဏကိ(ပေတ။၁၃၉)နှင့် ဥပွဏ္ဏကဇာတ်။ ပေတ၊ဋ္ဌ။ဖ၁။

ဥပွဏ္ဏကဇာတ(တိ) [ဥပွဏ္ဏက+ဇာတ] ဖြစ်သော အလွန်ဖျော့တော့သောအဆင်းရှိသော၊သူ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပွဏ္ဏကိ (ထီ) [ဥပွဏ္ဏ+က။ ဣတ္ထိဏျိ ပစ္စည်း] ဖျော့တော့သောကိုယ်အဆင်းရှိသော၊သူမ (ပြိတ္တာမ)။ ဥပွဏ္ဏက-ကြည့်။

ဥပွဏ္ဏပွဏ္ဏက (တိ) [ဥပွဏ္ဏပဏ္ဏ+က] အလွန်ဖျော့တောဝါဝင်းသောအဆင်းရှိသော၊သူ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပွဏ္ဏပွဏ္ဏကဇာတ (တိ) [ဥပွဏ္ဏပဏ္ဏက+ဇာတ။ စလင်းဂဏ္ဌိ။၂၀ဖ] ဖြစ်သော အလွန်ဖျော့တော့ဝါဝင်းသောအဆင်းရှိသူ၏ အဖြစ်ရှိသော၊(ဘာသာဌီ။) အလွန်ဖျော့တော့လွန်းသောကိုယ်အဆင်းရှိသော၊သူ။ ဥပွဏ္ဏပွဏ္ဏက-ဇာတော(ဝိ၊ဝ။၂၂)တိ သဏ္ဌာတုပွဏ္ဏပွဏ္ဏက-ဘာဝေါ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၅၂။ (-ဝိ၊ဝ။၂၂၀။ ဝိ၊၂။၃၃ရ။ ဝိ၊၃။ရ၀၊၂၉၀။ မ၊၂။ ၃၂၃။ အံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၅၃။ ခုဒ္ဒက၊ ဋ္ဌ။၂၀၀။ အံ၊ဋီ၊ဝ။ဝ၉၉။)

ဥပွဏ္ဏတိ (တိ) [ဥ+ပဋိ+ဏော+တိ။ နိတိ၊ဓာ။ ၂၉၈] ပြက်ရယ်ပြု-ပြောင်လှောင်ပျက်ချော်သရော်-ကျီစယ်-၏။ ဥပွဏ္ဏတိ(အံ၊၂။၈၀။ အဘိ၊ပု။ဝရရ)တိ ဥပွဏ္ဏနကထံ ကထေတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၅။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၉၉။ (-ဝိ၊ဝ။ဝ၀၉။) **ဥပွဏ္ဏန်** —ဝိ၊ဝ။ဝ၈ရ။ ဝိ၊ဝ။ဝ၈၂။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဝ၃ဝ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၃ဝ။ **ဥပွဏ္ဏိမှာ**—ပေတ၊ ဋ္ဌ။ဝဖ၂။ **ဥပွဏ္ဏေသိ**—မ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၅။ ထေရီ၊ ဋ္ဌ။၂ဝ၀။ **ဥပွဏ္ဏေ သုံ**—ဝိ၊ဝ။ဝ၄၀။ ဝိ၊၂။ဝ၆၅။ ဝိ၊ဝ။၄၀ရ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ဖ၆။ **ဥပွဏ္ဏေသန္ဓိ**—သံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၆၅။

ဥပွဏ္ဏေတုံ (ဗျ) [ဥ+ပဋိ+ဏော+တုံ] ပြက်ရယ်ပြု-ပြောင်လှောင်ပျက်ချော်သရော်-ခြင်းငှါ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပွဏ္ဏေတုကာမ (တိ) [ဥပွဏ္ဏေတုံ +ကမု+ဏ] ပြက်ရယ်ပြု-ပြောင်လှောင်ပျက်ချော်သရော်-ခြင်းငှါ အလိုရှိသော၊သူ။ ရာဇာ "ကိ ဧတံ ဥပွဏ္ဏေတုကာမော ဘဏတိ"တိ နှ သုဏာတိ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၅၅။ အပ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၆ဖ။

ဥပွဏ္ဏေတ္မာ(ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပဋိ+ဏော+တ္မာ] ပြက်ရယ်ပြု-ပြောင်လှောင်ပျက်ချော်သရော်-၍။ သာတံ ဥပွဏ္ဏေတ္မာ ဂဏ္ဌိတုံ နှ ဣစ္ဆိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ဝ။၂ဝ။ (-ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝရ၅။ အံ၊ဋီ၊ဝ။ရ၂။)

ဥပွဏ္ဏေန္ဓ (တိ)[ဥ+ပဋိ+ဏော+အန္ဓ] ပြက်ရယ်ပြု-ပြောင်လှောင်ပျက်ချော်သရော်-လိုသော၊သူ။ တေ တံ ဗြာဟ္မဏံ ဥပွဏ္ဏေန္ဓာ အာဟံသု။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝရ။ (-ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၈၉။ အံ၊ဋီ၊ဝ။၅ဝ။ မူလဋီ၊၂။၄ဝ။)

ဥပွတ (ကြိ) [ဥ+ပတ+အ+ဟိ] ခုန်တက်-ပျံသန်း-လော။ ဥပွတတိ(၁)-ကြည့်။

ဥပွတတိ (ကြိ) [ဥ+ပတ+အ+တိ] (၁) ခုန်တက်-ပျံတက်-ပျံသန်း-၏။ (၂) ကျ၏။ (၃) အထက်သို့ညွှတ်၏။ အားထုတ်၏။ (၄) အနီးဌ်ကျရောက်-အနီးဌ်တည်စေ၏၊ ဖြစ်စေ-တိုးပွားစေ-၏။ (၁) အာကာသ ဝါ ဥပွတတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂ရရ။ ဧဒေတိတိ ဥပွတတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ဝ၆ဖ။

မာဌ၊၂။၁၁ရ။ (-အံ၊ဌ၊၂။၂၉၂။) **ဥပ္ပတန္ဆီ**—အပ၊၂။၉၈။ ဇာ၁။၂၉ရ။ သံ၊ဌ၁။၂၁၉။ **ဥပ္ပတ**—ဇာ၊ဌ၁၊။၂၀၈။ **ဥပ္ပတေ**—(ယေျ ကိုပြေ) ထေရ။၂၃ဖ။ ဇာ၁။၃၄၀။ ဇာ၊၂။၁၃ဖ။ ထေရ၊ဌ၁။၂၁၃။ ဇာ၊ဌ၊၄။၄ဖ၅။ **ဥပ္ပတေယျ**—မာ၃။၁၉၈။ **ဥပ္ပတေယျုံ**—မာ၃။၁၉ဖ။ **ဥပ္ပတိ**—မာဌ၊၄။၂၀၄။ အပ၊ဌ၊၂။၂၉ဖ။ ဇာ၊ဌ၁။၂၀၈၊၂၃၉။ **ဥပ္ပတိသာမိ**—ဓမ္မဌ၊၂။၁၃၁။ (၂) ဥပ္ပတတိတိ ဥပ္ပါတော။ သံ၊ဌီ၊၁။၉၉။ (၃) ဥပ္ပတေ(ထေရ။၂၃ဖ)တိ ဥဏ္ဏမေယျ၊ ... ဥသုဏ္ဏေယျ။ ထေရ၊ဌ၁။၂၁၃။ (၄) ဥပ္ပတေ(ထေရ။၂၃ဖ)တိ ... ဥပဋ္ဌာပေယျ ဥပ္ပါဒေယျ ဝမ္ဆေယျ။ ထေရ၊ဌ၁။၂၁၄။

ဥပ္ပတန (နာ) [ဥ+ပတ+ယု] (၁) ဖြစ်ခြင်း။ (၂) ခုန်-ခုန်တက်-ပျံတက်-ခြင်း။ (၃) ကျခြင်း။ (၁) ဥပ္ပတ္တိယဏ္ဍောပ္ပတနံ။ ဓာန်။၁၁၂ရ။ (၂) မန္ဒပညဿ သခေါ်ပဒေသနာ သသကဿ ဥပ္ပတနံ ဝိယ ဟောတိ။ အံ၊ဌ၊၂။၁၁။ (-ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၁၃၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၃၀၂။ အံ၊ဌီ၊၂။၁၂။) (၃) ဥပ္ပတိတန္ဆီ ဥပ္ပတနံ။ သီ၊ဌီ၊သစ်၊၁။၃ရ၀။

ဥပ္ပတနာကာရ (ပု) [ဥပ္ပတန+အာကာရ] ပျံတက်-ပျံသန်း-သောအခြင်းအရာ။ တာပသော အကာသေ ဥပ္ပတနာကာရံ ဒဿေတွာ သမုဒ္ဒေ ပတိ။ ဇာ၊ဌ၊၂။၂၉၈။

ဥပ္ပတ(တ္ထ)နာကာရပ္ပတ္ထ (ပု) [ဥပ္ပတ(တ္ထ)နာကာရ+ပတ္ထ] ပျံတက်သော-ပြိုအံ့သော-အခြင်းအရာသို့ရောက်သော၊ ပျံတက်၍ တည်သကဲ့သို့သော။ သကလနဂရံ ဥပ္ပတနာကာရ-ပ္ပတ္ထံ (ဥပ္ပတ္ထနာကာရပ္ပတ္ထံ) အဟောသိ။ အံ၊ဌ၊၂။၁၂ရ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၃၂၅။ ဥပ္ပတနာကာရပ္ပတ္ထန္ဆီ ဥပ္ပတိတွာ ဌိတံ ဝိယ။ အံ၊ဌီ၊၂။၁၁၉။

ဥပ္ပတန္ဆ (တိ) [ဥ+ပတ+အန္ဆ။ ထိ ၌ ဥပ္ပတန္ဆီ] (၁) (မြေကိုခွဲ၍ အထက်သို့) တက်လာ-ထွက်ပေါ်လာ-သော။ (၂) အထက်သို့ညွှတ်-ထေင်လွှားမော်ကြွား-သော၊သူ။ (၃) ခုန်ပေါက်-ခုန်လွှား-သော၊သူ။ (၄) ပျံတက်သော၊သူ။ (၁) ဗီဇံ ဥပ္ပတတံ သေဋ္ဌံ။ ဝိဇ္ဇာ ဥပ္ပတတံ သေဋ္ဌာ။ သံ၊၁။၃၉။ ဥပ္ပတန္ဆာန(သံ၊ဌ၊၁။၉၂)န္ဆီ ပထဝီ ဘိန္ဒိတ္ဝာ ဥဋ္ဌဟန္ဆာနံ။ သံ၊ဌီ၊၁။၁၃ဖ။ ဥပ္ပတမာနာတိ ဥပ္ပတန္ဆီ။ သံ၊ဌီ၊၁။၁၃ရ။ (၂) ဥပ္ပတန္ဆေသု နိပတေ။ ထေရ။၂၃ဖ။ ဥပ္ပတ-န္ဆေသူတိ ဥဏ္ဏမန္ဆေသု, သတ္တေသု မာနုဒ္ဓစ္ဓ-ထမ္ဘသာရမ္ဘာဒီဟိ အတ္တုက္ကံသနေန အနုပ-သန္ဆေသု။ အထ ဝါ ဥပ္ပတန္ဆေသူတိ ဥဋ္ဌ-ဟန္ဆေသု၊ ကိလေသေသု ပရိယုဋ္ဌာနဝသေန သီသံ ဥက္ခိပန္ဆေသု။ ထေရ၊ဌ၊၂။၂၁၃။ (၃) ဥဒ္ဓံ ဥပ္ပတန္ဆော စတ္တာရိပိ အဋ္ဌပိ ဥသဘာနိ (ဥသဘဋ္ဌာနာနိ) ဥပ္ပတတိ။ သံ၊ဌ၊၂။၂ဖ၂။ အံ၊ဌ၊၂။၂၉၂။ ဣမေ ဂဒြဘာ ကသဒ္ဒောဒကံ ပိဝိတွာ မတ္တာ ဟုတ္ဝာ ဝိရဝန္ဆာ ဥပ္ပတန္ဆာ ဝိစရန္ဆီ။ ဇာ၊ဌ၊၂။၈၈။ (၄) ဧကောပိ "အဟံ အရဟာ"တိ အာကာသေ ဥပ္ပတန္ဆော နတ္ထိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၁၃၁။ ထေရော...အာကာသေ ဥပ္ပတိ၊ ဥပ္ပတန္ဆော စ ပညာသယောဇနာနိ ဥက္ခိပိ။ အပ၊ဌ၊၂။၂၉ဖ။

ဥပ္ပတန္ဆီ (ကြို) [ဥ+ပတ+အ+အန္ဆီ] ခုန်တက်-ပျံတက်-ပျံသန်း-ကုန်၏။ ဥပ္ပတတိ (၁) ကြည့်။

ဥပ္ပတမာန (တိ) [ဥ+ပတ+အ+မာန] ခုန်တက်-ပျံတက်-ပျံသန်း-သော၊သူ။ သာ ဟိ ဥပ္ပ-တမာနာ သဗ္ဗာကုသလဓမ္မေ သမုဋ္ဌါတေတိ။ သံ၊ဌ၊၁။၉၂။ ဥပ္ပတမာနာတိ ဥပ္ပတန္ဆီ။ သံ၊ဌီ၊၁။၁၃ရ။ မာနုသိနီ နာမ သကုဏီ စိတ္တပတ္တာ အာကာသေ ဥပ္ပတမာနာ ပက္ခေ ပသာရေတွာ ဂစ္ဆန္ဆီ သောဘတိ။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၃ရ၃။

ဥပ္ပတိ (ကြို) [ဥ+ပတ+ဣ] ခုန်တက်-ပျံတက်-ပျံသန်း-ပြီ။ ဥပ္ပတတိ-(၁) ကြည့်။

ဥပ္ပတိတ (နာ) [ဥ+ပတ+တ] (၁) ဖြစ်ခြင်း၊ ကျခြင်း။ (ဥပ္ပါတ-လည်းကြည့်။) (တိ)(၂) ပျံ့တက်-ပျံ့သန်း-သော၊သူ။ (၃) ဖြစ်ပေါ်လာသော။ (၄) ခုန်တက်-ခုန်ကျော်-ထွက်ပေါ်လာသော၊ ခုန်ကျော်၍ ဖြစ်လာသော။ (၁) ဥပ္ပါတန္တိ အသနိပါတာဒီနံ မဟန္တာနံ ဥပ္ပတိတံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၈။ ဥပ္ပတိတန္တိ ဥပ္ပတနံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၃၇၀။ (တိ)(၂) အာကာသေ ဥပ္ပတိတသဟ ပက္ခိနော ပက္ခပ္ပသာရဏံ ဝိယ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁၅။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၅၈။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၁၃၈။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၁၀။ (၃) ယော ဝေ ဥပ္ပတိတံ ကောမံ။ ဓမ္မ။၄၆။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၆။ ဥပ္ပတိတန္တိ ဥပ္ပန္နံ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၉၅။ ဝိမတိ၊၂။၁၀။ (-သံ၊၁။၅၂။ ဇာ၊၁။၁၁၅၊၁၄၄၊၁၈၈၊၁၉၁၊၂၃၈။ အပ၊၂။၂၄၂။ သုတ္တနိ။၂၈၉၊၃၈၈။ နေတ္တိ။၁၂၄၊ ၁၂၅။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၆။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၊၁၃။ ဇာ၊ ဋ္ဌ၊၄။၁၃၁။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၂၃၄။ နေတ္တိ၊ဝိ။၂၉၉။) (၄) ဝိပစ္စိတုံ သြကာသကရဏဝသေန ဥပ္ပတိတံ အတီတကမ္မဠ။ မူလဋီ၊၁။၆၈။ ဥပ္ပတိတကိစ္စ-နိပ္ပါဒနတော ဥပ္ပတိတသဒိသတ္တာ "ဥပ္ပတိတ"န္တိ ဝုတ္တံ။ အနုဋီ၊၁။ရ၂။

ဥပ္ပတိတကိစ္စနိပ္ပါဒန (တိ) [ဥပ္ပတိတကိစ္စ+ နိပ္ပါဒန] ခုန်ကျော်၍ဖြစ်ပေါ်လာခြင်းကိစ္စကို ပြီးစေတတ်သော။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပတိတသဒိသ (တိ) [ဥပ္ပတိတ+သဒိသ] ခုန်ကျော်-ခုန်တက်-လာသကဲ့သို့ ဖြစ်သော။ (ဘာသာဋီ။) (အတိတ်ကံအများထဲတွင် ဤကံတစ်ပါးသာ ထင်လာသည့်တွက် အများထဲမှ ခုန်ထွက်လာသကဲ့သို့ဖြစ်သော (အတိတ်ကံ။) ဥပ္ပတိတ (၄) ကြည့်။

ဥပ္ပတိတုံ (ဗျ) [ဥ+ပတ+တုံ] ခုန်တက်-ပျံ့တက်-ပျံ့သန်း-ခြင်းငှါ။ ဣမေ မဟာသေဋ္ဌိ ဥပ္ပတိတုံ နဒေန္တိ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃၁။ (-ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၀။)

ဥပ္ပတိတုကာမ (တိ) [ဥပ္ပတိတုံ+ကမ+ဏ] ခုန်တက်-ပျံ့တက်-ပျံ့သန်း-ခြင်းငှါအလိုရှိသော၊သူ။ အာကာသေ ဥပ္ပတိတုကာမဿ ပက္ခိနော ပက္ခဝိက္ခေပေါ ဝိယ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁၅။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၁၆၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၃၈။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၁၀။ (-ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃၁။ သာရတ္ထ၊၃။၃၈၅။)

ဥပ္ပတိတ္ဝာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပတ+တ္ဝာ] (က) ပျံ့တက်-ပျံ့သန်း-ခုန်ကျော်တက်-၍။ (ခ) လျှံတက်၍။ (က) အာကာသံ ဥပ္ပတိတ္ဝာ(ဒီ၊ ဋ္ဌ၊၁။၄၉)တိ အာကာသေ ဥဂ္ဂန္တ္ဝာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၂၁၂။ ဥပ္ပတိတ္ဝာ(ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၂၄)တိ ဥဋ္ဌေတ္ဝာ ဥလ္လိယိတ္ဝာ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၂၆၉။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၁၈၆။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၁၉။) (ခ) ကာစိ နဒီ ကာလန္တရေန ဥပ္ပတိတ္ဝာ ဂါမနိဂမသီမံ သြတ္ထရိတ္ဝာ ပဝတ္တတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၃၆။ ကင်္ခါ၊ ဋီ၊သစ်။၁၄၈။

ဥပ္ပတိတ္ဝာန (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပတ+တ္ဝာန] ပျံ့တက်-ပျံ့သန်း-၍။ သဒါ နိပစ္စ သမ္မုဒ္ဓံ၊ ဥပ္ပတိတ္ဝာန အမ္မရံ။ အပ၊၂။၂၁၃။

ဥပ္ပတိသာမိ (ကြိ) [ဥ+ပတ+သာမိ] ခုန်တက်-ပျံ့တက်-ပျံ့သန်း-အံ့။ ဥပ္ပတတိ (၁) ကြည့်။

ဥပ္ပတေ (ကြိ) [ဥ+ပတ+ယေ] (၁) ခုန်တက်-ပျံ့တက်-ပျံ့သန်း-ရာ၏။ ဥပ္ပတတိ-(၁) ကြည့် (၂) အထက်သို့ညွှတ်ရာ၏၊ အား၊ထုတ်ရာ၏။ ဥပ္ပတတိ-(၃) ကြည့်။ (၃) အနီ၊ဦးကျရောက်-အနီ၊ဦးတည်စေ-ဖြစ်စေ-တိုး၊ပွား၊စေ-ရာ၏။ ဥပ္ပတတိ (၄) ကြည့်။

ဥပ္ပတေယျ (ကြိ) [ဥ+ပတ+ယေျ] ခုန်တက်-ပျံ့တက်-ပျံ့သန်း-ရာ၏။ ဥပ္ပတတိ-(၁) ကြည့်။

ဥပ္ပတေယျုံ (ကြိ) [ဥ+ပတ+ယေျုံ] ခုန်တက်-ပျံ့တက်-ပျံ့သန်း-ကုန်ရာ၏။ ဥပ္ပတတိ(၁)ကြည့်။

ဥပ္ပတ္ထ (တိ) [ဥ+ပ+အပ+တ။ ဥ+ပဒ+တ]

အထက်သို့ရောက်အပ်-ဖြစ်စေအပ်-ဆည်းပူး အပ်-သော။ ဥပ္ပတ္တေ စ ကတေ ကမ္မေ။ အပ၊၂။၂၇၉။

ဥပ္ပတ္ထာနုပ္ပတ္ထိဒဿနဝါရ (ပု) [ဥပ္ပတ္ထာနုပ္ပတ္ထိ (ဥပ္ပတ္တိအနုပ္ပတ္တိ) ဒဿန+ဝါရ] ဖြစ်ခြင်း မဖြစ်ခြင်းကို ပြရာဝါရ။ ဒုတိယော တေသံ-ယေဝ ဓမ္မာနံ ကာမဓာတုအာဒီသု ဥပ္ပတ္ထာ-နုပ္ပတ္ထိဒဿနဝါရော နာမ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၅၀၀။ (-အနုဋ္ဌီ၊၂။၂၂၅။)

ဥပ္ပတ္ထာရဟ (တိ) [ဥပတ္တိ+အရဟ] ဖြစ်ခြင်းငှါ ထိုက်သော၊ ဖြစ်ထိုက်သော။ ဘူမိလဒ္ဓံ နာမ တေသု ခန္ဓေသု ဥပ္ပတ္ထာရဟံ ကိလေသ ဇာတံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀၉။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၁။၅။

ဥပ္ပတ္ထိ[1] (ထီ) [ဥ+ပဒ+တိ။ ဓာန်၊ဌီ။၉၀] (၁) ဖြစ်ခြင်း၊ ပြီးစီးဖြစ်ပေါ်လာခြင်း။ (၂) ဖြစ်ရာဖြစ်ကြောင်းဖြစ်သော။ (၃) ဖြစ်လတ္တံ့သော။ (၁) ပါတုဘာဝေါတိ ဥပ္ပတ္တိ နိပ္ပတ္တိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၉၁။ (၂) ဥပ္ပတ္တိဌာန-ကြည့်။ (၃) ဥပ္ပတ္တိဒိဝသ-ကြည့်။

ဥပ္ပတ္ထိ[2] (ထီ) [ဥပ္ပတ္တိ+ကာရဏ] ဖြစ်ခြင်း၏ အကြောင်း။ ဥပ္ပတ္တိ အနုသယော တထာ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၈၀။ ဥပ္ပတ္တိတိ ဥပ္ပတ္တိကာရဏံ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၈၁။

ဥပ္ပတ္ထိအတ္ထ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+အတ္ထ] ဖြစ်ခြင်းဟူသောအနက်။ "ဥပ္ပန္နံ ဥဒိတ"နှိုအာဒီသု ကေဝလသ္မိံ ပန္နသဒ္ဒသ္မိံ, ဣတ-သဒ္ဒသ္မိံ စ ပယောဂေ ဥပ္ပတ္တိအတ္ထသ္မိံ အနုပလ္ဘနတော, ဥ-သဒ္ဒသ္မိံ စ ပယောဂေ ဥပလ္ဘနတောသော ဥပ္ပတ္တိအတ္ထံ ဒီပေတိတိ အာဟ "ဧဝံ ဥပ္ပန္နံ ဥဒိတန္တိ ဝတ္ထာပိ"တိ။ အနုဋ္ဌီ၊၂။၆၂။

ဥပ္ပတ္ထိအရဟ (တိ) [ဥပ္ပတ္တိ+အရဟ] ဖြစ်ခြင်းငှါ ထိုက်သော။ အနုသယပ္ပဟာနန္တိ အပ္ပဟီန-ဘာဝေန သန္ဓာနေ အနုအနုသယနကာ ကာရဏလာဘေ ဥပ္ပတ္တိအရဟာ အနုသယာ။ သာရတ္ထ၊ဋ။၁။ရ၆။ (-အနုဋ္ဌီ၊၂။၁၃၆။)

ဥပ္ပတ္ထိအာကာရဒဿန (ထီ၊နှ) [ဥပ္ပတ္တိအာကာရ+ဒဿန] ဖြစ်ပုံအခြင်းအရာကို ပြခြင်း။ တဿ ဥပ္ပတ္တိအာကာရဒဿနန္တိ ကသ္မာ ဝုတ္တံ။ မဇ္ဈိ၊ ၃၊၃၉။

ဥပ္ပတ္ထိဩကာသဌာန (နှ) [ဥပ္ပတ္တိဩကာသ+ဌာန] ဖြစ်ရာအရပ်ဌာန။ ဥပ္ပတ္တိဩကာသဌာနံ ဟိ တိဋ္ဌတိ ဇတ္ထာတိ ဌာနန္တိ ဝုစ္စတိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၄၀။

ဥပ္ပတ္ထိက (နှ) [ဥပ္ပတ္တိ+က] (၁) ဖြစ်ခြင်း၏ အကြောင်း၊ ဖြစ်ကြောင်း။ (တိ)(၂) ဖြစ်ခြင်းရှိသော။ (၁) နိမိတ္တန္တိ ဥပ္ပတ္တိကံ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၂၁၀။ (တိ)(၂) တဋ္ဌ ပန အကာလိကံ ကဒါစုပ္ပတ္တိကံ အဋ္ဌဟိ ဟေတူဟိ ဝိပ္ပမုတ္တံ။ မိလိန္ဒ။၁၁၉။

ဥပ္ပတ္ထိကထာ (ထီ) [ဥပ္ပတ္တိ+ကထာ] ဖြစ်ခြင်း-ဖြစ်ပုံ-အတ္ထုပ္ပတ္တိ-ကို ပြဆိုသောစကား။ ဝိသာခါယ ဥပ္ပတ္တိကထာဝ ကထေတဗ္ဗာ။ အံ၊ ဋ္ဌ၊၁။၃၁၂။(-အံ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၁၈။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃၄ရ။)

ဥပ္ပတ္ထိကရဏ (နှ) [ဥပ္ပတ္တိ+ကရဏ] ဖြစ်ခြင်းကို ပြုခြင်း၊ ဖြစ်အောင်ပြုခြင်း။ ဟေတုကိစ္စံ နာမ တဿ တဿ ဥပ္ပါဒေတဗ္ဗဿ ဥပ္ပတ္တိကရဏံ။ အနုဋ္ဌီ၊၂။၁၃။

ဥပ္ပတ္ထိကာရဏ (နှ) [ဥပ္ပတ္တိ+ကာရဏ] ဖြစ်ခြင်း၏ အကြောင်း။ ဣဒံ ပန တဿာ ဥပ္ပတ္တိ-ကာရဏံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀၃။ (-အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၂၃။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၅၁။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၈၁။)

ဥပ္ပတ္ထိကာလ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+ကာလ] ဖြစ်ရာကာလ။ ဣဒါနိ တေသံ ဓမ္မာနံ အနုပ္ပတ္တိကာ လဋ္ဌ ဥပ္ပတ္တိကာလဋ္ဌ ဒဿေတုံ "နှ တာဝ

သာရိပုတ္တ ဣမေကစ္ဆေ”တိအာဒိမာဟ။ ဝိ၊ဌ၊ ၁။၁၆၁။ (–သံ၊ဌ၊၂။၂၆၅။ အံ၊ဌ၊၁။၁။၁။)

ဥပ္ပတ္တိကာလဝိရုဒ္ဓ (တိ) [ဥပ္ပတ္တိကာလ+ဝိရုဒ္ဓ] ဖြစ်ရာကာလအားဖြင့်ဆန့်ကျင့်ဘက်ဖြစ်သော။ နိဿယဝိပ္ပယုတ္တာ ဟိ အတ္ထိပစ္စယော ဝိယ ဥပ္ပတ္တိကာလဝိရုဒ္ဓေဟိ ပစ္စယေဟိ ဝိသေသိတဗ္ဗာ။ မူလဋီ၊၃။၂၃၃။ (–အနုဋီ၊၃။၃၀၉။)

ဥပ္ပတ္တိကမ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+ကမ] ဖြစ်ခြင်း၏အစဉ်၊ ဖြစ်စဉ်။ ဥပ္ပတ္တိကမော(ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၀၇)တိ ယထာပစ္စယံ ဥပ္ပဇ္ဇနာနံ ဥပ္ပဇ္ဇနပဋိပါဋိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၂။၁၆၃။ (–မ၊ဌ၊၃၊၂၅၂။ အဘိ၊ဌ၊၂။၂၈၊ ၄၄၊၃၁၁။ ပဋိသံ၊ဌ။၁။၃၀။ ပဋိသံ၊ဂံ။၅၄။)

ဥပ္ပတ္တိကမဒဿန (ထီ၊နှ) [ဥပ္ပတ္တိကမ+ဒဿန] ဖြစ်စဉ်ကိုပြခြင်း။ ဧဝန္တိ ဣမိနာ အာမိသ-ဒါယာဒဿ လောဘာဒိနံ ဥပ္ပတ္တိကမဒဿ-နေနေဝ ဣဓ ပါဠိယံ နေသံ ဒေသနာကမောပိ ဒဿိတောတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ မ၊ဋီ၊၁။၂၀၂။

ဥပ္ပတ္တိကမသန္ဓဿန (ထီ၊နှ) [ဥပ္ပတ္တိကမ+သန္ဓဿန] ဖြစ်စဉ်ကို ကောင်းစွာပြခြင်း။ တတော သခါရာ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ၊ တတော ဝိညာဏန္တိ ဧဝံ ပဝတ္တိယာ ဥပ္ပတ္တိကမသန္ဓဿနတ္ထံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၂၄၄။ မူလဋီ၊၂။၈၆။

ဥပ္ပတ္တိကမသဟိတ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိကမ+သဟိတ] ဖြစ်စဉ်နှင့်တကွဖြစ်သော။ ဧဝံ ဥပ္ပတ္တိကမ-သဟိတော အတ္ထော ဝေဒိတဗ္ဗော။ ဝိမတိ၊ဋ၊ ၈ ၂။

ဥပ္ပတ္တိကွ(ခ)ဏ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+ခဏ] ဖြစ်ရာ–ဖြစ်ဆဲ–ခဏ။ ဘယာဒိနံ ဥပ္ပတ္တိကွဏော တသ္မိ-ယေဝ ဌာနေ လဟုဥပ္ပဇ္ဇနကန္တိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ မူလဋီ၊၂။၂၀၃။ (–ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၃၀၄။) ဥပ္ပတ္တိခဏော-ယေဝ ဟိ နိဗ္ဗတ္တိလက္ခဏံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၆၅။

ဥပ္ပတ္တိကွေတ္တ (နှ) [ဥပ္ပတ္တိ+ခေတ္တ] ဖြစ်ရာခေတ်။ စိဝရကွေတ္တန္တိ စီဝရဿ ဥပ္ပတ္တိကွေတ္တံ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၃။၂၂၃။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၆၆။

ဥပ္ပတ္တိဉာပက(တိ) [ဥပ္ပတ္တိ+ဉာပက] ဖြစ်ခြင်းကိုသိစေတတ်သော။ စက္ခုန္ဒြိယသောတိန္ဒြိယ-ဟဒယဝတ္ထုနှံ့ ဥပ္ပတ္တိဉာပကေန ဣမိနာ ဝစ-နေန။ အနုဋီ၊၁။၁၆၁။

ဥပ္ပတ္တိဋ္ဌိတိသမ္ဘာရ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+ဋ္ဌိတိ+သမ္ဘာရ] ဖြစ်ခြင်း, တည်ခြင်း, အဆောက်အအုံ။ ဥပ္ပ-တ္တိဋ္ဌိတိသမ္ဘာရာဒိဝသေန လောက် အက္ခာ-ယတိတိ လောကက္ခာယိကာ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁ ၂၉။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃ ၆၆ရ။)

ဥပ္ပတ္တိဋ္ဌ(ဋ္ဌ)တိသံဟာရ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+ဋ္ဌိတိ+သံဟာရ] ဖြစ်ခြင်း, တည်ခြင်း, ကောင်းစွာ ဆောင်ခြင်း။ ဥပ္ပတ္တိဋ္ဌိတိသံဟာရာဒိဝသေန လောက် အက္ခာယတိတိ လောကက္ခာယိကာ။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၃၉။ အယာထာဝတော ဥပ္ပတ္တि-ဋ္ဌိတိသံဟာရာဒိဝသေန လောကော အက္ခာ-ယတိ ဧတေနာတိ လောကက္ခာယိကာ။ သံ၊ ဋီ၊၁။၅၄၀။ (ဒီ၊ဋီ၊၁–နှင့် သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁–အလား-တူအဖွင့်တို့၌ ဥပ္ပတ္တိဋ္ဌိတိသမ္ဘာရ–ဟုရှိသည်။ အထက်ပုဒ်လည်းကြည့်။)

ဥပ္ပတ္တိဌာန (နှ) [ဥပ္ပတ္တိ+ဌာန] ဖြစ်ရာ–ဖြစ်ကြောင်း–အရပ်။ ပိဏ္ဍပါတကွေတ္တန္တိ ပါဏ္ဍ-ပါတဿ ဥပ္ပတ္တိဌာနံ၊ ခေတ္တံ ဝိယ ခေတ္တံ၊ ဥပ္ပဇ္ဇတိ ဧတ္ထ, ဧတေနာတိ စ ဥပ္ပတ္တိဌာနံ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂ ၂၈။ အံ၊ဋီ၊၂။၂ရ၀–၂ရ၁။ (–ဝိ၊ဌ၊၄။ ၁၁၈။ အဘိ၊ဌ၊၁။၃၃ ၂။ အဘိ၊ဌ၊၃။၃၁ရ။ အနု ဋီ၊ ၂။၅၈။)

ဥပ္ပတ္တိဌာနဒဿန (ထီ၊နှ) [ဥပ္ပတ္တိဌာန+ဒဿန] (၁) ဖြစ်ရာအရပ်ကိုပြခြင်း။ (တိ)(၂) ဖြစ်ရာအရပ်ကိုပြကြောင်းဖြစ်သော။ (၁) အနုသ-ယဿ စ ဥပ္ပတ္တိ ဌာနဒဿနတ္ထံ အယံ ဝါရော အာရဒ္ဓေါ။ အဘိ၊ဌ၊၃။၃ ၂ရ။(–သံ၊ဋီ၊ ၂။၅ ၂၄။) (တိ)(၂) ဥဒကေတိ ဣဒံ တဒါ အတ္ထနော

ဥပ္ပတ္တိဋ္ဌာနဒဿနံ။ ဝိမာန၊ဌ။၂၀၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၂၄၈။

ဥပ္ပတ္ထိဋ္ဌာနနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိဋ္ဌာန+နိဒ္ဒေသ] ဖြစ်ရာအရပ်ကိုညွှန်ပြခြင်း။ ဝိသယနိဒ္ဒေသောတိ ဥပ္ပတ္တိဋ္ဌာနနိဒ္ဒေသော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၅၂။

ဥပ္ပတ္ထိဋ္ဌာနနိယမန (နာ) [ဥပ္ပတ္တိဋ္ဌာန+နိယမန] ဖြစ်ရာအရပ်ကိုသတ်မှတ်ခြင်း။ ကတိ ဌာနာနိ ဂစ္ဆတီတိ ဧကေကဿ ဥပ္ပတ္တိဋ္ဌာနနိယမနတ္ထံ ပုစ္ဆာ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၃၄၀။

ဥပ္ပတ္ထိဋ္ဌာနပုစ္ဆာ (ထီ) [ဥပ္ပတ္တိဋ္ဌာန+ပုစ္ဆာ] ဖြစ်ရာအရပ်ကို မေးခြင်း။ သုဝုတ္ထမေတံ ဒိဋ္ဌာနုသ-ယာဒီနံ ဥပ္ပတ္တိဋ္ဌာနပုစ္ဆာယံ ... ဝိဿဇ္ဇိတတ္တာ။ အနုဋီ၊၃။၂၀၀။

ဥပ္ပတ္ထိဋ္ဌာနဝါရ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိဋ္ဌာန+ဒေသိတ+ဝါရ] ဖြစ်ရာဌာနအားဖြင့် ဟောအပ်သော အလှည့်အကြိမ်။(ဘာသာဋီ။) တေသံယေဝ ဥပ္ပတ္တိဋ္ဌာနဿ ဒေသိတတ္တာ ဥပ္ပတ္တိဋ္ဌာနဝါရော နာမ။ အဘိ၊ဌ၊၃။၃၁၈။

ဥပ္ပတ္ထိဒဿန (ထီ၊နာ) [ဥပ္ပတ္တိ+ဒဿန] (၁) ဖြစ်ခြင်းကို ပြခြင်း။ (တိ)(၂) ဖြစ်ခြင်း-ဖြစ်ပေါ်လာပုံ-ကို ပြတတ်သော။ ဣတော ပရံ ဖဿပဌမကာနံ ဥပ္ပတ္တိဒဿန ဝသေန ပဌ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၃၄၈။ (တိ)(၂) "ဟောဓိသတ္တဿ ကိရာ" တိအာဒိကံ ပေါက္ခရဏီနံ ဥပ္ပတ္တိဒဿနံ။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၁၈-၉။

ဥပ္ပတ္ထိဒိဝသ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+ဒိဝသ] ဖြစ်လတ္တံ့သောနေ့(မြန်မာပြန်)၊ ဥတုပန်းပွင့်လတ္တံ့သောနေ့။ အထ သက္ကော ဒေဝါနမိန္ဒော ဥပ္ပတ္တိ-ဒိဝသံ ဝိဂဏေတ္တာ ဒုက္ခလဿ တာပတဿ အာရောစေသိ။ မိလိန္ဒ။၁၃၀။

ဥပ္ပတ္ထိဒိပန (တိ) [ဥပ္ပတ္တိ+ဒီပန] ဖြစ်ခြင်းကို-ပြတတ်-ပြကြောင်းဖြစ်-သော။ ပုဂ္ဂလဝသေန ခန္ဓာနံ ဥပ္ပတ္တိဒီပနော ပုဂ္ဂလဝါရော။ အဘိ၊ဌ၊၃။၂၉၅။

ဥပ္ပတ္ထိဒေသ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+ဒေသ] (၁) ဖြစ်ခြင်း၏အကြောင်း။ (၂) ဖြစ်ရာအရပ်။ (၁)(၂) ဥပ္ပတ္တိ-ဒေသော(အဘိ၊ဌ၊၂။၄၂)တိ ဥပ္ပတ္တိကာရဏန္တိ အတ္ထော။ ကာယိန္ဒြိယဝတ္ထုကာ ဝါ စတ္တာရော ခန္ဓာ ... တေသံ ဥပ္ပဇ္ဇနဋ္ဌာနန္တိ အတ္ထော။ မူလဋီ၊၂။၃၅။

ဥပ္ပတ္ထိဒ္ဓါရ (နာ) [ဥပ္ပတ္တိ+ဒ္ဓါရ] ဖြစ်ခြင်း၏အကြောင်း၊ ဖြစ်ရာဒ္ဓါရ။ စက္ခုဝိညာဏဝီထိ-ပရိယာပန္နဿ ဟိ ဝိညာဏကာယဿ စက္ခာယတနမေဝ ဥပ္ပတ္တိဒ္ဓါရံ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၄၃။

ဥပ္ပတ္ထိဒ္ဓါရကထာ (ထီ) [ဥပ္ပတ္တိဒ္ဓါရ+ကထာ] ဖြစ်ရာဒ္ဓါရကို-ဆိုရာ-ဆိုကြောင်း-ဖြစ်သောစကား။ ဥပ္ပတ္တိဒ္ဓါရကထာယံ ဒ္ဝိက္ခတ္တုံ စလိတံ ဘဝဂ်ီ မနောဒ္ဓါရံ နာမ။ မဋီ၊၂။၆၅။

ဥပ္ပတ္ထိဒ္ဓါရဒဿန (ထီ၊နာ) [ဥပ္ပတ္တိဒ္ဓါရ+ဒဿန] ဖြစ်ရာဒ္ဓါရကိုပြခြင်း။ တဿ ဥပ္ပတ္တိဒ္ဓါရ-ဒဿနတ္ထံ ... ဝုတ္တံ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၆၃။

ဥပ္ပတ္ထိဓမ္မ (တိ) [ဥပ္ပတ္တိ+ဓမ္မ] ဖြစ်ခြင်းသဘောရှိသော။ သမထဝိပဿနာဝသေန ဝိက္ခမ္ဘိတမ္ပိ ကိလေသဇာတံ အရိယမဂ္ဂေန အသမုဟ-တတ္တာ ဥပ္ပတ္တိဓမ္မတံ အနတိတန္တိ ကတ္တာ အသမုဟနုပ္ပန္နန္တိ ဝုစ္စတိ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။၆။ (-ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁၆၀။ အံ၊ဋီ၊၁။၂၈၆။)

ဥပ္ပတ္ထိနယ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+နယ] ဖြစ်သောနည်း။ သေသံ သဒ္ဒီ ဥပ္ပတ္တိနယေန တာဒိသမေဝ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၂၀၁။

ဥပ္ပတ္ထိနိမိတ္တ (နာ) [ဥပ္ပတ္တိ+နိမိတ္တ] ဖြစ်ခြင်း၏အကြောင်း။ ဟေတု စေဝ ဥပတ္တိနိမိတ္တတ္တာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၉၉။ (-မ၊ဋီ၊၂။၆၁၊၂၇၅။)

ဥပ္ပတ္ထိနိယမ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+နိယမ] ဖြစ်ခြင်းကို

သတ်မှတ်ခြင်း။ တသွာ ဥပ္ပတ္တိနိယမေ ဝုတ္တ-ဒေါသာဘာဝသိဒ္ဓိ။ ဝဇိရ။၂၁၈။

ဥပ္ပတ္တိနိယမိတဓမ္မ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိနိယမိတ+ဓမ္မ] ဖြစ်သောသတ်မှတ်ထားအပ်သော-ဖြစ်သော အမြဲဆောက်တည်အပ်သော-တရား။ ဓမ္မိကောရာဇာတိ ဇော်ဌ တသ ဓမ္မိကဘာဝေါ ဓမ္မဒေဝ-ပုတ္တသ ဝိယ ဥပ္ပတ္တိနိယမိတဓမ္မဝသေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗော။ မဇ္ဈိ၁။၃၆ ၂။

ဥပ္ပတ္တိနိရောဓပဋိသေဓ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိနိရောဓ+ပဋိသေဓ] ဖြစ်ခြင်း, ချုပ်ခြင်းကို တားမြစ်ခြင်း။ ဥပ္ပတ္တိနိရောဓပဋိသေဓသ ပဋိသေ-ဓနတ္ထံ။ မူလဋီ၁။၁ ၂၄။

ဥပ္ပတ္တိနိဝါရက (တိ) [ဥပ္ပတ္တိ+နိဝါရက] ဖြစ်ခြင်းကို တားမြစ်တတ်သော။ ဥပ္ပတ္တိနိဝါရကသ ဟေတုနော အဘာဝါ။ ပဋိသံ၂။၁။၁၆၀။

ဥပ္ပတ္တိနိဝါရဏ (နာ) [ဥပ္ပတ္တိ+နိဝါရဏ] ဖြစ်ခြင်းကို တားမြစ်ခြင်း။ (တိ)(၂) ဖြစ်ခြင်းကို တားမြစ်တတ်သော။ (၁) ပရိယာဒါနဋ္ဌ ဥပ္ပတ္တိ-နိဝါရဏံ။ အံ၂ဋီ၁။၅၀။ (တိ)(၂) လောကုတ္တ-ရသ ကထံ ဥပ္ပက္ကိလေသော ဟောတိတိ ဥပ္ပတ္တိနိဝါရဏတော။ သံ၂။ ၂။၃၁၈။

ဥပ္ပတ္တိပစ္စယ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+ပစ္စယ] ဖြစ်ခြင်း၏ အကြောင်း။ ကာမာဝစရလောကေ ဥပ္ပတ္တိပစ္စ-ယာနဋ္ဌိ အဓိပ္ပါယော။ မ၂။၁။၁၆၈။

ဥပ္ပတ္တိပဋိကွေပ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+ပဋိကွေပ] ဖြစ်ခြင်းကိုပယ်မြစ်ခြင်း။ ဘတ္ထ နိဗ္ဗတ္တိနိဝါရ-ဏေနာတိ ဥပ္ပလပဒုမာဒီသု ဥပ္ပတ္တိပဋိကွေ-ပေန အဘာဝကထနေန။ အနုဋီ၂ ၂။ရ၀။

ဥပ္ပတ္တိပဒဋ္ဌာန (နာ) [ဥပ္ပတ္တိ+ပဒဋ္ဌာန] ဖြစ်ခြင်း၏ နီးသောအကြောင်း။ သော ပဌမဈာန-သမာဓိ ဝိသေသဘူတသ ဒုတိယဈာနသ ဥပ္ပတ္တိပဒဋ္ဌာနတယ "ဝိသေသဘာဂိယော သမာဓိ"တိ ဝုတ္တော။ ဒီ၂ဋီ၃။ ၂၈၃။ အံ၂ဋီ၃။၁၄၄။ (-အံ၂ဋီ၂ ၂။၃၅၅။)

ဥပ္ပတ္တိပဗန္ဓ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+ပဗန္ဓ] ဖြစ်ခြင်း၏ အစဉ်။ ဌိတိယာတိ ပုနပ္ပုနံ ဥပ္ပတ္တိပဗန္ဓဝသေန ဌိတတ္ထံ။ ဒီ၂ဋီ ၂။၃၉၃။

ဥပ္ပတ္တိပရိယာယ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+ပရိယာယ] (၁) ဥပ္ပတ္တိသဒ္ဒါ၏ပရိယာယ်။ (၂) ဖြစ်ခြင်း၏ အ-ကြောင်း။ (၁) သမ္ဘဝသဒ္ဒေါ စေတ္ထ ဂဗ္ဘသေ-ယျကာနံ ဝသေန ပသူတိပရိယာယော။ ဂ္ဘတ-ရေသံ ဝသေန ဥပ္ပတ္တိပရိယာယော။ မ၂ဋီ၁။ ၃၀၈။ (၂) ပဋ္ဌဖသဒ္ဒါရ၀သေန အသံ၀ရာဒီနံ ဥပ္ပတ္တိပရိယာယော ဝုတ္တော။ မူလဋီ၁။ရ၃။

ဥပ္ပတ္တိပရိယာယဝစနာဘာဝ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိပရိယာ-ယဝစန+အဘာဝ] ဖြစ်ခြင်း၏အကြောင်းကို ဆိုကြောင်းစကား၏မရှိခြင်း။ ပဋ္ဌဝိညာဏ-ဒ္ဌါရ၀သေန အသံ၀ရာဒီနံ ဥပ္ပတ္တိပရိယာယ-ဝစနာဘာဝတော စ။ မူလဋီ၁။ရ၃။

ဥပ္ပတ္တိပကာသန (နာ) [ဥပ္ပတ္တိ+ပကာသန] ဖြစ်ပုံကိုပြခြင်း။ ကုသလာယကမ္မာဒီနဋ္ဌ ဖဿ-ဒ္ဌါရာဒီဟိ ဥပ္ပတ္တိပကာသနဋ္ဌ ကမ္မပထသံ်သဋ္ဌနံ နာမ။ မူလဋီ၁။ရ၃။

ဥပ္ပတ္တိပါကဋ (တိ) [ဥပ္ပတ္တိ+ပါကဋ] ဖြစ်ခြင်း၏ ထင်ရှားရှိသော။ ဝေဒနာနံ ပန ဥပ္ပတ္တိ-ပါကဋတာယ ဝေဒနာ၀သေန ပါကဋံ ဟောတိ။ ဒီ၂ဋီ ၂။၃၆၄။ (-အဘိ၂ဋီ ၂။ ၂၅၃။)

ဥပ္ပတ္တိပကာသက (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+ပကာသက] ဖြစ်ခြင်းကိုထင်ရှားပြခြင်း။ ပါတုဘာဝေါ ဥပ္ပတ္တိ-ပကာသကော စ။ အံ၂ဋီ ၂။၁၄ရ။

ဥပ္ပတ္တိပဟာနဋ္ဌာန (နာ) [ဥပ္ပတ္တိ+ပဟာန+ဋ္ဌာန] ဖြစ်ရာ, ပယ်ရာ ဌာန။ ရူပါဒိ ဝိယ တဏှာပိ တဏှာယ ဥပ္ပတ္တိပဟာနဋ္ဌာနံ။ ဝဇိရ။၃၈။

ဥပ္ပတ္တိဘူမိ (ထီ) [ဥပ္ပတ္တိ+ဘူမိ] ဖြစ်ရာ-ဘုံ

-အရပ်။ ဥတ္တမမနုဿာနံ ဥပ္ပတ္တိဘူမိ ဥတ္တမ-ဒီပေါ။ ဒီဋ္ဌ၊၂။ရ၂။ မဋ္ဌ၊၁။၂၃၀။ (-အနုဋီ၊ ၃။၁၉၃။)

ဥပ္ပတ္ထိမန္တ (တိ) [ဥပ္ပတ္တိ+မန္တ] ဖြစ်ခြင်းရှိသော။ ဥပ္ပတ္တိမန္တာနံ ဟိ ရူပါယတနာဒီနံ ဇာတိအာဒီနိ လက္ခဏာနိ ဝိဇ္ဇန္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၁၁။ (-အနုဋီ၊ ၂။၉ရ။)

ဥပ္ပတ္ထိမူလ (နာ) [ဥပ္ပတ္တိ+မူလ] ဖြစ်ခြင်း၏ အကြောင်း။ ဥပ္ပတ္တိမူလ(ဝိသုဒ္ဓိ၁။၄၀)နှင့် ... အတ္တနော ဝစီနိစ္ဆာရဏသင်္ခါတံ ဥပ္ပတ္တိဟေတုံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၁။ရ၀။

ဥပ္ပတ္ထိယောဂဒီပက (တိ) [ဥပ္ပတ္တိယောဂ+ဒီပက] ဖြစ်ခြင်းနှင့်ယှဉ်ခြင်းကို ပြတတ်သော။ ယထာ ပန ဥပ္ပဇ္ဇနဝါရေ ဥပ္ပဇ္ဇတိ-သဒ္ဒေန ဥပ္ပတ္တိယောဂဒီပကတ္တာ ဥပ္ပတ္တိရဟာ ဝုစ္စန္တိ။ အနုဋီ၊၃။ ၂၀၅။

ဥပ္ပတ္ထိယောဂ၀စန (အနုဋီ၊၃။၁၉ရ)သည် ဥပ္ပတ္တိ ယောဂ၀စန-ပုဒ်မှ ပျက်ယွင်းလာဟန်တူသည်။ ဥပ္ပတ္တိယောဂ၀စန-ကြည့်။

ဥပ္ပတ္ထိယောဂ (နာ) [ဥပ္ပတ္တိ+ယောဂ] ဖြစ်ခြင်းငှါသင့်လျော်လျောက်ပတ်သည်၏အဖြစ်။ "ဥပ္ပဇ္ဇတိ"တိ၀စနံ ပန ဥပ္ပတ္တိယောဂံ ဒီပေတိ။ မူလဋီ၊၃။၁၄၂။

ဥပ္ပတ္ထိယောဂ၀စန (နာ) [ဥပ္ပတ္တိယောဂ+၀စန] ဖြစ်ခြင်းငှါသင့်လျော်လျောက်ပတ်သည်၏ အဖြစ်ကို-ဟောကြောင်း-ပြတတ်သော-သဒ္ဒါ။ အနုသယသဒ္ဒဿ ... "အနုသေန္တိတိ အနုရူပံ ကာရဏံ လဘိတ္တာ ဥပ္ပဇ္ဇန္တီ"တိ ယံ ဥပ္ပတ္တိ-ယောဂ၀စနံ ဝုတ္တံ။ မူလဋီ၊၃။၁၄၃။ ဥပ္ပတ္တိ-အရဟဘာ၀ေန ထာမဂတတာ အနုသယ-ဌောတိ ယံ တေသံ ဥပ္ပတ္တိယောဂ၀စနံ (ဥပ္ပတ္တိ-ယောဂ၀စနံ?) ဝုတ္တံ။ ... ဣမမတ္ထမာဟ အနု-သယသဒ္ဒဿာတိအာဒိနာ။ အနုဋီ၊၃။၁၉ရ။

ဥပ္ပတ္ထိရဟ (တိ) [ဥပ္ပတ္တိ+အရဟ] ဖြစ်ခြင်းငှါ ထိုက်သော။ ဘူမိလဒ္ဓံ နာမ တေသု ခန္ဓေသု ဥပ္ပတ္တိရဟံ ကိလေသဇာတံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၅ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၃၂ရ။ (အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀၉-အလာ:တူ အဖွင့်၌ ဥပ္ပတ္တာရဟ-ဟုရှိသည်။) (-အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၁။၃ ၂ရ။)

ဥပ္ပတ္ထိရဟကိလေသဇာတ (တိ) [ဥပ္ပတ္တိရဟ+ကိလေသဇာတ] ဖြစ်ခြင်းငှါထိုက်သော ကိလေသာ အပေါင်း။ ဣဒံ တေသု ခန္ဓေသု ဥပ္ပတ္တိရဟကိလေသဇာတံ။ မဋီ၊၃။၁၁ရ။

ဥပ္ပတ္ထိရဟဌာန (တိ) [ဥပ္ပတ္တိရဟ+ဌာန] ဖြစ်ခြင်းငှါထိုက်သောအရာဌာန။ တေနာတိ ဥပ္ပတ္တိ-ရဟဌာနေ နိဿက္ကဝစနံ ကတံ။ မူလဋီ၊၃။ ၁၄ရ။

ဥပ္ပတ္ထိရဟိတ (တိ) [ဥပ္ပတ္တိ+ရဟိတ] ဖြစ်ခြင်းမှ ကင်းသော။ ကရဇကာယံ ကတ္တာ အာယတိ ဥပ္ပတ္တိရဟိတန္တိ အတ္ထော။ မဋီ၊၃။၄ ၂၀။

ဥပ္ပတ္ထိ၀စန (နာ) [ဥပ္ပတ္တိ+၀စန] ဖြစ်ခြင်းကို-ဖြစ်ပုံကို-ဆိုခြင်း-ဆိုကြောင်းစကား။ အဗျာ-ကတေ ခန္ဓေ မဟာဘူတေ စ ပဋိစ္စ ဥပါဒါ-ရူပါနံ ဥပ္ပတ္တိ၀စနေန။ အနုဋီ၊၃။ ၂ရ၆။ (-အနုဋီ၊၁။ရရ။)

ဥပ္ပတ္ထိ၀ါစက (တိ) [ဥပ္ပတ္တိ+၀ါစက] ဖြစ်ခြင်း(အနက်)ကို ဟောသော။ "အတ္ထဇာပိကာ "တိ ဇ္ဇော ဝိယ ဇပ-သဒ္ဒါ ဥပ္ပတ္တိ၀ါစကောတိ အာဟ "ပ၀ေ့ဇ္ဇောတိ"တိ။ မူလဋီ၊ ၂။ ၂ ၂၀။

ဥပ္ပတ္ထိ၀ါရ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+၀ါရ] ဖြစ်ရာ-ဖြစ်ခြင်း၏-အလှည့်။ ကုသလစိတ္တဿ ဥပ္ပတ္တိ၀ါရော နာ ဟောတိ။ ဣတိ၀ုတ်ဋ္ဌ။ ၂၃ရ။

ဥပ္ပတ္ထိ၀ါရ၏ (တိ) [ဥပ္ပတ္တိ+၀ါရ၏] ဖြစ်ခြင်းကို တားမြစ်တတ်သော။ ဇ၀နေ ဥပ္ပဇ္ဇမာနောပိ

ဟေသ တသ္မိ ဒ္ဝါရေ ကိလေသာနံ ဥပ္ပတ္တိ-ဝါရဏတော စက္ခုန္ဒြိယသံဝရောတိ ဝုစ္စတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၂၂ရ။

ဥပ္ပတ္တိဝိစာရဏ (နာ) [ဥပ္ပတ္တိ+ဝိစာရဏ] ဖြစ်ခြင်းကိုစိစစ်ခြင်း။ "ရာဂေါ ဥပ္ပန္နော"တိအာဒိနာ ဣဋ္ဌာနိဋ္ဌာရမ္မဏေ ရာဂပဋိဃာနံ ဥပ္ပတ္တိဝိစာ-ရဏာဝ ဝုတ္တာ။ အနုဋီ၊ ၂။၃ရ။

ဥပ္ပတ္တိဝိဓာန (နာ) [ဥပ္ပတ္တိ+ဝိဓာန] ဖြစ်ခြင်း၏အစီအရင်၊ ဖြစ်ပုံအစီအရင်။ တသ္မာ ဥပ္ပတ္တိ-ဝိဓာနံ မဟာပဏ္ဍိတေန အာဝိ ဘဝိဿတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၂ရ။ (-မူလဋီ၊၁။၁၃၅။)

ဥပ္ပတ္တိဝိဗန္ဓက (တိ) [ဥပ္ပတ္တိ+ဝိဗန္ဓက] ဖြစ်ခြင်းကို နှောင့်ယှက်တားမြစ်တတ်သော။ ယေသံ ဥပ္ပတ္တိဝိဗန္ဓကာ ပစ္စယာ ဗလဝန္တော ဟောန္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ရ၈။

ဥပ္ပတ္တိသဘာဝ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+သဘာဝ] ဖြစ်ခြင်း၏ထင်ရှားရှိသည်၏အဖြစ်။ အနေကေသံ အကု-သလာနံ ဥပ္ပတ္တိသဘာဝတော။ သာရတ္ထ၊၁။၈၄။

ဥပ္ပတ္တိသမကာလ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+သမကာလ] ဖြစ်ရာကာလနှင့်တူမျှသောကာလ။ ဣဒ္ဓိစိတ္တသ ဥပ္ပတ္တိသမကာလမေဝ ပရစိတ္တသ္မိပိ ဥပ္ပတ္တိ-သမ္ဘဝတောတိ ယုတ္တိဒဿနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၆၆။ အသရဏီဘူတောတိ ပုရေ ဥပ္ပတ္တိယာ အတ္ထနော အဘာဝေနေဝ အသရဏော၊ ဥပ္ပတ္တိသမ-ကာလမေဝ အသရဏီဘူတောတိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၆။

ဥပ္ပတ္တိသမနန္တရံ (ဗျ) [ဥပ္ပတ္တိ+သမနန္တရံ] ဖြစ်ခြင်း၏အခြားမဲ့၌။ ဥပ္ပတ္တိသမနန္တရမေဝ နတ္ထိ သော သတ္ထာ နာမ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၁၃။

ဥပ္ပတ္တိသမုပလက္ခိတ (တိ) [ဥပ္ပတ္တိ+သမုပ-လက္ခိတ] ဖြစ်ခြင်းဖြင့် မှတ်အပ်သော။ ဥဘ-ယေသံ သန္တာနေ ဥပ္ပတ္တိသမုပလက္ခိတော ဇတ္ထ-ကုသလကိရိယဝိညာဏေသု ဝိသေသော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၁၃၀။

ဥပ္ပတ္တိသမ္ဘဝ (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+သမ္ဘဝ] ဖြစ်ခြင်း၏ဖြစ်သင့်ခြင်း။ ဥပ္ပတ္တိသမကာလ-ကြည့်။

ဥပ္ပတ္တိဟေတု (ပု) [ဥပ္ပတ္တိ+ဟေတု] ဖြစ်ခြင်း၏အကြောင်းတရား။ ယေန ကေနစိ သောက-ဒုက္ခသ ဥပ္ပတ္တိဟေတုနာ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၄၃။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ရ၀။ ပဋိသံ၊ဂံ။၁ ၂ရ။)

ဥပ္ပထ (ပု၊နာ) [ဥ+ပထ။ ဂန္ဓဗ္ဗပထဘာဝတော အပေတံ ဥပ္ပထံ, အပထဋ္ဌ၊ အဗျယီဘာဝ-သမာသော။ ဓာန်၊ဋီ။၁၉၃။] မမှန်-မညီညွတ်-မှားယွင်း-သောလမ်း၊ လမ်းမှား၊ လမ်းရိုး လမ်းမှန်မဟုတ်။ ဥပ္ပထံ ဂဏ္ဍာတိ (မဟာနိ။ ၁၁၃)တိ ဝုတ္တပ္ပကာရံ ယာနံ အဒန္ဓာတိယုတ္တံ ဘန္တံ ဝိသမမဂ္ဂံ ဥပေတိ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ ၂၃၅။ ဥပ္ပထံ ဂဏ္ဍာတိ(မဟာနိ။၁၁၃)တိ ကုသလ-ကမ္မပထတော ပဋိက္ကမိတ္တာ အပါယဘူတံ ဥပ္ပထံ မိစ္ဆာမဂ္ဂံ ဥပေတိ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။ ၂၃၅။ ရာဂေါ ဥပ္ပထော(သံ၊၁။၃၅)တိ သုဂတိဋ္ဌ-နိဗ္ဗာနဋ္ဌ ဂစ္ဆန္တသ အမဂ္ဂေါ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ရ၈။

ဥပ္ပထဂမန (နာ) [ဥပ္ပထ+ဂမန] မမှန်သော လမ်း-လမ်းမှား-ကို သွားခြင်း။ စန္ဒိမသူရိယာနံ ဥပ္ပထဂမနံ ဘဝိဿတိ။ ဒီ၊၁။၆၄၊၆၅။ (-သံ၊ ဋ္ဌ၊၁။ ၂၃ ၂။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၃၃။)

ဥပ္ပထစာရ (ပု) [ဥပ္ပထ+စာရ] လမ်းရိုးလမ်းမှန် မဟုတ်သောအကျင့်၊ မှားယွင်းသောအကျင့်။ ပရဒါရဋ္ဌ ဂစ္ဆတိတိ ပရဿ ရက္ခိတဂေါပိတောသု ဘဏ္ဍေသု အပရဇ္ဈန္တော ဥပ္ပထစာရံ စရတိ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ ၂ရ။

ဥပ္ပထစာရီ (တိ) [ဥပ္ပထ+စရ+ဏီ] လမ်းရိုးလမ်း-မှန် မဟုတ်သောအကျင့်ကို ကျင့်လေ့ရှိသော၊ မှားယွင်းသောအကျင့်ကိုကျင့်လေ့ရှိသော၊သူ။

(လွန်ကျူး၍ကျင့်သောသူ။သျှ။) ပရဒါရူပ-သေဝီတိ ပရဒါရံ ဥပသေဝေန္တော ဥပွထစာရီ။ ဓမ္မာ၊ဌ၊၂။၃၀၁။

ဥပွထပင္ရိပန္ (တိ) [ဥပွထ+ပင္ရိပန္] မမှန်သော လမ်း-လမ်းမှား-ဌာသွားသော၊သူ။ ဥပွထ-ပင္ရိပန္နေ သိန္ဓဝေ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၉၂။ ပင္ရိသံ၊ ဌ၊၁။၃၄၃။

ဥပွထမဂ္ဂ (ပု) [ဥပွထ+မဂ္ဂ] လမ်းမှန်မဟုတ်သော-သွားရိုးလမ်းမဟုတ်သော-လမ်း၊ လမ်းမှား။ ပဌမံ မုဋ္ဌိတဗ္ဗံ သဘယမဂ္ဂံ ဥပွထမဂ္ဂံ အာစိက္ခတိ။ မဟာနိ၊ဌ။၃၉၈။ သုသာနံ ဂစ္ဆ-န္တေနာပိ မဟာပထာ ဥက္ကမ္မ ဥပွထမဂ္ဂေန ဂန္တဗ္ဗံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ရ၄။

ဥပွထမနသိကာရ (ပု) [ဥပွထ+မနသိကာရ] လမ်းရိုးလမ်းမှန်မဟုတ်သောအားဖြင့်-စိတ်၌ပြုခြင်း-နှလုံးသွင်းခြင်း၊(ဘာသာဋီ)။ အယောနိ-သောမနသိကာရော နာမ အနုပါယမနသိ-ကာရော ဥပွထမနသိကာရော။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၆၈။

ဥပွထမနသိကာရလက္ခဏ (တိ) [ဥပွထမန-သိကာရ+လက္ခဏ] လမ်းရိုးလမ်းမှန် မဟုတ်သောအားဖြင့်-စိတ်၌ပြုခြင်း-နှလုံးသွင်းခြင်း-လက္ခဏာရှိသော။ အယံ ဝုစ္စတိတိ အယံ အနုပါယမနသိကာရော ဥပွထမနသိကာရ-လက္ခဏော အယောနိသောမနသိကာရော နာမ ဝုစ္စတိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၄၈၂။

ဥပွထာဘိနိဝေသ (ပု) [ဥပွထ+အဘိနိဝေသ] လမ်းရိုးလမ်းမှန်မဟုတ်သောအားဖြင့်-စိတ်၌ပြုခြင်း-နှလုံးသွင်းခြင်း။ အယောနိသော အဘိ-နိဝေသော အနုပါယာဘိနိဝေသော ဥပွထာ-ဘိနိဝေသော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၄၉။

ဥပွ(ပ)ဒ္ဓ (ပု) [ဥပ+ဒု+အ။ ဓာန်၊ဋီ၊၄၀၁။ ဥပ+ဒု+အ။] ဘုသံ ဒဝတိ ဟိသတိတိ ဥပ-ဒ္ဓဝေါ။ နိရုတ္တိ။၅၃ရ။] ကပ်၍နှိုက်စက်တတ်သောသဘော၊ ဘေးဥပဒ်၊ ဘေးရန်၊ အန္တရာယ်၊ အကျိုးမဲ့ကို ဖြစ်စေသောဘေးရန်။ ဥပွန်ဒ် ဥပွဒ္ဒဝံ ဩဂယ အဝတ္ထရိတ္တာ ဝတ္တိသန္တိ။ မ၊ဌ၊၃။၂၁၁။ ဥပဒ္ဒဝ(မ၊ဌ၊၁။၃ရ၆)နွဲ့ အနုတ္ထုပ္ပါဒဘာဝံ။ မ၊ဋီ၊၂။၆၉။ (ဥပဒ္ဒဝ-လည်းကြည့်။)

ဥပွန္ဒသ (ပု) [ဥပွန္ဒ+အံသ] ဥပါဒ် ဌီ ဘင်ဟူသော ခဏသုံးပါးသို့ ရောက်သော-ဖြစ်သော-တရား-ဟူသောအဖို့အစု၊ ဥပွန္ဒအဖို့အစု။ ဥပွန်ဒ်သေန သင်္ဂဟိတာ(အဘိ၊မ။၂၁၂)တိ ဥပွန္ဒကောဋ္ဌာ-သေန ဂဏန် ဂတာ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၃၉၃။

ဥပွန္ဒ (နာ) [ဥ+ပဒ+တ။ ဥ+ပန္ဒ] (၁) ဖြစ်ခြင်း။ (တိ)(၂) ရှေးဖြစ်သော(အတိတ်)တရား၏ ဘင်ခဏမှ အထက်ဖြစ်သော ဥပါဒ် ဌီ ဘင်ဟူသော ခဏသုံးပါးသို့ ရောက်သော၊ ဖြစ်သော။ (က) ဖြစ်ပြီးသော။ (ခ) ရအပ်သော။ (ဂ) တက်လာသော။ (ဃ) မခွါအပ်သော။ (င) မဖြတ်အပ်-မနုတ်အပ်-သေးသော။ (စ) ဥပါဒ် ဌီ ဘင် ဟူသော ခဏသုံးပါးသို့ ရောက်သော။ (ဆ) ဖြစ်ဆဲဖြစ်သော၊ ဥပါဒ်ဆဲဖြစ်သော။ (ဇ) ဖြစ်လတ္တံ့သော၊ ဖြစ်ခြင်းဌာထိုက်သော။ (ဈ) ဖြစ်ရာ။ (ဉ) ဖြစ်စေအပ်သော။ (ဏ) ဖြစ်ပြီးသောတရားနှင့် တူသောတရား။

ဥပွန္ဒသည် **ဝတ္ထုမာနုပွန္ဒ**=ဖြစ်ဆဲ ပစ္စုပ္ပန် ဖြစ်သောဥပွန္ဒ။ (ဥပါဒ် ဇရာ(=ဌီ) ဘင်နှင့် ပြည့်စုံသော သင်္ခါတတရား-အားလုံး။) **ဘူတာပ-ဂတုပွန္ဒ**=ခံစားပြီး ဖြစ်ပြီး၍ ကင်းပြီး ချုပ်ပြီး ဟုဆိုအပ်သော ဥပွန္ဒ။ (အာရုံ၏ အရသာကို ခံစားပြီး၍ ကင်းပြီး ချုပ်ပြီး ဟုဆိုအပ်သော ကုသိုလ် အကုသိုလ် ၊ ဥပါဒ်အစရှိသော ခဏ သုံးပါးသို့ရောက်၍ ကင်းပြီးချုပ်ပြီးသော ကုသိုလ်, အကုသိုလ်, သင်္ခါတတရားများ။ **ဩကာသကတုပွန္ဒ**=အခွင့်ပြုပြီးသော ဥပွန္ဒ။ [(က) အကျိုးပေးခွင့်ကို ပြုပြီးသော အတိတ်ကံ ဟူသော ဥပွန္ဒ၊ (ခ) အကျိုးပေးခွင့် ဧကန်

ရလတ္တံ့သော အကျိုးဝိပါက်ဟူသောဥပွန္။] **ဘူမိလဒ္ဓုပွန္**=ရအပ်သော ဖြစ်ရာဘုံခန္ဓာ ရှိသောဥပွန္။ (ထိုထိုခန္ဓာအတ္တဘောတို့၌ ဖြစ်ခြင်းငှါထိုက်သော အကျိုးပေးမည်ကောန်ဖြစ်သော ကိလေသာမျှား။) ဟု လေးပါးရှိသည်။ ထို့ပြင် **သမုဒါစာရုပွန္**=ဝတ္တမာနုပွန္နသည်ပင် သမုဒါစာရုပွန္နမည်၏။ **အာရမ္မဏဂ္ဂဟိတုပွန္** =အာရုံကို မြဲစွာယူ၍ဖြစ်သောဥပွန္။ (စက္ခုစသည်၌ အာရုံထင်လာလတ်သော် အာရုံကို မြဲစွာယူခြင်းကြောင့်သာ ရှေးကမဖြစ်သေးသော ကိလေသာအပေါင်းသည်နောက်၌ ဖြစ်လာသဖြင့် အာရမ္မဏဂ္ဂဟိတုပွန္နမည်၏။) **အဝိက္ခမ္ဘိတုပွန္** =မခွါအပ်သေးသဖြင့် ဖြစ်သောဥပွန္။ (သမထဝိပဿနာတစ်ခုခုဖြင့်မခွါအပ်သေးသော ကိလေသာအပေါင်းသည် စိတ်အစဉ်သို့မတက်ရောက်သေးသော်လည်း ဖြစ်ခြင်းကို တားမြစ်တတ်သော အကြောင်းတရားမရှိခြင်းကြောင့် အဝိက္ခမ္ဘိတုပွန္နမည်၏။) **အသမုဟတုပွန္** = မပယ်နုတ်အပ်သေးသဖြင့် ဖြစ်သောဥပွန္။ (သမထဝိပဿနာတစ်ခုခုဖြင့် ခွါအပ်ပြီးသော ကိလေသာအပေါင်းသည် ထိုသို့ခွါအပ်ပြီးဖြစ်ပါသော်လည်း အရိယမဂ်ဖြင့် မပယ်သတ်အပ်သေးသဖြင့် ဖြစ်ခြင်းသဘောကို မလွန်နိုင်သောကြောင့် အသမုဟတုပွန္ မည်၏။) ဟု လေးပါးရှိသည်။ အကျယ်ကို အံ့ဌ။ ၁။၃၈၄-၅။ အဘိ။ဌ။၁၀၈-၉။ အဘိ။ဌ။ ၂။၂၈၅-၆။ ပဋိသံ။ဌ။၁၅၈-၁၆၀ ကြည့်။

(၁) ဖြစ်ခြင်း။ ဥပွန္နသဘာဝ-ကြည့်။ (တိ)(၂) ရှေးဖြစ်သော(အတိတ်)တရား၏ ဘင်ခကမ္မအထက်ဖြစ်သော ဥပါဒ် ဌီ ဘင်ဟူသော ခကဲသုံးပါးသို့ ရောက်သော၊ ဖြစ်သော။ ဥပွန္နံ ဟောတိ(အဘိ၊ဓ။၁၇)တိ ဇော်ဌ ဝတ္တမာနဘူတာ-ပဂတောကာသကတဘူမိလဒ္ဓဝသေန ဥပွန္နံ နာမ အနေကပွဘေဒံ။...တတြာယံ ဝစနတ္ထော—ပုဗ္ဗန္တတော ဥဒ္ဓံ ဥပ္ပါဒါဒီအဘိမုခံ ပန္နန္တိ ဥပွန္နံ။ အဘိ။ဌ။၁။၁၀၈-၉။ ဥပွန္နာနု(ပဋိသံ။ ၁၀၀)နွဲ့ ဣမသို့ အတ္တဘာဝေ နိဗ္ဗတ္တာနုံ။ ပဋိသံ၊ဌ။၁။၂၉၄-၅။ ဥပွန္န(ဝိ၊၁။၉၂)နွဲ့ ဇာတံ။ ဝိ၊ဌ၊၂။ ၃၇။ ဥပ္ပန္နော(ဒီ၊ဌ၊၃။၅၄)တိ ပဝတ္တော။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၄၈။ ဥပွန္န(ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၈)နွဲ့ တသို့ တသို့ အာရမ္မဏေ ဇာတံ နိဗ္ဗတ္တံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂ဖ၊(-၁၅၅။) (-ပဋိသံ။၄၀၊၁၀၀။ ပဋိသံ၊ဌ။၁။၁၅၅၊ ၂၉၄၊၂၉၅။) (က) ဖြစ်ပြီးသော။ "တေန ခေါ ပန ဘိက္ခဝေ သမယေန ကကုသန္ဓော ဘဂဝါ အရဟံ သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓေါ လောကေ ဥပ္ပန္နော"(သံ၊ ၁။၃၉၇)တိ ဇော်ဌ အတီတေ အာဂတော။ အဘိ။ ဌ။၁။၁၀၉။ (-သံ၊၃။၈။ အံ၊၁။ ၂၊၃၊၄၁။ သံ၊ဌ၊ ၃။၁ဖ ၂။ အံ၊ဌ။၁။ ၂၄၊၃၅၊၃၈၃။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ ၂၄၉။) (ခ) ရအပ်သော။ "အာယသ္မတော အာနန္ဒဿ အတိရေကစီဝရံ ဥပ္ပန္နံ ဟောတိ" (ဝိ၊၁။၁၉၄)တိ ဇော်ဌ ပဋိလဒ္ဓေ။ အဘိ။ဌ။ ၁။၁၀၉။ အတ္ထဂ်မန္တိ ဥပ္ပန္နာနံ အဘာဝဂမနံ။ ပဋိသံ၊ဌ။ ၂။၁၃၃။ ဥပ္ပန္နာနန္တိ ပဋိလဒ္ဓါနံ။ ပဋိသံ၊ ဂ်ံ။ ၂၉၁။ (-သံ၊၃။၈။ သံ၊ဌ၊၃။ဝ၆ ၂။) (ဂ) တက်လာသော။ "သေယျထာပိ ဘိက္ခဝေ ဥပ္ပန္နံ မဟာမေဃံ၊ တမေနံ မဟာဝါတော အန္တရာ-ယေဝ အန္တရဓာပေတိ"(သံ၊၃။၄၇)တိ ဇော်ဌ သမုဋ္ဌိတော။ အဘိ။ဌ။၁။၁၀၉။ (ဃ) မခွါအပ်သော။ "ဥပ္ပန္နံ ဂမိယစိတ္တံ ဒုပ္ပဋိဝိနောဒနီယံ (ဝိ၊၅။ ၂၃၁။ အံ၊ ၂။၁ဖ၃) ဥပ္ပန္နုပ္ပန္နေ ပါပကေ အကုသလေ ဓမ္မေ ဌာနသော အန္တရဓာပေတိ" (ဝိ၊၁။ဝ၉)တိ ဇော်ဌ အဝိက္ခမ္ဘိတော။ အဘိ။ဌ။ ၁။၁၀၉။ ဥပ္ပန္နာ(ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၁ဖ)တိ အဝိက္ခမ္ဘိတာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၈၅။ (c) မဖြတ်အပ်-မနုတ်အပ်-သေးသော။ "အရိယံ အဋ္ဌင်္ဂိကံ မဂ္ဂံ ဘာဝေန္တော ဗဟုလီကရောန္တော ဥပ္ပန္နုပ္ပန္နေ ပါပကေ အကုသလေ ဓမ္မေ ဌာနသော အန္တရဓာ-ပေတိ"(သံ၊၃။၄၇)တိ ဇော်ဌ အသမုစ္ဆိန္နေ။ အဘိ။ ဌ။၁။၁၀၉။ ဥပ္ပန္နာ(ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၁ဖ၁)တိ အသမူ-ဟတုပ္ပန္နာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၅၅။ (-ပဋိသံ။၃၈၀။

ပဋိသံ၊၆။၂။၂၆၂။) (စ) ဥပါဒ် ဌီ ဘင် ဟူသော ခဏသုံးပါးသို့ ရောက်သော။ "ဥပ္ပဇ္ဇမာနံ ဥပ္ပန္နန္တိ အာမန္တာ"(ယမက၊၂။၃၀၆)တိ ဧတ္ထ ခဏတ္တယဂတေ။ အဘိ၊၆။၁။၁၀၉။ (ဆ) ဖြစ်ဆဲဖြစ်သော၊ ဥပါဒ်ဆဲဖြစ်သော။ ဥပ္ပန္နဿ အရဟတ္တမဂ္ဂဿ ဌိတိယာ (ပဋိသံ။၁၀၁)တိအာဒီသု ဥပ္ပါဒက္ခဏေ ဥပ္ပန္နဿ အရဟတ္တမဂ္ဂဿ ဌိတိ-က္ခဏဘင်္ဂက္ခဏဝသေန ဌိတိယာတိအာဒိ-ယောဇနာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ပဋိသံ၊၆။၁။၂၉၅။ (ဇ) ဖြစ်လတ္တံ့သော၊ ဖြစ်ထိုက်သော။ မဂ္ဂက္ခဏေ ပုန ဣမေသု တီသု ဌာနေသု ဥပ္ပန္နဿ အကုသလသင်္ခါရဿ။ သံ၊၆။၃။၁၆၁။ ဥပ္ပန္န-ဿာတိ ဥပ္ပဇ္ဇနာရဟဿ၊ ဘူမိလဒ္ဓုပ္ပန္နံ ဣမာ-ဓိပ္ပေတံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၀၁။ ဥပ္ပန္နန္တရာယ-လည်း-ကြည့်။ (၃) ဖြစ်ရာ။ ဥပ္ပန္နကာလ-ကြည့်။ (၄) ဖြစ်စေအပ်သော။ ဥပ္ပန္နပစ္စယ(၂)ကြည့်။ (၅) ဥပ္ပန္နာ ပဟီယန္တိတိ ဧတ္ထ ဥပ္ပန္နသဒ္ဒေါ "ဥပ္ပန္နာ"တိ ဝုတ္တာ, နု ပစ္စုပ္ပန္နာ။ မဟာ၊ဋီ၊၁။၁၅၁။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၆၄။) (သံဝဏ္ဏေတဗ္ဗဖြစ်သော-မ၊၁။၉-၌ ဥပ္ပန္နာ စ အာသဝါ ပဟီယန္တိ-ဟု ရှိသည်။)

ဥပ္ပန္နအစ္ခေကစံဝရ (နာ) [ဥပ္ပန္န+အစ္ခေကစံဝရ] ဖြစ်သော-ရအပ်သော-အဆောတလျင် ရှောင်တခင်လျှုအပ်သော သင်္ကန်း။ ပဌမိယဥိ ပုရေ အရဏ် ဥပ္ပန္နအစ္ခေကစံဝရဿ။ ဝဇိရ။၂၈၂။

ဥပ္ပန္နအဗ္ဘာသယ (ပု) [ဥပ္ပန္န+အဗ္ဘာသယ] ဖြစ်သောအလိုဆန္ဒ။ စေတောဝိမုတ္တိ နာမ အရညေ ဝသိဿာမာတိ ဥပ္ပန္နအဗ္ဘာသယော၊ သော ပရိဟာယိတိ အတ္ထော။ မ၊ဋ၊၂။၆၈။ (-မ၊ဋီ၊ ၂။၁၂၃။)

ဥပ္ပန္နအနုဝါဒ (ပု) [ဥပ္ပန္န+အနုဝါဒ] ဖြစ်သော စွပ်စွဲခြင်း။ တထာ ဗုဒ္ဓကာလတော ပဋ္ဌာယ စတသ္သော ဝိပတ္တိယော နိဿာယ ဥပ္ပန္နအနု-ဝါဒေါ စ။ ဝိ၊ဋ၊၂။၁၈၅။

ဥပ္ပန္နအဿဒဟေတု (ပု) [ဥပ္ပန္နအဿာဒ+ ဟေတု] ဖြစ်သောသာယာခြင်းဟူသော အကြောင်း။ ရဟဿာဒေနာတိ ... ဥပ္ပန္န-အဿာဒဟေတု။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၂၇၀-၁။

ဥပ္ပန္နအာယ (ပု) [ဥပ္ပန္န+အာယ] ဖြစ်သော ရအပ်သော-အတိုးအပွား-အမြတ်အစွန်း။ အကတာဝါသံ ဝါ ကတ္တာတိ တတော ဥပ္ပန္န-အာယေန ကတ္တာ။ သာရတ္ထ၊၃။၄၉၃-၄။

ဥပ္ပန္နဣစ္ဆာ (ထိ) [ဥပ္ပန္နာ+ဣစ္ဆာ] ဖြစ်သော အလို။ ဥပ္ပန္နဣစ္ဆာဝသေန ပဝတ္တာနံ ကောပ-အပစ္စယာနံ အဘာဝေန အနဂ်ဏတိ အတ္ထော။ ဝဇိရ။၄၉။

ဥပ္ပန္နကခ်ါဝိဓမန (နာ) [ဥပ္ပန္နကခ်ါ+ဝိဓမန] ဖြစ်သော ယုံမှားခြင်းကို ပယ်ဖျောက်ခြင်း။ ဒေဝတာနံ "ဗုဒ္ဓေါ ဝါ နော ဝါ"တိ ဥပ္ပန္နကခ်ါ-ဝိဓမနတ္ထံ အာကာသေ ရတနစင်္သိုလံ မာပေတ္တာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၃၅။

ဥပ္ပန္နကထာပစ္ဆေဒန (နာ) [ဥပ္ပန္နကထာ+ ပစ္ဆေဒန] ဖြစ်သောစကားကို ပယ်ဖြတ်ခြင်း။ "သူရော ဝတာယံ...ဇဂ္ဂါပေတိတိ ဧဝံ ဥပ္ပန္န-ကထာပစ္ဆေဒနတ္ထံ ပန အပလောကနကမ္မ-မေဝ ကတ္တာ ဇဂ္ဂါပေတဗ္ဗော။ ဝိ၊ဋ၊၄။၂၅၃။

ဥပ္ပန္နကလလရူပ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ကလလရူပ] ဖြစ်သော ကလလရုပ်။ ကလလတော ပဋ္ဌာယတိ ပဋိသန္ဓိဝိညာဏေန သဒ္ဓိ ဥပ္ပန္နကလလရူပ-တော ပဋ္ဌာယ။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၂၁၁။

ဥပ္ပန္နကသိဏရူပဒဿန (နာ) [ဥပ္ပန္နကသိဏရူပ+ ဒဿန] ဖြစ်သော ကသိုဏ်းရုပ်ကို မြင်ခြင်း။ တဒုပနိဿယန္တိ တတော ပရံ ဥပ္ပန္နကသိဏ-ရူပဒဿနာဒိနံ ဥပနိဿယဘူတံ။ အနု၊ဋီ၊ ၂။၃၇။

ဥပ္ပန္နကာမဂုဏနိဿိတ (တိ) [ဥပ္ပန္နကာမဂုဏ+

နိသိတ] ဖြစ်သောကာမဂုဏ်ကိုမှီသော။ တတ္ထေ၀ လဂ္ဂါ လဂ္ဂိတာ ဟုတ္တာ ဥပွန္နကာမ-ဂုဏနိသိတာ ဥပေက္ခာ ဆ ဂေဟသိတ-ဥပေက္ခာ နာမ။ သံဒ္ဒ၊၃။၁၂၄။

ဥပွန္နကာမရာဂ (တိ) [ဥပွန္န+ကာမရာဂ] ဖြစ်သောကာမရာဂရှိသော၊သူ။ ဣမသ္မိံ သာသနေ မာတုဂါမ် အာဂမ္မ ဥပွန္နကာမရာဂေါ ဝိဘ္ဘမတိ။ မ၊ဌ၊၃။၁၂၃။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၂၂ရ။ (-မ၊ဋီ၊၃။၈၀။)

ဥပွန္နကာယဝိညတ္တိ (ထီ) [ဥပွန္နာ+ကာယဝိညတ္တိ] ဖြစ်သော ကာယဝိညတ်။ သန္နိဋ္ဌာပက-စေတနာယ သတ္တမာယ သဟ ဥပွန္နကာယ-ဝိညတ္တိယာ သာဟတ္ထိကတာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ ကခ်ီ၊ဋီ။၄၃။

ဥပွန္နကာလ (ပု) [ဥပွန္န+ကာလ] ဖြစ်ရာ-အခါ-ကာလ။ ဗုဒ္ဓဿ ဥပွန္နကာလေ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၆၃။(-ဒီ၊ဌ၊၁။၂၄၁။ ဒီ၊ဌ၊၃။၆။ အံ၊ဌ၊၁။၁၁၂။ အံ၊ဌ၊၂။၁၇၃။ အဘိ၊ဌ၊၁။၂၈၅။ ဥဒါန၊ဌ။၂၃၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၀၂။)

ဥပွန္နကာလာကာရာဒိသာဒိသ (တိ) [ဥပွန္နကာလာကာရာဒိ+သာဒိသ] ဖြစ်ရာကာလ, ဖြစ်ပုံအခြင်းအရာအစရှိသည်အားဖြင့် တူသော။ ပုဗ္ဗေ အဓိဋ္ဌိတေ ဥပွန္နကာလာကာ-ရာဒိသာဒိသေန အစ္ဆေကစိ၀ရသဒိသေ အညသ္မိံ စိ၀ရေ။ ဝိမတိ၊၁။၃၆၀။

ဥပွန္နကိစ္စ (နာ) [ဥပွန္န+ကိစ္စ] (၁) ဖြစ်သော အမှုကိစ္စ။ (တိ)(၂) ဖြစ်သောအမှုကိစ္စရှိသော၊သူ။ (၁) ပဏ္ဍိတသမ္မတသ ဥပွန္နကိစ္စသ အသာဓနတော ယထာ "အပုတ္တော"တိ။ အံ၊ဋီ၊၁။၈၉။ (တိ)(၂) သဟာယော အတ္ထဇာတ-သာတိ ဥပွန္နကိစ္စသ ယော တံ ကိစ္စံ ဝဟတိ နိတ္ထရတိ၊ သော...သဟာယော မိတ္တံ။ သံ၊ဌ၊၁။ရ။

ဥပွန္နကိစ္စနိတ္ထရဏ (နာ) [ဥပွန္နကိစ္စ+နိတ္ထရဏ] ဖြစ်သောကိစ္စကို-ကူးမြောက်စေခြင်း-ဆောင်ရွက်ခြင်း။ ပုတ္တာဒယော အနုပါနာဒိဒါနေန ဧစ၀ ဥပွန္နကိစ္စနိတ္ထရဏေန စ တာဏာ ဟုတ္တာပိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၂ရ၁-၂။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၉၄။ (-အံ၊ဌ၊၃။၂၂၃။)

ဥပွန္နကိရိယတာဝိသိဋ္ဌ (တိ) [ဥပွန္နကိရိယတာ+ဝိသိဋ္ဌ] ဖြစ်သော အမှုအရာရှိသည်၏ အဖြစ်ဖြင့်-အထူးပြုအပ်သော-ထူးခြားသော။ သာ တာယ (တေန ဟိ သာ) ဥပွန္နကိရိယ-တာဝိသိဋ္ဌေ သန္ဓာနေ...ဥပကာရိကာ ဟောတိ။ မူလ၊ဋီ၊၃။၁ရ၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၈၁။ ဥပွန္န-ကိရိယတာဝိသိဋ္ဌေတိ စိတ္တပယောဂသခ်ါ-တာယ စေတနာကိရိယာယ ဥပ္ပတ္တိယာ ဝိသိဋ္ဌေ ဝိသေသံ အာပန္နေ။ အနုဋီ၊၃။၂၃၂။

ဥပွန္နကိလမထ (ပု) [ဥပွန္န+ကိလမထ] ဖြစ်သော ပင်ပန်းခြင်း။ စာရိတ္တကိလမထောတိ ပိဏ္ဍပါတစရိယာယ ဥပွန္နကိလမထော။ အံ၊ဌ၊၃။၁၀၂။ (-သံ၊ဋီ၊၂။၄၉ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁ရ၉။)

ဥပွန္နကိလေသ (ပု) [ဥပွန္န+ကိလေသ] ဖြစ်သော ကိလေသာ။ ဂမနေ ဥပွန္နကိလေသံ ဂမနေယေ၀ နိဂ္ဂဏှာထ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၆၉။

ဥပွန္နကိလေသသန္ဌ၀ (ပု) [ဥပွန္နကိလေသ+သန္ဌ၀] ဖြစ်သောကိလေသာဟူသော ပေါင်းဖေါ်ခြင်း၊ ဖြစ်သောကိလေသာဖြင့်-နှီးနှောရောယှက်-ပေါင်းဖက်-ခြင်း။ ဧ၀ं ဝိသဘာ-ဂါရမ္မဏသ၀နေန ဥပွန္နကိလေသသန္ဌ၀ေါ သ၀နသံသဂ္ဂေါ နာမ။ ... မာတုဂါမဿ ဟတ္ထဂ္ဂါဟာဒိ၀သေန ဥပွန္နကိလေသသန္ဌ၀ေါ ကာယသံသဂ္ဂေါ နာမ။ ဥဒါန၊ဌ။၂၁၀။ အံ၊ဋီ၊၃။၂ရ၉။

ဥပွန္နကုက္ကုစ္စ (နာ) [ဥပွန္န+ကုက္ကုစ္စ] (၁) ဖြစ်သော-ယုံမှားခြင်း-သံသယ-အလို့အလို။ (တိ)(၂) ဖြစ်သော-ယုံမှားခြင်း-သံသယ-ရှိသော၊

သူ။ (၁) ကုကၠစ္စပကတာနဋ္ဌိ ကပ္ပိယာကပ္ပိယံ နိဿာယ ဥပွန္နကုက္ကုစ္စေန အဘိဘူတာနံ။ သာရတ္ထ၊၃။၉၀။ (တိ)(၂) တိရောရဋ္ဌေသု တိရောဇနပဒေသု စ ဥပွန္နကုက္ကုစ္စာ ဘိက္ခူ... ပုစ္ဆဋ္ဌိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၄၃။ သာရတ္ထ၊၁။၁၉၁။

ဥပွန္နကုသလာကုသလ (နာ) [ဥပွန္န+ကုသလာကုသလ] ဖြစ်ပြီးသောကုသိုလ်, အကုသိုလ်။ ပုဗ္ဗေ ဥပွန္နကုသလာကုသလာ ဓမ္မာ ဂဟိတာ။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၂၁၁။

ဥပွန္နကောဋ္ဌာသ (ပု) [ဥပွန္န+ကောဋ္ဌာသ] ဖြစ်ဆဲ ဖြစ်သောတရား အဖို့အစု၊ ဥပွန္နတရား အဖို့အစု။ တာနိ ဟိ ဇကေန္ဓနေ ဥပ္ပါဒိဓမ္မ-ဘူတာနေ၀၊ ဥပွန္နကောဋ္ဌာသမ္ပိ ပန ဘဇန္တိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၆။

ဥပွန္နကောဓ (ပု) [ဥပွန္န+ကောဓ] (၁) ဖြစ်သော အမျက်ဒေါသ။ (တိ)(၂) ဖြစ်သော အမျက်ဒေါသရှိသော၊သူ။ (၁) ဥဘိန္နံ ဥပွန္န-ကောဓသခ်ါတံ ကိလေသဗျာဓိံ တိကိစ္ဆန္တိ။ သံ၊ဋီ၊၁။ ၂၅၆။ (တိ)(၂) သော ရဇ္ဇသိရီ အနုဘ၀-မာနော အာစရိယေန ကတဒေါသံ သရိတ္တာ ဥပွန္နကောဓော "မာရာပေဿာမိ နု"ဋ္ဌိ ... ပါဟေသိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၅၄-၅။

ဥပွန္နကောဓ၀ေ၀ဂ (ပု) [ဥပွန္နကောဓ+၀ေ၀ဂ] ဖြစ်သောအမျက်ဒေါသ၏ အရှိန်အဟုန်။ အထနံ မဏိကာရော ထေရေ ဥပွန္နကောဓ-၀ေ၀ေန ... ခိပိ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၃။

ဥပွန္နကောပ (ပု) [ဥပွန္န+ကောပ] (၁) ဖြစ်သော အမျက်ဒေါသ။ (တိ)(၂) ဖြစ်သော အမျက်ဒေါသရှိသော၊သူ။ (၁) ဇေတသ္မိံ ဥပွန္န-ကောပံ သမဏသ ဂေါတမသ ဥပရိ ပါတေ-သာမိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၆။ (တိ)(၂) ကောပန္ဓရောတိ အဘ္ဘန္ဓရေ ဥပွန္နကောပေါ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၆၃။

ဥပွန္နခေဠ (ပု) [ဥပွန္န+ခေဠ] ဖြစ်သောတံတွေး။ မုခေ ဥပွန္နခေဠောပိ ဟိ တေသံ အာဟာရ-ကိစ္စံ သာဓေတိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၆၁။

ဥပွန္နဂါရ၀ (တိ) [ဥပွန္န+ဂါရ၀] ဖြစ်သော ရိုသေ လေးစားခြင်းရှိသော၊သူ။ တေ ဇကေပဒေနေ၀ သတိ လဘိတ္တာ ဥပွန္နဂါရ၀ါ ... အာဟံသု။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၉၆။ (-ဝိမတိ၊ ၂။ ၉၀။ မ၊ဋီ၊ ၂။ ၁၄ ၂။)

ဥပွန္နဂေါသြဘုဉ္ဇကာနန္ဓရံ (ဗျ) [ဥပွန္ဂေါတြဘုဉ္ဇကာ+အနန္ဓရံ] ဖြစ်သော ဂေါတြဘုဉ္ဇကာ၏ အခြားမဲ့ဌ်။ ဥပွန္ဂေါတြဘု-ဉ္ဇကာနန္ဓရံ ဥပ္ပဇ္ဇေန မဂ္ဂဉ္ဇကေန။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။၃၃၃။

ဥပွန္ဃနသုခုမ၀တ္ထု (နာ) [ဥပွန္ဃနသုခုမ ၀တ္ထု] ဖြစ်သော ထူထဲနူးညံ့သော အ၀တ်အထည်။ ၀ဂ်ပင္ရွတိ ၀ဂ်ဒေသေ ဥပွန္ဃ-ဃနသုခုမ၀တ္ထေ။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၄၈။

ဥပွန္နစက္ခာယတန (နာ) [ဥပွန္န+စက္ခာယတန] ဖြစ်သောစက္ခာယတန။ စက္ခာယတနုပစယာ-ဒီနဋ္ဌိ ဥပရူပရိ စိတာနိ ဝိယ ဥပွန္နစက္ခာ-ယတနာဒီနိ။ အနုဋီ၊ ၂။၁၄၅။

ဥပွန္နစက္ခုက (တိ) [ဥပွန္န+စက္ခု+က] ဖြစ်သော ပညာမျက်စိရှိသော၊သူ။ ဘူတစက္ခုကာ ဥပွန္န-စက္ခုကာ စက္ခုံ ဥပ္ပါဒေတ္တာ ဝိဟရန္တိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၀၀။

ဥပွန္နစိတ္တ (နာ) [ဥပွန္န+စိတ္တ] (၁) ဖြစ်သောစိတ်။ (တိ)(၂) ဖြစ်သောစိတ်ရှိသော၊သူ။ (၁) ကုက္ကုရ-စိတ္တန္တိ "အဇ္ဇ ပဌာယ ကုက္ကုရေဟိ ကာတဗ္ဗံ ကရိဿာမိ"တိ ဇ၀ံ ဥပွန္နစိတ္တံ။ ဓ၊ဋ္ဌ၊၃။ရ၁။ (-အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၀။ အံ၊ဋီ၊၁။ဧ၉။) (တိ)(၂) ဥပွန္န-စိတ္တာနံ ဇကစ္စာနံ ဒေ၀တာနံ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၆၆။

ဥပွန္နစိတ္တကာလုသိယ (နာ) [ဥပွန္န+စိတ္တကာ

လုသိယ] ဖြစ်သော စိတ်၏နောက်ကျခြင်း။ "နု သမ္မသီဒတိ"တိ ဣမိနာ တိဝိဓယပိ ဝိမတိယာ ဝသေန ဥပ္ပန္နစိတ္ထကာလုသိယံ ဝုတ္တံ။ မဇ္ဈိ၊၂။၅၂။

ဥပ္ပန္နစိတ္ထစေတသိက (နု) [ဥပ္ပန္န+စိတ္ထစေတသိက] ဖြစ်သောစိတ်,စေတသိက်။ အမနာပ-တာတိ စ "အမနာပံ ဣဒ"န္တိ ဥပ္ပန္နစိတ္ထ-စေတသိကာနမေတံ အဓိဝစနံ။ မဋ္ဌ၊၁။၁၅၅။

ဥပ္ပန္နစိတ္ထသန္ဌာသ (ပု) [ဥပ္ပန္န+စိတ္ထသန္ဌာသ] ဖြစ်သော စိတ်၏ထိတ်လန့်ခြင်း။ တာသံ ဝိနောဒေတ္ဝာတိ နိမိတ္တုပဒ္ဒာနနိမိတ္တံ ဥပ္ပန္န-စိတ္ထသန္ဌာသံ ဝုတ္ထပ္ပကာရေန ဝိနောဒေတ္ဝာ ဝူပသမေတ္ဝာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၀၈။

ဥပ္ပန္နစီဝရ (ပု၊နု) [ဥပ္ပန္န+စီဝရ] ဖြစ်သော-ရအပ်သော-သင်္ကန်း။ တဒါ ဥပ္ပန္နစီဝရသ ပရိသိဒ္ဓတ္တာ ပဌမကထိနေန။ ကခ၊ဋီ။၆၆။ (-ကခ၊။ဋီ။သစ်။ ၂၈ ၂။)

ဥပ္ပန္နစီဝရကထာ (ထီ) [ဥပ္ပန္နစီဝရ+ကထာ] ဖြစ်သောသင်္ကန်းကိုဆိုရာဖြစ်သောစကား။ ဣဒံ ဇီဝကဝတ္ထုံ အာဒိ ကတ္ဝာ ဥပ္ပန္နစီဝရကထာ။ ဝိ၊ဋီ၊၁။၃၃၃။

ဥပ္ပန္နစုတိနိမိတ္တ (တိ) [ဥပ္ပန္န+စုတိနိမိတ္တ] ဖြစ်သော စုတိနိမိတ်ရှိသော၊သူ။ တုသိတဘဝေ ဥပ္ပန္နစုတိနိမိတ္တသ ဗောဓိသတ္တသ သန္ဓိက်ဂန္ဓာ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋီ။၃၁ရ။

ဥပ္ပန္နစေတနာဟေတု (ပု) [ဥပ္ပန္နစေတနာ+ဟေတု] ဖြစ်သောစေတနာဟူသောအကြောင်း။ ကာယသင်္ခေတနာဟေတုတိ ကာယဒ္ဒါရေ ဥပ္ပန္နစေတနာဟေတု။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၃။

ဥပ္ပန္နဆန္ဒ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဆန္ဒ] ဖြစ်သော(ကုသိုလ်)ဆန္ဒ။ ဥပ္ပန္နဆန္ဒံ ကော ပနုဒေယျ ဓီရော။ ဇာ၊၁။၃၅၅။ ဥပ္ပန္နံ ကုလသစ္ဆန္ဒံ ကော ပဏ္ဍိတော ပနုဒေယျ ဟရေယျ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၄၈၆။

ဥပ္ပန္နဆန္ဒရာဂ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဆန္ဒရာဂ] ဖြစ်သော ဆန္ဒရာဂ။ အဏ္ဏတ္တံ ကာမစ္ဆန္ဒောတိ အတ္ထနော ပဋ္ဌက္ခဏေ အာရဗ္ဘ ဥပ္ပန္နဆန္ဒရာဂေါ။ သံ၊ဋီ၊ ၃။ ၂၀၆။

ဥပ္ပန္နဇယ်ာပရိဿမ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဇယ်ာပရိဿမ] ဖြစ်သော-ခြေသလုံး-မြင်းခေါင်း-တို့၏ ပင်ပန်းညောင်းညာခြင်း။ ဇယ်ာကိလမထဝိနောဒ-နတ္ထန္တိ ရာဇသဘာယ စိရနိသဇ္ဇာယ ဥပ္ပန္န-ဇယ်ာပရိဿမဿ အပနယနတ္ထံ။ မ၊ဋီ၊ ၂။၅၈။

ဥပ္ပန္နဇိရကလက္ခဏ (နု) [ဥပ္ပန္န+ဇိရကလက္ခဏ] ဖြစ်သောဆွေးမြေ့အိုမင်းခြင်းဟူသောမှတ်ကြောင်းလက္ခဏာ။ ဇရာလက္ခဏန္တိ ဥပ္ပန္နဇိရ-ကလက္ခဏံ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၁ရ။

ဥပ္ပန္နဗ္ဗာ(စ္ဗာ)နု (နု) [ဥပ္ပန္န+စ္ဗာနု] ဖြစ်သော စ္ဗာန်။ သုဘာဝတူတိ သုဘကသိဏေ ဥပ္ပန္န-ဗ္ဗာနဝသေန သဟာရမ္မဏဗ္ဗာနမေဝ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၁ ၂၄။ သဗ္ဗဿ စ ဥပ္ပန္နစ္ဗာနဿ သမာ-ပဇ္ဇနေ။ မူလဋီ၊၃။၁၈၆။

ဥပ္ပန္နဗ္ဗာနသမဓိ (တိ) [ဥပ္ပန္နဗ္ဗာန+သမဓိ] ဖြစ်သောစ္ဗာန်နှင့် ပြည့်စုံသော၊သူ။ ဇဝံ ပရိကမ္မံ ကတ္ဝာ ဥပ္ပန္နဗ္ဗာနသမဓိနံ သန္ဓာယေတံ ဝုတ္တံ။ အဘိ၊ဋီ၊၁။ ၂၃၅။

ဥပ္ပန္နဉာဏ (နု) [ဥပ္ပန္န+ဉာဏ] (၁) ဖြစ်သော ဉာဏ်။ (တိ)(၂) ဖြစ်သော ဉာဏ်ရှိသော၊သူ။ (၁) တန္ဒိမိတ္တံ ဝါ ဥပ္ပန္နဉာဏံ။ မ၊ဋီ၊၃။၄၀ ၂။ (တိ)(၂) ဥပ္ပန္နဉာဏောမှိ(အပ၊၁။၁ ၂)တိ ဥပ္ပန္န-ပစ္စေကဗောဓိဉာဏော အမှိ။ ... ဖလဉာဏေန ဥပ္ပန္နဉာဏော။ အပ၊ဋီ၊၁။ ၂၀၃။

ဥပ္ပန္နဉာဏပလာယန (နု) [ဥပ္ပန္နဉာဏ+ပလာယန] ဖြစ်သောဉာဏ်ဟူသော ပြေးသွားခြင်း။ ဉာဏပလာယနေနာတိ မဟာဘူတေဟိ နိဗ္ဗိန္ဒိတ္ဝာ

ဝိရဇ္ဇိတ္တာ ဝိမုစ္စိတုကာမတာဝသေန ဥပ္ပန္နဉာဏ-ပလာယနေ မဂ္ဂါဓိဂမသိဒ္ဓေနေ၀ ဉာဏပလာ-ယနေန။ သံဒီ၂။၃။၃၂၂၆။

ဥပ္ပန္နဌာန (နာ) [ဥပ္ပန္န+ဌာန] ဖြစ်ရာဌာန။ ဥပ္ပန္ဌာနေယေ၀ ကိလေသေ နိဂ္ဂဏှာတိ။ အံ၊ဌီ၊ ၃။၁၁၄။

ဥပ္ပန္နဇာဟ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဇာဟ] ဖြစ်သော ပူလောင်ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပန္နဇာဟဒုက္ခ (တိ) [ဥပ္ပန္နဇာဟ+ဒုက္ခ] ဖြစ်သော ပူလောင်ခြင်းဆင်းရဲရှိသော၊သူ။ သော ဓူမန္ဓော ဟုတ္တာ နိက္ခမနမတ္တံ အလဘန္တော ဥပ္ပန္နဒါဟဒုက္ခော ဟုတ္တာ။ ဇာ၊ဌ၊၃။၄၈၄။

ဥပ္ပန္နတဏှာ (ထီ) [ဥပ္ပန္န+တဏှာ] ဖြစ်သော တဏှာ။ တဏှာတိ ဝိပါကဝေဒနာပစ္စယာ ဇ၀နက္ခဏေ ဥပ္ပန္နတဏှာ။ မ၊ဌ၊၄။၂၄၅။ (-ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၃၅။ အံ၊ဌီ၊၂။၃၃၈။)

ဥပ္ပန္နတဏှာသမ္မယုတ္တသောမနဿဝေဒနာ (ထီ) [ဥပ္ပန္နတဏှာသမ္မယုတ္တ+သောမနဿဝေဒနာ] ဖြစ်သော တဏှာနှင့်ယှဉ်သော သောမနဿဝေဒနာ။ ရူပပရိဘောဂေန ဥပ္ပန္နတဏှာသမ္မ-ယုတ္တသောမနဿဝေဒနာ ရူပတော နိဗ္ဗတ္တိတ္တာ။ အံ၊ဌီ၊၃။၂၁၀။

ဥပ္ပန္နတတိယဈာန (နာ) [ဥပ္ပန္န+တတိယဈာန] ဖြစ်သောတတိယစျာန်။ ကသိဏေသု ပန ဥပ္ပ-န္နတတိယဈာနဿ ပေသာ နုပ္ပဇ္ဇတိ ဝိသဘာ-ဂါရမ္မဏတ္တာ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၂၄၀။

ဥပ္ပန္နတ္ထိက (ပု၊နာ) [ဥပ္ပန္န+တိက] ဥပ္ပန္နဟူသော အစပုဒ်ဖြင့် ရအပ်သောအမည်ရှိသော ပုဒ်သုံးခု တို့၏ အပေါင်း၊ ဥပ္ပန္နတိက်။ ပီတိတ္တိကော ဥပ္ပန္နတ္တိကော အတီတတ္တိကော။ အဘိ၊ဌ၊၁။၈၀။

ဥပ္ပန္နဒရထပရိဿမ၀ိနောဒန (နာ) [ဥပ္ပန္န ဒရထပရိဿမ+ဝိနောဒန] ဖြစ်သော ပူလောင်မှု , ပင်ပန်းညောင်းညာမှုတို့ကို ပယ်ဖျောက်ခြင်း။ ဗဟုဒေ၀ ဒိ၀သဘာဂံ ပဓာနာနု-ယောဂတော ဥပ္ပန္နဒရထပရိဿမ၀ိနောဒနတ္ထံ နှာယိတ္တာ။ သံဒီ၊၃။၁၉၁။

ဥပ္ပန္နဒါဟ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ဒါဟ] ဖြစ်သော ပူလောင်ခြင်းရှိသော၊သူ။ ရာဇာ သုတ္တာ၀ ... သရီရေ ဥပ္ပန္နဒါဟော ဟုတ္တာ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၄၂။

ဥပ္ပန္နဒိဋ္ဌိ (ထီ) [ဥပ္ပန္နာ+ဒိဋ္ဌိ] ဖြစ်သောအယူမှား။ အန္ဓ၀ါ လောကောတိ ကေတော ဝမ္ဘိတနိမိတ္တံ လောကောတိ ဂါဟေန ၀ါ တဏ္ဍေန ၀ါ ဥပ္ပန္နဒိဋ္ဌိ။ သံ၊ဌ၊၂။၃၁၆။

ဥပ္ပန္နဒိဋ္ဌိက (တိ) [ဥပ္ပန္နာ+ဒိဋ္ဌိ+က] ဖြစ်သော အယူမှားရှိသော၊သူ။ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိကောတိ အယောနိသော ဥပ္ပန္နဒိဋ္ဌိကော။ မ၊ဌီ၊၂။၂၅၀။ (-အံ၊ဌီ၊၁။၂၂ရ။)

ဥပ္ပန္နဒိဋ္ဌိ၀ိ၀ေစန (နာ) [ဥပ္ပန္နဒိဋ္ဌိ+ဝိ၀ေစန] ဖြစ်သော-အယူမှားမှကင်းဆိတ်-အယူမှား ကိုကင်းဆိတ်စေ-ခြင်း။ တတ္ထ တတ္ထေ၀ါသ ဥပ္ပန္နဒိဋ္ဌိ၀ိ၀ေစနတော ဣမိဿာ ဒေသနာယ ပုဂ္ဂလဇ္ဈာသယေန ပ၀တ္တိတတာ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ သံ၊ဌီ၊၂။၂၄၂။

ဥပ္ပန္နဒိ၀သ (ပု၊နာ) [ဥပ္ပန္န+ဒိ၀သ] ဖြစ်ရာနေ့။ မူလစိ၀ရဿ ဥပ္ပန္နဒိ၀သတော။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၃၉။ (-သာရတ္ထ၊၂။၃၉၈။)

ဥပ္ပန္နဒိပသိခါ (ထီ) [ဥပ္ပန္နာ+ဒိပသိခါ] ဖြစ်သော ဆီမီးလျှံ။ ဥပ္ပန္နဒိပသိခါယ ဩဘာသောဝိယ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၇ရ။ သံ၊ဌ၊၃။၁၉၃။ အံ၊ဌ၊၁။၃၉၃။ သာရတ္ထ၊၂။၂၂၃။

ဥပ္ပန္နဒုက္ခ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ဒုက္ခ] (၁) ဖြစ်သော ဆင်းရဲ။ (တိ)(၂) ဖြစ်သောဆင်းရဲရှိသော၊ သူ။ (၁) ကိလမတိတိ ကာယေ ဥပ္ပန္နဒုက္ခေန ကိလမတိ။ မ၊ဌ၊၁။၃၆၂။ (-အဘိ၊ဌ၊၃။၄၄ရ။

မ၊ဋီ၊၂။၄၂။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၅၅။) (တိ)(၂) အယာ-ဝိနောတိ ဥပ္ပန္နဒုက္ခာ။ ဒီ၊ဋ၊၂။၁၆၉။ ပါကဋီ-ဘူတာ ဒုက္ခာတိ အာဟ ဥပ္ပန္နဒုက္ခာတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၈၂။

ဥပ္ပန္နဒုက္ခဇာတ (တိ) [ဥပ္ပန္နဒုက္ခ+ဇာတ] ဖြစ်သော ဆင်းရဲခြင်းသဘောရှိသော၊သူ။ ဥပသဂ္ဂ-ဇာတေတိ ဥပ္ပန္နဒုက္ခဇာတေ။ စူဠနိ၊ဋ။၆၆။

ဥပ္ပန္နဒုက္ခနိမိတ္တ (နဝ) [ဥပ္ပန္နဒုက္ခ+နိမိတ္တ] ဖြစ်သော ဆင်းရဲခြင်းဟူသော အကြောင်း။ တဒါ အတ္တနော ပရိဝါရဿ ဥပ္ပန္နဒုက္ခနိမိတ္တန္တိ အဓိ-ပ္ပာယော။ မ၊ဋီ၊၁။၃၃၄။

ဥပ္ပန္နဒေါသ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ဒေါသ] (၁) ဖြစ်သော အမျက်ဒေါသရှိသော၊သူ။ (၂) ဖြစ်သော (သလိပ်စသော)အပြစ်ဒေါသရှိသော။ (၁) ဒေါသန္တရာတိ ဒုဋ္ဌစိတ္တာ၊ အဘ္ဘန္တရေ ဥပ္ပန္န-ဒေါသော ဟုတ္တာ။ မ၊ဋ၊၂။၆။ (၂) သရီရံ ဝါ ဥပ္ပန္နဒေါသဿ ဝေဒမလမက္ခိတဿ။ အံ၊ဋ၊၁။၃၉၀-၁။

ဥပ္ပန္နဒေါမနဿ (နဝ) [ဥပ္ပန္န+ဒေါမနဿ] (၁) ဖြစ်သော-စိတ်ဆင်းရဲခြင်း-ဒေါမနဿ။ (တိ)(၂) ဖြစ်သောဒေါမနဿရှိသော၊သူ။ (၁) မနသိ-ကာရေ နိရဿာဒဂတစိတ္တာသ ဥပ္ပန္နဒေါမ-နဿဝသေန ဝါ ... ဗျာပါဒေါ အနုပတတိ။ ပဋိသံ၊ဋ၊၂။ရ၃။ (တိ)(၂) ဒုမ္မနောတိ ဥပ္ပန္န-ဒေါမနဿော။ သံ၊ဋ၊၂။၂၂၀။

ဥပ္ပန္နဓညဟိရည (နဝ) [ဥပ္ပန္န+ဓညဟိရည] ဖြစ်သောစပါး, ရွှေ။ တတော ဥပ္ပန္နဓညဟိရညာ-ဒိကဿ ဧ သံယဿ ဘောဂဿ။ အံ၊ဋီ၊၂။၅၄။

ဥပ္ပန္နဓမ္မ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဓမ္မ] ဖြစ်သော-ဖြစ်ဆဲပစ္စုပ္ပန်ဖြစ်သောတရား။ ဌိတိယာတိ တဿ တဿ သတ္တဿ ဥပ္ပန္နဓမ္မာနံ အနုပ္ပဗန္ဓဝသေန အဝိစ္ဆေဒါယ။ မ၊ဋ၊၁။၂၁၁။ (-မ၊ဋီ၊၁။၃၀၈။ အနုဋီ၊၁။၄၉။) အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥပ္ပန္နဓမ္မဘာဝ (ပု) [ဥပ္ပန္နဓမ္မ+ဘာဝ] ဥပါဒ်ဌိ-ဘင် ဟူသောခဏသုံးပါးသို့ ရောက်သော-ဖြစ်ဆဲပစ္စုပ္ပန်ဖြစ်သော-တရား၏အဖြစ်။ အနု-ပ္ပန္နာတိ ဧတေန သဗ္ဗော ဥပ္ပန္နဘာဝေါ ပဋိ-သိဒ္ဓေါ၊ နဝ ဥပ္ပန္နဓမ္မဘာဝေါ ဧဝ။ မူလဋီ၊ ၁။၄၇။ ဥပ္ပန္နဓမ္မဘာဝေါ "ဥပ္ပန္နာ ဓမ္မာ"တိပဒေန ဂဟိတဓမ္မဘာဝေါ၊ ဝတ္တမာနဓမ္မဘာဝေါတိ အတ္ထော၊ ယော ဝါ ဥပ္ပါဒါဒိပတ္တော ... သော ဥပ္ပန္နဓမ္မောတိ ပစ္စုပ္ပန္နဘာဝေါ ဥပ္ပန္နဓမ္မဘာဝေါ။ အနုဋီ၊၁။၄၉။

ဥပ္ပန္နဓမ္မပါမောဇ္ဇ (တိ)[ဥပ္ပန္န+ဓမ္မပါမောဇ္ဇ] ဖြစ်သော တရား၌ဝမ်းမြောက်ခြင်းရှိသော၊သူ။ ဘိက္ခု အာမန္တေသိတိ ပဋိပတ္တိသမ္ပန္နေ ဘိက္ခု ပသန္နေဟိ စက္ခုဟိ အနုဝိလောကေတ္တာ ဥပ္ပန္န-ဓမ္မပါမောဇ္ဇော ထောမေတုကာမတာယ အာမ-နေသိ။ အံ၊ဋ၊၂။၃၆၃။

ဥပ္ပန္နဓမ္မသံဝေဂ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ဓမ္မသံဝေဂ] ဖြစ်သောတရားသံဝေဂရှိသော၊သူ။ (တရား၌ ဖြစ်သော ထိတ်လန့်ခြင်းရှိသည်။ သျှ။) သတ္တာ ဥပ္ပန္နဓမ္မသံဝေဂေါ ဟုတ္တာ။ ဓမ္မ၊ဋ၊၁။၉၁။

ဥပ္ပန္နဓာတုက္ခောဘနိမိတ္တ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ဓာတု-က္ခောဘနိမိတ္တ] ဖြစ်သောဓာတ်ချောက်ချားခြင်း-လျှင်အကြောင်းရှိသော။ အစ္ဆရိယာဒီဟိ ဥပ္ပန္န-ဓာတုက္ခောဘနိမိတ္တံ အာလသိယံ ဝိဇမ္ဘိတာ။ မူလဋီ၊၂။၂၁၉။

ဥပ္ပန္နာမ (နဝ) [ဥပ္ပန္န+နာမ] ဖြစ်သောအမည်။ ဧဝံ ဂုဏတော ဥပ္ပန္နနာမဝသေန ဗောဓိသတ္တ-သေဝ သတော။ သံ၊ဋ၊၂။၂၀။

ဥပ္ပန္နနာမဧယျ (တိ) [ဥပ္ပန္န+နာမဧယျ] ဖြစ်သော-အမည်-ထားအပ်သောအမည်-သိစေကြောင်းအမည်-ရှိသော၊သူ။ ပစ္ဆိယာနံ ဝါ အရဟတ္တာ အရဟာတိ ဧဝံ ဂုဏတော ဥပ္ပန္န-နာမဧယျသ။ သံ၊ဋ၊၂။၁၉။ (နာမဧယျ-လည်းကြည့်။)

ဥပ္ပန္နနိကာယ (ပု) [ဥပ္ပန္န+နိကာယ] ဖြစ်သော ဂိုဏ်း။ အန္တကာ နာမ ပုဗ္ဗသေလိယာ အပရ-သေလိယာ ရာဇဂိရိယာ သိဒ္ဓတ္ထိကာတိ ဣမေ ပစ္ဆာ ဥပ္ပန္နနိကာယာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၅၈။

ဥပ္ပန္နနိမိတ္တ (နာ) [ဥပ္ပန္န+နိမိတ္တ] ဖြစ်သော အာရုံနိမိတ်။ (ဖြစ်သောပဋိဘာဂနိမိတ် ဥဂ္ဂဟနိမိတ်။ သျှ။) ဣမာနိ စ ပန ဥဒ္ဓုမာတကာဒီနိ နိဿာယ ဥပ္ပန္နနိမိတ္တာနမ္မိ နိမိတ္တေသု ပဋိလဒ္ဓ-ဈာနာနမ္မိ ဇောနေ၀ နာမာနိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၄၃။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၁၉။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၁၉။)

ဥပ္ပန္နနိမိတ္တာရမ္မဏ (တိ) [ဥပ္ပန္ဒနိမိတ္တ+အာရမ္မဏ] ဖြစ်သော(ပဋိဘာဂ)နိမိတ်လျှင် အာရုံရှိသော။ ပရိတ္တေ ဥဒ္ဓုမာတကဌာနေ ဥပ္ပန္န-နိမိတ္တာရမ္မဏံ ပရိတ္တာရမ္မဏံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၄၃။

ဥပ္ပန္နပ္ပကာရ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ပကာရ] ဖြစ်သော အပြား၊ ဖြစ်ပုံအခြင်းအရာ။ တံ ဝိမိန္ဒိ တံ တဿ ဥပ္ပန္နပ္ပကာရံ။ မ၊ဋီ၊၁။ ၂၇၅။

ဥပ္ပန္နပစ္စယ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ပစ္စယ] (၁) ဖြစ်သော (ဆွမ်းစသော)ပစ္စည်း။ (၂) ဖြစ်စေအပ်သော (လျှုဖွယ်) ပစ္စည်း။ (၁) ဣမေဟိ ပန အဋ္ဌဟိ ကုလဒူသကကမ္မေဟိ ဥပ္ပန္နပစ္စယာ ပဋ္ဌန္နမ္ပိ သဟဓမ္မိကာနံ နိ ကပ္ပန္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၂၁၁။ (-ဝိ မတိ၊၁။၃၃၈။) (၂) ဥပ္ပန္နပစ္စယတော(ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၄၀၂)တိ နိဗ္ဗတ္တိတယာသစ္ဆာဒနာဒိဒေယ္ယ-ဓမ္မတော။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၃၅၆။

ဥပ္ပန္နပညာ (ထီ) [ဥပ္ပန္နာ+ပညာ] ဖြစ်သော ပညာ။ အဓိကသီလံ နိဿာယ ဥပ္ပန္နပညာယ အနုဂ္ဂဏှာတိ နာမ။ မူလဋီ၊၃။၄၁။

ဥပ္ပန္နပဋိဃ (ပု၊နာ) [ဥပ္ပန္န+ပဋိဃ] ဖြစ်သော အမျက်ဒေါသ။ အဗ္ဗတ္တံ ဗျာပါဒေါတိ အတ္တနော ဟတ္ထပါဒါဒီသု ဥပ္ပန္နပဋိဃော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၀၆။

ဥပ္ပန္နပဌမဈာနသမာဓိ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ပဌမဈာနသမာဓိ] ဖြစ်သော ပဌမစျာန်နှင့်ယှဉ်သော သမာဓိ။ ဥပ္ပန္နပဌမဈာနသမာဓိနာ နိစ္စလံ ကတ္တာ စိတ္တဂ္ဂဟံတကာလော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၀၄။

ဥပ္ပန္နပရိကမ္မာနန္ဆရ (တိ) [ဥပ္ပန္နပရိကမ္မ + အနန္ဆရ] ဖြစ်သောပရိကံတို့၏ အခြားမဲ့၌ ဖြစ်သော။ ဣမသ္မိ အနန္ဆရံ ဥပ္ပန္နပရိကမ္မာနန္ဆ-ရာနိ ဣမိနာ အာ၀ဇ္ဇိတာရမ္မဏေယေ၀ ပ၀-တ္တန္တိ။ မူလဋီ၊၁။၁၃၈။

ဥပ္ပန္နပရိတ္တာသဝူပသမန (နာ) [ဥပ္ပန္နပရိတ္တာသ +ဝူပသမန] ဖြစ်သောထိတ်လန့်ခြင်းကို ငြိမ်းစေခြင်း။ သန္ဌမ္ဘေတ္တာတိ ဥပ္ပန္နပရိတ္တာသဝူပ-သမနေန ဝိဂတကမ္ပတာယ နိစ္စလော ဟုတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၀၈။

ဥပ္ပန္နပရိဝိတက္က (ပု) [ဥပ္ပန္န+ပရိဝိတက္က] ဖြစ်သောအကြံအစည်။ ဥပ္ပန္နပရိဝိတက္ကဝေသေနေ၀ စ အာဂန္ဆာ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၄၈။

ဥပ္ပန္နပရိဿယဟရဏ (နာ) [ဥပ္ပန္နပရိဿယ+ ဟရဏ] ဖြစ်သောဘေးရန်ကို ပယ်ဖျောက်ခြင်း။ ဥပ္ပန္နပရိဿယဟရဏတ္ထမေ၀ တဿ ဝါယမတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၃ ၂။ (-ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၁၃၉။)

ဥပ္ပန္နပရိဠာဟ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ပရိဠာဟ] ဖြစ်သောပူလောင်ခြင်း။ ကာမပရိဠာဟာနန္တိ ပဋ္ဌ-ကာမဂုဏိကရာဂ၀သေန ဥပ္ပန္နပရိဠာဟာနံ အန္တောဒါဟာနံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၈၄။ (-သံ၊ဋီ၊ ၂။၄၆၇။)

ဥပ္ပန္နပသာဒ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ပသာဒ] (၁) ဖြစ်သောကြည်ညိုခြင်း။ (တိ)(၂) ဖြစ်သော ကြည်ညိုခြင်းရှိသော၊သူ။ (၁) ဓမ္မဒေသနာယ ဥပ္ပန္န-ပသာဒဿ မဟာနိသံသံ အပရိစ္ဆိန္နံ အကာသိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၁၃။ (-ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂၃၆။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၃၇၀။) (တိ)(၂) ယမကပါဋိဟီရေ ဥပ္ပန္နပသာဒါ ထေရဿ သန္တိကေ ပဗ္ဗဇိတ္တာ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၄၅။

ဥပ္ပန္နပါဋိဟာရိယ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ပါဋိဟာရိယ]

ဖြစ်သောတန်ခိုးပြာဋိဟာ။ တာနီတိ အဘိ-ဇာတိအာဒီသု ဥပ္ပန္နပါဋိဟာရိယာနိ။ မ၊ဋီ၊၂။၁၈၁။

ဥပ္ပန္နပါမောဇ္ဇ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ပါမောဇ္ဇ] ဖြစ်သောဝမ်းမြောက်ခြင်းရှိသော၊သူ။ သာပိ သုတ္တာ ဥပ္ပန္နပါမောဇ္ဇာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂၄။

ဥပ္ပန္နပါမောဇ္ဇဝိညာဏ (နာ) [ဥပ္ပန္နပါမောဇ္ဇ+ဝိညာဏ] ဖြစ်သောဝမ်းမြောက်ခြင်းရှိသော ဝိညာဏ်။ ပမုဒိတာနံ သတ္တာနံ ဥပ္ပန္နပါမောဇ္ဇ-ဝိညာဏံ သမနုပဿန္တသ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၉၉။

ဥပ္ပန္နပိတိ (ထီ) [ဥပ္ပန္နာ+ပိတိ] ဖြစ်သော-နှစ်သက်ခြင်း-ပိတိ။ သိဟသ ဥပ္ပန္နပိတိ ဝိနာ-သေတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၁၀။

ဥပ္ပန္နပိတိပါမောဇ္ဇ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ပိတိပါမောဇ္ဇ] (၁) ဖြစ်သောနှစ်သက်ဝမ်းမြောက်ခြင်း။ (တိ) (၂) ဖြစ်သောနှစ်သက်ဝမ်းမြောက်ခြင်းရှိသော၊သူ။ (၁) ဂရုဓမ္မပဋိဂ္ဂဟကေန ဥပ္ပန္နပိတိ-ပါမောဇ္ဇံ အာဝိကရောန္တီ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၃၈။ (တိ)(၂) ရာဇာ တံ ပါဋိဟာရိယံ ဒိသ္မာ ဥပ္ပန္နပိတိ-ပါမောဇ္ဇော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၆၉။

ဥပ္ပန္နပိတိသုခ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ပိတိသုခ] ဖြစ်သော-နှစ်သက်ခြင်း, ချမ်းသာခြင်း-ပိတိသုခ။ ဓမ္မပိတိ-သုခန္တိ ဓမ္မပစ္စဝေက္ခကေန ဥပ္ပန္နပိတိသုခံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၁၉။ (-ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။ရ၃။)

ဥပ္ပန္နပိတိသောမနဿ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ပိတိသောမနဿ] ဖြစ်သောနှစ်သက်ဝမ်းမြောက်ခြင်း။ (ဖြစ်သောနှစ်သက်ဝမ်းမြောက်ခြင်းရှိသော။ ဂူကြီး၊သျှ။) ဥပ္ပန္နပိတိသောမနဿေန ဥဒါနံ ဥဒါနေန္တော။ သာရတ္ထ၊၁။၉၉။

ဥပ္ပန္နပုဗ္ဗနိမိတ္တ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ပုဗ္ဗနိမိတ္တ] ဖြစ်သောပုဗ္ဗနိမိတ်ရှိသော၊သူ။ ဥပ္ပန္နပုဗ္ဗနိမိတ္တေ ဒေဝပုတ္တေ နေတ္ဝာ။ ဓမ္မာ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ၄။ (-ဣတိ ဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၂၈။)

ဥပ္ပန္နန္ဆရာယ (ပု) [ဥပ္ပန္န+အန္ဆရာယ] ဖြစ်လတ္တံ့.သော အန္ဆရာယ်။ သာမော ကုမာရော မုတ္တော ဥပ္ပန္နန္ဆရာယေဟိ။ မိလိန္ဒ။၁၃၂။

ဥပ္ပန္နဖလ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ဖလ] ဖြစ်ပြီးသောအကျိုးရှိသော။ တံ အတ္တိတံ ဥပ္ပါဒကၠဏေ ဟေတုကိစ္စံ, ဥပ္ပန္နဖလတ္တာ နိဋ္ဌိတဘာတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၅၆။ (-အနုဋီ၊၂။၁၃။)

ဥပ္ပန္နဖလသမာပတ္တိ (ထီ) [ဥပ္ပန္နာ+ဖလသမာပတ္တိ] ဖြစ်သော ဖလသမာပတ်။ သုညတံ နိဗ္ဗာနံ အာရမ္မဏံ ကတ္ဝာ ဥပ္ပန္နဖလသမာပတ္တိယံ ဖဿော သုညတော နာမ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၆၅။ (-မ၊ဋီ၊၂။ ၈၅။)

ဥပ္ပန္နဖလသမာပတ္တိသမ္ပယုတ္တ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဖလသမာပတ္တိသမ္ပယုတ္တ] ဖြစ်သောဖလသမာပတ်နှင့်တကွဖြစ်သော-အတွေ့.အထိ-သမ္ပယုတ္တ။ သုညတံ နိဗ္ဗာနံ အာရမ္မဏံ ကတ္ဝာ ဥပ္ပန္နဖလ-သမာပတ္တိသမ္ပယုတ္တော သုညတော နာမ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၃၅။

ဥပ္ပန္နဖဿ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဖဿ] ဖြစ်သော-အတွေ့.အထိ-ဖဿ။ တိဏ္ဏံ သင်္ဂတိယာ ဥပ္ပန္နဖဿံ မုဠ္ဆိတ္ဝာ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃၁ ၂။

ဥပ္ပန္နဗလဝကောဓ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ဗလဝကောဓ] ဖြစ်သောအားကြီးသော အမျက်ဒေါသရှိသော၊သူ။ ဗလဝါယာတဇာတောတိ ဥပ္ပန္နဗလဝ-ကောဓော။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၆၁။

ဥပ္ပန္နဗလဝဒေါမနဿ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ဗလဝ-ဒေါမနဿ] ဖြစ်သော အားကြီးသော နှလုံးမသာယာခြင်းရှိသော၊သူ။ ဥပ္ပန္နဗလဝဒေါမန-သော ... တေဒဝေါစ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၃။ (-ဓမ္မ၊ ဋ္ဌ၊၁။၁၄၂။)

ဥပ္ပန္နဗလဝဘယ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ဗလဝဘယ] ဖြစ်သောအားကြီးသော ဘေးရှိသော၊သူ။ သော

...ဥပ္ပန္နဗလဝဘယော သမ္ဘမန္ဘော ဒိဂုဏ်
ကတ္တာ ဥဿာဟံ။ ဣတိဝုတ်ဋ္ဌ။၃၂၂ရ။

ဥပ္ပန္နဗလဝေသောက (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဗလဝေသောက] (၁) ဖြစ်သောအားကြီးသော စိုးရိမ်ပူဆွေးခြင်း။ (တိ)(၂) ဖြစ်သော အားကြီးသောစိုးရိမ်ပူဆွေးခြင်းရှိသောသူ။ (၁) သောစတီတိ စိတ္တေ ဥပ္ပန္နဗလဝေသောကေန သောစတိ။ မဋ္ဌ၊၁။ ၃၆၂။ မဋီ၊၂။၄၂။ အံဋီ၊၂။၃၅ရ။ (တိ)(၂) သာ ... ဥပ္ပန္နဗလဝေသောကာ ပုတ္တာသ သရီရ-ကိစ္စံ ဝါရေတ္တာ။ သံဋ္ဌ၊၁။၁ရ၅။ (-မဋ္ဌ၊၃။၆ရ။ ဓမ္မဋ္ဌ၊၂။၁၈၆။)

ဥပ္ပန္နဗလဝေသောမနဿ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ဗလဝေသောမနဿ] ဖြစ်သောအားကြီးသော ဝမ်းမြောက်ခြင်းရှိသောသူ။ ဥပ္ပန္နဗလဝေသောမ-နဿော ... ဥဒါနံ ဥဒါနေသိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၄၁။

ဥပ္ပန္နဗဟုမာန (တိ) [ဥပ္ပန္န+ဗဟုမာန] ဖြစ်သော မျှားစွာမြတ်နိုးခြင်းရှိသောသူ။ သတ္ထာ တဿ တသ္မိံ ရူပေ ဥပ္ပန္နဗဟုမာနတံ ဥတ္တာ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၃၉။

ဥပ္ပန္နဗောဓိပက္ခိယဓမ္မ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ဗောဓိပက္ခိယဓမ္မ] ဖြစ်သော ဗောဓိပက္ခိယတရားရှိသော၊ သူ။ ပါတုဘူတဓမ္မဿာတိ ဥပ္ပန္နဗောဓိပက္ခိယ-ဓမ္မဿ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၃၂။

ဥပ္ပန္နဗျာဓိ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဗျာဓိ] (၁) ဖြစ်သော အနာ။ (တိ)(၂) ဖြစ်သောအနာရှိသော၊သူ။ ပါတောဝ အမ္မေ ပရိဝိသိတ္တာ သာယံ ဥပ္ပန္န-ဗျာဓိနာ မတာ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၁။ (တိ)(၂) ဗျာဓိ-ယကန္တိ ဥပ္ပန္နဗျာဓိတံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၆၀။

ဥပ္ပန္နဗျာဓိဒဿန (နာ) [ဥပ္ပန္န+ဗျာဓိဒဿန] ဖြစ်သောအနာရောဂါကို မြင်ခြင်း။ အသပ္ပါယ-ဘောဇနတော ဥပ္ပန္နဗျာဓိဒဿနေန ဘောဇ-နဿ ဗျာဓိနိဒါနဘာဝေါ ဝိယ။ ဝဇိရ။၄၂။

ဥပ္ပန္နဘယ (နာ) [ဥပ္ပန္န+ဘယ] (၁) ဖြစ်သော ကြောက်ရွံ့ထိတ်လန့်ခြင်း(ဘေး-ကောက်)။ (၂) ဖြစ်သောဘေး။ သံဝေဂေါတိ ဇာတိအာဒီနိ ပဋိစ္စ ဥပ္ပန္နဘယသခ်ါတံ သံဝိဇ္ဇနံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၉၆။ (-ဣတိဝုတ်ဋ္ဌ။၁၁၀။) (၂) ဇာတိ ပဋိစ္စ ဘယန္တိ ဇာတိပစ္စယာ ဥပ္ပန္နဘယံ။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၂။၄ရရ။ (-အံ၊ဋီ၊၂။၁၄၉။ မူလဋီ၊၂။၂၂၆။)

ဥပ္ပန္နဘာဝ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဘာဝ] ဖြစ်ဆဲပစ္စုပ္ပန်တရား, ဖြစ်ပြီးအတိတ်တရားတို့၏အဖြစ်။ ဥပ္ပန္နဘာဝေါ(မူလဋီ၊၁။၄ရ)တိ ဥပ္ပါဒါဒိပတ္တ-တာ၊ တေန အတီတာပိ သင်္ခါတာ ဟောန္တိ။ အနုဋီ၊၁။၄၉။ ဥပ္ပန္နဓမ္မဘာဝ-လည်းကြည့်။

ဥပ္ပန္နဘာဝဒဿန (ထီ၊နာ) [ဥပ္ပန္နဘာဝ+ဒဿန] ဖြစ်သည်၏အဖြစ်ကို ပြခြင်း။ ဧကံ ဒွေတိ ဝစနံ ဥပ္ပန္နဘာဝဒဿနတ္ထံ ဝုတ္တံ။ သံဋီ၊၂။၂၄၆။

ဥပ္ပန္နဘောဂထာဝရ (တိ) [ဥပ္ပန္နဘောဂ+ထာဝရ] ဖြစ်ပြီး-ရအပ်ပြီး-သောစည်းစိမ်၏- တည်မြဲ-ခိုင်မြဲ-ခြင်းရှိသော၊သူ။ အဒိန္နာဒါနာ ဝေရမ-ဏိယာ...ဥပ္ပန္နဘောဂထာဝရတာ။ ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။၂၃။

ဥပ္ပန္နဘောဇန (နာ) [ဥပ္ပန္န+ဘောဇန] ဖြစ်-ရ အပ်-သောဘောဇဉ်။ အနဝဇ္ဇာနိတိ သမ္မာ-အာဇီဝေန ဥပ္ပန္နဘောဇနာနိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁၃။

ဥပ္ပန္နမဂ္ဂ (ပု) [ဥပ္ပန္န+မဂ္ဂ] ဖြစ်သောမဂ်။ သုက္ခ-ဝိပဿကဿ ဥပ္ပန္နမဂ္ဂေါပိ... ပဌမဇ္ဈာနိကောဝ ဟောတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၇၂။

ဥပ္ပန္နမဂ္ဂဖလကာလ (ပု) [ဥပ္ပန္နမဂ္ဂဖလ+ကာလ] ဖြစ်သောမဂ်ဖိုလ်၏ ကာလ၊ မဂ်ဖိုလ် ဖြစ်သောအခါ။ သော...တံ စျာနံ ပါဒကံ ကတ္တာ ဥပ္ပန္နမဂ္ဂဖလကာလေ လောကုတ္တရော။ ဣတိဝုတ်ဋ္ဌ။၂၅၉။

ဥပ္ပန္နမဂ္ဂဖလပစ္စဝေက္ခဏ (နာ) [ဥပ္ပန္နမဂ္ဂဖလ+ပစ္စဝေက္ခဏ] ဖြစ်သောမဂ်ဖိုလ်ကိုဆင်ခြင်ခြင်း။

ဂေါ်တြဘုဥာဏပ္ပါဒတော ပဌာယ နိရောဓံ ပသိတ္တာ ဥပ္ပန္နမဂ္ဂဖလပစ္စဝေက္ခဏဝသေန စေဝ။ မဇ္ဈိ၊၂။၃၃။

ဥပ္ပန္နမဒ (ပု) [ဥပ္ပန္န+မဒ] ဖြစ်သော-ယစ်မူးခြင်း-မာန် မာန။ ယောဗ္ဗနမဒေါတိ ယောဗ္ဗနံ အာရဗ္ဘ ဥပ္ပန္နမဒေါ။ အံ၊ဌ၊၃။၂၈။ (-ထေရ၊ ဌ၊၂။၁၀ရ။)

ဥပ္ပန္နမနောဒ္ဓါရိကဇဝန (နဝ) [ဥပ္ပန္န+မနောဒ္ဓါရိကဇဝန] ဖြစ်သော-မနောဒ္ဓါရ၌ဖြစ်သော ဇော-မနောဒ္ဓါရိကဇော။ ဇကဇဝနဝါရေပိ လဗ္ဘန္တိတိ ဣဒံ စက္ခုဒ္ဓါရာနုသာရေန ဥပ္ပန္နမနောဒ္ဓါရိကဇဝနံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၂၃။

ဥပ္ပန္နမဟာမေဃ (ပု) [ဥပ္ပန္န+မဟာမေဃ] ဖြစ်သော ကြီးစွာသောမိုး၊ သည်းထန်စွာရွာသောမိုး။ မဟာ အကာလမေဃောတိ အသမ္ပတ္တေ ဝဿကာလေ ဥပ္ပန္နမဟာမေဃော။ ဥဒါန၊ဌ။၈၉။

ဥပ္ပန္နမာန (ပု) [ဥပ္ပန္န+မာန] (၁) ဖြစ်သော-ရနိုးခြင်း-မှတ်ထင်ခြင်း၊ ရပြီဟု ထင်မှတ်မှုဖြစ်ခြင်း။ (၂) ဖြစ်သောမာန်မာန။ (၁) "အဓိဂ-တာ မယ"နှင့် ဇဝံ ဥပ္ပန္နမာနေနာတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဌ၊၂။ရ၉။ ဇတ္ထ စ သေယျသ "သေယ္ယာ-ဟမသ္မိ"တိ ဥပ္ပန္နမာနောဝ ယာထာဝမာနော။ မဟာနိ၊ဌ။၁၈၃။

ဥပ္ပန္နမေဃ (ပု) [ဥပ္ပန္န+မေဃ] ဖြစ်သောမိုး။ ဥပ္ပန္နမေဃော(ဝိ၊ဌ၊၃။၂၃၉)တိ သကာလစက္ကဝါဠဂဗ္ဘံ ပူရေတ္တာ ဥပ္ပန္နော မဟာမေဃော။ ဝိမတိ၊၂။၈၆။

ဥပ္ပန္နမေတ္တာစိတ္တ (တိ) [ဥပ္ပန္န+မေတ္တာစိတ္တ] ဖြစ်သောမေတ္တာစိတ်ရှိသော၊သူ။ မေတ္တာ ဇတသ အတ္ထိတိ မေတ္တံ၊ ဥပ္ပန္နံ မေတ္တာစိတ္တံ ဇတသန္တိ ဥပ္ပန္နမေတ္တာစိတ္တာ။ မဇ္ဈိ၊၂။၈၀။

ဥပ္ပန္နမေထုနရာဂ (ပု) [ဥပ္ပန္န+မေထုနရာဂ] ဖြစ်သော-မေထုန်ဌာတပ်မက်ခြင်း-မေထုနရာဂ။ အဝသုတာနန္တိ လောကသာဒမိတ္တသန္ထဝ-ဝသေန ဥပ္ပန္နမေထုနရာဂေန တိန္တာနံ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၈၂။

ဥပ္ပန္နမေဒ (ပု) [ဥပ္ပန္န+မေဒ] ဖြစ်သောအဆီ။ ဇာတမေဒန္တိ မေဒဘာဝါပတ္တိဝသေန ဥပ္ပန္နမေဒံ။ မဇ္ဈိ၊၂။၂၁၀။

ဥပ္ပန္နမောဟ (ပု) [ဥပ္ပန္န+မောဟ] ဖြစ်သောမောဟ။ အန္ဓမသော ပါပံ ကတ္တာ "သုကတံ မယာ"တိ ပစ္စဝေက္ခတော ဥပ္ပန္နမောဟော စ။ နေတ္တိ၊ဌ။၁၁၅။ (-နေတ္တိ၊ဋီ။ရ၅။)

ဥပ္ပန္နရာဂ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ရာဂ] ဖြစ်သောရာဂ။ ကာမရာဂေါတိ ကာမေ အာရဗ္ဘ ဥပ္ပန္နရာဂေါ။ အံ၊ဌ၊၂။၂၅ရ။

ဥပ္ပန္နရူပ (နဝ) [ဥပ္ပန္န+ရူပ] ဖြစ်သောရူပ်။ ဌိတိ-ဘင်္ဂကျေသု ဥပ္ပန္နရူပါနိ ဝဇ္ဇေတ္တာ။ မူလဋီ၊ ၂။၂၁။ အနုဋီ၊၂။၂ရ။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၁၈။)

ဥပ္ပန္နရူပဒဿန (နဝ) [ဥပ္ပန္နရူပ+ဒဿန] ဖြစ်သောရူပ်တို့ကို ပြခြင်း။ သဗ္ဗေသံ ဟေတူနံ ဝသေန ဥပ္ပန္နရူပဒဿနတ္ထံ ... ဝုတ္တံ။ အဘိ၊ ဌ၊၃။၄၃၄။

ဥပ္ပန္နရူပဓမ္မ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ရူပဓမ္မ] ဖြစ်သောရူပ်တရား။ ရူပဓမ္မာနံ ဘင်္ဂကျေ ဥပ္ပန္နရူပဓမ္မေ အဂ္ဂဟေတ္တာ။ အနုဋီ၊၂။၂ရ။

ဥပ္ပန္နရူပဗ္ဘန္တရံ (ဗျ) [ဥပ္ပန္နရူပ+အဗ္ဘန္တရံ] ဖြစ်သောရူပ်၏အတွင်း၌။ ဥပ္ပန္နရူပဗ္ဘန္တရံ ဇာတာ သြဇာ အတ္ထိ။ သံ၊ဌ၊၂။၂ရ။

ဥပ္ပန္နရူပိယ (နဝ) [ဥပ္ပန္န+ရူပိယ] ဖြစ်သောရွှေငွေ။ ဝတ္ထုပနာတိ တတြုပ္ပါဒေ ဥပ္ပန္နရူပိယံ။ ဝိမတိ၊ ၂။၂၄၁။

ဥပ္ပန္နရောဂ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ရောဂ] ဖြစ်သော

အနာရောဂါ။ သစေ ပစ္ဆာ ဥပ္ပန္နရောဂေါ ဗလဝါ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၅၄။

ဥပ္ပန္နလတာ (ထီ) [ဥပ္ပန္နာ+လတာ] ဖြစ်သောနွယ်။ တံ အလက်ရိတ္တာ ဥပ္ပန္နလတာ ကဠန-ဝဏ္ဏာ ခါယတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၅၅။

ဥပ္ပန္နလဒ္ဓိ (ထီ) [ဥပ္ပန္နာ+လဒ္ဓိ] ဖြစ်သောအယူ။ ဥပ္ပန္နလဒ္ဓိဝသေန ပဋိညာ ပရဝါဒိဿ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၄၆။

ဥပ္ပန္နလာဘ (ပု) [ဥပ္ပန္န+လာဘ] ဖြစ်ပြီး-ရအပ်ပြီး-သောလาภ်။ ဥပ္ပန္နလာဘတော စ ပရိဟာယတိ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၉၄။

ဥပ္ပန္နလာဘထာဝရကရဏ (နာ) [ဥပ္ပန္နလာဘ+ထာဝရကရဏ] ဖြစ်ပြီး-ရအပ်ပြီး-သောလาภ်ကို မြဲမြံစွာပြုခြင်း။ ဥပ္ပန္နလာဘထာဝရကရဏော ... ဝတ္ထု ကထေတဗ္ဗံ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၄၂၈။

ဥပ္ပန္နလာဘသက္ကာရ (ပု) [ဥပ္ပန္န+လာဘသက္ကာရ] ဖြစ်သောလาภ်,ပူဇော်သကား။ ဗုဒ္ဓါနံ ဥပ္ပန္နလာဘသက္ကာရံ ပရိဘုဉ္ဇန္တော ထူလသရီရော။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၂၅။ (-ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၃၆၆။)

ဥပ္ပန္နလာဘသက္ကာရဟေတု (ပု) [ဥပ္ပန္နလာဘသက္ကာရ+ဟေတု] ဖြစ်သောလาภ်,ပူဇော်သကာဟူသောအကြောင်း။ ဘဂဝတော သံဃသ္သ စ ဥပ္ပန္နလာဘသက္ကာရဟေတု။ မ၊ဋီ၊၂။၁။

ဥပ္ပန္နလောကုတ္တရဝိပါက (ပု) [ဥပ္ပန္န+လောကုတ္တရဝိပါက] ဖြစ်သောလောကုတ္တရာဝိပါက်။ အာရုပ္ပေ ဥပ္ပန္နလောကုတ္တရဝိပါကဿ။ အနုဋီ၊ ၃။၂၈၆။

ဥပ္ပန္နလောဟိတ (နာ) [ဥပ္ပန္န+လောဟိတ] ဖြစ်သောသွေး။ ပုပ္ပန္တိ ဥတုကာလေ ဥပ္ပန္နလောဟိတဿ နာမံ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၆၉။

ဥပ္ပန္နဝတ္ထုက (တိ) [ဥပ္ပန္န+ဝတ္ထု+က] ဖြစ်သော မှီရာဝတ္ထုရှိသော။ ပဋ္ဌဝိညာဏာ ဥပ္ပန္နဝတ္ထုကာ။ အဘိ၊ဝိ။၃၃၁။ အဘိ၊ဌ၊၃။၂၂၀။ မူလဋီ၊၃။၉၃။ (-အဘိ၊ဌ၊၂။၃၈ဝ။)

ဥပ္ပန္နဝတ္ထုကတာပရိယာယ (ပု) [ဥပ္ပန္နဝတ္ထုကတာ+ပရိယာယ] ဖြစ်ဆဲဖြစ်သောမှီရာဝတ္ထုရှိသည်၏အဖြစ်ဟူသော-ပရိယာယ်-ဒေသနာ။ မနောဝိညာဏသပိ ဥပ္ပန္နဝတ္ထုကတာပရိ-ယာယော အတ္ထိ။ အနုဋီ၊၃။၁၃၀။

ဥပ္ပန္နဝလိ (ထီ) [ဥပ္ပန္နာ+ဝလိ] ဖြစ်သောအတွန့်.အလိပ်။ ဝလိဘိပ္ပလမ္မိတ္ဏာတိ တဟိ တဟိ ဥပ္ပန္နဝလိဟိ ဝလိတာ ဟုတ္တာ ... ဩလမ္မန္တိ။ ထေရီ၊ဌ။၂၁၉။

ဥပ္ပန္နဝဿာဝါသိကဒါန (နာ) [ဥပ္ပန္နဝဿာဝါသိက+ဒါန] ဖြစ်သောဝါဆိုသက်နှင်းကို ပေးခြင်း။ ပက္ခိပိတ္တာတိ ဇတ္ထ ပက္ခိပနံ နာမ တေသု ဝဿန္တာနံ ဣတော ဥပ္ပန္နဝဿာဝါသိကဒါနံ။ သာရတ္ထ၊၃။၄၀၂။

ဥပ္ပန္နဝါတရောဂ (တိ) [ဥပ္ပန္န+ဝါတရောဂ] ဖြစ်သောလေနာရောဂါရှိသော၊သူ။ သာ... အဒ္ဓါန-ပရိဿမေန ဥပ္ပန္နဝါတရောဂါ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။၆၁။

ဥပ္ပန္နဝိတက္က (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဝိတက္က] ဖြစ်သောအကြံအစည်။ အယံ ဘိက္ခု တုယ္ဘံ ဥပ္ပန္နဝိတက္ကံ ဇာနာတိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၆၉။ သံ၊ဌ၊၃။၂၂၁။

ဥပ္ပန္နဝိတက္ကာတိသယဟေတုက (ပု) [ဥပ္ပန္နဝိတက္ကာတိသယ+ဟေတု+က] ဖြစ်သောအကြံအစည်၏ လွန်ကဲခြင်းဟူသော အကြောင်း။ "ဗုဒ္ဓတ္တံ အနမိဂန္တာ နု ပစ္စာဂမိဿာမိ"တိ ဥပ္ပန္နဝိတက္ကာတိသယဟေတုကေန ပထဝီပရိ-ဝတ္တနစေတိယံ နာမ ဒဿေတ္တာ။ မ၊ဋီ၊၂။၁၃၈။

ဥပ္ပန္နဝိနာသမေဃ (ပု) [ဥပ္ပန္န+ဝိနာသမေဃ] ဖြစ်သော-ပျက်စီးစေတတ်-ဖျက်ဆီးတတ်-သောမိုး။ အညေနပိ ကဏ္ဍပါပိကသတ္တာနံ

ပါပကမ္မပစ္စယာ ဥပဓိနဝိနာသမေယေန ဝုဋ္ဌေန သော သော ဒေသော ဝိနဿတေဝ။ သံဋီ၊ ၂။၂၇၈။

ဥပဓိနဝိပဿန (ထီ၊နာ) [ဥပဓိ+ဝိပဿနာ] ဖြစ်သောဝိပဿနာ။ ဥပါဒိဏ္ဏကရူပပရိဂ္ဂါဟကသ ဥပဓိနဝိပဿနံ ဝိယ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၃၆။

ဥပဓိနဝိပဋိသာရ (တိ) [ဥပဓိ+ဝိပဋိသာရ] ဖြစ်သောနှလုံးမသာယာခြင်းရှိသော၊သူ။ မိဂလ-ဏ္ဍိကော သမဏကုတ္တကော တာဝ ဘုသံ ဥပ-နိဝိပဋိသာရောပိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ရ။

ဥပဓိနဝိရောဓ (ပု) [ဥပဓိ+ဝိရောဓ] ဖြစ်သော ဆန့်ကျင်ခြင်း။ အလာဘေ ပဋိဝိရောဓောတိ "အဟံ လာဘံ နဿ လဘာမိ"တိ ဒေါမနဿ-ဝသေန ဥပဓိနဝိရောဓော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၄၉၂။

ဥပဓိနဝိဝါဒ (ပု) [ဥပဓိ+ဝိဝါဒ] ဖြစ်သောငြင်းခုံခြင်း။ အဌာရသ ဘေဒကရဝတ္ထူနိ နိဿာယ ဥပဓိနဝိဝါဒေါ စ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၈၅။ (-ဝဇိရ။၅၆၉။)

ဥပဓိနဝိဿာသ (တိ) [ဥပဓိ+ဝိဿာသ] ဖြစ်သော အကျွမ်းဝင်ခြင်းရှိသော၊သူ။ သတ္ထုရိ ဥပဓိ-ဝိဿာသော သတ္ထာဟံ အသဒိသဒါနံ ပဝ-တ္တေသိ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၁၆။

ဥပဓိနဝိရိယ (နာ) [ဥပဓိ+ဝိရိယ] ဖြစ်သောလုံ့လ ဝိရိယ။ ဥပဓိနဝိရိယ(ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၀ ၂)နှင့် တသေဝ ပဇဟနဿ သာဓနဝသေန ပဝတ္တဝိရိယံ။ ဒီ၊ ဋီ၊၃။ ၂၃ ၂။

ဥပဓိနဝေဒနာ (ထီ) [ဥပဓိနာ+ဝေဒနာ] ဖြစ်သော ဝေဒနာ။ တထာ အရိယဖလာဒီသု ဥပဓိ-ဝေဒနာဒီနံ သစ္စဝိနိမုတ္တတာယ။ အနုဋီ၊၃။၅။

ဥပဓိနဝေရစေတနာ (ထီ) [ဥပဓိနာ+ဝေရစေတနာ] ဖြစ်သောရန်ဟူးကြောင်းစေတနာ။ ယာ တဿ အဘ္ဘန္တရေ ဥပဓိနဝေရစေတနာ၊ ဣဒံ ဗာဟိရံ ဝေရံ နာမ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၆၈။

ဥပဓိနသံကိ (တိ) [ဥပဓိနသံကာ+ဣ] ဖြစ်သော ယုံမှားခြင်းရှိသော၊သူ။ အစ္ဆေဒသံကိနောပိ ဖန္ဒန်တိ အစ္ဆိန္ဒိတ္ဝာ ပသယှ ဗလဏ္ဍာရေန ဂဏှိသန်တိ ဥပဓိနသံကိနောပိ စလန်တိ။ မဟာနိ၊ ဋ္ဌ။၁၄၀။

ဥပဓိနသံဝေဂ (တိ) [ဥပဓိ+သံဝေဂ] ဖြစ်သော ထိတ်လန့်ခြင်း-သံဝေဂ-ရှိသော၊သူ။ သာ တေသံ ဝစနံ သုတ္ဝာ ဥပဓိနသံဝေဂါ... သဗ္ဗာ-ယတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၈၁-၂။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၆၃။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၉၁။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၅၆။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၁ရ၀။)

ဥပဓိနသံဝေဂဉာဏ (နာ) [ဥပဓိနသံဝေဂဉာဏ] ဖြစ်သော-ထိတ်လန့်တတ်သော-သံဝေဂ-ဉာဏ်။ ဝဋ္ဋဒုက္ခံ နာသေတုကာမဿ ဒဋ္ဌဲ ဥပဓိနသံဝေဂ-ဉာဏံ သန္ဓာယ "ကုဒ္ဒါလော ဝိယာ"တိ အာဟ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၉ရ။

ဥပဓိနသညာ (ထီ) [ဥပဓိနာ+သညာ] ဖြစ်သော-သညာ-ဥပစာရစ္စာန်။ အဋ္ဌကသညာတိ အဋ္ဌံ အဋ္ဌကဿ ဘာဝေန္တသ ဥပဓိနသညာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၁၁။ ဥပဓိနသညာတိ သညာသီသေန ဥပစာရဗျာနံ ဝဒတိ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၄၄၈။

ဥပဓိနသညာသမုဋ္ဌိတ (တိ) [ဥပဓိနသညာ+သမုဋ္ဌိတ] ဖြစ်သောသညာ-သည်ဖြစ်စေအပ်သော-ကြောင့်ဖြစ်သော။ "အဟံ သမဏော"တိ ဧဝံ ဥပဓိနသညာသမုဋ္ဌိတေန သမုဒါစာရေန။ မ၊ဋီ၊ ၂။၁၀၃။

ဥပဓိနသတိ (ထီ) [ဥပဓိနာ+သတိ] ဖြစ်သောသတိ။ ဧတ္ထ ဥပဓိနသတိယာ(ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၄၀)တိ ဧတသ္မိံ ယထာဝုတ္တေ ဧကူနတိသဝိဓေ ဌာနေ ဥပဓိနာယ သတိယာ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂ရ၈။ (-ဝဇိရ။၁၅၁။)

ဥပဓိနသတ္တ (ပု) [ဥပဓိ+သတ္တ] ဖြစ်သော-သတ္တဝါ။ ဇာလာနံ တတ္ထ ဥပဓိနသတ္တာနံ ဝါ နိရန္တရတာယ "အဝိစိ"တိ လဒ္ဓနာမံ။ ဣတိ ဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂၆ရ။

ဥပ္ပန္နသဒ္ဒ (ပု) [ဥပ္ပန္န+သဒ္ဒ] ဥပ္ပန္နသဒ္ဒါ။ ဥပ္ပန္န-သဒ္ဒေါ ပနေသ အတိတေ... ဒိဿတိ။ အဘိ၊ ဌ၊၁။၁၀၉။ (-အနုဋီ၊၃။၂၄၄။ နေတ္တိ၊ဋီ။၉။)

ဥပ္ပန္နသဒ္ဓါ (ထီ) [ဥပ္ပန္နာ+သဒ္ဓါ] ဖြစ်သောသဒ္ဓါ။ (တိ)(၂) ဖြစ်သောသဒ္ဓါရှိသော၊သူ။ (၁) အဝိ-ပရိတေ သဒ္ဓေယျဝတ္ထုသို့ ဥပ္ပန္နသဒ္ဓါ"အာကာ-ရဝတီ"တိ အဓိပ္ပေတာ။ မဇ္ဈိ၊၃။၅၁။ (တိ)(၂) ယတော သာသနေ ဥပ္ပန္နသဒ္ဓေါ ဟုတ္တာ။ ဝိ၊ ဌ၊၁။၃၂။ (-ဒီ၊ဌ၊၃။၆၂။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၅၈။ အနုဋီ၊ ၁။၂။)

ဥပ္ပန္နသန္ဌာန (ပုဒ်) [ဥပ္ပန္န+သန္ဌာန] ဖြစ်ဆဲခန္ဓာ အစဉ်။ တသ္မာ "ပရိနိဗ္ဗန္ဓာနံ နုပ္ပဇ္ဇိတ္ထာ"တိ ဝုတ္တံ ဥပ္ပန္နသန္ဌာနဿ အဝိဂတတ္တာ။ မူလဋီ၊ ၃။၁၂ဖ။

ဥပ္ပန္နသန္ဌာပ (ပု) [ဥပ္ပန္န+သန္ဌာပ] ဖြစ်သော ပူလောင်ခြင်း။ ကဋ္ဌရာသိ ပဋိစ္စ ဥပ္ပန္နသန္ဌာ-ပေါ။ မဇ္ဈိ၊၁။ရ၈။

ဥပ္ပန္နသဘာဝ (တိ) [ဥပ္ပန္န+သဘာဝ] ဖြစ်တတ်သော-ဖြစ်ခြင်း-သဘောရှိသော။ ဥပ္ပဇ္ဇနကော-တိ ဝုတ္တော...ဥပ္ပန္နသဘာဝတာ စ ပကာသိတာ ဟောတိ။ အနုဋီ၊၃။၂၀၅။

ဥပ္ပန္နသမနန္တရ (တိ) [ဥပ္ပန္န+သမနန္တရ] ဖြစ်သည်၏အခြားမဲ့။ ဥပ္ပန္နသမနန္တရာဝ ကိလေသ-ပရိနိဗ္ဗာနေန ပရိနိဗ္ဗာယနတော။ အဘိ၊ဌ၊ ၅၀။ (-သံ၊ဋီ၊၂။၄၉၂။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၅ရ။)

ဥပ္ပန္နသမယ (ပုဒ်) [ဥပ္ပန္န+သမယ] ဖြစ်ရာအခါ။ တသ္မိံ သမယေတိ တသ္မိံ ပရိတ္တသမာဓိနော ဥပ္ပန္နသမယေ။ မဇ္ဈိ၊၃။၃၅၂။

ဥပ္ပန္နသဿ (နာ) [ဥပ္ပန္န+သဿ] ဖြစ်သော ကောက်ပင်။ ကိဋ္ဌန္တိ ကိဋ္ဌဌာနေ ဥပ္ပန္နသဿံ။ သံ၊ဌ၊၃။၁၀ဖ။ (-မဇ္ဈိ၊၃။၃ရ၅။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၃၃။)

ဥပ္ပန္နသာဌက (ပု) [ဥပ္ပန္န+သာဌက] ဖြစ်သော အဝတ်အထည်။ ဝဂ်ဒေသေ ဥပ္ပန္နသာဌကော။ သံ၊ဋီ၊၂။၁ဖ၅။

ဥပ္ပန္နသိနေဟ (ပု) [ဥပ္ပန္န+သိနေဟ] (၁) ဖြစ်သောချစ်ခြင်း။ (တိ)(၂) ဖြစ်သောချစ်ခြင်းရှိသော၊သူ။ (၁) ဂေါပါလကော ... အတ္တနိ ဥပ္ပန္နသိနေဟံ ဂဟေတ္တာ သဒ္ဓိမေဝ စရတိ။ အံ၊ဌ၊၁။၃ ၂၃။ (တိ)(၂) သော ဒိသ္မာဝ ဥပ္ပန္န-သိနေဟော သေဋ္ဌိနော သာသနံ ပါဟေသိ။ ဓမ္မပဒ၊၁။၁ ၂၃။ (-ဓမ္မပဒ၊ ၂။၁၉၄။ ဝိမာန၊ဌ။ဖ၀။ ဇာ၊ဌ၊၁။၅၀၄။)

ဥပ္ပန္နသိတ (နာ) [ဥပ္ပန္န+သိတ] ဖြစ်သောအအေး။ သိတသာ(မ၊ဌ၊၁။ဂ၁)တိ ဓာတုကျော်ဘတော ဝါ ဥတုဝိပရိဏာမတော ဝါ ဥပ္ပန္နသိတသာ။ မဇ္ဈိ၊၁။၁ဖရ။

ဥပ္ပန္နသုခ (နာ) [ဥပ္ပန္န+သုခ] ဖြစ်သောချမ်းသာ။ ပဿဒ္ဓကာယတာယ ဥပ္ပန္နသုခေန သုခိတသာ။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။ ၂၉၉၊(-၄၈ဖ။ အဘိ၊ဌ၊၃။၄၄ရ။)

ဥပ္ပန္နသူရိယဝိမာန (ပုဒ်) [ဥပ္ပန္န+သူရိယဝိမာန] ဖြစ်သောနေဗိမာန်။ ကပ္ပဝုဋ္ဌာနကာလတော ပုဗ္ဗေ ဥပ္ပန္နသူရိယဝိမာနေ။ သာရတ္ထ၊၁။ ၂၈၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၅၁။

ဥပ္ပန္နသောမနဿ (နာ) [ဥပ္ပန္န+သောမနဿ] (၁) ဖြစ်သောဝမ်းမြောက်ရွှင်လန်းခြင်း။ (တိ) (၂) ဖြစ်သောဝမ်းမြောက်ရွှင်လန်းခြင်းရှိသော၊ သူ။ (၁) သောမနဿဇာတသ ဥပ္ပန္နသောမ-နဿာနိ။ သံ၊ဌ၊၃။၁ ၂၃။ (-သံ၊ဌ၊ ၂။၁၁၁။) (တိ) (၂) တေသု ကေ၊ကော ဘိက္ခု အတ္တနာ ပဋိ-ဝိဒ္ဓဓမ္မံ အာရဗ္ဘ ဥပ္ပန္နသောမနဿော စိန္တေသိ။ အံ၊ဌ၊၁။၃၁။ (-မဇ္ဈိ၊၁။ ၂ရဖ။)

ဥပ္ပန္နသောမနဿမယဉာဏ (နာ) [ဥပ္ပန္န+သောမနဿမယဉာဏ] ဖြစ်သောသောမနဿ-ဝေဒနာနှင့်ယှဉ်သောဉာဏ်။ စတူသု ဌာနေသု

ဝေသာရဇ္ဇာဘဝ် ပစ္စဝေက္ခဏ္ဌသ ဥပ္ပန္နသောမ-နဿမယဉာဏသေတ် နာမ်။ သံ၊ဌ၊၂။၄၂။ သောမနဿမယဉာဏေနာတိ သောမနဿ-သမ္ပယုတ္တဉာဏေန။ သာရတ္ထ၊၁။၆၆။ ဝိမတိ၊ ၁။၁၈။

ဥပ္ပန္နသ္ဆဟဝတ္ထု (နာ) [ဥပ္ပန္နသ္ဆဟ+ဝတ္ထု] ဖြစ်သောချစ်ခြင်း၏ တည်ရာ။ နိသ္သေဟော တဿ ကာရဏာ(ဇာ၊ဌ၊၂။၁၇၈)တိ တဒါ ဥပ္ပန္နသ္ဆဟ-ဝတ္ထုသ ကာရဏာ အဟံ နိသ္သေဟော ဇာတောတိ အတ္ထော။ ဇာ၊ဌ၊၂။၁၇၉။

ဥပ္ပန္နာကာရသလ္လက္ခဏ (နာ) [ဥပ္ပန္နာကာရ+သလ္လက္ခဏ] ဖြစ်သော-ဖြစ်ပုံ-အခြင်းအရာကို ကောင်းစွာမှတ်ခြင်း။ တဿာ တဒါ ဥပ္ပန္နာကာ-ရသလ္လက္ခဏေန အဝိဇဟန္တော ပုနပ္ပုနံ တဿာ နိဗ္ဗတ္တနေန။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၂၈။

ဥပ္ပန္နာဃာတ (ပု) [ဥပ္ပန္န+အာဃာတ] ဖြစ်သော အမျက်ဒေါသ။ အဌာနေ ဥပ္ပန္နာဃာတေန သဒ္ဓိံ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၄၉၅။

ဥပ္ပန္နာနုကူလ (တိ) [ဥပ္ပန္န+အနုကူလ] ဥပ္ပန္ တရား:အား:လျော်သော။ "အနုပ္ပန္နာ ဓမ္မာ"တိ တံသဒိသဘာဝနိဝတ္တိယံ။ အတီတာနဉ္စ ဥပ္ပန္န-ပုဗ္ဗတ္တာ, ဥပ္ပါဒိဓမ္မာနဉ္စ ပစ္စယေကဒေသနိဗ္ဗ-တ္တိယာ အာရဒ္ဓုပ္ပါဒဘာဝါ, ကာလဝိနိမုတ္တသ စ ဝိဇ္ဇမာနတ္တာ ဥပ္ပန္နာနုကူလတာ၊ ပဂေဝ ပစ္စုပ္ပန္နာနန္တိ တဗ္ဗိဓုရဘာဝေါ ဇတ္ထ ဝိညာယတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၆၄။ (-မဋီ၊၁။၆၀။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၀၁။)

ဥပ္ပန္နာနုလောမ (တိ) [ဥပ္ပန္န+အနုလောမ] ဖြစ်သော-အနုလောမ-အနုလုံ။ ယထာ ဂေါတြဘုဌာနေ ဥပ္ပန္နာနုလောမတော ပုရိမအနုလောမဉာဏံ တံ ဂေါတြဘုဌာနေ ဥပ္ပန္နာနုလောမံ အနု-ဗန္ဓတိ။ အနုဋီ၊၁။၁၂၄။

ဥပ္ပန္နာနုလောမဉာဏ (နာ) [ဥပ္ပန္န+အနုလောမ ဉာဏ] ဖြစ်သောအနုလောမဉာဏ်။ ဂေါတြဘု-ဌာနေ ဥပ္ပန္နာနုလောမဉာဏမ္ပိ အညံ အနုလော-မဉာဏမေဝ အနုဗဒ္ဓေယ္ယ။ အနုဋီ၊၁။၁၂၄။

ဥပ္ပန္နာဘိသန္ဓိ (ထီ၊ပု) [ဥပ္ပန္န+အဘိသန္ဓိ] ဖြစ်သော အလို။ "နာယံ ကာယော ဣမဿ အစ္ဆန္ဒ-သန္ဓိဿ ပဏိတတမဿ အရိယမဂ္ဂဿ အာဓာ-ရော ဘဝိတုံ ယုတ္တော"တိ ဥပ္ပန္နာဘိသန္ဓိနာ ဝိယ သဂ္ဂသံဝတ္တနိယေန ပုညကမ္မေန ဩကာ-သေ ကတေ။ ဥဒါန၊ဌ။၂၆၂။ (အဘိသန္ဓိ (၂) လည်း:ကြည့်။)

ဥပ္ပန္နာရမ္မဏ (တိ) [ဥပ္ပန္န+အာရမ္မဏ] ဖြစ်ဆဲ ပစ္စုပ္ပန်-လျှင်အာရုံရှိ-ကိုအာရုံပြု-သော။ ဟဋ္ဌ ပဏ္ဍိတာ ဥပ္ပန္နာရမ္မဏာတ္ထေ ဝုတ္တံ။ အနုဋီ၊ ၃။၁၃၀။

ဥပ္ပန္နာရဟ (တိ) [ဥပ္ပန္န+အရဟ] ဖြစ်ခြင်း:ဂျ-ထိုက်သော။ ကာရဏလာဘေ ဟိ သတိ ဥပ္ပ-န္နာရဟာ ကိလေသာ သန္ဓာနေ အနု အနု သယိတာ ဝိယ ဟောန္တိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၅၉။

ဥပ္ပန္နာဝဇ္ဇနာနန္ဆရံ (ဗျ) [ဥပ္ပန္နာဝဇ္ဇန+အနန္ဆရံ] ဖြစ်သောအာဝဇ္ဇန်း၏ အခြား:မဲ့၌။ ဘဝင်ဥ ဥပ-စ္ဆိန္နိတ္တာ ဥပ္ပန္နာဝဇ္ဇနာနန္ဆရံ သမာပဇ္ဇနံ သိယံ သမာပဇ္ဇနသမတ္ထတာ။ သာရတ္ထ၊၂။၂၃၃။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၀။)

ဥပ္ပန္နာသင်္ကာ (တိ) [ဥပ္ပန္နာ+အာသင်္ကာ] ဖြစ်သော ယုံမှား:ခြင်း:ရှိသော၊ ယုံမှား:သံ်သယ ဖြစ်သော၊ သူ။ တဒါ ဗာရဏသိရာဇာ...ဥပ္ပန္နာသင်္ကော ပုတ္တံ ရဌာ ပဗ္ဗာဇေသိ။ ဇာ၊ဌ၊၂။၂၁၀။

ဥပ္ပန္နုပ္ပဇ္ဇမာနဝါရ (ပု) [ဥပ္ပန္နုပ္ပဇ္ဇမာန+ဝါရ] ဥပ္ပန္နုပ္ပဇ္ဇမာနတရား:ကို ဟောသော အလှည့် အကြိမ်။ ဥပ္ပန္နုပ္ပဇ္ဇမာနဝါရော နိရုဒ္ဓနိရုဇ္ဈမာန-ဝါရော စ ပုဂ္ဂလဝါရာဒီသု တီသုပိ နိန္နာနာ-ကရဏာ ဥဒ္ဒိဋ္ဌာ နိဒ္ဒိဋ္ဌာ စ။ မူလဋီ၊၃။၁၅၂။

ဥပွန္နုပွန္ (တိ) [ဥပွန္န-တစ်ပုဒ်ကို ဒွေဘော်ပြု] ဖြစ်ကုန်ဖြစ်ကုန်သော၊ ဖြစ်တိုင်းဖြစ်တိုင်း ကုန်သော၊ ပွင့်တော်မူကုန် ပွင့်တော်မူကုန်သော။ မခွါအပ် မခွါအပ်ကုန်သော။ ဥပွန္နုပွန္နေ(မ၊ ၁။၁၄)တိ ဥပွန္နေ ဥပွန္နေ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၅။ (-ဝိ၊ ၂။၂၇၂။ အံ၊၂။၅၀၇။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၉၀။) တတ္ထ ဟိ ဥပွန္နုပွန္နာ သဗ္ဗညုဂ္ဂသယော ၊တန္တိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁၄။ ဥပွန္နုပွန္နေတိ အဝိက္ခမ္ဘိတေ အဝိက္ခမ္ဘိတေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၆၀။ (-သံ၊၃။ ၂၈၀။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၀၁။)

ဥပွန္နုပွန္ဌာန (နာ) [ဥပွန္နုပွန္+ဌာန] ဖြစ်ရာ ဖြစ်ရာအရပ်ဌာန။ ဥပွန္နုပွန္ဌာနေ ၊ယဝ ကိလေသေ နိဂ္ဂဏှန္တိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၂၀။

ဥပွန္နောကာသ (ပု) [ဥပွန္န+သြကာသ] ဖြစ်ခြင်း၏အခွင့်၊ ဖြစ်ရာအခွင့်၊ ဖြစ်ခွင့်။ ကာလေ ကာလေ သမထဝိပဿနာစိတ္တာသ ဥပွန္နော-ကာသသခါတံ ဝိဝရန္တေဝ ... လဘတိ။ အံ၊ ဋ္ဌ၊၃။၅၆။

ဥပွဗ္ဗတိ (ကြိ) [ဥ+ပ+ဝဗ+အ+တိ] လူထွက်၏။ ပြဟွစရိယံ စရိတ္တာ အနဝဇ္ဇတစိတ္တာ ဘာယ ကုက္ကုစ္စကော ဟုတ္တာ ဥပွဗ္ဗတိ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ၊၃၀၁။ **ဥပွဗ္ဗတိသာမိ**—ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၃။

ဥပွဗ္ဗန (နာ) [ဥ+ပ+ဝဗ+ယု။ ဥ+ပဗ္ဗန] လူထွက်ခြင်း။ တေသဉ္စ သဒ္ဓိဝိဟာရိကာနံ ဧက-ကွဏေ ဥပွဗ္ဗနဉ္စ ပဋိစ္စ။ ဝိမတိ၊၁။၁၄။

ဥပွဗ္ဗန္ဆ (တိ) [ဥ+ပဗ္ဗန္ဆ။ ဥ+ပ+ဝဗ+အန္ဆ] လူထွက်သော၊သူ။ အဟံ အာဝုသော ဥပွဗ္ဗ-ဗန္ဆော။ ဣမေ ပရိက္ခာရေ တုယှံ ဒါတုကာမော အဟောသိံ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၃၆။

ဥပွဗ္ဗဧ (ကြိ) [ဥ+ပ+ဝဗ+ဣ] လူထွက်ပြီ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပွဗ္ဗဧတ (တိ) [ဥ+ပ+ဝဗ+တ။ ဥ+ပဗ္ဗဧတ] လူထွက်သော၊ သူ။ ဥပွဗ္ဗဧတော စ သံဝေဂ-ဗဟုလတာယ ဓမ္မစ္ဆန္ဒဝန္ဓတာယ စ စေတိယ-ဂံဏေ သမ္မဇ္ဇနပရိဘဏ္ဍာဒိနိ ကရောန္တော။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ၊၃၀၁။ (-ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၆။ ဝဇိရ။၄၄၅။)

ဥပွဗ္ဗဧတပုဗ္ဗ (တိ) [ဥပွဗ္ဗဧတ+ပုဗ္ဗ] ရှေးဦး လူထွက်ခဲ့သော၊ လူထွက်ခဲ့ဘူးသော၊သူ။ အဟံ ဟိ ... ဆ ဝါရေ ပဗ္ဗဧတ္တာ ဥပွဗ္ဗဧတပုဗ္ဗော။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၉၅။

ဥပွဗ္ဗဧတုံ (ဗျ) [ဥ+ပ+ဝဗ+တုံ။ ဥ+ပဗ္ဗဧတုံ] လူထွက်ခြင်းငှါ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပွဗ္ဗဧတုကာမ (တိ) [ဥပွဗ္ဗဧတုံ+ကမု+ဏ] လူထွက်ခြင်းငှါအလိုရှိသော၊ လူထွက်လိုသော၊ သူ။ ယသ္မာ အညတရံ ပါရာဇိကံ ဓမ္မံ အာပဇ္ဇိတ္တာပိ အနာပဇ္ဇိတ္တာပိ ဥပွဗ္ဗဧတုကာမ-တာယ ဂိဟိလိင်္ဂံ သာဒိယန္တိယာ ပုနပိ ဥပသ-မ္ပဒါ ဥဘတောသံဃေ လဗ္ဘတိ။ ဝဇိရ။၉၅။ (-သံ၊ဋီ၊၁။၃၁၃။)

ဥပွဗ္ဗဧတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပ+ဝဗ+တ္တာ။ ဥ+ ပဗ္ဗဧတ္တာ] လူထွက်၍။ အပရော မဟာသာမ-ဏေရော ဥတိကုလံ ဂန္တွာ ဥပွဗ္ဗဧတ္တာ။ ဝိ၊ ဋ္ဌ၊၃။၃၀၀။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၄၈။ (-သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၈၂။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၉၈။) ဥပွဗ္ဗဧတ္တာတိ ပဗ္ဗဇဝိယောဂံ ကတ္တာ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၂၆၀။

ဥပွဗ္ဗဧသာမိ (ကြိ) [ဥ+ပ+ဝဗ+သာမိ] လူထွက်အုံ့။ ဥပွဗ္ဗဧတိ-ကြည့်။

ဥပွဗ္ဗာဇေတိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပ+ဝဗ+ဏေ+တိ] လူထွက်စေ၏။ ရာဇာ ... သေတဂဏေ ဝတ္ထာနိ ဒတ္တာ ဥပွဗ္ဗာဇေသိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၅။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၁၁၀။ **ဥပွဗ္ဗာဇေထ**—ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁၆၄။ **ဥပွဗ္ဗာဇေ သုံ**—သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၆၅။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၂၅၀။ သာရတ္ထ၊ ၁။၄၇။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၆၄။ **ဥပွဗ္ဗာဇေသာမိ**— မ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၀၇။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၇၄။

ဥပွဓာဇေတုံ (ဗျ) [ဥ+ပ+ဝဇ+ဏော+တုံ] လူထွက်စေခြင်းငှါ။ ကိ ဥပွဓာဇေတုံ နဝဋ္ဌတိ။ ဓမ္မာဋ္ဌ၊၂။၄၂၈။ (–ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၄။)

ဥပွဓာဇေတုကာမ (တိ) [ဥပွဓာဇေတုံ+ကမု+ဏ] လူထွက်စေခြင်းငှာအလိုရှိသောသူ။ ဧဝံ ပန အရဟတ္တံ ပတ္တာ ဖလသမာပတ္တိသုခေန ဝီတိနာမေန္တံ ထေရံ ပုရာဏဒုတိယိကာ ဥပွဓာ-ဇေတုကာမာ ... ပလောဘေတုံ ပရက္ကမန္တီ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၆၂။

ဥပွဓာဇေတ္မာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပ+ဝဇ+ဏော+တ္မာ။ ဥ+ပဓာဇေတ္မာ] လူထွက်စေ၍။ ဥပါလိတ္ထေရ-ပွမုခါ ဘိက္ခူ တံ ဘိက္ခုနီ ဥပွဓာဇေတ္မာ ... ဘဂဝတော ဇေတမတ္ထံ အာရောစေသုံ။ အပ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂၉။ (–ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၈၃။)

ဥပွဓာဇေထ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပ+ဝဇ+ဏော+ထ] လူထွက်စေကုန်လော့။ ဥပွဓာဇေတိ-ကြည့်။

ဥပွဓာဇေန္ဓ (တိ) [ဥ+ပ+ဝဇ+ဏော+အန္ဓ။ ဥ+ပဓာဇေန္ဓ] လူထွက်စေသောသူ။ ဗလက္ကာ-ရေန ဝါ ဥပွဓာဇေန္ဓော တမှာ ဌာနာ စာဝေတုံ သက္ကောတိ။ မဟာဋ္ဌ၊၃။၂၄၈။

ဥပွဓာဇေသိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပ+ဝဇ+ဏော+ဣ] လူထွက်စေပြီ။ ဥပွဓာဇေတိ-ကြည့်။

ဥပွဓာဇေသုံ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပ+ဝဇ+ဏော+ဥံ] လူထွက်စေကုန်ပြီ။ ဥပွဓာဇေတိ-ကြည့်။

ဥပွဓာဇေသာမိ (ကာ၊ကြိ)[ဥ+ပ+ဝဇ+ဏော+သာမိ] လူထွက်စေအံ့။ ဥပွဓာဇေတိ-ကြည့်။

ဥပွရိ (ဗျ) [နိပါတ်။ ဥဒ္ဓံ+ရိ။ ဆန်းကြောင့် ပ ၌ ဒွေးဘော်။ ဥပရိ-လည်းကြည့်။] အထက်၌။ ကိ ဟေဋ္ဌာ ကိဉ္စ ဥပွရိ။ ဇာ၊ဝ။၅ရ၊၁၅၅။ (–မိလိန္ဒ။၃၅ရ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၅၃။)

ဥပွလ (နာ၊ပု) [ဥ+ပါ+အလ။ ဥ+ပ္လု+အ။ ဥပုဇ္ဇော ပါ ပါနေ၊ အလော၊ ဒ္ဒိတ္တံ။ ဥဒကေ ပ္လဝတီတိ ဝါ ဥပွလံ၊ ယဒါဒိ။ ဓာန်၊ဋီ။၆၈၈။ ဥပုဇ္ဇော ဒ္ဒိဘာဝသရလောပေါ၊ ဥဒကံ ပိဝတီတိ ဥပွလံ။ မောဂ်၊ရ။၁၈၄။ဥဒကံ ပါတိ, ဥဒကေ ဝါ ပ္လဝတီတိ ဥပွလံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁၄၀။] (နာ)(၁) ကြာ။ (၂) ဥပွလသခ်ၣာ (၁–နောင်သုည ၉၈-လုံးရှိသောသခ်ၣာ)။ (၃) ဥပွလဝေ။ (၄) ပန်းဥ (ပန်းနု)။ (ပု)(၅) ဥပွလရွှေအိုး။ (၆) ဥပွလ မည်သောဘီလူး။ (၁) ကြာ။ ဥပွလံ၀ ယထော-ဒကေ။ ဇာ၁။၆၆။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၅၆။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂။ ဓမ္မာဋ္ဌ၊၂။၂၀။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၄ရ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁၅။ သေတရတ္တနိလေသု ယံကိဉ္စိ ဥပွလံ ဥပွလမေ၀။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂၃။ (၂) ဥပွလသခ်ၣာ (၁–နောင် သုည ၉၈–လုံးရှိသော သခ်ၣာ)။ သောဂန္ဓိကံ ဥပွလံ ကုမုဒံ။ ကစ္စည်း၊ သုတ္တ။၃၉ရ။ (–ဓာန်၊ဋီ။၄ရ၅။) (၃) ဥပွလဝေ။ ဥပွလနိရယ–ကြည့်။ (၄) ပန်းဥ(ပန်းနု)။ ဓာန်၊ဋီ။၃၀၃၊၅၉၂။ (ပု)(၅) ဥပွလရွှေအိုး။ တထာဂ-တသ ပန ဇာတဒိ၀သေယေ၀ သခ်ၣိ ဧလော ဥပွလော ပုဏ္ဏရီကောတိ စတ္တာရော နိဓယော ဥဂ္ဂတာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၅၃။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၂ရ၅။ (၆) ဥပွလ မည်သောဘီလူး။ ဒုတိယေ ဥပွလော နာမ အတ္တနော ပရိ၀ါရယက္ခာနံ ဒ္ဒိဟိ သဟသေဟိ သဒ္ဒိ။ ဓမ္မာဋ္ဌ၊၂။၄၃ရ။

ဥပွလ^{2} (တိ) [ဥပွလ+ဂစ္ဆ] ကြာခ၊ဉ။ ကြာရုံ။ ဥပွလာနိ ဇတ္ထ သန္တိတိ ဥပွလိနီ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၉၆။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၀။ ဥပွလာနိတိ ဥပွလဂစ္ဆာနိ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၆၃။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁၃၉။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၃။ (–မ၊ဋီ၊၂။၁၃၆။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၃၆။)

ဥပွလ^{3} (တိ) [ဥ+ပလ+အ။ နီတိ၊ဓာ။၃၄၄။] ထုတ်နုတ်တတ်သောသူ။ ဥပွလဂန္ဓပစ္စတ္ထိက-ကြည့်။

ဥပွလက (တိ) [ဥ+ပလ+ဏ္ဍ။ ဘာသာ၊ဌီ၊၂။ ၁၉၃-၌ ဥပွါလယန္ဒီတိ ဥပွါလကာ-ဟု ဒီဃဖြင့် ရှိသည်။] ထုတ်နုင်ပတ်သော။ ဥပွလကဝါတ -ကြည့်။

ဥပွလကလာပ (ပု) [ဥပွလ+ကလာပ] ကြာပန်းစည်း။ ပုပ္ပဟတ္ထမဒါသဟန္ဒီ သိဒ္ဓိတ္ထံ ဘဂဝန္တံ ဒိသ္မာ ဥပွလကလာပံ အဒါသိ။ အပ၊၁။၁၂၃။

ဥပွလကဝါတ (ပု) [ဥပွလက+ဝါတ] ထုတ်နုတ်တတ်သောလေ။ ခုရကဝါတာ ဥပွလကဝါတာ **အ**ဿာသော ပဿာသော။ အဘိ၊ဝိ။၈၆။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၂၂။ ဥပွလကဝါတာတိ ဟဒယမံသမေဝ ဥပွါဌနကဝါတာ (သမုပ္ပါဌနကဝါတာ)။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၆၆ရ။ မ၊ဋီ၊၁။ရ၉။

ဥပွလဂ္ဗ (ပု၊နာ) [ဥပွလ+ဂ္ဗ] ကြာခ၊ကြာရုံ။ ဥပွလ၂၊ ဥပွလမကုလ-ကြည့်။

ဥပွလဂန္ဓ (ပု) [ဥပွလ+ဂန္ဓ] (၁) ကြာနံ့၊ ကြာညိုနံ့။ (တိ)(၂) ကြာညိုနံ့ရှိသော၊ ကြာညိုနံ့သင်းသော။ (၃) နှလုံးသားကို ထုတ်နုတ်တတ်သော၊သူ။ (၄) ထုတ်နုတ်ဖြတ်တောက်တတ်သော၊သူ။ (၁) မုခတော ဥပွလဂန္ဓော (ဝါယတိ)။ ဒီ၊၂။၁၄၄။ မ၊၃။၂၁၃။ ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။ ၁၄၅။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၂။၅၂။ ဥပွလဂန္ဓော ဝါယတိတိ ဟသိတကထိတကာလေသု မုခတော တခ်ံကံ ဝိကသိတသေဝ နီလုပွလသ အတိသုရဘိ-ဂန္ဓော ဝါယတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁၉။ (-မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၆၁။ အံ၊ဌီ၊၁။ရ၂။) (၂) ဥပွလဂန္ဓမုခ-ကြည့်။ (၃) ဥပွလဂန္ဓာ ဥပွလဘာဝါတိပိ ဒီပဝါသိနော ပဌန္ဒီ ကိရ။ ဝဇီရ။၁၀၆။ အောက်ပုဒ်(၁)လည်း ကြည့်။ (၄) အောက်ပုဒ်(၂)ကြည့်။

ဥပွလ(ဋ္ဌ)ဂန္ဓပစ္စတ္ထိက (ပု) [ဥပွလ(ဋ္ဌ)ဂန္ဓ + ပစ္စတ္ထိက] (၁) နှလုံးသားကို ထုတ်နုတ်တတ်သော ရန်သူ။ (၂) ထုတ်နုတ်ဖြတ်တောက်တတ်သော ရန်သူ။ (၁) ဧတ္တာပစ္စတ္ထိကာ ဥပွဋ္ဌဂန္ဓပစ္စတ္ထိကာ။ ဝိ၊၁။၄၁။ ဂန္ဓန္ဒီ ဟဒယံ ဝုစ္စတိ၊ တံ ဥပွါဌေန္ဒီတိ ဥပွလဂန္ဓာ၊ ဥပွလဂန္ဓာ ဧဝ ပစ္စတ္ထိကာ ဥပွလ-ဂန္ဓပစ္စတ္ထိကာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၂။ (၂) ဆေဒနတ္ထာ ဟိ ဣဓ ဂန္ဓသဒ္ဒေ "ဥပွလဂန္ဓပစ္စတ္ထိကာ"-တိအာဒိသု ဝိယ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂၂၅။

ဥပွလဂ္ဗဝဏ္ဏ (တိ) [ဥပွလဂ္ဗ+ဝဏ္ဏ] ကြာ-ကြာညိုရောင်-တိုက်အဆင်းရှိသော၊ ရွှေအဆင်းရှိသော၊သူ။ ဥပွလဂ္ဗဝဏ္ဏတ္တာ သုဝဏ္ဏဝဏ္ဏာ၊ တသ္မာ ဥပွလဝဏ္ဏာတိ နာမံ လဘိတိ ဂဏ္ဌိ-ပဒေ ဝုတ္တံ။ ဝဇီရ။၁၁၂။

ဥပွလဂန္ဓမုခ (တိ) [ဥပွလဂန္ဓ+မုခ] ကြာ-ကြာညိုနံ့သင်းသောခံတွင်းရှိသော၊သူ။ မုသာ-ဝါဒါ ဝေရမဏိယာ...သုခသမ္မသတာ ဥပွလ-ဂန္ဓမုခတာ။ ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။ ၂၄။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂၂၄။

ဥပွလဇာတ (နာ) [ဥပွလ+ဇာတ] ဖြစ်သောကြာ၊ ကြာ၊ ကြာမျိုး။ တီဏိ ဥပွလဇာတာနိ၊ တသ္မိံ သရသိ ဗြာဟ္မဏ။ ဇာ၊၂။၃၄၄။ ဧကာနိ နီလာနိ ဧကာနိ သေတာနိ ဧကာနိ လောဟိ-တကာနိတိ ဣမေဟိ တီဟိ ဥပွလဇာတေဟိ တံ သရံ ဝိစိတ္တံ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၃၁ဝ။

ဥပွလဇာတိ (ထီ) [ဥပွလ+ဇာတိ] ဥပွလဇာတ်ရှိသောကြာ၊ ကြာမျိုး။ ဥပွလဇာတိနံ ပဏ္ဏ-ဒဏ္ဍကော ပဒုမဇာတိနံ သဇ္ဇောပိ ဒဏ္ဍကော ... ယာဝဇီဝိကာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ဝ၁။ ဝိ၊သင်္ခ်ာ။၉၆။

ဥပွလဇာတိက (တိ) [ဥပွလ+ဇာတိ+က] ကြာမျိုး-ဥပွလဇာတ်-ရှိသော။ ဥပွလဇာတိကာ-နဌေတ္ထ ယာဝ ဧကသ္မိမ္ပိ ပဿေ ဝါကော နဆိဇ္ဇတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၈၆။

ဥပွလထေနက (တိ) [ဥပွလ+ထေနက] ကြာ-ကြာပန်း-ခိုးသော၊သူ။ ဥပွလထေနကော ယေန ဝတ္ထု ပူရတိ တာဝ သဉ္ဇာဟတ္တာ ပါရာ-ဇိကော အာသိ။ ဝဇီရ။၁၃၄။

ဥပွလဒဏ္ဍ (ပု) [ဥပွလ+ဒဏ္ဍ] ကြာရိုး၊ ကြာတံ။ ဥပွလဒဏ္ဍဝေဠုနာဠိနဠနာဠိအာဒိဟိ ပိဝန္ဓ-

ဿာပိ သစေ ပရဂလဂတမေဝ ပါဒံ အဂ္ဃတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၂၇ဖ။

ဥပွလဒဏ္ဍက (ပု) [ဥပွလ+ဒဏ္ဍက] ကြာရိုး၊ ကြာတံ။ သော ဥပွလဒဏ္ဍကော ဝိယ ဆိဒ္ဒေါ။ သံ၊ဌ၊၁။ ၂၇၅။ မဟာနိ၊ဌ။ ၂၁၅။

ဥပွလဒလ (နာ) [ဥပွလ+ဒလ] ကြာရွက်အပြင် (သျှ)၊ ကြာရွက်။ ရေကုမိုဥပွလဒလေ၊ သုတ္တေ နာဝါယ နာဌိယာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၃ ၂။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၂ ၂၉။

ဥပွလဒလဂ္ဂသဏ္ဌာန (တိ) [ဥပွလဒလဂ္ဂ + သဏ္ဌာန] ကြာရွက်ဖျားသဏ္ဌာန်ရှိသော။ သသမ္ဘာ-ရဇိဝှါမဇ္ဈသ ဥပရိ ဥပွလဒလဂ္ဂသဏ္ဌာနေ ပဒေသေ ဇိဝှါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ရ၆။

ဥပွလဒါယိကာ (ထီ) [ဥပွလ+ဒါယိကာ] ဥပွလ ဒါယိကာမည်သော၊သူမ(ရဟန်းမ)။ ဤကမ္ဘာမှ သုံးဆယ့်တစ်ကမ္ဘာအထက်၌ အရုဏဝတီမြို့ ဝယ် အရုဏမင်း၏ မိဖုယားခေါင်ကြီးဖြစ်ခဲ့ စဉ်က ရဟန်းတစ်ပါးကို ဆွမ်းလှူခဲ့သော ကောင်းမှုကြောင့် နောက်ဆုံးဘဝ၌ ကြာပန်းကဲ့ သို့အဆင်းလှလျက်ဘုရားအလောင်းတော် သိဒ္ဓတ္ထမင်းသား၏ မောင်းမတစ်ထောင်တို့၏ အကြီးအမှူးဖြစ်၍ ရဟန္တာအဖြစ်သို့ ရောက် သော ထေရီမ၏အမည်ဖြစ်သည်။ ဤတို့ သုဒ် ဥပွလဒါယိကာ ... ဘိက္ခုနီ အဘာသိတ္ထ။ အပ၊ ၂။ ၂၈၅။

ဥပွလနာမိကာ (ထီ) [ဥပွလဝဏ္ဏာ+နာမ+က +အာ] ဥပွလဝဏ္ဏာဟု အမည်ရှိသော သူမ (ထေရီ)။ ဥပွလသေဝ မေ ဝဏ္ဏော၊ နာမေ နုပွလနာမိကာ။ အပ၊ ၂။ ၂၃ဝ။

ဥပွလနာလ(ဌ) (နာ) [ဥပွလ+နာလ(ဌ)] ကြာ ရိုးတံ၊ ကြာစွယ်။ ဓမ္မဒိန္နာ ခဏ္ဍေန ဥပွလ-နာလံ ဆိန္ဒန္တီ ဝိယ ပုစ္ဆိတံ ပုစ္ဆိတံ ဝိသဇ္ဇေသိ။ အံ၊ဌ၊၁။ ၂ရ၉။ ခုဒ္ဒကမဓုကပုပ္ဖပုပ္ဖမာဏာ မဏ္ဍူ-ကိယော မဟန္တေ (မဟန္တေ) ကဏ္ဍသပ္ပေ ဝေဂေန အနုဗန္ဓိတ္တာ ဥပွလနာဌေ ဝိယ ဆိန္ဒိတ္တာ (ဆိန္ဒိတ္တာ)။ ဇာ၊ဌ၊၁။၃ဖ ၂။ သာရတ္ထ၊ ၂။၃ဝဖ။ အံ၊ဌီ၊၃။ဖ၃။

ဥပွလနိရယ (ပု) [ဥပွလ+နိရယ] ဥပွလဝေ၏။ (ဥပွလဝေရဟု သီးခြားမရှိ၊ အဝီစိဝေ၌ ဥပွလ သဏ္ဌာန်အရေအတွက်ဖြင့် ခံစားရသောကြောင့် ဥပွလဝေရဟုခေါ်သည်။ ပဒုမနိရယ(သံ၊ဌ၊၁။ ၂၀၀)လည်းကြည့်။) သေယျထာပိ ဘိက္ခု ဝိသတိ သောဝန္ဓိကာ နိရယာ၊ ဧဝမေကော ဥပွလ-နိရယော။ သံ၊၁။၁၅၄။

ဥပွလပတ္တ (နာ) [ဥပွလ+ပတ္တ] ကြာရွက်၊ ကြာဖက်။ အန္ဓမသော ဥပွလပတ္တေနပိ ပဟာရံ ဒေတိ။ ဝိ၊ ၂။၁၉ ၂။ (–ဝိ၊ဌ၊၃။၁၉ဖ။ ဒီ၊ဌ၊၁။ရ၄။)

ဥပွလပုပ္ဖ (နာ) [ဥပွလ+ပုပ္ဖ] ကြာပန်း၊ ကြာပွင့်။ တိဏံ ဥပွလပုပ္ဖါနိ၊ မတ္ထကေ အဘိရောပယိ။ အပ၊၁။၃၁၉။ (–ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၂ဝ၃။)

ဥပွလမကုလ(ဌ) (ပုနာ) [ဥပွလ+မကုလ(ဌ)] ကြာ ငုံ။ မဟာတဠာကေ ဧကောဝ ဥပွလဂစ္ဆော အဿ၊ အဿ စတ္တာရိ စ ပဏ္ဏာနိ, မဇ္ဈေ စ ဧကံ ဥပွလမကုလံ အဿ။ အံ၊ဌ၊၁။၃ရ၈။ ကတ္တာရိကာယ ဥပွလမကုဋ္ဌံ ဝိယ အဌေဟိ ဥဘိန္နမ္ပိ သီသံ ကပ္ပေတ္တာ။ ဇာ၊ဌ၊၃။ ၂၈ဝ။

ဥပွလမာလဓာရီ (တိ) [ဥပွလမာလာ+ဓရ+ဏီ။ ထီ–၌ ဥပွလမာလဓာရိနီ] ကြာပန်းကို–ဆောင် –ပန်ဆင်–သော၊သူ။ ပုစ္ဆာမိ တံ ဥပွလမာလ-ဓာရိနီ။ ဝိမာန။၃၄၊၃ရ၊ဖရ။ ဝိမာန၊ဌ။၁၁၃။

ဥပွလမာလာ (ထီ) [ဥပွလ+မာလာ] ကြာပန်း။ ဤတို့ ဝါ ပုရိသော ဝါ ... ဥပွလမာလံ ဝါ ဝဿိကမာလံ ဝါ အတိမုတ္တကမာလံ (အဓိမု-တ္တကမာလံ) ဝါ လဘိတ္တာ။ ဝိ၊၄။၄၄ဖ။ မ၊ ၁။၃ရ။ အံ၊၃။၁ဝ၅။ မဟာနိ။၄ဝ၄။

ဥပွလဝဏ္ဏတ္ထေရိ (ထီ) [ဥပွလဝဏ္ဏာ+ထေရိ] ဥပွလဝဏ္ဏာထေရီမ။ မဓုဝါ မညတိတိ ဣမံ ဓမ္မဒေသနံ ... ဥပွလဝဏ္ဏတ္ထေရိံ အာရဗ္ဘ ကထေသိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၃၁၀။ (-အံ၊ဌ၊၃။၆၉။ ဝိမတိ၊၁။၁၁၆။)

ဥပွလဝဏ္ဏာ (ထီ) [ဥပွလ+ဝဏ္ဏ+အာ] ကြာညိုပန်းတိုက်အဆင်းနှင့်တူသော အဆင်းရှိသော သူမ(ထေရီမ)။ (ဥပွလဝဏ်ထေရီမ၏ အဆင်းကို ကြာညိုပန်းအဆင်း, ကြာပန်းတိုက်အဆင်းဟု ဖွင့်ဆိုကြ၏။ ဝဇိရဗုဒ္ဓိ၌ နီလုပွလဝဏ္ဏာ ကာယစ္ဆဝိ-ကို ရွှေအဆင်းရှိသူ ဟု အကျယ်တဝင့်ဖွင့်ပြထားသည်။ ဥပွလဂ္ဘဝဏ္ဏ၊ ဥပွလ-သမ-တို့လည်းကြည့်။) နီလုပွလဂ္ဘသမာန-ဝဏ္ဏတာယ စသာ ဥပွလဝဏ္ဏာတွေဝ နာမံ အကံသု။ ထေရီ၊ဌ။၁၉၇။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၃၁၀။

ဥပွလဝဏ္ဏာထေရီမ အလောင်းအလျာသည် ကမ္ဘာတစ်သိန်းအထက် ပဒုမုတ္တရဘုရားရှင် ပွင့်တော်မူစဉ်ကာလ၌ မြတ်စွာဘုရား သာသနာတော်၌ ကြည်ညိုသော မဟောရဂ နဂါးမင်း၏ သမီးတော် ဖြစ်ခဲ့သည်။ ဝိမလာ ဟု အမည်တွင်သည်။ တန်ခိုးအရာ၌ဧတဒဂ် ရသော ရဟန္တာထေရီမ၏တံခိုးကို ဖူးမြင်ရ၍ ဝမ်းမြောက် နှစ်သက်လှသဖြင့် ဆွမ်းအဖျော်တို့ကိုလည်းကောင်း, နဂါးတို့၏ အရုဏမည်သော ကြာညိုပန်းကိုလည်းကောင်း လှူဒါန်းပြီးလျှင် ဤသို့သဘောရှိသောရဟန်းမ ဖြစ်ရပါလို၏။ ဤကြာညိုပန်းကဲ့သို့သော အဆင်းရှိသူ ဖြစ်ရပါလို၏ ဟု ဆုတောင်းခဲ့သည်။ အပ၊၂။၂၃၁-၂။

(အံ၊ဌ၊၁။၂၆၆။ ထေရီ၊ဌ။၁၉၀- တို့၌မူ ပဒုမုတ္တရ ဘုရားရှင်လက်ထက် ဟံသာဝတီပြည်၌ အမျိုးကောင်းသမီးဖြစ်၍ (ဂ)ရက်တိုင်တိုင် အလှူကြီးပေးလှူကာ ထိုဇေတဒဂ်ဆုတောင်းကြောင်း လာရှိသည်။)

ထိုဘဝမှ စုတေလတ်သော် နတ်ပြည်ရောက်၍ ထိုမှတဖန် လူ့ပြည်၌ ဖြစ်သောအခါ ရှင်ပစ္စေကဗုဒ္ဓါတစ်ဆူအား ကြာပန်းလှူခဲ့သည်။ ကိုးဆယ့်တစ်ကမ္ဘာထက်၌ ဗာရဏသီပြည်ဝယ် သူဌေးသမီးဖြစ်၍ ဝိပဿီမြတ်စွာဘုရားနှင့် သံဃာတော်အား ကြာပန်းဖြင့်ပူဇော်၍ အဆင်းလှပခြင်းကို ဆုတောင်းခဲ့သည်။ ဤဘဒ္ဒကမ္ဘာဝယ် ကဿပမြတ်စွာဘုရားလက်ထက်တော်၌ ဗာရဏသီပြည် ကိကီမင်းကြီး၏ သမီးတော် ခုနစ်ယောက်တို့တွင် သမဏဂုတ္တာမည်သော ဒုတိယသမီးတော်ဖြစ်စဉ် နှစ်ပေါင်းနှစ်သောင်းကြာအောင် ကောမာရိဗြဟ္မစရိယအကျင့်ကို ကျင့်၍ ရဟန်းသံဃာတော်အား ပရိဝုဏ်ကျောင်းတိုက်ကြီး လှူဒါန်းခဲ့လေသည်။ ထိုမှ စုတေလတ်သော် နတ်ပြည်၌ဖြစ်၍ တဖန် လူ့ပြည်၌ဖြစ်သောအခါ ကဿပမြတ်စွာဘုရား၏ တပည့်သာဝကရဟန္တာမထေရ်တစ်ပါးအား ရွှေရောင်အဆင်းရှိသော အဝတ်ကို လှူဒါန်းခဲ့လေသည်၊ ထိုဘဝမှ စုတေလတ်သော် သိဝိတိုင်း အရိုင်ဗုဗုရပြည်၌ တိရိုင်ဝန်ဆမည်သော ပုဏ္ဏားသူဌေးကြီး၏သမီး ဥမ္မာဒန္တီ ဖြစ်ခဲ့လေသည်။ ထိုမှ စုတေလတ်သော် ဇနပုဒ်၌ဖြစ်၍ သလေးခင်းကို စောင့်ရှောက်ရသည်။ (အပ၊ ၂။၂၃၃။) မိမိလက်ဖြင့်အမှုလုပ်၍ အသက်မွေးရသောရွာတစ်ခု၌ ဖြစ်သည်။ (အံ၊ဌ၊၁။၂၆ရ။) ပစ္စေကဗုဒ္ဓါတစ်ဆူအား သင်းဝင်ပွင့်ကြီး ပမာဏရှိသော ပေါက်ပေါက်ပွင့်ငါးရာကို သပိတ်၌ လောင်းထည့်၍ ပဒုမ္မာကြာပန်းဖြင့် သပိတ်ကိုဖုံးအုပ်လျက် လှူဒါန်းပြီးမှ "ရဟန်းတို့ မည်သည် ပန်းကို အလိုမရှိကြကုန်၊ ပန်းကို တဖန်ပြန်ယူ၍ ပန်ဆင်အံ့"ဟု ကြံစည်မိသဖြင့် ပန်းကို တောင်းယူပြီးနောက် "အရှင် ပစ္စေကဗုဒ္ဓါသည် ပန်းကိုအလိုမရှိလျှင် လှူစဉ်ကပင် သပိတ်ထက်၌ တင်ထားခွင့်ပေးမည် မဟုတ်၊ ငါလှူသည့်ပန်းကို ဧကန်အလိုရှိပေလိမ့်မည်" ဟုတဖန်ကြံစည်၍ ပြန်လည်လှူဒါန်းပြီးလျှင် "ပေါက်ပေါက်ပွင့် အရေအတွက်နှင့်အမျှ သား

ရတနာများ ဖြစ်ထွန်းပါစေ၊ ခြေလှမ်းတိုင်း၌ ပဒုမ္မာကြာပန်းတို့ မြေမှ ပေါ်တက်ကြပါစေ” ဟု ဆုတောင်းခဲ့လေသည်။ အမျိုးသားငါးရာတို့သည်လည်း ပျားရည်လျှုဒါန်းကာ (အပ၊ ၂။၂၃၄။) မုဆိုးငါးရာတို့သည်လည်း ချိုမြိန်သောအသားကိုလျှုဒါန်းကာ (မ၊၆၊၄။၉၀။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁၁၃။) ထိုသူငယ်မ၏ သားငါးရာဖြစ်ပါစေဟု ဆုတောင်းခဲ့ကြလေသည်။ ထိုကောင်းမှုကြောင့် နတ်ပြည်၌ ဖြစ်သောအခါဝယ် ခြေလှမ်းတိုင်း၌ ပဒုမ္မာကြာပန်း ခံလာလေသည်။ နတ်ပြည်မှ စုတေသောအခါ တောအုပ်အတွင်း တောင်ခြေအနီး ပဒုမ္မာကြာအိုင်ကြီးတွင် ကြာတိုက်၌ သံသေဒဇ ပဋိသန္ဓေနေသူဖြစ်၍ ရသေ့ကမွေးစားလေသည်။ ပဒုမဝတီ ဟု အမည်တွင်သည်။ လူမက နတ်တမျှ အဆင်းလှ၍ ခြေလှမ်းတိုင်း၌ ပဒုမ္မာကြာပန်းတို့ မြေမှ ပေါ်တက်ကာ ခံလာကြလေသည်။ အရွယ်ရောက်လတ်သော် ဗာရဏသီပြည်ရှင် ဘုရင်မင်းတရား၏ မိဖုရားကြီးဖြစ်၍ မီးရှူးသန့်စင်ဖွားမြင်သောကာလ၌ မဟာပဒုမမင်းသားတစ်ဦးကိုသာ ဖွားမြင်သည်။ ကျန်(၄၉၉) ယောက်သော မင်းသားတို့သည်မူကား ဖွားသောကာလ၌ဖြစ်သော ကိုယ်ဝန်အညစ်အကြေးကို မှိ၍ သံသေဒဇ ကလေးငယ်များအဖြစ် မွေးဖွားဖြစ်ပေါ်လာကြလေသည်။ သတိလစ်၍ မေ့မျောနေစဉ် ထိုကလေးငါးရာတို့ကို မောင်းမတို့က ယူဆောင်သိုဝှက်ထားပြီး သစ်သားတုံးကို သွေးတို့ဖြင့်လိမ်းကျံကာ သစ်သားတုံးကိုမွေးဖွားကြောင်း မင်းကြီးအား လျှောက်ထားသဖြင့် ဘီလူးမဟု အထင်လွဲကာ နန်းအိမ်မှ နှင်ထုတ်ခံရလေသည်၊ လှပသောအဆင်းနှင့် မြေမှ ထွက်သောပဒုမ္မာကြာပန်းတို့သည်လည်း ကွယ်ပျောက်ကြလေသည်။ (အရှင်ပစ္စေကဗုဒ္ဓါအား ကြာပန်းလှူပြီးမှ ပြန်ယူမိသောကံကြောင့် ဤသို့အကျိုးပေးမဖြောင့် ဖြစ်ရသည်။) ထို့နောင်မှ မောင်းမတို့သည် ဝှက်ထားသော သားငါးရာကို ကြုတ်၌ထည့်၍ မြစ်ရေတွင် မျှောသောကာလ၌ သိကြားမင်းက “ဤမင်းသားတို့သည် ပဒုမဝတီမိဖုရား၏ သားများဖြစ်ကြောင်း” စသည်ဖြင့်အကွရာရေးထွင်း၍ ထည့်လိုက်သောကြောင့် အကြောင်းမှန်ကို သိရသဖြင့် မိဖုရားကြီးအရာကို တဖန်ချီးမြှင့်ခံရလေသည်။ သားငါးရာတို့သည် အရွယ်ရောက်သော အခါ ရေကစားကုန်စဉ် ရင့်ရော်ကြွေကျသော ပဒုမ္မာကြာပန်းတို့ကို မြင်ရခြင်းကြောင့် “သက်မဲ့ဖြစ်သော ဤကြာပန်းတို့သော်လည်း ဤသို့ရင့်ရော်အိုမင်းကြရ၏၊ ငါတို့၏ ကိုယ်သည်မူကား အဘယ်ဆိုဖွယ်ရာရှိအံ့နည်း၊ အိုရသောသဘောရှိသည်သာတည်း”ဟု ဝိပဿနာကမ္မဋ္ဌာန်းအာရုံကိုယူ၍ ပစ္စေကဗုဒ္ဓါ ဖြစ်ကြလေသည်။ ပဒုမဝတီမိဖုရားသည် ထိုဘဝမှ စုတေလတ်သော် ဂ္ဂသိဂိလိတောင်နံပါး ရွာငယ်၌ဖြစ်၍ (အပ၊ ၂။၂၃၄။) [ရာဇဂြိုဟ်မြို့ တံခါးဝအနီး ရွာငယ်တစ်ခုဝယ် မိမိလက်ဖြင့်အလုပ်လုပ်ကာ အသက်မွေးရသောလက်လုပ်စား အမျိုးအိမ်၌ ဖြစ်၍ (အံ၊၆၊၁။ ၂၇၃။)] ယခင်ဘဝက သားတော်ခဲ့သော အရှင်ပစ္စေကဗုဒ္ဓါအား ယာဂုလျှုဒါန်းခဲ့သည်။ နောက်ဆုံးဘဝ၌ သာဝတ္ထိပြည် သူဌေးမျိုး၌ဖြစ်၍ ကြာညိုပန်းတိုက်နှင့်တူသော အဆင်းရှိသောကြောင့် ဥပွလဝဏ္ဏာ ဟု အမည်တွင်လေသည်။ အရာမကသော သူဌေးသားတို့က လိုချင်တောင့်တမှုရှိသဖြင့် ရဟန်းမ ဝတ်ခဲ့လေသည်၊ ဆီမီးညှိထွန်း၍ ဥပုသ်အိမ် သိမ်အပြင်၌ တံမြက်လှည်းသောကာလ ဆီမီးတောက်မီးညွှန့်၌ တေဇောကသိုဏ်းဟွားများလျက် ဝိပဿနာစီးဖြန်းသဖြင့် ရဟန်းပြုပြီးနောက် လဝက်မပြည့်မီမှာပင် ရဟန္တာထေရီမအဖြစ်သို့ ရောက်တော်မူလေသည်။ ဘုရားရှင်သည် တိတ္ထိတို့ကို နှိမ်နင်းတော်မူရန် ယမိုက်ပြာဌိဟာ ပြတော်မူသောနေ့၌ မြင်းလေးကောင်ကသော

ရထားကို ဖန်ဆင်း၍ စီးနင်းရောက်ရှိလာပြီးလျှင် "ထက်ဝန်းကျင် ၁၂-ယူဇနာရှိသော ပရိသတ်ကိုပြလျက် ၃၆-ယူဇနာရှိသော ပရိသတ်ခြံရံသော စကြာမင်းအဖြစ်ဖြင့် အရှင်မြတ်စွာဘုရားအား ရှိခိုးပါအုံ့"ဟု ရဲရဲတောက်လျှောက်ထားခဲ့သည်ကို အကြောင်းပြု၍ ဣဒ္ဓိမန္ဒီ=တန်ခိုး ဣဒ္ဓိနှင့် ပြည့်စုံသောအရာဝယ် အမြတ်ဆုံး=ဇောဒဂ်ရာထူး၌ ထားတော်မူလေသည်။ အပ၊ ၂။၂၂၉-၂၃၆။ မ၊၄။၉၀။ အံ၊၁။၂၆၆-၂၇၄။ ဓမ္မ၊၄။၁၃၇။ ထေရီ၊၄။၁၉၀။ ဇာ၊၅။၂၄၀။ သာရတ္ထ၊၂။၁၁၃။

ထေရီမ ဦးရီးတော်၏သားဖြစ်သော နန္ဒလုလင်သည် ထေရီမကို လူ့ဘဝကပင် တပ်မက်နေသူဖြစ်သည်။ ရွာတွင်းသို့ ဥပွလဝန် ထေရီမ ဆွမ်းခံကြွနေစဉ် ကျောင်းငယ်အတွင်းသို့ ဝင်ရောက်နေနှင့်၍ ထေရီမပြန်လာသောအခါ ဖျက်ဆီးမှုပြုသောကြောင့် မြေမြှုံခံရကာ အဝီစိငရဲသို့ ကျရောက်လေသည်။ ဝိ၊၁။၄၃။ ဝိ၊၄။၁။ မ၊၄။၅။၅။ ဓမ္မ၊၄။၁။ ထေရီမသည် ဘုရားရှင်အား အသား(ကျက်ပြီးသော ဟင်း) လှူဒါန်းလိုရှိ၍ ဝေဠုန်ဝန်ကျောင်းသို့ ရောက်လာသောအခါ ဘုရားရှင်ဆွမ်းခံကြွနေစဉ် ဖြစ်သဖြင့် ဥဒါယီမထေရ်နှင့် တွေ့ရလေသည်။ ဥဒါယီက "အရှင်မ သင်သည် ဘုရားရှင်ကို အသားဖြင့် ရောင့်ရဲနှစ်သက်စေ၏၊ ငါ့အား သင်းပိုင်လှူပါ" စသည်ဖြင့် အလှူခံသောအခါ "တပည့်တော်တို့ မာတုဂါမမည်သည် ရခဲသော လာဘ်ရှိပါ၏၊ ဤသင်းပိုင်ကား နောက်ဆုံး ငါးခုမြောက်သက်နှံးပါတည်း၊ မလှူနိုင်ပါ"ဟု လျှောက်သောအခါ "နှမ ဆင်ကိုလှူ၍ ဆင်ကုံးနှီး၌ တပ်မက်ကပ်ငြိနေသူကဲ့သို့ ဘုရားရှင်အား အသားလှူဒါန်းပြီး ငါ့အတွက်မှာတော့ သင်းပိုင်၌ ကပ်ငြိတပ်မက်နေ၏" ဟု စကားဖြင့်နှိပ်စက်သောကြောင့် ရင်လွှမ်းသက်နှံးကိုဝတ်၍ သင်းပိုင်ကို လက်ဝါး၌တင်ကာပြလျက် ပြန်လာခဲ့လေသည်။ (အမှန်မူ ဥဒါယီသည် သင်းပိုင်၌ လိုချင်မှုအနည်းငယ်သာရှိ၏။ ထေရီမ၏ ကိုယ်အင်္ဂါ ပြည့်စုံမှုကို ရှုမြင်လိုသောကြောင့် ထိုသို့ သင်းပိုင်ကို အလှူခံခြင်းဖြစ်သည်။) ထိုအတ္ထုပ္ပတ်ကို အကြောင်းပြု၍ ရဟန်းတော်များအား ဘိက္ခုနီမတို့လက်မှ သက်နှံးကိုမယူရန် စီဝရပဋိဂ္ဂဟဏသိက္ခာပုဒ်ကို ပညတ်တော်မူလေသည်။ ဝိ၊ ၁။၃၀၈-၉။ ဝိ၊၆။ ၂။ ၂၄၃။

တာဝတိံသာနတ်ပြည်မှ ဘုရားရှင် ဆင်းသက်တော်မူလာသောအခါ သက်ဿနဂိုရ်မြို့ စောင်းတန်းဦးမှ ရှေးဦးစွာ အရှင်သာရိပုတ္တရာ ဖူးခွင့်ရ၍ ဥပွဝက်ထေရီမသည် ဒုတိယ ဖူးခွင့်ရလေသည်။ သုတ္တနိ၊၆။ ၂။ ၂၈၆။

သဒ္ဓါတရားရှိသူ ဥပါသိကာမသည် မိမိ၏ တစ်ဦးတည်းသောသမီးချစ် အကယ်၍ရဟန်းမဝတ်ခဲ့သော် "ခေမာထေရီ ဥပွလဝက်ထေရီတို့ကဲ့သို့ ဖြစ်ပါစေ၊ အရဟတ္တဖိုလ်သို့မရောက်မီ လာဘ်ပူဇော်သကာ မရောက် မဖြစ်ပါစေလင့်" ဟု တောင့်တ သင့်ပေသည်။ သံ၊၁။၄၃ ၂။ အံ၊၁။၈၇။

ဥပွလဝတီ (ကြို) [ဥ+ပလဝ(ပ္ပ)+အ+တီ] ပေါလောပေါ်၏။ ပေါလောမျှောပါ၏။ ပေါ်ချည်နစ်ချည်မျှောပါ၏။ ဇွေ ဟိ သတ္တာ တရန္တိ ဥပွလဝန္တိ ဥမ္မုဇ္ဇနိမုဇ္ဇံ ကရောန္တိ။ မ၊၆။၁။၃၃။ တတ္ထ တတ္ထေဝ အပရာပရံ ဥမ္မုဇ္ဇနနိမုဇ္ဇန-ဝသေန ပိလဝနန္တိ အာဟ "တရန္တိ ဥပွလဝန္တိ" တိ။ မဋီ၊ ၂။၆။ ဥပ္ပိလဝတိ-လည်းကြည့်။

ဥပွလဝတ္ထုဂတ (တိ) [ဥပွလဝတ္ထု+ဂတ] ကြာဟူသော-တည်ရာ-ဝတ္ထု-၌ တည်သော။ ဥပွလ-သဒ္ဒါပိ နီလ-သဒ္ဒသမာယုတ္တော ... ဥပွလဝတ္ထုဂတမေဝ နီလဂုဏံ ပကာသေတိ။ အနုဋီ၊၁။၃၃။

ဥပွလဝန (နာ) [ဥပွလ+ဝန] ကြာတော။ ဥပွလိနီကြည့်။

ဥပွလဝန္ဓိ (ကြိ) [ဥ+ပလဝ(ပ္ပ)+အ+အန္ဓိ] ပေါ်လောပေါ်ကုန်၏။ ပေါ်လောမျောကုန်၏။ ပေါ်ချည်နစ်ချည် မျောပါကုန်၏။ ဥပွလဝတိ-ကြည့်။

ဥပွလဝါပီ (ထီ) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥပွလဝါ-ပီအရပ်။ သော ဥပွလဝါပိယံ ဝသမာနော ထေရံ ပဏ္ဏာသာပေသိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၃၃။ (မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၈၃-၌ မူလုပွလဝါပိဝိဟာရဝါသီ ယသတ္ထေရော ဝိယ၊ ထေရော ကိရ မူလုပွလ-ဝါပိဂါမံ ပိဏ္ဍာယ ပါဝိသိ-ဟု တွေ့ရ၏။)

ဥပွလဝိသေသန (နာ) [ဥပွလ+ဝိသေသန] ဥပွလ ပုဒ်၏ ဝိသေသန၊ ဥပွလပုဒ်ကို အထူးပြုသော ပုဒ်။ ယထာ နီလုပွလပဒေ ဥပွလဝိသေသန-ဘူတံ နီလံ ဝိသိဋ္ဌမေဝ ဟောတိ။ အနုဋီ၊ ၃။၁၇၀။

ဥပွလဝိထိ (ထီ) [ဥပွလ+ဝိထိ] ကြာပန်းရောင်-သောလမ်း၊ ကြာပန်းတန်း။ အာဝုသော မယံ ဗောဓိမှိ မာလာပူဇံ ကရိဿာမာတိ ဥပွလဝိထိ ဂန္တွာ ဧကမာလမှိ နလဘိမှ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၉၁။

ဥပွလသန္နာဟ (ပု) [ဥပွလ+သန္နာဟ] ကြာနှင့်တူသော သံတံကျင်, ချပ်မိန်ညို။ (ကြာနှင့်တူသောတန်းဆာ, ချပ်။ ပြည်၊သျှ။) ဧသ ဥပွ-လသန္နာဟော၊ နိက္ခဒ္ဓုဿိသကောဟိတံ။ ဇာ၊ ၁။၉၀။ ဥပွလသန္နာဟောတိ ဥပွလော စ သန္နာဟော စ ဥပွလသန္နာဟော၊ ဥပွလ-သဒိသော ကဏယော စ သန္နာဟကော စာတိ အတ္ထော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၀၁။

ဥပွလသမ (တိ) [ဥပွလ+သမ] ကြာနှင့်တူသော အဆင်းရှိသော၊ ရှေအဆင်းရှိသော၊ သူ။ လောကေ ပန "ဥပွလသမာ ပသတ္ထသာမာ"တိ ဝစနတော...သာမစ္ဆဝိကာ ဣတ္ထိနံ ပသတ္ထာ။ ဝဇိရ။၁၁၂။

ဥပွလသဒၢယ (တိ) [ဥပွလဝဏ္ဏ+သဒၢယ] ဥပွလ ဝဏ္ဏာဟုအမည်ရှိသော၊သူ။ ပုတ္တော စ ရာဟု-လော နာမ၊ ဓီတာ ဥပွလသဒၢယာ။ အပ၊ ၂။၂၃၀။

ဥပွလသိခရောပမ (တိ) [ဥပွလသိခရ+ဥပမာ] ကြာ-ကြာနီ-ပွင့်ချပ်ဖျားလျှင် ဥပမာရှိသော၊ ကြာ-ကြာနီ-ပွင့်ချပ်ဖျားနှင့်တူသော။ ဥပွလ-သိခရောပမာနိ တေ(ထေရီ။၄၂၂)တိ ရတ္တုပွလ-အဂ္ဂသဒိသာနိ။ ပမှာနိ တ၀။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၂၆၂။

ဥပွလဟတ္ထ (တိ) [ဥပွလ+ဟတ္ထ] ကြာလက်၊ ကြာစည်း။ တိကိ ဥပွလဟတ္ထာနိ နာနာဘော-သဇေဟိ ပရိဘာဝေတ္တာ ယေန ဘဂ၀ါ၊ တေ-နုပသင်္ကမိ။ ဝိ၊၃။၃၉၀။ (-အပ၊၁။၁၀၈။ မိလိ ၆။၉၀။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃၊၄၀၀။ အပ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၄၁။) ဟတ္ထ-လည်းကြည့်။

ဥပွလဟတ္ထက (တိ) [ဥပွလ+ဟတ္ထက] ကြာ-လက်၊ ကြာအစုအပေါင်း၊ ကြာစည်း။ ကေစိ အဋ္ဌ ၀ါ ဒသ ဒသ ၀ါ ဥပွလပုပ္ပါဒိနိ သုတ္တေန ၀ါ ၀ါကေန ၀ါ ဒဏ္ဍကေသု ဗန္ဓိတ္တာ ဥပွလ-ဟတ္ထကေ ၀ါ ပဒုမဟတ္ထကေ ၀ါ ကရောန္တိ။ ဝိ၊ ဋ္ဌ၊၂။၂၀၃။ ဝိ၊သင်္ကိ၊။၂၀။ (-သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၆၂။ အံ၊ ဋ္ဌ၊၁။၁၃၃။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၃၄။)

ဥပွလဟတ္ထကတ္ထေရ (ပု) [ဥပွလဟတ္ထက+ ထေရ] ဥပွလဟတ္ထကထေရ်။ ကိုးဆယ်လေး-ကမ္ဘာအထက်၌ တိ၀ရပြည်သား ပန်းကုံးသည် ဖြစ်ခဲ့စဉ်က သိဒ္ဓတ္ထမြတ်စွာဘုရားအား ကြာပန်-စည်း လှူခဲ့သော ကောင်းမှုကြောင့် အပါယ် မလားမှု၍ နဇ္ဇသမ အမည်ဖြင့် အကြိမ်ငါးရာ မင်းဖြစ်ပြီးလျှင် နောက်ဆုံးဘ၀ မလ္လမင်း ဖြစ်-သောကာလ ရဟန်းပြုကာ ပဋိသမ္ဘိဒါလေးပါး, အဘိညာဉ်ခြောက်ပါးရရှိသော မထေရ်ဖြစ်-သည်။) တိ၀ရာယံ နိ၀ါသီဟန္ဓိအာဒိကံ အာယ-သွတော ဥပွလဟတ္ထကတ္ထေရသ အပဒါနံ။ အပ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၂၂။

ဥပွလဟတ္ထကသတ (တိ) [ဥပွလဟတ္ထက + သတ] ကြာလက်တစ်ရာရှိသော။ အသုက-ဌာနေ ဥပွလဟတ္ထကသတေန ပုပ္ပကုမ္ဘေန ပူဇာ ကတာ။ ဒီဋ္ဌ၊၂။၂၄၃။

ဥပွလဟတ္ထိယ (ပု) [ဥပွလဟတ္ထ+ဣယ] ကြာပန်းစည်းလှုံ့ခဲ့ဘူးသော၊သူ၊ (ဥပွလဟတ္ထိယ ထေရ်)။ (ဥပွလဟတ္ထကတ္ထေရ-ကြည့်။) ဣတ္ထံ သုဒံ အာယသ္မာ ဥပွလဟတ္ထိယော ထေရော ဣမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္ထ။ အပ၊၁။၁၅၅။

ဥပွလိနီပဏ္ဏ (နာ) [ဥပွလိနီ+ပဏ္ဏ] ကြာရုံတို့၏ အရွက်၊ ကြာရွက်။ ဥဒကပိဋ္ဌေ ဥပွလိနီပဏ္ဏံ ဝိယ ပထဝီ သဏ္ဌာဟတိ၊ ဒီဋ္ဌ၊၂။၅။

ဥပွလိနီပတ္ထ (နာ) [ဥပွလိနီ+ပတ္ထ] ကြာရုံတို့၏ အရွက်၊ ကြာရွက်။ ဥဒကပိဋ္ဌေ ဥပွလိနီပတ္ထံ ဝိယ ပထဝီ သဏ္ဌာတိ။ သာရတ္ထ၊၁။၂၈၂။

ဥပွလိနီ (ထီ) [ဥပွလ+အ+ဣနီ] ကြာရှိသော-ခ္ဆု-နွယ်-ကန်-တော-မြစ်၊ (ကြာခ္ဆု၊ ကြာနွယ်, ကြာရေကန်၊ ကြာတော စသည်ကို အရာဌာန အားလျော်စွာ ဟောနိုင်သည်)။ ဥပွလိနိယံ ဝါ ပဒုမိနိယံ ဝါ ပုဏ္ဏရိကိနိယံ ဝါ အပ္ပေကစ္စာနိ ဥပွလာနိ ဝါ ... ဥဒကေ ဇာတာနိ။ ဝိ၊၃။၉။ ဒီ၊၁။ရ၁၊၁၉၆။ မ၊၁၊၂၂၅၊၃၄၅။ မ၊၂။၂၀၈၊ ၂၉၃။ သံ၊၁။၁၄၀။ အံ၊၂။၂၂။ မဟာနိ။၂ရ၉။ ဥပွလိနိယန္တိ ဥပွလ၀နေ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၄၄။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၅၉။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၈၅။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ဧ၄။ မဟာနိ၊ ဋ္ဌ။၃၃ရ။ ဝဇိရ။၃၉ရ။ ဥပွလာနိ ဇတ္ထ သန္တိတိ ဥပွလိနီ၊ ဂစ္ဆောပိ (ဥပွလဂစ္ဆောပိ) ဇလာသ-ယောပိ၊ ဣဓ ပန ဇလာသယော အဓိပ္ပေ-တောတိ အာဟ "ဥပွလ၀နေ"တိ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၆၄။ မ၊ဋီ၊၂။၂၃ရ။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၃၆။ (-မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂၃။ သာရတ္ထ၊၃၊၁၅၈။ ၊မ၊ဋီ၊၂။၁၃၆။) ဥပွလာနိ ဇတ္ထ သန္တိတိ ဥပွလိနီတိ ဂစ္ဆလတာပိ ပေါက္ခ-ရဏီပိ ဝုစ္စတိ။ ဝိမတိ၊၂။၈၈။ ဥပွလာနိ ဇတ္ထ သန္တိတိ ဝစနတ္ထေန ဂစ္ဆော ဝါ လတာ ဝါ ပေါက္ခရဏီ ဝါ ဝနံ ဝါ "ဥပွလိနီ"တိ ဝုစ္စတိ။ ပါစိတ်၊ယော။၂၀၁၊(-၂၀။) သီတောဒကံ ဥပွ-လိနီ သိဝံ နဒီ။ ဝိမာန။၃၈။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၁၂။

ဥပ္ပါဌက (တိ) [ဥ+ပဋ+ဏ္ဍ] (၁) (အရေအသား-ကို) ခွါနုတ်ကိုက်ခဲတတ်သောပိုး (သန်း,ကြမ်းပိုး စသည်)။ (၂) အမြစ်နှင့်တကွ-အမြစ်ပါ-နုတ်-တတ်သော၊သူ။ (၁) ဥပ္ပါဌကေဟိ သဏ္ဌေနော(သံ၊ ၁။၁ရ၂)တိ ဥပ္ပါဌကပါဏကေဟိ သဏ္ဌေနော။ သံ၊ ဋ္ဌ၊၁။၂၁၉။ ဥပ္ပါဌကပါဏကာတိ တစ် ဥပ္ပါဌေ-တ္တာ ဝိယ ခါဒကပါဏကာ ဉီကာမဂ္ဂလာဒယော။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၆၄။ (၂) "နိဒ္ဒေဟိ တိဏာနိ"တိ တိဏာနံ ဆေဒကံ လာ၀ကံ ဥပ္ပါဌကံ ကရောသိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၃။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၃၄။

ဥပ္ပါဌကပါဏက (ပု) [ဥပ္ပါဌက+ပါဏက] (အရေ အသား‌ကို) ခွါနုတ်ကိုက်ခဲတတ်သော ပိုးငယ်။ (သန်း,ကြမ်းပိုး စသည်)။ အထက်ပုဒ်(၁)ကြည့်။

ဥပ္ပါဌန (နာ) [ဥ+ပဋ+ယု] (၁) အမြစ်နှင့် တကွ-အမြစ်ပါ-နုတ်ခြင်း။ (၂) ခွါခြင်း။ (၃) ခွါနုတ်-ထုတ်-ရာ။ (၁) နိဒ္ဒါနန္တိ ဆေဒနံ လုနနံ ဥပ္ပါဌနံ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၃။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၃၃။ ဥပ္ပါဌနံ ဥမ္မူလနံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၂ရ၃။ (၂) ဥပ္ပါ-ဌနကမ္မကာရဏ-ကြည့်။ (၃) ဥပ္ပါဌနကာလ-ကြည့်။

ဥပ္ပါဌနက (တိ) [ဥ+ပဋ+ဏ္ဍ] ထုတ်-နုတ်-တတ်သော။ ဥပ္ပါဌနကဝါတ-ကြည့်။

ဥပ္ပါဌနကမ္မကာရဏ (ထီ၊နာ) ခွါခြင်းဟူသော ညှဉ်းပန်းနှိပ်စက်ခြင်း။ ရေကဝတ္ထကမ္မကာရဏန္တိ ရေကဝတ္ထသဒိသေ သရီရတော စမ္မ၀တ္ထေ-(ဗဒ္ဓေ) ဥပ္ပါဌနကမ္မကာရဏံ။ အံ၊ဋီ၊၂။၁။ မ၊ ဋီ၊၂။၄၃။

ဥပ္ပါဌနကဝါတ (ပု) [ဥပ္ပါဌနက+ဝါတ] ထုတ်

နုတ်တတ်သောလေ။ ဥပဿလကဝါတ-ကြည့်။

ဥပါဒုနကာလ (ပု) [ဥပါဒုန+ကာလ] ခွါနုတ်-ထုတ်-ရာ အခါ။ ယေသံ ဧကံ ကဟာပဏကံ ဥပါဒေန္တာနံ ပါသာဏတော မံသံ ဥပါဒုနကာ-လော ဝိယ ဟောတိ။ ဇာ၊၁။၂။၂၅၈။

ဥပါဒုယိတ္ဝာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပဒ+ဏယ+တ္ဝာ] နုတ်-ထုတ်-၍။ တမေဝ ရာဂသလ္လံ ဒေါသ-သလ္လံ ... အဗ္ဗုယ္ဟ အဗ္ဗုဟိတ္ဝာ ဥဒ္ဓရိတ္ဝာ သမုဒ္ဓရိတ္ဝာ ဥပါဒုယိတ္ဝာ။ မဟာနိ။၃၃၀။ (-စူဠနိ။၁၈၇။)

ဥပါဒုပိတ (တိ) [ဥ+ပဒ+ဏာပေ+တ] နုတ်စေအပ်သော။ တုမ္မေဟိ ယောဇနဿန္တရေ တဒဟုဇာတာပိ အမ္မပေါတကာ ဥပါဒုပိတာ။ ဓမ္မာ၊ဋ္ဌ။၂။၁၃၃။

ဥပါဒုပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏာပေ+တိ] ထုတ်စေ၏။ အယံ ဝမုကီ အညဿပိ ရညော ဇေဝရူပံ ပါသာဒံ ကရေယ္ယာတိ မစ္ဆရာယန္တော တဿ အကၠိနိ ဥပါဒုပေသိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ။၂။၁၄၇။

ဥပါဒုပေတ္ဝာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပဒ+ဏာပေ+တ္ဝာ] ထုတ်စေ၍။ နဂေ၀လ္ဟ ဣဒါနေ၀၊ ပုဗ္ဗေ-ပေသ ခတ္တိယသဟဿာနံ အကၠိနိ ဥပါဒု-ပေတ္ဝာ မာရေတ္ဝာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၄၇။

ဥပါဒုပေသိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏာပေ+ဏျိ] ထုတ်စေပြီ။ ဥပါဒုပေတိ-ကြည့်။

ဥပါဒိတ (တိ) [ဥ+ပဒ+တ] ထုတ်နုတ်အပ်သော၊ နုတ်အပ်ပြီးသော၊ ခွါအပ်ပြီးသော။ ဥပါဒိတေ ပန ဩဠုဒ္ဓမံသေ ဒန္ဓေသုယေ၀ ဥပကၠမန္တသ ထုလ္လစ္ဆယံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၄၂။ ကခ်ာ၊ဋီ၊သစ်။၁၉၂။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၈၆၊၂၉၄။) ပရေဟိ ဥပါဒိတာနိ ဝိကောပေန္တသ ဒုက္ကဋံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၈။ ဥပါဒိ-တာနိတိ ဥဒ္ဓရာနိ။ သာရတ္ထ၊ဋီ။၂၀။ (-သာရတ္ထ၊ ၂။၁၄၀။ ဝိမတိ၊၁။၁၅၉။)

ဥပါဒိတယောရ၀ိသ (တိ) [ဥပါဒိတ+ယောရ ဝိသ] ထုတ်အပ်ပြီးသော ကြမ်းသောအဆိပ် ရှိသော၊သူ(မြွေ)။ ဥဒ္ဓတ၀ိသော ဥပါဒိတ-ယောရ၀ိသော သပ္ပေါ ဣဝ။ အပ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၆၃။

ဥပါဒိတစမ္မ (တိ) [ဥပါဒိတ+စမ္မ] ခွါအပ်သော အရေရှိသော၊သူ။ ဥဒ္ဒါလိတစမ္မာတိ ဥပါဒိတ-စမ္မာ။ သဗ္ဗသော အ၀နိတစမ္မာတိ အတ္ထော။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၁၃။

ဥပါဒိတစ္ဆ၀ိဂဏ္ဍ (ပု) [ဥပါဒိတ+ဆ၀ိဂဏ္ဍ] ခွါထုတ်-အပ်-သင့်-ထိုက်-သော အရေ၌ ဖြစ်သော အိုင်းအမာ။ အသား၊အရေ၌ဖြစ်သော အိုင်းအမာ၊(ဇာတ်၀တ္ထု။) ကိလေသော နာမေသ ဟလာဟလ၀ိသူပမော ဥပါဒိတစ္ဆ၀ိဂဏ္ဍ-သဒိသော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၅၂၈။

ဥပါဒိတ၀ဒ္ဓစိရက (ထီ၊နာ) [ဥပါဒိတ+ဝဒ္ဓစိရက] ခွါအပ်သော မပြတ်သောကိုယ်ရေဟူသော အ၀တ်၊ ခွါအပ်သော-အရေပိုင်း-အရေပြား-အရေဖတ်-ဟူသောအ၀တ်။ စီရက၀ါသိက-ကမ္မကာရဏန္တိ သရီရတော ဥပါဒိတ၀ဒ္ဓစိရ-ကာဟိ နိ၀ါသာပနကမ္မကာရဏံ၊ တံ ကရောန္တာ ယထာ ဂိ၀တော ပဌာယ ဗဒ္ဓေ ကန္တိတ္ဝာ ကဋိယမေ၀ ဌပေန္တိ။ မ၊ဋီ၊၂။၄၃။ စီရက၀ါ-သိကကမ္မကာရဏ၊ စမ္မ၀ဒ္ဓ-တို့လည်းကြည့်။

ဥပါဒိတ၀တ္ထု(ဝဒ္ဓ?)စိရက (ထီ၊နာ) [ဥပါဒိတ+ဝတ္ထုစိရက] ခွါအပ်သော-အရေပိုင်း-အရေ ဖတ်--အရေပြား-ဟူသောအ၀တ်။ စီရက၀ါ-သိကကမ္မကာရဏန္တိ သရီရတော ဥပါဒိတ၀တ္ထု-စိရကေဟိ နိ၀ါသာပနကမ္မကာရဏံ၊ တံ ကရောန္တာ ယထာ ဂိ၀တော ပဌာယ ဝဒ္ဓေ ကန္တိတ္ဝာ ကဋိယံ ဌပေန္တိ။ အံ၊ဋီ၊၂။၁။ (ဤ ပါဋ်ကို- မ၊ဋီ၊၂။၄၃-၌ ဥပါဒိတ၀ဒ္ဓစိရကာဟိ-ဟုလည်းကောင်း၊ ဂိ၀တော ပဌာယ ဗဒ္ဓေ-ဟုလည်းကောင်း တွေ့ရသည်။ ဤ၌လည်း

ထိုသို့သော်လည်းကောင်း၊ ဂီဝတော ပဌာယ ဝဒ္ဓေ-ကို ထောက်၍ ဥပွါဇိတဝဒ္ဓစိရက-ဟု လည်းကောင်း ရှိသင့်သည်။ ဥပွါဇိတဗဒ္ဓစိရက၊ စမ္မဗဒ္ဓတို့လည်းကြည့်။)

ဥပွါဇိတသလ္လ (တိ) [ဥပွါဇိတ+သလ္လ] နုတ်အပ်ပြီးသော (ရာဂစသော)ငြောင့်ရှိသော၊သူ။ သော ဝုစ္စတိ အဗ္ဘုဋ္ဌသလ္လော ... ဥပွါဇိတသလ္လော။ မဟာနိ။၄၅။ ဥပွါဇိတသလ္လောတိ လုဠိတ-သလ္လော။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၆၃။

ဥပွါဇိယ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပဋ+တွာ] ထုတ်-နုတ်-၍။ ဥပွါဇိယ စာရဒဿနာ၊ နှ စ ပဇ္ဇိတ္ထ အသင်္ကမာနသာ။ ထေရီ။ ၄၂၄။ ဥပွါဇိယာတိ ဥပွါဇေတ္တာ စက္ခုကူပတော နီဟရိတ္တာ။ ထေရီ၊ ဋ္ဌ။၂၆၆။

ဥပွါဇေတဗ္ဗ (တိ) [ဥ+ပဋ+ဏော+တဗ္ဗ] ခွါအပ်-ထုတ်အပ်-သော။ တမဟံ နိဒ္ဒါနံ ကရောမိ ဆိန္ဒိတဗ္ဗံ လုနိတဗ္ဗံ ဥပွါဇေတဗ္ဗံ ကရောမိ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၃၄။

ဥပွါဇေတိ (ကြိ) [ဥ+ပဋ+ဏော+တိ] နုတ်-ဆွဲနုတ်-ထုတ်-၏။ ခွါ၏။ ပုပ္ပေ ဂဟေတ္တာ အပနာမေတ္တာ အာကမ္ဘုန္ဟော ဥပွါဇေတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၈၆။ **ဥပွါဇေန္တိ**—ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၂။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၃၆၃။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂။ သာရတ္ထ၊၂။၂၆၂။ **ဥပွါဇေဟိ**—ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၃၁။ **ဥပွါဇေသိ**—မ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၁၁။

ဥပွါဇေတုံ (ဗျ) [ဥ+ပဋ+ဏော+တုံ] ထုတ်ခြင်း ငှာ။ ဣမံ မယာ မာရေတုံ ဝါ ... အကွံနိ ဝါ ဥပွါဇေတုံ ဝဋ္ဋတိ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၂။၈၅။

ဥပွါဇေတွာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပဋ+ဏော+တွာ] ထုတ်-နုတ်-ခွါ-၍၊ ပယ်ရှားမ်ိ။ သီသစ္ဆဝီ ဥပွါဇေတ္တာ သိဗ္ဗိနိ ဝီတိနာမေတ္တာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဋ္ဌ၁။ (-ဋ္ဌ၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။ဝ၆။) သီသစ္ဆဝီ ဥပွါဇေတ္တာတိ သီသစမ္မံ အပနေတ္တာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဋ္ဌ၊ဋ္ဌ။ စိတ္တေနေဝ အတ္တနော ဒုတ္ခိသာကာရံ ဥပွါဇေတ္တာ ကပလ္လေသု ပက္ခိ-ပိတ္တာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၂၆။ (-သံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၅ဝ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။ ဝ။) ဥပွါဇေတ္တာတိ ဥဒ္ဓရိတ္တာ။ မ၊ဋီ၊၃။၂၄၃။ (-သံ၊ဋီ၊ဝ။၉၈။ အံ၊ဋီ၊၂။ဝ။)

ဥပွါဇေန္ဓ (တိ) [ဥ+ပဋ+ဏော+အန္ဓ] နုတ်သော၊ သူ။ ဒေါသသလ္လံ ဥပွါဇေန္ဓော။ နေတ္တိ။ရ၅။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၂၉၄။)

ဥပွါဇေန္ဓိ (ကြိ) [ဥ+ပဋ+ဏော+အန္ဓိ] နုတ်-ဆွဲနုတ်-ထုတ်-ကုန်၏။ ခွါကုန်၏။ ဥပွါဇေတိ-ကြည့်။

ဥပွါဇေသိ (ကြိ) [ဥ+ပဋ+ဏော+ဣ] ဆွဲနုတ်-ထုတ်-ပြီ၊ ခွါပြီ။ ဥပွါဇေတိ-ကြည့်။

ဥပွါဇေဟိ (ကြိ) [ဥ+ပဋ+ဏော+ဟိ] ဆွဲနုတ်-ထုတ်-လော၊ ခွါလော။ ဥပွါဇေတိ-ကြည့်။

ဥပွါတ (ပု) [ဥ+ပတ+ဏ။ သုဘာသုဘဖလံ ပကာသေန္တော ပတတိ ဂစ္ဆတီတိ ဥပွါတော၊ ဥပွါဒေါပိ။ ဓာန်၊ဋီ။၄ဝ၁။] (၁) တိတ်၊ နိမိတ်၊ ကိတ်၊ ဥပါတ် (လကြတ်ခြင်း, နေကြတ်ခြင်း, ဥက္ကာ-ကျ-ပျံ-ခြင်း, အရပ်မျက်နှာလောင်-ကြိတ်ထ-ခြင်းစသည်။ (ကောင်းကျိုး, မကောင်းကျိုးကိုပြတတ်သော ကြီးကျယ်သောမဟာဘုတ်တို့၏ ဖောက်ပြန်ခြင်းကို ဥပါတ်-တိတ်-နိမိတ်ဟုခေါ်သည်။ လကြတ်ခြင်း၊ နေကြတ်ခြင်း၊ နက္ခတ်-ကြတ်-ယှဉ်-ခြင်း၊ ဥက္ကာ-ကျ-ပျံ-ခြင်း=ကြယ်ကြီးကြွေခြင်း၊ အရပ်မျက်နှာမီးလောင်-ကြိတ်ထ-ခြင်း-ဟု မဟာဥပါတ်ကြီး ငါးပါးရှိသည်။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၃၉၆။ တိတ် နိမိတ်ငယ်တို့ကား: များစွာရှိသည်။) (၂) ပဲ့တင်ထပ်ခြင်း, အရပ်မျက်နှာလောင်-ကြိတ်ထ-ခြင်း, မြေလျှုပ်ခြင်းစသည်နှင့် စပ်သောအတတ်၊ တိတ်, နိမိတ် ဥပါတ်နှင့်စပ်သောအတတ်။ (၃) တိတ် နိမိတ် ဥပါတ်ကို နှလုံးသွင်းခြင်း။ (၁)(၂) ဥပွါတော ဘူတဝိကတိ၊ ယာ သုဘာသုဘသူစိကာ။ ဓာန်။

၄၀၁။ အထုပ္ပါတေ သိယာ ဓူမ-ကေတု ဝေသ-နရေပိ စ။ ဓာန်။၉၈၈။ ဥပ္ပါတေ ဘူတ-ဝိကတိယံ။ ဓာန်၊ဋီ။၉၈၈။ အဂ် နိမိတ္တံ ဥပ္ပါတံ သုပိနံ။ ဒီ၊၁။၉၊၆၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၂၉။ (–ဇာ၊၁။ ၃၈၆။ အပ၊၁။၁၉၊၄ရ၊၃၉၉။) ဥပ္ပါတန္တိ အသနိ-ပါတာဒီနံ မဟန္တာနံ ဥပ္ပတိတံ။ ဒီ၊ဋ၊၁။၈၈။ မဟန္တာနန္တိ ဇေတေန အပ္ပကံ နိမိတ္တံ၊ မဟန္တံ ပန ဥပ္ပါဒေါ၊ ... ဥပ္ပတိတန္တိ ဥပ္ပတနံ၊ သုဘာ-သုဘဖလံ ပကာသေန္တော ဥပ္ပဇ္ဇတိ ဂစ္ဆတီတိ ဥပ္ပါဒေါ, ဥပ္ပါတောပိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃ရ၀။ (–ဒီ၊ဋီ၊၁။၁ ၂၉။ အပ၊ဋ၊၁။ ၂၄၃၊၃ ၂၁။ ဇာ၊ဋ၊၆။ ၃ ၂၉။) ဥပ္ပါတန္တိ ဥက္ကာပါတဒိသာဒါဟဘူမိ-စာလာဒိဥပ္ပါတပဋိဗဒ္ဓဝိဇ္ဇံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၅၅။ (၃) ယသ မဂ်လာ သမ္ပဟတာ၊ ဥပ္ပါတာ သုပိနာ စ လက္ခဏာ။ သုတ္တနိ။၃၃ ၂။ ဇာ၊၁။ ၂၁။ ဥပ္ပါ-တာတိ ဥက္ကာပါတဒိသာဒါဟာဒယော "ဧဝံ ဝိပါကာ ဟောန္တိ" တိ ဧဝံ ပဝတ္တာ ဥပ္ပါတာဘိ-နိဝေသာ။ သုတ္တနိ၊ဋ၊ ၂။၉၄။ ဥပ္ပါတိက-လည်း ကြည့်။

ဥပ္ပါတကရ (တိ) [ဥပ္ပါတ+ကရ+အ] တိတ်နိမိတ် ဥပါတ်ကိုပြုတတ်သော (ကြီးစွာသောချောက်ချားခြင်း)။ ဥပ္ပါတိက-ကြည့်။

ဥပ္ပါတဂမန (နာ) [ဥပ္ပါတ+ဂမန] ကောင်းမကောင်းကိုပြသော နိမိတ်ကျမ်း(ပြန်)။ ဥပါတ်နိမိတ်တို့၏ဖြစ်ခြင်း။ ဥပ္ပါတဂမနေစေ၀၊ လက္ခဏေသု စ ကောဝိဒါ။ အပ၊၁။၃၈၀။

ဥပ္ပါတပဋိဗဒ္ဓဝိဇ္ဇာ (ထီ) [ဥပ္ပါတပဋိဗဒ္ဓါ+ဝိဇ္ဇာ] တိတ်နိမိတ်ဥပါတ်နှင့် စပ်သောအတတ်။ ဥပ္ပါတ (၁)(၂)ကြည့်။

ဥပ္ပါတပါဋက (တိ) [ဥပ္ပါတ+ပါဋက] တိတ်နိမိတ်-ရွတ်ဖတ်-ဟောကြား-သော၊သူ။ အမစ္စာ ပထဝိယံ တဋ္ဌိကံ ပညပေတ္တာ ဥပရိ ကောဇ၀-ကာဒီနိ စိတ္တတ္ထရဏာနိ ပညပေသုံ၊ ဥပ္ပါတ-ပါဋကာ ဒိသ္သာ။ ဝိ၊ဋ၊၁။၅၉။ ဥပ္ပါတပါဋကာတိ နိမိတ္တပါဋကာ။ ဝိမတိ၊၁။၃၄။ သာရတ္ထ၊၁။၁၆၈။

ဥပ္ပါတဘာ၀ (ပု) [ဥပ္ပါတ+ဘာ၀] တိတ်နိမိတ် ဥပါတ်၏အဖြစ်။ ဒေ၀ဘေရိယောတိ ... နစေတ္ထ ကာစိ ဘေရီ "ဒေ၀ဒုန္ဒုဘီ" (ဒုန္ဒုဘီ)တိ အဓိပ္ပေတာ၊ အထ ခေါ ဥပ္ပါတဘာ၀ေန လဇ္ဇမာနော အာကာသတော နိဋ္ဌေါသသဒ္ဒေါ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၅၀၈။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၂၅ရ။

ဥပ္ပါတိက (တိ) [ဥပ္ပါတ+ဏိက] တိတ်နိမိတ် ဥပါတ်၌ဖြစ်သော-တိတ်နိမိတ်ဥပါတ်ကို ပြုတတ်သော-(ပျက်စီးခြင်း၊ ကြီးစွာသော ချောက်ချားခြင်း)။ သတ္တမေ ဒိ၀သေ သမုဒ္ဒမဇ္ဈေ မဟန္တံ ဥပ္ပါတိတံ (ဥပ္ပါတိကံ?) ပါတုဘူတံ။ သံ၊ဋ၊၁။၅ ၂။ ဥပ္ပတတီတိ ဥပ္ပါတော၊ ဥပ္ပါတေ ဘ၀ံ ဗျသနံ ဥပ္ပါတိကံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၉၉။ အထ နေသံ နာ၀ံ အာရုယှ မုဟုတ္တံ ဂတကာလေ-ယေ၀ ဥပ္ပါတိကံ ဥဋ္ဌပေတ္တာ။ သံ၊ဋ၊၃။ ၂၃။ ဥပ္ပါတိကန္တိ ဥပ္ပါတကရံ၊ မဟာသခေါ်ဘံ ဥဋ္ဌပေတ္တာ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၉၈။

ဥပ္ပါတိတ – သံ၊ဋ၊၁။၅ ၂-လာ ဥပ္ပါတိတ-ပုဒ်သည် ဥပ္ပါတိက မှ ပျက်ယွင်းလာသောပုဒ်ဖြစ်သည်။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပါဒ[1] (ပု) [ဥ+ပဒ+ဏ] (၁) ဖြစ်ကြောင်း၊ အကြောင်း။ (၂) ဖြစ်-ပွင့်-ခြင်း၊ သဘောကို ရခြင်း၊ ဖြစ်ဆဲ၊ ဥပါဒ်။ (၃) တိတ်နိမိတ်၊ ဥပါတ်။ (၁) ဥပ္ပါဒေါ ဟုတ္တာ ပစ္စယော ဟောတိ။ ဒီ၊ဋ၊၁။၉၄။ ဥပ္ပဇ္ဇတိ ဇေသ္ဟာ ဖလန္တိ ဥပ္ပါဒေါ၊ ဥပ္ပတ္တိယာ ကာရဏဘာ၀ေါ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၁။၁၃ရ။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃ရရ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၁၀ ၂။ မူလဋီ၊၁။၃ရ။ အနုဋီ၊၁။၄၀။) (၂) တိဏိမာနိ ဘိက္ခဝေ သခ်ံတသ သခ်ံတလက္ခဏာနိ၊ ကတမာနိ တိဏိ? ဥပ္ပါဒေါ ပညာယတိ။ အံ၊ ၁။၁၅၀။ ဥပ္ပါဒေါတိ ဇာတိ...တေသု ဥပ္ပါဒက္ခဏေ

ဥပ္ပါဒေါ။ အံ၊ဌ၊၂။၁၃၇။ ဥပ္ပဇ္ဇနံ ဥပ္ပါဒေါ၊ အတ္ထာပဇိုလာဘော။ ဝိဘာဝိနီ။၁၃၈။ (–အံ၊ဌီ၊၂။၁၂၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။၃၄၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၂။၁၀၂၊ ၂၃၀၊၄၃၈၊၄၃၉။) အတ္ထာပဇိုလာဘောတိ သဘာ-ဝပဇိုလာဘော။ မဏိမဇ္ဈ၊၁။၄၃၃။ မံသစ-က္ခုသ ဥပ္ပါဒေါ။ ဣတိဝုတ်။ ၂၃၁။ ဥပ္ပါဒေါတိ မံသစက္ခုသ ပဝတ္တိ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၁၉၈။ သုခေါ ဗုဒ္ဓါနမုပ္ပါဒေါ။ ဓမ္မ။၄ ၂။ အဘိ၊ဌ၊၁။၈၃။ (–မူ-လဋီ၊၁။၃၃။ အနုဋီ၊၁။၄၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။၁၈၆။) (၄) ဥပ္ပါဒေါ နု ကိမတ္ထာယ၊ အာလောကော ဝိပုလော အဟု။ အပ၊၁။၁၆၆။ (–အပ၊ ၂။၄၄၊ ၁ ၂၃။)

ဥပ္ပါဒ၂ (ပု) [ဥ+ပဒ+ဏော+ဏ] (၁) ဖြစ်စေခြင်း။ (၂) သံပုံစေတီကို–ဖြစ်စေ–တည်ထား–ခြင်း။ (နိမိတ်ဖတ်ခြင်း၊ သဲပုံစေတီ တည်ထားခြင်း။ မြန်မာပြန်)။ ပုလိနုပ္ပါဒက (အပ၊ ၂။၆၇) လည်း ကြည့်။ (၁) အနုပ္ပန္နာနံ ကုသလာနံ ဓမ္မာနံ ဥပ္ပါဒါယ။ ပဋိသံ။၁၀၀။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁ ၂၇။) ဥပ္ပါဒါယာတိ ဥပ္ပါဒနတ္ထာယ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။ ၂၉၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။၁၅၅။ (၂) ဒုဂ္ဂတိ နာဘိဇာနာမိ၊ ဥပ္ပါဒဿ ဣဒံ ဖလံ။ အပ၊ ၂။၆၆။

ဥပ္ပါဒဥပ္ပန္နဝါရ (ပု) [ဥပ္ပါဒဥပ္ပန္န+ဝါရ] ဥပ္ပါဒုပ္ပန္န-ဝါရ၊ (ဖြစ်ဆဲတရား, ခဏတ္တယသုံးပါးသို့ ရောက်ဆဲတရားတို့ကို သံနိဋ္ဌာန် သံသယပြု၍ ဟောကြားသောဝါရ)။ ယဿ စိတ္တံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ၊ တဿ စိတ္တံ ဥပ္ပန္နန္တိအာဒိနာ ဥပ္ပါဒဥပ္ပန္နဘာဝါ-မသနတော ဥပ္ပါဒဥပ္ပန္နဝါရောတိ နာမံ ပါဠိတော ဇဝ ဝိညာယတိ။ အနုဋီ၁။ ၂ဝ၉။

ဥပ္ပါဒက (တိ) [ဥ+ပဒ+ဏော+ဏ္ဍု။ ထိ–၌ ဥပ္ပါဒိကာ] ဖြစ်စေတတ်သော၊သူ။ အာဒိဗြဟ္မစရိယန္တိ ဗြဟ္မစရိယဿ အာဒိဘူတာ ဥပ္ပါဒကာ ဇနကာတိ ဇဝံ ပဋိဇာနန္တိ။ မ၊ဌ၊၁။၁ဝ၈။ ဥပဒ-ဟေယျာတိ ဥပ္ပါဒေယ္ယ၊ ဝိပ္ပဋိသာရဿ ဥပ္ပါ-ဒကော ကောစိ ပုရိသော သိယာ အပိ-ဘဝေယ္ယ။ ဥဒါန၊ဌ။၁၆၅။ (–အံ၊ဌ၊ ၂။၁၅၅။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၁၄ ၂။) ပဘာဝိကာတိ ပဓာနံ ဟုတ္တာ ဥပ္ပါဒိကာ ဘဝတဏှာ။ မဟာနိ၊ဌ။၁၃ ၂။

ဥပ္ပါဒကောဝိဒ (တိ) [ဥပ္ပါဒ+ကောဝိဒ] ဖြစ်-ကြောင်း–ဖြစ်ခြင်း၏အကြောင်း–၌ လိမ္မာသော၊ သူ။ စိတ္တသုပ္ပါဒကောဝိဒေါ(ထေရ။၁ဝ၅)တိ ... စိတ္တသ ဥပ္ပတ္တိကာရဏေ ကုသလော။ ထေရ၊ ဌ၊ ၂။ ၂ဝ၆။

ဥပ္ပါဒကွဏ (ပု) [ဥပ္ပါဒ+ခဏ] ဖြစ်ဆဲခဏ၊ ဥပါဒ်ခဏ။ ဘင်္ဂကွဏေ စိတ္တံ ဥပ္ပါဒကွဏံ ဝိတိက္ကန္တံ။ ယမက၊ ၂။၁ဝ၇။ (–အဘိ၊က၊၁၅၆။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၃၃။)

ဥပ္ပါဒဋ္ဌိတိ (ထီ) [ဥပ္ပါဒ+ဋ္ဌိတိ] (၁) ဖြစ်ခြင်း ဌာ–ပြစ်ဖို့–အကြောင်း။(အဋ္ဌကထာ။) အကျိုး-တရား၏ဖြစ်ရာဖြစ်၍ အကျိုးတရားတို့၏တည်-ကြောင်း။ (၂) ဖြစ်ဆဲခဏ တည်ဆဲခဏ၊ ဥပါဒ်-ဋ္ဌိ၊ (၁) အဝိဇ္ဇာ သခါရာနံ ဥပ္ပါဒဋ္ဌိတိ စ ပဝတ္တဋ္ဌိတိ စ။ ပဋိသံ။၄၈။ ဒီ၊ဌ၊၁။၉၄။ သာ ဟိ သခါရာနံ ဥပ္ပါဒါယ နိဗ္ဗတ္တိယာ ဋ္ဌိတိ ကာရဏန္တိ ဥပ္ပါဒဋ္ဌိတိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။ ၂ ၂၁။ တိဋ္ဌတိ ဇေတေနာတိ ဋ္ဌိတိ၊ ကာရဏံ။ ဥပ္ပါဒေါ ဇေ ဋ္ဌိတိ ဥပ္ပါဒဋ္ဌိတိ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၁။၁၃၉။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၁ဝ ၂။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၈၈။) (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပါဒဋ္ဌိတိဘင်္ဂ (ပု) [ဥပ္ပါဒ+ဋ္ဌိတိ+ဘင်္ဂ] ဖြစ်-တည်–ပျက်–ဆဲခဏ၊ ဥပါဒ် ဋ္ဌိ ဘင်။ တေသု ဇေကေကသ္မိ ဥပ္ပါဒဋ္ဌိတိဘင်္ဂဝသေန တယော တယော ခဏာ။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။ ၂၅။

ဥပ္ပါဒတ္ထ (ပု) [ဥပ္ပါဒ+အတ္ထ] ဖြစ်ခြင်းအနက်။ ဇတ္ထ ဝိသုံ ပယုဇ္ဇမာနာပိ ဥပသဂ္ဂသဒ္ဒါ သဓာ-တုကံ သံယောဇတ္ထံ, ဥပ္ပါဒတ္ထဉ္စ ဒီပေန္တိ ကိရိ-ယာဝိသေသကတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊ ၂။၁၉၁။

ဥပ္ပါဒဒဿန (နာ) [ဥပ္ပါဒ+ဒဿန] ဖြစ်ခြင်း-အဖြစ်-ဥပါဒ်-ကိုမြင်ခြင်း။ ယံ သမ္မာ ပဿန္တော နဝနဝါနံ ဥပ္ပါဒဒဿနတော သဿတဒိဋ္ဌိ ပဇဟတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၈၈။ (-ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၆။)

ဥပ္ပါဒဒုက္ခ (နာ) [ဥပ္ပါဒ+ဒုက္ခ] ဖြစ်ဆဲဖြစ်သော ဆင်းရဲ၊ အဖြစ်ဆင်းရဲ။ ဒုက္ခာ ဝေဒနာ ဥပ္ပါဒဒုက္ခာ, ဌိတိဒုက္ခာတိ စ ကတ္တာ "ဒွေမာ ခဏာတိ"တိ ဝုတ္တံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၅၃။

ဥပ္ပါဒဓမ္မ (တိ) [ဥပ္ပါဒ+ဓမ္မ] ဖြစ်ခြင်းသဘောရှိသော။ အာယတနာနံ အာစယာဒိဝစနေနေဝ အာစယသဘာဝါနိ ဥပ္ပါဒဓမ္မာနိ အာယတနာနီတိ အာစယေန တံပကတိကံ အာယတနံ ကထိတံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၀၃။

ဥပ္ပါဒန (ထီ၊နာ) [ဥ+ပဒ+ဏော+ယု] (၁) ဖြစ်စေခြင်း။ (တိ)(၂) ဖြစ်စေတတ်သော။ (၃) ဖြစ်စေရာ (အခါ)၊ (ဖြစ်ရာအခါ။ ဘာသာဋီ)။ (၁) တမေဝ ပုနပ္ပုနံ မနသိ ကရိတ္တာ အပ္ပနာယ ဥပ္ပါဒနံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁၉။ ဘာဝနာတိ ဥပ္ပါဒနာ, ဝဍ္ဎနာ စ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၅၅။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၃၈။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂ရ၆။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၄၂။ အံ၊ဋီ၊၁။၈၄။ အနုဋီ၊၁။၁ရ၆။) (တိ)(၂) ဥပ္ပါဒနဘာဝ-ကြည့်။ (၃) တံ တံ ဒေန္တသ္သ တေသံ တေသံ ဥပ္ပါဒနတော ပဋ္ဌာယ ပုဗ္ဗဘာဂေ ပရိစ္စာဂကာလေ ...စေတနာ ဒါနမယံ ပုညကိရိယဝတ္ထု နာမ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၀၁-၂။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃၅။ ဣတိ ဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၉၄။ အောက်ပုဒ်လည်း-ကြည့်။

ဥပ္ပါဒနကာလ (ပု) [ဥပ္ပါဒန+ကာလ] ဖြစ်စေရာအခါ။ ကေဝလံ ပဌမဝါရော ဣန္ဒြိယာနံ ဥပ္ပါဒနကာလဝသေန ဝုတ္တော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃၈။

ဥပ္ပါဒနကိစ္စ (နာ) [ဥပ္ပါဒန+ကိစ္စ] ဖြစ်စေခြင်း-အမှု-ကိစ္စ။ ဗုဒ္ဓါနံ ဟိ သာဝကာနံ ဝိယ နိပ္ပဋိပါဋိယာ ဣဒ္ဓိဝိဓညာဏာဒီနံ ဥပ္ပါဒနကိစ္စံ အတ္ထိ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၂၄၉။

ဥပ္ပါဒနကိရိယ (ထီ၊နာ) [ဥပ္ပါဒန+ကိရိယ] ဖြစ်စေခြင်း-အမှု-အပြုအမူ။ တေသံ တေသံ ကုသလဓမ္မာနံ အနုပ္ပန္နာနံ ဥပ္ပါဒကိရိယာယ ဥပ္ပန္နာနံ ပရိဗြူဟနကိရိယာယ ဥဿဟနတော ဥဿောဠှိ။ မ၊ဋီ၊၂။၅၅။

ဥပ္ပါဒနဋ္ဌ(ဏ္ဌ) (ပု) [ဥပ္ပါဒန+အတ္ထ] (၁) ဖြစ်စေခြင်းအနက်။ (၂) ဖြစ်စေခြင်းအကျိုး။ (၁) တတ္ထ ပဌမမဂ္ဂေ ဥပ္ပါဒနဋ္ဌေန, ဒုတိယာဒီသု ဝယုနဋ္ဌေန။ မ၊ဋီ၊၁။၁၆၁။ (၂) အနုပ္ပန္နာနံ ရူပါဒီနံ ဥပ္ပါဒနတ္ထာယ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၅၁။

ဥပ္ပါဒနပုဗ္ဗက (တိ) [ဥပ္ပါဒန+ပုဗ္ဗ+က။ ထီ-၌ ဥပ္ပါဒနပုဗ္ဗိကာ] ဖြစ်စေခြင်းလျှင်ရှေ့သွားရှိသော။ ဥပ္ပါဒနပုဗ္ဗိကာ ဟိ ဝယုနာ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂ရ၆။

ဥပ္ပါဒနဘာဝ (ပု) [ဥပ္ပါဒန+ဘာဝ] ဖြစ်စေတတ်သည်၏အဖြစ်။ ဥပ္ပဇ္ဇမာနောဝ သဟ ဥပ္ပါဒနဘာဝေန ဥပကာရကော ဓမ္မော သဟဇာတပစ္စယော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၆၆။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၄၈။ ၂ရ၄။)

ဥပ္ပါဒနရသ (တိ) [ဥပ္ပါဒန+ရသ] ဖြစ်စေခြင်းကိစ္စရှိသော။ ဟသိတုပ္ပါဒရသာတိ ဟသိတသေဝ ဥပ္ပါဒနရသာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၃၀။

ဥပ္ပါဒနဝိဓိ (ပု) [ဥပ္ပါဒန+ဝိဓိ] ဖြစ်စေခြင်းအစီအရင်။ ဘာဝနာနယောတိ ဥပ္ပါဒနဝိဓိ။ မ၊ဋီ၊၁။၂၂၄။

ဥပ္ပါဒနဝိသယီ(ယိ)ကရဏ (နာ) [ဥပ္ပါဒန+ဝိသယီကရဏ] ဖြစ်စေခြင်း, ပစ္စဝေက္ခဏာဉာဏ်တည်းဟူသောဝိသယီကိုပြုခြင်း။(သျှ။) ဖြစ်စေခြင်း, အာရုံပြုခြင်း။ ဒေသနာယ ပဋိဝေဓနသင်္ခါတသ ပဋိဝေဓသ စ ဥပ္ပါဒနဝိသယီ(ယိ)ကရဏာနံ အသက္ကုဏေယျတာယ ဒုက္ခောဂါဟတာ ဝေဒိ-တဗ္ဗာ။ သာရတ္ထ၊၁။၈၀။ အနုဋီ၊၁။၂၃။

ဥပ္ပါဒနသမတ္ထ (တိ) [ဥပ္ပါဒန+သမတ္ထ] ဖြစ်

စေခြင်းငှါ စွမ်းနိုင်သော။ အနဘိရတိ ဝိနောဒေတွာ အဘိရတိ ဥပ္ပါဒနသမတ္ထေ သကေ သာသနမမေ ပတိဋ္ဌတ်။ သံဋီ၊၁။၂၄၆။ (-အံဋီ၊၃။၁၃၅။ မဋီ၊၂။၁၃၁။ ဝိသုဒ္ဓိဋီ၊၂။၂၇၃။)

ဥပ္ပါဒနဟေတုက (တိ) [ဥပ္ပါဒန+ဟေတု+က] ဖြစ်စေခြင်းလျှင် အကြောင်းရှိသော။ ဥပ္ပါဒနဟေတုကာ ဟိ ပစ္စယာနံ ဥပ္ပတ္တိ။ မဋီ၊၁။၂၅၆။ သံဋီ၊၂။၄၈၅။ အံဋီ၊၂။၃၄။ အံဋီ၊၃။၃၄၀။

ဥပ္ပါဒနာကာရ (ပု) [ဥပ္ပါဒန+အာကာရ] ဖြစ်စေပုံ အခြင်းအရာ။ တသ ဥပ္ပါဒနာကာရံ ဒဿေတုံ ဝုတ္တံ "သော ဗုဒ္ဓဓမ္မသံဃဂုဏေ အာဝဇ္ဇေတွာ"တိအာဒိ။ သံဋီ၊၂။၅၁၄။

ဥပ္ပါဒနိစ္ဆယ (ပု) [ဥပ္ပါဒ+နိစ္ဆယ] ဖြစ်ခြင်း၌-အဆုံးအဖြတ်-ဆုံးဖြတ်ခြင်း။ ယတ္ထ ပန သမုဒယသစ္စသ ဥပ္ပါဒနိစ္ဆယော။ အနုဋီ၊၃။၁၈၈။

ဥပ္ပါဒနိရောဓိ (တိ) [ဥပ္ပါဒနိရောဓ+ဣ] ဖြစ်ခြင်း-အဖြစ်-၏ဆန့်ကျင်ဘက် ချုပ်ခြင်းသဘောရှိသော၊ ဖြစ်ကြောင်းတရား၏ချုပ်ခြင်းရှိသော။ တထာ ဟိ ဝုတ္တံ "အဝိဇ္ဇာယ တွေဝ အသေသဝိရာဂနိရောဓာ သင်္ခါရနိရောဓော"တိ အာဒိ။ နိရောဓနိရောဓိ စ ဥပ္ပါဒနိရောဓိဘာဝေန ဝုတ္တော "ဣမဿ နိရောဓာ ဣဒံ နိရုဇ္ဈတိ"တိ။ ဥဒါန၊၁။၃၅။ (ကတ္ထစိမူဠ် နိရောဓဝိရောဓိ စ ဥပ္ပါဒေါ၊ သော ဥပ္ပါဒဝိရောဓိဘာဝေန ဝုတ္တော-ဟုလည်းကောင်း၊ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၂။၂၄၆-အလား၊ ပါဠိရပ်တို့၌ နိရောဓဝိရောဓိ စ ဥပ္ပါဒေါ၊ ယေန သော ဥပ္ပါဒဝိရောဓိဘာဝေန ဝုတ္တော "ဣမဿ နိရောဓာ ဣဒံ နိရုဇ္ဈတိ"တိ- ဟုလည်းကောင်းရှိသည်။) ဥပ္ပါဒဝိရောဓိဘာဝ-လည်းကြည့်။

ဥပ္ပါဒနိယ (တိ) [ဥ++ပဒ+ဏော+အနိယ] ဖြစ်စေအပ်သော။ နိဗ္ဗာန် မဟာရာဇ နှ ဝတ္ထုမ္ပဋိ ဥပ္ပန္နန္တိ ဝါ အနုပ္ပန္နန္တိ ဝါ ဥပ္ပါဒနိယန္တိ ဝါ အတီတန္တိ ဝါ အနာဂတန္တိ ဝါ ပစ္စုပ္ပန္နန္တိ ဝါ။ မိလိန္ဒ။၂၆၂၊၂၆၃။ (မြန်မာပြန်၌- မချုတ်ဖြစ်လတ္တံ့ဟု-ပြန်ဆိုထားသည်။ အနာဂတန္တိ ဝါ-ဟု ဆိုလတ္တံ့ဖြစ်၍ သင့်မည်မထင်။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။)

ဥပ္ပါဒနိယပရိကမ္မပယောဂ (ပု) [ဥပ္ပါဒနိယပရိကမ္မ+ပယောဂ] ဖြစ်စေအပ်သော ပရိကံဟူသော လုံ့လပယောဂ။ အပ္ပယောဂေနာတိ စျာနဝိမောက္ခာဒီနံ ဝိယ ဥပ္ပါဒနိယပရိကမ္မ-ပယောဂေန ဝိနာ။ အနုဋီ၊၂။၂၀၆။

ဥပ္ပါဒနုပတ္ထမ္ဘနဘာဝ (ပု) [ဥပ္ပါဒန+ဥပတ္ထမ္ဘနဘာဝ] ဖြစ်စေခြင်းငှါ ထောက်ပံ့တတ်သည်၏အဖြစ်။ အညမညပစ္စယာ ဟောန္တိတိ အညမညံ ဥပ္ပါဒနုပတ္ထမ္ဘနဘာဝေန ဥပကာရကာ ဟောန္တိ။ ပဋိသံဋီ၊၂။၁၆၁။

ဥပ္ပါဒန္ဓ (ပု) [ဥပ္ပါဒ+အန္ဓ] ဥပါဒ်ဟုဆိုအပ်သောအခိုက်အတန်။ ဥပ္ပါဒန္ဓော ဝါ ဝယန္ဓော ဝါ ဌိတသ အညထတ္တန္ဓော ဝါ တေသ နတ္ထိတိ အနန္ဓံ။ ဒီဋီ၊၁။၃၂၅။ တတ္ထ ဥပ္ပါဒန္ဓောတိ ဥပ္ပါဒါဝတ္ထာ။ သီဋီ၊သစ်၊၂။၄၁၈။ (-ဒီဋီ၊၁။၃၉၃။)

ဥပ္ပါဒပစ္စယ (ပု) [ဥပ္ပါဒ+ပစ္စယ] (၁) ဖြစ်ပေါ်ခြင်းဟူသောအကြောင်း၊ ဖြစ်ပေါ်ခြင်းနှင့်စပ်သော သင်္ခါရဟူသောအကြောင်း၊(သျှ)။ (၂) ဖြစ်ခြင်း၏အကြောင်း။ (၁) အနုပ္ပါဒေ စိတ္တာသ ပကၠန္ဒတ္တာ ယေ ဥပ္ပါဒပစ္စယာ ကိလေသာ နိဗ္ဗတ္တေယျုံ၊ ပဋိသံ။၃၉၅။ (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပါဒပစ္စယဋ္ဌ (ပု) [ဥပ္ပါဒပစ္စယ+အတ္ထ] ဖြစ်ခြင်း၏အကြောင်းဟူသောအနက်။ ဣတိ ဥပ္ပါဒ-ပစ္စယဋ္ဌေန မနော ပုဗ္ဗင်္ဂမော ဧတေသန္တိ မနောပုဗ္ဗင်္ဂမာ။ ဓမ္မသ၊၁။၁၅။ (-ဝိမတိ၊၁။၁၁၃။)

ဥပ္ပါဒပညတ္တိ (ထိ) [ဥပ္ပါဒ+ပညတ္တိ] ဖြစ်ခြင်းကို-ပညတ်ခြင်း-အပြားအားဖြင့်သိစေခြင်း။ ဥပ္ပါဒ

ပညတ်။ ဥပါဒပညတ္တိတိ ဥပဒန္နသ ပညာပနာ။ နေတ္တိ၊ဌ။၁၂၂။ (-နေတ္တိ၊ဝိ။၁၉၀။)

ဥပါဒပစၥေန (တိ) [ဥပါဒ+ပစၥေန] ဖြစ်ခြင်း-ဥပါဒ်-လျှင်ပြစၥန်းခြင်းရှိသော။ ပစ္စယဘာဝေါန အဓိပ္ပေတော ဥပါဒပစၥေနတ္တာ တသာ ဒေသနာယ။ အနုဋီ၊၃။၂၉၇။

ဥပါဒပရိဒီပက (တိ) [ဥပါဒ+ပရိဒီပက] ဖြစ်ခြင်းကို ပြတတ်သော။ ပစ္ဆိမေန စ ပဒေနာတိ ဓမ္မာနံ ဥပါဒပရိဒီပကေန သမုပ္ပါဒပဒေန ပစ္စယသာမဂ္ဂိယံ ဓမ္မာနံ ... ပရိဒီပိတောဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၅၃။

ဥပါဒပရိယာယ (ပု) [ဥပါဒ+ပရိယာယ] ဥပါဒသဒ္ဒါ၏ပရိယာယ်။ ပါတု-သဒ္ဒပုဗ္ဗကော ဘဝန္တီ-သဒ္ဒါ သိယာ ဥပါဒပရိယာယော သိယာ အာဝိဘာဝပရိယာယော။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၃၂။

ဥပါဒပုဗ္ဗက (တိ) [ဥပါဒ+ပုဗ္ဗက] ဖြစ်ခြင်း-ဥပါဒ်-လျှင်ရှေးရှိသော။ တတ္ထ ဥပါဒပုဗ္ဗကတ္တာ အဘာဝဿ ဟုတ္တာ ဂဟဏံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၄၄။

ဥပါဒဘင်္ဂဝတ္ထာ (ထီ) [ဥပါဒဘင်္ဂ+အဝတ္ထာ] ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်း အခိုက်အတန့်၊ ဖြစ်ခိုက် ပျက်ခိုက်။ ဧကံသေန စ ဥပါဒဘင်္ဂဝတ္ထာသု ဝတ္ထုနော အဘေဒေါ ဣစ္ဆိတဗ္ဗော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၄၃။

ဥပါဒမူလက (တိ) [ဥပါဒ+မူလက] ဖြစ်ခြင်းလျှင် အကြောင်းရင်းရှိသော။ ဥပါဒမူလကဥိ သဗ္ဗံ တံ သဗ္ဗဝတ္ထုကန္တိ သဗ္ဗသနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၄၉။

ဥပါဒယတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏယ+တိ] ဖြစ်စေ၏။ သော ကာမာနံ အနုပ္ပါဒါယ ကုသလေ ဓမ္မေ ဥပါဒယတိ။ နေတ္တိ။၅၃။ (-အံ၊၁။၂၀၂။ မိလိန္ဒ။၁၄၁။ မူလဋီ၊၂။၂။) **ဥပါဒယတေ**—ထေရ။၃၀၇။ **ဥပါဒယိသု**—အံ၊ဌ၊၁။၁၇၉။ ဇာ၊ဌ၊၇။ **ဥပါဒယိတ္ထ**—ဝိ၊ဌ၊၃။၃၈၃။ ဥပါ**ဒယိ**—အံ၊ဌ၊၁။၃၂၉။

ဥပါဒယတေ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏယ+တေ] ဖြစ်စေ၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပါဒယန္တ (တိ) [ဥ+ပဒ+ဏယ+အန္တ] ဖြစ်စေသော၊သူ။ ဝိဇ္ဇံ ဥပါဒယံ ဘိက္ခု။ ဣတိဝုတ်။ ၂၁၈။ အရဟတ္တမဂ္ဂဝိဇ္ဇံ အတ္တနော သန္တာနေ ဥပါဒယန္တော။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၁၄၈။ (-မ၊ဌ၊၁။၂၉၊ ၃၄၊ဖ၊ဓ၊၃ရ၁။ မဟာနိ၊ဌ။၂၂၅။)

ဥပါဒယမာန [ဥ+ပဒ+ဏယ+မာန] ဖြစ်စေသော။ ကဿစိ သုခသမ္မသ်ံ ဥပါဒယမာနော တူလပိစု ဝိယ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၉။ (-ဒီ၊ဌ၊၁။၁၉၂။ မ၊ဌ၊၂။၂၂၀။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၅၂။)

ဥပါဒယိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏယ+ဣ] ဖြစ်စေပြီ။ ဥပါဒယတိ-ကြည့်။

ဥပါဒယိသု (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏယ+သု] ဖြစ်စေကုန်ပြီ။ ဥပါဒယတိ-ကြည့်။

ဥပါဒယိတ္ထ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏယ+တ္ထ] ဖြစ်စေကုန်ပြီ။ ဥပါဒယတိ-ကြည့်။

ဥပါဒယိတ္တာ (ကာ၊ကြို၊ဝိ) [ဥ+ပဒ+ဏယ+တ္တာ] ဖြစ်စေ၍။ ဧဝမေဝ ခေါ မဟာရာဇ ယောဂိနာ ယောဂါဝစရေန ကုဝိတက္ကေ ဝိတက္ကေတ္တာ အရတိ ဥပါဒယိတ္တာ တပ္ပိတဗ္ဗံ သောစိတဗ္ဗံ စိန္တယိတဗ္ဗံ။ မိလိန္ဒ။၃၉၁။

ဥပါဒယိတ္တာန (ကာ၊ကြို၊ဝိ) [ဥ+ပဒ+ဏယ+ တ္တာန] ဖြစ်စေ၍။ ပိတိ ဥပါဒယိတ္တာန။ အပ၊၁။၁၂၇။

ဥပါဒရဟိတ (တိ) [ဥပါဒ+ရဟိတ] ဖြစ်ခြင်း-ဥပါဒ်-မှ ကင်းသော။ နိဗ္ဗာနံ ဟိ ဥပါဒရဟိတံ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၂၄၁။

ဥပါဒလက္ခဏ (နာ) [ဥပါဒ+လက္ခဏ] ဖြစ်ခြင်း-လက္ခဏာ-သဘော။ တေသု ပထမော ဓမ္မာနံ

ဥပွါဒလက္ခဏသ ဒီပိတတ္တာ ဥပွါဒဝါရောတိ ဝုစ္စတိ။ အဘိ၊ဌ၊၃။၂၉၆။ (–သံ၊ဌ၊၂။၂၄၆။)

ဥပွါဒဝန္တ (တိ) [ဥပွါဒ+ဝန္တ] ဖြစ်ခြင်း–ဥပါဒ်–ရှိသော။ ယေ ဟိ ဥပွါဒဝန္တော ဓမ္မာ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၃၁၆။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၃၂။)

ဥပွါဒဝယ (ပု) [ဥပွါဒ+ဝယ] ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်း။ သင်္ခတလက္ခဏာနံ ဓမ္မာနံ သမနုပဿနလက္ခဏာ အနိစ္စသညာ၊ တဿာ ဥပွါဒဝယာ ပဒဋ္ဌာနံ။ နေတ္တိ။၂၅။

ဥပွါဒဝယညထတ္တ (နာ) [ဥပွါဒ+ဝယ+အညထတ္တ] ဖြစ်ခြင်း, ပျက်ခြင်း, တပါးသော အခြင်းအရာအားဖြင့်ဖြစ်သင့်ခြင်း=တည်ခြင်း။ အနိစ္စတာတိ တေသညေव ဥပွါဒဝယညထတ္တံ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၃၅။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၁၀၂။ (–အဘိ၊ဌ၊၂။၄၆။)

ဥပွါဒဝယကိစ္စရဟိတ (တိ) [ဥပွါဒဝယကိစ္စ+ရဟိတ] ဖြစ်ခြင်း,ပျက်ခြင်းကိစ္စမှ ကင်းသော။ ပုရိမာ ဥပါဒါပညတ္တိ ဥပွါဒဝယကိစ္စရဟိတာ လောကသင်္ကေတသိဒ္ဓါ။ မူလဋီ၊၁။၁ရ၈။ (–အနုဋီ၊၁။၁၉၀။)

ဥပွါဒဝယဂ္ဂဟဏ (နာ) [ဥပွါဒဝယ+ဂဟဏ] ဥပွါဒဝယတို့ကို ယူခြင်း၊ ဥပွါဒဝယ–သဒ္ဒါ။ ဥပွါဒဝယဂ္ဂဟဏေန စေတ္ထ တဒန္တရာ ဝေမဇ္ဈ–ဋ္ဌာနံ ဂဟိတမေဝ ဟောတိ။ သံ၊ဌ၊၁။၂၉။

ဥပွါဒဝယညထတ္တရဟိတ (တိ) [ဥပွါဒဝယညထတ္တ+ရဟိတ] ဖြစ်ခြင်း, ပျက်ခြင်း တပါးသော အခြင်းအရာအားဖြင့်ဖြစ်သင့်ခြင်းတို့မှ ကင်းသော။ ဥပွါဒဝယညထတ္တရဟိတံ နိစ္စံ၊ နှ ဣတရထာတိ နိစ္စပဋိက္ခေပတော အနိစ္စံ။ မူလဋီ၊၂။၃ရ။

ဥပွါဒဝယဋ္ဌ (ပု) [ဥပွါဒဝယ+အတ္ထ] ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်း အနက်သဘော။ ဥပွါဒဝယဋ္ဌေန အနိစ္စာ။ ပဋိသံ။၁၉၁။ ဥပွါဒဝယဋ္ဌနာတိ ဥပွါဒဝယသခ်ါတေန အတ္ထေန၊ ဥပွါဒဝယ–သဘာဝေနာတိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၁၁၉။ (–မ၊ဋီ၊၂။၂၁၈။)

ဥပွါဒဝယဝမ္မ (တိ) [ဥပွါဒဝယ+ဝမ္မ] ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်းသဘောရှိသော။ ဣတိ သော ဒိဋ္ဌေ၀ ဓမ္မေ အနိစ္စသုခဒုက္ခ၀ေါကိဏ္ဏံ ဥပွါဒဝယဓမ္မံ အတ္တာနံ သမနုပဿမာနော သမနုပဿတိ။ ဒီ၊၂။၅ရ။

ဥပွါဒဝယဓမ္မိ (တိ) [ဥပွါဒဝယဓမ္မ+ဣ] ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်းသဘောရှိသော။ ဥပွါဒဝယဓမ္မိနော(ဒီ၊ ၂။၁၂၉။ သံ၊၁။၆)တိ ဥပွါဒဝယသဘာ၀ါ။ ဒီ၊ ဌ၊၂။၁ဂရ။ သံ၊ဌ၊၁။၂၉။

ဥပွါဒဝယပဋိပီဠန (တိ) [ဥပွါဒဝယ+ပဋိပီဠန] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းဖြင့် ခဏတိုင်း ခဏတိုင်း တံသမဂီ ပုဂ္ဂိုလ်ကို နှိပ်စက်တတ်သော၊ ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းတို့သည် ခဏတိုင်းခဏတိုင်း နှိပ်စက်အပ်သော။ (ပြည်၊သျှ။) ဥပွါဒဝယပဋိ–ပီဠနတာယ ဒုက္ခ၀တ္ထုတာယ စ ဒုက္ခတော။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁၅၀။ ပဋိသံ၊ဌ၊၃။၃၁၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၂၄ရ။

ဥပွါဒဝယရဟိတ (တိ) [ဥပွါဒဝယ+ရဟိတ] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းတို့မှ ကင်းသော၊ နိစ္စောတိ ဥပွါဒဝယရဟိတော။ အဘိ၊ဌ၊၂။၄၉၁။ နှ ဟိ ဣတ္ထ ကိဉ္စိ ဥပွါဒဝယရဟိတံ အတ္ထိတိ။ မူလဋီ၊ ၂။၉၀။

ဥပွါဒဝယ၀တ္တိ (ထီ) [ဥပွါဒဝယ+ဝတ္တိ] ဖြစ်ခြင်း ပျက်ခြင်းတို့၏ အစွမ်းဖြင့် ဖြစ်ခြင်း။ တတ္ထ ဥပွါဒဝယ၀တ္တိတော(ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၅၃။ မ၊ဌ၊၂။ ၁၉)တိ ဥပ္ပဇ္ဇနဝ၀ေသန, နိရုဇ္ဈနဝ၀ေသန စ ဝတ္တနတော (ပ၀တ္တနတော)။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၀၆။ မ၊ဋီ၊၂။၉၃။

ဥပွါဒဝယ၀န္တ (တိ) [ဥပွါဒဝယ+ဝန္တ] ဖြစ်ခြင်း

ပျက်ခြင်းရှိသော။ ဥပါဒဝယဝန္ဓော သဘာဝ-ဓမ္မာ နိ နိစ္စာတိ (အနိစ္စာတိ) အာဟ "အနိစ္စန္တိ ပရမတ္ထဒေသနာ"တိ။ အံဌီ၊၁။၁၂၀။ မဋီ၊၁။ ၂၄၂။

ဥပါဒဝယသဘာဝ (တိ) [ဥပါဒဝယ+သဘာဝ] ဖြစ်ခြင်း, ပျက်ခြင်းသဘောရှိသော၊ ဥပါဒဝယ-သဘာဝါတိ ခဏေ ခဏေ ဥပဇ္ဇနနိရုဇ္ဈန-သဘာဝါ။ သံဌီ၊၁။၇၅။

ဥပါဒဝယာဘာဝ (ပု) [ဥပါဒဝယ+အဘာဝ] ဖြစ်ခြင်းပျက်ခြင်းတို့၏ မရှိခြင်း။ နိ ဇီရတီတိ အသဘာဝဓမ္မတ္တာ ဥပါဒဝယာဘာဝတော ဇရံ နိ ပါပုဏာတိ။ သံဌီ၊၁။၁၃၈။

ဥပါဒါရ (ပု) [ဥပါဒ+ဝါရ] ဥပါဒါရ၊ (ပရမတ္ထ ဓမ္မတို့၏ ဖြစ်ခြင်းလက္ခဏာကို ပြသောဝါရ။) ဥပါဒလက္ခဏ-ကြည့်။

ဥပါဒဝိကာရ (ပု) [ဥပါဒ+ဝိကာရ] ဖြစ်ခြင်း ဟူသောဖောက်ပြန်ခြင်း။ သဝိကာရာတိ ဥပါဒ-ဝိကာရေန သဝိကာရာ။ သံဌီ၊၂။၆၆။

ဥပါဒဝိနာသဝန္ဓု (တိ) [ဥပါဒဝိနာသ+ဝန္ဓု] ဖြစ်ခြင်း, ပျက်စီးခြင်း ရှိသော။ ဥပါဒဝိနာသ-ဝန္ဓေဟိ အနညဿ ဓမ္မိနော တေသံ ဝိယ ဥပါဒဝိနာသသဗ္ဘာဝတော ကုတော နိစ္စတာ-ဝကာသော။ မဋီ၊၃။၂၃၂။

ဥပါဒဝိနာသသမ္ဘဝါပတ္တိ (ထီ) [ဥပါဒဝိနာသ သမ္ဘဝ+အာပတ္တိ] ဖြစ်ခြင်း ပျက်စီးခြင်း၏ ထင်ရှားရှိသည်၏အဖြစ်သို့ရောက်ခြင်း။ ဥပါဒ-ဝိနာသဝန္ဓိဟိ အဝတ္ထာဟိ အနညဿ အတ္ထ-နော တာသံ ဝိယ ဥပါဒဝိနာသသမ္ဘဝါပတ္တိတော ကုတော နိစ္စတာဝကာသော။ မဋီ၊၃။၂၂၉-၂၃၀။

ဥပါဒဝိပရိဏာမာနုပဿန (ထီ၊နိ) [ဥပါဒဝိပရိ ဏာမ+အနုပဿန] ဖြစ်ခြင်း ဖောက်ပြန်ပျက်-စီးခြင်းကို အဖန်တလဲလဲရှုခြင်း။ နိ ဟိ ဥဒယ် ဝိနာ ဓမ္မာနံ ဥပ္ပန္နတ္တံ သိဒ္ဓတိ၊ တသ္မာ "ပစ္စုပ္ပန္နာနံ ဓမ္မာနံ ဥပါဒဝိပရိဏာမာနုပဿနေ ပညာ"တိ အဝုတ္တောပိ ဝုတ္တမေဝ ဟောတိတိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၉။

ဥပါဒဝိပရိဏာမဘာဝ (ပု) [ဥပါဒဝိပရိဏာမ +အဘာဝ] ဖြစ်ခြင်း, ဖောက်ပြန်ပျက်စီးခြင်း၏ မရှိခြင်း။ ဥပါဒဝိပရိဏာမဘာဝတော သဒါ ဝိဇ္ဇမာနံ။ မဋီ၊၂။၃၁၁။

ဥပါဒဝိရဟ (ပု) [ဥပါဒ+ဝိဟရ] ဖြစ်ခြင်းမှ ကင်းခြင်း။ ပုရိမာယ ကောဋိယာ အပညာယ-မာနာယ ဥပါဒဝိရဟတော နိစ္စတံ ဂဏှေယ္ယ။ မူလဋီ၊၂။၈၆။

ဥပါဒဝိရောဓိဘာဝ (ပု) [ဥပါဒဝိရောဓိ+ဘာဝ] ဥပါဒ-ဖြစ်ခြင်း-အဖြစ်-နှင့် ဆန့်ကျင်သည်၏ အဖြစ်၊ ဥပါဒ၏ဆန့်ကျင်ဘက်၏အဖြစ်။ နိရောဓဝိရောဓိ စ ဥပါဒေါ၊ ယေန သော ဥပါဒဝိရောဓိဘာဝေန ဝုတ္တော "ဣမဿ နိရောဓာ ဣဒံ နိရုဇ္ဈတီ"တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၄၆။ ဥပါဒနိရောဓိ-လည်းကြည့်။

ဥပါဒသဒ္ဒ(ပု) [ဥပါဒ+သဒ္ဒ] ဥပါဒ-သဒ္ဒါ။ ပယုဇ္ဇ-မာနော ပဋိစ္စသဒ္ဒေါ ဥပါဒသဒ္ဒေန ဝုစ္စမာနဿ သမာနဿ "ကတ္တု အဘာဝတော"တိပဒံ အာ-နေတ္တာ ယောဇေတဗ္ဗံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၃၁-၂။

ဥပါဒသဒ္ဒါဘိဓေယ္ယ (တိ) [ဥပါဒသဒ္ဒ+အဘိ ဓေယ္ယ] ဥပါဒသဒ္ဒါသည် ဟောအပ်သော အနက် ရှိသော။ ယထာ စ စေတသိကာ စိတ္တဿ၊ ဧဝံ စိတ္တမ္ပိ စေတသိကာနံ နိဿယာဒိပစ္စယဘာဝ-တော အာဓာရဘာဝေန ဝတ္တဗ္ဗတံ အရဟတိတိ ယထာဝုတ္တံ ဥပါဒသဒ္ဒါဘိဓေယ္ယတံ နိ ဝိနိ-ဝတ္တကိ။ အနုဋီ၊၁။၂၀ရ။

ဥပါဒသမဂ္ဂီ (တိ) [ဥပါဒ+သမဂ္ဂီ] ဖြစ်ခြင်း-ဥပါဒ်-နှင့်ပြည့်စုံသော။ တတ္ထ ယော ဘာဝေါ

ဥပ္ပါဒသမဂ်ီ၊ နဲ သော နဲ ဟောတိ နာမ၊ အနုဋ္ဌီ၊၁။၉၄။

ဥပ္ပါဒသမာယောဂဒီပန (တိ) [ဥပ္ပါဒသမာယောဂ+ဒီပန] ဖြစ်ခြင်းနှင့် ကောင်းစွာယှဉ်ခြင်းကိုပြကြောင်းဖြစ်သော(စကား)။ ဘူတန္တိ ဥပ္ပါဒသမာယောဂဒီပနံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၂၀။ ဥပ္ပါဒသမာယောဂဒီပနန္တိ ဥပ္ပါဒေန သမာယောဂဒီပနံ။ ပဋိသံ၊ဂံ။၃၉၅။

ဥပ္ပါဒသဟိတ (တိ) [ဥပ္ပါဒ+သဟိတ] ဖြစ်ခြင်းနှင့်တကွဖြစ်သော။ သဟုပ္ပါဒကာတိ ဥပ္ပါဒသဟိတာ ဥပ္ပါဒါဝတ္ထာ ခန္ဓာ။ အနုဋ္ဌီ၊၂။၆၉။

ဥပ္ပါဒသီသ (နဲ) [ဥပ္ပါဒ+သီသ] ဖြစ်ခြင်းကို-အဦးမူခြင်း-ပဓာနပြုခြင်း။ ဥပ္ပါဒသီသေန စေတ္ထ ဥပ္ပါဒဝန္ဓောဝ သခ်ါရာ ဂဟိတာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၂၁။

ဥပ္ပါဒဟေတု (ပု) [ဥပ္ပါဒ+ဟေတု] ဖြစ်ခြင်းဟူသော အကြောင်း။ ဣမသ္မုပ္ပါဒါတိ ဣမသ္မ ပစ္စယသ္မ ဥပ္ပါဒဟေတု။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၁၆။ (-နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၁၉၈။)

ဥပ္ပါဒါကာရ (ပု) [ဥပ္ပါဒ+အာကာရ] ဖြစ်သောအခြင်းအရာ။ အဘာဝါကာရော ဟိ ဝိကတိ-ရူပေန လဇ္ဇတိ၊ ဝိရူပတ္တာ နဲ ဥပ္ပါဒါကာရော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၃၈။

ဥပ္ပါဒါဓိပတေယျ (တိ) [ဥပ္ပါဒ+အဓိပတေယျ] ဖြစ်ပေါ်ရာ-ဖြစ်ခြင်း-၌ အကြီးအကဲဖြစ်သော။ လောကုတ္တမဂ္ဂကွဏေ ဥပ္ပါဒါဓိပတေယျံ စိတ္တံ ဉာဏသ္မ ဟေတု ပစ္စယော စ။ ပဋိသံ၊၃၉၂။ ဥပ္ပါဒါဓိပတေယျန္တိ...မဂ္ဂဉာဏသ္မ ဥပ္ပါဒေ အဓိ-ပတိဘူတံ စိတ္တန္တိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၀၃။

ဥပ္ပါဒါနန္တရံ (ဗျ) [ဥပ္ပါဒ+အနန္တရံ] ဥပါဒ်၏အခြားမဲ့၌။ တထာ ဟိ နေသံ ပဋိသန္ဓိစိတ္တံ ဥပ္ပါဒါနန္တရမေဝ ဇရံ ပတ္တာ ပဗ္ဗတသိခရတော ပတိတသိလာ ဝိယ ဘိဇ္ဇတိ သဒ္ဒီ သမ္ပယုတ္တ-ခန္ဓေဟိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋ၊၂။၂၂၃။ (-မ၊ဋီ၊၂။၉၄။)

ဥပ္ပါဒါနုဗန္ဓ(တိ) [ဥပ္ပါဒ+အနုဗန္ဓ] ဖြစ်ခြင်းသည် အစဉ်လိုက်အပ်သော(သျှ)၊ ဖြစ်ခြင်းသို့ အစဉ်လိုက်တတ်သော။ ပုရိမပုရိမာနံ နိရောဓော ဥတ္တရုတ္တရာနံ ဥပ္ပါဒါနုဗန္ဓောတိ အယမတ္ထော ပစ္စယတော ဥဒယဒဿနေန သိဒ္ဓမာနော ကေ-တ္တနယာဓိဂမာယ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၂၄။

ဥပ္ပါဒါဘာဝ (ပု) [ဥပ္ပါဒ+အဘာဝ] ဖြစ်ခြင်း၏မရှိခြင်း။ နိစ္စာတိ အာဒီသု ဥပ္ပါဒါဘာဝတော နိစ္စာ။ မ၊ဋီ၊၁။၈၂။ (-သံ၊ဋီ၊၂၊၄၂၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၁၁။)

ဥပ္ပါဒါဘိမုခဘာဝဒီပန (တိ) [ဥပ္ပါဒါဘိမုခဘာဝ+ဒီပန] ဖြစ်ခြင်းသို့ရှေးရှုသည်၏အဖြစ်ကိုပြတတ်သော။ ပဋိစ္စာတိ ဟိ ဣမိနာ ဖလဿ ပစ္စယပရိဂ္ဂဟေန, ပစ္စယာနဉ္စ ပစ္စယာယတ္တ-ပဂမနေန တဿ ဥပ္ပါဒါဘိမုခဘာဝဒီပနတော အသမုပ္ပါဒေါ နဲ သမ္ဘဝတိ။ ဝဇိရ။၃၉၅။

ဥပ္ပါဒါဘိမုခါဝတ္ထာ (ထီ) [ဥပ္ပါဒါဘိမုခါ+အဝတ္ထာ] ဥပါဒ်သို့ရှေးရှုသောအခိုက်အတန်။ နဲ စေတ္ထ သက္ကာ ဥပ္ပါဒါဘိမုခါဝတ္ထံ ပရိကပ္ပေတုံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၁၈။

ဥပ္ပါဒါယဒိဋ္ဌိ (ထီ) [ဥပ္ပါဒါယ+ဒိဋ္ဌိ] ဖြစ်စေခြင်းငှါ-အယူ-အမြင်-ဉာဏ်။ ပဋိသောတဂါမိနော ဒ္ဒေ ဟေတူ ဒ္ဒေ ပစ္စယာ စ ယာဝ သမ္ဘာဒိဋ္ဌိယာ ဥပ္ပါဒါယဒိဋ္ဌိ။ ပေဋကော။၃၂၀။ (ဣ-မှု၌ ဥပါ-ဒါယဒိဋ္ဌိ-ဟုရှိသည်။)

ဥပ္ပါဒါဝဇ္ဇန (နဲ) [ဥပ္ပါဒ+အာဝဇ္ဇန] ဖြစ်ခြင်းကို ဆင်ခြင်ခြင်း။ အဋ္ဌဟာကာရေဟိတိ ဥပ္ပါဒါ-ဝဇ္ဇနာဒီဟိ စေဝ အနုပ္ပါဒါဝဇ္ဇနာဒီဟိ စ ဝုတ္တာကာရဝိပရိတေဟိ အဋ္ဌဟိ အာကာရေဟိ သံ၊ဋီ၊၂။၄၂၁။

ဥပ္ပါဒါဝတ္ထာ (ထီ) [ဥပ္ပါဒ+အဝတ္ထာ] (၁) ဥပါဒ်

အခိုက်အတန့်။ (တိ)(၂) ဥပါဒ်အခိုက်အတန့်ရှိသော။ (၁) ယထာ ဟိ ဥပ္ပါဒါဝတ္ထာယ ဘိန္နာယ ဘဂ်ါဝတ္ထာယ် ဝတ္ထုဘေဒေါ နတ္ထိ။ သာရတ္ထ၊၂။၂၄၅။ (–မ၊ဋီ၊၂။၃၀။ သံ၊ဋီ၊၁။ရ၅။) (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပါဒါဝတ္ထုဗ္ဗန္ဓိယသဟိတ (တိ) [ဥပ္ပါဒါဝတ္ထုဗ္ဗန္ဓိယ+သဟိတ] ဥပါဒ်အခိုက်အတန့်ရှိသော ဗ္ဗန္ဓေနှင့်တကွဖြစ်သော။ ဥပပတ္တိ ဥပ္ပါဒိန္ဒြိယ–ဝါ ဥပပတ္တိကွဂေ ဥပ္ပါဒါဝတ္ထုဗ္ဗန္ဓိယသဟိ–တော။ အနုဋီ၊၃။၂၁၈။

ဥပ္ပါဒါဝတ္ထာဂဟဏ (နာ) [ဥပ္ပါဒါဝတ္ထာ+ဂဟဏ] ဖြစ်ဆဲအခိုက်အတန့်ကိုယူခြင်း၊ ဥပ္ပန္နုပ္ပန္နေတိ တေသံ ပါပဝိတက္ကာနံ ဥပ္ပါဒါဝတ္ထာဂဟဏံ ဝါ ကတံ သိယာ အနဝသေသဂ္ဂဟဏံ ဝါ။ မ၊ဋီ၊ ၁။၁ရ၂။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၃၁။

ဥပ္ပါဒါဝဟေ (ပု) [ဥပ္ပါဒ+အဝဟေ] ဖြစ်ခြင်း ကိုထိုးထွင်း၍သိခြင်း။ ခဏတော ဥဒယဒဿ–နေန နာနတ္တနယော ပါကဋော ဟောတိ နဝ–နဝါနံ ဥပ္ပါဒါဝဟေတော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃ရ။

ဥပ္ပါဒိက (တိ) [ဥပ္ပါဒ+ဣက] တိတ်နိမိတ်ဥပါတ်ဌဖြစ်သော၊ တိတ်နိမိတ်ဥပါတ်ကိုပြုတတ်သော (လေမုန်တိုင်းထခြင်းစသည်)။ အထ တေသံ နာဝံ အာရုယ္ဟ မုဟုတ္တံ ဂတကာလေယေဝ ဥပ္ပါဒိကံ ဥဋ္ဌပေတ္တာ...ဒဿယိသု။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၂၃၆။ ဥပ္ပါဒိကံ ဥဋ္ဌပေတ္တာတိ မဟာဝါတမဏ္ဍလ–သမုဋ္ဌာပနေန တသ္မိံ ပဒေသေ မဟာသမုဒ္ဒံ သံခေါဘေန္တော မဟန္တံ ဥပ္ပါဒံ ဥဋ္ဌပေတ္တာ။ မ၊ဋီ၊၃။၄၂၄။ ဥပ္ပါတိက–လည်းကြည့်။

ဥပ္ပါဒိကာ (ထီ) [ဥ+ပဒ+ဏော+ဏှု+အာ] ဖြစ်စေတတ်သော။ ဥပ္ပါဒက–ကြည့်။

ဥပ္ပါဒိတ (တိ) [ဥ+ပဒ+ဏော+တ] ဖြစ်စေအပ်သော။ သုဒိန္နေန ကလန္ဒပုတ္တေန အဗ္ဘုဒံ ဥပ္ပါ–ဒိတံ။ ဝိ၊၁။၂၁။ (–အံ၊၁။၅၅၈။ အံ၊၂။၃၈၀။ အဘိ၊ဝိ။၃၉၂။ မိလိန္ဒ။၁၆၁၁ရ၀။)

ဥပ္ပါဒိတကမ္မ (နာ) [ဥပ္ပါဒိတ+ကမ္မ] ဖြစ်စေအပ်သောကံ။ အဒေါသကုသလမူလဇနိတ–ကမ္မာနုဘာဝေနာတိ အဒေါသသင်္ခါတေန ကုသ–လမူလေန သဟဇာတာဒိပစ္စယဝသေန ဥပ္ပါ–ဒိတကမ္မဿ အာနုဘာဝေန။ မ၊ဋီ၊၃။၁၆၈–၉။

ဥပ္ပါဒိတကသိဏနိမိတ္တ (နာ) [ဥပ္ပါဒိတ+ကသိဏနိမိတ္တ] ဖြစ်စေအပ်သော ကသိုဏ်းနိမိတ်။ အာပေါကသိဏာဒိနိ အာပါဒိနိ နိဿာယ ဥပ္ပါ–ဒိတကသိဏနိမိတ္တာနေ၀။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၅၅။

ဥပ္ပါဒိတကာယ (ပု) [ဥပ္ပါဒိတ+ကာယ] ဖြစ်စေအပ်သောကိုယ်။ ဗ္ဗဝ ပန အဘိညာမနေန ဥပ္ပါဒိတကာယော တေန မနေန ကတတ္တာ မနောမယကာယော နာမ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ရ၈။

ဥပ္ပါဒိတစ္ဆဝိ (တိ) [ဥပ္ပါဒိတ+ဆဝိ] ဖြစ်စေအပ်သော–အရောင်အဆင်း–အရေ–ရှိသော။ ဥဘ–တောဘာဂဝိမဋ္ဌန္တိ မဏိပါသာဏေန ဥဘောသု ပဿေသု သုဋ္ဌု ဝိမဋ္ဌံ ဃဋ္ဋေတ္တာ ဥပ္ပါဒိတစ္ဆဝိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၆ရ။

ဥပ္ပါဒိတဗ္ဗာန (တိ) [ဥပ္ပါဒိတ+စ္ဗာန] ဖြစ်စေအပ်သော စ္ဗာန်ရှိသော၊သူ။ ဗ္ဗမိနာ ဗဟိဒ္ဓါ ပရိကမ္မံ ကတ္တာ ဗဟိဒ္ဓါဝ ဥပ္ပါဒိတဗ္ဗာနဿ ပုဂ္ဂလဿ စတ္တာရိ ရူပါဝစရဗ္ဗာနာနိ ဒဿိ–တာနိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀၃။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၀ရ။ (–မူလ၊ ဋီ၊၁။၁၀၅။)

ဥပ္ပါဒိတဒုက္ခ (နာ) [ဥပ္ပါဒိတ+ဒုက္ခ] ဖြစ်စေအပ်သောဆင်းရဲ။ "ဝေဒနာ၀သေနာ"တိ ပဒေန အတ္တနာ ဥပ္ပါဒိတဒုက္ခ၀သေန။ နေတ္တိ၊ဋီ။၈၅။

ဥပ္ပါဒိတဝန (နာ) [ဥပ္ပါဒိတ+ဝန] ဖြစ်စေအပ်သောဥစ္စာ။ ပဏ္ဏိတော ဥပ္ပါဒိတဝနဗ္ဗ·အာဘတ–

ဓနဿ သဗ္ဗံ တဿာ မာတာပိတူနံ ဒတ္တာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၆။၂၀၈။

ဥပ္ပါဒိတပစ္စယ (ပု) [ဥပ္ပါဒိတ+ပစ္စယ] ဖြစ်စေအပ်သော (လျှုဖွယ်) ပစ္စည်း။ ဝေရှုပ် ဟာဇည ဒါနံ ပရူပယာတေန ဥပ္ပါဒိတပစ္စယတောပိ ဒါယကတောပိ ပရိဂ္ဂါဟကတောပိ အဝိသုဒ္ဓတ္တာ နိ မဟပ္ဖလံ ဟောတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၀၂။

ဥပ္ပါဒိတပရာမာသ (ပု) [ဥပ္ပါဒိတ+ပရာမာသ] ဖြစ်စေအပ်သော-မှားသောအားဖြင့်သုံးသပ်တတ်သောအယူ-အယူမှား။ ဂဟိတသမာဒါနန္တိ ဥပ္ပါဒိတပရာမာသော၀။ မူလဋီ၊၁။၁၆၁။

ဥပ္ပါဒိတပုဗ္ဗ (တိ) [ဥပ္ပါဒိတ+ပုဗ္ဗ] ရှေးဦးဖြစ်စေအပ်သော၊ ဖြစ်စေအပ်ဖူးသော။ အနုပ္ပါ-ဒိတပုဗ္ဗသာတိ ပရသန္တာနေ နိ ဥပ္ပါဒိတပုဗ္ဗသ။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၉၀။

ဥပ္ပါဒိတမဂ္ဂ (ပု) [ဥပ္ပါဒိတ+မဂ္ဂ] ဖြစ်စေအပ်သော အရိယမဂ်။ ပဌမဇ္ဈာနံ ပါဒကံ ကတ္တာ ပကိဏ္ဏကသင်္ခါရေ သမ္မသိတ္တာ ဥပ္ပါဒိတမဂ္ဂေါပိ ပဌမဇ္ဈာနိကောဝ ဟောတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၇၂။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၈၀။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၃၀၅။)

ဥပ္ပါဒိတမဂ္ဂဖလသုခါနုဘာ၀ (ပု) [ဥပ္ပါဒိတမဂ္ဂ ဖလသုခ+အနုဘာ၀] ဖြစ်စေအပ်သော မဂ်ဖိုလ် ချမ်းသာကိုခံစားခြင်း။ ကာယဂတာသတိ-၀သေန လဒ္ဓဇ္ဈာနံ ပါဒကံ ကတ္တာ ဥပ္ပါဒိတမဂ္ဂ-ဖလသုခါနုဘ၀ေါ ကာယဂတာသတိအမတ-ပဋိလာဘော။ မဇ္ဈိ၊၁။၃၄၂။

ဥပ္ပါဒိတမနသိကာရ (ပု) [ဥပ္ပါဒိတ+မနသိကာရ] ဖြစ်စေအပ်သောနှလုံးသွင်းခြင်း။ တံ သတ္တာ-ဟသ အစ္စယေန "သ္မေ အာသနာ ဝုဋ္ဌာဟိ-သာမီ"တိ ရတ္တိ ဥပ္ပါဒိတမနသိကာရံ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃၁။

ဥပ္ပါဒိတမူလဂ္ဂိ (ပု) [ဥပ္ပါဒိတ+မူလဂ္ဂိ] ဖြစ်စေအပ်သောမူလမီး။ ဧ၀ं ဘာ၀ိတောတိ ယထာ အရဏိသဟိတေန ဥပ္ပါဒိတော အဂ္ဂိ ဂေါမယ-စုဏ္ဏာဒီဟိ ၀ဍ္ဎိတော ဂေါမယဂ္ဂိအာဒိဘာ၀ं ပတ္တောပိ အရဏိသဟိတေန ဥပ္ပါဒိတမူလဂ္ဂိ-တ္တေ၀ ၀ုစ္စတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃ရ။

ဥပ္ပါဒိတသိပ္ပါယတန(နာ) [ဥပ္ပါဒိတ+သိပ္ပါယတန] ဖြစ်စေအပ်သော အတတ်။ ဓမ္မသာမီတိ မဂ္ဂ-ဓမ္မသ ဇနကတ္တာ ပုတ္တသ္မေ ပိတရံ အတ္တနာ ဥပ္ပါဒိတသိပ္ပါယတနာဒီနံ ဝိယ စ အာစရိယံ ဓမ္မသ သာမီ။ သုတ္တနိ၊ဋီ၊၁။၁၄၃။

ဥပ္ပါဒိတသိရီ (ထီ) [ဥပ္ပါဒိတာ+သိရီ] ဖြစ်စေအပ်သော ကျက်သရေ။ ပုဗ္ဗေပိ အပ္ပပုညေဟိ ဥပ္ပါဒိတသိရီ ပန ပုညဝန္တာနံယေ၀ ပါဒမူလံ ဂတာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၆၉။

ဥပ္ပါဒိဓမ္မ (ပု) [ဥပ္ပါဒိ+ဓမ္မ] မချုတ်ကေန် ဖြစ်လတ္တံ့သောတရား။ တာနိ ဟိ ဧကေန္တေန ဥပ္ပါ-ဒိဓမ္မာဘူတာနေ၀။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ရ။ အတိတာနံ ဟိ ဥပ္ပန္နပုဗ္ဗတ္တာ ဥပ္ပါဒိဓမ္မာနဉ္စ (ဥပါဒိဓမ္မာနဉ္စ) ပစ္စယေဂဒေသနိပ္ပတ္တိယာ အာရဒ္ဓဥပ္ပါဒိဘာ၀-တော ကာလ၀ိမုတ္တာသ စ ၀ိဇ္ဇမာနတ္တာ ဥပ္ပ-နွာနုဂူလတာ ပဂေ၀ ပစ္စုပ္ပန္နာနန္တိ တဗ္ဗိဒ္ဓရ-တာ၀ ဇ္ဇေ ၀ိညာယတိ။ မ၊ဋီ၊၁။၆၀။ (အနုဋီ၊ ၁။၂၉-၌ ဥပါဒိဓမ္မာနဉ္စ-ဟုပါ၌ပျက်နေသည်။)

ဥပ္ပါဒိယတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏယ+တိ] ဖြစ်စေ၏။ သုဂ္ဂေ ဓမ္မေ နိ ဥပ္ပါဒိယတိ။ နေတ္တိ၊၁၁။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၈၈။ **ဥပ္ပါဒိယီသု**—ကခ်။၁၄၀။

ဥပ္ပါဒိယမာန (တိ) [ဥ+ပဒ+ယ+ဏော+မာန] ဖြစ်စေအပ်လတ္တံ့သော။ အရူပါ၀စရ၀ိပါကော ရူပါ၀စရကုသလသ တံ ပတ္ထေတ္တာ တန္နိဗ္ဗတ္ထ-ကကုသလုပ္ပါဒနတ္ထं ဥပ္ပါဒိယမာနသ။ မူလဋီ၊ ၃။၁ရ။

ဥပ္ပါဒိယီသု (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ယ+ဏော+ဍံ]

ဖြစ်စေကုန်ပြီ။ ဥပ္ပါဒိယတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပါဒိ (တိ) [ဥ+ပဒ+ဏိ] (ပြီးပြီးသောအကြောင်း တစိတ်ရှိသည်၏ အဖြစ်ကြောင့်) မချုတ်ကေန် ဖြစ်လတ္တံ့သော။ ဥပ္ပါဒိနော ဓမ္မာ။ အဘိ၊ဓ။ ၃။ ပရိနိဋ္ဌိတကာရဏေကဒေသတ္တာ အဝဿံ ဥပ္ပဇ္ဇိဿန္တီတိ ဥပ္ပါဒိနော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။(-၃၉၃။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၅။ မူလဋီ၊၁။၄ရာ၁၆ရ။ အနုဋီ၊၁။၅၀။ ဝိသုဒ္ဓိဋီ၊၂။၆၉။)

ဥပ္ပါဒေတဗ္ဗ (တိ) [ဥ+ပဒ+ဏော+တဗ္ဗ] ဖြစ်စေ-ပြီးစေ-ပြည့်စုံစေ-အပ်သော။ ကတမော ဧကော ဓမ္မော ဥပ္ပါဒေတဗ္ဗော။ အကုပ္ပံ ဉာဏံ။ ဒီ၊၃။၂၂၈။ (-မာ၁။၅၂။ အံ၊၃။၄၅၆။ ဝိ၊ဌ၊၂။ ၆၈။ မဋ္ဌ၊၁။ခ၃ရ၁။ မဋ္ဌ၊၃။ဧ၀။ အံ၊ဌ၊၂။ ၂၈၃။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။ခ၁ခ၄။) ဥပ္ပါဒေတဗ္ဗောတိ နိပ္ပါဒေ-တဗ္ဗော။ ဒီ၊ဌ၊၃။၂၃ဧ။

ဥပ္ပါဒေတဗ္ဗခ(ကွ)န္ဓ (ပု) [ဥပ္ပါဒေတဗ္ဗ+ခန္ဓ] ဖြစ်စေအပ်သောခန္ဓာ။ ဧဝံ အာယတိံ တေဟိ ကိလေသေဟိ ဥပ္ပါဒေတဗ္ဗခ(ကွ)န္ဓာနမ္ပိ ပရိ-စ္စာဂပဋိနိဿဂ္ဂေါ ဝတ္တတ္ဗော။ မ၊ဋီ၊၂။ ၂၁ဧ။ အံ၊ဌီ၊၃။၁၈၀။

ဥပ္ပါဒေတဗ္ဗမ္ပိ (ပု) [ဥပ္ပါဒေတဗ္ဗ+ဓမ္ပိ] ဖြစ်စေအပ်သော တရား။ ဧနုကပစ္စယာနဉ္စိ ဥပ္ပါ-ဒေတဗ္ဗမ္ပိသ ဥပ္ပါဒကွဏေယေဝ အာနု-ဘာ၀ေါ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၃၀ရ၆။

ဥပ္ပါဒေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပဒ+ဏော+တိ] ဖြစ်စေ၏။ သာမိကဿ ဝိမတိ ဥပ္ပါဒေတိ။ ဝိ၊ဌ၊၆။ (-ဝိ၊ ၂။ဌ၄ဌ။ သံ၊၃။ဧ။ အံ၊ ၂။ ၂၀။ အံ၊ ၃။ ၂ဌ။ ပဋ္ဌာန၊၁။ခ၄၅။ ပဋိသံ၊ဌ၊ ၂။ မဟာနိ၊၃ခ၅။ နေတ္တိ၊ခရ။ မိလိန္ဒ၊ခရ ၂။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၂ဧ၅။) **ဥပ္ပါ-ဒေန္တိ**—အဘိ၊က။ ၂ဌ၃။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ဌ၀။ အဘိ၊ဌ၊ ၁။ ၂ဌ၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ခ၅ ၂။ **ဥပ္ပါဒေသိ**—မ၊ဌ၊ ၁။ခ၀၀။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။ဌ၃ ၂။ **ဥပ္ပါဒေမိ**—မိလိန္ဒ၊ဧ၁။ ဒီ၊ဌ၊၁။ခ ၂ ၂။ မ၊ဌ၊၁။ခ ၂၀။ မဟာနိ၊ဌ၊ ၂ရ၆။

ဥပ္ပါဒေယ္ယ—ဒီ၊ ၂။ခ၁ ၂။ မ၊ ၂။ခရ၈။ မ၊၃။ခ၁ဝ။ သံ၁။ခ၈ရ။ အံ၁။ ၂ဧ။ အဘိ၊ဂ။ခ၃ဝ။ နေတ္တိ၊ရ၊။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ ၂ဌ၈။ ဒီ၊ဌ၊ခ။ ၂ဝ၈။ မ၊ဌ၊ခ။ခ၃ဧ။ မ၊ဌ၊ ၃။ရ၊။ မ၊ဌ၊ဌ။ရ၅။ သံ၊ဌ၊ခ။ ၂ဂခ။ အံ၊ဌ၊ခ။ခ၅ဌ။ အဘိ၊ဌ၊ခ။ခရ၃။ ဥဒါန၊ဌ။ခ၆၅။ မ၊ဌီ၊ခ။ ၂၃ရ။ မ၊ဌီ၊ခ။ခ၀ခ။ အံ၊ဌီ၊ခ။ခ၅ဌ။ အံ၊ဌီ၊ ၂။ ၂ ၂။ မူလဋီ၊ ၂။ခ၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊ ၂။ ၂၅ဧ။ **ဥပ္ပါဒေယ္ယုံ**—မ၊ဌီ၊ ၂။ ၂၆ခ။ **ဥပ္ပါဒေယ္ယာသိ**—ဝိ၊ဌ၊ခ။ ၂၅။ **ဥပ္ပါဒေယ္ယာထ**—ဥပ္ပါဒေယ္ယာထာ(မ၊ဌ၊ ၂။ ၂ဝ၈)တိ "မမ ဣဒ"န္တိ တဏှာဒိဋ္ဌိဝသေန အဘိနိဝေသံ ဧနေယ္ယာထ။ မ၊ဌီ၊ ၂။ ၂ ၂၆။ **ဥပ္ပါ-ဒေသိ** ဝိ၁။ရ၀။ မိလိန္ဒ။ခ၃။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ခ၀၀။ ဝိ၊ဌ၊ခ။ ၂ဂရ။ ဒီ၊ဌ၊ခ။ခ ၂ ၄။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။ခ၄ရ။ မ၊ဌ၊ ခ။ရ ၂။ သံ၊ဌ၊ခ။ ၄ခ။ရ၄။ အံ၊ဌ၊ခ။ခ၃။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။ ၄ ၃ ၂။ ဒီ၊ဌီ၊ခ။ ၂ဂ၀။ မ၊ဌီ၊ခ။ခရ၀။ အံ၊ဌီ၊ခ။ အံ၊ဌီ၊ခ။ ခ ၂ ၉။ မူလ၊ဌီ၊ ၂။ ၂ ခ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊ ၂။ ၄၅ ၂။ **ဥပ္ပါဒေသုံ**—ဝိ၊ဌ၊ခ။ခ၈။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၂၆။ မ၊ဌ၊ခ။ခရ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ ၂၆၅။ အံ၊ဌီ၊ ၂။ ၂ဝ၉။ **ဥပ္ပါဒေသိ**—အပ၊ ၂။ခ ၂ ၈။ သံ၊ဌ၊ ၂။ခရ၈။ အံ၊ဌ၊ ၂။၅။ **ဥပ္ပါ-ဒေသတိ**—ဝိ၊ ၂။ခ ၂၆။ အံ၁။ရ။ ဒီ၊ဌ၊ခ။ ၂၆၈။ အံ၊ဌ၊ခ။ဂ ၂။ **ဥပ္ပါဒေသန္တိ**—သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။ ၂ခ၅။ မူလဋီ၊ခ။ခ၃ရ။ **ဥပ္ပါဒေသာမိ**—ဒီ၃။ခ၀ရ။ မ၊ခ။ခ၃။ သံ၊ ၂။ခ ၂ ၃။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။ခခ။ ဒီ၊ဌ၊ခ။ ၂ရ။ **ဥပ္ပါဒေသာမ**—ဒီ၊ဌ၊ ၂။ဂ၆။

ဥပ္ပါဒေတုံ (ဗျ) [ဥ+ပဒ+ဏော+တုံ] ဖြစ်စေခြင်း ၌။ ဆ ဘိက္ခဝေ ဣမေ ခေါ ဓမ္မေ အဘဗ္ဗော ဒိဋ္ဌသမ္ပန္နော ပဋုလော ဥပ္ပါဒေတုံ။ အံ၊ ၂။ခ၈ ၂။ (-ဝိ၊ဌ၊ခ။ခ၈ခ။)

ဥပ္ပါဒေတု (တိ) [ဥ+ပဒ+ဏော+တု] ဖြစ်စေတတ်သောသူ။ သော ဟိ ဗြာဟ္မဏ ဘဂ၀ါ အနုပ္ပ-နွဿ မဂ္ဂဿ ဥပ္ပါဒေတာ။ မ၊ခ။၅၉။ (-သံ၊ ၂။၅ဌ။ စူဠနိ။ခ၅၅။ နေတ္တိ။ခ၃ခ။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။ခ ၂ ၆။ မ၊ဌ၊ခ။ဧ ၃။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ခ၀၆။ နေတ္တိ၊ဌ။ ၂ဌ ၂။)

ဥပ္ပါဒေတုကာမ (တိ) [ဥပ္ပါဒေတုံ+ကမု+ဏ]

ဖြစ်စေခြင်းငှါ အလိုရှိသောဲသူ။ အထ ခေါ်မာရော ပါပိမာ ဘဂဝတော ဘယ် ဆမ္ဘီတတ္တဲ့ လောမဟံသ် ဥပွါဒေတုကာမော မဟန္ဒ် ဟတ္ထိ-ရာဇဝဏ္ဏ် အဘိနိမ္မိနိတ္တာ။ သံဝ။ဝဝ၅။ (-အဘိ။ ဋ္ဌ၊၃။၉ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၀ ၂၊၃၅၀။)

ဥပွါဒေတွာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+တွာ] ဖြစ်စေ၍။ သန္ဓာဝုသော သတ္တာ ဥပွါဒေတွာ ဥပွါ-ဒေတွာ သုခံ ဝိဟရန္တိ။ ဒီ၊၃။၁၉၃။

ဥပွါဒေန္တ (တိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+အန္တ] ဖြစ်စေသော၊ သူ။ သဗ္ဗိစ္ဆ ဥပွါဒေန္တသ ဝါစာယ ဝါစာယ ပါစိတ္တိယံ။ ကခ်ိ။ ၂၅၄။ ကုက္ကုစ္စံ ဥပွါဒေန္ဓ-သာတိ သံသယံ ဇနေန္တသ။ ကခ်ိ၊ဋီ၊သစ်။ ၄၁ဖ။ (-အံ၊၃။၅ ၂။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂ရဖ။)

ဥပွါဒေန္ဓိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+အန္ဓိ] ဖြစ်စေကုန်၏။ ဥပွါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပွါဒေမိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+မိ] ဖြစ်စေ၏။ ဥပွါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပွါဒေယျ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ယျ] ဖြစ်စေရာ၏။ ဥပွါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပွါဒေယျာထ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ယျာထ] ဖြစ်စေကုန်ရာ၏။ ဥပွါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပွါဒေယျာသိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ယျာသိ] ဖြစ်စေရာ၏။ ဥပွါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပွါဒေယျုံ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ယျုံ] ဖြစ်စေကုန်ရာ၏။ ဥပွါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပွါဒေသိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ဏ္ဍ] ဖြစ်စေပြီ။ ဥပွါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပွါဒေသိ[1] (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+သိ] ဖြစ်စေ၏။ ဥပွါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပွါဒေသိ[2] (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ဏ္ဍ] ဖြစ်စေပြီ။ ဥပွါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပွါဒေသုံ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ဥုံ] ဖြစ်စေကုန်ပြီ။ ဥပွါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပွါဒေဿတိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ဿတိ] ဖြစ်စေလတ္တံ့။ ဥပွါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပွါဒေဿန္ဓိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ဿန္ဓိ] ဖြစ်စေကုန်လတ္တံ့။ ဥပွါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပွါဒေဿာမ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ဿာမ] ဖြစ်စေကုန်လတ္တံ့။ ဥပွါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပွါဒေဿာမိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ပဒ+ဏေ+ဿာမိ] ဖြစ်စေလတ္တံ့။ ဥပွါဒေတိ-ကြည့်။

ဥပွိ(ဗ္ဗိ)လ[1] (ပုဒ်) [(၁) ဥ+ပ္လ(ပိလ)+အ။ နီတိ၊ ဓာ။ ၂၀၉။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၂၂၄၊ ၂၂ဖ။ (၂) ဥ+ဗိလ+အ။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၂၅ဖ။ (၁) ပ္လ ဓာတ်ဖြစ်မူ ပေါ်လွင်-နှစ်သက်-တက်ကြွ-ပေါလောပေါ်-မျှောပါ-ခြင်း အနက်ယူ၍, ဗိလ ဓာတ်ဖြစ်မူ ကွဲပြား-အထူးသို့ရောက်-တမျိုးတမည်ဖြစ်-ဖျက်ဆီး-ခြင်း အနက်ကို ယူရသည်။] (၁) ပေါ်လွင်နှစ်သက်ဝမ်းမြောက်ခြင်း၊ အားကြီးသောနှစ်သက်ခြင်း၊ ပေါလောပေါ်ခြင်း၊ မျှောပါခြင်း။ (တိ)(၂) ပေါ်သော။ (၃) ရှေးအခိုက်အတန့်မှ ကွဲပြားသော-ရှေးအခိုက်အတန့်မှ ထူးသော-နှစ်သက်ခြင်းအခိုက်အတန့်သို့ ရောက်သော၊ ပေါ်လွင်နှစ်သက်ဝမ်းမြောက်သော၊ တမျိုးတမည်ဖြစ်သော၊ ရှေးအခိုက်အတန့်ကို ဖျက်ဆီးတတ်သော။ (၁) ပုတ္တသမ္ဘာဝသယနန္တိ ပုတ္တေဟိ သမ္ဘာဝသယန၊ တ္ထေ ပတ္တသိသေန ဒါရပရိဂ္ဂဟ ပုတ္တဒါရေသု ဥပ္ပိလော ဝိယ။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၁၃ ၂။ (ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃ဝ၁-အလာ၊တူ အဓိပ္ပါယ်ရှိသော ဝါကျ၌ ဥပ္ပိလာဝိတ-ဟုရှိသည်။ ဥပ္ပိလာဝိတ-ကြည့်။) တဿ မယ္ပံ အနုရုဒ္ဓါ ဇေတဝေါသိ "ဥပ္ပိလံ ခေါ မေ ဥဒပါဒိ၊ ဥပ္ပိလာဓိကရဏဗ္ဗ ပန မေ သမာဓိ စဝိ"။ မ၊၃။ ၁၉ရ။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၁၃ ၂။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။ ၁ရ ၂။ ဝ ဇ ရ။ ၅ ၂။ အံ၊ဋီ၊၃။

၁၃၂။ ပါရာဏ်သစ် နှင့် ဘာသာဌီကာတို့၌ ဥပ္ပိလဝ-ဟုရှိ၏။ ကိုယ်စိတ်တို့၏ပေါ်လွင်ခြင်းဟု ဆိုအပ်သော သမာဓိကိုဖျက်ဆီးတတ်သော ဂေဟသိတပီတိ-ဟု ပါရာဏ်သစ်၊၂။၂ရ၈-၌ အနက်ပေး၍, ဗူး တောင်းအသွင် ပေါ်လွင်သောပီတိ-ဟု ဘာသာ ဋီကာ၊၂။၃ဖ-၌ အနက်ပေးသည်။ ဥပ္ပိလဝ-လည်းကြည့်။ ဘုရားကြီးတိုက် နယားဆရာတော်ကား ဥဗ္ဗိလ-သင့်ကြောင်းဆုံးဖြတ်သည်။ ဝိနိစ္ဆယကထာ။၅၃-ကြည့်။) ဥပ္ပိလန္ဒီ "မယာ ဒိဋ္ဌဘယံ ပကတိယာ သြလောကယမာနံ နတ္ထိ၊ အဒိဋ္ဌေ ကီ နာမ ဘယ"န္တိ စိန္တယတော ဥပ္ပိလာဝိတတ္တံ ဥဒပါဒိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။ ၁၄၈။ ဥပ္ပိလန္ဒီ ... ဘယဿ ဝိနောဒနဝသေန စိန္တေန္တဿ အတ္တနော ပစ္စဝေက္ခဏာကောသလ္လံ နိဿာယ ဥပ္ပန္နံ ဥပ္ပိလာဝိတတ္တံ။ သာရတ္ထ၊၁။၃၉၉။ တေန စိတ္တေ သမာဓိဒူသိကာ ဂေဟသိတာ ဗလဝ-ပီတိ ဥပ္ပန္နာ။ တေနာဟ "ဥပ္ပိလံ ဥပ္ပန္နံ"န္တိ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၅၁။ (ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၃၀၀-၌ ဥပ္ပိလ-ဟုရှိ၏။ ဥပ္ပိလ-ကြည့်။) (တိ)(၂)(၃) ဥပ္ပိ(ဗြို)လာ-ဝိတတ္တ-ကြည့်။

ဥပ္ပိလတိ (ကြို) [ဥ+ပ္လ(ပိလု)+အ+တိ] ရှေ့အခိုက်အတန့်မှကွဲပြား၏။ ရှေ့အခိုက်အတန့်မှထူးသော နှစ်သက်ခြင်း အခိုက်အတန့်သို့ရောက်၏။ ရှေ့အခိုက်အတန့်ကို ဖျက်ဆီး၏။ ရှေ့အခိုက်အတန့်မှကွဲပြား၏။ လောက်လက်ခတ်၏။ တမျိုးတမည်ဖြစ်၏။ ဥပ္ပိလတိ ပုရိမာ-ဝတ္ထာယ ဘိဇ္ဇတိ ဝိသေသံ အာပဇ္ဇတိတိ ဥပ္ပိလံ။ မ၊ဋီ၊၂။၉၉။ (ဗိလ-ဓာတ်ဖြင့် ဥဗ္ဗိလတိ-ဟုရှိသင့်သည်။ အထက်ပုဒ်နှင့် ဥဗ္ဗိလယတိ-ကြည့်။)

ဥပ္ပိလန (နာ) [ဥ+ပ္လ(ပိလု)+ယု] ပေါ်လောပေါ်ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပိလနသဘာဝ (တိ) [ဥပ္ပိလန+သဘာဝ] ပေါ်လောပေါ်ခြင်းသဘောရှိသော။ ပပ္ပဋကောဇနီ အာဒိကပေါ ဥဒကူပရိ ပဋမံ ပထဝီဘာဝေန သဏ္ဌာတံ နဝနီတပိဏ္ဍသဒိသံ ဥဒကေပိ ဥပ္ပိ-လနသဘာဝံ အဝိလီယနကံ ... ရသာတလ-သခ်ိတံ ပထဝေါဇံ။ ဝိမတိ၊ဋ၊၉၀။

ဥပ္ပိ(ဗြို)လဘာဝကရဏ (တိ) [ဥပ္ပိ(ဗြို)လဘာဝ+ကရဏ] ပေါ်လောပေါ်သည်၏-မငြိမ်းအေးသည်၏-အဖြစ်ကို ပြုတတ်သော။ ဥပ္ပိ(ဗြို)-လာပိတ[2]၊ ဥပ္ပိ(ဗြို)လာဝိတတ္တ-ကြည့်။

ဥပ္ပိလ (နာ) [ဥ+ပ္လ(ပိလု၊ပလ)+အ] (၁) ပေါ်လွင်တက်ကြွခြင်း။ (တိ)(၂) ပေါ်လွင်နှစ်သက်ဝမ်းမြောက်သော(တရား)။ (၁) သမ္ပယုတ္တဓမ္မာနံ ခေါဘံ ဥပ္ပိလဝဠ္ဆ အာဝဟန္တေဟိ ဝိတက္ကာဒီဟိ အဘိဘူတတ္တာ အပရိဗျတ္တံ တတ္ထ တတြမဇ္ဈတ္တတာယ ကိစ္စံ။ သာရတ္ထ၊၁။၃ရ၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁ရရ။ (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။ ဥပ္ပိ(ဗြို)လ-လည်းကြည့်။

ဥပ္ပိလဝတာ (ထီ) [ဥပ္ပိလဝ+တာ] ပေါ်လွင်နှစ်သက်ဝမ်းမြောက်သည်၏အဖြစ်။ လောဘေန အကုသလမူလေန အဘိဠာ စ ဥဒ္ဓစ္စဠ္ဆ ဥပ္ပိ-လဝဘံ အလောဘေန ကုသလမူလေန နိဂ္ဂ-ဏှာတိ။ ပေဋကော။၂၆၂။

ဥပ္ပိ(ပ္ပ)လဝတိ (ကြို) [ဥ+ပ္လ(ပိလု၊ပလ)+အ+တိ] (က) ပေါ်လောပေါ်၏၊ မျှောပါ၏။ (ခ) ပေါ်လွင်တက်ကြွ၏။ (က) သစေ ရဇံ ဥပရိ ဥပ္ပိလဝတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁၁။ ဝိ၊သင်္ကဟ။၁၁၅။ ဒုပ္ပညဿ ဟိ ကထာ ဥဒကေ ဂေဏ္ဍု ဝိယ ဥပ္ပိ(ပ္ပ)လဝတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၃၈။ အံ၊ဋီ၊၂။၃ဖ၃။ ဥပ္ပိလဝတိ လဟုကဘာဝတော။ သံ၊ဋီ၊၁။၁ဝ၂။ **ဥပ္ပိလဝန္တီ**—ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ဖ၎။ သာရတ္ထ၊၃။၂၃ဖ။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၄၂။ **ဥပ္ပိလဝေယျ**—မိလိန္ဒ။ဂ၆။ (ခ) သိနေဟကုလေ ဇာတသိနေဟါ ပန ဂနေ္ဓပါနံ ပိဝိတ္တာ နိဿဒ္ဒါ သန္နိသိန္နာ နု ဥပ္ပိလဝန္တီ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။ဂ၈။

ပါစိတ္တာဒိယောဇနာ၌-ဥပ္ပလဝတိတိ ဥပရိ ဂစ္ဆတိ၊ ပ္လ-ဂတိယန္တီ ဟိ ဓာတုပါဌေသု ဝုတ္တံ။

ဌေ္ဌ ဥ-ဣတိ ဥပသဂ္ဂသ အတ္ထဒဿနတ္ထံ "ဥပရိ"တိ ဝုတ္တံ၊ ပကာရလကာရသံယောဂေါ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ပေါတ္ထကေသု ပန "ဥပ္ပိလဝတိ"တိ လိခန္တိ၊ သော အပါဌော-ဟု လာသည်။ ပါစိတ်၊ ယော။၈၃။ ဘာသာဋီကာ၌လည်း ဥပ္ပလဝတိ-ဟု ရှိသည်။

ဥပ္ပိလဝန္ဆ (တိ) [ဥ+ပ္လ(ပိလု၊ပလဝ)+အ+အန္ဆ] ပေါလောပေါ်သော၊ မျောပါသော။ ပုန စ ပရံ မဟာရာဇ ကုမ္မော ဥဒကေ ဥပ္ပိလဝန္ဆော သီသံ ဥက္ခိပိတ္တာ။ မိလိန္ဒ။၃၅၃။ ဥတ္တရမာနောတိ ဥပ္ပိလဝန္ဆော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၂၃။

ဥပ္ပိလဝန္ဆိ (ကြို) [ဥ+ပ္လ(ပိလု၊ပလဝ)+အ+အန္ဆိ] (က) ပေါလောပေါ်ကုန်၏၊ မျောပါကုန်၏။ (ခ) ပေါ်လွင်တက်ကြကုန်၏။ ဥပ္ပိလဝတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပိလဝမာန (တိ) [ဥ+ပ္လ(ပိလု၊ပလဝ)+အ+မာန] (က) ပေါလောပေါ်သော။ (ခ) ပေါ်လွင်တက်ကြသော။ (က) ယထာ ဟိ မုဂ္ဂမာသပ္ပ-မာဏာပိ ပါသာဏသက္ခရာ ဥဒကေ ပက္ခိတ္တာ ဥပ္ပိလဝမာနာ နာမ နတ္ထိ၊ အံဋ္ဌ၊၁။၃ဖ၉။ လာသေ-နွိတိ ပိတိယာ ဥပ္ပိလဝမာနာ ဝိယ ဥဋ္ဌဟိတ္တာ လာသိယနာဌကံ နာဌေနွိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၀၄။

ဥပ္ပိလဝိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ပ္လ(ပိလု၊ပလဝ)+တ္တာ] ပေါလောပေါ်၍၊ မျောပါ၍။ ကာလမေယေန အဘိဝုဋ္ဌေ အာဝါဌေ ဗဟုသော ဝဿနေန ဧကစ္စံ အသုစိဇာတံ ဥပ္ပိလဝိတ္တာ ဝိဂစ္ဆေယ္ယ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၂၁။

ဥပ္ပိလဝေယ္ယ (ကြို) [ဥ+ပ္လ(ပိလု၊ပလဝ)+အ+ယေယ္ယ] ပေါလောပေါ်ရာ၏၊ မျောပါရာ၏။ ဥပ္ပိ-လဝတိ(က)ကြည့်။

ဥပ္ပိလာဓိကရဏ (နာ) [ဥပ္ပိလ+အဓိကရဏ] ပေါ်လွင်-နှစ်သက်-ခြင်းဟူသော အကြောင်း။ ဥပ္ပိ-လာဓိကရဏဿ ပန မေ သမာဓိ စဝိ။ မဟာ။၁၉၇။

ဥပ္ပိ(ဗ္ဘိ)လာပန (တိ) [ဥ+ပ္လ(ပိလု၊)+ဏာပေ+ယု] ပေါ်လွင်တက်ကြစေသော။ အောက်ပုဒ် နှင့် ဥပ္ပိလာပေတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပိ(ဗ္ဘိ)လာပနပိတိ (ထီ) [ဥပ္ပိ(ဗ္ဘိ)လာပနာ+ပိတိ] ပေါ်လွင်တက်ကြစေသော ပီတိ။ ဥပ္ပိ(ဗ္ဘိ)လာ ဝိတတ္တာ-ကြည့်။

ဥပ္ပိလာပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ပ္လ(ပိလု၊)+ဏာပေ+တိ] ပေါ်လွင်တက်ကြစေ၏။ ဥပ္ပိလာပေတိ စိတ္တံ ဥပ္ပိလာဝိတံ ကရောတီတိ ဥဗ္ဘိလာပနာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၂၈။

ဥပ္ပိလာပေတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ပ္လ(ပိလု၊)+ဏာပေ+တ္တာ] ပေါလောပေါ်စေ၍၊ မျောပါစေ၍။ ဗောဓိသတ္တော တံ သုတ္တာ...ဥဒကေ ဥပ္ပိလာ-ပေတ္တာ အပရမ္ပိ တထာရူပမေဝ တဿာ ကောသကံ ကတ္တာ ပါသေ ဝိဇ္ဈိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၂ဖ၅။

ဥပ္ပိလာဝ (ပု) [ဥ+ပ္လ(ပိလု၊ပလဝ)+ဏ] (၁) ပေါ်လွင်တက်ကြနှစ်လိုခြင်း။ (တိ)(၂) ပေါ်လွင်တက်ကြစေသော။ (၁) ဥပ္ပိ(ဗ္ဘိ)လာဝိတ-ဒေါင့်ကွင်း(၁) ကြည့်။ (တိ)(၂) မနသော ဥပ္ပိလာဝါ (ဥဒါန။၁၂၁)တိ စေတသော ဥပ္ပိလာဝိတတ္တာကရာ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၁၅။

ဥပ္ပိ(ဗ္ဘိ)လာဝိတ၁ (တိ) [ဥပ္ပိ(ဗ္ဘိ)လာဝ+ဏ္ဍတ။ ဥပ္ပိလ+အာဝိတ။ ဥ+ပ္လ(ပိလု၊ပလဝ)+တ] (၁) ဖြစ်သောပေါ်လွင်တက်ကြနှစ်လိုခြင်းရှိသော လောက်လက်ပေါ်သည်၏အဖြစ်ဟူသော ပေါ်လွင်သောအခြင်းအရာဖြင့်ဖြစ်သော၊သူ (ပုဂ္ဂိုလ်၊ စိတ်၊ပီတိ၊သဘော-စသည်)။ (၂) ရှေးအခိုက် အတန်.မှ-ကွဲပြား-အထူးသို့.ရောက်-သော၊ တမျိုးတမည်ဖြစ်သော (စိတ်၊ပီတိစသည်)။ (၃) အထက်၌ပေါလောပေါ်-တက်ကြပေါ်လာ-သော၊ ဗူးတောင်းအသွင်ပေါ်လွင်တက်ကြသော(စိတ်၊ပီတိ-စသည်)။ (၁) တတြ စေ တုမ္မေ အဿထ အာနန္ဒိနော သုမနာ ဥပ္ပိလာဝိတာ။

ဒီ၊ဝ။၃။ (–ဇာ၊၁။၂။၉။ မဇ္ဈိ၊၃။၃၈၇။) အတ္တ-
မနောတိ ဣဓပိ ဂေဟသိတသောမနဿ-
ဝသေန ဥပ္ပိလာဝိတောတိ နိ ဇဝမတ္ထော
ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ မဟာ၊၄။၁၉၀။ ယဒေဝ တတ္ထ ပိတိဂတံ
စေတသော ဥပ္ပိလာဝိတံ။ အဘိ၊ဝိ။၃၉၄။ ဝိသု
ဒ္ဓိ၊ဝ။၁၅၃။ (ဒီ၊ဝ။၃၄။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၁၁၂–နှင့် အဖွင့်
ဋီကာတို့၌ အလားတူ နေရာတို့ဝယ် ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)-
လာဝိတတ္ထ-ဟူရှိကြသည်။ ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)လာဝိတတ္ထ-
ကြည့်။) စေတသော ဥပ္ပိလာဝိတန္တိ စိတ္တသ
ဥပ္ပိလဘာဝကရဏံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၈၈။ ဥပ္ပိလ-
ဘာဝကရဏန္တိ အဝူပသမဘာဝသ ကရဏံ။
သမ္မော၊ယော။၂၅၉။ ဥပ္ပိလာဝိတန္တိ ကာမဿာယံ
ပရိဂ္ဂဟေသု အပရိစ္စတ္တပေမသ အာဒီနဝ-
ဒဿိနော တဏှာသဟဂတာယ ပီတိယာ ပဝတ္တိ-
အာကာရော၊ ဣဓ ပန ဒုတိယဇ္ဈာနပီတိ အဓိ-
ပ္ပေတာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဝ။၁၈၄။ တေသံ ဘိက္ခူနံ
ဥဗ္ဗိလာဝိတမေဝ နတ္ထိ။ ဒီ၊ဋီ၊ဝ။၆၁။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊
ဝ။၂၂၈၊(–၂၃ဝ၊၄၅၂၂၊၄၈၆။) ပုတ္တသမ္ဘဝသယ-
နန္တိ ပုတ္တေဟိ သမ္ဘဝသယနံ၊ ဇတ္ထ စ ပုတ္တ-
သီသေန ဒါရပရိဂ္ဂဟံ, ပုတ္တဒါရေသု ဥပ္ပိလာဝိ-
တေန တေသံ ယရာဝါသာဒိဟေတု သောကာ-
ဘိဘဝေန စိတ္တသ သံကိလိဋ္ဌတံ ဒဿေတိ။
ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃ဝ၁။ (အံ၊ဋီ၊၃။၁၃၂–အလားတူ အဓိပ္ပါယ်
ရှိသောဝါကျ၌ ဥပ္ပိလ–ဟု ရှိသည်။ ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)လ –
ကြည့်။) ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)လာဝိတတ္ထ–လည်း ကြည့်။ (၂)(၃)
ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)လာဝိတတ္ထ–ကြည့်။

ဥပ္ပိလာဝိတ၂ (တိ) [ဥပ္ပိလာဝိတ+အ] လောက်
လက်ပေါ်ခြင်းသဘောနှင့်တူသော၊ တမျိုးတစ်
မည်ဖြစ်လျက် စိတ်၏တက်ကြွခြင်းနှင့် တူသော။
(သျှ)။ ဥပ္ပိလာဝိတံ ဝိယာတိ ဝါ ဥပ္ပိလာဝိတံ။
ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ဝ။၁၈၄။ (–မိလိန္ဒ။၁၈၂။)

ဥပ္ပိလာဝိတစိတ္ထ (တိ) [ဥပ္ပိလာဝိတ+စိတ္ထ] ဗူး
တောင်းအသွင် ပေါ်လွင်သောစိတ်ရှိသော၊သူ။
ဥပ္ပိလာဝိတစိတ္ထော ဟိ ရာဇာ အတုလေတ္ထာ
ကမ္မာနိ ကရောန္တော လဒ္ဓံ ယသံ ဝိနာသေတိ။
ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၁၁၉။

ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)လာဝိတတ္ထ (နာ) [ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)လာဝိတ+တ္ထ]
ဖြစ်သောပေါ်လွင်တက်ကြွနှစ်လိုခြင်းရှိသော-
လောက်လက်ပေါ်သည်၏အဖြစ်ဟူသော ပေါ်
လွင်သောအခြင်းအရာဖြင့်ဖြစ်သော–ရှေးအခိုက်
အတန့်မှ ကွဲပြားသော–ရှေးအခိုက်အတန့်မှ
အထူးသို့ရောက်သော–တမျိုးတမည် ဖြစ်သော-
အထက်၌ ဗူးတောင်းအသွင်ပေါ်လွင်ကြွတက်
သော–သူ–စိတ်–၏အဖြစ်။ (ပခုက္ကူ ပါဠိတော်
နိဿျ၌–ဗူးတောင်းအလား ပေါ်လောသွားလျက်
ထင်ရှားပေါ်လွင်သော ပီတိသမ္ပယုတ္တစိတ်ရှိသော
ပုဂ္ဂိုလ်၏ ဖြစ်ကြောင်းဖြစ်ရာဖြစ်သော ဥပ္ပိလာ
ဝနပီတိ–ဟုအနက်ပေး၍၊ ဘာသာဋီကာ ၌–
ဗူးတောင်းအသွင် ပေါ်လွင်တက်ကြွသော စိတ်၏
အဖြစ်–ဟုအနက်ပေးသည်။) တတြ တုမ္ဟေ
နိ အာနန္ဒာ နိ သောမနဿံ နိ စေတသော
ဥပ္ပိလာဝိတတ္ထံ ကရဏီယံ။ ဒီ၊ဝ။၃။ မိလိန္ဒ။၁၈၂၊
၁၈၃။ ဥပ္ပိလာဝိနော ဘာဝေါ ဥပ္ပိလာဝိတတ္ထံ၊
ကဿ ဥပ္ပိလာဝိတတ္ထန္တိ၊ စေတသောတိ။ ဥဒ္ဓ-
စ္စာဝဟာယ ဥပ္ပိလာပနပီတိယာ ဇတံ အဓိ-
ဝစနံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၅၃။ ဥဗ္ဗိလယတိတိ ဥဗ္ဗိလံ၊
ဘိန္ဒတိ ပုရိမာဝတ္ထာယ ဝိသေသံ အာပဇ္ဇတိတိ
အတ္ထော၊ ဥဗ္ဗိလမေဝ ဥဗ္ဗိလာဝိတံ၊ တဿ
ဘာဝေါ ဥဗ္ဗိလာဝိတတ္ထံ၊ ယာယ ... သြဒဂ္ဂိယ-
ပီတိယာ ဇတံ အဓိဝစနံ။ ဒီ၊ဋီ၊ဝ။၆၁။ ဥဗ္ဗိလ-
ယတိတိ ဥဗ္ဗိလံ၊ ဘိန္ဒတိ ပုရိမာဝတ္ထာယ ဝိသေသံ
အာပဇ္ဇတိတိ အတ္ထော။ တဒေဝ ဥဗ္ဗိလာဝိတံ
ပစ္စယန္တရာဂမာဒိဝသေန။ ဥဒ္ဓံ ပလဝတိတိ ဝါ
ဥဗ္ဗိလာဝိတံ အကာရာနံ ဣကာရံ အာ-
ကာရဠ္ဆ ကတ္တာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ဝ။၂၂၇။ ယဒေဝ
တတ္ထ ပီတိဂတံ စေတသော ဥပ္ပိလာဝိတတ္ထံ။
ဒီ၊ဝ။၃၄။ စေတသော ဥဗ္ဗိလာဝိတတ္ထန္တိ စိတ္တသ
ဥဗ္ဗိလဘာဝကရဏံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၁၁၂။ (အဘိ၊ဝိ။

၃၉၄။ အဘိ၊ဌ၊၂။၄၈၈-တို့၌ ဥပ္ပိလာဝိတံ-ဟုရှိသည်။ ဥပ္ပိလာဝိတ၁ ကြည့်။) ယာယ ဥဗ္ဗိ-လာပနပိတိယာ ဥပ္ပန္နာယ စိတ္တံ "ဥဗ္ဗိလာ-ဝိတ"နှင့် ဝုစ္စတိ၊ သာ ပိတိ ဥဗ္ဗိလာဝိတတ္တံ။ ယသ္မာ ပနဿ စိတ္တဿ ဥဗ္ဗိလဘာဝေါ တဿာ ပိတိယာ သတိ ဟောတိ၊ နာသတိ၊ တသ္မာ သာ "ဥဗ္ဗိလဘာဝကရဏ"နှင့် ဝုတ္တာ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁ရ၆။ ယာယ နိမိတ္တဘူတာယ ဥဗ္ဗိလာဝနပိတိယာ ဥပ္ပန္နာယ စိတ္တံ ဥဗ္ဗိလာဝိတံ နာမ၊ သာယေဝ ဥဗ္ဗိလာဝိတတ္တံ ဘာဝေါစကဿ နိမိတ္တော ပဝ-တ္တနတော။ ဣတိ ပိတိယာ ဥပ္ပန္နာယ ဧဝ စိတ္တဿ ဥဗ္ဗိလာဝနတော တဿ ဥဗ္ဗိလာဝိတဘာဝေါ ပိတိယာ ကတော နာမာတိ အာဟ "ဥဗ္ဗိလ-ဘာဝကရဏ"နှင့်။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၅၂။ တတြ ဘိက္ခဝေ တထာဂတဿ နဿ အာနဿ နဿ သောမနဿံ နဿ စေတသော ဥပ္ပိလာဝိတတ္တံ။ မ၊၁။၁၉၃။ ဥပ္ပိလာဝိတတ္တနှင့် ဥပ္ပိလာပနပိတိ။ မ၊ဌ၊၂။၂၄။ ဥပ္ပိလတိ ပုရိမာဝတ္ထာယ ဘိဇ္ဇတိ ဝိသေသံ အာပဇ္ဇတီတိ ဥပ္ပိလံ၊ တဒေဝ ဥပ္ပိ-လာဝိတံ၊ တဿ ဘာဝေါ ဥပ္ပိလာဝိတတ္တံ။ မ၊ဋီ၊၂။၉၉။ (-မ၊ဌ၊၄။၁၄၈။ ဝဇိရ။၅၂။ မ၊ဋီ၊ ၂။၃၂၁။ မ၊ဋီ၊၃။၃ရ။ အနုဋီ၊၁။၂၀ရ။)

(ဤနေရာ၌ ဆရာအမျိုးမျိုးတို့၏ အယူ အဆတို့ကို ပြသင့်ပေသည်။ အဘယာရာမ ဆရာတော်၏ မောဂ္ဂလာန်နိသျှ၂။ရ-၌ ဥပ္ပ-လဝတီတိ ဥပ္ပလာဝံ၊ ပိတိသမ္ပယုတ္တစိတ္တံ၊ သဠာတံ ဥပ္ပလာဝံ ယေသန္တိ ဥပ္ပိလာဝိတာ၊ ဘိက္ခူ၊ တေသံ ဘာဝေါ ဥပ္ပိလာဝိတတ္တံ-ဟု ပြဆိုပြီး၊ ပခုက္ကူ၊ ဌ၊သျှ၁။၃၁၈-၌လည်း ထိုနည်းတူပင် ပြဆို သည်။ သီလက္ခန်ဘာသာဋီကာ၁။၃၄၀-၌ ဥပ္ပိ-လာဝီ+တ္တ=ဥပ္ပိလာဝိတ္တ-ဟုလည်းကောင်း၊ ဥပ္ပိလဝိတ+တ္တ=ဥပ္ပိလဝိတတ္တ-ဟုလည်းကောင်း ရှိသင့်ကြောင်းပြဆိုသည်။)

ဥပ္ပိလာဝိတတ္ထကရ (တိ) [ဥပ္ပိလာဝိတတ္တ+ကရ] ရှေးအခိုက်အတန့်မှ ကွဲပြားသော အထူး သို့ ရောက်သည်၏အဖြစ်ကို ပြုတတ်သော၊ ပေါ်လွင်တက်ကြွ နှစ်လိုသည်၏အဖြစ်ကိုပြု တတ်သော။ မနသော ဥပ္ပိလာဝါတိ စေတသော ဥပ္ပိလာဝိတတ္ထကရာ။ ဥဒါန၊ဌ။၂၁၅။

ဥပ္ပိလာဝိတဘာဝတ္ထ (ပု) [ဥပ္ပိလာဝိတဘာဝ+အတ္ထ] ပေါ်လွင်တက်ကြွနှစ်လိုသည်၏ အဖြစ် ဟုဆိုအပ်သောအနက်။ နဲ ဥပ္ပိလာဝိတဘာဝ-တ္ထ(အံ၊ဌ၊၂။၁၂၉)နှင့် ဥပ္ပိလာဝိတဘာဝသဒ္ဒါတံ အတ္ထံ နဲ ကထေသိတိ အတ္ထော။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၁၉။

ဥပ္ပိလာဝိတသဘာဝ (တိ) [ဥပ္ပိလာဝိတ+သဘာဝ] ပေါ်လွင်တက်ကြွနှစ်လိုသောသဘောရှိသော။ သဟသာကာရပ္ပဝတ္တာယ ဥပ္ပိလာဝိတသဘာ-ဝါယ ပိတိယာ အာဟိတဝိသေသာယ တဏှာယ-တံ တဏှာဘိနန္ဒနန္တိ ဝုစ္စတိ။ အနုဋီ၊၃။၂၉၃။

ဥပ္ပိလာဝိတာကာရ (ပု) [ဥပ္ပိလာဝိတ+အာကာရ] ဗူးတောင်းအသွင် ပေါ်လွင်သော-လျှပ်ပေါ် လော်လီသော-အခြင်းအရာ။ စတ္တာလီသ-ကောဋိဝိဘဝေါ ဟောန္တောပိ ဥပ္ပိလာဝိတာ-ကာရံ ဝါ အသ္မိမာနမတ္တံ ဝါ နဲ ကရောတိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၁၅၁။

ဥပ္ပိလာဝီ (တိ) [ဥ+ပ္ပ(ပိလု၊ပလဝ)+ဏီ။ ဥပ္ပိလာဝ+ဣ] ပေါ်လောပေါ်ခြင်းရှိသော၊ လျှပ်ပေါ်လော်လီသော၊ လွန်စွာတပ်နှစ်သက် တတ်သော၊သူ။ ဥပ္ပိလာဝိနော ဘာဝေါ ဥပ္ပိ-လာဝိတတ္တံ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၅၃။ ဒိဗ္ဗေသုပိ အာရမ္မ-ဏေသု ဥပ္ပိလာဝိနော နဲ ဟောန္တိ။ အဘိ၊ဌ၊ ၁။၃၀ရ။

ဥပ္ပိလ(ဌ)နဲ (နဲ) [ဥ+ပိဌ+ယု] (၁) ဖိနှိပ်ခြင်း။ (တိ)(၂) ဖိနှိပ်-ဖြစ်ညှစ်-သော။ ဝိတ္ထမ္ဘနံ သေသဘူတတ္တယဿ ထမ္ဘိတတ္တာပါဒနံ၊ ဥပ္ပီ-လနန္တိ ဧကော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၄၈။ တာသု ပထ-ဝီဓာတု အဘိက္ကမပဋိက္ကမာဒိကာလေ ဥပ္ပီဌ-နဿ ပစ္စယော ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၆ရ။

(–သံ၊ဋီ၊၂။၁၀၇။ မူလဋီ၊၁။၁၅၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၄၅၅။) (တိ)(၂) ဥပ္ပိဌနကာလ၊ ဥပ္ပိဌန-ဟတ္ထ-ကြည့်။

ဥပ္ပိလေယျံ (ကြို) [ဥ+ပိဌ+ကေ+ယျံ] ဖိနှိပ်-ထိုး-ထောက်-ကုန်ရာ၏။ ဥပ္ပိဌေ(လေ)တိ-ကြည့်။

ဥပ္ပိလ္ဟ (နာ) [ဥပ္ပိလ+ဏှ] ပေါ်လွင်နှစ်သက်ဝမ်း-မြောက်သည်၏အဖြစ်။ ဝိစိကိစ္ဆာ စိတ္တာသ ဥပ-ဂ္ဂဲလေသောတိ ဣတိ ဝိဒိတ္တာ ဝိစိကိစ္ဆံ စိတ္တာသ ဥပဂ္ဂိုလေသံ ပဇဟိ၊ အမနသိကာရော ။ပ။ ထိနမိဒ္ဓံ၊ ဆမ္ဘိတတ္တံ၊ ဥပ္ပိလ္လံ၊ ဒုဋ္ဌုလ္လံ။ ဣတိဝုတ်၊ ဋ။၃၀၀။ (မ၊၃။၁၉၉။ ဝိ၊ဋ၊၁။၁၃၂-တို့ဋ္ဌ ဥပ္ပိလ-ဟုရှိသည်။ ဥပ္ပိလ-ကြည့်။)

ဥပ္ပိဌနကာလ (ပု) [ဥပ္ပိဌန+ကာလ] ဖိနှိပ်ရာ-ဖိနှိပ်သော-အခါ။ သဗ္ဗဒါတိ ဥပ္ပိဌနကာလေ စ အနုပ္ပိဌနကာလေ စ။ အနုဋီ၊၁။၁၆၂။

ဥပ္ပိဌနဟတ္ထ (ပု) [ဥပ္ပိဌန+ဟတ္ထ] နှိပ်သောလက်။ ကထာ ကုမ္ဘကာရဿ ဒဏ္ဍပ္ပဟာရေန စက္ကံ ဘမယိတ္တာ ဘာဇနံ ကရောန္တဿ ဥပ္ပိဌန-ဟတ္ထော ဝိယ ဝိတက္ကော။ အဘိ၊ဋ၊၁။၁၅၈။ ပဋိသံ၊ဋ။၁။၁၆၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၃၈။ မဟာနိ၊ ဋ။ ၁၁၀။ သာရတ္ထ၊၁။၃၆၀။ ဥပ္ပိဌနဟတ္ထောတိ ပိဏ္ဍဿ ဥပ္ပိဌနဟတ္ထော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၆ရ။

ဥပ္ပိဌယမာန (တိ) [ဥ+ပိဌ+ဏယ+မာန] ဖိနှိပ်သော၊သူ။ သော ဝေဒနာပဋ္ဌော ဟုတ္တာ ဟတ္ထေန အကိုနိ ဥပ္ပိဌယမာနော ဂဟေတ္တာ။ ဇာ၊ဋ၊၁။၅၀၉။

ဥပ္ပိဌိတ (တိ) [ဥ+ပိဌ+တ] (၁) ဖိနှိပ်အပ်-နင်းအပ်-သော။ (၂) နှိပ်စက်-နှောက်ယှက်ဖျက်ဆီး-တတ်သော။ (၁) မဏ္ဍူကောပိ ဒဏ္ဍေ ဌပိတေပိ ဥပ္ပိဌိတေပိ ဓမ္မဂတေန ပသာဒေန ဝိသဝရမကရောန္တာဝ ကာလမကာသိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။၂၄၄ရ။ အဂ္ဂန္ဓနိ ဏ္ဍေ ပါဒေနေဝ အဂ္ဂန္ဓနာမ ဟောတိ၊ ဟတ္ထေန ဥပ္ပိဌိတံ။ အံ၊ဋ၊၁။ ၄၂။ (၂) ဂဂနံ ဥပ္ပိဌိတာ ဝါတာ ဝါယန္တိ။ မိလိန္ဒ။၁၂။

ဥပ္ပိဌိယမာန (တိ) [ဥ+ပိဌ+ယ+မာန] ဖိနှိပ်အပ်-ညှစ်အပ်-ကြိတ်အပ်-သော။ အယံ မဟာ-ပထဝီ ဟတ္ထိနာ အဂ္ဂန္ဓနဋ္ဌကလာပေါ ဝိယ ဥပ္ပိဌိယမာနံ ဥစ္ဆုယန္ဓံ ဝိယ စ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ။၁၃၉။ (–မူလ၊ဋီ၊၁။၁၄၉။)

ဥပ္ပိဌိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ပိဌ+တ္တာ] ဖိနှိပ်-ညှပ်-ပွတ်-၍။ ပိဋ္ဌိတော ရထံ ပဝတ္တေတိတိ ခန္ဓ-ဋ္ဌကေန ယုဂံ ဥပ္ပိဌိတ္တာ ပစ္ဆိမဘာဂေန ရထံ ပဝတ္ဌေန္တော သြသက္ကတိ။ အံ၊ဋ၊၃။ ၂၁၆။

ဥပ္ပိဌေ(လေ)တိ (ကြို) [ဥ+ပိဌ+ကေ+တိ] နှိပ်-ဖိနှိပ်-ဖြစ်ညှစ်-ကြိတ်-ဆုတ်နယ်-၏။ ကောမေ ဟတ္ထပါဒေ ဥပ္ပိဌေတိ။ အဘိ၊ဋ၊၁။ ၂၂၅။ အထ ခေါ နံ ဥစ္ဆုယန္ဓေ ပုနပ္ပုနံ ဥပ္ပိဌေတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၃၅၆။ **ဥပ္ပိဌေယျ**—သံ၊ဋီ၊၁။ ၂၀ ၂။ **ဥပ္ပိလေယျံ**—သံ၊ဋ၊၁။၁၅၅။ **ဥပ္ပိဌေသိ**—အံ၊ဋ၊၁။ ၂၁ရ။

ဥပ္ပိဌေတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ပိဌ+ကေ+တ္တာ] နှိပ်-နင်း-ထောက်ကန်-ညှပ်-၍။ ယထေဝ ဟိ နိသ-ဘသခ်ိတော ဥသဘော ဥသဘဗလေန သမန္နာ-ဂတော စတူဟိ ပါဒေဟိ ပထဝိံ ဥပ္ပိဌေတ္တာ အစလဋ္ဌာနေန တိဋ္ဌတိ။ မ၊ဋ၊၁။၃၃ ၂။ ဇာ၊ဋ၊ ၂။ ၂၅၃။ မာတာ "ပုတ္တံ ရက္ခိဿာမိ"တိ ကေ ဒ္ဓါရ-ဗာဟံ နိဿာယ ကေ ပါဒေဟိ ဥပ္ပိဌေတ္တာ ဆမာယ နိသိန္နာ သုတ္တံ ကန္ဓတိ။ ဓမ္မ၊ဋ၊ ၂။၁၇ရ။ မန္ဒေန ကဏ္ဍသပ္ပံ ဥပ္ပိဌေတ္တာ ဂဏ္ဍန္တော ဝိယ။ မ၊ဋ၊ ၂။ ၅၃။(–သံ၊ဋ၊ ၂။၄၃။ အံ၊ဋ၊ ၂။ ၂၅၃။ အဘိ၊ဋ၊၁။၁၉၁၊ ၂ ၂၅။ အဘိ၊ဋ၊ ၂။၃၈၁။ ပဋိသံ၊ဋ၊ ၂။ ၂၃၁။) သိဟော ဟတ္ထိကုမ္ဘေ မုခံ ဥပ္ပိဌေတ္တာ တိက္ခတ္တုံ အပ္ပဋိ-ဝတ္တိယံ သိဟနာဒံ နဒိ။ ဇာ၊ဋ၊ ၂။ ၂ ၂၄။

ဥပ္ပိုင္ရန္ (တိ) [ဥ+ပိုင+ဏ+အန္ဒ] ဖိနှိပ်-နှိပ်စက်-ညှဉ်းဆဲ-တတ်သောသူ။ ပစတောတိ ပရေ ဒဏ္ဍေန ဥပ္ပိုင္ရန္ဓသ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၄၄။ ပစနံ ဒဟနံ ဝိဗာဓနန္ဓိ အာဟ ဒဏ္ဍေန ဥပ္ပိ-ဌေန္ဓသာတိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၃၆။ ယဋ္ဌိကော-ဋိယာ ဥပ္ပိုင္ရန္ဓော ဝိယ ဂေဒေသမေဝ ကထေသိ။ မ၊ဌ၊၄။၄၉။ (-မ၊ဌ၊၄။၅၈။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၈၂။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၀၆။)

ဥပ္ပိုင္ရယျ (ကြိ) [ဥ+ပိုင+ဏ+ယျ] ဖိနှိပ်-ထောက်-ရာ၏။ ဥပ္ပိုင္ရတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပိုင္ရသိ (ကြိ) [ဥ+ပိုင+ဏ+ဏ္ဍိ] ဖိနှိပ်-ညှစ်-ပြီ။ ဥပ္ပိုင္ရတိ-ကြည့်။

ဥပ္ပေထ (ကြိ) [ဥပ+ဣ+ထ။ ဆန်းကြောင့် ပ ၌ ဒ္ဒေဘော် ရောက်သည်။] ကပ်ရောက်ကုန်လော၊ လျှိုကုန်လော။ **ဂင်** သူလသို့ ဥပ္ပေထ။ ဇာ၊ ၂။၁၅၂။ ဥပ္ပေထာတိ အာဝုနထ။ ဇာ၊ဌ၊၆။ ၂၁။

ဥပ္ပါလေတိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ဖလ(ဖာလ)+ဏ+တိ။ နီတိ၊ဓာ။၁၆၄၊၁၆ရ။] ရင်ကို-ကွဲစေ-ခွဲ-၏။ အတ္တာနံ ဥပ္ပါလေသိ(မ၊ ၂။၃၁ ၂)တိ တေနေဝ အသိနာ အတ္တာနော ဥဒရံ ဖာလေသိ။ မ၊ဌ။ ၃။ ၂၃ရ။

ဥပ္ပါလေသိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ဖလ(ဖာလ)+ဏ+ဏ္ဍိ] ရင်ကို-ကွဲစေ-ခွဲ-ပြီ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥပ္ပါသုလိက (တိ) [ဥ+ဖာသုလိကာ] ထွက်သော နံရိုးရှိသော။ နံရိုးပြိုင်းပြိုင်း ထွက်သော။ ဥပ္ပါသုလိကေ(ပေတ။၁၃၈)တိ ဥဂ္ဂတဖာသု-လိကေ။ ပေတ၊ဌ။ဖ၃။ (-ပေတ။၁၅၁။ အပ၊ ၂။၂ ၂ဖ။ ပေတ၊ဌ။၉၄။ ထေရီ၊ဌ။၁၃ရ။)

ဥလ္လဝ[1] (ကြိ) [ဥ+ပျ+အ+ဟိ] ပေါ်လောပေါ်လော၊ အပေါ်တက်လော့။ ဥလ္လဝတိ-ကြည့်။

ဥလ္လဝ[2] (ပု) [ဥ+ပျ+အ] (၁) ပေါ်ခြင်း၊ ငုပ်၍ ပေါ်ခြင်း (သျှ)။ (တိ) (၂) ပေါ်လောပေါ်သော၊ မနက်နဲ့သော။ (၁) ဥလ္လဝါဒိမတ္တံ ကိံ ဟသဓမ္မော ဟောတိ။ ဝိမတိ၊ ၂။၄၃။ (တိ)(၂) ဥလ္လဝသဒ္ဒ-ကြည့်။

ဥလ္လဝတိ (ကြိ) [ဥ+ပျ+အ+တိ] (၁) ပေါ်လော ပေါ်၏။ အပေါ်သို့တက်၏။ (၂) ပြေးသွား၏။ (၁) ဒုပ္ပညဿ ဟိ ကထာ ဥဒကေ ဂေဏ္ဍု ဝိယ ဥလ္လဝတိ။ ဥဒါန၊ဌ။၃၀ ၂။ **ဥလ္လဝန္ဓိ**—ဒီ၊ ဌ၊။ ၂ ၂ရ။ မ၊ဌ၊။၃၁၃။ အံ၊ဋီ၊။ ၂၁ဖ။ **ဥလ္လဝ** ဥမ္မုဇ္ဇ ဘော ပုထိသိလေ၊ ဥလ္လဝ ဘော ပုထု-သိလေ၊ ထလမ္ပလ္လဝ ဘော ပုထုသိလေ။ သံ၊ ၂။၄၉၉။ နေတ္တိ။၃၉။ ဥလ္လဝါတိ ဇလဿ ဥပရိ ပ္ပလ္လဝ။ နေတ္တိ၊ဌ။၁၀၉။ ထလမ္ပလ္လဝါတိ ထလ-မဘိရုဟ။ သံ၊ဌ၊၃။၁၄၁။ နေတ္တိ၊ဌ။၁၀၉။ **ဥလ္ဝယျ**—သံ၊ ၂။၄၉၉။ (၂) သော တဏှာဝသိ-ကော ဟုဂ္ဂလော ဘဝေ ဘဝေ ဥလ္လဝတိ ဓာဝတိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။၃၃၀။ ထေရ၊ဌ၊ ၂။၉၅။

ဥလ္လဝန္ဓ (တိ) [ဥ+ပျ+အန္ဓ] ပေါ်တက်လာသော၊ လွှမ်းမိုးသော။ ဥလ္လဝိသန္ရ-ကြည့်။

ဥလ္လဝမာန (တိ) [ဥ+ပျ+အ+မာန] ပေါ်လော ပေါ်သော။ ဥပ္ပလပတ္တံ ဝိယ ဥဒကေ ဥလ္လဝမာနံ။ ဇာ၊ဌ၊၃။၄ဖ၁။

ဥလ္လဝသဒ္ဒ (တိ) [ဥလ္လဝါ+သဒ္ဒါ] ပေါ်လောပေါ်-မနက်နဲ-သောသဒ္ဒါတရားရှိသော၊သူ။ ပရိတ္တ-သဒ္ဒတာယ ဝါ ဥလ္လဝသဒ္ဒတာယ ဝါ ပရိပ္ပလ-ပသာဒဿ ကာမာဝစရရူပါဝစရာဒိဘေဒါ ပညာ နှ ပရိပ္ပရိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၁၉ဖ။

ဥလ္လဝိတ္ဘာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပျ+တ္ဘာ] ပေါ်လောပေါ်၍။ မေယ္ယ ဝဿန္ရေ ဥဒကေန ဥလ္လဝိတ္ဘာ ... သောတေန ဝုယ္ယမာနံ။ သံ၊ဌ၊၃။ရ၄။ (-ဥဒါန၊ဌ။၃၄၄။ ဇာ၊ဌ၊ ၂။၃၁၁။)

ဥလ္လဝိသန္ရ (တိ) [ဥ+ပျ+အ+သန္ရ] ပေါ်တက်လာသော၊ လွှမ်းမိုးသော။ ဥလ္လဝိသံ ဒီပမိမံ

ဥဋ္ဌာရံ။ ဇာ၊၁။၂၄၄။ ဥလ္လဝိသန္ဓိ ဣမံ ဒီပကံ ဥလ္လဝန္တော အဇ္ဈောတ္ထရန္တော အဘိဘဝိသတိ။ ဇာ၊၆၊၄။၁၆၄။

ဥလ္လဝေယျ (ကြို) [ဥ+လ္ဟ+အ+ယျ] ပေါ်လော ပေါ်ရာ၏၊ အပေါ်သို့တက်လာရာ၏။ ဥလ္လဝတိ-ကြည့်။

ဥဗ္ဗဇ္ဇမ (တိ) [ဥ+ဝဇ္ဇမ] လမ်းမှန်မှ ထွက်သော၊ လမ်းလွဲသော (ရထား)။ အသခဠကော် "ပေဟီ"တိ ဝုတ္တော ... ဥမ္မဂ္ဂံ ဂဏှတိ၊ ဥဗ္ဗဇ္ဇမံ ရထံ ကရောတိ။ အံ၊၃။၃၃၊၃၅။ (–အံ၊၆၊၃။၂၁၆။)

ဥဗ္ဗဇ္ဇတိ (ကြို) [ဥ+ဝဇ္ဇ+အ+တိ။ ဓာတ္တတ္ထ။၃၅၂ နိရုတ္တိ၊နှာ။၅၅၈။] ကြွတက်၏၊ ထ၏။ ကသိဏမိုဝ ဥဂ္ဃါဋိယမာနံ နေဝ ဥဗ္ဗဇ္ဇတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၂၁။ နေဝ ဥဗ္ဗဇ္ဇတိတိ နေဝ ဥဋ္ဌဟတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၉၅။

ဥဗ္ဗဇ္ဇန (နာ) [ဥ+ဝဇ္ဇ+ယု] ပွတ်သပ်-ပွတ်တိုက်-သုံးသပ်-ကြေးပွတ်-ခြင်း။ ဧတ္ထ စ ဟတ္ထံ အမုဉ္စိတ္တာ ဥဗ္ဗဇ္ဇနေ ဧကာဝ အာပတ္တိ။ ကခ၀ိ။ ၃၅၁။ (ဝိ၊ဋီ၊၃။၂၂ရ-အလားတူအဖွင့်၌ ဥမ္မဒ္ဒနေ-ဟုရှိသည်။) ဥဗ္ဗတ္တန-လည်းကြည့်။

ဥဗ္ဗဇ္ဇနယံသနဓောဝန (နာ) [ဥဗ္ဗဇ္ဇန+ယံသန+ဓောဝန] ပွတ်ခြေ-ပွတ်သပ်-ကြေးပွတ်-ခြင်း, ပွတ်တိုက်ခြင်း, ရေဆေး-ဖွပ်လျှော်-ခြင်း။ တဇ္ဇံ ဝါယမန္တိ ဥဗ္ဗဇ္ဇနယံသနဓောဝနာဒိကံ တဒနုရူပ-ဝါယာမံ။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၉၅။

ဥဗ္ဗဇ္ဇာပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဝဇ္ဇ+ဏာပေ+တိ] အထက်ဌလည်စေ၏၊ ပွတ်သပ်-သုံးသပ်-ကြေးပွတ်-စေ၏။ ပွတ်တိုက်စေ၏၊ (ဘာသာဋီ)။ ဥမ္မဒ္ဒါပေယျာတိ ဥဗ္ဗဇ္ဇာပေယျ။ ကခ၀ိ။၃၅၁။

ဥဗ္ဗဇ္ဇာပေယျ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဝဇ္ဇ+ဏာပေ+ယျ] ပွတ်သပ်-ပွတ်တိုက်-သုံးသပ်-ကြေးပွတ်-စေရာ၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဗ္ဗဇ္ဇိတ (တိ) [ဥ+ဝဇ္ဇ+တ] ပွတ်သပ်အပ်-ပွတ်ချေအပ်-သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဗ္ဗဇ္ဇိတသရီရ (တိ) [ဥဗ္ဗဇ္ဇိတ+သရီရ] ပွတ်သပ်အပ်-ပွတ်ချေအပ်-သော ကိုယ်ရှိသော၊သူ။ (ပေါ့သောကိုယ်ရှိသော။ ဇာတ်၊ဝတ္ထု။) အထ ရာဇာ သြဠာရိကာနိ အာဘရဏာနိ သြမုဉ္စိတ္တာ မဿုကမ္မံ ကာရေတ္တာ ဥဗ္ဗဇ္ဇိတသရီရော ပေါက္ခရဏီယာ အန္တော ရာဇဝိဘဝေန နှတ္တာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၅၁၆။ (–စရိယာ၊ဋ္ဌ။၂၄၂။)

ဥဗ္ဗဇ္ဇေတိ (ကြို) [ဥ+ဝဇ္ဇ+ဏော+တိ] ပွတ်-ပွတ်သပ်-ကြေးပွတ်-ထုံ-၏။ ဥစ္ဆာဒေန္တိတိ ဥဗ္ဗ-ဇ္ဇေန္တိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၆၅။ **ဥဗ္ဗဇ္ဇေထ၊ ဥဗ္ဗ-ဇ္ဇေယျုံ**—ဒီ၊၂။၂၅၉။ **ဥဗ္ဗဇ္ဇေသိ**—ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂၁။

ဥဗ္ဗဇ္ဇေတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ဝဇ္ဇ+ဏော+တ္တာ] (၁) ပွတ်-ပွတ်သပ်-ပွတ်တိုက်-ကြေးပွတ်-၍၊ ထုံ၍။ (၂) ဖြေ၍။ (ကြိုးလွန်းကိုဖြေ၍။) (၃) ထုတ်၍။ (၁) ရာဇာ တုဋ္ဌော သာမဏေရဿ ဟတ္ထတော ပတ္တံ ဂဟေတ္တာ ဂန္ဓေဟိ ဥဗ္ဗဇ္ဇေတ္တာ ဝရမုတ္တ-သဒိသာနံ ဓာတူနံ ပူရေတ္တာ အဒါသိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၆၃။ ဧကဒိဝသံ သရီရံ ဥဗ္ဗဇ္ဇေတ္တာ ဆဒ္ဒေ-တဗ္ဗံ သုဝဏ္ဏမေဝ မဂဓနာဠိယာ ဒ္ဝါဒသနာဠိ-မတ္တံ လဒ္ဓါ ဝဇ္ဇတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ရ၉။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၁၃၉။ (–ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀၅။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၄၉၊၂ဂရ။) (၂) ရဇ္ဇုကေ လဘိတ္တာ သယံ ဝဇ္ဇိတံ ဥဗ္ဗ-ဇ္ဇေတ္တာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၅၅။ ဥဗ္ဗဇ္ဇေတ္တာတိ တေ ရဇ္ဇုကေ ဝိသုံ ဝိသုံ ကတ္တာ။ သာရတ္ထ၊၂။၂ရ၀။ ဥဗ္ဗဇ္ဇေတ္တာတိ ပါကတိကံ ကတ္တာ။ ဝိမတိ၊၁။ ၂၃၂။ (၃) အဟဉ္စိ ဣမိဿာ ဒေ၀တာယ ယကနံ ဥဗ္ဗဇ္ဇေတ္တာ ဒဒေယျံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂ရ၆။ တဒါ ရာဂံ သမူလံ ဥဗ္ဗဇ္ဇေတ္တာ သမုဋ္ဌိတန္တ-မေ၀ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၆။ ဥဗ္ဗဇ္ဇေတ္တာတိ သမုစ္ဆေဒ၀သေန သမူလံ ဥဒ္ဓရိတ္တာ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၂ရ။ (–ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၀၊ရ၉။)

ဥဗ္ဗင္ရေထ (ကြဲ) [ဥ+ဝင္ရ+ဏေ+ထ] ပွတ်-ပွတ်သပ်-ကြေးပွတ်-ထုံ-ကုန်လော။ ဥဗ္ဗင္ရေတိ-ကြည့်။

ဥဗ္ဗင္ရေန (တိ) [ဥ+ဝင္ရ+ဏေ+အန္ဒ] ပွတ်-ပွတ်သပ်-ကြေးပွတ်-ထုံ-သော၊သူ။ စုဏ္ဏမတ္တိကာ-ဒီဟိ ဂတ္တာနိ ဥဗ္ဗင္ရေန္တော မလ္လကမုဋ္ဌာဒီဟိ ဝါ ဃံသန္တော နှာယတိ (နဟာယတိ)။ မဝဋ္ဋ၊ ၂။ရဝ။ အံ၊ဌီ၊၃။၁၀၉။

ဥဗ္ဗင္ရေယျ (ကြဲ) [ဥ+ဝင္ရ+ဏေ+ယျ] ပွတ်-ပွတ်သပ်-ကြေးပွတ်-ထုံ-ကုန်ရာ၏။ ဥဗ္ဗင္ရေတိ-ကြည့်။

ဥဗ္ဗင္ရေသိ (ကြဲ) [ဥ+ဝင္ရ+ဏေ+ဏ္ဍိ] ပွတ်-ပွတ်သပ်-ကြေးပွတ်-ထုံ-ပြီ။ ဥဗ္ဗင္ရေတိ-ကြည့်။

ဥဗ္ဗတ္ထန (နာ) [ဥ+ဝတု(ဝတ္ထ)+ယု။ ဥဗ္ဗတ္ထိယတေ ဝိသာရီယတေ မလမနေနေတိ ဥဗ္ဗတ္ထနံ၊ ဝတု ဝတ္ထနေ ဘူဝါဒိ။ ဓာန်၊ဌီ။ ၂၉၉။] ပွတ်-ပွတ်သပ်-လိမ်းကျံ-ထုံ-ခြင်း၊ ကြေး-ပွတ်-တိုက်-ခြင်း။ ဥစ္စာဒနံ ဥဗ္ဗတ္ထနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၁။၈၃။ (-သံ၊ဌီ၊ ၂။ ၂၅၃။) (ဓာန်၊သျ၊သစ် နှင့် တောင်ပေါက် ဓာန်၊သျ-တို့၌ ဥဗ္ဗဋ္ဌန-ဟုရှိသည်။)

ဥဗ္ဗတ္ထမာန (တိ) [ဥ+ဝတု(ဝတ္ထ)+အ+မာန] ဖြစ်ပေါ်လာသော။ အာစာရသမ္ပတ္တိယာ သစ္စကိ-ရိယာယ ဥဗ္ဗတ္ထမာနမဟောဃနိဝတ္ထနေန အခဏ္ဍ-သီလာတိ သဏ္ဌာတနိစ္ဆယာ ဘဒ္ဒါ သုနဒ္ဒရာ အယံ ဣတ္ထီ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၁၀၁။

ဥဗ္ဗတ္ထယိတ္ဝာ (ကြဲ၊ဝိ) [ဥ+ဝတု(ဝတ္ထ)+ဏယ+တ္ဝာ] အထက်၌ဖြစ်စေ၍၊ အထက်သို့ မလှန်၍။ ဥဗ္ဗတ္ထယိတ္ဝာ ပထဝီ၊ ပက္ခိပိ ဟတ္ထ-ပါတိယံ။ အပ၊ ၂။ ၂၃၀။

ဥဗ္ဗတ္ထိယန္တ (တိ) [ဥ+ဝတု(ဝတ္ထ)+ဏယ+အန္တ] ထက်အောက်ပြောင်းပြန်ဖြစ်သော။ ဥဗ္ဗတ္ထိ-ယန္တေပိ ဘန္တေ သဒေဝကေ လောကေ ... ထေရော သာရိပုတ္တော နှ ပရသ ဒုက္ခံ သာဒိယေယျ။ မိလိန္ဒ။၁၀၈။

ဥဗ္ဗတ္ထေတ္ဝာ (ကြဲ၊ဝိ) [ဥ+ဝတု(ဝတ္ထ)+ဏေ+တ္ဝာ] (၁) ထုတ်၍၊ နုတ်၍။ (၂)(က) အထက်၌ဖြစ်စေ၍၊ ပြောင်းပြန်-ဖြစ်စေ-စီးစေ-၍။ (ခ) လျှံတက်စေ၍။ ဒသဝိဓမ္မိ သံယောဇနံ သမူ-လကံ ဥဗ္ဗတ္ထေတ္ဝာ ဆဏ္ဍေသိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၀ ၂။ (၂)(က) တံ ပါစီနနိန္နာယ ဂင်္ဂါယ ဥဗ္ဗတ္ထေတ္ဝာ ပစ္ဆာမုခကရကံ ဝိယ အတိဒုက္ခရံ။ ဓမ္မပ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၉၉။ (ခ) ဒေဝတာ သမုဒ္ဒံ ဥဗ္ဗတ္ထေတ္ဝာ သဗ္ဗေဝ တုမ္ဗေ ယာတေဿန္တိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၆၃။

ဥဗ္ဗဒ္ဓ (တိ) [(၁) အ၀+ဝဒ္ဓ။ (၂) ဥ+ဝဒ္ဓ] (၁) အောက်သို့သက်၍-ကြီး-တိုးပွား-သော။ (၂) အထက်သို့တက်၍-ကြီး-တိုးပွား-သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဗ္ဗဒ္ဓပိဏ္ဍိက (တိ) [ဥဗ္ဗဒ္ဓပိဏ္ဍ+ဏ္ဍက] (၁) အောက်သို့သက်၍-ကြီး-တိုးပွား-သော ခြေသလုံး မြင်းခေါင်းအသားစိုင်ရှိသော၊သူ။ (၂) အထက်သို့တက်၍-ကြီး-တိုးပွား-သောခြေသလုံး မြင်းခေါင်းအသားစိုင်ရှိသော၊သူ။ (၁)(၂) ဝိကဋော ဝါ ပကော ဝါ ဥဗ္ဗဒ္ဓပိဏ္ဍိကော ဝါ၊ သော ဒုဝိဓော ဟေဋ္ဌာ သြရုဋ္ဌာဟိ ဝါ ဥပရိ အာရုဋ္ဌာဟိ ဝါ မဟတိယာ ဧယံပိဏ္ဍိကာဟိ သမန္နာဂတော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၃၁ ၂။ ဝိ၊သင်္ဂ်ဟ။ ၁၄၄။ (-ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ ဌီ။ ၁၅၉။)

(ရွှေဥမင်-သျှ၌ "ဥပဒ္ဓပိဏ္ဍိကော= မြင်းခေါင်းသလုံးတဲ့လဲ့ကျသောသူ" ဟုလည်းကောင်း၊ ဘာသာဋီကာ၌ "အောက်သို့သက်သောကြီးသော သလုံးမြင်းခေါင်းသားရှိသူသည်သော်၄င်း၊ (၀ါ) အထက်သို့တက်သော ကြီးသောသလုံးမြင်းခေါင်းသားရှိသူသည်သော်၄င်း" ဟုလည်းကောင်း အနက်ပေးသည်။ ပါစိတ်ယောဇနာ ၂၇၂-၌ ဥပနုပိဏ္ဍိ-ကဿ အတ္ထံ သဟ ဘောဒေန ဒဿေန္တော အာဟ "သော ဒုဝိဓော"တိအာဒိ- စသည်ဖြင့် ပြဆိုသည်။ ယင်းတို့အလို "ဥပနု(ဥပဒ္ဓ)ပိဏ္ဍိကော=

ထက်ဝက်သောခြေသလုံးမြင်းခေါင်းသား ရှိသော သူ” ဟု သဒ္ဒါနက်ပေးရလိမ့်မည်။)

ဥဗ္ဗန္ဓ (ပုံနာ) [ဥ+ဗန္ဓ+အ] (၁)အထက်(လည်ပင်း)၌-ဖွဲ့ချည်-နှောင်ဖွဲ့-ကြောင်း ကြိုး။ (တိ)(၂) အထက်(လည်ပင်း)၌-ဖွဲ့ချည်-နှောင်ဖွဲ့-ကြောင်း ကြိုးရှိသော၊ ကြိုးဆွဲချသော၊သူ။ (၁) ဝရုံ မေ ဣမ ဥဗ္ဗန္ဓံ၊ ယဉ္စ ဟိနံ ပုနာစရေ။ ထေရီ။၃၈၉။ ဣမသ္မိံ ဝနန္တရေ ဥဗ္ဗန္ဓံ ဗဒ္ဓိတ္တာ မရဏံ မေ ဝရုံ သေဋ္ဌန္တိ အတ္ထော။ ထေရီ၊ ဋ္ဌ။၈၃။ (တိ)(၂) ဣတ္ထိ ... ရဇ္ဇုပါသေ ဂိဝံ ပဋိမုဉ္စိတ္တာ ဥဗ္ဗန္ဓာ ကာလမကာသိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၄၄၅။

ဥဗ္ဗန္ဓတိ (ကြိ) [ဥ+ဗန္ဓ+အ+တိ] အထက် (လည်ပင်း)၌-ဖွဲ့ချည်-နှောင်ဖွဲ့-၏၊ ကြိုးဆွဲချ၏။ ဝိသံ ခါဒန္တိ၊ ရဇ္ဇုယာ ဥဗ္ဗန္ဓန္တိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၉၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၁၃၅။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၆၄။ **ဥဗ္ဗန္ဓာမ** —သုတ္တနိ၊ ဋ္ဌ၊၁။၁၀၉။ အပ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၁၅။

ဥဗ္ဗန္ဓန (နာ) [ဥ+ဗန္ဓ+ယု] အထက်(လည်ပင်း)၌-ဖွဲ့ချည်-နှောင်ဖွဲ့-ခြင်း၊ ကြိုးဆွဲချခြင်း။ စိတ္တ-ဝိယာတမယံ ဒေါမနဿံ စိတ္တဝိယာတတော ဇေ ဥပ္ပန္နံ ဥဗ္ဗန္ဓနဇရာတိသာရာဒိကာယိကံ ဒုက္ခဉ္စ။ မူလဋီ၊ ၂။၆၈။

ဥဗ္ဗန္ဓန္ဆ (တိ) [ဥ+ဗန္ဓ+အန္ဆ] အထက်(လည်ပင်း)၌-နှောင်ဖွဲ့-ဖွဲ့ချည်သော၊ ကြိုးဆွဲချသော၊သူ။ ကောဓဝသေန အဘုဇ္ဇန္ဆသ, ဥဗ္ဗန္ဓန္ဆသ စ ဒုက္ခံ ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ။ ၂။၉၁။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၁၃၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၁၃၁။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၆၁။

ဥဗ္ဗန္ဓနိ (ကြိ) [ဥ+ဗန္ဓ+အ+အနိ] အထက်(လည်ပင်း)၌-ဖွဲ့ချည်-နှောင်ဖွဲ့-ကုန်၏၊ ကြိုးဆွဲချကုန်၏။ ဥဗ္ဗန္ဓတိ-ကြည့်။

ဥဗ္ဗန္ဓာမ (ကြိ) [ဥ+ဗန္ဓ+အ+မ] အထက် (လည်ပင်း)၌-ဖွဲ့ချည်-နှောင်ဖွဲ့-ကုန်၏၊ ကြိုးဆွဲချကုန်၏။ ဥဗ္ဗန္ဓတိ-ကြည့်။

ဥဗ္ဗန္ဓိတုံ (ဗျ) [ဥ+ဗန္ဓ+တုံ] အထက်(လည်ပင်း)၌ ဖွဲ့ချည်-နှောင်ဖွဲ့-ခြင်းငှါ၊ ကြိုးဆွဲချခြင်းငှာ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဗ္ဗန္ဓိတုကာမ (တိ) [ဥဗ္ဗန္ဓိတုံ+ကမု+ဏ] အထက်(လည်ပင်း)၌ ဖွဲ့ချည်ခြင်းငှါအလိုရှိသော၊ ကြိုးဆွဲချလိုသော၊သူ။ ကော ကိရ ဣတ္ထိ ဥဗ္ဗ-န္ဓိတုကာမာ ရုက္ခေ ရဇ္ဇုံ လဂ္ဂေတ္တာ သံဝိဓာ-တဗ္ဗံ သံဝိဒဟတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၄၄။ (-ဝိမာန၊ ဋ္ဌ။၁၉၁။)

ဥဗ္ဗန္ဓိတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဗန္ဓ+တ္တာ] (၁) အထက်(လည်ပင်း)၌-ဖွဲ့ချည်-နှောင်ဖွဲ့-၍၊ ကြိုးဆွဲချ၍။ (၂) အထက်၌-ဖွဲ့ချည်-နှောင်ဖွဲ့-၍၊ ဆွဲချိတ်-ချိတ်ဆွဲ-၍။ (၁) ရဇ္ဇုယာ ဝါ ဥဗ္ဗန္ဓိတ္တာ ကာလ-ကံကရောဟိ။ ဝိ၊၁။၉ ၂၊၉၃။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၅၀။ ဒီ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၄။) (၂) ဥလ္လယိတောတိ ဥဗ္ဗန္ဓိတ္တာ လယိတော။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၃၃။

ဥဗ္ဗရိပေတဝတ္ထု (နာ) [ဥဗ္ဗရိပေတ+ဝတ္ထု] ဥဗ္ဗရီ မည်သောမိန်းမ၏ အကြောင်းအရာ ဝတ္ထု။ (ဥဗ္ဗရိပေတဝတ္ထုဟု ဆိုသော်လည်း ထိုဥဗ္ဗရီသည် ပြိတ္တာမ မဟုတ်ချေ။ မိဖုရားခေါင်ကြီးသာဖြစ်သည်၊ အရှင်သခင်မင်း ကွယ်လွန်သွားသောကြောင့် စိုးရိမ်ပူဆွေးသော ဥဗ္ဗရီ-ဟု ဆိုလိုသည်။ ဥဗ္ဗရီ (၂) လည်းကြည့်။) အဟု ရာဇာ ဗြဟ္မဒတ္တောတိ ဣဒံ ဥဗ္ဗရိပေတဝတ္ထုံ သတ္ထာ ... ကထေသိ။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၁၄၈။

ဥဗ္ဗရိဝဂ္ဂ (ပု) [ဥဗ္ဗရီ+ဝဂ္ဂ] ဥဗ္ဗရီဝဂ်။ ဥရဂဝဂ္ဂေါ ဥဗ္ဗရိဝဂ္ဂေါ စူဠဝဂ္ဂေါ။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၃။

ဥဗ္ဗရီ (ထီ) [ဥ+ဝရီ။ ဥစ်ရီ(သံ)] (၁) မိဖုရား။ (၂) ဥဗ္ဗရီမည်သူ။ (ဥဗ္ဗရီမည်သူ နှစ်ဦးတွေ့ရသည်၊ ဥဗ္ဗရီမင်းသမီး နှင့် ဥဗ္ဗရီမိဖုရား-တို့ဖြစ်သည်။ ဥဗ္ဗရီမင်းသမီး၏ အကြောင်းအရာမှာ—ကကုသန်ဘုရားရှင်လက်ထက်တော်၌ ကြက်မဖြစ်ခဲ့စဉ်က ကမ္မဋ္ဌာန်း စီးပြန်းသော

ပုဂ္ဂိုလ်၏ တရားသံကိုကြားနာရ၍ စုတေသော အခါ မင်းမျိုးဌ ဥဗ္ဗရီမည်သောမင်းသမီးဖြစ်ပြီး လျှင် ကိုယ်လက်အညစ်အကြေးစွန့်ရာအရပ်ဌ မြင်တွေ့ရသောပိုးလောက်အစုကို "ပုဌဝက သညာ" စီးဖြန်းသောကြောင့် ပဌမစျာန်ရ၍ ဗြဟ္မာဘုံသို့ရောက်ရ၏။ ထိုမှစုတေ၍ ယခု ဂေါတမဘုရားရှင်ပွင့်တော်မူသောကာလ၌ ရာဇဂြိုဟ်ပြည်၌ ဝက်မငယ်ဖြစ်ရလေသည်။ ဓမ္မာ၊ ၂။၃၃၂။ ဥဗ္ဗရီမိဖုရား၏ အကြောင်းအရာမှာ—လွန်လေပြီးသောကာလ ပဒုမာလတိုင်း ကပိလမြို့ စူဠဥနီဗြဟ္မဒတ်မင်း၏ ဥဗ္ဗရီမည်သော မိဖုရားခေါင်ကြီးသည် ဗြဟ္မဒတ်မင်း နတ်ရွာစံ၍ ပူဆွေးသောကရောက်နေရှာသည်၊ ထိုအခါဘုရား အလောင်းရသေ့က တရားဟောသဖြင့် မေတ္တာ ဘာဝနာစီးဖြန်းသောကြောင့် ဗြဟ္မာ့ပြည်သို့ ရောက်ရလေသည်။ ပေတာ၊ဋ္ဌ။၁၄၈-၁၅၅။

(၁) ဥဗ္ဗရီ ကေန ဒေါသေန၊ ဒဇ္ဈာသိ ဒကရက္ခိနော။ ဇာ၊၁။၃၈၅။ ဥဗ္ဗရိန္တိ သြရောမံ။ ဧဝံ ဂုဏသမ္ပန္နံ နန္ဒာဒေဝီ ကေန ဒေါသေန ဒကရက္ခသဿ ဒဿသိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၆။၃၂၆။ (၂) တံ ဒါရိကံ ကဟာပဏရာသိမှိ ဌပေတ္တာ ... "ဥဗ္ဗရီ"တိ နာမံ ကာရာပေတ္တာ အဂ္ဂမဟေသိ-ဌာနေ ဌပေတ္တာ။ ပေတာ၊ဋ္ဌ။၁၄၉။ သာ ဧကဿ ယောဂါဝစရဿ ဝိပဿနာကမ္မဋ္ဌာနံ သဇ္ဈာယ-န္တဿ ဓမ္မယောသံ သုတ္တာ တတော စုတာ ရာဇကုလေ နိဗ္ဗတ္တိတ္တာ ဥဗ္ဗရီ နာမ ရာဇဓီတာ အဟောသိ။ ဓမ္မာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၃ ၂။

ဥဗ္ဗသတိ (ကြို) [ဥ+ဝသ+အ+တိ] တည်ရှိနေ သည်မဟုတ်၊ (လူတို့)မတည်နေ၊ မတည်ရှိ။ ဧကော ပစ္စန္တဂါမကော ကဒါစိ ဝသတိ၊ ကဒါစိ ဥဗ္ဗသတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ရ၀။

ဥဗ္ဗသိတ (တိ) [ဥ+ဝသ+တ။ ဥ+ဝသိတ] မတည်နေ-မတည်ရှိ-သော၊ (လူတို့) နေရာအရပ်မဟုတ်ဧသော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဗ္ဗသိတကာလ (ပု) [ဥဗ္ဗသိတ+ကာလ] မတည်နေသော-မတည်ရှိသော-(လူတို့)နေရာအရပ်မဟုတ်သော-အခါကာလ။ ဝါနရဂဏော ဥဗ္ဗ-သိတကာလေ အာဂန္တ္မာ တဿ ဖလာနိ ခါဒတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ရ၀။

ဥဗ္ဗဟတိ (ကြို) [ဥ+ဝဟ+အ+တိ] (၁) ဆောင်-ရွက်ဆောင်-သယ်ဆောင်-၏။ (၂) ထုတ်ဆောင်-ဖယ်ထုတ်-ပယ်ရှား-ကင်းစေ-၏။ (၁) ဘိယျော ပုနပ္ပုနံ ဘိယျောသော မတ္တာယ အတ္တနော ဝုရံ ဘာရံ ဝဟတေ ဥဗ္ဗဟတိ။ ထေရာ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၃၈ ၂။ (၂) ဥဗ္ဗဟိကာယ-ကြည့်။ **ဥဗ္ဗဟန္တိ** ဝိမတိ၊၁။ ၂၈၆။ ဝိနယလင်္ကာရ၊ဋီ၊ ၂။၁၆၄။

ဥဗ္ဗဟန (နာ) [ဥ+ဝဟ+ယု] (၁) နုတ်-ထုတ်ဆောင်-ခြင်း။ (တိ)(၂) မိမိအပေါ်၌ တင်၍ ထမ်းပိုးရွက်ဆောင်တတ်သော။ (၁) သလ္လသ ဥဗ္ဗဟနံ သလ္လုဗ္ဗဟနံ။ သံ၊ဋီ၊၁။ဇ၀။ (-သံ၊ဋီ၊ ၂။၃၃၈။) (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဗ္ဗဟနပစ္စုပဋ္ဌာန (တိ) [ဥဗ္ဗဟန+ပစ္စုပဋ္ဌာန] (နိဿယပစ္စည်းအဖြစ်ကြောင့် ထိုမနောဓာတ် မနောဝိညာဏဓာတ်နှစ်ပါးတို့ကို) မိမိအပေါ်၌ တင်၍ ထမ်းပိုးရွက်ဆောင်၏သို့ ဉာဏ်အား ရှေးရှုထင်သော။ မနောဓာတုမနောဝိညာဏ-ဓာတူနံ နိဿယလက္ခဏံ ဟဒယဝတ္ထု၊ ... ဥဗ္ဗဟနပစ္စုပဋ္ဌာနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ရရ။ နိဿယ-ဘာဝတော ဥပရိ အာရောပေတ္တာ ဝဟန္တံ ဝိယ ပစ္စုပတိဋ္ဌတီတိ ဥဗ္ဗဟနပစ္စုပဋ္ဌာနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၂။ဇ၈။

ဥဗ္ဗဟန္တိ (ကြို) [ဥ+ဝဟ+အ+အန္တိ] ထုတ်ဆောင်-ဖယ်ထုတ်-ပယ်ရှား-ကင်းစေ-ကုန်၏။ ဥဗ္ဗဟတိ (၂) ကြည့်။

ဥဗ္ဗဟာပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဝဟ+ဏာပေ+တိ] ဆောင်-သယ်ဆောင်-စေ၏။ သီယံ သီယံ သယံရာပေတ္တာ သီယံ သီယံ ဥဗ္ဗဟာပေယျ။

အံ၊၁။ ၂၄၃-၂၄၄။ ဥဗ္ဗဟာပေယျာတိ ခလဋ္ဌာနံ အာဟရာပေယျ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၂၂။

ဥဗ္ဗဟာပေတ္တာ (ကာ၊ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဝဟ+ဏာပေ+တ္တာ] ဆောင်စေ၍၊ သယ်ဆောင်စေ၍။ သီယံ သီယံ ဥဗ္ဗဟာပေတ္တာ သီယံ သီယံ ပုဏ္ဏ ကာရာပေယျ။ အံ၊၁။ ၂၄၄။ (-ခုဒ္ဒကာ၊ဋ္ဌ။ ၂၀၆။)

ဥဗ္ဗဟာပေယျ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ဝဟ+ဏာပေ+ဧယျ] ဆောင်-သယ်ဆောင်-စေရာ၏။ ဥဗ္ဗ-ဟာပေတိ-ကြည့်။

ဥဗ္ဗဟေတိ (ကြိ) [ဥ+ဝဟ+ဏေ+တိ] ဆောင်-ဖြစ်စေ-၏။ ဥဒဗ္ဗဟေတိ ဥဗ္ဗဟေယျ ဓာရေယျ၊ အတ္တနိ သဠ္ဠနေယျာတိ အတ္ထော။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၈၁။

ဥဗ္ဗဟေယျ (ကြိ) [ဥ+ဝဟ+ဏေ+ဧယျ] ဆောင်-ဖြစ်စေ-ရာ၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဗ္ဗာဠ္ဍေတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ပဋ+ဏေ+တ္တာ] ခွါ-ကိုက်ဖြတ်-၍၊ (ပခုက္ကူ၊သျှ)၊ အထက်သို့တက်စေ၍၊ ထုတ်-နုတ်-၍၊ (ဘာသာ၊ဋီ)။ ဒနွေဟိ ဥဗ္ဗာ-ဠ္ဍေတ္တာ ခါဒနံ နာမ ဒုက္ခံ ပဗ္ဗဇိတသ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၂၄၂။ (ဤနေရာဝယ် သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂၂၆၉-၌ ဒနွေန ဥပ္ပါဋိတံ ဝက္ကလံ-ဟုရှိသည်၊ ဘာသာဋီကာ ၌လည်း ဥ+ပဋ+ဏေ+တ္တာ-ဟု ခွဲ၍ ဥပ္ပါဋေတ္တာ ရှိသင့်ကြောင်းဆိုသည်။ ဤ၌ ပ ကို ဗ ပြုသည် ဟု မှတ်ရာ၏။)

ဥဗ္ဗာဓက (တိ) [ဥ+ဗာဓ+ဏ္ဍ။ ထိ ၌ ဥဗ္ဗာ-ဓိကာ] နှိပ်စက်ညှဉ်းဆဲခြင်းကို ပြုတတ်သော။ ဥဗ္ဗာဓိက် ဗဟုဇနပမဒ္ဒနံ၊ အဗာဠ် ဂိရံ သော နဘကိ ဖရှသ်။ ဒီ၊၃။၁၄၁။ ဥဗ္ဗာဓိကန္တိ အကြောသ-ယုတ္တတ္တာ အာဗာဓကရိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၁။

ဥဗ္ဗာဓတိ (ကြိ) [ဥ+ဗာဓ+အ+တိ] နှိပ်စက်-ညှဉ်းဆဲ-၏။ ယောဇနသတံ ခေါ ရာဇည မနုဿဂန္ဓော ဒေဝေ ဥဗ္ဗာဓတိ။ ဒီ၊ ၂။ ၂၆၀။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၁၃။ ဥဗ္ဗာဓတိတိ ... ဗာဓတိ။ ဒီ။ဋ္ဌ၊ ၂။၃၉၈။

ဥဗ္ဗာဓန (နာ) [ဥ+ဗာဓ+ယု] အထက်အထက်၌-ထပ်ဆင့်၍-နှိပ်စက်ညှဉ်းဆဲခြင်း၊ နှောင်အိမ်သွင်းခြင်း၊ ထောင်ချခြင်း၊ နှောင်အိမ်သွင်း၍ နှိပ်စက်ခြင်း။ ဥဗ္ဗာဓနာယာ(ဒီ၊၃။၁၃၅)တိ ဗန္ဓနာ-ဂါရပ္ပဝေသနေန။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁၉။ ဥဗ္ဗာဓနာယာတိ ဗန္ဓနာဂါရေ ပက္ခိပိတ္တာ ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ ဗာဓနေန။ ဒီ၊ ၌၊၃။၁ ၂၀။

ဥဗ္ဗာဓိကာ (ထီ) [ဥ+ဗာဓ+ဏ္ဍ+အာ] နှိပ်စက်ညှဉ်းဆဲခြင်းကို ပြုတတ်သော (စကား)။ ဥဗ္ဗာ-ဓက-ကြည့်။

ဥဗ္ဗာသိတ (တိ) [ဥ+ဝသ+တ။ ဥ+ဝါသိတ] (လူတို့) နေရာအရပ်မဟုတ်သော။ ဇဝ် တေန သော ပဒေသော ဥဗ္ဗာသိတော အဟောသိ။ ထေရ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။၃ ၂၆။ (ရူပသိဒ္ဓိ။၁ ၂၇-၌ ဥ ဥပသာရ၏ အနက် တို့ကိုပြုရာ၌ "ဝိယောဂေ ဥဗ္ဗာသိတော" ဟု ပါရှိသည်။ ကင်း၍နေသော၊ အသီးနေသော-ဟု အနက်ပေးသည်။)

ဥဗ္ဗာသေတ္တာ (ကာ၊ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဝသ+ဏေ+တ္တာ။ ဥ+ဝါသေတ္တာ] (လူတို့) မတည်နေစေမူ၍၊ အသီးအခြား-တည်နေစေ-တည်နေရာကိုပြု-၍။ အဘယော နာမ စောရော ပဗ္ဗသတပရိဝါရော ဂေသ္မိ ဌာနေ ခန္ဓာဝါရံ ဗန္ဓိတ္တာ သမန္တာ တိ-ယောဇနံ ဥဗ္ဗာသေတ္တာ ဝသတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၆၈။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၄။ ဥဗ္ဗာသေတ္တာတိ သမန္တတော တိ-ယောဇနံ ဝိလုမ္ပမ္ဘော မနုဿေ ပလာပေတ္တာ အညေသံ အဝါသံ ကတ္တာ။ သာရတ္ထ၊ ၂။ ၂ရ၆။ ဝိနယာလင်္ကာရဋီ၊၁။၆၅။ (-ဝိမတိ၊၁။ ၂၃ရ။)

ဥဗ္ဗာဟတိ (ကြိ) [ဥ+ဗာဓ+အ+တိ] ညှဉ်းဆဲ-နှိပ်စက်-၏။ သရီရဂန္ဓော ဒုရတောဝ ဥဗ္ဗာဟတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၆ဝ။ (ကတ္ထစိမူ၌ ဥဗ္ဗာဟတိ-ဟုရှိ၏။)

ဥဗ္ဗာဟန (နာ) [ဥ+ဝဟ+ယု] (၁) ဆွဲငင်ထုတ်-

နုတ်ယူ-ခြင်း၊ အပေါင်းမှ ထုတ်ဆောင်ယူခြင်း။ (၂) ထုတ်ဆောင်ရာအပေါင်း။ (၁) သလ္လသ ပဋိဝိဒ္ဓသ ကတ္တာနုံ ဥဗ္ဗာဟနုံ သလ္လကတ္တံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၇၇။ (၂) ဥဗ္ဗာဟနဘူတ-ကြည့်။

ဥဗ္ဗာဟနက (တိ) [ဥ+ဝဟ+ဏ္ဍ] ထုတ်ဆောင်-ဆွဲနုတ်-တတ်သော။ ဥဗ္ဗာဟနကဝါတ-ကြည့်။

ဥဗ္ဗာဟနကရဏ (နာ) [ဥဗ္ဗာဟန+ကရဏ] ထုတ်ခြင်းကိုပြုခြင်း။ ကထဉ္စိ ဧကဝစနနိဒ္ဒိဋ္ဌတော ဥဗ္ဗာဟနကရဏံ ယုတ္တံ သိယာ ဧကသ္မိံယေဝတ္ထေ ဥဗ္ဗာဟိတဗ္ဗသ အညသတ္ထသ အဘာဝတော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၃၃။

ဥဗ္ဗာဟနကဝါတ (ပု) [ဥဗ္ဗာဟနက+ဝါတ] ထုတ်ဆောင်-ဆွဲနုတ်-တတ်သောလေ။ နာ ဟိ သိနေ-ရုဥဗ္ဗာဟနကဝါတော သာမဒ္ဓေ ပုရာဏပဏ္ဏသ လဇ္ဇတိ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၃၃၃။

ဥဗ္ဗာဟနတ္ထ (ပု) [ဥဗ္ဗာဟန+အတ္ထ။ ဥ+ဝါဟနတ္ထ] ထုတ်ယူခြင်းအနက်၊ အပေါင်းမှထုတ်ယူခြင်းအနက်။ ဉာဏာနန္ဒိ...ဥဗ္ဗာဟနတ္ထေ စေတံ သာမိ-ဝစနံ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၅၅။ ဥဗ္ဗာဟနတ္ထေပိ ဟိ ဧကဝစနမိစ္ဆန္တိ ကေစိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၃၃။ ဥဗ္ဗာဟနတ္ထေ စေတန္တိ ဧတဿ ဥဒ္ဒံ ဝါဟနတ္ထေ။ သမ္ဘဟနီဟရဏတ္ထေတိ အတ္ထော။ ပဋိသံ၊ဂ၊။၈၅။

ဥဗ္ဗာဟနဘူတ (တိ) [ဥဗ္ဗာဟန+ဘူတ] ထုတ်ယူရာအပေါင်းဖြစ်၍ဖြစ်သော။ ဧတ္ထ စ ဆန္ဒံ ဝဏ္ဏာနုံ ဥဗ္ဗာဟနဘူတာနုံ ယမကာ ယမကာ ဝဏ္ဏာ ပဝတ္တန္တိတိ ပါဋိသေသေန သမ္ဗန္ဓော။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၁။ ၂၃၆။

ဥဗ္ဗာဟာပေတဗ္ဗ (တိ) [ဥ+ဝဟ+ဏာပေ+တဗ္ဗ] ထုတ်ဆောင်-သယ်ဆောင်-စေအပ်သော။ ဥဗ္ဗာ-ဟာပေတဗ္ဗ(ဝိ၊၄။၃၃၆)နှင့် ခလမဏ္ဍလံ ဟရာ-ပေတဗ္ဗံ။ သာရတ္ထ၊၃။၄၁၀။

ဥဗ္ဗာဟာပေတ္တာ (ကာ၊ကြိုဝိ) [ဥ+ဝဟ+ဏပေ+တ္တာ] ထုတ်ဆောင်-သယ်ဆောင်-စေ၍။ ဥဗ္ဗာဟာ-ပေတ္တာ ပဋ္ဌံ ကာရာပေတဗ္ဗံ။ ဝိ၊၄။၃၃၆။

ဥဗ္ဗာဟိကကမ္မသမ္ပုတိ (ထီ) [ဥဗ္ဗာဟိကာ+ကမ္မ+သမ္ပုတိ] ဥဗ္ဗာဟိကကံသမုတ်ခြင်း၊ ဥဗ္ဗာဟိက ကမ္မဝါစာဖြင့်သမုတ်ခြင်း။ ဥဗ္ဗာဟိကကမ္မ-သမ္ပုတိယံ အဌပိ ဇနာ ဧကတောဝ သမ္မတာ။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၂၄ ၂။

ဥဗ္ဗာဟိကသမ္ပုတိ (ထီ) [ဥဗ္ဗာဟိကာ+သမ္ပုတိ] (သံဃာမှ) ထုတ်နုတ်ရွေးချယ်၍ သမုတ်ခြင်း။ ဥဗ္ဗာဟိကမ္မဝါစာဖြင့် သမုတ်ခြင်း။ တေနေဝ သတ္ထာသတိကဘ္ဘန္တေ ဥဗ္ဗာဟိကသမ္ပုတိယံ အဌပိ ဇနာ ဧကတော သမ္မတာ။ သာရတ္ထ၊၃။ ၄၀ ၂။

ဥဗ္ဗာဟိကဝဂ္ဂ (ပု) [ဥဗ္ဗာဟိကာ+ဝဂ္ဂ] ဥဗ္ဗာဟိကဝဂ်။ ဥဗ္ဗာဟိကဝဂ္ဂေ "နာ အတ္ထကုသလော"တိ နာ အဌကထာကုသလော။ ဝိ၊ဌ၊၄။ ၂ ၂၁။

ဥဗ္ဗာဟိက(ကာ)ဝိနိစ္ဆယ (ပု) [ဥဗ္ဗာဟိကာ+ဝိနိစ္ဆယ] ဥဗ္ဗာဟိကကမ္မဝါစာဖြင့် ရွေးကောက်ဆုံးဖြတ်ရာ၊ မဟုတ်မလျား တားမြစ်ခြင်းရှိသော ကြောင့် နှစ်ယောက်သုံးယောက်သော ရဟန်းတို့ကို ရွေးကောက်ဆုံးဖြတ်ရာ။ ဥဗ္ဗာဟိကဝိနိစ္ဆ-ယေတိ ... ဒေ တယော ဘိက္ခူ ဥစ္စိနိတ္တာ ဝိနိစ္ဆယော ဥဗ္ဗာဟိကဝိနိစ္ဆယောတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ကခ၊ဋီ၊သစ်။၄ ၂၀။ (ကခ၊။ ၂၅ရ-၌ ဥဗ္ဗာ-ဟိကဝိနိစ္ဆယ-ဟုရှိသည်။) ဧဝံ ဥဗ္ဗာဟိကာ-ဝိနိစ္ဆယေ ဓမ္မကထိကဿ ဘိက္ခုနော နိဿာ-ရဏာ နိဿာရဏာ နာမ။ ဝိ၊ဌ၊၄။ ၂ ၅ရ။

ဥဗ္ဗာဟိကာ (ထီ) [ဥ+ဗဟ+ဏ္ဍ+အာ။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၂ ၅ ၆။] (သံဃာမှ)-ထုတ်နုတ်-ရွေးချယ်-သမုတ်ခြင်း၊ အလဇ္ဇီတို့၏ ခြိမ်းခြောက်ခြင်း, ငြင်းခုံခြင်းကို ကင်းစေကုန်ကြောင်းဖြစ်သော ဥတ္တိဒုတိယ ကမ္မဝါစာဖြင့် သံဃာ၏သမုတ်ခြင်း။ မအူသျှ၊ ၄။ ၅ ၀ ၂။ (ယင်းသျှင်-ဥဗ္ဗာဟိကာ-ဟုရှိ။) (သံဃာ

မှ)-ထုတ်နုတ်-ရွေးချယ်-ယူခြင်း။ ဥဇ္ဇာဟိက ကမ္မဝါစာ။ (စူဠဝါမြန်မာပြန်။)

ဝိဝါဒါဓိကရဏ်း စသည်ဖြစ်ပေါ်လာ၍ ထိုအဓိကရဏ်းကို ဆုံးဖြတ်ရာသံယာအစည်းအဝေး၌ အလဇ္ဇီရဟန်းတို့ မျှားစွာပါဝင်နေသဖြင့် ငြင်းခုံစကား မဆုံးနိုင်အောင် ဖြစ်နေ၏။ ထိုစကားတို့၏ ဆိုလိုချက်အနက်သဘောကို လည်းမသိရ၊ ဝိနည်း၌ မကျွမ်းကျင် မလိမ္မာသော ဓမ္မကထိကရဟန်းကလည်း ဝင်ရောက်ပြောဆိုလာ၏။ ထိုအခါ သံယာသည် ပန်ကြား၍လည်းကောင်း, ဥတ္တိဒုတိယကမ္မဝါစာဖြင့်လည်းကောင်း အဂ်ါဆယ်ပါးနှင့်ပြည့်စုံသော ရဟန်းနှစ်ပါးကိုဖြစ်စေ, သုံးပါးကိုဖြစ်စေ ထိုနှစ်ဘက်သံယာမှ ထုတ်နုတ်ရွေးချယ်၍ ဥဇ္ဇာဟိကသမ္မုတိ ပေးရသည်။ ထိုအခါ၌ အလဇ္ဇီရဟန်း, ဓမ္မကထိကရဟန်းတို့၏ ချိမ်းချောက်ခြင်း ငြင်းခုံခြင်းတို့သည် ကင်းပျောက်သွားလေသည်။ ထိုအဓိကရဏ်းသည်လည်း ဓမ္မဝိနယနှင့်အညီ ငြိမ်းအေးသွားလေသည်။ ဝိ၄။၂၂၃-၂၂၅။ ဝိဌ၊၄။၄၂။

မြတ်စွာဘုရားရှင်ပရိနိဗ္ဗာန်စံ၍ နှစ်တစ်ရာရှိသောအခါ ဝေသာလီပြည်နေ ဝဇ္ဇီတိုင်းသားရဟန်းတို့သည် "ဆယ်ပါးသောဝတ္ထု"ကို ပြောဟောကြသောကြောင့် ပါဝါပြည်သား ရဟန်းတော်များ, အဝန္တီဒက္ခိဏာပထတိုင်းသား ရဟန်းတော်များနှင့် ဝိဝါဒါဓိကရဏ်း ဖြစ်ပွားလေသည်။ ထိုအဓိကရဏ်းကို ဝေသာလီပြည်၌ ဆုံးဖြတ်ကြသောအခါ အဆုံးမသတ်နိုင်အောင်စကားပြောဆိုကြသဖြင့် ဝေသာလီပြည်သားရဟန်းတော်များ ဘက်မှလေးပါး, ပါဝါပြည်သား ရဟန်းတော်များဘက်မှလေးပါး ထုတ်နုတ်ရွေးချယ်၍ ဥဇ္ဇာဟိကသမ္မုတိပေးပြီးလျှင် ထိုရှစ်ပါးတွင်ပါဝင်သော အရှင်ရေဝတမထေရ်က တင်ပြလျှောက်ထားသော "ဆယ်ပါးသောဝတ္ထု"ကို သံဃထေရ်ဖြစ်သော အရှင်သဗ္ဗကာမီမထေရ်မြတ်က အဓမ္မဟု ဆုံးဖြတ်တော်မူ၍ ထိုအဓိကရဏ်းကို ငြိမ်းအေးစေတော်မူခဲ့လေသည်။ ဝိ၄။၄၉၁-၅၀၈။

ဥဇ္ဇာဟိကာယ သမ္မန္ဒိတဗ္ဗော(ဝိ၄။၂၂၃)-တိ အပလောကေတ္တာ ဝါ သမ္မန္ဒိတဗ္ဗော ပရတောဝုတ္တာယ ဥတ္တိဒုတိယာယ ဝါ ကမ္မဝါစာယ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၄၂။ အနန္တာနိ ဘဿာနိ ဓမ္မကထိကံ ဥဒ္ဓရိတ္တာ ဗာဟတိ ပဋိသေဓေတိ ဣမာယ သမ္မုတိယာတိ ဥဇ္ဇာဟိကာ။ ပါစိတ်၊ယော။၄၄၅။ အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ ဇေဋ္ဌပ် အဓိကရဏံ ဥဇ္ဇာဟိကာယ ဝူပသမေတုံ။ ဝိ၄။၂၂၃(-၅၀၅။ ဝိ၅။၃၄၄-၂)) ဥဇ္ဇာဟိကာယာ(ဝိ၊ဌ၊၂။ဘရ၅)တိ ဥဇ္ဇဟန္တိ ဝိယောဇေန္တိ ဧတာယ အလဇ္ဇိနံ တဇ္ဇနီ ဝါ ကလဟံ ဝါတိ ဥဇ္ဇာဟိကာ၊ သံဃ-သမ္မုတိ။ ဝိမတိ၊ဘ။၂၈ဖ။ ဥဇ္ဇာဟိကာယာတိ ဥဇ္ဇဟန္တိ ဝိယောဇေန္တိ ဧတာယ အလဇ္ဇိနံ တဇ္ဇနီ ဝါ ကလဟံ ဝါတိ ဥဇ္ဇာဟိကာ၊ သံဃ-သမ္မုတိ၊ တာယ။ ဝိနယာလင်္ကာရ၊ဋီ၊၂။ဘဖ၄။ ကတိ ဟိ နု ဓမ္မေဟိ သမန္နာဂတော ဘိက္ခု ဥဇ္ဇာဟိကာယ သမ္မန္ဒိတဗ္ဗော။ အံ၃။၃၁ ၂။ ဥဇ္ဇာ-ဟိကာယာတိ သမ္မတ္တာအဓိကရဏံ ဝူပသမေတုံ သံဃတော ဥဇ္ဇာဟိတ္တာ ဥဒ္ဓရိတ္တာ ဂဟဏတ္ထာယ။ အံ၊ဌ၊၃။၃၁ဝ။ (-ဝိ၊ဌ၊၄။၄ ၂။ဘ၈ ၂။ ကင်္ခာ။ ၂၈၉။ မ၊ဌ၊၄။ ၂၈။ ဝဇိရ။၅ ၂ဝ။ ကင်္ခာ၊ဋီ။သစ်။၄၄၅။ သာရတ္ထ၊၃။၃၈ဝ။ ဝိမတိ၊ ၂။ ၂ ၂၅။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၂ဝဝ။)

ဥဇ္ဇာဟိကာဒိကမ္မ (နာ) [ဥဇ္ဇာဟိကာဒိ+ကမ္မ] ဥဇ္ဇာ-ဟိကအစရှိသောကံ။ ယသ္မာ ဥဇ္ဇာဟိကာဒိ-ကမ္မံ ဗဟူနမ္မိ ကာတုံ ဝဋ္ဋတိ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၃ဖ၃။

ဥဇ္ဇာဟိတဗ္ဗ (တိ) [ဥ+ဝဟ+တဗ္ဗ] ထုတ်ဆောင်အပ်သော။ ဥဇ္ဇာဟနကရဏ-ကြည့်။

ဥဇ္ဇာဟိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ဝဟ+တ္တာ] ထုတ်၍။ ဥဇ္ဇာဟိကာ-ကြည့်။

ဥဇ္ဇာဟေတိ[1] (ကြို) [ဥ+ဗာဓ+ဏေ+တိ] နှိပ်စက်၏။ မာ နံ ကုဏာလံ သကုဏံ အဒ္ဓါနပရိယာယပထေ

ကိလမထော ဥဗ္ဗာဟေတ္ထ။ ဇာ၂။၁၁၃။ ဥဗ္ဗာဟေ-
တ္ထာတိ ဗာဓယိတ္ထ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၄၄၈။

ဥဗ္ဗာဟေတိ[၂] (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ဝဟ+ဏေ+တိ] ထုတ်
ဆောင်စေ၏။ ယထာ နာမ ဆေကော အဟိ-
တုဏ္ဍိကော သပ္ပဒဋ္ဌဝိသံ တေနေဝ သပ္ပေန
ပုန ဂုံသာပေတ္တာ ဥဗ္ဗာဟေယျ။ မ၊ဌ၊၂။၁၈၀။

ဥဗ္ဗာဟေတ္ထ (ကြိ) [ဥ+ဗာဓ+ဏေ+တ္ထ] နှိပ်စက်ပြီ။
ဥဗ္ဗာဟေတိ[၁]-ကြည့်။

ဥဗ္ဗာဟေယျ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+ဝဟ+ဏေ+ယျ] ထုတ်
ဆောင်စေရာ၏။ ဥဗ္ဗာဟေတိ[၂]-ကြည့်။

ဥဗ္ဗာဠ (တိ) [ဥ+ဗာဓ+တ] နှိပ်စက်-နှောက်ယှက်-
အပ်သော၊သူ။ သကုဏသံဃသ သဒ္ဒေန ဥဗ္ဗာ-
ဠော(ဝိ၊၁။၂၂၂)တိ ... သော ဘိက္ခု တေန
သဒ္ဒေန ပီဠိတော ဟုတ္တာ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၅၂။ (-ဝိ၊
ဌ၊၁။၁၈၉။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၄၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၇၇။
သာရတ္ထ၊၂။၃၄။ ဝိမတိ၊၁။၁၀၅။ ဝိသုဒ္ဓိဒီ၊၁။၂၀၄။)

ဥဗ္ဗိအဓိက (တိ) [ဥဗ္ဗိ+အဓိက] မြေ-ပထဝီ-
ဓာတ်လွန်ကဲသော။ ဥဗ္ဗိအဓိကာနံ (အဘိဓမ္မ
ဝတာရ။ ၉၁) ပထဝီအဓိကာနံ။ အဘိဓမ္မဝတာရ၊
ဋီ၊၁။၁၁၆။

ဥဗ္ဗိဂ (ပု) [ဥ+ဝိဇ+ဏ] ထိတ်လန့်ခြင်း။ အညမ္မ
သဏ္ဌာယနနယံ ဒသေတုံ ဝုတ္တံ "ပဟာရသ
ဥဗ္ဗိဂါ"တိ။... ဘိတာတိ ဣမိနာ "ဥဗ္ဗိဂါ"တိ
ဇတ္ထ ဥပဒ္ဒဝိဇဓာတုသတ္ထံ ဒသေတိ။ ပါစိတ်၊
ယော။၁ ၂၀။ (ဝိ၊ဌ၊၃။၁၄၈-၌ ပဟာရသ မုစ္စိ-
တာ-ဟုရှိသည်။)

ဥဗ္ဗိဂ (တိ) [ဥ+ဝိဇ(ဝိဇ)+တ။ ဥဝိဂ္ဂ၊သံ။] ထိတ်လန့်-
နှလုံးသား-တုံလှုပ်-ကြောက်ရွံ့-သော၊သူ။ နိစ္စံ
ဥတြသ္ဓမိဒံ စိတ္တံ၊ နိစ္စံ ဥဗ္ဗိဂ္ဂမိဒံ မနော။ သံ၊၁။
၅၂။ မ၊ဌ၊၁။၂၄၀။ (-ဥဒါန။၉၉။ အပ၊၂။၃၁၉။
ဒီ၊ဌ၊၁။၁ ၂၄။ ဒီ၊ဌ၊ ၂။၃၄၁။ အဘိ၊ဌ၊၁။၅၃။ အပ၊
ဌ၊၁။၃၃။ ဇာ၊ဌ၊၁။၃ ၂။) ဒုတိယပဒံ ပုရိမသော
ဝေ၀စနံ။ သံ၊ဌ၊၁။၁၀၄။ ဥဗ္ဗိဂ္ဂန္တိ သံဝိဂ္ဂံ၊... ဥဗ္ဗိဂ္ဂ-
န္တိ ဘယ၀သေန သဟ နိဿယေန သဏ္ဌလိတံ။
ဒီ၊ဌ၊ ၂။ ၂၈၄။ မ၊ဌ၊၁။၃၃၄။ (-မ၊ဌ၊ ၂။ ၂၀၄။ ဥဒါန၊
ဌ။၁၄၅။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၁၄၁။ စရိယာ၊ဌ။၁၄၄။ သီ၊ဌ၊
သစ်၊ ၂။ရ။)

ဥဗ္ဗိဂ္ဂမ(မာ)နသ (တိ) [ဥဗ္ဗိဂ္ဂ+မ(မာ)နသ] ထိတ်
လန့်သော စိတ်ရှိသော၊သူ။ တတ္ထ တတ္ထေ၀
အဌာသိ၊ ဥဗ္ဗိဂ္ဂမနသော တဒါ။ ထေရ။၃၃၅။
ထေရ၊ဌ၊ ၂။၃၃ ၂။ နိစ္စံ ဥဗ္ဗိဂ္ဂဟဒယာ၊ သဗ္ဗ-
လောကဝိဟေသကာ။ ဇာ၊၁။၃ ၂၊(-၁၅၃။)
မဟာရာဇ ကာကာ နာမ နိစ္စံ ဥဗ္ဗိဂ္ဂမာနသာ
ဘယပ္ပတ္တာ၀ ဝိဟရန္တိ။ ဇာ၊ဌ၊၁။၅၁ ၂။ (-ဇာ၊
ဌ၊ဖ။၃၁ ၂။)

ဥဗ္ဗိဂ္ဂရူပ (တိ) [ဥဗ္ဗိဂ္ဂ+ရူပ] ထိတ်လန့်သော
သဘောရှိသော၊သူ။ ဥဗ္ဗိဂ္ဂရူပေါ ပုရိသော၊
သောရဋ္ဌ ဇေတဒြဝိ။ ပေတ။၂၀ ၂။ ဥဗ္ဗိဂ္ဂရူ-
ပေါတိ ဥတြသ္ဓသဘာ၀ေါ။ ပေတ၊ဌ။ ၂၃၄။
(-ဇာ၊ဌ၊၅။ ၂၃။)

ဥဗ္ဗိဂ္ဂဟဒယ (တိ) [ဥဗ္ဗိဂ္ဂ+ဟဒယ] ထိတ်လန့်
သောစိတ်ရှိသော၊သူ။ ဥဗ္ဗိဂ္ဂမ(မာ)နသ-ကြည့်။

ဥဗ္ဗိဇတိ (ကြိ) [ဥ+ဝိဇိ(ဝိဇ)+အ+တိ။ နိတိ၊ဓာ။၄၉။
ပါစိတ်၊ယော။၁ ၂၀။] ထိတ်လန့်၏။ တံ ဒိသ္ဝာ
ဥဗ္ဗိဇိ သာမ။ ဇာ၊ ၂။၁၆၅။ ဇာ၊ဌ၊ဖ။၉ဖ။

ဥဗ္ဗိဇိ (ကြိ) [ဥ+ဝိဇိ+ဣ] ထိတ်လန့်ပြီ။ အထက်
ပုဒ်ကြည့်။

ဥဗ္ဗိဇ္ဇတိ (ကြိ) [ဥ+ဝိဇိ+ယ+တိ။ နိတိ၊ဓာ။၄၉၊
၂ ၂၄။] ထိတ်လန့်-တုန်လှုပ်-၏။ သော စ ရာဇာ
တိက္ခတ္တုံ ရတ္တိယာ ဥဗ္ဗိဇ္ဇတိ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၁။ရ၆။
အပ၊ဌ၊၁။၁၈၆။ (-အံ၊ဌ၊၃။၁၁၄။) **ဥဗ္ဗိဇ္ဇန္တိ**—
ဥဗ္ဗိဇ္ဇန္တိပိ(ဝိ၊၁။ ၂၁၈)တိ ... ဥဗ္ဗေဂ ဣဋ္ဌနံ စလနံ
ပဋိလဘန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁၅၁။ (-ဝိ၊၃။၁၀၄။ နေတ္တိ။
၁ ၂။ ဝိ၊ဌ၊၃။ ၂ရ၈။) **ဥဗ္ဗိဇ္ဇိ**—သံ၊၁။ ၂ ၂၉။ မိလိန္ဒ။
၂ရရ။ သံ၊ဌ၊၁။၃၁ရ။ **ဥဗ္ဗိဇ္ဇိသု**—ဇာ၊ဌ၊ ၂။ ၂၅၈။

ဥဗ္ဗီဇနာ (ထီ) [ဥ+ဝိဇီ+ယ+ယု+အာ] ထိတ်လန့်-ကြောက်ရွံ့-တုန်လှုပ်-ခြင်း။ ပရိတသနာတိ ဥဗ္ဗီဇနာ ဖန္ဒနာ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၀၂။ တာ ပန စိတ္တာသ ပုရိမာဝတ္ထာယ စလနံ ကမ္မနန္တိ အာဟ ဥဗ္ဗီဇနာ ဖန္ဒနာတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၁။၁၅ရ။ ဘယံ နာမ ဘီတံ၊ တံ ပန ဥဗ္ဗီဇနာကာရေန ... ဒုဝိဓန္တိ အာဟ ဥဗ္ဗေဂဘယဿ္ဆေ၀ ဥတ္တာသဘယဿ္ဆာတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃၊၁၀ရ။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၁၈။)

ဥဗ္ဗီဇန္ဆ (တိ) [ဥ+ဝိဇီ+ယ+အန္ဆ] ထိတ်လန့်တုန်လှုပ်သော၊သူ။ အရဟတ္တမဂ္ဂဋ္ဌော စ ဝဋ္ဋဘယ-တော ပညုဗ္ဗေဂေါ ဥဗ္ဗီဇန္ဆော...ဘယ္ယုပရတော နာမ။ မူလဋီ၊၃။၃၃။

ဥဗ္ဗီဇန္ဆိ (ကြို) [ဥ+ဝိဇီ+ယ+အန္ဆိ] ထိတ်လန့်-တုန်လှုပ်-ကုန်၏။ ဥဗ္ဗီဇတိ-ကြည့်။

ဥဗ္ဗီဇိသု (ကြို) [ဥ+ဝိဇီ+ယ+ဘုံ] ထိတ်လန့်-တုန်လှုပ်-ကုန်ပြီ။ ဥဗ္ဗီဇတိ-ကြည့်။

ဥဗ္ဗီဇို (ကြို) [ဥ+ဝိဇီ+ယ+ဣ] ထိတ်လန့်-တုန်လှုပ်-ပြီ။ ဥဗ္ဗီဇတိ-ကြည့်။

ဥဗ္ဗီဇိတ္ဝာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ဝိဇီ+ယ+တ္ဝာ] ထိတ်လန့်-တုန်လှုပ်-၍။ ဇ၀ဥိ ဝိဘာ၀ယတော သီလဝိပ-တ္တိတော ဥဗ္ဗီဇိတ္ဝာ သီလသမ္ပတ္တိနိန္နံ မာနသံ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၅၆။ ဥဗ္ဗီဇိတ္ဝာတိ ဘာဏ-တြာသေန ဥတ္တာသိတ္ဝာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ရရ။

ဥဗ္ဗီဇေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဝိဇီ+ယ+ဏေ+တိ] ထိတ်လန့်စေ၏။ သသဗိဠာရာဒိကော ဘီရုကဇာ-တိကော ကောစိ သတ္တော မံ နု ဥတ္တာသတိ နု ဥဗ္ဗီဇေတိ။ စရိယာ၊ဌ။၂၅၁။

ဥဗ္ဗီဒ္ဓ (နာ) [ဥ+ဝိဒ္ဓ(=ဝိ+ဣမ+တ)။ ဝိဒ္ဓ၂-ကြည့်။] (၁) အမြင့်။ (တိ)(၂) မြင့်-မတ်မတ် ထောင်-သော၊ အစောက်မြင့်သော၊ အထက်သို့မြင့်တက်သော။ (၃) ဝေးသော။ (မဟာ၀ါဘာသာ၌ ဥ+ဝိမ+တ-ပစ္စည်းကြ၍ အထက်သို့ ဖောက်ထွင်း အပ်သည်-ဟုအနက်ပေး၏။ ရှေ့ဥမင်နိသျှ၌ အထက်ထုတ်ချင်း-ဟုအနက်ပေးသည်။) (၁) ဟတ္ထသတုဗ္ဗေမမသာတိ ဟတ္ထသတုဗ္ဗော၊ ဟတ္ထသတံ ဥဗ္ဗိဒ္ဓသပိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၉ရ။ (-မ၊ဋီ၊၁။၃၅၂။) (တိ)(၂) တတ္ထ ရူပိယဘူမိယံ၊ ပါသာဒံ မာပယိ အဟံ။ ... ဥဗ္ဗိဒ္ဓံ နဘမုဂ္ဂတံ။ အပ၊၁။၂။ ဥဗ္ဗိဒ္ဓံ ဥဂ္ဂတံ။ အပ၊ဌ။၁။၁၁ဖ။ ဥဗ္ဗိဒ္ဓံ ဘ၀နံ မယ္ဟံ။ အပ၊၁။၃ရ။ ဥဗ္ဗိဒ္ဓံ ဥစ္စံ။ အပ၊ဌ။၂၉၉။ ဥသိတဘာ၀ေါတိ ဥဗ္ဗိဒ္ဓဘာ၀ေါ။ မ၊ဋီ၊၁။၃၅၂။ ဝိဒ္ဓနိ ဥဗ္ဗိဒ္ဓံ၊ မေဃ၀ိဂမေန ဒုရိဘူတနိ အတ္ထော။ ဝိဌ၊၃။၂၄၀။ (-ဒီ၊ဌ၊၂။ ၂၂၃။ မ၊ဌ၊၂။၂ရ၆။ မ၊ဌ၊၃။၁၈၈။ ဥဒါန၊ဌ။ ၉၀။ ဣတိ၀ုတ်၊ဌ။၈၆။) သဥ်ပသဂ္ဂသ ပဒသ အတ္ထော ဥပသဂ္ဂေန ဝိနာပိ ဝိညာယတိတိ အာဟ ဝိဒ္ဓနိ ဥဗ္ဗိဒ္ဓနိ။ သာ စသ ဥဗ္ဗိဒ္ဓတာ ဥပဂ္ဂိလေသ၀ိဂမေန ဒုရဘာ၀ေန ဥပဌာနနိ အာဟ မေဃ၀ိဂမေန ဒုရိဘူတနိ။ သာရတ္ထ၊ ၃။၁၄၉။ ဥဗ္ဗိဒ္ဓေတိ ဒုရေ။ မ၊ဋီ၊၂။၂၉ရ။ (-မ၊ဋီ၊၃။၁၃၁။)

ဥဗ္ဗိနယ (တိ) [ဥ+ဝိနယ] ထွက်သွားသော-ကင်းကွာသော-ပျက်စီးသော-ဝိနည်းရှိသော၊ ဝိနည်းမှကင်းသော၊ ဝိနည်းမဟုတ်သော။ ဥဒ္ဓမ-ကြည့်။

ဥဗ္ဗိရ (နာ) [ဥဗ္ဗိ+ဣရ+အ] မြေမှထွက်သောဆား၊ တွင်းထွက်ဆား၊ မြေပေါက်ဆား။ ဥဗ္ဗိတော ဘူမိတော ဣရတိ ဥဂ္ဂစ္ဆတီတိ ဥဗ္ဗိရန္တိ ဝစနတ္ထံ ဒဿေန္တော အာဟ "ဘူမိတော အကုံရံ ဥဋ္ဌ-ဟတိ"တိ။ ဣမိနာ အဋ္ဌကထာနယေန သြဋ္ဌဇော တတိယကမ္မရောယေ၀ ယုဇ္ဇတိ၊ ပေါတ္ထကေသု ပန စတုတ္ထကမ္မရောယေ၀ ဒိဿတိ။ ဥဗ္ဗိဒန္တိ၀ိ ပါဠော။ ပါစိတ်၊ယော။၃၄၄-၅။ (ဝိ၊ဌ၊၃။၃ရ၂-၌ ဥဗ္ဗိဒ်-ဟုရှိ၏။ ဥဗ္ဗိဒ-လည်းကြည့်။)

ဥဗ္ဗိလ—ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)လ-ကြည့်။

ဥဗ္ဗိလာပန—ဥပ္ပိ(ဗ္ဗိ)လာပန-ကြည့်။

ဥဗ္ဗီလာဝိတ—ဥပ္ပိ(ဗ္ဗီ)လာဝိတ၁-ကြည့်။

ဥဗ္ဗီလာဝိတတ္ထ—ဥပ္ပိ(ဗ္ဗီ)လာဝိတတ္ထ-ကြည့်။

ဥဗ္ဗီရီ (ထီ) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥဗ္ဗီရီမည်သူ။ ထိုသူသည် ပဒုမုတ္တရဘုရာရှင်လက်ထက်တော် ကာလဝယ် ဟံသာဝတီမြို့၌ဖြစ်၍ ရဟန္တာအရှင်မြတ်အား အမွေးရှည်သော ကောဇောနက်အခင်းစသည်ကို ခင်း၍ သီတင်းသုံးစေပြီးလျှင် ဆွမ်းလှူခဲ့သောကုသိုလ်ကြောင့် နတ်ပြည်သုဂတိတို့၌ဖြစ်၍ ဤဘုရားရှင်လက်ထက်တော်၌ သာဝတ္ထိပြည်ဝယ် ဥစ္စာကြွယ်ဝသော သူကြွယ်မျိုး၌ "ဥဗ္ဗီရီ" အမည်ဖြင့် အလွန်အဆင်းလှသော အမျိုးသမီးဖြစ်လာသူတည်း။ ကောသလမင်းက နှစ်ချိုက်သိမ်းပိုက်၍ "ဇီဝန္ဓိ" မည်သော သမီးတစ်ယောက်မွေးဖွားသောအခါ အဘိသိက်သွန်းခံရသော မိဖုရားဖြစ်လာ၏။ ထိုသမီး ကွယ်လွန်သောကြောင့် သုသာန်သို့သွား၍ ငိုကြွေးသော အခါ ဘုရားရှင်က" ဤသုသာန်၌ ဇီဝန္ဓိ အမည်ဖြင့်သေသော သင်၏သို့မေါင်း ရှစ်သောင်းလေးထောင်တို့တွင် အဘယ်သူကိုရည်၍ စိုးရိမ်ပူဆွေး ငိုကြွေးသနည်း-စသည်ဖြင့် ဟောတော်မူသောတရားတော်ကို နာယူရသဖြင့် ရဟန္တာအဖြစ်သို့ရောက်လေသည်။ ထေရီ၊ဌ။၅၅-၅၉။ (အပ၊၂။၂၀၂-၌ ကောသနဒါယိကာထေရီ-ဟုလာသည်။) အတ္တာနံ အဓိဂစ္ဆ ဥဗ္ဗီရီ။ ထေရီ။ ၃၈၅။ ထေရီ၊ဌ။၅၆။

ဥဗ္ဗီလယတိ (ကြိ) [ဥ+ဗီလ+ဏယ+တိ] ရှေးအခိုက်အတန့်မှ-ကွဲပြား-အထူးသို့ရောက်-၏။ ရှေးအခိုက်အတန့်ကို ဖျက်ဆီး၏။ လောက်လက်ခတ်၏။ တမျိုးတမည်ဖြစ်၏။ ဥပ္ပိ(ဗ္ဗီ)လ၊ ဥပ္ပိ-(ဗ္ဗီ)လာဝိတတ္ထ-တို့ကြည့်။

ဥဗ္ဗီ (ထီ) [အဝ+ဏ+ဣတ္ထိဇောတကဤ။ ဝိတ္ထိဏ္ဏ-တ္ထာ ဥဗ္ဗီ။ အဝတိ ဘူတာနိတိ ဝါ ဥဗ္ဗီ။ နဒါဒိ။ ဓာန်၊ဌ။၁၈၁။ ဥရု+ဤ။ ဝိ၊ပိ။ဓာန်။ ဥ´ဝိ၊သံ။] မြေ၊ ပထဝီ။ ဥဗ္ဗီအဓိက-ကြည့်။

ဥဗ္ဗေဂ[1] (ပု) [ဥ+ဝိဇီ+ဏ] ထိတ်လန့်-တုန်လှုပ်-ကြောက်ရွံ့-ခြင်း။ စေတသော ဥဗ္ဗေဂေါ ဥတ္တြာ-သော။ မဟာနိ။၂၈၉။ စူဠနိ။၂၄၁။ (-မဟာနိ။ ၃၁၉။) ဥဗ္ဗေဂေါတိ ဘီရုကော။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃၄၈၊ (-၃ရ၆။) ဥဗ္ဗေဂံ ဣဋ္ဌနံ စလနံ ပဋိလဘန္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၅၁။ တာဝန္တော တသ ဥဗ္ဗေဂါ။ ဇာ၊၁။ ၃၅၀၊၃၉၀။ ဥဗ္ဗေဂါ သန္တာသာ ဥပ္ပဇ္ဇန္တိ။ ဇာ၊ဌ၊ ၆။၂၃၃။

ဥဗ္ဗေဂ[2] (တိ) [ဥ+ဝေဂ] အထက်သို့တက်သော အဟုန်ရှိသော (ပိတိ)၊ ဥဗ္ဗေဂါ ပိတိ ဗလဝတီ ဟောတိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁၆၉။ ပဂတိယာ ဒိဋ္ဌ-ရမ္မဏဝသေန ဗုဒ္ဓါရမ္မဏံ ဥဗ္ဗေဂံ ပီတိ ဥပ္ပါဒေတွာ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၅၉။ ဥဗ္ဗေဂါတိ ဥဒ္ဓဂ္ဂဝေဂီ။ ပဋိသံ၊ ဂ်။၁၄၁။

ဥဗ္ဗေဂဏန (နာ) [ဥဗ္ဗေဂ+ဏနန] (၁) ထိတ်လန့်ခြင်းကို ဖြစ်စေခြင်း။ (တိ)(၂) ထိတ်လန့်ခြင်းကို ဖြစ်စေတတ်သော။ (၁) အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (တိ) (၂) ဥဗ္ဗေဂဏနတော မာနသမို့၊ အဘိ၊ဌ၊ ၂။၁၀၁။

ဥဗ္ဗေဂဏနရသ (တိ) [ဥဗ္ဗေဂဏန+ရသ] ထိတ်လန့်ခြင်းကို ဖြစ်စေခြင်းကိစ္စရှိသော။ ပရသန္တာနေ ဥဗ္ဗေဂဏနရသာ။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။ရ၀။

ဥဗ္ဗေဂဇာတ (တိ) [ဥဗ္ဗေဂ+ဇာတ] ဖြစ်သောထိတ်လန့်ခြင်းရှိသော၊သူ။ ဥဗ္ဗေဂဇာတာ သုမနာ၊ ဟဋ္ဌတုဋ္ဌာ အဟံသု တေ။ အပ၊ ၂။၄၅။ ထေရ၊ ဌ၊၁။၄၅။

ဥဗ္ဗေဂ(ဂါ)ပိတိ (ထီ) [ဥဗ္ဗေဂါ+ပိတိ] အထက်သို့တက်သော အဟုန်ရှိသော ပိတိ၊ ဥဗ္ဗေဂပိတိ။ ဥဗ္ဗေဂပိတိယာ ဥဒဂ္ဂေါ ကာယံ ဥဒဂ္ဂံ ကတ္တာ။ ထေရ၊ဌ၊ ၂။ရ၊။ (-မ၊ဋီ၊ ၂။၁၄၆။) ဥဗ္ဗေဂါပိတိ ဗလဝတီ ဟောတိ၊ ကာယံ ဥဒ္ဓဂ္ဂံ ကတ္တာ အာကာသေ လယ်ာပနပ္ပမာဏပ္ပတ္တာ။ အဘိ၊ဌ၊ ၁။၁၅၉။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁၆၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၃၉။ မဟာနိ၊ဌ။၁၁၁။

ဥဗ္ဗေဂပိတိသဟိတ (တိ) [ဥဗ္ဗေဂပိတိ+သဟိတ] ဥဗ္ဗေဂပိတိနှင့် တကွဖြစ်သော။ ဝိပဿနာပိ ဥက္ကဋ္ဌသဂတာ ဥဗ္ဗေဂပိတိသဟိတာ အာကာသေ လယ်ပနမတ္တာပိ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဒု၊၂။၁၄။

ဥဗ္ဗေဂပတ္တ (တိ) [ဥဗ္ဗေဂ+ပတ္တ] ထိတ်လန့်ခြင်း သို့ရောက်သော၊သူ။ ဥဗ္ဗေဓိ(ဓေ)တု-ကြည့်။

ဥဗ္ဗေဂဗဟုလ (တိ) [ဥဗ္ဗေဂ+ဗဟုလ] ထိတ်လန့်ခြင်းများသော၊သူ။ ဣဓေကစ္စော သဗ္ဗသခ်ိ-ရေသု ဥဗ္ဗေဂဗဟုလော ဟောတိ။ ပဋိသံ။ ၃၈၁။ မဇ္ဈ၊၄။၅၈။ သံဋ္ဌ၊၁။၁၁၃။ အံဋ္ဌ၊၁။၄၁၆။ ထေရဋ္ဌ၊၂။၄၀၉။ မဟာနိဒ္ဒ၊။၂၀၂။ ဥဗ္ဗေဂဗဟု-လောတိ ဘာဏဘယဝသေန ဘယဗဟုလော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၆၂။ ဥဗ္ဗေဂဗဟုလောတိ ဝုတ္တ-နယေန သဗ္ဗသခ်ိရေသု အဘိဏှံ ပဝတ္တ-သံဝေဂေါ။ မဇ္ဈိ၊၃။၂၇၄။ သံဋ္ဌ၊၁။၁၆၄။ (-အံဋ္ဌ၊၁။၂ရ၊)

ဥဗ္ဗေဂဘယ (ပု) [ဥဗ္ဗေဂ+ဘယ] ထိတ်လန့်ခြင်းဟူသောကြောက်ခြင်း။ ဥဗ္ဗေဂဥတ္တာသ-ဘယန္တိ ဥဗ္ဗေဂဘယဿ ဥတ္တာသဘယဿ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၁၀၅။ (-ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၀ရ။)

ဥဗ္ဗေဂဝန္တ (တိ) [ဥဗ္ဗေဂ+ဝန္တ] ထိတ်လန့်ခြင်းရှိသော၊သူ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဗ္ဗေဂိ (တိ) [ဥ+ဝိဓိ(ဝိဓ)+ဏိ။ ဥဗ္ဗေဂ+ဏျိ] ထိတ်လန့်လေ့-ထိတ်လန့်ခြင်း-ရှိသော၊သူ။ နိစ္စံ ဥဗ္ဗေဂိနော ကာကာ။ ဇာ၊၁။၁၅၃။ ဥဗ္ဗေ-ဂိနောတိ ဥဗ္ဗေဂဝန္တော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၉၄။

ဥဗ္ဗေဓန (နာ) [ဥ+ဝိဓိ(ဝိဓ)+ယု] ထိတ်လန့်ခြင်း။ ဥတြာသန္တိ ဥဗ္ဗေဓနံ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃ရ၊။

ဥဗ္ဗေဓနိယ (တိ) [ဥ+ဝိဓိ(ဝိဓ)+အနီယ] ထိတ်လန့်စေတတ်သော၊သူ။ သော...အမနာပေါ ဟောတိ ဥဗ္ဗေဓနိယော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၄၁။ (-ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀၅။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၅၃၁။)

ဥဗ္ဗေဓယိကဗ္ဗ (တိ) [ဥ+ဝိဓိ(ဝိဓ)+ဏယ+တဗ္ဗ] ထိတ်လန့်စေအပ်သော။ ဇဝမေဝ ခေါ မဟာ-ရာဇ ယောဂိနာ ယောဂါဝစရေန သဗ္ဗဘဝ-ပဋိသန္ဓိသု မာနသံ ဥဗ္ဗေဓယိတဗ္ဗံ။ မိလိန္ဒ။၃ရ၁။

ဥဗ္ဗေဓိတ (တိ) [ဥ+ဝိဓိ+တ] ထိတ်လန့်စေအပ်သော၊သူ။ မယာ အတ္တနာယေဝ အတ္တာနံ သံဝေဓိတော ဥဗ္ဗေဓိတော သံဝေဂမာပါဒိတော။ မဟာနိ။၃၁၉။

ဥဗ္ဗေဓိ(ဓေ)တု (တိ) [ဥ+ဝိဓိ+ဏေ+တု] ထိတ်လန့်စေတတ်သော၊သူ။ ဇကေစ္စော ပုဂ္ဂလော သက-ပရိသံ ဥဗ္ဗေဓိ(ဓေ)တာ ဟောတိ။ အဘိ၊ပု။၁၅၅။ အံ၊၁။၄၂၄။ (-အံ၊၃။၃၂၊) ဥဗ္ဗေဓိ(ဓေ)တာ ဟောတိတိ ယဒေ့ရတ္တာ ဝိဇ္ဇိတ္တာ ဥဗ္ဗေဂပတ္တံ ကရောတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။ရရ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၂ရ။

ဥဗ္ဗေဓေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ဝိဓိ(ဝိဓ)+ဏေ+တိ] ထိတ်လန့်စေ၏။ ယော အတ္တနော ဂေါဂဏံ ယဒေ့ရတိ ဥဗ္ဗေဓေတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။ရရ။ အံ၊ဋီ၊၂။ ၃၂၄။

ဥဗ္ဗေဓေတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ဝိဓိ(ဝိဓ)+ဏေ+တ္တာ] ထိတ်လန့်စေ၍။ ရာဇာနံ သုဋ္ဌုတရံ ဥဗ္ဗေ-ဓေတ္တာ တဿ ဝူပသမနတ္ထံ ... ယညယဇနေ သမာဒပေသိ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၁။ရဖ။ အပ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ဂဖ။

ဥဗ္ဗေဓ[1] (ပု) [ဥ+ဝိဓ+ဏ] (၁) အမြင့်။ (၂) အကျယ်၊ အပြန့်၊ အနံ။ (တိ)(၃) မြင့်သော။ (၁) ဇကေကသ္မိံ ဒ္ဝါရေ သတ္တ သတ္တ သေသိကာ နိခါတာ အဟေသုံ တိပေါရိသဂ်ါ ... ဥဗ္ဗေဓေန။ ဒီ၊၂။၁၄၀။ (-သံ၊၁။၃ရ၉။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ရ၀။ သာရတ္ထ၊ ၁။၂၅၂။) (၂) တိရိယံ သောဠသုဗ္ဗေဓေ(ဇာ၊ ၁။ရဖ)တိ ဝိတ္ထာရတော သောဠသကဏ္ဏပါတ-ဝိတ္ထာရော အဟောသိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၀၂။ (တိ)(၃) ယောဇနာနံ သတာနုစ္စော၊ ဟိမဝါ ပဿ(ဝိ၊ဋ္ဌ ၁။၉၂)တိ ယောဇနာနံ ပဿသတာနိ ဥစ္စော ဥဗ္ဗေဓော။ ဝိမတိ၁။၅၅။ (-သာရတ္ထ၁။၂၅၄။)

ဥဗ္ဗေဓ[2] (ပု) [အ၀+ဝိဓ+ဏ] အစောက်၊ အနက်။

သေယျထာပိ ဘိက္ခဝေ ပေါက္ခရဏီ...ပညာသ-ယောဇနာနိ ဥဗ္ဗေဓေန ပုဏ္ဏာ။ သံ၊၁။၃၅၂။ (-မဟာနိ။၂၇၄။) ဥဗ္ဗေဓေနာတိ ဂမ္ဘီရတာယ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁၉။ ဥဗ္ဗေဓေနာတိ အဝေဝေဓေန အဓောဒိသတာယ၊ တေနာဟ "ဂမ္ဘီရတာယာ"-တိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၂၇။ (-မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃၂၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၂။၂ဖ။)

ဥဗ္ဗေဓဝန္ဆု (တိ) [ဥဗ္ဗေဓ+ဝန္ဆု] အမြင့်ရှိသော၊ မြင့်သော။ ဥစ္စာတိ အနီစာ၊ ဥဗ္ဗေဓဝန္ဓိယောတိ အတ္ထော။ မ၊ဋီ၊၂။၁၄ဖ။

ဥဗ္ဗေဓတိ (ကြို) [ဥ+ဝိဓ+အ+တိ] တုန်လှုပ်၏။ ဥဗ္ဗေဓတိ မေ ဟဒယံ။ ဇာ၊၂။၂၀၉၊၂၁၂။ ဥဗ္ဗေဓတိတိ တာတ မဟောသဓပဏ္ဍိတ ဟဒယံ မေ ... ကမ္ပတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ဖ။၂၈၄။

ဥဗ္ဗေဓပွမာဏ (နာ) [ဥဗ္ဗေဓ+ပမာဏ] အမြင့်-မြင့်သော-ပမာဏ၊ မြင့်သောအတိုင်းအရှည်။ ဇဂတိယာ ပမာဏန္တိ ဝတ္ထာတိ...ဧဝံ ဥစ္စာတိ ဥစ္စဝတ္ထုသ ဥဗ္ဗေဓပွမာဏံ ဝတ္ထာ။ ဝိမတိ၊၂။ရ။

ဥဗ္ဗေဓသဒ္ဒ (ပု) [ဥဗ္ဗေဓ+သဒ္ဒ] ဥဗ္ဗေဓသဒ္ဒါ။ တထာပိ တတ္ထ ဥဗ္ဗေဓသဒ္ဒေါ ဝိတ္ထာရဝါစ-ကောတိ ဝေဒိတဗ္ဗော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၄၂။

ဥဗ္ဗံ၊ဥဗ္ဗ[1] (ဗျ) [နိပါတ်] (၁) အမြင့်၊ (၂) အထက်။ (၁) ဥဗ္ဗမာဟု သဟဿမာ(ထေရ။၂၅၃)တိ ဥဗ္ဗံ ဥစ္စံ ဧဝမသ ပါသာဒသ သဟဿမာ သဟ-ဿကဏ္ဍပွမာဏမာဟု။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ဖ။ (ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၄၀-၌ ဥဒ္ဓမာဟု သဟဿမာ-ဟုရှိ၏။) (-ဒီ၊ ဋီ၊၃။၃၄။) (၂) ဥဗ္ဗ သဒ္ဒေါ ဟိ ဥပရိအတ္ထေ နေပါတိကော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၃၅ရ။

ဥဗ္ဗ[2] (နာ) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥဗ္ဗအရပ်၊ ဥဗ္ဗေယျက-ကြည့်။

ဥဗ္ဗကပွရ (ပု) [ဥဗ္ဗ+ကပွရ] တံတောင်ဆစ်၏ အထက်။ **ဇ**ေတ္ထ စ ဥဗ္ဗကပွရမ္ပိ ဥဗ္ဗဇာဂုမဏ္ဍ-လေနေဝ သင်္ဂဟိတံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ရ၄။ ကခါ။၂၉၄။ (-ကခါ၊ဋီ၊သစ်။၄၅၁။)

ဥဗ္ဗကွက (ပု) [ဥဗ္ဗ+အကွက] ညှပ်ရိုး၏အထက်။ ဥဗ္ဗကွက(ဝိ၊၂။၂ရရ)နွဲ့ အကွကာနံ ဥပရိ။ ဝိ၊ ဋ္ဌ၊၃။၁ရ၅။ (-ဝိမတိ၊၂။၃၁၂။)

ဥဗ္ဗဇာဂုမဏ္ဍလ (နာ) [ဥဗ္ဗ+ဇာဂုမဏ္ဍလ] ပုဆစ်ဒူးဝန်း၏ အထက်။ ဥဗ္ဗဇာဂုမဏ္ဍလန္တိ ဥပရိဇာဂုမဏ္ဍလံ။ ဝိ၊၂။၂ရဖ။ (-ဝိ၊၁။၁ဝ၉။ ဝိ၊၂။၂၂၃။) ဥဗ္ဗဇာဂုမဏ္ဍလ(ဝိ၊၂။၂ရဖ)နွဲ့ ဇာဂုမဏ္ဍလာနံ ဥပရိ။ ကခါ။၂၉၄။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၁ရ၄၊(-၁၅ဖ။) ဥဗ္ဗဇာဂုမဏ္ဍလ(ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ။ ၁၈ဖ)နွဲ့ ဇာဂုမဏ္ဍလာနံ ဥဗ္ဗနွဲ့ ဝိဂ္ဂဟော။ ဥဗ္ဗသဒ္ဒေါ ဥဒ္ဓံသဒ္ဒပရိယာယော။ ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ဋီ၊ ၂။၃၂။ ဇာဂုမဏ္ဍလာနံ ဥပရိတိ ဣမိနာ ဇာဂု-မဏ္ဍလာနံ ဥဗ္ဗ ဥဗ္ဗဇာဂုမဏ္ဍလန္တိ။ ဥဗ္ဗသဒ္ဒေါ ဟိ ဥပရိပရိယာယော သတ္တမျန္ဆနိပါတော။ ပါစိတ်၊ယော။၁၂ဖ။

ဥဗ္ဗဇာဂုမဏ္ဍလိကာ (ထီ) [ဥဗ္ဗဇာဂုမဏ္ဍလ+ ဣက+အာ] ပုဆစ်ဒူးဝန်း၏အထက်၌ သုံးသပ်ခြင်းစသည်ကိုသာယာသော၊သူ။ (ကာယသံသဂ္ဂ ရာဂစိုစွတ်နေသောလူယောက်ျားက ထိုရာဂစိုစွတ်နေသောမိမိ၏ ညှပ်ရိုးအောက်, တံတောင်ဆစ် အထက်, ပုဆစ်ဒူဝန်းအထက်အရပ်ကို သုံးသပ်ခြင်းစသည်ကို သာယာခြင်းကြောင့်သင့်သော ပါရာဇိကအာပတ်ကို မုချအားဖြင့်ကောက်ရသည်၊ ဥပစာအားဖြင့်ရဟန်းမကိုကောက်ရသည်။) ဥဗ္ဗဇာဂုမဏ္ဍလိကာ(ဝိ၊၂။၂ရဖ)တိ ဣဒံ ပန ဣမိသာ ပါရာဇိကာယ နာမမတ္တံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ရ၄။ ဥဗ္ဗဇာဂုမဏ္ဍလိကာ နာမ ယာ ကာယသံသဂ္ဂရာဂေန အဝဿုတာ ... သာဒိ-ယတိ၊ တသာ အဓိဝစနံ။ သာရတ္ထ၊၂။၂၉၈။ (-ကခါ၊ဋီ၊သစ်။၂၂၃။ သာရတ္ထ၊၂။၂၉ရ။ ဝိမတိ၊ ၁။၁၄၂၊၂၅ဝ။) ဥပစာရဝသေန တု ဥဗ္ဗဇာ-ဂုမဏ္ဍလာဒိကာ ပါရာဇိကာပန္နာ ပရိဂ္ဂယှန္တိ။ ခုဒ္ဒသိက္ခာ၊ဋီ၊သစ်။၂၅၅။

ဥဇ္ဈဇိတဗ္ဓ (တိ) [ဥ+ဘဇ+တဗ္ဓ] ခါးဝတ်-သင်းပိုင်-ကို-ပင့်-မ-အပ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဇ္ဈဇိတ္ဓာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဘဇ+တ္ဓာ] ခါးဝတ်-သင်းပိုင်-ကို-ပင့်-မ-၍။ သာ ဥဇ္ဈဇိတ္ဓာ အင်္ဂ-ဇာတေ အဘိနိသီဒိ။ ဝိ၊၁။၅၀။ နဉ ဥဇ္ဈဇိတ္ဓာ ပဝိသိတဗ္ဓာ၊ ဝစ္ဆပါဒုကာယ ဌိတေန ဥဇ္ဈဇိတဗ္ဓံ။ ဝိ၊၄။၃၉၂။ ဝိ၊သင်္ဂ်ဟ။၂၄၁။ ဥဇ္ဈဇိတ္ဓာ(ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ။၂၈၀)တိ စီဝရံ ဥက္ခိပိတ္ဓာ။ ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ ဋီ၊၂။၃၂၅။

ဥဇ္ဈဋ္ဌက (တိ) [ဥဇ္ဈဋ္ဌ(=ဥဇ္ဈ+ဋ္ဌာ+အ)+က] အထက်ဌ ရပ်သော၊သူ။ (ထိုင်ရာမှ ထသော အခါမှစ၍ တစ်နေရာတည်းဌသာ ရပ်နေသော-မထိုင်ဘဲနေသော-သူ။) ဥဇ္ဈဋ္ဌကောပိ ဟောတိ (ဟောမိ) အာသနပဋိက္ခိတ္တောဝ။ ဒီ၊၁။၁၅၈။ ဒီ၊၃။၃၄။ မ၊၁။၁၁၁။ အံ၊၁။၃၀၁။ အဘိ၊ပု၊၁၆၄။ ဥဇ္ဈဋ္ဌကောတိ ဥဒ္ဓံ ဌိတကော။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၅၀။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂၆။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၄၆။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၈၃။ ဥဇ္ဈဋ္ဌကာ ဟောန္တိ(မ၊၁။၁၃၀)တိ ဥဒ္ဓံယေဝ ဌိတကာ ဟောန္တိ အနိသိန္နာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၆၈။ ဥဒ္ဓံ-ယေဝ တိဋ္ဌနကာ နိသဇ္ဇာယ ဝုဋ္ဌိတကာလတော ပဋ္ဌာယ ဧကဋ္ဌာနေနေဝ တိဋ္ဌနကာ။ တေနာဟ "အနိသိန္နာ"တိ၊ မ၊ဋီ၊၂။၄၇။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၃၅၅။)

ဥဇ္ဈဏ္ဏ (နာ) [ဥက္ခိတ္တ+ဘဏ္ဏ] မြှောက်ချီအပ်သော-ဘဏ္ဍာ-အထုပ်အပိုး။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဇ္ဈဏ္ဏိက (တိ) [ဥဇ္ဈဏ္ဏ+ဏ္ဍက] မြှောက်ချီအပ်သော-ဘဏ္ဍာ-အထုပ်အပိုး-ရှိသော၊သူ။ စီဝရေဟိ ဥဇ္ဈဏ္ဏိကေ(ဝိ၊၃။၄၀၂)တိ စီဝရေဟိ ဥဇ္ဈဏ္ဏကတေ၊ ယထာ ဥက္ခိတ္တဘဏ္ဍာ ဟောန္တိ၊ ဧवံ ကတေ၊ ဥက္ခိတ္တဘဏ္ဍိကဘာဝံ အာပါဒိတေတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဋီ၊၃။၄၀၉။ (-ဝိ၊ဋီ၊၄။၆၆။ ဝိ၊သင်္ဂ်ဟ။၂၈၃။ ဝဇိရ။၆၃။ သာရတ္ထ၊၃။၄၀၁။ ဝိမတိ၊ ၂။၂၄၀။ ပါစိတ်၊ယော။၄၇၈။) (ဝိ၊၃။၄၀၂-၌ ဥဇ္ဈဏ္ဏိတေ-ဟုရှိသည်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။)

ဥဇ္ဈဏ္ဏိတ (တိ) [ဥဇ္ဈဏ္ဏ+ဏ္ဍတ] မြှောက်ချီအပ်သော-ဘဏ္ဍာ-အထုပ်အပိုး-ရှိ သည်၏အဖြစ်သို့-ရောက်စေအပ်သော-ရောက်သော၊သူ။ သမ္မဟုလေ ဘိက္ခူ စီဝရေဟိ ဥဇ္ဈဏ္ဏိတေ သိသေပိ စီဝရဘိသိ ကရိတ္ဓာ။ ဝိ၊၃။၄၀၂။ ဥက္ခိတ္တဘဏ္ဍိကဘာဝံ အာပါဒိတေတိ ဏ္ဍမိနာ ဥဇ္ဈဏ္ဏိတေတိ ဏ္ဍေ ဥက္ခိတ္တံ ဘဏ္ဍံ ဥဇ္ဈဏ္ဏံ၊ ဥဇ္ဈဏ္ဏဘာဝံ ဏ္ဍတာ အာပါဒိတာတိ ဥဇ္ဈဏ္ဏိတာတိ ဝစနတ္ထံ ဒသေတိ။ ပါစိတ်၊ယော။၃၈၀။ (ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၀၉-လာ အဖွင့်၌ ဥဇ္ဈဏ္ဏိကေ-ဟုရှိသည်။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။)

ဥဇ္ဈတ (ပု) [ဥ+ဘရ+တ] (၁) အထက်သို့ယူရာ-ခြေကြွရာ-အခါ။ (တိ)(၂) နုတ်-ထုတ်ဆောင်-ထုတ်ဖေါ်-အပ်သော။ (၃) နုတ်-ထုတ်-ရာဖြစ်သော၊ နုတ်သော။ (၄) စွန့်အပ်သော။ (၅) အထက်သို့တက်သော၊ ပေါ်ထွက်သော။ (၁) ဥဇ္ဈတံ တာဒိသမေဝါ ဟောတိ(မ၊၃။၂၂၂)-တိ... ဥဒ္ဓရဏကာလေ တာဒိသမေဝ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။ ၁၆၅။ (-မ၊ဋီ၊၃။၃၆၄။) (တိ)(၂) ဥဇ္ဈတသို့ ကထိနေ(ဝိ၊၁။၂၉၅)တိ ကထိနေ စ ဥဇ္ဈတသို့။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂၁။ (-ဓမ္မ။၁၈။ ကခ်။၁၅၂။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၁၈၃။ သာရတ္ထ၊၂။၃၈၅။) ဥဇ္ဈတေတိ အဋ္ဌန္နံ မာတိကာနမညတရေန, အန္တရဋ္ဌာ ရေန ဝါ ဥဒ္ဓဌေ။ ကခ်။ဋီ၊သစ်။၂၇၃။ ဥဒကာ ထလမုဇ္ဇ-တ(ဇာ၊၁။၁၃)နှင့် ဥဒကတော ထလမုတ္တိဏ္ဏံ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၈၅။ (-ဇာ၊၁။၁၀၁။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၉။) (၃) ဥဇ္ဈတဒိဝသ-ကြည့်။ (၄) ကိံ နု တွံ ဥဇ္ဈတံ ပြုသိ!...စတ္တာဟံ ဥဇ္ဈတံ ပြုမိ။ ဇာ၊၁။ ၂၅၄။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၉၆။ (၅) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဇ္ဈတက (တိ) [ဥဇ္ဈတ+က] အထက်သို့တက်-ပေါ်ထွက်လာ-သကဲ့သို့သော၊ မြင့်လှစွာသော၊ ဥဇ္ဈတကမည်သော။(အဆောက်အဦ၊လွှတ်တော်။) တေန ခေါ ပန သမယေန ပါဝေယ္ယကာနံ မလ္လာနံ ဥဇ္ဈတက် နာမ နဝံ သန္ဓာဂါရံ အစိရကာရိတံ ဟောတိ။ ဒီ၊၃။၁၅၅။ ဥဇ္ဈတကန္တိ

တဿ နာမ်၊ ဥစ္စတ္တာ ဝါ ဧဝံ ဝုတ္တံ။ ဒီဃ၊ ၃။၁၅၃။ ဥစ္စာမိဌ္ဌာနတာယ တံ သန္ဓာဂါရံ ဘူမိတော ဥဿတံ ဝိယာတိ ဥဿ-တကန္တိ နာမ်လဘတိ၊ တေနာဟ " ဥစ္စတ္တာ ဝါ ဧဝံ ဝုတ္တ"န္တိ။ ဒီဋီ၊၃။၁၆၃။

ဥဿတဂုဏ (တိ) [ဥဿတ+ဂုဏ] ထုတ်ဖော်ဟောကြားအပ်သော ဂုဏ်ကျေးဇူးရှိသော၊သူ။ သတ္တာရာ အာဘတဝဏ္ဏော ဥဿတဂုဏောတိ အတ္ထော။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၆၆။

ဥဿတဒိဝသ (ပု) [ဥဿတ+ဒိဝသ] နုတ်ရာဖြစ်သောနေ့၊ နုတ်သောနေ့။ ဥဿတဒိဝသတော ပဋ္ဌာယ ... ပရိဟာရံ လဘတိ။ ဝိဇိ။၂၁ရ။ (-ကခ်၊ဋီ။ရ၁။)

ဥဿနာဘိ (ထီ) [ဥဿ+နာဘိ] ချက်၏အထက်။ သံကစ္စိကံ နာမ အဓက္ခကံ ဥဿနာဘိ၊ တဿ ပဋိစ္ဆာဒနတ္ထာယ။ ဝိ၊၂။၄၆၂။ ကခ်၊ဋီ။၁၁၆။

ဥဿုံ (တိ) [ဥ+ဘမု+အန္ဓ] အဆင့်ဆင့်-အဖန်ဖန်-တုန်လှုပ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဿန္ဓစိတ္တ (တိ) [ဥဿန္ဓ+စိတ္တ] အဆင့်ဆင့်-အဖန်ဖန်-တုန်လှုပ်သောစိတ်ရှိသော၊သူ။ ဘန္ဓ-စိတ္တာတိ ဥဿန္ဓစိတ္တာ။ သံ၊ဌ၊၃။၂၈၈။ ဥဿန္ဓ-စိတ္တာတိ သမာဓိနော အဘာဝေန ဥဒ္ဓစ္စေနေဝ ဥပရူပရိ ဘန္ဓစိတ္တာ။ သံ၊ဋီ၊၂။၅၁၃။ (-အံ၊ဋီ၊၂။၄၀။)

ဥဿမုခ (တိ) [ဥဿ+မုခ] အထက်၌မျက်နှာရှိသော၊ မျက်နှာမော့သော၊သူ။ တေန ဟိ သမဏ ဥဿမုခေါ ဘုဇ္ဇသိ။ သံ၊၂။၂၀၀။ (-သံ၊ဌ၊၂။၃၁၉။) ဥဿမုခေါတိ ဥပရိမုခေါ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၇၄။

ဥဿမုပ္ပတိတလောမဝန္ဓု (တိ) [ဥဿံ+ဥပ္ပတိတ+လောမ=ဥဿမုပ္ပတိတလောမ+ဝန္ဓု] အထက်၌-အထက်သို့-ကော့တက်သောအမွေးရှိသော၊သူ။ ဥဿမုပ္ပတိတလောမဝါ သသော(ဒီ၊၃။၁၂၇)တိ သော ဟေ ဥဒ္ဓဂ္ဂတလောမဝါ ဟောတိ။ ဒီ၊ဌ၊၃။၁၁၂။

ဥဿယောဇန (နာ) [ဥဿ+ယောဇန] အထက်၌တစ်ယူဇနာ။ တတ္ထ မေ သုကတံ ဗျမ္ဘံ၊ ဥဿယောဇ-နမုဂ္ဂတံ။ အပ၊၂။၁ဇ၉။ ထေရီ၊ဌ။၄ဇ။

ဥဿာရ (ပု) [ဥ+ဘရ+ဏ] နုတ်-ငြိမ်း-မဖြစ်-ခြင်း။ အဋ္ဌမာ ဘိက္ခဝေ မာတိကာ ကထိနဿ ဥဿာရာယ။ ဝိ၊၃။၃၅၃။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂ ၂ ၂၁။ (-ဝိ၊ဌ၊ ၃။၃ဇ၃။ ကခ်။၁၅ ၂။) ဥဿာရော ဥဒ္ဓရဏံ။ ကခ်၊ဋီ၊သစ်။ ၂ရ၄။ ဥဿာရယာတိ ဝူပသမာယ၊ အပ္ပဝတ္တိယာတိ အတ္ထော။ ဝဇိရ။၄ဇ ၂။

ဥဿာရဂတ (တိ) [ဥဿာရ+ဂတ] နုတ်ခြင်းသို့ ရောက်သော။ အပိ စ အတ္ထိ ကေစ္စေန ကထိ-နုဒ္ဓါရေန ဥဿတေ ကထိနေ ဥပ္ပန္နံ ကေစ္စဿ ဘိက္ခုနော ကာလစီဝရံ ဟောတိ၊ ... တံ သီမာတိက္ကန္တဿ၊ နော ဥဿာရဂတံ။ ဝဇိရ။ ၂ ၁ ၈။

ဥဿာရနိဒဿန (တိ) [ဥဿာရ+နိဒဿန] (ကထိန်) နုတ်ခြင်းကို ပြခြင်း။ ကိမတ္ထိယံ ဥဿာရနိဒဿနန္တိ စေ။ ဂဇိရ။၄ဇ ၂။

ဥဿာရမူလက (တိ) [ဥဿာရ+မူလက] (ကထိန်) နုတ်ခြင်းလျှင်အကြောင်းရင်းရှိသော၊ (ကထိန်) နုတ်ခြင်းကြောင့်ဖြစ်သော။ ယဿ အတ္ထာရ-မူလကော အာနိသံသော မဟာ၊ ဥဿာရ-မူလကော အပ္ပေါ။ ဝိ၊ဌ၊၃။ ၂ ၀ ၈။ ဥဿာရမူလ-ကောတိ ဥဒ္ဓါရမူလကော။ ပါစိတ်၊ယော။၁၆ဇ။

ဥဿာဟိကာဝိနိစ္ဆယ-ဥဿာဟိကဝိနိစ္ဆယ-ကြည့်။

ဥဿိဇ (ဗျ) [ဥ+ဘိဒိ+ယ+တ္တာ] အထက်သို့ ထွက်လာ၍၊ ပေါ်ထွက်၍။ သဝန္တိ သဗ္ဗမိ သောတာ၊ လတာ ဥဿိဇ္ဇ တိဋ္ဌတိ။ ထေရ။၃ ၂ ၄။ ဥဿိဇ္ဇ တိဋ္ဌတိတိ ဆဟိ ဒ္ဓါရေဟိ ဥဿိဇ္ဇိတ္တာ ရူပါဒီသု အာရမ္မဏေသု တိဋ္ဌတိ။ ထေရ၊ ဌ။ ၂ ။ ၂ ၈ ၆။ (-မ၊ဋီ၊ ၂ ။ ၂ ၃ ရ။)

ဥဒ္ဓိဇူတိ (ကြိ) [ဥ+ဘိဒိ+ယ+တိ] အထက်သို့ ထွက်လာ၏။ ပေါ်ထွက်၏။ တမ္မေဒ္ဓိဇူတေ-(ဗုဒ္ဓဝံ။၃၁၃)တိ တမ်ိမ် ဥဒက် အဇ္ဈ ဥဒ္ဓိဇူတိ၊ ဥဒ္ဓိဇိတ္တာ ဥဋ္ဌဟတိတိ အတ္ထော။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၁ ၂ဖ။ **ဥဒ္ဓိဇူတေ**—ဗုဒ္ဓဝံ။၃၁၃။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၁ ၂ဖ။ အပ၊ ဋ္ဌ၊၁။ ၂၃။ **ဥဒ္ဓိဇိ**—ဗုဒ္ဓဝံ။၃၁၃။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၄ရ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၁ ၂ ၂။ အပ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၃။

ဥဒ္ဓိဇူတေ (ကြိ) [ဥ+ဘိဒိ+ယ+တေ] အထက်သို့ ထွက်လာ၏။ ပေါ်ထွက်၏။ ဥဒ္ဓိဇူတိ-ကြည့်။

ဥဒ္ဓိဇူန (တိ) [ဥ+ဘိဒိ+ယ+ယု] အထက်သို့ ထွက်လာသော၊ ပေါ်ထွက်သော၊ စိမ့်ထွက်သော။ ဥဒ္ဓိဒေါဒက-ကြည့်။

ဥဒ္ဓိဇူနဥဒက (တိ) [ဥဒ္ဓိဇူနက+ဥဒက] အထက်သို့ထွက်လာသော-ပေါ်ထွက်သော-ရေရှိသော၊ စိမ့်ထွက်သောရေရှိသော။ ဥဒ္ဓိဒေါဒက-ကြည့်။

ဥဒ္ဓိဇူနက (တိ) [ဥဒ္ဓိဇူန+က] (၁) အထက်သို့ ထွက်လာသော၊ ပေါ်ထွက်သော၊ စိမ့်ထွက်သော။ (၂) အထက်သို့ထွက်လာသော-ပေါ်ထွက်သော-ရေရှိသော၊ စိမ့်ထွက်သော ရေရှိသော။ (၁) ဥဒ္ဓိဇူနကမ်ိမ် ဥဒက် ကတ္ထစိ ဟေဋ္ဌာ ဥဒ္ဓိဇိတ္တာ ဓာရာဝသေန ဥဋ္ဌဟိတ္တာ ဗဟိ ဂစ္ဆတိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၁၃ရ။ (၂) ဥဒ္ဓိဒေါဒက-ကြည့်။

ဥဒ္ဓိဇူနကဥဒက (တိ) [ဥဒ္ဓိဇူနက+ဥဒက] အထက်သို့ထွက်လာသော-ပေါ်ထွက်သော-ရေရှိသော၊ စိမ့်ထွက်သောရေရှိသော။ ဥဒ္ဓိဒေါဒက-ကြည့်။

ဥဒ္ဓိဇူန္တ (တိ) [ဥ+ဘိဒိ+ယ+အန္တ] အထက်သို့ ထွက်လာသော၊ ပေါ်ထွက်သော၊ စိမ့်ထွက်သော။ ဥဋ္ဌဟိတ္တာ ဥဋ္ဌဟိတ္တာ ဓာရာကိရဏ-ဝသေန ဥဒ္ဓိဇူန္တံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၁၃၉။

ဥဒ္ဓိဇိ (ကြိ) [ဥ+ဘိဒိ+ယ+ဣ] အထက်သို့ ထွက်လာပြီ၊ ပေါ်ထွက်ပြီ။ ဥဒ္ဓိဇူတိ-ကြည့်။

ဥဒ္ဓိဇိတ္တာ (ကြိဝိ) [ဥ+ဘိဒိ+ယ+တ္တာ] အထက်သို့ ထွက်လာ၍၊ ပေါ်ထွက်၍။ သီတာ ဝါရိဓာရာ ဥဒ္ဓိဇိတ္တာ။ ဒီ၊၁။ရ၀၊၁၉ဖ။ မ၊၁။၃၄၅။ မ၊ ၂။ ၂၀ဓ။ အံ၊ ၂။ ၂၁။

ဥဒ္ဓိတောဒက (တိ) [ဥဒ္ဓိဒ+ဥဒက] အထက်သို့ ထွက်လာသော-ပေါ်ထွက်သော-ရေရှိသော၊ စိမ့်ထွက်သောရေရှိသော။ ဥဒ္ဓိဒေါဒက-ကြည့်။

ဥဒ္ဓိဒ (နာ) [ဥ+ဘိဒိ+ဏ။ ကဋ္ဌာဒီနံ သယံ သဘာဝ-ဝိဇဟနကရတ္တာ ဘိန္ဒိတုံ သက္ကောတီတျုဒ္ဓိဒ်။ ဓာန်၊ဋီ။၄ဖ၁။] (၁) တွင်းထွက်ဆား။ (တိ)(၂) အထက်သို့ ထွက်လာသော၊ ပေါ်ထွက်သော၊ စိမ့်ထွက်သော။ (၁) အနုဇာနာမိ ဘိက္ခဝေ လောဏာနိ ဘေသဇ္ဇာနိ သာမုဒ္ဒံ ကာဠလောဏံ သိန္ဓဝံ ဥဒ္ဓိဒ်။ ဝိ၊၃။ ၂၉၃။ ဥဒ္ဓိဒန္တိ ဘူမိတောအကုံရဲ့ ဥဋ္ဌဟတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃ရ၂။ ဥဒ္ဓိဒ် နာမ ဥိသပ်သုမယ်။ ဝဇိရ။၄၈၁။ ဥဒ္ဓိဒ် နာမ ဥိသရ-ပ်သုမယ်။ သာရတ္ထ၊၃။၃၀၄။ ဥဒ္ဓိဒန္တိ ဥိသရ-ပ်သုမယ်။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၈ဖ။ ဥဒ္ဓိဒန္တိ ဘူမိတောအကုံရဲ့ ဝိယ ဥဋ္ဌဟတိ။ ဝိမတိဝိနောဒနိယ် ပန ဥဒ္ဓိဒန္တိ ဥိသရပ်သုမယ် လောဏ်။ ... ဝဇိရ-ဗုဒ္ဓိဋီကာယမ်ိမ် တထေဝ ဝုတ္တံ။ ဝိနယာလင်္ကာရ၊ ဋီ၊ ၂။၄၀၈-၉။ (ပါစိတ်၊ယော၊၃၄၄-၌ ဥဒ္ဓိရ-ဟု ရှိသည်။ ဥဒ္ဓိရ-လည်းကြည့်။) (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဒ္ဓိဒေါဒက (တိ) [ဥဒ္ဓိဒ+ဥဒက] အထက်သို့ ထွက်လာသော-ပေါ်ထွက်သော-ရေရှိသော၊ စိမ့်ထွက်သောရေရှိသော။ ဥဒ္ဓိဒေါဒကော(ဒီ၊၁။၁၉ဖ။ မ၊၁။၃၄၅။ မ၊ ၂။ ၂၀ဓ။ မ၊၃။၃၃၅။ အံ၊ ၂။ ၂၁)တိ ဥဒ္ဓိန္ဒဥဒကော၊ နု ဟေဋ္ဌာ ဥဒ္ဓိဇိတ္တာ ဥဂ္ဂစ္ဆန-ကဥဒကော၊ အန္တောယေဝ ပန ဥဒ္ဓိဇူနက-ဥဒကော (ဥဒ္ဓိဇူနဥဒကော)တိ အတ္ထော။ ဒီ၊ ဋ္ဌ၊၁။၁၉၅။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ ၂ ၂။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၀။ တာဟိ တာဟိ ဥဒကသိရာဟိ ဥဒ္ဓိဇူတိ ဥဒ္ဓံ နိက္ခမတိတိ

ဥတ္တိဒ်။ တာဒိသ် ဥဒက် ယသ္သာတိ ဥတ္တိဒေါ-ဒကော၊ ဒကာရသ္သ ပန တကာရေ ကတေ ဥတ္တိတောဒကော။ ... ဥတ္တိဇနကဥဒကောတိ ဥတ္တိဇိတ္ထာ တတ္ထေ၀ တိဋ္ဌနကဥဒကော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁၃၈။ (-ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၆၃။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၂။) အန္ဓောယေ၀ ဥတ္တိဇနဥဒကောတိ ရဟဒဿ အဘ္ဘန္တရေယေ၀ ထူလဓာရာ အဟုတ္ထာ ဥဋ္ဌိတ-ဥဒကသိရာမုခေဟိ ဥတ္တိဇနကော။ မ၊ဋီ၊၂။၂၃၇။

ဥတ္တိန္ဒိတ္ထာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+ဘိဒိ+တ္ထာ] ခွဲ၍။ အထ နံ ကုမ္ဘီ သြရောပေတ္ထာ ဥတ္တိန္ဒိတ္ထာ။ ဒီ၊၂။၂၆၅။ ဥတ္တိန္ဒိတ္ထာတိ မတ္တိကာလေပံ ဘိန္ဒိတ္ထာ။ ဒီ၊ဋ၊၂။၃၉၉။ (-ဒီ၊ဋီ၊၂။၃၅၃။)

ဥတ္တိန္ဒ (တိ) [ဥ+ဘိဒိ+တ] အထက်သို့ထွက်လာသော၊ ပေါ်ထွက်သော၊ စိမ့်ထွက်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥတ္တိန္ဒဥဒက (တိ) [ဥတ္တိန္ဒ+ဥဒက] အထက်သို့ထွက်လာသော-ပေါ်ထွက်သော-ရေရှိသော၊ စိမ့်ထွက်သောရေရှိသော။ ဥတ္တိန္ဒဥဒကော(ဒီ၊ဋ၊၁။၁၉၅။ မ၊ဋ၊၂။၂၂၂။ အံ၊ဋ၊၃။၁၀)တိ နဒီ-တီရေ ခတကူပကော ဝိယ ဥတ္တိဇနကဥဒကော။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၆၃။ အံ၊ဋီ၊၃။၁ ၂။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁၃၈။)

ဥတ္တိန္ဒလောက (နာ) [ဥတ္တိန္ဒ+လောက] အထက်သို့ထွက်လာသောဆား၊ တွင်းထွက်ဆား။ ဥသရန္ဓိ ဥတ္တိန္ဒလောကံ။ အံ၊ဋ၊၃။၂ ၂ ၉။

ဥဇ္ဇေယျက (တိ) [ဥဇ္ဇ+ကေယျက။ မောဂ်၊၄။ ၂၅။] ဥဇ္ဇအရပ်၌ မွေးဖွားကြီးပြင်း လာသော၊ ဥဇ္ဇအရပ်သား။ သာလာယံ ဇာတာ သံ၀-ခုကာ သာလေယျကာ၊ ယထာ ကတ္ထေယျကာ ဥဇ္ဇေယျကာတိ။ မ၊ဋီ၊၂။၂၄၄။ (ပါ၊ကိန်း၊၄။ ၂။၉၅-သုတ်လာစကားကို မ၊ဋီ-ကိုးကားခြင်း ဖြစ်သည်။ သိဒ္ဓန္တဋီကာ ၌ ကတ္ထြ, ဥမ္မ, ကုဏ္ဍိန, မာဟိသ-တိတ္ထာဒိ-ဟုလာသည်။ ကုဏ္ဍိန, မာဟိသ္မတိ-တို့ကား မြို့တော်ဟောင်းတို့၏ အမည်ဖြစ်သည် ကိုလည်းကောင်း၊ ဇာတာ သံ၀ဌကာ-ကိုလည်းကောင်း ထောက်၍ ဥဇ္ဇ(=ဥမ္မ)သည်လည်း အရပ်ဒေသဟောပုဒ်ဖြစ်နိုင်သဖြင့် "ဥဇ္ဇအရပ်၌ မွေးဖွားကြီးပြင်းလာသော၊သူ၊ ဥဇ္ဇအရပ်သား" ဟု အနက်ပြန်ဆိုသည်။)

ဥဘ (တိ) [ဥ+ဘ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။ ဤဥဘ-သဒ္ဒါကို ကစ္စည်းကျမ်း၌ ဒ္ဝိသဒ္ဒါ၏ ကာရိယ ဟုဆိုသည်။ ရူပသိဒ္ဓိနှင့် သဒ္ဒနီတိပဒမာလာတို့၌ "ဒ္ဝိသဒ္ဒါ၏ ပရိယာယ်တည်း၊ သဗ္ဗနာမ်ပုဒ်တို့၌ ပါ၀င်သည်၊ အမြဲဗဟုဝုစ် ဆုံးသောပုဒ်ဖြစ်သည်" ဟုလာ၏။ ပါဠိတော်တို့၌ ကေ၀ုစ်ဆုံးသောပုဒ်များလည်း တွေ့ရသည်။ မောဂ္ဂလ္လာန်အလိုမူ သဗ္ဗနာမ်တို့၌ မပါ၀င်။ ကစ္စည်း၊နှာ။၉၀။ ရူ၊နှာ။၁၀၉။ နီတိ၊ပဒ။၃၅၃၊၃၈၀၊၃၈၁။ မောဂ်၊ ၂။၉၉။] ၂-ဂဏန်း၊ နှစ်ခု၊ နှစ်ခုကုန်သော။

ယင်း ဥဘ-သဒ္ဒါသည် ယော-ဝိဘတ်ဖြင့် ဥဘော၊ ဥဘယော၊ ဥဘေ။ အံ-ဝိဘတ်ဖြင့် ဥဘော။ ဟိ-ဝိဘတ် ဖြင့် ဥဘောဟိ။ သ္မာ-ဝိဘတ်ဖြင့် ဥဘာ။ နံ-ဝိဘတ်ဖြင့် ဥဘိန္နံ။ သု-ဝိဘတ်ဖြင့် ဥဘောသု-ဟု ရှုပ်ပြီးသည်။

ဥဘော နာသေတဗ္ဗာ။ ဝိ၊၁။၄၁။ သမ္မ-သန္ဓာ **ဥဘယော** အညမညံ။ ဇာ၊၁။၃၃ ၂။ (ဤ ဥဘယော-ကို မောဂ်၊ ၂။၁၆၀-သုတ်၌ ဥဘ-နောင် ယော ဝိဘတ်ဖြင့် ရှုပ်ပြီးပြသည်။ နီတိ၊သုတ္တ။ရာ-၌ ဥဘယနောင် ယော ဝိဘတ်ဖြင့် ရှုပ်ပြီးပြသည်။) **ဥဘော** တပ္ပရိသာ။ ကစ္စည်း၊ သုတ္တ။၃ ၂၆။ **ဥဘော** သင်္ဂမုပစ္စဂါ။ မ၊ ၂။၄၁၁။ **ဥဘော** သင်္ဂန္ဓိ ဥဘယမ္မေတံ သင်္ဂီ။ မ၊ဋ၊၃။ ၂။၉၉။ (ဤ ဥဘော-ကား မ၊ဋ-အလို အံ၀ိဘတ် ဆုံးသောပုဒ်ဖြစ်သည်။ ဓမ္မ။ရ ၂။ သုတ္တနိ။၃ရရ-တို့၌လည်း ထိုဂါထာပါရှိသည်။ ယင်းကို ဓမ္မ၊ဋ၊ ၂။၄ ၂၃။ သုတ္တနိ၊ဋ၊ ၂။၁၉၀-တို့၌ **ဥဘော**တိ ဒ္ဝေပိ ပုညာနိ စ ပါပါနိ စ ဆဋ္ဌေတ္ဘာ-ဟုဖွင့်သဖြင့်

ယောဝိဘတ်ဆုံးသောပုဒ်ဟု သိရသည်။) **ဥဘော** သန္ဓီ။ ဇာ၂။၉၅။ ဇာ၊ဌ၅။၅၃၄။ **ဥဘိ-န္နန္တိ** ဒ္ဝိန္နံ။ ဝိ၊၁။၃၂၂။ **ဥဘာ** သော ဓံသတေ လောကာ။ ဇာ၊၂။၉၆။ (ဆဋ္ဌမူပါဠိတော်၌ ဥဘော-ဟုပါ၍ ပျက်နေသည်။ မောဂ်၊သျ၊၁။ ၂၈၆-ကြည့်။) ဥဘာတိ ဒေဝလောကာ စ မနုဿလောကာ စာတိ ဥဘယမ္ပာ။ ဇာ၊ဌ၊ ၅။၄၀၀။ **ဥဘောဟိ** ဟတ္ထေဟိ ဂ္ဂုထံ ခါဒန္တံ။ ဝိ၊၁။၁၄၅။ **ဥဘောဟိ** ကပေါလပဿေဟိ သြရောဟိတ္ဘာ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၆၄။ ဥဘောသု ဟတ္ထေသု။ ဒီ၊၃။၁၂၄။

(-ဒီ၊၁။၂။ အံ၊၁။၃၈၁။ မ၊၁။၃၉၊၂၂၁။ ပဋိသံ။၁၁၈။ သုတ္တနိ။၃၇၃၊၄၀၀။ ပေတ။၁၉၃။ ထေရီ။၄၀၃။ ဇာ၁။၁၈၊၇၅၊၉၇။ ဇာ၊၂။၈၃။ ၃၆၃။ ဒီ၊ဌ၊၁။၃၉။ မ၊ဌ၊၁။၁၅၇။ မ၊ဌ၊၂။၇၇။ အံ၊ဌ၊၂။၃၁၄။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၆။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၁၈၄၊ ၂၃၄။ ပေတ၊ဌ။၂၂၇။ ထေရီ၊ဌ။၁၈၅။ ဇာ၊ဌ၊ ၁။၃၇၄။ ဇာ၊ဌ၊၂။၂၉၂။ ဇာ၊ဌ၊၃။၂၇။ ဇာ၊ဌ၊ ၅။၃၆၃။ ဇာ၊ဌ၊၇။၃၅၃။ သာရတ္ထ၊၃။၁၀၉။)

ဥဘတော (ဗျ) [ဥဘ+တော] နှစ်ပါး-နှစ်ဦး-နှစ်ခု-ကုန်သော။ (တောပစ္စည်း၏ ဧကဝုစ်ဗဟုဝုစ် အနက်အား လျော်စွာ= နှစ်ပါး-နှစ်ဦး-စုံဒုအားဖြင့်။ နှစ်ပါးတို့ကြောင့်။ နှစ်ပါး-နှစ်ဖက်-တို့မှ။ နှစ်ပါး-နှစ်ဦး-တို့အား။ နှစ်ပါး-နှစ်ဖက်-တို့၏။ နှစ်ပါး-နှစ်ဖက်-၌။ နှစ်ပါး-နှစ်ဖက်-တို့၌-ဟု အနက်ပေးနိုင်သည်။

(က) နှစ်ပါး-နှစ်ဦး-နှစ်ခု-ကုန်သော။ ဥဘတောပါတိမောက္ခ။ ဥဘတောသံဃ-ကြည့်။ ဥဘတော သုဇာတော မာတိတော စ ပိတိတော စ။ ဒီ၊၃။၁၀၆။ ဥဘတောတိ ဒ္ဝိဟိ ပက္ခေဟိ။ ဒီ၊ဌ၊ခ။၂၅၀။ (-အပ၊၁။၄၆။ အပ၊ဌ၊၁။၃၁၉။) ယံကိဉ္စိ ဥဘတောတီရေ။ ဇာ၊၁။၃၅၉။ ဇာ၊ဌ၊ ၅။၆-ရ။ သြဘာသယန္တီ ဥဘတော ဝရိတ္ထိ-ယော။ ဝိမာန။၉၃။ (-အပ၊၁။၃။ ဇာ၊၁။၃၂။ ဇာ၊၂။၆၃။) ဥဘတော ဒ္ဝိသု ပဿေသု။ ဝိမာန၊ ဌ။၂၆၂။ (-အပ၊ဌ၊၁။၁၁၉။ ဇာ၊ဌ၊၁။၅၀၉။ ဇာ၊ ဌ၊၅။၂၉၃။ အံ၊ဌ၊၂။၅၂။) ဥဘတောပသန္နာ ဥဘတောဗျဥ္ဇနက။ ဥဘတောပညတ္တိ။ ဥဘ-တောအဝဿုတ။ ဥဘတောကာဇ-တို့လည်း ကြည့်။

ဥဘတောအနုဝဿုတ (တိ) [ဥဘတော+အနုဝ ဿုတ] နှစ်ဦးကုန်သော (ကာယသံသဂ္ဂရာဂ ဖြင့်) စိုစွတ်သော၊ ကာယသံသဂ္ဂရာဂဖြင့်စိုစွတ်သူ နှစ်ဦး။ အနာပတ္တိ ဥဘတောအနုဝဿုတာ ဟောန္တိ။ ဝိ၊၂။၃၀၁။ ဥဘော စေ အနုဝဿုတာ၊ သဗ္ဗထာပိ အနာပတ္တိ။ သာရတ္ထ၊၃။၁၁၉။

ဥဘတောအဝကာသ (ပု) [ဥဘတော+အဝကာသ] (လမ်းခရီး) ဝဲယာ နှစ်ဖြာသောအရပ်။ မနုည-ရက္ခာ ဥဘတောဝကာသေ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၃၃။

ဥဘတောအဝဿဝ (ပု) [ဥဘတော+အဝဿဝ] နှစ်ဦးသားတို့၏ (ကာယသံသဂ္ဂရာဖြင့်) စိုစွတ်ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဘတောအဝဿုတ (နာ) [ဥဘတော+အဝဿုတ] နှစ်ဦးသားတို့၏ (ကာယသံသဂ္ဂရာဂဖြင့်) စိုစွတ်ခြင်း။ ဥဘတောအဝဿုတေ(ဝိ၊၂။၂ရရ)တိ ဥဘတော အဝဿဝေ၊ ဘိက္ခုနိယာ စေဝ ပုရိ-သဿ စ ကာယသံသဂ္ဂရာဂေန အဝဿုတ-ဘာဝေ သတိတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁ရ၄။ ဥဘ-တောတိ ဇတ္ထ ဥဘသရူပဋ္ဌ တောသဒ္ဒဿ ဆဋ္ဌတ္ထေ ပဝတ္တိဋ္ဌ ဒသေတုံ ဝုတ္တံ "ဘိက္ခု-နိယာ စေဝ ပုရိသဿ စာ"တိ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၁၄၂-၃။

ဥဘတောဥဂ္ဂတပုပ္ဖ (တိ) [ဥဘတော+ဥဂ္ဂတ ပုပ္ဖ] နှစ်ဖက်-တို့မှ-တို့၌-ပေါ်ထွက်လာသော ပန်းရှိသော၊ နှစ်ဖက်ပန်းပွင့်ရှိသော (အခင်း)။

ကေန္ဓလောမိတိ ကေတောဒသံ ဥဏ္ဏာမယ-တ္ထရဏံ၊ ကေစိ "ဥဘတောဥဂ္ဂတပုပ္ပ"န္တိ ဝဒန္တိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၈၃။

ဥဘတောဥပမာန (နာ) [ဥဘတော+ဥပမာန] (ခြေရင်းခေါင်းရင်း) နှစ်ဖက်၌ အုံး (=ခြေအုံး, ခေါင်းအုံး)။ ကာသာဝံ ပန လောဟိတက-ဝေါဟာရံ နာ လဘတိ။ တသ္မာ ဝိတာနေပိ ဥဘတောဥပမာနေပိ ဝဋ္ဋတိ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၈၄။

ဥဘတောဥပသမ္ဘုန္န (တိ) [ဥဘတော+ဥပသမ္ဘုန္န] ဘိက္ခုသံဃာ ဘိက္ခုနီသံဃာနှစ်ဖက်၌ ရဟန်းဖြစ်သောသူ။ တာပိ ဧကတောဥပသမ္ဘန္နာ ဥဘတောဥပသမ္ဘန္နာတိ ဒုဝိဓာ။... တာ ဧကတောဥပသမ္ဘန္နာ၊ ဘိက္ခုသံဃတော ဧဝ လဒ္ဓူပသမ္ဘဒတ္တာ၊ ဣတရာ ဥဘတောဥပသမ္ဘန္နာ ဥဘတောသံဃေ ဥပသမ္ဘန္နတ္တာ။ သာရတ္ထ၊၃။၁၁၁။

ဥဘတောကာဇ (ပု) [ဥဘတော+ကာဇ] နှစ်ဖက်သောအစွန်း၌ ဝန်ရှိသောထမ်းပိုး။ နဘိက္ခဝေ ဥဘတောကာဇံ ဟရိတဗ္ဗံ။ ဝိ၊၄။ ၂၇၈။ ဥဘတော ဒဏ္ဍသ ဥဘယကောဋိယံ ဘာရဗန္ဓ-ကာဇံ ဥဘတောကာဇံ။ ခုဒ္ဒသိက္ခာ၊ဋီ၊သစ်၊၄၀၃။

ဥဘတောကောဋိက (တိ) [ဥဘတော+ကောဋိက] နှစ်ဖက်တို့၌ အစွန်းရှိသော၊ နှစ်ဖက်စွန်း ထွက်သော။ ဣမံ ခေါ တေ ဂါမဏိ သမဏော ဂေါတမော ဥဘတောကောဋိကံ ပဉ္စံ ပုဋ္ဌော။ သံ၊ ၂။၅၀၈။ (-မ၊ ၂။၅၅။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၀၉။)

ဥဘတောကောဋိစမ္မ (နာ) [ဥဘတောကောဋိ+စမ္မ] နှစ်ဖက်ကုန်သောအစွန်းတို့၌ အရေ။ ဥဘတောပဿေသု အဂ္ဂိလိနံ ဥဘတောကောဋိ-စမ္မေန ပရိစ္ဆိန္နာ။ ခုဒ္ဒကဋ္ဌ၊ ၃။

ဥဘတောတိရ (နာ) [ဥဘတော+တိရ] နှစ်ဖက်တို့၌ကမ်း၊ ကမ်းနှစ်ဖက်။ ဥဘတောတိရေ ကာသာဒယော ဝိယ ဒုဗ္ဗလပဋ္ဌကာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၉၃။

ဥဘတောဒဏ္ဍက (တိ) [ဥဘတော+ဒဏ္ဍ+က] နှစ်ဖက်တို့၌-တုတ်-အရိုးတံ-ရှိသော။ ဥဘ-တောဒဏ္ဍကေန စေပိ ဘိက္ခဝေ ကကစေန စောရာ ... ဩကန္တေယျုံ။ မ၊၁။၁၈၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၂၉၀။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၄၃။ ဥဘတော ဒ္ဋိသု ဌာနေသု ဒဏ္ဍော တေဿာတိ ဥဘတောဒဏ္ဍကံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။၃၅၅။

ဥဘတောဒသ (တိ) [ဥဘတော+ဒသ] နှစ်ဖက်အဆာရှိသော။ ဥဒ္ဒလောမိတိ ဥဘတောဒသံ ဥဏ္ဏာမယတ္ထရဏံ ... ဒီဃနိကာယဋ္ဌကထာယံ ဝုတ္တံ။ ဝိနယာကလ်ာရ၊ဋီ၊ ၂။၃၇၁။ (ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၈၃-၌ ဥဘယတောဒသံ-ဟု ရှိသည်။)

ဥဘတောဓရ (တိ) [ဥဘတော+ဓရ] နှစ်ဖက်တို့၌အသွားရှိသော၊ နှစ်ဖက်သွားရှိသော (လက်နက်)။ သတ္ထံ နာမ ဧကတောဓရံ ဥဘတော-ဓရံ။ ဝိ၊ ၂။ ၂၆၃။ (-မ၊ ၁။ ၃၄ ၈။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၂၉၅။)

ဥဘတောပက္ခ (ပု) [ဥဘတော+ပက္ခ] (၁) နှစ်ခုသောအဖို့။ (တိ)(၂) နှစ်ခုသောအဖို့ရှိသော၊ နှစ်ဖက်မှအရပ်တို့ရှိသော၊ (မအူ၊သျှ။) နှစ်ဖက်၌ အတောင်သဖွယ်ရှိသော(အမိုး)။ (ဘာသာ၊ဋီ)။ (၁) ဥဘတောပက္ခေ ယာဝသတ္တမံ ကုလံ သမ္ပဋ္ဌိ-တာပေယျာမ။ မိလိန္ဒ။၁၉၁။ (တိ)(၂) ယသ-ကသိစိ အဂ္ဂိဝေဿန ဧဝံ ဥဘတောပက္ခံ ဥပ္ပန္နာပိ သုခါ ဝေဒနာ စိတ္တံ ပရိယာဒါယ-တိဋ္ဌတိ။ မ၊၁။၃၀ ၂။ ဥဘတောပက္ခန္တိ သုခံ ဧကံ ပက္ခံ ဒုက္ခံ ဧကံ ပက္ခန္တိ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၈၇။ တသ္မာ ဥဘတောပက္ခံ ဝါ ကုဋုဗဒ္ဓံ ဝါ ဝဋ္ဋံ ဝါ စတုရဿံ ဝါ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၅၉။

ဥဘတောပက္ခဇာတ (တိ) [ဥဘတောပက္ခ+ဇာတ] ဖြစ်သော နှစ်ခုသော-အသင်းအပင်း-ဖက်-ပက္ခ-ရှိသော၊ နှစ်သင်းကွဲသော၊သူ။ "တုမှာကံ အမစ္စော အမှာကံ အမစ္စော"တိ ဥဘတောပက္ခဇာတာ ဟောန္တိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၄၁၆။

ဥာဏတောပက္ခိက (တိ) [ဥာဏတောပက္ခ+ဣက] နှစ်ခုသောအဖို့ရှိသော၊ နှစ်ခုသောအသင်း အပင်း-နှစ်ဖက်-တို့၌ပါဝင်သော၊သူ။ အဠလီ ပဏာမေတ္တာတိ ဧတေ ဥာဏတောပက္ခိကာ။ ဒီ၊ ၌၊၁။၂၅၅။ ဥာဏတောပက္ခိကာတိ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိ-သမ္မာဒိဋ္ဌိနံ ဝသေန ဥာဘယပက္ခိကာ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။ ၃၁၈။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၂၉၄။)

ဥာဏတောပက္ခိယ (တိ) [ဥာဏတောပက္ခ+ဣယ] နှစ်ခုသောအဖို့ရှိသော၊သူ။ သော ဟိ ဥာဏတော-ပက္ခိယာနံ ဒွေဒ္ဌကဇာတာနံ ဘိက္ခူနံ။ ဣတိဝုတ်၊ ၌။၆၆။

ဥာဏတောပညတ္တိ (ထီ) [ဥာဏတော+ပညတ္တိ] (ဘိက္ခု ဘိက္ခုနီ) နှစ်ဦးတို့အားပညတ်ခြင်း၊ နှစ်ဦး တို့အား ပညတ်အပ်သောပညတ်၊ ဥာဏတော ပညတ်။ ဥဘိန္နမ္ပိ ပညတ္တာ ဥာဏတောပညတ္တိတိ အတ္ထော ပန ဘေဒေါ နတ္ထိ။ ဝိ၊ဋီ၊၄။၁၃၈။

ဥာဏတောပတန (နာ) [ဥာဏတော+ပတန] နှစ်ပါး-နှစ်ဖက်-တို့၌ ကျခြင်း။ သုတ္တေ ဆိန္နေ ကဏ္ဍ-ဒ္ဒယသ ဥာဏတောပတနံ ဝိယ တဏှာယ နိရ-ဒ္ဓါယ အနဇ္ဇဒယံ နိရုဇ္ဈမေဝ ဟောတိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၃၃။

ဥာဏတောပဒီတ္ထ (တိ) [ဥာဏတော+ပဒီတ္ထ](အစ္စန်း) နှစ်ဖက်တို့၌ပြောင်ပြောင်တောက်လောင်သော။ သေယျထာပိ ဘိက္ခဝေ ဆဝါလာတံ ဥာဏတော-ပဒီတ္ထံ မဇ္ဈေ ဂူထဂတံ။ သံ၊ ၂။ရရ။ ဣတိဝုတ်။ ၂၅၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။ ၂၉၁။ ဥာဏတောပဒီတ္ထံ မဇ္ဈေ ဂူထဂတန္တိ...ဥဘောသု ဒ္ဒိသု ကောဋိသု အာဒိတ္တံ၊ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ ၂ရ၉။ (-သံ၊ဌ၊ ၂။ ၂ရ၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၃၅၆။)

ဥာဏတောပသန္န (တိ) [ဥာဏတော+ပသန္န] နှစ်ပါး-စုံအားဖြင့် ကြည်ညိုသော၊ နှစ်ဦးကြည် ညိုသော၊သူ။ အညတရံ ကုလံ ဥာဏတောပသန္နံ ဟောတိ။ ဝိ၊ ၂။ ၂၃၁။ ဥာဏတောပသန္နန္တိ ဒ္ဒိဟိ ပသန္နံ ဥပါသကေနပိ ဥပါသိကာယပိ။ ဝိ၊ဌ၊ ၃။၁၅၈။ ဥာဏတောတိ ဇေ္ဌ ကရဏတ္ထေ တောတိ အာဟ "ဒ္ဒိဟိ"တိ။ ပါစိတ်၊ယော။၁ ၂၉။ သုပ္ပိယော စ ဥပါသကော သုပ္ပိယာ စ ဥပါသိကာ ဥာဏတောပသန္နာ ဟောန္တိ။ ဝိ၊ဌ။ ၃၁၀။

ဥာဏတောပသ (နာ) [ဥာဏတော+ပသ] နှစ်ခု ကုန်သောနံပါး၊ နံပါးနှစ်ဖက်။ တသ ဥာဏတော-ပသေ ဝဋ္ဋကာ ဥပ္ပတေယျုံ မ၊ဌ။၁၉၆။ (-ဇာ၊ ၂။၁၁၄။ သံ၊ဌ၊၁၊ဌ၁။ အံ၊ဌ၊ ၂။၅၁။ ခုဒ္ဒက၊ဌ။ ၃၃။ အပ၊ဌ၊ ၂။ ၂၆ဌ။)

ဥာဏတောပါတိမောက္ခ (နာ) [ဥာဏတော+ပါတိ မောက္ခ] နှစ်ပါးကုန်သော ပါတိမောက်။ ဥာ-တောပါတိမောက္ခာနိ သိဒ္ဓါနိ။ ဝဇိ၊ရ။၆၀။

ဥာဏတောဗျဥ္ဇန (တိ) [ဥာဏတော+ဗျဥ္ဇန။ ဥာ တော+ဗျဥ္ဇနက။ က-ကျ။ ဥာဏတောဗျဥ္ဇနန္တိ က-ကာရလောပေန နိဒ္ဒေသော။ ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ ဌီ၊ ၂။၁၆၉။] (မိန်းမနိမိတ်ကိုဖြစ်စေသောက်, ယောက်ျားနိမိတ်ကိုဖြစ်စေသောက်) နှစ်ခုတို့ ကြောင့် (မိန်းမအင်္ဂါဇာတ်, ယောက်ျားအင်္ဂါဇာတ် ဟူသော) ဗျည်းနှစ်ခုရှိသော၊သူ။ ဥာဏတော ဗျည်း။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။ ဥာဏတော-ဗျဥ္ဇနာ(ဝိ၊၁။၁၉၉)တိ ဣတ္ထိနိမိတ္တေန စ ပုရိသ-နိမိတ္တေန စာတိ ဥဘောဟိ ဗျဥ္ဇနေဟိ သမန္နာ-ဂတာ။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁၃၅။ (-ဝဇိ၊ရ။ ၂၉၄။)

ဥာဏတောဗျဥ္ဇနက (တိ) [ဥာဏတော+ဗျဥ္ဇန+က။ နိတိ၊သုတ္တ။ ၂၀၃။ ဥာဏတော ကမ္မတော သမုဋ္ဌ-တံ ဗျဥ္ဇနံ လိင်္ဂ အဿာတိ ဥာဏတောဗျဥ္ဇနကော။ ရူ၊ဌီ။၁၅၄။] (မိန်းမနိမိတ်ကိုဖြစ်စေသောက်, ယောက်ျားနိမိတ်ကိုဖြစ်စေသောက်) နှစ်ခုတို့ ကြောင့် (မိန်းမအင်္ဂါဇာတ်, ယောက်ျားအင်္ဂါဇာတ် ဟူသော)ဗျည်းနှစ်ခုရှိသော၊သူ။ ဥာဏတောဗျည်း။

ယောက်ျားအင်္ဂါ မိန်းမအင်္ဂါ နှစ်မျိုးလုံး ပါရှိသူကို ဥာဏတောဗျည်းဟုခေါ်သည်။ ထို

ဉာဏတောဗျည်းသည် ယောက်ျားအဂါ ထင်ရှား၍ မိန်းမအဂါမထင်ရှားသော ယောက်ျားဉာဏတောဗျည်း=ပုရိသဉာဏတောဗျည်းနှင့် မိန်မအဂါ ထင်ရှား၍ ယောက်ျားအဂါ မထင်ရှားသော ဣတ္ထိဉာဏတောဗျည်း=မိန်းမဉာဏတောဗျည်းဟု နှစ်မျိုးရှိသည်။ သို့သော် ထိုဉာဏတောဗျည်းတို့၌ ဣတ္ထိန္ဒြေ=ဣတ္ထိဘာဝရုပ်နှင့် ပုရိသိန္ဒြေ=ပုရိသဘာဝရုပ် နှစ်ခုလုံးမရှိ၊ တစ်ခုသာရှိသည်။ သို့သော် ယောက်ျားစစ်စစ် မိန်းမစစ်စစ်တို့၌ကဲ့သို့ အမြဲကားရှိမနေချေ။ (ဣတ္ထိဘာဝရုပ် ပုရိသဘာဝရုပ်တို့သည် ပဋိသန္ဓေစိတ်နှင့်အတူ ဖြစ်ကြသော ရုပ်များဖြစ်သည်၊ မျက်စိဖြင့်မမြင်ရချေ။ မနောဝိညာဏ်ဖြင့်သာ သိရသော ရုပ်များတည်း။) မိန်းများဉာဏတောဗျည်း၌ အခြားမိန်းမကို တပ်မက်သောရာဂဖြစ်ပေါ်လာလျှင် မိန်းမအဂါ ဖုံးကွယ်သွား၍ ယောက်ျားအဂါ ထင်ရှားပေါ်လာသည်။ ယောက်ျားဉာဏတောဗျည်း၌ အခြားယောက်ျားကို တပ်မက်သောရာဂ ဖြစ်ပေါ်လာလျှင် ယောက်ျားအဂါဖုံးကွယ်သွား၍ မိန်းမအဂါထင်ရှားပေါ်လာသည်။ မိန်းမဉာဏတောဗျည်းသည် မိမိကိုယ်တိုင်လည်း ကိုယ်ဝန်ယူနိုင်=ဆောင်နိုင်၏၊ အခြားသူကိုလည်း ကိုယ်ဝန်ပေးနိုင်၏။ ယောက်ျားဉာဏတောဗျည်းသည် အခြားသူကိုသာ ကိုယ်ဝန်ပေးနိုင်၍ မိမိကား ကိုယ်ဝန်မဆောင်နိုင်။ အဘိ၊ဌ၊၁။၃၅၅။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃၀။ ကခ်ါ။၁၀၆။ သာရတ္ထ၊၃။၂၆၂။ ကခ်ါ၊ဋီ၊သစ်။ ၁ရ၄။ မူလ၊ဋီ၊၁။၂၆။

ဉာဏတောဗျဥ္ဇနကော ဘိက္ခဝေ(ဝိ၊၃။၁၂၄)တိ ဣတ္ထိနိမိတ္တုပ္ပါဒနကမ္မတော စ ပုရိသနိမိတ္တုပ္ပါဒနကမ္မတော စ ဉာဏတော ဗျဥ္ဇနမသဿ အတ္ထိတိ ဉာဏတောဗျဥ္ဇနကော။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃၀၆။ ဉာဏတော ကမ္မတော ပဝတ္တန္တိ ပါဌသေသော ယောဇေတဗ္ဗော။ ပါစိတ်၊ယော။၂၆၆။ (-ဝိဘာ ဝိနီ။၁၆၅။ မဂ်ိမဋ္ဌ၊၂။၁၄။)

ဉာဏတောဗျဥ္ဇနကစတုတ္ထ (တိ) [ဉာဏတောဗျဥ္ဇနက+စတုတ္ထ] ဉာဏတောဗျည်းလျှင် လေးယောက်မြောက်ရှိသော (သံဃာ)။ ဉာဏတောဗျဥ္ဇနကစတုတ္ထော ကမ္မံ ကရေယျ၊ အကမ္မံ နစ ကရဏီယံ။ ဝိ၊၃။၄၄၀။

ဉာဏတောဗျဥ္ဇနကဝိသ (တိ) [ဉာဏတောဗျဥ္ဇနက+ဝိသ] ဉာဏတောဗျည်းလျှင် နှစ်ဆယ်မြောက်ရှိသော (သံဃာ)။ ဉာဏတောဗျဥ္ဇနကဝိသော ကမ္မံ ကရေယျ၊ ဝိ၊၃။၄၄၂။

ဉာဏတောဗျဏ္ဍ (တိ) [ဉာဏတော+ဗျဏ္ဍ] နှစ်ဘက်စစ်သည်၌ အစုဖြစ်၍ဖြစ်သော၊ နှစ်ဘက်စစ်သည်တို့ ဗျဟာခင်းကျင်းစီရင်ခြင်းဖြင့် စုဝေးတည်နေသော။ ဉာဏတောဗျဏ္ဍံ သဂါမံ ပက္ခန္ဒန္တိ။ မ၊၁။၁၂၁။ စူဋဋနိ။၂၆၃။ အံ၊ဋ၊၂။၅၅။ ဉာဏတောဗျဏ္ဍန္တိ ဉာဏတောရာသိဘူတံ။ မ၊ဋ၊၁။ ၃၆၂။ စူဋဋနိ၊ဋ။၁၂၁။ ဒ္ဝိန္နံ သေနာနံ ဗျူဟသံဝိဓာနေန ဝါ ဉာဏတောဗျဏ္ဍံ။ မ၊ဋီ၊၂။၄၃။ ဉာဏတောဗျဏ္ဍန္တိ ယုဒ္ဓတ္ထာယ ဉာဏတောသန္နိပတိတံ။ အံ၊ဋီ၊၂။၅၅။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၆၁။)

ဉာဏတောဗျဏ္ဍသဂါမပ္ပဝေသန (နာ) [ဉာဏတောဗျဏ္ဍသဂါမ+ပဝေသန] နှစ်ဘက် စစ်သည်တို့ ဗျဟာခင်းကျင်းစီရင်ခြင်းဖြင့် စုဝေးတည်နေသော-စစ်မြေပြင်-စစ်သည်တို့အလည်-သို့ ဝင်ရောက်ခြင်း။ ဉာဏတောဗျဏ္ဍသဂါမပ္ပဝေသန-သဒိသ(အံ၊ဋ၊၂။၄)နှင့်ယုဒ္ဓတ္ထာယ ဉာဏတောရာသိ-ကတစတုရင်္ဂိနီသေနာမဗ္ဗူပ္ပဝေသနသဒိသံ။ အံ၊ဋီ၊၂။၂။

ဉာဏတောဘာဂ (ပု) [ဉာဏတော+ဘာဂ] နှစ်ခုသောအဖို့။ ဝိမုတ္တံ ဉာဏတော ဘာဂေ၊ အဗ္ဗတ္တံ သုသမာဟိတံ။ ထေရ။၃၆၄။ ဝိမုတ္တံ ဉာဏတော-ဘာဂေတိ ဉာဏတော ဘာဂတော ဝိမုတ္တတ္တာ ဉာဏတောဘာဂဝိမုတ္တံ၊ ဉာဏတော ဘာဂေတိ အရူပသမာပတ္တိယာ ရူပကာယတော, မဂ္ဂေန

နာမကာယတော ယထာရဟံ တေဟိယေဝ ဝိကၽမ္ဘနသမုစ္ဆေဒဘာဂေဟိ ဝိမုတ္တန္တိ အတ္ထော။ ထေရာ၊ ၂။၄၉၃။ (-အံ၊ ၁။ ၃။ ၆ဝ။)

ဥဘတောဘာဂဝိမဒ္ဒ (တိ) [ဥဘတောဘာဂ+ ဝိမဒ္ဒ] (နံပါး)နှစ်ဖက်တို့၌ ကောင်းစွာ ပွတ်တိုက်ဆုပ်နယ်အပ်သော။ ဥဘတောဘာဂဝိမဒ္ဒ(မ၊ ၂။၄ရ)နို့ မကိပါသာကေန ဥဘောသု ပသေသု သုဒ္ဒ ဝိမဒ္ဒံ၊ ယဒ္ဓေတ္တာ ဥပ္ပါဒိတစ္ဆဝိ။ မ၊ ၁။ ၆ရ။ (-အံ၊ ၃။ ၃ဝ၅။ ဒီ၊ ၂။ ၉၃။ ဒီ၊ ၂။ ၁၅၃။ အံ၊ ၁။ ၃ဝ၄-၅။)

ဥဘတောဘာဂဝိမုတ္တ (တိ) [ဥဘတောဘာဂ+ ဝိမုတ္တ။ ဥဘတော+ဥဘတောဘာဂ+ဝိမုတ္တ] ဥဘတောဘာဂဝိမုတ္တမည်သော၊သူ။ (က) နှစ်ပါးသော အဖို့တို့ဖြင့်လွတ်သော၊သူ။ (ခ) နှစ်ပါးသော အဖို့တို့မှလွတ်သော၊သူ။ (ဂ) နှစ်ပါးသော အဖို့တို့ဖြင့်နှစ်ကြိမ်လွတ်သော၊ နှစ်ပါးသောအဖို့တို့ဖြင့် နှစ်ပါးသောအဖို့တို့မှလွတ်သော၊သူ။

ဥဘတောဘာဂဝိမုတ္တမည်သောရဟန္တာသည် သုတ်မဟာဝါ မဟာနိဒါနသုတ်၌ နိရောဓသမာပတ်ဝင်စား၍ ထိုသမာပတ်မှ ထ၍ ရဟန္တာအဖြစ်သို့ရောက်သော ပုဂ္ဂိုလ်တစ်ဦးသာ လာ၏။ ထိုပုဂ္ဂိုလ်သည်သာ မုခ္ဃအားဖြင့် အမြတ်ဆုံးသော ဥဘတောဘာဂဝိမုတ္တပုဂ္ဂိုလ်=ဥဘတောဘာဂဝိမုတ္တသေဋ္ဌမည်၏။ မဇ္ဈိမပဏ္ဏာသပါဠိတော် ကိဋာဂိရိသုတ်နှင့် ပုဂ္ဂလပညတ်တို့၌ အရူပသမာပတ်လေးခုတို့တွင် တစ်ခုခုကို ဝင်စား၍ ၎င်းမှထ၍ ဝိပဿနာရှုသဖြင့် ရဟန္တာအဖြစ်သို့ရောက်သော ပုဂ္ဂိုလ်လေးဦးနှင့်တကွ ဥဘတောဘာဂဝိမုတ္တပုဂ္ဂိုလ်ငါးဦးကို ဟောတော်မူထားသည်။ ထိုပုဂ္ဂိုလ်လေးဦးကား ပရိယာယ်အားဖြင့် ဥဘတောဘာဂဝိမုတ္တပုဂ္ဂိုလ်မည်၏။ အချို့ဆရာတို့ကား အရူပစျာန်ကဲ့သို့ပင် စျာန်အဂါနှစ်ပါးရှိသော ရူပစတုတ္ထစျာန်မှ ထ၍ အရဟတ္တဖိုလ်သို့ ရောက်သူသည်လည်း ဥဘတောဘာဂဝိမုတ္တမည်သဖြင့် ဥဘတောဘာဂဝိမုတ္တမည်သူပေါင်း (၆)ဦးရှိကြောင်း ဆိုကြ၏။ ထို ဥဘတောဘာဂဝိမုတ္တပြဿနာကို လောဟပါသာဒဒ္ဓိနေသော တိပိဋကစူဠဌမုနမထေရ်၏အဖွဲ့ကိုမှီး၍ ထိုမထေရ်၏တပည့်တို့က သံသယကင်းပြတ်အောင် ဆုံးဖြတ်တော်မူပြီးလေပြီ။ (အကျယ်ကို-ဒီ၊ ၂။ ၁ဝ၄-၅-၌ ကြည့်။)

အဂ်ုတ္တိရ်ပါဠိတော်နဝကနိပါတ် ဥဘတောဘာဂဝိမုတ္တသုတ်၌ ရူပစျာန်သမာပတ်လေးပါး, အရူပသမာပတ်လေးပါးတို့တွင် တစ်ပါးပါးကို ဝင်စား၍ ထိုမှထ၍ ရဟန္တာအဖြစ်သို့ရောက်သော ပုဂ္ဂိုလ်ရှစ်ဦးနှင့်တကွ ဥဘတောဘာဂဝိမုတ္တပုဂ္ဂိုလ်ကိုးဦးကို ဟောတော်မူထားသည်။ (အကျယ်ကို ဒီ၊ ၂။ ၆ဝ။ မ၊ ၂။ ၁၄၂။ အံ၊ ၁။ ၂၄၅။ အဘိ၊ ပု၊ ၁၈၄-တို့၌ ကြည့်။)

(က) တိပိဋကစူဠနာဂမထေရ်အလိုကား- အရူပသမာပတ်, မဂ်ဟူသောနှစ်ဖို့တို့ဖြင့် လွတ်သောကြောင့် ဥဘတောဘာဂဝိမုတ္တမည်၏-ဟုမှတ်ရမည်။ (ခ) တိပိဋကမဟာဓမ္မရက္ခိတမထေရ်အလိုကား-ရူပကာယ, နာမကာယ နှစ်ပါးတို့မှလွတ်သောကြောင့် ဥဘတောဘာဂဝိမုတ္တမည်၏ဟု မှတ်ရမည်။ (ဂ) တိပိဋကစူဠာဘယမထေရ် အလိုကား-အရူပသမာပတ်ဖြင့် ရူပကာယမှလည်းကောင်း, မဂ်ဖြင့် နာမကာယမှလည်းကောင်း နှစ်ကြိမ်လွတ်သောကြောင့် ဥဘတောဘာဂဝိမုတ္တမည်၏ဟု မှတ်ရမည်။ ဒီ၊ ၂။ ၁ဝ၄-၅။ အံ၊ ၁။ ၁၄၆၊ ၂၈၄။ အဘိ၊ ၁။ ၁၈ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။ ၂၉ရ။ ဒီ၊ ဋီ၊ ၂။ ၁၁၉။ မ၊ ဋီ၊ ၁။ ၈၅။ မူလဋီ၊ ၁။ ၃၅။ အနုဋီ၊ ၁။ ၄ရ။

(က)(ခ)(ဂ) ဥဘတောဘာဂဝိမုတ္တော(ဒီ၊ ၂။ ၆ဝ)တိ ဒ္ဝိဟိ ဘာဂေဟိ ဝိမုတ္တော၊ အရူပသမာပတ္တိယာ ရူပကာယတော, မဂ္ဂေန နာမကာယတော ဝိမုတ္တောတိ။ ဒီ၊ ၂။ ၁ဝ၄-၅။ (-မ၊ ၂။ ၁ဝ၃၊ ၁၄ ၂။ သံ၊ ၁။ ၁၉၃။ အံ၊ ၂။ ၄ဝ၃။ အံ၊ ၁။ ၅ ၂။ ၂၄၅၊ ၂ရ၄။ အဘိ၊ ပု၊ ၁ဝ၃၊ ၁၁၃၊ ၁၈၃။ နေတ္တိ၊ ၁ဖ၄။

မ၊ဌ၊၃။၁၀ဖ၊၁၃၁။ သံ၊ဌ၊၁။၂၅၄-၅။ အံ၊ဌ၊၃။ ၁၄ဖ၊၂၈၄။ အဘိ၊ဌ၊၃။၄၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၉၈။ နေတ္တိ၊ဌ။၂၇၂။) ဒ္ဒိဟိ ဘာဝေဟိ ဝိမုတ္တောတိ ... ဒ္ဒိဟိ ဝိမုစ္စနဘာဝေဟိ... ဒ္ဒိဟိ ဝိမုစ္စိတဗ္ဗ-ဘာဝေဟိ စ ဝိမုတ္တောတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၁၉။ ဥာဏ-တောဘာဝဝိမုတ္တောတိ ဥာဏယဘာဝဝိမုတ္တော သမာဓိဝိပဿနာတော။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁ ၂၀။ ဥာဏတော ဥာဏယထာ ဥဘောဟိ ဘာဝေဟိ ဝိမုတ္တောတိ ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တော ဇကေဒေသသရူပေ-ကသေသနယေန။ မ၊ဋီ၊၃။၈၄။ ပဌမတ္ထေ၊ရ၀ါဒေ ဒ္ဒိဟိ ဘာဝေဟိ ဝိမုတ္တော ဥာဏတောဘာဝဝိ-မုတ္တော၊ ဒုတိယတ္ထေ၊ရ၀ါဒေ ဥာဏတော ဘာဝ-တော ဝိမုတ္တောတိ ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တောတိ။ တတိယတ္ထေ၊ရ၀ါဒေ ဒ္ဒိဟိ ဘာဝေဟိ ဒ္ဒေ ၀ါ၊ရေ ဝိမုတ္တောတိ အယမေတေသံ ဝိသေသော။ မူ-လဋီ၊၃။၃၅။ (-အနုဋီ၊၃။၄၇။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄ဖ၈။) ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တောတိ ဥဘောဟိ ဘာဝေဟိ ဥာဏတော ဘာဝတော ဝိမုတ္တော။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၄၈။ ဥာဏတော ရူပကာယနာမကာယတော ဥာဏတော ဘာဝတော ဝိမုတ္တတ္တာ ဥာဏတောဘာဝဝိမု-တ္တော၊ အရဟာ။ နေတ္တိ၊ဝိ။၃၅၅၀။ ယထာ စတုန္နံ အရူပသမာပတ္တိနံ ဇကေဝတော နိရောဓတော စ ဝုဋ္ဌာယ အရဟတ္တံ ပတ္တာနံ ဝသေန ပဋ္ဌ ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တာ ဝုတ္တာ။ အနုဋီ။၃။၄ရ။ အရူပဇ္ဈာနံ ပတ္တာ အဂ္ဂဖလပတ္တော ဥာဏတော-ဘာဝဝိမုတ္တော နာမ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၉ရ။

ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တနာမလာဘ (ပု) [ဥာဏတော ဘာဝဝိမုတ္တနာမ+လာဘ] ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တ အမည်ရခြင်း။ အရဟတ္တမဂ္ဂသ ပါဒကဘူတ် ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တနာမလာဘသ ကာရဏ် ဘဝိတုံ ယုတ္တန္တိ အဓိပ္ပါယော။ မူလဋီ၊၃။၃၅။

ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥာဏတော ဘာဝဝိမုတ္တ+နိဒ္ဒေသ] ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တကို အကျယ်ပြရာအပိုင်း။ ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တနိ-ဒ္ဒေသေ အဋ္ဌ ဝိမောက္ခေ ကာယေန ဖုသိတ္တာ ဝိဟရတိတိ အဋ္ဌ သမာပတ္တိယော သဟဇာတ-နာမကာယေန ပဋိလဘိတ္တာ ဝိဟရတိ။ မူလဋီ၊ ၃။၃၆။

ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တပဋ္ဌ (တိ) [ဥာဏတောဘာဝ ဝိမုတ္တ+ပဋ္ဌ] ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တပြဿနာ။ အယံ ပန ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တသဠေ ဟေဋ္ဌာ လောဟ-ပါသာဒေ သမုဋ္ဌဟိတ္တာ တိပိဋကစူဠဿုမန-တ္ထေရဿ ဝဏ္ဏနံ နိဿာယ စိရေန ဝိနိစ္ဆယံ ပတ္တော။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၀၄-၅။ ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္ထ-ပဠောတိ ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္ထသ ဆဗ္ဗိဓတံ နိဿာယ ဥပ္ပန္နပဠော။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁ ၂၀။

ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္ထဘာဝကာရဏပဋိလာဘ (ပု)[ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္ထဘာဝကာရဏ+ပဋိ-လာဘ] ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္ထပုဂ္ဂိုလ်အဖြစ်၏ အကြောင်းကိုရခြင်း။ အရူပါ၀စရေသု ဟိ ဇကမ္မ-အဓိဂတော ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္ထဘာဝကာရ-ဏပဋိလာဘတော အဋ္ဌဝိမောက္ခေကဒေသေန-တေန တံနာမဒါနေ သမတ္ထေန "အဋ္ဌဝိမော-က္ခလာဘီ"တ္တ၀ ဝုစ္စတိ။ မူလဋီ၊၃။၃၆။

ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္ထသေဋ္ဌ (တိ) [ဥာဏတော ဘာဝဝိမုတ္ထ+သေဋ္ဌ] မြတ်သော-အမြတ်ဆုံးသော -ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္ထမည်သော၊သူ။ တံ ပန ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္ထသေဋ္ဌ၀သေန ဝုတ္တံ။ မ၊ဋီ၊ ၃။၈၅။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၅၀။ မူလဋီ၊၃။၃၄။ နေတ္တိ၊ ဋီ။၁၄၈။

ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္တိ (ထီ) [ဥာဏတောဘာဝ+ ဝိမုတ္တိ။ ဥာဏတော+ဥာဏတောဘာဝ+ဝိမုတ္တိ] (က) နှစ်ပါးသောအဖို့တို့ဖြင့်လွတ်ခြင်း။ (ခ) နှစ်ပါး သောအဖို့တို့မှလွတ်ခြင်း။ (ဂ) နှစ်ပါးသော အဖို့တို့ဖြင့်နှစ်ကြိမ်လွတ်ခြင်း၊ နှစ်ပါးသော အဖို့တို့ဖြင့် နှစ်ပါးသောအဖို့တို့မှလွတ်ခြင်း။ (ဥာဏတောဘာဝဝိမုတ္ထ-ကြည့်။) ဣမာယ စ

အာနန္ဒ ဥာဏတောဘာဂဝိမုတ္တိယာ(ဒီ၊၂။၆၀)တိ အာနန္ဒ ဣတော ဥာဏယဘာဂဝိမုတ္တိတော။ ဒီ၊ ၌၊၂။၁၀၅။

ဥာဏတောရာသိ (ပု) [ဥာဏတော+ရာသိ] နှစ်ဖက်အစု။ ဥာဏတောဗျူဟာ၌ ဥာဏတောရာသိ-ဘူတံ။ စူဠနိ၊၌။၁ ၂၁။

ဥာဏတောလောမ (တိ) [ဥာဏတော+လောမ] နှစ်ဖက်အမွေးရှိသော။ ပဋိကတ္ထတာနီတိ ဥာ-တောလောမေန ဥဏ္ဏာမယေန သေတကမ္မ-လေန အတ္ထတာနီ။ သံ၊၌၊ ၂။ ၂၉၇။

ဥာဏတောလောဟိတက (တိ) [ဥာဏတော+လောဟိတ+က] (ခြေရင်းခေါင်းရင်း) နှစ်ဖက်တို့၌နီသောအဆင်းရှိသော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥာဏတောလောဟိတကူပမာန (တိ) [ဥာဏတော လောဟိတက+ဥပမာန။ ဥာဏတော+လောဟိတ ကူပမာန] (ခြေရင်း,ခေါင်းရင်း) နှစ်ဘက်တို့၌ ထားအပ်သော နီသောအုံး (ခြေတင်အုံး, ခေါင်း-အုံး)ရှိသော (အိပ်ရာနေရာ၊ပလ္လင်)။ (သီလက္ခန် ဘာသာဋီကာ၊၁။၅၃၉-၌ "အခင်းကို မကောက်ရ၊ အုံးကိုသာကောက်၊ ဗဟုဗ္ဗဟိသမာသ်မဟုတ်" ဟု မှာ၍ ပါဠိတော်ကိုလည်း "ညောင်စောင်း၏ ခေါင်းရင်းခြေရင်း နှစ်ဖက်ဝယ် နီသောခေါင်းအုံး ၌အုံးခြင်း ခြေတင်ခြင်း"ဟု အနက်ပေးသည်။ သို့သော် ဝိနယဝိနိစ္ဆယဋီကာ၊ ၂။ ၂၂၂-၌ ထို ဟုဗ္ဗိနှင့် အနက်တူပုဒ်ကို "ဒွိဓာ ရတ္တူပမာနကန္တိ သီသ-ပယေ, ပါဒပယေစာတိ ဥာဏတောပယေ ပညတ္တာရတ္တာဗိမ္မောဟနဝန္ဓဆ္ဆ သယနာသနံ" ဟု ဖွင့်ပြသည်ကို ထောက်၍ ဗဟုဗ္ဗိသမာသ်အနက်ကိုသာမှတ်ရမည်။) ဥစ္စာသယနမဟာသယနာနိ။ သေယျထိဒံ၊ အာသန္ဒိ ပလ္လင်္ကော... ဥာဏတော-လောဟိတကူပမာနံ။ အံ၊၁။၁၈ ၂။ (-ဒီ၊၁။၇။ ဝိ၊ ၃။ ၂၈၀-၁။ ဝိ၊၄။၃ ၂၀။) စတုရာသီတိပလ္လင်္သ-ဟဿာနိ အဟောသုံ ... ဥာဏတောလောဟိတ-ကူပမာနာနိ။ ဒီ၊ ၂။၁၅၃။ သံ၊ ၂။၁၁၈။ (-မ၊၁။ ၁၀၉။ အံ၊၁။၁၃၆။) ဥာဏတောလောဟိတ-ကူပမာနန္တိ သီသူပမာနဉ္စ ပါဒူပမာနဉ္စာတိ မဉ္ဇသ ဥာဏတောလောဟိတကံ ဥပမာနံ (ဥာဏတော-လောဟိတကူပမာနံ)။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ဂ၄။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃ရ၀။ ဥာဏတောလောဟိတကူပမာနောတိ သီသူပမာနဉ္စ ပါဒူပဒါနဉ္စာတိ ပလ္လင်္သ ဥာဏတော ဌပိတ-လောဟိတကူပမာနော။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၁၆။ (-မ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၄၄။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၉ရ။)

ဥာဏတောဝမုန (နာ) [ဥာဏတော+ဝမုန] ဒုက်တိက်နှစ်ပါးတို့ကို တိုးပွားစေခြင်း၊ ဒုက်တိက်နှစ်ပါးအားဖြင့်ဖြစ်သော-တိုးပွား-တိုးချဲ့-ခြင်း။ ဥာဏတောဝမုနေန ဝါ သတ္တဝိဓာဒိနယေန ဝါ ယထာ ယထာ ဣစ္ဆတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၄-၅။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥာဏတောဝမုန(က)နီဟာရ (ပု) [(၁) ဥာဏတောဝမုန(က)+နယနီဟာရ။ (၂) ဥာဏတော+ဝမုန(က)နီဟာရ] (၁) ဒုက်တိက်နှစ်ပါးတို့ကို-တိုးပွားစေခြင်း, ဖြတ်ခြင်း-ရှေးဦးမယူအပ်သေးသည်ကိုယူခြင်း, ယူအပ်ပြီးသည်ကို မယူခြင်း-အားဖြင့် နည်းကိုထုတ်ဆောင်ခြင်း၊ ဒုက် တိက်နှစ်ပါးတို့ကို-တိုးပွားစေခြင်း, ဖြတ်ခြင်း-ရှေးဦးမယူအပ်သေးသည်ကို ယူခြင်း, ယူအပ်ပြီးသည်ကို မယူခြင်း-အားဖြင့် ဇေသနာကိုဖြစ်စေခြင်း။ ဒုက်တိက်နှစ်ပါးအားဖြင့်ဖြစ်သော-တိုးပွားစေခြင်း, ဖြတ်ခြင်း-ရှေးဦး မယူအပ်သေးသည်ကိုယူခြင်း, ယူအပ်ပြီးသည်ကို မယူခြင်း-အားဖြင့်ဇေသနာကိုဖြစ်စေခြင်း။ (၂) ဒုက်တိက်နှစ်ပါးအားဖြင့် ဖြစ်သော-တိုးပွားစေခြင်း, ဖြတ်ခြင်း-ရှေးဦး မယူအပ်သေးသည်ကိုယူခြင်း, ယူအပ်ပြီးသည်ကို မယူခြင်း-၏အစွမ်းဖြင့်ဖြစ်သော ဇေသနာနည်း။ (နှစ်ပါးကုန်သောတိက်ဒုက်တို့ကို ပွားစေခြင်းဟူသော နည်းကိုထုတ်ခြင်း။ ပြည်၊သျှ။)

တိကေ စ ဒုကေ စ ဥာဏတောဝမ္ဘုန-နီဟာရေန အာဟာရိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၄။ ပုဗ္ဗေ ဂဟိတတော အညဿ ဂဟဏံ ဝမ္ဘုနံ ... ပုဗ္ဗေ ဂဟိတဿ အဂ္ဂဟဏံ ဆိန္ဒနံ ဝမ္ဘုနံ။ ဒုကတိကာနံ ဥာဏယေသံ ဝမ္ဘုနံ ဥာဏယဝမ္ဘုနံ၊ ဥာဏယတော ဝါ ပဝတ္တံ ဝမ္ဘုနံ ဥာဏယဝမ္ဘုနံ၊ တဒေဝ ဥာ-တောဝမ္ဘုနကံ၊ တေန နယနီဟရဏံ ဥာဏတော-ဝမ္ဘုနကနီဟာရော။ ဝမ္ဘုနကနယော ဝါ ဝမ္ဘုနက-နီဟာရော၊ ဥာဏယတော ပဝတ္တာ ဝမ္ဘုနက-နီဟာရော ဥာဏတောဝမ္ဘုနကနီဟာရော။ မူလဋီ၊ ၂။၂၉။ နယနီဟရဏန္တိ နီယတိတိ နယော၊ ဒေသနာ၊ တဿ နီဟရဏံ ပဝတ္တနံ။ ဝမ္ဘုနက-နယောတိ ယထာဝုတ္တဝမ္ဘုနကဝသေန ပဝတ္တာ ဒေသနာနယော။ အနု၊ဋီ၊၂။၃၄-၅။ ဝမ္ဘိယတေ ဂဟိယတေ ဝမ္ဘံ၊ ပုဗ္ဗေ ဂဟိတတော အညဿ ဂဟဏန္တိ အတ္ထော။ ဝမ္ဘိယတေ ဆိန္ဒိယတေတိ ဝမ္ဘံ၊ ပုဗ္ဗေ ဂဟိတဿ အဂ္ဂဟဏံ ဆိန္ဒနန္တိ အတ္ထော။ ဥာဏယေသံ ဝမ္ဘံ ဥာဏတောဝမ္ဘံ။ နယဿ ဟရဏံ နီဟရဏံ နီဟာရော၊ ဥာ-တောဝမ္ဘုကေန နီဟာရော ဥာဏတောဝမ္ဘုက-နီဟာရော၊ အထဝါ၊ ဝမ္ဘုကော စ သော နီဟာရော စာတိ ဝမ္ဘုကနီဟာရော၊ ဥာဏတော ပဝတ္တာ ဝမ္ဘုကနီဟာရော ဥာဏတောဝမ္ဘုက-နီဟာရော။ သမ္မော၊ယော။ ၂၃။

ဥာဏတောဝမ္ဘိတ (တိ) [ဥာဏတော+ဝမ္ဘိတ] ဒုက်တိက်နှစ်ပါးတို့ကို-တိုးပွားစေအပ်ရာ ဖြစ်သော-တိုးပွားစေ၍ဟောအပ်သော-(ဝါရ)။ ဧသ ဒုက-တိကာနံ ဝသေန ဥာဏတောဝမ္ဘိတတ္တာ ဥာ-တောဝမ္ဘိတကော နာမ တတိယော မဟာ-ဝါရော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၅။

ဥာဏတောဝမ္ဘိတက (တိ) [ဥာဏတော+ဝမ္ဘိတက] ဒုက်တိတ်နှစ်ပါးတို့ကို- တိုးပွားစေအပ်ရာဖြစ်သော-တိုးပွားစေ၍ ဟောအပ်သော(ဝါရ)။ ဥာဏတော ဝမ္ဘေတ္တာ ဒေသိတဝါရော ဥာဏတော-ဝမ္ဘိတကော နာမ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၅။

ဥာဏတောဝဏ္ဏိက (တိ) [ဥာဏတောဝဏ္ဏ+ဏ္ဍက] နှစ်ဖက်ပွင့်ညာရှိသော၊ နှစ်ဖက်ပွင့်ညာဆိုင်သော။ (သျ)။ ဥာဏတောဝဏ္ဏိက(ဝိ၊ဘ။၂၇၇)ဒ္ဒိ ဥဘောဟိ ပယောဟိ ပုပ္ပဝဏ္ဏေ ကတ္တာ ကတ-မာလံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၀၁။ ဝဏ္ဏာနိ ဥာဏဒိသာယ ကတ္တာ ဂန္ဓိတပုပ္ပါဝလိ ဥာဏတောဝဏ္ဏိကာ နာမ။ ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ဋီ၊ဘ။၂၃၁-၂။

ဥာဏတောဝဏ္ဏိကမာလာ (ထီ) [ဥာဏတောဝဏ္ဏိ-ကာ+မာလာ] နှစ်ဖက်ပွင့်ညာဆိုင်သောပန်း(ပန်းကုံး)။ ဥာဏတောဝဏ္ဏိကမာလံ ကရိသန္တိပိ ကာရာပေသန္တိပိ။ ဝိ၊ဘ။၂၇၇။ (-ဝိ၊၄။၂၃။)

ဥာဏတောဝိဘင် (ပု) [ဥာဏတော+ဝိဘင်] ဥာ-တောဝိဘင်း၊ ဘိက္ခုဝိဘင်း, ဘိက္ခုနီဝိဘင်း။ ဧတေနေဝ ဥပါယေန ဥာဏတောဝိဘင ပုစ္ဆိ။ ဝိ၊၄။၄၈၃။ အယံ ဥာဏတောဝိဘင်ေ နာမ စတုသင်္ခဿ ဘာဏဝါရော။ သာရတ္ထ၊ဘ။ဖ၁။

ဥာဏတောဝိဘင်ပရိယာပန္န (တိ) [ဥာဏတော-ဝိဘင်+ပရိယာပန္န] ဥာဏတောဝိဘင်းဌ္ဌ အကျုံး-ဝင်သော။ ဥာဏတောဝိဘင်ပရိယာပန္နံ သီလံ-သန္ဓာယ ဝုတ္တံ။ ဝိမတိ၊ဘ။၂၁၃။

ဥာဏတောဝိဘင်ဘာဏက (တိ) [ဥာဏတော-ဝိဘင်+ဘာဏက] ဥာဏတောဝိဘင်းကို ဆောင်-သော၊သူ။ ဥာဏတောဝိဘင်ဘာဏကော ပုဏ္ဏ-ဝါလိကဝါသီ မဟာတိဿတ္ထေရောပိ ကိရ-အာဟ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂၇။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၃၃။

ဥာဏတောဝုဋ္ဌာန (ပု၊နဝ) [ဥာဏတော+ဝုဋ္ဌာန] (သခါရနိမိတ်, မပြတ်ဖြစ်သော အဇ္ဈတ္တရုပ်နာမ်-အယဉ်ဟူသော) နှစ်ပါးမှထသော (မဂ်ဉာဏ်)။ သခါရာနံ အနိစ္စာကာရဂ္ဂါဟိနိယာ ဝုဋ္ဌာန-ဂါမိနိယာ ပရတော ဧကတောဝုဋ္ဌာနဥာ-တောဝုဋ္ဌာနေဟိ နိမိတ္တပဝတ္တတော ဝုဋ္ဌာတိ။

မ၊ဋီ၊၂။၂၈၅။ တသွာ ဧကန္တေန နိယျာနိကသဘာဝသ ဥဘတောဝုဋ္ဌာနဘာဝေန ပဝတ္တမာနသ မဂ္ဂဉာဏသ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၅၁၈။ (ဝုဋ္ဌာန-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၉၄-လည်းကြည့်။)

ဥဘတောသံယ (ပု) [ဥဘတော+သံယ] နှစ်ပါးသောသံယာ၊ ဘိက္ခုသံယာ, ဘိက္ခုနီသံယာ။ ဘိက္ခုနီ နာမ ဥဘတောသံယေ ဥပသမ္ပန္နာ။ ဝိ၊၁။၃၀၀ရ။ ဥဘတောသံယေတိ ဘိက္ခုနီသံယေ ဥတ္တိစတုတ္ထေန, ဘိက္ခုသံယေ ဥတ္တိစတုတ္ထေနာတိ အဌဝါစိကဝိနယကမ္မေန ဥပသမ္ပန္နာ။ ဝိ၊ဋီ၊၂။၂၄၁။ (-ကခ်ီ။၃၃၈။ မ၊ဋီ၊၄။၂၂၄။ မ၊ဋီ၊၃။၄၁၁။ အံ၊ဋီ၊၂။ရ၀။)

ဥဘတောသံယပညတ္တိ (ထီ) [ဥဘတောသံယ+ပညတ္တိ] ဥဘတောသံယာဟူသော ပညတ်။ တံ ဒွိန္နံ သံယာနံ ဒိန္နဘာဝမေဝ ဒီပေတိ၊ နဥဘတောသံယပညတ္တိ။ ဝဇီရ။၅၀၁။

ဥဘတောသုဇာတ (တိ) [ဥဘတော+သုဇာတ] (အမိအဖ)နှစ်ပါးစုံမှ ကောင်းစွာဖြစ်သော၊သူ။ ဥဘတောသုဇာတသ ခတ္တိယကုမာရသ အဘိသေကပ္ပတ္တိတော ပဋ္ဌာယ။ အဘိ၊ဋီ၊၃။၄၀။

ဥဘတောသုဒ္ဓိ (ထီ) [ဥဘတော+သုဒ္ဓိ] (၁) (ဥပဇ္ဈာယ်, သာမဏေလောင်းလျှာ ဟူသော) နှစ်ပါး-တို့၏-တို့မှ-စင်ကြယ်ခြင်း။ (တိ)(၂) နှစ်ဖက်-အား-ဖြင့်-တို့မှ-စင်ကြယ်ခြင်းရှိသော။ (၁) သာမဏေရပဇ္ဇာ ပန ဥဘတောသုဒ္ဓိယာ ဝဋ္ဋတိ၊ နော ဧကတောသုဒ္ဓိယာ။ ဝိ၊ဋီ၊၂။၂၅၀။ (-ဝဇီရ။၄၁၂။) (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဘတောသုဒ္ဓိက (တိ) [ဥဘတော+သုဒ္ဓိက] (သင်္ကန်းလျှော်သောရဟန်း၏ထိုသင်္ကန်းကို ရခြင်း, လျှော်ခြင်းဟူသော) နှစ်ဖက်-အား-ဖြင့်-တို့မှ-စင်ကြယ်ခြင်းရှိသော။ ယံ ဘိက္ခုနောပိ ပါဒမူလေ ဌပိတံ၊ တေနာပိ တထေဝ ဒိန္နံ၊ တံ ဥဘတောသုဒ္ဓိကံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၆၁။ ယေန ဘိက္ခုနာ စီဝရံ ဒိယတိ၊ တသ လာဘော, ဒါနေ စ ဝိသုံ ဝိသုံ ဥဘယတ္ထ အာဒရဂါရဝါနံ သဗ္ဘာဝတော, တဒဘာဝတော စ ဘိက္ခုဒတ္တိယသ ဧကတောသုဒ္ဓိဥဘတောသုဒ္ဓိအနုက္ကဋ္ဌတာ ဟောန္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၉၂။

ဥဘန္တ (ပု) [ဥဘ+အန္တ] နှစ်ပါးသော အစွန်း။ ဥဘန္တမဘိညာယ(သုတ္တနိ။၄၃၅။ စူဠနိ။ရ)တိ-ဥဘော အန္တေ အဘိဇာနိတ္တာ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၀၃။

ဥဘယံသ (ပု) [ဥဘယ+အံသ] နှစ်ပါးသော အဖုံ့အစု။ ဥဘယံသံ ဖရိတ္တာ တိဋ္ဌတိ(မ၊၂။ ၆၆)တိ ဥဘယန္တံ ဥဘယကောဋ္ဌာသံ သကဝါဒံ ပရဝါဒဉ္စ ဖရိတ္တာ အဓိမုစ္စိတ္တာ တိဋ္ဌတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။ရ၂။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥဘယံသဘာဝိတ (တိ) [ဥဘယံသ+ဘာဝိတ] နှစ်ပါးသော အဖုံ့အစုအလို့ငှာ ဟူးအပ်သော (သမာဓိ)။ ဥဘယံသဘာဝိတော(ဒီ၊၁။၁၄ရ)တိ ဥဘယံသာယ ဥဘယကောဋ္ဌာသာယ ဘာဝိတောတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂ရ၈။ (-နေတ္တိ။၆၅။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၁၃၅။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၃၃၉။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၃၃၄။)

ဥဘယ (တိ) [ဥဘ+အယ။ ဥဘော အံ့သာ အဿ ဥဘယံ။ မောဂ်၊၄။၄၉။ ဤပုဒ်သည် မောဂ်၊၂။ ၉၉-သုတ်၌ သဗ္ဗနာမ်ပုဒ်ဖြစ်ကြောင်း လာ၍ မောဂ်၊၄။၄၉-၌ ဥဘနောင် အယ ပစ္စည်းဖြင်ပြီးသော တဒ္ဓိတ်ပုဒ်ဟု လာသည်။ ကစ္စည်း၊နှာ။၉၀-၌ ယော နာ အံ နံ ဝိဘတ် တို့နှောင်းရာ၌ ဥဘ၏ ကာရိယပုဒ်ဟုလာသည်။ ရူပသိဒ္ဓိ၊နှာ။ ၉ရ၊၁၀၀-တို့၌ သဗ္ဗနာမ်ပုဒ်ဖြစ်ကြောင်း "အစိတ်နှစ်ခုတို့၏အပေါင်း" ဟူသောအနက်ကိုဟောကြောင်း ပြဆိုသည်။ သဒ္ဒနီတိ၊ပဒမာလာ၊နှာ။ ၃၅၂၊၃၅၅-၃၅၈-တို့၌လည်း ထိုအတူပင်လာ၍ လိင်သုံးပါး၌ ပဒမာလာ ပြဆိုထား၊သည်။ ဥဘယသဒ္ဒေါ ဒွိအဝယဝသမုဒါယဝစနော။ ရူ၊ နှာ။၁၀၀။ နီတိ၊ပဒ။၃၅၂။] နှစ်ခု၊ နှစ်ပါး။

နှစ်ခုအပေါင်း။ ဥဘယတ္ထ သန္ဓော(ဇာ၊၁။ ၉၄)-တိ ယေ သန္ဓော ဟောန္တိ မာဒိသာ၊ တေ ဒ္ဒိသုပိ ဧတေသု ကောဌာသေသု အဘိနိဗ္ဗု-တသဘာဝါ မဗ္ဗတ္တာ သုခေ စ ဒုက္ခေ စ ဘဝန္တိ တုလ္ယာ။ ဇာ၊ဌ၊၃။၁၄။ မမ သာခဿ စူဘယ(ဇာ၊၁။၂၁၁)နွင့် မယ္ဟ ဿ ခ ဥဘိန္နမ္ပိ သခီနန္တိ အတ္ထော။ ဇာ၊ဌ၊၄။၄၂။ တေ တတ္ထ ဧကေ ဥဘယေ သမာဂတေ။ ဇာ၊၂။ ၂၈၅။ ဥဘော ဧကတ် ကိဉ္စိသ္ဝတိ အတ္ထော။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၁ခ၃။ ဘဏတိ ဥဘယော နိသာ-မေထ။ ထေရီ။၄၂၉။ ဥဘယော နိသာမေ-ထာတိ တုမ္ဟေ ဒွေပိ မမ ဝစနံ နိသာမေထ။ ထေရီ၊ဌ။၂၈ရ။ (-ဝိ၊ဌ၊၃။၃၄၃။ ပါစိတ်၊ယော။ ၃ဝရ။) ဥဘိန္နံ ဥဘယေသံ လောကာနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ-ဋီ၊၁။၃၅၅။ အညေန ဝါ ဥဘယမ္ပိ ဒါပေတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁ဋ၈။ ဥဘယမ္ပိတိ ပါနီယဝိမုပနဒ္ဓယမ္ပိ။ ပါစိတ်၊ယော။၁ဖ ၂။ ဥဘယမ္ပိ(ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၄ရ)တိ ဝိသယဝိသယီဒ္ဓယမ္ပိ။ ပဋိသံ၊ဂံ။ ၂၄ရ။(-ရ၄။)

ဥဘယံ(ပ၊ဧ)—ဣတိဝုတ်။ ၂ဖ၁။ ဣတိ ဝုတ်၊ဌ။ ၂ဋ၉ဖ။ **ဥဘယော**(ပ၊ဗ)—ထေရီ။၄ ၂ဋ။ ဇာ၊၁။ ၂၁ရ။ ထေရီ၊ဌ။ ၂ရရ။ ဇာ၊ဌ၊၄။ဖ၁။ **ဥဘယေ** (ပ၊ဗ)—ဇာ၊ ၂။ ၂ရ၅။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၁ခ၃။ **ဥဘယာနိ**(နပ၊ဗ)—ဝိ၊ဌ၊၁။၁၄။ သာရတ္ထ၊ ၁။ဖရ။ **ဥဘယံ**(ဒု၊ဧ)—ဇာ၊၁။၃၁။ ဇာ၊ဌ၊၁။ ၄ဋ၉။ **ဥဘယေန**—ထေရ။ ၂ရ၁။ ဝိ၊ဌ၊၃။ ၂၅ရ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၄၅။ ဣတိ ဝုတ်၊ဌ။ ၂၃ဋ၊ ၂ရရ။ ပေတ၊ဌ။၃၃၊၁ရ၁။ ထေရ၊ဌ၊ ၂။ ၂၃။ အပ၊ဌ၊ ၂။၁၅။ **ဥဘယေဟိ**—ဝိ၊ဌ၊၄။၁၅၃။ ဇာ၊ဌ၊ ရ။၃ရ၅ဖ။ ပါစိတ်၊ယော။၃ဝရ။ **ဥဘယဿ**—ပေတ၊ဌ။၃၃၊၁၄ရ။ **ဥဘယေသံ**—ဝိ၊ဌ၊၃။ ၁ဝ၈။ ထေရ၊ဌ၊ ၂။၃ဋ၉။ ဝိသုဒ္ဓိ-ဋီ၊၁။၃၅၅။ **ဥဘယေ**(သ၊ဧ)—ပေတ။၁ရ၄။ ပေတ၊ဌ။ ၂၁၁။ **ဥဘယေသု**—ပါစိတ်၊ယော။၅ရ၁။

[**ဥဘယံ**-ဟူသောနိဂ္ဂဟီတန္တပုဒ်ကို ပဌ-မေကဝစနန္တပုဒ်, ဒုတိယေကဝစနန္တပုဒ်အဖြစ် ဖြင့်လည်းကောင်း၊ ဝိဘတ္တိဝိပလ္လာသပုဒ်, ဝစန ဝိပလ္လာသပုဒ် အဖြစ်ဖြင့်လည်းကောင်း တွေ့ ရသည်။ ဝိဘတ်နက်အားလျော်စွာ- နှစ်ပါး အပေါင်းသည်။ နှစ်ပါးအပေါင်းကို။ နှစ်ပါး အပေါင်းဖြင့်။ နှစ်ပါးအပေါင်းအားဖြင့်။ နှစ်ပါးအပေါင်း၏။ နှစ်ပါးအပေါင်းနှင့်။ နှစ်ပါး အပေါင်းတို့နှင့်။ နှစ်ပါးအပေါင်းကြောင့်-စသည်ဖြင့် ပြန်ဆိုနိုင်သည်။

ယေ ဧစဝ ဘာသန္တိ သုဏန္တိ စူဘယံ။ ဣတိဝုတ်။ ၂ဖ၁။ ဥဘယန္တိ ဘာသန္တိ သုဏန္တိတိ ဝုတ္တာ ဒေသကာ ပဋိဂ္ဂါဟကာတိ ဥဘယံ။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။ ၂ရဖ။ ဥဘယံ တေ နု သမေ-တိ၊ ဝါစာ ဘုတ္တဿ ကောသိယေ(ဇာ၊၁။၃ဝ)-တိ...ဣဒံ ဥဘယမ္ပိ တုယ္ဟံ နု သမေတိ။ ဇာ၊ ဌ၊၁။၄ဋ၀။ ဟေတု ပစ္စယောတိ ဥဘယမေတံ ကာရဏာမိ၀စနံ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၅၃။ (-ဝိ၊ဌ၊၃။၃၁ ၂။ ဝိ၊ဌ၊၄။ရ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၂ရ၃၊၄၁ရ။) ဧတေ ဥဘယံ ဝိ၀ဇ္ဇယာ(ဇာ၊၁။၃၁)တိ ဧတေ ဥဘယမ္ပိ သညိဘ၀ဿ အသညိဘ၀ဿ ဝိ၀ဇ္ဇယ။ ဇာ၊ဌ ၁။၄ဋ၉။ (-ဇာ၊ ၂။ရ၁။ ဝိ၊ဌ၊၃။ ၁ဋ၉ရ၃ဖ၁။ ဇာ၊ဌ၊၅။၃၅ ၂။ ပါစိတ်၊ယော။၁ဖ ၂၊၃ ၂ဋ။) ယာနဒါနေန စူဘယံ။ ပေတ။၁ရ၁။ ဥဘယန္တိ ဥဘယေန ဒါနေန။ ပေတ၊ဌ။၁ရ၁။ တဿ ကမ္မဿ ဝိပါကေန၊ မုသာ၀ါဒဿ စူဘယံ။ ပေတ။၃၃၁၊၁ဖ၄။ ဥဘယန္တိ ဥဘယဿပိ ကမ္မဿ ဥဘယေန ဝိပါကေန။ ကရဏတ္ထေ ဟိ ဣဒံ ပစ္စတ္တ၀စနံ။ ပေတ၊ဌ။၃၃။ ဥဘယန္တိ ဥဘယဿ ဝိပါကံ။ ပေတ၊ဌ။၁၄ရ။ ဘ၀-ယောဂေန စူဘယံ။ ဣတိဝုတ်။ ၂၅ဋ။ ဥဘယန္တိ ဥဘယေန၊ ... သံယုတ္တာတိ အတ္ထော။ ဣတိ-ဝုတ်၊ဌ။ ၂ရရ။ နစ္စဂီတေဟိ စူဘယံ။ ဇာ၊ ၂။၁ဋ၉ဖ။ ဥဘယံ ဥဘယေဟိ။ ဇာ၊ဌ၊ဖ။၁၄ဋ။ (-ဓမ္မ။ရ၁။ သုတ္တနိ။၃ရဖ။ ဇာ၊ ၂။၃ရရ။ ဓမ္မ၊ဌ၊ ၂။၄၁၃-၄။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။၁ဋ၉။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၃ရဖ။) ယဿ သက္ကာရိယမာနဿ၊ အသက္ကာရေန

စူဘယ်။ ဣတိဝုတ်။၂၄၅။ ဥဘယန္တိ ဥဘယေန သက္ကာရေန စ အသက္ကာရေန စ။ ဣတိဝုတ်၊ ၆။၂၃၉။

ဥဘယော–ပုဒ်ကို သဒ္ဒနီတိ၊သုတ္တမာလာ၊ နှာ။၄၁၀–၄၁၁။ ပဒမာလာ၊နှာ။၃၅၂–တို့ဌ် လိင်သုံးပါး, ဗဟုဝုစနန္တ သာ ရှိကြောင်း၊ ဧကဝစနန္တ မရှိကြောင်းလာသည်။ မောဂ်၊ ၂။၁၇၀–သုတ်ဌ် ဥဘ–နောင် ယော ဝိဘတ်ဖြင့် ရုပ်ပြီးပြသည်။ နှစ်ဦးတို့သည်။ နှစ်ဦးတို့ကို–ဟု အနက်ပြန်ဆိုနိုင်သည်။ ဘေသဇ္ဇဟာရီ ဥဘယော၊ ဝနန္တိ အဂမိမှသေ။ ပေတ။၁၄၂။ ဥဘယောတိ ဒုဝေ၊ တွဒ္ဓ အဟဒ္ဓာတိ အတ္ထော။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၈၁။ ဘဂဝတိ ဥဘယော နိသာမေထ။ ထေရီ။၄၂၉။ ဥဘယော နိသာမေထာတိ တုမှေ ဒွေပိ မမ ဝစနံ နိသာမေထ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၂၈၇။

ဥဘယကစ္ဆ (ပု) [ဥဘယ+ကစ္ဆ] နှစ်ပါးကုန်သော လက်ကတီးကြား။ ကစ္ဆေသု ဥဘယကစ္ဆေသု စ ဟတ္ထပါဒေသု စ ပရိဋ္ဌာ သဏ္ဌာတာ, ဒီဃနခ–လောမာတိ အတ္ထော။ အပ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၄၆။

ဥဘယကမ္မဿကတာ (ထီ) [ဥဘယ+ကမ္မဿကတာ] နှစ်ယောက်သောသူတို့၏ ကံသာလျှင် ကိုယ်ပိုင်ဥစ္စာရှိသည်၏အဖြစ်။ ဧဝံ အတ္တနော စ ပရဿ စ ကမ္မဿကတံ ပစ္စဝေက္ခတောပိ, ဥဘယကမ္မဿကတံ ပစ္စဝေက္ခိတ္တာ ပဋိသင်္ခါနေ ဌိတသာပိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၆၉။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၇။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၅၉။

ဥဘယကရဏ (နာ) [ဥဘယ+ကရဏ] နှစ်ပါးစုံ ကိုပြုခြင်း။ အဘိနိသီဒနမတ္တေ အဘိနိပဇ္ဇန–မတ္တေ ဥဘယကရဏေ ပယောဂဘေဒေ စ ပါစိတ္တိယပ္ပဘေဒေါ ဝုတ္တော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၆။

ဥဘယကာရဏ (နာ) [ဥဘယ+ကာရဏ] နှစ်ပါးသောအကြောင်း။ ဣဒံ ဥဘယကာရဏေနာပိ ဧကဋ္ဌာနေ နိဗ္ဗတ္တိယာ ကထိတတ္တာ ဒုဇ္ဇာနံ မဟန္ဓကာရံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၃။

ဥဘယကာရဏသမ္ဘဝ (ပု) [ဥဘယကာရဏ+သမ္ဘဝ] နှစ်ပါးသောအကြောင်းကြောင့်ဖြစ်ခြင်း။ ဥဘယကာရဏသမ္ဘဝတော ပန ဣတရေ ဒွေ ဝေဒိတဗ္ဗာ။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၂၃။

ဥဘယကိစ္စ (နာ) [ဥဘယ+ကိစ္စ] နှစ်ပါးသောကိစ္စ။ ဥဘယကိစ္စံ အသမ္ဘတ္တာ အနာဂတာ။ ဣတိဝုတ်၊ ၆။၂၀၀။

ဥဘယကိစ္စယုတ္တပုဂ္ဂလနိဒ္ဒေသ (ပု) [ဥဘယကိစ္စယုတ္တပုဂ္ဂလ+နိဒ္ဒေသ] နှစ်ပါးစုံသောကိစ္စ (=ပုဂ္ဂိုလ်၏ကိစ္စ, ဝိညာဏ်၏ကိစ္စ)နှင့်ယှဉ်သော ပုဂ္ဂိုလ်ကို ညွှန်ပြကြောင်းသဒ္ဒါ။ မေတိ ဥဘယ–ကိစ္စယုတ္တပုဂ္ဂလနိဒ္ဒေသော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၀။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၆။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၆။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁၃။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၄၀။ (–သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၅၄။)

ဥဘယကောဋ္ဌာသ (ပု) [ဥဘယ+ကောဋ္ဌာသ] နှစ်ပါးသောအဖုံ့အစု။ ဥဘယံသ–ကြည့်။

ဥဘယကောသလ္လ (နာ) [ဥဘယ+ကောသလ္လ] နှစ်ပါးစုံ၌ လိမ္မာသောဉာဏ်၊ နှစ်ပါးသော ကောသလ္လဉာဏ်။ ဣတိ ဣဒံ သတ္တဝိဓဥဂ္ဂဟကောသလ္လံ ...သုဒ္ဓ ဝဝတ္ထပေတ္တာ တေန ယောဂိနာ ဥဘယ–ကောသလ္လဝသေန ကမ္မဋ္ဌာနံ သာဓုကံ ဥဂ္ဂ–ဟေတဗ္ဗံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၂၂၁။

ဥဘယက္ခယ (ပု) [ဥဘယ+ခယ] နှစ်ပါးတို့၏ ကုန်ခြင်း။ ကာလမရဏံ ပုညက္ခယေန ဝါ အာယုက္ခယေန ဝါ ဥဘယက္ခယေန ဝါ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၂၂။

ဥဘယက္ခယမရဏ (နာ) [ဥဘယက္ခယ+မရဏ] (အသက်,ကံ)နှစ်ပါးတို့၏ ကုန်ခြင်းကြောင့် သေခြင်း။ အာယုကမ္မာနံ သမကမေဝ ပရိက္ခီဏတ္တာ မရဏံ ဥဘယက္ခယမရဏံ။ ဝိဘာဝိနီ။၁၈၇။ (–ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၂၈၈။)

ဥဘယက္ခိကာက (ပု) [ဥဘယက္ခိ(=ဥဘယ+အက္ခိ)

+ကာဏ] နှစ်ပါးကုန်သောမျက်စိတို့ ကန်းသူ၊ နှစ်ဖက်ကန်း။ ကာဏောတိ ကေကို့ကာဏော ဝါ ဥဘယကို့ကာဏော ဝါ၊ မဝ၊၄။၁၅၁။ သံ၊ ၆။၁။၁၄၉။ အံ၊၆၊ ၂။ရ၆။ အဘိ၊၆၊၃။ရ၈။ သာရ ဋ္ဌ၊၃။၃ရရ။ (-မ၊ဋီ၊၃။၃၅၄။)

ဥဘယဂါမဋ္ဌ (တိ) [ဥဘယဂါမ+ဋ္ဌ+ကို့] နှစ်ပါး ကုန်သောရွာတို့၌ တည်သော၊သူ။ ဥဘယဂါမ-ဋ္ဌာနံ ကမ္မံ ကောပေတိ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၆၅။

ဥဘယဂုဏာနုသရဏ (နာ) [ဥဘယဂုဏ+အနုသရဏ] နှစ်ပါးစုံသောဂုဏ်ကို အောက်မေ့ခြင်း။ ယဒိ ဧဝံ သုတ္တေ ဥဘယဂုဏာနုသရဏံ ဝုတ္တံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၈၄။

ဥဘယဂ္ဂဟဏ (နာ) [ဥဘယ+ဂဟဏ] နှစ်ပါးကို ယူခြင်း။ ကသ္မာ ပနေတ္ထ ဥဘယဂ္ဂဟဏံ၊ ပုဂ္ဂ-လဇ္ဈာသယတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၃၃။

ဥဘယဃဋ္ဋန (နာ) [ဥဘယ+ဃဋ္ဋန] နှစ်ပါးစုံ-ဖြင့်-ကို-၌-ထိခိုက်ခြင်း။ တဒုဘယေတိ အတ္တနော စ ပရဿ စ ရူပေ၊ ဥဘယဃဋ္ဋနဝသေနေတံ ဝုတ္တံ။ ဝိ၊ဋီ၊ ၂။၁၁၀။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥဘယဃဋ္ဋနဒဿန (ထီ၊နာ) [ဥဘယဃဋ္ဋန+ဒဿန] နှစ်ပါးအပေါင်း-ကို-၌-ထိခိုက်ခြင်း ကိုပြခြင်း။ ဥပမာပိ ဥဘယဃဋ္ဋနဒဿနတ္ထံ ဝုတ္တာ။ မူလဋီ၊၁။၁ ၂၅။ (-အနုဋီ၊၁။၁၃၃။)

ဥဘယဂ်ပါရိပူရ (တိ) [ဥဘယဂ်+ပါရိပူရ] နှစ်ပါးသောအဂ်ါတို့နှင့်ပြည့်စုံသော၊သူ။ စတုတ္ထသ ပန ဥဘယဂ်ပါရိပူရတ္တာ ဘာရံ ကရောတိ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၄ ၂။

ဥဘယစောပန (ထီ၊နာ) [ဥဘယ+စောပန] (ကာယ ဝစီဒ္ဒါရ) နှစ်ပါးအပေါင်း-၌-ကို-လှုပ်စေခြင်း။ ဥဘယစောပနံ အပတ္တာ (အပတ္တာ) ရဟော စိန္တယန္တသ (စိန္တေန္တသ) မနောဒ္ဒါရေ ပဝတ္တာ မနောသင်္ခါရော နာမ။ မ၊ဋီ၊၃။ရ၃။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၃ရ၈။

ဥဘယစ္ဆိကာဏ (ပု) [ဥဘယစ္ဆိ(=ဥဘယ+အစ္ဆိ)+ကာဏ] နှစ်ပါးစုံသော မျက်စိတို့ဖြင့်ကန်းသူ၊ နှစ်ဖက်ကန်း။ ကာဏောတိ ကေစ္ဆိကာဏော ဝါ ဥဘယစ္ဆိကာဏော ဝါ။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၃ ၂၁။ (-အံ၊ဋီ၊ ၂။၃၁ရ။)

ဥဘယဋ္ဌာန (နာ) [ဥဘယ+ဋ္ဌာန] နှစ်ပါးသော အကြောင်း။ တတိယပက္ခေ ဥဘယဋ္ဌာနေဟိ ဝုတ္တံ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၄၆။

ဥဘယတလ (တိ) [ဥဘယ+တလ] နှစ်ခုကုန်သော-နှစ်ဖက်သော-အပြင်ရှိသော။ ဝိတတံ နာမ ဥဘယတလံ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၀၈။ မ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၀၀။ အံ၊ ဋီ၊၃။ ၂၃၃။

ဥဘယတိရ (နာ) [ဥဘယ+တိရ] နှစ်ခုကုန်သော ကမ်း၊ ကမ်းနှစ်ဖက်။ တဿာ ကိရ နဒိယာ ဥဒ္ဓမဓော ဥဘယတိရေသု စ တိဏ္ဏာ-ခုရာ ပဋိပါဋိယာ ဌပိတာ ဝိယ တိဋ္ဌန္တိ။ သုတ္တနိ၊ ဋီ၊ ၂။ ၂၀၁။ (-ဝဇိရ။၃၅၉။)

ဥဘယတိရဝါသိက (တိ) [ဥဘယတိရ+ဝါသိက] ကမ်းနှစ်ဖက်၌နေသော၊သူ။ ဘံ ပဝတ္တိံ သုတ္ဘ-ရောဟိကနဒိယာ ဥဘယတိရဝါသိကေသု မနုဿေသု ဩရိမတိရဝါသိကာ... ဝဒိံသု။ ဓမ္မ၊ ဋီ၊၁။၃၄ ၂။

ဥဘယတိရဝါသီ (တိ) [ဥဘယတိရ+ဝသ+ဏီ] ကမ်းနှစ်ဖက်၌ နေသော၊သူ။ ဥဘယတိရဝါသိ-နော မယံ ဥပကာရာ၊ ဣမေ နာမ အနုပကာ-ရာတိ နု သက္ကာ ဝတ္တုံ။ ဓမ္မ၊ဋီ၊၁။၃၄ ၂။

ဥဘယတော (ဗျ) [ဥဘယ+တော] နှစ်ခု၊ နှစ်ပါး၊ နှစ်ဖက်။ (တောပစ္စည်းအနက်အား လျော်စွာ-နှစ်ပါးတို့ဖြင့်။ နှစ်ပါးအား ဖြင့်။ နှစ်ဖက်တို့၌။ နှစ်ပါးကုန်သော-ဟုပေးနိုင်သည်။ ဥဘယတော အဗ္ဘောစ္ဆိန္ဒ(ဒီ၃။ရ)နွဲ့ ဒ္ဒိဟိပိ ဘာဂေဟိ အစ္ဆိန္ဒံ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ရ ၂။ ဥဘယတော ဂါဟံ နိဟရကတ္ထာယ။

သံ၊၁၊၂။၉၃။ ဝိဟာရဒ္ဓါရကောဌကတော ပဌာယ ယာဝ ရာဇဂေဟဒ္ဓါရာ ဉာဏယတော ခဒိရ-ပါကာရံ ကာရာပေတွာ။ ဒီ၊၁၊၂။၆၆။ ဉာဏယ-တော(ပဋိသံ၊၁၊၁။၁၂)တိ ဉာဏယတ္ထာ။ ပဋိသံ၊ဂ်။၃၄။ ဉာဏယတောဘာဂ-လည်းကြည့်။

ဉာဏယတောဒသ (တိ) [ဉာဏယတော+ဒသ] နှစ်ဖက်တို့၌ အဆာရှိသော(အခင်း)။ ဥဒ္ဒလောမိတိ ဉာဏယတောဒသံ ဥဏ္ဏာမယတ္ထရဏံ။ ဒီ၊၁၊၁။၈၃။

ဉာဏယတောဘာဂ (ပု) [ဉာဏယတော+ဘာဂ] နှစ်ပါးကုန်သောအဖို့။ ဉာဏယတောဘာဂေဟိ (နေတ္တိ၊၁။၁၃၅)တိ ရူပကာယနာမကာယ-ဘာဂေဟိ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၈၃။

ဉာဏယတ္ထ[1] (ဗျ) [ဉာဏယ+ထ] နှစ်-ဖက်-ခု-ပါး-တို့၌။ ဘိက္ခု ဉာဏယတ္ထ သန္ဒိပတန္တိ။ ဝိ၊ ၃။၁၄၅။ (-ဝိ၊၁၊၂။၈၂။)

ဉာဏယတ္ထ[2] (ပု) [ဉာဏယ+အတ္ထ] နှစ်ပါးသော အကျိုး။ တဒုဘယံ ဉာဏယတ္ထော နာမ။ အံ၊ ၁။၁။၄၄။

ဉာဏယတ္ထကဋ္ဌိဟ (ပု) [ဉာဏယတ္ထ+ကဋ+ဂါဟ] နှစ်ပါးသောအကျိုးတို့ကို အောင်ခြင်းကို ယူခြင်း။ ဉာဏယတ္ထကဋ္ဌိဟောတိ ဒိဋ္ဌမမ္မိကော စေဝ-တ္ထော သမ္မရာယိကော စာတိ ဉာဏယော အတ္ထာ ဉာဏယတ္ထာ။ ဉာဏယတ္ထာနံ ကဋံ ဂါဟော ဉာ-ယတ္ထကဋ္ဌိဟော။ နီတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၄၁၀-၄၁၁။ (ဤကား ဤပုဒ်ကို သမာသ်ပုဒ်ကြံပုံတည်း။ ဝါကျလည်း ကြံနိုင်သည်။ ထိုသို့ကြံမူ "ဉာ-ယတ္ထ၊ နှစ်ပါးစုံသောဌာနတို့၌၊ ကဋ္ဌိဟော၊ အောင်ခြင်းကိုယူခြင်း" ဟု အနက်ပေးရသည်။ အကျယ်ကို နီတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၄၁၀-၄၁၁-ကြည့်။ ဇာ၊၁။၂၉၀။ ဇာ၊၆။၃၂-တို့၌ ဉာဏယတ္ထ ကဋ္ဌိဟော- ဟု ဝါကျရှိ၏။)

ဉာဏယတ္ထကလိဋ္ဌ(ဋ္ဌိ)ဟ (ပု) [ဉာဏယတ္ထ+ကလိ+ ဂဟ(ဂါဟ)] နှစ်ပါးကုန်သောလောကတို့၌ အရှုံး ကို ယူခြင်း။ ဧဝံ ဣမသ္မိံ ဘောတော ပုရိသ-ပုဂ္ဂလဿ ဉာဏယတ္ထ ကလိဋ္ဌိဟော။ မ၊ ၂။၆၅။ (ဤပုဒ်ကား မ၊၂-၌ ဝါကျရှိ၏။ နီတိ၊သုတ္တ၊နှာ။ ၄၁၁-၌ "ဧသ နယော ဉာဏယတ္ထကလိဋ္ဌိဟော-တိအာဒိသုပိ" ဟု ဉာဏယတ္ထကဋ္ဌိဟော-ပုဒ်ကဲ့သို့ သမာသ်, ဝါကျ နှစ်မျိုးရနိုင်ကြောင်းဆိုထား သည်။ အထက်ပုဒ်လည်းကြည့်။)

ဉာဏယတ္ထကာရဏ (တိ) [ဉာဏယတ္ထ+ကာရဏ] (မိမိသူတပါး) နှစ်ဦးသား၏အကျိုး-ဟူသော-လျှင်-အကြောင်းရှိသော၊ (မိမိသူတပါး) နှစ်ဦး သား၏အကျိုးကို ရလိုခြင်းသာလျှင် အကြောင်း ရှိသော။ ဘဇန္တိ သေဝန္တိ စ ကာရဏတ္ထာတိ အတ္တတ္ထကာရဏာ ပရတ္ထကာရဏာ ဉာဏယတ္ထ-ကာရဏာ ... ဘဇန္တိ။ စူဠနိ။၃၀၆။ ကာရဏတ္ထ-နှင့် စူဠနိ၊၁။၁၃၈-တို့လည်းကြည့်။)

ဉာဏယတ္ထပုစ္ဆာ (ထီ) [ဉာဏယတ္ထ+ပုစ္ဆာ] (မိမိ သူတပါး) နှစ်ဦးအကျိုး-ကို-ဌာ-မေးခြင်း၊ နှစ်ဦးအကျိုးအတွက် မေးသောပုစ္ဆာ။ အပရာပိ တိသော ပုစ္ဆာ အတ္တတ္ထပုစ္ဆာ ပရတ္ထပုစ္ဆာ ဉာဏယတ္ထပုစ္ဆာ။ မဟာနိ။ ၂၆၄။

ဉာဏယတ္ထေနက (တိ) [ဉာဏယ+ထေနက] (လိင်, သံဝါသ=ရဟန်းအသွင်, ရဟန်းဝါရေတွက်ခြင်း စသည်) နှစ်ပါးစုံကို ခိုးသော၊သူ။ အယံ လိင်္ဂသ ဧစေ၀ သံ၀ါသသ စ ထေနိတတ္တာ ဉာဏယ-တ္ထေနကော နာမ။ ဝိ၊သင်္ဂ်ဟ။၁၄၆-ရ။ (-ဝိမ တိ၊ ၂။၁ ၂၀။) ဉာဏယသ ထေနကော ဉာဏယ-တ္ထေနကော။ ကခ်ီ၊မဟာဋီ၊၁။ ၂၆၄။

ဉာဏယဒန္ဓပန္ဓိ၀ေမဇ္ဈ (နာ) [ဉာဏယဒန္ဓပန္ဓိ+ ၀ေမဇ္ဈ] (အထက်,အောက်) နှစ်ပါးသော သွား အစဉ်တို့၏ အလည်။ တတော ဉာဏယဒန္ဓပန္ဓိ-၀ေမဇ္ဈေ ဟေဋ္ဌာ စတ္တာရော ဥပရိ စတ္တာရော ကတ္တာ အဋ္ဌ ဒန္တာ ဧကေကောဋ္ဌိကာ ဧကမူ-လိကာ။ ခုဒ္ဒကာ၊ဋ္ဌ။၃၄။

ဉာဏယဒဿန (ထီ၊နာ) [ဉာဏယ+ဒဿန] နှစ်ပါးစုံ

ကို ပြခြင်း။ တေသု အညတရဒဿနံ ဝါ ကတ္တာမ့ဲ သိယာ ဥဘယဒဿနံ ဝါ။ မူလဋီ၊၁။၄၀။

ဥဘယဒုက္ခ (နာ) [ဥဘယ+ဒုက္ခ] (မိမိသူတပါး) နှစ်ဦးသား၏ဆင်းရဲခြင်း။ ဥဘယဗျာဘာဓ-ကြည့်။

ဥဘယဒေသနာ (ထီ) [ဥဘယ+ဒေသနာ] (သဒ္ဓါနုသာရီ, ဓမ္မာနုသာရီ)နှစ်ဦးတို့အား ဟောအပ်သော ဒေသနာ။ ဓမ္မော ဓမ္မာနုသာရီနံ၊ တတော ဥဘယဒေသနာ။ ဝဇိရ။၆၇။

ဥဘယဒေါသာပတ္တိ (ထီ)[ဥဘယဒေါသ+အာပတ္တိ] နှစ်ပါးသောအပြစ်သို့ရောက်ခြင်း။ ဥဘယပက္ခ-ပရိဂ္ဂဟ-ကြည့်။

ဥဘယဒ္ဓါရ (တိ) [ဥဘယ+ဒ္ဓါရ] (ကာယ,ဝစီ)နှစ်ပါးသောဒ္ဓါရ။ ဥဘယဒ္ဓါရေ စောပနံ အပတ္တာ မနောဒ္ဓါရေ ဥပ္ပန္နာ။ မ၊ဋ၊၃။၃၇။

ဥဘယဓမ္မ (တိ) [ဥဘယ+ဓမ္မ] (တွေ့ထိအပ်, တွေ့ထိတတ်ဟူသော) နှစ်ပါးသောသဘောရှိသော။ ဖုသိတဗ္ဗဖုသနကဘာဝေါ အာပေါဓာတုယံ နတ္ထိတိ ဟောဋ္ဌဗ္ဗဝသေန ဥဘယဓမ္မတံ အာဟ။ အနုဋီ၊ ၁။၁၆၇။

ဥဘယနဂရဝါသိက (တိ) [ဥဘယနဂရ+ဝါသိက] နှစ်မြို့ဌေနသောသူ။ အထ ဇေဋ္ဌမူလမာသေ သသေသု မိလာယန္တေသု ဥဘယနဂရဝါသိ-ကာနမ့ဲ ကမ္မကရာ သန္နိပတိံသု။ ဒီ၊ဋ၊၂။၂၆၆။

ဥဘယနဂရဝါသီ (တိ) [ဥဘယနဂရ+ဝသ+ဏီ] နှစ်မြို့ဌေနသောသူ။ ဒေသနံ သုတ္တာ ဥဘယ-နဂရဝါသိနောပိ အမုတိယာနိ အမုတိယာနိ ကုမာရသတာနိ ဒဿန္တိ။ ဒီ၊ဋ၊၂။၂၆၇။ (-သံ၊ဋ၊ ၁။၆၄။ ဇာ၊ဋ၊၁။၆ ၂။)

ဥဘယနာသနာ (ထီ) [ဥဘယ+နာသနာ] နှစ်ပါးသော-ပျက်စီးစေ-ဖျက်ဆီး-ခြင်း။ ပက္ခပဏ္ဍကော ဟိ သံဝါသနာသနာယ နာသေတဗ္ဗော၊ ဣတ-ရော ဥဘယနာသနာယ။ ဝဇိရ။၁၁၅။

ဥဘယနိဒါန (နာ) [ဥဘယ+နိဒါန] (၁) နှစ်ပါးသောနိဒါန်း။ (တိ)(၂) (ပိယ, အပ္ပိယ) နှစ်ပါးလျှင်အကြောင်းရှိသော။ (၁)အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (တိ)(၂) ဥဘယံ ဝါ ဥဘယနိဒါနံ။ ဒီ၊ဋ၊၂။ ၃၁၁။ ဥဘယနိဒါနန္တိ ပိယနိဒါနဉ္စေဝ အပ္ပိယ-နိဒါနဉ္စ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၂၅၆။

ဥဘယနိဒါနသမ္ဘူန (တိ) [ဥဘယနိဒါန+သမ္ဘူန] နှစ်ပါးသောနိဒါန်းနှင့်ပြည့်စုံသော။ ဇဝံ ဥဘယ-နိဒါနသမ္ဘူဿ ပနဿ အဘိဓမ္မဿ နိဒါန-ကောသလ္လတ္ထံ။ အဘိ၊ဋ၊၁။၃ ၂။

ဥဘယနိယမ (ပု) [ဥဘယ+နိယမ] (ပါဒကစျာန်, ဝိပဿနာဟူသော)နှစ်ပါးသော-မှတ်ခြင်း-နိယမ။ အယမ့ဲ ဝိသေသော ဥဘယနိယမဝသေန ဟောတိ။ အဘိ၊ဋ၊၁။ ၂၇၂။ ပဋိသံ၊ဋ၊၁။၁၈၁။

ဥဘယန္တ (ပု၊နာ) [ဥဘယ+အန္တ] (၁) နှစ်ပါးသောအစွန်း။ (၂) နှစ်ပါးသောအဖို့အစု။ (၁) သော အဝိဇ္ဇာပစ္စယာသင်္ခါရာတိ အာဒိတော ပဋ္ဌာယ အန္တံ, အန္တတော ပဋ္ဌာယ အာဒိ, ဥဘယန္တတော ပဋ္ဌာယ မဇ္ဈံ။ ဒီ၊ဋ၊၂။ရ၅။ (၂) ယဿုဘယန္တေ ပဏိဓိဓ နတ္ထိ။ သုတ္တနိ။၄၀၄။ (-သုတ္တနိ၊ဋ၊ ၂။ ၂၄၅။) ဥဘယံသ-လည်းကြည့်။

ဥဘယန္တရ (နာ) [ဥဘယ+အန္တရ] နှစ်ပါးတို့၏-အလည်-အကြား။ ဥဘယန္တရေန နာဟောသိ။ ထေရ။၃၄၄။ ဥဘယန္တရေနာတိ ဥဘယေသံ အန္တရေ၊ သုခဒုက္ခဝေဒနာနံ မဇ္ဈဘူတေ အဒုက္ခ-မသုခေတိ အတ္ထော။ ထေရ၊ဋ၊၂။၃၉၉။

ဥဘယပက္ခ (ပု) [ဥဘယ+ပက္ခ] နှစ်ပါးစုံသော-ဖက်-အဖို့။ ဣမေ ဧကေကပက္ခပရိဂ္ဂဟေ ဒေါသံ ဒိသ္မာ ဥဘယပက္ခံ ဂဏှန္တိ။ ပဋိသံ၊ဋ၊၂။၅။ ဥဘယပက္ခန္တိ ဧကေကဿ သဿတာ-သဿတပက္ခံ။ ပဋိသံ၊ဂ၊ ၂၃၁။ (-မ၊ဋီ၊၂။ ၂၇၉။)

ဥဘယပက္ခပရိဂ္ဂဟ (ပု) [ဥဘယပက္ခ+ပရိဂ္ဂဟ] နှစ်ပါးစုံသောအဖို့ကိုသိမ်းဆည်းခြင်း။ "နေဝ

ဟောတိ နု နု ဟောတိ"တိ ဣမေ ဥဘယ-ပက္ခပရိဂ္ဂဟေ ဥဘယဒေါသာပတ္တိ ဒိသ္စာ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၅။ မဟာနိ၊ဌ။၂၁၁။

ဥဘယပက္ခိက (တိ) [ဥဘယပက္ခ+ဣက] နှစ်ပါး သောအဘို့ရှိသော၊ နှစ်ဖက်ကွဲသော၊သူ။ ဥဘ-တောပက္ခိကာတိ မိစ္ဆာဒိဋ္ဌိဝသေန ဥဘယ-ပက္ခိကာ။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၅ရ။

ဥဘယပစ္စယ (ပု) [ဥဘယ+ပစ္စယ] နှစ်ပါးသော-ပစ္စည်း-အကြောင်း။ ယတော တတော ဝါ ဥဘယပစ္စယတော ပစ္စယုပ္ပန္နသ ဥပ္ပတ္တိမတ္တံ ယေဝ ဟိ တတ္ထ အဓိပ္ပေတံ။ မူလဋီ၊၃။၂၂၂။

ဥဘယပစ္စယယုတ္ထ (တိ) [ဥဘယပစ္စယ+ယုတ္ထ] (ဟေတု, ဝိပါကဟူသော) နှစ်ပါးသောပစ္စည်းနှင့် ယှဉ်သော။ ဥဘယပစ္စယသဟိတေ(မူလဋီ၊၃။ ၂၂၃)တိ ဟေတုဝိပါကပစ္စယသဟိတေ။ အနု ဋီ၊၃။၂၉၈။

ဥဘယပဋိက္ခေပ (ပု) [ဥဘယ+ပဋိက္ခေပ] နှစ်ပါး စုံကို ပယ်ခြင်း။ တတိယပဒံ ဥဘယပဋိက္ခေပ-ဝသေန ဝုတ္တံ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၈၆။ (-ဝဇိရ။၃၉၅။)

ဥဘယပဋိဗာဟန (နာ) [ဥဘယ+ပဋိဗာဟန] (၁) (ကမ္မ, ဝိပါက) နှစ်ပါးစုံကို ပယ်မြစ်ခြင်း။ (တိ)(၂) (ကမ္မ, ဝိပါက) နှစ်ပါးစုံကို ပယ်မြစ်ခြင်း ရှိသော။ (၁) သော အတ္ထတော ကမ္မပဋိဗာဟ-နေန အကိရိယဒိဋ္ဌိကော, ဥဘယပဋိဗာဟနေန အဟေတုကဒိဋ္ဌိကော စ ဟောတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၂ရ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၄ရ။ မ၊ဋီ၊၃။၅၅။ (တိ) (၂) ဧတေန ယာ ပုဗ္ဗေ ဥဘယပဋိဗာဟနတာမုခေန ဝုတ္တာ အတ္ထသိဒ္ဓါ သဗ္ဗဒိဋ္ဌိကတာ။ မ၊ဋီ၊၃။၅၆။ (ဒီ၊ဋီ၊ ၁။၂၂၈။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၄၉-အလားတူအဖွင့်မျိုး၌ ဥဘယပ(ပ္ပ)ဋိဗာဟကတာမုခေန-ဟုရှိသည်။)

ဥဘယပ(ပ္ပ)ဋိဗာဟက(တိ) [ဥဘယ+ပဋိဗာဟက။ ထိ-၌ ဥဘယပဋိဗာဟိကာ] (ကမ္မ, ဝိပါက)နှစ်ပါးစုံကို ပယ်တတ်သော။ ဣတိ သဗ္ဗေပေတေ အတ္ထတော ဥဘယပ္ပဋိဗာဟကာ (ဥဘယပဋိဗာ-ဟကာ) အဟေတုကဝါဒါ စေဝ အကိရိယဝါဒါ စ နတ္ထိကဝါဒါ စ ဟောန္တိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၅၀။ မ၊ ဌ၊၃။၈၅။ (-ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၂ရ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၄ရ။ မ၊ဋီ၊၃။၅၅။) ဧတေန ယာ ပုဗ္ဗေ ဥဘယပဋိ-ဗာဟိကတာမုခေန ပဝတ္တာ အတ္ထသိဒ္ဓါ သဗ္ဗ-ဒိဋ္ဌိကာ။ အံ၊ဋီ၊၂။၂ရ၉။

ဥဘယပဒ (နာ) [ဥဘယ+ပဒ] နှစ်ပါးစုံသောပုဒ်။ သာဓုကပဒံ ဝါ ဥဘယပဒေဟိ ယောဇေတွာ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၅၅။ (-မ၊ဌ၊၁။၂၀။)

ဥဘယပဒတ္ထ (ပု) [ဥဘယပဒ+အတ္ထ] နှစ်ပါးသော ပုဒ်တို့၏အနက်။ အတ္ထုဒ္ဓါရဝသေန ဟိ အတ္ထံ ဒဿေန္တေန ပါဠိယံ အာဂတသဒ္ဒပဋိရူပကော အညော သဒ္ဒေါ ဥဘယပဒတ္ထော ဥဒ္ဓရိတဗ္ဗော။ သာရတ္ထ၊၂။၃၅ရ။ (-မူလဋီ၊၃။၁၉၃။)

ဥဘယပဒနိယမ (ပု) [ဥဘယပဒ+နိယမ] နှစ်ပါး သောပုဒ်တို့ကို မှတ်ခြင်း။ ဥဘယပဒနိယမေန လဒ္ဓဂုဏ် ဒဿေတုံ "အယဉ္စိ"တိ အာဒိ ဝုတ္တံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၃၁ ၂။

ဥဘယပဒါပေက္ခ (တိ) [ဥဘယပဒ+အပေက္ခာ] နှစ်ပါးသော ပုဒ်တို့ကို ငဲ့ခြင်းရှိသော။ တေသန္တိ ပဒံ ဥဘယပဒါပေက္ခံ။ အံ၊ဋီ၊၃။၂၅၀။

ဥဘယပရိဿယရဟိတ (တိ) [ဥဘယပရိဿယ +ရဟိတ] နှစ်ပါးသော ဘေးရန်မှ ကင်းသော။ ဧဝံ ဇာနိတ္တာတိ ဥဘယပရိဿယရဟိတန္တိ ဧဝံ ဥတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၆၃။

ဥဘယပလိဗောဓာဘာဝ (ပု) [ဥဘယပလိဗောဓ +အဘာဝ] နှစ်ပါးသောပလိဗောဓတို့၏မရှိခြင်း။ ဥဇ္ဇာတသို့ ကထိနေတိ ဣမိနာ ဥဘယပလိ-ဗောဓာဘာဝံ ဒီပေတိ။ ကင်္ခါ၊ဋီ။၆၅။

ဥဘယပဿ (နာ) [ဥဘယ+ပဿ] နှစ်ဖက်ကုန်

သော နံပါး၊ နံပါးနှစ်ဖက်။ ဟေဌာ ဝါ ဥပရိ ဝါ ဥဘယပသေယိ ဝါ ဆုပန္ဓံ ပဝေသေတိ။ ဝိ၊ ၆၊၁။၂၄ ၂။ (–ဒီ၊၆၊၁။၃၈။ သံ၊၆၊ ၂။ ၂၀၄။)

ဥဘယပဿဒ္ဓိယောဂ (ပု) [ဥဘယပဿဒ္ဓိ+ယောဂ] (ကာယပဿဒ္ဓိ, စိတ္တပဿဒ္ဓိဟူသော) နှစ်ပါးစုံသော ငြိမ်းအေးခြင်းတို့နှင့် ယှဉ်ခြင်း။ ပဿဒ္ဓိ-ကာယောတိ ဥဘယပဿဒ္ဓိယောဂေန နိဗ္ဗုတ-ကာယော။ ပဋိသံ၊၆၊၁။ ၂၇၅။

ဥဘယပါဒခဋ္ဌ (တိ) [ဥဘယပါဒ+ခဋ္ဌ] နှစ်ချောင်းသော ခြေတို့ဖြင့်ခွင်သော၊ ခြေနှစ်ဖက်ခွင်သော၊ သူ။ ခဋ္ဌောတိ ဧကပါဒခဋ္ဌော ဝါ ဥဘယပါဒ-ခဋ္ဌော ဝါ။ သံ၊၆၊၁။၁၄၉။ အံ၊၆။ ၂။ရ၆၊၃ ၂၁။ အဘိ၊၆၊၃။ရ၈။

ဥဘယပွဓာန (တိ) [ဥဘယ+ပဓာန] နှစ်ပါးစုံလျှင် ပြဓာန်းခြင်းရှိသော။ ပဌမံ ကမ္မဝဋ္ဋပဓာနံ အတ္ထံ ဝတ္တာ ပုန ကိလေသကမ္မာနံ ဝသေန ဥဘယပွဓာနံ အတ္ထံ ဝဒန္တော။ သံ၊ဋီ၊၁။၆၁။ (–မူလဋီ၊၁။ ၂။ မူလဋီ၊၃။၁၉ရ။)

ဥဘယပွဟီန (နာ) [ဥဘယ+ပဟီန] နှစ်ပါးစုံကိုပယ်ခြင်း။ ယေသံ ယထာဝုတ္တံ ဥဘယပွဟီနံ၊ တေသံ တဒပွဇဟနသ္မ ကာရကံ နာ ဟောတိတိ အတ္ထော။ အနုဋီ၊၃။ ၂၀၆။

ဥဘယဗဟုတ္ထစ (ပု) [ဥဘယဗဟု+တစ] နှစ်ဖက်သောလက်မောင်းတို့၏အရေ၊ လက်မောင်းနှစ်ဖက်အရေ။ ဥဘယဗဟုတ္ထစော တူကိုရော-နဒ္ဓစမ္မသဏ္ဌာနော။ အဘိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၂၄။

ဥဘယဗျာဘဝ (ပု) [ဥဘယ+ဗျာဘဝ] (မိမိ, သူတပါး) နှစ်ဦးသား–၏ပင်ပန်းဆင်းရဲခြင်း–ကိုနှိပ်စက်ညှဉ်းဆဲခြင်း။ ဣဒ ဘိက္ခဝေ အသ-ပ္ပုရိသော ... ဥဘယဗျာဘာဓယပိ စေတေတိ။ မ၊၃။ရ၃။ ဥဘယဗျာဗာဓယာတိ ...ဧဝံ ဥဘ-ယဒုက္ခဋ္ဌာယ စိန္တေတိ။ မ၊ဋ၊၄။၅၄။ (–အံ၊ ၁။ ၂၀ ၂။)

ဥဘယဗျာဗာဓက (တိ) [ဥဘယ+ဗျာဗာဓက] (မိမိ, သူတပါး) နှစ်ဦးသားကို နှိပ်စက်ညှဉ်းဆဲတတ်သော။ တာဒိသဿ ဥပ္ပန္နော မိစ္ဆာဝိတက္ကော ယထာရဟံ အတ္တဗျာဗာဓကော ဥဘယဗျာဗာ-ကော စ နာ ဟောတိတိ နာ ဝတ္တေဗ္ဗော။ မ၊ဋီ၊ ၂။၆၉။

ဥဘယဘာဂဂတ (တိ) [ဥဘယဘာဂ+ဂတ] နှစ်ပါးသောအဖို့၌တည်သော။ ယထာ ဝါ ကုသာ ဥဘယဘာဂဂတံ ဟတ္ထပဒေသံ လုနန္တိ။ အဘိ၊ ၆၊၁။ရ၁။ ပဋိသံ၊၆၊၁။၁ ၂၁။ ဥဘယဘာဂဂတန္တိ ဥဘယံသေန သင်္ဂဟိတံ။ ပဋိသံ၊ဂ၊။၁၁၆။ (–အနုဋီ၊၁။ ၂၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၁၃။)

ဥဘယဘာဂဝိမုတ္တ (တိ) [ဥဘယဘာဂ + ဝိမုတ္တ။ ဥဘယ+ဥဘယဘာဂ+ဝိမုတ္တ] ဥဘတောဘာဂ ဝိမုတ္တမည်သော၊သူ။ (က) နှစ်ပါးသောအဖို့တို့ဖြင့် လွတ်သော၊သူ။ (ခ) နှစ်ပါးသောအဖို့တို့မှ လွတ်သော၊သူ။ (ဂ) နှစ်ပါးသောအဖို့တို့ဖြင့် နှစ်ကြိမ်လွတ်သော၊ နှစ်ပါးသောအဖို့တို့ဖြင့် နှစ်ပါး-သောအဖို့တို့မှလွတ်သော၊သူ။ ဥဘတောဘာဂ-ဝိမုတ္တ–ကြည့်။

ဥဘယမိဿက (တိ) [ဥဘယ+မိဿက] နှစ်ပါးရောနှောသော။ တတိယဝါရော ဥဘယမိဿက-ဝသေန ဝေဒိတဗ္ဗော။ မ၊ဋ၊၃။ရ၄။ (–အံ၊ဋ၊ ၂။၁ ၂ရ။ ကခ်ီ၊ဋီ။၆၀။)

ဥဘယမူလ (နာ) [ဥဘယ+မူလ] (၁) နှစ်ပါးသောမူလ။ (တိ)(၂) နှစ်ပါးသောမူလရှိသော။ (၁) ဥဘယမူလဝသေန ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒေါ ဝုတ္တော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂၅၁။ (တိ)(၂) ဥဘယမူလောဝ ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒေါ ဝုတ္တော။ မူလဋီ၊ ၂။ရ၉။

ဥဘယမူလက (တိ) [ဥဘယ+မူလ+က] နှစ်ပါးသောမူလရှိသော။ ဥဘယမူလကော ပဋိလောမ-

ပဋိစ္စသမုပ္ပါဒေါ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၅၁။

ဥဘယရဋ္ဌဝါသီ (တိ) [ဥဘယရဋ္ဌ+ဝသ+ဏိ] နှစ်ခု သောတိုင်းပြည်တို့၌ နေသော၊သူ။ ဥဘယရဋ္ဌ-ဝါသိနော ဂဟေတွာ သတ္တု သန္ဓိက် ဂန္ဓာ။ သံ၊ဋီ၊၁။၃၂၂။ (-ဇာ၊ဋီ၊၄။၃၂၃။)

ဥဘယရသပါန (နဉ) [ဥဘယရသ+ပါန] (ပဝိ ဝေက, ဥပသမ-ဟူသော) နှစ်ပါးသော- အရည်-အရသာ-ကိုသောက်ခြင်း။ နိဒ္ဒရော ဟောတိတိ တေန ဥဘယရသပါနေန ခီဏာသဝေါ ဘိက္ခု အဗ္ဘန္တရေ ရာဂဒရထာဒီနံ အဘာဝေန နိဒ္ဒရော စေဝ နိပ္ပါပေါ စ ဟောတိ။ ဓမ္မာ၊ဋီ၊၂။၁ရ၄။

ဥဘယရဟိတ (တိ) [ဥဘယ+ရဟိတ] (ဝိတက် ဝိစာရ) နှစ်ပါးစုံမှကင်းသော။ ဥဘယရဟိတာ အဝိတက္ကအဝိစာရာ။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၈၅။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။၁၀၉။)

ဥဘယလိင် (တိ) [ဥဘယ+လိင်] နှစ်ပါးသော လိင်ရှိသော။ (သဒ္ဒါအသုံးအနှုန်းလိင်နှင့် အဘိ ဓမ္မာအသုံးအနှုန်းလိင် ၂-မျိုး သက်ဆိုင်သည်။) ၎ဒဝဒူတာနိတိ လိင်ဝိပလ္လာသံ ကတ္တာ ဝုတ္တန္တိ အာဟ"ဒေဝဒူတာ"တိ။ ဥဘယလိင် ဝါ ဧတံ ပဒံ။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၁၁။ (-မူလဋီ၊၁။၁၄၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။၄၅၀။)

ဥဘယလိင်ရဟိတ (တိ) [ဥဘယလိင်+ရဟိတ] နှစ်ပါးသောလိင်တို့မှ ကင်းသော၊သူ။ ပဏ္ဍကာ-တိ ဥဘယလိင်ရဟိတာ။ မူလဋီ၊၁။၂၆။

ဥဘယလိင်ဿဘာဝ (ပု) [ဥဘယလိင်+အဘာဝ] နှစ်ပါးသောလိင်၏ မရှိခြင်း။ သမာနေပိ စေတ္ထ ဥဘယလိင်ဿဘာဝေ ဟုရိသသဏ္ဌာနာဝ ဗြဟ္မာနော။ အံ၊ဋီ၊၁။၃၆၃။

ဥဘယလောကတ္ထသာဓက (တိ) [ဥဘယလောကတ္ထ+သာဓက] (ပစ္စုပ္ပန် တမလွန်) နှစ်ပါးသော လောက၏အကျိုးကို ပြီးစေတတ်သော။ တံ ဣဓ-လောကပရလောကတ္ထဘဉ္ဇကံ အကလ္ပာဏ-မိတ္တသံသဂ္ဂံ ဂရဟန္ဒေန ဥဘယလောကတ္ထ-သာဓကဿ ကလ္ပာဏမိတ္တသံသဂ္ဂံ ပသံသန္ဒေန ဘဂဝတာ ပဌမံ ဗာလာနမသေဝနာ ပဏ္ဍိ-တာနဉ္စ သေဝနာ ကထိတာ။ ခုဒ္ဒကာ၊ဋီ။၁၀၅-၆။ သုတ္တနိ၊ဋီ၊၂။၁၁။

ဥဘယလောကမုနန (တိ) [ဥဘယလောက+ မုနန] နှစ်ပါးသောလောကကို သိတတ်သော။ ဥဘယလောကမုနနေန မောနံ ဝုစ္စတိ ဉာဏံ။ ဥဒါန၊ဋီ။၂၃၁။

ဥဘယလောကဟိတ (တိ) [ဥဘယလောက + ဟိတ] နှစ်ပါးသောလောက-၏-ဌ-အစီးအပွား။ တံ ဥဘယလောကဟိတံ ဂဟေတ္တာ ဌိတမဂ်လံ အမှာကံ ကထေဟိ။ ဇာ၊ဋီ၊၄။ရ၅။

ဥဘယလောကဟိတသုခါဝဟ (တိ) [ဥဘယ လောကဟိတသုခ+အာဝဟ] နှစ်ပါးသောလောက-၏-ဌ-စီးပွားချမ်းသာကို ဆောင်တတ်သော။ သာ ပနာယံ ပါရိစရိယာ ပုတ္တသ ဥဘယလောက-ဟိတသုခါဝဟာ။ အံ၊ဋီ၊၂။၉၈။

ဥဘယလောကဟိတသုခါဝဟန (တိ) [ဥဘယ လောကဟိတသုခ+အာဝဟန] နှစ်ပါးသော လောက-၏-ဌ-စီးပွားချမ်းသာကို ရွက်ဆောင်-တတ်သော။ တံ အတ္တနော စ ပရေသဉ္စ ဥဘ-ယလောကဟိတသုခါဝဟနတော "မဂ်လ"န္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ခုဒ္ဒကာ၊ဋီ။၁၁၃။ သုတ္တနိ၊ဋီ၊၂။၁၉။

ဥဘယဝစန (နဉ) [ဥဘယ+ဝစန] နှစ်ပါးစုံကို ဆိုခြင်း။ ဥဘိန္နမ္ပိ ဝါ တတ္ထ ပရိစ္စာဂဝိသေ-သကိတ္တနတ္ထं ဥဘယဝစနံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၄၁။

ဥဘယဝဋ (နဉ) [ဥဘယ+ဝဋ] နှစ်ပါးသောအပြစ်။ ကထန္တိအာဒိနာ ဥဘယဝဋဝသေနပိ အပ္ပသာ-ဝဋတာယ ဝိသယံ ဒသေတိ။ အံ၊ဋီ၊၂။၁ရ၀။

ဥဘယဝုန (နဉ) [ဥဘယ+ဝုန] (၁) ဒုက်-တိက် နှစ်ပါးတို့ကို-တိုးပွားစေခြင်း, ဖြတ်ခြင်း-ရှေးဌ မယူအပ်သေးသည်ကိုယူခြင်း, ယူအပ်

ပြီးသည်ကိုမယူခြင်း။ (၂) ဒုက်တိက်နှစ်ပါးအား ဖြင့် ဖြစ်သော–တိုးပွားစေခြင်း, ဖြတ်ခြင်း–ရှေး၌ မယူအပ်သေးသည်ကိုယူခြင်း, ယူအပ်ပြီးသည် ကိုမယူခြင်း။ ဥဘတောဝမုန(က)နီဟာရ–ကြည့်။

ဥဘယဝါမန (တိ) [ဥဘယ+ဝါမန] နှစ်ပါးစုံ–ကောက်–ကုံး–သော၊သူ။ ဝါမနောတိ ဇယ်ဝါ–မနော ဝါ ကဋိဝါမနော ဝါ ဥဘယဝါမနော ဝါ။ ... ဥဘယဝါမနသဿ ဥဘောပိ ကာယာ ရဿာ ဟောန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃၀၉။ ဝိ၊သင်္ဂ၊၁၄၁။

ဥဘယဝိနိမုတ္တ (တိ) [ဥဘယ+ဝိနိမုတ္တ] (ရုပ်နာမ်) နှစ်ပါးမှလွတ်သော။ ဥဘယဝိနိမုတ္တံ ကိဉ္စိ နတ္ထိ အတ္တာ ဝါ အတ္တနိယံ ဝါ။ မ၊ဋီ၊၂။၁၉၄။ အံ၊ဋီ၊၃။၃ဖ၅။ (–အနုဋီ၊၃။၁ရ၄။)

ဥဘယဝိပန္န (တိ) [ဥဘယ+ဝိပန္န] နှစ်ပါးတို့မှ ကင်းသော၊သူ။ ယော ပန ဥဘယဝိပန္နော လာဌုဒါယီ ဝိယ။ အံ၊ဌ၊၁။၁၂ရ။ ဥဘယဝိပန္နာ (ကခ်ာ။၁၃၅)တိ ဥဘယေဟိ ဒေသနာပမာ–ဏေဟိ ဝိပန္နာ ရဟိတာ။ ကခ်ာ၊ဋီ၊သစ်။၂၄၀။ (–ဝဇိရ။၃။)

ဥဘယဝိပရိတလက္ခဏ (တိ) [ဥဘယဝိပရိတ+လက္ခဏ] နှစ်ပါးမှ–ပြောင်းလဲ–ဖေါက်ပြန်–ခြင်းလက္ခဏာရှိသော။ ဥဘယဝိပရိတလက္ခဏာ နေဝဝိပါကနဝိပါကဓမ္မဓမ္မာ။ အနုဋီ၊၁။၄၁။

ဥဘယဝိပရိတာနုဘဝနလက္ခဏ (တိ) [ဥဘယဝိပရိတာနုဘဝန+လက္ခဏ] နှစ်ပါးမှ ပြန်သော–မဒ္ဒတ္တာအဖို့ကို–မဒ္ဒတ္တာရုံကို–ခံစားခြင်းလက္ခဏာရှိသော။ ဥဘယဝိပရိတာနုဘဝနလက္ခဏာ အဒုက္ခမသုခါ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၄၄။ ဣတိဝုတ်၊ဌ။၁ရ၅။

ဥဘယဝိပလ္လာသ (ပု) [ဥဘယ+ဝိပလ္လာသ] နှစ်ပါးသောပုဒ်တို့၏–ဖေါက်ပြန်ခြင်း–ပြောင်းလဲခြင်း။ "ဥပသမ္မဒ္ဒသ သုတ္တာ ဥပသမ္မဒ္ဒသ ပေသုညံ ဥပသံဟရတိ"တိ ဝုတ္တာနံ ဒ္ဝိန္နံ ပဒါနံ အညတရဝိပလ္လာသဝသေန ဝါ ဥဘယဝိပ–လ္လာသဝသေန ဝါ ပါစိတ္တိယန္တိ ကတ္တာ။ ဝဇိရ။ ၂၉၀။

ဥဘယဝိပါက (ပု) [ဥဘယ+ဝိပါက] နှစ်ပါးသော–အကျိုး–ဝိပါက် (ကုသလဝိပါက်, အကုသလ ဝိပါက်)။ တဋ္ဌိ ယဒိ ကဏ္ဌံ ဘဝေယျ၊ ကဏ္ဌ–ဝိပါကံ ဒဒေယျ။ ယဒိ သုက္ကံ ဘဝေယျ၊ သုက္က–ဝိပါကံ ဒဒေယျ။ ဥဘယဝိပါကဿ ပန အဒါန–တော အကဏ္ဌာသုက္ကဝိပါကတ္တာ အကဏ္ဌံ အသုက္ကန္တိ အယမေတ္ထ အတ္ထော။ ဒီ၊ဌ၊၃။၂၀ဖ။ (–အံ၊ဌ၊၂။၃ရ၄။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၂၂။) ဥဘယ–ဝိပါကဿာတိ ယထာဓိဂတဿ ဥဘယဝိပါ–ကဿ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၂၄၁။ အံ၊ဋီ၊၂။၃ဂရ။ ဝိပါက–မနောဝိညာဏဓာတုဟိ ဥဘယဝိပါကာ သန္တီရ–ဏမနောဝိညာဏဓာတု။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၂ဖ၅။

ဥဘယဝိမုတ္တိရဟိတ(ဝိရဟိတ) (တိ) [ဥဘယ ဝိမုတ္တိ+ရဟိတ(ဝိရဟိတ)] (တဒင်္ဂဝိမုတ္တိ ဝိက္ခမ္ဘန ဝိမုတ္တိ–ဟူသော) နှစ်ပါးသောဝိမုတ္တိမှကင်းသော။ အဝိမုတ္တန္တိ ဥဘယဝိမုတ္တိရဟိတံ။ အဘိ၊ဌ၊၂။ ၂၅ဖ။ ယတ္ထ တဒုဘယဝိမုတ္တိ နတ္ထိ တံ ဥဘယ–ဝိမုတ္တိရဟိတန္တိ ဂယ္ဟမာနေ လောကုတ္တရစိတ္တေပိ။ မ၊ဋီ၊၁။၃ရ၂။ အဝိမုတ္တန္တိ ဥဘယဝိမုတ္တိဝိရဟိတံ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃ဖ၆ရ။ မ၊ဌ၊၁။ ၂၈၄။

ဥဘယဝိသယ (တိ) [ဥဘယ+ဝိသယ] နှစ်ပါးလျှင် အရာရှိသော။ အန္တာနန္တာနံ ဝသေန ဥဘယဝိသ–ယတ္တာ ဇေတသံ ဝါဒဿ။ သာရတ္ထ။၁။၁၄၅။

ဥဘယဝိသုဒ္ဓိလက္ခဏ (တိ) [ဥဘယဝိသုဒ္ဓိ+လက္ခဏ] နှစ်ပါးသော ဝိသုဒ္ဓိလက္ခဏာရှိသော။ အဗ္ဗောဟာရိကမေဝ ဟောတိ ဥဘယဝိသုဒ္ဓိ–လက္ခဏတာဘာဝတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၈၃။

ဥဘယဝိသေသန (နာ) [ဥဘယ+ဝိသေသန] နှစ်ပါးသော–ပုဒ်–တရား–တို့၏ ဝိသေသန၊ နှစ်ပါး–ကို အထူးပြုခြင်း။ ဝေဠု ပါကဋဂုဟဏံ ဥဘယဝိသေသနံ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၃၁၁။

နဟိ အညတရဝိသေသနံ ဥဘယဝိသေသနံ နဟောတိ။ မူလဋီ၊၃။၂၀ရ။

ဥဘယဝေါကိဏ္ဍ (တိ) [ဥဘယ+ဝေါကိဏ္ဍ] နှစ်ပါး တို့ရောနှောသော။ ဥဘယဝေါကိဏ္ဍသု ဝတ္တမာနေသူ(ဒီ၃။၆၈)တိ ဥဘယေသု ဝေါကိဏ္ဍသု မိသီဘူတေသု ဟုတ္တာ ဝတ္တမာနေသူ။ ဒီဋီ၊ ၃။၄ရ။ ဥဘယဝေါကိဏ္ဍတိ ဝစနဝိပလ္လာသေန ဝုတ္တန္တိ အာဟ "ဥဘယေသု ဝေါကိဏ္ဍသူ"တိ။ ဒီဋီ၊၃။၃၈။

ဥဘယဝေါမိဿက (တိ) [ဥဘယ+ဝေါမိဿက] နှစ်ပါးရောနှောသော။ အာဝုသော ဣမေကစ္စေ ဗဟုံ ပုညကမ္မံ ကရောတိ၊...ဧကစ္စော ဥဘယ-ဝေါမိဿကံ ကရောတိ။ ဣတိဝုတ်၊ဋီ။၆၈။

ဥဘယသဗ္ဗာဝ (ပု) [ဥဘယ+သဗ္ဗာဝ] (၁) ပါဒက စျာန် သမ္မသိတစျာန်) နှစ်ပါးတို့၏ထင်ရှားခြင်း။ (တိ)(၂) နှစ်ပါးသောပစ္စည်းတို့၏ထင်ရှားရှိသော။ (၁) ဥဘယသဗ္ဗာဝေ အဇ္ဈာသယဝသေန တတော အညတရေန အာဟိတဝိသေသာ စ ဝုဋ္ဌာနဂါမိနီဝိပဿနာ မဂ္ဂသ ဟောဇ္ဈင်္ဂါဒိ-ဝိသေသံ နိယမေတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄ရ၄။ (-အနုဋီ၊၁။၁ ၂၃။) (တိ)(၂) ဒုဝိဓမ္မံ ပန ဒ္ဝါဝီသ-တိမူလကံ သဟ ဂဟေတ္တာ သင်္ဂဟိတေ တသ္မိံ ဥဘယသဗ္ဗာဝတော "တေဝီသတိမူလကော"တိ အာဟာတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ မူလဋီ၊၃။၂၁၁။

ဥဘယသဘာဂ (တိ) [ဥဘယ+သဘာဂ] နှစ်ပါး အားဖြင့်-တူသောသဘောရှိသော-သဘောတူ သော။ တေန ဣမ ဥဘယသဘာဂတာပိ လဗ္ဘတိတိ ဒဿေတိ။ မဟာဋီ၊၄။၄၄။

ဥဘယသဘာဝ (ပု) [ဥဘယ+သဘာဝ] (၁)နှစ်ပါးသောသဘော။ (တိ)(၂) နှစ်ပါးသောသဘော ရှိသော။ (၁) ဧဝံ သတိ ဒိဋ္ဌိကပွနက္ခမော တသ ဥဘယသဘာဝေါ ပုဗ္ဗန္တာပရန္တေသု ယေဝ အန္တောဂဓော။ ဒီဋီ၊၁။၁ရရ။ သီဟဠီ၊သစ်၊၁။၄၅၃။

(တိ)(၂) ပစ္ဆိမကာ ပန စတ္တာရော ဥဘယ-သဘာဝါ။ ဒီဋီ၊၁။၂၆။ (-သီဟဠီ၊သစ်၊၁။၉၁။ အနုဋီ၊၃။၉၃၊၂၂ရ။)

ဥဘယသဘာဝပဋိက္ခေပ (ပု) [ဥဘယသဘာဝ +ပဋိက္ခေပ] နှစ်ပါးသောသဘောကို ပယ်မြစ် ခြင်း။ တတိယပဒံ ဥဘယပဋိက္ခေပဝသေန ဝုတ္တံ။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၈၄။

ဥဘယသမ (တိ) [ဥဘယ+သမ] (ဝိရိယသမာဓိ) နှစ်ပါးတို့၏-တူမျှခြင်းရှိသော-တူမျှသော။ ဥဘ-ယသမတာယ ဟိ အပ္ပနာ ဟောတိ။ ဒီဋီ၊၂။ ၃ရ၈။

ဥဘယသမာဓိရဟိတ(ဝိရဟိတ) (တိ) [ဥဘယ သမာဓိ+ရဟိတ(ဝိရဟိတ)] နှစ်ပါးသောသမာဓိ မှ ကင်းသော။ အသမာဟိတန္တိ ဥဘယသမာဓि-ရဟိတံ။ အဘိ၊ဋီ၊၂။၂၅၆။ (-မဟာဋီ၊၁၃ရ၂။) အသ-မာဟိတန္တိ ဥဘယသမာဓိဝိရဟိတံ။ ဒီဋီ၊ ၂။၃၆ရ။

ဥဘယသမ္ပတ္တိ (ထီ) [ဥဘယ+သမ္ပတ္တိ] နှစ်ပါး-သော-တို့၏-ပြည့်စုံခြင်း။ ဝိရောစတိတိ ဥဘ-ယသမ္ပတ္တိယာ ဝိရောစတိ။ ဣတိဝုတ်၊ဋီ။၈၆။

ဥဘယသမ္ဘာပနာပနယန (နာ) [ဥဘယသမ္ဘာပန +အပနယန] (မြဲဝဲအပ်, မမြဲဝဲအပ်ဟူသော) နှစ်-ပါးသောတရားတို့သို့ ရောက်စေခြင်းကို ပယ်ရှား ခြင်း။ အနုနေတာတိ ဣမေ ဓမ္မာ သေဝိတဗ္ဗာ၊ ဣမေ နု သေဝိတဗ္ဗာတိ ဥဘယသမ္ဘာပနာပန-ယနတ္ထं ပညာပေတာ။ မဟာဋီ၊ ၂။ ၂၉၅။ အံဋီ၊ ၂။၁၆၉။

ဥဘယသမ္မန္ဓ (နာ) [ဥဘယ+သမ္မန္ဓ] (၁) နှစ်ပါး တို့နှင့်စပ်ခြင်း။ (တိ)(၂) ဒိဋ္ဌ သုတနှစ်ပါးတို့နှင့် စပ်သော။ (၁) နု ကေဝလံ တံသဒိသတာဝ ဥဘယသမ္မန္ဓော။ မူလဋီ၊၁။ရ၀။ (တိ)(၂) ဒိဋ္ဌ သုတံ ဥဘယသမ္မန္ဓန္တိ ဣမေ တာဝ ဒိဋ္ဌာဒယော ဝေဒိတဗ္ဗာ။ အဘိ၊ဋီ၊၁။၁၁၆။

ဥဘယသမ္မိသ (တိ) [ဥဘယ+သမ္မိသ] နှစ်ပါးစုံ ရောနှောခြင်းရှိသော။ ယေ ပန ဥဘယသမ္မိသ-တာဝသေန လောဘာလောဘုဿဒဝါရာဒယော အပရေ ကျေနပညာသဝါရာ ကာမ ဒဿေတဗ္ဗာ။ မဒီ၊ ၂။ ၂၉၄။

ဥဘယသမ္ပုဋ (တိ) [ဥဘယ+သမ္ပုဋ] (ရုပ်နာမ်) နှစ်ပါးခွဲ တွေ့ဝေသော၊သူ။ ယေ ပန ဥဘယ-သမ္ပုဋာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၈၅။ (-အနုဋီ၊ ၂။၅။)

ဥဘယသီသပရိယာဒါန (နာ) [ဥဘယသီသ+ပရိယာဒါန] (ကိလေသသီသ ပဝတ္တာသီသ ဟူသော) နှစ်ပါးသောသီသတို့၏ကုန်ခြင်း။ ဣမာယ ဝါရ-သမတာယ ဣဒံ ဥဘယသီသပရိယာဒါနံ သမ်ဟောတိ။ အဘိ၊ဋီ၊၂။၃၈။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၁။၄၀။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၅၆။

ဥဘယသုခ (နာ) [ဥဘယ+သုခ] နှစ်ပါးသော ချမ်းသာ။ ပဌမေန ဒိဋ္ဌဓမ္မသုခံ၊ တတိယေန သမ္မရာယသုခံ၊ ဒုတိယေန ဥဘယသုခံ ဂဟိတန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ၊ ဣတိဝုတ်၊ဋီ။ ၂ ၂၉။ (-အပ၊ဋီ၊ ၂။၁၅၅။)

ဥဘယသုစရိတ (နာ) [ဥဘယ+သုစရိတ] နှစ်ပါးသော သုစရိုက်။ စတုဗိဓံ ပန ဝစီဒုစ္စရိတံ တိဝိဓံ ကာယဒုစ္စရိတံ ပဟာယ ဥဘယသုစရိတံ ပူရေန္တသော ဝ။ အံ၊ဋီ၊၁။၄ဝ၅။

ဥဘယသုဒ္ဓိ (ထီ) [ဥဘယ+သုဒ္ဓိ] နှစ်ပါးစုံ၏စင်ကြယ်ခြင်း။ သီလာဒီဟိ ပယောဂသုဒ္ဓိယာ သတ္တာနံ အဘယဒါနေ အာသယသုဒ္ဓိယာ အာမိသဒါနေ ဥဘယသုဒ္ဓိယာ ဓမ္မဒါနေ သမတ္ထော ဟောတိ။ စရိယာ၊ဋီ။ ၂ ၉၄။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂ ၇၁။

ဥဘယသေဋ္ဌိပုတ္တ (ပု) [ဥဘယသေဋ္ဌိ+ပုတ္တ] သူဌေးနှစ်ဦးတို့၏သား။ သော ဧဝံ ဝမုမာနော အာသီတိကော ဟုတ္တာ ဥဘယသေဋ္ဌိပုတ္တောတိ ပါကဋော။ အပ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ဝ၄။

ဥဘယဟတ္ထကုဏ် (တိ) [ဥဘယဟတ္ထ+ကုဏ်] လက်နှစ်ဖက်ကောက်သော၊သူ။ ကုဏ်တိ ဧက-ဟတ္ထကုဏ် ဝါ ဥဘယဟတ္ထကုဏ် ဝါ။ မ၊ဋီ၊၄။ ၁၅၁။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၄၉။ အံ၊ဋီ၊ ၂။ရ၆၊၃ ၂ ၂။ အဘိ၊ဋီ၊၃။ရ၈။ သာရတ္ထ၊ဋီ၊၃ရ၅။

ဥဘယဟနန (နာ) [ဥဘယ+ဟနန] (မိမိ, သူတပါး) နှစ်ဦးသားကို ဖျက်ဆီးခြင်း။ သတိပိ ကုဟကဿ ဥဘယဟနနေ အတ္တဟနနေ ပန အယံ ဝိသေသော။ ထေရ၊ဋီ၊၁။၃၃ဝ။

ဥဘယဟိတ (တိ) [ဥဘယ+ဟိတ] (၁) နှစ်ပါးသောအစီးအပွား။ (မိမိ, သူတပါး) နှစ်ဦး၏အစီးအပွား။ (၂) နှစ်ပါးသော အစီးအပွားရှိသော၊ နှစ်ပါးသောအစီးအပွားကို ပေးတတ်သော။ (၁) အောက်ပုဒ်နှင့် ဥဘယဟိတပဋိပ-န္နာ-ကြည့်။ (၂) ယန္ဒုနာဟမ္မိ ဘဂဝန္တံ ဥဘယ-ဟိတံ ပဋိပဒံ ပုစ္ဆေယျံ။ သုတ္တနိ၊ဋီ၊ ၂။၁ဝ ၂။

ဥဘယဟိတတ္ထိက (တိ) [ဥဘယဟိတ+အတ္ထိက] နှစ်ပါးသောအစီးအပွား-ဖြင့်-ကို-အလိုရှိသော၊သူ။ သဒ္ဓါဝ ဥဘယဟိတတ္ထိကေဟိ ဓနာယိတဗ္ဗဌေန ဓနံ သဒ္ဓါဓနံ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။ ၂ ၅ရ။

ဥဘယဟိတပဋိပတ္တိ (ထီ) [ဥဘယဟိတ+ပဋိပတ္တိ] နှစ်ပါးသောအစီးအပွားအလို့ငှာကျင့်ခြင်း။ ပရိယုဋ္ဌာနာနုသယပွဟာနံ, ဥဘယဟိတပဋိပတ္တိ, လောကဓမ္မေဟိ အနုပလေပေါ စ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။ ၄ ရရ။

ဥဘယဟိတပဋိပန္န (တိ) [ဥဘယဟိတ+ပဋိပန္န] (မိမိ, သူတပါး) နှစ်ဦး၏ အစီးအပွားအလို့ငှာ ကျင့်သော၊သူ။ ဒေဝမနုဿသု ပန ယေ အတ္တဟိတာယ ပဋိပန္နာဒယော စတ္တာရော ပုဂ္ဂလာ၊ တေသု ဥဘယဟိတပဋိပန္နော အဂ္ဂ-ပုဂ္ဂလော အယံ။ သုတ္တနိ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ဝ၅။

ဥဘယဟိတပရာယက (တိ) [ဥဘယဟိတ+ပရာယက] နှစ်ပါးသောအစီးအပွားလျှင် လည်းလျှောင်း

ရာရှိသော၊သူ။ ကထံ နု ခေါ...သမ္မာပဋိပတ္တိယာ ဥဘယဟိတပရာယဏာ ဘဝေယျုံ။ မ၊ဋီ၊၁။၁၂၂ဖ။

ဥဘယဟိတမုနန (တိ) [ဥဘယဟိတ+မုနန] နှစ်ပါးသောအစီးအပွားကို သိသော၊သူ။ ဥဘယ-ဟိတမုနနတော မုနီ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၈ဖ။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၀၇။

ဥဘယဟိတာဝဟ (တိ) [ဥဘယဟိတ+အာဝဟ] နှစ်ပါးသောအစီးအပွားကိုဆောင်တတ်သော။ ကိစ္စမိစ္ဆကောတိ ဥဘယဟိတာဝဟံ ကိစ္စံ ဣစ္ဆန္တော။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၂။

ဥဘယာကာရ (ပု) [ဥဘယ+အာကာရ] နှစ်ပါးသောအခြင်းအရာ။ ရာဇာ တဿာ ဥဘယာ-ကာရံ ဒိသ္မာ တံ ပဏ္ဏောသာပေတ္တာ ပုစ္ဆိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂။

ဥဘယာကာရဝိဓုရ (တိ) [ဥဘယာကာရ+ဝိဓုရ] နှစ်ပါးသောအခြင်းအရာတို့မှဆန့်ကျင်သော။ ပဌမာရုပ္ပဝိညာဏာဘာဝသ ပန နု ဗဟိဒ္ဓါ-ကာရော၊ နာပိ အဗ္ဘန္တာကာရောတိ ဥဘယာ-ကာရဝိဓုရေ တသ္မိံ အနညသာဓာရဏေန ပဝတ္တိ-ယာကာရေန ပဝတ္တမာနံ အာကိဉ္စညာယတန-မေဝ နု ဝတ္တဗ္ဗာရမ္မဏံ ဝုတ္တံ။ အနုဋီ၊၁။၂၁ဖ-ရ။

ဥဘယာနတ္ထကာရီ (တိ) [ဥဘယာနတ္ထ+ကရ+ဏီ] နှစ်ပါးသောအကျိုးမဲ့ကို ပြုတတ်သော။ တသ္မာ အနတ္ထတာတိ ဥဘယာနတ္ထကာရိတာ။ ဒီဃ၊ဋီ၊၃။၁၃၄။

ဥဘယာနတ္ထဒူရီကရဏ (နာ) [ဥဘယာနတ္ထ+ဒူရီကရဏ] နှစ်ပါးသောအကျိုးမဲ့ကို-ဝေးသည်ကို-ဝေးစွာ-ဝေးအောင်-ပြုခြင်း။ ကုသလမူလရောပနံ, ဥဘယာနတ္ထဒူရီကရဏံ, ပရိသာသု ဝိသာ-ရဒတာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄ရရ။

ဥဘယာနတ္ထသာဓန (တိ) [ဥဘယာနတ္ထ(=ဥဘယ+အနတ္ထ)+သာဓန] နှစ်ပါးသော အကျိုးမဲ့ကိုပြီး-စေတတ်သော။ ကာလေန ဝဒန္တေနပိ ဥဘယာ-နတ္ထသာဓနတော အဘူတံ ပရိဝဇ္ဇေတဗ္ဗံ။ မ၊ဋီ၊၂။၁၅ဖ။ အံ၊ဋီ၊၂။၃ရ၂။

ဥဘယာနုကမ္ပာ (ထီ) [ဥဘယ+အနုကမ္ပာ] နှစ်ပါးစုံ၌သနားခြင်း။ ဣတိ ဥဘယာနုကမ္ပာယ ဥ-ယျောဇေသိ။ သာရတ္ထ၊၃။၃၁ဖ။

ဥဘယာနုရူပ (တိ) [ဥဘယ+အနုရူပ] နှစ်ပါးတို့-အား-နှင့်-လျော်သော။ ပတိရူပဒေသဝါသ-သပ္ပုရိသူပနိဿယသဒ္ဓမ္မသဝနယောနိသော-မနသိကာရာဒယော ပန ဥဘယေသံ သာဓာ-ရဏာ ဥဘယာနုရူပါ စာတိ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ရဖ။

ဥဘယာပ(ပ္ပ)ဇဟန (နာ) [ဥဘယ+အပ(ပ္ပ)ဇဟန] နှစ်ပါးစုံကိုမပယ်ခြင်း။ ဥဘယာပဇဟနသ-ကာရေဏ နု ဟောတိ။ မူလဋီ၊၃။၁၄၉။ ဥဘယာ-ပဇဟနသာတိ ကာမရာဂဝိစိကိစ္ဆာနုသယာ-ပ္ပဇဟနသ။ အနုဋီ၊၃။၂၀ဖ။

ဥဘယာပေက္ခာ (ထီ) [ဥဘယ+အပေက္ခာ] နှစ်ပါးစုံကိုငဲ့ခြင်း။ ဥဘယထာပိ ဥဘယာပေက္ခာ နာမ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၄ဖ။

ဥဘယာပေက္ခာဓိပ္ပါယ (ပု) [ဥဘယာပေက္ခာ+အဓိပ္ပါယ] နှစ်ပါးစုံကို-ငဲ့ခြင်း၌အလို-ငဲ့လိုခြင်း။ တေနေဝ ဥဘယာပေက္ခာဓိပ္ပါယေန "ကတံ နု ကတံ" နွဲ့ အဝတ္တာ "ကိံ သံယသ ပုဗ္ဗကိစ္စ" မိစ္ဆေဝါဟ။ ဝဇိရ။၄၄၈။

ဥဘယာဘာဝ (ပု) [ဥဘယ+အဘာဝ] နှစ်ပါးစုံ၏မရှိခြင်း။ ဧဝံ သဂါဟကတ္တာဘာဝတော အသ-ဂါဟကတ္တာဘာဝတော ဥဘယာဘာဝတော စ။ မူလဋီ၊၃။၁ ၂၊(-၂၅)။

ဥဘယာဘိနိဝေသ (တိ) [ဥဘယ+အဘိနိဝေသ] နှစ်ပါးစုံကိုနှလုံးသွင်းခြင်းရှိသော။ ဧဝံ ဗဟိဒ္ဓါ-ဘိနိဝေသာ, ဥဘယာဘိနိဝေသာ စ ဝေဒိတ-ဗ္ဗာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။ရရ။

ဥဘယာမိသက (တိ) [ဥဘယ+အမိသက] နှစ်ပါးမရောနှောသော။ အရဟတိ ဥဘယာမိသ-ကတ္တာ။ ဝဇိရ။၂၁၂။

ဥဘယာရမ္ဘက (တိ) [ဥဘယ+အာရမ္ဘက] နှစ်ပါးစုံလျှင်အာရုံရှိသော၊ နှစ်ပါးစုံကို အာရုံပြုသော။ ဝေဠု ကတ္တာ ကထံ ကေကၖကေကသ စိတ္တာသ ဥဘယာရမ္ဘကဘာဝေါတိ ဧဒိသီ စောဒနာ အနဝကာသာတိ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ ကခ၊ဋီ၊သစ်။၂၁၀။

ဥဘောဟတ္ထ (ပု) [ဥဘ+ဟတ္ထ] နှစ်ခုသောလက်၊ လက်နှစ်ဖက်။ ဥဘောဟတ္ထေဟိ ပဂ္ဂယ္ဟ၊ ဗုဒ္ဓသ အဘိရောပယိ။ အပ၊၁။၂၅၅၊ (-၃၀၄၊၃၃၃။) ဥဘောဟိ ဟတ္ထေဟိ ပဂ္ဂယ္ဟ ဥက္ခိပိတ္တာ။ အပ၊ ၆။၂။၁၉၀။

ဥမဂ္ဂ (ပု) [ဥ+မဂ္ဂ။ ဥန္ဓာဂ၊ သံ။] ဥမင်လိုက်ခေါင်း၊ လိုက်ဂူ၊ မြေအိမ်။ ဂိရိဂုဟန္တိ ဒ္ဝိန္နံ ပဗ္ဗတာနံ အန္တရံ, ဧကသ္မိံ ယေဝ ဝါ ဥမဂ္ဂသဒိသံ မဟာ-ဝိဝရံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၈၈။ (နိသျ။ ဋီကာ-အားလုံး၌ "ဥမင်္ဂသဒိသံ"ဟုရှိ၏။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၈၃-အလားတူ အဖွင့်၌လည်း ဥမင်္ဂသဒိသံ-ဟုရှိ၏။) အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥမင်္ဂ (ပု) [ဥ+မဂိ+အ။ နိတိ၊ဓာ။၂၇။ အဝ+မဂိ+အ။ ပါစိတ်၊ယော။၂၈၉။] ဥမင်။ (က) မြေ၌တူးအပ်သောလိုက်၊ မြေအောက်လိုက်ခေါင်း၊ ဥမင်လိုက်ခေါင်း။ (ခ) လိုက်ဂူ၊ မြေအိမ်။ (က) ဥမဂ်ိ နိက္ခမိတ္တာန၊ ဝေဒေဟော နာဝမာရုဟိ။ ဇာ၊၂။ ၂၁၃။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ဖ။၂၉၂။ ဧဝံ ဂုတ္တံ (သုဂုတ္တံ) ကတ္တာ နိပန္နေ ပန သစေ ဘိတ္တိ ဝါ ဆဒနံ ဝါ ဘိန္ဒိတ္တာ ဥမင်္ဂေန ဝါ ပဝိသိတ္တာ ဟရန္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၁၁။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၄၉၃။ (-အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၁၉။ ဓမ္မ၊ ဋ္ဌ၊၁။၁ဖ၀။) (ခ) ဂုဟာတိ ပံသုဂုဟာ၊ သာ ဥန္ဒမေ ဥဒကမုတ္တာဋ္ဌာနေ အဟောသိ၊ ဧကတော ဥမင်္ဂံ ကတ္တာ ခါဏုကေ စ ပံသုံ စ နီဟရိတ္တာ အန္တော ထမ္ဘေ ဥဿာပေတ္တာ မတ္ထကေ ပဒရ-စ္ဆဒ္ဒနေဟသခေ်ပေန ကတာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၅၄။ ဥမင်္ဂံ ကတ္တာတိ ဟေဋ္ဌာ သုဒ္ဒဂ္ဂံ ကတ္တာ။ မ၊ဋီ၊၃။၁၀၈။ ဥမင်္ဂသဒိသန္တိ သုဒ္ဒဂ်ိသဒိသံ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၅ရ။ အံ၊ ဋီ၊၂။ ၃၈၀။ ဥမင်္ဂသဒိသန္တိ စ "သုဒ္ဒဂ်ိသဒိသ"န္တိ အာစရိယေန ဝုတ္တံ၊ သုဒ္ဒဂ်ိတိ ဟိ ဘူမိယရသေတံ အဓိဝစနံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်။၂။၁၂၂-၃။ (ဝိ၊ပိ၊ဓာန် ၌ ဥမင်္ဂသဒိသန္တိ ဥရုဒ္ဒါသဒိသံ-ဟု အံ၊ဋီ-၌ ဖွင့်ကြောင်းမှာသည်။ ပါစိတ်၊ယော-၌ ဥမင်္ဂ-ကို ဂ္ဂတ္ထိလိင်ဖြင့်ဖွင့်ပြသည်။ ဥမင်္ဂနဒီ-ကြည့်။)

ဥမင်္ဂဂ်ိ (ထီ) [ဥမင်္ဂ+ဂဂ်ိ] မြေအောက်လိုက်ခေါင်းဖြင့် စီးသွားသောမြစ်၊ ဥမင်မြစ်။ ဥမင်္ဂေန သဋ္ဌိယောဇနာနိ ဂတဋ္ဌာနေ ဥမင်္ဂဂ်ိတိ ဝုစ္စတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂ဖ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၇၄။ (-သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁ဖ ၂။ အပ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၄၃။)

ဥမင်္ဂုဟာ (ထီ) [ဥမင်္ဂ+ဂုဟာ] ဥမင်လိုက်ဂူ၊ မြေလိုက်ဂူ။ ဘူမိဂုဟာန္တိ ဥမင်္ဂုဟံ။ ဝိမတိ၁။ ၂ရ၈။

ဥမင်္ဂစောရ (ပု) [ဥမင်္ဂ+စောရ] ဥမင်လိုက်-တူးဖေါက်၍-ဖြင့်-ခိုးသူ။ တသ္မိံ ခဏေ ဥမင်-စောရာ ဒ္ဝိန္နံ ဂေဟာနံ အန္တရေ ဥမင်္ဂံ ဘိန္ဒန္တိ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ဖ၀။ (-ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၀၁။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၃၄၀။ အပ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၉ ၂။)

ဥမင်္ဂဇာတက (နာ) [ဥမင်္ဂ+ဇာတက] ဥမင်္ဂဇာတ်။ (မဟောသဓဇာတ်ကိုပင် ဥမင်္ဂဇာတ်ဟုခေါ်သည်။ ဇာ၊ ၂။ ၂၀၄-၂ ၂၁။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ဖ။၁ဖ၃-၃၃ ၂။) သတ္ထာ ဟိ မဟာဗောဓိဇာတကေ ဝိယ ဥမင်္ဂဇာတကေ ဝိယ စ အတ္တနော ပညာယ ဝဏ္ဏံ ဝဏ္ဏိတံ သုတ္တာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ဖ၉။ (-ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၄၀။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။ ၂၄ရ။)

ဥမင်္ဂဒ္ဓါရ (တိ) [ဥမင်္ဂ+ဒ္ဓါရ] ဥမင်တံခါး။ ဥမင်္ဂဒ္ဓါရံ ဝိဝရိသု၊ ယန္တယုတ္တေ စ အဂ္ဂဠေ။ ဇာ၊ ၂။ ၂၁၃။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ဖ။ ၂၉ ၂။

ဥမင်္ဂဒ္ဓါရဝိဝရက (နာ) [ဥမင်္ဂဒ္ဓါရ+ဝိဝရက] ဥမင်

တံခါးကို ဖွင့်ခြင်း။ ဥမင်္ဂါရဝိဝရဏတ္ထံ ယောဧ အာဏာပေန္တော ဂါထမာဟ။ ဇာ၊ဌ။၆။၂၉၂။

ဥမင်္ဂနဒီသီမပွမာဏ (နာ) [ဥမင်္ဂနဒီသီမာ+ပမာဏ] ဥမင်မြစ်သိမ်-ပမာဏ-အတိုင်းအတာ။ သဧ ဟေဋ္ဌာ ဥမင်္ဂသီမပွမာဏတော အနုနာ ပဌမ-မေဝ စ ပဝတ္တာ ဟောတိ။ ဝိမတိ၊၂။၁၄၈။

ဥမင်္ဂနဒီ (ထီ) [ဥမင်္ဂ+နဒီ] ဥမင်မြစ်။ သီမာယ ဟေဋ္ဌာ ဥမင်္ဂနဒီ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃၂၆။ (ဝိမ တိ၊၂။၁၆၆။) ဥမင်္ဂနဒီတိ ဇတ္ထ ဥကာရော သြ-ကာရဝိပရိတော၊ တသ္မာ ပထဝိယံ သြတရိတ္တာ ပဝိသိတ္တာ မင်္ဂတိ ဂစ္ဆတီတိ ဥမင်္ဂါတိ အတ္ထော ဒဋ္ဌဗ္ဗော၊ ဥမင်္ဂါ စ သာ နဒီ စေတိ ဥမင်္ဂနဒီ။ ပါစိတ်၊ယော။၂၈၉။

ဥမင်္ဂဘိန္ဒန (နာ) [ဥမင်္ဂ+ဘိန္ဒန] ဥမင်လိုက်ခေါင်း-ဖြိုတူးဖောက်-ခြင်း။ ဓမ္မေန ဒါရံ ပေါသေန္တီတိ ဥမင်္ဂဘိန္ဒနာဒီနိ အကတ္တာ ဓမ္မိကေဟိ ကသိ-ဂေါရက္ခဝဏိဇ္ဇာဒီဟိ ပုတ္တဒါရံ ပေါသေန္တီ။ သံ၊ဌ။ ၁။၃၂၂။

ဥမာ (တိ) [ဥ+မ။ ကောဋ္ဌာသ။ ဥ+မုဏ္ဍ+အ။ ဥမာ ပုပ္ပ-ကြည့်။ အဝ+မ။ ဥမ္မာ-ကြည့်။ ဥမ+အ။ ဥမာပုပ္ပသရိန္ဒိဘ-ကြည့်။] (၁) ကျော်စောခြင်း။ (၂) နှစ်သက်ခြင်း။ (၃) နှမ်းကြတ်၊ ဗီဇာ။ (ဓာန်၊ သျှသစ်။) အောက်မဲ။ အောင်မဲညို။ ကန်တောက် (ကတောက်)။(ရှေးနိသျှများ။) အဘိဓာန်ဋီကာ။ ၄၅၂-၌ ဥမာ၊ ဥမ္မာ-ဟုပါဋိဋ္ဌန်စမ်းရှိကြောင်းဆိုတ။ ဓာန်၊ဋီ။သျှ-၌ "ဥမ္မာ-သဒ္ဒါ နှမ်းကြတ်, ကန်တောက်-အနက်နှစ်ပါး ဟောကြောင်း၊ အောင်မဲညို၊အနက်ကား မသင့်ကြောင်း" မှာသည်။ (အမရကောသဘာသာဋီကာ၌ "ရင်းကား နှမ်းမျိုးတည်း၊ ပကတိနှမ်းပင်လောက် ပင်စည် ခက်ရွက် မကြီးသောကြောင့် နှမ်းကြတ်-ဟု ရခိုင်လူမျိုးတို့ ခေါ်ဝေါ်သုံးစွဲသည် ဟူ၏။ စိန်ကုန်သည်တို့၌ကား ရင်းအစေ့သည် ဗီဇာ ဟု ထင်ရှား၏" ဟုဆိုသည်။ ဓာန်၊သျှ၊သစ်၌လည်း ထို့အတူ ပင်ဆိုတ၏၊ ကျော်အောင်စံထား၊ဓာန်၊သျှ-၌ "အောက်မဲ၊ နှမ်းကြတ်" ဟုပြန်ဆိုသည်။ တောင်ပေါက်၊သျှ-၌ "နှမ်းကြတ်(စပါးအထူး)" ဟုပြန်ဆိုသည်။ သီဟိုဠ် သုဘူတိနိသျှ၌ "ဓညဝိသေသ=စပါးအထူး" ဟုပြန်ဆိုသည်။ ဝိ၊ဌ။ ရှေဥမင်နိသျှ၊ ဒီ၊ဌ။ဗား၊ကရား၊နိသျှ-တို့၌ "ကတောက်"ဟု ပြန်ဆိုသည်။ ပါဠိတော်မြန်မာပြန်တို့၌ "အောင်မဲညို" ဟုပြန်ဆို ကြသည်။ မြန်မာအဘိဓာန်၊၂။၂၅၀-၌ နှမ်းကြတ် ကို "ပန်းပြာပွင့်သောအပင်ဖြစ်ကြောင်း၊ အစေ့ကို ဗီဇဝါ အမည်ဖြင့် စိန်ရတနာချိန်တွယ်ရာတွင် သုံးရကြောင်း" ဆိုထား၏။ မြန်မာအဘိဓာန်၊ ၃။၁၀၂-၌ ဗီဇာပင်ကို "လျှော်နှင့်အစေ့ကို အသုံးပြုရသောအပင်တမျိုး"ဟုဆို၏။ ပုံပြဆေး အဘိဓာန်၊ ၄။၁၆၉-၁၇၄-တို့တွင် အောင်မဲဖြူ, အောင်မဲညို အပင်တို့ကိုပြရာ၌ "ရင်းဆေးပင်၏ ပွင့်ချပ်များသည် နှစ်ထပ်မှ လေးထပ်အထိ ပွင့်နေသည်" ဟုလည်းကောင်း၊ "အရွက်ကို အသုံးပြုကြောင်း"ကိုလည်းကောင်း ပြဆိုသည်။ ဒီ၊ဌ၊၂။ မ၊ဌ၊၂။ အပ၊ဌ၊၂-တို့အဖွင့်အရမူ ယင်းဥမာ= ဥမ္မာ မည်သောအပင်၏အပွင့်သည် ဂိရိကဏ္ဏိက= အောင်မဲညို (တောင်ဇလပ်-ရှေးနိသျှ)အပွင့် စသည်တို့ထက်ညိုကြောင်းသိရသည်။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁၀၁-၌ ယင်း၏အရွက်သည် ပတ္တာခါဒနီယ=အရွက်စားဖွယ်၌ ပါဝင်ကြောင်းပြဆိုသည်။ အပ၊ဌ၊၂။၁၅ရ-အဖွင့်အရ ယင်း၏အပွင့်သည် အထက်အထက် အဆင့်ဆင့် ပွင့်ကြောင်း သိရသည်။ ထို့ပြင် "ဥမာပုပ္ပသမာနဋ္ဌိ ဒကသီတလပုပ္ပသဒိသံ"ဟု မဟာနိ၊ဌ။၃၃၁-၌လာသော "ဒကသီတလ" ကို အဘိဓာန်။၆၈၉-၌ "သောဂန္ဓိကံ ကလ္လဟာရံ ဒကသီတလိကံ" ဟု ပရိယာယ်ပုဒ်တို့ဖြင့် ဆိုထားသည်။ ကြာသီမ် (ကြာတံဆိပ်၊ ညနေချမ်း၌ပွင့်သောကြာဖြူ)ဟု ဓာန်၊သျှ၊သစ်၌အနက်ပေးသည်။ ပုံပြဆေးအဘိဓာန်၊၁။၉၈-၌ သောဂန္ဓိက-ကို

ကြာညိုဌ် သွင်းပြသည်အပြင် "လရောင်ဖြင့်ပွင့်၏" ဟု ဆိုထားသည်ကိုလည်းကောင်း၊ ကပ္ပဒ္ဒုမ-ဌ် သောဂန္ဓိက-ကို နီလုပ္ပလ=ကြာညို (ကြာပြာ) ဟုပြဆိုသည်ကိုလည်းကောင်း၊ အညိုရောင်ကို ပြရာဌာနဖြစ်သည်ကိုလည်းကောင်းထောက်၍ "ဒကသီတလ" ကိုလည်း ကြာညို(ကြာပြာ)မျိုးဟု ယူသင့်ပေသည်။ ဥမာပုပ္ပ၊ ဥမာပုပ္ပသမာန၊ ဥမ္မာ-တို့လည်းကြည့်။)

(၁)(၂) ပုလာ မဟတီ ဥမာ ကိတ္တိ, ကန္ဓိ ဝါ ယသောတိ ပုလောမော။ ဓာန်၊ဌီ။၄၄။ (၃) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥမာကုသုမ (နာ) [ဥမာ+ကုသုမ] အောင်မဲညို-နှမ်းကြတ်-ကန်တောက်-ပွင့်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥမာပုပ္ပ (နာ) [ဥ+မုဆ္ဆ+ပုပ္ပ+အ။ အပ၊ဌ၊၂။၁၅၇။ ဥမာ+ပုပ္ပ] အောင်မဲညို-နှမ်းကြတ်-ကန်တောက်-ပွင့်။ သေယျထာပိ နာမ ဥမာပုပ္ပံ နီလံ နီလ-ဝဏ္ဏံ။ ဒီ၊၂။၉၃။ မ၊၂။၂၀၆။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၆၉။ ဥမာပုပ္ပန္တိ ဘေဒဋ္ဌ ပုပ္ပံ သိနိဒ္ဓံ မုဒု (မုဒုံ)။ ဒိသမာနမ္ပိ နီလမေဝ ဟောတိ။ ဂိရိကဏ္ဏိက-ပုပ္ဖာဒိနိ ပန ဒိသမာနာနိ သေတမာတုကာ-နေဝ ဟောန္တိ၊ တသ္မာ ဣဒမေဝ ဂဟိတံ၊ တာနိ န ဂဟိတာနိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၅၃။ မ၊ဌ၊၃။၁၆၉။ ဥမာပုပ္ပ(အပ၊၁။၁၉၀)နွင့် ဥဒ္ဓမုဒ္ဓံ နီလပဘံ မုဆ္ဆမာနံ ပုပ္ဖတိ ဝိကသတိတိ ဥမာပုပ္ပံ။ အပ၊ဌ၊၂။၁၅၇။ ဥမာပုပ္ပန္တိ အတသိပုပ္ပံ။ ဒီ၊ဌီ၊၂။၁၆၂။ မ၊ဌီ၊၃။၁၂၄။ ဥမာပုပ္ပေန သမာနာ(ထေရ။၃၅၁)တိ မေစကနိ-ဘတာယ ဥမာကုသုမသဒိသာ။ ထေရ၊ဌ၊၂။၄၅၂။

ဥမာပုပ္ပဒေဝ (ပု) [ဥမာပုပ္ပ+ဒေဝ] အောင်မဲညို-နှမ်းကြတ်-ကန်တောက်-ပွင့်အဆင်းရှိသောနတ်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥမာပုပ္ပနိဘာသိ (တိ) [ဥမာပုပ္ပနိဘာသ+ဣ] အောင်မဲညို-နှမ်းကြတ်-ကန်တောက်-ပွင့်အရောင်အဆင်းရှိသော၊သူ။ ဥမာပုပ္ပနိဘာသိနော(ဒီ၊၂။ ၂၀၈)တိ ဥမာပုပ္ပဒေဝါ နာမ ဧတေ ဒေဝါ၊ ဥမာပုပ္ပသဒိသာ ဟိ တေသံ သရီရာဘာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၂၈၃-၄။ (-ဒီ၊ဋီ၊၂။၂၄၂။)

ဥမာပုပ္ပသမာန (တိ) [ဥမာပုပ္ပ+သမာန] အောင်မဲညို-နှမ်းကြတ်-ကန်တောက်-ပွင့်နှင့်တူသော။ တံ နီလံ ဟောတိ သုနီလံ ပါသာဒိကံ ဒဿနေယျံ ဥမာပုပ္ပသမာနံ။ မဟာနိ။၃၅၆။ စူဠနိ။၁၆၃။ ဥမာပုပ္ပသမာနန္တိ ဒကသီတလပုပ္ပသဒိသံ။ မဟာနိ၊ဌ။၃၃၁။ (အဘိဓာန်။၆ရ-ဌ်လာသော "ဒက-သီတလိက-ကို နိသျ-တို့ဌ် ကြာသိမ်၊ ကြာတံဆိပ်၊ ညနေချမ်းဌ်ပွင့်သော ကြာဖြူ-ဟု အနက်ပေးကြ၏၊ ဤဌ်မူ ကြာဖြူအနက် မဖြစ်နိုင်၊ ကြာညိုမျိုးဝင် ကြာပင်အနက်သာ ဖြစ်ရမည်။ "ဒကသီတလပုပ္ပသဒိသံ=ကြာညိုပွင့်နှင့်တူသော" ဟု အနက်မှတ်ရမည်။ ဥမာ-လည်းကြည့်။)

ဥမာပုပ္ပဝဏ္ဏ (ပု) [(၁) ဥမာပုပ္ပ+ဝဏ္ဏ။ (၂) ဥမာပုပ္ပဝဏ္ဏ+ဝဏ္ဏ] (၁) အောင်မဲညို-နှမ်းကြတ်-ကန်တောက်-ပွင့်အဆင်း။ (တိ)(၂) အောင်မဲညို-နှမ်းကြတ်-ကန်တောက်-ပွင့်အဆင်းရှိသော။ (၁) နီလော စ ဝဏ္ဏောတိ ဥမာပုပ္ပသမာနော။ မဟာနိ၊ဌ။၃၃၁။ (တိ)(၂) နီလာနန္တိ ဥမာပုပ္ပဝဏ္ဏာနံ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၁၃။ တတ္ထ စ နီလိကာ ဥမာပုပ္ပဝဏ္ဏာ ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃၆ရ။ (ပါစိတ်ယော-ဌ် ဥမ္မာရ-ပုပ္ပဝဏ္ဏာ ဟု တည်ပုဒ်ပြုထားသည်။) ဥမ္မာရပုပ္ပ-ဝဏ္ဏောတိ ဥမ္မာရပုပ္ပသ ဝဏ္ဏော ဝိယ ဝဏ္ဏော တေသောတိ ဥမ္မာရပုပ္ပဝဏ္ဏာ။ ပါစိတ်ယော။၃၃၆။

ဥမာပုပ္ပသရိန္ဒိဘ (တိ) [ဥမာပုပ္ပသရီ+နိဘာ] အောင်မဲညို-နှမ်းကြတ်-ကန်တောက်-ပွင့်နှင့်တူသောအဆင်းရှိသော။ ဥမာပုပ္ပသရိန္ဒိဘ(ဇာ၊၁။ ၃၂၅)နွင့် နီလပစ္စတ္ထရဏတ္တာ ဥမာပုပ္ပသဒိသာယ နိဘာယ သြဘာသေန သမန္နာဂတံ၊ ကာဌ၀ဏ္ဏ-ဒါရုသာရမယံ ဝါ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၄၂၃။ ဥမာပုပ္ပန္တိ ဧဝံနာမကံ ပုပ္ပံ။ ဇာ၊ဌီ၊ဟောင်း။ ဥမ္မာရပုပ္ပသန္နိဘာနွင့် ဧတ္ထ ဥမ္မာရော နာမ နီလပုပ္ပေ ဧကော တိဏဇာတိ၊

ဥမေတိ တေမေတိ သြဘာသေနာတိ ဥမ္မာရော၊ တိမ ဥမ တေမနေတိ ဓာတုတော မာရပစ္စယ-ဝသေန ပဒသိဒ္ဓိ၊ တဿ ဟိ ပုဗ္ဗာနိ နိလဝဏ္ဏာနိ သိနိဒ္ဓါနိ မုဒုနိ ဟောန္တိ။ ယော "ကန်တောက်"ဣတိ ဝုစ္စတိ။ ဇာ၊ဋီ၊သစ်။

ဥမာပုပ္ဖိုယ (တိ) [ဥမာပုပ္ဖ+ဣယ] အောင်မဲညို-နှမ်းကြတ်-ကန်တောက်-ပွင့်လှုံ့ဘူးသော၊သူ။ ဣတ္ထံ သုဒံ အာယသ္မာ ဥမာပုပ္ဖိယော ထေရော ဣမာ ဂါထာယော အဘာသိတ္ထ။ အပ၊၁။၁၉၀၊ ၂၉၅။

ဥမ္မဂ္ဂ[1] (ပု) [ဥ+မဂ္ဂ] (၁) လမ်းမဟုတ်။ (က) ခရီး လမ်းမှန်မဟုတ်၊ လမ်းမှား။ (ခ) (နတ်ရွာနိဗ္ဗာန်စသည်ရောက်ကြောင်း)လမ်း-တရားနည်းလမ်း-မဟုတ်၊ လမ်းလွဲ၊ လမ်းမှား။ (၂) ဥမင်လိုက်ခေါင်း။ (၁)(က) ဥပကော အာဇီဝကော... ဥမ္မဂ္ဂံ ဂဟေတ္တာ ပက္ကာမိ။ ဝိ၃။၁ ၂။ မ၊၁။ ၂၂၈။ မ၊၂။ ၂၉၅။ ယထာပိ နာမ ဇစ္စန္ဓော၊... ဇကေဒါ ယာတိ မဂ္ဂေန၊ ဥမ္မဂ္ဂေနာပိ ဇကေဒါ။ အဘိ၊ဋီ၊ ၂။၁၄ ၂။ ပဋိသံ၊ဋီ၊၁။၁၁၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၁ရရ။ မဟာနိ၊ဋီ။၁၉၅။ ဥမ္မဂ္ဂေနာတိ ဥပ္ပထေန။ ပဋိသံ၊ဂံ။ ၂၁ဖ။ (ခ) ဥမ္မဂ္ဂေါ(သံ၊ ၂။၃၉၉)တိ ဒေဝ-လောကံ ဝါ မနုဿလောကံ ဝါ နိဗ္ဗာနံ ဝါ ဂစ္ဆန္တဿ အမဂ္ဂေါ။ သံ၊ဋီ၊၃။၁ဝဖ။ ဘဝသမ္ပတ္တိ-ဘဝနိဗ္ဗာနာနံ အပ္ပဒါနဘာဝတော ဥမ္မဂ္ဂေါ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၃၄၅။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၉၁။) (၂) ဥမ္မ-ဂ္ဂေနာတိ ပုရာပါကံ ခကိတ္တာ ကတမဂ္ဂေနာတိ အတ္ထော။ ဝဇိရ။၁၃ ၂။ (ယင်း၏ သံဝဏ္ဏတဗ္ဗြစ်သော ဝိ၊ဋီ၊၁။၃၁၁-၌ ဥမင်္ဂ်န-ဟုရှိ၏။)

ဥမ္မဂ္ဂ[2] (ပု) [ဥ+မုဇ္ဇ+ဏ။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၂၉၃။ ဥ+မုဇ+ဏ] (၁) အပေါ်သို့တက်လာခြင်း၊ (ငါး) ပွက်ခြင်း။ (၂)(က) ထင်ပေါ်လာသောအသိဉာဏ်ပညာ။ (ခ)အမေးပြဿနာကိုရှာဖွေခြင်း၊ သိလိုသောအနက်ကို စူးစမ်းဆင်ခြင်ရှာဖွေခြင်း။ (၃) နှလုံးသွင်းခြင်း (ကိလေသာ)။ (၁) ယထာ ခေါ ဣမသ္မိံ မစ္ဆသ္မိံ ဥမ္မဂ္ဂေါ။ အံ၊၁။၅၁၀။ (၂)(က) ဘဒ္ဒကော တေ ဘိက္ခု ဥမ္မဂ္ဂေါ။ အံ၊၁။၄၉၅။ ဥမ္မဂ္ဂေါတိ ဥမ္မုဇ္ဇနံ၊ ပညာဂမနန္တိ အတ္ထော။ ပညာ ၉၀ ဝါ ဥမ္မုဇ္ဇနဋ္ဌေန ဥမ္မဂ္ဂေါတိ ဝုစ္စတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၆၀။ (ခ)ယထာ ခေါ ဣမသ္မိံ အာယ-သ္မတော ဥမ္မဂ္ဂေါ ယထာ စ အဘိနိဟာရော။ အံ၊၁။၅၁၀။ ဥမ္မဂ္ဂေါတိ ပဋ္ဌမ္မဂ္ဂေါ။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၆ဖ။ ပဋ္ဌမ္မဂ္ဂေါတိ ပဋ္ဌဂဝေသနံ၊ ဥတ္တုံ ဣစ္ဆိတဿ အတ္ထဿ ဝိမံသနန္တိ အတ္ထော။ အံ၊ဋီ၊ ၂။၃ဖ၃။ (၃) ဥမ္မဂ္ဂပထ-ကြည့်။

ဥမ္မဂ္ဂဂါမိ (တိ) [ဥမ္မဂ္ဂ+ဂမု+ဏိ] လမ်းလွဲ-လမ်းမှား-လမ်းမှန်မဟုတ်သည်-ကိုသွားသော။ အပဋ္ဌသာတိ မဂ္ဂတော အပဂတာ၊ ဥမ္မဂ္ဂဂါမိနော ဟုတ္တာ ဝါယန္တီတိ အတ္ထော။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၁ရ။

ဥမ္မဂ္ဂပဋိပန္န (တိ) [ဥမ္မဂ္ဂ+ပဋိပန္န] လမ်းလွဲ-လမ်းမှား-နည်းမှန်လမ်းမှန်မဟုတ်သည်-ကို-သွား-ကျင့်-သော၊သူ။ ဥမ္မဂ္ဂပဋိပန္နမ္ပိတိ(ထေရီ။ ၃၉၀)... တတ္ထ သာသနေ ပဗ္ဗဇိတ္တာ ကမ္မဋ္ဌာနံ အမနသိကရောန္တီ တဿ ဥမ္မဂ္ဂပဋိပန္နာ အမ္ပိ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၉၃။

ဥမ္မဂ္ဂပထ (ပု) [ဥမ္မဂ္ဂ+ပထ] နှလုံးသွင်းခြင်း (ကိလေသာ)ဟူသော(ဝင့်၏)လမ်း၊ ကိလေသာ ဖြစ်ခြင်း၏အကြောင်း။ ဥမ္မဂ္ဂပထံ မာရဿ အဘိဘုယျ၊ စရတိ ပဘိဇ္ဇ ခိ(ခီ)လာနိ။ သံ၊၁။ ၁၉၄။ ထေရ။၃ရ၁။ ဥမ္မဂ္ဂပထန္တိ အနေကာနိ ကိလေသုမ္မုဇ္ဇနသတာနိ။ ဝဋ္ဋပထတ္တာ ပန ပထန္တိ ဝုတ္တံ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၅၅။ ဥမ္မဂ္ဂပထန္တိ အနေကာနိ ကိလေသုပ္ပဇ္ဇနပထာနိ [ကိလေသုမ္မုဇ္ဇနပထာနိ (သီ)]။ ဝဋ္ဋပသုတပထတာယ ဟိ ပထန္တိ ဝုတ္တံ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၅၃၀။ (-သံ၊ဋီ၊၁။ ၂၉ ၂။)

ဥမ္မဂ်ီ[1] (ပု) [ဥ+မုဇ္ဇ+ဏ။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၂၉၃။ ဥ+မုဇ+ဏ။ ပါစိတ်၊ယော။] (၁) အမေးပြဿနာ၊ ပညာ၊ ပေါ်-ဖော်ထုတ်-တတ်သောပညာ၊ သိလိုသော

အနက်ကို စူးစမ်းဆင်ခြင်ရှာဖွေခြင်း၊ ပညာရှာခြင်း။ (၂) ပြဿနာကို ဖေါ်ထုတ်ခြင်း၊ ပြဿနာရှာခြင်း။ (၁) ဘဒ္ဒကော တေ ဥမ္မဂ်ေါ။ ယောနိသော ပရိပုစ္ဆတိ။ ဝိ၅။၂၅၅။ ဘဒ္ဒကော တေ ဥမ္မဂ်ေါတိ ဘဒ္ဒကာ တေ ပညာ၊ ပညာ ဟိ အဝိဇ္ဇန္ဓကာရတော ဥမ္မုဇ္ဇိတ္ဝာ ဌိတတ္တာ "ဥမ္မဂ်ေါ"တိ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၁ရ၊။ ဘဒ္ဒကော တေ ဥမ္မဂ်ေါတိ ဇ္ဈာ ဥမ္မဂ််သဒ္ဒေါ ပဋ္ဌဝါစကောတိ အာဟ "ဘဒ္ဒကာ တေ ပညာ"တိ။ ...ဥမ္မုဇ္ဇိတ္ဝာ ဌိတတ္တာတိ ဣမိနာ ဥမ္မုဇ္ဇတီတိ ဥမ္မဂ်ေါတိ ဝစနတ္ထံ ဒသေတိ။ မုဇ္ဇတေ ဥ-ကာရသ အကာရော၊ အဝိဇ္ဇန္ဓကာရသခ်ိတာ ဥဒကတော ဥမ္မုဇ္ဇတီတိ အတ္ထော။ ပါစိတ်၊ယော။၅ရ၊-၉။ ဘဒ္ဒကော တေ အာဝုသော ဘဒ္ဒ ဥမ္မဂ်ေါ၊ ဘဒ္ဒကံ ပဋိဘာနံ။ သံ၁။၁၄၊၁၄၈။ ဥမ္မဂ်ေါတိ ပညာဥမ္မဂ်ေါ၊ ပညာဝိမံသနံ ပညာဂဝေသနန္တိ အတ္ထော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၆၈။ ဥမ္မဂ်ေါတိ ပဋ္ဌမဂ္ဂေါ၊ ပဋ္ဌဂဝေသနံ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၆၀။ ပဋ္ဌမဂ္ဂေါတိ ဥာတုံ ဣစ္ဆိတသ အတ္ထသ ဂဝေသနံ၊ တေနာဟ "ပဋ္ဌဂဝေသန"န္တိ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၄ရ၃။ ဥသာဟော ဝိရိယံ ဝုတ္တံ၊ ဥမ္မဂ်ေါ ပညာ ပဝုစ္စတိ။ သုတ္တနိ၊ ဋ္ဌ၊၁။၄၅။ အပါဋ္ဌ၊၁။၁၅၈။ ဥမ္မဂ်ေါ နာမ ဟေမ-သမ္ဘာရေသု ဥပါယကောသလ္လဘူတာ ပညာ။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။ ၂၈၂။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ ၂၅၉။ (-ဒီ၊ဋီ၊၁။ ၇၃။) (၂) ဣမသ ဥဒါယိသ မောယပုရိသသ ဥမ္မဂ်ီ။ မ၊၃။ ၂၅၁။ ဥမ္မဂ်ံ ဣ ပဋ္ဌာဥမ္မဂ်ီ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၄။၁၈၁။ ဥမ္မဂ်ံ ဣ ဥမ္မုဇ္ဇနံ၊ ကထာမုဇ္ဇေန အနုဂ္ဂရာ အညာဏဝိသယပဋ္ဌာ ဥမ္မဂ်ီ၊ တေနာဟ "ပဋ္ဌ-ဥမ္မဂ်ံ"ဣ။ မ၊ဋီ၊၃။၃ရရ။

ဥမ္မဂ်ံ[၂] (ပု) [အ၀+မဂ်ိ+အ။ ဥမဂ်ံ-ကြည့်။] ဥမင်၊ မြေဌဝှေးအပ်သောလိုက်၊ မြေအောက်လိုက်ခေါင်း၊ ဥမင်လိုက်ခေါင်း။ သာ ယရံ ဂန္ဓာ ဥမ္မဂ်ံ စောရေ ဒိသ္မာ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၃၅၀။ (-ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၀၃။)

ဥမ္မဂ်ံဇာတက (နာ) [ဥမ္မဂ်ံ+ဇာတက] ဥမ္မဂ်ံဇာတ် (မဟောသဓဇာတ်)။ ဥမ္မဂ်ံဇာတကေ ဣမသ္မိံ ဇာတကေ ပစ္ဆိမတ္တာဘာဝေတိ တီသု ဌာနေသု ဇာတမတ္တောဝ ကထေသိ။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၈၀။

ဥမ္မုဇ္ဇန (နာ) [ဥ+မဇ္ဇ+ယု] ကြေးပွတ်-ချေးပွတ်-ခြင်း။ နဟာနဿ သိနာနေထော-ဗ္ဗဏ္ဏနုမ္မဇ္ဇနံ သမံ။ ဓာန်။ ၂၉၉။

ဥမ္မဂ္ဂ (နာ) [ဥ+မသ+တ] (၁) အထက်သို့ရှေးရှုသော-အထက်၌မျက်နှာ၀ရှိသော-အပေါက်။ (၂) အထက်သို့-မျက်နှာ၀-အပေါက်၀-ပေါ်အောင် ပစ်ခတ်ထိုးဖောက်ခြင်း။ အောက်မှ အထက်သို့ ထိုးသွင်းခြင်း။ (၁) ဥမ္မဂ္ဂံ နာမ ဥဒ္ဓံမုခဆိဒ္ဒံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၂ရ၈။ (၂) ဟေဋ္ဌာ ဌတ္တာ ဥဒ္ဓံမုခံ ဒိန္နော ဥမ္မဂ္ဂေါ နာမ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၄၆။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၁၃၁။ (-နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။ ၂၃၄။ သံ၊ဋီ၊၁။ ၉၀။)

ဥမ္မတ္ထ[၁] (ပု) [(၁) ဥ+မဒ+တ။ နိရုတ္တိ၊နှာ။ ၄၈၅။ ဥမ္မာဒ+တ။ ဥမ္မာဒေါ ဝါတာဒိပကောပေါ ရောဂ-ဝိသေသော၊ တဗ္ဗတိ ဥမ္မတ္ထော။ မဒ ဥမ္မာဒေ။ ဓာန်၊ဋီ။၃၊ ၂ရ။] (၁) အလွန်ယစ်မူသောသူ။ သူရူး။ (၂) ပန်းတိုင်း (ပဒိုင်း)။ (၁) သုတ္တံ။ ဥမ္မတ္ထံ။ ဝိ၁။ ၃ဖ။ (-ဝိ၊ ဋ္ဌ၊၁။ ၂၂၈။) မာနေန မတ္ထော ပရိပုဏ္ဏမာနိတိ သကာယ ဒိဋ္ဌိယာ ဒိဋ္ဌိမာနေန မတ္ထော။ ပမ-တ္ထော ဥမ္မတ္ထော။ မဟာနိ။ ၂၃၁။ ဥမ္မတ္ထောသ္မိ နာမာဟံ။ သံ၁။ ၁ရ၀။ (၂) ဥမ္မတ္ထော တု စ မာတုလော။ ဓာန်။ ၅ရရ။

ဥမ္မတ္ထ[၂] (တိ) [ဥမ္မတ္ထ+ဏ] သူရူးနှင့်တူသော။ အယံ အနုမ္မတ္ထောပိ ဥမ္မတ္ထသဒိသတ္တာ ဥမ္မတ္ထော နာမ။ ဝေရူပဿ ခိပ်ပ် လာဘော ဥပ္ပဇ္ဇတိ။ ဇာ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁ရ၉။

ဥမ္မတ္ထက[၁] (တိ) [ဥမ္မတ္ထ+ဏ။ ထီ-၌ ဥမ္မတ္ထိကာ] သူရူး။ အသမ္ဘဝါကရဏီယံ နာမ ... ဥမ္မတ္ထ-ကသ ဘိက္ခုနော ဥမ္မတ္ထကသမ္ဘတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။

၂၄၄။ (–သံ၊ဌ၊၃။၃၃၂။) သာ တဿ ကာလ-ကိရိယာယ ဥမ္မတ္တိကာ ခိတ္တစိတ္တာ...ဧဝမာဟ။ မ၊၂။၃၁၁။ မဟာနိ။၃၂၈။ (–ဇာ၊၁။၁၉၈။)

ဥမ္မတ္ထက၂ (တိ) [ဥမ္မတ္တ+ဏ] (၁) သူရူး၏ ဥစ္စာဖြစ်သော။ (၂) သူရူး၏–အမူအယာ–အပြု အမူ။ (၁) ဘိက္ခု၊ ဂဂ္ဂံ ဘိက္ခုံ ဥမ္မတ္တကေန စိတ္တဝိပရိယာသကတေန အစ္ဆာစိဏ္ဏေန အာပ-တ္တိယာ စောဒေန္တိ။ ဝိ၊၄။၁၉၉။ ဥမ္မတ္တကဿ ဣဒံ ဥမ္မတ္တကံ။ ဝိမတိ၊၂။၂၂၂။ (၂) ဥမ္မတ္တကမိဒံ ဘိက္ခဝေ အရိယဿ ဝိနယေ ယဒိဒံ နစ္စံ။ အံ၊၁။၂၆၃။ ဥမ္မတ္တကန္တိ ဥမ္မတ္တကကိရိယာ။ အံ၊ဌ၊၂။၂၃၁။

ဥမ္မတ္ထကစိတ္ထတ္ထေရ (ပု) [ဥမ္မတ္တက+စိတ္တတ္ထေရ] ရူးသောစိတ္တထေရ်။ တတော ပဋ္ဌာယ စဿ ဒဟရသာမဏေရာ ဥမ္မတ္တကစိတ္တတ္ထေရောတ္ဝေ နာမံ ကတ္တာ ဝေါဟရိံသု။ အံ၊ဌ၊၁။၁၃။

ဥမ္မတ္ထကဇာတိက (တိ) [ဥမ္မတ္တကဇာတိ+က] ရူးသောသဘောရှိသော၊သူ။ သော ဥမ္မတ္တကဇာတိ-ကော ဗြာဟ္မဏော တဿာ ဝစနံ သုတ္တာ။ ဇာ၊ဌ၊၂။၁၀၄။

ဥမ္မတ္ထကပစ္ဆိ (ထီ) [ဥမ္မတ္တက+ပစ္ဆိ] သူရူး၏-တောင်း-ခြင်းတောင်း။ ဥမ္မတ္တကပစ္ဆိယံ ပူဝ-ခဏ္ဍဂ္ဂုထဂေါမယာဒီနိ ဝိယ စေတ္ထ သုန္ဒရမ္ပိ အသုန္ဒရမ္ပိ ဟောတိယေဝ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၉၈။ ဥမ္မတ္ထ-ကပစ္ဆိသဒိသဥ္စ ဒိဋ္ဌိဂတိကဒဿနံ။ သံ၊ဋီ၊၂။ ၂၆၆။ (–အနုဋီ၊၃။၁၀၈။)

ဥမ္မတ္ထကဘာဝ (ပု) [ဥမ္မတ္တက+ဘာဝ] သူရူး၏ အဖြစ်၊ ရူးသွပ်ခြင်း။ ဥမ္မာဒဿာတိ ဥမ္မတ္တက-ဘာဝဿ။ အံ၊ဌ၊၂။၃၁၉။

ဥမ္မတ္ထကဘာဝသံဝတ္တနိက (ပု) [ဥမ္မတ္တကဘာဝ+သံဝတ္တနိက] သူရူး၏အဖြစ်–ရူးသွပ်ခြင်း–ကို ဖြစ်စေတတ်သော။ မဇ္ဇပါနံ ဥမ္မတ္တကဘာဝ-သံဝတ္တနိကံ။ မ၊ဌ၊၃။၄၇။

ဥမ္မတ္ထကဝစန (နာ) [ဥမ္မတ္တက+ဝစန] သူရူး၏ စကား။ "မုခံ တုမ္ဟာကံ ဓူမဝဏ္ဏ"နှင့် ဥမ္မတ္တက-ဝစနမေဝ အဝေါစ။ အံ၊ဌ၊၁။၁၇။

ဥမ္မတ္ထကဝေသ (ပု) [ဥမ္မတ္တက+ဝေသ] သူရူး၏ အသွင်။ ရာဇာ...ပရိဒေဝမာနော ဥမ္မတ္တက-ဝေသေန အန္တရဝီထိ ဩတိဏ္ဏော။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၉၈။ (–၂၂၁။)

ဥမ္မတ္ထကသံဝတ္တနိက (တိ) [ဥမ္မတ္တက+သံဝတ္တနိက] သူရူးကို ဖြစ်စေတတ်သော၊ ရူးသွပ်ခြင်းကိုဖြစ်စေတတ်သော။ ယော သဗ္ဗလဟုသော သုရာမေရယပါနဿ ဝိပါကော မနုဿဘူတဿ ဥမ္မတ္တကသံဝတ္တနိကော ဟောတိ။ အံ၊၃။ရ၈။ အဘိ၊က။၄၄ရ။ (–သံ၊ဌ၊၃။၃၂၆။ အံ၊ဌ၊၃။၂၃၂။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၃၈။)

ဥမ္မတ္ထကသမ္ပုတိ (ထီ) [ဥမ္မတ္တက+သမ္ပုတိ] သူရူးဟုသမုတ်ခြင်း။ ဥမ္မတ္တက^{3}–ကြည့်။

ဥမ္မတ္ထကသုနခ (ပု) [ဥမ္မတ္တက+သုနခ] ရူးသောခွေး၊ ခွေးရူး။ ယထာ ဥမ္မတ္တကသုနခေန ဒဋ္ဌော ပုရိသော အနဝဋ္ဌိတောဝ ဘမတိ။ သံ၊ဌ၊၂။၁၉၂။

ဥမ္မတ္ထကာလယ (ပုနာ) [ဥမ္မတ္တက+အာလယ] ရူးသူ၏–အဟန်–အသွင်၊ ရူးကျွန်ယောင်။ သော အနုမ္မတ္တကော ဥမ္မတ္တကာလယံ ကရောတိ။ ဝိ၊၄။၂၀၁။

ဥမ္မတ္ထကာလကံ်ရ (ပု) [ဥမ္မတ္တက+အလကံ်ရ] သူရူး၏–အဆင်တန်ဆာ–အလကံ်။ ဥမ္မတ္ထ-ကာလကံ်ရော ဝိယ ဝိပရိတသညာယ အနု-ဘဝိတဗ္ဗာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂ရ၃။

ဥမ္မတ္ထရူပ (တိ) [ဥမ္မတ္ထ+ရူပ] သူရူး၏–သဘော–အသွင်–ရှိသော၊ သူရူးကဲ့သို့သော၊သူ။ ကိန္နု ဥမ္မတ္ထရူပေါ။ ပေတ။၁၃၂၊၁၄၉၊၂၁ရ။ ဇာ၊၁။

၂၂၃၊၃၂၂၈။ ဇာ၊၆၊၄။၈၅၊၄၃၄။ ဥမ္မတ္တရူပေါ၀ါတိ ဥမ္မတ္တကသဘာ၀ေါ ဝိယ ဥမ္မာဒပတ္တော ဝိယ။ ပေတာ၊၆။ ၂၂ဖ၊(–၃ရ၊၉၉။)

ဥမ္မဒ (တိ) [ဥ+မဒ+ယု] ယစ်မူးသော၊သူ။ လဇ္ဇန္တိ'-မေ မုနိမေယု–မ္မဒါ သာဓု သိခါ၀လာ။ အလက်၊ ဂါထာ။၁၃၈။ မုနိသခ်ါတေန ၀ါရိဒေန ဥမ္မဒါ မတ္တာ သာဓုသဒိသာ သာဓု ၉၀ ၀ါ သိခါ၀လာ မယူရာ။ အလက်၊ဌီ။၁ဖ၁။

ဥမ္မဒန္တီ–ဇာ၊ ၂။၄၀။ ဇာ၊၆၊၅။ ၂၂၅–လာ ဥမ္မဒန္တီ ပုဒ်သည် ဥမ္မာဒန္တီ ဟုဆိုလိုလျက် ဆန်းကြောင့် ရဿပြုထား၊သောပုဒ်ဖြစ်သည်။ ဥမ္မာဒန္တီ–ကြည့်။

ဥမ္မဒ္ဒန (နာ) [ဥ+မဒ္ဒ+ယု] (၁) နှိပ်–ပွတ်သပ်–ပွတ်တိုက်–ကြေးပွတ်–ခြင်း။ (၂) ပွတ်သပ်–ပွတ်တိုက်–ကြေးပွတ်–ကြောင်း(ပစ္စည်း၀တ္ထု)။ (၁) ဟတ္ထံ အမောစေတ္တာ ဥမ္မဒ္ဒနေ ဇကာ၀ အာပတ္တိ။ ၀ိ၊၆၊၃။ ၂၂၃။ ဥမ္မဒ္ဒနေတိ ဥပ္ပိဋ္ဌတ္တာ မဒ္ဒနေ။ ပါစိတ်၊ယော။၁၈၀။ (၂) ဥမ္မဒ္ဒေတိ–ကြည့်။

ဥမ္မဒ္ဒါပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+မဒ္ဒ+ဏာပေ+တိ] နှိပ်–ပွတ်သပ်–ပွတ်တိုက်–ကြေးပွတ်–စေ၏၊ ဥမ္မဒ္ဒါပေတိ အာပတ္တိ ပါစိတ္တိယသာ(၀ိ၂။၄၅ရ)တိ ဇတ္ထ ဟတ္ထံ အမောစေတ္တာ ဥမ္မဒ္ဒနေ ဇကာ၀ အာပတ္တိ။ ၀ိ၊၆၊၃။ ၂၂ရ။ (–၀ိ၊၅။၁၃၉။) **ဥမ္မဒ္ဒါပေန္တီ**—၀ိ၊ ၂။၄၅ရ။ **ဥမ္မဒ္ဒါပေယျ**—၀ိ၊ ၂။၄၅ရ။ ကခ်ါ။၃၅၁။ **ဥမ္မဒ္ဒါပေသုံ**—၀ိ၊၅၊၁ ၂ ၂။ **ဥမ္မဒ္ဒါပေသန္တီ**—၀ိ၊ ၂။၄၅ရ။

ဥမ္မဒ္ဒါပေန္တီ (ကာ၊ကြို) [ဥ+မဒ္ဒ+ဏာပေ+အန္တီ] နှိပ်–ပွတ်သပ်–ပွတ်တိုက်–ကြေးပွတ်–စေကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥမ္မဒ္ဒါပေယျ (ကာ၊ကြို) [ဥ+မဒ္ဒ+ဏာပေ+ယျ] နှိပ်–ပွတ်သပ်–ပွတ်တိုက်–ကြေးပွတ်–စေရာ၏။ ဥမ္မဒ္ဒါပေတိ–ကြည့်။

ဥမ္မဒ္ဒါပေသုံ (ကာ၊ကြို) [ဥ+မဒ္ဒ+ဏာပေ+ဥံ] နှိပ်–ပွတ်သပ်–ပွတ်တိုက်–ကြေးပွတ်–စေကုန်ပြီ။ ဥမ္မဒ္ဒါပေတိ–ကြည့်။

ဥမ္မဒ္ဒါပေသန္တီ (ကာ၊ကြို) [ဥ+မဒ္ဒ+ဏာပေ+သန္တီ] နှိပ်–ပွတ်သပ်–ပွတ်တိုက်–ကြေးပွတ်–စေကုန်လတ္တံ့။ ဥမ္မဒ္ဒါပေတိ–ကြည့်။

ဥမ္မဒ္ဒိဏ (တိ) [ဥ+မဒ္ဒ+တ] နှိပ်–ပွတ်သပ်–ပွတ်တိုက်–အပ်သော။ နာ မုခံ ဥမ္မဒ္ဒိတဗ္ဗံ။ ၀ိ၊ ၄။ ၂၄ ၂။ ၀ိ၊သင်္ဂဟ။၄၃ရ။

ဥမ္မဒ္ဒေတိ (ကြို) [ဥ+မဒ္ဒ+ဏေ+တိ] ပွတ်သပ်–ပွတ်တိုက်–ကြေးပွတ်–စေ၏။ မုခံ ဥမ္မဒ္ဒေန္တိ။ ၀ိ၊၄။ ၂၄ ၂၊၄၅ရ။ ဥမ္မဒ္ဒေန္တိတိ နာနာဥမ္မဒ္ဒနေဟိ ဥမ္မဒ္ဒေန္တိ။ ၀ိ၊၆၊၄။၄၅။

ဥမ္မဒ္ဒေန္တီ (ကြို) [ဥ+မဒ္ဒ+ဏေ+အန္တီ] ပွတ်သပ်–ပွတ်တိုက်–ကြေးပွတ်–စေကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥမ္မသနာ (ထီ) [ဥ+မသ+ယု] (ခြေမှစ၍ ဦးခေါင်းတိုင်အောင်) အထက်၌–အထက်သို့ တက်၍–ရွေ့လျားသုံးသပ်ခြင်း။ ဥမ္မသနာ နာမ ဥဒ္ဓံ ဥစ္စာရဏာ။ ၀ိ၁။၁ရ၄။ ဥဒ္ဓံ ဥစ္စာရဏာတိ ဇကေမေ၀ ပဒံ ၀ုတ္တံ၊ တတြာပိ အယံ ၀ိသေသော၊ ပဌမံ အတ္တနော ကာယဿ ဣတ္ထိယာ ကာယေ ဥဒ္ဓံပေသနဝသေန ၀ုတ္တံ။ ၀ိ၊၆၊ ၂။၁ ၂ ၂။

ဥမ္မသန္ဓ (တိ) [ဥ+မသ+အန္ဓ] (ခြေမှစ၍ ဦးခေါင်းတိုင်အောင်) အထက်၌–အထက်သို့တက်၍–ရွေ့လျားသုံးသပ်သော၊သူ။ ဥမ္မသနာယပိ ပါဒတော ပဋ္ဌာယ ယာ၀သီသံ ဥမ္မသန္ဓဿ ဇေသ၀ နယော။ ၀ိ၊၆၊ ၂။၁ ၂ ၂။

ဥမ္မသုဝိယိ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ကြက်သွန်နီ။ ဥသဘက ဥမ္မသုဝိယိ။ ၀ဇီရ။၃၁၉။

ဥမ္မာ (ထီ) [အ၀+မ။ အ၀–ရက္ခဏေ၊ မော။ အ၀–

သု။ ဒိတ္ထံ။ ဣတ္ထိယံ အာ။ ဥမာပျတြ။ ဓာန်၊ ဌီ။၄၅၂။] နှမ်းကြတ်၊ ဗီဇာ။ (ဓာန်၊သျ၊သစ်။) အောက်မဲ။ အောင်မဲညို။ ကတောက် (ကန်တောက်)။ (မအူနှင့် ဘာသာဌီကာတို့၌"ကန်တောက်" ဟုလည်းကောင်း၊ စလင်းဝိနည်းဂဏ္ဌိ၌ "ခတောက်" ဟုလည်းကောင်း အနက်ပေးကြသည်။ ဥမာ-ပုဒ်၏ပရိယာယ်ပင်ဖြစ်သည်။ ပုံပြဆေးအဘိဓာန်၊၁။၁၂-၌ ကန်တောက် ဟု မတွေ့၊ ကန်တောက်စပ်-ဟုတွေ့သည်၊ "ချဉ်ဖတ်တည် ၍စားရ၏၊ အပွင့်သည် နီရောင်သန်း၍ပြာ၏၊" ဟုလာသည်။ တက္ကသိုလ်မြန်မာအဘိဓာန်၌ "ရေစပ်တွင်ပေါက်တတ်သောအပင်တမျိုး။ လယ်ကွမ်း။ ညိုသောအပွင့်ခိုင်ပွင့်သည်"ဟု လာသည်။ (ဥမာ-လည်း ကြည့်။) ပတ္တာခါဒနီယေ မူလကံ ... ကာသမဒ္ဒကော ဥမ္မာ စီနမုဂ္ဂေါ။ ဝိ၊၆၊၃။၁၀၁။ ဝိ၊သင်္ဂီ။၉၆။

ဥမ္မာဒ (ပု) [ဥ+မဒ+ဏ။ ဥမ္မာဒေါ ဝါတာဒိပ-ကောပေါ ရောဂဝိသေသော၊ မဒ ဥမ္မာဒေ၊ ဏော။ ဥဂ္ဂတေဟိ ဥမ္မဂ္ဂသဏ္ဌိတေဟိ ဝါ ဒေါသေဟိ မဒနံ ဥမ္မာဒေါ။ ဓာန်၊ဌီ။၁၆၂။ ဥဂ္ဂတေဟိ ဝါတာဒိဒေါသေဟိ မဒယတီတိ ဥမ္မာဒေါ။ ဥမ္မာဒေါ ဝါတာဒိပကောပေါ ရောဂ-ဝိသေသော။ ဓာန်၊ဌီ။၃၂၂။] (၁) ရူးသွပ်ခြင်း၊ ရူးသွပ်ရောဂါ။ (တိ)(၂) ရူးသွပ်သော၊သူ။ (၁) ဥမ္မာဒါ စိတ္တကေ့ပါ အာရည်ကော ဟောတိ။ ဝိ၊၅။၂၃၃။ (-အံ၊၁။၃၉၂။) ဥမ္မာဒဿာတိ ဥမ္မ-တ္တဘာဝဿ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၁၉။ မည်တီတိ မာနော၊ သော ဥန္ဒတိလက္ခဏော၊ ... ဥမ္မာဒေါ ဝိယ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၉ရ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၄ရ။ (ပြည်၊သျ-၌ သူရူး ဟု အနက်ပေးသည်။) (တိ)(၂) ဥမ္မာဒပစ္စုပဋ္ဌာန-ကြည့်။

ဥမ္မာဒန (နဝ) [ဥ+မဒ+ယု] (၁) ရူးသွပ်ခြင်း။ (တိ)(၂) (သောကကြောင့်ဖြစ်သော) ရူးသွပ်ခြင်း ကိုပြုတတ်-ရူးသွပ်စေတတ်-သော။ (၁) ဥမ္မာဒနံ မောဟနံ ဗာလကန္ဓံ။ သုတ္တနိ။၃၃၈။ ဥမ္မာဒနံ မောဟနန္တိ ပရလောကေ ဥမ္မာဒနံ ဣဟ-လောကေ မောဟနံ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀ရ။ (တိ)(၂) ဥမ္မာဒနာ ဥလ္လပနာ၊ ကာမ စိတ္တပ္ပမဒ္ဒနော။ ထေရီ။၄၁၈။ ဥမ္မာဒနာတိ ဝိပရိဏာမဓမ္မာနံ ဝိယောဂဝသေန သောကုမ္မာဒကရာ ဝမ္ပိယာ ဝါ ဥပရူပရိမဒါ၀ဟာ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၂၅၁။

ဥမ္မာဒနန္ဆ (တိ) [ဥမ္မာဒန+အန္ဆ] ရူးသွပ်ခြင်း လျှင်အဆုံးရှိသော။ ဥမ္မာဒနန္ဆံ ဣတိ နံ ဝိဒိတ္တာ။ သုတ္တနိ။၃၃၈။ ဥမ္မာဒနန္ဆန္တိ ဥမ္မာဒနပရိယော-သာနံ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀ရ။

ဥမ္မာဒနပရိယောသာန (တိ) [ဥမ္မာဒန+ပရိယော သာန] ရူးသွပ်ခြင်းလျှင်အဆုံးရှိသော။ အထက် ပုဒ်ကြည့်။

ဥမ္မာဒန္ဆီ (ထီ) [ဥ+မဒ+ဏော+အန္ဆ။ဣတ္ထိဏောတက ဣ၊ ပစ္စည်း။] ဥမ္မာဒန္ဆီမည်သူ။ ကဿပဘုရားရှင် လက်ထက်တော်၌ သုံးနှစ်တိုင်တိုင် အမှုလုပ်သ ဖြင့် လုပ်ခရရှိလာသောအဝတ်(=ဝတ်ပန်းဖြင့်ဆိုး အပ်သော နီမြန်းသောအဝတ်)ကို ဘုရားရှင်၏ တပည့်သာဝကတစ်ပါးအားလှူဒန်း၍ "သံသရာ၌ ကျင်လည်ရသော် တပည့်တော်ကို မြင်သော ယောက်ျားသည် မိမိကိုယ်အဖြစ်၌ မတည်နိုင်ပါစေ၊ တပည့်တော်ထက် အဆင်းလှသောသူမည်သည် မရှိပါစေလင့်"ဟု ဆုတောင်းခဲ့သောကြောင့် သိဝိ တိုင်း အရိုင်ပူရမြို့ဝယ် ကုဋေရှစ်ဆယ်ကြွယ်ဝ သော တိရိုင်ဝစ္ဆသူဌေးဧ၏သမီး ဖြစ်လာလေသည်။ မိမိကိုကြည့်သူကိုရူးသွပ်အောင် ပြုတတ်သော ကြောင့် ဥမ္မာဒန္ဆီ ဟုအမည်တွင်သည်။ ဥပဝေါ ထေရီ၏ အလောင်းအလှာ ဖြစ်သည်။ (အကျယ် ကို-ဇာ၊ ၂။၃၉-၄ရ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။ ၂၂၀-၂၄၀။ အပ၊ ၂။ ၂၃၃။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။ ၂၀၀-တို့၌ကြည့်။) အယဉ္စိ ယော နံ ပဿတိ၊ တံ ဥမ္မာဒေတိ၊ သတိမဿ ပစ္စုပဋ္ဌာပေတုံ နဒေတိ၊ တသ္မာ ဥမ္မာဒန္ဆီတိ ဝုစ္စတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။ ၂၂၅။

ဥမ္မာဒန္ဆီဇာတက (နာ) [ဥမ္မာဒန္ဆီ+ဇာတက] ဥမ္မာဒန္ဆီဇာတ်။ ဝတ္ထု ဥမ္မာဒန္ဆီဇာတကေ အာဝိ ဘဝိဿတိ။ ဇာ၊၂။၂။၁၀၅။

ဥမ္မာဒပစ္စုပဋ္ဌာန (တိ) [ဥမ္မာဒ+ပစ္စုပဋ္ဌာန] ရူးသွပ်သကဲ့သို့ဖြစ်သောတရားဟူ၍ ဉာဏ်အားရှေးရှု ထင်သော။ မတ္တဘာဝလက္ခဏော မဒေါ၊ ...ဥမ္မာဒပစ္စုပဋ္ဌာနော။ မ၊၂။၁။၁၁၁။ မဟာနိ၊၂။ ၅၄။ အဟင်္ကာရဝသေန ဟုဂ္ဂလံ အနိဋ္ဌं ကရော-နွော စိတ္တသ ဥမ္မာဒဘာဝေါ ဝိယ ဟောတိတိ ဥမ္မာဒပစ္စုပဋ္ဌာနော။ မ၊ဋီ၊၁။၂၀၁။

ဥမ္မာဒဗွတ္တ (တိ) [ဥမ္မာဒ+ပတ္တ] ရူးသွပ်ခြင်းသို့ရောက်သော၊သူ။ အထေကော စိတ္တတ္ထေရော နာမ ဝုမ္ဟပဗ္ဗဇိတော...ဥမ္မာဒပတ္တော ဝိယ ... ဝိစရတိ။ အံ၊၂။၁။၁၆-၁၇။ စျာနုမ္မတ္တကော စျာနဘာဝနာမုခေန ဥမ္မာဒပတ္တော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၂။၆၃။

ဥမ္မာဒသံဝတ္တနိယ (တိ) [ဥမ္မာဒ+သံဝတ္တနိယ] ရူးသွပ်ခြင်းကို ဖြစ်စေတတ်သော။ အထာတိ ပစ္ဆာ ဥမ္မာဒသံဝတ္တနိယသ္မိံ ကမ္မသ္မိံ ပရိ-ကၠယေ။ ထေရီ၊၂။၁၂၉။

ဥမ္မာဒိတ(တိ) [ဥ+မဒ+တ။ ဥမ္မာဒ+ဏ္ဍတ] ရူးသွပ်-ရူးသွပ်ခြင်းသို့ရောက်-သော၊သူ။ ဧဝံ စက္ခုသမ္ပတ္တိယာ ဥမ္မဒိတသ္မိံ ဝိယ တံ တံ ဝိပ္ပလပတော တသ္မိံ ပုရိသသ္မိံ... ထေရီ... အဘာသိ။ ထေရီ၊၂။၂၆၃။

ဥမ္မာဒိယ [ဥမ္မာ+ဒိယ] နှမ်းကြတ်၊ ဗီဇာ။ အောင်မဲညို။ ကတောက် (ကန်တောက်)။ (ဝဇိရ၊ နိသျ-၌ ပိတောက်၊ ဝက်ကျတ်-ဟု ပြန်ဆိုသည်။ ဥမ္မာ-ပုဒ်၏အဖွင့်ဖြစ်သဖြင့် ဆင်ခြင်၍ယူ။) ကာသမဒ္ဒကော ဥမ္မာ စိနမုဂ္ဂေါ။ ဝိ၊ ၂။၁။၁၀၁။ ကာသမဒ္ဒက ကုဒုဝ၀လိ အန-သိကိန။ ဥမ္မာဒိယ မေလေလိဒိယ။ စိနမုဂ္ဂေါ ဝေနမုတ္တိ ဟုရမုဂ္ဂ။ ဝ၀ီရ။၃၂၂၀။

ဥမ္မာဒေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+မဒ+ဏေ+တိ] ရူးသွပ်စေ၏။ ဥမ္မာဒန္ဆီ-ကြည့်။

ဥမ္မာပုပ္ဖ (ပု) [ဥမ္မာ+ပုပ္ဖ] နှမ်းကြတ်-အောင်မဲညို-အပွင့်အဆင်းရှိသော ပတ္တမြား၊ ပတ္တမြားညို။ ယထာ မဟာရာဇ မဟိယာ ဗဟုဝိဓာ မဏယော ဝိဇ္ဇန္တိ၊ သေယျထိဒံ၊ ဣန္ဒနီလော...ဝေဠုရိယော ဥမ္မာပုပ္ပေါ သိရီသပုပ္ပေါ။ မိလိန္ဒ။၁၂၂။

ဥမ္မာရ (ပု) [ဥရ+မာရ။ ဓာန်၊ဋီ။ ၂၂၀။ ဥ+မာရ။ ပါစိတ်၊ယော။ဂ၆။] (၁) တံခါးခုံ။ (အိမ်တံခါးခုံ၊ ရွာတံခါးခုံ၊ မြို့တံခါးခုံ-စသည်။) (၂) တံခါး။ (၁) သုသာနေပိ ရုက္ခမူလေပိ ဥမ္မာရေပိ အယျ-ဝေါသာဋိတကာနံ သာမံ ဂဟေတ္တာ ပရိဘုဉ္ဇတိ။ ဝိ၊ ၂။၁၂၀၊(-၁၃၄၊ ၂၀၉။) သုသာနေပိ ရုက္ခမူ-လေပိ ဥမ္မာရေပိ။ ဝိ၊၂။၁။၁၀၈။ ဥမ္မာရေပိတိ သုသာနဿ ဣန္ဒခီလေပိ။ သော ဟိ ဥဒ္ဓဋော ကိလေသမာရော ဇေတ္တာတိ "ဥမ္မာရော"တိ ဝုစ္စတိ။ ... ဗောဓိသတ္တာသ ဌတ္တာ ပုတ္တာဒါရေသု အပေက္ခာသခါတသ္မိံ မာရဿ ဥဒ္ဓဋ္ဌာနတ္တာ သော ဣန္ဒခီလော နိပ္ပရိယာယေန ဥမ္မာရောတိ ဝုစ္စတိ၊ အညေ ပန ရုဇ္ဇိဝသေန။ ပါစိတ်၊ယော။ ဂ၆။ ဣန္ဒခီလောတိ စေတ္ထ ဂါမဿ ဝါ နဂရဿ ဝါ ဥမ္မာရော။ ပဋိသံ၊၂။၂။၁၀၅။ ဥမ္မာရတော ပဋ္ဌာယာတိ ဃရမ္မာရတော ပဋ္ဌာယ။ မ၊ဋီ၊၃။ ၁၁၄။ (၂) ဃရံ သမုပဂမာမိ ဥမ္မာရေ။ ထေရီ။ ၄၂၅။ ဥမ္မာရေတိ ဒ္ဝါရေ။ ထေရီ၊၂။၂၇၃။

ဥမ္မာရဋ္ဌာန (နာ) [ဥမ္မာရ+ဋ္ဌာန] တံခါးခုံအရပ်။ အယဉ္စ ဥမ္မာရဋ္ဌာနေ တိဋ္ဌေယျ။ ဓမ္မ၊၂။၂။၁၂၉။

ဥမ္မာရသတ (နာ) [ဥမ္မာရ+သတ] တံခါးခုံ-အရာ-တရာ။ ဂါမသတမ္မိ ပဝိသိတ္တာ ဥမ္မာရသဘေသု ဌာနေသု ဥဇ္ဇိတ္တာ ယထာဓောတေန ပတ္တေန နိက္ခမတိ။ မ၊ဋီ၊၁။၁၄၈။

ဥမ္မာရန္ဆရ (နာ) [ဥမ္မာရ+အန္ဆရ] တံခါးခုံအကြား အရပ်။ တသာ ပုဗ္ဗေ အနိုဋ္ဌဝိပါကသ ပါပကမ္မသ အာနုဘာဝေန ပတိကုလ် ပဝိဋ္ဌ-မတ္တာယ ဥမ္မာရန္ဆရတော ပဋ္ဌာယ။ အပါဋ၊၁။ ၂၈၆။

ဥမ္မာရဗ္ဘန္ဆရ (နာ) [ဥမ္မာရ+အဗ္ဘန္ဆရ] တံခါးခုံအကြားအရပ်။ တသာ ပုဗ္ဗေ အဒိန္နဝိပါကသ တသ ကမ္မသ အာနုဘာဝေန ပတိကုလ် ပဝိ-ဋ္ဌမတ္တာယ ဥမ္မာရဗ္ဘန္ဆရေ သကလသရီရံ ဥဂ္ဃါဋိ-တဝစ္ဆကုဋိ ဝိယ ဒုဂ္ဂန္ဓံ ဇာတံ။ သံ၊ဋ၊၂။၁၇၂။ အံ၊ဋ၊၁။၁၃ ၂။ (-အပါဋ၊၁။ ၂၈၆။ ထေရ၊ဋ၊ ၂။ ၄၃၄။) ဣန္ဒခီလောတိ နဂရဒ္ဒါရဝိနိဝါရကတ္ထံ ဥမ္မာရဗ္ဘန္ဆရေ အဋ္ဌ ဝါ ဒသ ဝါ ဟတ္ထေ ပထဝီ ခဏိတ္တာ အာကောဋိတသ သာရဒါရုမယထမ္ဘ-သေတံ အဓိဝစနံ။ ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။၁၅၅။

ဥမ္မာရာတိက္ကမ (ပု) [ဥမ္မာရ+အတိက္ကမ] တံခါးခုံကိုလွန်သောကာလ။ ဣန္ဒခီလာတိက္ကမတောတိ ဥမ္မာရာတိက္ကမတော။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၄၅၉။

ဥမ္မိ - ဣဒ္ဓါဘိသခ်ါရံ အဘိသခ်ါသီတိ မဟာ-ပထဝီ ဥမ္မိယော (ဦမိယော?) ဥဋ္ဌပေန္တော ဝိယ သံဟရိတ္တာ အပရဘာဂေ အက္ကမတိ။ မ၊ဋ၊ ၃။ ၂ ၂၉။ (ဤပါဠိသည် ဦမိယော-ဟု ဖြစ်ဖွယ်ရှိသည်။ ဦမိ-ကြည့်။)

ဥမ္မိလန-ဥမ္မိ(မ္မိ)လန-ကြည့်။

ဥမ္မိလေတ္ဝာ-ဥမ္မိ(မ္မိ)လေတ္ဝာ-ကြည့်။

ဥမ္မိသတိ (ကြို) [ဥ+မိသ+အ+တိ။ ဓာတ္ဝတ္ထု။ ၂၈၉။] (မျက်စိ)ဖွင့်၏။ ယာဝ ဗျာတိ နိမိသတိ။ ဇာ၊ဝ။၁၀၇။ ယာဝ ဗျာတိတိ ယာဝ ဥမ္မိသတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၈၆။

ဥမ္မိဟတိ (ကြို) [ဥ+မိဟ+အ+တိ] ကျင်ငယ်စွန့်၏။ ယေသံ နော ဒါရကာ ဥဟဒန္တိပိ ဥမ္မိဟန္တိပိ။ ဝိ၊ဝ။၃၃၃။ ဥဟဒန္တိပိ ဥမ္မိဟန္တိပိ သန္ဌတာနံ ဥပရိ ဝစ္စမ္မိ ပဿာဝမ္မိ ကရောန္တိတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ၊ ၂။ ၂၆၄။ မိဟ-သေစနေတိ ပနိမသတ္ထံ သန္ဓာယာဟ "ဝစ္စမ္မိ ပဿာဝမ္မိ ကရောန္တိ"တိ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၄၁၄။

ဥမ္မိဟန္တိ (ကြို) [ဥ+မိဟ+အ+အန္တိ] ကျင်ငယ်စွန့်ကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥမ္မိလတိ (ကြို) [ဥ+မိလ+အ+တိ။ နိတိ၊ဓာ။ ၁၆ ၂။] (မျက်စိ) ဖွင့်၏။ သော ဟိ ရုက္ခသာ-ခတော ပတနဘယာ အဘိက္ခဏံ ဥမ္မိလတိ စ သုပတိ စ။ ဝဇိရ။၁၇၇။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၄၅။) **ဥမ္မိလန္တိ**-ဝဇိရ။၁၇၇။

ဥမ္မိ(မ္မိ)လန (ထီ၊နာ) [ဥ+မိလ+ယု။ နိတိ၊ဓာ။၁၆ ၂။ ၃၄ ၂။] ဖွင့်ခြင်း။ ကာမဇ္ဇောတ္ထ မေတ္တာသိနေဟ-သိနိဒ္ဓါနံ နယာနာနံ ဥမ္မိလနာ (ဥမ္မိလနံ) ပသန္နေန မုခေန သြလောကနဋ္ဌ မေတ္တံ ကာယကမ္မမေဝ။ သာရတ္ထ၊၃။၄၅၈။ အံ၊ဋီ၊၃။၄၀။ ဥမ္မိလနနိမိ-လနဝသေန ပန နာ ကာရေတဗ္ဗော။ ဝိ၊ဋ၊ ၂။ ၁၁၈။ (ယင်း၏အဖွင့်-သာရတ္ထ၊ ၂။၃၁၆-၌ ဥမ္မိ-လန-ဟုရှိသည်။)

ဥမ္မိလနဂဏနာ (ထီ) [ဥမ္မိလန+ဂဏနာ] (မျက်စိ)ဖွင့်ခြင်းအရေတွက်။ ဂိဝံ (ဂိဝါယ) ပရိဝတ္တ(ဋ္ဌ)-နပွယောဂဂဏနာယ အာပတ္တိယော၊ နာ ဥမ္မိ-လနဂဏနာယ။ ကခ်ီ။၃၃၁။ သာရတ္ထ၊၃။၁ ၂၆။

ဥမ္မိလန္ဆ (တိ) [ဥ+မိလ+အန္ဆ] (မျက်စိ)-ဖွင့်ထား-ပွင့်-သော။ အနိမိသေဟိတိ ဝိဂတ-နိမိသေဟိ ဥမ္မိလန္ဆေဟေဝ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။ ၂ ၂။

ဥမ္မိလန္ဆိ (ကြို) [ဥ+မိလ+အ+အန္ဆိ] (မျက်စိ)ဖွင့်ကုန်၏။ ဥမ္မိလတိ-ကြည့်။

ဥမ္မိလယန္ဆ (တိ) [ဥ+မိလ+ဏယ+အန္ဆ] (မျက်စိကို)ပွင့်စေသော-(မျက်စိ)ဖွင့်သောသူ။ အတိမန္ဒ ဥမ္မိလယတော မဏ္ဍလမဝိဘူတံ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဝ။၁ ၂၁။

ဥမ္မိုလိတ (တိ) [ဥ+မိုလ+တ] ဖွင့်အပ်သော။ ဝိဝါဒပွတ္တောတိ ယထာ ဒုတိယေ အက္ခိမ္မိ ဥမ္မိုလိတေ လိဂ်ိ နု ပညာယတိ။ ဇာ၊ဌ၊၆။၈၂။

ဥမ္မိုလိတပညာစက္ခုက (တိ) [ဥမ္မိုလိတ+ပညာ စက္ခု+က] ဖွင့်အပ်သောပညာမျက်စိရှိသော၊သူ။ ဥမ္မိုလိတပညာစက္ခုကာ ဟိ မဟာဗောဓိ-သတ္တာ။ စရိယာ၊ဌ။၂၈၈။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၂၆၅။

ဥမ္မိုလိတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+မိုလ+တ္တာ] ဖွင့်၍။ ဒဿနံ ဟောတိတိ ပသာဒသောမ္မာနိ အက္ခိနိ ဥမ္မိုလိတ္တာ ဒဿနမတ္တမ္မိ သာဓု ဟောတိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၀၀။

ဥမ္မိုလေတိ (ကြိ) [ဥ+မိုလ+ဣ+တိ။ နိတိ၊ဓာ။ ၃၄၂။] (မျက်စိ)ဖွင့်၏။ အာလောကသည် မန-သိကရောတိ၊ ကာလေန နိမိလေတိ၊ ကာလေန ဥမ္မိုလေတိ။ သံ၊ဌ၊၃။၂၉၁။ (-သာရတ္ထ၊၂။၃၈၀။ ဝိမတိ၊၁။၃၀၆။) **ဥမ္မိုလေသိ**—သံ၊ဌ၊၁။၂၈၁။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၃၀။

ဥမ္မိ(မ္မိ)လေတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+မိုလ+ဣ+တ္တာ။ နိတိ၊ဓာ။၃၄၂။] ဖွင့်၍။ မေတ္တာသိနေဟသိနိဒ္ဓါနိ ဝန နယနာနိ ဥမ္မိုလေတ္တာ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၅၃။ အံ၊ဋီ၊၃။၄၀။ (-ဝိ၊ဌ၊၂။၂၀၆။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၂၀။ ဒီ၊ဌ၊၃။၅။ မ၊ဌ၊၂။၂၂၈။ သံ၊ဌ၊၃။၂၉၁။) စက္ခု ဥမ္မိုလေတ္တာပိ ဂယ္ဟတိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၈ရ။ (-သာရတ္ထ၊၃။၄၅၈။ အံ၊ဋီ၊၃။၄၉။)

ဥမ္မိုလေသိ [ဥ+မိုလ+ဣ+ဏ္ဍိ](မျက်စိ)ဖွင့်ပြီ။ ဥမ္မိုလေတိ-ကြည့်။

ဥမ္မုက (နာ) [ဥ+မုစ+တ။ ဥသ+က။ ဥဒ္ဓံ မုမ်ံ မုဋ္ဌတိတိ ဥမ္မုတံ၊ တဒေဝ ဥမ္မုကံ။ ဓာန်၊ဋီ။၃၆။ ဥသတိ ဒဟတိတိ ဥမ္မုကံ။ မောဂ်၊ရ။၁၅။] မီးစ၊ ထင်းမီးစ။ အဒ္ဒသ တံ ဗြာဟ္မဏံ ဥမ္မုကံ ဂဟေတ္တာ ဥပသယံ ပဝိသန္တံ။ ဝိ၊ဌ။ ၃၄ရ။ (-ဇာ၊ဌ၊၂။၆၃။) ဥမ္မုကန္တိ အလာတံ။ ဝဇီရ။၃ရ၀။

ဥမ္မုက္ကာ (တိ) [ဥ+မုစ+တ] (၁) မီးစ၊ ထင်းမီးစ။ (တိ)(၂) ချွတ်အပ်-ချွတ်ထား-ပြီးသော၊သူ။ (၁) ဓနုဂ္ဂဟတိသတ္ထောရော...ပစ္ဆိမယာမေ ပဗုဋ္ဌိတ္တာ ဥမ္မုက္ကာနိ သောဓေတ္တာ အဂ္ဂိံ ဇာလေတ္တာ။ ဇာ၊ဌ၊၂။၃၆၂-၃။ (-ဇာ၊ဌ၊၃။၃၃၅။) (တိ)(၂) ဥမ္မုက္ကဲ'သ မာရပါသော။ သံ၊၂။၃၁၂။

ဥမ္မုဏ္ဍိတ (ပု) [ဥ+မုဟ+တ။ ဒေသကာလ-ဒေသကံ ဥဒ္ဓရိတ္တာ မုဟနံ ပကာသနန္တိ ဥမ္မုဏ္ဍိတော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။သျ။၄၅ဂ-၉။] ဒေသ-ကာလ ဒေသက စသည်ကို ညွှန်ပြခြင်း၊ နိဒါန်း၊ အစ္ဆရိယတ္တိကစသောနိဒါန်း။ အပိ စ သမ္ဘဒ္ဓတော ...စာတိ ဆဟာကာရေဟိ အတ္ထဝဏ္ဏနာ ကာတဗ္ဗာ။ တတ္ထ သမ္ဘဒ္ဓော နာမ ဒေသနာသမ္ဘဒ္ဓော၊ ယံ လောကိယာ "ဥမ္မုဏ္ဍိ-တော"တိ ဝဒန္တိ၊ သော ပန ပါဋိယာ နိဒါန-ပါဋိဝသေန၊ နိဒါနပါဋိယာ စ သဂ်ိတိဝသေန ဝေဒိတဗ္ဗော၊ ပဌမမဟာသဂ်ိတိ ဒဿနေ္ဓန ဟိ နိဒါနပါဋိယာ သမ္ဘဒ္ဓော ဒဿိတော။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊၁။၁၃၉။ (-ဒီ၊ဋီ၊၁။၃၄။) ဥမ္မုဏ္ဍိတော ပဒဗ္ဗော၀၊ ပဒတ္ထော ပဒဝိဂ္ဂဟော၊ ... တတ္ထ အစ္ဆရိယတ္တိကာဒိနိဒါနံ ဥမ္မုဏ္ဍိတော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၁၄၁။ (၀ဇီရ။၁၄-၌ ဥပေါဏ္ဍိတော ပဒဗ္ဗော၀၊ ပဒတ္ထော ပဒဝိဂ္ဂဟော- ဟုရှိ၏။ ဥပေါဏ္ဍိတ-လည်းကြည့်။)

ဥမ္မုဇ္ဇ[1] (ကြိ) [ဥ+မုဇ္ဇ+ဟိ] ပေါ်လော၊ ပေါ်တက်လာလော။ ဥမ္မုဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥမ္မုဇ္ဇ[2] (နာ) [ဥ+မုဇ္ဇ+ဏ] ပေါ်ခြင်း၊ ပေါ်တက်လာခြင်း၊ (ဘ၀သစ်၌) ပေါ်လာခြင်း၊ ပဋိသန္ဓေနေခြင်း။ ပထဝိယာပိ ဥမ္မုဇ္ဇနိမုဇ္ဇံ ကရောထ။ သံ၊၁။၃၄၂။ ပဋိသံ။၁၀ရ။ (-အံ၊ ၂။၂၄၈။ ဥဒါန။ရ၃။ နေတ္တိ။၉၁။) ဥမ္မုဇ္ဇနိမုဇ္ဇန္တိ ဥမ္မုဇ္ဇနဉ္စ နိမုဇ္ဇနဉ္စ။ သံ၊ဌ၊၂။၁၁ရ။ ဥမ္မုဇ္ဇနိမုဇ္ဇန္တိ ဇတ္ထ ဥမ္မုဇ္ဇန္တိ ဥဌာနံ (ဝုစ္စတိ)။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။ ၃၁၀။ အံ၊ဋီ၊၃။ရ၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၄။ (-ဥဒါန၊

ဌ။ဖရ။) တေ ရောဂါဘိတုန္နာ...နိရယတိရ-စ္ဆာနယောနိပေတာသုရေသု ဥမ္မဇ္ဇနိမုဇ္ဇာနိ ကရောန္တာ။ နေတ္တိ။၉၁။ ဥမ္မဇ္ဇနိမုဇ္ဇာနိတိ ဥပပဇ္ဇနစဝနာနိ။ နေတ္တိ၊ဌ။၁၉၄။

ဥမ္မဇ္ဇတိ (ကြိ) [ဥ+မုဇ္ဇ+အ+တိ။ နိတိ၊ဓာ။၄၉။] ပေါ်၏။ ပေါ်လာ၏။ ဦးခေါင်းကို-ထုတ်ဆောင်-ဖော်-၏။ (စိတ်၌) ထင်ပေါ်လာ၏။ နှလုံးသွင်း-၏။ သဗ္ဗေ တေ... အန္ဓောဇာလိကတာ ဧတ္ထ သိတာဝ ဥမ္မဇ္ဇမာနာ ဥမ္မဇ္ဇန္တိ။ ဒီ၊၁။၄၂။ (-ဝိ၊၃။၄၁။ ဥဒါန။ဧ၃။) ဥမ္မဇ္ဇမာနာ ဥမ္မဇ္ဇန္တိတိ ကိ ဝုတ္တं ဟောတိ၊ တေ အဓော သြသီဒန္တာပိ ဥဒ္ဓं ဥဂ္ဂစ္ဆန္တာပိ မမ ဒေသနာဇာလေ သိတာဝ ဟုတ္တာ သြသီဒန္တိ စ ဥဂ္ဂစ္ဆန္တိ စ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၁ရ။ (-ဥဒါန၊ဌ။ဖရ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄ဖ၉။ အပ၊ဌ၊ ၂။ ၂ဧ၄။ သာရတ္ထ၊၃။ ၂၀ရ။) **ဥမ္မဇ္ဇ**—ဥမ္မဇ္ဇာ(သံ၊ ၂။၄၉၉)တိ ဥမ္မဇ္ဇ ဥဌဟ။ သံ၊ဌ၊၃။၁၄၁။ (-နေတ္တိ။၃၉။ နေတ္တိ၊ဌ။၁၀၉။) **ဥမ္မဇ္ဇယ္ယ**—မ၊ ၃။ ၂၀ရ။ သံ၊ ။၄၉၉။ သံ၊၃။၃၉ရ။ နေတ္တိ။၃၉။ **ဥမ္မဇ္ဇိ**—အံ၊ဌ၊၁။၅ဧ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။ ၂၃ ၂။ မ၊ဋီ၊ ၂။၁၁၀။ အံ၊ဋီ၊၁။၁၁၃။ ဣမ ဘိက္ခဝေ ဧကစ္စော ပုဂ္ဂလော ဥမ္မဇ္ဇတိ။ အံ၊ ၂။၄၀၃။ ဥမ္မဇ္ဇတိတိ ဥဌဟတိ။ အံ၊ဌ၊၃။၁၄ဧ။ ဣမေကစ္စော ပုဂ္ဂလော ဥမ္မဇ္ဇတိ "သာဟု သဒ္ဓါ ကုသလေသု ဓမ္မေသု"။ အဘိ၊ပု။၁ဧ၁။ သာဟု သဒ္ဓါ ကုသလေသု ဓမ္မေသုတိ ကုသလေသု ဓမ္မေသု သဒ္ဓါ နာမ သာဓုလဒ္ဓိကာတိ ဥမ္မဇ္ဇတိ။ သော တာဝတ-ကေနေဝ ကုသလေန ဥမ္မဇ္ဇတိ နာမ။ အဘိ၊ ဌ၊၁။၁၀၁။ (-အံ၊ဋီ၊၃။၁၅၄။ မူလဋီ၊၃။၄၅။) **ဥမ္မဇ္ဇိဿတိ**—ဥမ္မဇ္ဇမာနော အယောနိသော ဥမ္မဇ္ဇိဿတိ။ မ၊၃။ ၂၅၁။ အယောနိသော ဥမ္မဇ္ဇိဿတိတိ အနုပါယေန သီသံ နီဟရိ-ဿတိ။ မ၊ဌ၊၄။၁ဧ၁။ (-မ၊ဋီ၊၃။၃ရရ။)

ဥမ္မဇ္ဇန (နာ) [ဥ+မုဇ္ဇ+ယု] (၁) ပေါ်ခြင်း၊ ပေါ်လာခြင်း၊ အထက်သို့ တက်လာခြင်း။ (ဉာဏ်၌) ပေါ်လာခြင်း၊ နှလုံးသွင်းခြင်း။ (တိ) (၂) ပေါ်စေတတ်သော။ (၃) ပေါ်သော၊ ဖော်သော။ (၁) ဧသေဝ နယော ကုမ္ဘိဂဟဏတ္ထံ နိမုဇ္ဇနုမ္မုဇ္ဇနေသု။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၂ဧ၆။ ဥမ္မုဇ္ဇ၊ ဥမ္မုဇ္ဇ-နာကာရဒဿန-တို့လည်းကြည့်။ (တိ)(၂) ဥမ္မု-ဇ္ဇတိတိ ဧတေန သဒ္ဓါသခ်ိတမေဝ ဥမ္မုဇ္ဇနံ ဒဿိတန္တိ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ မူလဋီ၊၃။၄၅။ ယထာ ဟိ ဉာဏုပ္ပါဒေါ သံကိလေသပက္ခတော ဥမ္မု-ဇ္ဇနံ၊ ဧဝံ သဒ္ဓုပ္ပါဒေါပိ။ အနုဋီ၊၃။၅၄။ (တိ) (၂)(၃) ဥမ္မုဇ္ဇနပညာ-ကြည့်။

ဥမ္မုဇ္ဇနပစ္စုပဋ္ဌာန (တိ) [ဥမ္မုဇ္ဇန+ပစ္စုပဋ္ဌာန] ပေါ်သောအခြင်းအရာရှိသော။ (ပြည်၊သျ)။ ခန္ဓာ အစဉ်ကိုထင်ရှားဖော်တတ်သောတရားဟု ယောဂီဉာဏ်အားရှေးရှုထင်သော။(ဘာသာ၊ဋီ)။ ခန္ဓာအစဉ်အား ဖြင့်ပေါ်လာသောတရား ဟု ဉာဏ်အား ရှေးရှုထင်သော။ သာ ပနေသာ (ဇာတိ) တတ္ထ တတ္ထ ဘဝေ ပဋမာဘိနိဗ္ဗတ္တိ-လက္ခဏာ၊ ... အတိတဘဝတော ဣဓ ဥမ္မု-ဇ္ဇနပစ္စုပဋ္ဌာနာ။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။ဧ၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၁၃၀။ သန္ဓတိယာ ဧဝ ဥမ္မုဇ္ဇနံ ဟုတ္တာ ဂယ္ဟတိတိ ဥမ္မုဇ္ဇနပစ္စုပဋ္ဌာနာ။ မူလဋီ၊ ၂။ဖ၁။ ဥမ္မုဇ္ဇန-ဝသေန ဂယ္ဟတိတိ ဥမ္မုဇ္ဇနပစ္စုပဋ္ဌာနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊ ၂။၁ဧရ။

ဥမ္မုဇ္ဇနပညာ (ထီ) [ဥမ္မုဇ္ဇနာ+ပညာ] (၁) ပေါ်စေတတ်သောပညာ။ (၂) ပေါ်သောအခြင်း အရာအားဖြင့်ဖြစ်သောပညာ။ (၁)(၂) ဥမ္မုဇ္ဇတိ သာဟု သဒ္ဓါ ကုသလေသု ဓမ္မေသုတိအာဒိနာ သဒ္ဓါဒိနံ ဥမ္မုဇ္ဇနပညာယ သဒ္ဓါဒိနံ ဥပ္ပတ္တိ ဒဿေတိ။ မူလဋီ၊၃။၄၅။ ဥမ္မုဇ္ဇနပညာယာတိ ဥမ္မုဇ္ဇာပနပညာယ၊ ဥမ္မုဇ္ဇနာကာရေန ဝါ ပဝ-တ္တပညာယ။ အနုဋီ၊၃။၅၄။

ဥမ္မုဇ္ဇနာကာရ (ပု) [ဥမ္မုဇ္ဇန+အာကာရ] (ဉာဏ်၌) ပေါ်လာသော-ပေါ်ခြင်းဟူသော-အခြင်း

အရာ၊ နှလုံးသွင်းသော-နှလုံးသွင်းခြင်းဟူ သော-အခြင်းအရာ။ အထက်ပုဒ်နှင့် အောက်ပုဒ်တို့ကြည့်။

ဥမ္မဇ္ဇနာကာရဒဿန (နာ) [ဥမ္မဇ္ဇနာကာရ+ ဒဿန] နှလုံးသွင်းသော-နှလုံးသွင်းခြင်းဟူ သော-အခြင်းအရာကိုပြခြင်း။ အာစရိယော မမ ဟိတေသိတာယ ၎တ္တာ ဓမ္မံ ဇဝ ဘဏတိတိ ယောနိသော ဥမ္မဇ္ဇနာကာရဒဿနံ။ မဝဋ္ဋ၊၂။၃၀၀။

ဥမ္မဇ္ဇန္တ (တိ)[ဥ+မုဇ္ဇ+အန္တ] (က) ပေါ်သောသူ။ (ခ) နှလုံးသွင်းသောသူ။ (က) အပိ နု ခေါ ကာဏော ကစ္ဆပေါ ဝဿသတဿ ဝဿသ-တဿ အစ္စယေန သကိံ သကိံ ဥမ္မဇ္ဇန္တော။ သံ၊ ၃။၃၉၇။ (-သံ၊၆။၁။၃၈။) (ခ) ဒိဋ္ဌိဂတံ ဥပ္ပန္နန္တိ အရိဋ္ဌဿ ဝိယ ဇေတသာပိ အယောနိသော ဥမ္မဇ္ဇန္တဿ ဥပ္ပန္နံ။ ဝိ၊၆။၃။၁၄၀။ (-ထေရ၊၆။ ၁။၁၄၂။ ထေရ၊၆။၂။၃၃၀။ နေတ္တိ၊၆။ ၉၂။၁၄၅။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၈၂။) ဥမ္မဇ္ဇန္တဿာ (ဥမ္မဇ္ဇန္တဿ?)တိ မနသိကရောန္တဿ။ ပါစိတ်၊ယော။၁၁၃။

ဥမ္မဇ္ဇန္တိ (ကြို) [ဥ+မုဇ္ဇ+အ+အန္တိ] ပေါ်တက်လာ ကုန်၏။ ဥမ္မဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥမ္မဇ္ဇမာန (တိ) [ဥ+မုဇ္ဇ+အ+မာန] (က) ပေါ် သော၊ ဦးခေါင်းကို-ဆောင်-ထုတ်ဖော်သော၊ သူ။ (ခ) နှလုံးသွင်းသော၊သူ။ (က) သဗ္ဗေ တေ အန္ဓောဇာလိကတာ ဇတ္ထ သိတာဝ ဥမ္မဇ္ဇမာနာ ဥမ္မဇ္ဇန္တိ။ ဒီ၊၁။၄၂။ (-အံ၊၁။၅၁၀။) ဥမ္မဇ္ဇမာနာ ဥမ္မဇ္ဇန္တိတိ ကိံ ဝုတ္တံ ဟောတိ၊ တေ အဓော ဩသီဒန္တာပိ ဥဒ္ဓं ဥဂ္ဂစ္ဆန္တာပိ မမ ဒေသနာ-ဇာလေ သိတာဝ ဟုတ္တာ ဩသီဒန္တိ စ ဥဂ္ဂစ္ဆန္တိ စ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁၇။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၆၉။ မူလဋီ၊ ၃။၄၅။) ဥမ္မဇ္ဇမာနော အယောနိသော ဥမ္မဇ္ဇိ-သတိ။ မ၁။၂၅၁။ ဥမ္မဇ္ဇမာနောတိ သိသံ နိဟရမာနော။ အယောနိသော ဥမ္မဇ္ဇိသတိတိ အနုပါယေန သိသံ နိဟရိသတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၈၁။ (ခ) အယောနိသော ဥမ္မဇ္ဇမာနာ(ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၂)တိ အနုပါယေန အဘိနိဝိသမာနာ။ သာရတ္ထ၊၁။ ၄၅၀။ ဝိမတိ၊၁။၉၆။

ဥမ္မဇ္ဇမာနက (တိ) [ဥမ္မဇ္ဇမာန+က] ပေါ်သော၊ သူ။ သေယျထာပိ ဘန္တေ ဥမ္မဇ္ဇမာနကံယေဝ မဟာတာ ပါသေန ဗဇ္ဇေယ္ယု။ အံ၊၁။၅၀၁။ ဥမ္မဇ္ဇမာနကံယေဝါတိ ဥဒကတော သီသံ ဥက္ခိပန္တံယေဝ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၆၂။

ဥမ္မဇ္ဇာပန (နာ) [ဥ+မုဇ္ဇ+ဏာပေ+ယု] (၁) ပေါ် စေခြင်း။ (တိ)(၂) ပေါ်စေသော။ (၁) ဥမ္မဇ္ဇာ-ပနရသ-ကြည့်။(တိ)(၂) ဥမ္မဇ္ဇနပညာ-ကြည့်။

ဥမ္မဇ္ဇာပနပညာ (ထီ) [ဥမ္မဇ္ဇာပနာ+ပညာ] ပေါ် စေသောပညာ။ ဥမ္မဇ္ဇနပညာ-ကြည့်။

ဥမ္မဇ္ဇာပနရသ (တိ) [ဥမ္မဇ္ဇာပန+ရသ] ပေါ်လာ စေ၏သို့ ဖြစ်ခြင်းကိစ္စရှိသော၊(သို့။) ပေါ်စေ ခြင်းကိစ္စရှိသော။ အာစယလက္ခဏော ရူပဿ ဥပစယော၊ ပုဗ္ဗန္တတော ရူပါနံ ဥမ္မဇ္ဇာပန-ရသော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ဖ၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။ရ၉။ ဥပ္ပ-ဇ္ဇမာနေ ရူပဓမ္မေ ဥပ္ပါဒေါ အနာဂတက္ခဏတော ဥမ္မဇ္ဇာပေန္တော ဝိယ ဟောတိတိ ဝုတ္တံ ဥမ္မဇ္ဇာ-ပနရသောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၀၂။

ဥမ္မဇ္ဇာပေန္တ (တိ) [ဥ+မုဇ္ဇ+ဏာပေ+အန္တ] ပေါ် စေသော။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥမ္မဇ္ဇိ (ကြို) [ဥ+မုဇ္ဇ+ဣ] ပေါ်ပြီ၊ ပေါ်တက် လာပြီ။ ဥမ္မဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥမ္မဇ္ဇိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+မုဇ္ဇ+တ္တာ] (က) ပေါ်၍။ (ခ) အထက်ဌာပြုစ်၍၊ နှလုံးသွင်း၍။ (က) အာယသ္မာ သာဂတော ... တေသံ အသီတိယာ ဂါမိကသဟဿာနံ ပုရတော ပေဂ္ဂမာနာနံ ပါဋိကာယ... ဘဂဝတော ပုရတော ဥမ္မဇ္ဇိတ္တာ။ ဝိ၁။၂ဖ၆။ ဣဓ ပန ဘိက္ခဝေ ဧကစ္စော ဟ္ဂလော ဥမ္မဇ္ဇိတ္တာ နိမုဇ္ဇတိ။ အံ၊၂။၄၀၃။ အဘိ၊က။၄၂၅။

(-အဘိ၊ပု။၁၁၂။) (ခ) ယောနိသော ဥမ္မုဇ္ဇီတ္ဘာ အာစရိယဝါဒံ မဒ္ဒမာနော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၈၀။ ဥမ္မုဇ္ဇီတ္ဘာတိ... ယောနိသော အရိယူပဝါဒတော ဥမ္မုဇ္ဇီတ္ဘာ၊ ဥဒ္ဓံ ဟုတ္ဘာတိ အတ္ထော။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၁။၁၈၈။

ဥမ္မုဇ္ဇီသတိ (ကြို) [ဥ+မုဇ္ဇ+သတိ] (စိတ်၌) ထင်ပေါ်လာလတ္တံ့၊ နှလုံးသွင်းလတ္တံ့။ ဥမ္မုဇ္ဇတိ -ကြည့်။

ဥမ္မုဇ္ဇေယ္ယ (ကြို)[ဥ+မုဇ္ဇ+ဧယ္ယ] ပေါ်ရာ၏။ ဥမ္မုဇ္ဇတိ-ကြည့်။

ဥမ္မုလေဟိ (ကြို)[ဥ+မုလ+ဧာ+ဟိ။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၂၉၆။] နုတ်လော။ အရိယူပဝါဒေန အတ္တနော ကုသလမမ်ွ မာ ဥမ္မုလေဟိ။ ထေရဂု၊၂။၄၉၂။

ဥမ္မူလ (နာ) [ဥ+မူလ+အ။ နီတိ၊ဓာ။၃၄၂-၄။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၂၉၈။ ဥ+မူ၊ပ။] နုတ်ခြင်း၊ အထက်၌ အမြစ်ရှိအောင်ပြုခြင်း၊ အမြစ်ပါအောင် နုတ်ခြင်း။ တထာ ဟိ ပန မေ မာရိသ ဘုသာ ဝါတဝုဋ္ဌိ အာဂန္တွာ ဘဝနံ ပဝတ္တေသိ၊ ဥမ္မူလ-မကာသိ။ အံ၊၂။၃၂၅။ ဥမ္မူလမကာသိတိ ဥဒ္ဓံ မူလံ အာကာသိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၂၁။ ဝါတာ... ဝနဂစ္ဆရုက္ခာနိ ဥမ္မူလံ ကတ္တာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၉၅။ (-ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၂ဖ၊ရ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁ရ၉။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၉ရ။)

ဥမ္မူလန (နာ) [ဥ+မူလ+ယု] နုတ်ခြင်း။ လုနနံ ယတ္ထ ကတ္ထစိ ဆေဒနံ၊ ဥပ္ပါဋနံ ဥမ္မူလနံ။ သံ၊ဋီ၊၁။၂ရ၃။ ဥပစ္ဆိန္နိဿာမီတိ ဥမ္မူလန-ဝသေန ကုလသန္တတိ ဆိန္နိဿာမိ။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၁ဖ၁။

ဥမ္မူလဘဋ္ဌန (နာ) [ဥမ္မူလ+ဘဋ္ဌန] နုတ်ခြင်း, ချိုးဖဲ့ဖျက်ဆီးခြင်း။ ဝါတာတပေါ ယောရောတိ ရုက္ခဂစ္ဆာဒီနံ ဥမ္မူလဘဋ္ဌနာဒိဝသေန ပဝတ္တိယာ ယောရော။ သာရတ္ထ၊၃။၃၉၃။ (-မ၊ဋီ၊၃။၁၃။)

ဥမ္မူလယတိ (ကြို) [ဥ+မူလ+ဏယ+တိ။ နီတိ၊ ဓာ။ ၃၄၂-၄။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၂၉၈။] နုတ်၏။ သဟ အဝိဇ္ဇာယ တဏှံ ... လေသမတ္တမ္ပိ အနဝသေ-သန္တာ ဥမ္မူလယန္တိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၁၀ရ။

ဥမ္မူလေတ္ဝာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+မူလ+ဏေ+တ္ဝာ] နုတ်၍။ ပဗ္ဗတကူဋာနိ ပဒါလေတ္ဝာ ဝနဂစ္ဆ-ရုက္ခာဒီနိ ဥမ္မူလေတ္ဝာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။ရ၄။ အံ၊ဋီ၊ ၁။ ၂၀၄။ (-သံ၊ဋီ၊၁။ ၂၁ဖ။)

ဥမ္ပယတိ (ကြို) [ဥ+မ္ပံ+အ+တိ] ရယ်ရှင်၏၊ ပြုံးရှင်၏။ နု နံ ဥမ္ပယတေ ဒိသ္မာ (ဇာ၊၁။၅၁၊ ၂၅၅)တိ ...နု ဥမ္ပယတေ, ဟသိတံ နု ကရောတိ၊ ပဟဋ္ဌာကာရံ နု ဒဿေတိ။ ဇာ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။၁ ၂၀။ (-ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၁ဖ၃။)

ဥမ္ပယမာန (တိ) [ဥ+မ္ပံ+အ+မာန] ပြုံးရှင်သော၊ ရယ်မူရှင်ရာကိုပြုသော၊သူ။ ယဒါ ဥမ္ပယမာနာ မ်ိ၊ ရာဇာပုတ္တီ ဥဒိက္ခတိ။ ဇာ၊ ၂။ဖ၊ရ။ ဥမ္ပယ-မာနာတိ ပဟဋ္ဌာကာရံ ဒဿေတ္ဝာ ဟသ-မာနာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၁ဃ၁။

ဥမ္ဟာယေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+မ္ပံ+ဏေ+တိ] ညှင်း ညှင်းရယ်စေနိုင်၏။ သစေ မံ နာဂနာသူရ၊ ဥမ္ဟာယေယ္ယ ပဘာဝတိ။ ဇာ၊ ၂။ဖ၊ရ။ ဥမ္ဟာယေ-ယ္ယာတိ မနုဟသိတဝသေန ပရိဟာသေယ္ယ။ ဇာ၊ ဋ္ဌ၊၅၁၅။ (နီတိ၊ဓာ။၁၉၁-၌ ဥမ္ဟာပေယ္ယာတိ သိတဝသေန ပဟံသေယ္ယ-ဟု ဥမ္ဟာပေယ္ယ-ပုဒ်ကို ဖွင့်ပြ၏။ ညောင်ကန်၊သျ-၌လည်း ဥမ္ဟာပေယ္ယ-ဟုရှိ၏။ ဇာတ်ဦးကာ၌လည်း "ဥမ္ဟာပေယ္ယာတိ ဟသာပေယ္ယ"ဟုရှိ၏။ ဥ+မ္ပံ+ဏာပေ+ဧယ္ယ-ဟု ခွဲရာ၏။)

ဥယာတိ (ကြို) [ဥ+ယာ+အ+တိ] အစဉ်လိုက်၏။ နော'ယာတိ(ဓမ္မ။၄၀)တိ နု ဥယျာတိ၊ ... ပစ္ဆတော ဝတ္တိ နာမ နု ဟောတိ၊ နာနုဗန္ဓတိတိ အတ္ထော။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၁ ၂ ၉။

ဥယျမ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥယျမမည်သူ (ဘုရား:အလောင်:တော်သိဒ္ဓတ္ထမင်:သား:)။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥယျမဝှယ (တိ) [ဥယျမ+အဝှယ] ဥယျမ အမည်ရှိသော၊သူ။ ဟိတ္တာ နှ သရီ သော ဓိရော၊ ကရောန္တော ပျူ ယျမဝှယ်။ သော ဓိရော ဟိတ္တာ ပရိစ္စဇိတ္တာ ဥယျမဝှယ် ဥယျမနာမေန သမန္နာဂတ် ကရောန္တော အပိ နှ သရီ နာနုသရီ။ အလက်ာ၊ဋီ၊သစ်။ရ၀။

ဥယျမတိ (ကြို) [ဉ+ယမု+အ+တိ] အား:ထုတ်၏။ ဟန္ဒ ဝိယာယာမ ဗျာယျာမာတိ ဟန္ဒ ဥယျမာမ ဗျာယမာမ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၀၁။ **ဥယျမေ**-နှ ဥယျမေ (ထေရ။၂၉၅)တိ ပစ္စယုပ္ပါဒနတ္ထံ ကုလသင်္ကန-နဝသေန နှ ဝါယမေယျ။ ထေရ၊ဌ၊၂။၁၄ရ။

ဥယျမာမ (ကြို) [ဉ+ယမု+အ+မ] အား:ထုတ် ကုန်-၏-အုံ့။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥယျမေ (ကြို) [ဉ+ယမု+အ+ဧယျ] အား:ထုတ်ရာ ၏။ ဥယျမတိ-ကြည့်။

ဥယျာတ (တိ) [ဉ+ယာ+တ] ထ၍သွား:သော၊ ထွက်သော၊သူ။ အဗ္ဘုယျာတောတိ အဘိဉ-ယျာတော။ ပရသေနံ အဘိမုခေါ ဂမိဿာ-မိတိ နဂရတော နိဂ္ဂတောတိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁၂၅။ ဥယျာတောတိ ပဒဿ ဥဌဟိတ္တာ ယာတောတိ ဒသ္သေန္တော အာဟ "နဂရတော နိဂ္ဂတော"တိ။ ပါစိတ်၊ယော။၉၉။

ဥယျာတိ (ကြို) [ဉ+ယာ+အ+တိ] အစဉ်လိုက်၏။ ဥယာတိ-ကြည့်။

ဥယျာန (နှ) [ဉ+ယာ+ယု။ နိတိ၊ဓာ။၁၃ရ။ ဥလ္လော-ကေန္တာ ယန္တိ ဧနာ ဧတသ္မိန္တိ ဥယျာနံ။ ဓာန်၊ဋီ။ ၅၃ရ။] (၁) ဥယျာဉ်။ (၂) သွား:ခြင်း။ (၁) ယာ ပန ဘိက္ခုနီ ဥယျာနံ ဝါ။ ဝိ၊၂။၃၉၂။ ဥယျာနန္တိ ကီဠာဝနုယျာနံ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၁၂။ (-ဒီ၊ဌ၊၁။၄၂။) ကီဠာဝိဟာရတ္ထံ ဥယျူတ္တာ ယန္တိ ဥပဂစ္ဆန္တိ ဧတေန္တိ ဥယျာနံ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၄၅။ (-ပါစိတ်၊ယော။၁ရ၁။) (၁) (၂) ဥယျာနံ ဂမနေ ဝနေ။ ဓာန်။၁၁၂ဖ။

ဥယျာနသြဝရက (ပု) [ဉယျာန+သြဝရက] ဥယျာဉ်ဌပြုအပ်သောတိုက်ခန်း။ ဥယျာနသြဝ-ရကေ ကပိသီသံ အာလမ္ဗိတ္တာ ပရောဒိ။ ဇာ၊ ဌ၊၃။၂၂။ ဥယျာနသြဝရကေတိ ဥယျာနေ ကတေ ဂဇ္ဇေ။ ဇာ၊ဋီ၊သစ်။

ဥယျာနကာလ (ပု) [ဉယျာန+ကာလ] ဥယျာဉ် ကစား:ရာအခါ။ ရညော ဥယျာနကာလေ ပတိ-ဋ္ဌာပိတအဋ္ဌာလကဝသေန အဋ္ဌာလကယုတ္တံ။ မ၊ဋီ၊၂။၁၀၈။

ဥယျာနကီဠန (ထီ၊နှ) [ဉယျာန+ကီဠန] ဥယျာဉ် ကစား:ခြင်း။ ဧကော သေဋ္ဌိပုတ္တော မဟတာ ပရိဝါရေန ဥယျာနကီဠနတ္ထံ နဂရတော နိက္ခ-မန္တော။ ဥဒါန၊ဌ။၂၆၄၊(-၃၄ဖ။)

ဥယျာနကီဠ(ကီဠာ)မဏ္ဍလ (နှ) [ဉယျာနကီဠာ +မဏ္ဍလ] ဥယျာဉ်ကစား:ရာအဝန်:အဝိုင်:။ သမိတိန္တိ ဥယျာနကီဠ(ကီဠာ)မဏ္ဍလာဒီသု မဟာဇနမဇ္ဈေ ဂစ္ဆန္တာ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၃၀၉။ မဟာနိ၊ ဌ။၃၀၄။

ဥယျာနကီဠာ (ထီ) [ဉယျာန+ကီဠာ] ဥယျာဉ် ကစား:ခြင်း။ ရာဇကုမာရာ ... ဥယျာနကီဠံ ဂစ္ဆန္တာ ဝိယ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၃၂။ (-ဇာဌ၊၁။ရ၃။)

ဥယျာနကီဠိ(ဠ)ကာ (ထီ) [ဉယျာန+ကီဠိ(ဠ) ကာ] ဥယျာဉ်ကစား:ခြင်း။ ဒေ၀ယက္ခာဒယော စ ဥယျာနကီဠိကံ ကီဠန္တိ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၁ဖ၁။ (-အံ၊ဌ၊၃။ ၂၅၉။) ဒေ၀ယက္ခာဒယော ဥယျာန-ကီဠကံ ကီဠန္တိ။ မ၊ဌ၊၃။ ၂၅။

ဥယျာနဂတ (တိ) [ဉယျာန+ဂတ] ဥယျာဉ်သို့

သွားသောသူ။ ဥယျာနဂတသာ(ဥဒါန်။၁ရ၆)တိ ဥယျာနကီဋ္ဌနတ္ထံ ဥယျာနံ ဂတသာ။ ဥဒါန်၊ ဋ္ဌ။၃၄၆-ရ။

ဥယျာနဂမန (နာ) [ဥယျာန+ဂမန] ဥယျာဉ်သို့သွားခြင်း။ ဥယျာနဂမနသင်္ခါတေ ဂမနေ စ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၁။ရ၅။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ။၁၀ရ။

ဥယျာနဂမနသီလ (တိ) [ဥယျာနဂမန+သီလ] ဥယျာဉ်သို့သွားလေ့ရှိသော၊သူ။ ဥယျာနဂမန-သီလာ စ ဟောတိ။ ဇာ၊၂။၁၂၀။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။ ၄၆ရ။

ဥယျာနဂဝေသကသြပမ္မ (နာ) [ဥယျာနဂဝေသက+သြပုမ္မ] ဥယျာဉ်ကို ရှာမှီးသူ ဥပမာ။ ဣမသ္မိံ ပနတ္ထသ္မိံ ဝိဘာဝနတ္ထံ ဥယျာနဂဝေသကသြပမ္မံ အာဟရိတဗ္ဗံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၅၅။

ဥယျာနဌာန (နာ) [ဥယျာန+ဌာန] ဥယျာဉ်အရပ်။ ဥယျာနဌာနာဒီသု တတော ဒုဗ္ဗလတရော ဟောတိ။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၂ရ၀။

ဥယျာနဒဿန (နာ) [ဥယျာန+ဒဿန] ဥယျာဉ်ကိုကြည့်ရှုခြင်း။ သော ... ဥယျာနဒဿန-တ္ထာယ ဂန္တာ ဒေဝဒတ္တာနိ ကာသာယာနိ ဂဟေတ္တာ ပဗ္ဗဇိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၂၉၁။

ဥယျာနနိဿိတ (တိ) [ဥယျာန+နိဿိတ] ဥယျာဉ်ကို မှီသော။ ဥယျာနနိဿိတံ ဝါ ဟောတိ။ ဝိ၊၁။၂၂၆၊၂၃၉။

ဥယျာနဒ္ဓါရ (တိ) [ဥယျာန+ဒ္ဓါရ] ဥယျာဉ်တံခါး။ သော ဥယျာနဒ္ဓါရေယေဝ ပထဝီ ပဝိသိတ္တာ အဝီစိမဟာနိရယေ ပတိဋ္ဌဟိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၀။

ဥယျာနပဒေသ (ပု) [ဥယျာန+ပဒေသ] ဥယျာဉ်အရပ်။ အယံ ရမဏီယော ဥယျာနပဒေသော ပုဗ္ဗေ မယာ အဿကရာဇေန သဒ္ဓိံ ဝိစရိ-တော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၄၄။

ဥယျာနပါကာရမတ္ထက (ပု၊နာ) [ဥယျာနပါကာရ+မတ္ထက] ဥယျာဉ်တံတိုင်း၏-ထိပ်-အထက်။ ဗလဝတာ ပုရိသေန အာဝိဉ္ဆနအလာတဂ္ဂိသိခါ ဝိယ ဥယျာနပါကာရမတ္ထကေ ပညာယိတ္ထ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁၃။

ဥယျာနပါလ (တိ) [ဥယျာန+ပါလ] ဥယျာဉ်စောင့်သော၊သူ၊ ဥယျာဉ်စောင့်။ ရာဇာ ... ဥယျာနပါလံ ပကြောသာပေတ္တာ ပုစ္ဆိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၃၉။

ဥယျာနပါလပုတ္တ (တိ) [ဥယျာနပါလ+ပုတ္တ] ဥယျာဉ်စောင့်၏သား။ သတ္ထာ...ဥယျာနပါလ-ပုတ္တံ အာရဗ္ဘ ကထေသိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၁၁။

ဥယျာနပေါက္ခရဏီ (ထီ) [ဥယျာန+ပေါက္ခရဏီ] ဥယျာဉ်၌တူးအပ်သောလေးထောင့်ကန်။ သော သရီရံ ဥဗ္ဗဋ္ဋာပေတ္တာ ဥယျာနပေါက္ခရဏိယံ နှတ္တာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁ရ။

ဥယျာနဘူမိ (ထီ) [ဥယျာန+ဘူမိ] ဥယျာဉ်မြေ။ ဥယျာနဘူမျာ(ဝိမာန။၉၃)တိ ဥယျာနဘူမိယံ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၂၆၁။ (-သံ၊၃။၃၀၅။)

ဥယျာနမဏ္ဍဋိ (ထီ) [ဥယျာန+မဏ္ဍဋိ] ဥယျာဉ်၌နေသောမျောက်မ။ အထေကာ ဥယျာန-မဏ္ဍဋိ သာခန္ဓရေ နိသိန္နာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၀ရ။

ဥယျာနရက္ခက (တိ) [ဥယျာန+ရက္ခက] ဥယျာဉ်စောင့်ရှောက်သော၊သူ။ ဥယျာနရက္ခကံ စတုရ-င်္သမန္နာဂတံ ဥယျာနပါလံ မာပေဟိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁ရ၃။

ဥယျာနရသ (ပု) [ဥယျာန+ရသ] ဥယျာဉ်အရသာ၊ ဥယျာဉ်နေရသောအရသာ။ တတ္ထ ဒိဝသဘာဂံ ကီဋ္ဌိတ္တာ ဥယျာနရသမနုဘဝိတ္တာ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၃၂၈။

ဥယျာနဝန (နာ) [ဥယျာန+ဝန] ဥယျာဉ်တော။

ဥယျာနဝနံ ရတိနန္ဒိဝမုနံ။ ပေတ။၁၇၂။

ဥယျာနဝနကီဋ္ဌာ (ထီ) [ဥယျာနဝန+ကီဋ္ဌာ] ဥ-ယျာဉ်တောကစားခြင်း။ ဥယျာနဝနကီဋ္ဌာဒီနံ ဂစ္ဆန္တံ ဝေဿန္တရံ အနုဂစ္ဆန္တိ။ ဇာ၊၅၊၇။၂၆၇-၈။

ဥယျာနဝနစာရိကာ(ထီ) [ဥယျာနဝန+စာရိကာ] ဥယျာဉ်တောဘ၌လှည့်လည်သွားလာခြင်း။ ယာ-ကာစိ ဥယျာနဝနစာရိကံ ဂတာ သမာနာနာ-ရိယော မုနိံ ပလောဘေန္တိ။ သုတ္တနိ၊၅။၂၁၁။

ဥယျာနဝနမာလီ (တိ) [ဥယျာနဝနမာလာ+ဣ]။ ထိ၌ ဥယျာနဝနမာလိနီ။] ဥယျာဉ်တောပန်းရှိသော။ ကဒါဟံ မိထိလံ ဖီတံ၊ ဥယျာနဝန-မာလိနိံ။ ဇာ၊၂။၁၆၁။

ဥယျာနဝန္တ (တိ) [ဥယျာန+ဝန္တ] ဥယျာဉ်တော ရှိသော။ ဥယျာနဝန္တန္တိ နန္ဒနဝနသဟိတံ။ ပေတ၊ ၅။၁၇၅။ (ယင်း၏ သံဝဏ္ဏေတဗ္ဗဖြစ်သော ပေတ။၁၇၃-၌ ဥယျာနဝနံ-ဟုရှိသည်။)

ဥယျာနဝိစရဏ (နာ) [ဥယျာန+ဝိစရဏ] ဥယျာဉ်၌လှည့်လည်သွားလာခြင်း။ သာ ... ဥယျာန-ဝိစရဏတ္ထာယ စိတ္တံ ဥပ္ပါဒေတ္တာ။ မ၊၅။၄။၁၃၀။

ဥယျာနသမ္ဘန္ဓ (တိ) [ဥယျာန+သမ္ဘန္ဓ] ဥယျာဉ်နှင့် ပြည့်စုံသော။ ဥယျာနသမ္ဘန္ဓံ ပဟူတမာလ္ယ (ဇာ၊၂။၁၄၇)နှင့် မဟာရာဇ တဝ ဥယျာနသမ္ဘန္ဓ နာနာဝိဓပုပ္ပံ။ ဇာ၊၅။၅။၅၄၈။

ဥယျာနသေဋ္ဌ (နာ) [ဥယျာန+သေဋ္ဌ] မြတ်သော ဥယျာဉ်။ ဥယျာနသေဋ္ဌံ တိဒသာနမုတ္တမံ။ ဝိမာန။၉၅။

ဥယျာနာဘိမုခ (တိ) [ဥယျာန+အဘိမုခ] ဥယျာဉ်သို့ ရှေးရှုခြင်းရှိသော။ ရထော ပါစီနဒ္ဒါရေန နိက္ခမိတ္တာ ဥယျာနာဘိမုခေါ အဟောသိ။ အံ၊ ၅။၁။၁၃၄။ (-ဇာ၊၅။၁။၆၉။)

ဥယျာပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ယာ+ဏာပေ+တိ] အထက်(ဘုံဘဝ)သို့ရောက်စေ၏။ ဥယျာ-ပေန္တိ(သံ၊၂။၄၉၈။နေတ္တိ။၃၉)တိ ဥပရိ ယာပေန္တိ။ သံ၊၅၊၃။၁၄၁။ နေတ္တိ၊၅။၁၀၉။ ဥပရိ ယာပေန္တိ-တိ ဥပရိ ပြဟ္မလောကံ ယာပေန္တိ။ သံ၊၁။၂။၃၈၁။ ဥယျာပေန္တိတိ မနုဿလောကတော ဥဒ္ဓံ ဒေဝ-လောကံ ယာပေန္တိ ပါပေန္တိ။ နေတ္တိ၊ဝိ။၁၆၆။

ဥယျာပေန္တိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+ယာ+ဏာပေ+အန္တိ] အထက်(ဘုံဘဝ)သို့ရောက်စေကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥယျာမ (ပု) [ဥ+ယာ+အမ။ ဥဒ္ဓံ ယန္တိ ယေနာတိ ဥယျာမော။ ဓာန်၊ဋီ။၁၅၆။ ဥ+ယမု+ဏ။ ဓာတ္ဌတ္ထ။ ၃၀၆။] အားထုတ်ခြင်း၊ လုံ့လဝီရိယ။ ဥယျာ-မော ဝါယာမော။ အဘိ၊ဓ။၁၉။ ဥဂ္ဂန္ဓာ ယမန-ဝသေန ဥယျာမော။ အဘိ၊၅၊၁။၁၉၀။ ဥဒ္ဓံ ယမနံ ဥယျာမော။ မူလဋီ၊၁။၉၆။

ဥယျာတိ (ကြို) [ဥ+ယာ+အ+တိ] သွား၏၊ ဖဲ့သွား၏၊ ခရီးမဟုတ်သောအား၊ဖြင့်သွား၏။ ဥယျာဟိ ဒါနိ ရာဇီသိ၊ ဒေဝရာဇသ သန္တိကေ။ ဇာ၊၂။၁၉၅။ ဣဒါနိ ဒေဝရာဇသ သန္တိကေ သမ္ဘတ္တိ ဒဋ္ဌုံ ဥယျာဟိ ဂစ္ဆာဟိ။ ဇာ၊၅၊၆။၁၅၆။ မဂ္ဂါ ဥယျာဟိ သာရထိ(ဇာ၊၁။၃၆)တိ အတ္ထ-နော ရထံ မဂ္ဂါ ဥဏ္ဏမာပေတ္တာ ဥယျာဟိ ဥပ္ပထေန ယာဟိ။ ဇာ၊၅၊၂။၄။ ဥယျာဟိတိ ဇတ္ထ ဥသဒ္ဒါ အပဂမနတ္ထ ပဝတ္တတိ၊ အပဂမေတ္တာ ဂစ္ဆာဟိတိ အတ္ထော။ ... ကေစိ ပနေတ္ထ ဥပ္ပထေနာတိ ဣမိနာ ဥသဒ္ဒဿ အတ္ထံ ဒဿေတိတိ ဝဒန္တိ၊ တံ နယုတ္တံ။ ဇာ၊ ဋီ၊သစ်။ မဂ္ဂါ ဥယျာဟိ သာရထိတိ သမ္ဘ သာရထိ မဂ္ဂတော အပဂစ္ဆ။ ဇာ၊၅၊၂။၄။

ဥယျာဟိ (ကြို) [ဥ+ယာ+အ+ဟိ] သွားလော၊ ဖဲ့သွားလော။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥယျူဠ္ဠတိ (ကြို) [ဥ+ယုဇ+အ+တိ] အားထုတ်၏။ ဥယျူဠ္ဠန္တိ သတိမန္တော(ဓမ္မ။ ၂၆)တိ

သတိဝေပုလ္လပ္ပတ္တာ ခ်ိဏာသဝါ ... ယုဇ္ဇန္တိ ယင္ရေန္တိ။ ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၃၈၅။

ဥယျုတာဝုဓ - ဥယျုတ္တာ(တာ)ဝုဓ-ကြည့်။

ဥယျုတ္တ (တိ) [ဥ+ယုဇ+တ] (၁) (ပြည်ရွာမှ) ထွက်သော၊ (ပြည်ရွာမှ) ထွက်၍ စုဝေးတည်နေသော၊ စစ်ချီတက်သော(စစ်တပ်)။ (၂) အားထုတ်သော၊သူ။ (၃) ယှဉ်စပ်-ကိုင်စွဲ-အပ်သော။ (၄) ဥယျုတ္တသိက္ခာပုဒ်။ (၁) ယော ပန ဘိက္ခု ဥယျုတ်ံ သေနံ ဒဿနာယ ဂစ္ဆေယျ။ ဝိ၊၂။ ၁၄၀။ ဥယျုတ္တာ နာမ သေနာ ဂါမတော နိက္ခမိတ္တာ နိဝိဋ္ဌာ ဝါ ဟောတိ ပယာတာ ဝါ။ ဝိ၊၂။၁၄၀။ ဥယျုတ္တန္တိ ကတဥယျောဂံ။ ကခ်ိ။၂၃၆။ ဥယျုတ္တ(ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ။၁၄၄)နွဲ့ သဂ်ိ-မတ္ထာယ ကတဥယျောဂံ၊ ဂါမတော နိက္ခမ္မ ဂစ္ဆန္တံ ဝါ ဧကတ္ထ သန္နိဝိဋ္ဌံ ဝါ။ ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ဋီ၊ ၁။၅၁ရ။ ယုတ္တန္တိ ဥယျုတ်ံ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၁၂၀။ (-ဇာ၊၂။၃ရ၁။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၃ရ၁။) ကတဥယျောဂန္တိ ဂ္ဂမိနာ ဥဋ္ဌဟိတ္တာ ယုဇ္ဇတိ ဂစ္ဆတိတိ ဥယျု-တ္တာတိ ဒသ္သေတိ။ ပါစိတ်၊ယော။၉၉။ (၂) သကမ္မပသုတာတိ ... သကေသု ကမ္မေသု ဥယျုတ္တာ ဗျာဝဋာ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၆၅။ (-ပဋိသံ၊ ဌ၊၂။၁၅။) (၃) ဥယျုတ္တာဝုဓ-ကြည့်။ (၄) ဥယျုတ်ံ သေနံ ဥယျောဓိ (ဝိ၊၅။၁၆၁)တိ ... ဝုတ္တသိက္ခာပဒတ္တယံ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၄၈။

ဥယျုတ္တစတုရင်္ဂသေနာဒဿန (နာ) [ဥယျုတ္တ စတုရင်္ဂသေနာ+ဒဿန] (ပြည်ရွာမှ) ထွက်သော-စစ်ချီတက်သော-အင်္ဂါလေးပါးရှိသော စစ်တပ်ကိုကြည့်ရှုခြင်း။ ဥယျုတ္တစတုရင်္ဂ-သေနာဒဿနာယ တထာရူပပစ္စယာဒီ ဝိနာ ဂမနံ။ ဝိမတိ၊၂။၄၁။

ဥယျုတ္တပယုတ္တ (တိ) [ဥယျုတ္တ+ပယုတ္တ] လွန်စွာအားထုတ်သော၊သူ။ ရာဇာ ဘိက္ခု ဥယျုတ္တ-ပယုတ္တော ... ဒိဿာ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၈၈။

ဥယျုတ္တသညီ (တိ) [ဥယျုတ္တသညာ+ဣ] စစ်ချီတက်သောစစ်တပ်ဟု-စစ်ချီတက်၏ဟု-အမှတ်ရှိသော၊သူ။ ဥယျုတ္တော ဥယျုတ္တသညီ။ ဝိ၊၂။၁၄၀။

ဥယျုတ္တသိက္ခာပဒ (နာ) [ဥယျုတ္တ+သိက္ခာပဒ] ဥယျုတ္တသိက္ခာပုဒ်။ ဥယျုတ္တသိက္ခာပဒါနံ အစိ-တ္တကလောကဝဇ္ဇေသု လောကဝဇ္ဇတာ ပုဗ္ဗေ ဝုတ္တနယာဝ။ ဝိမတိ၊၂။၄၂။

ဥယျုတ္တသေနာ (ထီ) [ဥယျုတ္တာ+သေနာ] (၁) ဥယျုတ္တသေနာသိက္ခာပုဒ်။ (၂) စစ်ချီတက်သောစစ်တပ်။ (တိ)(၃) စစ်ချီတက်သော စစ်တပ်ရှိသော။ (၁) အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (၂) အညမည် ပဟာရတ္ထံ ဥဂ္ဂန္တာ ယုတ္တာ သေနာ ဥယျုတ္တသေနာ။ ပဋိသံ၊ဂ်။၄၆။ (တိ)(၃) ဥယျု-တ္တသေနာ ဝိယ ရဏဘူမိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၂၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂၈၄။

ဥယျုတ္တသေနာသိက္ခာပဒ (တိ) [ဥယျုတ္တ သေနာ+သိက္ခာပဒ] ဥယျုတ္တသေနာသိက္ခာပုဒ်။ သေသံ ဥယျုတ္တသေနာသိက္ခာပဒေ ဝုတ္တ-နယေနေဝ ဝေဒိတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁၂၆။

ဥယျုတ္တာ(တာ)ဝုဓ (တိ) [ဥယျုတ္တ+အာဝုဓ] ယှဉ်စပ်-ကိုင်စွဲ-အပ်သောလက်နက်ရှိသော၊ လက်နက်စွဲကိုင်သော၊သူ။ (မုချအားဖြင့်စစ်သည်ရ၏၊ ဥပစာအားဖြင့် ထိုစစ်သည်စီးသော ဆင်ရ၏။) တေသညေဝ ခန္ဓဂတာနံ ယောဓာနံ ဝသေန ဥယျုတ္တာဝုဓာ... ရက္ခန္တိ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၉၉။ ဥယျုတ္တာဝုဓာတိ ဥယျုတ္တအာဝုဓာ၊ အာဝု-ဓဟတ္ထာ ပုရိသာတိ အတ္ထော။ ဇာ၊ဋီ၊သစ်။ ယေ ကုဋုရာ သတ္ထသတာ ဥဋ္ဌာရာ၊ ရက္ခန္တိ ရတ္တိန္ဒိဝမုယျုတာဝုဓာ။ ဇာ၊၁။၃၉၅။

ဥယျောဂ (ပု) [ဥ+ယုဇ+ဏ] (၁) အားထုတ်

ခြင်း။ (၂) တက်၍အားထုတ်ရာ-စစ်ချီ စစ်ထွက်-ရာ(ကာလ၊ အရပ်)။ (၃) ပျက်စီးဆုတ်ယုတ်ခြင်း။ (၁) ဥပွန္နေသု ကိစ္စကရဏီယေသု အတ္တနာ ဥယျောဂံ အာပဇ္ဇတိ။ ဥဒါန၊၆။၂၁၁။ (ယင်းပါဠိသည် သံ၊၂-နှင့် မဟာနိ-တို့ကို ကိုးကားသောပါဠိဖြစ်သည်။ သံ၊၂။၁၀-၌ အတ္တနာ တေသု ယောဂံ- ဟုရှိ၍၊ မဟာနိ။ ၃၀၂-၌ အတ္တနာ ဝေါယောဂံ-ဟုရှိသည်။) (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (၃) ဥယျောဂမုခ-ကြည့်။

ဥယျောဂကာလ (ပု) [ဥယျောဂ+ကာလ] တက်၍အားထုတ်ရာ-စစ်ချီစစ်ထွက်ရာအခါ။ ဥယျော-ဂကာလာဒီသု ဟိ ရာဇာနော တတ္ထ ဌတ္တာ "ဇေတ္တကာ ပုရတော ဂစ္ဆန္တု၊... ဇေဝံ သန္ဓံ ကရောန္တိ။ မ၊၆၊၃၁။

ဥယျောဂဌာန (နာ) [ဥယျောဂ+ဌာန] စစ်ချီစစ်ထွက်အရာအရပ်၊ စစ်မြေပြင်အရပ်။ ဥယျောဂဌာနတော စ အာဂန္တွာ ...ကရောန္တိ။ မ၊၆၊၃၁။

ဥယျောဂမုခ (နာ) [ဥယျောဂ+မုခ] ဆုတ်ယုတ်ခြင်း-မတိုးပွားခြင်း-၏ အဦးအစ။ ဥယျောဂမုခေ-(ဓမ္မ။၄၇)တိ ပရိဟာနိမုခေ၊ အဝုဠိမုခေ စ ဌိတောသီတိ အတ္ထော။ ဓမ္မ၊၆၊၂။၂၁၅။

ဥယျောဇက (တိ) [ဥ+ယုဇ+ဏ္ဍု။ ထိ-၌ ဥယျောဇိကာ။] စေခိုင်း-တိုက်တွန်း-သော၊သူ။ ဥယျောဇကသ ဝိယောဇကသ သတော အာပတ္တိ ဒုက္ကဋသ။ ဝဇိရ။၃၂၅။ (-ကခ်။ဋီ၊ သစ်။၃၉ရ။) အာပတ္တိယော ကသာ ဟောန္တိတိ ဥယျောဇိကာယ။ ဝိ၊၆၊၃။၁၈ရ။

ဥယျောဇန (နာ) [ဥ+ယုဇ+ယု] (၁) စေခိုင်း-တိုက်တွန်း-ခြင်း။ (၂) စေခိုင်း-တိုက်တွန်း-ကြောင်း(စကား)။ (၃) စေခိုင်းတိုက်တွန်းရာ(နေ့)။ (၁) ယသ္မာ နု သဗ္ဗကတာ ဥယျောဇန-ဝသေနေဝ ပဝတ္တတိ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၂၆။ (၂) တေန ဟိတိ မိဂဂ္ဂဟကေ ဥယျောဇနံ။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊၁။၃၅၂။ (၃) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥယျောဇနဒိဝသ(ပု) [ဥယျောဇန+ဒိဝသ] စေခိုင်း-တိုက်တွန်း-ရာနေ့။ ဥယျောဇနဒိဝသေ ဗုဒ္ဓပွဝေ ဘိက္ခုသံဃသ မဟာဒါနံ ဒတ္တာ။ ဓမ္မ၊၆၊၂။၂၉၁။

ဥယျောဇနတ္ထ (ပု) [ဥယျောဇန+အတ္ထ] စေခိုင်း-တိုက်တွန်း-ခြင်းအနက်။ တေနာတိ အယမ္မိ ဝါ ဥယျောဇနတ္ထေ နိပါတောယေဝ။ ဝိ၊၆၊၁။ ၁ရ၆။

ဥယျောဇနိက (တိ) [ဥယျောဇန+ဏိက။ ဥ+ယုဇ+အနီယ] (၁) စေခိုင်း-တိုက်တွန်း-ခြင်းရှိသော။ (၂) စေခိုင်း-တိုက်တွန်း-တတ်သော။ (၁)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥယျောဇနိကပဋိသံယုတ္ထ (တိ) [ဥယျောဇနိက+ပဋိသံယုတ္ထ] စေခိုင်းတိုက်တွန်းခြင်းရှိသော-စေခိုင်းတိုက်တွန်းတတ်သော-စကားနှင့်ယှဉ်သော။ အညဒတ္ထု ဥယျောဇနပဋိသံယုတ္တံယေဝ ကထံ ကတ္တာ ဟောတိ။ မ၊၃။၁၅၃။ ဥယျော-ဇနပဋိသံယုတ္တန္တိ ဂစ္ဆထ တုမ္ဟေတိ ဇေဝံ ဥယျောဇနိကေန ဝစနေန ပဋိသံယုတ္တံ။ မ၊ ၆၊၄။၁၁၄။ ဥယျောဇနံ ဝိသဇ္ဇနံ၊ တံ ဇေသ အတ္ထိ, ဥယျောဇေတိ ဝိသဇ္ဇေတိတိ ဝါ ဥယျောဇနိကံ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၂၆။

ဥယျောဇိတ (တိ) [ဥ+ယုဇ+တ] စေခိုင်း-တိုက်တွန်း-အပ်သော၊သူ။ အနာထပိဏ္ဍိကေန ဂဟပတိနာ ဥယျောဇိတာ အာရာမေ အကံသု။ ဝိ၊၄။၃၀၆။ (-ဝိ၊၆၊၃။၁၂၁။)

ဥယျောဇိတစိတ္တ (တိ) [ဥယျောဇိတ+စိတ္တ] စေခိုင်း-တိုက်တွန်း-အပ်သောစိတ်ရှိသော၊သူ။ သတ္တေသု ဝိသယဘူတေသု နိမိတ္တဘူတေသု ဝါ သမုဿာဟိတမာနသော ဥယျောဇိတ-

စိတ္တောတိ အတ္ထော ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ မူလဋီ၊၁။ရ။

ဥယျောဇီယတိ (ကြို) [ဥ+ယုဇ+ယ+တိ] စေခိုင်း- တိုက်တွန်း-စေလွှတ်-အပ်၏။ နိယန္ဒီတိ ဒိဋ္ဌိဝါဒသင်္ကန်နေ ဥယျောဇီယန္ဒီ။ သံဋီ၊၁။၆၉။

ဥယျောဇီယန္ဒီ (ကြို) [ဥ+ယုဇ+ယ+အန္ဒီ] စေခိုင်း-တိုက်တွန်း-စေလွှတ်-အပ်ကုန်၏။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥယျောဇီ(ဇီ)ယမာန (တိ) [ဥ+ယုဇ+ယ+မာန] စေခိုင်း-တိုက်တွန်း-စေလွှတ်-အပ်သော၊သူ။ သောမယာ ဥယျောဇီယမာနော နဂ္ဂစ္ဆတိ ဂန္ဆုံ။ ဝိ၊၂။၁၂ရ။ သူရိယေ အတ္ထင်္ဂတေ ဥယျောဇီယ-မာနောပိ ... ပဏ္ဏသာလံ ပဝိသိတ္တာ နိပဇ္ဇိ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၅၀ရ။

ဥယျောဇေတမ္ဗ (တိ) [ဥ+ယုဇ+ဏေ+တမ္ဗ] စေခိုင်း-တိုက်တွန်း-စေလွှတ်-အပ်သော၊သူ။ သပ္ပဋိဘယံ ဂန္ဓာ အပ္ပဋိဘယံ ဒသ္သေတ္တာ ဥယျောဇေတမ္ဗာ။ ဝိ၊၂။၈၈။

ဥယျောဇေတိ (ကြို) [ဥ+ယုဇ+ဏေ+တိ] စေခိုင်း-တိုက်တွန်း-စေလွှတ်-ယှဉ်စေ-၏။ "ဂစ္ဆာဝုသော ... ဟသု ဟောတိ"တိ ဥယျောဇေတိ။ ဝိ၊၂။၁၂၅။ ရာဇာ အကာလေ သေနံ ဥယျော-ဇေတိ။ ဝိ၊၂။၂၀၈။ **ဥယျောဇေန္တိ**—မ၊ဌ၊၃။၁၀၈။ **ဥယျောဇေသိ**—ဝိ၊၂။၁၂၅။ **ဥယျောဇေထ**—ဝိ၊၂။ရ၂။ **ဥယျောဇေမိ**—သံ၊၂။၅၁၂။ **ဥယျော-ဇေတု**—ဝိ၁။၂၀၁။ **ဥယျောဇေယျ**—ဝိ၊၂။၁၂၅။ **ဥယျောဇေသိ**—ဝိ၊၂။၁၂၅။ ဒီဌ၊၂။၁၄၂။ **ဥယျောဇေသုံ**—ဝိ၊၂။ရ၁။ **ဥယျောဇေဿတိ**—ဝိ၁။၂၀၁။ ဝိ၊၂။၁၂၅။ **ဥယျောဇေဿသိ**—ဝိ၊၂။၁၂၅။ **ဥယျောဇေဿထ**—ဝိ၊၂။ရ၂။

ဥယျောဇေတုံ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+ယုဇ+ဏေ+တုံ] စေခိုင်း-တိုက်တွန်း-စေလွှတ်-ခြင်းငှါ။ ဝေဠု ပနဝတ္တာ တတော နံ ဥယျောဇေတုံ ဒုတိယံ ဂါထမာဟ။ ဇာ၊ဌ၊၃။၄၆၈။

ဥယျောဇေတု (ကြို) [ဥ+ယုဇ+ဏေ+တု] စေခိုင်း-တိုက်တွန်း-စေလွှတ်-လော။ ဥယျော-ဇေတိ-ကြည့်။

ဥယျောဇေတွာ (ဗျု) [ဥ+ယုဇ+ဏေ+တ္တာ] စေခိုင်း-တိုက်တွန်း-စေလွှတ်-၍။ ရာဇာ ကာလေ သေနံ ဥယျောဇေတ္တာ အန္တရာမဂ္ဂတော နိဝတ္တောပေတိ။ ဝိ၊၂။၂၀၈။ (-အံ၊ဌ၊၂။ရ၄။)

ဥယျောဇေထ (ကြို) [ဥ+ယုဇ+ဏေ+ထ] စေခိုင်း-တိုက်တွန်း-စေလွှတ်-ကုန်၏။ ဥယျော-ဇေတိ-ကြည့်။

ဥယျောဇေန္ဓ (တိ) [ဥ+ယုဇ+ဏေ+အန္ဓ။ ထိ-ဌ် ဥယျောဇေန္ဓီ] စေခိုင်း-တိုက်တွန်း-စေလွှတ်-သော၊သူ။ တဿ ဒါပေတ္တာ ဝါ အဒါ-ပေတ္တာ ဝါ ဥယျောဇေန္ဓော ဒွေ အာပတ္တိယော အာပဇ္ဇတိ။ ဝိ၊၅။၆၆။ (-ဒီ၊ဌ၊၂။၄၈။) ဧဝံ သန္တေပိ... ဥယျောဇေန္ဓီ သံဃာဒိသေသာပတ္တိ အာပဇ္ဇတိ။ ဝိ၊၄။၂၄၁။

ဥယျောဇေမိ (ကြို) [ဥ+ယုဇ+ဏေ+မိ] စေခိုင်း-တိုက်တွန်း-စေလွှတ်-၏။ ဥယျောဇေတိ-ကြည့်။

ဥယျောဇေယျ (ကြို) [ဥ+ယုဇ+ဏေ+ယျ] စေခိုင်း-တိုက်တွန်း-စေလွှတ်-ရာ၏။ ဥယျော-ဇေတိ-ကြည့်။

ဥယျောဇေသိ[1] (ကြို) [ဥ+ယုဇ+ဏေ+သိ] စေခိုင်း-တိုက်တွန်း-စေလွှတ်-၏။ ဥယျောဇေတိ-ကြည့်။

ဥယျောဇေသိ[2] (ကြို) [ဥ+ယုဇ+ဏေ+ဣ] စေခိုင်း-တိုက်တွန်း-စေလွှတ်-ပြီ။ ဥယျောဇေတိ-ကြည့်။

ဥယျောဇေသုံ (ကြို) [ဥ+ယုဇ+ဏေ+ဥံ] စေ

ခိုင်း-တိုက်တွန်း-စေလွှတ်-ကုန်ပြီ။ ဥယျောဇေတိ-ကြည့်။

ဥယျောဇေသတိ (ကြို) [ဥ+ယုဇ+ဧ+သတိ] စေခိုင်း-တိုက်တွန်း-စေလွှတ်-လတ္တံ့။ ဥယျော-ဇေတိ-ကြည့်။

ဥယျောဇေသထ (ကြို) [ဥ+ယုဇ+ဧ+သထ] စေခိုင်း-တိုက်တွန်း-စေလွှတ်-ကုန်လတ္တံ့။ ဥယျောဇေတိ-ကြည့်။

ဥယျောဇေသသိ (ကြို) [ဥ+ယုဇ+ဧ+သသိ] စေခိုင်း-တိုက်တွန်း-စေလွှတ်-လတ္တံ့။ ဥ-ယျောဇေတိ-ကြည့်။

ဥယျောဓန (နာ) [ဥ+ယုဓ+ယု] ပုတ်ခတ်-ထိုးပစ်-စစ်တိုက်-ခြင်း။ ဥယျောဓနံ သမ္မဟာရော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၂၄။

ဥယျောဓိက (တိ) [ဥ+ယုဓ+ဏ္ဍု။ ဥယျောဓ+ဏိက] (၁) တက်၍ တက်၍-ပုတ်ခတ်-ထိုးပစ်-စစ်တိုက်-ရာအရပ်၊ စစ်မြေပြင်။ (၂) တက်၍ တက်၍-ပုတ်ခတ်-ထိုးပစ်-စစ်တိုက်-ခြင်း။ (၃) ဥယျောဓိကသိက္ခာပုဒ်။ (၁) ဒိရတ္တတိရတ္တံ စေ ဘိက္ခု သေနာယ ဝသမာနော ဥယျောဓိကံ ဝါ။ ဝိ၊ ၂။၁၄၃။ ဥဂ္ဂန္တွာ ဥဂ္ဂန္တွာ တွေ့ ယုဇ္ဈနှိုတိ ဥယျောဓိကံ။ သမ္ဟာရဌာနသေတံ အဓိဝစနံ (နာမ်)။ ဝိဋ္ဌ၊၃။၁ ၂၆။ ကခ်ီ။ ၂၃ရ။ (-ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ ဋီ၊၁။၅ ၂၀။) ယုဓဓာတုတော ဏ္ဍုပစ္စယော၊ အဓိကရဏဝါစကော၊ နု ကတ္တာဒိဝါစကောတိ အာဟ "ဇေတ္တာ"တိ။ ကခ်ီယော၊မဟာဋီ၊၄။၁၃၉။ (၁)(၂) ဥယျောဓိကာ နိဝတ္ထော ဟောတိ(အံ၊ ၃။၃၀ရ)တိ ယုဒ္ဓတော နိဝတ္ထော ဟောတိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၀၅။ ဥဂ္ဂန္တွာ ယုဇ္ဈတိ တောယာတိ ဥယျောဓိကာ။ သတ္ထပ္ပဟာရေဟိ ယုဇ္ဈိတ-သေတံ အဓိဝစနံ။ ဥဂ္ဂန္တွာ ယုဇ္ဈနံ ဝါ ဥယျောဓိကော၊ သတ္ထပ္ပဟာရော၊ တေနာဟ ယုဒ္ဓတော နိဝတ္ထောတိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၃ ၂ရ။ (၃) ဥယ္ယုတ္တံ သေနံ ဥယျောဓိ(ဝိ၊၅။၁၆၁)တိ ... ဝုတ္တသိက္ခာပဒတ္တယံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၄၈။

ဥရ (ပုဂ္ဂ) [ဥသ+ရ။ အရ+အ။ ဓာန်၊ဋီ။ ၂ရ၀။ ဥ+ရာ+အ။ ဧက၊ဋီ။ ဥရောတိ ဇော်ထွေ ဥကာရော ဒုက္ခလာဘေ၊ ဒုက္ခလာဘော သတိ ရန္တိ ပဟာရန္တိ ဇော်ထွေ ဇနာတိ ဥရော။ ဧကက္ခရကောသဋီကာ။] (၁) ရင်၊ ရင်ဘတ်။ (၂) နှလုံး။ (၃) သင်တုန်းစက်။ (၄) လှည်းသန်ရင်း။ (၁) တဿ တာ သူစိယော...မုခေ ပဝိသိတ္တာ ဥရတော နိက္ခမန္တိ။ ဝိ၊၁။၁၄၆။ ဥရာနိ ပဋိပိသန္တိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၃ရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၂။၁၃၅။ ဥရာဒီနိ ဌာနာနိ နာမ။ ဝဇိရ။၄၁ ၂။ (၂) သစေ ခေါ ဥပါလိ ဂဏနံ သိက္ခိဿတိ၊ ဥရဿ ဒုက္ခော ဘဝိဿတိ။ ဝိ၊၃။၁၀၈။ ဂဏနံ သိက္ခန္တေန ဗဟုံ စိန္တေတဗ္ဗံ ဟောတိ၊ တေနဿ ဥရော ဒုက္ခော ဘဝိ-ဿတီတိ မညိ$^{ံ}$သု။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၃၅။ ဥရောဇိ ဟဒယံ၊ တံ ဟိ ဥသတိ စိတ္တတာပေါ ဒဟတီ ဇော်ထွာတိ ဥရောတိ ဝုစ္စတိ။ ပါစိတ်၊ယော။၁၀၈။ (၃) ဣစ္ဆာဟတဿ ပေါသဿ၊ စက္ခုံ ဘမတိ မတ္ထကေတိ ဇော်ထွ ဥရစက္ကေ။ (သျာ၊က-မူတို့ ၌ ခုရစက္ကေ-ဟုရှိ၏။) မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃၃။ (၄) ဥရဿာ(ဝိမာန။ဂ၉)တိ ဥရော အဿ၊ ရထဿ ဥရောတိ စ ဤသာမူလ် ဝဒတိ။ ဝိမာန၊ ဋ္ဌ။ ၂၅၀။

ဥရဂ (ပု) [ဥရ+ဂမု+ကွဲ။ ဓာန်၊ဋီ။ ၆၅၄။] မြွေ၊ အဆိပ်ရှိသောမြွေ၊ နဂါး။ ဥရဂေါ မဟာရာဇ "ဒဟရော"တိ နှ ဥညာတဗ္ဗော။ သံ၊၁။ ၆၈။ ဥရဂေါတိ အာသီဝိသော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ ၂၁။ ဥရသာ ဂစ္ဆတီတိ ဥရဂေါ၊ ယောကောစိ သပ္ပေါ။ ဣဓ ပန အဓိပ္ပေတံ ဒဿေတုံ "အာသီဝိသော"တိ အာဟ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၇၁။ တတ္ထ ဥရဂ-သဒ္ဒေန နာဂါ ဂဟိတာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၂ ၂၀။ သာရတ္ထ၊၁။ ၂ရ၁။ ဥရဂါဓိဘူ-လည်းကြည့်။

ဥရဂ္ဂိုပိသာစိန် (ထီ) [ဥရဂ္ဂို+ပိသာစ+ဣနီ] ရင်ခ္ဍတည်သောအဖုနှစ်ခုရှိသော ဘီလူးမနှင့်တူ သော၊သူ။ ဂူထဘသွေ့ တစောနဒ္ဓေ၊ ဥရ-ဂဏ္ဍိုပိသာစိန်၊ နဝ သောတာနိ တေ ကာယေ၊ ယာနိ သန္ဓန္ဓိ သဗ္ဗဒါ။ ထေရ။၃၆ ၂။ ဥရဂဏ္ဍိ-ပိသာစိနီတိ ဥရေ ဌိတဂဏ္ဍဒ္ဒယဝတီ ဘယာန-ကဘာဝတော အနတ္ထာဝဟတော စ ပိသာစ-သဒိသီ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၄၈၉။

ဥရဂဇာတက (နဝ) [ဥရဂ+ဇာတက] ဥရဂဇာတ်။ သားသေသော်လည်း စိုးရိမ်ပူဆွေး ငိုကြွေးခြင်း မရှိကြသော ဘုရားအလောင်းနှင့်တကွ အိမ်သူ အိမ်သားလေးဦးတို့အား သိကြားမင်းက မငိုကြွေး ခြင်း၏ အကြောင်းကို မေးသဖြင့် မြွေရေလဲ ဥပမာ၊ မခေါ်ပါဘဲ ရောက်လာသူ၊ လမင်းကို ပူဆာ၍ ငိုကြွေးသော ကလေးငယ် ဥပမာ၊ ရေအိုးကွဲဥပမာတို့ဖြင့် ငိုကြွေးခြင်း၏ အကျိုးမရှိပုံ ကို ဟောတော်မူသော ဇာတ်ဖြစ်သည်။ ဇာ၊၁။ ၁၂၂-၃။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၅၀-၁၅၅။ ဣမံ ပဋ္ဌက-နိပါတေ ဥရဂဇာတကံ ဝိတ္ထာရေတ္တာ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၈၁။

ဥရဂရာဇ (ပု) [ဥရဂ+ရာဇ] မြွေမင်း။ သဿုမ္ပိ သသုရမ္ပိ သာမိကမ္ပိ အဂ္ဂိကဒ္ဓနံ ဝိယ ဥရဂ-ရာဇာနံ ဝိယ စ ကတ္တာ ပသိတုံ ဝဋ္ဋတိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၁၉။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၅၅။

ဥရဂဝဂ္ဂ (ပု) [ဥရဂ+ဝဂ္ဂ] ဥရဂဝဂ်။ ဝဂ္ဂတော ဥရဂဝဂ္ဂေါ ...မဟာဝဂ္ဂေါတိ စတုဝဂ္ဂသင်္ဂဟံ။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၃။

ဥရဂသဒ္ဒ (ပု) [ဥရဂ+သဒ္ဒ] ဥရဂသဒ္ဒါ။ ဥရ-ကြည်။

ဥရဂသုတ္တ (နဝ) [ဥရဂ+သုတ္တ] ဥရဂသုတ်။ မြွေဆိပ်ကို ဆေးဖြင့်ပယ်ဖျောက်သကဲ့သို့ အမျက်ဒေါသကို ပယ်ဖျောက်ခြင်း၊ မြွေသည် အရေဟောင်းကို စွန့်သကဲ့သို့ ရဟန်းသည် သံသရာသမုဒ္ဒရာ၏ ဤမှာဘက်ကမ်းကို စွန့်-ခြင်း-စသည်တို့ကို ဟောတော်မူသော သုတ် ဖြစ်သည်။ သုတ္တနိ။ ၂၇၉-၂၈၁။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။ ၂-၂၃။ တေသံ ဥရဂသုတ္တံ အာဒိ။ သုတ္တနိ၊ ဋ္ဌ၊၁။ ၂။

ဥရဂါဓိပ (ပု) [ဥရဂ+အဓိပ] နဂါးတို့ကိုအစိုးရ သူ၊ နဂါးမင်း။ အညဒတ္ထု တဝေဝသ၊ ဝိယာတော ဥရဂါဓိပ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၉။

ဥရဂါဓိဘူ (ပု) [ဥရဂ+အဓိဘူ] နဂါးတို့ကိုအစိုး ရသူ၊ နဂါးမင်း။ မဟာနုဘာဝါနမ္ပိ ဥရေန ဂမနတော "ဥရဂါ"တိ လဒ္ဓနာမာနံ နာဂါနံ အဓိပတိဘာဝတော ဥရဂါဓိဘူ။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။ ၁ရ၀။

ဥရဂ္ဂူသဘ (ပု) [ဥရဂ+ဥသဘ] မြတ်သောနဂါး၊ နဂါးမင်း။ တဿာ'ဟံ ပုတ္တော ဥရဂ္ဂူသဘဿ။ ဇာ၊ ၂။ ၂၃၀။

ဥရဂေါပမ (တိ) [ဥရဂ+ဥပမာ] မြွေဥပမာရှိ သော၊ မြွေနှင့်တူသော။ ကာမာ ဟိ အဂ်ါရ-ကာသူပမာ မံသပေသူပမာ ပါဝကကပ္ပါ ပပါတဥရဂေါပမာ စ။ နေတ္တိ။၅ ၂။ ပပါတဥရ-ဂေါပမာတိ ပပါတူပမာ ဥရဂေါပမာ စ။ နေတ္တိ၊ ဋ္ဌ။၁ ၂၄။ (-နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၁၉၃။)

ဥရစက္က (နဝ) [ဥရ+စက္က] သင်တုန်းစက်။ ဥရ (၃) ကြည့်။

ဥရစ္ဆဒ (ပု၊နဝ) [ဥရ+ဆဒ+အ။ ဥရော ဆာဒယ-ရွှေနေနာတိ ဥရစ္ဆဒေါ။ ဓာန်၊ဌီ။၃ရရ။] (၁) ရင်လွှမ်းပန်း။ (၂) ချပ်ဝတ်တန်ဆာ၊ ချပ်မိန်ညှိ၊ စစ်ဝတ်တန်ဆာ။ (ထီ)(၃) ဥရစ္ဆဒါမည်သော မင်းသမီး။ (၁) ဥရစ္ဆဒံ ကရောန္တိပိ ကာရာ-ပေန္တိပိ။ ဝိ၊၁။ ၂ရ၄။ ဥရစ္ဆဒေါတိ ဟာရသဒိသံ ဥရေ ဌပနကပုပ္ပဒါမံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၀၁။ (၂) သက-ကဝစက္ကသရိယာနုပ္ပဒါနေနာတိ ဇတ္ထ ကဝစော

နာမ ဥရစ္ဆဒေါ၊ ယေန ဥရော ဆာဒီယတေ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၅၃။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၃၃။)

(ထီ)(၃) ဥရစ္ဆဒါမည်သော မင်းသမီးသည် ကဿပဘုရားရှင်လက်ထက် ကိကီမင်း၏ သို့မဟုတ် ဖြစ်သည်။ မွေးဖွားသောအခါက ရင်၌ ပန်းချီဆေးဖြင့် ရေးခြယ်ထားသကဲ့သို့ ရင်လွှမ်းပန်းပုံ ပါလာသောကြောင့် ဥရစ္ဆဒါဟု အမည်တွင်လေသည်။ တစ်ဆယ့်ခြောက်နှစ်အရွယ်၌ သောတာပန်ဖြစ်သည်။ ကိကီမင်းကြီးသည် ရှေးယခင်က "ဘူမိဒေဝ"ဘွဲ့အမည်ခံသော ဗြဟ္မဏတို့ကို ဆည်းကပ်သူဖြစ်သည်၊ နောင်သောအခါမှ သို့မဟုတ်ဥရစ္ဆဒါ၏ အစီအမံဖြင့် ကဿပဘုရားရှင်၏ တရားတော်ကို နာရ၍ သောတာပန်ဖြစ်လေသည်၊ ဥရစ္ဆဒါသည်လည်း အရဟတ္တဖိုလ်ကိုရသဖြင့် ဘိက္ခုနီမ အဖြစ်သို့ရောက်လေသည်။ ထိုမင်းသို့မဟုတ်သည် ရှေးအတိတ် ဝိပဿီဘုရားပွင့်တော်မူစဉ်အခါက ဘုရားရှင်ကို ရွှေရင်လွှမ်းပန်းအဆင်တန်ဆာ ဖြင့်ပူဇော်၍ " အရဟတ္တဖိုလ်ရသည်တိုင်အောင် ဤအဆင်တန်ဆာသည် ငါ၏ကိုယ်မှ မကင်းမကွယ်ပါစေသတည်း"ဟု ဆုတောင်းခဲ့သူ ဖြစ်သည်။ ဝိမာနဝတ္ထု-၌ ဥရစ္ဆဒမာလာဟု အမည်တွင်ကြောင်း ပြဆိုသည်။ (အကျယ်ကို ဇာတ္တဋ္ဌ၊၅၄၂-၃။ ဝိမာနဝတ္ထု။၂၅၁။ မဟာဝ၊၁။၁၉၆-ရ-ကြည့်။)

သာ စိတ္တကမ္မကတာယ ဝိယ ဥရစ္ဆဒမာလာယ အလင်္ကတေန ဥရေန ဇာတတ္တာ ဥရစ္ဆဒါ နာမ ကုမာရိကာ ဟုတ္တာ။ ဇာတ္တ၊ ၅၄၃။ (-မဟာဝ၊၁။၁၉၆။ ဝိမာနဝတ္ထု။၂၅၁။)

ဥရစ္ဆဒပသာဓန (နာ) [ဥရစ္ဆဒ+ပသာဓန] ရင်လွှမ်းတန်ဆာ။ ဥရေ ပဋိဂ္ဂဟိတမဿနဲ့ ဥရစ္ဆဒ-ပသာဓနံ ဟုတ္တာ။ ဇာတ္တ၊၄။၃။

ဥရစ္ဆဒမာလာ (ထီ) [ဥရစ္ဆဒ+မာလာ] (၁) ရင်လွှမ်းပန်း။ (၂) ဥရစ္ဆဒမာလာမင်းသို့။ (၁) (၂) "ဣမဿ ပုညဿ အာနုဘာဝေန မယှံ ဘဝေ ဘဝေ သောဝဏ္ဏမယာ ဥရစ္ဆဒမာလာ နိဗ္ဗတ္တတု"တိ ကတပဏိဓာယ... ယထာပဏိ-ဓာနံ သုဝဏ္ဏမာလာလာဘေန "ဥရစ္ဆဒ-မာလာ"တိ လဒ္ဓနာမာယ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၂၅၁။ (-ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၂၄၃။) ဥရစ္ဆဒါ-လည်းကြည့်။

ဥရဇ (ပု) [ဥရ+ဇန+ကွိ] ရင်၌ဖြစ်သောနို့အုံ၊ သားမြတ်။ ဒုဝိဓာ ဇာတာ ဥရဇာ။ ဇာ၊၂။ ၁၄။ ဒုဝိဓာတိဂါထံ ထနေ ဝဏ္ဏယန္တော အာဟ၊ တေ ဟိ ဒွေ ဟုတ္တာ ဥရေ ဇာတာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၁၆၆။

ဥရဋ္ဌိ (နာ) [ဥရ+အဋ္ဌိ] ရင်ဘတ်ရိုး။ စုဒ္ဒသ ဥရဋ္ဌိနိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂၆။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၄၅-၆။ ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။၃၈။

ဥရဋ္ဌိပဋ္ဌ (နာ) [ဥရဋ္ဌိ+ပဋ္ဌ] ရင်ဘတ်ရိုးအပေါင်း၊ ရင်ဘတ်ရိုးချိုင့်။ နာပိ ဟဒယံ ဇာနာတိ "အဟံ ဥရဋ္ဌိပဋ္ဌံ နိဿာယ ဋ္ဌိတ"န္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၅၁။ ဥရဋ္ဌိသယံဘော ပဋ္ဌိသဒ်-တာယ "ဥရဋ္ဌိပဋ္ဌ"န္တိ ဝုတ္တော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၄၄၀။

ဥရဋ္ဌိပဋ္ဌဇ္ဇန္ဓ (နာ) [ဥရဋ္ဌိပဋ္ဌ+အဇ္ဇန္ဓ] ရင်ဘတ်ရိုးချိုင့်၏ အတွင်းအရပ်။ နာပိ ဟဒယံ ဇာနာတိ "အဟံ ဥရဋ္ဌိပဋ္ဌဇ္ဇန္ဓံ နိဿာယ ဋ္ဌိတ"န္တိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၅ရ။

ဥရဋ္ဌိပဋ္ဌမဇ္ဈ (နာ) [ဥရဋ္ဌိပဋ္ဌ+မဇ္ဈ] ရင်ဘတ်ရိုးချိုင့်၏ အလယ်အရပ်။ ဟဒယံ သရီရဇ္ဈန္ဓရေ ဥရဋ္ဌိပဋ္ဌမဇ္ဈံ နိဿာယ ဋ္ဌိတံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၃၅၁။

ဥရဋ္ဌိသယံဘူ (ပု) [ဥရဋ္ဌိ+သယံဘု] ရင်ဘတ်ရိုးအပေါင်း။ ဥရဋ္ဌိပဋ္ဌ-ကြည့်။

ဥရဏ (ပု) [ဥ+ရဏ+အ။ ထီ-၌ ဥရဏိကာ၊ ဥရဏီ] (၁) သိုး၊ ဆိတ်ကုလား။ (၂) ဆိတ်။

တတ္ထ ဥရကိုကဿ အဇိကဿ အဇဿ ဟန္တာ ယေနကာမ် ပလေတိ။ ဇာ၊၃။၅။၂၅ရ။ ဟန္တာ ဥရကိုံ အဇိကံ အဇဿ။ ဇာ၊၂။၅၀။ ဥရဘ္ဟော မေဏ္ဍ မေသာစ၊ ဥရကော အဝိ ဌေကော။ ဓာန်။၅၀၁။ ဆဏ္ဍံ ဌေကော။... နှ ရကတိတိ ဥရကော။ ဓာန်၊ဋီ။၅၀၁။ (၂) ဥရကသဒ္ဒသာပိ အဇပရိယာယသ သမ္ဘဝတော "ဥရကိုံ တု အဇိ အဇာ"တိ ဝုတ္တံ။ ဓာန်၊ဋီ။၅၀၂။

ဥရကိုကာ (ထီ) [ဥရက+က+ဣတ္ထိ-အာပစ္စည်း၊ က ၏ အ ကို ဣ ပြု] သိုးမ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥရကိုံ (ထီ) [ဥရက+ဏ္ဍိ။ ဥရကိုံ တု အဝိ အဇာ။ ဓာန်။၅၀၂။] (၁) သိုးမ။ (၂) ဆိတ်မ။ (၁)(၂) ဒွယ် အဝိယ်။ ဥရကသ အယ် ဥရကိုံ။ ... အဇာ သဒ္ဒါ ဌေကော ဆာဂိယ်။ အညေ တု "ဥရကိုံ တု အဇိ အဇာ"တိပိ ပါဋိ ဝတ္တာ တိဏ္ဍမ္ပိ ဥရကိုပရိယာယတ္တံ ဝဒန္တိ။ အထ ဝါ တိကံ အဇိယံ။ ဓာန်၊ဋီ။၅၀၂။

ဥရတ္ထစ (ပု) [ဥရ+တစ] ရင်ဘတ်အရေ။ ဥရ-တ္ထစော ယေဘုယ္ယေန စတုရဿသဏ္ဌာနော။ အဘိ၊ဌ၊၂။၂၂၄။ ခုဒ္ဒကာ၊ဌ။၃၅။

ဥရတ္ထာဋ (ပု) [ဥရ+တာဋ] ရင်ဘတ်ကိုထုနှက်ရိုက်ပုတ်ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥရတ္ထာဋိ (ပု) [ဥရ+တာဋိ] ရင်ဘတ်ကိုထုနှက်ရိုက်ပုတ်ခြင်း။ ဥရတ္ထာဋိ ကန္ဒတိ။ မ၊၁။၁၂၀။ အံ၊၁။၄၉၃။ ဥရတ္ထာဋိန္တိ ဥရံ တာဋေတ္မာ။ မ၊ဌ၊၁။၃ဖ၂။ (-အံ၊ဌ၊၂။၃၅၈။ ဥဒါန၊ဌ။၁၄၉။) ဥရတာဋိနိ ဥရတ္ထာဋံ၊ ဥရံ တာဋေတ္မာတိ အတ္ထော။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၅ရ။

ဥရန္ဆရ (နာ) [ဥရ+အန္ဆရ] ရင်၏အကြား၊ ရင်ခွင်။ သာ ဥဘောပိ တေ ဥရန္ဆရေ ကတ္မာ... ရတ္တိ ဝိတိနာမေတိ။ ဓမ္မပ၊၁။၄၃၃။ (-ထေရီ၊ဌ။၁၁၂။ ဇာ၊ဌ၊၅။၃၈၁။)

ဥရပရိဏ္ဍေဒမဏ္ဍ (နာ) [ဥရပရိဏ္ဍေဒ+မဏ္ဍ] ရင်အပိုင်းအခြား၏အလယ်။ ဥရပရိဏ္ဍေဒမဏ္ဍေ(ဝိ၊ဌ၊၁။၂၉၃)တိ ဥရပရိယန္တသ မဇ္ဈေ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၁၄၂။ ဝိမတိ၊၁။၁၈၂။

ဥရပရိယန္တ (ပု) [ဥရ+ပရိယန္တ] ရင်၏အပိုင်းအခြား။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥရဗ္ဘ (ပု) [ဥ+ရု+ဘ။ ဗာဓိယမာနောပိ နရဝတိတိ ဥရဗ္ဘော။ ဓာန်၊ဋီ။၅၀၁။] သိုးငယ်။ သိုး၊ ဆိတ်ကုလား။ ဥရဗ္ဘာ(ဒီ၊၁။၁၂၀။ အံ၊၂။ ၄၂၉)တိ တရုဏမေဏ္ဍကာ ဝုစ္စန္တိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂ဖ၃။ အံ၊ဋီ၊၃။၁ရ၂။ ဥရဗ္ဘာ ဝုစ္စန္တိ ဌေကာ။ မ၊ဌ၊၃။ဂ။ အံ၊ဌ၊၂။၃ရ၃။ အဘိ၊ဌ၊၃။ဂ၃။ အံ၊ဋီ၊၃။၉ဂ။

ဥရဗ္ဘ ယာတက (ပု) [ဥရဗ္ဘ+ယာတက] သိုးသတ်သမား။ ဥရဗ္ဘ ယာတကော(အံ၊၁။၂၅၃)တိ သူနကာရော။ အံ၊ဌ၊၂။၂၂ဖ။ (-ထေရီ၊ဌ။၂၁၁။)

ဥရဗ္ဘ ဓန (နာ) [ဥရဗ္ဘ+ဓန] သိုး၏-တန်ဘိုးဥစ္စာ-တန်ဘိုးငွေ။ ဥရဗ္ဘ ဓန(အံ၊၁။၂၅၄)နှိ ဌေက-အဂ္ဃနကမူလံ။ အံ၊ဌ၊၂။၂၂ဖ။

ဥရဗ္ဘရူပ (နာ) [ဥဗ္ဘ+ရူပ] သိုး၏အသွင်သဏ္ဌာန်။ ဥရဗ္ဘ ရူပေန ဝကသု ပုဗ္ဗေ၊ အသံကိတော အဇယူထံ ဥပေတိ။ ဇာ၊၂။၅၀။

ဥရဗ္ဘ သတ (နာ) [ဥရဗ္ဘ+သတ] သိုးအရာ။ သတ္တ စ ဥရဗ္ဘ သတာနိ ထူဏူပနိတာနိ ဟောန္တိ ယညတ္ထာယ။ ဒီ၊၁။၁၂၀။ သံ၊၁။ရ၅။ အံ၊ ၂။၄၂၉။

ဥရဗ္ဘ သာမိက (ပု) [ဥရဗ္ဘ+သာမိက] သိုးအရှင်၊ သိုးပိုင်ရှင်။ ဩရဗ္ဘိ ကောတိ ဥရဗ္ဘ သာမိကော။ အံ၊ဌ၊၂။၂၂ဖ။

ဥရမ်သ (နာ) [ဥရ+မ်သ] ရင်သား။ ဣတ္ထိနဉ္စ ဥရမ်သံ အဝိသဒံ ဟောတိ။ အဘိ၊ဌ၊၁။၃၅ရ။

ဥရမဋ္ဌ (နာ) [ဥရ+မဋ္ဌ] ရင်၏အလယ်၊ ရင်လယ်။ ပစ္စောရသို့နှိုင် ဥရမဋ္ဌေ။ အံ၊ဌ၊၃။၁၈၉။ (–ဓမ္မ၊ဌ၊၁။၁၁၈။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၈၆။)

ဥရသိလောမ (တိ) [ဥရ+လောမ။ ရူ၊နှာ။၁၉၉။] ရင်ဘွဲ့အမွေးရှိသော၊သူ။ ဗျဓိကရဏာနမ္မိ ဟိ ပဒါနံ ဗာဟိရတ္ထသမာသော ဟောတိယေဝ၊ ယထာ "ဥရသိလောမော"တိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၆။ (–အံ၊ဋီ၊၂။၂၇၃။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၂၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၉၆။ နေတ္တိ၊ဋီ။၂၄။)

ဥရာဘိမုခ (တိ) [ဥရ+အဘိမုခ] ရင်သို့ရှေးရှု။ ပစ္စောရသို့နှိုင် ပတိ, ဥရသို့ ဥရာဘိမုခံ၊ ဥရ-မဋ္ဌေတိ အဓိပ္ပါယော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၈၆။

ဥရိ (ဗျ) [ဝေ+ရိ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။] အပေါင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (ဝိ၊ပိ၊ဓာန်–၌ ဝန်ခံခြင်း၊ ချဲ့ခြင်း အနက်တို့ကို ပြထား၊သည်။)

ဥရိကတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥရိ+ကတ္တာ] အပေါင်းပြု၍။ အဋ္ဌကထာယံ ပန အညမညအာဓာရဘာဝံ ဥရိကတ္တာ "ကောဋ္ဌာသာ"တိ ဝုတ္တံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၈၄။ (အောက်ခြေ၌ "ဥရိကတ္တာတိ အင်္ဂ-ကတ္တာတိ အတ္ထော၊ ပေါတ္ထကေသု ပန အဂါရ-ဘာဝံ ဥဒေနာတိ ကတ္တာတိ ပါဌော"-ဟု မှာထား၊သည်။)

ဥရ (ပု) [အရ+ဥ။ ဓာန်၊ဌီ။ဖ၊ဖ၊၃၊ရ၀၁။] (၁)ပေါင်။ (ထီ)(၂) သဲ။ (တိ)(၃) ကြီး၊သော။ (၄) ပြန့်ကျယ်သော။ (၁) ဦရ-ကြည့်။ (၂) (တိ)(၃) ဥရ၀ေ-လာယန္တိ မဟာ၀ေလာယံ၊ မဟန္တေ ဝါလိကရာ-သိမ္မိတိ အတ္ထော။ အထ ဝါ ဥရူတိ ဝါလိကာ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၃၄။ အံ၊ဌ၊၂။၂၆၃။ ဥဒါန၊ဌ။၂၄။ ဥရ မရ သိကတာ ဝါလုကာ ဝဏ္ဏု ဝါလိကာတိ ဣမေ သဒ္ဒါ သမာနတ္ထာ။ သာရတ္ထ၊၃။၁၃၂။ မ၊ဋီ၊၂။၂၄၂။ ဥရ၀ေလာယန္တိ ဇတ္ထ ဥရသဒ္ဒါ မဟန္တ၀ါစီ။ ဝိမတိ၊၂။ရ၃။ (၃) ဥရံ ၀ေပုလ္လံ ဒဿတိ ဒကၠတိတိ ဥရုန္ဒာ၊ ဝိဘတ္တိအလောပေန။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၂၅၀။

ဥရုညာ (ထီ) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] (၁) ဥရုညာမြို့။ (၂) ဥရုညာ-ဇနပုဒ်-တိုင်းနိုင်ငံ။ (၁)(၂) ဧကံ သမယံ ဘဂ၀ါ ဥရုညာယံ ဝိဟရတိ။ ဒီ၊၁။ ၁၅၃။ မ၊၂။၃၂၂ရ။ ဥရုညာတိ တဿ ရဋ္ဌဿပိ နဂရဿပိ ဧတေဒေ၀ နာမံ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂ရရ။ မ၊ဌ၊၃။၂၄၅။ ဥရုညာယန္တိ ဥရုညာဇနပဒေ ဥရုညာသင်္ခါတေ နဂရေတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋီ၊၁။ ၃၄ရ။ ဥရုညာယန္တိ ဥရုညာ နာမ ဇနပဒေ ဥရုညာ နာမ နဂရေတိ အာ၀ုတ္တိအာဒိနယေန အတ္ထော ၀ေဒိတ၀ေါ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၃၄ဖ။

ဥရုညာဇနပဒ (ပု) [ဥရုညာ+ဇနပဒ] ဥရုညာ ဇနပုဒ်။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥရုညာနဂရ (ထီ၊နာ) [ဥရုညာ+နဂရ] ဥရုညာမြို့။ ဘဂ၀ါ ဥရုညာနဂရံ ဥပနိဿာယ ဝိဟရတိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂ရရ။ မ၊ဌ၊၃။၂၄၅။

ဥရုဝိတိ (တိ) [ဥရု+ဝိတိ] ကြီး၊သောလုံ၊လ ရှိသော၊သူ။ ဥရုဝိတိ(ရူ၊နှာ။ဖ၊ဇ)မဟာ၀ိ၀ေါ။ ရူ၊ဌီ။၄ရ။

ဥရုနဒ (တိ) [ဥရု+နဒ] ကြီးကျယ်သော အခေါင်း အပေါက်ရှိသော (တမာပင်)။ ဥရုနဒ္ဒော ပုစိ-မန္ဒော နဒ္ဒေရုပုစိမန္ဒော၊ ဥရုသဒ္ဒေါ စေတ္ထ မဟန္တပရိယာယော၊ နဒ္ဒသဒ္ဒေါ သုသိရပရိ-ယာယော၊ တသ္မာ မဟန္တေန သုသိရေန သမ-န္နာဂတော ပုစိမန္ဒော နဒ္ဒေရုပုစိမန္ဒောတိ ဝုစ္စတိ။ သာရတ္ထ၊၁။၂၀၅။

ဥရုန္ဒ(ဒ္ဓ) (တိ) [ဥရု+ဒိသ+ကို] ပြန့်ပြောကြီး-ကျယ်-ပြန့်ကျယ်-သည်ကိုရှုမြင်စေတတ်သော။ ကျယ်ပြန့်-ကျယ်ဝန်း-သော။ တေန ခေါ ပန သမယေန ဣန္ဒသာလဂုဟာ... သမ္မာဓာ သန္ဓိ ဥရုန္ဒာ သမပါဒိ။ ဒီ၊၂။၂၁၅။ ဥရုန္ဒာ သမပါဒိတိ

မဟန္တာ ဝိဝဋ္ဋာ အဟောသိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၂၉၇။ ဥရုံ ဝေပုလ္လံ ဒဿတိ ဒက္ခတိတိ ဥရုန္နာ၊ ဝိဘတ္တိအလောပေန။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၂၅၀။ ဥရုန္ဒံ အာဝုသော ကုမ္ဘကာရဝေသနံ။ မဟာ၊။၂၈၁။ ဥရုန္ဒန္တိ ဝိဝိတ္တံ အသမ္ဘာဓံ။ မဟာ၊ဋ။၂၀၄။ ဥရုဒ္ဓန္တိ ဝိသာလန္တိ ကေစိ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၉၅။

ဥရုဝလ္လိယလေဏဝါသီ (တိ) [ဥရုဝလ္လိယလေဏ+ဝသ+ဏီ] ဥရုဝလ္လိယလိုဏ်ဂူကျောင်း၌နေလေ့ရှိသော၊သူ(စူဠတိဿမထေရ်)။ ဥရုဝလ္လိယ-ဝါသီ(သံ၊ဌ၊၂။၁၂၃)တိ ဥရုဝလ္လိယလေဏဝါသီ။ ဥရုဝလ္လိယဝိဟာရဝါသီတိ ဝဒန္တိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၃၃။

ဥရုဝလ္လိယဝါသီ (တိ) [ဥရုဝလ္လိယ+ဝသ+ဏီ] ဥရုဝလ္လိယလိုဏ်ဂူကျောင်း၌ နေလေ့ရှိသော၊သူ(စူဠတိဿမထေရ်)။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥရုဝလ္လိယဝိဟာရဝါသီ (တိ) [ဥရုဝလ္လိယဝိဟာရ+ဝသ+ဏီ] ဥရုဝလ္လိယလိုဏ်ဂူကျောင်း၌ နေလေ့ရှိသော၊သူ(စူဠတိဿမထေရ်)။ ဥရုဝလ္လိယ-လေဏဝါသီ-ကြည့်။

ဥရုဝေလကပ္ပ (နာ) [ဥရုဝေလ+ကပ္ပ] ဥရုဝေလကပ္ပမည်သောနိုဂုံး။ ဧကံ သမယံ ဘဂဝါ မလ္လေသု ဝိဟရတိ ဥရုဝေလကပ္ပံ နာမ မလ္လာနံ နိဂမော။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၀၀။

ဥရုဝေလ(ဋ)ကဿပ (ပု) [ဥရုဝေလ(ဋ)+ကဿပ] ဥရုဝေလကဿပ-ရသေ့-ထေရ်။

(ဤမထေရ်သည် ဤကမ္ဘာမှ ကမ္ဘာတစ်သိန်းအထက် ပဒုမုတ္တရဘုရားရှင် လက်ထက်တော်၌ ဟံသာဝတီမြို့ဝယ် တစ်ခုသော အမျိုး၌ ဖြစ်၍ အရွယ်ရောက်လတ်သော် ဘုရားရှင်ထံတော်၌ တရားနာစဉ် ဘုရားရှင်က ရဟန်းတစ်ပါးကို မဟာပရိသတေဒဂ်ချီးမြှင့်သည်ကို မြင်ရ၍ ကြီးစွာသောအလှူကိုပေးကာ မဟာပရိသတေဒဂ်ဆု ပန်ခဲ့သောမထေရ် ဖြစ်သည်။ လွန်ခဲ့သော(၉၂)ကမ္ဘာထက်၌ ဗုဒ္ဓဘုရားရှင်၏ အဖေတူ အမေကွဲ ညီတော်ဖြစ်၍ လွန်မြတ်သော ကုသိုလ်ပြုခဲ့သည်။ ဂေါတမမြတ်စွာဘုရားပွင့်တော်မမူမီ ဗာရဏသီပြည်ဝယ် ပြာဟွဏမျိုးနွယ်၌ဖြစ်၏။ အနွယ်ကို အစွဲပြု၍ ကဿပ ဟု အမည်တွင်သည်။ နောင်အခါ ဥရုဝေလတောသို့ရောက်၍ ရသေ့ရဟန်းပြုသည်ကို အစွဲပြု၍ ဥရုဝေလကဿပ-ဟု ထင်ရှားသည်။ ဘုရားရှင် ကြွရောက်ဆုံးမတော်မူပြီးသောအခါ အခြံအရံတပည့်ရသေ့ငါးရာနှင့် တကွ ဟေဘိကျရဟန်း အဖြစ်သို့ ရောက်ရှိကြသည်။ အာဒိတ္တပရိယာယသုတ္တန်ကို နာကြားရပြီးနောက် အခြံအရံနှင့်တကွ ရဟန္တာဖြစ်၍ နောင်သောအခါ မဟာပရိသတေဒဂ်ဘွဲ့ ရရှိလေသည်။ အပ။၂။၁၃၃-၁၃၆။ အံ၊ဌ၊၁။၂၃၀-၂၃၃။ အပ၊ဋ၊၂။၂၄၁-၂၄၃။ မဟာပရိသာနံ ယဒိဒံ ဥရုဝေလကဿပေါ။ အံ၊၁။၂၅။ ကဿပေါ နာမ ဂေါတ္တေန၊ ဥရုဝေဠနိဝါ-သိကော။ တတော မေ အာသိ ပညတ္တိ၊ ဥရု-ဝေဠကဿပေါ ဣတိ။ အပ၊၂။၁၃၆။

ဥရရဝေလကဿပတ္ထေရ (ပု) [ဥရုဝေလကဿပ+ထေရ] ဥရုဝေလကဿပထေရ်။ ဥရုဝေလကဿပတ္ထေရ်ယေဝ ပရိဝါရေတ္တာ ဝိစရိသု။ အံ၊ဌ၊၁။၂၃၃။

ဥရုဝေလကဿပဒမန (နာ) [ဥရုဝေလကဿပ+ဒမန] ဥရုဝေလကဿပရသေ့ကိုဆုံးမခြင်း။ အဟု ရာဇာ ဝိဒေဟာနန္တိ ဣဒံ သတ္ထာ လဋ္ဌိဝနုယျာနေ ဝိဟရန္တော ဥရုဝေလကဿ-ပဒမနံ အာရဗ္ဘ ကထေသိ။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၁၀၅။

ဥရုဝေလကဿပပွမုခ (တိ) [ဥရုဝေလကဿပ+ပမုခ] ဥရုဝေလကဿပ-အမှူးရှိ-ဦးဆောင်-သော၊သူ။ ဘဂဝါ ဟိ...ဥရုဝေလံ ပတ္တာ ဥရု-ဝေလကဿပပွမုခေ သဟဿဧဠိလေ အရ-

ဟတ္တေ ပတိဋ္ဌာပေတွာ။ ဥဒါန၊၆။၃၂၄။

ဥရုဝေလဂါမ (ပု) [ဥရုဝေလ+ဂါမ] ဥရုဝေလ ရွာ။ ဥရုဝေလာယံ ဝိဟရတိ(သံ၊၁။၁၀၄)တိ ပဋိဝိဒ္ဓသဗ္ဗညုတညာဏော ဥရုဝေလဂါမံ ဥပ-နိဿာယ ဝိဟရတိ။ သံ၊၆၊၁။၁၅၅။ ဥရုဝေ-လာယ သမီပေ ဂါမော ဥရုဝေလဂါမော။ သံ၊ဋီ၊၁။၂၀၁။ (–ဒီ၊၆၊၂။၄၉။ မ၊၆၊၂။ရ၊။ အံ၊ ၆၊၂။၂၆၃။ အံ၊၆၊၃။ရ၃။)

ဥရုဝေလဇနပဒ (ပု) [ဥရုဝေလ+ဇနပဒ] ဥရု ဝေလဇနပုဒ်။ ဗုဒ္ဓဘာဝါယ မဂ္ဂါမဂ္ဂံ အဇာနိတ္တာ ဆဗ္ဗဿာနိ ဥရုဝေလဇနပဒေ... ဒုက္ကရကာရိကံ အကာသိ။ အပ၊၆၊၁။၁၂၉။

ဥရုဝေလနာဂ (ပု) [ဥရုဝေလ+နာဂ] ဥရုဝေလ နဂါး။ ဥရုဝေလနာဂေန မာပိတံ ဝိသဓူမဒဟနံ အဂဏေတ္တာ တဿ သရဏသီလာဘရဏ-မဒါသိ။ သာရတ္ထ၊၁။၁၈၄။

ဥရုဝေလဝါသီ (တိ) [ဥရုဝေလ+ဝသ+ဏီ] ဥရု ဝေလတောဋ္ဌ နေလေ့ရှိသော၊သူ။ ကိမေဝ ဒိဿာ ဥရုဝေလဝါသိ၊ ပဟာသိ အဂ္ဂိ ကိသ-ကောဝဒါနော။ ဝိ၊၃။၄၆။ အပ၊၆၊၁။၉၈။

ဥရုဝေလသေနာနိဂမ (ပု) [ဥရုဝေလ+သေနာ နိဂမ] ဥရုဝေလသေနာနိဂုံး။ (ဥရုဝေလသေနာ နိဂါမ–ဟုရှိပါက ဥရုဝေလမည်သော သေနာနိ ပုဏ္ဏားရွာ–ဟု ပြန်ဆိုရမည်။ သေနာနိဂါမ-ကြည့်။) အညထာ တသ္မိံ ဝါလိကရာသိမှိ ဝိဟရတိတိ အာပဇ္ဇတိ၊ "ဥရုဝေလံ ပိဏ္ဍာယ ပါဝိသိတိ ယေန ဥရုဝေလသေနာနိဂမော"-တိအာဒိဝစနဝိရောဓော စ။ ဝဇီ၊၃၃၂။ (မ၊ ၁။၃၀၆–၌ ဥရုဝေလာ သေနာနိဂမော–ဟု ဝါကျရှိသည်။)

ဥရုဝေလာ(ဌာ)[1] (ထီ) [ဥရု+ဝေလာ။ ဥရု ဝေလာ+ဏ။ ဥရု+ဝေလာတိဏ္ဍမ။ အတိဏ္ဍမ-ပုဒ်ကျေနေသည်] (၁) ကြီးမားသော–မျှားပြား သော–သဲ၊ သဲအစု၊ သဲပုံ၊ သဲသောင်ပြင်။ (၂) သီလအပိုင်းအခြားကို လွန်ကျူးခြင်း ကြောင့် ဆောင်ထားအပ်သော သဲပုံ။ (၃) ကြီးစွာသောသဲသောင်ကမ်းနှင့်တူသော **သဲအစု** သဲပုံကြီး။ (၄) သဲအစုသဲပုံကြီးအနီး၌ တည် သောရွာ၊ ဥရုဝေလရွာ။ (၅) ဥရုဝေလနဂါး။

ဂေါတမဘုရားရှင်မပွင့်မီအခါကတစ်ထောင်သော အမျိုးကောင်းသားတို့သည် လူ့ဘောင်မှ ခွါ၍ ရသေ့ရဟန်းပြုပြီးလျှင် "ကာယက် ဝစီက်တို့ကို လွန်ကျူးပြုကျင့်လျှင် သူတပါးတို့အား ထင်ရှား သောကြောင့် အချင်းချင်း စောဒနာခွင့် ရကြ၏။ မနောက်သက်သက်ကို ကြံစည်အောက်မေ့ရာ၌ သူတပါးတို့အား မထင်ရှားသောကြောင့် အချင်း ချင်း စောဒနာခွင့် မရနိုင်။ ထို့ကြောင့် ကာမဝိတက် စသည်ကို ကြံမိခဲ့သော် မိမိကိုယ်ကိုမိမိ ဆုံးမခြင်း ဖြစ်ရလေအောင် ဖက်ရက်ဖြင့် သဲကို ဆောင်ယူ၍ ဤအရပ်၌ စုပုံထားကြရမည်"ဟု ကတိကဝတ် ပြုကုန်၏။ ထိုကတိကဝတ်အတိုင်း ကာမဝိတက် စသည်ကို ကြံစည်အောက်မေ့မိသော ရသေ့တို့ သည် သဲအစုကို ဆောင်၍ စုပုံကြသောကြောင့် အကြိမ်များလာသောအခါ ကြီးစွာသော **သဲစု** သဲပုံကြီး ဖြစ်လာသဖြင့် ဥရုဝေလဟု ထင်ရှား လေသည်။ နောင်အခါ ထိုသဲစုသဲပုံကြီးကို နောင်လာနောက်သားတို့သည် ကာရံ၍ **စေတီ** ဌာန ပြုကြလေသည်။ ဝိ၊၆၊၃။၂၃၄။ ထိုဥရုဝေလ အရပ်၌ ဘုရားရှင်သည် ခြောက်နှစ်တိုင်တိုင် ဒုက္ကရ စရိယာ ကျင့်တော်မူခဲ့လေသည်။ မ၊၆၊၂။ရ၊။ ထိုသဲပုံကြီးအနီးရှိရွာကိုလည်း ဥရုဝေလ ဟု ခေါ်သည်။ ဝဇီ၊၃၃၂။ ဘုရားအလောင်းသည် တောအုပ်၌ နေ့သန့်နေတော်မူ၍ ညချမ်းအခါ၌ သောတ္ထိယလျှူအပ်သော မြက်ရှစ်ဆုပ်ကိုယူ၍ ဗောဓိမဏ္ဍိုင်သို့ ကြွတော်မူသည် ဟု–မ၊၆၊၂။ဂ-၌ လာသည်ကိုထောက်၍ ထိုသဲစုသဲပုံကြီး အနီး၌

လည်း တောအုပ်ရှိကြောင်း သိရသည်၊ ထို တောအုပ်ကိုပင် ရည်ရွယ်၍ "ဥရုဝေလတောဌ ဒုက္ကရစရိယကျင့်တော်မူသည်"ဟု စာဖွဲ့ကြသည်။ ပါဠိအဋ္ဌကထာ ဋီကာတို့ဌမူ ဥရုဝေလတောဟု တိုက်ရိုက်မတွေ့ချေ။ ဗုဒ္ဓသာသနိကပထဝီဝင် ကျမ်း၊နှာ။၁၁၆-၌ " ဗုဒ္ဓသာသနာယတ္တ (သာသနာ တော်နှင့်စပ်သော) သခ်ံတကျမ်းများ၌ကား ဤ တောကို 'ဥရုဝေလ' ဟု ခေါ်ဆိုရေးသားရာ အဓိပ္ပါယ်အားဖြင့် ဥသျှစ်သီးကြီးများ ရရှိနိုင်သော တော ဟုဆိုလိုသည်၊ ၎င်းဥရုဝေလာကို ယခု ဣန္ဒိယတိုင်းသားများက (မုံ(ဂေသျှရိ) ဟု ခေါ် ကြသည်၊ တည်ရာကား မဟာဗောဓိမှ အရှေ့ ဘက်အနီး နေရဉ္ဇရာမြစ်ရိုရာ ၎င်းနေရဉ္ဇရာမြစ်၏ အရှေ့ဘက်ကမ်းမှာ တည်ရှိသည်"ဟု လာသည်။

(၁) ကြီးမား-သော-များ-ပြား-သော-သဲ အစု-သဲပုံ။ (၂) သီလအပိုင်းအခြားကို လွန်ကျူးခြင်းကြောင့် ဆောင်ထားအပ်သော သဲပုံ။ (၃) ကြီးစွာသော သဲသောင်ကမ်းနှင့်တူသော သဲအစု သဲပုံကြီး။ ဗုဒ္ဓေါ ဘဂဝါ ဥရုဝေလာယံ ဝိဟရတိ နဇာ နေရဉ္ဇရာယ တီရေ ဗောဓိရုက္ခမူလေ ပဌမာภิသမ္ဗုဒ္ဓေါ။ ဝိ၊၃။၁။ ဥရုဝေ-လာယန္တိ မဟာဝေလာယံ၊ မဟန္တေ ဝါလိက-ရာသိမှိတိ အတ္ထော။ အထဝါ ဥရုတိ ဝါလိကာ ဝုစ္စတိ၊ ဝေလာတိ မရိယာဒါ၊ ဝေလာနတိက္ကမ-မဟေတု အာဟဋာ ဥရု ဥရုဝေလာတိ ဧဝ-မေတ္ထ အတ္ထော ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၃၄။ မဟာဝေလာ ဝိယ မဟာဝေလာ၊ ဝိပုလ-ဝါလုကပုဉ္ဇတာယ မဟန္တော ဝေလာတဋော ဝိယာတိ အတ္ထော။ တေနာဟ "မဟန္တေ ဝါလိ-ကရာသိမှိတိ အတ္ထော"တိ။ သာရတ္ထ၊၃။၁၃၂။ ဥရုဝေလာယန္တိ ဧတ္ထ ဥရုသဒ္ဒေါ မဟန္တဝါစီ၊ ဝေလာသဒ္ဒေါ တီရပရိယာယော၊ ဥန္နတ-တ္တာဒိနာ ဝေလာ ဝိယ ဝေလာ၊ ဥရု မဟန္တီ ဝေလာ ဥရုဝေလာ၊ တသ်ံ။ ဝိမတိ၊၂။၈၃။ (-မ၊ဋ္ဌ၊၂။ရ၈-၉။ မ၊ဋီ၊၂။၁၂၉။) ဥရုဝေလာယန္တိ ဧတ္ထ ဥရုသဒ္ဒေါ မဟန္တပရိယာယောတိ အာဟ "မဟာဝေလာယ"န္တိ။ ဝါလိကရာသိမှိတိ ဣမိနာ ဝေလာသဒ္ဒဿ ရာသတ္ထံ ဒဿေတိ။ ပါစိတ်၊ ယော။၁၈၄။ ဝေလာယ အတိက္ကမော ဝေလာ ဥတ္တရပဒလောပဝသေန၊ ဝေလာယ အာဟဋာ ဥရု ဥရုဝေလာ ပဒဝိပရိယာယဝသေနာတိ ဒဿေတိ။ ပါစိတ်၊ယော။၁၈၅။ ဥရုဝေဠာယ ဆဗ္ဗဿာနိ ဒုက္ကရကာရိကံ ကရောန္တောပိ... ကာယံ သန္ဓေပ္ပေသိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။ရ၊။ ဥရုဝေဠာယံ မာပေတ္တာ၊ အဿမိ နိဝသိ အဟံ။ အပ၊ ၂။၁၃၆။ (၄) သဲစုသဲပုံကြီးအနီး၌ တည်သော ရွာ၊ ဥရုဝေလရွာ။ ယေန ဥရုဝေလာ သေနာ-နိဂမော။ မ၊၁။၃၀၆။ ဥရုဝေလောတိ ယထာဝုတ္တ-ဝါလိကရာသိဝသေန လဒ္ဓနာမော ဂါမော။ ... အညထာ တသ္မိ ဝါလိကရာသိမှိ ဝိဟရတိတိ အာပဇ္ဇတိ၊ "ဥရုဝေလ် ပိဏ္ဍာယ ပါဝိသိတိ ယေန ဥရုဝေလသေနာနိဂမော"တိအာဒိဝစနဝိရော-ဓော စ။ ဝဇိရ။၃၉၂။ ဥရုဝေလာယံ ဝိဟရတိ-(သံ၊၁။၁၀၄။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၆၃)တိ ပဋိဝိဒ္ဓ-သဗ္ဗညုတညာဏော ဥရုဝေလဂါမံ ဥပနိဿာယ ဝိဟရတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၅၅။ (၅) ဥရုဝေလနာဂ-ကြည့်။

ဥရုဝေဠုနိဝါသိက (တိ) [ဥရုဝေဠုနိဝါသ+ဣက] ဥရုဝေလအရပ်၌-နေခြင်းရှိသော-နေသော၊သူ။ ဥရုဝေလ(ဌ)ကဿပ-ကြည့်။

ဥရုဝေဠာ[၂] (ထီ) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥရုဝေဠာ မည်သောထေရီမ။ (ကဿပဘုရား၌ရှင်၏ ဒုတိယ အဂ္ဂသာဝိကာ ဖြစ်သည်။) အနဠာ ဥရုဝေဠာ စ၊ အဟေသုံ အဂ္ဂသာဝိကာ။ ဗုဒ္ဓဝံ။ ၃ရ၈။

ဥရုသဒ္ဒ (ပု) [ဥရု+သဒ္ဒ] ဥရုသဒ္ဒါ။ ဥရုသဒ္ဒေါ စေတ္ထ မဟန္တပရိယာယော။ သာရတ္ထ၊၁။၂၀၅။

ဥရု(ရု)ဠ (တိ) [ဥ+ရုဟ+တ] ကြီးမား-ကြီးပွား-

-တိုးပွား-ဝဖြိုး-သော၊ အလုံးအရပ်နှင့်ပြည့်စုံ သော၊သူ။ ဥရုဇ္ဇဝါတိ ဥရုဇ္ဇော ဟုတ္တာ ဥသိတော၊ သော ပန ဒမဝသေန အဘိရုယ္ဟ ဝုိတော အာရောဟနယောဂ္ဂေ စ ဟောတိတိ အာဟ အဘိဝုိတော အာရောဟသမ္ပန္နောတိ။ မဝဋ္ဌ၊၃။၆၀။

ဥရူ (ဗျ) [နိပါတ်ပုဒ်] အနက်မရှိသော နိပါတ်ဖြစ်သည်။ ဥရူ အရှုတိ ဣဒံ ပန နိပါတမတ္တ-မေဝါတိ ဝဒန္တိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။ရဝ။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥရူဇိတ (တိ) [ဥရူ+ဇိ+တ] အောင်အပ်သော။ ဥရူဇိတံ စိတ္တံ သမ္မာရူဇိတန္တိပိ ပါဌော။ ဇေတ္ထာပိ ဇိတတ္ထောယေဝ။ ဥရူ အရှုတိ ဣဒံ ပန နိပါ-တမတ္တမေဝါတိ ဝဒန္တိ။ ဝိဏောပမာဌကထာယံ တဇ္ဇိတံ သုတဇ္ဇိတန္တိ စ အတ္ထော ဝုတ္တော၊ သော ဣဓ နိ ယုဇ္ဇတိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။ရဝ။

ဥရုဇ္ဇဝန္တ (တိ) [ဥရုဇ္ဇ+ဝန္တ] ဆင်၊ စီးတော်ဆင်။ (သဒ္ဒါနက်အားဖြင့်-အလွန်ကြီးပွားသော-အား-စွမ်းအဟုန်လုံ့လတိုးပွားသော-ကြီးစွာသော စစ်ထိုးခြင်းအမှုကို စွမ်းဆောင်နိုင်သော-ဝန်ကို ဆောင်သော-မင်းအားထိုက်သောဆင်-ဟုပြန်နိုင်သည်။) သေယျထာပိ ရာဟုလ ရညော နာဂေါ ဣသာဒန္တော ဥရုဇ္ဇဝါ အဘိဇာတော။ မ၊၂။ရရ။ ဥရုဇ္ဇဝါတိ အဘိဝုိတော၊ အာရော-ဟသမ္ပန္နော။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၉၀။ ဥရုဇ္ဇဝါ(ဝိမာန။၂၅)တိ ထာမဇဝပရက္ကမေဟိ ပြုဟန္တော၊ မဟန္တံ ယုဒ္ဓကိစ္စံ ဝဟိတုံ သမတ္ထောတိ အတ္ထော။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၉၃။ ဥရုဇ္ဇဝ(ဇာ၊၂။၃၁၃)နွဲ့ ဥဗ္ဗာဟနသမတ္ထံ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၂၅၁။ ဥရုဇ္ဇဝါ(အပါ၊။၅၈) ရာဇဝါဟနာ။ အပါဋ္ဌ၊၊။၃၅၂။ ဥရုဇ္ဇဝါ(အပါ၊။၆၉) ဘာရ-ဝဟော ရာဇာရဟော ဝါ။ အပါဋ္ဌ၊၂။၂၄။

ဥရေသယ (တိ) [ဥရ+သိ+ဏ] ရင်ခွဲ-ဖြစ်-ကိန်း-သော၊သူ(သား)။ သာဓု ခေါ ပဏ္ဍိတော နာမ၊ ပုတ္တော ဇာတော ဥရေသယော။ သံ၊၁။၂၁၂။

ဥလတိ (ကြို) [ဥလ+အ+တိ] (၁) ရောက်၏။ (၂) ဖြစ်၏။ (၃) သွား၏။ (၄) လှည့်လည်-ရှာမှီး-၏။ (၅) ဖြစ်စေ၏။ (၁) ပံသု ဝိယ ကုစ္ဆိတဘာဝံ ဥလတိတိ ပံသုကူလံ၊ ကုစ္ဆိတ-ဘာဝံ ဂစ္ဆတိတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၅ရ။ ဥလ-သဒ္ဒေါ ဂတိအတ္ထောတိ အာဟ ကုစ္ဆိတဘာဝံ ဂစ္ဆတိတိ ဝုတ္တံ ဟောတိတိ။ ပံသု ဝိယ ကုစ္ဆိတံ ဥလတိ ပဝတ္တတိတိ ဝါ ပံသုကူလံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၈၉။ (-ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၃၀၈။ အပါဋ္ဌ၊၂။၉၉။ သာရတ္ထ၊၁။၃၆။ မ၊ဋီ၊ ၁။၂၅၁။) (၂) ပံသု ဝိယ ဥလတိ ပဝတ္တတိတိ ဝါ ပံသုကူလံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၈၉။ (၃) ပိဏ္ဍာယ ဥလတိတိ ပိဏ္ဍောလော။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂ရရ။ ကံ ဝုစ္စတိ ဥဒကံ၊ တသ္မိံ ဥလတိ ဂစ္ဆတိတိ ကုလ္လော။ ပါစိတ်၊ယော။၃၅၁။ (-ဓာန်၊ဋီ။၆၆၅။) (၄) ဥလတိတိ အဘိစရတိ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၄၀။ (-သာရတ္ထ၊၃။၃၈၄။) အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။ (၅) အကျွေတုံ ခေပေတုံ ဝိနာသေတုံ ဥလတိ ပဝတ္တေတိတိ အကျွလော။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၆၁။

ဥလမာန (တိ) [ဥလ+အ+မာန] ရှာမှီးသော၊သူ။ ပိဏ္ဍံ ဥလမာနော ပရိယေသမာနော ပဗ္ဗဇိတောတိ ပိဏ္ဍောလော။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၂၈။ သာရတ္ထ၊၃။၃၈၄။

ဥလသဒ္ဒ (ပု) [ဥလ+သဒ္ဒ] ဥလသဒ္ဒါ။ ဥလတိ-ကြည့်။

ဥလုက် (ပု) [ဥလ+ဥက။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။ ဥ+အဠ+ဏ။] (၁) ယောက်ချို။ (၂) ရေမှုတ်။ (၁) မဟာတာပတသ ဥလုကေ်နေ ဂုဏံ ဥပ-နာမေသိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၈။ (၂) ပရိဘောဂယဒုတော ဥလုကေ်နေ ဥဒကံ ဂဟေတ္တာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၈၄။ ဥဋ္ဌုက်-လည်းကြည့်။

ဥလုက (ပု) [ဥဒ္ဓ+ကဏ္ဏ။ ဥစ+ဏုက။ "ဥဒ္ဓံ ကဏ္ဏာ

ယသ ဥဒ္ဓံကဏ္ဏာ”တိ သမ္ဘတ္ဘာ နိဂ္ဂတ်ိနယေန ဥလ္လူကော။ ဥစ္စတိ သမ၀ေတိ ကောဋ္ဌရန္ဒ် ၀ါ နိ၀ါတနာ။ ဓာန်၊ဋီ။၆၃၈။ ဥလ+ ကုက။ ဥလတိ ဂ၀ေသတီတိ ဥလ္လူကော။ မောဂ်၊ရ။၂၆။] ဇီးကွက်၊ ဒီးဒုတ်၊ ခင်ပုတ်ငှက်။ ဥလ္လူကော(မဟာနိ။၁၁၆)တိ ဥလ္လူကသကုဏော။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၂၃၇။ ဥဟု-ကာရတိ ဥလ္လူကာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၃၁၆။

ဥလ္လူကအက္ခ (နာ) [ဥလ္လူက+အက္ခ] ဇီးကွက်-ဒီးဒုတ်-ခင်ပုတ်ငှက်-ဥ။ တေသု ပဌမံ ဥလ္လ-ကအက္ခံ ဘိဇ္ဇိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၁၁၅။

ဥလ္လူကပက္ခ[1] (ပုဒ်၊နာ) [ဥလ္လူက+ပက္ခ] ဇီးကွက်-ဒီးဒုတ်-ခင်ပုတ်-ငှက် အတောင်။ ဥလ္လူက ပက္ခိက-ကြည့်။

ဥလ္လူကပက္ခ[2] (တိ) [ဥလ္လူကပက္ခ+ဏ] ဇီးကွက် အတောင်တို့ကို သိကုံးၚ် ပြုအပ်-ဇီးကွက် အတောင်တို့ဖြင့် ယက်လုပ်အပ်-သော(အ၀တ်သင်္ကန်း)။ ဥလ္လူကပက္ခ(မ၊၁။၁၁၁။ အဘိ၊ပု။ ၁၆၄)နှင့် ဥလ္လူကပတ္တာနိ ဂဏ္ဌေတ္ဘာ ကတ-နိ၀ါသနံ။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၅၅။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၈၃။ (-ဒီ၊ ဋီ၊၃။၂၂၄။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂ရရ။ အံ၊ဋီ၊၂။၂၆ရ။)

ဥလ္လူကပက္ခိက (တိ) [ဥလ္လူကပက္ခ+ဏိက] ဇီးကွက် အတောင်တို့ကို သိကုံးၚ်ပြုအပ်-ဇီးကွက် အတောင်တို့ဖြင့် ယက်လုပ်အပ်-သော (အ၀တ်သင်္ကန်း)။ ဥလ္လူကပက္ခိက(ဝိ၊၁။၄၃)နှင့် ဥလ္လူက-သကုဏသ ပက္ခေဟိ ကတနိ၀ါသနံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၃ရ။ ဥလ္လူကပက္ခိက(ဒီ၊၁။၁၅ရ)နှင့် ဥလ္လူက-ပက္ခာနိ ဂဏ္ဌေတ္ဘာ ကတနိ၀ါသနံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၉၄။

ဥလ္လူကသကုဏ (ပုဒ်)[ဥလ္လူက+သကုဏ] ဇီးကွက်-ဒီးဒုတ်-ခင်ပုတ်-ငှက်။ ဥလ္လူက-ကြည့်။

ဥလ္လပီ (ပုဒ်)[ဥ+ရူပ+ဏျ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။] လပိုင်၊ ပူတင်း။ (ဓာန်၊သျ၊သစ်။) (ဝိ၊ပိ၊ဓာန်-၌ မိကျောင်း။ လပိုင်-ဟု ၂-နက်ပြန်ဆိုသည်။) သုသုကော သံသုမာရေ စ၊ ဗာလကေ စ ဥလ္လပိနိ။ ဓာန်။၁၀၀၃။

ဥလ္လကောလိကဏ္ဌိ (တိ) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥလ္ဂ-ကောလိကဏ္ဌိအရပ်။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥလ္လကောလိကဏ္ဌိ၀ါသက (တိ) [ဥလ္လကောလိ-ကဏ္ဌ+၀သ+ဏ္ဍ။ ထိ-၌ ဥလ္လကောလိကဏ္ဌိ-၀ါသိကာ] ဥလ္လကောလိကဏ္ဌိ အရပ်၌ နေလေ့-ရှိသော၊သူ။ အပရာပိ ဥလ္လကောလိကဏ္ဌိ၀ါ-သိကာ ဏော ဣတ္ထီ ပုတ္တက် ပါယမာနာ... ဌိတကောဝ ဓမ္မံ အဿောသိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃၅။

ဥလ္လကောလိကဏ္ဌိ၀ါသိကာ-အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥလ္လဂ်န(နာ)[ဥ+လဂ်+ယု။ နိတိ၊ဓာ။၂ရ။] အထက်-သို့ပျံ့တက်ခြင်း၊ ခုန်ပျံ့ခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥလ္လဂ်နာကာရ (ပု) [ဥလ္လဂ်န+အာကာရ] အထက်သို့ပျံ့တက်-ခုန်ပျံ့-ခြင်းဟူသော အခြင်း-အရာ။ ခုန်ပျံ့တက်အံ့သောအခြင်းအရာ။ အဟံ ဝေဠုသမိပံ ဂန္တာ အာကာသေ ဥလ္လဂ်နာကာရံ ကရောမိ။ အပ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၃၀။

ဥလ္လယ်တိ (ကြို)[ဥ+လယိ+အ+တိ။ နိတိ၊ဓာ။ ၂၉။] အထက်သို့မြှောက်-ချီမြှောက်-၏။ ဒါရကံ ဥလ္လယ်တိ ဥလ္လယ်ပေတိ။ ဇာ၊၂။၁၂၁။ ဒါရကန္ဒ် အတ္တနော ၀ါ ပုတ္တံ အညဿ ၀ါ ပုတ္တံ ဂဟေတ္ဘာ ဥက္ခိပတိ ၀ါ ဥက္ခိပါပေတိ ၀ါ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၄ရ၁။

ဥလ္လယ်နာ (ထိ) [ဥ+လယိ+ယု] အထက်သို့-မြှောက်-ချီမြှောက်-ခြင်း။ ဥလ္လယ်နာ နာမ ဥဒ္ဓံ ဥစ္စာရဏာ။ ဝိ၊၁။၁ရ၄။ ယမ္ပိ ဥမ္မသနာယ စ ဥလ္လယ်နာယ စ နိဒ္ဒေသေ “ဥဒ္ဓံ ဥစ္စာရဏာ”-တိ ဏကမေ၀ ပဒံ ဝုတ္တံ။...ဒုတိယံ ဣတ္ထိယာ ကာယံ ဥက္ခိပနဝသေန။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၂၂။

ဥလ္လယ်နသမတ္ထ (တိ)[ဥလ္လယ်နာ+သမတ္ထ] အ

ထက်သို့မြှောက်-ခ၊ိုမြှောက်-မြှောက်တက်စေ-ခြင်းငှါစွမ်းနိုင်သော။ လယိန္ဒိ နာဝံ ဥလ္လယ်နသမတ္ထံ။ ဇာ၊၁၊၄။၅။

ဥလ္လယ်နွယ် (တိ) [ဥ+လယိ+အနွယ်] အထက်သို့တက်-မြင့်တက်-ပေါ်တက်-လာသော၊ ခုန်တက်သော၊သူ။ နဘံ အဘ္ဘုဿကွာမနောတိ ဥဒယ-ဌာနတော အာကာသံ ဥလ္လယ်နွော။ ဣတိဝုတ်၊ ၁။၈၆။ သော ပန ရာဇာ ဘူမိယံ ဥက္ကုဋိကံ နိသီဒိတွာ ဥလ္လယ်နွော အဌာရသဟတ္ထံ ဌာနံ အဘိရူဟတိ။ ဓမ္မ၊၁၊၂။၄၄၆။

ဥလ္လယ်မာန (တိ)[ဥ+လယိ+အ+မာန] အထက်သို့တက်-မြင့်တက်-ပေါ်တက်-လာသော။ ပါစီန-ယုဂန္ဓရပရိက္ခေပတော ဥလ္လယ်မာနံ စန္ဒမဏ္ဍလံ ဘိန္ဒိတွာ နိက္ခမန္တံ ဝိယ ရူပါဝစရစိတ္တေန အဓိဋ္ဌာသိ။ ဒီ၊၁၊၂။၂၇၆။

ဥလ္လယ်ယမာန (တိ) [ဥ+လယိ+ဏယ+မာန] အထက်သို့တက်-မြင့်တက်-ပေါ်တက်-လာသော။ ပါစီနယုဂန္ဓရပရိက္ခေပတော ဥလ္လယ်ယမာနံ စန္ဒ-မဏ္ဍလံ ဘိန္ဒိတွာ နိက္ခမန္တော ဝိယ "အာဂစ္ဆ-တူ"တိ ရူပါဝစရစိတ္တေန အဓိဋ္ဌာသိ။ မဟာနိ၊၁။ ၂၇၅။

ဥလ္လယ်ယိတ္မာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+လယိ+ဏယ+တ္မာ] ပျံတက်-ခုန်တက်-၍။ ဥလ္လယ်ယိတ္မာ အတ္တာနံ၊ ဝိသဋ္ဌမနုနော သတံ။ ဇာ၊၁။၁၆၅။ အတ္တာနံ အာကာသေ ဥလ္လယ်ယိတ္မာ ဝိသဋ္ဌေတ္မာ။ ဇာ၊ ၁၊၃။၃၅၂။

ဥလ္လယ်ာပေတိ (တိ)[ဥ+လယိ+ဏာပေ+တိ] ခ၊ိုမြှောက်စေ၏။ ဥလ္လယ်တိ-ကြည့်။

ဥလ္လယိတ (တိ)[ဥ+လယိ+တ] နှောင်ဖွဲ့၍ခ၊ိုတ်ဆွဲအပ်သော၊ ခ၊ိုနှောင်ခ၊ိုတ်ဆွဲအပ်သော။ ဥလ္လ-ယိတော(သံ၊၁၊၁။၉၀)တိ ဥဗ္ဗန္ဓိတ္တာ လယိတော။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၃၃။ (-ပဋိသံ၊၁၊၂။၁၉။)

ဥလ္လယိတ္မာ (ကြိ၊ဝိ)[ဥ+လယိ+တ္မာ] ပျံတက်-ခုန်တက်-၍၊ ခုန်ကျော်၍။ တတော ဥလ္လိယိတ္မာ ကဏ္ဍကဿ ပိဋ္ဌိ အဘိရူဟိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊၁။၃၃၀။ ဇာ၊၁။၁။ရ၃။ စန္ဒမဏ္ဍလံ ဥလ္လိယိတ္မာ အနိလ-ပတံ ပဋိပဇ္ဇိတ္ထ။ သံ၊၁၊၁။၆၉။ ဥလ္လိယိတ္မာတိ ဥဋ္ဌဟိတ္မာ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၁၁။ နှ သုဗ္ဗတိတိ ပုစ္ဆိ-ယမာနော ပဋိပတ္တိက္ကမံ ဥလ္လိယိတ္မာ ကထေတိ။ ဝိမတိ၊၁။ ၂၄ ၂။

ဥလ္လယိတ္မာန (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+လယိ+တ္မာန] ပျံတက်-ခုန်တက်-၍။ ရဇ္ဇုံ ဝါ ဒဏ္ဍံ ဝါ၊ ဥလ္လယိတ္မာန ပါရနိန္နတနု။ ပဋိသံ၊၁၊၁။ ၂၆။

ဥလ္လယိယ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+လယိ+တ္မာ] ခုန်ကျော်၍၊ ကျော်လွန်၍။ အနုလောမေဟုလ္လယိယ၊ နိဗ္ဗုတိ-နိန္နော တဒါသနောပဂတော။ ပဋိသံ၊၁၊၁။ ၂၆။ ယတ္ထဂဏတ္ထယမုလ္လယိ-ယောဘယတ္ထာဒိမော ဘဝေ ဝိပုလာ။ ဆန်း၊ဂါထာ။ ၂၁။ ဥလ္လယိယ ဥလ္လယိတ္မာ အတိက္ကမိတ္မာ။ ဝစနတ္ထဇောတိ-ဋီကာ။ ဂါထာ။ ၂၁။

ဥလ္လယေ်တိ (ကြိ) [ဥ+လယိ+ဏော+တိ] ခ၊ိုမြှောက်၏၊ ပွေ့ခ၊ိုး၏။ ဒါရကံ ဥလ္လယေ်တိ ဩလယေ်တိ။ ဓမ္မ၊၁၊၂။၄ ၂ ၉။

ဥလ္လယေ်တုံ (ဗျ) [ဥ+လယိ+ဏော+တုံ] ပျံတက်-ခုန်တက်-ခြင်းငှါ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥလ္လယေ်တုကာမ (တိ) [ဥလ္လယေ်တုံ+ကမု+ဏ] ပျံတက်-ခုန်တက်-ခြင်းငှါ အလိုရှိသော၊သူ။ ဥဒ္ဓံ ဥလ္လယေ်တုကာမမ္မိ ဩနမေယျ။ သံ၊ဋီ၊ ၁။၁၄၉။

ဥလ္လယေ်နွယ် (တိ) [ဥ+လယိ+ဏော+အနွယ်] တက်စေ-ပေါ်ထွက်စေ-သော၊သူ။ စန္ဒံ ဥဋ္ဌာပေန္တော ဝိယ သူရိယံ ဥလ္လယေ်နွော ဝိယ စ ဒုတိယံ ပိဏ္ဍပါတသန္တောသံ ကထေတ္မာ။ အံ၊၁၊ ၂။ ၂ဂ၄။ စူဠနိ၊၁။၁၁၆။

ဥလ္လပ (တိ) [ဥ+လပ+အ] ပြောဆိုသောသူ။ သတုလ္လပ (သံဒီ၊၁။၉၉)-ကြည့်။

ဥလ္လပတိ (ကြို) [ဥ+လပ+အ+တိ] ပြောဆို၏။ အထက်ဌပြု-အထက်သို့မြှင့်တင်-မြှောက်ပင့်-ချီးမြှောက်-ဖျားယောင်း-ပြောဆို၏။ ထွက်သော (သီလတည်းဟူသော) အသက်ရှိသည် ဖြစ်၍-အသက်ထွက်လျက်-ပြောဆို၏။ ရဟော ဥလ္လ-ပတိ(ဝိ၊၁။၁၄၀)တိ ရဟောဂတော "အရဟာ အဟ"နှိ ဝဒတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။ ၉၃။ ဥလ္လပတိ(အံ၊ ၂။၈၀။ အဘိ၊ပု။၁ရရ)တိ ကထေတိ။ အံ၊ဌ၊ ၃။၃၄။ အဘိ၊ဌ၊၃။၉၉။ ဥလ္လပန္တိ(ဝိ၊၁။၁ဓရ)တိ "အဟော အယျော"တိအာဒိနာ နယေန ဥစ္စ-ကရကိ နာနာဝိဓံ ပလောဘနကထံ ကထေန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၃၃။ ဥလ္လပတိ(ဝိ၊၁။၁၁၅။ ဝိ၊ဌ၊၂။ရရ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၂)တိ ဥဂ္ဂတာယုကော လပတိ၊ သီလံ ဟိ ဘိက္ခုနော အာယု၊ တံ တဿ တထာ-လပနသမကာလမေဝ ဝိဂစ္ဆတိ။ သာရတ္ထ၊၂။ ၂၈၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၅၁။

ဥလ္လပန[1] (ထီ၊နှ) [ဥ+လပ+ယု] (၁) ပြောဆိုခြင်း။ ထက်ဌပြု၍-တိုး၍တိုး၍-အထက်သို့မြှင့်တင်၍-မြှောက်ပင့်-ချီးမြှောက်-ဖျားယောင်း-ပြောဆိုခြင်း၊ (မိမိဌရှိသောဂုဏ်ထက်) လွန်ကျူး ကျော်လွန်၍-ဝါကြွားပလွှား၍-ပြောဆိုခြင်း။ (တိ)(၂) ပြောဆိုတတ်သောသူ။ (၁) ဥလ္လပနံ ဖာသု။ သမုလ္လပနံ ဖာသု။ စူဠနိ။၂၂၉။ တတ္ထ ကတမာ ဥလ္လပနာ၊ ...ယာ ပရေသံ အာလ-ပနာ လပနာ သလ္လပနာ ဥလ္လပနာ။ အဘိ၊ ဝိ။၃၆၆။ ဥလ္လပနာတိ မဟာကုဋုမ္ဗိကော, မဟာနာဝိကော, မဟာဒါနပတိတိ ဧဝံ ဥဒ္ဓံ ကတ္တာ လပနာ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၄၆၄။ ဥလ္လပန-သဘာဝသဏ္ဌိတ၊ ဥလ္လပနာဓိပ္ပါယ၊ ဥလ္လပ-ပစ္စယ၊ ဥလ္လပနာဓိပ္ပါယ-တို့လည်းကြည့်။ (တိ)(၂) သတံ သာဓူနံ သရဏဂမနသီလာဒိဘေဒဿ ဓမ္မဿ ဥလ္လပနတော ကထနတော... သတုလ္လပါ။ သံဒီ၊၁။၉၉။

ဥလ္လပန[2] (တိ) [ဥ+လပ+ဏော+ယု] အထက်အထက်ဌပြောဆိုစေတတ်သော၊ တိုး၍တိုး၍ ပလွှားပြောဆိုစေတတ်သော။(ပြန်။) ဥမ္မာဒနာ ဥလ္လပနာ၊ ကာမာ စိတ္တပ္ပမဒ္ဒိနော။ ထေရီ။၄၁၈။ ဥလ္လပနာတိ "အဟော သုခံ အဟော သုခ"နှိ ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ လပါပနကာ။ ထေရီဌ။၂၅၁။

ဥလ္လပနပစ္စယ (ပု) [ဥလ္လပန+ပစ္စယ] ဝါကြွားပလွှား၍ပြောဆိုခြင်းဟူသောအကြောင်း။ အသန္တံ အဘူတံ ဥတ္တရိမနုဿဓမ္မံ ဥလ္လပနပစ္စယာ ပါရာဇိကံ ကတ္ထ ပညတ္တန္တိ။ ဝိ၅။၈၄။

ဥလ္လပနသဘာဝသဏ္ဌိတ (တိ) [ဥလ္လပနသဘာဝ+သဏ္ဌိတ] ချီးမြှောက်၍ ပြောဆိုခြင်းသဘောဌ-တည်သောသူ။ တေ သမ္မဟုလာ ဘိက္ခု။ ဥလ္လပနသဘာဝသဏ္ဌိတာ တဿ အနုဂ္ဂဟာ-ဓိပ္ပါယေန ဘဂဝန္တံ ဧတေဒဝေါစုံ၊ နု ဥဋ္ဌာ-နဝသေန။ ဥဒါန၊ဌ။၁၄၄။

ဥလ္လပနာကာရ (ပု) [ဥလ္လပန+အာကာရ] ချီးမြှောက်-မြှောက်ပင့်-ဝါကြွားပလွှား-၍ပြောပုံ အခြင်းအရာ၊ လွန်ကျူး-ကျော်လွန်-၍ ပြောပုံ အခြင်းအရာ။(ဘာသာ၊ဋီ။) ဥလ္လပနာကာရ(ဝိ၊ ဌ၊၂။ရရ)နှိ သမာပဇ္ဇိန္ဒိအာဒိ ဥလ္လပနာကာရံ။ သာရတ္ထ၊၂။ ၂၈၉။

ဥလ္လပနာဓိပ္ပါယ (ပု) [ဥလ္လပန+အဓိပ္ပါယ] (၁) ဝါကြွားပလွှား၍ ပြောဆိုခြင်းဌအလို။ (တိ)(၂) တိုး၍ပြောဆိုခြင်းဌအလိုရှိသော၊ ထပ်ဆင့်ပြော ဆိုစေလိုသောသူ။ (၁) နု ဥလ္လပနာဓိပ္ပါယေန၊ တေနဿ အနာပတ္တိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၉၄။ အနုလ္ဓ-ပနာဓိပ္ပါယ-လည်းကြည့်။ (တိ)(၂) အရဟာဝ သမာနာ အပ္ပဟီနဝါသနတ္တာ ဧဝံ ဘဏတိတိ အဇာနန္တာ ... ဥလ္လပနာဓိပ္ပါယာ တံ တတော ဝုဋ္ဌာပေတုံ ဘဂဝတော အာရောစေသုံ။ ဒီ၊ ဌ၊၂။၁၃၃။

ဥလ္လပနာဓိပ္ပါယဝိရဟိတ(တိ) [ဥလ္လပနာဓိပ္ပါယ+ဝိရဟိတ] ဝါကြွားပလ္ထား၍ ပြောဆိုခြင်း၌-အလိုကင်း-အလိုမရှိ-သော၊သူ။ အနုလ္လပနာ-ဓိပ္ပါယသာတိ ဥလ္လပနာဓိပ္ပါယဝိရဟိတသ။ ကခ၊ဒီ၊သစ်။၂၂၂။

ဥလ္လပန္ဆ (တိ) [ဥ+လပ+အန္ဆ] ဝါကြွားပလ္ထား၍ ပြောဆိုသော၊သူ။ ဥလ္လပတော မောက္ခာ နတ္ထိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။ဂဝ။

ဥလ္လပန္ဆိ (ကြို) [ဥ+လပ+အ+အန္ဆိ] အထက်၌ပြု-အထက်သို့မြှင့်တင်-မြှောက်ပင့်-ချီးမြှောက်-ဖျားယောင်း-ပြောဆိုကုန်၏။ ဥလ္လပတိ-ကြည့်။

ဥလ္လပါပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+လပ+ဏာပေ+တိ] ပြောဆိုစေ၏။ ဥလ္လပါပေမိ နံ မဟာရာဇာတိ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၄၄။

ဥလ္လပါပေမိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+လပ+ဏာပေ+မိ] ပြောဆိုစေအံ့။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥလ္လပိတဗ္ဗ (တိ) [ဥ+လပ+တဗ္ဗ] ဝါကြွားပလ္ထား၍ပြောဆိုအပ်သော။ ဥပသမ္ပန္နေန ဘိက္ခုနာ ဥတ္တရိမနုဿဓမ္မော နဲ ဥလ္လပိတဗ္ဗော။ ဝိ၊၃။ ၁၃၅။

ဥလ္လပိတ္ဝာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+လပ+တ္ဝာ] ချီးမြှောက်ပြောဆိုပြီး၊ ဝါကြွားပလ္ထားပြောဆိုပြီး။ အယမ္ပိ ဂါထာ အရဟတ္တမေဝ ဥလ္လပိတ္ဝာ ကထိတာ။ ဥဒါန၊ဌ။၆၃။ ယသ္မာ တံ ဥလ္လပိတ္ဝာ အသန္တ-သမ္ဘာဝနာယ ဥပ္ပန္နေ ပစ္စယေ ဂဏှာတိ။ ဝိ၊ဌ၊ ။ရရ။

ဥလ္လပိယမာန (တိ) [ဥ+လပ+ယ+မာန] ပြောဆိုအပ်သော၊သူ။ သော မာတုဂါမေန ဥဟ-သိယမာနော ဥလ္လပိယမာနော...သံသီဒတိ ဝိသီဒတိ။ အံ၊၂။ဂဝ။

ဥလ္လပေတ္ဝာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+လပ+ဏေ+တ္ဝာ] ပြောဆို၍။ သတုလ္လပကာယိကာတိ သတံ ဓမ္မံ သမာ-ဒါနဝသေန ဥလ္လပေတ္ဝာ သဂ္ဂေ နိဗ္ဗတ္တာတိ သတုလ္လပကာယိကာ။ သံ၊ဌ၊ဂ။၅၂။ (-သံ၊ဋီ၊ ၁။၉၉။)

ဥလ္လာယ (ပု) [ဥ+လာယ+ဏ] ရောဂါမှကင်းလွတ်-ရောဂါပျောက်-သော၊သူ။ ရောဂတော နိဂ္ဂတဧနေ ပန ဥလ္လာယော၊ လာယ သာမတ္ထိယေ၊ ဥ-သဒ္ဒေါယံ ရောဂဝိမုတ္တျတ္ထော။ ဓာန်၊ဋီ။၃၃၁။

ဥလ္လိခတိ (ကြို) [ဥ+လိခ+အ+တိ] ရေးခြစ်၏။ ပမာဏံ ဟိ ဂဏ္ဍန္တော တသ္ဒ တသ္ဒ ပဒေသ-သ္မိ သဏ္ဌာနနတ္ထံ နခါဒီဟိ ဝါ ပရိစ္ဆေဒံ ဒသ္သေ-နော ဥလ္လိခတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃၉၁။

ဥလ္လိခန (နာ) [ဥ+လိခ+ယု] (၁) (ဆံပင်) ဖီးခြင်း။ (တိ)(၂) ဖီးကြောင်းဖြစ်သော။ (၁) ဥလ္လိခနန္တိ စ ဖဏကာဒီဟိ ကေသသဏ္ဌာပနံ။ ဥဒါန၊ဌ။ ၁၅၃။ (တိ)(၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥလ္လိခနကောစ္ဆ (ပု၊နာ) [ဥလ္လိခန+ကောစ္ဆ] (မုတ်ဆိတ်ဆံပင်တို့ကို) ဖီးကြောင်းဖြစ်သော ဘီး။ ကောစ္ဆန္တိ မဿူနံ ကေသာနဏ္ဍ ဥလ္လိခန-ကောစ္ဆံ။ ထေရီ၊ဌ။၂၇၃။

ဥလ္လိခနသာဓန (နာ) [ဥလ္လိခန+သာဓန] (ဆံပင်) ဖီးခြင်းကို ပြီးစေတတ်သော။ တတ္ထ ကောစ္ဆံ နာမ အာဌကာဒီသဏ္ဌာပနတ္ထံ ကေသာဒီနံ ဥလ္လိခနသာဓနံ။ ဝိမာန၊ဌ။၃၂၈။

ဥလ္လိခါပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+လိခ+ဏာပေ+တိ] (ဆံပင်) ဖီးစေ၏။ အာယသ္မတော ရဋ္ဌပါလဿ ပိတာ မဇ္ဈိမာယ ဒ္ဒါရသာလာယ ဥလ္လိခါပေတိ။ မ၊၂။၂၅၀။ ဥလ္လိခါပေတိတိ ကပ္ပကေန ကေသေ ပဟရာပေတိ။ မ၊ဌ၊၃။၂၀၄။

ဥလ္လိဒိတ (နာ) [ဥ+လိခ+တ] (၁) ရေးခြစ်ခြင်း။ (တိ)(၂) ရေးခြစ်-ပွတ်ခံ-တွင်ခံ-အပ်သော။ နဲ ဥလ္လိဒိတမတ္တေန အတ္ထတံ ဟောတိ ကထိနံ။

ဝိ၊၃။၃၅၂။ ဥလ္လိခိတမတ္တေနာတိ ဒီဃတော စ ပုထုလတော စ ပမာဏဂုဟဏမတ္တေန။ ... တသ္မာ တံ ပမာဏဂုဟဏံ ဥလ္လိခိတမတ္တန္တိ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၃၉၁။ ဥလ္လိခိတမတ္တေနာတိ ဧတ္ထ ပမာဏဿ ဥဂ္ဂဟဏတ္ထံ နခါဒီဟိ လိခနံ ဥလ္လိခိတံ၊ ဥလ္လိခိတံ မတ္တံ ပမာဏန္တိ ဥလ္လိခိတ-မတ္တန္တိ ဒဿေနဿ အာဟ ဒီဃတော စ ပုထုလတော စ ပမာဏဂုဟဏမတ္တေနာတိ။ ပါစိတ်၊ယော။၃၆၄-၅။ သလ္လိခိတသရီရတာတိ ဘမ် အာရောပေတ္တာ ဥလ္လိခိတဿ ဝိယ သဗ္ဗ-ပရိဋ္ဌာဟဝူပသမဿ ပုထုလတာပဂတသရီရ-ဿ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၈၅။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဥလ္လိခိတဟတ္ထိဒန္ဆသဒိသဝဏ္ဏ (တိ) [ဥလ္လိခိတ ဟတ္ထိဒန္ဆသဒိသ+ဝဏ္ဏ] ရေးခြစ်-ပွတ်ခံ-တွင်ခံ-**အပ်သောဆင်စွယ်နှင့်တူသောအဆင်းရှိသော။** ဒန္ဆဝဏ္ဏာနိတိ သဇ္ဇုကံ ဥလ္လိခိတဟတ္ထိဒန္ဆ-သဒိသဝဏ္ဏာနိ။ ဝိမာန၊ဌ။၁၈၁။

ဥလ္လိဂ် (နာ) [ဥ+လဂ်+အ။ နီတိ၊ဓာ။ရ၈။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၃၃၀။] (၁) ပြ-ထုတ်ဖော်ပြ-သိစေ-ခြင်း။ (တိ)(၂) ပြ-ထုတ်ဖော်ပြ-သိစေ-**အပ်သော။** (၁) တဿ အတ္ထဿ ဥလ္လိဂ်ဝသေန ဝုတ္တန္တိ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ သံ၊ဋီ၊၂။၁၂၃။ (တိ)(၂) ဥပ္ပါဒဂ္ဂဟဏေန စ အတီတဒ္ဓပရိယာပန္နာ ကမ္မသခ်ါရာ ဥလ္လိ-ဂ်တ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၄၉။

ဥလ္လိဂ်ိတ (တိ) [ဥ+လဂ်+တ] ပြ-ထုတ်ဖော်ပြ-သိစေ-**အပ်-သော။** ဥလ္လိဏ်တမတ္ထံ ဆန္ဒရာဂ-ဝိနယေန ပဇဟာပေတီတိ သရူပတော ဒဿေတိ။ မ၊ဋီ၊၂။၉၉။

ဥလ္လိဂ်ေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+လဂ်+ဏော+တိ။ နီတိ၊ဓာ။ရ၈။ ဓာတ္တတ္ထ။၃၃၀။] ပြ-ထုတ်ဖော်ပြ-သိစေ-၏။ ဣမိနာ နယေနာတိ ဧတေန ဘူတနိဿိတာနံ ...တေဘူမကဓမ္မာနံ ပရိဂ္ဂ-ဟဝိဓိံ ဥလ္လဂ်ေတိ။ မ၊ဋီ၊၁။၂ရ၉။ **ဥလ္လဂ်ေန္တိ**—ဧတေနေဝတ္ထ ကမ္မသဒ္ဒနိတာနိ (တာဝ) ဣန္ဒြိ-ယာနိ ကုသလာကုသလကမ္မံ ဥလ္လိဂ်ေန္တိ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၁၁၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၁၂၂။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၈၂။ ဥလ္လိဂ်ေန္တိတိ ပကာသေန္တိ။ မူလဋီ၊၂။ရ၉။ ပဋိ-သံ၊ဂ်။၉ဖ။ ဥလ္လိဂ်ေန္တိတိ ဉာပေန္တိ ပကာသေန္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၈ဖ။

ဥလ္လိဂ်ေတ္တာ (ကာ၊ကြို၊ဝိ) [ဥ+လဂ်+ဏော+တ္တာ] ပြ-ထုတ်ဖော်ပြ-သိစေ-၍။ တေန ။ပ။ ဥေယျာတိ ဂါထာပဒံ ဥလ္လိဂ်ေတ္တာ "တေနာ" တိအာဒိနာ ဝိဝရတိ။ **သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၉ရ။**

ဥလ္လိဂ်ိန္ဆ (တိ) [ဥ+**လဂ်+ဏော+အန္ဆ**] ပြ-ထုတ်ဖော်ပြ-**သိစေ-သော၊သူ။** တေ စတူဟိ ဥပမာဟိ ဥလ္လိဂ်ိန္ဆော "ဘဝဂ္ဂဟဏာယာ"တိ အာဒိမာဟ။ သံ၊ဋီ၊၂။၉၉။ (-မ၊ဋီ၊၁။၃ရ၂။)

ဥလ္လိဂ်ိန္ဆိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+လဂ်+ဏော+အန္ဆိ] ပြ-ထုတ်ဖော်ပြ-သိစေ-ကုန်၏။ ဥလ္လဂ်ေတိ-ကြည့်။

ဥလ္လိတ္တ (တိ) [ဥ+လိပ်+တ] အထက်သို့ မျက်နှာမူ၍(အင်္ဂတေ)လိမ်းကျံအပ်သော၊ အတွင်း၌ (အင်္ဂတေ)လိမ်းကျံအပ်သော။ ကုဋိ နာမ ဥလ္လိတ္တာ ဝါ ဟောတိ အဝလိတ္တာ ဝါ ဥလ္လိတ္တာဝလိတ္တာ ဝါ။ ဝိ၊၁။၂၂၄။ ဥလ္လိတ္တာတိ အန္တောလိတ္တာ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၅၃။ ဥဒ္ဓံ မုခံ လိတ္တာ ဥလ္လိတ္တာ။ သာရတ္ထ၊၂။၃၃၃။ ဝိမတိ၊၁။၂ရ၄။ ကခ်ါ၊ဋီ၊ သစ်။၂၃ရ။ (အဝလိတ္တ-လည်းကြည့်။)

ဥလ္လိတ္တကုဋိ (ထိ) [ဥလ္လိတ္တာ+ကုဋိ] အထက်သို့ မျက်နှာမူ၍ (အင်္ဂတေ) လိမ်းကျံအပ်သော၊ အတွင်း၌(အင်္ဂတေ)လိမ်းကျံအပ်သော-ကုဋိ-ကျောင်းငယ်၊ ဥလ္လိတ္တကုဋိ။အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥလ္လိတ္တကုဋိသခ္ခ (ထိ) [ဥလ္လိတ္တကုဋိ+သခ္ခ] အတွင်း၌(အင်္ဂတေ)လိမ်းကျံအပ်သော-ကုဋိ-ကျောင်းငယ်-ဟူသောအရေအတွက်။ ဥလ္လိတ္တ-

ကုဋိသင်္ခ် နှ ဂစ္ဆတိ။ ဝိမတိ၊၁။၂ရ၈။

ဥလ္လိတ္တာဝလိတ္တ (တိ) [ဥလ္လိတ္တာ+အဝလိတ္တာ] အတွင်း, အပဋ္ဌ (အင်္ဂတေ) လိမ်းကျံအပ်သော။ ဥလ္လိတ္တာဝလိတ္တာတိ အန္ဓရဟာဟိရလိတ္တာ။ ဝိ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။၁၅၃။

ဥလ္လိတ္တာဝလိတ္တကုဋိ (ထီ) [ဥလ္လိတ္တာဝလိတ္တ+ကုဋိ] အတွင်း, အပဋ္ဌ (အင်္ဂတေ) လိမ်းကျံအပ်သော-ကုဋိ-ကျောင်းငယ်။ ပဏ္ဏသာလမ္မိ ဥလ္လိ-တ္တာဝလိတ္တကုဋိမေဝ ပဏ္ဏစ္ဆဒနံ။ ဝဇိရ။၁၉၃။

ဥလ္လိတ္တာဝလိတ္တစ္ဆဒန (တိ) [ဥလ္လိတ္တာဝလိတ္တ+ဆဒန] အတွင်း, အပဋ္ဌ (အင်္ဂတေ) လိမ်းကျံအပ်သော, အမိုးရှိသော။ (အမိုးရှိသော ဥလ္လိတ္တကုဋိ, အဝလိတ္တကုဋိ။) သစေ ပန ဥလ္လိတ္တာဝလိ-တ္တစ္ဆဒနဿ ဂေဟဿ လေပရက္ခဏတ္ထं ဥပရိ တိဏေန ဆာဒေန္တိ။ ဝိ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။၁၅၉။

ဥလ္လိဟန္ဓ (တိ) [ဥ+လိဟ+အန္ဓ] (လျှာဖြင့်) လျက်သော၊သူ။ ခုရံဝ မဓုနာ လိတ္တံ၊ ဥလ္လိဟံ နာဝဗုဇ္ဈတိ။ ထေရ။၃၂၂။ မဓုရဂိဒ္ဓါ ခုရဓာ-ရာလေဟကပုရိသော ဝိယ ဒဋ္ဌဗ္ဗော။ ထေရ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။၂ရရ။

ဥလ္လုမ္ပတိ (ကြိ) [ဥ+လုပ (လုမ္ပ၊ လုပိ)+အ+တိ။ နီတိ၊ဓာ။၂၁၆။ သီဒီ၊သစ်၊ ၂။၄၃၃။] ထုတ်ဆောင်၏။ (အကုသိုလ်မှ ထစေ၍ ကုသိုလ်၌ တည်စေ၏၊ သာမဏေအဖြစ်မှ ထုတ်ဆောင်၍ ရဟန်းအဖြစ်၌ တည်စေ၏-စသည်။) ဥလ္လုမ္ပတု မ(ဝိ၊၃။ရ၂)နှင့် ဥဒ္ဓရတု မံ၊ အကုသလာ ဝုဋ္ဌာ-ပေတ္တာ ကုသလေ ပတိဋ္ဌာပေတု၊ သာမဏေရ-ဘာဝါ ဝါ ဥဒ္ဓရိတ္တာ ဘိက္ခုဘာဝေ ပတိဋ္ဌာ-ပေတူတိ။ ဝိ၊ ဋ္ဌ၊ ၃။ ၂၆၅။ ဥလ္လုမ္ပတု ဘဝံ ဂေါ-တမော(ဒီ၊ဝ။ ၂၃၄)တိ ဥဒ္ဓရတု ဘဝံ ဂေါတ-မော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၃၃ရ။ ဥ-ဣစ္ဆုပ္ပသဂ္ဂယောဂေ လုမ္ပ-သဒ္ဒေါ, လုပိ-သဒ္ဒေါ ဝါ ဥဒ္ဓရဏတ္ထော ဟောတိတိ ဝုတ္တံ "ဥဒ္ဓရတူ"တိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၄၃၃။ (-ဒီ၊ဋီ၊ဝ။၄ဝ၄။)

ဥလ္လုမ္ပန (နှ) [ဥ+လုပ (လုမ္ပ၊ လုပိ)+ယု] ထုတ်ဆောင်ခြင်း။ သပြဟွစာရိနံ သိဿာနံ ဝါ ဝိနိစ္ဆယဥလ္လုမ္ပနသြဝါဒဒါနဘာဝေ ဌတ္တာ ဝတ္တာ စ ဟောတိ။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၃ ၂ဝ။ ¶

ဥလ္လုမ္ပနဘာဝ (ပု) [ဥလ္လုမ္ပန+ဘာဝ] ထုတ်ဆောင်ခြင်းသဘော။ ဝတ္တာတိ ...သပြဟွစာရိနံ ဥလ္လုမ္ပနဘာဝေ ဌတ္တာ ဝတ္တာ။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။ ၂၅၁။

ဥလ္လုမ္ပနသဘာဝသဏ္ဌိတ (တိ) [ဥလ္လုမ္ပနသဘာဝ +သဏ္ဌိတ] ထုတ်ဆောင်-ကယ်တင်-ခြင်းသဘောဌ်ကောင်းစွာတည်သော။ ဥလ္လု-မ္ပနသဘာဝသဏ္ဌိတေနာ(ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၁၆ဝ)တိ သကလသံကိလေသတော, ဝဋ္ဋဒုက္ခတော စ ဥဒ္ဓရဏာကာရသဏ္ဌိတေန၊ ကာရုညာဓိပ္ပါ-ယေနာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ရ၃။ (-ဒီ၊ဋီ၊ဝ။ ၂၃၉။)

ဥလ္လုမ္ပနသဘာဝါဝဋ္ဌိတ(တိ) [ဥလ္လုမ္ပနသဘာဝ +အဝဋ္ဌိတ] ထုတ်ဆောင်-ကယ်တင်-ခြင်း သဘောဌ်တည်သော။ ဥလ္လုမ္ပနသဘာဝါဝဋ္ဌိတော ဟုတ္တာ နိဂ္ဂဟာရဟာနံ မမ္မေနေဝ နိဂ္ဂဏှနကော ယာဝဒေဝ အကုသလာ ဝုဋ္ဌာပေတ္တာ ကုသ-လေ ပတိဋ္ဌာပနာယ။ စရိယာ၊ဋ္ဌ။၃ဝ၃။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊ဝ။ ၂၈၁။

ဥလ္လေဟိတ္တာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+လိဟ+တ္တာ] ဆွဲ-နုတ်-ဖြတ်-၍။ ဒန္ဓုလ္လေဟကန္တိ ဒန္ဓေဟိ ဥလ္လေဟိတ္တာ၊ လုဉ္ဆိတ္တာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၅၁။ ဒန္ဓေဟိ ဥလ္လေဟိတ္တာတိ ဥတ္တရ-ဒန္ဓေဟိ အဏ္ဍိတ္တာ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၅၄။

ဥလ္လုဇိတ (တိ) [ဥ+လုဇိ+တ] ဗောင်ဗင်ခတ်-လောက်လက်ခတ်-သော။ လေခတ်အပ်သော

ထမ်းပိုးရှိသော။ (ဇာတ်၊သျှ။) ဥဒ္ဒါပဝတ္တံ့ ဥလ္လ-ဋ္ဌိတ(ဇာ၊၂။၃၄၅)နှိ့ တံ့ ဥဒက် တိရမရိယာဒဗန္ဓံ ဝါတာပဟတ် ဥလ္လဋ္ဌိတ် ဟုတ္တာ တိဋ္ဌတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၃၁၃။

ဥလ္လောက၁ (နာ)[ဥ+လုစ(လောက)+ဏ။ ဓာန်ဌ ဥလ္လောစ-ဟုရှိသည်။ ဥလ္လောစ-ကြည့်။] အထက်သို့မော်-မော့-ကြည့်အပ်သောအရပ်၊ အထက်အဘို့၊ ဗိတာန်၊ မျက်နှာကြက်။ ဥ-လ္လောကာ ပဌမ် သြဟာရေတဗ္ဗ(ဝိ၊၃။၆၀)နှိ့ ဥလ္လောကတော ပဌမ် ဥလ္လောက် အာဒိ ကတ္တာ အဝဟရိတဗ္ဗန္တိ အတ္ထော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၆၁။ ဥလ္လောကန္တိ ဥဒ္ဓံ သြလောကနဋ္ဌာန်၊ ဥပရိ-ဘာဂန္တိ အတ္ထော။ ဝိမတိ၊၂။၁၀၃။ ဥလ္လောက-တောတိ ဝိတာနတော၊ တံ့ ဟိ ဥဒ္ဓံ လုစိယတေ ဗန္ဓိယတေတိ ဥလ္လောကန္တိ ဝုစ္စတိ။ ပါစိတ်၊ ယော။၂၂၁။

ဥလ္လောက၂ (နာ) [အဝ+လုစ(လောက)+ဏ] (၁) အခင်းအနှီး၊ အဝတ်ကြမ်းအခင်း။ (တိ)(၂) အောက်သို့ကြည့်သက့ဲသို့တည်သော။ (၁) ဥလ္လောက် အကရိတ္တာ(ဝိ၊၄။၂၉၆)တိ ဟေဋ္ဌာ စိမိလိက် အဒတ္တာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၆၁။ (တိ)(၂) ဥလ္လောကပဒုမ-ကြည့်။

ဥလ္လောက၃ (ပု) [ဥ+လောက] ဖွင့်လှစ်အပ်-ဖွင့်လှစ်၍ပြအပ်-သော လောက။ ဥလ္လောက-ပသာဒန-ကြည့်။

ဥလ္လောကန (နာ)[ဥ+လောက+ယု] မော်-မော့-ကြည့်ခြင်း။ သီသံ နီဟရိတ္တာ ဥဒ္ဓံ ဥလ္လောကနံ ဝိယ ဂေါတြဘုဉ္ဇကော်။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၃၀၂။

ဥလ္လောကပဒုမ (နာ)[ဥလ္လောက+ပဒုမ] အောက်သို့ကြည့်သက့ဲသို့တည်သော-အောက်ငိုက်နေသော-ပဒုမ္မာကြာပွင့်။ ဥလ္လောကပဒုမာနီတိ ဟေဋ္ဌာ သြလောကန္တာနိ ဝိယ တိဋ္ဌနပဒုမာနိ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁ရ၆။(ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၆၆-၌ အာကာသ-ပဒုမာနိ-ဟုရှိသည်။)

ဥလ္လောကပသာဒန (နာ) [ဥလ္လောက+ပသာဒန] ဖွင့်လှစ်ပြအပ်သောလောကဖြင့် ကြည်ညိုစေကြောင်းဖြစ်သော-လောကကိုဖွင့်လှစ်ပြ၍ ကြည် ညိုစေသော-လောကကိုဖွင့်ကြောင်း ဖြစ်သော-တံခိုးပြာငှိဟာ။ ဥလ္လောကပသာဒနံ နာမတိပိ ပါဌော၊ တဿ လောကဝိဝရဏ-ပါဋိဟာရိယန္တိ အတ္ထော။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၆၅။

ဥလ္လောကယန္တ (တိ)[ဥ+လောက+ဏယ+အန္တ] မော်-မော့-ကြည့်သော၊သူ။ မမ် ဟိ ဝေါ ဘိက္ခဝေ ဓဇဂ္ဂံ ဥလ္လောကယတံ ယံ ဘဝိဿတိ ဘယံ ဝါ ဆမ္ဘိတတ္တံ ဝါ လောမဟံသော ဝါ။ သံ၊၁။၂၂၀။

ဥလ္လောကယမာန (တိ) [ဥ+လောက+ဏယ+မာန] မော်-မော့-ကြည့်သော၊သူ။ သာမိနော တဉ္စပဟဋ် မုခံ ဥလ္လောကယမာနော ဝိစရတိတိ မုခုလ္လောကကော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၅၂။ အာဝဋ္ဋပရိ-ယောသာနေ ဥဒ္ဓဂ္ဂါနိ ဟုတ္တာ မုခသောဘံ ဥလ္လောကယမာနာနိ ဝိယ ဌိတာနိ လောမာနိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၅၉။

ဥလ္လောကဟရဏ (နာ)[ဥလ္လောက+ဟရဏ] မျက်နှာကြက်မှ (ပိုးမျှင်ကို) ပယ်ရှင်းရာအခါ။ (ဘာသာဋီ။) ဥလ္လောကဟရဏာဒီသု ဥလ္လောကိ-တဿ, ... သိယာ သမ္ဘဝေါတိ အာဟ "ဣမိနာ ဝါ"တိအာဒိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၉၃။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၆၄။

ဥလ္လောကိတ (နာ) [ဥ+လောက+တ] (၁) မော်-မော့-ကြည့်ခြင်း။ (တိ)(၂) မော်-မော့-ကြည့်သော၊သူ။ (၃) မော်-မော့-ကြည့်အပ်သော။ (၁) အညာနိပိ ဟေဋ္ဌာ ဥပရိ ပစ္ဆတော ပေက္ခနဝသေန သြလောကိတဥလ္လောကိတာ-ပလောကိတာနိ နာမ ဟောန္တိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ၃။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၉၂။) (တိ)(၂) ဣတိ မဟာ-

သတ္တော ... သဗ္ဗေဝ အတ္တနော မုခံ ဥလ္လောကိတေ အကာသိ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၃၄၇။ (၃) တံ မန္ဒံ ပရိဝတ္တေတ္တာ အာကာသေ ဥလ္လောကိတေ အာကာသတော သတ္တရတနဝဿံ ဝဿတိ။ ဇာ၊ဌ၊၁။ ၂၇၁။

ဥလ္လောကေတဗ္ဗ (တိ) [ဥ+လောက+ဏေ+တဗ္ဗ] မော်-မော့-ကြည့်အပ်သော။ နစ ဘိက္ခာ-ဒါယိကာယ မုခံ ဥလ္လောကေတဗ္ဗံ။ ဝိ၊၄။၃၇၄။ နစ ဘိက္ခာဒါယိကာတိ ဣတ္ထိ ဝါ ဟောတု ပုရိသော ဝါ၊ ဘိက္ခာဒါနသမယေ မုခံ နဥ-လ္လောကေတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁ ၂၁။

ဥလ္လောကေတိ (ကြိ) [ဥ+လောက+ဏေ+တိ] မော်-မော့-ကြည့်၏။ သော နဥဒ္ဓံ ဥလ္လော-ကေတိ။ မ၊ ၂။၃၃၈။ **ဥလ္လောကေန္ဆိ**—သံ၊၃။ ၃၈၇။ **ဥလ္လောကေယျာသိ**—အံ၊ ၂။၄ဖ၃။ **ဥ-လ္လောကေယျာထ**—သံ၊၁။ ၂ ၂၀။ **ဥလ္လော-ကေသိ**—ဝိ၊၃။ ၂၃။ ဝိ၊ဌ၊၁။ဖ၉။ ဒီ၊ဌ၊၁။ ၂၅၅။ အဘိ၊ဌ၊၁။ ၂ရ၆။ **ဥလ္လောကေသိ**—အပ၊၁။ ၃၈၈။

ဥလ္လောကေတုံ (ဗျ) [ဥ+လောက+ဏေ+တုံ] မော်-မော့-ကြည့်ခြင်းငှါ။ တုံ ပုရိသော ဟုတ္တာ ဥလ္လောကေတုံ နသက္ကောသိ။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။ ၄၃၃။

ဥလ္လောကေန္ဆ (တိ) [ဥ+လောက+ဏေ+အန္ဆ။ ထိ၌ ဥလ္လောကေန္ဆိ၊] မော်-မော့-ကြည့်သော၊ သူ။ အထာဟဠေဝ အယဠ္ဆ ပရိသာ ဘဂဝ-တော မုခံ ဥလ္လောကေန္ဆာ နိသိန္နာ ဟောမ။ မ၊ ၂။ ၂ ၂ ၂။ အထာယံ ပရိသာ မမညေဝ မုခံ ဥလ္လောကေန္ဆိ နိသိန္နာ ဟောတိ။ မ၊ ၂။ ၂ ၂ ၂။

ဥလ္လောကေန္ဆိ (ကြိ) [ဥ+လောက+ဏေ+အန္ဆိ] မော်-မော့-ကြည့်ကုန်၏။ ဥလ္လောကေတိ-ကြည့်။

ဥလ္လောကေယျာထ (ကြိ) [ဥ+လောက+ဏေ+ယျာထ] မော်-မော့-ကြည့်ကုန်ရာ၏။ ဥ-လ္လောကေတိ-ကြည့်။

ဥလ္လောကေယျာသိ (ကြိ) [ဥ+လောက+ဏေ+ယျာသိ] မော်-မော့-ကြည့်ရာ၏။ ဥလ္လော-ကေတိ-ကြည့်။

ဥလ္လောကေသိ (ကြိ) [ဥ+လောက+ဏေ+ဏ္ဍ] မော်-မော့-ကြည့်ပြီ။ ဥလ္လောကေတိ-ကြည့်။

ဥလ္လောကေသိ (ကြိ) [ဥ+လောက+ဏေ+ဏ္ဍ] မော်-မော့-ကြည့်ပြီ။ ဥလ္လောကေတိ-ကြည့်။

ဥလ္လောကေသုံ (ကြိ) [ဥ+လောက+ဏေ+ဍု] မော်-မော့-ကြည့်ကုန်ပြီ။ ဥလ္လောကေတိ-ကြည့်။

ဥလ္လောစ (ပုဒ်နာ) [ဥ+လုစ+ဏ] ဗိတာန်၊ မျက်နှာ-ကြက်။ ပုံနပုံသကမုလ္လောစ်၊ ဝိတာနံ ဒွယမိရိတံ။ ဥဒ္ဓံ လောစတေ ဗဟ္ဓိယတေတိ ဥလ္လောစ်၊ လုစ ဒဿနေ။ ဓာန်။ ဓာန်၊ဋီ။ ၂၉၉။

ဥလ္လောလ (ပု) [ဥ+လောဠ+ဏ။ ဥလ+ဩလ။ ဥလ္လောလယတိတ် ဥလ္လောလော။ ဓာန်၊ဋီ။ ဖ၆ ၂။] လှိုင်းတံပိုးကြီး။ ဥလ္လောလော တု စ ကလ္လောလော၊ မဟာဝိစီသု ကထျတေ။ ဓာန်။ ဖ၆ ၂။

ဥလ္လောလန (တိ) [ဥ+လောဠ+ယု] အထက်-အထက်၌-ဆင့်ကာဆင့်ကာ-တုန်လှုပ်-လော်-လီ-မတည်ငြိမ်-ရောက်ရက်ခတ်-စေတတ်-သော။ ဥလ္လပနာတိ "အဟော သုခံ အဟော သုခ"န္တိ ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ လပါပနကာ။ ဥလ္လော-လနာတိပိ ပါဋေ၊ ဘတ္တပိဏ္ဍနိမိတ္တံ နဂုံဋ္ဌံ ဥလ္လောလေန္ဆော သုနခေါ ဝိယ အာမိသဟေတု သတ္တော ဥပရူပရိလာလနာ၊ ပရာဘဝါဝညာတ-ပါပနကာတိ အတ္ထော။ ထေရီ၊ဌ။ ၂၅၁။

ဥလ္လောလေန္ဆ (တိ) [ဥ+လောဠ+ဏေ+အန္ဆ] တုန်လှုပ်စေသော၊သူ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥလ္လောင္ (တိ) [ဥ+လောင္(လုင္)+အ] ခြောက်ခြားသော၊ အုတ်အုတ်ကျက်ကျက်သော(အသံ)။ (ဇာတ်၊သျှ။၅၄။) ဒေဝနဂရဲ့ ပဝိဋ္ဌာ အသူရာဝိယ ဥလ္လောင်္ဂ ဥဋ္ဌာပေတ္တာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၆။၂၃၉။ ဧတေသံ ပဗ္ဗဇိတကာလေ ဇနပဒေါ ဥလ္လောင်္ဂေါ ဘဝိဿတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၄၈၀။

ဥလ္လောင္ဃဒ္ဒ (ပု) [ဥလ္လောင္+ဃဒ္ဒ] ခြောက်ခြား-အုတ်အုတ်ကျက်ကျက်-သော အသံ။ စတ္တာရော ပဏ္ဍိတာ ဥလ္လောင္ဃဒ္ဒံ သုတ္တာ အဇာနန္တာ ရညော သန္ဓိက် ဂန္တာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၆။၂၄၁။

ဥသဘ[1] (ပု) [ဣသ+အဘ။ ဥသ+အဘ(ကဘ)။ ဣသတိ စိတ္တံ ပဝိသတီတိ ဥသဘော။ အဘော၊ ဣသု စ။ "ဥသ ဒါဟေ"တိ ဝါ ဓာတ္ဝတ္ထော။ ဓာန်၊ဋီ။၁၃၂။(-၁၉၆၊ ၄၉၅။) ဥသတိ ပဋိပက္ခေ ဒဟတီတိ ဥသဘော၊ သေဋ္ဌော။ မောဂ်၊ရ။၁၂၆။ ဥဿာပေတိ ပစ္စနီကေတိ ဥသဘော။ ဥသ ဒါဟေ၊ အဘော။ ဓာန်၊ဋီ။၆၉၆။ အပါ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၁-အလို "အာသဘ"ပုဒ်၌ အာ ကို ဥ ပြု၍ ဥသဘ-ဟုရှုပ်ပြီးသည်။ ပမဘ(သံ)] (၁) ဥသဘအသံ၊ (နွားလားတွန်သံကဲ့သို့သောအသံ)၊ သံစဉ်ခုနစ်ပါးကွင် နှစ်ခုမြောက်အသံ။ (၂) နွား။ (က) နွားထီး။ (ခ) နွားထူး၊ နွားမြတ်၊ နွားမျိုး၊ မင်္ဂလာနွားလား၊ နွားလားဥသဘ။ (နွားတစ်ရာ၏ အကြီးအကဲ (တနည်း) နွားခြုံတစ်ရာ၏ အကြီးအကဲ ဖြစ်သော နွားကို "ဥသဘ"ဟု ခေါ်သည်။ နွားတစ်ထောင်၏ အကြီးအကဲ (တနည်း) နွားခြုံတစ်ထောင်၏ အကြီးအကဲ ဖြစ်သော နွားကို "ဝသဘ"ဟုခေါ်သည်။ နွားအားလုံး၏ အကြီးအကဲဖြစ်၍ ဘေးရန်အားလုံးကိုလွှမ်းမိုးနိုင်သော ဖွေးဖွေးဖြူ ကြည့်ချင်စဖွယ်ဖြစ်သော ကြီးသောဝန်ကိုဆောင်နိုင်သော မိုးကြီးတစ်ရာအသံတို့ဖြင့်လည်း မတုံလှုပ်သော နွားလားကို "နိသဘ" ခေါ်သည်။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃၂။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၃။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၆။ ဓာန်၊ဋီ။၉၉၆။ နွားတစ်ရာ, နွား တစ်ထောင်, နွားတစ် သိန်း, နွားကုဋေတစ်သိန်းတို့၏ အကြီးအကဲ ဖြစ်သော နွားလားကို အစဉ်အတိုင်း "ဝသဘ, နိသဘ, ဝိသဘ, အာသဘ" ဟု ခေါ်သည်။ အပ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၁။) (၃) ကြက်တက်ပင်။ (၄) ဥသဘမည် သောဆေးပင်။ (၅) မြတ်သော၊ အမြတ်၊ ကြီး မြတ်သည်။ (၆) ဥသဘရာသီ (ပြိုဿရာသီ)။ (၇) ဥသဘမည်သူ။ (နာ)(၈) ဥသဘ အတိုင်းအတာ၊ (က) တာ၂၀။ (ခ) ၂၈-တောင်။ (တိ) (၉) ဥသဘမည်သော၊ (ဥယျာဉ်)။

(၁) ဥသဘအသံ။ ဆဇ္ဇော ဥသဘော ဂန္ဓာရော မဇ္ဈိမော ဓေဝတော နိသာဒေါတိ ဧတေ သတ္တသရာ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၂၄၇။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၂၀။ နဒန္ဓိ ဥသဘံ ဂါဝေါ။ ဓာန်။၁၃၃။ ယသ္မာ ပန သော သရော ဥသဘော ဝိယ နဒတိ၊ တသ္မာ ဥသဘောတိ ဝုစ္စတိ။ ဓာန်၊ဋီ။၁၃၂။ (၂) နွား။ (က) နွားထီး။ ဥသဘော သုညာယ ဂေါသာလာယ ဂမ္ဘီရံ နဒိတဗ္ဗံ မညတိ။ အံ၊ ၁။၁၈၈။ ဥသဘောတိ ဂေါကောဋိ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၁၈၁။ (ခ) နွားထူး၊ နွားမြတ်၊ နွားမျိုး၊ မင်္ဂလာ နွားလား၊ နွားလားဥသဘ။ ယေ တေ ဥသဘာ ဂေါပိတရော ဂေါပရိကာယကာ။ မ၊၁။၂၈၄။ ဥသဘ(မဟာနိ။၆ရ)နွှဲ့ မင်္ဂလဥသဘံ။ မဟာနိ၊ ဋ္ဌ။၁၈ရ။ နိသဘသဒ်တော ဥသဘော။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃၃၂။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၅၃။ ဥသဘောရိ၀ ဆေတ္ဝ ဗန္ဓနာနိ။ သုတ္တနိ။၂၈၃။ ဥသဘောတိ ဂေါပိ-တာ ဂေါပရိကာယကော ဂေါယူထပတိ ဗလီ-ဗဒ္ဓေါ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၆။ (-အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၅၃။ အံ၊ ဋ္ဌ၊၃။၂၉၄။) (၃) ကြက်တက်ပင်။ အထော သိဂ်ိစ ဥသဘော။ ဓာန်။၅၉၀။ (၄) ဥသဘ မည်သောဆေးပင်။ ဥသဘောသဓေါသေဋ္ဌ-

သူသဘံ ဝိသယဒ္ဓိယံ။ ဓာန်။၉၉၆။ (အဘိဓာန်ဋီကာအလိုမူ-ဥသဘော ဥသဘေ သေဋ္ဌ-ဟုရှိရမည်။ ဤ၌ ဥသဘမည်သော ဆေးပင်ဟူသည် ကြက်တက်ပင်ကိုပင် ဆိုလိုဟန်တူသည်။) (၅) မြတ်သော၊ အမြတ်၊ ကြီးမြတ်သည်။ (ဝိသိဋ္ဌာရိယနာဂေကောသဘဂ္ဂါ မောက္ခပုဂ်ဝါ။ သီဟကုဋ္ဌရသဒ္ဒူလာဒိ တုသမာသဂါ ပုမေ-ဟူသော အဘိဓာန် ထောက်၍ "ပုံလိုင်"ဟုမှတ်ရမည်။) မဏ္ဍေ သိဝိနံ ဥသ-ဘောမှ ဇာတော။ ဇာ၊၂။၄၆။ ဥသဘောမှတိ ဇေဋ္ဌကရာဇာ ဟုတ္တာ ဇာတော။ ဇာဋ္ဌ၊၅။၂၃၉။ ပုရိသူသဘ(ဝိ၊၁၊၄၈)လည်းကြည့်။ (၆) ဥသဘရာသီ (ပြိုဿရာသီ)။ မေသာဒိကောဒ္ဓါဒသကောဋ္ဌာသော ရာသိ နာမ၊ အာဒိနာ ဥသဘ...မိနေ သင်္ကာတိ။ ဓာန်ဋီ။၆၁။

(၇) ဥသဘမည်သူ။ ပါဠိအဋ္ဌကထာတို့၌ ဥသဘအမည်ဖြင့် ပစ္စေကဗုဒ္ဓါတစ်ဆူ၊ မထေရ်နှစ်ပါးဟု သုံးဦးတွေ့ရသည်။ ပစ္စေကဗုဒ္ဓါကား ဣသိဂိလိတောင်သို့ ဝင်တော်မူကြကုန်သော ပစ္စေကဗုဒ္ဓါငါးရာတို့တွင် တစ်ဆူအပါအဝင်ဖြစ်သော ဥသဘပစ္စေကဗုဒ္ဓါ ဖြစ်သည်။ ဥသဘ-စ္ဆိဒါ ဇာလိနီ ဒုက္ခမူလံ။ မ၁။၁၁၅။ (-မ၊ဋ္ဌ၊ ၄။၉၁။)

ဥသဘထေရ်နှစ်ပါးတွင် တစ်ပါးကား ကောသလတိုင်း သူဌေးမျိုးဌ၌ ဖြစ်သော ဥသဘအမည်ရသော အမျိုးကောင်းသားတည်း။ ဇေတဝန်ကျောင်းလွတ်ပွဲ၌ ဘုရားရှင်အား ကြည်ညိုလျှက် ရဟန်းပြုခဲ့သည်။ မိုးအခါတွင် စိမ်းစိုလျှက် မွေ့လျော်ဖွယ်ကောင်းသော တောတောင်တို့ကို မြင်ရသဖြင့် "စိတ်စေတနာမရှိသော သစ်ပင် စသည်တို့သည်ပင် ဥတုနှင့် ပြည့်စုံခြင်းကြောင့် ကြီးပွားကြသေး၏၊ ငါသည် လျှောက်ပတ်သော ဥတုကိုရရှိသောကြောင့် ဂုဏ်တို့ဖြင့် အဘယ်ကြောင့် ကြီးပွားခြင်းသို့ မရောက်ဘဲရှိအံ့နည်း" ဟုဆင်ခြင်၍ ဝိပဿနာ ပွားများသောကြောင့် ရဟန္တာအဖြစ်သို့ ရောက်လေသည်။ ထိုမထေရ်သည် ဤကမ္ဘာမှ သုံးဆယ့်တစ်ကမ္ဘာအထက် သိခီဘုရားရှင်၏ သာသနာတော်၌ ဘုမ္မစိုးနတ်ဖြစ်၍ ဘုရားရှင်အား မန္ဒာရဝ=ထင်ရှားပန်း =နတ်ပန်းတို့ဖြင့် ပူဇော်ခဲ့ဘူးသောကြောင့် မန္ဒာရဝပုပ္ဖပူဇကထေရ် ဟုလည်း အမည်တွင်သည်။ ထေရ။ ၂၄၃။ ထေရဋ္ဌ၊၁။ ၂၆၆-၈။ အပ၊၁။၁၉၆။ အပ၊ ဋ္ဌ၊ ၂။၁၆၅။

အခြား ဥသဘအမည်ရသောမထေရ်၏ အကြောင်းအရာကား-ကပိလဝတ်ပြည် သာကီဝင်မင်းမျိုးဌ၌ ဖြစ်သောသူတည်း၊ ဘုရားရှင် ကပိလဝတ်နေပြည်တော်သို့ ကြွတော်မူရာကာလ ဆွေတော်မျိုးတော်တို့အစည်းအဝေးဌ၌ မြတ်စွာဘုရား၏တန်ခိုးအာနုဘော်ကို ဖူးမြင်ရ၍ သဒ္ဓါ တရားဖြစ်ကာ ရဟန်းပြုရာတွင် ဥသဘထေရ် ဟု အမည်တွင်သည်။ ရဟန်းတရားအားမထုတ်ဘဲ နေ့၌ အပေါင်းအဖော်တို့ဖြင့် ပျော်ပျော်နေ၍ ညဉ့်အိပ်ခြင်းဖြင့် အချိန်ကုန်စေသူဖြစ်သည်။ တစ်ခုသောညဉ့် သတိလက်လွတ် အိပ်နေစဉ် "ဆံပင်ကိုပယ်၍ သရက်ရွက်နုရောင် သင်္ကန်းဝတ်လျက် ဆင်စီးပြီး မြို့တွင်းသို့ဆွမ်းခံဝင်စဉ် စည်းစိမ်ခံစားနေသူ လူအပေါင်းကို မြင်ရသဖြင့် ရှက်၍ ဆင်ပေါ်မှ ဆင်းကာ မိမိကိုယ်ကို ကြည့်မိသည်"ဟု အိပ်မက်မြင်မက်သဖြင့် သံဝေဂရသောကြောင့် ဝိပဿနာပွားများသောအခါ ရဟန္တာဖြစ်လေသည်။ ထိုမထေရ်သည် ဤကမ္ဘာမှ သုံးဆယ့်တစ်ကမ္ဘာအထက် သိခီဘုရားရှင်၏သာသနာတော်၌ အမျိုးကောင်းသား ဖြစ်၍ ဘုရားရှင်အား ကြိုဆီးပေးလှူဘူးသောကြောင့် ကောသမ္ဗဖလိယ ထေရ်ဟုလည်း အမည်ရသည်။

ဇနေတိ ဘိယ္ယော ဥသဘဿ ကလ္ယတံ။

ထေရ။၂၅၈။ ကပိလဝတ္ထုသို့ သာကိယရာဇ-ကုလေ နိဗ္ဗတ္တိတ္တာ ဉသဘောတိ လဒ္ဓနာမော ... ပဗ္ဗဇိ။ ထေရ၊၁၊၁။၄၀၈။ (-အပ၊၂။၉၄။)

(နာ)(၈) ဉသဘအတိုင်းအတာ၊ (က) တာ၂၀=အတောင် ၁၄၀။ တာယ ယဋ္ဌိယာ ဝိသတိယဋ္ဌိယော ဉသဘံ။ အဘိ၊၁၊၂။၃၂၈။ (-ဒီ၊၁၊၂။၅။ သံ၊၁၊၃။၂၂၁။ ဒီ၊ဋီ၊၂။ရ။ သံ၊ဋီ၊၂။၄၆၀။) (ခ) ၂၈-တောင်၊ ၂၈-တောင်ရှိသော အရပ်ဌာန။ ဉသဘေ ဉသဘေ ပေါက္ခရဏီ ခဏာပေသိ။ သံ၊၁၊၃။၈။ အဌဝိသတိဟတ္ထဌာနံ ဉသဘံ နာမ။ ...ဉသဘေ အဌဝိသတိဟတ္ထပမ-မာဏေ ဌာနေ။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၈၈။ (၉) ဉသဘမည်သော (ဉယျာဉ်)။ (ပိယဒဿီဘုရား၌ ဓမ္မစက္ကာ ဟောတော်မူရာဉယျာဉ် ဖြစ်သည်။) ဉသဘုယျာန-ကြည့်။

ဉသဘ[၂] (တိ) [ဉသဘ+ဏ။ အာသဘ+ဏ] နွားလား ဉသဘနှင့်တူသော၊ နွားလားဉသဘ အတူ ကြီးမြတ်တော်မူသော၊သူ။ ဉသဘံ ပဝရံ ဝိရံ။ သုတ္တနိ။၃၇၈။ မ၊၂။၄၁၂။ အပ၊၁။၁၂၆၊ (-၂၃၇။) အစ္ဆမ္ဘိတတ္ထေန ဉသဘသဒိသတာယ ဉသဘံ။ သုတ္တနိ၊၁၊၂။၁၉၁။ ဉသဘန္တိ ဝသဘော နိသဘော ဝိသဘော အာသဘောတိ စတ္တာ-ရော ဇေဋ္ဌပုဏ်ဝါ။ ... အယမ္ပိ ဗြာဟ္မဏော မုခါရုဋ္ဌဝသေန ဇေဋ္ဌပသီဒနဝသေန အာ-သဘန္တိ ဝတ္တေ ဉသဘန္တိအာဒိမာဟ။ အပ၊ ၁၊၂။၉၁။ (ဤအလို ဉသဘ-ကား အာသဘ-မှ အာ-ကို ဉပြု၍ ပြောင်းလာသော ပုဒ်ဖြစ်သည်။ ယင်းနောင် ဏ ပစ္စည်းသက်ရသည်။)

ဉသဘ[၃] (တိ) [ဉသဘ+ရာဇ] နွားလားဉသဘ မင်း။ ဉသဘရာဇ-ကြည့်။

ဉသဘက (ပုဂ္ဂ) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ကြက်သွန်နီ ဉ။ ဉသဘက(ဝိ၊၁၊၃။၁၀၀) ဉမ္မသုဝိယိ။ ဝဇိရ။ ၃၁၉။ သျ။၉၄။

ဉသဘကန္ဓ (ပု) [ဉသဘ+ခန္ဓ] ဉသဘကန္ဓမည်သူ။ (ဒီပင်္ကရာမြတ်စွာဘုရား၏ သားတော်ဖြစ်သည်။) ပဒုမာနာမ သာ နာရီ၊ ဉသဘ-ကန္ဓော အတြဏော။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃ ၂ ၂။ (-ဗုဒ္ဓဝံ၊၁၊ ၁၅ရ။)

ဉသဘဂန္ဓ (ပု) [ဉသဘ+ဂန္ဓ] နွားလားဉသဘ၏ အနံ့။ ဂါဝီ ဧဝ စ ကဒါစိ ဉသဘဂန္ဓေန ဂဗ္ဘံ ဂဏှန္တိ။ ဝိ၊၁၊၃။၁၈၀။

ဉသဘဂါမိ (တိ) [ဉသဘ+ဂမု+ဏိ] နွားလား ဉသဘကဲ့သို့ သွားလေ့ရှိသော၊သူ။ သုဝဏ္ဏ-ဝဏ္ဏော ဉသဘဂါမိတိအာဒိကာ ပဋိဘာဂ် ဥပနိဓယ ဝုတ္တတာယ ပဋိဘာဂူပနိဓာ နာမ။ အဘိ၊၁၊၃။၂၈။

ဉသဘစမ္မ (နာ) [ဉသဘ+စမ္မ] နွားလားဉသဘ၏ အရေ။ တထာဂတဿ ဟိ ဒဟရကာလေ သကုံသတဿမဗ္ဘာဟတံ ဉသဘစမ္မံ ဝိယ ဝိဟတဝလိကော ကာယော ဟောတိ။ သံ၊ ၁၊၃။၂ရ၆။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၄၈။)

ဉသဘဆိန္နဝိသာဏ (ပု) [ဉသဘ+ဆိန္နဝိသာဏ] ကျိုးသောဦးချိုရှိသော-ဦးချိုကျိုးသော-နွားလား။ ဧဝမေဝ ခေါ အဟံ ဘန္တေ ဉသဘဆိန္နဝိသာ-ဏသမေန စေတသာ ဝိဟရာမိ။ အံ၊၃။၁၈၃။ ဉသဘဆိန္နဝိသာဏသမေနာတိ ဉသဘဿ ဆိန္နဝိသာဏဿ စိတ္တသဒိသေန။ အံ၊၁၊၃။ ၂၆၃။ ဆိန္နာနိ ဝိသာဏာနိ ဧတဿာတိ ဆိန္န-ဝိသာဏော၊ ဉသဘော စ သော ဉသဘဆိန္န-ဝိသာဏော စာတိ ဉသဘဆိန္နဝိသာဏော။ ဝိသေသနပရေယံ သမာသော။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၂၈၅။

ဉသဘဌာန (နာ) [ဉသဘ+ဌာန] ဉသဘ အတိုင်း အရှည်ရှိသောအရပ်။ ဥဒ္ဓံ ဥပ္ပတန္တော စတ္တာရိပိ အင်္ဂပိ ဉသဘဌာနာနိ ဥပ္ပတတိ။ အံ၊၁၊၂။ ၂၉ ၂။

ဉသဘတ္ထေရ (ပု) [ဉသဘ+ထေရ] ဉသဘ

ထေရ်။ အာယသ္မတော ဥသဘတ္ထေရသ ဂါထာ။ ထေရ၊၁၊၁။၂၇၆၊၄၀၈။ ဥသဘ (၇) ကြည့်။

ဥသဘဒါန (နာ) [ဥသဘ+ဒါန] နွားလားဥသဘ အလှူ။ (နွားမတို့၏အလယ်၌ နွားလားဥသဘ ကို လွှတ်ခြင်းကို နွားလားဥသဘ အလှူဟု ခေါ်သည်။) ဥသဘဒါန(ဝိ၊၅။၂၃၁)နှင့် ဂေါ-ဂဏသ အန္တရေ ဥသဘဝိသဇ္ဇနံ။ ဝိ၊၁၊၄။ ၁၇၃။

ဥသဘပွမာဏ (တိ) [ဥသဘ+ပမာဏ] တစ် ဥသဘအတိုင်းအရှည်ရှိသော။ ဥသဘပွမာ-ဏေပီ(သံ၊၁၊၁။၁၀၈။ အံ၊၁၊၂။၃၀၅)တိ ဝိသ-တိယဋ္ဌယော ဥသဘံ။ တသ္မိံ ဥသဘပွမာဏေ ပဒေသေ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၅၉။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၀၂။

ဥသဘဗလ (နာ) [ဥသဘ+ဗလ] နွားလားဥသဘ ၏-ခွန်အား-စွမ်းအား။ ယထေဝ ဟိ နိသဘ-သခ်ိတော ဥသဘော ဥသဘဗလေန သမန္နာ-ဂတော စတူဟိ ပါဒေဟိ ပထဝိံ ဥပ္ပီဠေတွာ အစလဋ္ဌာနေန တိဋ္ဌတိ။ မ၊၁၊၁။၃၃၂။ အဘိ၊ ဋ၊၂။၃၈၁။

ဥသဘမုခ (နာ) [ဥသဘ+မုခ] ဥသဘမုခမည် သောအဝ။ တသ စတူသုပသေသု သီဟ-မုခံ ဟတ္ထိမုခံ အဿမုခံ ဥသဘမုခန္တိ စတ္တာရိ-မုခါနိ ဟောန္တိ။ မ၊၁၊၃။၂၅။

ဥသဘယုဒ္ဓ (နာ) [ဥသဘ+ယုဒ္ဓ] နွားလားဖြင့် စစ်ထိုးခြင်း၊ နွားလားတိုက်ပွဲ။ ဥသဘယုဒ္ဓံ အဇယုဒ္ဓံ။ ဒီ၊၁။၆၊၆၁။ (-ဇာ၊၁၊၁။၃၅၅။ သာရတ္ထ၊၂။၃၀၅။)

ဥသဘရာဇ (ပု) [ဥသဘ+ရာဇ] နွားလား ဥသဘ မင်း။ ဥသဘရာဇာဝ သောဘန္တော။ ဥဒါန၊၁၊၃။၃၃။ ဥသဘေဟိတိ သဗ္ဗသေတေဟိ ဥသဘရာဇူဟိ။ ဇာ၊၁၊၇။၇၅။

ဥသဘလက္ခဏ (နာ) [ဥသဘ+လက္ခဏ] နွား-လား၏-ကြန်အင်-လက္ခဏာ။ (အဋ္ဌကထာ အလိုတည်း။ မဏိလက္ခဏ-ဒီ၊ဋ၊၁။၉၉-ကြည့်။) နွားလား၏ ကြန်အင်လက္ခဏာကို ပြသော ကျမ်း။ (ဋီကာအလို။) မဟိသလက္ခဏံ ဥသ-ဘလက္ခဏံ။ ဒီ၊၁။၉။ မဟာနိ။၂၉၇။ လက္ခဏန္တိ တေသံ လက္ခဏပွကာသကသတ္ထံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၃၇၂။

ဥသဘဝတီပုရ (ပု၊နာ) [ဥသဘဝတီ+ပုရ] ဥသဘဝတီမြို့။ ဥသဘဝတိပုရေ ပုရတ္ထမေ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ။ ၂၉၅။

ဥသဘဝတီ (တိ) [ဥသဘဝန္တ+ဣ] နွားလား ဥသဘ-ရှိ-ပေါများ-သော၊ ဥသဘဝတီမည် သော၊(မြို့)။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥသဘဝတီနဂရ (ထီ၊နာ) [ဥသဘဝတီ+နဂရ] ဥသဘဝတီမြို့။ အထာပရေန သမယေန မဟာပဒုမော မုနိဝသော ဥသဘသမဂတိ ဥသဘဝတီနဂရံ ဥပနိဿာယ ဝသံ ဥပဂဏ္ဍိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ။ ၂၁၃၊(-၂၉၅။)

ဥသဘဝိတ္ထာရ (တိ) [ဥသဘ+ဝိတ္ထာရ] တစ် ဥသဘ အကျယ်ရှိသော။ ဥဘောသု ပဿေသု ဒွေ ဒွေ ဥသဘဝိတ္ထာရေ မဂ္ဂေ ... ကာရာ-ပေသိ။ သံ၊ဋ၊၃။၈။

ဥသဘဝိသဇ္ဇန (နာ) [ဥသဘ+ဝိသဇ္ဇန] နွား-လားဥသဘကို လွှတ်ခြင်း။ ဥသဘဒါန-ကြည့်။

ဥသဘသတ (နာ) [ဥသဘ+သတ] နွားလား ဥသဘတို့၏ အရာ။ သတ္တ စ ဥသဘသတာနိ ... ဟောန္တိ။ ဒီ၊၁။၁၂၀။

ဥသဘသမဂတိ (တိ) [ဥသဘသမဂတ+ဣ] နွားလားဥသဘအတူ သွားခြင်းရှိတော်မူသော၊ သူ(မြတ်စွာဘုရား)။ ဥသဘဝတီနဂရ-ကြည့်။

ဥသဘသဟဿ (နာ) [ဥသဘ+သဿသ] နွားလားဥသဘအထောင်။ ယသ ဥသဘသဟ-ဿာနိ၊ တဒါ ယောဇေန္တိ ဝိသတိံ။ ဇာ၊၂။ရဝ။

ဥသဘာဇာနိယ (ပု) [ဥသဘ+အာဇာနိယ] အာဇာနည်နွားလား။ အဿာဇာနိယော ဥသဘာ-ဇာနိယော ပုရိသာဇာနိယော။ သံ၊၆၊၂။၂၆၂။ အံ၊၆၊၂။၂၉၂။

ဥသဘာဇည (ပု) [ဥသဘ+အာဇည] အာဇာနည်နွားလား။ ဥသဘာဇညော အဿာဇညော ဟတ္ထာဇညော။ ထေရ၊၆၊၁။၈၄။

ဥသဘုယျန (နာ) [ဥသဘ+ဥယျာန] ဥသဘမည် သောဥယျာဉ်။ ဝတ္တိ စက္ကံ မဟာဝီရော၊ ဥသ-ဘုယျာနေ မနောရမေ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၅၂။

ဥသသဒ္ဒ (ပု) [ဥသ+သဒ္ဒ] ဥသ-သဒ္ဒါ။ ပတိ-ပုဗ္ဗော ဥသ-သဒ္ဒေါ ရုဇာယန္တိ ဟိ နေရုတ္တိကာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၈။

ဥသာ (ထီ) [ဥသ+အ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။ ဥဖါ(သံ)] (၁) ဘောဇဉ် (သစ်သီးကြီးငယ်)။ (၂) အပူငွေ့ ပါစကတေဇောဓာတ်။ (၁)(၂) အတ္ထိ နေသံ ဥသာမတ္တံ။ ဇာ၊၂။၁ရ၆။ ဥသာမတ္တန္တိ ဘောဇ-နမတ္တံ။ ဥသာတိ ဟိ ဘောဇနဿ နာမံ၊ တဿ စ အတ္ထိတာယ။ အထ ဝါ ဥသာတိ ဥသ္မာ။ ဇာ၊ဌ၊၆။၉၉။ (-အံ၊ဌ၊၂။၁၉၅။) ဥသာ-မတ္တန္တိ ကေဒိဝသေ ယာပနမတ္တံ ဖလာဖလံ အတ္ထိ။ ဇာ၊ဋီ။ဟောင်း။ ဥသာတိ ဥသ္မာ၊ ပါစကတေဇောဓာတုယာ နာမမေတံ။ တဒ-တာယ ပန ဘုဇ္ဇိတဗ္ဗတာယ သဗ္ဗာနိပိ ဘောဇနာနိ ဥသာတိ ဝုစ္စန္တိ။ ဇာ၊ဋီ၊သစ်။

ဥသိန္ဒရ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥသိန္ဒရမင်း။ ဥသိန္ဒရော ကဿပေါ စ၊ အာသဘော စ ပုထုဇ္ဇနော။ ဇာ၊၂။၁၈၅။ ဇာ၊ဌ၊၆။၁၂၃။ (-ဇာ၊၂။၂ရ၃။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၁၄၅။)

ဥသိရကလာပ (ပု) [ဥသိရ+ကလာပ] ပန်းရင်း-မြက်စည်း။ အထ ဒွေ တရုဏနာဂါ သောဏ္ဍာဟိ ဥသိရကလာပေ ဂဟေတ္တာ ကေလာသကူဋံ မဇ္ဇန္ဓာ ဝိယ နှာပေသုံ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၄၀။ ဥသိ(သီ)ရ လည်းကြည့်။

ဥသိနက (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဥသိနကမင်း။ နာယံ မိဂါနမတ္ထာယ၊ ဥသိနက ဘဝိဿာမိ။ ဇာ၊၁။၂၄၈။ အတီတေ ကဿပသမ္မာသမ္မုဒ္ဓ-ကာလေ ဗာရာဏသိယံ ဥသိနကော နာမ ရာဇာ ရဇ္ဇံ ကာရေသိ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၁၈၂။

ဥသိနကရာဇ (ပု)[ဥသိနက+ရာဇ] ဥသိနကမင်း။ ဥသိနကရာဇာပိ ဩရောဓေ ဂဟေတ္တာ ပါသာဒံ အဘိရုဟိ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၁၈၃။

ဥသီ(သီ)ရ (နာ) [ဝသ+ဏ္ဍိရ။ ဥသ+ဏ္ဍိရ။ ဓာန်၊ ဋီ။ဖ၀၁။ ဝသန္တိ ဝါသံ ကရောန္တိ ဧတေနာတိ ဥသီရံ။ ဗီရဏမူလံ။ မောဂ်၊ရ။၁ဖ၉။ ဥသီရ+ သဏ်။ ဥသီရဿ မူလံ ဥသီရံ။ မောဂ်၊၄။ ဖ၆ရ။ ဥဇီရ(သံ)] (၁) ပန်းရင်းပင်၊ ပန်းရင်း-မြက်။ (၂) ဗြိတ်-မြက်မွှေး-ရှင်မွေးလွန်း-မြက်ပင်၏အမြစ်၊ ပန်းရင်း။ (အမရကောသ ဘာသာဋီကာ၌ ဗီရဏ-ကို ဗြိတ်၊ မြက်မွှေး၊ ရှင်မွေးလွန်း-ဟုပြန်ဆိုသည်။) (၁) ဥသီရဠ ဗီရဏဠ ဥသီရဗီရဏ်။ ကစ္စည်း၊သုတ္တ။၃၂၃။ ကာသံ ကုသံ ပေါဌလိကံ၊ ဥသိရံ မုဠုပဗ္ဗဇ်။ ဇာ၊၂။၃၂ဖ။ ပဏ္ဏသာလာတိ ဥသီရပဗ္ဗဇာဒိဟိ ပဏ္ဏေဟိ ဆာဒိတာ နိဝသနသာလာတိ အတ္ထော။ အပ၊ဌ၊၁။၂၃၅။ ဥသီရတိဏ-လည်း ကြည့်။ (၂) မူလံ တုသီရံ ဗီရဏဿ ဟိ။ ဓာန်။ဖ၀၁။ ဗီရဏဿ သေတကုသုမဿ တိဏဝိသေသဿ မူလံ ဥသီရံ နာမ။ ဓာန်၊ ဋီ။ဖ၀၁။ ဥသီရံ မုဠုပဗ္ဗဇ်၊ ဥရသာ ပနုဒိဿာမိ။ ထေရ။၂၂ဖ။ မူလဗီဇ် နာမ ဟလိဒ္ဒိ...ဥသီရံ ဘဒ္ဒမုတ္တကံ။ ဝိ၊၂။၅၂။ တက္ကာယ မူလံ ခဏ္ဍ၊

ဉသီရတ္ထောဝ ဗီရဏံ။ ဓမ္မ။၆၁။ ယထာ ဉသီ-ရေန အတ္ထိကော ပုရိသော မဟန္တေန ကုဒါ-လေန ဗီရဏံ ခဏတိ၊ ဧဝမသာ မူလံ ခဏထာတိ အတ္ထော။ ဓမ္မာ၊၂။၃၃၁။ ဉသီရ-တ္ထောဝ ဗီရဏံ။ ထေရ။၂၈၄။ ယထာ ဉသီရေန အတ္ထိကော ပုရိသော မဟန္တေန ကုဒါလေန ဗီရဏာပရနာမံ ဉသီရံ နာမ တိဏံ ခဏတိ၊ ဧဝမသ မူလံ ခဏထာတိ အတ္ထော။ ထေရ၊ ၂။၉၆။

ဉသီရကလာပက (ပု) [ဉသီရ+ကလာပက] ပန်းရင်းမြက်စည်းတို့၏အပေါင်း၊ ပန်းရင်းမြက်စည်းထုံး။ ထေရသ သရီရံ စိတက် အာရောပေတွာ ဉသီရကလာပကေဟိ အာလိမ္ပေသုံ။ သံ၊၂။၂၃၃။

ဉသီရတိဏ (နဝ) [ဉသီရ+တိဏ] ပန်းရင်းမြက်။ ကောစ္ဆေနာတိ ဉသီရတိဏာဒီနိ ဗဒ္ဓိတ္တာ သမ်ဆိန္ဒိတ္တာ ဂဟိတကောစ္ဆေန။ ဝိမတိ၊ ၂။၂၂၈။

ဉသီရတ္ထ (တိ) [ဉသီရ+အတ္ထ] ပန်းရင်းဖြင့် အလိုရှိသော၊သူ။ ဉသီရ(၂)ကြည့်။

ဉသီ(သီ)ရဒ္ဓဇ (ပု) [ယာဒိစ္ဆကနာမ်] ဉသီရ-ဒ္ဓဇတောင်။ ဥတ္တရာယ ဒိသာယ ဉသီ(သီ)ရ-ဒ္ဓဇော နာမ ပဗ္ဗတော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၂၈။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၁၅၆။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၀၅။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။ရ၆၊၃ရ၈။ ခုဒ္ဒက၊ ဋ္ဌ။၁၁၁။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၆။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂၄၈။

ဉသီ(သီ)ရနာဠိ (ထီ) [ဉသီရ+နာဠိ] ပန်းရင်းရိုးတံ၊ မူလာနိ ဥဒ္ဓရေယျ အန္ဓမသော ဉသီရနာဠि-မတ္တာနိ။ အံ၊၁။ ၂၀၅၊၅၁၉။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။ဧ၁။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၁၃။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ ၂၅-၌ ဉသီရနာဠိမတ္တ-ဟုရှိသည်။

ဉသီရပါဒုကာ (ထီ) [ဉသီရ+ပါဒုကာ] ပန်းရင်းမြက်ဖြင့် ပြုအပ်သောခြေနင်း။ ဉသီရပါဒုကာ-တိပိ ဝဒန္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃ရ၆။

ဉသီ(သီ)ရမယ (တိ) [ဉသီရ+မယ] ပန်းရင်းမြက်ဖြင့်ပြီးသော။ ကောစ္ဆံ နာမ ဝါကမယံ ဝါ ဉသီရမယံ ဝါ မုဠ္ဇမယံ ဝါ။ ဝိ၊ ၂။၅၉။ ဝိ၊သင်္ဂ ဟ။ ၈၉၊၄၄၅။ ကောစ္ဆန္တိ ဉသီရမယံ ဝါ မုဠ္ဇ-ပဗ္ဗဇမယံ ဝါ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။၅၉။

ဉသု (ထီ၊ပု) [ဣသ+ဉ။ ဉသ+အ။ ဣသ ဂမနေ၊ ဉ၊ ဣသု။ ဉသ ဒါဟေ ဝါ။ ဓာန်၊ဌီ။၃၈၉။ ဣဖု (သံ)] မြား။ ဉသု စ ကာရဏိကော သူစိ သာရထိ။ ဝိ၊၁။၁၃၈။

ဉသုကာရ (တိ) [ဉသု+ကရ+ဏ] မြားပြုလုပ်သော၊သူ။ မြားသမား၊ လေးသမား။ ဉသု-ကာရာ နမယန္တိ တေဇနံ။ မ၊ ၂။၃၀၈။ ဉသု-ကာရာတိ ဉသုကာရကာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။ ၂၃၆။

ဉသုကာရက (တိ) [ဉသု+ကာရက] မြားပြုလုပ်သော၊သူ။ မြားသမား၊ လေးသမား။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဉသုကာရကတ (တိ) [ဉသုကာရ+အကတ] မြားသမားသည်-မပြုအပ်-မချန်အပ်-သော။ ဉသုကာရကတေန စာ(ဇာ၊၁။ရ၁)တိ ဉသုကာ ရေဟိပိ အကတေန။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၅ ၂။

ဉသုတ္တ (တိ) [ဉ+သုတ္တ] ပါဠိတော်မှကင်းသော၊ ပါဠိတော်မဟုတ်သော (တရား)။ အသုတ္တကန္တိ သုတ္တဝိရဟိတံ၊ ဉသုတ္တံ တတြ နတ္ထိတိ အဓိ-ပ္ပါယော။ ဝဇိရ။၅ရ၆။

ဉသုဒဏ္ဍက (ပုနဝ) [ဉသု+ဒဏ္ဍက] မြားပြုလုပ်ကြောင်းဖြစ်သောတုတ်၊ မြားတံ။ အညတရံ ဉသုကာရံ ဉသုဒဏ္ဍကံ ဉသုယန္တေ ပက္ခိပိတ္တာ အက္ခိကောဋိယာ သြလောကေတ္တာ ဉဇုကရောန္တံ ဒိသ္မာ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၁။ဧ၉။

ဉသုပါတ (ပု) [ဉသု+ပါတ] မြားကျရာအရပ်။ ဉသုပါတေ(ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၆)တိ ဇိယာဝေဂ-ကွိတဉသုနော ပတနဋ္ဌာနေ။ ပဋိသံ၊ဂ်။၅၁-၂။

ဥသုပါတန (နာ) [ဥသု+ပါတန] မြားကျရာအရပ်။ နာဂေါပိ မေ နာ မုစ္စေယျ၊ အာဂတော ဥသုပါတနံ။ ဇာ၊၂။၁ရ၄။

ဥသုပ္ပဟာရ (ပု) [ဥသု+ပဟာရ] မြားဖြင့်-ပုတ်ခတ်-ပစ်ခြင်း၊ လေးပစ်ခြင်း။ သတ္တိပ္ပဟာ-ရာနံ အသိပ္ပဟာရာနံ ဥသုပ္ပဟာရာနံ။ မဟာ။ ၁ရ၄။ သံဝု။၃၈၅။ အံဝ။၄၃၂။

ဥသုမ (ထီ၊နာ) [ဥသု+ဣမ။ ဥသတိ ဒဟတီတိ ဥသုမံ။ မောဂ်၊ရ။၁၃၀။ ဥဗ္ဗန်(သံ)] (၁) အပူ၊ အခိုးအငွေ့၊ ကိုယ်ငွေ့၊ တေဇောဓာတ်။ (တိ)(၂) ပူသော။ (၁) ဥသ္မဋ္ဌ ပဋိစ္စာတိ...ဥသုမံ ပဋိစ္စ။ အံဝ၊၂။၁၉၅။ ယံ တေဇော တေဇောဂတံ ဥသ္မာ ဥသ္မာဂတံ ဥသမံ ဥသုမဂတံ။ အဘိ၊ ၈။၂၀၂။ ဥသုမန္တိ ဗလဝဥသ္မာ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၃ရ၄။ (-မဋ္ဌ၊၁။၃၂။) ဥသုမ(အဘိ၊ဝိ။၈၅)နွင့် စဏ္ဍ-ဥသုမံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။ဖ၅။ ဒမ္ပပထဝိယာ စ ယတ္တကံ ဌာနံ ဥသုမာယ အနုဂတံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ ၂၄။ (-အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၅၈။) (တိ) (၂) ဥသုမ-ဝါတ-ကြည့်။

ဥသုမကဇာတ (တိ) [ဥသုမက+ဇာတ] ဖြစ်သော အပူငွေ့ရှိသော-အခိုးအငွေ့ထွက်သော-ရေရှိသော။ ဥဿဒကဇာတောတိ ဥသုမက-ဇာတော။ အံဝ၊၃။ဖ၈။

ဥသုမဂတ (တိ) [ဥသုမ+ဂတ] အပူ-အခိုးငွေ့-အဖြစ်သို့ရောက်သော၊ အပူ၊ အခိုးအငွေ့။ ဥသုမမေဝ ဥသုမဘာဝံ ဂတန္တိ ဥသုမဂတံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ရ၄။ ဥသုမန္တိ စဏ္ဍဥသုမံ၊ တဒေဝ ဥသုမဂတံ၊ သဘာဝေနေဝ ဥသုမဘာဝံ ပတ္တန္တိ အတ္ထော။ မဋ္ဌ၊၁။ရ၈။

ဥသုမဇာတ (တိ) [ဥသုမ+ဇာတ] ဖြစ်သော-ကိုယ်ငွေ့-အပူ-ရှိသော။ တသ္မိံ ကုပ္ပိတေ အယံ ကာယော သန္ဓပ္ပတိ၊ ကောပါဂဇရာဒိဘာဝေန ဥသုမဇာတော ဟောတိ။ မဋ္ဌ၊၂။၁၃၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ၁။၃၄၅။ ဥသုမဇာတောတိ ဥဿာဘိဘူတော။ မဋ္ဌ၊၂။ဝရ၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၃၀။ ဥဿ္မဒကဇာတောတိ ဥသုမဇာတော။ သံဝု၊၃။၂၁၀။

ဥသုမဇာတဟဒယ (တိ) [ဥသုမဇာတ+ဟဒယ] ဖြစ်သောပူသောနှလုံးရှိသော၊ စိတ်နှလုံးပူ လောင်သော၊သူ။ ဥသုမဇာတဟဒယော(မဋ္ဌ၊ ၃။၄၄)တိ ဥတ္တတ္တဟဒယော။ မဋ္ဌ၊၃။၃၁။

ဥသုမနိက္ခမန (နာ) [ဥသုမ+နိက္ခမန] အခိုးအငွေ့ထွက်-အခိုးအငွေ့ကိုထွက်စေ-ခြင်း။ ဥသုမ-နိက္ခမနတ္ထံ ဘာဇနာနိ ထောကံ ဝိဝရိတ္တာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂ဖ၁။

ဥသုမဝဋ္ဋိ (ထီ) [ဥသုမ+ဝဋ္ဋိ] အခိုးအငွေ့-အခွေ-အလိပ်-အလုံး။ မတ္ထကတော ဥသုမဝဋ္ဋိ ဝိယ ဥဋ္ဌဟတိ။ မဋ္ဌ၊၁။၃ရ၅။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ဖ၅။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၉ဖ။)

ဥသုမဝါတ (ပု) [ဥသုမ+ဝါတ] ပူသောလေ၊ လေပူ။ ဥစ္စာရပဿာဝါဒီတိ အာဒိသဒ္ဒေန ပိတ္တိသေမှလသိကာဒိနီဟရဏဝါတသ စေဝ ဥသုမဝါတသ စ သင်္ဂဟော ဝေဒိတဗ္ဗော။ မဋ္ဌ၊ ၂။၁ရ၄။

ဥသုမာကာရ (ပု) [ဥသုမ+အာကာရ] ပူလောင်သောအခြင်းအရာ။ ဥဿာ တိ ဥသုမာကာရော။ သံဝု၊၃။ ၂ရ၃။

ဥသုမုဋ္ဌိကရဏ (နာ) [ဥသု+မုဋ္ဌိကရဏ] မြားလက်ဆုပ်ပြုခြင်း။ မုဋ္ဌိကရဏာဒီဟိတိ ဥသုမုဋ္ဌ-ကရဏဇိယာဂါဟဇိယာဝိဇ္ဇာဒီဟိ။ မဋ္ဌ၊၃။ ၂၅၉။

ဥသုမုပ္ပါဒ (ပု) [ဥသုမ+ဥပ္ပါဒ] အပူအငွေ့၏ ဖြစ်ခြင်း။ တာလပဏ္ဏံဝ ဗဟုနာတိ တာလဖလံ ဝိယ ဥသုမုပ္ပါဒေန ဝဏ္ဏတော။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ ၂ဖ၄။

ဥသုယန္တ (နာ) [ဥသု+ယန္တ] (၁) မြားလုပ်သော-စက်-ယန္တရား။ (၂) မြား,ယန္တရား။ (၁) ဥသု ဒဏ္ဍက-ကြည့်။ (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥသုယန္ဆပါသာဏ (ပု) [ဥသု+ယန္ဆ+ပါသာဏ] မြား, ယန္ဆရား, ကျောက်။ ကာယေန ဝါ သတ္တိ-အာဒီနံ, ကာယပဋိဗဒ္ဓေန ဝါ ဥသုယန္ဆပါသာ-ဏာဒီနံ နိဿဇ္ဇနံ။ ကခ်ီ၊ဌီ၊သစ်။၂၁၂။

ဥသုလောမ (တိ) [ဥသု+လောမ] မြားကဲ့သို့ ချွန်ထက်သောအမွေးရှိသော၊သူ။ ဣဓာဟံ အာဝုသော ... ဥသုလောမံ ပုရိသံ ဝေဟာသံ ဂစ္ဆန္တံ။ ဝိ၊ဝ။၁၄၆။ သံ၊ဝ။၄၄၈။

ဥသုလောမပေတ (ပု) [ဥသုလောမ+ပေတ] မြားကဲ့သောချွန်ထက်သောအမွေး-ရှိ-ပေါက်-သောပြိတ္တာ။ ဥသုလောမဝတ္ထုသို့...တသ္မာ ဥသုလောမပေတော ဇာတော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၉။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၀၂။

ဥသုလောမဝတ္ထု (နာ) [ဥသုလောမ+ဝတ္ထု] မြားကဲ့သို့ ချွန်ထက်သောအမွေး-ရှိ-ပေါက်-သောပြိတ္တာ၏-အကြောင်းအရာ-ဝတ္ထု။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥသုသိပ္ပ (နာ) [ဥသု+သိပ္ပ] မြားအတတ်၊ လေးအတတ်။ ဣဿတ္ထန္ဓိ ဥသုသိပ္ပံ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၁၅၂။ (-သံ၊ဌီ၊ဝ။ဝ၉၈။)

ဥသူယက (ပု) [ဥသူယ+ဏ္ဍု] (၁) ဥသူယပဏ္ဍုတ်။(တိ)(၂) ငြူစူစောင်းမြောင်း-မနာလိုသော၊သူ။ ဥသူယကော(ဝိ၊ဝိနိ၀ိနယ၊ဂါထာ။ ၂၅၂၀)တိ ယသ္ဓ ပရေသံ အဇ္ဈာစာရံ ပသ္ဓတော ဥသူယာယ ဥပ္ပန္နာယ ပရိဋ္ဌာဟော ဝူပသမ္ဘတိ၊ အယံ ဥသူယပဏ္ဍကော။ ဝိ၊ဝိနိ၀ိနယ၊ ဌီ၊၂။ဝ၆၂။(တိ)(၂) ဥသူယက(သုတ္တနိ။ ၃၂၆)နှင့် ဣဿာမနကတာယ အနေ္ဓဝါသိ-ကဿ ဝုမ္ဘို အသဟမာနံ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၆၃။

ဥသူယစိတ္တ (နာ) [ဥသူယ+စိတ္တ] မနာလိုခြင်းနှင့် ယှဉ်သောစိတ်၊ မနာလိုဝန်တိုစိတ်၊ ငြူစူစောင်းမြောင်းသောစိတ်။ မဟာသတ္တော ပဝတ္တံ ဒေဝ-တာနံ သက္ကာရသမ္ဘာနံ ပဋိစ္စ ဥပ္ပန္နံ အတ္တနော ဥသူယစိတ္တံ ဗဟိ အနာဝိကတ္တာ။ မဇ္ဈိ၊ဝ။ဝ၅၀။

ဥသူယတိ (ကြိ) [ဥသူယ+အ+တိ] ငြူစူစောင်းမြောင်း၏၊ မနာလိုဝန်တို၏။ ဣဿတိ ဥသူ-ယတိ။ မဟာနိ။၃၄၉။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊ဝ။၄၂။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။ ၄၉။ မ၊ဌီ၊ဝ။၂၆ဝ။) **ဥသူယန္တိ**—ဇာ၊ဋ္ဌ၊ဝ။ရ။ မ၊ဌီ၊ဝ။၂၉ဝ။**ဥသူယသိ**—ပေတ။ဝ၄ဝ။ ပေတ၊ ဋ္ဌ။ရ၂။**ဥသူယာမိ**—ဇာ၊ဝ။၂ဝ၈။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ဝ၃၈။

ဥသူယနကိရိယာ (ထီ) [ဥသူယနာ+ကိရိယာ] ဥသူယနာ-ငြူစူစောင်းမြောင်းခြင်း-ကြိယာ (ပုဒ်)။ ဥသူယနကိရိယာယ ကမ္မဘာဝံ သန္ဓာယ "ဥပယောဂတ္ထေ ဝါ"တိ ဝုတ္တံ။ သာရတ္ထ၊ဋီ။ ၂၃ဝ။ ဝိမတိ၊၂။ဝ၀ဝ။

ဥသူယနတ္ထ (တိ) [ဥသူယန+အတ္ထ] ငြူစူစောင်းမြောင်းခြင်းအနက်ရှိသော။ ဝစ္ဆသ ဘိက္ခု-နောတိ စ ဥဇ္ဈာယနသ ဥသူယနတ္ထတ္တာ သမ္ဘဒါနဝစနံ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ဝ၇၄။

ဥသူယနလက္ခဏ (တိ) [ဥသူယန+လက္ခဏ] သူတပါးစည်းစိမ်ကိုသီးမခံနိုင်ခြင်း-ငြူစူစောင်းမြောင်းခြင်း-လျှင်မှတ်ကြောင်းလက္ခဏာရှိသော။ သာ ပရသမ္ပတ္တိနံ ဥသူယနလက္ခဏာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၂ဝ၀။ ဥသူယနံ အသဟနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဌီ၊၂။ဝ၅၂။

ဥသူယနာ (ထီ၊နာ) [ဥသူယ+ယု+အာ] သူတပါးစည်းစိမ်ကိုသီးမခံနိုင်ခြင်း၊ ငြူစူစောင်းမြောင်းခြင်း၊ မနာလိုဝန်တိုခြင်း။ (အပြစ်ပြောခြင်းဖြင့်ဖြစ်ခြင်း။ ဘာသာဌီ။) ယာ ပရလာဘ...ပူဇ-နာသု ဣဿာ ဣဿာယနာ ဣဿာယိတတ္တံ ဥသူယာ ဥသူယနာ ဥသူယိတတ္တံ။ အဘိ၊ဓ။ ၂၂၆။ အဘိ၊ဝိ။ဝ၃ရ၂။ အဘိ၊ပု။ဝ၂၂။ (-မဟာ နိ။ဝ၄၉။) ဥသူယနံ အသဟနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊၂။ ဝ၅၂။ ပရသမ္ပတ္တိခီယျနလက္ခဏာ ဣဿာ၊

ဥသူယနာတိ အတ္ထော။ ပဋိသံဒ္ဓေ၁။၂၉၂။

ဥသူယန္ဆ (တိ) [ဥသူယ+အန္ဆ] ငြူစူစောင်း မြောင်း-မနာလိုဝန်တို-သောသူ။ ဥသူယ-တော(ဒီဒ္ဓ၊၂။၃၇၄)တိ ဥသူယဲ ဣဿဲ ဥပ္ပါဒ-ယတော။ ဒီဃဋီ၊၂။၃၂၂။ (-ပဋိသံဒ္ဓေ၁။၃၁၁။ ဥဒါနဒ္ဓ။၂၃၂။)

ဥသူယန္ဆီ (ကြို) [ဥသူယ+အ+အန္ဆီ] ငြူစူစောင်း မြောင်း -မနာလိုဝန်တို-ကုန်၏။ ဥသူယတိ-ကြည့်။

ဥသူယပဏ္ဍက (ပု) [ဥသူယ+ပဏ္ဍက] ဥသူယ ပဏ္ဍုတ်။ (သူတပါးတို့၏ မေထုန်အမှုကိုမြင် ရသောအခါ မနာလိုမှုဖြစ်သဖြင့် မိမိကိုမိုဝဲ စေလိုသောရာဂဖြစ်လာလတ်သော် သုက်လွတ်ခြင်းဖြင့် ရာဂငြိမ်းသွားသောပဏ္ဍုတ်ဖြစ်သည်။) ယသ ပရေသံ အဇ္ဈာစာရံ ပဿတော ဥသ္သုယာယ ဥပ္ပန္နာယ ပရိဠာဟော ဝူပသမ္မတိ၊ အယံ ဥသူယပဏ္ဍကော။ ဝိ၊ဒ္ဓ၊၃။၂၉ရ။ ဝိ၊သင်္ကဟ။ ၁၄၅။ ကခ်ီ၊ဋီ၊သစ်။၁၆၈။ ဥသူယာယ ဥပ္ပန္နာယာတိ ဥသ္သုယာယဝသေန အတ္တနော သေဝေတုကာမတာရာဂေ ဥပ္ပန္နေ အသုစိ-မုတ္တိယာ ပရိဠာဟော ဝူပသမ္မတိ။ ဝိနယာလ ကၠာရ၊ဋီ၊၁။၂၃ရ။

ဥသူယမာန (တိ) [ဥသူယ+အ+မာန] ငြူစူ စောင်းမြောင်း-မနာလိုဝန်တို-တတ်သောသူ။ ဥသူယမာနော(မ၊ဒ္ဓ၊၃။၂၁၉)တိ "နမံ သေ ဇနော ပရိဝါရေတိ"တိ ဥသူယဲ ကရောန္တော။ မ၊ဋီ၊၃။၃၁။ (-အံ၊ဒ္ဓ၊၃။၂၆၂။)

ဥသူယဝိဂမ (ပု) [ဥသူယ+ဝိဂမ] ငြူစူခြင်း -မနာလိုခြင်း-မှ ကင်းခြင်း။ တေသမေဝ ဝုဏ္ဏာနံ လာဘာဒီသု ဥသ္သုယဝိဂမေန အနုသ္သုယကော စ သိယာ။ သုတ္တနိ၊ဒ္ဓ၊၂။၆၆။

ဥသူယဝိသုဒ္ဓါရ (ပု) [ဥသူယဝိသ+ဥဒ္ဓါရ] ငြူ စူခြင်း-မနာလိုခြင်း-ဟူသော အဆိပ်ကို ထွေး အံ့ခြင်း။ တသ္မာ တံ ဥသ္သုယဝိသုဒ္ဓါရံ ဥဒ္ဓိရန္တော ရတနတ္တယဿ အဝဏ္ဏမေဝ ဘာသတိ။ ဒီဃ၊ ၁။၄၂။ ဥသ္သုယသခ်ီတဿ ဝိသဿ ဥဒ္ဓါရော ဥဒ္ဓိလနံ ဥသ္သုယဝိသုဒ္ဓါရော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁၉၆။

ဥသူယသိ (ကြို) [ဥသူယ+အ+သိ] ငြူစူစောင်း မြောင်း၏၊ မနာလိုဖြစ်၏။ ဥသူယတိ-ကြည့်။

ဥသူယာ (ထီ) [ဥသူယ+အ+အာ] ငြူစူစောင်း မြောင်းခြင်း၊ မနာလိုခြင်း၊ အပြစ်တင်ခြင်း၊ သူတပါးစည်းစိမ်ကိုသည်းမခံနိုင်ခြင်း။ ကာ ဥသ္သုယာ ဝိဇာနတ(ဝိ၊ဒ္ဓ။၅၅)နွဲ့ ဓမ္မေန နယန္ဆီတိ ဧဝံ ဝိဇာနန္တာနံ ကာ ဣဿာ။ ဝိ၊ဒ္ဓ၊ဒ္ဓ။၂၅ရ။ (-အဘိ၊ဓ။၂၂၆။ အဘိ၊ဒ္ဓ၊၁။၄၀၄။ (-ဒီဃ၊၂။ ၃၂၂။)

ဥသူယာမိ (ကြို) [ဥသူယ+အ+မိ] ငြူစူစောင်း မြောင်း၏၊ မနာလိုဖြစ်၏။ ဥသူယတိ-ကြည့်။

ဥသူယာယိတဗ္ဗ (နာ) [ဥသူယ+အာယ+တဗ္ဗ] ငြူစူစောင်းမြောင်းရာ၏။ ဧဝမေဝ ခေါ မဟာ-ရာဇ ယောဂိနာ ယောဂါဝစရေန သကမနေ ကိလေသေ ဥပ္ပန္နေ ဥသ္သုယာယိတဗ္ဗံ၊ မိလိန္ဒ။၃ရ။

ဥသူယိတ (တိ) [ဥသူယ+တ] ငြူစူစောင်း မြောင်း-မနာလို-သောသူ။ ဥသ္သုယနာ-ကြည့်။

ဥသေတိ (ကြို) [ဥသ+ဧ+တိ] ပူလောင်စေ ၏။ အရယော ဥပဂန္တာ ဥသေတိ ဒါဟေတိတိ ဥပေါသထော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁၁။

ဥသ္မာ (ထီ၊ပု) [ဥသူ+မ။ (ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။) ဥသု+မ။ ဥသတိ ဒဟတိတိ ဥသ္မာ၊ တေဇောဓာတု။ မောဂ်၊ရ။၁၃ရ။ ဥသနံ ဒဟနံ ဥသ္မာ။ နိတိ၊ သုတ္တ၊နှာ။၃၃၄။ ဥဖွန်(သံ)။ ဤပုဒ်ကို ရူပ သိဒ္ဓိ။၆၅၃-သုတ်၌ ပုံလိုင်၊ ဗြဟ္မာဒိဂိုဏ်းဟု ဆိုတ၏။ ပါဠိအဋ္ဌကထာတို့၌ ဣတ္ထိလိင်ဖြင့် တွေ့ ရ၏။] (၁) အပူ၊ ပူလောင်ခြင်း၊ တေဇောဓာတ်၊ ကိုယ်ငွေ့၊ ကမ္မဇတေဇောဓာတ်၊ ဝမ်းမီး။ (၂)

တန်ခိုးအရှိန်အစော်။ (၁) ဒ္ဌိန္ဒ် ကဌာန် သံယ-ဋ္ဌနသမောဓာနာ ဥသ္မာ ဇာယတိ။ သံ၁။၁၈၇။ ယာ တဇ္ဇာ ဥသ္မာ၊ သာ နိရုဇ္ဈတိ။ သံ၁။ ၃၂၂။ ဥသ္မာ(အဘိ၊ဓ။၂၀၂)တိ ဥသ္မာကာရော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ရ၄။ ဥသ္မာ(သံ၊၂။၁၁ရ)တိ ကမ္မဇ-တေဇောဓာတု။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၉၆။ ဥသ္မာယ ပန ပရိယာဒိန္နာယ ဝူပသမတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၂၂၉။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၆၂။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၃၁၀။ မ၊ဋီ၊၃။၄၁ရ။ အံ၊ဋီ၊၃။၁၀၄။) ဥသ္မိကတ-လည်းကြည့်။ (၂) ဥသ္မာဂတ(၃)ကြည့်။

ဥသ္မာကာရ (ပု) [ဥသ္မာ+အာကာရ] ပူသော အခြင်းအရာ။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥသ္မာဂတ (တိ) [ဥသ္မာ+ဂတ] (၁) အပူဝင်ရှိ၊ ပူလောင်ခြင်း၊ တေဇောဓာတ်။ (၂) အပူ၏ အဖြစ်သို့ရောက်သော(အပူ)။ (၃) ရဟန်းတို့၏ **တန်ခိုးအရှိန်အစော်။** (၁) ဥသုမ-ကြည့်။ (၂) ဥသ္မာဂတ(အဘိ၊ဓ။၂၀၂)နှင့် ဥသ္မာဘာဝံ ဂတံ။ ဥသ္မာကာရသေဝေတံ နာမ်။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ရ၄။ ဥသ္မာဝ ဥသ္မာဘာဝံ ဂတတ္တာ ဥသ္မာဂတံ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၆၅။ မ၊ဋီ၊၁။ရ၈။ (၃) ဥသ္မာဂတ(ဇာ၊၂။၃၈)နှင့် သမဏတေဇ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၂၂၀။

ဥသ္မာဇာတ (တိ) [ဥသ္မာ+ဇာတ] ဖြစ်သောအပူ ရှိသော၊ အပူဖြစ်သော၊ ပူလောင်သော။ ယဒါ ပန...တေ ပဒေသာ ဥသ္မာဇာတာ ဟောန္တိ။ **အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၃၄။** (-ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။ရ၈။ ခုဒ္ဒက၊ ဋ္ဌ။၅၂။)

ဥသ္မာဒုဗ္ဗလ (တိ) [ဥသ္မာ+ဒုဗ္ဗလ] ဝမ်းမီးအား နည်းသော၊ ဝမ်းမီးညံ့သော၊သူ။ ဒ္ဒိဟိ ဘန္တေ နာဂသေန ကာရဏေဟိ ဘောဇနံ ဇီဝိတံ ဟရတိ အတိဘုတ္တေန ဝါ ဥသ္မာဒုဗ္ဗလတာယ ဝါ။ မိလိန္ဒ။၁၅၅။

ဥသ္မာဓာတု (ထီ၊ပု) [ဥသ္မာ+ဓာတု] အပူဓာတ်။ ဥသ္မာဓာတု ဝိယ ဝေဒနာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၉၄။ သံ၊ ဋီ၊၂။၁၀၈။

ဥသ္မာပဋိဗဒ္ဓ (တိ) [ဥသ္မာ+ပဋိဗဒ္ဓ] ကမ္မဇ တေဇောနှင့်စပ်သော။ တထာ ဟိ တံ ... ဥသ္မာပဋိဗဒ္ဓဠ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁ရ၈။

ဥသ္မာပယတိ (ကာ၊ကြို) [ဥသ္မာ+ဏာပယ+တိ] ပူစေတတ်၏။ တိကဿာဝေန သေသဘူတတ္တယံ ဥသ္မာပယတိတိ အတ္ထော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၄၄။

ဥသ္မာပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥသ္မာ+ဏာပေ+တိ] ပူစေတတ်၏။ တေဇေတိ...သေသဘူတတ္တယံ ဥသ္မာ-ပေတိတိ တေဇော။ ဝိဘာဝိနီ။၁၉၅။ (-မဏိမ၊ဋီ၊၂။၁၁၃။)

ဥသ္မာဘိဘူတ (တိ) [ဥသ္မာ+အဘိဘူတ] အပူ ဝင်-ကိုယ်ဝင်-သည် နှိပ်စက်အပ်သော။ ဥသ္မာ ဇာတ-ကြည့်။

ဥသ္မာသဘာဝ (တိ) [ဥသ္မာ+သဘာဝ] အပူ-ပူသော-သဘောရှိသော။ ဥဏ္ဏဘာဝေါ လက္ခဏံ တေဇောဓာတုယာ ဥသ္မာသဘာ-ဝတ္တာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၃၃။

ဥသ္မာယုဝိညာဏာပဂမ (တိ) [ဥသ္မာယုဝိညာဏ +အပဂမ] ကမ္မဇ**တေဇော**, အသက် (ဇီဝိ တိန္ဒြေ), ဝိညာဏ်တို့မှကင်းသော။ အယံ ကာယော ဥသ္မာယုဝိညာဏာပဂမော ဆဋ္ဌ-နိယဓမ္မော။ သံ၊ဋီ၊၁။၁ရ၆။

ဥသ္မိ (တိ) [ဥသ္မာ+ဣ] ဉာဏ်အပူဝင်-ကိုယ်အပူ ဝင်-ရှိသော၊သူ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥသ္မိကတ (တိ) [ဥသ္မိ+ကတ] (က) အဝင်ရှိ သည်ကို ပြုအပ်သော၊(ဘာသာဋီ။) အဝင်ကို ယူစေအပ်သော(ကြက်ဥ)။ (ခ) ဉာဏ်ဝင်ရှိ သည်ကို ပြုအပ်သော၊ ဉာဏ်ဝင်ရှိသော၊သူ။ (က) သမ္မာ ပရိသေဒိတာနိတိ ... သုဋ္ဌု သမန္ဓတော သေဒိတာနိ။ ဥသ္မိကတာနိတိ ဝုတ္တံ ... ဟာတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၀၈။ (ခ) အပိနာယံ

အရိုင္ဘော ဘိက္ခု ဂဒ္ဓဟာမိပုဇ္ဇော ဥသ္မိကတောပိ ဣမသ္မိ ဓမ္မဝိနယေ။ မ၊၁။၁၈၅။ ကိံ နု ခေါ ဣမသ္မာ အပ္ပမတ္တိကာပိ ဥဏှသ္မာ အတ္ထိ။ ... မဂ္ဂဖလာနံ ပစ္စယသမတ္ထာယ ဥဏှသ္မာယ ဥသ္မိကတဘာဝံ ပဋိပက္ခိန္တာ ဝဒန္တိ။ မ၊၆။၂။၁၁။ ဥဏှမယာ ဥသ္မာ တေသ အတ္ထိတိ ဥသ္မိ။ ...တသ္မိံ အတ္တဘာဝေ ပဋိဝေဓဂ္ဂေါ အပိ ဥသ္မိကတောတိ ဝိကတဘာဝတော ပညာဗီဇ-မသ ဣမသ္မိံ ဓမ္မဝိနယေ အပိ နု အတ္ထိ။ မ၊ ၎။၂။၈၄။

ဥသျှဒက (နာ) [ဥသျှာ+ဥဒက] (၁) အပူမာတ် ရှိ-အလွန်ပူ-သောရေ။အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥသျှဒကဇာတ (နာ) [ဥသျှဒက+ဇာတ] ဖြစ်သော အလွန်ပူသောရေ။ ဥသျှဒကဇာတော(သံ၊၃။၁၀၉)တိ ဥသုမဇာတော။ သံ၊၆။၃။၂၁၀။ ဥသျှဒကဇာ-တောတိ တသေဝ ကုထိတဘာဝသ ဥသျှ-ဒကတံ အစ္ဆရိကတံ ပတ္တော။ သံ၊၆။၂။၄၄၈။

ဥသျှုပနိဗန္ဓ (တိ) [ဥသျှာ+ဥပနိဗန္ဓ] ကမ္မဇတေဇော ဓာတ်နှင့်စပ်သော။ ဥသျှုပနိဗန္ဓ(မဟာနိ။၃၃)နှင့် ကမ္မဇတေဇောဓာတ်ဥပနိဗန္ဓံ။ မဟာနိ၊၆။၁၃၁။

ဥသ (တိ) [ဥ+သိ+အ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။ ဥဒ+သျ?] မြင့်-မြတ်-သော၊သူ။ နာ ဥသေသု နာ သြ-မေသု၊ သမတ္တော နောပနိယရေ။ အံ၊၂။၃၁၆။ ဥသာ တိ ဥသိတတာ သေယျပုဂ္ဂလာ။ အံ၊ ၆။၃။၁၁၈။ (ဝိ၊ပိ၊ဓာန်-၌ ဥသ-ကို ဥဒ္ဓံ သိတာ-ဟု ဖွင့်ပြထား၊သည်။) နာ ဥသေသု ဝဒတေ(သုတ္တနိ။၄၁၂)တိ ဝိသိဋ္ဌေသု အတ္တာနံ အနေ္တာကတ္တာ "အဟံ ဝိသိဋ္ဌော"တိ အတိ-မာနဝသေန နာ ဝဒတိ။ သုတ္တနိ၊၆။၂။၂၆၅။

ဥသကတိ (ကြို) [ဥ+သက+အ+တိ] (၁) အဆင့်ဆင့်တက်၏၊ လုံ့လပြု၏၊ အားထုတ်၏။(၂) ချဉ်းကပ်၏။ (၁) ယော ဟိ သမထဝသေနေဝ ဥသကတိ။ ပဋိသံ၊၆။၁။၂၈၇။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၃၃၄။ (၂) သြသကန္တိယာ ဝါ ဥသကေ္ကယျာ(ဒီ၊ဝ။၂၁၉)တိ ပဋိကမန္တိယာ ဥပဂစ္ဆယျ။ ဒီ၊၆၊ဝ။၃၂၉။

ဥသကန္ဓ (တိ) [ဥ+သက+အန္ဓ] အားထုတ် သော၊သူ။ ဣတိ သော ဝေရုပေါ တဝ လောဘဓမ္မော ယေန တံ သြသကန္တိယာ ဥသကန္ဓော ဝိယ...အဟောသိ။ ဒီ၊၆၊ဝ၊၃၂၉။

ဥသကိတ (တိ) [ဥ+သက+တ] အားထုတ်အပ် သော။ ဥသကိတာ မေ ဝိပဿနာ။ အံ၊ဌီ၊ ၁။၂၃၇။

ဥသကိတုံ (ဗျ) [ဥ+သက+တုံ] အဆင့်ဆင့် တက်-အားထုတ်-ခြင်းငှါ။ ယဿ သမာဓိ ဥပ-ရူပရိ သမာပဇ္ဇနတ္ထာယ ဥသကိတုံ ပစ္စယော နာ ဟောတိ။ အဘိ၊၆။၂။၄၀၁။

ဥသကိတွာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+သက+တွာ] (၁) တက်၍။ (၂) အဆင့်ဆင့်တက်-အားထုတ်-၍။ (၁) သေတာ ကိမိ ကဏှသီသာ ပါဒေဟိ ဥသ-ကိတွာ။ အံ၊၂။၂၁၀။ ပါဒေဟိ ဥသကိတွာတိ အဂ္ဂနခတောပဋ္ဌာယ ပါဒေဟိ အဘိရုဟိတွာ။ အံ၊၆၊၃။၆၃။ (၂) ဥသကိတွာ(ပဋိသံ၊၆၊၁။ ၂၈၇)တိ ဥပရူပရိ သကိတွာ။ ပဋိသံ၊ဂ်။၂၀၀။ ဥသကိတွာ(ဒီ၊၆၊၂။၃၅၆။ မ၊၆၊၁။၂၅၅)တိ ဝိသုဒ္ဓိပရမ္ပရာယ အာရုဟိတွာ။ ဘာဝနံ ဥပရိ နေတွာတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဌီ၊၂။၃၀၃။ မ၊ဌီ၊ဝ။၃၅၁။ ဥသကိတွာ(မ၊၆၊၂။၂၄၃)တိ ဥဒယဗ္ဗယ-ဉာဏာဒိဉာဏပဋိပါဋိယာ အာရဘိတွာ။ မ၊ ဌီ၊၂။၂၆၅။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၆၆၊၃၄၇။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဌီ၊ ၂။၇၅၊၅၂၆။)

ဥသကေ္ကယျ (ကြို) [ဥ+သက+ဧယျ] ချဉ်းကပ် ရာ၏။ ဥသကတိ(၂)ကြည့်။

ဥသကီတ (တိ) [အဝ+သကိ+တ။ ဥ+သကိ+ တ] (၁) အောက်အဖို့အားဖြင့် ယုံမှားခြင်းရှိ သော၊(ဘာသာ၊ဌီ။) ကြောက်ရွံ့သော၊(ကူ၊သျ။)

ယုံမှားရွံရှာသော၊သူ။ (၂) ရွံရှာယုံမှားအပ်သော၊ သူ။ (၁) ကန္ဓာရဒ္ဓါနမဂ္ဂပွင့်ပန္နော ပုရိသော... ဥဿကီတပရိသကီတော ဟောတိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။ ၁၉၂။ မ၊ဌ၊၂။၂၁၉။ ဥဿကီတပရိသကီတော ...အဝသကီတော စေဝ သမန္တတော သကီ-တော စ၊ အတိဝိယ သကီတောတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၁၃၀။ (-မဟာနိ၊ဌ။ ၂၀၂။ သာရတ္ထ၊၃။၁၄၂။ အံ၊ဋီ၊၁။၈၀။) (၂) ပဠုဟင်္ဂေါ်ဟိ သမန္နာဂတော ဘိက္ခု ဥဿကီတ-ပရိသကီတော ဟောတိ ပါပဘိက္ခုပိ အကုပ္ပ-ဓမ္မောပိ။ ဝိ၊၅။၂၃၀။ (-အံ၊၂။၁၁၂။ ဝိ၊ဌ၊၄။ ၁ရ၃။ အံ၊ဌ၊၃။၄၃။ ဓမ္မ၊ဌ၊၂။၃၀၂။) ဥဿ-ကီတောတိ ဥဌဟိတ္တာ သကီတော။ ပါစိတ်၊ ယော။၅ရ၆။

ဥဿကီ (တိ) [ဥ+သကိ+ကီ] အထက်အထက် ဌ်ရွံရှာယုံမှားသော၊ ကြောက်ရွံ့လေ့ရှိသော၊ ရွံရှာ ကြောက်ရွံ့တတ်သော၊သူ။ အထ ခေါ အဇာ-တသတ္တု ကုမာရော ဘီတော အဟောသိ၊ ဥဗ္ဗိဂ္ဂေါ ဥဿကီ ဥတြဿော။ ဝိ၊၄။၃၄၁။ ဥဿ-ကီတိ... ဥဒ္ဓမုဒ္ဓံ သက်မာနော။ သာရတ္ထ၊၃။ ၄၁၁။ (- ဥဒါန။၉၉၉။ ဒီ၊ဌ၊၁။၁၂၄။ ဥဒါန၊ ဌ။၁၄၅။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။ရ။)

ဥဿဒ် (တိ) [ဥ+သဒ်] အထက်ဌ်တည်သော-ဖမျက်-ခြေမျက်စိ-ရှိသော(ခြေ)။ အောက်ပုဒ် ကြည့်။

ဥဿဒ်ပါဒ (တိ) [ဥဿဒ်+ပါဒ] အထက်ဌ် တည်သော-ဖမျက်-ခြေမျက်စိ-ရှိသော ခြေရှိ သော၊သူ။ အယဉ္စိ ဒေဝ ကုမာရော ဥဿဒ်-ပါဒေါ။ ဒီ၊၂။၁၅။ (-ဒီ၊၃။၁၁၈။ မ၊၂။၃၃ရ။) ဥဒ္ဓံ ပတိဋ္ဌိတဂေါပ္ပကတ္တာ ဥဿဒ်ါ ပါဒါ အဿာတိ ဥဿဒ်ပါဒေါ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၈။ မ၊ဌ၊ ၃။၂၅၈။ (-ဒီ၊ဌ၊၁။၁၁ ၂။) သဒ်ါ ဝုစ္စန္တိ ဂေါပ္ပကာ၊ ဥဒ္ဓံ သဒ်ါ ဧတေသန္တိ ဥဿဒ်ါ၊ ပါဒါ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၃၈။ မ၊ဋီ၊၃။၁ရ၃။

ဥဿဂ (ပု) [ဥ+သဇ+ဏ] စွန်.ခြင်း။ ကသ္မာ?။ ပဂေဝ အပဝါဒါ အဘိနိဝိသန္တိ၊ တတော ပရံ ဥဿဂ္ဂေါ ပဝတ္တတိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁ရ၅။

ဥဿဂ္ဂဝိဓာန (နာ) [ဥသဂ္ဂ+ဝိဓာန] စွန်.လွှတ် အပ်သောအစီအရင်။(သျှ။) စွန်.ခြင်းအစီအရင်။ အပဝါဒိတဗ္ဗဌာနတော အညတ္ထ ဥဿဂ္ဂဝိဓာနံ နိဝါရေတိ။ ဝဇီရ။၄၅၁။

ဥဿဇ(ဇီ) (ကြို) [အဝ+သဇ+ဏျ] စွန်.လွှတ်ပြီ။ တဲ့ သန္ဓာယ ဝုတ္တံ "ဩဿဇီ"တိ။ ဥဿဇီတိပိ ပါဌော။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၄ရ။ အံ၊ဌ၊၃။၂၄၉။ ဥဿ-ဇီတိပိ ပါဌော။ သံ၊ဌ၊၃။၂၈၅။

ဥဿဇီတွာ (ကြို၊ဝိ) [အဝ+သဇ+တ္တာ] စွန်.-ပုတ်ခတ်-တွန်းဖယ်-၍။ ရထိသာယ သတ္ထိ ဥဿဇီတ္တာ (အံ၊၃။၃၃)တိ သီသံ နာမေတ္တာ ယုဂံ ဘူမိယံ ပါပေတ္တာ သတ္ထိနာ ရထိသံ ပဟရိတ္တာ။ အံ၊ဌ၊ ၃။၂၁၆။

ဥဿဋ (တိ) [ဥ+သဋ+အ] ကျော်စောထင်ရှား သော။ ယာနာ ပစ္စောရောဟိတ္တာ ပတ္တိကောဝ ဥဿဋာယ ဥဿဋာယ ပရိသာယ ယေန အာယသ္မာ ရဋ္ဌပါလော တေနုပသင်္ကမိ။ မ၊ ၂။၂၅၄။ ဥဿဋာယ ဥဿဋာယာတိ ဥသိ-တာယ ဥသိတာယ မဟာမတ္တမဟာရဋ္ဌ-ကာဒီနံ ဝသေန ဥဂ္ဂတုဂ္ဂတမေဝ ပရိသံ ဂဟေတ္တာ ဥပသင်္ကမိတိ အတ္ထော။ မ၊ဌ၊၃။၂ ၁ဝ။ (-ပေဋကော။၂ရ၆။)

ဥဿဒ (ပု) [ဥ+သဒ+အ] (၁) ဥဿဒဝဲ့။ (၂) ပြန်.ပြော-မျှားပြား-ပွားစီး-ခြင်း။ (၃) မျှားပြား-ပြန်.ပြော-ထူထဲ-လွန်ကဲ-သော၊ အမျှားအပြားလွန်လွန်ကဲကဲဖြစ်သော၊ သံသရာ ပွားစီးကြောင်းဖြစ်သော(တရား)။ ဥဿဒတရား။ (ဥဿဒတရားတို့သည် ရာဂုဿဒ။ ဒေါသု ဿဒ။ မောဟုဿဒ။ မာနုဿဒ။ ဒိဋ္ဌုဿဒ။ ကိလေသုဿဒ။ ကမ္မုဿဒ-ဟု ခုနစ်ပါးရှိသည်။

မဟာနိ။၅၅။ မဟာနိ၊၆။၁ရ၃။) (၄) အပူငွေ့။ (တိ)(၅) မျှားပြားသော၊ မျှားပြားခြင်းရှိသော။ (၆) မျှားပြားပြန့်ပြောသောဂုဏ်ရှိသော။

(၁) ဥဿဒရေ။ ၎င်းကို ရေယယ်ဟု ခေါ်ကြသည်။ အမည်အားဖြင့်လေးမျိုးရှိ၏။ ထိုဥဿဒရေတို့သည် ရေကြီးရှစ်ထပ်၏ တံခါးလေးပေါက်၌ ထပ်ကာထပ်ကာ တည်ကုန်၏။ ထို့ကြောင့် ရေကြီးတစ်ထပ်စီ၌ ဥဿဒရေယယ် (၁၆)ခုစီရှိသဖြင့် ရေကြီးရှစ်ထပ်၌ ဥဿဒရေယယ်ပေါင်း၁၂၈-ခု ရှိ၏။ ထိုရေတို့ တည်နေကြပုံကား အဝီစိဝေ၏ အပြင်ဘက် တဆက်တည်း၌ ဂူထနိရယ=ဘင်ပုပ်ရေ ရှိ၏။ ၎င်း၏ အပြင်ဘက်၌ ကုက္ကုလနိရယ=ပြာပူရေရှိ၏။ ၎င်း၏အပြင်ဘက်၌ သိမ္မလိဝန=လက်ပံတောရေ ရှိ၏။ ၎င်း၏ အပြင်ဘက်၌ အသိပတ္တဝန=သန်လျက်ရွက်တောရေရှိ၏။ ၎င်း၏အပြင်ဘက်၌ ခါရောဒကနဒီ=တမွှေလောဟနဒီ=ဝေတ္တရဏီ=ကြိမ်ပိုက်ချောင်း ရေရှိ၏။ ဝေတ္တရဏီ-ကြိမ်ပိုက်ချောင်းရေကို အသိပတ္တဝန=သန်လျက်ရွက်တောရေ၏ အရံအဖြစ် ယူ၍ ဥဿဒရေယယ် လေးမျိုးဟုလာသည်။ မဝ၃။ ၂၂၃-၄။ မဋ္ဌ၊၄။၁၆ရ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၂၈၈-၉။ မဟ၊ဌ၊၃။၃၆၄။ ရေကြီးတို့၌ ခံစားရသော ဆင်းရဲထက် ဥဿဒရေတို့၌ ခံစားရသောဆင်းရဲဒုက္ခက သာလွန်သည်။ မဝ။၄၁၃။ မဋ္ဌ၊ ၂။၃၁၉။

တသေဝ မဟာနိရယသ ဥဿဒေ အပစ္စီ ဝုဋ္ဌာနိမ် နာမ ဝေဒနံ ဝေဒယမာနော။ မဝ။၄၁၃။ ဧဝံ မဟာနိရယဒုက္ခတော ဥဿ-ဒေ ဝိပါကဝုဋ္ဌာနဝေဒနာ ဒုက္ခတရာတိ ဝဒန္တိ။ မဋ္ဌ၊ ၂။၃၁၉။ ပစ္စေကာ သောဠသုဿဒါ(ဇာ၊ ၂။၆၀)တိ ဧတေသံ ...သတံ အဋ္ဌ ဝိသတိ စ ဥဿဒနိရယာ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၂၈၉။ (၂) မျှားပြား-ပွားစီး-ခြင်း။ သတ္တသ ဥဿဒါ ဟောန္တိ၊ ... ခန္ဓေ ဥဿဒေါ ဟောတိ။ ဒီ၊၃။၁၂၄။ (၃) မျှားပြား-ပြန့်ပြော-ထူထဲ-လွန်ကဲ-သော၊ အမျှားအပြားလွန်လွန်ကဲကဲဖြစ်သော၊ သံသရာပွားစီးကြောင်းဖြစ်သော(တရား)၊ ဥဿဒတရား။ ယဿုဿဒါ နတ္ထိ ကုဟိဋ္ဌိ လောကေ။ သုတ္တနိ။၄၀၁။ နေတ္တိ။၁ ၂၉။ (-နေတ္တိ၊ဌ။ ၂၄၁။) ယဿုဿဒါ နတ္ထိ ကုဟိဋ္ဌိ လောကေတိ ယဿ ခီဏာသဝဿ ရာဂါ-ဒယော သတ္တ ဥဿဒါ ကုဟိဋ္ဌိ လောကေ နတ္ထိ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊ ၂။ ၂၃ရ။ ကမ္မဝိပါကဝဋ္ဋာနံ, ကိလေသဝဋ္ဋဿ စ ဥဿဒေန ဥပစယေန ဥဿဒါ၊ ရာဂါ ဒယော။ နေတ္တိ၊ဌ။၁၃၄။ (-နေတ္တိ၊ဝိ။၃၀၅။) (၄) အပူငွေ့။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (တိ)(၅) မျှားပြားသော၊ မျှားပြားခြင်းရှိသော။ သတ္တ-ဿဒန္ဓိ သတ္တေဟိ ဥဿဒံ ဥဿန္ဒုံ ဗဟုဇနံ အာကိဏ္ဏမနုဿံ။ ဒီ၊ဌ၊၁။ ၂၁၈။ ဥဿဒတာ နာမေတ္ထ ဗဟုလတာတိ ဝုတ္တံ ဗဟုဇနန္တိ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။ ၂၁ ၂။ မိဿကကာလေ ဥဿ-ဒဝသေန မနသိကာတဗ္ဗာ ဟောန္တိ။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။ ၂ ၂၁။ ပဋိဘာဂနိမိတ္တံ ပန ဥဿဒဝသေန ဥပဋ္ဌာတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၈၄။ ဥဿဒဝသေနာတိ ရတ္တသေတနီလဝဏ္ဏေသု ဥဿဒဿ ဝဏ္ဏဿ ဝသေန။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၁ ၂။ (၆) ဥဿဒနန္ဒိယ-ကြည့်။

ဥဿဒက (တိ) [ဥဿဒ+က] အပူငွေ့ရှိသော ရေရှိသော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဿဒကဇာတ (တိ) [ဥဿဒက+ဇာတ] ဖြစ်သော-အပူငွေ့ ရှိသောရေရှိသော-အခိုးအငွေ့ ထွက်သောရေရှိသော(အိုး)။ သေယျထာပိ ဗြာဟ္မဏ ဥဒပတ္တော အဂ္ဂိနာ သန္ဓတ္တော ဥက္ကုဓိတော ဥဿဒကဇာတော။ အံ၊ ၂၊ ၂ဝ၃။ ဥဿဒကဇာတောတိ ဥသုမကဇာတော။ အံ၊ ဌ၊၃။၆၈။ (အံ၊ဋီ၊၃။၅၉-၌ ဥဿူရကဇာတော-ဟုရှိ၏။ ဥဿူရကဇာတ-ကြည့်။)

ဉဿဒကိတ္တန (နာ) [ဉဿဒ+ကိတ္တန] မျှားပြန့်ပြော-ထူပြော-လွန်ကဲ-ခြင်းကို ကြားခြင်း။ ဉဿဒကိတ္တနေ(ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၉၉)တိ ဝိပါက-ကထာယံ ဂဟိတဉဿဒကိတ္တနေ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၁၂၄။ (-အဘိဓ၊၁။၃၀၈။)

ဉဿဒကိတ္တနဂဟဏ (နာ) [ဉဿဒကိတ္တန+ဂဟဏ] ပြန့်ပြောခြင်းကိုကြားခြင်းကို ယူခြင်း။ သာကေတပဋ္ဌေ ဝိပါကုဒ္ဓါရကထာယ ဉဿဒ-ကိတ္တနဂဟဏသ သမ္မန္ဓ အာဟ "ကမ္မဝသေန (ပ) ဒသေတု"န္တိ။ အနုဋီ၊၁။၁၃၅။

ဉဿဒဂတ (တိ) [ဉဿဒ+ဂတ] ပြန့်ပြော-မျှားပြား-ခြင်းသို့ ရောက်သော။ ဣမာနိ ဒသ ကိလေသဝတ္ထူနိ အာသေဝိတာနိ ... ဉဿဒ-ဂတာနိ။ အဘိ၊ဝိ။၃၅၄။ ဉဿဒဂတာနိတိ ဝေပုလ္လဂတာနိ။ အဘိ၊ဋီ၊ ၂။၄၄၂။

ဉဿဒနန္ဒိယ (တိ) [ဉဿဒ+နန္ဒိယ] မျှားပြား ပြန့်ပြောသောဂုဏ်ရှိသူကို-ချီးမွမ်းအပ်-နှစ်သက်စေ-ဝမ်းမြောက်စေ-တတ်သော(သုတ်)။ ဧဝမေတံ သုတ္တံ ဒီဃာသဝါနံ ဥက္ခိပိတ္တာ ပသံ-သိတတ္တာ ဉဿဒနန္ဒိယံ။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၂၅၅။ ဉဿ-ဒနန္ဒိယန္တိ ဉဿနုဂုဏဝတော တောသနံ သမ္မောဒါပနံ ဂုဏကိတ္တနေန။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၂၂၆။

ဉဿဒနိယမ (ပု) [ဉဿဒ+နိယမ] (ပထဝီဓာတ် စသည်တို့၏) ပြန့်ပြောမျှားပြားသည်၏ အစွမ်း အားဖြင့် (ရာဂစရိုက်စသည်တို့ကို) မှတ်ခြင်း။ (သျှ။) ဧဝံ ဓာတူနဉ္စ ယထာဝုတ္တေနေဝ နယေန ဉဿဒနိယမော နာမ နတ္ထိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၉၉။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁ ၂၃။)

ဉဿဒနိရယ (ပု) [ဉဿဒ+နိရယ] ဉဿဒ၏။ ဧသ သောဠသသု ဉဿဒနိရယေသု နိဗ္ဗတ္တိ-သတိ။ အဘိ၊ဋီ၊ ၂။၄၃၆။

ဉဿဒနိရယစာရိကာ (ထီ) [ဉဿဒနိရယ+စာရိကာ] ဉဿဒ၏ရှဉ့်လှည့်လည်သွားလာခြင်း။ တဒါ ဗောဓိသတ္တော ဒေဝပုတ္တော ဟုတ္တာ ဉဿဒနိရယစာရိကံ စရတိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၁၉၃။

ဉဿဒယုတ္တ (တိ) [ဉဿဒ+ယုတ္တ] ပြန့်ပြော သည်နှင့်ယှဉ်သော(စကား)။(သျှ။) နိဿိတဇ-ပ္ပိတိ အတ္တနော ဓမ္မတာယ ဉဿဒယုတ္တံ ဘာ-သိတုံ နာ သက္ကောတိ။ ဝိဋ္ဌ၊၄။ ၂၁၆။ ဉဿဒယု-တ္တန္တိ လောဘာဒိဉဿဒယုတ္တံ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၆၁၅။

ဉဿဒရာဂါဒိဒေါသ (တိ) [ဉဿဒရာဂါဒိ+ဒေါသ] မျှားပြားပြန့်ပြော ထူပြောလွန်ကဲသော ရာဂအစရှိသောအပြစ်ရှိသော၊သူ။ ဉဿဒရာဂါဒိဒေါသာ မဟာရဇက္ခာ။ ဝိမတိ၊ ၁။၅၅။

ဉဿဒရာဂါဒိရဇ (တိ) [ဉဿဒရာဂါဒိ+ရဇ] မျှားပြား ပြန့်ပြော ထူပြောလွန်ကဲသော ရာဂ အစရှိသောကိလေသာမြူရှိသော၊သူ။ ဉဿဒ-ရာဂါဒိရဇာ မဟာရဇက္ခာ။ သာရတ္ထ၊၁။ ၂၅၁။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။ ၂၄၀။

ဉဿဒသာမန္တ (ပုဒ်နာ) [ဉဿဒ+သာမန္တ] ဉဿဒ ၏ဆီ-အနီးအနား-နံပါး-အရပ်ဌာန။ သောပိ ဉဿဒသာမန္တေ ဇာလသဒ္ဒေန တံ သာဌကံ အနုဿရိတ္တာ သဂ္ဂေ နိဗ္ဗတ္တော။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၆၆။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁ ၂၀။

ဉဿန္ဒ (တိ) [ဉ+သဒ+တ] ပြန့်ပြော-ထူပြော မျှားပြား-တိုးပွား-ဆည်းပူးအပ်-စုဝေး-သော။ ဘေသဇ္ဇံ ဉဿန္ဒံ ဟောတိ(ဝိ၊ ၂။၁၃၆)တိ ဝဇတော အာဟရိတ္တာ ဌပိတသပ္ပိ ဗဟု ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ ၂၄။ ဉဿန္ဒသဒ္ဒေါ ဗဟု-ပရိယာယောတိ အာဟ ဗဟူတိ။ ပါစိတ်၊

ယော။၉၉။ မာဂဝေသု ပဌ အာဗာဓ ဉာဏနှာ ဟောန္တိ(ဝိ၊၃။၁၀၁)တိ...ပဌ အာဗာဓ ဉာဏနှာ ဝုစ္စတိပဿ ဖာတိပဿ ဟောန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၃၇။ ဉာဏနှသဒ္ဒါ ဉာဏဒသဒ္ဒါ စ ဝုစ္စတိပဿ-ယာယောတိ အာဟ ဉာဏနှာ ဝုစ္စတိပဿ-ပါစိတ်၊ယော။၂၃၇။ (-မ၊ဌ၊၄။၂၃၆။ အံ၊ဌ၊၁။ ၄၁၁။) တသ ပန ဂဝေဟ ဒ္ဒါဒသဝဿာနိ ဘဏ္ဍကံ ဉာဏနှံ ဟောတိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၂၉၄။ မဟာကောဋ္ဌိကတ္ထေရော အဓိဂမပရိပုစ္ဆာ-သဝနပုဗ္ဗယောဂါနံ ဝသေန အနန္တနယုဿဒံ ပဋိသမ္ဘိဒါပဘေဒံ ပတ္တော။ မ၊ဌ၊၂။၂၃၇။ အန-န္တနယုဿဒန္တိ ပစ္စယုပ္ပန္နဘာသိတတ္ထနိဗ္ဗာန-ဝိပါကကြိယာဒိဝသေန အနန္တပဘေဒ ဝိသယေ ပဝတ္တိယာ အနန္တနယေဟိ ဉာဏနှံ ဉပစိတံ။ မ၊ဋီ၊၂။၂၅၆။ ("အနန္တနယုဿဒံ= အဆုံးမရှိသောနည်းတို့ဖြင့်-ဆည်းပူးအပ်-မျှား-ပြား-သော" ဟု အနက်ပေးရမည်။)

ဉာဏနှကာလ (ပု) [ဉာဏနှ+ကာလ] မျှားပြား-ပေါမျှား-ရာအခါ။ ဘဏ္ဍာဂါရေ ပန စီဝရံ ဌပေတ္တာ ဉာဏနှကာလေ ဧကေကဿဘိက္ခု-နော တိစီဝရံ ဝါ...ဒဿန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၄၀၄။ (-မ၊ဌ၊၁၆၁။)

ဉာဏနှကိလေသ (တိ) [ဉာဏနှ+ကိလေသ] မျှားပြား-ထူထပ်-သော ကိလေသာရှိသော၊ သူ။ ပဏ္ဍိတာတိ လောကာမိသနိဿိတကထာ-ဗဟုလာ ဉာဏနှကိလေသာ အဝူပသန္တပရိ-ဠာဟာ နပုံသကာ။ အဘိ၊ဌ၊၂။၃၂၅။ မဟာနိ၊ ဌ။၃၉၉။ (-သာရတ္ထ၊၃။၂၄၁။ အံ၊ဋီ၊၃။၃၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄၂။)

ဉာဏနှကုသလ (တိ) [ဉာဏနှ+ကုသလ] ဆည်း-ပူးအပ်-မျှားပြား-သော ကောင်းမှုရှိသော၊ သူ။ ဉာဏနှကုသလာ ဇနတာ၊ တမ္ပိ ကပ္ပေ အဇာ-ယထ။ အပ၊၂။၃၄၃။ ဉာဏနှကုသလာတိ ဉပစိတပုညာ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၂၂၈။

ဉာဏနှကုသလမူလ (တိ) [ဉာဏနှကုသလ + မူလ] ဆည်းပူးအပ်-မျှားပြား-သော ကုသိုလ်-အရင်းခံ-အခြေခံ-အကြောင်းရင်း-ရှိသော၊သူ။ တာယ စ ပန ဝေလာယ ဒေဝဘဝေန အတ္ထိ ဒေဝပုတ္တော ဉာဏနှကုသလမူလော ခီဏာ-ယုကော။ မိလိန္ဒ။၁၂၉။

ဉာဏနှကုသလသဗ္ဗယ (တိ) [ဉာဏနှကုသလ+ သဗ္ဗယ] ဆည်းပူးအပ်သောမျှားပြားသော ကုသိုလ်ရှိသော၊သူ။ အဟံ တေန သမယေန... ဉာဏနှကုသလသဗ္ဗယော။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၃၀။

ဉာဏနှဂုဏဝန္တ (တိ) [ဉာဏနှဂုဏ+ဝန္တ] မျှား-ပြား ပြန့်ပြောသောဂုဏ်ရှိသော၊သူ။ ဉာဏဒ-နဒ္ဒိယ-ကြည့်။

ဉာဏနှဌ (ပု) [ဉာဏနှ+အတ္ထ] ပြန့်ပြောမျှားပြား-သည်၏ အဖြစ်ဟူသော အနက်။ တသာ တသာ ကိရိယာယ ဉာဏနှဌေန ဗလံ။ သီ၊ ဋီ၊သစ်၊၂။၄၀။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၆၈။

ဉာဏနှဌာန (နာ) [ဉာဏနှ+ဌာန] ပြန့်ပြောမျှား-ပြားရာ အရပ်ဌာန။ မိစ္ဆာဇီဝါနံ ဉာဏနှဌာနေ အရိယဝံသကေ ပေသေတွာ အရိယဝံသံ ကထာပေန္တိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၁၄။ အံ၊ဌ၊၃။၁၅၁။ (-မ၊ဌ၊၄။၁၄၄။)

ဉာဏနှတရ (တိ) [ဉာဏနှ+တရ] အထူးသဖြင့်-အလွန်-မျှားပြားသော။ သော စ ခေါ ရာဂေ ဉာဏနှတရေ အဂ္ဂိနာ ဝိနသတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။၅၂။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၃၃၃။ ဉာဏနှတရေတိ အတိဝိယ ဉာဏေန။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၅၅။ (-သာရတ္ထ၊၁။ ၂၈၇။)

ဉာဏနှတေဇ (တိ) [ဉာဏနှ+တေဇ] မျှားပြား-သော တန်ခိုးအရှိန်အစော်ရှိသော၊သူ။ တသ-ဟိ ဉာဏနှတေဇတာယ ခုဒ္ဒကေသု ပါဏေသု အနုကမ္ပာ ဟောတိ။ အံ၊ဌ၊၃။၂၉၃။

ဉဿနဒိဋ္ဌိက (တိ) [ဉဿနာ+ဒိဋ္ဌိ+က] မျှားပြား သောမိစ္ဆာအယူရှိသော၊သူ။ ယေ ပန ဉဿ-နဒိဋ္ဌိကာ သတ္တာ။ ပေဋကော။၃ ၂၈။

ဉဿနဒေါသ (တိ) [ဉဿန+ဒေါသ] ပြော-မျှားပြား-စုဝေးတည်နေ-သော သလိပ်, သည်းခြေ, လေ ဟူသော ဒေါသရှိသော၊သူ။ ယထာ ဟိ ကုသလော ဝဇ္ဇော ဉဿနဒေါသံ ပုဂ္ဂလံ တိကိစ္ဆန္တော။ ဉဒါန၊ဋ္ဌ။၁၅၄။ သရီရံ ဝါ ဉဿန-ဒေါသဗ္ဗေဝ သေဒမလမက္ခနတ္ထ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃၃၆။ မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂ဧ၄။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ဧ၃။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂ဖ၃။ ဉဿနဒေါသန္တိ ဝါတာဒိဉဿနဒေါသံ။ ဒီ၊ဋီ၊ ၂။၃ ၂၅။ မ၊ဋီ၊၁။၃၈၁။ သံ၊ဋီ၊ ၂။၄၃၁။ (-သီ၊ ဋီ၊သစ်၊ ၂။၅။)

ဉဿနဓာတုက (တိ) [ဉဿနာ+ဓာတု+က] ဆည်း ပူးအပ်-ပြော-မျှားပြား-စုဝေး-သော သည်းခြေ သလိပ်စသောဓာတ်ရှိသော၊သူ။ အထ ထေရော ဘဂဝတော ပရိနိဗ္ဗာနတော ပဘုတိ ဌာနနိ-သဇ္ဇဗဟုလတ္တာ ဉဿနဓာတုကံ ကာယံ သမ-သာသေတုံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၈။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၈။ အံ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၃ဝ၇။ ခုဒ္ဒက၊ဋ္ဌ။၈၀။) ဉဿနဓာတုကန္တိ ဉပ-စိတပိတ္တသေမှာဒိဓာတုကံ။ ဝိမတိ၊၁။၁၅။ (-သာရတ္ထ၊၁။၅၅။ ဒီ၊ဋီ၊၁။ ၂၃။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။ဖ၉။)

ဉဿနပညာ (တိ) [ဉဿနာ+ပညာ] လွန်ကဲ မျှားပြားသော ပညာရှိသော၊သူ။ ဘူရိပညာတိ ဗဟုပညာ ဉဿနပညာ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၉ ၂။ ဉဿန-ပညာတိ အဓိကပညာ။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၃၃။

ဉဿနပရိဋ္ဌာဟ (တိ) [ဉဿန+ပရိဋ္ဌာဟ] မျှား ပြားသောပူလောင်ခြင်း (ကိလေသာ) ရှိသော၊ သူ။ ပဏ္ဍကပက္ခေ ဉဿနပရိဋ္ဌာဟတာ ပဏ္ဍ-ကဘာဝါပတ္တိတိ ဝိညာယတိ။ သာရတ္ထ၊၃။ ၂၅ဖ။

ဉဿနပါပ (တိ) [ဉဿန+ပါပ] မျှားပြားသော မကောင်းမှုရှိသော၊သူ။ တဿပါပိယသိကကမ္မာ-ရဟသာတိ ဉပဝါဠဘိက္ခုသဒိသဿ ဉဿန-ပါပဿ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၄။ ၂၄၄။

ဉဿနပိတ္တ (တိ) [ဉဿန+ပိတ္တ] ပြော-မျှား ပြား-သောသည်းခြေရှိသော၊သူ။ သပရိဋ္ဌာဟ-ကာယဓာတုကောတိ ဉဿနပိတ္တတာယ သ-ပရိဋ္ဌာဟကာယသဘာဝေါ။ အံ၊ဋီ၊၁။၁ဖ၉။

ဉဿနပုည (တိ) [ဉဿန+ပုည] မျှားစွာဆည်း ပူးအပ်သော ကောင်းမှုရှိသော၊သူ။ ဉဿန-ပုညာပိ ဘဝန္တိဟေကေ။ ပေတ။၁ရ၃။ ဉဿန-ပုညာပိ ဘဝန္တိဟေကေတိ...ဉဿနကုသလ-ဓမ္မာပိ ဣဓေကစ္စေ ပုဂ္ဂလာ လဒ္ဓပစ္စယဿ အပုညဿ ဝသေန ဇာတိအာဒိနာ နိဟီနာ ဘဝန္တိ။ ပေတ၊ဋ္ဌ။၁ဧ ၂။

ဉဿနပုညနိဿန္ဒသမုပ္ပန္န (တိ) [ဉဿနပုည နိဿန္ဒ+သမုပ္ပန္န] မျှားစွာဆည်းပူးအပ်သော ကောင်းမှု၏အကျိုးဆက်ကြောင့် ကောင်းစွာ ဖြစ်သော။ သတသဟဿကပ္ပါဓိကေသု စတူ-သု အသင်္ခေယ္ယေသု ဉဿနပုညနိဿန္ဒသမု-ပ္ပန္နော လာဘသက္ကာရော မဟောဃော ဝိယ အဇ္ဇောတ္ထရမာနော အာဂစ္ဆတိ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၄ဖ။

ဉဿနဗျာဓိဒုက္ခ (တိ) [ဉဿန+ဗျာဓိဒုက္ခ] မျှား ပြားသည်းထန်သော-ဗျာဓိဒုက္ခ-နာခြင်းဆင်းရဲ-ရှိသော၊သူ။ ဉဿနဗျာဓိဒုက္ခဿ ရောဂိနော ဝမနဝိရေစနပ္ပဝတ္တိယံ ဝိယ စ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၄၄။

ဉဿနဗြဟ္မစရိယ (တိ) [ဉဿန+ဗြဟ္မစရိယ] မျှားပြားသော မြတ်သော အကျင့်ရှိသော၊သူ။ အပိ စ ဘိက္ခု နာမ ဉဿနဗြဟ္မစရိယာ ဟောန္တိ၊ တထာ ဘိက္ခုနိယော။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃ ၂၅။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၃ဧ၉။ (-သာရတ္ထ၊၃။ ၂၄၁။ အံ၊ဋီ၊၃။၃ဧ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၄ ၂။)

ဉဿနဘဏ္ဍက (ပုဂ္ဂ) [ဉဿန+ဘဏ္ဍက] မျှား ပြား-စုဆောင်းလာ-သောကုန်ပစ္စည်းဥစ္စာ ဘဏ္ဍာ။ သော ဒွါဒသဝဿာနိ ဉဿနဘဏ္ဍကံ

ကေဒိဝသေနေဝ ဝိက္ကိတိ။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၂၉၄။

ဥဿန္နရာဂ (တိ) [ဥဿန္န+ရာဂ] မျှားပြား-ထူထဲ-သော ရာဂရှိသော၊သူ။ ဘဂဝါ ဥဿန္န-ရာဂံ အာယသ္မန္တံ နန္ဒံ ဒေဝစ္ဆရာယော ဒသေ-တွာ။ ဥဒါန၊ဌ။၁၅၄။

ဥဿန္နလောဘ (တိ) [ဥဿန္န+လောဘ] မျှားပြား-လွန်းကဲသောလောဘရှိသော၊သူ။ လောဘော ဥဿဒေါ ဇေတသန္တိ လောဘုဿဒါ၊ ဥဿန္န-လောဘာ၊ လောဘာဓိကာတိ အတ္ထော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ ဋီ၊၁။၁၂၄။

ဥဿန္နဝိရိယ (တိ) [ဥဿန္န+ဝိရိယ] ကြီးမား-လွန်းကဲမျှားပြားသောဝီရိယရှိသော၊သူ။ နာပိ မဟန္တဘာဝံ ဒီသ္မာ ဥဿန္နဝိရိယာ။ ဝိ၊ဌ၊၁။ ၁၅၃။ ဥဿန္နဝိရိယာတိ အဓိကဝိရိယာ၊ မဟုဿာဟာတိ အတ္ထော။ သာရတ္ထ၊၁။၄၄၀။

ဥဿန္နာသိဝိသ (တိ) [ဥဿန္န+အာသိဝိသ] မျှား-သောမြွေရှိသော။ ဥဿန္နာသိဝိသေ အရညေ ဇကသ္မိံ ဝမ္မိကပသေ အဌာသိ။ ဇာ၊ဌ၊၃။၃၉၆။

ဥဿပေသီ (ကာ၊ကြို) [ဥ+သိ+ဏာပေ+ဏီ။ ဆန်း-ကြောင့် ရဿ] ထောင်မတ်စေပြီ၊ စိုက်ထူပြီ။ ပင့်မြှောက်ပြီ။ ဟဌော ဟဌေန စိတ္တေန၊ ပဌမံ ဥဿပေသဟံ။ အပ၊၁။၆၁။ ထေရ၊ဌ၊၁။၁၈၅။

ဥဿယ (တိ) [ဥ+သိ+အ(ဏ)။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။] (၁) စုန်.စုန်.တက်-မို့.မောက်-မြင့်မောက်-သော။ (၂) မျှားပြား-ပြော-ထောင်လွှား-သော။ (၁) ဥဿယဘူတ-ကြည့်။(၂) ဥဿယဝါဒ-ကြည့်။

ဥဿယာ (ထီ) [ဥဿယ+ဝါဒိကာ။ နောက်ပုဒ်ချေ] ဥဿယဝါဒိကာသိက္ခာပုဒ်၊ မာနုဿယ, ကောဓုဿယ၏အစွမ်းဖြင့်(မာနဒေါသ ထောင်လွှားမျှားပြားခြင်း၏အစွမ်းဖြင့်) အိမ်ရှင်, အိမ်ရှင်၏သား, ကျွန်အမှုလုပ်, ရဟန်း, ပရိဗိုဇ်တို့.နှင့်ငြင်းခုံရန်ပွားတရားဆင်သော ရဟန်းမအား ပညတ်အပ်သော သိက္ခာပုဒ်။ (ပါစိတ္တိယပါဠိ။ ၂-ကဏ္ဍ၊ ၁-ဝဂ်၊ ၁-သိက္ခာပုဒ်။ ဝိ၊၂။၂၈၉။ ဥဿယာ သန္ဒိစယဋ္ဌာ(ဝိ၊၅။၁၆၀)တိ ဥဿယ-ဝါဒိကာတိ စ, ပတ္တသန္ဒိစယံ ကရေယျာတိ စ ဝုတ္တံ သိက္ခာပဒဒွယံ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၁၄ရ။

ဥဿယဘူတ (တိ) [ဥဿယ+ဘူတ] စုန်.စုန်.တက်-မို့.မောက်-သည်ဖြစ်၍ဖြစ်သော။ ဝန္ဒ၊ဿယောတိ ဥပစိကာဟိ ဝန္ဒဿ မတ္တိ-ကာပိဏ္ဍဿ ဥဿယဘူတော။ မ၊ဋီ၊၂။၁ဝ၄။

ဥဿယဝါဒ (တိ) [ဥဿယ+ဝါဒ] (၁) မာနုဿယ ကောဓုဿယအစွမ်းဖြင့် ပြောဆို ငြင်းခုံခြင်း-တရားဆင်ခြင်း-တရားစွဲခြင်း-ကြောင့်ဖြစ်သော (အာပတ်)။ ဥဿယဝါဒအာပတ်။ (၂) မာနုဿယ ကောဓုဿယ၏အစွမ်းဖြင့် ပြောဆို ငြင်းခုံ-တရားဆင်-တရားစွဲ-သော၊သူ။ (၁) အဟံ အယျေ ကေ အာပတ္တိ အာပဇ္ဇိ ဥဿ-ယဝါဒံ၊ သာဟံ အယျေ သံယံ ဇကိဿ အာပတ္တိယာ ဥဿယဝါဒါယ ပက္ခမာနတ္တံ ယာစာမိ။ ကခ်ီ။၃ဝ၅။ (၂) ယာ ပန ဘိက္ခုနီ ဥဿယဝါဒါ။ ဝိ၊ဝိနိ၊ဋ္ဌ၊ဂါထာ။ ၂ဝ၁၁။ ဥဿယဝါဒါတိ မာနုဿယကောဓုဿယ-ဝသေန ဝိဝဒမာနာ။ ဝိ၊ဝိနိ၊ဋ္ဌ၊ဋီ၊၂။၃၉။

ဥဿယဝါဒိကဝတ္ထု (နာ) [ဥဿယဝါဒိက+ဝတ္ထု] မာန, ဒေါသ မျှားသည်၏အစွမ်းဖြင့် ပြော-ဆိုငြင်းခုံခြင်း ဟူသောအကြောင်း၊ တရားဆင်-တရားစွဲ-ခြင်းဟူသောအကြောင်း။ သာဝတ္ထိယံ ထုလ္လနန္ဒံ အာရဗ္ဘ ဥဿယဝါဒိကဝတ္ထုသ္မိံ ပညတ္တံ။ ကခ်ီ။ ၂၉ရ။

ဥဿယဝါဒိက (တိ) [ဥဿယ+ဝါဒိက။ ထီ-ဌ် ဥဿယဝါဒိကာ။] (၁) မာန,ဒေါသမျှားသည်၏အစွမ်းဖြင့် ပြောဆိုငြင်းခုံသော၊ တရားဆင်-တရားစွဲ-သော၊သူ၊ (ရဟန်းမ။) (၂) မာန, ဒေါသမျှားသည်၏အစွမ်းဖြင့်ပြောဆိုငြင်းခုံခြင်း၊

တရားဆင်-တရားစွဲ-ခြင်း။ (ဦးဗုဒ္ဓနိဿျ- ၌ ဥဿုယဝါဒိကာ-ဟုရှိသည်။ မာန်အမျက်ပြောသည်-ဟုအနက် ပြန်ဆိုသည်။ ဦးဟုတ်စိန် အဘိဓာန်၌လည်း ဥသုယျဝါဒိကာ-ဟု မူလပုဒ်ရင်းပြထားသည်။ ကခ်ါဘာသာဌီကာအလို-ထောင်လွှားတက်ကြွသော မာနကောဓ အစွမ်းဖြင့် ပြောဆိုငြင်းခုံတတ်သော၊သူ-ဟု အနက်ပြန်ဆိုရမည်။) (၁) ယာ ပန ဘိက္ခုနီ ဥဿယဝါဒိကာ ဝိဟရေယျ။ ဝိ၊၂။၂၈၉။ ဥဿယဝါဒိကာ နာမ အဋ္ဌကာရိကာ ဝုစ္စတိ။ ဝိ၊၂။၂၈၉။ ဥဿယဝါဒိကာတိ မာနုဿယကောဓုဿယဝေသန ဝိဝဒမာနာ။ ဝိ၊ဋီ၊၃။၁၈၀။ ကခ်။ ၂၉၈။ ဥဿယဝသေန ဝဒနံ ဥဿယဝါဒေါ။ သောယေဝ ဥဿယဝါဒိကာတိ ဒသ္သေန္ဟောအာဟ ဥဿယဝါဒိကာတိအာဒိ။ ပါစိတ်၊ ယော။၁၄၇။ (၂) ဥဿယဝါဒိကဝတ္ထု-ကြည့်။

ဥဿရထ (ကြို) [ဥ+သရ+အ+ထ] ပယ်ရှား-ဖယ်-ကုန်လော့။ အထ ဒီဌမင်္ဂလိကာ "ဥဿရထ ဥဿရထာ"တိ ပုရတော ပုရတော ဟိနဇနံ အပနေန္တေဟိ ပုရိသေဟိ နိယမာနာ။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ဖ၈။ (-မ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၉။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၅၉။)

ဥဿဝ (ပု) [ဥ+သု(သူ)+ဏ။ ကံ ဥသဝန္တိ ဥဂ္ဂိရန္တြာတိ ဥဿဝေါ။ နာနာသမိဒ္ဓိဟိ သဝန္တိ ဇတ္ထာတိ ဝါ ဥဿဝေါ။ ဓာန်၊ဋီ။၁၇၈။ ဥတ္သဝ (သံ)] (၁) ပွဲသဘင်။ (၂) ပွဲသဘင်ဝင်သူ။ (၁) မနုဿာ ယညေသု ဆဏေသု ဥဿဝေသု ဝိသာခံ မိဂါရမာတံ ပဌမံ ဘောဇေန္တိ။ ဝိ၊ ၁။၂၈၅။ ဥဿဝေသူတိ အာသဠှိပဝါရဏာနက္ခ-တ္တာဒီသု မဟုဿဝေသု။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁၄။ (-ဝိ၊ ၃။၃၀၁။ ဇာ၊၂။၂၅၅။) (၂) ဥဿဝဝေသ-ကြည့်။ (ဆီးနှင်း၊ ဆီးနှင်းပေါက်-ကို ဟောရာ၌ ဥဿာဝေါ-ဟု ဒီယဖြင့်ရှိသင့်သည်။ ဝလာ-ဟကောဝ အနိလေန၊ သူရိယေန ဝိယ ဥဿဝေါ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃ဖ၁။ ဥဿဝေါတိ ဟိမဗိန္ဒု။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၂၇၂-တို့၌ ဥဿဝေါ-ဟု ဆန်းကြောင့် ရဿဖြင့် ရှိနေသည်။)

ဥဿဝကီဠန (နာ) [ဥဿဝ+ကီဠန] ပွဲသဘင်ကစား-ပျော်ပါး-ရာ။ အဟိတုဏ္ဍိကော သတ္ထာမေ ဒိဝသေ ဥဿဝကီဠနတော အာဂန္တွာ ... နိဒ္ဒံ သြက္ကမိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၈၄။

ဥဿဝဒဿန (နာ) [ဥဿဝ+ဒဿန] ပွဲသဘင်ကြည့်ရှုခြင်း။ စတ္တာရော ဒေဝပုတ္တာ...ဥဿဝ-ဒဿနံ အာဂမိံသု။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၈၀။

ဥဿဝဒိဝသ (ပု) [ဥဿဝ+ဒိဝသ] ပွဲသဘင်ကျင်းပရာနေ့။ အထေကသ္မိံ ဥဿဝဒိဝသေ မဟာဇနေ မဏ္ဍိတပသာဓိတေ ဓမ္မသဝနာယ ဝိဟာရံ ဂစ္ဆန္တေ ... အဒါသိ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။ ၂၅၈။ (-ဝိမာန၊ဋ္ဌ။ဖ၊ဋ္ဌ၈၊၁ရ၁။)

ဥဿဝပရိယောသာန (နာ) [ဥဿဝ+ပရိယောသာန] ပွဲသဘင်၏အဆုံး။ သော ကေသ္မိံ ဥဿဝဒိဝသေ...ဓနံ လဘိတ္တာ ဥဿဝပရိ-ယောသာနေ ဗဟုံ သုရာဘတ္တံ ဂါဟာပေတ္တာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၈၂။

ဥဿဝပူဇာ (ထီ) [ဥဿဝ+ပူဇာ] ပူဇော်ပွဲသဘင်။ ကာဟာမ သေရီသမဟံ ဥဌာရံ။ ဝိမာန။၁၂၁။ မဟန္တံ ဥဿဝပူဇံ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၃၂၅။

ဥဿဝဗိန္ဒု (ပုနာ) [ဥဿဝ+ဗိန္ဒု] ဆီးနှင်းပေါက်။ (ဥဿာဝဗိန္ဒု-ဟု ရှိသင့်သည်။ ဥဿာဝ-ကြည့်။) "သမ္မ သာရထိ ကဟံ နု ခေါ ဇေတ ဥဿဝဗိန္ဒု။ နု တေ ဣဒါနိ ဝဿာမိ"တိ ပုစ္ဆိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၂၂။

ဥဿဝဘေရီ (ထီ) [ဥဿဝ+ဘေရီ] ပွဲသဘင်အလို့ငှါ တီးခတ်အပ်သောစည်။ "ဓမ္မိကော နော ရာဇာ လဒ္ဓေါ"တိ ဟဋ္ဌတုဋ္ဌာ နဂရေ ဥဿဝဘေရီ စရာပေတ္တာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၂၀။

ဉာဏဝသမ္ဘတ္တိ(ထီ) [ဉာဏဝ+သမ္ဘတ္တိ] ပွဲသဘင်-၏-နှင့်-ပြည့်စုံခြင်း။ မဟာဇနော ဟဋ္ဌတုဋ္ဌော ဉာဏဝသမ္ဘတ္တိ ပစ္စနုဘောတိ။ ထေရဋ္ဌ၊၁။၁၇၈။

ဉာဏဝေသ (ပု) [ဉာဏဝ+ဝေသ] ပွဲသဘင်ဝင်သူ၏ အသွင်အပြင်။ ဆဏဝေသန္တိ တုဋ္ဌ-ဇနနဝေသံ၊ ဉာဏဝေသန္တိအတ္ထော။ သာရတ္ထ၊ ၁။၁၄၀။

ဉာဏဟဇာတ - ဉာဏာဟဇာတ-ကြည့်။

ဉာဏဟတိ (ကြို) [ဉ+သဟ+အ+တိ] စွမ်းနိုင်၏၊ လုံ့လကြိုးကုတ်အားထုတ်၏။ သစေ ဉာဏ-ဟတိ သောဓေတဗ္ဗော(ဝိ၊၄။၃၇၅)တိ ယဒိ သက္ကောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁၁၇။ ဆန္ဒဇာတော ဉာဏ-ဟတိ။ မ၊၂။၁၄၅။ ဉာဏဟတိတိ ဝီရိယံ ကရောတိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၃၄။ (-ဝိ၊၁။၂၂၄။ ဝိ၊၃။ ၅၉၊၁၁၇၊၃၁၁။ သံ၊၂။၄၉၇။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၂။၁၅၅။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂ဖ၁၊၂၉၄၊၃၇ဖ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၄၁။ အံ၊ဋ္ဌ၊ ၃။ ၃၅။ ပါစိတ်၊ယော။၅၂၅။) **ဉာဏဟန္တိ**—ဒီ၊၁။၁၂၈။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၂ဖ၅။ ဒီ၊ဋ္ဌီ၊၁။၃၂၄။ **ဉာဏ-ဟသိ**—ဥဒါန။၁၂၈။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၂၃၄။ **ဉာဏ-ဟာမိ**—ဝိ၊၁။၃၁။ ဝိ၊၃။၄၀၀။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၁၃။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၀၈။ သာရတ္ထ၊၂။ဖ၆။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ၆။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၂ရ။ **ဉာဏဟေ**(မိ-ဝိဘတ်)—ဇာ၊၁။ ၄။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရ၆။ **ဉာဏဟသေ**—ဇာ၊၁။၃၁၅။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၄၀၀။ **ဉာဏဟေ**—ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၂၂၂။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၃၄ဖ။ **ဉာဏဟေယျံ**—ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၁၂။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋ္ဌီ၊၁။၁၃၄။ **ဉာဏဟိ**—ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၂၈။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၀ဖ။ **ဉာဏဟိသု**—ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၁၃၈။ **ဉာဏဟိဿတိ**—အံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ရရ။ **ဉာဏဟိ-ဿာမိ**— အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၃ဖ။

ဉာဏဟန (ထီ၊နာ) [ဉ+သဟ+ယု] (၁) အား-ထုတ်ခြင်း။(၂) အားထုတ်တတ်သော (ဝီရိယ)။ (၁) အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (၂) ဉသောဋ္ဌိ-ကြည့်။

ဉာဏဟနလက္ခဏ (တိ)[ဉာဏဟန+လက္ခဏ] အားထုတ်ခြင်းလက္ခဏာရှိသော။ ဝီရဘာဝေါ ဝီရိယံ၊ တံ ဉာဏဟနလက္ခဏံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။ ၉၃။

ဉာဏဟန္ဓ (ထီ၊နာ) [ဉ+သဟ+အန္ဓ] အားထုတ်သော၊သူ။ ဉာဏဟန္ဓော တုလယတိ။ မ၊၂။ ၃၈၅။ ခုဒ္ဒကာ၊ဋ္ဌ။၁၁၃။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၈။ ဉာဏ-ဟန္ဓော ယုဇ္ဈတိ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၅၈။ ဉာဏဟန္ဓောတိ ဝီရိယံ ကရောန္တော။ သံ၊ဋ္ဌီ၊၁။၁၀၄။

ဉာဏဟန္ဓိ (ကြို) [ဉ+သဟ+အ+အန္ဓိ] စွမ်းနိုင်ကုန်၏၊ လုံ့လကြိုးကုတ်အားထုတ်ကုန်၏။ ဉာဏဟတိ-ကြည့်။

ဉာဏဟသိ (ကြို) [ဉ+သဟ+အ+သိ] စွမ်းနိုင်၏၊ လုံ့လကြိုးကုတ်အားထုတ်၏။ အထက်ပုဒ် ကြည့်။

ဉာဏဟသေ (ကြို) [ဉ+သဟ+အ+သေ] စွမ်းနိုင်-၏၊ လုံ့လကြိုးကုတ်အားထုတ်၏။ ဉာဏဟတိ-ကြည့်။

ဉာဏဟာမိ (ကြို) [ဉ+သဟ+အ+မိ] စွမ်းနိုင်၏၊ လုံ့လကြိုးကုတ်အားထုတ်၏။ ဉာဏဟတိ-ကြည့်။

ဉာဏဟီသု (ကြို) [ဉ+သဟ+ဍု] စွမ်းနိုင်ကုန်ပြီ၊ လုံ့လကြိုးကုတ်အားထုတ်ကုန်ပြီ။ ဉာဏဟတိ-ကြည့်။

ဉာဏဟိ (ကြို) [ဉ+သဟ+ဏျိ] စွမ်းနိုင်ပြီ၊ လုံ့လ-ကြိုးကုတ်အားထုတ်ပြီ။ ဉာဏဟတိ-ကြည့်။

ဉာဏဟိ(ဟေ)တ္ဝာ (ကြို၊ဝိ) [ဉ+သဟ+တ္ဝာ] စွမ်းနိုင်၍၊ လုံ့လကြိုးကုတ်အားထုတ်၍။ ဉာဏဟိတ္ဝာ တုလေတိ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ဝ။ ခုဒ္ဒက-ဋ္ဌ။၁၉၁။ ဉာဏဟေတ္ဝာ တုလေတိ။ မ၊၂။၁၄၅။

ဉာဏဟိဿတိ (ကြို) [ဉ+သဟ+ဿတိ] စွမ်းနိုင်-လတ္တံ့၊ လုံ့လကြိုးကုတ်အားထုတ်လတ္တံ့။ ဉာဏဟတိ-ကြည့်။

ဉာဏဟိဿာမိ (ကြို) [ဉ+သဟ+ဿာမိ] စွမ်းနိုင်-လတ္တံ့-အံ့၊ လုံ့လကြိုးကုတ်အားထုတ်-လတ္တံ့-အံ့။ ဉာဏဟတိ-ကြည့်။

ဥဿဟေ[1] (ကြို)[ဥ+သဟ+အ+မိ] စွမ်းနိုင်၏။ လုံ့လကြိုးကုတ်အား:ထုတ်၏။ဥဿဟတိ-ကြည့်။

ဥဿဟေ[2] (ကြို) [ဥ+သဟ+ယျ] စွမ်းနိုင်ရာ၏။ လုံ့လကြိုးကုတ်အား:ထုတ်ရာ၏။ ဥဿဟတိ-ကြည့်။

ဥဿဟေယျ (ကြို) [ဥ+သဟ+ဧယျ] စွမ်းနိုင်ရာ၏။ လုံ့လကြိုးကုတ်အား:ထုတ်ရာ၏။ ဥဿဟတိ-ကြည့်။

ဥဿာဒ (ပု) [ဥ+သဒ+ဏ] (၁) ကုန်းမြင့်အရပ်။ (၂) တင်နေခြင်း၊ ကုန်းပေါ်၌ တင်နေခြင်း။ (၃) ငါဟုထင်သောမာန။ (၁) တဿတ္ထာ-ယထာ ဥန္နတေ ထလေ ဥဿာဒေ ဘူမိဘာဂေ မေယေဟိ အဘိဝုဋ္ဌ ဥဒက် နိန္နံ ပဝတ္တတိ။ ခုဒ္ဒကၢဋ္ဌ။၁၆၉။ (၂)(၃) ကိ နု ခေါ ဘန္တေ ဩရိမ် တီရံ ပါရိမ် တီရံ၊ ကော မဇ္ဈေ သံသီဒေါ၊ ကော ထလေ ဥဿာဒေါ။ သံ၊၂။ ၃၈၆။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၁၃။ မ၊ဋီ၊၁။၂၁။ ထလေ ဥဿာဒေါတိ ခေါ ဘိက္ခု အသ္မိမာနသေတံ အဓိဝစနံ။ သံ၊၂။၃၈၆။ ဥဿာဒေါတိ ဇလမဇ္ဈေ ဥဒ္ဓိတေ ထလသ္မိံ ဥဿာရိတော အာရူဠ္ဟော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၅၆။

ဥဿာဒနပက္ခ (ပု) [ဥဿာဒန+ပက္ခ] ချီးမွမ်းခြင်းအဘို့။ နာမတိ အသမ္ဘာဝနေ အပသာဒန-ပက္ခေ၊ ဥဿာဒနပက္ခေ ပန သမ္ဘာဝနေ။ သံ၊ဋီ၊၂။၃၀၁။

ဥဿာဒနာ (ထီ၊နု) [ဥ+သဒ+ယု+အာ] မြှောက်ပင့်ခြင်း၊ ချီးမြှောက်ခြင်း။ ဥဿာဒနဿ ဥတ္တာ အပသာဒနဿ ဥတ္တာ နေဝုဿာဒေယျ နု အပသာဒေယျ၊ ဓမ္မမေဝ ဒေသေယျ။ မ၊၃။ ၂၇၃။ နေဝုဿာဒေယျ နု အပသာဒေယျာတိ ဂေဟသိတဝသေန ကဠိ ပုဂ္ဂလံ နေဝ ဥက္ခိ-ပေယျ နု အဝက္ခိပေယျ။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၉၂။ အယံ အာမိသေန အနုပလိတ္တော ပစ္စယေဟိ ဝိနိ-ဝတ္တမာနသော အဘ္ဘာ မုတ္တော စန္ဒိမာ ဝိယာတိ ဧဝမသ ဂေဟသိတဝသေန ဥဿာဒနာပိ နတ္ထိ။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၈၅။ ဥဿာဒနာတိ ဂုဏဝသေန ဥက္ကံသနာ။ မ၊ဋီ၊၂။၃၀၂။ ကတ္တာဗ္ဗသ သရသေ-နေဝ ကရဏံ စိတ္တရုစိယံ၊ နု တထာ ပရသ ဥဿာဒနေန။ ပဋိသံ။ဋ္ဌ၊၁။၃၆။

ဥဿာဒနာကာရ (ပု) [ဥဿာဒန+အာကာရ] ချီးမွမ်း-ချီးမြှောက်-ပုံ အခြင်းအရာ။ အပသာ-ဒနာကာရံ ဥဿာဒနာကာရဿ ဝိဘာဝေတုံ "ကထ"န္တိအာဒိ အာရဒ္ဓံ။ အံ၊ဋီ၊၂။၃၉၆။

ဥဿာဒယမာန (တိ) [အဝ+သဒ+ဏယ+မာန] အောက်သို့-ရောက်စေ-ကျစေ-သော။ ဩသီ-ဒန္တာနန္တိ ပဋိပက္ခဝသေန အဓော သီဒန္တာနံ၊ ဥဿာဒယမာနာနန္တိ အတ္ထော။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၃၇။

ဥဿာဒိယမာန (တိ) [ဥ+သဒ+ ယ+မာန] ထွက်စေအပ်သော၊သူ။ ဧဝံ တေ ရဋ္ဌဝါသိဟိ မနုဿေဟိ ဥဿာဒိယမာနာ သဗ္ဗေပိ အည-တိတ္ထိယာ သမာဂန္တာ ပဒုမုတ္တရဒသဗလမေဝ သရဏမဂမံသု။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၂၃၂။

ဥဿာဒေတမ္ဗ (တိ) [ဥ+သဒ+ဏေ+တမ္ဗ] ချီးမွမ်းအပ်သော၊သူ။ သော နေဝ ဥဿာဒေ-တမ္ဗော။ ဒီ၊၃။၁၀၆။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၉၅။

ဥဿာဒေတိ[1] (ကာ၊ကြို) [ဥ+သဒ+ဏေ+တိ] အထက်သို့-တက်ရောက်-ရွှေ-စေ-၏။ ချီး-မြှောက်-မြှောက်ပင့်-၏။ ဥဿာဒေတု-ကြည့်။

ဥဿာဒေတိ[2] (ကာ၊ကြို) [အဝ+သဒ+ဏေ+တိ] ထွက်စေ၏။ နှင်ထုတ်၏။ ရဋ္ဌတောတိ သက-လရဋ္ဌတောပိ။ နိ ဓ္ဆ ဒ္ဒ ဘ ဒ္ဒ ဒ္ဒ ဒ္ဒ

ဉာဏဒေတု (တိ) [ဉ+သဒ+ဏော+တု] ချီးမွမ်း-မြောက်ပင့်ပြောဆို-တတ်သော၊သူ။ ဉာဏဒေတာ စ ဟောတိ။ ဝိ၅။၃၁၉။ ဉာဏဒေတာ ဟောတိတိ "အမှာကံ အာစရိယော မဟာ-တေပိဋကော ပရမဓမ္မကထိကော"တိအာဒိနာ နယေန ဧကစ္စံ ဉာဏဒေတိ။ ဝိ၊ဌ၊၄။၂၁၆။ ဉာဏရေတိ (ဉာဏဒေတိ။ဌ။)တိ ဉဒ္ဓံ ဂမာပေတိ။ ဣမိနာ ဉာဏဒေတိ ဉပရိ ဂမာ-ပေတီတိ ဉာဏဒေတာတိ ဝစနတ္ထံ ဒသေတိ။ ပါစိတ်၊ယော။၆၁၅။

ဉာဏဒေတ္ထာ (ကြိ၊ဝိ) [ဉ+သဒ+ဏော+တ္ထာ] (၁) တင်၍။ (၂) ထစေ၍။ (၁) ထလေ ဉာဏဒေတ္ထာ ဌပိတနာဝါယ ဖုဋ္ဌောကာသောဝ ဌာနံ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၂၈၉။ (၂) ဖေဏုဒ္ဒေဟကန္တိ ဖေဏံ ဉဒ္ဒေဟိတ္ထာ၊ ဉာဏဒေတ္ထာတိ အတ္ထော။ အံ၊ဌ၊၃။၁၈၉။ (အံ၊ဋီ၊၃။၁၉၆-၌ ဉာဏဒေ-တ္ထာ-ဟုမတ္တေ့ရ၊ ဉဌာပေတ္ထာ-ဟု တွေ့ရသည်။)

ဉာဏဒေန္ဓ (တိ) [ဉ+သဒ+ဏော+အန္ဓ] ချီးမွမ်း-ချီးမွမ်းလို-သော၊ မြောက်ပင့်သော၊သူ။ အာယသ္မန္တံ အာနန္ဒံ ဉာဏဒေန္ဓောပိ ဘဏတိ အပသာဒေန္ဓောပိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။ရ၆။ သံ၊ဌ၊၂။၈၁။ ဉာဏဒေန္ဓောတိ ပညာယ ဉကွံသေန္ဓော၊ ဉဂုဏ္ဘန္ဓောတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၈၃။ ကိं နု ခေါ သမဏော ဂေါတမော ဂေဟသိတဝေသေန ပရိသံ ဉာဏဒေန္ဓော ဝါ အပသာဒေန္ဓော ဝါ ဓမ္မံ ဒေသေတိ။ မ၊ဌ၊၃။၂၅၆။ (-မ၊ဋီ၊ ၃။၁ရ၁။ သံ၊ဋီ၊၁။၁၀၀။)

ဉာဏဒေန္ဓိ (ကာ၊ကြိ) [ဉ+သဒ+ဏော+အန္ဓိ] ထွက်စေကုန်၏။ နိစ္ဆဘန္ဓိတိ နိဟရန္ဓိ ဉာဏ-ဒေန္ဓိ တေသံ နိဝါသံ နု ဒေန္ဓိတိ အတ္ထော။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၂၃၂။

ဉာဏပန (နာ) [ဉ+သိ+ဏပေ+ယု] (၁) ထောင်-မတ်စေ-ထောင်-စိုက်ထူ-ပင့်မြှောက်-ခြင်း။ (၂) ထောင်လွှားခြင်း၊ မာန်မူခြင်း။ (တိ)(၃) စိုက်ထူ-ကြောင်းဖြစ်သော။ (၁) မဟတော ဓမ္မဓဇဿ ဉာဏပနံ ဇသိ ဂဝေသိ ပရိယေသိတိ မဟေသိ။ စူဠနိ။ရ၇။ ဓမ္မဓဇဿ ဉာဏပနန္တိ နဝဝိဓ-လောကုတ္တရဓမ္မဿ ဉာဏပေတ္တာ ဌပနံ။ စူဠနိ၊ဌ။၂၃။ တာယ စန္ဒနယဋ္ဌိကာယ ကတဿ ပတ္တဿ အာကာသေ ဉာဏပနံ။ သုတ္တနိ၊ဌ။ ၂။၂၈၅။ (၂) ဉန္ဒတိန္တိ ဉာဏပနံ။ မဟာနိ၊ ဌ။၂၄၄။ (တိ)(၃) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဉာဏပနဝိရိယ (နာ) [ဉာဏပန+ဝိရိယ] စိုက်ထူ-ကြောင်းဖြစ်သောဝီရိယ။ ဉာဏဟောတိ ဉာဏပနဝိရိယံ။ အံ၊ဌ၊၃။၉၉။

ဉာဏပယတိ (ကာ၊ကြိ) [ဉ+သိ+ဏပယ+တိ] ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-၏။ သစေ တတြ အဘဝိဿ၊ သေတစ္ဆတ္တံ ဉာဏပယိဿ။ ဓမ္မ၊ ဌ။၁။၁၀၆။ **ဉာဏပယိသု**—ဇာ၊ဌ၊၄။၁၃၅။

ဉာဏပယိသု (ကာ၊ကြိ) [ဉ+သိ+ဏပယ+ လ္ဟသု] ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-ကုန်ပြီ။ အ ထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဉာဏပယိဿ (ကာ၊ကြိ) [ဉ+သိ+ဏပယ+ ဿာ] ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-ရာ၏။ ဉာဏ ပယတိ-ကြည့်။

ဉာဏပိတ (တိ) [ဉ+သိ+ဏပေ+တ] (၁) ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-အပ်သော။ (၂) အထက်သို့တက်စေအပ်-စုန်.စုန်.တက်-မို့. မောက်-သော။ (၁) အယံ အတ္တာဘာဝေါ နာမ တိဟိ အဋ္ဌ သတေဟိ ဉာဏပိတော။ မ၊ဌ။ ၁။၃၉၂။ အာဝါဋံ ခဏ္ဍိတ္တာ တသ္မိံ အာဝါဋေ ဉာဏပိတတ္တာ ပထဝိသိတော။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။ ၃၂၄။ (၂) တိလာဒိနံ နာဠိအာဒိဟိ မိနနကာလေ

ဉာဏပိတာ သိခါယေဝ သိခါ။ သီးဌိုးသစ်၊၁။၃၅၂။ အံးဌိုး၂။၃ရ၄။ ဉာဏပေတ္တာ-လည်းကြည့်။

ဉာဏပိတဲသိကာထမ္ဘ (ပု) [ဉာဏပိတ+ဲသိကာထမ္ဘ] ထောင်မတ်စေအပ်-စိုက်ထူအပ်-သောတံခါးတိုင်။ နဂရသောဘနတ္ထံ ဉာဏပိတဲသိကာထမ္ဘဠု။ အပါဠိ၊၁။၃၂၀။

ဉာဏပိတကာလ (ပု) [ဉာဏပိတ+ကာလ] ထောင်မတ်စေအပ်-စိုက်ထူအပ်-သော အခါ။ ဘာတိက မမ ဆတ္တံ ဉာဏပိတကာလတော ပဋ္ဌာယ။ ဇာတိ၄။၁၃၈။

ဉာဏပိတဆတ္တ (နာ) [ဉာဏပိတ+ဆတ္တ] ထောင်မတ်စေအပ်-စိုက်ထူအပ်-သောထီး။ ရထမဇ္ဈေ ဉာဏပိတဆတ္တမ္ပိ သေတမေဝ အဟောသိ။ သံ၊ဌ၊၁။၁၅၆။

ဉာဏပိတဋ္ဌ (ပု) [ဉာဏပိတ+အတ္ထ] ထောင်မတ်စေအပ်-စိုက်ထူအပ်-သောအနက်သဘော။ တဏှာဓဇောတိ ဉာဏပိတဋ္ဌေန တဏှာဓဇော။ မဟာနိ၊ဌ။၁ရ၅။

ဉာဏပိတထမ္ဘ (ပု) [ဉာဏပိတ+ထမ္ဘ] ထောင် မတ်စေအပ်-စိုက်ထူအပ်-သောတိုင်။ လောကတ္တယေ ဉဂ္ဂတတ္တာ တဒမေဝ ယူပေါ ဉာဏပိတထမ္ဘသဒိသော။ အပါဠိ၊၁။၂၄၉။

ဉာဏပိတဓဇ (ပု) [ဉာဏပိတ+ဓဇ] ထောင်မတ်စေအပ်-စိုက်ထူအပ်-သော အလံတံခွန်။ သော ယောဓော နဂရသောဘတ္ထာယ ဉာဏပိတဓဇေ ဝိယ မာနဒ္ဓဇေ ပါတေတ္တာ။ အံ၊ဌ၊ ၃။၃၂။

ဉာဏပိတရဇတတောရက (နာ) [ဉာဏပိတ+ရဇတတောရက] ထောင်မတ်စေအပ်-စိုက်ထူအပ်-သောငွေတုရိုက်းတိုင်။ ဒေဝနဂရေ ဉာဏပိတရဇတတောရကံ ဝိယ သောဘတိ။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၁ရ။ မ၊ဌ၊၃။၃၀၄။

ဉာဏပိတသိခါ (ထီ) [ဉာဏပိတာ+သိခါ] စုန့်စုန့်တက်-မို့မောက်-သော အထွတ်။ တိလာဒိနံ နာဠိအာဒီဟိ မိနနဂ္ဂလေ ဉာဏပိတသိခါ ယေဝ သိခါ။ မ၊ဌ၊၂။၁၅၉။

ဉာဏပိတသေတစ္ဆတ္တ (နာ) [ဉာဏပိတ+သေတစ္ဆတ္တ] ထောင်မတ်စေအပ်-စိုက်ထူအပ်-သော ထီးဖြူ။ ဟတ္ထိက္ခန္ဓေ ဉာဏပိတသေတ-ဆတ္တေန ဥပသေဝိတော သောဘမာနော။ အပါဠိ၊ ၂။ ၂၄။

ဉာဏပေတိ (ကာ၊ကြို) [ဉ+သိ+ဏာပေ+တိ] ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-စိုက်ထူစေ-မတ်မတ်ထား-ထောင်-၏။ ထမ္ဘံ ဉာဏပေတိ၊ ဒုက္ကဋ်။ ဝိ၊ဌ၊ ၂။၁၅၆။ တန္တတော ဉဋ္ဌိတပေသကာရော ကိသ္မိဉ္စိဒေဝ ဂဟေတ္တာ ဉဇုကံ ကာယံ ဉာဏ-ပေတိ။ အဘိ၊ဌ၊ ၂။၄၆၀။ သံ၊ဌိ၊ ၂။၄၁၆။ အံ၊ဌိ၊၁။ရရ။ **ဉာဏပေန္ဓိ**—အဘိ၊ဌ၊၁။၁ ၂၅။ ဇာ၊ဌ၊၁။၁၄။ **ဉာဏပေသိ**—မ၊ဌ၊၃။ ၂၄ ၂။ **ဉာဏပေမိ**—အပ၊၁။၅။ အပါဠိ၊၁။၁ ၂၃။ **ဉာဏပေန္တု**—ဇာ၊ဌ၊၅။၃၃ရ။ **ဉာဏပေဟိ**—မ၊ဌ၊၃။ ၂၄ ၂။ ဇာ၊ဌ၊၅။၃၅။ **ဉာဏပေယျာထ**—ဇာ၊ဌ၊၄။၁ ၂ရ၊၁၃၅။ **ဉာဏပေသိ**—ဒီ၊ဌ၊ ၂။ ၂၀၄။ မ၊ဌ၊၃။ ၂ ၂၄။ အပါဠိ၊၁။၃၀ ၂။ **ဉာဏပေသုံ**—ဝိမာန၊ဌ။ ၂၈။ ဇာ၊ဌ၊၄။၁၃၅။ **ဉာဏပေသိ**—အပ၊၁။၁၉၅။ ထေရ၊ဌ၊ ၁။ ၂၈၁။

ဉာဏပေတုံ (ဗျ) [ဉ+သိ+ဏာပေ+တုံ] ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-ခြင်းငှါ။ ဣဓ ဝသိတုံ ဣစ္ဆတိ၊ ဉဒါဟု ပေတ္တိကေ ရဇ္ဇေ ဆတ္တံ ဉာဏပေတုံ။ မ၊ဌ၊၃။ ၂ ၂၄။ မဟာနိ၊ဌ။၉၀။

ဉာဏပေတုကာမ (တိ) [ဉာဏပေတုံ+ကမ+ဏ] ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-ခြင်းငှါ အလိုရှိ

သောသူ။ မံ ဂကိုတွာ အတ္တနာ ဆတ္တံ ဥဿာ-ပေတုကာမော။ ဒီဃ၊ဝ။၁၃၇။ (-မ၊ဌ၊ဝ။၂၂၄။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၂၄။)

ဥဿာပေတွာ (ကြိ၊ဝိ) [ဥ+သိ+ဏာပေ+တွာ] (၁) ထောင်မတ်စေ-ချီမ-မြှောက်-ထောင်-၍။ (၂) အထက်သို့တက်စေ-စုန့်စုန့်တက်စေ-အစုအပုံပြု-၍။ (၃) ဖြန့်ခင်း၍။ (၄) တင်၍။ (၁) အထ ခေါ သော ဘိက္ခု တံ စီဝရံ ဥဿာပေတွာ ပုနပ္ပုနံ ဝိမဇ္ဇတိ။ ဝိ၊ဝ။၃၀၃။ ဥဿာပေတွာ ပုနပ္ပုနံ ဝိမဇ္ဇတီတိ ... ဟတ္ထေဟိ ဥဿာပေတွာ ဥက္ခိပိတွာ ပိဋ္ဌိယံ ဃံသတိ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၃၈။ တံ ယူပံ ဥဿာပေတွာ အဋ္ဌာ-ဝသိတွာ။ ဒီ၊၃။၆၃။ ဥဿာပေတွာတိ တံ ပါသာဒံ ဥဋ္ဌာပေတွာ။ ဒီ၊ဌ၊၃။၄၁။ ဗြာဟ္မဏာ ဒက္ခိဏဟတ္ထံ ဥဿာပေတွာ ဇယသဒ္ဒံ ယောသေန္တာ ဂစ္ဆန္တိ။ ဒီ၊ဌ၊ဝ။၂၃၆။ ဥဿာရေတွာတိ ဥဒ္ဓံ ပသာရေတွာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၂၃။ (၂) သဏိကံ သိခါ ဥဿာပေတွာ ဂဏ္ဍာတိ။ ဒီ၊ဌ၊ဝ။ရရ။ ဥဿာပေတွာတိ ဥဂ္ဂမာပေတွာ၊ ဥဒ္ဓံ ရာသီ ကတွာတိ အတ္ထော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ဝ။၃၅၂။ ဝါလိကံ ဥဿာပေတွာ ပံသုကူလစီဝရံ ပညပေတွာ။ ဒီ၊ဌ၊ဝ။ဝ၈၈။ ဥဿာပေတွာတိ ပုဋ္ဌံ ကတွာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။ဝ၂၂။ (၃) ထေရော ...ပဗ္ဘာရံ ပဋိဇဂ္ဂိတွာ မဏ္ဍပိဋ္ဌं ဥဿာပေတွာ။ အံ၊ဌ၊ဝ။၃၂။ (၄) ကုမာရကံ ခန္ဓေ အာရောပေတွာ ဂစ္ဆန္တန္တိ တရုဏဒါရကံ အံသေ ဥဿာ-ပေတွာ ဂစ္ဆန္တံ။ မဟာနိ၊ဌ။ဝ၈၇။

ဥဿာပေန္တ (တိ) [ဥ+သိ+ဏာပေ+အန္တ] ထောင်မတ်စေ-ထောင်-သော၊သူ။ သုဝဏ္ဏာလိင် ဥဿာပေန္တော ဝိယ ဂိဝံ ဥန္နာမေတွာ။ အဘိ၊ဌ၊ဝ။၆။

ဥဿာပေန္တိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+သိ+ဏာပေ+အန္တိ] ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-စိုက်ထူစေ-မတ်မတ်ထား-ထောင်-ကုန်၏။ ဥဿာပေတိ-ကြည့်။

ဥဿာပေန္ထ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+သိ+ဏာပေ+အန္ထ] ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-စိုက်ထူစေ-မတ်မတ်ထား-ထောင်-ကုန်လော်။ ဥဿာပေတိ-ကြည့်။

ဥဿာပေမိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+သိ+ဏာပေ+မိ] ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-စိုက်ထူစေ-မတ်မတ်ထား-ထောင်-၏။ ဥဿာပေတိ-ကြည့်။

ဥဿာပေယျာထ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+သိ+ဏာပေ+ဃျာထ] ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-စိုက်ထူစေ-မတ်မတ် ထား-ထောင်-ရာ၏။ ဥဿာပေတိ-ကြည့်။

ဥဿာပေသိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+သိ+ဏာပေ+ဏှဲ] ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-စိုက်ထူစေ-မတ်မတ်ထား-ထောင်-ပြီ။ ဥဿာပေတိ-ကြည့်။

ဥဿာပေသိ[၁] (ကာ၊ကြိ) [ဥ+သိ+ဏာပေ+သိ] ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-စိုက်ထူစေ-မတ်မတ်ထား-ထောင်-၏။ ဥဿာပေတိ-ကြည့်။

ဥဿာပေသိ[၂] (ကာ၊ကြိ) [ဥ+သိ+ဏာပေ+ဏ္ဏိ] ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-စိုက်ထူစေ-မတ်မတ်ထား-ထောင်-ပြီ။ ဥဿာပေတိ-ကြည့်။

ဥဿာပေသုံ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+သိ+ဏာပေ+ဥံ] ထောင်မတ်စေ-စိုက်ထူ-စိုက်ထူစေ-မတ်မတ်ထား-ထောင်-ကုန်ပြီ။ ဥဿာပေတိ-ကြည့်။

ဥဿာပေဟိ (ကာ၊ကြိ) [ဥ+သိ+ဏာပေ+ဟိ] အထက်သို့တက်စေ-စိုက်ထူ-ဆောက်-ထောင်မတ်-လော။ ဥဿာပေတိ-ကြည့်။

ဥဿာရက (တိ) [ဥ+သရ+ဏေ+ဏ္ဍ] ပါဠိသက်သက်ကို-ဖြစ်စေ-ရွတ်စေ-တတ်သော၊ အသံသာသာဖြင့်ရွတ်တတ်သော၊သူ။ ဓမ္မာသနေ ပညတ္တေ ယာဝ ဥဿာရကော ဝါ ဓမ္မကထိ-ကော ဝါ နာဂစ္ဆတိ။ ဝိ၊ဌ၊ဝ။၄၀-၄၁။ ဝိ၊သင်

ဟ။၉၂။ ဉဿာရကောတိ သရဘာဏကော၊ သော ဟိ ဉဒ္ဓံ ဉဒ္ဓံ ပါဠိပါဋံ သာရေတိ ပဝ-တ္တေတီတိ "ဉဿာရကော"တိ ဝုစ္စတိ။ ဝိမတိ၊ ၂။၁၅။ (-ပါစိတ်၊ယော။၂၉။)

ဉဿာရဏ (ထီ၊နာ) [ဉ+သရ+ဏော+ယု] (ထီ)(၁) (လူအများကို) ရွေ့စေခြင်း၊ ဖယ်ရှားခြင်း၊ (လူအများ) တွန်း-တိုးဝှေ့-တက်သွား-ခြင်း။ (ကြိမ်ပိုက်ခတ်ရာအရပ်၊ ဗိုလ်ပါရှိရာအရပ်။ ရှေဉမင်သျှ။ သဘင်ပွဲ။ မအူသျှ။ ဘေးသို့ရွှေ့ရှားစေခြင်း၊ လမ်းခင်းခြင်း။ ဘာသာဋီကာ။ ပွဲ၏ရွေးရှားခြင်း။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။ ပြည်၊သျှ။) (နာ)(၂) (ဆင်မြင်းရထား ဗိုလ်ပါတို့) ဟစ်အော် ကြွေးကျော်သံ၊ ပုံ့တက်-ပုံ့လွင့်-လာသောအသံ။ (၃) အသံသာသာဖြင့်ရွတ်ခြင်း။ (ထီ)(၁) သက-ဂါမတော ကေနစိ ကရဏီယေန ဘိက္ခုနိဟိ သဒ္ဓိ နိက္ခန္တာယ ပုန ပဝိသနကာလေ ဟတ္ထိ ဝါ မုစ္စတိ။ ဉဿာရဏာ ဝါ ဟောတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၁၈၄-၅။ တတ္ထ ဉဿာရဏာယ ဝတ္တမာ-နာယ မဟာဇနသမ္မဒ္ဒေါ အဟောသိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၂၆၅။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၃၁၃။ တဒါ တသ္မိ ပရိ-ဟရဏတ္ထံ သဉ္ဇယဟေန အန္ဓရန္ဓရာ သြလောကေန္တာနံ, ရာဇနာဋကေသု နိက္ခန္တေသု ဉဿာရဏာယ ဝတ္တမာနာယ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၉၇။ ဉဿာရဏာတိ မနုဿာနံ ဉဿာရဏာ။ ပါစိတ်၊ယော။၁၈၅။ (နာ)(၂) အပိ စ ခေါ ဉဿာရဏညေ သုတ္တာ သံသီဒတိ ဝိသီဒတိ။ အံ၊၂။၇၈။ အဘိ၊ပု။၁၇၅။ ဉဿာရဏန္တိ ဟတ္ထိအဿရထာနညေ (ရထာဒီနညေ) ဗလ-ကာယဿ စ ဉစ္စာသဒ္ဒမဟာသဒ္ဒံ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၄။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၃။၉၈။ (၃) သော...သတ္ထာရာ ဇေ-ဂနုကုဋိယံ ဝါသံ လဘိတ္တာ ပစ္စုသသမယေ အဇ္ဈိဋ္ဌော သောဋ္ဌသအဋ္ဌကဝဂ္ဂိယာနံ ဉဿာ-ရဏေန သာဓုကာရံ ဒတ္တာ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၇၀။

ဉဿာရဏဘယ (နာ) [ဉဿာရဏ+ဘယ] (လူ-အများကို) ရွှေ့စေခြင်း-ဖယ်ရှားခြင်း-ဘေး၊ (လူအများ) တွန်း-တိုးဝှေ့-ခြင်းဘေး။ ဉဿာ-ရဏဘယေန သဗ္ဗေ ဒါရကာ ပလာယိံသု။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၄၄၃။

ဉဿာရဏာဝသာန (နာ) [ဉဿာရဏ+အဝသာန] အသံသာသာဖြင့်ရွတ်ခြင်း၏အဆုံး။ သရဘည-ပရိယောသာနေတိ ဉဿာရဏာဝသာနေ။ ဉဒါန၊ဋ္ဌ။ ၂၈၄။

ဉဿာရယ (ကာ၊ကြို) [ဉ+သိ+ဏယ+အန္တ] ထောင်မတ်စေ-ချီမ-မြှောက်-ထောင်-ကုန်လော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဉဿာရယတိ (ကာ၊ကြို) [ဉ+သိ+ဏယ+တိ] ထောင်မတ်စေ-ချီမ-မြှောက်-ထောင်-၏။ ပါဒါသုဿာရယဒ္ဓဇေ(ဇာ၊ ၂။၇၅)တိ ရထေ ဌပိ-တဓဇပါဒါသု ဓဇေ ဉဿာရယန္တ ဉဿာပေန္တ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၃၃၈။

ဉဿာရယန္တ (ကာ၊ကြို) [ဉ+သိ+ဏယ+အန္တ] ထောင်မတ်စေ-ချီမ-မြှောက်-ထောင်-ကုန်လော။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဉဿာရိတ (ပု) [ဉ+သရ+ဏော+တ] (၁) တင်နေခြင်း၊ ကုန်းပေါ်၌တင်နေခြင်း။ (တိ)(၂) အထက်၌ဖြစ်စေအပ်-ပေါင်းအပ်-စုပုံအပ်-သော၊သူ။ (၁) ဉဿာဒေါတိ ဇလမဏ္ဍေ ဉဋ္ဌိတေ ထလသ္မိံ ဉဿာရိတော အာရုဠ္ဟော။ သီ၊ဋီ၊ သစ်၊၁။၄၅၆။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၆၁။) (တိ)(၂) ဇေ-မေဝ ခေါ တုမ္ဟေ နာနာနာမာ နာနာဂေါတ္တာ နာနာကုလာ ပဗ္ဗဇိတာ ဇကေတော ဉဿာ-ရိတာ။ ဝိ၊၁။ ၂၇၁။ (-အဘိ၊ဋ္ဌ၊၁။၁ ၂၅။) ဉဿာ-ရိတာတိ ဇကဋ္ဌာနေ ကေနာပိ သမ္မိဏ္ဍိတာ ရာသိကတာတိ ဒသ္သေတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၉၇။ ဉဒကေ သြဂတေ ထလံ ဉဿာရိတာပိ သုဓာ-ကသဋာဒိဟိ ပူရေတ္တာ ဌပိတာပိ ဓုဝနာဝါ၀။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃ ၂၈။ ထလံ ဉဿာရိတာတိ ထလံ

ဉကွဲပိတ္တာ သာရိတာ ပါပိတာ နာဝါပိတိ သမ္မန္ဓော။ ပါစိတ်၊ယော။၂၉၁။

ဉဿာရေတိ (ကာ၊ကြို) [ဉ+သရ+ကေား+တိ] (၁) ပစ်ချ၏။ (၂) အထက်ဌဖြစ်စေ-စုပုံ-၏။ (၃) အသံသာသာဖြင့်ရွတ်၏။ (၁) ထလံ ဉဿာရေတိ(အံ၊၃။၃၉။ ဥဒါန။၁၄၀)တိ ဟတ္ထေန ဂဟေတ္တာ ဝိယ ဝိစိပဟာရေနေဝ ထလံ ခံပတိ။ အံ၊ဌ၊၃။၂၁၈။ ဥဒါန၊ဌ။၂၇၂။ (၂) သေယျထာပိ နာမ မဟာဝါတော ဝါယန္တော တိကၖကဌပဏ္ဏကသဋံ ဧကတော ဉဿာရေယျ။ ဝိ၊၁။၂၇၁။ ဉဿာရေယျာတိ ရာသိ ကရေယျ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၁၉၇။ ဧကတော ဉဿာရေတိ စ ဂိဋ္ဌိတတော ဌပေတိ စ။ ဝဇိရ။၂၀၇။ (၃) ဣမဿ သုတ္တံ မာသဿ အဌသု ဓမ္မသ်ဝနဒိဝသေသု ယဏ္ဍိ အာကောဋေတ္တာ ဉဿာရေထ။ ခုဒ္ဒက၊ဌ။၂၁၅။

ဉဿာရေတုံ (ဗျ) [ဉ+သရ+ကေား+တုံ] အသံသာသာဖြင့်ရွတ်ခြင်းငှါ။ အတ္ထေ ဟိ သုဋ္ဌု ဉပဓာ-ရိတေ သက္ကာ ပါဋိ သမ္မာ ဉဿာရေတုံ။ ဥဒါန၊ဌ။၂၈၄။

ဉဿာရေတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဉ+သရ+ကေား+တ္တာ] (၁) အထက်အထက်ဌရွှေ့ကားစေ၍၊ အထက်ဌပိုလွန်စေ၍၊ ကား၍။ (ရွှေဉမင်နီသျှ။) (၂) ယက်၍။ (သျှ။) (၃) (လူအများကို) ရွှေစေ၍၊ ဖယ်ကား၍။ (၄) တင်၍။ (၁) စီဝရံ သယ်ရန္တေန စတုရဂုံလံ ကဏ္ဏံ ဉဿာရေတ္တာ စီဝရံ သယ်ရိတဗ္ဗံ။ ဝိ၊၃။၅၈။ စတုရဂုံလံ ကဏ္ဏံ ဉဿာရေတ္တာတိ ကဏ္ဏံ စတုရဂုံလပ္ပမာဏံ အတိရေကံ ကတ္တာ ဧဝံ စီဝရံ သံဟရိတဗ္ဗံ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၆၀။ အတိရေကံ ကတ္တာတိ ဣမိနာ ဉဿာရေတ္တာတိပဒဿ အဓိပ္ပါယတ္ထံ ဒဿေတိ၊ ဉဒ္ဓံ ဉဒ္ဓံ သာရေတ္တာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ပါစိတ်၊ယော။၂၂၀။ (၂) အဝဟန္တေ ဝါလိကံ ဉဿာ-ရေတ္တာ ပရိဝါရေတ္တာ သိသာနိ ဧကဋ္ဌာနေ ကတ္တာ ပရိယတ္တံ သမ္မသန္တီ။ အံ၊ဌ၊၁။ရ၁။ သာရ တ္ထ၊၃။၉၁။ (၃) ပဿ မဟာရာဇာတိ မနုဿေ ဉဿာရေတ္တာ ရာဇဂ်ံကော အသံ ပါဟေသိ။ ဇာ၊ဌ၊၂။၂၆၅။ (၄) ဉဒကေန ထလံ ဉဿာ-ရေတ္တာ တတ္ထ တတ္ထ ရာသိကတော။ အံ၊ဋီ၊ ၁။၁၆၃။

ဉဿာရေထ (ကာ၊ကြို) [ဉ+သရ+ကေား+ထ] အသံသာသာဖြင့်ရွတ်ကုန်လော။ ဉဿာရေတိ (၃) ကြည့်။

ဉဿာရေန္တ (တိ) [ဉ+သရ+ကေား+အန္တ] (၁) (ကမ်းဌ)တင်သော၊သူ။ (၂) ဖြန့်သော၊သူ။ (၃) ဖယ်ရှား၊သော၊သူ။ (၁) နာဝါယ ကိဉ္စတိတိ ဖိယရိတ္တာဒီဟိ နာဝံ ပါဇေန္တော ဝါ တိရေ ဉဿာရေန္တော ဝါ နာဝါယ ကိဉ္စတိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။ ၁၂၈။ ဉဿာရေန္တောတိ ဉဒကေ ဌိတံ နာဝံ တိရေ အာရောပေန္တော။ ဝိမတိ၊၂။၄၃။ (၂) ထေရော သတ္ထု အဓိပ္ပါယံ ဉတ္တာ အန္တော-ဂန္ဓကုဋိယံယေဝ ဘူမတ္ထရဏံ ဉဿာရေန္တော ဝိယ အတ္ထရိ။ အံ၊ဌ၊၁။၁၈၉။ (၃) ဒေါသ-စရိတော ဂါဠ္ဠ သမ္မဋ္ဌနံ ဂဟေတ္တာ တရမာန-ရူပေါ ဉာဘတော ဝါလိကံ ဉဿာရေန္တော ခရေန သဒ္ဒေန အသုဒ္ဓံ ဝိသမံ သမ္မဇ္ဇတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၀၂။ "ဉဿရထ ဉဿရထာ"တိ ဇနံ ဉဿာရေန္တော။ ဇာ၊ဌ၊၅။၃၆၉။

ဉဿာရေန္တိ (ကာ၊ကြို) [ဉ+သရ+ကေား+အန္တိ] စုပုံကုန်၏။ ဉဿာရေတိ(၂) ကြည့်။

ဉဿာရေယျ (ကာ၊ကြို) [ဉ+သရ+ကေား+ယျ] အထက်ဌဖြစ်စေ-စုပုံ-ရာ၏။ ဉဿာရေတိ (၂) ကြည့်။

ဉဿာဝ (ပု) [ဉ+သု+ကာ။ ဉပရိတော သဝတိတိ ဉဿာဝေါ။ ဓာန်၊ဋီ။၅၆။ အဝ+သေ+ကာ။ ဝိ၊ ပိ၊ဓာန်။ အဝ၀ျာဝ(သံ)။] ဆီးနှင်း။ မာ နံ ကုကာလံ သကုဏံ သီတံ ဝါ ...ဉဿာဝေါ

ဝါ ဥပပ္ပုသိ။ ဇာ၊၂။၁၁၄။ ဇာ၊၆၊၅။၄၄၆။ (-အံ၊၁။၁၄၄။)

ဉဿာဝနန္ဆာ (ထီ) [(ဉ+သဝန=) ဉဿာဝနာ+အန္ဆ။ ဣတ္ထီ အာပစ္စည်း။] အုတ်မြစ်ချ-တိုင်ထူ-ခြင်းနှင့် "ကပ္ပိယကုဋိ ကရောမ" ဟူသော စကားပြော ကြားခြင်းတို့ ပြိုင်တူ ပြီးဆုံးခြင်း ရှိသော-ကုဋိ-ကျောင်း။ သမ္မတု-သာဝနန္ဆာ စ၊ ဂေါနိသာဒီ ဂဟပတိ။ ခုဒ္ဒ သိက္ခာ၊ဂါထာ။၁၅။ ထမ္ဘာနံ ဘိတ္တိပါဒါနံ ဝါ ဥဂ္ဂမနံ ဥဒ္ဓံ ကတ္တာ ဌပနံ ကပ္ပိယကုဋိ ကရောမာတိ ဝါစာယ သဝနဿ အန္ဆံ ယဿ သာ ဉဿာဝနန္ဆာ။ ခုဒ္ဒသိက္ခာ၊ဋီ၊သစ်။၃၂၅-၆။ အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဉဿာဝနန္ဆိကာ (ထီ) [(ဉ+သဝန=) (ဉ+သာဝန=) ဉဿာဝနာ+အန္ဆ+ဣက+အာ။] အုတ်မြစ်ချ-တိုင်ထူ-ခြင်းနှင့် "ကပ္ပိယကုဋိ ကရောမ" ဟူသော စကားပြောကြား ခြင်းတို့ ပြိုင်တူပြီးဆုံးခြင်းရှိသော-ကုဋိ-ကျောင်း။ (ကျောင်းဆောက်ရာ၌ ဝန်းရံနေသူတို့ကဖြစ်စေ, ရဟန်းတို့ ကိုယ်တိုင်ဖြစ်စေ "ကပ္ပိယကုဋိ ကရောမ၊ ကပ္ပိယကုဋိ ကရောမ" ဟုလည်းကောင်း၊ "ကပ္ပိယကုဋိ၊ ကပ္ပိယ-ကုဋိ"ဟု လည်းကောင်း ရွတ်ဆိုခြင်းနှင့် ပထမဦးဆုံးသော အုတ်, ကျောက်, တိုင် စသည်တို့ မြေသို့ကျစေခြင်းဟူသော အုတ်မြစ်ချခြင်းတို့ကို ပြိုင်တူပြီးဆုံးစေလျက် ဆောက်လုပ်အပ်သောကျောင်းသည် "ဉဿာဝနန္ဆိကကုဋိ" မည်၏။

တိသော ကပ္ပိယဘူမိယော ဉဿာဝန-န္ဆိကံ ဂေါနိသာဒိကံ ဂဟပတိ။ ဝိ၊၃။၃၃၆။ ဉဿာဝနန္ဆိကာ နာမ ဂေဟော ကရိယမာနေ သမ္မရိဝါရေတ္တာ ဌိတေဟိ "ကပ္ပိယကုဋိ ကရောမ၊ ကပ္ပိယကုဋိ ကရောမာ"တိ ဝါ "ကပ္ပိယကုဋိ ကပ္ပိယကုဋိ"တိ ဝါ ဝဒန္တေဟိ ဌပိတပဌမိဋ္ဌကထမ္ဘာဒိကာ သံယသ ဝါ ဇကေသ ဘိက္ခုနော ဝါ ကုဋိ။ ကခ၊ဋီ၊သစ်။ ၃၉၀။ (-ဝိ၊ဌ၊၃။၃၇၉။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။၁၀၉-၁၁၁။) ထမ္ဘာဒိနိ ဥက္ခိပိတ္တာ ပတိဋ္ဌာပနဿ ကပ္ပိယကုဋိ ကရောမာတိ သာဝနဿ အန္ဆံ ပရိယောသာန-မေတိသာတိ ဉဿာဝနန္ဆိကာ။ ပါစိတ်၊ယော။ ၃၅၄။ ဥဒ္ဓံ သာဝနာ ဉဿာဝနာ၊ ဉဿာဝနာ အန္ဆော ယဿ ကပ္ပိယဘူမိယာတိ ဉဿာဝ-နန္ဆိကာ။ ဝိနယာလင်္ကာရ၊ဋီ၊၁။၂၀၇။ ဉက္ခိပိတ္တာ ဌပေန္တေသု၊ အာမသိတ္တာ ပရေသု ဝါ။ သယ-မေဝုက္ခိပိတ္တာ ဝါ၊ ဌပေယ္ယုဿာဝနန္ဆိကာ။ ဣဌကာဒိပတိဋ္ဌာနံ၊ ဘိက္ခူနံ ဝဒတံ ပန။ ဝါစာယပရိယောသာနံ၊ သမကာလံ တု ဝဋ္ဋတိ။ ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ဂါထာ။၁၆၇၀-၁။ (-သာရတ္ထ၊၃။ ၂၁၈။ ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ဋီ၊၂။၂၂၅-၇။)

ဉဿာဝနာ (ထီ) [ဉ+သာဝနာ] ချီမြှောက်-စိုက်ထူ-၍ ရွတ်ဆိုခြင်း။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဉဿာဝပတန (နာ) [ဉဿာဝ+ပတန] ဆီးနှင်း-ပေါက်ကျခြင်း။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဉဿာဝဗိန္ဒု (ပုဂ္ဂ) [ဉဿာဝ+ဗိန္ဒု] ဆီးနှင်း-ပေါက်။ တိဏဂ္ဂေ ဉဿာဝဗိန္ဒု သူရိယေ ဥဂ္ဂစ္ဆန္တေ ခိပ္ပံယေव ပဋိဝိဂစ္ဆတိ။ အံ၊၂။၅၀၂။ (-စရိယာ။၄၀၉။ ဒီ၊ဌ၊၁။၂၅၃။ မ၊ဌ၊၃။၂၈၆။ သံ၊ဌ၊၁။၂၉၅။) ဉဿာဝဗိန္ဒုမတ္တမ္ပိတိ ဉဿာဝ-ပတနမတ္တမ္ပိ။ သံ၊ဋီ၊၁။၃၂၀။

ဉဿာဝဗိန္ဒုဌာန (နာ) [ဉဿာဝဗိန္ဒု+ဌာန] ဆီး-နှင်းပေါက်ကျရာရပ်။ ဝနရုက္ခာဒီနံ ဥပရိဘာ-ဂေန မဟောယော အာဂန္တာ မဟာသတ္တသ-စီဝရေ ဉဿာဝဗိန္ဒုဌာနမတ္တမ္ပိ တေမေတုံ နာသက္ခိ။ ဇာ၊ဌ၊၁။၈၅။

ဉဿာဝဗိန္ဒုတက္ကန (နာ) [ဉဿာဝဗိန္ဒု+တက္ကန]

ဆီးနှင်းပေါက်ကိုကြုံခြင်း။ သီသံ နှာယိတု-ကာမဿ ဉာဏဝေဒနူတကွန် ဝိယ အမှာက်ဇတဿ သန္ဓိကာ ဝိသေသတကွန်။ အပါဠေ၊ ၁။၈၁။ ဇာဠေ၊၁။၇၉။

ဉာဏဝေဒနူပမ (တိ) [ဉာဏဝေဒနူ+ဥပမာ] ဆီးနှင်းပေါက်ဥပမာရှိသော။ ဇဝမေဝံ ခေါ ဗြာဟ္မဏ ဉာဏဝေဒနူပမံ ဇီဝိတံ မနုဿာနံ။ အံ၊၂။၅၀၂။ (-ဒီ၊ဌ၊၂။၂၆၂။)

ဉာဏသ (ပု) [ဉ+သံသု+ဏ။ ဓာတ္တတ္ထ။၄၂၁။] ကျင်ကြီး။ အထ ဝါ ဉာဏသိယျတီတိ ဉာဏ-သော၊ ဝစ္ဆယောတံ နာမံ။ တဿ ဌာနံ ဉာဏသဌာနံ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၉၅။ (ဝိ၊ပိ၊ဓာန်-ဌ် ဉာဏသ-ကို ဉ+သံသ+ဏ-ဟုခွဲ၍ ယင်ပူဇော်သူဟု-ပြန်ဆိုသည်။)

ဉာဏသဌာန (နာ) [ဉာဏသ+ဌာန] ကျင်ကြီးစွန့်ရာအရပ်။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဉာဏသိယျတိ (ကမ္မ၊ကြို) [ဉ+သံဆု+ယ+တိ] လျှောချအပ်-စွန့်အပ်-၏။ ဉာဏသ-ကြည့်။

ဉာဏဟ (ပု) [ဉ+သဟ+ဏ။ ဉ ဒုက္ခလာဘ်, ဉဒ္ဓံ ဝါ သဟတိ ခမတီတိ ဉာဏဟော၊ ဏော။ ဓာန်၊ဌ။၁၅၆။ ဉသ္ဌာဟ(သံ)။] လုံးလ၊ ဝိရိယ၊ ကြိုး စားအားထုတ်-မှု-ခြင်း။ တဿ မေ ဉာဏဟော(အံ၊၁။၁၄၅)တိ...ဉာဏဟော အဟု။ ဝါယာမော အဟောသိတိ အတ္ထော။ အံ၊ဌ၊၂။၁၃၀။ (-အံ၊၁။၄၀၅။ အံ၊ဌ၊၃။၉၉။ အဘိ၊ဌ၊၁။၁၉၀။)

ဉာဏဟကရဏ (နာ) [ဉာဏဟ+ကရဏ] အား-ထုတ်မှု ပြုခြင်း။ ဣမေဟိ သတ္တာဟိ ပဒေဟိ ဗုဒ္ဓါနုဿတိကမ္မဌာနဿ ဝဏ္ဏဘဏနေန တတ္ထ မဟာဇနဿ ဉာဏဟကရဏံ။ အံ၊ဌ၊၁။၃၆၆။

ဉာဏဟဂတ (တိ) [ဉာဏဟ+ဂတ] အား-ထုတ်ခြင်းသို့ရောက်သော၊သူ။ အဝိသေ-သေနာတိ "ဉာဏဟဂတာနံ ဝါ"တိ အဝတ္ထာ ဝုတ္တံ။ ဝဇိရ။၁၄၃။

ဉာဏဟဇနက (တိ) [ဉာဏဟ+ဇနက] အား-ထုတ်ခြင်းကိုဖြစ်စေတတ်သော။ တဒဓိဂမာယ ဉာဏုကာနံ(ဉာဏုဏ္ဏာနံ) ဉာဏဟဇနကံ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၂၀။ အဘိ၊ဌ၊၁။၂၁၆။ ပဋိသံ၊ဌ၊၁။၁ရ၃။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၅၅။ မဟာနိ၊ဌ။၁၁ဂ။

ဉာဏဟဇနန (နာ) [ဉာဏဟ+ဇနန] အား-ထုတ်မှုကိုဖြစ်စေ-ခြင်း။ ဣတိ တေသံ ဘိက္ခူနံ ဉာဏဟဇနနတ္ထံ ဝဏ္ဏံ အဘာသိ။ သံ၊ဌ၊ ၃။၂၁၄။ (-ဝိ၊ဌ၊၃။၃၁။)

ဉာဏဟဇနနကာရဏ (နာ) [ဉာဏဟဇနန+ကာရဏ] အား-ထုတ်မှုကိုဖြစ်စေ-ခြင်း၏-သော-အကြောင်း။ အည် ဉာဏဟဇနန-ကာရဏံ ဒသေတုံ ဣဒိသသာတိအာဒိ ဝုတ္တံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၃။

ဉာဏဟဇနနတ္ထ (ပု) [ဉာဏဟဇနန+အတ္ထ] အား-ထုတ်မှုကို ဖြစ်စေခြင်း-အကျိုး။ သမဏ-ဓမ္မေ ဉာဏဟဇနနတ္ထံ အာဟ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၁၃၆။ (-အဘိ၊ဌ။၁။၂၄ရ။)

ဉာဏဟဇနနပဟကာရ (ပု) [ဉာဏဟဇနန+ပကာရ] အား-ထုတ်မှုကို ဖြစ်စေသောအပြား။ တဒေတံ ဝိစာရေတဗ္ဗံ ဟေဋ္ဌာ ဉာဏဟဇနန-ပဟကာရဿ ပါဠိယံ အဝုတ္တတ္တာ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၅၄။ (-သာရတ္ထ၊၁။၄၃။)

ဉာဏ(ဿ)ဟစာတ (တိ) [ဉာဏဟ+ဇာတ] ဖြစ်သောအား-ထုတ်ခြင်းရှိသော၊သူ။ ဇဝံ ဝုတ္တော ဉာဏဟဇာတော(ဒီ၊ဌ၊၁။၁၅၅)တိ သဏ္ဌာ-တုဿာဟော ဟဋ္ဌတုဋ္ဌော ဟုတ္တာ။ ဒီ၊ဋီ၊၁။

၂၃၄။ (–မိလိန္ဒ။၃၀၉။ မဋ္ဌ၊၁။၂၁၊၂၄၂။ သံ၊ ဋ္ဌ၊၂။၆။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၆၀။ မ၊ဋီ၊၂။၁၁၄။ သံ၊ ဋီ၊၂။၁၁။) ဣတော ပရံ မယှံ ဩကာသော နတ္ထိတိ ဉဿဟဇာတေန ဝိယ ဉပရူပရိ-ဝမုမာနေန သက္ကာရာဒိနာ ဘဂဝါ သက္ကတော ဟောတိ။ ဉဒါန၊ဋ္ဌ။၉၉။

ဉဿာဟတိ - ဉဿဟတိ-ကြည့်။

ဉဿာဟဒီပက (တိ) [ဉဿာဟ+ဒီပက] အား-ထုတ်ခြင်းကို ပြတတ်သော။ တဒတ္ထဝိဘာဝန-မုခေန အနဝဇ္ဇပဋိပတ္တိယံ ဉဿာဟဒီပကံ ဣမံ ဉဒါနံ ဉဒါနေသိ။ ဉဒါန၊ဋ္ဌ။၂၅၂။

ဉဿာဟန (နာ) [ဉ+သဟ+ယု] ပဒဟနံ ဉဿာ-ဟနံ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၃၁၁။ (–မူလဋီ၊၁။၉၉။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၂၄၂။)

ဉဿာဟနတ္ထ (တိ) [ဉဿာဟန+အတ္ထ] အား-ထုတ်ခြင်း အကျိုးရှိသော။ ပသံသာ စ တတ္ထ အဘိရုစိဇနနေန ဉဿာဟနတ္ထာ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊ ၁။၃၁၀။

ဉဿာဟနပယောဂ (ပု) [ဉဿာဟန+ ပယောဂ] အား-ထုတ်ခြင်းဟူသော လုံ့လ ပယောဂ။ ပယောဂေနာတိ အတ္ထနာ ပရေဟိ ဝါ ကတေန ဉဿာဟနပယောဂေန။ အနုဋီ၊ ၁။၁၃၄။

ဉဿာဟနပယောဂသဟိတ (တိ) [ဉဿာဟန ပယောဂ+သဟိတ] အား-ထုတ်ခြင်း-လုံ့လနှင့် တကွဖြစ်သော။ သပ္ပယောဂေနာတိ လီနသ-စိတ္တသ ဉဿာဟနပယောဂသဟိတေန။ မူလ-ဋီ၊၁။၉၉။

ဉဿာဟပဋိပက္ခလက္ခဏ (တိ) [ဉဿာဟပဋိ-ပက္ခ+လက္ခဏ] အား-ထုတ်ခြင်း၏ဆန့်ကျင်ဘက် လက္ခဏာရှိသော။ အနုဿာဟလက္ခဏန္တိ ဉဿာဟပဋိပက္ခလက္ခဏံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၅၀။

ဉဿာဟပဋိပက္ခဝိဝေကဝိရိယ (နာ) [ဉဿာဟ+ပဋိပ-ဿမ္ဘုန] အား-ထုတ်မှုငြိမ်းခြင်း။ သမ္ဘာပဋိ-ပတ္တိယံ "အလံ ဣဒါနိ ဝတ"တိ ဉဿာဟပဋိ-ပ-ဿမ္ဘုနဝသေန သန္ဓိဋ္ဌာနံ နာ ကာတဗ္ဗံ။ မ၊ ဋီ၊၁။ဂ၉။

ဉဿာဟပဋိသာဗလဘဋ္ဌန (နာ) [ဉဿာဟ ပရိသာဗလ+ဘဋ္ဌန] အား-ထုတ်သောပရိသတ်၏အား-ကို ချီးမွမ်းခြင်း။ ခန္ဓိဗလသဒ္ဓါ-ဗလာဒိအာနုဘာဝေန ဉဿာဟပရိသာဗလ-ဘဋ္ဌနမေဝ ဒေဝပုတ္တမာရဿ ဗလဝိဒ္ဓံသနံ ဒဋ္ဌဗ္ဗံ။ အနုဋီ၊၃။၁။

ဉဿာဟပတ္တ (တိ) [ဉဿာဟ+ပတ္တ] အား-ထုတ်ခြင်းသို့ရောက်သော၊သူ။ သမ္မ တဲ့ အဇ္ဇ အတိဝိယ ဉဿာဟပတ္တော ကမ္မံ ကရောသိ။ ဓမ္မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၆၁။

ဉဿာဟပတ္တဝိရိယ (နာ) [ဉဿာဟပတ္တ+ဝိရိယ] အား-ထုတ်ခြင်းသို့ ရောက်သော လုံ့လဝီရိယ။ ပရက္ကမေနာတိ ပရံ ပရံ ဌာနံ အက္ကမနေန ဉဿာဟပတ္တဝိရိယေန။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁ရ၀။

ဉဿဟယန္ဓ (တိ) [ဉ+သဟ+ဏယ+အန္ဓ] အား-ထုတ်သော၊သူ။ ကိံ နု ခေါ မဟာရာဇ ဗြာဟ္မဏာ အတိဝိယ ဉဿာဟယန္ဓာ ဝိစရန္တိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၄၁။

ဉဿဟယသေ (ကာ၊ကြို) [ဉ+သဟ+ဏယ+ သေ] အား-ထုတ်စေ၏။ ဘိယ္ယော၀ ဉဿာဟ-ယသေ ကုမာရံ။ ဇာ၊၁။၃၃ရ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၄၅၅။

ဉဿာဟရဟိတ (တိ) [ဉဿာဟ+ရဟိတ] အား-ထုတ်မှုကင်းသော၊သူ။ အပ္ပေါဿုက္ကာ ဉဿာဟရဟိတာ ဘဝန္တု။ အပါဋ္ဌ၊၂။၄။

ဉာဏဟလက္ခဏ (တိ) [ဉာဏဟ+လက္ခဏ] အားထုတ်ခြင်းလက္ခဏာရှိသော။ ဉာဏဟ-လက္ခဏ် ဝိရိယဲ။ အဘိ၊၁၊၁။၁၆၄။ (-ပဋိသံ၊ ၁၊၁။၄၁။)

ဉာဏဟဝမုန (နာ) [ဉာဏဟ+ဝမုန] အားထုတ်မှုကိုတိုးပွားစေခြင်း၊ အားထုတ်မှု၏တိုးပွားခြင်း။ ဗလာနုပ္ပဒါနတာတိ တသ ဉာဏဟဝမုနေန သမုတ္တေဇနံ။ ခုဒ္ဒက၊၁။၁၈၂။ (-ပေတ၊၁။၂၉။)

ဉာဏဟသတ္တိ (ထီ) [ဉာဏဟ+သတ္တိ] အားထုတ်ခြင်းဟူသောအစွမ်းသတ္တိ။ သော ပိတရိ မတေ ရဇ္ဇေ, ပတိဋ္ဌိတော ဉာဏဟသတ္တိနံ အဘာဝေန ရာဇကိစ္စာနိ ဝိရာမေန္တော။ ထေရ၊ ၁၊၁။၂၆၁။

ဉာဏဟသတ္တိယောဂ (ပု) [ဉာဏဟသတ္တိ+ယောဂ] အားထုတ်မှုအစွမ်းသတ္တိနှင့် ယှဉ်ခြင်း။ ပဌမေန စ ဉာဏဟသတ္တိယောဂေါ။ ဒီ၊၁၊၁။၂၂၃။ မ၊၁၊၃။၂၅၁။ ဣတိဝုတ်၊၁။ရ၃-၄။ (-ဒီ၊ဋီ၊၁။၂၉၄။)

ဉာဏဟသတ္တိဝိယာတ (ပု) [ဉာဏဟသတ္တိ+ဝိယာတ] အားထုတ်မှုအစွမ်းသတ္တိ၏ ပျက်စီးခြင်း။ မိဒ္ဓံ ဉာဏဟသတ္တိဝိယာတော။ နေတ္တိ၊ ဝိဘာ။၂၂၆။

ဉာဏဟသမ္ပတ္တိ (ထီ) [ဉာဏဟ+သမ္ပတ္တိ] အားထုတ်မှုနှင့်ပြည့်စုံခြင်း။ မမ္ဘူ ဉာဏဟ-သမ္ပတ္တိယာ နိ စိရေန ပရိယောသာနံ ဂစ္ဆတိ။ ကခ်ါ၊ဋီ၊သစ်။၁၂၄။ (-မ၊ဋီ၊၃။၁၆၈။)

ဉာဏဟသမ္ဘဝ (ပု) [ဉာဏဟ+သမ္ဘဝ] အားထုတ်မှု၏ဖြစ်ခြင်း။ သဗ္ဗမ္ပိ... ဉာဏဟဇနန-ကာရဏံ သဗ္ဗေနေဝ ဉာဏဟသမ္ဘဝတော။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၂။၆၀။

ဉာဏဟဟေတု (ပု) [ဉာဏဟ+ဟေတု] အားထုတ်ခြင်း၏အကြောင်း။ သံဝေဇနဉ္စ ဉာဏဟ-ဟေတု။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၁ရ၉။

ဉာဏဟာနုရူပ (နာ) [ဉာဏဟ+အနုရူပ] အားထုတ်ခြင်းအားလျော်စွာ(ကြိုး၀ိ)။ ဘိက္ခုနော ဉာဏဟာနုရူပံ လောမာနံ တိယောဇနာတိက္ကမနတော ဝိနာပိ ပယောဂစိတ္တေန ဟရဏ-စိတ္တေန အာပဇ္ဇတိ ဇ၀။ ၀ဇိရ။၂၅၅။

ဉာဏဟာဘာ၀ (ပု) [ဉာဏဟ+အဘာ၀] အားထုတ်မှု၏မရှိခြင်း။ နိ ဉာဏဟာမိတိ တတ္ထ ဉာဏဟာဘာ၀ံ အသက္ကုဏေယျတံ ဒသေတိ။ ဝိ၊၁၊၁။၂၁၃။

ဉာဏဟိတ (တိ) [ဉ+သဟ+တ] အားထုတ်စေအပ်-တိုက်တွန်းအပ်-သော၊သူ။ အမ္မေဟိ သာ ဉာဏဟိတာ။ ဝိ၊၁။၂၄၉။ တေသံ ပရေဟိ ဉာဏဟိတာနံ ကုသလံ ကရောန္တာနမ္ပိ သောမနဿံ နုပ္ပဇ္ဇတိ။ အဘိ၊၁၊၁။၁၁ရ၊ (-၃၀၀။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၂။ရ၃။ ပေတ၊၁။၁ရ၅။ ထေရ၊ ၁၊၂။၃၃ရ။)

ဉာဏဟိတဒါရက (ပု) [ဉာဏဟိတ+ဒါရက] အားထုတ်စေအပ်-တိုက်တွန်းအပ်-သောကလေးသူငယ်။ သဒ္ဓါပဋိလာဘောတိ ဣမိနာ မာတာဒီဟိ ဉာဏဟိတဒါရကာဒီနံ ဝိယ ဉာဏဝိပ္ပယုတ္တသရဏဂမနံ ဒသေတိ။ မ၊ဋီ၊ ၁။၂၃၆။

ဉာဏဟိတဟဒယ (တိ) [ဉာဏဟိတ+ဟဒယ] အားထုတ်စေအပ်-တိုက်တွန်းအပ်-သော စိတ်နှလုံးရှိသော၊သူ။ သတ္ထာ မစ္ဆကစ္ဆပါနံ တံ ဗျသနံ ဒိသ္မာ မဟာကရုဏာယ ဉာဏဟိတ-ဟဒယော ... အာမန္တေသိ။ ဇာ၊၁။၁။၃၄၈။

ဉာဏဟိတဟတ္ထ (တိ) [ဉာဏဟိတ+ဟတ္ထ]

အားထုတ်စေအပ်-မြောက်ချီအပ်-သော လက်ရှိသော၊သူ။ ပယတပါဏိတိ ဝါ ဉဿာဟိတ-ဟတ္ထော၊ အာမိသဒါနံ ဒါတုံ ဉဿာဟိတ-ဟတ္ထော ဝိယ ဓမ္မဒါနေ ကတုဿာဟောတိ အတ္ထော။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၃၀၅။

ဉဿာဟေတဗ္ဗ (တိ) [ဉ+သဟ+ဏော+တဗ္ဗ] အား:ထုတ်စေအပ်-တိုက်တွန်:အပ်-သော၊သူ။ နဘိက္ခဝေ အာနန္ဒာ အညေန ဉဿာဟေ-တဗ္ဗော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁၂၁။)

ဉဿာဟေတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဉ+သဟ+ဏော+တ္တာ] (၁) အား:ထုတ်၍။ (၂) အား:ထုတ်စေ-တိုက်တွန်:-၍။ (၁) ဆန္ဒဇာတော ဉဿဟတိ၊ ဉဿာဟေတ္တာ တုလေတိ။ မ၊၂။၁၄၅။ (၂) ဧကော ကိရ ဝုတ္တော အန္ဓဂဏံ ဒိသ္မာ "အသုကသ္မိံ နာမ ဂါမေ ခဇ္ဇဘောဇ္ဇံ သုလ-ဘ"န္တိ ဉဿာဟေတ္တာ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၁။၃၃၃။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၂၉၀။ (-ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၆ရ။)

ဉဿာဟေန္တ (တိ) [ဉ+သဟ+ဏော+အန္တ] အား:ထုတ်စေ-တိုက်တွန်:-သော၊သူ။ သတ္ထာရံ ဒေသနာယ ဉဿာဟေန္တော "တေသ ဘဂဝါ ကာလော"တိအာဒိမာဟ။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၀၂။ (-သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၅၅။)

ဉဿာဟုပ္ပါဒန (နာ) [ဉဿာဟ+ဥပ္ပါဒန] အား:ထုတ်မှုကို ဖြစ်စေခြင်း။ ဣတိ သောတူနံ ဉဿာဟုပ္ပါဒနဿ ဟေတုံ ဒဿေတိ။ မူလဋီ၊ ၁။၁၁။

ဉဿာဟေသိ (ကာ၊ကြို) [ဉ+သဟ+ဏော+ဏျိ] အား:ထုတ်စေ-တိုက်တွန်:-ပြီ။ သံဝဏ္ဏနာရမ္ဘေ သံသီဒန္တမ္ပိ မံ သာသနဂုဏာဒိဥပနိဿယသမ္ပဒါ ဉဿာဟေသိ။ နေတ္တိ၊ဋီ။၁၅။

ဉဿိဒ္ဓနိယ (တိ) [ဉ+သိစ+အနိယ] ထုတ်ဆယ်-ဆယ်ယူ-အပ်သော။ ဉကြေပိမန္တိ ဒိယ-ရဇ္ဇုနာ ကုဋေန ဉဿိဒ္ဓနိယံ။ ဝိမတိ၊၂။၁၄၃။

ဉဿိဒ္ဓန္တ (တိ) [ဉ+သိစ+အန္တ] ထုတ်ဆယ်-ဆယ်ယူ-ခပ်-သော၊သူ။ မုခတိုဏ္ဍကေဟိ မဟာသမုဒ္ဒံ ဉဿိဒ္ဓန္တာ ကိလမိံသု။ ဓမ္မပဒ၊ ၂။၂၆၅။

ဉဿိဒ္ဓိတုံ (ဗျ) [ဉ+သိစ+တုံ] ထုတ်ဆယ်-ဆယ်ယူ-ခပ်-ခြင်:ငှါ။ ပေါက္ခရဏီ သောဓေ-နေ္တဟိ ယော ကုဋေဟိ ဉဿိဒ္ဓိတုံ သက္ကာ ဟောတိ တနုကကဒ္ဒမော။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၁။ ဝိ၊ သင်္ဂဟ။ရ၅။ (-စရိယာ၊ဋ္ဌ။၃၁။)

ဉဿိဒ္ဓိတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဉ+သိစ+တ္တာ] ထုတ်ဆယ်-ဆယ်ယူ-ခပ်-၍။ သစေ ပန ကသင်္ဃံ ဆဋ္ဌေတ္တာ ဟတ္ထေန ဉဿိဒ္ဓိတ္တာ (ဉဿိဒ္ဓိတ္တာ ဉဿိဒ္ဓိတ္တာ) ဒေတိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၁၀။ ဝိ၊သင်္ဂဟ။ ၁၁၄။ ပုဗ္ဗေ ဒီဃရဇ္ဇုကေန ဉဿိဒ္ဓိတ္တာ ဂဟေတဗ္ဗဉဒကောယော ဘဂဝတော ပတ္တံ ဂဟေတ္တာ ထေရဿ ဂတကာလေ မုခေန ဝိဿန္ဒန္တော ဝိယ သမတိတ္ထိကော ကာကပေ-ယျော ဟုတ္တာ အဌာသိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃၄၅။ (-မိလိန္ဒ။၂၅၃။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၁။၄ရ၅၊၅၂၃။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၆၄။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၃၂၁။)

ဉဿိတ (တိ) [ဉ+သိ+တ။ ဉဿ တ (သံ)။ ပါစိတ်ယောဇနာ အလို ဉ+သဒ+တ-ဟုပုဒ် ခွဲ၍ "ပြောသော" ဟုလည်: အနက်ပေ:နိုင်သည်။ ဉဿိတမန္တိ-ကြည့်။] (၁) စိုက်ထူ-လွှင့်ထူ-ထောင်ထား:-အပ်သော၊ အထက်သို့တက်သော။ (၂) ထောင်လွှား:တက်ကြွား:သော။ (၃) ထင်ရှား:ကျော်ကြား:သော။ (၄) မုသလေ ဉဿိတေ ဧကံ မုသလံ အဂ္ဂဟေသိ။ ဝိ၊၁။၁၀၀။ (-ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၉။ မ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၄။ မ၊ဋ္ဌ ၃။၂၀၈။) (၂) ဉဿိတမန္တိ-ကြည့်။ (၃) ဉဂ္ဂတောတိ ဉဿိတော။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၁၉၈။ (-

မ၊ဌ၊၃။ ၂၁၀။ မ၊ဋီ၊၃။၁၄၃။) ဉာဏဋ္ဌ-
လည်းကြည့်။

ဉာဏိတစိတ္တပဋ္ဌ (ပု) [ဉာဏိတ+စိတ္တပဋ္ဌ] စိုက်-
ထူ-လွှင့်ထူ-ထောင်ထား-အပ်သော ဆန်း-
ကျယ်သော အဝတ်ပုဆိုး၊ စိုက်ထူ-ထောင်
ထား-အပ်သောဆန်းကျယ်သောပန်းချီကား။
အလင်္ကာတတောရဏ် ဝိယ ဉာဏိတစိတ္တပဋ္ဌော
ဝိယ စ အတိဝိရောစိတ္ထ။ အံ၊ဌ၊၁။၃၀၃။

ဉာဏိတဋ္ဌ (ပု) [ဉာဏိတ+အတ္ထ] စိုက်ထူ-
ထောင်ထား-အပ်သောအနက်၊ မြင့်-ကြွ-
တက်သောအနက်၊ ထောင်လွှားသောအနက်။
ဉာဏိတဋ္ဌေန ဉန္နတိ။ မဟာနိ၊ဌ။၁၈၃။ အဗ္ဘုဂ္ဂ-
တဋ္ဌေနာတိ ဉာဏိတဋ္ဌေန။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၈၉။

ဉာဏိတတာ (ထီ) [ဉာဏိတ+တာ။ (တာ-ကား
သွတ္ထ] ကြီးပွား-ထူးမြတ်-သော။ ဉာဏ-ကြည့်။

ဉာဏိတဒ္ဓဇ (တိ) [ဉာဏိတ+ဓဇ] (က) စိုက်
ထူ-စိုက်ထောင်-အပ်သော မာနတံခွန်ရှိသော၊
သူ။ (ခ) စိုက်ထူ-စိုက်ထောင်-အပ်သော
တံခွန်အလံရှိသော၊သူ။ (က) ပတ္ထဒ္ဓေါ ဉာဏိ-
တဒ္ဓဇော(ထေရ။၂၈၇)... ထဒ္ဓေါ အနောနမန-
ထဒ္ဓဇာတော ဉာဏိတမာနဒ္ဓဇော။ ထေရ၊ဌ၊
၂။၁၀၈။ (ခ) ဒီပါ အထောပိ ဝေယဂ္ဃါ
သန္နဒ္ဓါ ဉာဏိတဒ္ဓဇာ။ အပ၊၁။၄၁၄။ ဇာ၊၂။၅၇။
(-ဝိ၊ဌ၊၂။၁၄၂။)

ဉာဏိတဒ္ဓဇပဋာက (တိ) [ဉာဏိတ+ဓဇပဋာက]
စိုက်ထူ-စိုက်ထောင်-အပ်သော တံခွန်လုံး
တံခွန်ပြားရှိသော၊ စိုက်ထူ-စိုက်ထောင်-အပ်
သော တံခွန်အလံရှိသော။ သဗ္ဗဂေဟံ ...
ဉာဏိတဒ္ဓဇပဋာကံ တတ္ထ တတ္ထ ပုဏ္ဏယရေ
ဌပေတွာ။ သံ၊ဌ၊၁။၁၈၈။

ဉာဏိတဒ္ဓဇမာလ (တိ) [ဉာဏိတာ+ဓဇမာလာ။
ထိ၌ ဉာဏိတဒ္ဓဇမာလိနီ] စိုက်ထူ-စိုက်ထောင်-
အပ်သောတံခွန်အစဉ်ရှိသော။ နာနာရင်္ဂဟိ
သမ္ပိတံ၊ ဉာဏိတဒ္ဓဇမာလိနီ။ အပ၊၁။၂။ ဓဇံ
ဉာဏိတံ တသ္မိ ပါသာဒေ ဉာဏပိတံ။ ဓဇ-
မာလိနီတိ လိင်္ဂဝိပလ္လာသဝသေန ဝုတ္တံ။ ဓဇ-
မာလာယုတ္တော သော ပါသာဒေါတိ အတ္ထော။
အပ၊ဌ၊၁။၁၁၈။

ဉာဏိတဘာဝ (ပု) [ဉာဏိတ+ဘာဝ] စိုက်ထူ-
စိုက်ထောင်-အပ်သည်၏အဖြစ်။ သကလ-
ကာယသ္မ ကောဋိတော ပဋ္ဌာယ ဉာဏိတ-
ဘာဝေါ ဌာနန္တိ ဝုစ္စတိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၅၅။ ဉာဏိတ-
ဘာဝေါတိ ဉဗ္ဗိဒ္ဓဘာဝေါ။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၃၀၅။

ဉာဏိတမန္ဒီ (တိ) [ဉာဏိတ+မန္ဒီ] လောဘ ဒေါသ
မောဟ မာနမျှားသော စကား-အကျိုးမဲ့စကား-
ကို ပြောဆိုတတ်သော၊ လောဘစသည်တို့ဖြင့်
ထောင်လွှားတက်ကြွားသော တိုင်ပင်ပြောဆို
ကြောင်း စကားရှိသော၊သူ။(ဘာသာ၊ဋီ။)
(ပါစိတ်ယောဇနာအလို "ဉာဏိတ"ကို ဉ+သဒ+
တ-ဟု ပုဒ်ခွဲ၍ "ပြောသော"ဟု အနက်ပေး
ရမည်။ "ဉာဏိတမန္ဒီ" ကိုလည်း "လောဘ
စသည်ပြောသောစကားကို ပြောဆိုတတ်သော
သူ" ဟု အနက်ပြန်ဆိုရမည်။) ဉာဏိတမန္ဒီ
စာ(ဝိ၅။၃၁၈)တိ လောဘဒေါသမောဟမာန-
သန္ဓံ ဝါစံ ဘာသိတာ ကဏ္ဌဝါစော အနတ္ထ-
ဒီပနော။ ဝိ၊ဌ၊၄။၂၁၆။ ဉာဏိတမန္ဒီတိ ဇတ္ထ
ဉာဏိတံ မန္ဒီ ဉာဏိတမန္ဒီတိ ဒသ္သေန္တော
အာဟ လောဘ။ပ။ဘာသိတာတိ။ တတ္ထ
"လောဘဒေါသမောဟမာနသန္ဓ"န္တိ ဣမိနာ
ဉာဏိတပဒဿ အတ္ထံ ဒဿေတိ၊ ဘာသိတာ-
တိဣမိနာ "မန္ဒီ"တိ ပဒဿ အတ္ထံ ဒဿေတိ။
ပါစိတ်၊ယော။၆၁၅။

ဉာဏိတရတနစေတိယ (နာ) [ဉာဏိတ+ရတန
စေတိယ] စိုက်ထူ-စိုက်ထောင်-တည်ထား-
အပ်သောရတနာစေတီ။ ရတနဗုဒ္ဓယန္တိ မဂ်ိ-

ကနကာဒိရတနေဟိ ဉစ္စိတံ ဉဿီတရတန-စေတိယံ။ ဝိမာန၊ဌ။၃၀၂။

ဉဿီတသုဝဏ္ဏတောရဏ (နာ) [ဉဿီတ+သုဝဏ္ဏတောရဏ] စိုက်ထူ-စိုက်ထောင်-အပ်သော ရွှေတုရိုက်တိုင်။ အယံ ပန...ဒေဝနဂရေ ဉဿီတသုဝဏ္ဏတောရဏံ ဝိယ ဘဝိဿတိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၃၉၀။ (-မ၊ဌ၊၃။၂၆၀။)

ဉဿီတသေတစ္ဆတ္တ (တိ) [ဉဿီတ+သေတစ္ဆတ္တ] စိုက်ထူ-စိုက်ထောင်-အပ်သောထီးဖြူရှိသော။ ဉဿီတသေတစ္ဆတ္တော ရာဇပလ္လင်္ကေ-ယေဝ မံ နိသီဒါပေသုံ။ ဇာ၊ဌ၊၅။၂၄၆။

ဉဿီ(သီ)နေတိ (ကြို) [ဉ+သိ+နာ+တိ။ (ဉ+သိ+နာ=) ဉဿီနာ+ဣ+တိ။ ဝိသိနေတိ-လည်းကြည့်။ ဉဿီနာတိ (သံ)။] (၁) ပေါင်းစု၏။ (၂) (မာနအစွမ်းဖြင့်) ချီမြှောက်-မြှောက်ပင့်-၏။ (၁) နဉဿီနေတိ ဝိသိနိတ္တာ ဌိတောမဟာနိ။၁၆-ရ။ နဉဿီနေတိတိ မာနဝသေန ဉဏ္ဍံသတိ။ မဟာနိ၊ဌ။ရ၆။ (၂) ဝိသိနေတိ နဉဿီနေတိ(သံ၊၂၊ရ၃)တိ ဝိကိရတိ နသမ္ပိ-ဏ္ဍေတိ။ သံ၊ဌ၊၂။၂ရ၃။ လောကံ ဝိသိနေန္ဓိတိ လောကုတ္တရာ။ လောကံ ဉဿီနေန္ဓိတိ လော-ကုတ္တရာ။ ပဋိသံ။၃၅၁၀။ ဝိသိနေန္ဓိတိ ဝိကိရန္ဓိ ဝိမုစ္စန္ဓိ၊ နဗန္ဓန္ဓိတိ အတ္ထော။ နဉဿီနေန္ဓိတိ နဝိကိရန္ဓိ နဝိမုစ္စန္ဓိ။ "ဝိသိနေန္ဓိ"တိ "ဉဿီနေန္ဓိ"တိ ရဿံ ကတ္တာ ပါဌော သုန္ဒရော။ ပဋိသံ၊ဌ၊၂။၂၂ရ။ အရဟာ ဝိသိ-နေတီတိ... အရဟာ ဉဿီနေတီတိ။ နဟေဝ ဝတ္တေဗ္ဗော။ အဘိ၊က။ရ၉။ (ကထာဝတ္ထု မြန်မာပြန်၌ "ဝိသိနေတိ=ဖြေရှင်းပါသလော။ ဉဿီ-နေတိ=နှောင်ဖွဲ့ ပါသလော"ဟု ပြန်ဆိုသည်။ ဘာသာဋီကာ-၌ သိနာ-ဓာတ်ဟု ကြံ၍ "ဉဿီနေတိ= ကိလေသာအညစ်အကြေးတို့ကို အထက်အထက်၌ သုတ်သင်ဆဲလော"ဟု အနက်ပေးသည်။ ဦးဟုတ်စိန်အဘိဓာန်၌ "ဖွဲ့-ချည်နှောင်-၏" ဟု ပြန်ဆိုသည်။)

ဉဿီနန္ဓ (တိ) [ဉ+သိ+နာ+အန္ဓ။ (ဉ+သိ+နာ=) ဉဿီနာ+ဣ+အန္ဓ] ပေါင်းစုသော၊ သူ။ အရဟာ အာစိနန္ဓော အပစိနန္ဓော။... ဝိသိနေန္ဓော ဉဿီနေန္ဓော။ အဘိ၊က။၄၄၃။

ဉဿီ(သီ)နန္ဓိ (ကြို) [ဉ+သိ+နာ+အန္ဓိ။ (ဉ+သိ+နာ=) ဉဿီနာ+ဣ+အန္ဓိ။] (မာနအစွမ်းဖြင့်) ချီမြှောက်-မြှောက်ပင့်-၏။ ဉဿီ-(သီ)နေတိ (၂)ကြည့်။

ဉဿီဒတိ (ကြို) [ဉ+သဒ+အ+တိ] တင်၏၊ တက်ရောက်၏။ နဉ ထလေ ဉဿီဒိဿတိ(သံ၊ ၂။၃ရ၆)တိ ထလံ နာဘိရုဟိဿတိ။ သံ၊ဌ၊ ၂။ရ၆။ **ဉဿီဒိဿထ**—သံ၊၂။၃ရ။ **ဉဿီဒိ-ဿာမိ**—သံ၊၂။၃ရ။

ဉဿီဒိဿတိ (ကြို) [ဉ+သဒ+ဿတိ] တင်လတ္တံ့။ အထက်ပုဒ်ကြည့်။

ဉဿီဒိဿထ (ကြို) [ဉ+သဒ+ဿထ] တင်ကုန်လတ္တံ့။ ဉဿီဒတိ-ကြည့်။

ဉဿီဒိဿာမိ (ကြို) [ဉ+သဒ+ဿာမိ] တင်ကုန်အံ့။ ဉဿီဒတိ-ကြည့်။

ဉဿီနန္ဓိ - ဉဿီ(သီ)နေတိ-ကြည့်။

ဉဿီယန္ဓိ (ကြို) [ဉ+သိ+ယ+အန္ဓိ] စိုက်ထူ-စိုက်ထောင်-ကုန်၏။ တိဏိ ယောဇနာနိ သာမန္တာ၊ ဉဿီယန္ဓိ ဓဇာ သဒါ။ အပ၊၂။၁ရ၃။ (အပ၊၁။ရ၂-၌ တိဏိ ယောဇနာနိ သာမန္တာ၊ ဉဿီသန္ဓိ ဓဇာ သဒါ။ ဟု ရှိနေသည်။)

ဉဿီသ (နာ) [ဉ+သီသ] (၁) ဦးခေါင်း၏ အထက်အဘို့၊ ဦးထိပ်ထက်။ (၂) ဦးခေါင်း၏

အနီး၊ ဦးခေါင်းရင်း၊ ခေါင်းဦး။။ (၃) ခေါင်းအုံး။ (၁) ယသဲ ဒီသာယဲ ဝသတိ၊ ဉဿီသမ္ပိ ကရောမဟံ။ အပ၊၁။၃၄။ ထေရ၊ဌ၊၂။၃၉၃။ အဟံ တံ ဒီသာ ဘာဂံ ဉဿီသမ္ပိ သီသုပရိဘာဂေ ကရောမိတိ သမ္မန္ဓော။ အပ၊ဌ၊၁။၂၆၅။ (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။ (၃) ဉဿီသကရဏတ္ထ-ကြည့်။

ဉဿီသက (နာ) [ဉ+သီသ+က။ ဉဿီသ+က။ ဉစ္ဆိပ်က (သံ)။] ဦးခေါင်း၏ အနီး၊ ဦးခေါင်းရင်း၊ ခေါင်းဦး။ ဉဿီသကေ မံ ဌတ္တာန၊ ဣဒံ ဝစနမဗြဝိ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၁၁။ အဘိ၊ဌ၊၁။၄၄။ အပ၊ဌ၊၁။၂၀။ ဉဿီသကေ မံ ဌတ္တာနာတိ မမ သီသသမီပေ ဌတ္တာ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။၁၁၈-၉။ (-ဇာ၊၁။၉၀။ ဇာ၊၂။၁ရရ။ ဝိ၊ဌ၊၂။၂၄၁။ ဇာ၊ဌ၊၂။၄၀၁။ ဇာ၊ဌ၊၆။၁၀၀။) အောက်ပုဒ်လည်းကြည့်။

ဉဿီသကရဏတ္ထ (နာ) [ဉဿီသကရဏ+အတ္ထ] ခေါင်းအုံးပြုခြင်းအကျိုး။ တံ ပညပေတ္တာ စီဝရံ ဝါ ဉတ္တရာသင်္ဃံ ဝါ ဉဿီသကရဏတ္ထာယ ဒေန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၁၀-၁။ သီသဿ ဉပဓာနံ ဉဿီသံ၊ တဿ ကရီယတေ ဉဿီသကရဏံ၊ တံယေဝ အတ္ထော ပယောဇနံ ဉဿီသကရဏတ္ထော။ ပါစိတ်၊ယော။ရ-၈။

ဉဿီသန္တိ - ဉဿီယန္တိ-ကြည့်။

ဉဿုက (ပု) [ဉ+သု+ကေ+အ။ ဉဌာနံ သုဋ္ဌု ကာယတီတိ ဉဿုကော။ ဓာန်၊ဌိ။ရ၂ရ။ ဉ+သူ+ကွိ+က။ ကောတ္ထုဘာ။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။ ဉတ္ဌုက (သံ)။] အားထုတ်သူ။ ကာမပရိယေသနာယ ဉဿုကော(အံ၊၁။ဖ၈)တိ ဒုဝိဓာနမ္ပိ ကာမာနံ ပရိယေသနတ္ထံ ဉဿုကံ အာပန္နော။ အံ၊ဌ၊၂။၄၃။ (-အံ၊၂။၄ဖရ။ သုတ္တနိ။၃၂၄။ ဇာ၊၁။ ၈၅။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၂၀။ အံ၊ဌ၊၃။၁ရရ။ သုတ္တနိ၊ဌ၊၂။၅၄။ ဇာ၊ဌ၊၂။၃ရ၁။)

ဉဿုကာရ - ဉဿုကာရသ ဝက်ကုဋ္ဌိလဇိမ္ပ-တေဇနံ ကဠိကတေလေန သိနေဟတ္တာ ... ဉဇုကရဏံ ဝိယ။ မ၊ဌ၊၄။၉။ (ဉသုကာရ-ဟုရှိသင့်သည်။ "မြားပြုသော-မြားဖြောင့်သော-လေးသမား" ဟု အနက်ပေးရမည်။)

ဉဿုကိ- ဣသတိ ဉသူယတိတိ ဉဿုကိ။ ဒီ၊ဋီ၊၃။၁၉။ (ဒီ၊ဌ၊၃။၂၂-ဌ်လာသော ဣသုကိ-ပုဒ်၏ အဖွင့်ဖြစ်သောကြောင့် ဣသုကိ ဟုရှိသင့်သည်။)

ဉဿုက္က (နာ) [ဉဿုက+ဏျ။ ဉဿုကဿ ဘာဝေါ ဉဿုက္ကံ။ သဗ္ဗာပါရတာ။ ရူ၊ဌိ၊နှာ။ ၁၂ရ။ (ဉဿုက+ဣ=) ဉဿုက္ကဲ+အ။ (ဣ ကို ယပြု၍ ဉဿုက္က ဟု နာမဓာတ် ဖြစ်သည်။ ဝိလံ့၊ဓာန်။) ကြောင်ဘုရားကျ (သံ)။] (၁) လုံ့လ၊ အားထုတ်-မှု-ခြင်း၊ နောက်ကြိယာကိုင်ခြင်း၊ ဝိရိယ။ (တိ)(၂) အားထုတ်-ကြောင့်ကြစိုက်-သော၊သူ။ (၁) ဉဿုက္ကံ ဉဒပါဒိ (ဒီ။၂။၂၁၁)တိ ဓမ္မိကော ဉဿာဟော ဉပ္ပဇ္ဇိ။ ဒီ၊ဌ၊၂။၂၉၀။ ဉဿုက္ကံ ဝုစ္စတိ အဘိရူစိ၊ တံ ပန ဗုဒ္ဓ-ဒဿနကာမတာဝသေန, တထာ ဉဿာဟ-နဝသေန စ ပဝတ္တိယာ "ဓမ္မိကော ဉဿာ-ဟော"တိ ဝုတ္တံ။ ဒီ၊ဌိ၊၂။၂၄ဖ။ ဉဿုက္ကသဒ္ဒါ သေဟတ္ထဝါစကော။ နိတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၁ဖ၅။ (-မ၊ဌ၊၁။၉၀။ မ၊ဌိ၊၁။၁ရ၉။) (တိ)(၂) ဉဿုက္ကော တေ ဒိဝါရတ္တိ၊ သဗ္ဗကိစ္စေသု ဗျာဝဋော။ ဇာ၊ ၁။၃ရ၆။ ဇာ၊ဌ၊ဖ။၃၂၂ရ။ ဗျာဝဋောတိ ဉဿု-ကွော။ ဉဒါန၊ဌ။၁၀၂။ (-မ၊၁။ ၃၉၉။ မ၊ဌ၊ ၁။၃၀၀။)

ဉဿုက္ကကာရက (တိ) [ဉဿုက္က+ကာရက] အား-ထုတ်မှု-လုံ့လ-ကိုပြုသော။ ဉဿုက္ကကာ-ရကော သောကော။ နေတ္တိ။၂၅။ (-နေတ္တိ၊ ဝိဘာ။၁၃၂။)

ဥဿုက္ကဇာတ (တိ) [ဥဿုက္က+ဇာတ] ဖြစ်သောကိစ္စတို့၌ အားထုတ်သော၊ ဖြစ်သော အားထုတ်ခြင်းရှိသော၊သူ။ တေသု ဥဿုက္ကဇာတေသု၊ ဘဝသောတာနုသာရိသု။ သံ၊၁။၁၅။ ဥဿုက္ကဇာတေသူတိ နာနာကိစ္စဇာတေသု အနုပ္ပန္နာနံ ရူပါဒီနံ ဥပ္ပါဒနတ္ထာယ ဥပ္ပန္နာနံ အနုဘဝနတ္ထာယ ဥဿုက္ကေသု။ သံ၊၁။၁။၅၁။ ဥဿုက္ကဇာတေသူတိ တံတံကိစ္စေသု သဏ္ဌာတ-ဥဿုက္ကေသု။ သံ၊ဋီ၊၁။၉၇။

ဥဿုက္ကတ္ထ (ပု) [ဥဿုက္က+အတ္ထ] အားထုတ်ခြင်း-နောက်ကြိယာကိုင်ခြင်း-အနက်။ ဥဿုက္ကဝသ-ကြည့်။

ဥဿုက္ကန (နာ) [ဥဿုက္က(နာမဓာတ်)+ယု] အားထုတ်-မှု-ခြင်း၊ နောက်ကြိယာကိုင်ခြင်း။ အထသ တာနိ ဧဝံ ဥပဋ္ဌိတတ္တာ ဥပရိ ဥဿုက္ကနာယ ပစ္စယတံ အာပဇ္ဇန္တိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၄၈။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၁။၁၇၈။) တုနာဒိပစ္စယန္တာ ဥဿုက္ကနံ ဥတ္တရကြိယာပေက္ခနံ။ ရူ၊ဋီ၊နှာ။၈၅။

ဥဿုက္ကနတ္ထ (ပု) [ဥဿုက္က+အတ္ထ] အားထုတ်ခြင်း-နောက်ကြိယာကိုင်ခြင်း-အနက်။ တုနတ္တာနတ္တာပစ္စယန္တာ ဥဿုက္ကနတ္ထော။ ဥဿုက္ကနတ္ထော နာမ ဥဿာဟတ္ထော။ နီတိ၊သုတ္တ၊ နှာ။၃၉၂။

ဥဿုက္ကန္တ (တိ) [ဥဿုက္က(နာမဓာတ်)+အန္တ] အားထုတ်သော၊သူ။ ယထာ တဏှာဒိဋ္ဌိဂါဟာ နပ္ပဝတ္တန္တိ၊ တထာ ဝီထိပဋိပန္နာယ ဝိပဿနာယ တံ ဥဿုက္ကန္တသ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။၃ဖ၀။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၁ဖ၈။ နေတ္တိ၊ဝိဘာ။ရ၃။)

ဥဿုက္ကပ္ပဟာန (တိ) [ဥဿုက္က+ပဟာန] (ဘဝသို့ လားစေတတ်သောကံ၌) အားထုတ်မှုကို ပယ်ခြင်း။ တတြိမေ အဌာနိသံသာ၊ ဘဝဒိဋ္ဌိပ္ပ-ဟာနံ ... ဥဿုက္ကပ္ပဟာနံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၂၈၁။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၄၂။ ဥဿုက္ကပ္ပဟာနံ ဘဝဂါမိ-ကမ္မေ ဟောတိ။ ပဋိသံ၊ဂံ။၁ရ၆။ (-ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၄၅။)

ဥဿုက္ကမန (တိ) [ဥဿုက္က+မန] အားထုတ်-ကြောင့်ကြစိုက်-သောစိတ်ရှိသော၊သူ။ အာယ-တ္တမနာတိ ဥဿုက္ကမနာ ဗျာဝဋ္ဌစိတ္တာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၅။၄၂၀။

ဥဿုက္ကမာန (တိ) [ဥဿုက္က(နာမဓာတ်)+အ+မာန] အားထုတ်သော၊သူ။ သော အပ္ပဂုဏ-စျာနေ ဥဿုက္ကမာနော ပတ္တပဋ္ဌမဇ္ဈာနော စ ပရိဟာယတိ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊၁။၁၄၈။

ဥဿုက္ကရဟိတ (တိ) [ဥဿုက္က+ရဟိတ] အားထုတ်ခြင်း ကင်းသော၊သူ။ အနုဿုက္ကာတိ တဿ ပဟာတဗ္ဗဿ ပဟာနေ ဥဿုက္ကရဟိတာ။ မ၊ဋီ၊၃။ရ၆။

ဥဿုက္ကဝစန (နာ) [ဥဿုက္က+ဝစန] ဥဿုက္ကအနက်ကို ဟောသောသဒ္ဒါ။ (ဘာသာဋီကာ။) ပုဗ္ဗကာလကြိယာကို ဟောတတ်သော-ဟောကြောင်း-သဒ္ဒါ။ (မအူ၊သျှ။) ကတ္တားတူတစ်ဦးတည်း၌ ဖြစ်သော၊ နောက်ကြိယာကို-အားထုတ်-ငဲ့-သောသဒ္ဒါ။ တတ္ထ "သ"နှင့် ဥပသဂ္ဂေါ၊ တေန သဒ္ဒီ ဥဿုက္ကဝစနမေတံ "သဏ္ဌိစ္စာ"တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၃ရ။ ဥဿုက္ကဝစနန္တိ ပါကဋသဒ္ဒသညာကိရ၊ သမာနကပဒန္တိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သုတ္တာ ဘုဇ္ဇန္တီတိ ဇတ္ထ ဝိယ သဏ္ဌိစ္စ ဝေါရောပေတု-ကာမဿ သဏ္ဌိစ္စ ပဒံ ဝေါရောပနပဒဿ ဥဿုက္ကံ၊ သဏ္ဌေတနာ စ ဇီဝိတာဝေါရော-ပနဠ ဧကသ္မေဝါတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ ဝဇီရ။၁၅၅။ ဥဿုက္ကဝစနန္တိ ပုဗ္ဗကာလကြိယာ-ဝစနံ။ အယဉ္စ သမာနကတ္တုကေသု ပုဗ္ဗကာလ-ကိရိယာဝစနေသု ပုဗ္ဗကာလကိရိယာဝစနဿ နိရုတ္တိဝေါဟာရော။ သာရတ္ထ၊၂။၂၅၀။ (-ဝဇီရ။

၄၈၀။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၂။၅၄။) (ဤ၌ "ဉဿုက္က" ဟူသည် အားထုတ်ခြင်း, ကြောင့်ကြစိုက်ခြင်း = ဉဿာဟ ပင်တည်း။ ယင်း အားထုတ်ခြင်း, ကြောင့်ကြစိုက်ခြင်း ဆိုသည်မှာ မိမိတစ်ပုဒ်တည်းဖြင့် ဆိုလိုရင်း အနက်အဓိပ္ပါယ်မပြည့်စုံ၍ နောက်ပဓာနကြိယာကို ငဲ့နေခြင်းတည်း။ အကျယ်ကို နိတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၃၉၂။ "ဂမနုဿုက္ကဝစန"-မူလ၊ဋီ၊၃။၂၀၀။ အနုဋီ၊၃။၂၆၉၊၂ရ၀-တို့ကြည့်။)

ဉဿုက္ကဝသ (ပု) [ဉဿုက္က+ဝသ] အားထုတ်ခြင်း-နောက်ကြိယာကိုငဲ့ခြင်း-အနက်၌ နိပါတ်၏ အစွမ်း။ အဝိဇ္ဇာ ပဋိစ္စာတိ ဉဿုက္ကဝသေန ဝါ ပါဌော။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၂၃။ ဉဿုက္ကဝသေနာတိ ဉဿုက္ကတ္ထေ နိပါတဝသေန။ ပဋိသံ၊ဂံ။၁၆ရ။

ဉဿုက္ကသမုပ္ပါဒန (နာ) [ဉဿုက္က+သမုပ္ပါဒန] အားထုတ်ခြင်းကို ဖြစ်စေခြင်း။ သတ္တာဟိ ကာရဏေဟိ ဗုဒ္ဓါ ဘဂဝန္တော ဇနပဒစာရိကံ စရန္တိ၊... တတြ ဌိတာနံ ဉဿုက္ကသမုပ္ပါဒနံ။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။၂၂၈။ (-နေတ္တိ၊ဝိဘာ။၂၉၁။)

ဉဿုက္ကာပတ္တိ (ထီ) [ဉဿုက္က+အာပတ္တိ] အားထုတ်ခြင်းသို့ရောက်ခြင်း။ ဆန္ဒပ္ပဝတ္တိယာ ဉဿုက္ကပတ္တိယာ စ "ပတ္ထယမာနော"တိ ဝုတ္တံ။ မ၊ဋီ၊၁။၁၂၃။

ဉဿုက္ကာပန (နာ) [ဉဿုက္က(နာမဓာတ်)+ကာပေ+ယု] အားထုတ်စေ-ဖြစ်ပေါ်စေ-တိုးပွားစေ-ခြင်း။ ဝိပဿနာယ ဉဿုက္ကာပနံ သြယ-တရကဿ ဟေတု။ သံ၊ဋီ၊၁။၅၈။ (-အံ၊ဋီ၊၁။၂၈၅။) ဉဿုက္ကာပေတ္ဟာ-လည်းကြည့်။

ဉဿုက္ကာပန္န (တိ) [ဉဿုက္က+အာပန္န] အားထုတ်ခြင်းသို့ရောက်သော၊သူ။ ဉဿုက္ကာပန္နာ ဘိက္ခူ ...သန္ဓိပတိတာ အာပတ္တိတော ဝုဋ္ဌာ-ပေတ္ဟာ။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၀၈။

ဉဿုက္ကာပယန္တ (တိ) [ဉဿုက္က(နာမဓာတ်)+ကာပယ+အန္တ] အားထုတ်စေ-ဖြစ်ပေါ်စေ-တိုးပွားစေ-သော၊သူ။ ဘိက္ခုနော ဝိပဿနံ ဉဿုက္ကာပယတော မဂ္ဂေ အာဂတေ ဥပ္ပဇ္ဇန္တေ။ မ၊ဋီ၊၂။၅၆။

ဉဿုက္ကာပိတ (တိ) [ဉဿုက္က(နာမဓာတ်)+ကာပေ+တ] အားထုတ်စေအပ်-ဖြစ်ပေါ်စေအပ်-တိုးပွားစေအပ်-သော။ ယဒါ ပန ဝိပဿနာ ဉဿုက္ကာပိတာ မဂ္ဂေန ယဇ္ဇေတိ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၇၈။

ဉဿုက္ကာပေတိ (ကာ၊ကြိ) [ဉဿုက္က(နာမဓာတ်)+ကာပေ+တိ] အားထုတ်စေ-ဖြစ်ပေါ်စေ-တိုးပွားစေ-၏။ ဝိပဿနံ ဉဿုက္ကာပေတိ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၁၀။ သံ၊ဋီ၊၂။၂၁၈။ **ဉဿုက္ကာပေသိ** — ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၈၆။

ဉဿုက္ကာပေတုံ (ဗျ) [ဉဿုက္က(နာမဓာတ်)+ကာပေ+တုံ] အားထုတ်စေ-ဖြစ်ပေါ်စေ-တိုးပွားစေ-ခြင်းငှါ။ အနိစ္စာဒိဝသေန ဝိပဿနံ ဉဿုက္ကာ-ပေတုံ သက္ကောန္တသ "ဉဿုက္ကိတာ မေ ဝိပ-ဿနာ"တိ သောမနဿဇာတသ ဥပ္ပန္နံ သောမနဿံ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၃၁ရ။ (-မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၈ရ။ သံ၊ဋ္ဌ၊၃။၁ ၂၃။) အံ၊ဋီ၊၁။ ၂၃ရ-၌ အလားတူ ပါ၌၌ "ဉဿကိတာ မေ" ဟုရှိသည်။)

ဉဿုက္ကာပေတ္ဟာ (ကြိ၊ဝိ) [ဉဿုက္က(နာမဓာတ်)+ကာပေ+တ္ဟာ] အားထုတ်စေ-ဖြစ်ပေါ်စေ-တိုးပွားစေ-၍။ ဝိပဿနံ ဉဿုက္ကာပေတ္ဟာ မဂ္ဂံ ပါပေတိ။ အဘိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၁၀။ ဉဿုက္ကာပေတ္ဟာတိ ဥဒ္ဓံ ဥဒ္ဓံ သန္ဓိဝိသေသယုတ္တံ ကတ္ဟာ ဝမ္မေတ္ဟာတိ အတ္ထော။ မူလဋီ၊၂။ရ၃။ (-သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၆၃။ သံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၃ရ။)

ဥဿုက္ကာပေန္ဆ (တိ) [ဥဿုက္က(နာမဓာတ်)+ ကာပေ+အန္ဆ] အားထုတ်စေ-ဖြစ်ပေါ်စေ-တိုးပွားစေ-သောသူ။ ဝိပဿနံ ဥဿုက္ကာပေန္ဆာ အပ္ပမာဒပဋိပတ္တိယာ တတော ပဗုဇ္ဈထ။ ဣတိ ဝုတ်၊ဌ။၁၆၆။

ဥဿုက္ကာပေသီ (ကာ၊ကြို) [ဥဿုက္က(နာမဓာတ်) +ကာပေ+ဏျံ] အားထုတ်စေ-ဖြစ်ပေါ်စေ-တိုးပွားစေ-ပြီ။ ဥဿုက္ကာပေတိ-ကြည့်။

ဥဿုက္ကိတ (တိ) [ဥဿုက္က(နာမဓာတ်)+တ] အားထုတ်အပ်-တိုးပွားစေအပ်-သော။ ဥဿုက္ကာပေတုံ-ကြည့်။

ဥဿုဿတိ (ကြို) [ဥ+သုသ+အ+တိ] ခြောက်ကပ်-ခန်းခြောက်-၏။ ဥဿုဿတိ အနာဟာရော၊ သောကသလ္လသမပ္ပိတောဝ။ သုတ္တနိ။ ၄၂၉။ စူဠနိ။၂။ (-သံ၊၁။၁၂၆။) ဥဿုဿတိတိ တဿ ဝစနံ ကဒါစိ သစ္ခဲ ဘဝေယျာတိ မညမာနော ဥဿုဿတိ။ သုတ္တနိ၊ဌ။၂။၂၉၇။ ယသ္မိ သမယေ ပဠုမေ သူရိယေ ဥဋ္ဌိတေ မဟာသမုဒ္ဒေါ ဥဿုဿတိ။ သံ၊ဌ။၂။၂၉၈။ **ဥဿုဿန္ဆိ**—အံ၊ဋီ၊၁။၉၆။ **ဥဿုဿေယျ**—သံ၊၁။၁၂၆။ **ဥဿုဿေယျုံ**—ဇာ၊၂။၂၂၉။ ဇာ၊ဌ၊ရ။၄၂။

ဥဿုဿန္ဆိ (ကြို) [ဥ+သုသ+အ+အန္ဆိ] ခြောက်ကပ်-ခန်းခြောက်-ကုန်၏။ ဥဿုဿတိ-ကြည့်။

ဥဿုဿေယျ (ကြို) [ဥ+သုသ+ဧယျ] ခြောက်ကပ်-ခန်းခြောက်-ရာ၏။ ဥဿုဿတိ-ကြည့်။

ဥဿုဿေယျုံ (ကြို) [ဥ+သုသ+ဧယျုံ] ခြောက်ကပ်-ခန်းခြောက်-ကုန်ရာ၏။ ဥဿုဿတိ-ကြည့်။

ဥဿူယန္ဆ—အဇ္ဇ လာလုဒါယီ သာရိပုတ္တမောဂ္ဂလ္လာနာနံ ဂုဏကထာယ ပဝတ္တမာနာယ ဥဿူယန္ဆောဝ။ ဓမ္မာ၊ဌ။၂။၂၂၁။ (ဥဿူယန္ဆော-ဟုရှိသင့်သည်။ ဥဿူယန္ဆ-ကြည့်။)

ဥဿူယမာန - သော ဥဿူယမာနော...တံ ဌာနန္တရံ အစ္ဆိန္နာပေသိ။ မာ၊ဌ။၂။၅။ (ဥဿူယ-မာနော-ဟုရှိသင့်သည်။ ဥဿူယမာန-ကြည့်။)

ဥဿူရ (ပု) [ဥ+သူရိယ။ သူရိယ-ကို သူရပြု။ နီတိ၊သုတ္တ၊နှာ။၁၁၅။ ဥ+သူရ။ ပါစိတ်၊ယော] (၁) အလွန်နေမြင့်သောအခါ။ (တိ)(၂) အလွန်ပူသော။ (၁) ဥဿူရေ အာဟရိယိတ္ထာ(ဝိ၊ ၂။၁၀၄)တိ အတိဒိဝါ အာဟရိယိတ္ထ။ ဝိ၊ဌ၊ ၃။၈၄။ ဥဒ္ဓံ သူရော ဥဂ္ဂတော အသ္မိံ ကာလေတိ ဥဿူရော။ ပါစိတ်၊ယော။၆၆။ ဒိဝါ ဥဋ္ဌာသီတိ ဥဿူရေ ဥဋ္ဌိတာ။ မာ၊ဌ၊၂။၅။ (၂) အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဿူရက (တိ) [ဥဿူရ+က] အလွန်ပူသော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဿူရကဇာတ (တိ) [ဥဿူရက+ဇာတ] ဖြစ်သော အလွန်ပူသော ရေရှိသော(အိုး)။ ဥဿူရကဇာတောတိ တသေဝ ကုဓိတဘာဝဿ ဥဿူရကံ အစ္ဆရိကတံ ပတ္တော၊ တေနာဟ "ဥသုမကဇာတော"တိ။ အံ၊ဋီ၊၃။၅၉။ (ပါဠိ အဋ္ဌကထာတို့၌ "ဥဿဒကဇာတော" ဟုရှိသည်။ ဥဿဒကဇာတ-ကြည့်။)

ဥဿူရတရ (တိ) [ဥဿူရ+တရ] အလွန်နေမြင့်သောအခါ။ ဒိဝါတရံ ဥဋ္ဌာသိတိ... ပုနဒိဝသေ ဥဿူရတရံ ဥဋ္ဌာသိ။ မာ၊ဌ၊၂။၅။

ဥဿူရဘတ္တ (တိ) [ဥဿူရ+ဘတ္တ] အလွန်နေမြင့်သောအခါ၌ ချက်အပ်သော ထမင်းရှိသော၊ နေမြင့်မှ ထမင်းချက်သော။ ဥဿူရဘတ္တော(အံ၊၂။၂၂၇)တိ အတိဒိဝါပစနဘတ္တော။ အံ၊ဌ၊၃။၈၂။

ဥသူရသေယျ (တိ) [ဥသူရ+သေယျ] အလွန်နေမြင့်သည်တိုင်အောင် အိပ်ခြင်းရှိသော၊သူ။ ဥသူရသေယျံ အာလသျံ၊ စဏ္ဍိကံ ဒီဃ-သောဏ္ဍိယံ။ ဓမ္မာ၊ဌ၊၁။၄၁၈။

ဥသေတိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+သိ+ဏေ+တိ] အထက်သို့တက်စေ-စိုက်ထူ-ဆောက်-ထောင်မတ်-၏။ အာပေါ သိဉ္စံ ယဇံ ဥသေတိ ယူပ(ဇာ၊၁။၂၈၄)နှင့် ... သုဝဏ္ဏယူပံ ဥသာပေတိ။ ဇာ၊ဌ၊၄။၃၀၁။ **ဥသေသိ**—ဇာ၊ဌ၊ရ။၅၀။

ဥသေဒတ္တာ (ကြို၊ဝိ) [ဥ+သိဒ+တ္တာ။ ဓာတ္တတ္ထ။ ၃၉၆] ပြုတ်-ပေါင်း-ပေါင်းတင်-၍။ ပုလက်နာမ နိတ္ထုသံ ကတ္တာ ဥသေဒတ္တာ ဂဟိတ-ယဝတဏ္ဍုလာ ဝုစ္စန္တိ။ ဝိ၊ဌ၊၁။၁၄၅။ ဥသေ-ဒေတ္တာတိ ရန္ဓိတ္တာ။ ပါရာ၊ယော။၁၀၀။

ဥသေနေတိ (ကြို) [(ဥ+သိ+ယု=) ဥသေန+ဣ+တိ။ နာ ဥသေန(သံ)။] အထက်သို့တက်-ချီမ-ပင့်မြှောက်-၏။ ကထဋ္ဌ ဘိက္ခဝေ နဥသေနေတိ။ အံ၊ ၁။၅၃၆။ နဥသေနေတိတိ ဒိဋ္ဌိဝသေန နဥကိ္ခပတိ။ အံ၊ဌ၊၂။၃၈၈။

ဥသေသိ (ကာ၊ကြို) [ဥ+သိ+ဏာပေ+ဣ] အထက်သို့တက်စေ-စိုက်ထူ-ဆောက်-ထောင်မတ်-ပြီ။ ဥသေတိ-ကြည့်။

ဥသေဌနေ (နာ) [ဥ+သိဌ+ယု။ နိတိ၊ဓာ။၃၅၀။] လေချွန်-ဟစ်ကြွေး-ခြင်း။ မုခေန ဥသေဌနံ သဒ္ဒမုဋ္ဌနံ သေဌနံ။ မ၊ဋီ၊၃။၃၄၁။

ဥသေဌေတိ (ကြို) [ဥ+သိဌ+ဏေ+တိ] လေချွန်-ဟစ်ကြွေး-၏။ ဥသေဌေန္တိပိ အဟော-ဌေန္တိ ပိ။ ဝိ၊၁။၂၇၅။ ဥသေဌေန္တိတိ မုခေန ဥသေဌနသဒ္ဒံ ပမုဋ္ဌန်၊ မဟန္တံ ကတ္တာ အဗျတ္တသဒ္ဒံ ပဝတ္တေန္တိတိ အတ္ထော။ ... မုခေန ဝါတံ နိစ္ဆာရေန္တာ သုခုမံ အဗျတ္တသဒ္ဒံ ပဝတ္တေန္တိတိပိ ဝဒန္တိ။ သာရတ္ထ၊၂။၃၇၃။ **ဥသေဌေဿန္တိ**— ဝိ၊၁။၂၇၈။ ဝိ၊ဌ၊၂။

ဥသေဌေန္တိ (ကြို) [ဥ+သိဌ+ဏေ+အန္တိ] လေချွန်-ဟစ်ကြွေး-ကုန်၏။ ဥသေဌေတိ-ကြည့်။

ဥသေဌေဿန္တိ (ကြို) [ဥ+သိဌ+ဏေ+ဿန္တိ] လေ ချွန်-ဟစ်ကြွေး-ကုန်လတ္တံ့။ ဥသေ-ဌေတိ-ကြည့်။

ဥသောဋ္ဌိကာယ (တိ) [ဥသောဋ္ဌိ+ကာယ] အား:ထုတ်သောကိုယ်ရှိသော၊ လုံ့လကြောင့် နား:ရွက် အမြီး:စသည်တို့-ချီမြှောက်-ထောင်-သော၊သူ (ကြွက်)။ လှည့်လည်ကုန်လျက် (မြန်မာပြန်)။ နဟိ နုနိမဿ သမဏဿ၊ တုစ္ဆကောဋ္ဌသ္မိ မှုသိကာ၊ ဥသောဋ္ဌိကာယ နစ္ဆန္တိ။ သံ၊ဝ။၁ရ၂။ ဥသောဋ္ဌိကာယာတိ ဥဿာဟေန ကဏ္ဏနဂုံဌာဒီနိ ဥကို့ပိတ္တာ ဝိစ-ရန္တာ ဥပ္ပတန္တိ။ သံ၊ဌ၊၁။၂၁၉။ (ပါဠိတော်၌ ဆန်းကြောင့် အာ ကို ရဿပြု၍ ဥသောဋ္ဌိ-ကာယ-ဟု ရှိသည်။)

ဥသောဋ္ဌိဘာဝပ္ပတ္တ (တိ) [ဥသောဋ္ဌိဘာဝ+ပတ္တ] သည်:စွာအား:ထုတ်သူ၏အဖြစ်သို့ရောက်သော။ ဥဌာနနာမေန စ ဝုတ္တာယ မဟာ-ဘာရသဟနတ္ထေန ဥသောဋ္ဌိဘာဝပ္ပတ္တာယ ဝိရိယသခ်ါတာယ ခန္ဓာ။ သံ၊ဌ၊၁။၃၀၅။ မ၊ဋီ၊၁။၂၄၆။

ဥသောဋ္ဌိပဋ္ဌမ (တိ) [ဥသောဋ္ဌိ+ပဋ္ဌမ] သည်:စွာ အား:ထုတ်ခြင်း:လျှင် ငါ:ခုမြောက်ရှိသော။ သော ခေါ အဟံ ဘိက္ခဝေ ဣမေသံ ဥသော-ဋ္ဌိပဋ္ဌမာနံ ဓမ္မာနံ ဘာ**ဝိတတ္တာ။ အံ၊၂။ရ၂။**

ဥသောဋ္ဌိ(ဋ္ဌိ)ပနုရသဂ်သမနှာဂတ (တိ) [ဥ

သောဋ္ဌိပန္နရသင်္ဂ+သမန္နာဂတ] သည်းစွာ အား ထုတ်ခြင်းနှင့်တကွသော တစ်ဆယ့်ငါးပါးသော အင်္ဂါတို့နှင့်ပြည့်စုံသောဟု။ ဥသောဋ္ဌိ(ဋ္ဌိ)-ပန္နရသင်္ဂသမန္နာဂတောတိ ... ဧဝံ ဥသောဋ္ဌိယာ သဒ္ဓိ ပန္နရသဟိ အင်္ဂေဟိ သမန္နာဂတောတိ။ မဗျာ၊၁။၃၇၃။ (-မဗျာ၊ ၂။၅၆။)

ဥသောဋ္ဌိလက္ခဏပတ္တ (တိ) [ဥသောဋ္ဌိလက္ခဏ+ပတ္တ] သည်းစွာအားထုတ်ခြင်းလက္ခဏာသို့ ရောက်သော။ ဥတ္တမဝိရိယန္တိ ဥသောဋ္ဌိလက္ခ-ဏပတ္တံ ဝိရိယံ။ သံ၊ဋီ၊၁။ ၂၉၇။

ဥသောဋ္ဌိ (ထီ) [ဥ+သဟ+အ။ ဣတ္ထိဇောတက ဣ၏ပစ္စည်း။ ဥသာဟ+ဦဟာ။ ဥ+သဟ+ဟီ။ ဥ ပဗလ ဒုက္ခရကမ္မံ သဟတိ ယာယာတိ ဥသောဋ္ဌိ။ သဟသ သာဒ္ဒေ၊ နဒါဒိ။ ဥသာဟာနံ ဦဟာတိ ဝါ ဥသောဋ္ဌိ။... ဝါမယမမတ္ထေပိ။ ဓာန်၊ဋီ။၁၅၈။ ဥသဟတိတိ ဥသောဋ္ဌိ၊ ဝိရိယံ။ မောဂ်၊ရ။ ၂၂၄။] (၁)(က) အားထုတ်ခြင်း။ (ခ) လွန်စွာ-သည်းစွာ-အား ထုတ်ခြင်း၊ ပြည့်စုံစေကြောင်းဝိရိယ။ လွန်စွာ သည်းခံနိုင်သောအင်အား။ (တိ)(၂) လွန်စွာ-သည်းစွာ-အားထုတ်သော၊သူ။ (၁)(က) ထာ-မဝါတိ ဥသောဋ္ဌိသခါတေန ဝိရိယထာမေန သမန္နာဂတောတိ။ ဥဒါန၊ဋ္ဌ။ ၂၁ ၂။ အံ၊ဋီ၊၃။ ၂၈၁။ (ခ) ဥသောဋ္ဌိ(သံ၊၁။၃၅၁)တိ သဗ္ဗသဟံ အဓိ-မတ္တဝိရိယံ။ သံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၁၁၈။ (-မ၊၁။၁၄၉။ အံ၊ ၁။၄၀၅။ အံ၊ ၂။ရ ၂။ အဘိ၊ဓ။၁၉။ မဟာနိ။၄၅။ **မ၊ဋ္ဌ၊၁။၃ရ၃။** အံ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၃ ၂၅။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၁။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊၁။၁၉၀။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၆၄။ မ၊ဋီ၊ ၂။၅၅။ ဥသောဋ္ဌိ(အံ၊ ၂။ ၂ရ၁)တိ သမ္ဘာဒနဝိရိယံ။ အံ၊ ဋ္ဌ၊၃။၉၉။ ဥသောဋ္ဌိ(စူဠနိ။၉၁)နွဲ့ ဗလဝဝိရိယံ။ စူဠနိ၊ဋ္ဌ။ ၂၅။ (တိ)(၂) ဥသောဋ္ဌိဘာဝပွတ္တ-ကြည်။

ဥဟစ္ဆ (ဗျ) [ဥ+ဟန+တ္ဘာ] နုတ်၍။ ဦဟစ္ဆ-ကြည့်။

ဥဟညိ (ကြို) [ဥ+ဟန+ယ+ဣ] ညှဉ်းဆဲအပ်ပြီ။ ဦဟညတိ-ကြည့်။

ဥဟဒတိ (ကြို) [ဥ+ဟဒ+အ+တိ] ကျင်ကြီးစွန့်.၏။ ဦဟဒတိ-ကြည့်။

ဥဟဒန္ဓိ (ကြို) [ဥ+ဟဒ+အ+အန္ဓိ] ကျင်ကြီးစွန့်.ကုန်၏။ ဦဟဒတိ-ကြည့်။

ဥဟတ၁ (တိ) [ဥ+ဟဒ+တ] ကျင်ကြီး-စွန့်.အပ်-လိမ်းကျံအပ်-ပေကျံစေအပ်-သော၊သူ။ ဦဟတ၁ - ကြည့်။

ဥဟတ၂ (တိ) [ဥ+ဟန+တ] အထက်သို့တက်သော၊ ထသော။ ရဇမုဟတဋ္ဌ ဝါတေန၊ ယထာ မေယျောပသမ္ဘယေ။ ထေရ။၃၁ရ။ ရဇမုဟတဋ္ဌ ဝါတေနာတိ ...ဝါတေန ဥဋ္ဌိတံ ရဇံ။ ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ ၂၅၄။

ဥဟဒန္ဓိ (တိ) [ဥ+ဟဒ+အ+အန္ဓိ] ကျင်ကြီးစွန့်.ကုန်၏။ ဦဟဒတိ-ကြည့်။

ဥဟဒိတ (တိ) [ဥ+ဟဒ+တ] ကျင်ကြီးစွန့်.အပ်သော၊ ကျင်ကြီး ပေကျံစေအပ်သော၊ သူ။ တေဟိ ဥဟဒိတာပိ သြမုတ္တိတာပိ ဂန္ဓဝိလေ-ပနံ ပဋိစ္ဆန္နာ ဝိယ သောမနဿံ အာပဇ္ဇန္တိ။ နေတ္တိ၊ဋ္ဌ။ ၂၆၄။

ဥဟန္ဒ (တိ) [ဥ+ဟဒ+တ] ကျင်ကြီးစွန့်.အပ်သော။ အဂ္ဂိဟုတ္တာဋ္ဌ ဥဟန္ဒံ၊ ဒ္ဒေ စ ဘိန္နာ ကမဏ္ဍလူ။ ဇာ၊၁။၄၄။ ဥဟန္ဒန္တိ ဣမိနာ ပါပ-မဏ္ဍနေန ဦဟဒံ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၂။၆ရ။ (ပြည်၊ဇာ၊ သျ-၌ ဥဟဒ်-ဟုရှိသည်။)

ဥဟသန္ဓိ (ကြို) [ဥ+ဟသ+အ+အန္ဓိ] (က) ပြုံးရယ်-ညှင်းညှင်းသာသာရယ်-ကုန်၏။ (ခ)

ပြင်းစွာရယ်ကုန်၏။ (က) တာ အာယသွတာ ဥဒါယိနာ သဒ္ဒီ ဥဟသန္တိပိ ဥလ္လပန္တိပိ။ ဝိ၊ ၁။၁၈၇။ ဥဟသန္တီတိ သိတံ ကတ္တာ မဒ္ဒဟ-သိတံ ဟသန္တိ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃၃။ (ခ) ဥဟသန္တိ ပဟသန္တိ နာရိယော။ ဇာ၊၂။၁၂၉။ ဥဟသန္တီတိ မဟာဟသိတံ ဟသန္တိ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၄၉၃။

ဥဟာ (ထီ) [ဥ+ဟာ+အ] စွန့်အပ်သော။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဟာပေါဟက္ကမ (ပု) [ဥဟာပေါဟ+ကမ] စွန့်အပ် ရယ္ယူအပ်သော အစဉ် (သျှ)။ ထေရဝါဒ-ဒဿနေန ဝိနယဝိနိစ္ဆယ် ပတိ ဝိနယမရာနံ ကာရကောပပတ္တိတော ဥဟာပေါဟက္ကမံ ဒ-သေတိ။ ဝ၀ီရ။၁၈။ (ပါရာ၊ဂံ၊သစ်။၆၁-၌ ဥဟာပေါဟက္ကမံ-ကို "ကြံစည်နည်းကို ပြရခြင်း"ဟု မြန်မာပြန်ဆိုထား၏။ ယင်းအလို "ဥဟာ"ပုဒ်ကို "ဦဟ+အ"ဟု ခွဲရမည်။ "ကြံစည်အပ် စွန့်အပ်သော အစဉ်" ဟု သဒ္ဒါနက် ပေးရမည်။ အပေါဟ-လည်းကြည့်။

ဥဟာပေါဟနယပ္ပဝတ္တ (တိ) [ဥဟာပေါဟ နယ+ပဝတ္တ] စွန့်အပ် ရယ္ယူအပ်သော နည်းဖြင့် ဖြစ်သော။ ယုတ်သော ဟွားသော နည်းဖြင့် ဖြစ်သော(သျှ။) အဓိပ္ပါယောတိ ကာရကော-ပပတ္တိသိဒ္ဓေါ ဥဟာပေါဟနယပ္ပဝတ္တော ပစ္စ-ကွာဒိပမာဏပတိရူပကော။ ဝ၀ီရ။၈၅။

ဥဟာပေါဟက္ကမနိဒဿန (နဉ) [ဥဟာပေါဟ ကွမ+နိဒဿန] စွန့်အပ် ရယ္ယူအပ်သော အစဉ်ကို ပြတတ်သော(နည်း)။ ယုတ်ခြင်း ဟွားခြင်း အစဉ်ကို ပြတတ်သော၊ (သျှ။) သံဝဏ္ဏနာ-နယောတိ သံဝဏ္ဏနာ နာမ အဝုတ္တောသု ဥဟာပေါဟက္ကမနိဒဿနတော နယောတိ ဝုတ္တော။ ဝ၀ီရ။၃၉၂။

ဥဟုက်ာရ (ပု) [ဥဟုံ+ကရ+ဏ။ "ဥဟု"နှင့် သဒ္ဒ ကရောတီတိ ဥဟုက်ာရော။ ဓာန်ငြီ။၆၃၈။] ဇီးကွက်။ ဥဟုက်ာရာ(ဇာ၊၂။၃၄၇)တိ ဥလူကာ။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ရ။၃၁၆။

ဥဋ္ဌာရ (တိ) [ဥလ+အာရ။ ဥ+ဒရ+အ။ သူစိ။ ဥ+အာ+ရာ+က။ ကောတ္ထုဘာ။] (၁) ခိုးမြိန်သော။ (၂) မွန်မြတ်-ကောင်းမြတ်-သော။ (၃) မျှား-ပြန့်ပြော-သော။ (၁)(၂)(၃) ဥဋ္ဌာရော ဩဘာသော လောကော ပါတုရဟောသိ။ ပဋိသံ။၃၃၂။ (-ဝိ၊၁။ဴ၂၂၁။ ဒီ၊၂။၁၀၊၁၆၉။ မ၊၁။၂၂၁၊၂၃၃၊၃၀၁။ မ၊၂။၃၂၃။ မ၊၃။၁၆၆။ သံ၊၁။ရ၃။ အံ၊၁။၄၄၆။ အံ၊၂။၂၀၆။ သုတ္တနိ။ ၃၂၄။ ဝိမာန။၁။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၀၀။ ဇာ၊၁။ရ၊၉၄၊ ၃ရ၁။) ဥဋ္ဌာရာနိ ဥဋ္ဌာရာနိ ခါဒနီယာနိ ခါဒန္တီတိအာဒိသု ဟိ မဓုရံ ဥဋ္ဌာရန္တိ ဝုတ္တံ။ ဥဋ္ဌာရာယ ဝတ္ထုဘောဂါယ စိတ္တံ နှ နမတိတိ အာဒိသု ပဏီတံ ဥဋ္ဌာရန္တိ ဝုတ္တံ။ ဥဋ္ဌာရာယ ခလု ဘဝံ ဝစ္ဆာယနော သမဏံ ဂေါတမံ ပသံသာယ ပသံသတီတိအာဒိသု သေဋ္ဌံ ဥဋ္ဌာရန္တိ ဝုတ္တံ။ ပဋိသံ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၁၉။ (-ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၁၅၂။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃၈၄။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၅၊၂၃၂။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၂။ရရ၊၁၀၀၊၁၈၆။ မ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၄၃။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၂၆။ သံ၊ဋ္ဌ၊၁။၁၂၈။ အံ၊ဋ္ဌ၊၂။၄၃၃။ အံ၊ဋ္ဌ၊၃။၆၉။ သုတ္တနိ၊ဋ္ဌ၊၂။၅၅။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။၉။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၄၅။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၂။၂၅၉။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၃။၁၈။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၄၄။ သာရတ္ထ၊၁။၁၃၈။ ဒီ၊ဋ္ဌီ၊၂။၂၅။ မ၊ဋ္ဌီ၊၃။၁၆၂။)

ဥဋ္ဌာရအာရမ္မဏ (နဉ) [ဥဋ္ဌာရ+အာရမ္မဏ] မြတ်သောအာရုံ။ ဗလဝါရမ္မဏေတိ ဥဋ္ဌာရ-အာရမ္မဏေ။ မ၊ဋ္ဌီ၊၃။၁၃၅။

ဥဋ္ဌာရကာမဂုဏသမန္နာဂတ (တိ) [ဥဋ္ဌာရကာမ ဂုဏ+သမန္နာဂတ] မြတ်သောကာမဂုဏ်နှင့် ပြည့်စုံသော။ သမ္ပန္နကာမဂုဏန္တိ ဥဋ္ဌာရကာမ-ဂုဏသမန္နာဂတံ။ မ၊ဋ္ဌီ၊၃။၁၆၅။

ဥဋ္ဌာရကာမရသ (ပု) [ဥဋ္ဌာရ+ကာမရသ] မြတ်သောကာမအရသာ။ မနုညဘောဇနံ ဘုတ္တာ-ဝိနော ဝိယ ပန ဥဋ္ဌာရကာမရသသ ယာဝ-ဒတ္ထံ နိစိတသ သဟိတသ ဘုတ္တကာမ-တာယ။ သီ၊ဋီ၊သစ်၊၁။၄၅၂။

ဥဋ္ဌာရကုလ (နာ) [ဥဋ္ဌာရ+ကုလ] (၁) မြတ်သောအမျိုး။ (၂) (အစိုးရခြင်း စည်းစိမ် အစရှိသည်တို့ဖြင့်) များသော-ကြွယ်ဝသော-အမျိုး။ (၁)(၂) ဥဋ္ဌာရသမ္ဘာဝိတ-ကြည့်။

ဥဋ္ဌာရကုလဝစန (တိ) [ဥဋ္ဌာရကုလ+ဝစန] မြတ်သောအမျိုးကို-ဟောခြင်းရှိ-ဟောတတ်-သော (သဒ္ဒါ)။ ဥဋ္ဌာရကုလဝစနော ဝါ ဇော်ထ ကုလသဒ္ဒေါ။ အံ၊ဋီ၊၂။၁၈၈။

ဥဋ္ဌာရကုလသမ္ဘူတ (တိ) [ဥဋ္ဌာရကုလ+သမ္ဘူတ] မြတ်သောအမျိုး၌ ဖြစ်သော၊သူ။ ဥဋ္ဌာရကုလသမ္ဘူတော၊ သံယုပဋ္ဌာယကော သဒါ။ ဝိ၊ဋု၊၄။၂၆၃။

ဥဋ္ဌာရကုလူပပန္န (တိ) [ဥဋ္ဌာရကုလ+ဥပပန္န] မြတ်သောအမျိုးနှင့် ပြည့်စုံသော၊သူ။ ယံ သုဒုလ္လဘန္တိ ယံ ဥဋ္ဌာရကုလူပပန္နေနာပိ ဒုလ္လဘံ။ သုတ္တနိ၊ဋု၊၁။၁၆၆။

ဥဋ္ဌာရခါဒနီယ (နာ) [ဥဋ္ဌာရ+ခါဒနီယ] မြတ်-ကောင်းမွန်-သော ခဲဖွယ်။ ပစ္ဆာ ဥဋ္ဌာရ-ခါဒနီယာဒီဟိ သန္တပ္ပေန္တိ။ မဟာ၊ဋု၊၂။၁၈၆။

ဥဋ္ဌာရဂုဏ (တိ) [ဥဋ္ဌာရ+ဂုဏ] များမြတ်သော ဂုဏ်ရှိသော၊သူ။ ဝေရူပါယ ပဋိပတ္တိယာ သမ-နှာဂတာ လဇ္ဇီနော ပေသလာ ဥဋ္ဌာရဂုဏာ။ မဟာ၊ဋု၊၂။၂၁၂။ (-ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၈၂။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။ ၁၉၀။ မဟာ၊ဋီ၊၂။၂၃၀။)

ဥဋ္ဌာရစိတ္တ (တိ) [ဥဋ္ဌာရ+စိတ္တ] မြတ်သော စိတ်ရှိသော၊သူ။ ဥဋ္ဌာရတ္တ-ကြည့်။

ဥဋ္ဌာရဆန္ဒ (တိ) [ဥဋ္ဌာရ+ဆန္ဒ] မြတ်သော အလိုဆန္ဒရှိသော၊သူ။ မဟန္တေဟိ ဝါ ဥဋ္ဌာ-ရစ္ဆန္ဒာဒီဟိ ဂတံ ပဋိပန္နန္တိ မဟဂ္ဂတံ။ မဟာ၊ဋီ၊၁။၃၃၂။

ဥဋ္ဌာရဆန္ဒဝိရိယစိတ္တပညာ (တိ) [ဥဋ္ဌာရ+ဆန္ဒဝိရိယစိတ္တပညာ] မြတ်သောဆန္ဒဝိရိယစိတ်ပညာရှိသော၊သူ။ မဟန္တေဟိ ဝါ ဥဋ္ဌာရစ္ဆန္ဒ-ဝိရိယစိတ္တပညေဟိ ဂတံ ပဋိပန္နန္တိ မဟဂ္ဂတံ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၃။

ဥဋ္ဌာရဗ္ဗာသယ (တိ) [ဥဋ္ဌာရ+အဗ္ဗာသယ] မြတ်သောအလိုဆန္ဒရှိသော၊သူ။ မဟတ္တေဟိတိ မဟာအာတုမေဟိ ဥဋ္ဌာရဗ္ဗာသယေဟိ။ ဣတိ ဝုတ်၊ဋ္ဌ။၁၀၆။ (-စရိယာ၊ဋ္ဌ။၂၇၇။)

ဥဋ္ဌာရတမ (တိ) [ဥဋ္ဌာရ+တမ] အလွန်မြတ်သော။ ဘဝန္တရပဋိစ္ဆန္နံ ဥဋ္ဌာရတမံ ပုညဝိပါကံ ဥဒါဟရိတ္တာ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။၇၂။ (ထေရ၊ဋ္ဌ၊ ၁။၁၉၆။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၁၄၃။ သာရတ္ထ၊၁။၂၁၄။ သာရတ္ထ၊၃။၁၈၁။)

ဥဋ္ဌာရတမကုလိန (တိ) [ဥဋ္ဌာရတမ+ကုလိန] သာလွန်မြင့်မြတ်သောအမျိုးရှိသော၊သူ။ ဂေါ-တမောတိ ဣမိနာ လောကိယဇနေဟိ ဥဋ္ဌာရ-တမကုလိနတာဒီပနတော။ မဟာ၊ဋီ၊၂။၂၄၄။

ဥဋ္ဌာရတရ (တိ) [ဥဋ္ဌာရ+တရ] အလွန်မြတ်သော၊သူ။ ယေ စ ဂါမေ တိတိက္ခန္တိ၊ တေ ဥဋ္ဌာရတရာ တယာ။ ဇာ၊၁။၁၉၅။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊ ၃။၄၉၉။ သီလပရိပူရကာဒီတော ပုဗ္ဗဝိသေ-သတော ဥဋ္ဌာရတရံ အပရံ ကသိဏပရိကမ္မာ-ဒိဝိသေသံ ဇာနန္တိ။ မဟာ၊ဋီ၊၉။၉၃။ (-သီ၊ဋီ၊သစ်၊ ၁။၂၅၈။ မဟာ၊ဋီ၊၃။၄၁၀။)

ဥဋ္ဌာရတရဝိပါက (တိ) [ဥဋ္ဌာရတရ+ဝိပါက] အလွန်ပြန့်ပြောများပြားသော အကျိုးရှိသော။ ယသ္မာ နိရောဓတော ဝုဋ္ဌိတသ ပစ္စေက-ဗုဒ္ဓဿ ဒိန္နပိဏ္ဍပါတော တံဒိဝသမေဝ ဥဋ္ဌာ-ရတရ ဝိပါကော ဟောတိ။ ထေရဂု၊၂။၃၃ရ။

ဥဋ္ဌာရတ္တ (တိ) [ဥဋ္ဌာရ+အတ္တ] မြတ်သောစိတ်ရှိသော၊သူ။ ကုတော တဿ ဥဋ္ဌာရတ္တတာ။ ဝိ၊၁။၁ရ၂။ ဥဋ္ဌာရော အတ္တာ အဿာတိ ဥဋ္ဌာ-ရတ္တာ၊ ဥဋ္ဌာရတ္တနော ဘာဝေါ ဥဋ္ဌာရတ္တတာ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၂။ ၁၁၉။ ဥဋ္ဌာရတ္တတာတိ ဥဋ္ဌာရစိတ္တတာ၊ ပဂၢိတာဓိမုတ္တတာတိ ဝုတ္တံ ဟောတိ။ သာရတ္ထ၊ ၂။၃၁၆။

ဥဋ္ဌာရဒဿန (နာ) [ဥဋ္ဌာရ+ဒဿန] မြတ်သည်ကိုပြခြင်း။ ဥဋ္ဌာရဒဿနေန တဒညဿ အနု-ဋ္ဌာရဘာဝေါ ဝိယ။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၅၀၆။

ဥဋ္ဌာရဝန (နာ) [ဥဋ္ဌာရ+ဝန] များမြတ်သော ဥစ္စာ။ ဥဋ္ဌာရဝနဿ ဥဋ္ဌာရဝနပဋိလာဘကာ-ရကဿ စ ပရိစ္စာဂသမ္ပဒါဟေတုကတ္တာ။ မ၊ ဋီ၊၃။၁၆၉။

ဥဋ္ဌာရဒိဗ္ဗဘောဂ (တိ) [ဥဋ္ဌာရ+ဒိဗ္ဗဘောဂ] မြတ်သော နတ်စည်းစိမ်ရှိသော၊သူ။ တာဝတိ-သကာယိကောပိ ဥဋ္ဌာရဒိဗ္ဗဘောဂတာယ သု-နိမ္မိတဒေဝရာဇာ ဝိယ မောဒသိ။ ဝိမာန၊ဋ္ဌ။ ၃၀၁။

ဥဋ္ဌာရဒိဗ္ဗသမ္ပတ္တိ (ထီ) [ဥဋ္ဌာရ+ဒိဗ္ဗသမ္ပတ္တိ] မြတ်သောနတ်စည်းစိမ်။ တတ္ထ ယာဝတာယုကံ ဥဋ္ဌာရဒိဗ္ဗသမ္ပတ္တိ အနုဘဝိတ္တာ။ ထေရီ၊ဋ္ဌ။၅၆။

ဥဋ္ဌာရဒေဿနာပဋိဝေဓ (တိ) [ဥဋ္ဌာရဒေဿနာ+ပဋိဝေဓ] မြတ်သောဒေသနာကို ထိုးထွင်းသိသော၊သူ။ ယေ ပန တေ မဟာရာဇ ဘိက္ခူ ဥဋ္ဌာရဒေဿနာပဋိဝေဓာ။ မိလိန္ဒ။၃၂၂ရ။

ဥဋ္ဌာရပညာ (ထီ) [ဥဋ္ဌာရ+ပညာ] (၁) မြတ်သောပညာ။ (တိ)(၂) မြတ်သောပညာရှိသော၊သူ။ (၁) ယံ ဥဋ္ဌာရပညံ ပဋိလဘတိ။ ပေဋ ကော။ ၂ရ၉။ (တိ)(၂) သောဌာရပညာကောတိ ဥဋ္ဌာရပညော။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၅။၃၂၃။

ဥဋ္ဌာရပဂၢိတ (တိ) [ဥဋ္ဌာရ+ပဂၢိတ] မြင့်လွန်မွန်မြတ်သော။ တံ နိဗ္ဗတ္တာနံ စိတ္တဇရူပါနံ ဥဋ္ဌာရပဂၢိတဘာဝတော။ ဝိသုဒ္ဓိ၊ဋီ၊၂။၄၀၃။ (–သံ၊ဋီ၊၂။၅၀ရ။)

ဥဋ္ဌာရပါမောဇ္ဇ (တိ) [ဥဋ္ဌာရ+ပါမောဇ္ဇ] များသောနှစ်သက်ဝမ်းမြောက်ခြင်းရှိသော၊သူ။ ဥဋ္ဌာရပါမောဇ္ဇော(ဒီ၊၃။၂၂၂)တိ ဗဟုလပါ-မောဇ္ဇော ဟောတိတိ အတ္ထော။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၃။၂၃၀။ (–မ၊၂။၁၂၈။ အံ၊၃။၂ရ၅။)

ဥဋ္ဌာရဖလ(တိ) [ဥဋ္ဌာရ+ဖလ] မြတ်သောအကျိုးရှိသော။ အာယတဂ္ဂန္တိ ဝိပုလဖလတာယ ဥဋ္ဌာ-ရဖလတာယ အာယတဂ္ဂံ။ ဣတိဝုတ်၊ဋ္ဌ။ရ၄။

ဥဋ္ဌာရဘောဂ (တိ) [ဥဋ္ဌာရ+ဘောဂ] များမြတ်သော စည်းစိမ်ရှိသော၊သူ။ နာဟံ ဗြာဟ္မဏ ဥဋ္ဌာရဘောဂတာ သေယျံသောတိ ဝဒါမိ။ မ၊ ၂။၃၉၀။ (–ဝိမာန။၃၈။ မ၊ဋ္ဌ၊၄။၆၈။)

ဥဋ္ဌာရဘောဂကုလ (နာ) [ဥဋ္ဌာရဘောဂ+ကုလ] မြတ်သောစည်းစိမ်တို့နှင့်ပြည့်စုံသောအမျိုး။ ဥဋ္ဌာရဘောဂကုလာ(မ၊၃။၈၇)တိ ဥဋ္ဌာရေဟိ ပဏီတေဟိ ဘောဂေဟိ သမ္ပန္နကုလာ။ မ၊ဋ္ဌ၊ ၄။၆၈။ (–မဟာနိ။၅၃။ မဟာနိ၊ဋ္ဌ။၁၇၂။)

ဥဋ္ဌာရဝဏ္ဏ (တိ) [ဥဋ္ဌာရ+ဝဏ္ဏ] မြတ်-တင့်တယ်-သော အဆင်းရှိသော၊သူ။ ဥဋ္ဌာရဝဏ္ဏ-(ပေတ။၁၈၈)နွဲ့ သေဋ္ဌရူပ်။ ပေတ၊ဋ္ဌ။ ၂၂၅။ (–ဒီ၊ ၂။၁၆ရ။ ဇာ၁။ ၂၃၃။ ဇာ၊ဋ္ဌ၊၄။၁၁ ၂။)

ဥဋ္ဌာရဝိသယ (တိ) [ဥဋ္ဌာရ+ဝိသယ] မြတ်သော **အ**ရာရှိသော။ ကလျာကောတိ ဘဒ္ဒကော။ သာ စသ ကလျာကတာ ဥဋ္ဌာရဝိသယ-တာယာတိ အာဟ ကလျာကဂုကသမန္နာ-ဂတော။ မ၊ဋီ၊၂။၂၄၅။

ဥဋ္ဌာရဝိသေသ (ပု) [ဥဋ္ဌာရ+ဝိသေသ] မြတ်သောအထူး။ ယသ္မိံ ခေါ သန္ဓက သတ္ထုရိ သာဝကော ဝေရုပ် ဥဋ္ဌာရဝိသေသံ အဓိဂ-စ္ဆတိ။ မ၊၂။၁၉၁။ (-သံ၊ဌ၊၃။၂၃၈။)

ဥဋ္ဌာရဝေဂ (တိ) [ဥဋ္ဌာရ+ဝေဂ] မျှားသော(လှိုင်း-တံပိုး)အဟုန်ရှိသော။ သော သာဂရော နိစ္စမု-ဋ္ဌာရဝေဂေါ၊ ဝေလံ နု အစ္ဆေတိ မဟာသမုဒ္ဒေါ။ ဇာ၊၁။၃၂၁။ ဇာ၊ဌ၊၆။၁၉၉။

ဥဋ္ဌာရဝေဒ (တိ) [ဥဋ္ဌာရ+ဝေဒ] မျှားသော နှစ်သက်ခြင်းရှိသော၊သူ။ သန္ဓိ စ ခေါ အနုရုဒ္ဓါ ကုလပုတ္တာ သဒ္ဓါ ဥဋ္ဌာရဝေဒါ ဥဋ္ဌာရပါမောဇ္ဇာ။ မ၊၂။၁၂၈။ ဥဋ္ဌာရဝေဒါတိ မဟန္တတုဋ္ဌေနာ။ မ၊ဌ၊၃။၁၂၇။

ဥဋ္ဌာရသဒ္ဓ (တိ) [ဥဋ္ဌာရ+သဒ္ဓ] မျှားမြတ်သော ကျော်စောသံရှိသော၊သူ။ ကိတ္တိသဒ္ဒေါပိ ဟိ သဒ္ဒသဒ္ဒေါ၊ ယထာ တံ "ဥဋ္ဌာရသဒ္ဒါ ဣသယော ဂုဏဝန္တော တပသိနော"တိ။ မ၊ ဋီ၊၂။၂၄၅။

ဥဋ္ဌာရသမ္ဘာဝိတ (တိ) [ဥဋ္ဌာရ+သမ္ဘာဝိတ] မြတ်သည်-မြတ်သူ-ဟုချီးမွမ်းအပ်သော။ ဥဋ္ဌာ-ရသမ္ဘာဝိတာ(ဝိ၊၂။၃၈၁)တိ ဥဋ္ဌာရကုလာ ပဗ္ဗ-ဇိတတ္တာ ဂုဏေဟိ စ ဥဋ္ဌာရတ္တာ ဥဋ္ဌာရာတိ သမ္ဘာဝိတာ။ ဝိ၊ဌ၊၃။၂၀၉။ ဥဋ္ဌာရကုလာတိ ဇာတိသေဋ္ဌကုလာ၊ ဣဿရိယဘောဂါဒီဟိ ဝါ ဝိပုလကုလာ။ ပါစိတ်၊ယော။၁၆၉။

ဥဋ္ဌာရာဓိပတိ (ပု) [ဥဋ္ဌာရ+အဓိပတိ] မျှား-သော ကြယ်တာရာတို့၏ အကြီးအမှူး။ ကြယ်-တာရာ **အ**ပေါင်း**၏**အကြီးအမှူး (မြန်မာပြန်)။ ပုန စ ပရံ မဟာရာဇ စန္ဒော ဥဋ္ဌာရာဓိပတိ။ မိလိန္ဒ။၃၇၂။

ဥဋ္ဌ (ပုံနှ) [ဥ+လု+ဏ။ ဥစ္စံ လဝတိ ဂစ္ဆတီတိ ဥလု၊ သော ဇဝ ဥဋ္ဌ။ ဓာန်၊ဋီ။၅၇။] (၁) ကြယ်တာရာ၊ နက္ခတ်။ (၂) ရေ။ (၃) ယထာ ဂဂနမုဋ္ဌ(ဘိ၊ ဇဝံ သော ဥပသောဘာ။ ဗုဒ္ဓဝံ။၃၂၆၊ (-၃၄၃။) ဥဋ္ဌ(ဘိတိ နက္ခတ္တေဟိ။ ဗုဒ္ဓဝံ၊ဌ။ ၁၆၉၊ (-၂၂၅။) (၂) ဥဋ္ဌမှ-ထောင့်ကွင်းကြည့်။

ဥဋ္ဌက်(ဂ်) (ပု) [ဥလ+ဥက။ ဝိ၊ပိ၊ဓာန်။ ဥ+**အ**ဋ္ဌ+ဏ] (၁) ယောက်ချို။ (၂) ရေမှုတ်၊ (၃) ဥဋ္ဌဂ်ဘိက္ခာ-ကြည့်။ (၂) ဥဋ္ဌကော် တုစ္ဆ-ဘာဇနသ တလေ ပဋိဟတော "တတာ"တိ-သဒ္ဒမကာသိ။ တတော ပဌာယ တသ "ဥဋ္ဌက်သဒ္ဒကော"တွေ့ဝ နာမ် ဇာတ်။ ဇာ၊ ဌ၊၃။၆၆။ (-ဝိ၊ဌ၊၁။၂၉။ ; ဝိ၊ဌ၊၃။၁၁၁။ ဝိ၊ဌ၊ ၄။၆၂။ အ်၊ဌ၊၁။၃၄၆။) ဥဋ္ဌကော်(ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ ဂါထာ။၂၈၆)တိ နာဠန္ဒိကေရဖလကဇာဟာဒိ-မယော ဥဋ္ဌကော်။ ဝိ၊ဝိနိစ္ဆယ၊ဋီ၊၂။၃၁၀။) ဥလုက်-နှင့် အောက်ပုဒ်တို့လည်းကြည့်။

ဥဋ္ဌဂ်ဘိက္ခာ (ထိ) [ဥဋ္ဌဂ်+ဘိက္ခာ] တယောက်ချို့မျှသောဆွမ်း။ ဥဋ္ဌဂ်ဘိက္ခံ ပါဒါသီ၊ ဒ္ဒိပဒိန္နသ တာဒိနော။ အပ၊၁။၂၈၀။

ဥဋ္ဌဂ်ယာဂု (ထိ) [ဥဋ္ဌဂ်+ယာဂု] တယောက်ချို့မျှသောယာဂု။ ယေရော ဥဋ္ဌဂ်ယာဂုမ္ပိ ကဌစ္ဆယာဂုမ္ပိ နု လဘတိ။ မ၊ဌ၊၃။၂၃၃။

ဥဋ္ဌက်သဒ္ဒက (တိ) [ဥဋ္ဌက်သဒ္ဒ+ကရ+ကို] ရေမှုတ်ကျသံကို ပြုတတ်သော၊သူ။ ဥဋ္ဌက်-ကြည့်။

ဥဋ္ဌပ (ပု) [ဥဋ္ဌ+ပါ+အ] (နက္ခတ်ကြယ်တာရာတို့ကို စောင့်ရှောက်သော)လ။ အောက်ပုဒ်ကြည့်။

ဥဋ္ဌပဝဏ္ဏ (တိ) [ဥဋ္ဌပ+ဝဏ္ဏ] လ ၏အဆင်းနှင့် တူသောအဆင်းရှိသော၊ အဆီရောင် အဆင်းရှိသော။ မေဒဝဏ္ဏာ ဥဋ္ဌပဝဏ္ဏာ စ တတ္ထ တတ္ထ ပါသာဏာ ဥဿန္နာ အဟေသုန္တိ မေဒါဋ္ဌပန္တိ ဂါမဿ သမညာ ဇာတာ။ ဥဋ္ဌပ-ဝဏ္ဏာတိ စန္ဒသမာနဝဏ္ဏတာယ မေဒပါသာဏာ ဝုတ္တာတိ ကေစိ။ အဋ္ဌကထာယံ ပန မေဒဝဏ္ဏာ ပါသာဏာ ကိရေတ္ထ ဥဿန္နာ အဟေသုန္တိ ဣဒံ ဝုတ္တံ။ မ၊ဋီ၊၃။၁၆၂။

ဥဋ္ဌမ (ပု) [ဥဋ္ဌ+ပါ+အ။ ဥဋ္ဌတော ဒကတော ပါတိ ရက္ခတီတိ ဥဋ္ဌပေါ၊ သော ယေဝ ဥဋ္ဌမော။ ဓာန်၊ဋီ။၆၆၅။] ဖောင်။ ဥဋ္ဌမံ ဗဒ္ဓိတ္တာ အစိရဝတိယာ နဒိယာ သြသာရေန္တိ။ ဝိ၊၁။ရ၉။ အညေ (အပေါ့ကစ္စေ) ဥဋ္ဌမံ ပရိယေသန္တိ။ ဝိ၊၃။၃၂၅။ ဒီ၊၂။ရ၆။ ဥဒါန။၁၈၈။) ဥဋ္ဌမ္ပန္တိ ပါရဂမနတ္ထာယ အာဏိယော အာကောဋေတ္တာ ကတံ။ ဝိ၊ဋ္ဌ၊၃။၃ရရ။ ဒီ၊ဋ္ဌ၊၂။၁၃၂။ ဥဒါန၊ ဋ္ဌ။၃၈၁။ (-သာရတ္ထ၊၃။၃၁၉။ ဒီ၊ဋီ၊၂။၁၃၉။ ပါစိတ်၊ယော။၃၅၁။)
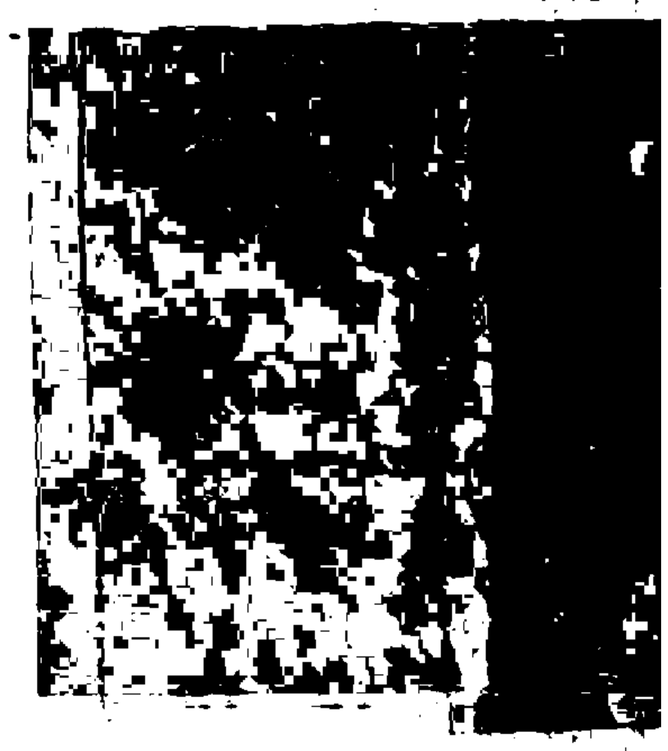
ဥဋ္ဌာဇ (ပု) [ဥဋ္ဌ+ရာဇ] ကြယ်တာရာတို့၏-အရှင်-မင်း၊ လ။ ဥဋ္ဌရာဇာဝ သောဘသိ။ အပ၊၁။၂၉။ (-ဗုဒ္ဓဝံ။၃၃၁၊၃၅၅။) ဥဋ္ဌရာဇာဝ တာရကရာဇာ ဂ္ဂဝ စ သောဘသိ။ အပ၊ဋ္ဌ၊၁။၂၅၉။ (-ဗုဒ္ဓဝံ၊ဋ္ဌ။၁၉၁၊၂၅၈။)